CLAVIS REGIA

SACERDOTVM CASVVM CONSCIENTIÆ, SIVE THEOLOGIAE MORALIS THESAVRI LOCOS OMNES APERIENS,

Quæ hac Secunda Parte Quatuor Libros continet.

In quibus Tractatur de Dominio, Poſſeſſione, Furto, Rapina, Reſtitutione in genere, & inparticulari, de Iudicibus, Aduocatis, & Notarijs;

Authore R. P. D. GREGORIO SAYRO Anglo, Ordinis D. Benedicti Congreg. Caſinenſis, aliàs S. Iuſtinæ de Padua Monacho, & Sacri Monaſterij Caſinenſis profeſſo.

ACCESSERVNT VTILIA ADDITAMENTA, NECNON CATENVLA AVREA DE COMPARATIONE PECCATORVM

R. P. F. PAVLINI BERTI Lucenſis Ord. Eremitarum S. Auguſtini Congregationis Lombardiæ.

INSVPER SVMMA SACRAMENTI POENITENTIAE EIVSDEM SAYRI:

In hac Quinta, & poſtrema Editione aucta fuit

NOVIS ADDITIONIBVS FRANCISCI BARETII, quæ commodi gratia ſuis appoſitæ locis fuerunt.

Cum QVINTVPLICI fideliſſimo Indice Capitum, Authorum, Locorum Concilij Trident. Sacræ Scripturæ, & Rerum notatu digniſſimarum.

DE LICENTIA SVPERIORVM, ET CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, MDCXVIII.

APVD BARETIVM BARETIVM.

AD STVDIOSVM LECTOREM

BARETIVS BARETIVS S.

Q*VOD promiſimus, in lucem iam demum emiſimus (Philopone, & Philophile) opus inſigni eruditione refertum ; & ordine ſingulari, tum labore felici concinnatum. Sed quam tibi vtile, quam tempori neceſſarium, quam lectione, & dilectione tua dignum, tuum eſt excutere, excudere quidem meum eſt. Ego certe in commendatione multus eſſem, ſed vt veſtrum dixiſſe legi Manilium,*

Ornari res ipſa vetat, contenta doceri.

Hoc vnum ſanè non leuiter dolendum eſt, ipſum operi vitam dediße, opus ipſi mortem attuliße. Quę niſi medio iam ętatis curſu alacriter, & animosè currentem intercepiſſet, cum magno literarum incremento, & Reipub. Chriſtianę emolumento vberrimum feracis ingenij fructum, & ampliſsimum doctrinę Eccleſiaſticę Theſaurum reliquißet. Sed ea vniuerſi lex conſtituta eſt, vt matura non moritura ſint, & modo paritura modo peritura.

Vixit non quantum potuit, ſed quantum debuit, & ad eas oras tranſmigrauit, vnde cœlitus delapſam fuiſſe credimus animulam ſanctam, & innocentem, & quò nos pertingere gementes, & flentes ſuſpiramus. Ita nimirum in hoc pulcherrimo Dei templo diſponimur, & ordinamur, vt cum totum hoc quod intuemur vniuerſum, quaſi Pſalterium Prophetę decachordum diuinas laudes perſonet, & tacita quadam exprimat eloquentia: nos decimę chordę, ſedem inter angelicum concentum obtinentes, elongamur, extendimur, frangimur. Quemadmodum verò chorda cum frangitur, diſsilire ſolet, et protinus ad caput ſuum recurrere; haud ſecus tenuißimum hoc corporis humani filum, dum ſæpè tentando, & attrectando dirumpitur, pars illa noſtri ſuperior ad caput ſuum recurrit, ac properat, caput autem noſtrum Chriſtus eſt.

Interim

Digitized by Google

Interim nos fructiferæ oliuæ ſucco gaudemus, cuius ſolium non deſluet, nec fama unquam excidet. Ille in vnum quidem Tomum congeſſerat, ſed dum vrceum formare vellem, amphoram finxit manus, ideoque cum præter æſtimatam metam excreuiſſet, in duos Tomos quaſi in duas legum Tabulas diſtribuimus; In primo enim quæ directè ad Deum ordinantur; In ſecundo quæ ad proximum proxime, & immediatè referuntur, diligenter, & exquiſitè tractantur. Si per iniuriam errata interciderint, ignoſce, & agnoſce te etiam in humanis nobiſcum eſſe. Tu igitur æqui, bonique conſule. Vale.

CASVVM CONSCIENTIAE,

Siuè

THEOLOGIAE MORALIS

THESAVRI, CLAVIS REGIA SACERDOTVM,

TOMI SECVNDI

PARS ALTERA.

Authore R. P. D. GREGORIO SAYRO Anglo Ordinis S. Benedicti Congreg. Caſinenſis Monacho.

DE SEPTIMO ET DECIMO Decalogi Præcepto:

LIBER NONVS.

Authores qui in hoc Libro Nono citantur de Septimo, & Decimo Decalogi Præceptis tractantes.

EX Sanctis Patribus. *S. Aug. lib. 83. qq. q. 30. Hieronym. in epi. ad Ruſtic. Monach. S. Chryſoſtomus hom. 2. ad pop. Antiochen S. Ambr. ſerm. de ieiunio. Clemens. PP. Primus epiſt. 4. Clemens Alex lib. 3. Stromatum. Iſidor. lib. 1. etymol. S. Bern. ſuper cantica.*

Ex Scholaſticis. *Magiſt. in 4. d. 15. Bonau. Richard. Scotus Gabriel, Paludanus. Maior, Durand. ibid. S. Thom. 2. 2. q. 66. & par. 1. q. 69. Alex. Alenſis p. 1. Sum. q. 27. Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 1. Io. Gerſon tract. de poteſt. Eccleſi. conſiderat. 13. & tract. de vit. Spirit. lect. 3. Melchior Canus relect. de Pœnit. Io. Med. Cod. de rebus reſtituend. Conrad. lib. de contract. q. 1. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 62. Michael Salon ibid. Franciſ. a Victoria relect. de Indis. Armachan. lib. 10. quæſt. Armen. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent de reſt. Alphonſ. a Caſtro contra hæred. ver. poteſtas. Tho. Vvaldenſis lib. 2. doctrinal. fidei. Ioan. Driedo de libert. Chriſtiana. Cardinalis. Bellarm. to. 2. controuerſ. lib. 3. Ludo. Molina de Iure & Iuſtit. to. 3. tract. 2. Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. Ludou. Carbo de reſtit.*

Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *Innocent. Panormitan. Nicol. 3. in cap. Exijt Ioan. 22. in extrauag. Ad Conditorem. & extrauag. Cum inter nonnullos. Turrecremata lib. 2. de Eccleſia c. 112. Hoſtienſis in c. ſuper his. Felynus. Albericus. Bart. Gomeſius ad legem 48. & lib. 3. ff. varijs in locis. Gratianus. 12. q. 1. & 2. Io. Teutonicus in gl. Arius Pinel. tit. 9. Couarruuias in reg. pecc. & lib. Variar. Reſolution. lib. 3. tom. 2.*

Summiſtæ. *in ver. Dominium Poſſeſ. Angel. Syluest. Tab. Armilla. Caiet. S. Ant. p. 3. tit. 3. & 4. tit. 12. Mart. Nauar. in Man. c. 18. Barthol. Med. lib. 1. inſtr. Confeſſ. Petr. Nau. de reſtit. c. 1. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verſi. ſeruu. Lud. Lopez p. 2. inſtr. conſc. Ioan. Azorius p. 1. moral. inſtit. lib. 12. Sebaſtian. Medices in ſum. virtutum. Prateolus in catalogo hæreticorum, & alij quamplurimi.*

De mandatorum iſtorum, Septimi, ſcilicet, & Decimi, cum præcedentibus duobus connexione, & eorum ſubiecta ſententia. Cap. I

SVMMARIVM.

1 *Ordo mandatorum Dei in prohibendis malis vel in perſonam propriam, vt coniunctam, vel in bona externa ſingularem bonitatem oſtendendo.*
2 *Quam ſancta & immaculata ſit lex diuina, vnde conſtet, & quid inter diuinas & humanas leges interſit.*
3 *Circa peccatum homicidij & falſi teſtimonij non prohibetur peccatum cordis ſed ſolum opus externum quare.*
4 *Furti nomine non ſolum iniuſta res aliena acceptio ſed etiã iniuſta detentio intelligitur.*
S. Tho. primum quam de furto tractaret cur alios præmiſerit articulos 5. an poſſeſſio rerum temporalium.
5 *De Dominio Authores qui tractant.*

CVm in ſuperioribus de conſeruatione bonorum corporis, cum proprij, tum alieni dictum ſit ſequitur, vt in hoc loco de bonis externis diſſeramus, prout rectus ordo rerum, & apta & accommodata Diuinorum mandatorum diſpoſitio requirit. In cuius rei explicatione, illud ante omnia conſiderandum eſt, quod cum Dominus iniuriā omnem contra proximum in decalogo prohibuerit eam in primis vetuit, quæ in propriam vel alterius vitam redūdat, dicendo, *Non Occides*, Deinde vero eam, quæ in perſonam coniunctam, cum ait, *Non Machaberis*, Et denium illam, quæ in rebus & bonis exterius conſiſtit, dicens, *Non Furtum faciet*. Quæ ſane res immenſum Dei amorem erga genus humanum declarat, qui non modo illis duob interdictis, *Non occides*, & *Nō Machaberis*, quaſi præſidijs, & vitam, corpuſq; noſtrum & famam, exiſtimationemq; noſtram tueatur, ſed etiam hoc alio præcepto, *Non furtum facies*, tāquam cuſtodia externa res, ac facultates muniat, ac defendat. Quia vero facile in externum opus prorumpitur, niſi etiam interna cogitatio, & concupiſcentia reguletur, ideo cum hoc ſeptimo Decalogi mandato nos quaſi præſidijs muniuiſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra violaret, adiuncto illo decimo præcepto, illud maxime prouidere voluit, ne concupiſcentijs noſtris nos ipſi læderemus. Hinc enim conſtat quam ſancta, & immaculata ſit lex diuina,
2 quæ non ſolum externis membrum functionibus ſed interno etiam animi ſenſu & deſiderio cuſtodienda eſt. Hoc nāque inter diuinas, & humanas leges intereſt, quod hę rebus tantum externis contentæ ſunt, illæ vero quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puritatem, atque integritatem requirunt. Vnde ſicut ſexto præcepto prohibetur actus exterior mæchiæ, Nono autem actus interior concupiſcentię, prout ſaltem eſt in conſenſu rationis: ita ſeptimo præcepto actus exterior furandi, decimo autem omnis cōcupiſcentia inordinata rei alienę, ex cuius adeptione proximo damnum importari poſſit, prohibetur. In ſeptimo expreſſe vetatur ne quis bona noſtra auferre, & violare audeat, in decimo autem, ne quis iniuſte concupiſcat aliena, & deſideret. Merito autem hoc ita in his præceptis obſeruatum eſt, vt quamuis in quolibet genere peccati v. g. Homicidio, & Mendacio non ſolum opere, ſed corde etiā peccare contingat ſeorſum tamen in illis præcepta diſtincta cordis & operis non ponantur, ſicut in peccatis furti, & adulterij, in quibus ſeorſum prohibetur peccatum operis cum dicitur, *Non Machaberis*, & *Non furtum facies*, & ſeorſum peccatum cordis, cum dicitur, *Non concupiſces vxorem proximi tui*, & *Non concupiſces rem proximi tui*. eo quod vt recte docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 100 artic. 5. ad 5. & 2. 2 q. 122. art. 6 ad 4. illud ſolum cōcupiſcibile eſt, quod in ſe rationē boni habet, vnde cum delectatio adulterij rationem boni delectabilis, & vtilitas diuitiarum, boni vtilis rationem habeant, conſequenter diſtinctis præceptis prohiberi debuerunt, ita vt in vno opus ipſum, in altero concupiſcentia inordinata interdiceretur, Quia vero homicidiū, & falſitas ſecūdū ſe ipſa prohibita ſunt, immo vero homicidium de ſe potius horribile, quam concupiſcibile eſt, veritas autem & vita naturaliter amantur, nec deſiderantur vnquam falſitas, & occiſio niſi propter aliud, hoc eſt, propter alias paſſiones puta propter vindictam vel auaritiam, ideo non oportuit circa peccatum homicidij, & falſi teſtimonij, prohibere peccatum cordis, ſed ſolū operis, vt eleganter S. Tho. vbi ſupra, & Dominicus Sotus lib. 4. de iuſtitia & iure q. 3. art. 9 ad 3. & q. 4 ar. 6 in fine, demonſtrāt. Quamuis igitur quolibet præcepto vna & res, & eius affectus prohibeantur expoſcebat tamē ſingularis neceſſitas, vt non ſolum adulterij & furti opus externum, ſed etiam alienæ vxoris, atque alienarum rerum concupiſcentia ſpeciatim & expreſſe prohiberetur, quādoquidem in his, quæ ſunt ſenſui læta & iucunda, qualia ſunt venerea, & rerum affluentia, quę per ſe animum pelliciunt, & delectant, non ſolum in abſtinendo ab opere, ſed etiam in refrænanda concupiſcentia noua & peculiaris eſt difficultas, ob idque alia prohibitione opus, alia vero inordinatus affectus interdici debuit, ſecus autem in peccatis illis, quæ natura ipſa exhorreſcit, vt homicidium, & falſitas; quorū obiecta non per ſe ad concupiſcentiam illectant, ſed ob alias affectiones, puta ob vindictam, iram & auaritiam cupiuntur, vt propterea in illis ſatis fuerit opus ipſum prohiberi.

4 Quia vero huius præcepti vis latiſſime patet, furti namque nomine non ſolum iniuſta rei alterius acceptio, ſed iniuſta etiam detentio intelligitur, vt S. Tho. 2. 2. q. 69. artic. 3. ad 2. & alij omnes tradiderunt, ideo etiam de reſtitutione neceſſario agendum erit.

Rurſus vero, quia ex vna parte ſecundum ius naturæ, cuius Decalogi mandata quaſi concluſiones ſunt, omnia ſunt communia, ex altera vero parte furtum rerum poſſeſſionem præſupponit, ideo namque furtum eſt, quia rebus ſuis Dominus inuitus ſpoliatur; ideo ad clariorem vtriuſque, hoc eſt, tam furti, quam reſtitutionis explicationem de dominio, & iuſta rerum temporalium poſſeſſione, appropriatione, & diuiſione nonnulla breuiter præmittere oportet Vnde Sanctus Thomas de furto vbi ſupra diſputans, in duob. primis eiuſdem quæſtionis articulis merito inquirit. An poſſeſſio rerum temporalium ſit hominis naturalis? Et. An liceat hominibus poſſidere rem aliquam, vt propriam.

Etenim intelligi non poteſt, qua ratione furtum peccatum ſit, niſi prius certo ſtatuatur, qualiter rerum dominiū, & proprietas homini conueniat. Cum igitur furtum, & reſtitutio omnis ex violato dominio naſcantur, adeo vt dominium baſis, & fundamentum ſit, non ſolum quare furtum peccatum ſit, ſed etiam quare neceſſaria ſit reſtitutio, tractatum hunc de dominio, tanquam maxime neceſſarium, & a quo illorum intelligentia dependet, præmittemus.

5 Agunt de Dominio S. Thomas, non ex profeſſo, ſed incidenter, vt diximus, 2. 2 q. 76. artic. 1. & 2. agens de furto & rapina. Et par. 1. quæſtio. 96. vbi agit de dominio primi hominis. Alexand de Ales par. 1. Summæ. quæſt. 27. memb. 4 artic 3 §. 4. in fine. Doctores Sholaſtici in 4. diſtin. 15. agentes de ſatisfactione, ad quam pertinet reſtitutio. vbi Scotus q. 2. Gabriel. quæſtione 2. artic. 1 & alij. Iuriſperiti Inſtitut. de Rerum diuiſione. & ff. de acquirendo rerum dominio. De acquirenda poſſeſſione. De vſu, & vſufructu, & ſimilib. titulis. Summiſtæ in verb. Dominium. & in verb. poſſeſſio. vbi Ang. Sylu. Tabiena, Armilla, Caietanus, & alij. Ioannes Gerſon in tractatu de poteſtate Eccleſiæ. conſideratione. 13. & de vita ſpirituali lect. 3 Conradus in lib. de contractib. tract. 1 Sot. lib. 4. de iuſt. per totum. Io. Med. C. de rebus reſtituendis q. 1 Martin Ledeſ. 2. 4. q. 18. artic 1. Ioſeph. Angl. in florib 4. ſent tract. de reſtit. q. 1. de Dominio Petr. Nan lib. 3. de reſtit. c. 1. S. Anton par. 3. tit. 3. c. 2. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 62. Michael Salon ibidem tractatu de dominio. Greg. de Val. tom. 3 diſp. 5. q. 10. Lud. Molina de iuſt. to. 1. tract. 2. diſp. 3. & ſeqq. Dominic. Bannes in 2. 2. ante quæſt. 62 & alij.

De nomine, natura, & diuiſione Dominij.

Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Vox Dominij licet apud Ciceronem non inueniatur, apud graues tamen authores latinos peritiſſimos vſurpatur.*

Propria eius vocis ſignificatio quæ. ibid.

2 *Dominatus & Dominatio apud Cicer. voces huic ſimiles, in quibus tamen differunt.*

3 *De dominio aliter Iuriſconſulti, aliter Theologi ſi non reipſa verbis ſaltem ſentire videntur.*

Ius ſuperiorum in inferiores v. g. Regis in ſubditos, Prælati in gregem ſibi commiſſum, &c. non eſt dominium propriè dictum quare.

4 *Definitio ſeu deſcriptio dominij ſecundum S. Thomam eiuſq; conuenientia cum definitione ſuperius explicata, nu. 3.*

Dominium quotuplex ſecundum Gerſon. Conradum, & alios.

6 *Dominij diuiſio ſecundum cauſas extrinſecas quotuplex.*

7 *Dominij diuiſio in Altum, & Baſſum, et quomodo vſurpetur, & licet apud Iuriſconſ. aliter accipiantur.*

8 *Dominium Iuriſdictionis quid, & quotuplex.*

Domi-

Digitized by Google

9 *Dominium Communitatis, & Dominium particulare quid.*

10 *Dominium proprietatis plenum & non plenum. Et quid ſint.*

11 *Dominium non plenum a Iuriſperitis diuiditur in Directum, & vtile.*

12 *Directum eſt ſuo modo dominium ſimpliciter, vtile ſecundum quid.*

INter alia, quæ de dominio diſputari a Doctoribus ſolent, quædam ad eius naturam, & eſſentiam ſpectāt; Quædam ad illius ſubiectum, quædam etiam ad obiectum eius pertinent, quædam verò dominiorum, & rerũ diuiſionem, quædam denique dominiorum acquiſitionem, & translationem concernunt. De quibus omnibus quamuis Doctores latiſſime diſſerunt, nos tamen, qui nõ tam rerum ſpeculationes quam ea, quæ ad bonam in rebus, quæ poſſidentur, conſcientiam comparandam & cõſeruandam neceſſaria eſſe putabimus, emolimur, de ijs ſolum agemus, quæ tum ad huius octaui præcepti, hoc eſt, furti, explicationem, tum ad alteram illam de rerum familiarium reſtitutione diſputationem neceſſaria videntur.

2 Primo igitur a nomine ipſo exordium ſumentes, aduertendum eſt, quod licet vox Domini apud Cicer. non inuenitur, ea tamen graues authores, & latini ſermonis peritiſſimi paſſim vtuntur. Propria vero vocis huius ſignificatio, quantum ad præſens inſtitutum noſtrum pertinet, eadem eſt, ac rerum *proprietas*, quatenus dominium ſeu proprietas diſtingui ſolet a *poſſeſſione nuda rei*, & *ab vſu*, & *vſufructu* eius. Qua ſignificatione reperitur in ſacris literis, vt Tob. 8. vbi de Raguel legitur, quod *fecit ſcripturam, vt pars dimidia, quæ ſupererat poſt obitum Tobiæ Dominio deueniret*. Et 1. Machab. 11. dicitur, quod *Rex Ptolomæus obtinuit* Dominium *ciuitatum vſq. Seleuciam maritimã*. In iure etiam ciuili frequens eſt huius nominis vſurpatio in hoc ſenſu, vt in lib 3. ff. extant diuerſi tituli, de acquirẽdo rerum *Dominio*, & de acquirenda vel amittenda rerũ *poſſeſſione*. Quam etiam vocem receperunt Theologi, qua etiam vſus olim eſt Varro lib. 2. de re ruſtica, vbi ſic ait. *In mercando, & in emptionibus, & traditionibus dominium mutat.*

Huic autem voci ſimiles ſunt duæ aliæ, ſcilicet *dominatus, & dominatio*, quæ paſſim apud Cice. reperiuntur, vt li. 5. Tuſc. qq. de Dionyſ. vbi ait, *Duo & viginti natus annos dominatum occupauit*. Et lib. 2. de oratore, *Brutus*, inquit, *populum Romanum Dominatu regio liberauit*. Quæ voces non diſtinguuntur a Dominio, quod hæ duæ in malam partem accipiantur, dominium autem in bonam quando quidem dominium etiam in bonam, & malam partem accipitur, vt Tob. 8. in bonam, & 1. Machab. 11. in malam ſed quia hæ duæ, ſcilicet *dominatus*, & *dominatio*, ferè sẽper ſignificant imperium quoddam in ſubditos, ſiue illud legitimum ſit, ſiue ſecus; dominium vero etiamſi aliquando ſumatur pro tali imperio, vt plurimum, & communiter tamen pro proprietate, quam quis etiam in rebus ſenſu, & ratione carentibus habet, v. g in domo, fundo, equo & ſimilibus, deſumitur; Dicitur enim quis dominium fundi, & domus habere, dominationem autem & dominatũ habere iſtorum, non recte dicetur. His ita de nomine ipſo prænotatis,

3 Secundo de re ipſa dicendum eſt, in qua re aliter Iuriſconſ. aliter vero Theologi, ſi non re ipſa, at verbis ſaltem ſentire vñr. Iuriſconſ. n. cõiter ex Bart. in l ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda, vel amittenda poſſeſſione, quos ſequuntur Io. Gerſ. in tract. de poteſtate eccleſiæ conſideratione. 13. & tract. de vita ſpirituali. lect. 3. & Conrad. trac. de contract. q. 1. & Iacob Almain. dñt. dominium eſſe poteſtatẽ, ſeu facultatem propinquã aſſumendi res aliquas in ſuam facultatẽ, vel vſum licitum ſecundũ iura rõnabiliter inſtituta. vbi noĩe rerũ intelligũt ẽt perſonas. Theologi vero, vt Sot. lib 4 de iuſt. q. 1. ar. 1. Pet. de Arrag. 2. 2. tract. de dominio. Dominic Bãnes, & Michael Sal. ibi. & Greg. de Val. to. 3. d 5. q. 10. pun. 1. ita definiunt, dominiũ eſt ius ſeu facultas propria cuiuſq. in rem, q̃ in ſuum cõmodum vſurpare põt quocunq. vſu lege permiſſo. Quæ duæ definitiones, quicquid nõnulli laborioſe magis, q̃ vtiliter diſputantes, affirmãt. verbis poti⁹ q̃ re ipſa differũt, vt recte Greg. de Val. vbi ſup. annotauit: dicit, ius, ſeu facultas hoc eſt poteſtas legitima, & iuridica. qua quis fungit in rem, vel perſonã; & hoc idẽ ſignificat illis verbis Iuriſc *Poteſtas, ſeu facultas propinqua*. i. poteſtas licite reb vtendi. Addit deinde *propria*, ad diſtinctionem poſſeſſionis, & vſusfructus, quia põt quis habere poſſeſſionem rei, & vſumfructum rei, nõ tñ propria facultate, i. *independenter* ab alterius voluntate ſed dependenter a volũtate eius, qui habet verum & directum dominium, vel ẽt a voluntate iudicis id permittentis lite pendente. Vnde ius *vſuary*, ſiue *vſufructuary*, non eſt proprie & ſimpliciter dominium; ſed improprie, hoc ẽ dominium vtile; nõ n. põt rem illam alienare ſecũdũ ſubſtantiam, nec donare, nec vendere ſicut põt verus rei dñs, ſed ſolum ſalua rei ſubſtantia, fructib. eius vti, & frui põt. Qui autem rei dominium habet, quaten⁹ vere Dñs eſt rei v. g domus, non ſolum eam locare, ſed ẽt vendere, & diluere põt, ſi voluerit. Sed etiam ſeruus ita eſt ſub dominio & poteſtate Domini ſui, vt totus ſit Dñi ſui, adeo vt quicquid lucri prouenire põt ex ſeruo, dr eſſe in poſſeſſione, & in bonis Domini, poſſitq. dominus de eo libere diſponere præterquam de vita, cuius Deus eſt Dominus.

Ponitur etiam; *Quam in ſuum commodum vſurpare poteſt*, quæ particula ponitur ad differentiam iuris ſuperiorum in inferiores, quæ idcirco non ſunt dominia proprie dicta, eo quod non tam vtilitatem propriam, quam ipſorũ inferiorum reſpiciunt. Quamuis. n. Rex in ſubditos ius habet Prælatus etiam in populum ſibi commiſſum, & Pater in filios, nemo tñ iſtorũ recte dicitur illorum Dñs, quia tale ius non ad commodum Regis, aut Prælati, aut Patris, ſed ad ſubditorum, & filiorum vtilitatem ordinari debet. Vnde de Prælatis ait Chriſtus Luc. 22. *Principes Gentium dominantur eorum, vos autem non ſic*. & 1. Petr. 5. *Non dominantes in clero*. Et de Gubernatoribus, qui gubernari volunt, & dominari conqueritur Deus Ezech. 34. *Quod cum imperio gubernent*. Et Iud 8. Cum dixiſſet populus Gedeoni, *Dominari noſtri Abſit*, inquit, *vt ego, & domus patris mei dominetur vobis, ſed dominetur vobis Deus*. Vnde Ariſtoteles lib. 1. Polit. c. 3. duplex imperium conſtituit, aliud Principis in ciues, & aliud Domini in ſeruos; illud ciuile, ſeu Regium appellat, hoc Deſpoticum, ideſt, Dominatiuum; atque adeo ex Ariſ. ius Principis in ſubditos nõ eſt dominium. Horum n. omnium. i. Principum, Prælatorum, & Parentum officium ad inferiorum vtilitatem ordinat. Reges. n. inſtituti ſunt ad vtilitatem Reip. & Prælati eccleſiaſtici in vtilitatem ouium, parentes denique theſaurizare tenentur filijs, & quæ illis vtilia ſunt prouidere. Additur demum, *Quocunque vſu lege permiſſo*, Quia cum dominio ſit ius & facultas iure gentium introducta, & legũ iuſtarum obſeruatio commercijs, & contractib. ab omnibus gentibus recepta ſit, maxime conuenit dominio, vt ſit ius in omnes vſus lege permiſſos. Habet namq primogenitus vere dominium primogenituræ ſuæ, & tamen illam vendere alienare aut diſtrahere non poteſt, quia id lege ciuili, & iuſta illi prohibitum eſt ad cõſeruationem Reip. in ſplendore, & potentia. Pupillus etiam ante legitimam ætatem vere rerum ſuarum dñs eſt, & tamen eas vendedere aut donare non põt immo omnes contractus eius, quamdiu pupillus eſt, lege humana reſcinduntur. Vxor etiam vere domina eſt ſuæ dotis, & tamen ſine viri ſui licentia quamdiu cum illo manet, aut non exigit apud iudicem dotis ſuæ recuperationem non poteſt ordinarie ex bonis dotis aliquid diſponere.

Item debitor relinquens pignus apud creditorem, vere dominus eſt pignoris, de eo tamen diſponere non poteſt, quamdiu apud creditorem manet, quia lege prohibetur, ne alioquin fraus, & dolus committeretur in præiudicium tertij.

Item ſi quis ex teſtamento habeat bona ſub cõditione, vt non alienet ea, vere dñs eſt eorum, non põt tamen alienare ea ex conuẽtione facta. Quapropter recte addita eſt hæc particula, ad comprehendenda huiuſmodi dominia, per quæ, licet vere dominia ſint, nõ poteſt tamẽ dominus

Digitized by Google

tantum ſunt illius rei, non domini, cum non poſſint rem illam alienare, & interdum ad tempus prohiberi poſſunt vſu illius, immo etiam & perpetuo, ſi oppidum rebus illis ad alios fines indigeret, quod ſignum eſt dominium illius rei penes communitatem, non penes ſingulares perſonas manere) quia aliquãdo communitas ita habet rei dominium, vt vſus rei non pateat omnibus, ſed communitas ipſa fructus percipit ad communes expẽſas, vt verbi gratia, ad ſoluenda ſtipendia &c. Quo caſu communitas illa ita eſt rei illius, verbi gratia, vineæ aut domus, aut ſyluæ domina, ſicut quilibet alius de populo dominus eſt rerum ſuarum priuatarum.

Dominium particulare. quod unuſquiſque in re habet, eſt etiam dominium, non iuriſdictionis nec communitatis, ſed proprietatis, vt conſtat.

10 *Quarto* diuiditur Dominium præſertim proprietatis, in *Plenum, & non plenum*, l. ſi ita ſtipulatus. §. Titius, ff. de verb. oblig. & l Generaliter. ff. qui & à quibus. *Plenum* eſt illud, quod, quando quis habet proprietatem rei ſimul cum vſu, vſufructu, & poſſeſſione illius, & ſolus habet, ita ut non ſit alius conſors, & ita vt in omnem vſum rem illam vſurpare poſſit, per ſe loquendo, de quo videtur procedere definitio Dominij ſuperius tradita, illud enim abſolute & ſimpliciter eſt tale, alia verò per maiorem vel minorem participationem huius explicanda ſunt. *Non plenum* duobus modis accidere poteſt, *vno*, quando plures ſunt Domini rei diuiſæ, v. g. hæreditatis indiuiſæ adhuc, tunc enim vnuſquiſque habet dominium, ſed non plenum, quia habet in illo dominio conſortem, ſine quo interim dum res, ſeu hæreditas illa eſt indiuiſa, non poteſt de illa libere diſponere, quia res eſt pluribus communis, atque adeo dominium non eſt plenum ſimpliciter niſi apud omnes ſimul, vnde priuſquam res diuiſa eſt in partes, dominium apud ſingulos eſt imperfectum, & non plenum, non tam ex parte obiecti, quam ex parte ſubiecti. Alio modo, quando vnus habet dominium proprietatis rei, alius vero habet vſum, vel vſumfructum, vel poſſeſſionem illius, tunc enim is, qui habet proprietatem rei, non habet plenum dominium, quia licet vere ſit dominus rei, non poteſt tamen plene diſponere de re, & dicitur non plenum ex parte obiecti, ut ex dictis conſtat.

11 *Quinto*, Dominium non plenum hoc ſecundo modo diuiditur a iuriſperitis in *directum*, & *vtile*. Sic Bart. in l. ſi quis vi. §. differentia. num. 25. ff de acq poſſ. Id quod diuerſis exemplis oſtendi poteſt, qui enim dat rem ſuam alteri, uel ad tempus, uel perpetuo, ſub certa penſione, vt ea utatur, & fruatur, & illam commodiorem reddat. proprietate rei ſibi reſeruata, ut contingit in contractibus Emphyteuſis, retinet dominium directum rei ſuæ, unde & in iure uocatur Proprietarius, ſeu Dominus, l. ſi ita ſtipulatus. § Titius. ff de uerb. oblig. & Inſtit. de vſufructu §. vſusfructus. Emphyteuta etiam eiuſdem agri emphyteutici uocatur dominus illius agri. l. poſſeſſores. C. de fundis patrimonialibus. cum tamen certum ſit non eſſe dominum proprietatis, ſed ſolum uſusfructus, vnde ſolum habet dominium vtile. Similiter in feudo feudatarius ſeu baſſarius. qui ciuitatem, aut caſtrum in feudum ſuſcipit, dicitur habere dominium vtile, patronus autem directum Idem de eo dicendum eſt, qui in iure dicitur ſuperficiarius, & eſt ille, qui in alieno ſolo ad tempus conducto, uel ad cenſum ſumpto, ædificat domum, vel plãtat uineam, &c. habet dominium utile domus, ſoli autem dominus conſequenter habet dominium directum rei affixæ ſolo. l. 2. ff. de ſuperficieb. Bar. l. 1. §. pen eo. tit & Sylu. uerb. Emphyt. nu. 1. verſ. *De natura autem*. Lud Molina de iuſt. to. 1. tract 1. diſp 3. Denique uſufructuarius generaliter dicitur habere dominium utile, proprietarius verò directum l 4. ff. de vſuſruc. Eſt ergo Dominium *vtile* ius utendi, & fruendi aliqua re, ſalua illius ſubſtantia, ut habetur inſtit. de vſuſr. in princ. vnde licet transferre poſſit illud, non tamen abſque licentia illius, qui habet dominium directum. *Directum* verò dominium dicitur quando utilitas rei eſt penes vnum, proprietas verò & ſubſtantia rei eſt penes alium, & conſiſtere uidetur per ſe primo in iure ſeu habitudine, quod aliquis habet circa ipſam rei ſubſtantiam, vt, ſcilicet ſibi integre conſeruetur, & in certis caſibus ad ſe redeat, nec poſſit alienari, aut ſubſtantialiter tranſmutari niſi ex ſuo conſenſu.

12 *Notandum* autem eſt, ſi hæc duo dominia inter ſe comparentur, vtile eſſe dominium ſolum ſecũdum quid; Nam vſufructuarius v. g. non habet rem, qua fruitur quaſi propriam ſimpliciter, vnde multi negant, id eſſe dominium; Dominium autem directum abſolute facit rem propriam, & ideo eſt ſuo modo quaſi dominium ſimpliciter, illique accommodari poteſt definitio dominij ſupradicta ſuo tamen modo, quia ſcilicet ex hoc iure, quod quis habet in rei ſubſtantiam, oritur per ſe facultas ad omnem vſum niſi impediatur, & ita ſe habet in hoc dominio directo, eſt enim impeditus vſus in illo per aliquam locationem, vel alienationem, vel quid ſimile, ſemper tamen ad dominium directum videtur neceſſarium vt maneat aliqua via, aut modus, quo in aliquo caſu, vel euentu poſſit res illa peruenire ad eum, qui habet directum rei dominium, vt ſimul apud ipſum ſit ius illa vtendi, etiam in emphyteuta, feudatario, ac ſuperficiario perpetuo, alias vix intelligi poteſt, quo modo perſeueret dominium directum, vt conſtat. Hæc igitur de nomine, natura, & diuiſione Dominij dicta ſint.

De nominibus, Vſus, vſusfructus, & Poſſeſſionis, quid ſignificent, & ſint, & qualiter inter ſe differant. *Cap. III.*

SVMMARIVM.

1 *Ius in definitione Dominij quomodo accipiendum, eiuſque definitio prout dominium reſpicit aſſignatur.*

2 *Ius duplex in re & ad rem. Et quid ſit vtrumque oſtenditur.*

Dominium non ſolum eſt ius ad rem, ſed etiam in re. ibid.

3 *Quid nomine tituli, iuris, dominij, vſus, & vſusfructus intelligatur.*

Titulus eſt cauſa, & fundamentum iuris in re, eiuſque radix et origo vnde dominium emanat. ibid.

4 *Titulus duplex, verus & legitimus aut præſumptus probabiliter aut iuſte.*

5 *Vti & frui aliter a iuriſperitis, aliter a Theologis accipiuntur.*

6 *Vſus, & vſusfructus dupliciter accipi poſſunt.*

Vſuarius & vſufructuarius qui dicatur ibid.

Vſusfructus & vſus eſt cauſalis & formalis ſecundum iuriſperitos, & quibus hæ voces conueniunt. ibid.

7 *In ſolo & nudo vſu rei parum iuris eſſe oſtenditur.*

8 *Inter vſumfructuarium proprie & improprie quæ differentia.*

9 *De refectione, adminiſtratione & expenſis faciendis ab vſufructuario de rebus, quæ vſu non conſumuntur, quid dicendum.*

10 *Vſufructuarius abſque licentia proprietarij vſumfructum in alium transferre nequit titulo donationis, venditionis, aut alio modo.*

11 *Vſufructuarius efficitur Dominus fructuum rei, cuius habet vſumfructum duntaxat, quando recipit, vel percipit illos.*

12 *Poſſeſſio quid & quotuplex.*

13 *Bona quæ poſſidentur ad tria capita reuocari poſſunt.*

Bona fortunæ triplicia ſunt, fama, & honor, res corporales exteriores & quædam bona quaſi media, quæ incorporalia a Iuriſtis appellantur. ibid.

14 *Quænam dicuntur res corporales, quæ incorporales.*

15 *Definitio poſſeſſionis in communi explicatur.*

16 *Definitio poſſeſſionis ſecundum Theologos recentiores.*

17 *Poſſeſſio varijs modis diuiditur & quid ſit poſſeſſio naturalis, quid ciuilis, quid utraque ſimul & nu. ſeqq.*

19 *Altera diuiſio ſeu potius poſſeſſionis naturalis ſubdiuiſio.*

20 *Poſſeſſio poteſt aliquando eſſe iuſta in re & materialiter, ex conſcientia tamẽ erronea iniuſta, aliquãdo iniuſta in re ſed iuſta ex bona fide, a qua denominatur communiter bonæ fidei poſſeſſio.*

Præcipui effectus ſeu fructus poſſeſſionis duo, et quinã ſint illi.

Digitized by Google

QVoniam vero in explicanda definitione, & natura dominij, mentio facta eſt *iuris, vſus, vſusfructus, poſſeſſionis*, & aliarum vocum, vt quę in præcedentibus dicta ſunt, & quæ in materia de reſtitutione præſupponenda erunt, melius, & perfectius intelligantur; breuiter in hoc capite, quid vnaquæque earum importat, declarabimus.

Primo autem quantum ad nomen Iuris ex eo quod di
1 ximus, Dominium eſſe ius illud explicandum reſtat, nō accipi Ius eo in loco, quatenus eſt obiectum iuſtitiæ, hoc eſt, prout dicit æquum, ſeu iuſtum, & præſcriptum ordinationis rectæ in quo quod inuoluit iniuriam, oppoſitum, ſed pro poteſtate, & facultate aſſumendi aliquid in vſum noſtrum, ex aliqua tamen ordinatione iuris concedentis, iubentis, vel permittentis. Atque adeo ius non incommode definiri poteſt, *facultas aliquid faciendi, ſiue obtinendi, aut in eo inſiſtendi, vel aliquo alio modo ſe habendi, cui ſine cauſa iuſta abſque iniuria contrauenire nequit*. Id quod facile exemplis illuſtrari, & comprobari poteſt. Nam facultas, quam vnuſquiſque habet ad vtendum rebus ſuis, verbi gratia ad comedendum cibum proprium, ad veſtē propriam induendam, ad colligenda poma ex arboribus ſuis, ad ambulandum in domo ſua aut in via publica, eſt ius, de quo in definitione Dominij dictum eſt, quia iniuria illi fit, ſi prohibentur iſta illi abſque cauſa. Item facultas alicuius obtinendi, quod ſibi debetur, aut quia ſuum eſt, vt ſi illud commodauit, vel aliquis furto ab ipſo arripuit, aut eſto non ſit ſuum, ei tamen titulo emptionis, aut mutui aut alio modo debetur; eſt ius, quia fit ei iniuria, ſi hæc ei non reddantur ſine legitima cauſa. Eodem modo iniuria fit ei, qui ſine cauſa expellitur a iure inſiſtendi, & perſiſtendi in poſſeſſione rerum ſuarum. Et denique facultas, quam vnuſquiſque habet ad rem ſuam, eſt ius, cui non poteſt ſine iniuria contrauenire; ſi enim Petrus Ioanni rem dare vellet, & Andreas mendacijs, vi fraude aut alio modo teſtatorem, aut donatorem impedit ne rem illam donet illi, aut in teſtamēto relinquat, iniurius illi eſt, & damnum ei reſtituere tenetur. Sic tamen adeſſet cauſa iuſta contrauenıendi facultati, quam quis ad aliquid prædictorum habet, non fit iniuria eam habenti, vt v. g non fit iniuria; ſi depoſitarius gladium non reſtituat deponenti, ſi ſuperueniat furia, aut periculum occiſionis ſui ipſius aut alterius, eo quod legitima de cauſa facultati illi contrauenitur. Et ſi Reſpublica ob bonum commune prohibeat, ne quis tali genere veſtium vtatur, aut ciborum, non fit ciuibus iniuria, eo quod Reſpub. ex iuſta cauſa, puta, ne ſumptus immoderati fiant, ac vitia creſcant, hominesque præ delitijs molleſcant ciuibus ſuis iſta prohibere poteſt ob bonum commune.

Ius autem hoc modo explicandum, duplex eſſe poteſt,
2 ſcilicet. Ius in re. & ius ad rem. Ius in re, dicitur, quod habetur de re, quæ eſt noſtra, & exiſtens, vnde ad comparandum dominium, atque adeo ius in re non ſatis eſt rem, cuius dominium ſumus comparaturi, exiſtere, ſed vlterius requiritur eandem rem eſſe noſtram, ideſt nobis traditā, vt v. g. ſi quis rem emit, nondum tamen rem illam a venditore recepit, ſolum comparat ius ad rem illam, eſto pretium ſoluerit, ius autem in re ad dominium non habet, quia hæc regulariter ſaltē ante rei traditionem non cōparantur. Item qui deiectus eſt a poſſeſſione rei ſuæ, eamque amiſit, licet ius habet, vt res illi reſtituatur, non tamen habet ius in re, ideſt non poſſidet rem illam, ſed ſolum habet ius ad rem, ſ. poſſidendam. Sic etiam ius, quod quis habet ad fruendum re ſua, i. ad percipiendum ex ea fructus, etiamſi ius habet in re cuius fructus percipere debet, etiā in fructibus exiſtentibus, reſpectu tamen fructuum, qui nondum exiſtunt, ſolum habet ius ad rem, hoc eſt, ad illos percipiendos, quando extiterint. Ius ad rem dicitur illud, quod habetur ex aliquo vinculo obligationis circa rem nobis debitam, nondum tamen factam noſtram, vt verbi gratia. Eſt aliquis hæres inſtitutus, antequam adeat hæreditatē, id eſt, illam acceptet profiteaturue velle ſe eſſe hæredem, habet ius ad hæreditatem, non tamen habet dominium, aut ius in hæreditate, quia nondum eſt ſua, quouſq. eam acceptet. Item debet quis mihi centū aureos, habeo ius ad illos, ita vt poſſim illud ius alteri concedere, vel remittere, non tamen habeo ius in illis. Dominium ergo eſt ius non ſolum ad rem, ſed etiam in re.

3 *Secundo* quia Ioannes Gerſon, & alij Doctores Pariſienſes, vt docet Conradus tracta. 1. de contractibus q. 1. concluſ. 4. ius, & facultatem, quam dominium eſſe diximus, cum titulo dominij confundebant, aſſerentes idem omnino eſſe Dominium & titulum dominij, hac ratione perſuaſi, quia titulus dominij, v. g. in domum, eſt ius quod habet dominus in illam, id quod aliud non eſt quam dominium; denique de vſu, & titulo vſus, & de vſufructu, & titulo vſusfructus affirmabant, vt opinionis huius falſitas, & veritas, & verborum proprietas explicetur, breuiter dicendum eſt etiam quid nomine tituli iuris, dominij, vſus & vſusfructus intelligatur. De qua re legi poſſunt Sotus li. 4. de iuſtit. q. [illegible] circa medium. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. fol. 19. Michael Salon 2. 2. q. [illegible] de iuſtitia, & dominio rerum. q. 1. art. 1. [illegible] Aragon & Dominicus Bannes 2. 2. in tracta. de dominio, paul. poſt initium, & Lud. Molina tract. de iuſtit. to. 1. tract. 2. diſp. 4. & alij qui omnes docent titulum dominij ab ipſo dominio diſtingui. Et recte quidem Titulus. n. dominij dicitur illud quod eſt origo, radix, cauſa & fundamentum dominij; dominiū vero eſt illud ius ortum ex illa cauſa & titulo; vnde dicenti alicui ſe eſſe dominum alicuius rei, dicere ſolemus, oſtēde titulum, id eſt fundamentum, vt v. g. vnus habet dominium acquiſitum per emptionem, alius ex teſtamento, alius ex donatione, alius per præſcriptionem, &c. emptio, teſtamentum donatio præſcriptio ſunt tituli horum dominiorum quia ſunt cauſæ, quibus iſta dominia rei habentur. Item titulus poſſeſſionis, & dominij naturalis, quod habet homo in plantas, aues, piſces & alia neceſſaria ad cibum, & potum, eſt vita naturalis, quæ ſine his conſeruari non poteſt, vnde in extrema neceſſitate licitum eſt accipere rem alterius ad vitæ conſeruationem, in eo enim caſu vnuſquiſque iure naturali eſt eorum dominus, & fiunt omnia communia, vt vitæ neceſſaria Sic titulus filij in patrē, & patris in filium eſt generatio cui enim dat eſſe dare debet & conſeruare, & qui ab alio generatur debet eum etiā in caſu neceſſitatis adiuuare. Item titulus poſſidendi bona eſt ius gentium, & diuiſio bonorum facta iure gentiū. Titulus item dominij & iuris in aliquod Regnum, eſt legitime electum eſſe in Regem, aut carnali propagatione tanquam primogenitum originem trahere a legitimo Rege, aut iure belli Regnū occupaſſe, aut aliud ſimile, quod ſit ſufficiens ratio fundandi ius Regni. Item legitima electio alicuius in cathedram, Epiſcopatum, aut beneficium, aut quippiam horum alicui legitime collatum eſſe titulus eſt dominij aut iuris cathedræ, epiſcopus, aut alterius beneficij. Titulus igitur eſt cauſa & fundamentum huius iuris in re, & quamuis præter titulum regulariter neceſſaria eſt etiam tanquam ratio fundandi, conditio ſine qua non traditio, & apprehenſio rei, illa tamen non eſt radix, & origo dominij, aut iuris in re. ſed ſolum eſt conditio ſine qua non regulariter a radice & origine, nec dominiū, nec ius in re emanat.

4 Poteſt autem hic titulus eſſe duplex, ſ. verus, & legitimus, aut præſumptus probabiliter & iuſtē Verus eſt vera radix & origo dominij, vt v. g. emit quis rem a vero domino habet verum titulum, quia fuit venditio vera, Alius vero emit rem ab aliquo. aut illam dono accepit ab eo, quē bona fide credidit fuiſſe verum dominum illius rei, aut procuratorem domini illius rei habet titulū ſed præſumptum, quia licet talis emptio aut donatio non ſit ſufficiens cauſa ad transferendum dominium rei, eſto traditio accedat, talis tamen præſumitur interim dum bona fides adeſt adeo vt dr̃ rem illam bona fide poſſidere. & cum titulo, non quidem vero, ſed præſumpto probabiliter, & iuſte ita vt retinendo & poſſidendo non peccet Qui vero rem aliquam ſine tali titulo vero, aut p̃ſūpto dr̃ ſine titulo poſſidere. Vnde p̃ſūptus definiri pōt, qui p̃ſumitur vera radix dominij & tñ in ipſa nō eſt. Quæ oīa deſeruiunt plurimū ad ea, quæ inferius de præſcriptione, & reſtitutione dicemus.

5 Tertio Quoad vſum, & vſumfructum illud in primis annotandum eſt, has voces vti, & frui, aliter ſumi in hac

mate-

Digitized by Google

materia, quàm ſumuntur a Theologis in 1. diſt 1. cum dicant iuxta S. Aug. lib. 10. Trinit. ca. 10. & lib. 83. qq. q. 30 & lib. 1. de Doct. Chriſt. ca. 33 *creaturis fruendum non eſſe tanquam vltimo fine, ſed ſolo Deo*, vt qui ad aliud referri nõ debet, *creaturis autem eſſe vtendum*, tãquam medijs, quæ nos ducãt ad Deum, atque adeo in primo ſent. loco citato, & à S. Thom. 1. 2. q. 16 ſumuntur *vti*, *& frui* pro actu elicito voluntatis, quo voluntas amando adhæret alicui, ita vt Vſus ſit quando voluntas ſic amando adhæret rei non propter ſe ſed propter alterum, Fruitio autem quando rei adhæret propter ſe; Hoc autem in loco & apud iuriſperitos, vti eſt ex re aliena tibi permiſſa, te ſolũ fructũ capere. frui verò eſt, ex re aliena tibi permiſſa fructus in tuum, vel aliorum, ſi tibi libuerit, vſum poſſe conuertere.

6 *Rurſus* obſeruandum eſt has voces *vſus*, *& vſusfructus*, vt recte notant Conradus tracta. 1. de contrac. q. 12. Petrus de Arragon 2. 2. ſuper quæſtio 62. tracta de dominio. non longe a principio. Michael Salon ibidem q. 1 artic. 1. & Ludouic. Molina. tract. de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſput 5. dupliciter accipi poſſe; Primo pro ipſo actu vtendi & fruendi, v. g. equitatio eſt vſus actualis equi, & habitatio actualis vſus eſt domus, id quod alio nomine a iuriſperitis, dicitur. vſus facti idest vſus, qui eſt factum, & in hac priore acceptione non ſumitur in præſentiarum.

7 *Secundo*, pro iure & facultate exercendi eum actum in re, quod ius reuera diſtinctum eſt ab illo actuali vſu, poteſtque vnum ſine alio reperiri, quomodo accipitur in hoc loco, & definitur vſus. ius vtendi alienis rebus tantum, ſalua earum ſubſtantia. & is, cui talis vſus conceſſus eſt, appellatur *vſuarius* De *vſufructu* autem dicitur, quod ſit ius vtendi & fruendi alienis rebus, ſalua illarum ſubſtantia l. 1. ff. de vſufructu. & Inſtit. eod. tit. in princ. Sylue. verb. dominium q. 2. & verb vſus. in princ. Sot. li. 4. de iuſti q. 1. ar. 1. Martin. Ledeſm. 2. 4 q. 18. arti. 1. Domin. Bannes in præambulo ad q. 62. paulo poſt princ. Salon, Arragon & Molina locis proxime citatis. Is verò, qui eiuſmodi ius habet, appellatur, tum vſufructuarius, tum etiam fructuarius. Recte autem ponitur Ius, loco generis, quia id, ſecundo modo acceptum hoc eſt, pro facultate vtendi re, in ſuo ambitu continet vſum, & vſumfructum, & cetera iura. Per alteram verò particulam vtendi. reijciuntur iura, quæ nõ ſunt ad vtendum, vt ius depoſitarij reſpectu depoſiti, & ius creditoris reſpectu pignoris, non enim poſſunt depoſitarius, aut creditor, inuito & inſcio domino, vti depoſito, aut pignore abſque peccato, quinimo etiam reſtituere tenentur valorem vſus. Additur particula illa. Tantum, quia in vſufructu, conceditur facultas tum vtendi, tum fruendi, Additur autem in definitione vſusfructus particula tum vtẽdi, tum fruendi, ad differentiam nudi & ſolius vſus, qui enim habet ſolum aut nudum vſum, poteſt quidem ipſe fructum percipere, ſed alteri concedere non poteſt, vt qui habet ſolum vſum domus, poteſt in ea habitare, non tamẽ poteſt eam locare, qui verò habet vſumfructum, vtrumq; poteſt, verbi gratia, vſufructuarius domus in ea manere, vel eam locare poteſt. & vſufructuarius vineæ, non ſolùm vuas comedere, ſed eas etiam alijs vendere poteſt. Additur in vtrinſque definitione, *rebus alienis*, ad differentiam dominij; dominus enim rei vtitur re illa tanquam ſua, & & propria in omnes vſus, reſpicitque dominium, tam rei fructus, quam ſubſtantiam, poteſt enim dominus locare, vendere, donare, effundere, deſtruere, & cet Ex quib. conſtat, quod proprie loquendo apud Iuriſconſultos, iuxta poſitas definitiones, qui habet dominium alicuius rei, nulla ratione dici poteſt habere illius vſum, aut vſumfructum, quia hæc tantum verſantur circa res alienas, & non circa proprias. Ceterum Iuris periti vt diſtinguant vſum, quem habent vſuarius, & vſufructuarius (non enim negari poteſt dominum uti poſſe re ſua) duplicem vſum, & uſufructum eſſe dicunt, *Vnus* eſt uſus, aut uſusfructus cauſalis, ſic dictus, quia cauſatur a domino rei, cuius eſt uſus, & uſusfructus, & talis eſt uſus, & uſusfructus, quem dominus habet in re ſua. Alter eſt uſus, aut uſuſfructus formalis qui ſubiecto eſt ſeparatus a dominio rei, & talis eſt uſus, & uſufructus quem definiuimus, ut latius tradit Accurſ. in l. 1. ff. de uſufructu.

Denique additur illa particula *ſalua illarum ſubſtantia*, in definitione vſus, & uſusfructus quia uſus et uſusfructus ſupra definiti, proprie loquendo ſunt tãtum circa res, quæ uſu non conſumuntur, ut ſunt ager, domus, pecora & cet. quia ius circa rerum uſum, & uſum fructum, quæ uſu conſumuntur, pereunt, & alienantur ut ſunt uinum, oleum, panis, triticũ, pecunia aliaque id genus, nec dicitur proprie; nec eſt uſus, aut uſusfructus hic definitus, ut colligitur ex Inſt. de uſusfructu § cõſtituitur, & ff. de uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur, per totum.

7 Hinc colligitur primo parum iuris eſſe in uſu, qui namque habet ius utendi fundo alieno, ſolùm habet ius ſumendi poma, oleum, flores, uuas & fœnum. & ligna ad uſum quotidianum ſuum, & pecorum, ac iumentorum ſuorum, ſed poterit ẽt in eo ambulare, & commorari. ita tamen, ut domino fundi nõ ſit moleſtus neceos impediat, per quos opera ruſtica exercentur, ius tamen ad hæc emolumenta percipienda alijs donare, uendere locare, & concedere nõ poteſt. Item qui habet uſum domus poteſt ipſe ſolus in ea cum uxore & liberis, & famulis habitare poteſt etiam hoſpites recipere, & idem dicendum eſt, ſi uſus domus pertineat ad mulierem, hoc tamen ius in alium transferre non poteſt, tribuendo ei facultatem, ut in ea habitet. Et qui uſũ habet ſerui, aut iumenti, poteſt ipſe ſolus eorum opera uti, non tamen id ius alteri concedere Qui autem uſus pecorum habet uti nequit lacte, lana, ut ſtercoribus eorum. niſi forte modico lacte, leg plenum ff. de habitatione, eo quod hæc ad fructus animalium pertinent qui in vſu pecorum nõ computantur. Poterit tamen uti pecoribus ad agros ſuos ſtercorãdum, non alienos. Inſt. & ff. de uſu & habitatione. Sin autem alicui concedatur teſtamento uel alia ratione habitatio domus, tunc is, cui habitatio domus conceſſa eſt potest eam locare. & acquirere ſibi pretium locationis. ſecus autem ſi, ut diximus, conceſſus ſit ei ſolus uſus domus, & habetur l. 1. ff de uſu & habitatione, & § ſi cui. Inſtit. titulo eodem, & habitatio hæc ſolum finitur morte eius, cui conceſſa eſt, ut habetur l. habitatio & leg cum antiquitas. C. de uſufructu & habitatione, l. ſi habitatio. ff de uſu & habitatione. & l. legatum. ff. de capitis diminutione, & tradit Sylueſt. verb. vſus in princ & Molina vbi ſupra tract. 2 diſp. 5. in fi.

8 Secundo colligitur quænam ſit differentia inter uſufructuarium proprie (qualis eſt ille, qui vſufructum rerum vſu non cõſumptibilium habet) & uſufructuarium improprie, (qualis eſt vſumfructum. ſolum rerum uſu conſumptibilium habens) quod uſufructuarius proprie dominium nõ habet rerum, quarum eſt vſusfructus, ſed earum rerum dominium manet apud proprietarium, vſufructuarius, verò tantum habet ius vtendi ac fruẽdi illis, vnde fit, vt ſi abſque culpa vſufructuarij pereant, non ipſi ſed proprietario pereant. Atque ita cui conceſſus eſt vſusfructus pecorum, & armentorum aliquorum in particulari, loco demortuorum nullum ſubſtituere tenetur, dummodo ſine culpa ſua pereant; At verò vſufructuarius improprie rerum ſibi traditarum dominium acquirit, ita vt finito tẽpore vſusfructus reddat non illas, ſed illarum æſtimationem, quare ſi tempore vſusfructus pereant, vſufructuario pereunt, vnde in earum rerum conceſſione quę vſu nõ conſumuntur cautionem reddere ſolet & tenetur vſufructuarius quod vtetur illis boni viri arbitrio, hoc eſt, vt vir bonus re propria vteretur, & frueretur. Quod ſi vtendi, & fruendi modum excedat, & res quib. fruitur, pereant, aut deteriores fiant, tam in foro interiori, quàm exteriori dãnum reſtituere tenetur. Dicitur autem modum excedere, qui rem, qua vtitur, ad vſus indignos transfert, v. g qui domum habitationis vertit in ſtabulum iumentorum, aut in ſtabulo inſtituit piſtrinum, aut ſeruum honeſtæ conditionis deijcit ad vilia miniſteria, aut cibum aut veſtitum pro dignitate illi denegat. l. æquiſſimam. & l. ſed etſi. ff. de vſufructu. Item cautionem reddere tenetur, quod tranſacto tempore vſusfructus, reſtituet eiuſmodi res, quales tunc ſuperfuerint. Sic expreſſe in l. ſi cuius. & l. ſeq. ff de vſusfructu. & l. 1. & ſeqq ff Quemadmodum vſufructuarius caueat, & l. 2. & ſeq. ff de vſufructu rerum, quæ vſu conſumũtur. c ſi de pignorib, & l. 1. & 4. C. de vſufructu. & l. pen. C. vt in

Digitized by Google

C. vt in poſſ. l. Eodem modo, cui conceſſus eſt vſusfructus rerum vſu conſumptibilium, quarumque dominium in eum tranſit, tenetur reddere cautionem, quod tranſacto tempore vſusfructus ſibi conceſſi, illarum rerum æſtimationem reddet, vt ibidem habetur. Vbi autem fructuarius talem cautionem ſatiſdare non poteſt, quia v. g. eſt pauper, eaq. de cauſa fideiuſſorem non inueniat, ſi non ſit perſona ſuſpecta, ſatis erit cautio iuratoria, ſin vero fuerit perſona ſuſpecta, ſequeſtrabuntur bona, quæ non ſunt vſu cõſumptibilia apud aliquem, de cuius manu vſumfructum ſumat, ex Bartol. in l. vſusfructus. C. de uſufructu. & Panorm. in cap. ult. de pignorib. num. 6. uſumfructum autem rerum uſu conſumptibilium perſonæ pauperi, & ſuſpectæ, nemo prudens concedere ſolet.

9 Tertiò colligitur, quid dicendum ſit de refectione, adminiſtratione, & expenſis faciendis ab uſufructuario de rebus, quæ non conſumuntur uſu, uerbi gratia, conceduntur alicui pecora, aut alia animalia gregatim, tenetur fructuarius conſeruare, & reſtituere integrum numerum ſibi traditum, tot reſtituendo, quot accepit, ita ut ſi aliqua pereant, totidem capita ex fœtibus loco demortuorum ſubſtituat. Dixi, quando ſint ei gregatim conceſſa, quia ſi conceſſa, quia ſi conceſſus ei fuerit vſusfructus ſingulorum in particulari nullum alium demortuorum loco ſubſtituere tenetur dummodo perierint ſine culpa ſua l. verus. & duabus ſeqq. ff. de vſufructu. & §. in pecudum. cum ſeqq. inſti. de rerum diuiſione. Item conceditur alicui uinea, loco uitium, & arborum demortuarum, tenetur fructuarius alias plantare, niſi tempeſtate, aut alio infortunio, abſque ſua culpa deiectæ, aut deſtructæ ſint, l. leg arbores, ff. de uſufructu. Cum enim ipſimet vſufructuario commiſſa ſit bonorum illorum adminiſtratio & poſſeſſio, atq. adeo tãquam procurator proprietarij habendus ſit ad illum pertinet curare utilitatem, & conſeruationem rerum illarum, alioquin tanquam negligens damnum ſuperueniens reſtituere tenebitur. l. 1. ad ſi & l. 1. ff. vſufructuarius quemadmodum caueat. Vnde proprietarij nomine agere poteſt in iudicio, quicquid ad rei vtilitatem, & conſeruationem pertinet. Item cum vſufructuarius vtilitatem rei conceſſæ percipit tenetur ad expenſas & ſumptus modicos pertinentes ad refectionem rei, qua fruitur. Dixi, Modicos, quia ad ſumptus magnos, aut ad eos, qui ad perpetuam rei vtilitatem ſpectant, non tenetur. Vnde ſi maiores ſumptus expendat ad refectionem illius rationabiliter, & vtiliter, aut aliquid impendat in lite ad rem, qua vtitur, vindicandam a poſſeſſore illius iniquo vel ad illam defendendam, datur ei actio repetendi iſta a proprietario. l. vſufructu legato. & l. Hactenus, ff. de vſufructu, & l. cũ ad quem, Cod. eod. tit. Tenetur tamen vſufructuarius ad ſoluendum tributum pro re illa, qua fruitur, ſi quod ſoluendum erit, vt habetur in l. vſufructu relicto, ff. de vſufructu.

10 Quarto colligitur quod licet proprietarius abſque vſufructuarij conſenſu rei dominium, & proprietatem vendere poſſit, vt conſtat ex l. locum. ff de vſufructu. & ex l. uero Cod. tit. eod. uſufructuarius tamen abſque licentia proprietarij vſumfructum in alium transferre nequit titulo donationis, uẽditionis, aut alio modo, ita ut alter maneat uſufructuarius rei cum eo iure quod habet, immo attentãdo hoc facere ſtatim amittit uſumfructum, & acquiritur proprietario, vt habetur in l. ſi vſufructus. ff. de iure dot. Ratio eſt quia de ratione vſusfructus eſt, quod ſit ius vtendi, & fruendi nomine proprio, quo modo intelligenda eſt definitio vſufructus aſſignata. Quia vero ius ad vſũ, vtilitatem, & fructus rei percipiendos non eſt vſusfructus ſed ius quoddam ab vſufructu diſtinctum, ideo hoc ius locatione, venditione, aut alio quouis titulo concedere poteſt alteri abſque facultate, & conſenſu proprietarij, vel ad tempus, vel ad perpetuum eo modo, quo ipſe ius habet ad vtilitatem. In quo tamen caſu manet uſusfructus in eo, in quo antea fuit impeditus tamen, quoad actum utendi, & fruendi, propter tranſlationem iuris ad utilitatem in aliũ. Exempli gratia, Beneficiarius qui ius habet ad decimas percipiendas nomine propriu, illud in laicum transferre nequit, ut conſtat ex capit quamuis & e prohibemus, de decimis. & tamen decimas laico uendere, aut donare, aut locare poteſt, conferendo illi ius recipiendo eas ſibi, non nomine proprio, ſed nomine ipſius beneficiarij, vt colligitur ex cap. veſtra. de locato. Hoc autem ius, quod conductor aut emptor decimarum beneficij habet, alterius rationis eſt a iure ipſius beneficiarij. Vnde quando vſufructuarius vendit rem illam alicui tertio, cuius proprietas ad alium ſpectat, non cenſetur vendere rem aut vſumfructum, niſi aliunde contrarium aperte conſtet, ſed ius ad vtilitatem quam in ea re habet vt late & docte, tradit Couar. lib. 1. variar. reſolut. capit. 5 numero 7. poſt alios multos, quos refert. Et de hoc iure ad vtilitatem ſolum percipiendam, quod ab vſufructu eſt diſtinctum, intelligi debent l. arboribus, & l. vſusfructus ff de vſufruct. & Inſtitu. de vſu & habitatione in princ. verſic. vlt mo. quatenus affirmant, vſufructuarium locare, vendere, ac donare poſſe id, ad quod habet ius, quod vſuario nudo denegatum eſt. Ex quibus etiam conſequitur, quod cum vſufructuarius concedendo alteri tale ius non transferat in illum vſumfructum, inde eſt quod vſusfructus non morte illius, in quem ius illud ad vtilitatem rei transfert, ſed morte ſola ipſiuſmet vſufructuarij ceſſat. Vnde ſolus vſusfructuarius tenetur proprietario rei prædictas cautiones facere ſoluſque ipſe agere poteſt in iudicio, quæ ad rei vtilitatem, & conſeruationem proprietatis ſpectant, non vero is, in quẽ ius ad vtilitatem tranſtulit.

11 Quinto colligitur, vſufructuarium effici dominum fructuum rei cuius habet vſumfructum duntaxat, quando illos percepit, cum enim ſint vnum cum re cuius habet vſumfructum antequam illos percipit, v. g. poma colligit, aut vuas, &c. dominium eorum pertinet ad dominum & proprietarium rei, ſcilicet vineæ, & arboris, quæ fructus illos in ſe habet. Quare ſi vſufructuarius moriatur, pertinẽt ad proprietarium, & non ad hæredes vſufructuarij, vt habetur Inſtitut. de rerum diuiſione. §. is vero; Habet tamen vſufructuarius interim, dum perſeuerat tempus uſusfructus, ius ad fructus illos percipiendos, & faciendos ſuos, quando percipiet, adeo ut ſi interim furto tollantur, poterit uſufructuarius agere contra furem, eo quod ius ad fructus ſuo tempore percipiendos habet, ut habetur in l. ſi fur. ff. de uſufructu. Non tamen habet uere dominium fructuum ſic ablatorum, quouſque illi reddantur, aut alius eos ipſius nomine colligat, & decerpat ut in d. l. ſi fur. habetur. Fructuum autem nomine in hac materia intelliguntur tria, primo, quicquid utile prouenit ex re ad uoluptatem pertinens, & ita concedi poteſt uſusfructus in rebus ſolum ſeruientibus ad uoluptatem honeſtam, & ciuilem. Tertio, quicquid prouenit ex re ad ornamentum, & oſtentationem pertinens. Habuit autem uſusfructus ortũ ex hoc (ut id breuiter explicemus) quod aliqui certis quibuſdam perſonis relinquere uoluerunt aliqua ad uictum, & cultum neceſſaria, & ita ex teſtamento legabant uni uſumfructum rei alteri uero proprietatem rei, ut ille, cui legabantur uſusfructus rei, haberet, quod ſibi ad cultum, & uictum ſufficeret.

12 Vltimo explicanda eſt poſſeſſio, quidnam, & quotuplex ſit, cum hæc ad perfectionem, & complementum dominij ſpectet. Accipitur autem poſſeſſio duobus modis, uno modo materialiter, hoc eſt, pro obiecto, ſeu re ipſa, quæ poſſidetur, præſertim ſi ſit immobilis, ut domus, ager, ut conſtat in l. interdum. ff. de uerb. ſignifi. quæ acceptio nihil ſpectat ad præſens noſtrum inſtitutum. Alio modo formaliter, ſ. pro forma, ſeu re, a qua homo denominatur poſſeſſor, & res aliqua poſſeſſa dicitur, quo ſenſu agendũ eſt de poſſeſſione in ſequentibus. De uocis huius etymologia uarie loquuntur Doctores, ut uidere eſt apud Couar. in rub. de teſtamentis. p. 1. num. 2. & in reg. poſſeſ. in prin. p. 2. de re. iud. in 6. Conradum de contractib. q. 4. concl. 3. Lud. Molinam de iuſtit. tractat. 2. diſp. 12. & alios, in l. autem prima, in prin. ff. de acq. poſſeſ. Paulus Iuriſconſ. ex l. 2. beone deducit, a pedum poſitione, eo quod illo actu maxime acquiri ſolet rerum immobilium, quæ præcipuæ ſunt, poſſeſſio, ut colligitur ex l. 3. in prin. ff tit. eod. Alciatus autem non a pedibus, ſed a ſedium poſitione deduci poſſeſſionem exiſtimat, lib. 1. diſpunct. c. 1.

Ceterum ut res hæc melius explicetur, aduertendum eſt.

Digitized by Google

eſt, hoc nomen, poſſidere, latiſſime patere, dicimus enim poſſidere vitam, ſcientiam, &c. in quibus neque eadem videtur ratio poſſidendi, neque via & motus obtinendi poſſeſſionem. Vnde Iuriſtæ ſolum de poſſeſſione rerum immobilium diſputant, in eiuſque definitione ponunt, quod ſit rei corporalis detentio & apprehenſio, a Theologis tamen latiori ſignificatione accipitur, prout latius ſine dubio ſumenda eſt, vt totam iuſtitiæ latitudinem explicemus. Rurſus cum poſſeſſio ſignificare poſſit, vel ipſam acquiſitionem poſſeſſionis, per quam, ſcilicet fit poſſeſſor, qui ante nõ erat, uel id quod ceſſante illa actione quaſi permanenter durat, & denominat poſſidentem Iuriſtæ fere tantum explicant illud primum; Theologi verò magis in hoc ſecundo explicando laborant.

13 Atque vt hæc, quæ noſtro inſtituto conducunt, exactius declarentur & poſſeſſionis natura manifeſtari poſſit, breuiter diſcurrere oportet per res ſingulas, quæ in poſſeſſionem veniunt. Poſſunt autem bona, quæ poſſidentur, ad tria capita reuocari, quædam enim ſunt bona corporis, vt uita, ſalus, membra; quædam ſunt bona animæ, ſeu ſpiritualia, ut uirtutes, ſcientiæ, gratia, &c quædam bona fortunæ, quæ etiam adhuc ſunt triplicia, ſcilicet fama & honor; Res corporales exteriores, & quædam bona quaſi media, ut ſunt iura quædam, quæ a Iuriſtis incorporalia uocantur. In bonis igitur corporis nihil aliud uidetur eſſe eorum poſſeſſio, quam ipſa realis inhærentia, ſeu coniunctio cum ipſo poſſidente, poſſideo enim vitam, quia mihi ineſt. Et idem fere eſt de bonis ſpiritualibus & animæ, is enim gratiam poſſidet, aut ſcientiam, illam habet inhærentem, vnde commune his rebus eſſe uidetur, ut hoc ipſo poſſideantur, quod ſint, omnis enim poſſeſſio ſupponit rei poſſeſſæ exiſtẽtiam, ut per ſe manifeſtum eſt; Et quia res iſtæ, eo ipſo quod ſint, in nobis inſunt, ideo per ſuammet exiſtentiam poſſidentur. De fama verò ex communi modo concipiendi conſtat, tunc poſſideri, quando reipſa homo in tali exiſtimatione habetur ab alijs. Vnaquæque enim res ita poſſidetur, ſicut haberi poteſt, famam autem non ita habere poſſumus, ut nobis inhæreat, quia ex natura ſua eſt bonum extrinſecum, & proinde ſolum in aliorum mentibus eam habere poſſumus. In qua tamen re diſtinguenda eſt bona fama a carentia infamiæ, illa enim ponit bonam exiſtimationem, hæc autem tantum priuat mala opinione, quamuis quia qui malus non cognoſcitur, bonus præſumi debet, moraliter carentia infamiæ bonam famam adiunctam habet, & utraque bonum temporale eſt, & poſſidetur eo modo, quo eſt, vel non eſt, & utraque ex effectibus intelligitur. Interdum enim qui talem famam poſſidet, v.g nobilitatis, fruitur tali priuilegio in Republica. Qui ergo eſt in conſuetudine vtendi tali priuilegio, dicitur poſſidere nobilitatem, quia communiter in ea exiſtimatione habetur. Et idem eſt de carentia infamiæ, nam ſi tali infamiæ adiuncta ſit talis v.g. inhabilitas in Republica, qui non iudicatur ita inhabilis, ſuam famam poſſidere dicitur. Vnde fit ut ipſa etiam famæ poſſeſſio ſit exiſtentia bonæ opinionis, & vnuſquiſque ius habet eam conſeruandi, & tuendi.

14 In alijs verò bonis fortunæ diſtinguunt Iuriſtæ duo genera rerum, quædam enim ſunt corporales quædam uerò incorporales, Inſtit. de rebus corporal. & incorporal §. unico. Corporales dicuntur, quæ ſua natura uel tangi poſſunt, uel ſenſu demonſtrari. vt v g veſtis, domus, aurum, argentum, & ceteræ res ſimiles quæ tangi poſſunt. cœli verò tangi non poſſunt, at ſenſu demonſtrari poſſunt. Incorporales dicuntur non ſpirituales, ſed quæ ſola animi apprehenſione comprehendi poſſunt, qualia ſunt iura quædam ad res corporales. Quamuis enim ius ſæpe numero ſit ad aliquid corporale, ipſum tamen ius in ſe, quia tangi nequit, ſed intellectu percipitur, res incorporalis dicitur, ut hæreditas, vſusfructus, ſeruitutes prediorum. &c Antequam enim hæres hæreditatem adeat, hoc eſt, illam acceptet, aut exprimit ſe velle eſſe hæredem, habet ius ad bona defunctorum; eo uero ipſo, quod illam adit, comparat eorum dominium. Ius ergo illud, quod ad bona defuncti habet, & a quo hæres denominatur, dicitur, & denominatur hæreditas, quæque inter res incorporales computatur. Item vſusfructus id eſt, ius vtendi, & fruendi re alterius, & uſus, ideſt ius vtendi tantum re alterius, inter res incorporales connumerantur. Item iura in prædia tam urbana, quam ruſtica aliorum, quibus reſpondent ſeruitutes ex parte eorundem prædiorum. inter res incorporales computantur, ut v.g ius uiæ per agrum alienum, ius mittendi ſtillicidium alicuius domus ſuper alienam domum, aut aream, & alia ſimilia. Item beneficium eccleſiaſticum id eſt, ius ad percipiendum decimas, ac reditus ratione officij, ac muneris eccleſiaſtici. Commenda etiam, id eſt, ius ad recipiendos eos reditus eccleſiaſticos, qui commendis deputantur; Cathedra, id eſt, ius ad docendum, recipiendumque ſtipendium ei muneri præſcriptum; ius patronatus, id eſt, ius ad eligendum, & præſentandum ad beneficium eccleſiaſticum, & alia ſimilia iura, res incorporales dicuntur. Dicunt igitur res corporales abſolutè poſſideri, incorporales verò non poſſideri, ſed quaſi poſſideri, in l. ſeruus, ff. de acquirendo rerum dominio & cap. cum eccleſia Sutrina. & ibi gloſſa in uerb. quaſi poſſeſſionem. De cauſa poſſeſſionis & proprietatis, nos tamen latius nomine poſſeſſionis utimur, & ita ſe habet communis modus loquendi, ut omnia iſta dicantur poſſideri; & quoad forum internum, & debitum iuſtitiæ ſpectat; eadem eſt in omnibus ratio. In his igitur omnibus rebus, nihil aliud eſt illas poſſidere, quam ita illas apud ſe habere uel ius in ipſis, ut abſque impedimento exercere valeat, & ſoleat actiones, ad quas referuntur, & ordinantur ut v.g. dicitur poſſidere quis ius eligendi, quia habet conſuetudinem id faciendi ſine obſtaculo, & idem de ſimilibus In rebus verò corporalibus ille proprie poſſidere dicitur, qui ita habet apud ſe rem vt nomine ſuo illam teneat, & ad illum pertineat adminiſtratio, gubernatio, & cuſtodia, vt colligitur ex l. 3. § 2. ff. de acq. poſſeſ. vnde ad hanc poſſeſſionem retinendam non eſt neceſſe, vt ſemper actu intercedat aliqua actio corporalis, qua res ipſa teneatur, licet fortaſſis initio anteceſſerit, ſed ſufficit moraliter habere apud ſe, quod magis pendet ex communi exiſtimatione quam ex aliqua re phyſica, & bene explicari poteſt per illam habitudinem ad rei adminiſtrationem. Dixi autem *nomine ſuo proprio*, ſi quis enim nomine alterius rem teneat accommodatam, v g. vt locatam, non dicitur poſſidere, ſed alius per ipſum.

15 Ex quibus omnibus colligi poteſt hæc ratio, ſeu definitio poſſeſſionis in communi, *Quod ſit habitudo quædam ſeu facultas moralis, aut phyſica, per quam cenſetur quis ita rem apud ſe tenere, ut ratione eius ad eum pertineat uſus uel adminiſtratio rei.* Quæ definitio ſatis patet ex dictis, ad quam etiam accommodari poteſt illa, quam tradit Barth l. 1. in prin. ff. de acq poſſeſ. in hunc modum, *Eſt ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſſideri.* Quam definitionem Iuriſtæ communiter ſequuntur. Per illam vero particulam, *Inſiſtendi*, intelligere videntur vt debent eam habitudinem in ordine ad rei adminiſtrationem, vt diximus. Quod verò dicatur Ius, quibuſdam non placet, vt Lud. Molinæ de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſp. 17. in fi. eo quod datur etiam poſſeſſio iniuſta, qui enim iniuſte poſſidet, vere poſſidet, & tamen non habet ius ad inſiſtendum rei, quam poſſidet, ſed is, qui a poſſeſſione deiectus eſt iniuſte, & qui reuera non poſſidet. Vnde dicunt poſſeſſionem non eſſe ius inſiſtendi, ſed inſiſtentiam ipſam, quæ tamen vix explicari poteſt niſi per habitudinem aliquam, ſeu facultatem moralem, quæ proinde habebit rationem iuris. Vnde vt hoc conueniat poſſeſſioni iniuſte, exponi poteſt de iure vero, aut putato; & certe poſſidet licet iniuſte etiamſi nõ habeat ius reſpectu illius, cui fit iniuria, habet tamen reſpectu aliorum, a quibus non poteſt ab eo res illa auferri, immo etiam & quodammodo reſpectu veri domini, a quo non poteſt ſaltem per vim a poſſeſſione rei deijci, ſed per viam iuſtam, & ideo habet ius, vt poſſit, ac etiam vt debeat rem illam, quamdiu apud ſe habet, debite adminiſtrare & cuſtodire. Additur, *Non prohibita poſſideri* aliquando enim acquireret aliquis per actionem aliquam ſufficienter poſſeſſionem rei niſi ius refragaretur, & diſpoſitione aliqua impediret, ne per talem actionem poſſeſſionem acquireret, vt v.g. laicus iure poſitiuo incapax factus eſt poſſeſſionis loci ſacri, l. qui vniuerſas, §. 1. ff. de acq. poſſ. quare eo ipſo, quod locus, quem laicus poſſidebat, ſacer eſt effectus, amittit laicus poſſeſſionem

nem

Digitized by Google

nem illius, adeo vt etiamſi locum illum ſactum corpore & animo habendi illum vt ſuum de nouo occuparet, non cōparat poſſeſſionem illius.

Alias definitiones ponunt Hoſtienſis in ſumma & Azo. C. de acq poſſ. & Sylu in verb. dominium. q. 2. num. 1. & verb. poſſeſſio. Conradus de contractibus q. 4. concl. 3 ſcilicet Poſſeſſio eſt rei corporalis detentio corporis, & animi, iuriſque adminiculo. vbi nomine detentionis intelligitur omnis apprehenſio, quæ ex iuris diſpoſitione ſufficiens eſt ad poſſeſſionem comparandam. Dicitur, rei corporalis, quia rerum incorporalium, vt iurium, & ſeruitutum non eſt proprie poſſeſſio, ſed quaſi poſſeſſio, vt ſupra dictum eſt. eo quod non per ſe ſed per aliquid reale, & corporeum apprehendantur. Vnde Couarruuias hanc particulam a definitione poſſeſſionis excludit in reg Poſſeſſor. p. 2. in initio. num. 1. & illam Bartholi ſolum admittit ibid. num. 2. Tunc autem apprehenditur *Res corporalis*, quando accipitur manibus, ſi ſit res corporea mobilis; aut pedibus intratur, ſi ſit immobilis. hi namque ſunt naturales, præcipuique actus, quibus poſſeſſio comparatur. De qua re plura dicemus infra, cum de acquiſitione dominij agemus, vbi etiam reliquas particulas explicabimus.

16 Aliam definitionem ponunt Theologi recentiores, ſcilicet, *Poſſeſſio eſt ius ortum ex voluntaria, & iuſta rei detentione per actum externum firmatum interueniente iuris adminiculo*. Sic Michael Salon ante q 62. in q 1. artic. 1. tract. de dominio. & Dominicus Bannes in præambulo de dominio q. 1. Dicitur voluntaria, quia per liberum arbitrium homo poſſidet. Sed quia voluntas niſi manifeſtetur exterius, non ſufficit ad poſſeſſionem additur, actus externus, voluntatis explicatiuus. Sicut in poſſeſſione domus acquirēda ſolent homines claudere, & recludere fores. Huiuſmodi autē actus ſolent iuris adminiculo & diſpoſitione confirmari. De qua re alibi latius agemus.

17 Poteſt autem poſſeſſio variis modis diuidi; Et quidem diuidi poteſt primo, in *ciuilem tantum*, vel in *naturalem tantum*. vel in *ciuilem. & naturalem ſimul* Dicitur autem quis *naturaliter tantum* poſſidere, qui rem ab altero ciuiliter poſſeſſam, animo ſibi retinendi actu corporeo occupat: nam quamdiu per ius ciuile alter a ciuili poſſeſſione non cenſetur cadere, hic intruſus non cenſetur ſimpliciter poſſidere, ſed cum addito, ſeu ſecundum quid, id eſt, naturaliter tantum. Vt enim habetur in lege poſſidere. §. qui ad nundinas. ff. de acq. poſſ. Si quis rem aliquam immobilem poſſidebat, ab ea diſcedat, vt v. g. quia ad nundinas proficiſcebatur, interimque alius animo poſſidendi eam occupet, ſane is, qui ita diſceſſit, amiſit diſceſſu ſuo poſſeſſionem naturalem, quam alius per ingreſſum in eam vacuam animo illam poſſidendi comparauit, poſſeſſio tamen ciuilis remanet apud eum qui diſceſſit, quouſque reuertens in poſſeſſionem naturalem, non admittatur, vel ſuſpicans, ſe non admittendum, nec præualiturum aduerſus eum, qui naturaliter eam poſſidet, ab illa aggredienda, & occupanda deſiſtat eo enim ipſo, quod vel aggrediens poſſeſſionem naturalem, in eam non admittatur. vel ab ea aggredienda, putans ſe nec admittendum nec præualiturum deſiſtat, cenſetur deiectus a poſſeſſione ciuili, iſque, qui antea ſolum poſſidebat naturaliter. incipit etiam poſſidere ciuiliter, tametſi iniuſte, & vi. Ex quo exēplo patet, quid ſit poſſidere ciuiliter tantum, is enim dicitur poſſidere ciuiliter tātum, qui poſtquam illam naturaliter, ſeu iure apprehendit, ab ea diſcedit nullam actionem naturalem exercens circa illam. Vt quando quis diſcedens corpore a re, quam poſſidet, animo actuali aut quaſi habituali, etiam dormiens, & nihil de poſſeſſione cogitans, inſiſtit in poſſeſſione rei. Quā diu enim vel voluntate propria a poſſeſſione deſiſtat, nolens amplius rem poſſidere, vel iuxta diſpoſitionem iuris, deiectus ſit a poſſeſſione, etiamſi dormiat, abſens ſit, & nihil de re cogitet, in poſſeſſione ciuili tantum perſeuerare dicitur, vt patet in exemplo allato Is verò *naturaliter, & ciuiliter ſimul* poſſidere dicitur, qui & actu apprehendit, & cōtrectat rem, & ſecundum ius ſufficienter illam retinet.

Et ex his tribus modis poſſidendi *naturalis, & ciuilis ſimul*. eſt perfectiſſimus, vt patet, & qui maxime ſufficit ad effectus poſſeſſionis iuſtæ paulo poſt explicandos. Ceterum an ſint vna tantum poſſeſſio, qualitate tantum differens, vt putat Couar. in Reg. poſſeſſor. par. 2. in princ. nu. 4. 5 vel duæ ſubiecto ad inuicem ſeparabiles, vt ex proxime dictis eſt manifeſtum. prout docent communiter iuriſtæ ſeu potius dici poſſit vna & duplex, diſtincta ratione diuerſoque reſpectu, ita ſcilicet, vt ſint duæ. quādo ſunt in diuerſis numero ſubiectis, vt in exemplo allato videre eſt, vna vero totalis ex vtraque conflata, quando in vno ſubiecto coniunguntur, vt cenſuit Molina. vbi ſupra tract. 2. diſp. 12. (tunc enim quamuis dupliciter rem illam poſſidet, hoc eſt ciuiliter, & naturaliter, non tamen dici ſolet habere duas poſſeſſiones ſed vnam totam, ac perfectam) parum huic noſtro inſtituto conducit.

18 *Ciuilis* etiam poſſeſſio ſimpliciter perfecta eſt, & de qua potiſſimum ratio habetur in iure, & quæ præſcriptionem inducit, & a qua dicitur quis ſimpliciter poſſidere, quātus a naturali ſolum ſeparetur, tum quia eſt iuridica, & moraliter manet eadem, tū quia impoſſibile fere eſt ſemper rem naturaliter poſſidere, quia eo ipſo quod quis dormit, aut abſens eſt a re, aut de re non cogitat. non poſſidet hoc modo phyſico. Vnde in exemplo ſuperius allato in medio illo tempore, quo vnus ſolum poſſidebat naturaliter, & alius ſolum ciuiliter, is ſimpliciter cenſendus erat poſſidere, qui ciuiliter tantum poſſidebat non autem qui naturaliter tantum poſſidebat. vt diximus. At vero *Naturalis* poſſeſſio tantum eſt omnium imperfectiſſima, niſi aliquo ciuili iure adiuuetur, quia alias eſt iniuſta, & non confert ius ſimpliciter, nec eſt ſufficiens ad præſcribendū verum rei dominium, etiamſi ea veri dominij animo capiatur, etenim contingere nō poteſt vſucapio interim, dū abſens habet ciuilem Præſcriptio enim incipit ab eo die, quo abſens ciuilem amiſit, quemadmodum glo. & omnes in l. clam poſſidere §. qui ad nundinas ff. de acquir. poſſeſ. glo. ſingul. in l. 1. verſic præſcriptionem. Cod. de ſeru. fug. vbi Iaſon. & DD. Panor & Felin nu 6. & 7 in cap. vigilanti. de præſcript idem Abbas conſil 62. lib 2. Dynus optime in reg. ſine poſſeſſione. col vlt. adnotarunt. Cum tamen ciuilis poſſeſſio ſola ad veri dominii præſcriptionē ſufficiat, vt not. in l. 1 § per ſeruum qui in fuga. ff. de acquiren poſſeſſ. l. ſerui. §. vlt ff. de furtis. & in l. in acceſſionibus. ff. de diuerſ præſcript. Dynus in d. reg. ſine poſſeſſione num. 29. Barth in l. 1. num. 8. ff. de acquir. poſſeſſ. & Bald. in vlt p. 3. partis princ. Couar. in reg poſſeſſor. par. 3. initio. num. 7. de reg. iur. in 6. Lud. Molina to. 1. de iuſtitia. tract. 2. diſpu 12. quorum opinio communis eſt in l. clam poſſidere. §. qui ad nundinas, ff de acquir. poſſ.

19 *Altera* poſſeſſionis diuiſio eſt quod poſſidet aliquid *per ſeipſum*, vel *per alium*, qui ipſius nomine poſſidet. ſiue is ſit procurator, ſiue ſeruus. ſiue filius aut quicūque alius. Quæ videtur eſſe ſubdiuiſio poſſeſſionis naturalis. nam ciuiliter vnuſquiſque per ſeipſum poſſidet, nā ad eū transfertur ius poſſidēdi, & facultas circa rem poſſeſſam, naturaliter verò interdum poſſidet quis per ſeipſum, vt patet, interdū verò per alium, vt locator, per ſeipſum poſſidet ciuiliter. & per colonū aut inquilinū. naturaliter, vt habetur l. 2. §. quod ſi ſeruus. & §. ſaltus. ff. de acqu poſſ. itē per depoſitarium, cōmodatarium, & vniuerſim per eum omnē, qui rem tenet, & non poſſidet, dicitur quis naturaliter poſſidere; vt habetur inſtit. de interdictis. § poſſidere. Ratio eſt, quia illa actio poſſeſſiua poteſt per alium etiam exerceri. Ex quo obiter materia de præſcriptione intelligitur an vſufructuarius, emphyteuta, feudatarius, & alij ſimiles dicendi ſint poſſidere rem cuius habent vſumfructum, dominium ve vtile, an vero ſolus proprietarius, & qui habet dominium directum, ſit, qui per eos poſſidere dicatur. Dicendum eſt enim proprietarium ſolum poſſidere ciuiliter, quia apud illum manet poſſeſſio ciuilis, vnde nec fructuarius, nec emphyteuta, nec feudatarius præſcribere poteſt proprietatem, eo quod ſine ciuili poſſeſſione eius rei, ſiue corporalis, ſiue incorporalis, quæ præſcribenda eſt, nulla ratione præſcribi poſſit; alios vero id eſt fructuarium, emphyteutam, & feudatarium poſſidere naturaliter nomine proprio rē emphyteuticam, eo quod illius habeant dominium vtile, quod ſatis eſt ad poſſeſſionem naturalem rei habentq; iſti ius vtendi, & fruendi illa re, illiſque conceduntur remedia

poſſeſ-

Digitized by Google

poſſeſſoria, vt colligitur ex l. vltima, ff. vti poſſid. & etiam præſcribere poſſunt dominium vtile & ius vtendi rebus, quarum ſunt vſufructuarij, ſecus autem quoad præſcriptionem dominij directi, vt diximus.

20 *Rurſus* diuiditur poſſeſſio in *iuſtam*, & *iniuſtam*, iuſta requirit iuſtum titulum, iniuſta vero caret illo. Vbi aduertendum eſt, aliquando poſſeſſionem eſſe iuſtam reipſa, & etiam in conſcientia, ſeu bona fide, & hęc eſt omnium perfectiſſima; aliquando autem poteſt eſſe iniuſta ex defectu vtriuſque: aliquando vero poteſt eſſe iniuſta in re, ſed iuſta ex bona fide, a qua denominatur communiter bonæ fidei poſſeſſio: aliquando autem poteſt in re, ſeu materialiter eſſe iuſta, & tamen ex conſcientia erronea iniuſta, quando ergo iura, vel leges loquuntur de iniuſtis poſſeſſionibus, intelliguntur præcipue de ijs, quæ ſunt omni modo iniuſtæ, quamuis etiam interdum ſe extendant ad iniuſtas poſſeſſiones ex mala fide, vel ex malo modo, vt in cap. *Eum qui. de præbend. in 6.* vbi iniuſte ſe intromittens in beneficium curatum, aut vi tentans illud poſſidere, etiamſi alias exiſtimaretur habere titulum, ipſo iure priuatur beneficio, quod cum cura ſimili primitus obtinebat, de qua re legendus eſt Couar. lib. 3 variar. reſolut. capit. 18. num. 7. & 8. Aliæ diuiſiones Iuriſtarum, quibus diuidunt poſſeſſionem iniuſtam in eam, quæ fit vi, aut clam, vel per preces, & ſimiles, nihil ad noſtrum præſens inſtitutum ſpectant, quia hi modi iuris rationem non variant, quod ad conſcientiam attinet.

Ex hactenus autem dictis intelligitur, quinam ſint effectus & fructus poſſeſſionis, duo enim ſunt præcipui; Primus eſt, poſſe præſcribere rem poſſeſſam: Secundus eſt, quod in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. In foro autem exteriori habet alium ſcilicet, quia poſſeſſor habet vicem Rei, non Actoris, non cogitur ad probandum rem eſſe ſuam, & hic tertius nihil inſtituto noſtro conducit, duo verò priores, qui ad nos ſpectant, proprij ſunt poſſeſſionis iuſtæ, de qua præcipue agitur.

De ſubiecto Dominij, ſeu quænam res dominij capaces ſunt. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Dominandi poteſtas generali quadam ratione etiam brutis conuenit.*

2 *Dominium proprie ſecundum veram Theologorum ſententiam in rebus tantum ratione, & libero arbitrio vtentibus reperitur.*

3 *Dominium aſtris, & brutis attributum metaphoricum.*

4 *Dominus verus rerum omnium eſt Deus titulo creationis & gubernationis.*

5 *De Angelorum Dominio incertum eſt, ſolum eos habere actionum ſuarum dominium & eorum bonorum quæ ſunt intrinſeca, certum eſt.*

6 *Genus humanum iure naturali Dominus eſt rerum corporalium ſublunarium.*

7 *Si ſolum ius naturale primamque rerum conſtitutionem ſpectemus, non ſolum communitas hominum, ſed quilibet priuatus eſt dominus rerum ſublunarium.*

8 *An quemlibet hominem priuatum, capacem eſſe dominij verum ſit, in quacunque ætate, & ſtatu, & conditione.*

9 *Amentes veri Domini ſuorum bonorum ſunt, ſed non ſemper habent dominium gubernatiuum & adminiſtrationem eorundem.*

Amentia ſuperueniens iuri in re & dominio acquiſito non priuat ipſo facto tali dominio amentem.

Nullus Religioſus in particulari alicuius rei dominium proprium habere poteſt ibid.

10 *An ſolus Intellectus, voluntas & liberum arbitrium ſit dominij fundamentum ita, vt non requiratur fides, aut charitas.*

Opiniones aliorum proponuntur, & rationes afferuntur.

11 *Opinio vera, & de fide tenenda quæ.*

Dominium per peccatum mortale non amitti probatur ex ſacris ſcripturis contra Thomam Vualdenſem, & alios.

12 *Fundamentum Dominij eſſe facultatem lib. arbitrij, quæ tam in malis quam bonis, paganis & infidelibus, quam Chriſtianis ratione demonſtratur contra Hoſtienſem.*

13 *Dominio gratifico quod tradunt Ioannes Gerſon, & Conradus periculoſum eſt & temerarium.*

Soluitur argumentum primum ſupra num. 10. & oſtenditur Deum regna & officia tribuere peccatoribus. ibidem.

14 *Soluitur argumentum Armachani, eiuſque Confirmatio diluitur, ſicut etiam opinio Gerſonis & Hoſtienſis.*

1 DOminandi poteſtas generali quadam ratione omnibus agentibus ſuperioribus tribui ſolet, quo modo cœli, & aſtra dominari dicuntur his inferioribus, & ſublunaribus, ex Ariſtot. libro primo Meteor. aſſerente, neceſſe eſſe mundum hunc inferiorem ſubiectum eſſe lationibus ſuperioribus, vt eius inde virtus gubernetur, communiſque eſt inter philoſophos opinio, cœlos, & aſtra huic mundo dominari, vtpote cui calorem, & virtutem influit, quibus foueatur, ac vegetetur. Vnde nonnulli vt Ioannes Maior in 4. diſtinct. 15. quæſtio. 2. Conradus in tract. 1. de contract. quæſtio. 5. & aliqui alij ſequuti Gerſonem libro, de poteſtate eccleſiaſtica. conſid. 14. voluerunt bruta, & alias res inſenſibiles aliquarum rerum dominia habere. Et quidem bruta habere dominium in pabula, & herbas, quibus aluntur, ex eo probant, quod Geneſ primo, dicitur. *Ecce dedi vobis omnem herbam, vt ſit vobis in eſcam et cunctis animantibus terræ.* vbi eodem modo traduntur herbæ hominibus, & brutis. Neque ſolum herbis, ſed alijs etiam brutis dominantur; Nam inter apes, eſt vnus princeps, & inter grues vnus dux; quem ceteræ ſequuntur, vt author eſt San. Hieron epiſt. ad Ruſticum Monachum. 7. quæſtio. 1. cap. in apibus & pſalm. 103. dicitur, *Herodij domus dux eſt eorum*, vbi gloſſa ait, Herodius princeps eſt inter aues rapaces. Inter terreſtria etiam Leo dominari dicitur. Quod autem aliæ res inſenſibiles aliquod etiam dominium habeant, ex Ariſtotele loco citato probant, & de Sole, & Luna, quod præſint, id eſt, dominentur diei, ac nocti, colligunt ex illo Geneſ. 1. *Creauit duo luminaria magna, vnum, vt præeſſet diei, alterum, vt præeſſet nocti.*

Communis tamen & vera Theologorum ſententia eſt, Dominium proprie in rebus tantum ratione, & libero arbitrio vtentibus reperiri. Sic S. Thom. 1. 2. quæſt. 64. artic. 1. & quæſt. 66. artic. 1. Sotus lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 1. artic. 1. Franciſcus Victoria in relect. de Indis. lectione 1. num. 20. Michael Salon. ante quæſt. 62. tractat. de dominio quæſt. 3. artic. 1. Petrus de Arragon ibidem. Martinus Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18 artic. 1. dub 3. Dominic. Bannes in præamb. de Dominio quæſt. 1. Gregor de Valent to. 3. diſp. 5 quæſt. 10. puncto 1. Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent quæſt. de dominio. artic. primo. difficult. 3. Ludouicus Molina, de iuſtitia. tom primo, tractat. 2 diſput. 1. & diſput. 18. & alij communiter. Ratio eſt, quia liberum arbitrium fundamentum eſt propriè dominij vt colligunt Doctores ex illo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis terræ, &c.* Quaſi diceret, faciamus hominem intellectus & voluntatis capacem, & participem, & libero arbitrio prę ditum, id enim ſignificat ibi nomen *imaginis*, Differt namque *veſtigium*, vt docent Sancti Patres, maxime Sanctus Auguſtinus, & Baſil. ab *imagine*, quia veſtigium indicat tantum perſonam in communi, vt cum video veſtigium hominis in puluere, cognoſco hominem illac pertranſiſſe, ſed quis tranſierit, ignoro: At vero imago refert rem in particulari & diſtincte. Vnde quamuis in aliis creaturis ſit veſtigium Dei, quia ex eis deprehenditur eſſe aliqua prima cauſa & ſuprema, qualis autem illa ſit non ita manifeſte indicant, ſicut homo habens Dei imaginem, quia indicat, qualis ſit ſua cauſa, nempe quod ſit intellectualis, & liber. *Faciamus ergo*, inquit Deus, *hominem ad imaginem noſtrã*, id eſt, intellectualem & liberi arbitrii, vt ſic reliquis rebus, quę noſtra carent imagine, præſit, & dominetur, vnde ſubditur, *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, &*

vniuerſis

Digitized by Google

vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram. *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam, &c.* Et Pſ. 8. *omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, &c.*

Rurſus ſola rationalia ſunt capacia iniuriæ, Ergo & iuris & dominij. Vnde qui beſtias alicuius non ſolum oblectationis gratia, vt in venatione, ſed etiam abſque vllo emolumento interficiat, nullam illis iniuriam irrogat magis, quàm ſi virgultum de quercu abſque vlla cauſa præcidat, ſed iniuriam ſolũ domino animalis, aut plantæ infert. ex S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 1. ad 3. & alijs.

Item dominium proprie, vt diximus, eſt ius vtendi libere re ſua; ſed creaturæ irrationales nulla re vti poſſunt libere, vti enim eſt rem aliquam vſurpare referendo illam ad finem aliquem ex cognitione, & electione, vt tradit S. Thomas 1. 2. q. 16. art. 2. ex S. Aug. lib 83 qq q. 30. In brutis autem nõ eſt huiuſmodi ordinatio, cum neque finem cognoſcant, neque ex electione agant, ſed ex mero inſtinctu naturæ. Ergo in illis vere & proprie non eſt dominium. Neque huius rei petenda eſt ratio a priori, agimus enim de prima ratione ipſius dominij, quam diximus eſſe ius & facultatẽ libere rebus vtendi.

Et denique qui ſuarum actionum dominus nõ eſt, multo minus aliarum rerum dominium habere poteſt, cum conſtet eum, qui alteri præeſt, per proprias actiones præeſſe, & dominari, vt patet, præcipiendo, & prohibendo, conferendo, &c. Bruta verò cum intellectu, & ratione careant, ſuarum actionum dominium non habent, ſed impulſu, & inſtinctu quodam naturæ mouentur, vt videre eſt apud S. Thom. 1. p. q. 82. art. 1. & prima ſecundæ, quæſt. 16. artic. 2. & q. 17. Ergo nec aliarum rerum dominium habere proprie poſſunt.

3 *Ex* quibus facilis eſt reſponſio ad ea, quæ in contrarium allata ſunt: Reſpondetur enim huiuſmodi dominium brutis, & aſtris attributum improprium & metaphoricum dici, vt conſtat: Ideo enim dicitur ſol præeſſe diei, quia ſua præſentia & aſſiſtentia dies conſtituitur, & quod cœlum, & aſtra agant in inferiora iſta & ſublunaria, non ex aliquo illorum dominio ſuper iſtis prouenit, ſed ex neceſſitate & inſtinctu naturæ, puta, quia eorum influxu inferiora hæc coaleſcunt, fouentur, alterantur, & mutantur. Dominium autem herbarum, cuius ibi mentio fit, non pecoribus, ſed ſolis hominibus conceſſum eſt, dicitur enim, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram &c*, ac ſi diceret, Ecce do vobis herbas ad paſcendum armenta, pecudes veſtras, ac ſic vobis ſint in eſcam, & vobis ſeruiant. Sic etiam quod de apibus dicitur, ſcilicet, quod habeant regem & Herodium auibus, leonem beſtijs dominari, metaphoricè debet intelligi, ratione alicuius naturalis excellentiæ, quæ ita huiuſmodi animalibus conuenit, vt in alijs non reperiatur. Non enim ex aliquo dominio, ſed ex quodam inſtinctu naturæ apis vna præit, reliquuſque exercitus ſequitur, vt cõſtat. Sic enim in iſtis vna dominari dicitur per ſimilitudinem, ſicut in alijs rebus vna, quæ in aliqua virtute excellit, dicitur alteri dominari, qua ratione vna qualitas dicitur alteri dominari, & elementis vna qualitas prædominari dicitur, quæ omnia non proprie, ſed metaphoricè dominari cenſentur.

His igitur omiſſis, veritatem hanc aliquibus propoſitionibus explicabimus, quarum

4 *Prima eſt*, Deus rerum omnium creatarum verus Dominus eſt, & altius & excellentius multo quàm omnis creatura, a quo omne creaturarum dominium pendet, tanquam eius participatio. Nam ſicut non poteſt Deus non eſſe creator, & gubernator omnium, ſi res illæ eſſe debent; ita non poteſt non eſſe Dominus omnium rerum, quæ ſub alicuius alterius dominio cadunt, neque poteſt a ſe tale dominium abdicare.

Accedit præterea quod eius dominium ſe extendit ad omnem vſum poſſibilem, & ad res omnes etiam vitam tum hominum, tum Angelorum, quam proinde pro arbitratu ſuo poteſt ab eis auferre, abſque cuiuſque iniuria: quod tamen neque creaturis ipſis, quarum eſt vita, conuenit; Dominium autem creaturarum certis terminis comprehenditur, nec ad omnes vſus ſe extendit, vt ex ijs, quæ inferius dicemus, erit manifeſtum: Deum verò creationis & gubernationis titulo omnium dominum eſſe, ſcripturæ paſſim demonſtrant, & de fide certum eſſe debet. Hinc pſalm. 23. dicitur, *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo*. Et Iudic. 9. dicitur, *Deus cœlorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ*. Et Sap. 6. dicitur, *omnium dominator*. Heſter 13. *Domine rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita*, Et ſubdit rationem, *Tu enim feciſti cœlum & terram*. Et Eſa. 44. *Ego Dominus faciens omnia.*

Et quidem cum dominium conueniat Deo, quia omnia condidit, omnibus dedit eſſe & conſeruari, & hoc ratione ſuæ naturæ & eſſentiæ, quæ vna, eademque eſt in omnibus tribus perſonis, conſequenter dominium hoc commune erit illis tribus ex æquo, cum opera trinitatis ad extra omnibus æque competant. Quia vero dominium hoc creatoris relationem dicit ad creaturam, inde eſt, quod licet ab æterno omnium rerum poteſtate Dominus ſit, actu tamen ab initio ſolum creationis rerum Dominus eſt.

Ex eo autem excellentius eſſe dominium Dei conuincitur, quam creaturarum, tum quia omne dominium earum eſt a Deo iuxta illud Sapient. decimo, *Per me reges regnant, &c.* Sicut enim fons eſt omnis eſſe, ita etiam omnis perfectionis, quæ in creaturis reperitur. Tum quia Angelus non dominatur cordibus hominum, nec homo dominatur elementis, Deus autem omnibus dominatur. Tum quia Angeli, & homines rerum naturas mutare, aut ſola voluntate deſtruere non poſſunt, niſi applicando actiua paſſiuis, Deus autem pro libito rebus omnibus vti, naturas mutare, alterare, immo etiam annihilare poteſt, vnde Sapient duodecimo, dicitur, *Quis imputabit tibi, ſi perierint omnes nationes, quas tu feciſti?* Vnde Deus figulo, creatura luto in Scripturis comparatur, Eſa. 45 & Roma. 9. poteſt enim figulus ex luto facere, quicquid illi placuerit. Quæ omnia ex ſe manifeſta ſunt, & tradunt authores communiter poſt Sanct. Thomam, 2. 2. quæſtione 66. articul. primo. Nec de hac re vlla poteſt eſſe difficultas. Vnde conſtituunt Doctores hoc diſcrimen inter Dominium Dei, & hominum, quod homo non eſt Dominus Naturæ rerum, ſed vſus tantum; Deus autem & naturæ, & vſus. Qua de cauſa dicitur ſolus Dominus, non tantum quia Antonomaſtice Dominus eſt, ſed quia ſolus ipſe Dominus eſt naturæ rerum, atque Dominator.

5 *Secunda propoſitio*: Quoad Angelos, nihil fere nobis conſtat de illorum dominio, ſolum eſt certum habere eos dominium ſuarum actionum, & eorum bonorum, quæ in ſe habent intrinſeca; Eorum namque facultas, & vſus in eorum eſt poteſtate, ſunt enim creaturæ intellectuales, & liberæ, per intellectum, & voluntatem operantur. An verò dominium habeant rerum externarum, ſeu corporalium, non ita conueniunt Doctores, nam Michael Salon in 2. 2. tractat. de dominio. quæſt. 2. artic. 1. concluſ. tertia, & Petrus de Arragon. eodem tractat. affirmant, Angelos habere dominium aliquo modo ſupra hæc inferiora, & non tantum ſupra res inanimatas, ſed etiam ſupra homines, tum ſingulos, tum etiam ſupra prouincias integras, & regna. Alij verò vt Sotus lib. 4. de inſtit. quæſt. 2. artic. 1. Dominicus Bannes in tractat. de dominio. quæſt. 1. Martinus Ledeſm. 2. 4 quæſt. 18. artic. 2. dub. 3. Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent. in tractat. de dominio. artic. 1. difficul. 3. concluſ. vltima Ludouicus Molina tom. 1. de iuſtitia. tractat. 2. diſput. 18. & alij rectius docent proprie non eſſe dominos iſtarum rerum inferiorum; Nunquam enim legitur, dominium iſtud Angelis eſſe traditum. Ratio etiam eſſe poteſt. Tum quia non indigent his rebus corporalibus ad ſuum vſum; Tum quia per ſe non habent ordinem ad illa; Tum quia non ſunt principia & cauſæ iſtarum rerum, quare neque natura ſua, neque ex Dei conceſſione videntur habere huiuſmodi dominium. Quod ſi aliquando legimus in ſcripturis traditam fuiſſe Angelis poteſtatem vtendi rebus corporeis, vt Apoca. 7. vbi de illis dicitur, *Quibus datum eſt nocere terra, & mari*, vtique intelligendum eſt hoc de vſu miniſteriali, & tanquam exequentes mandatum domini, quod innuitur ibi, *Nolite nocere terra & mari, etc.* Sic etiam mouent cœleſtia corpora;

Et

Digitized by Google

Et Hebr. 2. dicuntur *ſpiritus adminiſtratorij, in miniſterium hominum miſſi, &c.* Et denique quicquid ſit hoc eorum dominium, ſi quod ſit, non pertinet ad obiectum humanæ iuſtitiæ, quo titulo præſertim agimus nunc de dominio, vnde nihil in hoc loco de dominio Chriſti dicendum eſt.

6 Tertia propoſitio: Homo, id eſt, genus humanum iure naturali dominus eſt rerum corporalium ſublunarium. Sic S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 66. artic. 1. Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 2. articul. 1. Petrus de Arragon. 2. 2. ante quæſtionem 62. tractat. de dominio. Michael Salon ibidem. q. 2. articul. 1. concluſ. 4. Martinus Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. articulo 1. dub. 3. & 4. Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent. quæſt. de dominio. artic. primo, difficult. 2. concluſ. 3. Dominicus Bannes in quæſt. 1. de dominio. dub. ſecundo, concluſ. 3. Ludouicus Molina tom. 1. de iuſtitia. tractat. 2. diſputat. 18. & alij. Et colligitur euidenter ex ſcripturis. pſal. 8. *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c.* & pſalm. 113. *Terram autem dedit filiis hominum, &c.* Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, &c* & ibidem. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, &c. & præſit.* id eſt dominetur. & Gen. 8. *Ecce dedi vobis omnia animantia terræ, omnes piſces maris manui veſtra traditi ſunt, &c.* Ratio eſt, quia cum homo ſit finis omnis creaturæ corporeæ, & ſublunaris, hoc eſt, omnia hæc inferiora a Deo creata ſint propter hominem, vt ei in alimentum, alioſque vſus neceſſarios eſſent, eo ipſo dominum ipſum rerum omnium conſtituit, vt natura ipſa, rerumque ordo & lumen naturale intellectus teſtantur, hoc enim eſt iure naturali hominem conſtitui rerum ſublunarium Dominum, quod etiam Dominium naturale ex rerum naturis agnoſcit Ariſtot. lib. 1. Politic. cap. 5. & cum eo S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. artic. 1. Quibus in locis Ariſtot. ideo docet poſſeſſionem rerum omnium ſublunarium eſſe naturalem, quia omnia facta ſunt propter hominem. Et S. Thom. ideo probat, tū quia homo eſt factus ad ſimilitudinem Dei, cum intellectu & libero arbitrio; Tum quia imperfecta omnia ſunt propter perfecta; Homines autem perfectiores ſunt cunctis rebus corporeis & ſublunaribus. Ergo ſuper illa dominium naturaliter habent.

7 Quarta propoſitio: Si ſolum ius naturale, primamque rerum conſtitutionem ſpectemus, non ſolum communitas hominum, ſed quilibet homo priuatus dominus eſt harum rerum ſublunarium. Sic Martinus Ledeſm. & Molina vbi ſupra. Et Ratio eſt euidens, quia rerum diuiſio, & appropriatio, vt infra dicemus, non eſt de iure naturali. Ergo ſtando in tali iure, quilibet homo poterat alijs omnibus rebus a ſe vti. Hinc eſt illud commune dictum, iure naturæ omnia ſunt communia, hoc eſt, de iure naturæ non ſunt applicata alicui, ſed quilibet vti poterat qualibet alia re creata ad vſus rationabiles. Illud tamen verum eſt, quod licet ſtatus innocentiæ permanſiſſet, reſque omnes corporeæ hominibus fuiſſent communes, nullaque rerum dominia inter homines eſſent diuiſa, dona tamen, ſiue corporea, ſiue incorporea ſiue indita a natura, ſiue propria induſtria comparata, quæ cuique homini ineſſent, illius eſſent propria quoad dominium vt pulchritudo, artes, ſcientiæ, & id genus alia, immo & honor, & fama proprijs meritis comparata, quamuis ab alienis ſuppoſiti, quoad opinionem, vel honorem externum penderent, vt rectius Molina diſp. 18. in fine annotauit.

8 Dubium autem eſſe poteſt ex eo, quod diximus quemlibet hominem priuatum capacem eſſe dominij, an id vniuerſaliter verum ſit, in quacunque ætate, ſtatu, & conditione? Eſt autem præcipue difficultas de pueris ante vſum rationis, & de amentibus, nec non de religioſis. Non enim defuerunt, qui negarunt hoc de duobus primis, quia dominium, vt diximus, intellectum & liberum arbitrium velut fundamentum habet, pueri verò vſu rationis carent, ſicut amentes. Quoad religioſos verò, cum habent vſum rationis, videntur eſſe dominij capaces. His tamen non obſtantibus tria dicenda ſunt.

Primum eſt, Pueri ante vſum rationis Domini ſunt earum rerum, quæ ad ipſos ſpectant. Hoc euidenter probatur ex illo ad Gal. 4. vbi dicitur, *Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, cum ſit DOMINVS omnium.* Item hæres eſt, qui ſuccedit in ius defuncti, & qui eſt dominus hæreditatis. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. Item quia bona illa aliquem dominum certum habere debent; Etenim tutores illorum bonorum domini non ſunt. Ergo ipſi infantes. Rurſus ſi quis bona eorum auferret, faceret illis iniuriam, & furtum committeret. Ergo dominium habent illarum rerum. Denique rationales ſunt, & liberum habent arbitrium, quod eſt fundamentum dominij.

9 *Secundum eſt*, Amentes etiam veri domini ſunt ſuorum bonorum. Hoc eodem modo probatur, quo probatum eſt, pueros vere dominos eſſe Sic Francã Vict. in relect. de Indis. ſect. 1. nu. 21. & 22. Michael Salon 2. 2. q. de Dominio. q. 2. art. 1. concl. 1. & 2. Dominicus Bannes in præambulo. de dominio. dub. 2. cõcl. 4 & Lud. Molina de iuſt. trac. 2. diſp. 18. Nec obſtat ratio in contrarium. Quamuis enim non vtantur intellectu, & libero arbitrio, ſatis tamen eſt illos habere has potentias: dominium namque in potentiis fundatur, hoc eſt, in eo quod ſecundum ſe, & ſuam naturã natus quis ſit vti rebus per intellectum & liberum arbitriũ, quãuis illud quoad vſum impeditum ſit. Non enim ad dominium requiritur actualis vſus harum potẽtiarum, alioquin eo ipſo, quod quis dormiret, rerum ſuarum dominium amitteret, quod eſt abſurdum.

Illud tamen verum eſt, paruulos, & amentes perpetuo non habere dominium gubernatiuum & adminiſtrationẽ ſuorum bonorum, ſed iuſte priuantur tali adminiſtratione, & dãtur illis a Republica tutores, qui adminiſtratores sũt, non domini talium bonorum: cum enim id maxime ſpectat ad bonum commune Reipublicæ, rectè Reſpublica leges iuſtas tulit, quæ priuent illos eorum adminiſtratione & gubernatione; retinent tamen penes ſe dominium herile & ciuile ſuorum bonorum.

Hinc fit, quod amentia ſuperueniens iuri in re, & dominio acquiſito, non priuat ipſo facto tali dominio amẽtem, etiamſi amentia fuerit perpetua. Vt verbi gratia, ſi quis electus Rex, aut inſtitutus Epiſcopus poſtmodum incidat in amentiam, Rex, & Epiſcopus manet. Ceterum amentia illa ſufficiens eſt ratio vt deponatur amens. Quare Caiet. to. 1. opuſc. tract. de poteſtate Papæ. c. vlt. Dominicus Bannes, & Michael Salon locis proximè citatis docent, quod ſi Papa incideret in amentiam perpetuam, deponendus eſſet, cum mortuus eſſet vita rationali, ita vt Eccleſiam Dei bene adminiſtrate non poſſet, nec aliquid conſtituere valide, vt conſtat.

Tertium eſt, Nullus Religioſus in particulari alicuius rei dominium proprium habere poteſt, vt habetur in c. cum ad Monaſterium. de ſtatu regular. vbi ſummus Pontifex ait, quod *Abdicatio proprietatis ſic eſt annexa ſtatui Regularium, vt in ea Papa diſpenſare non poſſit.* Vnde quamuis facere poſſit de monacho non monachum, efficere tamen non poteſt, vt manente monachatu, proprium in particulari habeat. Hoc tamen non eſt, quia careni natura rationali, quæ eſt fundamentum dominij, ſed quia ſponte abdicauerunt voluntariè poteſtatem, & ius dominij, vt rectè Dominicus Bannes, & Ioſephus Angles vbi ſupra annotarunt.

10 Dubium aliud eſt, An ſolus intellectus, voluntas & liberum arbitrium, ita ſint dominij fundamentum, vt præter hæc nihil aliud requiratur, an verò neceſſaria ſit etiam fides, aut charitas? De hac re variæ fuerunt ſententiæ.

Prima eſt, aſſerentium gratiã & charitatem fundamentum eſſe dominij iuriſdictionis, & poteſtatis tum eccleſiaſticæ, tum ciuilis, ita vt ſoli iuſti, & exiſtentes in gratia ſint domini ſuorum bonorum, amiſſa verò gratia per mortale peccatum cõtinuo amitti omne dominium, & poteſtatem ciuilem, & eccleſiaſticam.

Sic olim quidam hæretici tempore S. Bernardi dicti Apoſtolici, eo quod dictitarent ſe imitatores fuiſſe Apoſtolorum ex S. Bernard. Sermo. 66. in Cantica. Et poſtea Vvaldẽſes, qui alio nomine vocabantur pauperes de Lugduno, à Vvaldone quodam ciue Lugdunenſi, tempore Alexandri Papæ III. de quibus legendus eſt Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorum. cap. 33. & 35. Hos poſtea ſecuti ſunt

Digitized by Google

Ioannes Vvicclef, & Ioannes Hus, qui dānati ſunt in Concilio Conſtantienſi. Seſſ. 8. & Seſſ. 15. Quem etiam errorem ſecutus eſt Armachanus vir alioquin Catholicus lib. 10. q. Armen. c. 2. & 4. & in Dialogo inſcripto *Defenſorium pacis*. Vbi affirmauit fundamentum dominij, & poteſtatis ciuilis, qualis eſt in Regibus, eſſe charitatem.

Probat Armachanus primo, quia *omnis poteſtas* & *dominium eſt à Deo*, Rom. 13 & Sap. 10. *Per me reges regnāt &c.* Sed non eſt conſentaneum rationi, vt hæc beneficia conferat inimicis ſuis, & inobedientibus, & tranſgreſſoribus legum ſuarum, ſicut nec Principes humani dant ſua bona, vt caſtra & villas rebellibus, & ſi dederint, auferūt. Per humana autem de Diuinis iudicare debemus. Quæ ratio etiam confirmari poteſt, eo quod Deus non videtur agnoſcere aliquod dominium in peccatoribus, ſiquidem Oſe. 8. ait. *Ipſi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui* Et ſubiungitur cauſa *Argentum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent* Et Eccleſ. 10. *Regnum a gente in gentem transfertur propter iniuſtitiam*. Ergo per peccatum amittitur poteſtas & dominium. Vnde Deus aliquando tales proijcit a principatu, vt Saulem. 1. Reg. 15. & 16. Nabuchodonoſor & Balthaſar, Daniel. 4. & 5.

Secundo quia vt diximus, fundamentum dominij eſt, quod homo ſit conditus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, iuxta illud Gen. 1. *faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram, & præſit, &c.* Sed per peccatum mortale tollitur Dei imago. Et confirmat hoc Armacha. Quia quando Deus conceſſit homini dominium omnium rerum, Gen. 1. antea benedictionem illi contulit, quæ ſignificabat aliquid ſuperadditum pertinens ad ordinem gratiæ, Ergo iſte erit titulus dominij, quod ſtatim illi contulit.

Tertio, ob crimen læſæ Maieſtatis humanæ, amittitur dominium. Ergo multo magis ob peccatum mortale contra Diuinā Maieſtatem. In cuius rei ſignum, quāuis Deus homini paradiſi dominiū conceſſerat, ratione tamen peccati excluſit illum.

Secunda opinio partim conuenit cum ſuperiori, & partim ab ea differt. Dum enim Ioannes Gerſonus de poteſtate eccleſiæ. conſil. 3. Conradus tractat. de contract. q. 2. & alij quidam Pariſienſes dominium quoddam Gratiſicum conſtituant, vt diximus, docent iuſtos & exiſtentes in gratia eo ipſo acquirere dominium & ius nouum in res omnes alienas, adeo vt iure & titulo charitatis vti poſſint rebus aliorum, ita vt per peccatum mortale amittat ſtatim illud Dominium. At vero non obſtante tali peccato retinet dominium rerum ſuarum, quas antea in proprio & in particulari poſſidebant. Vnde quamuis in eo cum alijs conueniant, quod ponūt charitatem & gratiam eſſe fundamentum, quo poſſunt iuſti vti rebus aliorum, differunt tamen ab illis in hoc, quod docent dominium particulare per peccatum mortale non amitti. Ratio eorum eſt, quia amicis Dei omnia debent eſſe communia.

Secunda eſt Hoſtienſis in cap. ſuper his. de voto & voti redempt. aſſerentis titulum dominij eſſe fidem ſupernaturalem, exiſtimat enim hic author omne ius dominij translatum eſſe ad eccleſiam, iuxta illud, Eſa 60. dictum Chriſto. *Gens, & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit*. Exinde concludens infideles cum extra eccleſiam ſint, non habere aliquod dominium.

11 Contraria tamen & vera ſententia de fide tenēda eſt, charitatem, & fidem non eſſe fundamentum dominij, & poteſtatis ſeu iuriſdictionis neque dominium per peccatū mortale amitti. Sic S. Bernad ſerm. 66 in Cantica, Victoria in relect. de Indis lectio. 1. nu. Sotus lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 1. artic. 1. Alphonſus de Caſtro contra hæreſes. in verb poteſt. s. Martinus Ledeſ. 2. 4 quæſt. 18. art. 1. dub. 9. fol. 124 Michael Salon tract. de dominio quæſt. 2. art. 2. Dominicus Bannes in præambulo de dominio. quæſt. 1. in fine Petrus Nauar lib. 3 de reſtit. c. 1. in principio. Ludouicus Molina de iuſtitia tom 1 tract. 2 diſp. 10. Thomas Vvaldenſis lib. 2. Doctrinalis fidei cap 81. & duobus ſeqq. & definitur expreſſe in Concilio Conſtantienſi ſeſſio. 8. vbi damnatur inter alios errores hic decimus quintus, qui fuit: *Nullus eſt dominus ciuilis, nullus eſt Prælatus, nullus eſt Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali.* Cui ſimilis eſt omnino error 30. Ioannis Hus, qui dāmnatur in ſeſſ. 15. eiuſdem Concilii. Poteſt autem hæc veritas catholica facile probari.

Primo ex ſacris literis, nam Hierem. 27. Nabuchodonoſor rex erat non ſolum malus & in peccato mortali, ſed etiam idolatra & infidelis, & tamen teſte Deo ipſo dominium habuit ſuper gentes & regna, Immo expreſſe habetur Deum præfeciſſe illum, & filium, & nepotem eius ſuper regna, & ſubieciſſe ipſi Reges, & terras, vt legenti locum illum manifeſtiſſimum eſſe poteſt. Et ne quis dicat, Deum hoc permiſſiue feciſſe, manifeſte dicitur, *Ego*, inquit Dominus, *dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis, ſerui mei, Inſuper & beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant illi, & ſeruient ei omnes gentes, &c.* Et Ezech. 29. ait de eodem, *Dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laborauit mihi, ait Dominus Deus.* Sed vberiore iure nullus poteſt aliquid poſſidere quàm ex dato Dei. Ergo iuſtiſſimè regnabat iſte idololatra ſuper terram. Vnde Dan. 2. dixit ei Daniel, *Tu es Rex Regum, & Deus cæli dedit regnum tibi.* Item Cyro infideli, & peccatori dedit Deus regna terræ, dicens, Eſa. 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam.* Et ſequitur. *Et dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum.* Et ne quis diceret Deum prædixiſſe ſolum vſurpationem tyrannicam iſtorum Regum, ex permiſſione ſua, addit Dominus Deus, *Dabo tibi*, *Dedi ei*, in ſignum iuſtitiæ regni ſui. Item Iob 34. dicitur, *Qui regnare facit Hypocritam* id eſt peccatorem, & iniquum, *propter peccata populi.* Et Sap. 6. *A Domino data eſt poteſtas vobis, &c. & cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte iudicaſtis, &c.* Sic etiam Cæſar Tiberius iniuſtus, & infidelis fuit, & tamen vſum poteſtatis eius confirmauit Chriſtus; hortans etiam homines *vt redderent Cæſari, quæ Cæſaris erant*, Pilatus item impius & infidelis erat, rectumque iudicium in fauorem Iudæorum contra Chriſtum ſubuertebat, & tamen Chriſtus non eo ipſo ſpoliauit eum poteſtate iudicis, ſed declarauit poteſtatem ipſi à Deo conceſſam dicens, Io. 18. *Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper.* Sic etiam Matth. 23. ait Chriſtus, *ſuper cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis ſeruare & facite, ſecundum opera vero eorum nolite facere.* Et 1. Petr. 2. clare dictum eſt, *ſerui ſubditi eſtote dominis veſtris, non tantum bonis et modeſtis, ſed etiam diſcolis.* Ex quibus omnibus manifeſtum eſt poteſtatem, atque adeo dominium per peccatum mortale, aut per infidelitatem non amitti.

12 *Ratione* item euidenter idipſum demonſtrari poteſt, quia fundamentū dominij eſt facultas liberi arbitrij, quæ non minus reperitur in malis, quam in bonis, non minus in paganis & infidelibus, qui nunquam fidem receperunt (de his enim agimus in hoc loco contra Hoſtienſem, nā de hæreticis, & paganis alibi agendum eſt) quam in Chriſtianis, & fidelibus. Ergo non minus illi, quam iſti verum dominium habent. Rurſus ſi gratia, & charitas eſſent fundamenta dominij, ſic mali nūquam eſſent rerum domini, quod eſt abſurdum, & ſemper dubij eſſent homines, an eſſent rerum ſuarum domini, cum dubij ſint omnes & incerti, an ſint in gratia & charitate, quare præter alia incommoda neſcirent, an res ſuas recte poſſiderent, an vendere poſſent, aut denique cui reſtituerent, ſicque Deus non bene prouidiſſet Reipubl. humanæ, relinquendo omnia in incerto.

Item incertū eſſet, cui parendū eſſet, an leges ab aliquo latæ validæ eſſent, & periret regimen, & adminiſtratio Rerumpub. & Regnorū, Item tolleretur pax, & tranquillitas hominū, cū ſubditi Regib. & Principib. ſuis obedientiam negarent, aſſerēdo illos in peccato eſſe; Rex vnus alterius regnū inuaderet, dicens ſe eſſe in gratia, & alterum in peccato; daretur etiā occaſio deprædationib. cum vnuſquiſq; obtendere poſſet ſe abſtuliſſe res aliorum, quod in peccatum mortale incidiſſent, dominiumq. rerum ſuarum amiſiſſent; Impium autē eſt exiſtimare, Deum ſapiētiſſimum ſic

Digitized by Google

ſic res diſpoſuiſſe. Rurſus cum homo non minus dignus ſit vita, & iure, quod circa propriam ſuam perſonam habet, quam ſit indignus rebus exterioribus, ſicut per peccatum mortale non amittit vitam, libertatem, & alia huiuſmodi; ita neque rerum exteriorum dominium amittit.

Denique contra primam opinionem faciunt varia ſcripturarum exempla, nam Saul quamuis peccator grauiſſimus erat, Rex tamen vere fuit, adeo vt Dauid Dominum ſuum, & vnctum domini appellabat, neque auſus eſt extendere manum ſuam in eum, eo quod eſſet vnctus Domini primo Regum 24. Neque enim ita fuit deiectus Saul a Regno, quaſi aliquo tempore poſt peccatum inobedientiæ non eſſet Rex Iſrael primo Regum. 15. ſed vt in pœnam peccati non ſuccederent illi poſteri ſui in regno, ſed in eo finiretur. Quo fit, vt Dauid vnctus fuerit in regem, non vt ſtatim eſſet Rex ſed vt Sauli in regno ſuccederet. Idem de Salomone, Dauide, & aliis multis impiis regibus tam Iudæ quam Iſrael dicendum eſt. nemo enim prudens diceret Salomonem aut Dauidem per peccatum rerum dominium ſtatim amiſiſſe, cum dictum prius fuerat, Gen. 49. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt.*

Illa etiam Hoſtienſis opinio tollit omne verum dominium, & poteſtatem ab infidelibus, & paganis, qui nunquam fidem receperunt, cum tamen ex dictis conſtet Pharaonem regem Aegyptiorum, Nabuchodonoſorem, Cyrum, Pilatum, Cæſarem & alios reges vere dominium obtinuiſſe, vt eleganter tradit S. Auguſt. lib. 5. de ciuitate Dei c. 1.

13 *Quod* verò tradunt Gerſon, Conradus. & alii de dominio Gratifico, periculoſum eſt, & temerarium, exinde enim ſequerentur maxima ſcandala lites, & contentiones. cum vnuſquiſque ſtatim diceret, ſe habere gratiam. & charitatem, & proinde ius ad aliorum bona, alios vero gratia carere, ac propterea merito bonis ſuis priuandos. Abſit autem, vt gratia tantorum malorum cauſa ſit. Immo vero Chriſtus in lege gratiæ potius hortatur homines ad contemptum diuitiarum, vnde iuſti potius rerum abdicationem, quam poſſeſſionem exemplo, & doctrina Chriſti, & Apoſtolorum ſibi vendicarent; Quocirca in primitiua eccleſia poſſeſſiones ſuas vendebant, earumque pretium ad pedes Apoſtolorum deferebant, vt Act. ſecundo, habetur. Hinc facile ſoluuntur argumenta in contrarium.

Ad primum enim reſpondetur, falſum eſſe Deum non tribuere bona, regna & officia peccatoribus: vt patet exemplis allatis, ſicut etiam pluit, & ſolem ſuum oriri facit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Matt. 5. Id quod olim hos errores omnes præcauens egregie demonſtrauit S. Auguſt. lib. 5. ciuit. Dei. cap. 21. his verbis; Non tribuamus dandi regni vel imperij poteſtatem, niſi vero Deo, qui dat felicitatem regni cœlorum ſolis pijs, regnum vero terrenum, & pijs, & impijs, ſicut ei placet, cui nihil iniuſte placet. Et infra: ille vere vnus Deus, qui nec iudicio, nec adiutorio deſerit genus humanum, quando voluit, & quantum voluit Romanis regnum dedit, qui dedit Aſſyrijs, vel etiam Perſis, &c. Et paulo poſt, qui imperium dedit Mario, ipſe etiam dedit Caio Cæſari; qui Auguſto, ipſe & Neroni; qui Veſpaſianis, vel patri, vel filio ſuauiſſimis Imperatoribus, ipſe etiam Domitiano crudeliſſimo, & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chriſtiano, ipſe apoſtatæ Iuliano, cuius egregiam indolem decepit amore dominandi ſacrilega, & deteſtanda curioſitas. Cur autem bona hæc temporalia permixtim, & indifferenter tam malis, quam bonis tribuat Deus, optime tradit idem S. Auguſt. in pſalm. 67. dicens: Non enim ſoli boni plenas habent domos rebus neceſſariis, aut ſoli boni ſalui ſunt, vel ab ægritudine conualeſcunt, aut ſoli boni filios habent, ſoli boni pecuniam, ſoli boni cetera bona apta huic vitæ temporali, aut tranſeunti; habent hæc & mali, & aliquando deſunt bonis, ſed deſunt & malis, & plerumque illis magis quam iſtis, aliquando illis potius quã iſtis abundant. Permixta temporalia eſſe voluit Deus, quia ſi ſolis bonis ea daret, putarent & mali propter hæc colendum Deũ. Rurſus ſi ea ſolis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne iſta illis deeſſent.

Ad illud vero Oſe. 8 Reſpondetur, Deum eo in loco ſolum conqueri de Iudæis, quod decem tribus elegerint ſibi in regem Roboam, & ſucceſſores eius domino inconſulto, & quod poſt regem ita electum confecerint ſibi vitulos aureos & argenteos, & in pœnam horum delictorum minatur illis captiuitatem, & alia mala, non autem affirmat, reges illos ſtatim ius regni amiſiſſe poſt admiſſum peccatũ. De qua re legendi ſunt Hieron. ibi, & Io. Driedo l. b. 3 de libert. chriſtiana. p. 2. c. 4. ad 12. in fi. Alter vero locus ex Eccleſ. 10. ſolum iudicat propter iniuſtitias, & Principum tyrannidem transferri aliquando regna de gente in gentem, quia ſæpe Deus propter peccata eorum hoſtibus victoriam confert, nonnunquam etiam vt ſeueritatem aliquam ſuæ iuſtitiæ in hac vita experiantur, eos in temporalibus punit, ſterilitate, morbis, priuatione etiam regnorum, & vitæ, non tamen propterea eo ipſo quo peccant, ius regni amittunt.

14 *Ad ſecundum* reſpondetur, Ideo hominem creatum eſſe ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, quia per intellectum, & voluntatem libero arbitrio eſt præditus; vnde potius e contrario infertur, quòd ſicut liberum arbitriũ non amittitur per peccatum mortale, ita neque dominium prius acquiſitum, & obtentum. Ad cõfirmationem Armachani reſpondeo, benedictionem illam non ſignificaſſe gratiæ, & doni alicuius ſupernaturalis collationem, quia reliqua etiã animantia a Deo benedicta ſunt. Illis ergo verbis non fuit primis parentibus gratia collata, aut donum aliquod ſupernaturale, ſed naturale tantum dominium vtẽdi rebus alijs ad vſum, & vtilitatem ſuam.

Ad tertium reſpondeo, Ideo homines ob crimen læſæ maieſtatis amittere dominium, quia hæc lex poſita eſt in huiuſmodi delinquentes, accedente ſententia, nullibi autem extat talis lex diuina aut humana de amiſſione dominij ob peccatum mortale.

Ad argumentum Gerſonis, & aliorum reſpondetur: inde ſolum probari quod amicis Dei communia ſunt bona ſpiritualia gratiæ, & gloriæ, immo etiam, & temporalia eis abunde ſatis conferre ſolet Deus, quatenus vitam hanc tranſigere poſſint, vnde pſ. 36. dicit Propheta: *Nunquam vidi iuſtum derelictum, &c.* Non tamen inde ſequitur, iuſtos quamprimum gratiam habent, conſtitutos eſſe dominos bonorum alterius.

Ad rationem Hoſtienſis reſpondeo, Ius omne in ſpiritualibus translatum eſſe in eccleſiam Catholicam, ita vt extra illam non ſit ſalus, vt habetur in cap. Firmiter. de ſum. Trinit. & fide Catholica. Quo ſenſu recte prædixit Eſaias, & Gentem, & regnum, quod non ſeruiet Chriſto & eccleſiæ, ſpiritualiter periturum in æternum non tamen ex eo quod infideles ſunt, dominio priuantur, vt ex his, quæ diximus, manifeſtum eſſe poterit. Et de ſubiecto dominij hactenus dictum ſit.

De Dominij obiecto, id eſt, quarum rerum Homo ſit Dominus. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *An Homo habeat dominium Cœli, aſtrorum, & elementorum, & quomodo.*
2 *An vita hominis & corporis integritas materia ſit humani dominij.*
3 *Opinio Martini Ledeſm. affirmatiua, eiuſque confirmatio.*
4 *Opinio verior & communior negatiua, eiuſque explicatio.*
5 *Nec ius Diuinum nec naturale nec humanum concedit homini dominium vitæ.*
6 *Deus vitæ humanæ verus ac proprius Dominus, homo autem rectius cuſtos, adminiſtrator, vſuarius, fructuarius, ſeu poſſeſſor dicitur.*
7 *Reſpondetur ad argumenta ſuperius allata numero tertio.*
8 *An Reſpu. habeat dominium vitæ ac membrorum ſubditorũ ac Ciuium.*
9 *An homo famæ ſuæ, & honoris dominium habeat, & inter famam, & honorem differentia oſtenditur.*
10 *Opinio Caiet. & aliorum negatiua eiuſque fundamentum.*

11 *Opinio ſecunda, & communior & verior aliorum abſolute, & ſimpliciter loquendo habere dominium ſua fama & honores ſicut aliorum temporalium.*
12 *Quatuor rationibus probatur veritas huius propoſitionis.*
13 *Homo quamuis ſimpliciter, & abſolute fama ſua Dominus ſit, hoc tamen Dominium aliquando poteſt eſſe ita ligatum, & impeditum, vt in omnem vſum eadem vti non liceat.*
14 *Non obſtante dominio proprio Reſpub. habet dominium altum in ſuos Ciues.*
15 *Soluuntur argumenta in contrarium allata ex ſcripturis.*
16 *Cum fama non poſſideatur ab homine ſed ſit in mentib. aliorum, qua ratione ſit vt homo ſit famæ ſuæ Dominus.*
17 *An res vere ſpirituales ſint materia dominij humani.*
18 *Actuum noſtrorum interiorum & ſpiritualium vere Domini ſumus, vbi ſoluuntur aliæ obiectiones, quæ in cotrarium urgere poſſunt, & nu. ſeq.*
19 *Ad verum dominium non eſt neceſſarium, vt dominus trãſferat in alium.*
20 *Bona ſpiritualia, quæ per hos actus neceſſario in animis noſtris relinquuntur, vere & proprie dici poſſunt cadere in dominium humanum.*
21 *In gratiam, charitatem &c. non habemus dominium ita verum, & abſolutum, ſed verius dicimur uſufructuarij quã Domini.*
22 *Bona gratiæ gratis data non cadunt in dominium noſtrum quare.*
Ratio dominij non ex rei dignitate, & præſtantia ſed ex poteſtate, quam quis habet ſuper eandem, deſumenda eſt, unde ſoluitur obiectio nu. 17.
23 *De alijs bonis ſpiritualibus quaſi mediis vt ſunt poteſtas ordinis, iuriſdictionis, ad abſoluendum a peccatis &c. breuis ſolutio.*

CVm ex his, quæ in præcedenti capite acta ſunt manifeſtum ſit, eorum omnium, quæ in hoc mundo ſublunari continentur vt auium, piſcium, animantium, herbarum, fructuum, & ceterorum, quibus homo vti poteſt, & indiget ad victum, & veſtitum, propriæque vitæ conſeruationem, humanum genus tam iure naturali, quam diuino dominum conſtitutum eſſe, in cuius dominij ſignum omnibus impoſuiſſe nomina dicitur; Nunc de ijs in particulari agendum eſt, in quibus dominium habere poſſit. Quam ſane materiam propoſitis quibuſdam dubijs, pro ratione, & natura ipſarum rerum explicabimus. Vnde

1 PRIMVM DVBIVM eſt, an homo dominium habeat cœli, aſtrorũ, & elementorum? Dominicus Sotus lib. 4. de iuſt. q. 2. art. 1. concl. 2. aſſirmat hominem quodam pacto habere in iſta dominium ſunt. n. cœli, & elementa tanquã tecta noſtrarum ædium, calor etiam, & lux ſolis, & aliæ influentiæ hominum vſui inſeruiunt. Alij vero vt Michael Salon 2. 2. q. 62. tracta. de dominio. q. 2. art. 1. conclu. 2. Pet. de Arag. ibid. rectius id negat. Ratio eſt, quia pſ. 113. dicitur, *cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum*. Si autem communicaturus homini fuiſſet dominiũ rerum ſuperiorum, ſicut dixit propheta, *Terram autem dedit filijs hominum*, ita etiam dixiſſet, cœlum dedit filijs hominum; vnde tam Gen. 1. quam pſal. 8. vbi numerantur omnia, quæ dominio hominis ſubiacent, & tamen ſolũ in méno ſit corruptibilium & ſublunarium. Deinde quia homo non habet ius in cœlum ipſum, eiuſque ſubſtantiam nec poteſt illo vti in omnem vſum, nec ſtatim illud inhabitare, ſi velit, vnde ad ſummum dici tantum poteſt aliquo modo vſuarius vel vſufructuarius cęli, eo quod habet ius quoddam ad illius illuminationem, & influentias, cuius iuris dominus eſt, ita vt non poſſit illo priuari, vel ab illo impediri ſine iniuria.

Quod ſi quis contra obijciat, exinde ſequi eadem ratione neque eſſe dominum terræ, aut aliorum elementorum, ſed vſufructuarium tantum, aut aliquid ſimile, quia non poteſt deſtruere, vel illis in omnem vſum vti, prout velit; Cui etiam fauere videtur modus loquendi San. Chryſoſt. Ho. 2. ad populum Antioche. vbi ait. *ſæpe riſi teſtamenta legens ſic habentia, ille accipiet agri dominium, ille domus, alius vero vſum, omnes enim vſum habemus, dominium autem nemo.*

Reſpondeo, diſparem eſſe rationem de rebus iſtis, quamuis de igne exiſtente in ſua ſphera, & de ſuprema regione aeris eodem modo loqui poſſumus, ſicut de cęlis; ſecus autem de ceteris elementis, aqua, terra, & aliquo aere, habet. n. per ſe loquendo homo ius circa earum ſubſtantiam, illiſque vti poteſt in omnem eorum vſum accõmodatum naturis eorum, & ordini vniuerſi. Quod vero in aliquibus partibus harum rerum non habeat hoc dominium, eſt per accidens. Dictum vero S. Chryſoſt. eſt metaphorice accipiẽdum, non proprie, loquitur. n. ad populum pro concione, & illarum rerum dicit nos habere vſum, quæ tantum pro vitæ huius tempore inſeruiunt, illarum vero dominium, quæ nobiſcum manent. Addit etiam illum habere rerum temporalium dominium, qui ſcit illas contemnere, vel liberaliter donare, quæ locutiones metaphorice & concionatorię ſunt, vt conſtat.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, an vita hominis, & corporis integritas materia ſit humani dominij? Antequam ſententias authorum referamus, obſeruandum eſt, bona corporalia hominis in duplici eſſe differentia; quædam enim ſunt, quæ per ſe, & ſimpliciter pertinent ad hominis conſtitutionem, & conſiſtentiam vt vita, ſalus membra; quædam vero quæ tantum per accidens, & ad ornamentum, vt agilitas pulchritudo, robur, &c. His ita ſuppoſitis, vnum tanquam certum, & de fide tenendum eſt, ſcilicet, *Deum* optimum Maximum verum dominum eſſe vitæ, & mortis. Hanc veritatem probant communiter authores ex illis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs. Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam*, & 1. Re. 2. *Dominus viuificat, & mortificat, deducit ad inferos, & reducit*. & Sap. 16. *Tu es domine, qui vitæ, & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis*. Nec opus erat, quod Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. quæſt. 10. puncto 1. dub. 3. contra hanc probationem obmurmuraret, quaſi hinc non ſatis probetur, Deum eſſe vitæ, & mortis dominum, & non hominem, cum eodem modo probaretur, hominem non eſſe dominum rerum externarum, ex eo quod etiam pſal. 23. dicitur *Domini eſt terra, & plenitudo eius*, &cet. Quia aliunde ſatis conſtat hominem rerum ſublunarium dominum conſtitutum eſſe, nullibi autem legitur hominem vitæ, & mortis dominum eſſe. Deinde non loquitur in prædictis locis de poteſtate, & dominio vniuerſali, quod Deus habet in omnia, ſic enim tantum eſſet dicere, quod Deus habet poteſtatem vitæ, & mortis, ac dicere, quod habet poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, &c. quod non eſt dicendum. Loquitur ergo de peculiari quadam poteſtate, quam ſibi Deus ſupra vitam humanam reſeruauit. Ratione autem probatur, quia fundamentum, & origo dominij eſt vita hominis directa per liberum arbitrium. At vero vita noſtra regitur per liberum Dei arbitrium ſolum antecedens ipſam vitam. Solus igitur Deus vitæ noſtræ dominus eſt. Vnde ſicut ingreſſus in hanc vitam, ita etiam & tranſitus ex ea in aliam ex ſola Dei voluntate dependet. Quocirca citra vllius iniuriam præcipere potuit Abrahæ, vt filium ſuum occideret; & Sauli vt occideret omnes Amalechitas non ſolum nocentes, ſed etiam pueros innocentes, ſicut etiam Sodomis omnes innocentes paruulos occidit. Et quando Exo. 32. præcepit vt vnuſquiſque occideret fratrem ſuum, non ſolum id fecit tanquam vindex conflati vituli, ſed etiam tanquam vitæ ac mortis dominus. Ad homines igitur deuenientes, duæ ſunt Doctorum de hac re ſententia.

3 Prima eſt dicentium hominem eſſe dominum vitæ, & membrorum. Sic Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 5. conclu. 2. & fertur etiam Victoriam aliquando idem ſenſiſſe, propter illud Eccl. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui*. Deinde quia ratio dominij in eo conſiſtit, vt quis vti poſſit re pro ſua voluntate; At vero multis modis poteſt homo vita ſua, & membris licite vti, vt v. g. poteſt homo vendere, vel donare ius vtendi ſuo corpore, vel membris quo-

ad

Digitized by Google

ad has, vel illas actiones. Deinde qui mutilat, vel occidit alterum, aut impedit, ne exerceat actiones ſuas, facit illi iniuriam contra iuſtitiam commutatiuam. Ergo priuat illum perfecto, & rigoroſo iure, quod ſi alius libere conſentiret, ceſſaret iniuria. Ergo ſignum eſt, illum habere ius in vitam propriam, & illud poſitum eſſe in eius voluntate, & poteſtate; Denique poteſt homo vitam ſuam exponere pro amico, & etiam periculo euidenti pro patria, & pro defenſione rerum ſuarum contra furem; & ſi neceſſitas vitæ, aut ſalutis id poſtulet, poteſt membrum abſcindere, vt in morſu viperæ, & alijs euentibus. Quæ tamen omnia facere non poſſet niſi eſſet vitæ, & membrorum dominus, alioquin enim faceret vero domino iniuriam, ſicut exponens bona alterius in ſuam vtilitatem, domino, cuius bona ſunt, iniuriam facit. At vero homo hæc faciendo, nulli eſt iniurius. Ergo eſt vitæ dominus. Confirmatur hæc ratio, quia occidens alium eſt iniuſtus. Ideo autem eſt iniuſtus, quia priuat illum vita, cuius eſt dominus; alias enim ſi dominus non eſſet vitæ, homicida iniuſtus non eſſet. His igitur præcipue argumentis pars affirmatiua probari videtur.

4 Secunda eſt negantium hominem eſſe vitæ, & membrorum dominum, quæ ſententia proculdubio verior, & communior eſt, eamque tenent Sanctus Thom. 2.2. quæſt. 59. artic. 3. ad 2. & quæſt. 64. artic. 5. in corpore, & ad 3. & clarius 1.2. q. 73. artic. 9. ad 2. Caiet. 2.2. quæſt. 150. artic. 2. dub. vlt. vbi ait; hominem non eſſe dominum ſuorum naturalium, & q. 144. artic. 6. in reſponſ. ad dub. 1. vbi eadem habet verba. Adri. in 4. de reſtitutione. q. vlt. in fi. in reſponſ. ad 2. Franciſcus a Victoria in releſt. de homicid. num. 23. expreſſe Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 2. artic. 3. concluſ. 1. Michael Salon in 2.2. quæſt. 62. quæſt. 3. artic. 2. concluſ. 1. Petrus de Arragon. ibid. Dominicus Bannes in præamb. de dominio. quæſt. 2. dub. 2. Didacus Couarruuias. lib. 1. Variar. reſolut. capit. 2. num. 8. Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent. q. de dominio. artic. 2. concluſ. 1. Gregor. de Valentia. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 10. puncto 1. dub. 3. & alij communiter, & facit l. liber homo ff. ad leg. Aqui. Ratio eſt, quia dominium vitæ proprie ſignificat directum ius in ſubſtantiam rei, atque adeo in rei conſumptionem citra vllam iniuriam alicuius. Sed homo non habet hoc ius, & poteſtatem directam in vitam ſuam, cuius ſignum eſt, quia nunquam ſe occidere poteſt, non quidem per accidens, & quaſi extrinſeca prohibitione, ſicut accidit in alijs rebus, ſed per ſe, & ex rei natura, ex defectu iuris, & poteſtatis; Cuius rei ſignum eſt, quia in alijs rebus, quarum homo eſt ſimpliciter dominus, poteſt eis vti vſque ad conſumptionem, & diſpendium earum citra vllius iniuriam, vt patet in diuitijs, quas pro libito profundere poterit citra alicuius iniuriam; etſi enim profundendo eas ſine cauſa peccet contra charitatem ſibi debitam, non tamen contra iuſtitiam, immo aliquando occurrere poteſt caſus, in quo nullum erit peccatum omnes facultates ſuas deſtruere propter maius bonum commune. In nullo autem euentu poteſt homo vti vita ſua pro libito, & ſeipſum occidere, etiamſi vita eius nulli neceſſaria ſit, quin grauem iniuriam Deo, & Reipubl. inferat, Deo quidem, quia vt ait Cice. in ſomno Scipionis, *Deus illam legem conſtituit ſempiternam, vt nemo eius iniuſſu ab hac vita migret.* Et Poeta ait. *Nemini iniuſſu regis ab hac vita exeundum eſt.* Reipublicæ etiam, quia cum quilibet homo ſit pars communitatis, eo ipſo iniuriam communitati facit vt ex Ariſtot. lib. 5. Ethic. capit. 11. probat S. Thom. 2.2. quæſt 64. artic. 5. & quæſt. 59. artic. 3. ad 2. Confirmatur hæc ratio, quia ſi homo habet tale dominium, eſt ex dono Dei; At verò conueniens non fuit, nec naturæ conſentanea talis donatio; Tum quia ſuperfluum eſſet dominium, cuius vſus nunquam futurus eſſet licitus. Tum quia dominium ſupponit eſſe eum, qui debet eſſe dominus, vnde oportet, vt ſit in ordine ad aliquem vſum, qui poſſit habere locum manente domino: vita autem non ſupponit hominem, qui futurus eſt dominus, ſed conſtituit ipſum, & ſupponitur rationi, & libertati per quam homo eſt capax dominij: Tum quia per vſum talis poteſtatis in vitam deſtruitur dominus. Quæ omnia euidenter conuincunt hominem vitæ ſuæ dominum non eſſe, cum nec eius introitus ad vitam, nec exitus in eius poteſtate ſit, nec eius vſus aliquando licitus eſſe poteſt, quinimmo vſus potius hominem ipſum tollit & deſtruit.

5 Rurſus omne dominium innititur vel iuri diuino, vel naturali vel humano, vt conſtat, ſed neque ius diuinum, nec naturale, nec humanum concedit homini dominium vitæ ſuæ. Ergo nullo modo vitæ ſuæ dominus dicendus eſt. De iure naturali patet, quia vnaquæque res ſua natura propenſa eſt ad ſe tuendum, & conſeruandum, cuius rei ſignum eſt, quia natura nulli rei tribuerit qualitates, ſeu inſtrumenta, quibus ſuam corruptionem intendat, ſed illa, quibus conſeruatur, vt igni calorem, aquæ frigiditatem &c. & in animantibus, primus omnium appetituum naturalium eſt ille, quo vnaquæque res appetit, ſe in ſuo eſſe conſeruare; Id quod multo magis in homine elucet, qui vt ſe conſeruet, omnia expendit, & conſumit, vt videmus in his, quibus ad victum, & veſtitum indiget, idemque de alijs dicendum eſt, iuxta Iob. 2. Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet dabit homo pro anima ſua. Vnde contra naturalem hominis inclinationem eſt ſeipſum interficere, vt recte Sanct. Thom. 2.2. quæſt. 64. artic. 5. annotauit. De iure etiam diuino res manifeſta eſt, tum quia nullibi hoc reperitur homini conceſſum; Immo Geneſ. 1. & 9. vbi homini omnia ſubiecit, quæ ad vitæ conſeruationem ſunt neceſſaria, vitæ tamen ſuæ dominum non conſtituiſſe legitur, ſed potius illo præcepto, *Non occides*, tam propriam, quam proximi mortem, & occiſionem prohibuit. Tum quia ius diuinum nunquam aliquid concedit, quod iuri naturali repugnat. De iure humano etiam conſtat; non ſolum enim recta ratio, ſed etiam ius Gentium tradit, & permittit, vt omnes homines ſe tueantur, & vim vi repellant, adeo vt ad ſui defenſionem, & vitæ conſeruationem licitum ſit cum moderamine inculpatæ tutelæ iure Gentium, & naturæ inuaſorem ſuum interimere. Sed & ius ciuile, & canonicum ſui ipſius homicidas grauiſſime caſtigare ſolent, vel defunctorum eorum corpora priuando, vel eorum bona confiſcando, id quod etiam Ariſtot. lib. 5. Ethic. cap. vltimo teſtatur.

6 *Eſt igitur*, vt quæſtionem iſtam concludamus. Deus vitæ humanæ verus, ac proprius dominus, abſolute; homo autem liber quamuis aliquo modo dominus ſit ſuijpſius, rectius tamen vitæ ſuæ cuſtos, adminiſtrator, vſuarius, fructuarius, ſeu poſſeſſor dicitur. Habet enim ius conſtituendi ſe, & adminiſtrandi vitam ſuam; habet vſum, & fructum actionum vitæ ſuæ; habet item ius poſſidendi vitam ſuam. Vel vt alij, nec male loquentes tradunt, dici poteſt dominus ſuijpſius, vel ratione dominij vtilis, vel quia eſt dominus ſuæ libertatis, & actionum ſuarum moralium, quæ in hac libertate fundari poſſunt, vel denique quia dominus eſt tam vſus ſuorum membrorum, & potentiarum, quam eorum bonorum, quæ in corporis ſui ornamentum pertinent, quibus pro libito vti poteſt, & quibus ſine iniuria priuari nequit.

7 Ad argumenta in contrarium Reſpondetur in vniuerſum, probare ſolum hominem eſſe perpetuum poſſeſſorem, & vſufructuarium vitæ ſuæ, & membrorum, & ad hæc habere ius perfectæ iuſtitiæ; Et hoc modo poteſt vnus homo cadere in dominium alterius, vt infra dicemus. Non tamen probant eſſe dominum vitæ ſuæ. In particulari vero Reſpondetur ad locum illum Eccleſiaſtici 15. ſolum inde probari hominem eſſe dominum ſui liberi arbitrij, & ſuarum actionum, quas in ſuum commodum ſpirituale, vel corporale libero ſuo arbitrio exercere poteſt, adeo vt poſſit quæcunque voluerit bona, vel mala exercere, hoc enim ſignificant verba illa. *Reliquit hominem in manu conſilij ſui.* Ex quibus tamen non infertur habere dominium vitæ ſuæ. Et eodem modo Reſpondetur ad primum, in quo dicitur, licitum eſſe vti vita, & actionibus ſuis varijs modis. Non enim dubium eſt, quin homo habet dominium corporis ſui quo ad vſus aliquos ipſius. Cum enim Apoſtolus 1. Cor. 7. dicat,

mulierem non habere poteſtatem corporis ſui, ſed virum, manifeſte ſequitur, quod prius mulier habebat poteſtatem ſui corporis quantum ad actum matrimonialē, alioquin non potuiſſet illam transferre in virum. Idemque de aliis actibus corporalibus dicendum eſt; ſiquis enim impediret hominem ab ambulando vel operando, ligando pedes aut manus eius, faceret ei iniuriam, eo quod auferret ab eo liberum vſum membrorum, quorum dominus eſt.

Ad vltimum Reſpondetur, conceſſo antecedente, ſcilicet poſſe hominem vitam, aut membra exponere pro amico, negatur conſequentia, ſcilicet eſſe dominum vitæ ſuę. Et ratio eſt. Quia mortem pro amico oppetere, non eſt ſeipſum occidere, aut vita ſua pro libito vti, ac ſi eſſet dominus illius, ſed eſt anteponere opus virtutis, ſcilicet, fortitudinis charitatis, fidelitatis, & amicitiæ, vitæ corporali, quod licitum, & honeſtum eſt, ſicut etiam quando exponit membrum pro ſalute totius corporis tuenda, licite id fit, vt conſtat. Ad confirmationem reſpondetur, Non ideo iniuſtitiam committere occidendo alterum, quia alter eſt dominus vitæ ſuæ, ſed quia aufert ab eo vſum vitę, & membrorum. Iniuſtitia enim non ſolum in eo conſiſtit, quod auferatur ab alio dominium, ſed etiam ſi auferatur ab eo vſus, vſusfructus, adminiſtratio, & poſſeſſio. Quāuis igitur homo dominium vitæ, & membrorum ſuorum non habeat, quia tamen habet dominium vſus & actionum vitæ, conſequenter homicida vitæ vſum tollens, aut amputans alteri membrum graue damnum illi infert in rebus, quarum habet vſum & poſſeſſionem, & proinde ad illorum damna reficienda obligatur.

TERTIVM DVBIVM eſt, an Reſpublica habeat dominium vitæ, & membrorum ſubditorum, & ciuium ſuorum. Partem affirmatiuam tenet Martinus Ledeſm. 2.4. quæſt. 18. art. 1. dub. 5. concl. 1. Ratio eſt, quia occidit malefactores; Item in bello exponit manifeſto periculo mortis vitam ſuorum. Et denique Ariſt. 5. Ethic c. 5. & S. Thom. 2. 2. quæſt. 64 artic. 5. docent eum, qui ſeipſum, vel alterū occidit, iniuriam Reipublicæ facere, cuius homo pars & membrum eſt.

Pars tamen negatiua & vera eſt Soti in li. 4. de iuſtitia, q. 2. artic. 3. concluſ. 2. Petri. de Arragon 2. 2. q. 62. tractat. de dominio. Mich. Salonis ibidem q. 3. ar. 2. conclu. 3. Dominici Bannes in præamb. de dominio q. 2. & aliorum dicentium, Rempublicam aut Principem non habere dominium vitæ, & membrorum ſuorum ſubditorum. Ratio eſt, quia non poſſunt pro illorum arbitrio de vita ſuorum diſponere, neque vlla ex cauſa innocentes occidere, aut mutilare: cum tamen de ratione dominij eſt, poſſe libere de re ſua diſponere. Quod verò nocentes, & malefactores occidere, aut mutilare poſſint, non id faciunt titulo dominij in vitam ſubditorum, ſed tanquam miniſtri, & inſtrumenta Dei, cuius vice gladium portant, & ad bonum commune pacis, & cuſtodiam iuſtitiæ. Deinde priuatus homo maius, & immediatius ius habet in vitam, & membra ſua, quàm Reſp. vnde cum quis occiditur, maior iniuria fit occiſo, quam Reipub. ſi ergo homo vitæ ſuę dominium non habet, nec Reſpublica habebit; verum eſt aliquando ius Reipublicæ, quatenus ſcilicet reſpicit commune bonum, maius eſſe, & præferendum, quia tamen generalius, & remotius eſt, magis deficit a propria ratione dominii, vt conſtat.

Ex eo autem quod ciues ſuos exponere poteſt periculo euidenti mortis, non infertur habere dominium vitæ eorum, ſed ſolum eſſe cuſtodem vitæ ſubditorum. Quia. n. commiſſa eſt Reipub. cura, & cuſtodia vitæ hominum, ideo ius habet vtendi actionibus, & corporibus eorū pro boni communis defenſione, & conſeruatione. Quocirca recte dixit Ariſtoteles iniuriam fieri Reipub. quando ciuis occiditur iniuſte, non quidem quia ſit domina vitæ illius, ſed quia ipſi cuſtodia vitæ ciuium commiſſa eſt. Quēadmodum qui occidit pupillum, aut violat virginem cōmiſſam tutori, infert iniuriam non ſolum pupillo, & puellæ, verum etiam tutori, nō quia tutor ſit illorū dominus, ſed quia ſub illius cura, & cuſtodia ſunt, quæ ex his ſequitur. Ex quibus recte inferunt Sotus, & Petr. de Arrag vbi ſupra contra naturalem rationē eſſe, ciues & ſubditos abſque vlla culpa, & cauſa, tanquā pecora, pro libito trucidare, prout Turca, & alij quidam Barbari Principes facere conſueuerunt.

9 QVARTVM DVBIVM eſt, an homo famæ ſuæ, & honoris dominium habeat; vbi ante omnia pro meliori quæſtionis intelligentia ſciendum eſt, inter famam, & honorem hoc eſſe diſcrimen, quod fama ſit bona æſtimatio, quæ de aliquo habetur in vita, & moribus apud multos bonos, & prudentes viros; Honor verò eſt extrema quędam reuerentiæ exhibitio in ſignum alicuius excellentiæ, nimirum, vel ob virtutem, vel ob ſcientiam, vel ob dignitatem, ex quo fit, velut parens honoris. Quod ſi quis obijciat, nos aliquando honorare eos, de quibus habemus ſiniſtram opinionem, Reſpondeo, illum non eſſe verum honorem, eſt. n. honor præmium virtutis vt paſſim docet Philoſophus. His ita de dominii intelligentia prænotatis, duæ ſunt Doctorum ſententiæ.

10 Prima ſententia eſt dicentium, hominem non eſſe famę ſuæ dominum ſed dominium famæ eſſe penes Rempublicam, hominem autem famæ ſuæ vſum tantum habere. Sic Io. Maior in 4. diſt. 15. q. 16. Caiet. in ſum. verb. detractio & 2. 2. q. 73. art 2. & Armilla in verb. detractio. nu 4. vnde inferunt, quod ſicut homo non poteſt ſeipſum occidere, eo quod per hoc noceret cōmunitati, cuius eſt pars, eadem ratione nec ſeipſum diffamare poteſt. Huius ſententiæ fundamentum eſt quia Eccleſiaſt 41. dicitur, *curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quā mille theſauri precioſi*. Quo in loco cuſtodes videntur homines conſtitui propriæ famę & non domini. Et prouerb. 22. *Melius eſt nomen bonum quam diuitiæ multæ*. Confirmatur ex S. Auguſtino, qui multis in locis idem affirmat, vt lib. de bono viduitatis c. 20. & habetur in ca. *Non ſunt audiendi* 11. q. 3. vbi grauiter reprehendit negligentes famam propriam, & addit rationem. *Quia nobis* inquit *neceſſaria eſt vita noſtra, alijs vero fama noſtra*. Quibus verbis ſignificare videtur, dominium famæ noſtræ non eſſe penes nos, ſed penes Remp. cuius vnuſquiſq; pars eſt, ita ut fama, uel infamia ciuis in decus & honorem aut in dedecus & infamiam Reipub. redundet ibidem, ut refert in can. Nolo. 12 q. 1. crudeles eos uocat, qui *fidentes conſcientia ſua* famam negligunt. Et denique idem S. Auguſtinus, lib. 1. de ciuit. Dei cap. decimoſeptimo, & vigeſimo, dicit, quod ſicut illo præcepto, *Non occides*. prohibetur tam ſui, quam alterius occiſio, ita illo. *Non falſum teſtimonium dices* prohibetur, quis tam ſeipſum, quam alios infamare. Ergo ſicut eſt contra iuſtitiam infamare alium, quia non eſt famę alterius, ita etiam & infamare ſeipſum, cum non ſit famæ propriæ dominus. Et ſicut infertur hominem non eſſe dominum uitæ ſuæ quia non poteſt ſe occidere, ita etiam dici debet non eſſe famæ ſuæ dominum, quia non poteſt ſe infamare.

Poſtremo, quia apud multos uiros bonos, & prudentes fama æquatur uitæ, & membris, immo in aliquo caſu pręfertur, ut patet 1. Macha 7. ubi Iudas Machabæus prętulit illam uitæ, dicens *ſi uenit tempus noſtrum moriamur, nec imponamus crimen gloriæ noſtræ*, &c. Ergo ſicut quis dominus non eſt uitæ ſuæ ita neque famę.

11 Secunda ſententia eſt dicentium hominem abſolute, & ſimpliciter loquendo habere dominium ſuæ famæ & honoris; ſicut habet dominium aliorum bonorum ſuorum temporalium. Sic Adria. in 4 in materia de reſtitutione famæ q. ul. & Quodlib. 11. in reg. ad difficultatem tertiam. litera M. Sot. lib. 4. de iuſt q. 2. art. 3. concluſ. 4. & in relect. de tegendo ſecreto membr. 1 quæſt. 5. Mar. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18 art. 1. dub. 5. pag 146. & 247. Mart. Naua. in Manual. cap. 18. num. 27 & 28 Couar. lib. 1. uariar reſol. cap. 2 num. 8. Petr. Naua. lib. 2. de reſt. cap. 4 par. 2. dub. 1. nu. 113. & ſeq. & par. 3 dub. 1. nu. 166. Ioſeph Anglan 4. q. de dominio art. 4. concluſ. 2. & in q. de reſti. famæ. dub. 2. diffic. 1. Michael Salon 1. 2. q. 3. de dominio. art. 3. & in q. 62. artic. 1. controuerſ. 3. Petr. de Arrag. 2. 2. in tract. de dominio. q. 2. dub. 2. Gregorio de Val. to. 3. diſpu. 5. q. 6. pūcto 5. & q. 10. puncto 10. puncto 1. dub. 4. & q. 17. puncto 4. Barth. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 36. fauet etiam S. Th. 2. 2. q.

Digitized by Google

2.2.q.73.art.4 ad 1.vbi ait,in libero arbitrio hominis conſtitutum eſſe pati detrimentum in propria fama. niſi hoc vergat in periculum aliorum, & q 129.artic 1.inter alias res humano vſui ſubiectas maximam ait eſſe honorem. Antequam ſententiam noſtram proferamus ſcire oportet diſtingui inter ſe has duas quæſtiones, quarum vna eſt, quodnam ius habet homo in famã ſuam; Altera eſt quomodo peccet quis ſe infamando, ſeu quomodo obligetur ad tuendam famam ſuam, quamuis hæc poſterior magna ex parte pendeat ex priori, non tamen omnino, ſed ſuam propriam tractationem requirit. De hac poſteriori dicemus infra in materia de reſtitutione famæ, hic ſolum agemus de priori in qua re

12 Prima propoſitio eſt. Homo ſimpliciter dominus eſt famæ ſuæ: probari ſolet,& poteſt hæc veritas.

Primo,quia fama & honor computantur ſimpliciter inter bona externa fortunæ, vt patet ex S. Tho.2.2.q.129. artic.1.vbi ſupra. Horum dominus eſt homo,licet bonum maius,& intrinſecum magis, & propterea maiori cura cuſtodienda eſt fama,quam diuitiæ,quod ſolum ſignificant ſcripturæ ſupra citatæ pro parte negatiua.

Secundo,quia homo ſuis proprijs operibus acquirit ſibi famam, ſicut diuitias. Ergo ſicut dominus eſt illarum eo ipſo,quod eas propria induſtria comparauit,ita etiam famæ & honoris ſui dominus erit. Confirmatur hæc ratio, quia vt docet Ariſto.1.Eth. Honor præmium eſt virtutis. Ergo ſicut Dominus eſt operum,quibus famam,& honorem meretur,ita etiam præmij,& mercedis eorundem dominus erit.

Tertio; quia homo tale ius habet in famam ſuam vt nõ poſſit inuitus rationabiliter,& ſine cauſa priuari illa ſine iniuria; Econtra vero poteſt etiam illa vti ad omnem vſum etiam abijciendo illam,& cooperando,ſi neceſſarium ſit ad proprium,vel commune bonum ad propriam infamiam,vt v g.qui cognoſceret famam,& honorem eſſe ſibi impedimentum ad virtutem, vel ad ſalutem animæ, poteſt illam perdere; immo ſcriptura conſulit viris ſanctis contemptum honoris,& opinionis,ſicut & diuitiarum,ſancti etiam viri famam neglexerũt,vt de S. Ambroſio legitur,qui feminas in ſuum cubiculum introduxit, vt ea ratione ab Epiſcopatus conſecutione impediretur,& S August in libris confeſſionum ſua peccata manifeſtauit, & S. Anſelmus ſuam virginitatem amiſſam ſæpe ſæpius deplorat,quod non potuiſſent facere abſque culpa,niſi eſſent propriæ famæ domini. Hac enim de cauſa ſupra dictum eſt, vitæ dominos non eſſe homines,quia in nullo caſu nec ob vllum finem, puta nec pro vitanda culpa, nec pro vitanda miſeria,immo nec pro acquirenda ſalute æterna ſeipſos illa priuare poſſint. vt expreſſe S. Aug. lib.1.de ciuitate Dei.c.2.relatus in c.ſi non licet.23.q.5.S. Th.2.2. q.64.art.5.ad 3.docuerunt.

Quarto, poteſt homo iniuſte infamatus parcere infamanti,vt docet S. Thom.2.2.quæſt 63.articu 3.ad 1.quod tamen facere non poſſet, niſi eſſet famæ ſuæ dominus, vt conſtat.

Quia non poteſt quis remittere reſtitutionem rei, niſi ex conſenſu veri domini. Si ergo homo non eſſet ſuæ famæ dominus, ſed alter,non poſſet ſine illius conſenſu eius reſtitutionem remittere. Quod vero Adrianus hoc argumentum impugnat, quia poteſt quis remittere abſciſſionem membri, & tamen non eſt dominus membrorum. Reſpondeo,diſparem eſſe rationem in hoc,& illo caſu; ſi enim brachium aut membrum abſciſſum reſtitui idem numero,vel ſpecie potuiſſet, non liceret mihi reſtitutionẽ illius remittere; quia ergo membrum illud iterum recuperari non poteſt poſtulat iuſtitia,vt alijs ſaltem bonis, v.g. pecunijs,domino illud reſtituatur. quarum pecuniarum cum ſim dominus conſequenter poſſum damnum in mẽbri abſciſſione mihi illatum,& per pecuniam, cuius ſum dominus,reſarciendum remittere. Vnde cum fama reſtitui poſſit eadem vel numero,vel ſaltem ſpecie, faciendo ſcilicet,vt qui antea male audiebat bene audiat,conſequẽter ſi poſſim reſtitutionem famæ illi, qui me iniuſte infamauit,remittere(ut ſuo loco ex communi Doctorum conſenſu comprobabimus) vere famæ, & honoris mei dominus ero,ſicuti pecuniarum, quarum dominus ſum, reſtitutionem remittere poſſum.

13 Secunda Propoſitio: Quamuis ſimpliciter,& abſolute homo famæ ſuæ & honoris dominus ſit, vt diximus, hoc tamen dominium aliquando poteſt ita eſſe ligatum, uel impeditum,ſeu alijs obligatum, ut non liceat uti fama in omnem uſum,ne exinde mihi, ut alijs nocumentum pariatur. Ratio eſt,quia contingere interdum poteſt, ſi quis ſibi falſum crimen imponat cũ incurrere periculũ peccati mortalis,eo quod uel alius eum occidet,uel quia illi crimini impoſita eſt pœna mortis. & ita quatenus infamia mea inducit probabile periculum mortis non ſubeſt tunc liberæ poteſtati meæ infamare meipſum; hoc tamen non eſt, quia non ſum dominus famæ meæ ſimpliciter, ſed quia non habeo dominium uitæ, in cuius detrimentum cedit infamia mea. Rurſus aliquando contingit, ut fama noſtra cedat in bonum aliorum, & infamia in aliorum damnum,& detrimentum, ex eo quod fama uel infamia noſtra redundat in alios ut uerbi gratia fama patris quaſi natura ſua obligata eſt alijs & fama unius hominis ſæpè cõiuncta eſt cum fama conſanguineorum, & fama perſonæ publicæ coniuncta eſt cum fama Reipub. fama prælati eſt quaſi ex iuſtitia obligata ſubditis. & ſic de alijs,unde ĩ his caſibus non poteſt ita diſponere de ſua fama,ac ſi omnino libera eſſet,quia tenetur conſulere famæ aliorum,cui libere omnino cedere nequit. Non eſt hoc tamen contra rationem dominij,nam etiam in alijs bonis exterioribus pater,quamuis dominus ſit bonorum ſuorum, tenetur tamẽ non diſſipare illa cum damno filiorum,& familiæ; ſimiliter Princeps non poteſt bona ſua cum Reipub.damno diſſipare,& ſic de alijs. Quorum omnium ratio eſt quia fieri poteſt ut quis unius rei dominus ſit, & nihilominus tamẽ obligatus ſit ad conſeruandam illam alteri,ut uerbi gratia Primogenitus dominus eſt primogenituræ, tenetur tamẽ eam alteri conſeruare. Item poteſt quis habere rem ſuam verbi gratia domum ita coniunctam cum re alterius, ut non poſſit rem ſuam deſtruere,quin res alterius deſtruat: quo ſane in caſu impeditus erit ſaltem ex charitate ad talem uſum rei ſuæ,non per ſe quaſi non ſit rei ſuæ domin⁹, ſed per accidens,ratione damni alterius. Ita ergo dicendum eſt in propoſito de fama noſtra.

14 Tertia Propoſitio; Non obſtante dominio proprio quod ſinguli ciues habent ſuæ famæ, habet etiam Reſpublica dominium altum ſeu generale eiuſdem famæ. Et ſi hoc ſolum uoluiſſet Caietanus,non eſſet reprehendendus. Ratio huius eſt,tum quia ſicut Reſpub. non dicitur ſimpliciter, & abſolute dominium habere omnium bonorum ſubditorum ſuorum. ſed ſolum pro neceſſitate,& utilitate boni communis, ita neque ſimpliciter domina eſt famæ ſuorum ſubditorum,ſed tunc ſolum,quando ipſa indigebit fama ciuium ſuorum, quia tunc bonum uel malum partis redundat in totum. Tum quia ciuis ſe infamando facit aliqualem iniuriam Reipub. ſaltem contra iuſtitiam legalem,& talis poteſt eſſe infamia, ut committeretur peccatum mortale,ut ſuo locó dicemus. Ad hoc autem ut ſciatur,quãdo Reſpublica indiget fama ſubditorum ſuorum, aut eorum infamia in damnum & iniuriam Reipub. redũdat, etiamſi certa regula aſſignari non poſſit, ex duobus tamen præcipue dictis colligi poteſt.

Primo ex uinculo unitatis, quæ eſt inter ciues; habet.n. una communitas arctius uinculum quam alia, & ubi arctius uinculum eſt, ibi fama uel infamia partis magis redundat in bonum,uel damnum communitatis ut v g.maius uinculum eſt inter ciues eiuſdem loci,quam eiuſdem prouinciæ, maius etiam inter fratres eiuſdem conuentus, quam inter vicinos unius ciuitatis, & ita infamia unius monachi magis redundat in infamiam aliorum eiuſdem conuentus uel religionis,quã infamia unius ciuis in alios. Hinc S. Auguſt. epiſt.137. cap.2. quem etiam ad hunc finem refert S Thom.2.2.q.33 artic.7 ait, Cum de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis,vel falſi ſonnuerit vel ueri patuerit inſtant,ſatagunt, ambiũt, ut de omnibus hoc credatur.

Secundo ex fine,cuius gratia ſocietates hominum inſtitutæ ſunt, ex ratione enim illius finis poteſt unius fama,

uel

Digitized by Google

vel infamia magis, vel minus in alios redundare, vt v.g. conſtituuntur milites in aliqua arte cauſa præſidij, ſi vnus illorum infametur de proditore, magis læduntur ceteri de tali infamia, quã ſi infametur de ludo, vel adulterio. quia hæc crimina non ita repugnant fini illius ſocietatis, nec ita ſunt grauia in illo ſtatu militum ſicut proditio. Et idem in ſimilibus iudicandum eſt.

15 *Ad ea*, quæ in contrarium afferuntur ex ſcripturis. Reſpondeo, illis in locis ſolum commendari cuſtodiam honoris, & famæ ex præcepto charitatis, quo tenetur vnuſquiſque ſe, & ſua diligere, & non prodigere ſine cauſa, & hoc multo magis procedit in cuſtodia famæ quam diuitiarum; non tamen inde inferre licet, hominem non eſſe famę ſuę dominum. Deinde commendatur illis locis exercitium virtutis, cum enim, vt diximus, honor præmiũ ſit virtutis, in ea ſe exercere medium optimum eſt ad bonũ nomen acquirendum.

Quod verò docet S. Auguſtinus, intelligitur de quibuſdam feminis, quæ cum ſanctæ a populis haberentur, conabantur humilitatis prætextu ſiniſtram de ſe ſuſpicionem generare, virtutem eſſe credentes vilipendi, quæ res cum ſcandalum apud alios generare potuiſſet, & maxime in eccleſia primitiua, quando infamia & vilipendium vnius Chriſtiani in totius Chriſtianitatis ignominiam, & dedecus cedebat, merito eas reprehendit, quod famam ſuam neglexerant, confidentes conſcientiæ ſuæ. Quamuis enim domini ſint homines famæ ſuæ, non tamen licitum eſt eam negligere, maxime quando vel illa poſſumus Reipublicæ, & alijs prodeſſe, vel ſine aliorum ſcandalo eam prodigere non valemus. Quæ omnia multo magis locum habẽt in perſonis publicis, quã priuatis, vt ratio ipſa docet.

Ad illud autem ex eodem S. Auguſtino lib. 1. ciuit. Dei. cap. 17. & 20. allatum, vbi affirmat, peccare tam eum, qui contra ſe, quam qui contra alium teſtimonium falſum dicit, ſicut & qui ſeipſam, & qui alium occidit, verum eſt, quando ſine cauſa id faceret. Non tamen eodem genere peccati delinquit, ſiquidem occidens ſe peccat & contra charitatem, qua tenetur ſe, & vitam ſuam diligere, & curare; & contra iuſtitiam, quia cum non ſit dominus vitę ſuæ, iniuriam facit Deo, & Reipub. Infamans autem ſe communiter tantum contra charitatem peccat, qua tenetur famam & honorem ſuum tueri & diligere, & non eſſe ſcandalo alijs, non tamen contra iuſtitiam peccat, quando eius fama non eſt ratione perſonæ & officij ſibi, aut alijs neceſſaria, quia tunc dominus eſt famæ, licet ſine cauſa eam prodigendo peccet, vt inferius ſuo loco dicemus.

Ad ultimum Reſpondetur, quod licet vita ſimpliciter præſtet famæ, ex aliqua tamen circumſtantia fieri poteſt, vt fama vitæ præſtet, vt v.g ſi quis ſit perſona nobilis & publica, cuius fama neceſſaria admodum eſt Reipub. tũc enim exponere poteſt vitam pro fama, non vt fama, ſed vt pro bono communi on reipubl. neceſſario, quo modo expoſuit vitam pro honore Iudas Machabæus, cuius honor tunc temporis populo Iudaico fuit omnino neceſſarius, vt ex præcedentibus, & ſubſequentibus uerbis manifeſtum eſt.

16 QVINTVM DVBIVM eſt, cum fama ab homine nõ poſſideatur ſed ſit tanquam in depoſito in mentibus aliorum, qua ratione fieri poteſt, vt homo ſit famæ ſuæ dominus? Ratio difficultatis eſt, quia vel eſt dominus præciſe illius famæ, quæ debetur ſuis meritis, & operibus, & hoc dici non poteſt, quia tunc ſequeretur, quod ſi aliquis haberet maiorem æſtimationem de aliquo, quam eius meritis debetur, inferendo ab eo partem illam famæ, quam vltra merita ei conceſſit, non teneretur ad reſtitutionem, ꝙ videtur falſum, vel eſt dominus famæ illius, quæ ultra merita illi tribuitur, & hoc non, quia ſicut hæc illi non debetur, ita ſi quis eam quæ illi non debetur, non concedat, nullam ei facit iniuriam. Ergo non apparet qualiter quis famę ſuæ dominus ſit.

Reſpondeo, cum fama & honor alio modo poſſideri non poſſit, quam in mente, & ore aliorum, qui bene de homine opinantur, & loquuntur, non eodem modo de famæ, & pecuniarum poſſeſſione loquendum eſt, ut diximus capitulo tertio. Vnde vt argumentum ſoluamus, & quæſtionem ſimul explicemus, tria mihi dicenda videntur; quorum

Primum eſt, vnuſquiſque dominus eſt famæ illius, quæ vitæ & meritis ſuis debetur. Ratio eſt, quia cum fama hęc propria induſtria comparata ſit, æque dominus eſt illius, ac pecuniarum, artium, & ſcientiarum, quas proprio ſtudio acquiſiuit.

Secundum eſt, quando quis habet eam famam, quæ vitæ & meritis eius non debetur, vt v.g. eſt occulte iniquus, ſed exterius probus, & religioſus habetur, vere dominus eſt eius famæ. & qui eum illa priuaret, ad reſtitutionem eius obligatur. Ratio eſt, quia licet ille famam illam vere non mereatur, quia tamen alij bonam de eo exiſtimationem habere debent, ex eo quod iudicare debent ſecundũ ea ſolum, quę exterius apparent conſequenter qui contra faciunt, maximam ei irrogant iniuriam, & ad reſtitutionem tenentur.

Tertium eſt, quando fama non debetur meritis, nec alij bonam de eo exiſtimationem habere tenẽtur, etiamſi bene apud alios propterea audiat, non eſt dominus talis famæ. Sic Petrus de Arragon 2. 2. qu. 62. quæſt. de dominij obiecto, vt v.g. eſt aliquis concionator, qui apud plebem imperitam, reputatur doctus, non eſt talis famæ dominus, nec qui eum illa priuat, facit illi iniuriam, aut iniuſtitiam, vnde ad nullam tenetur reſtitutionem. Ratio huius eſt, quia tunc hic famam ſuam habet ob actum publicum, quæ illi vere non debetur, neque propter talem actum publicum tenetur quis ei talem famã tribuere, conſequenter qui illum ea priuat ob bonum finem, nullam ei facit iniuriam. Et quamuis peccet, ſi id ex inuidia faciat, non tamen tenetur ad reſtitutionem, cum non peccet contra iuſtitiam.

17 SEXTVM DVBIVM eſt, an res vere ſpirituales ſint materia dominij humani, ita vt homo dicendus ſit bonorum ſuorum ſpiritualium dominus? Pro cuius intelligentia obſeruandum eſt bona ſpiritualia in duplici eſſe differentia; *Quædam* enim ſunt externa, quæ non faciunt habentem formaliter, & intrinſece bonum, vt ſunt iuriſdictio eccleſiaſtica, & poteſtas ad terminandas lites ſpirituales, ius, & titulus ad beneficia eccleſiaſtica, ideſt ius ad percipiendas decimas pro officijs & beneficijs eccleſiaſticis, &c. Et de iſtis non agimus in præſentiarum, cum apud omnes certum ſit, habentem iſta vere eſſe dominum illorum, poteſt enim epiſcopus, aut parochus v.g. tradere cui voluerit ſuã iuriſdictionem eccleſiaſticam, quam habet, & iura ad percipiendas decimas ſibi debitas, licet non vendendo (quia hoc eſt iure prohibitum) reſignando tamen in fauorem alicuius, & libere donando, obſeruatis Sũmorum Pontificum, & Canonum decretis. Et conſequenter vere dominus illorum eſt, cum ad dominium ſatis ſit, vt poſſit quis libere rem cuius eſt dominus, dare cui uoluerit citra iniuriam, alterius. *Quædam* verò ſunt interna, & in ſe & proprie ſpiritualia, quæ formaliter & intrinſece habentem perficiunt, quæ rurſus ſunt duplicia, quædã enim ſunt naturalia, ut ſciẽtia, quædã ſupernaturalia, vt gratia, & virtutes infuſæ, & de his bonis eſt præſens difficultas, Subſtantiarũ autẽ ſpiritualiũ mẽtionem nõ facimus, quia per ſe conſtat, eas non cadere in dominium humanum, nec creaturis ſubijci, ſi vt debemus, proprie loquamur. De bonis igitur prędictis, duę ſunt opiniones.

Prima ſententia eſt negantium hominem iſtorum bonorum eſſe dominum. Sic Dominicus Sotus quamuis obiter, in lib. 4. de iuſtit. q. 2. art. 1. verſ. *Multo autem debiliori occaſione.* & art. 3. ad ſecundum. ubi id expreſſe affirmat, & fauet S. Tho. 1. 2 q 73. art. 9. ad ſecundum. Ratio eſt, quia perfectior eſt uita ſpiritualis quam corporalis, ut conſtat. Ergo ſicut Deus dominium iſtius ſibi reſeruauit, ita etiam & illius & confirmatur, quia hac de cauſa Pſal. 23. nocatur *Dominus virtutum.* & Pſal. 83. dicitur *Gratiã & gloriam dabit Dominus*, unde res iſtæ ſuperioris ordinis ſunt, nec eas poſſumus per ſe. & proprie loquendo perficere, uel deſtruere.

Secunda ſententia eſt Melchioris Cani in relect. de pœnitentia. par. 4. in reſponſ. ad ſecundum. Bartholomæi

Medinæ

Digitized by Google

Medinę in 1.2. queſt.73. artic.9. in fine. Martini Ledeſm. 2.4. queſt.3.art.2.dub.3. fol.19. Dominici Bannes in pręamb. de dominio queſt. 2. ante finem. Petri de Artagon ante queſt.62.tract. de obiecto dominii. Michaelis Salonis ibid q.3.art.4.& Gregorii de Valentia.tomo 3.diſput. 5.q.10. puncto 1. in fine dicentium, homines uere & proprie dominos eſſe horum ſpiritualium bonorum; ſed quia meo iudicio diſſenſio hæc potius eſt de nomine, quam de re, ideo rem totam ſequentibus propoſitionibus exponam.

18 Prima Propoſitio. Actuum noſtrorum interiorum, & ſpiritualium, & aliorum, qui illis ſubduntur, vere domini ſumus. Hæc concluſio in re certa eſt, & in modo loquendi debet eſſe omnium. Ratio eſt, quia idem cenſetur eſſe nos dominos illorũ, & actus noſtros liberos eſſe, eo quod materia huiuſmodi dominij eſt illa, cuius vſus eſt in noſtra libera poteſtate, id quod maxime conuenit iſtis actionibus noſtris. Confirmatur, quia res aliæ cadunt in dominium noſtrum medijs his actibus noſtris, per quos illis poſſimus vti, prout volumus. Huc etiam accedit illud Eccleſiaſtici 15. *Deus fecit hominem rectum & reliquit eũ in manu conſilii ſui; Ante hominem vita, & mors, bonum & malum &c.* Ex quo loco colligunt communiter Doctores hominem eſſe dominum ſui liberi arbitrii, ad operandum bona, vel mala, & per conſequens dominus eſt bonorum ſpiritualium, ad quæ per propria ſua opera ſe diſponit. & quæ per huiuſmodi operationes habentur.

Quod ſi quis obijciat, quod actus iſti, priuſquam ſint, non ſunt materia dominii, quia eſſe ſub dominio alicuius ſupponit eſſe, vt ſupra diximus: poſtquam verò facti ſunt, non poſſumus illis vti, vt volumus, eo quod iam non ſunt liberi, ſed neceſſarii, & proinde nullo modo ſunt materia dominij.

Reſpondeo ante actum elicitum, & ad vſum ipſius actus habet homo ius quoddam, cuius eſt dominus, & moraliter fere æquiualet dominio actus, vnde iniuſtitia illi fit, ſi indebite impediatur, ne libere actus ſuos eliciat, vel operetur; actus item iam elicitus vere eſt ſub hominis dominio, quia uere eſt ſimpliciter liber, & poteſt homo illo vti prout voluerit, iuxta materiæ capacitatem.

19 *Si autem* dicas, homo non poteſt dominium horum actuum transferre in alium, quod eſt maximum dominij indicium. Ergo neque ipſemet eorum dominium habet. Reſpondeo negando conſequentiam, id enim ad dominium verum non eſt neceſſarium, ut infra dicemus, maxime ſi id eueniat ex ſuperioris prohibitione, vel ex natura rei, quæ talis eſt, vt non poſſit ab vno ſubiecto in aliud transferri. Deinde quamuis dominium quaſi phyſicum, quod in facultate intrinſeca libere agendi conſiſtit, in aliũ transferri non poſſit: nihilominus tamen dominium quaſi morale, ſeu ius in actionem liberam bene in alterum transferri poteſt, ut patet in ſeruo, qui ex iuſtitia tenetur actus ſuos ad domini arbitrium facere: habet enim dominus ius ad illos actus antequam fiant, & in illis poſtquam ſunt, vt durent, uel ut ex eis fructus capiatur.

20 Secunda propoſitio; Illa bona ſpiritualia, quæ per hos actus quaſi neceſſario, & naturali conſecutione in animis noſtris relinquuntur, uere & proprie dici poſſunt cadere in dominium humanum; Huiuſmodi ſunt ſcientiæ, & uirtutes acquiſitæ, artes, & ſimilia. Ratio eſt, quia hic nihil deeſſe uidetur ad perfectam rationem dominii, quia illa nobis comparamus noſtra induſtria, & propria ac libera facultate & induſtria. Nec refert, quod interueniat neceſſarius Dei concurſus; Hoc enim eſt communis & neceſſarius omnibus bonis, & actibus humanis & creatis. Deinde poſſumus uti his rebus in omnem uſum, ad quem ipſæ ſecundum ſuam naturam & conditionem accommodari poſſunt, quod ſatis eſt ad dominium, non enim ut res ſit humani dominii materia, oportet, ut quaſi manibus contrectari poſſit, & alteri tradi, ut per ſe conſtat. Ad hæc transferre poſſumus in alium ius ad hæc bona mea ſcilicet in meam artem, uel ſcientiam, qua perinde teneor uti in alterius commodum, & illam ei conſeruare, uel etiam acquirere. Et denique per ſe loquendo poſſum hæc bona deſtruere ſine alterius iniuria; quamuis enim non poſſim illa diſpendere ſine peccato, ſic tamen deſtruendo, nulli facio iniuriam; quę omnia ſunt ſigna & argumenta dominii: quando enim alicui alteri fit iniuria, ille cui fit, eſt dominus, ſi uerò nulli fit iniuria, nullus alius a meipſo erit actuum illorum dominus.

21 Tertia propoſitio; Quamuis in gratiam, charitatem, & alias virtutes, vel dona infuſa ſimile dominium habemus, non tamen ita proprium, verum et abſolutum, vnde verius dicemus talium rerum vſufructuarij, quam domini. Huius propoſitionis Prima pars patet applicando fere ſigna & argumenta prædicta. Secunda pars patet aſſignando aliquas differentias, ſiquidem actus noſtri, & tota noſtra facultas operandi intrinſeca non ſufficit ad hæc bona in nobis efficienda, ſed Deus ex lege, uel miſericordia ſua ea operatur in nobis ita diſpoſitis per hos actus, quo ſenſu Eſaiæ 26. dicuntur merita eſſe opera noſtra, & opera etiam Dei, *Omnia enim opera noſtra operatus es nobis Domine.* Vnde ſingulari modo pendet a Deo magis quam cetera bona, & ideo quodam modo æquiparantur cum uita & membris corporis, id quod etiam confirmant rationes pro prima ſententia allatæ. Et ita etiam patet tertia propoſitionis pars: Quamuis reuera ſiue dicamur dominiu horũ bonorum, ſiue non, ſed uſufructuarij, parum interſit, quia uix eſt differentia niſi de modo loquendi, res enim fere eadem eſſe uidetur. Conſtat.n. pendere hæc bona ex arbitrio noſtro & actibus eius cum Dei gratia. Conſtat etiam has uirtutes non efficienter, ſed diſpoſitiue aut meritorie comparari, uel augeri per actus noſtros. Item qui peccat, non propter gratiæ corruptionem, ſpecialem malitiam contrahit contra iuſtitiam, quia phyſicæ potius Deus eſt, qui in pęnam delicti gratia ſua hominem priuat, ſicut ſi Deus eum, qui peccat, in nihilum redigeret, non propterea peccator eſſet iniuſtus, quia eſt cauſa ſuæ annihilationis; Et idem eſt, ſi is qui furatur, occiditur a Republica. non cenſetur ipſe iniurius in Rempublicam, quia fuit cauſa ſuę mortis.

Hinc inferunt Doctores, Hominem, qui peccauit, non teneri ſtatim reſurgere, pæniteri, & gratiam ſibi reſtituere, quia proprie loquendo hoc aliquando eſſet ei ualde difficile, & quia non pertinet ad utilitatem eius, qui erat dominus prioris gratiæ, ſcilicet Dei, ſed potius ad commodum ipſius recipientis, cui poteſt ipſe cedere ſine alterius iniuſtitia; tenetur tamen Deo pro illata ſibi iniuria ſatisfacere conuenienti tempore, vt Deus miſericordia ſua in gratiã ſuam illum recipiat.

22 Quarta propoſitio: Bona illa gratię, quę in noſtra poteſtate non ſunt, ut gratiæ gratis datæ, ſcilicet donum prophetię, linguarum miraculorum, & ſimiles, minus cadunt in dominium noſtrum. Ratio eſt, quia non ſunt in noſtra libertate, ſed in illis ſe habet homo mere paſſiue, & ſolum Deus utitur nobis ad eos effectus perficiendos prout uult, unde habent iſta bona aliquando peccatores, in actu peccati exiſtentes, ut conſtat in Caypha & aliis.

Ex dictis facile conſtat, quid reſpõdendum ſit ad prioris ſententiæ argumenta; Etenim conceſſo antecedenti, negatur conſequentia. Non enim ex rei dignitate, & præſtantia, ſed ex poteſtate, quam quis habet ſuper illam, ratio dominij deſumenda eſt; Certum autem eſt, quod maiorem poteſtatem habet homo ſupra uitam ſpiritualem ſuam, quàm ſupra uitam corporalem. Adeo ut uolenti ſe occidere corporaliter quiſque priuatus uim poſſit inferre, cogereque uel inuitum (immo tenetur, dummodo ſine iactura ſua id ualeat efficere) ne ſe occidat; Quam tamen uim uolenti ſe ſpiritualiter interficere, non licet inferre, niſi is, qui infert. ſuperior authoritate, & poteſtate ſit, ut omnes Theologi, & in ſpeciali, Cano, Ledeſmius, & Petrus de Arragon locis proxime citatis, fatentur.

Illa uerò ſacræ ſcripturæ teſtimonia, ſolum probãt nos habere gratiam, & uirtutes ex dono Dei, quod nemo negat, unde licet Deus ſit prima & efficiens cauſa gratiæ noſtræ, & uirtutum, ita tamen illa a Deo nobis conferuntur, ut nos quoque per bonum uſum liberi arbitrii diuino auxilio adiuti ad illa nos diſponimus. Quod uero altioris ordinis ſint, & ſupernaturalia alia bona, non tollit quin ſub dominio humano cadere poſſint, iuxta ea quæ diximus;

Etſi

Etſi enim actus iſti ſupernaturales ſint & ordinis ſuperioris, ſi ad ſolam naturam compatentur; ſi tamen comparentur cum natura per gratiā eleuata, non ita excedunt, quin vere illorum domini ſimus; quandoquidem in noſtro ſunt arbitrio, & a nobis pendent actus etiam a gratia cum libero arbitrio eliciti, & nobis fructus afferunt, & ius habemus, vel ad illos, vel in illis, vnde & per eos ex iuſtitia meremur, vt in materia de iuſtificatione, & merito Theologi tradunt.

23 *Difficultas* aliqua poteſt eſſe de alijs quibuſdam bonis ſpiritualibus, quaſi medijs, vt ſunt poteſtas, ordinis, iuriſdictionis ſpiritualis ad abſoluendum a peccatis, &cet. Sed quia huius rei explicatio alterius loci eſt, breuitatis cauſa a nobis prætermittitur. Et ſolum in præſenti negatur eſſe materiam humani dominij, ſi ſimpliciter & abſolute conſideretur; Ratio eſt, quia ſimpliciter tota hæc res eſt ſupernaturalis ex Dei arbitrio pendens; Et quamuis ex lege Dei iam certa uia, & modo hæc dona conferantur hominibus: ſemper tamen Deus eſt, qui nobis, vt inſtrumentis utitur; Sicut etiam econtrario fideles habent ius vtendi ſacramentis, & licet per ea gratiam infallibiliter accipiant, ſi velint, hoc eſt, ea digne recipiant, non tamen ſunt domini ſacramentorum. Poſſent tamen dici aliquo modo domini illius iuſtitiæ ad vſum ſacramentorum, adeo vt ſi indebite impediantur, ſit illis iniuſtitia. Quomodo etiam Sacerdos habet dominium in ius illud, quod habet ad conferenda ſacramenta iuxta Chriſti Domini inſtitutionem, & ſeruatis Summorum Pontificum, & Conciliorum decretis: Et Epiſcopi & Curati ſunt etiam domini illius iuris, quod habent ad regendas oues ſuas, & miniſtrandi ſacramenta, propter quod non ſine iniuſtitia eo iure priuari, aut indebite ab illius vſu impediri poſſint, etiamſi in omnem vſum iure illo vti non poſſint ſed iuxta illius naturam, & leges a ſuis ſuperioribus præſcriptas, vnde ius illud vendere non poſſunt. Sed de hac re alio in loco latius agendum erit.

De dominio proprietatis vnius hominis in alium, ideſt, an vnus homo in dominium alterius cadere poſſit. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 Dominium *proprietatis quodnam ſoleat appellari, errorque Anabaptiſtarum & Trinitariorum, qui omne dominiū inter Chriſtianos tollendum eſſe docent.*

2 *Seruitus naturalis & legalis quæ ſecundum Ariſtotelem, et Platonem.*

3 *Inter homines quoad ſeruitutem naturalem gradus quidam numerantur.*

4 *Ad actualem ſubiectionem ex natura rei nullus cogi poteſt, niſi aliqua iuſta cauſa, vel aliquis humanus contractus, aut voluntatis conſenſus intercedat.*

5 *Quid ſeruitus legalis, ſeu ciuilis, & vnde dicantur ſerui?*

6 *Iure gentium iuſte introductum eſt, vt vnus homo ſit uere Dominus, & alter ſeruus.*

7 *Seruitutem iure diuino introductam fuiſſe in pœnam peccati opinio nonnullorum, & reſponſio ad eorum auctoritatem adductam.*

8 *Soluitur locus ex S. Ambroſio deductus; qui eorum opinioni fauere videbatur.*

9 *Qua ratione dicitur ſeruitutem inductam fuiſſe contra naturam?*

10 *Vt Dominium vnius hominis iuſtum ſit, requiritur titulus iuſtus, tituli autem varij aſſignantur vſque ad nu. 26.*

Titulus primus eſt iure belli, quo captus ſeruus ſit iure gentium. ibid.

11 *An Chriſtiani capti in bello iuſto ab infidelibus fiant ſerui infidelium.*

12 *An ſic capti, non tamen coacti ad peccandum, maneant eorum ſerui.*

13 *Secundus Titulus ob graue aliquod delictum quod ſeruitute puniri poſſit ab habente poteſtatem.*

14 *Iure Canonico ob quædam delicta ſeruus efficitur.*

15 *Titulus tertius, donatio, emptio, venditio; de donatione vero, cum de illa non extet lex, quid dicendum.*

16 *Ius Ciuile determinare & præſcribere poteſt conditiones, cum quibus fieri debet acquiſitio Dominij & per venditionem & emptionem libertatis, & quænam illæ ſunt?*

17 *Quæ conditiones ſolum obligare potuerunt Rom. Imperiū, vbi autem illæ leges receptæ non ſunt, iuri naturali, & poſitiuo cuiuſque regni ſtandum.*

18 *An homo vendere poſſit ſuam libertatem pro ſoluendo debito pecuniario?*

19 *Vt Pater vendat filium, oportet quaſdam conditiones a iure ciuili præſcriptas obſeruare. & quænam illæ ſint? & ſe.*

20 *Venditio filij non debet eſſe abſoluta, ſed quaſi ſub pacto de retrouendendo.*

21 *Pater filium ſacris initiatum vendere non poteſt.*

22 *An poteſtas vendendi filios vtrique parenti concedatur in egeſtate?*

23 *Conditiones prædictæ vbi tantum vim habent, & quod non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, licet naturali rationi conformes.*

24 *Quid de Indis & Aethiopibus emendis, & vendendis iudicandum.*

25 *An qui apud Barbaros a ſuis interficiendi, & comedendi pretio aliquo dato liberantur, poſſint redemptoris ſeruituti ſubijci.*

26 *Qui naſcuntur ex matre ſerua, ſiue pater liber ſit, ſiue non, ſerui ſunt & dicuntur vernaculi, & filij etiam eorum ſerui ſunt.*

27 *Si mater ſit libera tempore conceptionis, vel partus, vel tempore intermedio, etiāſi antea, vel poſtea fuerit ſerua, proles erit libera.*

28 *An huiuſmodi ſerui a Dominis licite fugere poſſint.*

29 *An extra caſus quoſdam nu. præced. allegatos licitum ſit fugere, fuſe examinatur: opinionis negatiuæ rationes quinque.*

30 *Secunda ſententia quæ affirmat, de qua Couarr. ſolus diſtinguit, alij vero abſolute illud aſſerunt.*

31 *Authoris opinio magis ad ſecundam inclinat.*

32 *Soluuntur argumenta in contrarium allata.*

33 *An Chriſtiano capto in bello a Turcis liceat fugere & ab eis auferre quicquid poteſt.*

34 *Si quis iure belli iuſti captus, & deinde a capiente ſit venditus alteri, an ſemper habeat ius redeundi ad ſuos?*

35 *An ſi ſeruus bello captus filium genuit, filius ille genitus a ſeruo, aut ancilla ipſa natiuitate, ita factus ſit ſeruus, vt fugere non liceat?*

36 *Quouſque hoc ius Dominorum ſe in ſeruos extendat?*

37 *An ſerui ita ſint Dominorum ſuorum: vt quicquid lucrētur, Dominis ſuis acquirant.*

38 *Quoad ius ciuile commune nulla in hoc inter ſeruos bello captos & pretio emptos differentia ponitur.*

39 *Quoad ſeruos in bello captos lex ciuilis contraria conſuetudine abrogatur, & in quinque caſibus poſſunt ſibi ipſis peculium verumque dominium acquirere.*

40 *Quoad ſeruos Empititios quicquid donatum eis, aut quicquid lucrantur, dominorum eſt, ſi ſe ſuaque iura vendiderunt.*

INter alias res de quibus dubitatio eſſe poſſit, an materia dominij nec ne ſint, vna eſt ipſemet homo, qui cū ratione & libero arbitrio vigeat, vt propterea merito a Deo ut ceteris animantibus præſit, conſtitutus ſit, non videtur qua ratione fieri poſſit, vt iuſte in alterius dominiū cadat. Ceterum cum contraria opinio cōis & certa ſit; vt paulo poſt oſtendemus, explicandum breuiter eſt, quo iure vnus homo in alium dominium proprietatis comparare poſſit, & quouſq; poteſtas hæc ſe extendat. Dixi, *Dominium proprietatis*, quia licet Anabaptiſtę, & Trinitarij huius temporis pernicioſe docent, nō debere eſſe inter chriſtianos, qui alijs dominentur, nec dominio gubernatiuo, & politico, ſeu iuriſdictionis, quo ſuperiores dominantur inferioribus, nec legali, & ciuili, quo aliqui alijs dominantur vt ſuis ſeruis, & mancipijs, quod dominium proprietatis appellari ſolet; nos hoc loco ſolum de hoc ſecundo genere dominij dicemus, cum primum illum ad præſens noſtrum inſtitutum minime ſpectet. Contra prædictos autem hæreticos

la-

Digitized by Google

late & docte diſputat Robertus Bellarminus tomo. 1. controuerſiarum. lib. 3. capit. 2. & deinceps. Non eſt autem præſens quæſtio de dominio vitæ, & membrorum, vt partim ex his, quæ diximus, partim etiam ex his, quæ inferius aſſeremus, manifeſtum erit, ſolum igitur controuerſia eſt de libertate, & alijs, quæ in hominis dominium cadunt, ex eo, quod homo iure naturali liber ſit, vnde Eccleſiaſtici 15. dicitur, *Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilij ſui.* & in can. *Cum redempt.* 12. q. 2. ex S. Gregorio habetur, *Quia homines, quos ab initio natura liberos protulit, ius gentium iugo ſubſtituit ſeruitutis.* & in l. libertas, ff. de ſtatu hominum & Inſtitut. de iure perſonarum, §. ſeruitus, dicitur ſeruitutem eſſe de iure gentium, qua quis dominio alieno cõtra naturam ſubijcitur. Ex quibus colligi videtur, ſeruitutem illicitam eſſe, vtpote contra ius naturæ, & conſequenter dominiũ, quod tali ſeruituti reſpondet. Pro quæſtionis igitur intelligentia & explicatione

2 *Notandum eſt* ex Ariſtot. lib. 1. Polit. cap. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14. duplicem eſſe ſeruitutem, alteram quidem *Naturalem*, alteram verò *legalem*. *Naturalis* eſt, qua hebetiores & rudiores, corporeque robuſtiores ſuapte natura aptiores ſunt ad parendum ſapientioribus, & induſtrioribus. Deus enim ſic condidit humanum genus, vt eſſent alij in ſcientijs, & virtutibus ſuperiores alijs. Hominis igitur natura eſt, vt viuat ſecundum rationem, & quod eidem obtemperet, vnde ſicut perfectio appetitus ſenſitiui eſt parere rationi; ita inter homines perfectio agreſtium hominum, ſcientiarumque inhabiliũ eſt ſapientum gubernationi ſubijci. Et ſicut in eodem homine anima naturaliter dominatur corpori, ita vt qui plus vigent animæ bonis, plus habent quo dominari alijs poſſint, ſuntque ad regendum aptiores. Sic econtra rudiores, vt qui plus valent corpore, plus quoque virium habent, aptioreſque ſunt ſua natura ad parendum, & ſeruiendum alijs. Quapropter Plato in Dialogo 3. de legib. cuius & Ioan. Stobeus ſermone 42. mẽtionem fecit, ſcribit, primam dignitatis rectam rationem eſſe, vt genitores vbique natis imperent; Secundã, vt ignobilibus generoſi; Tertiam, vt iunioribus ſeniores; Quartã, vt domini ſeruis; Quintam, vt potentioribus imbecilliores ſeruiant; Sextã quidem & omnium maximam eſſe, quum ſecundum naturam ignorantes ſequi iubentur, prudentes autẽ ducere, ac dominari. Hæc Plato. Et Ariſt. lib. 7. Polit. c. 14. ait. *Eſſe natura ipſa ſeruitutem iuuentis ad ſenectutem.* Et S. Aug. ſuper Geneſim *eſt*, inquit, *ordo naturalis in hominibus, vt ſeruiant fœminæ viris, & filij parentibus, quia & illic hæc iuſtitia eſt, vt qui excellant dominatione.* & Cicero Paradoxo 5. proponit, prudentes eſſe liberos, ſtultos autẽ & inſipientes ſeruos eſſe, cui fauet illud Prouerb. 1. *Intelligens gubernacula poſſidebit.* Quapropter Plato Reſpublicas illas beatas eſſe putauit, in quib. aut philoſophi, & ſapiẽtes gubernarent, aut gubernatores philoſopharentur. Ceterum hæc ſeruitus ſi quæ eſt a natura, ſolum eſt ſecundũ quandam aptitudinẽ vel congruentiam, actu vero non; Nam ex rei natura exceptis filijs in parentes, nullus homo eſt alteri ſubiectus, non ſolum ſeruitute propria, ſed neque etiam ſubiectione iuriſdictionis. Ex eo igitur quod natura ſagax, & prouida quoſdam homines ingenio & prudentia dotauit alios verò neruis, & membris roborauit, & rudiores produxit, dicitur conceſſiſſe quibuſdam aptitudinẽ ad dominandum, alijs verò ad ſeruiendum, quæ dominatio, & ſeruitus dicuntur hac de cauſa naturales, non quidem quaſi eſſent a natura, natura enim omnes pares, & liberos fecit: ſed quia cum regere, & gubernare ſit actus intellectus, & rationis, ipſa natura producens alios præſtãtiori ingenio, alios verò rudiori, exigit, vt ſapientiores rudioribus præſint, non tanquam mancipijs, ſed vt hominibus liberis, tum ad bonum vniuerſi, tum etiam ad bonum ipſorum qui prudentioribus ſubſunt, quorum plurimum intereſt vt a ſapientibus gubernentur. Quæ, etiam ſeruitus, & dominatio in ſtatu innocentiæ fuiſſet, ſi homo in eo ſtatu perſeueraſſet. Quamuis enim in eo ſtatu nulla fuiſſet miſeria, nullaque ignorantia, non tamen fuiſſent omnes æquales in ſapientia & virtute, & in alijs animæ dotibus tam naturalibus quam ſupernaturalibus, ſed & viris vxores, & parentibus filij, & ſapientibus rudiores obedire debuiſſent, abſque aliqua tamen moleſtia, vt docent S. Th. 1. par. q. 96. art. 4. Io. Driedo lib. 1. de libertate chriſt. c. 2. pag. 8. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 11. n. 5. de reg. iur. in 6. Michael Salon. tom. 1. in 2. 2. tract. de dominio q. 3. ar. 1. Pet. de Arragon 2. 2. ante q. 62. in tract. de dominio. & Ludouicus Molina. tract. de iuſtit. tomo 1. tractat. 2. diſput. 32.

Circa hanc tamen ſeruitutem naturalem duo animaduertenda ſunt. *Primum eſt*, quod inter huiuſmodi homines, qui ſic apti dicuntur ad ſeruiendum à natura gradus aliqui ſunt. Alij ſiquidem ſunt omnino amentes, & rationis expertes, quales in tota aliqua natione, vel Republica reperiri non eſt credibile, vnde a nonnullis falſo exiſtimatum eſt, Indorum nationes eſſe eiuſmodi. Qua enim ratione ſic amentes matrimonia inire, filios educare, aut ſuam Rempub. & regnum per aliquod tempus potuiſſent ſuſtinere? Alij verò ita rationis inopes ſunt, ut quamuis non ſint omnino amentes, ferinis tamen moribus imbuti ſunt, vt qui carnibus veſcuntur humanis, & innocentes impune interficiunt, quales feruntur eſſe apud Indos quidã qui vocantur Canibales & Canides. Alij verò ſunt, qui nõ habent eas prudentiæ partes, vt ſeipſos gubernare valeant, apti tamen ſunt, ut ab alijs regantur, & gubernentur, iſti igitur omnes ex natura ſua dicuntur quaſi apti nati ad parendum alijs; adeo ut bonus ordo, gubernatio uniuerſi, & Reipub. poſtulat, ut hi obediant, & alij gubernent in bonum ipſorum, uerum eſt tamen, quod hæc ſeruitus naturalis in rigore & proprietate non eſt ſeruitus appellanda. Tum quia ſeruitus propriè ſignificat carentiam libertatis, qui autem ſeruiunt iſta ſeruitute naturali, non ſunt mancipia, ſed homines liberi & domini ſuarum actionum, & rerum. Tum quia ſeruitus proprie ſignificat malum & incommodum eius, qui ſeruit & bonum, & incommodum eius qui dominatur, cum ſeruus quicquid eſt, domini ſit. Qui autẽ hac ſeruitute naturali ſeruiunt, propter ſuum commodum proprium, & non propter dominorum gubernantium utilitatem inſeruiunt, cum ipſis maxime expediat gubernari a ſapientibus. Et conſequenter dominium naturale, quod huic ſeruituti reſpondet, non eſt proprie dominium dicendum, ſed ſolum generali, & ampla quadam acceptione. Sicut quamuis natura præfecit parentem filio, maritum uxori, quia debent iſti ab illis regi, non tamen propterea dicendus eſt filius ſeruus aut mancipium patris, aut uxor uiri, ita licet natura prætulerit ſapientes rudibus, ut hi ab illis gubernentur, non tamen ſunt rudiores mancipia eorum, ut conſtat.

4 *Secundum eſt*, ad hanc actualem ſubiectionem ex natura rei nullus homo cogi poteſt, niſi uel aliqua iuſta cauſa, uel aliquis humanus contractus, aut uoluntatis conſenſus intercedat, quo modo uxor ſubijcitur uiro, populus regi &c. Quo fit ut ſi Reſpub. eligat minus ſapientem, non propterea poterit magis ſapiens gubernationem ſibi uſurpare. Vnde non licet principibus chriſtianis barbaras nationes hoc prætextu debellare, ut melioribus legibus, & a ſapientioribus gubernentur, ut recte docent Franciſc. a Victo. in relect. de Indis. Sect. 1. nu. 23. Michael Salon, & Pet. de Arrag. locis proxime allatis, quicquid Geneſ. Sepulueda in ſuo Quodlib. Quo iure Hiſpani dominentur Indis, affirmet, potuiſſe Hiſpanos hac ratione Indos debellare, quod barbari eſſent, & nullis legibus, aut religione uterentur. Quod ſi omnes homines alicuius nationis eſſent amentes, uel haberent mores adeo ferinos, ut innocentes impune occiderent, & carnibus humanis publice ueſcerentur, uendentes illas in macello, ut de aliquibus fertur, tunc Victoria in dicta relect. ſect. 3. in fi. & alij ſupra citati docent, licitum eſſe illos debellare, & in dominium & regimen ſapientum redigere, cum hoc eſſet actus charitatis. Non tamen propterea ſic ſubiugati fierent illorum mãcipia, quia non exigit charitas, ut ex alienis miſerijs lucra noſtra quæramus, ſed potius ut eorum ſaluti conſulamus. Vnde nec poſſent illis graues labores iniungere, ſed conuenientes eorum ſaluti, ut exerceantur. Ad hoc genus ſeruitutis naturalis reuocari poteſt ſeruitus famulorum, qui mer-

Digitized by Google

mercede conducuntur ad aliquas operas;etiam vult Ariſto.vbi ſupra a natura inchoari quia robuſtiores,inquit,& agreſtiores homines regulariter quaſi ad ſeruiendum naſcantur. Actu tamen hæc ſubiectio perficitur humana voluntate,in qua non acquiritur,vt diximus proprie dominium vnius hominis in alium.ſed quoddam ius,& quaſi vſus quidam, quare iuſtitia in hoc, ſicut in alijs humanis contractibus locum habet. Quamuis aliqui hanc ſeruitutem famulorum, nec male, medium quoddam ſeruitutis genus appellant, inter ſeruitutem naturalem, de qua dictum eſt hactenus,& inter ſeruitutem legalem, de qua in ſequentibus agemus, quorum non comparatur dominiũ proprietatis,ſed ſolum ius ad operas, & famulatum præſtandum.

5 *Altera* ſeruitus eſt,quam Ariſt.lib.1.polit.c.3.& 4. *ciuilem, & legalem* vocat,quia vnus homo (quamuis a natura liber conditus ſit) ita dicitur effici ſeruus alterius, vt vere ſit quaſi poſſeſſio alterius, & ſub eius dominio conſtitutus,quæ ſeruitus per legem poſitiuam introducta eſt. Huiuſmodi autem homines, vt habetur Inſtit. de iure perſonarum.§.ſerui.& apud Io.Dried. lib.1. de liber. Chriſt. c.2.ſerui dicti ſunt a ſeruando,quod hi,qui iure belli poſſent occidi,a victoribus cum ſeruabantur, fiebant ſerui, commutata eorum morte in perpetuam ſeruitutem. Quæ lex ſeruitutis iuſte conſtituta eſt, non tam in fauorem dominorum,quàm in vtilitatem ſeruorum,quibus vtile magis eſt ſeruitutibus dominorum ſubijci, quàm occidi. Dicti etiam ſunt mancipia,quaſi ab hoſtibus manu capta,vt in d.§ ſerui.habetur. De hac ergo ſeruitute legali quãtum ad præſens noſtrum inſtitutum attinet,quid dicẽdum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

6 Prima propoſitio: Iure gentium iuſte introductum eſt, vt vnus homo vere ſit dominus,& alius ſeruus. Sic omnes quos ſupra citauimus, & probari facile poteſt. quoad primam partem, ſcilicet iure gentium introductam eſſe, patet ex cap. ius gentium.diſt.1. ff. de ſtatu hominum,ff. de iuſt & iu.ff.& Inſtit.de iure naturali,gentium, & ciuili. Idem docent Sot.lib.4.de iuſtit.q.2 art.2. Nauar.in cap.ita quorundam.in gl.pen.Couar.in reg. peccatum.p. 2.§.11.nu.1.& 2.Ioan Driedo lib.1.de libert chriſt.cap.2. non longe ab initio.Matt.Ledeſm.2.4.q.18.art.1.dub.11. fol.225.Petr.de Arrag.in 2 2 tract.de dominio.Dominic. Bannes ibi.q.2.& Michael Salon.q.3.art.1.Lud. Molina. tract.2.diſput.32.Gabr.4.d.15.q.5.art.1.Notab.3. & alij. Secunda pars euidens eſt, ſiquidem ſcriptura approbat has ſeruitutes. Nam Leuit.25. quamuis Iſraheliта prohibebantur habere ſeruos perpetuos ex contribulibus ſuis, de alienigenis tamen ſubditur, *ſeruus & ancilla ſint vobis de nationibus,quæ in circuitu veſtro ſunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra veſtra, hos habebitis famulos, & hæreditario iure tranſmittetis ad poſteros,ac poſſidebitis in æternum*,& idem latius habetur Exo.21.& 1.ad Timoth.6.dicitur,*Quicunque ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant,quia fratres ſunt,ſed magis ſeruiant, quia fideles ſunt. Hac doce,& exhortare.Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus, ſuperbus eſt, nihil ſciens*, & 1.ad Corint.7.habetur, *vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat;ſeruus vocatus es? non ſit tibi curæ, ſed & ſi potes fieri liber, magis vtere.* Idem patet ad Epheſ 6.ad Coloſſ.3.& 4.ad Tit.3.ad Philemonem, vbi eum obſecrat, vt benigne ſuſcipiat ſeruum ſuum Oneſimum, & 1.Pet.2.Quibus in locis,vt conſtat,præcipitur ſeruis,vt obediant dominis, & obſeruent iura ſeruitutis, vnde ſupponit ſcriptura hanc ſeruitutem eſſe iuſtam; loquuntur autem ſcripturæ de ſeruis proprie dictis, vt patet Exod. 21. & Leuit. 25. & clarum eſt Apoſtolos de ea ſeruitute loqui, quæ tunc temporis erat in vſu apud Romanos, quæ erat ſeruitus legalis, de qua nunc agimus,& de hac re extant etiam variæ Pontificum, & conciliorum definitiones 12. quæſt. 2. & in Concilio Gangrenſi, vt habetur in capitulo *ſi quis ſeruum* in his verbis, *ſi quis ſeruum alienum occaſione religionis docet dominum ſuum contemnere, & eius miniſterium deſtituere, non potius docuerit eum ſuo domino bona fide, ac cum omni honorificentia deſeruire anathema ſit.* & idem habetur in cap. ſequenti. Ratio concluſionis eſt,quia homo eſt aliquo modo dominus ſuæ libertatis,& actionum,& membrorum,atq; adeo ſuipſius aliquo modo: quod autem eſt ſub dominio vnius hominis poteſt ad alium transferri,ſi iuſta cauſa,& poteſtas interueniat.Dixi,*ſi iuſta cauſa, vel poteſtas intercedat*, quia differt homo ab alijs rebus,quæ ratione carent, quãtum ad præſens inſtitutũ, quod aliæ res ex natura rei, vel nullius,vnde fit,quod cum nec iniuriæ nec dominij capaces ſint, poſſint fieri ex rei natura alterius, ſ. primi occupantis; homo autem cum ſui ipſius dominium habeat ex rei natura,conſequenter priuari non poteſt ab alio irrationabiliter,& ſine legitima cauſa, & poteſtate, tali libertate,& dominio ſuipſius: vnde ad acquirendum in homine intercedere debet legitima cauſa,titulus,& poteſtas,vt infra dicemus.

Hinc infertur,primo quid dicendum ſit ad opinionem Gloſſæ cuiuſdam in capit. nono Geneſ. inſinuantis, ſeruitutem eſſe iure diuino introductam, in pœnam peccati, non autem iure Gentium. Quia Noe Geneſ. capit.9. poſt ebrietatem malediçens Cham filium ſuum eo quod nuditatem patris irriſit, inter alia dixit. *Maledictus puer Chanaam ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis, & cæt.* quibus verbis Chanaam filius Cham propter parentis peccatum ſeruus efficitur: vnde dicunt Hebræi, Aegyptios, Aethiopes, & alias nationes homines natos ad ſeruiendum, originem ducere ex Chanaam. Quæ maledictio fiebat nutu diuino, antequam introductum eſſet ius Gentium. Ergo dicendum potius eſt ſeruitutem iure diuino,quam iure gentium introductam fuiſſe. Fauet Gloſſæ dictum illud S. Ambr. in ſerm. de ieiunio. & refertur 35. d.can.ſexto die.vbi ait, *Non eſſet hodie ſeruitus,niſi ebrietas præceſſiſſet*

7 Reſpondeo enim primo, nullum extare præceptum in verbis illis Noe,ſed quia iratus erat Noe in filium, ex inſpiratione diuina prophetauit futuras pœnas, quas filij Chã paſſuri erant ob peccatum parentis,ſ.quod poſteritas eius magna ex parte eſſet ſeruitura,vnde his verbis prophetia, non præceptum continetur. Secundo dici poteſt,ſeruitutem in illo loco non accipi pro vera ſeruitute, ſed pro eo, quod eſt,eſſe inferiorem. Quo modo verba illa de Iacob & Eſau Geneſ.vigeſimoſeptimo.vbi Iſaac dixit, *Dominum tuum illum conſtitui, &c.* explicat Apoſtolus ad Rom. 10. *Quia maior ſeruiet minori*, hoc eſt,erit illo inferior. conſtat enim Eſau nunquam ſeruiſſe Iacob,vt ſeruiunt mancipia, ſed dictum id fuit,quia poſteritas Iacob in omni re primas partes & ſuperiores obtinere debuit.

8 *Ad* locum vero illum ex S.Ambroſio deſumptum, etſi Sotus lib.quarto,de iuſt.q 2 art.2.in fine,dicat. ſe non intelligere.niſi ebrium apellet ſeruum,qui rationis vſu orbatus ſit tanquam iumentum,verus tamen ſenſus eſt, quod ex ebrietate Noe Cham ſumpſit occaſionem peccandi & irridendi patrem, in cuius peccati pœnam ſubſecuta fuit ſeruitus poſteritatis ſuæ.Et ita a primo ad vlt.ebrietas fuit occaſio illius ſeruitutis, quã Noé prædixit poſteris Cham. Commendat enim ibi S.Ambr. abſtinentiam, & ieiunũ. & deteſtans ebrietatem,more oratorio enumerat inter alia mala hanc pœnam ſeruitutis. Hic igitur verus eſt illorum verborũ ſenſus,quem facile Sotus intelligere potuiſſet,ſi locum illum conſuluiſſet:certum igitur ſit, ſeruitutẽ hanc iure gentium introductam eſſe. Quia verò ius gentium,& ius ciuile,& leges Imperatoriæ amplectuntur & ſeruant,dicitur ſeruitus eſſe a iure ciuili,& a iure Imperatorio,quamuis primo,& ſimpliciter a iure gentium ſit, vt recte Sotus vbi ſupra.artic.2.in fine annotauit.

9 Infertur ſecundo,qua ratione in l.libertas ff.de ſtatu hominum,& §.ſeruitus.Inſtit.in n.o.de iure perſonarum. dicitur,ſeruitutem inductam fuiſſe contra naturam,vnde colligi videtur,ſeruitutem illicitam eſſe, vtpote contra ius naturæ,immo verò ſi contra naturam ſit, & ius naturæ immutabile ſit,iure gentium tolli non poteſt, §.ſed non poteſt.§.ſed naturalia quidem. Inſtit.de iure nat.gent. & ciuili.in princ. Et quidem omiſſa reſponſione Accurſij in l. Manumiſſionis.ff.de iuſt.& iure,reſpondentis ius naturale

Digitized by Google

le tolli non poſſe in totum iure gentium, & humano, ſed in parte, omiſſa item ſolutione Bartholi ibidem, & in l. ex hoc iure. ff. eod tit. & Angeli. & Pauli in l. ſi id quod ff. de condictione indebiti, dicentium, duplex eſſe ius naturale, primæuum, & ſecundæuum, & primum tolli poſſe per ſecundum, quod ius gentium appellatur.

Reſpondeo cum S. Tho. 1. 2. q. 94. art. 5. ad 3. Præpoſit. in c. ius gentium, diſt. 1. nu. 9. Nau. in c. ita quorundam, de Iudæis. gl. pen. Couar. In reg peccatum. pa. 2. § 11. nu. 3. de reg. iur. in 6. & Pet. de Arragon trac. de dominio. Aliquid dupliciter dici poſſe eſſe de iure naturę, vno modo, quia ad hoc natura inclinat, ſicut non eſſe iniuriam alteri faciendam. Alio modo, quia natura non inducit contrarium, qua ratione dicere poſſumus eſſe de iure naturæ, quod homo ſit nudus, quia natura non dedit ei veſtitum, ſed ars adinuenit. Quod ergo eſt contra naturam primo modo ſeu vt alij loquuntur, de iure naturali poſitiuo, quod aliquid poſitiue præcipit, vel prohibet omnino illicitum eſt, cum ius iſtud immutabile ſit: quod vero eſt contra ius naturæ ſecũdo modo, & vt alij dicunt, contra ius naturale negatiuum, puta quod nihil de re aliqua ſtatuit, aut prohibet, ſed id potius omiſſit legis humanæ diſpoſitioni, id certe licitum eſſe poteſt, & mutabile: & hoc modo communis omnium poſſeſſio, & libertas dicitur eſſe de iure naturæ, quia ſ. ius naturale negatiuum ſeruitutem non induxit, ſed neque libertatẽ prohibuit; imò liberos oẽs hoĩes creauit vnde iure negatiuo, & humano diſtinctio poſſeſſionũ, & ſeruitus ad humanę vitę vtilitatẽ iuſte & licite induci potuerũt, quo ſolũ modo rerũ proprietas & ſeruitutis dñi eſſe cõtra naturã.

Alia etiam adhiberi poteſt reſponſio, ſcilicet, ſeruitutem eſſe contra naturam, ſi primam naturæ intentionem, ſeu primam rerum conſtitutionem ſolum conſideremus, eo quod ſtando in ſola prima rerum conſtitutione, primamque naturæ intentionem ſpectando, omnes a natura ipſa liberi naſcebantur, & omnia erant communia; Sin autem ſecundam naturæ intentionem cogitemus, & hominum maliciam, quæ poſtea ſuperuenit, licite, & iuſte rerum diſtinctio, & ſeruitutes iure gentium introductæ ſunt; immo id Reipubl. & generi humano valde expediẽs fuit. Vnde quo iure ex conſenſu humani generis bella introducta fuere, eodem & captiuitates ac ſeruitutes conſtitutæ ſunt, vt docent S. Auguſt. lib. 19 de ciuitate Dei. cap. 15. Conradus tr. de contract. q. 10. Fortun. in d. l. Manumiſſiones. Io. Driedo lib. 1 de liber. Chriſt. cap. 2. Couar. vbi ſupra. Michael Salon in ſecunda ſecundæ tract. de dominio. q. 3. art. 1. concluſ. 2. & Ludou. Molina. de iuſt. to. 1. tract. 1. diſp. 32. in fi. Id quod exemplo naturali oſtenditur. Siquidem a natura duobus modis aliquid intendi poteſt, vno modo per ſe, & primario, vt vitæ generatio, hoc modo intenditur a natura. Alio modo propter aliud, & ſecundario, quo modo corruptio embrionis in vtero matris dicitur naturalis quia intẽditur a natura non propter ſe, ſed propter generationem viuentis, ita ſeruitus legalis, quamuis non ſit a natura primario, quia natura nullum produxit ſeruum, eſt tamen naturalis ſecundario, quia ad tuẽdam vitã recta rõ naturalis docet expedire aliquãdo huiuſmodi ſeruitutẽ, vt diximus.

10 Secunda propoſitio: Ad hoc vt dominium vnius hominis verum & iuſtum ſit, & conſequenter vt alter ſit eius ſeruus, requiritur iuſtus titulus, cum hoc vt conſtat, commune ſit omni vero & iuſto dominio. Et ſermo eſt, non de eo, qui iã eſt ſeruus, ſed de titulis, quibus prima acquiſitio dominij vnius hominis in alium iuſte, & legitime comparatur, ſolent autem varij tituli aſſignari, vt videre eſt apud S. Ant. par. 3. tit. 3. c. 6. §. 3. Ang. verb. ſeruitus. nu. 1. Sylu. eo. q. 3. Sot. lib. 4. de iuſt. qu. 2. art. 2. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 11. fol. 225. Mich. Salon 2. 2. to. 1. tra. de dominio. q. 3. art. 1. conc. 4. Petrum de Arrag. ibid. Lud. Molinam. de iuſt. par. 1. tra. 2. diſp. 33. & Ioſeph. Angles in florib. 4. ſent. q. de domin. art. 1. concl. 3. & alios quorum.

Primus eſt, iure belli, quando ſ. quis in bello iuſto capitur, fit iure gentium ſeruus capientis. Sicut enim ea quæ in bello iuſto capiuntur, iure gentium fiunt capientium, l. ſi captiuus. §. 1. ff. de capt. Bar. in l. ſi quid in bello. ff. de capt. ita etiam & homines in bello iuſto capti eodem iure fiunt ſerui capientium. Inſt. de rerum diuiſione. § Item ea, quæ ab hoſtibus capiuntur, & l. libertas. ff. de ſtatu hominum. Glo. in c. ius gentium. in verb. ſeruitutes. diſt. 1. fauet c. dicat. 23. q. 5. quæ ſeruitus licita eſt. & iuſta, immo, & opus miſericordiæ. vnde 1. Pet. 2. dicitur, a quo quis ſuperatur, eius ſeruus eſt. Eſt enim opus miſericordiæ, cum quem iuſte occidere poſſes, ſeruare illæſum, & in ſeruitutem perpetuam redigere. Cum ergo licitum ſit ſuperatos in bello iuſto occidere, vitam in perpetuam ſeruitutem commutare, opus eſt miſericordiæ. Nec de hac re vlla eſt apud Doct. dubitatio: Excipitur autem, quando Chriſtiani a Chriſtianis bello iuſto capiuntur, conſuetudo enim præſcripta, atq. adeo ius eſt inter Chriſtianos, vt ſeruituti non ſubijciantur, vt tradunt cõmuniter Theologi in materia de bello, ſed ablatis equis, & armis dimittuntur cum certa conuentione, vel ſi ſint Barones. & nobiles præſtita pecunia in redemptionis prẽmiũ, quam Græci λύτρα appellant, veniam recedendi facillime impetrant, ex Victoria in relect. de iure belli nu. 42. & alijs ſupra citatis. Ceterum vt notant Dominicus Bannes, & Salon vbi ſupra, hoc beneficio non gaudent Apoſtatæ deſertores totius Chriſtianæ religionis, ſeu fidem abnegantes, tales enim quamuis euangelium, & baptiſmum ſuſceperint, cum tamen religionem Chriſtianam omnino deſeruerint ex communi Doctorum conſenſu ſunt ſerui capientium. ſic Dominicus Bannes in 2. 3. tom. 1 in q. 40. ar. 1 dub. 12. & to. 2. trac. de dominio. q. 2. Mich. Salon. trac. de dominio q. 3. ar. 1. poſt concl. 4. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 3. q. 16. punct. 3. quod n in fauorem fidei conſtitutum eſt, ſuffragari non debet ijs qui fidem Chriſtianam eiurarunt.

11 Difficultas aũt eſt de Chriſtianis captis ab infidelib. in bello iuſto ex parte infideliũ, an fiant ſerui infideliũ capientiũ? In hac re quædã certa ſunt, vnum vero controuerſum.

Primo enim certum eſt, quod ſi infideles, qui habent ſeruos Chriſtianos, eos compellũt vel ad infidelitatem, vel ad deſerendos bonos mores, tales Chriſtiani manent liberi, & licite aufugere poſſunt.

Secundo certum eſt, quòd ſi bellum ſit iniuſtum ex parte infidelium, prout communiter eſſe ſolet, cum conſtet eos tyrannice bona & prouincias Chriſtianorũ occupare, Chriſtiani in illo capti ſecundũ rei veritatẽ non ſunt ſerui.

Tertio certum eſt, poſſe aliquando contingere, quod bellum aliquod ſit iuſtum ex parte infidelium; nam ſi tempore induciarum, vel pace conſtituta inter vtroſque, Chriſtiani illos aggrederentur, proculdubio infideles haberent bellum iuſtum pro ſe, fides. n hoſtibus ſeruanda eſt.

12 Dubium ſolum eſt de illis Chriſtianis, qui in tali iuſto bello capiuntur, tamen coguntur ab infidelibus ad peccandum, vtrum maneant illorum ſerui. Partem affirmatiuam tenent Barto. in l. hoſtes, ff. de capt. Syluest. verb. furtum. q. 6. Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 2. art. 2. poſt concluſ. 3. Ludouic. Molina de iuſt. tom. 1. tract. 2 diſput. 33. qui duo vltimi id aſſerunt, eo quod ius gentium omnibus eſt commune, ac propterea cum tales iuſte occidi poſſint, poteſt mors in perpetuam ſeruitutem commutari. Alij tamen & meo iudicio probabilius tradunt, quod Chriſtiani quantumcunque capiantur in bello iuſto a Turcis, aut ab alijs infidelibus, non efficiuntur illorum ſerui. Sic Couar. in reg. peccatum. part. 2 §. 11. num. 5. de reg. iur. in 6. Mich. Salon tractat. de domin. quæſt. 3. art. 1. poſt concluſ. 4. Petrus de Arragon. ibid. & fauet Nauarr. in Manual capit. 17. num. 103. verſicul. Decimo dicens non eſſe reſtituendam perſonam ſic ablatam ab infidelibus. ſed æſtimationem, & probatur ex l. hoſtes. ff. de captiuis. vbi prohibetur, ne quis hęreticus, vel Iudæus, vel Paganus, Chriſtianum aliquem habeat mancipiũ vel poſſideat. Idem habetur l. 2 titul. eod. & in cap. Mancipia. diſt. 54 in cap. multorum. de Iudæis. dicitur, *Nulli Iudæo liceat Chriſtianum mancipium in ſuo dominio retinere, ſed ſi qui apud eos inueniuntur, libertas eis ſeruetur*, Et quamuis ius gentium æquale ſit Chriſtianis, & infidelibus, vt dicit Sotus, merito tamen illud in fauorem fidelium eſt ab Imperatoribus Chriſtianis, & ſummis Pontificibus reuocatum. Hæc igitur opinio, vtpote quæ magis fauet Chriſtianis, mihi videtur probabilior. quamuis negare non poſſim, nec volo, quin prima etiam valde probabilis ſit, vnde nonnulli Doctores, nec improbabiliter tradunt, huiuſmodi legem ab Imperatorib. & ſummo Põtifice factã, intelligi -

lium de infidelibus,qui Imperio Romano, & eccleſiæ ſubduntur,huiuſmodi ſcilicet,infideles,ſcilicet Iudæos, & alios ſi qui ſint, prohiberi,ne Chriſtianos poſſint habere in ſeruos;vnde Michael Salon tandem inclinat in partem affirmatiuam. Nam quod alias licitum ſit Chriſtianis ſeruire infidelibus,atque adeo poſſe infideles habere in ſeruos fideles quos in bello iuſto acceperint,cõſtat ex 1. Pet 2.vbi præcipit,vt ſerui ſubditi ſint dominis ſuis, non ſolùm bonis & modeſtis,ſed etiam diſcolis. Ratio eſſe poteſt, quia cum tales iuſte occidi potuiſſent, vtiq. iuſte in ſeruitutem perpetuam adiudicari poſſunt. Vnde vtramque opinionē probabilem iudico Illud tamen addo. quod, etiam ſi non eſſet ius gentium in hac parte reuocatum, adhuc tamen, quia Turcæ & Sarraceni innumeros Chriſtianos captiuos iniuſte detinent,& graue & grande ſit animæ periculum, poteſt eccleſia ſtatuere vt Chriſtiani ab illis in bello iuſto capti non ſint ita eorum ſerui ,quin tuta conſcientia ab eis fugere poſſint.

13 Secundus titulus poteſt eſſe ob aliquod graue delictum quod arbitrio boni viri ab habente poteſtatem ſeruitute puniri queat.Intelligendum autem eſt hoc poſt latam ſententiam.Sic iure ciuili libertus,id eſt,ille,qui erat liberatus a ſeruitute,efficitur ſeruus . propter ingratitudinem erga patronum ſuum,qui eum libertate donauit, quando,ſcilicet manus in patronum iniecit,vel iniuriam atrocem, aut graue damnum,aut vitæ periculum ei inferre præſumpſit. Poteſt enim tunc patronus eum reuocare in ſeruitutem eo tamen ipſo non efficitur ſeruus, vt colligitur ex l. ſi manumiſſus.C.de liber.& eor.lib.S.Ant.pa 3.tit.3.c.6 § 3.in fi. & Sylu.in verb.ſeruitus quæſtio.1.Lud.Molina de iuſt.to. 1.tract.2.diſput.33 & Inſt.tit.de capitis diminutio.§ maxima.

14 Iure etiam canonico efficitur quis ſeruus ob quædam delicta,primo ob raptum mulieris,vt habetur in ca.de raptoribus.36.q.1.vbi raptor qui violentiam adhibuit,efficitur ſeruus raptæ,aut ſe redimere debet. Quod ſi puella raptori conſenſerit,illaque patrem habeat raptor patri ſimili ſatisfactione ad boni viri arbitrium tenetur Quæ pœna vt notat S. Ant.vbi ſupra,imponenda videtur in foro iudiciali,quando,ſcilicet res ad iudicium deferretur , non autem ſeruanda in foro pœnitentiali.

Item Vrbanus Papa II.cõcedit principibus ſecularibus facultatē,vt ſeruituti ſubijciant feminas,quæ ſcienter cum initiatis ordinibus ſacris contraxerint, *ſi* admonitæ a ſuis prælatis non deſtiterint.capit. eos qui. diſtinct. 32. Et filij exinde nati,non ſolum excluduntur omnino ab hæreditate parentum.ſed etiam fiunt ſerui in perpetuum eius eccleſiæ,ad quam initiatus ille pertinuit.c.cum multæ.15.quæſtio.8.

Sic etiam eodem iure canonico ſtatutum eſt ab Alexan. III.in Conc Lateranenſi,& refertur in c Ita quorundam; de Iudæis;vt Chriſtiani deferentes arma ferrum,lignamina galearum ad Sarracenos,aut in galleis,& piraticis Sarracenorum nauibus regimen,& curā gubernationis exercentes præter alias pœnas. ſerui fiant capientium . etiam Chriſtianorum ex S. Antonino loco proxime allato,& hoc quamuis ſic facientes non deſerant fidem , vt notat Mich. Salon.tract de domin q 3.art.1.poſt concluſ.4.

15 Tertius titulus eſt donatio,ſeu emptio, & venditio : Et quamuis de donatione,non extet aliqua lex:ſi tamen ſolā rationem naturalem reſpiciamus non videtur impoſſibilis:Tum quia ex natura rei,quicquid homo poteſt licite vendere poteſt donare,per ſe loquendo. Tum quia poteſt homo ſeipſum vendere,vt paulo poſt dicam,& poſtea ſecundo contractu poteſt donare pretium emptori . Ergo a principio id vnico contractu facere potuit.

De emptione,& venditione, ſeu alio oneroſo contractu ei æquiualente patet exemplo B.Paulini epiſcopi , qui eximia in Deum,& proximum charitate ſe vltro in commutationem pro libertate filij cuiuſdam viduæ in ſeruitutem dedit. Et colligitur euidenter ex capit.21.Exod.& Leu.25 & Deute 15.& conſtat etiam ex l.1.& 4.ff.quibus.ad libertatem proclamare non liceat l.libertis,ff.de liber.cauſ.l nō ideo.l.ſi miniſterium C.eodem tit.l.& ſeruorum.& l.Homo liber.ff.de ſtatu hominum,& ex § pen.Inſt.de iu.perſona.Ang.verbo ſeruitus.num 1.& S.Ant p.3.tit. 3.cap.6. § 5.Syluest.verb.ſeruitus q.3 Sot.lib 4 de iuſt.quæſt 2 articul.2.Martino.Ledeſm.2 4 quæſt 18.articul.1. dub 11. conclu 5.Michael Salon.tract.de dominio.quæſt. 3.arti.1. poſt conc.4 Petro de Arrag.ibidem Ioſepho Angles in floribus 4.ſent q.de domin.art.2.conclu 3.Lud. Molina.de iuſt.tom.1.tract.2.diſp.33 & alijs Ratio eſt,quia ratio naturalis dictat,vt minora bona pro maioribus tuendis exponamus.Sed vita eſt maximum bonum inter temporalia cui nec libertas , nec vllum aliud temporale æquiparatur. Ergo eadem ratione naturali dictante, quando opus fuerit ad vitam tuendam libertatem propriam exponere,vendendo ſe alteri,id omnino licebit.

Nec obſtat,commune illud dictum, *Non bene pro toto libertas venditur auro.* Quia licet libertas ſit precioſior omni auro,vita tamen precioſior eſt quam libertas . Vt enim dicit Iob : *Pellem pro pelle,& cuncta,quæ habet homo,dabit pro anima ſua .* Deinde licet non poſſit æſtimari auro,ſemper tamen eſt libertas ex numero eorum bonorum,quorum homo dominium habet, vnde poteſt egeſtate preſſus,aut alia iuſta ex cauſa,ſtando in ſolo iure naturali eam alienare ſeque in ſeruum vendere.

16 *Aduertendum* autem eſt.quod ſicut ius ciuile, vel poſitiuum in alijs humanis contractibus determinare & præſcribere poteſt modum,ſine quo nec teneant,nec habeant vim transferendi dominia,ita in hac translatione dominij propriæ libertatis & facere potuit,& fecit. Adhibuit enim certas,conditiones cum quibus fieri debet hæc acquiſitio dominij per venditionem & emptionem libertatis(excepta tamen ea venditione,qua parentes filios ſuos vendant de qua ſtatim erit ſermo) circa alios autem has conditiones ſtatuit

Prima eſt ut is,qui ſe uendit.uel permittit ſe ab alio uēdi ſit maior uiginti annis C.de liberr l.ſi miniſterium.

Secunda eſt ut qui ſe uendat aut ab alijs ſe uēdi permittat,ſit particeps precij.C eo.l non ideo.& per hanc conditionem impeditus uidetur iure ciuili modus ille eſſi uendi ſe ſeruum per liberam donationem:uolunt enim leges expreſſe,ut ſit per contractum oneroſum, & ideo requirunt, ut qui uenditur,de precio participet.

Tertia eſt,ut emptor ignoret eum,qui uenditur , eſſe liberum,ſed putet eſſe ſeruum,ff de liber.cauſa l liberis, §. ſi quis ſciens.Nam ſi cognoſcens hominem eſſe liberum, emat illum,volunt iura non acquirere dominium , quaſi velit punire,uel impedire actum , qui videtur eſſe contra debitam humanitatem.

Quarta eſt,ut is,qui uenditur,ſciat, ſe eo tempore, quo uenditur eſſe liberum , quæ conditio licet non ſit in iure expreſſa,ex illo tamen colligi poteſt,& ex ratione naturali, quia alias non eſſet uoluntaria uenditio, id quod maxime in hoc contractu requiritur,& ideo iura requirunt ætatem uiginti annorum,& ut poſſit reclamare,ſi iniuſte uēdatur. l.4.ff.quibus ad libertatem proclamare non licet.

Quinta eſt additur a Syluestro, Angelo S. Antonino & Molina ubi ſupra,ut ſi quis permittat,ſe ab alio uendi ille per quem uenditio fit,ſciat eum hominem eſſe liberum & citant d l.4.Sed uere ibi nihil tale habetur , neque ex illa, aut alijs legibus citatis ſatis colligi poteſt , unde in hoc ſtandum erit rationi naturali . Concurrentibus ergo his omnibus conditionibus ſimul , uſque adeo ualida eſt uenditio , ut ſeruus ille ementis efficiatur , & eſto ei poſtea precium iuſtum pro illo offeratur , non teneatur eum manumittere. Quod ſi quacunque de cauſa illum manumittat manet ille,non ingenuus,ut antea fuit ſed libertinus Quacumque autem illarum deficiente, uenditio eſt nulla , conceditur que uendito proclamatio ad libertatem.

17 Illud demum ſciendum eſt,has leges, præcipue quoad tres priores conditiones eſſe mere humanas , & poſitiuas, & ideo ſolum obligare potuerunt Romanum imperium. & nunc ſolum obligant,ubi receptæ ſunt, ubi uero nō ſūt receptæ, ſtandum eſt iuri naturali , & poſitiuo cuiuſque regni. vel Prouinciæ:unde fit , ut ſi quis in locis , ubi receptæ ſunt , ſe uendat , ſine illis conditionibus in loco ubi leges illæ non urgent,uendito eſt ualida,eo quod iure naturali

tali

Digitized by Google

tali diſponere poſſit de ſua libertate, & quia volenti, & conſentienti non fit iniuria. Efficitur deinde, vt ſi aliquis ſubiectus illis legibus, ſine illis conditionibus emat aliquē in ſeruum, in loco tamen vbi leges illæ non vigent. vt Aethiopem in Aethiopia, validus eſt cōtractus & qui ſic emitur, vere fit ſeruus. Demum hinc fit, vt ſi quis illis legibus ſubiectus non ſit, ſeipſum tamen ſine illis conditionibus vendat in loco, vbi leges illæ valent, & nō vigent, emptio eſt valida, eo quod leges illæ ſolum latæ fuerint in fauorē eorum, qui illis ſubijciuntur.

18 Dubium autem eſt, an homo vendere poſſit ſuam libertatem, pro ſoluendo debito pecuniario? quamuis nullum legerim, qui hanc difficultatem tractet. Mihi tamen dicēdum videtur, quod quantum eſt ex parte iuris ciuilis communis, id nec conceſſum eſt, nec prohibitum, quantum verò eſt ex parte iuris naturalis, quod in præſcripto cuiuſcūque virtutis fundatur, id non videtur eſſe licitum. Ratio eſt, quia libertas precioſior eſt omni auro, vnde qui venderet eam pro ſoluēdo debito pecuniario, prodigus eſſet ſuæ libertatis, prodigalitas autem vitiū eſt. Hinc conſtat, quid dicendum ſit de ijs, qui ſeipſos vendunt in perpetuum, vel ad tempus ad remigandum in triremibus, & qui ſuam libertatem exponūt ludo ſolum ſpe lucri pecuniarij. Quāuis enim in iure communi ciuili nulla ſit conceſſio, aut prohibitio, tales tamen prodige vendentes ſuam libertatem, contra ius naturæ faciunt, & multo magis peccant, quam ſi non ſolum pecuniarum, ſed etiā honoris, & famæ, ſine aliorum etiam ſcandalo, prodigi eſſent. Et quia ſe ſubdunt periculo multorum malorum, quæ in triremibus conſtituti pati ſolent, vt conſtat experientia.

19 Inter alios item modos, quo aliquis vendi poteſt ab alio, qui habet poteſtatem vendendi illum etiam non expectato eius conſenſu, vnus eſt. quo iure naturæ conceditur patri uendere filium id quod etiam iure ciuili permittitur oportet tamen conditiones quaſdam a iure ciuili præſcriptas obſeruare; Quarum

Prima & præcipua eſt, ut fiat ex magna & urgenti neceſſitate patris, propter quam ſubleuandam filium interdum uendere poteſt. Hoc autem licitum eſſe colligitur ex cap. 21. Exod. ubi dicitur, *Si quis vendiderit, filiam ſuam in famulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueuerunt*, & 2. Eſd. 5. populus fame oppreſſus edixit, *Filij noſtri, & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis, accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & viuamus*, & l. 1 & 2. C. de patribus qui filios diſtraxerunt. Sed & olim etiam lege Romuli, iure patriæ poteſtatis poterat pater etiam nulla inopia coactus filium ter uendere, ſi forte a primo, & ſecundo tempore fuiſſet manumiſſus, ut refert Couar. lib. 3. uariar. reſol. ca. 14. nu. 4. ex Dion Halicarnas. poſtea tamen in d. l. 2. iure Cæſareo ſtatutum fuit, ut non niſi ex magna neceſſitate pater id poſſet facere, alioquin alienatio, & uenditio nulla eſſet. Quæ lex requirere uidetur extremā patris neceſſitatem, id quod uidetur ualde cōſentaneum in ratione naturali. Quia pro ſola graui neceſſitate non uidetur patri concedenda tanta poteſtas, tamque oneroſa filio: nam ipſe filius nō tenetur ſubuenire patri in ſola graui neceſſitate exiſtenti cum tāto grauamine & diſpendio ſuo. Ergo neque ad id iuſte compelli poteſt. Vnde ualde probabile mihi uidetur, non poſſe patrem pro ſua libertate ſola recuperanda filium uendere, aut cogere eum, ut efficiatur ſeruus, ut colligi poteſt ex d. l. & gl. ibid. Accu. in d. l. 2. & Alciat. quos refert, & ſequitur Couar. ſupra. Ratio eſſe poteſt, quia nulla iuſta cauſa apparet concedendi patri tale ius. Item quia filius non tenetur ſponte ſua id facere. Dubitant tamen aliqui, an pro uitanda mutilatione unius membri principalis pater hoc facere poſſit; Et non uidetur improbabile eſſe, Quia illa mutilatio æquiparatur morti: ſed forte contrarium eſt probabilius, quia illa non eſt neceſſitas extrema, & ex rationibus patet.

20 Secunda eſt, ut conditio non ſit abſoluta, ſed quaſi ſub pacto de retrouendendo, ita ut quotieſcunque emptori iuſtum pretium offeratur pro filio, aut filia, ita uenditis, aut æquale aliud mancipium, teneatur emptor illum reſtituere; uult enim æquitas iuris, ut ita reſtituatur filius, & colligitur ex d. l. 2. C. de patribus qui filios diſtrax. quæ etiam ſtatuit, ut talis filius poſtea non ſolum maneat liber, ſed etiam ſit ingenuus, ac ſi nunquam in ſeruitutem incidiſſet. Quæ omnia ualde accommodata ſunt rationi naturali. Et quod de uenditione dicitur, intelligendum eſt etiam de permutatione, pignoris datione, aut alio quocunque contractu, quo filius alienaretur, ut tali patris neceſſitati ſubueniret, ex Bald. in l in ſuis ff. de liber & poſthum. Couaruuias ubi ſupra, & Ludo Molina. de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſp 33. Ceterum talis filius a patre uenditus cogere poteſt ipſum patrem, ut eum redimat, & liberet ſi pater poſtea ad feliciorem fortunam peruenerit, ut ex d. l. 2. deducitur, & expreſſe Bald. in cap ex reſcripto de iureiur. Fely. in capitu. cum dilecta. de reſcript. uerſi. S falli, & Hippolit. in l. unica. C. de raptu uirg. num. 33. Dec. in reg. Quæ propter, de reg iur. Couar. lib. 3 uariar. reſolut capi. 14 nu. 4. uerſicu. quinto. Ludou. Molina de iuſt. tomo. 1. tracta. 2. diſpu. 33. annotarunt, & facit capit. Quod pro neceſſitate. 1. q. 1.

21 Hæc autem, quæ diximus de poteſtate patris circa filiorum uenditionem, non procedunt in filio clerico ſacris initiatio, quem pater uendere non poteſt. ex Hoſt. Io. Andrea, & communi in cap. Indecorum. de ætat. & qualitat. Hyppolit. ſing. 101. Couarr. & Molina locis proxime allatis. Neque etiam in filio coniugati, quia id cederet in detrimentum uxoris. Sic Couarr. & Molina ubi ſupra, quam legem Numa Pompilius teſte Plutarcho quoad filium coniugatum tuliſſe dicitur. Denique non procedunt de illis filijs, qui non ſunt ſub patria poteſtate. ut notat Gloſſ. l. 2. C. de patribus qui filios diſtr. & conſonat naturali.

22 Dubium uero eſſe poteſt, an hoc ius concedatur utrique parenti, atque adeo an mater idem ius habeat egeſtate preſſa?

Reſpondeo, ſi ius naturæ, aut rationem naturalem conſideremus, idem ius habet mater quia tam uerum principium filij eſt mater ſicut pater, & quodammodo maior eſt obligatio ad matrem, & ita ubicunq; modo apud Gentiles eſſet talis lex, uel uſus, nihil habet abſurdi. At uero lege ciuili communi non habet mater idem ius, quod pater. quia in iure ciuili communi filius familias dicitur eſſe ſub patria poteſtate, non eſt tamen ſub poteſtate matris. Pater igitur ſolum filium uendere poteſt, non mater. Vt notat Glo. in d. l. 2. & expreſſe tradit Molina ubi ſupra. citans etiam pro hoc Arium Pinellum, ad rub. C. de bon mater. par 2. num. 23.

23 Illud demum circa hanc uenditionem annotandum reſtat, quod licet conditiones prædictæ ualde conformes ſint naturali rationi non ſunt tamen ſimpliciter neceſſariæ, ſed tantum uim habent in locis, in quibus ius Cæſareum uiget, unde in alijs locis, u. g. in Aethiopia, & alijs ſimilibus, ſtandum eſt iuri naturali, niſi forte eo in loco, ius aliquod particulare ſit in ea re. Vnde mater in loco, ubi ius Cæſareum non uiget, uendere poteſt filium egeſtate extrema urgente, ſicut pater, & uenditio erit ualida, vendituſque manet vere ſeruus Hinc etiam ſequitur, quod in locis, vbi ius ciuile non viget, non poteſt filius cogere parentes, vt poſtea eum redimat, reddendo pretium competens, aut aliud æquale mancipium pro illo, quia lex illa, qua hoc ſtatuitur, ſolum valet in locis, in quibus illa viget. quæ lata fuit in fauorem libertatis eorum, qui legi illi ſubiecti ſunt. Idemque dicendum eſt, ſi quis in eo loco vendatur, qui extra illum locum ſubiectus eſt iuri Cæſareo, vt ſi aliquis noſtrum apud Aethiopes neceſſitate compulſus filium ſuum illis vendat, non poteſt ſic venditus cogere patrem, vt eum redimat.

24 Ex dictis conſtat, quid dicendum ſit de Indis, & Aethiopibus, quamuis enim inter Chriſtianos iam huiuſmodi leges non ſint in vſu, neque ſolet quis vendi in ſeruum, dicūt tamen apud Indos, & Aetiopes adhuc vigere hanc conſuetudinem, vt conſtat ex iis, qui a Luſitanis, & Hiſpanis illuc nauigantibus capiuntur, & emuntur. Si enim uel ipſi exiſtentes maiores viginti annis, ſeipſos ſua ſponte vendant, vel patres egeſtate oppreſſi filios ſuos vendant, licite poſſunt ſerui illi poſſideri, aliiſque vendi. Quod ſi fraude, vel dolo (vt fertur) homines illos nigros capiant, aut

vi abducant, aut allectos, & ſeductos quibuſdam iocalibus, & munuſculis uerſus portum pelliciant, & ad naues ducant, & ita neſcientes quid de illis fiat, ad nos transmittant, & vendant, tunc nec illi, qui capiunt, nec illi, qui ab eis illos emunt, nec etiam illi, qui modo eos poſſident, tuti ſunt in conſcientia, niſi ignorantia inuincibili, quæ in his rariſſime contingit, excuſantur, ſed ſunt in damnabili ſtatu, tenenturque eos manumittere, & ſuæ libertati reſtituere, etiamſi non poſſint pretium recuperare, & etiamſi bona fide tales emerint. Vt expreſſe tradunt Martinus Ledeſma 4. quæſt. 18. artic. 1. dub. 11. concluſio. 2. Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 2. artic 2. concluſ. 2. Petr. de Arragon tractat. de dominio. Michael Salon tractat eo quæſt. 3. artic. 1. poſt concluſ. 4. & Ludouic. Molina. de iuſtit. tom. 1. tractat. 2. diſput. 35. concluſ. 4. & diſput. 36. Ratio eſt, quia qui rem alienam bona fide, & iuſto titulo, vt emptione, poſſidet, quam primum intelligit ſe alienum, vel furto raptum poſſidere, tenetur rem illam vero domino reſtituere, etiam cum diſpendio pretij, quod pro re illa dedit, vt Doctores communiter tradunt. Ergo a fortiori qui liberum hominem natum per iniuriam manu captum poſſidet, illum ſuæ libertati reſtituere tenetur, etiam cum iactura pecuniæ, quam pro illo dedit, ſi illi alias recuperare nõ poſſit.

Nec valet ſi dicas, licitum eſſe Aethiopes capere, & in ſeruitutem redigere, vt ſic conuertantur ad fidem, quo bono ipſis adeo utili carerent, niſi ſic capti fuiſſent. Quia ſi non ipſis adeo ūtili carerent ... Quia fides ſumma libertate eſt docenda ac perſuadenda, iſti autem ſic capti, communiter eam libere non recipiunt, vnde ſi poſſunt fugere, fidem deſerunt, quod eſt maximum malum; & proinde Deus talem modum tradendi fidem non acceptat.

Deinde quamuis libere poſtea fidem aliqui recipiant in eaque perſeuerant, hoc tamen non eſt aptum & licitum medium, nec ſunt facienda mala, vt veniant bona; Nec deſunt alia remedia propoſita a Chriſto ad conuerſionem infidelium, de horum autem reſtitutione, & quid in hac re faciendum ſit ſuo loco dicemus.

25 Dubium autem eſt, an qui apud Aethiopes, aut Indos, aut Braſilienſes ſunt interficiendi a ſuis, & forte comedendi, ſi tamen quis merces, aut pretium aliquod pro illis offeratur, a morte liberantur, poterit quis illos dato precio ſeruituti ſubijcere?

Ratio difficultatis eſt, quia tunc vnuſquiſque exiſtenti in tali neceſſitate ſuccurrere tenetur per eleemoſinam ex precepto charitatis, atque illum in ſeruũ emere non poteſt.

In hac re hæc mihi breuiter dici poſſe videntur.

Primum eſt, qui ſi iuſte a ſuis occidẽdus eſſet, puta quia captus eſſet in bello iuſto, aut ob delictum ea pœna dignũ tametſi inique eſſet comedendus, licite in ſeruum emi, & poſſideri poteſt.

Ratio eſt, quia neque lege iuſtitiæ, neque charitatis tenetur quiſquam eum a morte liberare; & ex alia parte opus miſericordiæ eſt ſic occidendum ſoluto pretio redimere, & in ſeruitutem perpetuam redigere.

Secundum eſt ſi iniuſte occidendus eſt tunc ſi Chriſtianus eſſet, gratis omnino pretium exhibendum eſſet, vel cõmodatum, ſi ille ſimpliciter non eſſet pauper, prout Chriſtiana charitas poſtulat. Non enim ſolent Chriſtiani filios ſuos in ſeruos vendere, aut alios Chriſtianos tanquam ſeruos emere.

Tertium eſt, ſi infidelis ſit occidendus iniuſte (de iſtis enim agitur) tunc ſi is, qui pretium offert, vi, aut alia ratione gratis ſine ſuo detrimento illum a morte eruere poſſet, tenetur lege charitatis ſub peccato mortali, vitamque vna cum libertate incolumem illi ſeruare. Sic Ludo. Molina. de iuſt. to. 1. tract. 2. diſp. 33. Si verò ſic liberatus habet, vnde pretium reſtituat, mutuo eſſet ei exhibendum. Si autem non haberet, tunc aut pretium datum æquiualet perpetuæ ſeruituti, & ſic emere poteſt eum in ſeruum perpetuum, ex Nau. in Ma. c. 23. nu. 95. & 96. & Molina vbi ſup. Quia non cenſetur ſimpliciter pauper, qui viros habet ad laborandum, & aptus eſt ad ſeruiendum, vnde nec tenemur illi gratis ſubuenire. Et quia ſi fas ſit emere filios a parentibus, in grauiſſima & extrema neceſſitate; ipſiſque parentibus fas eſt eos vendere, vt ab ea eruantur, idque non ſolum quando filij, & parentes ſunt, ſed etiam quando tam illi, quam emẽtes iuri Cæſareo ſubſint, vt conſtat ex l. 2. C. de patribus. qui fil. diſtrax. a fortiori ſtando in iure naturæ licitum erit iuſto pretio condemnatum ad mortem emere & paciſci vt perpetuo ſeruiat, ſi pretium perpetuæ ſeruituti ſit æquale. Aut pretium datum non æquiualet perpetuæ ſeruituti, tunc eruendus eſt a morte, & ſeruus ad tempus conſtituendus erit, quouſque pretium compenſaret. & lucrum ceſſans, ſi quod forte ei, qui tale pretium exhiberet, tunc ceſſaret, vel vt conſtitutus in ſua libertate operaretur, illudque perſolueret.

An verò in caſu, quo pretium perpetuæ ſeruituti æquiualet, talis ſeruus gaudere potest priuilegio legis ſecundæ. C. de patribus qui filios diſtraxerunt, ita ſcilicet, vt quoties ſeruus ille, vel alius iuſtum pretium, aut aliud æquale mancipium offerret emptori, teneatur emptor illum liberare, fiatque liber, & ingenuus, vt antea fuit? controuertitur inter Doctores, in qua re Nau vbi ſupra partem affirmatiuam tenet, ducto argumento a paritate rationis inter iſtum, & filium a patre venditum, Molina tamen loco citato hoc ſolum admittit, quando tam emens quam vendens, iuri Cæſareo eſſet ſubiectus: ſecus autem quando huic iuri ſubiectus non eſſet, eo quod lex illa in fauorem ſolùm libertatis ſubditorum illi iuri ſuit condita, ac proinde vim habere poteſt ſolùm in illis qui iure Cæſareo reguntur. Alia nonnulla de ſeruis legi poſſunt apud Glo. diſtinct. 54. in ca. Generalis. in fi. & S. Ant part. 3. tit. 3. c. 6. §. 5.

26 Quartus titulus eſt Natiuitatis conditio. Qui naſcuntur ex matre ſerua ſiue pater ſit liber, ſiue non, ſiue naſcantur ex matrimonio legitimo, ſiue ex copula fornicaria, ſunt ſerui, & dicũtur vernaculi, & filij etiam eorum ſunt ſerui.

Ratio eſt, quia partus ſequitur ventrem. l. partum. C de rei vendic. § penultim de iure perſonarum §. ſed & ſi quis. Inſtit. de ingenuis. cap. vnico de natis ex libero ventre. S. Ant. 3. par. tit. 3 c. 6. §. 6. Ang. in verb filius. §. 19. & in ver. ſeruitus, vbi ait hoc modo non eſſe in vſu, ſi pater ſit liber Sylu. in verb. ſeruitus. q. 3. verſi Primo & q. 4. qui idem docet, quod Angelus, cum hac limitatione, dũmodo nati ſunt ex matrimonio, vt ſi dominus contrahat cum ancilla ſua, vel domina cum ſeruo, quod iure diuino non prohibetur, etſi ciuili quia tunc ancilla illa, vel ſeruus in libertatem eripitur, cum nec ancilla, nec ſeruus ſit ſocius, vt eſt coniux, immo addit Syluester, quod nati ex illicita copula, quãuis ſint ignobiles non tñ ſunt ſerui eorũ qui ſunt domini ſeruorum vel ancillarum, ex quibus nati ſunt, vt oſtẽdit vſus communis, & concordat S. Ant. vbi ſupra citans Paludanum in 4. di. 36. q. 1. ar. 2. vbi multa de hac ſeruitute tradit. Idem de hac ſeruitute ex natiuitate tradunt Mic. Salon. 2. 2. tract de dominio. q 3. art. 1. poſt concl. 4. & Ludou. Molin. de iuſt. to. 1. tract. 2. diſp. 33. in fine, vbi ait hanc ſeruitutem eſſe communi vſu in Hiſpania comprobatam. Huius autẽ rei hanc rõnem aſſignat S. Th. in 4. di. 36 q 5. Quia ſeruitus eſt conditio quædam cõueniens homini magis ratione corporis, quam animæ: filij autem quamuis quodammodo magis habeant animam ſeu potius complemẽtum, & diſpoſitiones ad eam a patre, quam a matre, corpus tamen & materiam, in quibus ratio ſeruitutis conſiſtit, (eſt enim ſeruitus conditio corporalis, eſtque ſeruus inſtrumentum domini in operando) magis habet a matre.

Alia ratio eſt, quia mater certius cognoſcitur, quàm pater, & quicquid ſit de efficientia phyſica, modo tñ humano magis concurrit ad nutritionem, & educationem filiorum, & magis impeditur a ſeruitio debito domino ſuo, tã dum grauida eſt, quàm dum proles educatur, quam pater. Et conſtituitur in quodam vitæ periculo tempore partus, non ſine aliquo nocumento domini, propter quas rationes in l. lex naturæ. ff de ſtatu hominum, dicitur, hoc eſſe de lege naturæ. Quod intelligere eſſe conſentaneum lege naturali, non quod ius naturæ hoc præcipiat ſimpliciter, eſt enim ius humanũ, & ideo mutari poſſet. Quocirca S. Tho. vbi ſupra ait, extra imperium Romanum aliam vigere cõſuetudinem, ſcilicet, vt filius ſit ſeruus, ſi pater ſit ſeruus, & mater libera, quia partus ſequitur deteriorem conditionẽ parentis, quod etiam docet Iſidorus lib 9. Etymo. cap. 4 & refertur. 32. q. 4. ca. liberi, qui loquitur ſecundum leges &

con-

conſuetudines Longobardorum, & Teutonicorum, vt notat ibi gl. in verb. *Deteriorem* quæ tamen gloſſa poſtea addit per *deteriorem*, intelligi debiliorem & fragiliorẽ. ideſt, matrem. Similiter etiam introduci potuit conſuetudine, immo in aliquibus locis, vt ex S. Anton. Ang. & Syluest. annotauimus, introductum eſt, vt natus ex ancilla, ſi pater ſit liber & dominus ancillæ, ſit liber. Vbi autem aliud particulare ius, aut conſuetudo eſſet, nempe vt proles ſequeretur patrem, vel vt ad illius ſeruitutem neceſſarium eſſet vtrũque parentum eſſe ſeruum, vel aliud ſimile, ſtandum eſſet illi iuri, aut conſuetudini, vt colligitur ex c. licet, & Panor. ibi. de coniugio ſeruorum, atque ita tota hæc res pendet ex iure humano, quod tamen intelligendum eſt, quando errorem non continet contra rationem naturalem.

27 *Circa* hunc autem titulum illud demum obſeruãdum eſt iuxta ius commune oportere matrem eſſe ſeruam toto tempore a conceptione vſque ad natiuitatem filij. Si enim vel vno inſtanti illius temporis, puta, vel quando concepit, vel tempore partus, vel intermedio tempore, mater libera ſit, quãuis antea, vel poſtea ſit ſerua, proles erit libera. Quia in fauorem libertatis partus ſequitur ventrem pro quocũque tempore liber fuerit, dum fœtus intra illum contineatur atque adeo pro eo inſtãti partus ſit liber, nec poſtea redigitur ad ſeruitutem; vt habetur in §. ſed ſi quis. Inſt. de ingenuis. & l. etſi ſeruorum. ff. de ſtatu hominum, & tradunt communiter Doctores, vt S. Ant. par. 3. tit. 3. cap. 6 §. 6. Ang. in verb. ſeruitus, §. 1. citans Ber. Inno. & Ho. in c. ſi. de ſeruis non ordin. Lud. Molina de iuſt. to. 1. tract. 1. diſp. 33. & alij, vbi autem id in fauorem libertatis conſtitutum non eſſet, natura rei potius poſtulat, vt ſolum tempus partus ſpectetur, vnde iuri, aut conſuetudini loci illius in hac re ſtandum eſſet.

28 Dubium autem eſt circa iſtos ſeruos, de quibus diximus an huiuſmodi ſerui a Dominis ſuis licite fugere poſſint. Intelligitur autem quæſtio de ijs qui iuſto & legitimo titulo in ſeruitutem redacti ſunt. qui enim ſine titulo captiui detinentur, ad ſuos libere fugere poſſunt. In qua re quædam certa ſunt, quædam vero controuerſa.

Primo enim ſecundum omnes certum eſt, ſi loquamur de ſeruo qui vel ſeipſum vendidit, vel a parentibus legitime venditus eſt, vel ex matre, aliquo horum duorum modorum in ſeruitutem redacta naſcitur non poteſt licite fugere: Ratio eſt, quia talis venditio eſt contractus quidam legitimus. Ergo qui ſe vendidit, aut ab alio venditur, fugiẽdo facit contra contractum. Vnde tenetur ſeipſum reſtituere, & damna Domino illata.

Secundo etiam certum eſt, quod ſeruus, qui ob delictum in ſeruitutem redigitur perpetuam, puta, ſi quis damnatus eſſe ad metalla, vt olim, ſiue ad triremes, iuſte fugere nequit. Ratio eſt, quia pœna ſeruitutis eſt pœna iuſte inflicta per iudicem. Ergo ſeruus fugiendo faceret contra ſententiam iuſte latam a iudice, & proinde ad reſtitutionem tenetur. Sicut iuſte damnatus exilio, inde fugere non poteſt ſed tenetur pœnam inflictam per ſeipſum exequi. Eſt enim par vtrobique ratio.

Tertio certum eſt ſi loquamur de ſeruo iure belli capto qui tamen fidem ſuam domino dedit, vel iuramento promiſit, ſe non fugiturum non licet illi fugere. Tum quia iure naturali quod nullo alio iure tollitur, ſeruanda eſt fides promiſſio, & iuramentum; Qui autem ſic fugeret, contra fidem datam, vel contra iuramentum in re licita emiſſum faceret. Vnde titulo fidelitatis manere tenetur.

Tum quia dominus fidens illi promiſſioni non adhibet illam cuſtodiam, quam adhibuiſſet. Sic igitur cõtra fidem datam fugiendo, dominum ſuum decipit, fugitq; per fraudem & dolum, quod illicitum, & peccatum eſt, & ad reſtitutionem tenetur. Ideo D. Aug. lib. 1. de ciui. Dei c. 15. Marcum Attilium Regulum plurimum laudat, qui cum captiuus, & ſeruus eſſet apud Carthaginenſes, conceſſumque ei eſſet ire Romam, modo daret fidem ſe eo reuerſurum, iuit & cum certiſſimo vitæ ſuæ diſcrimine reuerſus eſt, ne fidem datam frangeret. Omni namque iure fides in promiſſis licitis ſeruanda eſt.

Quarto certum eſt, licitum eſſe ſeruo iure belli capto fugere, ſi a domino inducatur ad aliquod peccatum mortale aut eſt probabile periculũ ſeductionis, aut ſi dominus vellet eum occidere, aut cibos neceſſarios illi negare, & aliter ſeipſum tueri non poſſit niſi fugiendo. Quia tunc vtitur iure ſuo, & iure naturali conſeruat vitam ſuam, vel corporalem, vel ſpiritualem animæ. Vnde ſi fidelis aliquis iuſte eſſet captiuus apud infideles, puta quia iuſte fuiſſet captus a Turcis tempore induciarum, ſi inter eos abſque periculo ſalutis ſpiritualis commorari non poſſet, (prout communiter contingere ſolet) fugere poteſt, ſatiſque erit in hoc caſu (ad ſummum) compenſationem debitam in pecunia, alia ratione exhibere neque cum tanto ſuo periculo ſpirituali tenetur redire. Dixi, ad ſummum teneri ad recompenſationem, quia Cona & alij vt infra dicemus, volunt nec teneri eum ad talem recompenſationem, id quod probabile eſt. Illud autem certum eſt, quod ſi ab infidelibus cogeretur ad peccatum, aut alia ei fieret iniuria, vt ſi a Iudæis, vel Sarracenis circumcideretur, non ſolùm licite fugere poteſt, ſed etiam ad nullam recompenſationem faciendã tenetur, ſi iniuria tanta pœna eſſet digna. Solùm igitur controuerſia eſt inter Doctores, an extra hos caſus licitum ſit ſeruo iuſto bello capto fugere.

29 Prima ſententia docet, non eſſe licitum fugere, ſic Gloſ. in c. ius gentium in verb. ſeruitutes, diſt. 1. S. Anton. p. 3. tit. 3. c. 6. §. 4. Sylu. in verb. furtum. q. 6. & verb. ſeruitus. quæſt. 3. verſi. 2. vbi ait peccare ſic fugiendo dominos ſuos. Turrecrem. in cap. ius gentium. diſt. 1. art. 4. ad 5. Fortunius. in l. Manumiſſiones ff. de iuſt. & iur. Na. in Man. c. 17. nu. 103. & 104. vbi cenſet Chriſtianum in bello iuſto captum ab infidelibus, & fugientem ab eo, teneri ad reſtituẽdum ei honeſtum pretium, quamuis non teneatur redire in propria perſona propter fidei periculum, ne forte peruertatur. Pet. de Aragon. 2. 2. tract. 2 de dominio. qu. de obiecto dominij & Lud. Molina de iuſti. tract. 2. diſ. 37. vbi docet captũ in bello iuſto adeo, vt conſtet de iuſtitia capientium, & iuſtitia aduerſariorum, peccare mortaliter, ſi fugiat dominũ ſuum, & teneri ſeipſum reſtituere, etiamſi ad ſuos peruenerit. Quando autem bellum non eſſet ita perſpicue iuſtũ, quin pars altera, ſaltem formaliter, iuſte pugnaret, præſertim ſubditi illius, qui in dubio regi ſuo parere tenentur, tunc captus bello ita iuſto, quamuis iuſte retineri poſſit, & coerceri ne fugiat, licite tamen fugere poteſt ad ſuos, aut quocunque velit, neque tenetur ſe reſtituere. Probari poteſt hæc ſententia.

Primo, quia ſeruus ille vere eſt poſſeſſio domini ſui. Ergo ſicut qui rem aliam, aut bona temporalia a vero domino aufert, furtum committit, & ad reſtitutionem tenetur, ſita etiam ſeruus fugiendo, & ſubtrahendo ſe a poſſeſſione domini ſui, peccat mortaliter, & ſeipſum reſtituere tenetur, tam ratione rei acceptæ quam ex parte iniuſtæ acceptionis.

Secundo, iure belli inducta eſt ſeruitus tanquam pœna propter delictum; ſed ſi aliquis damnatus eſſet in ſeruitutem ob pœnam ſui delicti, non liceret illi fugere; Alioquin enim damnato ad metalla, vel ad exilium, vel ad carcerem perpetuum licitum eſſet fugere, quod ab omnibus negatur. Ergo nec huic ſeruo fugere licet, par enim vtrobique eſt ratio.

Tertio, non videtur eſſe maior ratio iſtius ſerui, quam alterius, qui ſe in ſeruum vendidit alteri licite. Siquidem non minus fit translatio dominij iure gentium, quam propria voluntate. At qui propria voluntate ſeipſum vendit, ita transfert dominium ſui ipſius in eum qui emit, vt nullo modo liceat ei ab illo fugere. Ergo pari ratione qui captus eſt in bello iuſto, ita iure gentium transfertur in dominium capientis, vt nullo modo licitum ei ſit ab illo fugere.

Quarto, quia licitum eſt domino ſeruum fugientem capere, & punire, in vincula coniicere, verberare, immo etiã, & pedem alterum amputare, ne fugiat. l. 2. & 3. C. de ſeruis fugitiuis. Et bellum non poteſt eſſe licitum ex vtraque parte, nec licitum eſſe videtur tam grauem pœnam inferre, niſi pro culpa mortali. Si ergo domino iſta licent, non erit licitum ſeruo fugere.

Quinto, ſi liceret eis fugere, conſequẽter liceret eis talem

fugam cõſulere, quod enim facere licet ſine peccato. etiam conſulere licet. Sed non licet conſulere, vt ſerui fugiant a dominis ſuis, a quibus iuſto titulo poſſidentur, prætextu etiam religionis, vt habetur in cap ſi quis ſeruus alienum. 1. & 2. 17. quæſt. 4. & C. de ſeruis fugitiuis, grauis pœna tam fugientibus ſeruis. quam illos recipientibus imponitur.

30 Secunda ſententia docet, licitum eſſe huic ſeruo fugere. Et ſermo eſt tam de ſeruis chriſtianis captis ab infidelibus in bello iuſto captis. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia quæſt. 2 art. 2. poſt concluſ 3. vbi ait, ſe non audere ſeruos ſic captos bello iuſto in tales anguſtias redigere, vt non liceat illis fugere. Coua. in reg. peccatum. par. 2. §. 11. nu 5. & lib. 1. variar. reſol. cap 2. num. 10. Dominicus Bannes in 2. 2. q 40. art. 1. dub. penul Michael Salon 2. 2. tract. de dominio q. 3. artic. 1. Ioſephus Angles in floribus 4. ſentent quæſt. de dominio. articul 2. concluſ. penult. Gregorius de Valent. tom. 3. diſp. 3. quæſt. 16 puncto 3 Petrus Nauar lib. 3. de reſtit ca. 2. par. 3. dub. 4 nume 200. Ludouicus Lopez par 2. inſtructio. conſcien. cap 2. & Emanuel Sà in Aphoriſmis. in ver. ſeruus.

Circa Authores autem huius ſententiæ obſeruandum eſt, Couarruuiam in hac re diſtinguere, ait enim licitum eſſe fugere vt redeat ad ſuos, ſi tamen nõ fugit, vt redeat ad ſuos, ſed vt vagetur ad libitum etiam intra fines prouinciæ vel regni ſui domini, tunc ait non eſſe ſic licitum fugere ac proinde cum non conſequantur libertatem, interim dum eos fines non egrediantur, peccant fugiendo, vt intra eos diuagentur, eo quod iniuriam faciunt dominis ſuis priuando eos ſeruitio ipſis debito, cum nondum dominium eorum amiſerint. Sotus vero & alij abſolute docent, licitum eſſe huiuſmodi ſeruis fugere. In hac igitur cõtrouerſia Doctorum, omiſſis alijs,

31 Dicendum mihi videtur, Quod licet opinio prima valde probabilis ſit, tum propter authorum numerum qui eã ſequuntur, tum propter argumẽta in principio allata, quæ probabilem valde faciunt hanc ſententiam, Nihilominus tamen æque probabilem iudico ſententiam ſecundam, ita ſcilicet, vt licitum ſit tali ſeruo fugere dominum ſuum, nec fugiendo peccat, aut tenetur illi aliquid reſtituere, dummodo ſaltem fugiat animo redeundi ad ſuos. Per ſuos autem intelligo, quotquot ſunt, & viuunt ſub alio rege, Prouincia, ſecta, lege, vel religione, v. g ſi Turca ſeruus fugiat non ſolùm vt in patriam, ſed etiam vt redeat ad prouincias Turcæ ſubiectas; Et ſimiliter ſeruo chriſtiano fugere licet, non ſolum vt ad patriam ſuam redeat, ſed etiam vt redeat ad prouinciam aliquam chriſtianorum, ſi ſeruus erat infidelium. Probatur hæc opinio ex l. intereſt, ff. de captiuis, & poſtlim. reuerſ. & § item ea, quæ ab hoſtibus. Inſti. de rerũ diuiſione, vbi dicitur iure belli fieri hoſtes captiuos, & poſtea ſubditur, *Quod ſi noſtram poteſtatem euadant, & ad ſuos redeant, priſtinum ſtatum percipiunt.*

Deinde ſeruitus hæc introducta eſt iure gentium. Ergo quoad fieri poteſt ius iſtud mitius interpretandum eſt; ſed nihil dici videtur contra iuſtitiam, ſi ſic interpretemur, vt licitum ſit ſeruo fugere redeundo ad ſuos pro tanto bono conſeruando quale eſt libertas. Atque adeo eodem iure approbatum eſt, quod illi qui fugerint dominos ſuos, cenſeantur liberi, etiamſi nullum pretium reſtituant, vnde nemo vnquam huiuſmodi pretiũ a ſeruis fugitiuis poſtulat, nec illi vnquam miſerunt dominis pretium.

Hinc facile ſolui poſſunt argumenta in contrarium allata.

32 *Ad primum* Reſpondetur, quamuis non liceat ſeruo fugere vi, dolo. & reſiſtentia aliqua domino illata, hoc enim eſſet iniuſtum ſi tamen fugiat ſine vlla vi. & reſiſtentia, nõ expoliat verum dominum poſſeſſione ſua, atque adeo neque furtum committit. Quia eodem iure gentium. & conſenſu omnium nationum, quo introducta eſt iſta ſeruitus iure belli, intelligitur introducta in hoc ſenſu, vt talis non perſeueret, nec ſit poſſeſſio vel pecunia domini, niſi quamdiu ſit ſub cuſtodia domini, vt in d § nẽ ea habetur. Poſtquam enim ſic euaſerit, a qua eſt conditio captiui ac domini ſui, nec minus ad eum pertinet dominium ſui & poſſeſſio ſua libertatis, quam ad dominum ſuum Et conſequenter poterit pro iure ſuo ſubtrahere ſe a ſeruitute; Maxime cum conditio talium ſeruorum miſera. & odioſa, & violenta ſit; Ex regula autem iuris, odia. de regu. iuris. in 6. *odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari.* Et *in pœnis benignior eſt interpretatio facienda.* Reg. in pœnis. de regul iur. in 6. Non ſunt ergo ita reſtringendi, & in tales anguſtias ſerui iſti redigendi, quin quoties ſine vi, & dolo ac reſiſtentia domino illata fugere poſſint, licite valeant.

Dixi, *ſine dolo, vi, & reſiſtentia domino illata*, quia vis, fraus, aut dolus nemini patrocinari debent, vnde nec ſeruo vt fugiat licitum eſt domino reſiſtere.

33 *Ad ſecundum* Reſpondetur, Conceſſo antecedenti, negatur conſequentia, ſiquidem hoc ſeruitutis genus, quod fit iure belli, quadam ratione honeſtum, & ingenuum eſt, ſic etiam captus vi redactus eſt in ſeruitutem, ac proinde maxime a ſeruitute, quæ per venditionem ſponte incurritur, vnde eodem iure gentium, quo introducta eſt talis ſeruitus, & captiuitas ex bello, eodem iure gentiũ permiſſum eſt tali captiuo fugere. Vnde communiter tradunt authores minoris valoris eſſe ſeruum in bello iuſto captum, quam ſint ſerui iuſtis alijs titulis in ſeruitutem redacti, eo quod facilius multo illius, quam aliorum, abſque vlla culpa, & contra domini voluntatem, dominium amitti poſſit.

Ad tertium Reſpondetur diſparem eſſe illius, ac huius ſeruitutis rationem: ille enim quia ſponte & voluntarie ſe ſe vendidit, non poteſt fugere: iſte autem cum vi & contra voluntatem ſuam in ſeruitutem redactus fuerit, vique cæperit eſſe poſſeſſio domini ſui, poterit conſequenter pro iure ſuo fugere, quotieſcunque commode id facere poſſit.

Ad quartum Reſpondetur, ſicut licitum eſt ſeruo fugere ita licitum eſt domino fugientem capere detinere, & fugiẽtem punire. Quamuis enim ſeruus fugiendo non peccet, intelligitur tamen hoc ius ſibi conceſſum eſſe, hac conditione, & lege, vt ſubeat pœnam, ſi capiatur Pœna enim aliquando eſt ſine culpa, non tamen ſine cauſa, quod eſt dicere, licitum eſt ſeruo fugere, cum damno, & periculo ſuo Sicut v. g. detentus in carcere tuta conſcientia fugere poteſt, & tamen captus punitur per leges, quia expedit bono communi ſic fugientes punire, ita etiam ſeruus bello iuſto captus fugere poteſt iuſte tamen ſic fugientem coercere poteſt dominus ſi eum capiat, vt ſic ſibi de damno proprio caueat, & ita caſtigat illum ſine culpa non tamẽ ſine cauſa. *arg. reg. 23 ſine culpa. de reg. iur. in 6.*

Ad quintum Reſpondetur, primo, canones illos intelligi poſſe de ſeruis emptis ab infidelibus. & non de captis in bello iuſto. Sic enim empti tuta conſcientia vt diximus, fugere non poſſunt, quia tenentur de iuſtitia ſeruare conuentionem voluntarie ab initio factam.

Secundo, ibi nõ prohibetur ſeruis ne fugere poſſint. ſed alijs ſolum præcipitur, ne quis ſeruum alienum conſulat eiuſmodi fugam, aut illi auxilium præſtet, & hoc maxime in ordine ad dominos infideles, daretur enim illis occaſio blaſphemandi Chriſtianam religionem. ſi hoc titulo aliquis fugam ſeruo perſuaderet. Eſt enim in hac re diſpar longe ratio. Seruus enim ipſe iure belli factus, ius habet vt præferat ius ſuæ libertatis, alterius, id eſt, domini ſui commodo; Hoc tamen ius non habet tertius aliquis, vt id conſulendo, negligatus domini, cum non agat ipſe de commodo proprio, nec poterit alioqui vnius bonum procurare cum damno alterius, atque adeo. & conſulens, aut adiuuans ad fugam tenebitur ad reſtitutionem damni ex fuga ſecuti. Et hac de cauſa, vt infra dicemus, quamuis reus licite ex carcere fugere poſſit, alius tamen illi talem fugam conſulere non poteſt. ex Cai. ſecunda ſecundæ, q 69. art. 4. ad dub 5.

Dubium autem eſt, an Chriſtiano capto in bello a Turcis liceat fugere, & ab eis auferre quicquid poteſt? De hac re infra agemus cum de furto, interim quia Turcę, & Mauri bellum aduerſus Chriſtianos iniuſtiſſimũ gerunt, dicendum eſt, quod ad præſens attinet, quod excepto caſu vel, captionis tempore induciarum, vel datæ fidei de non fugiendo (quæ etiam hoſtibus de iure naturali ſeruanda eſt) regulariter Chriſtiani captiui; licite fugere poſſunt, vel occulte, aut palam, ac vi etiam adhibita, poſſuntq; alios licite ad fugam capiendam adiuuare. Econtra vero quia Turcæ, & Mahometani, qui aduerſum nos iniuſtiſſi-

muum

mum bellum habent, arbitrantur bellum ex parte ſua eſſe iuſtum, inde eſt. quod quicunque captiui regulariter arbitrentur ſe poſſe fugere, & tam ipſi, quam ſui exiſtiment illos conſequi libertatem, ſtatim ac fines noſtros egrediuntur, præſertim ſi ad ipſos, vel ad eorum amicos deueniant, vt docet Molina de iuſtit. to. 1. tract. 2. diſp. 37.

34 Dubium etiam eſt, quid dicendum ſit, ſi quis iure belli iuſti ſit captus, & deinde a capiente ſit venditus alteri, an ſemper habeat ius fugiendi, vt redeat ad ſuos?

Reſpondeo cum Ioſepho Angles in floribus 4 ſentent. quæſtio. de dominio. articulo ſecundo concluſ. penul. Emanuele Sa in Aphoriſmis verb. ſeruitus, & alijs, ſemper habere ius fugiendi nec ad reſtitutionem aliquam tenetur. Quia eodẽ titulo ſeruire tenetur emptori, quo capienti tenebatur. Vnde ſicut a capiente, ita ab emptore licebit illi fugere, niſi fidem dederit de non fugiendo, tunc enim fugere non poteſt. Quod ſi dicas, inferre iniuriam, & damnum emptori fugiendo, eo quod defraudat illum pretio, quod pro illo ſoluit. Reſpondetur. Emptorem imputare debere ſibi hoc damnum quia rem defectuoſam emit, id eſt ſeruum habentem ius fugiendi, & emptio, & venditio, ſub hac conditione tacite facta intelligitur.

35 Dubium ſolum eſt, An ſi ſeruus bello captus aliquem filium genuit, filius ille genitus a ſeruo, vel ab ancilla, ipſa natiuitate ita ſit factus poſſeſſio domini, vt ei fugere non liceat?

Reſpondeo, Quamuis nati ex parentibus legitime venditi ſint, vel ex matre tantum aliquo horum duorum titulorum in ſeruitutem redacta, licite fugere non poſſint, ſecus tamen dicendum eſt de natis ex parentibus, vel matre ſerua facta iure belli; tunc enim idem ius eſt filio quod matri. Quia licet filius factus ſit ſeruus Natiuitate, quia tamen Natiuitas illa ortum habuit ex bello, intelligitur tacite habere illam conditionem, quam habet ſeruitus ex bello inducta. Vnde fugere poterit filius, ſicut & mater in bello capta, & ſerua facta fugere valet.

Dubium aliud eſt, quouſque hoc ius Dominorum in ſeruos ſe extendat? In hac re omiſſis illis, quæ ad operas ſeruorum ſpectant de qua re inferius dicemus, tria ſolum quantum ad præſentem difficultatem attinet, dicenda videntur.

Primum eſt, Quod licet multa illis præcipere, aut prohibere poſſit dominus, vſum tamen matrimonij iam contracti, aut matrimonij poſtea contrahendi facultatem, tum ad naturam propagandam, tum etiam in ſubſidium ſalutis conium ſpiritualis, & remedium contra concupiſcentiam prohibere non poſſit. Ratio eſt, quia quodcunque iure naturali licet, iure gentium, quo ſeruitus introducta fuit, tolli aut impediri non poteſt. Sicut enim ſeruus non ſubditur domino, quin poſſit libere comedere, & dormire & alia huiuſmodi facere, quæ ad neceſſitatem corporis ſecundum naturam neceſſaria ſunt, ita etiam nõ ſubditur ei, quin poſſit contrahere matrimonium eo neſciente, vel etiam contradicente, vt colligitur ex capitulo primo, de coniug. ſeruorum, & S. Tho. quarto, diſtinctio. 36. S. Anton parte tertia, capitulo ſexto, §. ſeptimo, & alijs communiter. Non debet tamen propter hoc ſeruitia debita ſubtrahere.

Secundum eſt, Nihil iuris in eo habet quoad interiorem hominem, niſi exhortando; vnde ad fidem, ſi infidelis ſit, hortari poteſt, cogere autem non debet, vt Sanctus Antoninus, vbi ſupra. Hinc Seneca ait, *Errat qui exiſtimat ſeruitutem in totum hominem deſcendere, pars melior excepta eſt, Corpora dominis obnoxia ſunt, mens ſui iuris eſt.*

Tertium eſt, Quoad vitam, & membra; ſicut enim quamuis homo dominium habeat ſuæ libertatis, & actionum ſuarum, & ad ea omnia, quæ ad ſe poſſunt pertinere, vitæ tamen ſuæ, ac membrorum ſuorum dominium non habet. Quapropter quod dicitur, leg. quod dominus ff. de ſtatu libe. & leg. prima ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris, & Inſtitution. titul. eodem, §. in poteſtate. Dominum ſine cauſa ſeruum ſuum occidere non poſſe, ſignificans a contrario ſenſu, poſſe illum cum iuſta cauſa impune occidere, non eſt ita intelligendum quaſi ius illud gentium eſſet iuſtum, ſed forte quia apud Barbaras gentes ita erat introductum. Quocirca non ſolum innocentem ſeruum non poteſt dominus interficere, ſed neque etiam nocentem, & dignum tali pœna; ſed debet illum tradere iudici, vt de cauſa illa cognoſcat.

Tum quia eſt contra ius naturæ, vt quiſpiam ſit ſimul actor, & iudex; vel quod ſit iudex in cauſa propria, quod accideret, ſi licitum eſſet domino ſeruum ſuum priuata ſua authoritate occidere. Tum quia, præceptum illud *Non occides*, generaliter vetat, ne aliquis ſua priuata, & propria authoritate occidat, ſed ſolus iudex, cui id ex officio incumbit. Vnde ſi dominus aut vitam, aut membrum a ſeruo eripiat, vel immoderatis laboribus inedia, nuditate, vel iniuſto ſupplicio, aut aliqua alia ratione indebita, & quæ vim coercitiuã domini in ſeruum excedat, valetudini, aut corpori eius noceat, vel aliquid contra ſalutem ſpiritualem eius præcipiat, aut alia iniuria indebite eum afficiat, peccat mortaliter, & pro ratione damni, & iniuriæ cogi poteſt, & debet a iudice ad reſtitutionem damni ipſi ſeruo, aut eius hæredibus faciendam, iuxta notata in l. vix. iuncta glo ibi. ff. de iudicijs. & l. 1. ff. de offic. præfecti vrbis, §. Quod autem. & Inſtitut de ijs, qui ſunt ſui, vel alieni iuris, §. vlt notatque Panorm in cap Nouit. num. 48. de iudicijs S. Anton. part. 3. tit. 3. c 6. § 7. Ludouicus Molina de iuſtit a. tom 2 tract 2. diſp. 38. Michael Salon 2. 2. tract de dominio. quæſt 3 artic. 1. dub. 2. & alij.

36 Quæ omnia confirmari poſſunt ex capitul. 21. Exod. vbi dicitur *Qui percuſſerit ſeruum, aut ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis*, id eſt, homicidij, *Reus erit*. Et infra. *Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui, aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit. Dentem quoque ſi excuſſerit ſeruo aut ancillæ, ſimiliter dimittet eos liberos.* Et quamuis hæ leges, quia iudiciales erant, ceſſauerint, æquitate tamen nitebantur; vnde tenetur homo etiam hodie iure naturæ, qui ſimilia crimina, & iniurias in ſeruum ſuum commiſerit, competentem ſatisfactionem ſeruo ſuo facere, quatenus poteſtatem ſibi in ſeruum conceſſam exceſſerit. Et quidem tantum poteſt eſſe damnum, tum corporale, tum ſpirituale, vt non minus, quam libertate compenſetur: vt de damno corporali conſtat Exod. 21. & in dicta l. 1. § quod autem, ff. de offic. præfecti vrbis & d. §. vlt. Inſtit. de ijs, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. Et de ſpirituali damno tradunt S. Ant. Molina & alij & colligitur ex l. ſi lenones. C. de Epiſcopis. vbi ſtatuitur, quod ſi domini ancillis neceſſitatem peccandi impoſuerint, liceat Epiſcopis eas ſeruitute liberare, libertate in pœnam delicti dominorum eas donando. Immo ſi dominus ille admonitus nolit deſiſtere, licite poteſt ſeruus fugere.

37 Dubium maius, & difficilius eſt, An ſerui ita ſint dominorum ſuorum, vt quicquid lucrentur, dominis ſuis acquirant?

Ratio difficultatis eſt quia leges ciuiles Romanæ communes generaliter dicunt, ſeruos acquirere Dominis ſuis, quicquid acquirunt, vt ex §. primo inſtitu de ijs, qui ſunt ſui vel alieni iuris, & ex pleriſque alijs iuribus conſtat; & Inſtitu. per quas perſonas cuique acquiritur dom. §. Item vobis, dicitur. *Item vobis acquiruntur, quæ ſerui veſtri ex traditione nanciſcuntur; ſiue ex donatione, ſiue ex legato, ſiue ex quauis alia cauſa acquirãt, hoc erit vobis ignorantibus obueniens; ipſe enim ſeruus qui in poteſtate alicuius eſt, nihil ſuum habere poteſt*, &c. & ſimilia habentur, ff. de acquirend. rerum domin. leg. etiam inuitis.

In hac re Sotus lib. 4. de iuſti. q. 2 art 2. poſt concluſ. 3. docet, ſeruos, qui ſe vendiderunt, nihil poſſe ſibi acquirere, ſed quicquid acquirunt, quocunque titulo acquiſierint, eſſe dominorum ſuorum: captos verò in bello non eſſe dominos eorum, quæ quotidiano labore lucrantur, ſed ſolum eorum quæ uel dono ſuſceperint, vel hæreditario iure, vel ludo licito lucrati fuerint. Quia cum non ſua ſponte in illam conditionem inciderint, non eſt eorum miſeria tanta afflictione coercenda: quandoquidem vt eſt in Regula iuris, reg odia. de regu in 6. fauores ampliãdi ſunt, pœnæ vero reſtringendæ.

At verò Petrus de Arra. 2. tract. de dominij obiecto vult

cau-

Digitized by Google

eandem, & illorum, & iſtorum conditionem, adeo vt quicquid vterque acquirat, non ſibi ſed domino ſuo acquirat. Quia cum in dicto §. *Item vobis*. nulla facta ſit diſtinctio inter ſeruum captum in bello, & emptum pretio, vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. In hac re tria mihi dicenda videntur, ex quibus, & authores inter ſe conciliari poterunt, & rei veritas explicari, iuxta ea quæ tradunt Michael Salon 2.2. tracta. de dominio, quæſtione tertia, articul. primo, dubio ſecundo. Petrus Nauarr. libro tertio, de reſtitut. capit. tertio 3. dub. quinto, numero 216. Ludouicus Lopez parte ſecunda inſtructiu conſcien. capitulo ſecundo, Ludouicus Molina de iuſtitia tomo 1. tract. 2. diſput. 38. & Emanuel Sa. in Aphoriſmis in uerb. ſeruitus.

Primum eſt, ſi loquamur de iure ciuili communi, nulla in hoc inter ſeruos bello captos, & pretio emptos uidetur eſſe differentia, cum, vt recte notat Petrus de Arragona, leges ciuiles generaliter, & indiſtincte de ſeruis loqui videantur.

Tribuit namque dominis ius ad omnes ſeruorum ſuorum operas, quas recta ratio poſtulat, vt pro eorum conditione, ac viribus præſtent, ad omnes eorum fructus, ut ad partus ancillarum, & ad reliqua emolumenta, quæ ex eis commode percipi potuerint, adeo vt quicquid vel donatione, vel teſtamēto, aut ab inteſtato, vel quacunque alia ratione acquirant, non ſibi, ſed dominis acquirant.

Immo verò cum iuſto bello capti ex miſericordia temporalem mortem in perpetuam commutauerint, multo magis alia omnia commoda, & iura in dominorum utilitatem tranſtuliſſe cenſentur.

39 *Secundum eſt*, quantum ad ſeruus in bello captos opinio Soti verior, & communior eſſe uidetur, adeo vt putem leges ciuiles in hoc contraria conſuetudine, & vſu eſſe abrogatas, unde in multis caſibus ſerui huiuſmodi ſibiipſis precium acquirere, verumque dominium comparare poſſunt.

Primo quidem ſi cum eo paciſcatur dominus, ut quotidie, aut ſingulis hebdomadibus, menſibus, aut annis tantum pecuniæ ad ſe alendum habeat, & reliquum quod lucratus fuerit, ſibi acquirat: Tunc enim ſi ex pecunia ſibi data ad alimenta aliquid ſibi ſubtrahit, illud non domino, ſed ipſi lucratur; Qua ratione in Luſitania multi ſerui propria pecunia ſeipſos redimere dicuntur, intercedente tali pacto inter ipſos, & dominos eorum.

Quamuis enim inter dominum, & ſeruum, ea ratione qua ſeruus eſt, neque amicitia, neque iuſtitia ſit, ea tamen ratione, qua homo eſt, vtrumque eſſe poteſt, ut Ariſtot. lib. 8. Ethico. capitu. 11. docet, & tenetur in hoc caſu dominus promiſſum, & pactum obſeruare.

Secundo lucratur ſibi ſeruus quicquid dominus tacite, vel expreſſe liberaliter ſibi donet, aut velit eum tanquam ſuum habere, vel ex alterius donatione vel ex ludo, aut alia quacunque ratione. Donatio enim libere per dominum facta, abſque cauſa reuocari non poteſt.

Tertio etiam lucratur ſibi ſeruus, ſi aliquis tertius donet, aut relinquat aliquid illi, ea tacita, vel expreſſa conditione, vt ſit ſerui, & non domini. Vt ſi verbi gratia diceretur, dono, aut relinquo ſeruo Petri tantum, vt ſe redimat.

Poteſt enim vnuſquiſque de bonis ſuis diſponere, vt uoluerit, & conditionem aliquam eis imponere, ita vt ſeruo, & non domino acquiratur eorum dominium.

Quarto lucratur ſibi ſeruus, quicquid eſt ipſi datum ob iniuriam, vel damnum ipſi illatum. Aliquando enim dominus damnum infert ſeruo, amputando ſibi membrum, & punitur a Republ. vel Principe, vt ſeruo ſuo tot aureos ſoluat, tunc ſeruus ille pecuniam datam ſibi, non domino acquirit.

Idemque dicendum eſt, ſi ab aliquo alio reſtituantur aliquid pro damno, vel iniuria ſibi illata. Quia enim reſtituuntur pro damno, & iniuria ſibiipſi facta, qua homo eſt quoad ea, quæ domino non ſubiacent, vere illorum dominium ſibi, & non domino acquirit.

Quinto, ſi aliquid lucratur ludo, aut alia negociatione, bonis illis quorum eſt dominus, ſine ullo præiudicio domini, id totum ſibiipſi, non domino acquirere cenſetur. Atque adeo his omnibus modis peculium ſibi acquirit, quo poſſit ſeipſum poſtea redimere vt colligi poteſt ex lege prima, §. ſeruos ff. de officio præfecti urbis, & leg. xix, ff. de iudiciis, quibus in locis habetur, poſſe ſeruos ſe redimere. Ergo eorum dominium ſibi acquirere poſſunt, alioquin enim non poſſent ſeipſos redimere.

40 *Tertium eſt*. Quoad ſeruos emptitios, qui ſi quando ſe vendiderunt, & ſe, & ſua iura omnia uendiderunt, & quicquid in poſterum habere poterant, tunc quicquid lucrantur, aut quotidiano labore, aut ludo, aut ipſis donatione, aut iure hæreditario euenit, eſt dominorum, vt conſtat ex ipſa venditione eorum.

Sin autem ſe tantum, & ſuas operas, non autem omnia iura ſua, vendiderunt, tunc quicquid labore quotidiano, aut ludo diebus quibus laborandum eſt, acquirunt, domini eſt; cetera vero quæ eis eueniunt, ipſorum ſunt. Vnde ipſorum eſt, quod vel diebus feſtis, aut aliis diebus extra opera, ad quam die illa tenebantur, acquirunt; itemque ea, quæ eis dono, aut hæreditate eueniunt. Ratio eſt manifeſta, Quia dominus non habet maius ius in ſeruos iſtos quam quod per emptionem in ipſos acquiſiuit; maxime cum ſeruitus odioſa ſit, & non extendenda niſi ad ea, quę in contractu emptionis, & venditionis expreſſa ſunt. Et de ſeruis, eorumque ſtatu hactenus dictum ſit.

De uſu, & uſufructu quarum rerum ſint, & quomodo a Dominio, & inter ſe diſtinguantur. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *An in rebus vſu conſumptibilibus poſſit eſſe vſus, aut vſuſfructus.*

2 *Quas obligationes habeat fructuarius.*

3 *An cautio ſit de ſubſtantia contractus adeo, vt niſi detur huiuſmodi cautio, contractus ſit inualidus.*

4 *An fructuarius ſoluere teneatur debita a proprietario contracta.*

5 *Quot, & quibus modis finitur, & amittatur vſusfructus.*

7 *An ſi confiſcantur alicuius bona, finiatur alicuius vſusfructus, quem habet in illis bonis, ita vt ad proprietarium redeat, an tranſeat vſusfructus ad fiſcum.*

8 *An per ingreſſum vſufructuarij in religionem, & profeſſionis emiſſionem finiatur vſusfructus, redeatq. ad proprietarium, an vero tranſeat ad Religionem.*

9 *An ſi pater habens vſumfructum in bonis aduentitijs filij, profiteatur religionem, finiatur vſusfructus ita, vt redeat ad proprietarium id eſt, filium, an vero tranſeat ad monaſterium.*

10 *An fructuarius poſſit libere per aliquem contractum transferre vſumfructum in alium.*

11 *An in rebus vſu conſumptibilibus diſtinguatur vſus a Dominio, ita vt vſus poſſit eſſe apud vnum, & dominium apud alterum.*

Vſus facti, & vſus Iuris quid ſint.

12 *Prima opinio affirmantium in vſu conſumptibilibus uſum non diſtingui, quæ probatur authoritate, & ratione.*

13 *Opinio aliorum aſſerentium in rebus unico actu conſumptibilibus vſum diſtingui, quæ opinio Authori videtur probabilior, eamque ampleƈtuntur omnes Minores, quorum gratia præcipue hæc quæſtio mouetur.*

14 *Soluuntur argumenta in contrarium ſuperius allata.*

15 *An de facto ſeparetur vſus a Dominio in rebus vſu conſumptibilibus, maxime autem controuertitur de minoribus propter decreta Summorum Pontificum.*

16 *Nicolaum 3. & Ioan. 22. vere non diſſentire demonſtratur.*

17 *Chriſtum & Apoſtolos nihil proprium habuiſſe in communi vel particulari ſecundum Nicolaum. Pa. 2. & idem hæreticum eſſe ſecundum Ioan. 22. facile reconciliatur.*

18 *Nec diſſentiūt inter ſe licet vnus videatur aſſerere vſum diſtingui a Dominio in cōſumptibilibus, alter non diſtingui.*

19 Quæ-

19 *Quomodo Minoritæ, ſeu Franciſcani non habeant dominium, & proprietatem rerum in communi vel in particulari, & nu. ſeq.*

20 *Ante actualem vſum, & conſumptionem rerum vere illos dominium non habere ſicut decuit Nicolaus 3. oſtendis, & quare.*

21 *Ius quod habent Minores, partim excedit ius, quod habet vſuarius, vel vſufructuarius in rebus ad vſum ideſt vſumfructum conceſſis, partim minus.*

22 *Quomodo vſus, & vſusfructus in rebus immobilibus inter ſe diſtinguuntur.*

23 *Vſuarius non poteſt ius ſuum ad alium transferre, vſufructuarius poteſt.*

24 *Vſuarius nihil tenetur expendere in adminiſtratione, et conſeruatione rei, qua vtitur, vſufructuarius tenetur.*

CVm in ſuperioribus quid vſus, & vſusfructus ſit, explicatum ſit, reſtat, vt in hoc capite exponamus quarum rerum poſſit eſſe vſus, vel vſusfructus, vt ſic melius naturam dominij intelligamus. Quæ omnia propoſitis quibuſdam dubijs abſoluemus.

1 PRIMVM DVBIVM eſt, an in rebus vſu conſumptibilibus poſſit eſſe vſus aut vſusfructus? Pro cuius explicatione ſciendum eſt, Res illas dici vſu conſumptibiles, quarum vſus non eſt niſi rei diſtractio, & conſumptio, vt eſt v.g. pecunia, cuius vſus eſt illam in alterius dominium transferre, & panis, cuius vſus eſt ipſum comedere. Res autem iſtæ, quæ conſumuntur vſu conſiſtunt in pondere, numero, & menſura; in numero, qualis eſt, pecunia; in pondere vero, & menſura conſiſtere dicuntur res liquidæ, & aridæ, quæ res in iure functionem habere dicuntur. Dicitur autem res aliqua habere functionem, quando vna res fungi poteſt vice alterius ſine vllo creditoris detrimento, vt ſi mutuat mihi frumẽtum, & ego rurſus ei reddo aliud frumentum numero, & ſic de ceteris. Res vero illæ dicuntur non conſumpnbiles vſu quarum vſus non eſt conſumptio, vt agri, domus, & huiuſmodi. His ita prænotatis tria mihi dicenda videntur.

Primum eſt, vſum, vel vſumfructum proprie non eſſe in rebus vſu conſumpnbilibus. Ratio eſt manifeſta, quia ut diximus ſupra, uſus, uel uſusfructus eſt ius utendi, uel fruendi rebus alienis, ſalua illarum ſubſtantia. Si igitur res aliqua uſu conſumatur, non habet uſum, uel uſumfructũ, ut colligitur euidenter ex § conſtituitur. Inſt. de uſufructu.

Vnde cum ius ciuile ſtatuit, poſſe quem ex teſtamento legare uſum uel uſumfructum rei uſu conſumptibilis, ut patet ex toto fere titul. ff. de uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur, uel minuuntur: uere talis uſus uel uſuſfructus non eſt aliud quam mutuum: quia uere transfertur dominium rerum in legatarium cum obligatione non reſtituendi eandem rem ſpecie, ſed aliam numero, quod uere eſt mumum.

Et per ſimilitudinem quandam mutuum iſtud in iure dicitur uſusfruct. quia, ſicut diximus ſupra, legari ſolet ex teſtamento uſusfructus rei, ut fructuarius habeat, unde uiuat poſt mortem teſtatoris; ita etiam mutuum iſtud legari ſolet ex teſtamento, ut legatarius poſt mortem teſtatoris pecuniam, uel aliam rem uſu conſumptibilem ſibi legatam habeat tanquam propriam, cum obligatione tamẽ reddendi tantam aliam pecuniam, quantam accepit, aut tantam pecuniam, quanti ſunt æſtimatæ, ita ut legatarius teneatur cautionem præſtare iuxta ea, quæ inferius dicemus.

Secundum eſt, uſus, & uſusfructus conſiſtunt præcipue in rebus immobilibus, quales ſunt agri, & domus, & alia, quæ non conſumuntur uſu, ut conſtat.

Tertium eſt, In rebus mobilibus, quæ non conſumuntur uſu, quamuis aliquo modo minuantur, ut ſunt ueſtes, libri, uaſa & huiuſmodi, conſiſtit etiam uſus, uel uſusfructus; & etiam in rebus ſe mouentibus, id eſt, animalibus, ſiue ſint bruta, ſiue homines, ut ſunt ſerui, & ancillæ, & etiam homines liberi, qui operas ſuas alicui uel ad tempus uel ad perpetuum locauerunt. quæ omnia colliguntur ex c. cum conſtet, & gloſſa ibid. de pignoribus, ubi multa de uſu, & uſufructu traduntur.

Qua in re hoc vnum adnotandum eſt, quoad partum ancillæ, quod licet quantum eſt ex parte iuris naturalis, vel gentium nihil ſtatutum ſit, ad quem pertineat; quantum tamen eſt ex parte iuris ciuilis communis certum eſt, quod quando vſusfructus ancillæ alicui conceditur, partus illius ad dominum ſeu proprietarium pertinet nõ autem ad fructuariũ, vt habetur in l. vetus, ff. de vſufructu.

Ratio eſt, quia homo ex ſua conditione eſt liber: & conſequenter fructus hominis ex conditione ſua liber eſt. Vnde ſi iure gentium quiſpiam effectus ſit ſeruus alterius, fructus illius pertinet etiam ad dominum, idemque tradit Ludouicus Molina de iuſtitia. tomo primo, tracta. ſecundo, diſp. 7. fructus verò animalium, & arborum regulariter ad fructuarium pertinet. §. in pecudum. Inſt. de rerum diuiſione.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, quas obligationes habeat fructuarius?

Reſpondeo cum gloſſa, & Panormita. in capitulo cum conſtet. de pignoribus, Syluest. in verb. vſus, quæſtio. quarta, quinta, & ſexta, Molina de iuſtit. tract. 2. diſput. 7. Tres potiſſimas habere.

Prima eſt, quod tenetur ad expenſas neceſſarias ad rei conſeruationem l. vſufructu legato & l. hactenus. ff. de vſufruct. & leg. eum ad quem. Cod. tit. eodem.

Ratio eſt, quia vſusfructus eſt ius vtendi re aliena, ſalua eius ſubſtantia. Intelligitur tamen, vt diximus capit. 3. dummodo expenſæ ſint paruæ, ſi enim ſint magnæ, pertinent ad proprietarium. Quæ autem expenſæ dicantur paruæ, & magnæ, iudicis prudentis arbitrio relinquitur.

Secunda eſt, quod tenetur ad ſoluenda tributa, & collectas, & omnia onera, quæ præſtantur ex re fructuaria, vel occaſione illius, vel quæ rei fructuariæ imponuntur. l. vſufructu relicto ff de vſufructu & l hactenus. ibid.

Ratio eſt, quia qui ſentit commodum, ſentire debet & onus. Vnde ſi res fructuaria obligatur ſoluere aliquid vel propter aquæ ductum, vel propter cloacas, uel propter tranſitum exercitus, uel propter aduẽtum Regis, uel propter refectionem pontis, aut uiæ communis fructuarius illud ſoluere tenetur & idem dicendum eſt de ſolo uſuario, u. g. ſi concedatur alicui domus, tenetur ad expenſas. l. ſi domus. ff. de uſu & habit. Syluest. uerbo. uſus. q. 9. uerſ. Tertiam.

Tertia eſt, quod tenetur ad cautionem idoneam dandam proprietario, cap. cum conſtet. & glo. ibi de pignoribus. Solet autem dare cautionem pignoratitiam uel fideiuſſoriam ob maiorem ſecuritatem: pignoratitia dicitur illa, quando datur pignus; fideiuſſoria dicitur illa, quando dantur fideiuſſores; aliquando autem datur tantum iuramentum quæ dicitur cautio iuratoria.

Vnde quando in iure dicitur, quod danda ſit cautio idonea, & ſufficiens, intelligitur de cautione pignoratitia, uel fideiuſſoria, quando tamen talis cautio commode dari non poteſt, ſatis eſt, quod detur cautio iuratoria, uel promiſſoria. Danda uero eſt cautio idonea de duobus; primo quidem quod utetur, uel fruetur re aliena arbitrio boni uiri, hoc eſt, quod utetur re illa, quemadmodum uir bonus re ſua propria uti ſolet.

Secundo, Quod finito tempore reſtituet rem integram, hoc eſt, ſi ſit res, quæ non conſumitur nec minuitur uſu, reſtituet integram rei ſubſtantiam: ſin autem ſit res, quæ uel conſumitur omnino, uel minuitur uſu, reſtituet id, quod ſupereſt de illa re, rei conſumptæ æſtimationem capit. ult. de pignoribus, & glo. & Panormit. ibidem. Syluest. uerb. vſus. q. 4. & Ludouicus Molina de iuſtitia. tomo. 1. tracta. 2. diſp. 7.

3 *Controuerſia* tamen eſt inter Doctores an cautio ſit de ſubſtantia huius contractus, adeo vt inualidus ſit contractus, niſi detur huiuſmodi cautio. Quidam apud Syluest. in verb. vſus. quæſtio. 5. dicunt inualidum eſſe contractum reſpectu rerum, quæ vſu conſumuntur omnino, vt pecunia, panis &c. vel vſu minuuntur, vt ſunt veſtes, libri &c. Secus autem in rebus, quæ non pereunt vſu, vt eſt domus, ager, &c. Sed omiſſis his RESPONDEO. Cautio aliqua, loquendo ſimpliciter & abſolute, non eſt de ſubſtantia huius contractus, cum vt notatur in leg. 1. Cod. de

vſufru-

vſufructu. multi caſus ſint, in quibus non requiritur cautio, vt validus ſit vſufructus, puta, quando fiſcus conſtituitur fructuarius rei. Item in bonis aduentitijs filij, in quibus quamuis pater habet vſumfructum, non requiritur tamen vt pater det cautionem. Item non requiritur cautio, quando certum eſt proprietatem re ad fructuarium peruenturam; In alijs vero caſibus requiritur neceſſario ſecundum leges ciuiles, vt detur cautio, ut colligitur ex leg. ſi cuius. & leg. ſequenti, ff. de uſufructu. & leg. 1. & ſeq. ff. Quemadmodum uſufructuarius caueat, & l. ſecunda, & ſeqq. ff. de uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur & l. 1. & 4. Cod. de uſufructu. & leg. penultima. C. ut in poſſe leg. & capit. ult. de pignorib. & gloſ. & Panor. ibid. & Sylueſt. uerb. uſus quæſt. 5. & 6. & alijs.

Immo uero in caſibus, quibus ſecundum leges requiritur cautio, ſi fructuarius non præſtet cautionem, ſi petatur a proprietario, aut doloſe, uel malitioſe dare cautionē protrahit, non facit fructus ſuos. Quia ſecundum leges, ut ualidus ſit uſuſfructus, requiritur cautio idonea. Ergo ſi illa non detur, poſtquam eam proprietarius perijt, nō erit ualidus contractus, & proinde tanquam malę fidei poſſeſſor fructus ſic perceptos reſtituere tenetur.

Si tamen non fuit petita cautio à proprietario cum poſſet eam petere, nec eſt dilata cautio doloſe, uel malitioſe, tunc fructuarius facit fructus ſuos. Ratio eſt, quia in hoc caſu eſt bonæ fidei poſſeſſor. eo quod tacite conſentit proprietarius, aut ſaltem fructuarius eam commode præſtare non potuit, iuxta ea, quæ tradunt Gloſ. in l. ſi cuius ff. de uſufructu. Panor. in d. c. ult. de pignoribus, & Syluest. uerb. uſus. quæſt. 6.

4 *Pari* ratione difficultas eſſe poteſt, An fructuarius ſoluere teneatur debita a proprietario contracta, verbi gratia. Reliquit Petrus Paulo vſumfructum ſuorum bonorum, an teneatur Paulus ſoluere debita contracta a Petro? Quicquid in hac re diſputant Doctores in leg. final. ff. de vſufructu legat. communis opinio eſt, quam docent Barth. ibi, & Syluest. verbo. vſus. quæſtio. 9. verſicul. Quartum.

Quod quotieſcunque aliquis relictus eſt vſufructuarius omnium bonorum alterius, tenetur ſoluere debita eius. Ratio eſſe poteſt, quia bona alicuius non putantur eſſe niſi prius deductis debitis. Si quis igitur relictus ſit vſufructuarius omnium bonorum alterius intelligitur deducto omni ære alieno. Vbi autem relictus eſſet fructuarius tantum tertiæ, quartæ, vel quintæ partis &c. bonorum alterius, ſolùm tenetur ſoluere debita alterius pro parte; Ratio eſt, quia qui ſentit lucrum, ſuſtinere debet etiam & onus. Quando autem relinqueretur fructuarius in bonis certis alterius, puta in vinea, vel domo certa in tali caſu non tenebitur alterius debita ſoluere, vt ex d. l. final. & DD. citatis colligi poteſt.

5 TERTIVM DVBIVM eſt, Quot, & quibus modis conſtituatur vſuſfructus?

Reſpondeo in vniuerſum duobus modis conſtituitur; Primo lege, & talis dicitur vſuſfructus legalis, quia ſ lege eſt conſtitutus; & ſic pater ex iure ciuili communi habet regulariter vſumfructum in omnibus bonis aduentitijs filij ſub patria poteſtate conſtituti, non autem in bonis eius caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus, vt colligitur ex leg. Quæcunque, & leg. cum oportet. Cod. de bonis, quæ liberis. Dixi, *Regulariter*, quia ſunt aliqui caſus, in quibus pater non habet vſumfructum in bonis aduentitijs filij familias.

Primus eſt, quando aliquis donat, aut relinquit aliquid filio nolente & recuſante patre, vt filius acceptet, tunc. n. ſi non obſtante patris voluntate id obtineat, vſuſfructus illius rei non pertinebit ad patrem. leg. fin. § Sin vero pater. Cod. de bonis, quæ liberis. Gloſ. in authentica. Idem eſt. Cod. tit eodem.

Secundus eſt, Quando aliquid a Rege, Regina, vel Principe donatum ſit filio, aut filiæ familias; tunc enim quia reputatur id tanquam caſtrenſe, ſiue id mobile, ſiue immobile ſit, pertinet ad filium, & non ad patrem. leg. cū multa. C. de bonis, quæ liberis.

Tertius eſt, Quando aliquid ex dono, aut teſtamento relinquitur filio ſub ea conditione, vt filius, & non pater habeat vſumfructum. Poteſt enim quis diſponere de re ſua prout voluerit. In authentica. Excipitur C. de bonis, quæ liberis. & facit etiam leg. ſi forte. ff. de caſtrenſ. pecul.

Quartus eſt, Quando pater relinquit filio vſumfructū bonorum aduentitiorum. leg. cum oportet. §. non autem. verſ. Sin autem. C. de bonis quæ liberis. Poteſt enim pater libere cōdonare filio eiuſmodi vſumfructum, immo quoties ſciens & prudens permittit filium accipere vſumfructum ſuorum bonorum, ſuaque bona aduentitia, cenſetur tacite illum ei condonare.

Quia tamen per eiuſmodi ſcientiam, & patientiam non cenſetur pater plus eiuſmodi uſuſfructus donare, quam id quod patitur filium accipere, inde eſt, quod poterit poſt tempus vſurpare denuo ſibi uſumfructum eorum bonorum filij.

Secundo, conſtituitur uſuſfructus ex priuata & libera hominis diſpoſitione. & talis uſuſfructus ad differentiam legalis. dicitur conuentionalis & talis aliquando conſtituitur per ultimam teſtatoris uoluntatem; aliquando per donationem inter viuos; aliquando per uenditionem: aliquando per commutationem; aliquando per alios contractus, vt colligitur ex l. omnium. & l. vſufr. plurib. ff. de vſufruct. & Inſtit. de vſufructu. §. vſufructus. Syluest. verbo. vſus q. 2. Lud. Molina. de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp. 8. & alijs communiter.

6 QVARTVM DVBIVM eſt, quot, & quibus modis finitur & amittitur vſuſfructus?

Reſpondeo, amitti poſſe quinque modis, vt colligitur ex § finitur Inſtit. de vſufructu. & ex ff. tit. quibus modis. vſuſfructus amittatur. Syluest. verb. vſus q. 11. *Molina vbi ſupra diſp. 9.* & alijs.

Primo morte naturali ipſius fructuarij, gloſ. pen. in cap. fina. de pignoribus. Inſt. §. citato. & l. corruptionem. Cod. de vſufructu. quod ſi plures ſint vſufructuarij, & moriatur vnus, non reuertitur ad proprietarium vſufructus, ſed tranſit ad alterum uſufructuarium. ff. de uſufruct. per totum. & ff. quibus modis uſuſfructus amittit. l. excepta, & ſolum reddit ad proprietarium, ſi omnes moriantur. Inſtitut. eodem. §. 1. Et ſi relinquatur alicui, donec filius pupillus ad pubertatem uenerit, & ille ante pubertatem moriatur, durabit uſuſfructus ad ætatem completā.

Sin autem conſtituatur, ut ad hæredes fructuarij tranſeat, intelligitur de hæredib. proximis, & non de remotis. l. antiquitas C. de uſufructu. Quod ſi relinquatur alicui ſub certo tempore, puta dum furioſus reſipuerit, & antequam reſipiſcat moriatur, durabit toto illo tempore uſufructuarij, quia potuit tota uita ſua in furia perſeuerare. l. ambiguitatem Cod. eod. & Syluest. loco citato. At ſi uſuſfructus ciuitati, communitati, eccleſiæ, uel loco pio ſine temporis præfinitione relinquatur, durabit per ſpatium centum annorum, ut habetur in leg. an uſuſfructus. ff. de uſufructu. Hoc enim cenſetur tempus uitæ longæui hominis.

Secundo, finitur vſuſfructus morte ciuili ipſius fructuarij; quia vſuſfructus eſt ius perſonale, vnde finitur finiente perſona, cui competit. Quæ ratio in morte ciuili, & naturali æque procedit. Quia verò mors ciuilis in iure dicitur capitis diminutio, quæ eſt triplex, Maxima, Media, & Minima. *Maxima eſt*, quando quis amittit ciuitatem & libertatem, puta, quia ob delictum damnatur ad metalla in perpetuum, cui pœnæ nunc correſpondet damnatio ad triremes, & talis efficitur & dicitur ſeruus pœnæ. Item ſi beſtijs ſubijcitur, vt habetur Inſtit. Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur §. pœnæ ſeruus. Item qui pœna mortis damnatur, talis enim libertatem, & ciuitatem amittit, & pœnæ ſeruus dicitur l. qui vltimo ſupplicio. ff. de pœnis. Maxima item capitis diminutio eſt, quando quis maior 25. annis patitur ſe vendi, vt potiatur pretio. Inſt. de capitis diminutione §. maxima. Item qn̄ libertus ob ingratitudinem in patronū commiſſam redigitur in ſeruitutē.

Media eſt, quando quis amittit ciuitatem, non autem libertatem, vt cum alicui aqua & igni eſt interdictum, quando propter delictum deportabatur in inſulam relegatus. Inſtit. de capitis diminutione. §. minor. cui nunc reſpondet

Digitized by Google

ſpondet exilium perpetuum.

Minima eſt, quando quis nec ciuitatem amittit, nec libertatem ſed ſolum mutat ſtatum, quod accidit his, qui ſui iuris erant & facti ſunt iuris alieni; Ideo cum dicitur vſumfructum amitti capitis diminutione vſufructuarij, intelligitur de *Maxima*, & *media*, non autem de *minima*, vt colligitur ex leg. ſi ſocietatem. ff. pro ſocio. & Inſtitu. de vſufructu. §. finitur & leg. corruptionem, Codic. titulo eodem. Syluest. in uerbo vſus. quæſt. 11. verſic. Secundo & Ludou. Molina. de iuſtit. to. 1. tract. 2. diſp. 9. & alijs communiter.

Tertio finitur vſusfructus interitu rei fructuariæ. vt verbi grana, ſi ædes incendio conſumantur aut corruant, tūc enim ita finitur vſufructus, vt neque areæ vſufructus maneat, vt habetur Inſtitut. de vſufructu. §. finitur, verſic. eo amplius. Syluest. verſic. vſus. quæſtio. 11. verſic. Tertio. Ludouic. Molin. vbi ſupra. Ratio eſt, quia vſusfructus eſt ſeruitus perſonalis. qua res illa ſeruit alicui. Ergo pereunte re, in qua habetur vſusfructus. perit & ſeruitus

Quarto, finitur vſusfructus ex hoc, quod fructuarius cedit vſumfructum proprietario, hoc eſt, libere remittit proprietario vſumfructum. §. finitur. Inſtit. de vſufructu. verſ. item finitur:

Quinto finitur vſusfructus ex eo quod proprietatem acquirit fructuarius, id eſt, habuit quis prius vſumfructum; & poſtea acquirit proprietatem. §. finitur. Inſtitu. de vſufructu, & ſic dicitur in iure, vſumfructum conſolidari. Sicut in eccleſiaſticis idem dicitur de penſione, quando penſionarius incipit eſſe beneficiarius. Hæc igitur omnia, cum certa ſint apud omnes, in quibuſdam tamen caſibus res dubia eſt, quando finiatur vſusfructus. Vnde ſit in ordine

QVINTVM DVBIVM, an ſi confiſcantur alicuius bona. finiatur vſusfructus quem habet in illis bonis, ita vt redeat ad proprietarium, an verò tranſeat vſusfructus ad fiſcum.

Reſpondeo cum Anto. Gomeſio. tom. 2. Variar. reſo. cap. 15. numer. 16. & Ludo. Molina de iuſt. tom 1. diſp 9. tract. 2. ſi fructuarius propter delictum damnetur. ita vt confiſcata ſint eius bona, conſequenter vſusfructus, quem habet, tranſit ad fiſcum, quia per confiſcationem omnia bona applicantur fiſco vſusfructus autem computatur inter bona ſua, mortuo autem delinquente, cuius bona confiſcata ſunt, vſusfructus regreditur ad proprietarium. interim verò dum delinquens viuit, tota commoditas vſusfructus pertinet ad fiſcum. Excipitur autem crimen hæreſis, eo namque per patrem commiſſo, vſusfructus, quem habuit pater in bonis aduentitijs filij, ſtatim redit ad filium, & non ad fiſcum ex Iacobo Simancha. de cathol. inſtitu. tit. 9. num 81. & Molina loco proxime citato. Ratio eſt. quia iuris diſpoſitione ob huius delicti atrocitatem, a puncto commiſſi criminis ita egreſſus eſt filius patriam poteſtatem, vt quantumuis crimen ignoretur. nullum amplius vſumfructum retinebat pater in bonis aduentitijs filij. Atque ita ante ſententiam condemnatoriam vſusfructus pertinebat ad filium, unde poſt ſententiam non eſt priuandus filius bonis ſuis, quæ antea pertinebant ad illum.

Econtra vero ſi bona filij familias, ob crimen hæreſeos, quod commiſit ipſe filius, confiſcentur etiamſi Simanchas vbi ſupra titu. 9. num. 18. uelit confiſcari ſi Simanchas ubi ſupra tit. 9. num. 18. uelit confiſcari etiam uſumfructum, quem pater catholicus in bonis aduentitijs talis filij habebat, eſto filius reconcilietur: Molina tamen ubi ſupra rectius docet id ſolum uerum eſſe, quoad uſumfructum bonorum, quæ filius poſt crimen commiſſum acquiſiuit, eo quod talia bona iam non ad patrem (cuius iam poteſtatem per crimen hæreſis egreſſus eſt) ſed ad fiſcum pertinent: at uerò quoad uſumfructum bonorum. quæ antea acquiſierat, & quæ iam erant patris, cenſendum erit uſumfructum eorum pertinere ad patrem, & non ad fiſcum. uſque ad mortem naturalem patris, eſto filius relaxetur brachio ſeculari. aut alia ratione ante patrem è uita diſcedat. Quia factum uituperabile filij quoad bona antea acquiſita, præiudicare non poteſt iuri patris iam antea acquiſito,

Addunt tandem Simanchas nume 19. & Molina ubi ſupra quod ſi bona alicuius confiſcantur, quorum dominiū per mortem illius aut ſub aliqua alia conditione pendēte in futurum, deuenire debebat ad alium, interim dum ita condemnatus uiuit, aut conditio illa non impletur, commoditas uſusfructus eorum bonorum pertinet ad fiſcū, non vero ad eum, ad quem dominium eorum bonorum debetur. vt colligitur expreſſe ex l. Statius Florus. §. Cornelio. ff. de iure fiſci. vnde ſi ei, qui Maioratum, aut alia bona vinculata poſſidet bona ob delictum confiſcentur, commoditas bonorum ita vinculatorum pertinet ad fiſcum, interim dum viuit. vt præfati authores tradunt.

8 SEXTVM DVBIVM eſt an per ingreſſum vſufructuarij in religionem, & profeſſionis emiſſionem finiatur vſusfructus, redeatque ad proprietarium, an verò tranſeat ad religionem? Intelligitur autem hæc difficultas de alijs vſufructuarijs a patre in bonis aduentitijs filij, de hac n. re agemus dubio ſequenti, vt v. g. ſi filius, aut aliquis alius habeat vſumfructum & religionem profiteatur, an vſusfructus ille per ingreſſum, & profeſſionem extinctus ſit ita vt reuertatur ad proprietarium, an verò tranſeat ad monaſterium? In hac re communis opinio eſt, non finiri vſumfructum, ſed reſidere in monacho, ita vt tota commoditas pertineat ad monaſterium, interim dum talis monachus viuit; mortuo autem illo, reuertitur ad proprietarium, ſic glo in authent. ingreſſi C. de ſacroſ. eccleſ. & facit cap. ſi qua mulier. & ibi gloſ. quæſt vlt. quam refert & ſequitur Panor. in cap. fin. num. 2. de pignorib. Cyn num. 12. Albe. num 22. Bart. num 42. & alij in d. authen ingreſſi. Innocen. in capit. in præſentia num. 5. & DD. de probat. Syluest verb. vſus. quæſtio 9. verſic ſextum. Couar. de teſtam capit. 2. nu. 8. & alij, quos citat. & Ludou. Molina. de iuſti to. 1. tract. 1. diſp. 9. in fine. Ratio eſt quia in iure ciuili nulla eſt lex, qua ſtatuitur vſumfructum finiri per religionem. Cum ergo ex eodem iure ciuili communi omnia bona profitentis religionem tranſeant in religionem, ſi ſit capax, conſequenter tranſit vſusfructus, quia vſusfructus habetur inter bona. Dixi, *ſi ſit capax*, quia nec ſocietas Ieſu. nec religio S. Franciſci Capucinorum, & eorum qui Minorum de obſeruantia vocantur, vt de iſtis vltimis conſtat ex Concil. Trident. ſeſſio. 25. de regular. cap. 3. & de illis extat conſtitutio Gregorii decimitertii. quæ incipit. *Aſcendente Domino*, anno 1584 poſt plenam incorporationem in corpore religionis capaces ſunt huiuſmodi bonorum. ſed vſusfructus emiſſa tali profeſſione inter illos extinguitur, redditque ad proprietarium.

9 SEPTIMVM DVBIVM an ſi pater habens vſumfructum in bonis aduentitiis filij, profiteatur religionem, finiatur vſusfructus, ita vt redeat ad proprietarium, id eſt, filium, an verò tranſeat ad monaſterium? Intelligitur autem quæſtio de ſolis illis bonis aduentitiis, quæ filius ante profeſſionem patris acquiſiuit: Nam certum eſt, patrē non habere vſumfructum eorum bonorum, quæ acquiſiuit filius, poſtquam ipſe profeſſus ſit, cum per talem profeſſionem patris filius ſit extra patriam poteſtatem, vnde fructus eorum ad filium, & non ad patrem, aut monaſterium pertinebit. Sicut etiam ſi filius matrimonium ineat, eo ipſo egreditur patriam poteſtatem, totuſque vſusfructus ad filium, aut filiam pertinet, & non ad patrem neque ad monaſterium loco patris. In hac ergo re tres ſunt ſententiæ.

Prima docet finiri vſumfructum in toto. ita vt patre emittente profeſſionem. vſusfructus totus redeat ad filiū. Sic Couar. de teſt. c. 2. nu. 8. quamuis dubius ſit de hac re.

Secunda docet finiri ex parte, ita vt dimidium uſusfructus eorum bonorum pertineat ad filium, & dimidium ad patrem, ſeu monaſterium. quamdiu viuit pater. Sicut quando filius emancipatur a patre, quaſi in remunerationem beneficii accepti pater dimidium habet vſusfructus in bonis aduentitiis filij. Sic Bart. in Authent idem eſt. C. de bonis quæ liberis. Panor in cap in præſentia. num. 57. de probatio & Syluest. verb. Religio. 6. quæſt 1. verſic. primum.

Tertia verò, docet non finiri ex aliqua parte, ſed totum vſumfructum eorum bonorum, interim dum pater viuit,

transire

Digitized by Google

tranſire ad religionem, ſi ſit capax, & hæc videtur verior, quam tenent Nauar. de Regul in capit. Non dicatis num. 55. Anto. Gomeſ. ad legem 48 Tauri. num 8. & Arius Pinellus ad legem primam. C. de bonis mater. par. 1. numer. 47. & Ludo. Molina. de iuſtitia. tom. 1. tractat. 2. diſput. 9. & gloſſ. in Authentica. Ingreſſi. Cod. de ſacroſanctis eccleſijs, & in Authentic. Idem eſt. Codic de bonis quæ liberis. Quia bona profitentis religionem tranſeunt in religionem. Econtra vero vſusfructus quem habet pater in bonis filij aduentitiis, perſeuerat cum patre laico vſque ad mortem ipſius naturalem, nec pertinet ad monaſterium, eſto quod filius religionem profiteatur, per eamq. profeſſionem poteſtatem patriam egrediatur. Factum enim filii laudabile præiudicare non poteſt iuri patris iam antea acquiſito; ſecus autem quoad vſumfructū bonorum, quæ poſtea filius acquirit, talium enim bonorum vſumfructum pater amittit, vt conſtat.

10 OCTAVVM DVBIVM eſt, an fructuarius poſſit libere per aliquem contractum transferre vſumfructum in alium? Ratio difficultatis eſt quia poteſt locare, donare, & vendere fructus, vt diximus c. 3. ergo videtur alienare poſſe vſumfructum.

Reſpondeo ex leg. ſi vſusfructus, ff. de iure dotium. & l. locum ff de vſufructu. & Lex l. verbis. Cod. eod. titu. & Inſtitut. de vſu & habitatione. §. 1. quod cum duo in vſufructu ſint, ſcilicet, fructus ipſi corporales & ius percipiendi illos; ſi de primo loquamur illi quidem vendi poſſunt, & locari, aut donari abſque facultate & conſenſu proprietarii. At verò ſi loquamur de ſecundo, non poteſt illud tráſferre in alterum ſine conſenſu proprietarii, quin potius ſi id attentet, continuo amittit vſumfructum, & redit ad proprietarium. Sicut a ſimili in eccleſiaſticis penſionarius non poteſt transferre penſionem in alium ſine facultate Papa, fructus autem quos percipit iure penſionis, dare, aut vendere poteſt. Item beneficiarius fructus, quos percipit ex decimis locare, donare, aut vendere poteſt, cui vult, ius autem exigendi decimas, quod eſt beneficiariū eſſe, non poteſt in alium transferre, ita vt alter ius ſimiliter habeat ad percipiendas decimas nomine proprio ſine ſummi Pontificis authoritate. Vnde ius, quod eiuſmodi conductor decimarum beneficii habet, alterius rationis eſt a iure ipſius beneficiati vt conſtat.

11 NONVM DVBIVM eſt, [illegible] non ſolum inter Doctores Scolaſticos, ſed etiam inter Summos Pontifices, an nimirum in rebus vſu conſumptibilibus diſtinguatur vſus a dominio, ita ſcilicet, vt vſus poſſit eſſe apud vnum, & dominium apud alterum.

Ad cuius quæſtionis intelligentiam quædam prænotanda ſunt.

Primo namque ſciendum eſt, rerum triplex genus eſſe, quarum haberi poteſt dominium. Quædam enim ſunt, quæ non conſumuntur vſu, ſed rebus illis vtimur, ipſis adhuc rebus permanētibus, vt ſunt domus vinea, prædium, &c. Quædam uero in alio extremo poſitæ ſunt, quæ ſcilicet & vnico & primo vſu earum conſumuntur, vt pecunia, cuius proprius vſus eſt, illam in alienum transferre dominium, panis item & vinum &c. Quædam verò quaſi mediæ ſunt inter iſtas, quæ licet vſu paulatim conſumātur non tamen primo, aut vnico actu & vſu earum, vt veſtis, liber, vaſa &c. Hic ſolum quæſtio eſt de illis ſecundis, quæ primo earum vſu conſumuntur, & quarum vſus eſt earum conſumptio, nam in reliquis rebus tam primi, quam tertii generis, certum eſt ſeparari poſſe vſum a dominio.

Secundo aduertendum eſt, In rebus illis, quæ primo vſu conſumuntur, reperiri poteſt duplex vſus *proprius* ſcilicet, & *extraneus*. Vt verbi gratia proprius pecuniæ vſus eſt, vt ſit pretium rerum: extraneus verò poteſt eſſe oſtentatio, & ornatus. Item proprius vini vſus eſt illud bibere: extraneus vero poteſt eſſe illud odorare, cum non ad odorandum, ſed ad bibendum inſtitutum ſit. Eſt autem hic queſtio de vſu proprio, non extraneo, cum certum ſit extraneum vſum harum rerum ſeparari poſſe a dominio.

Tertio, Notandum eſt, vſum adhuc duplicē eſſe, quidā enim dicitur *vſus facti*, ſeu vſus in actu, qui eſt ipſa actualis rei conſumptio, & vſus cum dependentia ab alio, & hoc modo facilis eſt diſtinguere vſum rei a rei dominio, nam dominium eſt quaſi in habitu, vel actu primo, hic vero vſus facti, eſt ipſa actualis actio & vſus, qui vſus ſi iuſtus ſit, procedit, vel a dominio, vel a conceſſione facta a vero domino. Alter dicitur vſus *iuris*, qui eſt vſus in habitu, ſeu ius vtendi re. Poſſunt autem duo modi diſtingui circa hoc ius vtendi re aliqua conſumptibili, ita vt illa vtatur etiam illam conſumendo, *vno* modo ita vt illud ius ſit abſolutum, id eſt, independens ab alio proprio domino, & de ſe ad omnem vſum tali rei ſe extendens, & qui habet talem rei vſum, habet reuera rei dominium, nec diſtinguitur, nec diſtingui poteſt tale ius a dominio: *Alio* modo poteſt hoc ius eſſe limitatum, & dependens in alio, & ſic hoc ius non eſt tam proprie ius, quam facultas, aut conceſſio veniæ vtendi his rebus tali modo. Et de hoc ſecundo modo eſt præſens quæſtio, quæ eſſe poteſt, vel de *poſſibili*, hoc eſt, an tale ius ſeparari poſſit a dominio, vel *de facto* hoc eſt, an reuera ſeparetur in religioſis, & præcipue Minoribus.

Quarto, Adnotandum eſt quæſtionem hic motam eſſe propter ordinem Franciſcanum; cum enim ſanctiſſima illa fratrum Minorum familia initio fere conſtitutionis eiuſdem ordinis adeo perfectam paupertatem vouere ſe dixit, vt neque in communi, neque in particulari rei alicuius dominium, & proprietatem habere ſe dicat, etiamſi de numero illarum rerum ſit, quæ vnico actu conſumuntur, affirmarit ſe habere ſolūmodo earum rerum vſum, quæ ipſis in eleemoſinam traduntur. Quæ res difficilior poſtea facta eſt, & magis controuerſa propter diuerſas authorum, & Summorum Pontificum de hac re ſententias.

12 *Prima eſt*, dicentium in rebus vſu conſumptibilibus non diſtingui vſum a dominio. Sic S. Anton parte 4. titu. 21. cap. 4. §. decimo. Turrecrem. libro 2. ſummæ de eccleſ. cap. 112. in fine. Sylueſt. verb. dominium. quæſt. 2. Petrus de Arragon 2. 2. tractat. de dominio S. Tho. etiam in 2. 2. q. 78. ar. 1. in corpore & ibi Caie. in princip. vbi S. Tho ait, *Quædam res ſunt, quarum vſus eſt ipſarum conſumptio, ſicut vinum conſumimus eo vtendo ad potum, & triticum cōſumimus, eo vtendo ad cibum. Vnde in talibus non debet ſeorſum computari vſus rei a re ipſa, ſed cuicunque conceditur vſus, ex hoc ipſo conceditur res, & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium. Si quis ergo ſeorſum vellet vendere vinum & ſeorſum vſum vini, venderet eandem rem bis, vel venderet id, quod non eſt.* Hæc S. Thom. Videtur etiam eſſe ſententia Ioannis 22. Extrauag. Ad cōditorem, de verbor. ſignifica §. Quod autem, vbi ait expreſſe in rebus vſu conſumptibilibus vſum diſtingui non poſſe a dominio, & fauent huic ſententiæ iura ciuilia, vt patet ex §. inſtitut. Inſtitu. de vſufructu & ff. de vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur. l. oēs. §. ſtatuimus. habetur, ne legetur alicui vſus perpetuus rerū vſu cōſumptibiliū ſine dominio. Subdit lex cauſam, quia relicto alicui vſu perpetuo rerū relinquere alteri dominiū, dominiū illud inutile eſt, & ridiculū & vere nullū. & l. 2. tit. eo. dicitur, ſi alicui in teſtamēto, vel legato relinquatur vſusfructus pecuniæ, vel alterius rei vſu conſumptibilis, cenſetur legari, & relinqui illi ſimul ipſa pecunia, & dominiū pecuniæ, & rei vſu conſumptibilis. Et addit rationē, quia nemo vti poteſt his rebus, niſi illas conſumendo. Ex quib. habetur legalē vſum in his reb. non diſtingui a legali dominio, quamuis nō ſit dominiū abſolutum, ſed cum obligatione reſtituēdi, vt in in mutuo. Vnde dicitur in d. l. 2. cautionē dandam eſſe de re illa ſuo tēpore reſtituenda hæredi. Idē ſuadetur rōne. *Primo*, Quia vſus, quis diſtinguitur a dominio, eſt ius vtēdi re aliena, ſalua rei ſubſtantia ſeu actualis vſus rei, ſalua rei ſubſtantia Sed rebus vſu conſumptibilibus non poteſt quis vti aut aliquam inde vtilitatem capere ex eis, ſalua illarum rerum ſubſtantia. Ergo non poteſt in illis haberi ius vtendi ſine dominio. Confirmatur hæc ratio, quia dominium eſt ius vtendi re in omnem vtilitatem, etiam re conſumpta. poſſe enim rem conſumere magis arguit dominium, & ſuperioritatē, quam poſſe illā vendere, donare,

aut

Digitized by Google

aut diſtrahere, vt conſtat. Qui enim poteſtatem haberet non ſolum vendendi rem, ſed etiam eam conſumendi, perfectum cenſetur rei dominium habere. Cum igitur qui rem vſu conſumptibilem nõ ſolum re illa vtitur, ſed eam etiam conſumit, non ſolum rei vſum, ſed etiam perfectum dominium rei habere cenſetur.

Secundo, quando in rebus diſtinguitur vſus a dominio, poteſt vendi vſus retento dominio, aut econtrario, vt v.g. quia in equo, vel domo diſtinguitur vſus a dominio, poteſt quis retinere ſibi dominium, & uendere alteri uſum, hoc eſt accipere aliquid pro vſu rei, ut conducendo, uel locando equum, aut domum, retento dominio equi, aut domus aliquid recipio pro vſu equi, aut domus. Sed in his rebus, quæ conſumuntur vſu, vt in pecunia, frumento, pane, uino, & ſimilibus hoc fieri non poteſt, abſq; manifeſta vſura, ut docet S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 1. Ergo in iſtis non diſtinguitur uſus a dominio. Hæc ea ſunt, quæ in hac re faciunt difficultatem.

13 Secunda opinio eſt aſſerentium, in rebus unico actu cõſumptibilibus diſtingui uſum a dominio. Sic Sot. lib. 4. de iuſt. q. 1. ar. 1. Michael Salon. tract. de dominio. q. 1. arti. 1. Dominic. Bannes ibid q. 1. Gregor. de Valent. to. 3. diſp. 5. q. 10. puncto. 1. Ioſeph. Angl. in florib. 4. ſenten. qu. de dominio. art. 1. diffic. 2. Lud. Molina de iuſt. tom. 1. tract. 1. diſp. 6. Rubertus Bellarminus tom. 1. controuerſiarum. li. 4. de ſum. Pontifice. capit. 14. Io. Azor. par. 1. inſtit. Moral. lib. 1. cap. dub. vlt. & Nicolaus Papa tertius, expreſſe in c. Exijt. §. nec his obuiare dignoſcitur. de verb. ſigni. in 6. & Clemen. Papa V. in clemen Exiui de paradiſo tit. eod. Quam etiam ſententiam amplectuntur omnes Minores, & Martin. Ledeſin. 2. 4. q. 18. artic. 1. dubit. 2. fol. 219. & Nauar. in c. Non dicatis numer. 3. 12 queſtion. 1. Quæ ſententia mihi probabilior videtur, & probari poteſt.

Primo exemplis: nam ſi Petrus v.g. inuitat Paulum ad cœnam, concedit Paulo vſum ciborum, ita ſcilicet vt cibo & potu vtatur, dominium tamen illorum manet penes inuitantem: cuius ſignum eſt, quia ſine voluntate inuitantis, qui ſemper eſt verus dominus talium rerum, quę conſumuntur, non poteſt Paulus inuitatus res illas vendere, aut donare, aut in domum propriam importare, ſicut alter poteſt, & facultatem etiam conceſſam reuocare, ſic etiam ſi Petrus concedat Paulo, vt veſci poſſit fructib. vineæ ſuæ, cum voluerit, certe dominium fructuum vineæ apud Petrum manet, ius autem vtendi illis manet apud Paulum. Sic Deuteron. 23. data eſt facultas, vt faciens iter ingredi poſſet vineam, & vuas illius comedere, foras autem extrahere non poſſet, vnde concedebatur illi tantum vſus, dominium autem vuarum manebat apud dominum vineæ. Similiter fideles, vt habetur Act. 4. initio naſcentis Eccleſiæ habebant omnia in communi, dicitur enim ibi. *Nec quiſquam dicebat aliquid ſuum*. id eſt, ſibi propriũ, & diſtribuebatur vnicuique, prout cuique opus erat, & tamen dominium illarum rerum non erat penes ſingulos fideles, ſed vſus tantum, ſicut modo etiam (fatentibus primæ ſententiæ Authoribus) ſingulæ perſonæ religioſæ habent hanc facultatem vtendi his rebus conſumptibilibus, & tamen ſunt incapaces dominij perſonalis cap. cum ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum. Dominium autem eſt penes totam communitatem. Item ſeruus habet vſum veſtium, & ciborum, quos dat ſibi dominus, & tamen dominium eorum eſt penes dominum. Huic etiam ſententiæ fauet. §. Minus. Inſtitu. de vſu & habitatione, vbi dicitur, poſſe aliquem habere vſum olerum horti, & pomorum, non tamen dominium, ita vt poſſit ea vendere, aut alienare.

Secundo probatur ratione, quia dominium eſt ius abſolute vtendi re ad omnem vſum. Sed qui habet hanc facultatem vel vſum, non habet tale ius, quia licet poſſit v.g. comedere, non tamen poteſt vendere, aut donare, & quãuis poſſet donare, non tamen vt dominus, ſed tanquam inſtrumentum domini ex eius voluntate, vt ſi dominus mihi concedere facultatem conſumendi, &c. quandiu ipſe non prohiberet, non ideo me faceret dominũ, ſed vſuarium, proprietate ſibi retenta, ratione cuius poſſet facultatem reuocare; Immo ſi pro ſolo ſuo arbitrio, & voluntate reuocaret facultatem mihi conceſſam, nullam mihi faceret iniuriam. Ergo ego nõ habui ius iuſtitiæ circa rem illam, & conſequenter neque habui proprie dominium illius rei. Quę ſane rationes mihi videntur ceteris efficaciores. Ad argumenta in contrarium facilis eſt ſolutio.

14 Ad authoritatem S. Thomæ Reſpondeo, ſolum velle in rebus vſu conſumptibilibus valorem rei, nõ eſſe alium, quam ſit vtilitas ad eum vſum, quo conſumitur, ac proinde non licet accipere vnum pretium ad æqualitatem pro re, v.g. centum aureos pro totidem, qui mutuo dantur, & aliud pretium pro vſu eorum ad mercaturam, quo conſumuntur; vnde infert vſuram ex eiuſmodi mutuo eſſe illicitam & iniuſtam, vt in ſolutione ſecundæ rationis dicemus. Quid autem vere ſenſit Ioannes XIII. inferius dicemus.

Quoad leges vero ciuiles Reſpondeo, loqui non de vſu, ſed de vſufructu, qui, vt diximus, non habet locum in rebus vſu conſumptibilibus. Item aliquæ leges loquentes de vſu procedunt de iure vtendi abſoluto, quamuis ſit cum obligatione reſtituendi, vt fit in mutuo.

Ad primam Rationem Reſpondeo, vſum vt a dominio diſtinguitur, debere eſſe ſalua rei ſubſtantia, intelligẽdum eſſe *primo* de vſu iuris, non de uſu facti: hoc autem ius vtẽdi, quod non eſt dominium, non eſt ius directe in ſubſtantiam rei, ſed ſolum in vſum: Quod autem in ipſo vſu facti, ſubſtantia rei interdum pereat, eſt quaſi per accidens, oritur enim ex natura ipſius rei, & non ex vi ipſius iuris in illa re.

Secundo illa definitio intelligitur de illo iure, quod quis habet ad vtendum re propria authoritate ſine vlla dependentia ab alio, qui eſt verus dominus: At vero hæc facultas vtendi his rebus, etſi ſe extendat ad conſumptionem earum, tota tamen eſt dependens ab authoritate, & conceſſione alterius, & ideo non eſt proprie dominium dicendum.

Ad ſecundam Reſpondeo, argumentum procedere de iure vtendi his rebus abſolute, ſimpliciter & independenter, & tale ius non diſtinguitur a dominio, atque ideo non poteſt vſus alio pretio æſtimari a re ipſa, & ſic accidit in vſura & mutuo, per mutuum enim conceditur tale ius mutuatario, & transfertur dominium pecuniæ in eum, & hoc docere voluit S. Thom. illis verbis, *cuicunque conceditur vſus, conceditur ex hoc ipſo res*. Quia ſcilicet per mutuum talium rerum vſu conſumptibilium transfertur earum dominium, vnde ſi poſtea res pereat, mutuatario perit. Non tamen negare uoluit S. Thom. quin poſſit aliquando concedi res vſu conſumptibilis ad vſum, quo conſumitur, præſertim cum dependentia a libera reuocatione, abſque eo quod transferatur rei illius dominium.

Dices, Dominium, quod moraliter prorſus inutile eſt domino, non eſt dominium, quia nullius eſt ualoris, ſicut nec vtilitatis, propter quod iure ciuili cauetur, ne vſusfructus ſit perpetuus, etiam in rebus immobilibus, ne dominia ſint inutilia, l. omnium. § conſtituitur. ff. de uſufructu. & §. 1. inſtitut. tit. eo. Sed ſi quis habeat dominium harum rerum, iure vtendi exiſtente apud alium, tale dominium eſſet prorſus inutile, nam ille vſus æquiualet vſufructui perpetuo, qualis eſſe poteſt in his rebus. Ergo uere dominium in his rebus uſu conſumptibilibus non diſtinguitur ab ipſo uſu.

Reſpondeo ex Nicolao Papa III ubi ſupra, illud eſſe pręſcriptum iuris ciuilis, quia in iure ciuili conſiderantur dominia rerum in ordine ad uſus humanos tantum, unde exinde etiam colligi poteſt in illis rebus diſtingui dominiũ uere ab uſufructu de ſe perpetuo. Dicitur autem inutile tale dominium, vel quia eſt ſermo de illo uſu, uel uſufructu perpetuo, qui non pendet ab alio domino, ſed per ſe eſt abſolutus, huiuſmodi enim moraliter non ſeparatur a dominio; Nos autem loquimur de uſu, qui pendet ab alio: uel dicitur inutile, quia ius ciuile loquitur in ordine ad commodum temporale, & actiones humanas, nam in ordine ad hæc ſeparare dominium ab uſu perpetuo nullius uidetur eſſe momenti: in ordine tamen ad commoda ſpiritualia, quamuis reipſa talis uſus funditus ſit perpetuus,

& nunquam a domino reuocandus nihilominus tamen ex parte vtentis habere poteſt commodum ſpirituale, quia ſemper vtitur re illa, tanquam aliena, & quaſi mutuata tantum; Item etiam ex parte concedentis, quia cum ſemper res illa ſua maneat, continuo etiam vti poteſt liberalitate in concedendo, hæc enim cum in affectu interiori conſiſtant, facile ſeparari poſſunt. Et hæc de præſenti quæſtione quo ad ſenſum eius primum.

15 Quoad ſecundam partem, An ſcilicet, de facto ſeparetur vſus a dominio in rebus vſu conſumptibilibus, maxime autem controuerſia eſt de Minoribus propter decreta Summorum Pontificum.

Primo enim Nicolaus Papa III. in capit. Exijt qui ſeminat. de verb. ſignific. in 6. docuit, paupertatem per quam nihil in particulari, uel in communi habetur, eſſe ſanctam & meritoriam. At vero Ioannes Papa XXII. In iuribus Extrauag. nempe, *Ad conditorem. & cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam. de verbor. ſignific.* docet paupertatem hanc, quam fratres Minores profitentur, dicentes ſe nihil in communi, vel in particulari habere, nihil illis profuiſſe. Antequam reſpondeam huic difficultati, ſciendum eſt, familiam San. Franciſci multas moleſtias pertuliſſe tempore Ioannis 22. propter quæſtiones quaſdam, quæ tunc temporis agitari cœperant circa paupertatem, quam Franciſcani profiteri ſe paſſim profitebantur, ſcilicet, quia dixerunt ſe nihil in communi, vel in particulari habere, quam etiam paupertatem Chriſtum, & Apoſtolos verbo, & exemplo docuiſſe teſtantur. Idemque circa Chriſtum & Apoſtolos docuit tunc temporis Marſilius Patauinus, ſcilicet, Chriſtum, & Apoſtolos ſolum vſum rerum habuiſſe, nunquam vero dominium, vel in communi, vel in particulari. Quia vero Ioannes 22. cui infenſiſſimi ex Franciſcanis erant Michael de Ceſenna Miniſter Generalis, & Guglielmus Ocham, multa mala exinde quotidie erumpere animaduertit, edidit conſtitutiones quaſdam, in quibus contraria dicere videtur Nicolao Tertio. Inter quæ, ſunt ea, quæ diximus, & quæ inferius dicemus. His igitur de origine difficultatis præ notatis;

Reſpondeo. Quamuis aliqui ſenſerint Ioannem, & Nicolaum in hoc dicto primo diſſentire, uerius tamen docent alij non differre, ſolum enim docuit Nicolaus talem paupertatem, qua nihil in communi, uel in particulari habetur, eſſe Sanctam & meritoriam, quod uerum eſt; nec unquam hoc negauit Ioannes 22. vt falſo putat Bellarminus tom. 1. controuerſia. lib. 4. de Summo Pontifice capit. 14. Sed ſolum ait, iſtam paupertatem, quam Franciſcani prædicabant paſſim ſe profiteri, nihil illis profuiſſe, Quia paupertas iſta inſtituta fuit ad remouendos fratres a cura, & ſolicitudine rerum temporalium, cum tamen Ioannes Papa dicat, ſe expertum fuiſſe, fratres ipſos ſolicite curaſſe temporalia, cum in iudicio, & extra illud litigarent, tanquam domini eſſent rerum ſuarum. Solum ergo dixit, fuiſſe abuſum quendam aliquorum fratrum, non tamen ait fuiſſe abuſum totius ordinis. Atque ita recte dixit, talem paupertatem, qua profeſſi erant ſe nihil in communi, uel in particulari habere, nihil illis fratribus profuiſſe, qui ita ſoliciti erant in rebus temporalibus procurando, & litigando.

16 *His* addo, Nicolaum etiam docuiſſe, prædictam paupertatem eſſe etiam magis meritoriam, quam ſit paupertas, qua aliquid proprium habetur in communi, & nihil in particulari: cui non contrarium eſt quod Ioa. 22. & S. Th. 2. 2. q. 188 art. 7. in corpore, & ad primum dicunt, paupertatem, qua nihil proprium in particulari habetur, quamuis habeatur aliquid in communi omnino minuere perfectionem religionis. Etenim ut recte docet S. Thom. paupertas, qua nihil in communi habetur, maior eſt paupertas, atque adeo ſi fiat ex charitate, erit magis meritoria, ex eo quod opus melius ex obiecto ſi fiat ex charitate æquali, eſt magis meritorium. Ceterorum hoc non obſtante recte docet Ioan. 22. & S. Thom. paupertatem, qua aliquid proprium, in communi habetur, non minuere perfectionem religionis, quia perfectio vitæ Chriſtianæ ſubſtantialiter conſiſtit in actu charitatis, cum perfectio & complementum Chriſtiani ſit charitas, alia vero omnia ſint inſtrumenta acquirendi perfectionem; vnde quamuis paupertas maior magis ſit inſtrumentum acquirendi perfectionem, nõ tamen inde ſequitur, quod maior paupertas maiorem tribuat perfectionem quia quod paupertati minori deeſt ex vna parte, ex alijs bonis & maioribus religionis compenſari poteſt. In hoc igitur primo dicto, non ſunt hi duo Summi Pontifices inter ſe contrarii.

17 Secundo docet Nicolaus Papa Chriſtum, & Apoſtolos nihil habuiſſe proprium in communi, uel in particulari: At uero Ioan. 22. definit eſſe hæreticum dicere, nihil habuiſſe proprium in communi, uel in particulari. In qua re licet uideantur inter ſe differre, uere tamen non diſſentiunt; vtrumque enim eſt uerum, & utrumque eſt particulare. Nam Nicolaus non definit Chriſtum, & Apoſtolos ſemper caruiſſe proprio in communi, & in particulari, ſed aliquando caruiſſe, ac proinde uerbo, & exemplo utrumque paupertatem docuiſſe. E contra uero Ioan. 22. non ait eſſe hæreticum dicere, Chriſtum & Apoſtolos aliquando caruiſſe proprio in communi, & in particulari, ſed ſemper caruiſſe proprio tam in communi, quam in particulari. Hæc autem duo non pugnant inter ſe: Chriſtus, & Apoſtoli aliquando carebant omni proprio in communi, & in particulari, id quod docuit Nicolaus; & aliquando habebant proprium in communi, ut docet Ioan. 22. Vtrumque autem facile probari poteſt. Quod enim aliquando carebant omni proprio tam in communi, quam in particulari, colligitur ex Matth. 8. ubi ait, *Vulpes foueas habent: Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet*. Exemplo igitur hanc ſtrictiſſimam paupertatem docuit: uerbo etiam eandem docuit. Matth. 10. mittens enim Apoſtolos ad prædicandum, dixit: *Nolite poſſidere aurum, nec argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, non peram, non duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, &c. Dignus eſt enim operarius mercede ſua*. Quaſi diceret, uiuite ex eleemoſinis, ſiquidem ſpiritualia ſeminatis. Quod ſi dicas, operarium acquirere dominium mercedis ſibi debitæ ex ſuo labore; Ergo ex his Chriſti uerbis colligitur Apoſtolos ad prædicandum miſſos acquiſiſſe dominium mercedis ſibi debitæ. Reſpondetur enim, quod licet Chriſtus illis verbis. *Dignus eſt operarius mercede ſua*, obligauit populos ad Prædicatores ſuſtentandos, atque adeo operarius acquirit dominium mercedis ſibi debitæ, non tamen obligauit Chriſtus Prædicatores, vt teneantur debitum ſemper exigere, ſed poſſunt illud libere remittere, ſi volunt. Apoſtoli igitur quamuis eo ipſo quod operarij erant, ius habebant exigendi mercedem, Chriſti tamen monitu eam libere remittebant Et ita Eccleſia ius habet exigendi decimas, aliquãdo tamen illas remittit exemplo S. Pauli manu ſua ſe ſuſtentantis 1. Cor. 9. Sequitur ergo verum eſſe, quod docuit Nicolaus Papa. Chriſtum vtrumque viuendi modum verbo, & exemplo docuiſſe, & approbaſſe, ſcilicet nihil proprium in communi, aut in particulari Chriſtum, & Apoſtolos habuiſſe: aliquando autem habuiſſe in communi, & nõ in particulari, vt Io. 22. definiuit. Quod autem Chriſtus & Apoſtoli aliquando proprium in communi habuerint, vt docuit Io. 22. colligitur ex eo, quod Ioa. 12. dicitur, Chriſtum habuiſſe loculos, & ſic poſſediſſe aliquando aliquid in communi, & ſic viuebat in communi ex eleemoſinis ſibi datis, cum diſcipulis ſuis, quarum rerum certum eſt Chriſtum habuiſſe dominium ſaltem in communi, cum ex eis eleemoſinas etiam facere conſueuerat. Quam etiam formam viuendi imitati ſunt Chriſti fideles nunc naſcentis eccleſiæ. vt ex Act. 4. colligitur, & nunc omnes religioſi, exceptis Minoribus, omnes enim ordines alii habent ſaltem dominium in communi rerum mobilium. De Minoribus vero paulo poſt dicemus. Certum igitur ſit hos duos Pontifices inter ſe in hoc dicto ſecundo non diſſentire.

18 Tertio docuit Nicolaus Papa in re vſu conſumptibili, diſtingui vſum a dominio; At vero Ioannes 22. multis argumentis probat in his rebus vſum a dominio non diſtingui.

Sed neque in hoc diſſentiunt præfati Pontifices, quia Nicolaus Papa ſolum docet vſum facti, & etiam vſum iuris cum dependentia ab alterius voluntate, qualem vſum habe-

habere ſolent homines, qui precario rem alienam habent (vtuntur enim illa re licite & iuſte, ſed tamdiu quamdiu vult dominus) diſtingui a dominio; At vero Ioannes 22. recte probat vſum iuris perfectum & abſolutum cum independentia ab alio, quem vſum ius ciuile vſumfructum vel vſum, id eſt, ius vtendi, vel fruendi re independenter ab alio, non diſtingui a dominio. Quando autem idem Papa Ioann. 22. ait in re vſu conſumptibili, eo ipſo, quod habetur vſus facti licitus & iuſtus (ad differentiam ſcilicet vſus facti illiciti, quem habent fures in re furto ſublata) habetur vſus iuris; Reſpondetur, id verum eſſe, ſi vſus facti ſit irreuocabilis, & independens a voluntate alterius; ſi tamen quamdiu durat, dependens ſit a voluntate domini, talis vſus facti licitus, & iuſtus eſt non tamen dicitur vſus iuris perfectus, ſed imperfectus, atque adeo quamuis vſus iuris perfectus & impudens non diſtinguitur a dominio, vt recte ait Ioannes 22. vſus tamen imperfectus, & qui dependet ab alterius voluntate vere a dominio diſtinguitur, ut cenſuit Nicolaus Papa. Atque ita in reipſa hi duo Pontifices in hoc tertio dicto non ſunt inter ſe contrarij.

19 Quarto Nicolaus Papa docuit Minoritas, ſeu Franciſcanos nihil habere proprium in particulari, uel in communi, ſed dominium, & proprietatem domorum, officinarum, templorum, oratoriorum, librorum, & ſuppellectilium, quibus utebantur ad uictum, ueſtitum, ſtudium, & cultum diuinum eſſe penes Romanam eccleſiam, cuius nomine Procuratores ab ipſis Franciſcanis conſtituti in iudicio & extra, illud de his rebus agebant, dominium uero pecuniarum, aliarumque rerum ſimilium eis donatarum, ad eos, qui donauerant, pertinere, ipſos uero Franciſcanos ſolum habere uſum, cum dependentia a uoluntate Summi Pontificis, uel dantis, apud quos proinde intelligatur manere dominium rerum & facultas utendi prædictis rebus ante earum conſumptionem: At uero Ioannes 22. definiuit dominium iſtarum rerum eſſe penes ipſos fratres in communi, quia omni modo, & in omnem uſum bona illa diſtrahunt, conſumant, uendunt, donant independenter ab alterius uoluntate: Vnde tanquam domini uti poſſunt rebus uſu conſumptibilibus quia Papa abdicat a ſe dominium iſtarum rerum, & quia ij, qui dant eleemoſinas, uere ipſis eas res largiuntur, & transferunt a ſe dominium earum.

Huic difficultati uarie reſpondent authores, Quidam enim dicunt utramque ſententiam ſuo tempore fuiſſe ueram, quia, inquiunt, utraque ſententia non eſt tantum opinatiua, ſed etiam conſtitutiua iuris authoritate Summi Pontificis. Approbatio enim religionis, & paupertatis eius, ex uoluntate Summi Pontificis dependet. Priores ergo Pontifices, ſcilicet Greg. Nonus, Innocentius Quartus, Alexand. Quartus, Nicolaus Tertius, qui diuerſis conſtitutionibus regulam S. Franciſci confirmauerunt, & approbauerunt necnon Clemens V. uoluerunt, ut fratres S. Franciſci talem paupertatis modum obſeruarent, ut nihil in particulari, uel in communi proprium poſſiderent, id quod ſtatuerunt, quia fieri potuit. At uero Ioan. 22. uel declarauit, uel reuocauit, et ſtatuit, ut illud non haberet locum niſi in rebus immobilibus reſeruando ſibi et Romanæ Eccleſiæ dominium Eccleſiarum, domorum, librorum, et aliorum ſuperlectilium, quæ Franciſcani habebant, uel in futurum habituri erant: aliarum uero rerum, quæ uſu conſumuntur, dominium a ſe abdicauit, et reuocat ſuorum anteceſſorum priuilegia, quibus tale dominium Eccleſiæ Romanæ reſeruauerant, et iuxta hanc ſententiam, quia hoc ius fuit ultimum, et nunquam a ſuis ſucceſſoribus reuocatum, dicunt de facto harum rerum dominium eſſe penes fratres in communi. Quæ ſententia eſt ſatis probabilis. Ceterum ſi ſimpliciter loquamur, uerior uidetur aliorum opinio, qui aſſerunt uſum harum rerum eſſe tantum penes fratres, dominium uero penes dantes, aut Summum Pontificē. Quia in illa Extrauaganti Ioannis 22. nullum eſt uerbum conſtitutiuum noui iuris, ſed declarat ſolum ſe abrenunciare dominium illarum rerum, quę renunciatio ſuum non habuit effectum, quia fundata eſt in falſa præſumptione, neque vnquam a ſucceſſoribus ſuis approbata fuit. In hac autē controuerſia ad meliorem totius rei intelligentiam et explicationem, hæc mihi dicenda videntur.

20 *Primum eſt*, quod ſi recipiamus uoluntatem dantis res illas Minoritis, non eſt dubium, quin intentio rerum, qui dant res illas Franciſcanis eſt abdicare a ſe dominium illarum rerum, ita ut nullam ſibiipſis reſeruent poteſtatē utendi rebus illis, atque adeo, quantum in eis eſt, concedunt liberam facultatem Minoritis utendi rebus illis independenter poſtea ab eorum uoluntate, etiam conſumendo res ipſas, aut alio modo prout eis placuerit.

Secundum eſt, ſi recipiamus, etiam ad uoluntatem et intentionem Ioannis 22. certū etiam eſt uoluiſſe eum, ut Minoritæ talem rerum uſum, atque adeo dominiū haberent; unde dominium rerum iſtarum a ſe abdicauit, liberamque facultatem illis conceſſit utendi rebus illis pro beneplacito eorum.

Tertium eſt, quamuis habita ratione ad voluntatem dantis, Minoritæ quantum eſt ex parte dantium, dominium harum rerum habere videantur, ſi tamen reſpiciamus ad intentionem vt voluntatem ipſorum Franciſcanorum acceptantium res illas, vere non habent earum rerum dominiū in particulari, vel in cōmuni, quia nolunt accepтare res illas ea intētione, vt acquirant ſibijpſis earum dominium, hoc eſt, ita vt libere & independenter poſſint vti reb. illis, ante actualem earum rerum vſum & conſumptionem, ſed ſolum res illas hac intētione & voluntate acceptare volunt, vt vti poſſint reb. illis, dummodo poteſtas hæc vtendi reb. non reuocetur ab alio, nimirum a Papa, priuſquam actu res illas conſumant. Quia igitur dominiū rei conſiſtit in poteſtate vtendi re illa independenter ab alio, & Minoritæ nolunt res illas acceptare cum depēdentia a voluntate alterius, ſaltem Summi Pōtificis, quandiu ſaluæ ſuperſunt res illę, conſequēter recte docuit Nicolaus Papa Minoritas nō habere rerum iſtarum dominium in particulari vel in cōmuni. Quia ad acquirendum dominiū rei, quæ alicui datur, non ſolū requiritur voluntas dantis, ſed maxime etiā voluntas acceptantis. Vnde quantumuis dantes eleemoſinas velint, quātū in ipſis eſt, transferre dominium in fratres, non poſſunt tamen ex eo, quod fratres illi incapaces ſunt dominij. Vnde ſi donantes eleemoſinas eas poſtea ab illis auferrent, aut etiam Summus Pontifex, nō facerent illis iniuſtitiam, quia fratres illi non habent facultatē vtendi rebus illis, niſi ex dependentia, & licētia eorum, ac proinde libere poſſunt reuocare facultatem illis conceſſam, antequam vſu res illas conſumpſerint; Si tamen alius a Summo Pontifice, aut donatore res illas a fratribus auferret, vere iniuſtus eſſet, quia faceret contra voluntatem domini, ſcilicet, vel donatoris, cuius voluntas eſt, vt fratres habeant res illas ad eorum vſum, vel Summi Pontificis, qui cenſetur concedere illis res ſic donatas, vt eas expendere poſſint, vel ad proprios, & neceſſarios vſus, vel ad alios vſus pios, & religioſos, niſi ipſe alias ſtatuat. Quamuis igitur Ioannes 22. laceſſitus ab Ochamo, & alijs eiuſdem ordinis, qui illi fuerunt infeſtiſſimi, alijſque occaſionibus permotus, a ſe, & a Sede Apoſtolica abdicauerit harum rerum vſu conſumptibilium dominium; alij tamen Pontifices ante eum, vt Gregor. IX. Nicolaus III. & Clemens V. earum rerum dominium ſibi reſeruarunt, et poſt ipſum Ioannem 22. Alexand. VI. et alii multi Pontifices idem retinuerunt, ſequentes in hoc Nicolaum, & non Ioannem, ut habetur in priuileg. js fratrum Minorum, uerb. Paupertas.

21 *Quartum eſt*, Ex dictis conſtat, ius quod habent fratres Minores, partim excedere ius, quod habent uſuarius, uel uſufructuarius in rebus ſibi ad uſum, uel uſumfructū conceſſis, partim uero minus eſſe quam ſit ius iſtorum. Habēt namq. fratres Minores maius ius, quatenus percipere poſſunt omnes earū rerum fructus, eaſque. & earum fructus conſumere, & alienare, uendere, aut donare de facultate Summi Pontificis, uel dominorum, qui eis res illas conceſſerunt, ad quæ omnia non ſe extendit ius uſuarii, nec etiam uſufructuarii, cum ſemper uti, aut frui rebus debeāt ſalua earum ſubſtantia. Econtra uero habent ius minus, quia habent illud ius dependenter ſemper a uoluntate do-

Digitized by Google

minorum earundem rerum, eo modo quo procurator, aut amicus, cui quis concederet vſum, & conſumptionem quarundam rerum ſuarum, interim eum ipſe non vellet id reuocare, & eo modo, quo conuiua, ſine vllo dominio in rebus, quæ ſibi apponuntur, interim dum ea eſt voluntas illius, qui eum ad conuiuium inuitauit, quo ſenſu Minoritæ dici ſolent conuiuæ Summi Pontificis vnde vt diximus nullam eis faceret iniuriam, ſi ab eis earum vſum auferret, cum tamen vſuario, & vſufructuario de quibus iura ciuilia loquuntur, iniuria fieret ſi dominus rerum, quarum ſunt vſuarij, aut fructuarij, eos ab earum vſu, aut fruitione prohiberet. Quia igitur ius, quod Minores habent ad vſum, & conſumptionem rerum illarum propter talem dependentiam ex aliorum voluntate, longe minus eſt, quam ſit ius, quod habet vſuarius, aut fructuarius, de quibus iura loquuntur, ad illius differentiam dicitur a Nicolao III. & ab alijs vſus facti, non quod ſit nudum factum ſine iure ad illud, ſed quod ſit ius tenue ad factum, dependens ſemper ab aliorum voluntate. Vnde Prælati religionis S. Franciſci, & tota communitas cenſentur merę diſpenſatores de voluntate Summi Pontificis, & donantis; Quia vero facultas expendendi illa bona non eſt propria ipſius religionis, ideo non cenſetur eſſe ibi dominium magis quam in famulo diſpenſatore alicuius domini, qui liberam habet expendendi facultatem interim dum dominus eam non reuocet. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, vſum harum rerum vſu conſumptibilium a dominio diſtingui.

21 DECIMVM DVBIVM eſt. Quomodo vſus, & vſufructus in rebus immobilibus inter ſe diſtinguantur? Intelligitur autem quæſtio de vſufructu non vt ad factum ſpectat, ſed de iure vtendi, vel fruendi re aliqua abſolute & ſimpliciter, etiam alio nolente.

Reſpondeo certum eſt vſum, & vſumfructum in his rebus aliquo modo inter ſe differre, id quod communiter tradunt Doctores, & facile probari poteſt aſſignando in vniuerſum tres differentias.

22 *Prima eſt*, Quod vſuarius parum ius habet, vſufructuarius vero multum. Qui enim conſtituitur vſuarius tantum vineæ non poteſt ſuo arbitrio, vel fructus accipere, vel re illa vti, ſed ſolum poteſt ad ſuum perſonale commodum re illa vti, ad deambulandum, ad comedendum &c. & idem dicendum eſt de ſimilibus, vt patet Inſtit. tit. de vſu & habitatione. Poteſt autem hic vſus eſſe maior, vel minor, quod colligendum eſt tum ex verbis, quibus conceditur, tum ex lege ciuili, tum etiam ex conſuetudine iuxta prudentis iudicium, & æſtimationem. Vſufructuarius autem habet plenum vſum illius rei, in quam habet tale ius, Vnde ad illum pertinet eius poſſeſſio & adminiſtratio, & ideo dicitur habere dominium vtile illius, vnde ad eum etiam pertinent omnes fructus, quorum plenum dominiū tunc acquirit, cum illos percipit, & poſſidere incipit; vt ſi ſit vſufructuarius arboris, aut vineæ, tunc fit dominus fructuū, quando capit illos, atque adeo quamdiu ſunt in arbore, non ſunt illius & ideo ſi moriatur, antequam poſſideat, non pertinēt ad hęredes eius, ſed reuertuntur ad proprietarium, vt habetur in §. is vero. Inſtit. de rerum diuiſione. Vbi annotandum eſt, quod cum vſufructuarius nō habeat rei dominium & proprietatem, tenetur in conſcientia ad conſeruandam integram rei ſubſtantiam, & ſic re illa vti, fruique ſicut dominus vteretur. Vnde non poteſt cum damno ſubſtantiæ rei extraordinariam adhibere diligentiam, vt copioſiorem ex ea fructum percipiat, eo quod id in iniuriā tertij cedit. Quę omnia & in naturali ratione perſpicua ſunt. & colligūtur ex iure ciuili. ff. de vſufructu. &c. vlt. de pignorib. Quid autem nomine fructus in vnaquaque re intelligatur declaratur fuſe in §. in pecudum. Inſtit. de rerum diuiſione.

23 *Secunda eſt* quia vſuarius non poteſt ius ſuum ad alium transferre, ſed eſt veluti ius mere perſonale; vt ſi alicui legatus ſit vſus domus, poterit ipſe cum ſua familia ibi habitare, non tamen locare illam poteſt, vt habetur Inſtit. de vſu & habitatione. At vero vſufructuarius poteſt ius ſuum in alterum transferre; Hoc autem duobus modis accidere poteſt, primo, committendo alteri adminiſtrationem tantum, vel facultatem vtendi illo fructu nomine ſuo, & hoc eſt ita liberum, vt fieri poſſit ſine facultate proprietarij. §. 1. Inſt. de vſu & habit. & l. arborib. & l. cui vſusfructus. ff. de vſufructu.

Secundo, ita vt ius ſuum omnino transferat in alium vendendo, aut donando, & hoc fieri non poteſt ſine facultate, & conſenſu proprietarij. § finitur. Inſtit. de vſufructu. & l. ſi vſusfructus. ff. de iure dotium. In quo multum differt fructuarius a proprietario; Hic enim transferre poteſt ius ſuum ſine alterius conſenſu. ff. de vſufructu. l. locum. & l. verbis. Cod. tit. eod. Ratio eſſe poteſt quia dominium directum eſt de ſe perpetuum, vſusfructus vero de ſe, & per ſe loquendo eſt temporalis. Item proprietarius habet ius circa vſumfructuarium, debet enim conſeruare illi res integras, & ideo non poteſt hanc obligationem transferre in alterum ſine cōſenſu domini; E contra vero fructuarius in proprietarium nullum ius habet. Simile exemplum eſt in beneficiato, hic enim quamuis transferre poteſt in aliū ius percipiendi fructus beneficij nomine ſuo nō poteſt tamen ſimpliciter ius beneficij in alium transferre propria ſua authoritate, c. quamuis. & c. prohibemus. de decimis & c. veſtra. de locato. Tota autem hæc differentia inter vſum, & vſumfructum pendet ex vſu, & iure ciuili, quod ita interpretatur hæc iura.

24 *Tertia eſt*, quia vſuarius nihil tenetur expendere in adminiſtratione & confirmatione rei, qua vtitur, quia neque illam poſſidet, nec vllo modo eſt dominus; Vſufructuarius autem tenetur ad ea, quæ neceſſaria ſunt ad percipiendos fructus ex illa re, licet non teneatur directe ad tuendā proprietatem vt colligitur ex l. hactenus ff. de vſufructu. & ex l. enim ad quem. C. eod. tit. Ex quibus omnibus colligitur duo iſta, ſcilicet, vſum, & vſumfructum quaſi eiuſdem rationis eſſentialis eſſe. & ſolum differre in maiori, & minori excluſione ad plures, vel pauciores actus, vel vtilitates, vt ex dictis conſtat.

De Rerum diuiſione, an licite, & quo iure facta ſit rerum diuiſio, & appropriatio.

Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *An iuſta & licita ſit rerum diuiſio & appropriatio.*

2 *Cur olim Philoſophi naturales in ea fuerint ſententia, vt vtiliſſimum eſſet Reipub. omnia habere communia, etiam vxores.*

3 *Inter Chriſtianos, qui Hæretici voluerint omnia bona eſſe communia, immo Nicolaitæ & alij, vxores etiam communes eſſe docuerunt.*

4 *Contraria ſententia communis & certa de fide.*

5 *In ſtatu Innocentiæ decens & conueniens erat rerum externarum poſſeſſio in communi.*

6 *Vxorum communitas in eo ſtatu vtpote noxia, non fuiſſet.*

7 *Poſt peccatum licitam eſſe rerum diuiſionem probatur.*

8 *Quod expediens valde & conueniens fuit rerum, dominorumque diuiſio poſt peccatum probatur.*

9 *Poſt naturam lapſam a bicui hominum communitati expedientior eſt rerum poſſeſſio in communi quam diuiſio earum & appropriatio in particulari.*

10 *Soluuntur argumenta eorum, qui dicunt diuiſionem rerum eſſe illicitam, eo quod ſit contra inſtitutionem naturæ.*

Solutio Scoti, & aliorum non probatur. ibid.

Communitatem rerum eſſe de iure naturali non poſitiue ſed negatiue, vera ſolutio.

11 *Dominium alicuius rei eſſe nullis commune, tribus modis intelligi poteſt.*

12 *Quo ſenſu res ex lege naturæ adhuc communes eſſe dicuntur.*

13 *Diuiſionem factam fuiſſe per iniquitatem, id eſt per iniquam iuris gentium conſuetudinem, & naturali legi contrariam falſa & abſurda Ioan. Teutonici expoſitio.*

14 *Soluuntur argumenta Platonicorum, et hæreticorum.*

15 *Quonam iure facta ſit hæc rerum diuiſio poſt peccatum.*

16 *Aſ-*

16 *Appropriationes particulares partim iure gentium, partim iure ciuili facta ſunt.*

17 *Soluitur argumentum, quo probatur rerum diuiſionem poſt peccatum eſſe de iure naturali.*

18 *Quo modo & ordine, ſeu per quos introducta ſit hæc diuiſio & an neceſſarius fuerit hominum conſenſus.*

Incepiſſe hanc diuiſionem a filijs Adæ probabile eſt, ſed non certum, quare.

19 *Ante diluuium diuiſionem factam ex communi conſenſu hominum, quomodo dici poſſit, etiã quomodo poſtea facta ſit, opinio probabilis.*

20 *Populus etiam potuit hanc diuiſionem facere, antequam ſupra ſe Præfectum, aut Rectorem haberet.*

EXplicatum hactenus cum ſit, quid dominium ſit, & quis dominium habeat, quid item eius obiectum ſit, nunc de dominij diſtinctione agendum eſt, ſimulque oſtendendum, an licite, & quo iure hæc rerum dominia fuerint diuiſa. Habuit namque genus humanum, vt diximus, quaſi naturali iure rerum iſtarum inferiorum dominium, quæ ad vitam hanc tranſigendam neceſſaria ſunt, vt oſtendit S. Thom. 2. 2. quæſt 66. articul 1. ex Damaſceno lib 2 de fide Orthod. capit 30. Vnde ad imaginem Dei factus eſt homo, & naturæ intellectualis, & liberæ poteſtatis, quòd tamen dominium ex natura rei non ſolum apud aliquem hominem priuatum fuit, ſed etiam in toto genere humano, & non tam actu, quam aptitudine, quo ſenſu res iſtæ dicuntur iure naturali communes. capit ius naturale. diſtinct. 1. Cuius ratio eſt, quia author naturæ, vt ex harum rerum conſtitutione, & ordine colligi poteſt, illas omnes fecit propter vſum, & commodum omnium hominum, non huius. vel illius, atque adeo tam ex natura hominis, quam ex iſtarum rerum conſtitutione veluti naturaliter conſequutum eſt, vt homo illarum dominium haberet, quod explicatum eſt verbis illis Geneſ. 1. *Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram.* Hæc cum ita ſint,

1 Dubium primum eſt, An iuſta, & licita ſit rerum iſtarum diuiſio, & appropriatio: Ratio difficultatis eſt, quia ſi genus humanum in communi habeat rerum iſtarum dominium a natura: illud autem quod a natura eſt indiſpenſabile & immutabile eſt, conſequenter dominia hæc priuata, & rerum diuiſiones, vtpote iuri naturali contrariæ, & repugnantes, iniuſtæ & illicitæ ſunt. Confirmatur hæc ratio, quia SS. Patres hanc rerum diuiſionem peccato & iniquitati hominum aſcribunt. Nam Clemens Papa 1. epiſtol. 4 & habetur 12. quæſt. 1. cap. dilectiſſimis, ait. *Communis vſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit, ſed per iniquitatem alius dixit, hoc eſſe ſuum, alius iſtud, atque ita inter mortales facta eſt diuiſio.* & S. Chriſoſt. in c. 6. Lucæ ait: *A Deo percepimus omnia, quod autem dicimus meum, & tuum mendacij ſunt verba.* & in oratione de S. Philogonio, agens de vita beata, ait: *Auferentur ibi aduerſa valetudo, morbi, peccandi materia, vbi non eſt meum, ac tuum frigidum illud verbum, & quicquid eſt malorum in vitam noſtram inuehens, innumeraque gignens bella.*

2 *Propter* hæc, & alia his ſimilia argumenta, quidam olim Philoſophi naturales, vt Socrates, & Plato. teſte Ariſtotele lib. 2. Politic. capit. 1. 2. 3. & 4. in ea fuerunt ſententia, vt dicerent, expediens magis, & vtile fore Reipublicæ, ſi inter ciues omnia eſſent communia, non ſolum poſſeſſiones, ſed etiam vxores. Hanc enim Reipub formam inducit Socrates apud Platonem in Tymæo, & copioſius dialogo 5. de Republica. Horum autem fundamentum fuit, quia finis Reipublicæ eſt pax. & concordia ciuium, ſicut enim pace conſeruatur, ita diſcordia diſſipatur. Sed ſi omnia eſſent communia ac etiam vxores, Reſpublica magis concors, & pacifica eſſet, quia non aliunde modo lites & bella exoriri ſolent, quam quod vnuſquiſque propter proprios filios, vxores, & res proprias tuendas diſcordias, & lites excitat, quæ ceſſarent, ſi tam res, quam vxores eſſent communes.

3 *Præter* Philoſophos autem fuerunt etiam hæretici Nicolaitæ qui vxores communes eſſe voluerunt, vt teſtantur D. Chryſoſt. Homil. 4. in Mat. & Alphonſus a Caſtro contra hæreſes. verb coitus. & Sebaſtianus Medices in Catalogo hæreticorum verb Nicolaitæ. Eumdem etiam errorem ſecuti ſunt alij quidam hæretici, dicti Apoſtolici, quorum meminit S. Aug. in lib de hæreſib. ad Quod vult Deum. capite 40. & lib 2. de gratia Chriſti capit. 11. & epiſtol. 106. eundem errorem tribuit etiam quibuſdam Pelagianis. & Carpocrates etiam eiuſdem erroris fuit, vt docent Clemens Alex. lib. 3. Stromatum & Epiphan hæreſ. 32. quos etiam ſecuti ſunt alij, qui dicebantur Pſeudo apoſtoli, vt refert Caſtro in verb. Apoſtolus. hæreſ 2. qui omnes docuerunt proprium harum rerum dominium eſſe vel ex natura rei, vel certe lege Euangelica prohibitum. Alij recentiores hæretici extiterunt, qui inter Chriſtianos, aut ſaltem inter Clericos omnia bona communia eſſe debere docuerunt, vt Vualdenſes, & eorum duces, vt Ioan Hus & Ioan. Vvicclefus, vt habetur in Concilio Coſtantienſi, Seſs. 8. & referunt Thom. Vvaldenſ. tom. 1 lib. 4. doctrinalis fidei, artic. 3. capit 42. Caſtro contra hæreſes. verb. paupertas. hæreſ. 2. & alij quos infra referemus. Quia Luc. 14. dicit Chriſtus, *Niſi quis renunciet omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Sed idem eſt eſſe Chriſti diſcipulum, & Chriſtianum & Matth 19. iuueni perfectionem quærenti dixit Chriſtus, *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes.* &c. id eſt, abdica a te omnẽ proprietatem; & ſupra oſtendimus hanc rerum abdicationem verbo, & exemplo docuiſſe, & Act 4. fideles initio naſcentis Eccleſiæ, *Omnia habebant communia, & nemo dicebat ſibi aliquid proprium eſſe.* Ergo inſ. tunt nec Chriſtianis, maxime clericis licitum eſſe quidquam proprium poſſidere.

4 *Contraria* vero ſententia communis certa eſt de fide, quod licet in ſtatu innocentiæ expediens, & conueniens erat communis rerum poſſeſſio, vxorum tamen communitas in illo ſtatu fuit omnino incõueniens & mala, poſt peccatum vero rerum etiam externarum diuiſio non ſolum licita & honeſta eſt, ſed etiam maxime conueniens, & neceſſaria Sic S. Thom. 2. 2. q 66. art. 2. Sotus lib 4 de iuſtitia q. 3. art. 1. Ioan. Medina. Cod de reſtit q. 1 Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18 art 1. dub 5. Michael Salon. 2. 2 tract de dominio q. 4. art. 1. Petrus de Aragon. ibi. Dominicus Bannes. q 3. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 5 q. 10 punct. 2. Ludouicus Molina. de iuſtit. tom. 1 tract. 2 diſputat. 20. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſen. q de dominio. art. 1 Pet. Nau lib 3 de reſt. cap. 1. num. 6. Gabriel 4. diſt. n. 15. q. 2. art 1 Scotus eadem diſt. n q 2. & Scholaſtici Doctores in 4. diſt. n. 15. Qui omnes contra Socratem & Platonem hanc veritatem docuerunt cum Ariſtotele lib. 2. Polit. capit. 1. 2. 3. & 4. & probatur diſcurrendo per ſingulas eius partes, quæ ſunt quatuor.

5 *Prima* igitur pars, ſcilicet, quod in ſtatu innocentiæ decens, & conueniens erat rerum externarum poſſeſſio in cõmuni, probatur ex ipſa creatione, & inſtitutione rerum, tunc enim per donum iuſtitiæ originalis appetitus rationi ſubiectus fuit, & ratio Deo & homines ſola ratione. & lege diuina ducebantur, vnde nullus ſeipſum inordinato amore diligebat, ſed omnes mutuo amore, & charitate ſe inuicem complectebantur, & communia proprijs bonis præponebant, prout recta ratio, & lex diuina requirunt. Vnde merito in eo ſtatu communis rerum externarum poſſeſſio conueniens fuit. Rurſus in illo ſtatu non indigebant homines veſtibus, iuſtitia originalis omnium oculos pudore, & honeſtate late replente; Neque domibus, aut ædificijs opus habebant, quippe quod nulla tunc fuiſſet in Paradiſo aeris intemperies, vel cœli iniuria; Inſuper in eo ſtatu abſque nullo labore, aut minimo ſaltem terra affatim ſuppeditaret hominibus neceſſaria; Et ſi qua etiam cultura eſſet opus, & illa exigua fuiſſet, & abſque labore quaſi animi gratia abſque vlla renitentia, aut auerſione extitiſſet, ſicut modo nobiles, qui in nemoribus, & hortulis ſuis curandis, animi refocillandi gratia ſe exercent, quo ſenſu Geneſ. 2. dictum eſt, quod *Collocauit Deus hominem in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum.*

Digitized by Google

Id quod olfeciſſe videtur Poeta Ethnicus, dum dixit.

Ipſa quoque immunis, raſtroque intacta, nec vllis
Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus;
Contentique cibis nullo cogente creatis.

Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quam decens, ac expediens tunc fuerit communis rerum poſſeſſio, qualis à Deo, in ipſa rerum inſtitutione fuerat hominibus collata. Qui ſtatus innocentiæ ſi ſemper perſeuerasſet, ipſa etiam communis rerum poſſeſſio permanſiſſet, cum nullum eſſet periculum, ne fructus deficerent, terra, & arboribus ſine vllo fere labore illos ſponte ferentibus nec vllum periculum eſſet alicuius inter homines diſcordiæ, cum in ipſis nullus inordinatus appetitus, nulla inuidia, aut diſcordia fuiſſet.

6 *Secunda* pars, nimirum quod vxorum communitas, vt pote mala, & noxia in eo ſtatu non fuiſſet, optime probatur a philoſopho lib. ſecundo, Polit. cap. primo, & ſi q. ex varijs incommodis, quæ ex tali communione, & promiſcua virorum, & mulierum commixtione neceſſario ſequerentur; illa enim communio maxime obſtaret generatione filiorum, vt conſtat experientia in meretricibus, quæ cum pluribus congrediuntur, tales enim raro concipere ſolent; Noceret etiam plurimum filiorum educationi, cum enim nemo certo ſciret, quiſnam eius filius eſſet, nihil curarent homines de educatione eorum, quos dubitarent an ſui, vel alterius filij eſſent, vt experientia teſtatur, Tolleretur etiam mutuus amor parentum, & filiorum, & reuerentia, quæ inter eos eſſe deberet, dum ignorarēt quis eorum parens, aut filius ſit; Sæpe etiam contingerent rixæ, & diſcordia inter parentes, & filios, inter viros, & mulieres, filij etiam aliquando cum matribus, filiæ etiam cum patribus, & fratres cum ſororibus coniungerentur, quæ omnia maxime naturæ, & rectæ rationi repugnant.

Deinde etiam hac ratione non eſſent neceſſaria matrimonia in tali Republica, ſed omnes eſſent ſoluti, & ſolutæ, omneſque concubitus eſſent ſimplices fornicationes, fornicatio autem ſimplex peccatum mortale eſt, & naturę rectę repugnans, vt definitum eſt Act. 15. Atque adeo factum illud Nicolaitarum grauiter reprehēditur Apoc. 2. Eundemque errorem eccleſia Catholica ſemper tāquam peſtem deteſtata eſt, vt docet S. Aug. locis citatis. Immo vero Deus ipſe ius naturæ inſtituens, hanc promiſcuam mixtionem tanquam naturæ repugnantem damnauit, dicens Erunt duo in carne vna. Gen. 2. Quę ſane veritas latius alibi confirmanda eſt.

Tertia vero pars, videlicet, quod diuiſio rerum poſt peccatum licita ſit, probatur varijs exemplis Sanctorum tam veteris quam noui teſtamenti, qui referuntur habuiſſe huiuſmodi diuitias, & dominium ex Abrahaam, Iſaac, Dauid, &c. Immo etiam ſtatim ab initio mundi Adam bona, & poſſeſſiones, agros greges, & diuitias inter filios ſuos, vt patet ex ſacrificijs eorum, quorum vnus, ſcilicet Abel paſtor ouium obtulit Deo ſacrificium de optimis primogenitis gregis ſui; Alter vero idest Cain ex fructibus terræ. Vnde conſtat habuiſſe iam tunc eos, res illas inter ſe diuiſas, earumque propria dominia. Idem certo, ſcimus de alijs in nouo teſtamēto, Martha enim diues erat, & rerum ſuarum domina Luc. 11. & Zachæus. Luc 20. Immo de Chriſto & Apoſtolis conſtat, quod aliquando habuerint rerum proprietatem, vt definit Ioan. 22. in Extrauag. *Ad conditorem* & Extrauag. *Cum inter.* & Extrauag *Quia quorundam. de verb ſig.*

Rurſus idem conuincitur ex illis ſcripturæ locis, in quibus præcipimur dare eleemoſinas, donare, mutuare, ſoluere debita, aut prohibetur res aliorum capere, & furari, quę omnia, vt conſtat, rerum diuiſionem, & iuſta dominia ſupponunt. Quæ omnia non ſolum in Ethnicis, ſed etiam in Chriſtianis & non ſolum in laicis, ſed etiam in eccleſiaſticis perſonis locum habent. Nam & Sacerdotes veteris legis habuerunt poſſeſſiones, & agros, vt conſtat Leuit. 25. & vlt Ioſue. 21. Hieremias etiam ſacerdos erat, & tamen ipſemet c. 32. ſcribit ſe emiſſe ac poſſediſſe agrum, qui fuit patruelis ſui. Barnabas etiam Leuita fuit & tamen dicitur vendidiſſe agrum, quem habebat. Act. 4. Ergo licitum modo erit viris eccleſiaſticis. Hinc Apoſtolus 1. Timoth. 3. iubet Epiſcopum eſſe *hoſpitalem*, hoſpitalis autem eſſe nequit, ſi nihil habeat. Neque Centurio, aut alij ad fidem conuerſi iuſſi erant ab Apoſtolis ſuis poſſeſſionibus renunciare: Quinimmo S. Pet. Act. 5. aperte docet licitam eſſe rerum proprietatē ei, qui illis voto, aut alia promiſſione non renunciauit, dicens ad Ananiam, *Nonne manens tibi manebat, & venundatum erat in tua poteſtate?* Vnde merito S. Aug. de hæreſ. cap. 40. hæreſim Apoſtolicorum commemorat, & damnat, qui vſum vxorum, & poſſeſſionem rerum in particulari damnabant. Damnati etiam ſunt in Concilio Palæſtino, cui interfuit idem S. Aug. quidam Pelagiani dicentes diuitibus baptizatis nihil conferre poſſe ad ſalutem conſequendam, niſi omnia a ſe abdicarent. Quem etiam errorem refert lib. 2. de gratia Chriſti, ſiue de peccato originali. ca. 16. & epiſt. 160 Et in Concilio Cōſtantienſi ſeſſ. 8. damnatus eſt Vvicleſus, præſertim art. 1. 36. 39. & 44 quod aſſeruerit illicitum eſſe eccleſiaſticis viris habere poſſeſſiones, & aliquid proprij. Quem etiam errorem antea habuerunt quidam hæretici, dicti Vadiani, & Antropomorphitæ. vt refert S. Auguſt. lib. de hæreſib. hæreſ. 50 Et Concil. Trident. ſeſſ 25. cap. 3. de Regul. concedit omnibus Religionibus tam mulierum, quam virorum, vt bona immobilia in commune poſſidere poſſint, exceptis Capucinis, & fratribus de obſeruantia S. Franciſci. Gratianus denique 12. q. 1. 2. & 3. in vnum colligit varia Summorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum teſtimonia, quibus probat licitum eſſe eccleſiaſticis propriū poſſidere.

De qua legi poſſunt S. Thom. & alij authores ſupra citati. Confirmantur hæc omnia ex eo, quod Euangelium nunquam præcipit abnegationem omnium rerum, ſed ſolum conſulit tanquam aliquid ad perfectionē ſpectans, vt late docet S Aug. lib 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 30. Vnde etiā nō damnat diuites, niſi quatenus ex diuitijs occaſionē peccandi ſumunt. Quocirca ſecundo Corinth. dicitur, *vt qui poſſident; ſint tanquam non poſſidentes.* 1. Tim. 6. dicitur. *diuitibus huius ſeculi præcipe non altum ſapere.* & Pſal. 61. *Diuitia ſi affluant, nolite cor apponere.* & alibi paſſim ſimilia loca reperiuntur.

Quarta pars, quod ſcilicet conueniens, & expediēs valde fuit rerum, & dominiorum diuiſio poſt peccatum, probatur hæc pars tum ab Ariſtotele lib. 2. polit. cap. 3. tum S. Tho 2. 2. q. 66. ar. 2. varijs argumentis.

Primo quidem, quia cum poſt peccatum amiſſo dono iuſtitiæ originalis, non ſolum appetitus ſenſu ducitur, & ratio voluntati, & legi Dei ſæpiſſime repugnat, hominesq; inordinate ſeipſos amant, propria commoda plus iuſto diligant, aliena negligant, ſed etiam terra ipſa, vt hominibus neceſſaria ſuppeditaret; nimio eorum labore, & ſudore indigeat. vt experientia teſtatur, ſpinaſque, & tribulos, etiam culta germinet, vt Gen. 3. habetur, & ex alia etiā parte homines poſt peccatum ſegnes. & deſides ſint ad laborandum, ſane ſi toti communitati hominum omnia eſſent communia, nemo rerum temporalium adminiſtrationem & agrorum culturam curaret, cum tamen ſinguli optimis quibuſque rebus potiri vellent; Sicque non ſolum maxima rerum omnium penuria eſſet, ſed etiam plurimæ rixæ, & contentiones orirentur.

Secundo, quia præſuppoſita hac humanæ naturæ poſt peccatum multiplici miſeria, & infirmitate, multa commoda ex diuiſione rerum ſequuntur, quæ nō haberentur, ſi omnia eſſent cōmunia. Etenim in primis res melius procurantur, & conſeruantur, quandoquidem vnuſquiſque naturaliter magis ſolicitus eſt ad procurādū aliquid, quod ſibi ſoli conuenit, quam id, quod eſt commune omnium, vel multorum, quia vnuſquiſque laborem fugiens, relinquit alteri id, quod ad commune pertinet, videmus enim, vt ait Ariſt. multitudinem ſeruorum in priuata domo idē munus obeuntium ſibi inuicem obſtare Vnde quod commune eſt, nullius eſſe reputatur, ac proinde negligentius curantur. Rurſus res ordinatius tractantur, ſi ſingulis incumbat cura propria alicuius rei procurandæ, cum ecōtra confuſio maxima eſſe ſolet, vbi quilibet indiſtincte aliquid procuret, aut adminiſtret.

Item

Digitized by Google

Item ex hac rerum diuiſione magis conſeruatur pax, & concordia inter ciues, dum vnuſquiſque re ſua contentus ſit. Vnde frequenter rixæ, & iurgia inter eos oriuntur, qui ex indiuiſo aliquid poſſident.

Hinc orta eſt contentio inter paſtores Loth, & Abrahã Gen. 13. quia in communi habebant greges, & poſſeſſiones, quapropter dixit Abraham ad Loth *Ne quæſo ſit iurgium inter te, & me, inter paſtores tuos, & meos. fratres enim ſumus Ecce vniuerſa terra coram te eſt. &c* Quo ſane teſtimonio a parte cõſtat ad pacem, & tranquillitatem Reipub. maxime expedire dominia, & poſſeſſiones adinuicem eſſe diſtinctas. Illud autem ex Soto, & alijs obſeruandum eſt, quod licet rerum diuiſio non tollat omnino omnia mala, & incommoda quæ ſequerentur, omnia eſſent communia, vt tamen expediens, & neceſſarium omnino ſit ea diuidi, ſatis eſſe ſi magna ex parte tollantur In ijs namque, quæ ad finem ordinantur, ſatis eſt ſi medium aliquod expedientius, & accommodatius ad finem iudicetur, etiamſi non plene & perfecte, ſed magna ex parte finem attingat, vt amplectendum ſit, quando datur aliud, quod illum perfectius attingat.

9 *Quæ* autem dicta ſunt, procedunt de toto genere humano in communi, quia etiam poſt peccatum & naturam lapſam expedientior eſt alicui hominum communitati poſſeſſio rerum in communi, quam earum diuiſio & appropriatio ſingulis in particulari, vt conſtat in ordinib. religioſorum, vbi homines ſub obedientia viuunt, caſtitatem obſeruant, & paupertatem vouent, quibus cum nihil propriũ in particulari poſſidere liceat, ſingulis tamen quæ ad victum & veſtitum neceſſaria ſunt, diſpenſantur. Id quod maxime ſpectat ad Chriſtianam perfectionem, vt Luc 14. conſtat, vbi Chriſtus iuueni quærenti quid facto opus eſſet ad vitam æternam reſpondit. *ſerua mandata*, ad ſalutem namque ſufficit obſeruatio mandatorum, nec alicui præcipitur bonorũ abdicatio. Deinde vero explicans quid ad perfectionem exigitur ſubdit. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me.* Immo etiam expediẽs valde eſſe poteſt communitati alicui coniugatorum res in communi habere. dummodo inſigni ſanctitate polleant, vt erant fideles Hieroſolymitani in principio naſcentis Eccleſiæ propter Spiritus ſancti dona, quæ eo tempore maxime abundabant. Quibus tunc plurimum expediebat ſic in communi viuere in augmentum ſanctitatis eorum, & in doctrinæ Euangelicæ confirmationem. Quia tamen iam multorũ refrigeſcit charitas, & ſatis diuulgatum eſt in pluribus locis Chriſti Euãgelium nec in coniugatis, vt plurimum tam abundanter ineſſe ſolent dona Spiritus ſancti, non ita fortaſſis modo expedit, vt coniugati ita in communi viuant, nihilque in particulari poſſideant, vt experientia conſtat. Ex hactenus igitur dictis facilis eſt eorum ſolutio quæ contra hanc rerum, & dominiorum diuiſionem, & appropriationem initio allata fuerunt.

10 *Ad primum*, in quo dicitur diuiſionem rerum illicitam, eo quod ſit contra inſtitutionem naturæ, quæ voluit omnia eſſe communia, varij varie reſpondent. Scot. enim in 4. diſt. 15. q. 2. & cum eo Gabr. ead. diſt. q. 2. art. 1. poſt Alex. de Ales par. 3. Sum. q. 27. memb. 4. art. 1. §. 1. dicunt præceptum naturæ de poſſidendis rebus in communi fuiſſe quidem ante peccatum in ſtatu innocentiæ, reuocatum tamen fuiſſe poſtea poſt peccatum, & naturam lapſam. Hęc tamen ſolutio aperte falſa eſt, tum quia ius naturale eſt indiſpenſabile, & immutabile, vt habetur, Can. Non eſt peccatum, diſt. 16. Ergo ſi hæc rerum communitas in præcepto & iuris naturalis fuit in ſtatu innocentiæ etiam in ſtatu naturæ lapſæ eſſet. quod tamen Scotus negat. Tũ quia aut præceptum illud iuris naturalis reuocatum fuit authoritate Diuina, vel humana: Non diuina, quia vt ait S. Aug. tract. 6. in Ioannem, & habetur in cap. quo iure, d. 8. ius diuinum in Scripturis, aut reuelatione aliqua habetur iuris naturalis & præcepti illius reuocatio. Nec etiam humana, quia, quod Superiores authoritate ſancitum, & inſtitutum eſt. per inferiorem reuocari, aut retractari non poteſt. Tũ quia in ſtatu naturæ integræ, quamuis vtile eſſet hominibus, res in communi poſſidere nullum tamen in eo ſtatu extitit præceptum obligans eos, vnde potuiſſent homines ſi voluiſſent etiam res diuidere & poſſidere propriam, abſque eo quod facerent contra ius naturæ. Hac igitur & alijs reſponſionib. & ſolutionibus omiſſis vera ſolutio eſt, rerum cõitatem eſſe de iure naturali, non poſitiue, ſed negatiue. Vt enim docet S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 2. ad 1. aliquid duobus modis de iure naturæ eſſe poteſt, vel poſitiue, quia ſcilicet, ius naturæ diſtinctè præcipit; aut prohibet aliquid faciendum aut non faciendum, vt verbi gratia, præcipit parentes honorandos eſſe, prohibet furtum, &c. & hoc modo communio rerum non eſt de iure naturæ, quia ius naturæ non præcipit. vt res in communi poſſideantur; vel negatiue, ſeu permiſſiue quia nimirum ius naturæ nihil circa illud præcipit, aut prohibet, ſed relinquit illud hominum prudentię, permittens illis, vt faciant circa illud quod pro loco & tempore magis conuenire viderint. quomodo matrimonium, vt notant Doctores. eſt de iure naturæ. quia non præcipit, aut prohibet diſtinctè illud, ſed indifferenter relinquit, vt faciant homines, quod ſibi magis expedire intelligant, & hoc modo communitas rerum dicitur eſſe de iure naturæ, quia ſcilicet, natura nec præcipit, nec prohibet, vt communes ſint. ſed relinquit hominibus liberum. vt eas in communi. vel in particulari poſſideant, prout eis magis expedire viderint. Qua ratione conſtat rerum proprietatem non eſſe contra ius naturæ, ſed magis ipſi iuri naturali ſuperadditur per adinuentionem rationis humanæ. Sicut igitur ante factã rerum diuiſionem, contra ius naturale foret prohibere aliquem ab vſu rerum omnibus communium, (ſicut modo contra ius naturale eſſet prohibere alicui tranſitum per viam publicam. aut ſumere de fonte omnibus communi aquam) ita facta rerum diuiſione (quia deſinit eſſe commune, quod antea commune fuit) deſinit quoque eſſe contra ius naturale prohibitio vſus rei alienius. Quæ prohibitio deſinit eſſe contra ius naturale, non per mutationem aliquam ipſius iuris naturalis, (quod in ſe immutabile eſt) ſed per mutationem obiecti. Quamuis enim ius humanũ tollere, aut mutare nequeat ius naturæ, apponere tamen poteſt circunſtantiam ex parte obiecti, ſuperadditione cuius deſinit id eſſe de iure naturali, quod ſecluſa ea circunſtantia, de iure naturali erat, adueniente igitur hac circunſtantia ex parte obiecti appropriationis, & diuiſionis rerum iuri naturæ non repugnat alicui vſum rerum prohibere.

11 Atqui vt melius intelligatur, qua ratione ante rerum diuiſionem omnia eſſent communia, ſicque clarius ſoluatur argumentum, ſciendum eſt tribus modis intelligi poſſe dominium alicuius rei eſſe commune multis. Primo, ita vt tota communitas ſola ſit vere domina rei, vt de ea poſſit diſponere, ſingulæ autem perſonæ non poſſint, niſi ex conceſſione communitatis, vel eius, qui eam regit. Qui modus communis ſeruatur hodie in Religionibus, & forte in aliquib. Reb pub. quoad aliqua bona cõmunia eius. Hic tamen modus non ſumitur ex inſtitutione rei, ſed ex voluntate hominis, eo quod naturalis ratio per ſe ſumpta nõ dictat hæc bona ita eſſe cõmunia toti generi humano, vt nullus poſſit rem aliquã ſibi vſurpare priuata authoritate. cum nulla ſint principia legis naturalis, ex quibus id colligitur ſed contrarium eſt in vſu omnium nationum. Et denique hic modus dominij licet ſit communis, rerum tamen diuiſionem præſupponit, vt conſtat. Secundo, Bona aliqua poſſunt eſſe multis communia, ita tamen, vt ſinguli ſint domini non totales, ſed quaſi partiales ſeruando inter ſe certam proportionem, quo modo multi vocati ad vnam hæreditatem, ante diuiſionem omnes ſunt domini illius, & ſinguli; Quia vnuſquiſq; habet dominiũ, & non vnius partis, quia cum non ſit res diuiſa, nulla poteſt aſſignari pars, quæ ſit huius, potius quam illius; Ergo totius particulariter tamen; Quia non habet abſolutum vſum & dominium, ſed ſimul etiam, modus iſte ſupponit rerum diuiſionem, nulla etiam ſunt naturalia principia, ex quibus hæc communitas neceſſario colligitur. Et denique ſtando in ſolo iure naturæ poteſt quis totam aliquam rem ab aliquo non occupatam ſibi vſurpare, & omnem vſum eius vendicare.

Tertio,

Digitized by Google

Tertio, Bona aliqua communitatis eſſe poſſunt, ita vt comparata ad communitatem, & ſingulas perſonas poſitiue nullius ſint, & conſequenter non cadunt poſitiue in humanum dominium, ſingulæ tamen perſonæ habent ius ad bona illa occupanda, & acquirendum dominium per anticipatam occupationem, & hoc modo bona erant communia iure naturę, & ius illud reſidebat in ſingulis, & omnibus hominibus, ita tamen, vt poſtquam ab aliquo res occupata ſit, alij non habeant ius ad illam vſurpandam. Ac proinde ante occupationem, vel exercitium huius iuris fieret homini iniuria, ſi impediretur irrationabiliter ab occupatione rei, quæ adhuc eſt communis: ſi tamen res iam ab vno poſſeſſa ſit, iure impedire poteſt alium, ne ſe intromittat, quandoquidem alius iniuriam potius faceret ſe intromittendo, eo quod iam res illa non erat communis ſed propria. Ex quibus conſtat nullam factam eſſe alicui iniuriam per hanc rerum diuiſionem, quia eadem naturalis ratio, quæ dictat hæc bona de ſe indifferenter concedi, dat ius ea ſibi appropriandi, & vetat illi accipere, vel rapere, poſtquam iam alicui ſunt appropriata.

Colligitur etiam dominium illud commune, quod genus humanum quaſi iure naturali habuit rerum omnium inferiorum, prout eſt a ſola natura, non tam fuiſſe dominium actu, quam potentia, nec tam ius in re, quam ad rem fuiſſe, Etenim dominium actuale non conuenit homini in communi, ſed indiuiduis, Immo vero ſi legem naturalem præciſe conſideremus, neque vnus particularis homo, nec tota ſimul hominum communitas habet actu tale dominium.

Quæ omnia confirmantur, quia nunc de facto feræ, aut piſces, qui nullius ſunt, antequam capiūtur, ad neminem pertinent, tanquam ad verum dominum, ita autem ſe habebant res omnes ante diuiſionem earum. Dicitur ergo dominium illud commune naturale quaſi aptitudine, quia ſcilicet naturale eſt homini ius ad vſurpandum tale dominium in re ab alio non occupata, quo ſenſu locutus eſt Ariſt. lib. 2. polit. c. 5.

12 *Addendum* his omnibus ex Scot. lib. 4. de iuſtitia. q. 3. art. 1. ad 1. & Mich. Salono tract. de dominio. q. 4. art. 1. & alijs, ius vtendi his rebus, ita eſſe datum omnibus hominibus, vt non poſſit modo ab illis auferri per rerum diuiſionem, ſeu proprietatem, ſemper enim manet ius vtendi illis tempore neceſſitatis extremæ. Quia ſicut iure & præcepto naturaliter tenetur vnuſquiſque fratri extreme indigenti ſuccurrere, & qui extreme indiget iure naturæ poteſt vitam ſuam tueri, ita eodem iure naturę licitum eſt vnicuique in extrema neceſſitate his rebus vti, quo etiam ſenſu res ex lege naturæ adhuc communes eſſe dicuntur. Quo ſenſu S. Aug. tract. 6. in Ioannem. & habetur Ca. Quo iure d. 8. & Amb. vt habetur in Can. Sicut hi. d. 47. alijque Patres exponendi ſunt, quando per exaggerationem dicere videntur, homines non eſſe dominos harum rerum, ſed diſpenſatores, & quod omnia ſint communia, tenentur enim diuites bona ſua in extrema neceſſitate communia facere, iuxta illud. 1. ad Timoth. vlt. *Diuitibus ſeculi præcipe, facile tribuere, communicare, &c.*

13 *Ad confirmationem* vero huius argumenti principalis, in qua dicitur, hanc diuiſionem rerum per *iniquitatem* eſſe introductam, omiſſa Gloſſæ Ioannis Theutonici reſponſione, vbi verbum illud D. Clementis, *per iniquitatem* interpretatur, per iniquam conſuetudinem iuris gentium, & naturali legi, & æquitati contrariam, introductam eſſe rerum diuiſionem, quæ gloſſa falſa, & abſurda eſt, falſa quidem quia nec ius gentium, nec lex appellari poſſet iſta diuiſio, cū æquitati naturali repugnaret: abſurda verò, quia hac ratione non eſſent homines in conſcientia tuti, ſi diuiſio hæc iniqua eſſet;

Communis, & vera aliorum omnium reſponſio eſt Sanctum Clementem eo loci hortari fideles Hieroſolimitanos ad poſſeſſionem rerum in communi quo ad vſum, qualis erat tempore Apoſtolorum. Vnam vero e rationibus, quibus eis conabatur perſuadere, eſſe, quia creatione, & prima rerum inſtitutione omnia debebant eſſe communia, & talia etiam remanſiſſent, ſi ſtatus naturæ integer permanſiſſet, ſed per *iniquitatem*, id eſt, occaſione ſumpta ex iniquitate peccati originalis introducta fuit rerum diuiſio.

Ad loca S. Chryſoſtomi reſpondeo; In primo loco ſolū docere, diuites abundantiam rerum, quas poſſident, non ſibi, aut ſuis induſtrijs, ſed diuinæ bonitati adſcribere debere, exemplo Iob dicentis: *Dominus dedit*, &c. In vltimo autem loco ſolū oſtendere conatur verba illa, *Meum, & Tuum*, multa mala, & lites inducere, non tamen inde ſequitur, rerum diuiſionem malam eſſe, quia maiora, & plura incommoda ſequerentur, ſi poſt peccatum res indiuiſæ, & in communi permanſiſſent, vt ſupra expoſuimus.

14 Ad argumentum Platonicorum reſpondeo, Dubium non eſſe quod per rerum diuiſionem non euitantur omnia incommoda, certum tamē eſt, eſſe minora in hoc modo regiminis, ſuppoſito peccato, & hoc ſufficit, vt licita dicatur diuiſio, & appropriatio rerum. Nam hæc eſt naturæ lapſæ conditio, vt vix poſſit vllo medio, aut lege Reſpublica gubernari, ex qua homines ſæpe peccandi occaſionem non ſumant, & ideo id magis eligendum eſt, quod minora, & pauciora incommoda habet.

Ad rationem hæreticorum, ex qua probare conantur Chriſtianis ſaltem præceptum eſſe, vt rerum proprietatem a ſe abdicent; Reſpondeo, primo intelligi poſſe, ea verba Chriſti de renūciatione rerum, quoad affectum prauum, non quoad effectum, hoc eſt, non quod actu rebus ſuis abrenunciare teneantur, ſed quod relinquant affectum earum prauum, quo ſolent homines interdum ita eſſe diſpoſiti, vt Deum potius offendere velint, quam ab inordinato earum amore, & conſeruatione ceſſare. Vult ergo, vt vnuſquiſque paratus ſit ea potius relinquere, quam Deum mortaliter offendere, alioquin non erunt veri Chriſti diſcipuli. Secundo intelligi poſſunt verba illa de eis, qui Euangelicam perfectionem profitentur, vt olim Apoſtoli, & nunc Religioſi, tales n. ex præcepto reb. omnibus renunciare tenentur; Conſiluit igitur Chriſtus, & verbo, & exemplo ſuo rerum abdicationem, tanquam rem ſecundum ſe meliorem, & perfectiorem his, qui volunt perfectionem aggredi, non tamen id aliquibus præcipit, quamuis vbi ex voto ſe ſemel ad hanc rerum abdicationem obligauerint, ad eam obſeruandam ex præcepto, ſeu vi voti tenentur.

Ex hactenus igitur dictis manifeſtum eſt, quod licet abſolute, & ſimpliciter loquendo, melius eſſet res in communi poſſidere potius quam in particulari, vnde in ſtatu innocentiæ, & in collegio Chriſti res in communi poſſidebātur, immo vero paucis hominibus, & religioſis, & his, qui volunt Deo vacare melius eſt in communi viuere, vniuerſo tamen generi humano, & toti hominum multitudini, natura adeo corrupta, non expedit res in communi habere, ſed multo melius omnia in pace conſeruantur, & plurima incommoda vitantur, eo ipſo quod diuiſa ſint rerum dominia, & proprietates, vt ex dictis conſtat.

15 Dubium Secundum eſt, quonam iure facta ſit rerum diuiſio poſt peccatum? Ratio difficultatis eſt, quia ex vna parte videtur factū fuiſſe iure naturali, eo quod lumen naturale intellectus dictat neceſſariam omnino eſſe poſt peccatum rerum diuiſionem ad pacificum hominum ſtatum, & ad tranquillitatem Reipub. ſeruandam, vt ex dictis conſtat. Illud autem eſt de iure naturali, quod ratio, & lumen naturale intellectus dictat. Ergo de iure naturali eſt rerum diuiſio. Et confirmatur, quia de iure naturæ eſt, quod ea, quæ nullius ſunt, ſint primo occupantis, vt dicitur inſt. de rer. diuiſione, §. feræ. Sed prima rerum diuiſio facta fuit per occupationem. Ergo rerum diuiſio facta eſt iure naturali. Ex alia parte facta videtur iure diuino, quia terra promiſſionis ablata fuit a Chananęis, & tradita filijs Iſrael a Deo, & Sauli, & Dauidi tradidit Deus Regnum Iſrael.

Communis tamen & vera ſententia eſt, rerum externarū diuiſionem, nec iure naturali, nec diuino, ſed humano, ſeu iure Gentium factam fuiſſe. Sic Caietan. 2. 2. quæſt. 66. artic. 2. Sot libro 4. de iuſtit. quæſt 3. art. 1. concluſ. 3. Io. Medina. C. de reb. reſtituendis. q. 1. dub. 2. Martin. Ledeſ. 2. 4. q. 18.

q.18.art.1.dub 5.concluſ.6.Mich.Salon.2 2. tract. de dominio.q.4.art.2.Pet. de Arrag. ibid. Dominicus Bannes in præambulo de domin. q.3. Ioſeph. Angles in floribus 4. ſentent.quæſt.de domin.art.1.Petr.Nauar. lib.3. de reſtit. cap.2.num.10.Greg. de Valen.to.3.diſp.5.q.10.puncto 1. Lud.Molina.de iuſt. part.1.tractat.2. diſp. 10.concluſ.2. poſt Sco.in 4.diſt.15.q.1.& Gabr.ibid.q.2 art.1.notab.1. & alios Scholaſticos Doctores in 4. d. 15. Quod enim facta non ſit iure naturali,conſtat,quia ſtando in iure naturali,& conſtitutione rerum,omnia ſunt communia, vt dictum eſt. Deinde ſic ſequeretur contra naturam eſſe communionem rerum, quod falſum eſſe conſtat ex praxi primitiuæ Eccleſiæ,& vſu Religionũ. Sed neque facta eſt diuiſio hæc iure diuino,quia non extat tale ius in Scripturis, neque ex illis colligi poteſt locus aliquis, in quo præcipiat Deus hominibus,vt res inter ſe diuiderent. Quinimmo Scriptura potius refert omnia in communi, & indifferenter conceſſa eſſe hominibus à Deo,vt conſtat ex illo Geneſ. 1. *Creſcite,& multiplicamini,& replete terram,& ſubijcite eam,& dominamini piſcibus,&c.* Et, *Ecce dedi vobis omnẽ herbã,&c.* Et ſimiliter poſt diluuium,Geneſ.9. *omnia Deus in communi tradidit Noe,& filijs eius,* vnde & Pſal.8.dicitur, *omnia ſubiecisti ſub pedibus eius,&c.* Sed neque iure ciuili facta eſt prima rerum diuiſio, quia ante omne ius ſcriptum facta eſt rerum diuiſio; Habuerunt namque Cain, & Abel bona diuiſa,filij etiam Noe Geneſ 11. Prouincias inter ſe diuiſas habuerunt. Item Abraham & Loth ad pacem inter eos conſeruandam ſine vlla lege ciuili ſolo ductu rectæ rationis iudicarunt ſimiliter oportere terras, & greges,& poſſeſſiones inter ipſos diuidi. Reſtat igitur, vt diuiſio hæc facta ſit iure gentium, & communi conſenſu populorum, conſequenter tamen ex lumine & inſtinctu rectę rationis præſuppoſito peccato. Cum enim natura hominis poſt peccatũ corrupta ſit,& inclinata magis ad bonum proprium,quam ad commune,& inſuper agri colendi ſint,& alenda pecora,vt ſic hominibus neceſſaria ad victum,& veſtitum ſuppeditari poſſint,commodius autem fiunt iſta,ſi poſſeſſiones & agri diuidantur, & approprientur,quam ſi maneant in communi, communi iure & conſenſu gentium,& populorum concluſum fuit,vt agri,poſſeſſiones,& dominia diuiderentur. Id quod S.Aug.late oſtendit tract.6.in Io.& refertur in can.quo iure.d.8.

16 Hæc autem,quæ diximus, procedunt primo de rerum diuiſione in communi; Etenim diuiſio rerum in particulari,& earum particulares appropriationes,ſcilicet quod hoc regnum ſit huius gentis, hic ager illius hominis, &c. factum eſt partim iure gentium,& partim iure ciuili. Siquidem poſt peccatum,vt diximus, ante omne ius ciuile ſcriptum, homines ductu rectæ rationis quædam inter ſe diuiſerunt,quibus poſtea plures earundem rerum diuiſiones acceſſerunt,quæ ciuili iure,& Principum, & Imperatorum conſtitutionibus factæ ſunt, ſicut nunc etiam omnis rerum,aut iuriſdictionum diuiſio,quæ de nouo fit,iure ciuili,ſeu poſitiuo fit. Certum namque eſt,quod temporum lapſu Reſp. in pub. conuentibus Principem ſibi conſtituerunt & illi totius Prouinciæ dominium tradiderũt, vt habetur in l.quod Principi placuit,ff.de conſtitut. Principum. Deinde etiam per legem Agrariam communes agri diuiſi fuerunt,& nunc etiam Principum, & Regnorum legibus multa poſſident. Vnde recte S. Auguſt. vbi ſupra ait: Quo iure defendis villam Eccleſiæ? Diuino,aut humano? Diuinum ius in Diuinis Scripturis habemus, humanum in legibus Regum. Vnde quiſque poſſidet,quod poſſidet? Nonne iure humano? nam iure Diuino, Domini eſt terra,& plenitudo eius. Pauperes, & diuites vna terra ſupportat. Dominus de vno limo fecit & pauperes, & diuites. Iure ergo humano dicitur,hæc villa eſt mea, hic ſeruus eſt meus, hæc domus mea eſt. Iura autem humana, iura Imperatorum ſunt. Quare? Quia ipſa iura humana per Imperatores & Rectores ſeculi Deus diſtribuit humano generi, Et infra. Tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere,hæc villa eſt mea,meus eſt iſte ſeruus, mea eſt hæc domus?

Secũdo procedunt iſta de reb. externis,ſiquidem dominium,quod vnuſquiſque habet in ſuas proprias actiones liberas,in famam & honorem,dominium etiam paternũ, quod habent parentes in filios,& vir in vxorem, & familiam,hæc inquam omnia iure naturali diuiſa ſunt, vt conſtat atque adeo naturæ humanæ conſentanea, vt fuiſſent etiam,quamuis non fuiſſet peccatum, vnde in ſtatu innocentiæ erant,in quo ius naturæ tantum cum lege Dei vigeret,vt docent S.Tho.1 p q.96.art.4.Sotus,Salon, Greg de Val.& Per.Naua.vbi ſupra.

17 Ad primum reſpondeo: Id ſolum proprie eſſe de iure naturæ,quod ratio naturalis abſolute indicat tanquã medium moraliter neceſſarium ad finem conſequendum; modo autem rerum diuiſio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed facta ſuppoſitione corruptionis humanæ poſt peccatũ. Quia igitur ex recta ratione intellectus colligit expediens eſſe,vt res diuidantur improprie dicitur eſſe de iure naturali, proprie autem de iure gentium eſt talis diuiſio. Seu vt alij,vt Conradus tractat.1 de contract.q 9.Medina,& Salon reſpondent. Directiue ſeu indicatiue diuiſio hæc dici poteſt eſſe de iure naturali, quia ſcilicet ratio naturalis indicat, illam eſſe conuenientem, & conſentaneam humanæ naturæ infirmitati; Executiue autem ſeu completiue eſt a iure gentium & humano,quia conſenſu & approbatione communi omnium gentium, & populorum facta eſt.

Ad confirmationem autem reſpondetur: Res,quæ nullius ſunt,dicuntur eſſe primo occupantis iure naturæ,quo ad vſum, non autem quoad dominium earum, ſic enim ſunt primo occupantis ex iure, & conſtitutione gentium; vocat autem ibi textus, naturalem rationem, ius gentium,quia illud per dictamẽ rectę rationis,& ex principijs naturalibus maxime congruere colligitur, vt res, quæ ſub nullius antea dominio fuerat, primo occupanti concederetur.

Ad ſecundum Reſpondeo,cum dicimus rerum diuiſionem eſſe factam iure gentium, & non Diuino, loquimur ſolum de diuiſione rerum in vniuerſum; hoc eſt,mũdus vniuerſus & bona eius non ſunt iure diuiſa diuino, ſed iure gentium,cum quo ſtare poteſt,quod nihilominus Deus ſua authoritate dominia quædam particularia, & proprietates aliquibus conceſſerit. Qua ratione terram promiſſionis filijs Iſrael, & decimam partem fructuum Leuitis,& Regnum Iſraelis Dauidi, & alijs conceſſit ex peculiari priuilegio.

18 DVBIVM TERTIVM eſt, quo modo,& ordine,ſeu per quos introducta ſit hæc rerum diuiſio & conſequenter an neceſſarius fuerit omnium hominum conſenſus,vt talis diuiſio fieret? In hac re,in qua nihil certum ſtatui poteſt,tria mihi probabiliter dici,& colligi poſſe videntur ex iis,quæ tradunt Sot lib.4.de iuſtit. q.3. ar.1. concluſ.3. Martinus Ledeſm. 2.4.q.18.art.1.dub.5.concl.8. Io.Medina C.de reſtit.q 1 dub.2. circa medium. Petr. de Aragon 2.2.tractat.de dominio. Ioſephus Angles in florib.4. ſent.q.de dom.art.1.Petr.Nauar.lib.3.de reſtit c.1.num. 13.Greg.de Val to.3.diſp 5.q.10 punct.1. ante fi.Scot.in 4 d.14.q.2.§.Hinc ſunt quatuor.vet.ſexta concl Gab ibi.q.2.art.1.Notab.1.& alijs in 4.d.15.

Primum eſt,quod cum Deus omnia creauerit,in prima rerum creatione,condito & creato iam homine ad imaginem,& ſimilitudinem ſuam, probabile eſt Adæ primo parenti Deum dediſſe poſitiuum, & actuale dominium totius orbis, & conſequenter ad eum pertinuiſſe authoritate ſua paterna res omnes inter filios ſuos diuidere, nec ipſos ſine voluntate parentis potuiſſe aliquid vſurpare, atque ita fuiſſe per continuatam ſucceſſionem filiorum, & parentum continuatam etiam rerum diuiſionem. Qui ſane modus naturæ conſentaneus fuit; Siquidem Adam caput fuit totius generis humani. Vnde etiam conueniens erat,vt dominus etiam eſſet rerum omnium. Illi enim ſpecialiter dicta ſunt illa verba, *Ecce dedi vobis omnia.* Gen. 1. Deinde etiam hoc expediebat ad vitandas diſſenſiones inter filios Adæ. Vnde Patres dicunt Deum totum genus humanum produxiſſe ex vno homine ad vnitatem, & charitatem commendandam. Ergo ſimile cenſendum eſt de dominio rerum. Id quod cõfirmari poteſt ex eo, quod Epiph hær.66.S.Aug ſerm.113, de tempore,& Io.Caſſianus

nus

nus collat 5. c. 24. referunt, Noe poſt diluuium diſtribuiſſe mundum in tres partes; inter tres filios, & iureiurando illos obligaſſe, vt nullus eorum partes alterius inuaderet. Quod ideo feciſſe videtur, quia per diluuium rerum dominium reuocatum, & reductum fuit ad Noe, vnde ad ipſum pertinebat diuiſio. Idemque a fortiori credendum eſt de Adamo primo parente totius generis humani. Ratio horum omnium eſſe poteſt, quia cum tam Adamus, quàm Noe, parentes eſſent omnium, qui in terra tunc morabantur, nec ſupra ſe quemquam ſuperiorem haberent, ad eos tanquam parentes pertinere videbatur regimen generis humani; eiſque tanquam parentibus, filij iure naturali, & diuino obtemperare tenebantur. Quocirca probabile valde eſt in principio generis humani cæpiſſe hanc diuiſionem rerum in filijs Adę. Nam Gen. 4. dicitur, Abel obtuliſſe Deo meliora ex grege ſuo, & Cain ædificaſſe ciuitatem, & eam tamquam propriam vocaſſe ex nomine filij ſui Henoch, Vnde a fortiori id verum erit de ipſo Adamo. Ceterum hoc totum, quod diximus, etſi probabile ſit, non eſt tamen certum, quia non eſt certum, quod Adamus vere, & proprie fuerit dominus totius orbis, ita vt nullus ſine eius voluntate aliquid occupare potuerit neque vllum fundamentum habetur in ſcriptura, nec ratio aliqua vrgens ad id aſſerendum inducit, quin potius experientia contrarium indicat; Siquidem viuente Adamo homines ſuo arbitratu in varias mundi partes diſcedebant, & occupabant terram prout volebant, & poterant. Illud vero quod de Noe affertur, deſumptum eſt ex quadã Hebręorum traditione, quæ neſcitur, quantæ authoritatis ſit. Vtcumq; illa diuiſio facta ſit, non videtur facta ſine conſenſu filiorum, & ideo adhibuerunt iuramentum, vt magis firma eſſet diuiſio.

9 Secundum eſt, cum ex communi hominum conſenſu rerum diuiſio fieri poſſit, vt experientia conſtat, dici etiam poteſt hanc diuiſionem ante diluuium factam fuiſſe ex communi hominum conſenſu non quod fuerit neceſſaria poſitiua conuentio, aut conſenſus quaſi in actu ſignato, vt loquuntur philoſophi ſed potius quędam non repugnantia, & tacitus conſenſus, qoandoquidem in actu ipſo exercito homines diuidebant, & occupabant res alijs non repugnantibus, immo in id cõſentientibus, ita vt poſtea nullus poſſet ſine iniuria talibus rebus priuari; Quod in rebus mobilibus facilius fit, & ideo de his magis legimus in Geneſi, quamuis etiam in rebus immobilibus ſuo modo locum habeat.

Poſt diluuium vero probabile eſt diuiſionem factam fuiſſe conuentione poſitiua inter filios Noe; Nam Geneſ. 10. hoc ſatis manifeſte inſinuari videtur, vbi narrantur diuiſiones gentium, & populorũ quæ a filijs Noe factę ſunt, ibique dicitur primum filiom Heber *Vocatum eſſe Phaleg, eo quod in diebus eius diuiſa ſit terra.* Et infra dicitur, *Hæ familiæ filiorum Noe, iuxta populos, & nationes ſuas. Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.* Et hoc modo poſtea a patribus ad filios diuiſio hæc permanauit. Sic etiam Geneſ. 13. orto iurgio inter paſtores Abrahã, & Loth, Abraham optionem dedit Loth, vt dexteram, vel ſiniſtrã ſibi eligeret.

10 Tertium eſt, potuit etiam populus rerum diuiſionem facere, antequam ſupra ſe præfectum aut Rectorem haberet. Cum enim ſuperiorem non habeat, niſi ſe alicui ſubijcere velit, potuit dominia, & poſſeſſiones diſtinguere, & particulares obedire ac legibus eiuſdem ſubijci tenebantur, cum iuſtum, & a natura inſtitutum ſit vt membra corpori non rebellent, ſed illi ſeruiant, & obſequantur. Vnde c. 1. d. 2. dicitur, *Lex eſt conſtitutio populi, qua maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt.* Deinde verò, cum eo ipſo quod homines ad vnam Rempubl. ſeu congregationem conſtituendam adunantur, eandem, quam ipſi poteſtatem habent, in vnum quendam, aut plures, qui eos regant, transferre poſſint, conſequenter Reges ſic a populis electi, ſicut leges dare, ita & bona temporalia inter eos diuidere potuerunt. Hinc Reges a populis electi conſenſum, & authoritatem quam populus a natura habebat, accepiſſe videntur, vt habetur *Inſt. de iure nat. §. ſed quod principi*, etiam habuerunt ceterum legitimæ aliæ poteſtates aliorum Rectorum earum Rerumpublicarum, quæ nõ per Reges, ſed per ſenatores, aut aliquo alio modo, iuxta cuiuſque inſtitutionem, gubernantur. Et de rerum diuiſione hactenus dictum ſit.

De variis modis acquirendi dominium earum rerum, quæ antea nullius fuerunt. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *In acquiſitione Dominij rerum temporalium maxima differentia.*

2 *Res, quarum dominium acquiritur, cum antea nullius erãt, ſunt in triplici differentia.*

3 *Ad illarum dominium obtinendum duo requiruntur.*

Omnes tituli ſub generali nomine iuſtæ inuentionis continentur.

4 *Res illæ, quæ antea nullius erant, nec unquam fuerunt, non ſolum iure gentium, ſed etiam ciuili, ſunt primo occupantis, dummodo non intercedat iniuria.*

5 *An in venatione fera cenſenda ſit capta & iam ſub dominio venatoris, cum vulneratur, an ſolum cum per manus venatoris comprehenditur.*

6 *An ſi quis ad feram capiendã laqueum tetendit & fera capta ſit, quam alius capit, priuſquam dominus venit, ſit ne illius, qui illud inſtrumentum expoſuit, an illius, qui eam ibi reperit, indeque eam extraxit?*

7 *Cum dicitur res, quæ ſub nullius dominio erant, fieri primo occupantis, ſimpliciter verum eſt.*

8 *Theſaurus ſi ius naturale ſolum attendatur, quocunque in loco ſit, capientis efficitur, ſin vero ius Ciuile & poſitiuum attendamus, quid ſtatuendum, declaratur.*

9 *Qui in loco alieno theſaurum inueniunt ex induſtria, tenentur reſtituere totum Domino eiuſdem loci, vtcunque alij medietatem retinere ſibi poſſe affirment.*

10 *Theſaurus ab authoribus duplex eſſe dicitur, & de quo prædicta intelligantur?*

11 *Mos gentium in ſepulchris cum mortuis diuitias multas recondere, idemque in ſepulchro Dauid feciſſe Salomonem teſtatur Ioſephus.*

12 *An Hiſpani, qui apud Indos occidentales extraherent theſauros de ſepulchris, teneantur ad reſtitutionem?*

13 *An qui ex voluntate Domini theſaurum inuenit in agro alieno, illum ſibi aut Domino acquirat?*

14 *An qui theſaurum inuenit in loco ſacro, aut in Eccleſia, illũ ſibi acquirat?*

15 *Quid dicendum ſit, quando is, qui inuenit theſaurum, acceperit agrum, aut domum in pignus, aut maritus in dotem.*

16 *Quid faciendum ſit, quando dominium loci, in quo inuentus eſt theſaurus, ſit inter plures diuiſum.*

17 *Cui applicandum ſit dominium theſauri inuenti arte magica, aut alijs diuinationibus & modis illicitis.*

18 *An Princeps contra ius ciuile in caſu prædicto ſtatuere poſſit.*

Soluitur argumentum, quo affirmatur, theſaurum vbicunq; inuentum eſſe inuentoris.

19 *An qui emit agrum, in quo eſt theſaurus, acquirat ſibi theſauri dominium.*

20 *Quæ res proximo tempore ſub alterius dominio fuerint, ſi tamen vero iam nullius ſint, etiam fiunt primo occupantis.*

EXplicata in præcedẽtibus diuiſione rerum & bonorũ in communi, proximum eſt, vt quibus vijs & modis rerum dominia acquiri, reſque tuta conſcientia poſſideri poſſint, explicemus. Quæ ſane materia moralis maxime neceſſaria & ſcitu digniſſima eſt, non modo ad cognitionem reſtitutionis, verum etiam ad omnem iuſtitiam commutatiuam, cum omnis iniuſtitia, & debitum reſtituendi ex eo oriatur, quod aliena bona iniquis, & illicitis modis, ac vitijs acquirantur, & poſſideantur. Pro cuius intelligentia.

1 Aduertendum eſt, Harum rerum temporalium quaſ-

dam

dam eſſe, quæ eo tempore, quo dominium earum acquiritur, nullius erãt, in quibus propriè locum habet acquiſitio dominij. Quædam verò ſunt quæ immediatè a dominio vnius ad dominium alterius transferuntur; Idemque proportionaliter dicendum eſt in amiſſione dominij.

Inter quos modos acquiſitionis dominij maxima eſt differentia. In rebus enim, quæ antea nullius erant, qui primo eas occupat, earum dominium acquirit iure gentium, ſine vlla mutatione alicuius dominij. In rebus autem, quę alterius antea fuerunt, & nunc alterius ſiunt requiritur mutatio dominij. Quo fit, vt niſi hæc mutatio & translatio fiat debita via, inferatur iniuria vero Domino, & conſequenter maneat vinculum reſtitutionis. In hoc igitur capite de prioribus rebus, atque adeo de inquiſitione dominij, in ſequentibus autem de translatione dominij agemus.

2 *Notandum* inſuper eſt, Res prioris ordinis in triplici eſſe differentia; Quædam enim ſunt, quæ nunquam antea venerunt in dominium alicuius hominis, vt mineralia, piſces, feræ, aues, & forte aliquæ inſulæ, vel regiones & terrę. Aliæ verò ſunt quę olim fuerunt ſub alicuius dominio: ſed iam propter temporis diuturnitatem, & mortem prioris domini, carent domino. Cuiuſmodi cenſentur theſauri, ex lege vnica. Cod de theſauris. & l. falſus. ff. de furtis. & §. Theſaur. Inſtit. de rerum diuiſione. & l. nunquã ff. de acq. rerum dominio.

Quędam denique ſunt, quæ licet aliquãdo forte habuerint dominium, temporis tamen decurſu nullius iam ſunt ſed derelicta ſunt, vel ex voluntate domini, vel alio modo; vt quæ a tempore longinquo naufragijs in fundo maris continentur, & caſu aliquo vel extrahuntur, vel in littore inueniuntur.

3 *Obſeruandum* demum eſt in his omnibus, duo requiri ad obtinendum harum rerum dominium, ſ. iuſtum titulũ, & occupationem, ſeu poſſeſſionem, vel traditionem. Et quamuis in his rebus, de quibus nunc agimus, ſint varij tituli, omnes tamen ſub hoc generali nomine, *iuſta inuentio*, continentur.

Occupatio verò, quæ hic requiritur, eſt poſſeſſio ſufficiẽs ipſius rei, quæ quomodo acquiratur, dictum eſt ſupra. Et hinc circa res iſtas manauit regula generalis Iuriſtarum, has res fieri primo occupãtis. § feræ, & §. item lapilli. Inſt. de rerum diuiſione, & l. 1. ff. de acqu. rerum domin. leg. 1. ff. de acq. poſſeſſ. & cap. ius naturale, & c. ius gentium diſt. 1. Quam regulam aliqui volunt eſſe de iure naturali, quia ante omne ius humanum eſſe potuit aliquis modus acquirendi dominium, hoc enim quaſi neceſſarium erat hominibus: Nullus autem modus videtur magis naturalis, quam per occupationem rei, quę nullius erat; hoc enim ipſo habet ius in illam independens ab omni alio, quod videtur eſſe dominium. Et confirmatur primo quia non alia ratione fama, & libertas iure naturę ſunt proprię, niſi quia natura ſua ſunt nobis ita coniuncta, vt habeamus ius & poteſtatem circa illas. Sed hoc idem eſt circa alias res poſt occupationem earum. Confirmatur item ſecundo, quia furtum natura ſua ante omne ius humanum eſt malum. At ſi quis acciperet ab alio ea quæ ſibi parauerat, aut occupauerat ad veſtitum, vel cibos, &c. furtum committeret, Ergo ſignum eſt illud eſſe ſufficiens ad rei dominium acquirendum.

Ceterum iura citata melius dicunt hoc eſſe introductũ iure gentium; quamuis enim ius naturale non plus requirat ad dominium acquirendum, quam occupationem rei inuentæ, non tamen præcipit, vt id ſufficiens ſit, neque prohibet, quin homines poſſint, vel aliud ſtatuere, vel aliũ modum introducere, vnde iure etiam gentium, quædam res ita ſunt communes, vt a nemine poſſint occupari, nec fieri propriæ illis: In alijs etiam adhibitus eſt modus per circunſtantias, vel conditiones iure humano, vel ciuili neceſſarias. Quocirca in hoc attendenda ſunt, iura ciuilia, vel humana cuiuſque regni, nam ſi iuſta ſint, habent vim, & obligant etiam in conſcientia. His ita prænotatis, quid de ſingulis dicendum ſit, ſequentibus propoſitionib. breuiter exponemus.

Prima propoſitio; Res illæ, quæ antea nullius erant, nec vnquam fuerunt, non ſolum iure gentium, ſed etiam ciuili, ſunt primo occupantis, dummodo nulla iniuria intercedat. Hæc propoſitio locum habet in venationibus, piſcationibus inuentione metallorum, & gemmarum, vt patet ex l. 3. ff de acquir. rer. domin. & §. feræ. Inſti. de rerum diuiſio & eſt communis ſententia, vide Syluеſ. verb. inuentum. q. 1. verſi tertium. & Summ. ſius verbo. eo. Io. Medinam, C. de rebus reſtituendis. q. 12. dub. 2. & alios, quos infra in materia de reſtitutione referemus. Circa quam propoſitionem obſeruandum eſt, non ſolum habere locum in mobilibus, ſed etiam in rebus immobilibus, vt ſi inueniatur inſula, quæ a nullo antea fuerat occupata. Idẽ fit iure ciuili ſi fluuius continue fluens per aliquod prędium inſenſibiliter illi addat aliquid, illud enim fit domini illius fundi. l. adeo. §. 1. de acq rer. domin & § quod præterea. Inſtit. de rerum diuiſione, ſub quibus titulis habentur multæ ſimiles diſpoſitiones.

Excipitur tamen ab hac regula, & propoſitione, niſi de aliquibus in particulari aliud aut iure regni alicuius, aut iuri ciuile conſtitutum ſit: Nam de aliquibus rebus, vt de metallis, & mineralibus, in aliquibus regnis ſtatutum eſt, vt vel omnino, vel ex parte applicentur Principibus, quæ leges impediunt acquiſitionem dominij, & ideo ſeruandæ ſunt, niſi manifeſtam contineant iniuſtitiam. Sic etiã ſtatuuntur quædam circa piſcationes, & venationes. Et iure ciuili quædam ſtatuta ſunt circa theſauri inuentionem, vt infra dicemus. Circa hunc autem modum acquirendi dominium in animalibus duo breuiter dubia ſoluenda ſunt.

Primum dubium eſt, an in venatione v. g. fera cenſenda ſit capta, & iam ſub dominio venatoris cum vulneratur, an ſolùm cum per manus venatoris comprehẽditur? Ratio difficultatis eſt. quia in § item quæſitum eſt Inſtit. de rerum diuiſione, & l. naturalem. § quæſitum eſt ff. de acquiren. rerum dominio. definitur, dominium talis feræ eſſe capientis, non autem vulnerantis, & ſubditur ratio, quia etiam poſt receptum vulnus, multa accidere poſſunt, quibus impediri poſſit apprehenſio. E contra vero ſequi videtur hac ratione, quod ſi quis venando feram percuteret, & illa fugeret in terras alterius, & veniat dominus terræ & eam comprehendat, capientem fore dominum, non autem percuſſorem labore ſuo acquiſiuiſſe ius, & maxime ſi perſequatur feram; Immo ſequitur, quod ſi cet venator occiderit ferã, ſi alter præuenerit, & acciperet, fieri dominum quod videtur abſurdum.

Reſpondeo iuxta doctrinam Angeli in verb. inuenta. & Syluеſt. eo q. 2. verſ. Secundum & Ludou. Molinæ de iuſt. to. 1 tract. 2. diſpu. 41 quod ſi vulnus erat mortale, & ſufficiens, vt caperetur fera, & percutiens eam inſequebatur, vere acquiſiuit dominium aut ſaltem tale ius in illa fera, vt æquiualeat dominio, & alius non poteſt ſine iniuſtitia ſe intromittere, vnde tota vulneranti debetur in hoc caſu. Satis. n. eſt ad dominium illius acquirendum, dediſſe cauſam ſufficientem, ſine qua tunc non caperetur, quo fit vt illi ſoli debeatur, & ita ſemper habuit conſuetudo.

Cum enim moraliter certum ſit a percutiente ipſo fuiſſe capiendam, ad ipſum pertinere cenſetur. Sin autem vulnus inſufficiẽs erat, vt caperetur, vel qui vulnerauit feram non perſequatur, tunc capientis erit: quia tunc cẽſetur deſiſtere, & relinquere rem. Quamuis ſi non derelinquat, ratio & æquitas poſtulat, vt ſemper illi tanquam concauſæ aliquid detur. etiamſi vulnus non eſſet ſufficiens ad capturam, quia vere fuit cauſa, vt ab alio poſſet occupari: & proinde diuidenda erit pro quantitate cauſæ quam percuſſor dedit, vt caperetur. In hoc tamen caſu poſſeſſio & dominium eſt penes capientem tantum, & percutiens ſolus ius habet, tãquam concauſa, vt ſibi aliquid ex ea concedatur. Eodem modo ſi quis leporẽ canibus ſuis excitaret aut cuniculum, & dum canes feram inſequuntur, alius caſu eum capit, aut interficit ſi certum fuit a canibus excitantis leporem capiendum fore. tota debetur venatori, cuius ſunt canes; ſi vero certum non erat fuiſſe ab illo capiendam, tunc ſi ſolum fuit occaſio vt alius eam caperet. tota erit capientis; ſin vero cauſa fuit. vt lepus teneretur, inter vtroſq. prę-da diuidenda erit, ſeruata proportionalitate cauſæ, & con-

curſus

Digitized by Google

ciendum ſit in comparando dominio theſaurorum inuentorum, obligant in foro conſcientiæ ante latam ſententiã; & ideo vbi leges iſtæ imperiales robur habent, inueniens caſu theſaurum in loco alieno, tenetur dimidium dare domino loci, nulla expectata ſententia; inueniens vero illum de induſtria, totum tenetur domino loci, in quo inuentus eſt theſaurus, deductis expenſis, reſtituere. Habet enim talis etiam in hoc vltimo caſu ius ad mercedem iuſtam, & expenſas, ſecundum omnes, quia operæ illæ ſunt dignæ pretio, & cedunt in domini vtilitatem. Scio quidem nonnullos eſſe, qui volunt inuenientem theſaurum in loco alieno de induſtria, non teneri reſtituere totum theſaurum domino agri, ſed poſſe ſibi retinere medietatem, ſicut diximus de inueniente caſu, quorum ratio eſt, quia leges prędictę ciuiles decernentes, vt talis inuentor totum reſtituat domino agri, videntur pęnales, & punire audaciam, & temeritatem eius, qui ſine licentia domini voluit laborare, & exercere ſuam induſtriam in agro alieno, & ita non obligare ante iudicis ſententiam. Quam ſententiam probabilem putant, in eamque inclinant Micha. Salon, vbi ſupra. Mercatus lib. de contract. cap. 15. quem citat, & ſequitur Ludou. Lopez in inſtruct. conſc. par. 2. c. 2. & Dom. Bannes 2. 2. q. 66. art. 5. ſed verior eſt Caietani, & aliorum ſententia, totum eſſe domini loci iuxta præſcriptum iuris ciuilis, quia hic perinde ſe habet, ac qui ſeminat in agro alieno; certum eſt autem ſi Petrus ſeminet in agro Pauli ſine eius licentia, omnes fructus deductis laborib. & expenſis eſſe Pauli.

Vnde ante iudicis ſententiam tam in inuentore ex induſtria, quam caſu obſeruandæ ſunt, & reſtituendus theſaurus eo modo, quo dictum eſt. Ideo autem ſtatuit lex, vt quando caſu inuentus eſt theſaurus in loco alieno, medietas ſit inuentoris, & altera medietas domini loci, vt hac ratione quies, pax, & trãquillitas inter vtroſque obſeruaretur. Poterat namq; inter eos oriri diſcordia; inuentore allegante pro ſe felicem ſucceſſum, & ius inuentionis, cui ius naturæ, & gentium maxime fauere videtur. Econtra vero dominus agri pro ſe allegare potuit dominium agri & ius ciuile, quod omnia, quæ in fundo ſunt, tribuit domino ipſius. Ad has igitur lites, & controuerſias tollendas, ſtatuit lex, & optime, vt theſaurus ille æqualiter inter ipſos diuideretur, ac proinde ad reſtitutionem dimidij tenetur ante omnem iudicis ſententiam.

10 *Obſeruandum* autem eſt, quæ in hac propoſitione hactenus dicta ſunt, intelligi ſolum de theſauro proprie dicto. Duplex enim ab authoribus theſaurus eſſe dicitur, quidã proprie dicitur theſaurus, qui eſt vetus depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, ita vt iam dominum non habeat, vt ſupra dictum eſt, vbi nomine pecuniæ veniunt etiam ea quæ pecunia æſtimantur. Alius vero eſt improprie dictus theſaurus, vt ex dictis legibus colligitur, & eſt depoſitio pecuniæ, vel diuitiarum in aliquo certo loco vel lucri faciendi gratia, vel metus, vel honoris, vel alia de cauſa. Quæ depoſitio ex circumſtantijs, vel aliqua alia probabili ratione appareat, a quo facta ſit; Et qui huiuſmodi theſaurum inuenit, non acquirit ſibi illius dominium, ſed reſtituere tenetur totum aut domino, qui illum ibi depoſuit aut hæredibus, & ſucceſſoribus illius. Ratio eſt manifeſta, quia vere theſaurus iſte non habetur pro derelicto, ſed habet verum dominum, ſcilicet, aut dominum, qui illum eo in loco ex cauſa depoſuit, aut hæredes, & ſucceſſores eis; tranſijt enim cum iure hæreditatis ad hæredes ſuos. Vnde lex ciuilis, vt habetur in d. l. Nunquam. ait. *Si quis pecuniam ſuam, vel bona deponat lucri cauſa, metus, vel cuſtodiæ, non eſt theſaurus eius, qui inuenit, ſed eius qui depoſuit, ita vt ſi accipiatur, furtum fiat*. Pro cuius intelligentia

11 *Notandum eſt*, moris fuiſſe olim apud gentes non ſolum Barbaras, ſed etiam alias, vt in ſepulchris ſimul cum cadaueribus mortuorum multas pretioſas diuitias conderent, vel ad oſtentationem, & honorem ſuorum, vel tanquam in loco tutiori: quãdoquidem locus ſepulturæ ſemper fuit apud omnes gentes intactus, & inuiolatus ratione religionis, vel denique ad Reipublicæ defenſionem, vt ſi quando Reſpublica theſauris illis indigeret, poſſet illis vti. Cuius etiam conſuetudinis mentio eſſe videtur in ſacris literis, Iob 3. vbi dicitur, *Quaſi effodientes theſaurum, delectanturque vehementer, cum inuenerint ſepulchrum*. Huius exemplum etiam eſt apud Ioſephum lib. 7. Antiq. cap. vlt. vbi refert Salomonem edificaſſe patri Dauidi magnificum ſepulchrum, ibique plurimas diuitias recondidiſſe, quibus poſtea Iudæi oppreſſi ab Antiocho vſi ſint, atq; fuiſſe ibi tantam copiam, vt Hircanus ſummus ſacerdos poſt mille & trecentos annos volens euadere obſidionem, nec habens aliunde pecuniam aperto & reſerrato ſepulchro Dauidis, extraxit inde trecenta talenta auri, quorum vna parte data Antiocho, ceſſauit obſidio, alia vero ſubuenit populo. Additque Ioſephus poſt multũ tempus Herodem aperuiſſe alium locum eiuſdem ſepulchri Dauidis, magnamque inde copiam pecuniæ quoq; extraxiſſe. Sic etiam Indi ferunt, habent ſepulchra ſuorum plena auro, gemmis, & diuitijs.

12 *Hinc* inferunt aliqui, quod Hiſpani, qui apud Indos occidentales extraxerunt theſauros de ſepulchris, tenentur ad reſtitutionem eorum. Quia ſcilicet, erant aut filiorum, aut Reipubl., ſicut ſi quis iam violaret ſepulchrum apud nos, in quo ſepeliuntur Reges, Pontifices, aut ſacerdotes cum veſtib. aut vaſis aureis, non ſolum peccaret mortaliter, ſed etiam ad reſtitutionem eorum tenetur, aut ſucceſſorib. aut eccleſiæ. Sic expreſſe putat Mich. Salon 2. 2. quæ. 66. artic. 5. Rectius tamen & moderatius docet Dominicus Bannes ibidem, hoc non eſſe vniuerſaliter verum, ſcilicet, quando conſtaret diuitias illas cauſa ſuperſtitionis ibi fuiſſe depoſitas, tunc enim non tenetur, qui illas inuenerunt, illas reſtituere. Ratio eſt, quia tunc ob nullam veram cauſam, aut iuſtum vſum ibi repoſitæ cenſentur, nulluſque tunc vſus Reipub. aut hæredibus eorum redundare debet, vnde haberi debent pro derelictis: & tales fuiſſe theſauros apud Indos in ſepulchris depoſitos credibile eſt, aut enim ſacrificabantur Idolis, & falſæ religioni, aut putabant illa bona ſecum deferre mortuos in ſuos vſus, vt referunt, qui inde aduenerunt, ſecus autem de rebus in ſepulchris chriſtianorum reconditis, & repertis, vt conſtat. His ita in vniuerſum expoſitis, dubia quædam ſoluenda ſunt.

13 PRIMVM DVBIVM eſt, An qui ex voluntate domini theſaurum inuenit in agro alterius, illum ſibi, aut domino acquirat? Nauar. in Man. c. 17. n. 172. verſ. Sexageſimoquarto, abſolute docet, theſaurum ex induſtria quæſitũ in agro alieno, ex facultate domini agri, eſſe totum inuentoris; & citat pro ſe Syluestrum in Roſa auream in communi Virginum Euangolio 1. caſu 39. qui tamen non ita abſolute loquitur, ſed eo modo, quo infra dicam.

Reſpondeo igitur, quod ſi dominus faciat quærenti facultatem, ignorans ibi eſſe theſaurum, qui tamen licentiam petit, ſcit ibi latere theſaurum, in hoc caſu inuentus theſaurus totus erit domini agri. Ratio eſt, quia facultas illa non fuit ſufficienter voluntaria ex parte concedentis propter ignorantiam illius exiſtente illa ſcientia ex parte quærentis, & petentis licentiam, Vnde non fuit ſufficiens ad transferendum dominium.

Sin autem ſciens ibi eſſe theſaurum, facultatem faciat quærendi illum, ita vt ſit inuentoris, ſine dubio ſit inuentoris, quia libere cedit ſuum ius. Item ſi ſine vlla ſciẽtia, quod theſaurus ibi lateret, peteret veniam a domino agri, & obtineat facultatem totus efficitur inuentoris. Item ſi credẽs, aut etiam compertum habens theſaurum immemorialem latitare in fundo alicuius & hoc poſſeſſionis domino expoſitis coniecturis renuntiat, dominuſque id quaſi delirium reputans nihil curet, ſed facultatem ei quærendi concedat, totus efficitur inuẽtoris, quia tũc inuentor neq; vt fur, neq; vt inuaſor alieni per leges reputatur. Sic Sylu. vbi ſup. & in verb. inuentum, q. 3. verſ. Tertium. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 66. art. 5. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. conſc. c. 14. §. 33. verſ. Quartum caput, in regula quinta. Lud. Lopez p. 2. inſtruct. conſcien. c. 2. Ludouicus Molina de iuſtitia, par. 1. tracta. 2. diſp. 56. citatque etiam Anton. Gomez. ad legem 45. Tauri, num. 51. & Emanuel Sa in Aphoriſm. in verb. Theſaurus. Quod vero Bartol. in l. ſi is, ff. de acquiren. rerum dominio, dicat in agro alieno non poſſe inquiri theſaurum,

etiam domino volente, abſq; omni probabilitate & fundamento aſſeritur niſi forte intelligere, hoc velit, quando voluntas illa procedit ex ignorantia theſauri ibi latentis, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſupra.

4 SECVNDVM DVBIVM eſt, An qui inuenit theſaurum in loco ſacro aut in eccleſia illum ſibi acquirat? Ratio difficultatis eſt, quia in l. 3. §. ſi in locis. ff. de iure fiſci. Caliſtratus expreſſe docet, theſaurum inuentum in loco religioſo pro parte dimidia cedere fiſco. Econtra vero Iuſtinianus §. Theſauros. Inſtitut. de rerum diuiſione. ait theſaurum fortuito inuentum in loco religioſo totum inuentoris eſſe. Et hanc ſententiam Iuſtiniani ſequitur Gloſſa in ca. Si quid inuenisti. 14. q. 5. atque adeo ius illud ſecundum tanquam recentius correxit primũ illud, quod antiquitus erat. fundamẽtum eſſe dicitur, quia ſecundum iura ciuilia, loca ſacra nullius eſſe cenſentur, ſed tanquam publica habenda, ex Angelo Aretin in d. § theſauros. Cyno, & Baldo in l. item lapilli ff. de rer. diuiſione. Ergo ſicut theſaurus inuentus in loco publico, qui nullius eſt, totus efficitur inuentoris, nec pars aliqua eius cedit fiſco: eadem ratione inuentus in loco ſacro, uel religioſo, quæ quidem loca publica ſunt, nulliuſque in bonis eſſe cenſentur, totus fiet inuenientis.

Communis tamen & verior ſententia eſt, quod ſi data opera ſine voluntate, aut cum voluntate domini ignorantis inueniat, totus efficitur eccleſiæ, ſeu prælati illius loci, tanquam domini, ſeu diſpenſatoris loci: Sin autem caſu inuentus fuerit, medietas erit inuentoris, & altera eccleſię ſeu prælati loci. Sunt enim hodie eccleſiæ, aut loca ſacra prælatorum: Vnde idem ius ſeruandum eſt quoad res inuentas in locis ſacris, quod ſeruandum eſſe diximus de inuentis in locis non religioſis dominorum priuatorum, & laicorum. Sic Angel. verb. inuentum. § 1. Syluestr. eodem quæſt. 3. verſ. Quartum. Tabiena verb. reſtitutio, verſi. 27. Angel. Aretin. in d. §. theſauros. quem refert, & ſequitur Couar. in reg. pecca. par. 3. num. 1 de reg. iur. in 6 Naua. in Mao. cap. 17 nu. 175. verſi. Sequitur ſecundo. Mich. Salon 2. 2. q. 66. ar. 5. & Ludou. Mol. de iuſt to. 1. tract. 2. diſp. 56. citans ad hoc Ant. Gomez ad l. 45. Tauri nume. 52. Vnde quod Nay. vbi ſup. ſub disiunctione dicit, diuidendũ eſſe cum fiſco, aut ciuitate, aut prælato, accommodate intelligendum eſt, ſi eccleſia talis eſſet ſub dominio fiſci, vel ciuitatis, vel prælati titulo peculiari, alias ſeruandum eſt, quod diximus.

15 TERTIVM DVBIVM eſt, Quid dicendum ſit, quando is qui inuenit theſaurum, acceperit agrum, aut domũ in pignus, aut maritus in dotem?

Reſpondeo. Quotieſcunque is qui inuenit theſaurum, neque vtile, neque directum dominium in loco illo habet, tum medium erit inuentoris, & altera medietas domini loci. Vnde creditor in agro vel domo loco pignoris accepta theſaurum inueniens ſeruare debet domino agri, aut domus ſuum ius ſicut dictũ eſt de eo, qui inuenit theſaurum in agro alieno, vt verbi gratia, ſi caſu illum reperiat, dimidium erit inuentoris, & dimidium dari debet domino agri aut domus; quod ſi de induſtria illum quærat, & inueniat totus debetur domino agri, ſic habetur in l. ſi is qui, ff. de acquiren. rer. dominio. Et idem dicendũ eſt de locatore agri, aut domus ad modicum tempus, immo & ad longum tempus nempe ad vitam, vel ad vitas, vel ad decem annos: quæ omnia longi temporis ſpatium conſtituunt. Nullus enim horũ eſt dominus, vt dicitur in l. 2. ff ſi ag. vect. vel emphyt. pet. & ſic dimidium, aut totum dare tenetur domino loci, eo modo quo dictum eſt. Sic etiam ſi maritus, qui in terra dotali vxoris theſaurum inuenit, diuidere eum debet cum vxore. Atque adeo qui inuenit theſaurum in fundo dotali, quoad portionem illam, quæ domino fundi debetur, quamuis conſtante matrimonio pertineat ad maritum, quoad vſum, diſſoluto tamen matrimonio aut facto diuortio pertinet integre ad vxorem vt habetur expreſſe l. diuortio, §. ſi fundum, ff. ſoluto matri. Ratio ibi redditur quia theſaurus non computatur inter fructus agri. Et licet fundus dotalis conſtante matrimonio ſit viri quoad vſumfructum, ſimpliciter tamen etiam conſtante matrimonio eſt vxoris. Vnde ſi maritus ipſe theſaurum inueniat, medium dabit vxori, & alteram medietatem ſibi reſeruabit; ſin vero alter inueniat, dimidium erit inuentoris prout dictum eſt ſupra, ſi caſu inuenerit, altera verò medietas danda erit marito, qui eam tenebit in vita vxoris, ſed ſoluto matrimonio reſtituere tenetur. Sic omnes communiter, quos infra referemus dubio ſequenti.

li ...

16 QVARTVM DVBIVM eſt, quid faciendum ſit, quando dominium loci, in quo inuentus eſt theſaurus. ſit diuiſum, vt quando vnus tenet dominium vtile, alter vero dominium directum, v. g quando theſaurus inuenitur in prędio feudali, aut emphyteutico, an portio illa, quæ debetur domino fundi, vt diximus, pertineat ad proprietarium, & habentem dominium directum, an vero ad habentem dominium vtile, id eſt, ad feudatarium, aut emphyteutã? Quam quæſtionem licet imperfecte tractant Angel. Aret. in §. theſauros. Inſtit. de rerum diuiſione. Angel. ſum. ver. inuentum. § 1. Syluestr. eod quæſt 3. verſi. Quintum Petr. de Arragon. 2. 2 quæſt. 66. art. 5. & Michael Salon ibid. Nau. in Manual. cap. 17. num. 173. Ludou. Lopez par. 2. inſtruc. conſc. cap. 2 Emanuel Sà in Aphoriſmis verb. theſaurus. & Ludou. Molina de iuſtitia tom. 1. tract. 2. diſp 56. citans Aluarum Valaſcum. de iure emphyt par. 1. quæſt. 15. nu. 1. & Molinam de primog. lib. 1. cap. 23. ego tamen vt ſingulos caſus diſtincte explicem, in hac re opus eſſe diſtinctione cenſeo. Vel enim primo inuentor theſauri in tali loco eſt extraneus, & tunc prout dictum eſt ſupra, inuentor caſu illum inueniens iure inuentionis dimidium ſibi acquirit, reliquum vero diuidendum erit inter proprietariũ, & feudatarium ſeu inter proprietarium, & emphyteutam ſicut etiam inter eos diuiſum eſt dominium prædij. Si vero ex induſtria & debita opera inuenit, totum diuidendũ erit inter vtrumque, hoc eſt, inter habentem dominium vtile & dominium directum, eo modo quo diximus. At verò ſi vnus in communi agro cum altero, vt emphyteuta in communi agro ſibi cum proprietario, aut econtra proprietarius in communi agro cum emphyteuta theſaurum inuenit, tunc quicquid Angel. Syluest. Arragon. & Valaſcus velint, æqualiter inter vtrumque dominum diuidendum eſſe, verius tamen eſt, quod docet Ludou. Molina, ſemper medietatem theſauri inuenti pertinere ad inuentorem iure inuentionis, perinde ac ſi extraneus aliquis eundem theſaurum in eodem agro inueniſſet. Eſt tamen differentia inter inuentorem extraneũ, & inter proprietariũ vel emphyteutam, aut feudatariũ inuentorem, quod hi de induſtria quærere poſſunt theſaurum in eo agro, & ex illo ita inuento vſurpare ſibi dimidium; extraneus vero non item. Altera vero medietas, quæ iuxta iuris diſpoſitionem domino agri debetur diuidenda erit inter vtrumque ſcilicet, inter emphyteutam & proprietarium, ſeu proprietarium, & feudatarium ſicut dominium inter vtrumque diuiſum eſt Hoc enim æquitati naturali magis conſonum eſſe videtur.

Et certe quamuis nullum ſit ius, vnde hoc certo ſtatuendum ſit, colligitur tamen a ſimili ex l. ſi is qui, ff. de acquiren. rer. dominio. vbi ſemper diuidendum eſſe traditur, quod ex theſauro inuentori cedit, ab eo quod cedit domino agri. Eaque ratione ibi definitur, quod ſi ſeruus, qui à tribus, aut quatuor poſſidetur, caſu theſaurum inueniat in fundo alieno, dimidium illius ſit domini fundi, & alterum dimidium inter dominos ſerui diuidatur, in ea proportione, in qua vnuſquiſque dominium illius habuerit. Ergo a ſimili dicendum erit in caſu propoſito.

17 QVINTVM DVBIVM eſt, cui applicandum ſit dominium theſauri inuenti arte magica, aut alijs diuinationibus, & modis illicitis.

Reſpondent communiter authores, quod theſaurus ſic inuentus pertinet ad fiſcum, vel Regem ſiue in proprio, ſiue in alieno agro reperiatur. Sic Naua. in Man cap. 17. nu. 175. verſ. Sexageſimoquarto Couar. in reg. peccatum. par. 3. §. 2 nu. 2. de reg. iur. in 6. Michael Salon 2. 2. q 66. art. 5. Pet. de Arragon. ibid. Ludon. Lopez par. 2. inſtruct. conſc. cap. 2. & Ludou. Molina de iuſt tom. 1. tract. 2. diſp 56. & citat l. vnicam. C. de theſaur. lib. 10. & l nemo. C. de Malef. & Mathem. At certe in l. nemo. nihil de hac re

ha-

habetur.& in l.unica. Imperator ſolum dicit,ſe dare facultatem vnicuique in propriu agro quærendi theſaurum,ſed non malis,inquit,& puniendis actibus:non tamen addit,ſi talibus quæratur,non acquiſiturum dominium: vnde videtur,non obſtante lege iſta,dominium acquirere: quia nullum inuenio ius poſitiuum, quod talem impediat acquiſitionem,quamuis prohibeat illum modum quærendi, quia illicitum, non tamen vt iniuſtum; vnde in pœnam merito poterit illo priuari, donec tamen condemnetur, non teneatur reddere, vt Nauarrus vbi ſupra, cum alijs docet, eo quod lex pœnalis non obliget niſi adueniente iudicis condemnatione.

18 SEXTVM DVBIVM eſt, an Princeps contra hoc ius ciuile, de quo in concluſione diximus, ſtatuere poſſit, vt vbicunque inueniatur theſaurus, etiam in proprio agro, aut totus,aut certa pars eius ſibi reddatur? Palud.in 4. diſtinct.15.quæſt.2.artic.2.concl.5. & clarius quæſt.3. artic.1.concl.1.eumque ſecutus S.Anton.par.2.tit.1.capit.15.§.2.affirmant,theſaurum de conſuetudine, vbicunque reperiatur eſſe Principis. Hanc tamen conſuetudinem Syluester in verb.inuentum.quæſt.3.verſicul. Sextum condemnat,dicitque eſſe contra æquitatem naturalem, ſecundum quam,ea,quæ in nullius bonis ſunt, primo occupanti conceduntur. Idem docent Sot.lib 5. de iuſtit.quæſt.3. artic.3.ad ſecundum,& Ludouic. Lopez par.1. inſtr. conſcient. capit.2.& Coſmus Philiar.de off.ſacerd.par.2. lib.6 capit.27 in fi.adduntque talem conſuetudinem in republica bene inſtituta non eſſe introductam,vnde nec in conſcientia obligare dicunt,etiamſi alicubi per violentiam introducta eſſet; Atque adeo non poteſt princeps iuſto titulo, aut totum theſaurum ſic inuentum, aut quartam, aut quintam partem ab inuentore exigere. Ratio eorum eſt,quia theſaurus talis in nullius eſt bonis. Sed quæ in nullius ſunt bonis, tum iure naturæ,tum iure ciuili ſunt inuentoris,ſi inueniatur in propriu fundo, & ſolum medietas eſt Regis, quando inuenitur in loco Regis,aut fiſci.vt habetur in §.theſauros. Inſtit.de rer.diuiſione.lex autem ſeu conſuetudo, quæ repugnat tum iuri ciuili,tum maxime naturali iuri,non eſt lex,aut conſuetudo dicēda, ſed corruptela. Quare nec lex, nec conſuetudo in contrarium introduci iuſte poteſt. Vnde addunt in Hiſpania non eſſe talem legem, ſed ſeruari ibi ius commune ciuile, vt dictum eſt. Et ſi quis obijciat l. regiam.7.tit 12. lib 6. ordinamentorum regalium, dicentem,quod theſauri, quocunque in loco inuenti fuerint, regi acquirantur,data quinta eorum parte ipſi inuentori, Reſpondent, loqui ſolum de theſauris peculiari iure ad Principem pertinentibus,quales ſunt illi,qui in fundo Principis inueniuntur.

Communis tamen & vera ſententia eſt poſſe Regem legem iuſtam conſtituere, qua ſtatuatur, vt theſaurus etiam in propio loco inuentus ſit totus regis, aut data tantum aliqua parte inuentori;ſic Palud.& S.Ant. vbi ſup. Couar.in reg. peccatum.p.3 §.2. num.4. de reg iu in 6. Mich. Salon 2.2.quæſt.66.artic.5. concl.6. Dominicus Bannes, & Petrus de Arragon.ibi.fauent etiam Greg.de Valent. tom.3. diſput.5. quæſt.10. punct.3. Barth. Medina.lib.1.inſtruct. confeſſ. capit.14.§ 33. verſic caput quartum. in regu.5. in fin.& Emanuel Sà in Aphoriſmis verb.theſaurus,& Conrad.tractat.de contract.par.1. quæſt.8.9.& 10. Et videtur eſſe vſus apud omnes fere nationes, theſauros in proprijs agris, aut domibus inuentos applicari regi, data inuentori aliqua parte. Qui ſane communis vſus non eſt damnandus, ſed potius vim legis habere videtur. & contraria opinio eſt improbabilis. Ratio eſſe poteſt, quia licet iure gentium ea,quæ nullius ſunt,primo occupātium ſint,poteſt tamen Reſpublica talia bona ſibi applicare, poſt quorum applicationem iam non erunt communia. Et eadem ratio eſt de principe, qui pro bono communi Reipublicæ theſauros communes ſibi applicare poteſt. Confirmatur hæc ratio,quia ſi ratio Sylueſtri,& Soti valeret,ſequeretur legem illam, quæ ſtatuit theſaurum caſu inuentum in agro alieno pro medietate cedere domino agri, & pro medietate inuentori, eſſe iniuſtam; ſiquidem eſt contra æquitatem naturalem, quia hæc bona primo occupanti conceduntur. Si igitur non obſtante iure naturali, & iure gentium, quo bona, quæ nullius ſunt, fiunt occupantis primo, potuit ius ciuile iuſte ſtatuere, vt qui caſu theſaurum in agro alieno inueniret, in foro tam exteriori, quam interiori, teneretur dare medietatem domino agri; qui verò illum de induſtria non obtenta domini agri licentia inueniret, teneretur eidem totum dare,vt Sylueſter. & Sotus admittunt; Quare etiam non poterit Princeps ſtatuere, & applicare theſaurum, qui antea nullius erat, ſibi, vel fiſco ad vtilitatem Reipublicæ,& onera eius ſuſtentanda, aut etiam prohibere inquiſitionem eius, niſi ſub tali onere, vt totus Reipub.applicetur, aut ſolum certa aliqua pars inuentori tribuatur.

Si quis pro Sylueſtro, & Soto Reſpondeat id factum fuiſſe propter pacem ciuium; Pari ratione Reſponderem ego, propter bonum publicum poſſe Regem ſibi theſauros vbicunque repertos applicare. Confirmantur hæc omnia. Quia ſi rex iuſte legem condere poſſit, vt vnuſquiſque etiam ex proprio labore, & ſudore rebus partis, puta de tritico, ſoluat aliquod tributum in ſubſidium Reipublicę. Ergo a fortiori ſtatuere poteſt, vt ex inuentis ſoluat hoc tributum in vſus & vtilitatem boni communis. Quocirca commune illud ius explicatum in concluſione ſeruandum eſt, niſi iuſta & certa conſuetudine, vel propria alicuius regni lege fuerit derogatum: etenim iura, & conſuetudines Regnorum, & prouinciarum ſeruari debent, nec facile, aut ſine fundamento improbandæ ſunt.

Ad Rationem Soti Reſpondetur, Cum dicitur iure naturæ theſaurum inuentum eſſe inuentoris, non intelligitur hoc poſitiue,quaſi ius naturæ id præcipiat, nam ius naturæ fecit omnia communia, ſed intelligi debet negatiue, hoc eſt,non fecit alterius ab inuentore. Deinde quamuis iurę naturæ eſſet Inuentoris, hoc tamen ius particulare inuentoris impediri poteſt ab alio iure naturali vniuerſaliori, ſcilicet,quod bonum commune Reipub. præferendum eſt bono particulari inuentoris; Vnde lex ſtatui poteſt, vt theſaurus inuentus ob bonum commune, ſit Regis. Tunc enim lex poſitiua,quæ hoc determinat,fundatur in iure naturali vniuerſaliori. Dari ſolet exemplum in naturalibus. Aqua enim habet naturalem inclinationem ſpecificam ad motum deorſum, & tamen ob bonum vniuerſi aſcendit ſurſum. Neque in iſto motu ſurſum fit aliqua violentia aquæ, quia etiam habet quodammodo naturalem inclinationem ad illum motum, inquantum eſt pars vniuerſi. Sic etiam homo habet naturalem inclinationem & ius naturæ ad conſeruationem, & defenſionem vitæ propriæ, & tamen iure naturali obligatur pati mortem propter bonum commune,quatenus eſt pars,& membrum Reipub. Poteſt igitur ius ciuile per priuatas Regnorum leges iuxta bonum ipſorum variari, maxime in Regnis, quæ non ſubijciuntur ditioni Romanæ,& legibus Imperatorum, vt quotidie fieri videmus.

19 SEPTIMVM Dubium eſt, An qui emit agrum, in quo eſt theſaurus,acquirat ſibi theſauri dominium? Et vt caſus ſit euidentior,ponatur caſus in quo aliquis ſuffodiens in terra alterius reperit ibi theſaurum immemorialem,an poſſit illum rurſus cooperire, & adire dominum fundi, & cũ eo euentus ignaro nihil ei reuelando,de pretio tantum fundi conuenire ac fundum ſibi comparare,ita vt totius theſauri emptor dominus fiat. In hac re certum *eſt Primo*, Si quis bona fide emiſſet agrum nihil ſciens de theſauro, & poſtea inueniret illum,nihil teneretur dare priori domino.& colligitur ex l. a tutore.iuncta gloſſa ff.de rei vendicat.vbi habetur,quod pecunia inuenta per modum theſauri, cedit emptori. Ratio eſt quia iam locus iſte eſt emptoris,& ante venditionem dominus loci nullum habuit ius circa illum theſaurum. Non eſt n.dominus agri dominus theſauri qui in eo latet,quandoquidem neq; eſt pars agri,neque fructus illius,cum vt diximus, theſaurus antequã inuenitur, careat dño,ac proinde ſtando in ſolo naturali ac gentium iure,eſt primo occupantis. Solũ igitur ante vẽditionem habuit ius, vt non poſſit inquiri theſaurus in eo loco ſine ipſius volũtate, quod ius trãſtulit vendendo agrũ. Idemq. ius eſt de eo, qui in ædibus,quas emit,vetuſtũ,& longi ac immemorialis temporis theſaurum repererit. Certum *eſt Secundo*, quod ſi

Digitized by Google

in muro, vel pariete domus, aut fundi quis inueniat theſaurum depoſitum a priori domino, aut alio antiquiori, cuius prior dominus ſit ſucceſſor, vel talis probabiliter credatur quem ibi per obliuionem reliquit, tenetur reſtituere illi, aut ſuis hæredibus. Ratio eſt, quia talis pecunia, aut res nõ eſt proprie theſaurus, ſed improprie, vt diximus ſupra, & in bonis alterius.

Tertio in caſu propoſito, quidam affirmant ementem agrum, aut domum in qua ſcit latere theſaurum, totum ſibi acquirere nec teneri aliquid venditori reſtituere, Sic S. Tho. 2. 2. q 76. art. 1. ad ſecundum. Syluest. verb. inuentum q. 4. Nau in Man. cap. 17 nu. 175. verſ. ſequitur tertio. Dominicus Bannes 2. 2. q. 66 art. 5. Petr de Aragon. & Michael Salon ibid concl. 5 Barth. Medi lib. 1. inſtruct. confeſ. capit. 14 §. 33. verſ. caput quartum in regula quinta Ludo Lopez par. 1 inſtruct. conſc. cap. 2. Ludou. Molin. de iuſt. to. 1. tract 2. diſpu 36, & Emanuel Sà. in Aphoriſmis verb. theſaurus,

Alij vero docent teneri reddere medietatem domino priori agri. Sic Ludou. de Rom. conſuluit, & ait præualniſſe ſuum conſilium in Curia. Angel. verb. emptio num. 24. Tabiena. verb. reſtitut. verſ. 27. in fi. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 3. ar. 3. & alij quidam recentiores. Ego priorem opinionẽ veram eſſe puto, quando emens agrum ſciebat ibi latere theſaurum, non tamen illum adhuc quæſiuit, etiamſi emerit eo fine quia ſciebat ibi latere theſaurum. Ratio eſt, quia cum emat agrum iuſto pretio, nullam facit venditori iniuriam, emptor enim non tenetur reuelare venditori, quod ibi latet theſaurus, poteſt enim vnuſquiſque vti ſua ſcientia ad acquirendam ſibi rem, quæ ad alterum nullo modo pertinet: Quod vero theſaurus ibi latens non pertineat ad vẽditorem, qui ignorat ibi latere, conſtat eo quod theſaurus, antequam inueniatur careat domino, & fit iure naturali, & gentium primo occupantis. Neq. aliquam iniuriam patitur venditor, aut inuoluntarium, quia libere vendit agrum, & iuſto pretio, quia non pertinet ad ſubſtantiã rei venditæ theſaurus abſconditus, neq. venditur ager ſecundum ea, quæ accidentaliter ibi aſcondita ſunt, ſed tãtum ſecundum ſuperficiem eam partem terræ, quæ valet ad ferendos fructus; Vnde cum emerit agrum iuſto pretio, & abſq. vlla iniuria venditoris, reperiens theſaurum, quem antea ibi latere cognouit, ſicut dominus eſt iã agri empti, ita etiam & totius theſauri ibi reperti; ſicut ſi bona fide emiſſet agrũ ignorans theſaurũ ibi latentem, & illum poſtea inueniens, ſecundũ omnes nihil tenetur reſtituere venditori. Ergo neq. ſciens ibi latere theſaurum, & eo fine emens aliquid reſtituere venditori tenebitur. Cũ ſcientia ſibi præiudicare non debeat. Econtra vero ſecundam opinionem verã eſſe puto, ſi ante emptionẽm inquiſiuiſſet, & occultaſſet theſaurum, vt poſſet emere agrum, & theſaurum: tunc enim quãuis id fortaſſis facere poſſet iure gentium, quo modo procedit parabola Saluatoris Matth. 13. de emente agrum, in quo erat theſaurus abſconditus, iuxta tamen iura ciuilia videtur iniuſtum, quia iam vere theſaurus eſt inquiſitus, & inuentus tempore quo dominium agri erat alterius, vnde ſecundum ius ciuile hoc ipſo acquiſitum erat ius aliquod domino agri, ac proinde medietatem illi tribuere tenebitur iuxta ea, quæ dicta ſunt ſupra; Quo modo authorum opiniones non incommode inter ſe conciliari poſſe cenſeo. Et de huiuſmodi theſaurorum inuentione & dominio illorum hactenus dictum ſit.

Tertia propoſitio Quæ res proximo tempore ſub alte-
20 rius dominio fuerunt, ſi tamen vere iam nullius ſint, etiam ſiunt primo occupantis, niſi iure priuato alicuius regni aliud ſtatutum ſit.

Ratio eſt, quia iure gentium eadem eſt ratio de his bonis, ac de alijs ſupra tractatis. Si enim iam res iſtæ vere nullius ſint: parum refert, quod paulo antea alicuius fuerint. Ius etiam commune nihil in hoc ſpeciale conſtituit, vt patet ex §. Hoc amplius Inſti. de rerum diuiſione. vltima vero pars propoſitionis patet ex dictis, nam in his etiã ſicut in alijs iuſtę leges, & conſuetudines obligant.

Illud ſolũ in hac concluſione explicandum reſtat, quando res, quæ antea alicuius erant, cenſeantur ab alio pro ſus derelictę, & loquẽdo de inanimatis in hoc loco. (nam de animatis commodior agẽdi locus erit in materia de reſtitutione in particulari) cum inanimatæ res non poſſint per ſe fugere, ideo in eis hæc regula aſſignari poteſt, quod tunc ſcilicet cenſeatur quis abdicare dominium earum, quando eo animo a domino proijciuntur, vel dimittuntur, vt patet ex dicto §. amplius. Inſtit. de rerum diuiſione, & l. qua ratione. §. item ſi quis. ff. de acqu. rerum dominio. & ſi. pro derelict. per totum. Ille autem dominus cenſendus eſt rem dimittere, qui id verbis, actu aliquo, aut modo, & conſuetudine oſtendit, vt quando in ſolemnitate aliqua proijciuntur, quando autem certo non conſtat, rem aliquam eſſe ab eo derelictam, eſſe tunc illius, cuius antea fuit, coniecturis vtendum eſt; ſi namque facile poteſt eam recuperare, & tacet, ac negligit, veriſimile eſt eã dereliquiſſe, & contemnere. Quando vero res eſt dubia, ſemper in fauorem prioris domini eſt declinandum. Regulariter autem, quæ vi tempeſtatis iactantur, aut ex naufragio accipiuntur, non ſunt habenda pro derelictis, vt cõſtat ex §. vlt. Inſtitut. de rerum diuiſione l. Celſus. §. ſi iactã, ff. de furtis. l. 2. §. vlt. & l. qui leuandæ. ff. ad legem Rhod. l. interdum. §. primo. ff. de acqu. poſſ. l qua ratione. §. vlt. ff. de acq. rer. dom. & l Naufragia, ff. de furtis. vnde Gabr in quarto diſt. 15. q. 3. ar. 3. dub. 6. & 7. & Caieta. verb. excommunicatio. cap. 23. num. 60. Nau. in Man. cap. 27. Couar in reg. peccatum p. 3 § 1. nume. 5. de reg. iur. in 6. Rebuff in proœmio ad leges Regias Glo. 5. nu. 74. Michael Salon 2. 2. q. 66. art 5. controuerſ. 1. in fi. Lud Molin. de iuſt tom. 1. tract. 2. diſp. 55. & alij inſerunt bona proiecta, vel amiſſa in mari tempore naufragij non eſſe derelicta ſed ſub dominio priorum dominorũ manere & ideo leges quæ has res cum ad litus applicuerint, alijs quam prioribus dominis tribuunt iniuſtas eſſe dicunt, cum addant afflictionem afflicto: niſi quando post ſufficientem diligẽtiam priores domini inueniri non poſſunt; & contra eos, qui hæc bona non reſtituunt, fertur excommunicatio ex decreto Concilij Lateranenſis, vt habetur in cap excommunicatione. de raptoribus, & iam eſt in Bulla Cœnæ Domini. de qua late to. 1. Theſ. lib. 3. c. 8. diximus.

Et quæ dicta ſunt de bonis naufragantium, quod non ſint habenda pro derelictis, ſed proprijs dominis reſtituẽda, ſeruanda etiam ſunt in bonis, quæ proijciuntur, & accipiuntur, quando accidit aliquod incendium. Sic etiam de lignis, & alijs ſimilibus rebus, quæ per flumina huc, & illuc in inundationibus proijciuntur, & inueniuntur in littoribus eiuſdem fluminis, vel maris, dicendum eſt, pro lignorum, vel trabium qualitate. In quibus omnibus requiritur prudentia vt ſciatur, quandonam pro derelictis habenda ſint, nec ne, habita ratione qualitatis, & quantitatis rei, an ſcilicet ſint res parui pretij, vel magni, habita etiam conſideratione diſtantiæ dominorum an ſcilicet, dominus inde multum diſtet, & proinde an cenſendus ſit ea pro derelictis habuiſſe. Si enim talia ſint, vt iudicandum ſit eſſe domini voluntatem, vt ſibi reſeruentur, reſtitui debent, tenetur tamen dominus ſoluerę laborem, & induſtriam in illis conſeruandis adhibitam.

Poterit autem qui ea in ſuo prædio inuenerit, iudicio agere, & petere, vt lignorum domino tempus conſtituatur, in quo vel ea inde auferat, vel habeat pro derelictis, quo tranſacto tempore, ſi domino loci adiudicentur, tuta conſcientia eorum dominium acquirit, ex Gabr in 4. diſt. 15. q. 3. art. 3. dub. 6 & 7 Nau. in Man. c. 17. nu 176. ver. 65. Lud. Lopez p. 2. inſtruct. conſcien. c. 2. Micha Salono 2. 2. q. 66. ar. 5 controuerſ. 1. in fi. Lud. Mol de iuſt. to. 1. tract 2. diſp. 55. & alijs.

De Traslatione Dominiorum ab vno ad alium ex propria poſſidentis voluntate, & quomodo fieri id poſſit. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Translatio Dominij ex communi Doctorum conſenſu quomodo definiatur.*

2 At

2 *An poſſit unuſquiſquè iurè naturali rei ſua dominium propria voluntate in alium transferre.*

3 *In extrema neceſſitate accipiẽs alienum fit Dominus etiam Domino nolente, & quando occulte ſurripere liceat, ita ut transferatur dominium.*

4 *An ſola uoluntas interior donandi, qua quis apud ſe certo ſtatuit aliquid dare, ſatis ſit ad transferendum dominium.*

5 *Sententia negatiua uerior, & communior contra Ledeſm. et alios.*

6 *Si Deus uoluntatem, qua uult efficaciter donare, alteri oſtẽderet, an tranſeat eius dominium, & alter fiat eiuſdem dominus.*

7 *Soluuntur argumenta ſententia affirmatiua, ſup. nu. 4.*

8 *An præter conſenſum voluntatis exterius ſignis, aut verbis expreſſum neceſſaria ſit traditio ad trãsferendum aut ad acquirendum rei dominium.*

9 *Quatuor caſus enumerantur, in quibus transfertur dominiũ ſine traditione, qui caſus in iure excipiuntur.*

10 *An voluntas, & traditio ſufficiat ad translationem dominij.*

11 *An lex poſſit voluntatem Domini cohibere, ne in aliũ transferat dominium, & impediat, ne alius acceptans acquirat dominium rei.*

12 *Donatio pupillorum nulla, & irrita antea certum tempus, quo iudicio valeat, aliaque neceſſaria iuſta lege cauentur.*

Qui iudici confert aliquid, ut iniuſte ſententiam ferat, aut aſſaſſine ut hominem occidat, dominium rei non trãsfert. ibid.

13 *Leges prædictæ iuri, & æquitati naturali maxime conformes.*

14 *An ex ſolo iure natura impediatur alicui rei propria translatio dominij ita, ut uendere, aut donare non poſſit.*

CVm de acquiſitione dominij rerum, quæ nullius antea fuerunt, dictum hactenus ſit, explicandum reſtat aliud membrum, ſ. acquiſitio dominij per translationem legitimam dominij ex vno in alium; vt. n. diximus, translatio hæc ſupponit rem antea fuiſſe, & modo etiam eſſe ſub alterius dominio. Definitur autem ex communi conſenſu Doctorum, in hunc modum. *Translatio dominij eſt tranſmiſſio ſeu tranſmutatio rei ab eo, qui prius eam legitime poſſidebat, in alterum, qui illius incipit eſſe dominus legitimus*. Sic Sotus li. 4. de iuſt. q. 5. ar. 1. Dominicus Bannes in præambulo de dominio q. 5. Mich. Salon in eodem tract. q. 5. & Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 10. punct. 3. & alij. Quo fit, vt niſi hæc translatio modo debito, & legitime fiat, fit iniuria vero domino rei, & remanet vinculum reſtitutionis.

Cum autem bona omnia tribus ſubijciantur, Deo ſcilicet, tanquam ſupremo omnium domino; Secundo priuatis dominis, & poſſeſſoribus legitimis; Tertio denique Reipublicę, quatenus exigit bonum publicum, ideo tribus modis fieri poteſt translatio dominiorum; Primo Diuina voluntate, quæ explicatur nobis, aut iure diuino naturali per dictamen rectæ rationis naturalis (reuelat namque nobis Deus quædam, vt author eſt naturæ) aut iure diuino poſitiuo, & reuelatione, in qua exprimit nobis manifeſte ſuam voluntatem. Et de hoc modo non poteſt eſſe dubium; Cum enim ſit dominus omnium, poteſt pro ſuo beneplacito dominia transfere, & ita tranſtulit Deus regnum a Chananæis, & illud filijs Iſrael tradidit, & etiam regnum Iſrael tranſtulit a Saule in Dauidem.

Solum annotandum eſt, quoad hunc modum, quod ſi non conſtet talis expreſſa Dei reuelatio, nunquam cenſendum eſt dominium ab vno in alium hoc modo transferri, vt recte Dominicus Bannes vbi ſupra annotauit. *Secundo*, libera voluntate transferentis legitime. *Tertio*, per legem a Republica conſtitutam, vel per ſententiam iudicis, inuitis etiam, & repugnantibus proprijs dominis bono publico ita exigente. Omiſſo igitur priori modo, de quo nõ poteſt eſſe difficultas, dicemus ſolum de duobus poſterioribus, & quidem in hoc capite de ſecundo modo, in ſequenti aũt de tertio agemus. Eſt igitur

2 PRIMVM DVBIVM, An poſſit, vnuſquiſque iure naturali rei ſuæ dominium propria voluntate in alium transferre?

Reſpondeo. Suppoſita rerum diuiſione, poteſt vnuſquiſque non legitime impeditus, rei ſuæ dominium pro arbitratu ſuo in alium transferre. Sic Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 5. art. 1. concl. 1. Syluest. verb dominium q. 3. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 5. concluſ. 9. Ioſeph Angles in florib. 4. ſenten. q. de dominio. artic. 3. concluſ. 1. Ioan. Medina. C. de reb. reſtituend. q. 1. dub. 3. Petr. Naua. lib. 3. de reſti. c. 1. num. 18. Dominicus Bannes in præambulo de dominio q. 5. Michael Salon. tracta. de dominio q. 5. artic. 1. concluſ. 1. Pet. de Arragon. eod. tracta. Gregor. de Valentia. tom. 3. diſp. 5. q. 10. punct. 3. & alij communiter.

Et colligitur euidenter ex Inſtit. de rerum diuiſione. §. per traditionem. & ff. de acquir. rerum domin. l. Qua ratione. §. literæ. vbi dicitur, Nihil æquitati naturali eſſe magis conueniens quam voluntatem domini volentis rem ſuam in alterum transferre, ratam haberi. Ratio eſt manifeſta, quia de ratione dominij eſt, poſſe vti re ſua pro libito in quemcunque vſum lege non prohibitum. Ergo etiam transferre poteſt dominium in alium aut donatione, aut venditione, aut alio contractu pro libito ſuo, niſi aliunde impeditus ſit, vel per legem, aut alio modo licito.

Confirmatur hoc, quia fundamentum dominij eſt liberum arbitrium, & intellectus; vt enim diximus, eo ipſo quod quis per liberum arbitriũ, & rationem factus ſit ad imaginem Dei, dominiumque accepit aliarum rerum, conſequenter naturali rationi conſentaneum eſt, vt libere poſſit dominium rerum ſuarum in alterum transferre. Vnde idem videtur eſſe poſſe libere de rebus ſuis diſponere, & eſſe dominum. Hinc 1. Reg. 3. dicitur. *Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat*, & Matth. 20. ait Dominus procuratori vineæ ſuæ, *An non licet mihi quod volo facere?* Imo vero hoc adeo certũ eſt, vt ſecluſa ſuperioris auctoritate res ſub alicuius dominio exiſtens non transfertur in alterius dominium niſi ex prioris domini voluntate, tacita, vel expreſſa. Quia nullus re ſua, & iure ſuo, eiuſque legitimo vſu priuari poteſt ſine ſua voluntate, niſi a ſuperiori, & publica poteſtate, vt patet, cum hæc ſit ratio tota iniuſtitiæ, agere contra ius alterius ipſo non ſolum repugnante, ſed etiam non conſentiente.

3 Quod ſi quis contra obijciat, quia in extrema neceſſitate accipiens alienum fit dominus etiam domino nolente?

Reſpondeo, In tali caſu intercedit volũtas domini proprij ſi non quæ eſt, ſaltem quæ eſſe deberet, vel ex legali iuſtitia, vt vult Caie. 2. 2. q. 117. art. 3. uel etiam ex commutatiua iuſtitia, ut putat Sarmentus de redditibus p. 3. cap. 4. Sed quia credo intercedere ibi ſolùm obligationẽ charitatis, facilius reſponderem, negando ibi transferri dominium, ſed vſum tantum, Si tamen res in uſu conſumitur, quia iuſte conſumitur, perit priori domino. Quod ſi extaret res poſt tranſactum neceſſitatis actum, priori domino eſſet reddenda, ut in materia de charitate explicari ſolet.

Dicet adhuc aliquis, quando non poſſum a Petro centum repetere, quæ mihi debet, poſſum occulte illa ſurripere ab illo: Sed tunc transfertur dominium ſine prioris domini uoluntate. Ergo inuito domino etiam ſine ſuperioris authoritate transferri poteſt dominium? Reſpondeo hic bene procedere reſponſionem illam Caietani, ſufficere ſimilem uoluntatem, quæ ex iuſtitia eſſe deberet in domino, & uim atque efficaciam eius ſupplere legem naturę, quæ præcipit unicuique reddi quod ſuum eſt. Addi etiam poteſt, eum qui rem illam accipit, iam fuiſſe antea quodammodo dominum, quia habebat antea ius ad rem illam, quod moraliter æquiualet dominio.

His omnibus addo neceſſarium eſſe hanc uoluntatem eſſe perfecte liberam, neque per uim, aut fraudem, neque per aliã iniuriam ab eo, cui dominiũ cõceditur extortum, tunc enim non cenſetur uoluntas uere donandi, ſed exterius tantum tradendi rem. Et quãuis concederetur interce

dere talem voluntatem, non eſt tamen perfectè voluntaria ſed inuoluntaria mixta in iniuſtitia fundata quod reddit voluntatem inefficacem, & eum qui iniuſtitiam intulit, reddit quaſi incapacem illius effectus.

4 SECVNDVM DVBIVM eſt, An ſola voluntas interior donandi, quia quis apud ſe certo ſtatuit aliquid dare, ſatis ſit ad transferendum rei dominium vt v. g. debet mihi pauper centum aureos, dico apud me interius, bonum eſt remittere debitum illi pauperi, & ex nunc remitto. Similiter video virginem pauperem, dico apud me, bonum eſſet illi exhibere centum in dotem, & ex nunc do illi centum, vt nubat; An tenear adimplere promiſſum, & translatum ſit eo ipſo dominium, ita vt in conſcientia tenear ab illo debitore nihil accipere, & illi puellæ illa centum dare, an vero vltra requiratur actus exterior? Antequam explicemus difficultatem, ſciendum eſt duplicem eſſe poſſe promiſſionem ſeu contractum, vnum *mutuum*, & reciprocū, in quo vltro citroque naſcitur obligatio, & explicari ſolet per hæc verba, do vt des, facio, vt facias, vt habetur in l. Labeo. 2. ff. de verb. ſignific. vt verbi gratia in venditione, do hanc rem, vt mihi des tantum pretij, in locatione, do tibi vſum huius domus, vt des mihi tantum pretij, in matrimonio do tibi corpus meum, vt tu des tuum mihi, &c. & in huiuſmodi contractibus mutuis, certum eſt non transferri dominium per ſolum actum interiorem voluntatis, ſed vltra illum requiruntur verba, aut ſigna exteriora quibus contrahentes certi fiant de mutuo conſenſu voluntatis nec de iſtis eſt præſens difficultas. De quo tamen ſolo locuti ſunt Thom. de Argentina in materia de matrimonio quæſt. 1. & Iacobus Almain in quarto diſt. 15. quæſt. 4. quando dixerunt ſolo actu interiori non transferri dominium. Alius vero eſt contractus *non mutuum, & ſimplex*, in quo non do, vt des, ſed ſimpliciter ſtatuo aliquid conferre, vt in donatione, & de hoc eſt dubiū, An ſolus actus interior voluntatis quo dico intra me, do Petro hoc, ſufficiens ſit ad transferendum a me dominium rei in alterum, ita vt in conſcientia tenear dare rem illam, an vero poſſim reuocare hunc actum interiorem donandi rem, quotieſcunque mihi placuerit, antequam fiat acceptatio. Et ſermo ſolum eſt in conſcientia, vt dixi, quia certum eſt, non poſſe aliquem cogi a iudice in foro exteriori ad talis actus interioris adimpletionem, quoad vſque fuerit exterius verbis aut ſignis explicatus.

Ratio manifeſta, quia nec eccleſia, nec lex ciuilis iudicare poteſt de actibus pure internis, vt communi conſenſu tradunt Doctores: loquendo igitur de actu interno voluntatis, quo quis ſimpliciter dicit ſe dare Petro certum, Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. artic. 1. dub. 13. fol. 429. quamuis partem negatiuam putet eſſe probabilem; partem tamen affirmatiuam probabiliorem, & ſecuriorem eſſe docet. ſcilicet quod donatio facta ſolo actu interiori, obligat dantem, & promittentem in conſcientia, vt ſatisfaciat; quod ſi quis illi obijciat, dicatque donationem pendere ex alterius acceptatione, ac proinde, antequam ipſe nouerit, non tenet talis donatio? Reſpondet, quod licet donatio ex alterius acceptatione dependeat, qua tamen iſte qui alteri ſola mente aliquid donat, tenetur in conſcientia id ei ſignificare, & ſi voluerit acceptare, tenebitur ei dare, ideo talis donatio interior iure naturæ obligare dicitur in conſcientia. Idem fere docet Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 5. art. 1. poſt concluſ. 2. vbi obligari interim tenetur & in conſcientia manifeſtare alteri donationem illam.

Probat id Sotus, quia promiſſio interior facta Deo obligat in conſcientia vt patet in voto; Ergo etiam ſolo actu interiori transferri poteſt dominium. Ledeſma autem probat, Primo quia ſicut vnuſquiſque ſua voluntate eſt dominus rei; ita etiam & ſola voluntate dominium rei a ſe abdicare poteſt. Secundo, quia obligatur quis eo ipſo quod voluntatem ſuam verbis externis exprimat, verba autem ſigna ſunt interni conceptus, & exinde vim ſuam habent. Ergo a fortiori interna voluntas obligabit, iuxta illud, Propter quod vnumquodque tale & illud magis. Tertio, quia promiſſio, & deliberatio interna firmata iuramento ſecundum omnes obligat. Ergo illa ſola erit obligatoria, quia illud iuramentum additum non obligat niſi virtute prioris donationis, & promiſſionis, cuius ſignum eſt, quia ſi promiſſio illa ex aliqua cauſa eſſet nulla, nec iuramentum validum erit, iuramentum enim non inducit nouam obligationem, ſed priorem confirmat.

5 Contraria tamen verior & communior opinio eſt, ſolam uoluntatem internam, & promiſſionem uerbis aut ſignis non manifeſtatam, non obligare in conſcientia, nec rei dominium transferre. Sic S. Thom. ſecunda, ſecundæ quæſtio. 88. artic. 1. ubi hoc diſcrimen aſſignat inter promiſſionem Deo, & homini factam, quod illa, quæ fit Deo, qui intuetur cor, obliget, cum eam conſequenter acceptare poſſit, illa vero quæ fit homini, non item, quippe qui tantum videt ea, quæ foris apparent, unde etiam conſequenter fiunt promiſſio, quæ obligatoria ſit, exterius alteri manifeſtetur, ut eam acceptare poſſit. Sic etiam Sotus ubi ſup. & lib. 3. quæſtio. 5. artic. 4. & lib. 7. quæſt. 2. artic. 1. ad 1. quamuis primam putat probabilem, hanc tamen probabiliorem eſſe docet, eamque expreſſe docent Michael Salon 2. 2. quæſtio. 5. de domin. artic. 2. dub. 1. Petr. de Arragon & Dominicus Bannes ibidem. quæſtio. 5. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. in q. de voto artic. 2. diff. 4. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6. punct. 5. Lud. Lopez par. 2. inſtruct. conſcient. cap. 17 & 30. Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ cap. 25. concluſ. 4. & alij, quos in ſecunda parte deuotorij lib. 1. cap. 15. dub. ult. citauimus. Ratio deſumitur ex ipſa natura hominis; cum enim homo ex anima, & corpore conſtet, non ordinantur homines ad inuicem niſi per ſigna externa, quibus internus animorum conceptus adinuicem communicantur; unde cum in translatione dominij, & contractibus humanis ordinentur homines ad inuicem, ad hoc ut contractus huiuſmodi ualidi ſint neceſſum eſt ut uoluntas, & intentio ſignis, aut uerbis explicetur; alioquin niſi alter exterius intelligens alterius uoluntatem, & promiſſionem acceptet, quod promittitur uel donatur, non erit modus promittendi, aut donandi, humanæ naturæ conſentaneus, neque ad dominiū transferendum ſufficiens; unde ut recte docet Salon ubi ſupra, ſi aliquis prælatus mente ſua dicat: Ex nunc concedo Petro facultatem abſoluendi, aut, Ego reuoco a Paulo facultatem abſoluendi, ſecundum omnes, per talem actum internum neque Petrus conſtituitur confeſſarius, neque Paulus amittit facultatem audiendi confeſſiones. Confirmatur hæc ratio, quia ſicut nemo ſecluſa ſuperioris authoritate priuatur dominio rei ſuæ, ita nemo niſi uolens, & conſentiens fit dominus rei; ad hoc autem ut alter acceptet, & conſentiat, neceſſaria eſt actio exterior, quia alter uoluntatem ſuam manifeſtat, cum dare, & accipere ſint relatiua adinuicem, ut conſtat: unde licet quis in teſtamento inſtitutus ſit hæres, non tamen fit dominus rei, quouſque rem legatam in teſtamento acceptet.

6 Dicit aliquis, quod ſi Deus uoluntatem meam alteri oſtenderet, quia uolo efficaciter, ut hæc res mea in eius tranſeat dominium, nunquid non ſit rei illius dominus?

Reſpondeo, ſi ponamus uoluntatem dantis non uerſari circa futurum, ſed de præſenti uelle efficaciter in te trāsferre dominium: item me conſentire uiſa per reuelationē uoluntate alterius: Item nullam eſſe legem ciuilem, quæ illam uoluntatem reddat inefficacem, in tali caſu non uideo, cur illa non ſufficeret, cum tota efficacia ſit a uoluntate, & omnia externa ſint tantum neceſſaria ut ſigna, quæ ſi aliunde ſupplentur, per accidens eſſe uidetur. Et quicquid ſit de huiuſmodi caſibus metaphyſicis moraliter tamen certum eſt, neminem uelle ſe priuare dominio rei, ſola interna uoluntate, & quamuis id poſſet, & uellet, hoc tamen moraliter loquendo nihil eſſet, quia cū res maneat nullius ſub dominio, poterit illam occupare cum uoluerit, & illa uti, ſicut antea, cum enim uoluntas illa ſit interior, alter uoluntatis illius neſcius, iuſte illam occupare nō poteſt. Sed neque tenetur alter uoluntatem ſuam alteri manifeſtare, quia cum per talem uoluntatem non transferatur rei dominium nulla apparet ratio, quæ illum obligat ad manifeſtandum alteri ſuam intentionem, & uoluntatem, ſed eam mutare, ac reuocare pro libito poteſt

7 Nec

Digitized by Google

7 Nec valent argumenta in contrarium.

Ad primum enim Reſpondetur, ideo valere promiſſionem factam Deo per ſolum actum interiorem voluntatis, quia Deus inſpector eſt cordis, vnde ad ipſum præcipue ordinamur per internam voluntatem, & actus interiores; Homo autem ſicut non videt internam voluntatem, ita neque per eam aſtringimur, vt ex debito iuſtitiæ, aut aliunde tenea[mu]r transferre rem illam in noſtro dominium, aut ſeruare promiſſum. Quapropter dici ſolet, *verba ligant homines*, & Prouerb. 6. *Illaqueatus es* (inquit ſapiens) *verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus* aperte ſignificans promiſſionis vinculum, & obligationem vocibus tribui.

2 *Ad Secundum* autem Reſpondeo: Quod ſicut voces ſũt per ſe ſigna conceptuum, ita etiam ſunt ſigna inſtrumentaque, ſine quibus vnus non obligatur alteri.

Ad Tertium Reſpondetur; Talem promiſſionem iuratam non habere vim obligandi ex vi promiſſionis, ſed ex iuramento, ob reuerentiam diuini nominis. Cum enim poſſit rem iuratam adimplere, eo ipſo quod Deum in teſtem illius promiſſionis adduxerit, tenetur ex reuerentia, & religione Deo debita iuramentum in re licita obſeruare. De qua re legenda ſunt ea, quæ in materia de voto latius expoſuimus vbi ſupra.

8 TERTIVM DVBIVM eſt, An præter conſenſum voluntatis exterius ſignis, aut verbis expreſſum neceſſaria ſit traditio ad transferendum, aut acquirendum rei dominium.

Reſpondeo, Ad dominij translationem neceſſaria eſt regulariter etiam traditio, vel quaſi traditio, ſeu apprehenſio. Eſt communis Doctorum ſententia, & nititur iure poſitiuo, vt colligitur ex leg. traditionibus, C. de pactis, l. Nunquam, ff. de acquiren. rerum dominio §. per traditionem. Inſtit. de rerum diuiſione, & leg. pen. C. de rei vend. & leg. Alienatum, ff. de verb. ſign. Anton. Gomez. to. 2. variar. reſolut. cap. 12. num. 20. & 21. Couar. lib. 2. variar. reſolut. c. 19 num. 1. qui alios citant. & Lud. Molina, de iuſtit. p. 1 tract. 2. diſput. 2. & 3. Tunc autem videntur hæc iura intelligere rem ſufficienter traditam, quando is, qui habet titulum dominij in poſſeſſionem rei mittitur, ſiue res illa ſit corporalis, ſiue ex his, quæ a iuriſtis dicuntur incorporales, vt patet ex leg. 3. ff. de vſufruct. leg. pen. ff. de ſeruitu. l. ſi ad te ff. ſi ſeruitus vendicetur.

Intelligendum eſt autem ſufficere, vel vt res ipſa tradatur, ita vt cum effectu in poſſeſſionem noui domini veniat, vel certe, vt fiat actio de ſe ſufficiens ad poſſeſſionẽ, quantum eſt ex parte dantis, licet fortaſſis aliqua ratione impediatur, vt ex dictis legibus conſtat.

Dixi, requiri regulariter traditionem, quia in aliquibus caſibus trãsfertur dominium ſine traditione, aut quaſi traditione, ex eo, quod hi caſus in iure excipiantur.

Primus eſt, In cauſis pijs, quando ſcilicet eccleſijs, Monaſterijs Hoſpitalibus, & alijs locis pijs, aut ciuitatibus, vel in redemptionem captiuorum hæreditas aliqua, legatum, aut fidei commiſſum eſt relictum, vel donationis titulo aliquid eis datum, aut etiam venditum. Tunc enim ſtatim ſine traditione tranſit in eos dominium ex l. vt inter diuinum, C. de ſacroſ. eccleſ. adeo vt ſi res illa vendatur, aut tradatur ſecundo emptori, inualida, & nulla eſt talis venditio, & donatio.

Secundus eſt, In hærede, ſiue is ex teſtamento, ſiue ex inteſtato ſuccedat in bonis defuncti; ſtatim enim ac inſtitutus eſt hæres, hæreditatem adit, & comparat dominium, per acceptationem abſque vlla bonorum talium traditione, & apprehenſione, vt patet ex l. cum hæredes, ff. de acq. poſ. vbi expreſſe habetur, ius in re, & dominium bonorum hæreditatis comparari ſtatim adita hæreditate, quamuis ad poſſeſſionem hæreditatis, acquirendam neceſſaria ſit traditio, ſeu apprehenſio, & idem habetur, ff. de acq. hær. per totum, & late tradunt Anton. Gomez. 1. tom. variarum reſol. c. 2 & Cou. de teſtam. c. Rayn. §. 10. num. 6. Molina, & alij vbi ſupra. Tunc autem dicitur hæreditas adiri, cũ hæres eam acceptat, & profitetur ſe velle eſſe hæredem, vt habetur Inſtit. de hæred. qualita §. vlt. Medio autem tempore, a morte videlicet eius, in cuius bonis ſuccedere debet vſque ad hæreditatis aditionem, hæreditas iacere dicitur, eo quod bona illa careant domino, quippe cum prior dominus mortuus ſit, is vero, qui ſuccedere debet in eorũ dominium, vſque ad hæreditatis aditionem habeat ſolum ius ad rem. Ratio autem cur ante aditionem, id eſt, acceptionem hæreditatis, hæres bonorum non ſit, dominus eſt, quia cum eo ipſo, quod ſit hæres, teneatur ad omnia debita defuncti, rationi admodum conſentaneum fuit, vt dominium hæreditatis prius non haberet, quam ſua libera voluntate, profitendo ſe velle eſſe hæredem, tantum onus ſubiret,

Tertius eſt, In legatis, Quando, ſcilicet aliquid certum, & determinatum alicui legatur; verbi gratia, talis fundus, talis ſeruus, aut alia res certa, & determinata in ſingulari: ſtatim enim legatarius fit dominus rei abſque traditione, eo ipſo, quod hæres adit hæreditatem, eſto legatarius ignoret, & hæreditatem eſſe aditam, & ſibi eſſe relictum legatum, atque ita conſenſum legatarij in hoc caſu ſupplet poteſtas publica, ne res vacet, aut careat Domino, aut tranſeat in dominium hæredis abſque dominij titulo, vt colligitur ex l. a Titio, ff de furtis, ex l. ſi tibi homo, §. cũ ſeruus, ff. de leg. 1. Ant. Gomez tom. 1. variarum reſol. c. 19. num. 7. Couar. de teſtam. cap. Raynald §. 1 numer. 1. Molina de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp. 3. Oportet autem rem legatam eſſe certam, vt dixi, quia ſi ſit incerta in indiuiduo, etiãſi quantitas eſſet determinata, & certa, verbi gratia, ſi dentur alicui tot menſuræ vini, aut olei aut tritici, aut certa pecuniæ ſumma, vel aliud ſimile incertum in ſingulari, tunc hæres acquirit totum hæreditatis dominium cum onere ſoluendi legatario, cui conceditur actio hypothecaria, vt habetur l. 1. C. communia de legat. Concedi vero actionem hypothecariam eſt, bona defuncti, ad quemcunque perueniãt, manere obligata ad ſolutionem talis legati, ita vt detur actio perſonalis legatario non ſolum aduerſus perſonam hæredis, ſed etiam in defectum hæredis, detur illi realis actio aduerſus bona, quæ fuerunt defuncti, vt qui illa poſſident, vel legatum ſoluant, vel ea tradant, vt ex eis ſoluatur legatum.

Quartus eſt, In beneficio eccleſiaſtico, cuius dominium acquiritur ſtatim per collationem legitimam, ſi ſubſecuta acceptatione, ſeu rata habita collatione, abſque aliqua traditione, ſeu apprehenſione vera, vel licita. Eo enim ipſo, quod acceptatur, rata ve habeatur collatio, efficitur acceptantis, comparatque proinde ius in re, cum tamen ante acceptationem ſolum haberet ius ad rem, ita habetur in c. ſi tibi abſenti de præbend. in 6.

Ad poſſeſſionem tamẽ beneficij neceſſaria eſt traditio & quaſi apprehenſio illius, interueniente alicuius actus; vt per ſeſſionem in cathedra Epiſcopali, aut in ſede Canonicali, & per alios actus conſuetos accipitur poſſeſſio Epiſcopatus, Canonicatus, & aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum, vt latius, Deo dãte in materia de beneficijs dicemus. Poſſunt fortaſſis alij caſus numerari, in quibus transferri poteſt ſine traditione, aut quaſi traditione, hi tamen, quos recenſuimus, frequentiores, & principaliores ſunt, & qui ex communi Doctorum conſenſu approbantur.

10 QVARTVM DVBIVM eſt an voluntas, & traditio ſufficiat ad tranſlationem dominij?

Reſpon-

ADDITIO NOVA.

Alij autem modi præter quatuor, hic relatos ab Auctore, inueniuntur etiam in vſu frequentes; & ſunt, quando donatur ſub ea conditione, vt dentur a donatario alimenta donatori; qua ſane conditione non ſeruata, ſtatim dominium redit ad ipſum donatorem. Præterea hoc idem euenit in bonis, ipſo iure debitis fiſco a die commiſſi delicti, quæ cum tali onere ad quemcunq; tranſire dicuntur. Vltimo id etiam habet locum in donato ad certum tempus ea conditione, vt ad tertium aliquem poſt illud tempus deueniat; ad eum enim etiam id ignorantem talis res cum omni dominio tranſibit, licet in hoc vltimo modo aliqui contradicant. Et hæc omnia late probantur per Molinam, tract. 2. de iuſtitia diſput. 2. & 3.

Reſpondeo: Hæc duo ſufficere, niſi iure aliquo poſitiuo impediatur. Sic Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 5. art. 1. concluſ. 2. Io. Med. C. de reb. reſtituendis, q. 1. dub. vlt. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1 dub. 12. fol. 226. & dub. 16. fol. 233. Ioſeph Angles in Floribus. 4. ſent. q. de dominio, art. 3. concluſ. 1. Mich. Salon. tract. de dominio q. 5. art. 1. concluſ. 2. Dominicus Bannes, ibidem, quæſt. 5. Petr. de Arragon. in eodem tractatu. Greg. de Valen. to 3. diſp. 5. quæſt. puncto 3. in fi. & alii communiter. Pars prima manifeſta eſt ex dictis: Et quia cum homo ſit liber, poteſt ſuo arbitratu diſpẽſare res ſuas; hoc enim ſpectat ad perfectum earum dominium; ſiquidem, vt ſæpe dictum eſt, fundamentum naturale dominii rerum eſt humana ratio, & libertatem habet dominium ſuarum operationum, vnde conſequenter per eandem poterit libere dominium rerum a ſe abdicare. Illud ſolum quoad hanc partem annotandum eſt, quod quando dicimus ſufficere voluntatem & traditionem ad transferendum dominium rei ad alium, intelligitur dummodo illa voluntas prioris Domini ſit iuſta, id eſt, quod non ſit coacta, ignoranter, aut cum fraude, dolo aut iniuria extorta ſit. Vnde ex defectu voluntatis, neque puer, neque mente captus rei ſuæ dominium in alium transferre poterit, iſti enim non dicuntur habere propriã voluntatem, nec libero uti arbitrio, cum quid agant, ignorent. Item qui iuramento promiſit aliquid latroni, vt mortem euadat, tenetur quidem iuramento promiſſam pecuniam illi dare, latro tamen eius non acquirit dominium, ſed ad ſic acceptam reſtituendam obligatur, vt colligitur ex cap. Ad audientiam. De his, quæ vi met. cauſa fiunt; quia coacte pecuniam iſtam promiſiſſe cenſetur. Sic etiam mutuatarios, qui iurauit ſoluere vſuras, & tempore aduenĩẽte vſuram, prout iurauit, ſoluit, talis conſentit actu debito in dationem illius vſuræ, ex quo debet eam ob iuſiurandum ſoluere, iuxta cap. Debitores. de iureiur. Mutuator tamen eius dominium non acquirit, non ſolum lege prohibente, ſed etiam quia non libere mutuatarius eam dediſſe cenſetur. quę cauſa fuit, cur acceptans ad rei acceptę reſtitutionem teneatur.

11 Pars autem ſecunda, quamuis vera, & certa ſit, aliquam tamen in ſe difficultatem continet, quia cum in inſtitut. de rerum diuiſione. §. per traditionem, ff. de acq. rerum dominio, l. quia ratione, §. literę. habeatur, nihil eſſe tam conueniens naturali æquitati, quam voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi; vix apparet, quomodo lex humana tollere poſſit ius naturale, quod vnuſquiſque habet ad diſponendum de rebus ſuis pro ſuo arbitratu.

Ceterum his non obſtantibus, pro certo dicendum eſt, poſſe legem voluntatem domini cohibere, ne rei ſuæ dominium in alium transferre poſſit, & etiam impedire, nec acceptans rei dominium acquirat, fundamentum eſt, quia ſicut ab initio poteſtas, & authoritas publica vim habuit, res temporales ſingulis appropriandi: ita etiam nunc eadem poteſtas publica, ad quam ſpectat gubernare Rempubl. & obuiare fraudibus, & dolis, ponere poteſt modum in contractibus, & conditiones præſcribere, cum quibus validi, & ſine quibus inualidi cenſeri debeant: quandoquidem ſæpe ſæpius maximè expedit bono communi ipſius Reipublicæ, & vtilitati etiam priuatorum hominum, ne vnuſquiſque pro libito ſuo de rebus ſuis diſponere poſſit.

Confirmatur hæc ratio, quia Reſpublica habet ſupremum quoddam dominium bonorum omnium ciuitatis, in ordine ad commune bonum, atque adeo inferiores omnes bonum commune ſuis priuatis commodis præferre, & uolũtates ſuas ſuperiorum ſuorum diſpoſitionibus ſubmittere debent, & tenentur etiam in conſcientia, iuxta illud Rom. 13. *Qui ſuperioris ordinationi reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Quocirca ne domini imprudenter, & in damnum ſuum proprium, & Reipubl. incommodum, bonorum ſuorum translationes aliquando facerent, iuſtiſſimis legibus cautum eſt, vt quibuſdam in caſibus aliqui ſuorum bonorum dominium in alios transferre non poſſint.

Hac enim de cauſa iuſte ſtatutum eſt, ne pupillus ante certum tempus, quo iudicio valeat, aliquid donare, aut bona ſua alienare valide poſſit. Vnde, ff. de minoribus, l. 1. dicitur, *Prætor naturalem æquitatem ſecutus, cauit, ne pueri, quorum conſilium infirmum eſt, & multorum inſidijs expoſitum, ſuam diſpenſarẽt ſubſtantiam.* adeo vt ſi aliquid antea donarent, donatio nulla, & irrita eſſet. Et Vlpianus l. 1. de pactis. ait, æquitati naturali conſonum eſſe, quod qui in tenera ætate de rebus ſuis paciſcuntur, fidei ſuæ ſtare non obligentur.

Pari ratione iuſte legibus cautum eſt, ne primogenitus ſuam primogenituram ſine principis authoritate alienare, aut transferre valeat. Sunt enim primogenituræ in magnum firmamentum, & emolumentum Reipublicæ; Neque enim inſtituti ſunt Maioratus ſolum in cauſam, & vtilitatem ipſorum, nempe vt eorum proſapies perpetuo duraret, ſed etiam in bonum Reipubl. Expedit namque Reipublicæ, vt multi ſint in ea viri nobiles, & ditiſſimi, ob idque merito a Principibus inſtitutum eſt, vt aliquæ ſint illuſtres domus, tanquam Reipublicæ robora, tum vt a conſilijs ſint Principum, tum etiam vt tempore belli, & quoties externi Rempublicam perturbant, eius ſint ſuſtentacula, ob quas etiam rationes viſum eſt Regibus, vt horum Maioratuum domus in primogenitum deſcenderet, reliqua verò proles ſuis eſſet contenta alimentis: Et hoc ipſum videtur natura agricolas docuiſſe, qui arbori, & viti, minores, & infirmiores ramuſculos circumquaque amputant, vt præcipuum germen in truncum excreſcat.

Eodem modo res Eccleſiæ alienari nequeunt a Prælatis aut a capitulis, niſi certis de cauſis. Cuius rei nõn deſunt iuſtæ rationes: cum enim miniſterium eccleſiaſticum non minus ſit neceſſarium quam religioſum, ſine bonis temporalibus, quæ hominum pietas huic moneri mancipauit, perdurare non poteſt: Et communiter ſic vſu venire ſolet, quod ex vna parte capitulum, & Prælatus non tantam illarum curam gerant, quam ſi eſſent propria, & ex altera ſecularium cupiditas, qui omnia ſibi acquirere vellent, conſultiſſimum fuit, arctiſſime cauere, ne eiuſmodi facultates Eccleſiaſticæ niſi iuſtiſſimis cauſis, conſultiſſimiſque modis alienarentur.

Sic etiam qui iudici, vt iniuſtam ferat ſententiam, aut aſſaſſino, vt hominem occidat, aut vſurario, aut ſimoniaco aliquid confert, non transfert a ſe rei dominium, etiamſi vſurarum ſolutio ſpontanea fuerit, atque adeo ſic accepta reſtituenda ſunt, vt videre eſt arg. cap. exigit, & gl. fin. ibid. de cenſibus in 6.

13 Ex quibus omnibus colligi poteſt, huiuſmodi leges maxime conformes eſſe iuri, ac æquitati naturali. Sicut enim recta ratio naturalis dictat, vt vnuſquiſque eo ipſo, quo dominus eſt, libere de rebus ſuis diſponere poſſit, ita etiã eadem recta ratio dictat, vt quatenus eſt ciuis, & membrũ Reipubl. non vtatur bonis ſuis, & illo dominio, niſi ſecundum leges, & regulas ſibi a Republica præſcriptas, & quatenus bono communi expedire videbitur. Vnde facile ſoluitur argumentum in contrarium. Reſpondetur enim primo non minus naturale eſſe homini dirigi a iuſta voluntate, & diſpoſitione ſuorum ſubditorum, quàm a propria voluntate: immo verò illud primum magis naturale eſt, cum natura recta magis inclinet in commune bonum, quam in bonum proprium, & particulare, ad quod bonum commune curandum, & tuendum, vnuſquiſque refertur, & ordinatur non tam per voluntatem propriam, quam per publicam Principis, cui ex officio boni communis cura incumbit. Secundo reſpondetur, quod ius illud naturale non eſt ita naturale, quaſi ipſum natura poſitiue præcipiat, ita vt maneat omnino liberum, ſed negat, vt ſe habeat ius naturæ in propoſito, & quod hoc, quamuis natura dat ius poſitiue ad vſum rerum ſuarum, & non ponit has, aut illas conditiones, non tamen prohibet, quin lex poſitiua illas ponere poſſit, immo id concedit cum quadam ſubordinatione priuati iuris ad publicam poteſtatem.

14 An verò interdum ex ſolo iure naturæ impedita ſit alicuius rei propriæ translatiõ dominij, ita vt eam vendere, aut donare non poſſit, non conſentiunt Authores. Quidam

Digitized by Google

dam enim affirmant de illo iure, quod quis habet de vſu rerum, quæ ad vitam ſunt neceſſariæ, docentes non poſſe illud a ſe abdicare etiamſi maxime velit; ſic expreſſe Iacobus Almain. in 4. diſtin. 15. quæſt. 1. & Alphonſus a Caſtro lib. 2. de lege pœnali. cap. 3. corol. 3. quia cum illud ius manat ex ſolis principijs naturæ, non poteſt ab illo ſeparari. Verum regula iſta non eſt ita certa, & firma; eſt enim homo natura ſua liber, & dominus ſuæ libertatis, & tamen priuare ſe poteſt illo dominio; ſic etiam qui eſt in extrema neceſſitate poteſt res ſibi neceſſarias alteri donare, ita vt dominium transferat, quicquid ſit de peccato, & qui accepit, non peccat contra iuſtitiam retinendo, & diſtrahendo; ius vero illud, quod homines ex natura ſua habent ad rerum neceſſarium vſum, non eſt dominium talium rerum, ſed ius quoddam ad tales res. Si vero Metaphyſice conſideremus dominium in tale ius, ſeu ius ipſum, certe illo ſe priuare non poteſt, quia eſt poſitiuum præceptum diuiniſſimum, & naturale, vt illud habeat. Nam conſeruatio vitæ per ſe eſt in præcepto; vnde ius ad medium neceſſarium habet, quin potius tale ius quodammodo ad Deum pertinet, qui eſt dominus vitæ, & illud dedit homini, vt cuſtodi vitæ. Quare licet interdum poſſit homo non vti tali iure propter cauſas rationabiles, ipſum tamen ius ſemper durat. Et hæc de translatione dominij ex conſenſu propriæ voluntatis dicta ſufficiant, ne ſub hoc titulo intempeſtiue digrediamur ad quæſtiões, quæ non huc proprie, ſed ad alias materias pertinent. Explicare enim in particulari, quæ leges impedirent dominij translationem, & an contractus lege humana prohibitus ſit inualidus in foro conſcientiæ, aliaque his ſimilia ad varias materias particulares ſpectãt; Nunc vero ſolum in communi de dominio diſputamus, & ita etiam ſolum in communi dicere poſſumus ponderanda eſſe verba legis, intentionem Legislatoris, vſum, & interpretationem ſapientum. In particulari vero agemus de iſtis in materia de contractibus, interim de hac re legi poſſint Michael Salon. tractat. de dominio. quæſt. 5. artic. 4. Dominicus Bannes ibid. quæſt. 5. Petr. de Arragon. ibid. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 12. fol. 126. & dub. 15 fol. 223. & ſeqq.

An, & quomodo Dominium vnius contra prioris Domini voluntatem, vel ſine illa in alium transferri poſſit. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Princeps & poteſtas publica aliquem etiam inuitum bonorum ſuorum dominio priuare, & in alium transferre ex cauſa iuſta poteſt.*

2 *Non ſolum per leges publicas, & communes, ſed per priuatam Iudicis ſententiam, vel Principis imperium transferri poteſt dominium ab vno in alium inuito priore poſſeſſore.*

3 *Poteſt Reſpubl. in pœnam delicti ciuem ſuis bonis ipſo inuito priuare, & in alium, vel ipſam Rempubl. transferre.*

4 *Secluſa ratione pœnæ, non poteſt Reſpub. ſuo ſolo arbitratu priuare ſubditos ſuos bonis, aut transferre dominia ſed ſolum ob bonum commune & urgentem neceſſitatem.*

5 *De lege aut ſententia Iudicis transferente dominium rei ab vno in alium Regula aſſignatur.*

RES hæc ſi in ſpecie tractanda eſſet, & definienda deſcendendo ad ſingulos modos, quibus contra prioris domini voluntatem, vel ſine illa poteſt res in alterius dominium venire, longiſſimum tractatum requireret; Sed quia hoc & prolixitatem nimiam, & obſcuritatem ſimul afferret, hic ſolum in genere rem hanc breuiſſimè expediemus, & ſolum particulares modos, aut titulos attingemus, reliqua vero in propria loca remittemus. Et quidem ex his, quæ in præcedenti capite dicta ſunt, colligere poſſumus, præter ſuperioris, id eſt, Regis, Principis, aut Reipublicæ poteſtatem fieri non poſſe, vt inuito, vel etiam non conſentiente domino tacite, vel expreſſe rei dominium ab vno in alium traducatur; hoc enim & probatum, & explicatum iam eſt, Reliquum ergo eſt ſolum, vt videamus, an ipſa publica poteſtas hoc valeat efficere, vel per legem publice latam, vel aliquo ſingulari mandato, & præcepto. Quam rem totam ſequentibus propoſitionibus exponam.

1 Prima propoſitio: Princeps & poteſtas publica aliquem etiam inuitum bonorum ſuorum dominio priuare, & illud in alterum transferre ex cauſa iuſta poteſt. Eſt communis ſententia Doctorum, quam expreſſe docent Sotus lib. 4 de iuſtit quæſt. 5 art. 1 concluſ. 2. Ioannes Med. Cod. de reb. reſtituendis, q. 1. dub 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. qu. 18. art. 1. dub 17 concluſ 2 fol. 133. Michael Salon. tractat. de dom q 5. art. 1. concluſ. 2. Domin. Bannes ibid. q. 5. Pet. de Arragon ibidem. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſenten. tractat. de reſtitutione, in q. de dominio, art. 3. concl. 2. Greg. de Val. tom 3. diſput. 5. q. 19 punct. 3. in fine. Petr. Nau. de reſtit. lib 3. cap. 2. num 15. & alij communiter. Et conſtat ſatis ex vſu ciuitatum, & legum ciuilium, quas omnes ſapienter, & recte factas eſſe docent, & talis eſt lex præſcriptionis, quę transfert dominium rei in eum, qui tanto tempore bona fide poſſidet, etiamſi prior dominus nunquam conſentiat, ſed potius repugnet. Sic etiam lex de teſtamentis tali modo inſtituendis, quæ dominium, & dominij titulum confert illi, quem teſtator non inſtituit, & ſic de alijs. Ratio huius eſt, quia poteſtas ad bonum Reipublicæ regimen eſt illi admodum neceſſaria, ne aut rerum dominia vacent, vel ſint incerta, aut fraudibus aperiatur via in teſtamentis condendis, aut lites ſint inter ciues, & etiam vt crimina iuſte puniantur, aut alijs ſimilibus de cauſis. At vero niſi Reſpublicæ hanc poteſtatem haberent, hæc, & alia multa his ſimilia ſequerentur, atque adeo non ſatis bene communitati, & paci & quieti ciuium eſſet conſultum.

Cõfirmatur primo, quia hac ratione ſupra oſtendimus, poſſe Rempublicam impedire, ne rem ſuam dominus in alium, prout voluerit, transferre poſſit: Ergo etiam, & illum rei ſuæ dominio inuitus priuare poteſt.

Confirmatur ſecundo, quia Reſpublica habet altum dominium in bona ſuorum ciuium, vt ea ordinare poſſit ad bonum publicum. Quando igitur ad bonum publicum oportebit aliquam rem ab vno in alterum transferri, poterit id lex, vel Princeps facere.

Confirmatur tertio, quia ſicut lex iuſta ab initio rerum dominia diuidere & ea certis hominibus appropriare potuit, pari ratione etiam poſt factam rerum diuiſionem iuſta ſubſiſtente cauſa poterit nunc Princeps, aut lex rem vnius, contra eius voluntatem in alterum transfere, cũ non minor ſit authoritas Principis, ſeu legis, poſt rerum diuiſionem, quam antea fuerat.

Quod ſi dicas, contra naturæ legem eſſe, vt poſt factam rerum diuiſionem aliquis rebus ſuis priuetur contra voluntatem ſuam; Reſpondetur id verum eſſe, reſpectu eorum, qui priuatam habent authoritatem, nec vllum ius ad res illas, vel in illis rebus habent, ſecus vero reſpectu Reipublicæ, quæ in res ſubditorum magnum ius habet in ordine ad bonum publicum, quod bono particulari eſt præferendum: Vnde ex conditione cenſetur initio facta rerũ diuiſio, vt tamen priuata dominia communi bono Reipublicę ſubordinata ſemper ſint;

Hinc vt diximus, ex iuris pręſcriptione, & diſpoſitione res vnius ab alio per tempus a lege definitum, cum bona fide poſſeſſa efficitur poſſidentis. Item iure Gentium, res in bello captę efficiuntur capientium, dummodo bellum ſit ex parte capientium iuſtum. Et idem in alijs ſimilibus caſibus dicendum eſt.

2 Secunda propoſitio: Non ſolum per leges publicas, & communes, vt dictum eſt, ſed etiam per priuatam iudicis ſententiam, vel Principis Imperium, transferri poteſt dominium rei ab vno in alterum, inuito priori poſſeſſore. Eſt communis hęc concluſio, eamque expreſſe tenent Doctores locis proxime citatis allati. Ratio eſt, quia hoc etiam modo eadem poteſtas publica operatur, & per accidens eſt, quod hoc, vel illo modo ſuam applicet poteſtatem,

quod

quod nihil variat efficacitatem eius. Illuſtrari poteſt res exemplo, ſi quis enim furtum, aut aliud delictum perpetrauit, ob quod incidit in pœnam dupli, aut quadrupli, aut aliam alterius quantitatis, & probato crimine, iudex illum ad pœnæ ſolutionem condemnat, & alteri iuxta legis diſpoſitionem eam applicat, tunc res illa, ad quam ſoluendam condemnatur, ſua eſſe deſinit, & alterius efficitur, etiamſi ante ſententiam non eſſet in conſcientia, ad pœnę illius ſolutionem obligatus, vt communiter tradunt Doctores cum glo. in c. Fraternitatis. 12. q. 2. Quod procedit, vt notat Ioan. Medina, quando iudex non ex præſumptione, ſed ex veritate ſufficienter per probationem, aut partis cōfeſſionem cognita, ſententiam tulit; alioquin nec reus tenebitur pœnam illam, ad quam condemnatus eſt, ſoluere, nec ſolutam poterit actor tute in conſcientia retinere, eſto in foro iudiciali ſit tutus. Vnde aduertendum eſt aliud eſſe de iudice ferente ius, aliud de Principe per ſe vel etiam per iudices & gubernatores, imperante id, quod ad bonum Reipubl. ſpectat. Iudex enim, cum ius dicit, tenetur legib. parere, nec poteſt dominia transferre, aut mutare niſi iuxta legum diſpoſitionem, quæ a Principe, vel Republica latæ ſtabilitæq; ſunt; At verò quando aliquid a Principe imperatur ad bonum Reipublicæ, nō ſemper opus eſt procedere iuxta leges alias præſcriptas, ſed procedere poteſt ſicut hic, & nunc Reipublicæ conuenit, & eodem modo habet poteſtatem dominia iuſte transferendi ab vno in alterum.

3 Tertia propoſitio; Poteſt Reſpublica in pœnam delicti ciuem ſuis bonis ipſo inuito priuare, & in alium, vel ipſam Rempublicam transferre. Quæ concluſio certa eſt, & in confeſſo apud omnes. Nam vt conſtat, in pœnam poteſt etiam priuare vita. Ergo multo magis priuare poteſt dominio bonorum. Item priuare poteſt fama. Item poteſt in pœnam patris reddere filium inhabilem ad bona paterna per donationem, aut teſtamentum accipienda ita vt illorum non ſit dominus, & multi id putant de filijs ſpurijs, ac ſacrilegis. De qua re Sotus & alij ſupradicti legendi ſunt & conſulenda leges Regnorum in particulari. Poteſt autem poteſtas publica duobus modis id efficere, vnus modus eſt per ſententiam iudicis iuſtitiæ & legibus conſentaneam & hic modus eſt, vt ſi Rex, vel Reſpublica per ſolam legem priuaret hominem dominio bonorum ſuorum, hoc autem apparet, quādo lex hominem ob culpam ſuam rebus ſuis ipſo facto priuat, ut ſi incidat quis in hæreſim, aut committat crimen læſæ Maieſtatis, ob hanc enim cauſam, rerum ſuarum dominium ex legū voluntate perdit, & fiſco applicatur, vt habetur in c. cum ſecundum leges. de hæreticis. in 6. & latius tradunt Ioan. Medina Cod. de rebus reſtituend. qu. 1. dub. 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. qu. 18. artic. 1. dub. 10. concl. 2. Conrad. de contract. trac. 1. q. 7. concl. 2. Caie. 2. 2. q. 62. art. 3. in fi. Alphon. a Caſt. lib. 2. de poteſtate legis pęnalis. c. 10. & 11. Io. And. Domin. Petr. Anchar. Filippus Franch. & alij in d. ca. cum ſecundum leges. Io. Azo. tom. 1. Moral inſtit. lib. 5. c. 7. q. 2. & lib. 8. c. 12. & alij, & colligi etiam videtur ex l. 4. Cod. de hæret. vbi interdicitur hæreticis venditio, & donatio, & omnis contractus bonorum ſuorum. Quicquid Franc. a Victoria in relect. de Indis. par. 1. nu. 14. propoſitione 5. Sotus l. 1. de iuſt. q. 6. art. 6. Simanchas de catho. inſtit. tit. 9. nume. 218. Arch. in d. cap cum ſecundum leges, & aliqui alij velint non priuari eos bonorum ſuorum dominio ante ſententiam, ſequitur Directorium Inquiſit. p. 3. quæſt. 109. & comm. 158. de qua re alibi agendum eſt latius.

4 Quarta propoſitio: Secluſa ratione pœnæ, non poteſt Reſpublica ſuo ſolo arbitratu priuare ſubditos bonis ſuis, aut dominia transferre, ſed ſolum ob commune bonum, & vrgentem Reipublicæ neceſſitatem.

Ratio eſt, quia homo poſt ſufficientem rerum diuiſionem iure gentium factam, verus eſt dominus harum rerum, quibus non poteſt inuitus ſine cauſa priuari.

Deinde quia alias perturbaretur Reſpublica, & faciliime daretur locus tyrannidi. Et denique quia Reſpubl. aut Princeps non eſt Dominus proprius omnium bonorum ciuium ſingulorum, ſed ſolum dicitur habere quoddam dominium altum, quod ad bonum commune ordinatur, & quod ſolum dat ius vtendi talibus bonis in ordine ad talem finem vt ex his, quæ diximus, manifeſtum eſt.

5 Circa hæc autem quæ diximus de lege, aut ſententia Iudicis transferente dominium rei ab vno in alium, Ioann. Med. Cod. de reb. reſtituendis, q. 1. dub. 4. Dom. Banne. in præamb. de dom. q. 5. & Michael Salon. trac. de dominio, quæſt. 5. artic. 1. concluſ. 2. in fin. hanc regulam aſſignant. Quod quotieſcunque alicui ſecundum legem Pontificiā, vel ciuilem iuris communis, aut iuris peculiaris alicuius Prouinciæ, & Regni, aut per iuſtam Iudicis ſententiam, tribuitur alicuius rei dominium in foro interiori, eidem etiam tribuitur eiuſdem rei dominium in foro exteriori, niſi ſit ſententia Iudicis pœnalis, aut in falſa fundetur præſumptione. Dixi, Niſi ſit ſententia pęnalis, quia nemo tenetur ſubire pœnam ante Iudicis condemnationem. Sententia vero quæ pœnalis non eſt, dummodo ſit iuſta in foro exteriori, non ſolum obligat poſt condemnationem Iudicis, ſed etiam antea obligabat in conſcientia. Dixi etiā. *Niſi fundata ſit in falſa præſumptione*, quia licet iudex iuxta probata iudicans recte iudicet, ſententia tamen ipſius, ſi falſis nitatur probationibus, nec ante, nec poſt illius pronunciationem vere obligat in foro animæ. Dicitur autem niſi falſa præſumptione, quando pronunciatur iuxta teſtimonia teſtium falſo teſtificantium, tunc enim quamuis ſic condemnatus cogatur in foro exteriori pęnam ſoluere, non tamen in foro interiori, atque ita quamuis in foro iudiciali pœnam ſolutam tuto poſſidet, non ſic tamen tutus eſt in conſcientia. Intelligitur autem hæc regula ſolum de legibus præceptiuis, non autem de permiſſiuis tantum. Sunt enim leges de his rebus diſponentes in duplici differentia, quædam enim ſunt quæ concedunt, aut negant actionem, aut retentionem tantum, & ſic poſſidens, rem quamuis tutus ſit quoad forum contentioſum non tamen quoad forum conſcientiæ, atque adeo nec per talem legem, nec per ſententiam latam ſecundum illam legem confertur dominium rei in foro conſcientiæ, eſto tutus ſit in foro exteriori, vnde S. Auguſtin. in epiſt. 54. in Macedonium, ait: Inter hæc toleratur iniquitas male habentium, & quædam inter eos iura conſtituuntur, quæ appellantur ciuilia, non quod hinc fiat, vt bene vtentes ſint, ſed vt male vtentes, minus moleſti ſint, &c. Exemplum, ſit in lege de venditione: negat hæc lex venditori decepto infra medietatem iuſti pretij actionem in iudicio. Hæc lex non præcipit rem illam emptoris eſſe, nec liberat emptorem a debito reſtituendi id, quod defraudauit, etiamſi permittat venditionem illam exterius tanquam validam haberi, & iudex pronunciat ſententiam pro illo, & hoc factum ſolum eſt ad tollendas lites. Quædam verò ſunt leges præceptiuæ, aut conceſſiuæ, quæ ſcilicet concedunt, aut negant ipſarum rerum dominium, & leges iſtæ, & ſententiæ ſecundum eas latæ, vere dominium ab vno negant, & transferunt illud in alterum, adeo vt is, cui per talem legum, aut iudicis iuſtam ſententiam rei dominium obtinet, vere, & tuta conſcientia illam poſſidet, nec ad reſtitutionem eius tenetur, quarum legum ſuperius exempla dedimus, de translatione dominij rerum ob crimen hæreſis aut læſæ Maieſtatis.

Sequebatur vt leges, ſi quæ ſint de hoc in Republ. late examinaremus, quia tamen hic de dominio in vniuerſum, eiuſque titulis circa res temporales ſolum explicare propoſuimus, non videtur expedire ad ſingulos, aut leges particulares deſcendere, ſed eas potius pro rerum varietate, in materijs particularibus Deo dante exponemus. Quia verò lex vna eſt, ſcilicet præſcriptionis, ſeu vſucapionis, quæ plurimum inſeruit intelligentiæ earum rerum, quæ tum in materia de furto, tum etiam in materia de reſtitutione exponenda ſunt, ideo reliquis omiſſis, de ea ſolum in ſequentibus agemus.

Digitized by Google

De Præſcriptione, & conditionibus ad eam neceſſariis ad hoc, vt virtute illius dominium rei ab vno in alium iuſtè transferri poſſit. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptio in hoc loco quid ſignificet, & quid exceptio.*
2 *Quænam conditiones neceſſariæ ſint ad aliquid legitimè præſcribendum, & quot ſint.*
3 *Quænam res iure præſcribi prohibentur.*
Eccleſia, loca religioſa, ius decimarum, primitiarum oblationum, & alia iura ſpiritualia à Laicis præſcribi non poſſunt.
4 *Res publicæ ad vſum ciuitatis inſtitutæ, vt via, et platea, &c. præſcribi non poſſunt, & quare.*
5 *Res vitioſa per furtum, aut per vim acquiſita præſcribi non poteſt.*
6 *Quando leges dicunt rem furtiuam eſſe impræſcriptibilem, de qua præſcriptione intelligendum. ibid. & nu. ſeq.*
7 *Res ſacræ præſcribi non poſſunt, & iure prohibita ne alienentur.*
8 *Quæ perſonæ præſcribere non poſſunt.*
9 *Contra quos non valeat præſcriptio.*
10 *Quænam & qualis poſſeſſio neceſſaria ſit ad præſcribendum.*
11 *Quis titulus ſit neceſſarius ad præſcribendum.*
12 *Quid ſit Bona fides; & an ſit omnino neceſſaria ad aliquid præſcribendum.*
Leges admittentes præſcriptionem cum mala fide in actionibus perſonalibus abrogantur, contra Hoſtienſ. et alios ibid.
13 *An non ſolum mala fides ſuperueniens, quod res ſit aliena, ſed etiã dubitatio num aliena ſit, bonam fidem impediat, & inualidam reddat.*
14 *Sententia eorum, qui docent non tolli, probatur, & confirmatur.*
15 *Requiritur & ſufficit fides moralis, & certitudo, quod res ſit ſua.*
16 *Qui bona fide rem poſſidere ac præſcribere incepit, & in progreſſu temporis probabiliter dubitat, quid eum agere oporteat.*
17 *Qui poſt adhibitam diligentiam adhuc dubius eſt, ſi dubium ſit æquale pro vtraque parte, tuta conſcientia eam rem poſſidere & præſcribere poteſt.*
18 *Qui probabiliter dubitat & ſtatim adhibet diligentiam, momento æquali dubio non interrumpitur per talem dubitationem tempus præſcriptionis.*
19 *Soluuntur argumenta opinionis primæ ſuperius inducta nu. 13.*
20 *An qui bona fide præſcriptionem incepit, ſi poſtea ex inſcitia, aut conſcientia erronea dubitet, exiſtente tali dubio poſſidere poſſit & præſcribere.*
21 *An ignorantia aliquem malæ fidei poſſeſſorem efficiat, et præſcriptionem tollat, & etiam impediat.*
22 *Poſſeſſio ex iuris ignorantia vincibili ſiue inuincibili ad præſcriptionem non ſufficit.*
23 *Ignorantia iuris maximè dubij & rationis probabilis non impedit.*
24 *De quinta conditione, quæ eſt tempus à lege præſcriptum quid dicendum.*
25 *Ad præſcriptionem rerum mobilium quantum tempus exigatur.*
26 *Ad immobilium vero præſcriptionem communis Doctorum opinio quæ.*
27 *Ad præſcribendam rem immobilem Eccleſiæ alterius ab Eccleſia Romana cum bona fide requiritur tempus 40. annorum.*
28 *Contra Eccleſiam Romanam neceſſaria eſt præſcriptio centum annorum.*
29 *Quoad Iura & ſeruitutes, quæ inter immobilia computãtur, regula communis aſſignatur, quã declaratur nu. 30. & 31.*
32 *Quod ſupradicta intelligenda ſint modo adſit bona fides contra Couarruuiam, quem refellit, author.*
33 *An qui rem bona fide poſſedit toto tempore ad vſucapiẽdum, vel præſcribendum ex lege aſſignato, & poſtea inſtruatur, & credat rem eſſe alienam, tuta conſcientia poſſit retinere, an priori Domino reſtituere teneatur.*
34 *Opinio quarta complete tempore præſcriptionis lege ſtatuto &c non teneri in foro conſcientiæ ad reſtitutionem, communis & vera.*
35 *Ratio huius communis ſententiæ vnde colligitur.*
36 *Procedunt omnia ſiue Dominus fuerit negligens in inquirenda re ſua, ſiue non, propter bonum commune.*
37 *Soluitur argumentum contrarium eiuſque confirmatio diluitur.*
Qui rem furtiuam emerit bona fide, ſi per 30. annos illam poſſideat, quamuis poſtea ſciat fuiſſe alterius, non tenetur ad reſtitutionem.

INter alias leges, quę dominium ab vno in alium transferunt etiam inuitis dominis vna eſt de præſcriptione, & vſucapione, de qua materia extant tituli in vtroque iure, tam ciuili, quam Pontificio, & in l. poſſeſ. de reg. iur. in 6. vbi de ea agitur à Iuriſtis & in Decreto. 16. q. 3. Et à Scholaſticis in 4. d. 15. & à Canoniſtis in locis Decreti. & Decretalis citatis, & à S. Th. in Quodlib. 2. art. 24. & 25. Adr. Papa VI. in materia de reſt. q. de præſcr. Agunt etiam de ea S. Ant. par. 2. tit. 1. cap. 11. § 7. Sot. lib. 4. de iuſt. quæſt. 5. art. 4. Io. Med. Cod. de rebus reſtituendis quæſt. 16. & quæſt. 17. & Alph. à Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœn. c. 5. Summiſtæ in verb. præſcr. & verb. vſucapio. Martin Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 14. fol. 219. Gabr. in 4. diſt. 15. quæſt. 14. Couar. in reg. poſſeſ. de reg. iur. in 6. Michael Salon in tractat. de dominio. quæſt. 5. art. 7. Dom. Bannes ibid. quæſt. 4. dub. vlt. Pet. de Arrag. ibid. dub. fin. Ludouic. Lopez par. 1. inſtru. conſc. cap. 133. & ſeqq. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. par. 2. in q. propria de præſcriptionibus Greg. de Val. to. 3. diſput. 5. q. 6. punct. 5. dub. 3. Ludouic. Molina de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp. 69. & ſeqq. Bartol. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. §. 30. in fine. Tol. in inſtruct. Sacerd. lib. 5. c. 26. & alij.

Atque, vt à nomine ipſo exordiamur, Præſcriptio nihil aliud hoc in loco videtur ſignificare quam exceptio, adeo vt præſcribere idem ſit, quod excipere; Exceptio autem proprie loquendo eſt oppoſitio, quæ actionem ſeu litem aliquam intentatam opponitur, ſiue lis, & actio ea omnino impediatur, & ceſſet, ſiue non ceſſet, ſed retardetur ſolum, dummodo fundamentum, in quo actio, & lis fundatur, non negetur, tunc enim non dicitur exceptio, ſed defenſio. Vt v. g. Si Petrus actionem, ſeu litem aduerſus Paulum intentet, vt ſibi ſoluat centum aureos pro equo, quem illi vendidit, fundamentum huius actionis eſt venditio equi. Si ergo Paulus reus Petro actori opponat, ſe non emiſſe ab eo equum, dicitur ſe defendere, non autem excipere, & probatio eius, quod opponit & negat, ad actorem pertinebit; Sin autem opponat ſe iam ſoluiſſe illi pretium, dicitur proprie excipere, & probatio exceptionis oppoſitę ad reũ pertinebit.

Quia verò probatio hæc, ſi probetur, omnino impedit, & extinguit actionem, appellatur exceptio peremptoria, ſi verò opponeret, eum, ad cuius tribunal vocatur, non eſſe ſolum iudicem, tunc quia eſto ita probaret, integra maneret actio coram legitimo iudice intentanda, dicetur exceptio dilatoria. Quia igitur præſcribere idem eſt, quod legẽ ac formam ſtatuere, & quia quondam, ſicut actionibus, ſic etiam exceptionibus præſcripta erat quædam forma, excipere dictum eſt præſcribere iure Cæſareo, & exceptio dicta eſt præſcriptio.

Deinde verò vt præfati authores tradunt, idem eſt præſcriptio, & vſucapio, & ſolum inter ſe differunt, quod vſucapio proprie ſit rerum mobilium, præſcriptio verò immobilium & quia breuiori tempore res vſucapitur, quã præſcribitur, vt infra dicemus, & communi vſu tum iuris canonici, tum eius interpretum vſurpatiſſimum eſt præſcriptionis vocabulum pro acquiſitione dominij ex poſſeſſione, tẽpore, & cum conditionib. ad id requiſitis, qua etiam ſignificatione nos illo deinceps vtemur. Et omiſſis alijs multis definitionibus, ea mihi videtur eſſe optima, quæ à Scholaſticis in hunc modum traditur, *Præſcriptio eſt acquiſitio dominij, & iuris per poſſeſſionem legitimo tempore ex legis præſcripto continuatam*. Quæ definitio manifeſta erit ex his, quæ in ſequentib. dicemus. Vt autem ea omnia, quæ de

ea tra-

ea traduntur, clarius, & manifeſtius explicari, & intelligi poſſint, dubia quædam proponimus, quæ etiam omni, qua fieri poteſt breuitate, abſoluimus.

2 PRIMVM DVBIVM eſt, Quænam conditiones neceſſariæ ſint ad aliquid legitime præſcribendum?

Reſpondeo, varias eſſe conditiones.

Prima eſt, vt res, quæ præſcribenda eſt, ſit talis naturæ, quæ a iure præſcribi non prohibetur.

Secunda eſt, vt res, quæ præſcribi poteſt, actu poſſideatur ab eo, qui eam præſcripturus eſt. Nam ſine poſſeſſione non præſcribitur ex reg. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in 6. neque vſucapitur, l. ſine poſſeſſione, ff. de vſucap.

Tertia eſt, Titulus legitimus, Non enim ſatis eſt rē poſſidere, niſi aliquo titulo vero ſcilicet, aut probabiliter præſumpto poſſideatur.

Quarta eſt, Bona fides, hoc eſt vt toto tempore præſcriptionis non ſit rei alienæ conſcius, ſumitur enim hic fides pro conſcientia, iuxta illud, Rom. 14. Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, & colligitur ex reg. Poſſeſſor. de reg. iur. in 6. & ex c. vigilanti. & c. ſi diligenti. de præſcr. poſſeſſor enim malæ fidei nunquam præſcribit.

Quinta eſt, Tempus a lege præſcriptum ad præſcribendum. Quæ omnes conditiones, ſi adſint, adeo legitima, & valida eſt præſcriptio, vt vere exinde rei dominium ab vno in alium transferatur, neque res per eam acquiſita erit vnquam reſtituenda, vt aſſerit communis ſententia Doctorum ac nominatim S. Thom. Quodl. 12. art. 25. Scot. in 4. diſt. 15. quæſt. 5. Palud. ead. diſt. 15. q. 3. Gabr. ibid. quæſt. 14. Durand in 4 diſt. 41. q. 4. art. 2. ad 1. Ioan. Med. Sotus, Caſtro. Couar. & alij citati communiter, & patet ex c. Nos Sanctorum, & c. Quoniam omne, de præſcr. & 16 quæſt. 3. per multa capita. Ideo autem præſentibus his omnibus conditionibus lege cautum eſt validam eſſe præſcriptionem, & transferri rei dominium ne alioquin nimis diu dominia manerent incerta, & vt poſſit eſſe licitum finis, & firmior pax in Republica; Econtra vero ſi vna aliqua ex iſtis in præſcriptione defuerit, inualida eſt præſcriptio, ac proinde reſtituendum eſt, quod per eam acquiſitum fuerit, Id quod ex ſequentibus fiet manifeſtum.

3 SECVNDVM DVBIVM eſt, Circa primam conditionem, quænam res iure præſcribi prohibentur.

Reſpondeo, Multas res eſſe quæ præſcribi non poſſunt, vt in particulari docent S. Ant. par 2. tit. 1. c. 15. §. 7. Angel. verb præſcr. §. 12. Syluest. verb præſcr. 1. per totum Tabiena, eod. verſ. Primo. Ioan. Med. Cod. de rebus reſt q. 16. Caſtro lib. 2. de poteſta. leg pœnal c 5. Couar. in relect. in reg. poſſeſſor. par 2. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 5. q. 6. pun. 5. dub. 3. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. part. 2. vbi ſup. Ludou. Lopez par. 2. inſtru. conſcient, c 36. & Ludou. Molina de iuſtit. par. 1 tract. 2. diſput. 79.

Primo enim homo liber præſcribi non poteſt vllo tempore, vt fiat ſeruus, l. vlt. Cod. de long. tempor. præſcr. quæ pro libertate, l. vſucapionem ff. de vſuc §. ſed aliquādo. Inſtit. eod. tit. & facit c placuit. §. poteſt, in ti. 16 q. 3. Ratio eſt, quia cum ſeruitus homini tam grauis & oneroſa ſit, vt nemo ſit, qui libertatem non optet, de nemine præſumitur, niſi voluntatem ſuam exprimat. quod velit tam miſerabilem conditionem ſubire, ſed ſua libertate, ſi poſſit, vti. Ac proinde impotentia illius impedit præſcriptionem.

Secundo Præſcribi non poteſt exemptio a ſubdito contra Prælati obedientiam, cui illam debet, c. cum non licet, de præſcriptio. Ratio eſt, quia iure naturæ & diuino tenetur ſubditus ſuo Prælato obedire Neque item poſſunt ſubditi præſcribere aduerſus Prælatum, aut Epiſcopum vt non viſitentur; Neque item vt Epiſcopo non ſoluant procurationem illi debitam, dum ab ipſo viſitantur, Vt conſtat ex c. cum ex officij, de præſcript. & c. cum inſtantia, de cenſibus, & intelligitur de ſubdito, qui alia debet Prælato. Alij tamen præſcribere poſſunt aduerſus Prælatum, vt ad ipſum ſubditi talis Prælati pertineant, & vt ab ipſo viſitentur, & vt ipſi procuratio, & non antiquo Prælato debeatur, vt in d. c. cum ex officij habetur, vt verbi gratia. Abbas, vel alius Prælatus præſcribere poteſt contra Epiſcopum circa ſubditos eius. Ratio autem quare contra procurationem ratione viſitationis debitam præſcribi non poteſt, eſt, quia viſitantibus, & Eccleſiæ miniſtrantibus, naturali, & diuino iure temporalia ad eorum ſuſtentationem debentur; Nemo enim, vt ait Apoſtolus, ſuis ſtipendijs militat. Intelligendum autem eſt hoc de procuratione debita ratione viſitationis, nam alia ſeruitia, quæ ratione conſuetudinis, aut ob aliam cauſam Prælatis traduntur, præſcribi poſſunt, vt notat Medina, vbi ſupra.

Tertio, Non valet præſcriptio contra neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, vt quod quis celebrare poſſit in Eccleſia aliqua tempore interdicti pulſatis campanis, & alta voce, cap. cum inter, iuncta gloſſa ibi. in verb. conſuetudine, de conſuetu. & facit c. Alma mater, de ſent. excommun. in 6. Hunc etiam caſum ponunt Syluest. Tabiena, Ioſeph Angles, Lopez & Gloſſa in d. c. cum inter. de conſuetud. & in d. cap cum non liceat. At certe, vt recte notat Molina vbi ſupra, non ſufficienter colligitur ex d. c cum inter. de conſuetud. non valere præſcriptionem, aut conſuetudinem in eo caſu, quia in d. cap. Alma mater. nihil de hac re habetur, & in d. c. inter. Innocentius Papa III. ſolum reuocandam docet talem conſuetudinem; Quod ſi conſuetudo. & per conſequens præſcriptio, eſſet ipſo iure nulla, ſane Summus Pontifex nō diceret ſe eam reuocare, ſed eam nullam eſſe pronunciaret.

4 *Quarto*, Eccleſia, loca religioſa, ius decimarum, primitiarum; oblationum, & alia iura ſpiritualia laicis præſcribi non poſſunt, vt expreſſe de Decimis definit Alex. Papa III. in c. cauſam quæ. de præſcr. Ratio ibi redditur, quia iura illa poſſidere non poſſunt, de ratione autem præſcriptionis eſt, rei præſcriptæ poſſeſſio, oportet enim præſcribentem rei præſcriptæ capacem eſſe; ſecus autem ab alijs perſonis Eccleſiaſticis, quæ iura ſpiritualia poſſidere poſſunt. Aliam huius rei cauſam aſſignat Couarr. libro 1. variar reſolut. cap. 17 numer. 5. Etenim ius iſtud percipiendi decimas conſequitur Sacerdos ex miniſterio Altaris, & ſpiritualium, ſeminantibus enim ſpiritualia debentur temporalia, quorum exhibitio ordinatur propter miniſterium ſpiritualium, quę ab alijs quam Clericis miniſtrari nequeunt, vnde cum hoc ius percipiendi decimas ſpirituale ſit, a laicis præſcribi non poteſt, vt notant Doctores communiter in d c. cauſam quæ. de præſcript. & in c. quamuis. de decimis Addit tamen poſſe Epiſcopum alicui laico ex iuſta cauſa, eo nempe quod Eccleſiam, eiuſve patrimonium a Tyranni oppreſſione exemerit, concedere ad vitam, aliudve tempus decimarum fructus, non quidem ius ipſum percipiendi decimas, ſed vt eas nomine, & titulo Eccleſiæ conſequatur, idemque docent Glo. in d. c. quamuis, in ver. conceſſerit. Cardin. in c. cum Apoſtolica, col. 4. de his quæ fiunt a Prælat. & Pan in c. ad hæc, num. 4. de Decim.

5 *Quinto*, res publicæ, quæ ad publicum vſum ciuitatis ſunt inſtitutæ, vt viæ, plateæ, & pontes, & capi. præſcribi non poſſunt, neque in totum, neque in partem, l. vſucapionem, ff de vſucap l. præſcriptæ. Cod. de operibus publicis, habetque id verum, etiamſi populus eis vti deſinat ex cauſa, l. viam ff. de via publica Ratio huius eſt, quia cum præſcriptio ſit in odium negligentium inſtituta, & in præſenti caſu negligentia locum non habeat, cum ſit liberum homini platea, aut ponte vti, ſi velit, ideo nec præſcriptio locum habet. Quam rationem aſſignat Medina, quæſt. 16. vbi ſupra.

Sexto, Tributa, ſeu functiones publicæ, & cenſus & huiuſmodi, quæ ſoluuntur Principi in recognitionem ſupremæ poteſtatis, & ſubiectionis, nullo tempore præſcribi poſſunt, nec vlla præſumptione ab eorum ſolutione quis excuſari poterit, l. competit. Cod. de præſcript. triginta. vel quadraginta annorum. Bartol in l in omnibus, ff de diuer. & temp. præſcrip. Panorm. in cap. cum nobis, & in cap. Ad audientiam, de præſcript. Couar. in regul. poſſeſſor par. 2. num. 8. Molina de iuſt. tom. 1, tract. 2. diſput. 74. Syluest. Tabiena, Medina, & alij citati. Quā etiā de cauſa a nullo ſubditorum aduerſus Principem præſcribi poteſt ſumma illa & ſuprema iuriſdictio, quæ in eo conſiſtit, quod ab omnib. inferioribus iudicibus ad Principem appelletur; Hæc enim Principi competit in ſignum ſupremæ iuriſdictionis, poteſtatis, & ſubiectionis recognitionem, ſecundum Bal. in Authen. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccl num. 14 Ratio huius

Digitized by Google

rei eſt, quia iuri naturæ, & diuino ſubditi tenentur non ſolum verb ſed opere etiam Principem ſuum recognoſcere, iuxta dictum Chriſti, quod eſt Cæſaris, date Cæſari. Deinde cũ præſcriptio neq; de iure naturali ſit, neque Diuino, ti eque de iure Gentium, ſed tantum de iure ciuili, & canonico, non plus ſe extẽdit, quam vnuſquiſq; ſupremus Princeps in ſuo Regno eam ſuis legib. extenſam eſſe velit: Sed non eſt de mente Principis alicuius, vt quiſpiam ſubditorũ poſſit pręſcribere, quod ad Principẽ ab eo non appelletur, aut quod coercere eum non poſſit, quãdo ratio. & iuſtitia poſtulat, aut quod ei denegentur neceſſaria ad Regni gubernationem, contrarium. n. in detrimentum. & perniciem Reipublicæ eſſet Non ergo conuenit, vt quæ in bonum publicum ſunt Principi debita per tempus aliquod illi denegentur. Res tamẽ aliæ quæ reſeruantur Principi non in ſignum ſupremæ poteſtatis, ſed ſolum in ſignũ ſpecialis dignitatis, ac priuilegij per inferiorem a Principe præſcriptione tanti temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, acquiri poſſunt; Vnde & domini inferiores, & ciuitates præſcribere poſſunt poteſtatem legitimandi, reſtituendæ famæ & creandi tabelliones, quæ Principi reſeruata ſunt ſi ſubeſt tantum tempus, de quo in ca. Super quibuſdam. §. præterea. de verb ſign. Panor. ibid. & in c. cum nobis. de præſcr. Couar. & Medina vbi ſupra.

6 *Septimo*, Res vitioſa, quæ per furtum, aut vim eſt acquiſita. præſcribi non poteſt non ſolum a fure, & ab eo, qui per vim poſſeſſionem occupauerit, ſed etiam a quibuſcunque alijs, qui bona fide ab eis eam emerit, aut quocunque alio iuſto titulo bona fide eam poſſederit. Vt habetur Inſtitutio. de vſucap. § quod autem, & §. furtiuæ, id quod inſtitutum eſt in odium furti. Intelligendum autem eſt hoc, vt notant gloſſa ibidem. Medina, Molina diſp 79. Salõ, Bannes tractat. de dominio vbi ſupra quæſtio. 5. Syllueſt. verb. præſcriptio. 2. q. 12. Ludo. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 136. de præſcriptione longi temporis, triennij, decennij, aut viginti annorum, de qua ſola ibi fit ſermo: Secus autem de præſcriptione longiſſimi temporis triginta, vel plurium annorum, iuxta l. omnes, & l. ſicut in rem. Codic. de præſcript. triginta annorum. Vnde falſa eſt ſententia Soti dicentis lib. 4. de inſt. q. 5 artic 5. circa medium, hæredem latronis, & eum, qui tales res a latrone emit, ſi bona fide eas poſſederit. poſſe illas præſcribere tempore ordinario, id quod expreſſe eſt contra iure, & communem Doctorum ſententiam. Contra iura quidem Nam in l. cum hæres. ff. de diuerſis tẽpor. præſcrip & l. ſi mala fide. Cod. communia de vſucap & l. vſucapio Cod. de vſucapione pro hærede. & Inſtit. de vſucap §. furtiuæ. & §. Quod autem, quæ leges expreſſe dicunt, res furtiuas, & vi poſſeſſas non vſucapi, nec a latrone ipſo, nec ab hærede latronis, nec ab emente rem furtiuam a latrone cum bona fide, intelligendo. ſ. de præſcriptione longi, & vſitati temporis tantum, nempe, 10. aut 20. annorum. Vnde Sylueſter, & Lopez vbi ſupra inferunt, quod emens a fure breuiarium, & poſſeſſum viginti nouem annis tenetur emptor reſtituere ſi ſuperueniat mala fides, quia res furtiua non niſi triginta annis præſcribi poteſt. Quod verò hæres latronis pręſcribi poteſt. Quod verò hæres latronis præſcribat, ſi durẽt in eo bona fides per triginta, aut quadraginta annos, eſt receptum apud Iuriſperitos, & habetur in l. omnes. & l. ſicut in rem. Cod. de præſcrip. 30 aut 40. annorum. Vbi ſtatuitur, vt poſt 30. aut 40. annos omnis actio extinguatur, & in l. ſi aliena. ff. de vſuca. & colligi poteſt ex Ca. Placuit. 16. q. 3. §. poſt. Sylueſt. Medina Bannes, Mich. Salon. Lopez, Molina vbi ſupra, & Couar in reg. poſſeſſor. p. 2. §. 9 nu. 4. & citat gloſſam in reg. cum quis. de regul. iur. in 6. quam etiam ſequuntur Bal. in l. Nihil. Codic. de vſucap. Pau. Caſt in l. 2. C. de fructibus, & liti. expenſ & idem Pau. in conſi. 81. num. 12. & conſi. 258 libr. 2. Qui omnes hac ratione id probant, eo quod hæc præſcriptio 30 annorum titulum non requirat, ſed tãtum bonam fidem, quę ſi adſit hæredi latronis aut emẽti a latrone ſpacio 30. annorum facit, vt res illa pręſcribi poſſit, titulus autem hæredis, qui vitium habet ratione malæ fidei defuncti minime nocet, cum ſine titulo præſcriptio procedat. Vnde quando leges dicunt, rem furtiuam eſſe impręſcriptibilem, loquuntur de præſcriptione vſitati, vel longi temporis; Secus autem ſi præſcriptio per 30. vel 40. annos durauerit bona fide tunc. n. rem facit ſuam, quandoquidem, vt in d. l. omnes, habetur omnis actio 30. vel 40. annorum præſcriptione extinguitur. Quæ lex ſine dubio iuſta eſt, non pœnalis, nec innixa falſæ præſumptioni, ſed tribuens ius in conſcientia, ne rerum dominia perpetuo maneant incerta, tollanturque lites, & contentiones, Quæ cauſæ legis in quocunque poſſeſſore bonæ fidei locum habent, vt conſtat.

7 His omnibus addo quod tam hæres latronis quam quia latrone rem emit. ſi rem poſſideant bona fide ſolo tempore longo, & vſitato. puta per decem. aut viginti annos iã tum. quamuis rem illam non præſcribant, & vſucapiant, fructus tamen rei poſſeſſæ faciunt ſuos. Hoc habetur in l. bonæ fidei emptor. ff. de acq. rer. dominio. vbi dicitur. *Qui non poteſt vſucaper epropter rei vitium, fructus tamen rei ſuos facit.*

Hoc eſt, qui non poteſt vſucapere tempore vſitato rem vitioſam. id eſt furtiuam, fructus tamen illius facere ſuos temporis vſitati præſcriptione Idem habetur in l ſi aliena § Scæuola. ff de vſucap. & in l Qui ſcit. §. Bonæ fidei. ff. de vſuris. Vnde ſi pater furatus eſt bouem, filius hæres illius non poteſt ſibi præſcribere bouem illum, quem bona fide recepit tanquam rem vere patris ſui, niſi ſpatio 30. vel 40. annorum. durante eadem bona fide illum poſſideat, fructus verò & partus illius faciet ſuos, poſtquam poſſederit ſpatio vſitati, & longi temporis, ſecus ſi tempore conceptionis, ſeu fructus dati ceſſauit in tali poſſeſſore bona fides, vt Ioannes Medina, Salon, & Bannes locis proxime citatis annotarunt.

Octauo Limites, ſeu fines parochiarum ſeu Prouinciarum, & Epiſcopatuum, & quæ huiuſmodi finibus cohæreẽt vt ſi eccleſia aliqua in confinio alicuius Epiſcopatus ſita ſit præſcribi non poſſunt c. ſuper eo. de parochijs. & c quicunque, iuncta gloſſa in verb. prouinciam, & c. licet in regulis. & cap. inter memoratos. 16 q. 3. Id quod verum eſt, & intelligendum de finibus, de quibus iam certo conſtat eſſe præfixos, & conſtitutos, tunc enim præſcribi non poſſunt etiam quacunque præſcriptione etiam cum titulo. Vbi tamen de finibus legitime non conſtat, valet præſcriptio.

Ratio eſt, ne termini prouinciarum confundãtur. Qua enam de cauſa Hoſtienſis ait, præſcribi non poſſe limites Ducatuum, aut comitatuum, aut huõdi. Limites tamẽ agrorum ſeu prædiorum, & terminorum, qui ad priuatas perſonas attinent, præſcribi poſſunt c. volumus. 16 q. 4. & capit. quia iudicante. de præſcr. Sic Ang. verb præſcriptio. numer. 16 Sylueſt eod. quæſt. 6. & 7. Io. Medina. Codic. de reb. reſtituendis q. 16. Ioſeph Angles in florib. 4 ſent. p. 2. quęſ de præſcr. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap 136. & Ludouicus Molina de iuſtit par. prima, tract. ſecundo. diſput. 79 & Gregorius de Valentia tomo tertio, diſp quinta, quęſt ſexta puncto quinto, dub. tertio, & alij communiter. Vbi notandum eſt ex Panormitan. in capit. ſuper eo. de paroch. & Sylueſtro vbi ſupra, quod licet ea, quę ſunt confinia limitibus pręſcribi nequeant, quę tamẽ ſunt infra limites non cohęrentia limitibus, pręſcribi poſſunt; Vnde vnus epiſcopus pręſcribere poteſt epiſcopalia, vel parochialia iura in eccleſijs diœceſis alterius cum titulo, vel per tantum tempus, de cuius initio non eſt memoria, de qua re legendi ſunt Panormitan & Sylueſt. vbi ſupra.

8 Nono, Pręſcribi non poſſunt res illę, quę iure ſtatutę ſunt, ne pręſcribantur, aut alienentur, ut res ſacrę pręſcribi non poſſunt. Si enim quę Principi debentur, ut tributa, & res fiſci, pręſcribi non poſſunt, a fortiori quę Dei ſunt, & Deo ſunt conſecrata, non poſſunt pręſcribi. Inſtitutio. de rerum diuiſione. §. ſacrę. Quam rem optimæ declarant Panormita. in capit. Cum non liceat. num. 7. de præſcript. Angel. verb. præſcriptio 21. & deinceps, & Sylueſt. eodem ſecunda, quæſtio. 13. Lopez, & Molina vbi ſupra. Pro cuius intelligentia ſciendum eſt, legem aliquando prohibere alienationem rei, quia eius rei non poteſt haberi poſſeſſio, ut verbi gratia in rebus ſacris, & ſpiritualibus, & religioſis reſpectu laicorum, & ſic non valet præſcriptio, eo quod ſine poſſeſſione non de-

tur præſcriptio. Aliquando autem prohibet alienationem reſpectu rei ſimpliciter, vt fundus dotalis, res vinculo primogenituræ alligatæ, res ſub fideicommiſſo relictæ, vt bona aliqua alicui relicta ita vt post mortem ipſius tranſeant omnia ad alterum, id quod in iure fideicōmiſſaria ſubſtitutio appellatur. Item res in vltima voluntate ex cauſa rationabili prohibita ſimpliciter alienari; vt de fundo dotali habetur expreſſe in l. ſi fundum. ff. de fundo dotali & de his præſcriptio inchoari non poteſt; Sed ſi erat inchoata antequam erat fundus dotalis, tunc nō impeditur vſucapio, & præſcriptio, vt colligitur ex d. l. Si fundum. & ita de ceteris, de qua re legēdi ſunt authores citati. Eodem modo dicendum eſt de re alienari prohibita per pactum, puta cum res obligatur, & obligans appoſuit pactum, ut illa res interim non alienetur, & ſic impeditur dominij translatio, ut in l. ſi creditor §. ult. ff. de diſtra. pign. ut tamen notant Panorm. in d. c. cum non liceat. Ang. uerb. præſcr. §. 24. Sylu. uerb. eodem. 2. quæſtio. 15. & Lopez ubi ſupra, alijs a prędictis paciſcentibus bene poteſt eam præſcribere.

9 *Decimo*, Non præſcribit, qui rem proprio nomine non poſſidet, ſeu poſſidere non poteſt. cap. ſi diligenti de præſcr. Vnde nec ſeruus nec mente captus nec poſſidens præcario, nec colonus, nec uſufructuarius nec creditor cui pignus aliquod commiſſum eſt, pręſcribere poſſunt: Nec hi, qui capaces non ſunt rerum, ſeu iurium, quę tenent. Quorum omnium una ratio eſt, quia de ratione præſcriptionis eſt poſſeſſio, hi autem præ nominati aut poſſidere non poſſunt, aut non poſſident nomine ſuo. Poteſt tamen ſeruus præſcribere domino ſuo, tutor, ſiue curator pupillo ſuo & mente captus præſcribere poteſt, dummodo initio, quo rē alienā bona fide poſſidere cæpit, uſum rationis habuerit, ſimul & in fine; eſto quod medio tempore in dementiam inciderit. Secus ſi in initio, uel in fine fuerit mente captus.

Vndecimo, præſcriptio non ualet contra eum, qui adeo impotens eſt aut impeditus, ut, rem ſuam in iudicio petere non poſſit, eo quod in illo non reperitur cauſa pręſcribēdi contra illum. Inde eſt, quod contra mente captum, contra Minorem, ante ſcilicet 25. annum, cōtra filium ſub poteſtate patris exiſtentem, contra uxorem, cuius iure non eſt adminiſtratione priuatus, & denique contra omnem, qui iuſtam, & legitimam habet cauſam, ſeu impedimentum, ne contra poſſeſſorem agat; de quib. omnibus legendi ſunt authores prædicti, qui latius iſta tractant.

10 TERTIVM DVBIVM eſt circa ſecundam conditionem, quæ eſt *Poſſeſſio*, ut enim habetur in Reg. Sine poſſeſſione, de regul. iur. in 6. ſine poſſeſſione rei præſcribendę, non datur præſcriptio. Quænam, & qualis poſſeſſio neceſſaria eſt ad præſcribendum?

Reſpondeo, Cum ex dictis in c. 3. de poſſeſſione explicatum ſit, poſſeſſionem eſſe uel Naturalem ſolum, uel ciuilē ſolum, uel ciuilem & naturalem ſimul; quæ ibi dicta ſunt, huc etiam accommodari poſſunt; ſolum annotandum eſt in hoc loco poſſeſſionem naturalem ſolum non ſufficere ad præſcribendum, ciuilis autem ſola, ſiue uera apprehenſione ſiue ficta comparata ſit & a fortiori ciuilis, & naturalis poſſeſſio ſimul ſufficit ad præſcribendum. Vt late probant Couar. in reg. poſſeſſor. par. 2 in principio. num. 7. de reg. iur. in 6. & Doctores quos refert. Ex quo capite ſequitur, ut ſupra dictum eſt. §. Decimo. præſcribere non poſſe eum res, quas poſſidere non poteſt ſuo nomine, cum præſcriptio nihil aliud ſit, quam acquiſitio dominij ex poſſeſſione bona fide ad præſcriptionem tēpore requiſito. Quocirca cū laici, ex iuris humani diſpoſitione capaces nō ſint rerum ſacrarum, neque etiam iuris decimas nomine proprio exigēdi, eo modo quoad Eccleſiaſticos ſpectat eas exigere, ut ex c. cauſam. de pręſcript. manifeſtum eſt, hinc eſt, quod res iſtas pręſcribere non poſſint. Ita Sylu. uerb. pręſcriptio. 2. q. 4. Ioan. Medina. C. de rebus reſtituendis. q. 16. Couar. lib. 1. uariar. reſol. c. 17. nu. 6. Alphonſus a Caſtro. lib. 2. de poteſtate leg. pęnal. c. 5. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. p. 2. quæſt. de pręſcript. art. 1. concluſ. 4 Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 131. Ludou. Molina de iuſt. to. 1. tract. 2. diſpu. 61. Michael Salon tract. de dominio. q. 5. at. 7. Bannes ibidem. Toletus lib. 5. ſummę. cap. 26. Qua etiam

ADITTIO NOVA.

Adde. Impedimenta præſcriptionis num. 25. referuntur, & declarantur per gloſ. in c. cum nō liceat. verbo non obſtante. de pręſcriptionib. quæ his verſibus continentur.

Hoſtis, ſchiſma, minor, confinia, res ſacra, dotes,
Eccleſia neruus, laicus, res ſpiritualis,
Viſito, coniugium, via publica, liber obedit.
Functio, res fiſci, publicum ius, de repetundis.
Si vacat eccleſia, ſuſpenſio, ſub patre natus,
Vxor, conditio, ſi res non poſſideantur,
Res pupillares his, atque precaria iungis
Impedimenta vetant hæc, ne præſcribere poſſis.

ADITTIO NOVA.

Adde. Præſens dicitur præſcribens, & is, contra quem præſcribitur ſi ſint in eadem prouincia, licet res præſcripta ſit in alia prouincia. Et qui in nullo loco habet domicilium, quoad omnes habetur pro præſente. Dicuntur autem eſſe in eadem prouincia, quando vterque habet domicilium ſub eodem præſide, hæc latę probantur per Balbū vbi ſup. fol. 46 cum ſeq.

Contra eccleſiam regulariter pręſcribitur ſpatio 40. annorum. & datur ei reſtitutio aduerſus eiuſmodi præſcriptionem infra quadriennium a tempore præſcriptionis completę.

Verum aduerſus Eccleſiam Romanam nullo tempore præſcribi ex conſuetudine Italiæ teſtatur Salon. q. 5. de dominio. art. 6.

Res tamen mobilis cum titulo præſcribitur trium annorū ſpatio inter præſentes, & quatuor inter abſentes etiā contra Eccleſiam Romanam; ſine titulo vero requiruntur triginta anni Molin. tom. 1. diſput. 68. in fi. Leſſ. lib. 2 c. 6. diſp. 70. Valen. 2. 2 q. 6. de reſt. punc. 5. veri. quinta cōditio.

Et ſi quis incepit præſcribere contra priuatam poteſtatem, & per quinquennium poſſedit, res autem deueniat ad dominium eccleſiæ, tunc pro completa præſcriptione non ſufficit poſſidere per aliud quinquennium, ſed opus erit poſſidere 20. annis, & ſic dimidio tempore, quo contra eccleſiam præſcribendum eſt. Et ſimiliter incipiens præſcribere rem inter præſentes, & ſeptem annis poſſidēs ſi dominus rei abſens fiat, opus erit poſſidere ſex alijs annis: debet enim duplicari reliquum temporis ratione ſuperuenientis abſentiæ. Generat. in loco a toto ad partem. ... Leſſius. lib. 2. c. 6. dub. 8 & 10.

Sine poſſeſſione autem aliquando poteſt currere præſcriptio in caſu, nempe hereditatis iacentis, præſcriptio. n. inchoata per defunctum perficitur per hæreditatem, iacentem ſine poſſeſſione, cum hæreditas, tanquam corpus fictum, & repræſentatum carens animo, & per conſequēs poſſeſſione, quae eſt facti, non poſſit poſſidere, quod quidem iure ſpeciali introductum fuiſſe pluribus aſſerit Balbus in praedictu tract. fo. mihi. 148.

Tandem adnotare libet, regulariter praeſcriptionem currere aduerſus ignorantem, aduerſarium praeſcribere: quod tamen primo fallit in praeſcriptione ſeruitutum, & iurium, in quibus cum non cauſetur quaſi poſſeſſio, niſi concurrente ſcientia, & patientia aduerſarij. per cōſequēs nec poteſt induci praeſcriptio. Et ſecundo non procedit haec regula in ignorante ius ſibi competere. Nec praedictae regulae obitat, praeſcriptionem non currere non valentibus agere. gl. in l. 5. Codic. de bonis maternis cum ſimilibus, ergo nō poterit currere ignoranti ius ſuum, cum talis non poſſit agere: quia reſpondetur, dictum illud intelligi de non valentibus agere de iure. ſecus in non valentibus agere de facto, vt per doctores in praecitata. l. 5. & in l. 1. in fine. C. de annali except. quod eſt valde notandum tanquam in praxi frequentiſſimum. Quamuis igitur praeſcribatur aduerſus abſentem, & ignorantem, hoc tamen non procedit, quando abſens, & ignorans poſſidet ciuiliter; nam tunc contra eum non currit praeſcriptio. vt l. male agitur. C. de praeſcript. 40. annor. ad quod facit leg. ſi id quod, & l. quod meo: & ibi Bart. de acquir. poſſeſſ. & Sicul. in c. vigilanti: de praeſcript.

Digitized by Google

etiam de cauſa Religioſus profeſſus, cum ob votum paupertatis incapax ſit dominij, nihilque poſſidere poſſit nomine proprio, præſcribere poteſt; Idem de coadiutoribus notat Molina in profeſſis Societatis Ieſu; Intelligēdū aūt eſt hoc de religioſis in ſingulari, nam Monaſteria & conuentus in communi poſſidere poſſunt, & præſcribere.

Sic etiam tutor, curator, procurator, qui loco alterius, & alieno nomine poſſident, non ſibi, ſed ijs, qui per eos poſſident, acquirunt, & præſcribunt; Idem de ſeruis, & filijs familias dicendum eſt.

Debet autem poſſeſſio ad præſcribendum requiſita eſſe continuata per totum tempus legis. Vnde ſi quis re, quam poſſidebat, iuſte priuetur, quando illam iterum in ſuam recipiat, incipit de nouo tempus præſcriptionis. Debet namque tempus poſſeſſionis ita eſſe continuum, ut nec per horam interrumpatur. Vt v.g. ſi lex decennium ſtatuat, illam continuis decem annis poſſidere debet. Vnde qui finito quinquennio, rem alienaret, & poſtea per aliud quinquennium poſſideret, non præſcriberet. Dixi, *iuſte*, nam ſi iniuſte ſpoliaretur illa re, non deſinit illam re vera poſſidere cum ſemper ſit verus dominus rei illius.

11 QVARTVM DVBIVM eſt, Circa tertiam conditionem, ſcilicet, *Titulum*. Quis nam titulus neceſſarius ſit ad præſcribendum?

Reſpondeo, ſuppoſito quod Titulus nihil aliud ſit, quā radix & origo, vnde rei dominium, & ius oritur; Sciēdum eſt. Titulum eſſe duplicem; verum, ſcilicet, & præſumptū. Titulus verus eſt vera radix dominij aut iuris; Præſumptus eſt quando præſumitur vera radix, & tamen reipſa non eſt. Vt v.g. qui bona fide rem emit, aut illam dono accepit ab eo, cuius illa non eſt, credens tamen illum eſſe legitimum dominum rei illius, aut procuratorem illius, talis emptio aut donatio, quamuis non ſit ſufficiens cauſa & radix ad transferendum dominium, eſto accedat traditio, præſumitur tamen talis, interim dum bona fides adeſt, & poſſidere cenſetur titulo non vero, ſed præſumpto Ad præſcribendum igitur non eſt neceſſarius verus titulus, cum is, qui ſic rem poſſidet, vere dominium, aut quaſi dominium, vel ius in re habet, ac proinde non indiget præſcriptione ad rei dominium acquirendum; ſed ſatis eſt titulus, qui licet non ſit verus: probabiliter tamē talis præſumitur, vt v.g. tituli ſunt, emptio, permutatio, donatio, &c. ſi tamen is, qui vendit, permutat aut donat rem, non erat verus rei dñs, hoc ipſo in tali caſu deſinunt eſſe uere tituli, & transferre non poſſunt dominium Sin vero is, qui rem aliquo horum titulorum poſſidet, probabiliter credat, rem fuiſſe eius, qui illam vendidit, aut donauit, erit præſumptus titulus, qui licet ex ſe inſufficiens ſit ad transferendum dominium, ſufficiens tñ ad certo quodam tempore præſcribēdum rem, quæ ita poſſidetur, eaque de cauſa dicitur transferre poſſe rei dominium, vt colligitur ex c. ſi diligenti. de præſcript. Vt autem notant communiter Doct. Couar in reg poſſeſſor. par 2. §. 5. Dominicus Bannes in præambulo de dominio. q. 5 dub. pen. Mich. Salon tract. de dominio. q. 5 art. 7. multo magis neceſſaria eſt bona fides ad præſcribendum quam titulus, vſque adeo ut ſæpius detur præſcriptio ſine titulo, nunquam tamen ſine bona fide. Quamuis enim in præſcriptione decem aut viginti annorum, quæ ordinaria eſt, tituli allegatio, & probatio neceſſaria ſit, in præſcriptione tñ 30. vel 40. annorum nec iure Pōtificio nec Cęſareo titulus requiritur, ſed ſufficit bona fides. Loēs. C. de præſcr. 30. vel 40. annorum. c placuit, § poſt. 16. q. 3. & eſt communis opinio Doctorum in d. c ſi diligenti. de præſcr. vnde ſi priuatus præſcribat contra Eccleſiam aliquam rem, etiamſi requiratur tēpus 40. annor. titulus tñ nō eſt neceſſarius, nec fuit vnquā iure veteri, ſecundum Panormit. in c. de quarta. nu. 14. de præſcrip & Couar. in d. §. 5 numer. 2. verſ Secunda concl. & alios, quos refert. Item in præſcriptione immemoriali, & in præſcriptione centenaria contra Eccleſiam Romanam, non eſt neceſſarius verus titulus, nec eius allegatio, aut probatio exigitur, vt colligitur ex cap. 1. de præſcri. in 6. Couar Bannes. & alijs. Id quod limitandum eſt, dummodo non ſit pręſumptio iuris communis aduerſus præſcribentem: quia tunc licet non requiratur probatio tituli, in pręſcriptione immemoriali, in pręſcriptione tamen contra Eccleſiam Romanam, quę centenaria eſt tituli allegatio, & probatio, vel temporis immemorialis oſtenſio, vt ex d. capit 1. de pręſc. in 6. Dyno in reg. poſſeſ. num 7 de regul. iur. in 6. & Couar. ibid. §. 5. numer. 2. verſic. Quinta conclu. & lib. 1. variarum reſol. c. 17. num. 8. & alijs colligitur.

12 QVINTVM DVBIVM eſt, circa quartam conditionem, quę eſt Bona fides; Quid nam illa ſit, & an neceſſaria omnino ſit ad aliquid pręſcribendum. Reſpondeo, Adeo neceſſariam eſſe bonam fidem ad pręſcribendum, vt malæ fidei poſſeſſor nullo tempore pręſcribere poſſit, ſic expreſſe in reg. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. & Inno. Papa III. in Concil. Latera. & refertur in c. fi. de pręſcri. vbi dicitur, *quoniam omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt, Synodali iudicio diffinimus, vt nulla valeat abſque bona fide præſcriptio, tam canonica, quam ciuilis; Et, ſubdens rationem, ait, cum generaliter ſit omni conſtitutioni, atque conſuetudini derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari; unde oportet, vt qui præſcribit in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ.* Idem etiam definiuit Alex. Papa III. vt habetur in c. vigilanti. de pręſcriptionibus. Eſt autem bona fides, tranquilla conſcientia, quę toto tempore continuatur per leges ad pręſcribendum conſtituto, exiſtimans ſe eſſe verum dominum, unde is, qui toto tempore ita rem poſſidet, dicitur rem bona fide poſſidere. Quando uero animus, id eſt, uoluntas habet rem, ut ſuam, & conſcientia, ſeu mentis exiſtimatio credit eſſe alienam, dicitur eſſe mala fides, iſque, qui eo modo poſſidet, dicitur mala fide poſſidere, ut colligitur ex cap. ſi uirgo. 34. quęſt. 2. Atque ita fur, uſurarius, & quicunque malę fidei poſſeſſor nullo tempore præſcribere poteſt. Hinc ſequitur, leges admittentes præſcriptionem cum mala fide abrogatas eſſe per ius Canonicum quia nutriebant peccatum, dum permittebant rem alienam mala fide poſſideri, & præſcribi: Neque ſeruandæ ſunt in foro ſeculari, etiamſi Glo. 2. in cap. fin. de præſcri. quam ſequuntur Adr. in 4. ſententiarum in materia de reſtitut. quæſtio. de præſcriptione, velit ſeruandas eſſe in foro ſeculari. Fallitur enim, quia potuit Papa ex vi poteſtatis ſpiritualis abrogare leges ciuiles, quatenus continent periculum animarum, cū ſecundum hanc rationem fideles omnes ſubijciantur Papæ; cum igitur Papæ incumbat proſpicere ſaluti animarum ſibi commiſſarum, conſequenter ſi leges aliquæ ciuiles ſint, quæ cedunt in periculum, aut perniciem animarum, quales ſunt, quæ peccata fouent, poterit Papa non ſolum eas limitare, ſed penitus abrogare, & annullare, vt expreſſe docent Sot. lib. de iuſtit. quæſtio. 5. artic. 4. Ioan. Medina Codic. de rebus reſtituendis. quæſtio. 17. Couar. in reg. poſſeſſor. part. 2. §. 11. num. 4. de regul. iur. in 6. Michael Salon de dominio quæſt. 5. artic. 7. Bannes ibidem. Greg. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 6. puncto 5. & alij communiter.

Hinc etiam ſequitur, abrogatas eſſe leges admittentes præſcriptionem cum mala fide in actionibus perſonalibus, vtpote quando quis eſt debitor pecuniæ, & aliarum rerum, quæ vſu conſumuntur, vt recte docet Couar. ubi ſupra, numero 3. etiamſi Hoſtienſis in Summa de præſcriptio. rerum immob. §. quæ res verſic. actiones perſonales. & Barth. in leg. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapio. & alij contradicant. Etenim, vt ex dict. capitul. final. de præſcrip. colligitur, damnantur præſcriptiones, quæ cum peccato, & mala fide propter peccatum inducuntur; At vere qui ſcit, ſe debitorem eſſe, ſemper habet conſcientiam læſam, quod ea quantitas pecuniæ debita ſit alteri, Ergo quamuis non teneatur ſub peccato ſoluere, nec offerre ſtatim pecuniam debitam alteri, non tamen præſcribere poterit libertatem, aut immunitatem a ſolutione eius, ſed eam petenti dare tenetur. Sic etiam docent Panormitan. & Doctor. in capitul. de præſcript. Anchar. & Fran. in dict. regul. poſſeſſor Imola, & Felin. d. capitul final. de pręſcript. & alij, quos idem Couar. refert.

Quando autem dicitur, quod bona fides ſit neceſſaria ad pręſcribendū, ita intelligendum eſt, vt non ſolum bonā

fidem habuit, quando rem initio acquiſiuit, ſed etiam vt ſit continua,& non interrupta per totum tempus a lege ad præſcribendum conſtitutum, vt patet ex ca. Illud autem.& c. fi. de præſc. quia cum bona fides debeat eſſe cum poſſeſſione, ſicut poſſeſſio non eſt interrumpenda toto tẽpore legis, ita neque bona fides, quæ illam comitatur. Vnde non ſatis erit præſcriptionem bona fide cæpiſſe, ſed eã cõtinuari oportet vſquequo tempus requiſitum compleatur. Vbi tamen in medio tempore adueniret mala fides, ſi poſtea ceſſet, eo quod appareat fuiſſe errorem,& non malã fidem, continuabitur præſcriptio, & non interrũpetur. ex gl. vlt. & Inno & Fel. in d. c. fi. de præſcript. & Couar. in reg. poſſeſſ. par. 2 §. 12 nu. 2. de reg. iur. in 6. Si autem vere interceſſerit mala fides, ita interrumpitur præſcriptio præcedens & extinguitur, vt etiam accedente poſtea bona fide non poſſit prior præſcriptio cõtinuari, ſed opus erit nouam,& integram præſcriptionem ab initio inchoari, nec erit locus acceſſioni prioris temporis, cum id mala fide accedente omnino extinctum ſit, vt communiter docent Hoſt. Ioan. Andr. & Panor in d. capit. fin. de præſcript. Syl-ueſt. verb. præſcript. 1. qu. 3. verſ. quintum. Couar. vbi ſup. & alij.

13 SEXTVM DVBIVM eſt, an non ſolum mala fides ſuperueniens, quod ſit aliena, ſed etiam dubitationum aliena ſit, impediat hanc bonam fidem, atque adeo inualidam reddat præſcriptionem? De qua re duæ ſunt Doctorum ſententiæ.

Prima eſt dicentium, quod tempus, quo quis, non tenui ſcrupulo, ſed probabili coniectura dubitat rem eſſe ſuam, non annumeratur præſcriptioni, ſed bonam fidem, atque adeo præſcriptionem interrumpit, ac proinde ſic dubitãs, nec rem illam præſcribere, nec ſine peccato rem poſſidere poteſt. Sic Anton. de Butr. in c. fi. de præſcr. Ioannes Maior in 4. diſt. 15. q. 21. Sot. in lib. 4. de iuſt. q. 5. art. 4. ante fin. Adr. in 4. in materia de reſtit. in q. de præſcr. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 14. fol. 231. Lud. Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. c. 155. & Pet. de Arrag. 2. 2. q. de domini. quæ opinio probatur.

Primo, quia qui agit contra conſcientiam dubiam, peccat, exponit enim ſe periculo peccandi, iuxta illud Eccleſiaſtic. 3. *Qui amat periculum peribit in illo*. Sed qui rem poſſidet, de qua dubitat, an ſit ſua, vel aliena, facit opus, de quo dubitat, an ſit peccatum mortale, talis enim dubitat, an detineat alienum necne cum tamen detentio rei alienæ prohibita ſit ſeptimo Decalogi mandato. Ergo mala fide detinet,& poſſidet. Ergo præſcribere non poteſt rem cum tali dubio.

Secundo. Bona fides eſt illa, qua quis exiſtimat rem eſſe ſuam. Sed eo ipſo quod quis dubitat, an res ſit ſua, deſinit exiſtimare rem eſſe ſuam, (dubitans enim neutri parti aſſentitur) Ergo per dubitationem interrumpitur bona fides ad præſcriptionem neceſſaria.

Confirmatur, quia per talem dubietatẽ læditur, & vulneratur conſcientia, vt conſtat, cum tamen bona fides idẽ ſit quod bona conſcientia. Intelligendum autem eſt hoc de dubio probabili, nam *leuis ſcrupulus*, id eſt trepidatio ſine argumentis probabilibus, nõ lædit, aut impedit bonam fidem,& præſcriptionem, ſecundum omnes; ſicut nec hæreticus cenſendus eſt, qui leuiter dubitat in rebus fidei, vt conſtat ex cap. 1. de hæret.

14 Secunda ſententia eſt eorum, qui docent, non tolli bonam fidem per eiuſmodi dubitationem ſuperuenientem. Quamuis enim qui dubitat, non poteſt bona fide incipere rem poſſidere & præſcribere, ſi tamen a principio incipit poſſidere bona fide,& ſine vlla dubitatione, quamuis ſuperueniat dubitatio, qua quis hæſitat, an res, quam poſſidet ſua ſit, nec ne non tollitur bona fides, nec impeditur præſcriptio. Sic Pan. & Fel. cum glo. in ca. fi. de præſcr. Bar. in l. naturaliter. ff. de vſucap. Sylu. verb. præſcr. 1. q. 3. verſi. tertium. Roſella verb. reſtit. 7. §. 19. Tab. verb. præſcr. verſ. 9. Ioan. Med. C. de rebus reſtituendis. q. 17. dub. 1. Couar. in reg. poſſeſſ. par. 2. § 7. nu. 3. & 4. Michael Salon. 2. 2. tract. de domin. q. 5. art. 7. Domin. Bannes ibid. q. 5. dub. vlt. Grego. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 6. pun. 5. dub. 3. Ioſeph Angles in flo. rib. 4. ſenten. par. 2. q. de præſcrip. art. 2. diffic. 2. Lud. Molina de iuſt. to. 1. tra. 2. diſ. 62. & Ema. Sa in Aph. ver. præſcr.

Prima pars patet, quia bona fides neceſſaria eſt, ad præſcribendum tanquam fundamentum iuſtæ poſſeſſionis,& præſcriptionis. Ergo ſi hæc ſtatim ab initio deficit, ſicut deficiente fundamento nihil poteſt ſuperædificari, ita deficiente bona fide nihil poteſt præſcribi. Confirmatur, quia ſic incipiens rem poſſidere cum dubio, eo quod cum immediate antea bona fide eam non poſſideret, non eſt melior conditio ipſius poſſidentis, vnde cum præſcriptio,& exiſtimatio illa, quæ non poteſt eſſe ſine peccato, prohibita ſit in d. c. fi. de præſcrip. & alibi, conſequenter incipiens rẽ poſſidere cum dubio an ſua ſit, nec ne præſcribere non poteſt. Atque in hac re conſentiunt omnes, & colligitur aperte ex l. Bonæ fidei. (quæ eſt 48.) ff. de acq. rerum domin.

Secunda pars patet, quia cum dubium duplex eſſe poſſit ſpeculatiuum ſcilicet quod contingit, quoties quis mente,& animo dubitat de re aliqua, quoad eius qualitatem,& conditionem,& practicum, quod eſt cum quis non ſolum in genere,& conditione rei dubitat, ſed etiam an liceat ei agere actum illum quamuis ille dubitans ſit de rei conditione,& qualitate, nimirum ſit ne ſua, vel alterius, non debet tamen practice de actu ſuo poſſidendi dubitare, ſed poteſt ſibi perſuadere ſe licite rem poſſidere, etiam durante illo dubio ſpeculatiuo: nam in dubijs melior eſt conditio poſſidentis. Etenim qui vſque ad tempus hodiernum bona fide poſſedit,& iam dubitare incipit, an ea res ſua ſit, nec ne, abſque dubio dictante conſcientia,& ratione licite continuare poteſt poſſeſſionem, eo quod in dubio melior eſt conditio poſſidentis ac proinde in tali caſu bona fide poſſidet. Cum ergo bona fides ſufficiens ſit ad præſcribendum conſequenter dubium ſuperueniens nõ impedit quo minus præſcriptio legitime inchoata continuari & perfici poſſit. Poteſt etiam alijs exemplis confirmari, nam miles dubitans, an bellum ſit licitum, quod eſt dubium ſpeculatiuum, etiam manente tali dubio, ſimul cũ eo habere põt & habet hoc iudicium practicum,& certum, principe iubente bellandum mihi eſt, alias enim deſtrueretur Reſpublica. Sic etiam quamuis mulier dubitans, an vir ſuus mortuus ſit, manente tali dubio peccat nubendo, ſi tamen bona fide nupſit,& poſtea dubitare incipiat, an prior maritus mortuus ſit poterit nihilominus, immo tenetur reddere debitum viro petenti; Quia vna cum illo dubio ſpeculatiuo, debet habere hoc iudicium practicum verum, & certum, reddere teneor debitum viro petenti, vt habetur in capitulo Dominus de ſecundis nuptijs, vt concedit Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſtio. 5. articulo. 4. in fin. Immo vero Sotus loco citato fatetur eum, qui dubitat, an res, quã poſſidet, ſit ſua, poſſe eam retinere nec durante tali dubio teneri ad reſtitutionem rei, quam tamen ſub eodem dubio ab alio ſuſcipere non poſſet, atque adeo, vt recte annotauit Gregor. de Valentia. vbi ſupra, non ſatis cohærenter locutus eſt Sotus, dum id concedat de redditione debiti, & de obligatione ad non reſtituendum id, quod in dubio poſſidet,& tamen in caſu noſtro velit, dubitationem, an res ſit eius, qui illam poſſidet, tollere bonam fidem, atque adeo impedire præſcriptionem, quæ doctrina non video qua ratione cohærere poſſit. Hæc ea ſunt, quæ ab authoribus in vtramque partem diſputantur, ex quibus apparet ſatis difficilem eſſe materiam iſtam, quæ tamen vt clarior, & manifeſtior reddatur, & quid probabilius in hac re mihi videtur, oſtendam, ſequentes propoſitiones adiungam.

15 Prima propoſitio; Ad præſcribendum requiritur,& ſufficit fides,& moralis certitudo quod res ſit ſua. Hæc concluſio euidẽs eſt, quia in rebus humanis ſatis eſt certitudo illa, quam rei natura patitur. Ergo ſicut in alijs contractibus,& actionibus humanis ſufficit,& requiritur certitudo moralis iuxta rei,& actionis naturam & qualitatem, ita etiam in præſcriptione certitudo iſta ſufficiet, tum ad eam inchoandam, tum etiam ad eam cõtinuandam. Vnde nec neceſſaria eſt omnimoda & Metaphyſica certitudo ad eam continuandam, nec quicunque ſcrupulus, & opinio, aut formido ad eam tollendam, aut impediendam ſufficit.

16 Se-

Digitized by Google

Secunda propoſitio: Qui bona fide rem poſſidere, ac præſcribere incepit (id quod neceſſarium eſt poſſeſſionem, & præſcriptionem rei inchoandam, vt ſupra dictum eſt) & poſtea temporis progreſſu dubitat probabiliter & rationabiliter an res illa ſit ſua, nec ne, ad inquirendum diligenter obligatur, an res illa ſua ſit, vel alterius, alias poſſidendo, & retinendo peccat, nec cum tali dubio præſcribere cenſetur. Prima pars patet, quia eo ipſo quod probabiliter de re aliqua dubius ſit, tenetur diligentiam debitam adhibere, vt rei veritatem inquirat, & vt deprehendat quiſnam verus ſit rei dominus, de qua dubitat; ſicut qui actum al quem agit, aut contractum, vel conuentionem facit, de qua dubius eſt, an liceat nec ne; vel tenetur omnino ab eo actu abſtinere, vel diligenter ſe ipſum, alioſve peritos conſulere quid leges ad iuſtitiam illius actus requirant, alioqui temere actum ageret, & peccaret, dum exponeret ſe periculo agendi illud, de quo dubius eſt, an peccatum ſit, nec ne. Secunda pars conſtat, quia dubitans probabiliter de re an ſua ſit, nec ne, & non inquirens diligenter, cuius illa ſit, non habet conſcientiam ſanam, ſed læſam, vt conſtat; Ergo peccat, & non præſcribit.

17 Tertia Propoſitio: Qui poſt debitam diligentiam adhibitam adhuc dubius eſt, an res quam poſſidet, ſua ſit, uel alterius, ſi dubium ſit æquale pro vtraque parte, tuta conſcientia eam poſſidere, & præſcribere poteſt. Ratio eſt, quia vt conſtat in pari cauſa, & æquali dubio melior eſt conditio poſſidentis. Et cum iura partium ſunt obſcura, reo fauendum eſt potius quam actori. Reg. cũ ſunt. Reg. 11. de reg. iur in 6. In hoc autem caſu qui dubitat de re ſua, eſt velut reus. Deinde ſi in foro exteriori danda eſſet ſententia, ſine dubio Iudex ſententiam ferret pro poſſeſſore. ſententia autem Iudicis, quæ non nititur præſumptioni falſę, confert ius in conſcientia. Ergo præſcribere poteſt. Dixi, *ſi dubium ſit æquale in vtraque parte* (& a fortiori idem dicendum eſt, ſi deprehenderit ſe habere maius, vel potius ius quam alter) quia ſi poſt factam debitam diligentiam non ſit dubium æquale, ſed deprehenderit alterum habere maius ius quam ipſe habeat tunc quidem non præſcribit; quinimmo tenetur pro qualitate dubij rem poſſeſſam alteri reſtituere; quia tunc melior eſt conditio alterius non poſſidentis, atque adeo in tali caſu iudex ſententiam pro altero ferret. Quod ſi dubium illud ita attenuaretur pro parte illius, qui poſſidet, & appareret ferè nullum, totumque ius competeret alteri, qui non poſſidet, tenebitur rem totam illi reſtituere.

18 Quarta Propoſitio: Qui bona fide rem poſſedit, & poſtea probabiliter dubitat, & ſtatim debitam diligentiam adhibet, manente æquali dubio, vere rem poſſidere poteſt, nec per talem dubitationem interrumpitur tempus præſcriptionis. Quæ propoſitio ſatis efficaciter probari videtur argumentis pro ſecunda opinione collatis. Et confirmari poteſt; quia ſi res in iudicium adduceretur, non eſt dubium quin Iudex ſententiam ferret pro poſſeſſore in hoc caſu. Sententia autem Iudicis, quæ non nititur falſa præſumptione, confert ius, decernitque idipſum, quod in conſcientia faciendum eſt, de qua re plura legi poſſunt lib. 1. c....

Solum contra hanc propoſitionem obijci poteſt, quod per litis conteſtationem in foro exteriori interrumpitur præſcriptio, etiamſi bona fide inchoata ſit: Et tamen litis conteſtatio ſolùm facit conſcientiam dubiam. Ergo ſolum dubium ſufficit ad præſcriptionem interrumpendam.

Reſpondeo, Ideo ex litis conteſtatione interrumpitur præſcriptio, quia ex petitione veri dominij ſic conteſtatus non amplius habet pacificam rei poſſeſſionem: iura autem fauere ſolent poſſeſſori pacifico quo ad tempus præſcriptionis; ceterum quando dubium aliunde oritur animo poſſeſſoris, tale dubium non efficit, quin poſſeſſor ille dicatur eſſe in pacifica poſſeſſione, dummodo rem bona fide antea poſſedit, & exorto dubio diligentiam debitam adhibuit circa inquiſitionem veri domini, unde nec dubium illud tempus præſcriptionis impedire, aut tollere cenſetur. Hinc ſolui poſſunt argumenta primæ ſententiæ.

19 *Ad primum* reſpõdeo, quod qui dubius eſt de re aliqua quam detinet, an ſua ſit, & non adhibet diligentiam debitam, peccat, eo quod committit ſe periculo detinendi rem alienam; qui vero poſt exortum dubium diligentiam ſufficientem adhibet, eaque adhibita inuenit ſe habere æquale aut potius ius, quam alter, non facit aliquod opus, de quo dubitare debeat, an ſit peccatum, quinimmo manente tali dubio ſpeculatiuo, poteſt formare hoc iudicium practicum; poſſum hanc rẽ licite detinere ac poſſidere, quia non habeo minus ius in illam, quam alter, & præterea rem poſſideo, in dubiis autem melior eſt conditio poſſidentis. Vnde nec in tali caſu poſſet Iudex in conſcientia adiudicare aliquam partem rei, de qua dubitatur non poſſidenti, neque obligare poſſidentem ad aliquid alteri reſtituendum, cum præter ius æquale habeat etiam rei ipſius poſſeſſionẽ ratione cuius habet maius ius quàm alter.

Ad ſecundum reſpondeo, quia exorto ſemel dubio ſtatim inquiſiuit diligẽter de vero domino rei, & animaduertit ſe non habere minus ius quam alter, nec conſcientiam læſam habet, nec peccat rem detinendo, vt conſtat ex dictis; ſolum ergo procedit ratio de eo, qui poſtquam dubitare cœperit, an res ſua ſit, nec ne, non adhibet diligentiam debitam de inueniendo vero domino rei; talis enim, vt diximus, conſcientiam læſam habet, & detinẽdo peccat, nec cum tali dubio præſcribere poteſt. Facta autem debita diligentia recte, & tuta conſcientia iudicare poteſt rem eſſe ſuam, non obſtante dubio aliquo ſpeculatiuo. Neque peccat, qui facit contra conſcientiam dubiam ſpeculatiue tantum, cum circa conditionem ipſius rei non ſit propria, vel aliena, ſed qui facit cõtra cõſciam dubiã practice circa proprium poſſidendi actum, ſitne is licitus, necne, id quod non accidit in propoſito, vt ſupra explicatum eſt. Atque ita reſponſum etiam eſt ad confirmationem eiuſdem.

20 SEPTIMVM DVBIVM eſt. An qui bona fide præſcriptionem incepit, ſi poſtea ex iuſtitia, & conſcientia erronea dubitet, exiſtente tali dubio rem illam poſſidere, & præſcribere poſſit?

In hac re certum eſt, quod durante tali conſcientia erronea peccat rem illam detinendo, & malam fidem habet, eo quod conſcientia dictat, rem illam non eſſe ſuam; depoſita tamen conſcientia erronea, ſtando in ſolo iure naturali non videtur interrumpi præſcriptio, cum durum ſit affirmare conſcientiam erroneam tollere ius, quod quis, ea ſecluſa, vere & reipſa habebat, vt expreſſe docet Ludouicus Molina de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp 63. Vnde quamuis durante conſcientia poſſidendo peccat, ea tamen depoſita præſcriptionem continuare poteſt.

21 OCTAVVM DVBIVM eſt, an ignorantia aliquem malæ fidei poſſeſſorem faciat, & præſcriptionem tollat, & impediat? Antequam difficultati reſpondeam, vnum ſupponendum eſt tanquam certum ex communi cõſenſu Doctorum, ut docent Io. Medina. C. de rebus reſtituendis. q. 17. in fi. coroll. 4. & Ludo. Molina loco citato. tractat. 2. diſput. 64. Ad bonam fidem non ſufficere, vt quis credat ſuum eſſe, quod poſſidet, niſi ſit credulitas probabilis, ſeu inuincibilis, ſi. n. craſſa ſit, aut affectata credulitas, non excuſatur a peccato in poſſidendo, & detinendo rem alterius, & conſequenter rem cum tali credulitate, & ignorantia craſſa præſcribere nequit, quamuis practice putet rem illam non eſſe alterius, nec alteri reddendam. Ratio eſt, quia omnis præſcriptio iure canonico reprobata eſt, cuius poſſeſſio abſque culpa mortali cum tali fide peragi non poteſt, talis namque credulitas æquiualet ſcientiæ rei alienæ, unde ſicut hæc in c. ſi de præſcr. reprobata eſt, ita etiam & illa damnata cenſetur. Hoc ſuppoſito Io. Med. ubi ſup. corolla. 3. exiſtimat, quod licet error iuris in foro exteriori ſufficit ad rem poſſeſſam præſcribendam, eo quod in eo foro præſumitur mala fides, in foro tamen conſcientiæ, ſi ſit error, vel facti, uel iuris clari, aut obſcuri, bonam fidem producit, quæ ſufficit ad præſcriptionem, ſi error ſit inuincibilis, cum in

Digitized by Google

hoc foro de veritate, & non de præſumptione agendum ſit. Quia tamen hãc Medinæ ſententiam falſam eſſe puto, eamq. fuſius refellunt Couar. in reg. poſſeſſor p. 2 § 7 a nu. 7. de reg iur. in 6. & Molina vbi ſup diſp. 64. breuiter ſequentibus propoſitionibus ſententiam meam, & rei veritatem exponam, longior enim huius rei diſputatio apud prædictos authores legi poteſt.

22 Prima Propoſitio: Poſſeſſio ex iuris ignorantia ſiue ex uincibilis ſit, & cum peccato, ſiue inuincibilis & abſque peccato, ad præſcriptionem non ſufficit. Ratio eſt, quia præſcriptio iure ciuili introducta eſt. ergo vbi non obſtat ratio peccati, & derogatio iuris canonici, ſtandum eſt cõditionibus a iure ciuili præſcriptis tam in foro conſcientiæ, quam in foro exteriori. Sed iure ciuili ſtatutum eſt, vt iuris ignorantia ad præſcriptionem non ſufficiat, ſed ſolum facti, dummodo ſit inuincibilis Ergo vere poſſeſſio ex iuris ignorantia vincibil, aut inuincibili ad præſcriptionem non ſufficit. Minor patet ex leg. iuris. ff. de iur. & facti ignorant. vbi dicitur, *Iuris ignorantia in vſucapione negatur prodeſſe, facti vero ignorantiam prodeſſe conſtat.* Et in l. Nunquam ff. de vſucap. dicitur. *Nunquam in vſucapionibus iuris error poſſeſſoribus prodeſt*, vbi etiam ſubditur, ementem aliquid a pupillo abſque tutoris authoritate ex iuris ignorantia, quod ignorat et ad talis emptionis validitatem id eſſe neceſſarium, vſucapere id non poſſe. Quod intelligendum eſt, ſi ſciret fuiſſe pupillum, ignorauit tamen neceſſariam eſſe tutoris licentiam, talis enim iuris ignorantia vſucapionem impedit; Secus tamen ſi ignorauit fuiſſe pupillum, a quo rem emit, talis enim vſucapere poteſt, quia fuit ignorantia facti. vt colligitur ex leg. 2. §. ſi a pupillo ff. pro empto. facit ad hoc reg. Qui contra iur. de reg. iur. in 6. & c. 2 §. contractus. de reb. eccleſ. non alien. in 6.

23 Secunda Propoſitio: Error, ſeu ignorantia iuris maxime dubij, & ratione probabilis, præſcriptionem non impedit. Sic Panor. in cap. de quarta num. 12. & Fel. ibid. de præſcr. & facit c. cum dilect. de conſuet. vt præfati notãt. Couar. in reg. poſſeſſor. nu. 9. de reg. iur. in 6. Lud. Mol. de iuſtit. tom. 1, tract. 2, diſp. 64. Ratio eſt, quia cum iuris deciſiones nonnunquam obſcuræ ſint, ſi quis adhibuit diligentiam in re dubia, & viros iuris peritos conſuluit, eorũque conſilium ſecutus ſit, ſi erret, inuincibilem cenſetur habere ignorantiam, cum fecerit, quod agere tenetur ad eum errorem effugiendum; Ergo nimis durum, & quaſi intolerabile eſſet affirmare huiuſmodi ignorantiam inuincibilem impedire præſcriptionem prius bona fide inchoatam, atque adeo, vt recte notat Molina, excepta cenſetur per epicheiam talis ignorantia inuincibilis, ne præſcriptionem bona fide inceptam impedire poſſit. Secus autem dicendum eſt de errore iuris clari, & manifeſti, talis enim præſcriptionem impedit ſiue in minore, ſiue in ruſtico, ſiue in muliere milite, aut in alijs reperiatur. Sicut ſi mulier, minor. vel quicunque alius ex contractu aperte vſurario, vel aliter iniuſto, aliquid iuris errore lucraretur, quãuis error ille eſſet in eo inuincibilis, & abſque vlla culpa, non tamen quod ita iniuſte acquireret, vllo tempore præſcriberet.

24 NONVM DVBIVM eſt, circa quintam conditionem, quæ eſt *Tempus* a lege præſcriptum. In qua re communis omnium ſententia eſt, præter bonam fidem requiri, vt poſſideatur tanto tempore continuo quantum ex legum preſcripto pro rerum varietate neceſſe eſt. Si enim interrupta fuerit præſcriptio, vel quia dominus petit, uel alio modo, tunc tempora illa interrupta unum tempus legitimum præſcriptionis non conſtituunt.

Dixi. pro *Rerum varietate*, quia pro rerum ac perſonarum uarietate uaria temporis ratio ad præſcriptionem ſequitur. Vt enim communiter notant Doctores, rerũ quædam ſunt mobiles; quædam uero immobiles. Nomine autem rerum mobilium & immobilium illis oppoſitarum, intelliguntur proprie res corporales. Quæ ſi loco moueri poſſint ut animalia, ueſtes, naues &c. dicuntur res mobiles, ſin autem moueri non poſſint, ut domus, prædia &c. dicuntur immobiles.

Inter res mobiles etiam computantur debita rerum mobilium, & actiones ad illa obtinenda.

Inter res immobiles etiam ex communi Doctorum cõſenſu computari ſolent res incorporeæ, vt iura, ſeruitutes, debita & actiones ad res immobiles. vt ad ea, quæ cum rebus immobilibus computantur. Vnde iura, & ſeruitutes non ad aliquid ſemel, ſed iteratis vicibus faciendum, recipiendum, aut exequendum cum rebus immobilibus computantur, vt beneficium eccleſiaſticum cathedra, commẽda ius patronatus, vſusfructus, cenſus, munus tabellionis, &c. ex gloſ. in c. 2. in verb. *iura*. de reb. eccleſ. non alien. in 6. & clem. Exiui. §. *Cumque an mi reditus*. de uerb. ſignific. Molina vbi ſupra tractat v, diſputatio 68. His ita ſuppoſitis

25 *Dicendum eſt*, Ad præſcriptionem rerum **mobilium** (quarum potius dici ſolet vſucapio quam præſcriptio, etſi hæc vocabula indifferenter pro eodem ſumantur) inter præſentes ſequitur poſſeſſio triennalis cum titulo inter priuatos, & quadriennalis inter abſentes. Inſtit. de vſucap. in princ. & l. quas actiones, C. de vſuca. transform. Quod vero neceſſarius ſit titulus, colligitur euidenter ex l. Celius, ff. de vſucap. & ex l nullo. C. de rei vend. Bartol. & Doct. ibid. Couar. in reg. poſſeſſor. par. 2. §. 5. nnmer. 2. verſicul. Prima concluſ. de regul. iur in 6. Lud Molina, tract 2. diſp. 68. & alijs. Quo etiam tempore præſcribuntur cum titulo res mobiles Eccleſiæ, etiamſi ea Romana ſit, ex Couar. ubi ſupra. part. 2. § 2 num. 5. Specul. in titul. de reſtitut. in integrum. §. 2. uerſic. at autem Card. in clem. 1. notab. 8. de ſequeſtr. poſſeſ. Glo. in c. de reditibus, 13. q. 2. Pano in c. cum cauſam. nu. 10. de emptione & uenditio. & colligitur aperte ex Authent. Quas actiones. & Gl. ibid in uerb. durantibus. Cod. de ſacroſanct. Eccl. & Molina loco proxime citato. Dixi, *res mobiles cum titulo*, quia res immobiles ſine titulo, ſpatio triginta annorum præſcribuntur, tum aduerſus priuatos, tum aduerſus Eccleſias, etiam Romanam; facit ad hoc l. ſicut in rem. & l ſi quis emptio C. de præſc. triginta annorum. cum enim res immobiles ſine titulo præſcribuntur hoc ſpatio, vt infra dicemus, multo magis res mobiles eodem tempore præſcribentur. Non autem habet Eccleſia priuilegium vltra priuatos circa res mobiles ac proinde res mobiles ſine titulo contra Eccleſiam triginta annorum ſpatio præſcribi poſſunt. Item actiones ciuiles regulariter circa res mobiles præſcribuntur ſpatio 30. annorum & pari ratione debita, quæ illis exigi poterant, modo adſit bona fides ad huiuſmodi debita præſcribenda. vt colligitur ex l. ſicut in rem in principio. C. de præſcript. triginta annorum. Ceterum aduerſus Eccleſias, & alia pia loca, omnis actio, quæ decennio, aut longiori aliquo tempore alioquin durat, non niſi quadraginta annorum ſpatio præſcribitur. Quod ſi Eccleſia Romana ſit, durat ſpatio centũ annorum. Actiones vero, quæ breuiori tempore, quam decennio præſcribuntur. eodem modo præſcribuntur aduerſus Eccleſias, & aduerſus priuatos. vt fuſius docent Coua. vbi ſupra par. 2. §. 2. nume. 5. & 6 & alij Doctores quos refert. & Molina tract. 2 diſ. 71. & colligitur ex authe. Quas actiones. C. de ſacroſ. Eccleſijs.

26 *Quoad* præſcriptionem vero rerum **immobilium**, communis Doctorum opinio eſt, quod ſi quis bona fide cum titulo poſſideat, contra priuatos præſcribit per decem annos inter præſentes, & per viginti inter abſentes, vt habetur expreſſe in Inſtit. de vſucap. Couar. in reg. poſſ. par. 2. §. 2. nu. 1. de regul. iur. in 6. Mol. tract 2. diſp. 69. Quod ſi quis poſſideat bona fide ſed ſine aliquo titulo, vtpote ſiue contractu ſaltem apparenti inter præſentes requiritur poſſeſſio triginta annorum inter abſentes 40. l. vlt C. de præſcr. 30. vel 40 annorum. Hanc autem præſcriptionem decem. aut viginti annorum appellant iura præſcriptionem longi temporis, illam vero triginta annorum inter præſentes. & 40. annorum inter abſentes. vocant præſcriptionem lõgiſſimi temporis, vt patet ex l. quas actiones. C. de vſuc. & 16. q. 3. per multa capita; vt autem conſtat ex l. vltima, C. de præſcr longi temporis, illi cenſentur præſentes, qui in eadem Prouincia Regni commorantur, ſiue res præſcribenda in eadem Prouincia ſit, ſiue non; illi uero, qui in diuerſis

Digitized by Google

ſis Regni Prouincijs commorantur, cenſentur eſſe abſentes. Illud vero obſeruandum eſt, quod ſi abſentia non ſit per integrum decennium ſed ſolum per quandam eius partem, illa pars ſola temporis duplicanda eſt ad præſcriptionem complendam, vt v.g. ſi duo, quorum vnus aduerſus alterum præſcribere debet, ſolum per quinquennium abſentes ſint; præſcriptio quindecim annorum ſpatio complebitur; ſi vero abſentes ſint per triennium tantum, complebitur ſpatio tredecim annorum, & ſic de quacunque alia abſentiæ parte maiori, vel minori, vt Molina vbi ſup. notat, & colligitur ex Auth. quod ſi quis. C. de præſcr. longi temporis.

27 *Ceterum* ad præſcribendam rem immobilem Eccleſiæ alterius ab Eccleſia Romana cum bona fide requiritur tempus 40. annorum, ſiue cum titulo, ſiue abſque titulo ſiue inter præſentes, ſiue inter abſentes, & ſiue priuatus ſit, ſiue alia Eccleſia. Sic expreſſe c. illud. c. quarta. cap ad aures. de præſcript. & c. 2. eod tit. in 6. & 16. quæſt. 3. per multa capita. & Authent. quas actiones C. de ſacroſan. Eccleſ. Pan. in c. cum nobis. num. 12. de præſcrip. vbi docet, quod id procedit etiam in Sum. Pontifice, ſi enim Eccleſia Romana, vel Summ. Pontifex ſit; qui aduerſus aliam Eccleſiam præſcribit, vt contingere poteſt, quando non vtitur plenitudine ſuæ poteſtatis, accipit aliquid ab Eccleſia inferiori, credens ad ſe, aut ad Romanam Eccleſiam pertinere, eodem tempore præſcribit, quo alius priuatus, aut alia Eccleſia aduerſus alium priuatum, aut aliam Eccleſiam. Quando enim aliquid acciperet de plenitudine ſuæ poteſtatis non eſſet neceſſaria præſcriptio. Idem docet Molina tract. 2. diſput. 72. Idem etiam dicendum eſt de Monaſterijs de iure communi, & locis pijs. & Hoſpitalibus, & etiam de legatis, & donationibus ad cauſas pias, contra quæ non valet præſcriptio minori tempore quam 40. annorum, vt conſtat ex Authent. Quas actiones, iuncta l. vltima. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Panorm. in c. De quarta. nu. 7. de præſcrip. Felin. ibid. Couar. in reg. poſſeſſor. p. 2. §. 2. num. 5. de reg. iu. in 6. Molina vbi ſupra. & facit c. ſi. 16. q. 3. hæc enim gaudent priuilegio Eccleſiarum, vt eſt tex. ſingul. in l. omnia priuilegia Cod. de Epiſcop. & cleric. & Bartol. ibi. & Io. Andr. in c. 2. de in integrum reſtitut. in 6. Et quia priuilegium hoc conceſſum eſt ſolum Eccleſijs, & locis pijs, ideo Clerici, & bona eorum non gaudent hoc priuilegio, ſed inter perſonas priuatas in hac parte annumerantur, vt notant Pan. in c. Sanctorum num. 6. & in c. ſi diligenti. num. 36. & 37 de præſcr. citans Gloſſam in cap. poſſeſſiones. 16. q. 4. & in cap. quamquam. de cenſibus in 6. & late Couar. lib. 1. variar. reſol. cap. 4. num. 3. & 4. & Molina tract. 2. diſp. 72. Neque extenditur hoc priuilegium Eccleſiarum ad habentem dominium vtile rei, cuius proprietas ad Eccleſiam pertinet, vt ad Emphyteutam, aut feudatarium Eccleſiæ. Dixi, non præſcribi contra Monaſteria minori tempore quam quadraginta annorum, de iure communi, quia aduerſus Monaſteria, & loca Congregationis Caſſinenſis Ordinis S. Bene. non currit præſcriptio niſi poſt ſexaginta annos, vt habetur in Priuilegio quodam Eugenij IIII. incip. *Etſi ex debito*, ſub anno Domini 1434. 7. kal. Martij.

28 Aduerſus autem Eccleſiam Romanam neceſſaria eſt præſcriptio centum annorum, vt colligitur ex cap. Ad audientiam. c. cum nobis. & c. ſi diligenti. de præſcript. & capit. 2. eod. tit. in 6. & c. Nemo. 16. q. 3. & Auth. quas actiones. C. de ſacroſ. Eccleſ. Id quod intelligendum eſt de bonis, quæ ſunt propria Romanæ Eccleſiæ, non autem de bonis inferiorum Eccleſiarum: ſi enim principale damnum inferiori Eccleſiæ fiat, licet quodammodo exinde præiudicetur Romanæ Eccleſiæ, ſufficiet ordinaria præſcriptio 40. annorum ex Gloſ. in cap. ad audientiam in verb. principaliter. Hoſtienſ. & Pan ibi. num. 12. de præſcript. Couar. in reg. poſſeſſor. p. 2. §. 2. nu. 6. de reg. iur. in 6. Molina tract. 2. diſt. 72.

Illud ſolum annotandum reſtat circa præſcriptionem harum immobilium rerum contra Eccleſiam, quod ſi quis præſcribere incipiat per quinquennium, v.g. cum titulo inter præſentes, & poſtea res illa ad eccleſiam inferiorem a Romana deueniat, tunc quia ſolum deerat dimidium temporis ad præſcribendum contra priuatum, ſatis erit in hoc euentu poſſidere deinceps per 10. annos cum bona fide vt illam aduerſus eccleſiam præſcribat. Quod ſi pertinere inciperet ad eccleſiam Roman. ſatis erit vt illam aduerſus eccleſiam Rom. præſcribat per quinquaginta annos poſſidere: et idem dicendum quando viginti annis poſſediſſet illam, dum pertinebat ad eccleſiam inferiorem a Romana, ſi poſtea ad Romanam eccleſiam pertinere inciperet, ex Syl. verbo præſcriptio. 1. q. 17. ver. Sextum, & Molina trac. 2. diſp. 72. ante finem.

29 Quoad iura vero, & ſeruitutes, quas cum reb. immobilibus computandas eſſe diximus, regula hæc aſſignari ſolet, quod eodem tempore cum titulo, & inter abſentes, vel præſentes præſcribuntur, quo res ipſæ immobiles, quando aliquid aliud in iure non eſt peculiariter ſancitum.

Primo igitur quamuis ad ſacerdotia, & eccleſiaſtica titulus præſcriptione non poſſit acquiri, nihilominus tamẽ legitima præſcriptio ipſum poſſidentem beneficium, non quidem aduerſus aliquam eccleſiam, ſed aduerſus priuatum, qui etiã legitimo titulo beneficium petierit, iure defendit. Prima pars patet, quia beneficium eccleſiaſticum non niſi canonica inſtitutione licite obtineri poteſt, vt colligitur ex cap. Ex frequentibus de inſtit. & ex reg. 1. de reg. iur. in 6. Secunda pars probatur ex gl. in c. contingit. gloſſ. vlt. de dolo & contuma. Panorm. in c. cura. de iure patro. & in c. capitulum. col. vlt. de reſcript. Couar. in reg. poſſeſſor p 2 §. 10. num. 9. de reg. iur in 6. Felin. in c. ſicut. nu. 30. de re iudic. Ioa. Selua tract de beneficio. 3. p. q 6. ad finem Molina tract. 2. diſp. 70 qui omnes docent, quod poſſeſſor beneficij eccleſiaſtici bonam fidem, & titulum, vt aiunt, coloratum habens ſpatio decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes ſeipſum defendere poteſt contra alium, qui ad idem beneficium, & ſacerdotium in iudicio agere iure canonici tituli velit. Sine vllo autem titulo non præſumitur poſſeſſio beneficij bona fide ex gl cit. Vnde poterit Epiſcopus, vel iudex ordinarius inquirere, & exigere a poſſeſſoribus titulos, quos ad obtinenda beneficia habuerint, c. graue. de præbend & c. 1 vt eccleſ. benef. c. e ordinarij. de offic. ordin. in 6. & Doctores in c. contingit. de dolo & contuma. & in reg. 1. de re. iur. in 6. Cou. vbi ſupra, qui legendus eſt de hac re cum alijs, quos citat.

Secũdo, In eccleſia, quæ libera non eſt, nec olim fuerit, ſed a prima inſtitutione ſua patronum habuit, ius patronatus etiam a laicis præſcriptione acquiri poteſt aduerſus patronum alium priuatum ex communi Doctorum conſenſu arg. cap. cura. de iure patron. & latius tradunt Cæſar Lamberti. de iure patron p. 2. li. 1. q. 11. art. Coua in reg. poſſeſſor. p. 2. §. 10 nu. 8. de reg. iur. in 6. De tempore autem ad talem præſcriptionem neceſſario variant Doctores, quidam enim etiam contra priuatum, ſufficere putant ſpatiũ ordinarium decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes cum titulo, & triginta ſine titulo, quàm ſententiam ſequitur Molina tract. 2. diſ. 70. Couar. autem vbi ſupra cum alijs, quos refert, tanquam magis tutum neceſſarium putat ſemper eſſe tempus quadraginta annorum cum titulo, vel tempus immemoriale ſine titulo. de qua re ſuo loco agemus, interim in hac re obſeruandũ eſt decretum Conc. Trid. Seſſ. 25. de reform. c. 9. vbi multa de hac re ſtatuuntur.

30 *Tertio* Emphyteuſis eccleſiaſtica, aut feudum Eccleſiaſticum, hoc eſt, rei, cuius directum dominium ad eccleſiã pertinet, præſcribitur aduerſus priuatum emphyteutam, aut feudatarium ſpatio ordinario triginta annorum ſine titulo, aut decem, vel viginti cum titulo, ex gl. & Panorm. in cap ad audientiam. de præſcript. Couar. in reg poſſeſſor pat. 2. §. 2. nu. 6. de reg. iur in 6. Molina. tract. 2. diſp. 70. Ratio eſt, quia quod præſcribitur, eſt dominium vtile, quod iam non eſt eccleſiæ, ſed priuati. Quia verò intereſt eccleſiæ vnum potius, quam alterum vaſſallum, aut emphyteutam habere, ideo docent authores, non poſſe emphyteutã nouum præſcribere contra eccleſiam, ſi ignoret eccleſia illum poſſidere, atque adeo præſcribentem dominio vtili priuare, cum non cogatur dominus directus nouum feudatarium inuitus admittere; ſin vero conſcia erat eccleſia, conſentiunt Doctores, præſcribi intra tempus ordinarium.

Quar-

Quarto præſcriptio ſeruitutum perſonalium qualis eſt vſusfructus, præſcribitur cum bona fide, tituloque conceſſo ab eo, qui illum concedere non poterat, inter præſentes quidem decem annis & viginti inter abſentes. ſine titulo autem triginta annis, vt colligitur ex l. vlt. C. de longi temp. præſcript. Couar. lib. 1 variar. reſol. c. 17. nu. 11. Ant. Gomez. 2. to. variar. reſol. c. 15 num. 25 Molina de iuſtitia, to. 1. tract. 2 diſpu. 70. Idemq. dicendum eſt de ſeruitute reali quęcunque illa ſit, ſi titulus adſit, vt ex d. l. vltima, & Doctoribus citatis conſtat.

31 *Quinto* quoad res fiſco applicandas, ſciendum eſt quædam bona ſunt iam fiſco acquiſita. quædam vero ſunt, quæ nondum incorporata, & adiuncta ſunt fiſco, quamuis ex iure debita illi ſint, eo ipſo quod iure incurritur illa pœna ob crimen commiſſum. Bona igitur ſecularia fiſco acquiſita, & incorporata tempore ſolum quadraginta annorum cum bona fide præſcribi poſſunt l. omnes & l. competit. C. de præſcript. triginta annorum, & quando dicitur Inſtit. de vſucap. §. res fiſci. *Res fiſci noſtri vſucapi non poteſt*, quod intelligitur de rebus fiſci iam incorporatis, exponi debet ex gl. ibi, & Pan. c. vl. num 15. & Molina tractat. 2. diſp. 73. & alijs non poſſe vſucapi ſpacio temporis, quo res priuatorum præſcribuntur, ſcilicet ſpatio decem aut viginti, aut triginta annorum, ſecus autem de ſpatio quadraginta annorum vt alia iura ſtatuunt. Bona autem ſeculari fiſco nondum incorporata, debita tamen ei ex morte hæredis legitime vacantis, ſi horum bonorum facta fuit fiſco denunciatio, neque tamen occupauit, præſcribuntur quadriennio, ſiue adſit titulus, ſiue non vt conſtat ex l. 1. Cod. de quadrien. præſcrip. neceſſaria eſt tamen bona fides. Sin autem facta non fuerit fiſco denunciatio illorum bonorum, & cum titulo, & bona fide poſſideantur. v. g. ſi quis ea emit, ſi mobilia ſunt, per triennium, ſi immobilia, per decennium inter præſentes, perinde ac bona priuatorum, præſcribuntur l. quamuis ff. de vſucap. ſi vero bona fides adſit, & deſit titulus, præſcribuntur ſpatio triginta annorum. Id quod intelligendum eſt, de quibuſcunque alijs bonis, & quacunque alia de cauſa fiſco debitis, nondum tamen illi incorporatis, vt colligitur ex l. in omnibus. ff. de diuerſ. & tem. præſcrip. & ff. de req. reis. l. 1. 2. 3. & 4. & Cod. l. Com. de falſis. l. quære. dummodo aliud tempus breuius in lege præſcriptum non ſit, vt habetur l. tertia de requir. reis. vnde bona debita fiſco ob vectigal non ſolutum, hoc eſt res amiſſa fiſco, qua tributum ſoluere debebat, præſcribuntur aduerſus fiſcum quinquennio ex l. ſecunda, Codice de vectigalibus & commiſſis, De præſcriptione autem bonorum ob crimen hæreſis & apoſtaſiæ alibi agemus, interim legi poſſunt Couar. reg. poſſeſſor p. 2. §. ſecundo. num. 7. de reg. iur. in 6. & in epitome ad quartum Decre. p. 2. c. 6 § 8. nu. 16. Ant. Gomez to. 3. variar. reſol. c. 1 num. 81. Molina vbi ſupra tract. 2. diſp 66. & 73. qui communiter docent huiuſmodi bona debita fiſco regio, aut fiſco eccleſiæ nullo tempore præſcribi, neque ab hæreticis neque a ſucceſſoribus quibuſcunque in illis, niſi ſucceſſores ignorauerint, quod fuerint bona hæreticorum, illaque bona fide ſpatio 40. annorum poſſederint, tunc enim illa præſcribent, vt colligitur ex c. 2. de hæret. in 6.

Quibus omnibus addo quod bona debita eccleſiæ inferiori a Romana, ſiue bona illa incorporata ſint fiſco illius eccleſiæ, ſiue non, præſcribuntur aduerſus fiſcum illius eccleſiæ ſpatio 40. annorum: aduerſus autem fiſcum eccleſiæ Romanæ ſpatio centum annorum, loquendo de alijs bonis, quam de bonis hæreticorum. quæ vt diximus, nunquam præſcribuntur, aut ſolum a ſucceſſoribus in illis ex ignorantia ſpatio 40 annorum a puncto mortis hæretici cum ignorantia, quod ea fuerint hominis hæretici.

32 Hæc autem intelligenda ſunt, dummodo adſit bona fides; vnde neſcio, qua ratione Couar. in locis citatis dicat præſcribi poſſe pœnam etiam cum mala fide in ijs caſibus, in quibus iure ciuili datur præſcriptio etiam cum mala fide. Ex inde colligens iure ciuili contra fiſcum ſecularem bona ob non ſolutum vectigal eo ipſo poſſe iure uſucapi, & præſcribi quinquennio etiam cum mala fide, citans l. 2. C. de vectigal. & commiſſis, quod eſt falſum; ſicut etiam falſum eſt illud, quod infert hæredes hæretici poſſe præſcribere contra fiſcum bona, quæ ob crimen commiſſum ipſo iure illi deferuntur. ita vt hæredes hæretici. ſi poſt quinquennium ab obitu hæretici bona mobilia poſſideant, etiam ſcientes fuiſſe hæreticum in conſcientia retinere poſſint eadem bona titulo præſcriptionis, quod ſine dubio etiam ſi forte verum eſſe poſſit in præſcriptionibus contra fiſcum ſecularem, non tamen contra fiſcum eccleſiaſticum vlla ratione valet iſta præſcriptio ab hæredibus mala fide, vt colligitur ex cap. 2. de præceptio. in 6. vbi requiritur præſcriptio 40. annorum cum bonę fidei poſſeſſione.

Quo etiam in loco notat Gloſſa in verb. In hoc caſu, ſpecialem caſum, in quo quadragenaria præſcriptio currit cõtra eccleſiam Romanam; puta, quod filij hæreticorum, qui catholici putabantur, bona paterna contra Romanã, & alias eccleſias præſcribunt ſpatio 40. annorum bona fide poſſeſſa, prout Bonifacius Papa VIII. in d. cap. 2. definiuit. Plura de hoc tempore neceſſario ad præſcribendum & de tempore immemoriali, & centenaria præſcriptione legi poſſunt apud Coua. in reg. poſſeſ. p. 2. §. 3. & Molinam tract. 2. diſp 76.

33 DECIMVM DVBIVM eſt, An qui rem bona fide poſſedit toto tempore ad vſucapiendum, vel præſcribendum ex lege aſſignato, & poſtea inſtruatur; & credat rem illam alienam fuiſſe quam eſſe putauerat, tuta conſcientia illam retinere poſſit, an vero teneatur eam priori domino reſtituere? Eſt autem præſens difficultas de præſcriptione, quæ fuit bona fide durante tempore præſcriptionis: quicquid enim gloſſa in ca. fin. in verb. Tam canonica. de præſcrip. dicat, cum nonnullis Iuriſtis, poſſidentem aliquid tempore a lege præſcripto, etiamſi mala fide poſſedit, in vtroque foro acquirere illius rei dominium, eo quod id decretum eſt per leges ciuiles vt patet ex l. cum notiſſimi. §. 1. & l. ſi quis. Cod. de præſcrip. 30. vel 40. annorum, quia tamen hæc opinio refutatur ex dictis, conſtatque iam leges illas iure Canonico abrogatas eſſe, ideo loquendo ſolum de bona fide ſunt in hoc dubio Doctorum ſententiæ diuerſæ.

Prima eſt aſſerentium, quod licet, quis bona fide poſſideat toto tempore legis, quotieſcũque tamen ſciuerit eam eſſe alienam, etiamſi tempus legis ſit elapſum, teneri ad reſtitutionem rei, etiamſi in foro exteriori ſibi fuerit adiudicata, cum leges illę poteſtatem non habeant transferendi rei alienæ dominium. Sic ſum. Roſella verb. præſcriptio. Rayn. vt refert Sylu. verb. eod. q. 13. & Hugo, vt refert Panorm. in c. vigilanti. nu. 6. de præſcript. Ratio eſt, Quia fundamentum præſcriptionis eſt bona fides. Ergo ceſſante bona fide, corruit præſcriptio; ceſſat autem, quando cognoſcitur fuiſſe alterius. Ergo tunc reſtituere tenetur. Confirmatur hæc ratio. Quia non debet quis locupletari cum damno alterius. Reg. locupletari. de reg. iur. in 6. Sed in caſu præſenti poſſidens alienum locupletior fieret cum alterius damno, ſi cognoſcens fuiſſe alienam, non reſtitueret. Ergo tenetur in foro conſcientiæ rem illam reſtituere.

Secunda eſt dicentium, Non teneri ad reſtitutionem rei, ſi rem legitime præſcriptam titulo oneroſo acquiſiuit, puta emptione, aut permutatione &c. Quia in hoc caſu ille, qui præſcripſit iuris authoritate circa præſcriptionem adiutus potius indemnitati propriæ, quam alienus conſulere poteſt: Si verò titulo gratioſo eam acquiſiuit, vt per viam donationis, legati, aut ſucceſſionis ex teſtamento, vel ab inteſtato, aut per retentionem rei, tenetur, qui rem præſcripſit, reſtituere, quia non debet cum alienus iactura locupletari.

Tertia eſt Adriani in 4. in materia de reſtitutione. q. de præſcriptione. Ioann. Medinæ Cod. de reſtituendis. quæ. 18. & Ioſephi Angles in floribus 4. ſentent. tract. de præſcrip. ar. 2. concl. 2. dicentium, eum, qui poſſidet alienum bona fide ſi dominus negligentia mortali vſus ſit in re ſua inquirenda, vere præſcribere, & tuta conſcientia rem illam retinere poſſe. Quia lex iuſte ob negligentiam priuare potuit priorem dominum re ſua, illiuſque dominium transferre in alterum. prout conſtituiſſe videtur Epheſinus legiſlator, vt colligitur ex c. vigilanti. de præſcr.

Sin

Digitized by Google

Sin autem prior dominus non fuerit negligens moraliter in re ſua inquirenda, tunc quidem licet in foro exterio ri præſcribitur, eo quod denegatur in iudicio actio priori domino ad repetendam rem ſuam elapſo tempore a lege ad præſcribendum conſtituto, in foro tamen conſcientiæ tenetur ad illam reſtituendam, quia ſi prior dominus ignorabat inuincibiliter rem illam fuiſſe ſuam; aut alia de cauſa, quæ non erat negligentia mortalis, ſed venialis tantum non eſt putādum voluiſſe leges priuare verum dominum re ſua, cum nimis rigidum, & iniquum eſſet pro nulla culpa, aut pro veniali ſolum expoliare aliquem re ſua, atque adeo qui præſcripſit, nō acquiſiuit eius rei dominium. Vnde ſi poſt tempus præſcriptionis ſciat fuiſſe alienam, tenetur ad reſtitutionem eius, dummodo tamen res conſumpta non ſit, quocumque titulo oneroſo, vel gratioſo eam acquiſiuerit, ſi vero res conſumpta ſit, tunc quidem cum obligatio reſtituendi non conſurgat ex parte iniuſtæ acceptionis, quippe cum bona fide eſſet conſumpta, ſed ſolum ex parte rei acceptæ, tenebitur ſolum reſtituere, quantum ex illa factus eſſet locupletior. Huius etiam opinionis videtur eſſe Ant. de Butrio in d. c. vigilanti. & Gabriel in quarto diſt. 15. q. 14. art. 3. & alij nonnulli.

34 Quarta eſt dicentium poſſeſſorem bonæ fidei, ſiue dominus rei fuerit, ſiue non, completo tempore præſcriptionis a lege ſtatuto & ſeruans alijs conditionib. ad legitimā præſcriptionem a iure ſtatutis, in vtroque foro præſcribere, & dominium rei acquirere, nec teneri in foro conſcientiæ ad rei reſtitutionem, etiamſi poſtea ſciat rem fuiſſe alterius. Sic S. Th. Quodlib 12. q. 16. ar. 24. Scotus in 4. d. 15. q. 2. §. De ſecundo art. Th. de Argentina ibid. art. 4. q. 7. Gloſ. in c. fi. in verb. *Nulla temporis*, de præſcript. Panor. in c. vigilanti nu. 6. de præſcrip. citans alios, & præcipue Ioa. And. in reg. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. in Mercurial. Felin. in Rubrica de præſcrip. Sylu. verb. præſcrip. 1. q. 13. Tabien. eod. Sotus lib. 4. de iuſt. q. 5. art. 4. Couar. in reg. poſſeſſor. p. 3. §. 2. nu. 1. & 2. de reg. iur. in 6. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 14. fol. 230. Michael Salon. 2. 2. tracta. de dominio. q. 5. ar. 7. dub. 1. concl. 2. Domin. Bannes in Præambulo de dominio. q. 5. dub. antepenul. Pe. de Arragon tract. de dominio. in fi. Grego. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 3. Frāciſ. de Victoria in publica lectione habita 1535. vt refert, eumq. ſequitur Ludou. Lopez p. 1. inſtru. conſ. c. 134. Lud. Molina de iuſt. to. 1. tract. 2. diſp. 51. citans etiam Paulum Caſtrenſem conſil. 294.

35 *Ratio* autem pro hac communi ſententia colligitur ex poteſtate, quam habet Princeps in ſubditos, & eorum bona in ordine ad bonum commune. Cum. n. Princeps non ſolum impedire poſſit tranſlationem dominij in alios inuitis proprijs dominis, quando id expedit ad bonum commune, ſed etiam priuare poterit dominio rerum ſuarum ipſis inuitis, ob Reipub. vtilitatem, quare etiam leges iuſtas ſtatuere non poterit, quibus ſtatuat res tanto tempore bona fide poſſeſſas præſcribi, & transferri in alterius dominium, inuito priori domino, quando expedierit ad bonum commune; atque adeo quod leges illæ vim habeant transferendi dominium in foro conſcientiæ. At vero maxime expedit ad bonum commune vt vſucapio, ſeu præſcriptio perfecta iuxta leges tam ciuiles, quam canonicas conferāt verum ius non ſolum in foro exteriori, ſed etiam in foro conſcientiæ, eſto nulla interuenerit illius culpa, aut negligentia, aduerſus quem præſcribitur.

Quod vero hoc maxime expediens ſit ad bonum commune euidenter colligitur ex harum legum finib. quorum vnus præcipuus eſt, ne dominia rerum tanto tempore maneant incerta; cum. n. homines negligentes ſint in reb. alienis curādis, diligentes autem in proprijs curandis qui res multo tempore poſſident bona fide, niſi præſcriptionis lege intelligerent ſe verum rei dominium acquirere illas plane negligerent, & non curarent timentes ne poſt longum tempus aliquis eas tanquam ſuas repeteret, maxime autem expedit bono communi, vt res bene cuſtodiantur, & conſeruentur. Deinde orirentur continuo lites in Republica, ſi verum eſſet poſt tam longa tempora res repetere tanquam ſuas: exponerentur conſcientiæ hominum infinitis ſcrupulis, & ſcrupulis: Eueniret enim ſæpe vt quod quis in dotem cum vxore accepit ad onera matrimonij ſuſtinenda, lite extraheretur, aut certe in dote defendenda plus neceſſe eſſet inſumere, quam eſſet dotis emolumentum: Expediens ergo valde fuit præſcriptionis lex condita in bono, cum hac ratione certa ſint rerum dominia, & tranquilla rerum poſſeſſio, & pax inter ciues conſeruetur. De quo fine proximo & potiſſimo agitur in l. 1. ff. de vſucap. vbi dicitur, *Bono publico introducta eſt vſucapio, ne diu, & fere ſemper incerta eſſent dominia rerum, cum ſufficeret dominis ad inquirendas res ſuas ſtatuti temporis ſpatiū.* Idemque habetur l. 4. ff. de vſucap. Et l. vlt. ff. pro ſuo ait Neratius, *Hac præſcriptionis lege finem litibus poſitum eſſe.* Et Cicero in orat. pro Aulo Cecinna, *vſucapio*, inquit, *finis eſt ſolicitudinis, ac periculi litium.* Quod vero leges præſcriptionis in vtroque foro dominium transferant, manifeſtū eſt, eo quod leges Pontificiæ approbantes leges præſcriptionis bona fide transferentes dominium, abſolute loquantur, ac proinde in vtroque foro procedunt, vt colligitur ex c. vigilanti. & cap. fi. de præſcriptio. quo in loco dum ſummus Pontifex præſcriptionem malæ fidei ſolum irritet, a contrario ſenſu illam approbat, & confirmat, quæ bona fide fulcitur, maxime dum dedita opera de hac re cōſultus reſpondeat.

36 Quæ omnia æque procedunt, ſiue dominus negligens ſit in re ſua inquirenda, ſiue non; ſemper. n. expedit bono communi, ne rerum dominia maneant longo tempore incerta, ne lites, contentiones, & odia inter ciues oriantur; quocirca neque ſummi Pontifices de hac re conſulti vnquam meminerunt negligentiæ domini in rebus ſuis inquirendis, quā tamen conditionem non prætermiſiſſent, ſi neceſſariam eſſe dixiſſent, dixiſſentque validam eſſe præſcriptionem bona fide tranſactam validam eſſe in cōſcientia, niſi quando dominus non fuiſſet negligens, cum tamen conſtet eos præſcriptionem ſolum mala fide factā damnaſſe, a contrario ſenſu aliam omnem approbantes, etiam vbi nulla interuenerit negligentia eius, aduerſus quem præſcribitur.

Immo etiam leges ciuiles ſolùm pro cauſa reddunt legis iuſtæ præſcriptionis, ne dominia maneant incerta, & vt via litibus præcludatur, nihil vero de punienda negligētia prioris domini addunt. Et licet aliquando negligentiā reprehendant, ea tamen tanquam cauſa acceſſoria, & vt finis legis minus præcipuus affertur, quo ſecluſo, & ceſſante, lex præſcriptionis adhuc ſuam integram vim, ac robur obtinebit.

Quinimmo vt Felynus vbi ſupra notat, ſi quando de negligentia mentio aliqua in iure fiat, non ibi ſumitur pro culpa proprie, ſed pro nuda, & ſimplici negatione inquiſitionis rei ſuæ, ſiue culpam habeat coniunctam, ſiue non.

Quibus omnib. addo quod ſi ratio negligentiæ in præſcriptione habenda eſſet, vt Adrianus & Medina putant, lex iſta præſcriptionis, quæ ad lites tollendas; & pacandas conſcientias inſtituta eſt, occaſionem potius litium præberet, cum difficulter admodum conſtare poſſet, quando eſſet negligentia mortalis, aut venialis, & conſequenter quando præſcriptionem tolleret, aut admitteret, quæ omnia in maximum Reipub. damnum, & incommodum redundarent, vt conſtat.

37 Ad argumentum in contrarium *Reſpondeo* fundamentum præſcriptionis eſſe bonam fidem, quæ habetur durante toto tempore præſcriptionis, antequam dominium acquiritur; notitia vero quod res alterius erat, ſuperueniēs poſt completam præſcriptionem, & dominium acquiſitū vigore, & virtute iuſtæ legis præſcriptionis, non tollit priorem bonam fidem, nec dominium rei iam comparatum, neque eam fidem, aut dominium reuocat, aut annullat. Quinimmo licet ſciat rem fuiſſe alterius, poteſt tamen & debet tranſacto iam tempore ad præſcribendum ſtatuto, rem illam tanquam ſuam, iuſta lege ita ſtatuente reputare. Quod ſi quis poſt completum præſcriptionis tempus, cognoſcens rem antea fuiſſe alterius, ex conſcientia erronea crederet, ſe teneri eam reſtituere, conſcientiam illam erroneam deponere debet, & habere bonam fidem, quod res poſt legitimam præſcriptionem non eſt aliena, licet

Digitized by Google

licet ante præſcriptionem completam fuerat aliena, quia per præſcriptionem facta eſt ſua, & per conſequens non aliena.

Si tamen erroneam conſcientiam non vellet nec poſſet deponere, tenetur rem illam reſtituere alien, non quidem tanquam illi ex iuſtitia debitam, ſed quia tenetur non agere contra conſcientiam, cum vt ad Rom. 14. hſ. *Quod non eſt ex fide*, id eſt, quod conſcientiæ, & credulitati aduerſatur, qua quis credit ſe ad aliquid in conſcientia teneri, *peccatum ſit*. vt rectè Gab. in 4. d. 15. q. 14. ar. 3. dub. 1. ad primum & Molina tract. 2. diſp. 61. & alij annotarunt.

Ad confirmationem ex regula iuris deſumptam, Reſpõdeo Regulam illam intelligendam eſſe de eo, qui locupletari velit cum damno alterius ex priuata ſolum authoritate. Secus autẽ ex iuſta cauſa, & authoritate publica legis, quę id iuſte ſtatuit propter bonum commune, vt diximus. Id quod procedit, ſiue dominus fuerit negligens in re ſua inquirenda; ſiue non. Neque n. lex iſta præſcriptionis pœnalis eſt, quæ negligentem punit ſolum priuatione rei ſuę, vt Adrianus & Medina, eoſque in hac re ſecutus Caſtro li. 2. de poteſtate legis pænal. c. 5 exiſtimant, ſed lex vere cõceſſiua eſt; quæ ob bonũ commune tribuit ei dominiũ rei, qui eam legitime præſcripſit, etiamſi nulla prioris domini culpa, & negligentia interuenerit.

38 Hinc infertur ementem rem furtiuam bona fide, ſi per 30. annos illam poſſideat, quamuis poſtea ſciat fuiſſe alterius, non tenetur ad reſtitutionem. l. ſi aliena. ff. de vſucap.

Item qui emit a minori, quem maiorem eſſe arbitrabatur, eamque rem tempore ad præſcribendum ſtatuto bona fide poſſedit, ad reſtituendam illam non tenetur. l. 2. §. ſi a pupillo. ff. pro empt. Idem dicendum eſt de illo, cui eſt res furtiua legata, ſi per 30. annos bona fide illam poſſideat. §. furtiuæ. Inſt. de vſucap. Idem quoque iudicandũ eſt de hærede ſingulari in rebus furtiuis defuncto ſuccedente. Et qui per tempus immemoriale decimas bona fide non ſoluit, non tenetur ad reſti. vt notat Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. p. 2. q. de præſcrip. art. 2. diſp. 1.

Quamuis enim iure Canonico ſtricte ſit omnibus præceptum, vt decimas ſoluant, ſpatio tamen 40. annorum cũ titulo, vel ſine titulo tempore, de cuius initio non ſit memoria, non ſolum clericus, ſed etiam laicus, exemptionem a decimis præſcribere poteſt, vt Molina de iuſtitia. tom. 1. trac. 2. diſp. 75. Couar. lib. 1. variar. reſol cap. 17. num. 10. & alij annotarunt. Et de materia hac dominij quatenus eius cognitio ad materiam furti, & reſtitutionis neceſſaria eſſe poteſt. hæc dixiſſe ſufficiat; nũc ipſam furti explicationem aggrediamur.

De furto, quid ſit, & quomodo a Rapina differat. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Vnde dicatur furtum ſecundum nominis etymologiam.*
2 *Definitio furti ſecundum Iuriſc. & canoniſtas.*
3 *Reprehenditur hæc definitio, vt falſa, & ſuperuacanea.*
4 *Vera definitio adducitur ex S. Tho. quam Theologi communiter admittunt.*
5 *Quod omnis detentio iniuſta rei alienæ furtum ſit, vnde colligitur.*
6 *Furis, furtique diuiſiones explicantur, & nu. 7*
8 *Ex varietate obiectorum variæ ſpecies conſtituuntur: vt furtum, peculatus, Plagium, Abigeatus.*
9 *Sub nomine furti hoc ſeptimo decalogi præcepto prohibito, ſubintelligitur Rapina, & quid ſit.*
10 *Furti, & Rapinæ ſpecifica differentia vnde deſumenda, vbi aliorum error oſtenditur.*

CVm hactenus de dominio abunde ſatis dictum ſit, reliquum eſt, vt ſeptimum Decalogi mandatum, in quo de furto agitur, diſtinctius & exactius exponamus; De qua materia agunt Doctores ſcholaſtici partim in 3. d. 37. partim in 4. diſt 15. Canoniſtæ in Decretis titulo, de furto. Legiſtæ. C. & ff. de furtis. Summiſtę in verb. furtum, & verb. Rapina. in particulari verò Alex. de Ales p. 3. ſummæ. q. 36. S. Tho. 2. 2. q. 66. & ibi Caie. Dominicus Bannes. Michael Salon, & Pet. de Arragon. Bon. in 2. diſt. 40. dub. 2 & lib. 3. diſt. 37. dub. 7. & diſt. 39. art. 1. q. 2. ad argum. Richard. in 3. diſt. 37. arti 3. q. 4. Scotus. 4. diſt 15. q. 2. Gabriel ibidem. q. 3. S. Ant. p. 2. tit. 1. c. 15. Sotus li. 5. de iuſt. queſt. 3. Mart. Na. in Man ca. 17. in principio. Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis q. 4. & ſeqq Coua. in reg. peccatum. p. 1. §. 1. Pet. Nau. de reſtitutione. lib. 3. cap. 1. nu. 20. & deinceps Sebaſt. Medices. in Summa de peccatis. ti. 9 q. 1 a 3. & ſeqq. Grego de Valentia. to. 3. diſp. 5. q. 10. punc. 4. & 5. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 61. & ſeq. Barth Medina li. 1. inſtruct. confeſſ. c. 4 §. 19. Toletus in ſumma li. 5. cap. 15. Ioan. Bened. li. 2. de peccatis. cap. 10. lo. Pedrazza in 7. Decalogi mandatum. Catechiſmus Romanus ibidem. Andr Crocquetius. Catech. 83. & alij paſſim.

1 Vt autem a nomine exordiamur, aduertendum eſt, varie loqui Doctores de nominis huius etymologia, ſiquidẽ Iſidorus lib. 10 Etymolog. furtum dici putat a furuo, hoc eſt fuſco, & nigro eo quod nocturno tempore committi ſoleat. Alij vero vt Iuriſconſultus l. 1. ff. de furtis. furtum deduci volunt a ferendo, ſeu ab auferendo.

Quæ ſane interpretatio longe probabilior videtur, quãuis & prima ſuam habeat probabilitatem.

Hanc ſecundam ſequi videntur Græci, qui fures dicũt a verbo fero, ſeu aufero. Ceterum omiſſa nominis denotatione, nonnihil etiam inter ſe diſſentiunt authores de furti definitione.

2 Quidam enim vt Paulus iuriſconſultus. l. 1. ff. de furtis, & Canoniſtæ illud definiunt hoc modo: *Furtum eſt contrectatio rei alienæ, mobilis, & corporalis, fraudulenta, inuito domino gratia lucrandi, vel rem ipſam vel vſum eius vel poſſeſſionem*. Quam etiam definitionem ſequuntur Gab. Na. Syl. Quæ ſic explicatur; Dicitur enim *contrectatio*, ad denotandum, quod ſine illa, quoad homines furtum eſſe nõ poſſit, etiamſi ſit voluntas contrectandi, vt dicitur in dict. l. 1. §. 1. quamuis quoad Deum ſufficit voluntas contrectandi ad rationem furti. arg. cap. vulgaris, de pœni. diſt. 1. Dicitur, *rei alienæ*, quia in re propria non eſt propriè furtum, quod intelligitur niſi alius habeat in re illa aliquod ius, puta quia eſt ei pignorata. vel comodata, & fecit in ea viles expenſas, ff. de furtis, leg. ſi res. §. 1. & l. ſi is, qui rem in fine. & l. inter omnes. § recte, quia tunc illam contrectans, etiamſi eſſet verus dominus diceretur furtum committere, quia eſt ſibi aliena quantum ad vſum, inquantum alteri impignorata eſt, aut commodata atque ita hoc caſu dicitur fieri poſſe furtum in re propria.

Dicitur, *Mobilis* quia in immobilibus puta in agro fundo, aut domo, non committitur furtum, ſed bene ſpolium vel rapina.

Dicitur. *Corporalis*, quia in rebus incorporalibus vt ſunt actiones & ſeruitutes. non committitur furtum, quia talia contrectari non poſſunt l. verum, 1. ff. de furtis.

Dicitur, *Fraudulenta*; quia iocoſa, & officioſa, quæ facta fuit ad reddendum dominum cautiorem, & ſimiliter illa, quæ ſine animo furãdi fit, vt ſi quis ideo accepit, quia putabat rem ſuam eſſe, quæ non erat, vel etiamſi erat ſua, & alius habebat aliquid iuris in ea, ſed putabat poſſe accipere, non committit furtum. quia furtum non eſt ſine fraude, ſed tamen aliter punitur ſic accipiens, ſcilicet, quia perdit ius quod habet in re, & ſi non habebat ius aliquod condemnabitur ad reſtitutionem rei. & inſuper ad rei illius æſtimationem, quia voluit ſibi ius facere Inſt. de vi bo. rap. §. quia tamen & §. ſequen. & hoc de iure fori, non de iure poli, & ita ad reſtitutionem non tenebitur.

Dicitur, *inuito Domino*, quia ſi contrectat rem alienam eo quod putabat dominum permiſſurum, eſtque iuſta cauſa credendi, non erit furtum, l. ſi is qui rem. ff. de furtis. alias non excuſatur, & in dubio præſumitur dominus inuitus l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis, vbi dicitur. *vetare Dominum dicimus, qui non conſentit*. & ideo etiamſi dominus videat rem auferri, dicitur inuitus, quamuis non cõtradicat propter timorem, vel verecundiam, alias non contradicendo,

Digitized by Google

do,cum potuerit ſine incommodo,conſentire videtur,arg. c.error.& c.conſentire.diſt.83.ſin autem quis putaret ſe facere inuito domino,& tamen dominus eſt contentus, furtum quidem facit quoad forum internum, ſed non tenetur ad reſtitutionem,nec dominus petere poteſt, obſtante ſibi ſua voluntate.ff.de furtis,l inter omnes.§.penult.

Dicitur,*gratia lucrandi*,quia ſi quis ſecrete auferret gladium furioſo,vel volenti cum eo aliquem occidere, non eſſet peccatum,dummodo haberet animũ reſtituendi,quando alter ſedatus fuerit,vel aliter ſatisfaciendi, ſi non ſedatur.Item ſi quis alienam ancillam tolleret, non gratia lucri ſed libidinis,non eſſet furtum leg.verum.2.ff.de furtis. licet aliter peccet,& forte non minus.

Dicitur,*Rem ipſam vel vſum,vel poſſeſſionem*, quia non ſolum committit furtum, qui vult lucrari dominium rei, ſed etiam qui vult lucrari ſolum vſum vel Poſſeſſionem c. qui ſacrum.diſt.50.& in §.itaque & § placuit. Inſtitut.de oblig.quæ ex delict.naſcuntur.Vnde ſi quis rebus ſibi commodatis,vel pignoratis vtitur contra voluntatem domini, v.g veſte pignorata &c.eium ducendo alibi quam voluit dominus commodans.& ſimiliter in rebus depoſitis, ſiue vtatur per ſe.ſiue per alium. committere dicitur furtum, ff.de furtis,l.qui inuenta.& l.qui re.& ff de condi.furtiua, l.qui furtum,& ff.de furtis.l pignore. Item ſi quis accipiat aliquid accommodatum ab vxore alicuius,vel a ſeruo,aut ancilla,aut ſimili perſona,ſi putauit maritum,vel dominũ, cuius eſt res,non permiſſurum,committit furtum.ff.commod.l ſeruus.

3 Ceterum hæc Iuriſconſultorum,& Canoniſtarum definitio præterquam quod prolixa nimis eſt, non nulla etiam in ſe falſa continet.

Primo enim,contrectatio,non ita bene loco generis ponitur,tum quia contrectatio proprie eſt actus,quo rem aliquam attingimus,furtum vero cum ſit vitiũ, habet ſe per modum habitus:tum quia ſola contrectatio non eſt furtũ Quæ enim iniuria Petro fit,eo quod quis pallium eius contrectet,ſi non accipiat,vel aliud damnum inferat?

Secundo,non recte additur particula, Mobilis.poteſt enim quis furari domum,occulte eam ingrediendo,& retinendo Quod enim Gabriel ait. hoc non eſſe furtum, ſed ſpolium,refelli poteſt,quia ſpolium proprie loquendo non eſt vitium,aut peccatum;Res enim bello iuſto captæ ſpolia dicuntur,& etiam res mobiles in bello acquiſitæ dicuntur ſpolia;Non ergo ſpolium eſt iniuſta acceptio rei immobilis: vnde Sapien.10. dicitur, *Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.*

Tertio,ſuperuacanea,& falſa eſt illa particula,*Gratia lucrandi*, Tum quia natura furti non eſt ſumẽda ex fine,ſed ex propria ratione furti,quæ conſiſtit in iniqua acceptione rei alienæ,quocunque fine fiat.Tum quia accipiens occulte rem alienam,vt deſtruat,vel comburat, non accipit animo lucrandi,& tamen furtum committit.

Quarto,falſo additur, quod ſit *rei corporalis*, Nam qui ſeruitutem aufert a domino iniuſte,& qui cenſum, vel iura accipit,furtum committit,& tamen non ſunt corporalia,quamuis ex corporalibus pendeant. neque recte docet Gabriel horum ablationem non eſſe furtum.Et quinto.redundat vox illa, *vſus,aut poſſeſſionis*,quia nomine rei aliene res omnes temporales,& earum vſus,& poſſeſſiones intelliguntur.

4 Definitio igitur illa,quæ traditur a S.Thom.2.2.quæſt. 66.art.in hunc modum,*Furtum eſt occulta,ſeu doloſa vſurpatio vel acceptio rei alienæ inuito domino*,& breuior,& verior eſt quam Theologi ſupradicti,& alij communiter admittunt.

Dicitur,*vſurpatio,ſeu acceptio*, loco generis, quæ latius patet quam furtum,vt conſtat,vnde qui aliquid accipit ab alio per rapinam,vere vſurpat,& accipit,& tamen proprie non dicitur fur,ſed raptor,differunt autem inter ſe furtũ, & rapina,vt infra dicemus Item rectius dicitur vſurpatio quam contrectatio:nam contrectatio potius tactum ſignificare videtur quam vſurpationem,

Dicitur,*occulta,ſeu doloſa*.ad differentiam rapinæ: & etiam quia illa,quæ eſt iocoſa, vel officioſa ad reddendum dominum cautiorem,non eſt furtum.Qua etiam particula ſufficienter declaratur fraus,quæ in furto inuenitur.

Dicitur,*Rei alienæ*,tũ quia vel propriæ,vel eius,quæ putatur propria,vel iure debebat eſſe propria furtum non eſt Tum quia nomine *Rei alienæ* intelligitur quæuis res exterior,quocunque titulo pertinens ad alterum, ſiue veri domini,ſiue vſus,&c Quæcunq. enim talium rerum ablatio per ſe loquendo inducit inæqualitatem rerum, contra iuſtitiam commutatiuã,vt patet.Nomine autẽ *Rei alienæ*,vt notat S.Th.2.2 q 66.ar.3.intelligi debet res ab altero poſſeſſa.Qui enim accipit id,quod eſt alterius. non quaſi poſſeſſio,ſed quaſi pars,ſicut ſi amputet membrum; uel quaſi perſona coniuncta,vt ſi auferat filiam,vel uxorem, non dicitur proprie fur,ut patet,quia ſi accipiat ipſis conſentientibus, ad libidinem, eſt luxuria; ſi ipſis reclamantibus, uel ſumit ad eas uendendas,aut tradendas alicui,& eſt captiuitas,uel ad libidinem, & eſt priuata quædam ſpecies luxuriæ,quæ dicitur raptus.

Dicitur,*inuito Domino*. quamuis enim Sotus,Couar. Salon & Arragon vbi ſupra particulam hanc ſuperfluam eſſe putent,quia eo ipſo quod eſt aliena,præſumitur Dominus inuitus. quandoquidem ignorantia cauſat inuoluntarium ex S.Tho.1.2.q 6.art.8.rectius tamen ab alijs additur,vt notat Petrus Nau.ſæpe vel conſanguinei,vel amici rem ſub ratihabitione accipimus quam tamen conſtat eſſe alienam;Item qui vt eam ab hoſte ſeruent, vtiliter gerẽdo rem proximi,rem alienam accipiunt,& tamen furtum non eſt.Recte ergo definitur, *furtum eſt uſurpatio doloſa rei alienæ inuito domino.*

5 Porro ex hac definitione furti colligitur,omnem *detentionem iniuſtam* etiam rei alienæ contra voluntatem ſcientis domini,furtum eſſe,vt optime S.Tho 2.2 q 66.ar.3.ad ſecundum annotauit.Nam æque fur eſt qui ad ſe rem furto delatam ſeruat,ac retinet,quam qui aſportauit;eademque iniuria fit domino ſiue res illo inuito accipiatur, ſiue eo ſciente contra voluntatem detineatur; atque adeo ad eius reſtitutionem tenetur,non ſecus ac ſi domino ignorante accepiſſet.

6 His ita de furti definitione præmiſſis, furti diuiſiones, & ſpecies explicandæ ſunt.Eſt autem fur omnis diurnus, aut nocturnus, q̃ diſtinctio ad hoc deſeruit,quod licet ex ſola hominis præſumptione aut priuata authoritate quis occidi non poſſit,ex iuris tamen præſumptione in quibuſdam caſibus licitum eſſe videtur.

Hinc in lege Moſaica,vt habetur Exod.22.& idem in cap ſi perfodiens.de homicid.permittitur furem nocturnum impune a quocunque priuato occidi poſſe non ob aliam cauſam,quam quod præſumitur inuaſor, & paratus ad occidendum eum, qui res ſuas defendere vellet, ne agnoſcatur aut in furto deprehendatur: ac proinde iure cõceditur facultas illum impune occidendi maxime ſi dominus rei ad ſuarum rerum defenſionem, alio remedio vti non poſſet.Quæ præſumptio,quia non iuſte habetur contra furem diurnum non ita iure perſonæ priuatæ illum occidere permittitur: quia alia habet remedia is,cui bona ſurripiuntur:poteſt enim furem cognoſcere, & ita contra eum agere in iudicio,poteſt etiam regulariter clamare, & vicinorum conuocatione furtum impedire;quę media nõ ita ſolent nocte occurrere.Vt optime Io.Med.C. de rebus reſtituendis q.4.& Alphonſ. a Caſt.lib.1. de poteſta. leg. pæn.c.6.tradunt.

7 *Rurſus* Furtum aliud manifeſtum eſt, aliud occultum: Manifeſtum eſt id,cum quo fur ipſe deprehenditur,antequam rem furtiuam in domum deportet:

Occultum verò eſt, cum quo fur non ita deprehenditur;Solent autem uariæ pœnæ contra furem manifeſtum, & occultum in iure inſtitui,& quidem criminaliter agendo,qui manifeſto furatus eſt ſuſpendebatur,l.capital.ff.de pœnis,non ita qui occulte furatus eſſet,quamuis modo neceſſitas pacis cõis,& frequens hominum malitia huiuſmodi rationabilem facit conſuetudinem, qua etiam latrones occulti ſuſpendũtur.Si uero agatur ciuiliter,tunc quidem ſi furtum ſit manifeſtum; pęna quadrupli: Sin autem occultum eſt,pœna dupli punitur, Inſtit de obl. quę ex delicto naſcuntur. §.pœna & § fina Et quamuis fur omnis teneatur ad reſtitutionem, ad pœnę tamen ſolutionem non

tene-

tenetur, antequam per iudicem condemnetur, ut tradunt Doct. cum glo. in cap. fraternitas. 12. q. 2. Io. Med. ubi ſup. & Syluest. uerb. furtum. q. 3. uerſ. quartum, & alij communiter.

8 Porro ex varietate obiectorum materialium, quæ & inuitis & inſcijs dominis auferunt, variæ ſpecies conſtituuntur: Si enim priuatum quid priuato adimitur, dicitur *furtum*: ſin autem quis bonum Reipublicæ furatur, dicitur *Peculatus*; de quo vide ca. Quid ergo. 23. q. 4. Si vero, quis ex grege diſperſo furatur ouem, aut pecus, dicitur *Abigeatus*. Quod ſi quis hominem liberum, aut ſeruum alienum in ſeruitem abducat, dicitur *Plagium*, ſeu *Plagiator*, de quo extat titulus ad leg. Flauiam. de Plagia. Si vero quis furatur rem ſacram de loco ſacro: aut rem ſacram, de non ſacro; aut rem non ſacram de ſacro, dicitur *ſacrilegium*. ex Alex. de Ales p. 3. q. 36 memb. 1. Io. Med. C. de reb. reſtituend. q. 4. Soto lib. 5. de iuſt. q. 3. art. 1. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. qu. 10. punct. 4. Catechiſmo Rom. & alijs.

9 *Quamuis* autem in hoc ſeptimo Decalogi mandato ſolius *furti* mentio facta ſit, ſub hoc tamen nomine, *Rapina*, etiam ſubintelligitur, late nimirum accepto furti vocabulo prout complectitur quamcunque acceptionem iniquam rei alienæ, ſiue per vim apertam, ſiue per occultum dolum: vnde ſanctus Aug. q. 71. in Exodum, ait, *Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ, non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed vtique a parte totum intelligi voluit, quicquid illicite rerum proximi aufertur*, & refertur. 14 q. 5. can. pœnale. Atque adeo Rapina definitur eſſe, *acceptio rei alienæ manifeſta, & violenta*. Ex qua definitione manifeſtum eſt, quod S. Tho. 2. 2. q. 66 art. 4. & alij communiter tradunt, *furtum, & rapinam* uitia, ſpecie diſtincta eſſe, ſub iniqua acceptione alieni, tanquam ſub ſuo genere contenta, ita ut furtum ſit acceptio occulta, id eſt, abſque domini conſenſu, nulla tamen adhibita uiolentia, Rapina uero non ſolum ſine conſenſu domini, uerum etiam adhibita uiolentia. Quæ duæ rationes iniuſtæ acceptionis, ſpecie adinuicem diſtinctæ ſunt, ut colligitur ex Ariſt. Ethic. lib. 5. c. 9. ubi namque diuerſa eſt ratio ſpecifica *inuoluntarij* ex parte eius, cui aliquid aufertur, ibi conſequenter diuerſa eſt *iniuſti* ratio ſpecifica, *iniuſtum* namque in eo conſiſtit, quod aliquid alteri inuoluntarie ſubtrahitur: ut enim docet Philoſophus 5. Ethic. c. 2. *Nemo patitur iniuſtum uolens*. in furto autem & rapina duplex inuoluntarium eſſe conſtat, aliud. ſ. per *ignorantiam*, ut in *furto*, quia occulte & inſcio domino aliquid tollitur, aliud uero per *uim & violentiam*, ut in *Rapina*, quia manifeſte uidente, uel ſciente domino, ſed reclamante tollitur, furtum igitur & rapina ſpecifice, & formaliter inter ſe diſtinguũtur. Quam ſane differentiam non ſolum Theologi, & Philoſophi morales, uerum etiam peritiſſimi Iuriſperiti conſtituunt, ut uidere eſt in leg. Sed nouo iure. C. de ſeruis fugitiuis, & Vlpianus in leg. fur. ff. de furtis.

10 *Ex* qua doctrina errare conſtat eos, qui furtum a rapina in eo diſtinguunt quod furtum occulte, id eſt, in tenebris, & nocte fiat, aut abſente domino: Rapina vero aperte, id eſt, ſub luce diei, & domino ſciente, vel vidente, quaſi fur nocturnus ſit proprie fur, diurnus vero raptor, & latro; Etenim contingere poteſt, vt furtum in die, & in domini præſentia fiat, rapina vero in nocte, & domino abſente. Si quis enim vi noctu domum aggrediatur, paratus dominum alligare, eumque in loco recludat, ne furta videat, vel clamet, aut illum armis, uel metu abire compellat, vel tacere, aut eo abſente per uim domum irrumpat, quocunque modo is vim inferat, rapinam exercet, etiamſi domino abſente aliquid accipiat; Sin autem in die, domino præſente, non tamen conſentiente, ſed præ modeſtia, aut alia de cauſa tacente, quis bona eius ſurripiat, nulla vi illata, nec paratus inferre, vere & proprie furtum committit. Propria ergo & ſpecifica differentia inter furtum, & rapinam ex eo ſolum deſumenda eſt, quod furtum latenter, & abſque vlla violentia inuito domino fit, rapina vero ſeu latrocinium violenter. Vnde rapiens non ſatisfacit confitendo ſolum ſe furatum eſſe rem proximi, uel iniuſte occupaſſe, ſed explicare debet circunſtantiam mutantem ſpeciem, nempe per uim ſuſtuliſſe.

Furtum, & Rapina an ſemper peccata ſint.
Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Furtum, ut ſic, ſemper eſt peccatum.*
Cur tamen filij Iſrael Aegyptios ſpoliantes, non peccarent.
2 *An poſſit Princeps, ſeu Iudex in hoc Deum imitari, ſ. ut poſſit priuatim alicui præcipere, aut concedere, vt bona alterius ſecreto accipiat, aut retineat.*
3 *An ſine peccato furti poſſit quis rem propriam iuſte detentam a depoſitario, vel iniuſte a fure, clam auferre.*
4 *Ex natura rei, & regulariter eſſe peccatum docent omnes.*
5 *Poteſt creditor loco debiti tantundem in valore de bonis debitoris clam abſque peccato, & ſine debito reſtituendi accipere, ſi adſint conditiones requiſitæ.*
6 *Conditiones requiſitæ quænam ſint, & quot, & nu. 7*
8 *Quare prædictis conditionibus concurrentibus licitum ſit cuique rem ſuam occulte accipere.*
Seruatis conditionibus poteſt quis non ſolum rem eandem occulte accipere ſed ſi non manet eadem, æquiualentem.
9 *An quæ de furto dicta ſunt procedant etiam de rapina, veritas declaratur, nu. 10. & 11*
12 *An excommunicatio generalis Epiſcopi lata contra eos, qui furtum commiſerunt, comprehendat etiam eos, qui ita occulte ſurripuerunt gratia recompenſationis.*
13 *Quæ certa, quæ incerta ſtatuenda ſunt.*
14 *In omnibus caſibus fur iniuſte, aut illicite recompenſans nõ tenetur reſtituere, ut recte Corduba.*
Sciens antequam denunciet in ijs caſibus, in quib. denunciare tenetur, prius detenterem admonere debet. ibid.
15 *Si fuit iniuſta acceptio alicuius tertij, erit iniuſta detentio, ac proinde excommunicatio lata eum comprehendit, niſi ſine mora reſtituat.*
16 *An qui rem uidente, & non contradicente Domino aufert, furtum committat, & reſtituere teneatur.*
17 *An liceat abſque peccato furti alienum auferre ad occurrendum propriæ, & præſenti neceſſitati.*
18 *Neceſſitas triplex, quid autem neceſſitas extrema.*
19 *Quod in iure ciuili dicitur, extreme indigentem alienum accipere non debere, quomodo intelligendum.*
20 *An extreme indigens poſſit iuri ſuo renunciare, & potius mortem pati, quam alienũ accipere.*
21 *Cur liceat in extrema neceſſitate furari, cum nõ liceat propter ullam neceſſitatem fornicari multiplex reſponſio, ſed ſingula improbantur.*
22 *Vera, & ſolida reſponſio cur fornicatio nullo caſu licita ſit, ſecus uero furtum. Medina, Syluestro, & aliorum.*
Accipere res temporales urgẽte neceſſitate furtum non eſt, nec naturali, nec diuina lege prohibitum. ibid.
23 *An neceſſitatem extremam pati cenſendi ſunt illi, qui quãuis hoc loco, & tempore neceſſaria non habeant, alio tamẽ in loco, aut tempore habituri ſunt aut etiam ſi, qui in periculo ſunt amittendi famam, & honorem.*
24 *An cũ pauper in extrema neceſſitate cõſtitutus ſit, cui multi ſubuenire poſſunt, licitum ſit alicui eorum accipere a ſingulis ſuas partes, ut ſic indigenti ſubueniat.*
25 *An licet rapina proprie dicta ſit peccatum, aliquo tamen caſu excuſari poſſit a peccato.*
26 *An liceat chriſtianis bona Infidelium ſine peccato per vim auferre.*
27 *Quoſnam infideles poteſt Princeps non ſolum bonis, ſed uita priuare.*
28 *Quoſnam infideles, nec perſona priuata, nec poteſtas publica captiuare, aut bonis priuare poteſt.*
29 *An liceat chriſtianis fideles captiuos & bona quæ iniuſte detinent per vim auferre?*
30 *Si infideles res ablatas fidelium publice vendiderit, poterit fidelis eaſdem emere, teneanturque domini priores, vel pretium datum ſoluere, uel qui pretio redemit, ius & dominium ſuum cedere, quam pro libito uendere, aut donare, aut retinere poſſit.*

Vnum

Digitized by Google

VNum in hac re tam certum, & manifeſtum eſt, vt de eo nulla ſit inter authores controuerſia: Nimirum, Furtum. vt ſic ſemper eſſe peccatum. Sic S. Tho. 2. 2. q. 66. artic. 5. Caiet. Salon, Bannes. & Petr. de Arragon. ibid. Gabriel 4 diſt. 15 q. 3. art. 1. Notab. 5. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 3. artic. 3. Sebaſt. Medices in Summa de peccatis, tit. 6. q. 125. Grego. de Valentia. tom. 3. diſput. 5. q. 10. punct. 5. & alij. Ratio eſt, quia prohibitum eſt præcepto illo Diuino, & naturali Decalogi, Exod 20. *Non furtum facies*. Et quia in eo duæ rationes peccati inueniuntur: Primo quidem propter contrarietatem ad iuſtitiam, quæ reddit vnicuique quod ſuum eſt, atque adeo cum furtum proprie dictum ſit contra iuſtitiam, quia aufertur alienum, & dominus rei priuatur re ſua ſine cauſa iuſta, vtique peccatum erit.

Secundo, Quia omnis dolus, ſeu fraus, & iniuria in proximum, peccatum eſt; In furto autem præterquam quod accipitur alienum, committitur etiam fraus, cum occulte, & per inſidias rem alienam fur accipiat. Ergo ſemper furtum, vt ſic, peccatum eſt.

Neque huic obſtat, quod filij Iſrael Aegyptios ſpoliantes, furtum commiſerint, & tamen non peccauerunt, cum id præcipiente Deo fecerint. Exod. 12. Deus autem nemini mandat impie agere, Eccleſiaſtici 15. Ac proinde furtum non ſemper peccatum eſt.

Reſpondeo. Namque filios Iſrael in hac re peccatum furti non commiſiſſe, tum quia id fecerant ex facultate Dei, qui eſt abſolutus dominus rerum omnium, atque adeo melius, & perfectius dominium habet ſuper res omnes, quam quilibet homo particularis ſuper rem ſuam, quam poſſidet. Vnde filij Iſrael vaſa aurea, & argentea Aegyptiorum ex Dei voluntate, & mandato tanquam veri domini illorum bonorum accipientes, furtum non commiſerunt, quandoquidem, vt diximus, furtum eſt acceptio rei alienæ inuito domino. ex S. Tho. 1. 2. q 94. artic. 5. ad 2. & q. 100. artic. 8. ad 3. & 2. 2. quæſt. 66. art. 5 ad 1.

Secundo etiam reſpondeo: Ex alia cauſa excuſari Iſraelitas a peccato furti, quia legitima ſententia, & authoritate Dei, tanquam iudicis ea acceperunt, debita namque eis hæc erant pro laboribus, quos Aegyptijs in luto, & latere impenderunt, a quibus cum nondum mercedem accepe- rint, iuſta Dei ſententia bonis ſuis Aegyptios ſpoliauerunt. Vt docent Clemens Alexand. lib. 1. ſtrom. Epiph. in Ancoratu. S. Thom. 2. 2. queſt. 66. art. 5. ad 1. Salon, Petr. de Arrago. & Grego. de Val. vbi ſupr. Gab. 4. diſt. 15. q. 3. artic. 2. Notab. 1. Sot lib. 2. de iuſt. quæſt. 3 art 8. & lib. 5. quæſt. 3. articul. 3. ad 2. Melchior Canus libr. 2. de locis Theolog. cap. 4.

2 PRIMVM DVBIVM eſſe poteſt, an poſſit Princeps, ſeu Iudex Deum in hac re imitari, ita. ſ. vt poſſit alicui priuatim præcipere. aut concedere, puta fiſco, aut creditori, vt bona alterius ſecreto accipiat & retineat?

Reſpondeo cum Soto lib. 5. de iuſt. q. 3. artic. 3. ad 2. Michael Salon 2. 2. quæſtio. 66. artic. 5. & Petro de Arragon ibidem.

Primo, quando poteſt Princeps, aut iudex publice per ſuam ſententiam compellere debitorem ad reddendum bona ſua fiſco, vel creditori debita, non poteſt præcipere, aut concedere, vt ſecreto fiat. Tenentur enim Principes, & iudices ſemper ordine iudiciario procedere, quoties id commode fieri poſſit, cum non ſint ſicut Deus, qui errare non poteſt.

Secundo, ſi conſtaret certo Principi, aut iudici de culpa, vel debito creditoris, non tamen compellere poſſet illum ad ſoluendum citra ſcandalum, & damnum publicum, ſimulque intelligat fiſcum, & creditorem facultatem illam fideliter executuros, ita vt nil vltra iuſtum debitum ſint accepturi, tunc quidem ſeruatis his conditionibus concedere poteſt, vt ſecreto bona illius a fiſco, vel creditore accipiantur. Idemque dicendum eſt in aliquo caſu particulari, qui patentiſſimam haberet iuſtitiam, nec punitio moras, aut ſtrepitum publicum, ſine magno Reipublicæ detrimento, pateretur, tunc enim non ſolum præcipere poteſt bona alicuius ſecreto auferri, ſed etiam hominem occidi, & ſtrangulari, vt experientia prudentiſſimorum Principum, & iudicum confirmat.

3 SECVNDVM DVBIVM eſt, an ſine peccato furti poſſit quis rem propriam detentam iuſte a depoſitario, vel iniuſte a fure clam & ſecreto auferre? Ratio difficultatis ex vna parte eſt, quia in l. ſi res. & l ſi is qui rem. ff. de furtis habetur, in re propria accipienda non committi peccatum, aut furtum. Ex alia vero parte S. Tho. 2. 2. q 66. art. 5. ad 3. docet, accipientem furtim rem apud alium depoſitam, grauare depoſitarium, & peccare, tenerique ad releuandum grauamen depoſitarij, Accipientem autem rem ſuam furtim apud alium iniuſte detentam, puta apud furem, peccare contra iuſtitiam communem, dum vſurpat ſibi rei ſuæ iudicium, iuris ordine prætermiſſo, tenerique ſatisfacere Deo, & dare operam, vt ſcandalum proximorum, ſi exinde exortum fuerit, ſedetur. Ac proinde mortaliter peccare cenſetur.

Quam quæſtionem tractant Altiſiod in Sum. tract. de reſtit. q. 6 Alex. de Ales par. 4. q. 24. memb. 5. art. 3. Gl. in c. ius gentium. in verb Sedium. diſtinct. 1. Richar. in 4. diſt. 15. q 7. art. 1. ad 2. Palud. in 4. diſt. 14 quæſt. 2. art. 2. concl. 5 & diſt 35. q. 1. artic 4. concluſ. 3. Gabr. in 4. diſt. 15. q. 3. dub. 3. art. 3. & quæſt. 4. art. 2. concluſ. 2. S. Ant par 2. tit. 1. c. 15. §. 1. Ang. verb. verbum §. 6. Syluest. verb. bellum. 1. quæſt. 9 & verb. bellum. 2 q. 8. & verb. furtum. quæſ. 12. & 13. Adrian. Quodlib. 6. artic. 1. litera I, verſ. quarto infero. Alphonſ. a Caſt. lib. 2 de poteſtate legis pœn. cap. 10 in argum. 4. Caiet 2. 2. q. 66. art. 3. & 5. & in verb. furtum. verſic. tertium Sotus lib. 5. de iuſt quæſt. 3. art. 1. in fin. & art 3. ad 2. lo. Med. C. de reb. reſtituendis, quæſtio. 3. cauſa. 12. q. 11. Nauar in Man. c. 17. num. 12. verſic. vigeſimoſecundo, & in c. inter verba. 11. q 3. concluſ 6. Corol. 66. num. 792. verſ. tertio. Couar. lib. 1. Variar. reſol capit num. 14. & 15. Sebaſt. Medices in ſum. tit. 6. quæſt. 129. Michael Salon. 2. 2. quæſt. 66. artic. 5. controuer. 1. Pet. de Arrag. & Dominic. ibid. art. 5. in fin. Petr. Nauar. libr. 3. de reſtitut. cap. 1. par. 4. dub. 8. num. 384. Greg. de Val. tomo. 3. diſp 5. quæſtio. 10. punct. 5. Ludou. Lopez par. 2. inſtruct conſcien cap. 8. Ioſeph Angles q. quid ſit libera reſtit. artic. 2. diffic. 37. dub. 12. Tolet. lib 5 ſum. c. 15. Ludo. Carbo. tracta. de reſtitu. q. 85. dub. 2. & Anto. de Corduba in ſum. q. 121. ante fin. & lib. 1. quæſtionum. q. 35. & alij. Ex quibus quid in hac re, & aliis etiam in caſibus, iudicandum ſit, breuiter exponam.

4 *Primo* igitur omnes communiter docent ex rei natura & regulariter eſſe peccatum, occulte & doloroſe rem ſuã propriam recuperare, & auferre ab alio, quando alia honeſtiori via res haberi poterat. Ratio eſt, quia licet non faciat iniuſtitiam ex parte *rei acceptæ*, ſemper tamen quantum eſt ex rei natura eſt illicitum ex parte *modi*, hoc eſt, ratione *modi* accipiendi; quia. ſ. facit iniuriam miniſtris iuſtitiæ vſurpando eorum officium, cum certum ſit neminem poſſe regulariter ſine peccato, authoritate priuata ſibi ipſi ius dicere, & rem ſuam recuperare.

Deinde, quia certum eſt iuſtum poſſeſſorem rei verbi gratia depoſitarium, rationabiliter læſum, & inuitum eſſe, cum eo non præmonito res auferatur: quandoquidem vt ait Sanct. Thom. 2. 2. quæſtio. 66. articul. 5. ad 3. grauat depoſitarium, eo quod exponitur periculo bis eam ſoluendi, atque adeo quamuis ſic accipiens rem ſuam non teneatur aliquid reſtituere depoſitario, ſed ſatis eſſe, ſi ſignificet illi ſe rem ſuam accepiſſe, ita vt alter, id eſt, depoſitarius liber ſit a uinculo reſtitutionis: peccat tamen propter modum accipiendi rem ſuam. quia ut plurimum datur occaſio depoſitario multa falſa, & temeraria iudicia admittendi, & ſuſpicandi de iis, qui non acceperunt, & plerunque domeſticis inde ſcandalum naſcitur, ut conſtat: Id quod non ſolum procedit de depoſitario, qui rem tantum detinet ex ſola uoluntate domini ob utilitatem eiuſdem domini, ſed etiam a fortiori de eo, cui *aliquid commode* ex tali depoſitione contingit: immo in hoc caſu fit ei alia quædam particularis iniuria, & non ſolum ratione uinculi reſtituendi, ut recte Gregorius de Valentia annotauit. Vbi autem rem ſuam

Digitized by Google

ſiue a depoſitario ſiue etiam a fure occulte acciperet, cum animo *tacendi*, & non *manifeſtandi* poſtea illis, vere furtum committeret: quia vt S. Tho. 2.2. q. 66. art. 3. ad 3. res illa depoſita, quamuis ſit ſimpliciter deponentis eſt tamen eius apud quem deponitur, quantum ad cuſtodiã, & quod a fure ſublatum eſt. quamuis non ſit furis ſimpliciter, eſt tamen eius quantum ad detentionem, & obligationem reſtitutionis, atque adeo verus rei dominus accipiendo rem ſuam cum intentione tacendi. non accipit rem propriam, vt propriam, ſed abſolute. & cum intentione damnificandi alterum & ita eſt furtum. In neutro tamen caſu, hoc eſt, ſiue acciperet occulte rem propriam apud alium exiſtentem, ſine intentione damnificandi proximum, aut cum intentione tacendi & damnificandi proximum, non tenebitur, ad reſtitutionem, ſed ſolum ad inſinuandum ei, apud quem exiſtebat, quod liber ſit a vinculo reſtitutionis illius rei. Quod autem ad reſtitutionem non teneatur, conſtat, res illa quam aufert vere erat ſibi debita, nemo autem reſtituere tenetur, quod alias ſibi reſtitui debet, & colligitur ex S. Th. 2.2. q. 66. articul. 5. ad 3. Alexan. de Ales vbi ſup. & Gabriele in dicta quæſtione tertia, dubio 3. & alijs ſupra citatis.

Denique eſſe peccatum ſic occulte rem ſuam recuperare præterquam conſtat ex dictis, ex eo patet, quia ſimpliciter loquendo repugnat rectę rationi. Dixi, *regulariter*. quia concurrentibus quibuſdam conditionibus nullum omnino peccatum erit rem propriam ab alio auferre, vt ex his, quæ ſubiungemus, manifeſtum erit.

Secundo, Quotieſcunque adſunt conditiones requiſitæ, poteſt quis verbi gratia creditor loco debiti tantundem in valore de bonis debitoris clam abſque peccato, & abſque debito reſtituendi accipere, ſiue id quod capit, ſit res vſu conſumptibilis, ſiue non.

Dixi *ſiue res ſit vſu conſumptibilis, ſiue non*, Quia licet Pan in cap. Bona fides, de depoſito id verum eſſe dicat ſolum in rebus vſu conſumptibilibus, quales ſunt illæ. quæ in pondere, numero, & menſura conſiſtunt, & admittũt functionem, vt pecunia, vinum, oleum &c. Vt verbi gratia ſi per vnam viam tu debes mihi centum aureos, ego etiam aliunde tibi totidem debeo, licite poſſum, quod debeo loco alterius debiti retinere, aut ſi tu furatus es a me centum aureos, poſſum ſeruatis conditionibus ſtatim dicendis, tantum vini, aut olei clam auferre: Secus autem ſi ſunt res diuerſæ rationis, aut non conſumptibiles vſu, vt verbi gratia, quia ego tibi equum debeo, tu vero mihi pecuniam, aut quia tu mihi equum furatus es, non liceat mihi pecuniam, aut oleum auferre quia (inquit) forte alterius intereſt equum habere potius, quam pecuniam: aut oleum &c.

Alij tamen omnes id abſolute tam de rebus vſu conſumptibilibus, quam de non conſumptibilibus vſu, licitum eſſe docent, ſeruatis quibuſdam conditionibus, vt in materia de reſtitutione dicemus: nunc ſolum ſuppoſita rei veritate ex communi Doctorum conſenſu. explicabimus quænam illæ conditiones ſint, quibus abſque peccato licitum ſit rem propriam occulte, & clam accipere.

6 *Prima eſt*, quam ponit Corduba in ſumma. quæſtio. 3. poſt Mart. Nauar. in Manuali, capitulo. 17. numer. 113. vt debitum ſit ex iuſtitia, & non ex ſola charitate, aut gratitudine; Si enim eſt debitum tantum morale, antidorale, ſeu gratitudinis, non licebit occulte accipere.

Et quamuis Petr. Nauar. vbi ſupra, num. 393. aliquantulum obmurmurat contra hanc conditionem, exiſtimans licitum eſſe accipere ſiue debitum ſit ex lege & præcepto iuſtitiæ; ſiue *charitatis*, puta, ſi quis grauem pateretur neceſſitatem ab eo, qui nollet dare eleemoſinam, etiamſi ex charitate tantum modo teneatur, poteſt occulte accipere, ſiue *religionis*, puta, ſi vouit aliquid dare, & non vult dare, occulte etiam accipere poſſe putat: verior tamen eſt Cordubæ opinio non licere occulte accipere, niſi quando debitum eſt ex iuſtitia. Ratio eſt, quia ſola lex iuſtitiæ ad reſtitutionem obligat.

Si igitur alter ex charitate, vel religione tantum tenetur cum reſtituere non teneatur, non poteſt ab eo occulte accipere, & ſi accipiat ex tali tantum debito, tenebitur ad rei acceptæ reſtitutionem, peccatque tam ex modo acceptionis, quam ratione rei acceptæ. Hinc infertur

Primo, Quod ſi mutuum alicui ſemel, aut ſæpius dediſti, non tamen licitum mihi erit ab eo occulte mutuo pecuniam accipere. Quamuis enim ille ex honeſtate, & ex debito charitatis teneatur mihi mutuo dare, quia tamen non ad id aliqua lege iuſtitiæ tenetur, non licebit tantundem ab eo occulte accipere, & mutuare.

Secundo, Qui beneficium, aut præbendam in alterum renunciauit, ſpe adductus. quod ille referet gratiam (idẽque dicendum eſt de eo, qui hæreditatem relinquit ſub ea ſpe, vt filio ſuo illegitimo ſubueniat &c) non poteſt ipſe, aut filius a donatario, legatario, hærede, vel beneficiario quicquam accipere, etiamſi ingratus ſit, cum ad id iudex iuſtitia & in conſcientia non teneatur.

Tertio, qui amico, vel conſanguineo pauperi alimenta dedit. aut alia ob amicitiam, cognationem, aut paupertatem. non poteſt ab illo ſi ad pinguiorem fortunam venerit, aliquid occulte in compenſationem accipere, etiamſi gratiam rependere nolit. Ex quo enim gratis dedit, nullo intercedente pacto, aut obligatione ex parte accipientis beneficium. ſolum tenetur ex honeſtate, non ex conſcientia, ſeu iuſtitia, ac proinde non licebit aliquid occulte in recompenſam accipere.

Quarto, famuli, & ſeruitores qui ſponte dominis inſeruiunt, cum ſpe acquirendi mercedem, aut beneficium, ſine vllo tamen pacto aut intentione obligandi dominos, quamuis nihil accipiant, loco tamen mercedis aliquid a dominis clam ſurripere non poſſunt vt Alex. de Ales p. 4. q. 24. membr. 5. art. 3. Dominicus Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 3. art. 1. ad 1. Mart. Nauar in Summa cap. 17. numer. 114. 10. Medina. C. de rebus reſtituendis. quæſt. 11. & Corduba in Summa quæſtio. 111. tradunt; Vnde noſtro iudicio falluntur multi vſurpantes ex bonis ſuorum dominorum pro obſequiorum ſuorum ſatiſfactione, quibus licet aliqua compenſatio remuneratoriæ debeatur ex debito gratitudinis, quia tamen ex iuſtitia legali nihil eis eſt debitum, non licet aliquid occulte accipere.

Dixi, *Si ſponte dominis inſeruiunt*, Si enim ſalarium aliquod illis debitum eſſet ob pactum expreſſum, aut tacitum, vel conſuetudinem patriæ, aut talis generis ſeruitiorum, &c. Illudque licitum ſit, & reliquæ conditiones neceſſariæ adſint, ſine dubio poſſunt ſe recompenſare: Cum hi peioris conditionis eſſe non debeant, quam ceteri creditores; immo tantum illis magis licitum eſſe debebit, quanto magis ſine ſcandalo ſe compenſare poſſunt, cum bona dominorum ſæpe tractent. Et quidem ſi iuſtum ſalarium. & pretium ſeruitij eorum taxatum ſit, puta ex eo, quod expreſſe, vel tacite, vel ex conſuetudine iam eſt pretium currens, vel conuentum, tunc certum eſt, quantum accipere poſſint in iuſtam, & æqualem compenſationem. Quamuis ſicut in alijs mercibus ex eo quod ſit magna copia, vel rogans quis vendens pretium vileſcit, iuſteque efficitur minus; ita cum quis non indigens aliquo famulo ad illius inſtantiam, & preces recipit, minus eſſe debet, quod illi debetur, & ita conuentio iuſte minoris fieri poteſt. quam ſit ſalarium aliorum conſeruorum, qui iam præexiſtebant in domo neceſſarij.

Si vero ſalarium nec expreſſa conuentione, nec ex conſuetudine eſt aſſignatum, prudentis arbitrio relinquitur, quodnam ſit ſalarium iuſtum, inſpecto genere ſeruitij, vel totius anni, vel certorum dierum, vel in rebus leuibus, aut contra grauibus & oneroſis. inſpecta etiam qualitate perſonæ ſeruientis, & alijs huiuſmodi circunſtantijs ut proinde iuſta compenſatio ſecundum iſtas circunſtantias ſolum facienda erit.

Sunt enim quidam, qui ex more non alio ſalario recepto, quam bonæ educationis, & honeſti veſtitus ſeruire ſolent.

Alij vero ita ſeruiunt, vt tamen eis dominus certas horas diei ad ſtudium concedat, & his minus debetur, immo

Digitized by Google

mo iſtis ſolus victus dari ſolet, non veſtitus, nec ſalarium, niſi fortaſſe pro calceis, & huiuſmodi. Alij ſunt, qui vel ad ſcribendum, vel quid ſimile præſtandum conducuntur, quibus omnibus inſpectis, relinquitur arbitrio boni viri, quid illis debeatur, & conſequenter an, & quando iuſte aliquid a dominis ſuis in recompenſationem accipere poſſint. De qua re legendi ſunt Martinus Nauarr. in Manuali. capit. 17. nume. 108. & num. 109. Anton. de Corduba in Manuali. capit. 17. num. 108. & num. 109. Ant. de Corduba in ſumma. quæſt. 211. in princip. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 3. art. 3. ad 1. Pet. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1. p. 4. dub. 8. num. 409. & ſeq. Dixi. &c.

Quinto infert Corduba, quem etiam ſequitur Petrus Nauar. vbi ſupra nu. 366. peccare eos, immo ad reſtitutionem teneri, qui aliquid accipiunt occulte ratione pœnæ, quia pœna non eſt debita ante condemnationem, atque adeo ante ſententiam condemnatoriam aliquid accipiẽs peccat, & ad reſtitutionem tenetur, idemque docent Nauar. in Manuali, c. 17. nu. 114.

7 *Secunda conditio eſt*, vt hoc debitum ſit liquidum, & certum: ſi enim res ſit dubia & ambigua, non licebit aliquid occulte accipere, cum in dubijs melior ſit conditio poſſidentis. Vnde dici ſolet, quod liquidi ad non liquidum nõ eſt compenſatio.

Vnde quod ait Gabr. in quarto diſt. 15. q. 4. art. 2. concluſ. 2. quod liquidi ad non liquidum locum habet compenſatio in foro pœnitentiæ, ſane intelligendum eſt, vt verum ſit: Eſt enim verum quoad reſtitutionem, ſi poſt ablationem ceſſat dubium, vt v. g. Dubius eſt Petrus, an illi Ioannes decem debeat, & manente hoc dubio, aufert occulte decem Ioanni, peccat quidem auferendo, ſi tamen poſtea ceſſat dubium, certoque intelligat decem illi debita fuiſſe, non tenetur in foro conſcientiæ illa reſtituere: Dixi *in foro conſcientiæ*, quia in foro exteriori cogetur reſtituere, ſi liquida non fuit compenſatio, ſi propria authoritate accepit, & hoc in pœnam peccati, atq; adeo lata ſententia tenebitur reſtituere, quamuis certo ſciat illa decem ſibi debita fuiſſe, nam perdit illa per modum pœnæ, quæ tunc ſolenda eſt, cũ condemnatur; ſibique imputet, quod ad ſolutionem condemnatur, cum rem ſua propria authoritate auferre voluerit.

Id quod procedit etiamſi ceſſet dubium, certoque intelligat ſibi debita fuiſſe: nam ſi non ſolum dubius erat quando ea accepit, ſed etiam dubius adhuc maneat, vltra peccatum in ablatione commiſſum; tenetur etiam in foro conſcientiæ ea Ioanni reſtituere, quia in dubio non erat illi licitum Ioannem certa poſſeſſione rei ſuæ priuare.

Tertia conditio eſt, vt non plus accipiat, quam ſibi debetur ex iuſtitia: nam furtum eſſet reſpectu exceſſus, cum obligatione reſtituendi, eo quod reſpectu exceſſus, rẽ alienam inuito Domino vſurpat.

Quarta conditio eſt, quod non poſſit iuris debitum illud recuperare, aut etiam extra iudicium ſine notabili iactura ſua, puta, quia ille non vult ſoluere ratione potentię: aut iudex non vult eum cogere ex iniquitate ad ſoluendum debitum, aut quia iuſte timet rem ſuam petere in iudicio, propter ſcandalum, damnum, aut inimicitias, aut propter tantas expenſas, quas faceret in re ſua recuperanda, aut propter defectum teſtium, & probationum, & huiuſmodi, quæ conditio quarta potiſſima eſt inter alias, ob quas licitum eſt occulte rem ſuam auferre.

Quinta conditio eſt, quod ſit illi veriſimile, quod ad debitum recuperandum nihil ſibi proderit id petere a debitore. Quam conditionem ponunt Ioan. Medina. vbi ſup. q. 11. Ioſeph Angel. in florib. 4 ſentent. par. 2. q. quis a reſtitutione ſit liber. art. 2. difficult. 17. dub. 13. & Lud. Lopez p. 2. inſtruct. conſc. c. 8. quicquid Eman. Sà in Aphor. ſuis, in verb. furtum, falſo putet non eſſe mortale clam ab eo accipere, qui daret, ſi peteretur.

Sexta conditio eſt, vt caueat ſic ſibi recompenſans, ne inde aliquid ſcandali, aut damni alteri, quod debeat ſaltem ex charitate euitari, ſequatur: & a fortiori cauere debet, ne intercedat periculum mortis corporalis, vel alterius læſionis magnæ; cum iudices talia ſimilitudinaria furta, ſi probenrit, punire ſoleant.

Septima conditio eſt, vt admoneat debitorem, vel eius hæredes, iam debitum eſſe ſolutum, ne debitum iterum ſibi, aut ſuis hæredibus ſoluant, vel aliud damnum incurrant.

His igitur conditionibus concurrentib. licitum eſt cuique rem ſuam occulte accipere. Et ratio eſt manifeſta, quia in tali caſu nulli irrogat iniuriam, immo rẽ ad æqualitatem deducit, cum alia via commode non poſſit, nec ſperat ad æqualitatem venire. Debitori enim non facit iniuriam, cum ab eo ſolum recipiat rem ſuam: & quam illi ex iuſtitia reddere debet, vnde cum alter vtatur ſolum iure ſuo, non poteſt poſſeſſor, ſeu debitor eſſe rationabiliter læſus, aut inuitus, quod minus creditor rem ſuam recuperet. Sed neque iuſtitiæ publicæ iniuriam facit, quia cũ non teneatur rem ſuam amittere, nec eam poſſit commode per iudicem, & viam iuſtitiæ publicæ recuperare, licite in defectum iuſtitiæ poterit ſibi ipſi creditor ius dicere, & ſatisfacere. Si tamen hæc omnia non concurrant, peccabit quidem creditor in hoc caſu, ſibi in cauſa propria ius faciens: ſi tamen certum erat ſibi tantundem deberi, ad reſtitutionem accepti non tenebitur; ſemel namque peccato in accipiendo admiſſo, cum ſuum iam habeat, & iniuſtitiam nullam committat retinendo, ſequitur nihil eſſe reſtituendum. Quamuis enim illicita fuerit ſubtractio ex defectu alicuius conditionis, iniuſta tamen non eſt: & ita acicpiendus eſt S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 5. ad 3. vniuerſaliter docens accipientem rem ſuam in compenſationem non teneri ad reſtitutionem. Eodemque modo quamuis ex modo accipiendi ſequeretur ſcãdalum ſui, aut alterius, cui res forte erat commendata, niſi tamen aliunde damnum aliquod temporale cuſtodi immineat, ex ſolo ſcandalo ſibi, vel alteri dato ad reſtitutionem aliquam non tenebitur. Scandali enim peccatum eſt directe contra charitatem, reſtitutio autem ex ſola læſione iuſtitiæ conſurgit.

Ex quibus ſequitur, quod ſi adſint conditiones prædictæ, quando res mea eſt apud alium, poſſum illam eandẽ occulte accipere, quando vero non manet illa eadem, poſſum æquiualentem accipere, nec per hanc licentiam ſequitur aliquod incommodum, aut perturbatio Reipublicæ, ſeruatis namque illis conditionibus, omnibus incommodis occurritur.

Hinc etiam infert Petrus Nauarr. vbi ſupr. nume 401. idem dicendum eſſe ſi contractu emptionis, & venditionis ſe recompenſet pluris vendendo, & huiuſmodi.

}. Id quod confirmat authoritate Alex. Papæ Tertij, in c. 1. de vſur. vbi poſtquam grauiter condemnauit clericum qui deteſtandis vſurarum lucris inſiſtit, ſubdit, *Niſi forte eccleſia beneficium fuerit, quod redimendum hoc modo de manu laici videatur*. Aperte oſtendens ſic ſe occulte compenſantem, vexationem ſuam debitumque ſuum redimere. Sicut igitur vim vi repellere licet, ita certe dolum, & occultam vim dolo excludere (qui vere non eſt dolus, ſed cautum, prudenſque factum) licebit. Et ita conſtat, quam recte his ſeruatis conditionibus dictum ſit in l. ſi res, & in l. ſi is, qui rem. ff de furtis non committi furtum accipiendo rem propriam occulte.

Simulque explicata manet mens S. Thom. 2. 2. q. 66 ar 5. ad 3. Qui enim ſeruatis conditionibus prædictis rem ſuam aufert, non vſurpat ſibi iudicium, nec Rempub aut iuris ordinem perturbat, nec alicui alteri iniuriam facit, vt conſtat.

9 TERTIVM DVBIVM eſt, An quæ de furto dicta ſũt, procedant etiam de Rapina? Non eſt autem ſermo, an rapina peccatum ſit, cum certum ſit rapinam ex genere ſuo peccatum eſſe, cum nõ ſolum iniuſtitiam dicat, ſed etiam violentiam importet, ſed ſolum inquiritur, An liceat rem propriam auferre ab eo, qui eam retinet, etiam per vim, & violẽtiam, in caſibus, quibus licet occulte auferre? Hoc eſt, quando non reſtat alia via illam recipiendi, ſiue priuatim petendo, ſiue via iuridica exigẽdo, ſiue occulte ſe compenſando?

In hac re Sot. lib. 5. de iuſtit. quæſtio. 3. artic. 3. ad 1. ex-

preſſe docet, non licere per violentiam rem propriam recuperare, quin potius ſi ſecreto eripere nequeat vel adire debet ſuperiorem. aut ſi nullum aliud remedium ſuperſit, iacturam rei ſuæ ferre debet, & non perturbare Rempubl.

Addit tamen idem author; quod ſi Reſpublica eſſet tam barbara, aut tanta tyrannide oppreſſa, vt nemo poſſet ius ſuum obtinere, poſſet tunc quis citra armorum ſumptionem etiam cum violentia aliqua in ſuum ſe ius reſtituere; & in hanc Soti ſententiam inclinant Petr. de Arragon 2. 2. quæſt 66. artic. 5. in fin. Dominicus Bannes, & Michel Salon ibidem controuerſ. 2. Ceterum omiſſis iſtorum ſententijs; hæc mihi probabiliter in hac re dicenda videntur.

10 *Primum eſt*; Quotieſcumque quis rem ſuam recuperando per violentiam Rempub. perturbaret, puta, quia latro, aut detentor eſt vir potens &c. in tali caſu, nec licebit vim inferre, cum res primo ſurripiuntur, nec poſtea quando ablatæ detinentur iniuſte. Ratio eſt, quia præferenda eſt pax, & tranquillitas Reipub. bono cuiuſcumque priuatæ perſonæ, atque adeo in hoc caſu Dominus rei non habet ius, vt res ſuas amet cum tam magno incommodo boni communis, vt recte Greg. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 10. punct. 5. annotauit.

Secundum eſt, Qui per apertam vim; & iniuriam rem meam inuadit, eamque auferre conatur, poſſum ego incontinenter rem meam, aut æquipollentem rei, etiam per vim, & violentiam illi auferre abſque peccato, aut vinculo reſtitutionis, vt verbi gratia.

Aufert aliquis equum Titio, poteſt Titius ſi aliter equum ſuum recuperare non poſſit, alteri vim inferre, equumque ſuum recuperare, aut rem æquiualentem equi illius ab inuaſore ſine peccato, aut vinculo reſtitutionis auferre: Sic Alex. de Ales part. 4. ſummæ. quæſt 24. memb. 5. articul. 4. §. 1. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtitut. capit. 1. par. 4. dub. vltim. num. 413. & Gregor. de Valent. vbi ſupra. Ratio eſt, quia in hoc caſu ſpoliator viem meam auferendo aggreſſor fuit, & conſequenter ex mea parte defenſio ſolum eſt, atque adeo ſi aliter rem meam recuperare nequeam, poſſum impreſſionem in eum facere vſque ad necem, non modo antequam auferat, ſed etiam poſt incontinenter, ſi nolit relinquere fugientemque transfigere, ſi res ablata alicuius momenti fuerit.

11 *Tertium eſt*, Qui per violentiam, aut per occultam iniuriam, & iniquitatem occupauit rem meam vt ſi furto, aut rapina rem meam occupauit aut depoſitum, aut commodatum negat, tunc Alexan. ait; licitum eſſe etiam tempore interpolato auferre rem ſuam ſine obligatione reſtitutionis ſiue furtim, ſiue violentia recuperet; peccaret tamen ſi ne furto. ſiue rapina rem ſuam recuperet; ſin vero furto, aut rapina recuperet non rem ſuam, ſed rei æquiualentiam, non ſolum peccat, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur; quia inquit, hæc res nunquam fuit ſua: Greg. autem de Valentia exiſtimat licitum eſſe res ſuas recuperare adhibita tali vi quæ ſolum ſuten. perturbaret citra mortem vel vulnerationem, quandocumque poſtea latro vult illam iniuſte detinere.

Mihi tamen verior videtur opinio Petri Nauarri, Non licere in quouis Reipublicæ ſtatu illata vies ablatas recuperare velle; quia id eſſet bellum vindicatiuum inferre; aut proximum pro iniuria punire, quod priuato ciui nullo iure licitum eſt. Nemini enim licet ſibi ius armata manu dicere vt conſtat ſatiſque colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 66. artic. 8.

Cum enim inuaſor ſeu raptor bonorum meorum iam mihi vim non inferat, & quodammodo iniqua occupatio in rem iudicatam tranſierit, velle per vim & violētiam bona mihi ablata recuperare, vindicta ac punitio cenſenda potius eſt, quam defenſio, iniuriaque propulſatio: id quod aperte ſenſit Cai. 2. 2. q. 66. art. 8. ad finem; putans etiam ab infideli res iniuſte poſſeſſas auferri nō poſſe per vim priuata authoritate, cum iniqua rei occupatio in rem iudicatam tranſierit, & malefactores punire, & bella vindicatiua iniuriarum receptarum exercere non ad priuatas perſonas, ſed ad poteſtatem publicam ſpectat.

12 QVARTVM DVBIVM eſt, An excommunicatio generalis Epiſcopi lata contra eos, qui furtum commiſerunt, comprehendat eos, qui ita occulte ſurripuerunt gratia recompenſationis? Item an ſi quis obtineat excommunicationē contra omnes, qui aliquid ex domo eius acceperunt, incurrat eam, qui modo prædicto rem occulte abſtulit? Item ſi Epiſcopus excommunicationem ferat contra ſcientes, & non reuelantes res ſubtractas, an eam incurrāt ſcientes, & non reuelantes, ex eo, quod ſciant ablatas fuiſſe gratia recompenſationis?

De hac re legendi ſunt Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt 3. art. 3. dub. 3. in fine. Ang. verb. furtum. q. 41. Sylueſt. verb. eod. num. 19. q. 5. & verb. excommunicatio. 2. §. 4. dub 8. Martin. Nauarr. in Manuali. capit. 17. numer. 14. & in capit. inter verba. 11. quæſt. 3 concl 6. corollario 66 numer 792. Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 5. artic. 3 ad primum. Ioann. Medina. C. de rebus reſtituendis. quaſt. 11 dub. 2. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitutione. capit 4 par. 1 dub. 9. caſu 4. & lib. 3. capit. 1. par. 4. dub 8. num 402. Petrus de Arragon 2. 2 q. 62. artic. 2. in reſponſione ad ſecundum dubio 9. in fin. & quæſt. 66. artic. 5 dub vlt. ante finem. Michael Salon ibid. quæſt 66. ar. 5. controuerſia. 2. concluſ. 2. Corduba in Summa quæſtio. 3. & lib. 1. quæſtionarij. quæſtio. 43 dub. 2. & quæſtio. 64 caſu. 4. Ioſeph. Angles in florib. 3. ſentent. part. 2 tractat. de reſtitutione. Quæſt Quis ſit liber a reſtitutione. artic 1. dub. vltim Tolet. lib 5 Summæ. capit. 27. Ludouicus Lopez parte 2. inſtruct. conſcientiæ. capit. 1. & alij. In qua re quædam videntur eſſe certa, quædam vero controuerſa.

13 *Primo* certum eſt, ſi cenſura feratur contra eos, qui aliquid furati ſunt, obligat cenſura huiuſmodi auferentes vt ablata reddant, & ſcientes vt rem denuncient, quando vere furtum aliquid indebitum ablatum eſt, maxime ſi humano in iudicio probari poſſit, vt notant Medina, & alij vt ſupra.

Secundo certum eſt, quotieſcumque prædictæ omnes conditiones ad licitam recompenſam adſunt, tunc tam ſubtractor earum rerum quam etiam talis ablationis ſeu recompenſationis conſcij non reuelantes, & immunes ſunt a tali ſententia excommunicationis, & a reſtitutione, vt omnes vnanimiter fatentur.

Ratio eſt; quia excommunicatio maior non incurritur, niſi ob peccatum mortale in caſu autem nullum committitur peccatum, vt ex dictis conſtat. Id quod verum eſſe docent, etiamſi præfata ſententia expreſſe diceret, non obſtante, quod in recompenſam aliena acciperet, aut ſic accepta fuiſſe quiſpiam ſciret. Non enim hac ſententia ligantur accipiens, aut talis recompenſationis conſcij, non reuelantes ob rationem dictam; immo ſententia illa intolerabilem in ſe contineret errorem, ac proinde ſeruanda non eſſet, aut timenda arg. capit. 1. de ſentent. & re iudicatā.

Tum quia ex quo licite ſibi ſatisfecit iam non eſt alienū, ſed ſuum quod retinet.

Tum quia nemo ſe neque alium innocentem, qualis eſt iſte ſibi iuſte recompenſans, tenetur prodere, præſertim ad damnum, & præiudicium.

Tum quia præfata ſententia vel iubet rem ablatam denunciari, ad hoc vt reſtituatur priori poſſeſſori, aut hæredibus eius: & hac ratione nō obligat, quia cum res ad æqualitatem reducta ſit, reſtitutio locum non habet, etiamſi in huiuſmodi reductione aliqua fortaſſis culpa interuenerit, vel denunciari & reuelari iubet rem, ad hoc vt puniatur, qui propria authoritate rem ſurripuit: & neque hac ratione valida erit ſententia, quia in caſu culpa non interuenerit, & conſequenter non iuſte infligenda eſt pœna innocenti.

Adduntautē Medina & Lopez vbi ſupra & recte, quod ſi iudex ſub cenſura præciperet, vt qui per uiam recompenſæ aliquid alienum accepit, illud reddat, hac intentione, ut priore poſſeſſore in ſua poſſeſſione reſtituto creditor audiatur, & eadem iuſtitia, fiat tunc ſi probabiliter ſperat ſe iuſtitiam aſſecuturum. ad rei ablatæ reſtitutionem tenebitur; ſecus autem ſi re reſtituta non ſperet ſe debitum recuperaturum. Ceterum quando intentio hæc non

enim

Digitized by Google

exprimitur in ſententia, non tenetur ſententiæ obedire.

Tertio, quando conſcij obligationis rerum dubitant de iuſta recompenſatione, epiſcopo ſuper excommunicante dum talis qui tulit rem, admonitus non reſtituat, denunciare tenentur, etiamſi recompenſans eis dicat, quod ad ſuum recuperandum, tantum, quod erat iuſtum accepit, niſi tanta ſublator rei illius fide ac exiſtimatione apud ſcientes polleret, vt merito ob eius dictum omnem dubietatem ab animis ſuis depellere deberent vt Mart. Naua. in Man. c. 17. num. 114. in fi. Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. cap. 4. par. 2. dub. 9. nu. 217. & Lopez par. 2. inſtruct. conſc. ca. 9. annotarunt.

Quarto, quando iudex vel abſolute profert ſententiam, nihil dicens de recompenſatione: vel etiam in ſuis literis excommunicationis exprimeret illicitam recompenſam, tunc licet Syluest. q. 15. Io. Medina. q. 11. dub. 2. Corduba in Sum. q. 111. & Ioſeph Angles vbi ſup. art. 2. dub. vlt velint tam auferentem, quam ſcientes eam incurrere, niſi reſtituat ablatum, & denuncient ſic auferentem: rectius tamen Mart. Nau. c. 17. num. 115. Petr. Nau. lib. 3. de reſtitu. cap. 1. par. 4. dub. 8. num. 404. & Lopez vbi ſupra docent, quod ſi acceptio, ſeu recompenſatio fuit illicita ſolum, puta, quia contra iuris ordinem abſtulit rem ſuam, cum abſque incommodo notabili per viam iudiciariam debitũ ſuum recuperare poterat, ſi tamen fuit iniuſta. puta, quia debitum erat certum & liquidum, & non plus accepit, quam ſibi debetur, etſi auferendo illicite peccauit, quia tamen non fuit iniuſta, & conſequenter neque reſtitutioni obnoxia, neque ſublator non reſtituendo, neque ſcientes non manifeſtando, tali excommunicatione implicantur.

Ratio eſt, quia excommunicatio requirit cõtumaciam & inobedientiam, atque adeo non fertur ob peccatum præteritum proprie, ſed ob futurum, vel ob præteritum pendens in futurum, vt late tom. 1. Theſaur. lib. 1. ca. 9. nu. 15. & ſeqq. demonſtrauimus, ſed ſi illicite tantum accepit id quod ſibi debebatur, vtputa quia alia via honeſta habere poterat, & tamen voluit propria authoritate occulte accipere neque retinendo, neque non reſtituendo peccat, quamuis accipiendo peccauerit, quandoquidem in hoc caſu retentio, ſeu non reſtitutio (quæ ſola eſt ſententiæ excommunicationis ratio) illicita non eſt, aut culpabilis.

Ergo cum nullum peccatum præſens inobedientiæ, & contumaciæ ſit ob illicitam acceptionem tantum, non reſtituendo non peccat, & conſequenter excommunicatione lata contra recompenſantes non ligabitur.

Immo vero Petrus Nau. vbi ſupra ex eodem fundamẽto affirmat, quod licet acceptio fuerit iniuſta, puta quia plus accepit, quam ſibi deberetur, aut quia debitum non erat certum, ſi tamen poſtea aut pœnituit, & paratus ſit reſtituere quod ſuperflue abſtulit, aut certior factus ſit de iure, & dominio rei ablatæ, non ligatur excommunicationis ſententia contra iniuſte recompenſantes lata, quia excommunicatio non pro iniuſta acceptione, & peccato præterito fertur, ſed pro contumaciæ, & inobedientiæ peccato futuro in non reſtituendo, aut in retinendo quod iniuſte poſſidet. dum igitur certior factus ſit poſtea ſe abſtuliſſe tantum, quod ſibi debitum erat, aut ſi plus accepit, quã ſibi debebatur, nunc tamen paratus eſt reſtituere illud, quod vltra ſibi debitum accepit, nullo modo inobediens, aut contumax eſt in non reſtituendo, aut retinendo quod iniuſte poſſidet. Ergo non erit excommunicatus. Et confirmatur, quia ſi quis furtum commiſerit, & excommunicatur pro furto præterito, ſi tamen tempore literarum pœniteat, & paratus ſit reſtituere ſine mora, nullo modo ea ſententia comprehendetur: cum vt diximus, excommunicatio non ob peccatum furti, & iniuſtitiæ præteritum feratur, niſi ratione inobedientiæ, & contumaciæ, quæ ex futuro pendet; Ergo multo minus in caſu noſtro ſic iniuſte recompenſans, & paratus reſtituere, quod vltra ſibi debitum accepit, excommunicatus erit; cum excommunicationis ratio non ſit, quia quis furatus eſt, vel iniuſte ſe compenſauit, ſed quia non ſit reſtitutio debita, aut quia retinetur aliquid contra conſcientiam, quæ ambæ rationes in caſibus prædictis ceſſant.

14 *Hinc* recte inferunt Corduba in Summa. quæſtio 64. & quæſt. 111. & Petrus Nauarra, lib. 3. de reſtitut. capit. 1. parte 4. dub. 9. numer. 407. Quod in omnibus caſibus, in quibus aut fur, aut illicite, aut iniuſte recompenſans, non tenetur reſtituere aut ſe reuelare, & conſequenter nec excommunicatione lata ligatur, nihilominus tenetur quicunque alius in iiſdem caſibus denunciare, etiamſi ſpecialiter excommunicatio feratur contra ſcientes, & non denunciantes, tum ob rationes dictas: tum etiam cum excommunicatio in illis caſibus principalem non comprehendat, multo minus non denunciantem, qui minus principalis eſt, ligare cenſetur. Quibus addit Petrus Nauarrus, & recte, quod ſciens, antequam denunciet in illis caſibus, in quibus denunciare tenetur, ſecreto prius detentorem admonere debet, vt ſi poterit fieri, & vitetur damnum alterius cum bonæ famæ proximi conſeruatione, & pœnæ debitæ immunis fiat. Immo vero ſi probare non poteſt furtum, puta, quia ipſe ſolus nouit, non debet reuelare, nec ſic non denunciantem excommunicatio ligabit, cum fruſtra futura ſit talis reuelatio, & damnum potius quam commodum allatura ſit, vt communiter authores tradunt. Quinimmo in omnibus caſibus in quibus denunciare non tenetur, etiamſi offeratur illi iuramentum, iurare poteſt ſe nihil ſcire, ſubintelligendo intra ſe, ad hoc vt illi reuelare teneatur, ex Ioanne Medina C. de rebus reſtituendis. quæſtione. 3. cauſa 1. ad finem Martin. Nauarr. in Manuali. capit. 12. nume 8 & capit. 17. numer. 116. & in capit. Humanæ aures. 22 quæſt. 5. in quæſtio. 2. numer. 12. Couar. in capitu. quamuis pactum. parte 1. §. 4. nume 9. Corduba in Summa. q. 65. & quæſtio. 111. in fine. Petro Nauarro vbi ſupra, num. 409 & aliis.

15 *Illud* demum addendum eſt in hac quæſtione quod ſic acceptio iniuſta fuit, ex eo quod in recompenſam debiti ſui accepit rem, quæ non erat ipſius debitoris, ſed alicuius alterius tertij, in hoc caſu, ſicut fuit iniuſta acceptio, ita ſemper erit iniuſta retentio, ac proinde excommunicatio lata iniuſtum acceptorem comprehendet, niſi ablatum ſine mora reſtituat, cum non habeat ius accipiendi a debitore rem alterius ad iniuſtam ſui recompenſationem, vt recte & ſubtiliter Petrus Nauarr. lib. 3. de reſtitutione cap. 1. parte 4. dub. 8. numero. 406. annotauit.

16 QVINTVM DVBIVM eſt, An qui rem vidente, & non contradicente domino aufert, furtum committat & reſtituere teneatur? Ratio dubii eſt, quia de ratione furti eſt, vt ſit occulta vſurpatio rei alienæ inuito domino. In hoc autem caſu fraus nulla committitur; ſed neque dominus inuitus eſſe cenſetur, cũ videat, & taceat; Qui autem tacet, conſentire videtur. *arg. reg. qui tacet. de reg. iur. in 6.*

Reſpondeo ſi dominus vidit, & tacuit ex timore, & verecundia, aut alia iuſta de cauſa, ex eo ſcilicet quod commode impedire non potuit, vel non audebat, tunc ſi timor, & verecundia, aut impotentia, cauſa principalis tacendi fuerat, non cenſetur ſponte conſentire, ac proinde neque rei ſuæ dominium a ſe tranſtuliſſe cenſetur, vnde auferendo vere furtum commiſiſſe cenſendus eſt, & ad rei ablatæ reſtitutionem obligatur. Idemque dicendum eſt, ſi dubitaret an dominus æquo animo paſſurus eſſet rei ſuæ ablationem, exponit enim ſe periculo iniuſtæ ablationis: Quod ſi ex metu, aut verecundia non tacuit, tunc non erit furtum, cum libere conſenſiſſe iudicandus ſit, argument. capit. Error. diſtinctio 83. vbi dicitur. Quod *error, cui non reſiſtitur, approbatur.* Idemque dicendum eſt quoties probabilis eſſet præſumptio, quod dominus non eſſet male locuturus: tunc enim dici non poteſt tolli inuito domino, iuxta ea quæ dicta ſunt in explicatione definitionis furti, & colligitur ex Panormit. in capitul ſi quis. de furtis Angel. verbo, furtum, § octauo. Syluestr. verbo, eodem quæſtio. 1. numer 2. Martin. Nauar. in Manuali. capit. 17. numer. 5. verſicul. Quarto. Adriano in 4. de reſtitut. quæſtio. 2. verſicul. Ex *quibus*. Petro Nauar. lib. 3. de reſtitut. capit. 1. part. 4. dub. 6. num. 378. Ludouic.

Digitized by Google

Lopez parte prima, inſtructio. conſcient. capit. 93 in fi. & alijs.

17 SEXTVM DVBIVM eſt, An liceat abſque peccato furti alienum auferre ad occurrendum propriæ & præſenti neceſſitati? Pro difficultatis huius intelligentia ſciendum eſt, triplicem conſtitui ſolere neceſſitatem, communem, grauem, & extremam. *Communis* eſt illa, quam patiuntur pauperes oſtiatim mendicantes; *Grauis* eſt illa, quam patiuntur illi, qui non habent neceſſaria ſuo ſtatui, etſi non premantur fame, vt qui non habent, vnde debita ſoluant, aut dotem filiæ conſtituant, & de his duabus neceſſitatibus non eſt præſens quæſtio, cum certum ſit apud omnes, has neceſſitates non reddere res communes, aut alicui ius tribuere in bona aliena; vnde ſi quis his ſolum neceſſitatibus oppreſſus aliena raperet, & inuaderet, furtum, & rapinam committeret. Quocirca falſa eſt opinio Petri Nauarri libro tertio, de reſtitut. capit. 1. part. 4. dubio 5. numer. 367. aſſerentis in magna neceſſitate licitum eſſe aliena tollere, quia putat non ſolum ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia teneri diuites ſubuenire tam grauiter indigentibus quam indigentibus extreme, poſſeque tales cogi a Iudice ad ſubueniendum vtriſque, & ad implendum præceptum eleemoſynæ, vel ad pœnas dandas, ſi non impleat; Atque adeo ſi in tali caſu dare nollent, vel Iudex, vel ipſe egens, ipſis etiam nolentibus accipere poſſent. Si enim iſti dare tenentur, iam actu debito conſentiunt diuites, & non ſunt rationabiliter læſi. Ergo nec in graui neceſſitate auferentes peccatum furti committunt. Fauent huic etiam ſententiæ Angel. verb. furtum § 37. qui tamen §. 36. id illicitum eſſe docuit extra neceſſitatem extremam. & Sylueſt. verb. furtum. quæſt. 5. verſicul. Secundum. & verſicul. Tertium in fine. Ceterum alij omnes, quos infra referemus melius docent; quod licet diuites ſubuenire teneantur patientibus grauem neceſſitatem, non poſſunt tamen in graui neceſſitate clam aut aperte res alterius ſurripere; Quia cum multi ſint eiuſmodi neceſſitatibus oppreſſi, & vnus non poſſit iiſdem rebus omnibus ſubuenire, prouidentiæ poſſidentis committi debet, vt videat cui, & quando debeat de ſuo res neceſſarias prouidere: vnde cum nullus pauper in particulari habeat ius ad illa bona, non poteſt ſibi res alterius ſumere. Sicut etiam falſum eſt fundamentum eius, quo docet teneri diuites ex *iuſtitia commutatiua*, & non ſolum ex *charitate & miſericordia* res neceſſarias indigentibus ſuppeditare. Quamuis enim ex eo ſolum quod habent ſuperflua tenentur ea erogare etiam communibus pauperibus in graui neceſſitate conſtitutis, quia tamen hoc eſt pro ſua ſolum voluntate, conſequenter rationabiliter læſus eſſet diues ille, ſi ab hoc, vel illo paupere in particulari rebus ſuis priuaretur, vt latius docent Sotus lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. art. 4. Caiet. 2. 2. quæſt. 66. art. 7. Dominicus Bannes ibidem. & q. 32. artic. 6. & Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. quæſt. 10. punct. 5. dub. 1. in fin.

18 *Extrema* neceſſitas eſt illa, quam patiuntur illi, qui non habent ea, quæ ſuæ ſuſtentationi & victui ſunt omnino & ſimpliciter neceſſaria, vt quando homo conſtituitur in periculo vitæ ex defectu cibi, aut potus, aut veſtitus, aut alterius rei. Item illi, quando appropinquat miſeria, aut infirmitas incurabilis, quæ ſolet homines inficere, & quam quis incurreret, niſi præcaueat, & prouideat ſibi de neceſſarijs, ex Soto lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. artic. 4. & Summa Corona. par. 2. c. 6. num. 11. Et de hac ſolum eſt difficultas, an in tali neceſſitate poſitus, nec aliter valens ſibi ſuccurrere, rem alienam ſine peccato ſibi neceſſariam auferre poſſit? Ratio difficultatis eſt, quia ſicut fornicatio prohibetur ſexto Decalogi præcepto; ita ſeptimo prohibetur furtum. Sed non licet pro extrema neceſſitate ſalutis corporalis fornicari. Ergo neque furari licebit. Ceterum his non obſtantibus.

Communis Doctorum opinio eſt. Quod cum quis in extrema neceſſitate conſtitutus eſt, (hoc eſt, quando aut imminet alicui ſtatim mors niſi ei ſuccurratur, aut imminet periculum alicuius grauiſſimæ infirmitatis, & miſeriæ, quæ moraliter loquendo homines conficere ſoleat) licite poterit vel clam vel aperte accipere ex rebus alicuius abſque peccato furti, aut rapinæ, non ſolum occulte, & clam, ſed etiam publice, & per vim, quando aliter ſuæ neceſſitati prouidere nequeat. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. articul. 7. Caiet. Bannes. Michael Salon, & Petrus de Arragon ibidem. Gloſſa in capit. quoniam. diſtin. 48. Alexander de Ales in Summa. part. 2. quæſt. 36. memb. 2. caſu. 1. Richard. 3. diſtin. 37. artic. 3. quæſt. 5. Angel. verb. furtum. § 36. Sylueſt. eod. quæſt. 5. verſicul. Primum. Tabiena eod. verſic. Sexto. Panorm. in capit. quoniam. de Simonia. Sotus lib. 5. de iuſtitia quæſt. 3. artic. 4. Ioa. Medina. C. de eleemoſina. quæſt. 6. & 7. Nauar. in Manuali capit. 17. num. 5. verſicul. Quarto. & num. 118. verſicul. 25. Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 1 num. 3. de reg. iur. in 6. Sebaſtian. Medices in Summa de peccatis. tit. 6. quæſt. 28. Ludouicus Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. capit. 93. in fine. Petrus Nauar. lib. 3. de reſtit. part. 4. dub. 5. num. 17. & dub. vlt. num. 415. Ioannes Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2. capit. 10. num. 12. Toletus in Summa lib. 5. c. 15. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. furtum. & alij communiter. Quod intelligendum eſt, dummodo rei ablatæ dominus non ſit in pari neceſſitate conſtitutus, tunc enim non licet eum re ſua priuare, cum in pari periculo, & neceſſitate melior ſit conditio poſſeſſoris.

Ratio eſt, quia extrema neceſſitas reddit res communes, atque adeo dominus rei non poteſt in tali caſu rationabiliter ægre ferre, quod indigens rem ſuam accipiat, cum in eo caſu in deliberationem ancipitem cadere nequeat, ſuccurrendumne ſit huic, nec ne, quæ in caſu ſolum grauis neceſſitatis relinquebatur, vt diximus. Etenim cum iure naturæ ex Dei prouidentia inſtitutum ſit, vt res inferiores ad hominum neceſſitatem ſubleuandam ordinatæ, & diſtinctæ ſint, eæque omnes ante earum diuiſionem communes erant, conſequenter rerum diuiſio, & appropriatio, quæ iure gentium, aut ciuili introducta fuit, huic iuri naturali, & diuino, quod dictat ex huiuſmodi rebus temporalibus ſubueniendum eſſe hominum neceſſitati extremæ, derogare non poteſt. Accedente igitur neceſſitate extrema, res omnes efficiuntur communes, ſicut in illo primæuo naturæ ſtatu, ante omnem rerum diuiſionem, & appropriationem erant. Sicut igitur vnuſquiſque tunc temporis ius habuit accipiendi, quod ſibi neceſſarium ad vitam ſuam ſuſtentandam fuit; ita etiam in extrema neceſſitate ius habet ea capere, quibus vitam ſuam tueri poſſit; Maxime cum ius, quod vnuſquiſque habet ad vitam propriam tuendam, adeo ſtrictum, & efficax ſit, vt in eo ceſſent iura gentium, quibus facta eſt rerum diuiſio. Vnde ſi quis prohiberet extreme indigenti accipere ſibi neceſſaria nec alia via habere poſſet, perinde ſe haberet ac ſi illum per vim prohiberet, ne iure ſuo vti poſſet, immo vero, ac ſi mortem illi inferret, iuxta illud. *Si non paueſti, occidiſti*, & conſequenter poterit ſic indigens ius ſuum per vim contra reſiſtentem tueri, & ſibi ad vitam neceſſaria iure ſuo per vim quoque, ſi aliter ea habere nequeat, accipere.

19 Quod vero in iure ciuili nonnunquam dici ſoleat, extreme indigentem neceſſaria ſibi accipere non debere, quin prius publicum magiſtratum adeat: intelligendũ eſt, quando id cõmode fieri poſſit, nec eſt periculum in mora, quia poteſt, & debet authoritate publica diuites tunc compellere, quod ſi periculum ſit in mora, tunc licet publice, & per vim accipere. Sicut ſi inferentem mihi vim poſſum commode per iudicem repellere iudicem adire debeo, ſin minus manu propria vim vi repellere licet.

20 Quod ſi quæras. An ſic extreme indigens huic iuri ſuo renunciare poſſit, & mortem pati potius quam aliena accipere?

Reſpondeo cum Michaele Salon. vbi ſupra, neminem renunciare poſſe iuri ſuo de vita tuenda niſi ex cauſa iuſta, & ad virtutem aliquam exercendam; ſicut diximus licitum eſſe vitam pro amico exponere, quia tunc exercet actum fortitudinis, & amicitiæ, quæ eſt virtus quædam moralis. Quando igitur extreme indigens accipere poteſt neceſſaria ſibi occulte, ſine vlla vi, aut perturbatione, iuri vitæ propriæ tuendæ renunciare non poteſt: quia nullus virtutis cauſa tenetur illam exponere? At

Digitized by Google

vero quando accipere non poſſet niſi publicè,& per vim, iuri ſuo tunc renunciare poterit, & mortem potius pati, quam vim inferre,quandoquidem tunc actum excellentiſſimæ virtutis,ſcilicet,pacis exercebit.

21 Hinc ſolui poteſt argumentum in contrarium, cui reſpõdent authores, vt videre eſt apud Gloſſam in cap. ſi quis, de furtis.Panorm.ibi.& in cap Quoniam,num 5.de ſimonia.Richard.in 3.diſt 37.art.3.quæſt.2.ad tertium: Ioann. And.in d.c.ſi quis.Angel.verb.furtum.§.36.Syluest.eod q. 5.verſic.Quartum.Tabien.eod.verſ.Sexto.Sotum lib.5.de iuſtitia & iure q.5.art.4 ad ſecundum. Ioan. Medinam C. de reſtitutione,quæſt.19.in fine. Couar. in reg. peccatum, par.2.§.1.num.5. de reg.iur.in 6.Michaelem Salonum 2.2. q.66.art.7.& alios.

Primo enim Gloſſa cit. hanc rationem aſſignat, quia extrema neceſſitas facit rem alienam eſſe communem, ideoque tunc licet eam accipere;extrema vero neceſſitas non facit mulieres communes,ac proinde non licet fornicari. Sed hæc Reſponſio non ſatisfacit difficultati.quia neque explicat, cur non liceat ad vitam ſaluandam fornicari, neque rationem reddit, cur fornicationis malitia non eſſet ex circunſtantia neceſſitatis extremæ ad vitæ periculum effugiendum.

Secundo Panorm.& Ioan.Andreas Reſpondent,axioma illud,*Omnia ſunt communia in extrema neceſſitate*, intelligendum eſſe de rebus,quæ ſunt fructus,& bona temporalia;at vero creatura humana,vt mulier,non eſt fructus nec fructus nomine cenſetur,l in pecudum.ff. de vſur.§. in pecudum.Inſtit.de rerum diuiſione.

Sed neque valet iſta Reſponſio; Quamuis enim partus ancillarum non veniat nomine fructus,ac proinde ad proprietarium,& non ad vſufructuarium pertinet, vt in locis citatis,& in l.vetus, & duabus ſequẽtibus,ff. de vſufructu, habetur. Cuius Ratio a iure redditur, quia cum homo ad imaginem Dei creatus ſit,& vt ei mundus,& animalia cũcta ſeruirẽt, atque adeo fructus omnes gratia hominis conditi,& creati ſint, ne partus humani brutis animalibus pares, & æquales eſſent, ſtatutum eſt partus ancillarum, ſeu homines inter fructus non computandos eſſe. Sed neque ſufficiens eſt hæc ratio, quia vſus, & vſusfructus conſtitui ſaltem poteſt in ancillis. Item poteſt pater in extrema neceſſitate famis filium vendere, vt habetur in l.2.C.de patrib. qui filios diſtr. Immo,vt ait Couarruuias vbi ſupra,ſicut poteſt exiſtens in extrema neceſſitate accipere pecunias ad eam ſubleuandam,ita & ſeruum alienum, vt eum vendat,& ex pretio victum quærat.

Tertio reſpondit Decius in l.quæ propter,ff de regul.iur. Rich.vbi ſupra, & alij, quia fornicari non eſt medium per ſe ordinatum ad vitam conſeruandam, accipere vero res alienas in tali caſu eſt medium per ſe ſufficiens, & ordinatum ad leuandam hanc neceſſitatem,& ad vitam ſeruandam,ideoq; licebit iſtas tunc accipere, cum cuiq; liceat vti medio per ſe, & iure naturæ ordinato ad aliquem finem, ſecus autem de fornicatione dicendum eſt,quæ non eſt tale medium, & huic ſolutioni fauent verba S. Thomæ 2.2. q.64 art.7.ad quartum, vbi ait. *Actus fornicationis, vel adulterij non ordinatur ad conſeruationem propriæ vitæ ex neceſſitate,ſicut actus, ex quo quandoque ſequitur homicidium.* Sed neque omnino ſoluit difficultatem, quia licet immediate non poſſit ſubueniri neceſſitati famis,& vitæ periculo per coitum fornicarium, mediate tamen poteſt ex pretio fornicationis,quod ſufficere videtur,vt neceſſitas excuſet:ſicut excuſatur,qui patiens neceſſitatem extremam,acciperet vas aliquod argenteum, & id vendit ad emẽdum ex pretio cibos ſibi neceſſarios, quamuis argẽtum directe, & immediate famem non tollat.

Quarto hanc rationem aſſignant Card.Alexand in cap. Quoniam,diſt.48.Iacobus Almain. in Moral. q. de metu, propoſit.3.& alij,quod ad violanda Dei præcepta opus eſt diſpenſatione diuina.Deus autem nunquam legitur diſpẽſaſſe in præcepto fornicationis,in præcepto autem furandi legitur diſpenſaſſe, vt in furto Iſraelitarum ab Aegyptijs, licebit igitur in extrema neceſſitate res alienas accipere, quia tunc eſt diſpenſatio quædam iuris naturæ qua tenentur vitam tueri, non autem in fornicatione ſic diſpenſatũ eſt. At certe neque hæc reſponſio ſufficit:quia non explicat cauſam & rationem,quare non ſit quandoque diſpẽſatum ex neceſſitate ſaltem extrema in illo præcepto *Non mœchaberis*,ſicut in iſto, *Non furtum facies.* Deinde coitus cum fœmina,quæ non eſt vxor,ſi ex Dei reuelatione, & mandato fiat,vere eſt matrimonialis & non fornicarius, cum Deus author ſit inſtitutionis matrimonij. Et quando filij Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum (vt præfati Authores falſo ſupponere videntur) quia abſtulerunt quod eis debebatur ex ſententia Dei, ſecundum ea, quæ latius tradit S. Thom.1.2.q.100.artic.8.ad tertium.

22 *Quinto* reſpondetur cum Ioanne Medina,Syluestro,Couarruuia,& Mich Salono, & alijs: Ideo nunquam licitum eſſe fornicari, quia fornicari adeo malum eſt intrinſece, vt malitia eius non tollatur ex circunſtantia neceſſitatis extremæ,imminẽti fame,vel mortis periculo, a quo niſi quis fornicetur,euadere nequit;cum enim propter hanc circunſtantiam non efficiatur vxor ea,quæ non eſt, conſequenter coitus ille non efficitur coniugalis; ac proinde minime licitus erit ob quamcunque neceſſitatem. Quamuis enim poterit Deus peculiari ratione fœminam aliquam viro in coniugium tradere quæ alioquin vxor non fuit, diſpenſare tamen nequit vt quis ſecluſa ratione coniugij,& abſque vxoria lege fornicetur, aut licite ad fœminam non ſuam accedere queat; manente enim malitia actus, non poteſt actus ille licite fieri: At vero quamuis furtum ex ſe malum ſit,atque adeo ſi furtum ſit malum erit,nihilominus tamen accipere res temporales ſibi neceſſarias in extrema neceſſitate furtum non eſt, nec lege naturali aut diuina prohibitũ. Quia in tantum malum & peccatum eſt furtũ,in quantum eſt ablatio iniuſta rei alienæ, & iniuria proximo infertur: hæc autem malitia ceſſat, cum quis rem accipit ex conſenſu domini expreſſo,vel tacito, dato quidem vel debito,qualis contingit tempore extremæ neceſſitatis, quo tenentur rerum domini conſentire,vt quis ſibi neceſſaria ad vitę ſuſtentationem accipiat. Non igitur hoc ſeptimo Decalogi præcepto prohibetur ablatio rei in extrema neceſſitate ſicut neque prohibetur eodem præcepto accipere gladium a furioſo,ne ſeipſum, aut alterum occidere: quia eo ſolũ prohibetur acceptio rei alienæ iniuſta,& contra dictamen rectæ rationis, & quæ fit domino rationabiliter inuito. Qui autem in extrema neceſſitate accepit ſibi neceſſaria ad vitam ſuſtentandam nõ accipit alienum,ſed quod ſuum eſt, & per talem neceſſitatem effectum commune. & quod dictat recta ratio tunc accipi poſſe ad vitam tuendam;,ita vt alter,ſcilicet qui erat dominus rei.ſi tunc diſſentiret,eſſet irrationabiliter inuitus. Sic etiam præcepto illo, *Non occides*,non prohibetur quæcunque occiſio,ſed illa ſolum, qua quis priuata, aut publica authoritate iniuſte, & innocenter occiditur,vnde qui hominem aggreſſorem occideret, aliter mortem euadere non valens, minime peccabit contra præceptum naturale, & diuinum, cum ob extremam hãc defenſionis propriæ neceſſitatem ceſſet malitia actus homicidij,ex quo nulla fit iniuria proximo, qui nocentiſſimus propter aggreſſionem occiditur ab eo,qui iure defenſionis potuit eum occidere,aliter propriam mortem,& iniuriam non euaſurus. Non tamen erit idem, ſi quis innocentem occiderit, cum non poſſet alioqui mortem effugere,ſcilicet ad veſcendum corpus innocentis, ne occiſor fame periret. Siquidem in hoc caſu extrema occiſoris neceſſitas malitiam actus homicidij non tollit: quia quantumcunq; vrgeat fames,innocens tamen eſt alter, qui occiditur,vnde nullum ius habet ad eum occidendum. Eodem modo fornicatio lege naturali, & diuina prohibita, eam malitiam habet,quod ex appetitu,ac ſenſualitate contra rationem quis carnale commercium cum ea fœmina habeat,quæ ſua vxor non eſt ſoluſque coitus coniugalis lege naturali licitus eſt, vnde nec ob vllam neceſſitatẽ cum fœmina non ſua coire licebit Ex quibus abunde ſatis ſolutum manet argumentum, ac vera ſimul differentia inter hæc tria præcepta, *Non occides*, *Non mœchaberis*, *Non furtum facies*, explicatur: Et denique intelligitur quam abſurda ſit illa locutio,quia dici ſolet, *licitum eſſe furari in extrema neceſſitate*, cum enim per talem neceſſitatem efficitur

citur

Digitized by Google

citur ſuum id, quod aliquis accipit ad vitam propriam ſuſtentandam, & irrationabiliter inuitus eſſet ille, cui tūc res eripitur, nec in tali actu ulla inſit iniuſtitia, aut furti deſinitio actui illo competat, proprie loquendo furtum non eſt, vt recte S. Tho. 2. 2. q 66 art 7. ad ſecundum. Caie. ibi. & Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 5. q. 10. pun. 5. & alij annotarunt.

23 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An neceſſitatem extremā pati cenſendi ſunt illi, qui quamuis hoc in loco, & tempore non habeant neceſſaria, alio tamen in loco, aut tempore habituri ſunt; ant etiam qui in periculo ſunt amittendi famam, & honorem?

Reſpondeo primo, extremam neceſſitatem pati eos, qui nec mendicare valent, nec victum ſuo labore quærere poſſunt, nec habent alibi, nec certo ſe habituros ſperāt, egentque omnino ad victum, aut veſtitum neceſſarijs. Vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. artic. 7. & Quolib 5. quæſtio. 9. artic. 17. ad primum. Syluest. verb. reſtitutio. 5. quæſt. 2. Soto lib. 4. de iuſtit. quæſt. 7. artic. 1. ad primum Martino Ledeſino 2 4. q. 18. artic. 5. fol. 267. colum. 3. Ludouico Lopez par. 1. Summæ, c. 115. Ludou. Carbone tract. de reſtitut. qu. 81. Petro Nauat. lib 3. de reſtitut. c. 1. par. 4. dub 5. num. 365. & Mich. Salono a 2. quæſt. 66. art. 7. in princ. Dixi, *qui mendicare non valet*, qui enim mendicare valēt, & ſolent, non cenſentur eſſe in tali neceſſitate, ſi vitam mendicando ſuſtentare poſſint; viri autem nobiles, & honorati quibus id non licet. quādo deeſt ipſis neceſſaria ſuſtentatio, illam pati cenſentur.

Dixi, *nec alibi habent &c*, quia qui in hoc loco, vel tempore non habent, alibi tamen habent, vel certo ſperant ſe habituros in alio tempore, quamuis hic, & nunc indigeāt, ſimpliciter tamen. & abſolute non indigent extreme, cum non ſint pauperes ſimpliciter, ſed poteſt eis per accommodatum ſubueniri, tenebunturque cum ad pinguiorem fortunam venerint, vt multi nec omnino improbabiliter dicunt, reſtituere.

Secundo, periculum famæ, vel honoris non eſt ſufficiens neceſſitas, vt aliquis iuſte aliena ſibi accipere poſſit, vt recte docent Sotus lib. 5. de iuſt. quæſt. 5. artic. 4. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 62. art. 6. dub. vltimo, ad vltimum, & art. 8. dub 2. ad primum, & 2. 2. quæſt. 66. art. 7. & Michael Salon ibidem. in prin. Ratio eſt, quia hæc bona temporalia ſunt media neceſſaria ad vitam conſeruandam, & non ad honorem hominis per ſe ordinata. Honor enim præmium eſt virtutis; Et quia alioquin quilibet vir honoratus aliena occulte rapere poſſet, ne honorem ſuum amitteret, multaque exinde mala, & incommoda ſæpe naſcerentur. Addit tamen Bannes in dicta q. 66 art 7. Quod in tali caſu licitum erit homini, cui eſt valde inhoneſtum mendicare, occulte accipere aliena, cum animo reſtituendi, cum ad pinguiorem fortunam venerit, ſi tamen aliter non poteſt ſibi ſuccurrere; qui tamen caſus rariſſimus eſt, quia huiuſmodi homines poſſunt Principibus deſeruire, aut in militiam proficiſci, aut alia honeſta via vitam agere.

Ratio alia huius dicti reddi non poteſt niſi quia recta ratio, & communis pietas hominum erga huiuſmodi egētes id ſuadere videtur. Non tamen concedere audet illis rerum dominium, quia res temporales ad honorem non ordinantur. Multoque minus cenſeri debet extrema neceſſitas, periculum pudicitiæ, quandoquidem ad pudicitiam tuendam medium ordinatum non eſt aliena rapere: quin potius in tali periculo conſtituta femina Deo ſe commendare, & occaſiones mali vitare, & quoduis potius damnum temporale pati; quam illam violare, & amittere debet, ex Soto & alijs vbi ſup. & Summa Corona. part. 2. c. 5. num. 21.

24 OCTAVVM DVBIVM eſt, An cum pauper in extrema neceſſitate conſtitutus ſit, cui multi ſubuenire poſſunt, licitum ſit alicui eorum accipere a ſingulis ſuas partes, vt ſic vna cum parte ſua, ſic indigenti, ſubueniat? Ratio difficultatis eſt, quia hic aliud non facit, quam quod ſinguli facere tenebantur, & in quod alij conſentire debebant.

Reſpondeo Primo, quando aliquis non habet vnde ſufficienter prouidere poſſit extremæ neceſſitati indigentis, poterit tunc occulte rem alienam accipere, vt proximo ſic indigenti ſubueniat. Sic S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 7. ad 3. Sebaſtianus Medices in Summa de peccatis, tit. 6. q. 328. Mich. Salon in dicto art. 7. Quocirca quod S. Auguſtinus lib contra mendacium, cap. 7. ait, *Non licitum eſſe accipere rem alienam vt per eleemoſinam proximo ſubueniat*, intelligendū eſt, quando ipſe vel ſufficienter poteſt ex ſuis illi ſubuenire; vel quando proximus non extreme indiget.

Secundo, qui habet de ſuo, vnde proximi neceſſitati ſubuenire poſſit, ab alijs accipere non poteſt. Ratio eſt, quia licet illi etiam tenentur in tali cauſa & caſu proximo ſubuenire, quia tamen hic non eſt iudex, non poteſt ipſe executioni mandare quod illi facere tenentur, ius enim illud accipiendi ſibi neceſſaria ſolum habet pauper ipſe extremè indigens, aut alius non habens de ſuo vnde neceſſitati alterius ſufficienter prouidere poſſit. Quod ſi ille habeat de ſuis, alij rationabiliter eſſent inuiti, vt de bonis eorum acciperent; Atque ita ſoluitur ratio in contrarium.

25 NONVM DVBIVM eſt, an licet rapina proprie dicta, (quæ ſcilicet eſt, *Violenta rei alienæ ablatio contra ordinem iuſtitiæ*) ſit peccatum, aliquo tamen in caſu excuſari poſſit a peccato?

Reſpondeo, *Primo*, ſicut furtum, vt ſic, hoc eſt, quatenus eſt iniqua ablatio rei alienæ, ſemper eſt peccatum, aliquando tamen licite accipitur, quod erat alterius, abſque peccato furti: ita etiam rapina vt ſic, hoc eſt, prout eſt violenta acceptio contra iuſtitiam, ſiue fiat a perſona priuata, ſiue publica authoritate, ſemper eſt peccatum: Ceterum aliquando contingere poteſt, vt quis ab altero res ſuas per violentiam abſque peccato accipiat, quibus in caſibus ablatio illa quamuis violenta, nomen. & rationem rapinæ non habebit. Quando autem huiuſmodi violenta acceptio rationem rapinæ habeat, & quando non, late, & docte tradit S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 8.

Secundo quicunque priuatus rem ſuam per vim, & coactionem auferens, quia aliter, id eſt, iuridice eam recuperare non poterat, a peccato rapinæ excuſatur. Cuius ea eſt ratio quia in tali caſu non inique ſuum accepit, cum alia via habere non poſſet, rapina vero iniquam acceptionem importat.

Tertio, qui alia via, id eſt, iuridice. citra vim res ſuas accipere potuit, per vim tamen eam recuperat, peccat quidem grauiter peccato vſurpati iudicij, quādoquidem inique iudicis officium vſurpat. peccatum tamen rapinę non committit, nec ablatum reſtituere tenetur. cum rapina, & reſtitutio circa alienum verſentur, hic verò ſuum accipit, vt conſtat.

Quarto, Princeps, aut poteſtas publica accipiens alienā rem, aut ciuium ſuorum, aut exterorum iuxta leges iuſtitiæ, etiāſi per vim accipiat. nec coactio, aut vis iniqua eſt, cum ab habente authoritatem inferatur. Vnde ſiue in bello iuſto contra hoſtes pugnando, ſiue confiſcatione puniēdo malefactores, aut etiam iuſta vectigalium impoſitione bona aliorum accipiat per violentiam, rapinam tamen non committit. cum non ſit contra iuſtitiam; Sin vero contra iuſtitiam aliquod horum fiat, non ſolum rapina erit, ſed etiam ablatum reſtitutioni obnoxium efficitur. Vt docent S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 8. Mich. Salon. & Pet. de Arragon. ibid. Sotus lib. 5. de iuſt q 3. art. 5. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 10 puncto 6. Sebaſt. Medices in Sum. de peccatis, tit. 6. q 42. & alij communiter nec in rebus vlla eſt controuerſia.

26 DECIMVM DVBIVM eſt, an liceat Chriſtianis bona infidelium ſine peccato per vim auferre? Et ſermo eſt ſolū de bonis temporalibus, nam de perſonis agemus in dubio ſequenti. Pro cuius intelligentia notandum eſt ex Caiet. 2. 2. q 66. art. 8. Petro de Arragon. & Mich. Salono ibi. & Soto lib 5. de iuſt. quæſt. 3. artic. 3. ad 2. Infideles eſſe in triplici differentia; *Quidam* enim ſunt ſubditi Chriſtianis Principibus de facto, & de iure, vt Iudæi in Italia. & in Germania, Hæretici, vel Mauri, qui in terris Chriſtianorum degunt.

Alij ſunt qui de iure ſubduntur chriſtianis Principibus,

ſed

ſed non de facto, quales ſunt illi, qui vi occupant terras, quæ aliquando fuerunt chriſtianorum, vt Aſia, Saraceni, & Turcæ totam Græciam, & alias terras, & Prouincias inique, & tyrannice occupantes; in quas Principes chriſtiani habent ius, licet de facto ab infidelibus poſſideantur.

Alij tertio ſunt, qui neque de iure, neque de facto ſubſunt ſecundum iuriſdictionem temporalem Principibus chriſtianis, quales ſunt Pagani, qui nunquam ſubditi erāt Imperio Romano, nec terras chriſtianorum inhabitant. His ita ſuppoſitis tria mihi dicenda videntur.

17 *Primum eſt*, poteſt Princeps infideles primi generis bonis eorum, immo etiam & vita priuare, vel propter delicta eorum, vel ob bonum commune, ſicut & alios quoſcunque ſibi ſubditos. Ratio eſt, quia non minus ſubiecti ſunt, quam alij ciues, nec propter infidelitatem melioris conditionis eſſe debent. Et de Iudæis, & Saracænis id conſtat in Decretalibus, tit. eod. & ex Decretis diſt. 45. Et de hæreticis conſtat eos iure canonico, & ciuili bonis ſuis propter infidelitatem mulctari, vt patet c. vergentis de hæret. & c. cum tu de vſur. in 6 de quib. S. Auguſt epiſt. 48. contra Donatiſtas agens, ait: *Res falſo appellatis veſtras, quas nec iuſte poſſidetis, Et ſecundum leges terrenorum Regum amittere iuſſi eſtis*; & ideo ab eis per violentiam authoritate publica tolli poſſunt.

Secundum eſt, Infideles ſecundi generis bonis ſuis Principes priuare poſſunt, terraſque quas occupant per vim auferre poſſunt. Ratio eſt, quia cum bona, & terras inique, & contra ius detineant, authoritate publica per vim, & bellum eas vindicare, & repetere poſsūt Principes, quorum terræ illæ ſunt, vel eorum legitimi ſucceſſores, ſi ſint ſuperſtites, aut etiam quilibet Princeps Chriſtianus ex tacito conſenſu Sedis Apoſtolicæ, & totius chriſtianiſmi. Quem conſenſum, vt recte notant Caiet. 2. 2. quæſt. 66. ar. 8. & Gregor. de Val. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 10. puncto 6. declarat ſolennitas, qua in Romana Eccleſia ſolitæ ſunt celebrari victoriæ contra eiuſmodi infideles partæ a quibuſcunque Chriſtianis. Intelligendum autem eſt hoc de poteſtate publica, quia nemo priuata authoritate, ſine conceſſione, & licentia Principis illis moleſtos eſſe poteſt, & ſi faceret, proculdubio contra iuſtitiam peccaret, vt Sot. lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. artic. 5. ad 2. & Petr. de Arrag. 2. 2. quæſt. 66. artic 8. tradunt. Dixi, *ſine licentia Principis*, quia Princeps facultatem concedere poteſt etiam priuatis, vt eorum bona diripiant; vnde chriſtiani nauigantes & bona eorum capientes, iuſte ea capiunt, nec ad reſtitutionem tenentur, cum habeant ad id plenam à Principibus Chriſtianis facultatem. Ceterum euntes ad terras, & littora infidelium ad eos captiuandos, vel deprædandos ſine facultate Principis, iniuſte agunt, & ad reſtitutionem tenentur, eo quod iuſtum titulum ad hæc facienda non habeant niſi per iuſtum bellum, quod ſine publica authoritate eſſe non poteſt. Ceterum ſi quis eos pyratas caperet, qui ad loca Chriſtianorum deprædandi cauſa accedunt, iuſte id faceret, cum ſint vere aggreſſores, contra quos iuſtum defenſiuum bellum iure naturæ habent, atque adeo eos titulo belli iuſti occidere, capere, aut deprædari poſſunt.

18 *Tertium eſt*, Infideles tertij generis, id eſt, eos qui nec de iure, nec de facto Chriſtianis ſubiecti ſunt, neque priuata perſona, neque poteſtas publica captiuare, aut eorum bona tollere poteſt, niſi vel impedirent Euangelij prædicationem, aut aliorum conuerſionem, aut conuerſos fideles moleſtarent, & fideles eo pacifice euntes non admitterent, aut admiſſos iniurijs laceſſerent, vel comederent innocentes, & imbecilliores, aut eos ſine cauſa occiderent. Sic Caiet. 2. 2. quæſt. 66. art. 8. Petr. de Arrag. & Mich. Salon ibid. Sot lib. 5. de iuſt. & iure quæſt. 3. artic. 3. in fine, & late, & docte Franc. a Victoria in releƈt. de Indis. & releƈt. de iure belli. Ratio eſt, quia extra hos caſus Principes Chriſtiani nullum habent ius, aut dominium ſuper eos, vnde dicuntur neque de iure, neque de facto ſubiecti nobis; Neque iuſtum bellum offenſiuum habent contra iniqueoccupantes bona noſtra, neque defenſiuum cōtra inſequentes, & inuadentes bona noſtra, aut nos, vt ſupponitur, ſola autem infidelitas non eſt ſufficiens cauſa amittendi dominium bonorum ſuorum; Et quamuis priuari poſſint ob peccata, maxime contra naturam commiſſa, Chriſtiani tamen extra caſus prædictos non habent authoritatem, & ius puniendi eos, cum non ſint Iudices eorum; In caſibus autem prædictis iuſte bello expugnari poſſunt, vt neruoſe probat Franc. Victoria vbi ſupra. Quoad Euangelij prædicationem vide Victoriam locis citatis, Caiet. 2. 2. q. 66. art 8. Pet. de Arrag. ibidem.

29 VNDECIMVM DVBIVM eſt, An licitum ſit Chriſtianis fideles captiuos, & bona quæ iniuſte detinent, occulte, aut per vim auferre?

Reſpondeo. Vnum certum eſt, alterum vero controuerſum; certum eſt, licitum eſſe cuique priuatæ perſonæ Chriſtianum ſeruum in captiuitate detentum a Domino infideli furari, aut per vim rapere. Sic Caiet. 2. 2. quæſt. 66. art. 8. Salon, & Arragon ibid & Greg. de Valen. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 10. puncto 6. Ratio eſt, quia tales cum ſint iniuſte oppreſſi & in captiuitate detenti, ſemper habent bellum iuſtum defenſiuum contra dominos infideles, & conſequēter poteſt vnuſquiſque eos iuuare, & vim inferre, nam cum ſeruis illis ſemper inferatur iniuria perſonalis, licitum eſt cum inculpata tutela vim vi repellere, non ſolum quando vis mihi infertur, ſed etiam quando infertur proximo, vt in noſtro caſu accidit; ſufficiens enim ratio eſt, quod iniuſte ſemper vim patitur, & libertate ſua priuatur, vnde quicunque eum iuuare poteſt, & vim vi repellere, & hoc ſiue tempore belli, ſiue tempore pacis. Quoad bona vero quæ a fidelibus per infideles in bello iniuſto, aut deprædando auferuntur, non ita conueniunt Doctores, ſiquidem Caiet. 2. 2. quæſt. 66. artic 8. in fi. & Petr. de Arrag. ibidem, negant licitum eſſe priuata authoritate furari aut rapere ab illis infidelibus res, quas iniuſte detinent, quia res iam detenta tranſit in rem iudicatam, eo ipſo quod ſit occupata. Ceterum rectius docent Mich. Salon. 2. 2. qu. 66 art. 8. controuerſ. 1. concl. 1. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 10. puncto 6. licitum eſſe huiuſmodi res iniuſte detentas clam, aut per vim auferre.

Quia ſicut licitum eſſe diximus, auferre rem meam ab alio Chriſtiano, etiam per vim, quando alia via non ſuppetit, & quando id ſine ſcandalo fieri poſſit, multo magis id licebit auferre ab infideli, quem non poſſum coram iudice legitimo conuenire. Nec valet ratio in contrarium: Quamuis enim neque continue, neque omnino vnquam inferatur iniuria rei ipſi ablatæ, ſi ſit inanimata, ſicut fit ſeruo, continue tamen infertur iniuria ei, cui res eſt ablata, qui etiam eſt quid viuum rationale. Sicut igitur ſeruum captiuum citra ſcandalum ab infideli per vim auferre quilibet priuatus poteſt, ita etiā res iniuſtè detentas per vim, citra mortem, & vulnerationem ſaltem licite auferre poterit.

Quam ſane licentiam Principes Chriſtiani conceſſiſſe cenſentur tacite ſaltem ſuis ſubditis, vt patet experientia, maxime cum hoc valde vtile ſit bono communi, & rectæ rationi conſonum; Eſt enim iuuare patientem iniuriā contra inferentem, vt ex dictis conſtat.

30 His addo ex Salono vbi ſupra quod ſi infidelis res illas a fidelibus ablatas, & in terras infidelium delatas publicè venderet, poterit fidelis eas emere vt facta diligentia reſtituat eas prioribus dominis, tenenturque domini ſi res ſuas recuperare voluerint pretium datum reddere, cum alter vtiliter rem domini geſſerit, & iuſtum titulum redimendi habuit; Id quod procedit, inuento vero rei redemptæ domino, ſi enim facta diligenti inquiſitione non appareat dominus, rem illam tanquam ſuam retinere, aut alteri vendere poteſt. Quod ſi appareat dominus, nolit tamen redemptionis pretium reddere, cogi poteſt a iudice aut accipere, & pretium & expenſas in re adducenda & conſeruanda reddere, aut iuri, & dominio ſuo cedere, ſicque res ad eum pertinebit, qui eam pretio redemit, atque adeo tuta conſcientia rem illam vendere, donare, aut retinere pro libito poterit.

Dr

Digitized by Google

De Furti, & rapinæ grauitate, eorumque pœnis. *Cap. XV.*

SVMMARIVM.

1 *Furtum & a fortiori rapina peccatum mortale eſt ex genere ſuo, & quare.*
2 *Ex imperfectione actus, aut defectu deliberationis, aut paruitate materiæ poteſt eſſe veniale.*
3 *An quæcunque acceptio rei modicæ ſit veniale tantum peccatum?*
4 *Gabrielis opinio falſa, cui nec ratio, nec iura ſuffragantur. In omni materia præceptorum iuſtitiæ (in alijs enim non vniuerſaliter verum eſt) paruitas rei excuſat a mortali, ibid.*
5 Ratio ex S. Tho. deducta pro parte negatiua ſoluitur.
6 Rationi ex iure deſumptæ duplici modo reſpondetur.
7 *Omne furtum licet Decalogo ſit prohibitum, non eſt tamen mort. niſi notabile furtum; Paruum & magnum differre ſpecie falſo docuit Nauarr. ibid.*
8 *An ſufficiat ad peccatum mortale animus furandi, nihil de notabili aut parua quantitate cogitans.*
9 *Quænam materiæ quantitas indicanda eſt ſufficiens ad mor. aut veniale in particulari aut indiuiduo conſtituendum.*
10 *Duorum argenteorum, immo vnius, immo dimidij argentei quantitatem ex natura rei quantitatem eſſe ſufficientē ad mortale docet Nauarr. ſed male, num. 13.*
11 *Quænam grauis quantitas ſimpliciter ſecundum Salon; vbi refellitur opinio, quam ſecutus eſt Dominicus Bannes.*
12 *Regula certa de grauitate aut leuitate ſtatui non poteſt, ſed arbitrio viri boni committendum habita ratione circumſtantiarum, loci, perſonarum, damni.*
13 *Opinio Nauarri nimis dura cenſetur, & Salonis ratio non probatur.*
14 *Quamuis nulla certa regula dari poteſt de quantitate neceſſaria ad mort. poteſt tamen dari aliqua pecuniæ quantitas quæ abſque vllo reſpectu perſonæ erit cauſa in furto peccati mort.*
15 *Poteſt rationabiliter aſſignari tam parua materia, quæ ex ſeipſa non niſi veniale conſtituere poteſt.*
16 *Grauitas materiæ non æqualiter ſumenda eſt in omnibus rebus.*
17 *An peccent pueri aulici, qui Dominis inſeruientes de menſa tollunt quæ deuorent.*
28 *Quid dicendum de excommunicationibus, quæ feruntur aliquando ob furta, an ſcilicet materia ſufficiens ad mor. ſufficit vt Iudex Eccleſiaſticus ferre poſſit ſententiam excommunicationis, & num. 19.*
28 *An qui repetitis vicibus ab eodem accipit 2. aut 3. Iulios ſine intentione amplius furandi, poſtea accipit 3. aut 4. qui omnes ſimul ſufficiunt ad mort. peccet mortaliter in illa acceptione.*
Quoad reſtitutionem ſub mortali obligari cenſet Nauar. ibidem.
21 *Contraria & communis opinio ſi furetur multa parua ſine animo inferendi damnum notabile, non teneri ſub mort.*
23 *Si furtum maneat intra limites peccati venialis, ſub veniali tenetur, ſi ad mortale pertineat, ſub mortali tenetur reſtituere.*
24 *An præſuppoſito quod qui furatur multas minimas quantitates ita vt quam primum peruenerit ad quantitatem notabilem peccauerit mor. tenetur ſub mortali totam ſummam reſtituere.*
25 Excuſari a mortali ſenſit Petr. Nau. quæ opinio authori vt verior placet, contra Med. & Cordubam.
26 *Soluuntur argumenta tria pro confirmatione opinionis contrariæ.*
27 *An qui modicum a pluribus furatur quam primum perueniat ad magnam quantitatem, furtum mortale committat.*
28 *Sola quantitas rei furto acceptæ ſine ordine ad nocumentum ſufficiens eſt mortale conſtituere, vnde ſoluitur ratio Angeli.*
29 An furtum ſit minimum omnium peccatorum, quæ fiunt contra præcepta decalogi.
30 Fornicatio ex genere ſuo grauius peccatum quam furtum.
31 Soluitur ratio in contrarium adducta, fornicationem non eſſe intrinſece malam, quod affirmare eſt error hæreſi proximus.
32 An licitum ſit occidere fures maxime diurnos, de quibus præſumitur quod ſolum furari velint.
33 Communis & vſu recepta opinio contra Scotum, licitum occidere fures pro furto inſigni vel pluribus repetitis.
34 Ratio tot alia quare liceat fures punire, & etiam ſuſpendere.
35 Quæ a Scoto in contrarium afferuntur, facile diluuntur.
36 Pro varietate temporum, & locorum variæ leges in diuerſis locis, et prouinciis contra fures latæ ſunt.
37 An fures ad Eccleſias confugientes eaŭndem immunitatibus gaudeant de bulla Pij V. & Greg. XIII.

QVoniam abunde ſatis oſtenſum eſt furtum, & rapinam peccata eſſe, inquirendum nunc eſt qualia, & quam grauia ſint, In qua re communis Doctorum ſententia eſt furtum, & a fortiori rapinam, ex ſuo genere peccata mortalia eſſe. Sic S. Thom. 2.2. quæſt. 66. art. 6. Dominic. Bannes, Pet. de Arrag. & Michael Salon ibid. Ang. verb. furtum §. 34. Syluest. eod. quæſt. 2. Tab. eod. ver. quartodecimo. Io. Med. C. de rebus reſtituend. q. 4. dub. 2. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 3. art. 3. Mart. Nauar. in Manual. c. 17. nu. 2. verſi. Tertio. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 10. puncto 5. Caiet. in Sum. verb. furtum. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 3. num. 13. & alij omnes. Et colligitur euidenter ex ſacris literis; Siquidem Zach. quinto, dicitur, Quod omnis fur iudicabitur, id eſt, condemnabitur. Et 1. Cor. 6. Neque fures regnum Dei poſſidebunt. Ratione etiā conſtat, quia quod ex genere ſuo tollit charitatem, & amicitiam Dei, & proximi peccatum mortale eſt; Charitas enim vita ſpiritualis eſt animæ, atque adeo quod eam tollit, mortem animæ affert. Furtum autem ex genere ſuo dilectionem Dei, & proximi tollit, per furtum enim incurrit proximus damnum in rebus ſuis, læditur etiam iuſtitia, & æqualitas, ita vt ſi paſſim homines ſibi inuicem furarentur, periret humana ſocietas; Iniuſtitia autem per quam nocumentum infertur proximo, mutuaque ſocietas hominum læditur ex ſuo genere peccatum mortale eſt. Et denique eſt contra ſeptimum Decalogi præceptum, *Non furtum facies*, quod ex ex genere ſuo obligat ad mortale.

2 *Dixi* eſſe peccatum mortale *ex genere ſuo*, quia vel ex *imperfectione actus*, vel ex *defectu deliberationis*, aut etiam ex *paruitate materiæ*, poteſt tantummodo eſſe *veniale*, vt expreſſe docent S. Tho. 2.2. quæſt. 56. art. 4. ad ſecundum, & quæſt. 66 art 6. ad 3. & Caietan. ibi. & in Sum. verb. furtum, in princ. Ang. verb furtum. §. 34. Syluest. eod. quæſt. 2. Io. Med. Cod. de reſtit. q. 4. dub. 3. Sot. lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. art. 3. Adr. Quodlib. 11 art. 1. litera LL. ad quartum. Gabr. 4. diſ. 15. quæſt. 3. art. 1. Notab. 5. Mart. Nauar. in Manual. cap 17 num. 2. Couar. lib. 1. variar. reſolut. cap. 3. num. 12. Petr. Nauar lib. 3. de reſtit. c. 1. num. 16. Mich. Salon. Petr. de Arragon, & Dominic. Bannes 2.2. quæſt. 66 artic 6. Sebaſt. Medices in Sum. de peccat. tit. 6. quæſt. 126. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 10. puncto 5. Lud. Lopez part. 1. inſtruct. conſc. c. 92. Tol. in Sum. lib. 5. c. 16. & alij, & hoc certum eſt.

3 *Difficultas* prima tamen eſt, an quæcunque acceptio rei modicæ ſit venialis? Gabriel loco proxime allato docet, acceptionem rei quantumcumque modicæ eſſe peccatum mortale niſi ex ſurreptione fiat. Si enim fiat ex malitia, & ex affectu nocendi proximo, aut ex cupiditate poſſidendi rem alienam, non excuſatur a mortali, cum etiam ſola voluntas, & concupiſcentia rei proximi ſit mortale, & contra decimum præceptum, Non concupiſces. vnde affirmare videtur nullum furtum ex ſola materiæ leuitate, ſed ſolum ex ſurreptione fieri poſſe veniale. Immo addit hāc eſſe ſententiam S. Thomæ. Et certe aliquam huius dicti occaſionem præbuiſſe videtur, dum 2.2. q. 66 ar. 6. ad 3. dicat, quod furtum rei minimæ excuſari poteſt a peccato mortali: Si tamen habet animum furandi & inferēdi no-

cumen-

eumentum proximo, etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale,ſicut & in ſolo cogitatu per cõſenſum. Eandem ſententiam docere videtur Theophilus in § Gallinarum. Inſti. de rerum diuiſ. Henric in c. Etſi quæſtiones. de ſimonia. Corſet. in tract. de excellentia regis. q. 4. Hippol. in l. furem nu. 8. de Sicar. quos citat Couar. vbi ſupra, dum affirmant adiri poſſe prætorem, darique actionẽ furti debere pro re minima,& facit c. vulgaris de pœnit. diſt. 1. non enim res,ſed affectus furantis eſt conſiderandus, & c fi. 14. q. 6. dicitur, *Fur etiam in minimis iudicatur, non enim, quod furto ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur.* Qui locus deſumptus eſt ex S. Hierony. in c. 2. epiſt. ad Titum.

Ratio etiam pro hac ſententia adduci poteſt,quia quod prohibetur in Decalogo,eſt impeditiuum vitæ æternæ iuxta illud Chriſti, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* In Decalogo autem prohibetur omne furtum, etiam rei minimæ. Ergo eſt impeditiuum vitæ æternæ,& conſequẽter peccatum mortale.

Confirmatur. Quia furtum rei paruæ, & magnæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Ergo ſi furtum rei magnæ ſit peccatum mortale, furtum etiam rei paruæ mortale erit;alias non eſſent eiuſdem ſpeciei,cum peccatum mortale,& veniale differant ſpecie.

Ceterum hæc Gabrielis opinio falſa eſt, nec ei ratio,aut iura,nec S. Thomas ſuffragantur, atque adeo communis eſt Doctorum ſententia,furtum rei paruæ etiamſi ex malitia,& animo nocendi aut rei alienæ cupiditate id fiat(dũmodo ea cupiditas animuſque nocendi ad notabilẽ quantitatem non ſe extendat)non eſſe peccatum mortale, neq; iudicem iuſte punire poſſe,vt Pet. Nauar. vbi ſup. num. 27. cum alijs teſtatur. Durum namque & iniquum eſſet pro quadrante, aut obolo aliquem publice punire, furtique actionem contra eum concedere,atque adeo locum haberet illa veterima & veriſſima ſententia, *ſummum ius, ſumma iniuria.*

Ratio eſt euidens, quia in omni materia præceptorum iuſtitiæ paruitas rei excuſat a mortali,etiam in ipſa corporis,& famæ læſione ex Adriano vbi ſupra; quæ maior eſt, quam pecuniæ,vt omnes Doctores concedunt. Alias mendacium iocoſum ex deliberatione dictum,eſſet peccatum mortale,quod eſt abſurdum. Ergo & in furto ſola paruitas materiæ ſufficiens eſt ad reddendum peccatum veniale,vt expreſſe docet S. Thom. locis proxime citatis,par enim vtrobique eſt ratio. Vnde a ſapientibus parum pro nihilo computatur. Dixi in materia præceptorum iuſtitiæ, nam in alijs nõ eſt hoc ita vniuerſaliter verum. leue enim videtur, quod Tobias canem habuerit, ſed non leue eſt Deum id affirmare,vt credatur. Quare in infidelitate, odio Dei,& peccato contemptus,nunquam excuſat modicitas materiæ,bene tamen ſurreptio, aut defectus deliberationis. Quæ autem in contrarium afferuntur, facile ſoluuntur.

5 Ad locum n. S. Tho. Sot. lib. 5 de iuſt q. 3. art. 3. in reſp. ad 3. exiſtimat,accipientem minima,ſine animo accipiendi maiora,peccare mortaliter, quando dominus illius rei minimæ ita ſit ad eam affectus,vel ſit animo ita miſero & perturbato,vt perinde affligatur,perturbetur, & offendatur per illius acceptionẽ,ſicut vir prudens affligeretur furto rei grauis,intelligatque fur dominũ illius rei minimæ, ſic eſſe affligendum. Verum hæc expoſitio non videtur eſſe ad mentem S. Thomæ, quamuis enim accipere rem minimam animo afficiendi moleſtia proximum, ſit peccatũ mortale,ſicut qui faceret nutum, vel geſtum, quo ſciret proximum afficiendum moleſtia,hoc tamen nõ eſſet peccatum mortale furti,de quo agitur,ſed odij,inuidiæ, iniuriæ,aut alterius generis. Quare rectius Caiet. 2. 2. q. 66. ar. Mich. Salon,& Pet. Arrag. ibi. Naua. in Manua. c. 17. nu. 2. ver. 5. Pet. Nauar. lib. 3. de reſti. c. 1. nu. 35. Couar. lib. 1. variar. reſo. c. 3. num 12. Syluest. verb furtum. q. 2 & Greg. de Val. tom 3. diſp. 5. q. 10 punct. 5. interpretantur mentem S. Thomæ, aſſerentes S. Thomam loqui de peccato furti,prout vere loquitur in illo articulo, vereque affirmate,quod licet furtum rei paruæ,vt plurimum peccatũ ſit veniale,quando id fit ſine animo, & intentione furandi rem maiorem,aut inferendi maius nocumentum,ſi tamen qui furatur rem minimam,animum,& intentionem habet furandi rem maiorem, & inferendi notabile nocumentum proximo ſi potuiſſet,aut quando poterit,ſine dubio tunc peccat mortaliter, quia res illa ratione illius animi & intentionis non eſt leuis ſed grauis. Hunc autem eſſe ſenſum S. Thomæ colligitur euidenter ex verbis ſuis, quia addit hoc eſſe peccatum mortale, ſicut poteſt eſſe mortale in ſolo cogitatu per conſenſum, quaſi diceret, ſicut nihil accipiens actu poteſt tamen peccare mortaliter peccato furti ſolo conſenſu, & appetitu interno accipiendi,ita etiam minima accipiens peccare poteſt mortaliter peccato furti,per intentionem,& animum accipiendi magna,& nocendi in magnis ſi potuiſſet Quo etiam ſenſu intelligendus eſt D. Hieron. in c. 2. ad Titum, relatus in c fi. 14. q. 6. vt conſtat ex illis verbis,in furto non quid ablatum eſt,ſed mens furantis attenditur, vnde addit: Quomodo in fornicatione,non idcirco diuerſa ſit fornicatio,ſi mulier ſit pulchra,aut deformis, ancilla, aut ingenua,paupercula,aut opulenta,ſed qualiſcunque illa fuerit,vna eſt fornicatio;ita in furto quantumcunq; quis abſtulerit, furti crimen incurrit. Hactenus D. Hieronymus. Sic etiam intelligenda eſt Offilij,& Trebatij ſententia relata in d. capit. vulgaris. Quod ipſius Trebatij ratio declarat, dum ait; *Nam qui aurem alicuius tetigit, totum eum tetigiſſe videtur. Proinde & qui ab aceruo frumenti modicum abſtulit, & qui dolium aperuit, & ex eo inde parum vini abſtulit, non tantum eius quod abſtulit, ſed totius furtum videtur feciſſe, quamuis actione furti in tantum tenetur, quantum abſtulit.* Hoc loquendi modo ſignificans animum furantis reſpiciendum eſſe.

6 *Quoad* illud vero,quod adducitur ex § Gallinarum. Inſtitut. de rerum diuiſione: Suppoſito dari non poſſe furti actionem pro re minima,vt optime tradit Couar. lib. 1. variarum reſolu. capit. 3 nu. 12. tum quia ius eſt ars æqui & boni,vt dicitur in l. 1. ff de iuſt. & iure. nulla autem ratio aut æquitas dictat actionem hanc,quæ infamiam irrogat, dari pro vno quadrante aut æreo nummo,aut pro vno ouo aut alia re minima. Tum quia ablatio rei minimæ, attento paruo nocumento,ſolum veniale eſt,non mortale. Et contra rectam rationem eſt,vt pro peccato ueniali quis reddatur infamis; atque adeo nec præſumitur rem paruam auferri contra rationabilem domini voluntatem, ita ut ſit pluſquam ueniale: Hoc igitur ſuppoſito, Reſpondetur cum Couar unam gallinam forte non eſſe rem minimam,nec leue damnum ex eius furto inferri,quod tamen uir bonus, & diſcretus ex propoſitis in ſpecie contingenti qualitatibus arbitrabitur. Reſponden ſecundo poteſt & melius ibi ſolum haberi,quod ſi gallinæ,& anſeres turbati euolauerint;& alius animo lucrandi eas retinet, furtum committit,quod eſt ueriſſimum.

Itaq; non dicitur ibi,quod puniatur,vel detur actio furti contra eum qui unam gallinam ſurripuerit, ſed ſolum declaratur natura furti,quæ conſiſtit in detinendo alienũ animo lucrandi,hoc eſt,animo ſibi retinendi. Quod eſt intelligendum,ſeruata ratione debitæ quantitatis. Vnde crudele,& iniquum valde eſſet aliquem flagellare,aut punire publice ob quatuor argenteos,uel ob gallinam tantum, ut ipſamet recta ratio docet.

7 Ad rationem reſpondetur, quod licet omne furtum in Decalogo prohibeatur,non tamen omne illud eſt mortale,nec impeditiuum uitæ æternæ,niſi quod eſt notabile. Sicut etiam in Decalogo prohibetur omnis iniuria proximi, & tamen non omnis talis peccatum mortale eſt, ut ſi quis dicat fratri Racha,aut fatue. Nec omnis irreuerentia filij contra patrem mortalis eſt, ſicut nec omnis inobedientia contra Prælatum.

Ad confirmationem reſpondetur, quamuis Nauar. in Manual. c. 17 nu. 2. uerſ. Tertio. dicat furtum paruum,& magnum differre ſpecie id tamen eſt falſum,ut bene,& neruoſe probant Greg de Val. to. 2. diſp. 2. q. 14. punct. 4. & to. 3 diſp. 5. q. 10 punct. 5. Pet. de Arrag 2. 2. q. 68. artic. 6. Non. n. circumſtantia omnis quæ auget bonitatem,uel malitiam actus eiuſmodi eſt ut ab illa ſumat actus bonitatẽ, uel malitiam ſpecificam, ſed illa ſolum, quæ habet per

ſe

Digitized by Google

ſe ſpecialem ordinem ad rationem, ita ut peculiariter conueniat, vel repugnet rationi rectæ, vt colligitur ex doctrina Sancti Thomæ, 1.2.q.18.art.11. Quocirca magnū, & paruum non conſtituunt ſpeciem furti ſed ſolum augent bonitatem, vel malitiam actus intra eandem ſpeciem, atque adeo furtum rei paruæ, & rei magnæ eſt eiuſdem ſpeciei in genere mali moralis, quia vtrumque dicit ordinem eiuſdem rationis ad obiectum diſforme rationi, puta, quod accipitur res aliena inuito Domino, & quamuis maior, vel minor rei ſurreptæ quantitas potens ſit augere culpam, nō eſt potens tamē mutare ſpeciem moralem, vt colligitur euidenter ex S. Tho. 1.2.q.18.art.11. Caiet. ibi. Syluest. verb. circunſtantia. 2. Pet. de Arrag. & Greg. vbi ſupra, & alijs. Certum igitur ſit furtum rei minimæ quomodocūque fiat cum tamen animus ad magnam, & notabilem quantitatem non ſe extendat, nec peccatum mortale eſſe, neque furti actione contra talem agi poſſe.

8 *Difficultas* Secunda eſt. Cum conſtet furtum excuſari a mortali non ſolum ex imperfectione voluntatis (quia nō eſt omnino deliberata) ſed etiam ex imperfectione obiecti, quando deeſt animus furandi rem notabilem: ſi enim adeſſet voluntas accipiendi rem notabilem, etiam ſi modicum quid accipere, eſſet peccatum mortale, ex eo quod tūc contingeret furtum eſſe paruum ex neceſſitate, & defectu occaſionis. An ſatis ſit ad peccatum mortale, quod aliquis habeat animum furandi, nihil de notabili quantitate, aut parua cogitans? Caiet. 2.2. quæſt. 66. art. 6. ad 3. & Couarr. lib. 1. variar. reſol. c. 3 nu. 12 & Pet. de Arrag. 2.2. q 66. artic. 6. dub. 2. ad 1. docent voluntatem furādi limitatam ad rem minimam, non eſſe peccatum mortale, ſi tamen furandi voluntas nullam limitationem habeat, aut etiam ad notabile nocumentum progrediatur, erit peccatum mortale. Vnde ſignificant voluntatem furandi abſolute eſſe peccatum mortale.

Mihi tamen contraria ſententia verior videtur, quam ſequitur Pet. Nauar. lib. 3. de reſt. c. 1. dub. 3. num. 40. nunquam ſcilicet in particulari dari furtū aliquod in quo quis non habeat ſaltem implicite animum accipiendi paruum, vel magnum atque adeo impoſſibilis eſt caſus Couarruuiæ, dari animum furandi abſolute. Ratio, quę me mouet, eſt, quia quotieſcunque quis intendit furari, aut ita ſe applicat ad furandum, quod non niſi rem minimam acciperet, & tunc ſolum erit veniale, aut eo animo pergit ad furandum, quod ſi inuenire poſſet rem notabilem, acciperet, & ſic erit mortale, nec aliud docet Caiet. ſi attente legatur. Et certe cum non poſſint actus in particulari exerceri, niſi aliquo iſtorum modorum, conſequenter in praxi non poteſt voluntas aliter ſe ad operandum applicare.

9 *Difficultas* Tertia eſt, Quænam materiæ quantitas iudicanda eſt ſufficiens ad furtum mortale, aut veniale in particulari, & indiuiduo conſtituendum. Quæſtio hæc & ex ſe, & propter Authorum varietatem difficilis, & obſcura eſt. In qua re antiquiores Theologi, & Summiſtæ nihil certum ſtatuerunt, ſed omnia prudentiæ confeſſoris, & conſcientiæ cuiuſque reliquerunt, vt ex circunſtantijs loci, perſonę, temporis, & damni illati iudicetur, ſitne res furto ablata materia grauis, aut leuis. Poteſt autem res illa conſiderari vel abſolute conſiderando res ablatas, ſine reſpectu aliquo ad perſonas, a quibus res aufertur, vel habita ratione perſonarū, & paupertatis, aut abundantiæ eius, a quo quis furatur. Et quidem ſi loquamur quantitate rei ablatæ abſolute, abſtrahendo a perſonis;

Nonnulli docēt duos aut tres aureos, ex rei natura, quātitatem ſufficientem eſſe ad conſtituendum peccatū mortale, a quocunque auferantur etiam a Rege, etiamſi aliud damnum inde non reſultat: quantitatem vero duorum Iuliorum non eſſe, niſi a paupere ſurripiatur. Sic Sotus lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. art. 3. ad 3. Anton. de Corduba in ſumma. quæſt. 70. punct. 2. verſ. Et ratio eſt. Ioan. Maior. in 4. diſtin. 15. q. 15. Pet. Nau. in lib 3. de reſtit cap. 1. nu. 35. & Petrus de Arrag. 2.2. q. 66 art. 6. dub. 3.

10 Alij ſecundo ſcrupuloſius agentes, docent duorum argenteorum, immo & vnius, & forte etiam dimidij argentei quantitatem ex natura rei quantitatem ſufficientem eſſe ad furtum mortale. Sic Nauarr. in capitulo. fin. 14. quæſt. 6. numero. 12. & in Manuali, capitulo. 7. numero. 4. verſicu. Quinto, & Corduba in ſumma. quæſtio. 109. vbi expreſſe ait furtum vnius regalis argentei eſſe materiam grauem, & peccatum mortale: inſerentes ex hoc furantem hadum gallinam, aut aliquid aliud quod pertingit ad valorem vnius Iulij, eſſe peccatum mortale: furantem autem aliquā quantitatem inferiorem ſolum peccare venialiter. Eiuſdē etiam ſententiæ videtur eſſe Michael 2.2. quæſt. 66. art. 6. controuerſ. 1 in fi. in vlt. ſententia, vbi ait abſolute, & ſimpliciter vnum argenteum, aut æquiualens eſſe quātitatem ſatis grauem, & ſufficientem ad mortale in his partibus Europæ, quamuis apud Indos, vbi res magis abundant, duos aut tres argenteos quantitatem grauem eſſe cenſeat. Probatur hoc, quia in quibuſdam Epiſcopatibus habetur in conſtitutionibus, ne pro quantitate minori duorum argenteorum, vel centum dipondiorum detur excommunicatio. Ergo ſentire videntur talem quantitatem eſſe grauem, & ſufficientem ad conſtituendum peccatum mortale, cum excommunicatio non niſi ob peccatum mortale feratur. Probat autem eam Michael Salon, quia omnes homines ſiue diuites, ſiue pauperes, liberales, ſiue auari iudicant vnum argenteum ægre ſibi auferri, & quiuis parens filium ſuum, vel dominus famulum pro tali furto verberibus domeſticis vapularit. Ergo iudicant talem quantitatē grauem, & notabilem eſſe. Affert etiam Pet. Naua. vbi ſup. numer. 31 Couar. pro hac ſententia lib. 1. variar. reſol cap. 3. num 12. vbi tamen nihil tale affirmat, vt legenti manifeſtum eſſe poſſit, ſed hoc totum arbitrio boni viri relinquit cum Syluest. in verb. furtum quæſtio 2. & Ioa. Med. C. de reſtitut. quæſtio. 10. ad finem, in reſponſ. ad ſecundum.

11 Alij vero, vt refert idem Salon, dicunt grauem quantitatem ſimpliciter eſſe medium aureum, infra vero eſſe paruam, quia cōmuniter omnes homines ſiue diuites ſint, ſiue pauperes hanc iudicant notabilem, & grauem, nō autem inferiores.

Omitto ſententiam illam, cuius meminerunt Petrus de Arragon. & Petrus Nauar. numero. 31. vbi ſupra, quæ docet, nec centum argenteorum nummorum, nec etiam centum aureorum quantitatem eſſe abſolute dicendam materiam peccati mortalis ex natura rei, & ex obiecto, niſi quando ex tali furto quis graue aliud damnum pateretur. Quæ ſententia procul dubio falſa eſt viamque aperit infinitis furtis & malis. Quam ſententiam ſecutus eſt Dominic. Bannes 2.2 quæſt. 66. articulo. 6. vbi ait, filium furantem a patre prædiuite quinquaginta aureos, non peccare mortaliter, & tamen ſi ſeruus ab eodem vnum ducatum auferat, peccat mortaliter. Quia reſpectu filij non eſt valde rationabiliter inuitus pater, bene tamen reſpectu famuli. Et ſimiliter, ſi aliquis priuatus Regis, cui committitur diſpenſatio multorum milliarium aureorum, accipiat ſibi centum, aut ducentos, non eſt, inquit, peccatum mortale; Quia Rex ipſe non eſt rationabiliter inuitus in ordine ad talem miniſtrum. Quę ſane opinio nimis ampla, & laxa eſt, nec vllo modo in praxi ſequenda, vt vnuſquiſque timoratæ conſcientiæ, & æquus rerum æſtimator facile dijudicabit: præterquam quod communi Theologorum, & Summiſtarum ſententiæ, immo etiam, & rectæ rationi repugnat, quandoquidem nullus eſt ſiue Princeps, ſiue alius quantumlibet diues, qui talem quantitatem contemnat, cum multa bona notabiliter vtilia tali quantitate pecuniæ comparari poſſint, atque adeo ſicut per talem quantitatem notabiliter iuuaretur, ſic etiam per eius ablationem notabiliter læditur.

12 In hac igitur Doctorum controuerſia, quoniam nulla certa regula ſtatui poteſt, ad infallibiliter iudicandum quęnam quantitas leuis, aut grauis ſit, vt ex eius ablatione furtum veniale, aut mortale committatur, id arbitrio boni, & prudentis viri committendum, & relinquendum eſt, habita ratione circumſtantiarum loci, an ſcilicet regio illa copia auri, vel argenti abundet, perſonarum, an diues, vel pauper ſit, & damni, quod conſequi ſolet ex furto rei ablatæ, ſiquidem intelligi nō poteſt

Digitized by Google

quia omne damnum in particulari, alicui perſonæ, puta Principibus, diuitibus, communibus perſonis, vel pauperibus inferatur, atque adeo quod eſt vni magnum damnū, alteri paruum erit, quia tamen aſſertiones, & ſermones vniuerſales non ita proſunt, quid in hoc mihi probabilius ſecundum rectam rationem videtur, ſequentibus breuiter exponam.

13 Primo igitur dura nimis mihi videtur Nauarri, & aliorum opinio, qui affirmant duorum argenteorum quantitatem ex natura rei, & obiecto eſſe in furto materiam ſufficientem peccati mortalis.

Quia ſecundum arbitrium boni viri ea ſumma non eſt tanta, vt ipſa ex ſe, ſecluſo omni alio dāno ſubſecuto (quomodo in præſenti loquimur) materiam grauem furti conſtituat. Nemo enim peccati mortalis damnaret eum, qui rē non excedentem valorem Iulij vnius furanis eſſet, puta gallinam mediocrem in loco, vbi dimidio regalis aut Iulio valeret.

Nec credendum eſt Deum velle hominem æterna pœna pro re tam parui momenti damnare, niſi aliæ maioris nocumenti circunſtantiæ interueniant.

Nec valet, quod in quibuſdam conſtitutionibus ſtantum ſit, excommunicationem pro tali quantitate ferendā eſſe, quia, non dicitur in illis, quod pro furto duorum, vel trium Regalium aut Iuliorum detur excommunicatio, ſed quod pro minori non detur. Ex quo non infertur, pro illa dari poſſe. Solum enim voluerunt epiſcopi abuſum tollere ne pro tam vili quantitate, qualis eſt, quæ duorum, vel trium Iuliorum non excedit, tam grandis cenſura imponeretur: vnde tali conſtitutione, non quid faciendum, ſed potius quid non ſit faciendum, oſtendunt Quomodo egregie quibuſdam hæreticis, qui Mariam poſt Chriſti Natiuitatem cognitam fuiſſe a Ioſeph, ex illo Euangelij, *Et non cognouit eam, donec peperit Filium ſuum primogenitum*, colligebant, D. Hieronym. reſpōdet, dicēs, quod Scriptura eo in loco non quid ſit factum, ſed quid non ſit factum, oſtendit. Vnde argumentum ab authoritate negatiue infirmum eſt. Immo vero vt fatetur ibi Nauar. num. 3. verſicul. tertium, licet excommunicatio non feratur, niſi pro mortali, non tamen fertur pro omni mortali, vt conſtat, & ita non bene ſequitur, Non fertur excommunicatio pro quantitate minori duobus argenteis. Ergo quantitas illa ſufficiens eſt ad conſtituendum peccatum mortale. Altera vero ratio Salonis non probat eius intentum, ſiquidem viri prudentes, non tam ęgre fuerunt iacturam vnius argentei, quod ſi parentes filios, & domini ſeruos vapulent ob furtum vnius argentei, non tam id faciunt quia iudicant eam materiam eſſe mortalis peccati, cum ad vnū quemque non ſpectet de hac re iudicare, & quandoque etiam caſtigant eos ob rem minoris momenti, ſed id potius faciunt, vt hac leui caſtigatione ob res minimas rętrahant eos a furto rei maioris momenti, facile enim ex rei paruæ furto ad maiora & grauiora delicta committenda proceditur, vt conſtat. Nam vere Eccleſiaſt. 19. Qui ſpernit modica, paulatim decidet.

14 *Secundo*, Quāuis nulla certa regula dari poteſt de quantitate neceſſaria ad peccatum mortale, nihilominus tamē dari poteſt aliqua pecuniæ quātitas tanta, quæ per ſe abſque vllo perſonæ reſpectu cauſa eſt in furto peccati mortalis, vt recte Sot. & alij ſupra allati tradunt, quos ſequitur Ludou. Lopez par. 1. Inſtruct. conſc. cap. 92. vt v. g. duo, vel tres aurei. Quare etiamſi a Rege ſurripiantur, & licet eos videatur parui facere, erit tamen mortale, quia Rex, etſi prædiues ſit, indiget tamen pluribus ad comparanda neceſſaria ad vſus Regios, & ad ſoluendam mercedem ſeruis, ad ſubuediendum neceſſitatibus communibus, atque adeo ſi eis priuatur, & illi, & eius rei familiari ſit notabilis læſio. In cōmunibus autem perſonis quatuor, aut quinque Iulij, in pauperibus autem vnum aut duo Regalia, ſeu Iulij ſufficiens erit quantitas pro peccato mortali, & hoc excluſis alijs omnibus extrinſecis damnis & nocumentis. Cuius rei non poteſt commodior ratio aſſignari quā quod recta ratio, & arbitrium boni & prudentis viri ita iudicare ſolet.

15 *Tertio*, Sicut rationabiliter aſſignari poteſt certa aliqua materia, quæ ſufficit pro furto mortali; ita etiam tam parua eſſe poteſt materia, quæ ex ſe ipſa, ſecluſo alio damno, non niſi peccatum veniale conſtituere cenſetur, vt vnus argenteus. Dixi ſecluſo alio damno, quia ratione vtilitatis, quam ex re ablata reportare ſolet dominus, ex damno quod exinde recipit, poteſt eſſe peccatum mortale, vt verbi gratia, ſi quis furetur acum a Sartore, aut ſubulam a Sutore, &c. propter quæ operas diurnas perdit. & lucro conſueto caret, quando non habet alia huiuſmodi inſtrumenta, quibus victum comparet. Etſi enim talis res, ſeu inſtrumentum, natura ſua res parua ſit; ratione tamen damni, & incommodi ſecuti grauis materia eſt. Sic etiam ſi furetur rem paruam quam tamen dominus multum æſtimat ob iuſtam aliquam cauſam, vt ſi famulus auferret ex horto domini ſui malum cydonium, quod multum æſtimat dominus, vel quia eſt primus fructus arboris quam manibus ſuis plantauit, vel quia fructus ille rarus eſt in illis locis, vel quia in eo multum delectabatur, ſolebatque illud amicis oſtendere, iuxta ea, quæ tradunt Sotus libr. 5. de iuſt. quæſt 3. artic. 3. ad 3. Nauarr. in Manual. cap. 17 num. 2. verſic. 2. & in 14. quæſt. 6. cap. ſi num. 12. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 1. dub. 4. nu. 46. Michael Salo. 2. 2. q. 66. art 6. Petr. de Arragon ibi. Gregor. de Valentia, tomo. 3. diſp. 5. quæſt. 10. punct. 5. Lud. Lopez par. 1. Inſtruct. conſcientiæ. cap. 91. Ceterum, vt præfati authores notāt, quamuis furtum huiuſmodi rei exiguæ ſit peccatum mortale ratione damni ſecuti, & iuſtæ moleſtiæ & iniuriæ domino rei illatæ, violatque charitatem, & pacem: formaliter tamen non eſt peccatum mortale furti, ſed reductiue tantum: quia grauitas & ratio formalis furti non ſumitur ex damno, quod per accidens ſubſequitur, aut ex moleſtia domini ſed ex grauitate rei alienæ acceptę ſecundum ſe, & ita vbi res, & ſecundum ſe, & in ordine etiam ad dominum eſt exigua, & leuis, non dicitur peccatum mortale furti formaliter, ſed reductiue, formaliter enim erit peccatum mortale pertinens tantum ad peccatum, ſeu genus iniuſtitiæ, quam vocamus damnum datum, quæ non habet ſpeciale nomen, ſed retinet nomen generis, ſed iniuſtitiæ, vel iniuriæ, quia præter malitiam generalem quam habet, quæ eſt nocere proximo non eſt ibi alia malitia formalis, vel materialis alterius alicuius priuatæ ſpeciei iniuſtitiæ. Vnde non eſt formaliter furtum, cum hoc conſiſtat in actuali acceptione rei alienæ, dicitur tamen reductiue furtum, quia materialiter ſumptum damnum iſtud infertur mediante illo furto. Quocirca in iure alij ſunt tituli de furtis, & alij de iniurijs, & damno dato, quod argumentum efficax eſt iſta differre, & aliud eſſe peccatum furti, aliud vero inferre damnum accipiendo rem, quæ ex ſe ad peccatum mortale non ſufficeret. Vnde impediens bonum alterius peccat peccato iniuſtitiæ, & ſurripiens alterius inſtrumentum, quod eſt vtile domino, impediens conſuetum lucrum, iniuſtitiam committit, non furtum, & conculcans ſegetes peccat mortaliter propter damnum datum contra iuſtitiam, tenenturq. præfati omnes ad damni dati reſtitutionem, non tamen dicitur talis conculcator commiſſe furtum. Et quia certa regula in hac materia aſſignari vix poteſt, iudicio prudentum res tota relinquenda eſt, communitęr autem ſuadenda eſt reſtitutio etiam in paruis, niſi res eſſet tam parua, vt clariſſimum ſit, non fuiſſe mortale.

16 *Quarto*, Grauitas materiæ furti non eſt æqualiter ſumenda in omnibus rebus; ſunt enim res aliquæ, quæ a dominis earum plurimi æſtimari ſolent, quam ex rei natura valent, aut ex vſu, aut permiſſione dominorum, atque adeo non ita facilè condemnandus erit peccati mortalis, aut furti mortalis, qui eas auferret, quales ſunt res illæ, quæ magno periculo expoſitæ ſunt, aut quæ paruo labore, & induſtria naſcuntur, in quarum ablatione non erit peccatum mortale, ſi auferantur in tanta quantitate, quanta ſufficiens eſſet conſtituere peccatum mortale in alia materia, vel in rebus, quę non eſſent tanto periculo expoſitæ, vt Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 66. artic 6. Mich Salon ibid. annotarunt, vt

verbi gratia, non erit peccatum mortale accipere caſtaneas, & nuces ſylueſtres, glandes, pinus, & huiuſmodi in tanta quantitate, quæ æſtimaretur vno ducato in foro, cũ huiuſmodi arbores, & fructus ſint quaſi in locis publicis, & omnib. expoſitæ ſint, nec aliquid eis præſtat ars, aut induſtria humana, & difficulter, aut ne vix quidem cuſtodiri poſſunt, immo vix ab aliquo vno certo poſſidentur; At vero etiamſi res ſit expoſita periculo, ſi tamen magno labore & induſtria naſcitur, vt ſunt vuæ, & fruges, non erit abſque peccato mortali eas in tanta quantitate accipere; Non tamen erit mortale accipere in maiori quantitate, dum ſunt in campo, quam ſi res illæ iam eſſent domi collocatæ.

17 *Hinc* infertur ex Dominico Bannes, & Salono vbi ſupra, Martino Nauar. in Manuali. cap. 17. nu. 138. verſ. Quadrageſimoquarto, & Petro Nauar. lib. 3. de reſtitu. cap. 1. par. 5. dub. 6. nu. 203. pueros aulicos, qui deſeruiunt menſis dominorum, non peccare mortaliter, ſi deuorent, quæ de menſa tollunt, at forte non peccant niſi peccato gulæ: Ratio eſt, tum quia aut domini non ſunt valde inuoluntarii per ignorantiam, ſciunt enim huiuſmodi res non ſumi ad vendendum, ſed potius ad comedendum: tum quia tales res expoſitæ ſunt tali periculo, tum quia domini iſtorum nullum fere damnum ex eo, quod accipiantur, recipiunt, tanto enim minus hora poſtea conſueta comedũt, quanto plus occulte ad comedendum accipiunt. Quod tamen intelligendum eſt, niſi forte cibi integri, qui de menſa tolluntur, ſint deſtinati pro ſtipendio Architriclini, aut alterius officialis, tunc enim acceptio huiuſmodi eſſet furtum quia fit inuito officiali, illique exinde notabilis aliquando iniuria, & damnum infertur. Qui prudentior eſt, in his & alijs caſibus aptiorem ſibi regulam præſcribere poterit, quam ſequatur.

18. *Difficultas quarta eſt*, Quid dicendum ſit de excommunicationibus, quæ feruntur aliquando ob furta; An materia furti, quæ ſufficit ad peccatum mortale, ſufficiat, vt iudex eccleſiaſticus ferre poſſit ſententiam excommunicationis, vt ablatum reſtituatur: Et an excommunicationes latæ ob res parui momenti, quando exinde graue damnũ ſequitur puta ex ſurreptione acus ſartoris, vt diximus, cõprehendant eos, qui res illas paruas furati ſunt, donec totum damnum reſtituant.

Ratio eſt, quia excommunicatio ferri poteſt pro peccato mortali. Sed ablatio illa acus verbi gratia eſt peccatum mortale. Ergo excommunicatio pro tali ablatione ferri poteſt, & lata ſic furantem comprehendit. De hac re legi poſſunt Sotus in 4 diſtinctio. 22. quæſt. 1. art. 2. in caſu tertio. Martinus Nauar. in cap. final. 14 quæſtio 6 nu. 12. & in Manuali cap. 17. nu. 4. verſic. Tertio. & verſic. Quarto. Dominicus Bannes 2. 2 quæſt. 66. ar. 9. Salon, & Petrus de Arragon. ibidem. Petrus Nauar. libro 3. de reſt. cap. primo. dub. 4. num. 42. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 93. & alij. Mihi hęc dicenda videntur.

19 *Primum eſt*, Quando fertur excõmunicatio contra eos, qui furtum commiſerunt, qui furatus eſt aliquid in quantitate ita magna, quæ ex ſe ſufficit ad peccatum mortale, ex ſua natura, & obiecto tenetur vel ad illud ſtatim reſtituendum ſi poſſit, vel manifeſtandum, niſi ſit res occulta omnino, aut cum periculo infamiæ, alioquin excommunicationem incurrit, de qua re plura legi poſſunt to. 1. theſauri. lib. 1. cap. 9. num. 53. & nu. 34.

Dixi, *ex ſua natura, & obiecto*, quia ſi excommunicatio daretur ob furtum, talis ſurreptor acus, aut alterius rei paruæ, ex cuius defectu graue damnum eſt ſubſecutum, in caſu quo locuti ſumus ſupra, quamuis peccet mortaliter, nõ tamen incurret excommunicationem, etiamſi damnum non reſtituat.

Ratio eſt, quia excommunicatio in eo caſu ſolũ fertur pro furto: at vero non quodcunq; damnum illatum habet rationem furti, ſed illud tantum, quod inuoluit occultam acceptionem rei alienæ domino inuito, quod non reperitur in caſu præſenti reſpectu damni ſubſecuti. Ergo non incurritur excommunicatio nec talis damnificans dicitur fur proprie. Exemplum aliud in huius rei confirmationem adduci poteſt, & ſolet; Qui enim acciperet a Notario calamum impedientem ipſum a lucro, verbi gratia, 10. aut 100. aureorum, non ſuſpenderetur iuſte, ob tale crimen, nec haberetur infamis, nec daretur actio furti cõtra eum, quæ omnia ſecus eſſent ſi talis illatio damni haberet proprie rationem furti: vnde nec excommunicatio contra fures impoſita illum comprehenderet. Quamuis igitur iniuſtitia omnis appellari poteſt quodammodo furtum, & in illo præcepto, *non furtum facies*, prohibita ſit, non tamen omnis habet proprie rationẽ furti, quomodo nos agimus nunc de furto, ſed illa tantum, quæ res aufert a domino poſſidente. Hæc enim ſola eſt, quam infamia, & aliæ pœnæ iuris conſequuntur. Quare niſi excommunicatio generaliter feratur pro iniuſte retentis, vel damnis factis, non niſi ablatores comprehendit.

20 *Secundum eſt*, De hac re extat modo determinatio Cõcilij Trident. ſeſſ. 25. de reform. cap. 3 vbi ſtatuitur, *Vt pro deperditis, ſeu ſubtractis rebus excõmunicatio a nemine prorſus, præterquam ab Epiſcopo, decernatur, & tunc non alias, quam ex re non vulgari, cauſaque diligenter, ac magna maturitate per Epiſcopum examinata, quæ eius animũ moueat.* Vbi vox illa, *Res non vulgaris*, expreſſe ſignificat, excommunicationes pro rebus minimis non eſſe ferendas quinimmo, vt notat Michael Salon ſecunda ſecundę, queſtio. 66. ar.

ADDITIO NOVA.

Adde. Vicarius Generalis, & ad id facultatem habens ab epiſcopo, põt ſine prævia cognitione, facta ab ipſomet epiſcopo, excommunicationem decernere ad finẽ reuelationis pro rebus deperditis; dum tamen ipſi Vicarius cognitionem adhibeat. Vnde inferiores ordinarij, etiam exempti, & immediate ſedi Apoſtolicæ ſubiecti, ac nullius diœceſis, huiuſmodi monitoria concedere non poſſunt, ſed ad ſedem Apoſtolicam, pro eis eſt recurrendum, cum nec epiſcopis viciniorbus ea concedere permittantur, ſacra lõg: ſępius ita reſpondit.

Et cum hodie cenſurarũ remediũ dicatur extraordinarium, vt conſtat, ex præcitato loco Concilij per Auctorẽ, dandum eſt tantummodo, quando non poteſt haberi recurſus ad ordinarium: propterea non valeret monitorium generale contra non reuelantes, ſi ſcitur, vel ſciri poteſt pars; cum euſmodi litteræ concedãtur ſolum aſſerenti, ſe neſcire, quis fecerit, vel habuerit contentum in illis; notat in ſpecie Nau. c. inter verba nu. 8. 4. 11. q. 3.

Et tandem hęc recuperatio bonorum deperditorum intentari debet ſeruata forma Conſtitutionis Pij 5. ſuper hoc edita in hæc verba.

Sanctiſſimus, & infra. Volens ſuper expeditione mandatorum quæ fiunt in forma, Significauit, pro rerum ſubtractarum, & deperditarum reſtitutione, ſeu illarum, & illas ſubtrahentium reuelatione, modum, & formam ſtatuere, (manente in alijs reformatione officij correctoris litterarum contradictarum a Sanctitate ſua edita) præſenti, quod perpetuo obſeruari vult ſcripto, ordinat, vt mandata pro reſtitutione, ſeu reuelatione huiuſmodi dentur (modo ſuper illis ſupplicationes in præſentia ſuæ Sanctitatis ſignatæ fuerint) ad eorum duntaxat inſtantiam, quorum ciuiliter intereſt. Quæ ſupplicationes rem ipſam, de qua agitur, rei que valorem, nominatim, & ſpecifice exprimant, niſi forte ſint pro eccleſijs, locis pijs, communitatibus, vniuerſitatibus, collegijs, aut vniuerſalibus ſucceſſoribus, quos veriſimile eſſe certam rerum notitiam non habere ſtatuit etenim hac ipſa perſonarum qualitate expreſſa, ita demum ferri poterit quædam in genere deſignatio, quæ neq; nimis vaga, & incerta, atque adeo inueriſimilis ſit, & tamen oſtendat res ipſas (id, quod præcipue in omnib. attendendum eſt) minime vulgares exiſtere. Committatur autem Epiſcopo ordinario loci, vel eius Vicario in ſpiritualibus generali ſub hac forma ex Concilio Tridentino, videlicet ſi cauſa diligenter, & magna maturitate per ipſum examinata pro rei, loci, temporis, & perſonæ qualitatibus, ſibi pro conſcientia videbitur expedire. Decernentes irritum, &c.

Digitized by Google

66. art. ſexto, vox illa, non tam intelligenda eſt in ordine ad furtum, quam in ordine ad excommunicationem. Vnde apud prudentes viros non fertur excommunicatio pro oĩb. furtis niſi ad minus pertingãt ad quinquaginta Iulios. Quamuis.n. viginti, aut triginta ſint materia grauis in ordine ad furtum, non ſunt tamen materia grauis in ordine ad excommunicationem. Quocirca Epiſcopus excommunicationem ferens pro rebus minimis vix excuſari poteſt a peccato mortali, vt docent Dominicus Bannes, & Michael Salon vbi ſupra, quia cum iudex ſecularis non puniret tale furtum pœna flagellorum, multo minus eccleſiaſticus iudex illud excommunicatione, quæ animam occidit, & quæ ad rebelles præcipue in re grauiſſima puniendum inſtituta eſt, coercere debet: Vnde contra grauiſſimũ Concilij Tridentini præceptum peccat, vt conſtat.

Si quis tamen Epiſcopus excommunicationem in tali caſu ferret, valida eſſet, & timenda, tum quia Concilium hoc negotium, & examinationem cauſæ pro loco, & tempore, & perſonis committit arbitrio Epiſcopi, & conſcientiæ eius relinquit: Tum quia licet Epiſcopus examinare debeat & iudicare cauſam grauiſſimam, vt non de facili laqueum animabus iniciat, poſtquam tamẽ iam iudicauit, efficitur grauiſſima cauſa, atque adeo tali ſententiæ non parens grauiter ratione inobedientiæ, & rebellionis delinquit.

21 Quibus addo quod licet Concilium, vbi ſupra, dicat ſententiam hanc a nemine niſi ab Epiſcopo ferri debere, ſi tamen ex epiſcopi commiſſione daretur talis excommunicatio a ſuo Vicario pro rebus non magni momenti. valida eſſet cenſura, quia Concilium non dixit, quod ſi ſecus factum fuerit; totum ſit irritum & inane; peccabit tamen Epiſcopus contra mandatum Concilij ſi ſine cauſa vrgenti huiuſmodi excommunicationes Vicario ſuo committat.

Quinta difficultas eſt, An qui paulatim repetitis vicib. accipit ab eodem duos, aut tres Iulios, ſine intentione furandi amplius, poſtea vero concupiſcentia ductus, accipit tres aut quatuor alios, qui omnes ſimul materiam ſufficiẽtem ad peccatum mortale furti conſtituunt, mortaliter peccet in illa acceptione. Mart. Nauar in Man cap. 17. nu. 139. verſic. *Dixi quibus neſcantur.* expreſſe docet, eum qui minutatim vno die quid modicum, puta quadrantem ſeu quatrinum, & alijs multis diebus ſucceſſiue tantundem accipit, peccare ſolum venialiter, etiamſi totaliter accepta ad notabilem quantitatem creuerint, dummodo iam inde a principio, aut poſtea non habuerit animum furandi notabilem quantitatem per illa parua furta. Quoad reſtitutionem vero addit, quod ſiue cum hoc animo ſiue abſq; illo perueniatur ad notabilem quãtitatem, quæ tota ſimul ablata efficeret furtum mortale, ad reſtitutionẽ ſub mortali obligatur. Vnde infert inueniri poſſe furta ſolum venialia. quæ obligent ad reſtitutionem ſub pœna peccati mortalis. Quam ſuam opinionem licet ipſe non probet, hac ratione confirmare poſſumus, quia furtum paruũ non eſt mortale: Ergo licet ſæpius iteretur ad rationem culpæ mortalis non perueniet, quandoquidem, vt communiter tradunt Theologi, peccata venialia quamuis multiplicentur, non faciunt vnquam mortale. Confirmatur hæc ratio, quia obiectum huius acceptionis non eſt tota ſumma, quæ requiritur ad mortale; quod inde colligitur, quia actio ſeu acceptio hæc iniuſta modo exiſtit. Ergo eius terminus, tempus, & obiectum, a quo indiuiduatur. Sed tota ſumma non eſt hodie; tota igitur ſumma quæ ſufficit ad mortale non eſt obiectum huius actionis, ſed tantum illa leuis. Ergo actio & acceptio illa ſolum eſt venialiter mala. Sit exemplum, Petrus de vinea proximi vna die ſingulis horis racemum vnum vnum colligit, alia die tantundem, & ita de alijs, idque ceteris paribus ex parte voluntatis, quæ eſt non lædere notabiliter, ſed quia defeſſus eſt, naturam fouere, ſeu guſtui complacere intendit; Hi omnes actus videntur ſimiles & equales, ſed primus non fuit peccatum mortale, nec ſecundus nec tertius. Ergo nec vltimus, cum non ſit maior ratio huius, quam præcedentium. Ergo furando omnes vineæ fructus non peccauit mortaliter, nec tenebitur Domino ſub pœna peccati mortalis quicquam reſtituere.

22 *Contraria* tamen & communis opinio eſt, furantem parua ſine animo inferendi notabile damnum in omnib. illis furtis, in quibus non attingit magnam quantitatem, ſolum peccare venialiter, nec teneri illa ſub mortali reſtituere: quamprimum autem notabilem quantitatem attingit; quæ ſit magna in ſeipſa, aut in damno alteri illato, aut in bono ſibi acquiſito, etiamſi per parua furta id faciat, peccare mortaliter, & ad reſtitutionem ſub peccato mortali obligari. Sic Ioan. Maior. 4. diſtinctione quintadecima, quæſt. 25. & 26. Ioan. Medina. Cod. de reſtitut. quæſt. 10. §. occurrit. ad ſecundum caſum. Sotus in libro quinto, de iuſtitia, quæſtione, 3. artic. 3. ad tertium. 4. diſt. 22. quæſtione prima, art. 3. caſu tertio. Michael Salon 2.2. q 66. art. 6. controuerſia 3. Petr. de Arragon. ibid. dub. 3. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtitu. cap. 1. dub 6. nu. 51. Grego. de Valen. lib. 3. diſp. 5. q. 10. punct. 5. in fin. Antonius de Corduba in Summa, caſu 70 Gabriel Vaſquez in 1. 2. to. 1. diſpu. 146. c. 2. & alij. Prima pars patet, quia omnia illa venialia nunquam perueniunt ad materiam grauem, aut nocumentum graue proximo inferunt, vnde non conſtituũt peccatum mortale. Cum vt ſupponimus, non habeat intentionem inferendi notabile damnum, & alioquin furtum mortale non ſit, niſi aut ratione damni, aut grauitatis materiæ in ſeipſa Secunda pars probatur, quia licet peccata venialia non efficiant mortale in illis rebus, & materiis, quæ præuenit, & ad inuicem continuari non poſsũt, vt in mendacio leui, aut conuitio leui, aut verbo otioſo, quę ſemel prolata prætereunt, nec manent cum præcedentib. atque adeo malitia poſterioris non ſit grauis ratione præcedentium, quando tamen venialia eius generis ſunt, vt priora cum ſequentibus continuari queant, tunc veniente vltimo & cum pręcedentibus continuato, ſit notabilis quędam materia, vt contingit in furto, & alijs, quæ damnum inferunt, tunc enim licet vltimum furtum, aut damnum ſecundum ſe, & ſolum ſumptum non ſit, niſi veniale, cum præcedentib. tamen continuatum grauem materiam, & peccatum mortale efficit: ſiquidem poſito illo vltimo furto, aut dãno ponitur notabile damnũ, & eo ablato auffertur; ſicut in numeris vltima vnitas virtute præcedentium dat ſpeciem numero. Quicunque igitur ſcienter, & aduertenter exactu ſuo etiam leui, damnum notabile infert, vere eſt cauſa talis damni, & peccat mortaliter. Dixi, ſcienter, & aduertenter, qui enim furatur per minima, multaque parua furta commiſiſſet, quorum eſſet inuincibiliter oblitus, atque ita non aduerteret ad furta præterita, quæ commiſit, etſi poſtea actu aliud furtum paruum committat, non imputabitur ei hoc ad peccatum mortale. quia non continuantur mortaliter, & moraliter ex defectu cognitionis, & aduertentię: ſecus autem ſi aduertit ſe per vltimam actionem iniuſtam etiam Iulij peruenire ad quantitatem notabilem, talis enim aduertit ſe inferre notabilem damnum virtute pręcedentium acceptionum minimatum; damnũ autem notabile alicui ſcienter, & aduertenter inferre peccatum mortale erit. Vnde famulus, qui accipit a domino ſuo quotidie vnum, vel alterum nummũ, ſi in iſtis furtis perſeuerat, quamuis exiguis, quamprimum peruenit ad quantitatem, quę in ordine ad ſuum dominum cenſenda eſt magna, mortaliter peccet, & ſub mortali reſtituere tenetur, quamuis a principio animum in tanta quantitate accipere non habuerit.

23 *Hinc* ſequitur quod ſi furtum manet intra limites peccati venialis, ſub veniali tantum reſtituere tenetur: ſin autem pertingant, ad mortale, tenetur ad reſtituendum ſub mortali, quia acceptio, & detentio alicui ſunt eiuſdem ordinis, & rationis, vnde ſicut quod venialiter accipitur venialiter detinetur, ita ſub veniali tantum eſt reſtituendum, quod vero mortaliter recipitur, mortaliter detinetur, & conſequenter ſub mortali reſtituendum eſt. Vnde falſa eſt doctrina Martini Nauarri, aſſerentis furta parua eſſe venialia, & tamen teneri ad

quantitatem congregat, non peccat mortaliter, nec ad restitutionem tenetur ſub mortali. Ratio eſt, quia nemini damnum notabile infert. Sin autem diues ſit, qui hæc facit, aut aliunde habet vnde competẽter viuat, peccat mortaliter, ſi ea intẽtione parua illa furta committat, vt notabilem quantitatem acquirat: vnde omnia ablata ipſis ſpoliatis reſtituere tenetur. niſi vnuſquiſque ob rei paruitatẽ debitum cõdonet: quamdiu vero non conſtat de hac voluntate condonandi, cenſentur rationabiliter inuiti, ac proinde ablata reſtituere tenetur.

Tertia eſt Martini Nauarri in Manuali c. 17. num. 139. qui conformiter ad ſuam priorem ſententiam diceret, quod nunquam peccauit mortaliter ſic accipiens bene tamen tenetur reſtituere aut dominis, aut ex eorum defectu, pauperibus, quando ad notabilem quantitatem peruenerit: quam ſententiam ſupra examinauimus.

Quarta eſt aſſerentium furantem minima a pluribus cum intentione coaceruandi notabilem quantitatem peccare mortaliter, & ſub peccato mortali teneri ad reſtitutionem, ſiue ſit pauper, ſiue diues, modo inuitis dominis (quod ſupponitur niſi aliunde conſtet de voluntate eorum) id faciat. Sic Sotus lib. 5. de iuſt. q. 3. art. 3. ad 3. Anto. de Corduba in ſumma. q. 70. in opinione 4. Michael Salon 2. 2. q. 66. art. 6. controuerſia. 3. Petr. de Arragon. ibid. dubio vltim. Petrus Nauar. libr. 3. de reſtitut. dubio 7. num. 56. Gregor. de Valent. tomo 3. diſputatio. 5. quæſtio. 10. puncto 5. in fin. & Ludou. Lopez. par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 93. Ratio eſt, quia ablatio rei notabilis eſt peccatum mortale, & ſub mortali reſtituendum ei, a quo eſt ablatum, etiamſi non damnificet multum eum, a quo ablatum eſt: Ex eo quod ſeptimum hoc Decalogi præceptum, *de non furando*, non ſolum prohibet damnum proximi, ſed etiam ne quis accipiat alienum, quod de iure non ſit ſuũ. Idem enim eſt; *non furtum facies*, ac non accipies bonum alienum proximi. Vnde decimo præcepto quod eſt idem cum ſeptimo (niſi quod loquatur de actu interno) ita habetur *non concupiſces proximi tui*. Qui ergo alienum in notabili quantitate accipit, peccat mortaliter.

Confirmatur hæc ratio, quia ſi omnes alicuius communitatis triticum ſuum in vno loco communi deponerent, ita vt vnum aceruum efficerẽt. procul dubio peccaret mortaliter, qui notabilem quantitatem ſurriperet, non obſtante, quod facta partitione eius quod furatus fuit, nulli in particulari damnum notabile inferret. Ergo etiamſi a ſingulis cumulis ſeorſum quid modicum auferat, etiãſi nulli in particulari damnum notabile inferat, accipiendo notabilem quantitatem peccabit mortaliter. Satis enim eſt, quod inæqualiter ſe habeat ad communitatem id eſt, ad omnes ſimul in notabili quantitate. licet non in ordine ad ſingulos. Et certe ex contraria opinione ſequeretur, poſſe aliquem ditari abſque vlla induſtria honeſta, & ſine peccato mortali puta ſi a ſingulis ſingula minima accipiat, quemadmodum iniqui mercatores facere conſueuerunt, dum ſingulos emptores in modico menſuras diminuendo, & totam ciuitatem depilando, defraudant; quod & contra rationem, & errorem manifeſtum in ſe voluere videtur.

28 *Hinc* ſoluitur ratio pro prima ſententia, vt enim ex dictis conſtat, ſola quantitas rei furatæ ſine ordine ad nocumentum, ſufficiens eſt mortale peccatum conſtituere. Quamuis enim in caſu, de quo loquimur, nulli in particulari fiat iniuria notabilis, toti tamen communitati hac ratione irrogatur grauiſſimum damnum, & dum liceat hoc modo ſine labore & induſtria ex furto viuere, abſque peccato mortali, & obligatione reſtitutionis. Siquidem ſi id licitum eſſet, nullus omnino artes, & exercitia honeſta quæreret, & addiſceret, ſed omnes furtis & rapinis aſſueſcerent, ex quo graue damnum. & pernicies Reipu. & generi humano ſequeretur, quare ipſum ius naturale, rectaque ratio dictat, id nulla ratione licitum eſſe, aut faciendum.

Nec valet diſtinctio Medinæ, Eſſe enim pauperem, ſecluſa extrema, aut graui ſaltem neceſſitate, non iuſtificat furtum, quod in diuite eſſet mortale, cum extra hos caſus nemo ius habeat accipiendi alienum. Quod ſi quis quærat, quomodo facienda ſit reſtitutio in caſu propoſito? Reſpondetur, quod ſi domini ſint certi, vnicuique reſtitui debet pars ſua minima, quoad vſque quantitas quæ apud ipſum manet, non ſit magna: ſin autem domini ſint incerti, pauperibus facienda erit reſtitutio, iuxta ea, quæ in materia reſtitutionis dicemus.

29 Octaua difficultas eſt, An furtum ſit minimum omnium peccatorum, quæ contra Decalogi præcepta fiunt? poſtquam enim oſtenſum eſt furtum in multis caſibus peccatum mortale eſſe, inquirendum reſtat, an grauius, aut leuius peccatum ſit reliquis, quæ in Decalogo prohibentur?

In hac re Martinus de Magiſtris in Opuſculo ſuo de tẽperantia q. 2. docet, fornicationem eſſe leuius peccatum furto. Ratio eius eſt, quia furtum eſt per ſe, & intrinſece malum, vnde nulla vnquam natio fuit, quamuis barbara, quæ ignorauerit furtum eſſe malum & illicitum: fornicatio autem ſimplex non eſt de ſe mala, & peccatum mortale, ſed ſolum eſt mala, quia prohibita eſt lege poſitiua diuina, & humana, vt docet Durandus in 4. diſt. 33. quæſt. 2. num. 10. prohibetur enim in lege veteri Deuter. 23. vbi dicitur, *Non erit meretrix ex filiabus Iſrael.* Et in leg. noua. Epheſ. 5. quando dicitur, *omnis fornicator aut auarus, aut immundus non habebit hæreditatem in regno Chriſti, & Dei.* Vnde multæ nationes in lege naturæ ignorauerunt fornicationem eſſe peccatum. Immo vſque adhuc poſſunt fortaſſis eſſe aliquæ adeo agreſtes, vt putent non eſſe ſecundum ſe, & ſua natura peccatum. Ergo furtum grauius peccatum eſt ex genere ſuo, quam fornicatio, cuius rei ſignum eſt, quia maiori infamia notatur furtum, quam fornicatio.

Confirmatur hæc Ratio. quia illud eſt peius, cuius oppoſitum eſt melius. Sed furtum opponitur iuſtitiæ fornicatio autem temperantiæ. Iuſtitia autem præſtantior eſt virtus, quam temperantia. Et quia furtum expreſſe prohibetur in Decalogo, fornicatio autem non expreſſe, ſed ſub nomine mæchiæ, quæ propriè ſignificat adulterium.

30 Contraria tamen opinio eſt vera, fornicationem non ſolum ſecundum ſe, & intrinſece eſſe peccatum, & contra ius naturæ, vt docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 154. artic. 2. in corpore: & ad ſecundum, ſed etiam grauius eſſe furto ex genere ſuo. Sic S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. ad primum, & q. 154. art. 3. Caiet. ibi. Scotus 4. diſt. 15. q. 3. *De ſecundo.* in fi. Sotus li. 5. de iuſtitia. q. 3. art. 3. Michael Salon 2. 2. q. 66. art. 6. dub. vltimo, & Petrus de Arragon. ibi. dub. 1. Ratio eſt, quia grauitas peccatorum ſimpliciter deſumi debet ex obiecto, & bono, cui peccatum opponitur, vt rectè ſanctus Thomas annotauit: qua ratione docent communiter Doctores, homicidium grauius peccatum eſſe contumelia, quia homicidium eſt contra vitam hominis iam nati: contumelia vero contra honorem, vita autem præſtat honori; ſed fornicatio eſt contra maius bonum ex genere ſuo quã furtum: eſt enim fornicatio contra bonum hominis naſcituri quandoquidem proles ex fornicario concubitu nata, ſi ad rei naturam ſpectes, nec rectè educari, nec commode ali poteſt; furtum autem ſolum nocet in bonis externis temporalibus quibus multo præſtant vita, & bona educatio, atque adeo multo maiora incõmoda ex fornicatione, quã ex furto ſequi ſolent, vt experientia conſtat. Eſt igitur fornicatio grauius peccatũ ex genere ſuo, quam ſit furtũ.

31 Dixi, *Ex genere ſuo*, quia interdum in particulari, & in indiuiduo dari poteſt aliquod furtum grauius fornicatione, ratione quantitatis furti, aut alicuius alterius circunſtãtiæ, vt v. g. furari mille aureos grauius peccatum eſſe poteſt, & eſt communiter, quam accedere ad ſolutam, aut ad aliquam coniugatam; & furari rem ſacram grauius eſſe poteſt, quam ſimplex aliqua fornicatio.

Hinc inferunt prædicti authores, furtum ex genere ſuo eſſe minimum peccatum eorum, quæ contra præcepta Decalogi fiunt, cum bona, quæ læduntur per furtum, ſint minima bona eorum, quæ prohibemur lædere alijs præceptis, & quia leuius eſt fornicatione ſimplici, quæ ex genere ſuo leuior eſt omnibus alijs.

Ad Rationem in contrarium, Reſpondetur, eſſe erro-
rem hæreſi proximum affirmare, fornicationem non eſſe
itnrinſece malam,& cōtra ius naturæ: quia ex eo ſequitur
gentibus ante legem ſcriptam non fuiſſe peccatū, nec poſt
legem paganis,quib. non fuit data lex ſcripta: præterquā,
quod vt ſuo loco diximus,omnia præcepta Decalogi ſunt
de iure naturæ,quorum vnum eſt, *Non eſſe fornicandum*,
& quia fornicatio ex ſe eſt in detrimentum futuræ prolis,
& ideo intrinſece mala. Quod vero additur, multos igno-
raſſe fornicationem eſſe peccatum,qui tamen agnouerunt
furtum graue crimen eſſe,ſolum arguit furti nequitiā ma-
nifeſtiorem eſſe,non tamen inde ſequitur eſſe maiorē for-
nicatione,malitia enim, quæ in fornicatione latet, maior
eſt,vtpote quæ opponitur maiori bono. Neque verum eſt
furtum maioris eſſe infamiæ,quam fornicatio ſit,abſolute
loquendo,cum vt recte docet Sotus vbi ſupra molieri ho
neſtę pudentius eſt fornicari, quam furari, etiamſi vir pro
pter ſuam corruptam conſuetudinem minoris infamiæ eſ
ſe putet fornicari,quam furari.

Ad confirmationem,Reſpondeo,primo, quamuis for-
nicatio proprie & precipue ſit contra temperantiam,eſt ta
men etiam aliquo modo contra iuſtitiam,quia nocet pro-
li naſcituræ cui debetur bona & commoda educatio. Se-
cundo,Non eſt neceſſium, quodcunque opus intemperan
tiæ,ſed ſatis eſt vitium fornicationis ex genere ſuo grauius
eſſe,quam furtum,cum ſit contra maius bonum, puta,
contra vitam hominis. Nam iuſtitia eſt præſtantior virtus,
quam temperantia & tamen dari poteſt aliquis actus tem
perantiæ in particulari qui ſit præſtantior actu aliquo par-
ticulari iuſtitiæ,vt v.g. præſtantior actus eſt obſeruatio ca-
ſtitatis,quam vendere rem iuſto pretio: vnde in comparā-
dis virtutibus, aut vitijs inter ſe, ſolum reſpicere oportet
virtutes,aut vitia adinuicem abſolute & actus præſtantiſ-
ſimos,aut peſſimos vnius & alterius in genere ſuo, vt vi-
deamus,quænam virtus alia præſtantior ſit,aut quod pec-
catum ex genere ſuo grauius ſit.

Neque ſumenda eſt grauitas peccati ex maiori vel mi-
nori declaratione & expreſſione eius in Decalogo,etenim
vitium nefandum leuius eſſet furto, quod non eſt dicen-
dum cum illud genus peccati non expreſſe prohibitum ſit
in Decalogo,vt conſtat.

Nona difficultas eſt, An licitum ſit occidere fures, ma-
32 xime diurnos, de quibus præſumitur, quod ſolum furari
velint? Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. §. De ſecundo, docet, huiuſ-
modi fures non debere ſuſpendi,immo nec id licere iudi-
cibus,nec habere Rempoblicam talem poteſtatem; Ratio
eius eſt,quia Deus prohibuit omnem cędem, *Non occides*.
Ergo nulla lex humana conſtituens hominem pro ſimpli
ci furto occidendum iuſta eſt, cum non liceat inferiori in
lege ſuperioris diſpenſare: Deus autem nuſquam in ſacris
literis fures diurnos occidi pręcepit, ſed ſolum nocturnū
occidi permiſit,vt habetur Exod. 22. poteſt quidem lex hu
mana alijs pęnis eos punire. occidere autem non poteſt ni
ſi in illis caſibus quos excepit Deus, excepit aut moltos,ſci
licet,blaſphemum,adulterum,homicidam, & nonnullos
alios. Cum igitur fures non ſint excepti ab ea lege niſi ſint
nocturni, non erit iuſta lex humana diſpenens, quod nu-
dus fur,qui non eſt inuaſor,occidatur: *confirmatur* hoc ex
S. Aug. lib. 1. ciuit. Dei. cap 21. aſſerente Deum feciſſe quaſ
dam exceptiones, quibus liceat hominem occidere, ſigni
ficans aliam omnem cedem illicitam,eſſe, quæ in lege a
Deo excepta non eſt. Vnde infert Scotus, quod cōſoetudo
patriæ, ſecundum quam fures ſuſpenduntur pro ſimplici
furto,eſſet tanquam iniqua,& contra ius diuinum abolen
da,maxime in lege euangelica,quæ eſt lex māſuetudinis,
& miſericordiæ.

Vnde ex eadem ratione infert non licere modo in no-
uo teſtamento occidere adulterum,quamuis licuerit in le
ge veteri,quia,inquit, lex illa reuocata eſt a Chriſto Ioan.
8 iuxta illud Saluatoris ad mulierem in adulterio depre-
henſam, *Nemo te condemnauit mulier, neque ego te conde-
mnabo*.& cōfirmat,quia peccatum furti multo minus eſt,
quam adulterium, vt diximus, vnde Prouerb. 6. dicitur,
*Non eſt grandis culpa, quod quis furatus fuerit, furatus e-
nim vt eſurientem impleat animam, deprēhenſus queq; red-
det ſeptuplum. Qui autem adulter eſt propter inopiam cor-
dis perdet animam ſuam*. Si ergo rigor mortis ob adulte-
rium reuocatus ſit,multo minus furem ſimplicem occide
re licebit.

Secundo probari poteſt hæc ſententia ex l. ſed nouo iu-
re. Cod. de ſeruis fugitiuis. & Auth. vt nulli iudicum. §.
pro furto autem collatione 9 & in l. capitalium. §. famo-
ſos. ff. de pęnis. decernitur fures non eſſe pro furtis ſuſpen-
dendos,niſi fuerint famoſi latrones; tales enim ſuſpendi
furca iubentur. Dicitur autem latro famoſus is,qui graſſa
toris crimen exercet, vt inibi expreſſum eſt. Item & il-
le,qui furari conſueuerit Confirmari poteſt,quia pęna de
bet proportionari culpæ, ſed vita hominis multo pretio-
ſior eſt rebus externis. Ergo iniuſtum eſt hominem pro re-
bus temporalibus occidere.

Alexander de Ales par. 3. Summæ q. 47. memb. 4. artic.
3. Non negat eſſe in Republica occidendos fures, docet ta
men regulariter fures ſuſpendendos nō eſſe, ob rationem
inæqualitatis damni,quod eſt inter ablationem rerum tē-
poralium,& amiſſionem vitæ,vnde addit ſuſpendi poſſe,
& debere ſolum fure nocturnos, quippe quia de eis præ-
ſumitur,quod veniunt ad occidendum, & fures diurnos,
quiarmati procedont,& occidere parati ſunt,ne compre-
hendantur,& fores a iudice ſignatos,& cauteriatos, &
ſemel,vel ſecundo,& tertio deprehenſos in furto: & latro
nes ſeu viarum aggreſſores; alios autē fures occidere non
licet. Sotus etiam in lib. 5. de iuſtit. q. 3. art. 3. ad tertium ſa-
tis ægre fert,quod fures ſimplices ſuſpendantur; Vnde in-
uehitur in Baldum. in d l. Sed nouo iure. qui voluit fures
ſuſpendi debere pro ſimplici furto ter repetito, aut pro
vno ingenti,quod tribus æquipollet, affirmans Baldi ſen-
tentiam in cauſa fuiſſe huius ſupplicij. Vnde ſolus vult
pro ſimplici aut geminato furto,ſi non ſit magnum, fu-
res ſolum flagellis cædi,aut aures perforari, aut ferro inu-
ſtos relegari pro trino vero,aut pro vno enormi ſuſpendi
poſſe.

Communis tamen & vſu recepta opinio eſt licitum
eſſe occidere fures pro vno inſigni furto,vel pluribus repe
titis. Quam ſententiam tenent iuriſperiti in d. l. Sed nouo
iure. vbi Baldus,& Paulus de Caſtro, & alij,quos refert
Couar. Inter Theologos autem eam tenent Ioan. Maior.
in 4. diſtin 15 q. 27. art. 4. Gabriel. in 4. diſtinct. 15. quaſtio.
15 artic 3. dub. 1. Ioan. Medina. C. de reſtitut. quæſt 4. Ioa.
Driedo. lib. 1. de libert. eccleſ. capit. 10. folio mihi 115. Al-
phonſus a Caſtro. lib 1. de poteſtate legis pœnalis, cap. 6.
Franciſcus a Victoria. relect de Homicidio num. 11. Di-
dacus Couar lib. 2. variar. reſolut. cap. 9. num. 7. Mich. Sa-
lon 2. 2. q 66. artic. 6. Controuerſia. 4 Petrus de Arragon.
ibid. in fin. & Dominicus Bannes dub. 1. Petrus Nauar. li.
2. de reſtit. c. 3. dub. 1. num 7. & Gregor. de Valent. tom. 3.
diſput. 5. q. 8. punct. 1. Ratio eſt,quia lex aliqua iuſte ſtatui
poteſt, vt interficiantur perturbatores Reipublicæ, & pa-
cis inter ſubditos, vt conſtat, Sicut in corpore humano ab-
ſcinditur pars inſanabilis,& nocens alijs, ſed multiplican-
tes furta,aut committentes furtum inſigne Rempublicā
perturbant,& bono communi admodom pernitioſi ſunt.
Ergo iuſte pro conſeruatione boni communis feruntur le-
ges,quibus fures ſuſpendantur

Et certe cum iam plurimū creuerit hominum malitia,
nec ita multum curant homines alias pœnas; immo vix
quidem timore mortis retrahuntur fures ab hoc crimine,
merito pęna mortis pro furtis imponenda venit, vt hac ſal
tem ratione, quantum fieri poteſt, bono communi conſu-
latur,& diuiſſimorum comprimatur audacia.

Confirmatur hæc ratio quia vt docet S. Thom. 2. 2. q.
66. art 6. ad ſecundum ex S. Auguſt. tract. 50. in Ioannem,
Exod. 21. iuſte occiduntur, qui furantur ex eccleſia, vel ex
publico ærario propter malitiam,& grauitatem talis deli-
cti. Sed interdum furta ex priuatis domibus, quæ non ha-
bent illas circumſtantias loci ſacri, vel publici, grauiora
ſunt, maiuſque damnum communitati inferunt. Ergo pro
illis iuſte occiduntur.

34 *Illud* vero obſeruādum eſt,quod cum tota ratio, quare
fures

fures punire, & etiam ſuſpendere liceat, ſit bonum commune, & damnum proximo illatum, conſequenter non niſi cum magna prudentia, & maturitate in hac re procedendum erit. Neque enim qui egeſtate oppreſſus, & nõ ex malitia furatur, aut qui modicum quid auferret, ſtatim morte plectendus erit. Vnde oportet iudices moderate procedere, legumque rigorem pro delicti, & perſonæ qualitate nonnunquam temperare. Quæ ratio fuit, & eſt, quod in aliquibus locis furta mediocria prima vice verberibus, ſecunda vero, aurium perforatione, aut manuum, aut frontis adustione, tertia autem, vel ſi ſit inſigne furtum, triremium indefeſſo labore aut morte ipſa puniantur. In qua re nihil certi ſtatui poteſt, ſed leges, & conſuetudines loci, & prouinciæ ſeruandę ſunt, & cum prudentia, & maturitate executioni mandandæ.

35 *Quæ* vero a Scoto in contrarium afferuntur, facile dilui poſſunt, falſum namque eſt, omnem cędem in illo Decalogi præcepto, *Non occides*, prohiberi, vt latius ſuo in loco expoſuimus. Solum namque prohibetur occiſio illa, quæ & contra rationem, & contra iuſtitiam committitur.

Non eſt autem contra iuſtitiam, immo iuri diuino & rectæ rationi conſentaneum eſt, vt aliquando fures occidantur. Etenim ſicut dicitur *non occides*, hoc eſt, innocentem, & iuſtum, ita etiam dicitur, *Maleficos autem non patieris viuere*. Exod. 22. Recta etiam ratio, & iuſtitia non ſolum legalis ſed etiam particularis dictat, vt ita tales puniantur, vt ſic Reſpublica, & ciues ſeruentur indemnes, id quod publica poteſtas maxime ſpectare debet, iuxta illud pſal. 100. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem omnes operantes iniquitatem*. Vnde etiam intelligi debet S. Auguſt. eo modo videlicet, illicitam eſſe omnem cædem, excepta illa, quam Deus, & recta ratio docet, & declarat faciendam eſſe; docet autem recta ratio, vt malefici occidantur ad conſeruationem pacis, & cõmunis boni Reipublicæ, vt expreſſe teſtatur ibidem San. Aug. li. 1. ciu. cap. 21. cum dicit: *non contra præceptum illud, non occides, eſſe iuſta bella, aut leges quæ ſecundum RATIONIS imperium ſceleratos morte puniunt*.

26 *Ad ſecundum* Reſpondeo, quod pro varietate temporũ, & locorum, variæ leges in diuerſis locis, & prouincijs contra fures latæ ſunt, variaque ſupplicia excogitata, & ſtatuta, creſcente nimirum hominum malitia.

Sic enim apud Gẽtiles in quibuſdam prouincijs pro notabili furto, aut multis repetitis ſuſpendebãtur, in alijs fur manebat ſeruus domini rei acceptæ, vt refert Aullus Gellius lib. 11. Noctium Atticarum. c. vlt. de Romanis. Immo & apud Aegyptios fur efficiebatur ſeruus, vt colligunt nõ nulli ex illo Gene. 44. vbi cum diſpenſator domus Ioſeph, argueret fratres ipſius de furto ſchyphi aurei, dixerunt illi fratres Ioſeph, Apud quemcunque fuerit inuentum quod quæritis, moriatur.

Ille autem morem, & conſuetudinem Aegyptiorum ſecutus non admiſit tale ſupplicium, *ſed apud quemcunque*, inquit, *inuentum fuerit, erit ſeruus meus*. In Lombardicis autem conſtitutionibus per Imperatorẽ approbatis ſtatutum eſt, furẽ pro primo ſimplici furto fuſtibus puniri, pro ſecundo mutilari, pro tertio vero ſuſpendi. Quod etiam in alijs quibuſdam locis obſeruatur. Recte autem id ſtatutũ eſt; Siquidem creſcente contumacia, creſcere etiam debet pœna. Vbi autem primum, furtum eſſet inſigne pro eo ſuſpendebatur.

Ad confirmationem reſpondetur, ſupplicium, & pœnam non ſolum dicere ordinem ad culpam delinquentis, verum etiam ad incutiendum timorem, tam ipſi delinquẽti, quam alijs, ne ſimile audeant perpetrari. Quando igitur fures non retrahuntur a furto per alias pœnas, iuſte ſtatui poteſt ad bonum commune, & pacem, & quietem Reipublicæ, nec non ad terrorem aliorum, vt qui furtum inſigne committit, vel multa repetit, occidatur. In quo caſu non præferuntur bona temporalia vitæ furis, ſed bonum, & pax Reipublicæ, & ſalus, tranquillitas, & quies ciuium, quæ vitæ hominis malefactoris merito præſtat, & præfertur.

Ex quibus conſtat, quid ad ea, quæ ab Alexandro Alenſi & alijs afferuntur, reſpondendum ſit. Illud vero addendum eſt ex Dominico Bannes, & Mich. Salono vbi ſupra, quod licet expreſſum iure non ſit, furem confugiẽtem ad eccleſiam immunitate eius non gaudere, vſu tamen communi ſeculari, & eccleſiaſtico receptum eſt, (& merito) quod furibus non valet ad eccleſiam confugere.

Circa hanc autem immunitatem ſciendum eſt, quod licet olim Pius V. in Bulla 2. quæ incipit, *Romanus Pontifex*. anno 1566. & Sixtus V. in alia Bulla, quæ incipit, *Alias Felicis*. & eſt 7 eiuſdem in ordine anno 1585. ſancto zelo ducti, diuerſas facultates, & indulta extrahendi, etiam in caſibus quibuſdam a iure non permiſſis ab Eccleſijs, Monaſterijs Cellis domibus regularibus, locisque ſacris, & Religioſis criminoſos delinquentes compluribus ſecularibus Principibus eorumque Curijs, & Magiſtratibus, ſub varijs modis, & formis conceſſerint, prout in illis plenius continetur; Poſtea tamen Gregorius XIIII. in alia conſtitutione, quæ incipit, *Cum alias nonnulli* anno 1591. has oẽs ad hanc formã reduxit, vt ſ., *laicis ad eccleſias, locaque ſacra, & religioſa confugiẽtibus, ſi fuerint publici latrones, viarũque graſſatores, qui itinera frequentata, vel publicas ſtratas obſident, ac viatores ex inſidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quiue homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis eccleſiis earumue Cœmiteriis committere non verentur, aut qui proditorie proximum ſuum occiderint, aut Aſſaſſini, vel hæreſis, aut læſæ Maieſtatis in perſonam ipſiuſmet Principis rei immunitas eccleſiaſtica non ſuffragetur; ſed vniuerſis & ſingulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ceteriſque eccleſiarum, & Monaſteriorum prælatis, tam ſecularibus quam cuiuſuis ordinis Regularibus diſtricte præcipiendo mandamus, & præcipimus, vt laicos in caſibus prædictis delinquentes ad eorum eccleſias, Monaſteria, domus, & alia loca ſupradicta ſacra, ſeu Religioſa reſpectiue confugientes, & in eis ſe recipientes, atque morantes, qui prædicta delicta, eorumve aliquod iudicio ſuo commiſiſſe videbuntur, quando a Curia ſeculari fuerint requiſiti, & quilibet eorum fuerit requiſitus, Miniſtris, & officialibus Curiæ ſecularis abſque irregularitatis nota, aut alicuius cenſuræ eccleſiaſticæ incurſu tradi, & conſignari curent, & faciant, & quilibet eorum curet, & faciat. Ne autem Curia ſecularis prædicta Miniſtri facultate illos per ſe, & propria authoritate extrahendi, & abducendi ſibi olim, vt præfertur, attributa, & per præſentes reuocata, abutantur, volumus, dictaque authoritate decernimus, & declaramus, vt Curia ſecularis, eiuſque Iudices, & officiales, ab Eccleſiis, Monaſteriis, lociſque ſacris prædictis laicum aliquem, vt præfertur, delinquentem in nullo ex caſibus ſupradictis ſine expreſſa licentia Epiſcopi, vel eius officialis, & cum interuentu perſonæ eccleſiaſticæ ab eo authoritatem habentis, ad quos ſolos, & non alios Epiſcopis inferiores, etiamſi alias ordinarii ſint, aut nullius diœceſis, aut Conſeruatores ab hac ſede ſpecialiter, vel generaliter deputati, prædictam licentiam dandi facultas pertineat, Occurrente autem caſu in loco exempto, & nullius diœceſis, tunc ad Epiſcopum viciniorem deuoluatur hæc cognitio, & nõ ad alios, capere, extrahere, aut incarcerare non poſſint, niſi eo caſu, quo ipſe epiſcopus, & dicta perſona eccleſiaſtica requiſita illos in delictis ſuperius expreſſis culpabiles tradere, aut capturæ, & incarcerationi interuenire, & aſſiſtere recuſauerint, tuncque reuerentia Eccleſiæ, & locis ſacris debita memores prædictos delinquentes minori, quo id fieri poterit cum ſcãdalo, & tumultu extrahere curent. Quodque delinquentes laici prædicti, poſtquam, vt præfertur, ab eccleſiis, lociſue ſacris, extracti, & capti fuerint, ad carceres Curiæ eccleſiaſticæ reponi, & inibi ſub tuto, & firmo carcere, ac opportuna cuſtodia data illis, ſi opus fuerit, per Curiam ſecularem, detineri debeant, nec inde extrahi, Curiæque ſeculari prædictæ conſignari nec tradi poſſint, niſi cognito prius per Epiſcopum aut ab eo deputatum, an ipſi vere crimina ſuperius expreſſa commiſerint, tuncque demum, de mandato Epiſcopi per Iudicem Eccleſiaſticum Curiæ ſeculari, quacunque appellatione poſtpoſita conſignentur.*

De crimine vero hæreſis cognitio ad forum eccleſiaſticum tota pertineat, neque in ea Curia ſecularis ſe quoquo modo intromittat. Sicuti etiam prohibemus, ne contra Eccleſiaſticas perſonas ſeculares, aut cuiuſuis ordinis vel militiæ etiam ſancti Ioannis Hieroſolymitani regulares, quoquomodo etiam

vigo-

Digitized by Google

ſi eſt maritus; & quia vxor in bonis mariti nullam habet diſpenſationis facultatem. Non tamen explicant præfati authores, quomodo attendi debeat hæc materiæ quantitas, vt conſtituat peccatum mortale; nec forte commode certa aliqua regula aſſignari poteſt in hac re, qua ſtatuatur, quænam ſit notabilis quantitas, & quæ materię paruitas a peccato mortali excuſans.

Illud tamen ex communi conſenſu omnium annotandum eſt, non eodem modo conſiderari debere materiæ quantitatem ex natura rei ſicut in extraneo furante, ſed ſecundum qualitatem perſonarum, ſtatus, diuitiarum, & amoris mariti, & vxoris & aliarum circunſtantiarum. Siquidem non eſt rationabile, vt maritus velit vxorem ita ſtricte viuere, vt non quandoq; gaudeat cum amicis, conſanguineis, & vtatur ludis honeſtis, & pigmentis, &c & cōſequenter vt poſſit aliqua honeſte, & moderate expendere, quæ conſideratis omnibus circunſtantijs, non magna videantur. Vbi autem attentis omnibus circunſtan,ijs iudicatur magna quantitas, peccat mortaliter nec excuſabit bona intentio vxoris, etiamſi ea acciperet ad eleemoſynā faciendam cū exinde maritus rationabiliter lęſus putetur.

2 Addo tamen cum Angelo in verb. furtum. § 35. Mich. Salon. Petr. de Atrag. Petr. Nau dub. 9. num. 86. vbi ſupra, quod ſi vxor habens virum prodigum celauerit de bonis illius contra eius voluntatem, & prohibitionem. vt ſibi, & viro, & filijs prouideat neceſſaria, nullum omnino peccatum committit nec tenetur viro præcipienti, vt ſibi omnia tradat obedire; tum quia id eſſet dare gladium furioſo; tum quia vtiliter gerit rem domus ſuæ, & familiæ neceſſitatibus prudenter prouidet, ad quod tenebatur maritus, vnde irrationabiliter inuitus in hoc cenſetur, nec vllo modo læſus eſt, ſed potius commodum inde reportat, atque adeo in caſu perinde ſe habet vxor, ac ſi virum non haberet.

3 Præterquam quod ſi multum creuerit viri prodigalitas, poterit vxor bona ſua, ac dotem retinere, vt ſeruet ſe indemnem, vt communiter tradunt Doctores: poteſt etiā ſi vir, vel filij in peccato exiſtant; aut in periculo aliquo corporali ſint conſtituti, moderate aliquid accipere ad faciēdas eleemoſynas, & offerendum pro illis ſacrificium, vt vitent illud damnum temporale, aut vt Deus eos illuminet, & conuertat; ſicut commendatur Abigail 1 Reg. 25. quæ ignorante viro ſuo Nabal multis muneribus placauit Dauidem, vt virum ſuum ab imminenti interitu liberaret, ex Sylueſt. verbo eleemoſyna. q 5. verſic quintum. Ange. eod. §. 7. Gabr. in 4. diſt 15. q 3. art. 4. dub. 2. propoſit. 3. Petr. Nauar. lib. 3. de reſt. cap. 1 par 2. dub 6. num. 53. Mart Nau in Man. cap. 17. num. 151. verſi. quinquageſimoprimo. Mich. Salono 2. 2. q. 66. art. 4. ad 2 Coſmo Phil. de off ſacer. par. 2. lib. 4. cap. 19. Ludo. Lopez par. 2. inſtruct. conſcien. c. 24. & alijs.

4 SECVNDVM DVBIVM eſt, an ſicut dictum eſt vxor accipiens notabilem quantitatem ex bonis mariti peccatum furti committit, ita etiam ſi eo ignorante alia bona diſtribuat, aut ſurripiat, peccatum furti incurrat.

Propoſita eſt autem hæc quæſtio tum ad meliorem intelligentiam præcedentis dubij, tum etiam vt hac ratione explicemus, quandonam maritus, aut vxor aliquid accipiendo, aut donando, inſcio, aut inuito altero coniuge peccet, & ad reſtitutionem teneatur. Pro præſentis igitur quæſtionis, & ſequentium intelligentia.

Notandum eſt ex communi Doctorum ſententia quod exiſtentium in coniugio, bona ſunt in triplici differentia; *Quædam* enim ſunt propria viri vt ſunt ea, quæ a patre, aut alio ex hæreditate accepit, præter dotem, & donationem propter nuptias; Item ea, quæ propria induſtria, ac labore, vel alias (non concurrente vxore) colaborando habet, & acquirit.

Quædam ſunt propria vxoris, vt ſunt bona parahernalia, i. quæcunq. habet mulier præter dotem, vt ſucceſſiones hæreditariæ & legata ei vel donata. *Quędā* verò ſunt communia vtriſque Quia vero non ita conueniunt authores quænā ſint hæc bona, quæ vtriſque ſint communia, conſequenter præſuppoſito quod peccat, vt dictum eſt, auferendo, & donando ea, quæ ſunt bona mariti propria, cū in his rebus vxor nullam habeat diſpenſandi facultatem; ſicut etiam peccabit maritus ſi inſcia, & inuita vxore auferret, & diſtraheret bona propria vxoris; præſuppoſito etiam quod vxor inuito, & ignorante marito bona ſua parapherналia auferens, & diſponens, furtum non committat, nec ad reſtitutionem teneatur, (niſi quando cetera viri bona ad prolem, & coniugem alendam non ſufficerent tunc enim peccaret diſtrahendo) quia quantum ad hæc bona ſua propria vxor non ſubeſt dominio viri, atque adeo quantum ad illa eſt ſui iuris in diſpenſando, ſola difficultas eſt, quid dicendum ſit de bonis tertij generis, hoc eſt quænam bona ſint vtriſque communia, & quid in his bonis vxor aut maritus facere poſſit hæc enim explicanda neceſſario ſunt, vt ſciamus, quando aliquis coniugum in bonorum iſtorum diſtractione, & ablatione peccet, & qualiter reſtitutio in illis facienda ſit.

5 *Primo* igitur, quamuis in confeſſo ſit apud pleroſque authores *bona ſuperlucrata* conſtante matrimonio eſſe communia ad vtroſq; ſiue a viro, ſiue ab vxore acquiſita ſint, vt notant Gabriel in 4 diſt. 15. quæſt. 3. art. 3. dub. 2. in principio. Sotus lib. 4. de iuſtit q. 7. art. 1. ad x. verſic. *vtrum autem marito* Mart. Nauar in Manuali. c 17 num. 155 verſi. Ad alia quatuor Couar. lib. 3. variar. reſolut. c. 19. num. 2. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 1. dub 7. num. 93. Anto. de Corduba in ſumma q. 125. d. 5 & d. 6. & q. 129. & Ludou. Lopez par. x. inſtruct. conſcientiæ. cap. 24. & alij Legiſtæ, quos citat Couar. non poteſt tamen vxor ex huiuſmodi bonis communibus aliquam notabilem quantitatem occulte accipere ad donandum, vel ad erogandum in alios vſus ſine expreſſa aut præſumpta ſaltem viri licentia. Sic Gabriel vbi ſupra. dub. 2. propoſi 3. Cord. in ſumma quęſtio. 125. d. 6. Mart. Nauar. & Petr. Nauar. vbi ſupra. nume. 89. & Lud. Lopez vbi ſupra. Quicquid Palud in 4. diſt. 15 q. 3. ar. 6 concl. 2. caſu. 7. putet licite accipere poſſe tantum, quantum redire debet ad eam, vel ad liberos ſoluto matrimonio? Ratio pro noſtra opinione eſt, quia licet talium bonorum mulier ipſo iure proprietatem habeat, adminiſtrationem tamen ipſa, & vſumfructum eorum viuente marito non habet, ſed maritus, ac proinde aliquid ex illis ſine licentia viri accipere nequit. Deinde quia ante ſolutum matrimonium non poteſt certo ſciri, quantum ad eam pertineat. Non ergo poteſt, vt putat Palud. tantum ſumere quantum ad eam redire debet ſoluto matrimonio. Cum igitur fructus dotis, ac donationis propter nuptias ſint communes vtriſque ſi aliquid de facto vxor, vel de prædictis lucris communibus, vel etiam de ipſa dote ſine expreſſa, vel præſumpta viri licentia accipiat, & alicui fortaſſe filio naturali, vel alteri donat præter furti peccatum, quod committit, ad reſtitutionem tenetur tam ipſa, quam qui ſcienter, & cognita veritate donum accepit, Quia vere accepit alienum; Etenim nomine rei alienæ, non ſolum res ipſa, ſed etiam vſusfructus, vel vſus ſolus intelligitur. Vnde licet vxor in hoc caſu rem ſuam, quoad proprietatem accipiat, quia tamen vſus, ſeu vſusfructus tam dotis, quam bonorum ſuperlucratorum ad maritum tanquam ad caput, & principalem domus gubernatorem pertinet, aliquid ex eis ſine viri licentia ſaltem præſumpta accipiēs vere furtum committit, & per conſequens ad reſtitutionem ablati tenetur.

Nec valet quod obijciunt nonnulli, non teneri ad reſtitutionem, quia non accipit alienum, ſed proprium, ſicut nec pupillus tenetur de clam acceptis a tutore, nec deponens pecuniam, ſi eam occulte acceperit quia ſuum aufert non alienum. Reſpondetur enim quod licet accipiat rem ſuam quoad proprietatem, non tamen quoad vſum, aut vſumfructum. Nec ſimilis eſt ratio uxoris, ac pupilli, & depoſitarij quia licet depoſitarius, & tutor hēant licite uſumfructū, non tñ in utilitatem ſui ſed in utilitatē pupilli, & deponētis, & ita illis ex rei ablatione non fit iniuria; At uero ut diximus marito debetur uſusfructus dotis, & lucrorum, in eius gratiam, ut ex illis onera matrimonij ſuſtētet, ac proinde ex ablatione fit ei iniuria, ut conſtat.

Vnde uterque Naua. ubi ſupra, & Ant. Corduba q. 125. d. 6. in fi. & Lud. Lopez loco proxime citato docent, quod licet uxor magnam dotem uiro attulerit, puta, ſummam duode-

Digitized by Google

ſimul, quadraginta aureos ex ſua dote, nutrici, quæ eam lactauit, abſque viri licentia dare poterit, etiamſi ab initio matrimonij 40. dare conſtituit, & dando peccat, & reſtituere tenetur.

Cuius alia ratio reddi nõ poteſt, niſi quia ad virum tanquam ad caput, & principalem domus gubernatorem pertinet libera diſpenſatio bonorum communium, & dotis, vnde & periculum dotis, & onus ſuſtinendi vxorem ad maritum ſpectat.

6 Intelligendum eſt hoc dictum, Primo procedere, quando vxor id facit ſine *expreſſa, vel præſumpta viri licentia*, tunc autem vt notant Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſtio. 3. articulo tertio. dubio ſecundo. propoſitione 3. Anton. de Corduba in ſumma. quæſtio. 125. diſtinctione ſexta. & Ludouic. Lopez parte ſecunda. inſtruct. conſcient. capit. 24. iſta licentia cenſetur eſſe præſumpta, quando vxor tantum aſſueta eſt largiri ea, quæ iuxta conſuetudinem loci, mulieres coniugatæ vel quæ communiter ſolitæ ſunt, vel via eleemoſinæ, vel gratitudinis, ex rebus domeſticis erogare; cuiuſmodi ſunt veſtes iam deſtructæ, atque comeſtibilia iuxta qualitatem, & ſtatum perſonarum, receptumque loci vſum, videntibus id viris & non contradicentibus.

Quod ſi vxor præter dotem, & arrhas, alia particularia bona attulit, aut ei poſt matrimonium collata ſint pro libito eius diſtrahenda, & diſpenſanda, in vſus alios, prout ei libuerit, ſicut pleræque magnatum vxores ſolitæ ſunt hæc deſtinata ad ſuos vſus bona habere, tunc alia bona expendere, & alijs largiri licite poterit, dummodo ea non diſſipauerit, vel ad malos vſus conuerterit, nec vlla opus eſt in his mariti licentia, vt præfati Doctores teſtantur.

Secundo procedit, *Niſi ea accipiat, & expendat in vtilitatem viri*; Nam vxor habens virum prodigum inutilem, ſua male vel turpiter diſpenſantem, ac ſibi, & liberis non ſatis (vt poteſt, & tenetur) prouidentem ſi aliqua celat de bonis communibus, vt ſibi, & filijs, ac viro prouideat tempore neceſſario nec peccat, nec ad reſtitutionem tenetur, nec viro prohibenti obedire debet. Sic etiam ſi videt virum crudelem, ac peruerſum, ac ſceleratum, ſi aliqua occulte auferat, vt eleemoſinas faciat, vt Deus illum illuminet, & conuertat ab omni culpa excuſatur Sic Gab. 4. diſtinct. decimaquinta. quæſtio. tertia. articul. tertio d. ſ. ſecunda. propoſitione. 2. Angel verb eleemoſina. §. 7. Palud. 5. diſtinct. 15. quæſtio. 3. articul. 6. concluſ. 2. Petr. Nauarr lib. 1. de reſtitut. capit. 1. parte ſecunda dub. 6. num. octuageſimoquinto. Ludouic. Lopez parte ſecunda, inſtruct conſcient capitulo decimoquarto, & alii citati dub. 2. Si enim in hoc caſu accipere poſſit ex bonis proprijs mariti ad hunc effectum, vt ſupra docuimus multo magis id facere poſſit in bonis iſtis, quæ vtriſque communia ſunt.

7 *Tertio* ex Anton. de Corduba in ſumm. quæſtio 125. d. ſexta, Roderico Suarez in l. quoniam C. de inofficioſo teſtam. Gregor. Lopez in l. 8. gloſ. pen. tit. l. quarto, parte quinta. Soc conſil. nonageſimotertio, vol. 4. quos citat Corduba, & Ludouic. Lopez parte ſecunda, inſtruct. conſcient. capit. decimoquarto, in fin. Si vxor non ſola ſuſpicione ducta, ſed euidenter perſpectum habet maritum ſuum in fraudem ipſius vxoris, ſuorumque filiorum, ſuis parentibus, aliiſque perſonis, ſemel, vel ſæpe in notabili quantitate largitum eſſe, ipſa quoque citra dubium ſecreto tantundem licite parentibus ſuis, vel filiis ſuis ex alio marito ſusceptis, via recompenſationis elargiri poteſt, ne filii ex alio marito iſto ſuo iure defraudentur.

Quod intelligendum eſt, quando per recurſum ad iudicem, iurgia, ac notabilia inconuenientia ſecutura timerentur, neque aliter iuſtitiam filiorum tutari poſſet.

Nam deficiente iudice, vel quando per iudicium nõ poteſt quis rem, aut ius ſuum habere, ſibiipſi ius dicere poteſt, ex gl. in c. ius gentium, in verb. *Sedium*, d. 1. & facit c. olim. de reſt. ſpoliat.

8 *Quarto* procedit extra *caſum neceſſitatis*, quod quoties dicitur, intelligendum non tantum de neceſſitate mulieris, ſed etiam viri, liberorum, familiæ, immo extraneorum, quoniam in eorum extrema neceſſitate poſſet, & deberet accipere non ſolum res mariti, ſed etiam alterius proximi, vt neceſſitati alterius ſubueniat, quando non habet de ſuo, ex Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt 3 artic. 3. dub. 2. propoſit. 3. Vnde Anton. de Corduba, in ſum. quæſtio. 125. dicto 9. & Petr. Nau. lib. 3. de reſt. cap. 1. par. 2. dub. vlt. numer. 160. docent, quod ſi pater, aut mater vxoris egeat etiam ſi non extreme, atque idem de filijs eius alterius matrimonij, teneri vxorem petere licentiam a marito vt illis ſubuenire poſſit, quod ſi eam dare noluerit, nec via iuridica maritus ſine ſcandalo rixis aut alijs inconuenientibus adduci poſſit, occulte illos ſuſtentare ex ſuis bonis, vel dotalibus, vel lucris.

Ratio eſt euidens, quia parentes, & filij ius habent petendi alimenta a filia, & matre: Ergo maritus eorum bonorum adminiſtrationem habens, neceſſaria illis exhibere tenetur, computando tamen vxori ex bonis ſuis.

Dum igitur id præſtare non vult, gerit ſua ex parte bellum iniuſtum; Ac proinde non eſt rationabiliter læſus, ſi ab eo occulte auferatur, dum iuridice ſine inconuenienti adduci non poteſt.

Quinimmo quamuis ex iure naturali ſolum parentes, & filios alere tenemur, non autem fratres, ſi tamen fratres pauperes mulier haberet, & licentiam à viro peteret vt fratribus ſuis ſubuenire poſſet, illeque dare nolit, nec via iuſtitiæ id conſequi poſſet, non videtur a ratione alienum, cum iam maritus iniuſte neget, & irrationabiliter, vxorem occulte miniſtrare poſſe fratribus grauiter indigentibus, aut ſecundum rationem ſui ſtatus miſere agentibus, qui vel laborare non poſſunt, aut non decet, aliqua ad viuendum neceſſaria, ſaltem id certum eſt, nec eam in hoc caſu, nec accipientes ad reſtitutionem teneri, vt præfati authores Corduba, & Petr. Nau. locis proxime allatis affirmant.

Non enim credendum eſt, leges negare vſum rerum ſuarum vxori in his caſibus, immo nec adminiſtrationem: quin potius concedere videntur, vt indigentibus fratribus ſubueniat, id quod maxime conducit ad bonum commune Reipubl. ad bonam gubernationem, & charitatem ſeruandam, & denique ad generis conſeruationem, vt conſtat. Quibus non obſcure conſonat l. Mutus, ff. de iure dotium, vbi dicitur, *Manente matrimonio non perditura vxori ob has cauſas dos reddi poteſt, vt ſe, ſuoſque alat, vt fundum emat idoneum, vt in exilium relegato parenti præſtet alimenta, aut egenum virum, fratrem, ſororemue ſuſtineat.*

An vero huiuſmodi obligatio ſubueniendi fratri pauperi, ſit implenda ſecundum ſtatus decentiam, an tantum ſecundum naturalem neceſſitatem, non ita inter ſe conueniunt authores, quidam enim dicunt faciendam ſolum eſſe ſecundum neceſſitatem naturalem vitæ conſideratis facultatibus debentis alimenta, ſic Iacobus de Aretio, & Baldus, & alij in l. ſi maritus, ſecunda, ff. ſoluto matrimonio quos refert, & ſequitur Palatius Rubeus, & facit quod tradunt Doctores in cap. cum haberet. De eo qui dux. in Matr. quam poll. per adult.

Communior tamen, & verior opinio eſt faciendam eſſe, ſecundum perſonæ qualitatem, & bonorum facultatem. Sic Ioan. de Imol in d. l. ſi maritus, & Raphael & Alex. de Imol. ibidem, & Iaſon in l. quidam cum filium, num. 11. ff de verbor. obligat. & in l. cum hi. §. qui tranſigit, ff. de tranſaction. quos refert, & ſequitur Anton. de Corduba in ſum. queſt. 125. d. vlt. & Petr. Nau. lib. 3. de reſtit. cap. 1. par. 2. dub. vlt num. 164. Ratio eſt, quia tenemur alere extraneos, ſecundum naturalem neceſſitatem de ſuperfluis, non ſolum ſtatus, ſed etiam naturæ, cum ergo peculiaris, & arctior ſit obligatio ad fratrem, conſequens eſt debere eſſe, ſecundum decentiam ſui ſtatus, alioquin nullum eſſet legis beneficium

iuben-

lubentis alere fratrem pauperem. Vnde ſi vxor habet ſufficientes facultates fratri pauperi iuxta qualitatem, & ſtatũ eius, ex huiuſmodi bonis ſubuenire poteſt, & debet.

Quinto addit Gab. in 4. d. 15. quæſt 3 art. 3 dub. 1. propoſ. 3. in ſi. alium caſum, in quo vxor de bonis communibus occulte accipere poteſt abſque eo, quod furtum committat. ſ. ſi maritus ad reſtitutionem male ablatorum teneretur, nec induci poſſet ad reſtituendum, aut compelli. Tũc enim, inquit, poterit vxor de bonis viri reſtituere, caute tamen, & prudenter, quia in hoc vtiliter ageret negotium viri, prouidendo animæ ſuæ, ſicut prouidere poſſet corpori eius in infirmitate corporali, ope & auxilio medicorum, ipſo etiam nolente.

50 Secundo principaliter dicendum eſt, quod ſicut vxor huiuſmodi bona communia ſuperlucrata, hoc eſt, fructus dotis, & donationum propter nuptias (de quibus in primo dicto egimus) ſine viri licentia regulariter diſtrahere, aut auferre nequeat; ita econtra maritus diſtrahens dotem mulieris, aut donatum propter nuptias, tenetur reſtituere, quicquid diſtractum eſt Gabr. in 4. diſtinctio 15. q. 3. art 3. dub 2. propoſ 4 & Petr. Nauar lib 3 de reſt cap. 1. par. 2 dub. 7. num. 92. Quod tamen procedere intelligerem ſi in expenſis extraordinarijs conſumeret, vel in fraudem illius alienauit. Si enim ad ſpecialem ſuſtentationem decentiæ ſtatus faceret, non peccaret diſtrahendo, cum ſit omnium adminiſtrator; tenetur tamen ſi habet aliunde, integram dotem, & donationes propter nuptias ſaluas relinquere; Quia cum dos ſit proprium patrimonium mulieris, de qua tenetur vir mulierem, & onera matrimonij ſuſtentare, conſequenter ſoluto matrimonio tenetur maritus aut hæredes dotem reſtituere; lucratur tamen vir fructus rerum dotalium propter onera matrimonij, quod intelligendum eſt, ſi ſuſtinet onera matrimonij, alias non, ſed vxori reſtitui debent. Vnde fœtus dotalium pecorum ad maritum pertinet, dũmodo onera matrimonij ſuſtineat ſic tamen, vt inde ſuppleat mortua capita etiam natis fœtibus.

51 Quoad reſtitutionem autem huiuſmodi dotis, ſciendum eſt breuiter, quod ſi dos fuerit profectitia, hoc eſt, quæ a patre vel auo, aut eorum nomine, ac eorum bonis datur ſi mulier præmoriatur, redditur patri, ſi non relinquerit filios, alias de conſuetudine remanet penes liberos. Si vero præmoriatur maritus reddi debet patri, & filiæ, non tamen petere eam poteſt pater, niſi accedente filiæ voluntate. Sin autem dos fuerit aduentitia, hoc eſt data ab ipſa muliere, vel quocunq; alio a patre, & auo, ſi præmoriatur mulier ad eius hæredem pertinet dos, ſi præmoriatur vir, ad vxorem redibit. Et ſi dos in reb. immobilibus conſiſtit, reſtitui debet ſtatim ſoluto matrimonio; Sin in rebus mobilibus, reſtitui debet infra annum a marito, & hoc inquantum facere poteſt habita ratione, ne egeat. Ponere tamen cautionem, quod ſi ad meliorem fortunam peruenerit, ſoluet reſiduum; & hoc priuilegium tranſit ad filios eiuſdem matrimonij, & non ad hæredes extraneos. Poteſt tamen, vt diximus, vir detrahere expenſas neceſſarias. nõ tamen voluntarias, & voluptuoſas. Et inſuper ſunt obligata mulieri omnia bona mariti nec ea perdit ob delictum uiri, ſed propter adulterium perdit eam, & uir eam lucratur. c. plerumq. de dona. inter uirum, & uxorem. l. conſenſu. C. de repu. & late probat Cou. in epit. p. 2. c. 7 §. 6. Prædicta autem de reſtitutione dotis uera ſunt, niſi interueniat pactum, aut alia ſit loci conſuetudo, aut ſtatutum municipale aliter diſponeret: in hoc enim magis ſtatur legi municipali, quam iuri communi.

52 Tertio principaliter dicendum eſt, cum Ant. de Corduba in ſumma. quæſt 125. puncto 2. & punct. 3 & Lud. Lopez p. 2 inſtru. conſcien. Quod cum maritus ſit adminiſtrator bonorum communium durante matrimonio, poterit ipſe ſine uxoris licentia, etiã ipſa renitente, uia contractus onerosi ſcilicet emptionis & uenditionis inſumere paulatim aut donare pluries, aut etiam pro eius Dei, animæque ſalute, & peccatorum ſuorum remiſſione eleemoſinas facere, abſque ulla obligatione reſtitutionis hoc eſt, abſque eo, quod ſic donata aut inſumpta computentur in ea dimidiate ſibi obuenturam inde, aut in alijs ſibi debitis bonis: Quia ſic paulatim donando, neque perſentitur iactura notabilis bonorum, neque fit iniuria vxori, vt ſic donatum in ſua parte teneatur vir forte computare. Sin autem plures donationes, licet modicas facere contenderet in vxoris filiorum, hæredumque eius fraudẽ, tenetur hunc exceſſum notabilem recompenſando, in ſua parte computare, l. ſiſque iacturam reſarcire, perinde ac ſi ſemel, ac ſimul totam illam notabilem quantitatem alijs in præiudicium vxoris contuliſſet. Similiter ſi ſupellectilem aliquam in dote allatam, vel aliter vxoris donaſſet. poſt mariti obitum ipſa repetere poteſt in iudicio, & ab eo recupare, cui vir eius vendidit, vel donauit.

Addit autem Mart. Nauar. in Manuali. cap. 17. nu. 155. quòd ſi maritus bona communia dilapidet, aut etiam acquiſita ex eis cõſumat luxu ſcortationibus, aut ludis in notabili quantitate paulatim ſine fraude, non tenetur maritus, aut hæredes eius ad reſtitutionem eorum faciendam, quia maritus horum adminiſtrator eſt, eaque ſola quæ tẽpore diuortij inueniuntur lucri facta, cenſentur lucra. Cetera enim licet pro dimidio quærantur vxori reuocabiliter tamen, ita vt maritus ad quem ſpectat libera adminiſtratio eorum poteſt bene vel male illa ſibi, & vxori reuocare, citatque Io. Lup. in Rub. de donat. inter virum & vxor.

Ceterum Petr. Nauar lib 3. de reſtit. c. 1. p. 2. dub. 9. nu. 115. & Lud Lopez p. 2 inſtruc. conſcient. c. 24. q. 7. verius docent ſic luxurioſe diſſipata in notabili quantitate cum mulieribus reſtituenda eſſe vxori a marito, vel hæredibus eius, atque a deo poſſe vxorem ſeruatis conditionibus iuſtæ compenſationis, quas ſupra expoſuimus, tantumdem de bonis mariti defuncti occulte accipere, quantum læſa, & damnificata eſt Ratio eſt, quia vxor habet dominium, & proprietatem ſeu poſſeſſionem talium lucrorum, vir autẽ ſolum habet adminiſtrationem. Ergo ſolum licet ei alienare ex cauſa rationabili, & in ea quantitate, quæ non præſumatur in fraudem vxoris, oppoſitum enim nõ adminiſtratio, ſed diſſipatio dicẽda. Nam donationes, & alia, quæ in magna quantitate vir fecit ex communibus bonis computantur in corpore bonorum, & illius hæredibus detrahuntur. Vnde ſolum donationes illæ notabiles, quæ ex cauſa matrimonij vt ad dotandam filiam, & huiuſmodi fiũt, ſunt communicandæ. Vt enim lucra, ita donationes intuitu matrimonij, alijque ſumptus communicari debent, vt Couar. li. 3. variar reſol. c. 19. nu. 3. & Pet. Nau. vbi ſupra. n. 116. oſtendunt. De ludo tamen perditis vxori compenſationem dictam facere non licet; Quamuis enim illicitus ille ſit, eſt tamen cõtractus fortunæ, & induſtriæ quo vt perdere, ita lucrari poterat. Vnde ſicut amiſſa, vel lucrifacta in alio contractu oneroſo communia eſſe debent ita etiam in iſto, vt Ant. de Corduba in ſum. q 125. punct. 3. Petr. Nau. li. 3. de reſtit. p 2. dub. 9. nu. 117. & Lud. Lopez p. 2. inſti. conſcien c. 24. dub. 7. & alij docent.

Plura de huiuſmodi bonis communibus traduntur a Sũmiſtis in verb. Dos. verb. donatio verbo eleemoſina. Couar. lib. 3. var. reſol capitul 19. Ant. de Corduba in ſumma. qu. 125. & Pet. Nauar. & Ludou. Lopez vbi ſupra, Hæc autem, quantum ad præſens inſtitutum attinet, dicta ſufficiant.

TERTIVM DVBIVM eſt, An filius familias aliquid clam ſurripiens de bonis parentum furtum committat?

53 Reſpondeo. Filius auferens aliquid notabile a patre contra expreſſam, vel præſumptam eius voluntatem peccat mortaliter, & ad rei acceptæ reſtitutionem obligatur. Sic Gab. in 4 diſt. 15. qu. 3 art. 3. dub 2. propoſitione 5. Sylueſt. verb furtum qu 11. Sot. li. 5. de iuſt. qu. 3. ar. 1 Mich Salon 2. 2 q. 66. art. 5. & Pet. Aragon ibid. ad 2. S. Ant. p. 2. tit. 1. 1. cap. 15 §. 1. Mart. Nauar. in Manual. cap. 17. num. 156 Pet. Nauar. lib 3. de reſtit capitulo 1. part. 2. dub 2 numer 67. Coſm. Philiar. de offic ſacerd. par. 2. lib. 4. capitulo 10. & Lud. Lopez par. 2. inſtr. conſc. cap. 23. Ratio eſt, quia aufert alienum inuito domino. Res enim parentum alienæ ſunt à filijs quantum ad dominium, & adminiſtrationem, nec in eis aliquod ius competit filijs, quamuis futuram hæreditatem expectent.

Dixi, *ſi aliquid notabile auferat*, Si enim aliquid paruum acciperet ignorante patre, non erit mortale, quamuis vt

dub.

Digitized by Google

dub. t. diximus, modica quantitas non ſit cēſenda ea, quæ parua diceretur, ſi extraneus acciperet, ſed maior eſſe poteſt iuxta boni viri arbitrium attenta qualitate perſonæ, diuitijs, amore parentis erga filios, & alijs circunſtantijs Nō enim eſt rationabile, vt pater velit filium ita parce & ſtricte viuere, vt non quandoque gaudeat cum amicis, cognatis ſuis, & aliquid paruum in ludis expendat.

Dixi, *a patre*, quia non ſufficit voluntas matris, cum ipſa non habeat adminiſtrationem & diſpenſationem rerum mariti, neque communium.

Dixi *contra expreſſam aut præſumptam patris voluntatem*, Quia etiamſi eſſet notabilis quantitas, ſi tamen eſſet præſumptus conſenſus patris, non peccaret mortaliter: vt v.g. quia ſcit, & tacet, aut ſimilia illi dare ſolet, id quod ex conſuetudine vel loci, vel domus paternæ, vel ex amore alijſque ſignis indicandum eſt Quibus adde ex Mich Salono vbi ſupra, quod ſi filius haberet patrem crudelem & auſterum, qui cum commode poſſet, deficeret tamen in honeſtis & neceſſarijs, poterit tunc filius tentatis prius facilioribus vijs, occulte accipere ſibi neceſſaria abſque furto. In qua tamen re, ne tanquam cauſa propria inique iudicet, conſilio prudentis confeſſarij vti debet Quæ omnia maxime procedunt, quando filius eſt abſens in ſtudijs & ad honeſta opera ea diſpenſaret, puta eleemoſinam, ludos honeſtos, addit etiam Lopez ſi mulieribus elargiretur, quia veriſimile eſt, quod licet pater in peccatum filii conſentire nolit, non tamen præſumi debet tam auſterus, aut rigidus, vt modicum quid nolit eſſe ſic donatum a filio, quia bene nolunt patres filios ſuos abſentes in ſtudiis (& a fortiori peregrinantes) iſta modica ſolitos eſſe donare, aut luſibus inſumere, aut mulierculis elargiri. Immo vero vt ait Petrus Nauar. numer. 68. ſi filius acciperet de bonis patris vt eleemoſinam daret extreme, vel grauiter indigenti, non peccaret, cum credi probabiliter poſſet patrem ratum habiturum. Si igitur filius familias extra caſus prædictos accipiens aliquid a patre peccat, multo magis filius emancipatus, vt præfati authores tradunt.

24 QVARTVM DVBIVM eſt. An ſi filius haberet peculium, accipere poſſet de illo inuito patre abſque peccato furti? Pro cuius ſolutione Notandum eſt, quod peculium dicitur quaſi puſilla pecunia, ſeu patrimonium puſillum, ff. de pecul. l depoſiti: Et ad propoſitum dicitur id, quod filius familias acquirit viuente patre ſub eius poteſtate exiſtens, ſiue illud acquirat a patre, ſiue aliūde. Et eſt quadruplex, ſcilicet, *profectitium, aduentitium, Caſtrenſe, & quaſi Caſtrenſe*. de qua re tractant Summiſtæ in verb. peculiū. vbi Ang. Syluest. Tabiena. S. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 15. §. 1. Mart. Nauar. in Manual capit. 17. num. 141. & ſequent. Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. artic. 3. dub 2. propoſit. 5. Petr. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1. p. 2. dub. 1. & ſeq. Ludo. Lopez. p 2. inſtruct. conſc. c. 21. Coſm. Philiarc. de offic. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 20. & Lud. Mol. de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſputat. 230. & ſeq.

25 *Peculium Caſtrenſe eſt*, quod filiusfamilias acquirit in bello aut ratione militiæ, vel quod a patre, aut a matre, vel a quocunque alio donatur eunti ad bellum vel ad militiam ipſam, vt ſunt arma, equi, & alia eiuſmodi, vel ad paranda neceſſaria, vel ad ſumptus in militia faciendos, l. Mulier, l miles & l. caſtrenſe, ff. de caſtrenſi pecul. ſecus autem ſi bonum immobile donetur a parente filio eunti in bellum, hoc enim ad peculium caſtrenſe non pertinet, vt habetur l. 1. Cod. de caſtrenſi pecul. Secus etiam ſi quid pater, aut mater donet filio poſtquam e bello reuerſus eſt nam neque hoc pertinet ad peculium caſtrenſe. l. pater militi, ff. de caſtrenſi pecul.

Item peculium caſtrenſe eſt, quod occaſione militiæ quis acquirit, ſiue hæreditas id ſit, ſiue legatum, aut res donata, bonaque immobilia contineat, vt ſi quis ratione cōmunicationis, quam cum aliquo habuit in bello, aut notitiæ, quam de illo habuit, aut factis ibi ab eo geſtis, aliquid illi relinquat, aut donet, bonum caſtrenſe eſt. leg. ſi forte. & l. caſtrenſe. & l. Diuus Adrianus, ff. de caſtrenſi pecul. Et denique quicquid acquirit in militia, aut donatur occaſione militiæ, quod niſi militaret, non acquiſiuiſſet, nec ei donatum fuiſſet, peculium caſtrenſe eſt: ſin verò aliquid nihil relinquatur, aut donetur, non intuitu militiæ quia ſimiliter ei donaret, aut relinqueretur, eſto miles non fuiſſet, ad peculium caſtrenſe non pertinet, l. ſi militi, l. ſi forte. & l. caſtrenſe. ff. de caſtrenſi pecul. Quod ſi dubium ſit, an aliquid donatum, aut relictum ſit ratione militiæ, tunc ſecundum Bart. in tract. duobus fratribus, ſi quod donatum eſt, militiæ inſeruit tanquam inſtrumentum ad eam aptum, vt ſunt equus, arma offenſiua, aut defenſiua, tunc cenſetur intuitu, ac ratione militiæ donatum fuiſſe, & ad peculium caſtrenſe pertinet. ſi verò ad id non ita inſeruit, vt ſunt pecuniæ, & alia huiuſmodi, præſumendum eſt non fuiſſe donatum intuitu militiæ, atque adeo ad peculium caſtrenſe non ſpectabit. Et quoad hoc peculii genus, in quo ſtamus præſenti, Dicēdum eſt, quod licet filiusfamilias ex eo quod miles ſit, patriam non egrediatur poteſtatem, ut habetur, §. filius familias. Inſtitut. Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur, & l. 2. & 3. Codic. de Caſtrenſi pecul hoc tamen peculium caſtrenſe ita ad filium pertinet, quoad proprietatem, & vſumfructum, & pleniſſimam adminiſtrationem, ut liberam diſpoſitionem, tam ex teſtamento, quam quouis alio modo, ac ſi paterfamilias eſſet, habeat, nihilq; proinde in eo dependet a patre, ſed teſtari poteſt & dare eleemoſinam, & ad vota diſponere, vt Doctores communiter docent, & habetur in l. miles præcipua: §. actionem. ff. de caſtrenſi pecul.

Quod tamen intelligendum eſt, dummodo filius familias ſit pubes; alioquin de hoc peculio caſtrenſi teſtari non poteſt, l. vlt. Cod. de teſtam. militis neque donare aut alio modo alienare etiam de conſenſu patris, vt habetur in §. pupillus. Inſtit. de inutil. ſtipul.

Quibus addo, quod ſi filius de bonis caſtrenſibus aliquid emat, aut ludendo vel negociando aliquid acquirat & lucretur, caſtrenſe peculium efficitur l. 1. Cod. de pecul. caſtrenſi. Hoc namque includit libera de illo adminiſtratio, & ſicut damnum peculio cederet, ita & commodum cedere ei debet, & facit ad hoc l. pater militi. §. ſi ſeruus ff. de caſtrenſi peculio. Ex quibus ſequitur, quod ſi pater accipiat ſibi, vel alteri aliquid notabile ex his bonis caſtrenſibus aut eorum fructibus, inuito filio, furtum committit & reſtituere tenetur, cum quod alterius ſit, tam quoad proprietatem & dominium, quam quoad vſufructum accepiſſe conſtet.

26 Peculium quaſi caſtrenſe eſt, quod cum caſtrenſe non ſit, priuilegium tamē caſtrenſis eatenus ſaltē habet, quod iure pleno, etiam quoad vſumfructum. & adminiſtrationem ad filium familias ſpectat. leg. cum oportet in princ. Codic. de bonis, quæ lib. Auth. presbyteros. 1. C. de epiſc. & cler. & leg. vlt. C. de inoff. teſt. Intellige, modo ſit pubes, vt ſup.

Talia bona ſunt ea, quæ acquiruntur ex officio publico, vt aduocati. l. aduocatus. Cod. de aduo. diuer. Medici, Tabellionis, Iudicis, aut profeſſoris alicuius ex ſeptem artibus liberalibus, & longe maiori cum ratione ſcientię alicuius ſuperioris, vt Theologiæ Iuris Pontificii, Cæſarei, aut Medicinæ. Et licet Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſtio. 3. artic. 3. dub. 2 propoſit. 5. & Sylu. verb. pecul. 1. quæſtio. 10. in fin. dicant eſſe neceſſarium publicum ſalarium, vnde inferunt, acquiſita a Notariis communibus, & Medicis, qui non habent ſalaria, & ſtipendia publica, non eſſe quaſi caſtrenſia, verius tamen eſt, quod docent Petr. Nauarr. lib. 3. de reſt. capit. 1. par. 2. dub. 2. numer. 68. & Ludo. Mol. vbi ſup. diſput. 231. ſatis eſſe, quod publica cauſa ſit, ut ars, vel ſcientia, vnde licet prædicti non habeant ſalarium publicum, quod tamen a priuatis pro executione ſuorum munerum accipiunt, ſpectat ad peculium quaſi caſtrenſe, & idem docet Bart. in tractat. de duobus fratribus. numer. 9.

Similiter, quæ prædictis hominibus donantur intuitu munerum, quæ exercent, ſpectāt etiam ad peculium, quaſi caſtrenſe. Eiuſmodi ſunt libri, qui aduocato, concionatori, aut Medico, a parentibus aut quouis alio donantur, & equus, qui ad viſendos infirmos medico donatur. Idēque dicendum eſt ſi pecunia ad hæc comparanda donetur, eaque ex tali pecunia comparētur. Item ex Lud. Mol.

vbi

Digitized by Google

vbi ſupra, ſi ad vtilitatem publicam ſtatutum eſſet ſtipendium ei, qui equitare, aut arma exercere doceret iuuentutem, aut alicui alteri ſimili muneri, & facit l.vlt.C.de inoſ. teſtam. Item ad peculium quaſi caſtrenſe pertinet, quod a Rege, vel a Regina donatur l. cum multa, C. de bonis, quæ lib. Et quod in palatio, & ſeruitio Regis acquiritur, vt patet ex l.vnica, C. de caſtrenſi. pecul. Item quaſi caſtrenſia bona ſunt, quæ filius familias ex clericali officio acquirit, quod præſtantius eſt, & in maiorem vtilitatem publicam cedit, quam officia aliorum prædictorum, aut quę ex beneficio eccleſiaſtico ſimplici, aut curato acquirit ex Mart. Nau. in Man. c. 17. num. 142. ver. tertium. Lud. Lopez p.1. inſtr. conſc. c. 21. Pet. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1. part. 2. dub. 2. num. 68. & dub. 3. num. 72. Coſm. Philiar. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. cap. 20 Ludou. Mol. de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp. 138. & diſp. 231. quamuis Syluester verb. peculium, quæſt. 2. contrarium ſenſit, dicens id verum ſolum eſſe de beneficijs non curatis, quia acquiſita ex beneficio curato, immo ex ſimplici habente adminiſtrationem putat nõ eſſe quaſi caſtrenſia citans pro ſe gloſ. in verb. reſeruari, de off. ord. in 6. de qua re alias agendum erit. Et de his etiam bonis poteſt accipere inuito patre: Immo pater, ſi filius ea poſſidet, peccaret mortaliter ab eo accipiendo: ſunt enim illa bona filij, tam quoad dominium quam quoad vſumfructum, vt ex legibus, & Doct. conſtat.

17 *Peculium aduentitium* eſt, Quod neque ex bello, vel officio publico, nec a patre, vel eius cauſa habet, ſed aliunde. Quo fit, vt quæcunque bona filius ſua induſtria, labore, aut fortuna acquirit, aut aliunde, quam a patre, aut intuitu patris ei conferuntur, dummodo non ſint caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia, ſed vel hæreditario iure a matre, aut auis maternis, vel conſanguineis, aut amicis, aut quibuſcunque alijs, aduentitia bona dicũtur. Idemque dicendum eſt de bonis quibuſcũque ei obuenientibus intuitu matris, dummodo caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia non ſint, vt colligitur aperte ex l. cum oportet, & l. quæcunque, C. de bonis, quæ lib. & ex §. igitur, verſ. Quod autem, Inſt. per quas perſonas nob. acq. & Doctor. vbi ſup. ex Mol. diſput. 232. In hoc autem peculio aduentitio de iure communi filius familias acquirit dominium, ſeu proprietatem adminiſtratio autem, & vſusfructus eius pertinet ad patrem, quandiu vixerit niſi remiſerit, atq; adeo filius familias de his bonis nõ poteſt quidq̃ accipere, niſi furando, inuito & ignoto patre.

Sic Doctores initio citati, & patet ex l. cum oportet, & Auth. in ea inſertis. ex l. cum non ſolum, C. de bonis, quæ lib. & ex §. igitur, ver. quid autem. Inſt. per quas perſo. nob. acq. Excipitur tamen vnus caſus, ſcilicet quando is, qui reliquit, & res donauit, eam conditionem appoſuit, ne patri quæreretur vſusfructus: tunc enim cum illorum bonorũ vſusfructus nõ ad patrem, ſed ad filium ipſum pertineat, non peccat filius ea accipiendo, nec quicquam reſtituere tenetur, l. vlt. § Sin vero pater, C de bonis, quæ lib. Glo. in Auth. idem eſt, tit. eo. Gab. 4. d. 15. q. 3. art. 3. dub. 2. propoſ. 5. Mart. Nau. in Man. c 17. nu. 143. Pet. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1 p. 2. dub. 3 nu. 70. Lud. Mol. de iuſt. to. 1. tract. 2. diſp. 8. & diſp. 232. & Coſm. Philiar de off. Sacerd. p. 2. lib. 4. c. 20. Item niſi ſuccedat filius vna cum parte in hæreditate fratris, vel ſororis tunc enim vſusfructus partis ſuæ ad filium ſuum ſimiliter pertinebit. ex Mart. Nau. & Gab. locis proxime citatis. Moriente autem patre, etiamſi mater ſuperſtes ſit, aut alij aſcendentes, vſusfructus horum bonorum pertinet ad filium tm̃, nec peculiũ iſtud aduentitiũ cũ alijs fratribus communicare tenetur, vt DD. cõmuniter tradũt.

18 *Peculium profectitium eſt*, quod ex rebus patris, vel earũ occaſione prouenit, hoc eſt, omne quod occaſione patris, vt cauſæ proximæ, vel immediatę prouenit vt eſt pecunia, vel res aliqua patris filio familias a patre conceſſa, & fructus vel lucrum inde prouenient ſiue acquiſitum, vt v. g. ſi poſſeſſionem a patre datam alteri locat pro certa parte crementi, aut pecunia mercatoris, de qua habet lucrum, quæ ſic proueniunt, erunt profectitia mere, dummodo ſine labore, & induſtria filij accedunt: Nam ſi aliquid acquirat filius ex prædictis bonis labore ſuo, & induſtria, puta perſonaliter colendo agrum, vel negociando cum pecunijs prædictis, lucrum pro parte illa, quæ debetur poſſeſſioni ſine labore, & induſtria aliqua filij, eſt profectitium; pro parte aũt, quæ debetur operationi, & induſtriæ pſonæ, ſeu filij lucrantis, erit potius dicendũ peculium aduentitium.

Colliguntur hæc ex Doctoribus ſupra allatis, & §. igitur. verſi Sancitum eſt. Inſtit. per quas perſon. nob. acq. & l. cum oportet. in princ. iunct. gl. ibi. in verb. ex illius ſubſtãtia. Cod. de bonis quæ lib.

Et huiuſmodi bona profectitia tam quoad dominium, quam quoad vſumfructum regulariter ſunt patris, a quo ſunt profecta, ita, vt filius ex illis aliquid accipiens, & retinens, furtum committit, & ad reſtitutionem tenetur, vnde hoc ſolum ius habet filius in iſta bona, vltra ius in bona patrimonialia patris, quod ſi reliqua bona patris publicentur, iſta tamen non poſſunt, vt patet ex l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus, ff de dam. infect. Gab. 4. d. 15. q. 3. art. 3. dub. 2. propoſi. 5. Sylu. verb. peculium. q. 3. & Pet. Naua. lib. 3. de reſt. c. 1. par. 2. dub. 4. nu. 73.

Dixi, regulariter, quia quod datur filio a patre in patrimoniũ, vt ſacros ordines ſuſcipiat, & quod datur filio ad nuptias, aut filiæ in dotem, quamuis a patre proficiſcatur, & eatenus cum bonis profectitijs connumerandum ſit, dominium tamen pertinet ad filium, aut filiam, fructusque inde percepti vſque ad mortem patris, qui ea donauit, ad filium aut filiam ſpectãt, neque ad participationem ſunt adducendi. Quæ autem dicta ſunt de peculio profectitio, & aduentitio intelligenda, & limitanda ſunt iuxta ea, quæ dubio præcedenti de vxore dicta ſunt reſpectu rerum communium, vt recte Gab. vbi ſup. annotauit.

19 QVINTVM DVBIVM eſt, An ſi filij, vel vxores præter caſus licitos aliquid a parentibus, vel viris accipiunt, cum tunc reuera ſit furtum, ſi pater, vel maritus obtineat a ſuperiori edictum, quo ſub pœna excommunicationis præcipiatur, vt qui furta commiſerint, teneantur illa manifeſtare, comprehendantur filij, & vxores furantes?

Reſpondeo, ſi in edicto habeatur expreſſe, vt teneantur omnes manifeſtare quantumuis coniuncti, comprehendũtur etiam & iſti, quia huiuſmodi ſermone indicatur, eſſe animum & eius, qui inſtat, & ſuperioris illius, domeſticos ẽt obligare. Quod ſi tantum proponantur furantes in genere, nec exprimatur iſta clauſula, non tenentur: Tum quia odia ſunt reſtringenda: Tum quia quando ſolum vtuntur illa clauſula generali, nec adhibetur alia, exprimens coniunctos, quæ ponit, & ſolet aliquando adhiberi, non eſt credendum voluiſſe patrem, aut ſuperiorem eos tam grauiter, & acriter propter huiuſmodi furta excommunicationis cenſura ferire, quamuis in dubio ſecurius & ſalubrius erit abſolutionem petere. Sic Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 5. art. 1. Michael Salon 2. 2. q. 66. art. 4. Pet. de Arrag. ibi. Pet. Nauar. lib. 3. de reſti. c. 1. par. 2. dub. 5. num. 81. & Ludou. Lopez par. 1. inſtruct conſcien. c. 23. in fin. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis verb. excommunicatio. in prin. Tenebitur tamen filius, ſi habeat bona caſtrenſia, vel alia libara, reſtituere patri non minus quam extraneo; vel aliqua via obtinere remiſſionem a patre, vel ſi nihil horum præſtitit, moriẽte patre ex parte ſuæ hæreditatis, alijs fratribus accepta compenſare. Similiter vxor, ſi habet bona paraphernalia, vel libera, reſtituere debet viro, ſin minus quando locus fuerit de ſua dote, vt Salon vbi ſup. annotauit.

20 SEXTVM DVBIVM eſt, An ſi Religioſus aliquid accipit ex bonis Monaſterij, peccet mortaliter, & ad reſti-

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. An autem adiuuans eiuſmodi filium familias, furantem bona paterna, pariter, & vna cum illo euadat cenſuram, comminatam, generaliter, vt hic per Auctorem, reſpondet Henriq. lib. 3. de pœnit. c. 10. littera, I, in gl. in hoc caſu ſocium pari iure non cenſeri cum ſocio, ſed illam affici illa cenſura, quamuis filius familias ab ea dicatur immunis ob veriſimilem intentionem patris familias, ad cuius inſtantiam fuit facta comminatio. & quamuis ibi Hẽriq. referat Petr. Nauar. eiuſdem fuiſſe ſententiæ lib. 3. c. 1. nu. 61. id tamen in meo cõdice apud eum non legitur: ſed tantum ibi fit mentio filiorum, & vxoris illius, quod inſtetit pro fulminanda cenſura.

reſtitutionem teneatur? Et quæſtio ſolum eſt de rebus mobilibus, nam de immobilibus res eſt manifeſta, nec ita paſſim occurrere ſolet: De qua te breuiter hæc mihi dicenda videntur.

Primum eſt Quod ſi res ablatæ non eſſent neceſſariæ, aut ſi eſſent ſuperior tamen concederet, ſi peteret, peccat mortaliter vſurpando.

Ratio eſt, quia facit contra votum paupertatis exercẽs actum dominij. Si enim eam accipit, vt ſibi debitam, quaſi ius habeat ad bona communia monaſterij, exercet actum dominij, vt conſtat, cum nulla petita licentia, vt ſuam vel ſibi debitam rem vſurpat: ſin autem rem illam non vt ſuam, vel ſibi debitam apprehendit: ergo furtum committit & peccat mortaliter, ſi res notabilis ſit, cum alienum, ſibique non debitum vſurpat; vtroque ergo modo peccat & reſtituere tenetur, ſaltem ſi res extet. Sic Anton. de Corduba in ſumma; q 109 & Pet Nau. lib. 3 de reſtit. c. 1. p. 3 dub. 3. num. 195. & Io. Azor lib. 12. Inſtit. Moral. p. 1. c. 11. dub. 6.

Secundum eſt. ſi res oblata talis eſſet, quæ neceſſaria cenſetur ad vſum religioſorum priuatorum; vt ſunt cibaria; veſtes, medicinæ, & huiuſmodi. & ſua neceſſitate propoſita, adhuc ſuperior concedere nollet, accipiendo non peccaret nec ad reſtitutionem tenetur. Sic Pet. Nau. vbi ſupr. num. 196.

Ratio eſt, quia ſuperior dare debebat; Cum enim bona illa ſint communia, & pro fratrum neceſſitatibus donata, ſuperior eorum non eſt dominus, ſed ſolum diſpenſator; ac proinde bellum ex parte ſua gerit iniuſtũ, vnde poteſt religioſus ea pro neceſſarijs ſuis vſibus accipere abſq; violatione voti paupertatis: Hoc enim non eſt exercere actum dominij aut proprietatis, cum non ex iuſtitia, ſed ex charitate, & religionis inſtituto res debita ſit ſed vſum rerum neceſſarium ad victum, & veſtitum habere, quod voto nõ repugnat. Sicut enim religioſus inſeruire tenetur Monaſterio, ita etiam Religio & ei de neceſſarijs ad vitam ſubminiſtrare tenetur.

22 *Tertium eſt*, Qui res in aliqua magna quantitate accipit, ſiue ſit vſu conſumptibilis, ſiue non conſumptibilis. & dederit eam alicui extra monaſterium, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur tam ipſe, quam recipiens. Sic Ant. de Corduba in Summa q 109. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 1 par. 3. dub. 3. num. 197. & nu. 198 & Ioan. Azor. tom 1. Inſtitut. Moral. lib. 12. cap 11. dub. 7. Ratio eſt. quia ſic accipiendo, & donando ſine licentia ſuperioris furtum committit. & actum domini exercet, quorum vtrumque illi prohibitum eſt, vt conſtat.

Vnde ſi res extat, tenetur tam ipſe, quam accipiens eam monaſterio reſtituere, cum vterque iniuſte acceperit, & retineat: Si tamen is qui accepit, bona fide rem illam accepit, putans quod alter dare poterat rem illam, non peccauit accipiendo, ob bonam fidem, ſi tamen res extet, tenetur eam Monaſterio reſtituere ſin vero res conſumpta ſit, tenetur reſtituere, quantum ex re illa ditior factus ſit, ſeu quantum alias expendiſſet. ſi rem illam non conſumpſit, vt vterque hoc eſt tam Corduba quam Nauar. vbi ſupra affirmant.

Quoad Religioſum vero notat Nauarrus, quod ſi rem alienauit, aut ipſemet ſine licentia aut neceſſitate vlla conſumpſit, non tenetur proprie reſtituere; quia reſtitutio fit ex proprijs, non ex alienis. Regularis autem nihil habet proprium, vnde tanquam impotens liber eſt a reſtitutione. Duo tamen in hoc caſu facere tenetur; vnum eſt inducere eum, cui rem donauit, vt reſtituat: Alterum eſt, quod ſi habeat aliquos redditus ex debita licentia, ex ijs reſtituere debet Quamuis enim horum proprietatem nõ habeat vſum tamen a ſe abdicare põt, & debet, vt aliquo modo ſatisfaciat. Quibus addo quod neque de proprijs huiuſmodi redditib. in ſuos pios vſus & de Superioris licentia alicui extra Monaſterium dare poteſt & ſi dederit, recipiens ad reſtitutionẽ obligatus erit Quæ omnia tã de donante, quã de recipiente multo magis vera ſunt poſt cõſtitutionem Clementis Papæ VIII. editam anno ſalutis humanæ 1594 13. kal. Iulij. quæ incipit, Religioſæ Cõgregationes, cum titulo. De largitione munerum vtriuſq; ſexus Regularibus interdicta. In qua prohibet, ne quiſquam Religioſus aliquid dare poſſit ex bonis redditibus, aut quouis modo pertinentib ad ipſos, vel ad Monaſteria aut perſonis laicis vel eccleſiaſticis cuiuſcunque ſtatus, & dignitatis aut cuicunque alteri etiam ſimplici, & particulari Religioſo vel Superiori, vel Officiali, atque adeo quod laicus, vel clericus ſecularis, aut regularis quicunque rem donatam a quacunque perſona Regulari vtriuslibet ſexus accipiens ipſo facto abſque alia ſententia, aut declaratione ad illius reſtitutionem omnibus in vtroque foro teneatur, ita vt reſtitutione ipſa non facta realiter, nec in foro conſcientiæ abſolui poſſit. Quæ reſtitutio facienda eſt non priuatim ei Religioſo, qui donauit, ſed Monaſterio, aut domui, vel alteri loco, de cuius bonis facta eſt largitio, vel ſi non de eius bonis donatum eſt Monaſterio, in quo idem Religioſus donans profeſſionem emiſit, nec a quoquam reſtitutionis huius obligatio remitti queat. Religioſi verò ſeu Regulares vtriuſque ſexus. cuiuſcunque gradus. Ordinis, dignitatis, Congregationis Societatis, & inſtituti (non tamen Militiæ) fuerint contrafacientes, omnibus; & ſingulis gradibus, dignitatibus, & officijs obtentis, eo ipſo priuantur, & ad illa, & alia ſimilia. vel diſſimilia in futurum obtinenda inhabiles perpetuo, & incapaces, ac perpetua infamia, & ignominia notati exiſtunt; Et præterea priuationem; vocis actiuæ & paſſiuę abſque vllo Superioris decreto, aut miniſterio ipſo facto incurrunt nec non vltra huiuſmodi pœnas etiam tanquam Furti, & Simoniæ criminum rei puniendi ſunt; Non obſtantibus quibuſcunque in contrarium. Quæ conſtitutio in libris ſtatutorum Monaſteriorum Domorum, Ordinum, & Congregationum inſeri debet, & ſaltem quotannis in Capitulis, ſiue Congregationibus cuiuſque earum alta, & intelligibili voce legenda eſt. Quoad Moniales verò idem etiam ſeruandum eſt, præterquam quod in vernaculum, & vulgarẽ cuiuſque Religionis ſermonem conſtitutio hæc vertenda ſit. Quam conſtitutionem poſt ſexaginta dies a die publicationis in Romana Curia facta, vnũquemque citra montes, vltra Montes verò poſt quatuor menſes, perinde arctare & afficere vult ac ſi cuique perſonaliter intimata fuiſſet Hactenus Pontificia conſtitutio, quam explicat Fr Hieronymus a Sorbo Capucinus in Compendio Priuileg in verb Donare.

23 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An famuli, & famulę auferentes aliqua de rebus dominorum, aut dominarũ ſuarum, contra eorum expreſſam vel tacitam volũtatem furtum committant; & ad reſtitutionem teneantur. Poteſt autem difficultas hæc intelligi tum de perſonis ipſis, tum etiam de rebus. Etenim vt ſupra dictum eſt, homo ipſe ſibi alterius dominio ita conſtitui poteſt, vt vere ſit poſſeſſio domini, atque adeo qui furaretur ſeipſum. hoc eſt, ſubtraheret ſe a ſeruitio domini furtum committere videtur eoque grauius peccare cenſetur, quo rebus temporalib. præſtat. Et quidem licet inter fideles raro admodum ſolet quis in ſeruum vendi, quia tamen ex iuſta cauſa fieri id poteſt, vt conſtat ex iure communi l 2. ff. de ijs, qui proprios fil ideo ſi quis Chriſtianus a patre ſuo ad extremam neceſſitatem venditus eſſet, etiam alteri Chriſtiano, licite fugere non poteſt, Ex quo enim iure venditus; factuſque ſit ſeruus alterius, furtum & iniuriam emptori faceret fugiendo, vt conſtat. Quoad ſeruos autem captos in bello etiam iuſto ex parte capientis (nam ſi bellum ſit iniuſtum, ſecundum omnes licitum erit fugere) diſtinguẽdum eſt: vel enim captus eſt ab alio Chriſtiano, & tunc quamuis de iure iuſtam incurrat ſeruitutem. ſi enim durante conflictu occidi poſſet, multo magis in ſeruitutem redigi poterit, cum præclare cum eo agatur mortem pro ſeruitute commutando, vnde eſt illud S. Aug. l 19. de ciuit. Dei. c. 15. dicentis, *ergo vocabuli ſeruorum inde creditur an ctus, quod ij, qui iure belli poſſent occidi a victoribus conſeruabãtur, & ſerui fiebant a ſeruando appellati*. de conſuetudine tamen oppoſitũ ſeruatur inter Chriſtianos, atq; adeo licite fugere poteſt, etiã ad manendũ in eodem regno, vt latius ſupra expoſuimus, & expreſſe docent Couarr in reg. pecc. par. 2 §. 11 n. 5. de reg iur. in 6. S. Ant. in Sum. Defecerunt. tract. de reſt. cap 5. Caiet. in Sum. verb. bellum, verſic. Fac

ergo.

Digitized by Google

ergo. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſententiarum, in qu.de dominio;art. 2. concl. 2. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtit.cap. 2. par. 3. dub. 4. num. 212. Sin autem infidelis ſit victor,ab eoque Chriſtianus captus ſit, tunc quidem ſi periclitetur de fide;(vt communiter contingere ſolet) non ſolum poteſt, ſed etiam periculum illud fugere tenetur. Quo ſane in caſu dominus rationabiliter læſus,& inuitus eſſe non poteſt, quandoquidem vnuſquiſque magis æternæ ſaluti animæ ſuæ, quam domini temporali vtilitati conſulere tenetur. Præterquam quod ex alia cauſa licite fugere poteſt; Cum enim Turcæ, & Saraceni ſemper contra Chriſtianos bellum gerant iniuſtum, Prouinciaſque Chriſtianorum tyrannice occupent,conſequenter Chriſtiani ab eis iniuſte ſemper detinentur captiui, ac proinde ſecluſo etiam fidei periculo fugere poſſunt. Huc accedit alia Ratio, quæ mihi efficaciſſima videtur, quia ſcilicet. non minus pretioſa eſt libertas,quam vita naturalis: per ſeruitutem enim inducitur mors ciuilis, & ex conſequenti pretioſior, quam truncatio,aut alia ſimilis pœna corporalis;ſed poteſt quis a carcere fugere, in quo iuſte detinetur ob vitandam mortem, mutilationem,& ſimilia ex Ludou. Lopez part. 2 Inſtruct. conſc.cap.poſt Sanctum Thomam. 2. 2. quæſt 69. artic. 4. ad 2. & alios. Ergo multo magis poterit ad vitandam ſeruitutem, & mortem ciuilem. Siquidem natura ipſa in hoc caſu vnicuique pleniſſimam facultatem libertatis conſequendæ conceſſiſſe videtur. Cuius etiam ſententiæ ſunt Sotus lib. 4. de iuſtit.q 2. art. 2. poſt concluſ. 3. Couat. lib. 1. Variarum reſolutionum,c. 2. num. 10 & in reg pecc. par. 2. §. 11. num. 5 de reg. iur. in 6. Dominic. Bannes. 2. 2. q. 40. art. 1. dub penult. Mich. Salon. 2. 2. tract de dominio,q. 3. art. 1 Ioſeph Angles in Florib. 4. Sent q de dominio,art. 2. concl. pen. Greg de Valen. tom. 3. diſput. 4 quæſt. 16. pun. 3. Lud. Lopez par. 2. inſtr. conſc. cap. 2. & Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 1. par. 3. dub. 4. num. 200 & ſeq quicquid Mart. Nau in Manu. c 17. num. 103. Sylu. verb. furtum. quæſt. 6. & verb. ſeruitus. qu. 3. dicto 2. & alij putent ſic fugientes peccare & teneri ad reſtitutionem. quorum opinionem ſupra c. 6. refutauimus. In hanc etiam ſententiam noſtram adduci poteſt illud Deut. 23. *Non tradas ſeruum Domino ſuo, qui ad te confugerit, ſed habitabit in vna vrbium tuarum, ne contriſtes eum.* Quod vero Petrus Nau vbi ſupra, nu. 201 & 202. hanc noſtram, & communem ſententiam ita limitet, vt ſolum veram eam eſſe credat, quando ille, qui fugeret, non haberet pecuniam, qua ſe redimeret atq; adeo ſi haberet, tenetur vel ſe redimere, vel manere, ea perſuaſus ratione quia tunc defraudaret dominum ſuo debito ſine neceſſitate; Tunc enim non gaudet priuilegio naturæ, quæ ſolum in neceſſitate talem fugiendi facultatem dare videtur, vnde ſicut non licet alienum accipere niſi in graui,vel extrema neceſſitate,quia ſcilicet aliter neceſſitati ſuæ occurrere poteſt. ita ſi captiuitatem ſuam aliter redimere poteſt, non licebit ei fugere: Hæc inquam li-
25 mitatio mihi non placet. quia vt capit. 6. latius expoſuimus,ſeruitus hæc, quæ iure gentium introducta eſt, eouſque durare cenſetur, quouſque in domini poteſtate manet,adeo liber cenſetur, ſi commode fugere poterit, abſq; eo, quod ſe redimat, aut pretium aliquod reſtituat. Vnde quamuis in bello iuſto captus ſit, niſi ſuam impignorauerit fidem non fugiẽdi licite fugere poteſt, neque ſeipſum, aut aliquod pretium domino reſtituere, aut remittere tenetur, quia hoc eſt quaſi priuilegium ſeruorum captorum in bello. Sin autem pactum fecit non fugiendi, aut libere renunciaſſet priuilegio naturali libertatis, puta, quia ſe vendidit in ſeruum, tunc licite fugere nequit, & ſi fugiat, pretium iuſtum domino reſtituere tenetur. Atque ita ſoluitur ratio in contrarium. Eodem modo ſi ſic captus in bello a Turcis alteri venderetur, ab emptore fugere poterit,non enim capientis maius dominium, & ius emptori conferre potuit, quam ipſe habebat, vt recte Ioſeph Angles,& Petr Nauar num. 209. & alij ſupra annotarunt. Quibus omnibus addo, quod ſi fidelis aliquis captus fuit in bello iuſto ex parte infidelium, quale eſſet ſecundum Nauarrum in Manuali. cap. 17. num. 10. verſic. Decimoquinto,& Ludouicum Lopez par. 2. inſtruct. conſcient. cap. 2. ſi Chriſtiani tempore induciarum, aut pace cum illis conſtituta, infideles adorirentur, & captiui detinerentur, tunc quidem fugere poſſunt, ſatis tamen erit reſtituere honeſtam redemptionis mercedem, non perſonam, propter animæ periculum, argument. capitul. Noli. 23. quæſt. 1. Quod ſi aliquis fidelis ſic captiuus ad circumciſionem, vel idololatriam compelleretur, etiam quocunque iure detentus eſſet ipſo facto liberatur etiam a reſtitutione. cap. Nulla officia. diſtinct. 54. Syluest. verb. furtum. quæſt. 6 & Ludou. Lopez part. 2. inſtru conſc. c. 2. Et quæ diximus de perſonis intelligenda ſunt, quæ in ſeruitutem aut bello, vel alio modo redactæ ſunt. Sit igitur

26 SEPTIMVM DVBIVM de alijs famulis, An peccent auferendo aliquid a dominis ſuis?

Reſpondeo cum Gabr. in 4. diſt. 15. q. 3. art. 3. dubit. 2. propoſ 6. Martino Nauar. in Manual. c. 17. num. 138. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 1. par. 3. dub. 6. num. 220. Peccare mortaliter auferendo aliquid de bonis dominorum ſuorum in notabili quantitate abſque expreſſa, vel tacita eorum licentia, ſiue in victualibus, ſiue in alijs rebus extra caſum extremæ, vel grauis neceſſitatis, furtumque committunt,& ad reſtitutionem tenentur. Intelligendum autem eſt hoc,quod de victualibus diximus, quando ea auferrent ad vendendum alijs,ſi enim vel pecunias, vel cibaria auferant,quæ non ſunt illis ad victum neceſſaria, eaq; venderent alijs,proculdubio furtum committerent. Vnde recte monet Nauarrus vbi ſupra, monendos eſſe famulos a confeſſarijs, vt fideliter res dominorum ſuorum conſeruent,nec eas inutiliter, aut ſuperflue conſummant. Cum enim non proprio labore eas acquiſierint, non poſſunt eas pro libito donare aut conſumere. Si igitur ſic admoniti ſaltem non ſe emendent neque a peccato furti,neque a reſtitutione immunes erunt. Excipit autem Gabriel vbi ſupra unum caſum, ſcilicet ſi reciperent aliquid alias ſibi debitum; de quo caſu quid cenſendum ſit cap 14. latius expoſuimus.

27 OCTAVVM DVBIVM eſt. An qui certo ſtipẽdio promiſit ſeruire, vel cauſa diſcendi officium,ſeu artem aliquã ad certum numerum annorum, fugiendo a domino ſuo mortaliter peccet? Ratio difficultatis eſt, quia cum ſe domino iam obligauerit,tenetur ſub mortali ſtare promiſſis, & cum fugiendo damnum notabile domino ſuo inferat, a peccato vix excuſari poterit.

Reſpondeo cum Pet. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1. par. 3. dub. 7. nu. 225 & alijs,quod ſi ex aliqua iuſta,& rationabili cauſa diſcederet puta, quia dominus nimis auſterus eſt,eumque male tractet, aut nimis parce cibaria præbeat, ita vt vix ſufficiant ad honeſtam ſui ſuſtentationem, aut non ita bene eum inſtruat,& artem doceat,aut deniq; melior atque vtilior longe viuendi occaſio ſeſe offerat, non ſeruiendo non peccat mortaliter dominum deſerendo, neque redire nolenti neganda erit abſolutio.

Ratio eſt, quia non tenetur cum tam notabili ſuo de nouo emergente damno ſtare contractui, maxime cum dominus verbis,& promiſſis ſuis non ſteterit. Neq; in his caſibus videtur dominus aut rationabiliter læſus aut inuitus, ſed ſibiipſi imputet, quod ſeruo neceſſaria nõ ſuppeditet, aut officium non bene,vt tenetur, doceat. Et a fortiori licitum

ADDITIO NOVA.

Adde Famulus ſciens alterum conſeruum furari bona domini ſui quando nam teneatur indicare domino, diſtinguendum eſt cum Petr. Nau. lib. 3. c. 1. nu. 222. Primo. n. ſi eſt ſpes emendæ,tenetur illũ ſecreto admonere,alias mortaliter peccat ſin minus tenetur prodere illum alicui, qui prodeſſe poſſit, vel tandem domino ipſi illum indicet. Ad hoc autẽ non teneretur ex iuſtitia, niſi qui eſſet œconomus, cui domus, & familiæ adminiſtratio incumbit inter alios conſeruos: Et ſi fur eſſet extraneus,tunc omnis de familia, tũc nempè, ex officio videtur commiſſa cuſtodia domus, ne alieni illam inuadant, teneretur de iuſtitia illum indicare domino ſuo, & in hoc faciunt tradita per Nau. conſ. 4. de furtis.

tum erit ſeruo fugere, ſi ad malum ſollicitaretur, vt contingere ſolet, quando ſeruus aliquis catholicus domino hæreſi infecto inſeruiret, cui ſeipſum obligauit. Nec de hac re vlla poteſt eſſe difficultas. In duobus vero caſibus putarem peccare.

28 *Primus eſt*, ſi ex fractione obligationis ſequatur notabile damnum domino ſuo vel quia non inueniat alium, vel in tali occaſione receſſit, quæ ipſum notabiliter damnificaret: tunc enim mortaliter peccaret, & ſeipſum domino reſtituere teneretur ſaltem in hoc vltimo caſu recitato. Non enim, vt ipſe lucretur, dominum ſuum, aut filium tertium damnificare debet; maxime cum dominus ius habeat ad opera ſua ex vi contractus initi inter ipſos, vt docet Mart. Nauar. to. 1. conſ. tit. De ſeruis non ordinandis. in antiq. aliàs conſ. 2. de reſtit. ſpoliatorum, in nou.

Secunda eſt; ſi abſque cauſa rationabili fugiat, etiam ſi dominus non damnificetur notabiliter. An vero in hoc caſu peccet mortaliter, non ita certum eſt, Quidam enim putant eſſe mortale; quia frangit fidelitatem, & iuſtitiam; quod eſt ex genere ſuo mortale. Ceterum Per. Nauar. vbi ſup. num. 226 putat eſſe ſolum veniale, graue tamen; Quia cum dominus non incurrat notabile damnum; vt ſupponimus, non tenetur lege iuſtitiæ ſub mortali. Fidelitatem autem quæ frangitur ſecluſa materia iuſtitiæ, omnes fatentur ad veniale tantum obligare. Quæ ſententia ſatis probabilis eſt, quamuis in hac re confeſſarius magnam adhibere debet diligentiam, vt exquirat cauſas fugæ, & diſceſſus, nec facile in fauorem ſeruorum, qui multoties leuitate ducti dominos ſuos deſerunt, inclinent, eiſque quantum poteſt, reditum ſuadeat. Et cum tria genera ſint ſubditorum, actumque ſatis ſit de ſeruis, qui captiui detinentur contra eorum voluntatem, & de famulis, qui ſponte ſtipendio ſeruiunt, ſit.

29 NONVM DVBIVM de ſubditis, ſeu vaſſallis; ſcilicet, an peccent mortaliter defraudando gabellas & vectigalia regia: Et ſermo eſt de gabellis iuſtis, nam de iniuſtis aperte non eſt controuerſia. Angelus in verbo, pedagium §. 6. expreſſe docet, quod licet ſint iuſtæ, hoc eſt, impoſitæ ab habente authoritatem; & iuſta de cauſa, & imponentes eas omnia faciant, propter quæ gabellæ impoſitæ ſunt, non tamen tenentur ſubditi in conſcientia illas ſoluere, nec peccant eas defraudando, ſine mendacio tamen & periurio, nec eas reſtituere tenentur, peccant enim propter mendacium, & periurium, non tamen defraudando gabellas. Ratio eius eſt, quia licet quando ponerentur vectigalia per legem præceptiuam peccaret defraudator: communiter tamen ponuntur per hoc verbum, ſtatuimus, quod quilibet ſoluat, ſub pœna cadendi in commiſſum, ſi aliter inuentus fuerit. Atque ita per hanc clauſulam non adeſt præceptũ; quod obligat ad mortale, ſed ſolum, vt obligat ſubditus vnum è duobus, ſcilicet vel ſoluere gabellas, vel ſubire pœnam illam; ſi deprehenſus fuerit, & id poſt ſententiam. Mart. Nauarr. in Manu. cap. 17 num. 201. verſic. Octuageſimoprimo, & num. 203. verſic. Octuageſimoquarto, & c. 23. num. 54 verſic. Quinto. huius etiam eſt ſententiæ, vbi docet leges Ciuiles, etiamſi verbo præceptiuo ferantur nõ obligare de facto ad culpam mortalem ſi habeant adiunctam pœnam aliquam temporalem. Ex quo ſequitur, quod cum leges gabellarum & vectigalium habeant adiunctam pœnam temporalem, & aliàs ſint ciuilis poteſtatis non obligant in foro conſcientiæ ad peccatum mortale, ſed ad ſolam pœnam illam, vbi acceſſerit Iudicis condemnatio. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſentent. quæſtio. de reſtit. vectig. diffic. 4. hanc ſententiam ex parte defendere videtur citatque Angelum vbi ſupra & Emanuel Sà, verb. gabella, qui in his libere de hac re loqui videtur.

30 *Communis* tamen & verior opinio eſt aſſerentium gabellas iuſtas ſoluendas eſſe in foro conſcientiæ, & ex natura rei etiamſi non exigantur, niſi forte eas imponens aperte explicaret, aliquando ſe non velle ita obligare, committereque peccatum furti defraudantes illas, & teneri ad reſtitutionem. Sic S. Thom. in opuſc. 21. in epiſt. ad Duciſſam Brabantiæ & in c. 13. epiſt. ad Rom. lect. Gab. in 4. diſt. 15. quæſt. 5. art. 1. notab. 2. & art. 2 concluſ. 7 & Panorm. & alij communiter in c. Innouamus, de cenſibus. Arch. 24. quæſt. 2. in cap. ſi quis Romipetas. Syluest. verb. Gabella 3. quæſt. 5 num. 17. circa medium, verſicu. Vnde huiuſmodi, & quæſt. 8. Tab. verb. pedagium verſic. Octauo, circa medium. Caietan. verb. vectigal iniqua. §. 1. circa medium. verſicu. Iuſtorum autem Ioan. Med. C. de reſtitut. quæſt. 13. Arm. illa, verb. gabella, num. 7. 14. & 15. & verb. pedagium. §. vnico Alphonſ. a Caſt. lib. 1. de poteſtate legis pœnalis, c. 10. & lib. 2. cap. 2. coroll. 4. ad fin. concl. 1. 10. Driedo lib. 1. de libertate Chriſtiana cap. 15. Sot. lib. 3. de iuſtit. quæſt. 6. art. 7. ad ſi & lib. 4. quæſt. 6 art. 4. Couar. in regul. peccatum, par. 2. § 5. num. 5. citans ad hoc Bertachinum, in tracta. de Gabellis. Anton. de Corduba in Summa qu. 95. Gregor. de Valent. tom. 3. diſput. 5 quæſt 6. puncto 5. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 1. part. 3. dub. 8. numer. 229. Petr. de Atragon. 2. 2. quæſt. 62. artic. 3. Dominicus Bannes ibidem. Michael Salon. de iuſt. tom. 1. q. de tributis, art. 2. Lud. Lopez par. 2. Inſtruct. conſcient. c. 36. & alij, eſtque communis opinio Theologorum, Iuriſtarum, & Summiſtarum. Quia vero ſententia hæc dura nonnullis videtur, hic eam breuiter probabimus: nam in proprio tractatu latius alibi agemus de hac materia. Probari vero poteſt ex illo Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Ex quo loco Diuus Hieronymus Theophilactus, Euthimius, ex exemplo Chriſti Matth. 17. colligunt tributa deberi Principibus & D. Ambr. in cap. 5. Lucæ, & habetur 11. quæſt. 1. can. Magnum idem docet, verba D. Hieronymi ſunt Matt. 17. Quod ait. Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, id eſt. minimum, tributum, & pecuniam: & quæ ſunt Dei, Deo, Decimas, primitias, & oblationes, ac victimas ſentiamus. Ex cuius teſtimonio habetur vectigalia iure naturali deberi Regibus, & Principibus, ſicut Decimæ in communi debentur, miniſtris Eccleſiaſticis.

31 *Ratione* autem idipſum demonſtrari poteſt, quia ius naturæ poſtulat, vt Regibus ſtipendium aliquod pro ſuis laboribus reddatur: nam, vt Saluator noſter ait. Luc. 10. Dignus eſt operarius merce de ſua. Sed Principes miniſtri Dei ſunt, ad Dei honorem, & populi vtilitatem ſeruientes, & pro illo laborantes, quique Rempublicam, & ciues in pace, ac bello conſeruant, & defendunt; atque adeo ſunt velut Reipublicæ ſerui, & cuſtodes: in pace quidem pro eis laborant in executione iuſtitiæ, vt ſua cuique reddantur, vt nemo alterum lædat, aut alteri iniuriam inferat, ſed omnes tuti ſint, & lætum & vitam quietam & pacificam agant, facile enim potentes opprimerent debiles, & diuites, pauperes deuorarent, niſi Principum cura, & induſtria in pace, & officio continerentur, vt conſtat. Quem Principum laborem tanti fecit Apoſtolus, & tam magnum cenſuit eſſe beneficium, vt propterea pro illis, hoc eſt *pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt obſecrationes fieri voluit; vt quietam, & tranquillam*, inquit, *vitam agamus*, 1. *Timoth.* 2. Ergo pro tam vtili, ac neceſſario Principum labore aliquod eis tam iure naturali, quam diuino ſtipendium a populo debitum eſſe conſtat. Sunt enim Principes

omnes,

ADITTIO NOVA.

Adde, Præter Doctores hic relatos pro opinione contra communem, nempe, gabellas poſſe defraudari tuta conſcientia; adde, hoc idem fere ſenſiſſe deciſionem 185. nu. 3. Franciſci Mar. quod refert Scappius de iure non ſcripto, lib. 1. c. 9. vbi habetur gabellas non eſſe ſoluendas de proprijs rebus ad ſuam familiam neceſſarijs. Et hoc etiam ſi poſtea mutetur propoſitum vtendi rebus illis pro ſuæ familiæ vſibus, prima enim deſtinatio attendi debet. & tandem eiuſdem ſententiæ, licet aliqualiter variando, videntur fuiſſe Henricus, Sotus, Caſtro, & Beia; prout refert Leſſ. lib. 2. c. 33. dubit. 8. & Pet. Nau. lib. 3. c. 1. nu. 226. & Azor. to. 3. lib. 5. c. 22. in prima opinione

An autem emensa defraudante gabellas, etiam cum promiſſione non reuelandi eiuſmodi defraudationem, peccet, & reſtituere teneatur: negatiue reſpondent, & Pet. Nauar. & Leſſius in prædictis locis.

Digitized by Google

omnes, quamuis ſeculares, paſtores, & paſtoris nomine a Deo per Prophetam Ezech. 38. appellantur. Paſcunt enim & ipſi gregem, hoc eſt, populum ſibi commiſſum iuſtitia & pace: Iuſtum igitur eſt, vt, illi a grege lac, hoc eſt, tributum aliquod ſumant, quo ſe, & illos, per quos iuſtitiam populo miniſtrant, alere poſſint. *Quis enim*, vt ait Apoſtolus, 1. Corint. 9. *paſcit gregem, & de fructu eius non comedit?* In bello etiam laborant defendendo Rempub ab iniquis inuaſoribus, & vindicando iniurias Reipubl. factas, ad quæ neceſſariæ ſunt opes, & diuitiæ, vt conſtat. Iuſtum igitur eſt etiam, vt propter hunc tam grauem, & neceſſarium laborem aliquod tributum Principi reddatur. *Nemo enim*, vt ait idem Apoſt. 1. Cor. 9. *Suis ſtipendijs vnquam militauit.* Hos omnes, & ſimiles labores alios conſiderans Apoſt. Rom. 13. ait, *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* Quod præceptum ex eo colligit, & infert, quia ſubditi tenentur *obedire Principibus ſuis, non ſolum*, inquit, *propter iram*, id eſt pęnam, *ſed etiam propter conſcientiam.* Vnde ſubdit, *Ideo enim & tributa pręſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo*, inquit, *omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* Ex quibus omnibus manifeſtum eſt gabellas & tributa iuſta iure naturali, & diuino ipſis Regibus, & Principibus *in communi* debita eſſe, & non ſolũ ex legis ciuilis obligatione, vel ordinatione.

Dixi, *in communi*, quia quoad quotam, non eſt iuris naturalis, ſed poſitiui, ſicut in Decimis eccleſiaſticis contingit. Quando igitur quotæ taxatio iuſta eſt, manifeſtum eſt, debitum eſſe ex iuſtitia, non minus, quam quod ex aliquo contractu, & ſeruitute, & labore alicui ex iuſtitia debitum eſſe conſtat.

12 *Hinc* ſoluuntur rationes in contrarium: Ad rationem enim Angeli ex dictis conſtat, tributa, & vectigalia iuſta non deberi ex ſola virtute legis humanæ, aut impoſitione pęnæ, ſed etiam ex iure naturali, & diuino, quo tenentur ciues communes Reipublicæ neceſſitates ex bonis ſuis leuare, lex autem humana ſolum aſſignat quantitatem gabellæ, & modum ſoluendi illam, ſicut ad decimas ſoluendas tenentur fideles iure naturali, & diuino ad clericos ſuſtentandos, lexque humana ſolum quantitatem ſoluendam aſſignat. Atque adeo defraudans gabellas peccatum furti mortalis ex ſuo genere committit, expoliando Principem, aut Rempublicam rebus, in quas ius habet, & conſequenter ad reſtitutionem obligatur, ſicut in alijs furtis: nec poterit, qui iſta defraudauit, niſi illa reſtituerit, abſolui, cum non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Vnde falſum eſt leges iſtas pure pęnales eſſe, & in libera cuiuſque optione relinqui, tributum ſoluere, vel exponere ſeipſum pęnæ ſoluendæ; Sed ſunt leges vere præceptiuæ, quibus præcipitur ſolui tributum; additurque pęna, vt homines, qui vt plurimum formidine magis pęnæ, quam virtutis amore ducuntur, cautiores reddantur, & in illis ſoluendis diligentiores efficiantur.

Eodem modo falſum eſt Nauarri fundamentum, leges ſcilicet obligantes ad pęnam eo ipſo non obligare ad culpam, cum lex humana, vel pęna in ea contenta non tollat vinculum, & obligationem iuris naturalis, & diuini ad culpam, vt latius contra Nauar. in materia de legibus expoſuimus. Soluenda autem ſunt vectigalia, vel gabellæ iuxta patriæ, & loci conſuetudinem, aut quando petuntur, aut deferẽdo merces ſuas ad loca publica conſtituta, in quibus gabellæ manifeſtari, & perſolui exactoribus ſolent. De qua re plura ſuo loco dicemus: Hæc interim de hoc genere furti, & de hoc Decalogi mandato dicta ſufficiant: reliqua vero in materia de reſtitutione explicabimus.

Finis Libri Noni.

Digitized by Google

DE RESTITVTIONE
IN COMMVNI.
Liber Decimus.

Authores qui in hoc Decimo Libro de Reſtitutione tractantes allegantur:

EX Sanctis Patribus. *S. Aug. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum. c. 17. & epiſt. 54. ad Macedonium. & in Enchirid. c. 73. S. Chryſ. hom. de diuite Epulone. Tertull. lib. 4. c. 7. Bayl. in terrogat. 271. S. Amb. ad Virginem lapſam. c. 8. S. Hieron. in Eſa. 3. & epiſt. 8. ad Demetriadem, & epiſt. 65. ad Pammachium & Oceanum.*

Ex Scholaſticis Scriptoribus. *Magiſt. in 4. diſt. 15. vbi S. Thom. & in 2. 2. q. 62. & 3. p. q. 85. & 1. 2. q. 71. Alex. Alenſ. 4. part. q. 24. Palud. Bonau. in 4. diſt. 15. Scot. Richar. Gabr. ibid. Adrian. quodlib. 11. diffic. 6. Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 6. & 7. Michael Salon. in 2. 2. q. 5. & 62. Ioſeph Angles in flor. Guido Carmelita. de errorib. Græcor. Alphonſus a Caſt. lib 18 de hæreſ. ver. reſt. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. Io. Med. C. de reb. reſtitut. Melchior Canus relect. de pœn. p. 4. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62. Dominic. Bannes 2. 2. q. 69. Greg. de Val. 2. 2. diſput. 5. Caiet. in 2. 2. q. 62. Maior in 4. diſt. 15. Pal. 4. diſt. 15. Argen. ibid. Corduba lib. 1. qq Bachonius 4. diſt. 23. quæſt. 1. Molina diſputat. 35. & 36. Vaſquez 1. 2. diſp. 146.*

Canoniſtæ, *in c. ſi res aliena. 14. q. 6. & in Reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6.*

Et Iuriſtæ. *in l. reſtituere. ff. de verb. ſign. & in l. quod ſi minor. § reſtit. ff. de minorib. Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & par. 2. § 7. & lib. 1. Variarum reſol. & Panorm. in c. grauis. de reſt. ſpol. Anch. in reg. peccatum, citans ad hoc Cepolam cautela 10. & Io. Lupus in rubr. de donationib. § 65. & alij.*

Summiſtæ. *Sylu. ver. reſtitutio. Ang. ver. reſtit. & ver. amens. Tab. verſ. eod. Martin. Nau. in Man. c. 17. Pet. Nau. lib. de reſtit. Henriquez de pænit. lib. 1. c. 6. Lud. Lopez lib. 1. Inſtructor. Confeſſorum. Altiſiodorenſ. lib. 4 ſuæ Sum. c. de reſtit. Hoſt. in Sum. lib. 5. Sum. Aſtenſ. par. 1. lib. 1. tit. 33. S. Antoni. p. 2. tit. 1. Caietan Sum. ver. reſtit. Coſm. Philiarch. tom. 2. de off. ſacerd. lib. 6. Sum. Piſanella ver. reſtit. Eman. Rodriquez p. 2. Sum. c. 47. Lud. Carbo tract. de reſtit. q. 28. Barth. Medina. lib. 1. Inſtruct. conſcient. c. 14. § 31. Conc. Trid. Seſſ. 6. c. 14. & Seſſ. 14. c. 1. Catechiſ. Rom. de Pænit. Franciſcus a Victor. in relect. de iure belli, num. 51. Franciſc. de Platea. Henriquez lib. 13. c. 17. Corduba in Sum. q. 66. & 131. & alij antiqui & recentiores plurimi.*

DE RESTITVTIONE PROOEMIVM.

REſtitutionis materia, cum ampla ſit, & magnam partem eorum, quæ in Theologia morali continentur, in ſe complectatur, multaſque difficiles materias, & quæſtiones comprehendat, ita vt vix aliquo certo ordine, aut breuiter explicari poterit, maiorem diligentiam requirit, & ſtudium, quam vires, ingeniique noſtri imbecillitas patiuntur. Quia tamen eius notitia perquam neceſſaria eſt omnibus maxime confeſſarijs, vt ſciant, quos ad beneficium abſolutionis admittere, quoſque ab eodem repellere debeant, cum iuxta D. Auguſtini ſententiam epiſt. 54. ad Macedonium, *Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*, omnē operam, & induſtriam adhibebimus, vt quæ ab alijs ſparſim, & minus ordinate traduntur, ad certum ordinem, & ad capita quædam principalia reducantur, ex quibus facile vnuſquiſque, qui hæc legerit & intellexerit, dubijs, ac difficultatibus omnibus, quæ in hac materia ſuboriri ſolent ſatisfacere poſſit. Hanc materiam tractant tūb. Scholaſtici communiter in 4. diſt. 15. vbi S. Thom. & 2. 2. q. 62. & Canoniſtæ in c. ſi res alien. 14. q. 6. & in Reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & Couar. ibid. Soto [illegible] Summiſtæ in verb. reſtitutio. Adr. in 4. trac. de reſtit. Medina tom 2. C. de reſtit. Mart. Led. 2. 4. q. 18. Nau in Man. c. 17. Pet. Nau. in lib. de reſtit. & alij authores ſparſim.

Diuiditur autem materia hæc in duas partes, *Prima* eſt de ea in communi; *Secunda* eſt de eadem in particulari.

Prima pars iterum in decē tractatus ſubdiuidi poteſt.

Primus erit de natura reſtitutionis, ſeu quid reſtitutio ſit.

Secundus eſt de perſona reſtituente, ſeu quis reſtituerē teneatur.

Tertius eſt, de re reſtituenda, ſeu quid reſtituēdum ſit.

Quartus eſt, quantum reſtituendum ſit.

Quintus eſt quando fieri debet.

Sextus eſt vbi reſtitutio facienda ſit.

Septimus eſt, quando fieri debet reſtitutio.

Octauus eſt de modo, quo reſtituendum ſit.

Nonus eſt de ordine in reſtitutione obſeruando.

Decimus eſt de cauſis quæ tollunt, vel differunt obligationem reſtituendi. De quibus omnibus ſuo ordine diſſerendum erit, vt his abſolutis ad ſecundam partem poſtea deſcendamus.

TRA.

Digitized by Google

TRACTATVS PRIMVS

DE NATVRA RESTITVTIONIS.

Quid ſit Reſtitutio. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutionis vox latina apud quos, & quid ſignificet.*
2 *Dominium quid ſit, eiuſque definitionis explicatio.*
3 *Poſſeſſio quid ſit, & quomodo differat a Dominio.*
Definitio reſtitutionis ſecundum quid nominis ſuperius tradita a S. Tho. ſolum locum videtur habere in reſtitutione rerum externarum, ibid.
4 *Definitio ſecundum quid rei traditur, & explicatur.*
Iuſtitia diſtributiua & commutatiua quem ordinem habẽt & cuiusnam actus iuſtitia ſit reſtitutio.

1 RESTITUTIONEM vocem latinam eſſe ſcriptores omnes teſtantur nihilque aliud, ſi vocabuli etymologiã ſpectemus, denotat, quam iterata quædam ſtatuitio ſeu poſitio, hoc eſt, iterum rem, vel perſonam in ſuo priſtino ſtatu conſtituere. Sic ſane Cicero, Roma eiectus, ſe reipublicæ reſtitutum dicebat. Vnde in l. Reſtituere. ff. de verb. ſign. Reſtitutio, dicitur, in priſtinum ſtatum repoſitio. Quę nominis definitio, etiam in l. quod ſi minor. §. reſtitutio ff. de Minorib. habetur. Quo etiam modo S. Tho. 2. 2. q. 62. artic. 1. reſtitutionem per quid nominis, & communi quadam ratione definit, dicens, Reſtituere eſſe iterato aliquẽ in poſſeſſionem, vel dominium ſuæ rei ſtatuere. Vt enim ex communi Theologorum, & Iuriſconſultorum ſententia, & conſenſu ſupponimus, licite, & iuſte facta fuit iure gentium & etiam iure ciuili rerum diuiſio, ita vt non omnia in communi poſſideantur, ſed certis hominibus certa rerum dominia competant.

2 Pro faciliori vero definitionis huius intelligentia, explicare oportet, quid dominium ſit, quid item poſſeſſio, vt ſic apertius demonſtremus, quando quis iterato in dominiũ, vel poſſeſſionem rei ſuæ reſtituitur. Eſt autem dominium ius, ſeu facultas propria, libera, & voluntaria vtendi rebus ſibi ſubiectis ad propriam vtilitatem in omnes vſus iure ſibi permiſſos ex Soto l. 5. de iuſt q. 1. art. 1. In qua definitione, ius ſeu facultas eſt, velut genus, reliquæ differentiæ locum habent. Additur autem vox illa, *Propria* vt diſtinguatur dominium a poſſeſſione, ſæpe enim contingit, vt quis alicuius rei poſſeſſionem habeat, cuius tamen dominium non habet, eo quod nondum habeat rei illius proprietatem: ſed illa adhuc ſit ſub lite. Dicitur (rebus illi ſubiectis) ad differentiam iuris, quod habet vxor in virum, filius in patrem, ſubditus in prælatum, quod non eſt dominium, cum non ſit in ſibi ſubiectis. Additur *ad propriam vtilitatem* ad differentiam iuris, quod habent Rex in ciues, Epiſcopus, & prælatus in ſuos ſubditos; quod ius non eſt proprie dominium, cum eis ad ſua vtilitatem, & commodum proprium vti non poſſint. Cum enim in Inſtit. de iure perſonarum, homines in liberos, & ſeruos diſtinguantur, ius in liberos non dicitur proprie dominium: ſed in ſeruos. Princeps enim quamuis Dominus ſit vrbiũ ac poſſeſſionum, ciuium tamen non eſt dicendus proprie Dominus, ſed Rex, aut Dux, aut Princeps. Immo vero cũ dominatu agit in ſubditos, vtendo ſcilicet illius ad ſuam propriam vtilitatem, tyrannus eſt. Quamuis igitur Rex, aut Prælatus ius habeat in ſuos ſubditos, non eſt tamen proprie eorum dominus; id quod Chriſtus illis verbis notauit Matt. 20. Principes gentium dominãtur eorum, &c. non ita inter vos, & Apoſtolus Petrus 1. Petr. 5. hortatur presbyteros & Prælatos, vt non ſint dominãtes in clerius: ſed vt forma gregis fiant. Ideo autem ſuperior ius habere dicitur in ſubditos, quia eis vti poteſt in rem & bonum ipſorum ſubditorum, eoſque gubernat non in bonum ſuum ſed in bonum ſubditorum. Additur *in omnes vſus* ad differentiam iuris, quod habent vſuarius, & vſuſfructuarius, qui habent quidem ius in fructus, non tamen habent dominium in rem, quia non poſſunt ea vti ad omnes vſus vt v.g. qui habet dominium rei, tam fructus, quam ſubſtantiam rei poſſidet, vt Dominus rei ſubſtantiam vel conſumere poteſt, ſi ſit res vſu conſumptibilis, veluti cibus, aut veſtitus, aut rem donare, vendere, locare poteſt, ſi non ſit vſu conſumptibilis, vt domus; vſus autem, & vſuſfructus non attingunt ſubſtantiam rei, ſed ſolum fructus, & accidentia rei, vt vſuarius, poteſt quidem fructum tãtum ipſemet percipere: ſed alteri non poteſt concedere, vt qui habet ſolum vſum domus poteſt in ea habitare, nõ tamen poteſt eam alteri locare, & qui vſum horti habet, poteſt illud arare, & comedere fructus, vendere tamen fructus, aut locare hortum non poteſt, Qui vero habet vſumfructũ poteſt non ſolum fructus comedere, verum etiam, & vendere alijs.

Additur vltimo *iure ſibi permiſſos*, quia pupillus ante ætatem legitimam, etſi rerum dominus, non tamen libere poteſt de re ſua diſponere, non enim donare valet, aut vendere lege id prohibente ob bonum ipſius pupilli, vnde Gal. 4 dicitur. Quamdiu hęres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo; non quidem quoad dominium; ſed quantum ad vſum, & ideo ſub tutoribus eſt. Sic cuius bona vinculo primogenituræ obligata ſunt, etſi dominium eorum habeat, non tamen ea poteſt alienare, eo quod lege ciuile prohibitus ſit.

3 Poſſeſſio autem definitur eſſe ius ortum ex voluntaria, & iuſta detentione rei per aliquem actum externum iuſta lege firmatum.

Dicitur voluntaria, quia deficiente voluntatis conſenſu, non eſt poſſeſſio, cum homo per voluntatem & liberum arbitrium res poſſideat. Quia vero voluntas hæc aliquo actu externo manifeſtari debet, additur per actum externum, vnde videmus in acceptione poſſeſſionis rei, v.g domus, aut ciuitatis, tradi claues, aperiri, & claudi ianuas, quo peracto, acquiritur poſſeſſio rei, & ius detinendi ſub ſuo dominio et talis actus iure introductus eſt, vt acquiratur poſſeſſio rei, ex qua poſſeſſione, ſequitur tanquam effectus iuſta illius rei detentio.

Ex quibus conſtat, quam recte definita ſit reſtitutio a S. Thom. vbi ſupra, iterato aliquem in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ ſtatuere. In poſſeſſionem, ait vel dominium, quia aliquando reſtitutio fit in ſolam poſſeſſionem, aliquando vero ita fit in utrũque, ut ſi fieret in ſolam poſſeſſionem, non eſſet reſtitutio. Vt v.g furatur Petrus equũ a Ioanne, qui equum illum conduxerat, tenetur Petrus equum illum Ioanni reſtituere & tunc ſolum reſtituit illũ in poſſeſſionem, & vſum, quem habebat, non in dominium, cum Ioannes non fuerit dominus. Si vero quis reſtituat rem, quam domino furatus eſt, & ignorante domino rem illam ſuam eſſe, latro diceret, accipe rem hanc, & illa vtere, ſed illam non vendas, aut diſtrahas, hoc caſu latro conſtitueret illum in poſſeſſione, nõ in dominio, cum dominium ſit ad omnem uſum, & ideo non bene reſtitueret hoc modo, cum debeat uerus Dominus, & poſſeſſionem, & dominium rei ſuæ recipere. Et quamuis in hoc caſu Dominus ille nunquam rei illius dominium amiſerit, & conſequenter hoc modo ſufficienter in dominium, & poſſeſſionem rei ſuæ poſitus ſit, uere tamen hoc modo reſtituendo non habet dominium actuale ſuæ rei, ſed illud impeditum habet, cum ignoret rem illam ſuam eſſe, & reſtituens liberum vſum eius rei hoc modo prohibeat.

Quis ergo ſenſus ſit definitionis ipſius reſtitutionis per quid nominis explicatæ, manifeſtum eſt; Quæ definitio ſolum locum habere uidetur in reſtitutione rerum externarum; cum tamen certum ſit reſtitutionem faciendam

Digitized by Google

eſſe non ſolum rerum externarum, ſed etiam internarum, vt animæ, vitæ, famæ & huiuſmodi; ideoque definitio altera, quæ, quid rei ſit, explicet, ex eodem S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 62. ar. 1. & alijs tradi ſolet in hunc modum.

4 Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quo damnũ proximo datum reficitur, ſeu quo quis in locum, vel ius rei ſibi debitæ reſtituitur. Sic S. Thom. vbi ſupra, Sotus 4. de iuſt. qu. 6. art. 1. Nau. cap. 17. num. 6. Mart. Ledeſm. 2. 4. qu. 18. art. 1. dub. 15. pag. 231. col. 4. Medina. C. de reſtitut. in princ. Gab. 4. diſt. 15. q. 2. ar. 1. Not. 3. Petr. Nauar. lib. 1. de reſt. c. 2. nu. 1. Quæ ſane definitio melior, & eſſentialis eſt, & ita explicari poteſt.

Dicitur *actus iuſtitiæ*, Quia cum iuſtitia ſit virtus vnicuique tribuens quod ſuum eſt, ex Iſid. lib. 2. c. 9. etymolog. reſtitutio huius virtutis actus eſt, vt conſtat.

Dicitur *commutatiua*, vt enim Theologi communiter tradunt, iuſtitia æqualitatem rei ad rem conſtituit, adeo vt iuſtitia omnis neceſſario dicit ordinem, & reſpectum ad alterum, nihil enim eſt ſibijpſi æquale, ſed alteri, quod eſt dicere, iuſtitia ordinat hominem in comparatione ad alium. Triplex autem reperitur ordo, ſcilicet partium inter ſe, totius ad partes, & partium ad totum, & ſic triplex eſt iuſtitia, legalis, diſtributiua & commutatiua. legalis ordinat partes ad totum. diſtributiua ordinat totum ad partes, commutatiua verò partes inter ſe ad æqualitatem reducit. Legalis dicitur virtus generalis, & ab Ariſto. 5. Ethic. 1. dicitur tota virtus. quo ſenſu dici ſolet, iuſtitia in ſeſe, virtutes continet omnes; commutatiua vero, & diſtributiua dicuntur iuſtitiæ particulares. Cum enim reſpublica omnis ſit corpus quoddam ciuile & myſticum, ſicut in corpore naturali quælibet eius pars duas habet habitudines, vnam ad aliam partem aliam vero ad totum corpus, ad quod omnes partes ordinantur, ita in republica, vnuſquiſque ciuis duas habet habitudines, & reſpectus, vnam ad alios ciues particulares ſeu conciues, alteram ad totam Remp. & communitatem. Vnde habet duplex debitum ex quo duplex orta eſt iuſtitia. vna communis, & generalis quæ omnes ciues ordinat in bonum commune; Altera particularis, quæ vnum ciuem ad alium ordinat. Illa dicitur communis ſeu generalis tum ex parte obiecti, quia ſcilicet habet pro obiecto bonum commune, tum ab effectu, quia munus eius eſt dirigere omnes virtutes, & actus earum in bonum commune, vt verbi gratia fortiter agatur in bello propter bonum commune patriæ, ut abſtineatur a toro alieno propter bonum, & pacem Reipub. Sicut charitas dicitur uirtus generalis, & communis, quia dirigit omnes uirtutes in bonum Diuinum quod eſt proprium ipſius obiectum, & quia idem finis eſt & obiectum huius uirtutis communis, & omnium legum, ſcilicet ciues dirigere in bonum commune & præſcribere omnia in hunc finem, merito iuſtitia legalis appellatur.

Diſtributiua uero, & commutatiua iuſtitia, quæ ſunt iuſtitiæ, & uirtutes particulares, inter ſe differunt, quia illa diſtribuit, & ordinat totum ad ſuas partes, ut contingit in diſtributione, quam facit Rex, aut Reſpublica in ciues particulares, ſecundum merita eorum; Commutatiua uero ordinat homines inter ſe, ſecundum quod conſtituit æqualitatem inter perſonas priuatas; Vnde cum reſtitutio adhoc, ut legitima ſit, fieri debeat ſecundum æqualitatem rei ad rem, ſiue res ſublata ſit per iniuriam inuito domino, ut in furto, & rapina, ſiue illo uolente accepta, ut in mutuo, depoſito, uenditione, aut alio contractu legitimo, ut uerbi gratia qui furatus eſt decem, reſtituere debet decem: & qui accepit mutuo 30. reſtituere debet 30. recte definitur reſtitutio actus iuſtitiæ commutatiuæ.

Additur *quo damnum proximo illatum reficitur*, ſiquidem ſicut quis poteſt multipliciter damnificari, ſecundum quod multiplicia bona iniuſta ei poſſunt adferri, ita multiplex eſt reſtitutio. Denique additur *vt ius rei debitæ reſtituatur*, quia proprie non eſt reſtitutio, niſi ubi eſt debiti ratio. Reſtitutio enim non eſt ſimplex donatio, nec ea, quæ fit ex gratitudine animi pro beneficio accepto, cum [illegible] debito.

Vnde in l. plus eſt. de uerb. & rerum ſign. dicitur; (Plus eſt, quod habetur in reſtitutione, quam in exhibitione) Quia reſtituitur debitum, exhibetur autem & quod non debetur; & quod exhibetur poteſt accipi ſine dominio, aut libera facultate ad omnem uſum: quod uero reſtituitur, recipitur cum plena facultate, & dominio, quæ particula notanda eſt propter eos, qui donationibus gratuitis putant ſe ſatisfacere debitis, & laboribus ſuorum, & de reſtitutionis definitione hactenus.

Qualiter differant ſatisfactio, & reſtitutio. *Cap. II.*

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutio, & ſatisfactio pro eodem promiſcue vſurpantur, & in iure canonico idem ſignificare videntur.*

2 *Quænam ſit inter hæc differentia ſecundum Scotum.*

Tam ſatisfactionem, quam reſtitutionem ad commutatiuam iuſtitiam pertinere docent S. Tho. & alij ibi.

3 *Reſtitutio proprie ſumpta a ſatisfactione, quæ eſt pars tertia pœnitentiæ, diſtinguitur.*

Licet aliquando concurrant, poteſt vna ſine altera reperiri.

4 *Satisfactio fit homini, & Deo, reſtitutio non item.*

5 *Per reſtitutionem non remittitur peccatum, ſed ſolum a peccato ceſſatur, per ſatisfactionem pœna remittitur.*

6 *Reſtitutio non eſt pars pœnitentiæ, ſed præambulum, ſatisfactio autem confeſſionem ſequitur.*

Satisfactio fit in Purgatorio, reſtitutio non item.

1 RAtio difficultatis eſt, quia promiſcue pro eodem ſumi ſolent ſatisfactio, & reſtitutio, immo etiam & in iure canonico idem ſignificare uidentur hæc duo; ſiquidem Gregor. IX. in cap. ſi culpa. de iniu. & dam. dato. iubet tam pro damno dato, quam pro iniuria ſatisfactionẽ fieri, ſignificans hoc ſatisfactionis nomen non ſolum comprehendere ſatisfactionem pro iniuria, ſed etiam damni illati reſtitutionem. Conſtat autem ſatisfactionem eſſe pœnitentiæ partem, qua ſatisfacimus Deo pro offenſa in eum commiſſa, inter Deum vero & nos iuſtitia commutatiua non reperitur, cum nihil æquale reddere poſſimus Deo, vnde Ariſt. 8. Eth. c. ult. ait, Dijs, & parentibus æquale reddi non poſſe, ſuperius autem oſtenſum eſt reſtitutionem actum eſſe iuſtitiæ commutatiuæ, quæ conſtituit æqualitatem ſecundum rem cum altero.

2 In hac re Scotus 4. diſt. 14. q. 2. in hoc differre docet reſtitutionem a ſatisfactione, quod reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, ſatisfactio vero actus iuſtitiæ punitiuæ, ſeu uindicatiuæ, conſtituit. n. Scotus pœnitentem non ſolũ ut reum, ſed etiam, ut iuſtitiæ Dei miniſtrum, uindictam de ſeipſo propter commiſſum peccatum ſumentem, & carnem uigilijs, ieiunijs, & alijs huiuſmodi operibus punientẽ iuxta illud D. Aug. lib. de uera, & falſa pœnit. cap. 8. & refertur de pœnit. diſt. 3. cap. pœnit. 2. Pœnitentia eſt quædam dolentis uindicta, puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe.

Nihilominus tamen S. Thom. 3. p. q. 85. art. 3. quem ſequuntur Sot. lib. 4. de iuſt. q. 6. art. 1. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 1. dub. 15. concl. 4. Nau. in Man. cap. 17. nu. 6. Petr. Nau. lib. 1. de reſtit. ca. 2. nu. 22. & alijs recentiores docent utramque, ideſt reſtitutionem, quam ſatisfactionem ad iuſtitiam commutatiuam pertinere: de reſtitutione res clara, & certa eſt ex dictis; de ſatisfactione probari poteſt, quia afficere aliquem iniuria idem eſt, ac illi rem auferre, unde ſatisfacere ei pro iniuria illata eſt actus iuſtitiæ. ſicut rem ablatam illi reſtituere eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, ita etiam Deo pro peccatis & offenſis ſatisfacere ſeu Deum pro illata iniuria placare, quod eſt ſatisfactio, quæ eſt pars pœnitentiæ, ad iuſtitiam commutatiuam pertinebit. [illegible] corpo

reum Deo gratius reddere poſſumus,quam corporis caſtigationem, vnde conſequi ſolet in vero pœnitente punitio corporis,vt ſic Deo pro offenſa meliori, quo poſſumus modo, ſatisfaciamus, prout S.Aug. vbi ſupra docet, ſatisfactio igitur per ſe primo dicit æqualitatem minoris ideſt,recompenſationem pro iniuria facta Deo,vel proximo,ſecundario punitionem ſuipſius denotat.

Solum igitur conueniunt ſatisfactio, & reſtitutio in genere, quia vtraque ad iuſtitiam commutatiuam ſpectat.

Immo reſtitutio aliquo modo poteſt eſſe pars ſatisfactionis, quatenus ſatisfactio fit pro iniuria illata Deo: Quia ſicut is,qui furando abſtulit rem proximi,irrogat iniuriam Deo,faciendo contra præceptum eius;ita reſtituendo ablatum proximo Deum honorat,& iniuriam recompenſat,vnde late ſumpto reſtitutionis,& ſatisfactionis vocabulo pro eodem ſumi poſſunt.

3 Reſtitutio autem proprie ſumpta,pro redditione bonorum, ſiue numero, ſiue ſpecie,ſiue in æquiualenti diſtinguitur a ſatisfactione ſumpta pro tertia parte pœnitentiæ; *Primo*,ex S.Th.4.diſt 15.q 1.art.5.Quia cum inæqualitas dupliciter contingere poſſit,vno modo in rebus,& bonis externis,vt dum quis rem alienam occupat; *Alio modo*,in actionibus,& paſſionibus,(voco autem paſſiones,& actiones, iniurias, & dãna quæ saluti, vel honori aduerſantur) vt cum quis alium per violentiam verberat, aut conuitijs aſpergit, prior modus reſtitutionem exigit, qua in rebus ablatis æqualitas conſtituitur,poſterior vero modus ſatisfactionem requirit,vt ſcilicet fiat compenſatio offenſo,de offenſa commiſſa.

Vnde ſatisfactio proprie non eſt, niſi vbi crimen iniurioſum fuit commiſſum:reſtitutio vero etiam eſt, vbi nulla aliquando interueniat ablationis culpa, vt in redditione mutui,vel depoſiti.

Ex qua differentia ſequitur,quod licet aliquando ſatisfactio,& reſtitutio concurrant,poteſt tamẽ nonnunquam vna ſine altera reperiri.Exempli gratia,latro,qui domum alienam vi,aut furto compilauit,tenetur primo ad reſtitutionem rerum,quas abſtulit,poſtea etiam ad ſatisfaciendũ ei pro iniuria illi illata,nimirum petendo veniam aut alia via,in quo caſu vtrumque concurrit. Si vero quis nihil auferat,aut rem ita paruam, quæ ex tenuitate, & paruitate materiæ via furti nomen mereatur,eum tamen conuitio, aut manuum iniectione iniuria affecit, quamuis nihil reſtituere teneatur,ſatisfacere tamen debet petendo veniã, aut per alia grata, & accepta officia: Qui vero pecuniam creditori debet,quam ab illo mutuatus eſt,reſtituere quidem tenetur,non tamen ſatisfacere,eo quia crimen nullũ admiſit,niſi forte poſtea ſit in mora ſoluendi,& hæc differentia præcipua eſt inter reſtitutionem,& ſatisfactionem, ex rebus deſumpta.

4 *Secunda* deſumitur ex perſonis,cui facienda eſt reſtitutio,vel ſatisfactio,nam ſatisfactio fit tum homini,tum etiam Deo immo maxime fit Deo,reſtitutio autem nõ poteſt fieri Deo,ſed ſoli homini.

Prima pars probatur, quia licet peccemus in proximum,quem æque ac nosmetipſos diligere tenemur, & proinde aliquo modo ei ſatisfacere tenemur; proprie tamen, & principaliter in ſolum Deum peccatur, vt enim docet S.Aug.lib.22.contra Fauſtum Manich.cap.17.peccatum definitur eſſe dictum vel factum,vel concupitum contra legem Dei,vt latius docet S Th.prima ſecundæ q. 71 art.6.id quod etiam docet propheta Pſ.50.dicens, Tibi ſoli peccaui,&c.

Nec proximorum offenſæ ſcelera eſſent,niſi Dei auctoritate prohibitæ fuiſſent;Etſi enim lex naturæ obliget,hęc tamẽ obligatio a Deo eius conditore emanat,ſicut etiam lex humana,ſiquidem Prouerb.8. dicitur; per me Reges regnant,& legum conditores iuſta decernunt. Vnde Leu. 6.cautum erat, vt qui aliquid vi proximo abſtuliſſet,aut calumniam feciſſet, aut aliquid ſimile commiſiſſet, omnia integra prius reſtitueret, & mox pro peccato Deo arietem immaculatum offerret. Vnde ſatisfactio proprie loquendo fit Deo. Reſtitutio autem,ſolum fit hominibus, Deo enim nihil in rebus auferre poſſumus,quæ quantumcunque a nobis accipiuntur,ſemper in eius poteſtate & domino manent; Nec ei aliquid reſtituere poſſumus cũ omnia ipſius ſint,nec ei redendo aliquid accreſcit,quia bonorum noſtrorum non indiget.Pſ.15.

5 *Tertia* deſumitur ab effectuum diuerſitate,quia per reſtitutionem non remittitur peccatum,ſed ſolum a peccato ceſſatur, in non detinẽdo amplius rem alienam inuito domino per ſatisfactionem autem remittitur peccati pęna, paſſione Chriſti vim noſtris operibus ad ſatisfaciendum exhibente, remiſſa prius culpa per contritionem, & pęnitentiam.

Quarta ſatisfactio eſt opus amici, debet enim fieri ad reparandam amicitiam,quantum eſt ex parte ſatisfacientis.vnde vt docet D Bonau 4.diſt 15 q.4.art 2.& DD.ibi, ſatisfactio exigit, vt fiat ab homine exiſtente in gratia, & amicitia Dei;quia meritum,& virtus paſſionis Chriſti eſt fundamentum ſatisfactionis noſtræ; opus autem extra gratiam factum;nec meritorium eſt,nec illi accommodatur virtus paſſionis Chriſti, immo etiam quando ſatisfactio fit homini pro iniuria illata,ſatisfaciens,quantum in ſe eſt,facit,vt in eius gratiam,& amicitiam redeat.

Reſtitutio autem non intendit amicitiam, ſed ſolum æqualitatem, vnde nec requiritur, vt reſtituens ſit in gratia, aut redeat in gratiam eius, cui facit reſtitutionem, ſatis enim ei eſt, quod rem ablatam reſtituat.

6 *Quinta*, Reſtitutio non eſt pars pœnitentiæ,ſed præambulum neceſſarium, vt quis a peccato deſiſtat, non enim digne ad confeſſionem acceditur,neque eſt cõtritus, qui cum habeat vnde reſtituat, differt illud in aliud tempus,vnde reſtitutio cõtritionem(quæ ad minus natura eſt prior pęnitentiæ pars) antecedit; Satisfactio autem, quæ fit Deo,eſt veræ pęnitentiæ pars,& actus, vt in Conc Florent. ſub Eugenio IV. definitum eſt, & confeſſionem ſequitur.

Sexta, ſatisfactio fit arbitrio ſacerdotum, virtute clauium,reſtitutionem vero vnuſquiſque ad æqualitatem facere tenetur.

Septima eſt, Reſtitutio non fit in purgatorio,ſed ſolum in hac vita,vel ab ipſomet debitore viuente, vel ab hæredibus eius,ex ipſius mandato at vero ſatisfactio fit in purgatorio. Vnde fabuloſum eſt,quod dicitur, reſtitutionem quæ fit ab hæredibus,ſimpliciter liberare animam a purgatorio; ſicut etiam falſum eſt animas detineri in purgatorio, quouſque reſtitutiones, quas ſuis hæredibus commendarunt, aut debita, quæ debebant, executioni mandentur. Qui enim è viuis diſcedens ſufficienter prouidit reſtitutionem,præcipiendo hæredibus,vt ea reſtituant & ſoluant,etiamſi hæredes omittant, aut negligant reſtituere, liberabitur è purgatorio, nec amplius ibi detinebitur, quam exigunt pęnæ debitæ pro alijs culpis, & negligentia ſua in non reſtituendo; Econtra vero ſi culpabiliter omiſit reſtituere,hoc eſt,non prouidit,vt hæredes reſtituerent, cum haberet vnde ſolueret, etiamſi hæredes reſtituant, pro illo peccato, & omiſſione reſtitutionis faciendæ,a pęnis inferni non liberabitur. Sic Adrian Quod.12. diffic.6.litera V.Sylu.verb.Teſtamentum.2. quæſt.9. Sotus.lib.4.de iuſtit.quæſt 6.art.1.ad 1.in fi.Mart. Ledeſm. 2.4 quæſt.18.artic.1.dub.15.concluſ.4 pag.232.col.2. & 3.Nauarr.in Man.capit.17.num.68.Pet.Nauar.lib.1.de reſtitut.capit.2.num.23.& lib.4.capit.4.dub.12.num.75. Henriquez lib 1.de pęn.capit 6.§.1.in annot.litera A.& Fratr.Mich.Salon in 2.2 quæſtio.5.de Dominio artic 5.in princ.& in quæſtione 62.artic.1.in fine,& Gregor.de Valentia in ſecunda ſecundæ, diſputat.5.quæſtio 6 puncto ſecundo,Ludouicus Lopez lib.1.inſtruct.confeſſ.capit.121.

Ratio eſt, quia contra rectam rationem eſſet, quod quis pro ea culpa patiatur; quæ iam nullo modo eſt in ſua libertate, & poteſtate, & quia hac ratione ſi hæredes nunquam reſtituerent, ſequeretur defunctum nunquam a pęnis purgatorij liberari, quod eſt abſurdum.

Et hoc tanquam certum tenendum eſt, quicquid Angelus in verb.executor.num.23.in fi docet,animam non

intra-

Digitized by Google

intrare cęlum niſi facta reſtitutione, motus ad hoc, ob ca. in literis de raptoribus Vbi dicitur: *Hæredes moneas, & & compellas, vt quibus defunctus per incendium, vel alio modo damna contra iuſtitiam irrogauerat iuxta facultates ſuas condignè ſatisfaciant, vt ſic a peccato valeat liberari*: Sed Reſpondetur ex Adriano, & Nauarro, vbi ſupra, locum illum eſſe mendoſum, & loco illius vbi dicitur, *valeat*, quod refertur ad defunctum, legi debet, *valeant*, vt ſic verba illa referantur ad hæredes, vnde in Gregoriana editione, ex Ioanni. Andrea poſt Vincent. in margine, legitur *valeant*, vt ſcilicet hæredes eius, qui illi ſuccedunt in hæreditate, reſtituendo damna a defuncto illata a peccato negligentiæ liberentur. Quod ſi legatur in ſingulari, & referatur ad defunctum, intelligi debet ſolum de auxilio, & ſuffragio tribuendo ipſi defuncto accidentaliter per preces creditorum, quibus bona ſua reſtituuntur. Nec obſtat quod a nonnullis obijci ſolet ex ſancto Auguſtino vbi ſupra non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum; quia id intelligi debet, niſi reipſa, aut ſaltem affectu reſtituat, ſi aliter non poſſit, ſi enim cum poſſit non reſtituat, aut ſi non poſſit reſtituere in re, animo ſaltem non reſtituat, in culpa eſt.

Quod reſtitutio ſit ad ſalutem neceſſaria. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Qui reſtitutionem ad ſalutem non eſſe neceſſariam opinati ſunt, quem locum ſcriptura allegare ſoleant.*

Eraſmus leuis, & inconſtans in materia Reſtitutionis parum Catholicus in hoc errore fuiſſe videtur.

2 *Argumenta Græcorum dicentium Reſtitutionem non eſſe neceſſariam quatuor ſunt præcipue.*

3 *Communis Catholica ſententia eſt, Ablatorum reſtitutionem ita eſſe ad ſalutem neceſſaria, vt abſque ea nec ſalutem, nec gratiam Dei quis conſequi poſſit.*

4 *Reſtitutio non ſolum de iure diuino, ſed etiam de iure naturali.*

5 *Reſtitutionem neceſſariam eſſe ad ſalutem, probatur ex Patribus, & ratione conuincitur.*

6 *Locus vnde erroris anſam arripuerunt nonnulli, duabus expoſitionibus explicatur, quorum ſecunda communior, & textui conformior.*

7 *Soluuntur argumenta Græcorum ſuperius adducta, numero 2.*

Hominem teneri res ſuas exponere, aut donare ad vitandum peccatum proximi, vniuerſaliter verum non eſt. ibidem.

QVamuis res hæc apud omnes rectè ſentientes certiſſima ſit, quia tamen nonnulli fuerunt, & multi hodie inueniuntur, qui contrarium ſi non verbis factis ſaltem affirmant, paucis veritas explicanda eſt, & argumenta in aduerſum allata refellenda.

1 Et quidem reſtitutionem neceſſariam ad ſalutem non eſſe multi olim docuerunt, teſte S. Aug. in Enchir. cap. 71. vbi ſcribit, multos fuiſſe ſuo tempore, qui nec pœnitentiam, nec reſtitutionem ſibi neceſſariam fuiſſe exiſtimarunt, etiamſi male, & iniuſte egerunt, dummodo eleemoſinas aliquas largirentur. Qui in ſui erroris defenſionem, ſicut moris eſt hæreticorum Scripturas, & præcipue dictum illud Chriſti Luc. 11. afferebant dicentis, *Date eleemoſinam, & omnia munda ſunt vobis* Quo in loco quamuis Chriſtus Phariſæos rapina plenos eſſe dixerit, nullam tamen in remedium, aut remiſſionem peccati reſtitutionem præcipit, ſed ſolam eleemoſinam, dicendo, *verum tamen quod ſupereſt, date eleemoſinam, & omnia munda erunt vobis*. In quo errore Eraſmus aliquando fuiſſe videtur: Hic enim vt in omnibus verſipellis fuit, ita etiam in hac re ſatis lubricus, & inconſtans, & parum catholicus erat. Siquidem, vt de eo ſcribit Sotus libro quarto de iuſt. quæſtione ſexta articulo ſecundo, in annotationibus illius loci, Lucæ 11. hæc habet; Illud annotandum, cum prius mentionem rapinæ feceri t, in remedium reſtitutionis mẽtionem non feciſſe. Tantum pollicetur, eleemoſina data omnia fore munda. Et quamuis ſæpius in alijs ſentẽtiam mutauerit & varias editiones fecerit, vſque ad quartam tamen ſuorum Commentariorum editionem, nullam huius loci correctionem adhibuerit; poſtea tamen videns ſe his verbis ſuſpicionem nõ paruam erroris Lectoribus ſuis præbuiſſe, in mentem meliorem & ſaniorem mutatus, in quinta editione, hæc verba adiecit; *Sed qui iubetur dare in ijs, quibus nihil debet, multo magis iubetur reddere, ſi quid cui debet*, Fuit etiam hic error Græcorum dicentium non eſſe neceſſariam reſtitutionem, (vt referunt Guido Carmelita, de erroribus Græcorum, & Alphonſus à Caſtro lib. 18. de hæreſ. in verb. Reſtitutio. & Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 6. ar. 2.) Qui etiam authores referunt Sacerdotes Græcos pro furto, rapina, & vſura non iniungere reſtitutionem, ſed ſolum raptorem, & furem oleo ſimplici vngebant, ea tantum pęnitentia impoſita, vt partem eorum, quæ iniuſte acceperunt, ipſimet Sacerdoti, & Eccleſiæ in eleemoſinam darent. Quia vero in ſui erroris confirmationem nonnulla afferunt argumenta, ante omnia quantũ valeant, examinandum eſt.

2 *Primum eſt*, quia ad ſalutem ſufficit ſeruare mandata; iuxta dictum Chriſti Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*, enumerando Decalogi præcepta; At nullo Decalogi præcepto iubemur aliena reſtituere, vt conſtat; ergo neque neceſſaria eſt reſtitutio ad ſalutem.

Secundum eſt, quia nullus peccat rem alienam detinendo, quoties Dominus rei conſentit, aut conſentire debet, prout tradit Scot. 4. diſt. 15. q. 2. art. 4. ver. illi autem caſus. Sed ſi quis rem alienam accepit, tenetur Dominus rei conſentire, vt detentor rem illam poſſideat, & teneat, ergo alter reſtituere non tenetur. Maior patet, quia vt bene deducit Scotus vbi ſupra, illa eſt ratio, quare non tenemur gladium depoſitum reddere ei, qui ſe, vel alium iniuſte interimeret, aut armis reſtitutis Reipub. damnum inferret, quamuis actu elicito Dominus ſit inuitus, & omnino nolens rem ſuam detineri. Minor patet. Quia ex ordine charitatis, plus tenetur homo velle ſalutem, & bonum ſpirituale proximi, quam temporale ſuum proprium. Ergo ſi debitor non vult reſtituere, ne peccet, & amittat bonum animæ, tenetur Dominus conſentire, vt alter rẽ ſuam retineat.

Tertium eſt. quia ſæpe accidit, vt reſtitutio ſine notabili detrimento famæ aut corporis, aut familiæ, fieri nõ poſſit, vt ſi ex reſtitutione rei quis maneat infamatus, aut ſi inde timeatur probabiliter mortem alicui euenturam, aut dedecus familiæ. In his & ſimilibus caſibus non eſt neceſſaria reſtitutio, eſſet tamen, ſi reſtitutio eſſet de neceſſitate ſalutis.

His tamen non obſtantibus communis, & catholica

3 ſententia eſt, Ablatorum reſtitutionem ita eſſe ad ſalutem neceſſariam, vt abſque ea nec ſalutem, nec gratiam Dei quis conſequi poſſit, Sic S. Thom 2. 2. quæſt. 62. art. 2. & 4. diſt. 15. quæſt. 2. Palod. 4. diſt. 15. q. 2. art. 2. Gabr. 4. diſt. 15. q. 2. art. 2. concluſ. 1. Sotus 4. de iuſtit. q. 6. art. 2. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18 art. 2. in princip. Adrian in 4. in materia reſtitutionis, in principio Io. Medina, C. de rebus reſtituen. q. 2. Nauar. in Man cap. 17 num. 11. Petrus Nauar. lib. primo cap. primo, & Frat. Michael Salon in 2. 2. q. 62. artic ſecundo, controuerſia prima. Probatur autem hæc veritas

Primo ex ſacris literis, (vt Roman. 8. *Reddite omnibus debitum, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem, cui honorem honorem nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis,*) Vbi omne debitum reddendum eſſe docet, & hoc de neceſſitate, prout vox ipſa, debitum, importat. At vero qui alienum retinet, debitor eſt, ergo reſtituere ſeu reddere tenetur, Tobiæ. 2. dicitur, *quod cum Tobias magna inopia laboraret, Anna vxor eius attulit hædum, vt comederent*, Cum vero Tobias vocem balantis hædi audiſſet, dixit: *videte, ne forte furtiuus ſit, reddite enim dominis ſuis quia non li-*

cet

cet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Et Ezec. 33. Deus nemini pœnitentiam ſeu peccati veniam pollicetur, niſi prius pignus, rapinamque reddiderit; ſic enim ait Deus per prophetam. *Si dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam a peccato ſuo, feceritque iudicium, & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit & in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquã iniuſtum, vita viuet, & non morietur.* Ex quo loco ſatis manifeſte colligitur, quam ſit neceſſaria reſtitutio ad ſalutem. Et in cap. 6. Leuit. dicitur, *Qui negauerit proximo ſuo depoſitum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorſerit, aut calumniam fecerit, aut quippiam ſimile commiſerit, reddat prius omnia integra, & mox pro peccato arietem immaculatum Deo offerat.* Et latius Exod 22. neceſſitas hæc reſtitutionis exprimitur, vbi inter alia multa dicitur, *Si laſerit quiſpiam agrum, vel vineam, &c. pro damni æſtimatione reſtituet*, & Zachęus Luc. 19. hanc reſtitutionis neceſſitatem expreſſiſſe videtur, dicens, *Si aliquem defraudaui, reddo quadruplum.*

4 *Secundo* Reſtitutio non ſolum de iure diuino, ſed etiam de iure naturali eſt, ſiquidem principium hoc de iure naturæ eſt, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, & *Quod tibi vis fieri, & tu idem alteri facito*, Quod principium lumine naturæ notum Chriſtus Matt ſeptimo, confirmauit, & expreſſit, dicens *Quodcunque vultis, vt faciant vobis homines, & hoc facite illis.*

Quod etiam præceptũ habetur Tobiæ quarto: Sed nullus eſt, qui bonis ſuis ſpoliari velit, nullus eſt, qui non velit bona iniuſtè ablata ſibi reſtitui. Ergo, qui ea iniuſtè abſtulit, reſtituere tenetur.

Et Cicero libro 1. de Nat. Deor. ait, *Ablata iuſtitia, excellentiſſima virtute; ſumma ſequatur neceſſe eſt perturbatio, atque confuſio*, & idem author clarius libro tertio. de officijs, ait, *Illud natura non patitur, vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus*, & paulo poſt, *Efficit ipſa naturæ ratio quæ eſt lex diuina, & humana, cui parere qui velit (Omnes autem parebunt, qui ſecundum naturam viuere volunt) nunquam committet, vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit ſibi aſſumat*, Hæc Cicero. Quibus accedit pulchra Iuriſconſulti ſententia in l. Nam hoc naturâ ff. de cond indeb. *Nam hoc*, inquit, *natura æquum eſt, neminem cum alterius detrimento locupletiorem fieri.*

5 *Tertio*, Idipſum docent SS. Patres, vt S. Aug. epiſ 54 ad Maced. Vbi ait, *Si res aliena, propter quam peccatum eſt reddi poteſt, & non redditur, pœnitentia, non agitur: ſed ſimulatur; quod ſi vere agitur, non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.*

Quæ authoritas refertur in cap. Si res 14. q. 6. & idem habetur in Reg Peccatum. de reg. iur lib. 6 & etiam hanc eandem S. Aug. ſententiam adducit Alex. III. in c. cum tu. de vſur.

Quarto, Ratione hoc etiam conuincitur, Quia ſeruare iuſtitiam eſt de neceſſitate ſalutis; At verò reſtitutio actus eſt iuſtitiæ commutatiuę. ergo & rem ablatam reſtituere de neceſſitate ſalutis eſt.

Qui enim rẽ proximi inuito Domino vel rapit, vel detinet proximo damnum infert, & contra iuſtitiam facit. & ideo ne in peccato maneat, reſtituere tenetur. Ex his facile ſoluuntur rationes allatæ.

6 Ante omnia verò explicandus eſt locus ille Luc. 11. ex quo nonnulli errandi cauſam acceperunt. Duæ vero afferuntur loci huius expoſitiones; Prima eſt, dicẽtium vocem illam *Date eleemoſinam, &c.* non affirmatiue, ſed ironice accipi, date eleemoſinam, & omnia munda erunt vobis, vt exiſtimatis: vt ſenſus ſit, Date eleemoſinam, & agite, quę ſoletis veſtro errore decepti, ſentietis aliquando, quam iniquum id ſit.

Ad cuius rei confirmationem alia loca afferunt, vt Eccleſiaſtes 11. vbi Salomon iuueni opibus, & ætate laſciuo, ait ironice, *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum*, vbi certum eſt non præcipere iuuenibus, vt in voluptatibus, & delitijs ſe exerceant, ſed ironice iuuenes ab iſtis dehortatur; Quaſi dicat, Putas, quia iuuenis es, tibi lætandum, & carni indulgendum, bene quidem lætare. age quod vis, experieris tandem quantum decipiaris; Vnde ſubiungit, *& ſcito, quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium*, ſicut & Chriſtus Iudæ dixit, *Quod facis, fac citius.* quaſi dicat, feci quantũ potui, vt te a tanto malo reuocarem, ſed non vis; Quod ergo facere inſtituis, fac citius, Hoc eſt fac quod facere vis, experieris eo facto, quæ, & quanta damna, & mala tibi ipſi pares.

Hæc quidem expoſitio bona eſt; *Secunda* tamen, quæ communior. & textui conformior eſt, verba illa intelligi affirmatiue, & ſenſum illorum verborum eſſe, Non lotionibus illis externis, in quibus Phariſæi ſe exercebant, purgari animas eorum a rapinis, & malis commiſſis, ſed per opera pietatis, & miſericordiæ, vnde ait. *Date eleemoſinã, & omnia munda erunt vobis.* Quaſi dicat. operibus miſericordiæ. & non lotionibus manuum mundanda eſt conſcientia.

Sic locum illum exponunt Baſil. interrogatione 271. S. Auguſtin. in Enchirid. capit. 73. Chryſ. hom. de diuite epulone.

Ideo autem omiſit, quæ ad reſtitutionem rapinarum pertinebant. tum quia id non ita ad eius inſtitutum ſpectabat, voluit enim perſuadere Phariſæis munditiam animæ ex operibus miſericordiæ, non ex lotionibus manuum quibus illi nimirum confidebant, haberi: tum quia certum erat ex lege neceſſariam eſſe reſtitutionem rerum male ablatarum, vt Exod. 22. habetur, & proinde illam tanquam certiſſimam apud ipſoſmet Phariſæos omiſit. His ita expoſitis, ad argumentorum ſolutionem accedendum eſt.

7 *Ad primum* igitur, in quo aſſeritur nullo præcepto haberi reſtitutionem eſſe neceſſariam, ſatis conſtat contrarium ex his, quæ ſuperius ex varijs locis ſcripturarum adducta ſunt: Ad quod autem Decalogi pręceptum reducatur in ſequentibus explicabimus.

Ad ſecundum verò dicimus argumentum in multis peccare: *Primo* enim peccat in eo. quod ſupponit Dominum rei conſentire debere, vt alter rem ablatam retineat, ne alioquin fur maneat in peccato, quod falſum eſt: Nam per hoc non vitaretur peccatum furis, qui nihil de conſenſu Domini cogitans, aut curans, parati animi eſt rem furtiuam retinere, ſiue dominus rei conſentiat, ſiue non.

Secundo, quia non eſt vniuerſaliter verum quod teneatur homo res ſuas exponere, aut donare, ad vitandum peccatum proximi: tunc enim ſolum tenetur quis res ſuas in ſpiritualem proximi ſalutem exponere, quando res illæ eſſent ſimpliciter alteri neceſſariæ ad peccatum proximi vitandum, quod rariſſime euenire poteſt, puta quando quis diues eſſet, & alter egeſtate oppreſſus, paratus eſſet ex infirmitate, & fragilitate potius, quam ex malitia, in peccata incidere: tunc enim, vt docent Adrianus 4. de reſtitutione, quæſtione prima, §. Difficultas, & Medina Cod de rebus reſtituen. quæſtione ſecunda ad ſecundam. ver. Secundo. ſi diues ille certus eſſet, quod pauper ille per aliquam donationem, & relaxationem præſeruaretur a peccato, teneretur in eo caſu donationem talem facere: quæ opinio ſatis pia, & probabilis eſt Nam in tali caſu iuſte poteſt pauper ille ſibi timere, quod ſubtractis ſuis facultatibus per reſtitutionem; compelletur egeſtate ad furandum iuxta illud Salomonis, Duo rogaui, &c. Ne egeſtate compulſus furer. & periurem nomen Dei mei. Quæ deprecatio ſtulta fuiſſet, ſi non iuſte ſibi timuiſſet: ſecus autem quando proximus ex malitia peccat, vt in eo contingit, qui poſſet reſtituere. & non vult: tunc enim non ſunt relaxanda bona, ne alter peccatum deuitet, cum, vt diximus, nec hoc modo peccatum euitatur, vnde non tenetur res noſtras temporales dare ad præſeruandum proximum a peccato quod alias ex malitia committeret. iuxta verbum Saluatoris, Mat. 15. Sinite eos, quia cæci ſunt, & duces cæcorum. Nulli enim debet malitia ſua ſuffragari. Vnde ſi quis dicere, ſuſpendam me, niſi mihi dederis centum, non teneor dare, cum libere poſſit ab illo malo ſe eximere: & quia hac ratione facile quis labores manuales fugeret, & ex alieno potius

rius

Digitized by Google

tius quam ex proprio labore victum quæreret, & cauſa multorum malorum præberetur, vt conſtat.

Tertio, quia etiam Dominus conſentire deberet, non tamen ex eo ſequitur, detentorem, aut furem rem illam retinere poſſe, quia non ſemper æque efficax eſt voluntas debita, ſicut voluntas elicita, & expreſſa; Diues enim habens ſuperflua ſtatui, debet velle dare grauiter indigenti, non tamen poteſt grauiter indigens a tali diuite accipere, aut retinere aliquid eo inuito; ita quamuis cōcedamus Dominum rei velle debere, vt alter rem eius retineat, non poteſt tamen fur ille ſita auctoritate Domino inuito rem illam ſibi retinere, vt pluribus tradit Medina, vbi ſupra, q. 2. poſt Adrianum in 4. q. 1.

Ad tertium, In quo aſſeritur, reſtitutionem ſæpè fieri non poſſe ſine graui detrimento famæ, aut corporis; Reſpondetur, argumentum hoc ſolutionem multorum dubiorum petere, quæ magis in particulari propriis in locis a nobis explicanda erunt; Interim ad ſolutionem argumenti ſatis eſt dicere, tunc reſtitutionem eſſe neceſſariam quādo is, cui facienda eſt reſtitutio, eſt rationabiliter inuitus, ſi ſibi non reſtituatur; ſecus autem quando alter irrationabiliter rei ſuæ reſtitutionē peteret, aut vellet, quod eſſet, quoties rem ſuam cum tanto damno, & periculo reſtituentis, aut alterius repeteret; vnde ſtante tali damno, & periculo, ceſſat reſtituendi obligatio, quæ tamen ceſſante damno, & periculo tali reuiuiſcit.

Dubiorum quorundam ſolutiones. *Cap. IV.*

SVMMARIVM.

1 *An reſtitutio neceſſaria ſit ad ſalutem, vt medium ſimpliciter neceſſarium.*
Vnde colligi poſſit ex Scripturis eſſe neceſſariam neceſſitate medii.
2 *Sententia communis eſt ſolum eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti.*
3 *Quid de reſtitutione ſenſerit S. Auguſtinus.*
4 *Soluuntur quæ ſunt in contrarium allata, et ex Ezechiel 33. & Lucæ 13.*
5 *In materia Reſtitutionis ſingularis doctrina à Confeſſariis diligenter annotanda, aliter eſſe agendum cum pœnitentibus reſtitutionem impoſitam omittentibus quam cum alia præcepta omittentibus.*
6 *Vbinam traditur hoc reſtitutionis præceptum, & ſub quo Decalogi præcepto collocetur, etiam an ſit negatiuum, vel affirmatiuum inter Doctores controuertitur.*
7 *Certum eſt aliquod eſſe ſpeciale præceptum reſtitutionis, & idem aliquo modo eſſe affirmatiuum patet.*
8 *Aliquo etiam modo negatiuum eſſe conſtat, & ex hac parte obligat pro ſemper vt bona aliena non detineat, non autem ſic obligat, vt eſt affirmatiuum, ſed pro toto illo tempore, quo opportune reddi poſſit.*
9 *Præceptum reſtitutionis licet aliquo modo diſtinctū ſit a furto, reducitur tamen ad idem decalogi præceptum, ad quod pertinet talis negatio retinendi rem alienam.*
10 *Non reſtituere rem alterius iniuſte detentam quando commode reſtituere poſſit, & debet, peccatum ſolum vnum eſt, non duplex.*

D*Vbium primum eſt*; An reſtitutio neceſſaria ſit ad ſalutem, vt medium ſimpliciter neceſſarium? Pro cuius dubij intelligentia Notandum eſt, quod duplex eſt neceſſitas, vna eſt neceſſitas medij; altera eſt neceſſitas præcepti. Neceſſitas medij eſt illa, quæ ita eſt neceſſaria, vel ex ſua natura, vel ex Dei inſtitutione, vt ſine eo finis haberi non poſſit. Neceſſitas præcepti eſt illa, quæ ſolum ex impoſitione præcepti neceſſitatem ſecum connexam habet, qualis eſt neceſſitas obediendi mandatis, & præceptis Dei. Et quamuis hæ duæ neceſſitates aliquando coincidant, vt in actibus pęnitentię poſt peccatum, in actib. charitatis in actu fidei ſupernaturalis, in baptiſmo; eſt tamen inter has duas neceſſitates maximum diſcrimen, quia ſine eo quod eſt neceſſarium ad ſalutem vt medium, homo nō poteſt conſequi finem, & ſalutem, ſine eo medio, & hoc ſiue quis ignoret illud, ſiue non ignoret, ſiue illud aſſequi poſſit, ſiue non poſſit illud aſſequi, ita etiam inculpabiliter; Quo modo baptiſmus eſt neceſſarius ſeu medium neceſſarium in re vel ſaltem in voto; in voto ſaltem in adultis quando baptiſmum actu habere nequeunt; reipſa verò in paruulis, non quidem quia peccent paruuli ex eo quod non ſuſcipiunt baptiſmum, iſti ſiquidem cum non ſint rationis, aut præcepti capaces, non peccant non ſuſcipiendo baptiſmum, ſalutem tamen non conſequentur, quia carent medio ſibi ab ſalutem ex Diuina inſtitutione neceſſario; At uero ſine eo quod eſt tantum neceſſarium neceſſitate præcepti, homo ſaluari poteſt, ſi illud aliqua ex cauſa legitima, & inculpabiliter omittat; tunc enim ratio præcepti ceſſat, & conſequenter ratio neceſſitatis adimplendi præceptum, & ita licet ſit præceptum u. g. ſuſcipiēdi ſacramentum confirmationis, aut extremæ unctionis, qui tamen hoc præceptum non adimpleret, hoc eſt, non ſuſciperet hæc ſacramenta, ex ignorātia inuincibili, aut ex alio defectu inculpabili, quia ſcilicet deeſt facultas, talis nihilominus ſine his ſacramentis ſaluari poteſt. His ita pręnotatis difficultas præſens eſt, quanam neceſſitate dicatur reſtitutio ad ſalutem neceſſaria, medijne, an uero pręcepti.

Et quidem quod neceſſaria ſit neceſſitate medij, colligi uidetur ex eo quod Ezech. 33. eiſdem prorſus uerbis reſtitutionis, & pœnitentiæ neceſſitas explicata ſit, obi dicitur, *ſi impius egerit pęnitentiam, fecerit que iuſtitiam, pignus reſtituerit, rapinam reddiderit*, &c. At uero pœnitentia medium eſt ad ſalutem neceſſarium lapſis poſt baptiſmum, eſt enim ſecunda poſt naufragium tabula, ut patres docent, Tertul. lib de pęnitentia. Pacianus epiſt. 1. ad Sympronianum, Nouatianum, & S. Ambroſ. ad uirginem lapſam c. 8 Hieronymus in Eſai. 3, & Epiſt. 8. ad Demetriadem, & Epiſ. 65. ad Pammachium, & Oceanum. Concil. Trident. ſeſſ 6 ca. 14. & ſeſ. 14 cap. 1. & c. ſecundo de pęn. diſt. 1. & Catechiſ. Roman. in materia de pœnitentia. Ergo etiam & reſtitutio lapſis, contra iuſtitiam peccauerunt, erit ſimpliciter neceſſaria.

Deinde ſicut ex illo Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poterit introire in regnum Dei, colligitur neceſſitas baptiſmi; & ex illo Luc. 13. *Niſi pęnitentiam egerit, omnes ſimiliter peribitis*, colligitur neceſſitas pœnitentiæ, tanquam media ad ſalutem neceſſaria; ita etiam & reſtitutio eodem modo neceſſaria erit, cum de ea dicatur, peccatum non remittitur niſi reſtituatur ablatum. ex Aug. epiſ 54. ad Mace. & refertur can. 1. 14. qu. 6. & c. cum tu. de vſur. & in reg. peccatum, de regul. iur. lib. 6. cui etiam opinioni fauere videtur S. Tho. dum in 2. 2. q. 62. art. 2. dicat reſtitutionem eſſe de neceſſitate ſalutis, quod tamen de nullius alterius virtutis actu docuerit, ſignificans aliam eſſe neceſſitatem de reſtitutione, quam præcepti, erit igitur neceſſitas medij.

2 Communis tamen ſententia eſt eſſe neceſſariam ſolum neceſſitate præcepti, quando ſ. fieri poteſt, & is a quo res accepta eſt, rationabiliter inuitus ea caret Sic Petr. Nauar. lib. 1. de reſt. c 1. Greg de Valen. in 2. 2. S. Thom. diſput. 5. punct. 2. Pet. de Arrag. in 2. 2. q. 62. art. 2. & alij, & colligitur ex S. Aug. epiſ. 54 vbi cum Macedonius epiſ. 53 quæ eſt ad eundem Auguſtinum ſcripſiſſet, quoſdam & ſceleris pœnam cupere ſibi relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt poſſidere.

3 Ad hæc reſpondens Auguſtinus epi. 54. Peſſimum, inquit, hominum genus commemoras, cui pęnitendi medicina omnino nō prodeſt. Si enim res aliena propter quam peccatum eſt, cum reddi poteſt non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur: ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum; ſed, vt dixi, cum reſtitui poteſt. Plerunque enim qui aufert, amittit ſiue alios patiendo malos, ſiue ipſe male viuendo, neque aliud habet vnde reſtituat. Huic certe non poſſumus dicere, redde quod abſtuliſti, niſi cum habere credimus,

& ne-

Digitized by Google

re, ſed de quod abſtuliſti, niſi cum habere credimus, & negare. Hactenus S. Auguſtinus. vbi ſolam neceſſitatem præcepti agnoſcit, quod videlicet obligat, cum impleri poteſt, non autem Medij neceſſitatem, ſine quo ſalus obtineri nequit, fatetur enim poſſe quem peccati remiſſionem conſequi ſine reſtitutione, quando ſcilicet non habet, vnde reſtituat, cum tamen ſine medio ſimpliciter ad ſalutem neceſſario ſaluari nemo poterit, etiamſi inuincibiliter ignorat, & inculpabiliter illud omittat.

Neque his obſtant, quæ in contrariũ allata ſunt: Quod enim Ezech. 33. coniungantur ſimul pœnitentia, & reſtitutio, non æqualem vtriuſque neceſſitatem arguit. ſed ſolum inde oſtenditur, veram pęnitentiam, & contritionem quæ eſt, & fuit omni tempore medium ad ſalutem conſequendam neceſſarium, eſſe non poſſe, niſi quis animum habeat adimplendi præcepta Diuina, inter quæ eſt etiam, & hoc reſtitutionis præceptum vt propterea vere pęniteſ etiam reſtitutionem faciat, neceſſe eſt, niſi aliqua iuſta ex cauſa a reſtitutione reali excuſetur. in quo tamen caſu animum ſaltem reſtituẽdi, cum poſſit, habere debet, alioquin veram pęnitentiam agere non dicetur, ſed ſimulare, vt ex S. Aug. epiſ. 54. oſtenſum eſt.

Ad illud verò, quod aſſertur ſecundo loco ex Ioan. 3. & Luc. 13. Reſpondeo particulam illam (Niſi) non arguere Medij neceſſitatem, ita vt vbicunque illa apponitur, ſtatim dicendum ſit ibi eſſe neceſſitatem Medij. Nam & de Euchariſtia dicitur, *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ioan. 6. cum tamen illud non de neceſſitate Medij, ſed præcepti obligantis adultos pro loco, & tempore communiter Theologi Scholaſtici exponant. Vnde ſicut de quouis præcepto verè dicitur, niſi obſeruetur, hominem fore damnandum, cum tamen non ſingulorum præceptorum obſeruatio ſit neceſſaria neceſſitate finis, ita etiam, & de hoc reſtitutionis præcepto dicendum eſt.

Neque contrarium ſentit S. Thomas in eo, quod peculiariter quærit de reſtitutione an ſit ad ſalutem neceſſaria, nõ autem de aliarum virtutum actibus? Quia vt ſubtiliter notat Arragon. vbi ſupra, quamuis reſtitutionis præceptum hoc habeat commune cum alijs affirmatiuis, quod exigat determinatum tempus ad ſui obligationem: in hoc tamen ab illis differt, quod ſit prohibitio quædam ſtatus peccati mortalis: vnde cum iniuſta detentio peccatum ſit, eouſque durans, quouſque reſtituatur ablatum, merito S. Thomas de ſola reſtitutione quærit, an ſit ad ſalutem neceſſaria; ſiquidem ad ſalutem neceſſarium eſt, vt quis ſine peccato mortali exiſtat.

Hinc infertur doctrina ſingularis in materia reſtitutionis diligenter admodum a confeſſarijs annotanda: ſcilicet aliter agendum eſſe cum pęnitentibus reſtitutionem impoſitam omittentibus, quam cum illis, qui alia præcepta omiſerunt.

Siquidem alia præcepta ſi omittantur culpabiliter, ſola pęnitentia deleri poſſunt, quia tranſiunt obligatio; qui enim in die ieiunij ex præcepto ieiunare omiſerit, aut horas omiſerit, non tenetur vi illius præcepti alio die ieiunare, aut illius diei horas altero die recitare; qui vero reſtituere omiſit, ſemper ad eandem reſtitutionem faciendam obligatur, quouſque reſtitutionem fecerit. Et ideò ante abſolutionem regulariter facienda eſt reſtitutio, ſi facultas adſit, & opportunitas; Dixi, regulariter, quia nonnunquam pro perſonarum qualitate, & temporis opportunitate, ante reſtitutionem factam abſolui poterit, prout in materia de pęnitentia tradi ſolet, in qua re confeſſarius prudenter ſe gerere debet. Et quæ dicta ſunt, intelligi debent non ſolũ de reſtitutione rei iniuſte ablatæ, ſed etiam de reſtitutione rei, quæ iniuſtè detinetur.

Siquidem ad ſalutem non ſolum neceſſarium eſt reſtituere ablatum, ſed etiam quocunque alio titulo acquiſitum, ſi res manet alterius, & non ſit acquirentis. Quamuis enim non teneatur quis ad reſtitutionẽ rei illius, quod iuſto titulo acquiſiuit durante tempore, pro quo a Domino res illi conceſſa ſit nempe durante tempore mutui, depoſiti, vel emptionis ad tempus, &c. expleto tamen eo tempore, incipit ad reſtitutionem obligari, quandoquidẽ iam inuito Domino rationabiliter, rem ſuam detinet, & conſequenter iniuſta eſt detentio illa, & ad reſtitutionem obligatur.

6 DVBIVM SECVNDVM eſt, vbinam traditum ſit hoc reſtitutionis præceptum, & ſub quo Decalogi præcepto collocetur.

Res hæc plus difficultatis habet ob varias Doctorum opiniones, quam vtilitatis; Aliqui enim exiſtimant eſſe principaliter affirmatiuum, & ſecundario includere negationem, ita vt primario reſtitutio ſit redditio rei alterius, & ſecundario dicat, non retinere alienum. Sic Caiet. verb. reſtitutio cap 6. Sotus lib 4. de iuſtitia, & iure. q. 6. art. 2. in fine. & q. 7. ar. 4 in princ. Syluest. ver. reſtitutio. 5. in princ. Mar. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar 2. pag. 238. col 3. Mart. Nauarr. in Manuali c. 17. nu. 54. Michael Salon in 2. 2. q. 62. arti. 2. controuerſia 1. in fine. & Greg de Val. in 2. 2. diſp. 5. qu. 6. puncto 2.

Alij vt Richar. 4 d. 25 ar. 5. q. 4. Palud 4. diſt. 18. q. 2. ar. 6. concluſ. 1. Scot. 4 diſtin. 15. q. 2. §. De quarto. Adrian. in 4 ſentent. in materia de reſtit. in princ. Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt 2. art. 2 concluſ 2. Ioan. Medina. Cod. de reſtitutione. q. 2. in Reſponſione ad primum Angelica verb. reſtitutio. 3. in princip. Tabiena verb. reſtitutio. nu. 3. §. ſecundo Melchior Canus in relect. de pęnit. p. 4. in Reſponſ. ad primum, & Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. par 1. in prin Petrus Naua. lib. 1. de reſtitut. c. 1. num. 17. docent pręceptum hoc reſtituendi eſſe principaliter negatiuum, & ſecundario affirmatiuum, & huic fauere videtur S. Th. 2. 2. q 62. art 8. ad primum, vbi ait, Quod licet præceptum reſtitutionis ſecundum formam (hoc eſt, ſecundum formã vocis, qua traditur) ſit affirmatiuum, tamen includit negationem, & ita ad ſtatim obligat, ſicut omnia negatiua pręcepta.

In hac controuerſia, & diſſentione DD. quæ meo iudicio potius eſt de nomine, quam de re, hæc mihi dicenda videntur.

Primo, Certum eſt, aliquod eſſe præceptum ſpeciale de reſtitutione: Hoc ex eo patet, Quia actus ſpecialis virtutis neceſſariæ ad ſalutem ſub aliquo ſpeciali præcepto cadit: At verò reſtitutio, & actus virtutis ſpecialis eſt, ſcilicet iuſtitiæ commutatiuæ, & eſt ad ſalutem neceſſarius, vt ex dictis manifeſtum eſt, & ideo ſub aliquo præcepto ſpeciali cadit. Antecedens colligitur, tum ex communi Theologorum ſententia, qui docent præcepta ſpecialia dari de actibus virtutum: tum ex doctrina S. Th. in 2. 2. q. 2. art. 5. vbi hac ratione probat eſſe ſpeciale præceptũ de fide, quia credere eſt actus ſpecialis virtutis neceſſarius ad ſalutem.

Secundo, Præceptum reſtitutionis aliquo modo affirmatiuum eſt: Hoc patet, Quia præceptis affirmatiuis præcipiuntur actiones bonæ; At vero reſtitutionis actus eſt bonus, ſcilicet reddere Domino rem iniuſte acceptam, vel iniuſte detentam; quæ redditio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. Item id conſtat ex ipſo nomine reſtitutionis, verbũ enim *Reſtituere* affirmatiuum eſt, eſt enim traditio rei in poſſeſſionem veri Domini ſeu ſolutio damni illati. Præterea ex illis verbis Chriſti Matth. 22. *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo,* & ex illis Apoſtoli ad Rom. 13. *Reddite omnibus debitum*, & ex illis Tobiæ 2. *Reddite eum* (ſcilicet hædum) *Dominis ſuis*, & alijs ſimilibus, colligitur præceptum reſtitutionis. Quę verba affirmationem continent. Denique violatur hoc reſtitutionis præceptum per omiſſionem, quod eſt proprium pręcepti affirmatiui.

8 *Tertio*, Præceptum Reſtitutionis aliquo etiam modo negatiuum eſt, Hoc patet, quia ſicut præcipimur rem alienam vero Domino reſtituere, ita etiam, & prohibemur rẽ alienam retinere. Vnde Leuit. 19. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane.* Hinc fit, vt quibuſcunque in locis reſtitutionis præceptum habeatur, vtriuſque hoc eſt, tam præcepti negatiui, quam affirmatiui mentio expreſſa repentur. Vnde Ezech. 33. dicitur *ſi pignus reſtituerit, rapinamque reddiderit, nec fecerit quicquam iniuſtum*, & ad Rom. 13. vtriuſque meminit Apoſtolus Affirmatiui, cum dicat, *Reddite omnibus debitum*, Negatiui, cum ait, *Nemini quicquam debeatis.*

Quarto, Præceptum reſtitutionis, quia ex parte affirmatiuum eſt, non obligat pro omni tempore, quo res aliena retinetur, aut redd.ta eſt; ſed pro toto illo tempore, quo opportunè reddi poteſt, & debet: Quia verò ex parte negatiuum eſt, obligat pro ſemper, ideſt vt bona aliena non detineat, adeo vt quicunque ſcit, ſe habere rem alienam Domino rationabiliter inuito, tenetur aut actu, & realiter reddere, aut ſaltem in animi præparatione; hoc eſt, proponere ſe redditurum eam, quam primum nactus fuerit moralem opportunitatem; Dixi *opportunitatem moralem*, quia non tenetur ſtatim ſurgere è lecto, vel a menſa, aut ſi eſt in ſacro illud relinquere, & ire ad reſtituendum, ſed expectare poterit moralem commoditatem, qua data, reſtitutionem ſub mortali peccato facere tenetur.

9 Quinto, Quamuis præceptum reſtitutionis aliquo modo diſtinctum ſit a præcepto furti, quia tamen implicat in ſe negationem, qua, prohibemur rem alterius inuito Domino retinere, reducitur ad illud Decalogi præceptum ad quod pertinet talis negatio, ſcilicet ad illud præceptũ negatiuum Decalogi, *Non furaberis*, vt DD. pra fati tradũt.

Prima pars patet, Quia præceptis negatiuis prohibetur malum, affirmatiuis autem præcipitur bonum; At verò furari malum eſt, reſtituere vero bonum eſt, obiectum reſtitutionis poſitiuum quid eſt formaliter; furti vero obiectum, quid negatiuum, & proinde aliquo modo ſunt diſtincta.

Secunda pars patet, Quod vt recte docet S. Tho. 2. 2. qu. 62. ar. 8. ſicut accipere rem alienam eſt furtum, ita etiam rem alienam detinere inuito Domino, quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam inuito Domino, impedit eum ab vſu rei ſuæ, non minus, ac qui rem illam furatus eſt.

Hinc Innocentius Papa III. in cap. ſæpe. de reſtitu. ſpol. ait. *Non multum intereſt quoad periculum animæ, iniuſte detinere, ac inuadere alienum*. Vbi gloſſa, in verbo iniuſte detinere ait, *Pro eodem reputant iura auferre, & detinere iniuſte, vt habetur in dict. cap. Sæpe, & 16. q. 1. cap. Decima. vbi qui Decimas dare negligunt, res alienas inuadere dicuntur, & in c. ſicut. diſtinct. 47.*

Immo in iure non ſolum dicitur furtum rei alienæ acceptio inuito Domino, ſed etiam quæcunque rei contrectatio inuito Domino, vnde qui vtitur pignore, aut re mutuata in aliquem vſum contra Domini voluntatem, dicitur furtum committere, vt habetur expreſſe Inſtitut. de obligationibus, quæ naſcuntur ex delicto, §. furtum. Et in l. qui iumenta ff. de furtis, dicitur, quod qui iumenta ſibi commodata longius duxerit, aut re aliena inuito domino vſus fuerit, furtum facit, & cõſequenter non reſtituens rem iniuſte detentam cõtra ſeptimum Decalogi præceptum peccare cenſetur.

Sexto, quod peccatum in reſtituendo rem alterius iniuſtè detentam, quando reſtituere commodè poſſit, & debet, vnum ſolum eſt, non duplex; quia peccata propriè diſtinguuntur pro diuerſitate virtutum, quibus opponuntur aut pro diuerſitate modi valde diuerſi, quo repugnant eidem virtuti, non autem pro diuerſitate præcepti affirmatiui, aut negatiui cui aduerſantur. Vnde cum omiſſio reſtitutionis rei alienæ, qua peccatur contra præceptum affirmatiuum de reſtituendo; & retentio eiuſdem, qua peccatur contra negatiuum præceptum de non retinenda rei aliena, vni & eidem virtuti iuſtitiæ commutatiuæ, & codẽ modo aduerſantur, non duo, ſed vnum ſolum in non reſtituendo peccatum committitur, quod peccatum tamdiu continuatum eſt, quandiu durat opportunitas reſtituendi vt recte Adrianus vbi ſupra §. ad oppoſitum. in fine annotauit. Quoties autem occurrit noua, & peculiaris occaſio reſtituendi, & negligitur; nouum, & diſtinctum admittitur peccatum: vt v. g. quãdo creditor denuo exigit, vel noua difficultate premitur; Sicut etiam nouum; & diſtinctũ peccatum eſt denuo velle non reſtituere; aut denuo rem alienam vſurpare cum eius detrimento, aut damno nouo Domini; vt verbi gratia, vtendo equo alieno cum damno, & detrimento ipſius, conſtat enim per hæc denuo violari iuſtitiam. vnde etiam conſequens eſt, vt hæc duo, & diſtincta peccata in confeſſione explicari debeant.

Ex hactenus igitur dictis manifeſtum eſt, quid reſtitutio ſit, & cuius virtutis actus ſit, & qua ratione cum ſatisfactione conueniat, & ab ea diſtinguitur; ſicut etiam ſatis declaratum eſt, quam ſit reſtitutio ad ſalutem conſequendam neceſſaria, cum non ſolum iure naturali, ſed etiam diuino præcepta ſit; eiuſque præceptum, ad illud Decalogi præceptum, Non furaberis, reduci, ac proinde relinquitur, non reſtituere, ex genere ſuo peccatum eſſe mortale. Et de primo capite hæc ſint ſatis.

TRACTATVS SECVNDVS de Perſona Reſtituente.

Præmittuntur quædam Regulæ ad cognitionem reſtitutionis neceſſariæ. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Ex ſola tranſgreſſione iuſtitiæ, & non aliarum virtutum incurritur obligatio reſtituendi contra Caietanum.*

2 *Cur ex ſola violatione iuſtitiæ oriatur obligatio reſtitutionis diſſentiunt authores. Quid Martinus Nau. & Gregorius de Val.*

3 *Rationem Martini Nauarri refellit Petrus Nauar. ſed immerito.*

4 *Ad ſubſtantiam Reſtitutionis parum refert, an damni illatio ſit ex culpa ſeu malitia, ſecus tamen quoad modum reſtituendi.*

5 *Ad diſcernendam reſtitutionis obligationem quid videndum ſit?*

Reſtitutionis obligatio in vniuerſum naſcitur ex damno alteri illato.

6 *Ex duplici capite, titulo, ſeu radice naſcitur obligatio reſtituendi; quibus etiam addi poteſt & tertium.*

7 *Inter has duas radices differentia ab antiquis & recentioribus aſſignatur.*

Depoſitarius rei alienæ ſi res illa perierit ſine notabili culpa ſua non tenetur ad reſtitutionem, & quare, ibid.

8 *In materia reſtitutionis debemus in iis acquieſcere, quæ morali certitudine ſciri aut tradi ſolent, quæ iuxta communẽ Theologorum ſententiam probabiliora videntur.*

In hac materia moralis ignorantia inuincibilis hominem in conſcientia tutum reddit.

ANtequam in particulari perſonas; quæ ad reſtitutionem faciendam obligantur, declaremus, neceſſarium prius erit quaſdam regulas vniuerſales afferre, quæ obligationem reſtituendi in communi explicant, & ad totam hanc materiam de reſtitutione, eiuſque clariorem notitiam, & intelligentiam plurimum faciunt. Quarum

1 *Prima eſt*, Ex ſola tranſgreſſione iuſtitiæ, & non aliarũ virtutum incurritur obligatio reſtitutionis, videndum in primis eſt, an peccatũ ſit contra iuſtitiã, an vero cõtra aliã virtutẽ, puta contra charitatẽ: ſi enim contra ſolã charitatem eſt, nulla eſt reſtituendi obligatio, ſi vero contra iuſtitiam eſt, reddit hominem reſtitutioni obnoxium, vt verbi

ADITTIO NOVA.

Adde. Alij autem, & maxime Pet. Nau lib. 4. c. 4. in principio, aliter reſoluunt hoc dubium, aſſerentes, Debitorem, expreſſe proponẽtem non reſtituere, quandiu durat exterior detentio; & damnificatio noui peccatum non admittere, a ſimili de detinente aliquem in carcere, qui ſecundũ omnes, dum durat exterior actio, etiam ſi pluries interna voluntas renouetur, nõ dicitur committere nouum peccatum, Vnde, ſecundum eundem, non eſt confitendum quoties ipſe debitor vſus eſt re aliena, quoties creditor petijt rem ſuam; & huiuſmodi, & quia qui pluries eadem die proponit ante meridiem non audire miſſam illo die, non pluries, ſed ſemel tantũ peccat; cũ alijs per eũ ibi deductis.

verbi gratia, Occidat Petrus hominem lege id prohibente: & occidat idem Petrus hominem ex mandato Principis, ſeu Iudicis ex odio tamen: vtraque occiſio peccatum eſt: hæc quia ex odio: illa vero quia contra legem prohibentem. Ex illo homicidio oritur obligatio reſtitutionis: Non autem ex iſto: *Ratio eſt*, quia cum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ ponens æqualitatem, præſupponit neceſſario actum iniuſtitiæ, & inæqualitatem, quæ quidem in priori homicidio reperitur, non autem in poſteriori, vt conſtat. Hæc regula eſt contra Caiet. in ſumma in verb. reſtitutio. cap. 1. §. Non manifeſtans, verſic. Aduerte quod in his. vbi ait, teneri etiam eos ad reſtitutionem, qui poſſent damnum, vel furtum proximi impedire ſine proprio damno, & periculo, & non impediunt. Et clarius Richard. 4. diſt. 15. art. 5. quæſt. 4. & Angel. in verb. furtum num. 26. § nono, & Tabiena verb. reſtitutio. numer 24 § vigeſimotertio, poſt medium, qui tres poſteriores id affirmant, quando quis doloſe, & ex maleuolentia omittit impedire damnum proximi, cum ſine periculo non poſſet, & ex charitate teneretur.

Hanc autem regulam noſtram ſcilicet, ſolam violationem iuſtitiæ, non autem violationem charitatis, aut miſericordiæ, obligationem reſtituendi inducere, alii omnes tum antiqui, tum recentiores authores docent. ſic Altiſiodorenſis lib. 4. ſuæ ſummæ in tractatu de pœnitentia, cap. de reſtitutione, quæſt. 3. & Alexander de Ales 4. part. ſuæ ſummæ quæſt. 24 memb. 5. art 3. §. 4. in fin. Sylueſt. verb. reſtitutio. 1. quæſt. 6. §. Tertium. Adrianus in 4. ſent. in quæſtio. de reſtitutione. § de currentibus cum fure, & duobus. §. ſequentibus. vbi ait hanc eſſe communem opinionem Doctorum. Sotus lib. 4 de iuſtitia, & iure. quæſt 7. artic. 3. Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis, quæſtio. 9. vbi citat etiam Præpoſitum, & alios, Couar. in regula peccatum par. ſecunda, §. 3. num. 5. Martinus Nauar. in Manual. cap. 17. num. 11. & cap. 24 num. 7. & in repet. cap. Inter verba: 11. quæſt. 3. concluſio. 6. & in Apologia de redditibus Eccleſ. quæſt. 1. Monit. 2. & 7. Petrus Nauar. de reſtitut. lib. 2. cap. 1. num. 12. & Gregorius de Valentia in 2. 2. diſput. 5. quæſt 6. puncto 3. Petr. Arragon in 2. 2. quæſt. 62. art 7 in fine, & alij recentiores. Vnde ſequitur, vt notant Medina, & Nauar. vbi ſupra, cap. 24. numer. 7. quod ſi diues videns pauperem extrema neceſſitate laborantem, cui ex lege charitatis, per panis, aut vini, veſtituſve largitionem ſubuenire tenetur, & non ſubuenit, peccat quidem mortaliter, ex eo tamen quod eleemoſinam elargiri poſſit, nihil eidem pauperi, aut alij reſtituere tenetur; multoque minus tenetur illi ſatisfacere, ſi forte pauper ex negatione eleemoſinæ debitæ ex charitate, & miſericordia, membrum aliquod corporis amiſit, aut in notabilem morbum incidit. Erat enim hæc obligatio ex lege charitatis proueniens, omnibus indiſtincte conueniens, & communis, non autem ſpecialis, aut perſonalis.

2 In ratione vero reddenda, cur ſcilicet ex ſola violatione iuſtitiæ oriatur, obligatio reſtitutionis, & non ex trangreſſione aliarum virtutum: non ita inter ſe conſentiunt Authores. Gregorius de Valentia, vbi ſupra eam eſſe rationem putat: quia qui ſolum ex charitate omittit impedire damnum proximi, nec peccat contra præceptum affirmatiuum iuſtitiæ per omiſſionem, nec contra præceptum negatiuum iuſtitiæ agit per commiſſionis peccatum, & ideo non tenetur ad reſtitutionem. At certe hoc non eſt aſſignare cauſam, & originem obligationis reſtituendi, vt cõſtat, ſed ſolum non peccare contra iuſtitiam.

Martinus Nauar. vbi ſupra in Manual. cap. 17. ait alios Doctores non reddidiſſe rationem huius rei, ſe autem nouam reddere, quia ceteræ virtutes a iuſtitia non verſantur directe, & principaliter circa actus exteriores, ſed circa interiores: Iuſtitia vero virtus ſpecialis directe reſpicit actus externos. Et ideo ille ſolus, qui iniuſte damnum infert proximo, reſtituere tenetur.

3 Quam Nauarri rationem ita refert, vt diximus, & refellit Petrus Nauarrus, vbi ſupra, quia aliæ virtutes verſantur circa actus externos, vt Religio verſatur circa actum, & cultum externum, & hoc directe, & per ſe primo; item temperantia circa actus externos verſatur, vt ieiunium, & cet. ex quarum tamen virtutum tranſgreſſione non incurritur reſtituendi obligatio. Ceterum Petrus Nauarrus non fideliter retulit rationem Martini Nauarri, ſiquidem hic author ideo docet obligationem reſtitutionis oriri ex traſgreſſione iuſtitiæ, non autem ex traſgreſſione charitatis, miſericordiæ, aut aliarum virtutum, quia tranſgreſſiones aliarum virtutum a ſpeciali iuſtitia non verſantur per ſe, & directe circa ablationes alicuius rei externæ: tranſgreſſio autem iuſtitiæ ſpecialis per ſe, & directe ordinatur ad auferendum aliquid de alio. quod cauſat reſtituendi obligationem. Quæ ſane ratio ſic expoſita non differt ab illa, quam ibidem tradit Petrus Naua. num. 15. Ideo enim, inquit ille, obligatio reſtitutionis oritur ex violatione iuſtitiæ, quia hæc per ſe, & directe verſatur circa bona vtilia, & ſunt commutationes rerum temporalium pretio æſtimabilium. & conſequenter qui hanc legẽ tranſgreditur. vltra pœnitentiam pro peccato commiſſo in damnificando proximum, tenetur ad reparationem rei vtilis, cum tamen ceteræ virtutes non directe in æqualitate bonorum temporalium, & verum ſeruanda verſentur, ſed vel in colendo Deo, vt Religio, vel Diligendo, vt charitas. Cui etiam conformis eſt ratio quam reddit Syluest. verb. reſtitutio. 1 quæſt. 6 § *Tertium*, Quia ſcilicet, ad reſtitutionem nullus tenetur, niſi qui cauſa eſt inæqualitatis rerum, iuſtitiæ vero ſolius eſt, æqualitatem cauſare. Quæ ſane ratio mihi placet deducta namque eſt ex natura ipſius reſtitutionis, vnde dici ſolere videmus licet iuſtitiam verſari inter datum & acceptum, in qua inueniatur per ſe, & directe ad ſeruandam æqualitatem, quæ in alijs virtutibus non reperitur.

4 *Secunda eſt*. Ad ſubſtantiam Reſtitutionis parũ refert, an damni illatio ſit ex culpa, ſeu malitia, ſecus tamen eſt quoad modum reſtituendi. Ratio eſt, quia cum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ. ex ſua natura tantum intendit æqualitatem vt diximus, in rebus ipſis: hæc enim eſt ſubſtantia reſtitutionis Hinc fit, vt qui bona fide equũ emeret a fure, ſi viuente equo ſciat eum eſſe furtiuum, tenetur reſtituere: Quoad modum vero reſtituendi multum refert bona. vel mala fide, culpa, vel non culpa. Qui enim bona fide equum furtiuum emit, ſi durante bona fide periit equus, vel alienatus ſit, & poſtea is. qui habuerat, reſciuit fuiſſe furtiuum, ad nihil tenetur. niſi ad id, in quo factus erat ditior, vt inferius dicetur.

5 *Tertia eſt*. Ad diſcernendam reſtitutionis obligationem, videndum eſt an inæqualitas, & iniuſtitia in eo reperiatur cui facienda eſt reſtitutio; vnde fiet, vt etiam cognoſcatur, quanta ſit inæqualitas, & iniuſtitia, ita vt tantundem reſtituatur. Cum enim reſtitutio actus ſit iuſtitiæ ſeu vt nomen ipſum importat, iterato aliquem in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ ſtatuere, conſtitui debet æqualitas in rebus in ordine ad perſonas particulares, & ideo in reſtitutione videndum eſt, quæ, & qualis, & quanta ſit inæqualitas iniuſtitiæ, & tantundem reſtitui debet.

Quarta eſt. Reſtitutionis obligatio in vniuerſum naſcitur ex damno alteri illato; Damnum vero infertur proximo, vel bonum eius auferendo; vel illud non reſtituendo, vel malum illi inferendo: Aut quemadmodum reducitur tertius modus, quo ſolemus proximos damnificare, eos ab aſſecutione alicuius boni impediendo, quæ omnes iniuſtitiæ per reſtitutionem ſunt reparandæ, & emendandæ.

6 *Quinta eſt*. Cum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ conſtituens æqualitatem inter illum, qui damnum recepit, & eum, qui intulit, ſicut duobus modis pati quis poteſt damnum in rebus ſuis, vel quia iniuſte ab eo auferuntur, vel quia contra eius voluntatem retinentur; ita quoque ex duplici capite, titulo, & radice naſcitur obligatio reſtituendi. Primum caput eſt *acceptio rei*; Secundum caput eſt *res accepta*; Quibus addi poteſt & caput tertium ſcilicet, & *acceptio rei*, & *res accepta* ſimul. Rurſus *acceptio rei*, alia eſt *iuſta*, vt in mutuo, depoſito, accommodato, quæ vel eſt in vtilitatem accipientis, vt in mutuo, vel in vtilitatem rei ipſius, & dantis, vt in depoſito: Alia vero eſt *iniuſta*,

vt in furto, rapina, vſura, &c. Exemplum ſolius acceptionis rei iniuſtæ, poteſt eſſe, quando quis rem alterius furto accepit, & eam amplius apud ſe non habet: Exemplum ſolius rei acceptæ eſt, quando quis apud ſe rem alterius habet, quam tamen a vero Domino non accepit, vt qui equũ a latrone emptum habet, quem tamen furatum eſſe ignorat. Exemplum vtriuſque hoc eſt, tam ratione acceptionis rei, quam ratione rei acceptæ eſt, quando quis equum furatus eſt, & eum apud ſe retinet.

Circa quam regulam notandum eſt, Nomine *Rei alienæ acceptæ* intelligi non ſolum rem ipſam, prout ipſa in ſe, & in ſua ſubſtantia eſt, ſed etiam in fructibus ſuis, quos res illa ſuapte natura ſolita eſt parere. *Dixi, fructus, quos ſuapte natura parit*, ſiquidem fructus rei, qui producuntur induſtria accipientis, ſicut non computantur in re, ita nec obnoxij ſunt reſtitutioni. Nomine vero *Acceptionis* intelligitur quæcunque acceptio non gratuita, ſiue ea ſit iuſta, ſcilicet ex voluntate Domini rem dantis non gratuito, ſed pro compenſatione ſuo tempore facienda ex pacto; ſiue ſit iniuſta, vt cum Domino inuito accipitur, vt per furtũ, aut rapinam: Intelligitur etiam omnis actus iniurioſa, per quam infertur damnum proximo, & per quam alter minus habet, quam debet habere, ſiue res maneat apud accipientem, vt in furto, vel rapina, ſiue non maneat, nec in ipſum tranſeat, vt cum quis comburat alterius domum vel ſegetem, vel proximum lædat in bonis animæ, corporis, famæ, &c. Vnde in hac materia abſcisſio brachii, combuſtio domus, læſio in fama, & ſimilia damna proximo illata nomine acceptionis intelliguntur, quia per tales actus habet proximus minus quam debet habere, etiamſi is, qui alterum læſit in fama, vel alteri brachium abſcidit, vel domum, aut ſegetes eius combuſſit, non habeat propterea in bonis ſuis pluſquam habere debet.

7 Inter has duas radices ſcilicet, *acceptionem, & rem acceptam* Caiet. 2.2 q.62. art.6. Petrus de Arragona ibidem, Sotus 4. lib. de iuſti. & iure q.7 art.2 Couar. in regu peccatum. p.2. de reg. iur. lib.6. in princip Petrus Nauar. lib.2. de reſtitut. cap.2. num.42. & alii recentiores hanc differentiã aſſignant, quod qui tenetur ratione acceptionis, ſemper reſtitutioni manet obnoxius, etiamſi res accepta penes accipientem non ſit: quæ regula vera eſt primo in acceptione iniuſta, vt in furto, & rapina: *Ratio eſt*, quia quicunque alteri iniuriam intulit, tenetur eam reſarcire, etiamſi nihil inde lucri habuerit, aut rem illam non habeat, cum in re illa damnum dederit: vnde qui rem alterius furatus ſit, & eam amiſerit, aut alienauerit, aut domum alterius combuſſerit, aut famam, aut honorem alteri abſtulit, tenetur ad reſtitutionem.

Secundo vera eſt etiam in acceptione iuſta, puta in mutuo, quæ volente domino accepta eſt, in vtilitatem accipientis, ſiquidem illud accipiens reſtituere tenetur, non ſolum ſi rem apud ſe habeat, ſed etiam ſi rem illam aliquo modo amiſerit, vnde quantumcumque ſine culpa ſua res illa pereat, tenetur ad eius reſtitutionem, aut pretium illius. *Ratio eſt*, quia qui rem alienam iuſte in ſuam vtilitatem accepit, non ſolum propter beneficium acceptum, & ratione rei acceptæ, ſi forte apud eum maneat, reſtituere tenetur, ſed etiam ratione acceptionis, quia licet res illa apud eum non ſit, quia tamen alterum dantem de iuſtitia obligatur indemnem ſeruare, tenetur ad eius rei reſtitutionem.

Qui vero tenetur ſolum ratione rei acceptæ, reſtituere tenetur, ſi rem illam habet, quod ſi rem illam non habet, non tenetur, niſi culpa ſua rem illam amiſerit, aut antequam res periret, vel illam alienauerit, uel conſumpſerit ſciens rem eſſe alienam. *Prior pars patet*, quia qui habet id, quod eſt alterius, habet plus quam ſuum eſt, damnificatus autem habet tantundem minus in ſuo; cum igitur iuſtitiæ commutatiuæ munus ſit conſtituere æqualitatem inter eum, qui minus habet, quam debet habere, & eum, qui plus habet, qui rem alterius habet, eam alteri reſtituere debet.

Secunda Pars eſt, quia cum teneatur ſolum ratione rei acceptæ ſit, vt ceſſante cauſa obligationis, ceſſet ipſa obligatio. Vnde qui eſt depoſitarius rei alienæ, quia tenetur ſolum ratione rei acceptæ, & non ratione acceptionis, ſi res illa pereat ſine notabili culpa ſua, non tenetur ad reſtitutionem. *Ratio eſt*, quia qui accipit rem illo modo, cũ non accipit illam in vtilitatem ſuam ſed propter vtilitatem ipſius dantis, ſi pretium cuſtodiæ accipiat, vel aliter ſe ſeruare conſtituerit, non fit eiuſdem rei cuſtos ex iuſtitia, ſed ex gratia, & beneuolentia, & ideo ſi abſque ſua culpa res perdatur, non ipſi, ſed Domino perit. Secus autem dicendum eſt, ſi ſua notabili culpa rem illam amiſerit, quia ex iure naturali, qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur, ideoque ſi culpa ſua res periit, damnum reſarcire tenetur. Quæ omnia colliguntur ex doctrina S. Thom. 2.2. q.62. ar.6. & Caiet. ibidem. Arragon. & Micha. Salon in eum locum, & Martin Ledeſm. 2.4. q.18. ar.6. & alij. Quæ omnia ſatis eſt hic vniuerſaliter, & in communi explicaſſe, nam & iſta, & alia plurima in particulari ſuis locis exactius tradituri ſumus.

8 *Sexta eſt*, Cum in hac reſtitutionis materia difficile admodum ſit, quid certum ſit ſemper affirmare, ideo nobis ſatis erit ea ſcire, & tradere, quæ morali certitudine ſciri, ac tradi ſolent, ſiquidem in iis acquieſcere debemus, quæ iuxta dicta ſapientum, & communem Theologorum ſententiam probabilia indicantur. Vnde in hac materia morali ignorantia inuincibilis hominem in conſciẽtia tutum reddit, quo fit: vt etiamſi opinio aliqua falſa fortaſſis ſit, ſi tamen probabilis ſit, & eam ſequuntur Doctores propter rationes probabiles, poteſt vnuſquiſque ſententiam illam tuta conſcientia in praxi ſequi. Econtra vero, ſi ſit opinio aliqua, quæ a parte vera eſt, & tamen Doctores communiter ob rationes probabiles oppoſitum ſentiant, tuta conſcientia qui in praxi illam ſequi poterit. Ratio eſt, quia in rebus moralibus ſequi debemus rationes probabiles, & Doctorum opiniones, cum Philoſophus in Topicis dicit, *Quædam falſa ſunt, quæ tamen veris probabiliora videtur.*

De bona fidei poſſeſſore rei alterius, & obligatione reſtituendi. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *In re reſtituenda tria præcipue ſunt conſideranda.*

Habens rem alienam bona fide neſciens, nec credens eam male acquiſitam, quotcunque modo habueris durante bona fide, nec rem nec fructus inde perceptos reſtituere tenetur. ibid.

2 *Qui bona fide rem habuit, quam primum ſciuerit rem eſſe alienam, tenetur rem illam reſtituere, ſi extat & fructus res extantes.*

Ignorantia craſſa iuris aut facti non excuſat a reſtitutione, talis autem ignorantia ſeu negligentia æquiparatur dolo. ibid.

3 *Poſſeſſor bonæ fidei licite in conſcientia detrahere poteſt omnes expenſas, quas fecit in re ipſa durante bona fide, ſi ſine rei detrimento detrahi poſſint, ſin minus, quid agendum.*

4 *Qui rem alienam accepit a fure quocunque titulo, quam tamen probabiliter credidit non eſſe furtiuam, durante tali fide nihil reſtituere tenetur, ſi rem illam vendat perdat, aut conſumat.*

Immo ſi inutiliter conſumpſit aut ludo perdidit, non tenetur reſtituere, ibid.

5 *Qui res alienas deprædatus eſt in bello iniuſto quod credidit iuſtum, cum veritatem agnouerit, tenetur reſtituere, quæ quod prædæ apud ipſum manet, & id, in quo per talem prædam factus eſt ditior.*

6 *Qui bona fide a latrone emit vineam aut boues, ſi poſtea deprehendat eſſe furtiua, tenetur cum vinea, & reſtituere fructus, quos habet, & quos in aliis vſibus inſumpſit.*

7 *Negotiator, qui per vſuram acquiſiuit mille, credens bona fide contractum, quo vtebatur non eſſe vſurarium, & cum illis mille lucretur centum, quam primum nouerit contractum fuiſſe vſur. tenetur mille reſtituere, & non centum, quæ exinde lucratus eſt.*

8 *Qui*

& idem aliquo modo eſſe affirmatiuum patet.

8 *Qui rem bona fide a latrone accepit, & deinde rem illa vendidit quam primum rem illam nouit eſſe furtiuam, tenetur illud pretium domino reddere, ſin autem rem illam alteri donauerit, ad nihil tenetur, & Quare?*

9 *Qui equum, veſtem, aut huiuſmodi a latrone acceperit quibus vſus eſt ad ſuam vtilitatem, quid aut quantum teneatur reſtituere?*

10 *Inuitatus ad cœnam a latrone factam ibique bona fide cibes ſumat, poſtea intelligens illos eſſe furtiuos, quid reſtituere teneatur?*

11 *An qui bona fide rem emerit a latrone, quam poſtea vendidit eadem fide durãte, & deinde cognoſcit rem illam eſſe furtiuam, teneatur reſcindere contractum, & rem Domino reddere, pretium vero emptori.*

12 *Sententia dicentium talem contractum non eſſe reſcindendum, ſed licite poſſe ſibi pretium retinere, eorum quæ rationes.*

13 *Opinio ſecunda mitior, & communior, & proinde tuta conſcientia, quis eam ſequi poſſit, cum ſit admodum probabilis ſed rationes primæ efficaciores ab authore cenſetur, ſicut opinio ſecurior.*

14 *Soluuntur rationes ſecundæ ſententiæ*

15 *An qui rem bona fide a latrone emerit poſſit tuta conſcientia contractum illum reſcindere, & latroni rem illam reddere vt precium recuperet, an vero teneatur rem Domino reſtituere, etiamſi pretium latroni datum, ſit amiſſurus.*

16 *Secunda Opinio quæ docet poſſe illum talem reſcindere contractum, vt pretium a latrone recuperet, ſex rationibus probatur.*

17 *In hac re dubia, & valde difficili, ſi qui quid ſenſerit author cum vtraque opinio graues habeat authores, breuiter explicatur.*

18 *Opinio ſecunda verior, & æquior, & Soluuntur argumenta contraria.*

Reddere rem latroni a quo accepit, eſt medium ordinatum ad ſeruandum emptorem indemnem, & ad reſtitutionem Domino faciendam ibid.

19 *Rem alienam furi tradens, vt pretium recuperet, potius quã Domino reſtituens vnde precium amitteret, non cooperatur furi.*

Cur tamen in foro exteriori iudex coget emptorem ad reſtitutionem.

20 *Quid agere debet emens rẽ bona fide a fure, & poſtea ſciens rem eſſe alienam, ſed eius inuenit Dominum.*

21 *An qui emit rem ſciens eſſe alienam animo reddendi eam vero Domino, pretium datum latroni repetere poſſit a vero Domino, aliter non illam daturus?*

Iudex certior factus debet pro emente iudicare, ibid.

22 *An fructus rei alienæ etiam bona fide poſſeſſa reſtituenda ſint cum re ipſa cognita veritate quod res fuerit furtiua?*

CVm res aliena reſtitutionis obnoxia duobus modis ab aliquo haberi, & poſſideri, queat, nimirum, aut bona fide, vt qui ſana mente, bonoque animo rem alienam poſſidet, credens eſſe ſuam; aut mala fide, vt qui nouit ſe alienum habere, vel per iniquam acceptionem, vt fur, vel quia accepit ab eo, qui non poterat transferre dominium, vt qui emit a fure. arg. l. Bonæ fidei, ff. de verb. ſignifi. Doctores in cap. vlt. de præſcripi. & in Regula, poſſeſſor de reg. iur. in 6. vbi Couar. par. 2. §. 7. num. 1. Gab. 4. diſt. 15. quæſt. 3. artic. 3. dub. 5. propoſit. 2. Petrus Nau. lib 3. de reſtitutio. cap. 4. p. 3. num. 181. Michael Salon in 2. 2 qu. 62. art. 6. De vtriuſqoe reſtitutione breuiter dicendum eſt, præſuppoſito tamen quod in re reſtituenda hæc tria præcipue conſideranda ſint, primum eſt, ipſa rei ſubſtantia; ſecundum eſt fructus rei; tertium eſt, expenſæ factæ circa rem illam. Exẽpli cauſa, ſcripſit quis in libro alieno, depinxit, ædificauit in ſolo, vel domo aliena; pauit animalia aliena, educauit agnum alienum.

1 Quoad bonæ fidei poſſeſſorem hæc mihi dicenda vidẽtur ex communi DD. ſententia.

Primum eſt, Habens rem alienam bona fide neſciens, nec credens eam male acquiſitam, quocunque modo eã habuit, ſiue per donationem liberam, ſiue per contractum commutationis, vel emptionis durãte bona fide, nec rem illam, nec fructus inde perceptos, & conſumptos reſtituere tenetur. Ratio eſt, quia bona fides excuſat eũ in conſcientia. Vnde ſi durante bona fide rem vendidit, vel commutauit, aut conſumpſit, aut perdidit, aut res illa perijt, ad reſtitutionem non tenetur, & ita docet Gab. 4. diſt. 15. qu. 3. art. 3. dub. 5. propoſitione 2. Angelica verb. reſtitutio. 1. num. 4. Syluest. verb. reſtitutio. 3 q. 7. §. Tertium. Tabiena verb. reſtitutio. nu. 25. §. 24. Sotus lib. 4. de iuſt. & iure, q. 7. ar. 2. Io. Med. lib. de reſtit. q. 10. concl. 2. Mich. Salon q. 62. art. 6.

Secundum eſt, qui bona fide rem habuit, quamprimum ſciuerit rem eſſe alienam, tenetur rem illam reſtituere, ſi extat, & fructus rei extantes, ſeu id, in quo factus eſt ditior. Sic Alexand. de Ales. par 4. quæſt. 24 memb. 5. art. 3. §. 5. Palud. 4. diſt. 15. quæſt. 2 artic 5. Gab. 4. diſt. 15. quæſt. 3. art. 3. dub. 5 propoſitione 2. Hoſt. in ſumma lib 4. tit. de pœnit. & remiſſ. nu. 61. §. Quibus, & qualiter. verſ. Quid de prędam ementibus, & Summa Aſtenſis par. 1. lib. 1. tit. 33. artic. 5. quæſtiuncula. 6. Syluest. in verb. fructus. quæſtione prima, & in verb. reſtitutio. 3. quæſt 7. §. Tertium. Angel. verb. reſtitutio 1. nume. 4. Tab ena verb. reſtitutio. nume. 25 §. vigeſimoquarto. Sotus libro 4. de iuſtitia, & iure. quæſtio. 7. artic. 2. S Anton. par. 2. tit. 2. capit. 12. §. 16. & 17. Ioannes Medina libro de reſtitut. quæſtio. 10. conclus. 2. Martinus Nauar. in Manuali, cap. 17. nu. 8. Caiet. in 2. 2. q. 62. art. 6. in principio. & in Sum verb. reſtitutio. cap. 1. §. Aduerte, Couar. in reg. peccatum. de reg iur. lib. 6. in par. 2. §. 12. num. 2. concluſ. 2. & citat Panorm. in ca. grauis de reſtitut. ſpoliat & Ioan. Maiorem in 4. diſtinct 15. qu. 26. ad finem, & idem Couar. lib. 1. variar. reſolut. c. 3. nu. 6. cum ſequentib. Cordub. lib. 1 qq. q. 39 Bartho. Medina li. inſtr. cap. 14. §. 31. Petrus Nauar. in lib 3 de reſtit. c. 4. par. 3. num. 182. & ſequentibus. Michael Salon in 2. 2. qu 62. art. 6.

2 Ratio eſt, quia cum nouerit, rem eſſe alterius, ſeu male præceptam fuiſſe, incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor, & iniuſte detinet rem alienam; iniuſta autem detentio tantundem eſt quoad mores attinet, ac iniuſta acceptio, & ideo rem illam reſtituere tenetur, non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis. Confirmari poteſt hęc ratio, quia dominium rei nũquam eſt a vero domino deperditum, & proinde res illi reddenda eſt. Nec excuſatur ex eo forte, quod rem illam in loco publico emerit, aut ex eo quod ſtatutum aliquod ſit decernens oppoſitum, ſcilicet, quod quicũque in tali foro publico rem aliquam emeret, non teneretur ad rei reſtitutionem, quia vt notat Petr. Nauar. vbi ſupra poſt Gabr. 4. diſt. 15. q 3. art 3 dub 5. propoſitione prima, tale ſtatutum omnino iniquum eſſet, quia contra ius naturale, ac diuinum eſt, cognito domino eius, rem detinere, vnde ſic detinens peccat mortaliter, ideoq; nihil valet tale ſtatutum.

Neque etiam excuſatur ex ignorantia craſſa iuris, puta quando ſcit probabiliter, rem eſſe alienam, ſed tamen putat non eſſe reſtituendam. Ignorantia enim quæ a iure originem ducit, non excuſat: Si vero ignorantia ſit facti, quãuis inuincibilis, & probabilis ignorantia excuſat, (hoc enim caſu eſt bonæ fidei poſſeſſor) craſſa tamen, ſicut nec a culpa, ita nec a reſtitutione excuſat, cum iam ſit malæ fidei poſſeſſor, vt Gabr. vbi ſupra, propoſitione ſecunda, & Petr. Nauar. loco citato annotarunt.

Dicitur vero ignorantia eſſe craſſa, quando cogitare debebat rem eſſe alienam, vt puta, quia communiter ab omnibus, vel ab aliquibus dicebatur rem illam eſſe furtiuam, vel bellum fuiſſe iniuſtum, vel quia Epiſcopus tales, a quibus recepit, excommunicauit tanqoam raptores, vel quia emit a ſtipendiario calicem, vel Miſſale aut ſimilia, talis enim ignorantia ſeu negligentia lata æquiparatur dolo, vnde ad reſtitutionem obligatur.

3 *Tertium eſt*, Poſſeſſor bonæ fidei licite in conſcientia detrahere poteſt omnes expenſas quas fecit in re ipſa, eam conſeruando, vel meliorando, durante bona fide, ſi detrahi poſſint abſq; detrimẽto rei. Sin autem ſeparari nequeũt a te tenetur Dominus rei in conſciẽtia, vel ſoluere ei quid

Digitized by Google

quid expenderet, vel rem illi iuſto pretio vendre, expenſas autem quas fecit ceſſante bona fide, repetere non poteſt.

Sic Summa Aſtenſis par.1.lib.1.tit.33 artic.5.quæſtiuncula.2.Gabr.4.diſt.15. quæſt.3.art.3. dub.5.propoſitione 2.Angel.verbo.reſtitutio 1. verb. Emens, num.4. Syluest. verbo.reſtitutio.3 quæſt.7.§.Tertium. Tabiena verbo reſtitutio. nu.15.§. vigeſimoquarto, & Summiſtæ communiter, in verb.expenſæ.

Ex hac communi Doctorum omnium doctrina, colliguntur, & ſoluuntur multi caſus, & difficultates, quæ circa ea, quæ bona fide conſumuntur, vel a latronibus accipiuntur, accidere ſolent.

4 *Primo enim*, Qui accepit rem alienam a fure, aut titulo donationis, aut emptionis, quam tamen probabiliter credidit non fuiſſe furtiuam, ſi durante bona fide, rem illam vendat, perdat, aut conſumat, ſi nihilo factus ſit ditior, (ſic enim intelligitur primum noſtrum dictum) nihil reſtituere tenetur, vnde qui equum a fure accepit dono, ſi equus durante bona fide moriatur, aut alteri donet, nihil reſtituere tenetur, etiamſi poſtea equum illum furtiuum eſſe ſciat. Quia ex illa re nihilo ditior factus eſt; & quia res ita conſumpta, & perdita, perinde ſe habet, ac ſi apud verum Dominum periſſet, aut conſumpta fuiſſet.

Immo etiamſi apud ipſum res pereat ex culpa ſua, aut eam inutiliter conſumpſit, aut ludo perdidit, aut in eleemoſinam dedit, reſtituere non tenetur, ex quo locupletior non ſit effectus; id quod præter citatos in dicto primo docent Martinus Ledeſm.1.4.quæſt.18 art.6 Petrus de Arragon in 2.2 quæſt.62.art.6.& Gregor. de Valent.in 2.2. diſput.5 quæſt.6 puncto 3 verſic Quinto & facit regula iuris, ff. de petit hæred.l.item veniunt §.præter hæc, in qua regula ait Gloſſa ibi nullam eſſe veriorem, & patet ex dictis.

5 Secundo, Qui res alienas deprædatus eſt in bello iniuſto, quod credebat iuſtum, quam primum veritatem nouit, tenetur reſtituere quicquid prędæ apud ipſum manet, & id in quo per illum prædam factus eſt ditior: At vero domos quas euertit, ſegetes quas combuſſit animalia quę occidit, non tenetur reſtituere cum iſta bona fide conſumpſerit, nec in eis factus ſit ditior.

8 Tertio. Qui bona fide a latrone emit vineam, aut boues, ſi poſtea deprehendat iſta eſſe furtiua, tenetur vna cum vinea reſtituere non ſolum fructus quos habet ſed etiam illos, quos illis vſibus inſumpſit, in quibus niſi illos haberet fructus, alia bona ſua conſumpſiſſet, deductis tamen expenſis, & laboribus.

Si tamen illos ideo conſumpſit, quod amplus fundus, exempli gratia, illi donatus ſit, cuius donatione ductus ſtatum mutauit, & ſplendidus vixit, tunc non tenetur niſi in eo, quod alias conſumpturus erat, ſi donatio illa facta ſibi non fuiſſet; non autem ad totum, quod in ſuperiori ſtatu conſompſit. Et ſimiliter vna cum bobus, vitulos, lac & caſeos, quos ex illis percepit, reſtituere tenetur.

7 Quarto Negociator qui per vſuram acquiſiuit mille credens bona fide contractum quo vtebatur, non eſſe vſurarium, ſi cum illis mille lucretur deinde ſua induſtria 100. quamprimum nouit contractum, quo acquiſiuit illa mille, eſſe vſurarium, tenetur reſtituere illa mille illa vero centum, quæ cum prædictis mille deinde bene lucratus eſt reſtituere non tenetur; Quia cum dicitur rem cum fructibus ſuis reſtituendã eſſe, intelligi debet de fructibus illis, quos res ipſa nata eſt producere, tales etenim fructus ſicut computãtur in ipſa re, ita etiam cum re ipſa reſtituendi ſunt, vt reſtitutio in integrum fiat.

Quia vero pecunia res fructifera ex ſe non eſt, ſed ſterilis, inde conſequens eſt, vt centum illa ex pecunia lucrata, non pecuniæ illi, ſed arti, & induſtriæ pecunia vtentis attribuenda ſint, & proinde reſtitutioni non ſunt obnoxia, niſi illa mille, quæ ſunt capitale.

8 Quinto, Qui rem bona fide a latrone dono accepit, & deinde rem illam vendidit, quamprimum nouit, rem illam eſſe furtiuam, tenetur totum pretiũ illud Domino reddere, quia in toto illo factus eſt ex re aliena ditior, & pretiũ & lucrum rei rem alienam repræſentat; Sin aũt rem illam alteri donauerit, ad nihil tenetur, dummodo rem illam durante bona fide donauerit, quia in hoc caſu locupletior effectus non ſit.

Vnde qui pallium alienum ſibi emptione acquiſitum, eodem pretio alteri vendat, aut donat, ad nihil prorſus tenetur, ſecus ſi pretio maiori vendat, tunc enim, quod ſupereſt, reſtituere tenetur.

9 Sexto: Qui bona fide veſtem, equum, aut aliquid aliud ſimile a latrone accepit, quibus vſus eſt ad aliquam ſuam vtilitatem, tenetur reſtituere vero Domino, non quantum veſtis illa, vel equus valet, ſed quantum in re ſimili ſibi neceſſaria expendiſſet quia in eo factus eſt ditior. Exempli gratia, accepit quis a latrone veſtem ſericam, cum tamen alias linea vtebatur, occaſione tamen talis doni, aut emptionis veſtis ſericæ conſumpſit veſtem ſericam, non tenetur reſtituere valorem veſtis ſericæ, ſed valorem laneæ, qua alias vſus fuiſſet quia in eo factus eſt ditior. Sic etiam ſi donato ſibi equo a latrone vſus ſit non in neceſſarijs caſibus, ad quos equum, vel emiſſet vel conduxiſſet, nihil pro vſu reſtituere tenetur, eo quod ditior factus non ſit, ſecus autem ſi in caſibus neceſſarijs illo vſus ſit, aut eius operas locauit, quibus factus eſt ditior, tunc enim deductis ſumptibus in reliquum tenetur.

10 Septimo, ſi quis ſit a latrone inuitatus ad cęnam, ibique bona fide cibos ſumat. poſtea intelligens illos eſſe furtiuos non tenetur reſtituere integrum cibi valorem, ſed quã tum ipſe domi ſuæ in ſua cęna expendiſſet, quia in eo factus eſt ditior, adeo vt ſi quando fuit inuitatus, iam habebat cęnam paratam, & factas expenſas, non teneatur reſtituere, quia nunc in nullo ratione cœnæ, ad quam eſt inuitatus, factus eſt ditior Quæ omnia ex DD. citatis colliguntur; quorum omnium Ratio eſt, quia reſtitutio integra eſſe debet, & ad æqualitatem inter eos, quorum vnus habet minus, quam debet habere, alter vero plus, quam deberet, vnde cum fructus, & utilitas rei quam res ex ſe, & natura ſua fert, pro eodem computentur cum ipſamet re, conſequens eſt, ut res cum ſuis fructibus uero Domino ſit reſtituenda, ut æqualitas inter eos conſtituatur, & reſtitutio in integrum fiat. Et quæ hactenus dicta ſunt, ab omnibus cõceduntur, ex quibus exemplis, quid in alijs dicendum ſit unicuiq; manifeſtum eſſe poterit. Nunc ad alia, quę dubia, nec ita certa, aut ab omnibus conceſſa ſunt, declaranda ueniamus.

11 DVBIVM PRIMVM eſt, an qui bona fide rem emit a latrone, quam ea poſtea durante bona fide uendit alteri, & deinde cognoſcit rem illam eſſe alienam, teneatur reſcindere contractum, & reddere rem uero domino: pretium uero emptori? In hoc dubio duæ ſunt DD. ſententię.

Prima eſt dicentium, pretium eſſe reſtituendum emptori in caſu quo emptor ſciat, aut cogniturus ſit rem eſſe furtiuam uel quod res illa a ſecundo emptore petetur, comparente uero Domino, & rem ſuam poſtulante: ſin autem ſecundus emptor non ſit id ſciturus, nec comparet uerus Dominus rem ſuam aliquando a ſecundo emptore petiturus, tunc non tenetur reſcindere hunc ſecundum contractum nec reſtituere illi pretium, cum nullum ei alioqui dãnum immineat.

Ratio primi dicti eſt, quia iure naturę tenetur venditor emptorem ſeruare indemnem. Tum, quia non potuit uenditor transferre in emptorem rei dominium, & conſequenter, neque emptor tranſtulit in uenditorem dominium pretij, cum contractus iſte uenditionis, & emptionis fuerit nullus; Tum, quia uenditor pretium rei accepit pro re, quæ non eſt ſua. Ergo nec pretium rei erit ſuum. Tum, quia ſi apud talem uenditorem remaneret res ipſa, aut fructus eius, teneretur ad reſtitutionem, ergo & pretium acceptum reſtituere debet, cum pretium ſuccedat loco rei, ff. de petit. hæredit. l. & rei. Tum, quia qui pecuniam, adulterinam ab alio bona fide acceptam tertio dedit, poſtquam id ſciuerit, debet ei pecuniam legitimam reddere, uel reſcindere contractum. Tum, quia ſi Petrus emiſſet à Ioanne Vitrum pro gemma, poſteaquam cognoſcet eſſe uitrum, tenetur id explicare Andreæ, & contractum cum eo factum

Digitized by Google

ctum reſcindere, vt omnes DD. tradunt, ex eo quod venditor tenetur ſeruare emptorem indemnem, reddereque illi venditionem certam, atque ſecuram. Ergo idem eſt in caſu noſtro. Sic Sotus lib. 4 de iuſtitia, & iure. quæſt. 7. art. 2. Petrus Nauar. lib. 3. de reſtitut. cap. 4. par. 3. dub. 5. num. 206. & Martinus Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 6. pag. 269 col. 4. & Gregor de Valentia in 2. 2. diſp. 5. quæſt. 6. puncto 3. in fin. Vbi dicitur hanc Soti opinionem in rigore veriorem eſſe qui authores loquuntur ſolum, quando imminet periculum ſecundo emptori amittendi rem ſuam, & pretium ſimul ipſius, apparente Domino vero, & rem ſuam poſtulante.

Alij vero, vt Petrus de Arragon. in 2. 2. quæſtio. 62. artic. 6 & Michael Salon ibidem controuerſia ſecunda, citans etiam pro hac re Io. à Penna qui abſolute docent emptorem bonæ fidei, ſi rem furtiuam bona fide alienat, quam primum ſciat rem fuiſſe furtiuam, teneri reſcindere pactum ſeu contractum: vt rem illam Domino reſtituat, aut pretium rei, & hoc ſiue maneat ſecundo emptori periculum rei illius perditæ, & pretij ſimul cum illa, ſiue nullum periculum ei immineat. Qui omnes authores id procedere volunt, et iamſi talis venditor nõ poſſit poſtea pretium, quod dedit latroni pro re illa bona fide empta recuperare. Immo idem docet Michael Salon de hoc ſecundo emptore, quod tenetur rem emptã vero Domino reddere, etiamſi ipſe poſtea pretium datũ. nec a latrone, nec a primo emptore, ſeu venditore recuperare poſſit, tenetur enim iſte ad reſtitutionem ratione rei, quam habet, quę cum ſit alterius ei, cuius eſt, reſtitui debet.

12 Secunda ſententia eſt dicentium talem venditorem nõ teneri ad contractum reſcindendum, ſed licitè poſſe ſibi pretium retinere, dummodo rem alteri vendat eodem pretio, vel minori, quam emerat. ſic Angel. verb. reſtitutio. prima in verbo. Emens. num. 4. Syluest. verbo. reſtitutio, tertio. quæſtione ſeptima. §. vigeſimoquarto. Nauarrus in Manuali. capit. decimoſeptimo. numero octauo, & nono, & Caietanus ſecunda ſecundæ quæſtione 72. articulo ſecundo, & in ſumma verb. reſtitutio, cap. primo. §. ſecunda verò radix ſatis fauet huic opinioni, & eum ſequutus Couarruuias in reg. peccatum de reg iur. libro 6. part. 2. §. decimoſecundo, concl. 2. num. 3 verſ. 4. qui etiam pro hac opinione refert Ioannem Maior. 4. diſtinct. 15. quæſtione vigeſimaſexta. ad finem, & Ioannem Medinam libro de reſtitutio. quæſtione 10 concl. 2. § ſi autem. Coſmus Philiarchus. de officio Sacerdotis lib. 6. cap. 18. dub. ſecundo. & idem docere videtur Bartholomæus Medina in lib. 1. inſtruc. cap. decimoquarto. §. trigeſimoprimo. Probari poteſt hæc opinio.

Primo, quia emens rem a latrone bona fide, ſi res illi ablata ſit, aut conſumpta durante bona fide, non tenetur ad reſtitutionem eius, quamuis poſtea ſciat, rem illam fuiſſe furtiuam, ergo nec quando vendidit bona fide, tenebitur reſcindere contractum, nec pretinm acceptum vero Dmino reſtituere, ſed poterit illud ſibi reſtituere.

Secundo, quia venditor ille non tenetur reſtituere ratione acceptionis iniquæ, quia bona fide emit a latrone, nec ratione rei acceptæ, quia iam non habet illam apud ſe, nec in ea factus eſt ditior vt ſupponimus.

Secus autem ſi maiori pretio rem venderet, tunc enim exceſſum reſtituere tenebitur Domino rei, ſicut etiam ſi non emptionis titulo, ſed donationis rem furtiuam quis a fure habuerit, eamque vendiderit pretium acceptum tenebitur Domino reddere, l. ſi rem. ff. de petit. hæred.

13 In hac re quę dubia plane eſt. dicendum arbitror, quod licet ſecunda opinio probabilis admodum ſit, mitior, & cõmunior, & proinde tuta conſcientia quis eam ſequi poſſit; prioris tamen ſententiæ rationes efficaciores ſunt, ſicut etiam opinio illa ſecurior eſt.

Et quidem primo, ſecundum omnes, tam primæ, quam ſecundæ ſententiæ Doctores, ſi emptor primus, id eſt, venditor bona fide ex emptione, donatione, & venditione factus ſit locupletior; tenetur exceſſum ſoli vero Domino rei reſtituere.

Secundo venditor ſemper tenetur emptorem reddere indemnem, & proinde tenetur pactum reſcindere & pretium emptori, & rem Domino, vel rei pretium ei reſtituere, vt colligitur ex toto titulo, ff. de euictio.

Quod enim ait Martin. Nauarrus ſatis eſſe, ſi venditor cedat actionem in emptorem, quam habet; contra latronem primum venditorem, vt hac ratione tam in foro conſcientiæ, quam contentioſo liberetur falſum eſt, & contra communem praxim, ſiquidem venditor emptorem reddere tenetur indemnem, & cogitur etiam aut rei pretium emptori reddere, aut litem pro emptore agere, & poſtea, vel rem euictam reddere. vel eius pretium prout in tribunalibus obſeruari paſſim ſolet, & faciunt, quæ tradit Syluest. in verbo. Emptio. numer. 26. quæſt. 25 vbi aliquot caſus enumerat, in quibus venditor non tenetur de euictione, nec emptorem conſeruare indemnem, inter quos non eſt caſus præſens.

14 Ad Rationes autem ſecundæ ſententiæ Reſponderi poteſt. Ad Primam quidem concesso antecedenti, neganda eſt conſequentia: vt enim recte docent Petrus de Arragon, & Michael Salon vbi ſupra, Quando res conſumpta eſt, vel data, vel ablata ſine eius culpa, nihil illius rei manet apud primum emptorem, & ideo nihil reſtituere tenẽtur, At vero in caſu noſtro, quando illam vendidit, manet apud ipſum illius rei pretium, quod eſt idem cum ipſa re; Vnde tenetur reſcindere illam venditionem ſecundam; vt rem, domino, vel pretium rei reſtituat, & emptorem reddat indemnem.

Secunda etiam ratio ſoluitur, dicendo teneri ad reſtitutionem ratione rei alienæ, ſcilicet ratione pretij, quod apud eum eſt, vt ex dictis conſtat; quamuis vt ait Arragon. vbi ſupra, ſi bona fide illud conſumpſiſſet, nec ex tali conſũptione fuiſſet factus ditior, nihil tenetur reſtituere Domino; Quia vero tenetur emptorem ſeruare indemnem, pretium rei reſtituere cogitur emptori, præſertim cum contractus ille nullus ſit, nec dominium pretij in vẽditore tranſlatum ſit, ſed ipſius emptoris ſit, & ideo ſuum ipſi reſtituẽdum erit.

15 DVBIVM SECVNDVM eſt. An qui bona fide emit rẽ a latrone poſtquam ſciat rem eſſe furtiuã poſſit tuta conſcientia reſcindere contractum illum venditionis, & emptionis, & latrioni rem illam reddere, vt recuperet pretiũ pro illo datum, an vero teneatur reſtituere rem Domino, etiamſi pretium latroni datum ſit amiſſurus?

Prima opinio eſt aſſerentium teneri ad reſtituendam rem vero Domino etiam cum iactura pretij. Sic Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis quæſt. 10. concluſio. ſecunda. §. uerum autem. Sotus lib. 4. de iuſtitia, & iure. quęſtio. 7. artic. 2. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. artic. 6. pag. 269. col. 3. & Couat. in reg peccatum. de reg. iur. lib 6. par. 2. §. 12. concluſio. ſecunda, §. Tertio. num. 3. Barthol. Medina libro primo, inſtruct. cap. 14. num. 31 Ioſeph. Angl. in floribus in quæſtio. cui reſtitutio facienda. dub. 3. concluſio. 3. & fauet Caiet. in 2. 2. quæſt. 62. art. 6. & in Summa verb. reſtitutio. cap. 1 Ratione probatur hæc ſententia.

Primo, quia ex ſancto Thom. in ſecunda ſecundæ q 62. art 6. in Corp. art. Res aliena quomodocunque ad manus noſtras uenit, habens eam, tenetur illam Domino rei reſtituere; cum ergo emptor habeat rem alienam, tenetur eã uero Domino reddere, cum dominium rei non ſit a Domino translatum.

Secundo quia ſi latro diſparuiſſet, aut mortuus eſſet omnium conſenſu tenetur poſſeſſor rei illam Domino reſtituere, etiamſi nullo modo pretiũ recuperare poſſet; quod uero latro compareat, uel mortuus ſit, eſt per accidens, uinculum autem reſtitutionis per ſe deſumitur ex dominio rei, quod penes dominum manet, nec aminitur ex eo, quod latro præſens ſit: Ergo ei facienda eſt reſtitutio.

Tertio, quia emptor, cognita ſemel rei ueritate, non poteſt rem uendere aut alienare, ut pretium recuperet; cum nemo iuſte alienet rem, quam ſcit eſſe alterius. Ergo nec eam latroni reddere poteſt, ut recuperet pretium ab eo.

Conſequentia patet, quia Dominus rei idem damnum patitur, ſiue res reddatur latroni, ſiue uẽdatur alteri; neq; latro maius ius hẽt in rẽ illã, quã quiuis alius, cui uẽdatur.

Quarto,

Digitized by Google

Quarto, quia reddens rem alienam latroni, videtur cooperari cum latrone ad iniuſtam rei alienæ detentionem, & proinde tanquam particeps in crimine tenebitur ad reſtitutionem.

Quinto, quia ſi Dominus conueniat emptorem coram iudice, explicata rei veritate, compelletur a iudice eam Domino reddere etiam non reperito pretio. At forum externus, quando non fundatur in falſa præſumptione, ſemper eſt iuſtum, & conſonum foro interiori, & obligans ad id, quod homo in conſcientia facere tenetur.

16 Secunda opinio docet poſſe emptorem tuta conſcientia reſcindere contractum cum latrone, & rem illi reddere, vt pretium ab eo recuperet, nec tenetur eam vero Domino reſtituere. Sic Alexander Alenſis quarta par. quæſt. 24. memb. 5. artic. 3. §. quinto, in fine. Gabr. quarto diſt. 15. q. 3. art. 3 dubio quinto, propoſitione prima. Angel. verb. reſtitutio 1. verb. Emens. numero primo, verſic. Tertio. Syl ueſt in verb. reſtitutio. 3. quæſtio. 7. §. Primum. verſi. Quarto. qui tres citant Alenſem, & tenent hanc ſecundam opinionem etiam in illo, qui ſcienter, & mala fide rem emit a latrone, in quo caſu hi omnes loquuntur, multo magis id dicturi de eo, qui bona fide emeret a latrone. Et præter iſtos de emente bona fide id docent Nauar. in Man. c. 17. num. 9. Petrus de Aragon in 2. 2. quæſt. 62. artic. 6. & Michael Salon ibi. artic. 6. controuerſia prima, vbi etiam teſtatur Franciſcum Victoriam, & multos doctiſſimos viros ex recentioribus Salmanticenſibus hanc opinionem tenere, & Petrus Nauar. lib. 3. de reſtitutione. cap. quarto. part. 3 dub. 4. num. 195. & ſequentibus, & Gregorius a Valentia in 2. 2. diſput. 5. quæſtio. 6. puncto 4. Coſmus Philiarchus tom. 2. de officio ſacerdotis lib. 6. cap. 19. Ludou. Lopez. par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 95. quæ opinio his argumentis probari poteſt.

Primo, quia cum hic emptor bona fide rem emit, non eſt dignus, qui pretium a ſe datum amittat, quod tamen amitteret, ſi rem Domino, & non latroni reſtitueret.

Secundo. Quia vnuſquiſque ius habet, vt ſibi potius quã alteri conſulat, non conſuleret autem, ſi rem Domino reſtitueret, & non furi, cum a Domino, non poſſet repetere pretium, quemadmodum a fure poterit.

Tertio, quia nemo tenetur pati tantum detrimentum ſine ſua culpa, quantum pateretur ille, cui res ablata eſt: At vero ſi emptor teneretur rem Domino reſtituere, æquale damnum patietur ſine culpa ſua, ac pateretur Dominus, ſi res ſua illi non reſtitueretur: in pari autem caſu innocentiæ vnuſquiſque tenetur ſibi potius quam alteri conſulere nec tenetur quis pretij iacturam admittere, vt Dominum ſeruet indemnem, maxime quando habet alienam rem ſine ſua culpa, vt in caſu noſtro contingit.

Quarto, quia contractus iſte cum latrone factus, ipſo iure fuit nullus, eo quod latro dominium rei in emptorem transferre non potuit. Ergo nec emptor pretium datum tranſtulit in latronem. Ergo poterit iuſte pretium datum repetere quandoquidem illius pretij dominium a ſe non abdicauit.

Quinto, Reſtitutio in eo conſiſtit, vt res in ſtatu priſtino conſtituatur. Ergo ſatis erit, ſi emptor reddat rem latroni, a quo illam accepit.

Sexto, latro habet ius, vt rem furtiuam reſtituat Domino; At vero nullum ius haberet, niſi contractus ille reſcindi poſſet, vt res Domino reſtitui poſſit.

Cum igitur emptor non minor ius habeat reſcindendi contractum, quam fur, dicendum erit, poſſe emptorem reddere rem latroni, vt pretium datum recuperet.

Septimo, Bona fides non patitur, vt idem bis reſtituatur, qualiter in caſu propoſito reſtitueretur, ſi res Domino, & non furi eſſet reddenda.

Nam ſemel fuit reſtituta ſaltem in valore, quando ipſius rei pretium furi, a quo res empta eſt, traditum, ac ſolutum fuit: & iterum quando res Domino reſtituenda eſſet, non repetito pretio a latrone.

Res hæc, vt ex argumentis pro vtraque parte allatis cõſtat, difficilis, & dubia eſt, & vtraque opinio ſatis probabilis eſt, & multos pro ſe, & graues habet authores, vnde vt recte notauit Michael Salon, vbi ſupra, concluſio. tertia poteſt fidelis, quam voluerit, tuta cõſcientia amplecti. nec poteſt confeſſarius primam tenens opinionem, negare abſolutionem pœnitenti, qui ſecundam ſequitur ſententiam vel econuerſo.

Vt autem certa ab incertis ſeparemus, hæc mihi dicenda videntur.

Primo. certum eſt ſecundum omnes, Emptorem bonæ fidei non poſſe a Domino rei pretium datum exigere.

Secundo, Emptor bonæ fidei, ſi fur non comparet, aut is, a quo accepit, ſi res apud emptorem manet, tenetur eã Domino reddere, etiam ſine recuperatione pretij: vnde recte admonet Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6. ementem rem furtiuã, etiamſi bona fide illam emat, eſſe in periculo amittendi rem, & pretium eius.

Nec obſtat, quod exinde patitur damnum ſine culpa ſua: quia ſicut verus Dominus patietur damnum ſine culpa ſua, vitio latronis, ſi res illa nunquam deprehenderetur eſſe ſui iuſta; ita etiam hic emptor, ſi res ſciatur eſſe furtiua, patietur damnum ſine culpa ſua vitio latronis, ſibique emptor imputare debet, quod rem alienam furtiuam emerit, ſiue negligens fuerit ſuæ culpæ, ſiue inculpatus fuerit fortunæ ſuæ, vt loquitur Petrus Nau. vbi ſup. num. 193. Quocirca vnuſquiſque ſibi cauere debet, & diligenter curare, ne quid furtiuum emat, ne ſe huic periculo exponat. C. de furtis. leg. 2. Hoſtien. in Summa lib. 5. tit. de pœnit. & remiſſ. nu. 61 § quibus, & qualiter. verſic. Quid de prędam ementibus. Aſtenſis in Summa par. 1. lib. 1. tit. 33. artic 5. quæſtiuncula. 6. Petrus Nau. Petr. de Aragon, & Michael Salon vbi ſupra.

Tertio, Bonæ fidei emptor, ſi poteſt latronem [illegible] re apud iudicem, aut alio modo accommodato pretium datum a fure recuperare, quam rem ei reddendo, iuxta omnium ſententiam tenebitur rem Domino reſtituere, & ſeipſum indemnem ſeruando iuſtitiam cum vtroque: cum Domino, rem ei rei reddendo ſuam; cum fure, ſe recompenſando de damno quod eſt ab eo paſſus, cum in hoc caſu nulla ſit iuſta excuſatio, quo minus rem Domino reddat.

Quarto, emptor bonæ fidei, etiam furi rem poteſt reddere, cum veriſimilis ſit coniectura, quod furtum Domino reſtituet, vel emptor eũ ad id agendum induxerit, aut tandem modum adhibeat quo tute res vero Domino reddatur, vt Petrus Nauar. vbi ſup. nu. 194. & Cou. loco citato, & alij communiter tradunt.

Quinto, habens rem alienam, quam dono accepit, vel alio nomine, ac titulo gratioſo poſſedit, ad illam domino vero reſtituendam obligatur. Et in iſtis omnibus vtriuſq. ſententiæ authores conſentiunt.

Sexto, ſi res aliena, bona fide acquiſita ſit contractu lucroſo, puta venditione, locatione, &c. nec pretium datum recuperare poteſt, niſi rem illam latroni reſtituat, non tenetur poſſeſſor, ſi pretium recuperare poteſt a latrone, tradendo illi rem emptam, illam Domino reſtituere. Quia in pari caſu innocentiæ, vnuſquiſque magis ſibi, quam alteri conſulere poteſt. Vnde ſecundam hanc ſententiam, & veriorem, & æquiorem eſſe cenſeo. Et ex dictis facile eſt argumentis in contrarium allatis reſpondere.

18 Ad Primum reſpondetur, rem alienam non eſſe reſtitutioni obnoxiam ex vllo præcepto cum æquali damno proprio, vt in caſu noſtro contingeret, & S. Th. intelligendus eſt, quando reſtitui poteſt ſine damno proprio poſſidentis bona fide. Et ſatis eſt, quod reſtituat vero Domino mediate, reſtituendo illam furi, admonendo illum, vt reſtituat eam Domino.

Ad Secundum reſpondetur, conceſſo antecedente, negatur conſequentia, quia in caſu, quo latro abſens ſit, aut mortuus, nullus eſt relictus reſtituendi modus alius quam reſtituendi rem vero Domino. nec emptor ſpem habere poteſt pretium datum recuperãdi, vnde nulla extat excuſatio non reddendi rem Domino: At vero quando latro præſens eſt, & ſpes eſt recuperandi pretium datum, & reſcindendi contractum, & res vero Domino & latroni ipſo reſtitui poteſt.

Ad Tertium reſpondetur, longe diuerſam eſſe rationẽ in caſu

Digitized by Google

in caſu antecedentis,& conſequentis,quia reddere rem latroni,a quo illam accepit,eſt medium ordinatum, tum ad ſeruandum emptorem indemnem, tum ad reſtitutionem rei vero Domino faciendam,cum ipſemet latro, qui principaliter obligatus eſt ad reſtitutionem,poſſit poſtea,& tenetur rem domino reſtituere;Immo latro habet ius ad reſcindendum contractum, vt hac ratione Domino rem ſuã poſſit reſtituere. At vero alteri vendere,nõ eſt medium per ſe ordinatum ad reſtituendam rem proprio, ſed potius ad detentionem rei contra veri Domini volũtatem , neque ex tali venditione ſecunda ſeruatur primus emptor indemnis vt conſtat,cum ſecundus emptor pretium illi datum poſſit repetere.

19 Ad Quartum reſpondetur, quod tunc cooperetur furi, quando rem illi redderet eo conſilio,vt eam ille vſurparet & retineret,aut eum aliquo iuuaret conſilio,opera vel alio modo,ne rem furto reſtituat , tunc enim cooperator eſſet furi contra iuſtitiam, ſecus autem quando eam illi tradit, vt pretium datum recuperet. non ſecus,ac qui ad redimẽdam vexationem dat pecuniam inuadenti latroni,& multo magis in noſtro caſu vt liberet ſe a tanto & tam magno damno. Nec valet,quod dici ſolet in eo ſaltem cooperari latroni ad peccatum in retinenda re aliena,ſiquidem probabiliter credere poteſt latronem nunquam redditurum eſſe rem domino quia vt ait Nau. vbi ſupra,reddendo rem latroni,potius cooperari videtur illi ad reſtitutionem,& vt a peccato exeat. quod ſi poſtea latro rem non reſtituat , id malitiæ latronis imputandum eſt,nõ autem emptori, qui vtitur iure ſuo,& reponit rem in eo ſtatu,in quo ante erat ſcilicet in manu latronis ne pretium illi datum amittat. Nec Dominus rationabiliter inuitus eſſe poteſt , cum emptor nihil contra eum peccauerit,accipiendo, & reſtituendo ſuæ propriæ conſulit vtilitati.

Ad quintum reſpondetur,ideo coger eum ad reſtitutionem,quia in foro exteriori præſumitur malitioſe reddidiſſe rem latroni,& velle occultare latronem, & ideo in pœnã cogetur pretium ſoluere,cum tamen in foro conſcientiæ, in quo pœna hæc ante iudicis condemnationem (non) debetur,aliter ſit dicendum.

Præterquam quod alia eſt Ratio ſententiæ iudicis , alia vero emptoris bonæ fidei. Iudex enim ideo recte iudicat, quia ſolum ad eum pertinet iudicare ſecundum exteriora, nec tenetur vitare damna emptoris,ſed curare, vt ſuũ cuique reddatur,emptori vero licet potius damnum ſuũ proprium vitare,quam alterius vtilitati conſulere. Atque hac ratione difficultatem iſtam determinandam eſſe putarem.

20 Dubium Tertium eſt,quid agere debet emens rem bona fide a fure,& poſtea ſciens rem eſſe alienam, non inuenit dominum? Quidam in hoc caſu Reſpondet. facta diligentia,& non comparente Domino,rem eſſe expendendã in vſus pauperum,nec licite reddi poſſe furi ad recuperandum pretium. Nihilominus tamen dicendum eſt,iuxta ea quæ diximus in præcedenti dubio,ſatis eſſe reſtituere furi ad pretium ſuum recuperandum. Quod ſi latro etiam non compareat,vel non poteſt ab eo pretium recuperare,tunc quidem expendi debet res in vſus pauperum.& etiam fructus rei extantes.& quicquid valet vltra id,quod ipſe dedit & id publice fieri debet vt authores conſulunt , vt vitetur omnis ſuſpicio.& liberatus erit,nam hoc modo etiam vtiliter gerit rem domini;Et ſi facta donatione pauperibus appareat Dominus,liber erit,cum adhibita diligentia,& alijs circumſtantijs rem illam bona fide in Domini vtilitatem expenderit,erogando eam in pauperibus. ex Gab. 4. diſt. 15.quæſt. 2.art. 3.dub.3. propoſitione prima , Hoſtien. in Summa lib.5 tit.de pœnitentijs,& remiſſ. nu.61. § quibus & qualiter.verſic.quid de prædam ementib. in fi. Aſtenſi. in Summa. lib.1.parte prima,tit.32.articulo.9. quæſtio. 2. Ang.in verb.reſtitutio.1.verb.emens,num.6.Syluest.verb. reſtitutio.3.quæſt.7 §.Quintum. Tabiena verb reſtitutio. num.25.§.24

21 Dubium Quartum eſt. An qui emit rem ſciens eſſe alienam,animo reddendi eam vero Domino,pretium datum latroni repetere poſſit a vero domino aliter ei non daturus rem illam? Reſpondetur ex communi DD. ſententia,quoties dominus probabiliter non ſit alio modo rem ſuam recuperaturus,aut non pro tam paruo pretio , toties pretium petere poteſt a vero domino rei & dominus tenetur in conſcientia reddere ei pretium datum Ratio eſt, quia vtiliter geſſit negotium illius. Sic Hoſtienſis in Summa lib.5.tit de penit.& remiſſ.§.Quibus,& qualiter num. 61.verſic. Quid de prædam ementibus Ang verb. reſtitutio.1.verb.emens nu.5.Gabriel 4.diſt 15.quæſt.3.articu.2. dub.5 propo prima Io.Maior.4 diſt.15.q 26. ad fin. Syluverb reſtitutio.3 quæſt.7 § Quartum. Anchar. in reg peccatum.col.13.de reg.iur.lib 6.& ibi Couar.in par 2.§.13. nu.5 § Ceterum citans ad hoc Cepolam.cautela 10. & Ioan. Lup.in rub.de donation.†.95.num.57.& capit.rapinam.14.quæſt.5.vbi dicitur. *Rapinam emere non licet, niſi ea intentione, vt cui eſt ablata, reſtituatur*, & eandem ſententiam tenent Tabiena in verb.reſtitutio.nu.25.§.vigeſimoquarto.& Bartholomæus Medina lib.1.inſtruct.capit. 14 §.31.& Petrus Nauar.lib.3.de reſtit.cap.4 par.3.num. 212 Qui omnes authores etiam docent talem dominum teneri ſoluere expenſas,etiamſi res perierit,& ad eum nõ peruenerit,cum alter negotium eius geſſerit vtiliter, & 1
non debet ſuo labore defraudari. Qui etiam addũt,quod in foro contentioſo non creditur tali emptori , niſi fuiſſet publice proteſtatus,quod ea intentione emebat.arg l Neſennius.ff.de nego.geſt.& leg. 2 C de furtis ,& cap. vnico. Vt eccleſ.beneficia. Licet aliter eſſet in conſcientia, immo etiam quando iudex certior factus eſſet eo animo emiſſe , deberet pro emente iudicare. Quæ omnia vera ſunt tam in foro conſcientiæ,quam in foro contentioſo,quando de hoc animo conſtaret,& emptio cederet in vtilitatem Domini ex eo,quod pretio modo rem emeret , eſſetque probabilis coniectura,quod Dominus rem ſuam aliter non poſſet habere puta,quia fortaſſis fur cum re longe fugeret his enim conſideratis iudex etiam in foro exteriori Dominum ad pretium ſoluendum condemnabit, ſiquidem negari non poſſit,emptionem iſtam in eius vtilitatem factã fuiſſe,& ideo negocium re ipſa ad illum pertinet,ſecus autem dicendum eſſet quando aliter dominus rem ſuam eſſet recuperaturus,& eodem pretio,tunc enim nihil vtilitatis contuliſſe domino cenſebitur & ideo , neque dominus rei ad aliquid ei ſoluendum tenetur.

22 Dubium Quintum eſt,an fructus rei alienæ etiã bona fide 11

ADDITIONES NOVAE.

I Adde. Contra hanc Auctoris deciſionem valde facit , quod forma mandati eſt diligenter obſeruanda ; intantũ quod factum præter formam commiſſionis eſt ipſo iure nullum.l.illud.§.ſed ſi ita vbi Bart.id notat.ff. quod quiſque iuris ſit . Et ideo non poteſt iubens occidi Petrum obligari ad caſum mortis Pauli,niſi talis concurreret qualitas,& circumſtantia facti,vt iubens rationabiliter præuidere potuerit,poſſe ex ſuo mandato conſequi occiſionem alterius cuiuſpiam,& in ſimili notat Bart in conſil.43. in fi.quod in generali mandato non venit quod quis opponat exceptiones caluniosas:pro quo allegat optimum tex. in l.ſi procurator tuus:ibi,nihil de hoc nomine mandaſſe videtur.ff. de condit.indeb.vbi procurator,ſiue mandatarius,exigens indebitum.non obligant mãdantem, qui per generale mandatum non dicitur ei mandaſſe , vt exigat indebitum.

II Adde. Et ſimiliter hæc deciſio magnam habet difficultem ex prædictis: quia ſi mandans expreſſe non mandauit,vt omni modo occidatur Petrus , non videtur teneri de incendio domus Pauli, quæ communiter præuideri non potuit;vulgatum enim extat axioma , attendendum eſſe id quod fieri ſolet: & hoc in conſuetis communiter , & vt plurimum;non autem in his,quæ raro , vel omnino extraordinarie ſolent fieri:vt colligitur ex notatis per Barthol.per illum textum in l.ſecundo.§.medico : de annuis legatis,cum ſimilibus.

fide poſſeſſæ reſtituendi ſint cum reipſa, cognita ſemel rei veritate, quod res furtiua fuiſſet.

Cui difficultati reſpondent communiter authores fructus durante bona fide conſumptos reſtituendos non eſſe, extantes vero poſt habitam notitiam de rei veritate, & quibus emptor ditior factus eſt, reſtitui debent. Ratio primæ partis eſt, quia emptor nec tenetur ratione rei acceptę, cum res non extent, vt ſupponitur. nec ratione iniqua acceptionis, quia ſupponimus bona fide rem emiſſe, & rem bona fide durante conſumpſiſſe, & ideo nullo modo ad reſtitutionem faciendam tenetur.

Ratio pro ſecunda parte eſt quia tenetur ratione rei acceptæ, lucrum enim ſeu fructus rei, pro eodem cum reipſa computatur. Quia tamen doctrina hæc difficultatem patitur, ideo melius, & clarius hac diſtinctione facta reſpondeo; ſi enim ſermo ſit de fructibus naturalibus rei, quales ſunt, qui ex re naſcuntur ſine vllo labore, induſtria, vel expenſis, vt eſt herba nemorum, prati, glandes, caſtaneę montium, qui non coluntur, redditus annui cenſuum iurium, & huiuſmodi, domorum locatio. hos quidem omnes reſtituere tenetur ſi extant, ſi vero conſumpſit, ſolum reſtituet in quibus ditior eſt effectus.

Si vero ſint miſti, id eſt, qui naturaliter quidem naſcuntur, ſed adiuncta hominum induſtria, vt ſegetes, fruges, & idem eſt de domorum redditibus, quæ reparatione indigent, hos, inquam, reſtituere tenetur, deductis tamen laboribus, & expenſis. Et Ratio manifeſta eſt, quia res Domino fructificat, & ita eius ſunt, cuius res eſt.

Si vero ſunt omnino induſtriales, vt lucrum ex pecunia aliena; (pecunia enim ex ſe, & aliæ res vſu conſumptibiles, vt panis, vinum, non pariunt, niſi ratione induſtriæ) iſtos non tenetur reſtituere, vt ex dictis manifeſtum eſt. de qua re vide Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. qui citat Caiet. 2. 2. q. 26. art. 6. & Syluest. verb. reſtitutio. 3. q. 7. Ioan. Medin. C. de reſtit. nu. 10. & Ioan. Maior. 4. diſt. 15. q. 26. ad finem. & latius de hac re agunt Couar. in li. 1. Var. Reſolut. cap. 3. nu. 6. & Petr. Naua. in lib. 3. de reſtit. cap. 4. par. 3. nu. 190.

De Emptore, vel Poſſeſſore malæ, vel dubiæ fidei, & reſtitutione vtriuſque.

Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Habens rem iniuſte acquiſitam ſiue ſcienter, ſiue per donationem ſiue per contractum non obſtante quocunque ſtatuto humano ad oppoſitum edito, tenetur reſtituere, aut rem ſi extet, aut valorem rei.*

2 *Omnes etiam fructus rei fructiferæ, quos Dominus percepiſſet nec non lucrum ceſſans, aut damnum emergens, quod Dominus paſſus eſt.*

3 *Emptor, ſeu poſſeſſor malæ fidei non poteſt licite detrahere expenſas niſi neceſſarias, quas facit in fructibus acquirendis, &c.*

4 *Aliter quoad forum conſcientiæ, aliter quoad forum exterius agitur in deducendis laboribus, & expenſis melioramenti.*

5 *An ſcienter emens rem furtiuam reſcindere poſſit contractum cum latrone factum, & rem furi tradere, vt pretium recuperet, an vero teneatur Domino reddere?*

6 *Si malæ fidei poſſeſſor pretium rehabere voluerit, id curare debet ſine veri Domini præiudicio, vel furem conueniendo vel alios.*

7 *Quomodo valor rei malæ fide poſſeſſæ reſtitui debet, an ſecundum ſtatum, in quo res erat accepta, an alias?*

8 *Communior opinio etiamſi in rigore iuris defendi poſſit, ſi tamen iuxta naturalem æquitatem ponderetur, grauiſſimis authoribus non vera videtur, quæ difficultati ſatisfaciat hac diſtinctione.*

9 *Si res extat in ſpecie, ſiue vſu conſumptibilis, & functionem admittens, ſiue non, tenetur eam rem in ſpecie, vel numero reſtituere.*

10 *Si res eadem extat in bonitate, & valore immutata, eandẽ reddendo ſatisfacit fur aut detentor.*

11 *Si fur aut malæ fidei poſſeſſor non eandem voluerit, ſed aliam eiuſdem prorſus bonitatis, & quantitatis ſatisfacit præcepto reſtitutionis.*

12 *Si res ablata ſit vſu conſumptibilis, & miſta ſit cum alijs rebus, vel a fure, vel a malæ fidei detentore, non tenebitur, eandem rem numero reſtituere Domino, ſed æquiualentem.*

13 *Si rem alienam acciperet a fure miſtam cum rebus proprijs etiam ſcienter per contractum alias licitum, non tenetur reſtituere.*

14 *Si res male accepta aut detenta pereat, tenetur ad reſtitutionem valoris rei, ſiue culpa ſua pereat, ſiue caſu fortuito.*

15 *Si pereat res aliena alias apud Dominum peritura, quando detentor malæ fidei non obligabitur ad reſtitutionem contra Paludanum, qui hoc abſolute docet.*

16 *Quando ſatisfacit fur rem deterioratam reddendo?*

17 *Quando electio erit penes dominum aut accipere rem extantem, aut valorem, & rei æſtimationem, & quando tenetur defectum rei deterioratæ ſupplere.*

18 *Latro tenetur, vel rem cum ſupplemento defectus reddere, & ſoluere lucrum ceſſans, aut damnum emergens, vel ſoluere æſtimationem rei, cuius electio penes Dominum maneat, quando?*

19 *Si res furtiua non ſit vſu conſumptibilis, & in manu furis ſit meliorata, res extans reddenda eſt etiam cum melioramento deductis laboribus, & expenſis.*

20 *Si vſu conſumptibilis ſit, quid conſiderandum eſt ad hoc, vt latro reſtituere iudicetur.*

21 *Fructus rei alienæ propria induſtria acquiſitos non tenetur reſtituere malæ fidei poſſeſſor.*

22 *Detinens iniuſte rem alienam fructiferam, omnes fructus naturales, & partim naturales, partim induſtriales tenetur reſtituere deductis expenſis & laboribus, &c.*

23 *Si Dominus ex re ſua nullos fructus alias eſſet percepturus, non tenetur malæ fidei detentor in conſcientia aliquos reſtituere.*

Damnum quod patitur Dominus ex carentia rei, tenetur fur aut detentor reſtituere. ibid.

24 *Fructus quos dominus probabiliter percepturus eſſet ex locatione domus aut equi, tenetur in conſcientia reſtituere non ſolum ſi extant, ſed etiam ſi conſumpti ſint.*

25 *An emptor ſeu poſſeſſor dubiæ fidei, vel ex dubio tempore contractus, vel ex dubio ſuperueniente teneatur reſtituere?*

26 *Emptor diligenter inquirere tenetur verum Dominum, quo inuento reſtituere tenetur accepto pretio quod dedit.*

27 *Qui rem furtiuam emit, vt ſuo Domino ſeruet, illo poſt debitam diligentiam non comparente, pretium pro re datum ſibi retinere poteſt.*

Emens in probabili dubio non præmittens debitam diligentiam, dummodo in ſuum proprium commodum emat, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem obligatur. ibid.

27 *Emens rem alienam in propriam vtilitatem, quam probabiliter dubitabat eſſe furtiuam, non poteſt alteri vendere aut reſcindere contractum cum latrone, ſed tenetur vero domino reſtituere.*

28 *Qui bona fide rem accepit ſed poſtea incipit dubitare an ſit furtiua, ſi per viam donationis eam recepit, & durante tali dubio poſtea vendidit, tenetur pretium acceptum Domino reddere, cum conſtiterit rem eſſe alienam.*

29 *Qui per viam emptionis aut permutationis etiam bona fide de manu latronis rem accipit, deinde vero incipit dubitare, ſi facta diligentia ex æquo dubius ſit, poteſt illam tuta conſcientia retinere, aut vendere ſine peccato ſub conditione?*

30 *Qui facta diligentia dubius eſt, & magis inclinat furtiuam eſſe quam ſuam, inquirere tenetur verum Dominum, ſi incertum inuenerit, quid agendum.*

31 *An teneantur Chriſtiani, qui emunt ſpolia Chriſtianorum capta a Turcis aut Sarracenis indicto publice bello, vel recuperantes ea vi, aut arte reſtituere ea Dominis, a quibus erant erepta?*

32 *An qui conflictu recuperauit a Turcis rem aliquam quam*

vero

veriſimile eſt Turcas ipſos a Chriſtianis ſurripuiſſe eam, reſtituere teneatur?

53 *An qui rem a Turcis captam emit quam Chriſtiani tempore naufragii in mare proiecerunt, vt naufragium euaderent, eam poſtea Chriſtianis reſtituere teneatur.*

HActenus expoſitum eſt qualiter a poſſeſſore bonæ fidei, ratione rei acceptæ, reſtitutio facienda ſit; nunc pari modo, quid malæ, aut dubiæ fidei poſſeſſor, non tam rei acceptæ, quam iniquæ acceptionis ratione, facere teneatur, explicandum eſt.

1 Primo igitur, Habens rem in uſte acquiſitam ſcienter, ſiue per donationem, ſiue per cōtractum, tenetur rem illam reſtituere ſi extet vero Domino regulariter, ſi autem eam non habet, aut conſumpta ſit, valorem ei reſtituere tenetur, non obſtante quocunque ſtatuto humano ad oppoſitum edito. Sic Alex. de Ales p. 4. q. 24. memb. 5. art. 3 §. 5. Gabr. 4. diſt. 15 q. 1. art. 3. dub. 5. propoſitione prima. Hoſtienſis in Summa lib 5 titu. de penit. & remiſſ. num. 61. §. Quibus & qualiter verti. Quid de prædam ementibus, & Summa Aſtenſis par. 1. lib 1. tit. 32 art. 9. in princ. Summa Piſanella verb. reſtitutio. 4. in princ. Ang verb. reſtitutio. 1. verb. Emens num. 1. Sylueſt. verb. reſtitutio. 3. q. 7 §. primū. Tabiena verb. reſtitutio. num. 25. §. vigeſimoquarto. Ioan. Medina, C. de reſtitut q. 10. concluſ 1. Nau. in Man cap. 7. num. 10. verſic. Qui autem, Couar. in reg. peccatum, de regul. iur. lib 6. par. 1. §. 12. nu. 2. qui id probat ex l. Eos C. de furtis, & l. ſeruus, ff. de condict indeb. & c. qui cum fure. de furtis. Petrus etiam Nauar. lib 3. de reſtit. c. 4. part. 1. num. 200. Sotus lib. 4 de iuſtitia. & iure quæſt. 7. artic. 1. Petrus de Arragon in 2. 2 q 62. artic. 6. & ibidem Michael Salon controuerſia. 3. & Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 6. pag. 369 col. 3.

Ratio eſt quia cum talis detētor ſciuerit, illam rem eſſe alienam, eam ſibiipſi accipiendo, furti particeps eſt & iniquæ acceptionis, & iniuſtæ detentionis, nec minus damnificat Dominum, rem eius accipiendo, & apud ſe retinendo, quam prior latro primo ſurripiendo: Nec minus eſt in mora non reddendo eam, quam prior fur fuerit, quando eam detinebat, Ac proinde, vt iniuſtitia illa ad æqualitatem reducatur, neceſſe eſt, hunc ſecundum detentorem rē illam tam ratione rei acceptæ, quam ratione iniquæ detentionis, & acceptionis vero Domino reddere, ac ſi per ſeipſum eam primitus fur abſtuliſſet Quod procedit ſiue recipiens, aut emens ſcienter a fure ſit ſecundus emptor, ſeu detentor, ſiue tertius, quartus, quintus, vel quocunque modo peruenit ad eum res aliena iniuſte acquiſita, & maxime ſcienter, ſemper eſt in mala fide, in fraude, & mora, & tenet alienum, & ideo tenetur ad reſtitutionem.

Dixi, *Non obſtante quocunque ſtatuto humano*, Siquidē ſi ſtatutum eſſet, quod quicunque emit rem in foro publico, non teneretur ad reſtitutionem rei, tale ſtatutum iniquum eſſet, & contra bonos mores; quia reſtitutio rei alienæ ſcitæ eſt de iure naturali, & diuino, ideoque ſtatutum humanum in oppoſitum eſſet iniquum.

2 Secundo, Emptor vel poſſeſſor malæ fidei, non ſolum reſtituere tenetur rem ipſam, ſi eam habet, aut pretium eius, ſi illam non habet, puta quia vendidit, aut quocunq; modo eam alienauit, aut eam amiſit, ſed etiam omnes fructus rei fructiferæ, quos ex illa percepit, & quos diligens Dominus ex illa percepiſſet tempore intermedio, nec non lucrum ceſſans, & damnum emergens, quæ Dominus rei toto hoc tempore paſſus eſt. Sic Doctores ſupra citati. Ratio eſt, quia fur ipſe ad hæc omnia obligatur, ex communi omnium DD. ſententia; Ergo etiam malæ fidei poſſeſſor, vel emptor; cum hic velut fur inique rem illam accipit, & detinet inuito Domino, & cauſa eſt talis damni emergentis, & lucri ceſſantis, vt conſtat, ex c. fin. de iniur. & c. Gratus. & Pan. & DD ibi de reſtit. ſpoliat. & Io. Med. C. de rebus reſtituendis, q. 6. & Couar. in reg. peccatum part. 2. §. 6. num. 4. de reg. iur. lib 6.

Hoc autem intelligendum eſt de rebus ex ſe fructiferis, quia ſi fructiferæ ſolum eſſent ex labore, & induſtria habentis illas, tunc non teneretur ad lucrum ceſſans: Vnde qui accepit pecunias ab eo qui non erat negotiaturus, ſufficit illi nudas pecunias reſtituere, Quiā cum pecunia ex ſe res fructifera non ſit, lucrum exinde accreſcens induſtriæ illius attribuendum eſt, non pecuniæ. Eodemque modo, ſi res fructifera ſit, tantum, vt decem communiter. Latronis vero, vel ementis illam a latrone induſtria effecta ſit fructifera, vt viginti, reſtituenda erit res illi, cum fructibus eius, vt decem, quæ ex ſe tuliſſet, non autem cum fructibus, vt viginti, qui ex induſtria ementis proueniunt.

Tertio, Emptor, aut poſſeſſor malæ fidei non poteſt licite detrahere expenſas niſi neceſſarias, quas facit in fructibus acquirendis, congregandis & conſeruandis, & quas Dominus neceſſario facturus fuiſſet. Angel. in verb. expenſæ, num. 3. & in verb. reſtitutio 1. verb Emens, num. verſ Quarto Hoſtienſis, & Aſtenſis vbi ſupra. Sylueſt. ver reſtitutio. 3. quæſt. 7 § Primum verſic Secundo. Ioan. Medina, C. de rebus reſtituendis, quæſt. 6 concluſ. Couar. in reg. peccatum de regul iur lib 6. par 2. § 6. num. 4 verſic. Tertio inſertur Expenſas vero vtiles, ac voluntarias deducere non poteſt, ſed neque quas putant neceſſarias ſi vere neceſſariæ non erant. quo modo intelligendi ſunt Doctores, qui dicunt expenſas non poſſe deduci Expenſæ autem neceſſariæ in hac materia dicuntur illæ, quæ ſi factæ non fuiſſent, perijſſet res aut facta fuiſſet deterior: vtiles ſunt, quæ rem tantum ornant, ſed fructum non augent, l. impenſas, ff. de verb ſign. Angel. verb. expenſæ num. 5. Hoc autem, quod dictum eſt de expenſis vtilibus, & voluntarijs, intelligitur (vt Medina, & Couar. vbi ſupra notant) in foro exteriori, in quo non conceditur actio poſſeſſori malę fidei ad vllas expenſas exigendas; Nam in foro conſcientiæ obligatur Dominus ſoluere expenſas vtiles, & voluntarias. Ratio eſt, quia nemo debet locupletari cum iactura alterius, qualiter locupletaretur Dominus rei, ſi deberet eidem res meliorata reſtitui non deductis laboribus, & expenſis meliorantis: quamquam in foro exteriori non debet deduci.

Eſt enim differentia inter forum conſcientiæ, & forum exterius: Quia forum conſcientiæ reſpicit æqualitatem, adeo vt vniuſquiſque, quod ſuum eſt, aut ſibi debitum, habeat, & ideo ſicut iuſtum eſt, & æquum, vt Dominus rem ſuam habeat, ita ſimiliter ęquum eſt, vt ſpoliator ſeu detentor laborem ſuum, & expenſas ſuas habeat. Forum autem exterius non ſolum præfatam æqualitatem reſpicit, ſed ſæpe culpam delinquentis punit, qualis eſt fur, aut moroſus debitor, & malæ fidei emptor, & poſſeſſor, & ideo in hoc etiam ſuam æqualitatem attendit, puta inter culpam, & pœnam, de qua forum conſcientiæ non ſe intromittit. Hinc etiam pręfati authores deducunt poſſeſſorem malæ fidei licite in conſcientia detrahere poſſe expenſas, quas fecit in re aliena, ornatus, vel vtilitatis gratia, quando ſine vllo detrimento prioris conditionis rei ſeparari poſſunt; ſi vero ſeparari nequeant a re, Dominus eas ſoluere debet in conſcientia. Quamobrem in iudicio interiori, qui alienum ſeruum ſurripuerit, in eumq; aliquid impēderit, poterit eas impenſas retinere, cum de ſeruo reſtituēdo tractauerit; Illas etenim Dominus facturus eſſet omnino, & ideo æquiſſime a malæ fidei poſſeſſore retinentur, qui tamen, & fructus reſtituere debet, ſi quos ab eo percepit, aut percipere potuiſſet, Sed tamen etiam ſi nullos fructus perceperit a ſeruo, poterit nihilominus retinere alimenta quę ſeruo præbuit. 3

Similiter malæ fidei poſſeſſor in eodē foro interiori deducere poteſt, per ſubtractionem materię ab ædificio abſque læſione ipſius rei, & eius priſtini ſtatus expenſas, quas in re ornatus, & voluptatis cauſa fecerit, cum in hoc dominium rei minime lædat, nec ei damnum inferat, vt latius vbi ſupra Couar. tradit. Hæc cum apud omnes DD. certa ſint, examinanda ſunt nonnulla, quæ non ita ab omnibus conceduntur.

5 DVBIVM PRIMVM, An ſcienter emens rem furtiuam, reſcindere poteſt contractum cum latrone factum, & rem furi tradere, vt pretium datum recuperet, an vero tenetur Domino reddere? In hac re tria certa ſunt, vnum vero controuerſum.

Primo certum eſt, Quod ſi res fuerit ſibi gratis a latrone dona-

donata, tunc non ſatisfacit reſtituendo latroni, qui donauit, cum res non fuerit donantis.

Secundo certum eſt, Non poſſe recipere a Domino pretium furi datum neque in foro conſcientiæ ſicque in foro exteriori, quantumcunque in publico emit animum ſibi ſeruand, ſed diſcat cautius mercari, non obſtante contraria conſuetudine, vel ſtatuto.

Tertio certum eſt, Non poſſe rem furi tradere, quoties probabiliter ſcit, furem non eſſe traditurum illam vero Domino.

Controuerſum igitur eſt, An caſu, quo probabiliter timet, aut dubitat (ſicut communiter eſt timendum, & dubitandum) illum non reſtituturum vero Domino, poſſit rem furi tradere, vt pretium ab eo recuperet.

In quo caſu Alexander Alenſis 4. par. q. 24. memb. 5. ar. 3. § 5. in fin. & Gabr. 4. diſt. 15. q. 5. art. 3. dub. 5. propoſitione prima. Angel. verb. reſtitut. 1. verb. emens, nu. 1. & Syluest. verb. reſtitutio. 3. q. 7. §. Primum. dicunt poſſe reddere rem latroni, vt pretium datum recuperet, cum ſibi potius, quam alteri conſulere teneatur.

Alij tamen, vt Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis, quæſt. 2. dub. 4. & q. 10. concluſ. 1. Petrus Nau. lib. 3. de reſtitut. cap. 4. par. 1 num. 100. & Michael Salon in 2. 2. q. 62. art. 6. controuerſia 3. concluſ. 2. rectius docent, ementem rem alienam ſcienter, vel quam probabiliter præſumebat eſſe alienam, non poſſe furi reddere, vt accipiat pretium, niſi certo intelligeret eſſe illi reddendam. Quia hic ſecundus detentor, & malæ fidei emptor, per rei detentionem non furem, ſed verum dominum damnificat, rem ipſius iniuſte detinendo, & dominum, ne re ſua vtatur, impediendo. Adeo vt non ſolum peccauit emendo; & ratione huius acceptionis iniquę tenetur in ſolidum Domino reſtitutionem facere; ſed etiam multo magis iniuſte detinendo, & rem alienam inuito domino contrectando; & ita ſibi imputari debet, ſi quod damnum patitur ex ſolutione pretij. Eſt enim ac ſi ipſe primus ſurripuiſſet a Domino; & conſequenter ſicut fur non poteſt ſeipſum ſeruare indemnem, ſed proprijs expenſis tenetur reſtituere vero Domino, ita nec talis malæ fidei emptor, & detentor ſeruare ſe poteſt indemnem, rem alienam contrectando inuito domino, aut eam diſtrahendo, ſicut in caſu fieret, rem illam furi reddendo.

Quibus addo longe rationabilius, & iuſtius eſſe, vt qui re ſua iniuſte ſpoliatus fuit, rem ſuam rehabeat, quã quod ſecundus hic detentor pretium, quod inique, & ſcienter pro re furtiua dederat, recuperet.

6 Nono recte monet Medina loco proxime allegato, quod ſi malæ fidei poſſeſſor pretium, quod furi dederat, rehabere voluerit, id curare debet ſine veri domini præiudicio; nimirum vel conueniendo furem coram iudice, vel faciendo, vt Dominus rei ipſum malæ fidei poſſeſſorem coram iudice conueniat, vt rem ſuam per iudicis ſententiam recuperet, vt ſic poſtea contra furem agere poſſit. Quod ſi legum remedia locum non habeant, quia forte rem ad iudicium deducẽdo fur alioqui occultus infamabitur, aut alia damna, ſeu ſcandala ſubſecutura timeantur, aut etiã fur non compareat, rem alienam domino reddat, & ipſe pretium, prout melius poterit, a latrone recuperet; alioqui imputet ſibi pretij dati iacturam.

7 Dubium Secundum, Quomodo valor rei a malæ fidei poſſeſſore reſtitui debet: An ſecundum ſtatum, in quo erat res, quando accepta eſt, An ſecundum ſtatum, quem nunc habet res, quando reſtituitur; An vero ſecundum optimum ſtatum, in quo fuit aliquando res interim dum retenta eſt?

Huic difficultati communiter reſpondẽt DD. quod teneatur reſtituere ſecundum optimum ſtatum, ſeu maiorẽ valorem quem habuit intermedio tempore, quo res detẽta, & poſſeſſa eſt, excepto niſi moram purgauerit, hoc eſt, niſi rem furtiuam, alioqui debitam, ſuo domino prius obtulerit, penes quem ſtent, & non per furem, quo minus rẽ ſuam habeat, adeo vt ex tunc non manebit obligatus fur, aut malæ fidei poſſeſſor, niſi talem reddere rem, qualem habuerit etiamſi poſtmodum deterioretur.

Sic Hoſtienſis in Summa lib. 5. titu. de pœnit. & remiſſ. numer. 61. §. Quibus, & qualiter. verſic. Quid de prædam emen. ab eis, & Summa Aſtenſis part. 1. lib. 1. tit. 32. artic. 9. Summa Piſanella verb. reſtitutio. 4 in princ. Angel. verb. reſtitutio. 1. verb. emens, num. 1. verſ. Secundo, & Syluest. verb. furtum. num. 20. quæſt. 16. & verb. reſtitutio. 4. quæſt. 7. verſ. Primum. Tabiena verb. reſtitutio. num. 2. §. vigeſimoquarto, & Gabr. 4. diſtin. 15. quæſt. 2. art. 3. dub. 1. concluſ. 2. Martinus Nauarus Manual. cap. 17. num. 10. & num. 26. Ludouicus Lopez par. 1. inſtructio. conſcient. cap. 95. & dat Syluestri in d. quęſtiu. 16. exempla, puta ſi ſeruus ſubtractus creuit, vel ſi ex argento furtiuo factum ſit poculum, vt habetur in l. ex argento, ff. de cond. furt. & ex leg. in re furtiua. §. ſi ex cauſa, ff. de furt. & ex l. ſi Nauis §. ſi generaliter, ff. de rei uend. et citant ad hoc cap. Grauis. de reſtit. ſpoliat.

Ratio pro hac communi DD. ſententia eſt, Quia quicquid res incrementi accepit, domini eſt, et cum fur ſemper ſit in mora l. ſi pro fure, ff. de cõd. fur. manifeſtum eſt, quod tunc tenebatur Domino reddere rem ſuam, quando melior facta fuit.

Ergo quantum immiſſuta eſt, tenetur fur reddere, cum iniuſte Dominum incremento priuauerit.

Quæ communis opinio quamuis fortaſſis in rigore iuris defendi poſſit, ſi tamen res hæc iuxta naturalem æquitatem ponderetur, non ita vera multis grauiſſimis viris videtur; Siquidem reſtitutio in conſcientia fieri debet ſecundum iuſtitiam commutatiuam, quæ æqualitatem requirit; quæ æqualitas in eo poſita eſt, ut tantum reſtituatur domino, quantum habiturus fuiſſet, ſi res illi furto ſublata non fuiſſet; Cum igitur contingere nonnunquam poſſit, ut res ad tantum ualorem in manu Domini non perueniſſet, ad quantum in manu furis, aut iniuſti detentoris peruenit, aut etiam res illa forte periſſet in manu Domini, quæ tamen non perijt in manu latronis, falſum eſt abſolute affirmare, reſtitui debere ſecundum optimum ſtatum illum, quem habuit interim, dum retenta eſt:

8 Ob quod ſane argumentum exiſtimo non poſſe vnica reſponſione prædictæ difficultati ſatisfieri, ſed opus eſſe diſtinctione prout Io. Medin. C. de reb. reſtituend. q. 6. & q. 10 Couar. in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6. p. 2. §. 6. nu. 1. 2. & 3. & §. 12. nu. 2. & Pet. Nau. lib. 3. de reb. reſt. c. 4. p. 3. dub. 6. & lib. 4. c. 1. & alij doctè, ſubtiliterque tradunt; Siquidem, vel reſtituenda eſt res, quæ functionem admittit, ſeu (vt alij loquuntur) vſu conſumptibilis ſit, hoc eſt, cuius vſus, ſeu functio eſt eius conſumptio; vel non eſt res functionem admittens, ſeu res, quæ non conſumitur vſu, hoc eſt, res, cuius vſum manente re ſalua habere poſſumus. Vt verbi gratia, domus, equus, pallium, & huiuſmodi, dicuntur res functionem non admittentes, ſeu res, quę non conſumuntur vſu; Quamuis enim domus, equus, ſeu pallium, vſu quodammodo conſumuntur, & inueteraſcunt, quia tamen vſus harum rerum non eſt totaliter, & propriè diſſipatio, & conſumptio, nec earum finis eſt conſumi, ideo dicuntur vſu non conſumptibiles; Econtra verò oleum, triticum, vinum, pecunia, quibus vti non poſſumus (vſu, inquam, quem ſua natura poſtulant) ſine earum conſumptione, dicuntur functionem recipere, & a Theologis per Antonomaſiam dicuntur res vſu conſumptibiles, quia ſcilicet non habent alium vſum, finem, aut inſtitutionem, quam vſu diſtrahi omnino, ac ſubſtantialiter conſumi.

Item, vel res vſu conſumptibiles, & functionẽ recipientes, ſunt miſtæ cum alijs rebus ipſius furis, vel certe cũ rebus ipſius detentoris, ſeu poſſeſſoris malæ fidei, ita vt diſcerni nequeant ab alijs rebus, vel ſunt immiſtæ omnino.

Item, vel Dominus rei rem illam ſtatim venditurus, cõſumpturus, aut alienaturus erat, vel erat in poſterum, vt carius eam venderet, ſeruaturus. Item, vel res illa meliorata, vel deteriorata eſt, aut perijt omnino in manu furis, qualiter etiam in poteſtate Domini melioranda, deterioranda, aut omnino peritura erat, vel non. Ex quibus diuerſis rerũ circumſtantijs, cum res ipſa mutata ſit, vt conſtat, neceſſe eſt, vt varijs modis reſtitutio facienda ſit, & proinde vario modo dubitationi propoſitæ reſponderi oportet.

9 Pri-

Primo igitur, ſi res extat in ſpecie, ſiue ſit vſu conſumptibilis, ſiue non, ſiue meliorata ſiue deteriorata, ſi ſit immixta, tenetur eam in ſpecie, vel vt loquuntur philoſophi, in numero eandem reſtituere domino.

Ratio eſt, quia talium rerum vſu conſumptibilium, ſiue non conſumptibilium, per furtum non acquiritur dominium furi, neque ipſe transferre poteſt dominium in accipientem, cum ſit alienum, & ita cum dominium penes verum dominum ſit, poteſt Dominus rem ſuam extantem, & immiſtam exigere ab habente eam, & habens rem reſtituere tenetur tum ratione rei acceptæ, tum ratione iniquæ acceptionis, & ita habens dolium vini, aut olei furto ſublatum, dummodo cum alijs huiuſmodi mixtum non ſit, illud reſtituere tenetur; Vnde comedens ſeu aliter participans rebus mala fide tenetur in conſcientia ad reſtitutionem illius partis, etiamſi non ſit factus locupletior. Sic Ioa. Med. Cod. de rebus reſtituend. q 6. propoſ. 1. & q. 10. concl. 4. §. Corollariè Couat. in reg. peccatum de reg iur. lib 6. p. 2. §. 12. num. 1. & Mart Nau. c. 17. nu. 24. & num. 25. & Petrus Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 4. p 3. dub 6. nu. 214 & lib. 4. c. 1. nu. 4 & colligunt ex l. cum a quo & l. Manifeſtum de ſolu. & l. Eos. C. de furtis. & l. Nam etſi ff ſi cer. pe. Quod ſi rem eandem reddere nequeat, vel ratione infamationis, vel alia ex cauſa, æſtimationem rei reddere tenetur, vt vterque Nau. vbi ſup. teſtatur, & habetur in Auth. Hac niſi. ff. de ſol.

10 Secundo, ſi res eadem extat in bonitate, & valore immutata, eandem reddendo, ſatisfacit fur, aut detentor, & Dominus hac tali ſatisfactione debet eſſe contentus. *Ratio eſt*, quia iniuſtitia furti aut detentionis iniquæ ſufficienter ad æqualitatem hoc modo reduci videtur, ex quo tantum redditur Domino læſo quãtum ei ablatum fuit. Io Med. in d. q. 6 propoſ. 2. & Ratio eſt manifeſta.

11 Tertio, ſi fur, aut alius malæ fidei emptor. & poſſeſſor, nolit illam pecuniam, vel rem, ſed aliam eiuſdem prorſus bonitatis reddere, ſatisfacit præcepto reſtitutionis, cum reparauerit damnum ſecundum æqualitatem. Immo etiam ſi Dominus perſiſtat, ac proteruè rem ſuam eandem numero expoſtulet, ſi tamen rem aliam æque bonam Domino reſtituat, ſatisfacit quoad iuſtitiam, vt patet; peccaret tamen contra charitatem, dando occaſionem proximo contriſtationis, & iræ nolendo reſtituere rem eandem numero, quam ſcit Dominum, licet proteruè, expoſtulare, ex Petro Nauar. vbi ſupra lib 4. de reſtit. capit. 1. dubitatione 3. num. 5.

12 Quarto, ſi res ablata a fure, vel a malæ fidei detentore vſu conſumptibilis ſit, puta triticum, vinum, oleum, pecunia. &c. & immiſta iam ſit cum aliis ſuis pecunijs, tritico, &c. ita vt ab illis diſcerni nequeat, ſiue fur ipſe miſcuerit, ſiue alius detentor, non tenebitur fur, aut alter detentor eandem rem numero Domino reſtituere, ſed ſatis erit æquiualentem reddere primo domino, ſic Syluest. verb reſtitutio. 3. quæſt. 6. §. Secundum. verſic. Et ſexto. Ioan Medina. C. de rebus reſtituend quæſt 10 concluſ 5 §. Notanter & Petrus Nauar libro 3. de reſtit. capit 4. par. 3. dub. 6. nu. 216 & lib 4. c. 1. dub. 3. nu 6. Ratio eſt, quia per huiuſmodi mixtionem deperditum eſt dominium, quod dominus in illa re habuit, & ita perinde eſt, ac ſi res omnes illæ factæ ſint de dominio furis, aut detentoris eas poſſidentis, cum ex tali miſtione facta non ſit maior ratio vnius, quam alterius, vt illius eſſe iudicetur.

13 Dixi, *ita vt ab illis diſcerni nequeat*, Quia non ſolum iure poſitiuo, ſed etiam naturali, ſi diſcerni poſſet vnum ab altero etiam facta miſtione, non eſt amiſſum dominium, & ita tenetur in ſpecie ſoluere; Nec ſatis eſt, miſceri cũ rebus alienis, vt acquirat dominium, niſi miſceantur cum rebus ſuis propriis, aut alienis iuſtè poſſeſſis, & acquiſitis, vnde ſi fur non haberet pecunias niſi furto ſublatas, & vſurarius non haberet pecuniam niſi vſurariam, etiam ſi cum illis miſceat alias pecunias nouiter male acceptas, nõ acquiret fur, aut vſurarius dominium illius pecuniæ; Quod ſi diſcerni non poſſet, quæ huius, & quæ illius eſſet, tunc iure naturali nullus haberet dominium alicuius in particulari, ſed omnes illi haberent dominium in omnes pecunias, pro quantitate tamen ſui debiti; Sin autem talis fur, aut vſurarius aliquas haberet pecunias ſuas iuſtè poſſeſſas, & alias malè poſſeſſas. & acquiſitas cum illis miſceat, nec ab inuicem diſcerni poſſent, tunc quidem, ut dictum eſt, earum dominium acquireret, ob rationem allatam. Ex qua doctrina ſequitur, quod ſi quis accipit rem vſu conſumptibilem alienam de manu furis etiam ſcienter (per contractum alias licitum vt per emptionem, donationem non tenetur eam reſtituere fur, aut alius poſſeſſor, ſi res miſta eſt cum aliis eiuſdem poſſeſſoris Si enim miſta eſt, iam ius ad eam in ſingulari non habet ſpoliatus, ſed ad ſimilem in genere. vnde ſequitur, quod ſi fur prius rem ablatam cum aliis ſuis rebus ſimilibus miſcuerit, ita vt diſcerni non poſſet res ablata a rebus ſuis proprijs, qui poſt talem miſtionem, de manu furis huiuſmodi res dono, vel venditione acciperet, non tenebitur ad eam primo domino reſtituendam.

Ratio eſt, quia cum per illam miſtionem res facta fuerit furis donantis, ſeu vendentis, illa donatio, ſeu venditio valida fuit. & cum donatarius, ſeu emptor alias non ſit incapax recipiendi, conſequenter vere dominium acquiritur accipienti, & ideo reſtituere eam primo domino, cum res vere ſua ſit, non tenebitur. Quæ ratio confirmari poteſt. Quia talis emptor aut tenebitur ad reſtituendam rem emptam ratione rei acceptæ, & hoc non, quia ex communi DD ſententia quam ſequuntur Angel. verb. vſura. 2. num. 18 Syluest verb. vſura. 6. quæſtio. 1. & verb reſtitutio. 3. quæſtio 6. §. Secundum. verſic. Et ſexto. Ioann. Medina. vbi ſupra. Cod. de rebus reſtituendis. quæſt. 10. concluſ. 5. §. Notanter, & C. de rebus per vſuram acquiſitis quæſtio 4 § In tertio argumento principali, & Petrus Nauarr. vbi ſupra, ex miſtione dominium amittitur, ſi diſcerni non poſſit ergo per miſtionem cum aliis ſuis rebus ſimilibus, facta res eſt furis, in eiuſque dominio exiſtens: aut ratione iniuſtæ acceptionis, & hoc non, quia Dominus illius rei non inuitus, ſed ſponte, & voluntariè alienauit rem illam, donando, aut vendendo rem alteri, & ideo emptor iſte nulla ratione ad eam primo Domino reſtituendam obligabitur, vnde primus Dominus in hoc caſu tantum habet actionem perſonalem contra furem, qui alteri rem illam vendidit, aut donauit: Secus autem dicendum eſſet, ſi res illa immiſta fuiſſet, tunc enim quamdiu immiſta manet, vbique veri Domini eſt, eique realiter obligata.

14 Quinto, ſi res male accepta, aut detenta pereat, tenetur ad reſtitutionem valoris rei, & hoc etiamſi ſine culpa ſua pereat, nempe caſu fortuito. Sic DD. communiter, quos ſequitur Petr Nauar. lib. 4 de reſtit. capit. 1. dub. 3. num. 11.

Ratio eſt, quia poſſeſſor malæ fidei ſemper eſt in mora a tempore malæ acceptionis, vel iniuſtæ acceptionis, vnde omnis caſus ei imputandus eſt; & mora ſeu culpa trahit ad ſe periculum, vnde ſi in manu eius pereat, tenetur ad valorem rei reſtituendum, quamuis nullum detentor lucrum perceperit, & colligitur ex S. Thom. in 2. 2. quæſtio. 62. artic. 6. Palud 4. diſt 15. quæſtio. 2 artic. 1. concluſ. 3. & artic. 2. concluſ. 5. & artic. 5. Hoſt in ſumma lib. 5. tit. de pœnit. & remiſ. num. 61. §. Quibus & qualiter. verſic. Quid de prædam emerentibus. Summa Aſtenſi par. 1. lib. 1. tit. 33. artic. 5. quæſtiuncula. 1. Summa Piſanella verb. reſtitut 4. in in principio. Angel reſtitutio 1. verb emens nu. 1. verſ. Secundo. Syluestr verb furtum numero 20. q. 16. & verb. reſtitutio. 7. quæſt. 5. §. Tertium. Couar. in reg. peccatum. de reg iur. lib. 6 p 2 §. 6. num. 1. Nauar. in Manu. capit 7. nu. 26 & Petrus Nauarr. vbi ſupra. numer. 12. Quod dictum procedit, quando moram non purgauerit, offerendo rem domino, antequam res illa perierat; fortaſſis enim non ita penes dominum perijſſet, cum eam ante interitum alienare potuiſſet, vel aliis remediis ab interitu liberare; Et intelligitur ſiue res vſu conſumptibilis fuerit, ſiue non conſumatur vſu. Sin verò ante rei interitum rem vero Domino obtulit, ob quod purgauerat moram, ab eo die, ſi res illa pereat, ad nihil tenetur, dummodo ipſe poſtea non fuerit in culpa interitus rei, tunc enim ad reſtitutionem valoris rei obligatur.

15 *Sexto*, ſi res aliena pereat apud poſſeſſorem malæ fidei, quæ alioquin etiam peritura erat apud Dominum

Digitized by Google

rei, tunc quidem licet Palud. vbi ſupra concl. 3. abſolute dicat, eſſe faciendam reſtitutionem iuxta rei valorem: Alij tamen vt Syluest. verb. reſtit. 7. q. 5. §. Tertium. Ioa. Medina. C. de rebus reſtituendis. q. 3. cauſa 6. & q. 6. concluſ. 6. Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. p. 2. §. 6. num. 1. & 2. Barth. Medina lib. 1. instruct. conſ. capit. 14. §. 30. Martinus Nauar. in Manuali, capit. 17. num. 80. verſ. octano infertur. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. q. 3. art. 2. de reſtit. dub. 4. Ludouicus Lopez p. 1. instruct. conſc. cap. 129. circa medium Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 5. q. 6. punct. 7. ante finem. Emanuel Rodr. quez p. 1. Summæ cap. 47. concl. 12. Ludouic. Carbo tract. de reſtit. quæſt. 18. & Petr. Nauar. lib. 4. de reſtit. cap. 1. dub. 3. num. 17. distinguendo rectius reſpondet.

Primo, quod ſi nihil rei extat, & totum eſſet alias periturum apud Dominum, ſicut apud furem aut iniuſtum detētorem, nec ante tempus illud interitus rei Dominus rem illam vendidiſſet, aut aliquam vtilitatem ex illa accepturus eſſet, ad nihil reſtituendum Domino fur, aut detentor obligabitur.

Ratio eſt, quia fur ille nihil dãni intulit Domino, quod ille alias paſſurus non fuiſſet.

Secundo, ſi poſt tempus, quo res erat peritura apud dominum, apud furem pereat etiam caſu fortuito, tenebitur fur ad reſtituẽdum rei valorem, Vt v. g. Pallium Petri cras erat incendio domus ſuæ comburendum, quod tamen Ioannes hodie furatus ſit, ita vt Ioannes cauſa fuerit quod pallium non ſit combuſtum, ſi hodie, aut ante tempus, quo cras comburendum erat, Ioannes pallium illud deſtruat, aut amittat ſine culpa ſua, ad nihil reſtituendum tenetur; Quia cum ante tempus, quo interiturum erat, Ioannes illud deſtruxit, nec ante illud tempus dominus illud alienaturus, aut exinde vtilitatem aliquam accepturus erat, nihil damni fecit Petro, quod alias paſſurus non eſſet, nec aliquid minus habet dominus, quam alioqui habiturus fuiſſet; Sin autem facto incendio Ioannes pallium apud ſe retineat, ſi poſtea diſſipet, aut perdat, ad reſtitutionem tenetur: *Ratio eſt*, quia cum res vbicunque ſalua conſiſtat, domini ſit, & ei reddenda, poſtquam liberata ſit ab illo periculo, ei debetur, cuius antea fuit, vnde elapſo tempore illo, cum non eſſet peritura apud proprium dominum, ſi poſtea apud furem pereat etiam caſu fortuito, ad eius reſtitutionem tenebitur.

Tertio, ſi ante interitum rei dominus rem illam venditurus fuiſſet, donaturus, aut conſumpturus, aut aliquam ex ea vtilitatem accepturus, ſi res poſtea in manu furis, aut iniuſti detentoris pereat, ſiue ex culpa, ſiue abſque culpa illius in eo caſu, tenetur reſtituere valorem quem dominus ex illa re accepiſſet tempore quo rem illam eſſet alienaturus; *Ratio eſt*, quia in hoc caſu vere infert domino damnum, vnde vt fiat æqualitas, reſtitui debet valor rei. Hinc fit, quod qui furatur equum Titij morbo incurabili laborantem qui in domo furis perijt, qui alias periturus eſſet etiam in domo Titij, nec Titius equum ante illud tempus venditurus, aut locaturus, fur nihil reſtituere tenetur: Sin autem antea locaturus, aut venditurus fuiſſet, lucrum ceſſans, & intereſſe, quod paſſus eſt, dominus reſtituere tenetur. Eodem modo qui furatus eſt dolium vini, quod in manu furis mutatum eſt in acetum, quod etiam mutaretur in domo domini, nec erat dominus vinũ illud antea vẽditurus, talis fur ſolum reſtituere tenetur dolium aceti, nec defectum vini deteriorati ſupplere tenetur, ex quo vinum non minus fuiſſet in poteſtate domini deterioratum.

16 Septimo, quando res extat, & deterior facta eſt, aut in pretio diminuta, cuius deteriorationis, aut diminutionis fur cauſa non fuerit & dominus læſus erat rem illã vſque tunc ſeruaturus, ſatisfacit fur rem illam deterioratam reddendo. *Ratio eſt*, quia tunc iniuſtitia ex furto orta, ad ęqualitatem reducitur, nec aliquod damnum paſſus eſt dominus; ſi. n. tempore intermedio dominus aliquod damnum paſſus ſit, tunc quidem habita ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis, quod paſſus eſt dominus ex carẽtia rei ſuæ reſtituere tenetur. Sic Io. Medin. Cod. de reb. reſtituendis. q. 6. concl. 3.

17 Octauo, quando res extat, & deterior facta eſt, aut in pretio diminuta ex culpa ipſius furis, qualiter in poteſtate domini diminuta non fuiſſet, & dominus rem illam vſque tunc ſeruaturus erat: tenetur fur rem illam reddere, & defectum valoris ſupplere, aut æſtimationem rei ſoluere, ſecundum valorem, quem tunc res in poteſtate domini habitura fuiſſet, & electio erit penes dominum, vt vel accipiat rei æſtimationem, aut rem extantem cum ſupplemento defectus. *Ratio eſt*, quia quouis modo reducitur res ad æqualitatem, vt docet Ioan. Medin. vbi ſupra quæſt. 6. concl. 4.

18 Nono, ſi res extat, & in valore diminuta ſit, ſiue ex culpa furis ſiue abſque culpa illius & dominus rem eſſet venditurus, tenebitur latro, vel reddere rem cum ſupplemento defectus, & ſoluere lucrum ceſſans, aut damnum emergens: vel ſoluere æſtimationem rei, ſecundum maiorem valorem, quem res haberet, quando a ſuo domino vendita fuiſſet, & electio penes dominum manet, ſic Med. loco citato concl. 5. Ratio eſt, quia ſic inęqualitas iterum ad ęqualitatem reducitur.

19 Decimo ſi res furtiua non ſit vſu conſumptibilis, & in manu furis meliorata eſt, reddenda eſt res extans cum extante etiam melioramento, deductis laboribus & expenſis, ſi quas fecit in ipſius rei melioratione. Et quamuis in foro contentioſo, ſolum deducantur expenſæ neceſſariæ, non autem vtiles, ſi mala fide poſſidebat vt docet Syluester in verb. expenſæ quæſtio. 4. & probatur in l. g. ſi a patre. § fructus. ff. de petit. hæred. & l. ex argento, ff. de cond. fur. In foro tamen conſcientiæ non ſolum expenſas neceſſarias, ſed etiam vtiles, & quæ rem auxerunt, deducere poteſt, vt docuit Syluest. vbi ſupra, & in verb. furtum. quęſtio. 16. & idem docent Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. artic. 3. concluſ. 2. Ioan. Medina. C. de rebus reſtituend. quæſtio. 6. Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. par. 2. §. 6. num. 3. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. capit. 1. dub. 4. num. 31. Non enim iuſtum eſt, vt alius locupletetur cum damno alterius. Quod procedit, ſiue dominus rem illam ſic melioraturus eſſet, ſiue non, ſemper enim debetur ratione rei acceptæ.

20 Vndecimo, ſi res furtiua vſu conſumptibilis ſit, tunc ſicut in deterioratione rei, ita etiam in melioratione conſiderandum eſt, an dominus læſus erat rem illam ſtatim venditurus, conſumpturus, aut diſtracturus, aut vero erat in poſterum ſeruaturus, quando res illa viliori, aut maiori pretio vendebatur, ad hoc vt ſtatuatur quid latro reſtituere debeat, vt verbi gratia, ſi quis furatus ſit modium tritici, aut pondus olei, cum valeret 10. tempore autem, quo fur vendidit, ob ſuperuenientem abundantiam, valuit tantum 8. tunc quidem ſi dominus triticum illud, aut oleum eſſet ſtatim venditurus, non ſufficit, quod fur reſtituat illi 8. aut ſimilem menſuram tritici, aut pondus olei, ſed reſtituere debet 10. quia in decem nocuit domino, quandoquidem dominus tunc vendere voluit, quando valuit decem, & ita in decem damnificatus eſt: Si vero Dominus ſeruaturus erat ad illud tempus, quo latro vendidit, tunc latro ſolum tenetur reſtituere 8. cum in hoc caſu non damnificauerit dominum niſi in 8. Quod ſi dominus ſtatuerat vẽdere, & ſeruare in aliud tempus, in quo valuit 20. puta ob ſuperuenientem rerum caritatem, (& idem dicendum de equo, qui eo tempore plus valet, ob bellum repente exortum) & latro ante illud tempus vendidit, in quo ſolum valuit 15. tenebitur latro ad reſtituendum ei 20. quia in viginti damnificatus eſt dominus.

Sin autem dominus ſtatuerat vendere, & ſeruare in aliud tempus, puta in annum ſequentem, & latro non ſtatim vendidit, ſed ſeruauit etiam in annum ſequentem, in quo vilius venditur, quam vendebatur tempore furti, tunc ſufficit, vt vel reſtituat illi eandem menſuram tritici, aut idem pondus olei, vel pretium tempore, quo venditur, quia ſic in nullo damnificatur dominus, ex quo habet, quod habiturus erat tempore, quo ſtatuerat illud vendere.

At verò ſi dominus erat ſeruaturus illud in aliud tempus, in quo propter abundantiam ſuperuenientem non

valuit,

Digitized by Google

valuit, niſi 20. latro autem non expectato eo tempore vendidit ſtatim, accepitque 30. nullo in re melioramento facto intrinſece, ſed ſolum extrinſeca hominum æſtimatione, tunc quidem eſt difficultas, ſufficiatne reſtituere vero Domino 20. an verò reſtituere teneatur illa 30. quæ accepit ex pretio tritici, aut olei furtiui: In qua re Michael Salon in 2.2. qu. 62. art. 6. controuerſia 4. docet ex communi Theologorum ſententia teneri in hoc caſu furem ad reſtituendum illa 30. Ratio eſt, quia pretium rei, & res ipſa in contractibus humanis pro eodem commputantur, ſicut etiam & vtilitas rei ſecundum ſe, aut ex occaſione temporis tribuenda eſt rei. Ergo ſicut res ipſa reſtitui debet Domino, ita etiam & vtilitas rei eidem reſtituenda erit.

Quæ ſententia vt vera ſit, intelligi debet, dummodo vtilitas illa ex re percepta extet, aut exinde latro ditior effectus ſit, cum hac ratione teneatur ratione rei, ſecus autem ſi vtilitas, & melioramentum non extet, nec exinde latro ditior factus fuerit, cum in hoc caſu, non teneatur ratione rei, ſed neque ratione damni illati, cum Dominus non ſit damnificatus niſi in 20. vt ſupponitur, & hanc ſententiam ſequi videtur Pet. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 1. dub. 5. num. 44. & ſeqq.

21 Duodecimo, quoad fructus, & intereſſe rei mala fide poſſeſſæ, communis ſententia Doctorum eſt.

Primo non teneri reſtituere fructus rei alienæ propria induſtria acquiſitos: vt verbi gratia, fur ludendo, ſi lucratur aliquid ex pecunia furtiua, lucrum partum reſtituere non tenetur, ſicut nec lucrum ex illa pecunia furtiua in negotiatione acquiſitum; cum hoc lucrum induſtriæ ſit & laboris, non rei alienæ, quæ ex ſe fructifera non eſt, ſic ſi quis inſtrumenta aliena furatus ſit, & operando aliquid lucratur, lucrum illud, cum laboris ſit, & non rei, reſtituendum non erit.

Et qui ex pecunia aliena vineam emit, aut frumentum, quod deinde ſeminatum, & excultum multos fructus producit, non tenetur ad huiuſmodi fructuum reſtitutionem.

22 Secundo, Detinens iniuſte rem alienam fructiferam, omnes fructus naturales, & etiam partim naturales, & partim induſtriales, quos conſequitur ex re ipſa, vel conſequi potuiſſet, ſi diligenter coluiſſet, eo modo quo Dominus rei colere ſolebat, tenetur reſtituere, deductis tamen laboribus, & expenſis in rei conſeruatione, cultura, & fructuum collectione, vt tradunt authores infra citandi, & colligitur ex c. Grauis de reſtit. ſpol. & ca. ſi culpa de iniur. & damno dato.

Ratio eſt, quia hæc omnia computantur in ratione damni, & idem cum re ipſa cenſentur. Vt v. g. ſi quis ex vſurpato agro, vel vinea, viginti modios tritici, aut decem dolia vini accepit, hæc omnia reſtituere tenetur; Quod ſi viginti ſolum tritici modios, aut decem vini dolia tantum accepit, quia agrum, aut vineam negligenter coluit, dominus autem agri, aut vineæ, qui diligenter colere ſolebat, recepiſſet quadraginta modios tritici, aut viginti dolia vini, vſurpator reſtituere tenebitur quadraginta tritici modios, & viginti dolia vini. Similiter ſi quis equum alterius furatus ſit, de quo dominus eius lucrari ſolitus eſt per mēſem duos aureos, tenetur pro ſingulis menſibus detentionis equi reſtituere duos aureos, licet ipſe lucratus fortaſſis fuiſſet vnum aureum, aut nihil; ad hoc enim tenetur ratione intereſſe lucri ceſſantis.

☞ 23 Tertio, ſi Dominus ex re ſua nullos eſſet fructus alias percepturus, v. g. quia non eſſet equum, aut domum locaturus, non tenetur in conſcientia malæ fidei detentor aliquos reſtituere, ſi ipſe nullos percepit; Quia ſolum in conſcientia condemnari debet, vt ſoluat fructus, quos Dominus perciperet, ſi rem ſuam poſſideret.

Quarto, damnum, & intereſſe, quod patitur dominus ex carentia rei ſuæ tenetur fur, vel alius iniuſtus detentor compenſare. Siquidem & hi fructus rei ſunt, quos percepiſſet dominus, niſi ab eo res ablata fuiſſet: Vnde ſi habebat pecuniam negotiationi expoſitam, tenetur fur ad illud intereſſe veriſimile, quod probabiliter iudicari poterat dominum eſſe percepturum. Item ſi coactus ſit ſub vſuris pecuniam accipere, vt ſuo ſolueret creditori ob furtum tenetur fur eas reſtituere, vel ſi coactus ſit rem ſuam vendere minori pretio, vt ſoluat. Item qui mulam, vel equum furatus eſt, ſolitum locari a domino nō ſolum equum, aut mulam, ſed etiam tale intereſſe reſtituere tenetur, cum ſit veluti fructus rei ſuæ, deductis expenſis, vt diximus.

24 Quinto fructus, quos ex locatione domus, vel equi furtiui percepit, debet in conſcientia reſtituere, non ſolum ſi extant, ſed etiam ſi conſumpti ſint, dummodo eos probabiliter dominus percepturus fuiſſet; Sin autem dominus huiuſmodi fructus ex re ſua percepturus non eſſet, tunc quidem fructus ex re aliena perceptos, dummodo ſint fructus ex re aliena perceptos, dummodo ſint fructus ex rei natura prouenientes, & non ex ſola hominis induſtria, tenetur fur, aut alius iniuſtus detentor reſtituere, ſi extant, vel ex eis ditior factus ſit, puta, quia alijs rebus proprijs pepercit, quia tenetur ratione rei acceptæ; Si verò non extant, nec ex eis ditior factus eſt, nec dominus percepiſſet, non tenetur reſtituere.

Ratio eſt manifeſta, quia cum dominus non ſit huiuſmodi melioramentū, aut fructus percepturus, conſequenter nullum in his damnum paſſus eſt dominus, & alia ex parte res non extat, & ita cum nec ratione rei, nec ratione iniuſtæ damnificationis aliquid domino reparare obligatur, euidens eſt, vt nullo modo fructus, ſed rem ſolam ablatam reſtituere teneatur.

Sexto, non tenetur in conſcientia ſoluere fructus, niſi eos, quos licitè, & honeſtè dominus ex vſu rei ſuæ licito, & honeſto percepturus fuiſſet. Quæ omnia colliguntur ex cap. Grauis de reſtitut. ſpoli. & cap. ſi culpa. de iniur. & damno dato. Palud. 4. diſtinct. 15 queſtio ſecunda, artic. quinto, Scotus 4 diſtinct. 15 quæſtio ſecunda, art. 4. verſi. De tertio. Gabr. 4. diſtinct. 15. q. 2. artic. 3. dub 1. conclu. 2. & 3. Ioan. Maio. 4 diſt. 15. q. 27. & 28. Hoſt. in Summa lib. 5. tit. de pœn & remiſſ. num. 61. §. Quibus, & qualiter. verſic. Quid de prædam ementibus. Summa Aſtenſi part. 1. lib. 1. tit. 32. art. 9. & tit. 33. artic. quinto, Summa Piſanella. verb. reſtitut. 4 Angelica. verb. reſtitutio. prima, verb. Poſſeſſor. Sylueſt. verb. furtum. quæſtio. 16 & ver. reſtitutio. 3. quæſtio ſeptima, §. Primum. verſicu. ſecundo, & queſtio. 9. Caietan. verb reſtitutio. cap. primo, & ſecundo, & cap. tertio. Nauarrus in Manuali. cap. decimoſeptimo, nume. 15. & 16. Couar. in regu. peccatum. de regu. iur. lib. 6. par. 2. §. ſexto. nume 4. Ioannes Medina. Cod. de rebus reſtituendis. quæſtio 6. verſicul. Ad propoſitam quæſtionem, & Petro Nauarr. libro 4. de reſtitut. capitu. primo, dub. 5. & alijs.

25 DVBIVM TERTIVM eſt, De emptore, ſeu poſſeſſore dubiæ fidei, an peccet emendo, & an reſtituere tenea-

---

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Et in ſimili caſu dubitari ſolet de furante triticum domino, tempore, quo valebat decem, ſed ſeruandum ab illo in tempus, quo pretium decreuit, & valuit tātum octo, ad quid damnandus ſit: & optime diſtinguit poſt alios Salon. quæſt. 62. art. 4 concluſ. 3. & art. 6. controuerſ. 4. ſi enim Dominus erat illud vendíturus tempore, quo valebat decem tenetur ei ad decem, cum reuera nocuerit ei in illa quantitate; & idem ſi tunc fuiſſet anceps dominus, an ſeruaturus, vel vēditurus tūc temporis, cum liberum ei fuiſſet vendere illud tempore illo, ſi vero ſtatuerat ſeruare illud in futurum tempus, quo carius valuit, & latro non ſtatim vendidit, tenetur ei ad eandem quantitatem tritici, vel valorem tēporis, quo pretium decreuit, & in quo Dominus vēdidiſſet, quia tūc in nullo remanet læſus, quod ſi fur ſtatim illud vēdidit pro pretio decē, tūc tēporis currente, tenetur domino ad integrum pretium, quod accepit, quia reuera nullo titulo poteſt illud ſibi retinere: ſi vero ſtatim illud conſumpſit, vel cōbuſſit, tenetur tantum ad pretium vltimi temporis, in quod dominus erat ſeruaturus, prout ibi per eum late deducitur.

Digitized by Google

teneatur. & dubium eſt tam de dubio, quod quis habet tempore cõtractus, quam de dubio ſuperueniente. In qua re hæc mihi dicenda videntur.

Primo qui emit rem, de qua eſt dubius tempore emptionis an furtiua ſit, nec ne, emit verò illam conſulens vtilitati veri domini, & cum animo ſeruandi, & reſtituendi illam vero domino, quã niſi ipſe emeret, forſan verus dominus nunquam recuperaret, non peccat; tenetur tamen quærere diligenter pro rei, ac dubij qualitate verum illius dominum, interim verò dum conſtat, quis ſit verus dominus, retinere poterit; inuento autem vero domino, rem illam ipſi reſtituere debet, accepto pretio, quod pro illa dedit. Nec contra taliter, ac tali animo rem furtiuam ementem, aut retinentem, poterit dominus rationabiliter eſſe iniurius, cũ in hoc caſu videtur rem domini vtiliter agere, cuius res fortè alioqui ad manus eius nunquam perueniſſet. Et quod tali animo emens, aut retinens, nõ peccat manifeſtum eſt, ex c. Rapinam. 14. q. 5. vbi dicitur, *Rapinam emere non licet, niſi ea intentione, vt cui eſt ablata, reddatur.*

Ratio eſſe poteſt, quia talis emptio eſt actus charitatis, cum per eam emptor optimo modo conſulit vtilitati veri Domini. Quod verò emptor hic inquirere teneatur diligenter, quis ſit verus Dominus, ex eo conſtat, quia alias accipiendo, & retinendo alienum, furtum committit.

Et denique cum in huiuſmodi emptione conſultum ſit vtilitati domini, nec tenetur quiſpiam alterius commodum curare, aut damnum vitare cum proprio detrimento, poteſt emptor pretium datum a domino repetere, & dominus in conſcientia tenetur pretium datum reſtituere, cũ rẽ eius vtiliter geſſerit. Sic Io. Med. Cod. de reb. reſtituend q. 10 concluſ. 3. Couar. in reg. peccatum. de reg iur. lib 6. p. 2. in princ num. 4. & Michael Salon. in 2. 2. q. 62. artic. 6. controuerſ. 4.

26 *Secundo* Qui emit rem furtiuam, vt ſuo domino illam ſeruet, illo poſt debitam diligentiam non comparente, pretium pro re datum ſibi retinere poteſt, ſicut illud a vero domino accipere potuiſſet, & reliquum, quod ſupereſt, in pios vſus conuertere debet. Sic Mich. Salon vbi ſupra.

Tertio, Emens, ſeu recipiens rem aliquam in probabili dubio, non præmittens debitam diligentiam de veritate inquirenda, dummodo eam emat in ſuum proprium commodum peccat mortaliter, & ad eius reſtitutionem obligatur. Sic Hoſt. in Summa lib 5. tit. de pœn. & remiſſ. nu 61. §. Quibus & qualiter. verſ. Quid de prædam ementibus. Alex. de Ales 4. p q. 24 memb 5. ar. 3 § 4. verſ Quæritur conſequenter de ſexto. Gab. 4. d. 15 q. 5. art. 3. dub. 5. concl. 2. Angelica verb. reſtit. 1. in verb emens. nu. 3. & Salon vbi ſupra concl. 3.

Ratio eſt, quia committit ſe probabili periculo peccati mortalis, i. contrectationis rei alienæ, & conſequenter peccat mortaliter, iuxta illud Eccl. 3. Qui amat periculum peribit in illo. Sicut ergo non excuſatur a peccato mortali, in eo quod non præmittendo debitam diligentiam circa inquiſitionem rei tali periculo ſe committat; ita nec a reſtitutione excuſatur, quia ſic dubitans malæ fidei poſſeſſor eſt, & proinde non minus ac malę fidei poſſeſſor ad reſtitutionem obligatur.

Dicitur autem probabile dubium, quando habet rationem dubitãdi ex probabilibus ſignis generantibus probabilem, ſiue apparentem ſuſpicionem ſeu præſumptionem, ex quibus communiter a ſapientibus iudicatur res eſſe aliena. In tali enim dubio propinquior eſt ſcienti, quã neſcienti; Secus verò ſi fuerit dubium ex conſcientia ſcrupuloſa ortum, aut ex ſignis leuibus, & incertis aut indifferentibus, vt ex communi DD. Doctrina de conſcientia dubia colligitur.

27 *Quarto* Emens rem alienam in propriam ſuam vtilitatem, quam tempore emptionis probabiliter dubitabat eſſe furtiuam, non poteſt illam alteri vendere, aut reſcindere contractum cum latrone, ſed tenetur illam vero domino reſtituere perinde ac ſi mala fide emiſſet. Sic Michael Salõ loco proximè allato, quod dictum annotandum eſſe dicit propter emptores veſtium, & aurifices, & huiuſmodi, qui facile poſſunt agnoſcere, rem eſſe furtiuam, vel ſaltem probabiliter, & rationabiliter dubitare, & tamẽ paruitate pretij, & ſpe lucri ducti res furtiuas emunt.

Ratio huius dicti eſt, quia in moralibus cõtractibus pro eodem reputãtur dubia fides, & mala fides. Sed qui emit mala fide non ſolum peccat, ſed etiam reſtituere tenetur fructus, & rẽ ipſam domino. Ergo, & qui dubia fide emit. Nec valet quod dici ſolet, In dubijs meliorem eſſe conditionem poſſidentis. Ergo qui emit dubia fide, ſaltem domino non comparente, rem emptam ſibi retinere poteſt. Reſpondetur enim regulam illam intelligendam eſſe de eo emptore, & poſſeſſore, qui initio bonæ fidei emptor, & poſſeſſor fuit, cui poſtea ſuperuenit dubium, tũc enim melior eſt conditio poſſidentis.

28 *Quinto*, qui rem alienam bona fide accepit a latrone, ſed deinde incipit dubitare, an ſit furtiua, ſi rem illam per viam donationis accepit, & poſtea durante tali dubio rem vendit tenetur pretium acceptum Domino reddere, quando cõſtiterit verè rem illa alienam fuiſſe. Quod patet quia ad hoc idẽ teneretur, etiamſi rem bona fide poſitiua, qua credebat rem non eſſe furtiuam, vendidiſſet, ex quo accepto pretio factus ſit locupletior. Igitur a fortiori, ſi ſtante dubio præfato rem illam vendat, tenebitur cognita veritate rem, pretiumve rei domino reſtituere.

29 *Sexto* qui rem aliquam per viam emptionis, ſeu permutationis etiam bona fide de manu latronis accepit, ſed deinde incipit dubitare probabiliter, quod ſit furtiua, ſi facta diligentia debita ſit ex æquo dubius, vel magis declinet in ſuam partem, quam in oppoſitam, poteſt illam tuta conſcientia retinere, aut vendere ſine peccato, dummodo emptori rei conditionem exponat, dicens ſe eſſe dubium, an furtiua ſit. *Ratio eſt*, quia in tali dubio potior eſt conditio poſſidentis, & proinde poteſt ſine peccato ſibi rem illam retinere. Quod verò rem illã vendere volens emptori conditionem rei exponere debet, exinde probatur, quia cum defectus rei ad indemnitatem emptionis ſpectet, tenetur venditor explicare iure naturæ defectum rei, & illum indemnem ſeruare, alioquin enim emptorem defraudaret, qui vel rem illam, cognito eius defectu ſiue vitio, nullatenus emeret, aut pretium longe minus pro ea daret. Qua lege ſeruata poterit emptori, quem repererit vendere; paratus tamen pretium vero domino reddere, ſi conſtiterit rem eſſe furtiuam. Cuius Ratio clara eſt, Nam ſi rem illam haberet, & apud ſe ſeruare vellet, eius animi eſſe oporteret, vt rẽ domino vero reſtitueret, ſi conſtiterit, cuius ſit: Ergo etiam eam vendẽdo, & pretium pro ea recipiendo, parati animi eſſe debet, vt cognitio vero domino, pretium rei venditæ domino reſtituat cũ pretiũ loco rei ſuccedat. Sic Io. Med. C. de reb. reſtituend. q. 10. concl 3 §. Dico ſecundo. Couar. in reg. peccatum. de reg. iur. lib 6 p. 2. §. 12. nu. 4. & Michael Salon vbi ſupra concl. 4.

30 *Septimo*, qui emit rem bona fide, & poſtea facta diligentia dubius ſit, & magis inclinat furtiuam eſſe, quam ſuam, inquirere tenetur verum dominum, quem ſi certo inuenerit, rem integram reſtituere tenetur; Sin autem inuenerit dominum, non tamẽ ita certum, ſed de quo adhuc eſt aliquod dubium, partem aliquã ei reſtituat, vel cum eo conuenire tenetur ex Mich Salon vbi ſup.

Octauo quamuis qui dubitat, rem eſſe furtiuam, poterit eam emere, eo modo quo dictum eſt, ſi tamen dubius ſit, an eam licite poſſit emere, manente tali dubio eam emendo peccaret, Quia ſi contra dubium practicum ageret, & conſequenter contra conſcientiam, atque ideo peccati culpam dubio procul contraheret, ex Ioan. Medin. & Couar. cit. & res eſt manifeſta, quia quod nõ eſt ex fide, ideſt conſcientia, peccatum eſt. Rom. 14 quo ſenſu Hoſt. in Summa lib. 5 tit. de pœn. & remiſ. num. 61. §. Quibus & qualiter. verſic. quid de prædam ementibus, & poſt eum alij multi docuerunt in huiuſmodi caſu peccare, qui rem cum tali dubio ſiue per viam donationis, ſiue emptionis, alteriuſve contractus acciperet, & teneri eam domino reſtituere, id quod etiam docuit Alexander de Ales 4. p ſummæ. q. 24. memb. 5. art. 3. § 4 verſic conſequenter quæritur de ſexto. & eum ſecutus eſt Gab. in 4. diſt. 15. q. 3 art 3. dub. 5. poſt concluſ. 3.

31 DV-

31 DVBIVM QVARTVM eſt, An teneantur Chriſtiani, qui emunt ſpolia Chriſtianorum capta a Turcis, aut Sarracenis indicto publice bello, vel recuperantes illa vi,aut arte, reſtituere ea Dominis ſuis, a quibus erepta erant?

Prima opinio docet reſtituenda eſſe veris Dominis,quia cum ex parte Turcarum, & Sarracenorum bella contra Chriſtianos geſta ſint iniuſta, bona hæc facta non ſunt bona capientium. Deinde ſicut Chriſtiani a Turcis, vel Sarracenis in bello capti,non fiunt legitimi ſerui Turcarum aut Sarracenorum vt late probat Couar. in reg. peccatum. parte 2.§ 11. de reg. iur. lib.6. Sic nec bona Chriſtianorum a Turcis,vel Sarracenis in bello capta,in dominium Turcarum cedunt;Nō enim maior eſt ratio in vno, quam in alio.

Secunda opinio eſt,non obligari ad reſtitutionem;

Primo quidem,quia vſu,& more receptum eſt,vt capta bona mobilia in huiuſmodi bello fiant capiētium,vt communiter omnes tradunt,ac nominatim D.Th.lib 3.de regimine principum,c.11.& Adr.in 4.ſen.in materia de reſt. §.Aggredior caſus ſpeciales.10.Maior.4.d.15.q.20. Alph.a Caſtro lib.2.de iuſta hær.punit.c.14.Fran.a Vict in relect. de iure belli,nu.51.Cou.in reg peccatum.de reg.iur.lib.6. p 2.§.11.nu.2. Sylu.verb.bellum q.1. Greg.a Val. in 2.2. diſp.3.q.16.puncto 3.propoſit.3.& colligunt ex c. ius gentium.d.1.& l.Hoſtes.& l ſi quid in bello ff de captiuis.& ibi Bar.& in inſtit.de rerum diuiſione.§.Item ea quę ab hoſtibus.& Ariſt.lib.1.polit.c.4.& 5. vbi ait Bellicam artem ſecundum naturam eſſe acquiſitiuam. Et hoc ſiue bellum ſit iniuſtum,ſiue iuſtum,ſatis enim eſt,vt ſit auctoritate publica indictum.

Secundo,quia vſu etiam receptum eſt,vt capta a Mauris finitimis Hiſpaniæ, ſi diebus tribus continuis ea poſſideantur non redeunt ad priſtinos Dominos, etiamſi ea, vel redempta,vel vi,aut armis,vel alia arte recuperata in Hiſpania reportentur.

Tertio,quia videtur tacitus eſſe Principum conſenſus, vt ſpolia ſic in bello capta fiant capientium,vt hac ratione militum,& Chriſtianorum animi magis cōtra Turcas accēdantur,& vt audaciores fiant ad pugnam, & certamen ineundum.

Quarto,quia amiſſa in bello huiuſmodi videntur haberi pro bonis derelictis,ſiquidem euntes ad huiuſmodi bellum,eo animo bona hæc mobilia portant, vt fiant capientium,& proinde fiunt propria Turcarum,ſi ab ipſis capiātur,ob quas rationes ſecunda hæc opinio mihi videtur probabilior, & verior, quamuis hanc difficultatem ſcriptores non tractauerint.

32 DVBIVM QVARTVM eſt, an, qui in conflictu recuperauit ex Turcis rem aliquam, quam veriſimile eſt Turcas ipſos a Chriſtianis ſurripuiſſe, eam reſtituere teneatur? In hac re hæc mihi videntur probabiliter dici poſſe.

Primo,ſi pauper ſit, tunc ex conſilio confeſſarij prudentis rem illam, habita ratione circunſtantiarum, retinere poteſt.

Secundo, ſi non ſit pauper, tunc aliqui volunt reſtituendam eſſe pauperibus, hoc eſt, expendendam in pios vſus, in bonum Domini, cuius res illa eſt, quia ex parte Turcarum bellum eſt iniuſtum. Alij tamen & probabilius dicūt, rem illā fieri recuperantis,ſi a Turcis poſſeſſa fuerit duob. vel trib.diebus continuis,ob rationes in ſecunda opinione dubij præcedentis allatas.

33 DVBIVM SEXTVM eſt,an,qui rem a Turcis captam emit,quam Chriſtiani tempore naufragij in mare proiecerunt,vt naufragium euaderent,& fuga ſeſe a Turcis incolumes tuerentur eā poſtea Chriſtianis reſtituere teneatur? *Reſpondeo primo*,ſi res illa ſolum amiſſa fuit ob naufragiū, & inuenta a Turcis qui poſtea eam emerunt, Domino reſtituere tenentur. *Secundo*,ſi capta res illa fuit a Turcis bellantib. in mari contra Chriſtianos,tunc reſtituenda,vel retinenda erit iuxta ea, quæ in dubijs præcedentibus dicta ſunt.Quia vero plura de hac re dicemus,cum de reſtitutione rerum inuentarum agemus hæc de bonæ, vel malæ, & dubiæ fidei poſſeſſore in vniuerſum dicta ſufficiant. De reſtit.ſeruorum,vide Molinam.diſp.35.in fine.& diſput.36. Nau.c.23.nu.96.

De Perſonis,quæ ad reſtitutionem obligantur.
Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Non ſolum,quæ cauſæ principales ſunt damni,ſed qui illis cooperantur,auxilium aut conſilium præbendo, ad reſtitutionem obligantur.*

2 *Nouem genera perſonarum ſicut ſunt cauſæ iuſtæ acceptionis, ita ad reſtitutionem faciendam obligantur, & ſufficientia huius diuiſionis oſtenditur.*

3 *Quinque ex nouem prædictis ex genere ſuo, & communiter ad reſtituendum obligantur ex alijs quatuor non ſemper reſtitutionis obligatio naſcitur.*

4 *Præter has nouem perſonas obligatur etiam qui opus iniuſtum in proximum exequitur.*

CVm ex ſuperioribus manifeſtum ſit reſtitutionis obligationem ex duplici capite,& radice contrahi poſſe, vel ratione rei alienæ iniuſte acceptæ,& detentæ,vel ratione acceptionis,aut detentionis iniquæ,certumque ſit, & in confeſſo apud omnes, alienum quocunque modo apud aliquem exiſtat,& ad eum peruenerit reſtituēdū eſſe,etiamſi in delicto furti,aut iniquæ acceptionis non communicauerit,de illis ſolum,qui ad reſtitutionem ratione iniquæ acceptionis obligantur, etiam ſi nihil rei acceptæ apud ſe habeant,aut retineant,in ſequentibus agendum eſt.

1 Quoniam vero non ij ſolum,qui proximum lædunt, & cauſæ principales damni ſunt,vt fures,& homicidæ,ſed hi etiam,qui lædentibus cooperantur,eis auxilium,cōſilium, vel fauorem præbendo,dicunturque complices,ſocij, participantes cauſæ minus præcipuæ, vel concauſæ damni illati,non minus reſtitutionis vinculo ligari iudicantur,iuxta illud. *Si videbas furem,curr ebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*.Pſal.4.& ad Roman.1. *Digni ſunt morte,non ſolum,qui faciunt,ſed etiam,qui conſentiunt facientibus*.vnde eſt illud, *Facientem,& conſentientem par pœna cōſtringit*.2.q.1 c.Notum ſit.Quibus ſimile eſt illud; *Dās occaſionem damni,damnum dediſſe videtur*,c.ſi culpa. §.ſane.de iniur.& damno dato,de his omnibus,qui ratione iniquæ acceptionis.quouis modo reſtituere teneantur
2 agendum eſt Ponūtur autem communiter a DD Nouem perſonarū genera,quę ſicut cauſa iniquæ acceptionis ſunt, ita etiam ad reſtitutionem faciendam obligantur,quæ his verſibus explicantur.

Iuſſio,conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans:

Quorum nouem modorum numerum S.Thom.2.2.q. 62. articul.7. & poſt eum alij, quos infra referemus ſufficientiamque hac diſtinctione colligit.Dupliciter enim poteſt quis eſſe cauſa, vt alter,quid agat, vel accipiat, directe,ſcilicet, & indirecte. Directe quidem inducendo, ſeu iuuando alium ad accipiendum. Et hoc quidem tripliciter,nimirum aut ex parte acceptionis,mouendo ad ipſum vno quatuor modorum, nempe præcipiendo, conſulendo conſentiendo,& factum laudando; Aut ex parte accipientis, nempe quia ipſum quis ad ſe recurrentem receptat,vel alio modo protegit,aut fouet, quod *Recurſus* nomine ſignificatur: aut tertio ex parte rei acceptæ, nempe dum eiuſdem furti, vel rapinæ particeps ſit aut maleficij ſocius,& hoc ſignificatur hac voce, *Participans*. Indirecte verò poterit quis eſſe cauſa,ſi eum quem impedire poteſt, ac debet,non impedit quod vno e tribus modis contingit, *Primo*,ſi taceat,quando debet præcipere,vel conſulere,ne fiat illud. *Secundo*,ſi cum poſſit,& debeat obſtare non obſtat. *Tertio*,ſi cum poſſit,& debeat manifeſtare, non manifeſtat.

Ex his autem nouēm modis,quinque ex genere ſuo, & communiter ad reſtitutionem obligant, quos his vocibus exprimimus, *Iuſſio, conſenſus, recurſus, participans* & *non*

 obſtans,

Digitized by Google

obſtans, cum ſcilicet ex officio obſtare tenetur, & poteſt, quia iſti omnes ſunt cauſæ iniuſtæ acceptionis; Ex alijs vero quatuor modis non ſemper ſunt iniuſtæ acceptionis cauſa: quia qui præſtat *conſilium*, nõ ſemper eſt cauſa actionis, ſicut nec ille, qui adulatur, ideo quando non ſunt vere cauſa, non ſunt reſtitutioni obnoxij.

Idem eſt iudicium de muto, qui dum res fit nõ clamat, & de non *manifeſtante* poſtquam factum eſt, quia nõ ſemper manifeſtare tenetur. Si quando autem contigerit, eos verã eſſe iniuſtæ acceptionis cauſam, tunc reſtituere tenentur, vt S. Th. vbi ſupra tradit.

4 Præter has autem perſonas certum etiam eſt obligari ad reſtitutionem eum, qui damnum facit, ſeu qui opus iniuſtum in proximum exequitur: Vnde computato executore decem ſunt perſonarum genera, quæ ex vna actione iniuſtæ acceptionis ad reſtitutionem faciendam obligari poſſunt, quæ omnes memoriæ cauſa his verſibus comprehendi ſolent.

Quilibet in ſolidum reddat, prius iniuriator,
Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans
Currere cum fure faciunt furtique reatum.

Agunt de his Doctores paſſim. Alex. de Ales. 4. p. Sum. q. 24. memb. 5. art. 3. §. 4. S. Th. 2. 2. q. 62. art. 7. Richard. 4. diſt. 15. art. 5. q. 4. Palud. 4. diſt. 15. q. 2. art. 3. Thom. de Argentina ead. diſt. q. 1. ar. 1. q. 1. Io. Bachon. 4. diſt. 13. q. 1. ar. 3. Gabr. 4. diſt. 15. q. 2. art. 3. dub. 2. Sum. Aſtenſis p. 1. lib. 1. tit. 33. ar. 5. Ang. verb. reſt. 1. & verb. furtum. num. 3. Sum. Piſan. verb. reſt. 3. S. Ant. p. 2. tit. 1. c. 12. §. 11. & ſeq. Syluest. verb. reſt. 3. num. 6. q. 6. Tab. verb. reſt. nu. 24. §. 25. Io. Maior 4. diſt. 15. q. 26. Adria. in 4. ſentent. agens de reſtitut. in princip. § Circa prædicta. Cai. in 2. 2. q. 62. art. 7. & in Summa verb. reſtit. c. . Io. Med. C. de reb. reſtituendis, q. 2. in fi. & q. 7. & 8. & q. 9. Sotus lib. 4. de iuſt. & iure q. 7. art. 3. Nauar. in Man. c. 17. nu. 17. & ſequentib. Couar. in reg. Peccatum. de reg. iur. lib. 6. p. 2. §. 12. qui plurimos vtriuſque iuris Doctores, & textus refert. Petr. Nau. lib. 3. de reſtit. c. 4. p. 1. Mich. Salon in 2. 2. q. 62. art. 7. & Pet. de Arrag. ibid. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 7. & Greg. de Valen. in 2. 2. diſp. 5. q. 6. punct. 5. De quibus omnib. nos ſuo ordine dicemus in ſequentibus.

De Exequente, ſeu Efficiente. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *An ad hoc vt obligetur ad reſtitutionem, ſatis ſit, vt ſit cauſa qua poſita ſequitur effectus, an vero etiam requiratur vt ſit cauſa ſine qua non ſequitur effectus.*

2 *Non ſunt diuerſæ Doctorum opiniones de hac re (vt non nulli exiſtimant) ſed ſolum de iubente conſulente, & alijs cooperatoribus.*

1 CVm certum ſit Executorem ad reſtitutionem teneri, ipſe enim vera, propria & proxima, efficaxque cauſa damni eſt, non eſt quod de eo pluribus diſſeramus. Solum difficultas eſſe poteſt, An ad hoc vt obligetur ad reſtitutionem ſatis ſit, vt ſit cauſa qua poſita ponatur effectus; An vero requiritur vt ſit cauſa ſine qua non ſequitur effectus. In qua re, quicquid nonnulli dicant, requiri hoc ſecundũ, Rectius tamen alij docent, ſatis eſſe, vt ſit cauſa, qua poſita ponitur effectus. alioquin enim fur liber eſſet a reſtitutione, eo quod alius fortaſſis idem furtum commiſiſſet. Vnde non excuſatur de homicidio, eo quod alius occidiſſet ſi ipſe non interficeret. Sicut etiam ſi duo domum comburant, vel furtum, aut homicidium committant, reſtituere tenen-
2 tur licet vnus feciſſet, ſi alius ſocius nõ feciſſet. Dico igitur hanc eſſe communem DD. opinionem, nec eſſe diuerſas opiniones in hoc, vt nonnulli exiſtimant, ſed diuerſitatem opinionum DD. ſolum eſſe de iubente Conſulente Conſentiente, & alijs cooperatoribus & concauſis, de quibus infra, non autem de Executore, ſiue ex mandato, aut conſilio alterius, tanquam miniſter eius damnum alteri inferat, vera cauſa eſt mali, & proinde ad reſtitutionem tenetur, etiamſi alius fortaſſis idem furtum, aut homicidium perpetraturus fuiſſet, ſi ipſe illud non commiſiſſet.

De alijs nouem Cooperatoribus in vniuerſum. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Quinam dicantur concurrere poſitiue, qui negatiue.*

2 *Ad hoc, vt aliquis ex his nouem modis obligetur, quid requiratur.*

3 *Qui cauſam efficacem damni dederint, ex omnium conſenſu ad reſtitutionem tenentur, quiſnam vera cauſa efficax directa, vel indirecta cenſendus oſtenditur.*

4 *Qualem ſocium, & complicem eſſe vere cauſam damni verior affirmet Opinio.*

5 *Ad cognoſcendam cauſam alicuius effectus, tam in moralibus quam naturalibus, Regula communis, & vera.*

6 *Conſulens aliquem, vt furetur, qui ſine tali conſilio hoc commiſiſſet, & eodem modo, taliter ſuperueniens non eſt cauſa dicenda.*

7 *Qui ex aſſenſu ſuo, vel conſulendo, vel exhortando, &c. mouet animum, vt amplius firmetur in propoſito, tenetur ad reſtitutionem, & qui dubium, vel non ita paratum conſulit, vt exequatur, vel qui animum admouet, vt furetur, & num. 8.*

9 *Famulus vſurarij, qui non exercet miniſterium aliquod circa contractum vſurarium, ſed tantum ſeruat, vel numerat pecuniam, non tenetur.*

QVoad hos nouem modos concurrendi ad damnum proximi, antequam eos in particulari exponamus, quædam in vniuerſum explicanda ſunt.

1 *Primo* namque ſciendum eſt, Aliquos concurrere poſitiue, verbo ſcilicet aut opere ſuo cooperantes, quales ſunt, qui in ſex primis dictionibus continentur: Alij vero concurrunt negatiue, quales ſunt, qui in trib. vltimis dictionib. ſignificantur, ſcilicet, Mutus non obſtans, non manifeſtans.

Secundo, Ex his, qui poſitiue concurrunt, quidam ſunt, qui participant in actu damnificãdi, ſeu furandi: quidam, qui in re furtiua, quidam vero, qui in actu ſimul, & in re participant.

2 *Tertio*, Ad hoc vt aliquis ex iſtis nouẽ modis ratione iniquæ acceptionis ad reſtitutionem obligetur, requiritur omnino, vt res aliena ſit ablata, quotieſcunque. n. factum non ſequitur, quamuis ſocij, & iuuantes ex ſola nocendi voluntate mortaliter peccauerint ad reſtitutionem tamen non tenentur, cum damnum actu, & reuera illatum non ſit.

3 *Quarto*, certum eſt ex communi omnium conſenſu teneri ad reſtitutionem omnes illos, qui cauſam damni efficacem dederint. Ceterum quiſnam vera cauſa efficax directa, vel indirecta iniuſtæ acceptionis cenſendus ſit, non ita inter ſe conueniunt Doctores; Vnde in hac re duæ ſunt authorum ſententiæ

Prima eſt Inn. in c. ſicut dignum. de Hom. & Hoſtienſis ibid. Altiſiodorenſis lib. 4. ſum. in trac. de ſacram. pęn. c. de Reſtit. q. 3. Rich. 4. d. 15. ar. 5. q. 4. Scot. 4. d. 15. q. 2. ar. 4. § De 2. Gab. 4. d. 15. q. 2. ar. 3. dub. 2. Sylu. verb. reſtit. 3. q. 6. §. Tertium. Adr. in 4. in materia de reſtit. in princ. §. Iam dicam. & fauet Pal. 4. d. 15. q. 2. art. 3. Nau. in Man. c. 17. nu. 20. & Petr. de Arrag. in 2. 2. q. 62. ar. 7. in princ. qui omnes exiſtimant, eum omnem, & ſolum eſſe cauſam efficacem iniuſtæ acceptionis & teneri ad reſtitutionem, ſine quo iniuſta illa acceptio, & damnum non fieret, quod genus cauſæ a Philoſophis dicitur cauſa ſine qua non. Vnde Sylu. vbi ſupra ex Archi. ria docet.

Primum eſt, quando damnũ illatum eſt ab aliquo, quod tamẽ ſine illo adiutore & ſocio factum non fuiſſet, tũc vterque ad reſtitutionem totius damni obligatur, & hoc etiã ſi ſocius, & adiutor nihil de re illa accepiſſet. Ratio eſt, quia vterque vere totum illud damnum intulit, vnus quidem tanquam cauſa præcipua, alter vero tanquam cauſa, ſine qua totum illud damnum non fuiſſet illatum.

Secundum eſt, Quando damnum illatum fuiſſet a cauſa

Digitized by Google

ſa præcipua etiam ſine illo ſocio non tamen tantum tenetur ſocius ad reſtitutionem illius exceſſus & damni, quod ſine illo illatum non fuiſſet.

Tertium eſt, quando totum damnum illatum fuiſſet a cauſa principali, etiamſi ſocius ille non adiuuiſſet, in nullo tenetur ſocius, niſi ad eum aliquid de furto peruenerit.

Ratio eſt, Quia ſocius ille non eſt cauſa damni, cum ſine eo cauſa principalis damnum illud commiſiſſet. Hanc autem ſententiam probant.

Primo ex l. vulgaris. ff. de furtis, vbi dicitur, ſi duo, aut plures deferant lignum, quod vnus ferre non poſſet, omnes ad reſtitutionem tenentur. Ex quo ſequitur a contrario ſenſu, quando vnus ſine alijs id poſſet, alij non tenentur, ideo autem in priori caſu tenentur, quia alius non poteſt ſine ipſis, ſuntque illi velut cauſa ſine qua non.

Secundo, quia S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7. explicans, quando cõſentiens teneatur ad reſtitutionem, dicit, tunc teneri, quando ſine ipſo rapina non fieret.

4 Secunda & verior opinio eſt dicentium illum ſocium, & complicem eſſe vere cauſam damni, ſeu acceptionis iniuſtæ, qui aliquo influxu, & concurſu ſuo moraliter concurrit, & confert ad eum effectum, quo proximo nocetur, ſiue damnum illud fuiſſet aliàs ſine illo ſocio illatum, ſiue nõ. Sic Caiet. in 2. 2. q. 62. ar. 7. Io. Med. C. de reb. reſtituendis, q. 7. Sot. lib. 4. de iuſt. q. 7. ar. 3. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 17. art. 3. Couar. in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6. p. 2. §. 12. num. 2. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 4. p. 1. nu. 10. Mich. Salon in 2. 2. q. 67. art. 7. controuer. 2. Greg. de Val. in 2. 2. diſp. 5. qu. 6. punc. 3. Quæ ſententia probari poteſt

Primo, quia ſecundum philoſophos, & Theologos, cauſa ſine qua non, non eſt vere, & proprie alicuius actionis, & effectus cauſa, maxime in moralibus, ſed ea quæ concurrit, & aliquid efficit, & influit in effectum, vt v. g. approximatio ignis non eſt proprie cauſa combuſtionis domus, quamuis ſine ea domus non eſſet combuſta.

Secundo, ſi duo ignes comburant lignum, etiam ſi alter eorum ſolus, & ſine altero illud combuſiſſet, quia tamen vterque lignum illud comburit, vere vterque ignis cauſa eſt illius combuſtionis. Item ſi Petrus aliquem occidat, aut aliquid furatur, quem Ioãnes alioquin occiſurus eſſet, aut rem illam furto ablaturus fuiſſet, non propterea excuſatur Petrus a furto, aut homicidio. Sic enim vt habetur Matt. 18 Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, veruntamen væ homini illi per quem ſcandalum venit. Hoc eſt, quamuis ſuppoſita hominum malitia ſcandala futura ſint, ſi tamen Petrus aliquem ſcandalizet, vere peccat, & cauſa eſt ſcandali, etiam ſi ipſo non faciente ſcandalum, per alium ſcandala eſſent ventura. Et quamuis Petrus non eſſet hæreticus, neque eccleſiam oppugnaret, alius certe eſſet, qui id facinus committeret; ſcriptum eſt enim, oportet hæreſes eſſe: Non tamen propterea Petrus a culpa excuſatur. Itẽ ſi Petrus comburat ſegetes, quas alius ſtatim combureret, non propterea negari poteſt, quin Petrus vere cauſa cõbuſtionis fuerit. Nec vnus vſurarius a culpa excuſatur, aut a reſtitutione releuatur per hoc, quod eo non mutuante ad vſuram, eadem vſura per alium mercatorem fuiſſet commiſſa. Cum igitur duo hic reperiantur, alterum quod habet ſe vt affirmatio, ſcilicet vere concurrere, & efficere, alterum, quod habet ſe vt negatio, nempe ſine ipſo non ſequi effectum, ratio cauſæ non eſt deſumenda ab hac negatione, vt vult prima opinio, ſed ab iſta affirmatione, quæ eſt concurrere. Non enim ſequitur, hic effectus procedere potuit ab alia cauſa ſine hac, ergo hæc, a qua procedit non eſt vera, & efficax cauſa. Ad cognoſcendam igitur cauſam alicuius effectus, tã in Naturalibus, quam in Moralibus ſit hæc Regula; Quotieſcunque aliquo poſito, quod influit in effectum, ſequitur talis effectus, & eo ablato, vel non ſequitur, vel ſi ſequitur, alio modo ſequitur, ſine dubio cauſa erit illius effectus Quia ex quo deficit ille ſolitus modus, ex defectu illius ſignum eſt habuiſſe influxum in ea re: & non ſolum eſſe conditionem, ſine qua non.

Hinc infertur primo, quod licet alius occideret, vel furaretur, ſed non eo modo, aut tempore, quo ego occidi, vel furatus ſum, quod ſum vera cauſa damni: concurro enim ad illum actum, quia licet ego non occideram, ſed alius occidit, quia tamen alter ille non ita cito, aut non ita acriter occideret, ego vere cauſa ſum illius occiſionis. Exemplum
6 manifeſtum eſt in eo, qui morbo læthali laborat, quo certum eſt eſſe moriturum, ſi aliquis accedit, & vulnus infert de ſe læthale, certe irregularis eſt & homicida: Quia licet ea cauſa ſublata eſſet alter moriturus, non tamen ita cito, vel eo prorſus modo; Si vero ſequitur effectus eodem prorſus modo, ſuperueniens non eſt cauſa dicenda: Quia ſine illa, & fieret, & eodem modo fieret: vt v. g. dat aliquis conſilium, vt fiat furtum, vel rapina, ſi conſilium non prouenit, vt eſſet cauſa rapinæ, ſed eodem modo furtum commiſiſſet ſine illo conſilio, nõ cenſetur cauſa furti. Atque idem videtur, ſi conſilium dedit ei, qui paratiſſimus erat occidere, ex quo conſilio occiſor, nec ad occidendum motus eſt, nec ad citius vel acrius id faciendum, nec denique vllo modo variat actum. Tunc enim conſulens ille non eſt conferendus cum cauſa, nec ad reſtitutionem vllam faciendam tenetur.

Secundo infertur, Quod ſi Petrus erat determinatus aliquid rapere, etiamſi meus aſſenſus non accederet, & tamẽ ego illi aſſenſum præbeo, ſeu conſulo, exhortor, aut iubeo, ut ita faciat, unde ille animum ſuũ amplius firmat, & ob meum conſilium, quod propoſuerat, exequitur; Iam ego teneor reſtituere, ex quo fur ille ex meo aſſenſu, ſeu cõſilio motus fuit ad furtum committendum quia licet ille alioquin furtum commiſſurus fuiſſet, magis tamen ex meo aſſenſu motus fuit, unde ad illud concurro tanquam cauſa illius, & cauſa motiua ſum illius rapinæ.

Tertio infertur, Conſultorem, qui ſuo conſilio effecit, ut Ioannes damnum inferat, quod non decreuerat inferre, aut erat dubius, aut non ita paratus, teneri tanquam cauſam cooperantem ad reſtituendum, etiamſi non defuiſſent alij, qui idem ei conſuluiſſent, quia talis conſultor influit, & mortaliter concurrit ſuo conſilio ad illud damnum.

Quarto infertur, Quod ſi tibi ambulanti in nocte occurrant latrones, quibus ſcalam feneſtræ ad furtum admouentibus, tu ſcalam teneres, vt illi ſecurius aſcenderent, tu illius furti vere complex & ſocius es, quia ſic ſcalam tenere, cooperatio eſt ad illud furtum; ſecus autem ſi non teneres ſcalam, vt illi melius aſcenderent, ſed illam caſu, vel nihil de furto cogitans tenuiſti, nihilque cooperatus ſis ad illud furtum, aut nihil ad furtum faciebat, quod ſcalam illam tenueris, necne.

9 *Quinto infertur*, famulum uſurarii, qui tantum ſeruat, vel

---

ADITTIO NOVA.

Adde. In hac quæſtione de obligatione famulorum ad reſtitutionem vſurarum, varie locuti ſunt doctores: quamuis enim omnes conueniant, eos teneri, quando vere ſunt cauſæ exactionis, vel ſolutionis iniuſtæ; non tamen vniformiter aſſignant, vel tradunt modum huius iniuſtæ cooperationis, vel actionis: aliqui enim aſſerunt, eos non teneri, quando, conuentione vſuraria iam facta per dominum, vel mediatorem, ipſi ad mandatum domini pecuniam cõuentam petunt; alij e contra putãt, peccare ſic exigentes, quaſi vſuræ iniuſtitia conſiſtat in acceptatione lucri, indebiti, vel in retentione iam accepti, & ideo ſic exigentes teneri reſtituere. Tertia tandem opinio cenſet huiuſmodi famulos peccare quidem mortaliter, ſed non teneri reſtituere; niſi aliter cooperari ſint ad iniuſtam mutuationẽ. His autem omiſſis, videtur dicendum, famulos non cooperantes actioni iniuſtæ non teneri ad reſtitutionem; & ſic poſt factam conuentionem vſurariam cum domino, recipientes pignus, vel tradentes pecuniam, non tenentur reſtituere: & idem erit ſi conſeruent pecuniã fœnebrẽ, vel accipiãt ab ueolo ſyngrapham vſurariam; & in hunc ſenſum loquitur Lopez to. 2. c. 16. verſ. ſecunda propoſitio. Pet. Nau. lib. 3. c. 2. nu. 417. cum ſeq. & alij multi. De referentibus autem in commentarios rationem dati, & accepti, dubium videtur; cum tamen & hi videantur a reſtitutione immunes; prout cenſuit Soto, quamuis dubitãnter, referente Lopez, vbi ſup. verſic. ſed quid.

vel numerat pecuniam, non autem exercet miniſterium aliquod citra cōtractum vſurarium non teneri ad aliquid reſtituendum; quia ſeruare pecuniam, aut numerare poſt conſummatum iam contractum vſurarium non eſt moraliter aliquid pertinens aut conferens ad vſuram; ſecus autem dicendum eſt, ſi famulus ille ſit agens Domini vſurarij, hoc eſt, vel conſilium det de ineundo contractu vſurario, aut celebret contractum vſurarium nomine ipſius, chirographa, & literas de tali contractu ad eum firmandum conſcribat, aut fieri, & conſcribi curet, tanquam vſurarij procurator, ſeu agens: Quia huiuſmodi famulus vere & aliquid per ſe ad illud pertinens efficit, vt docent, Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 7. artic. 3. Petr. de Arragon. in 2. 2. q. 62. ar 7. & Mich. Salon & alij ibidem. tradunt. Et ex his quæ diximus, facile colligitur, quid in alijs ſimilibus caſibus dicendum ſit.

Ad rationes pro contraria ſententia allatas *Reſpondetur*, ad l. vulgares, ff. de furtis. dicendum eſt, ſingulos illos teneri ad reſtitutionem illius ligni, quia ſinguli vere & effectiue ad illius furtum concurrebant, & propterea omnes ad illius reſtitutionem in integrū tenentur. Ad Th. *Reſpondetur.* Conſentiētem teneri ad reſtitutionem, quando talis conſenſus eſt vere cauſa moraliter influens in effectum; E contra vero non teneri, quando talis conſenſus in illum effectum non influit.

De iubente, ſeu Mandante. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Quando iuſſio eſt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis, vel probabiliter creditur efficax, iubentem ad reſtitutionem teneri certum eſt.*

2 *Iubentem de furto, aut rapina nihil poſſidere non obſtat.*

3 *In iuſſione an is, cui præcipitur, ſit ſubditus præcipientis necne obſeruandum, & ſi ſubditus non ſit, non tenetur ad reſtitutionem.*

4 *Quomodo ſcietur quando exequens facit damnum iuſſu alterius motus, alioquin non facturus ſi iuberetur.*

5 *Quando quis occidi iuſſit Paulum, & minis, & terrore deceptus occidit Ioan. exiſtimans Ioannem fuiſſe Paulum, Mandās an hoc caſu teneatur ad damnum illatum Ioanni.*

6 *An miniſter iuſſus occidere Petrum, quia aliter eum occidere non potuit, comburendo domum Pauli, in qua erat Petrus, ſimul etiam Paulum occidit, teneatur iubens ad hæc damna.*

7 *An quando iuſſit vulnerari Petrum, miniſter vulnerādo modum excedens, forſan occidit, teneatur iubens ad damnum ſequens.*

8 *An priuſquam qui iuſſus eſt, opus exequatur, iubens reuocet mandatum, ſi ſequatur damnum, teneatur imperans reſtituere.*

9 *An ſi iuſſor poſt actionem iniuſtam mandet reſtituere illo non reſtituente, liber ſit iubens a reſtitutione.*

INter perſonas, quæ communiter, & ex genere ſuo ex concurſu, & cooperatione ad furtum, reſtituere tenentur, prima eſt, *Iubens*, ſeu *Mandans*, quem certum eſt teneri ad reſtitutionem inſolidum, etiamſi nihil inde receperit, quod intelligitur damno ſubſecuto, & quando iuſſio eſt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis, vel probabiliter creditur efficax, ex Sylu. verb. reſtit. 3. q. 6. §. 2. Ang. verb. furtum, nu. 17. & Alex. de Ales p. 4. q. 24. memb. 5. art. 3. §. Sic itaque, & Gabr. 4. diſt. 15. q. 2. art. 3. dub. 2. Tab. verb. reſtit. num. 24. §. vigeſimotertio. Adr. 4. ſent. in materia de reſtitutione, in prin. §. Iam dicam. Barth. Med. lib. 1. inſtr. c. 14. § 30. Io. Med. C. de reſtit. q. 7. & 8. Pet. de Arrag. in 2. 2. q. 62. ar. 7. Mich. Salon ibid. Pet. Nau. lib. 3. de reſtit. c. 4. in p. 1. num. 26. Ratio eſt, quia Iubens ex genere ſuo cauſa eſt præcipua, & efficax illius damni. Exemplum eſt, quando Dominus ſeruo præcipit, aut princeps ſubdito imperat, vt aliquid furetur, vel aliquem occidat; Item ſi magiſter diſcipulo, quem tenet ſub virga, præcipiat, vt rapiat, vel furetur, aut ſi pater præcipiat filio familias; In his enim caſibus, ſubſecuto effectu, iubens, quia cauſa eſt efficax damni, præſtans auctoritatem tenetur ad reſtitutionem, niſi ille, qui rapuerit, reſtituat, quia ille facit, cuius imperio, & auctoritate fit.

Nec obſtat, quod nihil poſſideat de furto, vel rapina, vt ex hoc capite excuſetur a reſtitutione, quia licet nihil poſſideat de furto quia tamen cauſa eſt furti, & damnificationis proximi, tenetur reſtituere, & reddere illum indemnē. Dans enim cauſam damni damnum feciſſe cenſetur. Secus autem dicendum erit, quando aut is, cui præcipitur, furtum, aut homicidium non commiſit, aut aliàs paratiſſimus erat ad furtum, vel homicidium illud committendum ita vt imperium alterius, neque alium mouerit, nec alterum in ſuo iniquo propoſito perſiſtentem, ad illud citius, aut vehementius perpetrandum induxerit. Ratio eſt, quia in hoc caſu iubens non eſt cauſa aliquo modo illius damni, nec ad illud concurrit sed vt ait Michael Salō vbi ſupra, iuſſio illa potius permiſſio quædā eſt. fac quod vis, ſicut dixit Chriſtus Iudæ, quem paratiſſimum, & firmiſſimū in ſuo iniquo propoſito videbat. quod facis fac citius.

3 Hinc idem author obſeruandum eſſe docet in iuſſione, an is, cui præcipitur, ſit ſubditus præcipientis, nec ne; ſi enim non ſit ſubditus, & alter alias ęque paratus erat ad nocendum, non videtur cauſa damni, & conſequenter, nec ad reſtitutionem tenetur. Vnde Alexander de Ales vbi ſupra notat, quod ſi amicus præcipiat amico pauperi, vt rapiat, vel furetur vbicunque poſſit, & diues fiat, amicus ille præcipiens non tenetur ad reſtitutionem ex ratione, quia præcipit, quia non habet auctoritatem præcipiendi, vnde nec præceptum ſuum habet vim precepti, quamuis ex alio capite. ſ. ex ratione mali conſilij ad reſtitutionem obligari poterit. prout cauſa eſſe poterit, quod alter ad furandum ex eius conſilio moueatur iuxta ea, quæ infra dicemus. Et quæ hactenus in hoc §. dicta ſunt, in confeſſo ſunt, & certa apud omnes, alia vero ſunt dubia & controuerſia.

4 DVBIVM PRIMVM eſt, quomodo ſcietur quando exequēs facit damnum iuſſu alterius motus alioquin non facturus ſi iuberetur.

Reſpondeo, id cognoſci poſſe ex imperio expreſſo, vel tacito ſcilicet ſignis, nutib. verbis, aut minis ſignificato, habita ratione perſonarum nimirum iubentis, & eius cui, præcipitur, ut dictum eſt ſuperius.

Quod ſi iubens de re dubius ſit, an exequens iuſſu ſuo motus ſit, vel non; In hoc caſu inquirere debet diligenter, an ex ſuo præcepto motus ſit, nec ne.

Sin vero facta diligenti inquiſitione adhuc dubitet: Tunc mihi placet, quod Syluester uerb. reſti. 3. q. 6. §. 2. & Pet. de Arrag. in 2. 2. q. 62. ar 7. docent. ubi eſt tale dubium probabile, nihil reſtituere tenetur, quia in dubijs, ceteris paribus melior eſt conditio poſſidentis. l. ſi ob turpem. ff. de condict. ob turpem cauſam.

5 DVBIVM SECVNDVM eſt, quando quis iuſſus ſit occidi

ADDITIO NOVA.

Adde. Contra hanc Auctoris deciſionem valde facit, quod forma mandati eſt diligenter obſeruanda; in tātum quod factum prēter formam commiſſionis eſt ipſo iure nullum; l. illud. §. ſed ſi ita. vbi Bart. id notat, ff. quod cuiuſque vniuerſit. & ideo iubens occidi Petrum non poteſt obligari ad caſum mortis Pauli, niſi talis concurreret qualitas, & circunſtantia facti, vt iubens rationabiliter præuidere potuerit, poſſe ex ſuo mandato conſequi occiſionem alterius cuiuſpiam: & in ſimili notat Bart. in conſi 43. in fi. quod in generali mandato non venit quod quis opponat exceptiones calumnioſas: pro quo allegat optimum tex. in l. ſi procurator tuus: ibi, nihil de hoc nomine mandaſſe videtur; ff. de condict. indeb. vbi procurator, ſiue mandatarius, exigens indebitum, non obligat mandantem, qui per generale mandatum non dicitur ei mandaſſe, vt exigat indebitum.

cidi Paulum, & famulus uel miniſter iubentis errore deceptus, occidit Ioannem exiſtimans eſſe Paulum, an mandans in hoc teneatur ad damnum illatum Ioanni?

Reſpondeo, teneri, quia ſatis eſt, quod ſecuta ſit mors Ioannis immediate ex eius imperio, conſtat enim mandãtem cauſam eſſe mortis Ioannis, & per accidens eſt, quod Io. loco Pauli occiderit.

6 DVBIVM TERTIVM eſt, An ſi quis iuſſit occidi Pe-
1 trum, & miniſter, quia aliter non potuit eum occidere, occidit comburendo domum Pauli, in qua erat Petrus, & ſimul etiam Paulum occidit, teneatur iubens in hoc caſu ad hæc damna? Ratio difficultatis eſt, quia non videntur dãna hæc ex eius imperio ſecuta, aut ſi ſecuta ſint, id omnino fuit per accidens.

Reſpondeo, teneri ad reſtitutionem totius damni, quia totum damnum vere ex eius imperio ſecutum eſt, ſatis. n. eſt quod imperium eius fuerit periculoſum, & quod probabiliter producere, & inferre potuerit huiuſmodi dãna.

7 DVBIVM QVARTVM eſt, an, quando iuſſit ſolum
11 vulnerari Petrum, & non occidi, ſi miniſter uulnerãdo exceſſerit modum occidendo, teneatur iubens ad reſtitutionem damni ſecuti, & ad homicidium?

Reſpondeo, teneri, quia ſecuta eſt mors ex eius imperio periculoſo, & ſæpe ſolent famuli ira vindictæque deſiderio incenſi, modum in percutiendo excedere.

8 DVBIVM QVINTVM eſt an priuſquam, qui iuſſus eſt, opus exequatur, iubens reuocet mandatum, ſi ſequatur damnum, teneatur imperans reſtituere.

Reſpõdeo, non teneri, ſi reuocauit verbis, uel literis, uel nuncio ſignificando ſuam uoluntatem contrariam. Item non tenetur, ſi rediit in amicitiam cum inimico, uel aduerſario, cuius necem imperauit.

Item ſi contraxit affinitatem cum eo. Vt colligitur ex doctrina Angeli in uerb. mandatum. nu. 2. & Syluest. uerbo Mandatum. q. 4. & Pete. Nau. lib 3. de reſt. c. 4. p. 1. nu. 27. Ratio eſt clara quia tunc actio iniuſta non procedit ex eius imperio, ſed alterius malitiæ imputatur, ſicut cauſæ totali, unde immunis eſt ab irregularitate, aut ab excommunicatione, qui cum mandaſſet clericum occidi, ante factum, imperium, & mandatum ſuum reuocauit, dummodo reuocationem hanc notam fecerit illi, cui hoc antea mandauit.

9 DVBIVM SEXTVM eſt, an ſi iuſſor, poſt peractam actionem iniuſtam mandet reſtituere illo non reſtituente, liber ſit iubens a reſtitutione?

Reſpondeo ex Alex. de Ales 4 par. q 25. memb. 5. art. 3. §. 4. & Gabr. 4 diſt. 15. q. 2. art. 3. dub. 2. ſub litera, P. Io. Medina, C. de rebus reſtituendis, q. 8. Corollar. & Petr Nau. lib. 3. de reſtit. c. 4. part. 1. numer. 27. & 28. Quod ſi ex eius mandato ſecutum ſit furtum, vel homicidium, non liberatur a reſtitutione niſi in effectu alter reſtituat, & obediat præcepto reſtitutionis, ſicut obeduit præcepto iniuſtæ actionis Ratio eſt, quia ſicut non incurrit obligationem reſtitutionis ex præcepto, ſi alter non obediat ei rem auferẽdo, licet mortaliter peccet, ita econtra non liberatur ab obligatione reſtitutionis iam incurſa, ſi alter non obediat reſtituendo, par enim eſt vtriuſque ratio.

De Conſulente. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Conſulentis quiſnam intelligitur, tenetur ad reſtituendum inſolidum totum damnum ex conſilio ſuo ſecutum. Quare.*

Si alter paratus erat facere, & fecit non ex conſilio conſulentis, ſecus dicendum erit cum conſilium non fuerit cauſa delicti, ibid.

2 *Qui fraudulenter, & doloſe conſulit fieri aliquod peccatum, obligatur ad reſtitutionem non cui dedit, ſed contra quem dedit conſilium.*

Quod dicitur de conſilio furti aut homicidij locum etiam habet in conſilio de collectis imponendis clericis ſine licentia Papa, & in conſilio vſurarum, & condendi iniqua ſtatuta &c. ibid.

3 *An qui minus malum conſulit ad damnum maius euitandũ teneatur ad reſtitutionem, damno minori ſecuto.*

4 *An vt vitet damnum Petri furi volenti furari pecunia ſummam magnam Petri, conſulat quis, vt contentus ſit minori ſumma, & illa ſit Pauli teneatur reſtituere pecuniã furto ſublatam Paulo?*

5 *An quando fur dubius eſt an centum ſit furaturus a Petro vel ducenta, item an potius ab hoc, vel ab illo qui conſulit, vt potius ab hoc quam ab illo, & centum potius ab hoc quam ducenta ab illo, ſecuto furto teneatur reſtituere?*

6 *An ſi quis paratus fuerat furari centum, et alter conſulat, vt furetur ducenta, teneatur ratione conſilij dati reſtituere tantum centum, vel ducenta.*

7 *An qui conſilio ſuo furem induxit ad furandum, reſtituere teneatur, ſi perpetrato furto illi conſilium oppoſitum dederit, vt ablatum reſtituat.*

8 *An ſi poſtquam conſuluit, vt furaretur, rationibus diſſuaſit furtum, antequam illud admiſit, teneatur ad reſtitutionem ſi quid ille poſtea furetur?*

3 *De conſilijs circa contractus vel quaſi contractus, vt de reuocanda ſeu vendenda &c. & de conſilio dato ab Aduocatis, Theologis Medicis a Confeſſoribus. Quid dicendum.*

10 *Si conſilium præbeant idiota aut mulieres inexperta ingerentes ſe ad conſulendum, tenentur ad reſtitutionẽ damni ſecuti ſecundum alios, ſed excuſat Petrus Nauarrus.*

11 *De Aduocatis, Medicis, Confeſſoribus quando obligantur.*

12 *Reſtitutionis obligatio nec naſcitur ex ſolo animo malo, & doloſo nec ex ſolo damno dato, vnde ſoluitur dubium.*

NOmine conſulentis hoc in loco intelligitur hortans, dirigens, inſtruens, vt ſi quis ſuo conſilio, aut exhortatione incitat aliquem vt furtum, homicidium, ſimoniam, vſuram, aliudve huiuſmodi committat, aut hæc licita eſſe aliquando conſulit, vnde alter ex ſuo conſilio mouetur ad id faciendum, alioquin non facturus, aut exinde augetur

---

ADITTIONES NOVAE.

Adde. Et ſimiliter hæc deciſio magnam habet difficul- 1
tatem ex prædictis; quia ſi mandans expreſſe non mandauit, vt omnimodo occidatur Petrus, non videtur teneri de incendio domus Pauli, quæ communiter præuideri non potuit; vulgatum enim extat axioma, attendendum eſſe id, quod fieri ſolet, & hoc in conſuetis communiter, & vt plurimum; non autem in his quæ raro, vel omnino extraordinarie ſolent fieri; vt colligitur ex notatis per Bart. per illum textum in l. Seio. §. medico: de annuis legatis, cum ſimilibus.

Adde. Pro perfecta intelligentia huius reſolutionis, no- 11
tandum erit, quod etiam ſi expreſſe dixit mandans ne occideret, ſed uulneraret, aut percuteret, tamen tenetur de morte, quia hoc poſſe euenire debuit cogitare; de quo formaliter eſt tex. ſingularis in c. finali, de homicidio in 6 Fallit tamen hoc, ſi expreſſe fuit mandatum, ut manu nuda percuiat, quia tunc ſi mandatarius uſus eſt armis non tenetur mandans; ut notant ſcribentes in l. ſi quis mihi bona, in fi. ff de acquir. hæredit. ſublimita tamen hęc fallere, ſi mandans pręuidere potuit, percuſſum alapa talis eſſe cõditionis, ut armis ſe potuerit defendere, & inſurgere in eius percuſſorem qui & proinde ad ſui defenſionem coactus fuerit illum occidere, quia in tali caſu mandans teneretur de morte, pręter eius intentionem ſubſecuta. Huic ſimile eſt, quod mandans, mulierem rapi. ſi in ipſo raptu occidatur mandans non tenetur de occiſione, quam ille nõ intendebat, ſed econtra uitam eius exoptabat ad ſuam libidinem explendam. Dec. conſil. 234. num. 5. & ante eum Alex. conſil. 140. uol. 2.

Hic tandem obſerua, quod ſi mandarem alicui, ut occideret Petrum, & ille non occidit, ſed uulnerauit, ego tamẽ teneor de uulnere, ac ſi illud ſpecialiter mandaſſem; quia ſi mando quod eſt plus, etiam maioris præiudicii, uideor etiam mandaſſe quod eſt minus, notat Iaſon l. in ſuis. ff de liber. & poſth. cum ſimilibus.

augetur eius voluntas, vt certius, aut velocius id faciat, tūc eo non reſtituente, qui fecit, conſulens tenetur ad reſtituendum in ſolidum totum damnum inde ſecutum. Ratio eſt, Quia tale conſilium verè eſt cauſa efficax damni illati, vnde Phyſic. 2. cap. 3. Ariſtot. conſiliarium cauſam efficientem vocat: Et in iure conſiliarius, & conſentiens, eodem modo puniuntur, ac ipſe delinquens, vt colligitur ex cap. Notum ſit. 2. quæſt. 1. & ex cap. ſicut dignum. de homicid. & ex c. Nuper. de ſenten. excom., & ex leg. Qui ſeruo, ff. de furtis, & ex leg. prima, ff. de ſeruo corrupto. Hoſtienſ. & Panorm. in d. cap. ſicut dignum, & in d. cap. Nuper. Ang. in verbo conſ. num. 1. Syluest. verb. reſtitut. 3. quæſt. 6. §. 2. Tabiena, verbo reſtitu. numer. 24. §. vigeſimotertio. Alexand. de Ales 4. part. quæſt. 24. membr. 3. artic. tertio, §. 4. Gab. 4. diſt. 15. q. 2. art. 5. dub. 2. ſub litera P. S. Thom. 2. 2. quæſt. 62. art. 7. & ibi DD. Caiet. Petrus de Atragon. Michael. Salon ibi controuerſia. 6. & alij. Ioan. Medina. Cod. de rebus reſtituen. quæſt. 8. Bart. Medina lib. 1. inſtruct. cap. 14. §. 30. regula 5. & Petrus Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 14. §. 1. num. 20. & ſequentibus. Adrian. in 4. ſenten. in materia de reſtit. in principio. §. Iam dicam, & alij omnes, Secus autem dicendum erit, quando alter iam paratus erat hoc facere, & fecit, non motus ex conſilio dicētis, Fac hoc, aut illud. Et quæ dicta ſunt procedunt ſecundum omnes, quādo conſilium datum eſt in delicto perpetrando: tūc enim ſi conſilium ſit cauſa delicti, tenetur conſulens, ſicut, & agens ſecus alias, quando alter delictum erat commiſſurus ſine tali conſilio? Quæ omnia procedunt in foro conſcientiæ, vt notant Ioan. Medina Cod. de rebus reſtituendis, q. 7. ad ſecundum, & Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 7. controuerſia. 6. ad primum poſt Angelum vbi ſupra; Nam in foro iudiciali ex ſolo conſilio ſine ope non tenetur, ſaltem ſecundum leges, vt aperte habetur Inſtit. de obligatio. quę ex delicto naſcuntur. §. certe, qui nullam opem. Quia vero non ita bene, ac certo ſciri poteſt, an alter ex ſuo conſilio motus ſit ad furandum, vel damnum aliud inferendum, niſi cognito animo ipſius agentis, ideo Medina putat, interim dum animus agentis ignoratur, non obligari conſulentem ad reſtituendum, ſub pœna peccati mortalis, modo paratus ſit reſtituere, quando ſciuerit, ſe cauſam furto dediſſe. Poſtquam igitur quis probabiliter ſciat alterum commiſiſſe delictū ex ſuo malo conſilio proculdubio conſulens totum damnum inde ſubſequutum reſtituere tenetur, vt diximus.

2 Hinc conſtat, obligari ad reſtitutionem eum, qui fraudulenter, & doloſe cōſulit fieri aliquod peccatum, non tamē tenetur reſtituere ei, cui dedit conſilium, ſed ei contra quē dedit. Siquidem committens delictum voluntate peccat, & ſic ei iniuria fieri non poteſt, vnde ſibi imputari debet: ſcire namque debebat ſibi non expedire: Non n. ex improbitate ſua quiſpiam commodum reportare debet, vt habetur in l. ita fullo. ff. de furtis. Nec excuſari poteſt cōſulens delictum, quia vix aliquando poteſt eſſe ignorantia probabilis, & inuincibilis, maxime cum ſcienter & ſponte conſulat, tunc enim ſemper præſumitur dolus, aut ſi dolus abfuit, tamen culpa lata ad minus interceſſit, quæ maxime in maleficio æquiparatur dolo, & ideo culpabile ſemper eſt tale conſilium, & conſulens ad reſtitutionem damni obligatur, vt latius docent, glo in cap. Nullus, de regulis iuris. libro 6. Franciſcus de Platea, quem refert, ac ſequitur Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. artic. 3. dub. 2. ſub litera P. & Petrus Nauar. libro 3. de reſtitut. capit. 4. par. prima. num. 21. & 22. Et quod dicitur de conſilio furti, aut homicidij locum etiam habet in conſilio de collectis imponendis clericis, ſine licentia Papæ: & in conſilio vſurarum; & in conſilio non reſtituendi aliena: & in conſilio condendi iniqua ſtatuta: & in eo, qui fraudulenter, & doloſe, & ſui lucri gratia conſulit alicui mutuare debitori nō idoneo; & in eo, qui fraudulenter conſuluit, teneri ad reſtitutionem eum qui reuera non tenetur, vel non teneri eum, qui tenetur: & deinde in quocunque alio conſilio damnificandi proximum ſcienter, vel ex ignorantia craſſa; quamuis enim alter ex conſilio non obligatur, ſed liberum eſt ſequi conſilium alterius, vel non: quoties tamen agens ob alterius conſilium ad agendum mouetur, conſulens ex tali conſilio malo doloſo, & fraudulenter dato ad totius damni reſtitutionem obligatur. ex Paludan. 4. diſtinct. 15. quæſt 1. arti. 2. Gabr. Medina & Petro Nau. locis allatis, & Martino Nauarro in Manua. cap. 17. num. 132 & Petro de Arragon. in 2. 2. quæſt. 62. art. 7. Mich. Salon. ibidem controuerſia 6 & communi Doctorum conſenſu, quia cauſa eſt damni proximo illati, dans autem occaſionem damni, damnum dediſſe cenſetur, cap. Si culpa tua, de iniurijs, & damno dato. Quid autem dicendum ſit de conſilio reſpectu contractus, vel quaſi contractus, ex his quæ inferius dicemus. manifeſtum erit.

3 DVBIVM PRIMVM eſt, An qui minus malum conſuluit ad damnum maius euitandum, ad reſtitutionem aliquam teneatur, ſecuto illo damno minori; & intelligitur quæſtio. quando is, cui conſulitur, omnino paratus erat maius illud damnum committere, vt verbi gratia, ſi quis furi volenti centum aureos furari Petro, aut equum pretioſum, quē nullo alio modo auertere poſſum ab hoc magno furto, conſulendo ei, vt non tantum damnum inferat Petro, ſed contentus ſit furari quinquaginta aureos, aut equum ſtrigoſum, & non ita bonum, Item ſi quis omnino decreuerat occidere Petrum, an conſulendo, vt non occidat, ſe vel percutiat vulneret, vel aliquod aliud minus malum ei inferat, teneatur conſulens ad minoris damni reſtitutionem?

Rō difficultatis eſt, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona, Roman. 3. Ergo multo minus erunt facienda, vel conſulenda mala minora, ad alia maiora vitāda. Hinc Gabr. 4. d. 15. q undecima. artic. 3. dub. 14. Syluest. verbo. Matrimonium. 8. q. 5. §. Nonum. & Caiet. in 2. 2 quæſt. 78. artic. 4. & olim Sotus in capit. 3. ad Romanos. docuerunt non eſſe licitum conſulere minus malum, ad maius malum uitandum.

Communior tamen Doctorum ſententia eſt, id licitum eſſe, ſic Ioannes Driedo lib. 3. de libertate Chriſtiana, in fine Adria. Quodlib. 1. ar. 3 in reſponſione ad octauum, & quodlib. 9. art. 3. ad ſecundum principale, in fi. ſub litera EE. & in 4 ſent. in materia de reſtitutione in principio, §. ſecundo dubitatur, & ipſemet Caie. in ſuo Opuſculo 17. Reſponſionum, Reſponſione 13. dub. 3. & in ſumma uerb. Tyrannis, & Sotus libro 4 de iure & iuſtitia, q. 7. artic. 3. & lib 6. q. 1. ar. 5 Nau in Manuali. c. 14. nu. 40. Bar. Medina in 1. 2. q. 15. ar. 1. Petrus Nau. lib 3 de reſtitu. cap 4. p. 1. num. 29. Petrus de Arragon. in 2. 2. q 62. artic. 7. & in q. 78. ar. 4. & Mich. Salon. 2. 2 q. 62. ar 7. controuerſia. 7. & Grego de Val. to. 3. d. 1 q. 10. puncto 7. & diſp. 5. q. 21. puncto 4. & alij, & nos late expoſuimus lib. 2. de Sacramētis in communi c. 8. ar. 4.

Ratio eſt, quia ſic conſulens nec peccat in animam agētis ob ſcandalum ſeu cooperationem ad eius peccatum, quia cum alter paratus ſit maius malum committere, conſulendo minus malum, non tam eſt conſulere malum, quam auocare illum a malo maiori, ne illud committat, ſed potius, ut expleat libidinem minus illud malum committendo; Vnde tantum abeſt, ut ſic conſulendo peccet, ut potius cooperator ſit, ne alter peccet ita grauiter; Nec peccat in proximum, quia conſulendo minus damnum, utiliter gerit rem proximi, nec rationabiliter poteſt eſſe inuitus, quin potius beneficij loco habere debet, quod cauſa fuerat, quominus tam graue damnum pateretur, & ideo ad reſtitutionem aliquam Petro faciendam non tenetur.

Quod

ADITTIO NOVA.

Adde. Sed in contraria ſententia Medinæ, nempe, quod quando manifeſte non conſtat ſed dubium eſt, conſilium fuiſſe efficax ſeu, quod delinquens motus fuerit ad delinquendum ex conſilio accepto, adhuc tamen eſſe obligandum conſulentem ad reſtituendum, fuerunt Couarru. & Leſſius, qui eum refert, & ſequitur, lib. 2. c. 27. dubit. 3. in fi. in dubio enim nemo præſumitur malum perpetraturus. & ideo accedens conſilium videtur illum diſpoſuiſſe ad delinquendum; quod rationabiliter videtur eſſe dictum.

Quod intelligendum eſt, quando ſic conſulens nihil ex furto alterius accepit, tunc enim ratione rei acceptæ tenebitur ad reſtitutionem.

4 DVBIVM SECVNDVM eſt, An, vt vitet damnum Petri, furi volenti furari pecuniæ ſummam magnam Petri conſulat quis, vt contentus ſit minori ſumma, & illa ſit Pauli, teneatur reſtituere pecuniam furto ſublatam Paulo?

Reſpondeo cum Soto libro. 4. de iure, & iuſtitia, quæſt. 7. artic. 3. Petro Naua. lib. 3. de reſtitutione, cap. 4. par. prima, numero 29. & Petro de Arragon in 2. 2. quæſt. 62. artic. 7. ad ſecundum, & Mich Salon. ibidem controuerſia 7. eum in hoc caſu ad reſtitutionem teneri, & peccare, quia vt liberet Petrum a damno, non habet ius lædendi Paulum vnde cum cauſa ſit damni Paulo illati, ad reſtitutionem ei faciendam obligatur; Immo Paulus habet ius ne quis conſulat damnum ipſius, ad vitandum damnum alterius.

5 DVBIVM TERTIVM eſt, An, quando fur dubius adhuc eſt, centum ſit furaturus a Petro, vel ducenta; Item an centum ſit furaturus a Petro, vel a Paulo conſulens ei, vt potius furetur centum a Petro, quam ducenta; Item vt centum potius furetur a Petro diuite, quam a Paulo paupere, ſecuto furto teneatur reſtituere?

Reſpondeo. Teneri ad reſtituendum ei, cui damnum illatum eſt, quia iniuſtitiam facit ei, cui damnum factum eſt in vtroque caſu, cum alterius voluntatem dubiam determinet ad damnum minus eidem, vel alteri inferendũ. Si enim ego nõ conſulerem, fortaſſe nec minus damnum inferret, & ſi intuliſſet non Paulo, ſed Petro fortaſſis damnum illud inferret. Vnde cum ex meo cõſilio in hanc partem efficaciter inclinatur, ego ſum cauſa efficax damni illati, & offenſus rationabiliter conqueri poteſt de huiuſmodi conſilio, cum eius damnum ſub dubio, quod euadere poſſet, per me certum reddatur. Cum enim ille adhuc ſit dubius a quo furabitur, ſi per me eius voluntas determinatur ad vnum, ego plane ſum cauſa efficax executionis iniquæ, quæ alias forte non fieret. Vnde falſum eſt quod docent Petrus Nauar libro 3. de reſtitutio. cap. 4. parte. 1. numero 32. & Micha. Salon 2. 2. quæſt 62. artic. 7. controuerſia. 7. licitum eſſe inducere, vt furetur paruum a diuite, potius quam magnum a paupere quando alter eſt adhuc dubius a quonam iſtorum furaturus ſit, quia, inquit, in hoc caſu diues non eſt rationabiliter inuitus, aut læſus, cum lege charitatis teneatur leuem iacturam propriam magno damno proximi poſtponere; Quod ſane falſum eſt, maxime in caſu propoſito vbi fur dubius eſt, cuinam illorum damnum inferat. Et ex altera parte licitum non ſit alicui nocere vni, ad tollendum alterius nocumentum, aut cauſam præbere vt voluntas dubia ad iſtum damnificãdum determinetur; ſic enim cauſa eſt, cur hic in particulari dãnum patitur, & conſequenter ad reſtitutionem tenetur, vt ex dictis manifeſtum eſt.

6 DVBIVM QVARTVM eſt, an ſi quis paratus omnino erat furari, verbi gratia centum, & alter conſulit, inducit, vel præcipit, vt furetur ducenta, vel vt rapiat alia centum, teneatur ratione conſilij dati reſtituere tantum centum, vel ducenta.

Ratio difficultatis eſt, quia conſilium hoc ferri videtur in totum damnum, ſcilicet in ducenta; Et deinde conſulẽs ſuo conſilio mutauit priorem voluntatem furis, & nouam furandi ducenta cauſauit, vnde cum conſilium eius vagetur ſupra totum furtum videtur ad totius furti reſtitutionem obligari. Et pro hac ſententia citatur Adrianus in 4. ſenten. in materia de reſtitutio. in princip. §. Iam dicam. Alij vero, vt Ioan. Med. C. de rebus reſtituendis, quæſt 8. corollario 3. §. Reſpondetur, & Coua in reg. peccatum de reg. iur. lib. 6. § 12. nu. 4. verſ. Quarto principaliter, & Per. Na. li. 3. de reſtitutione cap. 4. p. 1. nu. 60. Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 7. controuer. 6.

Ad tertium rectius diſtinguendo reſpondent, quod ſi fur ita determinatus erat ad furandum priora centum, quod ad illa nullo modo motus fuerat ob conſilium, nec in hoc voluntas eius firmior, aut maior ex conſilio facta ſit, non obſtante nouitate actus vnici ſuperuenientis ob conſilium datum; non tenetur conſulens, niſi ad centum, quibus ipſe cauſam dedit: Quia alias fur paratus omnino erat, vt ſupponitur, furari priora centum ergo conſilio de furando ducenta animus furis firmior, aut maior factus fuerat reſpectu illorum centum quæ prius furari decreuerat, & vltra ſe ad alia centum furandum determinat. tenebitur conſulens non ſolum ad noua centum, ſed etiam ad alia priora cẽtum quæ ante furari decreuerat, quia eſt cauſa efficax totius damni vt conſtat. Vnde non eſt attendendum ad numerum actuum voluntatis, quibus fur aliena ſurripit ſed ad illationem damni, & quantitatem furti cuius conſulens cauſa fuit: nec contrarium docuit Adri. vbi ſupra, ſi attente legatur, hæc enim verba eius ſunt Qui præcepit, aut ſuaſit alias facturo, ſed non tantum accepturus erat niſi præceptum interueniſſet aut conſilium, tunc tenetur reſtituere quanto plus conſilio, vel præcepto ſuo ablatum eſt; quia obligatio reſtituendi in hoc caſu commenſuratur cauſali ablationi, vel detentioni alicui. Quod limito, dum ſolum inducit ad auferendum rem aliquam, quam alias non ablaturus iam auferret. Si vero induxerit præcepto conſilio vel adulatione ad omnes res auferẽdas, quarum aliquam non erat ablaturus, tenetur in ſolidum, quoniam inducit ad mutationem voluntatis, & fit directe cauſa vnicæ volitionis, qua totum aufertur licet partialis, & ſic eius cauſalitas vagatur circa totum Hæc Adrianus. Ex quibus verbis conſtat Adrian. non id docuiſſe, quod Med. & alij proxime allati exiſtimant, & idem docet Syl. ue verb. reſt 3 q 6. § tertium.

7 DVBIVM QVINTVM eſt, An qui ſuo conſilio furẽ induxit ad furandum, reſtituere teneatur, ſi perpetrato furto, illi conſilium oppoſitum dederit, vt ablatum reſtituat, & non reſtituit.

Pro parte negatiua eſt, quia omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur, vigeſimaſeptima q. 2. capitulo omnis res.

Dum igitur obligatio reſtituendi ex conſilio in caſu dicto ſit orta, conſequens eſt, vt per oppoſitum conſilium, & reddendo volentem reſtituere ex nolente ſufficiẽter diſſoluatur, vt proinde ad aliquam reſtitutionem poſtea faciendam non obligetur.

Reſpondeo tamen teneri ad reſtitutionem damni illati, ſi alter vere, & realiter non reſtituat, & hoc ſiue conſuluit, & perſuaſerit, vt reſtitueret, & alter decreuerit reſtituere, poſtea tamen non reſtituit, ſiue alter non decreuerit reſtituere, ſi enim alter non reſtituit conſulens ſemper reſtituere tenetur.

Ratio eſt, quia ſicut conſilium datum cauſa eſt damni reipſa illati, ita quouſque fiat reipſa reſtitutio, ſemper obligatus manet ad reſtitutionem faciendam ei, cui res ex eius conſilio ablata fuit Sic Alexan. de Ales 4. par. ſuæ ſummę. quæſt. 24. memb 5. artic. 3. §. 4. verſi. conſequenter. quæritur ſi ille, qui currit cum fure ſecundo modo Gabr. 4. diſt. 19. quæſt. 2. articul. 3. dub. 2 ſub litera P. Adrian in 4. ſententiarum in materia de reſtitutione in principio. § ſed quid ſi primo Ioan. Medina Codice de rebus reſtituendis. quæſt. 8. corollario. 4 & Petrus de Nauar. libro 3. de reſtitutione cap. 4. par. 1. numero 27. & Petrus de Arragon in 2. 2. quæſt. 62. artic. 7 ad quartum, & Michael Salon ibidem con-

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Eandem ſententiam ſequitur Azor. tom. 2 par. 2. lib. 12. c. 16. Sed pone, quod ego ſciam, Petrum velle ſurripere mihi pecuniam, num mihi licebit illi conſulere, vt potius furetur alienam? & quidem cum charitas ordinata incipiat a ſeipſo, non erit mihi illicita huiuſmodi ſuaſio, vnuſquiſque enim ius habet ad propria bona tuenda, ac ſeruanda potiuſque aliena, & ita docet Sanch. tom. 2. libro 7. diſput. 11. num. 25. non tamen licebit alicuius particularis damnum conſulere, puta dicendo, ecce bona Franciſci, vel Petri, ſed tantum vertendo proprium damnum, conſulere, vt aliena in genere inuadat.

Digitized by Google

controuerſia 6. ante ſolutionem argumentorum. Nec obſtat argumentum in contrariũ allatum, immo magis hãc partem confirmat, quia ſicut non obligatur conſulens, aut præcipiens furtum ex ſolo conſilio, vel præcepto, niſi quando alter ex eius imperio, vel conſilio vere, & realiter rem auferat, & furetur, ita etiam nec deobligatur a reſtitutione ex ſolo conſilio de reſtitutione facienda, niſi alter, eius conſilium ſecutus, vere & realiter rem ablatam reſtituat, quo non reſtituente ipſemet conſulens ad reſtituendum manet obligatus. Et hoc modo par ratio eſt quantum ad obligationem conſulentis, & deobligationem eiuſdem.

8 DVBIVM SEXTVM eſt, an, ſi poſtquam conſului, vt quis furaretur, rationibus diſſuaſi furtum, antequam furtum illud admiſit, teneor ad reſtitutionem, ſi quid ille poſtea furetur? Ratio pro parte negatiua eſt, quia imperans furtum, ſi mandatum reuocat antequam, qui iuſſus eſt, opus exequatur, ſi ſequatur damnum, non tenetur imperans reſtituere, vt ſupra docuimus. Ergo, nec conſulens, ſi ante furtum commiſſum conſilium ſuum reuocet.

Reſpondeo, ſi diſſuaſi ita, vt mutauerim voluntatem eius, & poſtea aliunde motus furatur, non teneor, quia non ſum cauſa illius furti, vt conſtat: ſin autem furtum committat motus meo conſilio priori, quantumuis poſtea, contrarium conſuluerim, ſemper teneor ad reſtitutionem, quia vere fui cauſa illius furti, & damni: vnde quo uſque reipſa furtum non impedit, tenetur conſulens ad reſtitutionem.

R*atio autem diuerſitatis* inter mandantem, & conſulentem furtum eſt, quia mandans in mandando vim quandam, & obligationem imponere videtur mandatario, adeo vt quicquid agit mandatarius in gratiam ipſius mãdantis agere videatur; vnde ad hanc obligationem tollendam ſatis eſt, quod prius ſuum mandatum reuocet, illudque mandatario manifeſtet, poſt quam reuocationem, ſi mandatarius poſtea furetur, aut occidat, non cenſetur actio illa iniuſta ex eo imperio procedere, cum in gratiam eius non fiat, ſed alterius malitiæ imputatur, tanquam cauſæ totali. At vero conſilium eſt in fauorem eius cui datur, vnde conſulens quaſi veneno voluntatem eius inficit, & ideo non ſatis eſt reuocare conſilium, niſi omnino alter a furto committendo abſtineat, & ideo ſecuto furto ad reſtitutionem obligatur ex priori conſilio malo. Ex hactenus dictis conſtat, quid dicendum ſit quando conſilium datum eſt reſpectu delicti, cuius conſultor cauſa fuit, & quis ratione talis conſilij reſtituere tenetur.

9 DVBIVM SEPTIMVM eſt, circa conſilium, quod datur reſpectu cõtractus, vel quaſi contractus, quale eſt illud, quod datur de re aliqua locanda, vendenda, &c. Et dubium eſſe poteſt, tum de conſilijs datis ab homine idiota, & ſimplici; tum de conſilijs datis ab Aduocatis, Theologis, Confeſſoribus, Medicis, & huiuſmodi, quibus ſolet, aut debet fides adhiberi, & intelligitur dubium de vtriſque, quando dant conſilium bona, aut mala fide.

Reſpondeo primo, Idiotæ, ſimplices, mulieres inexpertæ, ruſtici, & ſimiles ſi conſilium præbeant rogati ab alijs, & non ſe ingerentes, & conſilium, vt ſupponimus, ſit ad ineundum contractum, non tenẽtur ad damnum contractu ſequutum, dummodo bona fide conſilium dederint; Tunc enim ob bonam fidem huiuſmodi perſonæ excuſantur, & damnum totum imputari debet eis, qui ab illis conſilium petunt, qui cum haberent viros expertos aut doctos, à quibus de veritate, quam quærunt, poſſint edoceri, imperitorum quærunt conſilium, & facit ad hoc c. nullus, de reg. iu. lib 6. reg. 62. vbi dicitur, nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur, & gl. ibi. Gab. 4. diſt. 15. q. 2. art. 3. dub. 2. ſub litera P. citans ad hoc Franciſcum de Platea, & q. 17. art. 3. dubit. 2. Io. Medina C. de rebus reſtituendis. q. 7. ad 2. Pet. Nau. lib. 3. de reſt. c. 4. p. 1. num. 24. Pet. de Arrag. in 2. 2. q. 62. art. 7. ad tertium, & fauet Mart. Nau. in Man. cap. 17. numer. 132. Secus autem docent, ſi fraudulenter, & cum dolo, & malitia conſilium rogati darent.

10 Sin verò prædicti conſilium præbeant ſe ingerentes ad conſulendum, tunc Medina, Aragon, & aliqui alij dicunt teneri ad reſtitutionem damni ſecuti, quia ſibi imputare debent, eo quod cum rudes, & imperiti erant, ſe ingeſſerint, & conſilium nociuum præbuerint, & alienum officium vſurpauerint. Nec in tali caſu excuſantur per bonam fidem, quæ vbi culpa, vel imperitia vel negligentia culpabilis adeſt, damnificantem non excuſat, iuxta cap. ſi culpa tua de iniurijs & damno dato. Petr. Nauar. autem vbi ſupra nu. 25. etiam eos excuſat in hoc caſu, ſi bona fide conſulent, quod optimũ ſibi videtur. Cum enim iſti ſcire non debebant, dici non poſſunt cauſa efficax damni. Et petens, aut ſequens eorum conſilium ſibi imputet qui cum expertos, doctoſque viros audire poſſet, & de veritate erudiri, conſilio imperitorum acquieſcere voluit, in quo facto virtualiter errare voluiſſe videtur, & ideo ſibi damnũ ſequutum imputet. Quæ ſane Nauarri ſententia ſatis probabilis eſt, aliorum tamen opinio videtur ſecurior, non enim imperiti, & rudes in huiuſmodi rebus ſe ingerere debent, & ingerendo ſe peccant.

11 Reſpondeo ſecundo, Aduocati, Medici, Theologi Confeſſores, & ceteri huiuſmodi, quibus ex officio ſeu ratione ſuæ eminentiæ, vel experientiæ, vt ſenes, & alij, qui in ea re, vel negotio periti habentur, & nominantur, & quibus fides adhiberi debet, & ſolet; vel denique, qui ratione ſtipendij conſilium dare tenentur, hi, inquam, ſiue ſe ingerant, ſiue rogati conſulant, tenentur prius dare operam, quatenus recte, & ſalubriter conſulant: alioquin ad reſtitutionem damni inde ſequuti obligantur; Tales namque non ſolum ex dolo, & lata culpa tenentur, ſi eorum negligentia res male ſuccedat. arg. cap. ſi culpa tua. de iniurijs, & damno dato: ſed etiam ſi ſtipendium acceperint ob conſilium, aut medicinam, vt communiter fit, tenentur de culpa leui, ex negligentia, aut ignorantia ſcilicet, viri diligentioris, & peritioris in illa arte; Cum enim non adhibent eam diligentiam in cõſulendo, quam homines diligentes, & periti artis, & profeſſionis illius adhibere ſolent, merito imputatur eis ſecutum damnum; ſiquidem illius ſunt cauſæ efficaces vt Doctores citati tradunt; Non tamen tenentur ad damnum ſecutum ex culpa leuiſſima, hoc eſt, etiam ſi non adhibent eam diligentiam, quam homines prudentiſſimi, diligentiſſimi, & peritiſſimi artis, & profeſſionis illius adhibere ſolent; ſatis enim eſt, quod diligentiam debitam adhibuerint, qualem adhibere ſolent homines illius artis, & profeſſionis, vt DD. communiter tradunt, & ipſa ratio naturalis ſuadet.

12 Quod ſi contra hæc obiicias, nihil referre ad reſtitutionis obligationem, quod animus bonus, aut malus fuerit, doloſus, vel non doloſus, aut quod quis ſe ad conſilium ingerat, aut non ingerat, ſi re vera damnum ſit ſecutum, cum huiuſmodi obligatio non ex dolo, ſed ex cauſali, ſeu reali damnificatione oriatur, & nõ minus damnificat, qui ſine dolo conſulit, quam qui cum dolo?

Reſpondetur, quamuis ratio hæc conuincit, quo ad eos, qui ex officio, aut ratione ſtipendij conſilium præbent; Quoad ruſticos tamen, & idiotas, de quibus in primo dicto egimus, multum hoc intereſt; Siquidem reſtitutionis obligatio nec naſcitur ex ſolo animo malo, & doloſo ſine damno proximi ſecuto nec ex ſolo damno dato, ſed ex dãno iniuſte, & culpabiliter dato quale eſt illud, quod per cõſilium doloſum euenit, tunc enim læſus rationabiliter eſt contra conſulentem inuitus; Secus autem quando bona fide quis conſilium dedit, maxime ſi prius fuerit poſtulatum eius conſilium. Quid autem dicendum ſit de dantib. conſilium vna cum alijs in Capitulo, vel Republica, ex his quæ in ſequenti c. dicemus, manifeſtum erit.

De Conſentiente. *Cap. IX.*

SVMMARIVM.

1 *Nomine conſentientis, quis intelligatur? conſenſus quod adhiberi poſſit dupliciter, ex Caietano.*

An

Digitized by Google

An ſi quis nihil iubens aut conſulens, aut conſentiens, ſuo tamen nomine factum delictum, poſtquam ſciuit ratum habeat, teneatur ad reſtitutionem.

3 *Quid de his, qui in Capitulis, vel collegijs ſuffragantur, an ſuffragijs iam latis conſentientes ceteri ad reſtitutionem teneantur.*

4 *Suffragia aut publice, aut ſecreto ſumi, & quid de vtriſque iudicandum tribus concluſionibus declaratur, nu. 5. 6. 7*

8 *Caſus quidam excipiuntur, in quibus vota poſteriorum concurrere cenſentur ad damnum ſecutum, etiamſi ſine ſuffragijs eorum numerus priorum ſuffragatorum ad litem determinandam ſufficiunt.*

9 *Quid dicendum ſit in electionibus beneficiorum dignitatũ, & c. ibid.*

NOmine *Conſentientis* intelligitur adiuuans, fauens, approbans, auxilians, ſuffragium ferens.

Vt autem, quæ de hac re dicenda ſunt, clariora reddantur, aduertendum eſt ex Caietano in Summa verbo reſtitutio.

Conſenſum bifariam ſe habere poſſe; Nam aut eſt tantum conſenſus, & complacentia quædam voluntatis; Aut eſt ſimul conſenſus, & cauſa effectus: Vt verbi gratia. Agitur de bello inferendo iniuſte, vocat Rex Magnates, & Principes Regni nõ vt conſulat; an expediat bellum illud inferre, quia firmiter decreuit iam apud ſe illud inferre, ſed vt illum comitentur, & iuuent, conſentiunt omnes in illud, hic conſenſus non eſt cauſa, ſed tantum conſenſus, & complacentia.

Sin autem fingamus Regem nondum decreuiſſe bellũ illud inferre, vel ita decreuiſſe, vt tamen paratus ſit eorum audire conſilia, & vota, & cum illis plenius deliberare, tũc conſenſus eorum, qui ad talem conſultationem vocantur, eſt ſimul conſenſus, & cauſa, cum voluntas Regis non ſit plene deliberata, ſed eorum conſenſu, & ſuffragiis ſit confirmanda, & inflammanda.

Regula igitur eſt in hac materia, quando conſenſus eſt tantum conſenſus, & complacentia, non autem cauſa, non obligat ad reſtituendum, quia non influit tunc in effectum, nec aliquid efficit per ſe pertinens ad actionem nociuam: Quando autem eſt cauſa ſimul, & conſenſus, reſtitutionis obligationem inducit, eo quod vere tunc influit in effectum, & ad damnum inferendum concurrit.

2 DVBIVM PRIMVM eſt, an ſi quis nihil iubens, vel conſulens, aut conſentiens, ſuo tamen nomine factum delictum poſtquam ſciuit, ratum habeat, teneatur ad reſtitutionem.

Prima opinio affirmat teneri ad reſtitutionem. Sic Angel. in verb. furtum. §. 20. Sanct. Anton par. ſecunda. tit. 1. capit. duodecimo, § duodecimo, referens Paludanum in hanc ſententiam Syluest. verb. reſtit. 3 q. 6. verſic. ſecũdum Tabiena verb. furtum. num. 16. ver. decimoſeptimo, & late Mar. Nau in Man. cap. 17. num 133. Qui id probat ex Regula Ratihabitionem, de reg. iur. lib. 6. vbi dicitur: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari.* & ex cap. cum quis, de ſent. excom. lib. 6. vbi habetur incidere in excommunicationem ipſo iure eum qui percuſſionem clerici ſuo nomine factam, ratam habet.

Secunda opinio, & verior negat teneri in conſcientia ad reſtitutionem, niſi cauſatiua aliquo modo illius delicti, etiam ſi eius nomine delictum ſit perpetratum.

Sic Ioannes Medina C. de reb. reſtituendis. q. 7. ad 4. & Pet. Nau. lib. 3. de reſt. capitu. 4. par. 1. dub 6. nu 69. Quamuis enim non ſit liber a peccato propter complacentiam in delicto commiſſo, non tamen tenetur ad reſtitutionem, quia per talem ratihabitionem nec realiter, nec cauſaliter damnificatur proximus, ſiquidem tempore huius ratihabitionis iniuſta actio perpetrata iam fuit. Nec valent, quæ afferuntur in contrarium: Siquidem regula illa, ratihabitionem mandato comparari, non loquitur de reſtitutione facienda ob iniuſtam acceptionem. Et deinde regula illa multas patitur exceptiones, non. n. incurrit irregularitatem, qui ratum habet homicidium factum ſuo nomine, etiamſi iubens homicidium reddatur irregularis, ſi opere compleatur.

Et cap. cum quis, ſolum probat merito puniri ab eccleſia ratum habentem delictum percuſſionis clerici ſuo nomine factum, non tamen probat, teneri ad reſtitutionem damni. Et quamuis propter ratihabitionem pœna poſitiuę legis retrotrahatur, non tamen cauſatio & obligatio reſtitutionis retrotrahitur, cum hæc nulla ratione cauſa delicti fuit. Ratihabitio igitur dicitur æquipollere mandato, quoad ſpeciem peccati tantum, non autem quoad reſtitutionem.

3 DVBIVM SECVNDVM, quid dicendum de his, qui in capitulis, vel collegijs ſuffragium habentes, cum vltimi ſuffragium ferunt, & videant rem determinari debere ex ſuffragijs iam latis præcedentium ſuffragatorum conſentiunt illis an ad reſtitutionem teneantur.

In hac re variæ ſunt Doctorum opiniones, Io. Med. C. de reb. reſtituendis q. 7. ad quintum, quem ſecutus eſt Ant. Corduba in ſum. q. 161. exiſtimat teneri ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia illi non minus ac reliqui, cauſa ſunt executionis iniuſtæ, ex quo ipſi ſuis votis, & ſuffragijs facultatẽ, & auctoritatem dant executioni iniuſtæ, eorumque nomine id, quod decretum eſt, exequtioni mandatur.

Alij verò vt Caietanus in ſumma. verb. reſtitut. c. 1. par. 5. & Mar. Nau. in Man. c. 17. nu. 34. Greg. de Val. to. 3. diſ. 5. q. 6. puncto 3. & Michael Salon 2. 2. q 62. ar. 7. controuerſ. 1. §. de conſentiente. docent, etſi conſenſus, vel ſuffragium huiuſmodi latum ſit, poſtquam res per vota priora iam determinata ſit, & finita, nec vllo modo pendet a ſuffragijs poſteriorum, non teneatur reſtituere, qui ſuffragiũ tulit, quamuis peccauerit mortaliter ob timorem, vtilitatem, vel alium humanum reſpectum conſentiens iniquitati. Ceterum, vt hæc Doctorum contrarietas ad cõcordiam reuocetur, & eorum mens, & intentio melius declaretur, & rei veritas clarius explicetur.

Annotandum eſt, Suffragia hæc aut publice, aut ſecreto proferri. Rurſum ſi ſecreto proferantur, aut qui vltimo ferunt ſuffragia ſciunt plures præcedentium ita determinatos ad iniuſte ſuffragandum, vt ſuo ſuffragio nihil effecturi ſint, nec precibus ſuaſionibus, aut authoritate illos a ſua ſententia auerſuri, aut probabiliter dubitant, aut ignorãt.

Similiter ſi publice ferantur, qui vltimo ſuffragantur, aut vident priorum vota determinata, & fixa ad iniquam electionem, & ſententiam, vt nulla ratione, ſuaſione, vel auctoritate poſſint eos a ſua ſententia amouere; aut habẽt ſpem aliquam illis ſuadendi, vt faciant quod iuſtum & ęquum eſt, his enim omnibus modis ſuffragia ferri poſſunt, & ſolent.

Prima Concluſio: Si neceſſarius ſit numerus omniũ ſuffragatorum, vt res executioni demandetur, tunc ſiue publice, ſiue priuatim, & ſecreto ſuffragantur, tam primi, quam vltimi ſuffragium ad iniquam electionem aut cauſæ determinationem iniuſtam præbentes, peccant mortaliter contra charitatem, & contra iuſtitiam, & proinde ad reſtitutionem tenentur, & hoc certum eſt apud omnes authores. Quia omnes, cauſa ſufficiens, & efficax ſunt damni ſecuti.

Secunda concluſio: ſi ſuffragia ſecreto ferãtur ſiue ſciat, ſiue ignoret, quid alij priores fecerint, aut facturi ſint, & ſuffragetur contra æquitatem, & contra charitatem, & contra iuſtitiam peccat, & tenetur quilibet ad reſtituendum in integrum, Ratio eſt, quia nõ eſt maior ratio antecedentium, quam ſequentium, & in effectu, licet quoad ſonum verborum, aut proferendi ſuffragium, vnus prior, & alter poſterior ſit, omnes tamen reipſa æquales ſunt cauſæ delicti, & damni ſecuti in ſuffragando, & cõſentiendo iniuſtæ electioni.

Nec in hac re poteſt eſſe difficultas, quicquid Salon contradicat vbi ſupra quãdo certo ſciebat poſterior maiorem partem in deterius determinatam, cuius opinio falſa eſt, vt patet ex dictis, & rariſſime occurrere poteſt, vt in ſecreto ſuffragandi modo, quis certus omnino ſit, quid alij fecerint; multoties. n. contrarium eius faciunt, quod exteriori facie oſtendunt, vt patet experientia, & ſecreto ſuffragia feruntur, vt alter eius votum quale ſit, ignoret.

Nec alij authores de hac re loquuntur ſed ſolum de publicis ſuffragijs, vt legenti manifeſtum eſſe poteſt.

7 Tertia concluſio: quando ſuffragia publice feruntur, & maior numerus ſuffragatorum ſufficit ad litem dirimendam, aut ad electionem faciendam, tunc vltimi videntes numerum iam expletum, votaque priorum viciſſe, atque ita ſuffragia ſua nihil prodeſſe, tunc licet peccent contra charitatem præſtando conſenſum ea ſola ratione, & intẽtione, quod diſſentiendo nihil efficient, cum veritas, & iuſtitia nullo modo in re graui deſerenda ſit, ad reſtitutionem tamen non tenentur, quia in tali caſu vota poſteriorum non inferunt damnum, nec ad illud concurrunt, cum ferantur iam tanquam inutilia, nulliuſque moment, in quamcunque partem inclinet. Excipio tamen hos caſus.

8 *Primo*, quãdo vltima vota etſi non cauſa fuerint executionis rei quoad ſubſtantiam, cauſa tamen erunt, vt citius vel acrius executio iniuſta effectum ſuum ſortita ſit; variant enim tunc poſteriorum vota modum actionis, & conſequenter cõcurrere cenſentur ad damnum ſecutum. Id quod communiter contingere ſolet, vt propterea conſulius facerent vota ſua in aliam partem præbentes, quãuis videant ea plane fore inutilia.

Secundo, quando etiam videant vota priorum viciſſe, ipſi tamen in eandem partem inclinant, quia ſimpliciter illud eis arridet, & eſt idem eorum animus, tunc. o. omnes ſunt pariter conſentientes, & vna cauſa ad illud damnum concurrunt, & ideo tenentur ad reſtitutionem: ſicut alij.

Tertio, quando poſteriores ſuffragantes tantæ ſint auctoritatis, vt probabile ſit poſſe eos præcedentium ſuffragia mutare, tunc enim tenentur iuxta æquitatem ſuffragari & contradicere, & prioribus, quod rectum eſt, ſuadere; ſin minus, tenentur ad reſtitutionem. Quoties enim quis commode tueri poteſt æquitatem, & reſiſtere iniquitati, cuiuſque votum vtile eſſe poteſt iuxta æquitatem, toties votum in contrarium præſtans, nec cum tenetur iniquitati obſiſtens, peccat cõtra iuſtitiam, & ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur.

Quarto quando poſteriores eorumque vota ius habent confirmãdi vota præcedentium, & electionem; Nam hoc ius eſt diſtinctum a iure ſuffragandi aliorum vim, & proinde in hoc caſu eorum vota maximam cauſam prẹſtant damni ſecuti, vnde ad reſtitutionem, ſicut alij teneantur.

His autem caſibus exceptis, vera eſt hæc tertia propoſitio, & hoc modo authores inter ſe conciliari poſſe puto.

Et ex his colligitur quid dicendum ſit in electionibus beneficiorum, officiorum, dignitatum, quando fiunt multorum ſuffragijs, & eligitur indignus. Et idem de eo, qui iniuſtæ liti ſubſcribit aut in bellum iniuſtum conſentit, qui caſus ſatis ſrequens eſt inter iudices, & Regis conſiliarios, in quibus quid ſentiendum ſit, conſtat ex dictis.

De Adulante. Cap. X.

SVMMARIVM.

2 *Palpo, aut adulator quis? Adulatio lætificatiua non obligat, cauſatiua autem iniuſtitiæ obligat ad reſtitutionem.*

PAlpo, ſeu Adulator intelligitur ille, qui laude ſua, & applauſu incitat, procurat, vel prouocat ad damnum proximi. Quamuis enim laudatio alicuius in genere, ſeu adulatio furis aut raptoris, ſi ſit tantum lætificatiua, non obligat ad reſtitutionem, ſi tamen ſit cauſatiua iniuſtitiæ, quia ſcilicet probabiliter credit, ex ſua adulatione alium eſſe motum ad lædendum proximum, obligat ad reſtitutionem. Vt ſi quis laudat furtum, aut rapinam, & ſic inducitur fur ad furandum, tenetur ad reſtitutionem in ſolidũ, fure non reſtituente. Ad hoc genus reducitur, qui deridet, aut vituperat eum, qui non furatur non vlciſcitur, aut non lædit proximum; vt ſi dicat amico, indignus es, qui talin iuria afficiaris; Ignauus es, ſi patiaris te ita tractari, ſi enim exinde alter pudore affectus occidit, aut percutit, aut aliud damnum proximi infert, tenetur iſte ad reſtitutionem.

Sic eiam ſi quis exprobraret marito adulterium vxoris, quo irritatus maritus occidit adulterum, tenetur iſte ad reſtitutionem, cum ſit cauſa huius damni. Sic Alex. de Ales 4. p. ſummæ. quæſt. 24. memb. 5. §. 4. Palud. 4. diſt. 15. quæſt. 2. ar. 3. Mar. Nau. in Manuali. c. 17. nu. 132. verſ. Trigeſimo octauo. Petrus Nau. lib. 3. de reſti. c. 4. p. 1. dub. 7. & alij.

De Receptante. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Receptans, qui nomine Recurſus ſignificatur, qui dicatur.*
2 *Quando ſecuritas promiſſa non eſt cauſa delicti, excuſentur ne recipientes ab hoc onere reſtitutionis, & nu. 3.*
4 *An ſcienter recipiens furem, aut malefactorem poſt commiſſum peccatum, nihil participando de præda, teneatur ad reſtitutionem.*
5 *Recipere malefactorem materialiter, aut formaliter, qui dicantur.*
6 *Quo ſenſu intelligenda ſint cenſuræ, quæ in Bulla Cœnæ Domini contra receptores hæreticorum, & bannitorum feruntur.*

1 INter alias perſonas, quæ ad reſtitutionem obligantur, eſt *Receptans*, qui nomine *Recurſus* ſignificatur. Et eſt ille, qui vel nutrit, vel conſeruat malefactorem, aut audaciam delinquenti præſtat, vt qui furem, ſiue ante delictum, ſiue poſt recipiẽdo, vel pollicendo verbis, ſignis, aut nutibus ſecuritatem præſtat, recipiendo eum in domum ſuam aut facit, vt non capiatur.

Eſt enim huiuſmodi receptatio cauſa damni illati, & patrocinium quoddam iniquitatis. Vnde recte Alexander de Ales 4. p ſummæ. quæſt. 24. memb. 5. §. 4. Gab. 4 diſt. 15. q. 1. art 3. dub. 2. in fine. & Petrus Naua. lib. 3 de reſti. cap. 4. p. 1. dub. 10. num. 119. qui citat Medin. li. 1. cap 14. §. 40. de inſtruct. confeſſ. docent, quod ille, apud quem latet latro cum ſpolijs, dummodo habeat ſpolia in poteſtate ſua, tenetur illa reſtituere vero domino, & hoc etiamſi latro timore mortis ad domum illius confugerit, vt mortem euaderet, & ſpolia illa bonæ fidei ipſius commiſiſſet, ſiquidem in illicito voto reſcindi debet fides & proinde ſpolia illa vero domino tacita perſona furis, reſtituere debet; vbi autem immineret ſibi periculum aliquod, ſcilicet, ſi timeret ex reſtitutione, quod furtum ſibi imponeretur, illa perſonæ eccleſiaſticæ nimirum ſacerdoti ſub ſigillo confeſſionis ad reſtituendum tradere poteſt, ex Alexandro vbi ſupra, ſibi ipſi enim ea reſeruare non poteſt.

2 Ceterum excuſantur ab hoc onere reſtitutionis recipiẽtes, quando ſecuritas promiſſa non eſt cauſa delicti; ſic excuſantur, qui recipiunt domi ſuæ filios familias vel ſeruos, vt cibo vino, & ventri indulgeant, epulentur, & ludant, etiamſi conſtet ſumptus illos, quos faciunt, fieri ex furto, ſi probabile ſit eoſdem ſumptus facturos, etiamſi non recipiantur ab eis domi ſuæ. Non tamen excuſantur caupones, & alij recipientes pecuniam furto ſublatam filiorum familias, vel ſeruorum. In qua tamen re conſiderare oportet an pater, vel dominus ſit inuitus circa ſubſtãtiam rei, an verò ſolom inuitus ſit circa modum rei, vel an res ipſis inſcijs occulte ſublata fuerit, nec ne, quod totum iudicio, & prudentiæ confeſſarii relinquendum eſt.

3 Ad hoc etiam caput reuocantur tum hi, apud quos fures, & raptores latitant com ſpolijs, tum etiam hi, qui pro homine apud Principem, vel Iudicem interueniũt, ne male ablata, vt docent Medina C. de rebus reſtituendis. q. 2. dub. 6. in fine, & Pet Nau. lib 3. de reſti. cap 4. p. 1. dub. 3. num. 38. reſtituere cogantur; aut alias fauorem impendunt, quọ minus poſſint aliena recuperari, factum excuſando, & hominem defendẽdo, vt aduocati paſſim facere ſolent. Vnde Vrbanus Papa, cap. Qui aliorum. 24. quæſt. 3. ait, *Qui aliorum defendit errorem, multo amplior damnabilior eſt illis, qui errant; quia nõ ſolum ille errat, ſed*

etiam

Digitized by Google

etiam alijs offendicula erroris præparat, & confirmat. Et S. Aug. epi 74. ad Macedonium, & refertur in c. ſi res aliena. 14. quæſt. 6. art. *Illud fidentiſſime dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne malo ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem (quantum honeſtè poteſt) ad reddendum non compellit, ſocium eſſe fraudis, et criminis.* Hactenus S. Auguſtinus.

4 DVBIVM ſolum eſſe poteſt in hac materia, an ſcienter recipiens furem, aut malefactorem poſt commiſſum peccatum, nihil participando de præda, teneatur ad reſtitutionem. Ratio difficultatis eſt, quia non eſt cauſa damni talis receptans, cum damnum iam præceſſit, & quia ſæpe opus eſt charitatis, vt quãdo latro fugit iudicem, aut dominum rei, a quibus niſi eſſet, qui receptaret, occideretur, ex opere autem charitatis non conſequitur vinculum reſtitutionis.

Ex altera vero parte communis Doctorum conſenſus eſt poſt S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7. receptorem ad reſtitutionem teneri.

Reſpondeo cum Petro de Arragon 2. 2. q. 62. ar. 7 & Michaele Salon ibidem, duobus modis poſſe quem apud ſe malefactorem recipere, vno modo materialiter, alio modo formaliter. Is malefactorem materialiter ſolum recipere dicetur, qui licet vere illum recipit, qui malefactor eſt, tamẽ, aut ignorat vere talem eſſe, ſiue dubitat, aut licet certo ſciat talem eſſe, non tamen eo intuitu recipit, quatenus malefactor eſt ſed ratione amicitiæ, conſanguinitatis, aut etiam cauſa communis humanitatis, aut hoſpitij, prout domi ſuæ ſolet hoſpitio recipere quoſcunque aduenientes, vt ſtabularius, & talis receptor non tenetur ad reſtitutionem, cum non concurrat ad furtum, nec aliquid præſtat per ſe pertinens ad iniquam actionem, ſed potius opus pietatis, amicitiæ exercet. Vnde l. 2. ff. de receptoribus, dicit, quod conſanguinei latronum illos recipientes, non debent ita ſeuere puniri, ſicut alij.

5 Ille autem malefactorem formaliter recipere dicitur, qui talem recipit, vt ſecurus male agat, & in ſuis delictis permaneat, aut ad malefaciendum exinde moueatur, & talis, ſiue ante peccatum commiſſum offerat ſe paratum ad illum receptandum aut etiam poſt commiſſum delictum ſcienter recipit, ad totius damni reſtitutionem tenetur, quamuis nihil de furto recipiat. Quia talis vere cauſa eſt iniuſtæ acceptionis, vel detentionis, & ſuo auxilio, & ſecuritate directe animum malefactori prębet ad malefaciendum, quo ſenſu S. Tho. & alij Doctores locuti ſunt.

6 Hinc colligitur, quo ſenſu intelligendæ ſunt cenſuræ, quæ in Bullis Cœnæ Domini contra receptores hæreticorum, & quæ in alijs Bullis Pontificijs contra receptores malefactorum, & bannitorum feruntur; intelligendæ nãque ſunt de recipientibus formaliter, & materialiter, non autem materialiter ſolum. Siquidem cenſuræ iſtæ ferũtur contra receptatores, qui ſunt coadiutores, & fautores, & recipiendo illos mortaliter peccant, quales ſolum ſunt qui hæreticos, aut alios malefactores recipiunt, qua ratione hæretici ſunt, vt. ſ. in hæreſi maneant, & foueantur, in furtis. & malefactis ſuis permaneant, ſecus autem ſi quis eos ſolum ratione communis pietatis, neceſſitatis aut hoſpitii, vel conſanguinitatis reciperet, vt recte Nau. in Man. c. 27. n. 26. & 35. Caie. in ſumma verb. excõmunicatio. c. 1. Arta. & Salon vbi ſupra, & facit id, quod tradit Gab. 4. d. 15. q. 2. ar. 3. dub. 2. in fine.

Ratio eſt, quia iſti nec peccant mortaliter, nec ſunt coadiutores ſua materiali receptione ſola; Id quod Salon bene animaduertit verum eſſe cõmuniter, ſi enim Bulla exprimeret nec iſto modo velle eos recipi, ſtandum erit verbis ipſius Bullæ.

De Participante. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Nomen Participantis vel ſocium criminis, vel mediatorem, vel exploratorem comprehendit, aut quemcunque in exequendo iuuat.*

2 *An quando plures concurrunt in damno faciendo, ſinguli eorum teneantur in ſolidum reſtituere?*

3 *Vt cognoſcatur, quando quis eſt cauſa totius damni, & quando non, & proinde quando teneatur ad reſtitutionẽ totius, vel non, quid attendendum?*

4 *Regula, quam tradunt Gab. Sylueſ. & Nau. falſa eſſe oſtenditur, de cauſa acceptionis.*

5 *Diſcrimen quod nonnulli Iuriſtæ ponunt, inter conſulentem damnum, & auxiliantem alteri in damno falſum eſt.*

6 *An quando quis dubius eſt, vtrum poſitiue concurrerit, & efficaciter ad damnum nec ne, teneatur ad reſtitutionem.*

7 *An milites, qui concurrunt ſimul ad diripiendam domum vel vrbem, vel caſtellum in bello iniuſto, ſinguli teneantur in ſolidum ad reſtitutionem.*

8 *Si plures in vineam alterius ingreſſi, omnes fructus eius furantur, ita, vt vnuſquiſque non niſi vnum aut alterum racemum accipiat, an teneantur ſub mort. in ſolidum reſtituere.*

9 *Si quilibet furando videbat alios multos ſingulas vuas accipere, & ſic magnum ſecuturum damnum peccat mortaliter contra Sotum & Naua.*

10 *Quid in alijs ſimilibus caſibus dicendum ſit.*

11 *Quenam ex cauſis prædictis eſt principalis dicenda.*

12 *Si damnificatio ſit lucroſa, i. aliquid poſitiue ablatum, quis in reſtitutione ſit principalis.*

13 *Si non ſit lucroſa primo tenetur iubens, deinde exequens.*

14 *In ceteris cauſis quis ordo obſeruandus ſit ſecundum S. Tho.*

15 *An quando plures ad idem damnum concurrant, & vnus eorum in integrum reſtituit, ceteri qui in ſolidum tenebãtur, liberi ſint a reſtitutione.*

16 *An ceteri pro rata reſtituere teneantur ei, qui primus totum damnum domino reſtituit.*

17 *Opinio Negans Angeli in foro exteriori vera, in conſcientia falſa & communiter reiecta.*

18 *Si is, qui totum domino reſtituit, non accepit totam prędam, tenentur ceteri pro rata reſtituere ſiue res damnum attulerit, ſiue non.*

19 *Si res accepta apud vnum ſolum extet aut in ſuum vſum cõſumpta fuerit, ſi cum ipſe teneatur, reſtituere nolit, aut nõ poſſit quis poſt ipſum ſecundo, & tertio loco teneatur.*

20 *Quando plures æqualiter ex conſenſu mutuo concurrunt & vnus furtum in integrum reſtituit vero Domino ſuo ceteri omnes tenẽtur illi vni reſtituenti pro rata ſua reſtituere.*

21 *Si tres furentur trecentos aureos & vnus totum ſoluit, & ex alijs duobus vnus vult ſoluere, alius autem minime, an qui vult ſoluere, teneatur ſolum, quos accepit vel ducentos perſoluere?*

22 *An quando plures tenentur in ſolidum reſtituere, poſſit dominus rei uni partem ſuam remittere, & totum debitum ab alijs exigere? 23. 24 & 25.*

26 *Quid dicendum in caſu, quo inuitantur ſocii, & amici a Petro, volente occidere aduerſarium inter quos vnus percuſſus occidit aduerſarium Petri, vnde omnes ad multas pœnas condemnantur, an Petrus omnes pœnas illis amicis reſtituere teneatur.*

27 *An quando plures comitantur aliquem non animo adiuuandi, ſed impediendi damnum, & alter videns plures in comitatu, & timens mortem aufugit veſte relicta, quam fur accepit, teneantur ne iſti ad reſtitutionem veſtis fure non reſtituente.*

28 *An ſi duo vel tres diſtrictis gladijs aggrediantur aliquem animo iocoſo gratia terrendi, & ridendi, & exinde damnum ſecutum ſit, ad reſtitutionem teneantur?*

NOmine participãtis intelligitur omnis, qui eſt ſocius criminis, vel mediator, vel explorator, aut quoquomodo exequendo iuuauit ad actionem iniuſtam committendam. Item omnis qui inſtrumenta, quib. damnũ proximo infertur, ſubminiſtrat, vel donando, vel conficiẽdo, vel vendendo & qui ſcitur, vel probabilius creditur eis vſurus in damnum proximi. Dixi, qui eſt ſocius, ſeu particeps criminis, quia cum quis particeps eſſe poſſit in re aliena iniuſte accepta, abſque eo quod participet in crimine, i. in acceptione iniuſta, vt qui accipit, vel emit aliquid a latrone bona, vel mala fide, aut etiam fide dubia, de huiuſmodi participatione ratione rei acceptæ, ſuperius abunde ſatis diſſeruimus, nunc ſolum de participatione in

Digitized by Google

crimine, ſeu participatione iniuſtæ acceptionis agendum eſt: In qua re communis Doctorum ſententia eſt, quod qui particeps eſt acceptionis iniuſtæ, ſeu criminis, tenetur ad reſtituendum in integrum cum ſit cauſa efficax totius dãni: Et cum damnum in tali caſu ab omnibus effectum ſit, nec maior ratio vnius ſit, quam alterius, omnes ad reſtitutionem damni in ſolidum obligantur.

2 DVBIVM PRIMVM: An quando plures concurrũt in damno faciendo, ſinguli eorum teneantur in ſolidum reſtituere? vt v. g. quando plures ex æquo concurrunt ad domum incendendam, vel ad ciuitatem in bello iniuſto occupandam, vel ad aliquid furandum.

In hac re communis DD. opinio eſt, quam docẽt, ac defendunt Rich. 4. d. 15. art. 5. q. 4. Gab. ead. diſt. 13. q. 2. ar. 3. dub. 2. S. Ant. 2. p. ſuæ ſum. tit. 1. c. 12. §. 12. & tit. 2. c. 2. §. 4. Syluest. verb. reſt. 3. q. 6. §. Tertium Io. Med. C. de rebus reſtituend. q. 7. & q. 8. dub. 1. Adr. in 4. de reſtit. q. 1. §. Secundo dubitat. Mart. Nauar. in Man. cap. 17. num. 20. verſ. Secundo infertur. Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 12. num. 2. & 4. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 1. dub. 5. nu. 47. & lib. 3. c. 4. dub. 4. nu. 42. Mich. Sal. 2. 2. q. 62. art. 7. controu. 8. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 3.

Primo, quando quilibet eſt cauſa totius damni quilibet tenetur inſolidum ad totius damni compenſationem, ſeu ablati boni reſtitutionem. Ratio eſt, quia quilibet tunc cauſa eſt totius damni, & cum non ſit potior ratio vnius, quã alterius, omnes ad rei reſtitutionem in integrum obligantur. Et quia qui vna cum alio effectum aliquem facit, vere ipſum facit. Vnde in l. ita vulneratus §. fin. ff. ad leg. Aquiliam habetur, quod ſi plures eandem trabem, aut quamuis aliam rem põderoſam furto aſportant, quam quilibet ſolus ferre non poſſet, vnuſquiſque illorum tenetur in ſolidum actione furti, & in l. vulgaris. §. ſi duo, ff. de furtis, dicitur, etſi ſinguli tignum tollere non potuerint, quia pro parte ſingulos furtum feciſſe dici non poteſt, ſed totius rei vniuerſos, ſic fiet ſingulos furti in ſolidum teneri.

Secundo, quando plures ita inferunt aliquod damnum, vt non quilibet ſit cauſa totius damni, ſed tantum partis, quiſque tenebitur ſolum pro ſua parte ad reſarciendum damnum quod intulit. Vt quando plures ciuitatem ita diripiunt, vt vnus vnam domum, alius aliam expilet. Ad hoc
3 igitur vt cognoſcatur, quando quilibet eſt cauſa totius dãni, & quando non, vt proinde ſciatur, quando teneatur ad reſtitutionem totius, vel partis tantum attendendum & conſiderandum eſt, an eius actio, conſilium, vel auxilium cauſa fuerit poſitiue concurrens ad totum illud damnum, vel ad partem tantum, ſi enim conſilio, auxilio, & cet. concurram ad damnum ab omnibus illatum, tunc ad reſtitutionem totius damni in ſolidum teneor, ſin vero ſolũ concurram ad partem damni, etiamſi cum alijs pergam, non teneor niſi ad partis illius reſtitutionem, cuius ablationis cauſa fui. Vt verbi gratia. Dux reſpectu totius damni exercitus, & tribunus reſpectu damni illati a ſuis ſubiectis, cauſa eſt vera damni totius, atque ita in ſolidum tenẽtur de ſubditorum præda & illi etiam quibus cum res cõmunicant, & qui conſilium cauſatiuum, vel auxilium ad totum damnum dederunt. At verò priuatus miles efficax, cauſa non eſt, damni ab alijs illati, & proinde ad illius tantum partis reſtitutionem obligatur, cuius ipſe cauſa fuit, vt latius infra dicemus.

4 *Hinc ſequitur primo*, falſum eſſe regulam illam, quam Gabr. Syluest. & Nauar. vbi ſupra tradere videntur, quod tunc ſolum aliquis ſit cauſa acceptionis, quando ſine eo res non fieret, & quod tunc non ſit cauſa, quando per alium omnino fieret, ſi ipſe non faceret. Vnde inferunt, quod ſi Petrus facturus erat furtum ſine Paulo, ſi tamen adiuuit Paulum, non tenebitur Paulus inſolidum, ſed pro parte, quæ ſibi obuenit, quia furtum faciendum erat ſine Paulo. Petrus autem tenebitur inſolidum, quia furaturus erat ſine Paulo. Quæ doctrina a Caiet. in 2. 2. quæſt. 62. artic. 7. Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 7. & a Soto lib. 4. de iuſtit. quæſt. 7. art. 3. poſt concluſ. 4. & a Petr. Nau. lib. 3. de reſtit. cap. 4. part. 2. dub. 4. num. 47. & ſeq. & a Ioã. Med. vbi ſupra quæſt. 8. bene refellitur, quia aliud eſt eſſe cauſam, per quam fit effectus quam eſſe cauſam, ſine qua non fit effectus, quia hæc non computatur inter cauſas a Philoſopho 2. Phyſic. cap. 3. illa vero eſt cauſa, & quia magis intrinſeca eſt rebus affirmatio, quam negatio. Deinde nemo excuſaret famulum vſuras exercentem, vel occidentem, quia ſi ipſe non faceret, alius omnino id efficeret, veriſſima eſt enim Euangelica ſententia Matt. 17. *Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, veruntamen va homini illi, per quem ſcandalum venit.* Siue igitur alter, cum quo Petrus concurrit facturus fuiſſet, ſiue ille cum alio, qui ſine comite non feciſſet, ſiue omnino abſque vllo ſocio facturus, nihilominus ſi Petrus concurrit, tenetur in ſolidum ad reſtitutionem, quia reuera iniquæ actionis atque totius damni cauſa, ſeu concauſa fuit. Quare, vt præfati authores Caiet. & Sotus recte docent, in huiuſmodi moralibus euentibus non requiritur illum, qui ad reſtitutionem tenetur, fuiſſe cauſam, ſine qua res non fieret, dicere enim, quod quia ab alio furtum, aut homicidium illud committendum erat, ego qui furti adiutor, & conſiliator ſum, a reſtitutione ſim immunis, omnes rationis limites egreditur. Quocirca nulla regula ab huiuſmodi negationibus ſumẽda eſt, quod ſine ſocio feciſſet, ſed ad affirmationem, & ad cauſam, per quam fit, attendere oportet, nempe vt quicunque tanquam cauſa efficax cum altero concurrit, ad totum damnum, vel ad partem damni cenſeatur cauſa, vt teneatur ad totius damni, vel partis tantum reſtitutionem. Id quod exemplo naturali Sotus recte probat; Dum enim duo ignes eidem admouẽtur paſſo, licet vterque per ſe illud exureret, tamen dum ſimul coeunt, vterque eſt cauſa. Et ſicut in foro iudiciali nuſquam huiuſmodi eſt admiſſa exceptio in criminibus, quod niſi ego occiderem, aut furatus eſſem, alius occidiſſet, vel furatus eſſet, ſed qui occidit aut furtum commiſit, tanquam veri criminis author punitur, ita a reſtitutione non excuſatur, ex eo quod alius furtum illud, aut homicidium commiſiſſet, ſatis enim eſt ad reſtitutionem, quod efficaciter concurrerat ad iniuſtam læſionem, etiam ſi alias abſque eo iniuſta illa actio conſequeretur, vt docte Caietan. Sotus. Couarr. Ioan. Med & Petr. Nauarr. locis citatis tradiderunt.

5 *Sequitur ſecundo*, falſum eſſe diſcrimen, quod nonnulli Iuriſtæ, vt Innocent. & Panorm. in cap. ſicut dignum, num. 15. de homic. & eos ſecutus Angel. in verb. furtum, num. 16. ponunt inter conſulentem damnum, & auxiliantem alteri in damno faciendo, quod conſulens teneatur ad reſtitutionem totius damni, auxilians vero ſolum ad partem damni: quorum ea ratio eſt, quia conſilium vagatur in totum damnum & ita qui conſulit, videtur eſſe cauſa totius damni, qui verò auxilium præſtat, non ita ad totum damnum concurrit, ſed ad partem, cui ipſe manum apponit, & ita non tenetur inſolidum. Cuius etiam ſententiæ videtur Syluest. in verb. reſtitutio. 3. quæſt. 6. ver. Quartum fuiſſe. eam enim refert & non reprobat. Sed vt recte notant Io. Med. in q. illa 8. Coroll. 1. & Couar. in reg. peccatum, p. 2. §. 12. & Petr. Nauar. lib. 3. c. 4. par. 1. dub. 4. num. 15. & alii, hoc diſcrimen falſum eſt, quia tam conſulens poteſt eſſe cauſa ſolius partis damni quam auxilians, & tam auxilians poteſt eſſe cauſa totius damni, quam conſulens maxime, quando ſine eius adiutorio nec pars nec res tota furto auferretur. Vnde ſolum videndum eſt, an conſilium ſit cauſa totius damni, vel partis; Item an auxilians ſit cauſa totius damni, vel partis. Immo plane confitetur Innocent. adiuuantem, tunc teneri in ſolidum, quando eſt in culpa reſpectu totius damni etiam eius, quod alius fecit.

6 DVBIVM SECVNDVM, an quando quis dubius eſt, vtrum poſitiue concurrerit, & efficaciter ad damnum, nec ne, teneatur ad reſtitutionem?

Reſpondeo cum Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 4. part. 1. dub. 4. nu. 58. & Mich. Salon in 2. 3. q. 62. art. 7. controu. 6. Non teneri, quia in dubijs, maxime in materia iuſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis, l. ſi ob turpe, ff. de condit. ob turpem cauſam. Et quia obligatio ad reſtitutionem eſt odioſa, odioſa autem reſtringenda ſunt, cap. odia, de regul. iur. in 6. Vnde ſolum tenetur, quando certus eſſet ſaltem moraliter, quod ab eo actio illa iniuſta efficaciter

proceſ-

Digitized by Google

proceſſerit. Id quod non obſcure docuiſſe videtur S. Tho. 2. 2. quæſtione 62. artic. 7. dum dicit, *Tunc ſolum tenetur, cū probabiliter æſtimari poteſt, quod ab eo actio iniuſta proceſſerit.* Addit autem Salon, quod ſi conſiliator eſſet diues, & is, cui damnum illatum eſt pauper, debet confeſſarius eum obligare ad aliquam reſtitutionem, quia tunc dubitationi coniungitur neceſſitas alterius. Id quod verum eſt ex quadam congruentia & æquitate, non autem ex iuſtitia tenetur, ſic enim ſiue diues ſit, ſiue non, qui conſulit, ad reſtitutionem aliquam teneretur, quod tamen ipſemet concedere nolit.

7 . DVBIVM TERTIVM eſt de militibus, qui concurrunt ſimul ad diripiendam domum vel vrbem, aut caſtellum in bello iniuſto an ſinguli teneantur inſolidum ad reſtitutionem? Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 7. Couar. in reg. peccatum, par. 2. § 12. & Ioſeph Angles in floribus 4. ſententiarum. q. de reſtit. ex bello difficul. 10. abſolute docent, omnes milites teneri inſolidum ad reſtitutionem totius prædæ, & nō tantum ad id, quod vnuſquiſque abſtulit. Ratio eſt, quia vnuſquiſq; cauſa eſt totius damni, omnes enim ſe mutuo iuuabant, & vnus totam ſpoliare non poterat, nec Dux ſine militibus nec vnus miles ſine alio diripuiſſet: vnde cum quilibet cauſa ſit damni facti per alium quemlibet, ſinguli in ſolidum reſtituere tenentur.

Alij vero, vt Gabr. 4. diſt. 15. q. 4. art. 3. dub. 6. Palud. eadem diſt. q. 2. art. 5. Ang. verb. bellum num. 10. Mart. Nauar in Manuali, cap. 18. num. 20. & num. 130. Petrus Nauarrus libro 2. de reſtitut. cap. 4. par. 1. dub. 4. num. 54. & ſequentibus. docent quod licet eo ipſo, quod ad bellum iniuſtum nomina dederunt, & aſſiſtunt direptioni, peccent mortaliter, ſolus tamen dux reſpectu damni totius exercitus, & tribunus reſpectu damni illati a ſuis ſubditis, & Rex reſpectu totius exercitus, quorum conſilio, imperio & occaſione totum illud damnum infertur, tenentur in ſolidū, ceteri vero milites tantum de his, quæ ad ipſos peruenerunt, & quorum ipſi ſuis conſiliis, & auxiliis tantum cauſa efficax fuerunt, id quod etiam expreſſe Dominicus Bannes 2. 2. q. 40. artic. 1. dub. 7. concluſ. 1. docuit. Neque enim priuatus miles efficax cauſa eſt damni ab aliis commilitonibus illati. Qui enim in alia domo capit, non mouetur per eum, qui alibi furatur immo fortaſſe neque eum nouit, aut nunquam vidit in exercitu, immo etiam ipſe nollet, vt alter eriperet, quo ipſe abundantius ſpoliet. Huius etiam ſententiæ ſunt Sot. lib. 4. de iuſti. q. 7. art. 3. & Syluest. verb. reſtit. 3. q. 6. verſic. Quartum. cum dicant tunc tantum teneri milites in ſolidum, quando plures ceu vna manus, domum aliquam ſpoliant, hoc eſt, quando omnes vno conſilio, vel alio genere cooperandi ſe excitantes concurrunt. At certe de damno, quod miles a me remotiſſimus, & omnino incognitus intulit, ego teneri non poſſum: Alioqui, ſi ille deprædaſſet, incenderet, virginibus & Monialibus abuteretur me neſciente, & forſan ſi ſcirem impediente, & deteſtāte ego illa damna in integrum reſtituere tenerer, quod eſt abſurdum. Igitur ſolus tenetur Rex, Dux vel miles de damnis a ſe datis vel rebus a ſe captis, & de ijs, quæ alius conſilio, imperio, aut auxilio ſuo fecit: ſi. n. probabiliter credit, quod ſine conſilio, fauore, vel auxilio ſuo idem feciſſet, nec plus propter ſuum conſilium nō tenebitur niſi de his, quæ ipſe habuit, vel ipſe cauſa damni fuit.

8 DVBIVM QVARTVM, quid dicendum in caſu ordinario, ſi plures in vineā alterius ingreſſi omnes fructus eius furantur, ita vt vnuſquiſque non niſi vnum aut alterum racemum accipiat, an teneātur ſub pœna peccati mortalis reſtituere inſolidum?

Ratio difficultatis eſt, quia nullus peccat mortaliter ratione paruitatis furti, & per conſequens non erit mortale non reſtituere, quandoquidem non maius peccatum eſt, rem ablatam detinere, aut conſumere, quam rem ipſam inuito domino auferre. Ex altera parte, quia dominus vineæ manet notabiliter læſus, iuſtum eſt, vt ei ſatisfiat. De hac re legendi ſunt Medin. C. de rebus reſtituendis. quæſt. 10. in fine Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. artic. 3. & 4. diſtin. 21. q. 1. art. 2. § arguitur. Couar lib. 1. var. reſol. cap. 3. nu. 12. Cordub. tract. de caſibus conſc. q. 70. Mar. Nau. in Manual. c. 17. nu. 130. Petrus Nauar. lib. 3. de reſtit. c. 1. dub. 5. num. 46. & dub. 8. num. 61. Ioſeph. Angles in florib. Theo. p. 2. de reſti. difficul. 7. Ludou. Lopez 1. par. inſtruct. conſc. c. 95. Mich. Salon 2. 2. q. 62. artic. 7. controuer. 1. §. de de participante. & Henriqu. libro. 13. de excom. c. 17. §. 4. Qui hæc tradunt.

Primo, ſi omnes ita conueniunt vt alter ſit alteri cauſa damnum illud inferendi ſ. quod altero non eunte, nec alter iret, tunc vnuſquiſque peccat mortaliter, & in ſolidum reſtituere tenetur. Ratio eſt, quia vnuſquiſque cauſa eſt totius damni.

Secundo, ſi quilibet furando videbat alios multos ſingulas vuas accipere, & ſic magnum damnum ſecuturum, etiamſi non cooperatus ſit acceptioni alterius, tunc licet aliqui velint non eſſe peccatum mortale, vt Sot. libr. 4. de iuſtit. & Mart. Nauar num. 139. vbi ſupra, quia vnus non eſt cauſa furti alterius, ſed tantum ſui, quod ſolum veniale peccatum eſt. ſcientia enim (dicunt iſti) nihil facit, cum ſemper ſit verum, quod ſolum eſt cauſa leuis damni; Alij tamen rectius docent eſſe mortale, vt Medina, Corduba, & Petr. Nauar vbi ſupra, immo ipſemet Sotus ſibi contrarius lib. 5. de iuſti. q. 3. art. 3. & Gab. Vaſquez in 1. 2. diſp. 146. cap. 2. Quia ſuppoſita ſcientia aliorum furtorum, ego plane conſentio actu meo in damnum notabile, vt conſtat; Immo efficio damnum notabile, cum ſuppoſita illa ſcientia, ſi ego non furor illud paucum, proximus damnum illud notabile non ſentiret, ſi autem furor illud ſentiet damnum notabile. Ideoq; ex actu meo ſcienter infero damnum notabile, & citra illum non inferretur. Vnde conſequens eſt, quod vnuſquiſque tenetur partem ſuam, aut æquiualens ſub pœna peccati mortalis reſtituere. Quia dum illi ſciant ab alijs alias partes furto eſſe ablatas, ſicut vnuſquiſque ſua acceptione cauſa fuit notabilis damni, ita retinendo ſuam facit damnum notabile, quod vitaret vnuſquiſque ſoluendo ſuam. Nec ratio in contrarium valet, quamuis enim ego non ſim cauſa furti aliorum, & exiguitas furti reddere videtur ipſum veniale, hoc tamen eſt, quando ex meo actu, hic & nunc ſuppoſitis ſ. his circumſtantijs temporis, loci, & perſonarum non ſequeretur damnum notabile proximi, quod tamen in caſu propoſito contingit, vt conſtat. Sin autem vnus ſemel ſuam portionem ſoluit, non tenētur alij ſub mortali, quia iam retinendo nulli faciunt iniuriam notabilem, vt ſupponimus.

9 *Tertio*, ſi omnes ita concurrunt, nullus tamen alium induxit, iuuit, aut nouit alios furari, nullus mortaliter peccauit, ſed tantum venialiter, & ſuam partem reſtituere tenetur, quia eius partis leuis cauſa fuit: quamdiu autem durat talis ignorantia, ſi inuincibilis ſit, excuſatur a mortali, ut diximus, tam accipiendo quam retinendo: ſi tamen poſtea notitia veritatis acceſſerit, id eſt, damni notabilis dati cognitio, tenebitur vnuſquiſque quantum accepit, in ſe, vel in æquiualenti reſtituere, & non reſtituendo peccat mortaliter in ipſa ſolum retentione, non autem in ipſa vſurpatione.

10 *Ratio differentiæ eſt*, quia quando conſcius non fuit, nō potuit libere & mortaliter continuari damnum, quod ipſe inferebat, cum præcedente, poſtea verò quando conſcius eſt, continuatur, vt ſubtiliter Vaſquez vbi ſup. Corollario 1 annotauit. Quando autem incurrant excommunicationem, ſi hæc contra eos feratur, & non reſtituant, diximus lib. 1. de excom. c. 9. illatione quinta.

Hinc colligitur, quid dicendum ſit in aliis ſimilibus caſibus, vt v. g. ſi Petrus de Vinea proximi paulatim omnes racemos tranſeundo colligat ſingulis horis, aut diebus vnum, aut alterum racemum colligendo, ſine voluntate lædendi notabiliter; quamuis enim in primo, ſecundo, tertio, aut quarto actu non peccat niſi venialiter, quando tamen primo peruenit ad damnum notabile, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere totum damnum ſub pœna peccati mortalis, vt ſi quis acciperet viginti racemos, non ſit notabile damnum, ſi acciperet autem viginti vnum, ſit damnum notabile, tunc tenebitur reſtituere totum damnum, quia perinde eſt, ac ſi ſimul 21 acciperet, quod eſt notabile damnum, vt ſupponitur. Nihil enim refert, paulatim, vel ſimul quemquam interimas, vel

Digitized by Google

ſpolies. Cum enim reſtitutio conſiſtat in æqualitate, tantum reſtitui debet, quantum fuit damnum notabile illatum. Hoc autem non erat vltimi racemi acceptio, ſed vltimi cum alijs omnibus præcedentibus, & ita hic vltimus cũ omnibus præcedentibus in ſe, vel in æquiualenti, reſtitui debet.

11 DVBIVM QVINTVM, Quęnam ex cauſis prędictis principalis eſt? Ideo enim mouetur hoc dubium, vt ſciatur quænam illarum teneatur primo ad reſtitutionem, ſiquidẽ ſecundus lædens, aut tertius non tenetur reſtituere inſolidum, niſi deficiente primo, vel non potente, aut nolente reſtituere, & ita per ordinem, adeo vt non ſe teneretur præparare ad reſtituendum priuſquam id intelligat; Alij vero in pari gradu tenentur inſolidum, vel pro rata reſtituere, altero non expectato, vnde plurimum refert hanc difficultatem examinare. In hac re S. Th. 2. 2. q. 62. art. 7. ad ſecundum ait, principalem eſſe præcipientem, ſecundo exequentem; alias vero cauſas non refert, ſed ſolum addit, & conſequenter alij per ordinem, ſignificans tertio in loco eſſe dãs conſilium, quarto conſentiens, &c. Medina Cod. de reb. reſtituend. q. 8. dub. 1. ver. Mihi tamen. Corduba tract. de caſib. conſc. q. 70. & Bartho. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 30. §. Decima eſt, volunt inductorem eſſe cauſam principalem, tenerique primo loco ad reſtitutionem. Alij aliter ordinem hunc aſſignant, Nos quid probabilius ſit, paucis exponemus.

12 Primo igitur ſi damnificatio fuit lucroſa, i. aliquid poſitiue ablatum, vt pecunia, veſtis, &c tunc principalis in reſtitutione eſt ille, qui illicite habet rem illam apud ſe, ſiue habeat ex illicita acceptione, ſiue alio quocumque illicito contractu, vel actione mala fide, hic enim, vt conſtat, tenetur tam ratione rei acceptæ (quæ ſemper clamat) quam iniuriæ illatæ & iniuſtæ acceptionis. Et idem dicendum eſt, ſi eam non habeat, ſed eam conſumpſit vel alienauit quia cum ex ea lucrum deportauerit mala fide, idem eſt, ac ſi eam iam haberet, vnde tenetur perſonaliter ad reſtitutionem, & hoc certum eſt apud omnes, & expreſſe docet Per. Nau. lib. 3 de reſtit. c. 4. p. 1. dub. 7. nu. 73. Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 12. nu. 5. de reg. iur. in 6. & colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7. ad ſecundum, vbi ait, *Illi, qui ſunt principales in facto, & ad quos res peruenit, tenentur alijs reſtituere, qui reſtituerunt.*

13 Secundo, ſi damnificatio non ſit lucroſa, puta incendiũ domus, ſegetum occiſio, vulneratio, detractio, tunc primo tenetur iubens ſecundo exequens. Ratio eſt, quia maior malitia, & damnificatio reſidere videtur penes iubentem, quam penes exequentem, magis enim quis conqueri ſolet de iudice inique necem mandante, quam de carnifice exequente, quaſi ille maius damnum, & iniuriam fecerit. Et quia exequens reſpectu præcipientis non tam cauſa eſt, quam inſtrumentum licet liberum; nunquam enim executor faceret, niſi impulſus, & quaſi coactus a iubente. Vnde commune eſt Philoſophorum axioma, quod inſtrumentũ operatur inquantum motum ab agente principali, actio igitur principaliter procedere cenſetur ab imperãte, & proinde is primo loco tenetur reſpectu executoris. Vnde carnifex, & alij miniſtri iuſtitiæ, & alij, qui miniſtri ſunt aliorum dominorum, qui vere domini ſunt, & poteſtatem, habent coactiuam non tenentur primo loco reſtituere, ſed eorum domini ratione imperij: Et deinde executor iniuſtus, ſicut cauſa inſtrumentalis, & inſeruiens iubẽti, & omnes alij qui ex parte inſtrumenti ſe habent, vt arma præbens, vel inſtrumenta miniſtrans ad maleficium. Hoc tamen intelligendum eſt, quando imperans habet vim coactiuam reſpectu exequentis, vt ſunt Iudices habentes iuriſdictionem, & Dominus reſpectu famulorum, pater reſpectu filiorum, maritus reſpectu vxoris, aut alius quiſque qui minis aut metu alteri præcipit, ſi enim imperans talem vim coactiuam non habeat, tunc quidem, vt recte, & ſubtiliter Petrus Nauar. vbi ſupra animaduertit num. 78. imperium non eſt cauſa principalis reſpectu exequentis, ſed contra exequens tenetur primo loco, quia tunc tale præceptum non habet vim præcepti, ſed conſilij, cum nullo modo cogat exequentem timore ſaltem aliquo rationabili ad ita iniuſte operandum.

14 Tertio, in certis cauſis ordo earum obſeruandus eſt S. Thom. vbi ſupra ad ſecundum docuit, vt tertio loco ſit cõſulens, quarto, conſentiens: quinto, receptans: ſexto, non impediens, cum ex officio tenetur, & cetera. Vbi autem cauſæ plures ſunt in eadem ſpecie, & gradu, tenentur reſtituere altero non expectato, verbi gratia, duo conſiliantes, duo executores, &c etiamſi non ſimul tempore fuerant in delicto, ſed vnus alteri acceſſit & idem eſt de conſentientibus, licet ſucceſſiue ſuffragia tulerint.

15 DVBIVM SEXTVM; An quando plures ad idem dãnum concurrunt, & vnus eorum in integrum reſtituitur, ceteri, qui inſolidum tenebantur, liberi ſint a reſtitutione, ita vt nihil vel dãnificato, vel reſtituenti reſarcire teneantur?

In hac re duo ſunt certa, vnum eſt, quod ſi is, qui reſtituit rem ablatam, totam prædam accepit, ſiue fuerit principalis, ſiue inductus ab alijs, tunc ceteri neque domino vero, neque ipſi, aliquid reficere tenentur. Sic expreſſe Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 12. num. 4. de reg. iur. in 6. Petrus Nauar lib. 3 de reſt. cap. 4. part. 1. dub. 8. nu. 85. & Michael Salon 2. 2. q. 62. art. 7. controuerſ. 8. concluſ. 1. Ratio eſt clara, quia iam Domino ſatisfactum eſt ad æqualitatem. & qui rem accepit, vel tenet, eſt principalis & ex reſtitutione facta nihil habet minus in bonis ſuis, cum totum, quod reſtituit, eſſet alterius, & alij, vt ſupponitur, nihil de re illa acceperint: vnde non apparet, qua ratione ad reſtitutionem aliquam vero domino, aut ipſi reſtituenti faciendam obligari poſſint.

Alterum eſt, Quando plures tenentur inſolidum vno illorum reſtituente vero domino, ceteri nihil reſtituere tenentur. Sic S. Thom. 2. 2. quæſtio 62. artic. ſeptimo, ad ſecundum, & in 4. diſtinctione 15. quæſtione 1. art. vltim. quæſtiuncula tertia, Richard. 4. diſtinct. 15. artic. 5. quæſt. 4. Gabr. eadem diſtinct. 15. articul. 3. dub. 2. Scot. 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. § de 4. verſic. de Secundo, in fine. Angel. verb. furtum quæſt. 16. S. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 12. §. 14. Sylu. verb. reſtit. 3. quæſt. 6. verſ. Quintum. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6 in reſponſione ad dubium ſecundum, Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 7. art. 1. ad ſecundum. Ioa. Medina C. de rebus reſtituend. q. 8. dub. 2. Couarru. in reg. peccatum. p. 2. §. 12. num. 5. de reg. iur. in 6. Pet. Nauar. lib. 3 de reſtit. c. 4 par. 1. dub. 8. nu. 84. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. ar. 7 prope finem. & ibi Michael Salon. controuerſ. 8. concl. 1. & Greg. de Valent. tom. 3. diſpu. 5. q. 6. puncto 3. Ratio eſt manifeſta quia iam dominus habet totum, quod debet habere: Reſtitutio autem ad nihil aliud ordinatur, niſi vt vnuſquiſque habeat, quod habere debet. Ratio enim, ac bona fides non permittit, vt idem bis exigatur, vt dicitur in l. Bona fides, ff. de reg. iur.

16 *Sola difficultas eſt*, An ceteri pro rata reſtituere teneantur ei qui primus totum damnum domino reſtituit? Angelus vbi ſupra negat, eo quod (inquit) turpitudo ſua obſtat. Vbi enim eſt par cauſa turpitudinis, non reſultat actio vnius contra alterum, vt habetur expreſſe in l. 2. & 3. ff. de cond. ob turpem cauſam.

Cum igitur iſti turpiter egerunt furando, vnus non tenetur alteri, Limitat tamen Angelus hanc ſuã opinionem, niſi ipſe fuiſſet cauſa ſine qua non inducendi eum, qui ſoluit, tunc enim, qui fuit cauſa inducens ad furtum, tenetur inducto reſtituere, alij verò non item. Ratio etiam pro hac ſententia eſſe poteſt, quia alij nihil acceperunt ab eo, qui integre reſtituit. Ergo nullo reſtitutionis iure ei obligãtur. Conſequentia patet. Nam reſtitutio ſemper præſupponit iniuſtam acceptionem, vel rem acceptam, quarum neutra contingit in propoſito, vt ſupponitur. Plures alij Doctores huius etiam ſunt ſententiæ, vt ait Medina vbi ſup. ego tamen ſolum Angelum huius ſententiæ fuiſſe opinor, nec enim Medina aliquem nominat.

Quæ ſententia etſi vera ſit, vt ait Petr. Naua. vbi ſupra, num. 86. in foro exteriori, eo quod in foro contentioſo non datur actio cuicunque ex participibus etiamſi ſoluerit contra alios, quia vt habetur in l. ſi plures. 2 ff. de adminiſt. tut. & in l. 1. de tutelis, & rationibus diſtrahendis §. Nunc tractemus. Qua fronte petere poteſt ceſſionem actionis is, qui ex culpa ſua damnatur. In foro tamen conſcientiæ (in quo

expreſſe

Digitized by Google

expreſſe loquitur Angelus) falſa eſt, & ab omnibus communiter reiecta, ſiquidem communis DD. opinio eſt, ceteros in conſcientia teneri primo ſatisfacienti; Tum quia vtiliter geſſit eorum negotium, & ita ipſi tenentur habere ratum, & ſatisfacere. Tum quia pœnitens non debet eſſe peioris conditionis, quam non pœnitens. Tum quia primo ſoluens ſuccedit in loco domini damnum paſſi, eiuſque perſonam repræſentat, vnde omnia illius iura ſunt primo reſtituentis. Vnde patet, quid dicendum ſit ad rationes in contrarium, ſiue namque leges procedunt in foro exteriori, in quo, vt diximus, vni furi non datur actio contra ſocium. Ratio autem ex turpitudine actionis deſumpta, non valet, ſiquidem obligatio reſtitutionis faciendæ a ſocijs primo reſtituenti non oritur ex turpitudine furti prætériti, ſed ex actione quam vnus pro ſe, & ſocijs fecit, quæ honeſtiſſima, & iuſtiſſima eſt. Deinde quando dicitur, reſtitutio facienda non eſt ei, qui fuit in turpitudine, intelligi debet de illis, qui ob turpem cauſam aliquid dant, vt v. g. ſi quis dat munus iudici aut aduocato animo illum corrumpendi: cum hi non poſſint retinere, quod accipiunt ob turpem cauſam, ſed debent reſtituere, non debent illud reſtituere danti, ſed vel eccleſiæ vel pauperibus vt docent Michael Salon vbi ſupra controuerſia 8. in fine, & Ioannes Med. vbi ſupr. in fine illius dubij, vbi optime docet, tale munus datum non eſſe reſtituendum danti, poſtquam iudex ſententiam dedit, aut aduocatus male patrocinatus ſit, ſecus autem ſi nec ille ſententiam dedit, nec iſte patrocinatus inique fuerit, id quod colligit ex S. Aug. epiſt. 54. ad Macedonium dicente, *Aduocatum ſi non rectiſſime pœnitet, præmium debere clientulo reſtituere, quod, vt male patrocinaretur, accepit, ne iniquitatis habeat mercedem.*

Diſcrimen clarum eſt, quia cum pecunia illa non ſit data niſi ad effectum iniquum, illo non ſecuto reddenda eſt danti, quia non intendit eam dare, niſi ob illam cauſam; Sin autem cauſa, ob quam data eſt, ſubſequatur, cum eam recipiens retinere nõ poſſit, danti reddere non debet, quia eam iam a ſe abdicauit, nec ad eam ſibi ius reſeruauit: Secus autem ſi cauſa, ob quam eam dedit, non ſubſequatur.

Ad alteram vero rationem iam reſponſum eſt, ſcilicet non teneri ſocios criminis reſtituere primo reſtituenti, etiam quando nihil receperint, ratione iniuſtæ acceptionis ipſi reſtituenti immediate factæ, ſed factæ vero domino, cuius vicem reſtituens iam gerit. Hac igitur reiecta ſententia, quid dicendum ſit, in ſequentibus propoſitionibus exponam.

18 Prima propoſitio: Si is, qui domino totum damnum reſtituit non accepit totam prædam, ſed res accepta inter omnes æqualiter diuiſa ſit, ſiue res illa modo apud eos extet, ſiue conſumpta ſit. tunc vno reſtituente in totum, ceteri tenentur ei pro rata reſtituere, vt v. g. ſi ſint quatuor fures, & vnus totum reſtituit, reliqui tres alias tres partes ei reſtituere tenentur Quod procedit, ſiue is, qui reſtituit ſit præcipuus, ſiue non. Ratio eſt tum quia vt diximus, vnuſquiſque ratione rei acceptæ eſt principalis; tum quia ille, qui integrum perſoluit ſuccedit in locum domini earum, efficiturque ſicut ille dominus rerum ablatarum, ſiue res illæ extent, ſiue ſint conſumptæ, quamuis enim conſumptæ ſint quia tamen vtiles fuerunt ijs, qui conſumpſerunt, tenentur primo reſtituenti pro rata reſtituere, Et in hac propoſitione omnes Doctores conſentiunt:

19 Secunda propoſitio, Si res accepta apud vnum ſolum extet aut in ſuum vſum conſumpta ſit, tunc quidem, quãuis ipſe totum reſtituere teneatur, ſi tamen ipſe reſtituere nolit, aut non poſſit tunc ſecundo loco tenetur poſt ipſum, qui præcipuus fuit in illo crimine, quod ſi neque is reſtituat tenebitur vltimo loco, quiuis illorum, qui in illud damnum concurrunt.

Prima pars patet, quia qui prædam totam accepit, tenetur, & ratione rei acceptæ, & ratione iniuſtæ acceptionis, alij verò ſolum ratione iniquæ acceptionis, vnde is primo reſtituere tenetur.

Secunda pars conſtat, quia poſt eum, qui rem totam accepit, eſt principalis in crimine, & conſequenter tenetur prius, & potius, quam ceteri ad reſtitutionem, etiam ſi nihil de præda accepit, ſicut nec reliqui acceperunt, vt ſupponit. In quo caſu ſi ipſe reſtituat vero domino, qui illam rem accepit, tenetur ei integrum reſtituere, cum iſte reſtituendo ſuccedat in locum veri domini, vnde qui prædam accepit, tenetur ei ſicut vero domino reſtituere. Ceteri huic principali reſtituenti nihil reſtituere tenentur, non ſolum, quia nihil ab eo acceperunt, nec facti ſunt in aliquo ditiores, vt ſupponitur, ſed etiam quia is, qui principalis eſt, tenetur in conſcientia reliquos indemnes reddere, non obſtante illorum turpitudine, cum hic cauſa fuerit efficax damni reſpectu ceterorum Sic Caietan. in d. q. 8. Corduba in Summa caſuum conſcientiæ q. 131. S. Ant. Med. Salon, Arrag. Greg de Valent. vbi ſup. & Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 7. in ſi pag. 272. col. 1. & Pet Nau. loco citato, nu. 97. & ſeq. Et hinc ſequitur, quod ſi famulus ex præcepto heri aliquem occidat, conculcat ſegetes, domum comburat, aut rem alterius in flumen demergat, in quibus caſibus nihil lucri accedit alicui ex damno dato, hero reſtituente, famulus liber eſt a reſtitutione, & idẽ in ſimilibus caſibus cenſendum eſt.

Tertia pars clara eſt, quia cum omnes ad damnum concurrerint quiuis eorum reſtituere tenetur inſolidum, quando alij priores in obligatione non reſtituerint. In quo caſu, tali reſtituenti, in primis reſtituere tenetur in integrum, qui rem illam accepit, eo deficiente ſecundo loco qui principalis fuit in eo delicto etiam in integrum reſtituere, tenetur, vt eum ſeruet indemnem, iſto autem principali non reſtituente, aut quia non vult, aut quia non poteſt, reliqui ei, qui totum reſtituit, non quidem in integrum, ſed ſinguli ſuam partem reſtituere tenentur. Ratio eſt, quia licet iſte nihil receperit, ſicut, nec ceteri, vt ſupponitur, ſi eo ipſo tamen, quod totum vero domino reſtituerit, ſucceſſit præter partem ſuam in locum veri domini, cui reſtituit, vnde ſicut iſti tenebantur vero domino reſtituere, illis prioribus non reſtituentibus, ita huic, qui reſtituit, ſinguli ſuam partem reſtituere tenentur. Quas tamen partes ſingulas tenetur poſtea reſtituere, primo ille, qui rem totam accepit, quia ſinguli iſti in ea parte quam perſoluunt, in locum veri domini ſuccedunt, & ideo illis ſuas partes ſicut vero domino totum perſoluere tenetur, alias qui accepit, commodum ex ſua iniquitate reportaret, quod non licet; Eo verò non reſtituẽte illas debet illas reficere, qui principalis fuit, quia iſtos indemnes reddere tenetur.

20 Tertia propoſitio: Quando plures æqualiter concurrũt ex mutuo conſenſu ad furtum, ſi vnus in integrum reſtituat vero Domino, tenentur illi pro rata reſtituere, quantum ex præda perceperunt. Ratio eſt, quia hic in locum domini ſucceſſit, vnde cum rem acceptam retinere non poſſint, nec domino reſtituenda ſit cum is, quod ſuum erat, accepit, primo reſtituenti ſatisfacere debent. Et idem dicẽdum eſt etiamſi ex damno illato nihil commodi alicui acceſſerit, vt ſi quatuor, v. g. æque principaliter ſuccenderunt domum, aut agrum vicini, & vnus totum damnum reſtituit, alij pro rata eidem reſtituere tenentur, non ſolum ex æquitate & honeſtate, vt putat Cai. ſed etiam ex iuſtitia, vt docent Couar in reg. peccatum. p. 2 §. 12. nu 4. de reg. iur. in 6 & Petr. Nauarr. vbi ſupra num. 91. 96. & 104. Petr de Arrag concl. 1. in ſi art 7. & Mich. Sal. ibidem concluſ. vlt. quia omnes communi conſenſu cauſæ æquales ſunt damni.

21 Dices, quid ſi tres furati ſint tercentos aureos & vnus ſoluit totum, & poſtea ex illis duobus remanentibus, vnus vult ſoluere, non alius, an ille, qui vult ſoluere, teneatur ad ſoluendum ducentos aureos, vel ſolum centum, quos accepit. Huic difficultati reſpondet Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 8 artic. 7. in ſi. quod ille ex duobus, qui vult ſoluere reſtituenti inſolidum tenetur in prædicto euentu ſoluere ipſi reſtituẽti totum, centum & quinquaginta aureos, ſeu medietatem totius furti. Quia ſi alius tertius fuiſſet mortuus antequam fieret reſtitutio, tenetur ille ſecundus reddere medietatem furti. Ergo cum idem ſit eſſe mortuum, & nolle reſtituere, tenentur alij duo de toto damno; ideoque poſtquam vnus ſoluit totum, tenetur alius ad medietatem.

22 DVBIVM SEPTIMVM, an quando plures tenentur,

info-

in ſolidum reſtituere, poſſit dominus rei vni partem ſuam remittere, & totum debitum ab aliis exigere? Et intelligitur dubium, tum de actione, quam læſus ille habere poteſt contra omnes illos damnificatores in iudicio, tum de remiſſione ipſius debiti, vnde breuiter de vtroque dicemus cum Angel. verb. furtum. q. 16. S. Ant. p. 2. tit. 1. cap. 13. §. 5. Syluestr. verb. reſt. 3. q. 6. ver. ſextum. Caiet. 2. 2. quaſt. 62. art. 6. dub. vlt. Soto lib. 4 de iuſtit. q. 7. art. 3. ad 2. in fi. Ioan. Med. C. de reb. reſtituend. q. 8. dub. vlt. Pet. Nauar lib. 3 de reſtit. cap. 4. p. 1. dub. 9. & Mich. Salon. 2. 2. q. 62. art. 7. controu. 9.

23 *Prima propoſitio*: Læſus, cui facienda eſt reſtitutio, poteſt cuicumque illorum remittere actionem quam habet contra illum in iudicio, aliis manentibus ſine gratia, ſicut etiam poteſt in iudicio vnum ex illis, quem voluerit, conuenire, & totum ab eo exigere. Ratio eſt quia, quando ſunt plures debitores, qui tenentur in ſolidum, libera electio penes creditorem eſt, vt exigat a quo voluerit debitum, aliis dimiſſis, quoad hoc vt eis reſpondeant in iudicio, vnde ſi vni remittat hanc actionem iudicialem, alii tamen conueniri poſſunt.

24 *Secunda propoſitio*: quoad debitum ipſum, ſi læſus remittat debitum principali, tunc ceteri ſunt etiam in conſcientia liberi ab omni reſtitutione. Ratio eſt quia cum ille principalis ſit primo & per ſe ad reſtitutionem obligatus, ita vt eo reſtituente reliqui ſint liberi, idem eſt remittere illi, ac remittere omnibus, ſublato enim principali, iure naturali tollitur acceſſorium, ſiquidem alii minus principales ſolum tenentur in defectum ipſius principalis, & ratione obligationis in eo exiſtentis; qua expirante per condonationem a læſo factam, ceſſat omnis obligatio, non ſolum reſpectu læſi cui iam ſatisfactum eſt per talem condonationem, ſed etiam reſpectu ipſius principalis; ſi enim principali formaliter ſoluente, ceteri ſint a reſtitutione liberi, ita etiam ſi principali remiſſum ſit, ceteri debitores acceſſorij immunes ſunt. Id quod conſtat a ſimili in debitis, quæ ex contractu contingunt, vbi principali ſoluente, vel illo a debito libero per remiſſionem creditoris ei factam, vel ob aliam cauſam, fideiuſſor omnino liber eſt, tam a creditore, quam a principali debito, ita plane in propoſito caſu contingit.

25 *Tertia propoſitio*: quoad idem debitum, ſi læſus remittat debitum alicui ex minus principalibus aut ſi omnes æque ſunt principales, aut æque minus principales, ſi vni remittat, neque in primo caſu liberatur principalis a reſtitutione facienda ipſi læſo, eo quod ablato acceſſorio, non ſtatim aufertur principale, neque in ſecundo caſu liberantur alii a reſtitutione facienda ipſi læſo, non tamen tenentur alii minus principales, in primo caſu totum debitum læſo reſtituere, neque alii in ſecundo caſu totum debitum læſo reſtituere. Ratio eſt, quia non poteſt læſus, aut creditor remittere alicui debitori cum præiudicio aliorum, præiudicaret autem ſi alii tenerentur illi læſo inſolidum ſatisfacere. Vnde in tali caſu ille quidem, cui facta eſt remiſſio, manet liber a rata quæ ad illum ſpectabat, alii vero ſolum pro ratis ſuis tenentur, adeo vt non poſſit totum exigere ab aliis, ſed reliquum debitum, detracta illa parte, quam alteri condonauit, vt v. g. ſi ſint tres, qui occiderunt aliquem, vel aliud damnum fecerunt valens ſex, damnum paſſus vni remittat, non poteſt ab aliis totum debitum exigere, ſed ſolum quatuor dimiſſis duabus partibus reſpondentibus ei, cui remiſit, vt hac ratione, ſi vnuſquiſque ex duobus debitoribus ſoluat non in integrum, ſed quatuor partes ſoluat duas pro ſe, & duas pro ſocio, vt ex dictis conſtat.

26 DVBIVM OCTAVVM, quid dicendum ſit in caſu, quo Petrus volens occidere inimicum ſuũ, induxit ſocios, aut amicos ſuos, vt ipſum comitarentur, & obuio eis facto aduerſario, quidam ex amicis inuitatis percuſſus eſt ab aduerſario cum ipſum aggrederetur, & ſic percuſſus occidit aduerſarium, vnde poſtea amici a Petro inuitati, ad multas pęnas condemnantur: An Petrus omnes illas pœnas reſtituere teneatur, & alia damna, quæ patiuntur amici? Ratio difficultatis eſt, quia videtur fuiſſe cauſa eo ipſo, quod eos inuitauerit.

Reſpondeo non obligari, ſibi enim imputare debent inuitati, eo quod iniuſte voluerunt eſſe ſocij, & adiutores, & facit, quod in ſimili tradit Ang. verb. Bellum nu. 8. Sic ſimiliter Rex, Princeps, aut Dux belli non tenetur reſtituere damna, quæ paſſi ſunt milites in bello iniuſto, niſi quando eos Rex, ceu Princeps aut vi coegerit ad bellum, aut dolo, aut mendacio perſuaſerit eis bellum eſſe iuſtum, vt expreſſe docent Gabr. in 4. diſt. 15. q. 4. art. 2. concl. 6. Sylueſt. verb. Bellum. q. 10. verſ. Prima. & Petr. Nau. lib. 2. de reſtit. c. 3. p. 2. dub. 12. nu. 278. Ratio eſt quia ipſi voluntarie ſe exponunt huiuſmodi damnis. Scienti enim, & volenti non fit iniuria.

27 DVBIVM NONVM, An quando plures comitantur aliquem, non quidem animo eum adiuuandi, ſed impediendi damnum, & alter videns plures in comitatu, & timens mortem, aufugit, veſte aut alia re relicta, quam fur accepit, teneantur iſti ad reſtitutionem, fure non reſtituente.

Reſpondeo cum Angelo verb. furtum. quæſtio. 15. Sylu. verb. reſtitutio. 3. quæſtio. 6 verſ. 2 qui etiam citant ad hoc Innoc. & Hoſtienſ. in c. ſicut dignum de homicid. Adr. in 4 ſent. q. 1. de reſtitutione. verſ. Secundo dubitatur. & Ioa. Med. C. de reb. reſtituen. quæſt. 7. ad 3. eos teneri ad reſtituendum, niſi aduerſario prius intimauerint ſe comitari eum tantum, vt impediant damnum, aut vt pacem inter eos concilient; Ratio eſt, quia ſunt cauſa damni, dum ſuo comitatu aduerſario timorem incutiant, quo non audet res ſuas defendere. Sic etiam qui conſilium dat alteri verbis æquiuocis, vel damnat, aut fert ſententiam æquiuocam in iudicio, & non ſignificat, quo ſenſu loquatur & ſequitur damnum in alio, ex eo quod cõſilium eius, aut damnatio, aut ſententia in oppoſitum accipitur, tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti, ex Medina vbi ſupra.

28 DVBIVM DECIMVM, An ſi duo vel tres diſtrictis gladiis aggrediantur aliquem animo iocoſo, & ſolum gratia terrẽdi illum, & ridendi, & exinde ſecutum ſit damnum, ad damni reſtitutionem teneantur?

Reſpondeo, teneri ad illius damni reſtitutionem niſi debitam diligentiam prius adhibeant, ne damnum illud ſequeretur, arg. cap. presbyterum. & c. lator & capit. continebatur. de homicid. ex Nauar. in Manuali. capit. 18. num. 140.

De Muto. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Muti quis intelligatur ſecundum Palud. ſed rectius ſecundum alios*

2 *An is, qui ſola lege charitatis tenetur impedire loquendo prohibendo damnum proximi & tacet, reſtitue tenetur.*

3 *Qui tacet pretio aut mercede data a latronibus, an teneatur ad reſtitutionem.*

4 *An qui clamare volentem contra fures, vt impediat damnum proximi, inducit ad tacendum, teneatur ad reſtitutionem.*

HActenus de ijs cauſis egimus, quæ poſitiue concurrunt ad damnum, nunc de alijs tribus, ſcilicet, de Muto, non obſtante, & non manifeſtante, qui negatiue concurrere dicuntur ad damnum, breuiter agendum eſt.

1 Nomine autem MVTI, vt Pal. in 4 diſt. 15 q. 2. artic. 3. & Adr. in 4 ſentent. q. 1. de reſtitutio §. de currentibus. intelligitur ille, qui ſcit, vbi res eſt abſcondita, & non reuelat; vel vt rectius alij omnes, vt Alex. p. 4. Summæ. qu. 24. memb. 5. ar. 2. §. 4. in fi. Rich. in 4. diſt. 15. art. 5. q. 4. Th. de Argentina ead. diſt. 15. ar. 4. q. 1. Io. Bach. 4. diſt. 23. q. 1. art. 3. Sylu. verb. reſtit. 3 q. 6. verſ. Secundum. Ioan. Med. C. de reb. reſtituendis. q. 2. in fi. Barth. Med. lib. 1. inſtr. confeſ. ca. 14. §. 30. verſ. Reg. 5. Pet. de Aragon. 2. 2. q. 62. ar. 7. & Mich. Salon ibi. controuerſia. 2. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5 quæſ. 6. punc. 3.

Digitized by Google

punc.1.Petr.Nauar.lib.3.de reſt.c.4.p.1.dub.10. qui tenetur loqui præcipiendo, vel reprehendendo, vel diſſuadendo, aut conſulendo, & tacet. Circa quem hæc dubia ſunt.

Primum, An is, qui ſola lege charitatis tenetur impedire loquendo, vel prohibendo damnum proximi, & tacet, reſtituere tenetur? vt verbi gratia videt quis vicini domũ diripi à furibus, & poteſt ſine magno ſuo incommodo, aut periculo impedire damnum, ſi clamet, & non clamat, an teneatur reſtituere damnum proximo?

Prima opinio eſt Ric vbi ſupra, & Caiet. in Sum verb. reſt. in illa par. *Non manifeſtans.* Ang. in verb furtum. q. 26. dicentium teneri ad reſtitutionem, quando ex dolo, odio, aut malitia tacet Ratio eſt, quia talis omiſſio eſt cauſa iniuſtæ actionis licet indirecte.

Secunda & verior opinio eſt Alexand. de Ales, vbi ſupra Soti lib 4. de inſt. q. 7 art. 3. Adriani in 4. ſent. q. 1. de reſtit. §. De currentibus. Ioannis. Medinæ, C. de rebus reſtituendis. q. 9. verſ. *Primus modus.* Martin. Nau in Man. cap. 17. num. 16 & num 136. & aliorum omnium, quos ſupra retulimus, dicentium, quod licet peccat contra charitatem proximo debitam, non tamen tenetur ad reſtitutionem, quia non peccat contra iuſtitiam. Quod vero animo maleuolo, aut doloſo taceat, quamuis refert ad augẽdum peccatum, non tamen ad reſtitutionem, cum efficaciter non noceat, ſed ſolum in mente tale deſiderium maneat. Neque enim odium repugnat iuſtitiæ, ſed charitati tantum. Vnde ſolum is, qui tacet, cum tamen ex officio ſuo, loquendo impedire debeat damnum, ad damni ſecuti reſtitutionem tenetur.

Illud tamen confitendum eſt, vt ſubtiliter Petr. Nauar. vbi ſupra, nu. 142. animaduertit, quod ſi aliqua ratione poſitiue ſe haberet ſignificans ſiue verbis, ſiue ſignis ſe taciturum, quo animus furantis dubitans, aut timens firmatur, ac determinatur, qui alioquin timore, ne ſuo clamore manifeſtaretur, non auſus eſſet damnum dare, non eſſet a reſtitutione excuſandus. Ratio eſt, quia tunc eſſet cauſa poſitiua damni illati, habens rationem conſulentis, aut adiuuantis, id quod diligenter obſeruandum eſt, cum ſit quotidianum.

3 Secundum, An tenetur ad reſtitutionem, qui tacet mercede, & pretio dato a latrone ex proprijs pecuniis ipſius latronis?

Reſpondeo cum Soto lib. 4. de iuſtit. quæſtio. 7. artic. 3. & Petr. Nauar. lib. 3. de reſtitut. capitul. 4 parte 1. dub. 10. num. 138 Barth. Medin lib. 1. de inſtruct. confeſ. capit. 14. §. 10 reg. 5. §. nona eſt, & Martin. Nauarr. in Man. capit. 17. num. 21. verſicul. Quarto infertur, non teneri ad reſtitutionem damni ſecuti, quia non obligatur loqui ex officio.

Immo etiam ſi interrogatus eſſet poſtea priuatim a vicino cui res ablata fuit, num latrones vidiſſet, aut audiſſet, & reſpondet, ſe non vidiſſe, non tenetur ad reſtitutionem; Secus autem ſi interrogatur a iudice in iudicio, tunc enim ſi negat, ad reſtitutionem tenetur.

Tertium, An qui clamare volentem contra fures, vt impediat damnum proximi, inducit ad tacendum, teneatur ad reſtitutionem? verb. gratia Ioannes videt damnum inferri proximo, & paratus eſt illud impedire cum poſſit; Petrus autem ſuadet eidem, vt taceat, & damnum illud non impediat, & ita Ioannes tacet, an Petrus in hoc caſu teneatur ad, reſtitutionẽ dãni? Ratio difficultatis pro parte negatiua eſt, quia Ioannes eſt cauſa propinquior damni, quã Petrus. Ergo ſi Ioannes, ex omnium ſententia non tenetur ad reſtitutionem, nec Petrus, qui eſt cauſa remotior tenebitur. Ex altera parte, cum Petrus videatur cauſa poſitiua damni illati, ſuo conſilio, & diſſuaſione, tenebitur ad reſtitutionem.

In hac re Mart. Nau. in Manuali. c. 17. nu. 140. verſ. quadrageſimoquinto. & fauet Io. Med. C. de rebus reſtituendis q. 9. in fi. vult Petrum teneri ad reſtitutionem, non autem Ioannem.

At vero Petrus Nauar lib. 3. de reſtit cap. 4. parte 1. dub. 10 num. 136. & ſeq vult neque Ioannem, neque Petrum teneri ad reſtitutionem, ob rationem allatam. Quod enim Ioannes, quamuis peccet contra charitatem, non tenetur ad reſtitutionem, patet, quia non tenetur ex officio ad impediendum damnum proximi. Quod autem nec Petrus teneatur, probari poteſt, quia cum Ioannes non teneatur ex iuſtitia clamare, nec Petrus ſuadendo ne clamet, contra iuſtitiam peccat, nec enim is, qui paſſus eſt damnum aliquod, ius habet, quo minus Petrus alteri auxilium diſſuadeat; nec Ioannes diſſuaſus vllam vim patitur, ſcienti enim, & volenti non fit iniuria. vera ergo communiter eſt Petri Nauarri opinio; Econtra vero ſententia Martini Nauarri tenenda erit, quando is, qui diſſuaſit, aut is, qui diſſuaſus eſt, tenebatur ex iuſtitia, & ex officio damnum proximi impedire; Et etiam quando is, qui diſſuaſit mendacibus verbis, & fraude fecit Ioannem tacere.

Tunc enim is, qui damnum paſſus eſt, patitur inuoluntarium, & iniuſtum, & etiam qui impeditus eſt, ne clamaret, ac proinde eſt reſtitutioni obligatus. In quo ſenſu locutus eſt Medina, vt patebit legenti, ait enim tunc teneri Petrum ad reſtitutionem, non autem Ioannem in caſu propoſito, quando Petrus fraudulenter id fecit, Ioannes autem bona fide. Sicut etiam in ſimili, qui conſuluit alicui, ne daret elemoſinam grauiter indigenti, niſi fraude, & mendacio eius animum auerteret, licet mortaliter peccauerit contra charitatem, non tamen tenetur ad reſtitutionem, vt Doctores communiter tradunt.

De

ADDITIO NOVA.

Adde. Quod ſi fur efficeretur impotens ad reſtituendum eo, quia dedit de ſuis proprijs bonis ei, qui videbat illum furantem, vt taceret; tunc, ſic accipiens teneretur reſtituere acceptum, prout de hac obligatione reſtituendi generaliter loquendo tradiderunt Medin. Cod. de rebus reſtitut. quæſt. 10. verſic. ſi denique, & quæſtio. de vſur. reſtitut. §. Corrolarie ſequitur. Gabriel in 4. diſtinctione 15. quæſtio. 5. dub 5. propoſit. 3. corrol. 1. Palud. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. artic. 5. ad fi. verſicul. de illo autem. Antonin. 2. par. tit. primo, cap. 12. §. 17. & Sylu. verbo, reſtitutio. q. 6. verſic. & ſexto tenetur participans.

Et hic præterea obſeruandum erit non teneri mutum reſtituere, eo quia videt furem ſurripientem bona alterius, & doloſe tacet, cum poſſet illud damnum clamando impedire; dummodo ex officio non teneatur ad illud; vel dummodo a fure non accipiat partem furti; quia tunc vtrobiq; peccaret contra iuſtitiam, nedum contra charitatem. Et hoc, etiam ſi accipiat aliquid a fure, vt taceat, & non obſtet, antequam furtum fiat, quo loquente, & obſtante damnum illud non eueniret; quia nec tunc peccat pluſquam contra caritatem, nec plusquam non manifeſtans, ideſt, ſecundum omnes, qui iam factum furtum non indicat, & prodit: ſic enim communiter interpretantur hæ duæ dictiones, *Mutus*, & non *Manifeſtans*: ideſt mutus, qui tacet, dum cernit, furtum perpetrari; & non manifeſtans, ideſt, qui iam perpetratum non prodit, aut reuelat; quamuis quidam parum fundate velit hoc nuꝑ pertime diuerſo modo interpretari exiſtimans, dictionem illam, *Mutus*, intelligendam eſſe de non reuelante iam admiſſum furtum; ſecus vero ſi ante factum, vel dum ipſum furtum perpetratur, taceret, quia tunc, ait ipſe, peccaret contra iuſtitia accipiens a fure de ſuis propriis bonis, vt taceat, quę tamẽ interpretatio aduerſatur communi omnium ſententiæ nec vllo iure, aut ratione valida comprobatur, non enim ideo dicitur adiuuare furem, eo quia taceat, ſed tantum ſe habet negatiue ad non impediendũ furtum, quod eſt tantum cõtra charitatem. nec magis peccat ante, quam poſt furtum tacendo, & ſic, ſemper contra caritatem tantum, non etiam contra iuſtitiam, vt ſup. dicebatur.

Digitized by Google

De non obſtante. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Non obſtans in duplici poteſt eſſe differentia.*
2 *An qui obſtare tenentur ex charitate, teneantur ad reſtitutionem, ſi non obſtent, quando id poſſunt ſine damno ſuo.*
3 *Rationibus eorum, qui contra iuſtitiam, & non ſolum contra charitatem peccare opinantur, reſpondetur.*
4 *An qui ex officio tenentur obſtare, damnum deinde ſecutum reſtituere debent.*
5 *Ex qua culpa tenentur, qui ex officio impedire tenentur damna proximi.*
6 *Ex culpa graui ſeu lata damnum reſarcire tenentur.*
7 *Opinione Adriani ſicut etiã Innocentii de culpa leui falſam eſſe probatur, & media quadam ſententia vti verior, & communior aſtruitur, & nu. 8.*
9 *Ad reſtitutionem obligantur famuli, ſi quid damni eorũ Domini patiuntur ob culpam latam aut leuem illorum.*
10 *An qui vel non rectè iudicando, vel non manifeſtando reum ſicut debet, effecit vt reus ille iuſte condemnaretur, teneatur non ſolum reſtituere damnum, quod reus intulit, ſed etiam ſubire pœnam reo debitam, ſi alter reum manifeſtaſſet, aut Iudex iuſtam tuliſſet ſententiam.*
11 *Quæſtio eſt de pœna pecuniaria non corporali, de qua declaratio ſequitur. 12. 13. 14.*
15 *Iudex in rebus parui momenti diſſimulans non tenetur ad reſtitutionem.*
16 *An Confeſſarius, qui non iniunxit reſtitutionem faciendam reſtituere tenetur damna tertiæ perſonæ, cui debetur reſtitutio.*
17 *Opinio affirmans communior, & verior forte videtur quare, cum ſolutione partis negatiuæ.*

1 NOn obſtans in duplici differentia eſſe poteſt; Nam aut eſt perſona priuata, cui ex nullo munere, aut officio competit obſtare damnis, quæ proximo videt inferri. Aut eſt perſona publica cui conuenit ratione alicuius officij, vel mercedis, huiuſmodi damnis obuiare; Primi generis ſunt omnes cuiuſcunque conditionis ſunt: Secundi generis ſunt Reges, Imperatores, Principes, Reipub. Gubernatores, Duces belli, Conſiliarij Regum, & Principum, Aduocati, Procuratores, Miniſtri iuſtitiæ, Cuſtodes itinerũ, viarum, montium, vel nemorum, vinearum, alijque publici officiales, atque medici, ceterique mercede ac ſtipendio conducti, aut ſpeciali obligatione ligati, vt aliorum ſaluti, & damnorum vitationi proſpiciant.

Item Patres non impedientes filios, ne lædant: Tutores reſpectu pupillorum ſuorum.

Item domini non impedientes ſeruos, famulos & animalia ne alijs damna inferant. Cõtingit enim per Ceruos, cuniculos, columbas vicinorum ſata lædi.

Item famuli, quibus eſt commiſſa cuſtodia domus, vel rerum ipſius domus, vt ianitores, cuſtodes veſtium, vaſorum, &c.

2 DVBIVM PRIMVM, An qui obſtare tenentur ex charitate, teneantur ad reſtitutionem, ſi non obſtent, quando id poſſunt ſine damno ſuo?

Aliqui vt Rich. in 4. diſt. 16 art. 6 q. 4. Ang. in verb. furtum. q. 26. & Cai in Sum. verb. reſtit. docent teneri ſaltem, quando quis doloſe, & ex odio omittit impedire damnum proximi, cum ſine periculo poſſet, & ex charitate teneretur.

Ratio eſt, quia videtur cauſa damni proximo illati. Et facit c. Sicut dignum § illi etiam. de homic. vbi Alex. Papa III. ait. *Qui potuit hominem liberare a morte, & non liberauit, eum occidit.* & infra. *Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.* Et Innocentius Papa III. in c. Quantę. de ſent. excom. docet excom. eſſe doloſe permittentes clericum percuti, ex quo prohibere poterant, & non prohibuerunt ait enim, *Eos delinquentibus fauere interpretamur, qui cum poſſent, manifeſte facinori deſinunt obuiare.* Vbi, vt conſtat, vterque Pontifex, illũ, qui poteſt obſtare, & non obſtat, vocat fautorem, & ſocium criminis, & proinde excommunicatum eſſe.

Et c. Paſce. d. ſt. 86. dicitur, *Paſce fame morientem, ſi non paueſti, occidiſti.* Vbi æquiparat S. Ambr. eos, quorum alter occidit, & alter occidi permittit. Et Exod. 21. habens ciſternam, & eam non cooperiens, & habens bouem cornupetam, & eum non ligans, ſeu includens, tenetur de damno ſua negligentia dato.

Communis autem aliorum omnium opinio eſt, non teneri ad reſtitutionem ſed ſolum peccare contra charitatem. Sic Alex. de Alc. p. 4 Sum. q. 24 m. mb. 5 art. 5 §. 4. in fi S. Th. 2. 2. q. 62. art. 7. Scot. d. 15 q. 1 § de 4. verſ de 2. Tho. de Argent. 4. d 15. q. 1. art 4. q. 1. in fi Io. Bach. 4. diſt 15. q. 1. art 3. Gab. 4 diſt. 15. q. 2. ar 3. du 7 Sylu v. reſt. 3. q. 6. verſ. 3. Sot lib 4 de iuſt. q. 7. art 3. Altiſiod lib. 4. ſiue Sum. in trac. de pęn. c. de reſtit q. 3. Adr. 4. ſent. q. 1. de reſt. §. De cõcurrentibus cum fure. & duob §. ſeq. 10. Med. C. de reb. reſt q. 9. Mar. Nau. in Man c. 17. nu. 18 & nu. 136. Pet. Nau. lib 3. de reſt c. 4 p. 1. q vlt. nu. 131. Barth. Med. lib. 1. inſtr. confeſ. c. 14. §. 30. Pet. de Arrag. in 2. 2. q. 62. art. 7 & Mich. Salon ibi controuerſ. 1 & 2. Greg de Val to 3. diſp 5. & q. 6. pun 2. 3. Ratio eſt, quia obligatio reſtit. ex ſola violatione iuſtitiæ oritur. Qui authores explicant textus citatos de culpa & peccato non autem de reſtitutione, ſiquidem ſi hi non obſtant, cum ſine periculo nõ ſint peccant contra charitatem proximo debitam. Vnde vniuerſaliter docent Mutum non Obſtantem; & non Manifeſtantem ſolum teneri ad reſtitutionem, quando ex ſpeciali officio, & mercede damna aliorum impedire tenentur.

3 *Ad textus autem in particulari reſpondetur, ad c. ſicut dignum.* Dicimus ibi non fuiſſe puram damni permiſſionẽ, ſeu negatiuam cauſalitatem, ſed poſitiuam ſiquidem comitati ſunt occidentem, & auctoritatem & animum ipſi homicidæ contulerunt, ad homicidium perpetrandum, vt rectè Medina animaduertit.

Illud vero c. Quantæ. ex gloſſa & Medina, procedit de illis, qui ex officio & auctoritate publica impedire, vel ſi de priuatis perſonis intelligatur, vt alij volunt, tunc Michael Salon reſpondet non impedientes, cum commode impedire poſſent, excommunicari, eo quod excommunicatio non ſolum fertur pro peccatis contra iuſtitiam, verum etiam pro peccato mortali contra charitatem, quando tamen doloſe obuiare deſinunt, vt in tractatu de excommunicatione latius expoſuimus.

Illud verò c. Paſce. d. 86 ſolum probat peccare mortaliter contra charitatem, non tamen inde ſequitur teneri ad reſtitutionem; Alioqui is, qui eſt cauſa indirecta dãni proximi, non dando ei eleemoſinam, ſicut ex charitate debet, tenebitur poſtea ad reſtitutionem, quod omnino eſt abſurdum cum ex omnium conſenſu extrema, vel maxima neceſſitas proximi nõ inducat debitum ex iuſtitia, ſed ſolum ex charitate, & miſericordia.

Ad illud c. Exod. 21. Reſpondemus ideo illos de damno teneri, quia ſpeciali obligatione tenebantur ſuper ſuas res inuigilare, ne alij inde damnum patiantur; etſi non ratione officij, attamen ratione rei poſſeſſæ. Siquidem non ſolũ oritur obligatio reſtitutionis ex officio, ſed etiam ex re poſſeſſa quandoquidem vnuſquiſque rem ſuam, quam poſſidet, ita poſſidere debet, vt eam ſine aliorũ præiudicio poſſideat. Nam eo ipſo quod quis nutrit animalia, v. g. ceruos, cuniculos, columbas, & alia huiuſmodi animalia, cauere debet, ne ſatis aliorũ noceant, ſicut etiam, qui puteum aperit, vel ciſternam cauere debet ne quis in eam ex ſua culpa incidat, & qui equum, aut mulam locat, cauere debet, ne conductori, aut alteri noceat. Et ſimiliter qui feras, aut beſtias nutrit, cauere debet, ne ex ſua culpa alijs nocere poſſint, alioquin ad damnum reſarciendum obligatur.

4 DVBIVM SECVNDVM eſt, An, qui ex officio tenentur obſtare, damnum exinde ſecutum reſtituere debent?

Reſpondent Doctores citati in dubio præcedenti teneri ad reſtituẽdum in integrum, quicquid ex eorum culpa & negligentia damni infertur. Et intelligunt, tum de *Muto*, tum de *Non obſtante*, tum etiã de *Non manifeſtante*, vbi ex officio, & mercede damnum impedire tenentur. Ratio eſt,

Digitized by Google

eſt, quia tales perſonæ tenentur ſpeciali obligatione iuſtitię operam apponere in aliorum vtilitatem. Ergo ſi eam non apponant, proinde eſt, ac ſi rem debitam, idque cum eorum, quibus debita eſt, iactura retineant. Ergo ſicut debitor tenetur reſtituere intereſſe, quod creditor patitur ex nō ſibi ſoluendo, ita etiam qui ex officio impedire tenetur, & non impedit, non ſolum reſtituere tenetur damnum ſecutum, ſed etiam omne aliud intereſſe fructus eiuſdem rei, quem dominus alioqui percepiſſet ex re illa. Etenim opera huiuſmodi officialium, & ſtipendiatorum debita eſt his, quorum curam gerunt, & eorum indemnitas, veluti fructus, ex opera illis debita proueniens, vnde ad omne intereſſe talis indemnitatis tenentur.

At verò vt hi teneantur ad reſtitutionem, non ſolum requiritur, vt impedire debeant, ſed etiam, vt commode poſſint ſine graui damno eorum, ſ. honoris, aut vitæ aut rei familiaris eorum, alias enim non tenebuntur lege iuſtitiæ cum tanto diſpendio, vt expreſſe docent Scot. in 4. diſt. 15. q. 2. §. de quarto verſ. de ſecundo Gabr. 4. diſtin. 15. q. 2. ar. 3. dub. 2. Ant par. 2. tit. 1. c. 12. §. 7. Sylu. verb. reſt. 3. q 6. §. ſecundum Sot. lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 3. in fin. Mar. Nauar. in Man c. 17. num. 134. verſ. quadrageſimo. Ang. verb. furtum. q. 26. Corduba in Summa. q. 66. §. 1. Pet. Nau. lib. 3. de reſt c. 4 par. 1. dub. vlt num. 123. & Michael Salon 2. 2. q. 62. art 7. controuerſ. 3. vnde ſi iudea, aut prætor occurrat latroni inuadenti domum, aut alicui volenti alium occidere, nec illos prohibere poſſit, vel impedire, niſi cum diſcrimine vitæ, non tenetur cum tanto ſuo periculo damnum illud prohibere.

Ratio eſt, quia non tenetur quis vitam propriam exponere, niſi pro bono communi Reip. aut vita ſpirituali alterius, a qua aliter liberari non poteſt: At verò furta, aut homicidia huius, aut illius talia non ſunt, & proinde vitam ſuam pro illis exponere non tenetur. In obuiando autem aliorum damnis cum periculo temporali ipſius iudicis, certa regula præſcribi non poteſt, ſed penſanda ſunt diligenter damna vtriuſque partis, & quæ magis præponderant, huius enim potior ratio habenda erit, vt v. g. ſi periculum ſit maius, quàm ſtipendium, aut damnum, quod cum tali periculo debet prohibere, non tenetur tale periculum ſubire, ſi verò maius ſit ſtipendium, vel damnum alterius, quam periculum, cui ſe exponet, tunc cum illo obſtare debet, vt notat Salon vbi ſupra, & fauet Sotus loco allato in fine articuli 3. Vnde tutores pro pupillis, aut æconomi & famuli pro rebus ſibi commiſſis, non tenentur pati damnum temporale, ſed iuxta leges prudentiæ poſſunt expenſas, quas faciunt pro bonis aliorum curandis, præter ſua ſtipendia repetere, ſi expenſæ ſtipendia excedant.

5 DVBIVM TERTIVM, ex qua culpa tenentur, qui ex officio impedire tenentur damna proximi. Vt hæc res explicetur, aduertendum eſt, quod culpa eſt triplex, quātum ad præſens inſtitutum ſpectat. lata, leuis & leuiſſima.

Lata eſt deuiatio incircumſpecta ab ea diligētia, quam communiter abhibent homines eiuſdem profeſſionis in tali re, etiam qui parum circumſpecti ſunt. Qualis eſt eius, qui extra domum in ſedili lapideo plateæ aut in ſcamno librum ſibi commodatum reliquit, vnde ſtatim a tranſeuntibus ſublatus eſt. Leuis vero eſt illa deuiatio incircumſpecta a diligentia, quam communiter adhibent homines diligentes, & circumſpecti in ſimilibus rebus; Qualis eſt eius, qui librum aliquem commodatū intra cellam, oſtio tamen aperto, reliquit.

Leuiſſima eſt deuiatio incircumſpecta ab ea diligentia, quam homines plurimum diligentes, & maxime circumſpecti in ea re adhibere ſolent; Qualis eſt eius, qui librum commodatum intra cameram reliquit, quam claue obſerauit, non tamen tentauit manu, an bene eſſet obſerata, ex Adria. in 4. ſent. in ſpeciali quæſtione. An in foro animæ reſtituere teneatur, quantum damni ſua culpa leuiſſima, vel leui dederit. Syluest. verb. culpa q. 1. & Ang. verb. eod. in princ. Gabr. 4. diſt 15. q. 10 artic. 3 dub. 9. in fi. Mart. Ledeſm. 2. 4. q 18. art. 6. in fi. Mart Nau in Man c. 17 nu. 177. Pet Nau lib. 2. de reſt. c. 1. dub. 6 nu. 52. & li. 2. c. 3. dub. 1. Pet. de Arra. 2. 2 q. 62. ar. 2. in fi. & Mich. Salon. 2. 2. q. 62. ar. 6. controuer. 5.

6 *His ita* ſuppoſitis, certum eſt, quod ſi ex omiſſione, & culpa graui ſeu lata damnum ſcienter ſit conſecutum, tenentur reſarcire damnum. His n. imputatur euentus ille ex eorum culpa proueniens, ſicut cauſæ efficaci illius damni. Sicut nauis ſubuerſio, ex negligentia lata nautæ proueniens illi imputatur. Si enim damnum in delicto, & contractu proueniens ob culpam latam damnabile eſt, & reſtitutioni obnoxium, multo magis ſi ex culpa ſequitur eius, qui ex officio tenetur. Lata enim culpa dolo ęquiparatur.

De leui, & leuiſſima diſſenſio eſt inter Doctores. Aliqui enim, vt Innoc. in cap. Sicut dignum. de homicid. vult in foro quidem exteriori teneri ex culpa leuiſſima, in foro autem interiori non teneri ex leui, aut leuiſſima, & Ioan. Anan. & Panor in d. cap. ſicut dignum. & Ang in verbo. culpa. in fi. & Syl. verb. culpa. q. 4. qui alios refert, & verb. reſt. 2. §. duodecimo. & §. decimoſeptimo. & fauet Pet. Nau. vbi ſup. lib. 2. de reſt. c. 2. Alij, vt idem Panor. in c. fi. & ibi gl. de iniurijs, & damno dato. & Adr. vbi ſup. & aliqui alij docent teneri ex culpa leuiſsima.

7 At verò media ſententia verior eſt, quam expreſſe tenent Pet. de Arrag. & Michael Salon vbi ſup & etiam Pet. Nau. vbi ſup. lib. 3. c. 3. dub. 1. nu. 5. & 6. de qua re latius, & exactius alibi agetur. Nunc ſatis ſit oſtendere opinionem Adriani eſſe falſam ſicut etiam falſa eſt illa Innocentij, & ſolum teneri iſtos ex culpa leui, & ſic probari poteſt contra Adrianum & alios.

Primo, quia nec Reſpublica intēdit obligare Principes, & Gubernatores, nec Dominus œconomum ſuum nec Teſtator tutorem filiorum ſuorum, vt omninodam diligētiam poſſibilem adhibeant, ſed eam ſolum, quæ a viris bonis cōmuniter adhiberi ſolet; Nec vllus Princeps aut œconomus ad tantam diligentiam, & ſolicitudinem adhibendam ſe obligare intendit, vt etiam a leuiſſima negligentia cauere teneatur, nunquam enim munus commiſſum cum tanto onere, & uinculo ſuſciperet.

Secundo, ſi Princeps, Iudices & officiales etiam ex leuiſſima culpa tenerentur, omnia ſua bona, & patrimonia in reſtitutionibus conſumerent, cum nullus ſit, qui in tales negligentias non incidat, id quod maxime verum eſſet in regibus, qui diuerſis regnis, & Prouincijs etiam diſtantibus præſunt.

Tertio, Quia cura, & cuſtodia, ad quam iſti tenentur, ſimilis eſt cuſtodiæ locantis: Sicut enim locatio eſt in vtilitatem vtriuſque partis; ita etiam & iſta officia in vtilitatē Reipub & ciuium, & etiam in vtilitatem habentis ea ſunt. At verò ratione locationis, non tenetur locator niſi de culpa lata, & leui. Ergo nec iſti, quibus ex officio incumbit obſtare damnis aliorum

8 *Vnde etiam* refellitur opinio Innocentij, cum enim locator, & conductor teneantur ad reſtituendum ex culpa leui; Ergo & iſti, cum receptio huiuſmodi officiorum, & munerum ſit quædam locatio ſui, qua pro munere, vel mercede illius officii ſe offerunt ad diligenter cuſtodienda ea, quæ ratione talis officii ſibi commiſſa ſunt.

Ratio eſt quia maior debet eſſe circumſpectio, maiorque diligentia adhibenda eſt in operibus, ad quæ quis ex officio tenetur quàm in alijs operationibus communis vitæ. At verò vnuſquiſque etiam, qui non tenetur ex officio, tenetur de damno ex ſua lata culpa proximo ſecuto. Ergo is qui ex officio & ſpeciali obligatione, & mercede damna aliorum vitare tenetur, ad maiorem diligētiam teneri debet, & ita de leui.

Hinc communis opinio Doctorum, quos legere potui, docet in contractib. qui ſunt in vtilitatem vtriuſque, ſ. dantis, & accipientis, vt in conducto, & locato, (& qualis eſt etiam hic. de quo agimus) teneri quem de leui culpa: Id quod habetur in c. Bona fides. de depoſit. & in c. vnico. de commodato, vbi Greg. IX. id plane tradit. Ex quibus etiā probatur hæc noſtra ſententia, quæ media eſt inter illas duas Innoc & Adria. extremas ſententias. Et hanc ſane ſententiam ſatis expreſſe meo iudicio Ang. in verb culpa. q. 5. & clarius Syl. verb. eo. q. 4 diſtinctione facta inter eū, qui officium accepit ſine mercede, & non in ſuam, ſed in aliorum tantum vtilitatem, & eum, qui ex mercede, & in

vtrinſque

vtriuſque vtilitatem officium accepit, tradiderunt. Siquidē docent Iudicem, & alios officiales, qui nec ſeipſos locanerunt, aut officium aſſumpſerunt, aut quæſierunt, nec operam ſuam ſub aliqua mercede promiſerunt, ſed alijs eos eligunt, eiſque hoc officium imponunt, (vt multoties ſuperiores ſuis ſubditis officium & onus cōfeſſarij imponunt) aut etiam ipſi aſſumunt ex ſua mera liberalitate, & pietate, dicentes ſe facturos, quod poterunt, non teneri niſi ex dolo, ſeu culpa lata & graui: Econtra verò Reges, Principes, Iudices, Epiſcopi, Curati, Lectores, Medici, Aduocati, Procuratores, Tabelliones, Scribę, Nautę, Architecti, & ſimiles qui ſtipendium accipiunt, & ſeipſos locant ad huiuſmodi officia exercenda, ad reſtitutionem ex culpa leui obligantur. Ex quib. conſtat, quando ex negligentia, non obſtans ex officio, ad reſtitutionem damni ſecuti teneatur.

9 Hinc infertur etiam, quod famuli, quibus ex ſpeciali officio, & mercede incumbit res domeſticas cuſtodire, ad reſtituendum obligati ſunt, ſi quid damni, eorum domini patiantur ob culpam latam, aut leuem illorum, cum talis cōtractus ſit in vtriuſque vtilitatem; Secus autem de alijs famulis, quibus ex ſpeciali officio iſtarum rerum cuſtodia non eſt commiſſa, tales. n. licet peccent contra fidelitatem non impediendo damna dominorum, non tamen tenentur ad reſtitutionem, quia non peccant contra iuſt. Sic Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 7. corrol. 3. dub antep. & Michael Sal. ibid controuerſ. 2. §. De ijs, qui tenentur ex officio obſtare, ante 1. concl.

Ceterum dubium eſſe poteſt de famulo deputato ad cuſtodiendam domum, ne quis exeat, aut intret noctu, an ſi aliquis ex domeſticis exeat ad furandum alibi, teneatur talis cuſtos ad reſti. Sot. n. lib. 4. de iuſt. q. 7. ar. 2. poſt mediū, non id ſimpliciter affirmare videtur ſed addit, *ſi conſentiat*, Pet. de Arrag. vbi ſup. abſolute negat, quia illud officium non obligat eum ex iuſtitia in ordine ad extraneos, ſed tantum in ordine ad dominum ſuum, & domeſticos illius & ſic totum reſtituere tenebitur damnum rerum domeſticarum. In ordine autem ad vicinos non erit magis obligandus, quam ſi officium illud non haberet. Quæ ſententia vera eſt, ſi loquamur ſimpliciter ratione officij illius, in quo ſenſu eam intellexit Petr. de Arrag. At verò neque Sot. id negauit in eo ſenſu, ſi attente legatur, quicquid ei contrarium Arrag. impoſuit, ſed ſolum, ſi cōſentiat, vt vel quis exeat, vel intret ad furandum, tunc enim ratione talis conſenſus tenebitur ad reſtitutionem, vt conſtat, non tamen ratione ſui officij, quomodo conciliari poſſunt hi duo authores.

10 DVBIVM QVARTVM, an qui vel non recte iudicando, vel nō manifeſtādo reum ſicut debebat, effecit ne reus ille iuſte condemnaretur, teneatur non ſolum reſtituere damnum illud quod reus intulit, verum etiam pœnam, quam ſubire debuit, ſi iudex iuſtam ſentētiam tuliſſet, aut alter reum manifeſtaſſet. Vt v.g. ſcindens ligna in loco prohibito, tenetur non ſolum damnum reſtituere, ſi graue, ſed etiam aliquam pati pœnam. Item qui non ſoluit vectigalia. Item qui crimen læſæ maieſtatis committit, tenetur ad confiſcationem bonorum. Item qui vaſa aurea furatur, non ſolum illa reſtituere tenetur, ſed etiam aliquando ad aliquid vltra perſoluendum ratione iniuriæ loco ſacro illatæ. Quia verò euenire poteſt aut vitio eius, qui manifeſtare debet, aut culpa teſtium, aut iudicis, vt iſti non condemnentur ad pœnam, quam iuſte debent, quæſtio eſt an hi quorum culpa rei non ſoluunt pœnas iuſte debitas, ad eas perſoluendas teneantur. Nam de dāno dato iam conſtat ex dictis teneri, quando is qui intulit, non reſtituit. Agemus autem hic de iudice; nam de alijs ſuo loco exactius agetur.

Ratio difficultatis eſt, *Primo* quia, vt patet conſuetudine, quæ multum valet in rebus moralibus, Iudices multi etiam timoratæ conſcientiæ non exigunt iſtas pœnas, item diſſimulant has executiones pœnales, quas tamen non ſtatim reſtituere obligantur. Et eodem modo multi cuſtodes vectigalium cum viatoribus illorum exactionem diſſimulant, nec tamen propterea putant ſe reſtitutioni obnoxios, aut obligantur à confeſſarijs ad reſtitutionem.

Secundo, quia pœna impoſita pro ſcelere a iure, aliquando eſt corporalis, vt captiuis carceris, vel exilij, ſed ex omnium conſenſu, non tenetur iudex, aut alius miniſter ſubire pœnam corporalem, a qua iniuſte liberauit reum, niſi condemnatus a ſuperiore, quia non debet eſſe iudex, & actor in ſeipſum. Ergo nec pœnam pecuniariam, a qua reum iniuſte liberauit, cum æqua videatur eſſe vtriuſque ratio.

Tertio, quia Reus non tenetur ſoluere pęnam, negando veritatem quam ſoluiſſet, ſi eam confeſſus fuiſſet, & iuſte condemnatus fuiſſet. Ergo nec Iudex, aut alius miniſter iuſtitiæ tenebitur ſoluere pœnam rei, niſi poſtquam ab alio ſuperiori condemnetur, cum eadem ſit vtrobique ratio; nam ſicut reus tenetur in iudicio fateri veritatem, alias obſtat iuſtitiæ; ita iudex tenetur ex iuſtitia ad exequendam pęnam impoſitam reo a lege.

Ob quæ argumenta nonnulli putant iudicem, & alios miniſtros iuſtitiæ, & alios ex officio ad impedienda proximi damna obligatos, non teneri ad tales pœnas reſtituendas.

11 *Alij* verò docent teneri ad pęnam, ſic Ang. verb. pœna. q. 18. & citat Hoſt in c. in archiepiſcopatu. de raptor. & S. Th. 2. 2. q. 67. art. 4. ad 3. vbi id aperte ſatis dicere videtur. Sylu verb. Iudex. 1. q. 11. §. 5. & verb pęna. q. 28. & Armilla ver. Iudex. § 34. & Sot. li. 5. de iuſt. q. 4. ar. 4. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62. ar. 7. dub. pen. Mich. Sal ibi. cōtrouer. 5. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 11. punct. 4 qui omnes loquuntur de iudice. Pro cuius explicatione ſupponendum eſt, quæſtionem eſſe ſolum de pęna pecuniaria non autem de corporali, inter quas pęnas hæ differentiæ ſunt.

Prima eſt, quod corporalis vere & proprie eſt pęna quocunque modo quis illam patiatur; pecuniaria verò licet Reo pęna ſit, illi tamē, qui impediuit, ne reus eam ſoluat, non eſt proprie pęna, ſed ſolutio, & reſtitutio debiti, quod contraxit.

Secunda eſt, quod ex pęna corporali non ſoluta, nullum damnum aduenit fiſco, aut parti, vel bonum, ex quod ſoluatur, immo ex eo quod latro non occidatur, aut alia pęna plectatur, quamuis fiat iniuria Reip. & legibus id præcipiētibus, nullum tamen damnum temporale inde reſultat: At verò ex pęna pecuniaria multa vtilitas prouenit fiſco, aut parti, ſi ſoluatur, & damnum niſi ſoluatur: Vnde impedire illam nocet fiſco, & parti. & ſoluere illam eſſet pęna reo, impedienti vero illam inique, nō eſt niſi ſoluere debitum, quod ex ſua iniquitate contraxit. Hoc ſuppoſito, quid mihi probabilius in hac re ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

12 Prima propoſitio: Iudex per iniquitatem non ferens ſententiam nec condemnans reum ad ſoluendas pœnas in lege impoſitas, & quas ſoluere debet, ad illarum reſtitutionem tenetur.

Ratio eſt, quia cum cuſtos ſit iuſtitiæ, reddere debet vnicuique ius ſuum. Ergo omittens ferre ſententiam, ex qua pœnæ illæ applicandæ eſſent fiſco, vel accuſatori, vel parti læſæ, agit contra iuſtitiam commutatiuam, & conſequenter pęnam illam, ſeu potius damnum pecuniarium, fiſco, aut accuſatori, aut parti læſæ reſtituere tenetur hoc eſt totum illud, quod reus in conſcientia ſoluere eiſdem tenebatur, ſcilicet damnum, impenſas & alia damna, quæ paſſus eſt alter.

13 Secunda propoſitio: quando iuſta ſententia iam pronūciata eſt contra reum, & iudex non applicat fiſco, vel accuſatori, vel parti læſę pęnam pecuniariam iam debitā a reo, ſed illam remittat, tenetur in conſcientia ad illius reſtitutionem, eamque reſtituere debet illis, quibus erat applicāda, vt v.g. Profert iudex iuſtam ſententiam cōtra hæreticum, cuius bona ſecundum legem debent applicari fiſco, & ipſe iudex illa applicat alteri, tenetur in conſcientia talia bona fiſco applicare.

Ratio eſt, quia fiſcus, vel pars læſa, cui pęna illa iuxta legem, & iuſtam ſententiam applicatur, poſt latam ſententiam habet ius acquiſitum ad illas pęnas, & eſt verus dominus illarum. Ergo iudex priuans illos iure ſuo tenetur ad reſtitutionem eiſdem faciendam, poteſtque, & debet fiſcalis petere tales pęnas, & accuſare iudices, idemque poteſt

Digitized by Google

reſt pars læſæ. fiſcales quidem, quia defendere tenetur bonum Reipub. & bonum commune, pars autem læſa, vt dãnum ſibi illatum recuperet, & bonum ſibi debitum.

14 Tertia propoſitio, quando iudex tenetur ad reſtituendã pœnam, quam reis dimittit, ſiue ea pœna iniuſte remittatur ante, vel poſt latã ſententiam, tenetur illam ipſo facto ſine alia iudicis condemnatione reſtituere, ſic Mich. Sal. vbi ſup. concluſ. 5.

Ratio eſt, quia vt diximus, iudex ad id tenetur, nõ quaſi ſoluens pœnam, ſed vt ſoluens debitum, quod contraxit ſua iniquitate. Vnde ſicut quilibet alius impediens, ne fiſcus, aut pars læſa pęnas illas recuperet, tenetur ad ſolutionem earum ante etiam iudicis ſententiam, ita etiam & iudex. Et ſicut quodlibet debitum contractum, vel per negotium, vel alio quouis modo ſoluendum eſt in conſcientia ipſo facto non expectata iudicis ſententia & condemnatione, ita etiam debitum hoc a iudice ex ſua iniquitate contractum. Addit autem Sal. vbi ſup. quod quia fiſcus, aut pars læſa nondum actu pecuniam illam acceperunt, ſed ſolum in potentia etiam proxima erant ad eam, ſaltem poſt latam ſententiam, multiſque alijs modis fortaſſis pęnarũ illarum reſtitutio impediri poterat, in arbitrio prudentis erit habita ratione circumſtantiarum, an iudex, aut quilibet alius miniſter iuſtitiæ teneatur ſemper ad reſtituendũ in integrum, an verò aliquando ſatis erit partem aliquam reſtituere. Siue autem totum, ſiue pars reſtitui debeat, ſemper illi reſtituendum eſt, cui iuxta leges, ac conſuetudines erat reſtitutio facienda, ſcilicet ſi fiſco, fiſco, ſi accuſatori, illi, ſi parti læſæ, huic, & non pauperibus reſtituendum eſt, quia iſti vt diximus, habent ius in illas pęnas, & ſunt certi domini illarum, pauperibus autem ſolum facienda eſt reſtitutio, quando nullus certus dominus apparet. Vnde falluntur, qui ideo volunt iudicem, (& idem de alijs, qui ex officio tenentur) non teneri has pœnas ſoluere, antequam per aliam ſententiam condemnentur, ex eo quod pęna nõ debetur niſi poſt ſententiam criminis, ſiquidem reſtitutio hæc, quam iudex facere tenetur, non eſt pęna reſpectu illius, ſed debitum ex damno dato, & bono impedito fiſco, vel accuſatori, vel parti læſæ, & ita tenetur illam ſoluere etiam non condemnatus, quia ad debita contracta ſoluenda nec neceſſaria eſt nec expectanda iudicis ſententia.

15 Quarta propoſitio: Iudex aut alius in rebus leuibus, & parui momenti pęnas diſſimulans, non tenetur ad illarum reſtitutionem, ſic Arrag & Sal. locis allatis.

Ratio eſt, quia leges, & ſupremi iudices non ita ſoliciti ſunt in rebus paruis; Et proinde prudenter, & cũ epicheia intelligendæ ſunt leges iuxta rectam rationem; Vnde cum ſæpe bono communi expediat, vt leuia delicta nonnunquam impunita relinquantur, non erunt iudices tam ſtricte ad hęc leuia punienda obligandi. Vnde videmus viros graues, & prudentes & prælatos vitia leuia nonnunquam diſſimulare, eſſet enim ſummum ius & ſumma iniuſtitia velle leuia omnia punire. Vnde quæ in ſuperioribus propoſitionibus dicta ſunt, de rebus, & damnis, vel pęnis grauibus intelligenda ſunt.

Ex dictis facile ſolui poſſunt argumenta, quæ in contrarium allata ſunt.

Ad primum enim reſpondetur, Iudices, & alios iuſtitiæ miniſtros excuſari, vel quia id faciunt in rebus & pęnis leuibus, vel quia laborant ignorantia inuincibili huius debiti, & obligationis reſtituendi pœnam quam nonnunquam ex iuſta cauſa diſſimulant. Vnde Michael Salon docet huiuſmodi accedentes ad confeſſionem cum ignorantia hac inuincibili abſolui debere, nec debere confeſſarios obligare illos ad reſtitutionem, quia nec tenentur ratione iniuſtæ acceptionis, cum laborauerint ignorantia inculpabili, nec ratione rei acceptæ, quia illæ pœnæ apud alios manẽt. Addit tamen debere confeſſarium inquirere, an bona fide, & cum ignorantia inculpabili alicui pęnam remiſerint, & tunc non debet eos obligare ob talem bonam fidem, & ignorantiam, monere tamen eos debet, ne in poſterum id faciant, cum id ſit in præiudicium tertij, nempe fiſci accuſatoris, aut partis læſæ.

Ad ſecundum reſpondetur ex dictis, nos loqui ſolũ de pœna pecuniaria, nõ de corporali, inter quas maxima eſt differentia, vt diximus, quamuis propriè illa, vt diximus, non ſit pęna ratione iudicis, ſed potius debitũ ex ſua iniquitate contractum. Ideo autem nemo tenetur ſoluere pęnam ante iudicis ſententiam, quia nemo tenetur ſibi ipſi pœnam inferre aut pati. Et ita ſoluitur tertium argumentum de quo dicemus in §. ſequen.

Quæ autem de iudice diximus, pari modo intelligenda ſunt de cuſtodibus, & alijs, qui ex officio, & ratione ſtipendij, aliorum damna impedire tenentur, de quibus alibi dicendum eſt, hæc interim de iudice dixiſſe ſufficiant.

16 DVBIVM QVINTVM, An Confeſſarius qui nõ iniunxit reſtitutionem faciendam, reſtituere tenetur damnũ tertiæ perſonæ, cui debetur reſtitutio? Ratio dubij eſt, quia cõfeſſarius tenetur ex officio prohibere damnũ proximi monendo pœnitentem, vt ei reſtituat, quod debet.

Prima opinio eſt dicentium, quod ſi ex lata culpa cõfeſſarius pœnitẽti reſtitutionem omiſit, quam ſi ei negata eſſet abſolutio vel certè præcepta reſtitutio, non omiſiſſet, confeſſarium in hoc caſu teneri ad reſtitutionem, ſic sũma Roſella in verb. reſtit. 2. §. 5. Ang. in verbo reſtitutio vlt. quæſt. 5. Mart. Nau in Man. c. 17. nu. 22. ver. Decimo infertur, & Pet. Nau. lib. 3. de reſt c. 4. p. 1. dub. vlt. num. 124.

Ratio eſt, quia cum ex officio teneatur conſulere ſaluti pœnitentis, & doctrinam tradere pęnitenti neceſſariam, conſequens eſt, vt omnia damna ex tali culpabili omiſſione ſecuta ei imputentur, ſicut veræ, & efficaci cauſæ damni ſecuti, & huic opinioni fauent Syluester in verb. culpæ q. 4 & Pet. de Arragon 2. 2. q. 62. art. 7. & Michael Salon ibidem controu. 1. cum dicunt obligatos ex officio teneri ad damnum ex eorum negligentia in non obſtando commiſſum, & exemplificant de Curatis, & confeſſoribus.

Secunda eſt dicentium non teneri ad reſtitutionem dãnificato, etiamſi ex eius malitia, vel certe lata culpa, ceu craſſa ignorantia reſtitutio nõ ſit facta. Sic multi in ſuis ſcriptis, & Gregor. de Val. tom. 3. diſp. 5 q. 6 puncto 3. controu. 5. Ratio horum eſt, quia confeſſarius non tenetur ex officio procurare bonum creditoris aut damnificati in temporalibus, nec ab eis mercedem accepit, nec eorum gratia officium habet, ſed ſolum, aut principaliter ad ſalutem animę pœnitentis.

17 *In hac re* prima opinio videtur communior, & fortaſſis verior, ob illius rationem & conformior eſt communi doctrinæ de reſtitutione facienda ab eo, cuius culpa damnũ incurritur, quod ipſe ex officio vitare tenetur. Siquidem, vt recte animaduertit Petrus Nau. & intentio fideliũ decimas Miniſtris aſſignantium, & etiam eccleſiæ conferentis officium huiuſmodi, ea eſt, vt non ſolũ ſaluti pęnitentis ſed etiam bono communi conſulant, diligenter curando, ne reſpublica aut alij fideles, quantum in illis eſt, damnum aliquod, aut iniuriam patiantur. Cui ſane officio minime ſatisfaciunt, dum ex eorum negligentia non admoneatur pœnitẽs de re ſibi ad ſalutem neceſſaria, & alij exinde damnum patiuntur, vt conſtat. Et Reſponderi poteſt ad rationẽ in contrarium, quod licet non habeant hoc officium principaliter, & immediate in gratiam creditorũ, nec ab eis mercedem immediate ad hoc accipiunt, quia tamen conſequenter, & ratione officij curare tenentur, ne reſpublica aut membra eius, quorum ſtipendijs aluntur, damnum patiantur, ipſi negligentia ſua in cauſa ſunt talis damni ſecuti, & proinde aut curare tenentur, vt vel ipſimet pœnitentes reſtituant, vel ſi ipſi in cauſa ſint, quo minus reſtitutio fiat, ipſi reſtituere tenentur.

Hinc eſt, quod confeſſor Epiſcopus, vel curatus tenebitur de leui culpa, ſiquidem habet officium in gratiam, atque vtilitatem ſuam, & reipubl. cum ob id ei decimæ, ſtipendiaque aſſignentur; Ceteri vero Confeſſarij ſolum de lata culpa tenentur, iuxta ea, quæ ſuperius expoſuimus: Illud denique in omnium opinione certum eſt, quod ſi confeſſarius tacite, vel expreſſe per commiſſionem cauſa ſit, ne creditori fieret reſtitutio, dicendo, ſcilicet nullam eſſe reſtitutionis obligationem, aut ſi quod vnt reſtituendum erat, ex malitia, vel ignorantia craſſa alteri reſtitui iubeat, tunc ea damna reſarcire tenebitur, cum in hoc caſu ſit cauſa proxima damni ſubſecuti.

De non Manifeſtante. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Non Manifeſtantis nomine quis intelligendus.*
2 *An Teſtis a Iudice legitime rogatus in iudicio, & non manifeſtans reſtituere teneatur pœnam, ad quam condemnaretur reus ſi ipſe veritatem dixiſſet.*
3 *De pœna, ad quam reus condemnaretur, quid rectius dicendum, cum Nau. contra Sotum, & alios.*
4 *An reus, legitime rogatus a iudice, verbi gratia, hæreticus negat delictum, & propterea non condemnatur ad pœnam pecuniariam, ob quam condemnaretur, ſi crimen confeſſus eſſet, pœnam illam ſoluere teneatur.*
5 *An reus, qui negans veritatem in iudicio a pœna abſoluitur, illam in conſcientia ſoluere teneatur, ac ſi eſſet condemnatus.*
6 *Reus iniuſte in iudicio veritatem negans multis eſt iniurius.*
7 *Peccans contra iuſtitiam particularem tenetur ſimpliciter reſtituere, peccans contra legalem non tenetur.*
8 *An Cuſtos vinearum, paſcuorum, vrbium, & aliarum rerũ, & locorum communium non accuſando, aut non denunciando delinquentes, teneantur ſoluere pœnas pecuniarias fiſco, vel collectori, vel emptori, &c.*
9 *Difficultas ab authore paucis propoſitionibus explicatur.*
10 *Cuſtos, vel alius, qui iurauit manifeſtare delinquentes, ſi nõ faciat, etiamſi Iudex vel Rector ciuitatis inhiberet, ne eos ſcriberet ad pœnam, peccat mort.*
11 *Quando Iuridice poteſt probare, tenetur ad pœnam, ad quã reus, et ipſo facto ſine alia iudicis condemnatione, ſi ex officio tenetur, & num. 12.*
13 *Cuſtos, qui aliquod munus accipit, vt non accuſet, aut denunciet, tenetur munus acceptum reſtituere.*
14 *Cuſtodes, qui oſtenſo chirographo vectigalis ſoluti aliquid a viatoribus importunis precibus, aut minis ſcrutandi merces extorquent, tenentur ad reſtitutionem.*
15 *An tam iudex non obſtans, aut non manifeſtans, aut tacens, & alij predicti, quando tenentur ex officio impedire teneantur in ſolidum.*
16 *Notabilis cuiuſdam dubij ſolutio, qui ponitur ſuperius ad numer. 15.*
17 *An ſi Petrus emit veſtem bona fide a latrone, & retinet eandem bonam fidem, & Ioann. ſciat eſſe veſtem Pauli furto ſublatam, poſſit, aut teneatur Paulo veritatem manifeſtare.*
18 *An famulus videns alterum conſeruum aliqua furari, teneatur ad reſtitutionem, ſi non Domino manifeſtet.*

1 NOn manifeſtans intelligitur omnis, qui ratione officij, vel ſtipendij poſſet damnum impedire admonendo eum, qui paſſurus eſt damnum de inuaſore vel poſtquam damnum datum eſt, ut recuperaretur, & præcipue ſi ſit cuſtus illius rei, ut cuſtodes ciuitatum, montium, Syluarum, uinearum, &c. Item teſtes uocati in iudicium, &c. Dixi, *omnis, qui ratione officij, vel ſtipendij damnum illud impedire poſſet*, quia ſi quis alius uideat furem diripientem domum proximi, & ſine magno ſuo detrimento poſſet illum manifeſtare, ſi rogetur priuatim a proximo cui res illa ablata fuit, an aliquem uidiſſet, & non manifeſtat, etiamſi id ex odio, & malitia faciat, peccat quidem contra charitatem proximo debitam, non tamen tenetur ad reſtitutionem. Sic expreſſe Sotus lib 4. de iuſtit. q. 7. art. 3 & Mart. Nau. in Manuali cap 17. nu. 18. & 136. Io. Medina C. de reſt. q. 9. uer. Primus modus. Petrus Nau. lib. 3. de reſt. c. 4. dub. ult. nu. 130. & communis opinio Doctorum, quicquid Rich. 4. d. 15 art. 5 q. 4. & Caiet. in ſum. uerb. reſtitut. particula *Non manifeſtans*, contradicant. *Ratio eſt* quia reſtitutionis obligatio, ex ſola uiolatione iuſtitiæ, non autem charitatis oritur. Circa hæc autem, quæ in hoc cap. continentur, quædam dubia ſunt breuiter ſoluenda.

2 PRIMVM DVBIVM, An teſtis a iudice legitime rogatus in iudicio, & non manifeſtans, reſtituere teneatur pœnam, ad quam condemnaretur reus, ſi ipſe veritatem dixiſſet? *Certum eſt* ſecundum omnes eum teneri ad reſtitutionem damni, quod patitur pars læſa; vt verbi gratia, Petrus debet Ioanni centum aureos, & poſtea eos repetit in iudicio, Petrus autem negat ſe illi debere; Andreas qui eſt conſcius huius debiti, vocatur in iudicium, ſi neget ſe aliquid ſcire, tenebitur ad reſtitutionem illorum centum aureorum, ex eo quod Ioannes in iudicio condemnatur, ob defectum teſtimonij Andreæ, vnde cum Andreas ſit cauſa huius damni, tenetur ad eorum reſtitutionem Ioanni faciendam.

Sic Ioan. Medina, C. de rebus reſtituendis, quæſtio. 9. ad quartum. Adrian. in 4. quæſt. 1. de reſti. 1. §. Decurrentibus. in fine. Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 7. art. 1. & in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. quæſt. 7. concluſ. 3. dub. 4. Mart. Nau. in Manuali cap. 25 nu. 40. & 44. & num. 45. Petrus de Arragon. 2. 2 q. 70. art. 1. & ibi Salon art. 1. conc. 5. & 7. controuerſia 3 Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 14. puncto 1. concl. 3. & alij. Tota igitur difficultas eſt de pœna, ad quã reus condemnaretur. Quidam affirmant, quando eſt pœna pecuniaria, & applicanda fiſco, vel accuſatori, vel emptori harum pœnarum, ad quas ſolent delinquentes condemnari.

Sic omnes, qui exiſtimant cum Soto lib. 1. de iuſtitia, q. 6. art. 6. concl. 4. in fi. Reum inique negantem veritatem, teneri ad ſoluendam pœnam pecuniariam, ad quam iuxta leges fuiſſet damnatus, ſi veritatem explicaſſet, id ipſum docent a fortiori de teſte, quia Reus cum agat in propria cauſa minorem infert iniuriam negando veritatem, quæ ipſi noceret, quam teſtis, quam mentitur, vel agit inique in cauſa aliena. *Probari poteſt* hæc ſententia, *Primo*, Quia ſi illa pecunia eſſet debita alteri, & culpa teſtis non redderetur ſuo domino teneretur teſtis ille ad illam vero domino reſtituendam. Sed pœna applicanda fiſco, vel actori iuxta leges eſt illis debita ex iuſtitia. Ergo teſtis, cuius culpa non reddit illam Reus, tenetur illam reſtituere, cum in hoc caſu ex ſua culpa fiſcus illam non recipiat.

Secundo, quia iudex, & alij miniſtri iuſtitiæ tenentur ad reſtituendam pœnam, quam Reus eorum culpa non reſtituit, veluti ſi iudex non ferat ſententiam, vt ſupra diximus, aut fiſcus non accuſet. Ergo; & teſtis, qui iuridice interrogatus veritatem negat, par enim videtur iſtorum omnium ratio.

3 Alij vero vt Mart. Nau. in Man. c. 25. num. 51. & Michael Salon. 2. 2. q 62. art. 7. controuerſia 5. ad tertium, & qu. 70. art. 1. contr. 3. in fi. rectius negant eum obligari.

Ratio eſt, quia teſtis non eſt miniſter iuſtitiæ, & ita licet ſit periurus negando veritatem, ad reſtituendum tamen non tenetur, quia neque tenet ex officio, nec recip. ſtipendium, vt teſtificetur veritatem, nec concurrit, vt miniſter iuſtitiæ, ſicut iudex & alij miniſtri iuſtitiæ, & ſtipendio conducti, & ita non tenetur ad pœnam reſtituendam ſicut illi.

Deinde Reus vt infra dicemus, non tenetur ad pœnam legis, niſi actu cõdẽnetur, etiamſi inique & per mendaciũ ab illa ſe eximat. Ergo neq; teſtis: cõſequentia patet, quia teſtis non tenetur niſi ad eam pœnam, ad quam teneretur reus. Hinc ſoluuntur rationes in contrarium.

Ad primum reſpondeo, Ideo in caſu tenetur teſtis pecuniam illam reddere, quia pecunia illa per ſe, ſimpliciter, & ex natura rei debita eſt domino, etiam ſi nulla accedat iudicis condemnatio, vnde cum in huiuſmodi ciuilibus teſtis nocuit actori in re ſibi ſimpliciter debita, nihil mirum, ſi Reo ex eius culpa non ſoluente, teſtis ipſe ſoluere illam teneatur.

At vero in caſu noſtro, & in criminalibus, pœna illa non eſt debita fiſco, vel actori ex natura rei, & ſimpliciter niſi poſt condemnationem iudicis, vnde nec Reus, nec teſtis eam ſoluere tenetur ante condemnationem.

Ad ſecundum reſpondeo, ex dictis, Iudices ideo pœnam illam ſoluere tenentur, quia ſunt miniſtri iuſtitiæ, & ex officio tenentur ſententias iuſtas ferre, & exequi, vnde eas nõ ferendo contra iuſtitiam commutatiuam peccant, & pœnam illam pecuniariam non tanquam pœnam proprie loquendo; ſed tanquam debitum ex damno illato fiſco, aut alteri contractum, non expectata iudicis condemnatione

tione, ſoluere tenentur: Teſtis autem neque ex officio, neque ex iuſtitia, aut accepto ſtipendio tenetur veritatē manifeſtare; vnde ſufficit propter ius, quod habet pars illa in teſtimonium illius, vt reſtituantur illi damna, quæ accepit in expenſis, & debitis; Ad pœnam autem quam Reus ſoluere debuit (cum illa nullius adhuc actu ſit) non tenetur, ſicut nec ipſemet Reus, niſi poſtquam iudicis ſententia cōdemnatoria acceſſerit.

4 SECVNDVM DVBIVM, An reus legitimè rogatus a iudice, verbi gratia hæreticus, negat delictum, & propterea non condemnatur ad pœnam pecuniariam, ad quam condemnaretur, ſi crimen confeſſus eſſet, pœnam illam ſoluere teneatur?

Quæſtio hac ab altera dependet, An ſcilicet teneatur quis pœnam a lege impoſitam ob tranſgreſſionem legis, ante iudicis ſententiam ſoluere. In qua re celebris eſt opinio Alphonſi a Caſtro libro ſecundo de iuſta. hære. punitione. c. 6. & lib. 2. de lege pęnali, c. 8 & 9 qui vniuerſaliter dicit de omnibus legibus pœnalibus pęnam ipſo iure inferentibus, quod obligant tranſgreſſores in conſcientia expectata. Ex quo infert, quod hæreticus exterior ſtatim ac incidit in crimen hæreſis, tenetur in conſcientia tradere fiſco bona ſua, quorum dominio ipſo iure priuatur, per cap. *Cum ſecundum leges. de hære. lib.* 6.

In qua re ſecutus eſt Panormitanum in capitul. Canonum, numero 11. de conſtitutionibus, vbi ponit hanc regulam, quando lex imponit pœnam ipſo facto, vt quia ipſo facto publicat bona alicuius; tunc ille non poteſt retinere bona publicata cum bona conſcientia, quia ius eſt ſtatim fiſco acquiſitum, & citat l. commiſſa, ff. de publicis iudicijs, & capitulo ſecundo, de præſcrip. libro ſexto, & idem Panormit. in cap. Dilecti filij, numero 15. de arbitris, quorum ſententiam late refellit Sotus libro primo, de iuſtitia, quæſtio. ſexta, & certe communis Doctorum opinio eſt in contrarium, ſic enim tradunt ſanctus Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 62. artic. 3. vbi expreſſe ait, neminem ante condemnationem per iudicem ad pœnam teneri. Caietan. ibidem, & in ſumma, verbo. pœna. Conradus tract. de contract. quæſtio. ſeptima, Adrian. Quodlib. 6 articulo concluſ. 2. Corollario. 3. ſub litera I. Syluester verb. hæreſis, 1. quæſt. 8. & in verb. Aſſaſſinus in fine, vbi ait, ſententiam Panormitani ab omnibus reprobari, & reprehendi. Sotus vbi ſupra, Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 62. artic. 3. circa medium, & Michael Salon ibidem controuerſia. 1. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. articul. tertio, pag. 257. columna tertia, Bartholomeus Medina 1. 2. quæſtion. 95. artic. quarto, Gregorius de Valentia tomo 2. diſputat. 7. quæſt. quinta, puncto ſexto, quæſt. ſecunda, Martin. Nau. in Manuali cap. 23. numer. 66. & alij plurimi Canoniſtæ, & iuriſperiti, quos Sotus vbi ſupra refert. Quorum ratio, & fundamentum eſt, quia pœnam ſoluere eſt pati ſupplicium a lege taxatum, nemo autem tenetur ante iudicis ſententiam in ſeipſum agere, de qua re latius diſputari ſolet, tum in 1. 2. quæſtio. 96. articul. quarto, tum in 2. 2. quæſtio. 62. articul. 3. Hac ergo generali quæſtione omiſſa.

5 Difficultas eſt, An reus, qui negat veritatem in iudicio, quam fateri tenebatur, propter quod abſolutus eſt a pœna, teneatur in conſcientia illam ſoluere, ac ſi de ea condemnatus eſſet? Nam ſi eam fateri nō tenebatur, eo quod non ſit iuridicè rogatus, certum eſt ad nullam reſtitutionem obligari.

Prima opinio eſt Soti libro 1. de iuſtitia, quæſt. 6. artic. 6. concluſ. 4. in fine, dicentis, reum in hoc caſu teneri ad pœnam in conſcientia ante omnem iudicis condemnationem. Quam opinionem probat Sotus, quia contra iuſtitiam negauit veritatem. Ergo contra iuſtitiam impedinit iuſtum lucrum alterius. Siquidem fiſcus habebat ius in pęnam a reo luendam virtute legis, vnde cum reus negando veritatem, quam fateri tenebatur, impediat iuſtum iudicium, & iuſtam condemnationem ad pœnam, ad quam fiſcus habuit ius, manifeſtum eſt teneri ad reſtitutionem.

Secunda, & verior opinio eſt Martini Nauarri in Manuali, cap. 18. numer. 49. Petri de Arragon in 2. 2. quæſt. 62. artic. 3. Michaelis Salon ibidem controuerſia 2. Dominici Bannes. 2. 2. q. 62. artic. 2. p. 2. dub. 2. & aliorum dicentium non obligari ante condemnationem.

Ratio eſt, quia eſt pęna, nemo autem obligatur ad ſoluendam pęnam ante iudicis condemnationem, vt docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 62. art. 3. quia aduerſatur iuri naturali, quod idem homo ſit agens & accuſator, & proditor ſui ipſius. Quæ ratio non minus habet locum in eo, qui iniuſte negat veritatem in iudicio, ſi compellitur ad ſoluendas pęnas ante condemnationem, quam in alijs; ſiquidem futurus erit accuſator, & proditor ſui ipſius, quod eſt abſurdum. Non igitur tenebitur Reus eam ſoluere ante iudicis condemnationem. Vnde miror Sotum, cum communem opinionem teneat, eam tamen in huiuſmodi Reo falſam eſſe putare, cum vt diximus, eadem ſit in Reo, ac in alijs ratio.

Sicut igitur non tenetur ſubire alias pœnas vel exilij, aut carceris ante iudicis ſententiam, ita nec pœnam pecuniariam. Et certè vt rectè docet Salon, conſuetudo omnium fidelium eſt contra Sotum, nullus enim vnquam Theologorum aut veterum (nam nullus ex antiquis huius quæſtionis meminit) aut recentiorum obligauit Reum ſic negantem veritatem in iudicio, vt reſtitueret pœnam, ad quam ea cognita condemnandus eſſet, ſed tantum, vt pęniteret de mendacio in iudicio prolato, aut de periurio, ſi ſub iuramento interrogatus eſſet. Hinc ſequitur multo minus teneri Reum, vt ſoluat pœnam, quando non condemnatur ad eam, vel ex iudicis iniquitate, aut ex culpa teſtium, aut ex aliqua alia cauſa; Si enim non tenetur ante condemnationem, quando culpa ipſius non peruenitur ad ſententiam, multo minus quando ſine culpa propria ad eā non condemnatus ſit.

6 *Illud etiam aduertendum eſt*, quod Reus iniuſte in iudicio veritatem negans multis eſt iniurius; Nam iudici iniurius eſt, dum ei obedientiam debitam negat, accuſatori, quem infamat, ſocijs criminis, qui maiorem fortè coguntur ſubire pœnam, quam ſi dixiſſet veritatem; & tandem eſt iniurius fiſco, cui pœna eſt applicanda, pro quibus omnibus iniurijs peccat mortaliter, & pœnitere tenetur, non tamen ſoluere pœnam legis niſi poſt condemnationem. Sin vero aliqua infamia, aut damno illos affecerit, puta ſi iudex exinde perdidit bonum nomen aut officio priuatus fuit, aut aliquod aliud incommodum ſibi, aut accuſator aliquas fecit expenſas, & ſic de alijs, ad huiuſmodi damna reſarcienda, quorum ipſe cauſa fuit, ſtatim obligatur ex natura rei, quia hoc non eſt pęna legis, ſed obligatio nata ex damno iniquo illato.

7 *Ad argumentum* Soti facilis eſt ex dictis reſponſio. Eſt enim hæc differentia inter iuſtitiam publicam ſiue legalem, & particularem, quod peccans contra iuſtitiam particularem, tenetur ſimpliciter reſtituere, peccans autem contra legalem non tenetur, niſi quando eam cuſtodire tenetur ex officio, vt verbi gratia, qui furatur peccat contra iuſtitiam particularem, & ideo ſimpliciter reſtituere tenetur, qui vero non impedit latronem furantem cum poſſit, ſi perſona ſit priuata, peccat quidem contra iuſtitiam publicam, ſicut etiam & perſona publica, & tamen perſona publica non impediens, verbi gratia, iudex, tenetur ſoluere damna illata, quę prohibere poterat, quia tenebatur ex officio, perſona vero priuata non tenetur, quia ex ſola charitate impedire tenebatur. Hoc ſuppoſito, ad argumentum reſpondeo, impedientem bonum alteri debitum actu teneri ad reſtitutionem, quia violat iuſtitiam particularem; At vero qui negat veritatem, non impedit iuſtitiam particularem, ſed communem, ad cuius cuſtodiam cum non teneatur ex officio, non tenetur ad reſtitutionem, maxime cum fiſcus non habeat ius actu ad pœnam ante condemnationem, tunc enim ſi reus abſconderet bona, ne ſolueret pœnam, aut partem pœnæ, teneretur reſtituere; quia tunc impediret fiſcum a bono, ad quod eſt in potentia proxima, & quaſi actu.

8 TERTIVM DVBIVM eſt, An cuſtos vinearum, paſcuorum, montium, vrbium, & aliarum rerum, & locorum communium, non accuſando, aut non denunciando delinquentes, teneantur ſoluere pœnas pecuniarias fiſco, vel

collectori, vel emptori illarum pœnarum, ad quas condemnarentur delinquentes, ſi ipſi eos accuſaſſent? Et intelligitur quæſtio, quando quis conſtituitur cuſtos ex officio: ſunt enim cuſtodes in duplici differentia, quidam enim ſunt cuſtodes ex officio, quia ſuſcepta mercede & pretio a Republica curam, & cuſtodiam, ſuſcipiunt huiuſmodi rerum: Alij vero ſunt cuſtodes nullo accepto pretio, ſed ex conſuetudine patriæ, aut loci, loca quædam per vices ſuas, & *Turnum*, vt aiunt, cuſtodiunt, quibus tamen in præmium conceditur, vt pœnam illam accipiant, quæ forte illis continget ratione eorum, quos indicabunt, vel accuſabunt, quomodo conſtituuntur plerique cuſtodes viarum, & vectigalium. Cuſtodes primi generis communiter præſtare ſolent iuramentum, ſe fideliter munus ſuum executuros.

Prima opinio eſt Sylueſtri verb. reſtitutio tertia quæſt. 5. verſic. Septimum, qui citans S. Bernardinum quendam Canoniſtam, quatuor in hac re docet.

Primo, cuſtodes, & vigiles ciuitatum, non accuſantes, quos repeřiūt poſt ſonitum campanæ, peccare mortaliter, ſi iurauerint eos manifeſtare, & non manifeſtant.

Secundo, Non teneri ad ſoluendam pœnam, quam ſoluerent illi rei, ſi accuſarentur, ratio eſt, quia non fuerunt adhuc accuſati.

Tertio, ſi cuſtos aliquod munus accipiat, teneri illud pauperibus erogare, quia cuſtos cum acceperit contra fidelitatem ſui officij nec accipere potuit nec retinere, qui vero dedit, in pœnam iniquæ donationis amiſit illud, & a ſe abdicauit, & ita non poteſt illud recuperare, & conſequenter eſt pauperibus donandum.

Quarto, Si vidiſſent tales alicui damnum inferre, & nō reuelaſſent, tenentur reſarcire damnificatis; ideo enim ſunt ſalariati a communitate, ſicut & cuſtodes viarum, & poſſeſſionum. Eadem quæ Syluester habet etiam Mart. Nauar. in Manual. cap. 25 num. 34. & Corduba in ſumma quæſt. 66 §. 2.

Secunda opinio eſt dicentium obligari ad pœnam ſoluendam. Sic Ang verb pœna, q. 26. Roſella, verb. reſtitutio. 4. §. 3 & Sylueſt. verb pena, quæſt. 28. Ioan. Medina. C. de reb. reſtituendis, q. 12. in fi. & q. 15. in fine. Barth. Medina lib. 1. inſtruc. confeſ. c. 14. §. 30. Regula. 5. ver. Nona. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. c 4. p. 1. dub. vlt. num. 142. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 7. & Mich. Salon ibid. controuerſia. 4. & 5. vt autem certius conſtet, quid in hac re dicendum ſit, ſequentes propoſitiones apponam.

9 Prima propoſitio: Cuſtodes agrorum, vinearum, &c. non manifeſtantes damnum, quod non eſt pœna, vt v. g. ex rebus, quæ venduntur, vel in vno loco ad alium aſportantur, debetur certum vectigalis genus lege impoſitum, ex eo vero quod cuſtodes non denūciāt, non ſoluitur, dānum illud ſoluere tenentur, ſi delinquentes non ſoluant. Et hoc eſt certum apud omnes, tum primæ, tum ſecundæ opinionis authores.

Ratio eſt, quia ex officio tenentur cauere, & declarare nocumentum, & conſequenter tenentur reſtituere damna inde ſubſecuta ſiue illa damna ſint lucra ceſſantia, ſiue dāna emergentia vt v. g. ſi ex negligentia cuſtodis ſunt pauci cuniculi in nemore, vel pauca ligna in Sylua, vel paucæ vuæ in vinea, adeo vt propterea loca illa vilius venduntur, vel locantur quod non accidiſſet, ſi cuſtos debitam diligētiam adhibuiſſet, tenetur cuſtos illa damna reſtituere. Idemque dicendum eſt de locis communibus deputatis ad lucra ciuitatis.

Quia cum eo fine accipiant ſtipendia, vt ea cuſtodiant, quæ ipſis committuntur, agunt contra iuſtitiam commutatiuam ea non cuſtodiendo, & ideo de damno ſubſecuto tenentur, & vectigalia, & alia d[illegible] ſoluere obligantur.

10 Secunda propoſitio: Cuſtos, vel alius, qui iurauit manifeſtare delinquentes, ſi non faciat, etiam ſi iudex, vel rector ciuitatis iuberet, ne eos ſcriberet ad pœnam, peccat mortaliter, *Solus enim* Princeps, aut maiores ciuitatis poſſunt id præcipere, & iuramentum relaxare, non gubernator, aut index. Sic Io. Medina cit. quæſt. 12. ante fin. Sylueſ. verb pœna, quæſt. 29. Mart. Nau. in Manuali, cap. 25. num. 34 & Petrus Nauar. vbi ſup. num. 143. Corduba cit. quæſt. 66. §. 2. Arragon, & Salon vbi ſupra. *Ratio eſt*, quia violanti iuramentum præſtitum, ad quod tenentur iuſtitiæ, & honeſtis. Et quia infideliter ſe gerunt in re graui, quam ex iuſtitia ſeruare tenentur, nullaque exiſtit cauſa, ob quam aliter agere debeant.

11 Tertia propoſitio; Cuſtos nō accuſans, nec manifeſtans illum, qui ratione ſui delicti iuſtè condemnaretur ad pœnam, quando illi certo conſtat delicto, & iuridice poteſt illud probare, ad pœnam reſtituendam tenetur, ad quam reus ille condemnaretur. Sic authores omnes ſecundę ſententiæ.

Ratio eſt, quia licet tranſportantes merces prohibitas, (& idem de alijs delinquentibus dicendum eſt) non teneantur ad pęnam, niſi poſt iudicis ſententiam, cuſtodes tamen, qui ex officio, & ratione ſtipendij damna illa impedire tenentur, ex ſua negligentia leui non impedientes, & damnum illud reſtituere tenentur, vt diximus, & etiam pœnam, quę fiſco regio, aut alijs applicanda erat. Siquidem fiſcus habet a iure quaſi ius acquiſitum, & eſt in proxima potentia ad illam pęnam, & ex altera parte cuſtos tenetur ex officio impedire huiuſmodi damna. Ergo cum non accuſando, vel non manifeſtando delinquentem, impediat fiſcum contra iuſtitiam commutatiuam ab illa pęna, ſeu bono, ad quod erat in proxima potentia, tenetur ad eius reſtitutionem. Tenetur enim vnuſquiſque reſtituere damnum, quod culpa ſua alicui obuenit, maximeque cum ex officio illud damnum impedire teneatur.

Dixi, quando certo conſtat de delicto, vt cum cuſtos iā de facto delinquentem apprehenderit, (talis enim apprehenſio ęquiualet condemnationi, aut proceſſui in quo ſufficienter probatum eſt delictum) ſiquidem cuſtos, qui re exiſtente dubia, quaſi declinans in meliorem partem dimittit, vt cuſtos vineæ, cuſtos vectigalium, non tenebitur ad reſtituendum, niſi eſſet rumor, vel fama in vineis, & in vectigalibus, & ſimilibus grauia damna inferri, tunc enim ad boni viri arbitrium damna ex eorum negligentia exorta, reſtituere tenetur.

12 Quarta propoſitio: Cuſtos qui ex officio tenetur ad pęnam reſtituendam, eo modo quo diximus, tenetur illam ipſo facto ſine alia iudicis condemnatione reſtituere. Sic Salon vbi ſupra, controuer. 5 concl. 4. *Ratio eſt*, quia non tenetur ad eam, quaſi ſoluens pœnam ſed vt ſoluens debitum, quod ſua iniquitate contraxit, vt diximus ſupra § præcedenti de Iudice, debitum autem contractum ſiue per negocium, ſiue per iniquitatem, in cōſcientia ſoluendum eſt non expectata iudicis ſententia. Nec valet ſi dicas, Principalis non tenetur ad pęnam ante iudicis condemnationē; ergo nec cuſtos: Reſpondetur enim in principali verè eſſe pęnam, pęna autem non debetur ante iudicis ſententiam; in cuſtodibus autem qui tenentur ex officio, non eſt proprie pęna, ſed debitum ex iniquitate cōtractum, quod ante omnem ſententiam eſt ſoluendum.

Addo tamē poſſe huiuſmodi cuſtodes remittere illi delinquenti partem pęnæ, quę a iure, vel ex conſuetudine ipſis exhiberi ſolent, quia tunc quantum ad eam partem, remittunt quod ad eos pertinent. Et quæ hactenus dicta ſunt, intelligenda ſunt in rebus, & damnis, vel pęnis, grauibus; Nam ſi res ſit parui momenti, & cuſtodes ſemel aut bis tacent, non ſunt obligandi ad reſtitutionem, vt Petrus de Arragon, & Salon vbi ſupra teſtantur, & conſtat ex illis, quæ de iudice dicta ſunt.

13 Quinta propoſitio: Cuſtos qui aliquod munus accipit, vt non accuſet aut denunciet, tenetur munus acceptū reſtituere. Sic Sylueſter verbo reſtitutio. 3. quæſt. 5. verſic. Septimum. Sotus libro quarto, de iuſtitia. quæſtio. ſeptima. articu. tertio. Corduba, in ſumma quæſtion. 66. Bartho. Medina, libro primo. inſtruct. confeſſ. cap. 14. § 30. Regula. quinta, verſic. Nona eſt, & Petrus Nauar libro tertio, de reſtit cap. quarto, p. 1 dubio vlt. num. 143, & ſequentibus, & Michael Salon 2. 2. q. 62. art. ſeptimo, controuerſia quinta, concluſio. 3. & 4. Et *Ratio eſt* clara, quia ex officio denunciare tenetur, vnde contra iuſtitiam peccat accipiendo aliquid, ne denunciet, vnde præter pœnam, quam ſoluere tenetur, etiam munus acceptum reſtituere tenetur

Id

Digitized by Google

Id quod certum eſt in cuſtodibus, quibus nulla pars pœnæ adiudicatur, non enim retinere poſſunt tales cuſtodes acceptum fauore alicuius legis, quia nulla eſt, quæ id illis cō-cedit; Nec titulo liberæ donationis, quando quidem ſic capti tim ore carceris vel pœnæ grauioris pretium illud cuſtodibus concedunt.

An vero teneatur cuſtos reſtituere, quando ipſe non petijt pecuniam, aut munus, vt taceret, (in quo caſu iam locuti ſumus, & diximus ad reſtitutionem teneri) ſed & quando ipſe, qui merces tranſportaunt, cuſtodem induxit vt taceret, & pecuniam ob id obtulit? *Reſpondeo* tam cuſtodē, quam offerentem ad reſtitutionem teneri, & quidem offerens in hoc caſu tenetur ad pœnam fiſco debitam, cuſtos vero non ſolum pœnam eodem modo debitam fiſco reſtituere tenetur, ſed etiam munus ea de cauſa acceptum vt taceret, tenetur reſtituere, vt expreſſe Pet. Nau. & Barthol. Medina vbi ſupra tradunt. De cuſtode res certa eſt ex dictis, de offerente etiam probatur, quia ipſe conſuluit illam operationem iniquam, & iniuſtam. Sed primo loco tenebitur cuſtos ipſe, qui eſt executor, & per conſequens principalis. Immo vero etiamſi cuſtos petat pecuniam promittens ſe taciturum, quamuis Bart. Medina in hoc caſu dicat cuſtodem ſolum teneri ad pœnam fiſco reſtituendam, nō autem offerentem: rectius tamen Petrus Nau. docet, offerentem etiam a cuſtode rogatum, & dantem pecuniam in eum finem, vt taceat, teneri ad pœnam reſtituendam. *Ratio eſt*, quia verè offerens eſt cauſa cooperans damni illius a cuſtode, ſi enim ille pecuniam non dediſſet, cuſtos non damnificaſſet contra iuſtitiam tacendo: cum igitur motus ex oblatione illa pecuniæ taceat, offerēs verè cauſa efficax eſt illius damni. Alias non teneretur reſtituere qui ſic rogaretur ab aliquo. Da mihi pecuniam, & occidam Petrum: cum tamen certum ſit dātem in eo caſu cooperari iniuſtæ occiſioni, & teneri ad reſtitutionem in ſolidum ſimul cum occiſore. Nec excuſatur offerens, quod rogatus ſit, quia talis oblatio pecuniæ plus mouet animum alterius, quam vel preces, vel conſilium vt conſtat, ſi igitur inducendo cuſtodem, vt taceret, obligaretur, vt Medina fatetur, a fortiori dando pecuniam obligabitur quanto illa datio eſt efficacior, & potentior inductio.

14 Ex hac doctrina infertur cum Mich. Salon vbi ſupra cō-trouerſia 5. conc. 4. in fine, cuſtodes itinerum &c. quando oſtenſo chirographo vectigalis ſoluti aliquid a uiatoribus gratis accipiunt, ita ut conſtet, quod uere gratis illis detur, bene accipere; Sin vero ſuis importunis precibus, uel minis ſcrutandi merces extorqueant, teneri ad reſtituendū, & multo magis ſi accipiant pecuniam, quando res eſt dubia, ne ſcrutentur ſuppellectilem uiatorum.

Demum aduertendum eſt, ea quæ in hoc dubio hactenus dicta ſunt, intelligenda tantum eſſe de cuſtodibus, qui ex officio, & mercede accepta ſuſcipiunt cuſtodiam huiuſmodi rerum, non de ijs, qui per vices ſuas, & *Turnum*, ut aiunt in quibuſdam locis nullo pretio accepto, ſed ex loci conſuetudine efficiuntur cuſtodes, quia iſti non obligantur cuſtodire, niſi ſicut ipſa communitas cuſtodiret tales ſyluas, montes loca &c. Vnde quando præcipuus acceptor, cæſor lignorum aut venator tenebitur reficere damnum, tenebitur talis cuſtos, quando vero ille non tenebitur, nec talis cuſtos obligatus erit, vt verbi gratia. Eſt in uſu quibuſdam prouinciis, ut qui ligna cædunt montium, uel piſcantur, uel uenantur quibuſdam temporibus damnum ſoluant, quod fecerunt, ſi deprehendantur, & denuncientur, & non aliter, tunc quidem licet cuſtodes ex officio obligati, non denunciando, damnum reſtituere teneātur, non tamen illi cuſtodes, qui mercede ſtipendiati non ſunt, ſicut nec ipſi accipientes, quando deprehenſi in delicto non fuerint, damnum illud, aut pœnam reſarcire tenentur.

16 QVARTVM DVBIVM, An tam iudex non obſtans, aut non manifeſtans, aut tacens, & alij prædicti, quando tenentur ex officio impedire damnum, teneantur in ſolidum?

Reſpondeo cum S. Antonino par. 2. titu. c. 12. §. 13. quem refert, ac ſequitur Petrus Nauarrus lib. 3. de reſtit. capit. 4. par. 4. dub. ult. num. 47. teneri omnes in ſolidum, quando ex officio obuiare tenebantur, & commodè impedire poterant.

Primo tamen omnium *Non obſtans*, vt Princeps Prælatus, & alij miniſtri iuſtitiæ, qui ex iuſtitia damna ciuium, & iniurias propulſare tenentur.

Secundo. Non manifeſtans.

Tertio Tacens, certè non reprehendens. Vnde concionatores, & confeſſores ad monendum cauti, & diligentes eſſe debent, & alij Prælati, nec ex eorum culpa damna contingant, aliàs ad reſtitutionem tenentur. Sin vero plures negatiue concurrant, quilibet in ſolidum tenebitur, altero deficiente, aliàs vel omnes ſimul contribuendo pro rata, & æqua portione, ſi ſint pares in cauſando, vel ei, qui primo ſoluit. Vnde ſequitur, quod ſi commiſſum ſit furtum in vinea Petri, vidente miniſtro iuſtitiæ, & non obuiante, & ſimiliter vidente cuſtode, & non manifeſtante, miniſtro iuſtitiæ ſoluente totum, liber eſt cuſtos, nec tenetur ſoluenti ſuam ratam ſoluere, cum ſit minus principalis reſpectu illius, vt conſtat ex his, quæ ſuperius in §. De participante, latius expoſuimus.

16 Hinc ſoluitur dubium quoddam, quod in facto non ita pridem contigiſſe nouimus; Quidam enim fures nocte domum intrantes mercatoris, multa bona illius abſtulerunt, & dum ingrediebantur corruperunt cuſtodes pecunia; vicinus autem quidam hæc vidit, qui etiam pecuniam accepit, ne clamaret, & poſt prædam inuenti ſunt fures a Præfecto ſeu Capitaneo, ex cuius manibus data pecunia ſe redemerunt. Præterea fugientes inuenerunt quoſdam homines priuatos, quibus partem prædæ dederunt. Quæritur autem, quis iſtorum ad reſtitutionem in integrum teneatur?

Reſpondetur, Sine dubio a cuſtodes domus, & Præfectus ad totius damni illati reſtitutionem tenentur, ſiquidem ex officio tenebantur, atque adeo in ſolidum rei ablatæ reſtitutionem obligantur. Alij vero qui partem prædæ acceperunt ad ſolam partis acceptæ reſtitutionem tenentur, cum hi ad damnum impediendum ex iuſtitia minimè tenerentur, ac proinde id ſolum reſtituere tenentur, quòd acceperunt, neque enim aut damnum impedire, aut commiſſi ſceleris authores reuelare ex officio tenebantur. *Maior autem difficultas eſt* de vicino illo, qui clamando furtum impedire poterat, an is ſaltem in ſolidum teneatur? Cui tamen Reſpondetur, non teneri, quia non incumbebat ei ex officio accuſare. Pro qua re faciunt, quæ tradit Nauar. cap. 17. Manual. numer. 21. verſicu. Quarto. quicquid Caietanus in Sum. verb. reſtitutio. verb. Non manifeſtans, eum in hoc caſu ad reſtitutionem in ſolidum obligatum eſſe velit, cuius opinio, quamuis in foro exteriori, & ciuili vera eſſe poſſit, in foro tamen interiori, & conſcientiæ falſa eſt, vt diximus.

17 QVINTVM DVBIVM, An ſi Petrus emit veſtem bona fide a latrone, & retinet bona fides & Ioannes ſciat eſſe veſtem Pauli furto ſublatam, poſſit aut teneatur Paulo manifeſtare? ☞

Ratio

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Obſeruandum autem erit, non ſtatim faciendam eſſe reuelationem huiuſmodi præceptam etiam ſub pœna excommunicationis, niſi vbi non eſſet ſpes aliqua emendæ: vel ſaltem, vbi eſſet dubium de emendatione, quia in his duobus caſibus non eſſet expectandum correctionis remedium, poſt Sotū de ratione teg. ſecr. docet Nau. c. inter verba, num. 846. cum mul ſeq. q. 5. Correctio enim fraterna præmittenda ſemper eſt in omni peccato, quantumuis grauiſſimo, etiam hæreſeos; cum Euangelium loquatur generaliter de correctione fraterna, nec vllum peccatum excipiat, ſi tamen veriſimiliter credatur eſſe profutura, vt in ſpecie annotauit Nauar. conſil. 4. de accuſat. nu. 2. in nouiſſ.

Ratio difficultatis eſt, quia ſi Ioannes reuelat veritatem. Petrus incurrit iacturam pretij, ſi autem non manifeſtat, Paulus carebit veſte ſua.

Reſpondeo, Quamuis ſimpliciter, & ex natura rei tutius ſit reuelare, vt Paulus veſtem ſuam recuperet, ſi tamē tacet, ad reſtitutionem aliquam non tenetur. quia non obligatur ex officio manifeſtare. Quod ſi excommunicatio feratur, vt qui nouerit quis veſtem illam habebat, reuelet, tunc quidem Ioannes ex officio reuelare tenetur, niſi ob maiora damna vitanda excuſetur. Immo vero ſi Ioannes ipſe veſtem illam Pauli haberet, quam bona fide a latrone emit, lata excommunicatione illam manifeſtare tenetur reddendo illam Paulo.

18 SEXTVM DVBIVM eſt, An famulus videns alterum conſeruum aliqua furari, teneatur ad reſtitutionem, ſi non manifeſtet domino? Quidam affirmant teneri ad reſtitutionem, quibus fauet Sylueſter verbo reſtitutio. 7. q. 5. verſ. Secundum.

Ratio pro hac ſententia eſſe poteſt, quia famulus, uel ancilla eſt cuſtos rerum domini, & ita ex officio tenetur domino manifeſtare, non minus quam cuſtos vinearum, & prędictorum. Facit cap. Qui cum fure, de furtis, ubi ſimpliciter ſcientem rem proximi furto abſtrahi, & non indicantem teneri dicitur. &c. Hæc tamen ſententia non placet Petro Nau. lib. 4. de reſtit. cap. 3. dub. 7. nu. 222. & merito; Quamuis enim aliquo ſenſu vera eſſe poſſit, ita tamen abſolute, & indiſtincte prolata falſa eſt. Vnde omiſſis alijs hæc mihi uidentur probabiliter dici poſſe.

Primo enim, ſi ſpes eſſet emendationis, non licebit ſtatim denunciare domino, ſed illum ſecreto prius admonere tenetur, alias peccaret contra charitatem ex dimiſſione fraternæ correctionis, & proximum iniuſte infamaret, illumque multis alijs commodis priuaret, & ſcandala & rixas in domo excitaret.

Secundo, ſi non eſſet ſpes emendationis, tenebitur ſub mortali peccatū illius detegere ei, qui prodeſſe poſſit, uel tandem domino pādere, cum lege charitatis teneatur potius damnum tertij innocentis, præſertim domini ſui uitare, quam damnum alterius nocentis. An uerò ex officio, & lege iuſtitiæ teneatur, non eſt ita certum. Vnde tunc opus eſt diſtinctione Nam ſi fur ſit extraneus, id eſt, non domeſticus, ſed qui aliunde venit, tunc vnuſquiſque famulus ex officio famulatus cuſtos eſſe debet domus; ne extranei illam aggrediantur. Sicut etiam perſonæ cuſtos eſt, & tam perſonæ, quam rerum vtilitati ex officio conſulere tenetur. Si vero fur ſit de domo ipſa, tunc non tenetur ex iuſtitiæ lege, niſi famulus, aut ancilla talis ſit, v. g. œconomus, aut alius, cui cura domus, & claues commiſſæ ſint; talis namq; tum ex fidelitate, tū ex iuſtitia bona domini tam ab internis, quā ab externis illæſa cuſtodire, & conſeruare tenetur.

Atque adeo damna omnia ex negligentia, vel taciturnitate eius domino illata, reſtituere tenetur, dummodo negligentia lata ſit, nec ſufficientem adhibuit diligentiam circa rerum cuſtodiam. Ceteri vero famuli qui curam domus aut rerum in particulari non habent, etiamſi contra charitatem faciant, non tamen contra iuſtitiam tacendo peccant, dummodo aliter non cooperentur, aut eorum taciturnitas occaſionem alteri furandi non præbeat; vt tamen omne peccatum vitent, etiam mortale, manifeſtare tenentur, vt dictum eſt ſupra.

☞ Et hac ſatis ſint de perſona, quæ ad reſtitutionem obligatur.

TRACTATVS TERTIVS.

De re reſtituenda, ſeu quid reſtituendum ſit. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Quid in vniuerſum reſtituendum eſt, exponitur.*

2 *An fur teneatur reſtituere impenſas, quas fecit Dominus rei in re furata requirenda.*

3 *An lucrum acquiſitum ex re aliena, arte, negotiatione, ludo, aut induſtria propria reſtituendum ſit.*

4 *Affirmatiuæ opinionis argumenta ſoluuntur.*

Intereſſe, quod patitur creditor, ſeu is, a quo pecunia furto ſublata eſt tenetur debitor, ſeu fur, ſeu detentor reſtituere.

5 *Quos fructus, & intereſſe tenetur reſtituere.*

6 *An qui emptum a fure torquem aureum ſæpius locauit, reſtituere teneatur non ſolam torquem ſed locationis etiam pretium, poſtquam intellexerit torquem eſſe furtiuum.*

7 *Qui rem alienam retinuit, aut rapuit, perijtque res illa in furis poteſtate, tenetur reſtituere illius æſtimationem ſecundum meliorem ſtatum, ſeu valorem, quem habuit a tempore furti perpetrati.*

8 *An redditus ex locatione domus ſint Domino reſtituendi.*

9 *Quid reſtituere tenetur qui rem commodatam accepit, & illa apud ipſum perijt. Culpa Theologicè ſumpta & Iuridice quomodo differant, ibid.*

10 *Non idem eſt culpa grauis apud Iuriſtas, quod mort. apud Theologos, nec leuis apud illos, quæ apud iſtos venialis.*

11 *Diuerſæ opiniones de quæſtione propoſita.*

12 *Contractus ſunt in duplici differentia.*

13 *Quando res commodata caſu perit, & animo furtiuo regulariter non tenetur.*

14 *Commodatarius in tribus caſibus tenetur, etiāſi caſu apud ipſum pereat.*

15 *Si etiam culpa leuiſſima commodatarii pereat, etiamſi non perueniat ad culpam mortalem, tenetur reſtituere.*

19 *Commodatarius quoties cunque tenetur, tenetur in totum, & integrum reſtituere.*

17 *Qui accepit commodatum ad ornatum tantum ſuum, & vtilitatem accommodantis, tenetur ſolum de dolo ſeu culpa graui, ſi in vtriuſque gratia, ex leui etiam, ſed non leuiſſima.*

18 *Quid, & quando teneatur depoſitarius reſtituere, quando depoſitum apud ipſum perijt.*

19 *Depoſitarius regulariter non tenetur niſi ex dolo, & culpa lata.*

Depoſitum tribus modis accipi poteſt cuſtodiendum, ibid.

20 *Quid, & quando reſtituere tenetur ex locato, & conducto?*

21 *Contractus locationis medius inter depoſitum, & commodatum.*

22 *Quoties dubium eſt de culpa graui, leui, & leuiſſima, ex qua oritur obligatio reſtitutionis, confeſſor, Iudex, & pœnitens quomodo ſe gerere debeant.*

MVlta ac fere infinita ſunt, quæ ad hoc reſtitutionis caput reuocari poſſunt. quæ partim a nobis antea, partim in parte ſecunda, vbi de reſtitutione in particulari agetur, melius exponentur. Siquidem ſi rerum naturas ſpectemus, bona, quæ reſtitutioni obnoxia ſunt, aut ſunt *Bona animæ*, aut *Bona corporis*, aut *Bona famæ*, *& honoris*, aut

ADDITIO NOVA.

☞ Adde, & in hanc eandem ſententiam locutus eſt Petr. Nau. relatus per Auctorem hic ſupra: ſed & eandem opinionem tenuit Mart. Nau. pluribus comprobans in conſ. 4. de furtis aſſerens, miniſtros magnatum videntes alios miniſtros furari res dominorum peccare quidem mortaliter, ſi eos non corrigunt, vel impediunt cum raro contingere poſſit, quod non ſe offerat aliquis modus eos indicandi ſine notabili damno ipſius indicantis; non teneri tamen reſtituere, niſi res ipſorum cuſtodiæ commiſſæ fuiſſent.

Dubitari etiam contingit, an herus, ſciens famulos ſuos male viuere, teneatur eos e domo ſua eijcere, & ſane dicendum eſt ex mente Lopez, inſtruct. Conſc. tom. 1. c. 55. quod ſic, niſi crederet, eos, ſic a domo expulſos, deteriores euaſuros eſſe; quo ſane caſu ſatis eſſet, ſi ipſorum ſaluti, vt poterit, curet prouideri.

aut *Bona fortuna*, de quibus omnibus ibi latius diſputabitur. Hic igitur ea ſolum explicanda ſunt, quæ ad circunſtantiam, quæ Quid dicitur, in communi pertinent. Vbi in primis explicandum eſt, an res aliena bona fide accepta, ſi eadem bona fide ſit conſumpta', reſtituenda ſit: Item an res mala fide accepta, retenta, aut conſumpta reſtitutioni obnoxia ſit; Et etiam an res qua nec bona, nec mala fide poſſidetur, ſed dubia quadam conſcientia retinetur, ad reſtitutionem obliget, ſed de his omnib. adunde ſatis in ſuperiorib. diſputatum eſt. In hac igitur re in vniuerſum, & in communi explicanda, ſit

PRIMVM DVBIVM, quid in vniuerſum reſtituẽdum eſt. Huic difficultati Reſpõdetur ex communi Doctorum conſenſu.

Primo, Reſtituendum eſt omne alienum iniuſte acceptum, vel retentum, vel omne alienum iuſte debitum.

Secundo, Omnis res aliena reſtituenda eſt ipſa in ſpecie, ſi extat, niſi creditor ſit alia re contentus. arg. l. eum a quo. & l. Manifeſti. Cod. de ſolut. San. Anton par. 2. titu. 1. cap. 12. §. 17. Sylueſt. verbo. reſtitutio. 7. quæſt. 5. Martin Naua. in Manuali cap. 27. nu. 14. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 1. dub. 3. num. 4. Ratio eſt quia illius rei dominiũ non eſt a domino translatum: vel niſi quando per reſtitutionem eiuſdem rei peccator occultus manifeſtaretur, aut aliud incommodum magnum ſequeretur, tunc enim ſatis erit pretium rei reſtituere. Quod ſi res non extat, tũc pretium; & valorem reſtituere oportet, vt habetur in Auth. Hoc niſi. de ſolut. & expreſſe tradunt authores allati.

Tertio, Quando res aliena retenta inique eſt fructifera, tunc reſtituenda eſt vna cum fructibus eius extantibus, aut ſi non extat res, pretium eius vna cum fructibus, ſeu vna cum eo, quo quis ditior effectus eſt reſtitui debet, habita ratione bonæ, aut malæ, ſeu dubiæ fidei, iuxta ea, quę ſupra expoſuimus.

1 Quarto, Damna etiam omnia reſtituenda ſunt, quæ paſſus eſt Dominus rei ob rem ſuam acceptam, vel retentam iniuſte, ſcilicet, lucrum ceſſans, & damnum emergens, vt v. g. furatus es pecuniam paratam ad reficiẽdam domum minantem ruinam, & ob id, vel corruit domus, vel cõpulſus eſt Dominus pecuniam accipere ad vſuras. hæc damna omnia reſarcire teneris. Quæ omnia latius vbi ſupra comprobauimus.

2 SECVNDVM DVBIVM, An fur tenetur reſtituere impenſas, quas fecit Dominus rei in quærenda re furata?

Reſpondeo. Ad id obligari, dummodo ſint tantæ quantitatis, & tales, quales vir bonus & prudens in ſimili negotio facere debuiſſet, & niſi probabiliter credatur, Dominũ rei contentum futurum reſtitutio ſibi principali. Sic Nau. in Manuali cap. 17. nu. 140. Quod autem confeſſarij iſtos ad earum reſtitutionem non obligent, eam dat Nauarrus rationem, quia vel probabiliter credunt, dominum contẽtum fore reſtitutione principali, vel quia non confitentur ei damnum ſubſecutum.

3 TERTIVM DVBIVM, an lucrum acquiſitum ex re aliena, arte, negotiatione, ludo, aut induſtria propria reſtituendũ ſit? Quidam ſunt, qui docuerunt, illud eſſe retuendum, ſic Baldus, & Decius, immo etiam Altiſiod. li. 3. tract. 21 quæſt. de reſtitutione vſurarij. verſic. *ad primum caſum* ita exiſtimauit, dum lucrata per pecunias furtiuas, vel vſuras acceptas, de neceſſitate ei reſtituẽda eſſe docuerit. Hoc probat Altiſiod. *Primo* quia ſi radix mortifera eſt, ergo & arbor, & rami. Rom. 11. Cum ergo prima pecunia fęnebris fuerit, totum, quod ex ea acquiſitum eſt, fęnebre erit. *Secundo*, quia ſicut dolus, ita iniuria nulli debet patrocinari. Ergo emolumentum ex iniuſta detentione reſtituẽdum erit. Communis tamen opinio Theologorum eſt, non eſſe reſtituendum. Sic Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. artic. 4. verſ. De Tertio Richar. 4 diſt. 15. art. 5. quæſt. 5. ad primũ. Gabr. 4. diſt. 15. q. 2. art. 3. dub. 1 concluſ. 2. Ioan. Maior 4. diſt. 15. quæſt. 27. & 28. Caiet. in Summa verb. reſtitutio. cap. 2. & 3. Ioan. Medina Cod. de vſur. q. 5 in 4. argumento. Mart. Nau. in Man. cap. 17. nu. 25. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. c. 1. dub. 5 & 9. Vt v. g. lucratus eſt qui pecunia furto ablata per ludum, aut negotiationem aliam pecuniam ſatis eſt reſtituere eam, quam furto ſubripuit. Ratio eſt. quia tale lucrũ ex ſola ſua induſtria malę fidei poſſeſſor reſtituere non tenetur. Vnde vſurarius, qui lucratus eſt pecunia vſuraria licita negotiatione, reſtituere non tenetur. Si enim vſui pecunię aliquid reſponderet fructus, certe vſurarius iuſte veniret excuſandus, quærens ex mutuo emolumentum, vt Scotus, & Gabr. optime argumentatur. Si igitur iniuſtum eſt, ex mutuo lucrum quærere, quia pecuniæ vſus vendibilis non eſt, nec vllo modo de ſe fructuoſus, ſed ſolum ratione induſtrię, conſequenter fur, aut vſurarius ex vſu pecuniæ nihil debet. Ex induſtria autem ſua, vel labore multo minus cum ſua ſit, non alterius. Ergo eſt pecunia furtiua, vel vſuraria partum totaliter eſt ipſius furis.

4 Quare *facilis eſt* ſolutio argumentorum in contrarium.

Ad primum enim reſpondetur, quod pecunia fęnebris non ſe habet ad ſecundum lucrum, tanquam radix ad ramos, potius enim radix eſt induſtria ſed eſt velut materia & inſtrumentum rami enim ex radice ſuum eſſe ſortiuntur, lucrum autem ſecundum non ex pecunia, ſed ex induſtria, & arte negotiantis procedit; ideoque tale lucrũ, ipſius negotiantis efficitur. Sicut ſi quis alienum inſtrumentum furatus ſit & eius miniſterio, & opera rem artificioſam ſculpat, vnde magnum lucrum acquirit, non tenetur lucrum illud domino inſtrumenti reddere, ſeu ſatisfacit, ſi inſtrumentum reddat. Eſt tamen hæc differentia, quod ille talis vltra inſtrumentum teneretur pro vſu eius aliquid reddere, eo quod eſt res locabilis, ſecus autem in pecunia dicendum eſt; cum pecunia non ſit res locabilis, ex quo eius vſus eſt conſumptio illius, vt omnes fatentur.

Et per hæc patet ad ſecũdum; *Reſpondetur* enim, quod dolus, & iniuria nemini patrocinantur, quod autem lucrum ipſi vſurario ſuffragatur eſt ſua induſtria, & ars negotiandi, ideoque lucrum illud licite ſibi retinere poteſt, vt ex dictis conſtat.

Illud tamen ex communi Doctorum conſenſu fatẽdum eſt, quod intereſſe, quod patitur creditor ſeu is a quo pecunia furto ablata eſt, tenetur debitor, ſeu fur, aut quicunque alius iniuſtus detentor, reſtituere. Hi enim fructus rei ſũt, quos ille percepiſſet, niſi ab eo res ablata fuiſſet, vnde ſi habebat pecuniam negotiationi iuſtæ expoſitam, tenetur fur ad illud intereſſe veriſimile, quod poterat iudicari illum percepturum eſſe. Item ſi coactus eſt ſub vſuris pecuniam accipere, vt ſuo ſolueret creditori, vel ſi coactus eſt rem vendere minoris, vt ſoluat, tenetur fur eas reſtituere.

5 QVARTVM DVBIVM, Quos fructus, & intereſſe tenetur quis reſtituere?

Reſpondeo cum fructus rei ſint triplices. Alij enim dicuntur Naturales; Alij Induſtriales tantum: Alij vero partim induſtriales, & partim Naturales, non eodem modo de his omnibus dicendum eſt. Naturales dicuntur illi, quos rei natura producit, & quibus vtimur ſic vt natura producit, vt ſunt arborum poma, pratorum herbæ, &cet. Induſtriales ſunt, quos propria hominis induſtria parit, vt lucrum ex pecunia acquiſitum. Fructus autem partim naturales & partim induſtriales ij ſunt, quibus in alienã ſpeciem mutatis induſtria hominum vtimur, vt vinum, oleũ, lana caſeus ſegetes, &c. His ſuppoſitis

Dico Primo, Fructus Naturales ſimpliciter reſtitui debent, qui vero ex parte naturales ſunt, & ex parte induſtriales, reſtitui debent, deductis tamen laboribus, & expenſis neceſſarijs factis in eis acquirendis, colligendis, & conſeruandis, ſi extent, ſi vero non extent, tenetur de illis inquantum ditior factus eſt. Ratio eſt quia ſicut melioramenta, ita & fructus domini ſunt.

Dico Secundo, Fructus mere induſtriales reſtituendi nõ ſunt. Ratio eſt, quia fructus iſti non ſunt rei, ſed induſtrię, & laboris, & ideo eius ſunt, qui eos ſua induſtria acquirit. Sic Scot. 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 4. Palud. ibid. quæſt 2. art. 5. Gabr. 4 diſt. 15. quæſt. 2. art 3. dub. 1. concluſ. 2. Maior. 4. d 15. quæſt. 27. & 28. Anton par. 2. tit. 2. cap. 22. § 16. Ioã. Medina,

Digitized by Google

9 SEPTIMVM DVBIVM, quid reſtituere tenetur, qui rem commodatam, v.g. veſtem, aut equum, aut aliud ſimile accepit, quando res illa apud ipſum perijt? Antequã dubium ſoluamus, quædam ſupponenda ſunt.

Primum eſt, rem accommodatam, (& idem de re locata, & conducta dicendum eſt) tripliciter perire poſſe.

Primo, caſu fortuito omnino, abſque vlla culpa eius, vt igne, vel ruina domus.

Secundo, fraude, & malitia commodatarij ſcilicet, quia ipſe, cui res commodata eſt illam diſtrahit, aut quia vidés rem illam perire, non impedit, cum poſſit.

Tertio, ex culpa, & negligentia illius. Culpa autem, ſeu negligentia, vel *Theologice* ſumi poteſt, nimirum, pro deuiatione a lege æterna, quæ ſi grauis ſit, dicitur mortalis, ſi leuis venialis, vel *Iuridice*, ſcilicet, pro declinatione ab æquo, & bono, & ab eo quod homines communiter ſolent facere in tali cauſa, & negotio.

Quæ culpa, vt ab eiſdem Doctoribus iuris declaretur, eſt triplex, lata, leuis, & leuiſſima. *Lata eſt*, qua quis ab ea diligentia deuiat, quam communiter homines eiuſdem profeſſionis in tali re adhibere ſolét, etiam qui parum circumſpecti ſunt. Qualis eſt eius, qui extra domum, vel in limine domus librum ſibi commodatum relinquit, vbi ſtatim a tranſeuntibus fuit furto ablatus.

Leuis verò eſt qua quis ab ea diligentia deuiat, quam homines diligentes, & circumſpecti in ſimilibus rebus adhibent. Qualis eſt eius, qui librum commodatum intra domum, ſeu cameram, oſtio tamen aperto reliquit.

Leuiſſima eſt, qua quis deuiat ab ea diligentia, quã homines diligentiſſimi adhibent. Qualis eſt eius, qui librum commodatum intra cameram reliquit, & oſtium clauſit, non tamen incluſit in arca obſignata claui, nec manu tentauit, an bene obſerata eſſet.

10 *Secundum eſt*, non idem eſſe culpam grauem apud iuriſtas, quod eſt culpa mortalis apud Theologos, nec idem leuem apud illos, quod venialis apud nos, cõtingere enim poteſt, vt iuridice ſit culpa apud Deum, vt v.g. qui ad ſe tuendum ab aggreſſione, aut aliud damnum vitandum, traderet obliuioni, vel relinqueret in platea vas argẽteum ſibi accommodatum, nec venialiter peccaret, & tamen iuridice eſſet culpa grauis. Et econtra poteſt eſſe peccatum mortale Theologice, quod tamen iuridicé non ſit niſi leuis, aut leuiſſima, vt qui librum hæreticum ex facultate inquiſitorum haberet accommodatum, & non includeret in arca ſciens domi ſuæ exiſtere aliquem nimis curioſum; qui poterit illo lecto contaminari, & in hæreſim prolabi, eſt hæc negligentia in foro animæ mortalis, in foro tamen ciuili, & iuridice, vel eſt ſolum leuis, vel leuiſſima. His ita ſuppoſitis, ſunt variæ in hoc caſo Doctorum ſententiæ.

11 Prima eſt Adriani in 4. materia de reſtitutione, in ſpeciali quæſtione, qui generaliter, tam in accommodato, quam locato, quam depoſito, duo dicit, vnum eſt, ſi damnum ſubſecutum ſit abſque vlla culpa ſua, tam Theologice, quam iuridice, hoc eſt, abſque vllo peccato ſuo mortali, aut veniali, & abſque negligentia ſua graui, leui, aut leuiſſima, ad nullam reſtitutionem in conſcientia teneri, vt probat ex cap. fin. de iniurijs, & damno dato, & hoc certum eſt. Secundum eſt, ſi aliqua culpa, vel Theologice, etiam venialis, aut Iuridice, etiam leuis aut leuiſſima interceſſit in commodatario, aut in eo, cui res locata, aut in depoſitum data eſt, tũc tenetur ad reſtitutionem totius damni. Id quod probat ex dicto cap. fin. de iniurijs, & damno dato. Vbi dicit Gregorius Papa IX. *Si culpa tua damnum datum eſt, iure ſuper his ſatisfacere te oportet*, & ſubdit: *Nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel iacturam.* Vbi nulla omnino fit diſtinctio de culpa: ergo de omni culpa etiam veniali, & leuiſſima intelligi debet, cum indefinita æquiualleant vniuerſali. Vt notatur in capit. vt circa, de elect. in 6. & eiuſdem ſententiæ eſt Panorm. in dicto ca. fin. num. 2.

Secunda eſt, Innocen. in cap. ſicut dignum de homicid. dicentis in foro exteriori teneri ex culpa leuiſſima, in interiori verò non niſi de lata, & Angel. in ver. culpa. in fine. Syl. ueſt. in ver. b. eod. quæſt. 4. qui alios refert.

Tertia eſt Soti, qui in lib. 4. de iuſtitia, & iure, qu. 7. art. 2. ante ſolutionem argumentorum ait commodatarium teneri de culpa leui, depoſitarium vero, mutuum non niſi de culpa magna, & lata: culpam autem leuem interpretatur eſſe illam quæ eſt mortalis apud Deum, cum enim a venialibus vix poteſt homo ſe tueri, nimis rigidum eſſet obligare ad reſtitutionem totius damni ob culpam venialem.

Quarta eſt aſſerentium in contractibus, qui fiunt ſolũ in vtilitatem dantis, recipientem teneri ex culpa leuiſſima qui vero fiunt in vtriuſque vtilitatem, ſcilicet, tam dantis, quam accipientis, teneri accipientem de culpa lata, & leui non autem de leuiſſima. Quę opinio communis eſt Theologorum Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 6. Martini Nauar. in Manuali cap. 17. num. 179. Petri Nauarri lib. 2. de reſtitut. cap. 3. dub. 1. num. 6. Barthol. Medinæ lib. 1. inſtructio. confeſſ. capi. 14. §. 30. verſ. ſic quarta regula. Petri de Arrag. in 2. 2. quæſt. 62. artic. 2. dub. vltim. Michaelis Salon 2. 2. quæſt. 62. artic. 6. controuerſ. 5. 6. & 7. Ludouici de Beia Palæſtreli in ſuis reſponſionibus caſuum conſcien. par. 2. reſponſione ad caſum 19. Quorum ſententia vt intelligatur

12 Notandum eſt, contractus in duplici eſſe differentia, quidam enim ſunt, per quos non transfertur dominium rei ab vno in alium, vt depoſitum, locatum conductum, commodatum, &c. Et ex his quidam ſiunt in ſolam vtilitatem dantis, vt in depoſito, quod cedit ſemper in vtilitatem deponentis, & non depoſitarij; Alij econtra in ſolam vtilitatem accipientis, vt in commodato ſi quis enim mihi gratis rem commodat, illud ſolum cedit in meam vtilitatem. Alij vero cedunt in vtriuſque vtilitatem, vt in locato & conducto, quia enim locatum, vel conductum non gratis conceditur, ſed pretio, idcirco locatio & conductio in vtriuſque commodum cedere dicuntur.

Alij autem contractus ſunt, in quibus transfertur dominium rei ab vno in alterũ, vt ſunt emptio, venditio, permutatio, donatio, mutuum conſiſtit propriè in rebus, quæ vſu conſumuntur & quæ in numero, pondere, & menſura cõſiſtũt, vt ſunt, pecunia, vinum, triticum; commodatum vero in rebus, quæ non conſumuntur vſu, vt equus, veſtis, vaſa aurea, &c. ſed quod per mutuum trãsfertur dominium rei mutuatæ, vt ſi quis dat alteri mutuo decem aureos, aut decem modios tritici, ille, cui mutuantur, efficitur illorum dominus, at vero in commodato non transfertur rei dominium. Similiter enim depoſitarius non acquirit regulariter dominium rei depoſitæ, ſi tamen res depoſitæ fuerint vſu conſumptibiles, vt pecunia triticum, & ex facultate deponentis depoſitarius vtitur illis, tunc depoſitum tranſit in mutuum, & qui prius erat depoſitarius, efficitur mutuatarius, & acquirit illarum rerum dominium. His ita expoſitis,

---

ADDITIO NOVA.

Adde. Commodatarius autem commodatas habens res duorum dominorum, ſi ambas eodem tempore ſaluare non poteſt, tunc dicitur, quod pretioſiorem ſaluare debebit, & ſi ambæ eiuſdem eſſent valoris, liberum ei erit quam maluerit, ex inſtanti periculo eripere; in eiuſmodi enim caſibus eſt locus gratificationi, & ita intelligendus eſt ſenſiſſe Bartolus in l. ſi vt certo. §. quod vero. ff. commodati. Et ſi depoſitum ſeruari non poſſet vna cum rebus ipſius depoſitarij, tunc ſi res depoſita eſſet maximi pretij, nõ poſſet hæc dimitti ad conſeruandam rem modici pretij propriam ipſius depoſitarij, ſic enim dictare videtur recta iuris ratio, prout docuit Leſſ. lib. 2. ca. 27. dubit. 6 contra nonnullos, ibi per eum relatos, ſi autem res illa aliena eſſet ſibi commodata in ſuum commodum tantum, tunc deberes interitum illius rei compenſare ex rebus tuis, cum eam ſeruare tenearis præ rebus tuis; quod ſi tuę eſſent pretioſiores poteris eas præſeruare, ſed cum animo compenſandi vt ibi per eum deducitur.

Sic Angelus in verb. commodatum. qu. 11. Syluest. verbo. eod. q. 18. Martin. Nau. in Manual. c. 17. nu. 184. & Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 6. controu. 7. concluſ. 2. & conſtat ex l. in rebus. & l. ſi vt certo. ff. de commodato, & l. contractus. de reg. iur.

Prima pars patet, quia licet in vtilitatem alterius, hoc eſt, ipſius accommodantis rem acceperit, ſi tamen res pereat ex malitia, ſciens, & volens intulit damnum cum ſuam culpa, ideoque tenebitur ad eius reſtitutionem.

Secunda pars probatur, quia ideo commodatarius, vt diximus, reſtituere tenetur ex culpa leui, & leuiſſima, quia accepit in ſuam vtilitatem, & qui ſentit commodum, ſentire debet & damnum, iuxta reg. Qui ſentit. de reg. iur. in 6. Ergo vbi rem accipit non tam in ſuam, quam in vtilitatem alterius, ſeu in vtilitatem communem vtriuſque, ſolum tenebitur ex culpa graui, & leui, non autem ex leuiſſima.

19 Octauum Dubium, quid, & quando teneatur depoſitarius reſtituere, quando depoſitum apud ipſum perit?

Ratio dubij eſt, quia S. Thomas 2. 2. q. 62. artic. 6 in corpore. docet depoſitarium, eo quod accipiat depoſitum in vtilitatem dantis, teneri ſolum ad reſtitutionem, quando res illa ex magna ipſius culpa perit, & idem docet Sotus lib. 4. de iuſtitia. qu. 7. art. 2. ante ſolutionem argumentorum, vbi ait. depoſitarium merc. id eſt, depoſitarium, qui non obligauit ſe pretio ad rei cuſtodiam, ſolum teneri ad reſtitutionem, quando culpa eius eſt mortalis, & grauior, quam ſit illa commodatarij, quia cum depoſitarius non recipiat rem in ſuam, ſed in dantis vtilitatem, commodatarius vero in ſuam, minor culpa ſufficit in commodatario, quam in depoſitario, vt exinde teneatur ad reſtitutionem.

Econtra vero Adrianus in 4 in materia de reſtitutionē in quæſtione ſpeciali, vult teneri ex culpa leuiſſima, & idē docet Panor. in cap. fin. de iniurijs, & damno dato.

Ratio poteſt eſſe, quia in iure habetur depoſitarium teneri ad reſtitutionem in caſu omnino fortuito. Sic enim dicitur in c. 2. de depoſito. vbi Gregorius Papa IX. ait, *Si pactum, vel culpa, vel mora præceſſit, caſus etiam fortuitus imputatur*. vbi omnis culpa includitur, nec diſtinguit textus inter hanc, aut illam: Ergo ſi teneatur ex caſu fortuito a fortiori tenebitur ex culpa leuiſſima.

19 *Alij* tamen omnes, vt Angel. verb depoſitum nume. 3. Syluest. eod. quæſt. 1. Piſanella. verb. eod § 4. Tabiena eod. nume. 2. verſicu. Primo. Martin. Nauar. in Manuali, cap. 4. nu. 10. & cap. 17. nume. 181. verſic. Sexageſimo octauo. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 30. verſicu. Quarta regula. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 6 controuerſia. 6. Petrus de Arrag. 2. 2. quæſtio 62. art. 2. dub. vlt. docent, depoſitarium regulariter non teneri niſi ex dolo, & culpa lata, non autem ex leui, aut leuiſſima, & colligitur ex l. 1. ff. de depoſito, & cap. 2. de depoſito.

Ratio eſt, quia regulariter hic contractus fit ſolum in vtilitatem deponentis.

Ergo recta ratio requirit, vt depoſitarius non teneatur ad illud reſtituendum, niſi ex culpa graui, & hanc vocauit S. Thomas vbi ſupra, culpam magnam. Si enim depoſitarius aliter quam ex culpa lata teneretur, nullus profecto inueniretur, qui vellet depoſitum gratis cuſtodire, vnde periret contractus iſte adeo Reipub. neceſſarius.

Dixi *Regulariter*, quia cum depoſitum tribus modis accipi poſſit cuſtodiendum, vel ſimpliciter, & gratis, vt regulariter fit, aut accepto aliquo ſtipendio, aut cum pacto ſeruandi illud indemne, quacunque ratione pereat; regulariter quando non interuenit tale pactum, aut non recipit mercedem pro cuſtodia, tantum tenetur de dolo, & lata culpa, vt diximus. Si vero recepit pretium ſeu mercedem pro cuſtodia, tunc tenetur ſolum ex lata culpa, & leui, non autem ex leuiſſima.

Ratio eſt, quia cum accipiat mercedem pro cuſtodia depoſiti, obligauit ſe ad rem cuſtodiendam ea diligentia, quam prouidi, & ſoliciti homines adhibere ſolent, ſcilicet, vt caueret a negligentia graui, & leui, non autem a leuiſſima. Immo licet Sotus vbi ſupra, velit depoſitariū, qui aliquid accipit pro cuſtodia, teneri ad reſtitutionem, etiamſi res depoſita pereat caſu fortuito, ſine vlla culpa depoſitarij, eo quod depoſitū ita ſuſceptū induit rationē & naturā contractus aſſecurationis, ille autē, qui pecuniā accipit pro rei aſſecuratione, tenetur illā ſoluere, etiam ſi pereat caſu fortuito, & ſine vlla culpa illius, alij tamen, vt Nauar. vbi ſup. cap. 17. num. 181. Arragon, & Salon vbi ſupra, concluſ. 4. rectius docent, non teneri, ſi res pereat ex culpa leuiſſima, aut caſu fortuito. Ratio eſt, quia in depoſito, quod accipitur pro pretio, pretium illud accipitur pro cura, & diligentia adhibenda in rei conſeruatione, vnde licet teneatur ex negligentia leui, non tamen ex leuiſſima, & multo minus obligauit ſe ad caſus fortuitos ſed ſolum ad diligentiam illam, quam homines prouidi communiter adhibere ſolent; At vero in contractu aſſecurationis non accipitur pretium pro cuſtodia mercium, nec pro diligentia adhibenda in illis conſeruandis ſed pro periculo, cui ſe exponit, ne merces illæ aliquo modo pereant, cum tamen cuſtodia maneat apud dominum ipſarum, & ita ſi pereant, etiamſi caſu omnino fortuito, tenetur aſſecurator valorem illarum reddere.

Quando autem depoſitarius ex pacto obligaret ſe etiā ad caſus fortuitos, tūc ratione talis pacti, & conuentionis, ſi res illa caſu omnino fortuito, & ſine culpa ipſius pereat, tenetur ad reſtitutionē, vt præfati authores tradunt, & res certa eſt, ex c. 2. de depoſito.

20 NONVM DVBIVM, Quid, & quando tenetur quis ad reſtitutionem ex locato, & conducto?

In hac re, omiſſa Soti opinione dicentis teneri ſolum ad reſtitutionem, quando intercedit culpa, quæ coram Deo eſt peccatum mortale. Dicendum eſt in locato teneri ſolū ad reſtitutionem ex culpa graui, & leui. non autem ex leuiſſima. Sic Caiet. 2. 2. q 62. art. 6 Nauar. in Manuali, cap. 17. num. 19 verſ. Quarto. Petrus de Arragon. 2. 2. q 62. art. 2. dub. vlt. concl. 4. Mich. Salon 2. 2. q 62 art. 6 controuerſ. 7. concl. 1. Barth. Medina lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. §. 30. verſic. Quarta regula. Ludouicus de Beia in ſuis reſponſionibus caſuum conſcientiæ par. 2. in reſpon. ad caſum 19. Panormit. in c. vnic. de commodato. & in cap Bona fides, de depoſito, & Doctores in l. contractus, ff. de regul iuris, & l ſi quis domum, §. Celſus, & l. ſi merces, § qui columnam, ff. locat

Ratio eſt, quia cum locatio, & conductio in vtriuſque, id eſt, tam dantis, quam accipientis vtilitatem redundat, qui alienum locat ea lege & conditione, locat ex communi hominum vſu, vt rem locatam ea ſolum diligentia cuſtodiat, qua ab homine prouido, & ſufficienter circumſpecto cuſtodiri ſolent. non autem quantum ab homine diligentiſſimo, & maxime circumſpecto cuſtodiretur. Vnde ſi quis locauit alteri equum, aut domum, & pereat equus, aut domus ob culpam leuiſſimā conductoris, aut caſu fortuito, non tenetur ad reſtitutionē; ſin autem pereat ex culpa lata, aut leui, tenetur ad reſtitutionem in integrum. Vt v. g. ſi equus conductus perijt, vel quia maiori onere oppreſſus fuit, vel plus itineris, quam debuit, confecit, vel pauciora, quam oportebat, accepit alimenta, & ita nullo horum peccauit, aut alias in culpa non fuit lata, aut leui, ſi pereat, non tenetur reſtituere; Siquidem cōtractus locationis non obligat niſi ad communem diligentiam in re locata collocandam.

21 Eſt enim hic contractus locationis medius inter commodatum, & depoſitum; ex eo enim, quod depoſitum fit communiter in ſolam vtilitatem dantis, tenetur depoſitarius ſolum ad culpam latam & econtra, cum in commodato res commodata ſit in ſolam vtilitatem accipientis, tenetur accipiens de culpa leuiſſima. Ergo cum hic locationis, conductioniſque contractus in vtriuſque vtilitatem ſit, (vnus enim accipit rem ſeu vſum rei, ſcilicet equi, locans vero recipit ſtipendium, & pecuniam) tenebitur de culpa leui, & maiori, qualis enim eſt proportio inter cōtractus, talis debet etiam eſſe inter culpas, ex quibus oritur obligatio reſtitutionis. Quæ omnia procedunt, quando ipſe locator, vel conductor non accipit pretium, vel cōſtituit pactū cum Domino rei locatæ, de omnimoda, & diligentiſſima rei locatæ cuſtodia; tunc enim tenebitur illius

pacti

Digitized by Google

pacti ratione, etiã de culpa leuiſſima, vt colligitur ex l. Qui mercedem. & l. Dominus. ff depoſit. & ca. Bona fides. de depoſito, non autẽ de caſu fortuito, niſi quando talis culpa aliquo modo directa ſit ad talem caſum fortuitum, id quod raro aut nunquam accidere poteſt ex culpa leuiſſima ſed ſolum ex leui. & ideo ad caſum fortuitum ex ſolo pacto & conuentione locator teneri poteſt.

Quoties autẽ in locato, commodato, aut depoſito quis tenetur reſtituere, quia culpa illa cadit in totum, reſtitutio in integrum facienda erit, vt recte Salon controuerſia 5. concl. 3. & controuerſia 6. concl. 3. docet.

21 *Obſeruandum denique eſt*, quoties dubium ſit de culpa graui, lata, leui, aut leuiſſima, ex qua oritur reſtitutionis obligatio confeſſor, iudex, & ipſemet penitens ita ſe gerere debent, vt ſi ſit dubium in depoſitis, an culpam grauem, necne commiſerit, declinandum erit in fauorem depoſitarij, quod rem illam accepit, non in ſuam, ſed in deponentis vtilitatem; ſin vero dubium ſit de commodato, ſeu culpa commodatarij, declinandum eſt in fauorem domini quia commodatarius accepit rem in ſuam vtilitatem exigit autem recta ratio, vt qui ſentit commodum, ſentiat damnum, & onus. arg. reg. qui ſentit. de reg. iur. in 6. ſic Salon vbi ſupra concl. 3. controuerſ. 6. In locato autem & conducto, quoties dubium eſt, an res perierit caſu omnino fortuito, vel negligentia leui, declinandum erit in fauorem locantis, ita vt teneatur penitens ad reſtitutionem; Tum quia cum locans equum, locauerit ipſum in in vſum ſolum, & vtilitatem ipſius locantis ratio poſtulat, vt in dubiis potius ſit libera damno locans, quam is, cui locatur. Tum quia in dubijs potior eſt conditio poſſidentis, & quia per locationem ſeu conductionẽ non trãſfertur rei dominium, ideo dicitur adhuc, quod dominus poſſidet illam, ideoque in dubio illi res ſua ſemper reſtituenda eſt.

Tum quia licet quoad pęnam in dubijs pars benignior accipienda ſit, quoad culpam tamen tutior & rigoroſior amplectenda eſt. c. iuuenis de ſponſal. & c. ad audientiam, & c. ſignificaſti. 2 & ca. petitio tua. de homicidio. & c. penul. de clerico excom. miniſtr. & c. 2. de reg. iur. & c. ſi quis autem. de pęni. diſtinct. 7. & Nauar in Man. ca. 27. nu. 284. Ludou. de Beia vbi ſupra. Et de hoc tractatu hæc ſint ſatis; cetera enim ſuis in locis exponemus.

TRACTATVS QVARTVS.

Quantum reſtituendum ſit. *Cap. I.*

SVMMARIVM.

1 *Regula Generalis quantum reſtitui debet, cum diſtinctione.*

2 *Satisfacit Iuſtitiæ cõmutatiuæ ſi tantundem ſimpliciter reſtituat, quantum ablatum eſt, non plus aut minus.*

3 *Quando res ablata extat eadem numero, tunc res illa Domino reddenda eſt, niſi alias Dominus velit eſſe contentus.*

4 *Ad quam reſtitutionem teneatur, qui nocet alteri in re, ad quam tantum erat in potentia, vt qui conculcat ſegetes priuſquam ad meſſem perueniant? num. 5. & 6.*

7 *An quando res fructifera iniuſte detenta, aut ablata ſit, reſtituendi ſint omnes fructus, quos Dominus ex illa re percepiſſet?*

8 *An iniuſtus rei alienæ detentor aut occupator reſtituere teneatur fructus perceptos, ſi Dominus multos ex ea re fructus percepturus eſſet?*

9 *Quid dicendum ſit de expenſis, & melio rationibus factis in re aliena apud iniuſtum eius poſſeſſorem.*

10 *Quantum reſtituere tenetur qui alterius pecuniam ſibi mutuatam vltra tempus præfixum inuito Domino retinet?*

11 *An ſi Petrus mutuauit Ioanni mille aureos, vt infra annum redderet, Petrus interim magnum paſſus eſt detrimẽtum ob hoc ſolum, quod non habuit pecuniam, teneatur Ioannes mutuatarius hoc damnum reſarcire?*

12 *An qui infra tempus præfinitum non ſoluit, quia non potuit, reſtituere teneatur, quod alter incurrit ex dilatione ſolutionis.*

13 *Quantum ad reſtitutionem faciendam ratione iuſtitiæ vindicatiuæ quid dicendum.*

1 REgula Generalis in hac materia eſt, tantum reſtitui debet quantum ſatis eſt ad æqualitatem, vel debiti, vel damni illati, cum hac tamen diſtinctione, ſi n. quantitas damni, vel debiti certa ſit, tantundem reſtitui debet, ſin vero incerta ſit reſtitui debet tantum, quantum iudicabitur arbitrio boni viri, conſideratis omnibus circumſtantiis rei, loci, temporis perſonę vt fieri debet in reſtitutione famæ, honoris homicidij vulneris, fructuum, ſegetum, lucri ceſſantis, damni emergentis. Quæ regula colligitur ex doctrina S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 3 & 4. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 3 & 4. Soto li. 4. de iuſt. q. 6. ar. 4. & 5. Barth. Med. lib. 1. inſt. confeſ. c. 14 § 33. Petro de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 3. & 4. & Mich. Salon ibid. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6 pun. 6. & Martino Nau. in Manua c. 17. nu. 27. & alijs omnib. Quia vero de his omnibus in ſecunda parte huius tractatus de reſtitutione copioſius agendum erit, hoc loco ſolum quædam communia annotabimus.

In vniuerſum igitur ratione violationis iuſtitiæ commutatiuæ, reſtitutio facienda erit iuxta regulam datam; Ratione autem iuſtitiæ vindicatiuę, aliquid amplius nonnunquam reſtituendum erit. Vt enim recte docent authores præfati, cum ex iniuſta acceptione rei: non ſolum læditur proximus, ſed etiã reſpublica, cuius pars eſt proximus, huiuſmodi iniqua acceptio pęna aliqua pecuniaria, aut temporali a lege punitur. Vt cum præcipit lex cædentem ligna ex nemore prohibito, non ſoluentem vectigalia præter valorem rei quam abſtulit, teneri ad ſoluendum hãc, vel illam pęnam. Ex eo enim quod quis iniuſte rem alienam accipit, iuſte pęna aliqua puniri poſſit. Vt autem omnia in materia manifeſta reddantur, quid in reſtitutione ratione violationis iuſtitiæ commutatiuæ, ac etiam iuſtitiæ vindicatiuæ dicendum ſit, in ſequentibus breuiter exponam.

2 Primo, quantum ad naturam rei ſpectat, ſatisfit iuſtitię commutatiuæ ſi tantundem ſimpliciter reſtituatur, quantum ablatum eſt non plus aut minus.

Ratio eſt, quia cum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, cuius eſt æqualitatem cõſtituere inter rem, & rem nulla habita conſideratione an illa inæqualitas iuſte fuerit facta, vt in mutuo depoſito, &c. vel iniuſte, vt in furto, rapina, vſura, &c. vt reſtitutioni debitæ ſatisfactum ſit, ſatis erit tantum reddere, quantum fuit ablatum, nulla condemnatione iudicis expectata & hoc ex ipſa rei natura.

3 Secundo, quando res ablata extat eadem numero, tũc res illa domino reddenda eſt, niſi alia dominus velit eſſe contentus, vt colligitur ex l. Tum a quo, & manifeſti. C. de ſolution. Nau. in Manual cap. 17. num. 14. Sin vero res non extat, & tamen certi, & noti valoris ſit, puta per legem, aut per communem æſtimationem ita determinati, tunc ſufficit valorem rei reſtituere. Quod ſi eius naturæ res ſit, vt valor eius, per communem æſtimationem, neque per legem aliquam determinatus ſit, vt vita, ſanitas, honor fama, &cæt: aut de rei quantitate, qualitate, numero aut natura non ſatis conſtat, vt ſi quis combuſſit domum varijs rebus refertam, tunc ad arbitrium viri prudentis reſtitutio facienda erit, conſideratis omnibus circumſtantijs, arbitrando quantum requiritur ad æqualitatem rei ſi poterit aut ſaltem, quam proxime fieri poſſit, vt recte Caiet. in ſumma. verbo. reſtitutio. c. 3. Nau. in Man. ca. 17. nu. 27. & Gregor: de Valent. vbi ſupra annotarunt & hæc duo dicta noſtra intelligenda ſunt, quando non ſolum quis abſtulit alteri rem quam actu habebat, ſed etiam quam habebat in potentia cum hac tamen differentia, qui abſtulit rẽ quam alter actu poſſidebat, tenetur illum quod integrũ, & ad æqualitatẽ ſimpliciter reſtituere: qui vero abſtulit rem, quæ non actu, ſed ſolum in potentia poſſidebatur reſtitutio facienda erit arbitrio boni viri, deductis expenſis, quas, vt res actu etiam haberetur, facere oportebat, & deducto etiam tanto quanto conſideratis omnibus circumſtantijs arbitrio prudẽtis minus

valet

Digitized by Google

Valet res in potentia, quam in actu, ſi non plane certo res ſperatur, & poterat aliquo modo impediri iuxta doctrinam S. Thom. 2.2. quæſt. 62. art. 4 ab omnibus receptam. Immo non ſolum res, ſed etiam fructus rei reſtitui debēt, deductis expenſis, ſi res erat fructifera, & damnum emergens; vel lucrum ceſſans, hæc enim omnia nomine Rei ablatæ ſignificantur, vt autem hæc omnia clariora fiant, ſoluenda ſunt aliqua dubia in particulari. Quorum

4 PRIMVM DVBIVM eſt, Ad quam reſtitutionem teneatur, qui nocet alteri in re, ad quam tantum erat in potentia? vt verbi gratia. qui conculcat ſegetes, teneaturne ad reſtituendum valorem illarum, ſicut ſi perueniſſent ad meſſem, vel ſufficiat reſtituere, quod valent tempore, quo conculcantur. *Ratio difficultatis* eſt quia cum pretium rei ſit illud. quo res æſtimatur in præſenti, reſtituere valorem rei præſentis, ſatis erit, vt reddatur æquiualens rei ablatæ.

Econtra vero agricolę recta ratione dictante hoc obſeruant; vt qui ſegetes alterius conculcauit, reddat valorem ſegetum, quem tempore meſſis habebunt deductis expenſis, quæ faciendæ erant.

Huic difficultati reſpondent Sot. lib. 4. de iuſt. q. 6. art. 5. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 4. Arrago. 2. 2. quæſt. 62. ar. 4. quod ſi damnum dedit caſu, & non ex intentione; ſatisfactio facienda eſt non in integrum, ſed ad boni viri arbitrium: ſin autem ex intentione, & conſulto, damnum dedit, tunc in integrum reſtituendum erit.

Hæc tamen reſpōſio, vt patet, difficultatem propoſitam non explicat aut ſoluit.

Vnde rem aliter explicandam eſſe cenſeo. ita vt non ſolum habeatur ratio intentionis, & voluntatis eius, qui dānum intulit: ſed etiam rei, in qua damnum infertur, nec non propinquitatis, ad perfectionem, quam res habitura fuiſſet, niſi aliunde impediretur.

5 Primo igitur, Qui omnino inuoluntarie, & ſine vlla culpa ſua nocet alteri in rebus ſuis, quæcunque res illæ ſint, nihil reſtituere tenetur.

Ratio eſt, quia debitum reſtituendi, vel naſcitur ex iniqua acceptione rei alterius, vel ex re accepta: Qui autem ſegetes alterius combuſſit, aut equum ſeu pullum occidit, ſine culpa ſua, ex nullo iſtorum ad reſtitutionem obligatur: neque enim alter ius retinet, neque inique nocuit, cum ſupponamus ſine aliqua ſua culpa hoc damnum alteri intuliſſe; vbi autem nulla eſt culpa in nocendo, nulla eſt reſtitutionis obligatio, vt colligitur ex cap. ſi tua culpa. de iniurijs, & damno dato. vbi Summus Pontifex culpam aliquam exigit in eo, qui tenetur ad damnum illatum reſtituendum.

6 Secundo. Qui damnum alteri intulit in rebus cum aliqua culpa ſua, ſiue intendebat omnino damnum illud inferre, ſiue non, ſed ſolum indirecte, puta, non adhibuit diligentiam debitam ad vitādum illud damnum, tunc diſtinguendum eſt; ſi enim damnum datum eſt in plantis, & ſeminibus terræ mandatis, tunc æſtimanda ſunt ſemina, quando ſunt in proxima, & probabili potentia ex fructu, & valore, quem habitura erant, ſi perueniſſent ad maturitatem, & perfectionem, deductis expenſis faciendis in illis, quouſque ad talem perfectionem perueniſſent. Quem vſum obſeruare ſolent agricolę, valor autem fieri debet ad boni viri arbitrium iuxta pretium, quod valent ſegetes tempore meſſis, quādo iam erant in proxima quaſi potentia ad meſſem: ſecus autē ſi longe diſtabat meſſis, tunc enim minus valent, cum id quod nōdum actu eſt, ſed in via, & potentia, ſ. remota, non tantum valet, ac ſi eſſet actu, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 4. vel ergo hoc modo facienda erit ſegetum, & ſimilium reſtitutio, vel partes inter ſe conueniant de pretio damni ad arbitrium boni, & prudētis viri. Sin vero damnum datum ſit in animalibus viuentibus, tunc res æſtimari non ſolet niſi iuxta tempus præſens, vt conſtat ex communi omnium gentium conſuetudine, & iure, vt tradit Micha. Salon 2. 2. quæſt. 62. ar. 4. concluſ. 3. Vnde qui occidit ſeruum alterius paruulum ſiue intendens eū occidere, ſiue non, dans tamen operam rei illicitæ, & non adhibens diligentiam debitam, non tenetur ad reſtituendū valorem illius ſerui, quantū valuiſſet effectus vir, ſed quātum valuiſſe iudicabitur in ea ætate, in quia occiſus eſt. Sic etiam qui pullum alterius valentem decem aureos occidit, non tenetur ſoluere valorem eius iuxta ætatem perfectam, ad quam perueniſſet viuens, ſed ſatisfacit ſoluens, quod in ętate valet, in qua occiſus eſt. *Ratio vtriuſque eſt*. quia valor rerum ex communi hominum æſtimatione, & conſuetudine, magis quam ex rebus ipſis ſumitur: hæc autem communis conſuetudo eſt, vt animalia viuentia æſtimentur iuxta ſtatum præſentem, ſegetes autem iuxta valorem, quo æſtimantur in potentia proxima ad ſuam perfectionem, & maturitatem, deductis expenſis faciendis in illis, quouſque ad talem perfectionem perueniſſent; Non male tamen docent præfati Doctores, Sotus, Ledeſma, & alij, exactiorem reſtitutionē requiri ab eo, qui directe formaliter, & ex propoſito alteri damnum intulit, quam ab eo, qui indirecte, & negligentia idem damnum inferret: cum huic damnum ſit aliquo modo inuoluntarium, alteri vero plane voluntarium, vt propterea ex æquitate quadam maior reſtitutio ab illo, quam ab iſto ad boni, & prudētis viri arbitrium exigatur.

7 SECVNDVM DVBIVM eſt, An quando res fructifera iniuſte retenta, aut ablata ſit, reſtituendi ſint omnes fructus, quos dominus ex illa re percepiſſet.

Reſpondeo primo, Reſtitui debent omnes fructus, quos dominus rei ſolitus eſt recipere: vt v. g. vſurpaſti vineam, vel agrum, quem dominus diligenter colere ſolebat, & ita percipiebat ex eo quadraginta aureos annuatim, quadraginta aureos pro ſingulis annis reſtituere teneris; furatus es equum, quem dominus locare ſolitus per menſem ex locatione percipiebat quatuor aureos, teneris reſtituere quatuor aureos ſi per menſem retinuiſti, licet tu nihil ex equi locatione perciperes. *Secundo*, Reſtitui debent omnes illi fructus, quos dominus rei probabiliter, & honeſte percepiſſet. Illi vero fructus dicuntur probabiliter recipiendi a domino rei quos attenta communi, & ordinaria ſimilium hominum cura, & diligentia dominus rei percepiſſet. Sic communiter Doctores, quos citauimus tract. 2. c. 3. dub. 2. de qua re plura eo in loco legi poſſunt, hic ſatis ſit hæc breuiter attigiſſe.

8 TERTIVM DVBIVM eſt, An iniuſtus rei alienæ detentor, aut occupator reſtituere debet fructus perceptos, ſi dominus rei nullos erat ex ea re fructus percepturus?

Reſpondeo, Primo, ſi fructus extāt, eos reſtituere tenetur.

Secundo, ſi conſumpſit, reſtituere eos debet, quibus ditior effectus ſit.

Tertio, ſi conſumpſit, & non eſt factus ditior, non tenetur reſtituere in foro interiori. quandoquidem nec pertinent ad damnum, nec ad lucrum ceſſans, cum dominus nullos erat fructus percepturus, ex Couarru. in reg. peccatum. p. 2. §. 6. nu. 3. ad finem, & nos vbi ſupra latius explicauimus.

9 QVARTVM DVBIVM eſt, quid dicendum ſit de expenſis, & meliorationibus factis in re aliena apud iniuſtum eius poſſeſſorem?

Reſpondeo Primo, quod expenſas neceſſarias poteſt iniuſtus rei alienæ occupator in foro interiori retinere.

Secundo. quoad uoluntarias, & utiles expenſas, ſi a re ſeparari non poſſint, ſine illius detrimento, tunc eas licite retinere non poteſt; Sin autem ſeparari poſſint a re ipſa, eas licite retinere poteſt.

Tertio, in foro exteriori non datur ius repetendi vllas expenſas vtiles, vel volūtarias, immo condemnatur ad eas amittendum, ſiue a re ſeparari poſſint, ſiue non poſſint. Sic communis Doctorum opinio, & Glo. in l. in fundo, ff. de rei vend per textum. ibi. & in l. domum. C. de rei vendic. Ion. Medin. C. de reſt q. 6. p. 2. Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 9. nu. 3. de reg. iur. in 6. & alij. vbi obſeruandū eſt, expenſas

ADDITIO NOVA.

Adde. In hunc locum valde conferunt, quæ per nos dicta ſunt ſuperius Tract. 2. cap. 3. num. 23. & in Tract. 3. c. 1. nu. 8. vbi vide.

Digitized by Google

ſas eſſe triplices, quædam ſunt *Neceſſariæ*, quales ſunt illæ, ſine quibus res vel ex toto, vel ex parte periiſſet, vel in deterius abiiſſet; Aliæ ſunt vtiles, quæ rei fructum augent, vel rem meliorem efficiunt, vel impediunt, ne res deterior fiat. Aliæ denique dicuntur voluntariæ, quæ ornatus, vel voluptatis gratia fiunt, & fructum rei non augent. l. Impenſas. de verbor. ſignific. & l. ex argento. ff de cond. furti. Vnde ſi quis equum ſurripuit, retinere poteſt, quod expendit in alimentis eius neceſſariis. Sicut etiam ſi quis ſeruum rapuit, expenſas neceſſarias in alimentis ſeruo ſurrepto præſtitas retinere poteſt. arg. l. 1. C. de infant. expoſit. Couar. vbi ſupra, & patet ex dictis tractat ſecundo, capit. 3. dub. 2 §. 10.

10 QVINTVM DVBIVM, Cum non ſolum fructus rei, ſed etiam lucrum ceſſans, & damnum emergens reſtitui debet. difficultas eſt, quantum reſtituere tenetur, qui alterius pecuniam ſibi mutuatam vltra tempus præfixum inuito domino retinet; Vt v. g Petrus mutuauit Ioanni mille aureos hac lege, vt illos ſolueret infra annum, quos tamen Ioannes non reddit infra annum, vnde fit, vt Petrus non lucretur centum aureos, quos lucratus fuiſſet intermedio tempore a termino anni præfixi vſque ad tempus ſolutionis, an teneatur in hoc caſu Ioãnes ſoluere mille aureos mutuatos, & alios centum aureos, quos Petrus lucratus fuiſſet, ſi Ioannes tempore præſcripto illos mille aureos reſtitueret.

Reſpondeo cum S Thoma 2. 2. q. 62. art. 4 ad ſecũdum. Thoma de Argentina. 4. diſt. 15. ar. 4 q 4 Soto lib. 4 de iuſt. q. 6. art. 5. ad ſecundum. Martino Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 5. poſt concl. tertiam. pag. 260. col 2. & Petro de Arragona 2. 2 q. 92. art. 4. In hoc caſu teneri Ioannem ſoluere & mille aureos ſibi mutuatos, & damnum centum aureorum, quod Petro accreuit, eo quod non ſoluit ei pecuniam mutuatam tempore a Petro præſcripto: Non quidem in integrum, quia lucrum illud centum aureorum non erat certum, ſed ad viri prudentis arbitriũ, penſatis prius & quantitate pecuniæ, & perſonarum, & negotiorum conditionibus ac circunſtantiis.

Ratio autem cur Petrus poſt tempus ad reddendum præſcriptum, a Ioanne, qui in mora ſoluendi fuit lucrum illud exigere iuſte poteſt, illudque Ioãnes in hoc caſu reſtituere tenetur, non eſt ea præciſe, quod pecunia illa Petri negotiatoris in virtute plus valet, quam ſi non eſſet negotiationi expoſita, ſed hæc iuncta cum alia cauſa quod ſcilicet, poſt tempus illud ad ſoluẽdum præfixum, Ioannes eſt in mora culpabili, & pecuniam ſuam inuito Petro retinet: Quamuis igitur Petrus non poteſt iuſte lucrum pro pecunia ſua mutuata intra annum præfixum a Ioanne exigere, ex eo quod toto tempore anni Ioannes pecuniam Petri ex conſenſu eiuſdem retinet quia tamẽ poſt illud tempus pecuniam illam inuito Petro retinet, lucrum ceſſans a tempore moræ reſtituere tenetur.

Hinc ſequitur male facere Nobiles, & Magnates, qui multis annis detinent pecuniam mercatorum ipſis inuitis quia lucrarentur multa alia bona: vltra hoc enim quod peccant, tenentur ad reſtitutionem lucri ceſſantis ad arbitrium boni viri. tanquam illi, qui huius damni cauſa iniuſte extiterunt, quam niſi faciant, non ſunt a confeſſoribus abſoluendi, vt Ledeſmius, & Arragon locis citatis annotarunt.

11 SEXTVM DVBIVM eſt, An ſi Petrus mutuauit Ioanni mille aureos, hac conditione, vt Ioannes illos redderet infra annum, quos deinde Ioannes infra annum reddidit, & tamen Petrus nondum elapſo hoc tempore incidit in notabile detrimentum, ob id ſolum quod nõ habuit ſuam pecuniam, an Ioãnes mutuatarius teneatur hoc damnum reſarcire? Ratio difficultatis eſt, quia fuit cauſa, cur Petrus amiſit illud bonum, damnumque illud incurrit.

Reſpondeo cum Martino Ledeſm. & Arragono vbi ſupra, non teneri Ioannem ex iuſtitia ad aliquam reſtitutionem. *Ratio eſt, Primo*, quia nullam iniuriam intulit Petro, cum ipſe volens gratis mutuauerit pro toto anno.

Secundo, quia Ioannes non accepit prædictum mutuum cum illo onere.

12 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An ſi Petrus mutuauerit Ioanni mille aureos ſoluendos intra annum, quos tamen ex iuſta cauſa Ioannes non ſoluit nempe quia non potuit, teneatur reſtituere damnum, quod Petrus incurrit ex dilatione ſolutionis? *Ratio dubij eſt*, quia retinuit alterius pecuniam inuito domino.

Reſpondeo, vel non ſoluit pecuniam mutuatam tempore præfixo, quia ſimpliciter non eſt ſoluendo, hoc eſt. nec habet, nec habere poteſt, vnde ſoluat, & tunc non tenetur ad reſtitutionem damni ſubſecuti.

Ratio eſt, quia nemo tenetur ad reſtitutionem rei, niſi ex culpa, contra rationem namque eſt, vt qui facit totum, quod poteſt, vt ſeruet ea, ad quæ tenetur, ad aliud obligetur, cum non ſit in culpa: vel non ſoluit tempore debito, non quia non poteſt, ſed quia non poteſt ſine magno ſuo damno, & detrimento, vt ſi non poſſet illam reddere, niſi vendat domum, aut alia bona, quæ habet, & tamen poſt tempus præfixum ſoluere poterit totum, quod debet, ſine illo damno, & tunc certum eſt, teneri de damno, quod ſequitur Petro ex dilatione ſolutionis, vt tradunt Ledeſm. & Arragon. vbi ſupra. Ratio eſt, quia nemo poteſt ſe ſeruare indemnem cum damno alterius: Vnde ſi vult retinere domum, & alia ſua bona, ſoluere tenetur damnum quod propter hoc Petro intulit. Et hactenus de reſtitutione facienda ratione iuſtitiæ commutatiuæ, ſpectata ſolum rerum natura, ex quibus non erit difficile alios omnes caſus concurrentes, conſideratis circunſtantiis rei, loci, temporis, perſonarum, & damni emergentis, vel lucri ceſſantis definire.

13 Tertio principaliter. quantum ad reſtitutionem faciendam ratione iuſtitiæ iudicatiuæ, aliquando reſtitui debet plus quam eſt acceptum, & ablatum tunc ſcilicet, quando per legem id in pœnam iniuriæ alteri illatæ ſtatutum eſſet, vt recte docent S. Thom. 2. 2. q. 62. art 3. & interpretes ibi, & Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 6. art, 4. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 3. pag. 257. col 1. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. q. 6. puncto. 6. & alii omnes, id quod olim etiam in lege veteri ſtatutum fuit, vt habetur Exod. 22. vbi. *ſi quis furatus eſſet bouem, aut ouem, & occideret, aut venderet, quinque boues pro vno boue reſtituere tenebatur, & quatuor oues pro vna oue.* Vnde idem nunc lege humana in pœnam delicti ſtatui poteſt; quæ lex cum iuſta ſit. & bonum commune reſpiciat, obligat in conſcientia ad illius ſolutionem; vt ſi notant præfati Doctores poſt S. Thomam, non tenetur quis huiuſmodi pœnam ſoluere quouſque iudicis ſententia condemnatoria acceſſerit, quandoquidem ſoluere pœnam ſit legem executioni mandare, & ſupplicium culpæ ſtatutum infligere quæ ad iudicem, & non ad Reum, pertinent. Id quod latius tradi ſolet in materia de legibus, poſt S Thomam. 1. 2. q. 96. art. 4. quam rem tractãt Sotus lib. 2. de iuſt. quæſtione ſexta, articulo ſexto, & Couar. in regul. peccatum. parte ſecunda §. quarto. num. 8. de reg. iur. in 6 Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. articulo 3. pag. 257. Arragon. & Salon in 2. 2. quæſtio. 62. artic. 3, & alii. Quia vero hæc omnia eo in loco expreſſius examinanda ſunt, hic breuitatis cauſa, ne idem ſæpius repetatur, omittimus.

TRA-

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Sed aduerte, quod quamuis debitor ſit ſimpliciter impotens ad reſtituendum, non excuſatur a reſtitutione damnorum, quæ obueniunt creditori ex dilata ſolutione, quando debitum fuit iniuſtè contractum; cum tunc iniurioſus ſit creditori, & damnum, & nocumentum cum iniuria inducunt obligationem reſtituendi, vt palam eſt; & in ſpecie notat Salon. q. 62. art. 8. concl. 1. Sequitur Sanchez. lib. 6. diſput 4. num. 9. verſ. Hinc fit, hunc. Et ſimiliter non excuſatur debitor ſolutionem differens, quando dilatio fuit ad ſaluandas res ſuas eiuſdem ordinis, vt tenent Caiet. 2. 2. q. 62. art. 8. Sed ſic quando eſſent altioris ordinis, puta; ſi ob vitandam infamiam differret ſolutionem debiti ſuo creditori.

TRACTATVS QVINTVS.
Cui facienda ſit reſtitutio.

De reſtitutione facienda, quando dominus rei notus eſt. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Quinam Authores de præſenti materia tractent.*
2 *Omnes hanc generalem Regulam tradunt, reſtitutionem eſſe faciendam vero Domino rei.*
3 *Qui ſurripiunt rem a latrone, non illi, ſed domino, cui latro ſurripuit, reddenda eſt.*
4 *Qui aufert Sartori, aut fulloni aliquid, eidem, & non Domino reddere tenetur in conſcientia quare.*
5 *Qui rem aufert a depoſitario, & illam Domino reddit, peccat contra charitatem, & iuſtitiam.*
6 *Auferens rem a tutore procuratore, diſpenſatore, theſaurario &c illi & non Domino reſtituere tenetur.*
7 *Quandocunque res ablata non redditur ei, a quo ablata eſt, ſed vero Domino, admonendus eſt ille, a quo res ablata fuit.*
8 *Ab hac communi Regula quidam caſus excipiuntur.*
9 *Lucrum a pupillo Monacho, &c. Patri, & Abbati reſtituendum eſſe intelligi debet quibus limitationibus.*
10 *Secundus caſus, in quo ei, a quo ablata fuit res, non eſt reſtituenda.*
Vnde multa inferri poſſunt.
11 *An Domino petente rem ſuam depoſitam in damnum temporale, vel corporale ſuum, aut alterius deneganda ſeu differenda ſit.*
12 *Communis, & vera Opinio contra Caietanum explicatur.*
13 *Poſſe rem alienam depoſitam detineri, quibus limitationibus verum eſſe intelligatur.*
14 *Qui reddit Domino rem ſuam ad abuſum citra alterius iniuriam tenetur ex charitate impedire, reddendo tamen contra iuſtitiam non peccat.*
15 *Mutuans pecuniam etiam qua ſcit vello abuti, licet forte peccet, non tamen erit contra iuſtitiam, vt falſo Caiet.*
16 *Locus Eccleſiaſt. 17. Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo, quomodo intelligendus, vnde ſoluitur argumentum.*
17 *Tertius caſus. Quando Dominus rei eſt in loco diſtanti, & quid in tali caſu facere teneatur, & quando hi tres caſus intelligendi ſunt, vt excuſent.*
18 *An qui hæredibus inueſtigatis nulloque inuento, pecuniam in defuncti ſuffragia, vel pauperes, & alios pios vſus conuertit, poſtea inuento hæredi debeatur reſtitutio.*
19 *An qui accepit rem de manu eius, qui non eſt verus Dominus illius, ſed bona fide poſſidet, liceat vero Domino eam reſtituere.*
20 *Quando quis a fure bona fide accepit rem alienam pretio emptam, cui debeat eam reſtituere, cum nouerit eſſe alienam.*
21 *An quando quis furi rem ſurripuit furto ſublatam ab ipſo, teneatur in conſcientia eam vero Domino reſtituere.*
22 *An qui mandatum habet a fure, vt Petro det rem furatam, cum tamen illa ſit Ioannis, dare debeat vero Domino, an vero ſatis ſit ei tradere, cui fur mandauit.*
23 *De bonis ablatis a Perſonis Eccleſiaſticis an eis, vel pauperibus reſtitui debeant.*
24 *Quando, & iuxta quam opinionem non Prælato, ſed Eccleſiæ reſtituenda ſint, & quomodo etiam poterit illi reſtituere, ſi alias ſcandalum oriatur.*
Quoad bona immobilia, quid certiſſimum ſenſerit Author ibid.

1 ANtequam dubia proponamus, non abs re erit breuiter authores referre, qui de hac re ſcribūt, ex quibus ea deinceps colligam, quæ huic noſtro inſtituto ſunt magis accommodata. Tractant igitur de hac re S. Thomas 2. 2. q. 62. art. 5. & in 4. diſt. 15. q. 1. ar. 1. quæſtiuncula. 4. Ioannes Scotus 4. diſt. 15. q. 2. ar. 4. verſ. De Quarto. Thomas de Argentina eadem diſt. art. 4. q. 2. Pal. 4. diſt. 15. q. 2. artic. 4. Gab. eadem diſt. q. 2. art. 3. dub. 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 5. pag. 261. & ſeq. Caiet. in 2. 2. q. 62. ar. 5. & Arrag. & Salon ibidem, & idem Caiet. in Summa verb. reſtit. c. 4. Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 7. art. 1. Ioannes Medina Cod. de reſt. q. 2. dub. 2. Summa Piſanella verb. reſtit. 1. §. 2. Ang. verb. reſtit. 2. S. Ant. p. 2. tit. 2. c. 1. §. 4. Tabiena verb. reſtit. nu. 14. §. Decimotertio. Sylu. verb. reſtit. 4. Mar. Nau. in Manuali. c. 17. nu. 18. & ſeqq. Cou. in reg. peccatum. p. 2. §. 2. de reg. iur. lib. 6. Ioſeph. Angles in florib. 4. ſententiarum. p. 2. in q. cui facienda eſt reſtit. Barth. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. §. 33. verſ. Quartum caput. Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. c. 3. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 4. & alii paſſim.

2 *Hi omnes* hanc generalem regulam tradunt, Reſtitutio communiter facienda eſt vero domino rei. *Ratio eſt*, quia reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, per quam æqualitas conſtituitur inter perſonas, quæ inæqualia habent: At vero hæc adæquatio rerum conſtitui non poteſt legitime, niſi fiat recompenſatio damni illati ei, cui damnum eſt: ille enim eſt, qui minus habet ob iniuſtam ablationem aut detentionem, quam habere debet: Illi ergo communiter fieri debet reſtitutio. Id ipſum docet Apoſtolus Rom. 13. dicens, *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui Vectigal, Vectigal*, & latius idem traditur in toto titulo, de reſtit. ſpoliat. & in c. Reintegranda. 3. q. 1. Illud autem annotãdum eſt, nomine *Veri Domini*, intelligi omnem iuſtum poſſeſſorem illius rei, etiamſi verum dominium illius rei non habeat, ſiue ſit adminiſtrator. procurator, diſpenſator, aut cuſtos rei, vt habens pignus ſibi datum in aſſecurationem, vel depoſitarius pecuniæ, aut alterius rei ſibi in cuſtodiam datæ, & commodatarius rei commodatæ, conductor rei, locator, curator, tutor, & denique omnis, qui iuſto titulo rei illius poſſeſſor eſt, aut ius habet ad rem, vel poſſeſſionem illius, qualis eſt veſtis conſarciendæ ſartor, veſtis lauandæ lotor, &c. hi enim omnes, etſi non ſint domini rei, 4
habent tamen ius ad rem retinendam, & cuſtodiendam, vt conſtat.

3 Ex hac communi regula, & doctrina inferunt Doct.

Primo, quod ſi quis ſurripuit rem a latrone, quicquid Martinus Nauar. in Man. c. 17. nu. 19. verſ. Quinto. contradicat, non illi, ſed domino, cui latro ſurripuerit, reddenda eſt, ex Syluestro verb. reſtit. 4. q. 3. Ioanne Medina, Soto. Ledeſm. Arragona, Greg. de Val. & Petro Nauarro vbi ſupra, c. 2. dub. 3. nu. 17.

Ratio eſt, quia illi facienda eſt reſtitutio, cui damnum illatum eſt. At damnum illatum eſt vero domino. Ergo illi, & nõ latroni res reſtituenda erit, cũ hac ratione vtriuſque, id eſt, Domini, & latronis res vtiliter geratur. Quod tamen intelligendũ eſt, quando quis bona fide, & ſine contractu oneroſo rẽ illã a fure accepit: ſi n. rem illã bona fide accepit per emptionẽ, aut alium contractũ oneroſum, tunc non tenetur rem vero domino reddere, ſed eam furi reddere poteſt.

ADDITIO NOVA.

Adde. Et ſi dubium fuerit, an is, a quo res ablata fuit, ſit verus dominus, nec ne, adhuc tamen facienda eſt illi reſtitutio; & ratio eſt euidens, quia in dubijs potior eſt ratio poſſidentis, & in ſpecie notat Salon q. 62. ar. 5. poſt 2. concluſ. verſ. Hæc regula eſt certiſſima.

Et ſi certum ſit, rem ablatam eſſe alterius e duobus; ſed verè conſtare non poteſt, an magis vnius ſit, quam alterius, tunc eſſet pro dimidietate cuique illorum tribuenda, ſi commodam pateretur diuiſionem: ſin minus eius æſtimationem vnuſquiſque pro ſua parte recipiet. Et eſt ſimile de donatione vnius rei, determinatæ in ſingulari, ſed non apparet quænam ex pluribus illa ſit; tunc enim ceteris paribus, quæ remanet, dari debet donatario pro dimidia parte, & pro altera hæredibus donatoris, vt poſt alios docet Molina diſp. 270. nu. 6.

teſt, vt pretium illi datum recipiat, poteſt enim ſe ſeruare indemnem, maxime, cum ipſe ſit innocens, vt latius expoſuimus ſupra tractat. 2. capitul. 2. dub. 2. Quando autem quis mala fide emit a fure, tunc non poteſt furi reddere, vt accipiat pretium, ſi probabiliter dubitet, furem non eſſe rem illam vero domino reſtituturum, ſed eam domino reddere tenetur, vt diximus tractat 2. capit. 3. dub. 1. vnde reddendo rem furi, peccat, & reſtituere tenetur inſolidum vero domino, ſicut damni concauſa, & conſequenter multo minus licebit dare ei, cui fur mandauit.

Dixi, *ſi probabiliter dubitet, &c.* Quia ſi veriſimiliter crederet, furem velle rem illam domino reddere, tunc ſi rem illam furi redderet, vt pretium datum reciperet, non peccaret, nec ad reſtitutionem teneretur, quia tunc ſi fur poſtea reddat, hic qui rem latroni reddit non facit iniuriam, nec vllum damnum infert vero Domino, ſed potius iuuat reſtitutionem rei; & ſibi, & conſcientiæ furis ſimul conſulit: Quod idem dicendum eſt, ſi daret alicui, cui fur mandaret, ſi probabiliter crederet, quod is, cui res dari fur mandauit, illam domino reſtituere vellet, in quo ſolo ſenſo vera eſſe poteſt ſententia Martini Nauarri vbi ſupra, rum in eo qui dat furi, aut ei, cui fur mandauerit. Extra quem caſum, non furi, ſed domino vero, vt diximus, res reddenda eſt. Iura autem, quæ docent prædoni, ſeu furi rem ablatam reſtituendam eſſe, vt capit. ex literis de reſtitut. ſpoliat. & l. 1. §. prædo. ff depoſiti. intelligenda ſunt, quando non conſtat nec facile conſtare poteſt de vero domino, atque adeo in caſu, quo dubitatur, an fur iuſte poſſideat, necne, tunc enim illi met. a quo res ablata eſt, reſtitui debet, cum in dubijs potior ſit ratio poſſidentis; ſecus autem ſi conſtaret certo de domino rei, tunc enim ei, & non furi reſtituenda erit, quod intelligi debet ex Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. Mart. Ledeſm. Atragona, Salone, Petro Nauarro locis citatis, in conſcientia, & foro interiori, in foro enim exteriori non niſi publica auctoritate prædo re ſua ſpoliari debet.

4 *Secundo* infertur, quod qui aliud aufert a ſartore, aut a fullone ſeu lotore, eidē, & non domino in conſcientia reddere tenetur.

Ratio eſt, quia hic cenſetur dominus rei, cum illi cuſtodia rei commiſſa ſit, vnde qui rem vero domino, & non illi reſtitueret, non ſolum peccaret contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, priuando illum iuſta poſſeſſione rei, & auferendo ei laborem ſuum in illa re impenſum, & dum exinde ſartori moleſtia accedat, aut difficultates in labore ſuo recuperando, & de negligentia in ſeruando accuſetur, contra charitatem faceret, qui rem illi auferret, & vero domino reſtitueret. Idem dicendum de eo, qui pignus accepit a pignoratario, & reddit domino; aperte enim infert ei iniuriam, dum hac ratione creditori ſeu pignoratario auferat debitum aſſecurationis.

5 *Tertio* infertur, quod qui rem aufert a depoſitario, & illam domino reddit, peccat contra charitatem, & iuſtitiam.

Ratio eſt, quia cum ille depoſitarius licitè rem illam poſſideat, & ea vtatur, iniuriam ei facit, qui rem illam ei aufert, dum iniuſte eum poſſeſſione, & vſu rei priuet, ſiquidem vſus rei vtilis fuit, vnde rationabiliter inuitus eſt, eo ipſo quod alter rem illi abſtulit, & domino reddidit, vnde vt notant Medina vbi ſupra quæſtio. 1. dub. 2. concluſ. 2. & Petrus Nauar. cit. dub. 1. num. 5. in iudicio depoſitarius rem illam ab eo repetere poteſt, & ei reſtitui iubebitur. Vnde illi non vero domino, eſt reſtituenda. Qui ambo recte addunt, quod qui rem abſtulit illi, & vero domino reddidit, ſi aliquid damnum paſſus ſit depoſitarius tenebitur auferens de damno. Vt v. g. ſi quis erat depoſitarius mille aureorum per annum, & cum eis negotiaturus erat, & centum probabiliter lucraturus, tenebitur fur depoſitario, & mille aureos, & intereſſe reddere, & non damnum. *Ratio eſt*, quia pecunia illa data erat ei in depoſito per annum, vnde liberum erat depoſitario, (dummodo non defuiſſet domino petenti depoſitum) cum ea negotiari, & lucrum reportare, & proinde illi tale veriſimile intereſſe, & pecuniam reſtituere tenetur, quod tamen intereſſe domino non debetur, cum dominus cum ea negotiaturus non erat, quandoquidem eam depoſitam habuerat. Et quod de depoſitario diximus, pari modo de commodatario dicendum eſt, vnde qui auferret illi rem commodatam, tenetur commodatario ad reſtitutionem rei, & non commodanti; immo etiam, & expenſas ſoluere tenetur, quas commodatarius in re ſua inueſtiganda expendit, vt expreſſe tradunt Ioſephus Angles in 4. Florum Theol. p. 2. q. cui facienda eſt reſtitutio. & Petrus Nauarrus vbi ſupra, dub. 1. nu. 6. ſicut etiam eas, quas facit ſpoliatus, tenetur fur reſtituere.

6 *Quarto* infertur, quod auferens rem a tutore, curatore, diſpenſatore, procuratore, theſaurario, &c. quamuis rei ablatæ dominus non ſit, illi tamen non domino rem illam reſtituere tenetur. Ex quo enim rei illius iuſtam adminiſtrationem habeat, ratione officij ei incumbit rationem reddere, ideoque illi de damno ſecuto tenetur, niſi per bonam fidem excuſetur.

7 Illud vero annotandum eſt ex Caietano, Martino Ledeſma, & Soto locis citatis, & Petro Nauarro vbi ſupra dub. 3. numer. 19. & Mich. Salone loco citato ante primam controuerſiam, quandocunque res ablata non redditur ei, a quo ablata eſt, ſed vero domino: admonendus eſt ille, a quo ablata fuerat, iam eſſe reſtitutam vero domino, ne eidem bis reſtitutio fiat, verbi gratia, ſi quis rem ablatam a latrone, vero domino reſtituerat, tenetur eum, & latronem etiam admonere, ne forte latro pœnitentia ductus rurſum reſtituat, & ne dominus alia via a latrone rurſum exigat, quod ſemel reſtitutum eſt, in quo caſu cauendum eſt, vt qui rem a latrone ablatam vero domino reſtituit, quantum fieri poteſt, furis perſonam non prodat.

8 Ab hac autem communi regula, excipiuntur quidam caſus, in quibus res ablata ei, a quo ablata eſt, reſtituenda non ſit.

Primus eſt, quando ille, a quo ablata res eſt, non eſt capax dominij, vel adminiſtrationis, vt ſi quid ab vxore, quod erat ſub dominio viri ablatum ſit, non ipſi ſed viro reſtitui debet: Sic etiam ſi quid a monacho, aut religioſo ablatum ſit, non ipſi, ſed prælato ſui conuentus reſtituendum erit; Item ſi quid a ſeruo, famulo, vel filio familias, aut habente tutorem, aut curatorem fuerit ablatum, non illis ſed patri, Domino, aut curatori, ſeu tutori debet reſtitui.

Sic etiam ſi quid a clerico ablatum ſit, quod erat eccleſiæ, non illi, ſed prælato illius eccleſiæ reſtituendum eſt. Ratio eſt, quia non ſunt veri domini, ſed veris dominis, aut vicem dominorum gerentibus, & rerum illarum adminiſtrationem habentibus reſtitutio facienda eſt. Sic Medina in dicto dub. 2. Pet. Nau. vbi ſup. dub. 1. nu. 9. & Salon in 2. 2. q. 62. art. 5. in principio Sotus li. 4. de iuſt. q. 7. ar. 2. in princip. Salon in dicta q. 62. art. 5. & alij communiter. Ex qua doctrina infert Mar. Ledeſ. 2. 4. q. 18. art. 5. pag. 262. (quod ante eum docuit Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnal. c. 2. concl. 1. corollario. 3.) quod ſi quis lucratur pecuniam ludo a pupillo, qui non poteſt alienare, vel a Monacho vel ab vxore, tenetur totum, quod ſic lucratur vero domino reſtituere nempe patri, marito, vel Abbati, aut Monaſterio. Quæ tamen Caſtri, & Ledeſmij doctrina, ſicut & illa ex communi prædictorum Doctorum conſenſu, in hoc caſu allata intelligi debet cum his limitationibus.

9 *Prima eſt* quando pupillus, vel religioſus, aut vxor quæ dedit, aut luſit pecuniam, non haberent illius rei adminiſtrationem; Secus autem ſi illius rei lucratæ, aut oblatæ adminiſtrationem habeant, nempe ſi Religioſus ſit Procurator Monaſterij, & idem de alijs, tunc enim eis fieri poteſt reſtitutio. Ratio eſt, quia licet illius rei dominium non habeant, nec rem illam donare, aut alienare poſſint, habent tamen adminiſtrationem, & diſpenſationem illius; Quod intellige, ſi ſit probabilitas quod fideles ſint adminiſtratores, & diſpenſatores ſecundum dominorum voluntatem, alias non licebit illis, ſed veris dominis reſtituere, vt dictum eſt.

Secun-

Secunda eſt, Quando non creditur probabiliter quod is a quo res ablata eſt, reſtituet eam vero domino; ſi enim ſperatur probabiliter latronem filium ſeruũ, vxorem, aut religioſum, quam primum rem ab eis ablatam receperint, non dilaturos illam veris dominis reſtituere, tunc licet, immo eſt optimum eidem, a quo res ablata eſt, illam reſtituere, ex Petro Nau vbi ſupra dub. 3. nu. 18. & Salone loco citato, quia ſic nec infertur damnum vero domino, & honori, & conſcientiæ ipſorum conſulitur, & reſtituitur vero domino per ipſos, quaſi per interpoſitam perſonam, quod eius eſt.

Tertia limitatio eſt, quãdo reſtituens id poſſit facere ſine ſuo magno incommodo; Nam ſi latronem, aut filium familias timeat a quibus credit, quod niſi eis reddat, vapulabit, aut aliud vitæ, famæ, aut bonorum periculũ, & damnum incurrat, non tenetur vero domino reddere, ſed ſatis erit reſtituere ei, a quo accepit.

10. *Secundus caſus eſt* quando ex reſtitutione grauius damnum domino petenti, vel alteri ſequitur, tunc enim res illa, reſtituenda non eſt, ſed fideliter ſeruãda in aliud tempus, quando ex reſtitutione nullum incommodum, ſed potius commodum Domini rei ſequetur.

Sic S. Th. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 1. Cai. ibid. Mar. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 5. pag. 262. col. 2. Sotus lib. 4. de iuſtitia q. 7. art. 2. Mart. Nau. in Manuali c. 17. nu. 19. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 33. verſ. Quartum caput. in regula 1. Michael Salon 2. 2. q. 62. ar. 4. contr. 1. & 2. Petr. de Arrag. ibidem Pet. Nau li. 4. de reſt. c. 2. dub. 1. nu. 10. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punc. 4. & alij. Ratio eſt, quia reſtitutio fit in vtilitatem domini rei ablatæ, vel detentæ, & non in eiuſdem perniciem.

Hinc Caietanus vbi ſupra, *infert Primo*, quod tempore iniuſti belli non ſunt reſtituenda magna debita iniuſto principi, quibus ad fouendum exercitum eget, ſed conſeruanda, vt congruo tempore ſine alterius iniuria reddantur.

Infert ſecundo, Quod clerico, aut Cardinali volenti per ſimoniam comparare ſibi beneficia eccleſiaſtica, pecuniæ debitæ non ſunt reſtituendæ.

Infert tertio, peccare mortaliter nummularios, qui hominibus iſtis beneficia, aut eccleſiaſticas dignitates pecunijs comparare volentibus eas mutuo dant; Non enim cũ voluntariæ ſint huiuſmodi mutuationes, abſque peccato fiunt, quando conſtat quod ad hoc petuntur.

Quæ tertia illatio de mutuatione pecuniæ in talem finẽ, etiam a Petro de Arragona conceditur, eo quod ibi maior ratio culpæ ineſſe videtur quandoquidem cum minus obligetur mutuans, magis videtur eſſe cauſa peccati, quod exinde conſequitur.

Quarto infertur, Non eſſe reddendum gladium depoſitum domino in furia petenti, ad inferendum ſibi, vel alteri detrimentum in naturalibus: puta ſi petat gladium ad amputandum ſibi, vel alteri manum, aut petat ad nocendum notabiliter alijs in bonis etiã fortunæ. *Ratio eſt*, quia quilibet potens liberare proximum a tam graui damno, a quo ipſemet, cum ſit in tam vehementi paſſione, non niſi cum maxima difficultate liberare ſe poteſt, ad id obligari videtur. Vnde cum in huiuſmodi caſu, qui habet rem petentis non alio modo probabiliter damnum illud impedire valeat, quam non reſtituendo ſibi rem ſuam, vtique ad illius retentionem obligari cenſetur. Cui conforme eſt quod Eccleſia. 17. habetur, *vnicuique mãdauit Deus de proximo ſuo*. Et illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*. Quæ ratio exinde confirmatur, Quia ſi furioſus iam gladium ſuum in manu propria haberet, quo ſeipſum vel alios occiſurus eſſet, teneretur alius, qui ſine proprio notabili damno id poſſet, gladium illum a manu illius arripere. Ergo a fortiori tenebitur non dare, quando illum in ſua poteſtate haberet. Nec obſtat, quod dominus ſit iniuſtus, eo quod ſuum detineas gladium, quia eſt irrationabiliter inuitus. Nam ſicut ipſe non eſt dominus vitæ ſuæ, aut membrorum, & multo minus vitæ, aut membrorum alterius; ita neque in hoc euentu ius habet ad petendum gladium, quo ſibi, vel alteri damnum in vita, aut membris inferat, vt ex dictis manifeſtum eſt.

11 DVBIVM autem eſt apud authores, an domino petente rem ſuam depoſitam in damnum temporale, vel corporale ſuum, aut alterius, deneganda, aut differenda ſit reſtitutio rei depoſitæ ex charitate, vel ex iuſtitia. Multum enim intereſt hoc ſcire; Siquidem ſi ex ſola charitate differre, aut denegare reſtitutionem rei tenetur, tunc quamuis contra charitatem peccat reddendo rem domino petente rem ſuam ad ſibi, vel aliis nocendum, non tamen tenebitur ad damnum, quod exinde ſequetur; Sin vero ex iuſtitia, tunc ſi reſtituat, non ſolum peccabit, ſed etiam tenebitur ad reſtitutionem damnorum, quæ ipſe intulerit. Caiet. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 5. ſolum docet, non eſſe reſtituendum depoſitum, an verò tale peccatum contra iuſtitiam ſit, nec ne, & an reddens teneatur ad reſtitutionem damni ſubſecuti, non explicat. Quia vero in ſumma verb. reſtitutio. capit. 15. §. Non manifeſtans dicit, non defendentem proximum a morte vel rapina cum commodè poſſit peccare contra iuſtitiam, & teneri ad reſtitutionem colligunt, Salon, Arragon, Petrus Nauarrus, & alij locis infra citandis, multo magis peccare contra iuſtitiam, & teneri ad reſtitutionem, quando quis gladium furioſo occidere volenti reddit, eo quod magis concurrit poſitiue reddendo gladium, quam qui negatiue tantum non defendendo proximum, quæ illatio etiamſi vera ſit, id tamen, quod hi authores illi tribuunt, Caietanus expreſſe non aſſerit.

Ceterum quicquid ſit de hac mente, & opinione Caietani communis, & vera omnium aliorum opinio, his duobus dictis rectè meo iudicio comprehendi, & explicari poteſt: Quorum

12. Primum eſt, quando dominus rei a depoſitario rem ſuam petit, vt ſibi, vel alteri damnum ſeu iniuriam inferat, puta vt ſe, vel alium occidat, percutiat, mutilet, aut etiam alijs in bonis fortunæ noceat, tenetur depoſitarius vtraque lege, charitatis, ſcilicet, atque iuſtitiæ illam non reddere, quod ſi reddat, ad damni ſubſecuti reſtitutionem tenetur. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſtio 7. articul. 2. ad primum. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio 18. articul. 5. pagin. 262. colum. 3. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. capit. 2. dub. 6. Michael Salon. 2. 2. quæſtio 62. articul. 1. controuerſia 1. & 2. Petrus de Aragon ibidem in reſponſ. ad argumentum primum S. Thomæ, eiuſque explicatione dub. 2. Gregorius de Valen. tom. 3. diſputat. 5. quæſtio. 6. punct. 4. Et quidem quod lege charitatis teneatur, res eſt certiſſima, eo quod vnuſquiſque proximum, ſicut ſeipſum, diligere teneatur. Eſſe vero contra iuſtitiam exinde conſtat, quia reddendo cauſa eſt damni, ſi non præcipua, at ſaltem ſecundaria, & cooperans damno fratris, qui autem ita conſentit, & concurrit, peccat contra iuſtitiam, & ad reſtituendum tenetur, iuxta regulam illam communem, quæ in c. fi. de iniurijs, & damno dato, habetur, vbi dicitur, *Si culpa tua datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, ſeu alijs irrogantibus opem forte tuliſti, &c. tunc ſuper his ſatiſfacere te oportet*. Hæc Gregorius Papa IX. Immo vero ſi probetur in foro exteriori Petrum v. g. qui ſine damno ſuo poterat retinere gladium non retinuiſſe, ſed dediſſe Ioanni, quem probabiliter nouerat eo abuſurum, condemnabitur Petrus in foro exteriori a iudice per iuſtã ſententiam, explicata rei veritate, vt conſentiens, & complex homicidij ſubſecuti, vt experientia conſtat: Signum ergo eſt violaſſe iuſtitiam.

Hoc ipſum alijs exemplis facile oſtendi poteſt: Qui enim exhibet alteri inſtrumenta, quibus nocebit, peccat contra iuſtitiam: & condemnatur de damno ſubſecuto, vt cum quis commodat, aut vẽdit alicui gladium, malleum, vel ſcalam, quibus ſcit illum abuſurum ad damnum alterius, vt conſtat ex l. ſi pignore. §. ſi ferramenta ff. de furtis. Aut ſi pharmacopola, aut pigmentarius vendat venenum ei, quo ſcit alium occidendum: Et qui vendit alteri arma ad iniuſtum bellum, tenetur ad reſtitutionem damni ſubſecuti, vt tradunt Arrag. & Salon vbi ſupra poſt Caiet. 2. 2. q. 40. art. 4. in fi. & q. 160. ar. 2. in reſponſione ad quartum, dub. 2.

Et qui dat aut commodat alteri clauem adulterinam, qua ſcit alterum vti velle ad furandum, & contra iuſtitiam

Digitized by Google

peccat, & ad damni ſubſecuti reſtitutionem tenetur. Et qui tyranno magnam pecuniæ debitę ſummam redderet, quem ſcit ea perſoluta, iniuſtum bellum gerere velle, vt poſt Caietanum Sotus, & Petrus Nauarrus vbi ſupra cum alijs concedunt, eo quod reſtitutio in hoc caſu fieret cum iniuria tertii.

Hoc autem primum eorum dictum, vt verum ſit, cum his limitationibus intelligi debet.

13 Prima eſt, quando ſine graui damno meo detinere poſſum rem depoſitam, & non retineo, ſed do; Siquidē quodcunque damnum alteri immineat ex reſtitutione rei, ſi me illam non reſtituente, ſimile, vel grauius mihi etiam immineat, non teneor alterius damnum, cum tanto damno meo vitare, in pari n. caſu, tenentur quis ſibi potius quam alteri conſulere. Sicut nec tenetur, quis ad ſubueniendum alteri extreme indigenti ſi prudenter timeat ex alterius ſalute mortem ſibi imminere. Nec tenetur quis rem a latrone acceptam vero Domino reſtituere, ſi ex tali reſtitutione graue damnum reſtituenti immineat. Cuius limitationis hæc ratio eſt, quia in tali caſu damnum quod ſequitur ex reſtitutione rei debitæ, ſeu depoſitæ, nullo modo eſt voluntarium huic qui depoſitum illud reddit, nec vllo modo conſentire cenſetur homicidio quod exinde conſequitur, aut illi cooperari, ſed tantum conſulere proprio bono. Et ſecus eſt de perſona priuata, quia ſi malum, quod imminet re illa non reſtituta ſit totius Reipub. tunc cum quouis damno, & periculo meo reſtitui debet, cum bonum commune cuiq; priuato præferendum ſit.

Secunda eſt, quando ex præcepto iudicis reddere gladium, aut rem depoſitam conſtringitur, tunc enim quamuis certior fieri debet iudex quo fine gladium ſuum repetat, vt ſic aut damnum impediat, aut præceptum ſuum retrocet, ſi tamen præcipiat depoſitum reddere, illi parendū erit, & damnum inde ſubſecutum iudici, non reddenti imputandum erit, cum in hoc euentu damnum, quod ſequitur, nullo modo voluntarium illi ſit.

14 Secundum eſt, quando dominus rei petit rem ſuam in aliquem alium abuſum citra alterius iniuriam, puta ad ſcortandum, ludendum, aut alio modo malo expendendum: tunc quamuis ex charitate tenetur impedire peccatum illius & rem depoſitam non reddere, ſed in aliud cōmodum tempus reſtitutionem differre: Si tamen reddat, non peccat contra iuſtitiam; ſicut nec dominus ipſe rem ſuam in huiuſmodi malos vſus conuertens, citra alterius iniuriam, contra iuſtitiam peccat.

Ratio eſt quia dominus petendo rem ſuam in hoc caſu, vtitur iure ſuo vtenti autem iure ſuo res ſua reſtituenda erit. Et ſicut non licet alicui detinere alium vi, ne intret ad ſcortum, ita nec licet vi pecuniam retinere quam ſcio daturum ſcorto. Et quamuis nemo ius habet ad peccandum, & proinde nec ius habere videtur ad petēdum rem ſuam in malum finem; quia tamen ius habet in rem ſuam, quo iure non expoliatur ex malo fine & malitia, quam animo concepit, ideo petēti iuridicè vel quaſi iuridice rem ſuam in damnum ſuum ſpirituale per peccatum, aut temporale, prodigendo ſuā, non licet rem illam domino inuito detinere. Id quod a ſimili confirmari poteſt; Nam ſi occultus peccator a proprio parocho euchariſtiam petat, etſi non habeat ius ad peccandum, quia tamen habet ius ad illam petendam, quo iure ipſum ſine ſcandalo priuare non poteſt, tenetur parochus illam ei dare, quamuis petens grauiſſime peccet. Et ſicut maritus, qui votum caſtitatis emiſit, petendo ab vxore debitum peccat, quia tamen petēdo vtitur iure ſuo, tenetur vxor illud reddere; ita pari ratione, quamuis dominus petat rem ſuam ad expendendum cum ſcortis, & viris ſceleratis, tenetur depoſitarius illam reddere quia petens vtitur iure ſuo. Vnde qui ſolueret debitum empturo Cardinalatum vel aliam rem ſpiritualem, etſi tenetur ex charitate non reddere, ſi tamē ſoluat, quica quid Caie. 2. 2. q. 62 arti. 5. iniuſtum id eſſe velit, rectius tamen Sotus, & Petrus Nau. vbi ſupra dub. 6. nu. 36. cum alijs docent, nulli fieri iniuriam, ex eo quod debitum illi ſoluatur: ſicut nec contra iuſtitiam faceret, qui vero Domino pecunias debitas redderet, quas certò ſciret dandas ab ipſo ad vſuram, ſiquidem dare pecunias volenti fœnerari, cauſa eſt multum remota ad acquirendas vſuras cum vltra redditionem neceſſaria ſit voluntas ipſius mercatoris, atque etiam voluntas illius, qui vſuras perſoluere debet.

15 Eodemque modo, quamuis fortaſſis peccaret, qui mutuaret pecunias volenti comparare beneficia, aut eccleſiaſticas dignitates eo quod ſic mutuans, vt diximus, minus compellitur ſic mutuare, & proinde magis peccare cenſetur, non tamen id erit contra iuſtitiam vt falſo putant Caietanus quia nulli in hoc caſu infertur iniuria; & multo minus contra iuſtitiam erit reddere, debitum ei, quem ſcio male vſurum re ſua, citra tamen iniuriam alterius, immo in hoc caſu non licet illud detinere, exigentique denegare, (etiam ſecluſo ſcandalo) & præter rationem allatam hæc addi poteſt, quia cum ille meæ curæ ſpecialiter non ſit cōmiſſus, non intereſt mea, an ille ad pios, vel neceſſarios vſus petat, an ad abutendum, & prodigendum, ſed mea intereſt reſtituere, & ſoluere, quod debeo ſine alicuius iniuria; cum enim iſte ratus non damnificetur, ſed ipſe, qui ſuo iure renunciare poteſt, nulli fit ex mea reſtitutione iniuria, ideoque rem depoſitam reſtituere teneor, ſibique imputet, quod re ſua in finem malum abuſus ſit, ſcienti n. & volenti non fit iniuria.

16 Neque huic obſtat quod Eccleſiaſtici 17. dictum ſit, *vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo*, & proinde tenetur depoſitarius in hoc euētu detinere rem proximi, ne ſi eam reddat, proximus exinde pereat. *Reſpondetur* enim, illud intelligendum eſſe, quando id ſine maiori damno proximi fieri poſſit: at verò ſi depoſitarius non reddat domino petenti rem ſuam ad prodigendum grauius damnum illi infert, priuando illum ſua libertate, vnde cum principium morale ſit, vt quotieſcunque occurrunt duo mala, adeo vt vnum illorum fieri debeat, minus eligendum ſit, minuſq; malum ſit quod ille prodigat pecuniam, aut rem ſuam, quam vt alter priuet illum ſua libertate, detinendo rem ſuam, reddendo non peccat; ſecus autem quando dominus depoſiti illud petit ad inferendum ſibi ipſi nocumentum in corporalibus vt diximus, quia nocumentum corporale longe maius malum eſt, quam quod priuetur ad tempus vel ſemper ſua libertate, vel quando alijs nocere vult, quos depoſitarius ſine ſuo, aut inuaſoris notabili detrimento ſi poteſt, defendere tenetur.

17 *Tertius caſus eſt*, quando dominus in loco admodum diſtanti eſt, vt commode ad eum res reſtituenda, aut omnino non, aut non ſine magnis ſumptibus, vel certe maioribus, quam res valeat periculo, aut ſcandalo mitti, & deferri poſſit: tunc enim licet debitor a reſtitutione non excuſetur, neque rem illam pauperibus erogare poterit; non tamen tenetur eam vero domino reſtituere, vt authores communiter tradunt, quid autem in hoc caſu facere debet latius infra ſuo loco dicemus. Qui tres caſus intelligendi ſunt quando dominus viuit, & cognitus ſit, ſi enim Dominus mortuus ſit, non ob id debitor a reſtitutione liberatur, ſed hæredibus reſtitutio facienda eſt, qui eius perſonam repræſentant, vt docent S. Thom. 2. 2. q. 92 art 5. ad tertium. Caiet. ibidem. Soto lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 7. art. 1. ver. ſolutio tertij argumenti. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18 art. 5. pag. 164. col. 1. Petrus Nau lib. 4. de reſtitu cap 2. dub. 7. nu. 58 Mich. Salon. 2. 2. q. 62. art. 5. controuerſia 4. & Petr. de Aragon ibidem. Quod procedit, ſiue hæredes ſint neceſſarij quales ſunt illi quos teſtator, niſi legitima, certiſſimaque de cauſa exhæredare non poteſt, vt filij reſpectu parentum, & parentes reſpectu filiorum; ſiue ſuccedentes ab inteſtato, vt fratres, & conſanguinei ſiue ex teſtamento, vt alieni; ſiue quocunque modo quis ſit alterius hæres, puta per legem, aut per ſententiam, vt fiſcus, ſemper enim hæredibus facienda eſt reſtitutio, vnde ſi bona hæretici adiudicantur fiſco a iudice quicunque hæretico illi aliquid debeat tenetur reſtituere fiſco.

18 DVBIVM ſolum eſt, an hæredibus inueſtigatis, nondumque inuento, pecuniam, quam debebat defuncto in ſuffragia ipſius vel pauperes, aut alios vſus pios conuertat, poſtea reperto hærede, qui antea inuentus non fuerat, ea rurſus debeatur reſtitutio? Ratio difficultatis eſt, quia nullus inſcius & inuitus iure ſuo priuari debet.

Reſpondeo cum Soto, Ledeſm. Salo & Aragon vbi ſupra,

Digitized by Google

ſupra, quod ſi res, quæ reſtituenda eſt, alicuius ponderis. & momenti ſit, & hæres non inuenitur, tunc coram iudice eccleſiaſtico vel ciuili iuxta mores, & conſuetudinem prouinciæ facienda eſt debita diligentia ad inquirendos hæredes, quibus non apparentibus ex eiuſdem iudicis decreto in opera pia pro anima defuncti, puta in pauperes, aut alios vſus conuerti debet. quo facto in vtroque foro tutus manet, nec tenebitur aliquid reſtituere, etiam ſi deinde hæredes appareant; ſecus autem ſi id ſua priuata auctoritate faceret, eo quod ipſe ſua auctoritate nullo tempore bonis ſuis aliquem expoliare valet. Iudex autem publica auctoritate poteſt, cum ſit expediat bono communi, ne ob hæredum ignorantiam bona defuncti perpetuo otioſa, & inutilia maneant, prout multoties euenire poſſet. Sin vero res reſtituenda parui momenti ſit, nec hæredes appareant, poteſt qui illam habet, ſua priuata auctoritate rem illam in opera pia conuertere, quid autem faciendum ſit, quando dominus ignotus eſt inferius explicabitur.

19 DVBIVM eſt, qui accepit rem de manu eius, qui non eſt verus dominus illius ſed bona fide poſſidet, liceat vero domino eam reſtituere.

In hac quæſtione, quam pauci attigerunt, Gabriel in 4. d. 15. q. 2. art. 3. dub. 3. exiſtimat non eſſe faciendam reſtitutionem vero domino, ſed ei, qui bona fide poſſedit, vel domino de eius conſenſu.

Ratio eſt, quia ille iuſto titulo poſſedit, ergo non poteſt re illa inſcius, & inuitus priuari. Et quidem vnum certum eſt, quod qui rem illam redderet tali bonæ fidei poſſeſſori, ſatisfaceret; An vero teneatur ei reſtituere ita vt vero domino reddendo, peccet, id ſatis difficile, & controuerſum eſt; In quo caſu hæc mihi dicenda videntur.

Primo quidem, ſi dubium ſit, an res ſit aliena, tunc neceſſario dicto poſſeſſori reſtituenda eſt, in dubio enim melior eſt conditio poſſidentis ac ſi proinde illi iniuria fieret, ſi ei non redderetur etiamſi dubium eſſet, an fur eſſet is, a quo res illa accepta ſit. Vt rectè poſt Sotum lib. 4. de iuſtitia, q. 7. ar. 1. §. Quæſt. o huius articuli. Pet. Nauar lib. 4. de reſt. c. 2. dub. 4. nu. 12. & Pet. de Arragon in 2. 2. q. 92. art. 5. in prin. annotarunt.

Secundo, ſi certus ſit verus dominus, tunc quando probari non poteſt rem eſſe alienam, etſi ego certo ſciam alienam eſſe tali bonæ fidei poſſeſſori reſtituenda eſt, quia cũ ille iuſto titulo rem illam poſſidet, nullo iure ab eo auferri poteſt, neque ipſemet poſſeſſor durante bona fide illam in conſcientia reſtituere tenetur, quam Pet. Nau. Gab. ſententiam veram eſſe putat.

Tertio, ſi probari poſſit rem eſſe alienam tũc valde probabilem Petri Nauarri ſententiam eſſe puto vt primo admoneat dictum poſſeſſorem rem alienam eſſe, quia admonitione facta rem illam vero domino reſtituere poteſt, cũ iam poſſeſſor incipiat eſſe malæ fidei, & in mora, ſi rem accipiat ſine animo reddendi eam vero domino. Additq; Nauarrus vbi ſupra, quod ſicut dominus ipſe, ſi rem inueniſſet quam certo ſcit eſſe ſuam, a quocunque tuta cõſcientia accipere poſſit, ita etiam quilibet eum iuuare in eo actu & cooperari poterit, vt proinde vero domino rem illam reddendo non peccet.

20 DVBIVM aliud eſt, quando quis a fure bona fide accepit rem alienam pretio emptam, cui debet reſtituere, cum nouit eſſe alienam, furine, an vero Domino?

Reſpondeo de hac re latius diſputatum eſt ſupra, cum ageretur de poſſeſſore bonæ fidei, dub. 2. quibus hæc addi poſſunt.

Primo enim, ſi fur non comparet, quia eſt mortuus, vel quia abijt in longinquum; vel non vult reddere pretium, tenetur qui emit reddere Domino, vt communiter Doctores affirmant.

Secundo, ſi Dominus rei non comparet, poteſt rem furi reddere, vt pretium ab eo recuperet, eſt enim probabilis opinio, quæ dicit licitè reddi poſſe rem, ne pretium amittatur.

Tertio, Etiam comparente Domino, probabile valdè eſt poſſe furi rem reſtituere, ſi ab eo pretium recuperaturus ſit, quia quiſque tenetur ſibi potius prouidere, quam domino rei. At vero reddendo rem furi, vt recuperet pretium, ſibi prouidet, faciendo actum iuſtum: ſiquidem dat rem ei a quo bona fide accepit, quod de ſe non eſt malum, nec ex parte recipientis, quia licet non ſit illius dominus, cum tamen ipſe principaliter teneatur illam reſtituere, poteſt benè, & ſanctè recipere animo reſtituendi eam Domino, Non etiam ex parte dantis, quia cum ille, cui dat, principaliter teneatur eam domino reſtituere, illam ei reddens, iuuat eum, vt reſtituere poſſit, & ita actu ex ſe licito ſibi conſulit: Quod autem fur poſtea non reſtituat, eſt per accidens & quod per accidens eſt, non eſt ita attendendum, & conſequenter iſte proprie non cooperatur peccato illius.

Quarto, Domino non comparente nec iure a quo pretium ſuum repetat, rem pauperibus eo modo, quo inferius dicemus in bonum domini reſtituere debet.

21 DVBIVM etiã eſt, An quando quis furi rem ſurripuit, furto ſublatam ab ipſo, teneatur in conſcientia eam vero Domino reſtituere an vero ſatis eſt furi reſtituere, vt rem in ſtatum priſtinum reponat. Mart. Nauar. in Manu. c. 17. num. 19. ver. quinto, eius eſſe videtur opinionis, vt poſſit & debeat rem furi reſtituere, quam opinionem expreſſe tenet Panorm. in c. in literis, num. 9. de reſt. ſpoliat. citãs pro ea Io. And. Panorm. Abbatem Paulum Eleaz. & Hoſt. & etiam leges quaſdam ciuiles, quæ dicunt prædonem eſſe reſtituendum, vt l. cum fundum, & l. 1. §. quia me, & l. colonus, ff. de vi, & vi ar. & l. bona fides, & l. 1. §. ſi prædo ff. depoſi. Nauar. etiam citat S. Anton. & Syl. At certe S. Anton. p. 2. tit. 2. c. 1. & Syl. verb. reſtitutio. 4. quæſt. 3. contrarium dicunt, ſcilicet reſtitutionem vero domino, & non latroni faciendam eſſe, & eſt communior & verior opinio, quam teſte Panormitano vbi ſupra, tenet Innoc. & Dom. Ant. & inter recentiores eam defendunt Ioannes Medina, Cod. de reſtitut. quæſt. 1. dub. 2. Sotus lib. 4. de iuſtitia q. 7. art. 1. verſic. quæſtio huius articuli, & ar. 1. Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. in prin. Ioſeph Angles in Floribus quarti ſent. q. cui facienda eſt reſtitutio. diffic. 3. dub. 1. Petrus Nau. in lib. 3. de reſtitut. cap. 2. dub. 3. num. 19. Petrus de Arragon in 2. 2. q. 62. art. 5. in prin. & Michael Salon ibidem in prin. Et quamuis Armilla verb. reſtitutio. §. 17. ſequatur ſententiam Nauarri, & Caietan. in ſumma verb. reſtitutio. c. Cui ſit facienda reſtitutio, fauere videtur, vera tamen eſt contraria, & communis opinio, ut diximus, & vere Caietanus Nauarro non fauet, quia ſolum dicit iura humana, & ciuilia conſtituere etiam furem in poſſeſſionem eſſe reſtituendum: id quod uerum eſt, nam id ſtatuunt l. bona fides, ff. depoſit. & Alexander III. in capit. in literis, de reſtit. ſpol. vbi ait, *Prædo etiam ſecundum iuris rigorem reſtituendus eſt.* Sed hæc iura, vt conſtat legenti, loquuntur in caſu, quando de domino non conſtat, nec ſtatim probari poteſt, vt rectè Syluester vbi ſupra annotauit, quo etiam modo intelligi debent iuris Doctores, inter quos magna eſt controuerſia in hac re ut uera ſit eorum ſententia. Quando autem probabiliter creditur, latronem reſtituere nolle rem illam domino, ſi ei tradatur, poterit quidem reſtitui latroni. quia tamen vt plurimum periculoſum, & dubium eſt, & fruſtra fit per plures, quod fieri poteſt per pauciores, melius, & ſecurius eſt ſemper rem Domino reſtituere.

Quando autẽ Dominus rei non conſtat, tunc licet Syluester vbi ſupra inſinuet neceſſarium eſſe reſtituere rem furi, ut rem in ſtatu priſtino reponat, melius tamen uidetur in conſcientia, ut reſtituat pauperibus in bonum domini, quamuis in hoc caſu forum exterius iubebit rem reſtitui furi.

22 DVBIVM item eſt An Mulio, uel alius, qui accepit rẽ a fure & nouit tunc, uel poſtea in uia rem eſſe furatam. & mandatum quoque habet a fure, ut Petro rem illam det, cum tamen ſit Ioannis, rem illam dare debet uero domino, an uero ſatis eſt dare ei, cui fur mandauit? Mart. Nau. c. 17. nu. 19. *Reſpon. et* poſſe, & debere reddi ei, cui fur mandauit, paria enim ſunt reddere alicui, uel de eius mandato alteri, arg. l. 1. & l. inter cauſas, ff. mandat.

Cæterum contrariam opinionem tenet Pet. Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 1. dub. 3. num. 19. In hac ergo re dicendum exiſtimo, quod ſi Mulio, uel alius rem mala fide accepit. id

eſt,

eſt ſciens rem eſſe furatam, & dominum illius eſſe Ioannẽ, reddere debet Ioanni, quamuis fur mandauit vt daret Petro, & quamuis mercedem transportationis ſit amiſſurus, & ſibi imputet, quod rem furto ablatam mala fide trãſportandam acceperit: Sin vero bona fide transportandam acceperit ignorans rem eſſe alienam & furto ſublatam tunc ſi abſque detrimento ſui ſtipendij poterit commode reſtituere domino & ſine aliquo ſuo incommodo, lege charitatis domino vero reſtituere tenetur fure admonito, ſi tamen ſine ſuo detrimento, vel ſuæ mercedis amiſſione rem domino vero reſtituere nequat, tunc ſufficit reddere Petro, cui fur mandauit, non enim tenetur ſubuenire domino cum tanto ſuo detrimento, ſiquidem bona fide accepit rem alienam de loco in locum transferendam & ſine culpa ſua tantum damnum pati non tenetur.

23 DVBIVM maius eſt, de bonis ablatis a perſonis eccleſiaſticis an eis, vel pauperibus reſtitui debeant? in qua difficultate, vt certa ab incertis ſeparemus.

Primo certum eſt in omnium opinione, quod ſi res ablatæ ſint patrimoniales, vel quaſi patrimoniales, vt ſunt eæ, quæ ipſi ex redditibus eccleſiaſticis ſua induſtria, & diligentia, aut parcius viuendo acquiſierunt, quam eorum decens ſuſtentatio, & honeſta viuendi ratio, & pompa permittebat, eis reſtitui debent, cum harum omnium veri domini ſint.

Secundo ſi bona ablata ſint eccleſiaſtica, & immobilia, aut etiam mobilia in ſpecie extantia, tunc etiam eiſdem reſtituenda ſunt, quia licet domini non ſint, habent tamen iuſtam adminiſtrationem ſibi commiſſam, & vicem domini gerunt, ideoque illis debent reſtitui, ex D. Thoma 4. d. 15. q. 1. ar. 1. quæſtiuncula vl. ad vltimum, Ioſepho Angles in florib. 4. ſent. p. 2. q. cui facienda eſt reſtitutio diffic. 3. Per. Nau. li. 4. de reſti. c. 2. dub. nu. 12.

24 *De bonis* vero mobilibus, & reddit. eccleſiaſticis res paulo difficilior eſt; nam licet omnes eius opinionis ſint, vt fateantur eiſdem reſtitutionem faciendam eſſe, quando boni, & fideles diſpenſatores ſunt, ſi tamen ſuperior, ſeu prælatus ille prodigus, & diſſipator bonorum eccleſiæ ſit, tunc Marti. Nauar. in Manua. cap. 17. num. 19. verſic. Secundo, & Philiarchus de offi. Sacerd. p. 1. lib. 6. capit. 27. dicunt ei reſtitutionem faciendam eſſe, dummodo prælatus non ſit ſuſpenſus ab adminiſtratione, neque ei coadiutor datus id quod Nauarrus defendit, ſiue res reſtituenda ſint fructus, & prouentus ſiue bona immobilia ipſius eccleſiæ, quia horum omnium eſt, ſaltem diſpenſator legitimus, argu. c. venerabili de off. deleg. & c. ſi de accuſ. & c. I. ſecunit. de fideiuſſor. & maxime cum nullibi in iure canonico contrarium ſtatutum ſit. Et cum Martino Nauarro conſentit Petrus Nauarrus vbi ſupra num. 14. quando reſtituenda ſunt bona mobilia eccleſiæ ex redditibus illius, cum nemo re ſua ob prodigalitatem, vel aliam malam adminiſtrationem priuata auctoritate priuandus ſit, quam opinionem, quoad hæc bona mobilia ex redditibus & prouentibus eccleſiaſticis prouenientia amplexus eſt Petrus Nauarrus, eo quod exiſtimat prælatos horum bonorum non ſolum diſpenſatores; ſed etiam dominos eſſe, de qua re magna eſt inter Doctores diſceptatio, & Martinus Nau. ſolos diſpenſatores eſſe docet, Petrus autem Nauarrus, vt diximus, dominos eſſe putat, quæ difficultas nobis latius alibi diſcutietur.

Alij vero (ſiue res reſtituendæ ſint fructus, ſiue bona eccleſiæ immobilia, quæ prælatus nec poteſt, nec debet alienare ſine cauſa, & licentia) vt Caiet. in ſumm. verb. reſtitutio cap. 4. & in 2. 2. quæſt. 62. art. 5. in reſponſione ad 5. Bartho. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 33. verſi. Quartũ caput. in regula 1. Michael Salon 2. 2. q. 62. art. 5. notab. 4. Ioſeph Angles in floribus 4. ſentent. p. 2. q. 1. de reſtitutione. artic. 1. difficul. 3. docent optimum eſſe, immo teneri non reſtituere illi, ſed eccleſiæ, collegio, conuentui, ſeu capitulo, cum eccleſia horum bonorum ſit domina, aut certe ex bonis reſtituendis aliquid permanens efficere debet, quod non ita facile prodigi poſſit, vt calicem, aut aliquid aliud ſimile, & eccleſiæ illud offerre, vt Salon, & Ioſephus ſuadent; Et quoad bona immobilia Martinus Nauarrus tandem fatetur, id eſſe melius, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia ſequantur, quem etiam ſequuntur, Pet. Nau. & Philiarchus vbi ſupra.

In hac igitur re, ſi vera ſit opinio, quæ affirmat, prælatos ſolum eſſe diſpenſatores prouentuum, & redditũum eccleſiæ, non autem dominos, tunc ſi probabiliter creditur, prælatum eſſe diſſipatorem non illi, ſed eccleſiæ reſtitutio facienda erit, cum ipſe non dominus ſit, ſed eccleſia ex multorum DD. ſententia; id quod intelligi debet, quando id fieri poteſt ſine ſcandalo; ſi enim quia ipſi non reſtitueretur, moueret lites contra reſtituentem, aut alio modo in præiudicium reſtituentis vergeret, poterit illi reſtituere: ſin vero prælati talium bonorum domini ſint, tunc eis reſtitutio fieri debet, quia licet peccent extra pios vſus ea erogando, non tamen ob prodigalitatem quiſpiam priuata auctoritate priuari poteſt; alias liceret a quocunque priuata auctoritate res auferre male expendenti, vel non reſtituere, quod debetur, quod eſt abſurdum.

Quoad bona vero immobilia, exiſtimo certiſſimum, quod ſi probabiliter creditur quod ea dilapidauit, non ei, ſed eccleſiæ, quæ talium bonorum domina eſt, reſtitutionẽ faciendam eſſe, cum & ipſa ratio naturalis, & iuſtitia prohibet illi alienum dare, vt dilapidet, & verus dominus illis iniuſte defraudetur. Sicut enim non licet dare furi alienum, quando probabiliter credit furem non reſtituturum illud vero domino, vt diximus: ita pari ratione, cum eccleſia huiuſmodi bonorum domina ſit, non prælati, quoties quis probabiliter credit prælatum eſſe dilapidaturum ea, non poteſt ei ſine peccato illa reſtituere: (hoc enim eſſet dare gladium furioſo, & bona alterius dare furi) ſed reſtituere ea debet Eccleſiæ, in eiuſque vtilitatem ea conuertere tenetur, cuius bona ſunt qua ratione, & modo hanc Doctorum varietatem limitandam eſſe cenſerem.

De

ADDITIO NOVA.

Adde. De bonis huiuſmodi eccleſiaſticis mobilibus, ablatis a perſonis eccleſiaſticis, dicendum videtur, debere ipſa reſtitui perſonis eiſdem, ſiue dilapidatores ſint, ſiue nõ; nam quamuis controuertatur inter DD. an Clerici ſint veri domini, an tantum diſpenſatores ſuorum redituum eccleſiaſticorum, (cum tamen communior ac verior opinio ſuſtineat, eſſe veros Dominos, de qua communi teſtatur Sanchez in decalog lib. 2. c. 20. nu. 24. in fine:) nullus tamẽ inficiatur, ipſorum adminiſtrationem ad clericos & beneficiarios pertinere; regulariter autem reſtitutio facienda eſt illi a quo ablata eſt, niſi omnino certum ſit illum eſſe latronem, vt habetur ex c. in literis de reſtitut. ſpoliat. vbi aperte dicitur, quod ſpoliato non poteſt referri quæſtio dominij, niſi prius fuerit reſtitutus, & ad hæc faciunt dictam hic per Auctorem nu. 31. in princ.

Quod ſi perſona illa eccleſiaſtica, ad quam poſſeſſio rei ſublatæ ſpectabat, defuncta ſit tunc, cum de iure communi bona clericorum ex beneficio acquiſita præſumantur, & ad ſucceſſores in eccleſia tranſeant, vbi ius ſpolij non viget conſtat, eam debere reſtitui eccleſiæ, ſeu ſucceſſori in eadem eccleſia. Si vero in eiſdem partibus vſu legitimo inductum eſſet, vt de his valeant libere teſtari, & in ea ſuccedant quicunque hæredes, perinde ac in alia patrimonialia clericorum bona, tunc ipſorum hæredibus facienda eſſet reſtitutio. Quod ſi clericus defunctus plures habuiſſet titulos eccleſiarum, pro rata inter eaſdem Eccleſias, ſeu ſucceſſores facienda erit reſtitutio, iuxta ſimilem doctrinam gl. in c. excommunicamus, el primo, §. damnati vero: verbo, ſtipendia; de hæreticis.

Et ſi bona ſublata eſſent propria eccleſiarum, vt calices, paramenta, & huiuſmodi, hæc procul dubio eiſdem eccleſiis erunt reſtituenda, cum & hæc in inuentario recte inſtitutarum eccleſiarum deſcribi ſoleant, & debeant.

Digitized by Google

De Reſtitutione facienda, quando Dominus rei ignoratur.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Quando Dominus ignoratur, ante omnia debitam diligentiā adhibere tenetur, qua facta ſi non compareat, res pauperibus reſtitui debet in bonum Domini.*
2 *Nomine Pauperum qui ſolum intelligendi?*
3 *Diligens, & debita inquiſitio neceſſario adhibenda quæ dicitur?*
Sic facta inquiſitione eam non tenetur reſtituere, ſi Dominus poſtea compareat, nec pauper cui tribuitur.
4 *Quando Dominus eſt incertus, cui facienda reſtitutio?*
5 *Poſt talem inquiſitionem factam, Dominum ignotum & incertum eſſe varijs modis dici poſſe.*
6 *Quando Dominus incertus, & ignotus eſt in particulari, & in communi quid agendum.*
7 *Quando in particulari incertus non tamen in communi quomodo reſtituendum.*
8 *Soluuntur multi caſus, qui in hac materia euenire ſolent.*
Cui reſtituenda ſint bona peregrini morientis ab inteſtato ibid.
9 *Cuius expenſis facienda eſt hæc diligens inquiſitio, vt Dominus cognoſcatur.*
10 *Quo iure huiuſmodi bona incerta, & inuiſte retenta pauperibus eroganda?*
11 *Ex ſola diſpoſitione iuris poſitiui Canonici pauperibus applicanda verior ſententia quam defendit author.*
12 *Iure naturali erogari non poſſunt quare.*
Pontifex, & caput Eccleſiæ poteſt, vel pauperibus erogare, vel in alios pios vſus conuertere.
13 *Vbi in iure Canonico de huiuſmodi bonis erogandis ſtatutum ſit?*
14 *Argumenta S. Tho. & aliorum non probant hæc pauperibus iure natura deberi.*
15 *Quanam authoritate reſtituenda ſint bona prædicta pauperibus?*
16 *Non eſſe ordinarie neceſſariam authoritatem Epiſcopi verior ſententia.*
17 *In quatuor caſibus Epiſcopus poteſt ſe intromittere circa bonorum incertorum reſtitutionem.*
18 *Soluuntur argumenta contraria opinionis primæ, nu. 15.*
19 *De conſuetudine Epiſcoporum, qui in conſtitutionibus Synodalibus reſeruant ſibi ipſis reſtitutionem horum bonorum quid dicendum?*
20 *An ſi quis huiuſmodi bona incerta pauperibus diſtribuit, teneatur iterum vero Domino comparente eadem reſtituere.*
21 *An qui iſta bona pauperibus reſtituere debet, ſibi ipſi, vt pauperi retinere poſſit? vel ſuis conſanguineis, & familiarib. tanquam pauperibus elargiri.*
22 *An talis bonorum diſtributor ſiue Epiſcopus ſiue Parochus, aut ipſe ſua priuata authoritate diſtribuat, teneatur illa magis indigentibus, & melioribus erogare.*
23 *An hæc dona incerta poſt diligentem inquiſitionem, & cot. authoritate ſummi Pontificis applicari poſſint tuta conſcientia ipſis debitoribus per Bullam, quam vocant compoſitionis?*
24 *An quando Dominus eſt abſens nec poteſt ei commode fieri reſtitutio, poſſit res reſtitui pauperib.*
25 *An quæ de iniuſte acquiſitis, & retentis dicta ſunt, intelligenda etiam ſint de rebus perditis, & inuentis.*
Res inuentæ ſunt in triplici differentia, ibid.
26 *Inuentor enim adhibita diligentia Dominum inquirere tenetur.*
27 *Reſtituendam eſſe Principi, aut curam gerenti ciuitatis, qui opinantur.*
28 *Non inuento Domino poſſe ab inuentore retineri, non ſolum quando pauper, ſed etiam ſi diues fuerit.*
29 *Nec ius natura, nec ius Ciuile, aut ius Canon. præcipiunt, huiuſmodi bona inuenta eſſe pauperibus eroganda.*
30 *Nullam emanaſſe Bullam Compoſitionis, quod talia inuenta pauperibus donari debeant, argumentum eſt non leue poſſe inuentorem bona fide retinere, & pro derelictis habere.*
31 *De bonis Eccleſiæ inuentis non intelligenda ſunt prædicta, ſed tradenda ſunt Prælato, vel in alios vſus Eccleſiæ conuertenda.*
32 *Inuenta licet ſint Inuentoris tanquam bona poſſidentis, aliquando tamen comparente Domino tenetur reſtituere, aliquando non?*

Hactenus de reſtitutione, quæ domino rei cognito facienda eſt diximus, in ſequentibus videndum eſt, cui fieri debet reſtitutio, quando dominus eſt ignotus omnino, aut incertus. Cum enim res illa non ſit eius, qui eam tenet, nec ex altera parte appatet dominus rei, merito dubitatur, an ille rem illam tuta conſcientia ſibi retinere poſſit, & ſi non poſſit, nec cognoſcitur dominus, cui facienda erit reſtitutio, vt ſic vnus ſecurus ſit in conſcientia, & alter, id eſt, dominus, aliquam exinde vtilitatem ex re ſua capiat. Et ſermo eſt de reſtitutione rerū, quę per iniquitatem ablatæ ſunt.

1 In qua re communis eſt omnium Doctorum ſententia, quod quando dominus rei omnino ignoratur, tunc ante omnia debitam diligentiam adhibere tenetur, vt verus rei dominus inueniatur, qua facta, ſi non comparet domi nus, reſtitui debet pauperib. in bonum domini. Sic S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 6 ad 3. vbi ait, *Quod ſi ille, cui fieri debet reſtitutio, ſit omnino ignotus, debet homo reſtituere ſecundum quod poteſt, ſcilicet, dando in eleemoſinas pro ſalute ipſius, ſiue ſit mortuus, ſiue ſit viuus, præmiſſa tamen diligēti inquiſitione de perſona eius, cui eſt reſtitutio facienda.* Et Rich. 4. diſt. 5. ar. 5. q. 7. Scot. 4. diſt. 15. q. 2. art. 4. verſ. De quarto. Palud. diſt. ead. q. 2. art. 4. Thom. de Argent. 4. diſt. 11. q. vnica. ar. 4. q. 2. Gabr. 4. diſt. 15. q. 3. ar. 3. dub. 5 propoſitio. 1. Dionyſ. Carthuſ. 4 diſtin. 15 q. 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 5 pag. 265. col. 2. Sotus lib. 4. de iuſt q. 7. art. 1. in reſponſione ad 3. argum. Michael Sal. 2. 2. q. 62 art. 5. controuerſia. 5 Petr. de Arrag. ibid. in reſponſ. ad 3. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 4. & Caiet. in locum S. Thom. allatum. Ioſeph Angles in florib. 4 ſent. par. 3 q. 2. de reſtitut. ar. 1. diffic. 4. & inter Canoniſtas & Summiſtas Gl. in c. cum tu, in verb. non ſuperſtitibus de vſur. Sum. Piſanella verb. reſtit. 7. Angelica. verb. reſt. 2 num. 21. Sylu. verb. reſtit. 4 q. 4 & reſtit. 8. q. 2. Tab. in verb. reſt. num. 19 §. Decimooctauo, ante fi. Mart. Nau. in Man. c. 17 num. 92. 10. Med. C. de reſtit. q. 3. cauſa 10 Couar. in reg. Peccatum p. 3. §. 1. num. 2. de reg. iur. lib. 6. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 33. verſ. quartum caput in reg. 4. Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 2. dub. 7. nu. 39. & alij communiter, qui id colligunt ex c. cum tu. de vſur. vbi Alex. III. pręcipit *reſtituere vſuras his, a quibus ſunt extorta, vel eorum hæredibus, vel his non ſuperſtitibus pauperibus erogare.* Vbi illud obiter annotandum eſt nomine pauperum non ſolum intelligi ipſos pauperes, ſed etiam quodlibet opus pium ita, vt ſatis ſit, vel pauperibus, vel locis pijs illud reſtituere.

2 Id quod ratio naturalis ipſa (vt multi exiſtimant, quorū ſententiam iuſtam exiſtimabimus) dictare videtur; ſiquidem cum certum ſit, rem illam non eſſe poſſidentis & pręterea certum ſit eam rem dominum . quamuis ignotum, habere facienda eſt diligens inquiſitio ad ſciendum, quis ſit eius dominus, cui ſit facienda reſtitutio. quod ſi ea pręmiſſa is non appareat, tunc iuris naturalis ratio (vt nonnulli volunt) dictat, rem illam non ad puri poſſidentis, ſed potius in bonum & vtilitatem domini expendendam eſſe, cuius ea præſumitur mens, vt ſi ei non poſſit propria res reſtitui expendatur quidem in eius vtilitatem; cedit autem in bonum, ſi in vſus pauperum, vel in alia opera pia expendatur: ſic n. datur quodammodo ipſi, dum in bonum eius ſpirituale cedet, quod non poteſt ei reddi, vt ſit vtile corporaliter, vt recte Caiet. vbi ſup. annotauit.

3 Dixi autem, præmittendam eſſe debitam & diligentem inquiſitionem, eſt autem diligens inquiſitio, quam diligēs homo accurate inueſtigando, vbi, quãdo, per quos, a quib. &c. faceret ex Caie vbi ſup. Et cum ad terminum, id eſt, ad dominum ignotum, non perueniatur niſi per tranſacta via, non

de-

debet rei dominus pro omnino ignoto haberi, niſi poſtquam diligens inquiſitio præceſſerit.

Facta igitur hac diligentia in inquirendo domino, & non apparente, ſi reſtituerit rem pauperibus aut in alios pios vſus erogauerit, etiamſi dominus poſtea compareat, non tenetur ad aliam reſtitutionem, cum iam ſemel ac licite reſtituerit rem male poſſeſſam & retentam: ſed neq; pauper ipſe, cui res tributa eſt, tenetur quicquam reſtituere, etiamſi ad pinguiorem fortunam venerit, vt Ledeſm & Pet. Nauar. vbi ſup. dub. 7 nu. 56 tradunt. Non n. eis mutuo data ſunt illa bona ſed in eleemoſinam, veramque donationem. Sin verò quis abſque debita inquiſitione rem alterius pauperi dediſſet, non ſatisfeciſſet, ſed teneretur poſtea inuento domino eidem reſtituere & ſibi ipſi imputet, quod imprudẽter rem alienauerit, ut expreſſe Caiet. & Pet. Naua. nu. 36 animaduertunt. Et quæ dicta ſunt, intelliguntur, vt ex his, quę infra dicemus, manifeſtius apparebit.

4 DVBIVM ergo PRIMVM ſit, cui facienda ſit reſtitutio, quando dominus eſt incertus? Pro cuius intelligentia ſciendum eſt. Primo, uerum dominum non dici ignotum, aut incertum, niſi poſtquam quis debitam inquiſitionem fecerit pro rei qualitate ad eum cognoſcendum, & tamen nec ipſe, nec hæres aliquis illius inuenitur.

Dixi, *pro qualitate rei*, quia ſi quis mille aureos incerti domini haberet, non ſufficit illum in loco ubi inuẽti ſunt, ſemel, uel bis uoce preconis inquirere, ſed id ipſum in alijs etiam locis, ciuitatibus, & pagis uicinis, & remotis, in quibus prudenter ſuſpicari poteſt forſan dominum, aut hęredem reperiri poſſe, facere tenetur, immo etiam, & per annum, aut longius tempus ad prudentis uiri arbitrium expectare debet, ut dominus nõ reperiri dicatur. Id quod locum habet in re magni momẽti, & ęſtimationis, ſi enim res parui pretij ſit, v.g. pallium, gladius, decem aurei, aut quid ſimile, ſatis eſt in loco, vel eccleſijs, vbi reperta res eſt, inquiſitionem facere, qua diligentia facta, & non comparente domino, conuertenda erit in bonum domini, aliter non licet conuertere in opera pia, aut bullam, quam uocant compoſitionis, accipere, ſed comparente poſtea domino, illi reſtituere tenebitur in utroq; foro, quia culpa ſua uerum dominum ignorauit, nec dominus ob alterius culpam re ſua priuari debet, quod colligitur euidenter ex c. ſicut dignum. §. eos inſuper. de homic. ubi Papa Alex. III. docet *occupantem bona alterius a reſtitutione non liberari, quod fateatur ſe aliena bona pauperibus erogaſſe, cum ipſa ei bona reſtituere potuiſſet*, puta ſi diligẽtiam debitam ad inueniendum dominum adhibuiſſet, & gl. ibi. in uerb. *Non tamen aliena*. ex Sot. lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 1. ad 3. Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 2. dub. 7. num. 59. Michaele Sal. 2. 2. q. 62. ar. 6. contrWorld. 5. & alij.

5 *Secundo* aduertendum eſt, poſt talem inquiſitionem factam dominum adhuc ignotum, & incertum varijs modis dici poſſe, *vno modo* in particulari & non in uniuerſali, ſeu communi, ut contingit quãdo in bello iniuſto duces, & milites inuadunt ciuitatem & eam deprædantur, tunc enim in particulari ignorant, quid vnuſquiſque a ſingulis acceperit, & quę res huius vel illius ſit, in communi tamen & in vniuerſali ſciunt dominum illorum bonorum, nempe ciues illius ciuitatis. Sic etiam qui minutatim vendunt carnes, & vinum & ſimilia, quando pauci, & certi ipſis emunt, neſciunt in particulari, a quo rapuerunt, ſciunt tamen in communi ab his tribus, vel quatuor ſe rapuiſſe. Et idem de exercente vſuras.

Alio modo quando ignoratur dominus tam in vniuerſali, quam in particulari, vt qui innumeris, & incertis promiſcue vendunt, aut rei dominium nec in particulari, nec in vniuerſali cognoſcunt. His annotatis,

6 Dicendum *Primo*, Quando dominus in particulari & in vniuerſali eſt incertus, & ignotus, tunc vt in præcedentibus dictum eſt, res illa in pia opera expendenda eſt in bonum & vtilitatem veri domini.

Dixi, *in particulari, & in vniuerſali*, quia ſi aliquam habeat notiam generalem, non excuſatur, niſi procedat vlterius ad particularia; ſi enim ſcit unum de tali loco illius rei dominum, tenetur vlterius inquirere, vt licite poſſit rem illam pauperibus erogare.

7 Dicendum *Secundo*, quando dominus in particulari eſt incertus, certus tamen in communi, v.g. incertum eſt, an res ſit Petri, uel Io. uel Andr. &c. certum tamen eſt, eſſe unius eorum, tunc diuidenda res eſt inter ipſos, de quibus dubitatur magis, uel minus pro ratione dubij, nec ſufficit conſenſus unius eorum, ut pauperibus erogetur; ſicut neque ſufficit remiſſio unius ipſorum, ut ab obligatione reſtitutionis excuſetur. Hinc ſoluuntur quidam caſus, qui in hac materia nonnunquam euenire poſſunt, & ſolent.

8 Primo namque, quæ in præda ciuitatis per iniuſtum bellum auferuntur, reſtituenda ſunt Magiſtratibus, ut ſic melius ab illis pro ſua conſcientia, uel inter eos, qui iudicabuntur plus paſſi, uel inter omnes diſtribuantur. Sic Salon poſt Sotum, & Ioſeph Angles ubi ſup. ar. 3. dub. 4. ubi ſupra.

Secundo, Comes uel Dux, qui inuenit aliquem prędeceſſorem ſuum iniuſte aliqua a ſuis ſubditis accepiſſe, tenetur populo communiter diſtribuere, niſi tota Reſpublica illi dimittat, aut iam ſuo prædeceſſori dimiſerat, vt idem author affirmat.

Tertio, ſi ciuitas triticum depoſitum haberet, in uſum & utilitatem ciuium, ut plerunque contingit, & curam illius gerens illud uendat, unde ciues carius panem emunt, tenetur uenditor exceſſum ſolitum pretij panis reſtituere, puta panem pretio ſolito uendere. Cum enim extant etiam damnum paſſi, & aliquo modo cogniti, iis, quantum fieri poteſt, reſtitutio facienda eſt; melior autem reſtituendi modus uix excogitari poteſt, quam procurãdo, ut in diſtributione per ciuitatem facienda panis pretium minuatur. Cum enim ferè iidem ſint, qui tunc ueniebant ad emendum: & qui modo ueniunt, aut omnes, aut certe plures ex illis, qui damnum paſſi ſunt carius emendo, uilius emendo recompenſabuntur. ex Pet. Naua. ubi ſupra lib. 4. de reſtitut. c. 2. dub. 8 nu. 67. & nu. 71. Non enim iuſtum eſt, vt pauperibus tribuat, aut ſe componat, ſi aliquo pacto uerisimiliter excogitari poſſit damnum paſſis aliquid, uel maiorem partem eſſe reſtituendam. Neque n. poſſunt talia incerta bona pauperib. diſtribui, abſque obligatione iterum ea reſtituendi, niſi poſt factam diligentiam de inquirendo domino, ſiue damnum paſſo, quo aliquo modo cognito, ei non pauperibus reſtitutio facienda eſt. Quo ſenſu docet Caie. 2. 2. q. 62. ar. 5. ad 2. & eũ eſt ſecutus Ioſephus Angles in florib. 4. ſent. p. 2. q. 2. art. 1. difficul. 4. acceptum in bello iniuſto. nec dandum eſſe pauperibus, nec ædificanda monaſteria, aut hoſpitalia, ſi extant, & aliquo modo cognitis damnum paſſis.

Quarto, idem dicendum eſt de eo. qui uel uſuras exercuit aut uinum, carnes, aut ſimilia aliquibus ad ſuam tabernam uenire ſolitis, uẽdens, eos defraudauit, tenetur enim uſuras illis reſtituere, a quibus eas accepit, ſi probabiliter ſciat à quibus eas habuerit, & eiſdem ad ſuam tabernam uenientibus minori pretio res uendere, ut ſic damnũ paſſis, quantum fieri poteſt, ſatisfaciat.

Quinto, idem dicendum eſt de ceteris bonis incertis, puta, quando, aut dominus eorum poſt diligentem inquiſitionem eſt incertus, aut eorum ſumma, & quantitas incerta eſt, ut v.g. opifices, milites, uſurarii, tabernarij, & alij, qui damnum intulerunt multis, ſed tamen neſciunt quibus, aut quantum nocuerunt, tenentur enim damnum paſſis, quantum fieri poteſt, reſtituere, qui ſi ignoti omnino ſunt, in uſus pios ad domini utilitatem erogare huiuſmodi accepta debent.

Sexto, patet ſolutio cuiuſdam caſus, quem ponunt Couar. in reg. Peccatum. p. 3. §. 1. nu. 2. & 4. de reg. iur. in 6. & Petr. Nauar. lib. 4. de reſti. c. 2. dub. 7. num. 61. Scilicet, cui reſtituenda ſunt bona peregrini morientis ab inteſtato; ut enim

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Hoc aſſertum fuit comprobatum ſupra capit. præcedenti, num. 2. vbi de reſtitutione facienda vni ex duobus, vel pluribus dominis rei ſubtractæ.

Digitized by Google

enim experientia conſtat, peregrini aliquando moriuntur in hoſpitali ſine teſtamento, & bona habent & tamé legitimus eorum hæres non apparet. Niſi enim aliqua lex ſpecialis ſit loci, vbi moriuntur in contrarium, iure ciuili ſtatutum eſt, talia bona eſſe pauperibus, vel pijs vſibus erogunda, vt habetur in authentica, *Omnes peregrini*, C. de ſucceſſio. Et quidem vt plurimum Hoſpitalia priuilegia habent, vt omnibus ibi morientibus ab inteſtato ſuccedant, tanquam legitimi hæredes. Id quod ſancte, & iuſte fit, cum in fauorem morientis ab inteſtato, & animæ illius; tum etiam in fauorem piæ cauſæ & hoſpitalium, in quibus peregrini recipiuntur.

Dixi, *Niſi ſpecialis aliqua conſtitutio loci aliud diſponat*, quia Pet. Nau. vbi ſup. teſtatur in Hiſpania regem morienti ab inteſtato ſine hæredibus vſque ad decimum gradú ſuccedere, vt patet ex l. Regia tit. 1. partita 6. Et apud Gallos ſtatutum eſt, vt peregrini bona in ea prouincia acquiſita regi deferantur, vt Couar. vbi ſup. ſcribit, referens pro hac re Guliel. Bened. in c. Rayn. verb. Et vxorem nomine Adelaſiam. nu. 1042. de teſta. Boerium in conſuet. Bituricenſ. rubr. de teſtam. §. vult. & Rebuffum in proœmio ad l. regias gl. 5. nu. 82.

9 DVBIVM SECVNDVM eſt, cuius expenſis facienda eſt hæc diligens inquiſitio, vt dominus cognoſcatur?

Reſpondeo cum Michaele Sal. 2. 2. q. 62. art. 5. in contr. diſtinguendo, ſi enim res reſtituenda bona fide acquiſita ſit, facienda eſt expenſis ipſius rei reſtituendæ; ſin autem habetur per iniquam acceptionem, facere eam debet proprijs ſuis expenſis, iuxta ea quæ inferius dicemus, vbi agemus, cuius expenſis res mittenda ſit vero domino.

10 DVBIVM TERTIVM eſt, quo iure huiuſmodi bona incerta, & iniuſte retenta quando verus illorum dominus, tam in particulari, quam in vniuerſali ignoratur pauperibus eroganda ſint, iurene naturali, diuino, aut humano? Vbi nomine pauperum non ſolum intelliguntur perſonæ pauperes ſed etiam eccleſiæ, Xenodochia, monaſteria, & alia ornamentis, ædificijs, luminaribus, & huiuſmodi indigentia. Item non ſolum intelliguntur perſonæ pauperes mendicantes, ſed etiam alij indigentes, quæ ſunt eis ad decentiam neceſſaria. Et denique nomine pauperum intelliguntur quæcunque alia opera pia, vt Mart. Nauar. in Man. c. 17. nu. 98. & Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. c. 2. dub. 7. nu. 40. & nu. 50. & alij communiter tradunt, & ſolum dubium eſt, quo iure huiuſmodi bona incerta, quorum dominus diligenter quæſitus non apparet, ſunt pauperum. In qua re duæ ſunt authorum ſententiæ.

Prima eſt dicentium, debita incerta non ſolum iure humano, ſed etiam naturali reſtituenda eſſe pauperibus; vel in alios pios vſus conuertenda. Sic S. Tho. 4. diſt. 15. q. 1. dicens, *quando incertus eſt dominus rerum ablatarum, pauperes hæredes ſunt, ideo non deobligatur a reſtitutione, niſi det pauperibus pro anima eius, cui reſtitutio debetur, adhibita tamen prius diligentia debita pro illo cognoſcendo, aut reperiendo*, & ſimilia habet 2. 2. q. 62. ar. 5. ad tertium, vbi ait, *quod ſi ille, cui debet fieri reſtitutio, ſit omnino ignotus, debet homo reſtituere ſecundum quod poteſt, ſ. dando eleemoſinas pro ſalute ipſius, ſiue ſit mortuus, ſiue ſit viuus.* Quibus verbis docet hominem illum ignotum non amiſiſſe dominiú illorum bonorum, ſiquidem expendenda eſſe dicit in eo, quod ei magis vtile fuerit. Eiuſdem ſententiæ videtur eſſe Caiet. ibidem, & clarus in ſumma verb. reſtitutio. c. 4. dicés, quia dominus eſt omnino ignotus, reſtitui debet Chriſto, qui *eſt hæres vniuerſorum*, ad Hebr. 1. Syluester etiam in verb. reſtit. 8. q. 2. ait, neceſſario danda eſſe pauperibus, & hunc eſſe ſenſum S. Tho. 2. 2. vbi ſup. Io. Med. C. de reſtit. q. 3. cauſa 10. opinione 3. dicens bona incerta eſſe pauperibus de neceſſitate eroganda, vel in alias pias cauſas expendenda. Couar. etiam in regula peccatum. p. 3. num. 2. de reg. iur. in 6. expreſſe ait eſſe iuris naturalis. & Ioſephus Angles in flor. lib. 4. ſentent. p. 2. q. 1. artic. 1. difficul. 4. dum eam reddit rationem ex iure naturali ductam, quia inquit, cum facta diligentia dominus particularis non comparet, vniuerſali domino nempe Chriſto eſt facienda reſtitutio, & ſit pauperibus res illas erogando, dicit n. Chriſtus Mat. 24. *Quādiu vni de his fratribus minimis feciſtis, mihi feciſtis.* & Petrus de Arragon. ex profeſſo hanc ſententiam defendit 2. 2. q. 62. artic. 5. in reſponſione ad tertium docens dominium talium rerum remanere penes verum dominum, & Emanuel Rodriquez in Summa, p. 2. c. 41. concl. 8.

Ratio iſtorum eſt, quia nemo re ſua inuitus priuandus eſt, ex eo autem quod dominus ignotus eſt non cenſetur, ſe rerum ſuarum dominio priuaſſe; vnde ſemper manet dominus, quamuis ſit ignotus, abſurdum enim eſt quempiam dominio rerum ſuarum priuari ex ſola iniquitate illorum eam iniuſte accipientis, & retinentis.

11 Secunda ſententia eſt dicentium, huiuſmodi bona non iure naturæ, aut iuſtitiæ, ſed ex ſola diſpoſitione iuris poſitiui canonici, vel ſpeciali Principum ſtatuto pauperib. applicanda eſſe. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia q. 7. art. 1. ad tertiū; qui docet eiuſmodi bona incerta inſpecto ſolo iure naturali, & iure gentium deuolui ad communitatem Reip. Nam cum res vniuerſæ in communi ſint traditæ humano dominio, quarum diuiſio iure gentium facta eſt, fit, vt diu expectatus legitimo tempore dominus non comparet, iterato in vſum publicum veniant. Sicut videmus, quod quotieſcunque agri, hæreditates, & alia bona ciuium peſte, bello, vel alio infortunio manent omnino deſerta, redeūt ad communitatem Reip. poſſuntque magiſtratus bona illa, quib. voluerint elargiri. vnde cum bona incerta, quorū dominus facta diligenti inquiſitione omnino ignoratur, ſint velut deſerta, in vſus communes, ſi ius tantum naturale conſideramus, cederit. Deinde cum Summus Pontifex Chriſti in terris vicarius ſit, ad quem pertinet temporalia ad ſpiritualia dirigere, optimo conſtitutum eſt iure canonico, vt huiuſmodi bona in pios vſus, & pauperum neceſſitates, ad ſalutem ſpiritualem veri domini erogentur, maxime cum hæc bona ſint velut ſuperflua, & vacantia, & ita ad pauperes quodammodo pertinent, iuxta illud Chriſti Luc. 11. *Quod ſupereſt, date eleemoſinam.* Idem etiam ſatis clare docent Io. Med. C. de reſtitut. q. 3. cauſa 11. verſ. *Verum ſi* quicquid contrarium inſinuat in loco ſuperius pro prima opinione relato. Coua. in reg. peccatum par. 3. § 1. nu. 3. & Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. c. 2. dub. 7. nu. 44. & Michael Salon 2. 2. q. 62. ar. 5. controu. 6.

12 In hac igitur DD. varietate, dicendum mihi videtur, huiuſmodi bona incerta nō omnino debita eſſe pauperibus iure naturali, tunc enim in alios vſus erogari non poſſent, cum ius poſitiuum non poſſit naturali derogare. Quia verò ratio ſuadet vt talia bona in veri domini vtilitatem aliquo modo cederent, Summus Pontifex caput eccleſiæ, & iure naturali, & diuino edoctus, ſtatuit, vt talia bona, vel pauperibus darentur, vel in alios pios vſus, in bonum, & vtilitatem ſpiritualem veri domini conuerterentur; Et ita ſeruatum in eccleſia hunc morem videmus, vt pauperib. erogentur, vel componantur tales debitores certa eleemoſina tributa ad pios vſus, & cauſas. Poteruntq; hæc bona, quotieſcunque Papa, & Princeps voluerint, nō tribui pauperibus, ſed in alium vſum conuerti, vt quotidiana experientia docet. Id quod etiam menti ipſius veri domini maxime conforme eſt; ſicut n. non raro conſentiunt ciues, vt rex eorum bona, quæ iam actu poſſident, & quorum fructū percipiunt, in vſus Reip. & eccleſiæ neceſſitates conuertat, ita multo magis præſumitur, quod domini ignoti conſentient vt talia bona a Principe, vel Summo Pōtifice in pios vſus, & animarum ſuarum vtilitatem conuertantur. Non igitur iure naturæ pauperes talium bonorum dominium acquirunt, ac ſi creditorum eſſent heredes, ſed dum ipſis datur, quaſi creditoribus ſoluitur. Et tunc per dationem ipſam verum dominium acquirunt, quaſi Papa tunc dominium illius nomine veri domini tribuat; Quibus conſequens eſt, quod dum Papa in alios pios vſus ea conuertat, ceſſat tūc ius erogandi ea pauperibus, cum tamen certum ſit ius poſitiuum iuri naturali derogare non poſſe. Huius etiam opinionis eſt Coua. in reg. Peccatum p. 2. in princ. nu. 6 vbi diſertis verbis affirmat eſſe de iure poſitiuo, non autem naturali, vt talia pauperibus diſtribuantur.

13 Quod ſi quis petat, vbi in iure canonico hoc ſtatutū ſit? Reſpondeo cum Soto, Michaele Salono, & alijs vbi ſupra, id de debitis ex maleficio contractis ſtatui in c. cum tu, de

 vſuris,

vſuris. vbi Alex. Papa III. præcipit, vt acquiſita per vſurã, quorum dominus omnino ignoratur, pauperib. conferantur; & de extortis prætextu officij id ſtatuit Innoc. Papa III. in c. Cum ſit nimis. de Iudæis. Non tamen fuerunt iſti primi huius rei authores, ſed exemplo antiquorum adducti, & euangelii ſuaſione edocti. Nam hic mos etiam tempore S. Aug. obſeruatus fuit, vt colligitur ex ſer. 35. de verbis domini, & infertur in can. Qui habetis. 14. q. 5. & can. Non ſane. eadem cauſa, & q. initiumque habuit ex illo uerbo Saluatoris. Luc. 11. *Quod ſupereſt, date eleemoſinam.*

14 *Quæ* vero a S. Th. & alijs ubi ſupra dicuntur, non probant hæc pauperib. ex iure naturæ deberi; ſi e. n. quando eis dantur, non fieret eis eleemoſina, nec opus pium eſſet, ſed debitum illis ex iuſtitia, ſi dominium horum bonorum penes pauperes eſſet; unde ſolum ſuppoſita eccleſiæ conſuetudine docuit S. Tho. talia pauperib. eroganda eſſe, vt ſic uerus dominus ſaltem commodum ſpirituale inde reportet. Quoad Couar. & Med. iam diximus potius ſecundam, quam primam ſententiam ſecutos fuiſſe, immo hanc ſecũdam, reiecta prima, expreſſe locis allatis defendunt.

Neque valet ratio in contrarium adducta: ſiquidem nõ priuatur dominus re ſua inuitus, cum eius mens ſit, ut talia bona in bonum, & utilitatem ſuam ſpiritualem ab habente ad hoc poteſtatem diſtribuant. Vnde cum Princeps caput populi ſit, & Papa caput eccleſiæ, ad eos pertinet huiuſmodi bona incerta meliori modo, quo fieri poſſit, diſtribuere, qui bonorum domini ignoti maxime procurant, dũ ea pauperibus eroganda decernant.

15 DVBIVM QVARTVM eſt, quanam authoritate reſtituenda ſunt pauperib. bona prædicta, hoc eſt, An quando Dominus rei uoluerit reſtituere, an uerò fieri debet reſtitutio authoritate Epiſcopi, aut confeſſarij: Duæ ſunt in hac re ſententiæ.

Prima eſt dicentium neceſſariam eſſe ad hoc epiſcopi, aut parochi, uel confeſſarij authoritatem. Sic olim S. Th. 4. diſt. 15. q. 1. ar. 5. quæſtiun. 4. ad 3. ubi agens de eo, qui deprædando ciuitatem aliquid iniuſte accipit, ait faciendam eſſe reſtitutionem conſilio epiſcopi, aut Domini ciuitatis. Et in Opuſculo 21. ad Duciſſam Brabantiæ, agens de reſtitutione eorum, quæ Iudæi per uſuras extorſerunt, docet, quod ſi inueniuntur certæ perſonæ, a quib. uſuram extorſerunt, debet eis reſtitui, alioquin, inquit, debet in pios uſus ſecundum conſilium Diæceſani epiſcopi, & aliorum proborum erogari. Inter Canoniſtas id expreſſe docent Palu. 4. d. 18. q. 2. art. 4. uerſ. Tertio & Hoſt. in c. cum tu. de uſur. & in c. *cum ſit. de Iudæis.* ubi dicitur, *officiali huiuſmodi, tãdiu Chriſtianorum communio in commercijs, & alijs denegetur, donec in vſus pauperum, ſecundum prouidentiam diæceſani Epiſcopi conuertatur, quicquid fuerit a chriſtianis adeptus occaſione officij ſic ſuſcepti, & in c. quamquam. de vſu. in 6. habetur, reſtituendas eſſe uſuras aut illis, quibus facienda ſunt, ſi preſto ſint ipſi, aut alijs, qui eis poſſint acquirere, vel eis abſentibus loci ordinario, aut eius vices gerenti, ſiue rectori parochiæ, &c.* Vt illis, quibus debentur, poſtea reſtituantur. Ratio pro hac ſententia eſſe poteſt quia cum hæc bona reſtituenda ſint in bonum, & utilitatem dominorũ, qui ignoti ſunt, induunt rationem bonorum ſpiritualium; epiſcopus autem diſtributor eſt bonorum ſpiritualium, id quod maxime in hoc caſu procedere uidetur, quandoquidem epiſcopus curam pauperum, pupillorum, & uiduarũ gerere debet. c. *licet, c. defenſiones* & c. *diuina diſt.* 87. & c. *Epiſcopus.* 4. *diſt.* 88. quibus hæc bona diſtribuenda ſunt, ut propterea in horum reſtitutione opus ſit eius conſilio & authoritate.

16 *Secunda eſt* aſſerentium non eſſe ordinarie neceſſariam authoritatem epiſcopi, aut confeſſarii: ſed poſſe unumquẽque debitorem authoritate propria, & per ſe rem ignoti domini pauperib. reſtituere. Sic Scot. in 4. d. 15. q. 2. art. 4. uerſ. De quarto. lit. DD. Rich. ead. diſt. ar. 5. q. 4. ad 2. dicẽs, quod licet erogari debet pauperibus authoritate ordinarij, qui eſt pauperum pater, ubi eſt conſuetum per ordinarium talia fieri, addit tamen, quod per ius ſcriptum nõ interdicitur ille, qui reſtituere tenetur, erogare pauperibus per ſe ipſum, imò põt ſi hoc faciat fideliter, & de conſilio bonorum. Gabr. 4. d. 15. q. 2. ar. 3. dub. 4. Ang. uerb. reſt. 2. §. 14. Syluest. uerb. reſt. 8. q. 5. ubi multos pro hac ſententia refert. Tabien. uerb. reſt. nu. 19. uerſ. Decimooctauo. Archi. in c. 2. de teſtamentis in 6. Sot. li. 4. de iuſt. q. 7. ar. 1. in ſolutione tertij argumenti principalis. uerſi. *Quod ſi ſeſtertijs.* ubi ait, quod licet in reb. magni pretij conſulendus eſſet epiſcopus, aut confeſſarius, id tamen non eſſe de neceſſitate ſalutis, affirmat Mart. Ledeſ. in 2. 4. q. 18. art. 5. fol. 265. Io. Med. C. de reſtitutione. q. 5. cauſa 10. uerſ. Eſto igitur. Mart. Nau. in Man. c. 17. nu. 92. qui ait, regulariter epiſcopum alicui prohibere non poſſe, ne per ſeipſum ſine ſuo conſilio aut ſine conſilio ſui confeſſarij reſtituat. Pet. de Arra. 2. 2. q. 62. ar. 5. in reſpõſ. ad 3. principale. Domin. ibid. dub. 7. concl. 5. Mich. Salon ibid. contrcard. 7. Pet. Nau. li. 4. de reſtit. c. 2. poſt dub. 7. nu. 51. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. nu. 9. Emanuel Rodriquez in Sum. par. 1. c. 41. conclu. 9. & Tole. lib. 5. inſtruct. ſacer. c. 23. & Lud. Lopez p. 1. inſt. conſcien. c. 104. Et quamuis Medina, & Arragon. & Mich. Sal. hanc ſententiam ex eo ſuadent, quia in cap. Sicut dignum. §. Eos inſuper. & c. cum tu. de uſur. & c. Religioſus. de teſtam. in 6. fit mentio diſtribuendorum bonorum debitorum in pauperibus, & tamen nulla in his locis fit mentio Epiſcopi, aut alterius exinde colligentes non eſſe neceſſariam authoritatem epiſcopi, ad iſtorum reſtitutionẽ; Ratio tamen melior eſt, quia, cum ut dictum eſt, bona iſta ex iure potius humano naturali reſtituenda ſunt pauperibus nullo iure aut lege humana ſtatutum eſt, ut requiratur authoritas epiſcopi in iſtis reſtituendis. Vbi autem nulla ẽſt lex diuina, uel eccleſiaſtica, ſequenda eſt ratio naturalis. At verò ratio naturalis potius ſuaderet, vt perſona per ſeipſam reſtituat, quam per alium; cum enim ipſe ſit debitor, conueniat vt per ſeipſum reſtituat, quandoquidem hac ratione melius conſcientiam ſuam exonerare & obligationi ſuæ ſatisfacere poſſit. Poteſt tamen & expedit aliquando alicuius boni, & prudentis viri, & maxime confeſſarij ſui conſilium in hac re ſequi, id tamen non eſt neceſſarium; ſi enim poſt debitam ſuam inquiſitionem non inueniatur dominus dũmodo ea in pauperes, aut opera pia reſtituat, ad nihil amplius faciendum obligatur.

17 Dixi *ordinarie* non requiri authoritatem epiſcopi, quia licet regulariter epiſcopus contrarium præcipere nequeat, vt tamen Ang. Sylu. Archid. Gabriel. Martin. Nauarr. Petrus de Arrag. Greg. de Valentia, & Rodriquez locis proxime allatis notant, in quatuor tamen caſibus poterit epiſcopus ſe intromittere circa bonorum incertorum reſtitutionem.

Primus eſt, quando mortuo illo, qui reſtituere debebat, nullus eſt relictus hæres, vel executor ad reſtituendum, vel ſi is, qui relictus eſt, non implet, quod debet, quamuis vt ait Syluester ſi eſſet relictus, requireretur authoritas epiſcopi ſolum de conſilio.

Secundus eſt, quando is qui debet reſtituere non vult, tunc enim poteſt in iudicio contra illum procedi, atque adeo tunc Epiſcopus ſe intromittere poteſt.

Tertius eſt, quando reſtituens male diſtribueret ſuis amicis, qui non indigent, & huiuſmodi tunc enim poteſt epiſcopus tanquam pauperum pater ſe intromittere, & curare, vt iterum diſpenſaret: quia *non dicitur factum, quod aliter factum eſt, quam debuit. arg. reg. Qui ex timore de reg. iur.* quod intelligendum eſt ex Syluestro, ſi male diſpẽſet dolo, vel lata culpa, quia alia culpa ex Innoc. in c. ſicut dignum, de homic. in foro penit. non arctat reſtitutionem. Immo addit Gabriel, quod ſi interueniente etiam epiſcopi authoritate male diſpenſaret, vterque peccaret, nec excuſaretur a reſtitutione, quia nec epiſcopus ſe habet intromittere, niſi quatenus bene fiat. Exiſtimarẽ tamẽ excuſari debitorem, ſi conſilium epiſcopi ſequatur, dummodo dolus & fraus in diſpenſando non adeſſet; ſatis enim erit, quod conſilium ſui paſtoris abſque dolo, & bona fide ſequatur.

Quartus eſt, quando talia incerta fuerunt vſurariorum manifeſtorum, qui teſtamẽtum condiderunt, aut iam mortui ſunt, quia tunc ex diſpoſitione iuris diſpenſatio fieri debet per epiſcopum, vel eius authoritate, vt habetur in cap. *Quamquam de vſur. in* 6. & hic caſus quartus eſt certus; reliqui enim in iure non exprimuntur, & ſola Doctorum authoritate recenſentur.

Ad

Digitized by Google

8 Ad argumenta in contrarium allata Reſpondetur; Et quidem cap. *Cum ſit. de Iudæ.* caſum particularem continet, ex quo non licet regulam generalem colligere. Agit enim ibi in loco de Iudæo, qui officium publicum inter Chriſtianos exercens, multa ab eis inique extorſit, de cuius fidelitate in reſtituẽdo cum merito dubitari potuiſſet, tum ob auaritiam ſuam, tum ob odium contra Chriſtianos, quos expoliauerat, prudenter ordinatum fuit, vt reſtitutionem illam ſecundum epiſcopi prouidentiam faceret. Quando enim probabiliter dubitaretur de fidelitate eius, qui reſtituere debet, tunc epiſcopus illum compellere poſſet, vt eius interuentu reſtitueret, aut ſaltem cum conſilio parochi, vel confeſſarij, quinimmo vt notat Mich. Salon confeſſarius talem abſoluere non debet, niſi ipſo interueniente, aut certam cautionem habente.

Ad aliud ex cap. *Cum tu de vſuris.* Reſpondetur potius eſſe pro nobis, cum ibi ſolum dicatur vſurarios cogendos eſſe reſtituere ijs, a quibus eas acceperunt, vel hæredibus ſuis, aut eis deficientibus, pauperibus erogare. Quibus verbis ſignificatur potius non competere epiſcopis ius erogandi bona incerta pauperibus, licet eis competat ius compellendi vſurarios, vt vſuras incertas pauperibus diſtribuant, vnde ſolum procurare debent, vt diſtribuantur, non tamen requiritur eorum authoritas in diſtribuendo. Et ad capit. *Quanquam. de vſur. in 6.* eodem modo reſpondetur ſicut ad cap. cum ſit. Scilicet, vſurarium illum, de quo ibi agitur, tantam oſtendiſſe cupiditatem, & auaritiam, vt prudenter timeretur, ipſum non eſſe fideliter reſtituturum, vt propterea res ſit epiſcopo, aut parocho reddenda, qui poſtea reſtitutionem fieri procurarent. *Ad rationem reſpondetur*, Ad epiſcopum pertinere tãquam patrem pauperum, vt diſpenſet bona ſui patrimonij, & eccleſię ſuæ & Iudæorum & vſurariorum publicorum, & quando nullus eſt a teſtatore deputatus, executor teſtamenti non tamen exinde colligere licet, quod habeat ius ad eas eleemoſinas diſtribuendas quas alij vel ſponte ſua, vel ex debito fideliter facere propoſuerunt.

19 Hinc infertur quid dicendum ſit de illa conſuetudine epiſcoporum, qui in conſtitutionibus Synodalibus reſeruant ſibiipſis reſtitutionem horum bonorum, immo aliquando ſacerdotes diſpenſantes talia excommunicant. De qua re agunt gl. in capit. 2. in verb. reſeruantur. de pœnit. & remiſ. in 6. Angel. in verb. reſtitut. 2. §. 14. Syluest. verb. reſtitut. 8 quæſtio 6. Gabr. 4 diſt. 15 quæſt. 1. artic. 3. dub. 4. lit. S Mich. Salon 2.2 quæſtio. 62. artic. 5. controuerſ 7. in fin. Dominic. Ban. ibi dub. 7 concluſ. 3. Martin. Nauar. in Man. cap. 17. num. 91. Ludouic. Lopez par. 1. inſtr. conſcien. cap. 37 & Greg. de Val. tom 3. diſp. 5. quæſtio 6. punct 9. quamuis enim Io. de Lign. in cap. cum ſit de Iudeis. & Io. Cald. Hugo, Clarus, Gabr. Ang. & aliqui alij negant epiſcopis hanc facultatem, & Syluest. dubius eſt in hac re, immo Domin. Ban. etiam dubitat, an leges, & conſtitutiones illæ iuſtæ ſint; Nihilominus tamen verior mihi videtur contraria opinio. poſſe ſcilicet epiſcopum prohibere cõfeſſarium, ne abſque conſilio ſuo abſoluat eum, qui eiuſmodi bona nondum reſtituit, atque eorum abſolutionem ſibi reſeruare, vt Nau. Salon & Gregor. de Val. teſtantur. Siquidem id pertinere videtur ad quoddam regimen ſpirituale animarum, quod epiſcopo conuenit. facta autem talis caſus reſeruatione, intelligi debet, vt reſeruetur abſolutio a peccato, quod commiſerunt non reddentes pauperibus debita incerta, vt præfati teſtantur; addunt autem Nauar. & Lopez prohibere non poſſe parti, vt ſi per ſe velit, non reſtituat, nec conſcientiam ſuam, prout debet, exoneret, vt ex dictis conſtat.

20 DVBIVM QVINTVM eſt, An ſi quis bona iſta incerta, quorum dominus inueniri non poterat, pauperibus diſtribuit, teneatur poſtea vero domino comparente, eadem ſibi iterum reſtituere?

Reſpondeo cum Angel. verb. reſtitut. 2. §. 12. Syluestr. verb. reſtitut. 8. quæſtio. 4. Gabr. in 4 d. 15. quæſtio. 1. artic. 2. dub. 4. in fi. lit. S. Martin. Ledeſm 2. 4. quæſtio. 18. artic. 5. fol. 265 Petr. de Arrag. 2. 2. quæſtio. 62 artic 5. ante fi. Petr. Nauar. lib. 3. de reſtitut. capit. 2. poſt dub. 7. num. 56. verſic. Quinto Ludouic. Lopez parte 1. inſtr. conſc. capit. 103. in fi. Dominico Ban. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 5. dub. 8. & concluſ. 5. & Eman. Rodriquez in Sum. parte 2 cap. 41. concl. 12. quibus conſentit Sot. lib. 4. de Iuſtit. quæſt. 7. artic. 1 verſic Solutio tertij argumenti quod ſi non præceſſerit ſufficiens domini inquiſitio, in tali caſu tenetur debitor iterum bona reſtituere. Ratio eſt, quia cum vſque ad talem inquiſitionem non debeat dominus iudicari ignotus, fit, vt iniuſte fuerit ſpoliatus. Deinde ſi res ſit alicuius ponderis, & momenti tunc facta diligentia, & non comparente domino, aut non inuento, optimum conſilium eſt, rem illam apud ſuperiorem deponere, aut iuxta conſilium eius in pauperes, vel in pios vſus diſtribuere, quia reſtitutione facta tutius manet in conſcientia, & etiam in foro iudiciali reſtitutor; quamuis ſi res fuerit leuioris momenti, nõ eſt tam anxia indagatio neceſſaria. Et denique facta diſtributione bona fide poſt factam inquiſitionem, non tenetur ad amplius, etiamſi verus dominus compareat. *Bona enim fides non patitur vt ſemel exactum iterum exigatur, arg. reg. 83. reg. Bona fides. de reg. iur. in 6.* Semel enim iam ſuæ obligationi ſatisfecit. Intelligitur autem hoc *primo*, ſi omnia, quę debeat, diſtribuit; ſi enim partem ſolum diſtribuiſſet, teneretur reſiduum vero domino reſtituere, etiamſi per Bullam compoſitionis Papę, vel eius commiſſario ſatisfeciſſet, non enim vt notant Dominicus Bannes, & Arragon vbi ſupra, præſumitur, Papam voluiſſe compoſitionem facere niſi in caſu, quo verus dominus non amplius compareret. *Secundo*, dummodo res non extet in ſpecie ſi. n. debitam feciſſet diligentiam & res apud ipſum extaret, nondum facta diſtributione in pauperes, certum eſt teneri ad reſtituẽdam eam domino, ſi poſtea compareat, vt Petrus Nau. loco proxime citato nu. 57. annotauit.

21 DVBIVM SEXTVM eſt, An qui bona iſta incerta pauperib. reſtituere debet, poſſit ſibi vt pauperi retinere, vel ſuis conſanguineis & familiarib. tanquam pauperib. ea elargiri? vt v. g. ſi Petrus habeat centum aureos ignoti domini, & ſit pauper, an poſſit ſibi retinere? Et an poſſit id facere proprio conſilio non conſulendo confeſſarium. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. abſolute docet, id eſſe licitum quia cum ipſe non debeat eſſe deterioris cõditionis, quam alij, poteſt ſibiipſi ſi pauper eſt, non minus, quam alteri applicare eleemoſinam: ſicut is, cui commiſſa eſt diſtributio aliquarum eleemoſinarum poteſt ſeipſum computare in numero pauperum, ſi pauper eſt. & diſtribuere proportionaliter ſibi ſicut alteri. Quod etiam docet S Th. 2. 2. q. 32. ar. 9. ad 3. & idem Caiet. ibi. Alij vt Sot. lib. 4. de iuſt. q. 7. art. . in ſolut 3. arg. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18 art. 5 fol. 265 col. 3. Mart Naua. in Man c. 17 nu. 93. Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 2 poſt dub. 7. num. 53. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62 art. 5. ad 3. Mich. Sal. ibid. contr. in fi. Ioſeph Angles in florib. 4 ſen. q. 2. diffic. 6. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 104. & Eman Rodriq. in Summ. p. 2. c. 41 concl. 11. rectius, & diſtinctius docent, quod ſi neceſſitas & inopia ſua ſit certa, poteſt ſibi aut cognatis tanquam vere pauperib. illa elargiri, dummodo id faciat ſine fraude, & dolo. Quia cum iure expreſſum ſit dari debere pauperib. non autẽ his, vel illis, conſequenter põt ſine cõſilio alicuius ea ſibi, vt pauperi reſtituere. Et cõfirmat. Quia ſi aliquis alius deberet reſtituere, eſſet pium dare huic, qui nunc retinet Ergo ipſe poterit ſibi retinere Quando autem neceſſitas non eſt ita certa, ne quis ſinat ſe proprio affectu, & iudicio in cauſa propria decipi, monent præfati authores, quod nõ retineat ea ſibi, aut ea ſuis amicis, & parẽtibus diſtribuat ſine authoritate parochiani, aut prudentis confeſſarij, maxime ſi quãtitas ſit magna. Vbi autẽ ſemel ſibi, aut ſuis conſanguineis prędicta authoritate, & conſilio diſtribuerit, nõ tenetur amplius ad reſtitutionem, etiamſi poſtea ad pinguiorem fortunam venerit. Vnde Nauarr in Manual. capit. 25. numer. 123. & de oratione. capit ſeptimo, numer. 34. docet, Scholaſticos pauperes, qui amiſerunt fructum beneficiorum propter aliquam omiſſionem officij, ſatisfacere, ſi ſibiipſis, tanquam pauperibus eam diſtribuant in eleemoſinam, dummodo vere pauperes ſint, ſaltem ex conſilio confeſſarij, & quoad forum conſcientiæ tutos eſſe, & refert pro ſe Bald. in l. Id quod pauperibus 4. 22. C. de Epiſc. & Cler. Cald. conſ 39.

de teſt. Anch in conſil. 84. incip. Domina Apollonia. Deinde vt recte Mich. Sal. Petr. de Arrag. & Petr. Nauar. animaduertunt, qui bona hæc ſibi retinet, non omnia ſibi ſumere ordinaria debet, ſed ea tantum, quæ neceſſaria ſibi prudens vir arbitrabitur, & alia reliquis pauperibus diſtribuat. Quinimmo ſi indigens eſſet ad tempus, non poterit ſibi retinere, & a reſtitutione liberari. Quamuis n. differre poſſet reſtitutionem, vt pro inſtāti neceſſitate remedium ſibi quæreret, quia tamē non eſt neceſſitas, aut paupertas ſimpliciter, non poſſet in eo caſu, ſibi vt pauperi aliqua retinere. Spes enim habendi in proximo facit illum diuitem ſimpliciter, licet pro tēpore indigeat. Vnde quamuis pro eo tempore retinere poſſit, ſimpliciter tamen non poteſt. Ad hoc autem vt habens ignoti domini bona, ea ſibi vt pauperi retineat, non aliud onus orandi, aut alia pia opera faciendi pro animabus eorum, quibus reſtitutio debebatur, iniungi debet illi, quam quod aliis pauperibus imponendum eſſet, vt recte docet Nau. nu. 93. vbi ſup. cum nō ſit textus aut ratio, quæ id probet, ſed ſatis eſt. quòd intendat ea ſibi, vt pauperi retinere, & pro illis, prout alii pauperes tenerentur orare. Admonent autem Mart. Ledeſ. & Mich. Sal. 2. 2 q. 62. art. 5. controu. 7. in fi. male facere confeſſarios qui imponunt pœnitentibus, vt illa conuertant in celebrationem Miſſarum pro animabus eorum, quas confeſſarii dicunt accepta pecunia a pœnitentibus, quia hoc eſt ſcandaloſum, cum oſtendant magnam cupiditatem, & auaritiam; immo vt ait Salon, cum Papa tanquam pater pauperum, & qui curam habet ſpiritualem eorum applicauerit hæc bona incerta pauperibus non poſſunt confeſſarii authoritate ſua priuata conuertere illa in alios vſus; cauendum nanque eſt, ne hac occaſione ſcandalum oriatur, & pia mens, & intentio ſummorum Pontificum in horum diſtributione male, & inique exponatur.

22 DVBIVM SEPTIMVM eſt, An talis bonorum diſtributor, ſiue Epiſcopus ſiue Parochus, ſiue confeſſarius ſit, aut ipſe ſua priuata authoritate ea diſtribuat, teneatur bona illa magis indigentibus & melioribus erogare, an vero ſatis ſit dare indigentibus? Ratio difficultatis eſt quia ſi ratio diſtributionis ſit paupertas, conſequenter vbi erit maior paupertas, facienda erit reſtitutio pauperiori, tanquam in hac materia digniori, prout fit in diſtributione beneficiorum parochialium. Huius ſententiæ videtur eſſe Mart. Ledeſm 2. 4 q. 18 art. 5. fol. 265. col. 3. vbi ait, quod ſi non ſit certum, debitorem habere maiorem neceſſitatem, quàm alii non poteſt authoritate propria ſibi retinere, vel ſuis conſanguineis, ſed authoritate Epiſcopi, vel Parochi, aut prudentis confeſſarii. & faciunt ad hoc ca. *Non ſatis, &c. c. Eſt probanda. diſt. 85.* vbi dicitur in cap. *Non ſatis, Etſi omnibus debetur miſericordia, tamen iuſto amplius.* Reſpondeo, quamuis optimum conſilium ſit eligere pauperiores & meliores, vt in d. cap. non ſatis, habetur, id tamen non eſt neceſſarium, ſiue ad vitandum peccatum ſiue ad reſtitutionis obligationem non incurrendam. Sic Gabr. in 4. diſt. 15 q. 2. art. 3. poſt dubium. 4. litera S. Sylu. verb. reſt. 8. q. 3. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 2. Mart. Nau. in Manua c. 17 nu. 93 Petr. Nau. lib. 4. de reſt. cap. 2. poſt dub. 7. num. 59. Lud Lopez par. 1. inſtruct conſcient. c. 104. & c. 137. Anton de Corduba de caſibus conſcien q. 72. in fi. & Eman. Rodriq. in Summ par. 2. cap. 41. concl. 1. Ratio eſt, quia cum ex iure naturæ bona iſta non debentur pauperibus, ſed ſolum ex diſpoſitione iuris poſitiui, nec in iure decernitur pauperioribus & melioribus conferenda eſſe, ſed pauperibus, ſatisfit iuris diſpoſitioni, ſi vere pauperibus diſtribuantur; ſicut ſatis eſt ad peccatum vitandum, quòd beneficia ſimplicia dignis conferantur. Illud quidem verum eſt quod notat Per. Nauar. vbi ſupra, quod ſi ex vna parte eſſet communiter indigens, ex alia grauiter indigens. & ex alia extreme indigens, teneretur dare extreme indigenti, prætermiſſis duobus primis, & grauiter etiam indigenti, prætermiſſo primo. Et quamuis pauperibus eiuſdem ciuitatis, & loci reſtitutio facienda eſt, quando probabiliter creditur eos damnum paſſos eſſe, vt quando per iniuriam ciuitati factam, puta per præſe, vt quando per iniuriam ciuitati factam, puta per præſidem iniuſtam, aliquid acquiſitum ſit; quia in tanta rerum multitudine, & quantitate veriſimile eſt, multos, & fortaſſe maiorem partem damnificandorum recompenſandū eſſe; ſi tamen diſcerni non poteſt, quibus facienda eſt reſtitutio, non eſt neceſſum illius loci pauperibus reſtituere, ſed ſufficit quibuſcunque pauperibus diſtribuere. Iura enim non decernunt, vel pauperioribus, vel eiuſdem loci pauperibus eſſe reſtituendum, ſed tantum vt pauperibus reſtitutio fiat, vt recte Sot. lib. 4 de iuſt. q. 7. ar. 1. ad tertiū. Pet. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 2. poſt dub. 7. nu. 68. & Lud. Lopez p. 1. inſtruct conſc. c. 137. & alij animaduertunt.

32 DVBIVM OCTAVVM eſt, An hæc bona incerta, quorum dominus omnino poſt diligentem inquiſitionem factam ignoratur, authoritate ſummi Pontificis applicari poſſint tuta conſcientia ipſiſmet debitoribus, per Bullam quam vocant compoſitionis. Solent enim qui bona incerta habent Bullam compoſitionis a Sede, aut Camera Apoſtolica procurare, ſoluendo certam portionem, vt ſic liberentur a reliqua parte debiti. Quæſtio igitur eſt, an facta tali compoſitione poſt diligentem inquiſitionem veri domini, & non inuenti, tuta conſcientia bona illa poſtea retineat. Legendi ſunt de hac re S. Anton. par. 2. tit. 2. cap. 6. in fin. Sylu. verb. reſtit. 8. quæſt. 8. Sot. lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. artic. 1. in ſolut. arg. tertii. & in 4. diſtin. 21. q. 2. artic. 4. Mart. Ledeſm. 2. 4 quæſt. 18 art. 5. fol. 265. colum 4. Mart. Nauar. in Man. c. 17. nu. 93. Ioan. Med. C. de reſtit. quæſt. 3. cauſa. 11. Couar. in reg. peccat. par. 2. §. 4. num. 3. in fi. de regu. iur. in 6. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. q. Quis ſit liber a reſtitut. art. 2. difficul. 19. Dominic. Bannes 2. 2. q. 62. artic. 1. dub. 8. Petr. Naua lib. 4. de reſtitut. cap. 2. dub. 9. nu. 79. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6 punc 7. & Ludou. Lopez pat. 1. inſtr conſc cap. 138. & 139. Qui omnes docent, poſſe ſummum Pontificem ex iuſta, & rationabili cauſa compoſitionem bonorum incertorum facere, ita vt facta tali compoſitione tutus ſit debitor in conſcientia ab obligatione reſtituendi reſiduum ſibi remiſſum. Ratio eſt euidens, quia cum hęc bona incerta ex ſolo iure humano, & diſpoſitione ſummi Pontificis debita ſint pauperibus, vt ſupra latius comprobatum eſt, conſequenter in eo poteſt ſummus Pontifex diſpenſare. Vnde ſicut ipſe tanquam pater pauperum, & bonorum incertorum diſpenſator generalis, bona omnia incerta iniuſte poſſeſſa pauperibus applicata eſſe voluit, ita etiā poteſt iuſta de cauſa in alios vſus pios, & eccleſiæ cōuenientes cōuertere, & cōdonare aliqua iuſta de cauſa, puta, vt reliqua citius, facilius, & cōmodius reſtituātur. Tantū. n. abeſt, vt compoſitio hęc reſtitutionem impediat, (vt falſo nonnulli arbitrantur) vt potius plurimum eam iuuet, cum multi in propoſito non reſtituendi manerent, niſi eo remedio adhibito ad reſtitutionem excitarentur. Et cum ſumnus Pontifex huiuſmodi compoſitiones non temere, ſed maturo cum conſilio facere ſolet conſequenter qui eas compoſitiones fecerit, & taxationes pro incertis ſoluerit, pro reſiduo manet tutus in conſcientia, ne ad aliud reſtituēdum teneatur. Si enim opinio grauium virorum aliquem ſecurum facit in conſcientia in re alias dubia, quanto magis authoritas ſummi Pontificis Chriſti vicem in terra gerentis talem debitorē incertorum ſecurum, & liberum a reſtitutione facere debet. Addit autē Mart. Nau vbi ſup poſt Sotum procurātes iſtas compoſitiones eſſe in peccato, donec eas adipiſcātur, ſi cum poſſent, ea pauperibus non diſtribuant: immo & poſt compoſitionē ſi eis eſſet animus non reſtituendi ſibi condonata, etiam ſi condonata non fuiſſent. Sicut fur, cui eſt remiſſum furtum, peccaret, ſi haberet animum non reſtituendi illud, etiamſi non eſſet remiſſum. Et quamuis huius ſui dicti Nauar. rationem non reddat, hæc tamen eſſe poteſt non quia non reſtituit, iam enim poſt condonationem non ſunt debita, ſed quia talis animus non reſtituendi, etiamſi non eſſet remiſſum, eſt peccatum, vt conſtat

24 DVBIVM NONVM eſt, An quando dominus eſt abſens, ita vt ei commode reſtitutio fieri non poſſit, nec tempus opportunum expectetur, reſtitui res poſſit pauperibus. Reſpondeo poſſe, quia tunc perinde eſt, ac ſi dominus rei eſſet incertus. Sic Nau. in Man c. 17. nu. 19. verſ. quarto. Couar. in reg. peccat. p. 2. §. 2. nu. 3. Salon 2. 2. q. 62 ar. 5. controu. 4. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. 3. de reſtit. artic. 2. diffic. 16. concl. 2. cum bona creditoris longiſſime abſentis

Digitized by Google

tis æquiualeant incertis, eo quod ratione diſtantiæ ea recipere non poſſit. Sic etiam ſi res modica ſit & dominus diſtat, reſtitui poteſt pauperibus, immo aliquando id melius eſt cum in bonum ſpirituale domini redundat, ex Angel. verb. reſtitut. 2. §. 7. Similiter quando dominus incertus eſt, & neſcitur vbi habitat, non tenetur quis euagari, vt eum quærat, ſed danda res eſt pauperibus, quando veriſimile eſt, dominum non compariturum, ex Ang. verb. reſt. 2. §. 8. & Syluest. verb. reſtit. 4. q. 4.

DVBIVM DECIMVM eſt, An quæ de iniuſte acqui-
25 ſitis, & retentis hactenus dicta ſunt, intelligenda ſimiliter ſint de rebus perditis, & inuentis, ita, ſcilicet, vt hæc etiam pauperibus reſtituenda & diſtribuenda ſint, non inuento vero domino. Antequam verò ſententias authorum referamus ſupponendum eſt ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. art. 5. ad 2. Res inuentas in triplici eſſe differētia. Quædam enim ſunt, quæ nunquam habuerunt dominum vt lapilli, & gemmæ preцioſæ, quæ inueniri ſolent in littore maris, & a natura producuntur, & de iſtis communis eſt opin. Theologor. & Iuriſtar ſtando in iure naturæ, & iure communi, eſſe primo occupantis & inuenientis, vt colligitur ex inſtit. de rerum diuiſio §. feræ & ff. tit. eo. S. Th. & Caiet. vbi ſup. S. Ant. p. 2. tit. 1. cap. 15. § 2. Sot. lib. 5. de iuſt. quæſt. 3. art. 3. ad 2. Nau. in Man. cap. 17 nu. 170. Cou. in reg. peccat p. 3. §. 1. num. 1. de reg. iur in 6. & alijs. Quædam verò ſunt, quæ aliquando dominum habuerunt, quando tamen inueniuntur, probabiliter iudicantur nullum habere dominum, cuiuſmodi ſunt theſauri abſconditi in viſceribus terræ, de quibus ſupra dictum eſt. Quædam denique ſunt, quæ in propinquo dominum habuerunt, quales ſunt res, quæ in vijs, vel alijs locis inueniuntur perditæ a veris dominis, & ratione loci, temporis, & aliarum circunſtantiarum, quando inueniuntur, iudicantur veros habere domi-
26 nos. Et de iſtis eſt præſens quæſtio intelligenda, in qua vnum certum eſt, teneri, ſcilicet, inuentorem ad inquirendum illorum dominum omni adhibita diligentia, vt ſi res alicuius momenti ſit, voce præconum, & alijs modis pro rei quantitate, & valore, & ſi inueniatur, rem inuētam domino reſtituere, deductis expenſis, quas in illa inquiſitione fecit, alias peccat, & furtum committit, vt S. Th. & alij docent. *Difficultas autem eſt*, An ſi facta debita inquiſitione dominus non compareat, poſſit inuētor rem inuentam ſibi tuta conſcientia retinere, an verò eam pauperibus elargiri teneatur?

27 Prima ſententia eſt dicentium, reſtituendum eſſe Principi, ſeu curam gerenti ciuitatis ſeu loci, vt ab eo res in pios vſus, vel eiuſdem Reipub aut alterius loci diſtribuatur, adeo vt inuentor eam ſibi applicare non poſſit. Cum enim dominum non habeant certum, & notum, a rectore ciuitatis in vſus pios & communes Reipubl. diſtribui debet. Sic Rich 4. diſt. 15. artic. 5. quæſt. 7. Palud. eadem diſt 15. q 2. art. 2. concl. 5. ait, inuentorem non poſſe ſibi retinere, & art. 4. §. Tertio, ait, quod inuentum reddi debet iuſtitiæ Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2. §. ad argumenta in reſponſ. ad ſecundum etiam docet rem inuentam dari debere alicui perſonæ ad eam cuſtodiendam, & in locis publicis proclamari, vt ſic dominus, qui eam amiſit, ad eam pertingere poſſit; quod ſi poſt talem proclamationem nullus apparet dominus, diuidenda eſt pauperibus. Idem omnino docet Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. art. 2. dub. 7. lit. S. niſi quod addat hoc dictum Scoti, de tradenda re perſonæ publicæ cuſtodiendæ ante proclamationem, eſſe conſilij tantum, & ſecurum non autem præcepti, ſic enim liberatur, ſi res poſtea per incuriam perderet. Sic etiam S. Anton. p. 2. tit. 1. capit. 15. §. 2. Ang. verb. Inuentum. q. vlt. & verb. furtum. §. 36. Syluest. verb. inuentum. q. 2. ver. Primum, & verſic. ſecundum. Caiet. verb. furtum. in fi. Couar in reg. peccatum. p. 3. §. 1 num. 2. Martin. Nauarr. in Manuali. capit. 17. num. 170. & num. 171 Gregor. de Val. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 10. puncto 5. Qui omnes Summiſtæ etiam cum Theologis Scholaſticis citatis docent non poſſe inuentorem ſibi retinere, ſed reddendam eſſe rem inuentam pauperibus, quamuis ſi inuentor etiam pauper eſſet, poſſet ſibi totam, aut partem illius cum conſilio confeſſarij retinere, vt de iniuſte acquiſitis dictum eſt. Horum ratio eſt, quia cum bona iſta alicuius eſſe ſciantur, quamuis non appareat, cuius ſint, dictat tamen recta ratio, vt expendantur ſecundum voluntatem rationabilem & interpretatiuam veri domini, quæ ea eſſe cenſetur, vt in pios vſus, & pauperum neceſſitates, ad ſpiritualem animæ ſuæ vtilitatem diſtribuantur, & pro ſe citant can. Si quid. 14. quæſtio. 5. vbi dicitur, Si quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti, & cap. cum tu. de vſuris. vbi pecunia vſuraria pauperibus adiudicatur.

28 Secunda ſententia eſt dicentium, res inuentas poſt diligentem inquiſitionem factam, & non inuento domino, poſſe ab inuentore tuta conſcientia retineri, non ſolum quando inuentor eſt pauper, ſed etiam ſi diues eſſet. Quamuis enim in hoc caſu optimum conſilium eſſet, ea in pauperes, aut in publicos vſus erogare, id tamen in præcepto non eſt, nec neceſſarium, ita Sotus lib 5. de iuſtit. quæſtio. 3. ad ſecundum. Martin. Ledeſm 2. 4. quæſtio. 18. articul. 5. fol. 166. colum. 1. Barthol. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. capit. 14. §. 33. verſicul. Quartum caput §. Quinta regula. vbi ait hanc opinionem eſſe probabilem. Mich. Salon. 2. 2. quæſtio. 66. articul. 5. controuerſ. 1. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſtio 62. articul 5. & quæſtio. 66. artic. 5. citans etiam pro hac opinione Sarmiento. lib. 6. Select. capit. 10. Dominic. Ban. 2. 2. quæſt. 66. artic. 5. Petr. Nauar. lib 4. de reſtitut. capit. 2. dub. 9. num. 75. Ludouic. Lopez. parte 2. inſtr. conſc. capit. 2. Emanuel Rodriquez in ſum. par. 2 capit. 41. concluſ. 3. & Emanuel Sà in Aphoriſ. verb. Theſaurus. Ratio præcipua eſt, quia vt diximus, debita incerta non ex iure naturæ debentur Reipublicæ, vel pauperibus vel animæ cuius ſunt, etiamſi eſſent debita ex delicto, ſed tantum ex diſpoſitione iuris poſitiui humani poſt factam ſufficientem inquiſitionem, poſſunt aut pauperibus aut alijs pijs vſibus applicari. Sed nulla lex huiuſmodi inuenta applicat pauperibus, vt conſtat. Ergo ſunt ipſius inuentoris. Minor propoſitio patet, Nam in primis conſtat nullam eſſe legem diuinam, quæ præcipiat, vt ſic inuenta diſtribuantur pauperibus. Neque eſt lex aliqua ciuilis, quæ hoc iubet. Nam lex illa, quæ habetur in Auth. Omnes peregrini, C. Communia de ſucceſſ. & lex regia ei conſimilis in Hiſpania vt 1. p. 6. vt refert Couar. in reg. peccatum. p. 3. §. 1. num. 2. quibus ſtatutum eſt, quod bona peregrini morientis abſque teſtamento per Epiſcopum in pias cauſas diſtribuantur, ſi legitimus hæres non appareat, de qua re diximus ſup. rub. 1. in ver. Sexto, non probat idem faciendum eſſe in noſtro caſu, quia cum hæc ſucceſſio inteſtatorum, libero arbitrio iuris ciuilis relicta ſit, iuſte poteſt lex mentem morientis exponere, & bona eius quibuſcunque pijs vſibus applicare, prout fecit, nihil autem tale decreuit de rebus inuentis. Deinde mors defuncti, & defectus hæredis non ſunt iuſti tituli ad bona morentium vſurpanda, in his verò inuentis nulla lex eſt particularis circa ea, aut quæ negat ea inuentori, & econtra inuentor poſt debitam inquiſitionem, domino non comparente, iuſtum titulum habet ad ea ſibi retinenda, nempe inuentionem. Neque tertio lex aut ratio naturalis id præcipit. Nam ſi aliqua eſſet, maxime, quia vt authores primæ opinionis docuerunt, ratio naturalis dictat bona aliena expendenda eſſe in vtilitatem ſpiritualem prioris domini, & conſequenter ſecundum voluntatem interpretatiuam eius, vt diſtribuant in pauperes. Sed hæc ratio non conuincit, tum quia id tantum procedit de rebus iniuſte acquiſitis, quarū dominium non poteſt in poſſeſſorem iniuſtum tranſire, vt communiter tradunt Doctor. tum quia manendo apud inuentorem facilius rem illam recuperare poterit, quam in pauperes, aut alios pios vſus diſtribuere, tum quia non eſt neceſſum, vt velit rem inuentam conuerti in ſuam ſpiritualem vtilitatem, nam ſi Turca, & paganus ſit, nihil tale cogitat. Tum quia ratio naturalis potius dictat, vt poſt factam diligentem inquiſitionem, res pro derelicta habeatur, & conſequenter ſit primi occupantis, ſicut de theſauro tradūt Doctores. Quod enim res ab antiquo fuerit, vel de recenti in alicuius poteſtate, nihil ad rem facit, quandoquidem nec in iſtis, nec in illis reperiri poteſt

dominus, ac proinde iure naturali, & iure gentium commune eſſe debet, & fortunati inuentoris. Neque Quarto ius Canonicum præcipit tradi pauperibus. Nam c. Illud. Si quid inueniſti. 14. q. 5. ſolum loquitur de illis, qui vel debitam diligentiam non faciunt ad verum dominum inueniendum, tales enim vt fures iudicandi ſunt; vel qui inuenta eo animo retinent, vt etiam ſi dominus appareret, non reſtituerent, qui certe fures ſunt, vt conſtat ex l. falſus. ff. de furtis. Et cap. cum tu. de vſur. & ſimilia, quæ adduci ſolent, loquuntur ſolum de debitis iniuſte, & ex delicto contractis, puta per vſuram, ſimoniam &cet. quæ merito a domino retineri non poſſunt, ſed pauperibus erogãda ſunt. Id quod iuri naturali valde conſonum, & conforme eſt, cum recta ratio dictet, vt res, quæ per iniquitatẽ certos dominos non habent, non maneant apud habentes illas, cum iniquitas nulli ſuffragari debeat, nec iuſtum titulum dominij præbere queat, cum tamen inuenta iuſto titulo inuentionis habeantur. Nullo igitur iure aut firma ratione probari poteſt inuenta eſſe uel Regi, uel pauperibus iure naturali uel poſitiuo communi eroganda. Confirmantur hæc omnia, tum quia (ut ait Pet. Nau.) nunquam emanauit aliqua Bulla compoſitionis, quod talia bona erogari deberent pauperibus, aut quod quis bullam compoſitionis pro inuentis procurauerit, quod non leue argumentum eſt obligationem aliquam non eſſe reſtituendi inuenta, ſicut eſt de debitis iniuſte acquiſitis. Vnde S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. artic. 5. ad 2. agens de huiuſmodi inuentis, non meminit reſtitutionis faciendæ de illis, ſed quod inuentor bona fide illa pro derelictis habere poſſit poſt diligentem inquiſitionem factam de uero domino inueniendo. Tum quia ius canonicum de alijs bonis quid agendum ſit, ſtatuit, non apparente certo domino eorum poſt debitam inquiſitionem, ſiue iniuſte, ſiue iuſte habeantur: nam de iniuſte acquiſitis ſtatuit, vt diſtribuerentur in pios uſus pauperum, & de bonis iuſte acquiſitis, ut mutuo, uel depoſito, quorum nec cum diligenti inquiſitione apparet dominus, ſtatutum eſt, ea reſtituenda eſſe, cum mutuum, & depoſitum non ſint iuſti tituli aliquo iure ad illa retinendum, uel præſcribendum, cum ad præſcribendum neceſſaria ſit bona fides cum iuſto titulo; unde cum quis illa retinere nequeat, conſequenter tenetur ea reſtituere tanquam ſibi ſuperflua: uocatur enim quodcunque ſuperfluum, quod inter bona ſua retinere non poteſt, ſuperflua autem quaſi iure naturæ, pauperum ſunt, uel communitatis; De inuentis autem nihil ſtatutum eſt, ac proinde relinquitur iuri naturæ, & gentium, iuxta quæ iura ſunt inuentoris, ut ex dictis conſtat.

31 Intelligenda uero ſunt hæc omnia, dummodo inuenta non ſint bona eccleſiæ, etiam ſi non appareat cuius eccleſiæ ſunt ut recte Salon animaduertit, talia enim non ſunt inuentoris, ſed tradenda ſunt Prælato, uel in alios uſus eccleſiæ conuertenda: Quæ ſemel eccleſiæ fuerunt, non ſunt in alios uſus profanos conuertenda. arg. Reg. 51. in Reg. Semel. de reg. iur. in 6. Et ſimiliter Religioſi non poſſunt ſibi retinere inuenta, quia abdicantes a ſe per uotũ paupertatis quodcunque dominium abdicarunt etiam & titulos dominij, quorum unum eſt ius inuentionis, & ita nec aliquo titulo poſſunt aliquid poſſidere, aut præſcribere: Poterit tamen in hoc caſu conuentus, uel communitas inuenta retinere, in his religionibus, quæ aliquid in communi poſſidere poſſunt.

32 Illud denique addendum eſt ex Mich. Sal. Dom. Ban. & Pet. Nau. ubi ſupra, nu. 78. quod licet ſic inuenta poſt factam diligentem inquiſitionem ſint inuentoris, tanquam bona poſſidentis, ſi tamen poſtea dominus appareat intra tempus ad præſcribendum, uel uſucapiendum neceſſarium, debeat illi reſtituere, ſi uero poſt tempus deſignatum ad præſcribendum, non tenetur. Ratio eſt, quia uſque ad tẽpus præſcriptionis dominium remanet penes uerum dominum, adeo ut inuentor id ſolum habet toto hoc tempore, ut bona fide poſſideat ex ignorantia ueri domini, qui ſi intra tempus præſcriptionis apparet, rem ſuam recuperabit, ſin autem expleto tempore præſcriptionis appareat non erit eius, ſed inuentoris, titulo, & iura legitimæ præſcriptionis, iuxta ea, quæ in materia de præſcriptione diſſeruimus.

ADDITIO NOVA.

Adde. Verum Petrus Nau. hic ab Auctore relatus pro opinione illa quod dominus rei apparens poſt tempus ad præſcribendum a lege ſtatutum, non poſſit eam vendicare, totum oppoſitum habet in meo Codice: in illo. n. numero 78. ita ſe habet, contraria ſententia magis mihi placeret, quam conatur defendere Sotus, Ledeſma, & Merca. & vt probabilem tenet Barthol. Med. qui tamen eam limitat, ita vt ſemper quod dominus appareat, teneatur in conſcientia reſtituere; quia non acquirit dominium. Sed vſum tantum: hæc ibi. apparet ergo, quod Pet. Nauar. non opinatur inuentorem præſcribere rem alienam, ſi tenetur eam reddere domino, quandocunque apparẽti, nec in toto illo diſcurſu circa iſtam dubitationem vnquam meminit præſcriptionis, quin immo in fine eiuſdem quæſtionis num. 83. ſubiungit in hæc verba, ſed quoniam in more noſtro eſt raro a communi doctorum ſentẽtia recedere, ideo hæc omnia dubitando, & a me dici, & ab alijs accipi volo, ſuperius autem num. 74. præmiſerat opinionem communem eſſe, inuentorem rei alienæ teneri eam in vſus pios erogare.

Et Similiter Michael Salon, pro eadem opinione hic ab Auctore adductus, vere quidem affirmat, probabiliorem eſſe opinionem aſſerentem inuentorem rei alienæ non teneri eam reſtituere domino, apparenti poſt completam præſcriptionem, ſed eam nulla ratione confirmat, ſed totus verſatur in probando, quod non teneatur eam in pauperes erogare, ſed poſſit eam penes ſe retinere, donec appareat dominus: quod & nos admitteremus, in hoc a communi recedendo; neutiquam tamen in eo conueniremus, quod poſſit eam præſcribere, atque domino apparenti poſt tempus, ad præſcribendum a lege deſignatum non reſtituere, deeſt enim illi bona fides, quæ iure ſic interpretante, nil aliud importat, quam quod poſſidens credat, rem illam eſſe ſuam. l. bonæ fidei. de verb. & rerum ſignific. Inuentor autem, non ignorans rem a ſe inuentam eſſe alienam, quando, aut quomodo vnquam exiſtimabit, eſſe ſuam? Et propterea haud tutum videtur hoc aſſertum aliquorum ſcribentium, inuentorem nempe, non teneri reſtituere domino rem propriam poſt impletam præſcriptionem apparenti. Et hoc de iure communi. Quod ſi alicubi extant leges ſpeciales, illæ profecto erunt in omnibus ſeruandæ.

Hic tandem adnotabimus, retinentem bona naufragãtium, eo animo, vt ea dominis ſuis reſtituat, non incurrere cenſuram bullæ cœnæ Domini; ſed ſi poſtea mutato animo incipiat habere illa, tamquam propria, eam non euadet; tunc enim actus redit in naturam ſuæ formæ, vt in ſpecie annotauit Vgol. in eandem bullam. c. 4. §. 1. in fine verſ. 11. quem & ſequitur Suar. ibidem.

De reſtitutione ob actum debitum, aut alias malum, & illicitum. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *An rei perdita inuentor licitè a vero Domino pro illius inuentione præmium aliquod petere, aut accipere poſſit.*
2 *Veritas quæſtionis paucis propoſitionibus explicatur.*
3 *An ſi quis accipiat pretium vt, faciat, quod ex officio ſuo, & ex iuſtitia facere debeat, peccat & reſtituere teneatur & Cui.*
Res aliqua contra legem diuinam, aut humanam præcipue duobus modis accipi poteſt. ibid.
4 *Acceptio illicita ſeu turpis tribus modis contingere poteſt.*

Iudices

Digitized by Google

5 *Iudices Tabelliones, & alij iuſtitiæ miniſtri poſſunt habere ſtipendium iuſtum à lege taxatum, illudque accipiunt ſine peccato aut obligatione, ſi tamen vltra taxationem aut debitũ ſtipendiũ aliquid recipiant, peccant contra iuſtitiam.*

6 *Accipientes aliquid ad faciendum ad quod tenentur facere, aut omittere ex iuſtitia, non ſolum peccant, ſed etiam ad reſtitutionem obligantur.*

7 *In officio iudicis, aut alterius miniſtri publici duo conſideranda.*

8 *An quod datur ad faciendum ſeu omittendum, quod facere, vel omittere ex iuſtitia tenemur, reſtituendum ſit nulla expectata ſententia Iudicis, aut repetitione dantis.*

Opinio affirmatiua verior contra Sotum & Nau. & ratio in contrarium adducta diluitur, ibid.

9 *Taliter accipiens fiſcone, an pauperibus, an illi qui dedit, reſtituere teneatur.*

10 *An peccet, qui ita dat, maxime qui dat iudici, vt iuſte iudicet, vel teſti, vt verum dicat.*

11 *An qui aliquid accipit, & dat pro opere malo iniurioſo, ſeu contra iuſtitiam ſic acceptũ reſtituere teneatur.*

12 *Secunda & communis opinio dicentium eſſe reſtituendum contra Nauar. Tol. & Pet. Nau. & alios, qui male citant S. Ant.*

13 *Contractus iniurioſus non ſolum lege ciuili, ſed naturali annulletur.*

Soluitur Ratio vtriuſque Nauarri.

14 *Titulo donationis liberæ, & non mercedis accipi poteſt quodcunque ſponte datur ob qualemcunque turpem actionem.*

15 *An non ſolum lege humana ſed etiam lege natura irrita ſit donatio ex titulo mercedis.*

16 *Quamuis opinio Authoris communior, & probabilior, qui tamen ſequi velit opinionem Nauarri, non eſt ei neganda abſolutio.*

17 *Cui reſtituendum eſt, quod datur pro actione committenda contra iuſtitiam.*

18 *Quid in Doctorum varietate dicendum author ſentiat numeris ſequentibus explicatur. 19. 20.*

21 *An reſtituendum ſit, quod accipitur pro opere, quod quis facere, vel omittere tenetur ex præcepto legis cuiuſcunque legis non pertinentis ad iuſtitiam ſed ad alias virtutes.*

22 *Non poſſe aliquid accipi in pretium pro re, ad quam tenemur ex charitate, vel alia virtute præter iuſtitiam verior opinio.*

23 *Hæc ſententia Authori ſemper viſa probabilior quare?*

24 *Pretium per viam cauſæ finalis principalis offerri non poteſt, per modum vero inuitantis, allicientis, aut diſponentis licite poteſt.*

25 *Ad dantis in pretium operis alias debiti reſtituendum ſit ante Iudicis ſententiam, & condemnationem, & an detur offerenti repetitio.*

26 *An publicæ meretrices pro actu meretricio aliquid tanquam actus illius turpis mercedem accipere, & retinere poſſint.*

27 *Sententia Io. Med. eiuſque confirmatio.*

28 *Communis, & vera opinio tum Iuriſtarum, tum Theologorum contraria.*

29 *Quando accipiens pro tali opere licite poſſit retinere.*

30 *An cui iure nuſt pretium non accipere pro labore, aut ſeruitio accepto poſtea præter reſtituere teneatur.*

31 *Mulier publica ſeu meretrix pro actu meretricij pretium accipere poteſt.*

32 *Tribus rationibus comprobatur eſſe licitum.*

33 *Publica meretrix non ſolum licite retinet, quod ob vſum ſui corporis gratuita donatione accepit, aut pretium iuſtum, ſed etiam poſt peractam fornicationem conceditur ei actio in foro exteriori ad petendum pretium ante promiſſum.*

34 *Non ſolum poſt perpetratum facinus ipſa promiſſum pretium accipere poteſt, ſed & ipſe fornicarius mercedẽ promiſſam in foro conſcientiæ ſoluere tenetur.*

Non licitum eſſe pretium petere poſt fornicationem, ſed peccare mortaliter opinio Nauarri reijcienda ibid.

35 *Accipere & retinere pretium pro ſui corporis locatione, nec ad reſtitutionem obligari, quatenus intelligendum, nu. 36*

37 *Acceptum à militibus ante ſententiam non eſt illis reſtituendum, licet ius illis conceſſum ſit repetendi contra Io. Med.*

38 *Fornicarius exceſſiuam quantitatem promittens, quæ vere eſſet prodigalitas, non tenetur poſtea promiſſum adimplere.*

39 *Non ſolum feminæ, ſed etiam viri pretium moderatum accipere poſſunt, imme multo æquius viri, & quare.*

40 *Soluuntur argumenta pro contraria ſententia ſuperius allata, num. 27*

41 *An aliæ mulieres, & occultæ fornicariæ, quæ non ſunt publice expoſitæ, poſſunt pretium ſui corporis ex vi debiti accipere.*

42 *Communis ſententia affirmat omnes in foro conſcientiæ pretium recipere poſſe, & quæ ſola differentia ſit inter meretrices, & alias mulieres.*

43 *Soluuntur rationes contrariæ partis ſuperius adducta.*

44 *Cuinam filia coniugata, aut Monialis pretium acceptum reſtituere debeat, an ſ. Patri, marito, & Monaſterio.*

45 *An ſi meretrix, aut alia femina blanditijs amatoris pretium extorqueat ob actum turpem, teneatur danti reſtituere.*

46 *An quod promittitur ſcurris, Mimis, Paraſitis, hiſtrionibus, ioculatoribus, in conſcientia ſoluendum ſit.*

INter reliquas materias hæc ſicut difficilior, ita merito à pleriſque iudicatur vtilior ſcitu; adeo namq; hodie excreuit hominum malitia, vt paucos reperias, quos turpis quæſtus labes non infecerit, atque imbuerit. Quocirca pernecessarium erit explicare non modo, quando in hoc genere peccatum committitur, cuius pænitentia ſalutaris eſt neceſſaria, verum etiam quando obligationem reſtituendi incurrant. Quia vero paulo ante de rebus inuẽtis diſputauimus, ad meliorem eorum, quæ dicta ſunt, intelligentiam, addendum cenſui quæſtionem alteram, quæ cũ præcedentibus, & ſubſequentibus talem connexionem habet, vt nullo alio commodiori loco examinari poſſet. Erit igitur in hac materia propoſita

1 PRIMVM DVBIVM, An rei alienæ perditæ inuentor, licite à vero domino pro illius inuentione præmium aliquod petere & accipere poſſit.

Ratio difficultatis eſt, quia cum ex lege iuſtitiæ teneatur verum dominum inquirere, vt ei rem ſuam reſtituat, non poteſt aliquid ab eo petere, vnde in l. falſus. §. Qui alienum ff. de furtis dicit iuriſconſultus, Eum, qui alienam rem inuenerit non probe petere inuentionis præmia. *Duæ ſunt in hac re Doctorum ſententiæ.*

Prima eſt dicentium licite peti, & retineri poſſe aliquid loco præmij. Sic Hoſt in c. Dudum. 2. de elect. & Couar. in reg. peccatum part. 2. §. 3 nu. 3. de reg. iur. in 6 quia hac ratione inducuntur potius homines ad rem manifeſtandam, quam celãdam. arg. l. 4 in fi. ff. de cond. ob turp. cauſ.

Secunda econtrario affirmat, nihil loco premij peti, aut accipi poſſe. Sic Bar. in d. §. qui alienum. Alber. & Iaſ. quos refert Cou. in l. 4. §. ſi tibi iudicium dedero. ff. de cond. ob turp. cauſ. Panorm in ca. Dudum 2. nu. 18. de elect. Fely. in c. cum dilectus. nu. 7. de accuſ. Sarmiento. 6. Select. cap. 10. Pet. de Arragon 2. 2. q. 62. art. 5. in reſponſ. ad 3. argu. S. Th. & Eman. Rodriquez in ſumma par. 2. c. 41. concluſ. 4. qui oẽs id probant argumento facto in princ. dubij. Quorũ opiniones ut explicemus, & quid in ſe ueritatis habeat, declaremus, ſequentes propoſitiones adiungam.

2 Prima propoſitio: Quando præcedit pactum ſiue promiſſio de dando aliquo premio inuentori, tunc nõ ſolum eſt licitum accipere, ſed etiam exigere. Et in hac omnes conueniunt.

Ratio eſt, quia promiſſio ſeruanda eſt, pactiſque honeſtis ſtare oportet. Si ergo dominus premium promiſit, ſtare debet promiſſis, & ipſo non obſeruante promiſſum, poterit inuẽtor aliquid ſibi retinere, ſi alias iuridice illud obtineri nequeat.

Secunda propoſitio: Vbicunque eſt conſuetudo dandi aliquid inuentori loco premij, licitum etiam eſt inuentori aliquid accipere, & exigere. Id quod omnes concedunt.

Ratio eſt, quia conſuetudo iſta laudabilis eſt, & ideo vim pacti, vel legis habet. Tota ergo difficultas eſt, An liceat aliquid accipere, vel exigere, vbi nec eſt pactum, nec conſuetudo aliquid dandi. Vnde ſit

Tertia propoſitio: Licitum eſt inuentori aliquid loco premij petere, quotieſcunque petit non vi, aut minis, ſed precibus.

Ratio eſt, quia preces nec voluntarium cogunt nec tollunt. Si ergo dominus precibus rogatus aliquid det, abſq; dubio donatio illa voluntaria eſt, & acceptio, & retentio licita & honeſta.

Quarta propoſitio: Secluſis his caſibus vera eſt ſecunda opinio, non licere inuentori aliquid accipere, aut petere. Quia cum ex iuſtitia alienum reddere teneatur, gratis id facere debet. Vnde in caſibus primæ, ſecundæ, & tertiæ concluſionis, non accipitur premium pro re aliena, ſed accipitur tanquam præmium ob bonum nuncium. Solēt n. homines aliquid ſic dare, maxime cum lætum ſit nuncium, vt conſtat.

Quod ſi quæras An quādo dominus aliquid det inuentori ad redimendam ſuam vexationem, qui aliter rem ſuā recuperare non poteſt?

Reſpondeo in hoc caſu, dominum rei licite dediſſe, inuentorem autem illicite, & contra iuſtitiam accepiſſe; Quia inuentor ex iuſtitia ab iniqua, & iniuſta vexatione deſiſtere tenetur, & conſequenter tenetur id gratis facere.

Quinta propoſitio; quando inuentor in re inuenienda, aut laborem inſumpſit, aut fecit expenſas, pro labore, & expenſis non ſolum recipere, ſed etiam exigere aliquid poteſt. Hinc eſt, quod aliquibus in locis conſtitutiones ſint, vt pro ſeruis fugitiuis aliquid detur illis, qui illos inueniūt, capiunt, & detinent; Quia communiter in eis labor inſumi, & expenſæ fieri ſolent Quia communiter in eis labor inſumi, & expenſæ fieri ſolent. Quo ſenſu interpretanda eſt l. 4 quam citat Hoſt. Vt enim recte notat Panorm. vbi ſupra, ſermo ibi eſt, quando a principio quis conuenit cū domino, vt iuxta loci conſuetudinem aliquid pro indicando ſeruum fugitiuum acciperet, maxime quando ſeruus fugitiuus non eſt apud indicatorem, aut ſi apud eum ſit, expenſas tamen in eo inquirendo & cuſtodiendo fecit.

3 SECVNDVM DVBIVM eſt, an ſi quis accipiat pretium, vt faciat, quod ex officio ſuo, & ex iuſtitia facere debet, peccet, & reſtituere teneatur, & cui? Pro faciliori intelligentia eorum, quæ in ſequentibus dicemus, quadam ex communi omnium ſententia breuiter prænuttenda ſunt.

Primum eſt, quod res aliqua duobus præcipue modis accipi poteſt contra legem aliquam diuinam, aut humanam: vno modo ob cauſam, & rem alias in ſe licitam, qualis eſt ferre ſententiam iuſtam, audire Miſſam in diebus feſtiuis, ieiunare in quadrageſima, & ſimilia. Ad quæ faciē da teneri quis poteſt, vel ex iuſtitia, quomodo tenetur iudex vnicuique ius ſuum, teſtis vocatus in iudicium dicere verū, & quiuis abſtinere a furto, homicidio, &c. Vel ex ſola charitate, & præcepto aliquo diuino, aut humano ad id faciendum teneri poteſt, & non ex iuſtitia, vt tenetur diues ſuccurrere indigenti, teſtis non vocatus in iudicium aliquando vltro ſe offerre tenetur ex charitate ad teſtificandum; Quilibet rationis particeps audire Miſſam in diebus ſacris, dummodo alias legitime impeditus non ſit, & quiuis homo non fornicari, non iurare, Deum amare, &c.

Alio modo propter cauſam turpem, & in ſe illicitam, vt ob ferendam iniquam ſententiam, ob homicidium, aut adulterium perpetrandum, vel ob quoduis aliud, quod iuri diuino, aut humano aduerſetur.

4 *Secundum eſt*, Acceptio illicita ſeu turpis tribus modis contingere poteſt, ex S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad ſecundum, & eiuſdem expoſitoribus, Sotus libro 4. de iuſt. q. 7. art. 1. ad 2. & alijs, & habetur in l. 1. ff. de condict. ob turpem cauſ.

Primo ex parte dantis tantum, vt ſi quis det aliquid in pretium beneficij eccleſiaſtici, quod alius accipit credens gratis, & liberaliter ſibi dari.

Secundo, ex parte accipientis tantum, [illegible] quando quis, vt ſuæ neceſſitati conſulat, ſoluit vſuras [illegible] tudo namque tunc eſt ex parte recipientis tantum, [illegible] ex parte dantis. Item quando datur alicui pecunia [illegible] exerceat id, ad quod tenetur, vt ſi detur iudici vt ſen[illegible] iuſtitiam; teſti, vt verum dicat; Item quando datur [illegible] aliquid, vt abſtineat a malo, a quo abſtinere tenetur vt ſi [illegible] aliquid Petro, ne homicidium, vel ſacrilegium [illegible] ne omittat Miſſam in die feſto. In his n. caſibus d[illegible] eſt licita ex parte dātis, illicita vero ex parte accipientis, [illegible] ns enim bono fine illa dat, & bonum intendit, qui vero accipit illicite accipit, cum alias, & ſine vlla pecunia ad ea facienda, vel omittenda teneatur.

Tertio, ex parte vtriuſque, ſ. tam dantis, quam accipientis, vt cum tam dans, quam recipiens malum finem intendunt, ſiue ſit in iniuriam, & damnū proximi, vt cum dantur iudici vel teſti munera, vt corrumpantur, vel aſſaſſino, vt occidat aliquem; Siue ita, vt res, pro qua fit donatio, non ſit in alicuius iniuriam, aut damnum, ſit tamen res nullo pretio æſtimabilis, vt in ſimonia contingit, adeo vt quamuis Petrus dignus ſit beneficio, ſi tamen det epiſcopo pecuniam, datio illa non eſt alicui nociua, aut contra iuſtitiam, & tamē iniqua, & iure humano, & diuino prohibita, quia datur pro re, quæ nullo pretio æſtimabilis eſt, ſed gratis conferenda.

Tertium eſt, In ſeruandis præceptis, ad quæ ex iuſtitia, vel charitate tenemur, aliquando parum, aut nihil eſt operæ, & laboris impendendum in illis faciendis aut omittendis, vt in Negatiuis, non occides, non furaberis, in affirmatiuis, Miſſam audire, ieiunare, &c. aliquādo verò labor, ſtudium, & induſtria & expenſæ etiam faciendæ ſunt vt ſeruentur, vt cum iudex multum laborare debet, & conſulere libros, vt recte ius dicat in cauſa propoſita, aut cum teſtis e loco diſtanti cū labore, & expenſis accedere cogitur, aut cum ſacerdos cum labore, & expenſis ducitur ad prædicandum, ad confeſſiones audiendas, vel miniſtrandum alienis omnibus Sacramenta. His ita prænotatis.

5 Primo certum eſt, Poſſe iudicem, tabellionem, & alios iuſti-

ADDITIO NOVA.

Adde. Poterit tamen Tabellio ratione incommoditatis, puta, quia media nocte vel hora prandij exeundo de domo vel loco proprio plus ſolito laborat, & fatigatur aliquid iuſte ſuper accipere, atque etiam ratione dignitatis ſuæ perſonæ ſibi datum vltra taxam puta, quia nobilis, vel amicus, aut conſanguineus, poterit iuſte retineri; id enim non vt ſcribæ datur, ſed vt tali perſonæ. Idem etiam erit, quando dans eſt magnæ qualitatis vir, & tandem quando quid datur alia ratione, quam ſcripturæ tantum puta, ob gratiam ineundam, vel retinendam poterit accipi, & retineri, de quibus in ſpecie notat Pet. Nau. hic ab Auctore relatus lib. 3. c. 3. num. 15. cum ſeq. Quo loci obſerua, ipſum Petrum Nauarrum videri contraria comminiſci, dum num. 12. aſſerit, ſcribas regios teneri reſtituere acceptum vltra taxam; Sed ſcribas publicos ciuitatum, vel aliorum locorum facit a reſtitutione immunes, vt patet ibi num. 15. cuius differentiam aſſignat rationem fidelitatis, quæ in ſcribis regijs exoptatur, quorum conditionem exquiret curioſus lector, vt de hac differentia recte diiudicet. Interim ſcias, eundem Petrum Nauarrum inferius lib. 4. c. 2. dubit. 12. iterum aſſerere, ſcribas publicos non excuſari a reſtitutione accepti vltra ſuam taxam; ſicut nec mercatores, accipientes vltra pretium legale, ab eadem obligatione minime eximuntur, iuxta communem omnium.

Vltimo addendum videtur, notarium non teneri reſtituere mercedem acceptam pro inſtrumēto vſurario; quia non peccat contra iuſtitiam eam ſibi accipiendo. Martin. Nau. in Man. ca. 17. nu. 277. & ſimiliter non tenetur ad reſtitut. conficiens inſtrumentum vſurarium, quando interuenit ex parte mutuatarij: Secus ſi ex parte mutuantis; peccat autem tunc mortaliter, nempe, tranſgrediendo iuramentum a ſe præſtitum non conficiendi contractus ſimulatos Lopez. to. 2. c. 82. q. 2. & idem de notario, cōficiente inſtrumentum iudæorum, docuit Azor. lib. 8. c. 21. ad fi.

Digitized by Google

iuſtitiæ miniſtros habere ſtipendium iuſtum a lege taxatum, illudque accipere ſine peccato, aut obligatione reſtitutionis, ſi tamen aliquid vltra taxationem, & ſtipendium debitum ratione muneris illius exercendi in pretium accipiant, non ſolum contra iuſtitiam peccant, ſed etiam ad reſtituendum illud obligantur, iuxta ea, quæ tradunt S. Th. 2.2.q.32.art.7.& quæſt.62.art.5.ad 2. Gabr.in 4.diſt.15.q.6.art.2.concluſ.4. Syluest verb reſt.2.§.1.& reſt.4.§.1. Sotus in lib.4.de iuſt q.7.art.1.ad 2. Adr. Quodlib.10.ar.1 in lit.G & in 4.de reſt.q 19.quæ incipit *Reſtat inquirere*. Io. Med.C.de reſt.quæſt.2.dub.2.concl.3.& q.25.Ang.verb. reſtit.1.verb. Turpe lucrum. Mart.Nauar. in Manuali.c.17.num.33.Petr.Nauar.lib.2. de reſt.c.3 num.12.& ſeq. & lib.4.c.2.dub.12.Mich Salon 2.2.q.62.artic.5 controuerſ.3.Dominic.Ban ibid dub.4.Petr. de Arrag.ibi. Lud. Molina.tom.1.de iuſt tract.2.diſp 23.Greg de Val.tom.3.diſp.5.q 6.punct 5.§.Quid ſit reſtituendum. dub.4. Ioſeph Angles 2. par. Flor. Theolog. q. cui facienda ſit reſtit. diffic.12.concluſ 3. Emanuel Rodriquez in ſumma. par.2.cap.40.concluſ 6.Lud.Lopez p 1 cap.106. poſt medium.ver.At de his.& par.2.inſtruct.conſc.cap.29 & alii communiter.

Ratio eſt, quia ex tacita vel expreſſa conuentione cum Republica tenentur ex iuſtitia munus illud exercere pro illo ſtipendio ſibi aſſignato, quod ex vtriuſque partis conſenſu cenſetur pretium iuſtum. Ergo vltra illud accipientes, transgrediuntur pretium iuſtum, & conſequenter ad reſtitutionem illius obligantur, ſicut quiuis alius mercator vendens vltra pretium iuſtum a Republica taxatum. Confirmatur hæc ratio, quia quod hoc modo vltra ſtipendium debitum datur, non cenſetur dari voluntarie, vnde ſic accepta dicuntur a Doctoribus extorta per concuſſionem, vtentes verbo Ioannis Baptiſtæ, qui conſulens militibus, vt ſuis ſtipendijs contenti ſint, ait, *Neminem concutiatis, ſed contenti eſtote ſtipendijs veſtris*. Vnde reſtituenda ſunt.

6 Secundo certum eſt. Accipientes aliquid, ad quod tenentur facere, aut omittere ex iuſtitia, non ſolum peccant, ſed etiam ad reſtitutionem obligantur. Sic omnes pro primo dicto allati.

Ratio eſt, quia cum illud facere, aut omittere ex iuſtitia teneatur, dans dare non debuit, immo nec dare voluit, ſi alter facere voluiſſet, quod facere debebat. Vnde coacte dat, & rationabiliter inuitus cum aliter vexationem ſuam iniuſtã redimere non poſſet, & conſequenter non transfertur dominium rei datæ, atque adeo, accipiens illud reſtituere tenetur. Confirmatur. Quia ſi mutuator, qui non tenetur mutuare nihil pro mutuo accipere poſſit, ſicque acceptum a mutuatario reſtituere debet, eo quod inuitus illud dat cum habere nequeat mutuũ ſine vſura; Quãto magis peccant, & reſtituere tenentur ij, qui aliquid accipiunt, vt faciant bonũ, aut omittant malum, quod ex officio, & iuſtitia facere, & omittere tenẽtur. Quocirca iudex aliquid accipiẽs, vt iuſte iudicet peccat, & illud reſtituere tenetur: Et ſimiliter teſtis aliquid accipiens pro dicenda veritate ex S. Auguſt epiſt.54.ad Macedonium, & habetur in cap. Non ſane.14. quæſt.4 Et qui ſufficientia habent ſtipendia ſuorum munerum, ſi vt illa exequantur, aliquid aliud accipiãt, tenentur illud reſtituere. Quia ſic pretium duplicatum pro re aliqua accipiunt, vnde exceſſum illum reſtituere tenentur. Similiter ſi habens mutuum, vel depoſitũ Petri, aliquid accipit, vt illud reddat domino ſuo, tenentur acceptum reſtituere. Et eodem modo uxor, quæ nollet viro ſuo debitum reddere niſi aliquid ab eo acciperet, aut ſubditus qui nollet obedientiam debitam ſuperiori ſuo ſeruare, niſi aliquo pretio accepto. Quorum omnium non alia redditur ratio niſi quia acceperũt pro re, ad quam præſtandam tenebantur gratis, & ex debito iuſtitiæ, & quia dans non niſi inuoluntarie donaſſe cenſetur. Idem dicendum eſt, ſi quis aliquid accipit, ne furetur ab alio, aut, ne alium occidat. Cum enim vnuſquiſque hæc gratis & ex iuſtitia omittere tenetur, accipiendo aliquid, vt ea omittat iniuſtitiam committit, & acceptum reſtituere tenetur, cũ ſic datum inuoluntarie donatum ſit, atque adeo non trãſtulit a ſe rei datæ dominium. Quicquid igitur iudex vltra aſſignatum ſtipendium accipit, vt iuſte iudicet, ſeu vt non proferat ſententiam iniuſtam, ſeu vt non retardet litigantes, & ſi quid aliud eſt neceſſarium, ne iniuſte munus ſuũ exequatur, aut teſtis pro veritate dicẽda accipit, aut tabellio, vt fideliter ſcribat, ſeu vt non ſcribat falſum in præiudicium proximi, vt ſecretum ſeruet in iis, ad quæ tenetur, aut vt non retardet partes plus iuſto, & denique quicquid ab alio accipitur pro non furando, & non occidendo, id totum a recipiente iniuſte accipitur, & reſtituendum eſt.

7 Tertio certum eſt, quod cum in officio, & munere iudicis, & tabellionis aut cuiuſuis alterius publici miniſtri duo ſint, ſ. *muneris exercitium*, nempe iudicem litigantes audire, merita cauſarum expendere, libros euoluere, ſentẽtiam proferre, & cetera. Tabellionem vera ſcribere, iudicem adire, mandata illius exequi, & cetera, & in his labor & opera neceſſario impẽditur, pro his recte aliquid accipi poteſt, loco ſtipendij vel a Republica, vel a partibus prout lege taxatum & præſcriptum eſt; Alterum eſt, *iuſte hæc officia præſtare*, hoc eſt iudicem iuſte iudicare, litigantes non retardare, & cetera: Tabellionem ſimiliter ſcribere fideliter, ſecretum ſeruare in ijs, ad quę tenetur, partes non retardare, &c. pro his nihil accipi poteſt, cum enim munus accipiant, ad iſta tenentur ex iuſtitia. Sicut etiam teſtis pro labore, & expenſis in itinere aliquid accipere, & exigere poteſt, nihil tamen pro veritate in iudicio dicenda accipere valet, & ſi quid accipiunt iſti pro eo, ad quod tenentur ex iuſtitia, peccant, & ad reſtituendum illud acceptum obligãtur. Hæc tria cum certa ſint, & in confeſſo apud omnes, nonnulla tamen dubia, & controuerſa ſunt: Quorum

8 *Primum eſt*, An quod datur, ad faciendum, aut omittẽdum aliquid, quod omittere, aut facere ex iuſt. tenentur, reſtituendum ſit, nulla expectata ſententia iudicis, aut repetitione dantis? Sot. libr.4.de iuſt.q.7.art.1.ad 2. *verſ. Primus modus dationis illicitæ*. Mart. Ledeſm.2 4.q.18.art.5. in reſponſ. ad 2. fol.264. colum. 1. *verſic. Eſt vlterius notandum*. docent, ſic accipientem quamuis peccet mortaliter (quod certum eſt) non tamen teneri ad reſtituendum illud, quouſque repetatur a dante, & condemnetur a iudice. Vnde ſi alter non repetat, non tenetur in conſcientia illud accipiens ad eius reſtitutionem. Quia licet ille gratis facere tenetur quia tamen non tenetur abſtinere ab illo furto, aut homicidio, aut iuſtam ferre ſententiam in gratiam, & obſequium dantis, & hæc gratia, & obſequium eſt pretio æſtimabile, cum ſit actio grata, & vtilis danti, conſequenter poteſt iure naturæ pro tali gratia pretium accipere, & retinere, donec dans illud repetat, & iudex reſtituere præcipiat. Confirmatur hæc ratio quia donans libere donare cenſetur quouſque repetat, nec lex vlla eſt, quæ translationem dominij prohibet. Nam lex, Vt puta, ff. de condict. ob turpem cauſ. non prohibet translationem dominij rei datæ, ſed ſolum concedit repetitionẽ rei datæ in iudicio, ne hac via homines pretio venderent iniuſtitias, quas in alios meditantur. Eſt ergo eius, qui illud accepit, donec alter repetat, & iudex reſtitui præcipiat. Eãdem ſententiam tandem ſequitur Mart. Nau in Man c.17, nu.33. & nu.36. tandem enim fatetur cum eodem Soto, quod non tenetur reſtituere, niſi petatur a dãte: Quamdiu enim non petit, videtur libere donare voluiſſe. Eiuſdem et ſententiæ ſunt Lud. Lopez p.1.c.106.q.1. & p.2.ſummæ c.29.& Eman. Rodriquez p.2.c.40. concl.8. Lud. de Beia p.1. Reſponſ. caſu 1.& 31.

Alij vero vt Adrian.q.16.de reſtit quæ incipit, *Reſtat inquirere*. Ioã. Med. C. de reſtit.q.25. Mich. Sal.2.2.quæſt.62. art.5. controu.3.concl.3. Dominicus Bannes ibid.4.concl. 2. vbi ait eſſe omnium ferè doctorum, Pet. Nauar. lib.4.de reſtit.c.2.dub.12.num.98 Greg. de Val. tom.3. diſput.5.q.6.punct.5.§. *Quidnam ſit reſtituendum*. dub.4. Ioſeph Angles in Floribus 4 ſent.p 2.q.cui facienda ſit reſt. diffic.12. & Ludou. Molina tom.1.de iuſt. tract.2. diſput.88. rectius docent, ſtatim & ex natura rei, & ex ratione iniquæ acceptionis ante omnem repetitionem ſic accipiẽtem reſtituere debere. Ratio eſt, quia ſic acceptum vere contra iuſtitiã accipitur, & conſequenter ſic recipiens ſimpliciter, & ex natura rei illud reſtituere tenetur, & confirmatur, quia ſic

accepta

Digitized by Google

accepta inuoluntarie dantur, & cum quadam coactione, & veluti ad redimendam ſuam vexationem. non enim darentur, ſi alter, vt deberet, gratis illa facere, aut omittere voluiſſet. Et ita cum dans habeat ius, vel ſine pecunia talis actus ei præſtetur aut omittatur damnificatur in eo iure: Vnde non ſolum repeti poteſt, ſed rem extra repetitionem iudicialem reſtitui debet. Et colligunt ex l. 3. 6. & 7. C. de cond. ob turp. cauſ & l. 4 ff. eod. & l. iuris gentium. § ſi ob maleficium. ff. de pact. id quòd non ſolum verum eſſe puto in miniſtris iuſtitiæ, quibus tueri iuſtitiam, & eius eſſe executores incumbit, qui ſic acceptum in conſcientia ante repetitionem reſtituere tenentur, in quo caſu tandem Lopez par. 1. cap. 106. poſt medium hanc ſecundam ſententiam amplexus eſt, ſed etiam quando perſona priuata, cui non incumbit ex officio tueri iuſtitiam, talis enim ſi quid accipit pro non committendo furto, verbi gratia, aut homicidio, tenetur etiam id ſtatim ante repetitionem reſtituere, quamuis maior ſit ratio in illis, quam in iſtis, vt conſtat.

Nec valet ratio in contrarium, quamuis enim actiones illæ in genere, & eſſe naturæ, ſint pretio æſtimabiles, & viles, quia tamen debentur ex iuſtitia, in genere moris, & quoad contractus humanos nullum pretium habere poſſunt.

Ad confirmationem patet, non libere ſed inuoluntarie donata eſſe. Quod vero in d. l. vt puta, ff. de condictio ob turp cauſ. ſola ſit mentio repetitionis, nec prohibetur translatio dominij; Reſpondetur primo non eſſe mirum, ſi lex ciuilis, quæ tantum conſiderat actus externos, & forum iudiciale, in quo facienda eſt repetitio, illius tantum repetitionis meminit, omiſſa reſtitutionis obligatione, quæ ad forum interius ſpectat, quæ ratio non adeo exacte, & expreſſe a lege ciuili conſiderari ſolet.

Secundo, non probamus noſtram opinionem ex vi legũ ciuilium, ſed ex natura rei, & ſtando in iure naturali, quo iure certum eſt, ſic acceptum pro re ex iuſtitia gratis faciẽda inæqualitatem in ſe continere, vnde conſequenter iure naturæ reſtitutioni obnoxium eſt.

9 *Secundum eſt*, cum certum ſit, ſic acceptum reſtitutioni obnoxium eſſe, cuinam facienda erit reſtitutio, fiſcone, an pauperibus, an illi, qui dedit.

Communis omniũ in hac re ſententia eſt, quam ſequuntur S. Ant. par. 2 tit 2. c. 5. § 1. Alex. de Ales p. 3. q 40 mẽb. 6. art. 3. § 2. in fin. Gab. in 4. d. 15. q. 5. art. 5. dub. 1. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18 artic. 5. fol. 263. colum. 1. & Adrian. in 4. de reſtit. q. 19 vbi ſupra §. vlt. citans Paludanum in 4. d. 5. q. 3. art. 5. in fin. Mart. Nau. in Man. c. 17. num. 33. verſ. Tertio Pet. Nau. lib. 4. de iuſtitia. c. 2. dub. 12. num. 106. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. p. 2 q. cui facienda eſt reſtitutio. diffic. 12 concluſ. 3. Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 5. controu 3. concl. 3. poſt medium. Ludou. Molina vbi ſup. tom. 1. tract. 2. diſput. 89. & alij, quando nulla culpa interuenit ex parte dantis, ſed ſolum ex parte recipientis, (quo ſenſu hactenus diſputatum eſt) danti fieri debet reſtitutio. Quia cum ille, qui accepit, illud retinere non poſſit, & ex altera parte dãs omnino inuoluntarie dedit, nec a ſe dominium transtulit, eius rei dominium penes dantem manet, atque adeo illi reſtitutio facienda erit ante omnem iudicis ſententiam, cum nulla lex ſit, quæ dantem rei ſuæ domino expoliauerit.

10 *Tertium eſt*. An peccet, qui ita dat, maxime qui dat iudici, vt iuſte iudicet, vel teſti, vt verum dicat? Sot. in lib. 4. de iuſt q. 7. art. 1. in reſponſ. ad ſecundum ver. *Sed nunquid licebit*, & Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18 art. 5. colum. 2. pag. 264. expreſſe docent, non eſſe licitum aliquid iſtis dare pro vexatione mea redimenda, quia lex huiuſmodi largitiones vetat, cum hac occaſione, vnuſquiſque facile iudices corrumperet, dicendo ſe dare titulo redimendæ propriæ vexationis. Et cum quiſque in propria ſua cauſa putat ſe habere ius, vtraque pars daret aliquid iudici ſub prætextu redimendæ vexationis.

Reſpondeo primo, certum eſſe, quod quando ſententia fertur a iudice pro accepto pretio, ſententiam eſſe nullam ipſo iure, vt conſtat ex l. venales, C. quando prouocare non eſt neceſſe, c. cum ab omni, de vita et honeſt. cler. & ibi gl. vlt. & Pan. num. 7. Bart. l. 1. C. de pœna iudicis, & DD. ibi. & ſatis eſt ſi præceſſerit promiſſio per iudicem accepta, vt ſententia ſubſecuta ſit ipſo iure nulla, iuxta ea, quæ tradit Bart. ad finem legis vlt. C. de pœna iudicis, & Molina vbi ſup diſp. 9.

Secundo, quamuis lex in foro exteriori, vt plurimũ præſumat dantem aliquid iudici pro iuſtitia ex parte ſua ferenda, velle iudicem corrumpere, vt habetur l. 2. ff. de cond. ob turp. cauſam; Si tamen certo alicui conſtet ſe habere ius, & prudenter timet iudicis iniquitatem, niſi munus offerat, in eo ſane caſu nõ peccat, quinimmo datur ei repetitio. Sic Alex de Ales p. 3 q 40. memb. 6. art. 3 §. 2. in fine. Gab in 4. diſt. 15. q. 6. art. 3. dub. 1. Emanuel Rodriquez p. 2. c 40. concl. 7. Cou. in re. peccatum, p. 2. § 3 num. 1 de regul. iur. in 6. citans alios in hanc ſententiam. Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 5. controuerſia 3. concl. 3. in fine. Petrus Nauar. lib 4 de reſtit. c. 2. dub. 12 nu. 140. Ludouicus Molina loco proxime citato. trac. 2. d. 88. in principio, & Ioſeph Angles vbi ſupra, difficul. 12. concluſ. 3.

Ratio eſt, quia licitum eſt vnicuique vti alterius malitia in bonum finem; in hoc enim caſu non datur illi pretium, vt in fauorem dantis iudicet, ſed vt iniuſte non agat, quem timeo alias expoliaturum me iure meo, & inique iudicaturum. Et denique cum ius naturale ſit, propriam vexationem redimere, & naturalis defenſio omnibus eſt conceſſa, lex humana non intendit nec poteſt ius illud tollere. Quando autem dubius quis eſſet, an illi iniuſtitia fieret, non liceret munus illi offerre, id quod fortaſſis Sotus tantum voluit. Vnde confeſſarij non ita faciles eſſe debent, vt ex quacunque iniuſtæ vexationis apparentia, munera offerri permittant, vt recte Molina annotauit.

11 TERTIVM DVBIVM eſt, An qui aliquid accipit, & dat pro opere malo iniurioſo ſeu contra iuſtitiam, ſic acceptum reſtituere teneatur? Vt verbi gratia, cum datur iudici pretium pro iniqua ſententia, aut teſti pro falſo teſtimonio, aut ſi quid detur alicui, vt alterum occidat. In qua re non eſt quæſtio de reſtitutione damni dati alteri parti ob iniuſtitiam commiſſam, cum certum ſit illud reſtituẽdum eſſe tam ab executore homicidij, aut iniuſtæ ſententiæ, aut falſi teſtimonij, quam ab eo, qui conſuluit vel pretium dedit, vt fieret. Sed dubitatio ſolum eſt, an recipiens ad reſtitutionem pretij recepti teneatur.

Prima ſententia eſt Martini Nauar in Manuali, cap. 17. num. 30. verſic. Secundo dico, dicentis ſe olim in editione vulgari tenuiſſe reſtituendum eſſe: at vero nunc, inquit, cenſeo non eſſe reſtituendum vlli ex præcepto. & idem docet de teſte in Manuali, c. 25. num. 45. verſic. Sexto, ſcilicet non teneri teſtem reſtituere acceptum pro falſo ſuo teſtimonio ex neceſſitate. ſed tantum ex cõſilio. Idem docent Toletus in lib 5. inſtruct. ſacerd. cap. 21. in fin. & c 59. vbi in hoc loco agit de teſte, & Petrus Nauar. lib 4. de reſtit. c. 2. poſt dub. 12. num. 132. & Emanuel. Rodriquez in ſumma, par. 2. c. 40. concl 2 & vterque Nauar. & Toletus citãt pro ſe S. Anton. p. 2 tit 2. c. 5. § 1 & Syluest. verb. reſtitutio. 3. § 1. & reſtitut. 4. q. 1. & verb. eleemoſina. q. 4. verſic. Tertium, qui tamen authores expreſſe contrarium docent. vt patet legenti loca citata; ambo enim dicunt, nec retineri poſſe a recipiente, nec dari debere danti, ſed reſtituendum eſſe pauperibus; verba namque S. Antonini ſunt iſta, *Si pecunia data ſit iudici ad eum corrumpendum vel teſti, ad falſum teſtimonium dicendum, vel alicui ad falſo accuſandũ, vel aduocato ad iniuſte aduocandum, illi datori reddi non debet, nec ſibi retinere poteſt, ſed pauperibus elargiri vel illi, in cuius damnum, ſiue iniuriam data eſt, & præcipue ſi amiſiſſet ex hoc iuſtam cauſam.* Hactenus S. Anton. ex quibus conſtat longe aliam eſſe huius authoris mentem, quã præfati opinantur. Neque Syluester locis citatis docet datum contra iuſtitiã non eſſe reſtituendum ſimpliciter, quinimmo id aperte docet, ſed non eſſe reſtituendum danti, quia in pari caſu turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis, l. ſi ob turpem cauſam. §. porro, ff. de cond. ob turpem cauſam. Id tamen expreſſe docet Ang. verb. concuſſio. § 2. & verb. reſtit. 1. verb. turpe lucrum.

12 *Secunda*, & communis eſt dicentium ſic acceptum a iudice, aut teſte, pro ſententia iniuſta, & teſtimonio falſo,

Digitized by Google

aut ab alio quocunque pro committendo peccatum contra iuſtitiam, nempe pro alterius inimico occidendo, pro comburendo domum alterius, pro incutiendo alteri alapam, & pro ſimilibus iniurioſis damnis perficiendis, ſtatum, & in conſcientia reſtituendum eſſe ante omnem repetitionem, & condemnationem in iudicio latam. Sic Alex. de Ales parte 3. Summæ. quæſt. 40. memb. 6. artic. 3. §. 2. in fi. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. art. 3. dub 1. Palud. in 4. d. 15. quæſt. 3. art. 5. in fi. Adr. in 4. quæſt. 19. de reſt. quæ incipit *Reſtat inquirere*. ver. *Hoc ſuppoſito.* vbi Ang refert, & refellit, & ver *Sed videndum*. Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. artic. 1. in reſponſ. ad 2. verſic *Secundus ergo modus*. Io. Medin. C. de reſtit. quęſt. 1. dub. 2. concl. 4. & quęſt. 10. ver. Eſt itaque. Mar. Ledeſ. 2. 4. quæſt. 18. artic. 5. f. 263. col. 1. & 2. clarius f. 264. col. 2. Mich. Salon 2. 2. quæſt 62. artic. 5. controu. 3. concluſ. 6. Dominicus Bannes ibi dub 3. Petr. de Arrag. ibidem. conc. 6. Couar. in reg. pec. p. 2. §. 2. num 7. de reg. iur. in 6. Bart. Med. lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 16 §. 3. in fi. Ioſeph. Angles in florib. 4. ſent. p. 2 in q cui facienda eſt reſt. diffi. 12. concl. 4. Cai. verb. reſ. cap. 4. Greg. de Val. tom 3 diſp. 5. q. 6. pun. 5. §. Quidnam reſtituendum ſit. dub 5. Lud. Lopez parte 1. inſtr. conſc. cap. 106. quæſt. 2. Ant. de Cord. in ſuo quæſt. q. 32. in 4. propoſitione dub. 1. & 4. & alii. Qui omnes in hoc conueniunt teneri recipientem reſtituere ante omnem repetitionem, & condemnationem iudicis. Ratio eſt, quia ad eandem virtutem iuſtitiæ pertinet præcipere opera iuſtitiæ, & prohibere opera iniuſtitiæ. Nam ſicut ad iuſtitiam pertinet ius ſuum vnicuique reddere; ita ad eam pertinet, ne inferatur damnum, vel iniuſtitiam prohibere. Sicut igitur iudex tenetur gratis facere iuſtitiam; ita quoque vitare iniuſtitiam gratis. Sicut qui debitor eſt mille aureorum tenetur ex iuſtitia illa reſtituere gratis, nihil accipiẽdo a domino pro reſtitutione illi debita, ita tenetur gratis abſtinere ab iniuſtitia ea retinendo.

13 Neque ſolum idcirco ſtatim ſic acceptum reſtituẽdum eſſe puto, quod iure humano, & ciuili reddatur inhabilis accipiens, vt retineat, & donans, vt rei datæ a ſe dominium transferat in accipientem titulo mercedis, vt patet ex l. Multa C. de modo mulctandi. vbi ſic acquiſita adiudicantur fiſco; ſed etiam ipſo iure naturali malefico huiuſmodi contra iuſtitiam venalia non ſunt, nec mercedem merentur. Nam ſiue conſiderentur actiones illæ, quæ fiunt contra iuſtitiã, quatenus malæ ſunt, & offenſa Dei, & deuiationes a lege æterna, ſic cõſideratæ nullius valoris ſunt, (vt omnes conceduntur) atque adeo iniuſte acceptũ ſub hac ratione omnino reſtituendum eſt; ſiue conſiderentur actiones illæ quatenus ſatisfit cupiditati, & iræ alterius, alicuius pretij & valoris non ſunt (vt multi putant) quia licet ex vna parte ſatisfiat voluntati alterius, actioque ipſa laborem, & periculum ſecum connexum habet, quia tamen eo ipſo, quod alteri ſic ſatisfactum ſit, eſt iniuria tertii, non recte poteſt, aut debet a quoquam compenſari, aut aliquid pro illa accipi, aut dari. Multoque minus compenſatio iuſte percipi poteſt propter delectationem, quam capit is, cui per iniuriam alterius ſatisfactum eſt, quia ſicut actio iniurioſa, per quam alterius voluntati ſatisfit, atque adeo approbatio. & volitio talis actionis non eſt ex iuſtitia compenſabilis, ita neque delectatio illa, quæ ex tali volitione, & actione conſequitur, ex iuſtitia compenſabilis, & meritum mercedis eſſe poteſt. Quocirca non ſolum iure ciuili, (vt patet ex l. 2. & 3. ff de condict. ob turpem cauſam, & l. Iuris gentium §. ſi ob maleficium. ff de pactis. & l. Generaliter. ff. de verb. obligationibus) irritatur talis contractus, nulluſque cenſetur, quo promittitur, aut accipitur aliquid pro actione iniurioſa, & contra iuſtitiam tertii, ſed etiam ipſo iure naturali annullatur & ſolum per leges humanas explicatur vis illius in hoc genere maleficiorum contra naturam. Id quod ſatis clare S. Aug. epiſt. 54. ad Macedoniũ his verbis expreſſit, *Cum iudicia, & teſtimonia, quæ nec iniuſta, nec vera vendenda ſunt, iniqua, & falſa venduntur, multo ſceleratius utique pecunia ſumitur quia ſcelerate etiã, quamuis a volentibus datur.* Et ibidem, *Iuſtius* (inquit) *dicitur aduocato, redde, quod accepiſti, quando contra veritatem extitiſti, iniquitati affuiſti, iudicem fefelliſti: de falſitate viciſti; niſi forte* (quæ verba intelligenda & ſunt) *reſtituendum eſt alienum, quod per furtum clanculum aufertur, & non eſt reſtituendum alienum, quod in ipſo foro, vbi peccata puniuntur, legibus circumuentis obtinetur.* Quibus verbis aperte indicat S. Auguſt. contineri in eiuſmodi acceptione deformitatem non ſolum contra præſcriptum legũ humanarum, ſed etiam contra ius naturæ ſicut in ipſo furto; atque adeo ſicut iure naturæ reſtituendum eſt, quod eſt furto ablatum, ita etiam quod loco mercedis pro actione iniurioſa accipitur.

Eſt enim contra ius naturæ, vt inde, hoc eſt, ex eadem actione, quis accipiat mercedem, vnde oritur obligatio reſtituendi damnum alteri illatum. Sicut igitur abſurdum eſt, vt ex eodem fonte ſimul, & ſemel emanent dulce, & amarum: ita etiam abſurdum videtur, vt ex eadem actione, qua tenetur quis de damno vni, reportet mercedem ab alio. Et quia ſicut alienum, quod debetur alteri, non eſt vẽdibile; ita neque percuſſio iniurioſa illata alteri vendibilis, ac pretio æſtimabilis eſſe videtur.

Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, non ſolum iure humano denegari actionem, & repetitionem eius, quod datum eſt, ſed etiam explicari vim iuris naturalis, annullari ſcilicet iure naturæ dationem, & acceptionem eius, quod pro actione iniurioſa, puta, pro occidendo homine, pro ferenda ſententia iniuſta pro dicendo falſo teſtimonio, pro furando & alijs contra iuſtitiam commiſſis damnis, & acceptum eſt, vt recte Greg. de Val. & Lopez vbi ſupra tradiderunt.

14 Nec obſtat quod Mar. Nauar. in Manu. c. 17. nu. 32. & Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 3. poſt dub. 12. num. 142. dicunt, quod licet conuentio, & pactum ob maleficium non tenet ſub illa forma quia partes prætendunt, valet tamen vt donatio quædam virtualis, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, vel donato, ad hoc vt neceſſario reſtituendum non ſit. Quia vt Corduba, & Lopez locis allatis docent, quando lex irritat, vel annullat aliquem cõtractum, vel pactum, ratione talis contractus, vel pacti obtentum, retineri non poteſt, ſed reſtituendum eſt, vt conſtat, quia tunc deeſt iuſtus titulus quo retineri poſſit. Nec ſatis eſt ad conſcientiæ tranquillitatem recurrere ad præſumptam donantis voluntatem, qui præſumitur gratis donaſſe, aut habuiſſe pro derelicto: Quia licet titulo donationis liberæ, & non titulo mercedis accipi poſſit iure naturæ, quicquid ſponte datur ob qualemcunque turpem actionem, non tanquam ob cauſam principalem, ſed ob quoddam motiuum ſeu conditionem, ſine qua non daretur, vt exprimit idem Nauar in Man. cap. 17. num. 41. ver. Sexto. Non tamen ita certum eſt, ita datum pro iniuſtitia committenda gratis donatum fuiſſe, aut pro derelicto haberi, vnde Lopez in d. cap. 106. ait non cenſendum eſſe gratis donari, & fauent verba S. Aug in epiſt. 54. ad Macedonium quæ referuntur in cap. Non ſane. 14 q. 5. dicitur enim ibi, *Qui pro iniquo iudicio dedit valet quidem repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe* quibus verbis ſignificat, enim, qui dedit aliquid pro iniuſtitia ab altero committenda, aliquo modo inuitus illud dediſſe: Deinde quamuis ſpontanee, gratiſque illud dedit, ſi tamen donatio illa ſub titulo mercedis lege aliqua ſit prohibita. conſequenter accipiens inhabilis redditur ad illud acceptum retinendum iuxta ea quæ tradit S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad 2. Qua ratione donatio, quæ fit meretrici a milite, vel a Minore ipſo iure inualida eſt, vt habetur in l. Affectionis. ff. de do. & l miles ita §. miles ff. de teſt milit Cou. in reg. peccat. p. 2. §. 2. nu. 2. de reg. iur. in 6. & eodem modo vt notant Sot. lib 4. de iuſt. q. 7. art. 1. ad 2. Mich. Sal 2. 2 q 62. art. 5 contro 3. conc. 6. Petr. de Arrag. ibid concl. 6. & alii. lex ſic recipientes ob actum malum contra iuſtitiam inhabiles reddit, & hoc in odium delicti, quod eſt contra iuſtitiam, vnde ſic acceptum ante omnem iudicis ſententiam ſtatim reſtituendum eſt, vt præfati authores cum Mart Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. art. 5. fol. 264. col 2. Corduba, Lopez, & aliis tradiderunt. Cuius ratio eſt, quia cum lex illum inhabilem reddat ad recipiendum, in odium delicti quod eſt contra iuſtitiam, cõſequẽter nullum ei dominium acquiſitum, atque adeo cum res non ſit facta ſua, tenetur illam tanquam alienam ſtatum reſtituere.

Quod

15 Quod ſi obijcias, talem non teneri iure naturæ ſic acceptum reſtituere, ſed ſolum lege humana, quæ cum pœnalis ſit, non obligat niſi poſt iudicis condemnationem.

Reſpondeo namque primo falſum eſſe fortaſſis teneri ſolũ lege humana ſic acceptum reſtituere, quamuis enim aliqui affirment, alij tamen (negant), docentes etiam de iure naturæ irritam eſſe donationem ob actionem turpem contra iuſtitiam ex titulo mercedis. Secundo, quamuis ſola lege humana inhabilis reddatur accipiens, & lex illa pœnalis ſit, non eſt tamen pœnalis reſpectu accipientis ſed reſpectu dantis. Siquidem vt recte docent Sot. li. 4. de iuſt. q. 7. ar. 1. ad 2. ver. *Interrogans autem*. Mich. Sal. 2. 2. q. 62. ar. 5. contro. 3. concl. 6. Pet. de Arrag. ibid. conclu. 6. Ant. de Corduba in q. 32 citata. Barth. Med. lib. 1. inſtru. confeſ. c. 107. circa med & Emanuel Rodriquez in ſumma p. 2. c. 40. concluſ. 2. lex iſta reſpectu accipientis non tam pœnalis eſt, quam reddens illum inhabilem ad aliquid pro iuſtitia accipiendum, & quamuis pęnalis eſſet, cum tamen in priuatione conſiſtat, ſtatim ipſo facto, & ante condemnationem iudicis obligare poteſt, vt patet in pœna excommunicationis, ſuſpenſionis & priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, vt latius in materia de legibus expoſuimus. Quo fit, vt nec recipere poteſt, nec retinere ſed ſtatim reſtituere illud debet. At vero reſpectu dantis, pœnalis eſt vt paulo poſt dicemus.

16 Illud demum annotandum eſt, cum Lu. Lopez p. 1. inſtr. conſ. c. 106. & Tole. lib. 5. inſtr. ſacer. ca. 21. in fi. & Emanuel Rodriquez p. 2. ſum. cap. 40. concl. 2. Quod licet hæc noſtra opinio communior, & probabilior ſit, ac proinde iuxta eam conſulendum ſit, ſi tamen aliquis penitens ſequi velit opinionem Nauarri, & aliorum, & ea ſe tueri nõ eſt neganda ei abſolutio, præſertim ſi adeo indigens ſit, vt non ſit ei tam facile reſtituere, vel quando qui pro committenda iniuſtitia ei dedit, & iam iniuſtitia commiſſa eſt, nec illud extra iudicium, vel in iudicio repetit.

Ratio eſt, quia tunc in non petendo videtur gratis, & libere donaſſe atque adeo ratione illius liberæ donationis retinet: Et, quia illa Nauarri opinio non caret ſua probabilitate, & graues, & docti, & timoratæ conſcientiæ viri illam tenent.

17 QVARTVM DVBIVM eſt, Cuinam reſtituendum eſt quod datur pro actione committenda cõtra iuſtitiam, & de qua ſuperiori dubio dictum eſt? In hoc dubio adeo diſcordes ſunt inter ſe Doctores, vt nihil fere certi, ac ſolidi ex illis colligi poteſt.

Quidam enim abſolute docent, quod ſi ſubſecutum ſit delictum, pro quo datum eſt pretium, nulla facienda eſt reſtitutio. Sic Angel. verb concluſ. §. 2. & verb reſt. 1. verb. turpe lucrum. Syl. verb eleemoſina q. 4. Mar Nau. in Man. ca. 17. nu. 30. Pet Nau. lib 4. de reſti. cu facienda reſti. diffic. 12. concl. 1. & 2. & diffi. 13. Emanuel Rodriquez p. 2. c. 40. concl. 2. Greg de Val. to. 3. diſp. 5. q 6. punct. 4. Tolet lib. 5. inſtruct. ſacerd. c. 21. in fine. Qui omnes docent ante ſententiam iudicis, aut ſaltem confeſſarij nullã in hoc caſu faciendam eſſe reſtitutionem ex præcepto, ſed ſolum ex conſilio. Quia dans gratis, & ſponte donaſſe cenſetur.

Alij vt Alex. de Ales par. 3. q. 40. memb. 6. ar. 3. §. 2. in fi. Gabr. in 4. diſt. 15. q 2. art. 3. dub. 3. & Cai. in ſumma. verb. reſtitutio. c. 4. docet dandum eſſe damnificato, hoc eſt ei, in cuius iniuriam corruptus eſt iudex, aut teſtis, &c. aut ſaltem dari debet pauperibus.

Alij vero docent perpetrato delicto reſtituendum eſſe pauperibus. Sic S. Ant. p. 2. ti. 2. cap. 5. §. 2. Syl. verb reſti. 2. §. 1. & verb. reſti. 4. §. 1. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 5. in reſponſ. ad 2. conclu. 7. Ioan. Med. q. 2. de reſti. dub. 2. conclu. 4. qui omnes docent ante omnem iudicis condemnationem dandam eſſe pauperibus; In hac igitur Doctorum varietate hæc mihi dicenda videntur.

18 *Primum eſt*, quando eſt aliquid datum ob turpem cauſam, & contra iuſtitiam, ſi cauſa turpis non eſt ſubſecuta, tunc ipſi danti lucrum illud reſtituendum eſt ante omnem iudicis ſententiam, & condemnationem. Vt verbi gratia, ſi datum eſt iudici aliquid vt iniuſte iudicaret, aut teſti, vt falſo teſtificetur, & iudex iuſte iudicauit, teſtiſque verum teſtimonium tulit (& idem dicendum eſt, ſi quis epiſcopo aliquid daret, vt ordines, aut beneficium conferret, ipſe tamen neutrum præſtitit) tunc danti reſtitutio facienda eſt. Sic Ioan. Med. C. de reſtit. quæſt. 2. dub. 2. concluſ. 4. Mart Nauar. in Man cap. 17. num. 30. verſic. Quarto Cord lib. 1. quæſt. 32. Petr. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 2. dub. 2. num 144. Pet de Arrag. 2. 2. quæſt. 62. artic. 5. in reſponſ. ad 2. concluſ. 7. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 107.

Ratio eſt euidens quia nemo expoliandus eſt re ſua niſi per iudicis ſententiam. Quamuis ergo huic negetur actio, & repetitio. quia turpiter dedit, poteſt tamen in conſcientia eam rehabere, & recipere, & confirmatur. Quia non donauit niſi ob cauſam illam principaliter. Ergo; cauſa illa non ſubſiſtente non abdicauit a ſe rei illius dominium. Vnde illi in conſcientia res illa reddenda eſt. Quod dictum non ſolum procedit. quando aliquid datur pro opere aliquo contra iuſtitiam committendo, ſed etiam pro alio quocunque opere malo, verbi gratia, ſi daretur aliquid meretrici pro opere luxurioſo committendo, eo enim non ſubſecuto reſtituendum eſt donanti.

19 *Secundum eſt*, Promiſſio, ſtipulatio, & pactio quæcunque de re turpi ſiue ſit contra iuſtitiam, ſiue contra aliam quamcunque virtutem ante rem completam, inualida, & nulla eſt, immo peccatum eſt & reſcindenda. Vnde qui pecuniam pro ſententia iniuſta, aut pro adulterio committendo promiſit, non tenetur promiſſionem illam ſeruare, ſed illam reſcindere. Sic omnes, & expreſſe Caiet. in 2. 2. quæſt. 32. artic 7. ad 2. Couar. in regul. peccatum, part. 2. §. 2. num. 1. de regul. iur. in 6. Michael Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controuerſia 3. concluſ. 2. & Ludouicus Molina, de iuſtitia. part. 1. tract. 2. diſput 94. concluſ. 1. Quandoquidem neque qui rem turpem promiſit pro pretio, illam implere debet, neque qui pretium pro ea promiſit, ſtare tenetur.

Ratio eſt, quia talis promiſſio, & pactio eſt de opere malo, & peccato patrando. In malis autem promiſſis fides reſcindenda eſt, cap. In malis. 22. quæſt. 4. eſt autem in hoc caſu, vt recte notat Molina vbi ſupra, peccatum, quod cernitur in promiſſione, & pactione pro penetrando delicto eiuſdem ſpeciei, cuius eſt peccatum rei turpis, ad quam ordinatur verbi gratia, promiſſio, & pactio pro adulterio, adulterij rationem, pactio pro occidendo homine, homicidij ſpeciem, & rationem ſortitur. Immo eſt vnum numero peccatum cum peccato exteriori committendo ad quod ordinatur, & pars integralis illius, niſi detur tanta interpollatio, & moralis diſcontinuatio, quæ ſufficiat ad illa efficienda diuerſa numero peccata: Non ſecus ac pallium accipere, accingere gladium, pergere ad occidendum hominem ſunt vnum numero peccatum homicidij, niſi detur talis diſcontinuatio moralis, quæ ad multiplicanda diuerſa peccata illius ſpeciei ſufficiat.

20 *Tertium eſt*, Acceptum pro opere contra iuſtitiam commiſſo, vt pro corruptione iuſtitiæ, pro damno inferendo, pro occidendo homine, impleto iam opere neque damnificato, neque pauperibus, ſed danti ante omnem iudicis ſententiam reſtituendum eſt, poſt ſententiam vero ei, cui a iudice fuerit applicatum. Sic Adrian. in 4. in q. de reſtitut. quæſt. 19. quæ incipit, *Reſtat inquirere*. §. fin. Sotus lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 7. artic. 1. ad 2. verſic. *Interrogas autem*. Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 3. fol 264. colum. 2. Mich. Salon. 2. 2. quæſt. 92. art. 5. controuerſia 3. concluſ. 6. Dominic Bannes ibid. dub. 3. concluſ. 3. & Lopez par 1. inſtruc. cõſcien. c. 107. *Non damnificato*; quia licet ille ius habeat naturale, vt ſibi compenſetur damnum, & iniuria, quam per eam turpem actionem accipit; non tamen habet ius, vt ſibi detur illud, quod pro illo opere malo datum, & acceptum ſit, ſed ſatis eſt, quod illi reſtituatur damnum, quod ex illo opere paſſus ſit. *Non pauperibus*, quia pauperes, eo ipſo quod pauperes ſunt, nullum ius acquirunt ad rem illam iure naturali, aut humano ante condẽnationem, ſiquidem tunc ſolum iure naturæ illis dari debet, quando debeatur alicui certæ perſonæ, cui dari non poteſt ſecundum corpus, eo quod ignota, vel abſens admodum

Digitized by Google

modum ſit, & ideo reddi debet illi eo modo, quo poteſt, nimirum ſecundum animam, atque adeo per eleemoſinas pauperum, immo vt ſupra diximus, nec iure naturali res incertæ debentur pauperibus, ſed iure tantum humano; At vero in caſu noſtro dominus rei non eſt incertus; Nec lex aliqua humana eſt, quæ præcipit rem contra iuſtitiam acceptam, reſtituendam eſſe pauperibus ante iudicis condemnationem. Cum igitur ſic acceptum reſtitutioni obnoxium ſit rei repugnat, vt ante cōdemnationem reſtituatur donanti iure naturę. Ratio eſt, quia cum res illa aliquē dominum habere debeat, cum dominia rerum manere non debeant incerta, & dans non abdicat a ſe dominium, niſi vt habeat ille, cui dat; conſequenter eo ipſo, quod recipiens in odium delicti factus ſit inhabilis, non cenſetur voluntas donantis alia eſſe, quam vt ſibi tanquam vero domino reſtituatur, qui non abſolute a ſe dominium abdicauit, ſed ad ſummum virtuali illa conditione, ſi alter eam retinere poſſet. Cum igitur ille ex lege ſaltem humana reddatur inhabilis ad eam retinendam, & donans non poteſt ante iudicis ſententiam re ſua expoliari, cum reſpectu donantis lex illa, quæ repetitionem prohibet, ſit pœnalis, quæ ante iudicis ſententiam non obligat, conſequenter manet dominus rei illius ſicut antea vſque ad iudicis condemnationem; reſtitutio autem facienda eſt vero domino Quam etiam ſentētiam docuit aperte ſatis epiſt. 54. ad Macedonium, vt refertur in c. Non ſane, 14. quęſt. 5. vbi expreſſe ait, quod aduocatus reddere debet clientulo ſuo, quod illi dedit pro iniuſto patrocinio. Conſtat autem loqui D. Auguſt. de cauſa iam ſubſecuta, ait enim; *Quando iniquitati aſſuiſti, iudicem ſefelliſti, contra veritatem ſtetiſti, redde quod accepiſti.*

Nec refert, quod ſcienter det. ſemper enim ſiue licite, ſiue illicite det, non intendit rei dominium a ſe abdicare, niſi in alium transferendo, quod cum in caſu noſtro non fecit, immo nec potuit, dando illud tanquam mercedem operis praui, vt diximus, (quamuis ratione liberæ donationis id potuit) ante iudicis ſententiam datum ipſi reſtituendum erit. Poſt ſententiam vero, reſtituendum erit his, quibus per ſententiam applicatum fuerit a iudice, ſiue is fiſco, ſiue pauperibus, ſiue cauſis pijs, ſiue perſonæ iniuriam paſſæ applicuerit, vt expreſſe Lopez, & alij locis proxime citatis tradiderunt.

Ex quibus omnibus conſtat, quid in hac materia de reſtitutione ob datum, & acceptum ob turpem cauſam contra iuſtitiam commiſſam dicendum ſit & cui in hoc genere reſtitutio facienda ſit. Quæ ſane, res quamuis in ſe ſatis difficilis, & obſcura ſit, ex his tamen, quæ diximus, facilis, & manifeſta eſt

21 QVINTVM DVBIVM eſt. An reſtituendū ſit, quod accipitur pro opere, quod quis facere, vel omittere tenetur ex præcepto legali, hoc eſt, ex præcepto cuiuſcunque legis, non pertinentis ad iuſtitiam, ſed ad alias virtutes, puta ad charitatem, & religionem. Vt v.g. quod quis accepit, vt ſacrum die feſto audiat, vt ieiunet in die præcepti, vt nō fornicetur, vt non blaſphemet, vt non deſpiciat, nec contemnat parentes, vt non mentiatur, vt obediat ſuperiorib. &c. In quia re

Prima ſententia eſt dicentium, quod ſi iſta facimus ſolum, qūia præcepto obligamur ea facere vel omittere, non eſt licitū aliquid ſumere, aut retinere; Sin autē illud quod omittere, aut facere tenemur ex præcepto, omittimus, aut facimus in gratiam alterius, tunc licitum erit aliquid ſumere, & retinere.

Sic Sotus l. 4. de iuſt. q. 7. ar. 1. ad 2. Mar. Ledeſm. 2. 4 q. 18. ar. 5. fol. 264. col. 1. & 2. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. cap. 106. quæſt. 1. concl. 2. in fi & Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. queſt. 6. puncto 5. dub. 4. Ludo. Carbo tract. de reſt q. 50. concl. 10.

Qui omnes expreſſe docent, accipi poſſe aliquid pro huiuſmodi operibus faciendis, vel omittēdis loco mercedis, (nam ſi gratis donatum quid fuerit, dubium non eſt, quin accipi, & retineri poſſit ſecundum omnes.) Ratio iſtorum eſt, quia licet ego tenear ea facere, vel omittere lege charitatis aut religionis, aut alterius virtutis, quæ non ſit iuſtitia, atque adeo quantum eſt ex lege illa tenear gratis facere, non tamen teneor ea facere in gratiam Petri. Vnde ſi id præſtem in gratiam, & obſequium Petri, aliquid ab eo loco mercedis, & ex iuſtitia accipere poſſum.

22 *Secunda opinio* eſt aſſerentium, Non poſſe aliquid licite accipi in pretium pro re, quam tenemur ex charitate, vel alia virtute, præter iuſtitiam facere, aut omittere.

Dixi, in pretium, quia vt dixi, dono gratuito, & liberali poteſt quis ex beneuolentia, & animo grato dare alicui pro re aliqua, etiamſi ex charitate teneretur niſi in his, quibus lex, vel princeps neque via gratuita donationis vult aliqua conferri, vt iudicibus, teſtibus, & ſimilibus.

Sic Ioan. Med. C. de reſtit. quæſt 25. concluſ. 2. Martin. Nauar. in Man. c. 17. numer. 34. ver. Secundo infertur, vbi ait, valere regulariter hanc conſequentiam; iſte tenetur gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid, quo faciat illud.

Item valet, inquit, hæc conſequentia, poteſt accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere. Quam etiam conſequentiam, & axioma certiſſimum in hac materia eſſe docet Michael Sal. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controuerſ. 3. concluſ. 4.

Vnde concludit, quod quæ aliquo iure gratis præſtare tenemur, non poſſumus vendere, nec pro eis pecuniam accipere, quia eſſet aperta contradictio. Et quamuis Couar. in regul. peccat. part. 2. §. 3 num. 6. verſic. Hinc profecto, de regul. iur. in 6. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. cap. 2. dub. 12. num. 102 hanc conſequentiam non ita firmam eſſe putant, eo quod ſaltem ratione laboris, & induſtriæ coniunctæ, pecuniam accipi poſſe credant, in hoc tamen caſu noſtro Nauar. ſententiam potius amplexandam eſſe docent.

Eam etiam defendunt Petr. de Arragon 2. 2. quæſt. 62. art. 5. in reſponſ. ad ſecundum concluſio. 1. Ludou. Molina tom. 1. de iuſtit. tractat. 2. diſput. 113. Quæ ſententia mihi etiam ſemper viſa eſt probabilior. Ratio eſt, quia licet maior obligatio conſurgat ex debito iuſtitiæ, quam ex debito charitatis, nihilominus tamen, quæ ex præcepto charitatis debemus, gratis facere tenemur. Quæ autem gratis fieri debent pro pecunia vendi non poſſunt, nec pro eis faciendis, aut omittendis pretium aliquod dari poteſt. Quocirca cum quilibet Chriſtianus vi præcepti eccleſiæ, ſacrum diebus feſtis audire teneatur nullo poſtulato pretio, & abſtinere a carnibus diebus ieiunij, & ieiunare, ſi ad legitimam ętatem peruenerit, nullum poteſt recipere pretium, vt hæc omnia præſtet, tenetur que id reſtituere, ſi recipiat. Nec ſufficit, ſi dicat, ſe id recipere pro moleſtia, & labore, quem ſubit, (vt falſo putant Couar. & Petr Nauar. vbi ſupra) quia eam tenetur ſubire ex præcepto, tanquam aliquid annexum, ac coniunctum cum opere, ad quod ex præcepto tenetur. Eodem modo Ethnicus accipere non poteſt pretium; vt baptiſmum ſuſcipiat, quem iure diuino poſitiuo ſuſcipere tenetur, abſque vllo pretij emolumento vt expreſſe tradunt Adr. quodlib. 10. art. 1. lit. O. Ioan. Med. C. de reſtit quæſt. 26. in 4. arg. concluſ. 2. & Mol. vbi ſup. Sic etiam vir, aut mulier accipere non poſſunt pretium, vt a fornicatione deſinant, quia ad id iure naturali tenentur abſque vllo pretio. Multoque minus pretium exigere poteſt, ne ſacrilegium faciat, ne nomen Dei periuret, ne Deum blaſphemet, vt recte Ioan. Med. C. de reſtit. quæſt. 25. concl. 1. docet, qui etiam ibid. in Reſponſione ad 4. docet, non licere accipere pro operatione virtutum, ad quas quis quaſi ex iuſtitia tenetur, puta pro adimplendo voto, pro obedientia exhibenda ſuperiori, & ſimilibus cum hæc ex iuſtitia quaſi debita ſint, & gratis adimplenda, adeo vt ſi quis pro iſtis adimplendis, & faciendis pretium acciperet, ad accepti reſtitutionem tenetur. Id quod etiam Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. artic. 5. controu. 3. concluſ. 3. & Ludou. Mol. vbi ſup. diſp. 93. latius probant, & confirmant.

24 Notandum tamen eſt ex Adrian. quodlib. 10. artic. 1. lit. K. & ſequen. Ioan. Medin. C. de reſtit. quæſt. 26 §. In 4. argum. & Ludouic. Molin. tom. 1. de iuſt. tract 2. diſputat. 93. Quod licet non poſſit alicui offerri pretium per viam

cauſæ

Digitized by Google

cauſæ finalis, & principalis, ita, ſcilicet, vt quis pro illo munere, & pretio, tanquam pro cauſa finali, ſeu principali, ad opus neceſſarium ad ſalutem, aut aliud inducatur, ad quod faciendum, vel omittendum tenetur, munera tamen ad ea opera præſtanda, aut mala vitanda, per modum inuitantis, allicientis, & diſponentis, ex rei natura, offerre licet, nec non ſub conditione, ſi ille opera illa bona, ad quæ inuitatur, efficiat, aut a malo deſiſtat, verbi gratia, Dono, aut donabo hoc, ſi hoc feceris, ſi ab hoc malo deſtiteris. Et fas etiam eſt ex rei natura munera eo modo oblata recipere, modo tamen de animo donandi abſolute, aut ſub illa conditione conſtet. Ratio eſt, quia quiſq. pōt q̄d ſuū ē alteri dare ſub cōditione, vt faciat ea, q̄ malum non ſunt. Non eſt autem malum, quod alter tale bonum faciat, aut a tali malo deſiſtat, eſto teneatur gratis, & illud efficere, & ab iſto deſiſtere. Ergo licitum erit ſub tali conditione illud offerre, & accipere, dummodo non detur, aut recipiatur in pretium. Confirmatur hæc ratio, quia ſicut fas eſt precibus, aut minis allicere, aut cogere aliquem ad id, quod tenetur facere gratis, aut vitare, vt verbi gratia, fas eſt patri minis, & verberibus, aut precibus filium cogere, aut allicere, vt ſacrum in die Dominica audiat, aut a fornicatione deſiſtat, ita etiam licitum erit ei dono, aut promiſſionib. ad idem illum allicere. Sic homines metu, & minis compelluntur ſoluere debita, ſeruare iuramenta, ſatisfacere de iniuriis; vel damnis illatis. Sic eccleſia ſub pœnis multa mala prohibet, vt quos Dei timor a malo nō reuocat, temporalis ſaltem pœna cohibeat a peccato argum. cap. vt clericorum mores. de vita & hon. cleric. Sic parentes licite donis, & promiſſis muneribus filios inducunt, & alliciunt, vt religionem ingrediantur, vt frequentent etiam ſacramenta. Item licite fiunt legata aut relinquuntur etiam hæreditates ſub conditione, ne hæres, aut legatarius fornicetur, aut ſub conditione, vt vitam cælibem ducat. Item ſancte, & pie induci poſſunt infideles donis, & promiſſionibus vt baptiſmum, fidemque Chriſtianam ſuſcipiant, eaque illis promittere, & dare ſub conditione ſi Chriſtiani fiant, & non aliter; modo animus ſit ea donandi ſub illa conditione, non vero ea illis in pretium conferendi, vt baptiſmum ſuſcipiant. Sic etiam damnatis ad mortem licet vitam donare, ſi velint ſacrum baptiſma ſuſcipere, & venire ad fidem, vt offerri ſolet iudæis ad mortem damnatis. Item poteſt quis licite aliquam infidelem in vxorem ſub conditione ſumere, ſi Chriſtiana fiat; ſimilique modo poteſt mulier fidelis infidelem aliquem in ſuum virum ſub conditione ſumere, ſi ille Chriſtianus eſſe velit. Quæ omnia exempla præfati authores vbi ſupra ad hoc idem probandum afferant. Immo etiam ſolet Deus per promiſſiones non ſolum rerum æternarum, ſed etiam temporalium homines allicere, & inuitare, vt ea, quæ debet, agant, & operentur, quod genus alliciendi maxime valet, vt homines ad bonum excitentur, prout experientia docet. Et denique id ipſum docet S. Auguſt. epiſ. 52. ad Maced. & habetur 23 quæſtio. 4. cap. pen. vbi ait, *Debet homo diligere proximum ſuum, ſicut ſeipſum, vt quem potuerit hominem beneficentia, conſolatione, vel informatione doctrinæ, vel diſciplina coercitione adducat ad colendum Deum.* Donatio autem, quæ fit animo alliciendi eum ad faciendum id, quod gratis facere tenetur, valida eſt: & ſic accipiens datum licite accipit, nec acceptum reſtituere tenetur, ſi ſibi perſuadeat eum, qui dat, animum donandi habere, quamuis ſciat illum non fuiſſe donaturum, niſi ſperaret perducere illum ad faciendum bonum, quod optat.

25 Quando igitur accipitur aliquid pro faciendo, aut omittendo id, quod quis facere, aut omittere ex charitate tenetur, reſtituendum eſt ei, qui dedit illud in pretium illius operis, cum non voluntarie a ſe rei illius dominium transtuliſſe cenſeatur, alterque male pecuniam in pretium, & mercedem operis accepit, quod gratis facere aut omittere tenetur. Solum controuerſum eſſe videtur inter authores, an reſtituere illud teneatur ante iudicis ſententiam, & condemnationem, & an detur offerenti repetitio. In qua re Sot. lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. articu. 1. ad 2. Martin. Ledeſ. 2. 4. quæſt. 18. artic. 5. fol. 264. colum. 1. negant dari repetitionem, diſtinguit enim inter acceptum ad faciendum, aut vitandum peccatum contra iuſtitiam, & contra alias virtutes quod ſi detur ob vitandum peccatum contra iuſtitiam, datur repetitio, vt habetur in l. vt puta. ff. de condict. ob turpem cauſam; Si autem detur ad euitandum peccatum contra aliam virtutem, vt ſi aliquis quippiam amico daret, ne ſcortaretur, non datur repetitio danti, quia, inquit Sotus, lex pœnalis reſtringenda eſt ad ſui ipſius exemplum, quod non profert, niſi in vitiis habentibus annexam iniuriam. Inter authores etiam ſecundæ ſententiæ Salon 2. 2. quæſt. 62. ar. 5. controuerſ. 3. concl. 4. & Petr. de Arragon. concedunt etiam non concedi repetitionem danti, quia id non inuenitur cautum in aliqua lege prout habetur in d. lege. de accepto, & dato ad vitandum aut faciendum, quod ex iuſtitia vitare, aut facere tenetur. Alii vero tam primæ quā ſecundæ opinionis Doctores concedunt, teneri accipientem ſic oblatum reſtituere poſt iudicis ſententiam, atque adeo concedi repetitionem danti. ſic glo. l. 1. ff. de condic. ob turpem cauſam Martin. Nauar. in Manuali. capit 17. num. 53. & num. 54. vbi multas leges congeſſit, quibus probat contra Sotum dari repetitionem, tam ob data ob alias virtutes, quam ob data ad vitandum peccatum contra iuſtitiam, vt patet ex l. 2. ff. de condic. ob turpem cauſam, vbi fit poteſtas repetendi, quod datur alicui ne committat ſacrilegium, ad quod vitandum tenetur non ex obligatione iuſtitiæ, ſed virtutis religionis, vt docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 99. art. 2. Religionem autem virtutem eſſe diſtinctam a iuſtitia idem S. Thom. 2. 2. quæſt. 81. art. 4. oſtendit. Idem etiam docent Ludoui. Lopez. p. 1. inſtru. conſcien. ca. 109 Ant. de Corduba lib. 1. quæſtionarii, in quæſt. 32. dicto 2. quem refert, & ſequitur Emanuel Rodriquez. p. 2. ſummæ, cap. 40. concluſ. 3. & Gregorius de Valentia, quamuis primam ſententiam defendat, concedit tamen dari repetitionem, vt patet to. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto. 4. dub. 4. *Ratio eſt*, quia eadem ratio turpitudinis militare videtur in eo, qui accipit aliquid ob id, quod facere tenetur legibus aliarum virtutum, quæ militat in eo, qui aliquid accipit, quod ex lege iuſtitiæ facere tenetur. Turpitudo enim in eo conſiſtit, quod pretium, & mercedem accipit pro eo, quod ſine mercede gratis facere tenetur. Quæ ratio peræquè militat in omnibus, qui debito tenentur.

26 SEXTVM DVBIVM eſt. An publicæ meretrices pro actu meretricio aliquid tanquam actus illius turpis mercedem accipere, & retinere poſſint, an vero ſic datum reſtituere teneantur. In hac re Io. Medina. C. de reſt. q. 20. vt hanc quæſtionem explicet, & ſoluat, & duobus modis ſtatuit actum malum, & turpem eſſe poſſe, *vno modo* ſolum ab extrinſeca aliqua circunſtantia loci temporis, aut perſonæ, vt emere aut vendere in die feſto, vel loco ſacro, aut inter clericos, inquit emptio, & venditio rei, quæ ſecundum ſe mala & prohibita non eſt. Et hoc modo licitum eſt accipere pretium ob turpem cauſam, quando res aliquin pretio æſtimabilis eſt, nec ſic accepta reſtituenda ſunt.

27 *Alio modo*, quia res ex ſe, & intrinſeca ſua ratione eſt mala, vt fornicatio, furtum, blaſphemia, homicidium, & ſimilia, & cum talis actus intrinſece malus ſit, nulliuſque pretii, ſed tanquam quid malum, & turpe fugiendum ſit, nihil pro eo tanquam pretium accipi poteſt, ſed acceptum reſtitui debet. Vnde infert meretricem non poſſe datum, tanquam pretium accipere, aut retinere, ſed ſolum, vt gratis datum. Quia vero inquit, veriſimile eſt accedentes ad meretrices voluntarie, & libere illis donare, ideo vt plurimum non tenentur ad reſtitutionem, ſi tamen dent illis per viam pretii, &, non libere, quia forte putant ea debita eſſe meretricibus ob opus ipſum turpe & hoc meretricibus conſtet, non poſſunt illa recipere, aut retinere, cum deſit donatio, aut alius titulus honeſtus illa retinendi. Breuiter ergo ſentit meretricem non poſſe aliquid accipere, vt pretium fornicationis, ſed vt gratis ſibi datum. Eiuſdem ſententiæ ſunt etiam nonnulli Iuriſtæ, vt Angel. Bald. & Iaſon in l.

4. § Sed

4. §. Sed & quid meretrici. ff. de cond. ob turpem cauſam, quos refert Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 2. num. 1. Mar. etiam Nauar. in Manual. cap. 17. num. 34. verſ. Quarto. quamuis doceat acceptum a meretrice non eſſe reſtituendum, eo quod retineri poſſe putat titulo donationis, & quia putat turpiter datum, & acceptum in vniuerſum nō eſſe reſtituendum neceſſario ex præcepto, ſed tantum ex conſilio, vt docet ibidem num. 30. verſ. *Secundo dico*, & nu. 36. verſ. *Secundum*, expreſſe tamen ſentit cum Med. nō poſſe accipi, & retineri aliquid tanquam pretium, & mercedem actus meretricis, vt pluribus oſtēdere conatur. nu. 34. & nu. 35. Poteſt autem ſententia hæc varijs rationib. confirmari.

28 *Primo* quidem, Quia leges generaliter affirmant, non valere pactum, & promiſſionem ob cauſam turpem, vt patet ex l. generaliter. & leg. ſi flagitij, ff. de verb. oblig. vbi dicitur, Generaliter nouimus ſtipulationes turpes nullius eſſe momenti. & in l. Mercalem. C. de cond. ob turp. cauſ. & in l. iuris gentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pactis. habetur, nihil accipi poſſe pro maleficio.

Secundo, Quia ideo, vt ſupra dictum eſt, non eſt licitum iudici, aut teſti aliquid accipere tanquam pretium, quia actus mali ſunt intrinſece; Et idem de dato ob homicidiū furtum, rapinam &c. Ergo neque pro actu fornicationis, cum vtrobique eadem ſit deformitas, & intrinſeca malitia actus.

Tertio, Quia ſpiritualia vendi non poſſunt ob ſuam præſtantiam. Ergo nec actus meretricius ob ſuam vilitatem. Quam rationem Ioannes Med. firmiſſimam eſſe cenſet.

Quarto, Quia eadem eſt ratio actus meretricij, ac aliorum actuum illic torum, qui lege prohibentur, vt verbi gratia prohibitum eſt Iudæis retinere id, quod ratione officij inter Chriſtianos acquiſierunt vt patet ex ca. cum ſit. *de Iudæis*. vbi præcipiuntur ſic acquiſita dare in eleemoſinam, & in cap. *Ad liberandum*. eod. tit. vendentes arma illicite Sarracęnis excommunicantur, & inde acquiſitum in ſubſidium terræ ſanctæ reſtituere tenentur. Sicut ergo acquiſita per hos actus illicitos reſtituenda ſunt; ita ēt quod tanquam merces pro actu meretricio acquiritur.

Quinto, Nemo accipere poteſt pecuniam pro re, cuius non eſt dominus. Sed meretrix dominium ſui corporis non habet. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. Ergo nihil pro illius vſu recipere, aut retinere iuſte poteſt.

Sexto, Quia eleemoſina de omni iuſta acquiſitione fieri poteſt. Sed lege veteri prohibitum fuit, vt oblatio fieret de acquiſitis ob meretricium, vt habetur Deut. 23. *Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini*. & Eccleſ. 24. dicitur, *oblatio ex iniquo oblatio eſt maculata, & dona iniquorum non probat altiſſimus*. Quibus argumentis opinio hæc ſi non certa, attamē probabilis valde reddi videtur.

28 *Communis* tamen, & vera opinio eſt aliorum tum Iuriſtarum, quos refert Cou. loco inferius citando, tū etiam Theologorum, & Summiſtarum, aſſerentium dari poſſe, & accipi aliquid tanquam pretium & mercedem actus fornicationis, neque id reſtitui debere in foro conſcientiæ, atque adeo in foro exteriori non iniuſte meretrici adiudicari. Vt autem quæ in hac materia tradi ſolent, melius, & clarius intelligantur, ſequentes propoſitiones apponam.

29 Prima Propoſitio; quando opus, pro quo datur pretiū, non eſt per ſe peccatum, nec datio ex obiecto eſt mala, ſed tantum ex circunſtantia loci, temporis, perſonæ, ſcandali, voti, iuramenti &c. licite accipiens retinet pretium, quod ſic pro tali opere accepit. vt v. g. ſi quis in loco ſacro, aut in die feſto mercatur, aut vendit rem alioqui pretio comparabilem, non tenetur ad reſtitutionem. Sic Ioan. Medin. C. de reſtitut. q. 20. Mart. Ledeſm. 2. 4. qu. 18. art. 5. fol. 264. col. 1. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 62. ar. 5. in reſpon. ad ſecundum paulo poſt principium. Mich. Salon ibid. controuerſi. 4. & Petrus Naua. lib. 4. de reſtitut. cap. 2. poſt dub. 12. num. 165. Emanuel Rodriquez in ſumma. par. 2. cap. 40. conclu. 1. Ludouicus Molina. tom. 1. de iuſtitia, tract. 2. diſp. 94. & Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 5. poſt dub. 5. in argumento. 3. & alij. Vnde ſi quis in die feſto, vel loco ſacro negotia alioqui licita exerceat, non tenetur ad reſtitutionem, quia emptio illa rei alioqui pretio æſtimabilis, de ſe non eſt illicita, neque prohibita, ſed ſolum ratione circunſtantiæ. Quamuis enim peccatum fiat in eo, quod violatur dies feſtus, aut prophanatur locus ſacer, atque adeo pro violatione illa temporis, aut loci ſacri pretium accipi nequeat; ſecus tamen eſt de re, quæ venditur, quæ valorem ſuum nō amittit ex eo, quod in loco, vel tempore ſacro venditur. Vnde licite accipi, & retineri poteſt lucrum & pretium rei venditæ, cum pretium illud ex re ipſa, quæ venditur, & ex voluntate contrahentium naſcitur, & non ex loci, aut temporis ſacri prophanatione. Atque adeo licite retinetur pretium laboris, & operis ſeruilis, quod texendo, vel ſarciendo acquiritur in die feſto, quamuis ſic laborando peccatur, vt conſtat ex dictis. Sic etiam ſi quis negotiatur cum excommunicato extra neceſſitatem peccat, pretium tamen pro re, vel obſequio, quod illi impenſum eſt, licite retinetur. Item ſi quis iurauit ſe rem ſuam non venditurum, & poſtea illam vendat, peccat quidem vendendo, quia iuramentum violat, & periurus eſt, venditio tamen tenet, & iuſtum pretium acceptum licite retinere poteſt. Similiter, ſi quis iurauit, ſe non ſeruiturum Petro, & poſtea eidem ſeruiat, quamuis peccat contra iuramentum, poteſt tamen ſine violatione iuramenti recipere mercedem ſeruitij, & retinere.

30 Dubium ſolum eſt in hac re, an qui iurauit pretium nō acceptурum pro labore & ſeruitio aut re illa, accepto poſtea pretio reſtituere illud teneatur. Ioan. Med. Cod. de reſtitut. quæſtio. 20. ante reſolutionem quæſtionis, in quarto arg. verſ. Dixi notanter docet ratione iuramēti, teneri pretium, acceptum reſtituere, ſicut qui iurauit ſe vſuram ſoluturum, tenetur eam ſoluere. Vt habetur in cap. Debitores. de iureiur. Ceterum rectius Petr. Naua. lib. 4. de reſtit. cap. 1. poſt dub. 12. nu. 126. & nu. 127. & Emanuel Rodriquez in ſum. par. 2. capit. 40. concluſ. 1. docet, quod licet peccauerit mortaliter recipiendo, & periurus ſit, retinendo tamen & accipiendo non peccat contra iuſtitiam, cum alter voluntariè dederit, vnde ei non facit iniuriam, ſed ſoli Deo iniuria fit, ſicut alijs peccatis mortalibus. & conſequenter ſic acceptum non eſt vlli neceſſario reſtituēdum. Tum quia non iurauit reſtituere, vel non retinere, vnde cum iam ſemel peccauerit accipiendo, & alias non ſit incapax muneris, & mercedis, vel ex lege, vel ex iuramento, retentionem prohibentibus, non facit contra iuramentum retinendo, & proinde rem acceptam a ſe abdicare non tenetur. Tum quia etiamſi faceret contra iuramentum retinendo, cum tamen a volente, & valente datum eſt, nulli facit iniuriam retinendo, & non reſtituēdo. Nec valet ratio Medinę, quia ideo tenetur ille ſoluere vſuram, quia ſoluere promiſit, & iuramentum ſeruandum eſt, in noſtro autem caſu non iurauit reſtituere, ſed tantum non recipere, quæ duo longe inter ſe differunt, vt conſtat; Immo cum Medin. paulo ante conceſſerat non oriri obligationem reſtitutionis ex ſola circunſtantia iuramenti violati, ſi res alias licita ſit, non ſatis conſequenter locutus eſt, dum in caſu propoſito aſſerat, ſic iurantem non recipere receptum contra iuramentum reſtituere debere.

31 Secunda Propoſitio, meretrix, ſeu publica mulier pro actu meretricij, aliquid tanquam pretium actus recipere, & retinere poteſt. Sic S. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. in corpore, & ad ſecundum Caietan. ibi, & idem S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad ſecundum. Alexand. de Ales in Summa par. 4. q. 24. memb. 5. art. 3. §. 6. & q. 33. memb. 2. art. 3. Richar. in 4. diſtinct. 15. art. 5. qu. 8. ad primum. Adrianus in 4. de reſtitutione quæſt. 21. Sotus lib. de iuſtitia. q. 7. artic. 2. ad ſecundum. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 5. fol. 264. colum. 3. & 4. Michael Salon 2. 2. q. 62. artic. 5. controuerſia. 4. conclu. 1. Petrus de Arragona ibidem. concl. 8. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 32. art. 7. dub. 2. & q. 62. ar. 5. dub. 5. Gregorius de Valent. tom. 3. diſput. 5. q. 6. puncto 5. poſt dubium quintum. Ludouic. Molina. tom. 1. de iuſtitia. tra-

kkk ctat.

Digitized by Google

ctat.2.diſp.94 Palud 4.diſtin.15.q.3.ar.5.conc.4. Iuriſcōſulti etiam vt Dynus & Salycet.in l.1.C.de condict.ob turpem cauſam.Panorm.in c.quia plerique num.14. de immunit.eccleſ & alij multi quos refert,& ſequitur Couar. in regu peccatum.par 2.§.2.nu.1.de regu. iur. in 6.S.Ant. par.2.titu 2.cap.5.§.2.Syluest.verb.reſtitutio.2 q.1.Petrus Nauar.lib.4.de reſtitution.cap.2.poſt dub.12.nume.117. Ludouicus Lopez pat.1.inſtructio.conſcien.capi.105.Corduba in ſuo quæſtio. q.32.Emanuel Rodriquez. par. 2. ſummæ.cap 40 conclu.3.Ioſeph Angles in floribus 4.ſen. par.2.in quęſt. cui facienda ſit reſtitutio. difficul.11. dub. 7.Ludouicus Carbo.tract.de reſtit. quæſt.48. concluſ.14. & 15.& alij communiter. Quæ propoſitio firmiſſimis rationibus probari poteſt,& ſolet.

32 *Primo* ex illo teſtimonio,quo vtuntur communiter authores. Geneſ.38. vbi Iudas fecit pactum cum Thamar, quam exiſtimabat meretricem, & poſtea miſit ad eam hædum tanquam pretium actus illius, prout antea promiſerat. Et quamuis Thamar peccauit,& ipſe etiam Iudas,non tamen ibi a ſcriptura,vel alias ab vllo ſanctorum Patrum reprehenditur quod pactum obſeruauerat. Immo ipſe Iudas ibi indicat, ſe male facturum eſſe, niſi hædum miſiſſet,quem in turpis illius concubitus mercedem promiſit,ait enim, *Certè mendacij nos arguere non poteſt, ego miſi hædum, quem promiſeram.* Quem Iudas ideo miſit,quia firmiter credebat, obligatum ſe fuiſſe ad ſeruandum promiſſum. Et Prouerb.6.loquens de meretrice, ait, *pretium ſcorti vix vnius panis.* Vbi vocat pretium,quod datur ſcorto pro actu turpi.

Secundo idem colligitur ex l.4.§.*Sed,& quod meretrici.* ff de condict ob turp.cauſ. Vbi ſic ait Vlpianus, *Sed & quod meretrici datur, repeti non poteſt, vt Labeo,& Marcellus ſcribunt, &c. illam enim turpiter facere,quod ſit meretrix,ſed non turpiter accipere, cum ſit meretrix.* Quo in loco,vt recte Gregorius de Valentia,& Ludouicus Molin in concluſione tertia,notant, Vlpianus eodem modo negat turpe eſſe accipi mercedem a meretrice, quo affirmat turpe eſſe meretricem eſſe. Cum ergo iure naturæ turpe ſit meretricem eſſe, eodem iure naturæ non erit turpe,ſed licitum meretrici accipere mercedem. Quocirca male Nauar. in Manuali. cap.17. num. 36.verſ.*Tertium* interpretatus eſt Iuriconſultum in dictu §. *Sed, & quod meretrici.* Vti æquiuocatione,dicendo,turpe eſſe iure naturali meretricem eſſe; non autem turpe eſſe iure humano mercedem accipere pro actu meretricio,cum id per leges humanas permittatur, conſtat enim vtrobique iuriſconſultum locutum eſſe de iure naturæ, vnde ipſemet Nauá. ibidem num. trigeſimoquarto. verſ. *Dico quarto.* in fine,docuit illum locutum eſſe de iure naturæ. Id quod cōfirmari poteſt ex l.affectionis, ff. de donat. vbi meretrix ſecundum aliquos dicitur a merēdo, quia ſcilicet meretur mercedem ſui corporis.

Tertio, omnis conuentio & promiſſio,quæ iure naturæ valida eſt. nec vlla lege humana prohibentur, efficax eſt, & transfert dominium, & confert ius in conſcientia, etiamſi ab extrinſeco illicita ſit. Sed promiſſio, ſeu ratio,quæ fit feminæ impudicæ pro actu illo turpi,quamuis ab extrinſeco vitietur nempe a cauſa, ob quam fit, iure tamen naturæ valida eſt, cum fiat pro re, quæ pretio æſtimabilis eſt, nec aliqua lege humana annullatur. Ergo vere transfert dominium, & dat ius in conſcientia ad illud licite accipiendum,& retinendum. Satis enim eſt, vt vſus corporis, quem alteri concedit, ſit vere pretio æſtimabilis, quamuis alıunde vſus ille ſit illicitus contra virtutem temperantiæ, eo quod exercetur cum non ſuo, & conſequenter cum pro actu, qui ita ſit pretio æſtimabilis, iuſte merces accipi poſſit, meretrix quamuis exercendo actum turpem peccet, & contra legem Dei agit, in eo tamen, quod accipit, nec iniuſte agit, nec contra legem Dei, vt recte S. Thom. & alij tradiderunt. Certum igitur ſit publicas meretrices pretium iuſtum accipere poſſe pro vſu ac locatione corporis ſui facta, nec in eo iniuriam aut iuſtitiam alicui facere,nec ad reſtitutionem teneri.

33 Tertia Propoſitio: Publica meretrix non ſolum licite retinet,quod ob vſum corporis ſui gratuita donatione,aut in pretium iuſtum accepit, ſed etiam poſt peractam fornicationem conceditur ei actio in foro exteriori ad petendum pretium moderatum ipſi ante fornicationem promiſſum. Immo ſi nullo conſtituto pretio copiam ſui corporis fecit, cogetur fornicarius ſoluere pretium conſuetum,eo quod illa non gratis,ſed pro conſueto pretio copiā ſui corporis feciſſe cenſenda eſt,idque attendere debebat fornicarius.

Hæc propoſitio eorum omnium eſt, quos pro ſecunda paulo ante attulimus, & hanc vltimam partem expreſſe tradunt Cou. in reg. peccatum.par.2.§.2.num.4. in fine. & Molina vbi ſupra.concl.3. Dari autem repetitionem in foro exteriori colligitur euidenter ex l.4.§.ſed & quod meretrici.ff.de condit.ob turpem cauſam, nec ab aliquo negatur.

34 Quarta Propoſitio. Quamuis pactum,& promiſſio ante facinus commiſſum nulla ſit, nec in cōſcientia obligat, poſt perpetratum tamen facinus meretrix non ſolum petere,& accipere poteſt pretium ante promiſſum, ſed etiā alter pretium,& mercedem promiſſam in foro conſcientiæ ſoluere tenetur.

Pars prima ex ſe eſt manifeſta, quia antequam res turpis fiat,ſeu antequam mulier copiam ſui corporis facit,& pactio & promiſſio,datio & acceptio pretij ordinatur ad peccatum patrandum, nemo autem obligari poteſt, aut debet ad peccatum committendum,quin potius pactum illud reſcindere tenetur.

Pars ſecunda patet, quia poſtquam peccatum commiſſum eſt,exigens pretium promiſſum, exigit actum iuſtitiæ,accipitque; quod ſibi debitum eſt ex iuſtitia pro vſu, & locatione ſui corporis,atque adeo is, qui illud reddit, exequitur actum iuſtitiæ,& non reddendo actum iniuſtitiæ committeret. Vnde quamuis in foro exteriori ante actum commiſſum cogi nequeat ſtare promiſſis, & actū perficere,quia ſic cogeretur peccare,quod nullum ius,nullaque æquitas patitur, immo ſi ante actum commiſſum meretrix acceperat pretium, cogetur in foro exteriori illud ei reddere,qui,vt poteſt,& debet,a contractu vult deſiſtere; ita poſt actum commiſſum & meretrici conceditur in foro exteriori actio ad pretium recuperandum, & alter in foro interiori illud ſoluere tenetur, teneri autem in hoc caſu fornicarium pro turpitudine commiſſa promiſſum pretium ſoluere, expreſſe docent Sotus lib. 4. de. inſtit quæſtio.7.artic.2. Caietan. 2. 2. quæſtio. 32. artic.7. in reſponſ. ad primum. *verſic. Aliter ergo dicitur.* in fi. Couarr. in reg. peccatum. parte 2. §. 2. nume. 1.ante finem. Dominicus Barnes ſecunda ſecundæ. quæſtio.62. artic.5.dub.5. concluſio.3.Gregor. de Valentia, tomo 3. diſputat.5.quæſtio 6. puncto 5. poſt dub. 5. in ſolutione argum.1. & Ludou. Molina tomo 1. de iuſtit. tract. 2. diſputat. 94. concluſio. 2. Ludou. Lopez par. 1.inſtruct. conſcient. capit. 105. ante fin. Ioſeph Angles in florib. 4 ſentent. par.ſecunda quæſtio. cui facienda ſit reſtitutio. dub. 8. concluſio. 2. in fin. Eman. Rodriquez pat.ſecunda ſummæ.capit.40. concluſio.4. Ludouic. Carbo. tract. de reſtitut. quæſtio. 48.concluſ. 6. coroll. 1.Quocirca reiicienda eſt opinio Nauar. in Manuali. cap. 17. num. 40. verſ.quinto. & num.41. verſ. ſexto,aſſerentis peccare eos mortaliter, qui poſt fornicationem commiſſam pretium petunt tanquam ſibi debitum,eo quod,inquit, non eſt illis debitum ratione operis patrati, nec obligari promittentem in foro conſcientiæ pretium ſoluere. Cuius contrarium conſtat ex dictis; Tum quia teſte Nauarro ibidem,in foro iudiciali poteſt petere pretium ſui corporis, & alter cogetur ſoluere; Quod niſi ex iuſtitia exigeret, fieri non poſſet. Si enim tantum titulo donationis id exigere poſſet, profecto in foro exteriori ad ſoluendum cogi non poſſet. Tum quia ſi eis non eſſet debitum, tanquam pretium,ſane tenererentur id reſtituere,ſi ipſis datū eſſet, vt debitū,atq; in pretiū,& nō ex ſola liberalitate,quod tamē Nau. negat, dum de pretio,quod meretrices recipiunt agit, reijcitque contrariam opinionem Medinæ, non enim

negauit

negauit Medina recipere, & retinere poſſe ex titulo donationis, ſed ſolum ex titulo mercedis. Vnde Nauar. ſibi ipſi contrarius in hac re eſt, vt conſtat. Neque petendo pretium propter opus turpe patratum, complacent ſibi in opere præterito, & peccant, vt putat Nauarrus, quia dolere poteſt de peccato præterito, ac etiam firmiter ſtatuere, nihil tale in poſterum facere & cohibere complacentiã omnem circa actum turpem præteritum, & tamen exigere, & accipere pretium, quod propter actum commeruit, ſibique debitum eſt. Quæ autem hactenus diximus, licitũ ſcilicet eſſe meretrici accipere, & retinere pretium pro vſu ac locatione ſui corporis, nec ad reſtitutionem eius obligati, intelligenda eſt.

35 *Primo*, Dummodo non ſit aliquis exceſſus in eo, quod accipit. Sæpius enim exceſſiua quantitas dari ſolet, quæ, niſi donatio interueniret, vix ex rigore iuſtitiæ iuſtificari poſſet. Et quidem ſi pretium alicubi taxatum ſit, illud iuſte exigi poteſt, vbi etiam pactum legitimum fuit, illud ſeruandum erit: quod ſi nullum præceſſit pactum, arbitrio boni viri debitum iuſtitiæ taxandum erit. Et ita expreſſe docent Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. artic. 1. ad 2. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 2. num. 4. in fine. Mich. Salon. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 5. contrWorld. 4. concluſ. 1. Ludou. Lopez par. 2. inſtruct. conſcient. cap. 105. Petr. Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 2. poſt dub. 12. num. 118. & ſeq. Lud. Molin. to. 1. de iuſtit. tract. 2. diſputat. 9. concluſ. 1. Dominicus Bannes 2. 2. quæſtio. 62. artic. 5. dub. 5. concluſ. 2. & 3. Ludou. Carbo. tract. de reſt. quæſtio. 48. concluſ. 6. coroll. 1. Ioſeph Angles in floribus 4. ſenten par. 2. quæſtio. cui facienda ſit reſtit. quæſt. 8. concluſio. 3. & Emanuel Rodriquez par. ſecunda ſum. c. 40. conclu. 3. Verum quidem eſt, quod dum eſt celebris quædam femina, aut non expoſita in eo miſerrimo officio, non poteſt ita facile taxari iuſtum pretium, cum tantum valeat, quantum ipſe, vel ipſa æſtimare velit.

In mercibus enim, quæ non ſunt neceſſariæ ad vitam, (vt ſunt panis, vinum, caro, &c.) & quas homo non cogitur ad emẽdum, ſecluſa fraude illud eſt iuſtum pretium, in quo ex partium conuentione haberi poſſunt.

Vnde Gemmæ, & ſimilia tantum valent, quantum venditor æſtimat, & vendere poteſt ſecluſa fraude, & rei neceſſitate. Si enim nulla neceſſitate premitur ad emendum, & ſcit, & vult omni vi, & fraude ſecluſa, conueniunt que partes, illud eſt iuſtum pretium. Eodem modo cum nullus cogi poſſit ad fornicandum, non eſt coactus, atque adeo ſi illa multum petat, & ille conſentit, illud iuſtum pretium erit.

36 *Secundo*, quando id quod datum, & acceptum eſt a meretrice, ab eo detur, qui dare potuit, tunc enim ſic acceptum, dummodo vt diximus moderatum ſit, non eſt reſtituendum.

Ratio eſt, quia ſi retineri non poterit, quod licito alioquin contractu a tali perſona donare non valente daretur; multo minus, quod pro turpi actu ab eadem perſona recipitur. Vnde acceptum a Monacho propter actum meretricium reſtituendum eſt, cum ille non habeat vllius rei dominium, nec aliquid in eleemoſinam ſine ſuperioris licentia dare poteſt, multoque minus pro actu turpi, nec prælatus talem licentiam concedere cenſetur. Sic Palud. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. art. 5. conclu. 4. Pet. Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 2. poſt dub. 12. nu. 122. citans ad hoc Ioan. Lupum in rub. de Donat. inter virum, & vxorem, §. 4. Ludouicus Molina tom. 1. de iuſtit. tract. 2. diſput. 94. poſt medium. Quicquid Dominicus Bannes. 2. 2. quæſt. 62. artic. 5. dub. 5. concluſ. 3. contradicat. Immo verò quamuis religioſus facultatem haberet a ſuperiore alienandi aliqua, quia tamen facultas illa non intelligitur ad eum finem, eo quod eſſet iniqua; neque in generali comprehenditur conceſſione, cum nec in particulari conceſſa fuiſſet, ſi in particulari propoſita fuiſſet, arg. reg. in *Generali*, de reg. in 6. Sed neque ipſemet ſuperior ſi aliqua ob eum finem, & cauſam daret, valide dare poſſet, cum non habeat authoritatem conferendi bona Monaſterij in bonum finem. & vſus pios. Vnde ſic ab eis recepta reſtituenda ſunt ipſi Monaſterio, niſi Monaſterium ipſum id ex cauſa rationabili condonet, videlicet, vt conſulat famæ religioſi, aut propter paupertatem eius, quæ id accepit, & conſumpſit, quemadmodum Molina loco proxime allato annotauit.

37 *Eodem* modo Ioannes Medina Cod. de reſtitu. quæ. 20. in reſponſ. ad 6. docet acceptum a militibus reſtituendum eſſe, eo quod nec ratione, inquit, pretij, nec ratione donationis valet alienatio a minore, & milite facta. Vt habetur in l. affectionis, ff. de donat. & l. 2. Cod. de donat. inter vir. & vxor. & l. Miles ita. § 1. ff. de teſtam. milit. verum rectius Adrian. in 4. quæſt. 21. de reſtit. in fin. Sot. lib. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 1. ad ſecundum. & Pet. Nauar. lib. 4. de reſti. cap. 2. dub. 12. nu. 123. poſt Paludan. in 4. diſtinct. 15. quæ. 3. art. 5. concluſ. 5. docent, quod licet conceſſum ſit militibus ius repetendi, tamen ante ſententiam acceptum ab illis non eſt reſtituendum. Quia in leg. cit. non ſimpliciter prohibitum eſt eis dare pretium turpitudinis, ſed tantum largas donationes, idque in fauorem militum armatæ militiæ, qui pro Republica pugnant, quibus ſi large concubinis, & meretricibus donare permiſſum eſſet, facile accideret eos non habere, quæ illis ad pugnandum ſunt neceſſaria, quod in notabilem Reipubl. perniciem cederet. Vnde ſi quid ab illis acceptum ſit tanquam pretium, aut ex donatione iuxta metas iuris naturæ, licite retinetur quoadusque per iudicem ad reſtituendum cogatur. Immo communiter excuſantur mulieres accipientes aliquid ab iſtis ob iuris ciuilis ignorantiam, ex Adria. vbi ſup. arg. ca. *Turbatur nauicula Petri §. notandum*, 1. quæſt. 4. & glo. ibid. id quod etiam Medina inſinuat vbi ſupra. Et ſecundum prædicta colligitur, quid dicendum ſit de acceptis a filio familias, a ſeruo, & vxore, & alijs, reſtituenda enim ſunt in caſu, quo ipſi alienare non poſſunt. Vnde recte monet Pet. Nau. huiuſmodi meretrices conſulere ſibi debere, quæ magnam quantitatem a non potentibus dare accipiunt; De qua re examinandæ ſunt fornicariæ, etiamſi meretrices ſint, vt Lud. Mol. vbi ſupra monet.

38 *Tertio*, ſicut pretium exceſſiuum a meretrice acceptum habita ratione facultatis, & conditionis tum perſoluentis tum recipientis ad arbitrium prudentis confeſſarii reſtituendum eſt; ita fornicarius, qui meretrici exceſſiuam quantitatem in pretium pro vſu ſui corporis promiſit, & quæ vere eſſet prodigalitas, non tenetur poſtea promiſſum adimplere etiamſi iurauerit. Ita omnes, quos pro primo dicto attulimus, & expreſſe Couarr. in reg. peccatum, par. 2. §. 2. num. 2. in fin. Sot. lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. art. 1. ad 2. qui duo expreſſe docent promiſſum obſeruandum eſſe, niſi exceſſus iuſtæ æſtimationis pro ratione perſonarum immodicus eſſet. Et idem docent Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. ca. 105. & c. 107. quæſt. 3. & Dominic. Bannes. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. dub. 5. concluſ. 4. Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ. cap. 40. concluſio. 4. & Micha. Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controuerſ. 4. concluſio 3. in fin. Et licet hic vltimus author putet ſi appoſitum ſit iuramentum teneri adimplere promiſſum ratione iuramenti etiam quando prodigalitas eſſet mortalis, Bannes tamen & Rodriquez in hoc caſu verius tradunt non eſſe ſeruandum; Quia iuramentum promiſſorium de re illicita mortaliter, aut venialiter nõ obligat, vt lib. .. cap. 7. diximus, immo eſt peccatum illud facere, & adimplere. Quinimmo dum fatetur Salon eſſe peccatum mortale talem promiſſionem prodigam facere, implicat teneri ad eius obſeruantiam, cũ iuramentum ad peccatum committẽdum non obliget. Quæ autem ſit prodigalitas mortalis, aut venialis in huiuſmodi caſu indicio prudentis confeſſarii cõſiderata perſonarum qualitate arbitrandũ erit. Addo tamen quod ſicut non totum pretium exceſſiuum a meretrice acceptum in pretiũ locationis, & vſus ſui corporis reſtituendum eſt, ſed ſolum exceſſus iuſti pretij, (prout in omni alia emptione, & venditione contingit) ita qui mercedem exceſſiuam promiſit, & peccatum iam commiſſum eſt, quamuis non totam mercedem, conuenientem tamen ad arbitrium prudentis confeſſarij ſoluere tenetur, conſideratis, vt diximus, meretricis qualitate, & facultatibus, & familia fornicarii.

39 *Quarto*, Non ſolum feminæ, ſed etiam viri pretium mo-

deratum accipere, & retinere poſſint pro vſu & locatione corporum. Ita Sot. lib. 4. de iuſtit. quæſtio 7. art. 1. ad 2. Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. artic. 5. fol. 264. col. 4. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſt. 63. art. 5 in reſponſ. ad 2. conclu. 8. Domin. Ban. ibid. dub. 5. concluſ. 1. in fin. Pet. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 2. dub. 12. num. 120. & Lud. Carbo tract. de reſtit. quæſt. 48 concluſ. 10. Ratio enim eſt de viris, quæ de mulieribus, cum concubitus ille pretio æſtimabilis ſit, immo æquius recipit homo, quam femina, quia plus præbet. Vnde dicitur Amazones prece, & pretio quæſiuiſſe viros, qui ad illas accederent gratia prolis ſuſcipiendæ, adeo vt Alexander natura à Duce illa Amazone, quæ illum gratia prolis immiſit pretium recipere potuit. Quamuis quia feminis maior ineſt pudor, & infamia, ideo rariores ſunt, quæ illi turpitudini vacent quam viri; ac proinde iuſtiore quadam ratione pretium ipſæ recipiunt. Hinc facile ſolui poſſunt argumenta initio allata in contrarium.

40 *Ad primum* Reſpondetur, leges illas intelligi præcipuè de maleficijs contra iuſtitiam, pro illis enim vt ſint contra iuſtitiam, neque condici, neque merces vlla iuſte accipi poteſt, vt ſupra expoſuimus; Cum in huiuſmodi maleficijs ipſa datio, & acceptio, vt ſic illicita ſit, & contra iuſtitiam; atque adeo promiſſio etiam re ſubſecuta, ob quam ſit facta impleri non debet.

Illa vero l. Mercalem. C. de condict. ob turpem cauſam in particulari ſtatuit, negandam eſſe actionem ex ſtipulatione factam ob lenocinium propriæ vxoris, & alijs huiuſmodi, ex Cou. in l. peccatum. p. 2. §. 2. nu. 2. & Greg. de Valen. vbi ſupra ad primum.

Ad ſecundum Reſpondeo, Ideo non licere pro illis actibus accipere mercedem, tum quia lege prohibitum eſt; tum quia ſunt cõtra iuſtitiam, ſecus autem de actibus fornicarijs. Illi enim cum ſint peccata contra iuſtitiam publicam, merito prohibentur, immo ſic accipientes non ſolum veniunt rei acceptæ amiſſione puniẽdi, ſed acrius caſtigari debent. Secus vt dictum eſt in lucro meretricio, quod ſecundum iura permittitur.

Ad tertium Reſpondeo, Non ſolum prohiberi ſpiritualia vendi propter ipſorum præſtantiam, ſed etiam quia vẽdi non debent, ſed gratis dari, iuxta illud *gratis accepiſtis, gratis date*, quæ ratio in locatione, & vſu corporis non valet.

Ad quartum Reſpondeo, leges illas eſſe ſpeciales in pœnam actionum illarum turpium erga Iudæos, & Saracænos in illis caſibus particularibus, & in iudice obſeruandas factoque proceſſu, quæ idcirco minime ad caſum noſtrũ extendendæ ſunt, cum actus meretricius in foro exteriori minime puniatur.

Præterquam ideo illi reſtituere ſic acquiſita tenentur, quia Iudæi, & Saraceni inhabiles ſunt ad exercenda officia inter fideles, vnde nihil eo nomine acquirere poſſunt. Et ſimiliter prohibitum eſt Chriſtianis vendere arma Saracænis atque adeo in pœnam delicti ſtatutum eſt, vt non abſoluantur à cenſura niſi quæ ſic acquiſierint, in ſubſidium terræ ſanctæ expenderint, vnde ſic acquiſita in conſcientia ita expendere obligantur, vt Io. Medina. C. de reſtit. q. 10. ad 2. & Martin. Ledeſ. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 204. col. 1. annotarunt.

Ad quintum Reſpondeo. Quod licet homo, aut femina non ſit domina ſui corporis ſecundum ſe, neque eſt domina vitæ, eſt tamen domina vſus ſui corporis. Vnde ſicut poteſt aliquis locare operas ſuas, aut vendere, v. g. iter facere, aut laborare; ita etiam femina vſum ſui corporis vendere, & locare poteſt.

Ad ſextum Reſpondeo, Non propterea prohibitam oblationem ex mercede proſtibuli, quia ſit de alieno, ſed quia indecens, & indecorum videtur lucrum adeo turpe in rem adeo ſacram, quale eſt ſacrificium conuertere. Sed neque vt recte Alenſis vbi ſupra docet, quæcunque oblatio acquiſita per meretricium eſt abominabilis Domino, ſed ſolum oblatio publica, quæ ſit cum ſcandalo, ſicut inquit ſi meretrices darent pannum ſericum, vel feneſtram vitream in eccleſia, non debet eccleſia talem eleemoſinã ab illis recipere ne videatur opus meretricium approbare; priuatas autem eleemoſinas dare pauperibus de pecunia ſic acquiſita licitum eſt eis, & offerre candelas, & huiuſmodi, in quibus non eſt ſcandalum. Et quæ hactenus dicta ſunt, de meretricibus publicis intelligimus.

41 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An aliæ mulieres, & occultæ fornicariæ, quæ non ſunt publicitus expoſitæ, ſed occultè, & priuatim in domibus fornicantur, poſſint pretium ſui corporis ex iuſtitia debiti accipere. Item an virgines, quæ ſunt ſub cura parentum, nec non coniugatæ, an ſimiliter pretium ſibi datum ob actum turpem accipere, & retinere poſſint? Item an Moniales, aut religioſus idem poſſint? Idemque dicendum eſt, an ſi quis promiſit eis aliquid dare, teneatur ſeruare promiſſum. In qua re duæ ſunt Doctorum ſententiæ.

Prima eſt dicentium, quod licet publicæ mulieres & meretrices pretium accipere, & retinere poſſint, aliæ tamẽ de quibus agitur in hac difficultate, neque accipere, neque retinere poſſunt, ſed accepta reſtituere debent, & fiſcus illa bona occupare poteſt per l. Lucius. ff. de iure fiſci. Sic Cynus in l. 1. & ibi Angel. C. de condict. ob turp. cauſ. Panorm. in ca. Quia plerique num. 14. de immunit. eccle. & Ioan. Lup. in Rubr. de donatio. inter virum, & vxorem, quos refert Coua. loco inferius citando, & loquuntur tam de foro interiori, quam exteriori, immo eam Adrian. loco citando dicit eſſe communem. Probãt autem ex l. Lucius Titius. ff. de iure fiſci. vbi ſtatuitur fiſco cõpetere, *quicquid mortua rea ſcelere acquiſiuiſſe probari poterit.*

Eſt autem ibi ſermo de Meuia vxore Lucij Titij, quam ſoror huius Lucij accuſauerat veneficij in virum, qui eam moriens inſtituit hæredem cum ſocero, & in l. ſincera. C. de donat. inter virum, & vxorem prohibetur miles donare meretrici.

42 *Secunda* & communis aliorum ſententia eſt, has omnes mulieres in foro conſcientiæ recipere poſſe in pretium, & locationem corporum ſuorum, ſicut aliæ poſſunt, neque ſic acceptum reſtituere tenentur, neque tales peccare petendo pretium, & fornicatores poſt peccatum commiſſum debitum pretium promiſſum eis ſoluere debere. Et ſola inter has & alias mulieres differentia eſt, quod publicis meretricibus datur actio in foro exteriori ad petendum pretium promiſſum, ijs autem, quæ non ſunt publicitus expoſitæ, denegatur actio, immo etiam ſi delictum eorum cognitum ſit, poſt ſententiam priuabuntur pretio recepto; ante iudicis tamen condemnationem vere natura alijs pretium iuſtum & moderatum debetur, Sic Monald. in ſumma. tit. de reſtitutione male acquiſitorum. Henric. in cap. peruenit de adult. S. Anton. p. 2. tit. 2. ca. 5. §. 1. in fin. Adri. in 4. materia de reſtit. q. 21. quæ incipit, *oritur alia quæſtio*. Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 7. art. 1. ad ſecundum. Ioan. Medina. C. de reſtitutione, quæſt. 20. in reſponſ. ad quintum, vbi fatetur iſtas habere dominium rei acceptæ ante iudicis condemnationem. Mart. Nauar. in Manual. ca. 17. nume. 40. verſic. Quarto infertur. vbi ait eandem eſſe rationem iſtarum, ac aliarum feminarum. Couarruuias in reg. peccatum. par. 2. §. 2. nume. 3. de regul. iur. in 6. Caieta. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. in reſponſione ad ſecundum Michael Salon ibidem controuerſia 4. concluſ. 1. & 3. Petrus de Aragon. ibi concluſio. 8. Dominicus Bannes ibi dub. 5. Petrus Nauarr. lib. 4. de reſtitutio. capitu. 2. poſt dubium. 12. nume. 121. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. art. 6. fol. 164. & fol. 165. Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 6. punct. 2. § Quidnam ſit reſtituendum. dub. 5. in fine. Ioſeph. Angles in floribus 4. ſentent. par. 2. Cui facienda ſit reſtitut. articu. 2. dub. 8. Ludouicus Molina tomo. 1. de iuſtitia. tractat. 2. diſputatio. 94. Ludouicus Lopez par. 1. inſtructio. conſcientiæ. capit. 105. Emanuel Rodriquez parte ſecunda ſumm. cap. 40. concluſio. 5. Carbo. tract. de reſtitut. quæſtio. 48 concluſ. 7. & 8. & alij. Ratio eſt, quia copia, quam iſtæ mulieres faciunt alijs corporum ſuorum, multo maioris valoris eſt, propter maiorem earum honeſtatem, quam ea, quam faciunt publicæ meretrices. nec vlla eſt lex poſitiua, quæ reddat eas incapaces illius pretij, quod ea de cauſa acceperint ac proinde pretium moderatum accipere, & retinere poſſunt. Vnde quamuis negatur eis actio petendi debitũ in iudicio, & puniantur ob huiuſmodi delicta nulla tamen lex eas inhabiles

Digitized by Google

biles reddit ad pretium illud accipiendum, ideoque vſq; ad condemnationem, & priuationem acceptum retinere poſſunt. Et quamuis parentes ſint cuſtodes corporum ſuarum filiarũ, ipſæ tamen dominæ ſunt illorum, vnde vſum rei, cuius ſunt dominæ, vendere & locare poſſunt. Et ſimiliter quamuis vir habeat poteſtatem in corpus vxoris, vt ab illa debitum exigat, quoties voluerit; quia tamen ipſa domina eſt vſus ſui corporis, poteſt ab adultero pretium pro illius vſu accipere. Et quamuis conceditur actio fiſcõ circa turpiter accepta, quando accepta ſunt pro crimine quod a Republica puniri conſueuit; fornicatus tamen occultis, etiamſi promiſſum ſit aliquid pro fornicatione, & fornicatio ſubſecuta ſit, non conceditur actio petendi, ſicut nec fornicarijs, ſi pretium perſoluerint, dabitur actio repetendi pretium perſolutum, eo quod iuſte de manu illorũ id acceperint, nec minor turpitudo fuerit dãtium, quam accipientium.

Ratio autem cur publicis meretricibus detur actio in iudicio petendi pretium, & non occultis, eſt, quia ſi occultæ permittantur, multa incommoda in Republ. orin poſſent rixæ ſcilicet, & contentiones, & homicidia, vt experientia conſtat. Similiter occultæ ſub habitu honeſtatis magis alliciunt homines ad ſui amorem: vnde apud eas longe ſunt liberaliores; & plus quam conuenit, illis largiuntur, & inde plerumque eos turpiter in paupertatem incidere accidit: quæ inconuenientia non ita ex publicis ſequi ſolent, vt patet, quemadmodum Ioan. Medina annotauit.

34 Ad illam vero l. Lucius Titius, ff. de iure fiſci. Reſpondetur, caſum illum peculiarem eſſe, cum enim adultera illa acceperat pecuniam a ſuo amaſio, non ſolum, vt fornicaretur, ſed etiam vt viro ſuo venenum propinaret. & ſic ad hæreditatem perueniret, merito mulier illa in pęnam tanti ſceleris morti adiudicata fuit, ſtatutumque fuit, vt in pęnam homicidii pecunia accepta fiſco reſtitueretur. Quę lex nihil ad occultas alias meretrices, & adulteras pertinet. Illa vero lege, Sincera; non præcipitur ſimpliciter militi, ne det. ſed ne det cum exceſſu. Solent enim huiuſmodi homines omnia in meretrices, & Ludos prodigere, & poſtea in paupertatem redacti multa mala perpetrare, vt habeant vnde viuere poſſint.

44 DVBIVM ſolum eſſe poteſt, cuinam coniugata aut filia, aut monialis pretium acceptum reſtituere debeat, An ſcilicet coniugata marito. filia familias patri, an Monialis Monaſterio pretium illud reddere teneatur? Communis ſententia eſt, non teneri has mulieres ſic acceptum reſtituere pauperibus aut danti, dummodo non acceperint ab eis, qui non ſunt ſui iuris, quin immo nec maritis, parentibus, aut Monaſteriis, niſi amplã ſuppellectilem hac via acquiſiuiſſent, vbi autem modicum quid lucratum fuerint, ſibi ipſis illud retinere poſſunt. Quando autem acceptum eſſet quid notabile, ita, vt pro ratione rei, & conſuetudine Regni, & Prouinciæ tenerentur iſtud maritis reddere, ſicut alia, quæ labore manuum ſuarum acquirunt, cauere in primis debent, vt reddant eis occultè, ita vt conſulant proprię famæ, & alia mala vitentur. Quod ſi aliquid illis promiſſum fuerit ac debitum ob fornicationem, nec dum illis ſolutum ſit, reſtitutio, quæ in notabili quantitate faciẽda eſt, non tam feminis, quam maritis parentibus, & Monaſteriis fieri debet, quando periculum eſſet eas non eſſe illis pretium tradituras, ita tamen caute ne delicta earum manifeſtentur, quamuis ſi alias ipſis feminis fieret reſtitutio, ad nihil amplius fornicari tenebuntur, immo vt plurimum conſultius iudicant authores vt ipſis feminis reſtituatur, & ipſæ poſtea reſtituant maritis parentibus, & Monaſteriis, cum hac ratione melius famæ, & honori illarum conſultum eſſe poſſit, & ſoleat, Vt tradunt Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. art. 1. ad ſecundum. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 5. fol. 265. col. 1. S. Ant. p. 2. tit. 2. c. 5. §. 2. in fine. Syluest. in verb. reſt. 2. quæſt. 2. §. ſed quod dictum eſt. Couarr. in reg. peccatum. par. 2. §. 2. num. 3. de reg. iur. in 6. Michael Sal. 2. 2. q. 62. art. 5. controu. 4. in fine. Dominic. Bannes ibi. dub. 5. concluſ. 1. Petr. Naua. lib. 3. de reſtit. c. 1. p. 21. dub. 15. nu. 136. & ſeqq. Ludouic. Molina tom. 1. de iuſt. tract. 2. diſp. 94. poſt medium, & Lud. Carbo tract. de reſt. q. 48. concl. 9. & Emanuel Rodriquez in ſumma. par. 2. cap. 40. concl. 5. & alij.

45 OCTAVVM DVBIVM eſt, An ſi meretrix, aut alia femina blãditiis amatoris pretium extorqueat ob actum tui peni, teneatur reſtituere danti? In hac re duo mihi dicenda videntur.

Primum eſt, ſi fornicari a quæcunq; vi, metu, fraude aut dolo aliquid ſuperfluum extorqueat ab eo, qui poteſtatem habet alienandi, dicendo v. g. ſe eſſe virginem, cum non ſit, aut dicendo ſe non eſſe cognitam ab vllo, niſi ſemel, aut non niſi a tali illuſtri viro, vel aliud ſimile, & neutrum illorum verum eſt, propter quod maius pretium accepit, quam ex natura rei ſit dignum, & quam accepiſſet, ſi fraus non interueniret, reſtituere tenetur in his caſibus, non totum pretium quod acceptum eſt, ſed ſolum augmentum iuſti pretii, quod ſolutum eſt illi, eo quod mentita eſt, ſe talem eſſe. Ratio eſt, quia talis receptio, & ſolutio in eo ſuperfluo iniuſta eſt, & furtum: ſiquidem inuitus ſoluiſſe cenſetur amaſius & fraus, & dolus nulli patrocinari debet. Sic etiam ſi femina petat ab amatore ſuo aliquid pretioſum coram aliis perſonis, coram quibus cogitur concedere, aliàs amittet honorem ſuum, non poteſt illud recipere, ſed reſtituere tenetur; quia inuoluntarie mixtè datũ eſt, ex Dominico Bannes loco inferius citando.

Secundum eſt, ſecuta fraude, & dolo, ſi quid blanditiis, & verbis amoroſis ſolum extorqueat, dicendo v. g. ſe valde ipſum amare, aut ſolum in gratiam illius ſe velle id facere, cum tamen id falſum ſit, in his caſibus ad reſtitutionem non tenetur. Ratio eſt quia huiuſmodi mendacia, & illecebræ ſunt vſitatiſſimæ inter amatores, & notiſſimæ, & ſibi imputet fornicarius, qui ſe his ſolitis mendaciis, & blanditiis decipi permittit, atque adeo quicquid confert, ſponte, & voluntarie contuliſſe iudicatur. Quamuis enim amor, & blanditiæ minuant rationem & voluntatem, appetitum tamen, & voluntatem ſimpliciter ita augent, vt nulla fiat iniuria danti ex tali amore, precibus adulationibus, & blanditiis. iuxta ea quæ tradunt S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 5. ad ſecundum. in fine Caiet. 2. 2. quæſt. 32. ar. 7. dub. vlt. Ioan. Medina. Cod. de reſtitut. quæ. 20. Corollario. 3. verſ. Sequitur amplius. Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 7. ar. 1. ad ſecundum. Mart. Nau. in Man. capit. 17. num. 41. verſ. Septimo infertur. Mich. Sal. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controu. 4. concl. 3. ante ſolutionem argumentorũ. Dominic. Bannes ibid. dub. 5. concluſ. 1. Per. Nauar. lib. 4. de reſtit. cap. 2. poſt dub. 12. nume. 124. & ſequ. Ioſeph Angl. in flonb. 4. ſent. p. 2. q. Cui facienda eſt reſtit. ar. 2. dub. 10. Mar. Ledeſ. 2. 4. q. 18 art. 5. fol. 265. col. 1. Lud. Molina tom. 1. de iuſtit. tract. 2. diſp. 94. ante finem. Ludou. Lopez part. 1. inſtruct. conſc. c. 107. q. 1. & Eman. Rodriquez p. 2. ſummæ. ca. 40. concl. 3. & alij.

46 Denique quod dictum eſt de meretricibus locum etiã habet de eo, quod promittitur ſcurris, Mimis, paraſitis, hiſtrionibus, & ioculatoribus, vt ſinant ſe vel alapis, vel verberibus cædi; Quod enim illis promiſſum eſt, in conſcientia ſoluendum eſt ſecuta conditione mala, & illicita; ſunt enim huiuſmodi actus quamuis turpes, pecunia tamen æſtimabiles, non minus quã vſus corporis meretricis, atq; adeo nõ peccant in petendo promiſſum ſibi, & qui promittũt, ſecuta actione ſoluere tenẽtur, quicquid iuſte promiſerunt.

ADDITIO NOVA.

Adde. Sed contrarium expreſſe tenuit Zaſius in l. generaliter. de verb. obligat. & reuera ſi actio eiuſmodi mimorum, & paraſitorum dicitur pretio æſtimabilis, eo quia, patiantur ſe percuti, & alapis cedi ob pecuniam acceptã; idem etiam poſſet affirmari de omni facinoroſo, cui merces, & premium promitteretur ob delictum perpetrandũ cuius merito a miniſtro iuſtitiæ plectendus eſſet; cum & hæc punitio corporalis aliquo pretio diceretur æſtimabilis & per conſequens promiſſio ob illum finem delinquendi, neceſſario eſſet implenda; quod tamẽ ab omni ratione alienum eſt.

runt, ex Alex. de Ales p. 4. q. 24. memb. 5. art. 3. §. 6. in fine. & q. 33. memb. 1. ar. 4. Con. in reg. peccatum. p. 2. §. 2. nu. 5. de reg. iur. in 6 Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 5. §. Quidnam reſtituendum ſit, ante concluſionem 6. in argum. 1. & Ludo. Carbo. tracta. de reſtit. q. 48. concl. 11.

De loco, vbi reſtitutio facienda eſt, Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Regulariter reſtitutionem faciendam eſſe in loco, vbi res accepta fuit, apud omnes certum eſt.*

2 *An teneatur iniuſtus poſſeſſor, & acceptor rem ablatam proprijs expenſis mittere, an proprijs expenſis Domini, & creditoris?*

3 *Duo pro certo ſtatuuntur quoad determinatam huius rei veritatem.*

4 *Quando reſtitutio ex contractu vel quaſi contractu debita eſt, vbi fieri debeat ſiue locus expreſſus ſit, ſiue non?*

5 *Quid in mutatione loci ante ſolutionem faciendum ibidem manente creditore, vel creditore mutante domicilium.*

6 *An in caſu prædicto poſſeſſionis bonæ fidei, quo creditor ante tempus ſolutionis præſcriptum recedat a loco deſtinato, teneatur debitor mittere expenſis proprijs vel Creditoris.*

9 *An quæ de mutuo, & commodato & emptione dicta ſunt, locum habeant etiam in depoſito.*

8 *Si de tempore nihil conuentum ſit, licitè poteſt rem illam retinere donec petatur, nec tenetur ad creditorem deferre etiam in eadem ciuitate, quando.*

9 *Quando res bona fide poſſeſſa eſt, poſtea vero intelligit eſſe alienam, quomodo ſatisfaciat, & quo in loco.*

10 *An poſtquam debitor in hoc caſu ſignificauerit Domino, & poſtea rem ſecum detulit in alium locum, teneatur expenſis proprijs illam Domino mittere.*

11 *Qui debitum ex mutuo contraxit, & poſtea ad alium locum ſe conferat, non rediturus, in quo loco mutuum ſoluere debeat.*

12 *Debitor in eadem Ciuitate manens non tenetur domum creditoris rem deferre, quando debitum non eſt ex contractu, vel furto &c.*

16 *Malæ fidei poſſeſſor an in loco vbi manet creditor, cuius expenſis illud iniuſte titulo retentum mittere teneatur.*

14 *Quando debitor non tenebitur rem Domino mittere ſed ſatis erit eandem in loco, vbi iniuſtè accepit, reſtituere, creditore de hoc certior facto.*

15 *An quando res mitti nequeat ad dominum ſine maioribus expenſis quam res ipſa valeat, teneatur debitor huiuſmodi exceſſiuas expenſas facere.*

16 *Vbi res mittenda erit expenſis debitoris, & expenſæ vel maiores, vel æquales aut paulo minores futuræ quam res ipſa principalis valet, non teneri exiſtimat author, cui rigida nimis videtur aliorum ſententia.*

17 *Quando aliquod debitum eſt ex delicto, puta ratione furti, aut rapinæ, vel ex licito contractu depoſiti, mutui, locationis, &c. elapſo termine ſiue a poſſeſſionis ſtatim debitor tenetur ad creditorem deferre, etiamſi a creditore non admoneatur.*

18 *Debitor moroſus æquiparatur iniuſto poſſeſſori.*

CVm hactenus de perſona diſputatum ſit, cui facienda eſt reſtitutio, proximum eſt breuiter in ſequentibus loci circumſtantiam explicare. Cum enim ſæpe contingere poſſit, vt dominus, cui reſtituenda res ſit, longiſſime diſtet, & conſequenter non ſine maximo incommodo & expenſis fieri poſſit, merito inquirendum eſt quid in tali caſu faciendum ſit, vt res ad æqualitatem deducatur, ita ſcilicet vt vnus totum ſuum debitum recuperet, alter verò ne plus quam accepit, reſtituere teneatur.

1 Et quidem vnum certum eſt apud omnes *Regulariter* faciendam eſſe reſtitutionem in loco, vbi res accepta fuit, iuxta ea quæ in c. *Epiſcop. & c. Redintegranda* 3. q. 1. habentur. & expreſſe tradunt Io. Medin C. de reſti qu. 2. dub. 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 266 col. 2. Lud. Carbo. in tract. de reſt. q. 78. dicto 1.

Dixi Regulariter; quia aliquando aliter ſentiendum erit iuxta ea, quæ inferius dicemus. Tunc igitur ſolum res eo in loco reſtitui debet, in quo accepta fuit, quando iuſte accepta fuit, aut ſi iniuſte accepta fuit, dominus rem illā non eſſet aliò portaturus, vt præfati authores cum Pet. Nau. lib. 4. de reſtitut. cap. 3. dub. 1. in fine. nume. 8. & Ioſepho Angles in floribus 4 ſent par. 2. q. cui facienda ſit reſtit. art. 1. diffic. 9. dub. 6. tradiderunt. vt v. g. ſi quis viatorem, qui Venetijs Romam proficiſceretur in monte, aut alio loco rebus ſuis, puta tritico, oleo, aut alijs ſpoliaret, procul dubio non ſatisfaceret; ſi rem illam ablatam in loco quo accepit, reponeret, ſed rem illam Romam mittere tenetur.

2 DVBIVM ſolum eſſe poteſt, An teneatur iniuſtus poſſeſſor, & acceptor in hoc caſu rem ablatam proprijs expenſis mittere, an verò expenſis veri domini, & creditoris. Cui breuiter Reſpondeo, Non teneri proprijs expenſis rem illam Romam mittere, ſed deducendas eſſe illas, quas dominus facturus eſſet, ſiquidem dominus Romam vſque rem illam portaturus erat, nec ſine ſumptibus illam translaturus erat. Quocirca ſi latro rem ablatam illuc tranſportatam, & conſtitutam reddat, quo ille erat portaturus, computari debent tales expenſæ. Sic expreſſe Ioan. Med. Cod. de reſt. quæſt. 2. dub. 3. verſ. *Corollariè ſequitur.* Pet. Nau. lib. 4 de reſt. cap. 5. dub. 1. num. 6. Ioſeph Angles vbi ſupra, & alij. Ratio huius eſt, quia licet creditor ſeruari debeat indemnis, lucrari tamen non debet ex furto rei ſuæ, lucraretur autem, ſi latro rem ſuis proprijs expenſis Romam mitteret, non deductis illis, quas dominus alioquin facturus erat.

3 Illud in hoc caſu verum eſt, quod ſi Dominus nullas, vel paucas expenſas facturus erat caſu, vel induſtria, vel amicitia alterius, nihil tunc latro deducere poteſt, ſed rem illam ſuis proprijs expenſis Romam mittere debet, iuxta doctrinam Caiet. 2. 2 q. 62. art. 5. Ioſeph Angles, & Pet. Nauar. vbi ſupra. Cuius ratio eſt, quia dominus ſeruari debet indemnis. Sicut enim debitor lucrum ceſſans reſtituere tenetur quod ex non ſolutione culpabili creditor incurrit, etiam hoc, quod eſſet lucraturus, ſi ei gratis, aut modico pretio translatio offerretur, ſuum eſt, ac proinde nihil poteſt debitor de aſportatione detrahere. Cum enim latro in hoc caſu cauſa ſit iniuſta earum expenſarum, tenetur ipſe ſuis expenſis rem illam domino mittere, eo quod perfecta reſtitutionis executio in hoc tendit, vt creditori nullum damnum ſequatur ex iniqua occupatione alterius hoc enim vere eſt reſtituere, vt recte Couar. in reg. peccatum, p. 1. nu. 7. annotauit.

Alterum tanquam certum in hac materia ponitur a Ioanne Medin. Cod. de reſtitutio. q. 2. dub. 3. in principio. & a Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 5. fol. 266. col. 2. concluſ. 2. videlicet, ſi debitor, & creditor ſint in eodem loco, vbi res fuit capta, ibi eſt reſtituendum. Id quod manifeſtius eſt, quam quod probatione indigeat. Quia vero alia multa in hac materia, ſatis dubia, & controuerſa ſunt, nec antiquiores Theologi hanc rem ita clare expoſuerunt; Nam S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 5. ad ternium. Solum docet. quod ſi dominus multum diſtet, debet ſibi tranſmitti, quod debetur, præcipue ſi ſit res magni valoris, & poſſit commode tranſmitti: Alioqui debet in loco tuto deponi, vt pro eo conſeruetur, & domino ſignificari; Scotus autem in 4 diſt. 15. q. 2 verſ. Ad argumenta. in princ. docet, quod ſi dominus ſit in remoto, ita vt non ſine magnis expenſis res ad eum mitti poſſit, tradenda eſt parentibus, qui ſi non adſint, tradenda eſt pauperibus pro anima illius, quem per omnia, & ad verbum ſequitur Gab. in quarto diſtinct. 15. q. 2. art. 2. concl. 2. litera H. *verſo. ad tertium caſum.* Quorum omnium Ratio eſt, quia ille tantum accipit rem. Ergo ſolum tenetur ad reſtitutionem rei, aut valoris eius, alias teneretur plus reſtituere quā accepit, quod iuſtitia non poſtulat. Ideo vt materia hæc clarior, & facilior reddatur, quibuſdam propoſitionibus rem totam declarabimus.

4 Prima propoſitio: Quando reſtitutio ex contractu, vel quaſi contractu debita eſt, ſi in eo locus ſolutioni deſtinatus ſit, ibi fieri debet, ſi verò locus ad ſoluēdū expreſſus nō

ſit,

coram iudice competenti petetur, ita Nauar. in Man. c. 17. nu. 42. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 108 & Lud. Carbo tract. de reſtit. q. 78. in dicto 3. arg. c. ſi de foro compet. & l. 1. ff. de eo quod certo loco per.

5 Secunda Propoſitio: Quando id, quod reſtituendum eſt, per contractum licitum in ius debitoris venit, ita vt res ſolum debita ſit, quia aliena eſt, & poſſeſſor ſit bonæ fidei. vt qui ratione mutui, aut commodati, aut emptionis aliquid debet, nec debitor in mora ſoluendi fuit, quia nondum aduenit tempus ſolutionis, tunc ſi debitor iſte recedat a loco, vbi a creditore pecuniam accepit, ibidem manente creditore, tenetur adueniente tempore ſolutionis, ſumptibus ſuis reſtitutionem debiti ad locum ſolutionis, ſeu creditoris mittere, quia qui ante ſolutionem locum mutat, quantum ad hoc ex eo tempore in mala fide eſſe incipit, & ex alia parte creditorem ſuum indemnem ſeruare tenetur, nec abſque culpa ſua damnum in expenſis ſentire debet. Eſt enim regula iudicialis, vt quicũque aliquid ex contractu debet in certo loco, in eodem loco ſoluere tenetur, niſi alius locus ſolutioni deſignatus ſit. Econtra vero ſi caſu prædicto acceptionis bonæ fidei creditor domicilium mutauit, ſiue iuſta, ſiue iniuſta de cauſa receſſerit, manẽte debitore in eodem loco, expenſis creditoris reſtitutio facienda eſt. Sic Sotus lib 4. de iuſt. quæſt. 7. art. 1. ad 1. Couar. in reg. peccatum p. 1. num. 7 de reg. iur. in 6 Ludou. Lopez par. 2. ſummæ, cap. 41. concluſ. 1. Ioſeph Angl. in Floribus 4. ſent. par. 2. q. cui facienda eſt reſtit. difficul. 9. concluſ. 1. & 2. Pet. Nauar. lib. 4. de reſtit c. 3 dub. 1. num. 3. & 4. Ludouic. Carbo tract. de reſt q. 78. dicto. 4. & 7. Summa Corona tract. de reſtit. in particulari, num. 15. Quando autem vterque locum, & domicilium mutaret ante tempus ſolutioni præſcriptum, tunc vtriuſque expenſis reſtitutio facienda erit, habita ratione diſtantiæ vtriuſque loco ſolutionis deſignato, ita ſcilicet, vt debitor expenſas faciat pro ratione diſtantiæ ſuæ, a loco, vbi facienda erat reſtitutio, creditor vero expenſas reliquas ſoluat, cum hac ratione, nec creditori, & debitori damnum inferatur.

6 DVBIVM ſolum eſt, An in caſu prædicto poſſeſſionis bonæ fidei, quo creditor a loco ſolutionis deſtinato ante tẽpus præſcriptum recedat, teneatur debitor mittere debitum creditori expenſis debitoris, an vero ſufficit paratum ſe oſtendere, quando debitum ab eo petit?

Reſpondeo, quando ſolus creditor domicilium mutat ante tempus ſolutionis, ſi non mittat nuncium in tempore præfixo ſolutioni, debitor nec ſolutionem mittere, nec damnum ex non ſolutione ſecutum, reſtituere tenebitur, ex Ludouico Lopez vbi ſuprà, q. 2. verſic. ſi vero. Vbi cum Syluestro in verbo Mora quæſt. 1. in fine docet, quod quotieſcunque creditor ſciens, & potens poſt moram, debitũ non repetit, (qualis eſt in hoc caſu creditor) recedendo ante tẽpus ſolutionis, non tenetur debitor mittere rem, nec cenſetur eſſe in mora, quia creditor ſciens, & volens, & potens repetere, non repetendo, dilationi conſentire videtur. Quamuis igitur in hoc caſu debitor ex charitate ad mittẽdum illud teneatur, dummodo credat probabiliter creditorem tales expenſas ſoluturum, aut ſi mittendo debitũ minores expenſæ fierent, quam ſi creditor nuncium pro eo mitteret: Si tamen crederet probabiliter illum expenſas miſſionis non perſoluturum, neq; ex iuſtitia, neque ex charitate ad debitum illud creditori mittendum obligabitur, cum debitor nullo modo expenſas illas ſoluere teneatur, vt Ioſephus Angl. in Floribus 4. ſent. p. 2. q. Cui facienda eſt reſtit. art. 1. difficul. 9 concl. 3. Pet Nau. lib. 4. de reſtit cap. 3. dub. 1. num. 8. Lud Lopez p. 1. inſtruct. conſc. cap. 108. q. 2. in fi. annotarunt.

7 Quæres autem, An quæ dicta ſunt de mutuo, commodato, & emptione, locum etiam habeant in depoſito? Ioan. Medina Cod. de reſtitut. q. 2. dub. 2. verſic. *Itaque in huiuſmodi.* Ioſeph Angles loco proxime citato, diffic. 9. concluſ. prima, & Ludou. Carbo in tract. de reſtitut. quæſt. 78. in dicto 7. expreſſe docent, depoſitarium nunquam teneri depoſitum proprijs expenſis ad dominum mittere, ſed ſatis eſſe, quod ſit paratus reddere illud domino petenti, etiam in caſu, quo depoſitarius domicilium transferret. Ratio communis eſt, quia alias depoſitarius damnum pateretur pro opere iuſto, qui tamen mercede potius, quam grauamine dignus eſt. Quorum opinio vera eſt, ſi a loco depoſiti receſſit dominus, tunc enim non tenetur depoſitarius mittere. vt recte probat ratio allata, quæ etiam procedit, etiamſi ob depoſitum ſtipendium acceperit, cum depoſitum ſemper fiat principaliter in gratiam ipſius deponentis, ſicut econtra mutuum fit in gratiam mutuatarij. Sin autem depoſitarius loco abſceſſit, manente Domino in eodem loco, tũc veriorem cenſeo Petri Nauarri ſententiam, qui lib. 4. de reſtit. c. 3. dub. 3. num 18 in hoc caſu docet, depoſitarium ſuis expenſis rem ad locum depoſiti mittere. vbi eſt Dominus, cum expenſarum illarum cauſa ſit ipſe depoſitarius, vnde ipſi, & non Domino expenſæ imputari debent, nec id negaturos præfatos authores puto, cum Ioannes Medina, quem alij duo ſecuti ſunt, non in iſto, ſed in priori tantum locutus ſit.

8 Tertia propoſitio: Qui certo nouit rem eſſe alienã eamque iuſto titulo poſſidere, vt depoſito, mutuo, venditione, aut commodato, &c. ſi de tempore nihil conuentum ſit, licite poteſt rem illam retinere, donec petatur, nec tenetur etiamſi longo tempore apud ſe habeat, ad dominum creditoris deferre, eſto in eadem ciuitate maneat, qua creditor. Sic Petrus Nauarrus lib. 4. de reſtit. cap. 3. dub. 2. nu. 11. & Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ cap. 43. concluſ. 4. poſt Ioannem Medinam. C. de reſti. q. 2. dub. 4. in fine Ratio eſt, quia ex quo terminus non eſt appoſitus, nec locus depoſito, aut accommodato &c. non poteſt dici in mora, ſed præſumi poteſt velle dominum, vt adhuc retineat. Et hoc maxime quando depoſitum habet authoritate publica nec debet ipſe dominum quærere aut rem ad eum mittere, ſed ſatis eſt paratum eſſe reſtituere, cum petetur. Intelligenda verò eſt hæc propoſitio, quando dominus etiam ſcit rem ſibi deberi & tamen ſciens, ac prudens rem ſuam non petit. Si enim debitor probabiliter intelligeret, dominum non cõſentire retentioni rei ſuæ, vel ex obliuione quadam, aut ignorantia, vel timore, aut alia impotentia nõ petere eam, tenebitur debitor ei rem offerre, aut ſaltem ei ſignificare, vt ſic cognita voluntate domini, quid ille ſtatuerit, efficiat. Alioquin rem contra domini voluntatem retinere iudicabitur.

9 Quarta propoſitio; Quãdo res bona fide poſſeſſa eſt eo, quod exiſtimabat rem ſuam eſſe, & eam nemini debere, poſtea tamen intelligat rem eſſe alterius, tunc ſatisfacit, ſi rem illic ſoluat, ſeu reſtituat, aut reſtituendam deponat in loco, vbi res eſt; Nec tenetur rem ad creditorem ſuis expenſis mittere: ſed ſi creditor longe diſtet, ſatis erit ei ſignificare ſe debitorem eſſe, vt veniat ad eam recipiendam: aut ſignificet, cui danda ſit, aut quid de ea faciendum: aut eam in loco tuto deponat, donec veniat, aut ſaltem mittatur expenſis creditoris: tenetur enim creditor ſumptus facere, cuius negotium geritur Sic Ioan. Med. Cod. de reſt. quæſt. 2. dub. 3. in princip. Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. ar. 5. fol. 266. 2r concluſ 3. Pet. de Arrag 2. 2 q. 62. art. 5. in reſponſ. ad tertium. Couar. in regu peccatum par. 1. nu 7. de reg iur. in 6. Greg. de Val. to. 3 diſpu. 5. q 6. punct 8. & alij communiter. Ratio eſt, quia cum iſte ſolum teneatur ad reſtitutionem ratione rei alienæ, & non ratione iniuſtæ acceptionis, antequam nouit rem illam fuiſſe alienam, nullam culpam commiſit. Ergo quando ſcit rem eſſe alienam, vtiliter ſatis rem domini gerit. ſi rem ei ſuis expenſis mittat, aut ei ſignificet, quid de ea re fieri velit aut in loco tuto deponat, iuxta ea, quæ tradit S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 5. ad tertiũ. Quod ſi ſumptus faciendi plures eſſent quam res valeret, nec ſpes vlla eſſet, quod res ſeruata ſine ſumptibus in loco, in quo eſt, ad manus domini deueniret, aut danda erit pauperibus, vel in vſus pios expendenda, niſi aliter dominus ſignificet, quid de re illa fieri velit. Sin autem ſpes eſſet, ſed modica, quod dominus ad locum illum rediret, vel ſignificaret, quid de ea re fieri vellet, & talis eſſet perſona, de qua probabiliter crederetur, quod non eſſet contentus, vt daretur pauperibus, tradenda res erit alicui hoſpitali, aut loco pio cum onere reſtituendi, ſi uel ille ueniret, aut ſignificaret alteri reſtituendum, ex Syluest uerb. reſtit. 4 q. 4 Mar. Naua. in Manua. c 17. nu. 29. uerſ Quarto.

10 DVBIVM autem eſſe poteſt, An poſtquam debitor in

hoc

Digitized by Google

hoc caſu ſignificauerit domino de ſe, & poſtea rem ſecum in alium locum detulit, teneatur rem illam expenſis proprijs domino mittere.

Reſponden. ſi rem in alium locum detulit, & aduertit, aut aduertere debuit, quod inde veniret, vel de lato, vel dãnum domino, tunc de ſumptibus tantum præciſe reddere debet, quãtum cauſauit damnum ea dilatione. Iam enim incepit eſſe in culpa, & mora, & dominus rei damnum ex alterius culpa ſentire non debet: Sin autem vel ignorantia inuincibili, vel bona fide, vel quia tutum non erat rem illam in priori loco relinquere, ſed propter bonum domini veri ſecum rem detulit & detentor rei neceſſe habuit alio commigrare, ũ ſumptibus eius reſtitui debet, cui res debetur. Cum enim debitor inculpabilis in hoc caſu ſit, ſine culpa damnum ſentire non debet.

11 Quinta propoſitio: Qui debitum ex mutuo cõtraxit, puta, ſi quis mutuo ſimpliciter dedit Romæ mille aureos, & poſtea Venetias ſe conferat mutuator, poſtea non rediturus Romam, nec aliquid de loco, in quo mutuum ſoluendum eſt, ſtatuatur, non tenetur mutuatarius proprijs expenſis mutuum domino mittere, ſi rem illam mutuator ſecum aſportaturus non erat, nec creditor ſine vſura ad id mutuatarium obligare poteſt, ſed ſatisfacit ſi Romæ vbi mutuum accepit, vel reddat, vel deponat, vel ſignificet abſenti, vt ſibi conſulat.

Dixi, *ſi rem illam non eſſet ſecum portaturus*, quia ſi mutuator rem illam Venetias ſecum eſſet portaturus, niſi ad alterius inſtantiam mutuaſſet, tenetur debitor rem mittere Venetias expenſis creditoris, ſi quas dominus in deportando erat facturus. Si n. mutuator nullis expenſis rem illam ſecum detuliſſet, expenſis mutuatarij mittenda res erit, alias mutuator grauamẽ ex mutuatione ſentiret, ſi Venetijs Romam aliquem mittere oporteret, qui mutuatum recuperet, & ad ipſum deferat, a quo grauamine mutuatarius eum exonerare tenetur. Quod ſi mutuator rem ſecum deportando expenſas aliquas magnas, aut paruas faceret, eas ſolum a mutuante recuperabit, vel eas a mutuato defalcare poterit, & rem mittere Venetias debet. Sic Ioan. Med. C. de reſtit. q. 2. dub. 3. verſ. Similis dubitatio. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 5. fol. 266. col. 3. Pet. Naua. lib 4 de reſtit. c. 3. dub. 2. num. 17. & Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ. c. 43. concl. 2.

12 Sexta propoſitio: Debitor in eadem Ciuitate manens, qua creditor, non tenetur ad domum creditoris rem deferre, quando debitum non eſt ex contractu, vel furto, ſed ex delicto per modum pœnæ. Sic Pet. Nau. li. 4. de reſt. cap. 3. dub. 2. nu. 9. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ c. 43. concl. 3. Id quod non ſolum procedit, ſi pœna ſit ferenda, cum ante ſententiam neque fiſcus, neque alius quiſpiam ius habet ad rem, vel in re, ac proinde debitum dici non poteſt, ſed etiam ſi ſentẽtia lata ſit, cum nemo executor eſſe teneatur contra ſeipſum. Vnde neque tenetur ſe ſpoliare, nec ſponte ad fiſci, vel alterius, ad quem pertinet domum venire ad ſoluendum. Sed ſatis erit pati, & humiliter ſuſtinere actionem, & cum petatur ſoluere. Atque hactenus de eo, qui iniuſto titulo rem habet, & reſtituere debet, agendum eſt in ſequentibus propoſitionibus. Sit igitur in ordine.

13 Septima propoſitio; Malæ fidei poſſeſſor, puta qui furto, aut alio iniuſto titulo rem alienam detinet, nec eſt in loco, in quo manet creditor, ſi ipſe a loco recedat, vbi res fuit ablata, & non creditor, ſuis expenſis, & non creditoris eam creditori mittere tenetur. Si tamen creditor ab eo loco diſcedat, tenetur debitor reſtituere in loco, vbi creditor fuerit, ita tamen vt ſi creditor aliquid erat inſumpturus in re, transferendo in alium locum, expenſas detrahat, quas dominus in aſportatione facturus erat, ſi uero dominus rem illam ſine expenſis caſu aliquo ad alium locum erat portaturus tunc ſuis proprijs expenſis, & non creditoris, rẽ mittere tenentur. Sic Panorm. in c. cum tu. nu. 9. de vſur. Ioan. Med. C. de reſt quæſt. 2 dub. 3. Sotus lib. 4 de iuſt quæſt. 7. art. 1. ad tertium. Syluest. verbo reſtitutio. queſt. 4. S. Anto. par. 2. tit. 2. cap. 3. Mart Ledeſ. 2. 4. quæſt. 18. art. 5. fol. 266. concluſ. 6. & ſeq Matt Nauar. in Manu c. 37. num. 43 Pet. Nauar lib. 4. de reſt cap. 3. dub. 1. nu. 3. & 4. Ang. verb. reſt. 2 §. 9. Couar. in reg peccatum. par. 2. num 7. de reg. iur. in 6. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 108. quæſt. 1. Pet. de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 5. Dominicus Bannes ibid. dub. 9. cõcluſ. 1. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſen. q. 6. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 5. puncto 8. Summ. Corona tract. de reſt. in particulari, §. vlt. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ. c 43. concluſ. 6. Ludou. Carbo. tract. de reſt. q. 78. in d 8. & 9. & alij. Ratio pro prima parte concluſionis eſt, quia in caſu, quo debitor locum mutat, cum non ſolum in culpa ſit auferendo, & detinendo rem, ſed etiam ſe longius abſentando, ſibi imputet, quod expenſas in re mittenda facere teneatur. Dominus. n. innocens ſeruari debet indemnis ab omni iniuria in reſtitutione ſuæ rei Neque hoc eſt debitorem ad plus quam ad reſtitutionem rei teneri. Nam damnum expenſarum non eſt reſtitutio formaliter, ſed medium ad reſtitutionem, ad quod per accidens tenetur, quia dominus abeſt, & ipſe a loco illo receſſit, ſibique imputet, quod damnum ex re mittenda patiatur, cum ipſe met ſe culpa ſua in eo ſtatu repoſuerit. Idem dicendum eſt, ſi creditor receſſit, & rem ſuam ſine expẽſis erat aſportaturus: quia non debet creditor culpa debitoris grauari, quod fieret, niſi ſeruetur, quod dictũ eſt; quia cogeret creditor alias expenſas facere, quas facturus non erat, ſi apud ſe rem ſuam retineret.

Pars ſecunda patet, quia licet fur teneatur ſeruare creditorẽ indemnem ita vt illi nec lucrum ceſſet, nec damnum emergat ex ipſius delicto, nullum tamen aliud damnum pati tenetur, nec creditori lucrum ſuperadijcere. Eſſet autem & nouum damnum debitoris, & lucrum nouum creditoris, ſi recedente creditore & rem ſecum cum expenſis portaturo, teneretur debitor proprijs ſuis expenſis rem creditori tranſmittere, ſic enim creditor ex reſtitutione lucrũ, & debitor damnum haberet, quod eſt iniuſtum.

Illud autem notandum eſt ex Ioanne Medina Cod. de reſtitu. q. 2. dub. 3. §. ſi autem rem. Ioſeph Angl. in Florib 4. ſent. qu. cui facienda eſt reſtitutio. art. 1 difficul. 9. concluſ. 4. Pet Naua lib. 4 de reſtitu. c. 3. dub. 1. num. 8 & fauet Lopez par. 1. inſtruct conſc. ca. 108. q. 2. in fine. Quod quando debitor, qui rem creditori, non ſuis proprijs expenſis ſed expenſis creditoris mittere debet, ſperat ſe expenſas, quas facturus eſt a creditore recuperaturum rem illam mittere tenetur; ſin autem non ſperaret probabiliter ſe huiuſmodi expenſas a creditore recuperaturum, non tenebitur rẽ mittere, ſed ſatis erit, ſi in loco, vbi rem iniuſte accepit, eãdem reſtituat, creditore de hoc certiore facto. Vnde in hoc caſu abſolui debet a confeſſore, etiamſi remittere recuſet, cũ ad hoc non teneatur, ſatis enim diſpoſitus eſt ad abſolutionis beneficium recipiendum, quod rem alienam paratus ſit reſtituere. Secus autem ſi mittere nollet in caſu, quo rẽ ſuis proprijs expenſis debitor creditori tranſmittere teneretur, tunc enim indignus eſt abſolutione, cum non ſatis ſit velle rem ipſam ablatam reſtituere, ſed vltra ſuis expenſis rem tranſmittere teneatur, vt expreſſe docent Io. Med. vbi ſup. verſi. *Corrollarie ſequitur*, & Lud. Carbo tract. de reſt q. 78. dicto 11. in fine.

15 DVBIVM ſolum eſt, an quãdo res mitti nequeat ad dominum ſine magnis expenſis, & fortaſſe maioribus, quam res valeat, teneatur debitor huiuſmodi expenſas exceſſiuas facere? Vnum certum eſt, quod in reſtitutionibus, quæ ex voluntarijs, ſeu ex non iniuſtis acceptionibus proueniunt vt in mutuo, pignore, commodato, venditione, non eſt reſtituenda res maioribus expenſis, quam res valet, ſed obſeruandum eſt, quod ſupra dictum eſt. In reſtitutione autem ex acceptione iniuſta, vt in furto, rapina, vſura, & huiuſmodi. Caie. 2. 2. q. 62. art. 5. in reſponſ. ad tertium, expreſſe docet teneri ad expenſas etiam in quadruplum, ſi aliter facere nequit quod res reddatur domino, cũ teneatur ad iterato ſtatuendum dominum rei in poſſeſſione. Lopez part. 1. inſtruct conſc cap 108. q 5. Grego. de Vale. tom. 3. diſpu. 5. q. 6 punct. 8. volunt reſtituendum eſſe, etiamſi in vectura oporteat eum expendere plus quam res valeat. Immo Pet. Naua. lib. 4. de reſtitu. cap. 3. dub. 5. & 6. & Ioſeph Angles in florib. 4 ſenten p. 2. q. cui facienda eſt reſtitutio art. 1. difficul. 12. concluſ. 2. idem cum Caietano in hac re ſentire videntur. Mihi certe ſententia hæc ſemper

rigi-

rigida viſa eſt, & licet ſatis patet eius ſolutio ex his, quæ in hac propoſitione dicta ſunt, ſi tamen quid addi poſſit, exiſtimarem, quod ſi res reſtituenda modica eſſet reſpectu eius, cui debetur, aut in ordine ad expenſas, quæ in eius miſſione inſumere oporteret, & dominus longe abſens ſit, ſatis erit rem illam pauperibus in vtilitatem domini largiri. Quod ſi res magni momenti ſit, & reſtitutio expenſis creditoris abſentis & diſcedentis a loco, vbi res accepta fuit, fieri debet, omitti profecto poterit, aut ſuſpendi, ac differri, ſi plus, vel tantundem expendendum ſit in reſtitutione ipſa facienda, quantum res ipſa principalis valet, & æſtimari poteſt, aut certe expectanda occaſio erit, qua commodius mitti poſſit, aut petenda eſt voluntas domini, quid de re illa fieri velit. Hoc enim modo ſatis bene, & fideliter negotium domini geritur, parumque ei proderit rem ſuam cum tantis expenſis recuperare. Vbi autem mittenda res erit expenſis debitoris, & expenſæ, vel maiores, vel æquiualentes, aut paulo minores futuræ ſint, quam res ipſa principalis valet, equidem in hoc caſu debitorem cum tanto ſuo damno ad reſtitutionem rei exiſtimaretur.

36 Quia licet iſte debeat cum ſuo damno alteri reſtituere, non tamen cum tanta inæqualitate, maxime cum in reſtitutione attendenda ſit æqualitas; eſſet autem inæqualitas magna, ſi ad reſtituendum centum teneretur quis centum, aut nonaginta expendere, & multo magis, ſi ad reſtitutionem centum, expendere oporteret 200. aut 400. cum hac ratione facile quiſpiam ex reſtitutione in paupertatē magnam deuenire poſſet, & a ſtatu ſuo cadere, quod nullus cordatus Theologus affirmaret.

Quocirca hæc opinio, vt eſt mitior, ita etiam mihi videtur probabilior: Tum quia magis conſona eſt rationi, & æquitati. Tum quia lex Dei, & lex naturalis ſunt conſeruandæ modo ſuaui, & tolerabili, expendere autem in quadruplum, aut duplum ad reſtituendum ſimplum, nimis rigidum, ac fere intolerabile videtur.

Tum quia irrationabiliter inuitus erit dominus, ſi rei ſuæ iacturam cum tam graui damno, & diſpendio debitoris pati recuſaret. Quam ſane ſententiam amplexantur nobiles, ac graues Theologi, vt Scot. in 4. diſt. 15. q. 2. Ad argumenta. Gab ibidem, quæſ. 2. art. 2. concluſ. 2. an ht. H. Angel. verb. reſtit. 2. §. 9. Sylueſt. verb. reſtit. 4. quæſt. 4. Gloſſa in cap. cum tu, verb. *Non ſuperſtitibus*. de vſuris. Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 7. artic. 1. ad tertium. Petr. de Arragon 2. 2. quæſt. 62. artic. 2. in reſponſ. ad tertium. Michael Sal. ibi. controu. 5. in prin. & Ludou. Carbo in trac. de reſtit. quæſt. 78. in dicto 5.

7 Octaua propoſitio: Quando aliquid debitum eſt ex delicto, puta ratione furti, aut rapinæ ſtatum, quia ſcilicet acquiſitum eſt contra iuſtitiam, vel ex licito contractu depoſiti, mutui, locationis, emptionis, & cæt. elapſo termino iuſtæ poſſeſſionis, aut crediti, tenetur debitor ad creditorem ſuis expenſis deferre. Aequiparatur enim moroſus debitor quodammodo iniuſto poſſeſſori, & occupatori. Sic Syl ueſter. verb. Mora. quæſt. 1. & 4 & verb. obligatio quæſt. 9. & verb. ſolutio. quæſt. 5. verſic. Quartum. Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. ad tertium. Ioſeph Angles in Floribus 4 ſenten. q. cui facienda eſt reſtit. art. 1. diffic. 10. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c. 108. q. 3. Pet. Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 3. dub. 2. num. 12. & Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ, cap. 43. concluſ. 5. Id quod procedit etiamſi non admoneatur a creditore, ſemper enim eſt in mora, eo ipſo quod ſtatuto tempore non ſoluerit, etiamſi non admoneatur a creditore, vt declarat Gregor. Papa Nonus capit. vlt. de locato, & conducto, *Non obſtante*, inquit, *quod ei, vt ſolueret, non fuit nunciatum, cum dies ſtatuta pro domino interpellet*, & gloſ. vlt. ibid. & l. Magnam Cod. de contrah. ſtipulatione, & l. ſecunda, C. de iure emphyt. Quod tamen limitandum eſt in foro animæ, niſi iuſta cauſa excuſet, tunc enim non peccat, nec eſt in mora. Dixi, debitorem moroſum æquiparari quodammodo iniuſto occupatori, quia vterque iniuſte rem alienam retinet, cum mora pariat delictum: Differūt tamen in hoc, quod ſatis ſit moroſo debitori, indicare creditori, vt mittat ad recuperandum debitum ſuum, & purgare moram negligentiæ ſuæ in ſoluendo, & procurare, vt dominus non magis expendat pro recuperando debito, quam ſi tempore conſtituto ſolutionis expendiſſet, ſin autem dominus aliquid pro tranſportatione rei expendiſſet, id quidem debitor in ſortem computare poteſt, & ex debito defalcare: Iniuſto autem occupatori non ſatis eſt domino ſignificare, ſe rem illius habere, ſed rem ſuis expenſis ad dominum mittere tenetur, ſi a loco iniuſtæ acceptionis diſceſſerit, eo modo quo ſupra expoſuimus.

Tractari poſſet hoc loco quæſtio illa ſatis dubia, & celebris, quid ſcilicet agendum ſit, quando debitor ad locum creditoris rem debitam miſit, & tamen in via res periit, aut alio caſu contingat, vt res miſſa non reſtituatur domino, an hoc caſu liberetur debitor a reſtitutione, de qua difficultate paulo poſt agemus cum de modo reſtitutionis faciendæ diſputabimus, vnde illuc lectorem pro huius dubij reſolutione conſulto remittimus.

De Tempore, quando facienda eſt reſtitutio. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *An cum præceptum reſtitutionis ſit affirmatiuum, & proinde non obligans ad ſemper, ſtatim reſtituendum ſit.*
2 *Statim reſtituendum eſſe aliter de actu mentis interno intelligitur, aliter de actu exteriori, in hoc ſcilicet moraliter, in alio Mathematice.*
3 *Circunſtantiam temporis aliter ſe habere in actu reſtitutionis, quam in actibus aliarum virtutum recte docent Caiet. & alij.*
4 *Præceptum reſtitutionis licet affirmatiuum ſit, connexam tamen habet negationem ſicut alia affirmatiua, modo tamē ab alijs longe diuerſo.*
Soluitur ratio ſuperior eiuſque confirmatio diluitur, cur præceptum reſtitutionis obligat ſtatim, & pro ſemper, & non præceptum pœnitentiæ, & contritionis ibid.
5 *Præceptum reſtitutionis, & præceptum pœnitentiæ in quibus conueniunt, & in quibus differunt.*
6 *An qui longo tempore iniuſte detinet rem alienam vnum, vel plura peccata committat.*
7 *Vnum efficere peccatum ſimpliciter actionem internam, & externam recte docent authores contra Scotum, & Occham quare.*
8 *Quando eſt vnum genere moris continuatum, & tanquam ſolum confitendum ſecundum Melchior. Canum, & quomodo propoſitum interrumpi poteſt dupliciter.*
9 *Quando cenſetur vnum numero peccatum ſecundum Caiet. Vaſquez, & alios.*
10 *Modi, quibus interrumpi poteſt hæc moralis continuatio ponuntur quatuor ſecundum Vaſq.*
11 *Quid de hac re ſenſerit Caiet. Non reſtituere non eſſe actionem, male docuit ſecundum authorem. Quare?*
12 *De multiplicatione peccati varia doctorum ſententia proponuntur.*
13 *Quid pro veriori parte ſtatuendum ſit, paucis propoſitionibus explicatur, num. 14. 15. 16.*
17 *Quando committitur nouus conſenſus, & commiſſio, vnde dignoſcatur numerus peccatorum, quæ ſunt in non reſtituendo, duo caſus afferuntur, & num. 18.*
19 *De alijs caſibus a Nauarro, Salono, & Bannes allatis, quid ſentiat author.*
20 *An grauius peccet, qui per vnum annum detinet centum inique, an qui illo anno varijs vicibus furatur centum?*
21 *Quomodo ſe Confeſſarius gerere debeat cum eo, qui magnā pecuniæ ſummam debet, & cum commode poſſit totum ſoluere, nolit tamen niſi per partes.*
22 *An ſi Dominus rei parum detrimenti patiatur, & debitor nunquam aliter reſtituat niſi per partes, an confeſſarius concedere poſſit dilationem, & abſoluere?*
23 *Non eſſe abſoluendum nec poſſe confeſſarium concedere dilationem contra Nau. & alios verior ſententia.*
In contrarium allata non obſtant 24.
25 *An ſemper teneatur pœnitens in hac materia obedire?*

26 An

26 *An qui ſemel tantum confeſſus eſt, & abſolutus cum propoſito reſtituendi, & tamen non reſtituit, ſi iterum conſiteri velit, debeat abſolui non præmiſſa actuali reſtitutione.*

27 *An qui ſæpius eidem confeſſario, vel aliis reſtituere promiſit, & non reſtituit, abſoluendus ſit prius quam realiter, & cum effectu reſtituat?*

28 *Regulariter abſoluendus non eſt, quare.*

29 *Abſolui poſſunt aliquando non ſoluentes decimas aut impedientes, vt non ſoluantur non plena reſtitutione ſecuta, licet aliter ſtatuat Conc. Trident.*

30 *An ſciens ſe obnoxium reſtitutioni, & commode ſoluere poteſt, non vult tamen tempore vitæ ſed ſolum in articulo mortis reſtituere, poſſit abſolui?*

31 *An qui eſt in articulo, ſeu periculo mortis, habeatque vnde reſtituat, non vult tamen ſtatim reſtituere, ſed relinquit in teſtamento, vt hæres reſtituat, abſolui poſſit.*

Duplex quorundam limitatio ibid.

INter alias circumſtantias ad reſtitutionem neceſſarias, vna eſt de tempore, quo reſtitutio facienda eſt, quæ à nobis explicanda eſt. De qua re agunt S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 8. Caiet. Petrus de Arragon, Michael Salon, Dominicus Bannes ibid. Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. art. 4. verſi. De quinto Palud ibid. q. 2. ar. 6. concluſ. 1. Gabriel ibi. q. 2. art. 2. concluſ. 2. S. Ant. par. 2. tit. 2. c. 8. Ang. verb. reſtitutio. 3. Sylueſt. verb. reſtitutio. 5. Tabiena verb. reſtitutio. verſi. ſecundo. Caie. verb. reſtitutio. c. 6. Ioan. Medina. C. de reſtitutione quæſt. 2. dub. 4. Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 7. ar. 4. Adria. in 4. tract. de reſtitut. quæſt. 2. dub. 7 Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 8. fol. 272. Mart. Nauar. in Manuali. cap. 17. num. 54. & ſeqq. Couar. in reg. peccatum. par. 1. num. 1. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. c. 4. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. par. 2. quæſtione de reſtitutione. art. 2. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſput. 4. quæſt. 6. puncto 7. Sebaſtianus Medina in Sum. de pec. par. 5. tit. 6. q. 128. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſariorum. c. 14. §. 33. verſic. Sextum caput. Coſmus Philiarchus tom. 1. de officio Sacer. lib. 6. cap. 28. Summa Corona tract. de reſtitutione in particulari num. 20. Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ. cap. 44. Ludouicus Lopez. par. 1. inſtr. conſcien. cap. 113. Toletus lib. 5. inſtruct. Sacerd. cap. 24. Ludouicus Carbo tract. de reſtitu. q. 79. & alij paſſim. Atque vt ſingula clarius explicentur, totam hanc materiam propoſitis quibuſdam dubijs abſoluam. Eſt autem

PRIMVM DVBIVM, an ſtatim reſtituendum ſit?

1 Ratio difficultatis præcipua eſt, Quia reſtitutionis præceptum, vt communiter tradũt authores, affirmatiuum eſt; præcepta verò affirmatiua non ſemper aut ad ſtatim obligant. Confirmatur hæc ratio, quia S. Th. 2. 2. q. 62. artic. 8. in corpore comparat præceptum reſtitutionis cum præcepto pœnitentiæ, & contritionis, adæquat. n. hæc duo, detinere alienum, & manere in peccato exinde inferẽs, ſtatim eſſe reſtituendum, quia non eſt licitum nec per breue tempus manere in peccato. Sed nemo tenetur ſtatim conteri de peccato Ergo nec ſtatim reſtituere. *Communis* tamen opinio & vera omnium, quos paulo ante citauimus eſt, teneri vnumquemque ſtatim reſtituere, quamprimum commode poteſt, aut dilationem ab eo petere, cui reſtitutio facienda eſt. Ratio eſt, quia licet reſtitutionis præceptum affirmatiuum ſit, vt ex forma, & modo conſtat, quo datur; proponitur. n. his vocibus, *redde: reſtitue: ſolue*, quæ ſunt affirmationes. *reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c.* Matth. 22. & Rom. 13. *Reddite omnibus debita, &c.* id quod etiam ex obiecto eius colligi poteſt, præcipit namque reddere alienum domino ſuo quod eſt actus virtutis; habet tamen aliud negatiuum ſibi annexum, ſcilicet non retinendi alienum, ratione cuius reducitur ad illud Decalogi præceptũ, *Non furaberis*, præcepta vero negatiua, ſemper, & ad ſemper obligant. Ergo nec momento temporis rem alienã inuito domino detinere licebit. Sicut enim aliquid inuito domino accipere peccatum eſt contra iuſtitiam, ita etiam aliquid inuito domino retinere. Non minus enim re ſua, vſuque eius iniqua detentione, quam acceptione iniqua priuatur. Cum igitur in peccato manere non liceat, nec per tẽpus breuiſſimum: ita nec momento temporis rem alienam inuito domino detinere licet, ſed ſtatim ac commode poteſt, reſtituenda erit. Quod præceptum negatiuum aperte ſatis vbi ſupra oſtenditur Cum enim Apoſtolus Rom. 13. dixerat, *Reddite omnibus debita*, ſtatim hanc negationem ſubiungit, *Et nemini quicquam debeatis*. Quocirca Leuit. 16. per negationem præcipitur ſolutio mercedis debitæ ſeruo, cum dicitur, *non morabitur apud te opus mercenarij vſque mane.* Quaſi diceret, mercedem debitam ſeruo ſtatim reddes & ſi quid alienũ retines, ſtatim domino reſtitues. Vnde dici ſolet quòd debetur ſine termini præfixione, ad ſtatim debetur, ff. de re iudic. & in leg. cum qui. § Quoties, de verbor. oblig. & ita in praxi forenſi cogitur debitor ſine ſtatuta die, ſtatim perſoluere, & in iuramentis, promiſſionibuſque Deo factis, ita docent authores eſſe ſtatim (cum primum ſit commoditas) adimplendas; vnde Deuter. 23. dicitur, *Quum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

2 *Quod* vero dicitur *ſtatim* reſtituendum eſſe, vt Caietan. 2. 2. quæſt. 62. artic. 8. & in Summa verb. reſtitut. c. 6. Sotus lib. 4. de iuſt quæſt. 7. art. 4. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 8. fol. 272. colum. 4. Martin. Nauar in Manuali cap. 17. num. 55. verſ. ſecundo infertur. Barthol. Medina lib. 1. inſtru. Sacer. c. 14. §. 33. verſ Sextum caput. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. q. 6. puncto. 7. §. ſexta cauſa, & Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. c. 4. num. 2. recte notant, aliter de actu mentis interno, aliter vero de exteriori actu intelligendum eſt. Quantum enim ad actum internum, ſeu præparationem animi, & voluntatem reſtituendi intelligitur *Mathematice*. Quamprimum enim in mente cuique venerit in debito eſſe rei alienæ, tenetur *ſtatim* animum reſtituẽdi habere data opportunitate, ad hoc vt exeat, arg. reg. *Peccatum*. reg. 4. de reg. iur. in 6. Cùm ſine tali animo pœnitentia eſſe nequeat, immo etiam id ipſum neceſſarium eſt ad ceſſandum a peccato. Quoad actum vero exteriorem, & executionem reſtitutionis, illud *ſtatim*, non *Mathematice*, quaſi in inſtanti, ſed *Moraliter* intelligendum eſt; poteſt namque expectare opportunitatem reſtituendi abſque dolo, & fraude. Non enim tenetur quis ſurgere media nocte, vt reſtituat debitum, quòd tunc recolit, vel diſcedere a cœna, aut inter Miſſarum ſolemnia exire, ſed ſatis eſt tempore opportuno reſtituere. Nam ſicut requiritur commoditas ex parte facultatis, ita etiam ex parte temporis, & loci, & perſonæ, vt rationabile ſit obſequium noſtrũ. Qui autem ſtatim reſtituere poſſunt data opportunitate, & non reſtituunt, incipiunt eſſe in mora, ac ſubinde in culpa. Quia enim redditio exterior eſt quidã actus poſitiuus egens mora temporis ad ſui executionem, ideo eſt neceſſarium, quod præceptum reſtituendi, quantum ad hoc, non obliget pro tempore indiuiſibili, ſed pro illo, quod moraliter ſufficit ad reddendum alienum.

Quocirca vniuerſalis regula eſt. Ad hoc vt debitor reſtitutioni a peccato, quod commiſit, alienum inique occupando liberetur, opus eſt, vt peccati admiſſi dolorem habeat, & ſtatuat ſe non amplius peccatum ob amorem Dei; at vero, vt nouum peccatum nunc cum recordatur, euitet, ſatis eſt ſi non habeat animum & voluntatis affectum retinendi, vel non reſtituendi alienum. Sicut vt nouum peccatum furandi, vel occidendi euitet non exigitur, vt affectum habeat non furandi, vel non occidendi, ſed ſatis eſt, vt voluntatem furandi, vel occidendi proximum non habeat.

3 *Hinc* conſtat recte docuiſſe Caiet. 2. 2. q. 62. Mich. Salonium ibid. Sotum lib. 4. de iuſtit. q. 7. artic. 4. & Ludouicum Carbonem tract. de reſtit. q. 79. circumſtantiam temporis aliter ſe habere in actu reſtitutionis, quam in actibus aliarum virtutum. In actibus enim aliarum virtutum tempus non eſt certum nec omne, ſed quod prudentia, rectaq; ratio aſſignat. Quamuis enim fiſcus ex officio accuſare tenetur malefactores, & iudex accuſare, & condemnare, ac ferre ſententiam, non tenentur tamen iſta ſtatim præſtare, ſic etiam in actibus temperantiæ, & fortitudinis dicendum eſt, non enim quouis tempore bellandum, & ieiunandum eſt: in reſtitutione vero non aſſignãdum eſt tempus a prudentia, & recta ratione, ſed natura rei iam aſſignatum eſt: cum enim nullo tempore fratri iniuriam inferre liceat, &

det

detinendo rem illius ipſo inuito, fit illi iniuria, nullo tempore eam retinere licet, & conſequenter ex natura rei quã primum commode poteſt illi reſtitui debet. Quo etiam fit, vt omiſſio actuum aliarum virtutum non repugnet virtuti quouis tempore: non enim contra iuſtitiam eſt, ſi non ſtatim accuſo, ſi non ſtatim iudico, ſi non ſtatim expono me mortis periculo, ſi non ſtatim ieiuno, ſed in eo ſolum, in quo prudentia, & recta ratio dictat hos actus exercendos eſſe; omiſſio autem reſtitutionis quouis tempore iuſtitiæ repugnat, cum tãdiu iniuria domino inferatur, quamdiu res ipſius eo rationabiliter inuito detinetur. Dixi, *rationabiliter inuito*, quia ſicut non quæuis acceptio rei alienæ eſt furtum, vt cum pauper extreme indigens aliquid accipit, ſed quando fit domino rationabiliter inuito: ita neque quæcunque rei alienæ detentio peccatum eſt, ſed quæ fit domino illius rationabiliter inuito. Quia igitur cum non adeſt opportunitas loci, & temporis ad reſtituendum, dominus non eſt rationabiliter inuitus, ideo non exiſtente opportunitate, præceptum reſtitutionis non obligat: quando autem adeſt, ſtatim obligat, vt ſupra expoſuimus.

4 *Ad argumentum* in principio allatum Reſpondeo, quamuis præceptum hoc reſtitutionis affirmatiuum ſit, & annexam etiam habeat ſecum negationem, ſicut alia præcepta affirmatiua, modo tamen ab alijs longe diuerſo. Reliqua enim affirmatiua ſunt pure affirmatiua; & ſolum includunt negationem conſequenter, vt rem ſibi contrariã. Vt qui præcepit dilectionem Dei, & proximi, conſequenter prohibet odium Dei, & proximi; & qui præcipit cultum veri Dei, prohibet cultum Idolorum, & qui præcipit fidem, conſequenter prohibet infidelitatem; & qui præcipit ſanctificationem ſabbathi, prohibet conſequenter fieri opera ſeruilia, & qui præcipit reconciliari Deo per contritionem, & pœnitentiam, prohibet conſequenter Deo eſſe inimicum. Vnde cum hæc ſit generalis quædã, & extrinſeca ratio continendi negationem, per ſolam, ſ. conſequẽtiam, ideo præcepta hęc cum pure affirmatiua ſint nõ obligant ſtatim, ſed pro tempore debito. At verò pręceptũ hoc reſtitutionis quamuis formaliter affirmatiuum ſit, ac præcipiat actum virtutis iuſtitiæ, iuxta ea, quæ notat S. Th. 2.2. quæſt. 33. ar. 2. in Corp. ſpeciali tamen modo, & intrinſecè, & fundamentaliter negationem continet. propter quod ſe habet, & obligat ad modum negatiui ſtatim, & ad ſemper, habita quantitate, cum pro ſemper, & ſtatim tenemur damnum, & iniuriam proximo non inferre.

Ad confirmationem Reſpondeo, præceptum pęnitentię, & contritionis cum ſit affirmatiuum pure, ſicut alia, non obligat ſtatim, ſed tempore neceſſitatis, aut ſtatuto ab eccleſia; præceptum vero reſtitutionis cum intrinſece includat negationem, obligat vt negatiuum, ſtatim, & pro ſemper.

Neque S. Th. comparat pœnitentiam, & reſtitutionem quoad obligationem præcepti, vt ſimiliter obligent, & ſimili tempore, ſed ſolum quoad exitum a peccato. Sicut. n. non eſt licitum, vel per modicum tempus manere in peccato, ſed ſtatim a peccato ceſſandum eſt, iuxta illud, Eccl. 21. *quaſi a facie colubri fuge peccatum*, ita nec per minimũ temporis ſpacium eſt detinendum alienum, cum commode reſtituere poſſit, maneat in peccato, vt autem ſenſum S. Thomæ, & veritatem rei intelligamus, *Sciendum eſt*, Pręcepta reſtitutionis & pœnitentiæ in in aliquib. conuenire, in alijs vero differre. Conueniunt primo, quia ſicut non dimittitur peccatum ſine reſtitutione, ita neque ſine pęnitentia, & contritione. Secundo, quia ſicut qui cum poteſt, & non reſtituit, eſt in ſtatu peccati mortalis: ita qui non pœnitet. *Tertio*, quia ſicut qui habet iſtum actum, Nolo pænitere, peccat de nouo; ita qui habet iſtum actum, Nolo reſtituere. *Quarto*, ſicut per dilationem reſtitutionis, data reſtituendi opportunitate, augetur culpa; ita per dilationẽ pœnitentiæ. Differunt autem, Primo, quia præceptum pœnitentiæ non obligat ſtatim; reſtitutionis autem præceptũ ſtatim obligat. Secundo, qui differt reſtitutionem, cum cõmode reſtituere poſſit, agit contra præceptum reſtitutionis, & violat iuſtitiam; qui autem non pęnitet, cum poſſit, non peccat contra præceptum pœnitentiæ, niſi in caſibus, in quibus pœnitere oportet. *Tertio*, præceptum contritionis non includit formaliter, & intrinſece ceſſationem ab actu peccati, ſed ſolum actum quendam ſpecialem, & poſitiuum doloris de peccatis præteritis propter Deum ſummè dilectum; præceptum autem reſtitutionis formaliter, & intrinſece ceſſationem ab actu malo, qui eſt detentio rei alienæ.

Quarto. quia præceptum contritionis eiuſque obligatio ordinatur ad bonum ſolum pœnitentis, & peccatoris, vnde tunc obligat, quando fuerit neceſſitas peccatoris, atque adeo differẽdo ſuum proprium bonum, nulli eſt iniurius; præceptum autem reſtitutionis ordinatur ad bonum, & reſtituẽtis, & præcipue creditoris, cui fit reſtitutio, vnde obligat ſtatim habita reſtituendi opportunitate, ne alioquin illi ſit iniurius, detinendo rem eius illo inuito. Conſtat igitur quando reſtitutio facienda eſt id quod initio explicandum propoſuimus.

6 SECVNDVM DVBIVM eſt, an qui longo tempore iniuſte detinet rem alienam, vnum tantum, vel plura peccata cõmittat; Ratio difficultatis eſt, quia cum præceptum hoc ad ſtatim reſtituendum obliget data opportunitate, eo ipſo quod non reſtituit ſtatim, tranſgeditur hoc præceptum, quatenus continet negationem, ſcilicet de non retinenda re aliena inuito domino. Cum igitur ſingulis momentis obligatur homo reſtituere, non reſtituendo, noua peccata per ſingulas temporis morulas committere videtur. Nõ enim maior eſt ratio vnius morulæ quam alterius. Dicendum igitur eſt, aut nunquam peccare niſi vnum peccatum, adeo vt dicatur vnum numero peccatum, cõtinuatum, aut ſingulis momentis peccare de nouo. Quorum primum falſum videtur; ſecundum autem præterquam quod falſum, & abſurdum eſt, nimis rigidum etiam, & intollerabile iudicatur.

Antequam ponamus ſententias authorum in hac re, ſciendum eſt Scotum Quodlib. 18. artic. 3. Ochamum Quodlib. 1. quæſt. 20. & Gabrielem in 2. diſt. 42. q. 1. in fin. docere tam externam, quam internam actionem intrinſece malam eſſe, & formaliter, atque adeo ex vtraque non vnum conflari peccatum, ſed eſſe duo peccata, & duplicem deformitatem; idemque docet Greg. 2. diſtin. 42. q. 1. concluſ. 2. 5. & 6.

7 Alij tamen vt Magiſter in 2. diſt. 42. c. 1. S. Thom ibidem q. 1. art. 1. Capreol. q. 1. art. 1. concl. 1. Rich. art. 1. q. 1. in cor. & ad 3. Durand. q. 1. num. 6. Conrad. in 1. 2. q. 20. artic. 3. & alij Thomiſtæ ibi. & Gabr. Vaſquez in to. 1. diſp. 74. c. 2. recitius docent, actionem interiorem, & exteriorem vnũ efficere peccatum ſimpliciter, & non plura, eo quod ſubiectum huius denominationis, quod vocatur peccatum, in genere moris reputatur vnum conſtitutum ex vtraque actione, quamuis in genere naturæ ſint duo. Quemadmodum in genere artis plures res reputantur vt vna vt ligna, lapides, &c. cenſentur vna domus. Ratio vero cur actio, interior, & exterior, quæ eſt obiectum interioris cenſeantur vna actio in genere moris, ea eſt, quia ad hoc vt actio exterior ad genus moris pertineat, ab interiori pendere, & cum ea connecti debet, vt ab ea libertatem, quæ eſt fundamentum totius generis moris, accipiat. Et etiam quia actio interior voluntatis, quæ pro obiecto exteriorem habet, ita ad exteriorem tendit, vt in ea dicatur conſummari. Hoc tanquam pro difficultatis propoſitæ fundamento pręſuppoſito, variæ ſunt Doctorum ſententiæ, quando nam vnum, an plura ſint peccata.

8 *Melchior* Canus in relect. de ſacramento pœnitentiæ, par. 5 agens de confeſſione circumſtantiarum peccati. § Et per hoc ad primum argumentum, docet tunc eſſe vnum pec-

---

ADDITIO NOVA.

☞ Adde: Quid ſentiamus circa multiplicationem peccatorũ detinentis rem alienam; diximus ſupra tract. 1. cap. 4. num. 9. verſic. ſexto, quod peccatum.

peccatum in genere moris continuatum, & tanquam vnum ſolum confitendum, quoties homo in eodem affectu voluntatis, virtute perſeuerate dicitur. Tunc autem virtute in aliqua voluntate perſeuerat, quando ſemel apud ſe ſtatuit aliquem occidere, aut aliquid furari, & nunquam id expreſſe retractauit. Vnde quamuis ſæpius repetat idem propoſitum, non debet iudicari nouum peccatum, aut tanquam diuerſum in confeſſione explicandum. Vnde addit Canus dupliciter interrumpi poſſe aliquod propoſitum.

Primo, contraria voluntate, & tunc ſi iterum propoſitũ retractatum renouetur erit nouum peccatum, & vt nouũ in confeſſione explicandum.

Secundo, interrumpi poteſt propoſitum naturali obliuione aut diſtractione duntaxat. & tunc non opus eſt, inquit, exprimere numerum affectuum & voluntatum repetitarum. intelligit autem, etiam ſi optime exprimi poſſent, ſed ſatis tunc erit explicare durationẽ quæ ex in cuius opinione ideo explicanda eſt, quia eſt circumſtantia aggrauans dicendo, verbi gratia, tota die amaui Mariam, &c. per hoc enim ſatis intelligit confeſſarius ſtatum peccatoris. Hanc ſententiam refellit Gabriel Vaſquez vbi ſupra, diſput. 75. cap. 1. quia diuerſæ actiones humanæ nullo modo continuatæ, non poſſunt aliqua ratione in vnum coaleſcere, vt actio odij fraterni hac hora, & actio odij eiuſdem hora ſequenti, nihil enim apparet, quo continuari dicantur hæ duæ actiones. Non enim continuantur hæ duæ voluntates phyſice vt conſtat, cum ſint omnino diuerſę. Neque moraliter in vno tertio vniri cõſtat, cum non maneat aliquis communis effectus, cum igitur neque actus prior phyſice maneat, neq; moraliter, hoc eſt nec aliquis effectus ipſius, conſequenter plures voluntates huiuſmodi repetitæ, non vnum, ſed plura debent cenſeri peccata.

9 *Alij* vt Caiet tom. 1. Opuſc. tract 31. qui eſt 17. reſponſ. 15. q. 1. & in 2. 2. q. 66 art. 3. ad 2. Nauar. in Manuali, cap 6. num. 16. & in c. conſideret. de pœnit. diſt. 5. nu. 48. & Gabriel Vaſquez vbi ſup. diſputat. 75. c. 2. docent affectum voluntatis interruptum, & ſæpius repetitum cenſeri vnũ numero peccatum, quoties nõ conſummatur interius. ſed exterius, & in aliquo opere ab ipſo producto manere dicitur: vt v.g. cum quis intentione occidendi hominem ſtatuit ire Romam. & deinde ex hoc affectu multa pręparat, quæ ad iter ſunt neceſſaria, & deinde iter facit, quoties in aliquo ex his operibus ex tali affectu procedere perſeuerat, dicitur actu peccare eodem numero peccato (etiamſi priorem voluntatem expreſſam occidendi non habeat) ac ſi in ea voluntate actu perſeueraret. Ratio eſt, quia hæ omnes actiones a priori illa voluntate procedunt. & ordinantur tanquam vtiles ad illum finem, ſcilicet ad homicidiũ, atque adeo prior illa voluntas manet in opere exteriori, quod ex tali voluntate aſſumptum eſt, & quamdiu homo in opere illo perſeuerat, dicitur peccare illo peccato, quo peccaret, ſi adeſſet expreſſa volũtas finis, & omnia illa media adhibita ad hunc finem homicidij, eandem malitiam finis habent, & vnum ſolum peccatum conſtituunt cum voluntate ipſa finis. Quia igitur in operibus, quæ conſummantur exterius, continuari poteſt prior voluntas ratione operis, & mediorum, quæ ad eundem finem ordinantur, quamdiu manet idem opus profectum ex voluntate, etiamſi reuertatur voluntas, vnum tantum numero peccatum conſtituet: quia vero cõtinuatio talis ratione effectus, qui manet, reperiri nequit in peccatis, quæ interius conſummantur, ideo illa non vnum, ſed tot peccata ſunt, quot sũt affectus voluntatis diuerſi phyſice ſecundum ſubſtãtiam, quia nihil manet cõmune, in quo dicantur moraliter continuari, vt patet exemplo prædicto de diuerſis actionibus odij hac & ſequenti hora.

10 *Quoad* modos autem, quibus interrumpi poteſt hęc moralis continuatio, vt non cenſeatur vnum numero peccatum, ſed multiplex, quoties voluntas renouatur, idẽ Vaſquez vbi ſupra, diſput. 75. c. 3. ponit quatuor. Quorum *Primus eſt*, quoties voluntas alia contraria expreſſa voluntate reuocatur, & de hoc nemo dubitat. *Secundus eſt*, per ſõnum. Quia cum id, quod fit in ſomnis, aut omittitur, non poſſit eſſe peccatum actionis, ſed tantum effectus peccati, conſequenter in ſomnis non manet actio peccati, in qua prior voluntas cenſeatur actu manere, & iterum repetita poſt ſomnum cum præcedente moraliter continuari. Cũ ſola ratio, ob quam voluntates iſtæ continuari poſſint, ea ſit, quia perſeuerat actio quædam communis, quæ eſt peccatum, & adueniens denuo voluntas non facit nouũ peccatum cum illa. cum ergo in ſomnis non maneat actio, quæ ſit peccatum, nihil manebit, in quo voluntates illę reuerſæ continuari poſſint. *Tertius eſt*, Per inconſiderãtiam naturalem, cum ſcilicet homo finem, ad quem tendit, nec expreſſe conſiderat, nec confuſe in ipſo opere, quod facit; vt cum quis iter facit, vt occidat inimicum, & interim animus ita diſtrahitur, vt nec recordetur homicidij, nec loci, quo tendit, nec ipſius itineris. Ratio eſt, quia prior illa voluntas finis manere ſolum poteſt, & continuari, cum poſtea non in opere humano, & morali, quod eandem continens malitiam cum ipſa perſeuerat; cum autem homo naturaliter diſtrahitur, & cum hac inconſiderantia perſeuerat in opere, actio illa non eſt moralis capax bonitatis, ſeu malitiæ. Ergo nec in ea prior illa voluntas manere, & continuari cum poſteriori volũtate dicetur. Nec ſatis eſt, ſi dicatur cum inconſiderantia perſeuerare opus, quod ex libera voluntate incepit, quia ad opus morale non ſatis eſt, quod inceperit ex libera voluntate, & deliberatione, ſed requiritur etiam ex eadem continuari, & perſeuerare. Deinde non ſolum interrumpitur peccatum per inconſiderantiam ipſius operis, aut finis, ſed etiam per inconſiderantiam malitiæ, quando talis eſt, ut licet homo aduertat ſe ire v.g. Romam, quo initio ſe conferre decreuit animo occidendi inimicum. ſed in ipſo itinere prorſus obliuiſcitur malitiæ finis, non ſolum ſpeciatim, ſed etiam confuſe, tũc enim non dicitur continuari peccatum, ſicut ad hoc vt peccatum aliquod non imputetur, ſatis eſt non aduertere ad malitiam ipſius vllo modo, etiam confuſe.

Quartus eſt, quando operi incepto & conducenti ad finem peccati intenti, miſcentur alia opera ex alio fine, quæ nullo modo ex fine priore dependent. Sicut ſi quis ſe confert Venetias, vt occidat inimicum ſuum, & in medio itinere motus alio fine, nempe alterius negotij gratia aliò diuertit; tunc enim quamdiu aliò diuertit, non poteſt dici continuare peccatum prioris finis, nempe occidendi inimicum, eo quod actio illa. quæ iam fit alterius negotij gratia, non deriuatur ex priori illo fine, nec retinet malitiam illius, ac proinde non eſt communis actio, in qua continuari poſſint voluntates repetitæ. His ita poſitis, docet peccatum non reſtituendi interrumpi tribus primis modis. Quartus enim modus, inquit, locum in hoc peccato habere non uidetur: additque alio peculiari modo interrumpi hoc peccatum non reſtituendi, nempe ex impotentia reſtituendi, quia ſic detentio rei alienæ deſinit eſſe uoluntaria, unde nec peccatum eſſe poteſt; quare ſi quis repetat voluntatem non reſtituendi permanente eadem detentione, nec interrupta aliquo ex prædictis modis, ſemper cenſetur vnum numero peccatum. Hæc ea ſunt, quæ hic author, tum in genere tum in particulari de continuatione, & interruptione peccati in non reſtituendo tradit. In qua doctrina, quamuis multa erudite explicantur, ſi tamen omnia ad præſentem materiam ita ſubtiliter applicarentur, rigide ſatis maxime in re morali, & tam communi, qualis eſt hæc de reſtitutione, cum pœnitentibus ageretur.

11 *Alij* autem longe aliter in hac re ſentiunt, & quidem Caietan. tractat. 17. de contritione, tomo primo, §. *Pro cuius clariori notitia*, & 2. 2. quæſtione 69. articulo tertio, in reſponſ. ad tertium, duo docent, primum eſt, talem toto tempore per hoc, quod omittit reſtitutionem, non peccare continue, ſed ſolum eſſe in ſtatu peccati præteriti, quo iniuſte accepit alienum. Quod intelligit, etiamſi non reſtituat cum poſſit, ſolum enim inquit, non reſtituendo, manet in peccato per modum habitus, ſicut is, qui peccauit quocunque genere peccatorum, prætento peccato manere dicitur in peccato per modum habitus in ſtatu peccati. Id quod etiam Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. articul. 8. in princip. §. Tertio, fol. 272. colum. 2. ait eſſe

pro-

probabile. Ratio Cai. eſt, quia ſi cõtinuaret actus, maxime faceret in actu exteriori, in quo cõtinue retinet; At cum detinere alienum non ſit actio, ſed actionis effectus, ab actione non dependens niſi in principio, quia detinens aurum, vel argentum, quod accipit, nihil operatur in detinendo. Quod vero retentio illa non ſit actio, probat; quia ex quo rem furtiuam repoſuit in loco tuto, conſequenter detinendo non exercet actum aliquem voluntarium, vnde non peccat continue, quamuis continue ſit in ſtatu peccati, ſicut qui vult occidere hominem, & propoſitum non mutauit, ſed ſic manſit. Ceterum quamuis nõ reſtituere non ſit actio noua, eſt tamen peccatum actuale non tantum omiſſionis ſed etiam commiſſionis; eſt. n vt diximus huic præcepto affirmatiuo reſtitutionis intrinſece coniuncta negatio, adeo vt non ſolum in hoc peccato ſit omiſſio, ſed etiã commiſſio; ſiquidem non ſolum obligamur ex iuſtitia ad actum poſitiuum virtutis ex poſitiuo præcepto reſtituendi alienum, ſed etiam vt non retineamus, ex præcepto negatiuo. Vnde peccamus actu commiſſionis poſitiue retinendo, ſicut etiam accipiendo, & perinde eſt detinere rem alienam, & vſurpare illam, cum detentio nihil aliud ſit, quam vſurpatio quædam continuata, immo vſurpatio mala eſt, & peccatum propter retentionem, nam vſurpare tantum, niſi ſequeretur retentio aliqua inuito domino, vt ſiquis ſtatim redderet, quod accepit, non eſſet peccatum, eo dumtaxat animo. Id quod verum eſt non ſolum in retentione rei alienæ quæ initio contra iuſtitiam vſurpata eſt. ſed etiam in retentione debiti ex licito cõtractu a tempore, quo quis in mora conſtituitur contra voluntatem creditoris. Præterea ad peccatum actuale non requiritur, vt ſit actio quædam phyſica, ſed ſatis eſt aliquid per modum actionis ſignificatum. Nam eſſe armatum, aut veſtitum contra legẽ peccatum actuale eſt & tamen non eſt phyſica actio, & huiuſmodi eſt ſtatus detentionis. Sic igitur vna detentio continuata cenſetur vnum numero peccatum, niſi quando interrumpitur, vt ſtatim dicemus.

12 *Quoad* multiplicationem vero peccati, idem Caiet. 2. 2. vbi ſup. poſt longam ſatis & dubiam diſputationem, tandem docet; toties peccare de nouo mortaliter, quoties de nouo elicit actum vel *internum* non reſtituendi, vel vtẽdi re illa in præiudicium domini, ſeu alienandi illam, & conſumendi, vel certe *externum*, quia ſ. vtitur re aliena in ſuã propriam vtilitatem, aut illam alienat, & conſumit. Quia vero vnicum peccatum eſt actus interior, & exterior ſi durante actu externo, v. g. qui bibit in vaſe furtiuo cogitans eſſe alienum, aut aliter re illa vtitur, habet plures volitiones retinendi non eſſent plura peccata, & econtra ſi durãte vna volitione pluries re illa exterius vteretur, non eſſẽt plura peccata. Quoties igitur vtitur re aliena cogitans eſſe alienam ob propriam vtilitatem, & proprium intereſſe diuerſis vicibus, toties nouo peccato mortali peccat.

Sotus in lib. 4. de iuſtitia, & Ant. de Corduba in Summa. q. 58. puncto 1. addunt alios caſus. ſ. quando proponit non reſtituere. Item quando creditor ab eo exigit debitum, & non reddit. Tertio, quando videt creditorem egere, & non ſoluit, in his enim tribus caſibus ait Sotus vbi ſupra, lib. 4. q. 7. artic. 4. nouum peccatum eſſe non reſtituere. Martin. Nauarrus in Manuali cap. 17. num 54. ſimilia fere habet; ait enim peccare de nouo, primo, quoties proponit non reſtituere. Secundo, quoties vtitur re aliena, quam reſtituere tenetur, quamuis de reſtitutione non cogitaret. Tertio, quando commode reſtituere poteſt, & aduertens non reſtituit, etiamſi non ſtatuat illud non reſtituere.

Melchior Canus, in relect. de ſacramento pœnitentiæ. p. 4. §. *Rurſus etiam*. ait toties peccare, quoties eſt commoditas reſtituendi, & non reſtituit, etiam ſi nullum actum poſitiuum habeat, quo rem alienam iniuſte velit apud ſe tenere. Quia ſatis eſt, inquit, ad peccatum nouum vſurpatio ipſa libera exterior rei alienæ, eo tempore quo oportebat eam domino reddere. Petrus de Arragon 2. 2. q. 62. ar. 8. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. q. 2. de reſtitutione. art. 2. difficul. 3. dub. 1. & Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ. cap. 44. concluſ. 1. in duobus tantum caſibus nouum committere peccatum dicunt, ſ. vel directe renouando propoſitum retinendi, & non reſtituendi alienum, & quando habet opportunitatem reſtituendi, & non reſtituit.

Petrus autem Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 4. nu. 14 in vno ſolo peccare dicit de nouo quando nimirum ſemel pœnituit retinere & propoſuit ſoluere, & poſtea bonum illud propoſitum abiecit, & ſoluere negligit. Hæc ea ſunt, quæ authores de hac re tradunt. Vt autem res clarior, & manifeſtior fiat, quid ego probabilius in hac re ſentiam, ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

13 Prima propoſitio: Quandiu quis voluntarie, & opere rem alienam retinet, non ſolum habitualiter peccator eſt ratione malitiæ, quæ ex iniuſta acceptione relinquitur, (cum hoc commune ſit omni peccato) ſed etiam eſt in ſtatu actualis iniquitatis, quam continuat toto tempore, quo non reddit alienum, ſicut & ille, qui per multum tempus perſeuerat in actuali propoſito peccandi. Hæc propoſitio eſt contra Caiet in 2. 2. q. 66. art 3. ad tertium; eam tamen expreſſe docent Pet. Nau. lib 4. de reſt. c. 4. dub. 2. nu. 5. & 11. Petrus de Arragon 1. 2. q. 62. ar. 8. Gabr. Vaſquez vbi ſup. quæſt. 75. c. 3. & Emanuel Rodriquez p. 2 Sũmę. c. 44 concl 1. & patet ex iis, quæ paulo ante contra Caiet. annotauimus.

14 Secunda propoſitio; Qui rem alienam iniuſte detinet, a primo inſtanti, in quo fuit occupatio, vel detentio iniuſta, vno tantum, & eodem peccato continuato peccat, quoad vſque per ſpecialem actum renouetur. Sic omnes, quos paulo ante citauimus, nec poteſt vlla eſſe in hac re dubitatio Ratio eſt. quia, & ipſa omiſſio voluntaria, & omnes alij actus ſequentes eiuſdem ſunt ſpeciei in genere moris tam inter ſe, quam cum prima iniuſta acceptione, ratione vnius voluntarij propoſiti non reſtituendi expreſſi, vel ſaltem interpretati, & conſequenter quandiu continuatur peccatum per voluntariam omiſſionem reſtitutionis, eſto multiplicentur actus interni, vel externi, non ſunt plura peccata, ſed vnum numero, donec aliqua ratione diſcontinuetur peccatum. Cum enim eadem maneat, & voluntaria omiſſio reſtitutionis nondum interrupta, & eadem duret exterior retentio & damnificatio, vnum conſequenter erit cõtinue peccatum manens in voluntaria omiſſione interna & retentione, & læſione externa.

15 Tertia propoſitio: Qui differt reſtitutionem, cum commode reſtituere poſſit, ad minus auget, & aggrauat peccatum. Sic Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt 7 art. 4. Petrus de Arragon 2. 2. q. 62. art. 7. Mich. Sal. ibi. controuerſia 1. concluſ. 1. Dominicus Bannes ibi. dub. 1. ad 3. Toletus lib. 5. instruct ſacerd. cap 24. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. par 2. quæſt. 2. de reſtitut art. 2. difficul. 3. Petrus Nauarrus lib. 4 de reſtitut. c. 4. dub 1. num. 11. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct conſcien. cap. 113. quæſt. 2. & Emanuel Rodriquez p. 2 Summæ c 44. concl. 1.

Ratio eſt, quia ex huiuſmodi dilatione reſtitutionis creſcit damnum, & iniuria proximi. Immo vt præfati authores recte tradunt, tanta poteſt eſſe mora in reſtituendo, quod ſit de neceſſitate confeſſionis. Quamuis enim minima retentionis continuatio, puta per vnum diem, aut tres tantum, ceſſante graui neceſſitate Domini, cuius bene conſcius eſt detentor non ſit mora, quæ reddat peccatum grauius, aut circunſtantia neceſſario confitenda, ſecus tamẽ ſi continuatio maior ſit, & dilatio culpabilis. Eſt enim regula Theologorum. peccatum continuatum, licet vnũ ſit in genere naturæ, nec differat a ſeipſo ſpecie, niſi noua ſe offerat circa illud malitia, differt tamen in genere moris quantum ad grauitatem, circunſtantia autem, quæ notabiliter aggrauat, neceſſario confitenda eſt. Vnde in peccato furti non ſufficit confiteri furtum, ſed explicanda etiam eſt quantitas furti.

Ratio eſt. quia cum confeſſarius iudex, & medicus ſit, licet furti quantitas non mutet ſpeciem, reddit tamen delictũ grauius, debetq; confeſſarius iuxta grauitatẽ illius, qua medicus eſt, & iudex, iudicare de ſtatu confitentis, & peccati qualitate, & grauitate. applicare pœnitentiam, dare conſilium, & medicinam ſpiritualem adhibere; ita quoq; qui reſtitutionem diu diſtulit, nõ ſatisfacit muneri, ac debito ſuo, ſi ſolũ dicat ſe habuiſſe alienum, ſed explicare ẽt

Digitized by Google

ior pęna debetur; at vero extenſiue plus peccat, qui ſæpius furatur, quia plura peccata committit. Alii vero vt Sot. li. 4. de iuſtitia. q. 7. ar. 4. Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 8. controu. 2. concl. 2. in fi. Ludou. Lopez p. 1. inſtru. conſcien. c. 113. q. 3. & Ludou. Carbo. tract. de reſtitut. q. 79. concl. 4. docent grauius peccare eum, qui plurib. vicibus furtum mortale committit, & in toto anno centum aureos furatur, quam qui centum per totum annum detinet. Quia volitiones illæ, & repetitæ actiones furtorum mortalium maiorem præ ſe ferunt malitiam. Qui enim detinet quamuis longius detineat, id tamen non tam ex certa malitia, quam ex deſidia, & negligentia eſſe videtur; Et quia ſecundum ſe magis aggrauant actus poſitiui, quam negatiua permanſio in peccato.

21 QVARTVM DVBIVM eſt, quomodo ſe gerere debet confeſſarius cum eo, qui magnam pecuniæ ſummam debet, & cum commode poſſit debitum ſoluere, nolit tamen totum ſoluere, ſed per partes vnam ſ. partem hoc menſe, aliam alio an in hoc caſu abſoluere eum poſſit? Non eſt quæſtio quando non poteſt totum reſtituere ob cauſam rationabilem: tunc n. licite poteſt abſolui reſtituendo paulatim: Solum igitur difficultas eſt, quando poteſt commode totum ſimul reſtituere, ſed non vult niſi per partes, an talis abſolui poſſit?

Reſpon. abſolute loquendo in hoc caſu non poteſt abſolui, dummodo vt ſupponitur, poſſit ſine ſuo incommodo totum reſtituere. Sic expreſſe Ioan. Med. C. de reſtit. q. 5. dub. 3. Adrian. in q. 2. de reſtitutione dub. 7. Sot. lib. 4. de iuſtitia. q. 7. ar. 4. Mart. Nau. in Manuali. c. 17. nu. 66. verſi. *Infertur decimo.* citans Io. Maiorem in 4. d. 15. q. 28. Petrus Nau. lib. 4. de reſt c. 4. dub. 11. nu. 67. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18. ar. 8 fol. 272. col. 4 & fol. 27 col. 1. Ant. de Corduba in ſumma. q 68 puncto 2. Per. de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 8. Mich. Salon ibid. controuerſia 1. poſt concluſ. 4. Ioſeph. Angles in Florib. 4. ſenten. q. 2. de reſtitutione. art. 2. difficul. ſexta. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. tomo 2. lib 6. c. 28. Summa Corona. p. 2. c. 5 nu. 22. Toletus lib. 5 inſtr. ſacerd. c. 24. Emanuel Rodriquez in ſumma. p. 2. c. 44. concl 3. & Ludouicus Carb tract. de reſtitutio. q. 90. dub. 4.

Ratio eſt, Quia qui ſine magno ſuo incommodo reſtituere pōt ſimul omnia, & non vult, peccat mortaliter, paulatim reſtituēdo ſine creditoris licētia, & ita indignus eſt, vt ſacramentaliter abſoluatur propter obicē malæ voluntatis, quē ponit, vnde abſoluendus non eſt: Nec excuſatur cōfeſſarius ob bonū, quod ex tali reſtitutione ſubſequitur, quia *non ſunt facienda mala, vt veniant bona.* Rom. 3. Nō n. concedere pōt confeſſarius licentiā paulatim reſtituendi ſine creditoris licentia, quādo debitor integrum ſtatim reſtituere noluerit, cum commode poſſit, atq; adeo vt recte Med & Cord. docent, abſolutio ſic impenſa nulla eſt, grauiterq. peccat confeſſarius abſoluendo. Addunt tamen, qđ ſi confeſſarius præfatam dilationem concedat, & debitor paulatim ſoluat, non tenetur confeſſarius in aliquo creditori, eo quod ex data huiuſmodi dilatione, nullum ſequitur creditori damnum, ſed potius bonum, ex quo res ſuas recuperabit, quas alioqui, vel non omnino, vel non ita cito recuperaſſet. Quæ doctrina procedit in omni debito, ſiue ſit ex delicto, vt in furto: ſiue ex iuſto contractu, vt in mutuo.

22 QVINTVM DVBIVM eſt, An dominus rei parum detrimenti patietur, & debitor nunquam aliter reſtituet niſi per partes, an confeſſarius concedere ei poſſit dilationem, & eum abſoluere? Prima ſententia eſt dicentium abſolui poſſe, & per conſequens non peccare confeſſarium abſoluendo exiſtentibus quibuſdam conditionibus: Prima eſt, quando creditor non incurret damnum notabile, etiamſi rogatus concedere noluerit dilationem. Secunda, quando debitor nollet totum ſtatim reſtituere ob aliquod emolumentum inde ſibi prouenienſ. Tertia ſi confeſſor probabiliter credat, quod negata dilatione nunquam, vel non ita vtiliter reſtituenda res eſſet. Sic Directorium. tit. de reſtitutio. & Hoſtien. quos citant, & ſequuntur Angel verb. reſtitutio. vltimo. §. 5. Gabriel in 4. diſtinct. 15. art. 3. dub. 5. Martin. Nauarr. in ſumma capit. 17. numero 65. verſic. *Infertur nono.* Petrus Nauar lib. 4. de reſtit. c 4. dub. 11 num. 68. Syluester etiam verb. reſt. 5. q. 5. concordat cum prædictis in duobus caſibus: Primus eſt, quādo in foro exteriori ita eſt condemnatus reus, tunc enim ſi poſt litem non condemnetur ad ſoluendum in integrum, ſed per partes, ſatisfacit in re quę fuit dubia, & ſub lite, ſatisfaciendo iuxta ſententiam iudicis. Sed de hoc caſu non eſt difficultas. Secundus eſt, quando pœnitens tali voluntate, & conſcientia diſpoſitus accedit, quod non habeat animum perſeuerandi in peccato mortali, ſed faciendi quod tenetur, exiſtimat tamē ſe non poſſe, cum poſſit, aut ſe non teneri ad ſtatim reſtituendum totum ſimul, ſed ſufficere, quod ſatisfaciat per partes, in his duobus caſibus ait, abſolui poſſe, alias non eſt abſoluendus, nec capax abſolutionis. Ratio horum authorum eſt, Tum quia confeſſor in hoc caſu non abſoluendo nocet vtrique, quia ſi non abſoluat, debitor recedet deſperatus, & facile ſtatuet nec per partes reſtituere, Vnde creditor damnū patietur; ſi verò abſoluat, agit vtiliter partes vtriuſque. Sic. n. debitor paulatim per ſuas partes reſtituet. & creditor paulatim recuperabit rem ſuam. Ergo bene facit abſoluendo. Tum quia licitum eſt conſulere minus malum ad vitandum maius, minus autem malum eſt per partes reſtituere, quam nihil omnino, & nunquam reſtituere. Tum quia in hoc videtur eſſe implicitus domini conſenſus; Si n. ſciret intime conſcientiam pœnitentis, ſicut confeſſarius cognoſcit, plane conſentiret. Ergo abſoluere eum poteſt, cum vtiliter vtriuſque negotium gerat.

Addunt autem præfati authores, non eſſe accipiendum iuramentum in hoc caſu a pęnitente, ſed abſolui poſſe, data ſolum promiſſione, vel cautione, vt ſatisfaciat intra certum tempus.

23 *Secunda ſententia* eſt dicentium non eſſe abſoluendum, nec poſſe confeſſarium cōcedere talem dilationem ei, qui reſtituere commode aut ſine magno ſuo incommodo poteſt, inuito creditore. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 7. ar. 4. Io. Medina. C. de reſtit. q. 5. dub. 3. Mar. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 8. fol. 272. col. 4 & fol 273. col. 1. Adr. in 4. de reſtitutione. q. 2 dub. 7. Ant. de Corduba. in ſumma quæſt 68. puncto 2. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 8 & Mich. Salon ibid. poſt concluſ. 4. Ioſeph. Angles in Florib 4 ſent q. 2. de reſtitut art. 3. diffic. 7. Summa Corona. p. 2. cap. 5 nu. 22. Emanuel Rodriquez par 2. ſummæ. cap. 44. concluſ. 4. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. tom. 2. lib. 6. c. 28 Ludouicus Carbo. tractat. de reſtit q. 90. dub. 4. Et quamuis opinio prima benignior ſit: hæc tamen ſecunda abſque dubio verior eſt, in quam etiam tandem Ludouicus Lopez parte 1. inſtruct. conſcientiæ. capit. 120. in fine, deſcendit; immo huius etiam ſententiæ eſt Syluester, quicquid Sotus, & aliqui alii pro contraria illum citent; nam extra illos duos caſus, expreſſe docet, non eſſe abſoluendum. Ratio pro hac opinione eſt. Quia cum teneatur pœnitens in hoc caſu ſtatim totum reſtituere, eo ipſo, quod reſtituere nolit, niſi per partes, vere conſentit in detentionem iniquam illius reſidui, ratione cuius non ſolum manet in peccato, verum etiam peccat de nouo. Ergo incapax eſt abſolutionis. Neque talis dilatio per confeſſorem data, liberare poteſt debitorem a reſtitutione totius ſtatim facienda, cum poſſit, eo quod confeſſarius talem authoritatem non habet vel a Deo, vel a creditore. Quod ſi liceret debitori differre reſtitutionem totius ob aliquod ſuum emolumentum, nunquam fere reſtitueret, vnuſquiſque enim hac ratione ſe facile excuſaret, vnde irrationabiliter omnino loquitur Nauarrus in hoc caſu. Quia non eſt licitum ob proprium commodum damnum proximo inferre, quod euidenter fit, dum non reſtituat totum cum poſſit, inuito creditore. Nec præſumi poteſt talem eſſe mentem creditoris in hoc caſu, quia inuitus omnino priuatur re ſua, & inuoluntarie patitur talem dilationem ob vitandum maius damnum.

24 *Nec* obſtant allata in contrarium, Quia quod hac ratione vtiliter gerat negotium creditoris, etſi in foro exteriori iuret, in conſcientia tamen nihil eſt; Cum confeſſarius non ſit arbiter iudex inter creditorem, & debitorem, nec procurator creditoris, ſed iudex ſpiritualis, & Vicarius Dei conſtitutus ad conſcientias pœnitentium expurgandas a

Digitized by Google

peccatis, & ad abſoluendum eos, qui diſpoſiti ſunt, & ecõtra ad reijciendum ab abſolutione indiſpoſitos, quales ſunt debitores, qui poſſunt ſtatim integre reſtituere, & nolunt; Cum enim ſint in peccato, non ſunt capaces abſolutionis.

Et quamuis conſulendum ſit minus malum, non tamẽ licitum eſt cõfeſſori in hoc caſu abſoluere, qui eſt medicus animæ, & conſulere tenetur remotionem omnis mali, nec aliter abſoluere. Quod vero pœnitens exinde diſcedat diſperatus, id non culpæ confeſſoris, ſed malitiæ pœnitentis adſcribendum eſt. Non enim licitum eſt confeſſario peccando alterius commodo conſulere, peccaret autem, ſi indiſpoſitum abſolueret. In caſu autem ſecundo, quem ponit Sylueſter, ſi confeſſarius aperte videt pœnitentem falſam, & apparentem neceſſitatem, & impotentiam ſibi ipſi fingere, aut damnum, nullo modo eum abſoluere debet, prout tandem fatetur Nauar. vbi ſup. nu. 70. Hoc enim frequens eſſe ſolet inter debitores, qui putant ſe ſoluere non poſſe ſine cauſa, vel ſuorum incõmoditate, & eo prætextu ſolutionem, & reſtitutionem differunt, in qua re grauiter, & periculoſe errant. Quod ſi videat pœnitentem in eo errore eſſe, vt credat ſe nõ teneri ſtatim reſtituere, illum inſtruere debet, & admonere. Et quæ etiam in hoc dubio dicta ſunt, procedunt, ſiue debitum ex licito contractu, ſiue ex delicto fuerit. Intelligendum autem eſt dubium, quando debitum eſt liquidum, & manifeſtũ, nam vt Sotus notat in caſibus implicatis, & iure dubiis non eſt neceſſe, vt ſemper pœnitens auſcultet confeſſariũ. Intelligendum etiã eſt, quando creditor concedere noluit dilationem, ſi enim ipſe concedat tacite, vel expreſſe, vt per partes ſoluat, in tali caſu non opus eſt licentia confeſſoris quia tunc debitor id facit tuta conſcientia, & abſolui debet.

25 SEXTVM DVBIVM eſt. An ſemper teneatur pœnitens in hac materia obedire?

Reſpondeo cum Sylu. verb. reſtitutio, 5. q. 6. & Ioſepho Angles in florib. 4. ſenten q. 2. de reſtit. art. 2. dub. 3. Quod communiter tenetur obedire, etiamſi confeſſor non ſit vir doctus, propter reuerentiam confeſſori debitam. Quod ſi pœnitens ſciret vere, aut probabiliter ſe non teneri, puta, quia eſt doctior ſuo confeſſario, vel quia doctiorem conſuluerit, tunc licet confeſſarius iubeat illi, vt reſtituat, non tenetur ei pœnitens obedire, ſed reſpondere poteſt, citra mendacium tamen, confeſſori, vt ab illo abſolutionem obtineat, dicens, Pater mi ſcio diligenter omnia, quæ facere teneor, & libentiſſime faciam: Hoc enim in tali caſu ſufficit confeſſario dicere, & ſtatuere, vt abſoluatur a confeſſario.

26 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An qui ſemel tantum confeſſus eſt & abſolutus cum propoſito reſtituendi, & tamẽ non reſtituit; ſi iterum confiteri vult, debeat abſolui non præmiſſa actuali reſtitutione? Caiet. in ſum. verb. reſtitut. c. 6. & Mercadus c. 16 quem refert Petrus Nauar. loco inferius citando. & Coſmus Philiarchus tom 2. lib. 6 ca. 29. docent non eſſe abſoluendum niſi præmiſſa reſtitutione reali, ſi commode poſſit. Ratio eſt, quia licet confeſſarius credere debeat pœnitenti pro ſe & contra ſe, cauere tamẽ debet periculũ peccandi in pœnitente, ne ſ. mora pariat delictum, ſicut alias peperit. Refertur etiam S. Anto. pro hac opinione, qui tamen non loquitur in caſu huius dubii, ſed in caſu difficultatis ſequẽtis. Alii vero vt Matt. Ledeſ. 2. 4. q. 18. ar. 8. ſol. 273. Mart. Nauar. in Manu. c. 17. nu. 59. verſic. *Quarto infertur* Barth. Med. lib. 2 inſtru. conf. c. 11. regu. 1. Mich. Salon 2. 2. q. 62. ar. 8. controuerſ. 1. in fi. Petrus Nau. lib. 4. de reſt. c. 4. dub. 13. num 77. rectius docent, eum, qui primo, vel ſecundo ad confeſſionem accedit cum debito reſtituendi abſolui poſſe, dummodo confeſſarius animaduertat illum vere dolere de peccatis ſuis, & firmiter proponere ſtatim reſtituere. Non enim ob vnam, aut alteram negligentiam, quam facile incurrere ſolent homines, neganda erit abſolutio, ſed credendum erit ei ſicut contra ſe, ita & pro ſe. Vnde ſicut credendum eſt ei proponenti nõ amplius peccaturum, ita etiam promittenti reſtitutionem. Idemque de aliis occaſionibus peccandi pro ratione perſonæ, & occaſionis dicendum eſt. Non enim quia quis ſemel eſt iuſſus, vt occaſionem fugeret, aut concubinam dimitteret, ſtatim eſt beneficio abſolutionis priuandus, ſed patienter expectare oportet ſemel, aut iterum, & deinde iudicandum de propoſiti veritate. Notat tamen Pet. Nau. vbi ſupra, nu. 78. Cai. opinionem veram eſſe, quando quis in articulo mortis exiſtens, & potens reſtituere non facit. Quia in eo articulo potens reſtituere, aut aliam peccandi occaſionem vitare, ſi id non facit, iure præſumitur non habere verum propoſitum faciendi.

Item vera eſt Caietani opinio ex eodem Petro Nau nu. 82. poſt Palud. in 4. diſt. 14. q. 2. art. 6. concl. 2. in manifeſtis vſurariis. arg. c. *Quia in omnibus. de vſuris* Debent enim tales reſtituere, vel idoneam cautionem reddere de reſtituẽdo ante confeſſionem & euchariſtiam, & oblationem ad altare. Et idem dicẽdum eſt de raptoribus eccleſiarum, ex Pal. in 4. vbi ſupra concl 4 & Petro Nau. nu. 82. & colligitur ex c. 1. *de Raptoribus.* Vbi etiam idem Nau. poſt Merc. docet idem dicendum eſſe de alio quocũque publico peccatore qui ære alieno tenetur; talis enim abſoluendus non eſt, niſi vel reſtituat, vel ſe componat cum creditore, alioquin graue eſſet ſcandalum, ſi talis ad ſacramenta accedere videretur.

27 OCTAVVM DVBIVM eſt, An qui ſæpius, puta, ter, aut quater, eidẽ confeſſario, vel aliis reſtituere promiſit, & non reſtituit abſoluendus ſit priuſquam realiter, & cum effectu reſtituat? Reſpondeo ordinarie, & regulariter abſoluendus non eſt, niſi prius reſtituat, ſi commode poſſit. Sic Caietan. in ſumma. verbo reſtit. cap. 6. S. Anton. in p. 2. tit. 2. c. 8 poſt medium Tabiena in verb. reſtitutio. verſic. Secundo in fine. & verſ. Quarto. in fin. Martin. Ledeſm. 2. 4 quæſt. 18. art. 8. fol. 273 columna 1. Martin. Nau. in Manuali cap. 17. num. 59. verſic. *Quarto infertur* Barth. Medina lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. §. 31. verſic. *Sextum caput.* & libro 2 cap. 11. Regula. 1. Michael Salon 2. 2. q. 62. art. 8. controuerſia. 1. in fine. Petrus de Arragon. ibid. & Dominicus Bannes ibid. dub. 1. in fine. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 4. dub. 13. nu 79 Summa Corona p. 2. c 5 num. 21. Gregorius de Valentia to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 7. in fine. Ioſephus Angles in Florib. 4. ſent. q. 2. de reſtit. art. 2. diffic. 8. Coſmus Philiarcus de officio ſacerd. tom. 2. lib. 6. cap. 28. & Ludouicus Carb. tractat. de reſtitutione. q. 90 dub. 1. Ratio eſt, quia qui ſic promiſit multoties in aliis confeſſionibus, nec tamen reſtituit, prudenter credi poteſt & iudicari, nec modo reſtituturum, ſed ad priorem culpam rediturum: Illum autem, qui prudenter timetur in culpam priſtinam reuerſurus, non licet abſoluere, ſicut manens in periculo concubinatus, & ſæpius admonitus non ſe emendans abſoluendus nõ eſt, quantumuis promittat ſe ſtatim illam reiecturum, niſi vere iam reiiciat. Ergo pari ratione abſolui non debet, qui promiſit toties reſtituere, & non præſtitit: niſi prius reſtituat. Cum non minor ſit pecuniarum, quam mulierum cupiditas.

Quocirca Caietanus pœnitenti dicenti ſibi, quod ſine dubio hac vice reſtituet, reſpondere debet, credo tibi, & propterea modo cum illa bona diſpoſitione vade ad reſtituendum, & poſtea abſolueris. Quamuis enim credere debet pœnitenti pro ſe, & contra ſe, cum hoc tamen cauere debet, ne mora temporis delictum pariat, ſicut alias peperit. Additque Medina in d. § 33. quod niſi confeſſarius ita ſe gerat, tenebitur ipſe ad reſtituendum id, quod pœnitens reſtituere tenetur, cum moraliter cauſa ſit, cur pœnitens non reſtituat, prout tenetur, eo quod ipſe negligenter munus ſuum exercuerit.

28 *Dixi*, non eſſe talem abſoluendum *regulariter*, quia vt Martinus Ledeſmius, vterque Nauar. Gregor. de Valent. & Micha. Salon recte obſeruant, accidere poteſt, illum, qui alias promiſit, & non adimpleuit cum talibus circunſtantiis loci temporis, & perſonæ abſolui poſſe, & prudenter iudicari, quod poſtea ſtatim reſtituet. Vnde ſi de illo hæc moralis certitudo reſtituendi habeatur, nec creditori ex tam parua mora damnum aliquod ſequeretur, abſolui poſſet. Maxime cum in rigore ad abſoluendum ſolum neceſſarium ſit, quod pœnitens contritus ſit, & proponat cauere in futurum, & facere quæ tenetur, quæ omnia cum adſint in hoc caſu, abſolui poteſt, id quod prudentiæ confeſſoris relinquendum eſt pro ratione loci, tem-

ci,tem-

Digitized by Google

ci, temporis, perſonæ, & commoditatis reſtituentis.

29 Hinc Martinus Nauarrus in Manuali, capit. 17. nu. 59. infert, quod licet Concilium Trid. Seſſione 25. de reform. cap. 12. ſtatuat, quod non ſoluentes decimas, aut impedientes, vt non ſoluantur, aliter abſolui nequeant, quam plena reſtitutione ſecuta, aliquando tamen ea non ſecuta abſolui poſſunt, puta, quando ſic accedentes ad confeſſionẽ ſint impotentes ad reſtitutionem, tunc enim abſolui poſſunt, & aliter non poſſunt, vt Petrus Nauarrus vbi ſup. num. 79. animaduertit. Recte autem id ſtatuit Concilium Tridentinum, quia cum ſic admonitus bis, aut ter, eas ſoluere noluit, aut earum ſolutionem impediuit, merito excommunicandus eſt, atque adeo ſic excommunicatus a tali crimine, & cenſura abſolui non debet, niſi facta reſtitutione, cum prudenter credi, & præſumi poſſit, talem non vere proponere, ſed ficte, & ob id merito tali negandam eſſe abſolutionem, niſi prius reſtitutione facta, Patres decreuerunt.

Quibus addo, quod vbi excommunicatio ob damnum tertij lata eſt abſolui nõ debet, niſi parte ſatisfacta, vt omnes docent, & ratio, & iuſtitia poſtulat, & requirit.

30 NONVM Dubium eſt, An abſolui poſſit, qui ſciens ſe obnoxium reſtitutioni, & commode reſtituere poteſt, non vult tamen tempore vitæ, ſed ſolum in articulo mortis reſtituere?

Reſpondeo abſolui non poſſe. Sic S. Ant. par. 1. tit. 2. cap. 1. §. final. Sotus lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 7. art. 4. Mich. Salon. 2. 2. q. 62. art. 8. controuerſia. 1. ante finem. Ant. de Corduba in ſum. q. 68. puncto. 1. in fine. Ioſeph. Angles in Floribus 4. ſent. q. 2. de reſtit. art. diffic. 4. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitutione. c. 4. dub. 12. nu. 72. Toletus lib. 5. inſtruction. ſacerd. c. 24. Emanuel Rodriqoez parte 2. ſummæ capit. 44. & Lodouicus Carbo tract. de reſtit. queſt. 90. dub. 2. dicto. 5. Ratio eſt, quia cum vnuſquiſque ſtatim reſtituere teneatur data opportunitate, qui in vita non reſtituit, cum poſſit, etiamſi habeat efficax propoſitum reſtituendi in morte, eſt in peccato mortali, immo multoties peccat, vnde cũ tali propoſito abſolui non põt. Vnde ſi ſubita ſit morte correptus, qualis vt plurimum huiuſmodi hominibus accidere ſolet, in ſtatu damnationis diſcedit. Idemque dicendum eſt de eis, qui bona habent dubia, & de quibus non ſunt certi, an propria ſunt & differunt vſq. ad mortem decernere, exiſtimantes ſatis eſſe, ſi proponant in teſtamento ea ſuis heredibus demandare, cum teneantur ſtatim cum commode poſſint, id declarare, & ſi forte aliena ſunt reſtituere.

31 DECIMVM Dubium eſt, An qui eſt in articulo, aut periculo mortis, habeatque vnde reſtituat, non vult tamen ipſe reſtituere ſtatim, ſed relinquit in teſtamento, vt hæres reſtituat abſolui poſſit?

Reſpondeo, ſi commode reſtitui poteſt alienum nõ ſufficit, vt reſtituat in teſtamento. Ita S. Ant. 2. p. titulo 2. c. 1. §. vltimo, vbi multa exempla contra tales affert. Ang. verbo reſtitutio. 3. §. 2. Sylueſt. verb. reſtitutio. 5. q. 7. Tabiena. verb. eod. q. 2. Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. art. 4. Mart. Nauar. in Manuali cap. 17. num. 67. verſ. Infertur duodecimo. Martinus Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 8. fol. 162. col. 3. ſumma Corona p. 2. cap. 5. num. 23. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. quæſt. 2. de reſtitutione. art. 2. diffic. 4. Anton. de Corduba in ſumma quæſt. 68. puncto. 1. in fine. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 4. dub. 12. num. 72. Michael Sal. 2. 2. quæſt. 62. artic. 8. controu. 1. paulo ante finem. Petrus de Arragonia ibidem, & Dominicus Bannes dub. 2. in fine. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 113. Emanuel Rodriquez parte 2. ſummæ, capit. 44. concluſ. 7. & Ludouic. Carbo tractat. de reſtitutione quæſt. 90. dub. 2. Ratio eſt. Quia ſi viuus, & ſanus, ac potens reſtituere non eſt abſoluendus eo quod habens opportunitatem reſtituendi, & non reſtituens manet in peccato, multo minus qui vicinus eſt morti, & commode potens reſtituere, & non reſtituit, debet abſolui, cum in tali ſtatu poſitus diligentius debet ſaluti animæ ſuæ conſulere. Et quia de tali iuſte præſumi poteſt non habere firmum propoſitum reſtituendi ſi ſuperuixerit.

Addunt tamen præfati authores duplicem limitationẽ, vna eſt, quod abſolui poteſt relinquendo in teſtamento, quando manifeſtaretur aliquod peccatum ſuum, aut aliquod ſequeretur ſcãdalum, ſi ipſe viuus reſtitueret, ex Nauar. vbi ſupra. Id quod verum eſt.

Altera eſt ex Angelo, Corduba, Lopez, & Petro Nauarro, quando id faceret, quia putat hæredem, aut teſtamentarium melius eſſe facturum, quod niſi crediſſet ipſe per ſe reſtitueret. Quæ limitatio, quamuis vera ſit, raro tamen, vt præfati authores teſtantur, locum habet, cum hæredes, vt plurimum ſoleãt eſſe negligentes. Si n. ipſe, cuius potiſſimũ intereſt, non conſuluit animæ ſuæ, dum viueret, multo minus id curabunt alii poſt mortem ſuam. Itẽ contingere ſolet, vt teſtamentum vel non appareat, aut ex induſtria abſcondatur. Lites item aliquando a creditorib. hæredibus, vel econtra ab hæredibus creditoribus excitari ſolent, vnde non melius, ſed multo peius reſtituent hæredes.

Quocirca recte ſtatuit Greg. Papa X. in c. Quamquam de vſuris in 6. vſurarium manifeſtum, etiamſi in teſtamento mandet reſtitutionem certæ, vel incertæ quantitatis nõ eſſe in loco ſacro ſepeliendum, quouſque fiat reſtitutio ipſis damnificatis vel eorum hæredibus, aut loci ordinario aut cautio idonea recipiatur, vt ſic tandem defraudatis actio acquiratur. Cuius conſtitutionis ea eſt Ratio, quia ſæpius, vt diximus, illa non implentur, cuius rei varia, & tremenda exempla refert S. Anton. vbi ſupra. Tertiam addit Martin. Ledeſm. Quando non eſt ibi creditor, tunc enim abſque vitio relinquit debitum in teſtamento, vt hæres ſatisfaciat.

De cauſis, quæ excuſant, ne ſtatim reſtitutio fiat. *Cap. VI.*

SVMMARIVM.

1 *Prima cauſa excuſans eſt* ignorantia probabilis, *ſeu inuincibilis facti, aut* Iuris, *quod res ſit aliena. Secus de ignorantia craſſa.*

2 *Per vnum teſtem omni exceptione maiorem non tenetur hæres legatario legatum reſtituere, nec tenetur fidem adhibere.*

3 Dubium æquale *pro parte æquali ſufficiens cauſa ea eſt reſtituendi.*

4 *Cauſa ſecunda excuſans eſt* Impotentia.

6 *An ſi creditor, & debitor ſint ſimul in extrema neceſſitate, teneatur debitor creditori ſtatim cum ſuo periculo rem reſtituere.*

5 *In extrema neceſſitate ceſſat ius gentium, nec tenetur quis reſtituere.*

6 *Quod res aliena ſit, & iniuſte poſſeſſa non obſtat accedente extrema neceſſitate debitoris.* Melior *conditio primi occupantis.*

Rem aliquam, quæ ſit in extrema neceſſitate communis poſſidentis, rapere non ſolum furtum ſed homicidium eſt, & tenetur ad reſtituendum raptam.

7 *Vnus caſus, in quo tenetur debitor ad reſtituendum ex Caiet. & an ex pietate, & charitate, an ex iuſtitia teneatur.*

8 *An ſi quis iuraſſet, ſe reſtituturum tali die* Creditori, *& eodem die fortaſſis reperiretur in extrema neceſſitate, teneretur ex ratione iuramenti tali die reſtituere.*

9 *An Patre, & creditore in extrema neceſſitate exiſtẽtibus, teneatur debitor parenti potius, quam creditori ſubuenire.*

10 *An frater vel amicus debitoris creditori præferendus in extrema neceſſitate ſit.*

10 *Non ſolum poſſe nos ſed teneri potius patri quam creditori ſubuenire docet* Salon, *cum tamen non teneamur nobis potius quam creditori.*

11 *An qui neceſſitatem extremam paſſus eſt, ſi ad pinguiorem poſtea fortunam venerit, teneatur rem alterius, vel valorem reſtituere.*

12 Quid *in hac re probabilius dicendum ſentiat author, nu. ſeq. declarat. 13. 14. 15.*

16 *Tertia cauſa excuſans, vel ad tempus, vel perpetuo, quoad durationem talis cauſæ, eſt* Graue damnum *debitoris.*

17 *An teneatur quis cum detrimento ſui ſtatus, & bonorum reſtituere?*

18 *Maior quæſtionis explicatio. Aliud* cadere a ſtatu ſuo, *aliud vero* minuere ſtatum. *Status aliud iuſtè, alius iniuſtè acquiſitus.*

19 *Redditur etiam in ſtatu aliquo conſtitutus impotens ad reſtituendum caſu, & infortunijs, abſque ſua culpa, vel cum culpa ſua.*

20 *Bona iniuſtè acquiſita ſtatim reſtituenda, qui ſenſerint, etiã ſi debitor de ſtatu ſuo cadere debeat?*

21 *Opinio Nauarri & aliorum non teneri, vel cum notabili ſuo damno.*

22 *Tertia ſententia, qui iuſte ſtatum ſuum acquiſiuit, & citra ſuam culpã factus eſt impotens ſine ſtatus ſui iactura non teneri ſtatim, ſed paulatim. Secus vero qui ſua culpa, ſiue iuſte ſiue iniuſte acquiſiuit.*

Non teneri debitorem ad reſtituendum cum magno ſuo damno tribus modis intelligi poteſt.

23 *Si debitor graue damnum ex eo ſolum patitur, quod ſubſtantia reſtituenda eſt magna, non poteſt prorogare in toto vel in parte.*

24 *Si ex eo ſolum proueniret, quod ex reſtitutione ſtatim faciẽda non lucraretur ex alieno, non excuſatur a reſtituendo ſtatim.*

25 *Soluitur quoddam dubium de mutuatario, qui pecuniam mutuatam expoſuit, iміmo, & alius caſus, quem proponit* Cor*duba &* Medin. 1. 26.

27 *Quando iuſte ſtatum acquirunt nec ſine notabili iactura reſtituere poteſt, aut ſtatus ſui aut rerum ſuarum, non tenetur ſtatim reſtituere, ſed poteſt differre, tenetur tamen minuere ſtatum citra notam paupertatis.*

28 *Quare ad ſic faciendum teneatur.*

29 *Non tenetur* Comes *ad vẽdendum* Comitatum, *aut nobilis, vt ſeruiat.*

Nec artifex tenetur vendere artis ſua inſtrumenta neceſſaria, 30. nec filius adultera bona fide conſtitutus in ſtatu nobili ad reſtituenda bona legitimo. 31. ſed ad minuendum ſtatum. ibid.

32 *Non tenetur, quis reſtituere quotieſcunque cogeretur vendere domum, aut poſſeſſiones notabiliter minus iuſto.*

33 *Quando debitor bonæ fidei patitur ex reſtitutione ſtatim facienda iacturam totalem ſui ſtatus, non tenetur ſtatim reſtituere, etiamſi creditor alias ex dilatione notab. damnũ paſſurus ſit.*

34 *Rectius autem docent alij teneri debitorem etiam cum iactura ſui ſtatus, ſi damnum graue creditoris ſit præſentaneum.*

35 *Debitor bonæ fidei, etiam cuius omnia bona ſunt reſtitutioni obnoxia, ſi creditor non ſit in eadem neceſſitate, non tenetur ad ſtatim cum notab. iactura bonorum ſuorum, ſi tẽpore conuenienti ſine tali incommodo poſſit.*

36 *Qui ſtatum iniuſte acquiſiuit, tenetur ſtatim reſtituere etiã cum iactura talis ſtatus, quamuis creditor talem neceſſitatem non patiatur.*

37 *Sic teneri etiam quando dilatio rei debitæ parum noceret creditori (vt voluit* Corduba, & Sot.) *non tamẽ verum iudicat author.*

38 *Seruare tamen poteſt ſibi ſuiſque quæ ſimpliciter videt neceſſaria.*

39 *Cum res obnoxia reſtitutioni ſit ex iniuſta acquiſitione: & debitor extrema neceſſitate non laboret, ſtatim reſtituere tenetur, etiamſi ſtatum mutare cogatur.*

40 *Si res acquiſita parua ſit, & creditor paruum exinde detrimentum patitur ex dilatione, non tenetur ſtatim debitor cum iactura, vel totius, vel medietatis ſtatus reſtituere.*

41 *Soluuntur argumenta diuerſorum authorum eorumque conciliatio.*

42 *Quando non poteſt omnibus creditoribus ſatisfacere ſtatim reſtituendo, ſpes tamen eſt probabilis poſt breue tempus poſſe integre reſtituere, licitum erit in hoc caſu differre*

43 *An teneatur quis reſtituere aliquando bona cum detrimento propriæ famæ?*

44 *Fama maius bonum quam vllum bonum externum ex natura ſua, poteſt tamen aliquod bonum externum præponderare alicui bono famæ.*

45 *An teneatur quis ſe vendere, vt reſtituat?*

47 *Qui alterum damnificauit in ſua libertate iniuſte, tenetur ſe ſeruum facere pro ea, ſi aliter reſtituere non poſſit.*

QVamuis regulariter reſtitutio ſtatim facienda eſt, vt ex dictis conſtat, ſicut ſtatim ab actu cuiuſcunque peccati mortalis ceſſandum eſt, non tantum exteriori, ſed interiori, quia tamen reſtitutionis præceptum, ſiue quatenus *Affirmatiuum* eſt, vt ſcilicet reſpicit actum ipſum reſtitutionis, ſiue quatenus *negatiuum* eſt, vt ſcilicet non retineatur alienum inuito rationabiliter domino, non ita obligat, quin certæ circunſtantiæ requirantur, quæ per incidentes cauſas mutari poſſunt, ideo (poſita tamen ſemper interiori voluntate reſtituendi) fieri quandoque poteſt, vt aliquibus de cauſis vel omnino, vel ad tempus actus reſtitutionis non ſit ex præcepto neceſſarius, prout cauſæ ipſæ, vel ad tempus, vel perpetuo durauerint, vt recte Scotus in 4. d. 15. q. 2. art. 4. §. *ſed in caſibus.* & Gabriel ibid. q. 2. art. 2. concl. 2. & alij communiter notant. Quæ cauſæ a nobis in ſequentib. ex frequentiori, & probabiliori authorum doctrina breuiter, quantum rei dignitas, & neceſſitas patitur, explicandæ ſunt.

1 Prima cauſa excuſans eſt *ignorantia probabilis, ſeu inuincibilis* (vt Theologi loquuntur) facti, aut iuris, quod res ſit aliena. Sic Adrian. in 4. q. 28. & 29. Caietan. in ſum. verb. reſtitutio. cap. 6. Mart. Nauar. in Manu. cap. 17. num. 55. verſic. *Tertio infertur*, & num. 82. Toletus lib. 5. c. 20. in fin. Ludou. Lopez. par. 1. inſtruct. conſc. c. 131. Greg. de Valen. tom. 3. diſpu. 5. q. 6. punct. 7. Emanuel Rodriquez. par. 2. ſummæ, cap. 47. concluſ. 7. 8 & 9. & Lodouicus Carbo. tractat. de reſtitut. quæſt. 85. dub. 5. Eſſet autem ignorantiæ probabilis facti, ſi quis rem alienam bona fide acquiſiuiſſet hæreditate. Sicut etiam eſſet ignorantia probabilis iuris, quando ius eſſet obſcurum, & controuerſum circa aliquem contractum, aut quando viri ſcientia, & conſcientia præditi conſulunt ei, quod ad reſtituendum non tenetur. Secus autem de conſulente eos, quos credit ſibi placita reſponſuros, & niſi hoc crederet, eos non conſuleret, talis enim non excuſatur a peccato. Ignorantia igitur inuincibilis ſeu probabilis tam iuris, ſcilicet obſcuri, quam facti, quamdiu manet, & a reſtituendo, & a tempore reſtituendi excuſat. Secus autem quando eſſet ignorantia *craſſa*, vel *facti*, qualis eſſet illa, qua quis emeret a milite Miſſale, aut calicem, aut a vili famulo, & ruſtico vas argenteum, aut ab aliquo iuuene pãnoſo ſericum, aut alterius generis pannum, quæ crederet, aut credere debuit, aut dubitare per furtum, & rapinam ab his vendentibus fuiſſe: vel ignorantia *iuris* clara, qualis eſt illa, qua quis ignorat rem furto ablatam non iuſtum eſſe emere, vt quis ſibi eam retineat.

2 *Hinc* Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. capit. 132. & Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ. ca. 47. concl. 9. inferunt, quod licet hæredi conſtet per vnum teſtem omni exceptione maiorem, teſtatorem alicui certæ perſonæ legatum reliquiſse, non tamen propterea tenebitur hæres ille in conſcientia legatum illud legatario illi reſtituere. Quamuis enim ſi res legata parui eſſet momenti, & legatarius adduceret in teſtem voluntatis teſtatoris teſtem adeo fide dignum, quod pro valore tam modici legati, nec ipſe nec legatarius petens cenſeretur ſe velle deierando mentiri, teneretur in hoc caſu legatum tam modicum ſoluere; Et licet deponere quis poſſit ſcrupulum conſcientiæ ad dictum vnius teſtis fide digni, vt põt mulier ſecũdo nubere ad certum teſtimoniũ vnius teſtis aſſerẽtis, & teſtificantis morti ſui mariti ſe præſentem exhibuiſſe, non tamen tenetur, nec neceſſitatur ad vni duntaxat fidem præſtandam teſti, quando inde ſequitur detrimentum notabile ſuum, aut tertij. Vnde quando legatum eſt magni momenti, dum aliter non ſibi certo conſtet, legatario petenti ſibi debitum eſſe propter teſtimonium vnius teſtis etiam omni exceptione maioris, dicentis, & teſtificantis de voluntate teſtatoris, non tenetur hæres tale legatum ſibi adimere, illique reddere: adeo verum eſt quod dicitur; Vnus vir nullus vir.

Eadem

Digitized by Google

3 *Eadem* ratione cauſa ſufficiens non reſtituendi eſt *Dubium* æquale pro parte æquali, quod poſſidens habet, an res ſit ſua, vel alterius poſt adhibitam debitam diligentiã ad id indagandum; *In dubio enim melior eſt conditio poſſidentis*. arg. Reg. 65. Reg. *In pari* de reg. iur. in 6. Vnde licite poteſt quis rem retinere, quam diu dubitat ſolum ſpeculatiuè de re ipſa, quam poſſidet, ſit ne propria, vel aliena, vt cõſtat ex his, quæ diximus ſupra in materia de præſcriptione lib. 9. c. 12. dub. 6. & ita expreſſe docent Ludouicus Lopez vbi ſupra c. 132. conclu. 2. Gregorius de Valentia to. 3. diſpu. 5. q. 6 punct 7. & Ludouicus Carbo. tract. de reſtit q. 85. dub. 5. & alij, quos in dicto cap. 12. dub. 6. pro ſecunda opinione retulimus.

4 Secunda cauſa eſt *Impotentia*, quando. ſ. debitor non habet, quod reſtituat nec aliunde probabiliter, & commode acquirere poteſt. Sicut enim ignorãtia probabilis iuris, aut facti quamdiu durat, a reſtitutione excuſat; ita etiam impotentia reſtituendi excuſabit, quamdiu durat. Sic S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. ad ſecundum. Caiet. ibi. & in ſum. verb. reſtitutio cap. 6 Palud in 4. diſt 15. q. 2. ar. 1. concl. 1. Ioan. Medina. C. de reſtitutione. q 5 in princip. Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 7. articu. 4. ad ſecundum. Martin Nauar. in Manuali, cap 17. nu. 56. Couar in reg. peccatum. par. 2. nu. 2. de regu. iur. in 6. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 114. Gregorius de Valentia. to. 3. diſput. 5. q. 6. punct. 7. & alij communiter. Idemque dicendum eſt de eo, qui eſt in extrema neceſſitate, nec de hac re vlla eſt inter authores dubitatio. Rõ eſt, quia tunc talis retẽtio eſt omnino inuoluntaria ex impotentia. Vnde voluntas parata ad reſtitutionem ſufficit coram Deo, & hominibus. Et quia nemo ad impoſſibile tenetur & ideo in tali caſu dominus irrationabiliter eſſet inuitus, ſi vellet reſtitutionem ab eo. Quod autem S. Thom. vbi ſupra dicat debitorem in eo caſu petere debere a creditore aut dilationem, aut omnino remiſſionem, intelligi debet, quando impotentia non eſt certa, & manifeſta, vt notant Sotus vbi ſupra, & Mich. Salon 2. 2. q. 62. artic. 8. controuerſia 3. in fin Si enim manifeſta, & certa ſit, non eſt neceſſarium, nam impoſſibilitas eũ in conſcientia excuſat, immo quãuis creditor remittere abnuat, ad id non tenebitur.

Ceterum cum in hac re multa dubia, & controuerſa inter authores ſint, quædam pro faciliori, & meliori huius materiæ intelligentia, & explicatione ſoluenda ſunt.

5 PRIMVM DVBIVM eſt, An ſi creditor, & debitor ſint ſimul in extrema neceſſitate, teneatur debitor creditori ſtatim cum ſuo periculo reſtituere? Sẽſus quæſtionis eſt, An ſi creditor deueniat in extremam neceſſitatem, niſi ei ſtatim fiat reſtitutio, & ecõtra debitor extremam patietur neceſſitatem ſi reſtituat, teneatur in hoc caſu debitor ad reſtitutionem.

Prima ſententia eſt Scoti in 4 diſt. 15. q 2. §. *Ad argumenta*. verſ Ad aliud autem detinens. litera H. Richard. in 4. d. 15. art. 5. q. 4. ad quintum Gabrielis ibidem. q. 2. art. 2. poſt concl. ſecundam. §. *Ad tertium*. litera. H. Ang. verb. reſtitutio 3. § 3. Sylu. verb reſtitutio. 5 q. 2. Io. Medina. C. de reſtitu q 3 in cauſa 4. in reſpon. ad quartum. dicentiũ, quod ſi debitor ſit in extrema neceſſitate, & non creditor, quod tunc non tenetur reſtituere, cum res ſit debitoris eo iure, quo omnia ſunt communia in extrema neceſſitate, & hoc certum eſt Si autem ambo ſunt in extrema neceſſitate, tunc aut dominus rei prius venit ad eam neceſſitatẽ, quã detentor, & tunc reddi debet domino duplici iure, tum quia prius erat ſuum; tum quia iam ex iſta neceſſitate factum eſt ſuum. Aut ſecundo detentor venit prius ad iſtam neceſſitatem, & ſic domino venienti ad iſtam neceſſitatem poſtea non tenetur reddere, quia ceſſauit dominium eius in re iſta, & facta eſt detentoris. Aut tertio ambo ſimul deuenerunt ad iſtam neceſſitatem, & tunc reddi debet domino, quia ille nunquam cecidit a dominio, nec poteſt fieri alterius in tali ſtatu domino inuito. Quod ſi Scoto obiicias in hoc caſu teneri quemlibet potius vitam ſuam, quam vitam proximi diligere, & conſequenter potius ſibi rem illam conſeruare poteſt, quam dare proximo. Reſpondent, in hoc caſu dilectionem vitæ detinentis eſſe iniuſtam, quia ſic diligens ſe eſt homicida, eo quod iniuſte occidit alium, quia ſubtrahit ſibi neceſſariũ, quod illi debetur.

Secunda opinio eſt dicentium, non obligari ad id, ſed licite tunc ſibi retinere poſſe. Sic Tabiena, verbo reſtitutio. quæſt. 4 Caiet. 2. 2. q. 62 artic. 5. ad quartum. Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 7. ar 1. ad quartum, & art. 4. ante finem. Martin. Ledeſ. 2. 4. q. 18. art. 5. fol. 266. col. 4. concl. 2. Mich. Salon 2. 2. q. 62 art. 5 controuerſia 8 Dominicus Bannes 2. 2. q. 31. art. 3. & q. 62. art. 5. dub vltimo. Gregorius de Valentia, tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6 puncto 7 cauſa 4. Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 62. art. 8. Petrus Nauarrus lib. 4 de reſtit. cap 4. dub. 5. num. 28. Martin. Nauarrus in Manuali, cap. 17. numer 60 verſ. *Quinto infertur* etſi hic author non ita clare locutus eſt Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c 110. Toletus lib. 5. inſtruct. ſacerd. cap. 24. & Ludouicus Carbo tract. de reſtit. quæſt. 80. quæ ſententia videtur verior, & colligitur ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 62. art. 5 ad quartum, vbi abſque vlla exceptione ait, quod in caſu extremæ neceſſitatis potius deberet ſubuenire patri extreme indigenti, quam creditori. Ergo a fortiori ſibi, cum nulli ſit aliquis propinquior, quam ſibiipſi. Ratio eſt, quia in extrema neceſſitate ceſſat ius gentium, quod diuiſit dominia, & ſumus in iure naturali quo omnia ſunt communia, & idcirco creditor, qui alias erat eius dominus, non poteſt tunc rationabiliter inuitus ea tanquam propria carere, quia cum debitor tunc ſit in poſſeſſione rei, in pari neceſſitate melior eſt conditio debitoris poſſidentis, ac proinde poteſt abſque vlla iniuſtitia ſibi potius quam creditori ſubuenire. Id quod procedit vndecunque ante illum articulum neceſſitatis peruenerit debitor ad illius rei poſſeſſionem; ſiue enim iuſte per furtum occupauit, poteſt tunc potius ſibi, quam creditori ſubuenire; Et ſiue creditor prius in extremam neceſſitatem inciderit, ſiue non. Peccauit quidem hoc caſu non reſtituendo, quando poterat, & creditor prius indigebat, ſi tamen deinde debitor, antequam reddat, incidat ipſe in extremam neceſſitatem, non tenetur reſtituere, ſed ſibi potius ſubuenire poteſt, quam alteri.

Nec obſtat, quod res illa ſit aliena, & quod ante eam neceſſitatem iniuſte rem illam poſſideat, quia licet hoc verũ ſit, accidente tamen poſtea extrema debitoris neceſſitate iuſte illam rem tanquam communem poſſidet, & retinet, quam primo occupauit, cum in neceſſitate illa omnia fiant communia, & primi poſſidentis, cui iuri naturali ius gentium, quo res ſunt diuiſæ, & appropriatæ, derogare non poteſt.

Illud quidem verum eſt, quod ſi Petrus ſit in extrema neceſſitate, & habet vnum panem, & Ioannes ſit in extrema neceſſitate non erit licitum Ioanni panem illum e manibus ſuis rapere, quia cum panis ille tunc ſit communis, melior eſt conditio Petri primo occupantis, ſeu poſſidentis, atque adeo panem illum rapere eſſet non ſolum furtũ, ſed etiam homicidium, & teneretur etiam cum iactura periculoque vitæ ſuæ Petro illum reddere, vt præfati omnes authores docent contra Tabienam falſo aſſerentem non teneri illi reddere in hoc caſu. Si tamen Ioannes primo panem illum habuiſſet, non teneretur Petro illum reddere; quia potior tunc eſſet ratio Ioannis poſſidentis. Idemque in caſu noſtro dicendum eſt. Quocirca falſum eſt, quod ait Scotus, dominium rei nunquam cecidiſſe a dominio; quia vt ait Caiet. extrema debitoris neceſſitas, cum poſſeſſione illius rei, abſtulit huic ius poſitiuum, ius gentium, & ius naturæ. Vnde falſum etiam eſt, quod detentor iſte occidat dominum, aut iniuſte cõſeruet vitam ſuam, quia ceſſauit dominium alterius, & iſte vſum ex hoc, quod poſſidere inuenitur, ex iure naturæ habet.

7 Vnus caſus eſt, in quo tenetur debitor ad reſtituendum ex Caiet. 2. 2 quæſt. 31. art. 3. & Dominico Bannes ibid. & Mich. Salono 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controuer. 8. & Dominico Bannes ibid. in fin. Toleto lib. 5. inſtruct. Sacerd cap. 24. Scilicet, ſi creditor eſſet perſona publica, & valde vtilis, & neceſſaria Reipublicæ. Ad id tamen non tenetur ex debito reſtituendi, ſed ratione boni communis, quod cum omni damno proprio omni iuri priuato præferẽdum eſt: quia tamen ex ſola charitate, & pietate ad id tenetur, & non

ex

ex iuſtitia, non poteſt ad id compelli. Verum eſt quidem, quod ſi Rex, vel Reſpublica præciperet, vt in tali caſu perſona illa priuata ſuccurreret perſonæ publicæ, & ille non obediret, poſſet tunc Reſpublica punire inobedientem, & illi panem auferre, vel tradere hoſtibus. Ceterum non liceret homini illi priuato ad ſubueniendum iſti homini publico, & neceſſario rapere panem ab alio inferiore exiſtenti in tali neceſſitate extrema, quia licet teneatur ex ordine charitatis ex re ſibi neceſſaria ſubuenire potius homini publico, quam ſibi ipſi, non eſt tamen iudex, aut publicus miniſter, quo executionem illius pro libito ſuo in alium facere poſſit, vnde peccaret authoritatem illam vſurpando, vt Caie. Salon. & Bannes annotarunt.

8 SECVNDVM DVBIVM eſt, An ſi quis iuraſſet, ſe reſtituturum tali die creditori, & eodem die fortaſſis reperiretur in extrema neceſſitate, teneretur ne ratione iuramēti tali die reſtituere?

Reſpōdeo cum Soto li. 4. de iuſti. quæſt. 7 art. 1. ad quartum. Martino Ledeſm. 2. 4. quæſt 18. art. 5. fol. 267. col. 1. & Ludo. Carbone tract. de reſt. p. 80. in fine. dub. vlt. non teneri, quia iure naturali exceptio facta intelligitur extremæ neceſſitatis; ſi tamen iuraret, ſe etiam in extrema neceſſitate reſtituturum, tunc iuramentum ſeruandum erit.

9 TERTIVM DVBIVM eſt, an patre exiſtente in extrema neceſſitate, & creditore in eadem exiſtēte, teneatur debitor parenti potius, quam creditori ſubuenire, quando vtriſque ſubuenire non poſſit? Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 267. col. 2. & Ludouicus Carbo. tracta. de reſtitut. q. 80 dub. 2. & Tabiena verb. reſtitut. q. 4. Toleto lib. 5 inſtr. Sacerd. c. 24. dicunt præferendum eſſe creditorem: quia habet maius ius ad rem ſuam, quam habet pater, qui nō poſſidet rem alienam. Et quia tenemur ſubuenire parentibus ſolum ex noſtris, non ex alienis, ſolumque conceditur iure naturæ vſus rei alienæ ad uitam propriam conſeruandam non alterius.

Alii vt Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 7. art. 1. ad quartum. Michael Solon 2. 2. q. 62. artic. 5. cōtrouerſia. 9. Dominicus Bannes ibidem dub. 10. concluſ. 2. & 2. 2. q. 31. ar. 1. Gregorius de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 8 puncto vnico. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. c. 114. & Petrus de Soto Maior quem citat, docent, potius ſubueniendum eſſe patri, & colligunt ex S. Thom. 2. 2. q. 31. ar. 3. ad tertium. vbi ait, Quod exiſtentibus in extrema neceſſitate creditore, & conſanguineis debitoris dari non poteſt. vnde vniuerſalis regula, cui potius ſubueniendum ſit, ſed prudentis iudicio relinquitur, vt conſideratis conditionibus iudicet, cui potius ſubueniendum ſit. Ex quo S. Thomæ teſtimonio tale fieri poteſt argumentum. Si quando conſideratis conditionibus licitum eſt conſanguineos præferre in extrema neceſſitate, maxime quando coniūcti ſunt in tali propinquo gradu, qualis eſt pater reſpectu filii, & idem clarius docere videtur Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ q. 62. arti. 5. ad quartum, vbi ait, *quod debet vni, non debet alteri reſtituere, niſi forte in caſu extremæ neceſſitatis, in quo poſſet, & deberet alicui etiam auferre aliena, vt patri ſubueniret*. Verum in hoc vltimo loco non agit de extrema neceſſitate creditoris, ſicut nec docet licitum eſſe auferre ab alio exiſtente in neceſſitate extrema, vt patri ſubueniat. ſed tantū quando alter, a quo res aufertur, non eſt in neceſſitate, pater tamen extremam pateretur neceſſitatem.

Ratio ergo vrgentior eſſe poteſt, quia in neceſſitate extrema ceſſat omne ius gentium, & dominium, manetque ſolum ius naturale; ex altera vero parte debitum erga parentes eſt debitum virtutis pietatis, quod & iuri naturali coniunctius, & debitum maius eſt, & antiquius, quam illud quod ex particulari iuſtitia debetur, vt colligitur ex San. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 101. artic 3. & in 3. diſtinct. 34. quæſt. prima, ar. ſecundo, ad octauum. Nec valet ratio in contrarium, quia tunc neceſſitas extrema creditoris non eſt neceſſitas exercendi præceptum de reſtitutione, eo quod ſimul cōcurrit alia vrgentior cauſa adimplendi præceptum pietatis, ſicut in dubio primo diximus, concurrere ius conſeruandi vitam propriam, cum perinde fere ſit patris vitam, ac propriam conſeruare, Id quod etiam procedit, quando debitor iniuſte rem illam acquiſiuit. Immo præfati omnes authores vltimo allati, non ſolum id verum eſſe dicunt, quando creditor, & pater eſſent in extrema neceſſitate, ſed etiam quando creditor, & vxor, aut filius debitoris eſſent in eadem extrema neceſſitate ſimul. Quia hi etiam ſunt, quaſi alter ego, & vna quaſi caro, & quod poſſum mihi præſtare, poſſum & illis; ita vt etiamſi ego non perirem fame, ſi tamen iſti adeo mihi coniuncti illa perirent, poſſem rapere e domo diuitis neceſſaria ipſis, ſicut poſſem & mihi. Quia, & iure naturali; & iure pietatis teneor ad illos conſeruandos, ad quod tamen non teneor creditori.

10 An vero ſi debitoris frater, aut alius amicus eius, qui eius vitam conſeruauit & creditor eſſent ſimul in neceſſitate extrema, præferendus eſſet frater, amicus aut creditor, maior difficultas eſt, Sotus, & Lopez & Petrus Sotus dicunt præferendum eſſe creditorem, eique potius quam fratri, aut amico ſubueniendum, quia ius naturale, & pietatis non ita nos obligat erga iſtos, ſicut erga parentes, & filios. At vero Mich. Salon, & Dominicus Bannes locis citatis dicunt, præferendum eſſe fratrem aut amicum tam inſignem, & teſtantur Franciſcum de Victoria eiuſdem fuiſſe ſententiæ. Ratio eſt, quia frater eſt mihi coniunctus in primo conſanguinitatis gradu. Ergo ex debito pietatis in extrema neceſſitate licitum erit præferre fratrem creditori. De amico autem, qui vitam meam ſeruauit, vitamque ſuam pro meo periculo obiecit, probatur. Quia talis merito apud viros prudentes pluris æſtimandus eſt quam frater iuxta illud Prouerb. 27. Melior eſt vicinus iuxta, quam frater procul. Talis igitur amicus inſignis, cuius ope viuimus, creditori præferri poteſt. Immo Michael Salon vbi ſupra docet, non ſolum poſſe me patri potius, quam creditori ſubuenire, ſed etiam teneri, cum tamen non teneat mihi potius quam creditori; Quia cedere poſſum iuri meo, non autem iuri patris, aut matris.

11 QVARTVM DVBIVM eſt, An qui neceſſitatem extremam paſſus eſt, ſi ad pinguiorem poſtea fortunam venerit, teneatur rem alienus, vel æquiualens & valorem reſtituere?

In hac re tam varie loquuntur Doctores, vt nihil ſolidum ac firmum ſtatuiſſe videatur. Nam Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. 9. Ad argumenta. in reſpon ad ſextum in litera K. & Richar 4. d ead. art. 5. q. 4. ad quintum. Gabriel in 4. d. 15. q. 2 ar 2 concluſ. 2. litera H. dicunt, quod ſi res illa fuerit ſimpliciter neceſſaria, vel erat vſu conſumpta, vel non: Rurſus ſiue vſu ſuit conſumptibilis, ſiue non, aut rem illā occupauit ante extremam neceſſitatem, & tunc ceſſante tali neceſſitate ad pinguiorem fortunam veniens reddere tenetur rem detentam ſi extet, aut æquiualens, ſi fuerit cōſumpta. Quia obligatio illa ad reddendum orta eſt ex prima occupatione rei alienæ, quæ cum fuit iniuſta ante neceſſitatem extremam, per illam non eſt extincta, ſed ſopita. At ſi rem ſolum adueniente neceſſitate occupauit, tūc cum iuſta ſit acceptio, ſi ſit conſumpta, non tenetur ad aliquam reſtitutionem, ſecus ſi non ſit conſumpta. Eadem docent Angel. verb. reſtit. 3. § 3. Sylueſt verb. reſtitu. 5. q. 2. Tabiena verb reſti. § 4. & Greg de Val. to. 3. diſp. 5. quæſt. 9. puncto. 4. & diſp. 5. q 6. puncto 7. Mich. Salon 2 2 q. 62. art. 5. cont. 10. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18 art. 5. fol 267. col. 2. & 3. Summa Corona. p. 2. c. 5. nu. 21

Alij vt Adrian. in 4. de reſtitut. q. 22. quæ incipit, quia dictum eſt. Ioan. Medina. de reſtitu. q. 3. in principio. & Martin. Naua. in Manuali cap. 17. num. 61. & num. 62. Toletus lib. 5. inſtruct. Sacer. cap. 24. in fine. docent abſolute, quod ſiue ante neceſſitatem extremam, ſiue in ipſa neceſſitate rem alienam occupaſſet, ſi poſtea ad pinguem fortunam venerit, tenebitur rem etiam conſumptam in æquiualenti reſtituere. Quam etiam ſententiam Ludouic. Carbo in tractat. de reſtitut. quæſt 81 concluſ. vltima probabiliorem putat.

Horum fundamentum eſt, quia ſic accipiens in extrema neceſſitate non accipit maius ius, & dominium rei acceptæ, quam dominus ipſius in ipſum transferre tenetur. Sed dominus in illo caſu non tenetur rei dominium tranſ-

ferre

ferre in accipientem, ſed ſatis eſt, quod ſubueniat eius neceſſitati per mutuum, mutuando ea, quibus indiget. Quod autem dici ſolet in extrema neceſſitate omnia eſſe communia, non intelligitur quantum ad dominium rei, ſed quantum ad vſum, vnde tranſacto vſu, tenetur ad reſtitutionem rei. Atque adeo putant præceptum eleemoſinæ non obligare ad gratis donandum, ſed tantum ad ſubleuandam præſentem alterius neceſſitatem, quod locando, vendendo, aut mutuando fieri poteſt.

Alij alia circa hanc difficultatem tradunt; Nos quid in hac re probabilius dicendum ſit, breuiter oſtendemus, omiſſis ſuperfluis, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent.

12 *Primo* igitur certum eſt. Quod exiſtens in extrema neceſſitate ſi accipiat ſolum id, quod neceſſarium eſt ad vitæ conſeruationem reſque accepta vſu conſumptibilis ſit, & parui momenti, etiamſi poſtea ad pinguiorem fortunam venerit, ad nullam reſtitutionem tenetur. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia quæſt. 7. art. 1 ad quartum Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 5. fol 267. colum. 3. Adrian. in d. quæſt. 12 §. Hic eſt tamen aduertendum. Ioan. Medina vbi ſupra. §. Quicquid igitur ſit. Martin Nau. cit. num 62. verſic. Dixi regulariter, & num. 218. verſ. vigeſimoquinto. Dominicus Bannes 2. 2. q. 32. art. 6. dub. 3. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. cõſcient. c. 115. & Ludouicus Carb. tract. de reſt quæſt 81. concluſ. 7. vt ſi ſit cibus, aut pecunia modica, præſumitur enim non ſolum, quod dominus iſta dare vellet, ſed etiam quod vere ſit dominus iſtarum rerum, quæ neceſſariæ ſũt illi in tali neceſſitate conſtituto.

Siquidem omnia eſſe communia, quoad vſum eſt, quod tunc poſſit indigens res alienas conſumere, ac ſi eſſent propriæ, & non tenetur creditor recipere, ſed alter potius tenetur gratis donare: Immo ſi res quibus indigebat ſolas conſumpſit, & in rebus vſu ſumptibilibus vſus non diſtinguitur a dominio, vere dominium illarum habuit, vnde non tenetur ad reſtitutionem.

13 *Secundo*, Quando res, qua ille extreme indiget, ſit magnæ æſtimationis, & valoris & ille conſtitutus in extrema neceſſitate ſimpliciter eſt indigens, puta quia neque hic habet, vnde neceſſitati ſuæ ſubueniat, neque alibi habet, vnde ſoluere poſſit, tũc citra controuerſiam nulli manet obnoxius reſtitutioni, ſi rem, qua indigebat, inſumpſit. Sic Sotus Mart Ledeſm Lopez, & alij Ratio eſt, quia vſus illius rei conſumptibilis connexum habet ſecum rei dominium, vt conſtat.

Tertio, ſi ille talis non eſt ſimpliciter indigens quia ſcilicet, quamuis non habet hic, & nunc, alibi tamen habet bona vel proxime ſperat probabiliter habere, aut per amicum ſe iuuare poteſt mutuo petendo, tunc ſopita tantum, & non extincta cenſetur obligatio & obnoxius manet ad reſtituendum, quod inſumpſit pro ſua extrema neceſſitate, quia ſat eſt hunc mutuum accepiſſe. Sola enim abſoluta neceſſitas ius in tali caſu accipiendi alienum facit. vt verbi gratia, eſt miles ſtipẽdiatus, qui licet modo extreme egeat, poſt menſem tamen, vel annum recuperabit vnde compos ſit ad ſoluendum; aut artifex mechanicus eſt qui ſperat poſtea lucrum: & in potentia propinqua ſuæ artis id lucri habet, non poſſunt iſti dici, quod neceſſitatem extremã ſimpliciter patiantur. Quocirca ſoluitur argumentum Nauarri vbi ſupra num. 62. in fin. de exercitu militum, qui neceſſitate extrema coactus deuaſtauit hortum, aut vineam: Ex dictis enim reſpondetur teneri exercitum poſtea reſtituere: quia facultatem reſtituendi in potentia propinqua habebat, nempe ex ſtipendijs recuperandis ex arte ſua militari, vel aliter Sic etiam ſi latrones viatori comminentur certiſſimam mortem, niſi centum, aut plures ducatos offerat, & ſciat viator certo in loco proximo certã auri maſſam depoſuiſſe, vt mortem fugiat, illam ſumere, & latronibus dare poterit: nec accipiendo peccabit: verum neceſſitate, & periculo recedente ad reſtitutionem tenetur, quia non plus ius acquirit, quam dominus rei transferre tenebatur, & dominus tunc non donare, ſed mutuare tantum tenebatur, cum mors per ſolam pecuniæ accommodationem vitari poterat, & iſte quamuis penes ſe non habebat illos aureos, alibi tamen habuit, aut ab amicis, & conſanguineis mutuo petere, & accipere poterit: vnde in hoc caſu alter non tenebatur illos ſibi donare, vt recte S. Thom. Quodlib. 5. quæſt. 9. art. 17. Sylu. verb. reſtitutio. 5. quæſt. 2. Ioſeph Angles in Floribus 4 ſent. q quis a reſtitutione ſit liber. art. 2. difficul. 1. & Lud Carb. tract. de reſt q. 83. concl. 6. annotarunt.

14 *Quarto*, quando res, quæ in extrema neceſſitate capitur, non eſt vſu conſumptibilis, tunc ceſſante neceſſitate reſtituenda erit, cum in eo caſu ſatis ſit concedere alteri vſum rei, quatenus eo indigebit ad ſubueniendum præſenti neceſſitati: Neq; acquirit alter dominium rei talis vnde poſtea tenebitur rem illam reſtituere, vt verbi gratia, ſi quis inimicum ſuum fugiens, vt mortem euadat nec aliter ſaluti ſuæ conſulere valens niſi obuium equum conſcendat, vbi periculum euaſit, equum ſuo domino reſtituere tenetur. Aut ſi quis indigeat veſte ſuperflua ſocij in maximo frigore, aut lecto tempore infirmitatis, tranſacta neceſſitate veſtem, & lectum ſuis dominis reddere tenetur, cum non aliam eleemoſinam in hoc caſu Dominus facere teneretur, quandoquidem hac ratione ſatis bene præſenti eius neceſſitati ſuccurrit mutuando. Sic omnes pro prima ſententia allati, & expreſſe Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 267. col. 5. Sotus li. 4. de iuſt. q. 7. artic. 1 ad quartum. Dominicus Ban. 2. 2. q. 32. arti. 6. Ioſeph Angles loco proxime citato ar. 2. diffic. 1. concl. 2 Lud. Lopez p. 1. inſtruct conſc. c. 115. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 9. puncto. 4. Lud Carbo tract. de reſti. q. 81. conc. 4. & a fortiori id ipſum docent Adrian. Ioan. Medina, & Nauarrus. quos ſupra retulimus.

15 *Quinto*, qui debitum ante contraxit, & poſtea in neceſſitatem extremam inciderit, trãſacta illa neceſſitate, & veniens ad pinguiorem fortunam, ad reſtitutionem tenetur. Sic Scotus, Gabriel, Sotus, Salon, & Ludouicus Carbo, vbi ſupra concluſio 5. & Gregorius de Valentia tomo 3 diſp. 5. q. 6. puncto. 7 & Petrus Naua lib. 4 de reſtitutione cap. 4. dub 4 nu. 24. Ratio eſt, quia extrema neceſſitas tantum conceſſit ei, vt rebus illis vteretur, quamdiu indiguit, nõ tamen liberauit eum, quin quando poterit, ſoluat debitũ, quod ante contraxit, & quidem loquendo de debito contracto iuſte puta ex mutuo emptione, ſiue alio actu, & cõtractu licito, in quo debitor acquiſiuit dominium rei, ante quam in neceſſitatem extremam veniret, res videtur, certa reddendam eſſe rem, vel æquiualens cum ad fortunam pinguiorem venerit, etiam ſi rem illam in extrema neceſſitate conſumpſit, tum ex vi præcedentis contractus; tum quia cum illius rei habuerit antea dominium, conſequenter ſi illud in illa neceſſitate conſumpſit, id, quod ſuum erat, cõſumpſit, vnde nec a reſtitutione liberatur, ſi poſtea ad pinguiorem fortunam veniat, cum reuera ex re proximi nunquam ſeiri potuerit cum ipſe in hoc caſu, vt ſupponitur, rem propriam habeat, licet debitam quam cõſumere eum oportebat, ſibique cuius erat, & non alteri, cui debebat, conſumi, aut perire deberet. Et colligi poteſt ex cap. *Odoardus. de ſolutio.* vbi Gregorius Papa Nonus docet, clericum illum, qui non habuit vnde ſolueret, non debuiſſe, excommunicari aut moleſtari ſed ſolum præſtare debuiſſe cautionem ſaltem iuratoriam de ſoluendo, cum ad pinguiorem venerit fortunam Si quis verò inique ante extremam neceſſitatem rem alienam acceperit & furatus fuerit, tunc Petrus Nau ubi ſupra nu. 25 & num. 26. docet, ſic conſumptum in extrema neceſſitate immo etiam ſi ex depoſito habuit & illud conſumpſit, non eſſe poſtea reſtituẽdum, quia cum res illa qua vtitur in neceſſitate extrema, alterius ſit & non ſua, vt pote quia eius antea non habuerit dominium, & in extrema neceſſitate alter ei rem illam donare tenebatur, quamuis antea peccauit inique rem illã vſurpando, poſtea tamen eam conſumendo in illa neceſſitate, alteri perit, & conſumitur iuſte, & licite, ac proinde cum meliorem fortunam nactus fuerit ad nihil tenebitur, Ceterum Grego de Valen poſt Scotum, Gabrielem. & alios rectius meo iudicio docet etiam in hoc caſu reſtituendam eſſe. Debet enim compenſari iniuria Domino rei facta per iniquam rei acceptionem, & retentionem, & multo magis ſi res illa ſibi in depoſitum tradita fuiſſet; extre-

ma

Digitized by Google

ma enim neceſſitas ſuperueniens, vinculum prioris debiti non tollit magis in hoc caſu, quam in præcedenti, ſed ſolum facit, vt rem illam licite conſumere poſſit ad ſubleuandum ſuã, neceſſitatẽ ſicut in illa neceſſitate licite auferre rẽ illam potuiſſet. Et certe ſicut Per. Nau. in priori debito iniuſto antea contracto per ſuperuenientem neceſſitatem non tolli præcedentem obligationem reſtituendi conceſsit, ita etiam quæ inique antea obligatio contracta fuit, ex ſuccedente neceſsitate non tollitur, cum hac ratione iniquitas illi, quoad hoc prodeſſet, quod ſic conſumptum poſtea ad meliorem fortunam veniens, reſtituere nõ teneretur, quod non videtur dicendum. Hoc igitur modo difficultatem hanc ſolui, & authores inter ſe diſſentientes conciliari non inepte poſſe arbitror.

16 Tertia cauſa, quæ communiter dicitur excuſare debitorem a reſtitutione vel ad tempus, vel perpetuo, prout ceſſat, aut durat talis cauſa, eſt graue damnũ debitoris. Quia vero non omnium vna eſt in hac re opinio, & materia hęc ſatis frequens in praxi eſſe ſolet, paulo altius, & exactius a nobis tractanda eſt, quam more ſolito propoſitis quibuſdam dubijs abſoluam.

17 PRIMVM DVBIVM eſt, an teneatur quis cum detrimento, & iactura ſui ſtatus, & bonorum reſtituere? Antequam vero ſententias authorum referamus, pręſupponenda ſunt quædam tanquam certa, quæ ab omnibus conceduntur.

Primum eſt, Debitore & creditore ſimul in extrema neceſsitate exiſtentibus, non tenetur debitor ad reſtituendum. Ratio patet ex dictis, quia durante illa neceſsitate, omnia ſunt communia ſaltem ad vſum ſecũdum omnes; vnde cum ex vna parte æqualis ſint iuris creditor, & debitor, ex alia parte melior, & potior eſt conditio poſsidentis, vt rectè in hoc caſu Micha. Salon 2. 2. q. 62. artic. 8. controuerſia. 3. antè concluſionem primam. Petr. de Arragon ibi. dicto. 1. Petrus Naua. lib. 4. de reſtitutione. ca. 4. dub. 9. nu. 53. Greg de Val. tomo 3. diſp. 5. q. 9 puncto. 7. cauſa. 4. poſt Mart. Naua. in Manuali. c. 17. nu. 60. ver. Quinto infertur, & Sotum lib. 4. de, reſtit. q. 7. art. 1. ad quartum, & ar. 4. ante finem.

Secundum eſt, ſi tam creditor, quã debitor in graui ſint neceſsitate, ita vt æqualis, aut quaſi æqualis vtriuſque neceſsitas ſit, ita vt vnus eorum cadere debeat a decentia ſtatus, tunc ex communi omnium ſententia dicendum eſt, quod etiamſi debita ſint iuſte contracta (eo modo quo infra dicemus) tenetur debitor cum ſui ſtatus iactura, ac veniendo in grauem neceſsitatem reſtituere. Sic Gabriel in 4. d. 15. q. 2. art. 1. concl. 2. litera I. Sotus li. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 4 Sylu. verb reſtitutio. 5. q 7. Martin Ledeſm. 2. 4. q. 18. ar. 4. fol. 266. col. 4. concl. 1. Ang. in verb. reſtitutio. 3. §. 4. in fine. Mar Nau. in Manuali. cap. 17. num 59. Mich. Salon 2. 2. q. 62. ar. 8. controuerſia. 3. ante 3. concluſ. Petrus Nau. lib. 4. de reſtitu. cap. 4 dub 9. nu. 54. Gregorius de Valentia. to. 3. diſp. 5. q. 6. punct 7. cauſa 4. Summa Corona par. 2. cap. 5. nu. 22. verſicu. Quinto. Coſmus Philiarchus to. 2. de offic. Sacerd. lib. 6. cap. 28. conclu 3. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 8. concl. 5. & Dominicus Bannes ibid. dub. 2. concluſ. 1. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c. 118. poſt conclu. 3. Toletus lib. 5. inſtruct ſacerd. c. 24. dicto 1. circa medium. Ludouicus Carbo. trac de reſtitu quęſt. 87. concluſ. 8 & alij. Ratio eſt, quia in hoc caſu creditor dominium retinet, & ius in re ſua, debitor autem tantum habet (ſi quod habet) ius neceſsitatis, creditor autem, & ius dominij, & ius æqualis vel ferre æqualis neceſsitatis, atque adeo melior eſt conditio creditoris. debet ergo illi reſtituere. Poſtular enim æquitas, & recta ratio, vt exiſtente æquali neceſsitate vtriuſque, (citra extremam) præferatur creditor. Atq; adeo creditor in eo caſu rationabiliter inuitus eſſe poteſt, quod debitor ei non reſtituat; Cum ex ordine charitatis poſsit ſibi potius, quam debitori velle conſulere. Immo rectæ rationi repugnat, vt exiſtẽte æquali detrimẽto, vtriuſque debitor conſeruet ſtatum ſuum alienis bonis; is vero, qui verus eſt dominus, & cui vere debetur. cadat a ſtatu ſuo. Cum hac ratione creditor duplex detrimẽtum incurreret; priuaretur enim re ſua, & pręterea nouum damnum incurreret non minus quam ipſe debitor. Quocirca iniuſte debitor tunc rem detineret, nec poterit per huiuſmodi iniuſtitiam recte ſibi potius, quam creditori prouidere. Vnde vt ait Lopez, & bene, ſi creditor ſit mendicaturus quia quod ſibi debetur, non ſoluitur, tenetur potius debitor etiam inculpabilis alias, & bonæ fidei illam indigentiam pati, & reſtituere etiamſi alias mendicaturus ſit. Quia ſi quis pan debet, potius debitor etiam inculpabilis, quã creditor debet.

18 Quæſtio igitur eſt, An quãdo debitor incidet in grauem neceſsitatem, cadetque a ſtatu ſuo reſtituendo, creditor vero non patitur ſimilem neceſsitatem, ſed ſi quam patitur ex prorogatione ſolutionis, erit leuis, teneatur debitor cum tali detrimento reſtituere. Dixi, quod *cadere debet a ſtatu ſuo:* Eſt enim ſciendum aliud eſſe *cadere a ſtatu ſuo*: aliud vero *minuere ſtatum*. Is dicitur cadere a ſtatu ſuo, qui omnino mutat ſtatum ſuum, vt ſi comes relicto comitatu ſeruiret alicui Duci, vt ſeruiunt alij nobiles inferioris ordinis. Item cadere dicitur a ſtatu ſuo, qui cum antea non laborabat manibus ſuis poſtea cogitur ita laborare, aut mendicare, vt vitam ſuam, & familiam ſuſtentet. Item ſi artifex, qui antea laborabat. cogeretur vendere inſtrumenta artis, adeo vt poſtea, vel ſeruire alteri, vel mendicare oporteat Ille autem dicitur *ſtatum minuere*, qui citra notã paupertatis manet in priori ſuo ſtatu, parcius tamen viuit, ſumendo ſibi, ac ſuis ſolum neceſſaria ad victum, & veſtitũ, vt ſi comes, aut vir nobilis retineret ſolum familiam, & ſupellectilem omnino neceſſariam, & faciendo ſumptus parcos, quantum ſtatus eius patitur in victu, & veſtitu, & collocandis filiis. Sic etiam artifex minuit ſtatum, comedendo parcius, & vtendo veſtitu viliori, & diuidendo omnia præter inſtrumenta artis, & ſupellectilem neceſſariam.

Rurſus ſtatus iſte, in quo quis eſt, duplex eſſe poteſt, vnus eſt iuſte acquiſitus, & retentus. Iuſte autem acquiri poteſt, vel proprio labore, & induſtria aut ex hæreditate ſibi relicta. Acquiſitus autem iuſte conſeruari poteſt, & iuſte, & iniuſte. Iuſte licito labore, & negotijs licitis; iniuſte autem modis illicitis, & iniquis. Alius vero eſt iniuſte acquiſitis, vt qui per furtum, aut contractus illicitos ſolum ſibi comparauit.

19 Item qui in ſtatu aliquo eſt conſtitutus, redditur impotens ad reſtituendum, caſu, & infortunijs, vt ſæpe contingit, abſque vlla ſua culpa; vel ex propria culpa. puta ex ludo, prodigalitate, & ſimilibus. Et denique debita reſtituenda, vel ex cauſa iuſta fuerunt contracta, vt ex mutuo. vel ex venditione credita pecunia facta, aut ex cauſa iniuſta, vt ex furto, rapina, vſuris &c. His præſuppoſitis

20 *Prima ſententia* eſt dicentium, bona iniuſte acquiſita reſtituenda eſſe ſtatim, etiamſi debitor cadere debeat a ſtatu ſuo, immo etiamſi mendicare debet, reſeruatis ſibi, & familiæ ſolum neceſſarijs ad vitæ ſuſtentationem extremam, ſeu illis, quæ creditorem eo ſtatu tenetur debitori nomine eleemoſinæ elargiri. Sic Adrian. in 4. quæſt. 2. de reſtit. dub. 6. Ioan. Medina. C. de reſtit. q 6 dub. 1. & 2. Vnde docet Medina nobilem quendam, qui ſe, & ſuam familiam ex iniuſte acquiſitis ſuſtentabat, omnia reſtituere debere, etiamſi poſtea proprio labore victum quærere, immo etiamſi mendicare deberet. Quinimmo tam Adrianus, quam Medina docent, quod lex illa de ceſſione bonorum, ſcilicet, l. In condemnatione, ff. de reg. iur. & habetur in Inſtit. de actionibus. §. vltimo, & l. Qui bonis, ff. de ceſſion bonorum, vbi diſponitur, vt cedens bonis poſſit ſibi retinere ne egeat. Valet ſolum in foro exteriori: in foro autem interiori, ſeu conſcientiæ non eſſe licitum id retinere, ſed tenetur in ſolidum reſtituere. Quia lex humana neminem in conſcientia excuſare poteſt contra legem diuinam, & naturalem, quarum vtraque præcipit, vt reſtituatur, quod eſt alteri debitum prohibetque furtum, in quo non minus prohibetur rei alienæ detentio, quam acceptio.

Cum ergo pro ſuſtentanda natura, aut ſtatu, non liceat aliena (citra neceſsitatem extremam) inuito Domino, auferre, ita nec aliena retinere. Et quamuis aliqui abſolute, & indiſtincte referunt hos duos authores pro hac opinione ſiue iniuſte, ſiue iuſte debitum contractum ſit, vere tamen

loquun-

Digitized by Google

loquuntur ſolum de iniuſte acquiſitis, & retentis, vt patet legenti verba eorum. Nam Adrianus expreſſe agit de obligatione ex rapina, & vſuris; Medina vero de quodam Nobili, qui de iniuſte acquiſitis familiam ſuſtentabat.

Pro eadem ſententia referuntur Rayn. & Hoſtienſ. in ſumma titu. de vſur. ab Adriano vbi ſupra & a Syluestro verb reſt 5.q.3. Alij authores nō ita loquuntur. Nam Sco. in 4.d.15.q.2. Ad argumen ta. ver. Ad illud ſi perſona, Solū ait perſonam etiam Reip. vtilem non poſſe ſtatum ſuum ſolemnem ex iniuſte acquiſitis conſeruare, & Rich. in 4 d. 15. ar 5 q.4. ad 5. tantum ait. non eſſe licitum de alieno viuere cum ſeculari honore Nihil autem dicūt, an teneatur mendicare vt integre reſtituat. Vnde male referri ſolent hi authores pro hac ſentētia ſicut etiam male citatur Inn. in c. cum tu. de vſu. cum eo in loco nihil tale dicat. Adducunt autem pro ſua ſententia cap. *Si quis de furtis*, vbi dicitur, *Si quis propter neceſſitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtē, aut pecus pœniteat hebdomadas tres, & ſi reddiderit, non cogatur ieiunare.* Si igitur qui ſic ob neceſſitatem furatur debet pœnitere: ergo non licet retinere. Et c. cum tu. de vſuris, vbi acquiſita per vſuras præcipiuntur vendi, & reſtitui, non obſtante inopia, & c Exiit. de verb. ſignif. in 6 habetur, Nemini licitum eſſe de alienis viuere, nec in extrema neceſſitate, ſi liberali oblatione, humili mendicatione, vel manuum labore, vitæ neceſſaria acquirere poſſit Excipit autem Adrianus duos caſus ab hac ſua regula quos infra examinabimus.

21 *Secunda opinio* priori oppoſita eſt nō teneri debitorem, vel cum notabili ſuo damno, vel cedendo a decentia ſui ſtatus reſtitutionem facere, quacumque ratione ſtatum ſuum acquiſiuerit, & bona ſiue iuſte, ſiue iniuſte. Sic Mar. Nau. in Manuali, ca. 17. nu. 56. 57. & 58. Gabriel. in 4. d. 5. q. 2 ar 2. conc. 2. lit. I. Qui duo authores expreſſe loquuntur de iniuſte acquiſitis, & retentis. Et Nauarrum ſequuntur Toletus li. 5. ſummæ c. 24. & Coſmus Philiarchus to. 2. de officio Sacerd. li. 6. c. 28 concluſ. 3 Referuntur etiam a nōnullis pro hac ſententia S. Ant. 2. p ti. 2. c. 9. circa medium, & Syl. verb. reſtitutio. 5. q. 3. qui tamen non ita clare id dicunt, ſed ſolum docent non teneri debitorem cum iactura ſui ſtatus, & inopia familiæ reſtituere, non autem explicant, an id velint ſiue iuſte, ſiue iniuſte bona illa acquiſierint, & retineant, vt vult Nauarrus. Si tamen conijcere liceat de mente eorum, existimo ſolum intelligendos eſſe [illegible] quando iuſte acquiſitus, & conſeruatus eſt ſtatus. Cum enim prefati duo authores doceant nemini licitum eſſe acquirere ſtatum cū damno, & iniuria alterius, conſequenter dicere tenentur, neque licitum eſſe conſeruare illum cum iniuria alterius, atque adeo tenebitur iniuſte acquirens ad reſtitutionem, non autem ſi iuſte acquiſiuit.

Probari poteſt hæc ſententia, quia in d l in condemnatione. ff de reg iur. & Inſtitu de actionibus § vlti. & l. 4. & 6 ff. de ceſſione bonorum. habetur, Non eſſe æquum, vt quis exponetur omnibus ſuis bonis, vt reſtituat debita, & in l. Miles, ff de re iudic habetur milites non teneri reſtituere in integrum ſed paulatim, ne exinde cogantur egere, & mendicare Sic etiam ſolent Reges concedere nobilibus, quorum bona omnia obnoxia ſunt reſtitutioni facultatē, vt ſeruatis ſibi neceſſarijs paulatim ſuis creditoribus ſatisfaciant, ne alioquin totum ſtatum reſtituendo ſeruire, & mendicare, & a ſtatu priore cadere cogerentur. Et denique quia licet iniuſte, & iuſtè acquiſita differant plurimū in modo habendi, & vinculo reſtitutionis, quia illa ratione iniuſtæ acceptionis. hæc vero ſolum ratione rei acceptæ reſtituenda ſunt, quoad effectum tamen reſtitutionis eadem eſt ratio. Sicut igitur iuſte acquiſita reſtituenda non ſunt cum iactura ſtatus ita neque acquiſita iniuſte, vt Nau. in num. 58. argumentatur.

22 *Tertia ſententia*, quæ inter duas priores media eſt, docet detentorem, qui iuſte acquiſiuit ſtatum, in quo eſt & citra culpam ſuam factus eſt impotens ad reſtituendum ſine ſtatus ſui iactura, non teneri ad reſtituendum ſtatim, ſed paulatim, ac vt commodius poterit; illum vero, qui ſtatum illum, vel inique acquiſiuit, vel iuſte ſtatum acquiſitum poſtea ſua culpa perdit, vt ijſque ſuis, luſibus, ſcilicet luxuriis, & contractibus illicitis, & prodigalitate impotentem ſe reddidit ad reſtituendum, teneri cum iactura ſui ſtatus, & cum maximo ſuo incommodo, citra mendicitatem tamen, reſtituere. Sic Caiet. in ſumma, verb. reſtitut. c. 6. Sotus lib. 4. de iuſt quæſt. 7 art. 4. Michael Salon 2. 2. q. 62. art 8. controu. 3. Dominicus Ban. ibid. dub. 2. & Petr. de Arag. ibid. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 5 quæſt. 6. punct. 7. cauſa 4 in fin. Mart. Ledeſm. 2. 4. quæſt 18. art. 5. fol 267. colum. 2. Anton. de Corduba in ſumma q. 68. punct 3. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient c. 117. & c. 118 Pet. Nauar. lib. 4. de reſtitut c 4. dub. 7. num 41. & ſeq. Ioſeph Angles in Floribus 4 ſen. quæſt. 2. artic. 2. difficul. 9. Summa Corona p. 2. c. 5. nu. 22. §. Quarto. Barth. Medin. lib. 1. inſtruct confeſſ. cap. 14. § 33. verſ. Sextum caput. §. Tertia Toletus lib. 5. ſummæ. c. 27. & Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ c. 45. Quia vero hi authores in his, quæ diximus, conueniunt, in alijs autem diſſentiunt, & multa ſunt in hac difficultate, quæ diſtinctam magis explicationem requirunt, vt rem totam clarius exponam ſequentes propoſitiones ſubiungam, præſuppoſito hoc vno quod ab omnibus conceditur, nimirum, quod hoc, quod dicitur, non teneri debitorem ad reſtituendum cum magno ſuo damno, tribus modis intelligi poſſit. Primo; vt non teneatur. quia debitum eſt magnum: Secūdo, quia reſtituendo illud ceſſat illi magnum lucrum; Tertio, quia reſtituendo magnum detrimentum in bonis proprijs patietur.

23 Prima Propoſitio. Si debitor graue damnum ex eo ſolum patitur, quod ſubſtantia reſtituenda eſt magna, non ideo reſtitutionem prorogare poteſt in toto, vel in parte. Sic Caiet. 2. 2 quæſt. 62 art. 8. & in ſumma verb. reſtitutio. cap. 6. Sotus lib 4 de iuſt q 7. art. 4. Martin Nauar. in Manual. cap. 17. num. 56 Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 8 controuerſia 3. ante ſolutionem argumentorum. Petrus de Arragon. ibid. concl. 1. Ludouicus Lopez p. 1 ſummæ, c. 117. cōcluſ. 1. Gregorius de Valen. to. 3. diſp. 6. pun. 7 cauſa 5. Coſmus Philiarcus de officio Sacerd. tomo. 2. li 6. c. 28. concl. 3. Ant. de Corduba in ſumma. q. 68. puncto 1. Toletus li. 5. ſummæ. cap. 24 & Ludo Carbo. tract de reſti. q 87 concl. 1. Ratio eſt, quia hoc non eſt pati damnum in bonis proprijs, ſed reddere alienum vero domino; reſtituit enim id, quod non eſt ſuum ſed alienum atque adeo quantitas ingens non eſt ſufficiens cauſa ad tollendam, vel differendā reſtitutionem. Confirmatur, quia alias melior eſſet conditio eorum, qui debita magna per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debent, quod eſt abſurdum. Et quia oppoſitum eſſet fauere furibus qui quo maius furtum committerent eo magis a reſtituendo excuſarentur.

24 Secunda Propoſitio; Quando debitori proueniret damnum graue ex eo ſolum, quod ex reſtitutione ſtatim faciēda non lucraretur ex alieno, non excuſatur a reſtituendo ſtatim Hæc propoſitio eorum omnium eſt, quos pro priori concluſione attulimus. Ratio eſt manifeſta, quia nemo habet ius lucrādi pecunia aliena inuito domino, & quia hoc non eſt perdere proprium ſed non vti alieno Quæ cōcluſio patet in eo qui iniuſte vſurpauit aliena, ex quibus vult negociando parare ſibi lucrum Cū enim retinere non poterat bona illa priuſquam ea negociationi exponeret, & lucro, ita neque vt ſic ea lucro poſtea exponat.

25 DVBIVM autem eſſe poteſt, An ſi eſſet poſſeſſor antea bonæ fidei & pecuniam ſibi mutuatam negociationi expoſuit qua ſoluenda erit tali termino, vnde emit iam merces, quæ ſi ſtatim vendantur, non ſolum ceſſat ei lucrum, quod exinde ſperabat, ſed etiam patietur grauem iacturam.

Huic difficultati Reſpōdeo cum Ludonico Lopez par. 1. inſtruct conſcient c 117. concl. 4. Quod quando poſſeſſor bonæ fidei ex iuſta acceptione. puta mutuatarius bona fide pecuniam ſibi mutuatam expoſuit negociationi, putans ante aduentum ſolutionis inde aut aliunde habiturum lucrum vnde conſti uto tempore ſolueret non tenetur ceſſare a lucro, quando alias res emptas viliſſime venderet. Ratio eſſe poteſt in hoc caſu regula illa Scoti in 4. d. 15. q. 2 ar. 4. quæ talis eſt, & communiter approbata ab omnibus in hac materia, *Quandocunque dominus rei rationabiliter velle debet reſtitutionem differri, poteſt illo inuito ſo-*

lutio

Digitized by Google

lutio illa differri, vel omitti, licet ipſe quadam cupiditate, vel paſſione, nolit conſentire In hoc autem euentu rationabiliter contentus eſſe debet dominus, quod bona fide negotiatus debitor tam grauem non patiatur iacturam lucri ceſſantis, poſtquam creditori aliunde non indigenti reſarcitur damnum, aut lucrum ceſſans, ſi aliquam iacturam circa hæc ex dilatione paſſus ſit.

26 Addunt etiam Io. Med. Cod. de reſt. q. 5. dub. 2. verſ. Dixi notanter. Ant de Cord. in ſumma q 68. punct 2. & Per. Nau. li. 4. de reſt. c. 4. dub. 8. nu. 52. alium caſum, quando ſ. hoc fine, & neceſſitate negotiatur, vt paulatim ex lucro illo multis creditoribus ſolueret, quib. nequit ſimul ſoluere, ſperatque ſe paulatim omnib. ſatisfacturum ex tali lucro, ſi tempus ei ad ſoluēdum concedatur. Ratio eſt, quia in hoc caſu vtiliter agit negotium creditorum ſuorum, & fauet Adrianus q. 2. de reſt. dub. 6. § in oppoſitum. in fi. eſt enim hic caſus valde ſimilis, & in idem cum caſu ſecundo ab eo ibi poſito, in quo concedit licitum eſſe differre ſolutionem debiti, vt conſtat.

27 Tertia Propoſitio; Quando debitor iuſte ſtatum acquiſiuit nec reſtituere poteſt ſine graui, & notabili iactura ſui ſtatus, aut rerum ſuarum, non tenetur ſtatim reſtituere, ſed poteſt reſtitutionem differre, & expectare commoditatem meliorem reſtituendi, (dummodo creditor ſimilem iacturam ſtatus ex dilatione non patiatur, ſecundum ea, quæ in dicto 2. annotata ſunt) idque ſiue ſtatum iuſte conſeruet ex bonis propriis, ſiue iniuſte ex bonis alienis; & ſiue contraxit debitum inculpabiliter per infortunia, ſiue culpabiliter ſua prodigalitate, tenetur tamen citra notam paupertatis ſtatum minuere, & retinere neceſſaria. ita ſane, vt reſtituere paulatim poſſit. Sic Scotus. Gabriel in 4. d 15. vbi ſup. Syluest. verb. reſtitutio. 5. quæſtio. 3. Angel. verb. reſtitut. 3. §. 4. S. Anton. parte 2. tit. 2. capit. 8. circa medium. Martin Nauar. & alii citati pro ſecunda opinione. Sotus lib. 4 de iuſtit quæſtio 7. artic. 4. Caiet. 2. 2 quæſt. 62. art. 6. & in Summa. verbo reſtitutio. capit. 6. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. artic. 8. controuerſia. 3. concluſ. prima. Petrus de Arragona ibidem. concluſ. 3. Dominicus Bannes ibid. dub. 2. concluſ. 4. & 5. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. artic. 5. fol. 268. col. 2. concluſ. 2. Antonius de Corduba in Summa. quæſt. 68. puncto. 3. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. capit. 4. dub 7. num. 42. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto. 7. cauſa. 4. & 5. Ludouicus Lopez par. prima inſtruct. conſc capit. 118. concluſ. 2. Summa Corona parte ſecunda. capit. 5. num. 22. §. Tertio. & § Quarto. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent quæſt 2. artic. ſecundo, difficul. 9. concluſ. 4. Coſmus Philiarcus de officio ſacerd. tom. 2. lib 6. cap. 18. concluſ. 4 Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ. capit. 45. concluſ. 4 & Ludouicus Carbo tractat. de reſtitut. quæſtio. 87. concluſ. 11. Prior pars patet, quia cum talem ſtatum antea iuſte acquiſiuit, ſiue ex hæreditate, ſiue ex licito contractu. & poſtea ex culpa, aut ſine culpa ſua factus ſit impotens ad reſtituendum, excuſatur a reſtitutione ſtatim facienda propter impotentiam. iuxta ea quæ tradit S. Thom 2. 2. quæſtio. 62. artic. 8. ad ſecundum Quemadmodum enim impotentia ſimpliciter excuſat a reſtitutione facienda ſimpliciter, ita impotentia pro tali tempore excuſat ab obligatione reſtituendi pro tali tempore, & ſtatim. Qui enim reſtituere nequit ſtatim ſine iactura ſui ſtatus, & maximo bonorum ſuorum damno, in caſu quod dilatio per aliquod tempus parum noceret creditori, & prodeſſet debitori, cenſetur moraliter loquendo impotens pro tali tempore, ac proinde tunc excuſatur a reſtitutione ſtatim facienda. Et certe eſſet dominus irrationabiliter inuitus, ſi vellet debitorem cum tanto ſuo incommodo ſtatim reſtituere, cum maius ferè damnum alicui accidere non poſſit, quam ſtatum ſuum mutare. Vnde durus nimis, & iniquus eſſet creditor, qui cum non egeat niſi leuiter, vellet tamen ſua ſibi cum tanto debitoris detrimento reſtitui. Id quod procedit, vt diximus, ſiue inculpabiliter incidit in illam impotentiam reſtituendi, ſiue culpabiliter, ſatis namque eſt, quod ſtatum illum iuſte acquiſiuerit, ne poſtea illum cum tanto ſuo damno relinquere teneatur. Confirmatur hæc ratio, quia vt plurimum, & moraliter loquendo talis mutatio ſtatus caderet in ſummam infamiam, & iacturam familiæ, & filiorum; at verò, vt infra dicemus, non tenetur regulariter quis cum famæ ſuæ iactura reſtituere. Satis igitur erit in tali euentu habere animum reſtituendi quam primum commode poterit.

28 Pars ſecunda patet, teneri ſcilicet ſtatum minuere, vt reſtituat. Quia facere tenetur ea, per quæ commode reſtituere poſſit; Sed minuendo ſtatum, & reiectis ſuperfluis, & quæ ſunt ad ſolam pompam, & abundantiam, & retinendo ſibi neceſſaria ad ſtatus ſui decentiam, commode poteſt poſtea reſtituere, cum ad hæc facienda non ſit impotens; immo id ipſum faceret, ſi nullius eſſet debitor, & ſua prodigalitate, aut infortunio ad id compelleretur. Ergo multo magis id facere tenetur, vt aliena reſtituat, & conſcientiæ ſuæ conſulat.

29 Hinc ſequitur non teneri comitem ad vendendum comitatum, vt reſtituat, nec Nobilem, vt ſeruiat, aut manibus laboret, nec artificem ad vendendum ſupellectilem neceſſariam, ſed tantum ad parcius viuendum, & ad ſumendum ſolum neceſſaria ſibi, & paulatim, vt ſic commode ſuo tempore reſtituere poſſit ex Soto lib. 1. de iuſtitia. quæſt. 7 art. 4. Anton. de Corduba in Summa. quæſtio. 68. puncto. 3 Emanuel Rodriquez parte 2. capit. 45. concluſ. 5. Ludouico Lopez parte 1. capit. 118. ante finem. Neque debet familiam ita numeroſam alere, ſed ſi prius habebat verbi gratia quatuor famulos, ſatis erit poſtea duos retinere; Neque debet ita laute viuere, pompoſe veſtiri, & filias magnis dotibus nuptui tradere, ſicut ſi non eſſet obligatus ad reſtitutionem, ſed vt dictum eſt, parce viuere debet, & paruas dotes tradere, & ſi non poſſit filias tradere nobili, tradat vel mercatori, aut ſaltem minus Nobili, & alia ſuperflua reſecare tenetur, vt poſtea commode reſtituat, prout notant Syluestr. verb. reſtitutio. 5. quæſt. 4.

30 Pari ratione, non tenetur quis, vt reſtituat, inſtrumenta artis vendere, quibus ſibi, & familiæ ſuæ ſecundum decentiam ſui ſtatus neceſſaria comparat, & poſtea mendicatum viuere, vt verbi gratia, non tenetur Doctor. aut iuriſperitus libros vendere, nec artifex artis ſuæ inſtrumenta vendere, ex S. Anton. parte 2. titul. ſecundo, capit. 8. circa medium. Martino Nauarro in Manuali. capit. 17. num. 59. & numer. 63. Ioanne Medina. C. de reſtitut. quæſtio. quinta, dub. primo, ad tertium in fine. Antonio de Corduba in Summa. quæſtio. 68. puncto 3. Petro Nauar. lib 4. de reſtitut. capit. dub. 7. num. 45. Gregorio de Valentia. tomo. 3. diſput quinta. quæſtio. 6. puncto. 7. cauſa. 4. Michaele Salono ſecunda ſecundæ, quæſtio. 92. artic. 8. controuerſia. 3. concluſ. 1. Bannes ibid dub. 3. concluſ 4 id quod procedit, quando inſtrumenta, quæ habet artifex, ſunt ipſius debitoris ab ipſo propria pecunia, vel induſtria comparata, & neceſſaria illi ad tranſigendam vitam, quia non valet alia commodiori via ſibi victum quærere, tunc enim non tenetur vendere illa, ſed illis vti poteſt, & laborare, ac paulatim colligere, vnde reſtituat, & oppoſitum eſſet inhumanum, & rectæ rationi repugnans vt conſtat.

31 Eodem modo filius adulteræ, qui bona fide, & ſine culpa ſua conſtitutus eſt in ſtatu nobili, & honorifico, quamuis deinde ita certo illi conſtaret ſe eſſe ſpurium, & teneretur credere, nihilominus tamen non tenebitur ad reſtituenda bona legitimo cum iactura ſui ſtatus, cum iuſte, & bona fide illum acquiſierit, ſed tenetur ſolum ad minuendum ſtatum citra notam paupertatis. Immo ſi quæ reſtitutio prudenter, & moraliter iudicanda eſt impoſſibilis, certe hæc eſt, vt nobilis bona fide conſtitutus in ſtatu honorifico, tamquam vere legitimus, deinde vt ſpurius ab illo cadat. Abſurdum enim eſſet talem cogere ad exercendam artem vilem, & mechanicam, qua reſtitueret. Si enim artifex non tenetur vendere inſtrumenta artis, vt reſtituat, aut vt vendicet, multo minus cogendus eſt nobilis fieri artifex, vt reſtituat, cum non minus deſcenderet nobilis exercendo artem mœchanicam, quàm artifex mendicando, vt recte Michael Salon, & Dominicus Bannes annotarunt.

Simi-

Digitized by Google

Similiter, qui bona fide comparauit multam pecuniam ad aliquem ſtatum, ob quam fidem bonam illum iuſte acquiſiuit, ſi deinde intelligat, pecuniam illam eſſe alienam, vel oriatur aliquod graue debitum annexum illi ſtatui, quod non poteſt ſoluere, niſi cadendo ab illo. non tenetur cum tali iactura reſtituere, ſed ſolum ſtatum minuere, eo modo, quo diximus.

32 *Sed* neque tenetur reſtituere, quotieſcunque cogeretur vendere domum, aut poſſeſſiones, aut aliquid aliud notabiliter minus iuſto pretio, vt verbi gratia ſi debet centum aureos, & vt reſtituat. debet rem valentem 200. pro centũ vendere. Non n. rationabiliter velle debet dominus propter paruum ſuum commodum ita grauit debitorem incommodare in rebus licite poſſeſſis ex Ioan Med. C. de reſtitut. q 6. dub 4. Barth. Medina lib. 1 inſtruct. confeſſ. cap. 14. § 33. verſi ſextum caput. § Quarta eſt. Petro Nauarro lib. 4. c. 4. dub 7. nu. 41. & Greg de Valen. tom. 3. diſp 5. q. 6. pũcto 7. cauſa 5. Antonio de Corduba in Summa. q. 68. puncto 5. Summa Corona. par. 2. cap. 5 num 22. §. quinto Coſino Philiarcho de officio Sacerd to. 2. lib. 6. c 28. concl. 3. & Mart. Nau in Man. c. 17. nu. 57 & aliis.

33 Tertia Propoſitio; quando debitor bonæ fidei, & inculpabilis patitur ex reſtitutione ſtatim facienda iacturam totalem ſtatus, non tenetur ſtatim reſtituere, etiamſi creditor alias ex dilatione notabile damnũ paſſurus ſit, *dummodo illud non eſt paſſurus de præſenti*. ſed ſatis eſt, ſi debitor paratus ſit reſarcire illud damnum pendens in futurum, dum venerit. Vt v. g. ſi creditor modo habeat, vnde ſuo ſtatui, domui, & familiæ ſubueniat, ſi tamen pecuniã ſibi debitam illo termino ſolueret debitor, eam in mercibus emendis nunc expenderet, ex quibus ſperat poſt annum, aut circiter ſe lucrum exinde recepturum. ſatis eſt. ſi debitor paratus ſit pro illo tempore recuperandi lucri ſoluere creditori lucrum deductis deducendis ad boni viri arbitrium. Similiter ſi hinc ad annum creditor indiget pecunia nunc ſibi debita, ad ſoluenda chirographa, & quia non eſt ſuo tempore ſoluta pecunia. accepit ad vſuram, vt chirographa ſoluat. ſufficit debitorem paratum eſſe huiuſmodi vſuras ſoluere. poſtquam ſolutionis earum cauſa fuit. Sic Ludo. Lopez p. 1. inſtr. conſcientiæ. c. 118. concl. 4. & Eman. Rodriq p. 2. Summæ. c. 45 concl. 5.

Dixi, *ſi damnum non ſit de præſenti*. quia ſi creditor citra iacturam ſtatus damnum notabile patiatur de præſenti ex dilatione debiti, puta quia patitur notabilem indigentiam in familia ſuſtinendam. aut patitur graues moleſtias a ſuis creditoribus, quibus ipſe quoque eſt debitor, ſi damnum huius indigentiæ ęquiualens, aut fere æquiualens ſit cum iactura damno amiſſionis ſtatus debitoris, quamuis in hoc caſu Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. q 2. de reſtit. art. 2. difficul. 9. conclu. 6. & 9. velit debitorem bonæ fidei, & ex iuſta acceptione non tamen cum iactura ſui ſtatus ſtatim reſtituere, eſto creditor ex dilatione ſolutionis ſtatum quoque mutare compellatur ea ductus ratione, quia ſicut in pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis, ita in pari caſu neceſſitatis, melior eſt conditio debitoris poſſidentis, vnde ſatis erit in hoc caſu ſecundum eius ſententiam, quod debitor ſoluat creditori damnum, quod ex dilatione patitur.

34 Rectius tamen Lopez vbi ſupra concl. 6. Ludou. Carbo tract. de reſtitut. q. 87. conclu. 11. poſt Martinum Ledeſm. 2. 4 q. 16. artic. 5 fol. 268. concluſ. 3. & Rodriquez docent poſt Franciſcum Victoriam, teneri debitorem cum iactura etiam ſui ſtatus, ſi aliter nequeat hoc damnum graue, & præſentaneum a ſuo creditore tollere. reſtitutionem facere, maxime ſi ex tali dilatione creditor ſtatũ ſuum perderet. Quia citra extremam neceſſitatem, in qua omnia communicanda veniunt, melior eſt conditio creditoris, ex Soto lib. 4. de iuſt. quæſt. 7. art. 4. & per conſequens non ſatis erit eo in caſu, quo creditor ex dilatione a ſuo ſtatu lapſurus eſt. poſtea ei damnum reſarcire, & patet ex communi conſenſu Doctorum iuxta ea, quæ in dicto 2. annotauimus. Si quis enim eo in caſu pati debet, potius debitor quam creditor debet; Et quia non licet cum alterius damno æquali, cum commoditate, & copia viuere. Vnde vera ſolum erit Ioſephi opinio, quando debitor bonæ fidei, & inculpabilis reſtituendo ſtatum mutaret cum maiori diſpendio quam creditor, ſcilicet quando damnum iacturæ ſtatus debitoris in duplo præ ponderat debito reſtituendo, aut damno, quod de præſenti creditor ſuus patitur tunc enim non tenebitur cum iactura ſui ſtatus reſtituere. Martin. Ledeſm. & Lopez vbi ſupra. concluſio 8. Quia debitor bonæ fidei non tenetur reſtituere cum maiori detrimento. quam ſit rei reſtituendæ pretium, atque adeo ſatis erit in tali caſu ſi debitor reſarciat damnum, quod creditori ex dilatione accedit. Maxime cum teneatur debitor damnum emergens, & lucrum ceſſans creditori reſtituere, quod paſſus eſt ex dilatione reſtitutionis, quia non poteſt debitor ſibi conſulere per dilationem reſtitutionis cum alterius detrimento, niſi quando dilatio creditoris conſenſu facta fuiſſet, vt recte Ludouicus Carbo. vbi ſupra quæſtione 87. concluſione duodecima annotarunt.

35 Quarta propoſitio; Debitor bonæ fidei etiam cuius omnia bona ſunt reſtitutioni obnoxia, (vt contingere poteſt in filio vſurarij, qui bona fide hæreditatem a patre accepit) ſi creditor non ſit in eadem neceſſitate, reſtituere ſtatim non tenetur cum iactura ſui ſtatus, aut notabili iactura ſuorum bonorum, ſi ſit ſpes moralis, quod in tempore conuenienti reſtituere poterit ſine illo incommodo. Id quod probatur ex illo Matth 18. *patientiam habe in me, & omnia reddam tibi:* & reprehenditur conſeruus, qui noluit dare locum ad tempus, vt debitor ſatisfacere poſſet. Sic Martin. Ledeſm 2. 4 quæſt. 108. ar. 5. folio 267. colum. 4. & fol. 168. colum. 2. & Ludouicus Carbo tractat. de reſtit. quæſt 87. concluſ. 9. & quæſtione 88. concluſione ſecunda.

Ratio eſt, quia dominus in hoc caſu irrationabiliter eſſet inuitus. Si vero non eſſet ſpes moralis quod ad moderatum tempus poterit reſtituere ſine illo detrimento, vel creditor eſſet in ſimili neceſſitate, ſtatim facienda erit reſtitutio, retinendo ſibi tantum ea, quæ eſſent neceſſaria ad eam vitæ rationem conſeruandam, quam ſuæ conditionis homines ſeruant. Quod autem reſtituere teneatur, patet, quia nemo debet cum alterius detrimento ſtatum ſuum ſeruare. Et quia leges Cæſareæ. quæ vt ait Ledeſm. in foro conſcientiæ obligant, hoc præcipiunt, immo ſi creditor in iudicio peteret, iudex debitorem illorum compelleret, vt ſoluat, quamuis ſtatum ſuum perderet. Poſſe autem in eo caſu retinere ſibi neceſſaria, probatur ex l. Miles. ff. de iudic & l. prima, ff de his qui cedunt bonis, & inſtit. de actio. §. fin. id quod etiam recta ratio, & æquitas poſtulat.

36 Quinta propoſitio: Qui ſtatum iniuſte acquiſiuit, puta, cum nihil antea habuit, per fraudem, & iniuſtitiam, vt per vſuras, iniuſtas extorſiones, & exactiones rei alienæ ſtatum illum acquiſiuit, tenetur ſtatim reſtituere etiam cum iactura talis ſtatus, quamuis creditor ſimilem neceſſitatem non patiatur; Non tenetur tamen venire in extremam, ſed ſeruare ſibi poteſt, & ſuis, quæ ſimpliciter, & omnino videt neceſſaria, vt parce viuat, ſecundum illum ſtatum priſtinum, quem antea habuit, ita Caiet. in Summa. verb. reſtitutio, cap. 6. Sotus lib 4. de iuſtit. q. 7. artic. 4. Martin. Ledeſm. 2 4. q. 18. art. 5. fol. 268. colu. 2. propoſitione 1. Michael Salon 2. 2. q 62. art. 8 controuerſia 3. conclu. 2. Dominicus Bannes ibi dub. 2 concluſ. 2. & 3. Petrus de Arragon ibid. concluſ. 4. Anton. de Corduba in Summa. q. 68. puncto 3. Barthol Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14 §. 33 verſic. ſextum caput. §. Tertia ſententia. Ludouicus Lopez par. 1. inſtrum. conſcien. cap. 118. concluſ. 1. & 3. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſentent. q. 2. de reſtitutione, art. 1. difficul. 9 concl. 3. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. c. 4. dub 7. nu. 43. Summa Corona par. 2. c. 5 num. 22. verſi quarto. Eman. Rodriq. par. 2. Summę. cap. 45. concl 6. & 7. Ludouicus Carbo tract. de reſtitut. q. 87. concluſ. 6. & q. 88. concl. 3. Intelligenda eſt autem hæc propoſitio de illis, qui iniuſte debita contraxerunt, nihilque habent, quod non ſit iniuſte acquiſitum. Ratio eſt, quia non eſt minor iniquitas ſtatum tueri ex male acquiſitis, quam illum comparare auferendo res alienas. Cum ergo ſit contra iuſtitiã auferre res alienas, ita etiam aſcendere ad ſtatum altiorẽ,

Digitized by Google

aut conſeruare nouum ex ſolis rebus alienis, & iniuſte acquiſitus. Tum, quia vere ille non habet ius, nec vllum titulum ad illum ſtatum, immo ſtatus ille vt pote ex iniuſtitia acquiſitus, vere eſt alienus, & non ſuus. Vnde reſtituendo nullum damnum patitur, cum ipſe de ſuo nihil amittat. Quocirca, qui ex furto, aut vſuris palliatis, aut exceſſiuis lucris iniuſtis diuites repente prodeunt, aut qui in officio ſcribæ, aut in adminiſtratione officij per iniuſtitiam bona cumulant, & proinde magnum ſtatum acquirunt, & ſuſtentant, tenentur ſtatum imminuere, cum hoc non ſit cadere a ſtatu, quippe qui vere non eſt ſtatus eorum, quin potius, dum in eo eſſe velint, in ſuo eſſe nolunt. Vnde Ioſeph Angles & Lopez vbi ſupra nullum aliud huiuſmodi vſurariis, & iniquis mercatoribus remedium ſupereſſe dicunt, niſi a creditoribus petere ſpontaneam dilationem, ſi certi ſint, vel ſi facta diligenti indagatione incerti ſint creditores, quibus ea debent, cum ſede Apoſtolica compoſitionem facere. Quæ omnia intelligenda ſunt, vt diximus, de illis ſolum, qui iniuſte talem ſtatum acquiſiuerunt; ſecus autem eſt de illis, qui cum multa bona propria habeant, multa etiam debita iuſte, aut culpabiliter ludis & prodigalitate, aliiſque vijs illicitis contraxerunt, ad quorum ſolutionem non ita rigide cum iactura omnium bonorum obligandi ſunt.

37 *Et* quamuis Sotus, & Corduba vbi ſupra velint talem debitorem reſtituere debere ſtatim, etiam vendendo res ſuas viliori pretio, non ſolum quando creditor ex dilatione rei iniuſte a ſe acceptæ graue de præſenti patitur damnum, aut fere æque graue, ſicut paſſurus eſt debitor, ſi ſtatim reſtituat (in quo caſu verum dicunt) ſed etiam quando dilatio rei debitæ parum creditori noceret. in hoc tamen caſu verior mihi videtur Nauarri, & Ludouici Lopez capit. 117. in fine, & aliorum opinio, non redigendum eſſe debitorem ad has anguſtias, quia æquitas naturalis dictat, vt etiam iniuſti vſurpatoris graui iacturæ compatiatur creditor, quando id ſine graui ſuo incommodo facere poteſt, ne vindictam ſumere, & afflictionem afflicto addere videatur.

38 *Quod* vero in caſu propoſitionis allatæ retinere ſibi poſſit neceſſaria, ex eo patet. tum quia reſtitutio nunquam obligat deuenire in extremam neceſſitatem, & paupertatem; tum quia ſicut nemo tenetur cadere a ſtatu iuſte acquiſito, vt reſtituat, ita neque tenetur, qui iniuſte aliquem acquiſiuit cadere a priſtino & præcedenti ſtatu, quem iuſte obtinebat, & in quo non extremæ indigebat. Vnde reſeruare ſibi poteſt neceſſaria, & hoc multum præciſe ſecundum conditionem ſui ſtatus priſtini, antequam ex illo ad meliorem aſcenderet. Id quod confirmatur ex capit. *Cum tu. de vſuris.* Vbi Alexander Papa III. præcipit vſurarios etiam ſub pœna excommunicationis compellendos eſſe ad reſtitutionem faciendam eorum quæ per vſuras acquiſierunt, dummodo in facultatibus habeant vnde viuere poſſint. Qui vero non habent nulla pœna mulctari debent, cum *eos notæ paupertatis euidenter excuſet.* Quo in loco Pontifex non ait, extrema neceſſitas, ſed nota paupertatis eos a reſtitutione excuſat, ita vt non ſint redigendi ad inopiam extremam, ſed habeant vnde viuant; Domus autem, & poſſeſſiones ex vſuris acquiſitæ, vendi iubentur. vt ſic reſtitutio fiat his, a quibus vſuras extorſerunt, & ipſi a peccato liberari poſſint. Ex quo ſane teſtimonio ſatis euidenter probatur vtraque pars propoſitionis, vt conſtat.

39 Sexta Propoſitio. Quando res obnoxia reſtitutioni ex iniuſta acquiſitione extat, & debitor extrema neceſſitate non laborat, illam ſtatim reſtituere tenetur etiamſi ſtatum amittere cogatur. Sic Ioſeph Angles in Florib. 4. ſentent. quæſtio. 2. de reſt. articul. 2. difficult. 9. concluſ. 1. Summa Corona parte 1. capit. 5. num. 22. verſicul. Quarto, & Ludouicus Carbo tractat. de reſtitut. quæſtio. 87. concluſ. 3. & quæſtio. 88. concluſ. 4. vt, ſi quis reditus alienos apud ſe haberet. Ratio eſt, quia tunc differri poteſt reſtitutio, quando debitor patitur damnum in re propria. At vero cum res aliena extat, ſi illam reſtituat, nullum in re propria patitur detrimentum nec quiſpiam ex alterius bono, & cum aliena iactura locupletandus eſt. Hinc nobiles, qui iniuſte alterius villas, aut agros retinent; eas reſtituere tenentur non obſtante, quod ab eorum ſtatu caderent. Et vſurarii, ſi pecunias non reſtituant, etiamſi non poſſint amplius negociari, abſolui non debent, cum in ſtatu ſint damnationis, quia nemo debet cum aliena iactura locupletari. Quando verò res non extaret, tunc faciendum eſt, vt in ſuperiori propoſitione annotauimus.

40 Septima Propoſitio: Quandò res reſtitutioni obnoxia ex iniuſta acceptione parua eſt, & creditor paruum detrimentum patitur ex dilatione, non tenetur debitor cum iactura, vel totius ſtatus, vel medietatis ſtatus illam paruam quantitatem reſtituere. Sic Franciſcus Victoria, quem referunt Ludouicus Lopez parte quinta, inſtruct. conſcient. capit. 118. in fin. & Emanuel Rodriquez parte 2. Summæ cap. 45. concl. 8. id quod rationi, & æquitati naturali conſonat.

41 *Ex* hactenus dictis infertur, poſſe authores inter ſe conciliari, quandoquidem qui primam ſententiam tuentur, de illis ſolum debitoribus loquuntur, qui inique per rapinam, & furtū, vel vſuram mala fide debita contraxerunt; Qui verò ſecundam opinionem ſequuntur, de iis ſolū debitoribus exponi poſſunt, qui per licitas negociationes aduerſa fortuna redacti ad eas anguſtias, & ſtatum illum iuſte acquiſitū, reſtituere nequeunt ſine mutatione ſtatus, qui non ſunt compellendi cum tanto rigore, vt ſoluendo ſtatū amittant. In particulari vero,

Ad argumenta Adriani, & Medinæ Reſpondetur, omnia illa capita loqui de eo, qui iniuſte ſtatum acquiſiuit, vt de eo, qui furto aut vſura bona acquiſiuit. In capit. autem *Si quis. de furtis*, nihil habetur de reſtitutione, quando debitor graue damnum pateretur, ſed ſolum dicitur, eum, qui ob famem furatus eſt, pœnitere debere per tres hebdomadas, niſi reſtituerit. Deindè vt explicant gl. ibi. & S. Thom. 2. 2. quæſtio. 66. artic. 7. ad primum. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. artic. 3. fol. 267. col. 3. & Petrus Nauar. lib. 3. de reſtitut. capit. 1. parte 4. dub. 6. num. 37. ſermo ibi eſt de eo, qui furatus eſt, quando non erat vrgens neceſſitas, ſi enim magna fuiſſet, non imponeretur pœnitentia. Et capit. *Cum tu. de vſuris*, potius contra illos eſt, cum expreſſe ibi dicat Papa, vſurarium non teneri ad reſtituendum cum nota paupertatis, quæ nota incurritur etiam per grauem neceſſitatem. Et in capit. *Ex mente verb. ſignific. in 6.* ſolum habetur, non peccare eum, qui ad leuandam extremam neceſſitatem acciperet aliena, non autem ibi dicitur, nullam neceſſitatem liberare a debito reſtituendi præter extremam. Quod vero dicunt leges ciuiles non obligare in foro conſcientiæ, ſed tantum eſſe permiſſiuas, falſum eſt, & oppoſitum ex illis deducitur, cum dicant inhumanum eſſe, vt aliquis inſolidum damnetur, aut quod fraudetur alimentis quotidianis. Non ſolum igitur permiſſio legis, ſed etiam approbatio facti, explicans quid ſecundum rectam rationem faciendum ſit. Neque aliquid præcipiunt, aut permittunt contra legem diuinam; ſicut enim ipſi excipiunt aliquos caſus, in quibus non eſt neceſſum, vt reſtitutio ſtatim fiat non obſtante, quod præceptum de non retinendo ſit negatiuum, idemque ſit rapere aliena & non reſtituere ita nos pari, & meliori ratione dicimus, in quibuſdam alijs caſibus non peccare contra legem diuinam, ſi non ſtatim reſtituat. Etſi enim præceptum non retinendi ſit negatiuum obligans omni tempore, & loco, habet tamen aliquid affirmatiuum, immo formaliter affirmatiuum eſt præcipiens actum virtutis, quem præcipit cum debitis circumſtantijs. Vnde quamuis nullo tempore liceat furari, ex iuſta tamen cauſa licitum eſt reſtitutionem differre, quando ſcilicet, non poteſt ſine iactura ſui ſtatus, aut citra mendicitatem, quo caſu non retinet alienum domino rationabiliter inuito, vt diximus.

Ad rationes Nauarri Reſpondetur leges illas ſolum probare tertiam propoſitionem a nobis adductam; loquuntur enim de ſtatibus, & bonis iuſte acquiſitis, in quibus merito volunt neminem priuari neceſſarijs ſuo ſtatui. In quo ſenſu conceduntur facultates a Principibus quibuſdam Nobilibus, quando habent bona iuſte acquiſita. Quæ leges, & facultates decernunt, &

cence-

Digitized by Google

concedunt id, quod æquum, & iuſtum eſt in vtroque foro. Et lex illa, Miles, agit ſolum de militibus, qui ſuo labore, & induſtria militiam exercent, & bona ſibi acquiſiuerunt. Quamuis autem debet eſſe ratio in reſtituendo; Siquidem iniuſte acquiſita, cum nunquam fuerunt habentis illa, conſequenter omnino, & ſimpliciter reſtitui debent; acquiſita vero iuſte, quia ſunt habentis illa, reſtitui ſolum debent data opportunitate, quando ſcilicet non exinde imminet iactura ſtatus ipſius debitoris.

42 Octaua Propoſitio. Quando debitor non poteſt omnibus creditoribus ſatisfacere rem reſtituendo, adeſt tamen probabilis ſpes, quod poſt breue tempus poterit integre omnibus ſatisfacere, licitum erit in hoc caſu differre reſtitutionem. Sic Adr. in 4. quæſt. 2. de reſtitut. dub 6. vbi ponit duos caſus, in quibus non tenetur debitor ſtatim reſtituere.

Vnus eſt, quādo artifex, qui pluribus debet, vel multum vni, videt ſe non poſſe illis reſtituere, ſi vendat artis ſuę inſtrumenta, & paulatim poſſe laborando cum illis: tunc inquit, ſtatim reſtituere non tenetur.

Secundus eſt, quando debitor ſi omnia bona ſua tradat, non valet omnibus creditoribus ſatisfacere, reſeruando autem aliqua, ne mendicet, qui ſi in ſuo ſtatu permaneat, ita a ſuis conſanguineis, vel amicis iuuabitur, vt poſſit omnia reſtituere, non tenetur ſtatim reſtituere. Ratio huius propoſitionis, quam etiam ponunt Petrus de Arragon 2.2. quęſt. 62. articul. 8. concluſ. 5 Ioan. Medina. C. de reſtitut. quæſt. 5. dub. 2. § Dixi notanter. Anton. de Corduba. in Summa. q. 68. puncto. 3. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. capit. 4. dub. 8. num. 52. eſt, quia ſecundum iura coguntur creditores expectare ſolutionem, ſi maior illorum pars velit, etiāſi alii renuant vt patet ex l. fin. C qui bonis cedere poſſunt. Ergo naturalis æquitas poſtulat, quod non teneatur reſtituere vni, quando inde debitor impotens redderetur ad reſtituendum omnibus creditoribus, & ſit ſpes probabilis, quod ex dilatione poſtea ſingulis ſatisfacere poſſit.

43 SECVNDVM DVBIVM eſt, An teneatur quis reſtituere aliquando bona cum detrimento propriæ famæ?

Reſpondeo Communis opinio eſt, non eſſe reſtitutionem faciendam ſtatim cum propriæ famæ detrimento, ſed expectandum eſt tempus, quando tale detrimentum non timeatur. Sic Scot. 4 diſt. 15. quæſtio. 2 § Ad argumenta. ante finem. Gabriel ibidem. quæſtio. 2. articul 2 concl. 2. verb. *Secundus caſus*. Sylueſt. verb. reſtitutio. 5. quæſtio. 3. verſicul. *Tertio*. Caiet. 2.2. quæſtio. 62. articulo ſecundo, & 8. & in Summa. verb. reſtitutio. capit. 6. Martin Nauar. in Manuali. capit. 17. num. 89. Petrus de Arragona 2.2. quæſtio. 62. artic. 8. Petrus Nauar. lib 2. de reſtitut. capit 4. parte 3. dub. 9 num. 400. & ſeq. & lib. 4. capit. 4. dub. 7. num. 46. Couar. in reg peccatum. parte 1. num. 6. de reg. iur. in 6. Ioſeph Angles in Floribus. 4 ſent. quæſtio. 2 de reſtitut. art. 2. difficul. 9. concl. 7. Gregorius de Valentia. tom 3. diſput. 5. quæſtio. 6. puncto 7. cauſa. 5. Toletus lib 5. Summæ. cap. 27. Ludouicus Lopez parte 1. inſtruct. conſcient. capit. 116. Ratio eſt, quia irrationabiliter inuitus eſſet dominus, ſi magis vellet proximum infamari, quam pati incommodum modicum in rebus ſuis ex dilatione reſtitutionis faciendæ, cum fama ex genere ſuo bonum ſit altioris ordinis, quam ſint bona externa. Vnde communiter docent authores eum, qui furatus eſt rem alterius, poſſe reſtitutionem differre, ſi timeat ſtatim reſtituendo latrocinii notam contrahere.

Intelligēdum autem eſt hoc *regulariter loquendo*, nam infamia non obſtante accidere aliquando poteſt caſus, vbi cum detrimento famæ teneatur aliquis reſtituere, vt quando res reſtituenda eſt magna, & infamia mediocris, vel minima. Quamuis enim fama ex genere ſuo bonum ſit ordinis ſuperioris, quàm ſint bona externa, eſt bonum temporale æſtimabile pecunia, & tanta poteſt eſſe res reſtituenda, vt famam debitoris longe ſuperet, quod eſt intelligendum, quando non expectatur commodius tempus, in quo ſine periculo famæ reſtitutio fieri poſſit.

Exemplum dari ſolet in muliere, quæ partum alienum ſibi ſuppoſuit, aut ex adulterio ſpurium genuerit. Quamuis enim dubium apud Doctores ſit, in huiuſmodi caſu, an quando attentis circunſtantiis infamia mulieris non eſſet valde magna (quia ſcilicet, eſſet alioqui forte ſuſpecta, nec valde honorata) damnum autem filiorum legitimorum magnum (propter magnam hæreditatem, puta ſi eſſet Regnum, aut Marchionatus) teneretur mulier non obſtante periculo talis infamiæ reuelare proprium crimen, vt filios legitimos ſeruet indemnes? In qua re Caiet. 2.2. q. 62. at. 6. in reſp ad ſecundum, & art. 8. & in Summa. verb. reſtit c. 6. & Mart. Nau. in Manuali. c. 17. nu. 89. & Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 4. p 2. dub. 9. omnino volunt, non teneri talem mulierem magnum etiam damnum reſarcire filiis, vel impedire cum iactura propriæ famæ, quantumuis paruæ, ex eo, quod bonum famæ, quantumuis paruæ dici ſolet inæſtimabile comparatum cum bonis etiam magnis fortunæ, vt patet Eccleſiaſt. 41. *Curam habe, &c.* Prouerb. 22. *Melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ.*

Alij verò, & meo iudicio probabilius ſentiunt, quod quando non poteſt damna aliter reſarcire per alia bona, quæ habet, aut procurando, quod talis ſpurius ingrediatur religionem hæreditatis incapacem, & ſperat probabiliter ex reuelatione ſecuturam vtilitatem, puta quia ſpurius ei fidem adhibebit, & relinquet hęreditatem, tenebitur cum iactura ſuæ famæ crimen prodere, & reſtitutionem procurare. Sic Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 6. art. 3. poſt medium. in reſponſione ad argumentū quartum. §. *Grauius autem an bonum eſt*, & q. 7. ar. 2. ad ſecundum. Cou. in reg. peccatum, pat. 1. nu. 6. §. *ſed, & ſecundo loco.* de reg. iur. in 6. Maior in 4. diſtinct. 15. q. 27. Martin. Ledeſm. 2. 4. q 18 art. 2. dub. 4. conclu. 4 fol. 244. col. 1. & q 18. art. 5. fol. 268. col. 2. Greg. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 6. puncto 7. cauſa 5 & Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. c. 116. ante finem. Toletus lib. 5. Summæ. c. 27. & Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ. c 45. concl. 2.

44 Quia licet ex natura ſua maius bonum ſit fama quam bonum externum, conſideratis tamen particularibus circunſtantijs præponderare poteſt, quoad humanam æſtimationem bonum aliquod externum alicui bono famæ, ſicut quamuis aurum natura ſua pretioſius ſit argento poteſt tamen argentum aliquod in magna quantitate pretioſius eſſe aliquo exiguo auro.

Nec quiſpiam eſt prudens, qui non iudicaret, pluris faciendam eſſe ſummam centum millium aureorum, quam aliquam famam hominis alicuius obſcuri. Vnde tenetur mulier etiam cum detrimento ſuæ famæ, ſi ea ſit exigua, ſeruare indemnes filios legitimos in hæreditate, ſi ea ſit maxima. Quod vero ſcriptura dicat famam comparatam cum bonis externis eſſe inęſtimabilem, nō ita intelligi debet, quaſi nulla bona externa poſſint vnquā tanti, aut pluris æſtimari, quam aliqua fama, ſed quia fama tum ex ſua natura, tum etiam in caſibus particularibus ſeruata pari proportione in hoc vtroque ordine bonorum multo maius bonum eſt; hoc eſt, ſi non exigua fama cum bonis maximis externis, ſed mediocris cum mediocribus, aut magna cum magnis, vel parua cum paruis comparetur.

45 TERTIVM DVBIVM eſt, An teneatur, quis ſe vendere, vt reſtituat?

Reſpondeo Non teneri quempiam cum iactura, & amiſſione ſuæ libertatis bona externa reſtituere. Sic Rich. in 4 diſt. 15. art. 5 q. 4. in fin. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. q. 2. de reſt. ar 2 diffic. 10. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct conſc. cap 116. conclu. 4. Emanuel Rodriquez par. 2. cap. 45. conclu. 9. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5 q. 6 puncto 7 cauſa 5. Toletus lib 5. Summæ, cap. 27. & Ludouicus Carbo. in tractat. de reſtit. q. 85. dub. 7. & q. 87. ante fin.

Ratio eſt, quia ius ciuile, aut diuinum quod ſuaue eſt, neminem ad hoc obligat, immo iura ciuilia vetāt hominem liberum dari in pignus debiti. Et quamuis alii hāc rationē communiter aſſignent, ex eo ſcilicet, quod libertas ſit maius bonum, quam res externa; Mihi tamen magis placet illa, quā Lopez, & Rodriquez aſſerunt, quia ſicut ius conſer-

Digitized by Google

uandi vitam, (eo quod talis, inclinatio inſita eſt a natura) obſtat quo minus putandum ſit hominem obligari ad reſtituenda bona externa regulariter, cum periculo, & iactura vitæ; ita quia appetitus libertatis a natura inſitus eſt, eam apud omnes vim habet, vt nullus in conſcientia cum illius iactura obligandus ſit, vt ſe vendat, & ſubeat perpetuam ſeruitutem, qua hæc debita inferiora recompenſet Nec obſtat, quod Exod 22. ſtatutum ſit, vt qui furto ſublatum reddere non poſſet, venderetur; Quia licet lex illa Iudæos pro illo tempore obligaret, cum propter conditiones illius populi data fuerit illis lex illa tanquam vtilis, vt notat Richardus vbi ſupra, nos tamen non obligat, cum lex moralis non fuerit. Durum quippe eſſet, vt perſona nobilis, quæ nunquam ſeruiuit, ad ſeruitutem obligaretur, donec reſtitueret; quamuis ſecus dicendum erit de eo, qui aliquando ſeruiuit. Sicut enim durum, & inhumanum eſſet, eum, qui antea laborare ſolitus non eſſet; obligare ad laborandum manibus, vt reſtituat; ſin autem ſolitus erit laborare, tunc laborare quidem debet; & reſtituere, ſi quid ſupereſt ex labore vltra victum congruum; ita ſi ſeruire prius ſolitus erat, ad tempus cogi poteſt ad ſeruiendum, non autem per totam vitam, vt ſic reſtituere poſſit, prout Ludou. Lopez p. 1. Summæ c. 129. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. q. 2 de reſtit. ar. 2 difficul. 13. & Lud. Carb. loco citato annotarunt.

46 Intelligendum eſt autem, quod diximus de reſtitutione ob bona externa, vt enim Rich. vbi ſup. tradit qui aliũ iniuſte damnificauit in ſua libertate, hoc eſt iniuſte ipſum in ſeruitutem redigi procurauit, habita ratione perſonæ, tenetur ſe ſeruum pro eo facere, ſi illum aliter libertati reſtituere non poſſit.

De alijs quinque cauſis, quæ ex parte debitoris a reſtitutione facienda excuſant. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Quarta cauſa excuſans a reſtitutione facienda eſt* Ceſſio bonorum, *& quid illa ſit.*
2 *Ceſſionem bonorum tanquam remedium, miſerabile tamen & flebile adinuenerunt leges humanæ.*
3 *An qui ſic bonis ceſſit, poterit tuta conſcientia retinere ſibi neceſſaria, & familiæ ſuæ.*
Neceſſaria poſtquam reliquerit, a Iudice petere alimenta non poteſt, ſin autem petierit, & obtinuerit, quid reſtituendum, & quid reſeruandum ſit.
Si bona fuerint iniuſte acquiſita, non poteſt retinere ſibi neceſſaria, nec valet Reſp. ſtatum decentem tali debitori aſſignare, ibid.
4 *Huiuſmodi debitores facta ceſſione bonorum non liberantur totaliter a debito; ſed manent cum debito reſtituendi ſingulis creditoribus in integrum, ſi eis pinguior fortuna contingat.*
5 *Cauſa quinta excuſans* Præſcriptio *rei legitima.*
Sexta eſt Solutio *ſeu* Compenſatio *a debitore facta non ipſi creditori ſed alicui creditori creditoris.*
6 *An ſoluendo id quod alteri debetur ſine cõſenſu, ſecluſa fraude, & cæt. liberetur a culpa & reſtitutione, in foro conſcientia.*
7 *Siue cum fraude fiat ſiue non, ſiue iuſte, ſiue iniuſte poſſidebat primus creditor tota materia amplectitur, & nu. 8*
9 *Recompenſatio facta per commodum æquiualens excuſat quæ pro cauſa ſeptima numeratur.*
Recompenſatio dupliciter fieri poteſt, ibid.
Per ſpirituale non poteſt ſolui temporale, vnde datio beneficij eccleſiaſtici non excuſat debitum.
10 *Opinio Panormitani vera eſt in foro contentioſo, & in foro conſcientia.*
11 *An cum debita hinc inde diuerſimode ſint contracta locum excuſandi habeat compenſatio.*
12 *An recompenſari poſſint debita iuſtitiæ cum beneficijs gratuitis.*
13 *Octaua cauſa excuſans eſt* Religionis ingreſſus.
Durante impotentia ceſſat obligatio ibid. & nu. 15.
14 *Etiam iuramento aſtrictus ad ſoluendum debitum, cedendo bonis ſatisfacit, nec tenetur in ſeculo manere ad procurandum, vt ſoluat.*
15 *In religione non tenetur laborare manibus, vt ſatisfaciat creditoribus, ſiue Nobilis, ſiue ignobilis.*
16 *Quo ſolo caſu vera ſit ſententia Gerſon. & Med. debitorem teneri non intrare religionem.*
17 *Teneri monaſterium huiuſmodi debitorem ſine habitu dimittere, vt foras lucretur, vnde ſoluat, falſo docuit Med. eiuſque argumenti ſolutio.*
18 *De ſeruo religionem ingrediente inuito Domino, aut de vxore, quæ ſine conſenſu mariti ad religionem ſe transfert, et de perſona debitoris inuito creditore ratio diſpar.*
19 *Talis perſona ſiue peccet, ſiue non ingrediendo religionem, profeſſio tamen ſic facta valida eſt ſecundum ius antiquũ, nunc vero non per conſtitutionem Sixti V.*
Quo ad criminoſos, & illegitimos reſtricta, quoad ære alieno grauati non ſint.

HActenus de tribus præcipuis cauſis, quibus impediri, aut differri poſſit reſtitutio ea, qua potuimus claritate, & breuitate diſputauimus, nunc alias explicare aggrediemur. Et quia quæ hucuſque dicta ſunt, ipſum debitorẽ concernunt, prius reliquas cauſas attingemus, quę ex parte debitoris reſtitutionis dilationem, aut obligationẽ omnimodam cauſare poſſunt. poſtea de illis, quæ ex parte creditoris excuſare poſſunt agemus.

1 Quarta igitur cauſa, quæ a reſtitutione facienda excuſat, eſt *Ceſſio bonorum*. quando ſcilicet debitor, quia non habet, vnde omnia debita ſoluat in integrum, bonis ſuis cedit. De qua re legendi ſunt Summiſta in verbo cedere bonis. Ange. ibi. Syluest. & Tabiena, & idem Syluest. ver. reſtitur. 6 quæſt. 4 & verbo reſtitutio. 7. quæſtio. 6. Tabiena verb. reſtitutio § 4. circa medium. Sotus lib. 4. de iuſtitia 4 quæſtio. ſeptima, artic. 4 in fine. Ioannes Medina. C. de reſtitutione, quæſtio. tertia. cauſa tertia, Martinus Ledeſm 2. 4. quæſt. 18. artic. 5. fol. 267 col 4. & fol. 268. col. 1. Martin. Nauar. in Manuali, cap 17. num. 86. Couarr. lib. 2. variarum reſolut. cap 1. a nu. 6. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſput. 5. q. 6. puncto. 7. poſt cauſam. 9. Toletus lib. 5 inſtru Sacer. cap. 26. Ludouicus Lopez par. 1. Summæ c. 119. Mich. Salon 2. 2. q 62. art. 8. controuerſia 4. Petrus de Arragon. ibi cauſa 9. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. q. 2. de reſtitut ar. 2. difficul. 14 & q. quis reſtituere tenetur. ar. 2. difficul. Petrus Nau. lib 4. de reſtit c. 4 dub. 10. num. 57. Ant. de Cord. in Sum q 68 punct. 3. in fine & Lud. Carb. tract de reſtit. q. 83.

2 *Notandum* in primis eſt circa hanc ceſſionem bonorum, quod humanæ leges ad varia incommoda remouenda, quibus homines ære alieno grauati affici ſolent, hanc ceſſionem bonorum tanquam remedium, miſerabile tamen, & flebile vt vocant adinuenerunt, vnde ſtatuerunt, vt qui debitoribus ſatisfacere non poterant, bonis cedendo non conijcerentur in carceres, vt habetur in l. 1 C. qui bonis ced. poſſunt, neque ob non ſolutionem excommunicarentur, cap. Odoardus de ſolution & demum ne in iudicio condemnarentur, niſi inquantum facere poſſent: l. is l. qui bonis, & l. debitores. ff. qui bonis cedere poſſunt. Fieri autem debet hæc bonorum ceſſio, aut in manu creditoris, aut in defectum eius in manu iudicis, & debito confeſſo, vt ex dictis legibus conſtat. Facta igitur hac ceſſione eo modo quo dictum eſt.

3 Dubium eſt, an quando quis bonis ceſſit, poterit tuta conſcientia retinere ſibi neceſſaria & familiæ ſuæ, prout in dictis legibus habetur Et ſermo eſt de foro interiori, nam in foro exteriori ſecundum omnes excuſatur quominus a ſuis debitoribus conueniri poſſit, aut in carcerem conijci, aut excommunicari. De foro autem interiori controuertitur inter Doctores. In qua re

Prima opinio eſt dicentium in foro conſcientiæ nihil ſibi retinere poſſe, ſed debent mendicando, vel laborando victum ſibi, & ſuis quærere, legeſque ciuiles concedentes huiuſmodi bonorum ceſſionem liberare eos ſolum in foro exteriori a carcere, & alijs vexationibus. Sic

Adr.

Adr in 4.quæſt.2.de reſtitu.dub.6.& Io.Med C.de reſtit. q.3.cauſa 3 q.5.dub.2. vbi duo docent maxime Io. Med. Vnum eſt, quod ſiue debita ſint ex contractu, ſiue ex maleficio reſtituenda ſunt, non obſtante, quod maneat inops, & egeſtate preſſus. Secundum eſt quod ſi bona, quæ habet debitor, ſint ipſius creditoris, omnia reſtituenda ſunt, deductis ſolum ijs, quæ creditor illi tanquam inopi per viam eleemoſinæ dare tenetur, ſi verò ſint bona ipſius debitoris, tūc ſi in illis ſint inſtrumenta ad vitam neceſſaria, illa ſolum illi relinquenda ſunt, vt ſic dictum & veſtitum ſibi, & ſuis acquirat, cum nimis durum eſſet, eum inſtrumentis illis priuare.

Secunda eſt dicentium, quod ſi cedens bonis bona, quę iam poſſidet, iniuſtè acquiſiuit, puta ex furto, rapina, vſuris, aut alio illicito contractu, nihil omnino ſibi retinere poteſt ſed illis omnino cedere debet, & victum quęrere laborando, ſi prius laborare conſueuit quia talia bona nunquam fuerunt eius, prout ſupra de ſtatu iniuſte acquiſito diximus, Si vero bona ſint iuſte acquiſita, & poſtea debita illa contraxit, ſine infortunio, & ſine culpa ſua, ſiue culpabiliter, & prodige viuendo (quicquid in hoc ſecundo caſu id neget Pet. Nauar vbi ſupra) tutus eſt in conſcientia cedendo bonis iuxta leges ciuiles; poteſtque tuta conſcientia retinere ſibi neceſſaria ſolum, minuendo ſtatum, ſicut ſupra diximus de ſtatu iuſte acquiſito, non tamē poteſt poſtquam ſibi neceſſaria retinuerit, a iudice petere alimenta, quòd ſi petijt, & obtinuit conuenienter, tunc quæ ipſe antea ſecreto retinuit, reſtituere tenetur creditoribus, reſeruatis illis ſolum, quæ ſibi a iudice tanquam neceſſaria applicata fuerunt. Sic alij, quos ſupra citauimus. Poteſt igitur ex ſic iuſte acquiſitis retinere ſibi neceſſaria ad victum, & veſtitum, & de his ſolum loquuntur leges ciuiles, quæ cū ſint iuſtæ, & maxime expedientes bono communi, reddunt debitores tutos in conſcientia, tam ante, quam poſt iudicis ſententiam, atque adeo ſicut poſt, ita ante creditor non eſt rationabiliter inuitus, de retentione eorum, quæ neceſſaria ad victum & veſtitum ſibi, & familiæ ſuæ erūt. Habet enim Reſpublica poteſtatem ordinandi & diſponendi de bonis ſubditorum in hac parte, cum id bono cōmuni expediat, vnde & creditores conſentire debent, cū hoc ordinetur ad bonum creditoris, quia & artifex inſtrumentis, & miles equo lucrari & acquirere poteſt, vnde debitum ſoluat, & conſequenter tuti erunt in conſcientia debitores, ſi retineant ſibi ſolum neceſſaria, ceſſante fraude, & dolo. Secus autem dicendum eſt, ſi fuerint omnino iniuſte acquiſita, tunc enim nec Reſpublica de illis debitori ſtatum & decentem ſuſtentationem aſſignare valet, vt ipſe ob talem ceſſionem bonorum ſit liber in conſcientia a reſtitutione eorum, quandoquidem magis videtur ad bonum commune pertinere, ne illis relinquatur decens ſuſtentatio, ne ſit occaſio abſcondendi bona & debita etiam illicite contrahendi ſpe illa, vnde facta omni ceſſione non obſtante egeſtate contra iuſtitiam retinentur acquiſita, & ea reſtituere tenentur, & rationabiliter inuitus eſt creditor, vt talia retineantur. Tales namque pœna potius plectendi ſunt, quam eis beneficio legis conſulatur.

☞ 4 *Addendum* tamen eſt ex communi omnium conſenſu, huiuſmodi debitores non liberari totaliter a debitore, ſed manere ſemper cum debito reſtituendi in integrum ſingulis creditoribus ſi contingat eos poſtea ad pinguiorem venire fortunam; ad quam etiam in foro exteriori compelluntur, cum ceſſio iſta conceditur illis ratione neceſſitatis, in quam venerunt, qua deficiente & ceſſante, ceſſat etiam iſta legum conceſſio & in integrum reſtituere tenentur, vt colligitur ex c. *Odoardus. de ſolution.* vbi ſtatuitur, vt huiuſmodi debitor cautionem det de ſoluendo, quando ad pinguem fortunam venerit. Qui textus, etſi non aperte loquatur de eo, qui bonis ceſſerat, ſatis tamen id ibidem ſignificatur, & deducitur ex l. prima, C. qui bonis cedere poſſunt, & l. ſunt qui, ff. de re iud. Et patet ex dictis ſupra cap præcedenti in cauſa 2 dub 2. §. 5. Vbi diximus, pauperem ad reſtituendum teneri ſi ad pinguem poſtea fortunam deueniat. Plura de hac re apud præfatos authores legi poſſunt.

5 *Quinta* cauſa a reſtitutione excuſans eſt *Præſcriptio* rei legitima, hoc eſt, qualis debet eſſe ſecūdū ſacros canones, iuxta ea, quæ ſupra lib. q. c. 12. dub. 10. de legitimo modo præſcribendi tradidimus. Hanc cauſam excuſandi a reſtitutione præter authores ibi citatos ponunt expreſſe Palu. 4. d. 15. q. 2. art. 1. concl 4. Ioan. Med. de reſt. q. 32 in argumento 3. Mart. Nau. in Man. c. 17 num. 85. Sylu. verb reſt. 7. q. 7. Ang. verb. præſcriptio. nu. 41. & verb. reſtit. vl. §. 9. Tabi. verb. reſtit. verſ. 5. Pet. Nau. lib. 4. de reſtitut. c. 4. dub. 11. in fi. num. 70. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 5. q 6 pun. 7. cauſa 9. Ludou. Lopez p. 1 inſtr. conſc c. 133. Tolet. lib. 5. inſtru. Sacer c 56. Emanu. Rodriquez par. 2 ſum. cap. 47. concl. 14. & Lud. Carb. tract. de reſtit. q. 84. concl. 3. Ratio eſt, quia per legitimam, & canonicam præſcriptionem res tranſit in dominium debitoris, vnde is, qui antea rei illius dominus erat, minime rationabiliter inuitus ea caret, cum ipſius dominus eſſe deſierit. Debet autem iſta præſcriptio eſſe canonica, quia legalis præſcriptio vt Nauar. & Lopez notant, non excuſat. Vnde nulla præſcriptio, quæ mala fide inchoata fuit, & mala fide continuata, ſeu a ſciēte rem eſſe alienam excuſat, neque etiam, quæ cœpta eſt bona fide, ſi poſtea antequam tempus ad præſcribendum finiretur mala ſucceſſit, c. vigilanti. & c. fin. de praſcr. & Reg. 2. Reg poſſeſſor. de reg. iur in 6. ſecus autem ſi peracta præſcriptione ſciat, rem fuiſſe alterius domini, tunc enim eam retinere poteſt.

6 Sexta cauſa a reſtitutione excuſans eſt ſolutio, ſeu compenſatio a debitore facta non ipſi creditori, ſed alicui creditori ipſius creditoris, ita vt ſoluendo tātum ipſi, primus creditor liber maneat ab obligatione reſtituendi ſuo creditori. Vt verbi gratia, Ego debeo Ioanni centum, & ipſe Ioan. debet Paulo centum, dubium eſt, an ego ſim liber a culpa, & reſtitutionis obligatione, ſi quod Ioanni debebam ſoluam Paulo, qui eſt ſecundus creditor, hoc eſt, creditor mei creditoris. Et quidem ſi id de conſenſu primi creditoris fiat, non eſt dubium, quin liberet a culpa, & reſtitutione, ſolum igitur dubium eſt, an idem dicendum ſit, quando abſque mei creditoris conſenſu, aut eo inſcio, & inuito id fecerim. In quo caſu non loquimur in foro exteriori, nam in eo foro dubium non eſt, quin primus creditor cogere poteſt debitorem, vt ei, quod debet, iterum reſtituat. Eſt igitur difficultas ſolum in foro conſcientiæ, an ſoluendo vni, quod alteri debetur, ſine eius conſenſu, ſecluſa omni alia fraude, iniuſtitia, & ſcandalo, liberetur a culpa, & reſtitutione.

Hanc quæſtionem tractant Bart. in l ſolutum. §. ſolutā, ff. de pigno actio. Ang verb. ſolutio. §. 13. Sylu. verb. reſtit. 7. q. 5 & verb ſolutio. q. 4. verſic. ſecundum Io. Med. C. de reſt. q. 3. cauſa 5. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. q. 3. quis reſtituere tenetur. art. 5. diffic. 6. Pet. Nauar. lib 4. de reſtit. c. 2. dub. 5. num. 23 & ſeq. Greg. de Val. tom. 3. diſp 5. q. 6. punc. 7. cauſa 8. Pet. de Arrag. 2. 2. q 62. art. 8. cauſa. 5. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum c. 47. conclu. 3. & Ludou. Carb. tract. de reſtit. q. 85. dub. 1. Vt autem recte intelligatur difficultas, ſit caſus, quem ponit Medina vbi ſupra; Ego debebam Petro decem, & totidem debebat Petrus Ioanni, ſed Ioannes ob defectum probationis non poterat iuridice, nec alia via ſua decem recuperare, defunctus eſt Petrus, cui ego decem debebam, & debitum meum occultum erat, quia clam illa decem a Petro abſtuleram, ſed ego ſciens, Petrum tantundem Ioanni debere, ſolui Ioanni decem quæ Petro debebam; An id potuerim ſalua conſcientia facere, manens liber ab obligatione reſtitutionis?

Bartol. vbi ſupra, diſtinguendo reſpondet, ſi ſecundus debitor ſit debitur ex eadem cauſa cum primo, hoc eſt, ſi ego

ADDITIO NOVA.

☞ Adde aut aūt reus, cuius omnia bona a iudice proſcribuntur, deueniens ad pinguiorem fortunam, teneatur creditoribus ſuis ſatisfacere, dicas, quod non, ſi tamen eius bona fuerant ſufficientia ad omnia debita, alias pro parte tātum remaneret obligatus: in ſpecie notat Farinac. tract. de hæreſi. q. 190 §. 1. in fine.

Digitized by Google

ego conduxi domum a Petro, qui eam conduxit a Ioanne, ſic licitum eſt, & liberor a reſtitutione, ſi remoto creditori, hoc eſt, Ioanni perſoluam, proximo creditore, hoc eſt, Petro, cui ego debeo, neglecto, & inuito, l. vtrum præſente, ff. de conſtit. pecu. cum poſſem ab eo compelli. l. Nomen. C. quæ res pign oblig. poſ. Et ſimiliter quando talis factus eſt creditor propter me, quia ſcilicet, creditor meus gerendo negotia mea, accepit cambium, aut mutuum ab alio, tunc enim ſatisfaciam, ſi ei, cui meus creditor debet, perſoluam, oritur enim debitum ex eadem cauſa, l. ſi liber homo ff. de neg. geſt. ſi verò cauſa ſit ſeparata a mea, non liberor a reſtitutione abſque conſenſu primi mei creditoris. l. inuito ff. de ſolu. & l pen & ſi de negot. geſt. Quæ opinio vera eſt ſine dubio in foro exteriori, & cõtentioſo, qui enim hoc modo ſolueret, cogi poſſet iterum ſoluere.

7 Alij verò omnes duo docent, *Primum eſt*, quod ſi fiat in fraudem primi creditoris, & immediati, aut in eius damnum, tunc ita ſoluendo peccat, & tenetur de damno, vt de ſe patet, quale eſſet, ſi iterum ab eo exigeretur debitum in iudicio. Deinde verò etiamſi non fiat in fraudem & damnum primi creditoris, ſi tamen res debita in ſpecie eſſet reddenda ita vt functionem non admittat, & primus creditor rem illam *iuſte poſſidebat*, peccatum erit non reddere primo & immediato creditori, ſed ſecundo creditori, ſine conſenſu creditoris proximi. Vt verbi gratia, ſi ille, a quo equum commodatum accepi, aut depoſitum, aut domum locatam, rem illam iuſte poſſidebat, non eſt licitum mihi abſque eius conſenſu rem illam ſecundo creditori ſoluere: Tum quia hoc eſſet exercere officium iudicis, quod non licet perſonis priuatis, immo nec iudex dum ille iuſte retinet, rem illam remoto creditori adiudicabit, alias daretur bellum ex vtraque parte iuſtum. Tum quia hac ratione aperiretur via ad multas lites faciendas; Tum quia non eſt licitum mihi iuſtum rei poſſeſſorem ſpoliare, vel ei non dare rem, vt dem vero domino, cum ille primus creditor vere ius ad rem illam a me recipiendam habeat, & rationabiliter mecum de illa iniuria expoſtulare poſſit. Sin verò meus creditor rem illam iniuſte retinet, & poſſidet, tunc reddendo rem illam ſecundo creditori, & vero domino inuito, aut inſcio primo, & immediato meo creditore, non pecco, cum ille fur ſit, & iniuſtus poſſeſſor, vnde non pecco tradendo rem vero domino. Quamuis enim rem emptam a latrone bona fide eidem vẽditori reddere poſſim, ut pretium datum recuperem, non tamen ad id teneor, Immo quando mea non intereſſet, hoc eſt, quãdo non deberent me indemnem ſeruare, non ſolum poſſum, ſed etiam teneor vero domino rem tradere.

8 *Secundum eſt*, quod ad reſtitutionem attinet, ſi res debita functionem admittat, hoc eſt, quando quod debetur non eſt idem numero reddendum, ſed ſpecie, & valore, tunc remota fraude, & præiudicio primi creditoris, ſiue primus creditor iuſte, ſiue iniuſte rem illam retinebat, ſi rem creditori mei creditoris reddam, immunis & liber ſum in conſcientia a reſtitutione.

Ratio eſt, quia per iſtam ſolutionem nulla fit iniuſtitia primo creditori, cum ipſe liberetur a debito, quo tenebatur priori creditori ſuo, ſumpta ſecuritate quod ſecundus creditor non aget contra eum, inde non erit quantum ad hoc rationabiliter inuitus, cum negotium eius utiliter geſſit. Neque fit ulla iniuſtitia ſecundo creditori, quia habet tam, quod ſibi a priore creditore debebatur, atque adeo utiliter geſſit negotium ſecundi creditoris, & omnia ad æqualitatem reducta ſunt. Cum igitur nulli iniuſtitia fiat, conſequenter in conſcientia nulla erit reſtitutionis obligatio, ſiue ex eadem, ſiue ex diuerſa cauſa debitum emanat. Vnde in caſu poſito ſoluendo Ioanni pro Petro defuncto nulli fit iniuria non defuncto, ut cõſtat, ex quo facit quod ipſe, ſi uiueret, facere debuiſſet; Nec hæredibus, qui ſicut ſuccedunt in bonis defuncti, ita etiam ſuccedunt in obligatione, qua defunctus tenebatur: neque ſecundo creditori, cum eius negotium potius utiliter geſſerit. Quæ omnia ex ſe manifeſta ſunt.

9 Septima cauſa a reſtitutione excuſans eſt *recompenſatio* facta creditori per equualẽs aliquod commodum eidem ipſi creditori collatum. Quæ recompenſatio dupliciter fieri poteſt, ut notant Doctores, Vno modo, ſi debitor conferat creditori aliquod officium. *Secundo* modo, ſi debitor remittat creditori æquale debitum, quo viciſſim creditor eſſet debitori obſtrictus, vt v. g. Ego debeo Petro ex vno contractu centum, & ipſe ex alio debet mihi tantidem.

Quoad primum modum certum eſt contra aliquos iuris peritos, nõ excuſari debitorẽ a reſtitutione ex eo quod dedit, aut procurauit alicui ſuo creditori beneficium eccleſiaſticum in recompenſationem debiti. Ratio eſt, quia per ſpirituale non poteſt ſolui temporale ſine ſimonia, argu. c. quam pio 1. q. 2. & cap. cum ſecundum. de præb. Vnde datio beneficij non excuſat epiſcopum a ſoluendo id, cuius debitor eſt propter obſequia ſibi præſtita. Quamuis ſecus eſſet, ſi poſt datum, vel procuratum tale beneficium gratis debitori creditor cauſa gratitudinis debitum condonaret, tunc enim liber a reſtitutione maneret. Nec pari ratione recompenſatio fieri poſſet dando, aut procurando officia, quæ ſine ſimonia, aut peccato emi, aut vendi non poſſunt. Ceterum ſi debitor creditori ſuo officium aliquod ſeculare daret, aut procuraret, quod tantundem, aut plus valeret, quam debitum, vt verbi gratia, ſi creditori ſuo caualeratum, vel notariatum, aut quid ſimile æquiualens debito procuret, aut donet, excuſatur a reſtitutione Vt recte Nauar. in Man. cap. 17. num. 81. Pet. de Arrag. 2. 2. q 62. art. 8 cap. 4. in fi Eman. Rodriquez p. 1. ſum. cap. 47. concl. 2. Lud. Lopez p. 1. inſtr conſc. cap. 130. Tol. lib. 5. inſtr. Sacerd. cap 26. & Ludou. Carb tractat, de reſt. q. 85. dub. 6. & Gregor. de Val. tom 3. diſpu. 5. q. 6. punct. cauſa. 7. & alij annotarunt Hæc enim cum ſint pretio æſtimabilia, in recompenſationem debiti dari, aut vendi, & procurari poterunt.

10 Quoad ſecundum modum eſt dubium inter authores, an per recompenſationem horum debitorũ tollatur obligatio reſtituendi. Et non eſt ſermo de compenſatione, quæ fit ex conſenſu vtriuſque, tunc enim certum eſt valide fieri poſſe, & exinde tolli obligationem reſtituendi. Sin autẽ id faciat debitor, inſcio, & inuito creditore nondum certum eſt. Nam Pan in ca, bona fides, de depoſito, ait, quod ſi res hinc inde debitæ ſint ex illis, quę conſiſtunt in numero, põdere & menſura, functionemq; admittant adinuicem, vt vinum, triticum, pecunia, &c per compẽſationem tollitur obligatio reſtituendi, ſecus autem erit, ſi res hinc inde debitæ differant natura, & ratione. Nam ſi quis debeat mihi equum, & ego debeo ei centum aureos, non habet in his debitis locum compẽſatio. Ratio eſt, quia forte mea intereſt habere potius equum debitum, quam pecuniam, aut econtra mea intereſt pecuniam mihi debitam magis habere, quam equum Verum quamuis hæc opinio Pan. in foro contentioſo imò etiam in foro conſcientiæ, vera ſit, quando debitor ita obtulit creditori aliam rem pro ea, quam creditor rationabiliter exigebat, & debitor debiti in illud ſuum a creditore ſine incommodo recuperare poterat, ſic enim peccat ita compenſando creditore inuito, & ignorante; quantum tamen ad reſtitutionem attinet, ſi creditor talem compenſationem acceptet, videns quod aliter recuperare ſuum non poteſt, aut alia ratione inductus, manebit debitor ab obligatione reſtituend. liber, non ſolum quando res, quas debitor, & creditor viciſſim ſibi debebãt, erãt eiuſdem naturæ (vt frumentum, & frumentum, pecunia, & pecunia, &c.) ſed etiam ſi res fuerint diuerſæ naturę dummodo is, qui ita compenſat, ſatisfaciat ſuo creditori, ſi aliquid inde damni patiatur, puta, quia debitor forte citius debuiſſet creditori ſoluere, quam creditor illi, & inde creditor damnum aliquod incurrat, tunc enim oporteb t hoc damnum illi a debitore reſarciri. Sic Palud. in 4. diſt. 15 q. 2. art. 1. concl. 3. Io Med C. de reſt. q 3. cauſa 12. Pet. de Arrag 2. 2. q. 62. ar. 8. cauſ 4. Greg de Val to 3. diſput. 5. q. 6. puncto 7. cauſa 7. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent quæſt. 3. de reſtitut. artic 2. diffic. 17. Eman. Rodriquez, cap. 47. concl. 1. & Lud. Carb. tract. de reſtitut. q. 85. dub. 2.

Intelligendum autem eſt hoc, quod diximus, verum eſſe, quando adſunt omnes conditiones requiſitæ ad compenſationem, de quibus ſup. lib. . c. 14. dub. 2. diſſeruimus, & maxime dummodo debita ſint paria, ſi enim debitum

vnius

Digitized by Google

vnius ſit certum, & debitum alterius dubium, non erit licitum vnius pro altero compenſationem facere. Nec ſimiliter ſi debitum vnius ſit pro tempore præſenti, & debitum alterius pro tempore futuro. Neque fieri poteſt compenſatio hac in depoſito; Non enim poſſum, ſi tu debes mihi centum, & totidem apud me depoſuiſti hac via, quod mihi debes compenſare, vt definitur in capit. Bona fides. de depoſito. Id quod accidit propter fidelitatem ſeruandam in contractu depoſiti, in quo res ſoli fidei depoſitarii committitur. In ceteris autem contractibus bonæ fidei fieri poteſt compenſatio ſeruatis conditionibus ad compenſationem requiſitis, vt ibi latius expoſuimus.

11 DVBIVM autem eſt, an cum debita hinc inde ſint diuerſimode contracta, alterum ex mutuatione reali, vel alio contractu licito, alterum verò ex promiſſione iuramento firmata, locum habeat compenſatio: vt verbi gratia, ſi Petrus accepit decem mutuo a Ioanne, & Ioannes promiſit ſe daturum, aut ſoluturum illi decem, addito iuramento. an poſſit Ioannes non obſtante iuramento ſuo de ſoluendo ei decem, compenſatione vti?

Reſpondeo cum Ioan. Medin. C. de reſtitut. quæſtio. 3. cauſa 12. poſt medium. Ioſeph Angl. quæſtio. 3. articulo 3. difficult. 17. & Ludouic. Carb. tractat. de reſtitut. quæſtio. 85. dub. 2. in fine. Quod cum iuramentum licitum ſeruandum, & adimplendum ſit in foro conſcientiæ ſecundum intentionem iurantis, tunc ſi Ioannes valens compenſare debitum iurauit abſolute, ſine vlla conditione, creditori ſuo debitum ſoluere, ſciens alterum ſibi tantundem debere, tunc ſolutionem ratione compenſationis differre non poterit, ſed iuramentum adimplere tenetur: iurando enim iuri, quod habebat ad compenſandum, ceſſiſſe videtur, argum. cap. Ad noſtras, &c. *debitores, de iureiurando*. Ratio eſt, quia qui ſub iuramento aliquid promiſit, non ſolum homini, cui promiſſio facta eſt, verum etiam Deo, quem propoſuit ſui promiſſi fideiuſſorem, tenetur, quamuis creditor non lædatur, iuxta doctrinam Caiet. 2. 2. q. 66. ar. 7. circa reſponſionem ad argumentum tertium dub. 2. verſic. *ad primam autem obiectionem*. Si autem iurando, & memor debiti, intendebat ſe obligare ad ſoluendum, vt tamen non intendat iuri compenſandi cedere, tunc interpretandum erit iuramentum, vt ſoluat, ſi alter itidem ſibi ſuum debitum ſoluat, alias vti velit compenſatione.

12 DVBIVM aliud eſt. An recompenſari poſſint debita iuſtitiæ cum beneficiis gratuitis.

Reſpondeo cum Petro de Arragona 2. 2. quæſtio. 62. artic. 8. cauſa 4. ante finem, & Emanuele Rodriquez parte ſecunda, ſummæ capit. 47. concluſione ſecunda, non poſſe. Ratio eſt, quia qui gratis dat ſuo creditori aliquid, non intendens per illud ſoluere debitum, transfert rei dominium titulo donationis, vnde non manet liber hoc modo ab antiqua obligatione iuſtitiæ. Addunt tamen, quod ſi quando dedit, oblitus erat debiti, ex voluntate interpretatiua iudicari poteſt, quod voluit reſtituere, atque adeo manebit liber, quandoquidem ſi memor fuiſſet debiti, non vſus eſſet tanta liberalitate, ſed in compenſatione debiti contuliſſet. Quæ limitatio non mihi admodum certa videtur, cum libera donatio ſemel facta ex oblitione debiti titulum donationis non amittat, vnde nec obligationem debiti ex iuſtitia tollere cenſetur. Ceterum illud verum eſt, quod Anton. de Corduba in ſumma. quæſtio. 99. Ludouicus Lopez parte prima inſtruct. conſcient. capit. 140. & Emanuel Rodriquez parte 1. ſummæ. capit. 47. concluſione ſecunda, notant, quod ſi aliquis ſe nouit ſecretum debitorem alterius, & pactum inter eos intercedat, hoc eſt, ſi creditor cum illo pactum faciat, vt procuret pro ſe certam præbendam, aut priuilegium a Rege, dicens ſe ſoluturum illi, quod ſolitum eſt pro tali impetratione inſumi, ſi debitor poſtea gratis illud impetret poteſt recompenſam facere pro ſolutione ſui debiti, vt verbi gratia, ſi Petrus ſecretus debitor Ioannis, pro Ioanne qui Petro impetraturo diſpenſationem a Papa, vel priuilegium a Rege ſoluere promiſit, quod pro impetratione ſolitum eſt inſumi, & tantum quantum huiuſmodi obtentio priuilegij conſtare ſolet, gratis illam diſpenſationem, aut priuilegium obtinet, (quia ſcilicet, amici Petri amicabiliter pro Petro, vt impetraret gratis a Papa, vel Rege egerunt quod alias ſine magnis expenſis non ſolet obtineri) poterit Petrus in recompenſationem debiti ſecreti, hanc ſibi impetrationem gratuito factam dare, aut ſibi ſecreto pro ea recompenſare. Ratio eſt, quia licet gratis obtinuerit ob interceſſionem amicorum, amicis tamen ſubeuntibus hanc curam, atque laborem ex gratitudine ſaltem deuinctus manet, vt ſimilem pro illis curam, & laborem gerat, cum ſe caſus obtulerit: quorum vtrumque pecunia æſtimabile eſt. Quod procedit, ſecundum eoſdem authores, niſi Ioannes, pro quo Petrus gratis ſic obtinuit priuilegium, in aliis æquiualentibus beneficiis, obſequiiſque vtilibus Petro, diſpenſationis, aut priuilegii negotium geſtum recompenſauit: in hoc enim caſu non poterit tali impetratione recompenſationem debiti prioris facere. Quæ limitatio & reſtrictio valde dubia eſt & meo iudicio falſa, quia cum creditor ille teneatur ex vi pacti, & promiſſionis ad ſoluendum tantum, quantum pro expenſis in obtinenda diſpenſatione inſumi ſolet, ſiue Ioannes poſtea gratis illam obtineat, ſiue non, & ſiue Petrus ante alia beneficia ei præſtitit, ſiue non promiſſis ſtare tenetur: vnde conſequenter Ioannes debitor efficitur, & ita pro ea Petrus prius debitum recompenſare poteſt. Quod ſi nihil ſecreto Petrus debeat Ioanni, aut publice, poterit occulte pro huiuſmodi negotiis geſtis ſibi recompenſare, quando aliter ſine iactura amicitiæ, vel ſine aliis diſpendiis debitam ſuper hoc recompenſationem a Ioanne obtinere non poſſet, vt præfati authores tradunt.

13 Octaua cauſa, quæ ex parte debitoris videtur a reſtitutione excuſare, eſt Religionis ingreſſus. De qua re olim fuit grauis inter Doctores controuerſia, quid licitum, aut illicitum eſſet. In qua re duæ fuerunt celebres opiniones.

Prima fuit Io. Gerſonis in Alphab. 39. quod incipit ſub lit. T. vſque ad finem, & Io. Maioris in 4. diſt. 8. q. 17. Io. Medinę C. de reſt. q. 3. Cauſa 8. Ioſephi Angles in Flor. 4. ſent. q. 3. de reſt. art. 2. diffic. 9. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punc. 7. poſt cauſam Nonam. & Ludouici Carb. tract. de reſtit. q. 85. dub. 3. dicentium non excuſari a reſtitutione debiti per religionis ingreſſum, ſed peccare ingrediendo, & ingreſſum, & profeſſum ſemper eſſe debitorem, & ad ſoluendum obligatum, tenerique quantum in ſe eſt, vel remiſſionē a creditore obtinere, vel quærere modum, quo illi ſatisfacere valeat, puta artem aliquam exercendo intra Monaſterium, vnde aliquid lucraretur, idque ex conſenſu ſui prælati, qui illi tenetur ad id licentiam concedere, vel pro eo debita eius creditoribus ſoluere. Quod ſi intra Monaſterium quicquam lucrari non poteſt quod poſſet extra, tenetur extra Monaſterium id facere ex prælati licētia: Immo ſi Monaſterium nolit, aut non poſſit pro eo ſatisfacere nec aliud apparet remediū, quo creditoribus ſatisfaciat, debet habitu dimiſſo in partes remotas ſecedere, vbi ſine ſcandalo lucrari poſſit, vnde debita ſoluat, teneturque prælatus licentiam dare recedendi, & dimittendi habitum, alias ſi eam abſque iuſta cauſa deneget, peccat, ſi tamen prælatus eam deneget, erit debitor impotens, & durante tali impotētia, ceſſat obligatio, ex Medina vbi ſupra, quinimmo ſecūdum Ioſephum Angles vbi ſup. dub. 6. ſi neget prælatus licentiā dimittendi habitum, poterit illo inuito dimittere, quia nō tenetur obedire prælato niſi in licitis, & honeſtis, prælatus autem rem illicitam facit impediendo medium ad reſtitutionem. Hęc ea ſunt quæ in hac re tradunt præfati authores, & expreſſe hæc omnia docent Io. Med. Ioſeph Angles, & Lud. Carbo locis proxime allatis.

Ratio iſtorum eſt, quia de iure naturæ eſt debitum ſoluere, quod ius naturale votum religionis tollere nequit, atque adeo non ſolum peccat ingrediendo, & ſimiliter illum recipientes, quia cooperantur peccato illius, ſed etiam ingreſſus, & profeſſus debitor manet ad ſoluendum quacunque via id facere poterit. Sicut enim non licet ſeruo inuito domino, nec vxori ſine conſenſu mariti religionem ingredi, immo ingredientes extrahuntur a monaſterio,

Digitized by Google

ſterio, argum. cap. nulli, & c. Abbati. diſtin. 54. vbi dicitur de ſeruis, & cap. quidam intrauit. de conuerſ. coniug. vbi id de coniugatis habetur, ita neque licitum eſt debitori ſine conſenſu creditoris religionem ingredi, aut ingrediendo ad obligatione ſoluendi debitum liberatur, cum obligatio poſterior priori præiudicare nequeat, arg. c. veniens, & c. intellecto. de iureiur.

4 *Secunda opinio* eſt dicentium, quod ſiue quis ex delicto, puta ex furto, vel vſura, ſiue ex contractu licito, vt mutui, aut emptionis, ſiue promiſſione, aut iuramento obligatus ſit ad ſoluendum, nec habet vnde ſoluat, cedendo bonis, poteſt ſine peccato religionem ingredi, neque in hoc iniuriam creditori facit. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. artic 6 ad tertium. Palud. in 4. diſtin. 38. quæſt. 3. art. 2. concluſ. 3. Sylueſt. verb. Religio. 2. quæſt. 4. Angel. verb. Religioſus. § 6. 7. & 8. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. cõſcient. cap 119. Pet. de Arrag. 2. 2. quæſt 62. art. 8. cauſa 8. & Petrus Nau. lib. 4. de reſtitut. cap. 4. dub. vltimo numer. 93. eamque tenuit olim Franciſcus de Victoria in lectura ſua anno Domini 1535. vt refert Lopez vbi ſupra. Qui authores non ſolum docent talem profeſſionem eſſe validam, (in qua ce etiam conueniunt authores primæ ſententiæ) quia ad profeſſionem validam ſatis eſt, vt perſona ſit libera, & alioqui iure profiteri non prohibita, ſed etiam non peccare ingrediendo, ſed ſatis eſſe, quod ſi aliquid habet in ſpecie extans, vt id reddat antequam religionem ingrediatur, ſin vero non habet, vnde totum reſtituat, tenetur ſolũ facere, quod poteſt, ſcilicet vt cedat bonis ſuis in fauorem creditoris, nec tenetur ad procurandum, vnde ſoluat debitum, manere in ſæculo, immo etiamſi iuramento aſtrictus eſſet ad tale debitum, cedendo bonis ſatisfacit, quia perſona liberi hominis propter pecuniam in pignus obligari nequit prout ius ciuile ſtatuit, ſed ſolum res, vt habetur, cap. 1. de pignur. leg. ob æs alienum C. de act. & oblig. & l. 2. Quæ in pignus obligat. & l. 1. ff. de pignor. & cap 2. de vſur. adiuncto c. conſtitutus, de relig. domib. Alia etiam huius rei Ratio aſſignari poteſt ex Palud & alijs, quia maior eſt obligatio iuſtitiæ in matrimonio, quàm in alio quouis contractu ciuili, vt patet. Si ergo obligato ad matrimonium, immo etiam poſt matrimonium contractum ratũ, ſed non conſummatum licet intrare religionem ſecundũ Ioannem Medinam vbi ſupra ad tertium, & omnes, & per talem ingreſſum, & profeſſionem a debito alterius cõiugis liberatur, multo magis a debito pecuniario profeſſus liberabitur.

15 Addunt ſecundo, quod ſi ad ſoluendum eſt illi neceſſe laborare, ac arte, vel induſtria aliqua victum quærere, & reliquum ad ſoluendum ſeruare, immo etiamſi promiſiſſet talis operari manibus, vt ſatisfaceret, his non obſtantibus licite poteſt cedendo bonis omnibus religionem intrare, neque in hoc iniuriam facere creditoribus, nec in religione teneri ad laborandum manibus, vt creditoribus ſatisfaciat. Quia ſiue nobilis ſit, qui ingreditur, quem nemo obligauerit ſeruire, famulum fieri aut manibus laborare, (cũ conſtet honorem, & libertatem altioris ordinis eſſe q̃ pecunia) ſiue ignobilis ſit, & cui dedecus non eſt ſeruire, vel artem aliquam exercere eo ipſo, quod actu bona non habet, nec de proximo facile eſt habitum, ſimpliciter impotens eſt ad ſoluendum, ac proinde a reſtitutionis obligatione excuſetur. Nec cum tanto detrimento libertatis, ac tanto labore ad ſoluendum cogendus eſt, & irrationabiliter inuiti ſunt creditores, ſi cedendo bonis ſuis, eum ab ingreſſu religionis impedirent. Multoque minus verũ eſt, quod Medina docet, quod ſcilicet, ſi monaſterium, vel nõ habet, vel non vult pro eo ſoluere, tenetur illum dimittere ſine habitu, vt ſuccedens in partes remotas lucrari poſſit ad ſoluendum.

16 Demum ſubdunt, quod ſi talis debitor pecuniarius, quamuis de præſenti non habeat vnde ſoluat, ſi tamen breui tempore, & ſine magno labore acquirere poſſet, vnde debitoribus ſatisfaceret, tenetur in eo caſu non intrare religionem, ſed ſatagere illo breui tẽpore, puta vnius anni, aut circiter, vt ſibi ex ſuo labore, aut aliunde acquirat, vnde ſoluat maxime ſi creditores indigentes, & ſtatim non præmiſſa ſolutione ingrediendo apertam iniuriã creditoribus facerent & rationabiliter inuiti eſſent, quia vere ille ſimpliciter potens ad ſoluendum cenſetur, qui tam breui tempore non ingrediendo religionem creditoribus ſuis ſatisfacere poſſet. Neque in hoc caſu ex legibus libertatem habebit, immo cogetur ſoluere, cum commode, & facile poſſit. Aliàs religio, & votum iuſtitiæ impedimentum, atque fraudis & iniquitatis vinculum exiſterent. Quo ſolo caſu Gerſonis, Medinæ, & aliorum ſententiam veram eſſe putamus, idque ſolum rationes eorum probare videntur.

17 Ad rationem Medinæ facilis eſt reſponſio. Quamuis enim de iure naturæ ſit ſoluere debitum, quia tamen iure naturæ etiam ceſſat ea obligatio ratione impotentiæ, nihil obſtat, quin cedendo bonis, & ſoluendo, quæ poſſit ingredi licite poſſit religionem. Deinde ſicut de iure naturali eſt ſatisfacere creditoribus, ita etiam de iure naturæ eſt libertas, quæ ſuperat omnem pecuniæ æſtimationem. Vnde recte principes ſtatuere, ſeu potius declarare potuerunt ius naturale de ſoluendo debito ex impotentia non obligare, interpretantes, & moderantes ius illud naturale de ſuo vnicuique reddendo, per aliud ius naturale dictans, quod nihil eſt naturalius, quam dominium rei ſuæ, ſeu perſonæ tanquam per arctius vinculum ceſſare, quotieſcunque quis impotens ad ſoluendum efficitur. Atq; adeo in debitis pecuniarijs perſona debitoris cedendo bonis, libera manet ad diſponendum de ſtatu ſuo, ſicut etiam de iure naturali eſt perſoluere debita pecuniaria, & tamen ad id non obligatur debitor ſaltem regulariter cum iactura libertatis, perſonæ, famæ, & vitæ, vt ſupra expoſuimus, id quod etiam authores primæ ſententiæ fatentur.

18 Neque eadem eſt ratio de ſeruo, qui inuito domino ad religionem ſe transfert; aut de vxore ſine conſenſu mariti profitente, quia ſeruus, & vxor non ſunt perſonæ liberæ, aut iuris ſui ſed alterius: perſona autẽ debitoris libera eſt, & non debita creditori vt conſtat, atque adeo cedẽdo bonis, & religionem intrando, non ſubtrahit alienum, cum neque ſecundum ius ciuile impignorari poſſit perſona libera pro debito pecuniario, aut ſic obligari, vt ad inſtituẽdum de ſuo ſtatu non maneat libera. Tunc autem dicitur obligationem poſteriorem non præiudicare priori, quando in ſecunda obligatione obligatur perſona, quæ ſub prima obligatione obligata & impignorata non erat, ſicut in aſſumptione ſtatus religionis contingit, præiudicaret autem, ſi eadem vis obligationis, vtriuſque eſſet.

19 Et quidem quod docuit ſecunda ſententia, cum prima vera fuit ſecundum ius antiquum, ſiue enim ingrediendo religionem peccauerit ſiue non, profeſſio tamen ſic facta valebat, eo enim ipſo quod perſona libera fuit etiamſi malefaceret ſe religioni donando, donatio illa tamen iure firma, & valida fuit. Sicut ſi eas facultates, quas habet ad ſoluendum creditoribus neceſſarias alteri donaret, male faceret, ſed donatio tenet, quia res huiuſmodi illius ſunt. Nunc vero per nouam conſtitutionem Sixti V. anno 1587. quæ incipit. *Cum de omnibus Eccleſiaſticis.* ſub datũ ſexto Calendis Decemb. anno tertio ſui Pontificatus, inter alia pro forma nouitiorum recipiendorum ſtatuit, *vt nullus ad religionem admittatur, neque valide profiteri poſſit ingenti ære alieno ſupra vires facultatis ſua grauatus, niſi prius creditori ſatisfaciat; declarauit inſuper omnes, & quoſcunque ita ære alieno grauatos ad religionem perpetuo inhabiles, & ſi quis contra hanc ſuam conſtitutionem temere admitteretur tam ſuſceptionem habitus, quam profeſſionem, & inde ſecuta, irritauit, & annulauit, iuſſitque, eos qui ſic de facto accepti erant, habitu ſpoliari, & a religione expelli.* De qua re legendi ſunt Fr. Hieronymus a Sorbo in annotationibus ad compendium Priuilegiorum fratrum Minorum in verb nouitius, & Emanuel Rodriquez in tom. 2. quæſt. Regul. q. 20. art. 21. Et quamuis hanc ſuam priorem conſtitutionem idem Sixtus V. in alia quæ incipit, *ad Romanum ſpectat Pontificem.* Sub datum duodecimo Calendas Nouembris Anno 1588. anno quarto ſui Pontificatus, & Gregorius Papa XIV. in alia ſua conſtitutione quæ incipit. *Circumſpecta Romani Pontificis prouidentia.* Sub datum Idus Martij, Anno Domini 1590. Pontificatus ſui Anno primo, quoad illegitimos, & criminoſos in multis reſtrin-

Digitized by Google

reſtrinxerunt,& limitarunt,quoad ære tamen alieno grauatos,omnia in priori illa Sixti V. conſtitutione contenta, perpetua,firma, & valida, & in ſuo robore permanere, ac ab omnibus ad quos ſpectat, inuiolabiliter obſeruari præceperunt. vt ex dictis conſtitutionibus eorum ſummorum Pontificum manifeſtum eſt. Hæc de cauſis ex parte debitoris a reſtitutione excuſantibus dixiſſe ſufficiat.

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Poſt emanatas limitationes,& reſtrictiones tum ipſius Sixti 5. tum etiam Greg. XIV. de quibus hic Auctor mentionẽ facit,nouiſſime Clemens Octauus reduxit præfatas conſtitutiones,earumque declarationes ad terminos iuris,& ſacrorum canonum quoad nullitates profeſſionũ, ſaluis pœnis, contra ſuperiores ordinum, in receptione nouitiorum delinquentes,per eas inflictis;quod patet ex conſtitutione euſdem Clement. 8. tenoris ſequentis, videlicet.

In ſuprema Eccleſia Catholica ſpecula meritis, licet imparibus, Diuina prouidentia diſponente conſtituti, omnibus incommodis, quæ in eadem Eccleſia, non ſine Fidelium animarum periculo,& detrimento oriri poſſunt,ob variam, & ſiniſtram Conſtitutionum Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, quas iuſtis de cauſis ediderunt interpretationem,pro noſtri Paſtoralis officij munere conamur prouidere,prout in Domino ſalubriter conſpicimus expedire. Cum igitur fel. rec. Sixtus Papa V. prædeceſſor noſter ad integritatem,& candorem in Regularibus, et Religioſis Ordinibus in Eccleſia Sancta inſtitutis retinendum,& conſeruandum, quadam ſua,qua incipit. Cum de omnibus Eccleſiaſticis Ordinibus,ſub Dat. ſexto Kalen. Decembris, Pontificatus ſui anno tertio, nonnulla circa modum, formam, & qualitates admittendi Religioſos ad quoſuis Regulares Ordines decreuerit, & deinde alia ſimili,quæ incipit, Ad Romanum ſpectat Pontificem,ſub Dat. xij kalen. Nouembris Pontificatus ſui anno tertio, quædam dubia ſuper dicta priori conſtitutione exorta,declarauerit.Et præterea piæ mem. Gregorius Papa XIV. etiam prædeceſſor noſter alia ſua perpetuo valitura conſtitutione, quæ incipit, Circumſpecta Romani Pontificis prouidentia ſub Dat. Idibus Martij, Pontificatus ſui anno primo reſpectiue editis, Conſtitutiones Sixti prædeceſſoris ſui prædictas, quoad illegitimos moderatus fuerit, prout in eiſdẽ Conſtitutionibus plenius continetur. Tamen,quia longo vſu, & experientia compertum eſt, ex nimia facilitate, & multitudine caſuum,in quibus profeſſio a ſuſcipientibus habitum alicuius Regularis Ordinis à dicto Sixto prædeceſſore nulla declaratur, multos, hac occaſione arrepta fraudulenter petiiſſe, & indies petere,vt profeſſio, quam in aliquo Regulari Ordine emiſerunt, nulla declaretur, ex quo nonnulli eorum Regulares Ordines, & inſtituta ſub hoc prætextu deſeruerunt: & idcirco pleriſque in locis maxima incommoda, & ſcandala exorta fuerunt. Nos ea ſcandala, & incommoda, quantum in Domino poſſumus, remouere, & ne in poſterum alia eiuſmodi hac de cauſa oriantur, opportuna ratione prouidere cupientes,ſingularum conſtitutionum prædictarum tenores præſentibus pro expreſſis habentes,matura ſuper his cũ Venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus ſuper negocijs Epiſcoporum,& Regularium deputatis, conſultatione præhabita,ex illorum ſententia,& voto Conſtitutiones prædictas Sixti prædeceſſoris,quoad eam partem,per quã eorum, qui formam in eiſdem Conſtitutionibus præſcriptam de cætero non ſeruauerint,& quoad alios etiam caſus ibidem expreſſos, in quibus receptorum in quibuſcunque etiam Mendicantium Ordinibus profeſſio nulla declaratur,ad terminos iuris, & ſacrorum Canonum, perinde ac ſi prædicta Conſtitutiones in illa parte edita non fuiſſent, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium reducimus. Cæterum pœnas contra Superiores quorumcunque Ordinum etiam Mendicantium huiuſmodi, qui in admittendis Regularibus ad habitum, & profeſſionem, earundem Conſtitutionum formam non ſeruauerint,aut aliter quouis modo contrafecerint,in ipſis Conſtitutionibus inflictas ſaluas eſſe volumus,& ſtatuimus,ſicque & non aliter in præmiſſis omnibus, & ſingulis per quoſcunque Iudices Ordinarios, & delegatos, etiam cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores,ac S. R. E. Cardinales,etiam de latere Legatos, ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari,& diffiniri debere, ac irritum, & inane quicquid ſecus ſuper his a quoquam quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, pariter decernimus. Non obſtantibus &c.

De alijs cauſis,quæ, vel ex parte creditoris, vel ipſius rei interitu,vel ratione publicæ authoritatis a reſtitutione excuſare poſſunt. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Ex parte Creditoris cauſa prima excuſans eſt libera, et ſpontanea creditoris remiſſio.*
2 *Ad hanc remiſſionem,vt efficax ſit, & valida,requiruntur neceſſario quædam.*
3 *Vt ſit libera, & ſpontanea abeſſe debent omnia, quæ tollunt voluntarium, vt vis,Metus,Ignorantia*
6 *Remiſſio non valet,ſi adſit fraus,& dolus.*
7 *Tres caſus,in quibus a iure prohibetur Remiſſio.*
8 *Vt remiſſio libera, & valide facta dicatur,an oporteat petentem remiſſionem offerre pecuniam creditori, & animum habere ſoluendi paratum.*
9 *Rectius docetur pars negatiua, & contrariorum ſolutio.*
10 *Cauſa ſecunda excuſans ex parte creditoris damnum ſpirituale, aut corporale creditoris ſi tali tempore, aut loco fiat reſtitutio.*
11 *Cauſa tertia excommunicatio creditoris.*
12 *Quale ſit debitum, a cuius reſtitutione non excuſatur debitor propter excommunicationem.*
13 *Ex parte Rei, cauſa excuſans eſt Rei interitus.*
14 *Debitor in genere non liberatur peremptione ſpeciei.*
15 *Excipitur tamen, niſi res ſit obſignata, & opportune oblata creditori.*
16 *Ex hoc principio dubium quoddam ſoluitur ab Ignat. Lopez.*
Qui ſenſus illius Regula ſit, in qua dicitur, quod periculum ſtat apud venditorem ratione incertitudinis rei venditæ, ibid.
17 *Quando debita re eadem ſpecie reſtituenda excuſetur debitor ſpeciei peremptione, ſi abſit fraus, & culpa debitoris.*
18 *An ſi res eodem modo apud creditorem,ſeu Dominum peritura poſt moram ſicut periit in manu debitoris,ſit reſtitutionis obligatio?*
Excuſat etiam a reſtitutione Publica poteſtas, quæ tribus modis contingere poteſt.
19 *De ſecuritate conſcientiæ ſecundum ſingulos modos, quid dicendum? & ſeq. 20 21.*
22 *Concilium Generale,ciuitas, Rex,Pontif. remittere nõ poſſunt debitum contra voluntatem Domini, niſi adſit rationabilis cauſa.quando?*
23 *Compoſitione facta,quæ a ſolo Papa fieri poteſt, liber eſt debitor.*
Multo magis compoſitionem cum eccleſiaſticis ſtatuere poteſt.

PRæter cauſas hactenus explicatas, enumerari poſſunt aliæ, de quibus Doctores ſimiliter dubitare, & diſputare ſolent,an vel excuſent a debito reſtituendi ſimpliciter, vel ſaltem ab obligatione reſtituendi ſtatim. inter quas illæ primo in loco explicandæ ſunt, quæ ex parte creditoris contingunt, Quarum

1 *Prima*, & ex omnium conſenſu certiſſima,& ſufficiens eſt,libera,& ſpontanea *creditoris remiſſio*. Si enim creditor libere remittat non tenebitur debitor ad amplius. Cuius Ratio eſt, quia cum vnuſquiſque ſuorum bonorum dominus ſit, per illam liberam remiſſionem transfert dominium debiti in debitorem, manetque debitor tutus in conſcientia, cum nihil iam inuito domino retineat. Hanc cauſam expreſſe aſſignant S. Thom 2.2. quæſt. 62. art. 6. ad tertium Caiet. ibi in reſponſione ad ſecundum, & in ſumma, verb. reſtit. c 6. S. Ant. par. 2. tit. 2. c. 6. Palud. in 4. diſ 15.

omnibus iura reddunt eos inhabiles ad taliter recipiendũ, ſicut & reddunt minores inhabiles ad donandum.

8 DVBIVM ſolum eſt, An oporteat petentem remiſſionem offerre pecuniam creditori, & animum habere paratum ſoluendi, ad hoc vt remiſſio libera, & valide facta a creditore dicatur?

In hac re quidam Gerardus Senenſis docuit, non ſufficere creditoris remiſſionem, niſi actu reſtituerit ponendo rem in manu creditoris, ſiue intus animo paratus fuerat reſtituere, ſiue nõ. Ratio potiſſima fuit, quia vt habetur in reg. iuris. Res per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur; Cum ergo obligatio reſtituendi ortum habuerit ex actuali rei alienæ acceptione, nec ſatis fuerit ad illam inducendam præparatus animus ad iniuſte accipiendum, obligatio reſtituendi, ſine actuali rei ablatæ reſtitutione, auferri non poteſt.

Alij vt Dynus in reg. peccatum, ait, requiri, vt ſaltem pecunia ſit parata & offeratur. Ioannes Andreas ibidem docet ſufficere remiſſionem creditoris, ſine actuali remiſſione, dummodo tamen paratus ſit debitor ſecundum animi præparationem debitum ſoluere, in caſu, quo creditor remittere nolit, alias, inquit, non liberatur a reſtitutione, etiam facta illa remiſſione.

9 Ceterum alij omnes rectius docent, validam eſſe remiſſionem, modo creditor talis ſit qui remittere & donare poſſit, etiamſi debitor reipſa debitum non offerat & actu reſtituat, & etiamſi interius non ſit paratus reddere; quamuis. n. requiritur ad hoc, vt debitor exeat a peccato, quod abijciat animum non ſoluendi, & animum ſoluẽdi habeat ſi creditor debitum non remittat, ſi tamen creditor vere remittat, etiamſi nec offerat, nec animum ſoluendi habeat ab obligatione reſtituendi excuſatur. Sic Gloſſa. in reg. 4. *reg. peccatum. in. verb. reſtituatur*, & ibi Petrus Ancharan. & Francus. *de reg. iuris. in* 6 Federicus conſil. 12. & 18. Calderin. conſi. 1. de vſur. qui omnes docent liberam remiſſionem vſurarum inique extortarum factam per debitorem creditori habenti animum non reſtituendi eas, ſed retinendi abſoluere eum a reſtitutionis obligatione. Idem docent S. Anton. p. 2. ti. 2. c. 6. Ang. verb. reſtitutio. vlt. §. 1. Syl. verb. reſtitutio. 7. q. 2. verſic. Tertium. Tabiena. verb. reſtitutio. verſi. Tertio. Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 6. in reſponſ. ad ſecundũ & in ſumma. verb. reſtitutio. capit. 7. Ioan. a Medina. Cod. de reſtitut. quæſt. 1. cauſa 2. Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 7. artic. 4. ad ſecundum. Micha. Salon 2. 2. quæſt. 62. artic. 8. controuerſi. 2. Petrus de Arragona ibid. cauſa. 1. Marti. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. articu. 8. fol. 272. colum. 4. Martin. Nau. in Manuali. capitul. 17. num. 76. & ſeq. Ludouicus Lopez. par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 129. circa medium. Cou. in reg. peccatum par. 2. in principio. num. 5. Gregorius de Valentia tomo 3. diſp. 5. qu. 6. puncto. 7. Ioſeph Angles in floribus 4. ſen. quæſt. 2. de reſtit. artic. 2. dub. 4. & quæſt. 3. artic. 2. difficul. 2. concluſ. 2. Petrus Naua. lib. 4. de reſtitut. capitulo. 5. dob. 5. numero. 27. Toletus libr. 5. ſummæ. capitulo. 26. & Ludouicus Carbo tract. de reſtitutione. quæſtio 81.

Ratio eſt, quia reſtitutionis obligatio ſicut non pendet ex animo accipientis, ita neque ex voluntate retinendi dependet, ſed ex eo ſolum, quod detinet, quod alterius eſt inuito domino; accedente igitur libera condonatione creditoris, valet remiſſio eſto non offerat rem domino, Quinimmo Caiet. Sotus. Naua. & alij monent, quod ſi creditor ſit diues, & debitor egenus, melius eſt prius impetrare per ſe, aut per alium remiſſionem a creditore, quam offerre ei pecuniam. Præſentia enim pecuniæ allicere ſolet oculos & impedire fortaſſis poteſt animi liberalitatem, cum obiecta præſentia magis mouere ſoleant.

Quod vero ad rationem in contrarium allatam attinet, Reſpõdetur, regulam illam nobis potius fauere. Sicut enim obligatio reſtituendi alienum non naſcitur niſi ex iniuſta rei alienæ detentione, quæ tunc exiſtit, quando contra domini voluntatem detinetur, ita etiam non ceſſat niſi ceſſante iniuſta illa detentione, quæ tunc ceſſat, quando dominus conſentit, vt res detineatur; conſentit autẽ quotieſcunque libere remittit.

10 Secunda cauſa excuſans ex parte creditoris, eſt Damnum ſpirituale aut corporale ipſius creditoris, ſi tali tempore, aut loco reſtitutio fiat, iuxta eã quæ docent S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad primum Caie. Salon. Bannes, & Petrus de Arragona ibidem. Scotus in 4. diſt. 15. q. 1. art. 4. ante finem. Richar. ibid. art. 5. quæſt. 4. ad tertium. Gabriel ibid. quæſt. 2. art. 2. concl. 2. litera. F. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. tom. 2. lib. 6. c. 28. conc. 5. Summa Corona p. 2. cap. 5. num. 22. §. Sexto, & § Septimo Sotus lib. 4. de reſtit. quæſt. 7. artic. 1. ad ſecundum Martin. Nauar. in Manuali. cap. 17. num. 63. Ioan. Medina Cod. de reſtit. quæſt. 3. cauſa 4. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. cap. 4. dub. 7. numer. 57. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6. puncto. 7. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 117. & alij, qua de cauſa ſupra oſtendimus enſem depoſitum non eſſe reddendum domino furioſo. Item non eſt reſtituenda pecunia, quando ex reſtitutione crederetur, quod ſequerentur adulteria, ſcortationes &c. Multoque minus reſtitutio facienda erit, quando exinde ſequeretur damnum Reip. & boni communis? Vt ſi ex reſtitutione alicuius caſtelli, aut villæ bella excitarentur, aut ſi ex ſolutione debiti Regi iniuſtum bellum nutriretur. Quod ipſum luculenter oſtendit S. Ambroſius lib. 1. offic. capit. vlt. dicens, Interdum nõ eſt officium reddere, quod acceperis, vt ſi quis contra patriam opem barbaris ferens, pecuniam a pertus hoſtis repoſcat: Aut ſi furenti reſtituas, cum ſeruare non queas: Si inſanienti gladium depoſitum non neges quo ſe ille interimat; nonne ſoluiſſe contra officium eſt? Hinc non ſunt cõdemnandi Reges, alijue retinentes ſuo iudicio aliena, quãdo credunt probabiliter, quod ex eorum reſtitutione regna ſua paſſura ſint magna incommoda, & bella iniuſta. Ratio horum omnium eſt, quia vnuſquiſque lege charitatis tenetur impedire damna proximi, ſi poteſt, & multo magis damna Reip.

Ceterũ vt recte notant præfati authores hæc cauſa tunc ſolum excuſare cenſetur a reſtitutione quando ex alienæ rei retentione non maiora aut paria incommoda ſequerẽtur: De qua re cum latius in præcedentibus dictum ſit, hæc ſolum in præſentiarum annotaſſe ſufficiat.

11 Tertia cauſa, quæ dicitur excuſare a reſtitutione eſt Excommunicatio creditoris. Intelligendum autem eſt hoc de excommunicato Nominatim, ſi enim excommunicatus ſit tantum generaliter, nunc certum eſt ſecundum omnes teneri debitores debita reddere, cum poſſint cum eo non ſolum in actibus humanis, ſed etiam in diuinis licite communicare vt ex Extrauag. Martini V. quæ incipit, Ad euitanda ſcandala, conſtat, de qua re late in to. 1. Theſauri lib. 2. c. 12. diſſerimus. Sermo etiam non eſt de debitore excommunicato, talis enim non releuatur per excommunicationem a ſoluendo debito, cum hac ratione debitor ex tali cenſura commodum reportaret, quod non eſt dicendum, immo contrarium in prædicta Extrauaganti expreſſe habetur. Agendo igitur de creditore nominatim excommunicato, non ita conſentiunt Doctores, An licite differri poſſit reſtitutio, quando creditor eſt *Nominatim excommunicatus*? In qua re duæ ſunt ſententiæ.

Prima eſt dicentium non obſtante tali excommunicatione creditoris debitum reſtituere tenetur. Sic Ioa. Maio. in 4. diſt. 18. q. 4. Sylueſt. verb. excommunicatio. 5. nu. 21. q. 12. Philip. Franc. in ca. 1. de excep. in 6. Gregorius de Valentia. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto. 7. Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. c. 4. dub. 5. nu. 84. & ſeq. Petrus de Arragona 2. 2. q. 62. art. 8. cauſa. 3. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ cap. 47. conc. 5. & Couar. in reg. peccatum p. 1. numer. 8. de reg. iur. in 6. Cum enim iſta communio ſit leuis, non cenſetur prohibita.

11 Secunda eſt dicentium excuſari debitorem in hoc caſu a reſtitutione ob excommunicationem creditoris. Sic Gloſſa in cap. abſolutos in verb. pacto de hæret. Panorm. in ca. veritatis nu. 39. de dolo, & contumacia. Decius in c. intelleximus de iudicijs Felin. in cap. inter alia. de ſent. excom. Ang. verb. excommunicatio. 8. num. 12. Barth. Fu'gol. Tab. 2. c. 20. §. 2. num. 2. Adrianus in 4. quæſtio. 3. de clauibus. §. *Sexta acceptio*. ver. *Si petas primo* & nos to. 1. Theſauri lib. 2. capit. 9. numero. 21. hanc ſententiam veriorem eſſe diximus.

12 Ter-

12 Tertia, quæ inter vtramque media eſt, docet, quod ſi debitum, vnde oritur obligationis vinculum ad reſtituendũ, non ſit contractum ex re, ſed ex verbis, puta ex ſtipulatione, promiſſione, aut iuramento, de dando aliquid alicui; tunc vera eſt ſecunda ſententia, & ſuſpenditur tale debitum per excommunicationem creditoris, cum verba promiſſoria, etiam iuramento firmata, iuris interpretationem admittant. Is enim, qui iurauit, vel talem non habuit intentionem, vel ſi habuit, incautum fuit iuramentum, & nõ obligatorium, iure humano talem communionem prohibente. In quo ſenſu authores ſecundæ, ſententiæ, quos loco citato adduximus, & ſecuti ſumus, locutos eſſe conſtat.

Sin autem contractum ſit debitum non ex verbis, ſed ex re ipſa, & per viam reſtitutionis ſoluendum, vt ſi quis alienum furatus eſt, aut mutuum, aut commodatum accepit, aut ex emptione debeat, tũc verum eſt, quod authores primæ ſententiæ docent, ſcilicet non excuſari debitorem a reſtitutione propter excommunicationem creditoris. Ratio eſt, quia ſolum iure humano vetatur communicatio cum excommunicato præceptum autem reſtituendi in hoc caſu non ex voluntate ipſius debitoris, ſed ex iure naturali, & diuino oritur & conſequenter ſoluendum eſt tale debitũ; quandoquidem maius eſt præceptum reſtituendi, & ſoluendi debita, cum ſit naturale & diuinum, quam præceptum humanum de non communicando cum excommunicato. Sicut n. præceptum de reddendo debito coniugali a quo quis non excuſatur propter excommunicationem alterius coniugis, nec debitum filiale tollitur per excommunicationem patris: ita neque per excommunicationem creditoris, debitum hoc naturale, & diuinum de reſtituendo debito prædicto tolli, & auferri cenſetur, vt docte, ſubtiliterq; Io. Med. C. de reſtitutione q 3. cauſa. 9. Ioſeph. Angles in florib. 4. ſen. q. 3. ar. 2. difficul. 10. & Ludouicus Carbo trac. de reſtitur. q 85. dub. 4 annotarunt.

Qua diſtinctione facta facile authores inter ſe conciliari poſſe putamus, & difficultatẽ ipſam explicari. Hæ præcipuæ cauſę ſunt ex parte creditoris, quę a reſtitutione ad tempus, vel perpetuo excuſant.

13 Alia enumerari ſolet cauſa excuſans a reſtitutione ex parte ipſius Rei, ſ. ipſius Rei interitus. Quam cauſam recenſent Palud. in 4. d. 15 q. 2. artic. 1. concluſ. 5. Io Medina. C. de reſti. q. 3. cauſa Sylue. verb. reſtitutio 7. q. 5. Mar. Nau in Manuali c. 17. num. 80. Petrus Nau lib. 4. de reſtit. c. 1. dub. 3. numer. 13 Greg de Val. to. 3. diſput. 5. q. 6 puncto. 7. Ludouicus Lopez. p. 1. inſtruct. conſ c. 129 circa medium Ioſeph Angles in florib. 4. ſen q. 3. artic. 2. difficul. 7. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummę. c. 47. concl. 12. & Ludouicus Carbo. tract. de reſti. q. 85. dub 8. De qua re, quia multa in pręcedentibus dicta ſunt, hęc breuiter ex communi conſenſu Doctorum in pręſentiarum dicenda reſtant.

14 *Primum eſt*, Quando res debita non eſt in ſpecie, ſed in genere, (vt loquuntur Iuriſtę) quia debet certam quantitem pecunię, aut tot modios frumenti, aut amphoras vini &c. aut bouem, aut equum, vel aliud animal, non hoc, vel illud, tunc etiamſi ſpecies, quas ad ſoluendum deſtinatas habebat abſq; vlla culpa, aut mora debitoris incendio, aut quouis alio caſu fortuito perierit, immo etiam ſi omnia eius bona igne conſumerentur, non liberatur debitor a ſolutione, vel reſtitutione. Vnde iuriſperiti dicere ſolent, quod debitor in genere non liberatur ſpeciei peremptione, ar. l. incendium. C. ſi cert. pet. vbi incendium debitorem ab ęre alieno non liberat. Ratio eſt, quia cum obligatio debitoris non eſſet directe in re, ſed immediate in perſona debitoris, etſi in re mediate, & conſequenti, ideo re pereunte, manet adhuc obligatio perſonæ.

Vnde ſi tu mihi frumentum pro frumento accomodaueris, pereunte frumento in manu mea, teneor aliud frumentum, aut ęquiualens ſoluere. Cum enim per mutuum hoc, dominium rei mutuatę penes mutuarium ſit, illi conſequenter, & non mutuanti perit.

Excipiunt tamen Sylueſter verb. reſtit. 7. quęſt. 5. ver primum. Ioan. Medina. & Petrus Nauarrus vbi ſupra, niſi res eſſet obſignata, & creditori opportune oblata, cogi termino adueniente, vel ſi ex delicto deberetur, ſtatim offerendo. Tunc enim ſi rem determinatam offerat, & certam, ſeu obſignatam, & creditor accipere nolit; ſi res illa deponatur apud fidelem cuſtodem, (& idem docet Petrus Nauar. vbi ſupra. num. 13. ſi ipſe debitor agens vicem depoſitarij fideliter reſeruet, & ſtipendium ob eam cuſtodiam non recipiat) & pereat liberatur debitor a reſtitutione. Ratio eſt, tum quia purgauit omnem moram tempore opportuno eam offerendo, tum quia quo res obſignata eſt, & certa, & determinata, facta eſt tanquam res creditoris; obſignatio enim illa debite facta locum habet ſolutionis, atque adeo apud alium depoſita manet ad periculum ſicut ad vtilitatem creditoris. Et ſi creditor ſic opportune oblatam noluit accipere, ſibi imputet, ſi poſtea pereat.

Secus autem eſſet, ſi vel in genere obtulit, vel non opportune. Dico in genere, quia ſi debitor obtulit, vel non ditior factus, & dicens illi accipe debitum, vel veni, vt accipias debitum, non liberatur debitor a reſtitutione, ſi res pereat. Quia licet creditor negligens fuerit, ex quo tamen res certa, & ſignata nõ eſt illi oblata, debitori peribit, ſi pereat.

Dico opportune, hoc eſt, adueniente termino præfixo ad ſoluendum, ſi enim ante terminum præfixum, vel in loco, aut alia circunſtantia minime conuenienti ad accipiendum debitum offerat, tunc ſi terminus appoſitus fuerit in fauorem debitoris, vt in mutuo, commodato, &c. poteſt debitor anticipare terminum ſi velit, & creditor rem oblatam acceptare tenetur, atque ideo creditor accipere negligens ſibi caſum imputabit. Sin autem dies præfixus erat in fauorem creditoris, vt in locato, ſi debitor eam reciperet, & ita ſi res poſtea pereat, debitori perit, non creditori. Si autem nullus terminus præfixus ſit, quocũque tempore debitor rem offerat, ſi creditor acceptare nolit, & res pereat, creditori, non debitori perit. Sic Angel. verb. ſolutio. §. 25. Sylu. eod. q. 6. Ioan. Medina. C. de reſtitutione. quæſt. 2. dub. 4. & quæſt 3. cauſa. 6. concluſ. §. 3. & Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. cap. 1. dub. 3. nu. 14. & lib. 4. cap. 4. dub. 14. num. 84.

An vero poſſit creditor repetere ante terminum, dubitari poteſt: Et quidem Ang. Syl. & Petrus Nauar. in d. c. 4. dub. 14 negant poſſe ex cap. vnico. de plus peti. niſi in tribus caſibus.

Primus eſt. ſi creditor vergat in inopiam.

Secundus eſt, ſi debitor fugere velle credatur. ff. de his quę fiunt in fraud. cred.

Tertius eſt, ſi debitor eſſet ſuſpectus, qui cogi poſſet dare cautionem. l. ſi fideiuſſor. § fi. ff. qui ſatiſd. cog. quod limitãdum eſt, niſi tempore contractus fuiſſet ſuſpectus de fuga, quia tunc non cogeretur. Quæ in foro exteriori locum pręcipue habere videntur.

16 Ex hoc principio, quod debitor, ſcilicet in genere, interitu rerum non excuſetur a reſtitutione, Lud. Lopez vbi ſupra ſoluit dubium quoddam olim ſibi propoſitum, An ſcilicet, qui vendit centum oues ex grege mille ouium, accepta ſtatim pecunia, & numerata (& idem ſi non accepta, ſed promiſſa pecunia certo tempore ſoluenda eſſet, dicendum eſt) quas illi remittit emptor cuſtodiendas vſque ad certum tempus non tamen eas emit determinatas ſed indeterminatas, ſcilicet centum ex grege millium, aut earum poſſeſſionem accipit, ſi poſtea grex mille ouium totus pereat pereant illæ centum emptori, aut venditori? Reſpondet enim quod illarum centum ouium emptarum in genere ex grege millium ſi abſolutè nulla adiecta conditione contractus fuit initus, pretiumque fuit ſolutum, aut fides de illo data fuit, periculum apud emptorem manet ſicut & fructus earum ad emptorem pertinet. Idemque docent Palud 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. concluſ. 5. Syluefter verb. emptio. q. 2. & 3 & Petrus Nau. lib. 4. de reſt. cap. 1. dub. 3. num. 20.

Ratio eſt quia per iſtam emptionem tranſlatum eſt dominium centum ouium ex illo grege millium in emptorẽ, licet indeterminate, ſiue per indiuiſum, res autem domino ſuo perit, nec pretium illud apud vẽditorem erat ſine cauſa, ſed cum cauſa ſcilicet, emptionis. Vnde nec licitum eſt emptori repetere pretium ſolutum, neque excipere vt non ſoluat niſi venditor fuiſſet in mora. Hinc intelligitur quis ſit ſenſus illius regulæ, in qua dicitur, quod periculum ſtat

apud

Digitized by Google

apud venditorem ratione incertitudinis rei venditæ; vera enim eſt, quando genus non eſt determinatũ, hoc eſt, quãdo venditur incertum de incertis, vt v.g. quando quis vendit equum de iſto grege, vel illo, ex duplici grege, quem habet, tunc.n. periculum ratione incertitudinis, ante traditionem, ad venditorem ſpectat: Quando autem venditur incertum de certo, vt quando venditor vendit incertum ex certo, vt cum ait, vendo tibi decem ſextaria ex dolio, aut vnum equum ex his, quos poſſideo, aut vt in caſu propoſito, vendo tibi centum oues ex hoc grege millium ouium, quem poſſideo, tunc niſi venditor ſit in mora, ad emptorẽ, & non ad ipſum ſpectat periculum, cum ad emptorem translatum ſit dominium.

17 *Secundum eſt*, quando res debita eadem numero ſeu vt loquuntur imperiti, eadem in ſpecie reſtituenda eſt, vt in pignore, locato, commodato, depoſito, excuſatur debitor a reſtitutione rei, ſeu ſpeciei perẽptione; ſi abſque dolo, fraude, & culpa debitoris pereat, dummodo non fuerit in mora. Sin autem fuerit debitor in culpa & cauſa interitus rei, vel in mora (quia ſcilicet ex delicto rem acquiſiuit, & non ſtatim reſtituit, aut ſi ex licito contractu poſſedit, fuit in mora, quia ſcilicet præterijt tempus ſoluendi in contractu aſſignatum, aut ſi tempus non ſit aſſignatum, creditori rẽ petenti non ſoluit, ſuppoſito, quod ſit ſoluendo) debitori perit, & non creditori.

Ratio eſt, quia creditor habet immediate. Vnde pereunte re ſine culpa, aut mora creditoris, perit actio, quam creditor contra debitorem habet. Secus autem, vbi in culpa, aut mora fuit, vt dictum eſt, tunc enim debitori interitus rei imputatur, & ad rei æſtimationem ſoluendam tenetur. Intelligendum autem hoc eſt, niſi moram purgauerit, ſi.n. eam purgauerit, quia ex tunc deſinit eſſe in mora, etiamſi poſtea res pereat, liber erit debitor ac ſi nunquam in mora fuiſſet. Purgatur autem mora, ſi debitor offerat rem ſuo domino, volens eam, ſicuti debet, illi reddere, & creditor ſeu dominus eam recipere nolit. Excuſatur etiam a mora ex Nauarro & Lopez vbi ſupra, ſi eam retineret ratione aliqua expenſarum, quas bona fide circa eam fecit; Immo etiam ſi eam detineret credendo iuſto errore eſſe rem ſuã.

18 DVBIVM vero eſſe poteſt. An ſi res erat etiam eodem modo apud creditorem, ſeu dominum peritura poſt moram, ſicut perijt in manu debitoris, ſit aliqua reſtitutionis obligatio? In qua re, quamuis Palud. in 4. diſt. 25. q. 2. ar. 1. conclu. 5. putat adhuc debitorem ad reſtituendum obligari, ex eo, quod fuit in mora.

Alij tamen vt Syluest. verb. reſtitutio. 7. quæſt. 5. §. Tertium. Io. Medina. Cod. de reſtit. quæſt. 7. cauſa. 6. & q. 6. concluſ. 6. Martin. Nauar. in Manuali cap. 17 nu. 80. ver. octauo infertur. Coua. in reg. peccatum. p. 2. § 6. nu. 1. & 2. Barth. Medina. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 30. Ioſeph Angles in florib. 4. ſen. q. 3. de reſtit. art. 1. dub. 4. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. c. 129. circa medium. Petrus Nauar. lib. 4. de reſt. c. 1. dub. 3. num. 17. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſpu. 5. q. 6. pun. 7. longe ante finem. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ. cap. 47. concl. 12. & Ludouicus Carbo tract. de reſtit. q. 28. conclu. 6. & 7. rectius docent, quod ſiue ex delicto, ſiue ex contractu debitum proceſſit, ſi tamen res eodem modo apud creditorem peritura erat, quo perijt apud debitorem, non tenebitur ad aliquid reſtituendum: Quia in hoc caſu nullum damnum intulit creditori, quod ille alias non fuiſſet paſſurus, nec minus in bonis habet creditor per non ſolutionem debitoris, quam alioqui eſſet habiturus, ſi res ante interitum reddita fuiſſet, vt ſupponitur, dempta vtilitate, ſi quam ex re illa percepiſſet, ſi illi ante interitum reddita fuiſſet, nam ad hanc tenebitur moroſus debitor. Nec valet ratio Paludani de mora, quia licet eſſet in mora reddendi, dominus tamen damnificatus non eſt niſi ob priuationem dominij, & vſus rei, & fructuum, ſi qui erant tempore intermedio percipiendi, quo res peritura non erat, & ita illud ſolum reſtituere tenebitur, non rei valorem, cum in eo damnum paſſus non ſit.

Secus tamen eſt, ſi dominus rem illam ad illud vſque tempus ſeruaturus non erat, ſed vel eam conſumpturus, vel donaturus vel venditurus, vel ex ea ſibi vſque ad eum terminum ſeruatam aliquam vtilitatem capturus, tunc.n. vera eſt Paludani opinio, & reddere tenetur, quia in eo caſu moroſus debitor vere illi damnum intulit, vt conſtat.

19 Altera demum cauſa a reſtitutione excuſans eſt, publica poteſtas, quæ tribus modis contingere poteſt, vel lege aliqua, vel per iudicis ſententiam, aut ſummi Pontificis diſpenſatione, ſeu (vt loquuntur) per Bullam compoſitionis. Et quidem quantum ad primum modum attinet, Nõ ſemper eſt tutus in conſcientia, qui aliquid iuxta leges poſſidet vt recte notant Ioan. Medina. C. de reſtitutio. quæſt. 3. cauſa 7. Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 62. art. 8. cauſa 7. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. quæſt. 3. artic. 2. difficul. 8. Gregorius de Valentia. to. 3. diſput. 5. quæſt. 6 puncto. 7. ante finẽ, & Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ cap. 47. concluſ. 4. & Ludouicus Carbo. tracta. de reſtitu. quæſt 84. Qui enim rem ſuam vendendo, emptorem citra dimidium iuſti pretij defraudat, ſecundum ius, & in foro exteriori tute retinet exceſſum iuſti pretij. Vt patet l. Item ſi pretio. §. fi. ff. locat. & in l. cauſæ ff. de minoribus, & tamen in conſcientia talis venditor exceſſum iuſti pretij retinere non poteſt. Sic etiam ſecundum iura ciuilia, qui alienum per tempus lege definitum poſſidet, etiamſi cum mala fide poſſederit, illud retinere poteſt, cum tamen in conſcientia a reſtitutione nõ excuſetur, quia præſcriptio cum mala fide non currit. cap. fin. de præſcr. & Reg. 1. Reg. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. Ratio huius eſt, quia iura permittunt multas iniquitates & mala, vt vitentur maiora, & tamen eas committentes non ſunt immunes a peccato. Tunc ergo erit homo tutus, & a reſtitutione agenda liber authoritate legis, quando *lex* nõ *permiſſiua*, ſed *conceſſiua* fuerit, ex intentione volens rem alicui in aliquo caſu, & cum certis conditionibus (vt in præſcriptione verbi gratia. bonæ fidei) concedere, & applicare. Tunc enim res illa in dominium eius tranſit, cui iure applicatur. Secus autem ſi ius tantum ſit permiſſiuum aut ſi ſolum actionem concedat, aut repetitionem neget, talem enim debitorem ab obligatione reſtitutionis in conſcientia non releuat. Hinc leges illæ conceſſiuæ ſolum liberant in conſcientia de quibus intelligitur illud S. Auguſtini. 24. q. 4. c. Qui peccat. Nemo peccat legis ſcilicet conceſſiuæ vtẽs authoritate, & vt alibi dicitur, Non naſcitur iniuriæ occaſio, vnde iura naſcuntur. C. vnde. vi l. Meminerint. Cui ſimile eſt illud, quod habetur in capit. Quid dicam. 14. qu. 4. Quod iure vtique conceſſiuo fit iuſte fit.

20 Quantum vero ſpectat ad authoritatem publicæ poteſtatis per iudicialem ſententiam, eodem modo certum eſt, non eſſe tutum ſemper eum in conſcientia, qui ſententia prolata in fauorem ſuum vtitur. Contingit enim aliquando iudicem ex errore, aut præſumptione iudicare ex falſa teſtium depoſitione. Quo caſu ſi veritas in contrarium conſtet, non ſententiæ, ſed veritati ſtare oportet. Quotieſcunque igitur ſententia eſt ſolum iuris declaratiua, etiamſi fiat ſecundum allegata, & probata, ſi tamen præſumptioni, aut falſæ probationi tantum innititur, & non veritati, cognita rei veritate, tutus in conſcientia nõ eſt, qui ea ſententia vtitur, ſed condẽnato ſatisfacere conatur, etiãſi is appellationem, aut eius proſecutionem ob ignorãtiam, negligentiam, timorem, aut paupertatem, aliamue ob cauſam eum excuſantem, omiſit. Per hanc enim negligẽtiam appellandi non amittit quis ius ad rem ſuam in foro conſcientiæ, ſed ſolum in foro externo, in quo ſcilicet non amplius

ADDITIO NOVA.

Adde. An autem reſiduum rei ante moram peremptæ reſtitui debeat creditori, puta, corium bouis mortui, vel alterius rei, eiusve caro, dubitat Iureconſult. in leg. mortuo, boue. de leg. 2. & intelligit, antequam factus ſit legatarij, vt quia ſub conditione legatus, vel non erat legãtis, & reſpondet ibidem, quod mortuo boue, qui legatus eſt, neque corium, neque caro debetur. In contractibus autem, aut delictis ſecus erit. leg. ſi ſeruus. §. boue ſurrepto. de condiction. furtiua: cum ſimilibus.

quod reſtituat, fidei ſuæ commiſſum ſatis debet credi. Sin autem nec per tertiam perſonã fieri poſſit ſine detectione debitoris, differri poteſt ad tempus, quo ceſſet dictum inconueniens, vt colligitur ex Reg. 72. Reg. qui per alium, de reg. iur. in 6. & c. ſi peccauerit. 2. q. 1.

3 DVBIVM ſolum eſt, in hac re. An ſi res data ſit tertiæ perſonæ reſtituẽda per eum vero domino, ſi res pereat poſtea, aut internuncius non reſtituat, vel caſu, vel malitia, teneatur debitor reſtituere? Et quidem Scotus & Gabriel dicere videntur, quod ſi fiat per confeſſarium, etiamſi ille defecerit, non tenebitur pœnitens reſtituere iterum; Quia ſatis credi debuit, quod per talem perſonam fideliter fiet. Monent autem Gabriel, & Nauar. in Manuali cap. 17. nu. 67. & Ludouicus Lopez, vbi ſupra, c. 121. Coſmus Philiarchus vbi ſupra, quod ſiue ſit confeſſor, ſiue alia perſona, quæ reſtituit, quod recipiat ſchedulã recognitionis ab eo, cui reſtituit, qua teſtetur ſe rem talem, aut talem ſummam recepiſſe, tacito tamen cautiſſime nomine eius, qui abſtulit, aut ſecreto detinuit, vt ſic reſtituens in ſiniſtram opinionem non incidat.

Alij vt Martin Nauar. vbi ſupra, num. 67. Toletus lib. 5. ſum. mæ, c. 24. & Ludouicus Lopez c. 108 q. 4 & c. 121. docent, quod licet confeſſarius habitus ſit fidelis, & ei res committatur reſtituenda, ſi in effectu non reſtituat ille, non excuſatur debitor a reſtitutione noua, ſi dominium rei, quæ reſtituitur, erat apud debitorem, vt in ſolutione pecuniæ mutuatæ, quia hic transfertur dominium, vnde quomodocunque pereat ante traditionem creditori factã, mutuatario eam mittenti perit. Si vero dominium rei reſtituendæ penes creditorem erat, vt verbi gratia, res locata, vel commodatus equus, aut res depoſita, tunc ſi internuncio fideli res tradita fuerit, ſi poſtea pereat, domino, & non mittenti perit, niſi mittens in culpa, aut mora fuit.

Alij abſolute docent, non liberari debitorem niſi internuncius realiter rem creditori reſtituat. Ceterum omiſſis aliorum opinionibus hæc mihi dicenda videntur.

Primum eſt, quando perſona, per quam fit reſtitutio, miſſa & electa eſt a creditore, tunc ſiue internuncius ille fidelis, ſiue infidelis fuerit, & ſiue res eadem numero reſtituenda ſit creditoris, ſiue debitoris, ſi ſemel tradita ſit internuncio, & poſtea pereat, vel caſu, vel ex culpa internuncii, ipſi creditori perit. Sic Ioann. Medina, C. de reſt. quæſt. ſecunda, dub. 3. §. *occurrit*. Mich. Salon. 2. 2. quæſt 62. artic. 5. §. controuerſia 5. Dominicus Bannes ibidem, dub. 6. in fine. Ioſeph Angles in Floribus 2. ſenten. par. ſecunda, quæſt. 2. de reſtitutione, art. 1. difficul. 11. concluſ. 4. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 5. dub. 1. numer. 4. Ludouicus Lopez, par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 108. q. 4. Ludouicus Carbo tract. de reſtitutione, quæſt. 78. ante finem, poſt Panorm. in cap. ſignificante, de pignoribus. Ratio eſt, quia idem eſt tradere rem illam viro ab ipſo domino aſſignato, ac ipſimet domino tradere; Habet enim vim in his regula illa 72. iuris. *Qui per alium facit, perinde eſt, ac ſi faciat per ſeipſum*. Reg. *Qui per alium. de reg. iur. in* 6. Cum enim ipſe in cauſa fuerit, cum res illa nuntio illi tradita ſit, ſibi imputari debet, ſi pereat.

Idemque dicendum eſt in eo caſu, quo Ioannes verbi gratia, mihi equum commodauit, & ſeruum, & famulũ. Si enim famulo illius equum dedi, etiamſi ille aufugiat, non teneor reſtituere. Si enim eius eſt famulus, vel ab eo miſſus, nulla eſt ex mea parte culpa, cum præſumere potius debeam fore fidelem, quam contra.

5 *Secundum eſt*, Quando res reſtituenda mittitur per nuncium ab ipſo debitore electum, tunc ſi creditor ſeu dominus commiſit debitori, vt ille internuncium, quem vellet, eligeret, ſi electo a debitore nuncio, qui communiter habitus eſt fidelis, res reddatur, & pereat in via, creditori, ſeu domino perit, non ſolum in foro interiori, ſi iuridice probare poſſit debitor illud ſibi dominum commiſiſſe. Sic Michel Salon vbi ſupra, id quod procedit, ſiue res mittenda, eadem ſit numero, quæ debetur, ſiue non.

Tertium eſt, Quando debitor pro ſuo arbitratu, & ſua ſolum authoritate, ſeu voluntate, ſiue commiſſione domini internuncium eligit, tunc in foro exteriori, etiam fideli nuncio tradatur, & in via perit, debitori perit, quia in hoc foro, quamdiu apud illum internuncium, ſeu debitorem a debitore electum manet, perinde eſt, ac ſi apud debitorem maneret; Talis namque internuncius, ſiue ſacerdos ſit, ſiue alius, perſonam debitoris gerit. Vnde ſicut ſi periret in manu debitoris, debitori perit, & non creditori; ita etiam ſi apud internuncium pereat, illi, cuius internuncius eſt, perit. Cuius rei ſignum eſt, quia quamdiu apud internuncium manet, poteſt debitor reuocare commiſſionem, & dicere ſe nolle reſtituere, aut quia reſtitutio iam facta eſt, aut alia de cauſa, tenetur que internuncius reddere debitori. Quæ omnia ſatis indicant rem illam nondum egreſſam eſſe debitoris poteſtatem: atque adeo ſemper ſub eius poteſtate, & periculo eſt, quouſque fiat reſtitutio.

6 *Quartum eſt*, Quando debitor ipſe pro ſuo arbitrio internuncium eligit abſque domini commiſſione, ſi res ſemel commiſſa internuncio fideli ſit eadem numero, quæ reſtitui debet, ita vt teneatur reſtituere ſolum ratione rei acceptæ, vt in re inuenta commodata depoſita. & conducta contingit, ſiue poſtea caſu fortuito, ſiue malitia internuncij pereat, liberatur debitor in foro conſcientiæ a reſtitutione. Sic Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 5. fol. 266. colum. 3. Ioan. Medina Cod. de reſtit. quæſt. 2. dub. 3. §. *occurrit*. Mich Salon 2. 2. q. 62. art. 5 controuerſia 5. Dominicus Bannes ibidem dub. 9. in fine. Mart. Nau. in Manuali, c. 17. num 67. verſ. vndecimo. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. cap. 5. dub. 1. num. 10. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruc. conſcient. cap. 108. quæſt. 4. & cap. 121. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. q. 2. de reſtit artic. 1. difficul. 11. concluſ. 1. & Ludouicus Carbo tract. de reſtit. q 78. ante finem. Ratio eſt, quia talis debitor rem illam habet non in ſuũ proprium commodum, ſed in vtilitatem domini, reique dominium penes creditorem eſt, Ergo ſi pereat, creditori, ſeu domino rei perit, & non debitori. Debitor enim iam fecit, quod in ſe erat, non enim tenebatur per ſe ipſum, ſed ſatis illi erat, quod per internuncium fidelem ſatisfacere curauit, ſiue internuncius ille confeſſarius erat, ſiue alius vir communi hominum opinione habitus pro fideli. Dixi ſi reddatur *internuncio fideli*, quia ſi commiſit infideli, vel dubio, tunc ſiue res erat debitoris, ſiue ipſius creditoris, ſi pereat, debitori, & non creditori perit, cum iam culpa ſua perire cenſeatur, vt omnes fatentur.

7 *Quintum eſt*, Quando res, quæ mittitur, non eſt eadem numero, ſed æquiualens, vt in pecunia mutuata, vel re alia quæ functionem admittit, tunc ſiue debita ſit ratione acceptionis iuſtæ ſiue iniuſtæ, & committatur nuncio fideli, & pereat, debitori perit, & non creditori, atque adeo in foro conſcientiæ adhuc ad eius reſtitutionem obligatur. Sic omnes paulo ante citati. Ratio eſt manifeſta, quia talis debitor ſiue accepit rem illam iniuſte, vt in furto, ſiue iuſte, vt per mutuum, aut emptionem in ſuam tantum vtilitatem illam accepit, eiuſque dominium penes ipſum manet. Ergo tenetur rem illam integram, & illæſam domino reſtituere, & conſequenter ipſi domino, ſeu debitori, cuius res eſt, perit, non creditori, atque adeo tenetur ad eius reſtitutionem vi illius principij, Qui ſentit commodum, ſentire debet & onus. Reg. 55. in Reg. Qui ſentit. de reg. iur. in 6. Confirmatur hæc ratio, Quia ſi talis debitor haberet rem illam paratam, vt reſtitueret vero domino, v. g. pecuniam numeratam in menſa ſua, & accederet fur, qui illam clanculum ſurriperet, proculdubio tenetur nihilominus ipſe debitor reſtituere, etiã ſi ſine vlla culpa, aut negligentia debitoris ſublata ſit. Ergo ſimiliter in hoc caſu ſi pereat in via. Ex quib. conſtat, quid in caſu propoſito dicendum ſit.

8 Dubium aliud eſt. An ſi lata ſit excommunicatio ob quædam furta, incurrat illam Petrus, qui pœnitentia ductus abſolutionem petijt, cui dum abſolutionis beneficiũ negaretur, niſi prius reſtitueret, vt famæ ſuæ conſuleret, totam reſtitutionis ſummam confeſſori tradit, vt pro eo ſolueret, confeſſor autem pecunia ſolutionis accepta, nunquã reſtituit. Ratio dubij eſt, quia ille vere abſolutus fuit ab excommunicatione, & peccato, & ſatisfecit. Ergo nunc nõ manet excommunicatus, etiamſi confeſſarius non reſtituat. Sicut qui virtute Iubilæi abſoluitur intentione bona

illud conſequendi, etiamſi poſtea illud non conſequitur, vel quia mentem mutauit, aut quia non impleuit conditiones, non reincidit.

Econtra vero, quod excommunicatus ſit, ex eo colligi videtur, quia licet confeſſarius eum valide abſoluere potuit, illa tamen abſolutio ſemper intelligi debet ſub conditione implicita, quod parti ſatisfiat. Ergo ſi vere non ſatisfiat, manebit excommunicatus. In hac re tria mihi dicenda videntur,

9 *Primum eſt*, Talis pœnitens ab excommunicatione illa generaliter lata vere abſolutus pro eo tempore fuit. Ratio eſt, tum quia pœnitens fecit quantum in ſe fuit, facienti autem, quod in ſe eſt, non eſt deneganda abſolutio. Tum quia ſi pœnitens fuiſſet impotens ad ſoluendum, attamen data ſufficienti cautione pignoris, vel iuramenti, abſolui potuit, & debuit. Ergo a fortiori ſoluendo realiter eo modo, quo potuit, & debuit. Tum quia cum excommunicatio generalis fuerit, etiamſi lata fuerit ab homine, quiuis tamen confeſſarius ab ordinario approbatus ab ea poteſt abſoluere, ſicut ab excommunicatione iuris non reſeruata.

Secundum eſt, ſi talis pœnitens poſtquam ſciuit reſtitutionem factam non fuiſſe, animo propoſuit ſoluere, quam primum poſſit, non eſt excommunicatus.

Ratio eſt, quia antequam veritatem nouit, vere fuit abſolutus, vt diximus, & poſtea non peccauit. Ergo non eſt excommunicatus.

Tertium eſt. ſi in caſu, quo tenetur reſtituere (qui colligendus eſt ex dubio præcedenti) denuo ſit rebellis faciens propoſitum non reſtituendi, tunc quamuis Sotus in 4. diſt. 22. quæſt. 1. art. 2. poſt 4. concl. caſu 2. ſentire videtur excõmunicatum eſſe; (Docet enim quod ſi excommunicatio non ligat Petrum, quia tunc erat impotens ad ſoluendum, quando lata fuit, ſi poſtea habeat, vnde ſoluat, tenetur ſub eiuſdem excommunicationis ſententia reſtituere, quia, inquit, ſemper durat.) Petrus tamen Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 5. dub. 1. num. 19 rectius docet non eſſe excommunicatum, ſed peccare mortaliter, & excommunicari poſſe. Quia ſemel fuit vere, & legitime abſolutus, & abſolutio non fuit ad reincidentiam, Sicut enim excommunicatio reſeruata in Iubilæo, quamuis expreſſe exigat certas conditiones, ſemel tamen bona fide abſolutus, etſi poſtea nolit implere, liber eſt omnino; ita in caſu noſtro, maxime quia quodammodo ſatisfecit Si enim ſatisfacere cenſetur is, qui cum ſoluere nequeat, dat pignus, aut iurat, aut aliam cautionem præſtat confeſſori, ratione cuius valide abſoluitur. quanto magis dici poteſt hunc parti quodammodo ſatisfeciſſe qui debitum realiter fideli mediatori tradidit. Et quamuis abſolutio, facta eſſet ab excommunicatione cum conditione & ad reincidentiam (quæ tamen fieri non ſolet) adhuc tamen extaret conditio, quia ſcilicet ſatisfactum quodammodo eſt parti, vt iudex excommunicans requirit, Poteſt tamen iterum excommunicari, niſi iterum ſoluat,

Solent alia nonnulla circa modum reſtituendi tradi, nimirum, non eſſe reſtituenda bona ordinis ſuperioris cum detrimento rerum ordinis inferioris, verbi gratia bona externa cum iactura honoris, aut famæ, nec honor famæ, cum damno vitæ.

Item quod reſtitutio fieri poſſit non ſolum realiter ſoluendo, ſed etiam remiſſione impetrata, & conceſſa a creditore ſponte, non vi, non minis, non mendacijs; de quibus omnibus partim in ſuperioribus, partim in ſequentibus cum agemus de reſtitutione in particulari, latius diſſeremus.

Quo Ordine reſtitutio facienda ſit. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Debita reſtitutioni obnoxia in multiplici differentia conſideranda ſunt.*
2 *Tres Regulæ ad intelligendum ordinem reſtituendi præſcribuntur, & ſeq. 3. 4.*
3 *Qui procurant ſibi remiſſionem bonorum certorũ per Compoſitionem cum Summo Pontif. peccant mortaliter.*
5 *Tenentur certa ex incertis ſoluere, in quo tamen caſu excipiuntur.*
6 *An debita certæ perſonæ prius ſoluenda ſunt, quam legata etiam pia certæ perſonæ, vel Eccleſiæ.*
7 *Hic aliæ Regulæ deſcribuntur, quanam prius reſtituenda, aut quo iure, & num. 8.*
8 *Realia debita prius ſoluenda quam* Perſonalia.
9 *An res empta pretio non ſoluto, quamdiu in ſua forma, & ſpecie extat apud emptorem, maneat reali obligatione deuincta emptori, ita vt primo ſoluendum ſit emptori pretium.*
10 *An ſi res vendita nõ maneat in ſpecie ſua, ſed res alia in eius loco ſubrogantur ex pretio illius, huiuſmodi res aliæ maneant realiter obligata primo venditori, ſeu creditori.*
11 *Quid dicendum ſit de re empta alterius pecunia, an ſcilicet, ſuccedat rei ſpecialiter obligata, nimirum pecunia.*
12 *Seruanda ſunt ſtatuta municipalia, & leges, quibus ordo ſatisfaciendi creditoribus determinatur.*
13 *Quando non ſunt talia ſtatuta, ſeruandum eſt ius cõmune.*
14 *Quinã dicantur habere tacitam hypothecam, ratione cuius creditores iſti præponuntur aliis prætenuentibus perſonalẽ obligationẽ tantum, non habentibus expreſſas hypothecas.*
15 *An ſi maritus debitorem ſe fecerat ob dotem per ſchedulam publicam, quæ tamen ſibi numerata non fuerit, talis dos in ſolutione eius præferenda ſit habentibus expreſſas hypothecas poſteriores.*
16 *An & bona paraphernalia tacite hypothecata ſint.*
17 *Bona illius, qui cum fiſco contraxit, ſecundum locum habent tacitæ hypothecæ.*
18 *Præter hæc duo priuilegiata ſunt alia bona, quæ dicuntur tacite hypothecata, & quænam illa ſint.*
19 *Ex debitis perſonalibus* non priuilegiatis *primo ſoluenda ſunt tacite hypothecata.*
20 *Poſt creditores tacite hypothecam habentes ſuccedunt depoſitarij.*
21 *Poſt depoſitarios ſuccedunt habentes actiones perſonales.*
22 *Vltimum locum in reſtitutione qui tenent.*
23 *An cum debita totam hæreditatem exhauriant, ſoluenda ſint prius debita, quam expenſæ funerum.*
24 *Quo ordine teneatur hæres debita ſoluere.*
25 *An debita per ipſum hæredem contracta prius ſolui, quam legata per teſtatorem debeant.*
26 *An quando plures ſunt creditores & hæreditas non ſufficit, licitum ſit vni etiam priori in tempore aut priuilegio totum ſoluere, an vero pro rata omnibus ſatisfieri debeat.*
27 *An quando omnes ſunt ex æquo perſonales actiones, præferendus ſit antiquior, vt illi totum prius debitum ſoluatur.*
28 *An debita certa realia, ſeu perſonalia, quæ contracta ſunt licito contractu, prius ſoluenda ſint, quam quæ ex contractu illicito.*
29 *Opinio prima Caiet. Nauar. & aliorum, eorumque fundamenta diuerſa.*
30 *Opinio Medinæ, et aliorum debita vſuraria prius ſoluenda,*
31 *Nullum ordinem ſeruandum eſſe, ſed pro rata omnibus reſtituendum verior videtur authoris ſententia, & quare.*
32 *Soluuntur argumenta Caiet. Nau. &* Ioſephi Angles.
33 *An debita ex delicto contracta pro rata, ſint omnibus reſtituenda.*
34 *An obligatio oneroſa obligationi liberali præferenda.*
35 *An debitor prædictum ordinem non ſeruans in reſtituendo mortaliter peccet, & damnum alijs creditoribus reſarcire teneatur.*
36 *Excipiuntur duo caſus, in quibus excuſatur debitor a mortali, ſoluendo vni integre debita, & alios fraudando.*
37 *An creditor, qui contra prædictum ordinem in iudicio, vel extra debitum petit, & ſatisfactionem integram, vel partialem accipit, peccet, & ad reſtitutionem teneatur.*

CVm omnia fere, quæ ad materiam reſtitutionis ſpectant, in præcedentibus expoſita ſint, ſolum pro complemento huius materiæ reſtitutionis in communi agendum reſtat de ordine, quo fieri debet reſtitutio. quando plures ſunt creditores. De qua re legi poſſunt Gabriel in 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. artic. 3. dub. 6. litera V.

S. Anton.

Digitized by Google

S. Anton. p. 2. tit. 2. cap. 7. Angel. verb. reſtitutio. 2. §. 16. Syluest. verb. reſtitutio. 6. q. 5. Tabiena, eod. verſic. vigeſimoquinto. Caiet. in ſumma, verbo reſtitutio. c. 8. Ioannes Medin. C. de reſtit. q. 2. dub. 5. Mich. Salon 2. 2. q. 62. ar. 8. in fine, Dominicus Baunes ibid. dub. 3. & Petrus de Arragona ibid. Martin. Nauar. in Manuali, cap 17. num 47. & ſeq. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 6. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 33. nu. 8. Ioſeph Angles in Floribus. 4. ſent. p. 2. q. 2. de reſtitut. art. 8. Summa Corona p. 1. c. 5. nu. 24. Gregorius de Valen to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 10. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd to. 2 lib. 6. c. 29. Toletus lib. 5. instruct. ſacerd. c. 25. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ, cap. 46. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. cap. 110. & cap. 111 & Ludouicus Carbo in tract. de reſtitutione, q. 92. & alii. Ex quorum mente ad explicationem huius materiæ

1 Notandum eſt, quod debita reſtitutioni obnoxia, in multiplici ſunt differẽtia; Quædam enim ſunt certa, quorum creditores ſciuntur: Quædam incerta, quorum creditores, vel ignorantur, vel non comparent. Rurſus, quædam ſunt omnino aliena, qualia ſunt illa, quæ nunquam in dominium debitoris tranſierunt; Quædam vero licet appropriata ſint ipſis rebus creditoris, manent tamen obnoxia reſtitutioni. Item quædam ſunt bona fide, & licite contracta; Alia illicite, & per iniuſtitiam contracta.

Præterea creditorum poteſt eſſe differentia; Quidam enim ſunt qui actionem realem habent in bona debitoris, quia ſcilicet, vel ſunt eis impignorata, vel hypothecata, aut in generali, aut in ſpeciali tacite, vel expreſſe. Alij vero sũt non habentes actionem realem in bona debitoris, ſed in perſonam tantum, ſine aliqua impignoratione, aut hypotheca. His ita prænotatis, certas regulas apponam, quibus rem totam breuiter explicabo.

2 *Prima Regula*; Quando debitor habet bona, quibus poteſt commode omnibus creditoribus ſatisfacere, non eſt neceſſariò ordo aliquis in reſtituendo obſeruandus, ſed arbitratu ſuo poterit, cui voluerit, prius ſoluere, ita omnes, quod intelligendum eſt, dummodo ſeruet tempus cum illis conſtitutum, & dummodo certus ſit, ſe habere, vnde omnibus ſatisfacere poſſit. Si enim dubium eſſet, an bona poſſent ſufficere, reſtituendum eſſet cum ordine, ne tandem is re ſua priuaretur, qui prius eam recipere debuit. Ratio eſt manifeſta, quia ex mutatione ordinis nullus defraudabitur iure ſuo, quod habet, nullique, fiet iniuria.

3 *Secunda Regula*, ſi non habet bona quibus poteſt omnibus ſatisfacere, tunc ſeruandus eſt ordo legitimus in ſoluendo, aut nemini quantum fieri poteſt iniuria fiat, idque partim iure naturæ, partim iure Municipali (ſi quod alicubi certum ordinem in hac re ſtatuat iuri naturali non repugnante) partim iure ciuili communi, partim decreto iudicis conueniente iuri, & æquitati de hoc pronunciantis in caſu, qui non ſit in iure expreſſe determinatus, partim etiam iudicio prudentis viri, prout cauſa, & circumſtantiæ in caſu aliquo particulari ita requirere videantur.

4 *Tertia Regula*, Quando omnibus ſolui non poteſt, tunc iure naturæ debita certa, id eſt, quæ certis creditoribus debentur, ſolui prius debent quam incerta. Incerta autem hic dicuntur, quæ ſunt reſtituenda pauperibus, vel eccleſiæ, aut in alios pios vſus eroganda, ita omnes, quos paulò ante citauimus poſt Bald. in l pro debito, C. de bon. auct. iud. poſſid. Ratio eſt, quia cum debitum eſt certum, interuenit iuſtitia commutatiua, iuſque naturale ſtrictum, cum damnum incurrant perſonæ determinatæ; incerta autem, vt ſupra dictum eſt, non ex iure naturali, aut ex iuſtitia, ſed ſolum ex diſpoſitione iuris poſitiui debentur pauperibus, aut eccleſiæ, ita vt ſi pauperibus dentur, & non eccleſiæ, non fiat eccleſiæ præiudicium, idemque dicendum eſt, ſi his, & non illis pauperibus dentur. Cum igitur in concurrentia duorum præceptorum, ſtrictius ſeruandum ſit, conſequens eſt, præferendam eſſe obligationem iuſtitiæ, quæ in certis perſonis reperitur, alteri obligationi ad pauperes, quæ naſcitur ex ſolo iure humano, & principis depoſitione. Id quod procedit, etiamſi ad certorum ſolutionem oporteat ex toto, vel ex parte inſumere ea, quæ incertis debitoribus debebantur. Nam vere tunc debita incerta ſolutioni obnoxia ſunt, quæ certis debitoribus fieri debet, vt Gregor de Valent. vbi ſupra tradit. Hoc tamen Gregorij dictum limitandum eſt, vt non procedat, quando debitum aliquod incertum continetur in aliqua re, quæ eadem numero reſtituenda eſt, vt inferius ſtatim dicemus, vt in calice conſecrato, capſula, &c. aut alia re ſimili. Quia cum talis res nunquam fuerit in dominio debitoris non eſt obnoxia ſolutioni aliorum debitorum certorum, atque adeo poterit res illa prius conferri Chriſto, dando eam in pios vſus eccleſiæ, vel pauperum, etiamſi de reliquo non poſſit certis creditoribus integre ſatisfieri. Quia cum certum ſit, rem illam eſſe eccleſiæ, & nullus ex creditoribus, non debet ex alienis ſatisfacere aliis certis creditoribus. Vt idem Gregor. Paulo poſt, & Petrus Nauar. locis citatis, num 5. animaduertunt.

5 Ex hac regula, qua diximus certa debita præferenda eſſe incertis, Syluest. verb. reſtit 6. quæſt. 5. Caietan. verb. reſtit. cap. 8. Martinus Nauar in Manual. cap 17. num 48. Petrus Nauar. lib. 4. de reſtit. cap 6. num. 6. Angel. verb. reſtitutio. 2 §. 16. Petrus de Arragon. 2. 2 quæſt. 62. artic 8 in fine, concluſ. prima, Lopez par. 1. inſtruct. cap. 1 . Emanuel Rodriquez par. ſecunda, ſummæ. cap 46 concluſ. 2. Gregor di Valent. tom. 3. diſput 5. quæſt. 6. puncto 10. §. primo, & Ludou. Carbo tract de reſt. quæſt. 92. concl 3. inferunt, grauiter peccare eos, qui cum multa partim certis creditoribus, partim incertis debeant & omnibus ſatisfacere nequeant, procurant ſibi remiſſionem incertorum per compoſitionem cum ſummo Pontifice aut prælatis eccleſiæ, vt ea tanquam propria ſibi referuent, vt de reliquo tantummodo ſoluant certis debitoribus, quantum poſſunt, præterquam enim quod peccant mortaliter defraudando certos ſuos creditores, quibus etiam obnoxia ſunt debita incerta, quouſque certis ſatisfiat, tenentur etiam debita certa ex incertis illis ſoluere, ac ſi nullam talem feciſſent compoſitionem. Excipiunt tamen & merito Caietan. vterque Nauarrus Lopez, Gregorius & Carbo, ſi res incerta adhuc in ſua ſpecie permanet, tunc enim non eſt reſtitutio facienda ex re illa certorum debitorum. Vt verbi gratia, ſi in bonis alicuius repertus ſit calix conſecratus, aut furto ablatus, & adhuc integer manet & facta omni debita diligentia ignoretur adhuc cuius eccleſiæ, aut domini ſit, poteſt aut rem illam prius dare eccleſiæ, aut in pios vſus erogare, aut ſi res profana fuerit furto ablata, & ignoretur verus dominus poſt adhibitam diligentiam, & res extet in ſpecie, poterit prius pauperibus dare, aut ſibi ſi vere pauper eſt retinere, aut ſuper re illa compoſitionem facere. Siquidem, vt diximus, debitor non tenetur ex alieno creditoribus ſatisfacere, conſtat autem, quod talis calix nunquam eius fuit, ſed ſemper alienus, & idem de re furto ſublata, & extante in ſpecie, cuius dominium nunquam in debitorem tranſiuit. Et quidem quantum ad talem calicem conſecratũ ſi ex circunſtantiis, & coniecturis ferri poſſet, cuius eſſet eccleſiæ, illi reſtitui debet; ſi vero ignoretur, cuius ſit, monet Petrus Nau. vbi ſupra, reddendum eſſe epiſcopo loci, vt ille tanquam communis bonorum incertorum eccleſiarum diœceſis diſpenſator, applicet, prout magis expedire iudicabit.

6 Dubium autem circa hanc regulam eſſe poteſt, An debita certæ perſonæ prius ſoluenda ſint, quam legata etiam pia certæ etiam perſonæ, vel eccleſiæ? Inter authores citatos Petrus Nauar lib. 4. de reſtitut cap. 6. num. 7. & quæſt. 10. numer. 47. & Rodriquez concluſ 9. poſt Sylueſtrum verbo hæreditas. 3 quæſt 9. & verb. reſtit. 6. quæſt. 6. poſt S. Thomam opuſc. 73. de vſur cap. 18. meo iudicio recte, & docte reſpondent, ſolui debere prius debita certę perſonę. Quia non ſunt omittenda præcepta propter conſilia; ſed prædicta legata pia, vel non debentur, vel ſi debentur, non tamen ex iuſtitia, debita autem certæ perſonæ ex iuſtitia debentur. Ergo prius ſoluenda hæc erunt, & deinde ſi quæ ſuperſunt, ſolui debent legata pia, cum eleemoſina, aut oblatio non ex alienis, ſed ex propriis ſit facienda.

Digitized by Google

7 *Quarta Regula*. Inter debita certa perſonæ, illa iure naturæ prius reſtituenda ſunt, quæ extant, & eadem numero reddenda ſunt quorum dominium penes creditorem eſt, vt commodatum, depoſitum, pignoratum, furtum, rapina vel vſura ſublatũ, quod in ſua ſpecie adhuc extat. Sic Baldus communiter receptus in l. Pro debito. Co. de bonis in auct. poſſid. & alii omnes citati initio. Ratio eſt quia cum horum dominium penes creditorem ſemper permanſit, non numerantur bona iſta inter bona debitoris, & ideo ante omnia alia illi reſtituenda ſunt, cum ex alienis bonis nõ ſit facienda reſtitutio alijs, quinimmo nec ipſi poſſent illa recipere, ſed vero domino ea reſtituere tenerentur.

8 *Quinta Regula*, Cum duo ſint debitorum genera. Quędam ſcilicet Realia, ad quæ res aliqua certa obligata eſt, vt in cenſibus annuis, quibus obligatur aliqua hæreditas, vel domus: item pignora, quæ traduntur in fideiuſſionem acceptæ pecuniæ: Quædam vero perſonalia, quæ ſcilicet, debet creditori nulla re peculiari obligata, ſed ipſo tantũ debitore; certum eſt ex his debitis *Realia* prius ſoluenda eſſe, quam *perſonalia*, ita Ioan. Medina. Cod. de reſtit. quæſt. 2. dub. 5. verſic. Tertium. Michael Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 8. in fine. Grego. de Valen. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6. punct. 10. verſic. Tertio & Ludouicus Carbo. quæſt. 92. de reſti. conc. 4. Ratio eſt, quia debita Realia ſtrictius ſunt debita, quam ea, quæ ſunt *perſonalia* tantum. Nam creditores Realium habent ius, & actionem tum in debitorem ipſum, tum etiam in res illas, quæ pro debitis obligatæ ſunt: Creditores autem debitorum *perſonalium* tantum habent ſolummodo ius directe, & actionem contra perſonam debitoris, & mediatè, & conſequenter, & indeterminatè in bona ipſius Ob quam rationem Gregor. de Valen. docet iure naturali ſoluenda prius debita Realia, quam perſonalia. Quod intelligendum eſt de bonis cuique debito deuinctis, vt ſi debitor non habeat niſi hanc vineam, ex qua ſua debita multis creditoribus perſoluat, illa prius ſoluenda ſunt, quibus vinea illa deuincta, & obligata eſt, quia hæc ſunt realia. Et idem dicendum eſt, quando res aliqua obligata eſt ſolutioni alicuius rei ſpecialiter, ſiue vt pignus, ſiue per expreſſam hypothecam.

Poſtulat enim iuſtitia, vt ex tali re extante, & obligata per hypothecam ſpecialem, vel generalem, aut impignorationem prius creditori ſatisfiat, alias ei fieret iniuria, cum iure pignoris, hypothecæ, vel aſſecurationis priuaretur.

9 Dubium autem eſt, An res emptas pretio nõ ſoluto, quã din res empta in ſua forma, & ſpecie extat apud emptoré, maneat reali obligatione deuincta emptori, ita vt primo ſoluendum ſit emptori pretium? Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 33. verſ. octauum caput. poſt Angelum verb. reſtitutio. 1. §. 16 ait quod ſi res empta ſit numerata pecunia, ſed non ſoluit pretium, primum reſtituendum eſt vẽditori; Sin autem eſſet emptio credita pecunia, aliter dicendum eſt. Petrus vero Nauar. lib. 4. de reſtit. ca. 6. dub. 1. num. 9 abſolute docet, rem emptam, vel aliter poſſeſſam, dum pretium non ſoluitur facta iam reali traditione emptori non manere obligatam reali obligatione emptori, ſed dominium tranſlatum eſſe per traditionem emptori ſicut ſi tunc ſolutio fieret, idque iure naturali, & per conſequens nulla eſt obligatio realis.

Alij vero omnes vt Syueſt. verb. reſtitutio. 6. qu. 5. verſ. *Igitur in rebus*. citans Archic. Ioan. Medinam Cod. de reſtitut. quæſt. 2. dub. 3. verſ. Tertium. Martin. Nau. in Man. c. 17. nu. 49. Mich. Salon. 2. 2. q. 62. arti 8. in fin. Dominicus Bannes ibid documento 3. & Petrus de Arragon. concluſ. 2. Caie. verb. reſtit. c. 8. Ioſephus Angles in florib. 4. ſent. qu. 2. de reſti. art. 3. concl. 3. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcie. c. 110. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 10. §. Tertio. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. to. 2. lib. 6. capit. 29. Summa Corona p. 2. cap. 5. num. 24. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ c. 46. concl. 4. & Ludo. Carbo. tract. de reſt. q. 92. concl. 4.

Qui omnes docent, nulla facta diſtinctione inter rem venditam numerata pecunia, aut credita, quod ſi apud debitorem inueniatur aliqua res extans in ſua forma, & ſpecie, v. g. domus empta, aut vinea, aut equus, &c. & ſimilia, cuius rei pretium non eſt ſolutum adhuc in totum, vel in partem, prius ſoluendum eſt pretium venditori illius rei, quod ſi res pluris valeret, quam empta fuit, vel eius pretium auctum eſſet, tunc vendi debet, & quod ſupereſt, alijs creditoribus reſtitui debet, & hoc etiamſi primi, & anteriores eſſent.

Ratio iſtorum eſt, quia licet dominium rei emptæ in emptorem tranſlatum ſit l. traditionibus. C. de pactis. ſemper tamen ex iure ciuili manet obligata ſolutioni, quamdiu inueniatur apud emptorem in ſua forma, & ſpecie, id eſt, non alienata, aut conſumpta, vt docent præfati authores poſt Baldum in d. l. pro debito & facit l. Iulianus § offerri. ff. de act. empt. & ven. & l. 2. ff. Quibus cauſ. pign. vel hypothe. contrah. per arg. a maiori. atque adeo ſi poſt emptionem emptor non ſit potens ſoluere, quaſi reſcinditur contractus. Huius rei fundamentum eſt, quia in hoc caſu venditor duplex ius habet, ſcilicet, & ad rem ipſam, & ad perſonam, præterquam quod æquum & rationi conſentaneũ eſt, vt venditor, quantum ad hunc effectum ceteris ratione illius præferatur, quando omnium ſolutioni debitoris bona non ſufficiunt. Idemque pari ratione dicendum videtur ſecundum eoſdem authores, de omni illo, quod titulo oneroſo datum fuit.

10 Dubium aliud eſt, an ſi res vendita non maneat in ſpecie ſua, ſed res aliæ in eius loco ſubrogãtur, ex pretio illius, huiuſmodi res aliæ maneant realiter obligatæ primo venditori, ſeu creditori?

Reſpondeo Non manere obligatas. Sic Syueſt. verb. reſtitutio. 6. q. 5. verſ. Igitur in rebus. Ange. verb. reſtit. 2. §. 16. Tabiena. verb. reſtitu. verſic. 25. Martin. Naua. in Manuali c. 17. nu. 50. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruc. conſc. capi. 110. Petrus Naua. lib. 4. de reſt. cap. 6. dub. 1. nume. 13. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. p. 2. lib. 6. c. 29. & Ludo. Carbo. quęſt. 92. de reſtit. concl. 4. in fin. Qui omnes docent, võditorem illum non habere ius in pecunia habita ex re vendita neque in eo, quod pro permutatione illius habuit emptor. Quia neque pretium, neque habitum per permutationem in ſingularibus actionibus in eius locum ſuccedit, aut ſubrogatur, iuxta gl. Bartoli in l. Labeo. ff. de verb. ſignific. vnde ſi debitor merces, quas emerat, iterum vendidit, aut pro alijs rebus permutauit res ex pretio illarũ emptæ, aut pro illis commutatæ, non ſunt pro pretio venditori primo obligatę. ff. de in rem verſo. l. Quidam.

11 *Hinc* conſtat, quid dicendum ſit de re empta alterius pecunia, an, ſcilicet, ſuccedat rei ſpecialiter obligatę, nimirum pecunię.

Reſpondeo enim, quod ſi res empta ex alterius pecunia non ſit empta meo nomine, nihil iuris habeo in re illa, ex Syueſt. verb. Emptio. quæſt. 22. Petro. Nauar. lib. 4. de reſt. capitul. 6. dub. 1. num. 15. & Gloſſa in ca. cum tu. verb. *vendi*. de vſuris, & colligitur ex l. ſi ex ea. Cod. de rei vendicatione. l. ad probationem. C. de probat. & ff. de furtis. l. Qui vas. in fin. Sed taliter emens ſi ſuo nomine emat, ſibi acquirit. Excipitur tamẽ emptio rei ex pecunia eccleſiæ, ſiue ſint reditus, ſiue oblationes, ſiue decimę, ſiue alia vota fidelium quia hæc ita ſunt eccleſiæ, vt emptum ex illa, vel ipſo facto tranſeat in dominium eccleſiæ, vt putat Syueſter vbi ſupra, vel ſaltem poſt latam ſententiam, vt ſentit Petrus Nauarr. numero. 16. poſt gloſſam in capitul. Inquirendum. in verb. *comparauit*. de peculio cleric. & eccleſia poteſt ea, quæ ſic empta ſunt, vendicare, vt habetur in d. capitulo. Inquirendum. ſiue ſuo, ſiue alieno nomine, ex bonis eccleſiæ ea comparauit. Sin autem nomine ipſius, cuius eſt pecunia, res aliqua empta ſit, tunc non modo illi res illa obligata eſt realiter, ſed etiam eſt illius in ſpecie, a die emptionis, & eius periculo, & commodo ſtat, ac proinde ſicut alia res illius extans in ſpecie eſt primum omnium illi reſtituenda ante omnem hypotecam realem.

Ratio eſt, quia in hoc caſu ille ſolum exhibet nudum miniſterium ſicut famulus, qui ſuo præcepto rem emit Addit tamen, & bene Petrus Naua. num. 18. quod ſi eius nomine hoc eſt, in eius gratiam, ſua ſponte, ſine eius conſenſu rem illi emerit, nondum cenſetur illius, quouſque ille conſenſerit, interim vero iudicandum eſt, ac ſi non eſſet eius, quamuis ſibi emeret.

12 *Sex-*

Digitized by Google

22 *Sexta Regula*, Poſt hæc, quæ dicta ſunt, ſeruanda ſunt ſtatuta municipalia, & leges, quibus ordo ſatisfaciendi creditoribus determinatur, qualia ſolent eſſe in multis locis & regionibus. Sic Caiet. verbo. reſtitutio. cap. 8. Martin. Naua. in Manuali. cap. 17. num. 50. verſ. Tertio loco. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſentent. quæſt ſecunda. de reſtit. art. 3. concl. 5. Ludouicus Lopez par. prima, ſinſtruct. conſcient. cap. 110. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. ar. 8. ante finem. Petrus de Arragona ibid. concluſ. vltim. & Dominicus Bannes ibid. Documento quinto Grego de Valen. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto decimo. in fin. Coſmus Philiarchus de officio ſacerdotis. par. ſecunda, lib. 6. cap. 29. Summa Corona par. ſecunda, cap. quinto. num. 24. Petrus Naua. lib. 4. de reſtitut. capi. 6. dub primo, nume. 19. Toletus lib. quinto. Summæ. cap. 25. §. Regula. 4. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ ca. 14. §. 34. verſi. octauum caput Emanuel Rodriquez par. ſecunda. ſummæ. cap. 46. in concluſ 12 & Ludouicus Carbo. quæſt. 92 de reſtitut. concluſ 10. Hoc tamen Caiet. Petrus de Arragona. Petrus Naua. Gregorius de Valent. & Rodriquez merito docent verum eſſe, quando ſtatuta hæc non repugnant iuri naturæ. Quamuis enim leges humanæ ſtatuere poſſunt ordinem ſeruandum in ſoluendis debitis propter bonum commune, (maius enim eſt transferre dominium ab vno in alium, quam conſtituere ordinem in ſoluendis debitis, vnde cum poſſint leges humanæ prius illud ob bonum, poterunt, & hoc poſterius, & ſeruandæ erunt in vtroque foro) nihil tamen cõtra ius naturæ ſtatuere queunt, atque adeo nihil ſtatuere poſſunt ſaltem contra ea quæ in quatuor primis regulis dicta ſunt, immo etiam nec contra ea, quæ in quinta regula habentur, quoad primam eius partem. Nã quoad ea, quæ in dubiis illi annexis, puta de rebus emptis annotauimus iam Caiet. & Greg de Valent. quam Petrus Nauarr. exiſtimant, leges humanas poſſe aliter pro bono communi ſtatuere. Tolerabile enim eſt, ait Caieta. vt pro bono communi certorum, quos oportebat aliquid perdere de ſuo, res emptæ extantes inter bona debitoris computentur, cum hoc non ſit ius naturæ, vt conſtat. Quocirca cautus in hac re confeſſor eſſe debet, & interrogare, quænam in huiuſmodi rebus leges extent, quas licet ipſe ſcire non tenetur, debet tamen Iuriſperitos conſulere, ſi negotium hoc poſtulauerit.

23 *Regula Septima*, quando non ſunt talia ſtatuta, ſeruandum eſt ius commune tam in his, quæ diximus quam in ſequentibus, iuxta quod ij, quibus bona fuerunt expreſſe obligata, aliis præferuntur, ſiue ratione impignorationis, ſiue hypothecæ generalis, ſiue ſpecialis, vt habetur in l. Pro debito. C. de bonis iudicis auctoritate poſſeſſ.

Ratio eſt, quia cum iſti ſpeciale ius habeant ad illa bona, fit, vt reliquis alijs creditoribus ſint præferendi, cum, vt diximus, realem actionem in bona illa habeant.

Poſt hos veniunt, qui tacitam habent impignorationẽ, ſeu hypothecam. Sic Martin. Naua. in Manuali. capit. 17. num. 50. verſ. Tertio loco. Petrus de Arragona 2. 2. qu. 62. ar octauo in fin. concluſ. 3. Dominicus Bannes ibi. conclu. prima, poſt documentum quintum. Petrus. Naua. lib. 4. de reſt. ca. 6. dub. primo, nu. 21. Lud. Lopez par. prima, inſtru. conſcien. c. 19. Coſmus Philiarchus par. 2. lib. 6. ca. 29. Toletus lib. quinto, ſummæ, cap 24. Emanuel Rodriquez p. ſecunda, c. 46. concl. 5 & Ludouicus Carbo. quæſtio. 92. de reſtitutio. verſi vigeſimoquinto. §. Tertio. Syluester. verb. reſti tutio. 6. quæſt. quinta, verſ. Secundo. Angelus. verb. reſtitut. ſecundo, §. 16. circa medium, & S. Ant. par. ſecunda ſummæ, tit. ſecundo, cap. 7. §. 3.

14 *Quod* ſi quæras, quinam dicantur habere tacitam hypothecam, ratione cuius creditores iſti præponuntur aliis prætendentibus perſonalem obligationem tantum nõ habentibus expreſſas hypothecas?

Reſpondeo, primus locus inter tacite hypothecam habentes eſt vxoris pro dote; bona namque viri tacite ſunt hypothecata pro dote vxoris ſibi tradita, vt patet ex l. Aſſiduis. C. qui potiores in pignore habentur, & c. Ex literis. de pignorib. vbi Innocentius III. ait. *Fauor multus mulieribus in recuperandis dotibus debetur, cum etiam bona viri tacite ſint pro dote mulieris obligata, & cum ſuo onere tranſeant ad poſſidentem, &c.* Sylueſt. vterque Naua. & alii omnes. Et quidem quantum ad dotem vxoris attinet, mulier præfertur non ſolum habentibus actiones perſonales, ſed etiam habentibus tacitas hypothecas etiam anteriores, ex Sylueſt. verb. reſtitutio. 6. quæſt. 5. verſic. Secundo, Angelo, Tabiena cit. Coua. lib. 1. variar. reſolut. cap 7. nu. 1. concluſ. ſecunda. & Petro Naua. vbi ſupra num. 21. & colligunt ex d. l. Aſſiduis, & l. vbi. Cod. de iure dot. & l. 2. Cod. de ſer. pign. da. Excipiunt tamen vnum caſum, ſcilicet, in filiis prioris matrimonii; filii namque prioris matrimonii agentes pro dote materna contra nouercam, præferuntur vxori præſenti ſeu nouercæ, etiam agenti pro dote, quia illi agunt de dote ſuæ matris anterioris, concurrentibus enim pluribus habentibus idem priuilegium, regulariter anteriori reſtitutio prius facienda eſt, iuxta reg. iuris 44. *Qui prior eſt tempore, potior eſt iure.* de reg. iur. in 6. Quin immo aliquando mulier præfertur habentibus expreſſas hypothecas, quando ſcilicet, poſt dotis conſtitutionem & collationem expreſſa hypotheca fuerit adhibita, vt notãt Sylueſt. verb. Dos. quæſt. 12. verſic. Tertium. Couar. vbi ſupra, concluſ. 4. & Petrus Naua. vbi ſupra. nu 21. & 23. Ratio eſt, quia poſtquam dos eſt conſtituta, non potuit in eius præiudicium expreſſa hypotheca aſſignari, cum auferat ius vxoris, & priuilegium, ſecus autem, vt diximus, dicendum eſt, ſi ante dotis conſtitutionem approbata fuerat, tunc enim pręferuntur creditores habentes expreſſam hypothecam, ex Sylueſt Couar. concluſ. 3 & concluſ. 5. & Naua. vbi ſupra. Ratio eſt, quia ius commune non poteſt concedere beneficium alteri contra ius naturale: at contra ius naturale eſt, vt vni conferat beneficium cum diminutione, & ablatione iuris alterius, quale eſſet, ſi præferretur vxor habentibus expreſſas hypothecas anteriores, ſic enim creditores illi iure ſpecialis, & expreſſæ hypothecæ, & realis actionis priuarentur.

25 DVBIVM eſſe poteſt, An ſi maritus debitorem ſe fecerat ob dotem per ſchedulam publicam, cum tamen dos ſibi numerata non fuerit, talis dos in ſolutione eius præferenda ſit habẽtibus expreſſas hypothecas poſteriores. Reſpondeo cum Hugone de Celſo in ſuo repertorio, quem refert, & ſequitur Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſc. ca. 110. Quod non obſtante hoc, ſi poſtea vir dotem recuperat, prius ſoluenda eſt, quam obligationes poſteriores, quas poſt iſtam dotis obligationem contraxit, quibus ſua bona obnoxia fecit, antequam a ſua coniuge ſolutionem dotis recepiſſet, & patet ex dictis, ſatis enim ad hoc eſt, quod antea ſe debitorẽ dotis fecerat, & quod dos poſtea ſoluta ſit, ex eo enim dilatio ſolutionis dotis ex ſuo conſenſu facta perinde eſt, ac ſi initio ſoluta fuiſſet.

26 DVBIVM item eſt, An bona paraphernalia tacite hypothe-

ADDITIO NOVA.

Adde. Præter hos quatuor modos, ab Auctore hic relatos, quib. tacita hypotheca inducitur, ſunt & alij, quos breuiter pro completa huius rei notitia recenſere lubet ex Sylu. Pignus. q. 2. & Moli. diſput. 526. & primo bona illius qui dotem promiſit, remanent hypothecata donec ſoluerit. Similiter bona tutoris, & curatoris ſunt tacite hypothecata minoribus pro ſuorum adminiſtratione bonorum, ſicut & bona adminiſtrãtium res publicas ciuitatum, ſunt eis obligata pro eiuſmodi adminiſtratione; cum ciuitas gaudeat priuilegio pupilli; Deinde bona patris adminiſtrantis peculium aduentitium filii ſunt ei tacite obligata pro ſua adminiſtratione. Tandem bona quæcunque defuncti ſunt tacite hypothecata pro executione legatorum. Poſtremo fructus rei conductæ ſunt hypothecati domino fundi pro penſione; ſicut & inuecta in prædium conductum ſunt obligata domino fundi pro penſione ſoluenda, atque etiam pro damnis rei conductæ illatis, cum hac tamen differentia quod inuecta in prędium ruſticum debent eſſe nota ipſi domino, ſed in inuectis in prædium vrbanum non requiritur eiuſmodi ſcientia.

pothecata ſint, Glo. in ca. ex literis verbo. obligatio. de pignorib. negat. Alij vt Petr. de Arrag. 2. 2. q 62. art. 8 in fine concl. 3. & Eman. Rodriquez p. 2. c. 46. concl. 5. affirmant. Ceterum Panorm. in d. c. ex literis. num. 10. de pignorib. Syluest. in verbo. Dos. q. 12. verſicul. Primum, & Couar. li. 1. variar. reſol. c. 7. num. 1. concl. 1. verius diſtinguendo reſpondent, & vtramque opinionem conciliant hoc modo. Si enim maritus illorum bonorum paraphernalium, hoc eſt, bonorum, quæ mulier præter dotem habet, adminiſtrationem habet, tunc bona mariti tacite pro eis obligata ſunt. C. de pact. conuent ſuper dote leg. vlt. & hoc ſolū docent Pet. de Arragona, & Rodriquez; Sin autem vxor bona illa penes ſe retinet, tunc ceſſat obligatio.

Illud verò ſciendum eſt ex Pet. Naua. vbi ſupra nu. 23. & Couar. vbi ſupra, concl. 1. quod licet bona mariti tacite obligata ſint pro bonis iſtis paraphernalib. eo modo quo dictum eſt. bona tamen hæc paraphernalia non habent hoc priuilegium prælationis quod habet dos vxoris, quo ſenſu glo. vlt. in d. c. ex literis, negare ſolum videtur vxorē quantum ad paraphernalia ius tacitæ hypothecę, & pignoris habere, quæ communis opinio eſt, vt Couar. vbi ſupra multos citans affirmat.

17 Secundum locum tacitæ hypothecæ habent bona illius, qui cum fiſco contraxit, eo ipſo enim manent fiſco hypothecata, vt patet ex l. 2. C. In quibus cauſis pignus, vel hypotheca tacite contrahatur, & l. Quamuis de priuilegio fiſci, præfertur enim fiſcus alijs debitoribus etiam anterioribus, quibus non ſunt expreſſe prius hypothecata. Sic gloſſa in d. c. ex literis. in verb. fauor. de pignoribus. S. Ant. par. 2. tit. 2. cap 7. §. 3. Ang. verb. reſtit. §. 16. Syluestr. verb. reſtit. 6. q. 5. verſic Secundo. Tabiena verb. reſtit. q 25. circa medium Mart. Nauar. in Man. capit. 17. num 50. verſic. Tertio loco. & Pe. Nau. li. 4. de reſti. cap. 6. dub. 1. nume. 21. Pet de Arragon. 2. 2. qu. 62. art. 8 in fine. concl. 3. Dominicus Bannes ibi. concl. 1. poſt documentum quintum. Grego. de Valent. to. 3 diſp 5. q. 6. punct. 10. §. Quinto. Coſm. Philiarch. de offic. Sacer. p. 2. lib. 6. cap. 29. Ludouicus Lopez par. 1. inſtru. conſc. cap. 120. Toletus lib 5. ſummæ. ca. 25. Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ. ca 46. concl. 5. & Ludouicus Carbo. q. 92. de reſtitut. concluſ. 11. vnde hæc duo debita. ſcilicet Dotis, & Fiſci, dicuntur in iure priuilegiata. vbi Arragon concluſ. 4 Rodriquez. & Syluest. & Lopez notant poſt Hugonem de Celſo, quod in iſtis duabus obligationibus attendenda eſt prioritas, quænam illarum ſit prior. ſi enim inquit, contradixerit mulier expreſſe, vel non conſenſerit expreſſe, mariti bona non manebunt obligata Regi, quādo fit collector, vel conductor tributorum, vel reddituum Regis; Sin autem bona mariti prius erāt hypothecata fiſco, quam vxori, præfertur fiſcus vxori, antiquior enim hypotheca in iſtis præfertur, vt præfati authores tradunt, & patet ex l. 2. Cod. de priuil. fiſci. Quod ſi dubium ſit quænam fuerit prior, iudicandum erit in fauorē dotis, ex Petro de Arrag. vbi ſupra.

18 *Præter* hæc duo *Priuilegiata* ſunt alia bona, quæ dicuntur tacite hypothecata; Nam bona prælati ſunt tacite hypothecata eccleſiæ pro mala adminiſtratione, & ſic poterit eccleſia agere cōtra tertium poſſeſſorem. ſicut agit mulier pro dote ex gl. in cap. ex literis. verb. obligata. de pignorib. Panorm. ibi nu. 11. Syluest. verb. Dos. quæſtio. 12. verſi. *Primum*, & Petr. Naua lib. 4. de reſtit. cap. 6. dub. 1. num. 25.

Item domus, vel nauis conſtructa, vel reparata, vel cuſtodita per pecuniam ad hoc mutuatam, eo ipſo manet pro tali pecunia hypothecata, vt patet ex l. 2. ff. qui potior. in pignore. & Auth. de collat. dotis. §. *His conſequens.* collat. 3. & Bart. in d. l. Aſſiduis. Angel. verb. reſtitu. § 16. circa medium. Sylu. verb. reſtit. 6 q. 5. verſ. Secundo. Mart. Nau. c. 17. Man. nu. 52. verſ. *Aduertendum.* Petr. Nauar. lib. 4. de reſtit. c. 6. dub. 2. nu. 26 Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 8. in fine concl. 3. & Eman. Rodriq par. 2. Summæ. c. 46. concl. 5. Immo Syluest. Ang. Matt. Naua. & Lop. p. 1. inſtr. conſc. c. 1 11. docent, creditorem talis pecuniæ mutuatæ ita habere rem illam ex illa pecunia conſtructam, aut emptam, ſi extet, obligatam, vt præferatur in ea re mulieribus in dotib. earum. Dat Barto. rationem, quia lex tollere non poteſt, nec vult, quod per pactum creditores quærunt. Non enim tolli poteſt a lege. quod non priuilegia legis, ſed facto contrahentium conſtat.

Alij tamen vt Couar. lib. 1. Variar. reſol. c. 7. nu. 2. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 8. concl. 4. Eman Rodriqu. vbi ſup. & Pet. Naua. docent, quod ſi ante conſtitutionem dotis mutuata fuit pecunia pro domus, aut nauis emptione, aut conſtructione, tunc præferendus eſt creditor, ſecus autem ſi poſt.

Ratio eſt, quia res illa non poteſt eſſe magis obligata creditori, quam ſi haberet hypothecam expreſſam; Sed ſi hypothecam expreſſam haberet, niſi eſſet ante dotis conſtitutionem, non præferretur. Vnde nec in hoc caſu, niſi ante dotem conſtitutam nauis empta, aut domus renouata fuiſſet. Huc accedit, quod iure naturali emptum ex pecunia aliena, vel ædificatum aut extructum, niſi eius nomine fiat, non eſt eius, nec illi obligatur ante ſententiam iudicis, quamuis ex officio iudicis res illa vendi poſſit, & debeat, & ſatisfieri creditoribus, vt in c. Cum tu. de vſuris habetur.

Dixi, *iure naturali* rem emptam non manere obligatam, quia iure ciuili videtur obligatum ſic emptū, quouſque ſolutum ſit pretium, vt authores cōmuniter tradunt; quod licet verum ſit, non tamen præferri debet talis creditor in caſu propoſito, ſi poſt dotis cōſtitutionem, nauis, aut domus ex illa pecunia conſtructa, aut empta fuerit, cum eodem iure ciuili præfertur dos mulieris, vt colligitur ex Auth. de collat. dotis §. *His conſequens eſt.* ex Nouella conſtitutione 97. vbi Iuſtinianus ait, *Quæſitum eſt, ſi mulier prætendens in vetere dote, & augmento priuilegium, quatenus tamen id priuilegium ſeruatur, prioribus præualere velit creditoribus, veniat autem, & alter creditor, qui licet poſterior ſit tempore, prætendat tamen ſuis pecuniis comparatam, quæſitamue, vel nauem, vel domum, vel agrum, & conuenire, vt in his rebus, quæ ſuis pecuniis comparata, quæſitæ ſunt, priuilegium habeat, vtrum dotem oporteat etiam huiuſmodi præferri, an vero alijs quidem creditoribus, qui tamen præcedant, præualere debeant; his autem cedere, quandoquidem per ipſorum ſubſtantiam ea res quæſita fuerit? Ac longa ſane deliberatione de his habita inuenire tamen non potuimus, iuſte mulierem tali alicui cedere priuilegio. Vnde ſecundum hæc volumus, vt quamuis alterius tandem pecunijs aliquis comparaſſe agrum, aut refeciſſe domum, aut etiā prædium emiſſe videatur, nequeant tamen id genus priuilegia mulieribus opponi.*

19 *Septima Regula,* Ex debitis perſonalibus *non priuilegiatis,* primo ſoluenda ſunt *tacite hypothecata,* qualia ſunt ea, quæ diximus, ſuo ordine, ita vt creditores, quibus res debitoris ſunt hypothecatæ, ceteris paribus. atque regulariter præferendi ſint antiquiores. Vt habetur in l. 2. ff. qui potiores, &c. vbi dicitur, quod prior hypotheca etiam generalis præferenda eſt poſteriori, quantumcumque ſpeciali. Ad quod etiam facit regula illa 44. *Qui prior eſt tempore, potior eſt iure. de reg. iur. in 6.* Quæ regula inter creditores habentes actionem realem in bona debitoris vniuerſaliter vera eſt non ſolum in tacite, & expreſſe hypothecatis, ſed etiam in enumeratis in regulis præcedentibus. Inter debita enim realia, & perſonalia hypothecata, quæ inter ſe ſunt eiuſdem rationis, ea prius ſoluenda ſunt, quæ ſunt antiquiora. Eſt autem hæc prioritas temporis accipienda non ex tempore ſolutioni deſtinato, ſed ex tempore quo contractus. vel hypotheca facta fuit. Sic S. Ant. p. 2. tit. 2. c 7. §. 3. Ang. verb. reſtit. 2. §. 16. circa mediū, Syluest. verb. reſtit. 6. q. 5. verſic. Tertio. lo. Medina. C. de reſtit. q. 2 dub. 5. concl. quinta, Mart. Naua in Manual ca. 17 nu. 51. verſ. *Quarto loco,* Ludouicus Lopez par. prima, inſtru. conſc. cap. 110. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. art. octauo in fine. Petr. de Arrag. ibid. concl. 4. Dominic. Bannes ibidem, poſt Documentum quintum concl. 1. Greger. de Valent. tomo 3. diſput. 5. q 6 punct. 10. & § ſexto. & §. ſeptimo. Coſmus Philiarch. de offic. Sacerd. par. ſecunda lib. 6. capitu. 29 Emanuel Rodriquez par. ſecunda ſummæ. capit. 46 concluſ. 5. Toletus lib. quinto ſummæ cap. 25. & Ludouicus Carbo. quæſtion. 92. de reſtitutio concluſ. Qui omnes docent poſt prædicta debita perſonalia pai-

mile-

Digitized by Google

uilegiata, ſoluenda eſſe tacite hypothecata, ita vt poſt dotem, & fiſcum veniant creditores habentes expreſſas hypothecas poſteriores, & deinde habentes tacitas.

In iſtis autem habentibus expreſſas, qui prior eſt tempore, potior eſt iure, & idem in tacitis. Ratio eſt, quia quo diutius debitor caruit ſuo, eò id illi ſtrictius debetur, vnde debitum antiquius prius ſoluendum eſt.

20 *Octaua Regula*, Poſt creditores tacite hypothecam habentes, eo modo quo iam dictum eſt, ſuccedunt depoſitarij, hoc eſt, deponentes, & commodantes (quando res non extat, aut non eſt reddenda eadem numero, ſed ſpecie, vt pecunia depoſita &c.) Idemque dicendum eſt de habente pecuniam *in negotiatione*, quando illa iam non extat, aut mixta extaret. Sic S. Anton. Syluest. vbi ſupra. verſi. Tertio. Angel. verb. reſtit. ſecunda §. 16. Mar. Naua. nu. 51. Petrus Naua. lib. 4. cap. 6. dub. 3. num. 29. Grego de Val. & Lopez vbi ſupra, & alii communiter.

Dixi, idem dicẽdum eſſe de pecunia *ad negotiationem* expoſita, quia licet Ioannes Andreas in cap. Quamquam. de vſuris. in 6 & Ioſeph Angles in floribus 4. ſentent. quæ ſecunda, de reſtitut. artic. 3. dub. primo concluſ. prima, velint creditores vſurarum vſuris non extantibus præferendos eſſe alijs, qui priuilegiati non ſunt, ſed ſolum perſonalem actionem habent, ea ducti ratione, quia credunt tales creditores habere tacitam hypothecam in bonis vſurarij & quod vſurariorum bona realiter obligata ſunt ſoluentibus vſuras.

Alij tamen vt Syluest. Angel. Marti. Nauar. vbi ſupra. Pet. Naua. lib. 4. de reſtitut. cap. 7. dub ſeptimo, nume. 54. Gregorius de Valentia, & Lopez locis ante citatis negant hoc priuilegio gaudere eos, qui ſub nomine depoſiti mutuant ad vſuram, vt colligitur ex leg ſi hominem. ff. depoſit. §. fina negantes inſuper hypothecata manere bona vſurariorum ſoluentibus vſuras cum illud nec iure naturali, vt patet, nec poſitiuo probari poſſit, de qua re ſuo loco fuſius agemus.

21 *Nona Regula*, Poſt hos depoſitarios ſuccedunt habentes actiones perſonales, inter quos ſunt, qui habent priuilegium perſonale, quo præferuntur aliis omnibus habentibus actiones perſonales, non reales. Cũ enim priuilegium hypothecæ ſit ad rem, potior eſt perſonali. l. repertum. ff. de pactis. Sic S Ant. Ang. vbi ſup. Tabi Syluest. in d. qu 5. verſ. Quinto. Mart Nau. num. 51. ver. Quinto loco. Lopez, Coſmus Philiarc. Tol. & Carbo. vbi ſupra.

22 *Decima Regula*, Vltimum in reſtitutione locum tenẽt alii creditores, qui non habẽt hypothecam expreſſam, vel tacitam, vel pignus, aut priuilegium, ſed ſolam actionem perſonalem, qui appellantur a iuriſperitis, & Summiſtis creditores chirographarii. Sic omnes ante allati, S. Anto. Syluest. Tabiena, Angelus, vterque Naua. & reliqui. Hæc præcipue obſeruanda veniunt in ordine, quo facienda eſt reſtitutio, quæ omnia clariora erunt, ſi nonnulla dubia diſſoluantur.

23 PRIMVM DVBIVM eſt, An cum debita totam hæreditatem exhauriant, ſoluenda ſint prius debita quam expenſæ funerum, vel adducendæ ſint prius expenſæ funerum?

Reſpondeo, Primo, ſi omnia, quæ relicta ſunt, ſint aliena, & hæc in ſpecie extant, detrahi nequeunt expenſæ funeris abſque creditorum licentia. Ratio eſt, quia nemo honorari debet ex alieno: Quod tamen intelligendum eſt, niſi eſſet ſimpliciter neceſſarium ad ſepeliendum defunctum, quia non eſſet aliud remedium, vt humaretur, & funus eſſet moderatum. Tunc enim tanquam exiſtens in graui, vel extrema quaſi neceſſitate accipere poteſt neceſſaria ad funus, eo quod corpus humanum inſtrumentum fuit animæ rationalis, & pars ſubſtantialis ipſius hominis. Secundo, Quamuis bona defuncti ſint tacite, aut etiam expreſſe hypothecata, ſoluendæ prius tamen ſunt moderatæ funeris expenſæ, quam ſatisfaciendum habentibus tales hypothecas in bonis defuncti. Sic Palud. 4. diſt. 15 q. 2. art. 5. verſ. Hæres autem. S. Ant. par. 2. tit. 2. ca. 7. §. 3. ante finem. Ang verb. reſtit. 1. §. 16. circa medium. Syluest verb reſtitu. 6. q. 5 §. Tertio Mart. Nauar. in Man. c. 17. nu. 51. verſ. Quinto loco Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 110. in fine Coſm. Philiarch. de offic Sacerd. par 2. lib 6. cap. 29. Bannes. 2. 2. q. 62. art. 8. conc. 4. in fine. Rodriquez par. 1. ſummæ c. 46. concl 8. & Petr. Nau. lib. 4. de reſtitut. c. 6. dub. 2. nu. 27. & colligitur ex l. pe ff. de relig. & ſumpt. fun. vbi aperte dicitur, impenſas funeris omne debitum præcedere, & in l. At ſi quis. § 1. tit. eod. Ratio eſt, quia licet hæc bona obligata ſint creditoribus, non ſunt tamen aliena, ſed bona propria defuncti, & ita non ſunt rationabiliter inuiti creditores, ſi accipiantur neceſſaria ad moderatum funus. Et idem dicendum eſt de omnibus aliis cauſa hereditatis factis expenſis, vt in teſtamento, inuẽtario, & aliis ad hæreditatis aditionẽ neceſſarijs, Quia cum debita totam hæreditatem exhauriãt, hæres ſicut a lucro eſt immunis, ita a grauamine eſſe debet, & habetur in l. Sancimus. C. de iure delib. Intelligenda ſunt iſta de funere moderato ad arbitrium boni viri iuxta ſtatum perſonarum; expenſas enim ſuperfluas ad honorem, & pompam mundanam de ſuis tantum, & non de creditorum bonis facere debet hæres, vt præfati authores annotarunt.

24 SECVNDVM DVBIVM eſt, Quo ordine teneatur hæres debita ſoluere?

Reſpondeo, eo ordine perſoluere debet hæres, quo defunctus ſoluere debuit. Deinde debita contracta per defunctum præponi debent legatis etiam piis. Sic S. Thom. Opuſc. 73. de vſuris. cap. 8. Syluest. verb Hæreditas 4. q. 9. & verbo. reſtit. 6. q. 6. Io. Medina. C de reſtit. qu. 1. dub. 5. concl. 4. Pet. Naua. lib. 4 de reſtit. c. 6. dub. 1. nu 7. & dub. 10. nu. 48. Angel. verb. reſtit. 2. §. 17. & Emanuel Rodriquez p. 2 ſummæ, c. 46. concl. 9. Cum illa ex iuſtitia debita ſint, non iſta, vt diximus ſupra Reg. 3.

25 TERTIVM DVBIVM eſt, An debita per ipſum hæredem contracta, ſolui prius debent, quam legata per teſtatorem? Ang. verb. reſtitutio. 2 § 17. & Syluester verb. reſtitutio. 6. q 6. docent ſolui debere prius legata. Ratio eorum eſt, quia bona defuncti ſunt tacite hypothecata pro legatis, & fideicommiſſis. l. 1. C. commu. de legatis. Alii tamen vt Pet. Naua. lib. 4. de reſtitut. cap. 6. dub. 10. num. 50. & Eman Rodriquez par. 2. ſummæ. cap. 46. concluſ. 9. rectius tradunt, debita etiam ab hærede contracta intuitu ſaltem defuncti, vt ſunt impenſæ funeris, & impenſæ factæ ad vindicandas, vel conſeruandas res ad teſtamentum & inuentarium, & huiuſmodi, prius eſſe ſoluenda, quam legata etiam pia, id quod certum eſſe debet. Idemque dicendum eſt de aliis debitis ab hærede contractis. Ratio eſt, quia talia debita reſtitutioni obnoxia manent ex iuſtitia; hæc vero ſolum ex conſilio. præcepta autem non ſunt ob conſilia prætermittenda. Deinde ſi fundamentum Angeli, & Syluestri aliquid valet, probat etiam debita contracta a defuncto poſtponenda eſſe legatis. Si enim bona defuncti ſunt pro legatis hypothecata: Ergo ante omne debitum perſonale etiam antiquiſſimum eſſent ſoluenda, quod neque ipſemet Angelus, & Syluester concedunt, nec vllus ſanæ mentis admittit.

Quinimmo ipſemet Syluester in verb. Hæreditas. 3. q. 9. contrarium docet, ibi enim aperte ait, quod ſi ſimul veniant creditores, & legatarii, peccaret hæres ſoluendo prius legatariis quam creditorib at ſi pro legatis bona eſſent hypothecata, non liceret primo creditoribus quam legatariis ſatisfacere, vnde ſibi contrarius eſt Syluester in his locis, vt conſtat.

26 QVARTVM DVBIVM eſt, An quando plures ſunt creditores, & hæreditas non ſufficit, licitum ſit uni etiam priori in tempore, aut in priuilegio totum ſoluere, aut uerò pro rata omnibus ſatisfieri debeat? In hac re quædam certa ſunt, vnum uero controuerſum.

Primo enim certum eſt Quod ſi creditor habet dominium in rem, iuxta dicta in 4. regula, illi prius ſatisfaciendum eſt ex integro, Ius enim naturæ exigit, vt res extans proprio domino in integrum reſtituatur. Nec in hac re ulla poteſt eſſe difficultas.

Secundo certum eſt, Quando concurrunt creditores habentes hypothecam expreſſam, uel tacitam, uel aliquo modo actionem realem, uel ſaltem priuilegium perſonale, cum habentibus perſonales tantum actiones, uel chirogra-

graphæ, ſemper præferendi ſunt creditores hypothecarij, & ſoluendi ſunt in integrum, etiamſi poſteriores ſint tempore habentibus actiones tantum perſonales. Et quidem quando eſt realis hypotheca expreſſa aut etiam tacita, ius ipſum naturale exigere videtur, vt totaliter ex illa re, habenti hypothecam reſtituatur, cum data ſit in aſſecurationem, & ius ipſi creditori. Cum autem eſt priuilegiũ perſonale idem etiam iuris beneficio ob bonum commune factum eſſe videtur. Vnde regula iuris, Qui prior tempore potior eſt iure, intelligenda eſt de debitis realibus, hoc eſt, de habentibus reales actiones, & ita priori hypothecæ reali expreſſæ, quam poſteriori, & doti priori, quam poſteriori ſatisfaciendum eſt, ex Bald. in leg. pro debito. C. de bonis iudic. auct. poſſeſ. Syluestro verb. reſtitut. 6. quæ. 5. per totam. Petro Naua. lib. 4. de reſtitutio. cap. 6. dub. 5. no. 3. Petro de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 8. in fine. concl. 4. Dominico Bannes ibid. poſt documentum quintum. concl. 3. & Rodriq. p. 2. ſummæ. cap. 46. concl. quarta.

27 *Controuerſum* autem eſt. An quando nullum eſt priuilegium aut ratione dominij, aut hypothecæ aut perſonalis priuilegii, ſed omnes ſunt ex æquo perſonales actiones, an tunc præferendus ſit antiquior, ita vt illi totum prius debitum perſoluatur, Io. Medin. C. de reſtit. q. 2. dub. 5. concluſ. 5. Michael Salon 2. 2. q. 62. art. 8. in fine conclu. & Gregor. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 10. verſ. Septimo, dicere videntur præferendum eſſe antiquiorem, & vt videtur inſolidum illi eſſe ſatisfaciendum. Alii vero, & verius docent, quod ſi concurrant creditores nullam habentes actionem realem in bona debitoris ratione dominij, aut hypothecæ expreſſæ, vel tacitæ vel priuilegii legalis, petentes reſtitutionē, non tenetur debitor inſolidum alicui creditori etiam antiquiori ſatisfacere, ſed ſimpliciter ſunt inter illos diuidendæ res pro rata ſecundum proportionem debitorum. Sic S. Ant. p. 2. tit. 2. c. 7. § 3. Ang. verb. reſtit. 2. §. 16. in fine. Sylueſt. verb. reſtit. 6. q. 5. verſ. Poſt hos autem ſexto. Tabie. verb. reſtit. q. 25. §. Sexto. Petr. de Arrago. 2. 2. q. 62. art. 8. in fine. conclu. 5. Dominic. Bannes ibi poſt Documentum quintum. concl. 2. Mart. Nauar. in Manual. ca. 17. num. 51. verſi. Quinto loco. Pet. Naua. lib. 4. de reſtit. c. 6. dub. 5. nu. 51. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. 2. de reſtitut. art. 3. concluſ. vlt. Ludouicus Lopez par. 1. inſtr. conſcien. ca. 110. in fine. Coſmus Philiarch. de offic. Sacer. par. 2. lib. 6. capit. 29. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ. cap. 49. concluſ. 6. & Ludou. Carbo. quæſt. 92. de reſtit. concluſ. 21. §. Sexto. Qui omnes docent, licitum eſſe debitori propter cumulum creditorum facere deteriorem cauſam creditorum, modo tamen dominium, vel hypothecam, vel priuilegium legale non habeant, immo addunt, non poſſe debitorem integre vni ex creditoribus ſoluere, quando nō habet, vnde ſoluat omnibus, cederet enim hoc in fraudem & iniuriam aliorum. Si igitur concurrant plura debita perſonalia eiuſdē rationis, vel æqualitatis, & ſolo numero diuerſa vt v. g. plura furta ſolo numero diuerſa plures vſuræ &c. non habenda eſt ratio prioris furti, aut prioris vſuræ ſed omnibus pro rata ſoluendum eſt.

28 QVINTVM DVBIVM eſt, an debita certa non realia, ſed perſonalia, quæ contracta ſunt ex licito contractu, prius ſoluenda ſint quam debita ex contractu illicito? vt v. g. An Petrus, qui habet debita honeſta ex emptione, mutuo honeſto, aut locatione, prius hæc debita ſoluere debet quam debita, quæ contraxit contractu vſurario? Intelligitur autem quæſtio, quando res reſtituenda non extat in ſpecie: ſi enim extaret, certum eſt illam prius debere vero domino reſtitui, vt conſtat ex dictis.

Prima ſententia eſt Caiet. in ſumma verb. reſt. c. 8. aſſerentis, quod ſi bona vſurarij non ſufficiunt ad ſatisfaciendum debitis licite contractis (puta emptionis conductionis, mutui, honeſti, & ſimilium) & vſuris, prius ſatisfaciendum eſt integre debitis licite contractis, etiam poſt vſuras etiam ſi deſit ad alia debita ex vſuris contracta, quod ſi ſuperſit ad ſoluenda licite contracta, tunc de reſiduo ſoluendæ ſunt vſuræ Mart. Naua. etiam in Manua. cap. 17. num. 51. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſc. c. 111. q. 1. Tab. in verb. reſtitut. q. 25. in fine. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſor. c. 14. §. 33. c. 8. Gregorio de Valentia tom. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 10. §. Quarto. Ioſeph Angles in florib. 4. ſententi. q. 2. de reſtit. art. 3. dub. 1. concluſ. 1. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ c. 49. concl. 10. Coſmo Philiarch. de officio Sacerd. tom. 2. lib. 6. cap. 29. Summa Corona. par. 1. cap. 5. nu. 24. & Ludouicus Carbo. q. 92. de reſtit. concl. 9. cum Caietano conſentiunt: Hanc autem ſententiam Caietanus cum reliquis limitant duobus modis, Primo, dummodo res vſurariæ non extent in propria ſpecie, vt ſi extent pignora per vſuram acquiſita. Et hoc certum eſt, quia cum illæ res ſic in ſua extantes ſpecie ſint alienæ, id eſt domini pignoris, debent hæ res prius reſtitui dominis reddentibus quod mutuo acceperant illis pignoribus, poſtea reſtitui debita licite contracta, vt enim regula 4. diximus, res alienæ extantes ante omnia dominis earum reſtitui debent, cum nemo ex alieno locupletari debeat.

Secundo, dummodo licitus ille contractus non ſit talis, vt ex eo factus ſit pauperior ad reddenda priora debita vſurarum, vt contingere poteſt in contractibus gratuitis, (quales ſunt donare, dotare, legare in teſtamento, & ſimilia) in tali enim caſu prius ſoluenda erunt vſuræ, ſi autem per contractus licitos non ſit factus pauperior, vt contingit in contractibus onerosis, (quales ſunt contractus venditionis, mutui &c.) tunc ſolui debent prius debita contracta licitis contractibus, quam vſuris, quamuis ſint ante factæ. Ratio huius limitationis eſt, quia quando titulo gratioſo debitum eſt contractum, ob talem contractum factus eſt debitor vel impotens, aut magis impotens ad vſuras priores reſtituendas, cum dari oporteat pro iſtis contractibus, quod dari debuit pro vſuris: contra ius autem eſt, vt tales contractus poſtea fiant in damnum creditorum præexiſtentium vſurarum; cum vero poſtea titulo oneroſo emptionis, &c. debitum contraxit, non fit magis impotens ad ſoluendum vſuras; Nam ex mutuo tantum accreuit in bonis, quantum accepit mutuo; & ſi rem emit res empta illi accreſcit, & apud eum manſit, atque adeo ex iſtis debitis non eſt pauperior, aut impotentior ad reſtituendum factus.

29 His igitur limitationibus factis, probat Caietanus regulariter prius reſtituenda eſſe debita ex licito cōtractu oneroſo, quàm vſuræ. quia ſi non redderentur debita ex licitis contractibus, eo ipſo inciperent detineri aliena inuito domino, quæ vſque in illam horam accepta, & poſſeſſa erant volente, & expectante domino. Mart. Nauar. alia ductus ratione Caietani ſententiam ſecutus eſt, quia inquit, nemo vnquam dubitat, quin ſoluendum, & reſtituendum ſit, quod per mutuum aut emptionem debetur; multi tamen dubitarunt, an vſuræ reſtituendæ eſſent, quamuis male, vt colligitur ex c. Quoniam, de uſur. & cle. 1. titu. eod.

Ioſeph Angles hanc rationem aſſignat, cur prius reſtitui debeant debita ex contractu licito, quam uſuræ, quia mutuatarius ex mutuo ſibi dato ſub uſuris conſecutus eſt aliquam utilitatem, quam non ſunt conſecuti ceteri creditores, cum quib. uſurarius licite contraxit rem eorum emendo, aut mutuum ab illis accipiendo. Addit autem Caietanus, ita intelligendam eſſe hanc ſuam ſententiam, non quod prius reſtitui debeant omnes uſuræ, quam debitum ex tali licito contractu gratuito, ſed quod debitum ex contractu licito ſuperueniente debito uſurarum pro tanto poſtponi debet parti debito uſurarum, pro quanto debitorem pauperiorem fecit ad reſtituendum uſuras, quanto autem non damnificauit, debito uſurarum proponi debet. Tribuitur etiam hæc ſententia S. Ant. p. 2. tit. 2. ca. 7. §. 3. poſt medium, hic tamen author dubie, & obſcure loquitur, unde eum cum alijs non citauimus.

30 *Secunda ſententia* eſt dicentium prius ſoluenda eſſe debita uſuraria, quam licite contracta. Sic Ioan. Med. C. de reſt. q. 3. dub. 5. conclu. 4. & Corrollario finali. Mich. Salon 2. 2. q. 62. art. 8. in fine. concl. 1. Dominic. Bannes ibid. Documento quarto. quib. fauet Ang. uerb. reſti. 2. §. 18. Idem uidetur docere S. Tho. Opuſc. 72. de uſuris. cap. 18. ubi ait, *Ablata prius reſtituenda ſunt, quam debita.* Quia in hoc tollitur iniuria facta Deo, & proximo, ſed in ſolutione debitorum nulla tollitur iniuria, ſed tamen impletur iuſtitia. Ratio huius opinionis eſt, quia per uſuram pecunia aliena

ma-

magis iniuſte detinetur, quam per licitum contractum. in quo dominus ſimpliciter ſciens, & volens, in rei ſuæ alienationem conſenſit. Ius autem naturale, & diuinum magis obligat iniuſte accepta, quam iuſte reſtituere.

31 *Tertia ſententia* eſt dicentium nullum ordinem ſeruandum eſſe in reſtitutione iſtorum, ſed reſtituēda erunt pro rata omnibus. Sic Pet. de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 8. in fine. concl. 6. Dominic. Bannes ibi. Documento quarto. & Pet. Nauar. lib. 4 de reſtit. cap. 6. dub. 8. num. 41. & Sylueſt. ver. reſtit. 6. q. 5. in fine. Ratio eſt, quia ſuppoſito, quòd res in ſpecie non extat, nec vlla eſt realis hypotheca, aut priuilegium perſonale ſed tantum perſonaliter obligata ſunt bona nullo iure aut ratione firma probatur hos, vel illos præferendos eſſe, ſed omnibus pro rata ſatisfaciendum eſſe. De iure patet, nullum enim ius tale extat quinimmo iura diſponentia inter debita perſonalia potius ſtatuūt nullam habendam eſſe rationem temporis, ſed diuidenda eſſe bona debitoris pro rata inter creditores, nec diſtinguunt an licite, vel illicite debita contrahantur, vt fatentur omnes, quos in vltima regula citauimus. & nominatim Mar. Na. in Manua. c 17. nu. 51. ver. 5 loco. Tab verb. reſtit. qu. 25. ver. ſexto. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 110. in fine. Carbo. q 92. de reſt concl. 11. verſi. ſexto. Ang. verb. reſt. 2. §. 16. in fine. Coſm. Philiarchus par. 2. lib. 6. c. 29. & alij. Cum ergo iura non diſtinguunt, nec nos diſtinguere debemus. Deinde iura potius deteſtantur vſuras, quam aliquem ſimilem fauorem eis concedunt. Ratio autem nulla probat vnum iſtorum alteri præferendum eſſe, cum bona illa non ſint magis huius, quam illius, omnia enim ſunt bona ipſius debitoris, atque ita omnes habent ius ad illa, ſine præiudicio aliorum, & conſequenter pro rata; Alias fieret ceteris iniuria, ſi vni integre ſolutio fieret alijs omiſſis. Deinde ideo verior mihi videtur hæc ſententia, quia in foro iudiciali nulla habetur ratio debiti ex delicto, vel licito contractu, quando eſt actio tantum perſonalis, nullus enim præfertur alteri. At ſi debita perſonalia licita iure naturæ prius ſoluenda eſſent totaliter, quā debita vſuraria, vt vult prima opinio, vel ecōtra debita vſuraria, vt vult ſecūda ſentētia, procul dubio talia iudicia eſſent iniqua, & teneretur iudex ad reſtitutionem ob tranſgreſſionem ordinis iure naturali neceſſarij & ſeruandi, quod tamen nemo facile dicet, cum vt teſtatur Petrus, hæc ſit communis forenſis omnium tribunalium. Vnde ſine dubio magis conformiter loquuntur authores tertiæ ſententiæ, ad ea, quæ in regula decima ex communi omnium aliorum conſenſu annotauimus. Et ex dictis facilis eſt ſolutio argumentorum in contrarium.

32 Ad argumentum Caietani reſpondetur, cum Ioanne Medina, & alijs tam ſecundæ, quam tertiæ ſententiæ, falſum eſſe fundamentum eius, ſcilicet bona illa eſſe aliena. Nam quæ per licitos contractus accepta ſunt, v. g. pecunia mutuo accepta, vel pro mercib. non ſunt aliena ſed bona propria ipſius debitoris, ac proinde expendenda erunt in ſatisfacienda obligatione perſonali, quam ipſe habet ſecundum proportionem ad ea debita, quibus obligatur.

Ad rationem Naua. reſpondeo, quamuis aliqui perperam dubitauerint, an vſurarius teneatur ad reſtitutionem eorum, quæ per vſuras acquiſiuit, hæc tamen inepta dubitatio non impedit, quo minus iure naturę teneatur talia debita reſtituere, ſicut & illa, de quibus nullus vnquam hucuſque dubitauit. Ad rationem enim debiti, plane per accidens eſt; quod quis de illo dubium habuerit, vel non.

Ad argumentum Ioſephi Angles reſpondetur, omnino extrinſecum eſſe, & accidentarium, quoad obligationem aut ordinem reſtitutionis, quod mutuatarius ex mutuo ſub vſuris daro commodum reportauerit, vel nō; quinimmo non ſolum ſimile, ſed maius commodum accreſcere poteſt creditori ex licito contractu, quam ex contractu vſurario, vnde non obſtante tali commodo maiori, vel minori, tenebitur debitor ratione inæqualitatis inter vtroſq; (quæ inæqualitas cauſat obligationem reſtitutionis) pro rata omnibus ſatisfacere. vt diximus.

Nec obſtat Ratio pro ſecunda ſententia allata, quia reſtitutio non tam attendit iniuriam in modo accipiendi, quam inæqualitatem in rebus acceptis.

SEXTVM DVBIVM eſt, an debita ex delicto contracta pari ratione reſtituenda ſint pro rata omnibus, an verò prius reſtituenda ſunt ea, quæ cum maiori iniuria contrahuntur. Duæ ſunt in hac re ſententiæ.

33 Prima docet inter huiuſmodi debita perſonalia prius reſtituenda eſſe illa, quæ cum maiori iniuria ſunt contracta, vt v. g. quia maior iniuria ſit in rapina, quam in furto, & in rapina, & furto maior eſt iniuria, quam in vſura, & maior denique iniuria eſt in vſura, quam in alijs debitis licite contractis; ideo primo in loco dicunt reſtituenda eſſe, quæ per rapinam, deinde ſecundo quæ per furtum, & tertio quæ per vſuras contracta ſunt. Sic Ioan. Medina C. de reſtit. dub. 5. concluſ. 4. Michael Sal. 2. 2. q. 62. art. 8. in fine. concl. 1. Gregor. de Val. to. 2. diſp. 5 q. 6. punc. 10. verſ. Octauo Ludouicus Lopez p. 1. inſtr. conſcien ca. 11. q. vlt. Emanuel Rodriq. p. 2. ſummæ c 46. concl 11. Ludou Carbo q. 92. de reſtitut. concl 8. & fauet etiam Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q 2. de reſtit. art. 3. dub. 1. concl. 2. Vbi autem maior iniuria, & iniuſtitia, ibi potior obligatio reſtituendi eſt.

Secunda ſententia eſt aſſerentium, nullum ordinem neceſſario obſeruandum eſſe, ſed reſtituenda eſſe pro rata ſingulis, ita Sylueſter. verb. reſtitutio 6 q 5 in fine. Petrus de Arragona 2. 2 quæſtio. 62. art. 8. in fine. Dominic. Bannes ibid. art. 8. in fine, documento quarto. & Petr. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 6. dub. 8. nu. 43. Quæ eodem modo probatur, quo ijdem authores ſententiā tertiam dubii præcedentis confirmarunt. Nullum enim ius nullaque ratio eſt, quæ doceat iure naturali præferendum eſſe debitum ablato, vel ablatum debito, nec inter debita perſonalem tantum actionem habentia vnum alteri, vel inter ablata hoc illi præponendum eſſe. ſed vel omnibus pro rata ſi ſimul accedant, vel primo venienti ſoluendum totum aliquando eſſe, iuxta ea. quæ inferius dicemus.

Hoc autem quod de rata diximus ex Syluestro, & alijs, non ſatis explicant. an ſit æquis portionibus, vel proportionaliter, ita. vt arbitrio boni viri magis alteri reſtituatur iuxta maiorem rationem, vel temporis, vel iniuriæ illatæ, ita vt creditori ex delicto plus reſtituatur quam debitori ex contractu, & inter eos, qui ſunt ex delicto plus ei, qui paſſus eſt rapinam vel furtum, quam ei, qui ſoluit vſuras. Illud ego dicerem in his caſibus certam regulam aſſignari non poſſe. ſed rem totam arbitrio prudentum pro ratione circumſtātiarum perſonæ, temporis, & iniuriarum, aut contractuum determinandam eſſe. Neque valet ratio primæ ſententiæ quia in reſtitutione non tam attenditur iniuria in modo accipiendi, quam inæqualitas in rebus acceptis, vt dictum eſt ſupra.

34 SEPTIMVM DVBIVM eſt. an obligatio onèroſa liberali obligationi præferenda ſit? vt v. g. promiſit quis alteri aliquid, & poſtea debitum ex emptione, mutuo, permutatione contraxit, quænam iſtarū pręferri debeat. Reſpondeo: difficultatis eſt, quia in gratuitis huiuſmodi, & liberalibus obligationibus, vltra obligationem ex promiſſione & quaſi ex iuſtitia, eſt etiam obligatio fidelitatis, cum fides ſit de ſolutione data, in alijs vero ſola obligatio iuſtitiæ.

Communis, & vera opinio eſt præferendam eſſe obligationem oneroſam, quamuis tempore ſit poſterior. Sic Caiet. in ſumma. verb. reſtitut. c. 8. Io. Med. C. de reſt. q. 2. dub. 5. concl. 4. Mart. Nau. in Man. c. 17. nu. 50. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. p. 2. q. 2. de reſt. ar. 3. diffi. 1. Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 6. dub. 8. nu. 45. & dub 70. nu 50. Summa Cor. p. 2. c. 5. nu. 24. Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 110. & Lud Carbo q. 92. de reſt. concl. 5. vnde præferenda eſt obligatio ex mutuo, aut emptione obligationi ex legato, vel donatione, aut ſimplici promiſſione. Ratio eſt manifeſta, quia quæ ex iuſtitia debentur, præferenda ſunt eis, quæ ex conſilio; Et quia maius damnum patitur creditor ex obligatione oneroſa, quam ex liberali, atque adeo creditori ex contractu oneroſo præiudicium fieri debet propter alia debita gratuita, & denique quia in debito gratuito, & liberali ad id ſolum tenetur, quod poteſt, in iſto autem caſu nihil poteſt, obſtante debito ex contractu oneroſo. Nec obſtat argumentum in contrarium, quia maior ra-

tio

tio iuſtitiæ inuenitur in debito ex oneroſo, quam ex gratuito contractu. Et cum quilibet gradus ſeu augmentum iuſtitiæ eiuſdem ſit rationis conſequens eſt, quod illa maior ratio iuſtitiæ maioris ſit obligationis, quam fidelitas alterius contractus; maxime cum debitor ex contractu oneroſo tenetur etiam ratione fidelitatis rem promiſſam ſoluere, & reſtituere.

35 OCTAVVM DVBIVM eſt, An debitor, qui prædictum ordinem in reſtituendo non ſeruat, mortaliter peccet, & damnum aliis creditoribus reſarcire teneatur? Intelligitur autem præſens quæſtio, quando debitor ſua ſpõte, non coactus, neque requiſitus ſoluit poſteriori creditori, quando multi ſunt creditores æquales, quorum nullus eſt priuilegiatus. Communis opinio eſt peccare mortaliter, ſic S. Anton. par. 2. titu. 2. cap. 7. § 3. non longe ab initio. Ang. verb. reſtit. 2. §. 19. Syluest. verb. reſtitut. 5. q. 7. citans Rod Hoſtienſ. & alios. Mart. Nau. in Manua. ca. 17. num. 52. Pet de Arrag 2. 2 q 62. ar. 8. concluſ. 5 & vlt. Ioſeph Angles in florib 4. ſent. p. 2. q. 2. de reſtit. art. 3. concl. 2. Lud. Lopez par. 2. inſtr. conſc. ca. 111. Greg de Valen to. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 10. in fine. Coſmus Philiarch. de offic. Sacer. par. 2. lib. 6. cap. 29. Summa Corona par. 2. c 5 n 24. Barthol. Med libr. 1. inſtruct conſc. ca. 14. & 33. ca. 8. Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ. c. 46. concl. 12. & Lud. Carbo q. 92. de reſt. concl. 13. & Petr. Nau. lib 4. de reſtit. c. 6. dub. vlt. nu. 91. Qui omnes talem debitorem regulariter peccare docent tranſgrediendo ordinem reſtituendi, & teneri reſarcire damna alijs creditorib. ſubſecuta. Et Ratio eſt, quia fraudat alios debitores partibus ſuis, & committit iniuſtitiam arg. ca Et te. de iureiu Id quod certum eſt ſi violat ordinem reſtituendi inter habentes debita realia, hypothecas, & priuilegia perſonalia. Idemque dicendum eſt, quando multos creditores perſonales haberet, & vni ex creditoribus ſolueret integre, reliquis omiſſis. Quocirca Mart. Nauar. vbi ſupra, nu. 53. verſic. Tertium, docet peccare debitorem, qui videns ſua bona diuidenda eſſe inter creditores per iudicem, ob ſuam mortem, fugam vel aliã abſentiam, & volens rem gratam facere alicui ex creditoribus, ſoluit illi integre debita ſua, hoc enim modo fraudãtur reliqui debitores ea parte, quæ illis obueniret, ſi bona venderentur, & omnibus pro rata diſtribuerentur.

36 *Excipiunt* autem ab hac regula duos caſus.

Primus eſt, niſi talis debitor ignorantia facti, aut iuris excuſaretur. S. Ant. Syluest vbi ſup Mar. Nau. cit. nu. 52. Pet. Nau. nu. 51. Lopez Rodriqu. Greg. de Val. vbi ſup. intelligendum autem hoc eſt de ignorantia probabili, quæ ſufficiens eſt excuſare a peccato.

Secundus caſus eſt, quando pietate motus gratificaret plurimum indigenti. Sic Syluest. verb. reſtit. 6. quæſt. 8. in fine. Io. Medina Cod. de reſtit. q. 2. dub. 5. concl. 5. Grego. de Valen. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6 puncto 10. verſic. Octauo. Petrus de Arrag. 2. 2 quæſt. 62. art. 8. in fine. concluſ. 5. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 111. Eman. Rodriquez par. 2. ſuæ ſummæ. cap. 46. concl 6. & Ludouicus Carbo. tract de reſtitut. quæſt. 92. concluſ. 6. Quem tamen caſum Petrus Nauar. lib. 4. de reſtitut. cap. 6. dub. 9. nu. 47. admittere noluit, eo quod licet id magis pium ſit, non eſt tamen magis iuſtum, quia non patitur iuſtitia, vt quis iure ſuo priuetur, vt bene fiat alteri. Quæ limitatio etſi vera ſit, quando eſſet debitum reale, ita vt res debita extaret, tunc enim non eſt priuandus diues re ſua, vt ſubueniatur alteri extra caſum extremæ neceſſitatis, cum res illa creditoris ſit, non debitoris; immo neque quando haberet tacitam aut expreſſam hypothecam, aut perſonale priuilegiũ, cum illi hac ratione fiat iniuria contra iuſtitiam commutatiuam, non perſonas, ſed æqualitatem rei ad rem attendentem; in debito tamen perſonali tantum, communem doctrinam admittendam eſſe puto, quia tunc nemo potiori iure fraudatur, vt dictum eſt: & ex altera parte adeſt illi neceſſitas, quæ ſuadet huic potius quam alteri ſubueniendum eſſe, tanquam imperante in tali caſu charitate iuſtitiæ vt recte Greg. de Val annotauit.

37 NONVM DVBIVM eſt, an creditor econtrario, qui contra prędictum ordinem in iudicio, vel extra debitum petit, & ſatisfactionem integram, aut partialem accipit, peccet, & ad accepti reſtitutionem teneatur. Ratio dubij eſt, quia qui prior eſt tempore, potior eſt iure. Ergo non ſolum peccat debitor ita requiſitus illi ſoluendo, ſed etiam creditor ſic petendo & accipiendo, redundat etiam in aliorum creditorum iniuriam.

Reſpondeo cum Syluest. verb reſtit. 6. quæ. 8. Martino Nau. in Man cap. 17. nu. 52. & nu. 53. Ioſepho Angles in florib. 4 ſent. par. 2. q. 2. de reſt. at. 3. concl. 6. Petro de Arragona 2. 2. q. 62. ar. 8. concl. vlt. Dominico Bannes ibid. dub. vlt. Petro Nau lib. 4. de reſt c 6. dub 11. nu. 52. Ludouico Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c. 111. Gregorio de Valen. tom. 3. diſp. 5. q 6. punct. 10. § 8. Coſino Philiarcho to. 2. lib. 6. ca. 29. Sum. Coro. par. 2. c. 5. nu. 14. Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. c. 46. concl. 13. & Ludouico Carbone q. 92. de reſt. concl. 14.

Primo debitorem non peccare ſoluendo creditori petenti in iudicio vel extra ante alios, immo tenetur primo petenti, & diligentiori prius ſoluere, quod intelligitur, quando ſunt omnes creditores perſonales tãtum. Si enim ille ius habet (quamuis ſit tempore poſterior, quia tamen prior petit) accipiet ſecundum omnes prius debitũ ſuum. Quod autem dictum eſt, ſupra licitum eſſe debitori propter cumulum creditorum deteriorem facere partem creditorum etiam anteriorum, intelligendum eſt, vel quod omnibus ſimul petentibus pro rata ſoluendum eſt ſingulis, & non antiquioribus, vel quod non liceat debitori ſponte ſua, quando nullus petit vnum, alteri præferre, ſic enim fieret iniuria antiquioribus. Quando autem creditor poſterior prius petit, illi prius ſoluere poteſt, & debet, cum diligentia in petendo faciat eum iure potiorem. Illa enim regula iuris, qui prior eſt, &c. intelligitur, ceteris paribus: creditor autem diligentior in petendo debitum eſt potior.

Secundo creditor poſterior petendo prius non peccat, nec accipiendo totum debitum, etiam quando debitor non eſt ſoluendo omnibus, quibus debet tenetur ad reſtitutionem accepti. Ratio eſt, quia petendo vtitur iure ſuo, ergo non peccat; & quia accipit, quod ſuum eſt ſolum, non alienum, non tenetur ad reſtitutionem. Intelligendum autem eſt hoc, dummodo creditor alius non ſit magis priuilegiatus, aut ius habeat ad rem illam ratione pignoris, aut hypothecæ, tunc enim minus priuilegiato non licet prius petere, aut accipere, alijs manentibus in ſolutis, ſic enim violaret iuſtitiam, quæ præſcribit, vt illis prius quam ſibi ſatisfiat. Vnde inferunt, peccare generos & nurus accipientes & retinentes de bonis ſocerum ſcientes eorum bona alijs magis priuilegiatis deberi, & ad reſtitutionem acceptorum, vel detentorum obligari. Et de ordine, ac materia reſtitutionis in communi hactenus dictum ſit, in ſequentibus de reſtitutione in particulari acturi.

Finis Decimi Libri.

DE

Digitized by Google

DE RESTITVTIONE IN PARTICVLARI,

Liber Vndecimus.

Authores, qui in hoc Libro Vndecimo allegantur, de Reſtitutione in particulari tractantes.

EX SS. Patribus & Scriptoribus Eccleſiaſticis. *S. Baſilius q. 46. D. Chryſoſt. in Matth. 18. S. Hieronimus ibid. S. Ambroſius ſerm. 8. in pſal. 118. S. Auguſt. lib. 1. de ciuitate Dei, & lib. contra Mendacium. S. Greg. lib. 2. Regiſt. epiſt. 52. Abulenſis in Matth. 5. Ioan. Maior in 4. d. 15. q. 17. & Ioan. Gerſon ſerm. de pœnit. Franciſcus Toletus in Ioan.*

Scholaſtici. *Magiſter in 4. diſt. 15. & cum eo Scholaſtici Theologi. S. Tho. 1. 2. q. 73. 2. 2. q. 13. Alex. Alenſis q. 148. par. 2. S. Bonauentura in 4. d. 15. Scotus, Richardus ibid. Paludanus q. 2. Gabriel q. 17. Adrianus Papa VI. in 4. de reſtit. & in quodlib. 11. Ioan. Bachonus in 4. diſtinct. 23. Henricus de Gandano quodlib. 9. Durandus in 4. diſt. 4. q. 6. Alphonſus a vera cruce in Spec. coniug. par. 3. art. 19. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. Michael Salon 2. 2. q. 62. Petr. de Arragon ibid. Sotus lib. 4. de iuſt. q. 6. & in relect. de ſigillo ſecret. & in 4. diſt. 18 & 27. Melchior Canus de pœnit. Dominicus Bannes 2. 2. q. 62. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſenten. q. de reſtit. Ioannes Medina de reſtitut. q. 12. Ludou. Molina tom. 1. de iuſt. tract. 2. diſp. 50. 1. 53. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 6.*

Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *in cap. Maiores, & in c. de Iudæis, diſt. 45. & in c. Deteriores 6. qu. 1. de regulis Iuris lib. 6. Panorm. in c. 1. & 2. de adult. & ſtupro. & in c. clerici. 1. & in c. quia plerique num. 35. q. 11. & Canoniſtæ ibi. Couarruuias in reg. peccatum. par. 2. §. 8. & lib. 1. Variarum reſol. c. 2. & li. 2. c. 10. Iuriſtæ. in l. Ex his. & l. ait prætor. §. præterea, ff. quæ in fraudem. l. & Diuus. ff. de ſeru. ruſt. præd. §. fere. & l. vſufructuarium. §. vſufr. & alibi Dynus, Fel. Barbatius, Imola.*

Summiſtæ. *in verb. reſt. Syluester, Caiet. Tabiena, Piſanella, Summa Aſtenſis p. 2. lib. 5. tit. 29. S. Antoninus par. 2. tit. 2. Pet. Nau. de reſtitu. lib. 2. & l. 4. c. 1. & l. 3. par. 3. Martin. Nau. in Man. c. 12. 14. 15. Bartholomæus Medina, lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. Ioan. Benedictus lib. 1. ſuæ Summæ cap. 7. Ludou. Lopez 1. par. inſtru. conſc. cap. 76. Ludou. Carbo. de reſt. q. 34. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pœnal. c. 2. Lud. de Beia par. 1. caſuum conſc. caſ. 61. Sum. Cor. par. 2. c. 4. Emanuel Rodriquez p. 1. cap. 35. Toletus in Summ. lib. 5. c. 11. Antonius de Corduba tract. caſuum conſcien. q. 172. & 119. & alij quam plurimi recentiores.*

DE RESTITVTIONE IN PARTICVLARI

PROOEMIVM.

CVm in ſuperioribus abunde ſatis de Reſtitutione in communi dictum ſit, nunc de ea in particulari agemus: vt verò ordinate procedamus, ante omnia aduertendum eſt ex Ariſt. lib. 7. Politic. cap. 1. quod bona hominis in triplici ſunt differentia: quædam enim ſunt ſpiritualia bona, quæ nimirum ad animam pertinent, eamque perficiunt: quædam ſunt corporalia, & proprie ad corpus ſpectant: quædam denique ſunt, & dicuntur bona externa, & fortunæ. De quibus omnibus agendum eſt in particulari.

De Reſtitutione ratione damni in bonis ſpiritualibus. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Bona ſpiritualia duplicia. Bona item quoad animæ ſalutem mediata duplicis generis, & de quo genere primo tractandum.*

2 *An grauius peccatum ſit nocere proximis in ſpiritualibus quam in corporalibus.*

Quid Ledeſma, & Sotus de re propoſita reſpondeant? ibidem.

3 *Eorum doctrina abſolutè tradita aliqua indiget correctione.*

Grauitas peccati vnde, & quot modis oriri, & augeri poteſt. ibid.

4 *Secunda eorum reſponſio non eſt ſolida, ſed indiget limitatione.*

5 *An qui male conſilio, vel exemplo inducit aliquem ad peccandum mortaliter, ita ut amittat gratiam & virtutes ad aliquam reſtitutionem teneatur.*

6 *Reſtitutio in hoc caſu fieri debet ſecundum æqualitatem arithmeticam, ſecundum Gabriel, & tenetur ex lege iuſti-*

tiæ per ſe & per alios orare pro ſeductis.

7 *Quid Berengarius mor.eus de corruptione aliorum?*

8 *Inducentem ad peccatum non teneri ex lege iuſtitiæ, ſed charitatis, vnde obligatio eſt in eadem ſpecie, ac ſi non induxiſſet, ſed maior tamen, vt vult opinio ſecunda, & communior & verior.*

9 *Qui ſine vi dolo, & fraude aliquem modo conſilio ad peccandum induxit, & cauſa fuit, vt gratiam amitteret, mortaliter peccat, non tamen ex vi iuſtitiæ ad reſtitutionem obligatur.*

10 *Inducens alium ad peccandum ſiue alter paratus eſſet ſiue non, ex charitate tenetur, non ſolum impedire ne fiat, ſed poſt factum ad pœnitentiam reducere.*

11 *Qui conſuluit peccatum, ſi poſtea reſipiſcentiam conſulat, & alius non vult reſipiſcere, ad nihil aliud ex lege charitatis tenetur.*

12 *Qui per vim, fraudem, dolum, metum aut minas aliquem ad peccandum induxit, tenetur ad reſtitutionem damni illati ex iuſtitia.*

13 *Ad quem timorem extendit hanc proportionem Syluester, ſcilicet reuerentialem, quem habemus de Principe, ſed refellitur.*

14 *Soluuntur argumenta primæ opinionis ſup nu 5. & ſeq.*

15 *Prælati inducentes ſubditos ad peccandum, & contra iuſtitiam, & contra charitatem peccant.*

16 *Quomodo in caſu propoſitionis ſupra nu. 12. allegata, reſtitutionem quis facere debeat, etiam quæ remedia adhibere?*

17 *Qui alterum ad peccandum induxit regulariter non tenetur ad faciendam compenſationem in temporalibus, per accidens tamen in duobus caſibus requiritur præter prædicta remedia temporalis compenſatio*

18 *An facienda ſit reſtitutio in bonis ſpiritualibus naturalibus, vel ſupernaturalibus, & quomodo fieri debet in iſtis reſtitutio.*

19 *Hæreſiarcha tenetur non ſolum errores, quos diſſeminauit, reuocare, ſed etiam veritatem docere, ſi ſit Lector, Doctor, Aduocatus.*

20 *Quid ſentiendum de bonis animæ naturalibus, vt memoria, &c.*

21 *An qui impedit, auocat, & abſtrahit volentem ingredi Religionem, vel ingreſſum eam Nouitium, aut profeſſum extrahit, peccet, & ad reſtitutionem teneatur?*

22 *Abuocari a religione poteſt quis duobus modis præcipue.*
In extractione a Religione duplex poteſt conſiderari iniuſtitia, ibid.

23 *Opinio prima Scoti, & aliorum in quibus conſiſtat, quatuor dictis explicatur vſque ad nu. 26.*
Sententia vtriuſque Nauarri, & aliorum recentiorum, numero eod.

27 *Qui bono animo, & intentione volentem ingredi Religionem, impedit & diſſuadet, nec peccat, nec religioni, nec diſſuaſo tenetur facere reſtitutionem.*

28 *Qui volentem ingredi mala fide diſſuadet & impedit, peccat, ſed nec diſſuaſo, nec religioni reſtitutionem facere tenetur.*

29 *Qui malo animo ſine fraude tamen, aut vi Nouitium retrahit a Religione, quamuis peccet contra charitatem, ad reſtitutionem non tenetur.*

30 *Qui malo animo ſine vi tamen & dolo, monacho profeſſo perſuaſerit exire, quamuis grauiter peccet, ad reſtitutionem aliquam tamen non tenetur.*

31 *Monachus omittens legere lectiones in Monaſterio, vnde prouentus Monaſterij minuerentur, ſiue ex propria voluntate ſiue ex aliorum perſuaſionibus hoc faceret, non teneretur lucrum ceſſans reſtituere.*

32 *Serui ad Dominum, Religioſi ad Prælatum ratio diuerſa, vnde ſoluitur quædam obiectio, cur extrahens profeſſum ad reſtituendum non teneatur.*

33 *Qui vi, fraude, aut minis remouet ingreſſurum religionem, peccat & tenetur reſtitutionem facere non religioni, ſed diſſuaſo Quare?*

34 *Qui Nouitium, aut profeſſum extraxit per iniuriam, ex quo temporalis vtilitas religioni proueniebat, tenetur ad damnum religioſo, & religioni illatum.*
Diſcrimen in reſtitutione facienda, ſi non erat profeſſus, nec vi aut fraude extractus, ibid. Lucrum in ſpe non in re ad arbitrium viri prudentis reſtituendum.

35 *Qui profeſſum a religione extraxit ſiue perſuaſione, ſiue vi, & fraude non tenetur ipſe intrare religionem, nec alium ſubſtituere.*

36 *Ne quis ad profeſſionem emittendam compellatur ſub pœna excommunicationis expreſſe decernit Eccleſia. & num. ſeq. 37.*

38 *Magiſtri Raymundi exemplum, qui venit ad religionem S. Dominici, eo quod Nouitio exire perſuaſerat.*

1 QVia vero inter hæc omnia bona, ea præcipua ſunt, & digniora, quæ ad animam ſpectant, de illis primo dicemus. Rurſus vero, cū hæc bona ſpiritualia duplicia ſint, nam quædam ſunt, quæ immediate ſpectant ad animam, nempe ad conſequendam felicitatem, & vitam æternam, vt gratia, & quibus ipſa acquiritur, nutritur, conſeruatur, & augetur, virtutes aliæ. Quædam vero bona ſunt ſpiritualia, quæ non ita immediate ordinantur ad ſalutem animæ ſpiritualem, quæ rurſus duplicia ſunt; Quædam .n ſunt naturalia ipſius animæ, vt potentiæ interiores, memoria, voluntas, & intellectus. Quędam vero ſunt acquiſita, vt ſcientia, ars, & alia ſimilia, quæ ordinantur ad perfectionem intellectus, & aliæ virtutes morales acquiſitæ, quæ voluntatē perficiunt: de priore genere bonorum ſpiritualium in primis tractandum eſt, cum horum poſteriorum eadem ſit ratio, vt authores communiter tradunt, quæ de bonis corporalibus eſt.

De bonis igitur ſpiritualibus prioris generis, hæc præcipue ſunt dubia.

2 PRIMVM DVBIVM eſt, An grauius peccatum ſit proximo nocere in ſpiritualibus, quam in corporalibus?

Reſpondent primo Ledeſma, & Sotus locis infra citandis qui ex intentione nocet proximo in ſpiritualib. faciendo nimirum, vt proximus in ſpiritualibus peccatum aliquod committat, grauius, & periculoſius peccat, quam ſi noceret in corpore.

Ratio huius eſt, primo, quia damnum, quod proximus incurrit, hoc eſt, bonum quod amittit longe præſtantius, & excellentius eſt, quam bonum quodcunque corporis, aut fortunæ. vt conſtat, ſiquidem amittit gratiam, & amicitiam Dei, & animam occidit; anima verò dignior eſt corpore, & gratia Dei orbe vniuerſo. Hinc Chriſtus Matth. 10. ait, *nolite timere eos, qui occidunt corpus. animam autem non poſſunt occidere* Significans plus timendam eſſe mortē animæ, quam corporis Et clarius Marc. 8. & Luc 9. *Quid proderit homini, ſi lucretur mundum totum, & detrimētum animæ ſuæ faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua?* ratione ergo boni deperditi, & damni illati proximo plus peccat, qui proximo in ſpiritualibus nocet, quā qui in corporalibus.

Secundo, quia intendens nocere proximo in ſpiritualibus, intendit maius malum proximo inferre, quam ſi eum vellet in corporalibus offendere. & ita ratione tum damni illati proximo, tum ratione prauæ intentionis eius, qui nocet, longe grauius peccatum eſt nocere proximo in ſpiritualibus, quam in corporalibus. Id quod luculentiſſimo illo Anacleti Papæ epiſt 3. teſtimonio, quod habetur in cap. Deteriores 6 quæſt 1. confirmari poteſt, vbi dicitur, *Deteriores ſunt, qui Doctorum vitam, moreſque corrumpunt his, qui ſubſtantias aliorum, prædaque diripiunt.*

Ipſi enim ea, quæ extra nos, licet noſtra ſint, auferunt, noſtri autem detractores, & morum corruptores noſtrorum, ſine, que aduerſus nos armantur, proprie nos ipſos diripiunt. & ideo tuſte infames ſunt, & merito ab eccleſia extorres ſiunt

3 R.ndet ſecundo qui non intentione nocet proximo, ſed ex vtilitate, vel libidine, nō grauius peccat. Rō eſt, quia qui mulierem liberam abſque vlla vi, aut fraude ſolicitat & corrūpit, etiamſi, vel prece, vel pretio vrgeat, & ſolum libidinis ſuę explēdę gratia nō tantū peccat, ac ſi multa ipſius bona exteriora deprædaretur, vt docent Martinus Ledeſmus.

Digitized by Google

ſiius.2.4.q.48.artic.2.pag.239. & Sotus lib.4.de iuſt.q.6. art.3.in principio. Qui etiam duo authores tradunt, non inde ſequi ſemper plus peccare eum, qui plus nocet, ex eo quod ſemper cetera nõ cenſentur paria. Ratio eſt, quia qui aliena bona furatur, id facit inſcio, & inuito domino, vnde iniuria, & culpa augetur: qui vero alium ad malũ inducit, nullam ei vim, aut neceſſitatem infert, atque adeo nec iniuriam ei facit, iuxta regulam 27. de reg.iur.lib.6. ſcienti, & conſentienti non fit iniuria, neque dolus.

Hæc doctrina ſic abſolute tradita aliqua indiget moderatione, & correctione, vt recte annotauit Michael Salon in 2.2.q.62.art.2.controuerſia 2.

Nam peccati grauitas tum ex obiecto, tum ex parte maliriæ peccantis, tum etiam ex damno, quod infertur, oriri poreſt adeo vt quamuis obiectum aliquando ſit nobilius, fieri tamen poteſt, vt peccatum illud leuius ſit, aut ratione malitiæ ipſius peccantis, aut ratione minoris damni, vnde fit vt habita ratione obiecti grauius peccatum ſit blaſphemia, quam homicidium, quia blaſphemia eſt directe peccatum in Deum; homicidium verò peccatum eſt contra proximum: Econtra vero ſi peccatum conſideretur ratione effectus, ſcilicet damni illati ei, contra quem peccatur, ſic homicidium grauius eſt peccatum quã blaſphemia, plus.n.homicidium nocet proximo, quam blaſphemia Deo. Quia vero in grauitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis peruerſæ, quam effectus operis, vt patet; ideo cum blaſphemus intendat nocumentum inferre honori diuino, ſimpliciter loquendo, grauius peccat, quam homicida, vt docet S.Thom.2.2.quæſt.73. art.3 & 2.2.q.13.at.2. Et hac ratione verum eſt, quod Sotus & Ledeſm. in reſponſione prima docent, quod qui ex intentione, hoc eſt, ex odio, & malitia in Deum inducit alium ad peccandum, & offenſionem Dei, grauius peccat, quam qui proximum in bonis corporalibus offenderet, etiam eum occidendo. Ratio eſt, quia talis inductio eſt actus elicitus procedens ab odio Dei; odium autem Dei grauius eſt homicidio proximi, ergo & talis inductio grauior erit homicidio, quandoquidem actus imitantur naturam & rationem formæ, & principij, a quo procedunt.

Dixi, ex odio, & malitia in Deum, hoc eſt, vt Deus offendatur, quia qui induceret ex odio, & malitia in proximum, intẽdens ſolum proximi ruinam ſpiritualem, ſ. vt gratiam amittat, peccat minus, quam qui cõmitteret homicidium, primo quidem, quia occidens alterum eſt totalis, & efficax cauſa mortis illius, inducens autem ad culpam non eſt totalis cauſa peccati, cum nemo niſi volens, & conſentiens peccet. Secundo, quia hominem occidens, licet damnum inferat corporale, quia tamen damnum hoc irreparabile eſt, grauius cenſetur, quam inducere ad peccandum, quod per pœnitentiam deleri poteſt, & ideo ex hac parte minus graue damnum cenſetur. Non igitur æſtimanda eſt grauitas peccati ex eo, quod vnus nocet in corpore, & alter in anima inducendo illum ad peccatum, quia ex hac ratione ſequeretur grauius peccatum eſſe inducere vnum hominem ad peccatum, quam cõmittere mille homicidia, cum dignior ſit anima vna, quam mille corpora, & pretioſior ſit vita ſpiritualis vnius animæ, quam mille vitæ naturalis.

4 Quoad ſecundam etiam reſponſionem, doctrina eorum non eſt ſatis ſolida, ſed indiget limitatione. Eſt enim conſiderandum, an inducens alium ad peccandum, induxerit aliquem, qui paratus erat, aut non; ſi enim alter paratus erat, ſic leuius peccatum erit inducere ad peccatum, quam furari bona eius, vt verbi gratia, qui inducit ad peccandum meretricem, aut alium iam paratum, leuius peccat, quam qui rapit alienum; ſi quidem in hoc caſu talem inducens, cum iam paratus eſſet, paruum, aut nullum fere damnum infert: rapiendo autem bona illius damnum illi infert; Sicut leuius peccatum eſt accipere ab vſurario, qui paratam, & expoſitam habet pecuniam ad vſuram, quam inducere alium, qui tale officium non exercet, vt det ſibi ad vſuram: cum in priori caſu aliquando nullum ſit peccatum, ſ. ſi petens vſuram ſit coactus ex neceſſitate. Sin vero inducat mulierem honeſtam, & virginem, aut illum, qui non paratus erat ad peccandum, immo ſtudebat virtuti, tunc ratione ſcandali grauius peccat, quam ſi bona eius furaretur, cum in hoc caſu ſcandalizet proximum, & cauſa efficax ſit illius peccati, & ruinæ.

Quamuis enim poſtquam perſuaſus eſt, libere peccauit, quia tamen antea nihil tale habebat in animo, iniuria illi fit, dum quaſi inuitus retrahitur a virtutis ſtudio, & inducitur ad peccandum, quod grauius peccatum, & damnum eſt: quam eius bona furari, quo ſenſu intelligi debet canon ille Deteriores 6. quæſt.1. vnde Chriſtus de huiuſmodi, qui alios ſcandalizant, & ad peccandum inducunt Matth.18. ait, *væ mundo a ſcandalis*, &c. & iterum, *qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis*, &c. & iterum, *væ homini illi, per quem ſcandalum venit*, &c. vbi, vt obſeruat Diuus Chryſoſt. eodem modo locutus eſt Chriſtus de ſcandalizante, quo de Iuda proditore, Matth 26. *væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, melius erat homini illi, ſi natus non fuiſſet.* Ex quibus conſtat, an, & quando grauius peccatum ſit proximo in ſpiritualibus nocere, quam in corporalibus.

5 SECVNDVM DVBIVM eſt; An qui nocet in ſpiritualibus teneatur ad reſtitutionem; verbi gratia, An qui malo conſilio, vel exemplo inducit aliquem ad peccandum mortaliter, & conſequenter, vt amittat gratiam, & virtutes, ad aliquam reſtitutionem teneatur.

In hac re, quæ controuerſia eſt inter Doctores, duæ celebres ſunt opiniones.

Prima eſt aſſerentium in hoc caſu teneri ad reſtitutionem, non quidem eadem bona ſpiritualia conferendo, cũ hoc ſit impoſſibile, ſed procurando ſalutem eius omni modo, & via, qua fieri poteſt, ita vt conetur primo talem reducere ad bonum ſtatum perſuaſionibus, monitis, & orationibus etiam ad Deum pro ipſo fuſis: quod ſi ipſe nihil hac ratione apud ipſum proficere poterit, tenetur ſecundo vti perſuaſionibus, & monitis aliorum, hoc eſt, curare debet, vt alij quoque pro ipſo orent, ipſumque corripiant. Sic Richardus 4.diſtinct.15.art 5. quæſt.2. Scot 4.diſtinct. 15.quæſt.3 artic.2. Palud.ead diſtin.15 quæſt.1.art.2. concluſ.1. Gabr.4.diſtinct.15.quæſt 17.artic.2 concluſ.1. & 2. Adrianus in 4. in materia de reſtitutione, in propria quæſtione, quam mouet de hac re. Ioan. Maior.4. diſt.15.quæſt. 17.dubio vlt. Angel verb.reſtitutio.1.in princ. Summa Piſanella verb.reſtitutio 7.§. Prædicta. Anton. par.ſecunda, tit.2.cap.2.

Ratio pro hac ſententia præcipua eſt, quia bona animæ digniora ſunt bonis temporalibus, & maius nocumentum infertur in ſpiritualibus quam in temporalibus. Ergo ſicut inferens damnum in temporalibus, tenetur reſtituere, ita etiam a fortiori, qui in ſpiritualibus nocet, vnde in cap. Deteriores 6.quæſt.1. Deteriores dicuntur illi, qui in ſpiritualibus nocent, quam ij, qui ſubſtantiam, & facultates furantur.

6 Immo Gabr. vbi ſupra docet reſtitutionem hanc fieri debere ſecundum æqualitatem Arithmeticam, hoc eſt, æque efficacem inductionem ad pœnitentiam adhibere debet, ac ad peccatum committendum adhibuit. Quod ſi talis inductio non ſufficit, quia, vt ait Scotus, propter naturam noſtram vulneratam ab adoleſcentia, & ad malum procliuem, facilius eſt peruertere, quam conuertere, tenetur, inquiunt hi Doctores, maxime Gabriel, lege iuſtitiæ, & per ſe orando, & per orationes aliorum mendicatas, & procuratas impetrare conuerſionem huiuſmodi ſeducto, & per alios perſuaſores efficaces; dum tamen illis non prodat peccatum occultum decepti; vnde ſubdit Scotus, hinc colligi, quantum periculum ſit, alium ſolicitare, & inducere ad peccatum, quia uix poteſt inducens digne reſtituere, cum uoluntatem iam ad peccatum allectam, ad uirtutem perſuaſionibus aut alijs quibuſuis uijs, & modis uix reducere poſſit.

Ad cuius rei confirmationem plurimum faciunt ea, quæ tradit Ioannes Gerſon in Sermone de pœnitentia, quem habuit in Cœna Domini, ubi inter quatuor ſordidas

tranſgreſſiones, quæ vix ad fundum extergi poſſunt, primam ponit, corruptionem aliorum in moribus, ſuper qua inquit; *Accipite, quid Berengarius moriens, in die Epiphaniæ dixerit: Hodie mihi apparebit Dominus meus Ieſus Christus, vel ad gloriam ſicut ſpero propter pœnitentiam meam, vel ad damnationem ſicut formido propter aliorum corruptionem, quos ad viam veritatis reducere non potui.* Hæc Berengarius. Addit autem Gerſon: *Horreant, & caueant, qui ad ſimilitudinem dæmonum gaudent alios ſecum trahere ad interitum, præſertim iuuenes, & pueros; tales nefcio ſi potuerint vnquam ſatis pœnitere, ſufficere eis debuerat damnatio propria.* Hæc, & alia ſimilia Gerſon, vbi ſupra.

Secundo hoc ipſum in particulari poteſt dici de Prælatis, qui aliorum curam gerunt, quia iſti ex officio, & iuſtitia bonum ſpirituale ſubditorum ſuorum curare tenentur. Ergo hi ſaltem ſi ſuos ſubditos inducant ad peccandum, agunt contra iuſtitiam, & conſequenter tenebuntur non ſolum ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia reficere damnum illud, omnibus modis procurando eorum ſalutem, & correctionem. Vnde in c. Præcipue. 11. q. 3. Nicolaus Papa ex Beato Gregorio ait, *Scire etenim Prælati debent, quia ſi peruerſa vnquam perpetrant, tot mortibus digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt: vnde neceſſe eſt, vt tanto ſe cautius a culpa cuſtodiant, quanto per praua, quæ faciunt, non ſoli moriuntur.*

8 *Secunda opinio* eſt dicentium non teneri ad vllam reſtitutionem ex iuſtitia, ſed ſolum lege charitatis, ob fraternam correctionem, ita vt obligatio non ſit ſpecie diſtincta ab ea, quam alius habet, ſi non induxiſſet, licet ſit maior in eadem ſpecie. Sic Sylueſt. verb. reſtitut. 2. quæſt. 3 §. Primum. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 8. art. 2. dub. 1. §. Sed quid dicendum. pag. 240 col. . Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 6. artic. 3. Corduba in Summ. q. 72. quem refert, ac ſequitur Petr. Nauarrus lib. 2. de reſtitu. cap. 2. nume. 55. Martinus Nauarrus in Man. cap. 17 num. 45. Petrus de Arragon in 2. 2. q. 62. artic. 2. & ibi Michael Salon. controuerſia 2. & Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. q. 6. punct. 5.

Ratio pro hac opinione eſt, quia reſtitutionis obligatio, proprie loquendo vt ex dictis eſt manifeſtum oritur ex iniuria; At vero peccatum adeo voluntarium eſt, vt niſi ſit voluntarium, non eſt peccatum, & præterea ſcienti, & conſentienti non fit iniuria. Reg. Scienti de reg. iur. lib. 6. Ergo qui alium induxit, vt ſe inſamet, aut mutilet, aut vt aliquod peccatum committat, quamuis grauiter peccet, non tamen vllam ei iniuriam infert, cum alter ſciens, & volens peccet, & conſequenter ad reſtitutionem aliquam non tenetur.

Deinde obligatio reſtitutionis vt notat S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 6. & ſuperius expoſitum a nobis eſt, vel oritur ratione rei acceptæ, vel ratione iniuſtæ acceptionis, vel ratione vtriuſque ſimul.

Exemplum primi eſt; Petrus, qui rem alterius furatus non fuit, eam tamen apud ſe habet, vel quia fur gratis ei rem illam donauit, vel quia eam a fure emit, tenetur rem illam reſtituere ratione rei acceptæ apud ſe detentæ.

Exemplum ſecundi; idem Petrus furatus eſt rem alterius, & poſtea perdidit illã, aut alius fur ab eo furatus eſt, tenetur nihilominus eam reſtituere, non ratione rei acceptæ, quia eam apud ſe non habet, ſed ratione iniuſtæ acceptionis.

At vero inducens alium ad peccatum nihil rei alterius apud ſe habet, aut aliquid ab eo accepit, ergo ad nullam reſtitutionem ex iuſtitia tenetur. Quia vero doctrina hæc licet vera ſit, non tamen ita clare difficultatem propoſitam ſoluit, aut explicat, ideo quid in hac materia ſentiendum ſit, in ſequentibus propoſitionibus exponam.

9 *Prima propoſitio*: Qui ſine vi, dolo, & fraude aliquem malo conſilio aut alio modo induxit ad peccatum, & conſequenter cauſa fuit, vt gratiam, & virtutes amitteret, quãuis mortaliter peccauerit, ad reſtitutionem tamen ex vi iuſtitiæ non tenetur, dummodo peccatum illud contra iuſtitiam proximo debitam non fuerit.

Ratio primæ partis eſt, quia inducens alium ad peccatum, ſcandalizat proximum, & hoc ſiue alter paratus erat ad peccandum, ſiue non; At vero qui proximum ſcandalizat, mortaliter peccat, vt docet S. Tho. 2. 2. quæſt. 43. art. 1.

Secunda pars patet, quia obligatio reſtitutionis oritur proprie ex violatione iuſtitiæ commutatiuæ; in hoc autem caſu nulla eſt iniuria, nec iniuſtitia, cum ſcienti, & volenti non fiat iniuria. Reg. ſcienti. de reg. iur. lib. 6.

Deinde is qui peccauit, poteſt, ſi vult, redire ad ſtatum bonum quod ſi noluit, ſibi ipſi totum damnum imputet, ita vt alter nihil ei ex iuſtitia reſtituere teneatur.

Et demum nulla eſt reſtitutionis obligatio, vbi læſus remittit iniuriam; At vero qui ſpõte perſeuerare vult in peccato, a quo poteſt exire, remittit omnem iniuriam in hoc irrogatam. Ergo non tenetur, qui induxit, aliquid ex iuſtitia reſtituere. Quemadmodum ſi ego abſtuli pallium a Petro, qui ſola ſua voluntate poſſet recuperare, & nõ vult, non amplius teneor, ſed ille videtur condonare iniuriam. Sic etiam ſi quis debet mille aureos Petro, & illos ei offert rogans, vt accipiat, & tunc non vult, iam debitor manet deobligatus. Ergo a ſimili deobligatus eſt ille, qui nocuit alteri in ſpiritualibus poſtquam dicit alteri, vt relinquat ſtatum peccati, & ad Dei gratiam redeat, & ipſe noluit. Dixi *ex iuſtitia*, quia ſi aliunde reſtituere tenetur, id inferius oſtendetur. Dixi, *dummodo peccatum illud non fuerit contra iuſtitiam proximo debitam*: quia ſi quis alium inducat ad furtum, vel homicidium, aut aliquid ſimile, non minus tenetur ad reſtitutionem damni illati, ac ille, qui damnum intulit, vt ex dictis in ſuperioribus manifeſtum eſt.

10 *Secunda propoſitio*: Inducens alium ad peccandum ſiue alter paratus erat peccare, ſiue non, tenetur ex præcepto charitatis, & fraternæ correptionis non ſolum impedire ne peccatum, quod conſuluit, fiat ſed etiam ſi perpetratum ſit, tenetur eum, quoad poſſit, ad pœnitentiam reducere.

Ratio eſt manifeſta, quia hoc præceptum obligat omnes. Ergo multo magis eum obligat, qui cauſa fuit, vt alter peccaret. vnde maiori vinculo charitatis tenetur eum retrahere a ſuo malo ſtatu, quam ſi eum non induxiſſet, vnde non procurando eius conuerſionem contra charitatem peccat non contra iuſtitiam.

11 *Tertia propoſitio*: Qui conſuluit peccatum, ſi poſtea reſipiſcentiam conſulat & alius non velit reſipiſcere, ad nihil aliud ex obligatione charitatis tenetur.

Ratio eſt, quia iam iſte vere non eſt amplius cauſa illius peccati ſed alius iam ſua ſponte, & ex propria malitia peccat.

12 *Quarta propoſitio*: qui per vim, fraudem, dolum, metũ, aut minas aliquem ad peccandum induxit, tenetur ad reſtitutionem damni illati ex iuſtitia omni modo meliori, quo poteſt.

Ratio eſt, quia fraus, & dolus metus, & vis ſecum annexam habent iniuriam, & iniuſtitiam, tunc enim patitur læſus inuoluntarium, & tollitur quodammodo libertas eius; quod iniuſtitiæ, & iniuriæ genus quoddam eſt, vt qui vi, aut metu cogit aliquem, vt ſecum peccet ſeu per enim in huiuſmodi caſu fit iniuria cum ratione metus, fraudis, & violentiæ extorqueatur conſenſus in peccatum, qui aliàs non fieret.

Neque obſtat, quod voluntarie quis peccat, ad hoc, vt ille qui per vim, aut fraudem damnum intulit in ſpiritualibus excuſetur a reſtitutione; Quia licet ex ea parte, qua fuit voluntarium, non ſit locus iniuſtitiæ, ex ea tamen parte, qua permiſcetur inuoluntarium, committitur iniuſtitia: Exemplum ſit in venditione, in qua licet ſit voluntarium ſimpliciter, quantum ad ſubſtantiam contractus, quia tamen eſt admixtum inuoluntarium quantum ad exceſſum iuſti pretij, manet locus reſtitutioni.

13 Quod autem Sylueſter hanc propoſitionem extendit nõ ſolum ad timorem humanũ ſed & ad timorem reuerentialem,

ſem, puta, cũ quis, ne gratiam Principis amittat ſolummodo, vt illi complaceat, perſeuerat in peccato, in quo caſu Principẽ facit cauſam iniuſtam illius damni, merito refellitur a Petro Nauarro lib. 2. de reſtit. c. 2. Quia licet metus ille reuerentialis intercedat, Princeps tamen non intendit conſenſum in peccatum inuoluntarie extorquere, ſed ſolum precibus, aut ſuaſione, nullo autem modo cogere intendit inuitum; ſi enim cogeret, tunc quidẽ vera eſſet Sylueſtri ſententia, & iniuſta cauſa illius damni eſſet, & in hoc ſenſu vera eſt opinio prima, in alio vero ſenſu iuxta propoſitionem primam defendendã eſt ſententia ſecunda, quo modo conciliari poſſunt authores, qui inter ſe ſummopere diſſentire videntur. Ex quibus facile ſolui poſſunt argumenta in contrarium allata pro prima opinione.

14 Ad primum enim, in quo dicitur grauius damnum inferri ex damno ſpirituali, quo quis gratiam amittit, quam ex damno, quo amittuntur temporalia, ac proinde, cum temporalia reſtitui debeant, a fortiori ſpiritualia reſtitui debent.

Reſpondetur conceſſo antecedente, negatur conſequentia, quandoquidem obligatio reſtitutionis non ex magnitudine damni illati, ſed ex iniuria, & iniuſtitia, qua nocetur proximo, naſcitur, & ideo quamuis bona temporalia auferens minus peccet, quam qui non paratum inducit ad peccandum, quia tamen peccatum furti eſt contra iuſtitiam, & cum iniuria proximi, eo quod bonis ſuis inuitus ſpoliatur; qui vero proximum ad peccatum inducit, ſolum contra charitatem peccat, ideo alter ad reſtitutionem ex iuſtitia faciendam, hic vero ex ſola charitate obligatur. Ex quibus conſtat, temporalia damna oppoſito modo ſe habere ad nocumenta ſpiritualia, quia damna ſpiritualia, quãuis ſint maiora, ſunt tamen ſoli charitati contraria, & minus contra voluntatem patientis, eo quod in illis ſemper adeſt ſimpliciter voluntarium: Econtra vero nocumenta temporalia, quamuis ex genere ſuo ſint minora, quia tamen regulariter ſunt magis contra voluntatem patientis & contra iuſtitiam, reſtituendi vero obligatio ex violatione iuſtitiæ, non charitatis oritur, inde conſequenter fit, vt temporalia damna magis obnoxia ſint reſtitutioni, quam nocumenta ſpiritualia.

15 Ad Secundum de prælatis, reſpondeo Prælatos monentes ſubditos ſuos ad peccatum, & contra charitatem, & contra iuſtitiam peccare, & ideo non ſolum ex maiori vinculo, & obligatione charitatis, ſed etiam ex adiuncta obligatione iuſtitiæ, qua tenentur ratione officij & ſtatus conſulere bono communi, & bono priuato ſubditorum, emendam, & conuerſionem eorum procurare modis omnibus tenentur. Ideo enim obligatur prælatus ex iuſtitia curare ſalutem ſubditorum, quia eſt prælatus, & habet auctoritatem officij, ob quam etiam conditionem officij, & ſtatus, abſtrahendo etiam ab illa obligationem iuſtitiæ, tenetur ex charitate multo ſtrictius, quam alij ſaluti ſubditorum conſulere, iuxta ea, quæ tradunt S. Thomas 2. 2. quæſt. 33. art. 2. & 3. & ibi Caiet. & Bannes, & Sot. in relect. de ſigillo ſecreti. memb 2. quæſt. 3. concl. 3. Michael Salon in 2. 2. quæſt 62. art. 2. contr. 2. in fin. & Grego. de Valent. tomo 3. diſpu. 5. q. 10. puncto 5.

Ratio huius eſt, quia prælati, paſtores, & vigiles animarum conſtituti ſunt, & ideo ex iuſtitia ratione ſui ſtatus, & officii ſalutem ſuorum ſubditorum procurare tenentur, ſcilicet, ne, quantum in illis eſt, ſubditi peccent, aut alicui ſcandalo ſubiaceant, aut ſi quis illorum cadit, vt a peccato reſurgat. Vt enim inquit Sanctus Gregorius, libro ſecundo. Regiſtri, epiſt. 32. ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopol. *Quæ poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit?* Vnde Sanctus Auguſtinus libro primo, de ciuitate Dei, cap. 9. de obligatione hac loquens, ait; *In hac re, non vtique parem, ſed longe grauiorem habent cauſam, quibus per prophetam dicitur* Ezech. cap. 33. *Ille quidem in peccato ſuo morietur, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Ad hoc enim ſpeculatores, hoc eſt; populorum præpoſiti conſtituti ſunt in Eccleſiis, vt non parcant obiurgando peccata.* Hæc Auguſtinus.

16 DVBIVM ſolum eſt, quo modo in caſu propoſitionis quartæ reſtitutionem facere debet?

Reſpondent Sotus, Nauarrus, Salon, Arragon, Gregorius de Valentia, & alij vbi ſupra, quod quiuis, dolo, aut fraude aliquem induxit ad peccandum, tenetur reſtituere ei, remouendo vim, & liberum relinquendo, vt reſipiſcere poſſit, ſi per vim adhuc detineat eum in occaſione peccati; quod ſi metu ſit oppreſſus, tenetur ſecurum facere: ſi decepit, tenetur docere veritatem, & admonere eum de doctrina mala, aut conſilio falsè a ſe dato, & denique adhortari tenetur eum pro viribus ſuis, vt per pœnitentiam gratiam Dei deperditam, & virtutis inſignia recuperet, & preces ad Deum fundere, ac meliori via, qua poterit, dare operam, & diligentiam omnem, vt læſus reſipiſcat. Cum enim per vim, fraudem, & dolum deceperit alterum, eo ipſo deceptus iniuſtè, & inuitus patitur, & conſequenter tenetur ad reſtitutionem omni meliori, & opportuniori modo, quo fieri poterit, qualis eſt, vt diximus, quod ſi per vim in occaſione peccandi detinet, vt liberum illum conſtituat, ſi metu, ac minis oppreſſus ſit, vt ſecurum reddat, aut ſi decepit, vt veritatem ei explicet, & hortetur ad conuerſionem.

17 Quia vero ſpiritualia, & temporalia ſub eodem genere bonorum non continentur, hinc regulariter fit, vt qui alterum ad peccandum induxit, non teneatur compenſationem facere in temporalibus, vt tamen, & bene notat Petrus de Arragon in 2. 2. quęſt 62. ar. 2. per accidens in duobus caſibus requiritur etiam vltra prædicta remedia temporalis recompenſatio.

Primus eſt quando ſpirituali damno annexum eſt damnum corporale, vt ſi vulnerauit eum, quem per violentiã induxit ad peccandum.

Secundus eſt, quãdo quis per vim, aut fraudem in eum ſtatum peccati eſt inductus, a quo ſine temporali ſumptu eripi non poteſt, vt ſi femina per violentiam alterius adeo ſit libidini expoſita, vt reuocari non poſſit abſque eo, quod matrimonio copuletur, vel Religionem ingrediatur; tunc enim qui cauſam dedit tanto malo, teneretur illud temporale diſpendium ſubire.

18 TERTIVM DVBIVM eſt; An facienda ſit reſtitutio in bonis ſpiritualibus Naturalibus, vel ſupernaturalibus pertinentibus ad perfectionem intellectus, quæ vocantur ſpiritualia naturalia, vt ſunt ſcientię, artes, memoria, fides, doctrina, & omnis alia bona cognitio, & inſtructio? & quomodo fieri debet reſtitutio in iſtis.

Reſpondeo cum Caietano in Summa in verbo Reſtitutio, cap. 7. in fine. Martino Ledeſmio 2. 4. quæſt. 18. art. 2. pag. 241 columna 1. Petro Nauarro libro 2. de reſtitut. cap. 2. numero 4. & Martin. Nauarr. in Manuali, cap. 14. numero 45. Petro de Arragon in 2. 2. quæſt. 62. art. ſecundo. & Michael Salon ibi controuerſia 2. concluſ. 3. & aliis communiter, idem dicendum de his, ac de nocentibus in corporalibus: vnde is, qui ex officio, vel ſtipendio tenetur docere, etiam omnia damna inde ſequuta reſtituere tenetur, quæ ob notabilem eius negligentiam proximus patitur. Et ita qui habens docendi officium ſua negligentia ignorãtem diſcipulum parit, ſiue ſit vera ſcientia, vt Theologia, Philoſophia, &c. ſiue ars, vt Grammatica, Rethorica, &c. & qui accipiunt famulos, vt eos vel ſcribere, vel ſuam artem doceant texendi, pingendi, ſarciendi, &c ſiue etiam ſit ſupernaturalis inſtructio, vt catechizare, prædicare, confeſſiones audire, & ſacramenta conferre, tenetur reſtituere damna ex eius notabili negligentia ſecuta in proximis.

19 Hinc infertur, quod Hæreſiarcha, & qui diſſeminauit errores aliquos, tenetur illos non ſolum reuocare, ſed etiam veritatem docere, & hoc ſiue ex officio, ſiue non haberet legendi munus, quando errores illos docuit, & ſiue ſciens, ſiue ſcire debens falſitatem docuit; Eſt tamen hæc differentia inter eum, qui ſciens falſitatem docuit, & eum, qui putans dicere verum falſitatem docuit, quod is, qui formaliter decepit, id eſt, ſciens, & prudens falſum docuit, non ſolum ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia errorem ſuum reuocare tenetur, etiamſi ex officio non habeat: Qui vero materialiter ſolum decepit, hoc eſt, putãs dicere verum docuit falſum, ſi

poſtea verum reſciuerit, reſpectu priſtini erroris, tenetur ſolum ex charitate ſuam ſententiam reuocare: at vero reſpectu futuri mali tenetur etiam ex iuſtitia remedium adhibere, alioquin reus eſt damnorum, quæ inde fuerint ſubſequuta. Sic Lector, Doctor, Aduocatus, Conſultor, Prædicator, cum hi veritatem ex officio docere teneantur, ſi falſum doceant, tenentur ex iuſtitia veritatem, & docere, & errorem reuocare. Medicus etiam, qui aliquod medicamentum nociuum conſuluit malitioſe, ſtatim, ſi ignoranter, quam primum id intellexerit, oppoſitum ſuadere tenetur, & dare operam, ne ſumatur illud medicamentū: quod ſi hoc negligat ne ignarus, & indoctus habeatur, & periclitetur eius fama & opinio, peccat mortaliter contra iuſtitiam, & damna inde ſubſecuta reſarcire tenetur.

Addit autem Martinus Ledeſma vbi ſupra, quod ſi non poteſt iam reuocare errorem ſuum, v. g. quia iam ſumptū eſt medicamētum, tenetur ſatisfacere pecunia vel alijs bonis, ſicut in nocumentis corporis, ad arbitrium boni viri ſecundum qualitatem, & quantitatem nocumenti illati. *Ratio* eſt quia in omnibus prædictis illata eſt iniuria, & iniuſtitia contra Domini voluntatem, & ideo ratione talis iniuriæ, & iniuſtitiæ tenetur ad ſatisfactionem ad arbitrium prudentis viri, vt dictum eſt.

20 Ex quibus conſtat, quid ſentiendum ſit de reſtitutione facienda in bonis animæ naturalibus, vt in memoria, & intellectu, & alijs potentijs quæ per accidens lædi poſſunt ex læſione ſenſus, & memoriæ, v. g. ſi quis potione dementet aliquem, vel ſit cauſa, quod memoriam perdat; vt enim præfati authores communiter tradunt, reſtitutio facienda eſt in his ſicut in damnis corporalibus.

21 QVARTVM DVBIVM eſt, An qui impedit, auocat, & abſtrahit volentem ingredi religionem, & vel ingreſſū iam Nouitium, aut profeſſum extrahit, peccet, & ad reſtitutionem teneatur? Pro cuius dubij intelligentia, & ſolutione tria ſunt annotanda priuſquam Doctorum de hac re ſententias afferamus.

Primum eſt, ſtatum religionis eſſe ſtatum perfectionis, in quo homines perpetua obligatione ſe conſtringunt ad ea quæ ſunt perfectionis cum quadam [illegible] rerum omnium temporalium, etiam quibus licite vti poterant, vſum, & dominium a ſe abdicantes, vt liberius Deo vacent, in quo perfectio huius vitæ conſiſtit, vnde certum eſt, eum, qui in hac re damnum alicui infert, maxime ei nocere, dum ab eo quaſi auferat medium efficaciſſimum ad felicitatem conſequendam.

Poteſt autem quis duobus præcipue modis a religione auocari, vno modo directe perſuadendo, vt exeat, vel vt non intret: Alio modo indirecte, perſuadendo exitum vnius religionis, vt tranſeat ad aliam. Et hoc vltra tripliciter contingere poteſt primo ante ingreſſum, ſecundo poſt ingreſſum, ſed ante profeſſionem, tertio poſt profeſſionem.

22 *Secundum eſt*, retractio alicuius a propoſito religionis, tripliciter fieri poteſt, vno modo, ita vt fiat bono animo, & intentione recta; Alio modo, vi ac animo malo [illegible] que intentione; Tertio denique neque vi, neque deceptione, ſed blanditijs, & medijs illicitis contra caſtitatem.

Primum eſt, in huiuſmodi extractione a religione duplex poteſt conſiderari iniuria, vna reſpectu ipſius extracti; Alia reſpectu ipſius religionis, vnde eſt extractus, & conſequenter duplex eſt conſideranda reſtitutio. His poſitis

Prima opinio eſt Scoti 4. d. 15. quæſt. 3. ad ſecundum. Palud 4. diſt. 15. q. 2. art. 1. concl. 1. Richar. 4. diſt. 15. ar. 5. quæſt. 4. ad octauum. Ioannis Bachoni in 4. diſt. 23. quæſt. 1. art. 4. ad quartum. Ioan. Maioris in 4. diſt. 15. quæſt. 17. dub. [illegible] Gab. 4. d. 15. q. 17. ar. 3. dub. 1. Summæ Aſtenſis p. 2. lib. 5. tit. 19. ar. 2. q. 4. quæſtiuncula vltima, Piſanel. verb. reſtitutio. 7. §. 5. verſ. Prædicta autem damnificatio. in ſum. Angeli in verbo. Religio. §. 63. S. Antonini p. 3. tit. 2. cap. 1. Syluestri verb. reſtitutio. 3. q. 1. §. ſecundum & Tabienæ verbo. reſtitutio in. 1. §. Decimo quæritur. in fin. Adr. in 4. in materia de reſtitutione bonorum animæ in reſpon. ad quartum, & fauet S. Thomas in 4. diſt. 15. quæſt. 3. art. 1. & omnium Doctorum antiquorum, quę in his dictis conſiſtit.

23 *Primo*, quicunque efficaciter ſuo conſilio, vel auxilio facit, vt quis religionem iam profeſſus, aut nouitius exeat a religione, tenetur pro poſſe, vt ſuadeat ei reditum in religionem, quod ſi perſuadere hoc nequeat, tunc tenetur, vt alteri æquiualentis ingreſſum illius religionis perſuadeat, quod ſi neutrum horum poteſt, tenetur ipſe religionem illam ingredi, ſi vtilis fuerit, aut eſſe poteſt [illegible] in Religione: Quod ſi nullum horum poteſt, tenetur reſtituere alia bona pro illo damno compenſata qualitate religionis læſæ, & quantitate damni, & poſſibilitate damnificantis ad arbitrium bonorum virorum, & hoc generaliter ſeruandum eſt, quandocunque damnum in ſe reſtitui nō poteſt, quoniam ad impoſſibile nemo obligatur.

24 *Secundo*, qui reuocat aliquem volentem ingredi religionem ſiue dolo, & malitia, ſiue ex odio religionis faciat, reſtituere tenetur in bonis temporalibus, aut alium quærere, qui ſit monachus in eadem religione, non tamen tenetur ipſe religionem intrare pro illo, quem ab ingreſſu religionis auertit.

Probant hoc, quia qui diſſuadet diuiti eleemoſynam, quam volebat dare pauperi, aut teſtatori legatum, quod volebat alicui firmo animo mandare, tenetur ex iuſtitia eleemoſynam illam reſtituere pauperi illi, & legatum, cui teſtator mandare volebat, etiamſi illa penderent ex libera voluntate eorum: quia impediuit illum, [illegible] ad quod erat in proxima potentia; ſicut qui conſumit ſegetem in herba ante meſſem tenetur reſtituere ad arbitrium boni viri non ſolum herbæ illius valorem, ſed aliquid amplius, quia erat in proxima potentia ad meſſem, ita ſecundo qui eum, qui in animo habebat religionem ingredi, & religioni erat in proxima potentia ad omnia lucra, & vtilitates, quæ ex illo habere poterat, etiamſi id ſit in libero arbitrio volentis ingredi religionem, aut profiteri. Ergo tenetur damna hæc religioni reſtituere curando, vt alius intret religionem, aut curare, vt ſic diſſuaſus redeat, aut alio modo reſtitutionem in temporalibus facere.

25 *Tertio* docent præfati Doctores, ſi quis reuocet aliquē a religione bona fide, & mente, nempe propter bonum illius, qui volebat ingredi religionem: quia cognoſcebat ſmores eius, qui non expediunt religioni, quia erat mutabilis, leuis, aut iracundus, tunc nullam reſtitutionem facere tenetur, *Ratio* eſt, quia tunc nulli nocet, nec reuocato, nec religioni, immo vtiliter rem vtriuſque gerit.

26 *Quarto* ſi quis reuocet aliquem ab ingreſſu religionis propter ſuam propriam vtilitatem temporalem, ne opere reuocantis, vel quacunque alia de cauſa, hoc ſolum depto ſi reuocaſſet eo quod cognoſceret quod mores ipſius reuocati non eſſent [illegible] religioni, non tenetur quidem aliquid reſtituere religioni, ex eo quod ille nō intēdebat alicui nocere, ſed ſibi prodeſſe [illegible]; Tenetur tamen reſtituere [illegible] illud ſpirituale, quod propter illud [illegible] religionem. *Ratio* eſt, quia nocuit illi in illis bonis.

Secunda opinio eſt [illegible] oppoſita ſaltem in primo dicto, ita ſcilicet nunquam auocans aliquem a religione, ſiue nouitium, ſiue iam profeſſum, teneatur ipſe ad religionis ingreſſum. D. Soto lib. 4. de iuſt. & iur. q. 6. ar. 3. ad ſecundū. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 1. pag. 243. col. 4. Mart. Nauarr. in Man. c. 12. nu. 45. Petri Nau. lib. 2. de reſt. ca. 2. nu. 12. & ſeq. Petri de Aragon in 2. 2. q. 62. art. 2. & ibi Mich. Salon contro. 4. & Gregorij de Valent. 3. diſp. 5. q. 6. pūct. 5. & aliorum recentiorum. Quia vero etiam in authores in aliquibus cum DD. primæ ſententiæ conueniunt, ideo quid in hac materia probabilius mihi videtur dicendum, ſequētibus propoſitionibus breuiter exponam.

27 *Prima propoſitio*: qui bono animo, & intentione volentem ingredi religionem impedit, & diſſuadet, neque peccat, neque ad reſtitutionem aliquam religioni, aut diſſuaſo faciendam obligatur. Sic Sotus, Martinus Ledeſmius, Petrus, Nauarrus, vbi ſupra, num. 13. Martin. Nauarr. vbi ſupra. Aragon, Salon, & Gregorius de Valent. locis proxime allatis & ipſemet etiam Adrianus, vbi ſupra, quando, inquit, id iuſta de cauſa facit, vt mox dicemus. *Ratio*

pro

Digitized by Google

pro priori parte eſt; quia fieri poteſt, vt potius quis mereatur diſſuadendo religionem, puta quando ob iuſtas cauſas id faceret: iuſtæ autem cauſæ eſſe poſſunt, ſi parentes ingreſſuri eſſent in magna aliqua neceſſitate, & eius opera indigerent: Item ſi ingreſſurus eſſet debilis, & infirmus ita vt labores, & onera religionis ſuſtinere non poſſet: Item ſi ob aliquod impedimentum eſſet inhabilis ad religionem, vt ſi eſſet coniugatus, & ſine conſenſu vxoris religionem ingredi vellet: Item ſi diſſuadens, vt ait Nauarrus, commodum ſpirituale haberet ex eius conuerſatione, quo priuaretur ex eius ingreſſu ad religionem, & hoc maxime quando alter ingredi vellet religionem, in qua non ita bene ſecundum diſciplinam regularem viuitur. In his enim, & alijs ſimilibus caſibus nullum eſt peccatum diſſuadere alicui religionem, neque incideret in Canonem Concilij Tridentini Seſſion 25. de Regula cap. 18. vbi excommunicantur omnes, qui ſanctarum virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi vel von emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint. Quamuis enim bonum religionis ex genere ſuo ſit opus ſupererogationis, & ideo licitum, nec aliquo conſilio indiget, nihilominus tamen quod huic in particulari, hic, & nunc conueniat, aut expediens ſit cum his, vel illis circunſtantijs poteſt in conſultationem cadere: vnde ſi quis bono animo diſſuadeat attentis omnibus circunſtantijs, non peccabit.

Ratio pro ſecunda parte eſt quia vbi non eſt iniuria, aut iniuſtitia ibi nulla eſt reſtitutionis obligatio ex iuſtitia. At vero in hoc caſu nulla infertur iniuria vel ipſi diſſuaſo, vel religioni, vt conſtat: Non ipſimet diſſuaſo, quia ſcienti, conſentienti, & volenti non fit iniuria. Reg. ſcienti de reg. iuris lib. 6. Et ſemper ſi vult non obſtante meo conſilio, aut diſſuaſione, poteſt ingredi. Sed neque aliqua religioni infertur iniuria, cum religio nondum ius aliquod acquiſierit in eum, qui religionem ingredi voluit, ſicut neque ius aliquod acquiſiuit in nouitium, ita vt ex iuſtitia oriatur obligatio reſtitutionis, quando bono animo diſſuadet profeſſionem.

28 *Secunda Propoſitio*: Qui volentem religionem ingredi impedit, aut diſſuadet mala fide, peccat, ad reſtitutionem tamen aliquam diſſuaſo, aut religioni faciendam non tenetur. Sic Sotus, Ledeſmius, Petrus Nau. Martinus Nauar. Arrag. in Salon, & Greg. de Valentia locis in ſecunda opinione allegatis.

Quod peccet manifeſtum eſt, & excommunicatus eſt per Concilium Trident. vbi ſupra, ſi ſine cauſa id diſſuaſerit.

Quod vero ad reſtitutionem non teneatur, aut diſſuaſo, aut religioni, manifeſtum eſt primo, quia non eſt facienda ipſi diſſuaſo, cum ſic ei volenti animo: ſecundo nec monaſterio, ſeu religioni quia quod monaſterium in hoc caſu prætendere poteſt, dependet ſemper a voluntate illius volentis religionem ingredi, qui poterat a propoſito retrocedere. Ergo ſi ſua ſponte mutet voluntatem, nulla reſtat obligatio reſtituendi. Quæ etiam propoſitio confirmari poteſt quia qui ſine fraude, & dolo ſolis perſuaſionibus etiam malo animo ſuadet alteri, ne mandet aliquod legatum Petro, vel ne det eleemoſinam, quamuis peccet contra charitatem, non tamen contra iuſtitiam, nec ad aliquam reſtitutionem tenetur eo quod Petrus, & pauper ille non habent adhuc ius acquiſitum, nec ſunt expoliati aliqua re ſua, animus enim, vel voluntas, quæ mutari poteſt, non confert ius: nec ex altera parte malus animus, & intentio diſſuadentis religionem valet inducere obligationem reſtitutionis, quando non violatur iuſtitia, vt ex dictis conſtat.

29 *Tertia Propoſitio*: Qui malo animo, ſine fraude tamen, aut vi Nouitium a religione retrahit, quamuis peccat contra charitatem, & proinde maiori vinculo charitatis teneatur ſuadere illi religionem, quam in caſu ſecundæ propoſitionis ad reſtitutionem tamen aliquam non tenetur, aut ipſi diſſuaſo, aut religioni. Non diſſuaſo, quia, vt dictum eſt, egreſſus illi eſt voluntarius. Et quia perniciſius eſt hominem in peccatum contra legem diuinam inducere, quam a conſilio religionis retrahere, qui vero adducit hominem contra Dei præceptum in peccatum, ſine fraude, & iniuria, non tenetur ad vllam reſtitutionem illi faciendam, vt ſupra dictum eſt. Ergo nec tenetur ille qui alium a religionis ingreſſu abduxit. Non religioni, quia religio adhuc non habet ius in nouitium, quamuis ſit in proximo: & patet a ſimili, ſi quis enim diſponentem intrare aliquam religionem in particulari ad aliam ſolum æquiualentem diuertat, non eſt debitor prioris conuentui, aut religioni. Ergo neque in caſu propoſito religio habet aliquod ius, quod Petrum, v. g. obliget ad reſtitutionem, etiam ſi ſimpliciter a religione extraxiſſet. *Ratio* videtur eſſe manifeſta. Quia ante votorum emiſſionem, & acceptionem religio non habet ius in Nouitium, ſicut in votis realibus, & in omni promiſſione contingit; Emiſſio autem votorum, & promiſſio ex parte Nouitij, & acceptatio ex parte religionis, ſeu Monaſterij fit per profeſſionem. Ergo ante profeſſionem nulla fit Religioni iniuria, ſicut in legatis contingit.

Qui enim ſine vi, & fraude aliquem etiam diſpoſitum & paratum ad dandam eleemoſinam, a legato faciendo, ſeu eleemoſina danda etiam malo animo auertit; nullam legatario facit iniuriam: qui non aliter ius habebat, quam media teſtatoris voluntate. Vnde qui ſine vi, & fraude illius voluntatem auertit, & mutat, nihil alteri ex iuſtitia reſtituere tenetur. Et hanc concluſionem defendunt Mart. Ledeſmius, Sotus, Petrus Nauarrus, Mart. Nau. Petrus de Arragon, Michael Salon, & Greg. de Val. locis ſupra commemoratis.

30 *Quarta Propoſitio*: Qui malo animo, ſine vi tamen, & dolo monacho profeſſo perſuaſerit exire a religione, ex hoc ſolum, ſi aliud non intulit nocumentum, quamuis grauiter peccet, vt conſtat, ad reſtitutionem tamen aliquam non tenetur, aut extracto, aut religioni. Quæ propoſitio expreſſe defenditur a Martino Ledeſmio in 2. 4. q. 18. art. 2. pag. 240. col. 1. Soto lib. 4. de iuſtitia & iur. q. 6. art. 5. in Reſponſ. ad ſecundum argumentum. concl. 2. Petro Nauarro lib. 2. de reſtit. c. 2. nu. 23. & Michael Salon in 2. 2. q. 62. ar. 2. controuerſ. 3. concl. 2. & eſt contra Paludanũ, & Richardum, Antonium, Adrianum: & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 5. qui volunt obligari ad reſtitutionem in hoc caſu religioni faciendam. Probatur tamen noſtra hæc propoſitio.

Primo non tenetur ad reſtitutionem Monacho faciendam, quia ipſe volens exiit, & ideo illi non fit iniuria.

Quod vero non teneatur ad reſtitutionem aliquam religioni, probatur; Quia ſi ipſe Monachus ſua ſponte exiret, non teneretur ad aliquam reſtitutionem religioni, quamuis redire tenetur ratione obedientiæ, & voti, quo erat obligatus. Ergo nec alius perſuadens tenebitur.

Deinde idem probari poteſt argumento fortiori. Quia vel tenetur reſtitutionem facere religioni ratione lucri, & vtilitatis ceſſantis Monaſterio, aut religioni: vel ratione perſonæ extractæ. Non ratione lucri ceſſantis. Quia reſtitutio facienda eſt, quando quis priuatur re iam poſſeſſa, vel ſibi debita ex iuſtitia, vt conſtat; At vero lucra, & emolumenta Monachi iam acquiſita, & habita, ſunt tantum debita religioni ex iuſtitia, vnde qui illa Prælato non offert, eſt furti iudicio condemnandus, vt ait D. Auguſt. alias Quæ vero non ſunt adhuc acquiſita, ſed tamen acquiri poſſunt, non ſunt debita religioni ex iuſtitia, ſed ſolum ex obedientia, & ideo hæc obligationem reſtitutionis ex iuſtitia non inducunt. Minor facile oſtendi poteſt. Quia ſi Monachus apoſtataret; etſi tenetur ex obedientia redire ad religionem, a nullo tamen obligatur, vt quæ toto Apoſtaſiæ tempore acquirere poterat, reſtituat, etiam ſi haberet, vnde poſſet.

Similiter ſi in Apoſtaſia permanſerit aliquot annis, & deinde per ſedem Apoſtolicam cum ipſo diſpenſetur, vt habeat beneficium a nullo obligatur, vt ex redditibus ſui beneficij, aut aliunde reſtituat, quæ tempore ſuæ Apoſtaſiæ lucrari poterat ſuæ religioni. Ergo quæ nondum acquiſiuit actu, ſed poteſt lucrari, non ſunt debita religioni ex iuſtitia.

31 Deinde,

d 4 q. 4. artic. 3. Durand. ead. d. q. 6. Sotus in 4. d. 5. q. vnica, art. 10. & alii Theologi communiter. Et colligitur etiam ex multis iuris canonici decretis, vt ex c. Maiores. de Baptiſmo & eius effectu & ex cap Sicut Iudæi. de Iudæ. & cap. de Iudæis. d. 45. Ergo multo minus ad ſuſcipiendam religionem.

Quarto, quia ſi iſte intret, & voueat, & qui exierat, poſtea redeat, vt tenetur, ſic religio haberet duos pro vno aut qui primo ingreſſus erat, non obſtante voto exire etiam poterit, quod abſurdum eſt.

Quinto, quia contingere poteſt, vt extractus a religione ſit idiota, indoctus, & parum vtilis religioni; E contra vero qui extraxit, doctiſſimus, vnde ſi hic intrare compelleretur, non fieret æqualitas reſtitutionis. Non ergo compelli poteſt quis, vt religionem intret, & profiteatur.

38 Et exemplum Magiſtri Raymundi, qui venit ad religionem Sancti Dominici, vt referunt Paludanus, Syluester & alii, eo quod Nouitio ex. re perſuaſerat, quem poſtea ad religionem reducere non poterat, argumentum potius eſt D[illegible] in[illegible]ationis, quam obligationis Diuinæ, vel humanæ. Vnde conſtat, quid de primo dicto ſententię primę dicendum ſit.

Hinc conſtat, quid de exemplis allatis in dicto ſecundo reſpondendum ſit: Qui namque impedit pauperi eleemoſinam, vel alicui legatum ſine dolo, aut vi, ſolum peccat contra charitatem, non autem contra iuſtitiam, quia pauper iſte, vel legatarius non habebat adhuc ius acquiſitum in rem illam, ſeu legatum: Quia vero habet ius a natura, ne quis vi aut dolo impediat voluntatem teſtatoris volentis aliquid ipſi mandare, hinc fit, quod impediens vi, aut dolo, tenetur reſtituere, quia vbi interuenit dolus, aut vis, eſt iniuria, & iniuſtitia; & idem dicendum eſt in caſu propoſito; Quamuis enim religio non habet ius acquiſitum in volentem intrare ſed ſolum in ſpe, & in proximo, ſicut etiã in lucra profeſſi nondum acquiſita actu, ad hoc tamen ne quis vi, aut dolo impediat volentem intrare, aut profiteri, aut profeſſum vi extrahet, habet ius acquiſitum actu eo ipſo, quod talis religio ab eccleſia approbata ſit. Et de hac quæſtione hæc ſint ſatis.

De reſtitutione damni in bonis corporis.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Per damnum in bonis corporis illatum intelligitur læſio vitæ corporalis, aut organorum, & membrorum, quæ duplex eſt.*

2 *An iniuſte occidens, & mutilans aliquid reſtituere teneatur.*

3 *In rebus, quorum reſtitutio fieri nequeat, vt occiſione quid reſtituere tenetur? Quatuor adſunt authores, & præcipue Scotus.*

4 *Scoti Doctrina vniuerſaliter vera eſſe non poteſt. Quare.*

5 *Tenetur homicida reſtituere omnia damna illata in temporalibus ex tali homicidio, vt medicinis, &c.*

6 *Immo compenſare debet damna, & lucra, quæ occiſus, aut vulneratus paſſurus eſt, aut lucraturus.*

Quæ circunſtantiæ tum in occidente, tum in occiſo conſiderandæ, qualis ſatisfactio requiratur.

7 *Expenſas funeris ſoluendas, vt primus omnium docuit Mar. Nauar. authore diſplicet, & refutatur.*

8 *De eo, qui cum occiſus eſt, habuit aliquos redditus annuos, aut officium aliquod per tempus vitæ, qualis reſtitutio facienda.*

Vir bonus, & prudens in hac materia, ad cuius arbitrium reſtitutio facienda, quis cenſetur, ibid.

9 *An qui nocuit ſolum in bonis corporis, vnde nullum aliud damnum in temporalibus, aut detrimentum ſubſecutum fuerit, talis occidens, aut mutilans ad aliquam reſtitutionem teneatur. Quid ſenſerit Nauarrus, & Sotus.*

10 *Sententia communior, & verior contra Nauar. in quibus, ſi non poteſt reſtitutio, debet fieri recompenſatio, qualis poſſibilis eſt ad arbitrium prudentum.*

11 *Soluitur ratio Nauarri, & ad teſtimonia legum, quas pro ſe adducit, reſpondetur.*

12 *Quibus fieri debet compenſatio, quando ex damno corporali nullum ſequitur detrimentum in corporalibus.*

Conuenientior & vtilior modus, quo occiſus adiuuari poſſit quis.

13 *Si læſus non conſentire velit in rationabilem reſtitutionem, ſecurus erit lædens in conſcientia, ſi reſtituat ad arbitrium boni viri.*

14 *Quibus facienda eſt hæc reſtitutio loco defuncti.*

15 *De tempore, quo occidens alere tenetur eos, quos occiſus ſuſtẽtabat, quia dicendum.*

16 *An huiuſmodi damnum inferens alteri, ſi ſubeat pœnam a lege, & iudice latam aliquid reſtituere teneatur proximo ſic vulnerato, aut occiſo pro damnis ſubſecutis.*

17 *An modus remittendi, quem facit occiſus, aut vulneratus ex charitate in vniuerſum remittat ſatisfactionem pecuniariam pro damnis illatis.*

19 *An reſtituendi obligatio tranſeat ad hæredes, ſi homicida viuens non ſatisfecerit.*

20 *Quam reſtitutionem facere tenetur, qui nocet alteri in bonis corporis, vnde aliud nocumentum ſequitur in bonis fortunæ.*

21 *Percuſſo, & vulnerato, qui omittit ex negotiando lucrum acquirere, in quantum fieri debeat reſtitutio.*

22 *Quid reſtituendum, ſi ex vulnere non ſequitur aliud damnum, quam ſignum in facie, vel alia deformitas.*

23 *Quid reſtituendum, ſi ex percuſſione non ſequitur damnum in corpore ſed ſolum in honore.*

24 *An occidens aut irremediabiliter vulnerans, aut mutilans ſoluere teneatur debita, quæ occiſus viuens exſoluiſſet, aut ex labore, & induſtria creditoribus perſoluiſſet.*

25 *Ad quid teneatur, qui puellam virginem defflorauit, & an quando damnum intulerit in ſpiritualibus, vel in temporalibus.*

26 *Qui virginem volentem, & conſentientem, aut ſeipſam inuitantem defflorat, ad nullam reſtitutionem, aut virgini, aut parentibus regulariter faciendam tenetur.*

27 *Non obſtat, quod puella multa exinde damna patiatur, immo pater eiuſdem.*

28 *An aliquid reſtituendum, quando virgo precib. & blanditiis fuit prouocata.*

29 *Qui per vim, fraudem, & dolum virginem defflorat, tenetur reſtituere, & virgini, & parentibus, etiamſi æque bene nubat, ac ſi non fuiſſet violata. Et quid per vim intelligas.*

30 *Tenetur huiuſmodi perſona in foro exteriori, & interiori ſatisfacere.*

31 *Si Pater virginis, & virgo ipſa conſenſerint, an ſtuprator eam ducere teneatur.*

32 *Defflorans virginem, ſi non promiſit matrimonium, tenetur ſolum reſtituere damna illata attenta qualitate perſonæ, quam violauit.*

33 *Si promiſit matrimonium verè, & ex animo, tenetur eam ducere, nec aliter poteſt ſatisfacere, niſi ipſa contenta ſit alia compenſatione.*

34 *Si ficte promiſit puellæ, quam vitiauit, tenetur eam ducere ſub natali, ſi ſit ei æqualis aut paulo inferior conditione.*

35 *Si ſit notabiliter excedens in conditione diuitiarum, & nobilitatis, & puella hoc ipſum aduertit, nec aduertere debuit illum habere animum deceptorium, licet defflorans mortaliter peccet, ad nihil tamen tenetur.*

36 *Qui mulieri corruptæ, quæ vulgo tamen virgo habita eſt, ficte promiſit, etſi copula ſecuta ſit, cuiuſcunque ſit conditionis, non tenetur ſub peccato eam ducere, nec aliquid reſtituere, ſi occulte fiat.*

POſt explicationem eorum, quæ ad reſtitutionem [illegible] norum animæ pertinent, ordo poſtulat, vt d[illegible] corporis, ſeu de damnis, quæ in corpore inferuntur, [illegible] modo, & breuitate dicamus. Antequam vero d[illegible]

ticulari proponamus, ſciendum eſt per damnum in bonis corporibus illatum intelligi læſionem corporalis vitæ aut organorum corporis, aut membrorum.

5 Quæ ſane læſio, vt recte notat Gab. in 4. d. q. 15. artic. 1. Notab. 1. duplex eſt; Quædam enim infert damnum vltimum, ſcilicet mortem, vel mutilationem membrorum, aut vulnerationem talem, vnde redditur quis inutilis ad exercitium operationum naturalium ſibi debitarũ: Quædam vero eſt læſio citra mortem, aut huiuſmodi mutilationem, aut vulnerationem extremam, qualis eſt vulneratio, aut debilitatio organi, vel membri curabilis; & non in toto tollens operationem naturalem, ſed aliquantulum eã impediens; In quo genere etiam reputantur verbera, iniqua detentio in carcere, in ſeruitute, aut aliquo ſimili loco, & modo. In quibus omnibus duplex damnum inferri poteſt proximo; vnum Naturale, ſcilicet priuatio boni naturalis, puta, vitæ, membrorum, libertatis, & huiuſmodi, alterum temporale in bonis externis & hoc vel propter expenſas, quas cogitur facere ratione illius læſionis, vel quia ceſſat lucrari, quod fuiſſet lucratus, ſi ſic læſus non fuiſſet aut in carcere detentus, vt patet in artificibus, & aliis, qui ſuis operibus, & induſtria lucrari ſolent. De quibus omnibus agemus in ſequentibus. Quia vero vt dictum eſt ſæpius, obligatio reſtitutionis nulla eſt, niſi quando violatur iuſtitia; inde eſt, quod in hoc loco de eo ſolum agendum eſt, qui iniuſte alium occidit, aut mutilat; Qui enim iuſte occidit, licite legem iuſtitiæ non violat, aliquando tamen contra charitatem peccat, vt qui aggreſſorem etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ interficit, aut mutilat, ſi ex odio, & appetitu vindictæ faciat, & iudex, qui iuſtitia exigente hominem occidi facit ex odio, aut alia tamen paſſione inordinata annexa, ſed quia in his, & alijs ſimilibus caſibus ſolum charitatis, non autem iuſtitiæ leges violantur, nulla exinde reſtitutionis obligatio conſequitur. De eo igitur, qui iniuſte alium occidit aut mutilat,

2 PRIMVM DVBIVM eſt, An iniuſte occidens, aut mutilans aliquid reſtituere, & quam reſtitutionem facere teneatur?

In hac re aliqua certa ſunt, aliqua vero incerta.

Primo certum eſt, Quod occidens hominem non poteſt reſtituere vitam homini mortuo, nec membrum, quod mutilauit, aut intantum debilitauit, quod inutile factum eſt ad naturales ſuas operationes, hæc enim ſolus Deus reſtituere poteſt.

Secundo certum eſt, quoties reſtitutio fieri non poteſt rei ablatæ, vt in prædictis caſibus contingit, ſatis eſt reſtituere, quantum poſſibile eſt, æquiualens, enim vix videtur reſtitui poſſe. Sic S Tho. 2. 2. q. 62. art. 2 ad primum. Rich. 4. d. 15. art. 5. qu. 2. Gab. 4. d 15 qu. 15. art. 1. Notab. 2. Sylu. verb. reſtitu. 3. q. 2. § primum. Mar. Ledeſ. 2. 4. q. 18. art. 2. in fine dubij primi pag. 241. col. 1. Sotus li. 4. de iuſtitia qu. 6. art. 3. in reſponſione ad tertium. Pet. de Arragon. in 2. 2. q. 62. art. 2. & ibi Michael Salon controuerſia 4. ante concluſionem primam Greg de Valent. tom. 3. diſput. 5 quæſt 6. punct. 5.

3 Difficultas ſola eſt, quid reſtituere teneatur? In qua re Scotus in 4. d. 15. q. 3. §. De ſecundo. Summa Aſtenſis p. 2. lib. 5. tit. 29 art. 2. Angelica verbo. reſtitutio. 1. in verb. homicida, & fauet Tabiena verb. reſtit. numer 8. § 7. Adrianus in 4. de reſtitut. quæſt. vltim. & alij quatuor dicunt.

Primum eſt, quod vbi eſt lex talionis, vt occidens occidatur, tenetur patienter offerre ſe morti, & pati pœnam talionis, additque talem pœnam talionis rectam eſſe, vt ſcilicet homicida moriatur, quæ lex & legi, inquit, Moſaicæ, & rationi naturali conformis eſt, & in lege Euãgelica a Chriſto confirmata, Matth. 26. omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit. Vbi autem talis lex ſtatuta non eſt, nullus debet eam ſibi inferre. quia nullus debet eſſe homicida ſui ſine ſpeciali præcepto Dei.

Secundum eſt, Quod vbi lex talis non eſt, expedit vt exponat vitam ſuam pro bono communi, puta pro patria in bello iuſto, aut in bello contra inimicos eccleſiæ, offendit enim Rempublicam, cuius partem, ſcilicet hominem occiſum abſtulit.

Tertium eſt, Quod ſi neutrum horum præſtet, tenetur ex iuſtitia reſtitutionem ſpiritualem æquiualentem vitæ facere, quantum poſſibile eſt, vt ſcilicet pro anima occiſi faciat eleemoſinas, pro ea oret, Miſſas celebret, & alios procuret, qui pro ea etiam orent.

Quartum eſt, Tenetur homicida ad omnes expenſas, & damna, tam in vulnere, quam in medicinis, & alere filios & alios quos occiſus alere ſolebat.

4 Verum hæc doctrina Scoti non poteſt vniuerſaliter eſſe vera; Primum enim quod docet: ſi intelligatur, ita vt occidens teneatur ſeipſum offerre, eſt falſum, cum ſit cõtra ius naturæ ſeipſum offerre; & quia vt docent S Th. in 2. 2. qu. 69. art. 4. ad ſecundum, & Caie. ibidem in arti. 3. ad quæſt. primam. Coua lib. 1. variar. reſolu. cap 2. numer. 10. & communis Doctorum conſenſus, damnatus ad mortem iuſte poteſt ſine peccato fugere ex carcere, ſi abſque iniuria iudicis, & cuſtodis poſſit, ſatis enim eſt ei quod patiatur mortem, ſi comprehendatur a iudice, in quo ſenſu verum eſt, hoc dictum Scoti, & in hoc ſenſu intellexit Scotus, vt Sotus vbi ſupra colligit ex verbis ſubſequentibus, ſubdit nãque, quod vbi lex talionis non fuerit ſtatuta reus non tenebitur ſibi eam inferre, quia nullus debet eſſe homicida ſui; vnde neque vbi ſtatuta fuerit, tenetur reus ſe offerre iudici ad mortem, hoc enim idem fere eſſet, ac ſi mortem ſibi inferret.

Neque ſecundum eius dictum eſt vſque adeo certum, vt nõ poſſit negari; tum quia poteſt eſſe talis, vt ſit ineptus ad bellum: tum quia licet homo ſit pars communitatis, obligatio tamen reſtituendi ſequitur dominium particulare non commune, Vnde fieri debet reſtitutio hæredibus particularibus aut filijs, non autem communitati, tum quia exponendo vitam pro bono communi in bello, nulla exinde aduenit utilitas occiſo, uel hæredibus.

Tertium autem dictum eſt ſaluberrimum conſilium, vt ait Sotus, & ut in confeſſione Sacramentali iniungatur addit tamen non teneri ad id, vel aliquam ſatisfactionem pro damno naturali ex iuſtitia, ſed ſatis eſſe ut pro damno naturali ſatisfaciat Deo per pœnitentiam, cum ſolus Deus uitæ dominus ſit. De quo dicto Soti inferius dicemus. In hac ergo re

Dicendum eſt, homicidam teneri reſtituere omnia dãna ex tali homicidio data in temporalibus vt v. g. quæ inſumpta ſunt ante mortem eius cum Chirurgis, Medicis, & medicinis, & cibis carioribus, & denique qua cunque inſumpta ſunt in eius curatione, detrahendo tamen ea, quę alias ipſemet occiſus in cibo, & potu inſũpturus erat. Hoc autem quod diximus, intelligitur de cibis, & ſumptibus rationabiliter inſumptis, attenta perſonę dignitate, qui occiſus, aut vulneratus eſt. Nam quoad ſuperfluos licet homicida occaſio fuit, non tamen cauſa, ita expreſſe Ioa. Maior. in 4. d. 15. q 19. dub vlt Sotus lib. 4. de iuſtitia, & iure, q 6. art. 3. ad tertium. Martin. Ledeſ 2. 4. q 18. art. 2. dub. 2. p. 241. column. 1. Angel. verb. reſtitution. verb homicida. Syluest. verb. reſtitutio. 3. quæſtio. 2. § primum. Nauar. in Manuali c. 25 nu. 26. Coua lib 2. var. reſolu. c. 10. num. 7. Pet. Arragon in 2. 2. q 62. art. 2. & Michael Salon ibid. controuerſia 4. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5 q. 6 punct. 5. §. 1. & Pet. Nau. lib. 4. de reſt. c. 4. dub. 10. num 64. & 65 Ratio eſt, quia iure naturali tenetur quiſq; ad reſtitutionem dãnorum in temporalibus, quæ iniuſte intulit, & colligitur euidenter ex c ſi rixati, & c. ſi culpa tua, de iniur. & damno dato.

6 Addo etiam compenſare debere damna, & lucra, quę occiſus, aut vulneratus paſſurus eſt aut lucraturus, & hoc ad arbitrium boni viri, & prudentis, conſideratis omnibus circumſtantijs perſonæ, ætatis, valetudinis, &c. v. g. conſiderari debet perſona homicidiæ, ſiue diues, nec ne; diuiti enim maior ſatisfactio eſt imponenda quam pauperi; Itẽ an occiſus vtilis erat ſuæ familiæ, honorem, & dignitatem illi afferens, dum viueret quorum nihil habebit poſt mortem, nam pro inutili minus ſatisfaciendum eſt: item an iuuenis, ſenex, vegetus, infirmus, aut ſanus, doctus, & peritus in aliqua arte, an ignarus erat, pro iuuene enim, & ſano, & docto maior ſatisfactio facienda eſt: Item cõſiderari debet modus occiſionis, ſi an prouocatus occiderit, aut

data

Digitized by Google

data opera, an per inſidias, & quaſi an aperto marte, quia maior iniuria eſt, vbi data opera, aut per inſidias occidit, & proinde maior ſatisfactio debetur; Item an occiſio fuit ita iniurioſa, vt etiam hæredes iniuria ſint affecti, ſic enim probabile eſt teneri etiam compenſare iniuriam illatam; eſt enim honor res temporalis. Item conſiderari debent lucra ceſſantia, & damna emergentia; In qua tamen re, vt notat Sotus, minor ſatisfactio facienda eſt ex eo, quod illud, quod eſt in ſpe, minus eſt, ac minus valet, quam quod eſt actu, & in ſe: vnde non ſunt ſoluendæ omnes operæ quotquot futuræ eſſe poſſent, ſed quæ moraliter futuræ eſſent, habita etiam ratione ætatis, & qualitatis perſonæ, & impedimentorum, quæ alias accidere poterant, poterat enim occiſus mutare vitam, conijci in carcerem, ægrotare, aut alias mori, & ideo attento hoc, quod minus ſit habere quippiam in ſpe, quam in re, minor ſatisfactio requiritur ex hac parte: ſicut qui conculcat triticum incipiens oriri, quamuis ſit bona ſpes de illo, non tenetur tantum reſtituere, quantum ex illo colligeretur, quia occurrunt plerumque multa pericula, quibus ſegetes defraudari poſſunt.

7 Quod vero Martin. Nauar. in Manual. capit. 15. num. 21. in fin. addit, expenſas etiam funeris honeſti ſoluendas eſſe (computat enim iſta Nauar. inter damna ex occiſione ſecuta) id quod ante illum neminem dixiſſe teſtatur Petr. Nauar. lib. 4. de reſt. capit. 1. dub. 10. num. 72. diſplicet, & merito; Quia impenſæ funeris etiamſi ille naturaliter moreretur, eſſent ſoluendæ ab ipſo. Non igitur eſt in hoc damnificatus. Sicut enim qui rem abſtulit a proximo, quæ eodem modo erat apud dominum peritura, quia & dominus erat ſeruaturus, v. g. furatus es equum, qui erat apud dominum eodem modo periturus, quem ille ſeruaturus erat, non teneris reſtituere, vt latius expoſuimus parte 1. de reſt. tractat. 2. capit. 3. dub. 2. §. ſexto. Quia in nulla re alter eſt damnum paſſus: ita etiam cum iſte eas expenſas eſſet facturus alias, etiamſi non eſſet occiſus, cum tandem eſſet moriturus, non poteſt dici in dictis expenſis damnificatus.

Quod verum eſt, niſi ex acceleratione mortis maiores expenſæ fierent, tunc enim teneretur occiſor reſtituere exceſſum, cum talis damni cauſa fuerit, totum autem nequaquam reſtituere tenetur vt diximus.

8 SECVNDVM DVBIVM eſt, de eo, qui cum occiſus eſt, habuit aliquos reditus annuos aut officium aliquod tantum pro tempore vitæ, qualis tunc reſtitutio facienda ſit.

Reſpondeo, Reſtitutionem fieri debere ad arbitrium viri boni, & prudentis, ita vt reſtituatur totum damnum emergens, & lucrum ceſſans quo ad hoc, conſideratis omnibus circunſtantiis vt diximus, & maxime conſiderari debet ætas occiſi, & an robuſtus erat, aut debilis. Ille autem vir bonus, & prudens in hac materia eſſe cenſetur, qui abſque paſſione, & affectione conſideratis circunſtantijs prædictis rationabiliter iudicat plus, vel minus eſſe reſtituendum pro corpore, vita, manu, aut membro alterius. Vnde vt rectè docet Martinus Ledeſm. vbi ſupra colum. 3. cum proprius dominus non poterit eſſe iudex in hac re, quando eſt occiſus, ita neque quando eſt mutilatus, aut vulneratus, eo quod ſemper eſt magis inclinatus ad ſua bona propria, quam oporteret, & conſequenter plus æſtimaret manum ſuam, aut membrum, quam omnem pecuniam, aut bona temporalia mundi.

9 TERTIVM DVBIVM eſt, an hæc, quæ diximus de reſtitutione, ſcilicet quod qui nocuit in bonis corporis, teneatur reſtituere ad arbitrium boni viri, intelligantur non ſolum, quando ex nocumento corporali ſequitur aliud in bonis fortunæ, ſed etiam quando nullum aliud damnum in temporalibus ſed ſolum in bonis corporis conſequitur: vt verbi gratia, occidit quis hominem, aut amputauit eius brachium, ex quo damno corporali nullum detrimentum in bonis temporalibus eſt ſubſecutum, dubium inquam eſt, in hoc caſu, an occidens, aut mutilans ad aliquam reſtitutionem teneatur pro tali damno corporali; Sot. in lib. 4. de iuſtit. quæſt. 6. art. 3. ad tertium, vt ſuperius inſinuauimus, exiſtimat in hoc caſu homicidam ad reſtitutionem aliquam ex iuſtitia non teneri. Huius etiam ſententiæ eſt Nau. in Man. c. 15. nu. 21. vbi ait occidentem ſeruum, aut liberum, teneri quidem ſoluere expenſas medicationis, & ſtipendia, pro vita autem, quam abſtulit, nihil ſoluere tenetur.

Quam ſententiam probat ex l. qua actione. § ſi quis, ff. ad legem Aquiliam vbi dicitur, patrem conſecuturum eſſe, quod minus ex operis ſui filij propter vitiatum oculum ſit habiturus, & impendia, quæ in eius curatione fecerit, nulla autem fit recompenſatio curationis faciendæ pro læſione oculi. Et in l. Ex hac. ff ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, habetur, liberum corpus æſtimationem non recipit; Et idem habetur in l. 1. ff. de his qui deiecerunt, vel effuderunt. §. ſed cum dicitur enim ibi; Quando homo liber perit, damni æſtimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æſtimatio fieri poteſt. Et in leg. vlt. ti eo. dicitur cum liberi hominis corpus ex eo quod deiectum, vel effuſum quid erit, læſum fuerit, iudex computet mercedes medicis præſtitas, &c. & paulo inferius; Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æſtimatio, quia liberum corpus nullam recipit æſtimationem. Quibus addi poteſt cap. primum de iniurijs, & damno dato. Vbi ſolum præcipitur fieri recompenſationem impenſarum in medicos, ſi percuſſus non moriatur, & hoc colligitur ex c. 21. Exodi. nulla ergo in his locis præcipitur reſtitutio pro corporis læſione.

Ratio horum omnium hæc eſſe videtur, quia damnum illud naturale reſtitui non poteſt ab homine, ſed a ſolo Deo, & quia bona temporalia nunquam poſſunt condignam reſtitutionem facere pro damno naturali, & in hanc ſententiam inclinat Gloſſa in d. capit. 1. in verb. operas, & ſequitur Couar. lib. 2. variar. reſolut. capit. 10. num. 7. & expreſſe Petrus Nau. lib. 4. de reſtit. c. 1. dub. 10. num. 81.

10 Contraria tamen ſententia, communior, & verior eſt, quam ſequuntur Scotus in 4. d. 15. quæſtio. 3. §. de ſecundo. Gabr. in 4. diſt. 15. quæſtio 15. artic. 1. Sylueſt. verb. reſtitutio. 3. quæſtio. 2. §. primum. Adrian. in 4. de reſtitut. quæſtio. vltima. Caiet. verb. reſtitutio, capit. 2. Petrus de Arragon in 2. 2. quæſtio 62. artic. 2. & ibi Michael Salon controuerſia 4. concluſ. 3. Martin. Ledeſm. in 2. 4. quæſtio. 18. artic. 2. dub. 2, pag. 241. colum. 3. & pag. 242. colum. 1. & Richard. in 4. d. 15. artic. 5. quæſtio. 2. & etiam S. Thom. in 2. 2. quæſt. 61. art. 2. ad primum & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto. 5. §. 2. Qui omnes docent, quod in quibus non poteſt reſtitutio fieri ſecundum ſpeciem, debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt, ad arbitrium prudentum; & dat S. Thom. exemplum, in eo, qui abſtulit alicui membrum, additque reſtitui debere æquiualens in pecunia, vel in honore.

Ratio horum omnium eſt, Quia licet reddere non poteſt occiſo vitam, nec mutilato membrum abſciſſum, & bonum corporale præſtat quibuſcunq; temporalibus, cũ ſit ſuperioris ordinis, iam tamen bonum illud corporale, ſecundum humanam æſtimationem factum eſt pretio æſtimabile, & ideo fieri põt recompenſatio, ſi non ad æqualitatẽ ſimpliciter, ſaltem ad æqualitatem aliquo modo, & in alio genere rerum, puta, in pecunia, aut beneficiis ſpiritualibus.

Siquidem ad iuſtitiam commutatiuam pertinet non ſolum reddere iuſtum, quod cõſiſtit in indiuiſibili, i. æquiualens, verum etiam poſſibile, in eodẽ genere rerum, aut in alio, iuxta doctrinam S. Thomæ, & aliorum vbi ſupra, poſt Ariſtotelem 5. Ethi. c. 5. Vnde & pecuniæ adinuentæ ſunt ad faciendas compenſationes, quæ in eodem genere boni compenſari non poſſunt. Vnde ſolutum manet argumentum contrariæ opinionis.

Nec valet ratio, quæ affertur, ſ. vitam nullo pretio ad æqualitatẽ compenſari poſſe; Ergo non debetur reſtitutio pro illa: Nam ſatis eſt, reddi æquiualens, quantum poſſibile eſt. Sic etiam vt in communi ſermone habetur: Non bene pro toto libertas venditur auro, & tamen poteſt homo liber ſeipſum vendere in aliquo caſu, & libertatem ſuam pretio æſtimare. Et qui debitor eſt mille aureorum, quamuis non habeat niſi centum, tenetur tamen ad reſtitutionẽ

quan-

Digitized by Google

quantum poteſt. Et poteſt hæc communis opinio confirmari ex c. 21. Exodi, vbi pecuniæ compenſationes taxatæ ſunt, pro damno corporali qui, enim percutit oculum ſerui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, iubetur illum liberum dimittere pro oculo, quem eruit; vbi, vt conſtat, pro damno temporali recompenſatio libertatis iniungitur. Et certe ſi occidens bouem alterius ex natura rei obligatur ad reſtitutionem, quanto magis, qui hominem occidit, aut membrum abſcidit. Vnde merito Scotus vbi ſupra confeſſarios reprehendit, qui tam facile abſoluunt homicidas, ſicut ſi homicidas abſoluerent. De iure ergo naturæ eſt, vt pro dãno corporali vitæ, aut membrorum fiat compenſatio ad arbitrium viri boni, ac prudentis.

11 Ad leges autem, quas Nauarrus pro ſe adducit, facile Reſponderi poteſt, illas ſolum determinare compenſationem fieri debere in expenſis factis in medicatione, & damnis, quæ paſſus eſt læſus in opera, & alijs modis, nihil autem docent de reſtitutione facienda pro damno corporali quia non poteſt condigna pro eo compenſatio fieri, non tamen exinde colligitur non teneri ad reſtitutionem aliquã pro illo faciendam; Sicut nec ex eo, quod Deo æquiualens reddere non poſſumus, inferre licet, quod nihil ei reddere debemus. Et ſicut ſi quis totam quadrageſimam ieiunare non poſſet, non tamẽ liberatur quin teneatur ieiunare partem, quam poteſt. ſ. dimidiam, aut bis in hebdomada, &c. Solum igitur docent illæ leges, non poſſe fieri condignam, & æquiualentem compenſationem pro corpore hominis liberi, quod nos concedimus non tamen affirmant, non teneri homicidam ad aliquam pro damno illo compenſationem, vt Nauarrus exiſtimaſſe videtur.

12 QVARTVM DVBIVM eſt, quibus fieri debet compẽſatio in caſu prædicto, quando ex damno corporali nullũ ſequitur detrimentum in bonis temporalibus? Ratio difficultatis eſt, quia tunc fieri non debet hæredibus, aut filijs, cum in hoc caſu, vt ſupponitur, nullum ipſi damnum in tẽporalibus paſſi ſint; Ipſi autem occiſo nõ videtur fieri poſſe aliqua compenſatio.

Reſpondeo in hoc euentu fieri debet recompenſatio ipſi defuncto, non hæredibus, cum bonum vitæ ad hæredes non ſit tranſmiſſibile. Vnde confeſſarius perſuadere debet homicidæ, vt ſatisfaciat occiſo meliori modo, quo poteſt: non eſt autem melior, & conuenientior modus, aut vtilior, quo occiſus adiuuari poſſit, ſi ſit fidelis quam per ſpiritualia bona, & ſuffragia. Cum. n. iniuſte alium occidens, non ſolum iniuriam irrogat corpori, ſed etiam animæ, immo animæ præcipue, præter compenſationem debitam pro dãno corporali, nulla alia compenſatio conuenientior, aut vtilior animæ fieri poteſt quam quæ per bona ſpiritualia, & ſuffragia fit.

Dixi ſi ſit fidelis, cum enim bona ſpiritualia, atque ſuffragia ſecundum fidem Pagano occiſo prodeſſe nequeant, ceſſaret in caſu obligatio reſtitutionis ex hac parte; vt Ledeſma, & Arragon vbi ſupra docent & eos ſecutus Michael Salon citatus in controuerſia 4. in fine.

13 Et hæc omnia procedunt in occiſo; Quando autẽ quis intulit damnum corporale, ex quo non eſt ſecutum aliud damnum in temporalibus, tenetur nihilominus ad ſatisfaciendum pro damno, & nocumẽto corporis: vt ſi quis amputaret manum alicui nobili, qui bene habebat alias, vnde viueret, & non erat laboraturus manu ſua. & propterea non incurrit aliud nocumentum temporale in bonis fortunæ, tenetur nocens ad reſtitutionem illius nocumenti corporalis: In quo caſu reſtitutio facienda erit ad arbitrium boni viri; ſed & tute & conuenienter fiet, ſi fiat de conſenſu partium: Quamuis ſi læſus non vult conſentire in rationabilem reſtitutionem, ſecurus erit lædens in conſcientia, ſi reſtituat ad arbitrium boni viri, vt dictum eſt.

14 QVINTVM DVBIVM; Cum certum ſit ex dictis, ſecuto damno temporali teneri occidentem, aut lædentem ad omnium eorum reſtitutionem, quibus facienda eſt reſtitutio hæc loco defuncti?

In hac re variant Doctores, Scotus enim in 4. diſtinct. 15. qu. 3. §. de ſe ſecundo, & Gab. in quarto. d. 15. ar. 2. concl. 4. Adrianus in quarto, de reſtit. quæſt. vlt. & Summa Aſtenſis p. 2. lib. 5. tit. 19. ar. 2. & Angelica in verbo reſtit. 1. § Homicida. docent, quod præter ſatisfactionem ſpiritualem faciendam æquipollentem vitæ, quam abſtulit, ſicut poteſt eſſe æquipollentia in talibus, tenetur etiam refundere dãna cunctis per hanc occaſionem læſis: vnde ſi occiſus, ſuſtẽtabat aliquos, tenetur interfector omnibus illis ad tantam reſtitutionem, quantam eis abſtulit per illius perſonæ interfectionem, & vt Gab. & Angelus notant, æſtimandum eſt ſecundum tempus, quo occiſus veriſimiliter fuiſſet victurus, & operaturus, aut tales ſuſtentaturus, arg. l. hæreditatum computationem ff. ad l. falcid. & l. cum his. §. modus quoq; ff. de tranſac. & idem docent Pan. in c. 1. de iniur. & & damno dato. nu. 6. & Nau. in Ma. c. 15. nu. 24. & Petrus Nau. lib. 4. de reſt. cap. 1. dub. 10. nu. 76.

Alij vero vt Sotus lib. 4. de iuſt. q. 6. ar. 3. ad tertium, & Mart. Led. 2. 4. q. 18. ar. 2. dub. 2. pag. 242. col. 2. & 3. Petrus de Arra. in 2. 2. q. 62. art. 2. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5. §. primo, rectius docent teneri tantum ratione dãni illati ſuſtentare, & alere omnes illos heredes, quos occiſor ex iuſtitia & neceſſitate alere tenebatur, illos. ſ. qui tale ius habent, vt nequeant in totum ab hæreditate excludi, vt ſunt vxor, maritus, filij, & parentes pauperes, hos enim ſicut pater ſuſtentare tenetur, ſi egeant, ita etiam & occiſor, cum hi heredes ſuccedant in ius defuncti; Ratio eſt, quia bonum eſt bonum vxoris, prolis, & parentum; Alios vero heredes non neceſſarios, vt fratres, ſorores, & inferiores cognatos, quos occiſus ex ſola ſua liberalitate alere ſolebat non tenetur homicida in conſcientia alere, aut eis aliquid reſtituere. Ratio eſt quia licet occiſus ſua liberalitate eos alere ſolebat, obligatio tamen eos alendi ad homicidam nõ tranſit, alias enim teneretur alere etiam amicos, & infideles, quos defunctus ex eleemoſina, & liberalitate alebat, quod contra rationem iuſtitiæ commutatiuæ eſſet.

15 De tempore autem, pro quo occidens prædictos alere tenetur, quamuis aliqui id pro toto vitæ tempore faciendũ eſſe velint cum damnum ſit illatum pro toto tempore vitæ ipſius defuncti; Reſpondetur tamen certum aliquid in hac re decerni non poſſe quandoquidem, quod habetur in ſpe non tantum valet, quantum id, quod eſt in re, maxime cum vita hominis incerta ſit, vnde prudentis erit iudicare, quid, & quantũ reſtituendũ ſit: Et cũ difficile ſit ratione circumſtantiarum dare vnicuiq. ex dãnificatis, quod ei debetur, optimũ eſt vti cõpoſitione cũ ijs, quibus reſtitutio facĩeda eſt, in qua re proficua eſſe põt cõfeſſoris induſtria, de licentia ipſius homicidæ confitentis aut cõſiliũ poſtulãtis.

16 SEXTVM DVBIVM eſt, An huiuſmodi damnum inferens alteri, ſi ſubeat pœnam a lege, & iudice illatam, aliquid reſtituere teneatur proximo ſic vulnerato, aut occiſo pro damnis inde ſubſecutis? v. g. occidit quis opificem ſua induſtria alentem familiam, & poſtea homicida ille ſuſpenditur a iudice, an teneatur etiam vxori & liberis aliquid reſtituere pro expenſis factis ante mortem occiſi, & pro alijs damnis temporalibus inde ſubſequutis?

Ratio eſt quia tunc reddit æquiualẽs ſcilicet vitam pro vita, in eodem genere bonorum, ergo ad nullam aliam reſtitutionem obligatur, cum pro eodem delicto duplicem pęnam pati non debeat, ſ. & in corpore, & in bonis temporalibus. Huic ſententiæ fauent Scotus, & Adrianus vbi ſupra, & eam expreſſe tenet Michael Salon in 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 1. concl. 1.

Alij vero, vt Gab. in 4. diſt. 15. q. 15. art. 2. Notab. 2. in fine, & Nau. in Man. c. 15. nu. 25. Couar. lib. 2. var. reſol. c. 10. nu. 7. Pet.

ADDITIO NOVA.

Adde. Præter hic relatos ab Auctore pro parte negatiua, nempe, quod reus ad reſtitutionem damnorum non teneatur, quando à iudice punitus fuit, eandem etiam ſententiam ſecutus eſt Roſella, reſtitutio 3 Gabriel. diſt. 15. q. 15. art. 2. Angelus reſtit. 1. §. Homicida, quam etiam probabilem dicit Leſſius, lib. 2. c. 9. dub. 22. num. 139 maxime vero, quando heredes occiſi damna eiuſmodi non exigũt, quæ ſane opinio maximam ſapit æquitatẽ, & poſt factum non videtur damnanda.

7. Pot. Nau. lib. 4. de reſtit. c. 1. dub. 10. num. 91. & Petrus de Arragon in 2. 2. q. 62. artic. 2. rectius docent vltra pœnam mortis, quam iuſte patitur, teneri compenſare damnum temporale, quod vxori, & alijs prædictis ex morte ſubſecutum ſit.

Ratio eſt, quia lex naturalis, & diuina obligat talem occiſorem ad reſtitutionem damni illati; At verò præter hoc, quod offendit Rempub. quam offenſionem, & ſatisfactionem ſolum reſpicit iudex imponendo pęnam, quam patiẽdo ſatisfacit reipub. arg. leg. ita vulneratus. ff. ad legem Aquiliam, offendit etiam partem læſam, & ideo ei etiam facere oportet: Alias ex morte iniuſta nullum ſequeretur detrimentum in temporalibus quod eſt falſum. Ergo vltra pœnam corporalem, quam patitur, tenetur in conſcientia reſtituere damnum tempore illatum: Immo etiam in foro exteriori datur actio hæredib. qua poſtulent compenſationem damni in temporalibus, non obſtante, quod homicida morte puniatur ob iniuriam factam reipub. cui intereſt delicta punire, ne qui mali ſint, peiores efficiantur. Verũ quidem eſt, quod huiuſmodi compenſatio pro damno tã naturali, quam temporali per pecuniam arbitrio prudentis faciendam, haberet tantum locum inter perſonas communes, ignobiles, & vulgares; Nobiles n. & ingenui facile ſolent condonare huiuſmodi damna: dedignantur enim quicquam in compẽſationem accipere, ſi quis illis aliquid reſtituere vellet pro parente occiſo. Quãdo ergo conſtaret nihil eos velle in talem cõpenſationem, ceſſaret obligatio.

17 Quod ſi res ſit dubia, vel fiat reſtitutio, vel obtineatur venia, & grata remiſſio, qua obtenta ab hæredibus, non tenetur homicida in conſcientia reſtituere; Ratio eſt, quia iſti habent ius proſequẽdi accuſationem vſque ad pęnam talionis in compenſationem mortis defuncti: vnde ſi illi remittant, liber erit homicida a reſtitutione; Quod intelligitur, vbi occiſus fidelis fuerat, & ſufficienter animæ ſuæ conſuluit de ſuffragijs, quia alias licet conueniat cum hæredibus pro ſatisfactione damni temporalis, tenebitur tamẽ pro damno corporali, ſuffragia aliqua, vt orationes, ſacrificia, & eleemoſinas pro defuncti anima facere. Sin autem occiſus infidelis erat, & hæredes etiam infideles, & ignoti ſint, cum nec pro anima defuncti, nec hæredum fieri poſſit compenſatio, dando in eleemoſinam, quod eſſet reſtituendum, aut alias, ceſſat omnino obligatio reſtituendi aliquid non ſolum pro vita, ſed etiam pro alijs damnis. niſi forte bonum ſit dare eleemoſinam, vt hæredes miſericordiam a Deo facilius obtineant.

Hæc autem quæ diximus de reſtitutione facienda, procedunt, niſi pars læſa velit, quod occiſor per mortem, & pęnam corporalem, non ſolum Reipublicæ, ſed etiam ſibi ſatisfaciat, tunc enim ad aliquam aliam reſtitutionem, & recompenſationem non tenebitur, vt docent Nauar. vbi ſupra, nu. 25. & Pet. de Arragon & alij, qui hoc colligunt ex l. 1. ff. Qui ſatiſdare coguntur, & ex leg. ſi rem. §. omnis. ff. de pignoratitia actione.

Addit autem, & recte Michael Salon in 2. 2. q. 62. ar. 2. controuerſia nona, quod ad hoc, vt remiſſio, quam facit occiſus aut vulneratus ſuo læſori, aliquã vim habeat, quoad damna temporalia, vel naturalia, quæ pecunia compenſanda ſunt, aperte, & explicite exprimi debet. ſi enim tantum diceret in vniuerſum ſe remittere illi, talis modus remittendi, ſicut fit a vulnerato ex charitate, & propter ſalutem animæ ſuæ ita quoque tantum ſignificat illam remiſſionem, ad quam tenetur ex charitate, nempe ſe remittere illi iniuriam, & vindictam, quam apud iudicem exigere poterat, non autem ſignificat remiſſionem ſatisfactionis pecuniariæ pro damnis illatis. cum ad talem remiſſionem non teneatur ex charitate, immo ſæpe eſſet contra charitatem, nimirum ſi filij indigeant, in quo tamen euentu, ſi pater remittat omnia damna temporalia expreſſe, & aperte homicidæ, aut mutilanti, valet remiſſio, ita vt homicida filijs occiſi nihil reſtituere teneatur.

18 Et ad rationem pro parte aduerſa. reſpondetur non bis puniri pro vno delicto, ſiquidem fuit in corpore ob iniuriam factam reipub. cui intereſt punire delicta; damna verò illata reſtituere tenetur, propter detrimentum, & damnum alijs illatum.

Vnde ſicut ex hoc, quod quis debitor ſit duobus ob res diuerſas, nõ liberatur a debito alterius, dum vni ſoluat, ſic homicida ſatisfaciendo reipu. ob iniuriam ſibi illatam, nõ proinde liberatur a debitu damni temporalis quod alijs ex huiuſmodi occiſione ſubſequutum eſt Sicut ex communi DD. ſententia, quamuis latro ob furtũ ſuſpendatur, non liberatur a reſtitutione rei furto ſublatæ, ſi habeat, vnde reſtituere poſſit, Petrus de Arragon vbi ſupra tradit, quod idem docet Salon vbi ſupra ad ſecundum. Vnde non fit condigna ſatisfactio per mortem patienter toleratam, niſi etiam reſtituat dãna temporalia hæredib. illata, vt cõſtat.

19 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An reſtituendi obligatio tranſeat ad hęredes, ſi homicida viuens non ſatisfecerit? v. g. An ſi Petrus homicida non reſtituit, ut debuit, teneantur Petri hæredes, ad quos bona eius peruenerũt, occiſo, eiuſque hæredibus aliquid reſtituere.

Reſpondetur cum Nau. in Manua. c. 15. nu. 25. Petro de Arragon in 2. 2. q. 62. arti. 2. & Michaele Salon ibidem, cõtrouerſia, 4. ad quintum. poſt Sotum in li. 4. de iuſtit. & iure. q. 6. ar. 3. ad tertium, in fi. & Martin. Ledeſ. 2. 4. q. 18. ar. ſecundo. dub. ſecundo, pag. 234 colu. 3. teneri hæredes homicidæ ad reſtitutionem tam damni naturali, quam temporalis, ſicut etiam tenentur ſoluere debita, quæ occiſor debuit ex iuſtitia, aut contractu: Immo addunt Nauar. & Arragon, quod fiſcus ad id tenetur, ſi bona fuerint confiſcata, ut colligitur ex leg. 1. Cod. ex delict. defunct. & ex l. Nõ poſſunt, & ex l. in ſumma. ff. de iure fiſci.

Quæ omnia intelligi debent, quando homicida reliquit bona libera, in quib. hæredes ſucceſſerunt, alias nõ tenẽtur; Vnde qui ſolum iure ſucceſſionis primogenituram habet, ad id non obligatur. At verò iniuriam compenſare non tenentur, niſi homicida uiuens condemnatus eſſet, & tranſiret in rem iudicatam ut pro iniuria tantum in alijs bonis fortunæ ſolueret, ut Ledeſm. Sotus, & Arragon ubi ſupra notarunt; Et quæ diximus, procedunt, ita ut hæredes ſub peccato hæc reſtituere, & compenſare teneantur.

20 OCTAVVM DVBIVM eſt, Quando quis nocet alteri in bonis corporis, & ex illo nocumento ſequitur aliud in bonis temporalibus, quam reſtitutionem facere tenetur? ut v. g. ſi quis occidit aliquem, mutilauit, vulnerauit, aut amputauit manum alicui artifici, qui cũ ſua induſtria filios, & vxorem ſuſtentabat; aut lucrari poterat mille aureos, an ſufficiat in conſcientia reſtituere illi læſo illos mille aureos, vel an teneatur reſtituere vltra illos mille aureos aliquid aliud? Ioann. Maior in 4. diſt. 15. q. 19. dubio vlt. duo docet: Primum eſt, Quod non tenetur lædens niſi ad illa damna, quæ incurrit læſus in bonis fortunę, adeo, vt ſi læſus recuperet ſanitatem, tenetur lædens curare cũ ſuis expenſis, & vltra tenetur reſtituere illud quod læſus illo tempore lucraretur, & non amplius. Secundum eſt: Quod ſi ſit læſus irremediabiliter, tenetur lędens illum alere, & reſtituere alia damna, quæ læſus incurrit, deductis laborib. vnde homicida tantum reddere tenetur hæredibus, quantum defunctus iudicio prudentum in tota vita fuiſſet lucraturus, deductis tamen laboribus, quia, inquit, non eſt æquum, vt tantum detur quieſcenti, quantum daretur laboranti. Alij tamen vt Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 6. art. 3. ad 3. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18. ar. 2. dub. 2. pag. 241. col. 3. & 4. Nau. in Man. c. 15. nu. 26. Pet. de Arrag in 2. 2. q. 62 ar. 2. Petrus Nau. lib. 4 de reſt. c. 1. dub. 10. nu. 67. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto 5. §. 1. docent non ſolum teneri ad reſtitutionem expenſarum, quæ rationabiliter factæ ſunt in curatione, ſed etiam operarum, quibus lęſus priuatus eſt propter læſionem. Ratio eſt, quia eſt cauſa horum omnium damnorum, arg. c. ſi. de iniur. & damno dato.

Quod enim mortuus, aut mutilatus tunc non laboret, non eſt aliquod eius commodum, ſed potius id ei per iniuriam, & contra voluntatẽ accidit vnde quicquid mortuus, aut mutilatus, ſibi aut ſuis alioqui propria induſtria, vel opere lucraturus erat, mutilato, vel mortui hæredibus reſtitui debet, nec aliquid debet de lucro futuro detrahi, propterea quòd mortuus, vel mutilatus non ſit laboraturus, quia læſus vellet laborare, & laboraret, niſi alius feciſſet, vt non laboraret. Et certe ſi verũ eſſet, quod ait Ioannes

Maior deducendos eſſe labores, ſequeretur, aliquando nihil reſtituendum fore, quia contingere poteſt, quod nihil ſupereſſet reſtituendum, ſi labores deducantur, vt videre eſt in eo, qui occidit, aut mutilauit hominem, qui ſolo ſuo labore lucrum, & victum quærebat, vineam, aut agrum colendo. Tunc enim, ſi labores deducantur, nihil reſtat, quod ſit ſibi recompenſandum. Præterea, ſi quis detineret artificem inuitum ne laboraret, qui lucraturus erat duos aut tres aureos tempore illo quo violenter fuit detentus, tenetur ex communi DD. ſententia illos duos, aut tres aureos reſtituere, quia nocuit in illis bonis. Vnde obſeruanda ſunt in hac re, quæ in dubio primo dicta ſunt conſideratis circunſtantijs ibi enumeratis.

21 Hinc fit quod ſi quis percuſſus ſit, & vulneratus qui negotiando eſſet aliquid lucraturus, ſi manſit aptus ad negociandum, & omittit, ſua culpa erit & tunc ſolum fiet ei reſtitutio, inquantum hæc percuſſio aut mutilatio erat ei aliquod impedimentum ad lucrum. Sic qui impedit mercatorem, ne eat ad nundinas, reſtituere tenetur quicquid ille mercator rationabiliter lucraturus erat. Quia vero negociatiu fieri debet exponendo periculo bona, non totum lucrum quod negociatione acquiri poſſet, computari debet in compenſationem valoris, qui alias ei reſtituendus eſſet pro laboribus & induſtria. ſed pars quædam tribuenda eſt pecuniæ, aut alijs bonis, quibus negociatur tanquam inſtrumentis, quibus periculo expoſitis lucrum comparatur, & pars alia tribuenda eſt induſtriæ, & ex hac ſola compenſari debet quantum reſtitui debet; ſed in his omnibus ſtandum eſt arbitrio prudentis. Sicut etiam an aliquid detrahendum ſit ratione ceſſationis a labore, & quantum vir bonus, & prudens diiudicare debet.

22 NONVM DVBIVM eſt, An, & quid reſtituendum ſit, ſi ex vulnere non ſequitur aliud damnum, quam ſignum in facie, vel alia deformitas?

Reſpondeo, ſi ex ea naſcatur damnum in temporalibus, reſarciri debet hoc damnum, vt v. g. ſi quis puniuit deformat aliquam feminã, ratione cuius deformitatis ipſa maiori dote indiget, vt æque bene nubat; talis deformans tenetur recompenſare, dando pecuniam aut augendo dotẽ, qua damnum illatum reſarciatur, vt recte Coua. lib. 2. variar reſol. c. 10 nu. 5. & Petrus Naua. lib. 4 de reſtit c. 1. dub. 20 nu. 90. docent. Imino puto etiam in omnibus hanc deformitatem eſſe compenſandam attenta tamen qualitate perſonæ in qua deformitas illa ineſt. Siquidem pulchritudo, & decentia corporis eſt bonum quoddam corporale, & æſtimari poteſt, vt alia bona corporalia.

23 DECIMVM DVBIVM eſt, An, & quid reſtituendum ſit, ſi ex percuſſione non ſequitur damnum in corpore, ſed ſolum in honore, v. g. Cũ alicui leuiter alapa incutitur, vel leuiter fuſte verberatur?

Reſpondetur in tali caſu teneri percuſſorem ereptũ honorem omnino reſarcire, vt latius infra dicemus.

24 VNDECIMVM DVBIVM eſt, An occidens, aut irremediabiliter vulnerans, aut mutilans, ſoluere teneatur debita quæ occiſus viuens exoluiſſet, aut non ita mutilatus, aut vulneratus ex labore, & induſtria perſoluiſſet, illo autem occiſo, aut vulnerato non habent creditores vnde ſua debita recipiant. Ratio difficultatis eſt, Quia creditoribus infertur iniuria in hoc caſu, vnde in cap. ſi tua culpa de iniuriis, & damno dato habetur [ſi tua culpa damnum datũ eſt, vel iniuria irrogata iure ſuper his ſatisfacere oportet] conſtat autem in caſu propoſito, creditores damnum pati ex culpa homicidæ, ſeu mutilatoris. Reſpondetur tamen cum Michaele Salon in 2. 2. q. 62. art. 2. controuer. 8. Quod vbi mutilator, aut occiſor hic malitia, & intentione occiderit aut mutilauerit debitorem, ne creditor ſuum debitum recipiat, tunc ad reſtitutionem tenebitur. Quia ſicut qui vi aut fraude impedit eleemoſinam, reſtituere tenetur, vt diximus. & qui vi aut dolo impedit creditorem, ne debitum recuperet ad reſtitutionem obligatur, eo quod nocet illi cum iniuria, ita qui ea intentione, ac illo fine occidit debitorem, ne creditor debitum recipiat, non ſolum vtitur maxima vi, & dolo, ne creditor debitum recuperet, ſed etiam maximam illi iniuriam irrogat, vt proinde ad reſtitutionem faciendam teneatur. Sin autem ex odio occiſi, aut mutilati, aut concepta ira occidat, aut mutilet, nihil cogitans de creditoribus, vt frequenter fit, non tenetur creditoribus aliquid perſoluere. Ratio eſt, quia tunc creditoribus indirecte ſolum, & ſine aliqua iniuria nocet, & ex altera parte, nec aliquo iure, aut iuſtitia nec alia ratione tenebatur occiſor debita aliorum curare. Vnde patet Reſpõſio ad rationem in contrarium allatam. Ex ſola namque damni illatione non oritur vinculum reſtitutionis, niſi etiã iniuria, & iniuſtitia interueniat; homicida autem creditoribus, quibus debebat occiſus, nullam infert iniuriam, aut iniuſtitiam, etſi per accidens noceat, & regula iuris allata intelligẽda eſt de damno illato cum iniuria, tunc enim ad reſtitutionem faciendam obligatur.

25 DVODECIMVM DVBIVM eſt, Ad quid teneatur, qui puellam virginem deflorauit?

De hac re varie loquuntur Doctores, vt videre eſt apud Palud 4. d. 15. q. 2 art. 2. concl. 2. Sco. 4 d 30 q. 1. & Panor. in cap. 1. & 2. de adulr. & ſtupro. nu. 1. Summam Aſtenſem par. 1. lib. 2. titu. 46 art. 3. Summam Angelicam verb ſtuprum. Syluеſt. verb luxoria: quæſt. 5 Gab. 4. diſt. 15. quæſt. 27. art. 3. dub. 2. & 4. Martin. Ledeſm in 2. 4. quæſt 18. art. ſecundo fol. 141. Sotum in lib. 4. de iuſt q. 7. art. 1. ad 2. Nauar. in Man c 16. nu. 16 & tribus ſequentibus. S. Anton. p. 2. tit. 5. cap. 6 §. 1. Alphonſum a vera cruce in Specul. coniug. p 3 art. 19. & Ioſephum Angles in Floribus Theolog. quarto Sententiar quæſtio. de reſtitut. bonorum corporis. dubio ſeptimo, Tolet. lib. 5. Summæ c. 11. Ioan. Benedictum lib 2. Summæ cap 7. Ludouicum Lopez p. 1 inſtruct. conſcien. c 76. Petrum Nauar. de reſtit. lib. 2. cap 3 par. 4. num. 435 & ſequent. Michaelem Salon. in 2. 2. q. 62 art. 2. controuerſia 5 Barth. Medin lib. 1. inſtruct. cap. 14. §. 81 Cord. lib. 1. qq. quæſt 13 Gregor. de Valentia tom 3. diſp 5. q 3. puncto 2. & latius diſp 9. q 3. punct. 3. Alexand. de Ales p. 2 quæſt. 148. memb. 4. & S. Thom in addit. 4 p. 3. quæſt 46. art. 2 ad 4. & in 2. 2. q. 154. art. 6. & ibi Caiet. & alios. Nos ex tanta varietate opinionum, & Doctorum, quid probabilius ſit in ſequentibus dictis aſſeremus; Quorum

Primum eſt; Deflorans virginem, ſi reſtituere aliquid teneatur, non ideo eſt, quia intulit ei damnum in ſpiritualibus, hoc eſt in virtute virginitatis, ſed ſolum quia intulit damnum virgini in temporalibus; eo enim quod violata ſint clauſtra virginitatis aut omnino non nubet alteri aut non ita bene, & ideo ratione damni corporalis ad reſtitutionem faciendam obligabitur.

26 *Secundum eſt*; Qui virginem volentem, & conſentientẽm aut ſeipſam inuitantem deflorat, ad nullam reſtitutionem, aut virgini, aut parentibus regulariter faciendam tenetur. Hoc dictum eſt omnium DD quos ſuperius attulimus, exceptis Pan. Caiet. & Barth Med. Siquidem Panor. vult ſtupratorem etiam in hoc caſu teneri, vt eam ducat in vxorem ſi pater conſenſerit, & ſentiunt Caieta. & Medina, eo quod, inquiunt; virgo illa non eſt domina integritatis, & virginitatis ſuæ, ſicut nec membrorum ſuorum; Vnde ſicut ſi quis tolleret, aut abſcinderet ei brachium, licet ipſa conſentiret, talis tamen ad reſtitutionem tenetur, ita etiam in caſu propoſito fractionis clauſtri virginalis.

Ratio autem pro communi opinione eſt; quia reſtitutionis obligatio non oritur, niſi vbi eſt iniuria; puellæ autem ſcienti, & conſentienti non fit iniuria, iuxta regulam iuris, ſcienti. de regul iur. in 6 Falſum autem eſt, quod Caietan. & Medina docent, puellam non eſſe dominam ſui corporis, cuius contrarium rectius tradunt Sotus in 4. diſtinct. 17. quæſt ſecunda, artic. 4. Petr. Nauarr. Lopez & Michael Salon vbi ſupra, vnde licet puella male agat tradendo ſe nuptui ſine conſenſu parentum, poteſt tamen ſeipſam tradere, cui voluerit, & validum erit Matrimonium, etiam inuitis parentibus, adeo vt ſolum peccabit in eo caſu contra pietatem, & obedientiam debitam parentibus, non tamen contra iuſtitiam. Et quamuis demus virginem non eſſe dominam clauſtri virginei, & ideo fieri ei aliquam iniuriam, (quod tamen falſum eſt) non tamen exinde conſequens eſt, ſtupratorem ex iuſtitia ad aliquam reſtitutionem ei faciendam obligari; Sicut ſi quis, aliquo conſentiente,

te,

Digitized by Google

te, brachium eius abſcinderet, eſto illius dominus non ſit, ad nihil reſtituendum obligatur.

Etſi enim puella, & parentes non ſint domini illius boni naturalis, & integritatis corporis, ſunt tamen domini illius pecuniæ, qua tale bonum æſtimari poteſt, cuius reſtitutionem puella ſponte propria in ſtuprum conſentiens remittere cenſetur; Sicut a ſimili, licet quis brachij ſui dominus non ſit, quia tamen dominus eſt pecuniæ, qua damnũ abſciſſionis brachij ęſtimari poteſt ſponte in abſciſſionem illius conſentiens, reſtitutionem pecuniæ, qua damnum illud a prudentibus æſtimaretur, remitrit.

Addo tamen teneri aliquando huiuſmodi ſtupratorem ex quadam benignitate, & æquitate aliquid illi elargiri, maxime ſi ex tali ſtupro reddita ſit minus idonea ad nubendum viro; Sin autem æque bene nubat, ac ſi violata non eſſet, tunc quidem nec ex hoc capite aliquid ei largiri tenetur, cum iam nullum ipſa damnum paſſa ſit, vt conſtat.

Altera etiam pars probatur, ſcilicet non teneri ad aliquam reſtitutionem parentibus faciendam, quia licet fiat aliqua iniuria parentibus, quando ipſa eſt ſub cura parentum, hæc tamen non eſt ſpecialis iniuſtitia, cum ipſa ſit domina ſui corporis, & nuptiarum iacturam pati poteſt, ſi velit, vnde nulla exinde naſcitur reſtitutionis obligatio, vt Sotus li. 4 diſt. 18. & Speculum coniug. 3. par. 19. ad finē. Petr Nau. citat. nu. 438. & Salon vbi ſupra docent, quicquid Corduba & Medina vbi ſupra contradicant, male adducentes S. Thom. in 2. 2. q. 154. art. 6. ad tertium, pro ſua ſententia, ſiquidem S. Thomas, quamuis dixerat fieri aliqualem iniuriam patri in hoc caſu, ſub cuius cuſtodia eſt, nihil tamen de reſtitutione dixit; vnde ſi ex tali ſtupro ſit iniuria patri, vt v.g in honore in fama &c. Solum ei facienda eſt ſatisfactio aliqua in eodem genere, ſ. honorando illum, & procurando, vt fama illius non minuatur, nulla tamen reſtitutionis obligatio exoritur, vt erudite Petrus Nauar. vbi ſupra annotauit. Et quidem cum ipſa virgo cauſa præcipua fuerit damni, & iniuriæ, quę per ſtuprum ex eius conſenſu commiſſum patri infertur, ad nihil tamē patri ſuo reſtituendum ratione illius ſtupri obligatur, multo minus ipſe ſtuprator, qui cauſa minus præcipua eſt, & concauſa, vt Michael Salon ſubtiliter argumentatur, aliquid ei reſtituere tenetur, quæ omnia hactenus dicta intelligenda ſunt inforo conſcientiæ, quia ſecundum leges punietur talis ſtuprator in foro iudiciali, vt Martinus Ledeſminus animaduertit.

27 Neque dictis obſtat, quod puella ex tali ſtupro patitur multa danna, & incommoda, quia non æque bene forſitã nubet, immo etiam, & pater puellę damnum patitur, quia nõ collocabit eam æque bene, poſtquam corrupta eſt, niſi dotem augeat, quorum omnium damnorum cauſa eſt ipſemet ſtuprator, & ideo ad hæc damna reſarcienda tenetur.

Reſpondetur enim, quod licet ex æquo, & bono, vt diximus, aliquam reſtitutionem facere teneatur, ſecus tamen ex rigore iuſtitiæ cum illa ſciens & conſentiens, & ſine iniuria hæc paſſa ſit, vnde ſibijpſi in pœnam ſuæ libidinis hæc omnia imputet, cum ſponte ſua indignam ſe reddiderit, quæ in Matrimonio ſibi æquali collocetur; Quod ſi pater velit illam pro dignitate collocare, illud ex ſuis bonis facere debet, cum ſtuprator nulli iniuriam intulerit, vt dictum eſt.

Et quamuis parentes habeant ius in dotem filiæ, maius tamen ius habet ipſamet filia in illam, ac propterea eo ipſo, quod ipſa ſponte in ſtuprum conſenſit, ceſſit iuri ſuo, & conſequenter ceſſat ius paternum in dotem, quamuis, vt diximus, pro iniuria ipſi in honore illata, ſatisfactio aliqua facienda eſt.

28 DVBIVM autem eſt, an aliquid ei reſtituendum ſit, quando prouocata erat virgo precibus, & blanditijs?

Reſpondent Doctores communiter cum Nauarro in Manuali c. 16. nu. 16. quod ſi preces erant leues, non eſt aliqua reſtitutionis obligatio; Sin autem erant importunæ, & ſuaſiones vehementes, puta, ſi ſtuprator moleſtus fuerat in ſolicitanda puella, & munera ei obtulerat, aut frequentes deambulationes circa domum eius, & maxime tempore nocturno fecerat, & his medijs, ac modis tandem ea potiatur, tunc dubium eſt, an aliqua ei reſtitutio facienda ſit, & videtur communior ſententia obligari in hoc caſu ad reſtitutionem, quandoquidem tales importunæ preces, & ſuaſiones reſpectu leuium puellarum coactionis rationem habere videntur, & prudentum iudicio vim quandam feminis, & præſertim puellis virginibus, quæ ex propria infirmitate, & ſexus ſui conditione ad libidinem maxime propenſæ ſunt, afferre cenſentur.

Quam communem Doctorum opinionem, Pet. Nauar. vbi ſupra num. 445. ita limitat, vt ſolum verum eſſe velit, quando dictæ aſſiduæ preces eſſent hominis, a quo illa diſſentire ſine incommodo non poſſet, vt ſi eſſet eius dominus, a quo beneficia ſperat, vel Princeps, a quo fauorem, & huiuſmodi. Is n. metus quidam reuerennalis dicitur, cauſatque inuoluntarium, ob idque dici ſolet, Preces principum iuſſa ſunt, & vim inferunt. Illud autem certum eſt, in foro exteriori ſtupratorem condemnandum fore ad ſatisfactionem, iuxta c. 1. de adulterijs, & ſtupro, quia talis reputatur ſeductor virginis, iuxta textum vnic. C. de raptu virg. & fauet gloſ. in regul. ſcienti. de reg. iur lib 6. In foro autem conſcientiæ exiſtimo non teneri ad reſtitutionē, quia virgo ad huc libera erat, vt conſentiret, vel nõ; Quod ſi virginis conſenſus non fuerit liber, puta, quia ſolum ex verecundia non auſa eſt negare, & deflorans id aduertit, aut aduertere debuit, vt in caſib. a Petro Naua. allatis cõtingere ſolet, ad ſatisfactionem tenebitur, quo ſenſu communem hanc Doctorum ſententiam intelligendam eſſe cenſeo.

29 *Tertium eſt.* Qui per vim, dolum & fraudem virginem deflorat, etiamſi illa æque bene nubat, ac ſi violata non fuiſſet, tenetur ad reſtitutionem faciendam tam virgini, quã parentibus eius, rõne dãni in bonis temporalibus & in honore, ſic Doctores omnes ſuperius allati: *Ratio.* eſt, quia irrogatur iniuria virgini, illa non conſentiente, vbi enim vis aut dolus, ibi eſt iniuria. Ergo reſtituere tenetur totum damnum quod intulit virgini, & parentibus eius, per accidens. n. eſt, quod ita bene nupſerit, ac ſi virgo fuiſſet. Per vim autem ex communi omnium ſentẽtia intelligitur primo, quando vis corporalis ei fuit illata; ſecundo, quando metu mortis, aut alio metu graui id fecit; Tertio, quando mendacijs, & falſis promiſſionibus id fecit, tunc enim non libere conſentire cenſetur: Et idem eſt, ſi vanis, & impoſſibilibus, quod intelligo, ſi illa crediderit; Si. n. ipſa ſciebat eſſe impoſſibilem, vel certe non condecentem, & iuſtã, non poteſt dici decepta.

30 In his igitur caſibus tenetur deflorans dupliciter virgini pro illata iniuria ſatisfacere. Primo quidem in foro interiori tenetur reſarcire damnum ſtupro illatum, per æquiualentem reſtitutionnem arbitrio boni, & prudentis viri, quod damnum multiplex eſt, vt conſtat. Primo. n. orbatur integritate illa virginali corporis, quod eſt damnum magnum pretio æſtimabile: Secundo, redditur minus habilis ad matrimonium contrahendum, vel. n. ſic corrupta, non facile inueniet maritum, aut ſi inuenit, & matrimoniũ contrahit, facile incurtit in mariti odium & alienationem, eo ipſo nomine, quod ab alio corrupta fuit, vt Ianus Nau. in Man. c. 16. num. 17. verſ. ſertio & nu. 10. verſ ſexto. & Franciſcus Victoria ab eo relatus, nec non Gregorius a Valentia vbi ſupra in tomo 3. diſput. 9. quæſt. 3. puncto 3. tradunt.

Et quamuis Martinus Nauarr. vbi ſupra, hoc limitat, & ſolum locum habere velit, quando maritus huiuſmodi defectum deprehendit, ſecus autem, quando maritus talem defectum non deprehenderet, aut non curaret, quia tunc nullum ex hac parte damnum paſſa eſt, ſi æque bene nupſerit; nihilominus tamen Medina in §. pręallegato, & Gregorius de Valentia vbi ſupra, etiam in hoc caſu procedere volunt, quia ſemper eſt periculum, ne maritus intelligat, & ob id dure, & aſpere tractetur, cui incommodo ſemper expoſita eſt vxor, & ideo damnum hoc reſarciẽdum eſt; Quod vero aſſecuta ſit maritum, qui defectũ illũ ignorat, aut nõ curat, plane per accidens eſt: ſicut etiã quod maritũ æquè bonũ inuenerit, ac ſi corrupta nõ fuiſſet, id omnino per accidens eſt, & induſtriæ, aut fortunæ puel-

Digitized by Google

le tribuendum eſt, vt propterea nihil exinde ſtuprator liberari debeat. Tertio, facit iacturam non leuem honoris. Quarto, ipſa etiam iniuria per ſtuprum virgini illata (quatenus ſcilicet contra ipſius voluntatem violatur) reſarciri debet: quæ omnia, habita ratione circunſtantiarum, ad boni, & prudentis viri arbitrium compenſanda ſunt, etiam ante iudicis ſententiam, ita ſcilicet, vt augeatur dos eius, vt dote ſic aucta conſequi poſſit tam honeſtum matrimonium, quam potuiſſet alioqui minore dote, ſi non fuiſſet corrupta; aut ſi ipſa nubere nolit, tantum ei ſuppeditare tenetur, quantum ſatis erit, vt vel continenter viuere valeat in ſeculo, aut Monaſterium ingredi, ſi ipſa voluerit. Immo in vno caſu tenebitur ſtuprator totam dotem ei dare, vt honeſtum matrimonium ineat, ſ. ſi circumſtātiæ tales ſint, vt iudicio prudentis non aliter poſſit iuſte, & æquiualenter corruptæ ſatisfieri.

Addunt tamen vterque Nauarrus, Salon, Corduba, Gregorius de Valentia, & alij communiter non teneri ante iudicis ſententiam dotem integram illi perſoluere: Quia dare totam dotem tantum eſt pœna a lege impoſita, vt conſtat ex c. 1. de adul. & ſtupro, fauet Concilium Tridentinum Seſſion. 24. de reformatio. Matrimo. c. 6. loquens de raptore, quia ſermo eo loco inſtitutus id tantum poſtulabat; pœnam autem legis non tenetur quis perſoluere ante condemnationem per ſententiam iudicis vt communiter tradunt Doctores in materia de legib.

Secundo etiam in foro exteriori tenetur luere pœnam legis, ſcilicet, aut eam in vxorem ducere, aut integram dotē poſt ſententiam perſoluere: Quod ſi eam in vxorem ducere noluerit, eam dotare tenetur, & præterea corporali aliqua pena iudicis arbitrio caſtigari debet, & excommunicari, & in Monaſterium ad agendum pœnitentiam detrudi, vt colligitur ex cap. peruenit. de adult. & ſtupro. & in his tribus dictis conſentiunt fere omnes authores initio allati.

31 DVBIVM ſolum eſt, an ſi pater virginis, & ipſa virgo conſenſerint, teneatur ſtuprator eam in vxorem ducere, & intelligitur, quando per vim, dolum aut fraudem, eam corruperit. *Ratio* pro parte affirmatiua eſſe videtur, quia id habetur in Exod. c. 22. & c. 1. de adult. & ſtupro, vbi dicitur. *Si quis ſeduxerit virginem, nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem, Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis. ſ. iuxta facultates illius & dignitatem puellæ,* & gloſ. in d. capi. in verb. iuxta modum, & ſimile habetur in c. 2. de adul. & ſtupro. & in hanc ſententiam inclinant Panor. in d. c. nu. 1. de adult. & ſtupro. & Ang. in verb. ſtuprū. & Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 4. §. 18. & Gabr. in 4. d. 15. q. 17. art. 3. dub. 4.

Pro parte autem negatiua hæc *Ratio* eſt, quia Matrimonium ad ſui rationem requirit liberum cōſenſum, cum ſit vinculum indiſſolubile, ſi ergo deflorans conſentire noluerit non poteſt ab eccleſia compelli ad eam ducendam in vxorem.

Quia vero plures poſſunt eſſe de hac re dubitationes ſiquidem dubium eſſe poteſt, an eam ducere teneatur, quādo virgo cognita eſt, ſine promiſſione aliqua Matrimonij: Item quando acceſſit promiſſio ſed tamen ficta. hoc eſt, quando quis ficte promiſit ſine intentione promittendi, ſed fallendi potius; Item quando promiſit Matrimonium cum vera intentione eam ducēdi; Item ſi eam promiſit ſe ducturum, qua erat opinione virgo, & tamen reipſa non erat, vt res hæc clarius, dilucidiuſque explicetur, ſequentes concluſiones ſubiungam, quarum

32 *Prima eſt*; ſi deflorans virginem Matrimonium nō promiſit, ſolum tenebitur reſtituere damna illata, attenta qualitate perſonę ipſius feminę, quam violauit: Sicut enim alia damna corporis compenſanda ſunt, ita & hoc damnum clauſtri, & integritatis virginalis, in qua læditur, cum ipſa hæc integritas corporis pecunia æſtimabilis ſit, & hoc, etiamſi nullum aliud damnum ſequeretur, puta, quia non innoteſcit alijs, aut quia æque bene nupta ſit, ac ſi violata non eſſet, aut quia vir eius nō ſuſpicatur ſtuprum aliquod præceſſiſſe quæ concluſio patet ex his, quæ ſuperius in tertio dicto allata ſunt.

33 *Secunda eſt*; ſi deflorans promiſit virgini Matrimonium vere & ex animo, tenetur eam ducere, nec poteſt aliter ei ſatisfacere damnum illatum, vel pecunia, vel alia re, niſi ipſa ſit contenta alia compenſatione. Sic Nau. in Man. c. 16. nu. 18. verſ. 4. Mart. Led. 2. 4. q. 18. art. 2. fol. 1. Mich. Salon. & Greg. de Valen. & alij DD. communiter. *Ratio* eſt, quia virgo non conſenſit in ſtuprum pro pecunia, aut alia re, ſed ſolum, quia ſtuprator promiſit ei Matrimonium. Hoc tamen prædicti Doctores limitant, vt non procedat, quando eſſet tanta diſparitas, vt non eſſet honeſtum illam ducere, & magna incommoda ex tali Matrimonio ſequerentur, tunc. n. docent ſatis eſſe, immo teneri ad dotandum puellam violatam ſecūdum qualitatem virginis, ad arbitrium prudentis viri; vt v. g. ſi ſtuprator eſſet diues, & potens puella vero, quam violauit eſſet pauperrima. & perſona vilis. & ſi in hoc caſu non eſſet conueniens, vt illam duceret, tenebitur tamen illam dotare iuxta gradum, & ſtatum ipſius puellæ. Quando autem virgo aliquam dotem habuit, cum qua honeſte matrimonium inire poſſet ſi non vitiata fuiſſet, puta, mille aureos, poſt huiuſmodi autem ſtuprum non inuenit virum ſibi æqualem niſi cum dupla dote; tenebitur ſtuprator in hoc caſu illi dare mille aureos, vt ſic habeat cum ſuis duo millia, vt honeſte matrimonium cōtrahere poſſit. *Ratio* eſt, quia in hoc caſu virgo, & pater ipſius per ſtuprum læduntur in ſumma mille aureorum: Quæ Doctorum limitatio, eſt conſideratis circunſtantijs in praxi obſeruanda ſit in rigore tamen vera eſt ſimpliciter concluſio propoſita locumque habet, etiamſi deflorans ſit ſuperioris conditionis, & inæqualitatis, quia ſponſalia ab inæqualibus celebrata ſunt valida. Ergo a fortiori, quando in compenſationem ſtupri ſponſalia celebrantur. Cum enim femina ex parte ſua implet, quod exigitur, deflorans etiam promiſſis ſuis ſtare tenetur. Quod ſi ſtuprator de facto aliam ducat, non poteſt ei digne ſatisfacere, vnde tenebitur ei reſtituere quantum feminæ ſtupratæ conuenit, habita ratione gradus ipſius puellę. *Ratio* eſt, quia femina per promiſſionem ſibi factam acquiſiuit ius, vt ſibi impleretur promiſſio, & contractus, idque ſibi debitum erat ex iuſtitia.

Idem dicendum, ſi non promiſit eam ducere ſed dotē integram, vel partem dotis illi perſoluere, & ipſa ſub illa promiſſione conſentit, tenebitur enim promiſſum ſeruare, vt conſtat.

34 *Tertia eſt*, qui ficte promiſit puellæ, quam vitiauit, ſi ſit ei æqualis aut paulo inferior conditione, tenetur ſub mortali eam ducere, & promiſſum ſeruare Sic Nau. in Man. c. 16. nu. 18. Scot. 4. d. 27. q. 1. art. 4. dub. vlt. ante ſolutionem argumentorum, Speculum coniug. par. 9. art. 19. concluſ. 5. citans pro hac re Scotum 4. diſt. 30. q. 1. quid docet, ſi attente legatur S. Ant. par. 2. tit. 5. cap. 6. §. 1. Adr. in 4. tractatu de Matrimonio. q. 2. verſ. Dico igitur ad quæſitum. Victoria & S. Th. in addit. par. 3. quæſt. 46. ar. 1. ad 4. Summa Piſanella idē etiam tenet in verb. Matrimonium. 4. §. Quid ſi illum. Ang. verb. ſtuprum. Greg. de Valen. & Salon vbi ſup.

Ratio eſt, quia tunc celebratur contractus inter eos, vt pro eo, quod ei promittitur, copiam ſui faciat. Vnde puella complente contractum ex vna parte, conſurgit obligatio ex alia parte, & proinde femina renuente, non poteſt aliter ei damnum reſarcire, quam eam ducendo, & peccat mortaliter non ducendo eam, quia ſemper eſt in tali obligatione; tenetur autem huiuſmodi ſtuprator habere nouum conſenſum in eam ex animo.

Neque hoc nouum videri debet, cum id in iure determinatum ſit, vt ex c. 1. & 2. de adult. & ſtupro, colligi poteſt. Sicut enim ſi quis ſeduxit aliquam, dicendo vxorem non habere, cum tamen habeat, poſt mortem veræ vxoris femina ſeducta (ſi velit) poteſt eum ſumere in virum, & in pœnam fraudis, & doli compellitur ſeductor, vt conſentiat, vt tradit Scotus 4. diſt. 35. quæſt. vnica. arg. cap. vlt. de eo qui dux. in matrim. quam poll. & latius tradit ſpeculum coniug. vbi ſup. ita etiam a ſimili, qui aliam ſeduxit ficte conſentiendo, vt plene reſtituat, compellendus in conſcientia venit, vt eam, quam ſeduxit, ducat.

Si

Digitized by Google

Si tamen aliam ducit, tenet matrimonium cum ſecunda, quia mortua tenetur ſeductam ducere, ſi ipſa velit, & ducendo ſecundam peccauit mortaliter, vt expreſſe docent Adr. & Speculum coniug. vbi ſupra. Sicut qui voto ſimplici Deo eſt obligatus, tenetur ſub mortali ſeipſum tradere Deo, ſi tamen ſe tradat coniugi, valet traditio, non obſtante illa priore obligatione, & tradendo ſe coniugi peccauit mortaliter, quia ſe reddidit ineptum ad tradendũ ſe Deo, durante Matrimonio.

Intelligitur autem concluſio, quando puellam cognouit; Nam ſi ſolum fuit promiſſio verbis & non ſequuta eſt aliqua corruptio, quamuis peccet mortaliter non adimplendo promiſſum in re graui, ſi eam non ducat, dummodo puella promiſſum acceptauit; nõ tamen tenetur in hoc caſu eam ducere, quia reſtitutio nõ eſt neceſſaria, cum iniuriam non ſit paſſa in corruptione, quandoquidem integra manet.

35 *Quarta eſt*, Qui animo deceptorio promiſit puellæ, quam vitiauit, ſi ſit notabiliter excedens in conditione diuitiarum, & nobilitatis, & puella hoc ipſum aduertit, aut aduertere debuerat illum habere animum deceptorium, licet deflorans mortaliter peccauit, non tamen tenetur eã ducere, ſic Sotus in 4. diſt. 27. q. 1. art. 3. ante ſolutionem argumentorum. Mart. Ledeſm. 2. 4 q. 18 artic. 2. fol 241. col. 1. Summa Piſanella verb. Matrimonium. 4. verſi. Quid ſi illum. Syluest. verb. luxuria. q 5. in fine. inclinat potius in hanc, quam in contrariã ſententiam. Mart. Naua. in Man. cap. 16. nu. 18. verſic. Quarto. Speculum coniug. par. 3. art. 19. concluſ. 3. Greg. de Valentia, & Michael Salon locis ſupra citatis.

Ratio eſt, quia cum ſeducta hæc aduertere debuit, non tenebitur deflorans, promiſſionem adimplere; Neque ex eo infidelis eſt iudicandus, diſparitas enim conditionis efficit hoc, vt omnino improbabile ſit, mulierem credidiſſe deflorantem vere, & ex animo promiſiſſe; vnde in hoc caſu non præſumitur puella ſeducta, & decepta; cum enim mulier eſſet paupercula, & vir nobilis, & diues, nimis erat credula, ſi exiſtimaret virum ex animo matrimoniũ promiſiſſe, & ideo conſentiendo in ſtuprum merito decipitur, & ſibi imputet, quod tam leniter conſenſerit: Quia debebet ſuſpicari talem ſeducere, & ficte verba proferre. In hoc tamen caſu tenebitur deflorans eam ſufficienter dotare, vt inueniat talem virum, qualem inueniret, ſi corrupta nõ eſſet: Quia non putatur talem feminam omnino libere conſenſiſſe.

36 *Quinta eſt*; Qui mulieri corruptæ, quæ tamen in populo virgo habebatur, ficte promiſſit matrimonium, etſi copula ſecuta ſit, & cuiuſcunque ſit conditionis, ſiue æqualis, ſiue inæqualis, non tenetur in foro conſcientię ſub peccato eum ducere, ſed neque aliquid ei reſtituere, ſi occulte id fecit; ſi vero fama eius læſa ſit, tenetur de damno ad boni, & prudentis viri arbitrium. Sic Ioan. Maior in 4. diſtin. 37. quæſt. 33. Corduba lib. 1. qq. quæſt 13. diſt. 5. & tract. de caſibus conſcientiæ caſu 48. & 49 Mart. Nau in Man cap. 16. nu. 19. verſ. ſeptimo. Alphonſus de vera cruce in ſpeculo coniug par. 3. art. 19. concluſ. 6. & Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. par. 4 num. 449. Dixi, *ſi occulte id fecit*, quia in hoc caſu non videtur corrupta damnum aliquod pati. Secus autem eſſet, ſi culpa viri ipſa patitur infamiam, vt quia illa occulte, & in loco tuto conſenſit; alter vero ſe iactans, vel alia via rem manifeſtans infamiæ cauſa eſſet, tunc enim quia damnum illi in fama intulit, ad reſtitutionem tenetur, & ei de dote prouidere, aut alia via ſatisfacere obligatur. Sin autem illam famam amiſit, vel ſua culpa, quia ſcilicet ipſa, vel dixit, vel occaſionem prębuit, vt diceretur, vel alia quauis via, aut ratione ſine culpa ſtupratoris res venit in publicum, non videtur in rigore ad aliquid reſtituendum obligari: *Ratio eſt*, quia non fecit ei iniuriam eam cognoſcẽdo, cum ipſa ſponte conſenſerit, nec infamando, vel occaſionem dando de infamia, & ita nec ad reſtitutionem aliquam faciendam obligatur, vt latius Petrus Nauar. vbi ſupra probat.

De Bonorum externorum Reſtitutione.
Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Fama, & Honor bonorum omnium externorum præſtantiſſima quare.*
2 *Fama vnde dicatur ſecundum* Etymologiam.
Fama, & in bonam & in malam partem accipi poteſt, ibid.
3 *Fama a Canoniſtis & Sũmiſtis aliter, aliter a Philoſophis, & Theologis definitur.*
4 *Communior, & verior definitio famæ eiuſque explicatio.*
5 *Honor quid, & quid detractio, & infamia quæ famæ opponitur, & inhonoratio, quæ honori opponitur, & fama & honor in quo differunt.*
6 *Infamari quis poteſt varijs modis.*
7 *An crimen falſum alteri imponens peccet mortaliter, & ad reſtitutionem teneatur.*
Detractio quam odibilis ſit ex ſcripturis, & ratione oſtenditur, ibid.
8 *Imponere peccata venialia falſa, aut defectus naturales, vel pęna falſos peccatum eſſe mortale, in quo ſenſu intelligendum ſecundum Nauar.*
9 *Grauius peccatum falſum crimen imponere, quam verum crimen alicuius occultum detegere.*
10 *Vnus caſus, in quo qui alterum infamat de falſo crimine, excuſatur a pecc. mor.*
11 *Quoad reſtitutionem famæ ablatæ tenetur ſub mortali, qui falſum imponendo infamauit. Infamia quodammodo peccatum publicum.*
12 *Ob infamiam alterius ſæpe innocentes multa amittunt bona, præſertim inter Religioſos.*
13 *Qui conatur alium infamare, non tamen id aſſequitur, quia non illi creditur, ſed certo iudicatur ab audientibus mendax, non tenetur ad reſtitutionem.*
14 *An quis falſo infamatus ab aliquo de rebus ſuis optime geſtis et innocentia ſua argumentis ab infamia ſe liberauit, teneatur infamator ad reſtitutionem.*
15 *Infamator cur in hoc caſu non teneatur retractare, cum tamen ſi noceat in bonis, etiam ſi alter habeat aliunde, non tenetur reſtituere.*
16 *Damna tamen, quæ ſic infamatus incurrit antequam famã recuperaret, reſtituere tenetur.*
17 *An qui inique proximum infamauit, teneatur omnia damna temporalia ex tali infamatione ſubſecuta reſarcire.*
18 *Sententia Soti a Nauarro bene limitatur de reſtitutione quoad integrum in* quæſitis, *in* quærendis *non item.*
19 *Qui iniuſte reuelat crimen verum, ſed occultum, an teneatur ad integrum reſtituere.*
Ratio obligationis non oritur ex quantitate peccati quomodocunque ibid.
20 *Cur æque teneatur ad integrum, ac qui falſum dicendo infamauit, vbi ratio Soti in contrarium allata refellitur.*
21 *Quid de legatario propter crimen occultum reuelatum bonis adeptis priuato, aut per teſtatorem adipiſcendis.*
Siue malo animo quis infamet, ſiue ob proprium intereſſe, ſiue inconſiderate, ſiue bono animo & Zelo faciat, reſtituere tenetur ibid.
22 *Quam reſtitutionem facere tenetur quantum ad reſtitutionem famæ, qui falſum crimen imponendo diffamauit aliquem.*
23 *Simpliciter bona propria alienis præferenda, quando autem non, & quod tenetur ſeipſum diffamare, vt alterius famã conſeruare poſſit.*
24 *Alienæ famę conſulere cum periculo, vel damno propriæ teneri tum duplici limitatione intelligendum, & quænam ſit vnaquaque.*
25 *Epiſcopus Prælatus, aut vir alius illuſtris infamans plebeium, & ignobilem non tenetur dictum ſuum reuocare & quare.*
26 *Fama non ſemper in eodem genere reſtitui debet, ſed poteſt aliquando pecunijs, aut alia quare æquiualenti compenſari contra Syluestrum.*

27 *An qui falſo alium infamauit ſiue in iudicio ſiue extra ſi intelligat ſua ſimplici retractatione non eſſe reſtitutum, cui nocuit nec ab auditoribus illi creditum, teneatur iurare ſe eſſe mentitum.*

28 *An abſolui poſſit, qui ſic falſo fratrem infamauit, ſi iuxta prædicta reſtituere noluerit.*

29 *An infamans ſeipſum peccet, & ad reſtitutionem teneatur.*

Opinio Caietani, quæ tria dicta continet, & num. 30.

31 *Opinio Soti, & aliorum plurimorum, qui negant fundamenta Caiet.*

32 *Infamare ſe ex cauſa bona, & honeſta non ſolum malum, & peccatum non eſt, ſed aliquando opus virtutis, & meritorium.*

33 *Qui infamat ſeipſum propalando crimen occultum ſine cauſa, peccat, non tamen erit ex genere ſuo mortale, ſed veniale.*

34 *Varij caſus enumerantur, in quibus poteſt eſſe mortale (licet non ſit ex genere ſuo) vſque ad nu. 39.*

40 *Infamare ſeipſum non eſt communiter contra iuſtitiam.*

41 *Qui iniuſte rogatur, & metu tormentorum proprium crimē occultum propalat, peccat ad ſummum venialiter tantum.*

Etiam Crimen alienum poteſt prodere in hoc caſu licet ſub ſigillo ſecreti acceperit, ſi non ſit ſacramentale. ibidem.

42 *Qui in tormentis poſitus, & iniuſte rogatus falſo ſibi crimē imponit, ſolum peccat venialiter.*

43 *An ſibi famam reſtituere teneatur caſu, quo ob confeſſionem criminis falſi incidit in vitæ periculum.*

44 *An teneatur reſtituere, dicendo ſe ob vim tormentorum ſibi falſum crimen impoſuiſſe, quamuis ex illa recantatione iterum torquendus ſit.*

45 *Soluuntur argumenta Caietani, tum ex ratione cum ex S. Aug. deſumpta.*

S. Ambro. tum introduxiſſe mulieres meretrices in domum ſuam, ne in Epiſcopum eligeretur, certam fidem, & authoritatem non habet. ibid.

1 TRia ſunt bonorum genera, prout ab antiquis omnibus tum philoſophis, tum Theologis traditum accepimus, & nos paulo ante latius expoſuimus. *Primum* genus eſt bonorum animæ, vt ſcientię, virtutes, gratia, & huiuſmodi, de quibus ſupra egimus late c. 1. *Alterum* eſt bonorum corporis, vt ſunt vita, & membra corporea, eorumque ſanitas, de quibus in ſuperioribus etiam diſputatū eſt. *Tertium* genus eorum bonorum eſt, quæ communiter ab omnibus bona externa, ſeu bona fortunæ appellari ſolent. Quamuis ergo primum, & ſecundum bonorum genus nobilius ſit, & omnino bonorum externorum genere pręſtantius; quia tamen inter bona fortunæ, & externa ex vna parte ſunt fama, & honor, ex alia vero parte ſunt res aliæ externæ, diuitiæ, res familiares, & aliæ res vtiles, ac neceſſariæ, quibus vita humana vtcunque conſeruatur, & ſuſtentatur, & omnium in hoc tertio bonorum genere contentorum maxima, & pręſtantiſſima ſunt fama, & honor; adeo vt nonnulli ob famam, & honorem vitam ipſam contempſerint, eligentes, vt melius, glorioſe, & fortiter occumbere, quam gloriæ, & famæ dedecus, & ignominiam inferre; ideo prius de reſtitutione famæ, & honoris agemus, poſtea de ceterorum bonorum fortunæ reſtitutione tractaturi. Res ſane meo iudicio ſatis difficilis, non tamen minus vtilis, quam neceſſaria, maxime cum, vt quidam vir doctus verè affirmauit, his temporibus perniciosiſſimū hoc detractionis, ac murmurationis vitium adeo percrebuerit, vt vix tam ſanctiſſimus locus ſit, quem labes iſta non tetigerit, vix tam pius quis reperiri poteſt, quem peſtis hæc non infecerit.

Cum igitur hominis fama, tum ad Dei ipſius laudem, tum etiam nonnunquam ad conſcientiæ bonæ conſeruationem tam vtilis, ac perneceſſaria ſit, omni, qua poſſumus diligentia, de famę honoriſque conſeruatione, ac reſtitutione in ſequentibus agemus, ſi tamen prius bonam famam & honorem, bonorum omnium exteriorum præſtantiſſimum eſſe breuiter oſtenderimus. Id quod ex ſacris literis, & authoribus tum domeſticis, tum profanis, nec non ratione facile conuincitur. Hinc enim Prouerb. dicitur, *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ: ſuper argentum enim, & aurum gratia bona.* Et Eccleſiaſt. cap. 7. *Melius eſt nomen bonum, quam vnguenta pretioſa.* Quibus ſimile eſt illud. Eccleſiaſt. cap. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi, & magni. Bona vitæ numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æuum.* Eadem eſt ſententia S. Tho. in ſecunda ſecundæ, q. 73. artic. 3. & Gabr. in 4. d. 15. q. 16. artic. 1. Notab. 2. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 2. pag. 242. col. 3. ante dubium tertium principale, & Petri Naua. lib. 2. de reſtit. c. 4 num. 8. & aliorum omnium. Inter ethnicos idem docet Cicero in lib. de oratore perfecto, his verbis; *Rumoris publici authoritas inſtar oraculi eſt*, & Publius Mimus. *Honeſtus rumor* (inquit) *alterum eſt patrimonium.* Quib. ſimile eſt illud Iſocratis, *Honeſtus theſaurus eſt gratia, quæ bono viro debetur; ex publicis ergo adminiſtrationibus abeas non opinionibus cumulatior, ſed gloria onuſtior, multis enim opib. præſtantior eſt multitudinis laus.* & Plautus in Muſtellario, *Ego* (inquit) *ſi bonam famam mihi ſeruabo, ſat ero diues.* & denique Liuius Decad. 1. lib. 3. *fama damna maiora ſunt* (inquit) *quam vt eſtimari poſſint.* Hoc ipſum ratione oſtendi poteſt.

Primo, quia bona ipſa externa, vt potentatus, & diuitiæ propter honores, & famam, tanquam propter finem appetuntur, teſte Ariſt. 4. Ethic. c. 5. vnde merito ſapientes bonum nomen vtilitati prætulerunt. Vnde Ouid. lib. 3. de arte amandi, ait:

Quid petitur ſacris niſi tantum fama poetis,
Hoc votum noſtri ſumma laboris habet.

Secundo, quoniam honor, & fama virtutis pręmium eſt, & eius Comes indiuiduus, iuxta ea quæ latius traduntur a S. Thom. in 2. 2. q. 103. art. 1. ad ſecundum, & tertium, & ab Ariſt. 4. Ethic cap 5. & ſane experientia conſtat eos, qui virtutem colunt, ab omnibus tam ſapientibus, quam inſipientibus honorari, & perpetuis laudibus celebrari; Hinc illud Virg.

Sum pius Aeneas fama ſuper æthera notus,

& S. Gregorius lib. 22. Moral. cap. 7. *Bonum opus fama laudabilis ſequitur, & ab eo vires accipit vti a Sole Luna ſplendorem.*

2 Vt autem, quæ de famæ, ac honoris reſtitutione dicenda ſunt, melius percipiantur, quid fama, quid honor ſit, explicandum eſt; Fama igitur, vt a nominis Etymologia exordiamur, a fando dicitur, vt linguæ periti tradūt, ex quo deducitur famam non eſſe, niſi vbi eſt locutio; licet ergo credulitas ſit, vel locutio interior de aliquo, quouſque tamen hæc verbis non manifeſtetur, fama dici non poteſt.

Quia vero de aliquo malum & bonum homines loqui, & fari poſſunt, conſequens eſt famam ſe habere poſſe ad bonum & malum; quicquid enim de aliquo apud alios diuulgatur, fama eſt. Cōmunius autem fama in bonam partem ſumitur, prout a nobis in præſentiarum accipitur; quę tamen aliter a Canoniſtis & Summiſtis, aliter a Philoſophis, & Theologis definitur.

3 Canoniſtæ. n. poſt gloſſam in c. veſtra, in verb. notorium, de cohab. cler. & mulier. quam etiam vt plurimum ſequūtur Summiſtæ in verbo fama. vbi Syluester nu. 3. & alij ſic definiunt. *Fama eſt illæſa dignitatis ſtatus, vita, & morib. comprobatus, & in nullo diminutus.* ff. de var. & extraord. cogn. l. cognitionum, §. exiſtimatio. Hanc autem definitionē gloſſæ impugnat Corduba tract. de detrac. q. 1. in princ. quia, inquit, ſtat aliquem famam bonam habere, qui non eſt honeſtæ vitæ. Et econtra contingit eſſe infamatum aliquem, qui vitæ integerrimæ ſit.

Affert ergo ipſe definitionem aliam ex Adriano Quodlib. 11. in primo ſuppoſito, litera C. *Fama eſt exiſtimatio integritatis, ſeu honeſta vitæ in toto, vel in parte.* Addunt autem hi authores, *in toto vel in parte*, Quia ſunt nōnulli adulteri, aut ebrioſi bonæ famæ quo ad integritatem iuſtitiæ, & fidei. At certe nec iſta definitio ſatis firma eſt, quia non minus contra hanc, quam contra gloſſæ definitionem ratio Cordubæ, & Adriani militat, vt patet.

Siqui-

Digitized by Google

Siquidem fieri poteſt, vt quis habeat integritatem iuſtitiæ, & fidei, vt eorum vtar exemplo, & tamē haberet infamiā iuris, adhuc in ea parte, vt ſi innocens ſit condemnatus: Et contra fieri poteſt, vt ſit iniuſtus & infidelis, & tamen famam fidei & iuſtitiæ habeat. Accuratius ergo Pet. Nauar. lib. 1. de reſtit. c. 4. nu. 5. illam Gloſſæ, & Canoniſtarum definitionem refellit, eo quod fama, non eſt ſtatus ipſe bonus, ſed opinio atque æſtimatio, quæ de aliquo habetur. Fama namque non eſt in ipſo, de quo habetur, ſed in alijs, qui bene aut male de eo exiſtimant. vt etiam docet Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18 art. 2. pag. 246. col 4. Vnde honor, teſte Ariſtot. 1. ethi. 5. non eſt in honorato, ſed in honorante.

Illa etiam Cordubæ, & Adriani definitio imperfecta eſt, quamuis enim fama exiſtimatio ſit, ſola tamen exiſtimatio famam non facit.

4 Illa igitur Philoſophorum, & Theologorum definitio ſicut communior ita verior eſt.

Fama eſt communis, & clara opinio, & æſtimatio bonæ, & inculpatæ vitæ, voce manifeſtata, quam de aliquo habent homines. Sic Scotus li. 4 de iuſt. q. 6 art. 3. ad 4. & libr. 5. de iuſt. & iur. quęſt. 9 art. 1. Michael Sal in 2. 2. q. 62. art. 2. poſt controu. 12. Pet. Nau. lib. 1. de reſtit. c. 4. num. 6. & Mart. Ledeſ. vbi ſup. a qua non differt illa Mart. Nau. in Man. c. 18. num. 19. fama eſt exiſtimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonum vſum.

Dicitur autem *communis, ſeu clara opinio & æſtimatio,* quia dicta paucorum nec bonam, nec malam famam faciunt, ſed opus eſt, ut a maiori parte, aut ſaltem a multis diuulgetur, vt notat Syl in ver. fama nu. 1 & 2. Vnde differt a rumore, rumor. n. eſt parua quædam fama, & eſt velut genus, omnis enim fama eſt rumor non cōtra. Cum enim minor pars ciuitatis, vel viciniæ, opinionem de aliquo habet, rumor dicitur. Cum vero maior pars ciuitatis, vel viciniæ, dicitur fama, & conſentiunt Angelica, & Tabiena in verb. fama.

Dicitur *voce manifeſtata,* quia interior opinio, & notitia de aliquo, non eſt fama, vt diximus, vnde Syluester, Angelica Tabiena & Petrus Nauarrus, & alij communiter docent, ad famam neceſſario inter alia requiri, vt æſtimatio, hæc verbis manifeſtetur.

Additur, *quam de aliquo habent homines.* Fama enim, vt diximus, non eſt in ipſo, de quo habetur, ſed in alijs, qui, bene, aut male de eo cogitant.

5 *Honor* vero eſt cultus & reuerentia, quæ alicui perſonæ exterius exhibetur ratione virtutis, dignitatis vel alicuius excellentiæ. Sic Scotus, & Salon vbi ſupra. Famæ autem opponitur infamia, & detractione læditur; Eſt autem detractio, vt docet S. Th. 2. 2. q. 73 art. 1. *ablatio, ſeu iniuſta denigratio famæ per verba occulta cum intentione nocendi ſaltem in fama.* Recte autem dicitur, *ablatio ſeu denigratio iniuſta,* quia vere in detractione aliquid aufertur a perſona, ſcilicet, ipſa fama non ſecus atque in furto auferuntur bona externa Quæ ablatio ſeu denigratio famæ, vt reſtitutionis obligationem inducat, iniuſta eſſe debet, vt inferius dicemus.

Dicitur, *per verba occulta,* vbi *verborum* nomine nō ſolum intelliguntur ipſa verba, quæ ore proferuntur, ſed etiā ſigna & nutus immo ſępe ipſa taciturnitas, quæ locum verbi habet; vnde eſt illud commune dictum, qui tacet conſentire videtur.

Additur *per verba occulta.* Quia ut erudite ac ſubtiliter tradit S. Tho. in 2. 2. q. 73. art. 1. ſicut facto quis nocet alteri dupliciter in alijs rebus externis, ſcilicet, manifeſte, aut occulte, manifeſte quidem, ſicut in rapinam, uel quacunque uiolentia illata, occulte autem, ſicut in furto, ita etiam uerbo aliquis dupliciter aliquem lædit: uno modo manifeſte, & hoc fit per contumeliam, quando quis in præſentia aliquem uerbis lædit, qua ratione contumelia honori aduerſatur, alio modo occulte, & hoc fit per detractionem, qui cum uerba contra aliquem profert in occulto famam eius apud alios lædit, & detractor appellatur iuxta illud Eccleſiaſtici 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil illo minus cum intentione nocendi ſaltem in fama,* ſiue habeat intentionem nocendi directe & expreſſe, ſiue indirecte & tacite, ut cum quis detrahit non bono fine vel non dedita opera, ſed incaute, & ſine debitis circunſtantijs. Honori autem opponitur inhonoratio, ſeu contumelia, quæ eſt quædam ablatio illius debitæ reuerentiæ.

Differunt ergo fama, & honor; poteſt enim vnum eſſe ſine altero: nam homini Principi, v. g. ob ſanguinis nobilitatem exhibendus erit honor, cuius tamen fama ob vitæ, ac morum turpitudinem obſcura eſt; E contra verò pauperculis qui in angulis, & cauernis deliteſcunt, nullus honor exhibetur, quorum tamen fama ob vitæ, morumque ſanctitatem vbique fulget.

6 Demum obſeruandum eſt poſſe quem varijs modis infamari, primo, quando falſo imponitur fratri crimen, quod non commiſit, & hoc dupliciter, aut priuatim & extra iudicium, aut in iudicio. Secundo, quando reuelatur, & detegitur verum crimen fratris, occultum tamen, & hoc etiam dupliciter. aut priuatim contra ordinem charitatis, & correctionis fraternæ, detegendo crimen alterius non admonendo illum prius inter ſe, & illum ſolum, aut publice in iudicio contra ordinem iuris, vt cum quis reuelat coram iudice occultum crimen, quod teſtibus probari non poteſt.

Tertio, quando quis ad tuendum ſe, & ſuum honorem infamatur, & hoc etiam duob. modis fieri poteſt, aut iure, aut contra ius: iure, vt cum occultus concubinarius, aut fur iuris ordine non ſeruato accuſaretur, vel denunciaretur, accuſatus verò dicit accuſatorem, vel denunciatorem in eo fuiſſe mentitum: ſic enim negans ſuum crimen, quod alter inique detegit, delatorem illum infamat de mendacio, ſed iure, cum delator ille iniuſtè reuelauerit. contra ius vero, quando delator iuſte, & iuridice detegit in iudicio, accuſatus tamen crimen obiectum negat.

Quarto, quando quę ab alijs audiuimus de proximis noſtris, alijs referimus, qui modus vſitatiſſimus eſt, & maxime noxius: De quibus omnibus in ſequentibus dicemus. De quibus legi poſſunt S. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 2. ad 2. & quæſt. 73. artic. 1. ad 3. Ric. in 4. d. 15. artic. 5 quæſtio. 3. Scotus ibid quæſt. 4. Sot. lib 5 de iuſtit quæſt. 10 ar. 1. Adr. Quodlib. 11. lit. D. Mich Salon 2. 2. q. 62. art. 2. ante controuerſiam 13 Gab. in 4. diſtin. 15. q 16 art. 1 Not. 2. Ang Syluest. Tab. & Summiſtæ in verb. Detractio. & Alex. de Ales in 2. par quæſt. 129. memb 1. Nau in Man. cap. 18. num. 21. & alij, qui alios infamandi, ac detrahendi modos ponunt, quos Horat lib. 1 ſerm Satyra 4. iuxta modum, quo ordinarie fieri ſolet detractis, ſcilicet, clam, his verſibus deſcripſit.

Abſentem qui rodit amicum;
Qui non defendit alio culpante, ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non viſa poteſt: commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

His ita prænotatis ad dubiorum ſolutionem accedamus.

7 PRIMVM DVBIVM: An crimen falſum alteri imponens peccet mortaliter, & ad reſtitutionem teneatur? In hac re communis ſententia Doctorū eſt Alex. de Ales 2 p ſummæ, q. 129. memb. 3. S Th. 2. 2. q. 73 art 2. & Cai. ibi. Sot. li. 5. de iuſt q 10 art. 2. Angelicæ in verb. detractio, num. 2. & Sylu. eod. q. 1. Tab. eo nu. 2. ver. 2. Barth. Med. lib. 1. inſtru. c. 14. §. 35. Mart Nau. in Manu. c. 18 nu 24 Pet. Nau. lib. 2. de reſt c. 4. nu. 267. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 17. punc. 2. & aliorum dicentium, eſſe peccatum mortale ex genere ſuo imponere alicui crimen falſum ſiue in iudicio ſiue extra iudicium, cum hoc peſſimum ſit detractionis genus. Hoc patet ex illo Pſalmi 100. *Detrahentem ſecreto proximo ſuo hūc perſequebar.* & Ro. 1. *Detractores* dicuntur *Deo odibiles.* & Iac. 4. *Nolite detrahere alterutrum fratres mei, qui detrahit fratri, detrahit legi,* 1. vt exponit S. Th. 2. 2. q. 74. artic. 2. ad 3. contemnit præceptum de dilectione proximi Immo expreſſe peccat contra octauum Decalogi præceptum, *Non falſum teſtimonium dices.* Deinde etiam contra ius naturæ facit, faciendo alteri, & imponendo ei crimen, quod ſibi fieri, aut imputari nollet. Ratione etiam probatur, quia graue damnum infert proximo in re magni momēti, cum damnum famæ grauius ſit, quam damnum rerum externarum,

Digitized by Google

narum, ſecundum illud Eccleſiaſtici 4. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi & magni*, ergo mortaliter ex genere ſuo peccat. Dixi, *eſſe peccatum mortale ex genere ſuo*; quia vt notat S. Thom. in 2.2. quæſt. 73. art. 2. & Sotus. & alij vbi ſupra docent, quamuis detractio communiter ſit mortale peccatum, aut quia cum intentione lædendi famam proximi aut quia ex facto re ipſa læditur fama. licet non intendatur explicite: nonnunquam tamen erit ſolum peccatum veniale, ſcilicet quando imponitur illi res leuis, & hoc maxime, quando illam imponit ex leuitate quadam animi, & defectu plenæ deliberationis, quam ſæpe linguæ celeritas præcurrit: ſi enim materia ſit grauis, etiamſi ex leuitate pro

8 cedat, erit mortale peccatum. Immo Nauar. in Manu cap. 18. num 15. ait peccatum eſſe mortale imponere peccata venialia falſa, aut defectus naturales, vel pene falſos cum talibus circumſtantijs: Cuius opinio, vt vera ſit, intelligi debet, quoties exinde ſequitur damnum aliquod notabile in fama. aut etiam in conſecutione alicuius rei vtilis: prout contingere ſolet, quando quis ob huiuſmodi peccata. & defectus falſos impediretur ab adipiſcendo aliquo officio, & gradu, aut ab amicitia vtili. & honorabili repellere. vt ſi quis ob culpas veniales vanitatis, & iracundiæ impediretur ab aliquo officio conſequendo, id quod ſæpe locum habere poteſt inter religioſos, qui cum perfectionis ſtatum vel habere, vel ad eum tendere teneantur ex S. Thom. in 2.2 quæſt. 186. artic. 1. nonnunquam aliquid ſuæ famæ, & boni nominis ex venialium culparum falſarum impoſitione amittunt, vt docet Petr. Nau. lib. 2. de reſt. cap. 4. num. 320. & hoc maxime, cum grauius peccatum ſit falſum alicui imponere, quam verum alicuius crimen occultum detegere.

9 Quibus fauet illud quod docet S. Thom in 2.2. quæſt. 73. articul. 2. in Corp. qui poſtquam docuit non eſſe peccatum mortale detrahere, quando *profertur verbum ex animi leuitate, vel ob cauſam non neceſſariam, ſubdit, Niſi forte verbum, quod dicitur, ſit adeo graue, quod notabiliter famam alicuius lædat, & præcipue in his, quæ pertinent ad honeſtatem vitæ* Id quod maxime verum eſſe conſtat, quando ſermo ſit de perſonis, quæ vitæ ſanctitatem colunt, aut voto profitentur, vt recte Gregorius de Val. vbi ſupra animaduertit.

10 Vnus caſus eſt, in quo qui alterum de falſo crimine infamat, excuſatur à peccato mortali, ſcilicet, quando iudex, ante cuius tribunal quis legitime probatur nocens, & quem ipſe certo nouit eſſe innocentem, ipſum morti adiudicat, aut alia pœna puniendum condemnat: quo vtique caſu, quamuis falſum illius crimē facto ipſo affirmat, quia tamen ſecundum allegata, & probata id facit, nec peccat, nec ad reſtitutionem aliquam obligatur, iuxta ea quæ tradunt S. Thom. 2.2. q 67 art. 2. Alex. de Ales par. 3. ſummæ, q. 40. memb 6. art. 1. Rich. in 4. diſt. 18. artic 3. q. 2. ad primum, Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 4. art. 2. Mich. Salon in 2.2. q. 62. art. 2. ante controuerſiam 13. & in q 67. art. 2. & Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 11. puncto 2. de qua re alibi latius agendum eſt.

11 *Quo ad* reſtitutionem conueniunt omnes Doctores, ſi falſum imponendo eum infamauit, teneri ad reſtitutionem famæ ablatę ſub peccato mortali. Id quod videtur de fide tum propter conſenſum omnium Doctorũ: tum quia ſequitur ex altera præmiſſa de fide, ſ. bonum nomen, & famam præferri diuitijs; Prouerb. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*. Cum igitur reſtitutio pecuniæ iniuſte ablatæ neceſſaria ſit ad ſalutem: quanto magis reſtitutio famæ, quæ præſtantior eſt, & cuius ablatio maius damnum infert, quàm damnum diuitiarum. Etenim infamia quodammodo peccatum publicum eſt, cum ſemper vltra infamatum, & infamantē concurrant aliæ perſonæ, in quibus mala opinio de proximo generatur. Siquidem audientes verba detractoria, vel in eis delectantur, vel ipſi adiuuant murmurationem, vel in iudicia temeraria incidunt, vel in dictis ſcandalizantur. Deinde damnum famæ ſerpit vt cancer, iuxta illud

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo.

damnum namq. famæ non eſt ſicut damnum corporis; aut rei familiaris, cuius quantitas cognoſcitur a damnificatione, & non eſt maius, quam ille tuli, non ſic de fama, cum non ſit in poteſtate poſita infamantis apud quos poſtea ſolum remaneat mala illa opinio, aut quamdiu duratura ſit illa ſiniſtra opinio. Et denique ad bona temporalia multum conducit fama, ut optime notat, & probat S. Th. 2.2 q. 33 art. 7. in corp. in quibus quãtum ad multa homo patitur detrimentum amiſſa fama; Immo etiam & ad ſpiritualia conducit. quandoquidē præ timore infamię multi a peccato retrahuntur. Vnde quando ſe infamatos conſpiciunt, irrefrenate peccãt. Hinc Diuus Hieronymus in Mat. 18 ait, *Corripiendus eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem, vel verecundiam amiſerit, permaneat in peccato.* Contingit

12 etiam nonnunquam, ut alii innocentes ob alterius infamiam plura amittãt bona ſpiritualia, & temporalia, quæ ob illius bonã exiſtimationē & nomen conſequerentur, ut patet de Prælatis, prædicatoribus, populi rectorib. & patribus familias. quorum bona fama multa commoda ſpiritualia & temporalia affert ſubditis, & familiæ, quos omnes lædit vnus detractor: Id quod maxime in religioſis uerum eſſe docet S Aug. in epiſt. 137. cap. 2. ad plebē Hipponenſem, his uerbis. *Cum de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant. ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur* De qua re poſtea latius: ex quibus omnibus manifeſtũ eſt. ſic lædentem alterius famam. ſub mortali peccato ad reſtitutionem obligari, ut pluribus tradunt S. Thom. 2.2. q. 62. art. 2. ad ſecundum. Alexander de Ales par 2. ſummæ qu. 129. memb. 6 Rich. 4. diſt 15 artic 5. quæſt. 3. Scot. ibid. qu. 4. Gabr. 4. diſt. n. 15. quæſt. 16. artic 2. concl 1. S. Anton. par. 2 tit. 2. cap 2. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 3. pag. 242. col. 3. Sotus lib. 4. de iuſtit. q 6 art. 3. ad quartum & lib. 5. q. 10 art. 2. Caiet. in Summa verb. Detractio & Summiſtæ verb eod. Ang. nu. 3. Sylueſt. q. 4. Nau. in Man. c. 18. nu 41 Petrus Nau. lib. 2. de reſt c. 4 nũ. 364. Michael Salon in 2. 2. q 62 art. 2. ante controuerſiam 13.

Dixi teneri ad reſtitutionem. ſi eum infamauit; quia in-

13 ter alias conditiones ad reſtitutionem famæ neceſſarias, hæc vna eſt, quod vere & reipſa fama ablata ſit, & læſa, quamuis enim quis conatus ſit alium infamare, ſi tamen id minime aſſequatur, puta quia ei non creditur, ſed certo iudicatur ab audientibus mendax, non tenetur ad reſtitutionem. Ratio eſt. quia in hoc caſu nullum ei intulit damnum, aut inæqualitatem, & conſequenter nullum exinde reſtitutionis vinculum naſcitur. Vnde ſiue per inuidiam, odium, uindictam, quæſtum, falſum ei impoſuit. ſi tamen alij malam de illo opinionem nõ conceperint, quãuis mortaliter peccauerit, ad reſtitutionem tamen non tenetur. Sicut in ſimili, fur, qui conatus eſt alienum rapere, ſi fruſtratus ſuo conatu nil accepit, quamuis mortaliter deliquerit, nihil tamen reſtituere tenetur, quia nullum reipſa dãnum intulit, nec aliquam fecit inæqualitatem. Sic expreſſe Nauarrus in Manuali c. 18 nu 44. & Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtit. c. 4. num 365. Michael Salon in 2. 2. q. 62. art. 2. ante controuerſiam 13. Gregorius de Valen. tom. 3. diſp 5. q. 6. puncto. 5. poſt Sotum lib. 4. de iuſtitia & iure q 6. art 3. ad quartum & fauet Adria. Quodlib. 11. in reſpõſio. ad difficultatem 5. littera. R. & expreſſe Mart. Ledeſm. ubi ſupra. colum. 4.

14 SECVNDVM DVBIVM: An quis falſo infamans ab aliquo ſi ſuis optimis factis & innocentiæ ſuæ argumentis a ſe datis ab infamia ſe liberauit, teneatur infamator ad aliquam reſtitutionem. In hac re Adrian. in 4. de reſtit. in q. de reſtitut famæ. q. 1. §. contra prædicta. in reſpon. ad ſecũdum, & tertium, & Nauar. in repe. cap. Inter verba. nume. 863. docent teneri ad reſtitutionem. Ratio eſſe poteſt, quia uere iſte cauſam efficacem damni dedit, ergo lege iuſtitiæ tenetur ſe retractare.

Contraria tamen, & verior opinio eſt Soti in 3. de iuſt. q. 6. art. 3. ad 4. in principio. Martini Ledeſmi 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 3. concl. 3. pag 242. col. 4. & Nauar. in Man c. 18. nu. 43. ſibi contrarij Petri Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 4. par. 3. dub. 3. num. 372. Mich. Sal. in 2. 2 qu. 62. art. 2. ante controuerſ. 13. Grego. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 4. dicentium nõ

tene-

Digitized by Google

teneri infamantem in hoc caſu ad reſtitutionem aliquam, aut retractationem. Ratio eſt, quia poſtquam alter perfecte famam ſuam recuperauerit, non amplius patitur aliquod damnum, aut inæqualitatem, nec iuſte conqueri poteſt de altero, nec alius ei facit iniuriam non reſtituendo, Reſtitutio enim eſt ad damnum vitandum neceſſaria, in hoc autem caſu damnum vitatum eſt, vt ſupponimus, ergo nulla reſtat obligatio ad reſtitutionem. Item retractatio ſolum requiritur, vt alij bonam de illo opinionem habeant ſicut prius; cum igitur id effectum ſit opera, & induſtria propria ipſius, qui infamatus fuit, ceſſat omnis reſtitutionis obligatio. Sicut a ſimili, ſi ego pallium, quod Petrus furatus ſit, mea diligentia recuperauerim, non tenebitur Petrus aliquid mihi reſtituere. Hinc ſequitur, quod ſi quis alterum de concubinatu infamauit, alter autem ita ſe purgat, vt non amplius adhibeatur infamatori fides, liberatur infamator a reſtitutione.

Sic etiam, ſi dixi de aliquo capto ab inquiſitoribus, illum fuiſſe hæreticum, aut de fide ſuſpectum, ſi poſtea conſtet illum perfecte eſſe purgatum, & fama publica, & ſententia declaratum eſſe catholicum, & ab omni ſuſpicione liberum, non teneor illi famam reſtituere, quia iam ceſſat omne damnum a iure illatum.

Infamaſſet verbi gratia, aliquis Suſannam quando agebatur eius cauſa de adulterio, quando deinde tam certo, & euidenti miraculo ac teſtimonio conſtitit eius innocentia, & caſtitas non tenebatur ei infamans aliquid reſtituere, vt expreſſe Salon vbi ſupra teſtatur, qui hæc exempla refert.

15 Quod ſi obijcias, qui nocet in bonis, etiamſi alter habeat aliunde, tenetur illi nihilominus reſtituere; ergo, qui alterum infamauit, tenebitur ſeipſum retractare, etiamſi fama fratris alia via reparata ſit. *Reſpondetur*, diſparem eſſe rationem, quia licet Petrus aliunde habeat, quia tamen manet re ſua ſpoliatus, & damnum illatum cum iniuria patitur, alter ei ablatum reſtituere tenetur: At verò ſi quis nocuit alteri in fama, poſtquam alter famam ablatam perfecte recuperauerit, nullum vlterius patitur damnum, vnde ceſſat reſtitutionis obligatio.

Sin rurſus inſtes, deflorantem virginem inuitam non liberari onere reſtitutionis, ex eo quod illa æque bene nupſit ac ſi deflorata non eſſet, ergo nec qui alterum infamauit, etiamſi infamatus ſuis optimis factis, vel alia via, famam ſuam bonam ſit adeptus.

Reſpondetur, Quamuis Petr. Nau lib. 2. de reſtitut. cap. 3. num. 452. & c. 4. num. 372. eandem rationem eſſe putat in vtroque caſu, vnde ſic deflorãtem a reſtitutione liberum eſſe velit, Nos tamen, vt latius c. 2. dub. 12. §. Tertium. expoſuimus, diſparem in hoc caſu, & illo rationem eſſe cenſemus, quia in caſu propoſito de fama recuperata, nullum omnino patitur damnum qui ablatam famam perfecte recuperauerit, vt diximus: At verò quæ per vim deflorata fuit, quamuis æque bene nupſerit, ac ſi deflorata non eſſet, proinde deflorans a tam magna reſtitutione liberatur, ad quam alias liber non fuiſſet, quia tamen nihilominus ipſa damnum integritatis virginalis paſſa eſt inuita, ad reſtitutionem ei faciendam obligatur, vt fuſius ibi a nobis comprobatum eſt.

16 Addo tamen, quod ſi ſic infamatus, ob talem diffamationem damna aliqua incurriſſet, antequam famam recuperaret, ſiue illud ſit intereſſe damni emergentis, ſiue lucri ceſſantis, tenebitur diffamator illa reſtituere, etiam poſt famam recuperatam, ſicut in re furtim ſublata, quę poſtea reſtituitur, quod ſolum voluit Adrianus vbi ſupra, non ſatis (vt videtur) a Nao. in Manu. loco citato intellectus quamuis id aliquo modo inſinuat. Vt autem hoc melius intelligatur, & explicetur, nota.

17 DVBIVM TERTIVM; An qui inique proximum infamauit, teneatur omnia dãna temporalia ex tali infamia ſubſecuta reſtituere, & reſarcire? Quia vero difficultas hęc non ſolum eſſe poterit de eo, qui infamat alterum imponẽdo illi falſum crimen, ſed de eo etiam, qui infamat alium, reuelando alterius crimen verum, ſed occultum, de vtroq; in hoc dubio agemus.

De priori Gabr. in 4. d. 15. q. 16. art. 2. concl. 2. dicit teneri ad damnum reſtituendum, non tamen explicat, an teneatur in integrum nec ne. So. autem lib. 4. de iuſtit q. 6. art. 3. ad quartum. verſ. 2. modo, & Michael Salon, in 2. 2. qu. 62. art. 2. controuerſia vigeſima expreſſe docent teneri reſtituere in integrum omnia damna ex ea infamia ſubſecuta, & & loquuntur tam de damno dato quam de bono impedito. Vt v. g. Qui falſo aliquem infamauit dignum officio, epiſcopatu, beneficio, quod propter diffamationem non cõſequitur, tenetur ad totius damni reſtitutionem. Sic qui virginem diffamat, ſi propterea neceſſe habeat, vt dos ei augeatur, vt æque bene nubat, ac ante diffamationem, tenetur dotem augere.

Item Scholaſtici infamantes aliquem dignum cathedra, propter quam priuatur illa, tenentur illi reſtituere.

18 Idem dicendum de religioſis, qui impediunt aliquem ab alicuius gradus conſecutione. Ratio eſt, quia qui ſic infamauit, cauſa eſt efficax & directe & per ſe omnium illorum damnorum. Qui vero cauſam dãni dat, damnum dediſſe cenſetur c. Si culpa tua: de iniurijs & damno dato.

At vero Mart. Nauar. in Manu. cap. 18. num. 43. ver. Addo ſecundo, & Pet. Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4. par. 3. dub. 4. num. 373. & bene meo iudicio hoc limitant, quia vel damnum, quod ſequitur ex tali infamia, eſt in bonis iam quæſitis, & ſic vera eſt Soti ſententia, tunc enim tenetur reſtituere in integrum, quia illius damni cauſa iniuſta fuit. Sin autem ſermo ſit de bono quærendo, tunc reſtitutio non in integrum, ſed arbitrio boni viri facienda eſt. Vnde qui alium impedit a conſecutione beneficij, gradus, aut cathedræ propter eius diffamationem, tenetur ad reſtitutionem ad boni viri arbitrium. Qui verò aliquem infamauit, ob quod officium, aut aliud bonum, quod iam habebat, eſt ei ablatum, tenetur ad reſtitutionem damni in integrum, & idem eſt de omni lucro ceſſante.

Ratio diuerſitatis in vno, ac altero caſu eſt, quia vt diximus in ſimili c. 1. dub. 1. in fine, minor ſatisfactio facienda eſt; ex eo quod eſt in ſpe, minus eſt, ac minus valet, quàm quod eſt actu, & in ſe, & quia occurrere poterant aliunde impedimenta, quibus impediri poterat a conſecutione talis boni, vt propterea requiri videatur iudicium prudentis & boni viri quid in eo caſu reſtituendum ſit, nõ ſic autem in bono adepto, cum iam certe conſtet quid, & quantum bonum illud ſit, & conſequenter, quantum damnum ex eius amiſſione ob infamiam paſſus ſit, quæ doctrina colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 62. art. 4.

19 De poſteriori vero caſu, ſcilicet, quando quis iniuſte reuelat crimen verum alterius, ſed occultum, maior eſt difficultas, ad quantam reſtitutionem damnorum teneatur; (quod enim teneatur ad reſtitutionem, omnes concedunt) an verò in integrũ teneatur reſtituere, vel ſolum ad partẽ pro ratione damni illati, & malitiæ, ad arbitrium boni viri, non ita conueniunt Doct. Sot. enim lib. 4. de iuſtit. quæſtio. 6. artic. 3. ad 4. ver. Secundo modo, vult non teneri ad tantam reſtitutionem, ad quantam tenetur qui falsò aliquem infamauit, ex eo, quod non tantum peccat iſte, ac ille, qui falſo infamauit: & ideo non tenebitur ad reſtitutionem in integrum, ſed ad aliquam partem, ad boni, & prudentis viri arbitrium. Ratio eſſe poteſt, quia cauſa præcipua iſtorum damnorum non eſt reuelatio criminis illius, ſed crimen reuelatum, reuelatio autem eſt tantum cauſa ſine qua non, & conſequenter reuelans, ſeu infamans non in integrum, ſed partem aliquam tantum reſtituere tenebitur, quia niſi ipſe reuelaſſet, non ſecuta fuiſſent illa damna. Hæc Soti opinio etſi probabilis ſit, & quam alias tenuit Mich. Salon vbi ſupra, poſtea tamen probabiliorem iudicauit ſententiam Nauar. in Man. cap. 18. num. 45. verſic. Addo ſexto, quam etiam ſequitur Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. capit. 4. parte 3. dub. 6. num. 384. vbi docent hunc infamatorem, (facta diſtinctione de damno in bonis iam quæſitis, aut acquirendis, vt ſupra) teneri ad reſtituendum in integrum, vel in partem ad boni viri arbitrium. Ratio eſt, quia obligatio reſtituendi non oritur ex quantitate peccati quomodocunque, ſed ex quantitate peccati contra iuſtitiam, hoc eſt, damni contra iuſtitiam illati; vnde licet, qui falſo infamat, plus peccet ratione mendacij adiuncti, quia tamen æquè peccare poteſt contra iuſtitiam, qui

verum

verum dicendo infamat, tollendo bonam eius famam, immo plus, ſi plus nocumenti afferat, æque tenebitur vterque ad reſtitutionem in integrum, vel in partem ad boni viri arbitrium.

20 Nec valet ratio in contrarium allata, ſiquidem qui crimen fratris occultum reuelat, non ſolum eſt cauſa ſine qua non, ſed etiam cauſa per ſe, & directe omnium damnorũ, quæ ſequuntur, quia etiamſi alter crimen commiſit, quamdiu tamen ignoratur, non læditur eius fama, nec inde damnum patitur, ſed ſolum poſtquam crimen occultum reuelatur. Cum igitur damna hæc non ſequantur formaliter, & directe ex crimine ſed ex ſiniſtra opinione, quam de eo habent homines, cuius iniquus reuelator criminis cauſa directe fuit, non minus ac ille, qui falſum imponit, conſequẽter vterque ad damna in integrum, vel in partem reſtituenda obligatur; vnde qui virginem diffamat, ſi ad eius diffamationem patitur damnum aliquod, tenebitur ad reſtitutionem, ſiue is, ſiue alius eam deflorauit.

21 Sic qui impedit teſtatorem, vel alium, ne legatum, vel aliquid alteri relinquat, reuelando aliquod crimen occultum legatarij, ob quod priuatur legatarius, cum iniuſtitiam ei intulerit, tenetur ei reſtituere, conſideratis circumſtantiis teſtatoris, & legatarij, & maxime conſiderari debet propoſitum teſtatoris relinquendi legatum, & idem ſi priuatur bono aliquo adepto ob crimen occultum reuelatum iniuſte; tenetur enim ad reſtituendum in integrum, iuxta ea quæ ſuperiori caſu expoſuimus. Et quæ dicta ſunt, tum in priori caſu, tum in hoc poſteriori procedunt, ſiue alterum infamet malo animo, ſiue ob proprium intereſſe; ſiue inconſiderate, ſed culpabiliter, ſciens, vel ſcire debens, alterum paſſurum ex tali infamia, ſiue bono animo, & zelo id faciat, in his enim omnibus caſibus tenetur reſtituere; eſt enim cauſa efficax damni contra iuſtitiam, nec bonus, aut malus animus ad rem facit, iuſtitia enim, cuius actus eſt reſtitutio, reſpicit iniuſtum, vt æqualitatem conſtituat, nec curat de bono, vel malo zelo, vt expreſſe teſtantur Petr. Nauar. vbi ſupra dub. 4. num. 374. & Mercado, quem ipſe citat, & manifeſtum ſatis eſt ex his, quę iam dicta ſunt.

22 DVBIVM QVARTVM: Quam ſatisfactionem, & reſtitutionem facere tenetur, qui falsò aliquem infamauit, imponendo ei falſum crimen, & quæſtio eſt quantum ad reſtitutionem famæ, nam de reſtitutione damnorum temporalium dictum eſt ſupra. In hac re communis Doctorũ opinio eſt quod infamans alterum, imponendo ei falſum crimen tenetur ei famam reſtituere, dicendo ſe fuiſſe mentitum, aut dixiſſe falſum, & intelligunt ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium alterum falſe infamauit. Sic expreſſe Sanctus Thomas in 2. 2. q. 62. ar. 2. ad ſecundum. & ibi Caiet. Richar. 4. d. 15. art. 5. q. 3. & Scotus ibidem. q. 4. Gab. 4. d. 15. q. 16. art. 2. concluſ. 2. Martin. Ledeſm. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 3. concl. 2. pag. 242. colum. 4. Sotus lib. 4. de iuſt. quęſt. 6. art. 3. ad quartum. Michael Salon in 2. 2. q. 62. ar. 2. controuerſi. 13. concl. 1. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6. puncto. 6. aſſertione prima, de famæ reſtitutione. Vbi Scotus & Gabr. addunt, quos ſequitur Adria. in 4. de reſtit. q. 1. §. An autem pecul. quod teneatur retractare id, quod falſo impoſuit ita publice, & coram illis, ſicut, & coram quibus diffamauit. Ex Summiſtis cum S. Thoma & alijs conſentiunt Angelica verb. detractio. nu. 3. ſumma Piſanella verb. eod. § Sed qualiter. Sylu. verb. eod. q. 4. Martin. Nau. in Manua. cap. 18. nu. 45. verſ. Addo quarto. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. cap. 14. §. 35. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 4. par. 3. dub. 5. num. 375. Ludouicus Lopez parte 1. inſtr. conſcientiæ cap. 16. concl. 1. Emanuel Rodriquez parte 2. ſummæ. cap. 45. concl. 1. & eſt communis DD. ſententia, & intelligitur, etiamſi detractor remaneret infamis.

Ratio eſt, quia diffamans alterum falſum imponendo tenetur reſtituere famam ſecundum æqualitatem iuſtitiæ, etiam in eodem genere, ſed in hoc caſu illam æquiualenter reddere non poteſt, niſi retractando falſe impoſitum, & hoc non palliate, ſed ita clarè, & publice, ſicut impoſuit, alioquin non ſeruaretur æqualitas iuſtitiæ reddendo vnicuique quod ſuum eſt. Ergo ad retractandum ſe tenetur, etiam cum damno propriæ famæ.

23 Contra hoc tamen eſt, quia ordine charitatis tenetur quis ſeipſum potius diligere, & famam propriam conſeruare, quam famam alterius. Si ergo non poterit famam alterius reſtituere, niſi diffamando ſeipſum, dicendo ſe eſſe mentitum, ad hoc faciendum non erit obligatus.

Reſpondetur cũ Rich. Scoto, & Gab. vbi ſup. art. 3. dub. 1. & Adriano, Soto & Michael Sal. & Pet. Nau. locis allatis, quod licet ſimpliciter bona propria præferenda ſint bonis alienis eiuſdem generis, ſecus tamen quando bona illa iniuſte poſſidet, prout in caſu ꝓpoſito cõtingit; Ex eo. n. qđ quis mentiendo alterum infamauit, amiſit ius famæ ſuæ, & ita eam iniuſte poſſidet, iuſte autem debetur prius infamato, vnde cum nemo conſulere poſſit famæ ſuæ, cum damno famæ proximi conſequenter cum iactura famæ ſuæ, quam iuſte poſſidet, alterius famam, quæ iuſte illi debetur, reſtituere tenetur: cum omni iure potior ſit conditio innocentis, & patientis iniuriam, quam inferentis iniuſte. Sicut in ſimili, ſi iniuſte accepi decem aureos Petri, teneor ex meis illos reſtituere, quia iuſtè Petro competunt, mihi autem iniuſte, vt etiam Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 6. art. 3. ad quartum, poſt explicationem quarti modi infamandi iniuſte. dub. 1. tradit.

24 *Quæ* autem diximus in hoc dubio intelligi debent cum duplici limitatione, *Prima eſt*, quando aliter non poſſet ſatis proſpici famæ alterius, quam dicendo ſe falſum dixiſſe, aut fuiſſe mẽtitum, ſi enim ſatis eſſet dicere deceptus ſum, aut male feci in eo aſſerendo, alterque illud dicendo, famam ſuam recuperaret, non opus eſſet plane confiteri ſe mentitum fuiſſe, aut falſum dixiſſe. Ratio eſt, quia hæc retractatio requiritur ſolum, vt alter famam ablatam recuperet, vnde ſi ſic dicendo eam recuperet, ſine dubio id ſufficiet.

Secunda eſt, quando ſit æqualitas inter infamantem & infamatum. ſi enim tantæ eſſet dignitatis infamator, vt inter eius famam, & famam alterius eſſet maximus exceſſus, & inæqualitas, non tenebitur infamator in hoc caſu dicere, ſe mentitum fuiſſe, aut falſum dixiſſe, ſed ſatis erit vel pecunia, vel alia compenſatione ad arbitrium boni, ac prudentis viri illi ſatisfacere. Vt verbi gratia, ſi is, qui infamauit, eſſet Rex, Epiſcopus, Prælatus, aut vir illuſtris, & infamatus eſſet vaſallus, ſubditus, aut vir plebeius. Non enim tenetur Rex, aut Prælatus reſtituere famam plebeio, aut ſubdito, dicendo ſe eſſe mentitum, ſed ſatisfaciet ei via pecuniaria, aut alia ſimili, ad boni viri arbitrium. Quod ſi alter noluerit hanc compenſationem acceptare, non tenebitur infamator amplius facere; Sicut in reſtitutione pecuniæ, quam alteri debeo, ſi non poſſum reſtituere decem aureos, quos rapui a Petro, niſi expendam centum, non teneor illos ſoluere, ſed poſſum aut illos decem dare pauperibus, aut ſolutionem differre, aut aliam viam indagare ſoluendi, ita expreſſe Sot. lib. 4. de iuſti. q. 6. art. 3. ad 4. poſt explicationem quarti modi infamandi dub. 2. Pet. Nau. li. 2. de reſtit. c. 4. p. 3. dub. 9. num. 376. & dub. 14. num. 438. Couar. in reg. peccatum p. 1. nu. 6. ver. Tertio adultera. Cord. lib. 1. qq. q. 33. art. 2. Lud. Lopez p. 1. ſummę c. 116. concl. 1. Eman. Rodriquez p. 2. ſummæ. c. 45. concluſ. 2. & 3. Mich. Sal. in 2. 2. q. 62. artic. 2. controu. 13. conclu. 1. & controu. 14. & Mart. Ledeſm. 2. 4. qu. 18. art. 2. dub. 4. princ. concl. 3. & 6. Ratio huius limitationis eſt, quia fama illuſtris perſonæ plus valet, quam fama alterius inferioris claſſis, nullus autem tenetur reſtituere aliquid, cum notabili maiori iactura quam intulit, ut in caſu propoſito contingeret. Vnde quando authores docent (ut nos etiam ſupra diximus) quod cum æquali infamia tenetur quis reſtituere alterius famam, quam denigrauit, intelligendi ſunt penſatis conditionibus utriuſque partis, & conſiderata quantitate nocumentorum, quæ inde ſequuntur.

25 Nã ſi infamans erat Epiſcopus, vel alius Prælatus, aut uir illuſtris, & infamatus uir ignobilis & plebeius, nõ tenetur infamans dictum ſuũ reuocare, cũ exinde, ut plurimũ magna ſcandala, & incommoda ſequerentur, ſed ſatis erit vt allatam alterius famam, pecunia, vel alia ratione com-

pen-

penſet. Vnde monent authores, quod quoties infamator ſit diues, & potens, infamatus verò ſit pauper, & ſubditus, aut plebeius, confeſſarius admonere debet talem infamatorem, & eniti, vt infamiam illam compenſet pecunia, vel aliquo alio beneficio, vel re ſimili. Quæ doctrina prçterquã quod communis ſit, vt conſtat ex Doctoribus allatis, eamque præter citatos fere omnes tradunt Adr. in 4 in materia de reſtit. q. 1. 5. His præmiſſis Summa Angel. in ver detractio num. 3. verſi. ſecundus caſus. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6 puncto 5. propoſit. 1. de reſtit. famæ, colligitur ſatis manifeſte ex S. Th. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2. vbi ait, *quod ſi fama iuſta aliqua de cauſa non poſſit, aut non debeat reſtitui in eodem genere* (prout in caſu noſtro contingit, vt ſuppoſuimus) *debet eo aliter recompenſare, prout in alijs dictum eſt.*

Hæc autem via eſt, quam dixerat in ſolutione ad primũ loquens de reſtitutione vitæ ſ. vel in pecunia, vel in honore aliquo, conſiderata conditione vtriuſque perſonæ ſecundum arbitrium boni viri. Et quidem ſi per ſententiam iudicis damnetur infamator ad conferendam aliquam pecuniam, vel aliquid aliud infamato, vtique illam pecuniam ex iuſtitia infamato dare tenetur, & ſatis erit, extra quem caſum in talibus ſecurius erit, & ſufficiens, vel procurare remiſſionem ab infamato, vel ad boni viri arbitrium componere cum eo de aliqua pecunia, vel re alia conferenda pro infamia. Sicut. n. quamuis vita, aut membrum corporis res pretioſior ſit quam pecunia, quando tamen in eodẽ genere compenſari non poteſt, refici debet pecuniis ad boni viri arbitrium, vt ſuperius dictũ eſt, ita etiam damnum in fama illatum, quando in eodem genere famæ non poteſt, aut non debet reſtitui, in pecuniis, aut alia re æquiualenti, quantum poſſibile erit, ad boni & prudentis viri arbitrium recompenſari debet, quicquid Sylueſt. verb. detract. quæſt. 4. caſu 2 & Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. capit. 4. p. 3. dub. 10. num 416. & ſequentibus velint non debere reſtitui in alio genere, quod in ſuo proprio non poteſt reſtitui. Vnde docent, nec pro vita fama reſtitui debet, nec pro fama in pecunia reſtitutio facienda eſt, cum in ſuo genere fama reſtitui non poterit, eo quod fama ſicut & vita non eſt pretio æſtimabilis, cum igitur nulla ſit proportio, aut æqualitas inter vitam & famam, inter famam, & pecuniam, & iuſtitia æqualitatem petit, nulla recompenſatio in pecunia pro fama eſt facienda, nemo enim tenetur ad impoſſibile. Solum igitur damna temporalia in hoc caſu lege iuſtitiæ compenſanda ſunt pecunia, & ſic Petr Nauar. exponit S. Thom. vbi ſup. in ſolutione ad primum. Sed ſine dubio præterquam quod communis opinio DD. ſit in contrarium, refellitur hæc eorum ſententia ex ipſa ratione æqualitatis iuſtitiæ, quæ per reſtitutionem ſtabilitur. Iuſtitiæ namque æqualitas non conſiſtit proprie in ipſis naturis genericis, ſpecificis, aut indiuiduis rerum, ſed in rationabili reſtitutione ad vſum humanum relata. Quare ſi ob aliquas circumſtantias, res diuerſorum generum æqualiter merito æſtimentur (vt quia aliter compenſatio fieri nequeat, vt v. g. cum fama reſtitui non poteſt iuſta de cauſa, ſiue ob vitæ periculum, ſiue ob ſcandalum, vel quia eſt exceſſus notabilis inter infamantem & infamatum) poterit per rem diuerſi generis fieri æqualis compenſatio & reſtitutio. Vt v. g fama compenſari poteſt per pecuniam, immo etiam compẽſatio pecuniæ per famam & honorem fieri poteſt ſi creditor ita vellet, quicquid Pet. Nau abſurdum hoc eſſe putet, ſed ſine ratione, aut auctoritate vlla. Quod verò Nauar. S. Th. verba interpretetur de ſola compenſatione damnorũ temporalium, plane contra omnes S. Tho interpretes eſt, & verbis eiuſdem aperte repugnat, vt legenti textum manifeſtum eſt.

26 Quæ doctrina non ſolum vera eſt, quando imponitur falſum alicui, ſed etiam quando reuelatur crimen verum, ſed occultum, iuris ordine non ſeruato, aut contra ordinẽ charitatis, nunquam enim tenetur quis cum maiori ſuo detrimento in eodem vel diuerſo genere detrimentũ proximi reſarcire velle, quod ſi infamatus hac compẽſatione noluerit eſſe contentus, non tenetur infamator amplius facere.

27 DVBIVM QVINTVM. An qui falſo alium infamauit ſiu in iudicio, ſiue extra, ſi intelligat ſua ſimplici retractatione, & cui nocuit non eſſe plene reſtitutum, ſed illos qui audierunt non habere fidem ſimplici verbo eius, dicendo ſe mentitum eſſe (quod frequenter accidit, cum procliuiores ſint homines ad credenda mala, quam bona) teneatur iurare ſe eſſe mentitum? & intelligitur, quando infamatus & infamator ſint pares, aut quaſi pares, iuxta ſecundam limitationem in præcedenti dubio allatam.

Cui reſpondetur cum Soto li. 4. de iuſt. q. 6. ar. 3. ad quartum, paulo poſt principium. & Mich. Salon in 2. 2. q 62. ar. 2. controuerſ. 13. conclu. 2. & Mart. Nao in Man. c. 18. nu. 45 uerſic. Addo quarto & Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. ca 4. p. 3. dub. 5. num 378. & Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punc. 5. aſſertione. 1. de reſtitutione famæ, teneri, ſi opus ſit, iureiurando confirmare ſe fuiſſe mentitum.

Ratio eſt quia tenetur omni via poſſibili facili ſaltem & licita famam alterius reſtituere. Si ergo credere noluerint ſimplici eius retractationi, tenetur adhibere iuramentum, cum hæc via facilis, & licita ſit: In hoc enim caſu non aſſumitur nomen Dei in vanum, cum in veritate iuret, ſe eſſe mentitum, & in iuſtitia, quia exercet actum iuſtitiæ commutatiuæ, & cum neceſſitate ad bonum adeo neceſſarium fratri.

Immo Sotus, & Salon vbi ſupra docẽt, teneri etiam adhibere teſtes, ſi opus ſit ad perſuadendum, ſe fuiſſe mentitum, adeo vt inquit Salon, ſi oportuerit facere expenſas in adhibendis illis teſtibus, & mittendis nuncijs, tenetur illas facere, niſi illæ expenſæ adeo excederent, vt iudicarentur a prudente maius bonum, quam fama alterius.

Ex eo enim quod proniores ſint homines ad credendũ de proximo malum, quam bonum, tenebitur maiorem fidem facere de innocentia illius, quam fecerat de eius crimine.

Ceterum mea ſententia rectius Greg. de Val. & vterque Nau. vbi ſupra docent, ſatis eſſe iuramento dictum reuocare, niſi forte ſuſpicio foret, diffamatorem ad palinodiam & retractationem, non conſcientia, ſed precibus, aut pretio inductum fuiſſe.

Ratio eſt, quia iurando maiorem cauſam dat credendi virtutem, & innocentiam alterius, quam dederat verbo ſimplici credendi vitium, vnde ſi credere illi noluerint imputatur malitiæ, & temerarijs iudicijs eorum, non infamatori, vnde ſatisfaciet ſolum iurando, ſe fuiſſe mentitum, nec opus erit afferre teſtes, cum tale genus reſtitutionis nũquam in vſu fuerit.

28 DVBIVM SEXTVM; An abſolui poſſit, qui ſic falſo fratrem infamauit, ſi iuxta prædicta reſtituere noluerit? Reſpondeo cum Michaele Salon vbi ſupra, concl. 3. Quod niſi maxima certitudine morali intelligat confeſſarius infamantem falſo, ſtatim ac commode poterit velle famam alterius reſtituere non debet eum prius abſoluere quam id faciat. Probatur primo, quia, qui tenetur alteri reſtituere pecuniam male ablatam, ſi habeat, vnde commode ſtatim reſtituere poſſit, non eſt abſoluendus, quin prius reddat, niſi habeatur maxima certitudo moralis, quod inde recedens ſtatim reddet: ergo multo magis abſolui non debet infamans falſo fratrem niſi famam reſtituat prius, aut moraliter creditur ſtatim poſt id præſtaturus. Patet conſequentia tum quia fama præfertur rebus alijs externis, tũ quia difficilius inducuntur homines, vt dicant, aut iurent, ſe fuiſſe mentitos, quam vt pecuniam alienam reſtituant.

Secundo, quia vt conſtat experientia facilius obediunt pœnitentes confeſſarijs, quando differtur abſolutio, qua obtenta, aut obliuiſcuntur, aut differunt implere promiſſa. Cum igitur confeſſarius non ſolum ſit iudex, ſed etiam medicus, iuxta cap. omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & remiſ. differre debet abſolutionem, donec reſtituat, vt ſic pœnitens citius præſtet, quod tenetur, & melius conſulat ſaluti pœnitentis.

Tertio, id conforme eſt præcepto Chriſti, qui Matth. 5. de eo, qui alium iniuria affecit, non prius abſolui vult, quã damnum fratri illatum reficiat, ait enim: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum:* ſi ergo qui conuicijs laceſſiuit fratrẽ ſuũ,

non

Digitized by Google

non debet prius abſolui, quam fratrem placauit, nec qui alterius famam abſtulit, abſolui prius debet, quam eam reſtitueri, cum non minus hic, quam ille ad reſtitutionem obligatus ſit; & confirmatur ex illo Leu. 6. vbi habetur. *Qui vi aliquid extorſerit aut calumniam fecerit, aut rem perditam inuenerit, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, deinde pro peccato ſuo offerat Deo arietē immaculatū.* Prius ergo, quæ debemus fratri reſtituenda ſunt, quàm offeramus Deo aliquod obſequium: Et de primo infamandi modo, quo falſum alteri imponitur, eiuſque reſtitutione hæc ſint ſatis, quæ enim ſuperſunt, ex his, quæ in alijs modis dicemus manifeſta erunt.

29 DVBIVM SEPTIMVM: An infamans ſeipſum peccet, & ad reſtitutionem aliquam teneatur, vt verbi gratia, ſi Ioannes de ſeipſo aliquod ſcelus coram alijs dixit extra iudicium: aut ſi in iudicio poſitus ad quæſtiones, & torturam a iudice confitetur coram aſtantibus crimen, quod non fecit, an peccet, & ad reſtitutionem teneatur.

Quæ difficultas, quia connexionem aliquam cum hoc primo infamandi modo habet, & eius declaratio non parum vtilis eſt, ex eo quod hoc vſu nonnunquam euenit in tormentis, breuiter a nobis explicanda eſt.

In hac re duę sūt opiniones. *Prima eſt* Cai. in ſum. verb. detractio. & in 2. 2. q. 73. art. 2. qui ex eo fundamento quod neminem famæ dominum eſſe putet, ſicut nec vitæ, hæc in præſenti materia docet.

Primum eſt, eſſe peccatum mortale ex genere ſuo infamare ſeipſum, & grauius quā ſi alium infamaret eo quod tenetur magis diligere famam ſuam propter Deum, & cōmune bonum, quam famam proximi.

Secundum, quod dicit Caiet. eſt, quod peccatum hoc non ſolum eſt contra charitatem, qua quiſque tenetur ſeipſum diligere, ſed etiam contra iuſtitiam, quia homo non ita eſt ſuus, quin etiam ſit pars alterius, ſcilicet, eccleſiæ, & reipublicæ cuius membrum eſt, & proinde ita ſe diſponere tenetur, vt iniuriam nō faciat alteri, id eſt, toti, cuius eſt pars. Sicut igitur occidens ſeipſum non ſolum contra charitatem facit, ſed etiam contra iuſtitiam, offendit enim ciuitatem, cuius eſt pars, & ideo punitur ab eccleſia, eccleſiaſticæ ſepulturæ priuatione: ita etiam ſeipſum infamans, & contra charitatem facit, qua quis ſeipſum diligere tenetur, & contra iuſtitiam peccat, nimirum contra eccleſiam, & Rempubl. cuius pars eſt, & cuius famæ eius eſt, ideoque ad famam ſibi reſtituendam tenetur.

Quod ſi illi obijcias, iuſtitiam non poſſe eſſe ad ſeipſum, & ideo infamando ſeipſum nulli iniuriam facit, & conſequenter ad reſtitutionem non teneri; Reſpondet teneri ad reſtitutionem non ratione ſui, ſed ratione Reip. cuius eſt pars, infamando. n. ſeipſum, totum, i. Rempu. cuius eſt pars, infamiæ nota afficit. Et ideo ſicut infamando proximum iniuriam etiam facit reip. & peccat mortaliter, ita etiam infamando ſeipſum.

Quæ duo dicta probari poſſunt ex c. Non ſunt audiendi. 11. quæſtio. tertia, ex ſancto Auguſt. deſumptum, vbi habetur: Non ſunt audiendi, ſiue viri ſancti, ſiue fœminæ, qui quando reprehenduntur in aliqua negligentia, per quam fit, vt in malam veniant ſuſpicionem, vnde ſuam vitam longe abeſſe ſciunt, dicunt coram Deo ſufficere ſibi conſcientiam, exiſtimationem hominum non ſolum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, cum occidant animas aliorum ſiue blaſphemantium viam Dei, quibus ſecundum ſuam ſuſpicionem, quaſi turpis, quæ caſta eſt, diſplicet vita ſanctorum, vel etiam cum excuſatione imitantium, non quod vident, ſed quod putant, vnde concludens ait, Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, alijs fama noſtra. Et in cap. Nolo. 12. quæſtione prima, ex eodem ſancto Auguſtino habentur hæc verba: Propter nos conſcientia noſtra nobis neceſſaria eſt, propter vos fama noſtra non polluī, ſed pollere debet in vobis. Duæ res ſunt conſcientia, & fama: conſcientia neceſſaria eſt tibi, fama proximo tuo. Qui confidens conſcientiæ negligit famam, crudelis eſt. Et libro primo, ciuit. cap. 17. & 20. ait, Non minus falſi teſtimonij reus, eſt qui de ſeipſo falſum fatetur, quam ſi de proximo id faceret, & refertur in capit. Si non licet 23. q. 5. Et facit illud Eccleſ. 41. Curam habe de bono nomine.

30 Tertium eius dictum eſt, qui in iudicio propter metum, & tormenta ſeipſum infamat, peccat mortaliter: Quia ſicut nullus metus mortis, aut tormētorum excuſat actum, qui ex genere ſuo eſt peccatum mortale, ab hoc, quod eſt, eſſe peccatum mortale, alioquin propter tormenta liceret fornicari, & alia huiuſmodi facere neque vllus metus, aut tormētum excuſat a vulneratione, aut occiſione ſui: ita nec ab infamatione ſui.

Quamuis enim poſſit quis pati detrimentum famæ ſuæ propter tormentum, ſi in aliorum malum non redundet, ſicut pati vulnera & mortem, ſibi tamen infamiam inferre peccatum eſt ſicut vulnerare, & occidere ſe; illud enim eſt malum illatum ſolummodo pati, hoc autem malum facere. Vnde ait, quod ſi hoc fiat in iudicio propter tormenta, erit duplex iniquitas, quia additur mendacium perniciosum in iudicio. Hæc dicta, & fundamenta ſunt Caietani.

Cum Caietano conſentit Sylueſter in verbo detractio. q. 3. quoad duo priora dicta, vbi expreſſe docet, quod ſi quis citra pericula mortis, & torturæ infamet ſeipſum, peccat mortaliter, & idem ſi alium infamaret, ſecus autem ſi in tormentis poſitus ſe diffamaret.

Et addit, quod ſi extra tormenta ratificaret aliqua, ob quæ ipſemet eſſet damnandus, aut alius damnificandus, tenetur retractare dicta de alio, dicta vero de ſe retractare non tenetur, ſi timet ſibi renouari tormenta, quibus mortem prælegit, id quod etiam docuit Ang. in verbo detractio numero ſexto, ſubdit tamen idem Syluſter, quod tenetur ſaltem in extremo publice reuocare, quod tormentorum metu falſo confeſſus eſt, & Panorm. in capit. 1. numero 3. de teſtibus cogendis, expreſſe ait, quod qui confitetur falſum contra ſeipſum metu tormentorum, peccat mortaliter, & citat cap. ſi non licet. 23. quæſtio. quinta ex ſancto Auguſtino lib. primo, ciuit. capit. 17. & idem Panormit. in capit. ex parte. 2. numero 2. de ſepu. ait, quod qui timore tormentorum falſa confitentur crimina contra ſe, grauiter peccant, adeo vt ſi mortem patiantur propter illam confeſſionem, quam ſaltem in extremo non reuocarint, decedunt in peccato mortali, & damnati ſunt, & probat ex d. capit. ſi non licet 23. quæſtio. 5. eo quod ſicut peccat quis falſum teſtimonium ferendo contra proximum ita & contra ſeipſum, & eadem habent Soc. in rep. cap. ad audientiam. de homic. & S. Ant. p. 2. tit. 2. cap. 2. §. 3. Vnde videntur omnes etiam Caietani tertium dictum approbare.

31 Secunda opinio eſt Soti lib. 4. de iuſtit. & iure quæſtio. 2. articul. 3. concluſ. 4. & quæſtio. 6. artic. 3. ad quartum. & lib. 5. quæſtio. 10. articul. & de tegendo ſecreto. memb. 1. quæſtio. 3. & Adriani in 4. in materia de reſtitutione famæ. quæſtio vlt. & quodlib. 11. in Reſpon. ad difficultatem tertiam. litera M. Martini Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. articul. 2. dub. 5. pag. 246. & 247. Martini Nauarri in Manuali. capit. 18. numero 27. & 28. Couar. lib. 1. variar. reſolut. capit. 2. numero 8. Cordubæ memb. 4. de retract. quæſtio. 3. concluſ. 14. dub. 1. & latius memb. 1. illius tractat. quæſtio. 3. concluſ. 3. Ioſeph Angles in 4. de reſtitut. famæ. dub. 2. difficult. 2. Petri Nauarri lib. 2. de reſtitut. capit. 4. parte 2. dub. 1. num. 1. 2. 3. & ſeq. & parte 3. dub. 1. numer. 366. Michael Salon in 2. 2. quæſtio. 3. de dominio. articul. 3. & in quæſtio. 62. artic. 2. controuerſia. 23. & quæſtio. 71. articul. 2. controuerſia 3. Gregorij de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 6. puncto. 3. & diſp. 5. quæſt. 17. puncto. 2. Bartholo. Medinæ lib. 1. inſtruct. capit. 14. §. 36. Petri de Arragon. 2. 2. tractat. de dominio. Qui omnes docent hominem eſſe dominum ſuæ famæ, vnde negant fundamenta Caietani, quod fundamentum latius probatum eſt in materia de dominio, vnde hic tanquam certum a nobis ſupponēdum eſt. Quia vero res hæc vna concluſione declarari non poteſt, quod in hac materia cenſendum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

32 Prima Propoſitio: Infamare ſe, hoc eſt, defectus ſuos proprios tam culpæ, quam naturæ ex cauſa bona, & honeſta propalare, non ſolum malum & peccatum non eſt, ſed aliquan do

Digitized by Google

quando opus virtutis eſt,& meritorium: Vt verbi gratia, qui aperit crimen ſuum confeſſori ſuo, etiam extra confeſſionem,ad capiendum conſilium,vel ad leuandam triſtitiam,item ſi ob eaſdem cauſas ſua peccata reuelet Theologo,vel aduocato,vel medico, vel cuicunque amico Ex Soto,Petro Nauarro, & alijs. Item ſi id faciat ad maiorem ſui humilitatem,& proximi ædificationem ne in tanto pretio habeatur,vt ſic ſecurius viuat,ſicut fecit D. Auguſtinus,qui ne tanti haberetur,& ad aliorum exemplum, ex humilitate ſcripſit, & propalauit in libris ſuarum confeſſionum multa peccata ſua. Et Sanctus Anſelmus virginitatem amiſſam deplorat Et de Diuo Petro martyre legitur,quod cum infamatus fuiſſet, quod haberet mulieres in cella, cum eſſet Monachus S. Dominici ſiluit & nunquam ſe defendit. Et de Sancta Marina legitur in vitis Patrum quod cum diffamata fuiſſet, quod feminam quandam oppreſſiſſet, tacuit, & non ſe defendit vſque in diem mortis, quando inuenta fuit femina, quæ antea vir reputabatur.

Qui hoc exemplo Chriſti fecerunt, qui cum falſa teſtimonia audiret nihil reſpondit, *& cum malediceretur, non maledicebat*, & vt Iſaias cap. 53 ait, *Tanquam ouis coram tondente ſe obmutuit*. Suos ergo defectus propalare, aut iniqua verba aliorum patienter ferre ex honeſta cauſa,non peccatum eſt,ſed opus virtutis conſtantiæ,patientiæ, & humilitatis. Vnde in religionibus quibuſdam ille mos ſeruatur,vt religioſi cum conſenſu tamen ſuperioris,defectus ſuos tam culpæ,quam naturæ,publice coram alijs, & voluntarie referant Sic etiam qui alium falſo infamauit,non ſolum licite poteſt, ſed etiam tenetur ſe diffamare, dicendo ſe falſum dixiſſe, & quoties quis alteri famam reſtituere non poteſt,ſine aliquo detrimento propriæ, illud ſubire debet,penſatis,vt diximus, conditionibus & qualitatibus perſonarum.

33 Secunda propoſitio: Qui infamat ſeipſum propalando crimen occultum ſine cauſa,peccat,non tamen erit ex genere ſuo peccatum mortale,ſed veniale. Sic omnes contra Caietanum excepto Gregor. de Valen. qui in diſputa.5.q. 17.punct.2.in hoc cum Caietano conſentit. Quod ſit peccatum. patet,quia eſt contra naturam peccati,quod debet celari,& contra naturam famę,quæ cum ſit bonum quoddam,debet conſeruari, & confirmatur ex illo Eccleſ.c.41. *Curam habe de bono nomine*,& ideo cum vnuſquiſque ſua bona diligere debet,& fama ſit bonum noſtrum,erit peccatum ſine cauſa ſe infamare. Quod vero non ſit ex genere ſuo mortale,vt putat Caietanus. Gregorius, & alij: patet, quia homo eſt Dominus ſuæ famæ, vnde S. Tho 2.2. q.73.ar.4.ad primum,ait,Sui arbitrij eſſe detrimentum famæ ſuæ pati. Vnde prodigere illam ſine cauſa.& ſine graui damno meo,& aliorum,eſt velut prodigere bona, & diuitias citra alterius iniuriam,prodigalitas autem pecuniæ,& bonorum externorum,ex ſuo genere non eſt peccatū mortale,quando ſit citra iniuriam aliorum, vt colligi poteſt ex ijs,quæ tradit S.Thom.2.2.quæſt.119.art 2.& 3 Quamuis ergo in genere peccati venialis grauius ſit prodigere famam, quam pecuniam, eo quod fama diuitijs præſtat,ſolum tamen veniale peccatum erit ex genere ſuo illam prodigere. Dixi,non eſſe peccatum mortale ex genere ſuo,ſeipſum infamare propalando crimen occultum,quia ex circunſtantia poterit eſſe mortale. Varij namque caſus ab authorib. enumerantur,in quibus peccatū mortale eſſe poſſit.

34 Primus eſt,quando homo exponens & referens ſua peccata mortalia, licet non grauia honori ſuo, in illis tamen referendis gloriatur,& ſibi complacet. Sic Sotus lib.4.de iuſtitia.q.2.art.3.ante fin & Petrus Nauarr.lib.2.de reſtit. c.4.p.2.dub.1.nu.121.& 122.Couar.lib.1.variar.reſol c 2. nu.8.& Michael Salon.q.3.de dominio.ar.3.poſt concluſ. ſextam,& quæſtione 73.art.2. controuerſia 3.& conſtat ex Pſalm.51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate*. & Pſalm. 93. *Vſque quo peccatores gloriabuntur, effabuntur, & loquentur iniquitatem*,& Iſaiæ cap. 3. obiurgantur huiuſmodi his verbis,*peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerūt,nec abſconderunt*. Talis.n.ſine dubio peccat,hoc tamen peccatum non eſt peccatum infamiæ, ſed potius iactantiæ: complacentiæ in peccato, & etiam ſcandali, vt recte Petrus Nauarrus annotauit; ſiquidem multipliciter peccat,tum quia ſe infamat,quod eſt omnium minimum, tum quia gloriatur,& complacet ſibi de peccato commiſſo,tum quia ſcandalizat audientes qui in eo affectu eum perſiſtere intelligunt,tum quia complices prodit, maxime ſi feminæ bonæ famæ ſint. Vnde iuuenes, & alij qui talia ſe commiſiſſe peccata narrant, grauiter a confeſſarijs obiurgandi ſunt.

35 Secundus eſt,quando infamat ſe de turpi graui,& atroci crimine,& hoc ſiue vere,ſiue falſo,vt ſi ſe hæreticum,ſacrilegum,aut boni communis proditorem eſſe diceret,tūc enim licet Petrus Nauarrus, vbi ſupra velit non peccare mortaliter; Alij tamen vt Sotus libro quarto de iuſtitia, quæſt.6.art.3 ad quartum dub.3 concl ſecunda. & lib 5. q.10.art.2.ante finem,& Coua lib.1.reſol c.2 nu.8.Petrus de Arragon in 2.2.q.62.trac.de dominij obiecto.Mich.Salon vbi ſupra.& Mar.Nau.in Manu.cap.18 nu.58.& rectius id affirmant,& hoc maxime ob ſcandalum,& damnum,quod exinde ſequi poſſit: Quamuis enim quis dominus ſit famæ ſuæ,eam tamen prodigere cum tam graui ſcādalo aliorum, non poteſt eſſe non mortale propter inſignē turpitudinem peccati,etiamſi citra iuramentum id affirmaret.

36 Tertius eſt,quando eſt perſona publica, cuius fama neceſſaria eſt,& maxime vtilis tum ſaluti ſuæ ſpirituali, & corporali,tum etiam ſaluti eorum,quorum cura ſibi incūbit, vt vxoris, filiorum, &c. tum etiam Reipubl & bono communi,& muneris ſui exercitio,vt ſi Prælatus, aut alius peccata aliqua ſua detegeret, vnde occaſio eſſet, vt alij ſimilia committerent, aut Reſpu. damnum pateretur, aut etiam ineptum ſe redderet,vel ad obtinendum officium, vel ad retinendum, ob quod filij, & alij, quibus eius opera erat neceſſaria, damnificantur. In quo euentu non ſolum contra charitatem, vt putat Pet. Nauar. libro 2. de reſtitut cap.4 par.2 dub.1.num.123.& ſeq. ſed etiam contra iuſtitiam peccaret mortaliter, vt docent Sot lib 4. de iuſti.quæſt.2.art.3.in fi.& lib.5 quæſt.10 ar.1. & Mar.Naua in Manu.cap.18.num 20.& Micha. Salon quæſt.3 de dominio.art.3.conclu.2 & 3.Pet. de Arragon 2.2.quæſt. 62.tract.de dominio & fauet S.Tho.2.2 quæſt 73 artic.4. ad primum vbi ait, *poſſe hominem pro libito detrimentum famæ ſuæ pati,niſi vergat in periculum aliorum*,& idem habet Greg.de Val.to.3.diſp.5.q 17.punc 2 q.1.in fi & fauet Mart.Ledeſ.2.4.q.18.ar.2.dub.5.pag 147. col 1. concl.3. Quod vero ſit contra iuſtitiam infamare ſe in hoc caſu, probari poteſt; quia quo iure teneor ad media, quæ illi ſunt maxime vtilia, vel neceſſaria. Sed vnuſquiſque tenetur ex iuſtitia curare vitam ſuam ſpiritualem & corporalem, & vitam ſuorum domeſticorum, nec non bonum commune. Ergo etiam ad tuendam famam ſuam, quando ad officij ſui executionem, & aliorum ſalutem ea neceſſaria,vel vtilis admodum ſit. Vnde Prælatus, qui famam ſuam regendis ſuis ſubditis habet obſtrictam,contra iuſtitiam faceret ſeſe infamando: ſicuti qui familiam habens alendam,aut pauperes videt grauiter patientes, ſua bona in flumen proijceret.

37 Quartus eſt,quando talis infamatio vergit in damnum propriæ vitæ,vt ſi detegat peccatum,ob quod ſua, vel aliorum damnatio ad mortem, aut membri mutilatio ſequatur. Sic Naua in Man.c 18.nu 28.& in c.Inter verba.concluſ.6.Coroll.44.Couar.lib 1 variar.reſol cap.2. num.8. Petrus de Arragon.2.2.q.62.in q.de dominij obiecto.Mich.Salon ibi.q 4.ar.3.poſt concl.6 Coua. lib.1. varia.reſol. c.2.nu 8.Petrus Nau.li.1 de reſt.c.4.p.2.dub.1.nu.126.quę doctrina vera eſt, quando id faceret ſine cauſa rationabili,& extra tormenta eſſet.n. prodigalitas vitæ quæ peccatum mortale eſt,vt ſi quis diceret ſe violaſſe virginem,cuius fratrem ſcit ei mortem illaturum,tūc.n ſine dubio peccaret mortaliter crimen detegēdo, tum ob iniuſtam ſui necem,cuius cauſa eſt,vt docent Cou.nu.10.& Petrus Naua. nu.127.vbi ſupra, tum ob peccatum alterius, quod iniuſte detegit, cuius famæ, aut vitæ ipſe renunciare non poteſt.

Digitized by Google

38 Quintus eſt, quando quis ſe infamat, ex cuius infamia alij eiuſdem ſtatus in hominum opinione damnum ſui honoris patiantur: vt ſi clericus ſua crimina panderet laicis: Aut ſi Religioſus, vel Monialis crimen ſuum detegat, ex quo religioni, vel Monaſterio notabilis infamia ſequitur. Tunc enim non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam peccaret; cum fama ſua, non tam eſt ſua, quã religionis, cui cedere non poteſt, vt. n. experientia conſtat, ſolent homines ex vnius vitio, alios diiudicare, & contemptui habere. Id quod teſtatur S. Auguſtinus epiſ. 137. cap. 2. ad plebem Hipponenſem, dicens, *Cum de aliquibus, qui ſanctum nomen profitentur aliquid criminis, vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit: inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus credatur*. quem locum refert S. Th. ad hunc finem in ſecunda ſecundæ q. 33. artic 7. in corp. Et hi omnes caſus intelliguntur de eo, qui verum crimen ſuum, ſed occultum detegit.

39 Sextus eſt, quando crimen falſum de ſe profert, & hoc non ſolum quando exinde ſequitur eius mors, & mutilatio, ſed etiam ſi hæc non ſequantur, dummodo id profert cum iuramento. Sic Sotus lib. 5. de iuſti. q. 10. ar. 2. Naua. in Manu. cap. 18. nu. 28 in fi. Petrus Naua. lib. 2. de reſt. ca. 4. par. 1. dub. 1. nu. 125. Mich. Salon q. 3. de dominio ar. 4. cõcl. 5. & q. 73. ar. 1. controuerſia vl. Ratio eſt, quia mendacium in re graui, vt in honore, & fama, quæ omnibus diuitijs præſtat, eſt peccatum mortale, contra octauum præceptum Decalogi, quo ſub mortali non minus prohibentur homines contra ſeipſos falſum teſtimonium dicere, quam contra alios, vt late docet S. Augu. lib. 1. ciuit. c. 17. & 20. Id quod multo grauius eſt, quando acceſſerit iuramentum, cum omne iuramentum falſum etiam non pernicioſum peccatum mortale ſit. Extra hos caſus ſeipſum infamare peccatum veniale eſt, vt prodigalitas diuitiarum, qua nulli alteri nocetur.

40 Tertia propoſitio, infamare ſeipſum nõ eſt communiter cõtra iuſtitiam. Ratio eſt, quia ad ſeipſum non eſt iuſtitia, vel iniuſtitia, & volenti non fit iniuria, ergo reuelare proprium crimen non eſt contra iuſtitiam. Et quia homo eſt dominus famæ ſuæ, ſicut pecuniæ, & aliarum rerum temporalium. Dixi, communiter non eſſe contra iuſtitiam, quia ex accidenti hoc peccatum eſſe poterit contra iuſtitiam, quando per hanc infamiam, quam quis infert, oriretur notabile detrimẽtum alicui tertio, vel in ſpiritualibus, vel in temporalibus, vt ex dictis in præcedenti propoſitione manifeſtum eſt, & præcipue in caſu tertio, & caſu quinto, vt latius ibi oſtendimus.

41 Quarta propoſitio, qui iniuſte rogantur, & metu tormentorum, (vt patet de eis, qui in eculeo præter ius interrogantur) propium crimen occultum propalant, & non peccant mortaliter, ſed ad ſummum venialiter. Dixi, ſi ſint iniuſte rogan, ſi enim legitime interrogarentur, etiam citra tormenta veritatem dicere tenentur. Hanc propoſitionem tenent Ang. in Summ. verb. detractio. num. 6. Sylue. eod. quæſt. 3. Sotus in relec de tegendo ſecreto memb. 3. q. 4. concl. 10. & lib. 5. de inſt. q. 10. art. 1. Mart. Ledeſ 2. 4. quæſt. 10 art. 5. dub. 6. conclu. 10 fol. 87. col 4. & q. 18. art. 2. dub. 5. fol. 246. & 247. Mich. Salon 2. 2 q. 73. ar. 2 controu. 3. Nau. in Man cap. 18. nu. 29. Petrus Nau. lib. 2. de reſtitu. cap. 4. p. 1. dub. 1. num. 133. Ratio eſt, quia homo eſt dominus ſuæ famæ ſicut bonorum externorum. Quamuis ergo peccatum mortale ſit prodigere famam ſine iuſta cauſa, ſicut etiam prodigere bona externa, ex iuſta tamen cauſa, & bona alia externa, & famam prodigere licet etiam ſine peccato, ſed vix dari poteſt cauſa magis iuſta ad hoc faciẽdum quam vt vitet tormenta, quæ æquiualent famæ, cum tantum, & etiam maius malum ſit perpeti huiuſmodi tormenta, quam ſit perdere famam. Immo etiamſi concederemus hominem eſſe tantum cuſtodem ſuæ famæ, non tenetur tamen cum tanta iactura famam ſuam cuſtodire. Deinde vt idem Sotus, & Ledeſ. vbi ſupra docent, & Anton. Cordub detract memb. 4 q. 3. concluſ. 14. dub 2. puncto 1. quem refert, ac ſequitur Petrus Nauar. vbi ſupra num. 130. ſi quis contra ius in eculeo exponeretur, vt alienum crimen reuelaret licite poteſt illud prodere etiamſi ſub ſigillo ſecreti acceperit, dummodo non ſit ſacramentale; Quia non tenetur cum tanto diſpendio famam, aut vitam eius ſeruare niſi reuelatio ſecreta eſſet contra Regem, vel Rempub. uel ſi eſſet priuati hominis, tamen eſſet per iniuriam extortum tale ſecretum alterius. Ratio eſt quia, ſolum ſeruare tenẽtur illud ex charitate, ſicut res alias proximi, quando id poſſit ſine graui damno ſuo. Quæ omnia maxime procedunt, quando tormenta eſſent grauia, & diuturna; ſi enim leuia, & breuia eſſent, tunc Ledeſm. eum peccare putat mortaliter, at certe non videtur in hoc caſu plus quam veniale, vt ex dictis conſtat.

42 Quinta Propoſitio: Qui in tormentis poſitus & iniuſte rogatus falſo ſibi crimẽ imponit, ſolum uenialiter peccat, ſic Syluester uerb. detractio. quæſt. 3. Angel eodem. § 6. Couar. lib. 1 uariar. reſolut. c. 2. num. 8. Sotus in relect. de tegendo ſecreto memb. 3. quæſt. 4 concl. 10. & lib. 5. de iuſti. q. 10. art. 2. & Martin. Ledeſm. 2 4. q. 18. art 2. dub. 5. pag. 246. & 247. concl. 2. & Nauarr. olim id tenuit in cap. inter uerba. 11. q. 3 conclu. 6. Corol. 43. num. 159. quamuis nunc in Manuali cap. 18. nu. 29 putat eſſe mortale, ſi propter eius confeſſionem debet occidi, id quod etiam tenet ſibi cõtrarius. in d. capit. inter uerba, 11. q. 3. conclu. 6. coroll. 44. nu. 568. & idem in hoc caſu docuit Ledeſ. ubi ſupra, quia dat cauſam propriæ mortis. In quo tamen caſu Sotus ubi ſupra, & Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap 4. par. 2. dub. 1. nu. 133. ſolum docent eſſe peccatum ueniale, & mendaciũ officioſum, & ita quamuis mors potius ſubeunda eſſet, quam peccare uenialiter, non erit tamen pluſquam ueniale. Ratio eſt, quia nullus tenetur cum tanto cruciatu uitam ſeruare, ſed poteſt mitiorem & breuiorẽ permittere mortem, ut tam longam & acerbam euadat. Nec in hoc dat cauſam per ſe propriæ mortis, ſed per accidens, & licite cõmutat longa tormenta quæ cauſant mortem, immo ſunt prolixa mors, pro morte breuiori. Intelligitur autem hoc, quando id facit ſine iuramento, nam, ut recte ait Sotus, periurium omne crimen mortale eſt.

Et eodem modo crimen mortale eſſet, ſi propter huiuſmodi tormenta falsò alios infamaret, ut notat Petrus Nauarrus ubi ſupra nu. 130. Mendacium enim pernicioſum eſt, & damnificatio innocentis, quod ob meum commodũ facere non licet.

43 An uerò teneatur ſibi reſtituere famam, caſu quo ob cõfeſſionem criminis falſi incidit in uitæ periculum, quoniã morte cõdemnabitur, uel ijs, quibus neceſſaria erat fama, irrogauit iniuriam? Sotus ubi ſupra negat, & conſentit Petrus Nauarrus, quorum opinio uera eſt, quando perſona priuata ſit: ſecus autem ſi perſona publica fuerit, tum quia per mortem eius ſit iniuria reipub. cuius ciuis e medio tollitur, tum quia ex confeſſione falſi criminis impoſiti iniuria irrogatur ijs, quibus neceſſaria erat fama ipſius.

44 *Quod* ſi quæras, an teneatur reſtituere ſibi famam, dicendo ſe ob vim tormentorom impoſuiſſe ſibi falſum crimen, quamuis ex illa recantatione iterum torquendus ſit, tunc Sylueſter in verb detractio. quæſt. 3. & Ang. verb. eo. §. 6. & Petrus Nauar. vbi ſupra num. 134. & Ledeſ concl. 3. recte docent, non teneri recantare, nec eo modo ſibi reſtituere famam. Ratio eſt, quia non tenetur id facere, vt ſaluet vitam, quæ ex priori confeſſione erit auferenda ſibi, licet enim cuſtos ſit vitæ ſuæ, & non Dominus, eam tamen cum tantis tormentis, & iactura cuſtodire non tenetur. Immo ſi Dominus eſſet vitæ, mallet ſemel mori, & ſuſpendi, quàm ſæpius mori per torturam. Neque tenetur id facere, vt reſtituat famam familiæ ablatam, aut Reipubl. Quia fama eſt principaliter propter ipſum, qui infamatur, & ſecundario propter alios, principalis autem libere vti poteſt iure ſuo, & cedere, nec tenetur cum tã graui ſuo damno alijs conſulere, maxime ſi nihil ſe ex huiuſmodi retractatione profecturum putet. Volunt tamen aliqui ut ſupra diximus non omnino improbabiliter, quibus tandẽ conſentiunt Ang. & Sylueſter conſultius eſſe, ut huiuſmodi hoĩes in ultimo uitæ quãdo ſunt ſupplicio afficiendi, populo circunſtanti aperiant, ſe ui tormẽtorum admiſiſſe crimen falſo impoſitum, nec unquam commiſſum. Quia tamen

non

Digitized by Google

non adeſt amplius periculum patiendi noua alia tormenta. Quod ſi alijs crimen falſum ex vi tormentorum imponat reus, ob quod alius ſit demnificandus, abſque dubio in patibulo poſitus dictum ſuum recantare, & veritatem fateri tenetur ex Ang. & Syl. vbi ſupra, & alijs.

Ex his conſtat, quid ad argumenta Caietani reſpondendum ſit. Cum enim aſſerit vnumquemque magis ſe diligere quam proximum, id quidem verum eſt, ſicut tamen in propoſitione quarta diximus, licite poteſt homo ad euitanda tormenta propria crimen occultum prodere, ita etiam & crimen occultum proximi.

Quod vero ait famam eſſe bonum commune, & ideo teneri ex iuſtitia ad eius reſtitutionem, id verum eſt, quando eſt perſona publica, cuius fama eſt neceſſaria & plurimum vtilis alijs, tunc enim, vt diximus, contra iuſtitiam faceret negligendo famam ſuam, ſecus autem quando eſſet perſona priuata, ex cuius infamia nulli alteri damnum ſequeretur. Ad loca ex San. Aug. allata, in Can. Non ſunt audiendi, loquitur S. Aug. & recte Sotus lib. 4. de iuſt. & iure q. 2. art. 3. in fi. q. 6. art. 3. ad quartum. ante fi. & Michael Salon. q. 3. de dominio, artic. 3. ad ſecundum, animaduertunt de quibuſdam mulieribus, quæ cum in opinione magnæ ſanctitatis a populo habebantur, moliebantur prætextu humilitatis ſiniſtram de ſe opinionem generare, admittentes ad ſe viros, cum ſcandalo aliorum, quod non eſt licitum. Vnde quod dicitur de S. Ambr. introduxiſſe mulieres meretrices in domum ſuam, ne in Epiſcopum eligeretur, non habet certam auctoritatem ex Soto lib. 4. de iuſtit. quæſt. 2. art. 4. & Pet. Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4. p. 2. dub. 1. num. 314 & Mich. Salon. q. 3. de dominio art. 3. Cum id maximum ſcandalum populo fuiſſet. Idem etiam Auguſt. in Can. Nolo. loquitur in caſu, vel quo fama noſtra eſt neceſſaria alijs, vt in perſonis publicis, vel ſolum reprehendit eos, qui nimis negligentes ſunt in cuſtodia famæ, & liberius, licentiuſque viuunt, quam decet, cum ſcandalo, & offenſione aliorum. Quando autem lib. 1. ciuit. cap. 20. & 27. ait, peccare mortaliter, qui falſum teſtimonium contra ſe dicit, non minus quam qui contra proximum, id vt caſu ſexto expoſuimus, verum eſt. ſi cum iuramento in iudicio, vel extra cum iuramento id affirmet, ſecus autem ſi vt grauia tormenta deuitet, falſum ſibi imponeret, in nullo tamen caſu peccatum hoc contra iuſtitiam erit, ſed ſolum contra charitatem, niſi perſona publica fuerit, cuius fama Reip. & alijs admodum vtilis & neceſſaria ſit.

Ad illud Eccleſiaſtici 41. *Curam habe de bono nomine.* Reſpondetur, ſolum præceptum eſſe charitatis, non iuſtitiæ, de cuſtodia famæ, & honoris. Deinde præcipitur ſolũ exercitium virtutum, cum enim honor virtutis præmium ſit, idem eſt præcipere curam boni nominis, ac virtutem inſequi, quandoquidem in ea ſe exercere eſt medium ad bonum nomen, virtutem enim honor, & fama tanquam vmbra Solem, ſequitur. Sicut enim eum, qui recta pergit ad ſolem, vmbra ſequitur, ſic eum, qui virtutes colit, fama, honor, & nomen bonum ſequitur. Deinde cura boni nominis habenda eſt, quia peccatum prodigalitatis eſt, nihil de fama curare, aut ſine cauſa ſeipſum infamare. Et denique quia in nonnullis caſibus, vt diximus, mortale peccatum eſt ſeipſum infamare, ob id fatemur teneri hominem de bono nomine, & fama curare. eſt enim vita nobis neceſſaria, fama vero proximis. Sed de his ſatis.

ADDITIO NOVA.

Adde. Huic ſimile eſt, quod Cardinalis Baronius refert, tom. 4. Annal. Eccleſ. fol. 366. de nonnullis ſanctiſſimis viris, qui selecti in epiſcopos ſimulabant ſe aliquod admiſiſſe delictum, ne ordinarentur; ibi enim ſic habet: Dignum plane memoria eſt, quid ſtatuerint Patres de his, qui oblati Sacerdotij fugiendi occaſione aliquod admiſiſſe delictum confeſſi eſſent, his verbis: licet non ignoremus, multos verecundia, & nonnullos honore ſuſcipiendi Sacerdotij, & vt trepidos, (quæ ſigna ſunt ſanctitatis) falſa in ſe, reijciendi honoris cauſa dixiſſet tamen quia omnium fere ad ea, quę ſunt peiora, procliue iudicium eſt; & hinc materies diſputationum in obtrectatione Sacerdotum Dei quæritur, ſedit in ſynodo (loquitur autem de Concilio Valentino) vt quiſquis de ſe vel vera, vel falſa dixiſſet; fides, quam ſuimet teſtimonio confirmaret, haberetur; hæc ibid. & eodem tom. 4. fol. 513. in fine refertur Timotheus Epiſcopus ordinaſſe in Epiſcopum quemdam Ammonem ſanctiſſimum Monachum ob auriculæ ſpontaneam amputationem effectum irregularem.

De ſecundo infamandi modo, quo reuelatur verum crimen occultum alterius. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum occultum alterius celandum eſſe, ius naturale, diuinum, & humanum docet.*

2 *Correptionis fraternæ præceptum de iure Naturali, & diuino.*

3 *Ordo etiam fraternæ correptionis eſt de vtroque iure, & quinam ordo ille ſit ex S. Tho. & alijs declaratur.*

4 *An ſit peccatum denunciare peccatum alicuius non præmiſſa huiuſmodi ſecreta monitione, & correptione?*

Peccatum occultum duplex quod vergit in damnum publicum, & quod in priuatum, vnde ſolutio dubij manifeſtatur.

5 *Peccatum occultum vergens in damnum priuatum etiam duobus modis ſumitur, vel in præiudicium tertij, vel in damnum ſolum peccantis.*

6 *Quando correctio fraterna præcedere debeat teſtium inductionem aut denunciationem.*

7 *An quando crimen eſt ſolum in damnum peccantis, licitum ſit aliquando ſtatim denunciare ante correptionem fraternam, & eſt difficultas præcipue de Religioſo.*

8 *Superiori, vt iudici non ſine præuia admonitione ſecreta reuelanda eſſe.*

9 *Si ſecreta admonitione non ſperatur emenda, nec reuelatione aut correptione ſuperioris, ſiue vt iudicis, ſiue vt Patris, non tamen eſt procedendus.*

Quid in hoc caſu vlterius agendum ſit tribus alijs Not. declaratur. ibid.

10 *An ſuperiori, vt Patri ſine præuia admonitione poſſim crimẽ reuelare, quod frequenter vſu venit in Religionib.*

11 *Sententia prima multorum affirmatiua. Durandi, Ric. Gab. & aliorum.*

12 *Rationes, quibus confirmare ſolent ſententiam propoſitam.*

13 *Opinio ſecunda dicentium eſſe mortale peccatũ & contra Chriſti præceptum, tam prælati præcipientis, quam ſubditi obedientis.*

14 *Hanc ſecundam ſententiam manifeſto docuit S. Thom. & quinam cum illo conſentiant, refellit Adrianus Richardum.*

15 *Quid S. Baſilius, & S. Auguſt. de hoc ipſo ſentiant, præſertim, & expreſſe Religioſis Vmbertus S. Generalis Ordin. Prædic. falſo citat Auguſt. ſententiam.*

16 *Opinio hæc verior, & iuri Naturali ac præcepto diuino conformior.*

17 *Soluuntur argumenta pro parte affirmatiua ſuperinducta, num. 11*

18 *Grauior, & acerbior vnicuique læſio ſuæ famæ apud ſuperiores etiam, vt apud Patrem, quam apud plures alios.*

19 *Præcepta viſitatorum non intelliguntur de peccatis ſecretis, & quid de proclamationibus, quæ fiunt in capitulis Religioſorum?*

20 *Conſtitutiones quorundam Religioſorum a Sede Apoſtolica approbata, in quibus præcipitur, vt qui nouerit peccatum ſocij immediate denunciet prælato, non ſolum vtiles, ſed ex genera ſuo laudabiles.*

21 *Quam reſtitutionem facere teneatur, qui verum crimen occultum iniuſte reuelauit ſiue in iudicio ſiue extra iudicium: Et an dicere poſſit, ſe eſſe mentitum, vt hoc modo reſtituat?*

22 *Modus reſtituendi ſecundum S. Thom. & alios Nauar. non placet, & merito.*

23 *Quinam reſtituendi modus optimus ſecundum Caietan. & alios.*

24 *Quinam modus conuenientiſſimus ſecundum Melchio Canum, & Greg. de Valentia.*

25 *Quotieſcunque quis iure poteſt, aut debet occultare aliquam veritatem, eodem iure vti poteſt verbis æquiuocis, & ambiguis, quæ plures habent ſenſus veros, nec ſenſum propriũ tenetur aperire.*

26 *Sicut verum, ſic & falſum duplex, ſpeculatiuum, & practicum.*

27 *Qui reuelans crimen occultum Fratris ordine iuris non ſeruato retractando dictum ſuum, affirmat, ſe falſum dixiſſe, & mentitum eſſe, non mentitur.*

28 *Ille modus reſtituendi ſecundum Theologos eſt vtiliſſimus.*

29 *Non tenetur quis dicere, ſe mentitum fuiſſe, ſi alio modo poſſit reſtituere.*

30 *Procedunt prædicta ſiue crimen verum occultum ſit reuelatum extra iudicium, ſiue non, immo multo magis in iudicio, cum probare non poſſit.*

INter alios infamandi modos hic vnus eſt, quando quis verum crimen alterius detegit ſed occultum, ſiue extra iudicium non præmiſſa correctione fraterna, ſiue in iudicio illum accuſando de crimine quod probare non poteſt. Vt autem hunc modum clarius, dil[?] uſque explicemus, antequam difficultates afferamus. Duo in hac re ſupponenda ſunt tanquam certa, & in materia de correctione fraterna expoſita, quorum

1 *Primum eſt*, Peccatum ſecretum, ſeu occultum alterius celandum eſſe, prout ius naturale. Diuinum & humanum docet. Quoad ius naturale patet, quia ſicut ius naturale dictat opera virtutum eo quod bona ſunt, manifeſtanda eſſe; ita etiam dictat natura ipſa, vt peccata, eo quod mala ſunt, celantur, niſi ex neceſſitate correptionis aut punitionis detegere ea oporteat. Virtutes enim a naturali lumine procedunt, & ideo natura ſua dignæ ſunt, vt palam fiant, peccata vero ab ignorantia procedunt, vt in 3. Eth. 1. dicitur omnis prauus ignorat; & Prou. 14. *Errant qui operantur malum* id eſt, ignorantes; immo peccata contra naturam ſunt, vt docet S. Th. 1. 2. q. 7. art. 2. & ideo peccata celari merentur. Quæ Ratio etiam ſatis manifeſte in primo homine ſignificata eſt, qui poſtquam peccauit, ſtatim ſe abſcondit. Ge. 3. vnde in ſcripturis peccata tenebræ, virtutes vero lux appellantur, vt Io. 3. *Dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem, erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius, qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius quia in Deo ſunt facta.* Vnde & Apoſtolus Roma. 13. ad fugam vitiorum, & virtutum exercitium fideles exhortans, ait, *abiiciamus opera tenebrarũ, & induamur arma lucis.* Et Rurſus idem Apoſtolus ad Epheſ. 5. ait, *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate (fructus n. lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate) probantes, quid ſit beneplacitum Deo; & nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere.* eſt ergo iuxta ius naturale, vt peccata celentur. Id quod confirmari poteſt lege naturalis præcipit, vt quod nolumus nobis ab alijs fieri nec nos alteri faciamus. Cum ergo vnuſquiſque nolit, vt peccatũ ſuum occultum, quod in dedecus, & infamiam ſuam redundare poſſit, ab alijs reueletur, nec nos aliorum peccata occulta reuelare debemus.

Quoad ius Diuinum id colligunt Doctores ex illo dicto Saluatoris Matt. 18 *ſi peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipſum ſolum.* de quo loco plura inferius dicemus.

Ius etiam humanum expreſſe ſtatuit, ne quis alterius crimen prodat niſi iuris ordine ſeruato, vt C. de famoſis libel leg. vnic vbi Valentinianus, & Valēs Imperatores monent, ne quis alium niſi in iudicio diffamet, & facientibus libellos famoſos pœnam capitis decernunt, & refertur in c. ſi quis famoſum libellum. 5. q. 1. & tales in Concilio Eliber tin excommunicantur. c. ſi quis. 5. q. 1. & C. de proba. leg. fin. prohibetur, ne quis crimen in iudicium deferat, niſi teſtibus illud probare poſſit, id quod etiam in c. ſcelāt. 2. q. 8. habetur. Nam crimen, quod non probatur, pro falſo habetur in iure. de qua re plura legi poſſunt apud Sotum in relect. de ratione tegendi ſecretum memb. 1. q. 2. concl. 1. & 2. Ex quo fundamento ſequitur, peccatum eſſe mortale ex genere ſuo peccatum verum alterius occultum ſine cauſa reuelare, quia exinde denigratur fama, proximi.

2 *Secundum eſt*. Circa præceptum correptionis fraternæ, quod etiam de iure naturali, & diuino eſt; Et quidem cum homo animal ciuile & ſociabile natura ſit, ipſa ratio naturalis dictat, vt vnus alium inſtruat quid vtile, & quid nociuum ſit, & quid iuſtum, aut iniuſtum ſit, admoneat, & proinde iure naturæ vnus alium conſilio, & admonitione ſua iuuare tenetur, ſi erret, ſicut vnum membrum corporis alterum adiuuat, Quod ſane præceptum fortius ligat Chriſtianos, qui non ſolum naturali modo ſed etiam vinculo Baptiſmi vnius corporis membra ſunt in Chriſto; *ſollicita autem ſunt membra vnius corporis pro inuicem; & ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum, cōgaudent omnia membra.* 1. Cor. 12. Quod et præceptum diuinum eſſe patet ex illis verbis Chriſti, [illegible] 18. *ſi peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c.* Quib. verbis Saluator. & illud præceptum naturale, & modum in eo ſeruandum explicauit, & imperauit, quod præceptum bonũ ſpirituale proximi reſpicit, ita. ſ. vt tum bono famæ, tum etiam bono conſcientiæ proximi conſulatur, ideoque ita cōſulendum eſt conſcientiæ proximi, vt non lædatur fama, quantum fieri poteſt, hoc eſt, adhibenda eſt correptio fraterna eo modo quo profutura ſit proximo ad ſalutem & emendationem eius, & nullum alioqui detrimentum allatura in fama, aut fortunis, vel certe quam minimum fieri poſſit.

Sicut enim Medicus corporalis ſanitatem ægroto confert, ſi poteſt, ſine alicuius membri abſciſſione, ſi autem nō poteſt, abſcindit membrum minus neceſſarium, vt vita totius conſeruetur: Ita etiam ille, qui ſtudet emendationi fratris, debet, ſi poteſt ſic emendare fratrem, quantum ad conſcientiam, vt fama eius conſeruetur, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. in corp. Vnde non ſolum ipſa correptio fraterna, ſed ipſe etiam ordo correptionis fraternæ in præcepto eſt tam naturali, quam diuino. Ordo autem hic eſt, vt primo frater ſecreto ſemel, vel etiam pluries, quamdiu ſpes probabiliter habetur de emendatione, admoneatur. ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. in corp. & art. 8. ad 1. & hoc, ne apud illum frater diffametur, *& ſic verecundiam amittens permaneat peius in peccato*, vt ait Hierony. in Matth. cap. 18. Secundo, ſi ſecreta monitio non proſit, procedendum vlterius eſt, quantumcunque peccatum ſit occultum, ad teſtium inductionem & hoc vt efficacior ſit, & quam minimum diffametur frater & ob alias cauſas, quas recenſet S. Thom. vbi ſupra art. 8. ad 3. Tertio, ſi correptio coram teſtibus non ſufficit eum emendare, denunciandus eſt prælato ob eundem finem, nempe vt emendetur frater, etiam cum qualicunque iactura famæ; Quia enim vt notat San. Thom. vbi ſupra, art. 7. in corp. conſcientia præferenda eſt famæ, voluit Deus, vt ſaltem cum diſpendio famæ, fratris conſcientia per publicam denunciationem a peccato liberetur.

Quem correptionis ordinem, ac modum præclare docet S. Ambr. in ſerm. 8. in illud Pſal. 118. *Cogitaui vias meas*, &c. his verbis ſi agere, inquit, aliquid velim, ante cogitem, vtrũ agendum ſit illud quod deſidero, aut quo agendũ modo. Similiter ſi alloquendum, vtrum alloqui debeam. deinde publice, an ſecreto loqui; præſentib. aliquibus, aut nullis. Sicut illud eſt. vt ſi velis fratrem corripere primo ſolus corripias, ſecundo præſentib. duobus, aut trib. teſtibus, tertio ſi non audierit, coram eccleſia. Atq; ſi prætermiſſo ordine velis coram eccleſia fratrem increpare, quē ante monere debueras, erratum ipſe agnoſcis. Similia habet S. Aug. ſer. 16. de verbis Dom. de hoc modo corripiendi a Chriſto imperato, vbi ait, *Diſcernere debemus; aliquando illud eſſe faciendum, aliquando corripiendo fratrē inter te, & ipſum ſolũ etc.* His ita ſuppoſitis, quæ latius in materia de correptione explicantur, examinandæ ſunt aliquæ difficultates pro maiori huius materiæ intelligentia. Quarum

4 Prima eſt, An ſit peccatum dannunciare peccatum alicuius non præmiſſa huiuſmodi ſecreta monitione, & correptione? & ſermo eſt de peccatis occultis, ſiquidem peccata publica licite coram omnibus caſtigari, & puniri poſſunt. Ideo enim ſecreta admonitio requiritur in detegendis criminibus ſuperior, vt ſeruetur fama proximi; qui vero publice peccauit, iam famam perdidit. Vnde Apoſtolus 1 ad Timo. 5. ait, *peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant*, & Alex. Papa c. 1. de pœnit. & remiſ. ait, Manifeſta peccata non ſunt occulta correctione purganda, & eſt communis DD. poſt S. Tho 2. 2. q 33. art 7. De peccatis igitur occultis

Reſpondeo facta diſtinctione peccati occulti, de quo ſolo agitur Matth. 18. Quoddam enim eſt peccatum occultum, quod vergit in damnum publicum, vt proditio ciuitatis, hæreſis, crimen læſæ Maieſtatis; Quia enim priuatus homo (niſi forte eſſet magnæ auctoritatis, & doctrinæ) rariſſimè ſufficienter poſſit huiuſmodi malis occurrere priuata ſua admonitione, & periculum ſolet eſſe in mora, ne alij inficiantur, obſeruandus non eſt ordo euangelicæ, & fraternæ correptionis, ſed ſtatim deferendi ſunt ad ſuperiorem, quia exinde nulla vt plurimum redundare ſolet vtilitas, & quia bonum commune præferendum eſt bono particulari, quale eſt fama delinquentis, vt S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. Richard. 4. diſt. 19 art. 5 q. 1. & 2. & ibi Duran. q. 4. & Paludan. q. 4. Sotus in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. queſt. 4. Adrianus in 4. de correct. fraterna. queſt. penult. ad ſecundum. Maior. 4. diſt. 21 q. 2. quem referunt, ac ſequuntur Martin. Naua. in Manual. cap. 19. num. 31. & Petrus Naua. lib. 2. de reſti c. 4. pag. 2. dub. 7. nu. 186. latius tradunt. & idem dicendum eſt de eo, qui in aliqua cõmunitate ſatagit peruertere fratres. Et hoc certum eſt, & in confeſſo apud omnes, niſi denunciator firmiter crederet per ſuam ſecretam admonitionem emendatum iri fratrẽ, & ſic damnum non ſecuturum fore, vt S. Thomas & alij vbi ſupra annotarunt, tunc iniuſte infamaretur apud iudicem. Et Ratio eſt clara, quia quando cum communi bono proximi vita, ac fama conſeruari poteſt, maximè in occultis, lege charitatis, immo & iuſtitiæ vt Petrus Naua. vbi ſupra, Michael Salon 2. 2. q. 68. ar. 1. controu. 2. concl. 2. & Petrus de Arragon. ibidem docent, tenemur eorum crimina non detegere Sin autem non ſit certum, ſed dubium de emendatione fratris, tunc ſtatim denunciari debet, cum enim dubia ſit emendatio, & dubium damnũ publicum, ceteris paribus præferẽdum eſt bonum publicum: immo cum certo damno priuati, maximè noxij hominis, Reipub. periculum probabile eſt euitandum.

5 Quoddam vero eſt peccatum occultum, ſed ſolum vergit in damnum priuatum, & hoc duobus modis, vel enim eſt in præiudicium tertij, vt homicidium, furtum, adulterium, falſum teſtimonium, & tunc eodem prorſus modo denunciandum eſt, niſi ex correctione ſperatur firmiter emendatio, & hoc maxime penſatis omnibus circumſtantijs, ſi cedat in maius damnum alicuius, vel aliquorum, quam ſit iactura famæ delinquentis, vt in homicidio præſertim, vbi vita vnius præferenda eſt famæ alterius, vt recte notauit Paluda. vbi ſupra: Et quia melior eſt conditio innocentis, quam nocentis, & illius bono magis conſulendum eſt. Semper tamen in peccatis ſecretis cauendũ eſt, ne ſi fieri poſſit, reuelentur perſonæ in particulari, vt ſic famæ conſulatur. Vnde quando ſufficit reuelare in generali, non debet reuelare in particulari, & quando ſatis eſt reuelare crimen non debet reuelare perſonam, & hoc ſub peccato mortali, vt ſic ſeruetur fama proximi. Et ſi damnum proximi non ſit magnum, non eſt prodenda perſona; vt ſi vir alioqui bonæ famæ al quid paruum furaretur, non eſt crimen hoc denunciandum, præponderat enim fama illius paruum damnum alterius, ex Gab. in can. ſect 47 ſub litera S & Petro Nauarro vbi ſupra, dub. 7. nu. 190. quando autem damnum magnum eſt, nec euitari poteſt, niſi reueletur perſona, reuelanda eſt, quę omnia intelligenda ſunt, quando extra confeſſionem cognoſcuntur.

6 Vel delictum illud occultum eſt. ſolum in damnum ipſius peccantis, vt verbi gratia, fornicatio, gula, ſodomia, auaritia, &c. tunc communis Doctorum ſententia, eſt, precedere debere fraternam correctionem, ante teſtium inductionem, aut denunciationem, prout Chriſtus Matth. cap. 18. præcepit, & contra faciens peccat iniuſtè famam lædendo proximi. Sicut enim medicus corporalis, quam minimo poteſt diſpendio ægroto mederi tenetur, adeo vt qui ſanare poſſit abſque abſciſſione membri, iniuriam faceret illud abſcindendo: ita ſanando fratrem ſpiritualiter, curare debet, vt ſaluet famam proximi, quantum poſſit, emendando & ſanando fratrem non infamando Hoc ipſum expreſſe docet S. Auguſtin. ſermo 16 de verbis Domini, & habetur in cap. ſi peccauerit. 2. quæſt. 1. vbi ait, *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum.* Quare? quia in te peccauit. Quid eſt in te peccauit: *Tu ſcis, quia peccauit.* Quia enim ſecretum fuit, quando in te peccauit, ſecretum quęre, cum corrigis quod peccauit in te. Nam ſi ſolus noſti, quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non eris corrector erroris, ſed proditor.

Et paulo inferius, *Sic agamus, & ſic agendum eſt*, non ſolum quando in nos peccatur, ſed etiam quando peccatur ab aliquo, vt ab altero neſciatur, in ſecreto corrigere debemus. Nouit enim neſcio quem Epiſcopus homicidam (loquitur de ſe Auguſtinus) & nemo alius illum nouit, ego nolo illum publice corripere Prorſus nec prodo, nec negligo, corripio in ſecreto, pono ante oculos eius Dei iudicium, terreo cruentam conſcientiam, perſuadeo pœnitentiam, *hac charitate præditi eſſe debemus.*

Immo vt rectè Sotus vbi ſupra notauit, etiamſi peccatum hoc alijs notum ſit, & de illo ſit infamia, non tamen eſt ſtatim coram alijs arguendum, quamuis enim non læditur fama, læditur tamen pudor, & verecundia proximi, cum arguitur coram alijs, & ita experiri debet, an per ſecretam admonitionem corrigatur, & pudor conſeruetur. Vnde idem Auguſtinus vbi ſup. *Sed forte* (inquit) *quod ſcis, non tamen coram te corripio, quia curare volo non accuſare.* & in eodem ſermone, ad hoc noſtrum propoſitum ait. *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum, intendens correctioni. parcens pudori. Forte enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis correctiorem, facis peiorem.* In ſecretis igitur peccatis denunciationem ſub pœna peccati mortalis fraterna correctio præcedere debet.

7 Secunda eſt, An quando crimen eſt ſolum in damnum ipſius peccantis, licitum aliquando ſit ſtatim denunciare ante correptionem fraternam, & difficultas præcipue eſt de religioſis: Ex vna enim parte eſt, quod ex præcepto Domino tenemur præmittere fraternam correptionem, vt diximus: Ex alia parte eſt, quia in quibuſdam religionibus ea conſtitutio habetur, vt vniuſcuiuſque defectus, & peccata poſſint ad ſuperiorem deferri, per quemcunque, qui extra confeſſionem agnouerit. Et etiam conſuetum eſt in omnibus religionibus, quod in Capitulis

ADDITIO NOVA.

Adde. Correctio fraterna in crimine hæreſis ſic fieri conſulitur per Directorium Inquiſitorum, par. 2. pag. 122. ſi enim ſit aliquis vir pius, & ſimplex, qui ex mera ignorantia probabiliter præſumatur errare, admonitio noſter præcedere debet, antequam iudicibus denuntietur: ſi autem alicui ſecreto conſter, aliquem hæreticum eſſe, tunc denunciandus erit, niſi forte ſpes magna eſſet, illum ſtatim a tanto malo reuocandi. Nec verum eſt Sanctum Thomam aſſerere, hæreſim eſſe de genere illorum malorum, quæ poſſint denuntiari ante fraternam correctionem: quia D. Thom. loquitur quando non ſperatur emendatio vt rectè animaduertit Nauar. conſil. 4. de accuſat. in nouiſ. & idem S. Thom. in 2. 2. quæſt. 33. artic. 7. expreſſe habet, quod etiam in crimine hæreſis occulto locum habet præceptum de correctione fraterna præmittenda; ſi veriſimiliter creditur propter eam emendatum iri.

tuli aliqui proclamentur de culpis ſuis, nulla ſecreta admonitione præmiſſa.

Vt autem difficultas hæc clarius explicetur, quædam tanquam certa, & ab omnibus conceſſa ſupponenda ſunt: quorum

8 Primum eſt, quod ſuperiori, vt iudici non eſt reuelandū ſine admonitione præuia ſecreta, vt expreſſe docent San. Thom. 2.2 quæſt. 33. art. 8. ad quartum. Sotus in relect. de tegendo ſecreto memb. ſecundo. quæſtio. 4. concluſio. 3. dub. 3. Adrianus in 4 de correct. fraterna quæſt. penult. §. pro huius deciſione poſt medium. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4. p. 2 dub. 11. num. 131. Bannes in 2. 2. quæſt. 33. art. 8. dub ſecundo, & Greg. de Valen. tom. 4. diſp. 3 quæſt. 10. puncto 5. controu 1. & fauet Nauar, in Man. c. 24. num. 4. in fine.

Ratio eſt, quia cum tale peccatum fratris ſit tantum in damnum peccantis cuius ipſe vel pœnituit, vel eius pœnitentia ſperatur, contra charitatem, immo contra iuſtitiam eſſet vt vult Petrus Naua. illum apud ſuperiorem, & apud omnes (cum publicari debeat) infamare, & cum exinde frater puniendus foret, iniuria ei fieret.

9 Secundum eſt, quod ſi mea admonitione emenda non ſperatur, nec etiam reuelatione, & correptione ſuperioris, ſiue vt patris, ſiue vt iudicis, non eſt prodendus. Ratio eſt, quia tunc fruſtra infamaretur, & ſine fructu, immo cum deterioratione animæ ipſius, quandoquidem vt recte notat S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. in corp. ſicut multi præ timore infamiæ a peccato retrahuntur, ita etiam quando ſe infamatos conſpiciunt, irrefrenate peccant. vnde in tali caſu Deus exorandus eſt, & res patienter toleranda.

Tertium eſt quando per meam ſecretam monitionem non ſperatur correctio, adhibere teneor vnum, aut duos teſtes, quod ſi nec inde ſperatur emendatio, per ſuperiorem vero ſperatur, tunc reuelari ei debet primo vt patri, & ſi hoc non ſufficit, etiam vt iudici. Ratio eſt clara, quia pluris facienda eſt anima proximi, quam eius fama. Si ergo animæ illius profutura eſt correctio, & caſtigatio ſuperioris, & aliter ei ſubueniri non poteſt, licite poſthabetur fama ex S Tho. 2.2 q 33. art. 7. in corp & Petro Nau. vbi ſupra. nu 232.

Quartum eſt, ſi denunciandus ſit ob hanc, vel illam cauſam, prius facienda eſt denunciatio fraterna ſuperiori, vt patri, & deinde vt iudici. Omnia enim tentanda ſunt charitate præcipiente, vt ſine maiori detrimento ſubueniatur fratri. Sic Sotus in relect de tegendo ſecreto. memb 2 q. 4. concl. 3 dub. 3. Mart. Nauar in Manua c. 24. nu. 14. verſ. Quinto dicendum. Petrus Nau. lib. 2. de reſti. c. 4. p. 2. dub. 11. nu. 232. Greg. de Valentia tomo 3. diſpu. 3 q 10. puncto 5. controuerſ. 1.

Quintum eſt, ex conſenſu ipſius, qui deliquit, certum eſt poſſe alienum crimen delinquentis non præmiſſa ſecreta monitione, ſtatim ſuperiori indicare, vt docet Gregor. de Valentia vbi ſupra diſput. 3. q. 10 puncto 5. § Quintus caſus. nec de hoc dubium eſſe poſſit, ſicut enim ipſe delinquens poteſt vltro delictum ſuum prælato patefacere, vt ab eo tanquam a patre remedium quærat, propter maiorem ſuum profectū ſpiritualem, & ad maiorem ſubmiſſionem, & humilitatem propriam, ita etiam alter ex eiuſdem conſenſu, & voluntate, & ob eundem finem peccatum proximi ſtatim indicare poteſt.

10 *Eſt* igitur difficultas. An ſuperiori, vt patri, qui melius, vel ita bene ac ego, poterit remedium adhibere, poſſum ſine præuia ſecreta monitione reuelare, id quod frequenter vſu venire ſolet in religionibus vt v. g. religioſus crimen aliquod commiſit, & eſt iam emendatus, aut ſcio ego, quod mea admonitione emendabitur, æque bene atque a prælato, ſi ei reuelaretur, aut pone quod Prælatus melius ſua auctoritate & prudentia proficiet, ſed tu prodens ſufficienter, aut dubitem num prælatus, an ego melius ac vtilius occurrere poſſim damno a peccato, & peccatum ſecretū eſt, an liceat ſine correptione fraterna illum deferre ad ſuperiorem, ſiue vt patrem, ſiue vt iudicem.

In hac re, quæ non minus vtilis, quam difficilis eſt, duæ ſunt Doctorum contrariæ penitus, & diſſentientes inter ſe ſententiæ quarum Prima eſt dicentium, id licite fieri poſſe, & conſequenter neceſſario ita faciendum eſſe, ſi ſpeciali, vel generali mandato id a ſuperiori fieri præcipiatur, Sic Richard in 4 d. 19. art. 3 q. 1. ad ſecundum, vbi ait, quod circa regulares perſonas non eſt tanta neceſſitas hunc ordinem ſeruandi (ſcilicet ordinem fraternæ correctionis a Chriſto præceptum) *ſicut circa ſeculares, quia regulares, cū ea ſæ requirit facilius, & liberius a ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoueri.* Vnde docet religioſos teneri obedire prælato præcipiente ſibi dicere veritatem de delicto alicuius fratris, quem non monuerūt, & in eadem quæſ. in corp. ait, Quod propter fratris correctionem factam per ſecretā monitionem non teneor deſiſtere a ſecreta denunciatione prælato fienda, quia valet ad præcauendum fratri a recidiuo, nec eſt in famæ fratris præiudicium, ſi talis eſt prælatus, qualis eſſe debet. Si tamen per ſigna valde probabilia, & præſumptiones valde violentas crederetur. quod ex illa denunciatione fratrem correctum infamare vellet, tūc crimen occultū iam veraciter correcti ſibi denunciari nō deberet, & q. 2. ad ſecundum ait, *quod oſtendere delictū fratris prælato, ſecundū quod eſt quædam ſingularis perſona. quæ pōt, & debet velle magis prodeſſe, quā alij præcedere debet oſtenſionē eiuſdem delicti alijs teſtibus, ſed oſtendere prælato tanquā eccleſiæ, id eſt ſicut in loco iudicis reſidenti, ſequi debēt in dictionem.* Hæc Rich. & eadem plane verba habet S. Tho. 2. 2. q 33. art 8. ad quartum, ex quo Richardus hæc deſumpſit, quæ in q 2. ad ſecundum attulit. Eiuſdem etiam ſententiæ videtur eſſe Durandus in 4. d. 19. q. 4. nu. 4. in fine, vbi ait, *ſi probabiliter credatur, quod prælatus, vt bonus vir, & non vt iudex, poſſet prodeſſe peccatori, & non obeſſe, uel per ſecretam admonitionem, vel præcludendo occaſionem peccandi ſine reuelatione peccatoris, poteſt ei in ſecreto dici peccatū fratris, vt adhibeat remedium, quod poterit adhibere, & eodem modo poſſe dici alij non prælato ſi crederetur, quod vellet, & poſſit alteri prodeſſe,* & probat hoc ex S. Auguſt. q. 1. ſuper cap. 5. Leuitici, vbi diſputans an liceat indicare periurium proximi mihi ſoli notum, *videtur,* inquit, mihi quod ſe homo ſoluat a peccati vinculo, ſi indicet ſacerdoti cuipiam, qui non ſolum perſequi non poteſt irrogando ſupplicium, ſed etiam orare pro illo, aut ſi indicet talibus, qui magis prodeſſe poſſunt, quam obeſſe periuro, ſiue eum corrigendo, ſiue Deum pro eo placando.

Hanc eandem ſententiam expreſſe tenet Gabr. in can. Miſſæ lect. 74. ſub litera T. & præcipue ſub litera V. vbi refert, & approbat verba S. Thomæ in quodl b. 11. quæſt.
12 10. artic. 3. vbi quærens San. Thomas, An ſciens peccatum proximi, & illud referens prælato ſuo ſtatim ante factam admonitionem ſecretam, peccet mortaliter, eo quod contra ordinem a Chriſto de fraterna correctione datum agit; in hæc verba reſpondit; Quod in his diſtinguendum eſt de conditionibus ſubditi, & prælati. Nam ſi ego ſcio quod frater per me corrigeretur, tunc non debeo denunciare prælato. Si autem videtur, quod hoc melius fiet per Prælatum, & Prælatus nihilominus ſit pius, & diſcretus & ſpiritualis non habens rancorem, ſeu odium aduerſus illum ſubditum, tunc licite poteſt denunciare ſibi, quia tunc non dicit eccleſiæ, quia non dicit ei ſicut Prælato, ſed ſicut perſonæ proficienti ad correctionem proximi, & eius emendam. Sed quia propter conditiones diuerſas Prælatorum, & ſubditorum non poteſt in hoc dari generale iudicium, quia aliquando Prælatus, vel moueretur ad odium aduerſus ſubditum, vel ſubditus non bene ferret uerba Prælati: ideo tenendum eſt hoc pro regula, quod in omnibus iſtis ſemper ſeruanda eſt charitas, & quod melius, & magis expedire uidetur. Vnde ſi referat Prælato intendens, uel ipſū cautū futurum, uel aliquid huiuſmodi, quod ad emendam proximi uidetur expedire, non peccat. Si autem hoc ſiue Prælato, ſiue alicui amico ſuo ex malitia referat, & ut proximus confundatur, uel deprimatur, mortaliter peccat. Quod ſi ex incautela hoc alicui dixerit, ita tamen, quod non proueniat inde aliud uel infamia, uel uituperium, proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licet incaute agat. Hactenus S. Thom. Et Angelus in uerb Denūciatio n. 10. expreſſe docet, quod ſiue ſecrete monuerim, ſiue non: ſiue ſecreto correxerit ſe ad meam monitionem, ſiue non, teneor ſecrete denūciare

prælato

prælato præcipienti,quia valet ad præcauenda peccata recidiui, nec eſt in famæ fratris præiudicium,ſi talis eſt prælatus,qualis eſſe debet. Ratio eſt quia quilibet tenetur obedire ſuo prælato in his,quæ pertinent ad eorum officium, & non ſunt contra Deum vel animam: Sed ſic obedire nō eſt contra Deum,immo ſecundum Deum,& intentionem Euangelicam,in qua non ſolum Dominus intendit peccatorem corrigere,ſed etiam correcto de recidiuo præcauere quia non eſt opus valentibus medico,ſed male habentibus Matth.9.& ſic prælatos medicos eſſe voluit. Eſt etiam de his,quæ pertinent ad officium Prælatorum, vnde S.Bern. lib.de diſpenſa.& præcepto.cap 5.ait,Regularis profeſſio, qua ſe minor ſponte ſubdidit maiori,æque alligat, & communis equidem pacti reor vtrumque neceſſitate teneri,vnum fidelis curæ,alterum fidelis obedientiæ. Cura autem non eſt tantum ad curandum, ſed etiam ad præſeruandū a peccato,quod fieri non poteſt,niſi peccator correctus,in quo eſt pronitas,derelictus cognoſcatur nec poteſt cognoſci niſi per te,qui ſolus noſti. Ergo teneris dicere ad bonū fratris tui Vnde videmus quod ſemel lapſus in peccatum carnis facilius relabitur,immo vix retinetur,& addit omnes Doctores ordinis Minorum hanc ſententiam communiter tenere. Volunt igitur hi Doctores,vt conſtat,maxime quando eſt periculum in recidiuo peccati, poſſe quem reuelare occultum peccatum fratris prælato præcipienti immo etiam,& cuilibet amico delinquentis, qui illi profuturus eſt.& non obfuturus, & hoc etiamſi correctus ſit de peccato.

12 Rationibus etiam probari poteſt hæc ſententia.

Primo,quia vbi ex huiuſmodi reuelatione conſeruatur puritas,perfectio,& obſeruantia religionis,& ex eius incuria,& omiſſione deſtruitur integritas, id potius faciēdum eſt,quod ad religionis obſeruantiam pertinet: Sed ex hoc quod defectus occulti fratris detegantur pio, prudenti,ac diſcreto prælato,non nocituro,nec ad pœnam proceſſuro, cōſeruatur ordinis regularis obſeruātia,& ex eius omiſſione facile corruet,ergo licitū erit maxime Prælatis ex tali denūciatione, inire oēs vias quib.religio cōſeruetur, puta illū ſic delinquentem vel officio priuando,vel eum ciuitate aut loco mittendo,vel conſilio & metu terrendo, vt illum a futuro præſeruet,cautioremque reddat. Quæ tamen nūquam ita bene fieri poſſunt a priuato fratre.

Secundo,quia talis infamatio, & notitia criminis apud pium,& diſcretum prælatum & fidelem amicum qui non eſt ei nociturus,ſed profuturus,nulla eſt,vel leuiſſima.

Tertio quia mos eſt in eccleſia vſitatiſſimus,vt crimina occulta ſuperiori reuelētur. Nam epiſcopi, & eorum viſitatores,& inquiſitores ſolent edicta proponere, quibus ſub excommunicationis pœna præcipiunt,vt qui crimen ſciuerint,ſtatim referant,& idem obſeruant Religionum viſitatores,& Prouinciales. Et in aliquibus religionibus ſunt conſtitutiones a ſede Apoſtolica approbatę,quibus præcipitur vt quicunque errores,ac vitia eorum ſuperioribus manifeſtentur per quemcunque qui extra confeſſionem cognouerit. Quæ tamen nec tot Sanctiſſimi ac Doctiſſimi viri facerent,nec Summi Pontifices vnquam permitterent,niſi licitum eſſet,ordine fraternæ correctionis prætermiſſo, delictum fratris ſtatim ſuperiori manifeſtare. Hæc ea ſunt, quæ ab authoribus huius ſententię pro eorum opinione afferri poſſunt,& ſolent.

13 Secunda opinio eſt dicentium, eſſe peccatum mortale, contra Chriſti præceptum tam prælati præcipientis ſine ſecreta admonitione tale peccatum occultū prodere, quā ipſius qui obedit. Sic expreſſe S. Thom. Quodlib.1.art.16. in 2.2.quæſt.33.artic.7.ad quartum.& ad quintum,vbi reſpondēs tertiæ rationi authorum primæ opinionis ait: Prælato non eſt obediendum contra Domini præceptum, ſecundum illud Act.5 obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et ideo quando Prælatus præcipit, vt ſibi dicatur,quod quis ſciuerit corrigendum,intelligendum eſt pręceptum ſane ſaluo ordine fraternæ correctionis,ſiue pręceptum fiat communiter ad omnes,ſiue ad aliquem ſpecialiter. Sed ſi prælatus expreſſe præciperet contra hunc ordinem a Domino inſtitutum,& ipſe peccaret præcipiens & ei obediens,quaſi contra præceptum Domini agens,vnde non eſſet ei obediendum quia Prælatus non eſt iudex iudiciorum occultorum,ſed ſolus Deus. Vnde non habet poteſtatem præcipiendi aliquid ſuper occultis, niſi inquantum per aliqua indicia manifeſtātur, puta per infamiam, vel per aliquas ſuſpiciones, in quibus caſibus poteſt prælatus præcipere eodem modo ſicut & iudex ſecularis, vel eccleſiaſticus poteſt exigere iuramentum de veritate dicenda. Hæc S Thomas, & ſine dubio hæc expreſſa eſt D. Thomæ ſententia. Nec contrarium docuit in locis pro prima opinione citatis,ſiquidem in dicto quodlib.11.q 10.artic.13. aperte ait, *Quod denunciationem præcedere debet fraterna admonitio,quia finis huius eſt emendatio proximi, & ideo ſeruari debet ordo fraternæ correctionis*; & paulo poſt ait, *Quod ſi ego ſcio,quod frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denunciare prælato.* Quibus verbis hanc ſecundam ſententiam manifeſte docuit.

14 Quod vero ſubdit. Si autem videtur, quod hoc melius fiat per prælatum,& prælatus nihilominus ſit pius,diſcretus,& ſpiritualis,non habens rancorem,ſeu odium aduerſus illum ſubditum,tunc licite poteſt hoc denunciari ſibi, non ita accipiendum eſt,vt ſi parum plus iuuaretur frater ex dicta denunciatione prælato facta, ſtatim denunciari debeat;ſed quando ita melius fit, quod notabiliter iuuaretur, & vix tandem per me fieret,aut notabiliter minus bene. Et hunc eſſe ſenſum illorum verborum conſtat, tum ex loco citato in 2.2.quæſt 33.artic.7.ad quintum tum ex eodem loco,vbi paulo ante dixit, *Quod ſi per me frater corrigetur,non debeo denunciare*. & quia paulo poſt ſubdit cōcludens. *Quod in omnibus his tenendum eſt pro regula, quod ſemper ſeruanda eſt charitas,& quod melius,& magis expedire videtur.* Sin autem æque bene, vel parum melius per prælatum occurrendum eſt,non ſeruaretur charitas, nec fiet,quod melius,& magis expedit; ex ſentētia igitur San. Thomæ non eſt denunciandus frater prælato ante monitionem ſecretam. Cum S.Thoma conſentiunt expreſſe Syluester in verbo correptio. quæſt.7. vbi poſtquam attulerit verba S.Thomæ in prædicto quodlib.11 quæſtio.10 articul.13.affert verba eiuſdem ex 2.2 quæſt.33 art.7.ad quintū,& ait peccare mortaliter,qui diceret Prælato, aut alteri etiamſi non malo fine,vel ſi incaute fiat,ſi exinde ſequatur notabile damnū honeſtati,& famę proximi, quia debuit, & potuit aduertere Et Adr.in 4.in tract. de fraterna correctione.q.pen ante ſolutionē argumētorū,vbi ex profeſſo refellit Richardū vbi ſupra,& rationē eius, vocans huiuſmodi denunciatorem peccati occulti fratris nō præmiſſa monitione ſecreta *fraudolentum,& ſecreti proditorem*,additque,*non licere denunciare prælato ob periculū recidiui, quando frater eſt emendatus,quia exinde notabiliter lęderetur fama fratris apud ſuperiorem ſuum*. Dominicus Sotus in relect de tegendo ſecreto memb.2 q.4.concl.3.dub.4.vbi refellit Richardum. Et Antonius Cordoba in eum locum Soti,vbi ait,hunc eſſe ſenſum S. Thomæ,& Martin. Nau. in Manu cap.24.num 14.verſic.5.dicendum,vbi ait peccare,qui crimen occultum fratris reuelat ſuperiori non ſeruato ordine fraternæ correctionis,& etiam in fine, vt prouideat,ne illud iteret.& citat Sotum & Adrianum,contra Richardum,& Petrus Naua lib.2.de reſtitutio capi 4 pa.2.dub.11.potius in hanc, quam in alteram ſententiam inclinat Et Barth.Medina.lib.1.inſtruct.confeſſ.capit.14.§.16.in fine,ait prius admonēdum eſſe fratrē ſecreto, quam Prælato denunciari debeat,& non poſſe denunciari amico delinquentis, antequam admoneatur. Et Dominicus Bannes in 2.2.q.33.ar.8.dub.2 in reſponſ.ad 6 ait prius admonendum eſſe,quam Prælato etiam vt patri denunciari poſſit. Et Greg.de Valentia tom. .diſp.3.quæſt.10 pun.5.dub 3.& citat Albertum.in 4.diſtinct.19 art.21. vbi primo ait,præceptum Domini de ordine correctionis *eſſe obſeruandum,vt iacet*.& ſecunda in reſponſione ad 1.in quo quæſierat etiam,an poſt ſecretam admonitionem poſſet peccatum indicari Pręlato vt *cuidam ex eorum numero, qui poſſint prodeſſe, & non obeſſe*,id eſt, tanquam Patri; Reſpondet,prius eſſe indicandum alicui,vel aliquibus *ex numero ſociorum*.

15 *Præter* auctoritatem tot antiquorum, & recentiorum ſcriptorum oſtendi poteſt veritas huius ſententiæ ex S. Ba-

Baſilio

Digitized by Google

ſilio in quæſtionibus, fuſe diſputatis q. 46. vbi loquens de ſuperiore, vt Patre, cui tuminirum quiſque interdum debeat proprium ſuum peccatum indicare pro accipienda inſtructione paterna, tunc demum affirmat, *peccatum referendum eſſe ad prælatum ab ijs, qui ſunt conſcij, cum ipſi* (vt inquit,) *non poſſint mederi, iuxta id, quod a Domino præceptum eſt*, Matth. 18.

Et S. Auguſt. in Regula 3. in fin. & in epiſt. 109. circa medium, vnde locus ille regulæ eſt deſumptus, loquens de Monialibus ait. Si oculorum petulantiam in aliqua aduerteritis, ſtatim admonete, ne cœpta progrediantur, ſed ex proximo corrigantur. Si autem, & poſt admonitionem iterum, vel alio quocunque die id ipſum facere videris, iam velut vulneratam ſanandam prodat (præfectæ ſcilicet) quæcunque hoc poterit inuenire. Prius tamen, vel alteri, vel tertiæ demoſtratam.

Hanc eandem ſententiam docuit Hugo de S. Victore grauiſſimus auctor (qui tanquam alter Auguſtinus celebris fuit ſuo tempore, vt teſtatur Tritemius in catalogo) in commentarijs ſuis ad regulam S Auguſtini, cap. 6. vbi hæc verba S. Auguſtini interpretatus, ait, Culpa cum occulte committitur, ab alijs fratribus, qui eius culpæ conſcij ſunt, hic qui deliquit frater, ſecrete debet corrigi, quos ſi neglexerit audire, Patri Monaſterij debet indicari, vt & ipſe fratrem ſecreto corrigat, quatenus culpa, quæ adhuc latens eſt, ſi forte ſecretius corrigi poterit, non omnibus innoteſcat. Et hi omnes authores ex profeſſo de religioſis locuti ſunt, vnde falſum eſt, quod Vmbertus, Quintus Generalis Ordinis Prædicatorum, in Commentarijs ſuis ad regulam S. Auguſtini, capitul. 97. dicit Auguſtinum eius ſententiæ fuiſſe, vt religioſorum culpæ immediate poſſint Prælato dici, non præmiſſa prima, aut ſecunda correptione, quæ ex præcepto Domini deberet prius fieri coram vno, aut duobus: ea ratione ductus, quod religioſi non ſint ſui iuris.

Quæ ratio nullius plane momenti eſt. Quamuis enim Religioſi non ſint ſui iuris, quoad ea, quæ vouent, ſunt tamen ſui iuris quoad conſeruationem propriæ famæ, & quoad ea proinde, quæ in famæ fauorem Dominus mandauit. Vnde S. Th. 2. 2. q. 33. art. 7. ad quintum, docet inter Religioſos etiam ſeruandum eſſe illud Domini præceptum. Matth. 18.

16 Ratione item ſententia hæc confirmari poteſt, Quia vt ait S. Thom. in d. art. 7. ad quintum. occultorum homo iudex non eſt antequam appareant per indicia, vel præſumptiones. Et quia hoc conforme eſt Chriſti præcepto, quo prius præcipimur *corripere fratrem inter nos, & ipſum ſolum*. Id quod intelligitur non ſolum, quando eſt certa emẽdatio fratris, ſed etiam quando probabiliter, licet ſub dubio, aliquo modo ſperatur emendatio; Ideo enim dixit, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*. Et denique ratio huius Diuini præcepti, & naturalis id oſtendit, Quia lex naturalis, & charitatis vinculum (quo religioſi, maxime inter ſe coniuncti eſſe debent, & ſe inuicẽ diligere) dictat, vt quando ſine boni communis, aut tertij præiudicio occurri poteſt, & conſcientiæ & famæ fratris ſimul, id fiat ſine alicuius partis famæ, ſcilicet, vel conſcientiæ læſione. Cum ergo (vt nunc ſupponimus) in hoc caſu conſeruari poterint & fama, & conſcientia proximi, vtrumque conſeruandum eſt: ſicut non recte faceret medicus, qui potens medelam ſine inciſione adhibere, lacerando & incidendo curare vellet, quæ ratio ex S. Th. vbi ſupra, art. 7. & alijs colligitur. Ob quæ omnia mihi verior, & iure Naturali ac præcepto Diuino conformior videtur hæc S. Thomæ, & aliorum opinio, & in praxi ſequenda.

17 Ad Rationes pro contraria ſententia allatas, non eſt difficile reſpondere: Ad primam enim, in qua dicitur, ex huiuſmodi immediata denunciatione facta prælato religionem melius conſeruari, dum indigni aut priuatione officiorum, aut loci mutatione, aut alio modo impediantur a peccatis; Reſpondetur, Quamuis id verum nonnunquam ſit, vt plurimum tamen maiora mala, & ſcandala inde ſequerentur, ſi licitum eſſet defectus occultos fratris prælato, non præmiſſa correptione fraterna, immediate denunciare.

Quia contingere nonnunquam poſſet, vt prælatus non eſſet vir tam pius, ac diſcretus, qualis eſſe deberet: fieri etiam poteſt, vt frater, qui denunciat, non eo animo denunciaret, quo fratris emendationem, ſed punitionem potius cuperet: fieri etiam poteſt, vt aliqua falſa cum veris miſceret, præterquam quod frater ille, cuius occultum peccatum prælato detegitur, ſine cauſa damnum ſuæ opinionis, & famæ ſemper pateretur. Immo potius in religionibus diſſenſiones, & diſcordiæ exinde naſcerentur, conſiderata fragilitate hominum, & multorum imperfectione. Vnde dum vnius bono fortaſſis conſuleretur, pax, & concordia religioſorum adinuicem diſſolueretur, cum tamen bonum commune religionis vnius priuati ſaluti præferendum ſit. Præterquam quod dubium eſſe non poteſt, quin Chriſtus Dominus, in quo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt, modum optimum de fratris ſalute ſpirituali procuranda inſtituerit; Cum igitur Chriſtus Dominus hunc ordinem de fraterna correptione ante denunciationem ſuperiori faciendam nobis propoſuerit, modus ille per ſe loquendo eſt optimus, & a cunctis ad finem correctionis fraternæ eligendus, & ſequendus, vt recte Dominicus Bannes in 2. 2. quæſt. 33 artic. 8. dub. 2. concluſ. 2. annotauit, Dixi per ſe loquendo, hunc modum optimum eſſe, & ſequendum, quia nonnunquam per accidens fieri poteſt, vt melius ſit alium ordinem obſeruare, maxime quando timetur peccandi periculum in futurum. Id quod idem Hugo de S. Victore referente Gabriele in Can. Miſſæ, lect. 54. ſub litera T. verſic. Sextus caſus, ex S. Auguſtino vbi ſupra, & hos ſecutus Petrus Nauar vbi ſupra num. 148. hoc exemplo confirmant. Poſt quam enim docuerint non denunciandum eſſe fratrem qui poſtquam peccauerit ſanus factus eſt, aut proxime veriſimiliter ſanandus eſt, dummodo veriſimile ſit non rediturum ad vomitum, quia ſcilicet occaſiones ablatæ ſunt, eo quod non opus eſt medico valentibus, ſed male habentibus, Matth. 9 addunt ſi tamen relapſus inde timeatur, nec tua monitione ſatis bene impediri queat, tunc plane denunciari poteſt delictum prælato, caute tamen & tacito nomine perſonæ, ſi ſatis ſit reuelare crimen: ſin autem vitari commode non poteſt, niſi reueletur perſona, tunc etiam perſonam reuelare poterit, nec diffamatio in eo caſu illicita erit, cum conſulendum potius ſit conſcientiæ fratris, quam famæ, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 33 art. 7. in corp. Hinc S. Auguſtinus. Nec vos (inquit) iudicetis eſſe maleuolos, quando hoc indicatis: Magis quippe innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros, quos indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quod vult occultum, cũ timet ſecari, nonne a te crudeliter ſileretur, & miſericorditer indicaretur? Quanto ergo potius debes manifeſtare, ne deterius putreſcat in corde? Quo etiam ſenſu intelligendus eſt idem Sanctus in q. ſ. in c. 4. Leuit. quem pro ſe authores alterius ſententiæ referunt, nec alio ſenſu exiſtimo authores illos hanc ſuam opinionem intelligere, ſi attente verba eorum ponderentur.

18 Ad ſecundam eorum rationem, in qua dicunt aut nullam, aut leuiſſimam eſſe infamationem detegere peccatum pio, & diſcreto prælato, aut fideli eius amico. Reſpondeo cum Adriano in 4. de correctione fraterna quæſtione penultim. § pro huius deciſione, ante ſolutionem argumentorum, & Soto in relect. de ſecreto. memb ſecundo quæſtione quarta, concluſ. 5. dub. 3. & Gregor. de Valentia tom 3. diſputat. 3. quæſtio. 10. punct. 5. controuerſia. 3. §. Tertio probatur. Barthol. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. capit. 14 §. 16. in fine id falſum eſſe, vt patet ex communi hominum ſenſu: Neque enim dubium eſſe poteſt, quin multo grauior, & acerbior ſit vnicuique læſio ſuæ famæ apud ſuum ſuperiorem, etiam vt apud patrem, quam apud vnum, vel alterum ex alijs. Sicut enim (inquit Adrianus) deterius eſt apud virum honeſtum, & prudentem æſtimationem ſeu famam perdidiſſe, quam apud multos leues, ita ad hæc grauior iactura eſt in famæ amiſſione apud prælatum. Vnde Sotus de ſe ait, optarem ego potius peccata mea nota eſſe tribus aut quatuor, quam vni mihi coniunctiſſimo viro, cuius bonam de me opinionem pluris facio, quam ſi quatuor alij bene

de

Digitized by Google

de me opinentur. Vnde ſubiungit, fama ſubditi apud prælatum magni æſtimanda eſt, & ideo ſine extrema neceſſitate (id eſt, quando aliter vel religioni, vel tertio, vel ipſius peccatoris conſcientiæ ſubueniri non poteſt) *non eſt prodigenda.* Vnde peccare eos putat, qui amico delinquentis occulta eius peccata ante monitionem reuelant, quicquid Gabr. lect. 74. in fine, & Petrus Nauar. vbi ſupra. & aliqui alii contradicant.

19 Ad Tertiam de epiſcopis, & inquiſitoribus, & viſitatoribus, qui præcipiunt, vt ſcientes crimina ſtatim referant? Reſpondeo cum S. Thoma 2. 2. quæſtio 33. articul. 7. ad 5. Gab. lect. 74. in Can. ſub litera R. Adria. in 4. de correct. fraterna quæſtio. penultima in reſponſ. ad tertium. Soto in relect. de ſecreto memb. 2. quæſtio. 4. concluſ. 3. dub. 3. Nauar. in Man. capit. 18. num. 40. & capit. 25. num. 46. & Dominico Bannes in 2. 2. quæſtio. 33. artic. 8. dub. 2. ad ſeptimum, & aliis, intelligenda ſunt huiuſmodi præcepta ſaluo ordine fraternæ correptionis, ſiue præceptum fiat generaliter ad omnes, ſiue ad aliquem ſpecialiter, alias non eſt ei obediendum, nec incurreretur excommunicatio; Addit deinde Bannes vbi ſupra, quod huiuſmodi præcepta viſitatorum non intelliguntur de peccatis ſecretis, ſed potius de illis delictis, aut defectibus, quæ fiunt intus, vel extra Monaſteria, & quæ aliquo modo publica ſunt, & ſcandaloſa, aut certe in detrimentum ipſius religionis, & obſeruantiæ regularis vergunt.

Quoad illas vero proclamationes, quæ fiunt in Capitulis Religioſorum. Reſpondent communiter Doctores poſt S. Thomam 2. 2. quæſt. 33. art. 7. ad quartum, quod ſint de quibuſdam leuibus defectibus, ſeu peccatis venialibus, quæ famæ non derogant, ſupponitur enim omnes peccare venialiter, vnde non intelligitur præceptum Chriſti, quod ſeruandus ſit hic ordo in venialibus; & maxime quando ex rationabili cauſa, omiſſa ſecreta monitione, fiunt huiuſmodi denunciationes, ſeu commemorationes culparum venialium publice in capitulis, id enim maxime iuuat ad diſciplinæ regularis obſeruantiam, ad humilitatis conſeruationem, & patientiæ meritum, & profectum in virtute. Addunt tamen omnes cum S. Thoma, quod ſi ex manifeſtatione peccatorum venialium grauiter fama fratris læderetur, quia nimirum ſunt talia peccata, quæ inter religioſos reputantur eſſe magni momenti, & habentur turpia apud alios, & is, de quo dicuntur erat in opinione ſanctitatis, contra præceptũ Domini ageret, qui non præmiſſa correctione fraterna huiuſmodi peccata fratris publicaret.

20 Quantum vero ad conſtitutiones illas quorundam religioſorum a ſede Apoſtolica approbatas, in quibus præcipitur, vt qui nouerint peccatum ſocii immediate denunciet prælato, non præmiſſa correctione fraterna; Reſpondeo eſſe non ſolum vtiles, ſed etiam ex genere ſuo laudabiles, vt Dominicus Bannes in 2. 2. quæſt. 33. artic. 8. dub. 2. ad 7. & Gregor. de Val. tom. 3. diſput. 3. quæſt. 10. punct. 5. expreſſe tradiderunt. Id quod ratione oſtendi poteſt, Si enim aliquid obſtaret, vel id eſt, quia per hoc præiudicatur iuri naturali, vel quia eſt contra legem euangelicam, & præceptum Chriſti: Cum tamen neutrum horum eſt: Et ex alia parte valde prodeſt bono communi religionis, & bono particulari: Ergo, & vtiles, & laudabiles ſunt. Et quidem quod non ſint contra ius naturale, patet, quia eo ipſo, quod ſit huiuſmodi lex in Congregatione, qui vult in eam admitti, liberè iuri ſuo renunciat: vnde nulla fit ei iniuria, quia ſcienti, & volenti (amicum iuſte) non fit iniuria. arg. regul. ſcienti. de reg. iur. lib. 6. Nec peccat is renunciando ſuo iuri, quia eſt dominus famæ ſuæ: & maxime quando ex bona cauſa facit, & propter bonum commune, & quia maxime confert ad bonum conſcientiæ, quare in eo potius meretur, quam peccat ſicut in renunciando filius bonis externis. Quod vero non ſit contra Chriſti præceptum, patet, quia Chriſtus illum ordinem ſeruari voluit, prout etiã lex naturalis præſcribit, vt ſeruetur fama eius, ne ei fiat iniuria, cum igitur hic iuri ſuo renunciauerit, volendo intrare illam religionem, in qua obſeruantur huiuſmodi conſtitutiones, nihil fit contra Chriſti præceptum. Vt patet in ſimili, ſiquidem quod coniuges ſibi inuicem exigere, & reddere debitum poſſint, iuris naturalis, & præcepti diuini eſt, & tamen ſi ex conſenſu voueant caſtitatem, non fit exigenti iniuria, ſi alter ei poſtea debitum non reddat. Nec debuit fieri vniuerſale præceptum, vt omnes tenerentur renunciare iuri ſuo, quia hoc non conuenit omnibus, eſt tamen conueniens in particulari congregatione, & vtilis, tum ad maiorem profectum ſpiritualem, tũ ad maiorem humilitatem, & ſubmiſſionem, & ad maiorẽ ſecuritatem a recidiua, Chriſtus autem vniuerſale tantum dare voluit præceptum.

Dixi autem tales conſtitutiones eſſe ex genere ſuo laudabiles: quia fieri poteſt, vt in aliqua particulari congregatione, vel ex ratione inſtituti illius, vel ex qualitate ſubditorũ, & prælatorum, noxiæ ſint tales leges hoc tamen eſt per accidens, nam eo ipſo quod per ſedem Apoſtolicam approbentur tales conſtitutiones, cenſeri debent eſſe laudabiles, & vtiles tum bono communi, tum bono particulari, cum hac ratione multo melius ac facilius prælati conſulere poſſint bono communi, & priuato, ſi mores, & vitia ſuorum ſubditorum cognouerint, & ipſi ſubditi ſanctius & religioſius viuere propoſuerint. Sed de hac re hactenus dictum ſit.

21 Tertia eſt, quam reſtitutionem facere tenetur, qui verũ crimen occultum iniuſte reuelauit, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium? Res hæc ſatis difficilis eſt, in qua aliqua certa ſunt, alia vero controuerſa.

Primo enim certum eſt, teneri hunc ad reſtitutionem faciendam; quia iniuſte proximum diffamauit, nõ enim permittit ius, vt quis occultum crimẽ reuelet, aut in iudicium deducat, & proinde famam reſtituere tenetur.

Secundo autem eſt, nõ debere mentiri, vt alteri famam reſtituat, quia mentiri malum eſt, & iuxta illud Rom. 3. *Non ſunt facienda mala, vt veniant bona.*

Dubium autem eſt, an dicere poſſit ſe mentitum eſſe. S. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 2. ad ſecundum, Scotus 4. diſtin. 15. quæſtio 4. §. De ſecundo, Gabr. 4. diſt. 15. quæſt. 16. artic. 2. concluſ. 3. Martin. [illegible] deſin. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 5. concluſ. 3. Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſt. 6. artic. 3 ad quartum verſicul. ſecundo modo. Angel. verb. detractio num 3. Syluest. verb eod. quæſt. 4. Martin. Nauar. in Manu. capit. 18. num. 45. verſicul. Addo quinto. Petrus de Arragon. in 2. 2. quæſtio. 62. artic. 2. circa ſolutionem ſecundi argumenti, Notab. 4. Barth. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. § 33. verſ. Septimum caput eſt. docent non poſſe infamantem dicere ſe mentitum eſſe, quia hoc eſſet dicere mẽdacium, quod intrinſece malum eſt. Vnde S. Th. Scotus, Gab. Ang. & Syluest. & alii antiqui docent, huiuſmodi infamatorem debere adire eos, apud quos delictum fratris occultum propalauit, & affirmare, ſe male, & perperam illud dixiſſe, & iniuſte de fratre locutum fuiſſe, & ſic dicendo, verum affirmare. Quia reuelando delictum occultum fratris, non ſeruato ordine iuris, aut charitatis, male dixit, & inique fecit.

Aliis tamen, vt Caietano in 2. 2. q. 62. art. 2. circa ſolutionem ad ſecundum, in fine, & Soto lib. 4. de iuſtit. & Nauarro vbi ſupra, & Petro Nauarro lib. 2. de reſtit. c. 4. p. 3. dub. 5. nu. 379. & Michaeli Salon in 2. 2. q. 62. ar. 2. controuerſ. 15. hic reſtituendi modus non placet, & merito, quia licet

22 optimus eſſet, (cum nullum mendacium contineat) ſi ſufficeret ad delendam aliorum opinionem de fratre infamato conceptam, & vtilis ſit apud rudes, & ruſticos, qui hoc audito credent, fratrem illum nil tale commiſiſſe, apud doctos tamen, & ſapientes, potius eſt, confirmatio præcedentis dicti, & commemoratio iniuriæ illatæ, quam retractatio, ſeu reſtitutio. Ratio patet ex dictis, quia cum homines docti, vel mediocriter inſtituti ſciant, eum, qui falſum crimen alteri impoſuit, teneri ad ſeipſum aperte retractandum, & affirmandum ſe eſſe mentitum, eo ipſo, quod vident illum infamatorẽ nec ſeipſum aperte retractare, nec affirmare ſe eſſe mentitum, ſed ſolum ſe male, & iniuſte feciſſe, & inique dixiſſe, firmius credent, verum eſſe crimen illud, quod ante de fratre illo retulerat: quare hic reſtituendi modus adeo probatus antiquis a recentioribus non probatur [cum exinde potius in priſtina opinione male concepta confirmentur.

Alij

23 Alij igitur vt Caiet. in 2. 2. q. 62. art. 2. circa ſolutionem ad ſecundum in fine, & Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 6. art. 3. ad quartum, verſic. Secundo modo. Petr. de Arrag. vbi ſupra. & Mart. Nau. in Manu. cap. 18. num. 45. verſic. Addo 5 docēt reſtitutionem ſic faciendam eſſe, vt is, qui infamauit non amplius de re illa apud eoſdē homines loquatur, aut apud alios, ſed pro occaſione, & opportunitate etiam quæſita bonam famam eius apud eoſdem, & alios quoad fieri poterit citra mendacium inducat honorifice, & decenter de illo loquendo, & virtutes eius referendo, & familiariter, & amice cum eo agendo. Quod ſi nec hac via, & diligentia famam alteri reſtituere poſſit, alio modo, puta pecunijs, vel beneficijs ad boni, & prudentis viri arbitrium compēſet. Et ſine dubio hic reſtituendi modus apud prudentes bonus eſt, cum hic nullum ſit mendacium, & infamator agit quantum poteſt, vt bonam de eo habeant opinionem, non tamen videtur ſufficiens apud doctos & ſapientes, quia cum ſciant teneri infamatorem ad ſe retractandum, nunquam opinionem illam ſiniſtram de illo ob eius reuelationem conceptam deponent, quouſque ſe retractauerit etiamſi fratrem illum laudet, & commendet, non enim tollitur opinio de vitio, & peccato diuulgato, ex eo quod alias ab eodem laudetur, vt conſtat.

24 Tertius demum reſtituendi modus eſt Melchioris Cani, & Magiſtri Manſij, quos refert, & ſequitur Mich. Sal. 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 15. & Pet. Naua lib. 2. de reſtit. c. 4 p. 3. dub. 5. nu. 380. Grego. de Val. to. 3. diſput. 5. q. 6 punct. 5. propo. 2. de reſtitutione famæ qui docent huiuſmodi infamatorem poſſe, & debere his, quibus occultum fratris crimen inique reuelauit, affirmarē, ſe falſum & mendacium dixiſſe, neque in hoc interuenit mendacium.

Quod autem infamator ita reſtituere debeat, probatur quia ſicut infamatus habet ius ad petendum a ſuo infamatore, vt reſtituat ſibi famam commodiori via, qua poſſit, ita infamator tenetur omni modo licito famam illi reſtituere. Sed hic reſtituendi modus, dicendo ſe licet ſe protuliſſe falſum, & mendacium, & facilis, & licitus eſt, ergo poteſt, & debet hoc modo famam illi reſtituere.

Quod autem hic reſtituendi modus ſit omnium optimus, & conuenientiſſimus, patet, quia audientes infamatorem talia dicentem, credent certiſſime illum eſſe mentitū, & fratrem innocentem eſſe, & quamuis audientes decipiantur, quia tamen infamator hoc ipſum optare debet, & curare, vt malam opinionem de fratre conceptam deponant, nec alio modo ita bene hoc fieri poteſt hic reſtituendi modus optimus eſt. Quod verò ſic dicendo non mentiatur, & conſequenter quod modus iſte licitus ſit, facile oſtenditur his duobus præſuppoſitis.

25 Primum eſt, quotieſcunque quis iure poteſt, aut debet occultare aliquam veritatem, eodem iure vti poteſt verbis æquiuocis, & ambiguis, quæ plures habēt ſenſus, & omnes veros. Quamuis enim audientes in communi ſenſu verba accipiant, proferens autem in alio, quia tamen proferens illa verba non tenetur aperire veritatem audientibus excuſatur a mendacio, ſi in eo ſenſu vera ſunt, in quo ab ipſomet proferente intelliguntur. Hoc modo teſtis contra ordinem iuris interrogatus, vt teſtimonium ferat in vero delicto fratris, vti poteſt ambiguis, quibus ab ipſo in vno ſenſu, ſed vero prolatis, decipiat iudicem in alio ſenſu illa accipientem. Sic etiam Reus contra ordinem iuris interrogatus, vti poteſt verbis ambiguis, vt paſſim notant Doctores, vt Ad. in 4 in q. de ſigillo confeſſionis. §. ad argumēta principalia. verſic. Ad ſecundum principale. Vbi quamuis præcipue loquatur de confeſſario producto in teſtem, agit etiā de Reo, & ait Reum adiuratū de crimine occulto, de quo iuridice interrogari non poteſt, reſpondere poſſe vrgenti iudici, Non feci crimen: intelligendo quod poſſis a me iuridice inquirere, & Caietanus to. 1. opuſc. ſeptemdecim Reſponſionum. Reſponſ. 5. ait, licere interrogato inique, *vtrū habeat complices*, Reſpondere, *Non habeo complices*, etiamſi habeat, & dat rationem, quia reſponſionum verba intelligenda ſunt iuxta ſenſum interrogationum, quæ fieri debent intra iuris limites. Et Nau. in Man. capitu. 12. num. 8. ait, quod ſi iudex iuramentum exigat contra iuris ordinē, iurare poteſt alter id, quod ſecundum mentem ſuam eſt verum, falſum autem ſecundum mentem alterius, cui exhibet iuramentum, & dat exemplum B. Franciſci, qui rogatus, quà perrexiſſet quidam homicida, qui iuxta eum tranſierat, manus per manicas immittens reſpondit, non tranſiſſe illac, intelligens non tranſiſſe per illas manicas, & nu. 9 affirmat, interrogatum a iudice iuris ordine non ſeruato non teneri, vt reſpondeat iudici ſecundum eius intentionem, rei veritatem manifeſtando: ſatis enim eſt, eum, qui iurat, dicere veritatem, iuxta intentionem propriam. Vnde ibidem poſt Ioannem Maiorem in 4. d. 15. q. 18. ait mulierem, quæ ſcit ſe habere impedimentum cohabitandi viro, poſſe dicere, immo & iurare ſe cohabitaturam, habens in animo non id facere, & ſubintelligens conditionem, ſi id facere ei liceret, & idem tenet Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 3. quæſt. 13. punct. 2. vbi hanc doctrinam, & exemplum approbat. quam etiam doctrinam tradit idem Naua in Ma. c. 18. nu. 61. & citat Henricum de Gandauo quodlib. 9. in prin.

Sic etiam confeſſarius ſi a tyranno cogeretur reuelare confeſſionem, aut clericus a iudice cogeretur teſtimonium ferre in cauſa ſanguinis, reſpondere poſſunt ſecundū mentem, & intentionem propriam, & non iuxta mentem iniquam eorum. Ratio in his omnibus eſt, Quia in huiuſmodi deceptionibus non committitur mendacium, cum verba ipſius in aliquo ſenſu ſint vera, nec ipſe decipit audientem, cum non teneatur illi aperire veritatem, ſed potius occultare, ſed audiens ſeipſum decipit accipiens illa in alio ſenſu, cui non tenetur verba illa proferens ſe conformare. Et præter tot Doctorum auctoritatem, qui docent licitum eſſe vti verbis ambiguis citra mendacium, quando quis cōtra iuris ordinem interrogatur, aut veritatem alteri reuelare non teneatur, ſed eam potius occultare, id oſtendunt ſacræ literæ, in quibus huiuſmodi loquendi modus habetur, vt Marci 13. vbi dicitur, *De die autem illa nemo ſcit, neque Angeli in cęlo, neque filius, niſi pater*. Quod vere dixit Chriſtus, quia licet vere nouerat, vere tamen ſe ſcire negabat, quia veluti ſub ſecreto illud ſciebat, & non ad reuelandū alijs, quæ enim ſub ſecreto accipimus, neſcire dicimur. Sic etiam Ioan. 7. dixit Chriſtus, *vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego enim non aſcendam ad diem feſtum iſtum*, & tamen paulo poſt dicitur, *vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto*, vbi vt conſtat, Chriſtus vero ſenſu affirmauit ſe ad feſtum illum diem non aſcenſurum, ſcilicet manifeſte, quamuis Apoſtoli alio modo verba eius intellexerant. Quem locum ad hoc propoſitum affert Adrianus vbi ſupra.

25 *Secundum eſt*, Quod ſicut eſt duplex verum, aliud ſpeculatiuum & aliud practicum; Speculatiuum eſt, quod conſiſtit in adæquatione rei ad intellectum, quando enim intellectus apprehendit, & concipit rem prout eſt, dicitur Verus; Vnde dici ſolet, Ab eo, quod res eſt, vel non eſt conceptio intellectus noſtri, ſicut oratio, dicitur vera, vel falſa, practicum verò eſt, quod conſiſtit in conformitate iudicii ſeu operis ad voluntatem recta ratione gubernatam, circa quod verum verſatur prudentia, ut docet Ariſt. 6. eth. cap. 2. Ita quoque duplex eſt falſum, aliud ſpeculatiuum, quod conſiſtit in diſſonantia rei ad intellectum, vnde intellectus intelligens, aut iudicans aliter, quam res eſt, fallitur; Practicum verò eſt, quod conſiſtit in diſſonantia rei, ſeu actus ad uoluntatem recta ratione gubernatam & conuenit cum appetitu prauo, in quod falſum inclinat imprudentia, vt Ariſtoteles vbi ſupra teſtatur. Vnde opus, vel dictum iniquum, & contra rectam uolūtatem, rectamque rationem, dicitur, & uere falſum practicum.

Hanc doctrinam tradunt Pet. Nauar. libr. 2. de reſtitu. capitul. 4. p. 3. dub. 5. numer. 383. Mich. Salon 2. 2. quæ. 62. articu. 2 controu. 15. Barthol. Medina lib. 2 inſtruct. confeſſ. capitulo. 14. §. 33. uerſicul. Septimum caput eſt, in regula 4. & colligitur expreſſe ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 58. articul. 4. ad primum, ubi uoluntatem rectam dicit uocari ueritatem practicam, quia uoluntas recta eſt regula operis recti, quod eſt, & dici poteſt uerum practicum, & clarius in part. 1. quæſtio. 17. articulo. 1. in corp. ubi ait in ſcriptura opera uirtutum dici ueritates; opera uerò mala &

pec-

peccata, dici falſitates, & mendacia, vt patet, *pſal.* 11. *Omnia mandata tua veritas*; id eſt, iuſta & bona, *&* Io. 3. *Qui facit veritatem facientes*, id eſt, iuſte viuentes *creſcamus apud Deum. Et pſalm. 4. vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium*, id eſt, peccatum, & *pſalm.* 115. *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax*, id eſt peccator, *&* Hier. 8. *apprehenderunt mendacium*, id eſt, peccatum, *& noluerunt reuerti*. Et infra, *propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium*, id eſt, peccatum, & iniquitatem. In ſcripturis igitur veritas pro bono opere, & falſitas, & mendacium pro peccato ſumuntur. Hoc ipſum oſtendi poteſt ratione S. Thom. vbi ſupra articulo primo, ab arte deſumpta, ſicut enim ſe habet regula artis ad opus artificis, ita voluntas bene ordinata a recta ratione ad opera humana, & moralia; Sed artifex opus falſum facere dicitur, quando deficit a forma, & regula artis, ergo etiam opus, aut dictum non conforme rectæ rationi, & voluntati bene ordinatæ, vere dicitur falſum practicum.

At vero omnis, qui peccat, errat a regula rectæ rationis, & dictamen practicum falſum habet, ſecundum illud *Prouerb. 14. errant, qui operantur malum.*

27 His ita ſuppoſitis, & explicatis probatur non mentiri eum, qui reuelans crimen occultum fratris iuris ordine non ſeruato, retractando dictum ſuum, affirmat ſe falſum dixiſſe, & mentitum eſſe. Quia quando non teneor aperire, ſed potius occultare veritatem, poſſunt vti verbis ambiguis ad illam occultandam accommodatis, modo ſenſus, in quo illa profero, ſit verus, vt patet ex primo ſuppoſito. Sed cum tenear reſtituere famam proximo, quem iniuſte infamaui, vti debeo verbis accommodatis ad eam occultandam habentibus verum ſenſum; huiuſmodi autem ſunt reuocare verba, dixi falſum, protuli mendacium, ergo ſic dicendo, non mentitur. Quod autem hæc verba talia ſint. probatur: Quia verba ambigua ſunt, & verum habent ſenſum, ſiquidem cum ille detraxit de proximo, dicens verum crimen occultum, verbum illud fuit iniquum peccatum, & falſum practicum, habuit enim tunc hoc dictamen: reuelandum eſt proximi crimen occultum, quod iudicium, vt conſtat, fuit peccatum, & falſum practicum, ergo nunc dicendo ſe falſum dixiſſe, aut mentitum fuiſſe, nullum omnino committit mendacium.

Cum igitur infamator teneatur omni via poſſibili, & licita reſtituere famam proximi, nec alio modo ita bene illam reſtituere poteſt, hac autem via optime eam reſtituit, ad hunc reſtituendi modum obligatur.

28 Quod verò alio modo eam reſtituere non poteſt, patet ex refutatione eorum; quod vero hoc modo optime reſtituere poſſit, probatur, quia rudes, & ignorantes, his auditis, facile creden.. (quod infamator debet optare) ipſum eſſe mentitum prius & fratrem nil tale commiſiſſe, apud Theologos etiam & doctos eſt vtiliſſimus, & optimus reſtituendi modus. Quia cum iſtis verbis vti poſſit etiam is, qui falſo infamauit, quam qui vere, tenebunt ſaltem Theologus in conſcientia ipſis auditis ſuſpendere actum, & iudicium, an infamatus commiſerit tale crimen, nec ne; quod ſi voluerit potius iudicare illud commiſiſſe, & reſtituentem famam ita loqui, quia protulit falſum practicum, ſed verum ſpeculatiue, hoc malitiæ ipſius imputandum eſt, infamator enim iam fecit, quod in ipſo eſt.

Nec mirum eſſe debet, quod ad eandem reſtitutionem obligatus ſit, qui infamat reuelando crimen fratris occultum, & qui infamat fratrem imponendo illi crimen falſum dicendo ſcilicet, *ſe mentitum fuiſſe, aut falſum dixiſſe*; Quia licet grauius peccatum ſit infamare fratrem imponendo ei crimen falſum, quam reuelare crimen verum occultum, quia tamen maior, vel minor obligatio ad reſtituendum non oritur ex maiori, vel minori peccato, quo fama læditur ex maiori, vel minori damno, quod infertur proximo contra iuſtitiam, cum vterque æque noceat, & qui falſum imponit, & qui verum iniuſte reuelat, nihil mirum, ſi vterque eodem modo, & eiſdem verbis reſtituere debeat, quantum licebit ſine mendacio. ex Michael Salon vbi ſupra, & Petr. Nauar. citat. 6. numer. 384.

29 Quibus omnibus addo, quod ſicut qui falſo crimen alteri impoſuit, non tenetur dicere ſe mentitum fuiſſe, ſi alio modo reſtituere poſſit famam proximi, ita neque qui verum crimen occultum reuelauit; ſatis enim eſt, quod quocunque modo famam alterius reſtituat. Et ſicut qui falſo crimen impoſuit, non tenetur alterius famam reſtituere cum iactura famæ propriæ, quoties eſt notabilis exceſſus & inæqualitas; ita neque qui verum crimen occultum reuelauit, ſed ſatis erit reſtituere famam in alio genere rei, puta in pecunia, aut honore, aut aliquo alio beneficio, vt dictum eſt. Quod ſi in alio genere ſibi reſtitui diffamatus nō velit, excuſatus erit diffamator a reſtituendo, vt Gregor. de Val. tom. 3. diſp 5. q. 9. puncto. 5 aſſertione ſecunda, de reſtitutione famæ annotauit ex S. Thom 2. 2 q. 62. artic. 2. ad primum, & ad ſecundum, & nos latius paulo ſuperius expoſuimus.

30 Et quæ hactenus dicta ſunt, non ſolum procedunt, quādo quis verum crimen occultum propalauit extra iudiciū contra ordinem charitatis, ſed etiam multo magis quando in iudicium accuſando detulit, quando tamen probare non poterat; peccat enim non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem prędictam faciendam obligatur Cum enim vnuſquiſque ius habeat, vt bona opinio de ſe habeatur, tum extra iudicium, tum multo magis in iudicio non quamdiu eſt vere bonus, & innocens, ſed quamdiu ita viuit, vt nullum crimen ipſius ſit notorium notorietate iuris, hoc eſt, quamdiu idoneis teſtibus probari poſſit, deferens in iudicium crimen, quod probare teſtibus non poteſt priuat eum fama, ad quam alter ius habet, ideoque peccat ſimul contra charitatem, & iuſtitiam, & ad reſtitutionem obligatur, dicendo in iudicio, ſe in eo fuiſſe deceptum, & falſum dixiſſe, cum hac via non mentiatur, ſed dixerit falſum practice, Nec eſt alia melior, aut efficacior via ad reficiendum damnum, quod alteri intulit: & proinde ad huiuſmodi reſtitutionem faciendam obligatur, nec aliter a confeſſario abſoluendus erit, niſi ita reſtituerit, iuxta ea, quæ in primo infamādi modo ſuperius expoſuimus Et de ſecundo infamandi modo, eiuſque obligatione ad reſtitutionem, & qua via reſtitutio hęc fieri poſſit, & debeat, hactenus dictum ſit.

De Tertio infamandi modo, quando quis negat occultum ſuum crimen, quod alter iniuſte detegit, ſiue in iudicio, ſiue extra.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Quotieſcunque Iudex legitime, & iuridice interrogat, tenetur reus reſpondere & veritatem dicere, quam ſi neget, peccat mort. & reſtituere tenetur.*

2 *Qui de ſuo aut alieno vero crimine iniuſtè, & illegitime interrogatur, aut accuſatur, nō tenetur veritatem dicere, ſed occultare, & reſpondendo æquiuocare poteſt.*

3 *An accuſatus, & denunciatus iuſte negans delictum obiectū in caſu, quo tenetur propalare, peccet, & ad reſtitutionem teneatur.*

4 *An accuſatus aut denunciatus de crimine vero, ſed occulto ſine monitione præcedente denunciationem, ſed neget delictum obiectum, & conſequenter, accuſans, quia non poteſt probare crimen diffamatum, teneatur ad reſtitutionem?*

4 Caietani *doctrina tria continet, & quid Sotus, & Syluester vel de peccato, vel de reſtitutione cenſuerint.*

5 *Mentiri nullo modo licet, ſiue quis iuridice, ſiue contra ordinem iuris de crimine accuſetur, aut denuncietur.*

6 *Reus contra iuris ordinē de vero crimine occulto accuſatus, aut denunciatus reſpondendo ſimpliciter, ſe non obiectum crimen commiſiſſe non mentitur, nec peccat aut mortaliter, aut venialiter, & quare?*

7 *Reus*

7 *Reus contra ordinem iuris denunciatus negando crimen occultum non tenetur ad reſtitutionem aliquam denunciatori faciendam, & quare?*

8 *An ſi accuſatus contra ordinem iuris non ſolum neget, ſed accuſatorem mendacem appellet aut calumniatorem, peccet, & ad reſtituendum teneatur.*

9 *Opinio Caietani ſupra citati in multis peccat.*

HActenus de duobus primis infamandi modis diximus, in quibus quis alterum directe infamat, vel imponendo crimen falſum alteri: vel propalando alterius crimen verum occultũ iniuſtè, non ſeruato iuris ordine: Nũc reſtat, vt de tertio infamandi modo, in quo quis alterũ indirecte infamat, diſſeramus, nimirum, cum quis accuſatus de crimine, quod commiſit, non tamen iuris ordine ſeruato, crimen negat, & conſequenter accuſatorem tanquam calumniatorem infamat: vt autem res hæc manifeſtior reddatur, aliqua breuiter ſupponenda ſunt.

1 Primum eſt, quotieſcunque iudex legitime, & iuridice interrogat, tenetur reus reſpondere, & veritatem dicere, quam ſi neget, & peccat mortaliter, & reſtituere tenetur. Sic Doctores communiter, S. Th. 2.2. qu. 69. artic. 1. & ib. Caiet. Sot. li. 5. de iuſt quæſt. 6. artic. 1. & 2. conclu. 5. & relec. de tegendo ſecreto memb. 2. quæſt. 7. concl. 1. Pet. de Arra. 2.2. quæſt. 68. artic. 2. dub. 1. Nauar. in Man. cap. 25. num. 36. Mich. Sal in 2.2. quæſt. 69. artic. 1. concluſ. 1. Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 13. puncto 1. & alij omnes.

Ratio eſt, quia obedientia eſt pars iuſtitiæ legalis; obedientia autem præcipit, vt quis ſuperiori iuſte, & iuridice præcipienti obediat. Ergo Iudice iuſte rogante, tenetur ſubditus obedire, & veritatem confiteri ſub reatu peccati mortalis, quamprimum conſtet ei, quod iuridice interrogatur alias contra iuſtitiam peccat, non ſeruando alteri ius ſuum hoc eſt non reſpondendo Iudici iuridice roganti. Id quod probat S. Thomas ex illo loco Ioſue 7. vbi Ioſue interrogauit Acham de crimine ſuo, dicens, *Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abſcondas*, & Eccleſiaſt. 4. dicitur, *Pro anima tua* (vt ſcilicet vites peccatum mortale) *ne confundaris dicere verum Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam, & gratiam.* Ex quibus locis manifeſtum eſt, licitum eſſe iudici de crimine interrogare, & delinquentẽ confiteri teneri, & vtrumque in Dei gloriam cedere, ſicut alia opera ſtudioſa, & iuſta, & proinde mentiri ad excuſandum peccatum, eſſe peccatum mortale. Vnde eſt illud Pſ. 140 Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis Hinc S. Gregor. lib. 22. Moral. capitul. 13. exponens illud Iob 31. Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, &c. ait, vſitatum humani generis vitium eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum defendẽdo multiplicare.

Ad hoc autem vt quis dicatur iuridicè interrogari, quantum ad præſens attinet, hæc requiruntur, primo, vt interrogans ſit legitimus ſuus iudex, & rogatus ſit ei ſubditus. Ad hoc enim vt quis iudicet, habere debet iuriſdictionem ſuper alium. Secundo, vt adſint merita cauſæ ſcilicet vel infamia, vel manifeſta indicia, vel ſemiplena probatio. Tertio, vt hæc manifeſtentur reo, vt reus poſſit cognuſcere ſe iuridice de aliquibus interrogari, & vt certo ſciat de quibus, quia de nullo alio reſpondere tenetur. Et huius ratio eſt, Quia ſicut nemo tenetur parere legi ante eius promulgationem: ita nemo tenetur Iudici, qui eſt lex viua, parere, niſi conſtet eum iuridice interrogare: vt ergo ſubditus veritatem confiteri teneatur, oſtendi ei & debent merita cauſæ, & probationes, & proceſſus, varie tamen pro varietate proceſſus, vt latius in materia de iudicijs explicatur.

2 Secundum eſt, Qui de ſuo, vel alieno crimine vero iniuſte, & illegitime interrogatur, aut accuſatur, non tenetur veritatem dicere ſed illam occultare, aut in reſpondendo æquiuocare poteſt ſine peccato. Ratio eſt, quia tota ratio, cur tenetur quis veritatem confiteri, eſt, vt diximus, quia iuſte interrogatur, iuris ordine ſeruato quia ſcilicet aut iudex non eſt competens aut cauſa non eſt ſufficienter probata, non tenetur reus veritatem fateri, ſed eam tacendo, aut negando vtitur iure ſuo, & proinde non peccat, & hoc certũ eſt & ab omnibus conceſſum His ita ſuppoſitis, aliqua dubia ſoluenda ſunt.

3 Primum eſt, An accuſatus, & denunciatus iuſte negans delictum obiectum in caſu, quo tenetur veritatem propalare vt ſi eſſent iudicia, vel ſemiplena probatio, peccet, & ad reſtitutionem famæ teneatur? In hac re communis opinio eſt, peccare, qui negat crimen obiectum; Cum enim iuridice interrogatus ſit, negando veritatem, agit cõtra iuſtitiam & obedientiam iudici debitam, & proinde peccat. Quoad reſtitutionem vero famæ, communiter tradunt authores, quod licet mortaliter peccet negando ſi tamen plane conuictus ſit, nihil reſtituere tenetur. Ratio eſt, Quia non lędit famam, vel accuſatoris denunciantis, vel iudicis condemnantis. Ex quo enim eſt plane conuictus probatione, non adhibebitur illi fides neganti, vbi autem non ſequitur læſio famæ, non eſt neceſſaria reſtitutio. Sic Caiet. in 2.2. qu. 62. artic. 2. in ſolut. dub. 1. Mart. Ledeſm. 2.4. qu. 18. artic. 2. dub. 3 poſt concl. 3. pag. 143. col. 1. qui ait eſſe communem omnium nemine excepto & Mart. Nau. in Man. capit. 18. nu. 49. & Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. cap 4. p. 2. dub. 14. nume. 348. & p. 3. dub. 13. nume. 431. qui duo vltimi contra Caie. docent non ſolum id verum eſſe cum negat tale delictum ſed etiam cum dicit accuſatorem calumniatorem, ſi tamẽ ſibi non credatur, eo quod iudices credant accuſatorem veracem eſſe, & accuſatum mendacem.

Immo vero etiamſi non ſit niſi ſemiplene conuictus, quamuis negando peccet, non tamen reſtituere tenetur, dummodo in nullo læſa remaneat fama denunciantis, ex eo quod iudices credant accuſatorem, licet non probauerit intentum, contra conſcientiam tamen non accuſaſſe, ſed potius ex errore, vel leuitate ad accuſandum veniſſe, dum n. in neutro caſu accuſator famam in effectu perdat, licet accuſatus, aut denunciatus quantum in ſe eſt efficacem, & iniuſtam cauſam dederit infamationis accuſatoris, ad reſtitutionem tamen famæ non obligatur, ſi enim non ſequitur effectus læſionis famæ, non habet locum obligatio ad reſtituendum, vt ex dictis conſtat.

Quod ſi ex huiuſmodi negatione accuſator damnum famæ incurrat, tenebitur negans ad eius reſtitutionem, vt præfati authores tradunt. Ratio eſt, quia cum confiteri crimen teneatur, conſequenter iniuſte negat, & falſum accuſatorem affirmat, & ideo ad reſtitutionem damni ſecuti obligatur, quam reſtitutionem faciet confitendo crimen, ſi iterum rogetur, ſi verò non ſit paratus dicere uerum, non eſt ſacramentaliter abſoluendus, quia perſeuerat in actu peccati mortalis, faciendo contra obedientiam, & iuſtitiam debitam, nemo autem in tali ſtatu perſeuerans abſolui debet, aut poteſt, ut communiter tradunt Doctores, & expreſſe Sot. in relect. de tegendo ſecreto memb. 2 q. 7. & Mich Salon 2.2. q. 69. art. 2. controu. 10. concluſ. 3. & Nau. in Manu. c. 25. num. 36.

4 Secundum eſt: An accuſatus, aut denunciatus de crimine uero, ſed occulto ſine monitione præcedente denunciationem, & neget delictum obiectum & conſequenter accuſans, quia non poteſt probare crimẽ, diffamatur, quia reputatur falſarius, & mendax, teneatur ad reſtõnẽ famę.

Huic difficultati uarie reſpondent Doctores. Richar. in 4 diſt. 15. art. 5. q. 3. ait peccare non tamen teneri ad reſtitutionem, recognoſcendo uerum crimen impoſitũ; Ideo autem peccare, ait, quia mẽtitur, & de mendacio pęnitere tenetur. Quod autem reſtituere non teneatur, probat, quia cum alius non ſeruauerit iuſtitiam in accuſando, uel denunciando, & propoſuit coram iudice, quod proponendũ non erat, & quod probare non poterat, ipſemet principalis cauſa eſt ſuæ infamationis. Scot. autem in 4. diſt. 15. q. 4. §. In 3. memb. & Gab eadem diſt. 15. qu. 16. art. 2. concl. 4. & art. 3. dub. 3. affirmant accuſantem negantem occultum crimen peccare venialiter, quia mentitur, & teneri ad reſtitutionem famæ aliquo modo meliori, quo põt, non quidem concedendo crimẽ, cum habeat facultatem, & ius ce-

landi

landi crimen occultum, ſed dicendo accuſatorem illum hæc dixiſſe bono fortaſſis animo, ac bona fide putando ſe dicere verum, ſed decipi, & errare, & quoad hunc modū reſtitutionis ſequitur Scot. Angel. verb. Detract. nu. 4. Inter recentiores Theolog. Caietan. 2. 2. q. 62. art. 7. dub. 1. tria docet, vnum eſt, Accuſatorem hunc dupliciter conſiderari, primo vt accuſator eſt, ſeu denunciator, & ſic, inquit, non afficitur iniuria, quando reus, cuius crimen occultum eſt, illum aſſerit mentiri, quia reus non tenetur confiteri crimē, & accuſator, ſeu denunciator meretur talem infamiam, eo ipſo, quod accuſauit eum de crimine, quod probare non potuit. Secundo, prout eſt homo priuatus, & ſic infertur ei iniuria, ſi a reo aſſeratur mendax, reputatur autem mendax, eo ipſo, quod alter crimen obiectum negat, & accuſator illud probare nequeat.

Secundum eſt, vtrumque ad reſtitutionem teneri, hoc eſt, tam accuſantem, quam accuſatum teneri ad reſtituendam ſibi inuicem famam, accuſatorem quidem, quia iniuſte reuelauit crimen fratris accuſatum verò, quia infamauit accuſatorem de mendacio, cum dixerit verum.

Tertium eſt, Nō poſſe fieri recompenſationem iniuriarum ad inuicem, cum nemo ſit dominus ſuæ famæ, & proinde vterque ad reſtitutionem famę tenentur, diuerſimode tamē accuſator quidem, dicendo ſe iniuſte feciſſe, accuſatus verò dicendo accuſatorem non eſſe mentitum, aut calumniatorem eſſe, ſed male, & inique locutum fuiſſe.

Sot. lib. 4. de iuſtit. & iure q. 6. art. 3. ad quartum, verſic. Tertius verò modus. & Nauar. in Man. c. 18. nu. 39. docēt peccare venialiter negando crimen ſine iuramento, & mortaliter ſi cum iuramento negaret, ad reſtitutionem tamen non tenetur, quia vtitur iure ſuo in defendendo ſeipſum.

Alij vt Syluest verb. reſtit. 3. §. Tertio, quæritur, & Adr. In 4. in q. 1. de reſtitutione famæ § pro reſponſione, & §. deinde reſpondeo, in fine ad argumentum quartum, & Maior in 4. diſt. 15. q. 16. nullam mentionem facientes, an mendacium ſit negare crimen, ſolum docent non teneri ad reſtitutionem; Alij aliter reſpondent, nos quid nobis in hac re probabilius videtur, ſequentibus propoſitionibus exponemus.

5 Prima propoſitio: Mentiri nullo modo licet, ſiue quis iuridicè, ſiue contra ordinem iuris de crimine accuſetur, aut denuncietur.

Ratio eſt, quia mendacium adeo intrinſece malum eſt, vt nullo modo poſſit licite fieri, aut ex aliqua circumſtantia cohoneſtari. Sic S. Tho. 2. 2. quæſt. 110. art. 3. & latius S. Aug. in Pſalm. 5. & lib. de mendacio. cap. 14. & omnes Doctores.

6 Secunda propoſitio: Reus contra iuris ordinem de vero crimine occulto accuſatus, aut denunciatus, reſpondendo ſimpliciter ſe crimen obiectum non commiſiſſe non mentitur, nec peccat mortaliter, aut venialiter. Sic expreſſe Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. c. 4. p. 3. dub. 2. nu. 136 & par. 2. & pàr. 3. dub 15 numer. 349. Mich. Salon in 2. 2. quæſt. 69. artic. 1. concl. 2. & artic. 2. controu. 11. & controuerſ. 13. conclu. 2. Gregor. de Valentia tom. 3. diſputatio. 5. quæſtio. 13. puncto 2.

Ratio eſt, quia quando quis præter ius interrogatus eſt, iſta negatio, *Non feci*, aut, *Non commiſi crimen hoc*, quāuis videtur in vniuerſum tantum negare, dicta tamen in tali loco coram tali perſona, & ad talem interrogationem facta, accipi poteſt reſtricte, & non in vniuerſum. Iudex enim in iudicio, vt perſona publica reum interrogat, & quamuis in vniuerſum interrogat, interrogatio tamē eius reſtricte accipi debet ſecundum ordinem iuris, ſ. an fecit illud publice. h. eſt. feciſti crimen, quod poteſt in iudicio probari; vnde cum interrogatio eius intelligi non debeat de peccato occulto, recte, & ſine mendacio reſpondet reus, *Non feci*, aut, *Non commiſi crimen*, ſcilicet probabile in iudicio, ſeu crimen, de quo tu me iuſte interrogare potes. Sicut enim ideo iudici iuridice procedenti veritatem reſpondere teneor, quia iudex ſecundum iuris ordinem ius habet ad interrogandum, ita cum non habet ius ad interrogandum, non tenetur ſubditus ei veritatem reſpondere, ſed illam occultare poteſt. Nec ſic reſpondendo, *Non feci*, aut, *Non commiſi crimen*, mentitur; Quia cum iniqua interrogatio neminem obliget, non mentitur vtendo huiuſmodi verbis, quæ verum ſenſum habere poſſunt in mente proferentis; mendacium enim per ſe in hoc conſiſtit, vt quis verbis intendat negare eam veritatem, quam concipit, loquens cum altero. Id, quod non contingit in Propoſito, ipſe enim verum ſenſum mente ſua concipit, nimirum, Non feci, aut non commiſi crimen probabile in iudicio, aut de quo iuridice interrogari, aut denunciari poſſum, quod eſt verum. Ita igitur reſpondendo non mentitur, & conſequenter non peccat mortaliter, immo nec venialiter quidem, vt falſo Sotus & alij putāt. Si enim ſemel dicamus id eſſe peccatum veniale, ſeu mendacium officioſum, tunc certe nullo modo licitum erit reſpondere, *Non feci*, aut, *Non commiſi crimen*. Quia nemo habet ius ad defendendum ſe cum peccato; ſi igitur peccatum eſſet veniale negare crimen occultum, nullo modo licitum eſſet ſic reſpondere.

Reus igitur iniuſte contra ordinem iuris interrogatus, aut denunciatus vere ac tuta conſcientia, ac ſine vllo peccato aſſerere poteſt ſe non feciſſe crimen illud. Id quod nō ſolum verum eſt, quando interrogatur ſine iuramento, ſed etiam quando adhibitur iuramentum, ut expreſſe docent Petrus Nauar. Mich. Salon, & Gregor. de Val. ubi ſupra, & præterea Henricus de Gandau. quodlib. 1. qu. 33. Angel. in verb. confeſſio delicti. in princ. Syluester verb. eod. q. 1. Immo ipſemet Nauar. in Manu. c. 12. num. 9. idipſum ſtudioſis verbis affirmat, & habetur in c. qualiter, & quando. 1. de accuſ. Non enim ut diximus, talis mentitur; Neque etiam uane nomen Dei uſurpat: Siquidem ad ſe, famamque ſuam tuendam id facit. Et probatur, quia licet mendacium quantumuis leue appoſito iuramēto ſit mortale, ratione periurij, & irreuerentiæ, quæ in eo irrogatur Deo, adducendo Deum in teſtem mendacij, in caſu tamē noſtro nullum eſt mendacium, cum ſibi falſi dicat, ſecundum mentem ſuam, [illegible] iuramentum [illegible] prohibet occultare ueritatem, quam [illegible] teneamur, nec ad aliquid nos obligat [illegible] ſimpliciter & ex iuſtitia tenemur, ſed ſolum [illegible] debitum.

Tertia Propoſitio: Reus contra ordinem iuris denūciatus, negando crimen occultum, non tenetur ad reſtitutionem aliquam denunciatori faciendam, ſic omnes authores fere citati, præter Caietanum, vt [illegible] bardus, Adrianus, Syluester, Sotus, Maior, Martinus, Nauarrus, vbi ſupra, & Matt. Ledeſm. 2. 2. q. 18. artic. 2. dub 3. in fine con[illegible] Petr. Nau. lib. 2. dè reſtit. c. 4. p. 2. dub. 14. nu 349. & part. 3. dub. 13. num. 427. Dominic. Bannes 2. 2. q. 69. art. 2. part. 3. dub. vltimo. 7

Ratio eſt, quia quando delictum eſt occultum, & ipſe non tenetur confiteri ius habet ſe defendendi per media licita: Eſt autem licitum, vt diximus, negare crimen occultum, vnde accuſans ſibi imputet, ſi aliqua ſibi ſequatur infamia, alter enim iure ſuo vtitur, innocentiam ſuam publice defendendo, (eſt enim publice innocens, & iniuſte accuſatus,) & proinde ad nullam reſtitutionem faciendam obligari poteſt. Et hoc certum eſt, quando ſic accuſatus, ſimpliciter negat crimen occultum, an verò ſic accuſatus contra ordinem iuris, non ſolum ſimpliciter negat crimen, ſed etiam accuſatorem illum mendacem, aut calumniatorem appellet, peccet, & reſtituere teneatur: Reſpondeo illum quidem contra charitatem peccare, quia cum ſufficienter ſe tenere poſſet negando crimen, ſine vlla neceſſitate infamat accuſatorem de mendacio, & ideo peccat mortaliter. Sic Ledeſm. ubi ſupra concluſ. 1. & Michaele Salon artic. 2. controuer. 13. in fine.

Ratio eſt, quia debet defendere ſe cum minimo damno poſſibili alterius ergo excedendo peccat. Sicut enim licitum eſt aggreſſo aggreſſorem occidere, quando aliter ſe tueri non poterit, ſi tamen modo poterit euadere, & occidit, peccat: eo quod non tam defenſio eſſet, quam aggreſſio: Ita a ſimili ſi accuſatus ſe tueri poterit ſolum negando crimen peccat eum mendacem, & calumniatorē appellando, quia tamen peccatum hoc nō eſt contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem, ad nullam reſtitu-

eius, cum [illegible] non [illegible] ſaltem v[illegible] .Steph. Ant[illegible] p[illegible] 2. tit. 8. [illegible] verb. detract[illegible] num. 2. Syluester verb. eodem [illegible] etiam ſententiam ſequi[illegible] Na[illegible] 18. num. 24. [illegible] Decretis [illegible] & Petr. [illegible] 2. [illegible] 4. par[illegible] dub. 5. num. 32. [illegible] & de ſe, quia ſimpl[illegible] ex vi criminis [illegible] infamant proximus. De [illegible] gentes in hac difficultate, *Reſpondemus*, quam[illegible] niter peccatum veniale ſit, [illegible] cuius peccatum [illegible] ferre, nonnunquam tamen e[illegible] mortale [illegible] ſi quis alter in [illegible] raret ſeno, & ex ira. Ra[illegible] eſt, q[illegible] cium reputant grauiſ[illegible] ter offenditur, & contriſtatur [illegible]

Secundo mortale erit [illegible] eſſe affirma[illegible] Barth[illegible] Me[illegible] lib. [illegible] 24. §. 35. Rat[illegible] eius eſt, quia [illegible] tum veniale [illegible] quem tamen mendacem [illegible] affirmare [illegible] tabilis defectus eſt, & proinde n[illegible] proximi; Hanc tamen M[illegible] Petrus Nau[illegible] vbi ſupra, [illegible] quando n[illegible] eſt notorium illum pro mendace haberi. Qui enim [illegible] nit frequenter mentiri, p[illegible] fit, non ſolum a viris [illegible] bus, ſed etiam a communi populo & ita notabiliter [illegible] matur, & contemnitur & proinde peccat [illegible] qui dicit aliquem eſſe mendacem, q[illegible] illum pro tali haberi: ſi enim m[illegible] daci haberi, dicendo [illegible] abſentem eſſe [illegible] cem, non peccat [illegible] non pecc[illegible] liter, qui aliquem ab[illegible] de vno, [illegible] officioſo notaret, non enim ob id abſens notatus [illegible] amittit, peccat tamen veniliter.

Tertio peccatum erit mortale [illegible] non [illegible] dacia, ſed alia etiam peccata ven[illegible] ne ſi[illegible] cta ratione perſonæ, de qua dicun[illegible] g. de epi[illegible] aut religioſo peccatum veniale prof[illegible] habe[illegible] in conſuetudine, vt ſoleat nimium ridere [illegible] vanis ac ocioſis verbis, aut nugis delectari ſoleat, qu[illegible] nis gloriæ, & ambitionis ſit cupidus, quod colloqu[illegible] conuerſationibus feminarum delecte[illegible] &c. [illegible] Pe[illegible] Naua. vbi ſupra. Ratio eſt, quia cum ep[illegible] ac [illegible] li- g[illegible] ut perfecti ſint, aut ad perfectionem tende[illegible] ex S. Thoma 2. 2. q[illegible] non [illegible] æſtimatio eorum ex huiuſmodi defectuum [illegible] re- uelatione, cum exinde minoris æſtimari[illegible] immo [illegible] & a[illegible] entes e[illegible] nd[illegible] zatur.

5 *Secunda eſt*. An ſit peccatum [illegible] proximi [illegible] rum mortale referre? Reſpond[illegible] primo [illegible] peccatum [illegible] tem manifeſtat [illegible] corrigendum, vel accuſand[illegible] vt malum [illegible] pediat, nō peccat, ſed mereri poteſt, vt ſuperius expoſuimus.

Secundo etiamſi inordinate detegat ſi tamen peccatum, quod detegitur, non ſit læſiuum famæ, nec ob id minoris æſtimatur is, cuius peccatum reuelatur, non eſt peccatum mortale Sic [illegible] 2. 2. q. 73. art. 2. dub. [illegible] lib. 4. q. 6. artic. 3. ad quartum, in princip. & lib. 5. q. [illegible] conclus. 4. Ioſephus Angles in floribus 4. ſent. [illegible] q. de reſtitutione famæ. dub. 3. difficult. 2. concluſ. 4. Mart. Nauar. in Manuali cap. 18. num. 33. Petrus de Ar[illegible] 2. q. 73. art. 2. dub. 5. Petrus Nauarr lib. 2. de reſtit. c. 4. [illegible] 2. dub. 7. nu. 323. qui alios refert, & Mich. Salon [illegible] 2. q. 62. art. 2. ante controuerſiam. 13. & q. 73. a[illegible] 2. concluſ. 4. vt v. g. referre iuuenum amores, de quibus ipſi [illegible] iactant, dicere de iuuene, quod fornicatus ſit quod alium vulnerauerit, quod [illegible] illum iniuri[illegible] affecerit. [illegible] enim null[illegible] do putant ſe [illegible] di ex [illegible] di reuelatione. Eode[illegible] modo n[illegible] infamia dicere militem deſcend[illegible] in duellum cum alio; aut ſi de aulico, vel iuuene laſciuo dicas ipſum ardenter amare [illegible] quam puellam [illegible] ſi modo puellam [illegible] mus infames [illegible] non [illegible] dicantur con muniret turpia, nec ipſi putant talia ſi [illegible] infa[illegible] ſed hono[illegible] ri potius [illegible] & de [illegible] iactare [illegible] v[illegible] Sotus, Petrus Nauar[illegible] Petrus de Aragon, & [illegible] hac [illegible]

vbi [illegible] pra not[illegible] quamuis falſo iſta dicantur, non tenetur reſti[illegible] re famam, etſi [illegible] et. Ratio eſt, quia non læditur fa- ma, [illegible] bi autem non ſequitur læſio famæ, reſtitutio locum n[illegible] habet.

T[illegible] o[illegible] eſt pe[illegible] mortale, nec ſequitur obligatio [illegible] ntionis, quan[illegible] non auferatur fama, eo quod per[illegible] in [illegible] genere vitij, vt ſi dicam, falſo de [illegible] concub[illegible] cum ſuo lenone, ex Soto, & [illegible] vbi ſupra.

[illegible] peccatum, quod detegitur, ſit damnifica- [illegible] qu[illegible] generatiuum, vt ſunt vet [illegible] ſtu[illegible] in vxore, fornica [illegible] vſura, Sodomia, hæ- [illegible] terarum [illegible] monetæ, blaſphemia, ind[illegible] e[illegible] m[illegible] inu[illegible] tio, & d[illegible] quæcunq[illegible] a[illegible] tatem, & contemptum inducunt, vt dixi, de[illegible] d[illegible] detegere, aut falſo [illegible] ad [illegible] lædendi, [illegible] non tamen in hoc caſu tenetur [illegible] intentio- n[illegible] ed [illegible] habeat [illegible] fa[illegible] Pe[illegible] Na[illegible] & Petr. Arag[illegible]

4 T[illegible] & famæ reſtitutionem indu [illegible] al[illegible] naturales [illegible] diffi- [illegible] tractio, [illegible] infamatio, quæ [illegible] tem [illegible] præcipue in[illegible] ritur ob reuelationem [illegible] a [illegible] bus, & ideo nullum vi- [illegible] peccatum defectus naturales corpor[illegible] aut men[illegible] eunde eius bonam, aut malam famam n[illegible] non ſolet.

[illegible] Petr. Nauar. in libr. 2. de reſtitutio. [illegible] num 306 Pet. de Aragon. 2. 2. quæſt. [illegible] edi[illegible] Sal. ibid. art. 2. con- [illegible] Medina libr. [illegible] in[illegible] con eſ. [illegible] 4. 6 [illegible] Martin[illegible] in Manu[illegible] 18. numer. 24 [illegible] quo[illegible] quartu[illegible] KK. [illegible] non [illegible] defectus [illegible] re, v. g. [illegible] quis ſit cæcus, g[illegible] quod ſit igna[illegible] Ratio e[illegible] quia h[illegible] peccet [illegible] aliter con[illegible] tatem [illegible] modi defectus reuelans ſine [illegible] ſine [illegible] ne, aut ex loqu[illegible] ex ſc[illegible] au[illegible] b[illegible] m fam[illegible] n[illegible] Et maxime, quia hi defectus ſolent eſſe manif[illegible] ut de ſe pa[illegible]

5 [illegible] regula[illegible] qua ratione d[illegible] ad[illegible] poteſt eſſe peccatum mortale [illegible] los defectus reuelare. Vt verbi gratia quando ob eorum manifeſtationem impediretur qui[illegible] ab al[illegible] bon[illegible] c[illegible] equendo, vel habitum p[illegible] et, quia tunc id [illegible] ntra charitatem proximo debitam eſſet, vt de ſe conſtat. Quod tamen intelligendum eſt, dummodo ad informationem int[illegible] rogatus & inquiſi[illegible] id non faciat, tunc enim etiam in mal[illegible] culpæ, veritatem d[illegible] cere tenetur, cum teneatur fidele dare conſilium, vt inferius dicemus. Sic etiam peccatum mortale erit hos de[illegible] tus n[illegible] in faciem dicere per modum con[illegible] meliæ, aut nomine [illegible] nominare, quo audito frater notabil[illegible] contriſtatur, aut confunditur, etiamſi defectus n[illegible] ſit & not[illegible] us vt ſi q[illegible] eunuchum in faciem appe[illegible] eum, quem ſcit hoc moleſte ferre.

Quod [illegible] vt præfat[illegible] auth[illegible] vbi ſupra tradunt, ex [illegible] perſonæ dicentis, & eius, cui dicitur & mo[illegible] n[illegible] perpendendum eſt. [illegible] enim pater filium ſtal[illegible] appellet, etiam ex i[illegible] non eſt mortale[illegible] Qu[illegible] ro hom[illegible] literatum, aut prudentem in faciem fatuum extra appellare, quia notabilem cauſam contri[illegible] præbe[illegible] mortaliter. Et ſimiliter, qui ſe- no[illegible] probam, & grauem, deformem, aut luſcam appellaret, etiamſi talis eſſet. Quæ omnia patent ex illis verbis Saluatoris Matth. 5. *Qui dixerit fratri ſuo, fatue, dignus eſt gehenna ignis.* Conſtat autem fatuitatem eſſe defectum naturalem.

7 V[illegible] minuuntur dicuntur [illegible] notabi[illegible] confeſſa [illegible] circumſtant[illegible] Petr[illegible] [illegible]

8 [illegible]

[illegible] quæ [illegible] fa[illegible] non [illegible] non le[illegible], vel pro culpa m[illegible], [illegible] hæc [illegible] & n[illegible] ſcandalizari.a[illegible] Reg[illegible] ſto[illegible] [illegible] ipſis a [illegible]ibus & non [illegible] [illegible] Mart[illegible] Nau[illegible] Man[illegible] c. 18. nu. 24. [illegible] 2. d[illegible] 6 [illegible] de pecca[illegible] [illegible] ale h[illegible]modi [illegible] aliq[illegible] p[illegible].

[illegible] quæ [illegible] & [illegible] V[illegible] [illegible] ac pro[illegible] [illegible] impedi[illegible] [illegible] b a[illegible] in ea de v[illegible] & hono[illegible] [illegible]m.

Se[illegible] [illegible] mortale eſſe poſſit [illegible] ne, cum [illegible] Nam [illegible] de [illegible] religioſ[illegible] condi[illegible], peccatum mortale eſt [illegible] famæ eo [illegible] quando imp[illegible] [illegible]. Ex quibus [illegible] quam p[illegible] ferre, cum rar[illegible] ſine peccato id fieri [illegible].

10 *Quintæ* [illegible], At p[illegible], q[illegible] [illegible] latam [illegible] Rat[illegible]

p[illegible] m alterius, d[illegible] quo forte alter iam præſciuit. Huic [illegible] respond[illegible] [illegible] Petro Nauarr. lib. [illegible] de re[illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible]nda, dub. [illegible] ſi [illegible] ad propriam [illegible] [illegible] fin[illegible] [illegible] rem[illegible], non [illegible] & per[illegible]dens eſt, quod detegitur [illegible] pec[illegible]

11 *Secunda eſt* [illegible] occultum [illegible] apud q[illegible] a ſecreto [illegible] et, peccatum [illegible] de [illegible] v. g. [illegible] aut [illegible] nullatenus [illegible] aut [illegible] aliquando [illegible]onibus eorum, [illegible] p[illegible] ex [illegible] dunt, [illegible] cum q[illegible] pec[illegible]

[illegible] hac, [illegible] q[illegible] [illegible] feſſione com[illegible] con[illegible] f[illegible] alter pec[illegible] conſi[illegible] n potest [illegible] alio fine, [illegible] ad re[illegible] pec[illegible], aut a[illegible] petat id fa[illegible] alibi [illegible] eſt; nunc [illegible] diſtan[illegible] de eo qui mordi[illegible] qua leuitate vel [illegible] [illegible]: quidam exiſtimant non eſſe peccatum mortale, ſed [illegible] veniale, [illegible] can. Muſæ. in ſi. Caie. [illegible] cap inter verba. [illegible] 6 coro[illegible] 46 & in Man cap. 18. num. 35. & Pe[illegible] 2. [illegible] c 4 p[illegible] dub. 11. numer. 244. [illegible] in dub. 10. num. 334. probat Ca[illegible] nullum dam[illegible] patiur [illegible] ex tali [illegible] valde parua eſt infamia; & quia vnius no[illegible] famam non generat: neque propterea impeditur al[illegible] uendis; vnde docent, virum & vxor[illegible] de pe[illegible] filiorum [illegible] famulorum, non pe[illegible] mortaliter; ſicut neque peccat mortaliter, qui p[illegible] a ſecreta pe[illegible]na, circa ſecretum fid[illegible] alteri p[illegible] pelli[illegible] data [illegible] quod reuelet ſecretum alicuius [illegible] ſimul pe[illegible]nam.

Alij vero vt Ad[illegible]nus in 4 ſent[illegible] in q[illegible] de [illegible] correctione fra[illegible] q[illegible] §. [illegible] ſolutionem [illegible] de [illegible] [illegible] q. 10. [illegible] conc 4 [illegible] I. Med[illegible] cap. 14 §. [illegible] fine, Petrus de Aragona in 2. 2. q. [illegible] in princ & Mich. Salon ibidem controuerſ[illegible] [illegible] Valen[illegible] 3. diſpu[illegible] q. 9. [illegible] §. [illegible] probatur, expreſſe doce[illegible] [illegible] m. Ratio eſt, quia infamia non [illegible] eſt, [illegible] quando [illegible] plus æſtimat quam [illegible] peccatum eorum notum [illegible] aut [illegible] minimæ au[illegible] vni [illegible] bonam de [illegible] opinionem ha[illegible] minus periculum ſit eu[illegible], ta[illegible] vnum perditur bona exiſtimatio, & no[illegible] grauit[illegible] peccant, qui ſin[illegible] neceſſita[illegible] ob [illegible]tandum damnum Reipub vt in crimine hæ[illegible] læſæ [illegible] proditionis ciuitatis, aut cauſa corre[illegible] viro prudenti & amico [illegible] referret, [illegible] iſte [illegible] teneat, al[illegible] ter tamen [illegible] detrimentum famæ ſuæ apud [illegible] neque M[illegible] Nauarrus ab h[illegible] diſſ[illegible] Nam [illegible] 19. definiens famam, *famam non ſolum eſſe exiſtimationem bonorum, prout exiſtimatio ſolum comprehen[illegible] opinionem communem, ſed etiam particularem, & ſingularem vnius, vel alterius.* & num. 33. ait, quod [illegible] non ſit infamatio mortalis, quando peccatum [illegible] mortalis eſſe p[illegible] quan[illegible] d[illegible]: *tale eſſet peccatum, & talis parens, vt de[illegible] plus, vt æquè noceret filio, quam* [illegible] *alijs.* [illegible] aperta doctrina San. Thomæ in

2. 2. q.

2.2.q.73.art.1.ad ſecundum vbi ait, *Si vni ſoli, aut quis de abſente malum dicat, corrumpit famam eius non in toto, ſed in parte.*

Vnde conſtat quid argumenta ſeu exempla allata a Caietano dicendum ſit. Primo enim falſum eſt non notabiliter lædi famam eius apud vnum virum fieri poteſt. & ſolet, vt delictum fratris, vel vni dictum noceat illi in bonis, & beneficijs, ac dignitatibus conſequendis: cum accidere poſſit, vt qui delictum fratris audiuit, ſi quãdoque aliquorum bonorum diſtributor, recordatuſque illius delicti minime conferat, quæ alioquin contuliſſet. Tertio, quamuis vir, & vxor peccata filiorum ſibi inuicem communiter reuelare poſſunt, quando id expediat ad illa euitanda, nec unus poteſt ſine alio, ut ſi commiſit filia ſtuprum, quod nouit ſola mater, uideatq; ſe ſolam non poſſe illi damno mederi, niſi reuelet uiro aut conſanguineo fideli, poteſt tunc reuelare, debetque illi apud quem minus lædetur bona opinio filiæ, unde aliquando expediet potius affini, uel extraneo indicare poteſt, cum apud unum grauiter lædi poſſit bona puellæ opinio Vnde ſicut peccatum eſſet mortale accipere bona caſtrenſia filiæ, ſi haberet, vt daret marito, ita etiam, & bonam eius opinionem apud virum denigrare.

Quarto, illud vltimum Caietani exemplum potius nobis fauet, ſiquidem in illo caſu, qui habet ſecretum ſibi cõmiſſum, reuelat illud cum neceſſitate, ad bonum reipub. vt accepto conſilio prudentis recte ſe gerat, quamuis ſatis ſit reuelare peccatum, nullo modo perſonam reuelare, vt ſuperius a nobis in ſimili caſu dictum eſt.

14 *Septima eſt*, An peccatum mortale ſit detractionis referre alijs crimen alterius, quod audiuit, vt v.g. qui non affirmando, ſed ſolum referendo crimen alterius occultum, vt ab alio auditum, an peccet mortaliter, & reſtituere teneatur; In hac re Scotus in 4.diſt.15.q.4.artic.1.§. Et ſi quæratur. Gabr. eadem diſt 15.quæſt.16.artic.3.dub.2. duo dicunt.

Primum eſt, quod dicens ſe tantum audiſſe crimẽ, quod refert, non peccat mortaliter, nec ad reſtitutionem tenetur, quia in hoc caſu non aufert famam alteri, talis enim relatio de peccato alterius ex ſolo auditu, non aufert famã alterius ex natura actus, hoc eſt, ex natura & modo loquẽdi, tum quia ipſe non affirmat verum eſſe crimen, quod ab alijs auditum refertitum quia ſæpe talia ex loquacitate dicuntur, quibus ex natura rei fides non ſolet adhiberi, iuxta illud poetæ: *Rara fides ideo eſt, quia multi multa loquuntur.* Vnde culpa eſt audientium, qui leuiter credunt, *Qui enim cito credit, leuis eſt corde. Eccleſiaſtic.19.* & ideo paulo poſt ſubditur, *Non omni verbo credas.* & conſequenter ſic referens ad reſtitutionem non obligatur. Quod tamẽ dictum limitant, niſi ex modo dicendi, vel alia circumſtantia, vtputa grauitatem ſuæ perſonæ, oſtendat aliquam maiorẽ certitudinem dicti ſui quam habeat ex communi relatione, tunc enim peccaret mortaliter famam alterius lædendo, & teneretur cum moderatione debita, & ſine mendacio famam reſtituere dicendo hæc, vel ſimilia: Non habeo certitudinem huius rei, ſed tantum audita refero, ſpero tamen, quod non ita ſe habeat factum.

15 *Secundum eſt*, quia multi ſunt puſilli, & facile ſcandalizari ſolent, periculoſum eſt coram alijs ſic audita referre & ideo ſi ea animo infamandi referat, peccat mortaliter contra charitatem; ſin autem coram illis ex ſola inconſideratione abſq; animo infamandi illum, de quo eſt ſermo, illa refert, ſolum peccatum veniale erit, quia lingua in lubrico poſita eſt, & qui non offendit in verbo, hic perfectus eſt vir. Iacobi 3 Euſdem ſententiæ eſt Caiet. 2.2.q.72 art. 2. dub.2. ob rationem Scoti allatam ſolus enim aſſertor proprie tollit famam & ideo reliqui ad reſtitutionem non tenentur. & Syluest. verb detractio. q 1. & q. 4 caſu quinto. & Angelus verb. eodem num. 2. qui addunt mortale eſſe, ſi adderet aliquid prouocans ad credendum, dummodo inde notabiliter læderetur fama. & Adria. in 4. in q. 1. de reſtitut. famę ad octauum. & Quodlib. 11. quæſtio. 1. Litera G. & Martin. Nauar. in Manu. cap. 18 num. 36. verſ. Decimo octauo & numer. 50 & Petrus Nauar. libr. 2. de reſtitutio. cap. 4 par. 2. dub 9. numer. 339 Hi igitur omnes ſolum docent eſſe infamationem mortalem & obligare ad reſtitutionem, quando quis, aut primo aliter ea referat, quam audierat, aut ſecundo, ſi ex modo dicendi maiorem aliquam certitudinem oſtendat, quam res habeat ex communi relatione; aut tertio, quando perſona eſt talis, cuius dictis ſolent homines communiter fidem adhibere; aut quarto, quando id faciat animo cum notabiliter infamandi, ſecus autem ſi tantum dicat, ſe audiſſe crimen alterius, ipſe tamen nihil certo affirmet. Alij vt Sotus libr. 4. de iuſtit. q. 6. art. 3 ad quartum, verſ. Quartus denique modus. & lib. 5. quæſt. 10. artic. 2. conclu. 4. S. Anton. par. 2. tit. 2. §. 3. & 4. & Michael Salon. in 2. 2. q. 62. artic 2. controuerſia. 22. & in q. 73 art. 2. controuerſia. 1 & Petrus de Arragona in eandem quæſtio. 62. art. 2 dub. 6. & Gregorius de Valentia tomo 3. diſp. 5. quæſt. 6. puncto 5. propoſitione 3. docent, talem referentem dictum aliorum vere infamare, quia audientes communiter non poſſunt non concipere ſiniſtram opinionem de proximo, hoc enim modo referendi, conſtat, quod fama acquirit vires eundo. Quam opinionem Sotus abſolute docet, alij vero cum diſtinctione tum criminis relati, tum auditorum, tum referentis.

16 *Primo* enim, ſi crimen occultum (de hoc enim agimus in hoc dubio) ſit leue, & refertur alijs id neſcientibus ſine animo lædendi, ex qua manifeſtatione nihil infamiæ accreſcit illi cuius crimen detegitur, peccat tantum venialiter, quia aliquod ſaltem nocumentum eſt illius, non tamẽ reſtituere tenetur, quia reſtitutio non niſi ex fama ablata naſcitur & hoc etiamſi animo lædendi faciat.

Sin autem crimen ſit graue, cuius vel leuis ſuſpicio grauiter noceret in fama, ut hæreſis, crimen nefandum, &c. etiamſi referat hæſitando, peccat mortaliter, quia nocet in re graui, & hoc etiamſi non habeat animum nocendi, & ad famam reſtituendam tenetur.

Ratio eſt, quia vnuſquiſque ius habet, ut bonus & innocens habeatur quamdiu crimina eius ſunt occulta; Qui ergo huiuſmodi occulta delicta, etiam vt audita, alijs neſcientibus refert, expoliat illum iure ſuo, nocetque illi cum iniuria, & proinde reſtituere tenetur dicendo ſe mẽtitum eſſe, ſicut diximus de illo, qui occulta inique reuelat, omnis enim iniqua detractio, & detectio eſt falſum practicũ. Et idem dicendum eſt ſi crimen ſit ex communibus, & grauibus, id eſt quæ communiter ab hominibus comittuntur, vt homicidia, adulteria quando hæſitando, aut dubitando referuntur de perſona magni nominis, & opinionis, vt ſi quis de Epiſcopo, viro religioſo, aut muliere honeſtiſſima, vel Doctore fornicationem, aut aliud ſimile peccatum referat, cum ratione perſonæ, de qua dicuntur, maxima infamia & nocumentum conſequi ſoleat, quamuis ſecus, ſi de aliquo plebeio ex auditu, & hæſitando delictum aliquod ex communibus referat; ſolum enim veniale erit, ob leue nocumentum quod inde conſequi ſolet.

17 Secundo, qui non affirmando, ſed aliorum dicta referens; ſiue id faciat malo animo, ſiue ex ſola leuitate, & loquacitate alterius, crimen occultum reuelat coram illis, apud quos dubitat, vel certò ſcit illum, cuius crimen detegitur, aliquid infamiæ habiturum, ſiue id proueniat ex leuitate audientium, ſiue ex quauis alia cauſa, peccat mortaliter, cum alterius fama lædatur, & tenetur ad reſtitutionem, ratione damni dati, argumen. capit. final. de iniurijs, & damno dato, & patet ex dictis.

Tertio, qui alicuius delicta refert alijs, cum animo lædendi peccat mortaliter, quia actus exterior bonitatem, vel malitiam ſuam accipit ab interiori, vnde talis animus eſt contra charitatem & conſequenter peccatum mortale, & ſi ſequatur infamia, ad reſtitutionem obligatur, ſecus autem ſi non ſequatur infamia, vt ex dictis manifeſtum eſt qua ratione hanc doctrinam veram eſſe puto, & hoc modo Doctorum ſententias diuerſas conciliari poſſe exiſtimo.

18 Octaua eſt, an peccatum detractionis ſit infamare hominem, qui falſis, & fictis virtutibus, ſeu per hypocriſim, & falſas impoſturas, famam virtutum, aut moralium, aut intellectualium in populo, ſeu Republica adeptus eſt.

quæſt. de reſtitut. famæ a Mart. Ledeſ. 2.4.q.18.art.2.dub.7.& eidem authori eam tribuunt Sot. lib.5. de iuſtit. quæ. 10. art.2. poſt concl.4. & Mich. Salon in 2.2.q.62. artic.2. controu.18.& q.73.art.2. controu.2.& Greg. de Valent. to.3. diſput.5. quæ.17. punct.2. dub.2. qui tres citant Adr. Quodlib.11.qu.1. cum tamen hic author neque in 4.ſent. neque in dicto quolib. id affirmet eandem tribuit Petr. Nau. lib.2. de reſt. c.4.p.2 dub.2 nu.284. Sylu. in verb detract. q.1. vbi Sylu. expreſſe docet, eſſe peccatum mortale, niſi ſtatim ij, quib. id alias narratur, in eius notitiam venturi eſſent.

Alij vero vt Caiet. in Opuſc. de decem, & ſeptẽ reſpon. reſponſ.6. in fi. Sot. vbi ſup. Ledeſin. Salon, & Gregor. de Valen. locis allatis & Io. Maior. in 4. diſt.21.q.2. Contrac. de detract. q.2. concluſ.6. Petr. Nau. vbi ſup. & Bart. Med. lib.1. inſtruct. confeſſ. c.14.§.35. Mart. Naua. in Man. c.18. num.26 & conſ.43. nu.1. in Nouis de temp. ord. & Petr. de Arrag. in 2.2.q.73.art.2 dub.2. contrarium docent, ſcilicet nec eſſe peccatum mortale, nec obligari ad reſtitutionem; quamuis meo iudicio non diſſentiant hi authores inter ſe, ſi recte intelligantur, iuxta ea quæ paulo poſt dicemus: Vt autem res hæc clarior reddatur, & intelligatur, Aduertendum eſt, quod talis vel infamatus fuit a publica poteſtate per ſententiam, vel per notitiam, & rumorem priuatorum, & æqualium: Item vel locus, in quo infamatus fuit, multum diſtat ab alio loco, vel non; Item, vel infamans in alio loco coactus id facit, ſcilicet coactus a iudice vel non: Item, vel delictum, quod refertur, eſt atrox, & maxime nociuum bono communi, vel non. His ſuppoſitis.

23 Dico primo, Colloqui de peccatis proximi notorijs cũ ijs, quibus nota ſunt, non eſt peccatum, niſi ex malo fine, & intentione mala id fiat, immo poteſt eſſe bonum, & honeſtum. Si enim eo fine narrentur, vt alij ea deuitent, exemplo eorum, qui ceciderunt aut ſuorum criminum pœnas dederunt, ſic bonum, & laudabile eſt, quia cedit in Dei gloriam, & aliorum vtilitatem, quomodo narrare licet peccata eorum, qui ob hæreſim ſunt combuſti, &c. Sin autem narrentur mala intentione, puta vt mala opinio habeatur de proximo, ſic peccatum mortale eſt, ob renouationem mali illius & eſt detractio, non tamen peccat contra iuſtitiam, quia vere non tollit famam, & cõſequenter reſtituere non tenetur. Quod ſi ex ſola curioſitate, leuitate, aut otioſitate, vel alio fine inutili id fiat, vt plerunque fit etiam a viris bonis, ſolum veniale peccatum erit, ob malitiam finis inutilis, vt expreſſe docent Corduba Petrus Nauarrus, & Petrus de Arragon, vbi ſupra, & res certa eſt, nec negari poteſt.

24 Dico ſecundo, qui diffamatum in vnò loco ſiue per ſententiam iudicis ſiue per priuatorum notitiam ex neceſſitate coactus, ſcilicet, vt teſtificetur, in alio loco infamat, nec peccat, nec tenetur reſtituere. Hoc patet, quia ſi iudex iuſte præcipit, vt teſtificetur de illo, poteſt, & tenetur alter teſtificari. Et idem dicendum eſt, ſi alio bono fine id faceret, vt ſi interrogaretur ad informationem vel officiũ, vel matrimonium. Non enim decipere debet innocẽtem interrogantem, vt nocenti ſubueniat, vnde qui, vt aliquem ad religionem, vel ad eccleſiam, aut collegium, vel ad ordines, vel ad matrimonium admittant, ſincere de alicuius genealogia, vel alia infamia, aut nota publica inquirunt, vt caueant, quod cauendum eſt, nec ipſi peccant, nec qui veritatem eis ſub ſecreto reuelat, ſed officium debitæ fidelitatis, & charitatis implet, vt expreſſe Petr. Naua. vbi ſup. animaduertit.

25 Dico tertio, qui diffamatum in vno loco ſiue per ſententiam iudicis, ſiue per priuatorum notitiam aut facti notorietatẽ ſine neceſſitate in alio loco remoto diffamat, vbi nullum fere commercium habet, aut habere ſolet, qui diffamatus eſt, ita vt propter loci diſtantiam probabiliter infamia illa ad illum locum non ſit deferenda, non ſolum contra charitatem peccat, quã mandauit Deus vnicuiq; de proximo ſuo, (in quo conueniunt oẽs DD. cit.) ſed etiã contra iuſtitiã, quia contra rõem eſt, vt quis alterum, licet infamatũ denuo infamet, eiuſq; vulnera innouet, & hoc maxime, quãdo intẽtione detrahẽdi fit, vel ex tali locutione notabile damnum inferretur, ſiue in ipſa fama, quia notabiliter plus peccatum publicaretur, vel in alijs rebus, ſed etiam contra iuſtitiam peccat, vt expreſſe docet Gregor. de Val. vbi ſupra, & recte meo iudicio, quicquid reliqui omnes authores hoc negent: Ratio eſt, quia iniuſte priuatur bono ſuo nomine, & fama in locis illis remotis, & ideo ad reſtitutionem tenetur.

Quod ſi dicas cum authoribus contrariæ opinionis, auferri eiuſ famæ per ſententiam iudicis, ita vt conceſſa ſit facultas illam propalandi quandoquidem iudicum, ac legum talem pœnam imponentium intentio eſt, vt omnibus innoteſcat delictum, unde non in carcere, nec in nocte, ſed in die, & in medio populo, & in ferijs celebrioribus fieri ſolet.

Reſpondeo id verum eſſe ſolum reſpectu locorum, ad quæ moraliter, attentis omnibus circumſtantijs negocij, perſonarum &c. rumor illius delicti ex vi ſententiæ latæ perferri poteſt. In illis enim locis tantum intelligendum eſt poteſtatem publicam velle Reum fama ſua priuare, & non in alijs. Quia ſicut poteſtas iudicis non extenditur ad alium locum ſibi non ſubditum, maxime quando locus eſt remotus, ita ex eo loco tam remoto ſibi non ſubiecto famam auferre non intendit. Cum enim fama ſit res, & æſtimatio quæ per nos acquiritur, & augetur, conſequẽter habet ius ſuper famam in alio loco, vbi eam acquiſiuit, licet perdidit in alio. Immo qua ratione Sotus, & alij dicunt infamatum in vno loco non per ſententiam publicam, ſed per notitiam priuatorũ, & rumores æqualium, in alio loco infamare peccatũ eſſe non ſolũ contra charitatem, (eo quod fama eſt bonum neceſſarium ad honeſte & ſtudioſe viuendum, quo ſine cauſa in alio loco honeſte viuens priuari non debet,) ſed etiam contra iuſtitiã, quia frater per illum rumorem non amiſit ius in famã ſuam, ita etiam ob eandem rationem concedere debent, diffamatum in vno loco per iudicis ſententiam, in alio loco remoto, vbi bene viuẽdo bonam famã acquiſiuit infamare contra iuſtitiã eſſe, cũ in eo loco ius ad famam ſuam habet, vt diximus; Neque eſt intentio iudicis debita, vt per illam publicam punitionem innoteſcat delictum fratris in alijs locis diſtantibus, ſi ipſe emendetur, ſed tantum, vt vbi iuridice punitur, iuridica autem punitio fit publice, quia iuridice delictum probatum eſt velut publicum. Vnde publica ſententia, vel punitio ſolum efficit crimen illud publicum, & manifeſtum in loco, in quo fertur, & exercetur, non autem in omnibus locis, & vniuerſo orbe, vt tandem Salon vbi ſupra 2.2. quæſt.62. art.1. controuerſiã 18. concluſ.2. fatetur. Experientia namque teſte, quando Iudices & Principes volunt delicta vbique eſſe publica, ipſi curant vbique publicari, vt quando quis ob hæreſim, aſſaſſinia, crimen læſę Maieſtatis, proditionem ciuitatis, &c. condemnatur; tunc enim & charitas, & ratio boni communis ius ſuppeditat ad illum in locis remotis ſua fama priuandum. Alij namque populi audientes huiuſmodi atrociſſima crimina, & tales punitiones, ſibi ipſis proſpiciunt, & inquirunt ne tales ibi habitent, & timore ſimilis pœnæ, ab huiuſmodi criminibus perpetrandis abſtinent.

26 *Dico quarto*, qui crimen publicum in vno loco refert in alio, in quo probabiliter, & moraliter citò, vel ob illorum duorum locorum commercium, & propinquitatem, vel aliam ob cauſam, ad iudiciũ viri prudentis infamia ſit peruentura, nec peccat mortaliter, nec tenetur reſtituere. Sic authores ſupra citati, & S. Thom. in 4. diſtin.19. q.2 art.3. ad primum, & ſecundum.

Ratio eſt, quia in moralibus quod parum diſtat, nihil diſtare iudicatur, & quod eſt in proxima potentia iam fere iudicatur in actu; vnde peccatum in vno loco publicum, quod prudenter, & probabiliter iudicatur breui diuulgandum in alio, non eſt peccatum ibi referre, cum in hoc caſu videtur quaſi publicum in alio. nec exinde infamato aliquod damnũ de nouo infertur. Vnde infertur diffamatum Venetijs, diffamare Ferrariæ aut Bononiæ, non eſſe peccatum mortale; cum moraliter loquendo, impoſſibile fere eſt, quin ibi ſtatim delictum innoteſcat. Et multo minus peccatum erit in eadem ciuitate, & loco, quod publicum

blicum eſt in vna vicina, vel parte ciuitatis, in alia referre, alioquin nunquam liceret reuelare publica.

Pari ratione peccatum non eſt, infamatum in curia Regis, aut in media parte vnius Regni, vel Prouinciæ, in alia parte regni infamare, quia moraliter loquendo, quæ in curia Regis diuulgãtur, facile ad alia loca Regni deriuãtur.

Hinc ſequitur quando, & quale peccatum ſit, ex vno loco in alium ſcribere ea, ex quibus aliquis infamatur: Sicut etiam conſtat, quod valde peccatum ſit, religioſum poſt lapſum emendatum & conuerſum infamare & antiquos errores iniuſte in memoriam reuocare, vt melius ex ſequẽtibus conſtabit.

27 *Vndecima eſt* an quando diffamatio eſt in eodem loco peccati notorii, ſed in diuerſo tempore, vt v. g. ſexaginta ſunt anni, quod quis ob hæreſim combuſtus fuit, aut deſcendit ex Iudæis, quod hoc tẽpore pauci, aut nulli ſciunt; Eſt autem ſenex, qui videns adoleſcentem ex ea familia ortum, per medium forum ambulantem, vel ex inuidia, vel loquacitate, vt ſæpe contingit præſentibus dicit: Et ego vidi illius auum cõbuſtum, vel publice infamia notatum an peccatum mortale ſit, veritatem ſic olim notoriam modo diuulgare? Ratio difficultatis eſt, quia illi iure mulctati ſunt illa pœna, & ita nomina eorum publice ponuntur in eccleſia ad perpetuam memoriam, & cõſequenter nulli facit iniuriam, qui illud reuelat. Et quia viri ſapientes, ac prudentes id ſine ſcrupulo facere ſolent.

In hac tamen difficultate hæc mihi dicenda videntur cum Barth. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 35. Petro de Arrago. 2. 2. q. 73. art. 2. dub. 3. Petro Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 4. p. 2. dub. 3. nu. 298. & ſequentibus.

Primo, qui non ſunt per ſententiam notati, (eos ſcilicet, qui nunquam deliquerunt, ſed ex Iudaiſmo fuerunt conuerſi) dictis, aut factis de ſua origine longo iam tempore oblita, infamant, non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam peccant, & ad reſtitutionem famæ tenentur. Ratio eſt, quia cum tales nec in ſe, nec in parentibus peccauerint, iniuſte illis infamia inuritur. Quamuis enim parentes peccato infidelitatis peccauerint, non tamen ob id digni erant infamia, et opprobrio ſed potius ex eo quod conuerſi ſunt, laudari merentur.

Secundo, qui ex Chriſtianis deſcendentes in hæreſim, aut Iudaiſmum lapſis, ob idque publice infamia notatis, de praua ſua origine adhuc longo tempore oblita infamant, ſolum contra charitatem peccant mortaliter, non autem contra iuſtitiam.

Quod enim ſit contra charitatem, patet, tum quia eſt opus ſua natura contriſtatiuum fratris, & eorum obiectũ grauem contumeliam continet, tum quia eſt boni nominis læſiuum apud alios: tum quia ſi ſit contra charitatem infamatum in vno loco in alio infamare, multo magis infamatum iam olim, & nunc bene viuentem, crimen oblitum in memoriam reuocare.

Id quod procedit ſolum, quando ſine cauſa ſit. ſi enim ob bonum finem faceret, vt cum inquiritur de hoc fine iuridicè ad informationem eccleſiæ, vel Collegii ingrediendi, ſiue priuatim ad matrimonium contrahendum, poteſt talis defectus ſine peccato reuelari iis, quibus proſit, & qui non obſint, rem publicando.

Quod vero non ſit contra iuſtitiam, patet, quia ex ſententia publica ius amiſerunt famæ in illo loco, non ſolum pro illo tempore quo puniti ſunt, ſed etiam in poſterum, vt poſt allatos authores tradit Salon. 2. 2. qu. 73. art. 2. controuerſia 1. concl. 5. in reſponſione ad tertium. Et ſi quis obiiciat, quod ſucceſſores conſanguinei & affines nullum peccatum committunt, ob quod debeant ea pœna puniri, aut infamia parentum notari, quando bene & honeſte viuunt.

Reſpondeo id verum eſſe, quod non peccat, atque adeo nullum eorum peccatum detegitur, aut punitur. per accidens tamen ſequitur eis ignominia ex criminibus parentum.

Eo vel maxime quod non eſt contra rationem, vt filii propter crimina parentum notentur infamia. vt tradunt interpretes S. Th. in 2. 2. q. 11. art. 5. & alii paſſim, & hoc maxime in cauſa hæreſis ob criminis atrocitatem.

28 *An* vero peccatum ſit interrogare de detento in carcere, cur ſit captus.

Reſpondet Petrus de Arragon, & Petrus Nauarrus vbi ſupra, non eſſe peccatum, vel rogare cauſam, vel illam narrare, quia id publicum eſt. Sed rogare, & narrare particulariter de omnibus delicti partibus, illicitum eſt, vtpote quod aliis regulariter loquendo detractionis cauſam miniſtrat, id quod etiam docuit Martin. Nau. in Man. ca. 18. nu. 41. verſic. vigeſimoquarto.

29 DVODECIMA eſt, an peccatum mortale ſit, infamatum in vno genere vitii grauioris in alio minus graui, de quo bene audit, diffamare, & an aliquam reſtitutionem inducat? Vt v. g. Eſt aliquis homo, qui publice habetur fur atque homicida aut periurus, & a me etiam cognoſcitur, quod ſit adulter, quod tamen alii ignorant. Quæſtio eſt, an poſſim ego crimen hoc occultum aliis reuelare abſque eo, quod peccem, aut quod aliqua inde oriatur reſtitutionis obligatio?

In hac Paludan. in 4. diſtinct. 19. quæſt. 4. circa finem, docet licitum eſſe. Ratio eius eſt, quia iam habet famam læſam, & proinde non ſequitur infamia ex reuelatione criminis occulti. Vnde infert, conuictum a iudice de furto teneri iudici interroganti omnia alia ſua crimina etiam occulta manifeſtare. Similiter ſi interrogetur de complicibus, teneri vult, non ſolum crimen, in quo cum illis communicauit, ſed etiam omnia alia illorum peccata etiam ſecreta, quæ nouerit, detegere. Syluester etiam in verbo Detractio. quæſt. 1. & quarta, in hac re partem affirmatiuam tenet, & ait, non eſſe infamiam notorio homicidæ, & furi, quod ſit fornicans. Eandem amplexus eſt Antonius de Corduba in annot. ſuper Sotum memb. 2. quæſt. 2. concl. 5. & quæſt. 4. concl. ſexta. Siquidem cum iam habeat famã in re grauiori læſam, nullam infamiam patitur, ex criminis minus grauis reuelatione. Et quia ſemel malus ſemper præſumitur eſſe malus, non ſolum in eodem genere, ſed etiam in crimine minus graui.

Contraria tamen ſententia, & communis, & vera eſt, quam ſequuntur Adrian. in quodlib. 11. quæſt. 1. difficult. 1. ſub litera I. & Martin. Nauar. in Manuali, cap. 18. num. 42. vbi refert etiam S. Thomam 2. 2. quæſtio. 72. artic. 1. vt Caietan. ibi, qui tamen nihil dicunt de peccato, aut de reſtitutione in hoc caſu: Petrus Nauarrus, libro ſecundo, de reſtitutione cap. quarto, par. ſecunda, dub. octauo, nu. 2, 1. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 62. art. 2. dub. tertio, & Michael Salon ibi controuerſia decimanona.

Qui omnes docent talem diffamatorem, & peccare mortaliter, & ad reſtitutionem teneri.

Ratio eſt, quia licet habeat famam læſam in vna ſpecie peccati, circa alia tamen infamatus non eſt, ſed bonum nomen habet, & proinde non minus peccat reuelando aliud peccatum eius occultum, quam ſi reuelaret, peccatum occultum hominis cuiuſcunque, qui bonæ opinionis eſt, ergo ſicut peccat contra iuſtitiam, qui peccatum occultum alterius, qui bonæ famę eſt, reuelat, ita etiam qui peccatum occultum iſtius reuelat; etſi enim laboret infamia furti, aut homicidii, habet tamen bonum nomen, & bonam famam circa delictum adulterii occultum, & conſequenter habet ius ad bonam famam circa adulterium. Vnde infamans eum de occulto adulterio, facit ei iniuriam auferendo ei bonum nomen quoad hoc, & proinde peccat contra iuſtitiam. Deinde ſicut peccata furti, & adulterii ſunt diſtincta, ita etiam, & famæ iſta ſunt diſtinctæ, vnde cum detegatur aliud peccatum eius occultũ, quod omnino ignorabatur, infamatur alia noua, & diſtincta infamia, & noua iniuria afficitur. Sicut patet a ſimili, qui enim culpa ſua amiſit partem ſuarum facultatum, non ideo dicitur amiſiſſe ius ad reliquas portiones, quas poſſidet: Nec qui vnam corporis partem amiſit, ideo ius amiſit ad reliquas partes corporis retinendas: eodem modo in propoſito, quamuis hic amiſit famam quoad vnam ſpeciem peccati, non tamen quoad alia occulta peccata famam, aut ius ad eam retinendam amiſit.

30 Et hoc certum eſſe debet in criminibus, quæ nullam inter ſe connexionem habent: vt enim præfati authores docent, ſunt quidam homines ita flagitioſi, & eſt tanta

con-

[illegible] reuelat [illegible] Sed [illegible] propter [illegible] de [illegible] homine [illegible] hæc [illegible] poſſit vnuſquiſque [illegible] nemine [illegible] tum ad inte[illegible] connexa, [illegible] autem Petrus Nauarrus vbi [illegible] talis, ſi [illegible] minibus, [illegible] occultum [illegible] eius quæ [illegible] uel [illegible] occulti [illegible] ſtare.

Hinc [illegible] fal[illegible] qued [illegible]
31 dici inf[illegible] matum [illegible] vna [illegible] vnus [illegible] vt [illegible] vno [illegible] autem [illegible] crimina [illegible] beat, vt [illegible] oſten[illegible]

Sed neque [illegible] infamatum [illegible] genere [illegible] occultos [illegible] eandem ſpeciem, [illegible] *Semel malus, ſemper præſumitur eſſe malus* de [illegible] omnibus tamen [illegible] ſpeci[illegible] long[illegible] ratio, & [illegible] enim ex[illegible] bona [illegible] ta[illegible] m[illegible] bil[illegible] vt [illegible] & [illegible] eſt [illegible] his [illegible] eſſe [illegible]

Soluuntur [illegible] restitutionis [illegible] Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *An tanta ſit reſtitutionis [illegible] gatio, vt aliquando teneatur homo cum propriæ vitæ periculo famam alteri [illegible] tuere.*
2 *Regulariter ſeu communiter loquendo, non tenetur quis cum vitæ propriæ periculo famam alteri reſtituere, & quare.*
3 *In casu particulari contingere poteſt, ut teneatur quis alienā famam cum pe[illegible] re[illegible] tuere.*
4 *Delinquens non tenetur [illegible] ipſum prodere [illegible] innocentem falſo eundem [illegible] propter crimen, quod ipſe commiſit.*
Caſus, in quo non tenetur, qui alterū falſo accuſauit, ob quod occidendus ſit infamatus, ſic falſo infamatum cum periculo vitæ liberare, [illegible] n. 4.
5 *Duo exempla proponuntur, quibus patet etiam cum periculo vitæ falſo accuſantem teneri ſe prodere aut retractare mendacium.*
6 *[illegible] mulier ſupponens ſibi partum alienum crimen ſuum reuelare teneatur?*
7 *An [illegible] que remittere diffamatori reſtitutionem famæ [illegible]*
8 *[illegible] infamata in duplici differentia eſſe poteſt.*
9 *[illegible] publica perſonæ duplex, quæ afficit perſonam [illegible] vel quæ redundat etiam in [illegible]*
10 *Duæ opiniones diuerſæ proponuntur, quarum prima Caie[illegible] falſo fundamento procedit.*
11 *[illegible] remittit reſtitutionem famæ conueniunt authores [illegible] infamator tutus [illegible] diſſ[illegible] unt.*
12 *[illegible] eſt licitum amittere famam, licitum eſt [illegible] condonare [illegible] infamauit.*
13 *[illegible] perſona priuata ex n[illegible] cauſa remittit reſtitutio[illegible] in aliis criminibus [illegible] Sodomia, [illegible] mortaliter [illegible] charitatem [illegible]*
14 *Quando fama perſonæ priuatæ eſſet aliis neceſſaria, remittens [illegible] caret mortali [illegible]*
15 *[illegible] Nauarri remittens reſtitutionem famæ ſuæ pec[illegible] mortaliter, nec liberatur infamator ex condo[illegible]*
16 *[illegible] fama redundat in alios, peccat mortaliter [illegible] remittendo reſtitutionem famæ ſuæ, nec [illegible]*
17 *[illegible] cuius fama filiis, & familiæ neceſſaria [illegible] peccat mortaliter remittendo reſtitutionem.*
18 *[illegible] Prælat[illegible] non liberat infamatorem a reſtitutione famæ, etiamſi [illegible] non reddant [illegible] infames, & [illegible] ratione Soti, & vtriuſque Nauarri [illegible]*
19 *An in re[illegible] famæ locum habe[illegible] compenſatio.*
20 *[illegible] perſona priuata, quæ ſe mutuo infamant [illegible] ſua famæ [illegible] condonare [illegible]*
21 *Non poteſt infamatus per [illegible] vindictam infamantem in fama lædere.*
21 *Infamatus falſo apud Iudicem aut contra iuris ordinem alterius crimen, quod probare poteſt, ad iuſtam ſui defenſionem reuelare poteſt.*
22 *Si duo ſe mutuo infamarunt æqualiter, & alter eorum non vult famam reſtituere, neque alter ad reſtitutionem cogi [illegible] poteſt.*
23 *Quod per mutuam & reciprocam infamiam non tollatur damnum illatum, ac proinde non poſſit fieri reſtitutio, nō valet ratio Petri Nauarri.*
24 *Si duo ſe mutuo infamarunt, & alter eorum velit alteri reſtituere, vt ſibi fiat etiam fama deperdita reſtitutio, compenſatio locum non habet.*
25 *Condonatio infamiæ facta petenti generaliter veniam omnium detractionem de illo, a reſtitutione earum detractionum ſolum excuſat, ad quas intentio detracti extenditur.*
26 *An compenſatio famæ cum bonis fortunæ fieri poſſit?*
27 *Qui rem alienam accipit in compenſationem debiti, non incurrit excommunicationem, quæ prolata eſt contra eos qui rem talem acceperunt.*
28 *An qui alterum infamauit, teneatur ad reſtitutionem, quādo infamatio præcedens ſit tam antiquata, vt probabile ſit infamiam illi traditam eſſe obliuioni?*
29 *Contrarias authorum ſententias ad concordiam reducit Author.*
30 *Modus reſtituendi ſecundum Mart. Nauarrum, authori non placet.*
31 *An detrahere mortuis ſit mortale, & reſtitutionem inducat? & fusè explicatur a quo ad nu. 36.*
32 *An peccatum in confeſſione auditum poſt mortem reuelari poſſit.*
33 *Si fama defuncti coniuncta ſit cum fama viuorum, infamans mortaliter peccat, & ad reſtitutionem obligatur. & in ſeq. 35. 36.*
37 *An audiens diffamationem, & detractionem peccet mortaliter.*

Qui

37 *Qui formaliter, & directe detrahentem audit, p[illegible]cat mort. & tenetur ad reſtitutionem. Et qui delectatur audiendo propter [illegible] eius, cui de rabitur. 39*

Qui materialiter, & indirecte quando venialiter quando mortaliter, quando non omn[illegible] a pecc. 40. & 4[illegible]

42 *Eſt mortale in perſona priuat. [illegible] n reſiſtere detr[illegible] cum p[illegible]ſſit in[illegible] caſibus, in nullo tamen eorum adr[illegible]tionem tenebitur.*

43 *Perſona publica quando peccat mort. quando venialiter non impediendo, vel prob[illegible] en[illegible] o detractionem.*

44 *Tenetur ad impediendum cum aliquo ſuo incommodo, non tamen [illegible]um aliquo nota[illegible] de[illegible] etrimento.*

45 *Tenetur ne quis ſibi ſubditis famam lædat alius curare, & econtra de fama ſubditi verſus alium.*

46 *In reſiſtendo de[illegible] ra[illegible]oni[illegible] qu[illegible] modo redarguendus detractor & pulchr[illegible] de hac re [illegible]an[illegible]orum ſententia.*

EXp[illegible] tu[illegible] infamandi [illegible] tan[illegible] n[illegible] aliæ quædam commun[illegible] difficu[illegible] explicand[illegible] ſcitu quoque d[illegible]gnę & [illegible]u[illegible] qu[illegible]

1 Prima eſt, an tanta ſit re[illegible]ionis ob[illegible] do teneatur homo cum pr[illegible]p[illegible] vitæ pe[illegible] fama [illegible]teri reſtituere? In h[illegible] re Caie[illegible] 2.2 q.[illegible] to. opu[illegible]culorum, in opuſcul[illegible] 17. q[illegible] n. q. 14. d[illegible] 2. par[illegible] negatiuam tenet conſtituit c[illegible]m hic au[illegible] r[illegible] i[illegible] rerum, in ſupremo ordine con[illegible] uit vi[illegible] & bona [illegible] corporalia, in ſecũdo ponit [illegible] & [illegible] bona pecuniæ, & rei familiaris; vnde [illegible] vniuerſalem pro omni reſtitutione f[illegible]enda. [illegible], res inferioris ord[illegible]ni[illegible] non eſt reſtituenda [illegible] ſu[illegible]perioris [illegible] vt pe[illegible]ia non eſt [illegible] ſtit[illegible]nda cum d[illegible] f[illegible]mæ, nec fama cum damno vitæ. Q[illegible]bus conſequens eſt nunquam reſti[illegible]uendam eſſe fam[illegible]m cum v[illegible]æ pe[illegible], eandem ſente[illegible]iam [illegible]quun[illegible] Martin. N[illegible] Ma[illegible] 16. nu. 44 & c. 1[illegible]. nu. 89. & [illegible] 8. n[illegible] 1. 47. [illegible] du[illegible] lib. [illegible] q[illegible] q. 31 & in ſumma. q. [illegible]02. Ioſeph Angles in florib. 4. [illegible] n[illegible] q. de reſt[illegible] ne famæ [illegible] ncl[illegible] & 2. quos r[illegible] f[illegible] ac ſeq[illegible]tur Petrus Nauar lib. 2 de [illegible] c[illegible] 4 p 3. dub. 9. [illegible] 403. & ſequentibus Gregorius de V[illegible] to. 3 diſp 5 q 6. p[illegible]ncto 7. cauſa. 5. §. Immo Sotus. Qu[illegible] n[illegible] omnium ra[illegible] eſt quia res inferioris ordinis n[illegible] ſt[illegible] ituenda c[illegible]m d[illegible]no rei ſuperioris ord[illegible]nis. A[illegible] etiam pro ſe cap. [illegible] de pœnit. & remiſſion. v[illegible] cum Innocentio III. [illegible] tum eſſet, q[illegible]andam m[illegible] pœnit[illegible] ſam, q[illegible]od [illegible]ens, ne vari poſſ[illegible] d[illegible] lueretur ad al[illegible], quarundam herbarum ſuccum potauit, & ſi[illegible] nter[illegible]s intumuit, & [illegible] d[illegible] m ſe [illegible]tendens, ſibi partu[illegible] poſſi[illegible] alien[illegible] nolebat fa[illegible] d[illegible] qui pro em[illegible] dit ſine dubitatione e[illegible] ſi[illegible] quæ[illegible] Pont[illegible]e, An talis mul[illegible]r [illegible]uen[illegible] d[illegible] *Quod ſicut mulieri, quæ ig[illegible]* 4 *ve[illegible] e[illegible] o prolem [illegible]ep[illegible] quamuis id vir[illegible] at confiteri, non e[illegible] no[illegible] de[illegible] a[illegible], [illegible] nec mi[illegible] ſi partum [illegible] fuit [illegible] ſententia dene[illegible] ſed competens la[illegible] o par di[illegible] e[illegible]um ſacerdotem del[illegible] inn[illegible]* Si [illegible] æ v[illegible] num partum [illegible] po[illegible] c[illegible] pe, ob quod [illegible] res, imp[illegible] r, n[illegible] tenetu[illegible] p[illegible]re [illegible]m fa[illegible] vita pe[illegible], vera [illegible] Caietan[illegible] d[illegible]na, quod r[illegible] im d[illegible]pendio re[illegible] n[illegible] ord[illegible] enda.

Alij vt A[illegible] de [illegible] quæſt. 1. §. difficu[illegible] ſpon[illegible] q[illegible] §. [illegible] art. & qu[illegible] b. [illegible] art [illegible] ad ſecund[illegible] Lope[illegible] 2. & 3. M[illegible] Led. [illegible] 4. q. 1[illegible] ar. 2. dub. 4. [illegible] ncl 4 pag [illegible]44. col 1. & S[illegible] 4. d[illegible] q. 6 a[illegible] ad qua[illegible] dub. 3. Ioan. M[illegible] 4. [illegible] 15. q. [illegible] de A[illegible] 2. [illegible] 62. art. 2. dub 8. & [illegible]ael Salon [illegible] d[illegible]m c[illegible] rſia. 6. quæſt. 62. [illegible] 6 [illegible] ro[illegible] 8 [illegible] h[illegible] vitam pro reſti[illegible] e f[illegible], & [illegible] ad id tenen. V[illegible] ea [illegible] æ au[illegible] c re trad[illegible] nt, m[illegible] en[illegible] propoſi[illegible] pœnam.

2 Prima propoſitio: Regulariter ſeu communiter [illegible] quemd[illegible] propriæ periculo [illegible] a[illegible] re [illegible] p[illegible] Caiet[illegible], [illegible] bonum [illegible] quam ſit fa[illegible] u[illegible] [illegible]ter [illegible] ſtituere [illegible]ctura [illegible] ë hanc [illegible] Caie[illegible] [illegible] ere [illegible] vt [illegible] cun[illegible] [illegible] nita [illegible] me[illegible] ere [illegible] ppres[illegible] neris [illegible] neglecta cũ [illegible] na ſit, quam [illegible] tamen res [illegible] inferior in [illegible] quie[illegible], immo ſit [illegible] famam, pu[illegible] [illegible] quantitat[illegible] & fama, cu[illegible] da eſt, non [illegible] eſſet, [illegible] ſecun[illegible] ent am vi[illegible] boni deberet [illegible] comparari. [illegible] poteſt [illegible] us tot circumſtanti[illegible] den [illegible] pluris facienda [illegible] v[illegible] inde [illegible] da erit fama [illegible] detrimento. [illegible] plum eſſe [illegible] q[illegible] ex ſua [illegible] inferioris ordi[illegible] eſſe poteſt [illegible] rgen[illegible] quan[illegible] que [illegible] d[illegible] auri valorem [illegible] nde [illegible] h[illegible] falſa. vnde Sotus regu[illegible] l[illegible] ald[illegible] p[illegible] ub. eſſe di[illegible], quam idc[illegible] [illegible] vll[illegible] qui ſuæ ſtudet conſcientia [illegible] nſ[illegible] Ra[illegible] [illegible] lariter. & vt plurimũ non [illegible] ſtituenda fam[illegible] pe[illegible] vitæ, eſt, quia cõmuniter fama n[illegible] ſt[illegible] [illegible] boni m[illegible]ntum [illegible] Ergo ſicut non tene[illegible] qui [illegible] re[illegible] em cum iactura centũ au[illegible] nec tenetu[illegible] re[illegible] famam cum iactura prop[illegible] v[illegible]tæ, maxime cum int[illegible] famam, & vitã ma[illegible] [illegible] diſtantia. ſi cetera ſint paria, quam inter decem, & centum [illegible]

3 [illegible]unda propoſitio: In [illegible] parti[illegible] [illegible] nge[illegible] po[illegible] vt tene. [illegible] en[illegible] m famam [illegible] m [illegible] æ ſæ[illegible] R[illegible] ſt, q[illegible] contingi[illegible] po[illegible] vi fama [illegible] cuius aut [illegible] p[illegible] aũt ex ci[illegible] mſta[illegible] a maius bonum [illegible]m vita [illegible] famat[illegible] quicaſ[illegible] contingat, ex[illegible] nenda ei[illegible], v[illegible] fa[illegible] al[illegible] reſt[illegible] atur [illegible] leni[illegible] ex [illegible] alii[illegible] [illegible] ob quod [illegible] detur [illegible] d[illegible] ſ[illegible] etiam [illegible]m vitæ ſuæ [illegible] cul[illegible] d[illegible] um[illegible] [illegible] autem ſi q[illegible] b quod [illegible] demn[illegible] tur, tunc enim ſi delinquens non [illegible] nocenti condemnato crimen, non tenetur [illegible] re. Ex Soto & Salono vbi ſupra & Lopez [illegible] em de homicidio, quod [illegible] vel [illegible] & propterea [illegible] dus eſt. ten[illegible] qui c[illegible]ſauit [illegible] p[illegible] riculo. Et [illegible] eſt [illegible] on[illegible]m Petri Ioannes [illegible] d [illegible] a[illegible]

4 [illegible] netu[illegible] nocens ſubire t[illegible] ntum dam[illegible] a [illegible] p[illegible] ſum[illegible] & æ [illegible] num [illegible] m læſum [illegible]be[illegible] c: Nec [illegible] ex[illegible] er [illegible] idatur, teh[illegible] l[illegible] mis cum morte p[illegible] pria d[illegible] [illegible] ſuum reuocare [illegible] n[illegible] & [illegible], quã [illegible] fer[illegible] s. Vnde ipſe [illegible] et Petrus N[illegible]uar[illegible], [illegible] Caie. defenſor, vbi ſupra nu 403. expre[illegible] [illegible] nea cauſa [illegible] æ vi[illegible] [illegible] m eripere, [illegible] n [illegible] ali[illegible] d [illegible] n vero accuſetur And[illegible] as [illegible] d[illegible] m[illegible] [illegible] P[illegible] en b[illegible] p[illegible] ut [illegible] Andreã f[illegible] d in ain[illegible] tu[illegible] peri[illegible], q[illegible] a[illegible] non eſt cauſa [illegible] infam[illegible] iæ, & pericu[illegible] Andr[illegible] ſed ſolus [illegible], qui [illegible] illum [illegible] uit. D[illegible] ta[illegible] caſus. in quo n[illegible] mr qui [illegible] terum [illegible] ob quod occid[illegible] nfama[illegible] ſ[illegible] vitæ [illegible] berat[illegible] An[illegible] a, & [illegible] n e q[illegible] l[illegible] n[illegible] An[illegible] at, p[illegible] u p[illegible] aut med[illegible]. An [illegible] m[illegible] n[illegible] lo [illegible] piti, nõ teneb[illegible] us cũ pe[illegible] ulo vi[illegible] e fa[illegible] An hæc

restituere; quia ideo Petrus tenebatur ei famam restituere, vt illum a periculo vitæ liberaret, vnde si per [illegible] nem P[illegible] n[illegible] l[illegible]tur, cessante fine cessabit etiã & obligatio medii tam ardui & periculosi [illegible] recte S[illegible] vbi supra annotauit.

7 Aliud exemplum esse potest in eo, qui illustrem [illegible] lia[illegible] de hæresi aut de crimine læsæ Maiestatis mentiendo diffamauit [illegible] vt [illegible] ẽda[illegible] [illegible] [illegible] a prosapia, [illegible] & post [illegible] & expoliatam [illegible] honoribus, officiis, & dignitatibus, & [illegible] nox[illegible] multis d[illegible], tenetur [illegible] poenam [illegible] mendacium retractare, [illegible] tuam non potest [illegible] tali p[illegible] am[illegible], [illegible] tenetur. Ratio est, quia f[illegible] a, & dignitas [illegible] familiæ, [illegible] non solum ad ipsum, sed [illegible] pertinet [illegible] prudentum pl[illegible] q[illegible] vita hominis p[illegible] humilis, & ideo qui [illegible] talem familiam infamauit, [illegible] cum vitæ suæ periculo famam il[illegible] tenetur. Et hoc quod diximus, verum est, quando [illegible] transiuit, sed trã[illegible], & propagatur a ma[illegible] ib[illegible], quia si infamia illa & damnũ ita transiuit qu[illegible] nec etiam si ille cum periculo [illegible] suam [illegible] poterit recuperare, non tenetur se prodere [illegible], sicut qui iam occidit hominem, quem in lucem [illegible] non potest, non tenetur se prodere, [illegible] mortis [illegible] exponere, sic etiam si infamia pat[illegible] iam trans[illegible], [illegible] non propagetur in posteros, non tenetur infamans cum discrimine vitæ propriæ re[illegible] vt sic infam[illegible] mortuus infamia eius non [illegible] in fi[illegible] [illegible] infamans cum tali periculo se retractare. Ratio est, quia t[illegible] infamia non est maius d[illegible] quam sit mors alterius hominis, plus enim vale[illegible] q[illegible] fa[illegible] teriis.

Alterum exemplum assignatur, quando quis supposuit filium alienum Regi, ex qua falsa suppositione, verus princeps, & primogenitus regni, tanto bono iniuste priuatur, tunc enim tenetur si aliter nõ potest falsam illam suppositionem detegere, etiam cum vitæ suæ periculo, vt hæreditas, & successio regni vero Principi, & eius [illegible] restituatur. Ratio est, quia iudicio sapientum maius bonũ est iusta, & legitima successio regni, quam vita vnius hominis priuati. Et hæc duo vltima exempla in[illegible] nda sunt, quando [illegible] fam[illegible] [illegible], vel [illegible] alienum Regi suppos[illegible] probabiliter [illegible] perat, detecta falsitate, & suppos[illegible] p[illegible], aliter enim non tenetur nec debet [illegible] p[illegible] se exponere, cum cessante fine cessat obligatio [illegible].

Hinc con[illegible] [illegible] exemplum de mu[illegible] supp[illegible] p[illegible] enim non tenetur reuelare crimen suum [illegible] i, & aliorum sed quia commun[illegible] pe[illegible], quod aliquid proficiet ex [illegible] relatione [illegible] q[illegible] tenetur [illegible], & filius, quibus id ap[illegible] credere, suspi[illegible] enim possint ex odi[illegible] al[illegible], vel passione illud reuelare & cum fine tam dubio non tenet [illegible] & [illegible] peri[illegible] se exp[illegible].

Et etiam, quia fortassis hæreditas non est [illegible] iudi[illegible] tantum b[illegible], quantum est fama, aut [illegible] s. Quam[illegible] se pro[illegible] & h[illegible] tan[illegible] esset, vt iudicio prudentum e[illegible] matris bo[illegible] sit fama matris quod raro accidit cum fama [illegible], & multo magis vita matris bon[illegible] si q[illegible] regni [illegible] po[illegible] ral[illegible]) crimen suum [illegible] late debe[illegible], & fam[illegible] exponere, eo quod in hoc casu finis supponitur vt certus, & bonus, quo fili[illegible] pr[illegible], mani[illegible] festetur, [illegible] fama mat[illegible] s. Q[illegible] onesque [illegible] currunt [illegible] authores communiter tradunt, nõ tenetur alterum c[illegible] suum detegere, non quidem ob [illegible] [illegible] od [illegible] bonum, cum iact[illegible] b[illegible] [illegible] s & [illegible] n est restituendum, v[illegible] xi[illegible] S[illegible] d de h[illegible] [illegible] d[illegible] de hac difficultate, & exemp[illegible] [illegible].

Secundus [illegible] est [illegible] diffin[illegible] re[illegible] alic[illegible] vt [illegible] Petrus a Paulo infamatus sit, an poterit remittere ita vt Paulus maneat tutus in conscientia & non teneatur ad aliquam aliam restitutionem? velut si Paulus deberet pecuniam Petro, & Petrus non donaret Paulo, mansisset Paulus deobligatus a d[illegible] luend. illam pecuniam; ita dubitatur, an similis condonatio fieri possit in restitutione famæ. Pro clariori diffi[illegible] huius intelligentia notandum est, duplicem esse posse huius quæstionis sensum: Primus est an infamatus licite possit suæ famæ restitutionem condonare. Secundus est an [illegible] infam[illegible] remitt[illegible] restitutionem suæ f[illegible], [illegible] infam[illegible] maneat absolutus a debit[illegible] di fa[illegible]? Multa enim non bene fiunt, [illegible] ent vt qui emisit votum simplex c[illegible] tan[illegible], & sine [illegible] pensatione contrahit, peccat mortaliter, [illegible] tamen tenet, & qui prodigit pecuniam ne[illegible] familiæ suæ peccat mortaliter, donatio tamen tenet. Et in vtroque sensu erit a nobis præsens quæstio explicand[illegible].

8 R[illegible] di[illegible] f[illegible] d[illegible] [illegible] d[illegible] seu potius personam, qua infamatur, in duplici differen[illegible], [illegible] enim persona infamata est publica, cuius fam[illegible] est [illegible] necessaria, vt non possit recte [illegible] suum exercere, si sit infamis, vnde propriam famam [illegible] bet suo officio [illegible] patam: ex quo fit, vt quia lege ten[illegible] officium [illegible] ad [illegible] ob[illegible] nanda tene[illegible]. Tales persona [illegible] Rex, Ep[illegible] pu[illegible] Prælati [illegible] religione cum [illegible] nasterio concionat[illegible], pat[illegible] & [illegible] qu[illegible] fama necessaria est [illegible] t. [illegible] priuata, cuius fam[illegible] in p[illegible] ta est, nec est al[illegible] necessaria, aut vtilis, vt in hominibus priuatis a[illegible].

9 Præterea [illegible] dum est, infamiam personæ publicæ esse duplicem, vna[illegible] quæ [illegible] persona[illegible] illam prælati, aut superioris, nec [illegible] modo redundat in subditos, vt cum infamatur de superbia, vel ira, aut [illegible] one: Aliam [illegible] quæ r[illegible] ad [illegible] subditos, [illegible] cuius subd[illegible] suspe[illegible] vitio. [illegible] infamatur Prælatus de simonia, [illegible] clerici redduntur etiam suspecti de simonia, [illegible] quod [illegible] hoc vitium nõ incidit prælatus, [illegible] incidere censentur. Sicut etiam si prælatus, [illegible] Academiæ [illegible] R[illegible] de h[illegible] [illegible] ntur subditi statim si sp[illegible] de hæresi, [illegible] nueram[illegible] ntur do[illegible] nam, & [illegible] in præ[illegible] latorum [illegible] magistrorum, & populus sui principis [illegible] Rex ad exemplum totus componitur orbis, & Prouer. 28. *Regnantibus impiis ruina hominum*, & c. 29. *Princeps qui libenter verba audit mendacii, omnes ministros habet impios.* Similiter [illegible] personæ priuatæ, aut ipsi tantum nocet, & [illegible] nõ solum ipsi, sed etiam fi[illegible] & famil[illegible], vel [illegible], qui facile [illegible] mores mi[illegible].

Deni[illegible] peccata, q[illegible] aliquis etiam pr[illegible] infamatur, aut sunt communia & talia, quæ non [illegible] aliter infamant, vt de vi[illegible] plebeio dicere, quod fornicatus sit, vel [illegible] rans aut fu[illegible] sit, & de mercatore dicere esse a[illegible], & parum solicitum [illegible] suæ conscientia in [illegible] gratia sunt, & grauissimè in [illegible] [illegible] blasph[illegible] [illegible] ratione [illegible] q[illegible] stimã diceret fornicatam [illegible] [illegible] b[illegible] [illegible] posi[illegible] ha[illegible] [illegible] sentiæ.

10 Prima co[illegible] Mar[illegible] n. 1. quæst. 6. & C[illegible] ta[illegible] in [illegible] art. 2. q[illegible] nd[illegible] [illegible] esse do[illegible] docent, ne[illegible] infamatu[illegible] famæ sire per[illegible] non libera[illegible] ex hoc in[illegible] torem [illegible] teneri ad restitutionem, sicut qui accep[illegible] rem alienam ab eo, qui non est verè dominus.

C[illegible] sententia hæc ex falso fundamento procedit, vt latius tradi solet in materia de dominio, vbi communiter authores tradunt, hominem esse dominum famæ

ſuæ, ſicut & aliorum bonorum temporalium. Sicut enim homo dominus eſt bonorum temporalium eo quod ab homine acquiruntur, ita etiam, & famæ, quæ ab ipſo acquiritur, & augetur. Vnde etiam conſequens eſt, quod ſicut lege charitatis, & non iuſtitiæ tenetur homo bona temporalia conceſſa in vitæ commodum conſeruare, quæ ſi irrationabiliter, prodigeque effundat, peccat nonnunquam etiam mortaliter in charitatem, quam ſibiipſi debet, non autem in iuſtitiam quæ eſt ad alterum, & non ad ſeipſum ita etiam poteſt quis negligendo propriam famam peccare mortaliter, eo modo quo prodigens bona temporalia peccat mortaliter, & forte magis, quia nobilior eſt fama diuitiis, & proinde maiori cura cuſtodienda.

11 Secunda eſt dicentium, poſſe remitti reſtitutionem famæ, ſic S. Ant. par. 2. tit. 2. ca. [illegible] §. 3. Adrian. in 4. de reſtitutione famæ. quæſt. vltima, & quodlib. 11. artic. 1. difficult. 3. litera. M. Sotus lib. quarto, de iuſtitia. quæſt. 6. artic. 3. ad quartum, & lib. 6. quæſt. 3. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. art. 3. poſt dubium quartum principale. pag. 245. & pag. 246. Martinus Nauarrus in Manual. cap. 18 nu. 27. & clarius nu. 46. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. in materia de reſtit. famæ. dub. 3. difficult. 2. & Dominicus Bannes 2. 2. q. 33. art. 8. dub. 2. ad ſeptimum. Petrus de Arragon in 2. 2. quæſt. 62. ar. 2. in reſponſione ad ſecundum. dub. 5. & ibidem Michael Salon controuerſia 23. & Greg. de Valent. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto 5. de reſtitutione famæ aſſertione 4. qui omnes concedunt, diffamatum remittere poſſe famæ ſuæ reſtitutionem, & colligitur ſatis euidenter ex Sancto Thoma 2. 2. quæſt. 64. art. 5. ad tertium, vbi ait; quod homo conſtituitur ſuiipſius dominus per liberum arbitrium, & ideo licite poteſt homo de ſeipſo diſponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur, ſed tranſitus de hac vita ad aliam feliciorem non ſubiacet libero arbitrio hominis, ſed poteſtati diuinæ. Vnde cum fama in numero eorum bonorum ſit, quæ ad hanc vitam pertinent, ſicut & bona fortunæ, de ea diſponere, eamque remittere poteſt, & clarius 2. 2. q. 93. art. 4. ad primum ait, *Quod ſui arbitrij eſt, detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc, vergat in periculum aliorum.*

Differunt tamen inter ſe an facta remiſſione, tutus in conſcientia ſit infamator, & quidem Sotus, Ledeſm. & alii ferè omnes docent, quod ſi priuata perſona remittat, peccat immo aliquando laudabilis eſt talis remiſſio, & efficax ſemper, vt proinde tutus maneat infamator: ſin autem perſona ſit publica, tunc exiſtimant perſonam remittentem pec[illegible] quod prælatus, & perſona publica tenetur ex ratione ſui officii, eam conſeruare, vt munus ſuum bene exequi poſſit, tenet tamen remiſſio, & infamator l[illegible] debito reſtituendi qua eſt dominus ſuæ famæ. [illegible] fama eſt proprium bonum prælati, & non ſubditorum. [illegible] autem ad hoc vt condonatio valeat, & [illegible] donat[illegible] ce[illegible] a prælato, ad quem fama principaliter pe[illegible]. Sicut ſi diues, cuius bona erant neceſſaria familiæ, aut pauperibus, remittat ſuam pecuniam [illegible] aptam, peccat mortaliter, quia nocet pauperibus & [illegible] ſuæ, cui prouide[illegible] tene[illegible] fur tam[illegible] a reſtitutione, cum verus dominus debitum illi remiſerit ſimile exemplum fere afferunt vterque Nauarrus vbi ſupra, ſi enim caſus eſſet, vt p[illegible] fame periret, niſi e[illegible] & triticum darem aut venderem, & tamen ego alteri nō extreme indigenti darem vel combuſtorem tritici abſoluerem [illegible] pecco mortaliter expendendo triticum [illegible] inutiliter, vel condonando combuſtionem, quod proximo extreme indigenti tribuendum eſſet, quia tamen [illegible] eſt, valet, vel donatio, vel remiſſio facta illi, qui combuſſit. Alii verò vt Petrus de Arragon, & Michael Salon, quibus ex parte fauent Petrus Nau. vbi ſup. nu. 391. & etiam Martin. Nau. c. 18. nu. 28. docent, [illegible] remiſſionem non eſſe efficacem, vt autem res hæc clarior reddatur, & authores inter ſe concordari poſſint, ſequentes propoſitiones apponam.

12 Prima Propoſitio: In caſibus, in quibus eſt licitum amittere famam puta quando ex cauſa rationabili quis ſeipſum infamat, vt cum peccatum ſuum confeſſori manifeſtat, aut ſi extra confeſſionem detegat Theologo, aduocato, Medico, aut amico, vt conſilium capiat, aut ſi ad maiorem ſui humilitatem, & proximorum ædificationem faciat, vt S. Auguſtinus, qui in ſuis confeſſionibus peccata ſua ſcripta reliquit, & Anſelmus, qui amiſſam virginitatem deplorat, licitum eſt, & laude dignum reſtitutionem condonare ei, qui me infamauit. Si enim mihi licitum eſt famam propriam, quam habeo iuſtis de cauſis velle perdere, aut negligere, multo magis licebit amiſſam, quam non habeo, & ſi mihi debitam nollem recuperare. vbi autem veniale eſt famam prodigere, etiam videtur veniale reſtitutionem condonare. Sicut enim veniale eſt bona fortunæ prodigere, non enim prodigalitas ſemper mortale peccatum eſt, ex S. Thoma 2. 2. q. 119. Nau. in Man. ca. 18, nu. 28. ita etiam & famam ſine cauſa prodigere, veniale peccatum erit, & aliquando mortale, & hoc certum eſt.

13 Secunda Propoſitio, quando perſona priuata, cuius fama nulli neceſſaria eſt, ex nulla cauſa remittit reſtitutionem famæ ſibi debitam in aliis criminibus ab hæreſi, Sodomia, Simonia, & ſimilibus aut ſi ſit nobilis, in remiſſione periurii, remittendo peccet ſolum venialiter, remittendo autem in hæreſi, Sodomia, Simonia, aut periurio, peccat mortaliter contra charitatem ſibiipſi debitam; valet tamen remiſſio, & infamator liber manet, & tutus in conſcientia a debito reſtituendi. Ratio prioris partis eſt, quia prodigalitas [illegible] non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantùm, ex S. Thom. vbi ſupra, & redditur mortale, quando ex tali prodigalitate infert homo ſibi notabile damnum. Ergo cum fama ſit bonum quoddam temporale, illam prodigere ſine cauſa in criminibus, quæ non grauiter infamant, erit tantum veniale, & ſolum mortale erit eam prodigere in peccatis, quæ grauiter infamāt, & conſequenter remittens reſtitutionem eius, venialiter, aut mortaliter peccat iuxta damnum exinde illatum. Secunda pars patet, quia cum vnuſquiſque dominus ſit famæ, non minus ac bonorum aliorum temporalium, ſicut remiſſio pecuniæ liberum reddit deb[illegible] reſtitutione, ita etiam & remiſſio infamiæ infamatorem liberum reddit. Quæ autem ſit iuſta cauſa remittendi, ita vt nullum omnino peccatum ſit remittere, partim conſtat ex dictis, & partim relinqui ut arbitrio prudentis, habita ratione temporis, loci, perſonarum, &c. vt v. g. iuſta cauſa eſt, ſi ex tali remiſſione ſequitur pax, & quies Reipubl. vel loci, in quo degunt; Item ſi infamator offerat infamato habenti filiam nubilem ducere illam, aut dare ei dotem, qua honeſte nubere poſſit. Item ſi infamato pauperi pecuniam offerat, qua debita ſua ſoluere, aut vitam, & familiam ſuſtentare poſſit: Item ſi vir illuſtris talem remiſſionem poſtulet, cui pauperi infamato plurimum conferre poteſt.

14 Dixi [illegible] quando fama perſonæ priuatæ non ſit alteri neceſſaria, quia ſi fama eius eſſet ali[illegible] neceſſaria, vt ſi alii exemplo ſuo facile inciderent in peccatum, vt v. g. ſi vir grauis, & magnæ authoritatis notaretur de adulterio, ex qu[illegible] puſilli ac vicini ind[illegible] ad peccandum remittens reſtitutionem peccaret mortaliter contra charitatem, ob ſcandalum actiuum proximis datum, & infamator nihilominus teneretur ad reſtitutionem ſuæ famæ, quamuis non ex iuſtitia, ex charitate tamen, eo quod non reſtituendo permanet ſcandalum, cuius ipſe etiam cauſa eſt, quod ſcandalum peccatum mortale eſt contra charitatem. [illegible] quo ſenſu S. Aug ait, conte[illegible] ntes famam [illegible] am eſſe crudeles, vt refertur in can. Non ſunt audiendi. 11 q. 3. vbi loquitur de quibuſdam mulieribus honeſtis, quæ famam propriam contemnentes ex imprudenti hum[illegible] puſillis vicinis cauſam præbebant non curandi ſuam honeſtatem, nec cuſtodiendi ſuam pudicitiam, eratque talis contemptus [illegible] ſcandalum puſillorum. Et a fortiori peccat mortaliter contra charitate[illegible] endo reſtitutionem famæ ſuæ, quando fama ſua [illegible] neceſſaria eſt, aut [illegible] vtilis, vt a[illegible] meat a peccato, & qua amiſſa facile labe[illegible]r: quandoq[illegible] non minus, immo multo magis [illegible] curare ſuam propriam famam quam proximorum: in quo etiam caſu, non obſtante tali remiſſione, tenebitur infama-

famator ex charitate ad illam reſtituendam. ſi hoc ita eſſe intelligat, vt enim notat S. Tho. in 2.2.q.73.arti.7 in corp. *multi præ timore infamiæ a peccato retrahuntur, vnde quan*
15 *do ſe infamatos conſpiciunt, irrafrenate peccant*. Sic etiam Religioſus, vel Monialis remittens reſtitutionem famæ ſuæ peccat mortaliter ſaltem contra charitatem, cum fama ſua bona non ſibi ſolum, ſed etiam religioni, ac Monaſterio vtilis, & neceſſaria ſit, ſicut etiam infamia eius in aliorũ dãnum, & infamiam redundat, nec liberatur infamator ex condonatione illius. Dixi ſaltem contra charitatem, quia cum fama religioſi non ſolum ſua ſit, ſed etiam religionis ita etiam & infamia, exiſtimo contra iuſtitiam eſſe, aut ſe infamare, aut famæ ſuæ reſtitutionem condonare. Sicut enim videmus honorem religioſo exhiberi non tam ratione perſonæ, quam habitus, & dignitatis; ita iniuria magis fit religioni, & habitui, quam ipſi, vt quædam perſona particularis eſt; vnde non putarem in hac ſpecie valere remiſſionem monachi infamati, ſed non obſtante remiſſione teneretur infamator ſe retractare lege iuſtitiæ. Cuius rei argumentum eſſe poteſt quod etiamſi religioſus nollet remittere, ſolius Prælati vel Monaſterij remiſſio ſufficeret, cui conuenit actio, vt notat Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtit. cap 4. parte 3. dub. 7. nu. 392. Et idem eſt, ſi quis infamaret aliquẽ de hæreſi, vel alio ſimili crimine, ex quo filij alioqui nobiles habiles ad officia & exempti a tributis, manerẽt infames, omnino damnificati; tunc enim ſola partis remiſſio infamatum a reſtitutione non liberaret, vt idem Nauarrus vbi ſupra teſtatur, & fauet Ioſeph Angles in 4. ſen. in floribus in materia de reſtitutione famæ, dub. 3. difficul. 2.

16 Tertia Propoſitio, Perſona publica, cuius fama redundat in alios, & vtilis & neceſſaria eſt, vt officium ſuum exerceat, volens permanere in officio ſuo, peccat mortaliter contra iuſtitiam remittendo reſtitutionem famę ſuę, nec valet remiſſio, ſed manet ſemper infamator deuinctus ad illam reſtituendam, etiamſi peccata non reddant ſubditos & inferiores ſuſpectos, & infames, vt in hæreſi, & ſimonia ſed ſolum ſuperiorem, vt ſi prælatus de ſuperbia, ira, fornicatione, & alijs huiuſmodi peccatis infametur, in quibus ſubditi non participant.

Quod autem peccat contra iuſtitiam ſic remittendo, cõcedunt omnes cum Soto in ſecunda ſententia citati, & patet, quia pręlatus ex iuſtitia ſub pœna peccati mortalis ad ea omnia tenetur quę ad debitam officij ſui executionem & gubernationem ſunt neceſſaria. At inter reliqua fama maxime neceſſaria eſt ſuperiori ad debitam gubernationem. Ergo eam remittens peccat cõtra iuſtitiam, dummodo in officio ſuo permanere velit. Quod autem remiſſio facta a ſolo prælato non liberet infamatorem a reſtitutione famæ, etiamſi peccata non reddant inferiores infames, ſed ſolum ſuperiorem, probant Petrus Arragon, & Mich. Salon vbi ſupra contra Sotum quia ſubditi habent ius ad ſuperiorem, vt ab eo recte gubernentur, & vt recte munus ſuum exerceat. Ergo etiã, & ad omnia, quæ neceſſaria ſunt ad debitam muneris ſui gubernationem. Cum igitur fama maxime vtilis, & neceſſaria ſit, vt Prælatus, & perſona publica bene munus ſuum exerceat conſequenter ſubditi habent ius in fama illius, iuri autem ſubditorum ſuperior cedere non poteſt & ſi cedat nihil facit.

Quamuis igitur fama ſuperioris non ita ſemper pertinet ad ſubitos, vt eo infamato, & ipſi etiam infamentur (in quo caſu Sotus etiam concedit non valere ſolius Prælati remiſſionem) quia tamen ſemper neceſſaria eſt ſubditis, vt ab eo bene gubernentur, ad quod prælatus ex iuſtitia obligatur, ideo ſola remiſſio Prælati non liberat infamatorem a reſtitutione, ſed requiritur præterea; vt ſubditorum iuri ſatisfaciat. Immo vero cum Sotus concedat, quod prælatus, quamdiu prælatus eſt, peccat contra iuſtitiam negligẽdo famam ſuam, quia habet illam officio mancipatam, & iuſtitia non ad ſeipſum ſit, ſed ad alterum ergo concedere debet, quod fama eius non eſt ipſius tantum, ſed ſubditorum quoque & eis mancipata; At vero quando aliquid eſt plurium, remiſſio facta ab vno ſolo, alijs non conſentientibus inualida, & inefficax eſt. Et proinde ſola remiſſio prælati non liberat infamatorem a debito reſtituendi. Dixi ſi prælatus remanere velit in officio, quia ſi in officio ſuo remanere nolit, iam eſt perſona priuata, & vt talis iudicanda, & ideo famæ ſuæ reſtitutionem remittere poteſt.

17 Eodem modo pater familias, cuius fama filijs, & familiæ neceſſaria eſt, peccat mortaliter contra iuſtitiam remittẽdo illius reſtitutionem, nec valet remiſſio, quia fama non eſt ſua tantum, ſed etiam filiorum, & familię, & proinde licet cedere poſſit iuri ſuo, non tamen iuri filiorum, & familię vt docet Michael Salon vbi ſupra conc. 5. cont. 20. Hoc tamen meo iudicio recte limitat Petrus Naua. lib. 2. de reſtitut. capitulo 4. p. 3. dub. 7. numero. 393. quod ſolum verum ſit, quando fama remote, & mediate infamatis, ſcilicet filijs non prouenit ex immediate infamato remittente, ſcilicet patre, ſed aliunde ex rebus a ſe geſtis, vel ſucceſſione maiorum ſuorum.

Si enim proueniret ab illo, id eſt, a patre, per quem ſolum filij bonam famam habent, & in opinione hominum ſunt, tunc patre remittente valida eſt remiſſio, & infamator reſtituere non tenetur, vt late docet, & probat Corduba memb 4. de ſigillo. quęſt 3. conclu. 14. dub 1. Ratio eſt, quia licet filij in hoc caſu infamentur, cum tamen famam, quam habent, vel habituri erant, a ſolo patre habebant, ſolus pater dominus eſt, & perfectam famę ſuę poſſeſſionem habet, ac proinde remiſſio a patre facta valet. Quando vero filij infamantur, perduntque famam quã aliunde quam ex patre habebant, aut habituri erant, iã ipſi domini ſunt iuſque perfectum habent, cui ſola patris ceſſio, & remiſſio derogare non poteſt.

18 Hinc patet ſolutio ad exempla Soti, & vtriuſque Nauarri, quatenus vltimam huius propoſitionis tertiæ partem infirmare videntur.

Reſpondetur enim maximam eſſe differentiam inter eorum exempla & caſum noſtrum; Primo, quia diues non debet pecunias aut ſegetes ſuas pauperibus ex iuſtitia, ſed ex charitate tantum, & eleemoſina at vero fama prelati debita eſt ſubditis ex iuſtitia ratione ſui officij.

Secunda, bona parentum debita ſunt filijs ex pietate quidem naturali, non tamen ex iuſtitia, vnde pater eſt totalis dominus ſuorum bonorum, ita vt ſi filius ea patre inuito acciperet extra caſum neceſſitatis extremæ furtũ committeret quo fit, vt licet pater peccaret ea prodigens, quod neceſſaria ſunt filijs, remiſſio tamen eſt efficax, & liberum reddere accipientem a reſtitutione; fama vero prelati nõ eſt ſua tantum nec eius totalis eſt dominus, ſed partialis tantum, ſubditis, & officio ſuo mancipata, vt bene eos gubernet, ideoque nec eius reſtitutionem valide remittere poteſt, ſed non obſtante remiſſione illius, infamator ad eius reſtitutionem manet ex iuſtitia obligatus, vt ex dictis manifeſtum eſt.

19 Tertia eſt, An in reſtitutione famæ locum habeat compenſatio? vt v.g. ſi quis infamauit Petrum de furto, & Petrus diffamauit ſuum detractorem de adulterio, ita tamen quod infamiæ ſint æquales an poſſit tunc vna infamia pro alia compenſari, ita vt ambo ſint in conſcientia deobligati, vel adhuc teneantur ad aliquam reſtitutionẽ? Duæ ſunt de hac re Doctorum ſententiæ.

Prima eſt negantium dari in hac re compenſationem, ſic Ioan. Maior. in 4. diſt. in 15 qu. 18. Caie. in 2.2. qu. 62. ar. 2. in fine ſolutionis dubij primi. Vbi dat hoc exemplum. ſi Petrus inquit, accuſat Paulum alicuius criminis, veri quidem ſed occulti, quod non poteſt probare, & Paulus negat, dicens Petrum eſſe falſarium, vel aliquid huiuſmodi, propter quod ambo manẽt infamati dicit Caietanus quod hi ambo tenentur ſibi inuicem reſtituere famam, & eſto diffamationes ſint æquales non poterunt tacere, ſed debẽt mutuo reſtituere. Sic etiam Martin. Nau. in Manual. c. 68. nu. 47. & Pet. Nau lib 2. de reſt. c. 4 p. 3. dub. 8. nu. 396. & ſequentibus, & Greg de Val. tom. 3 diſp. 5. quæſt. 6. punct. 5. aſſertione quinta, & citant pro ſe Panormitanum in ca. Bona fides de Depoſito. vbi tamen Panormitanus nihil dicit de compenſatione famæ.

Ratio eſt, quia per reciprocam infamiam non tollitur damnum illatum, ex eo enim quod vnus alium infamat de adulterio, & iſte illum de furto, non tribuitur aliquid alteri, aut reſtituitur fama alicuius eorum; Ergo tenebitur vnuſquiſque famam alteri reſtituere, vt ſit mutua,

iuſtitia, & æqualitas, maxime cum vtriuſque infamatio fere ſemper ſit de alterius ſpeciei vitio.

Secunda eſt affirmantium in reſtitutione famæ cadere compenſationem. Sic Adrian. in 4. in quæſtio. vltim. de reſtitutione famæ. Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſtio. 6. articul. 3. ad quartum. in fine. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18. articulo. 2 dub 5. pa. 244. col 2. Anton. de Corduba in tract. de detract. q. 3. concl. 14. Ioſeph. Angles in 4 de reſtitut. famæ dub. 3. Petrus de Arragon. 2. 2 q. 62. ar. in reſponſ. ad ſecundum, dub. 9. & Michael Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controuerſia. 25. in fine.

Ratio eſt, quia fama compenſari poteſt per pecuniam, & ita ſicut in nummis, ita etiam in fama locum habet huiuſmodi cambium, ſeu compenſatio. Non enim eſt maior ratio, quare in omnibus alijs rebus admittatur compenſatio, quam in reſtitutione famæ. Vnde cum in damnis bonorum fortunæ detur iſta compenſatio deobligans a vinculo reſtitutionis, ſic etiam in famę detractione. & eius reſtitutione. Vt autem veritas declaretur, & authores inter ſe conciliari poſſint, in præſenti quæſtione hæc mihi videntur probabiliter dicenda.

20 Primum eſt, ſi perſonæ priuatæ ſint, quæ ſe mutuo infamarunt, poſſunt ex mutuo vtriuſque conſenſu famæ reſtitutionem vtrinque condonare. Sic expreſſe Sotus, & Greg. de Val. vbi ſupra, & patet ex dictis. vnuſquiſque enim dominus eſt famæ ſuæ, & ideo vnuſquiſque eorum cedere poteſt iuri ſuo & res certa eſt.

Secundum eſt, ſi ſint perſonæ publicæ, vel patres familias, quorum fama alijs neceſſaria. & mancipata eſt, non poſſunt ſibi inuicem famæ ſuæ reſtitutionem condonare: patet ex dictis, quia licet iſti cedere poſſint iuri ſuo, non tamen iuri aliorum quorum eſt etiam fama ipſorum.

Tertium eſt. Nō poteſt infamatus per modum vindictæ infamantem in fama lædere. Vt v.g. infamauit Petrus Paulum de adulterio. non licet Paulo occultum furtum Petri reuelare. Vnde crimen occultum infamãtis me in iudicio, quod iuridice probari nō poteſt, obiicere licite non poſſum accuſatori, aut teſti iniquo.

Ratio eſt, quia non licet malum pro malo reddere, nec vindictam pro vindicta, vel iniuriam pro iniuria. Et quia talis reuelatio criminis occulti eſt inutilis infamato cum illud probare nequeat. & propterea iniurioſa eſt infamanti, quãdoquidem alter ius habeat ad famam ſuam, quamdiu occultum eſt crimen ſuum, quale eſt illud quod in iudicio probari non poteſt.

21 Quartum eſt. Infamatus falſo apud iudicem, aut contra iuris ordinem alterius crimen quod probare poteſt, ad iuſtam ſui defenſionem licite reuelare poteſt vt v.g. Petrus accuſatur de homicidio, aut contra iuris ordinem a Paulo, ob quam accuſationem Petrus in periculo vitæ conſtituitur, aut ſubiturus ſit aliquod aliud damnum & ſcit Paulum, qui eum accuſauit, aut Ioannem, qui teſtimonium cõtra ſe dixit; aliquod crimen commiſiſſe quod ipſemet Petrus probare poteſt, quo obiecto, & probato dictum, aut teſtimonium eius nullam vim habebit, & ſi taceat Petrus incurrit periculum vitæ aut aliud damnum; ſin autem obijciat illi tale crimen liberabitur Petrus, in hoc caſo Petrus Paulum licite infamare poteſt ad iuſtam, & neceſſariam ſui defenſionem. Sic Sotus, & Salon vbi ſupra.

Ratio eſt, quia ſicut ſe habet vita mea ad vitam proximi, ita, & fama mea ad famam illius. Ergo ſicut volentis me occidere poſſum ego vim vi repellere, & occidere illum cum moderamine inculpatæ tutelæ, ita etiam me infamantem in iudicio poſſum ego infamare in iudicio de crimine, quod de illo iuridice probare poſſum, & quo probato me tuebor, hoc enim eſt vim vi repellere, maxime cum is, qui crimen commiſit, quod in iudicio probari poteſt, nō habeat ius in ſuam famam in iudicio ex iuſtitia, & ex altera parte ego vti poſſum iure meo ad iuſtam mei defenſionem, intendens ſolum conſeruare, & defendere famam meam.

22 Quintum eſt, ſi duo ſe infamarunt mutuo æqualiter. & alter eorum non vult famam reſtituere, neque alter ad famam ſuam illi reſtituendam cogi poteſt. Ratio eſt, quia fama eſt bonum temporale, & iura iſtorum ſunt paria; In temporalibus autem vbi iura ſunt paria, ſi Petrus nō vult ſeruare mihi ius meum, nec ego teneor ſeruare illi ius ſuũ. Vnde quando duo ſe æqualiter diffamauerunt, etſi dare debent operam. vt reſtituant ſibi mutuo illas famas, quia hoc eſt melius; ſi tamẽ vnus eorum illam reſtituere nollet, alter non reſtituendo nõ peccat ratione iniurię, quia ęqualiter ſunt ſibi inuicẽ debitores, & proinde abſoluendi ſunt, niſi ex charitate ad aliquid teneantur.

Dixi alterum in hoc caſu non teneri ad reſtituendam famam alteri de iuſtitia, ratione iniuriæ, eo quod tantum nocumentum intulit Petrus Paulo, quantum Paulus Petro, quia ratione charitatis tenebitur quis ad reſtituendam alteri famam, nempe quando alter eſt in neceſſitate ſuæ famæ, vt v.g. ſi Petrus infamauit Paulum, & Paulus æqualiter infamauit Petrum, etiamſi Petrus nollet famam ſuam Paulo reſtituere, & conſequenter neque Paulus ex iuſtitia Petro famam ſuam reſtituere tenetur: ſi tamen Petrus eſſet in neceſſitate, quia. ſ. manet infamatus, & non eſt, qui illum defendat ab illa infamia pręter Paulum, qui facile eum defendere poterit ſine notabili ſuo detrimento, tenebitur in hoc euentu Paulus Petri famam defendere ex charitate; ſicut enim quilibet tenetur ex charitate ſuccurrere patienti neceſſitatem, ſi poteſt ſine ſuo notabili detrimento, etiamſi illum non diffamaſſet: ita etiam a fortiori tenebitur ille, qui diffamauit ex eadem charitate famam alteri reſtituere. Et in hoc ſenſu vera eſt prima ſententia hoc tamen proprie non eſt reſtitutio, quia reſtitutio eſt actus iuſtitiæ, & hoc eſt actus charitatis. Hinc ſequitur quod ſi Petrus ſit infamatus ab aliquo de crimine falſo. vel occulto, & Paulus poſſet ſua aſſertione, vnico vel paucis verbis ſine ſuo damno famam Petri recuperare, tenebitur Paulus ex præcepto charitatis, ſub pœna peccati mortalis illam recuperare: Ratio eſt, quia Petrus eſt in grandi neceſſitate. Si ergo ille, qui non diffamauit tenetur ex charitate defendere famam Petri, & dare operam, vt Petrus famam ſuam recuperet, multo magis ex eodem præcepto charitatis tenebitur Paulus Petro ſuccurrere in hac neceſſitate, vt conſtat.

23 Nec valet ratio Petri Nauarri cõtra hoc dictum ſcilicet, quod per mutuam, & reciprocam infamiam non tollitur damnũ illatum, aut aliquid alteri redditur id, quod neceſſarium videtur in reſtitutione. Reſpondetur enim non eſſe de ratione reſtitutionis, vt vel tollatur damnum illatum, aut aliquid alteri reale reddatur, vt patet in re familiari, quando duo ſe mutuo damnificauerunt. vt quia vnus ſegetes alterius, & alter illius combuſſit, vbi ipſomet Nauarro concedente, locum habet compenſatio, & tamen vere non tollitur damnum illatum, per hoc quod alter alterius ſegetes combuſſit nec aliquid reale, aut vtile apud alterũ manſit. Vnde ſicut ibi locum habet compenſatio eo quod vterque ęquale damnum alteri intulit, ita etiam in caſu noſtro, eo quod ſe mutuo æqualiter diffamauerunt, infamia vnius reputatur pro compenſatione facienda alteri in æquali iniuria. & infamia, & reciproca infamia virtualis quædam compenſatio, & reſtitutio eſt, prout in ſimili Innocentius Papa III. vt habetur in c. Tua fraternitas. de adulterij crimine. ſtatuit, dicens, *paria crimina mutua compenſatione deleri*. Hoc eſt, adulteria coniugum, mutua compenſatione tolluntur. Sicut ergo non poteſt maritus conſortium vel, cohabitationem vxoris declinare propter adulterium, ſi & ipſe fuit adulteratus; ita etiam nec qui alterũ diffamauit, famam ſibi reſtituere tenetur, ſi alter famam ſuam reſtituere recuſat.

24 Sextum eſt, ſi duo ſe mutuo diffamauerint, & alter eorũ velit alteri famam reſtituere, vt ſibi fiat etiam reſtitutio famæ deperditæ, compenſatio locum non habebit, ſed alter in cõſcientia famam alteri reſtituere tenetur, vt v.g. ſi quis falſo dixit mulierem aliquam honeſtam adulterium commiſiſſe, quæ affecta iniuria illa, de illo dixit eſſe latronem, vultq; mulier famam, quam abſtulit, reſtituere, dicendo ſe mendacium de illo dixiſſe: etiam ille, qui illam adulterium, falſò commiſiſſe aſſeruit famam, quam abſtulit, mulieri reſtituere tenetur, aſſerendo ſe falſo tantum ſcelus mulieri honeſtæ impoſuiſſe. Id quod patet a ſimili; Qui enim equum tulit alienum, quem adhuc reſtituere poteſt, non ſatisfacit dando pretium illius, ſi Dominus equum ſuum velit, &

ſit,& non pretium, pari igitur modo de recompenſatione famæ dicendum eſt.

Quod ſi in iſta mutua infamatione ſit inæqualitas, poteſt ex conſenſu partis primum fieri compenſatio famæ,& deinde exceſſus ille in pecunia compenſari poteſt.

25 Septimum eſt, Condonatio infamiæ facta petenti generaliter veniam omnium detractionum de illo, a reſtitutione earum detractionum ſolum excuſat, ad quas veriſimilis intentio detracti extenditur. ex Nau in Man.ca.18 nu. 47.& Pet.Naua. lib.2 de reſtit.c 4 part 3 dubium 7. in fine. id quod arbitrio boni viri relinquendum eſt. Qui ambo recte docent, Martinus Nau vbi ſupra,& Petrus in dubio.8.in fine, quod infamatus ab aliquo, quamuis familiariter conuerſando cum infamatore, eo ipſo iniuriam remittere uideantur, uere tamen non remittit reſtitutionem. ſicut nec alia debita creditor ob familiaritatem cum debitore ſuo remittere cenſentur. Et idem dicendum eſſe putarem de contumelia. Dehoneſtaſti verbis grauibus. & iniurioſis Petrum, cras tecum loquitur,& conuerſatur, vel ſua virtute ; vel quia te indiget, non es a reſtitutione honoris ablati excuſatus, ſed ad honoris reſtitutionem teneris, vel petendo veniam, vel exhibendo ei reuerentiam. ut latius infra dicemus, vt expreſſe Pet.Nau.loco proxime citato,& eodem cap.4.p.1.dub.6.num.93.teſtatur. Et hactenus de compenſatione, & reſtitutione mutuo ſe infamantium.

26 Quarta eſt, An compenſatio famæ cum bonis fortunæ fieri poſſit? vt v.g. ſi Petrus debeat Paulo centum aureos, vel furatus eſt centum aureos a Paulo, Paulus vero iniuſte famam Petri abſtulit, quam Petro reſtituere non vult, quæ fama arbitrio boni, ac prudentis viri valet etiam centum aureos, an Petrus pecuniam illam in ſuæ famæ recompenſationem retinere poterit?

Reſpondeo cum Martino Ledeſm. 2. 4. qu. 18. artic.2. poſt dubium quartum.pag 245.colum.1 & Petro de Arragon.2.2.q.62.artic 2.in reſpon.ad ſecundum. dub.9.valde probabile eſſe, dari compenſationem in reſtitutione famę cum bonis fortunæ, & in præſenti euentu Petrus retinere poteſt illam pecuniam quouſque Paulus reſtituat famam, quod ſi Paulus famam reſtituere nolit, poterit Petrus ſecreto illos; centum aureos in ſuæ famæ recompenſationem accipere.

27 Quæ doctrina colligi poteſt ex S. Thoma in 2. 2.q. 62. artic.2.ad ſecundum, vbi ait, Quod qui famam iniuſte abſtulit, non poteſt famam reſtituere, ſed debet ei aliter, id eſt, in alijs bonis, recompenſare. Ex quo loco argumentum hoc inſtituitur. Qui abſtulit alteri famam iniuſtè, tenetur ad recompenſationem eius, vel eam reſtituendo, vel aliud æquiualens reddendo. Ergo ſi infamator nolit illi reſtituere famam, poteſt diffamatus æquiualens retinere, vel ſecreto accipere. Conſequentia patet. Quia infamator, cum teneatur reddere illi famam aut æquiualens, & nolit reddere irrationabiliter, erit iniuſtus, ſi diffamatus accipiat, quod ſibi debetur. cum nullam ei in hoc iniuriam inferat, aut damnum; ut patet a ſimili, Quia ex communi omniũ conſenſu poteſt creditor a debitore centum aureos debente,& ſoluere nolente, centum aureos, aut aliud ęquiualens accipere, quando debitum eſt liquidum, & manifeſtum, & alia via auctoritate publica illos recuperare nequear, dummodo non ſit veriſimile ſequi ſcandalum aut grauamen alijs, vt docent Altiſiodor.in ſumma trac.de reſt q 6. Alex.de Ales in 4.p.ſummæ.q.24.memb.5.art.3 Palud.4. d.15.q.1.art.4 conclu.3 S.Thomas 2.2.q 66.art.5 ad tertium,& Caietan.ibidem,& Mich Salon controuerſia.2.& Pet.de Arragon in 2.2.q 62.artic.2.in reſponſ ad ſecundũ. dub.9.& in q.66.art.5.circa ſolutionem 3. Martin. Ledeſ. ubi ſupra Glo. in c.*Ius gentium* d.1.in uerbo, *Sedium*. Adr. Quodlib.6.ar.1.litera I in fine ver. Quarto infero. Alph. a Caſtro li.2. de poteſtate legis pen.c 10.arg.4. Sot.li.2 de iuſtit.q 3.ar.3. Coua li.1.var reſol.c.2 nu.14. Nau. in c.inter verba.11.q.3.cõcl.6.corol.66.nu 792.10.Med C.de reſt.q. 10.Greg de Val.to.3.diſp 5.q.10 pun.5. & Alph. Viualdus in expoſitione Bullę cęnę, nu.93. Ergo cũ reſtitutio famę cũ alijs bonis corporalibus, vt cũ mutilatione alicuius mẽbri, nec non cum pecunia compenſari põt vt diximus ſi diffamator famam reſtituere noluerit, nec infamatus alias famam recuperare poteſt, centum illos aureos retinere, aut de nouo clam à diffamatore in famæ ſuæ compenſationem ſurripere poteſt.

Quibus addo, quod ſicut creditor licitè accipere poteſt a debitore quantitatem debito æqualem, adeo vt etiamſi ſententia excommunicationis proferatur contra eos, qui talem pecuniam, aut rem acceperunt, creditor, qui illam accepit in recompenſationẽ debiti nõ tenetur tali excõicationi reſpondere, nec illam incurrit ipſe, aut illi, qui id ſciẽtes non denunciant, vt optime docent Gabr. in 4. diſt. 15. q.3 art.3.dub.3.in fi. Ang verb.furtum quæſt. 41. Syluest. verb.eodem.nu.19.q.15.& verb.excommunicatio 2.§ 4. dubio 8. Martin.Nauar in Manuali.c 17.nu.114. Sotus li. 5.de iuſtitia & iure.q.3 artic.3. Corduba in ſumma.quæſt. 111.& in lib.1.qq quæſt.43 dub.2.& quæſt.64.caſu.4 Ioa: Medina Cod.de reſtit.qu.11.dub 2 Pet.Nau.lib.2 de geſt. cap 4.p.2. dub.9.caſu.4.& lib.3.capi.1 par.4 dub.8.num. 402.Petrus de Arragon.2.2.qu.62.art.2 in reſponſ.ad ſecũdum, dub.9.in fine.& Michael Salon 2.2.q.66.art.5.contr. 2.concl.2 ita in caſu noſtro dicendum eſt, cum par vtrobique ratio ſit.

Siquidem excommunicatio non incurritur niſi eſt peccatum mortale. At vero in neutro caſu peccat mortaliter, qui rem alienam in recompenſationem debitam, aut famæ ſuæ accipit. cum non tam rem alienam, quam rẽ ſuam accipiat,& retineat, vt ex his, quæ diximus, manifeſtum eſt.

28 QVINTA eſt, An qui alterum infamauit, teneatur ad reſtitutionem quando infamatio præcedens ſit tam antiquata, vt probabile ſit infamiam illam traditam eſſe obliuioni? vt v g. Ioannes falſo ſe iactauit in adoleſcẽtia apud æquales ſuos ſe carnaliter puellam cognouiſſe, an poſt multos annos ſenex effectus, recordatus peccatorum adoleſcentiæ ſuæ.& pœnitentiam ages, famam illi reſtituere teneatur. In hac re Caiet. 2.2.q 62.art.2.ad dub. 2. & Petrus de Arragon.ibidem.art.2.in reſponſ.ad 2.dub 2. & Martin. Nau.in Manuali.cap.18 nume.47.& Michael Salon.in 2. 2.q.62.art.2 controuerſia 17 docent teneri ad reſtitutionẽ ſiue falſum dixerit, ſiue verum crimen inique reuelauerit, dummodo alter famæ ſuæ detrimentum paſſus ſit Et ſ.dãt rationem; Quia non conſtat moraliter auditores eſſe obliros; ſępe enim multorum poſt lõgum tempus recordamur quorum ſtatim non meminimus. Et quia tanto firmius creditur crimen, quanto quis detractionem, quam fecit per tot annos,& tot confeſſiones non reuocauit.

Alij vt S.Anton.par.2 tit 2 cap 2 §.3. Syluester verb.detractio.q.3 caſu.1.& Angel verb eod.nu 3.caſu.1.Cordu. de detract. q.3 concl.9 Ioſeph Angles in florib.4.ſen. qu. de reſt.famę dub.2.concl.1.Petrus Nau.lib.2.de reſtit. ca. 4 par.3.dub.11.num.423 & ſequentibus,& Gregorius de Val.tom.3.diſp.5.q 6 punct.5.aſſertione 5.de reſtitutione famæ partem negatiuam defendunt.

Ratio eſt, quia ſi auditores obliti ſint, ceſſauit omne dãnum.& infamia apud illos, ceſſante autem damno, & infamia, ceſſat conſequenter reſtitutionis obligatio. Et denique quia hoc in caſu ſeipſum retractare & reducere in memoriam crimen fratris oblitum,& conſequenter dum intenditur reſtitutio famæ, ſit potius renouatio infamiæ, & ideo nullo modo reſtitutio facienda, aut conſulenda eſt.

29 Quorum authorum ſñiæ contrariæ mihi videntur facile poſſe ad concordiã hoc modo reduci, ſi.n arbitrio boni ac prudentis viri ceſſat omnis infamia,& qui audierũt aut omnino obliti ſunt, aut probabiliter creditur oblitos eſſe, nec vnquã recordaturos, vera eſt S.Antonini, & aliorum probabilior, & ſecurior eſt, quando probabiliter creditur, non ceſſaſſe omnino infamiam, nec oblitos eſſe auditores talis criminis, maxime ſi perſona prius infamata adhuc in aliqua mala opinione maneat apud alios, tunc enim tenebitur infamator ſe retractare coram ijs, apud quos perſeuerat infamia, nihil de crimine in particulari rememorando. In qua re caute, & prudenter agendum eſt, ne dum fortaſſis famam illi reſtituere velit, denuo infamet.

Quoad modum vero quo reſtitutio facienda ſit, Martinus Nauar & Mich.Salon vbi ſupra dicũt, quod rogare

Digitized by Google

debet eum, vel eos, coram quibus detraxit, an meminerũt, ſe illis dixiſſe crimen de tali homine, quod ſi negatiue reſponderint, roget eos, ne eum peiorem exiſtiment, ob aliquod ſuum crimen, teſtans ſe falſum dixiſſe.

30 At certe hic ſatisfaciendi modus mihi non placet, & Petro Nauarro vehementer diſplicet, quia vt conſtat, hęc omnia recordatiua ſunt potius eius, quod omnino fuit oblitum; vnde ſolum elaborare debet infamator, vt ſciat, an veriſimile ſit, auditores oblitos, vel non oblitos eſſe. Si enim non creduntur obliti, ſtatim facienda eſt reſtitutio, ſiue verum, ſiue falſum fuerit crimen. Sin autem prudenter creditur eſſe oblitos, tunc nihil omnino dicere debet de crimine præterito, vero vel falſo ſed eum de virtute illi vitio contraria laudet. Vt ſi eum dixit fornicatorem, eum de caſtitate cum prudentia laudet; quod ſi quæ indicia ſint de aliorum memoria, vel ex temporis paucitate, vel eorum verbis, tũc plane ſe retractet.

Ex quibus conſtat, male facere eos, qui de peccatis aliorum publicis, aut priuatis prætentis loquuntur non ſolum coram eis, qui ea neſciunt, ſed etiam coram eis, qui ſciebant habitualiter. Eſt enim refricatio quædam ac renouatio infamiæ per actualem memoriam, & cogitationem inde ſubortam.

Denique hoc certũ eſt in omnium opinione, quod damna a tempore illatæ iniuriæ vſque ad obliuionem ſunt reſtituenda, vt vterque Nauarrus docet, ſiue laudando, ſiue beneficiis, ſiue etiam pecunia, ſi temporalis rei damnũ fuit, vt ex ſupradictis conſtat.

31 Sexta eſt, An detrahere mortuis ſit peccatum mortale, & reſtitutionem inducat? vt v. g. moritur clericus, vel femina nupta & de his poſtea reuelas concubinatum, vel adulterium commiſiſſe, an hoc peccatum mortale ſit, & reſtitutionem inducat? Ratio difficultatis eſt, quia fama, & honor ſũt ex numero rerum, & bonorum temporalium; mortuis autem nullum temporale bonum prodeſt, aut damnum temporale obeſt Siquidem mortui illi, aut in cęlo ſunt, aut in purgatorio, aut in inferno; At vero in nullo horum locorum nocumẽtum aliquod ratione infamiæ infertur. Et denique hiſtorici bona, & mala facta hominũ defunctorum ſcribunt, nec tamen propterea reprehenduntur. Vnde mortuis detrahere non eſt peccatum.

In hac re hæc mihi dicenda videntur iuxta ea quæ tradunt Io. Maior in 4. diſt. 15. q. 17 Adr. Quodlib 1. art. 1. ſub litera. T. Mar Ledeſ. 2. 4. q 18 art. 2 dub. 7. in fine & Petr. Nau. lib. 2 de reſt. c. 4. p 2. dub. 15. nu. 351. & ſequentib & Ioſeph Angles in florib 4. ſent. q. de reſt. honoris. & bonorum temporalium, & Mich. Salon 2. 2 q. 62 art. 2. controuerſia. 21. concl. 3. qui omnes hanc quæſtionem aut tractant, aut inſinuant.

32 Primum eſt, ſi peccatum in confeſſione auditum reuelatur, ſine dubio peccatum mortale eſt quandoquidem ſigillum confeſſionis etiam poſt mortem durat, vt docent Doctores in quarto diſtinctio. 21. & Martinus Nauar in Manuali capitulo octauo, numero ſeptimo. verſicul Sexto infertur, & Petrus Nauar. vbi ſupra. Quia naſcitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quoad ſemper, & pro ſemper obligat, ex S. Thoma in ſecunda ſecundæ quæſt. 33. art. 2. in corp.

Id quod putandum eſt non ſolum ratione reuerentiæ debitæ Sacramento, ſed etiam ob bonum ipſius defuncti. Reuerentia enim ſacramento debita eſt ratione pœnitentis, ne illi fiat iniuria. Si enim proximo ex reuelatione nulla fuerit iniuria, Sacramento nulla erit, vt conſtat de eo, qui licentiam prabet cõfeſſori, vt peccatum reuelet. Tunc enim Sacramento iniuria non fit, quia nec proximo, ſicut iuramentum proximo factum non ſeruate peccatum non eſt, ſi ipſe proximus conſentiat vt conſtat.

33 Secundum eſt, ſi fama defuncti innixa ſit cum fama aliquorum viuorum, nempe quia infamando defunctum ſimul infamantur aliqui viui puta filij, aut alii cognati tunc etiam infamans defunctum mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur.

Ratio eſt, quia detrahens defuncto infert ſimul notabile nocumentum viuis. Immo rariſſime continget, vt viuis non exinde reſultet infamia, dum parentes eorum infamentur, cum ipſi tamquam aliquid ſuorum partium iudicentur.

Hinc Eccleſiaſtici 30. dicitur, *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: Similem enim reliquit ſibi poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo: in obitu ſuo non eſt contriſtatus, nec confuſus coram inimicis; reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.*

34 Tertium eſt, Quamuis infamia illa non redundet ad viuos, eſt tamen peccatum mortale diffamare mortuos. Ratio eſt, quia licet ille non viuat, viuit tamen in opinione hominum. Bona autem opinio apud homines multum valere ſolet. Quo fit, vt homines ex naturali inclinatione appetant gloriam, & immortalem ſui nominis apud poſteros memoriam. Vnde quidam Romanorum Princeps, ſe fortunæ bonis a ſe obtentis, & honoribus delectari dixit, quorum priora, nemo, inquit, me eripiat viuo, altera ne mortuo quidem. Bona igitur opinio, quæ ex virtute eſt apud futuros, in quorum memoria viuit, multum valet, & proinde illi detrahere malum, & peccatum eſt, quandoquidem ex tali detractione ſcandalum generatur in audientium animis, eiuſque fama læditur.

Præterea ſic mortuis detrahens nocet defunctis, quia ſi defuncti ſint in gloria, eſt eis gloria accidentalis, quod in hac vita honorentur; & licet beati non triſtentur, tamen diffamans tollit eis gaudium illud accidentale, quod non poteſt licite fieri: Sin autem in inferno ſint, triſtantur cum illa infamia huius vitæ.

Nec valet, quod de hiſtoricis dictum fuit, ſiquidem illi non narrant niſi facta publica, quæ defuncti publice fecerunt, vnde licitum eſt, tum quia defuncti ipſimet ſe potius diffamauerunt, quam alii; tum qoia id licet propter bonum publicum; vt alii eorum exemplo a peccatis abſtineant.

35 Quartum eſt, Si infamia defuncti aliquo modo redundat in familiam viuentem, in filios, conſanguineos, vel amicos, certum eſt infamatorem ad reſtitutionem obligari, & ad dictum ſuum retractandũ; Sin vero ad viuos non tranſeat, tunc ſi iniuria perſonalis ad hæredes non tranſeat, non eſt illis reſtitutio facienda; An vero ipſi defuncto teneatur, id eſt, an teneatur ſe retractare, iudicio lectoris remittimus.

36 Quintum eſt, Si quis alterum diffamauit, ſi viuus non reſtituerit, quamuis hæredes eius famam reſtituere non teneantur, eo quod obligatio hæc perſonalis eſt, & debita perſonalia non tranſeant ad hæredes; ſi quę damna tamen ex illa infamia paſſus ſit infamatus, quæ infamator, dum viueret, non reſtituit, tenentur hæredes illius iuxta vires, & facultates hæreditatis illa reſtituere vel ipſi infamato, ſi adhuc viuat, vel hæredibus eius, ſi vita functus ſit, vt latius tradunt Adrianus Quodlib 11. art. 1. ſub litera T. Martin. Nauar in Manuali cap. 18 num 46. Mich Salon. vbi ſupra, concluſ. 1 & 2. & Cordub membr. 4. quæſtio. 3. concluſ 3. & 13 poſt Palud. in 4 d. 15 quæſt 2. artic 5. quem refert ac ſequitur Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4 par. 3. dub. 12. num. 426.

Quod autem hæres infamatoris defuncti teneatur ad damna illa reſtituenda, manifeſtum eſt, quia huiuſmodi reſtitutio eſt quoddam debitum & onus temporale, ac pecuniarium huiuſmodi autem onera, & debita tranſeunt cum hæreditate arg. c. ſæpe. de reſtit. ſpoliat & c. Ex literis de pignorib. & colligitur ex c. fin. de ſepulturis, & gloſſa ibidem in verb. Hæredes & ex cap. In literis. de raptoribus, & ex capit. A nobis. 2. & gloſſa ibidem in verb. Hęredes. de ſent. excom. Reſtitutionem autem hanc faciendam eſſe hęredibus infamati ſi ipſe defunctus ſit, probari poteſt, tum quia debita temporalia pars ſunt hæreditatis, & ius in illa tranſit cum hæreditate. Tum quia ſicut in læſione corporali, quando damna eius compenſanda ſunt, & reſtituenda, talis reſtitutio ſi non ſit facta ipſi læſo, facienda eſt hæredibus ipſius, cum tamen lęſio illa non tranſeat in corpora hæredum: ita etiam damna ſequuta infamiam, ſi ipſi infamato non ſint ſatisfacta, hęredibus eius ſatisfieri debent, cum infamia parentum non minus ac honor, in filios, & ſucceſſores redundare ſoleat.

Septi-

Digitized by Google

37 Septima eſt, An audiens diffamationem, & detractionẽ peccet mortaliter? De hac re legendi ſunt S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4 & Caiet. ibidem, & in Summa in verb. detractio. Adrian. Quodlib. 11. art. 2. Syluester verbo. detractio q 2. Alexander de Ales par. 2. Summæ qu. 129. memb. 5. Sotus lib. 5. de inſt. & iure, qu. 10. art. 4. Martin. Nauar. in Manuali, cap. 18. numer. 37. verſic. Decimonono. Cordub. tract. de detract q 4. Barthol. Medina lib. 1. instruct. confeſſ. cap. 14. §. 35. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap 4. p. 2. dub. 11. num. 335. & ſequentibus. Petrus de Arragon in 2. 2 quæſtio. 62. artic. 2 ad ſecundum. dub. 7. & quæſt. 73. art. 4. Michael Salon. 2. 2. quæſt. 73. art 4. & Gregorius de Valentia tomo. 3. diſput. 5. quæſt. 17. puncto. 4. & alij, ex quibus hæc colligi poſſunt.

38 Primum eſt, Qui directe, & formaliter detrahentem audit, hoc eſt qui audit detrahentem, ita vt ſua audientia ſit concauſa detractionis, iuuando, monendo, inducendo, laudando, vel approbando, peccat mortaliter, ſicut ipſemet detractor, & aliquando plus, & tenetur ad reſtitutionem.

Ratio eſt, quia non ſolum peccant, & digni ſunt morte qui peccata committunt, id eſt, detrahunt, *ſed etiam, qui facientibus*. id eſt, detrahentibus, conſentiunt. Rom. 1. Quo ſenſu intelligitur illud D. Bernardi libro. 2. de conſideratione ad Eugenium circa finem; *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim.*

Immo vt præfati authores notant, grauius hic peccat, quam ipſe qui detrahit, quia vltra peccatum detractionis quod admittit cauſando detractionem, cooperatur etiam peccato ipſius detractoris, & ita peior eſt, quam homicida arg. illius, quod ait S. Auguſtinus hom. de decollatione Ioãnis Baptiſtæ, relatus in c. *Ille qui hominem prouocat.* 22 q 5. vbi ait *Ille qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum eſſe, vincit homicidam, quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, immo duas animas, & eius animam, quem iurare prouocauit, & ſuam.*

Quod idem dicendum eſt de inducente alium ad detrahendum, occidit enim animam ſuã, & detrahentis. Et quia maior eſt malitia inducentis, quam ipſius detrahentis, & plus culpæ in motore, quam in moto. Et intelligitur hoc non ſolum de illo, qui audiendo inducit de nouo illum, qui non erat paratus ad detrahendum, vt qui rogat Petrũ, quid dicitur de Ioanne? Sciens Petrum reuelaturũ peccata Ioãnis, verum etiam de eo, qui paratum ad detrahendum accendit, incitat, & inflammat, ſiue id faciat verbo, ſiue nutu & geſtu, ſiue quocunque alio modo. Vnde, & contra charitatem, & contra iuſtitiam vterque peccat & ad reſtitutionem obligatur, vt optime Adrianus, & Salon inter ceteros tradiderunt, & conſtat ex dictis, qui enim cauſam damni dat, damnum feciſſe cenſetur.

39 Secundum eſt, Qui delectatur audiendo detrahentem, propter odium eius, cui detrahitur, ita tamen vt eius lætitia & delectatio nec inducat, nec inflammet detractorem, quamuis peccat mortaliter, ſicut etiam ipſe, qui detrahit, & aliquando grauius ſcilicet ſi habeat maius odium, quã ipſe detractor, non tamen peccat contra iuſtitiam, nec tenetur ad reſtitutionem famæ. Poteſt hoc a ſimili declarari, & probari ſimul; ſint enim v. g. duo, qui lætantur de furto Petri, ita vt vnus ſua lætitia occaſionem dederit Petro, vt furaretur, alter vero lætatur, non tamen offert talem occaſionem ſua lætitia, ille prior & contra charitatem, & contra iuſtitiam peccauit, vt concauſa, & complex furti, poſterior vero contra ſolam charitatem; quia ſicut charitatis eſt gaudere de bono proximi, ita contra charitatem proximi eſt, gaudere de damno illius, non tamen contra iuſtitiam, niſi tenetur ex iuſtitia illud impedire; idem plane dicendum eſt de eo, qui de infamia proximi lætatur. Quia vero frequenter ex circumſtantijs facti dubium eſt, an audiendo gaudenter detractionem ſine vultu triſti detractioni cauſam dederit, vel non propter hoc dubium facti videtur S. Bernardus vbi ſup. dixiſſe, *Detrahere, vel detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim.* vt recte Adrianus loco citato, litera E. annotauit. In his ſuperioribus autem, qui libenter tales audiunt, cenſeri ſolet talis lætitia, & complacentia cauſa, iuxta illud Prouerb. 29. *Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes miniſtros habet impios.* vt inſinuat Adrianus vbi ſup. litera D.

40 Tertium eſt, qui materialiter, & indirecte audit detrahentem, hoc eſt, nec inducit, vel delectatur in tali detractione, ſed tamen non reſiſtit cum commode poſſit, ſi ſuit perſona priuata, aliquando non peccat omnino, aliquandó autem peccat venialiter, aliquando autem moraliter contra charitatem, ſed ad reſtitutionem famæ nõ tenetur. Nõ peccat, quoties non reſiſtit ob bonum finem, vt v. g. ſi ex tali reſiſtentia videat ſibi imminere aliquod damnum, vt ſi detractor ſit vir iracundus, & immitis, probabileque ſit iniecturum manus in ipſum, vel contumelijs affecturum; itẽ ſi ex rationabili verecundia non reſiſtat, vt ſi famulus vilis, aut ſubditus, v. g. ex verecundia Principem, aut ſuperiorem detrahentem non repellat, ex Soto, Mich Salon, & Gregorio de Valentia vbi ſupra, quamuis, vt notat Salon. ſi audiens ſit alicuius auctoritatis, & illum ſuperior libenter audire ſolet in alijs rebus, debet illum humiliter, & reuerenter admonere, ne detrahat.

Item peccatum non erit audire, ſi videat, ſe nil profecturum ex reprehenſione, ſed alterum deteriorem potius futurum, ſiquidem non eſt adhibenda correctio, vbi non ſperatur fructus. In his caſibus, vt notãt Doctores nullum erit peccatum ſine mala, complacentia, vel aſſenſu audire quamuis, ſi commode inde recedere poteſt, ad id tenetur, aut ſaltem vultum triſtem oſtendere, iuxta ea quæ inferius dicemus.

Erit autem peccatum veniale ex negligentia non impedire, cum commode poſſet, etiãſi pius ſit animus, nec cauſa ſit aliquo modo auditionis aliorum, vt colligitur ex S. Thoma, Soto, & alijs vbi ſup. Nam vbicunque detractio oboritur, & poteſt quis facile detrahenti occurrere, ſi id nõ facit, negligere videtur famam proximi, & ideo venialiter peccat, ſi ſit detractio de re leui, vel de re adeo publica, vt parum, vel nihil accreſcat infamiæ illi, cui detrahitur.

41 Mortaliter etiam peccare poteſt priuata perſona ſine cõplacentia detractionem audiens & non renitens, cum poteſt commode; Nam conſentit detractioni, ſaltem indirecte, eo ipſo, quod non reſiſtat, cum poſſit ſine ſuo detrimento.

Ratio eſt, quia vt recte ſupponit S. Thomas maxime in ſolutione primi, & notant Adrianus vbi ſupra propoſitione ſecunda ſub litera D Sotus. Salon. Arragon, Gregorius de Valentia, tenetur quilibet detractioni reſiſtere, ſi poteſt, vt in propoſito: Cum enim quilibet teneatur ſaltem ex charitate malum proximi impedire cum ſine ſuo magno detrimento poſſit & detractio malum eſt, quod re ipſa proximus patitur, peccat, qui detractionem talem non impedit, vbi id commode poſſet.

Quod vero tale ſit præceptum, patet primo in rebus fortunæ, quæ ſunt minoris ponderis, quã ſit fama, vt Exo. 23. vbi dicitur, *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis eum, ſed ſubleuabis cum eo.* Et idem de qualibet re fratris præcipitur Deuteron. 22. vt citat S. Tho. ad hoc propoſitum in ſolutione primi. Sicut ergo qui poteſt ſine magno ſuo detrimento, vel extinguere ignem, quo flagrat domus proximi, aut pecuniam proximi defendere, ne a furibus accipiatur, vel ſubleuare iumentum iacens ſub onere, & non facit, peccat mortaliter, ita etiam qui non defendit famam proximi, cum poſſit commode, quãdoquidem maioris valoris eſt fama, quam bona fortunæ.

Neque ſolum extat tale præceptum de ceteris bonis fortunæ defendendis, ſed etiam de reſiſtendo detractioni, vt *Prouerb. 5. Remoue a te os prauum, & detrahentia ſint procul a te.* Et Eccleſiaſtici 28. *Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis.* Et Prouerb. 24. *Cum detractoribus non commiſcearis, quoniam repente conſurget perditio eorum, & ruinam vtriuſque quis nouit?* Et Palud. 14. Rogans propheta, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo:* Reſpondens ait, *Qui non egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malum, &*

opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos, vbi tranſlatio Hieronymi ſecundum veritatem Hebraicam habet: *Et opprobrium aduerſus proximum non ſuſtinuit*. Vnde concluditur in fine pſalmi, *Qui facit hæc non commouebitur in æternum*. Patet ergo eſſe peccatum mortale aliquando detractorem audire, cum non niſi ob mortale quis regno cæli priuatus ſit.

41 Eſt autem mortale peccatum in perſona priuata detractori non reſiſtere cum poſſit, in his caſibus. Primo quando audiens aduertit graue damnum ex illa detractione ſubſequi, vt verbi gratia, graue damnum infamiæ, aut rerum temporalium, aut vulnerationis, aut homicidij, aut diſcordiarum, & c. nam tunc habita ratione circunſtantiarum tĩ ſit facultas reſiſtendi & ſi ſpes ſit fructus alicuius, tenetur ſub mortali talem detractionem impedire, ſi poteſt.

Secundo, ſi ex timore humano omittit reſiſtere detrahenti, quod intelligendum eſt ex Syluestro vbi ſupra, & Caietano in verbo detractio, & Petro de Aragona 2.2. quæſt. 73. artic. 4. ante finem & Petro Nauarro, quando timor humanus, ob quem dimittit, eſſet peccatum mortale, tunc autem ex Soto lib. 5. de iuſtit. quæſt. 10. artic. 4. concluſ. 1. metus humanus erit peccatum mortale, quando quis iacturam bonorum temporalium paruam, charitati fraternæ anteferret, vel, vt ait Michael Salon. ſi omitteret, ne illius amicitiam, fauorem, parum ſibi vtilem, aut alia commoda temporalia parui momenti amitteret: quamuis enim timeret ſibi damnum leue, ſi tamen alteri ex detractione proueniret damnum graue, teneretur ſub peccato mortali impedire, quantum poteſt. Maxime autem locum habet hic caſus, quando non obſtante metu tenetur obuiare ex præcepto, vt ſi audiret aliquem detrahentem fidei, aut religioni, tunc enim non debet omittere ob metum.

Tertio, mortale erit ex Alexandro de Ales parte ſecunda ſuæ Summæ, quæſtio. 129. membr. 4. quando ſubditus detraheret ſuperiori, & audiens non impediret, quando poſſet commode. Sicut enim graue peccatum eſt, ſubditum detrahere ſuperiori iuxta illud Exod. 22. *Dijs non detrahes, & principi populi non maledices*. Et Eccleſiaſtes 10. *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui non maledixeris diuiti*. ita & detrahentem ſuperiori detrahentem non impedire, cum poſſit commode, peccatum erit.

Nullus tamen horum ad reſtitutionem tenetur, quia licet dolo quis, [illegible] furtum vel rapinam prohibere omittit, non [illegible] [illegible] furti [illegible] reſtitutionem, ad quam ſolum [illegible] vel detinet, vel alteri [illegible] quorum nullum eſt in propoſito [illegible] ſola charitatis vinculo ad fa[illegible] damni tenetur, quod ad reſtitutionem non [illegible].

43 Quando [illegible] Perſona publica, ſuperior, ſeu Prælatus, paterfamilias ſiue Dominus [illegible] ordinarius, cui ex officio [illegible] ſeu incumbit [illegible] rem, vel [illegible] obuiare, non prohibendo [illegible] nem [illegible] mortale [illegible] autem [illegible] *venialis* [illegible] quando etiam [illegible] ſcilicet quando ſubditi [illegible] minus frequenter [illegible] detrahendo, ſi [illegible] rent, frequentius [illegible] detractionem peccaret mortaliter. Sic omnes [illegible] Quod procedit [illegible] detrahat [illegible] ſubdito ſuo ab alio ſuo ſubdito, ſiue [illegible] ſiue ſubditus ſuus detrahat alteri extraneo, & non ſibi ſubdito; in vtroque enim caſu non impediendo detractionem peccat mortaliter, non ſolum contra charitatem, quia tenetur etiam ex charitate defendere honorem, & famam ſubditorum ſuorum, ſed etiam contra iuſtitiam, quia tenetur ex officio, omni pudore, & metu abiecto, curare, ne ſubditi peccent detrahendo, aut ne temporalia perdant neceſſaria ad vitam conſeruandam, [illegible] vnum eſt fama, cum ea amiſſa, facile & liberi [illegible] in vitia prorumpant, & conſequenter ex [illegible] officio tenetur impedire, ne quis [illegible] ſuus [illegible] extraneus famam ſui ſubditi denigret, aut obſcuret.

44 Tenetur autem ad hanc detractionem impediendam cum aliquo ſuo incommodo, & cum maiori incommodo, quam tenentur alij, qui non ſunt ſuperiores, non tamen ad hoc tenetur cum aliquo ſuo notabili detrimento. Patet hoc a ſimili, ſicut enim non obſtans damno proximi, ad quod tenetur ex officio, vt Prætor non reſiſtens latroni furanti bona ſui ciuis peccat contra charitatem, & iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem illius damni; ita Prælatus ſeu ſuperior, qui ex officio tenetur obuiare cuivis detrahenti ſuo ſubdito, contra charitatem, & iuſtitiam peccat, cum teneatur ex officio curare bona ſubditi ſpiritualia, nec non tẽporalia neceſſario ad illa, quale eſt fama, fouet enim virtutem, & eam colit, & proinde ad reſtitutionem famæ ſubditi tenetur.

45 Deinde ſicut tenetur ex officio curare, ne quis famam ſui ſubditi lædat, ita etiam ex officio, & iuſtitia tenetur obſtare, ne ſibi ſubditi aliorum famam lædant, vnde quando id non præſtat, cum poſſit, indirecte eſt cauſa damni ſubſecuti, & conſequẽter tenetur aut curare, vt ſubditus famam alterius reſtituat, aut ipſemet eam reſtituere obligatur. Sicut Prætor rem ablatam reſtituere tenetur, ſi non impediuit, cum potuiſſet impedire, etiamſi is, cui res ablata eſt, ſit extraneus, & non ſubditus, ſatis enim eſt, quod Prætor ex officio, & iuſtitia furtum illud impedire tenebatur.

Item ſi Rex aliquis permitteret ſibi ſubditos aliis vicinis nocere, cum poſſet prohibere, nec eos ad damnum illud reſtituendum compelleret, vel ipſemet reſtitueret, poſſet Rex partis læſæ omnium conſenſu iuſtum bellum contra illum Regem mouere. Ergo Rex ille peccauit contra iuſtitiam permittendo ſibi ſubditos damnum illud illis inferre, & tenetur aut ipſemet reſtituere, aut curare, vt ſubditi reſtituant. Eodem plane modo Prælatus permittens ſubditum ſuum extraneo detrahere, contra iuſtitiam peccat, & proinde vel ſubditum ſuum ad famam illi reſtituendam compellere, vel illam ipſemet reſtituere tenetur, vt expreſſe Michael Salon vbi ſupra teſtatur.

Hac de cauſa recte S. Hieronymus in epiſtola ad Nepotianum ait: Caue, ne linguam, aut aures habeas prurientes, aut aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Quod ſane cum de omnibus verum ſit, tunc multo magis ſuperiores obligat, qui ex officio huiuſmodi detractionibus obuiare tenentur. Quia vero vt plurimum inter conuiuia huiuſmodi detractiones fieri ſolent, prudenter S. Auguſtinus in loco vbi comedere ſolebat, hos verſus inſcribi curauit, quibus & donum, & menſam detractionibus prohibuit:

Quiſquis amat dictis abſentum rodere vitam,
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

Vnde S. Gregor. Natali Epiſcopo ſcribens ait, *Tunc ex charitate conuiuia veraciter prodeunt, quando in eis nulla abſentium vita mordetur, nullus ex irriſione reprehenditur.*

46 Quintum eſt, in reſiſtendo detractionibus vt S. Thom. 2.2. quæſtio. 73. artic. 4. ad 2. Sotus, Nauar. & alij ſupra citati animaduertunt, non eſt redarguendus detractor de falſitate, maxime quando ſcitur verum eſſe, quod peccat frater detrahendo, vel ſaltem ſignis, moribus, & faciei triſtitia oſtendendo, quod huiuſmodi detractio ei diſplicet; Nam vt Prouerb. 25. dicitur, *ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem*. Sicut enim experientia conſtat, quod ventus Aquilonaris diſſipat nubes, & proinde prohibet pluuias, ita etiam experientia docet, quod qui inter detractiones triſti vultu oſtendit ſibi eas non placere, ceſſare eas facit: Quia vt vir quidam Sanctus, teſte Beda, recte dixit. Diſcit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Et S. Hieron. ad Nepotianum ſcribens ait, Nemo inuito auditori libenter refert detractoria. Vnde Eccleſia 7. dicitur, per triſtitiam vultus, animus corrigitur delinquentis. Et præclare in eandem ſententiam, idem S. Hieron. in Epiſtol. ad Ruſticum Monachum, ait, Non dicas, ipſe non detraho, aliis loquentibus quid facere poſſum? ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætexitur. Sicut enim ſagitta, ſi mittatur in duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & vulnerat

vulne-

vulnerantem, illudque complectur, facti ſunt mihi in arcũ prauum, pſal. 77. & alibi, qui in altum lapidem mittit, ſuper caput eius cadet, Eccleſiaſtici. 27. Ita detractor cum tristem faciem viderit audientis, immo ne audientis quidem, ſed obturantis aures ſuas; illi conticeſcit, pallet vultus, hærent labia, ſaliua ſiccatur. Hæc Siluester. Quæ omnia intelligenda ſunt, niſi ſimul occurrat præceptum procurandi etiam bonum detrahẽtis per correctionem fraternam; tunc enim loquendum etiam eſt, vt inſinuat S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 4 ad ſecundum. Et de reſtitutione famæ hactenus dictum ſit.

De Honoris reſtitutione, & qualiter facienda ſit.
Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Quid honor ſit, & vnde proueniat.*
2 *Sicut fama per detractionem, ita honor proprie per contumeliam, conuitium & improperium læditur, & violatur.*
3 *Contumelia præcipue conſiſtit in verbis contra honorem proximi iniurioſe prolatis.*
4 *Inter peccata quæ factis conſiſtunt, & ea quæ in verbis verſantur, quæ differentia ſit & vnde attendatur grauitas peccati.*
5 *Contumelia materialis in vno caſu non ſolum peccatum non eſt, ſed etiam actus laudabilis, & meritorius.*
6 *Vt ſuperiores in corripiendis ſubditorum defectibus ſine peccato etiam venialı huiuſmodi verbis vti poſſint, ſi ita debent obſeruare.*
7 *An quando quis nec cum intentione lædendi, nec pure correctionis cauſa verba contumelioſa profert, ſed admiſcetur ira, & deſpectus ſit peccatum, & quare.*
8 *Quid aut quonammodo reſtitutio facienda ſit pro læſione honoris. Quænam reuerentia exhibitio neceſſaria ſit ad honoris reparationem?*
9 *Honor iniuſte ablatus ex iuſtitia reſtituendus, cum honoris proprij detrimento, non autem vitæ periculo.*
10 *Sicut in fama, ſic & in honore cadit remiſſio, contra* Caiet. *ſupra de fama, nu. 11*
11 *Si læſus in honore non vult remittere ſatisfactionem, niſi lædens veniam petat, nec honor ille alio modo reſtitui poteſt, regulariter loquendo tenetur veniam petere.*
Prælatus de ſubdito, aut vir nobilis de plebeo non tenetur veniam petere, nec pater de filio, ſed quomodo reſtituendum. ibid.
12 *Cum in contumeliæ illatione proximus exacerbatur contra charitatem, & expoliatur reuerentia debita contra iuſtitiam, quomodo vtrique ſatisfiat.*
Si contumelia fuerit ſecreta, ſufficit ſecreta ſatisfactio, ſi publice illata, vel in publicum venerit, tenetur publice, ibid.
13 *Non ſolum honor iniuſte ablatus eſt reſtituendus, ſed omnia damna temporalia, quæ conſequuta ſunt ignominiam iniuſte proximo illatam.*
14 *Non eſt idem remittere iniuriam, & familiariter cum iniuriante conuerſari, vt falſo putant Sylueſt. & alij.*

POſt explicationem eorum, quæ de fama dicenda erãt, ſupereſt vt de honore eiuſque reſtitutione dicamus. Id autem vt melius præſtemus, aliqua prius prænotare oportet. Quorum

1 Primum eſt, Quid honor ſit, & vnde proueniat. Eſt autem honor cultus, ſeu reuerentia exterior, quæ alicui perſonæ exhibetur propter aliquam in excellentiam [illegible] ex Soto lib. 4. de iuſtitia, & iure. q. [illegible] art. 3 ad 5 & lib. 5 q. 9. art. 1. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. artic. 2. ante controu. 13. & 14. & Petro de Aragon. 2. 2. quæſt. 62 artic. 2. in reſponſ. ad ſecundum. in princip. & reſponſ. ad tertium. & Petro Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 4. in principio. numero 6. & al[illegible].

Debetur autem, ſeu exhibetur honor alicui, vt præfati authores tradunt, non quidem ratione alicuius corporalis excellentiæ, & dotis, quæ in ipſo eſt nam in his dotibus, vt plurimum bruta excedunt homines, ſed ratione alicuius dotis animæ, puta vel ratione virtutis; vel ratione doctrinæ, & eruditionis, vel ratione generis. & nobilitatis, vel ratione alicuius dignitatis, & officij. Vnde qui proximum in honore lædit, velle uidetur cũ illa excellentia & dignitate expoliare, & proinde contra iuſtitiam peccat, expoliando fratrem ea re, in quam ius habet; ideoque ad honoris reſtitutionem faciendam obligatur.

2 Secundum eſt, S[illegible] fama per detractionem læditur, nempe aut per criminis [illegible] falſi impoſitionem, aut per iniuſtã veri criminis propalationem, ita honor proprie per contumeliam conuitium, & improperium læditur, & violatur, vt clarius ex ſequentibus [illegible].

[illegible] autem contumelia, ex S. Tho. 2. 2. q. 72. Soto lib. 5. de iuſti[illegible] a. quæſt. 9. ar. 1. Sylueſtro & Summiſtis in verbo contume[illegible] M[illegible] tino Nau[illegible] Manuab. c. 19. num. 10, 11 & 12. Petro Nau. lib. 2. d[illegible] 4 p. 1. dub. 9. dehonoratio palam verbis facta [illegible] culpa, vt ſi quis alterum furẽm appellet. C[illegible] um autem latius ſe habet, quia importat dehonorationem [illegible] culpa, vt ſi quis alteri iniurioſe diceret eum eſſe ca[illegible] aut ex Iudæis ortum.

Improperium autẽm eſt, quando quis alteri iniurioſe per verba, aut ſignum in memoriã [illegible] beneficium, aut auxilium ſibi in neceſſitate factum.

Ex quibus conſtat, quod licet h[illegible] varia, ſi proprie ſumantur, inter ſe differant [illegible] quando [illegible] defectus culpæ dicitur contumelia [illegible] vt ſi quis [illegible] diceret; *Ipſum eſſe furem.* Cum vero [illegible] defectus pœnæ, aut ſupplicij, dicitur conuitium, vt ſi quis iniurioſe alicui diceret; *Ipſum eſſe cæcum; Ipſum fuiſſe fuſtigatum &c.* Cum vero ſignificatur defectus indigentiæ minuentis excellentiam, dicitur *Improperium*; quod præcipue fit, cum quis iniurioſe alteri in memoriã reducit beneficium, aut auxilium, quod ei in neceſſitate conſtituto con[illegible] illud Eccleſiaſt. cap. 20. *Exigua dabit & multa [illegible] improperabit* Contra vero Deus, *Dat omnibus affluenter, & non improperat.* Iac. 1. & apud Terentium. *Iſthæc commemoratio quaſi exprobatio eſt immemoris beneficij.* Non tamen promiſcue, pro eodem accipiuntur, & ad idem [illegible] videlicet ad ſignificandum defectum [illegible] in [illegible] mentum & diminutionem honoris eius [illegible] ur uidere eſt apud Alexandrum de Ales parte 2. ſuæ Summæ, q. 128. membr. 1.

Vbi contumeliam d[illegible] diffiniens dicit eſſe peccatum ex improperio ſermonis manifeſto, in nocumentum proximi tendens.

3 Tertium eſt, Contumelia præcipue in verbis conſiſtit contra honorem proximi iniurioſe prolatis, conſiſtit enim in ſignificando defectum aliquem excellentiæ in altero: Significatio autem præcipue fit per verba, dicente Sancto Auguſtino [illegible] de Doctrina Chriſtiana. cap. 3. uerba obtinuiſſe ſignificandi principatum inter homines, & Ariſt. lib. 1. de interpret. cap. 1. ſecundario autem in factis [illegible] poteſt [illegible] aliqua facta vim ſignificandi habent. Vnde Gloſſa interlinearis ſuper illud Rom. 1. Contumelioſos, ſuperbos, &c. Contumelioſi, inquit ſunt, qui dictis uel factis contumel[illegible], & turpia inferunt.

Quoties igitur aut verbis, aut factis aliquid dicimus, aut facimus, quo intenditur dehon[illegible] alterius, contumelia dicitur; Siue enim [illegible] dicantur, [illegible] in illius præſentia, vel in eius abſentia, literis, aut libellis, ſi tamen ea intentione fiant aut dicantur, vt huiuſmodi verba, & facta iniurioſa in eius notitiã deueniunt, contumelia eſt, vt S. Thomas & alij omnes ſupra citati teſtantur.

4 Quartum eſt, Inter peccata, quæ in facto conſiſtunt, & & quæ in verbis verſantur hæc differentia eſt, quod in peccatis quæ in facto conſiſtunt, attenditur, peccatum eſt ſolo obiecto, vt patet in furto, & in homicidio; In peccatis vero, quæ in verbis conſiſtunt, conſideranda eſt ratio peccati ex intentione proferentis verba.

Ratio eſt, quia verba non offendunt reipſa, ſicut facta, ſed tantum ex verborum ſignificatione, & ſignificatio tantum colligitur ex intentione proferentis, ideo non erit peccatum niſi quando intentio proferentis eſt mala. Vnde fit, vt qui furatur, quamuis furetur, vt det eleemoſynam, aut bona alia intentione, quia tamen reipſa alteri tollit, quod

ſuum

ſum eſt, & ei iniuriam, & damnum infert auferendo res ſuas, ideo quamcunque intentione furetur rem alterius, peccat mortaliter, aut venialiter pro ratione damni grauis, aut leuis, quod alteri infertur. Non ſic autē eſt de peccatis, quæ conſiſtunt in verbis, niſi mala ſit proferentis intentio: vnde non erit formaliter cōtumelia, niſi quando huiuſmodi verba procedunt ex animo auferendi alicuius honorem quo caſu, ſi intentio ſit inferēdi graue damnum in honore, erit peccatum mortale non ſolum ſi reuera inferat graue damnum, ſed etiam ſi inferatur leue, quod certum eſt, eo quod peccata verborum ex intentione ſumunt grauitatem ſuam. Sin vero ſine ali intentione dehonorandi proferantur, tunc quidem ſolum erit contumelia materialis, & per accidens ex S. Th. 2. 2. q. 72 art 2. in corp. in quantum ſcilicet dicit id, quod poteſt eſſe contumelia, & honorem alterius auferre, q. 10 c. ... vt S. Thom. ... vbi ſupra docet, ex ſe, & ex genere ſuo peccatum mortale non eſt. quamuis per accidens mortale eſſe poteſt, ratione damni, quod proximo infertur, vt ſi quis ... aliqua verba profert, etiamſi non intendat, ſi ex in le ſequatur graue damnum proximi in honore, erit contumelia mortalis ex craſſa ignorantia & negligentia aduertendi, quod dicit, ſatis .n. eſt, quod aduertere debuit ... talia verba proferret, ex quorum prolatione proximus graue damnum in honore pateretur.

5 Quintum eſt, contumelia materialis in vno caſu non ſolum peccatum non eſt ſed etiam actus laudabilis, & meritorius, quando ſcilicet fit ex ſola intentione corripiendi fratrem, dummodo caute, & moderate fit. Sic S. Tho. 2. 2. q. 72. art. 2. in corpore articuli, & ad ſecundum. Sotus lib. 5. de iuſtitia q. 9. art. ſecundo, conclu. 2. Syluester verbo contumelia q. 3. Corduba de detractione q. 2. conclu. 8. Mart. Nauar. in Man cap. 18 nu. 14. Petrus Nauar lib. 2. de reſtitut. cap. 4 par. prima, dubio 5. nu. 64. Mich. Salon 2. 2. q. 72. art. 2 concl. 2. Greg de Valentia tomo 3. diſp. 5. quæſt. 16. puncto 1. vt v. g. cum quis ſuperior, puta pater filium, Dominus ſeruum, Prælatus ſubditum maritus uxorem obiurgando verba proferunt contumelioſa cum diſcretione, & moderamine.

Ratio eſt, quia cum temporalia ordinentur ad ſpiritualia, poſſunt ſuperiores (quantum prudentia dictat) vti honore & fama ſuorum ſubditorum ... eorum correptionē. Sicut n. teſte S. Thoma vbi ſupra ad ſecundum, licitum eſt aliquem verberare cauſa diſciplinæ, ita etiam & cauſa diſciplinæ poteſt alteri quem debet corrigere, verbum aliquod conuitioſum dicere Hoc ſeruat Christus Luc. 24 Apoſtolos, *ſtultos, & tardos ad credendum*, appellauit: & Apoſtolus *Galatas inſenſatos* vocauit, ... 3. ad eorum vtique correptionem. Ad hoc autem, vt ſuperiores in corripiendis ſubditorum defectibus ſine peccato aliquo ... veniali, huiuſmodi verbis vti poſſint, hæc tria obſeruare debent.

6 Primum eſt, vt ſolo animo corripiendi dicantur.

Secundum eſt, vt cautè, modeſte, & cum magna neceſſitate & vbi certo ſperatur profutura, illa proferant.

Tertium eſt, vt eo ſermone proferant, qui intelligat ... ditus, non ex ira, aut paſſione, ſed ex animo, & ... corripiendi ipſum di... Quæ omnia cum ratione difficulter ſeruari poſſint, recte S. Auguſt l. b. 2. de ſermo. Domini in monte cap. 30. prope finem, *Raro*, inquit, *& ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ, in quibus non nobis, ſed vt Domino ſeruiatur, inſtemus*, quem locum citat S. Tho. vbi ſup. ar. 2. ad ſecundum, & Cicero in lib. 1. de officijs, *omnis*, inquit, *animaduerſio, & caſtigatio contumelia vacare debet*. Quapropter Caietanus, Sotus, & alij affirmant tutius eſſe, vt Prælati omnino ab huiuſmodi verbis abſtineant, cum exinde potius ſubditi exacerbātur, quam emendantur & leuius nonnunquam verbera, quam huiuſmodi verba ſuſcipiunt, vt experientia quotidiana probat. Siquidem facilius conijcere ſolent ſubditi, talia verba ex corripientis paſſione, quam ex charitate proferri; vnde ſuperiores blande, & paterne ſubditos ſuos exemplo Christi admonere debent; melius enim eſt amari, quam timeri. vnde Apoſtolus Galat. 6. de hoc corripiendi modo ſcribens, ait, *Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris*. Quibus addi poteſt, quod ad hoc propoſitum S. Aug lib. 2. de ſermo. Domini in monte, cap. 30. egregie ſcribit, Cogitemus, inquit, cum aliquem reprehendere nos coget neceſſitas, vtrum tale ſit vitium, quod nunquam habuimus, & tunc cogitemus nos homines eſſe, & habere potuiſſe; vel tale quod aliquando habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem, non odium. ſed miſericordia præcedat. Sin autem inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcamus, vt non alium ſolum ad pœnitendum, ſed æqualiter conandum inuitemus, Hæc Sanctus Auguſt.

7 Dubium ſolum eſſe poteſt, an quando quis nec cum intentione lædendi, nec ſecundo ita pure correctionis cauſa huiuſmodi verba contumelioſa profert, ſed admiſcetur ira, & aliquis deſpectus in proferendo, peccatum ſit, necne, & quale.

In qua re certum eſt, ſecundum omnes eſſe veniale, quando exceſſus eſt leuis in obiurgando: ſin vero graue quid dicatur, vt ſi ira concitatus illum latronem, aut ebrium appellet, Iudæum aut hæreticum, tunc quidem maior eſt dubitatio. & Sylu. vbi ſupra quæſt. 3. Mart. Nauarr. in Man cap. 18. numero 21. exiſtimant, non eſſe peccatum mortale, ſi correctio ſit principalis cauſa improperandi, tunc autem dicit Syluester, cenſetur cauſa principalis, quā do remota hac correctione non inferret iniuriam. ſin autem ira ſit principalis cauſa, erit mortale. Contrarium tamen rectius docent Petr. Nauar. lib. 2 de reſtit. c 4. par. 1. dub 5. nu. 66 & Michael Salon 2. 2. q. 72. art. 2. concluſ. 4. eſſe peccatum veniale, ſi leuiter excedat, mortale autem ſi notabiliter excedat, tunc enim grauiter dehoneſtatur & contriſtatur ſubditus. Sicut ſi notabiliter noceret punitione corporali, non excuſaretur, quod cauſa principalis fuiſſet correctio, ita, vt tale damnum non intuliſſet, niſi occaſione correctionis: Id enim non iuſtificat exceſſum, ſed ſi excedit leuiter, erit veniale, ſi notabiliter, mortale. Ita in propoſito mortale, aut veniale erit pro ratione exceſſus in huiuſmodi verborum prolatione. Alias daretur anſa & occaſio Dominis reſpectu ſeruorum, patribus reſpectu filiorum, prælatis reſpectu ſubditorum, & maritis reſpectu uxorum, prætextu correctionis quemcunque exceſſum, & iniuriam inferendi. Vnde Caietan. in 2. 2. q. 71. non excuſat hos prælatorum exceſſus, niſi quando Spiritus ſanctus id ipſum ſuggerendo inſpirat, & S. Th. ex S. Aug. ubi ſup. id raro abſque peccato fieri ſolere docet.

Quibus addo ex vtroque Nauar. ubi ſupra, non ſolum peccatum eſſe mortale minus grauiter vitium corrigendo, verum etiam quando de ... vitijs improperant, quo ... tamen correctio non intenditur, vt ſi de furto eſſet reprehendendus; & diceretur ebrius, vel adulter &c. Cum n. de ... non negatur eo tempore, iam non ut ... ſed ... priuata perſona dehoneſtat, & cōtriſtat ſubditum in eo in quo non eſt ſubditus, nec eius foro ſubiectus. His ita prænotatis.

8 Difficultas principalis in hac materia eſt quid, aut quomodo reſtitutio facienda ſit pro læſione honoris.

Quam difficultatem S. Tho in 2. 2. q. 62. art 2. ad tertiū tangens, ſolum affirmauit, quod licet actio contumeliam inferentis, non poteſt fieri, vt non fuerit, poteſt tamen fieri ut eius effectus, ſ. diminutio dignitatis perſonæ in opinione hominum reparetur per exhibitionem reuerentiæ. Nō tamen expoſuit quænam ſit iſta reuerentiæ exhibitio, quæ neceſſaria eſt ad honoris reparationem.

Ad hanc autem difficultatem communiter Reſpondēt Theologi, ut Sotus lib. 4. de iuſtit. q 6. artic. 3. ad quintum. Martin Ledeſ. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub 8 pag 158 col. 4. & ſequent. bu ... Sylue. verb contumelia q. 4. ex Nico. de Lyra. & verb. reſt. 7 q 1. & Abulenſis in id Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare*, & Bartho. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. cap. 14. §. 35. Pet. de Arragon 2. 2. q 62. ar. 2. in reſponſ. ad 3. & Mich. Sal. ibidem controu. 24. & in q. 72. ar. 2. poſt 4. concluſ 4. & Greg. de Valent. to. 3. diſpu 5. q. 16. puncto 1, quod qui læſit alterū in honore, tenetur ab inhonorato pete-

petere ueniam. Et hanc dicunt eſſe exhibitionem reuerentiæ, quam S. Tho. neceſſariam eſſe dicit ad reſtitutionem honoris: & hoc dicere uidetur S. Augu. in ſua regula, ubi ait, Quicunque maledicto, uel conuicio aliquem læſerit, meminerit ſatisfactione quam citius curare quod fecit. Et ſubdit ſtatim, Qui autem non uult petere ueniam, aut non ex animo petit, ſine cauſa eſt in Monaſterio, etiamſi inde non proijciatur. Quaſi diceret, eſt in malo ſtatu. Vnde qui fecit alicui contumeliam, ab eodem ueniam petere tenetur. Et confirmatur ex illo Matth. 5. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniẽs offeres munus tuum. Quibus uerbis Chriſtus aperte ſignificat, quod qui alteri contumeliam infert, ab eodem ueniã petere tenetur.

Alij vero vt Caiet. in 2.2.q.72.art.3. Couar lib. 2. variar. reſolut cap. 10 num 7. Corduba de detract. q. 3. concl. 11. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſent. q. de reſtitutione bonorum temporalium, art. 1. & Pet. Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4. par. 1. dub 6. docent non eſſe neceſſariam petitionem veniæ, ſed ſatis eſſe alio modo honorem reſtituere, eo quod talis petitio veniæ eſt iniuriantis abiectio, & humiliatio, ad quam nullus eſt compellendus, quamuis enim qui nocuit alteri in honore, tenetur illi ex præcepto ſatisfacere, modus tamen ſatisfaciendi non eſt in præcepto, ſed poteſt alia via ſatisfacere. Idem vero Caie in opuſc. 17. reſponſionum reſponſ. 13. dub. 5. hanc ſuam opinionem tunc veram eſſe dicit, quando petitio veniæ non eſt pars reſtitutionis; ſi enim eſſet pars reſtitutionis ita vt reſtitutio integre fieri non poſſet abſque veniæ petitione, tunc veniam petere tenetur, quando autem pars ſit vel non ſit, arbitrio boni ac prudentis viri relinquendum eſſe docet, vt autem quid in hac re tenendum ſit, paucis exponam, ſequentes propoſitiones afferam quarum

9 Prima eſt. Honor alicui iniuſte ablatus ex iuſtitia reſtituendus eſt. Ratio eſt, quia vnuſquiſque habet ius, vt exhibeatur ei honor ab alijs iuxta locum ſtatum, & officium, quod tenet in Rep. bl vbi viuit, quem honorem ſi quis ei non exhibeat, ex p hat illum iure ſuo. Ergo illum reſtituere tenetur, & confirmatur ex illo Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem. Reſtituendus ergo eſt honor etiam cum propr j honoris detrimento, non autem cum periculo vitæ, ſicut diximus de fama; Quia cum damnum in honore non ſit quid poſitiuum, ſed ſola priuatio debitæ reuerentiæ, nunquam tantum nocet, quantum infamia, cui conſequens eſt, vt nunquam tale damnum præferendum ſit vitæ alterius, vt docet Sal. vbi ſupra controverſ. 14.

10 Secunda propoſitio: Sicut in remiſſione famæ cadit remiſſio: ita etiam in honore; Quicquid contradicat Caiet. exiſtimans hominem nec famæ, nec honoris dominum eſſe, cuius opinionem ſuperius refutauimus. Vnde facta tali remiſſione a parte affecta contumelia, non tenetur lædens ad veniam petendam, nec ad aliquam aliam ſatisfactionem faciendam. Ratio eſt, quia non minus eſt dominus honoris, quam pecuniæ; At ſi læſus eſſet in pecunia, & condonaret pecuniam illam alius lędens eſſet tutus in conſcientia. Ergo etiam in honore, cum vtriuſque læſus dominus ſit, & vtrumque bonum ſit temporale

11 Tertia propoſitio: Si læſus in honore non vult remittere ſatisfactionem, niſi lædens petat veniam, nec honor ille alio modo reſtitui poteſt. tũc Regulariter loquẽdo, qui intulit cõtumeliã tenetur veniam petere. Ratio eſt, quia lædens ſatisfacere tenetur, nec ad id faciendum eſt aliud medium niſi petere ueniam, ut ſupponitur. Ergo ad id faciendum tenetur. Vnde ſequitur, quod cum læſus nõ uult aliam ſatisfactionem accipere, niſi quod lædens petat ueniam, nec alter uult petere ueniam, ſed reſtituere alio modo, nempe pecunia, quantum læſus uoluerit, immo pluſquam debet, puta, vult dare cẽtum aureos pro honore, qui non ualet quinquaginta ſi lædens alio modo honorem reſtituere non poteſt, & læſus uult ut petat ueniam, tenebitur lædens ueniam petere, alias erit in malo ſtatu, nec poteſt abſolui. Ratio eſt, quia quouſque talis ueniam petit, retinet honorem alterius. Ergo ſemper tenetur ad eius reſtitutionem.

Deinde qui habet æquum uel phialam argenteam alicuius ipſo inuito, non ſatisfacit dando pecuniam æquiualentem, nec etiam maiorẽ, niſi rem propriam det vero domino. Ergo pari ratione, qui retinet honorem alienum, quem ſola ueniæ petitione poteſt reſtituere, non ſatisfaciet dando maiorem pecuniam, quam ualet, ſed tenetur reddere illum honorem petendo ueniam, alias abſolui nõ poteſt, & tunc ſolum pecunia, aut alia res æquiualens datur pro fama, uel honore quando qui paſſus eſt infamiam, uel iniuriam ea ſatisfactione contentus ſit, & quando ipſa in propria ſpecie reddi non poſſunt.

Dixi in propoſitione *Regulariter* Quia ſi lædens ſit prælatus, aut ſuperior, eſto non habeat, vnde reſtituat, niſi petendo veniam, non tamen tenetur veniam petere a ſuis ſubditis, & inferioribus, quos inhonorarunt, ne illorum officium, cuius auctoritas bono communi adeo neceſſaria eſt, contemptui habeatur, iuxta illud D. Auguſt. in regula: Quando autem neceſſitas diſciplinæ in moribus coercendis dicere vos verba dura compellit, non a vobis exigitur, vt a vobis ſubditis veniam poſtuletis, ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Et idem dicendum eſt, ſi lædens in honore ſit vir nobilis, læſus autem eſt uir plebeius; Non enim decet prælatum a ſubdito, nobilem a plebeio, magiſtrum a diſcipulo, parentes a filiis, aut Dominum a ſeruis ueniam petere, aut genua flectere, aut ſimilia ſubiectionis ſigna oſtendere; ſed ſatis eſt, ut ſecundum illius ſtatum, & dignitatem debitum honorem exhibeat, quod facere poteſt, & debet ſine dedecore, & ſic honorem ablatum alio modo decenti reſtituere, quo ſenſu uera eſt Caietani & aliorum ſententia, immo authores primę ſententię hoc ipſum docent de Prælatis, & alijs, quos diximus. Immo inter illuſtres non eſt hic mos ueniam petendi, ac proinde nec ipſi a confeſſariis cogendi ſunt ut ueniam petãt, ſed ſatis erit aliter debitam reuerentiam exhibere.

12 Quarta propoſitio; Cum in contumeliæ illatione proximus exacerbatur, quod eſt contra charitatem & præterea ſecundo expoliatur reuerentia ſibi debita quod eſt contra iuſtitiam, ſatisfit in hoc caſu charitati, ſi reconciliatur fratri per amicitiam, iuxta illud Chriſti Matth ca. 5. *Si frater tuus habet aliquid aduerſum te, &c.* iuſtitiæ uerò exhibendo illi reuerentiam debitam, & conſtituendo ipſum in ſuo loco, quocunque modo id fiat, ſiue per ueniæ petitionem, ſiue alia uia: Moraliter autem, & practicè loquendo, quando in facie, & coram inhonorauimus, ſi id fecimus ex ignorantia, ſatisfacimus confitendo noſtram ignorantiam, & exhibendo illi honorem debitum, ſicut Apoſtolus Paulus, qui cum inhonoraſſet iuſte Ananiam, Sacerdotem Summum, Actu. 23. admonitus dixit, *Ignorabam fratres, quod Princeps Sacerdotum eſſet.* Sin autem id fecimus ex odio, ira, & malitia ſi inhonoratus non ſit ſubditus, tunc & pęnitendum eſt de peccato, quo iniuria proximũ affecimus, & ſic ſatisfit charitati, & uenia petenda eſt de tali iniuria, humiliando nos proximo, quem inhonorauimus, qua humiliatione reſtituimus illum, quantum poſſumus, in ſuum ſtatum, & dignitatem, & ſatisfit iuſtitiæ, & reſtituitur honor ablatus. Sin uero in abſentia contumelia illata ſit in abſentia coram aliis eo animo ut in eius notitiam ueniret, adeundi ſunt illi & rogandi, ut ſileant omnino, aſſerendo illi talem reuerentiam & honorem deberi, & itaque ac male fratrem illum tali conuicio, & contumelia affectum eſſe, & honorifice eum in quauis occaſione tractando & laudando. Qui ſane modus frequens eſt in uſu fidelium, & confeſſorum, & tanto dignior, & conuenientior, quanto charitati, humilitati, & iuſtitiæ eſt conformior.

His addi poteſt ex Sylu. in uerb. contumelia q. 5. & Pet. Nauar. ubi ſup. dub 6. num. 90 quod ſi contumelia fuit ſecreto, ſufficit ſecreta ſatisfactio, ſi uero fuit publice illata, uel ſecreta in publicum uenit tenetur publice ſatisfacere, & probant exemplo Paul. Apoſtoli Act. c. 16. qui noluit occulte liberari, ſed publice, quod laudabiliter ſeruatur ab Inquiſitoribus, qui publico honore innocentes liberant. Non eſt tamen neceſſarium, ut is, qui publice læſit, per ſe-

ipſum

Digitized by Google

ipſum publice ueniam petat, ſatis enim eſt per amicum, uel confeſſorem, uel aliam perſonam. publice tamen, honorem reddat, ex Corduba ubi ſupra concluſ. 9. & Petr. Nauarr.

Quod ſi conuitiando falſum dixit, non ſatis erit veniam petere, ſed ſe mentitum fuiſſe dicere debet, vt Syluester, & Nauarrus locis proxime allatis teſtantur. Et quamuis communiter abſoluendus non ſit taliter lædens, niſi prius veniam petat, poterit tamen prudens confeſſarius, ſi viderit pœnitentem virum timoratum eſſe, & ſeruaturum promiſſa, pœnitentem prius abſoluere quam veniam petat a fratre læſo, ſatiſque erit, quod poſtea quæſita, & non expectata opportunitate veniam petat.

13 Quinta propoſitio: Non ſolum honor iniuſte ablatus reſtituendus eſt, ſed etiam omnia illa damna temporalia, quæ conſequuta ſunt ignominiam illam iniuſte proximo illatam, vt ſi propterea aliquo officio, vel beneficio priuatus ſit, vel ad recuperandum ſuum honorem aliquas expenſas facere oportuit, iuxta ea quæ ſuperius de fama diximus.

14 Demum his omnibus addendum eſt, non eſſe idem remittere iniuriam, & familiariter cum iniuriante conuerſari, vt falsò putant S. Anton. 2. p tit. 2. c. 1. §. 3. & Syluest q. illa 4. & Corduba q. illa 3. conclu. 11. quos merito refellunt Mart. Ledeſ. & Pet. Nauar. vbi ſup. Multi enim, vel quia ſimul viuunt cum iniuriatore, vel quia eo indigent, vel certe ſapientia quadam vt notam, vel ſcandalum vitent, diſſimulant. Vnde niſi iniuriatus ſponte, & libere remittat iniuriam aut ſigna manifeſta remiſſæ iniuriæ præbeat, non liberatur iniuriator a reſtitutione eo ſolo, quod cum iniuriato familiariter conuerſetur. Aliud enim eſt iniuriam, id eſt odium ex animo remittere, ad quod fidelis quiſque tenetur, aliud honoris inique ablati reſtitutionem cupere, quod licitum eſt, etiam in iudicio, dummodo puro animo ſine odio, & deſiderio vindictæ fiat. Et hæc de reſtitutione iniuriæ factæ in honore.

De Venatione, Aucupio, Piſcatione, an, & quouſque prohibentur, & de reſtitutione exinde facienda.
Cap. I X.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter dominium acquiritur, vel amittitur in feris.*

2 *Animalia non feræ regulariter omnia ſunt ſuis dominis appropriata, etiam ſi capta ſint apud eos dominium manet. Feræ autem, quæ adhuc nullius in bonis ſunt, iure naturali, & gentium primo capientis ſiunt.*

3 *Feræ animalia, quæ non ſunt manſueta, nec abire nec redire ſolent, tandiu dominorum ſunt, quandiu in eorum custodia manent, quamprimum euaſerint, fiunt rurſus primo capientis.*

Viuaria, piſcinæ, ſtagna propriè quæ dicantur.

Quid de feris in ſaltibus vaſtiſſimis circumſeptis, et piſcibus in lacubus amplis, & ſpatioſis incluſis ibid.

4 *Feræ, quæ educatione manſuetæ redduntur, & abire, & redire ſolent, vt columbæ, apes, & cerui manſuetiores nonnulli, quamdiu dominorum ſint.*

Quæ per octo aut 15. dies aut per longioris temporis ſpacium non redeunt, non cenſentur manſuetudinem, aut conſuetudinem redeundi amiſiſſe ibid.

5 *Falcones, & alia ſimilia in dubio an naturalem libertatem acquiſierint, vel manſuetudinem retinuerint, præſumitur potius pro domino eorum, eique reſtituenda erunt.*

6 *An licite prohiberi poſſit venatio, piſcatio, & quouſque.*

7 *Venatio iure naturæ licita, & utilis, merito tamē clericis prohibetur, religioſis verò perſonis multo ſtrictius prohibetur.*

Captum tamen a clericis etiam illicite venantibus proprium ſit venantium.

8 *Laicis etiam iuſtis de cauſis poteſt prohiberi venatio, aucupium, & piſcatio.*

9 *Rationes variæ aſſignantur, cur vtile ſit etiam laicos prohibere, vſque ad nu. 11.*

11 *Princeps omnia loca, Syluas, & paludes ſibi reſeruare non poteſt.*

12 *Domini, qui prohibent venationem in montibus, locisque cōmunibus, vel priuatis tenentur in conſcientia ad omnia dāna perſoluenda, quæ venatio intulerit in poſſeſſione particularium.*

13 *Principes, & Magnates, qui imponunt pœnam mortis, aut mutilationis, aut etiam flagellorum in loco prohibito venantibus, peccant.*

14 *Prohibere vnuſquiſque poteſt, ne quis in agro ſuo venetur, aut piſcetur.*

15 *An facta lege a Principe, ne quis in locis, & caſibus ſupradictis venari, aut piſcari poſſit, peccet qui legem illam venando transgreditur.*

16 *An & quando venantes contra prohibitionem capta reſtituere.*

17 *Qui venatur, aut &c. in locis communibus minime circumſeptis, cuiuſcunque ſint illa loca, non tenetur reſtituere niſi magnam ſtragem, & deuaſtationem faciat, quamuis etiā damnum ſubſecutum reſtituere tenetur, nu. 18.*

19 *Qui in locis publicis nulli appropriatis venātur, &c. an ſint reſtitutioni obnoxij, an etiam clerici licet venando peccent reſtituere teneantur. nu. 20.*

21 *Quando tales feræ nullo dolo, aut fraude venatoris egrediuntur de locis prædictis, in quibus prohibitum eſt venari ad alium locum non vetitum, capiens eas non tenetur ad reſtitutionem.*

22 *Qui autem in ſaltu venatur, aut piſcatur in piſcinis erectis a Domino, vbi facile capi poſſunt animalia incluſa, & peccat, & reſtituere tenetur.*

23 *Qui in lacu, aut fundo alterius, vbi eſt aliqua clauſura ſed non tam arcte, & nu. 24. 25. 26*

Num reſtituendum quando fundus, & ius capiendi, aut venandi alicui locatur.

27 *Qui venando etiam in locis licitis damna equis, canibus, aut ædibus ſuis prædijs, aut ſatis alienis alijſque rebus inferūt, ea integre proprijs Dominis reſtituere tenentur.*

28 *Qui occidit, aut grauiter vulnerat, aut percutit animal domeſticum in prædio ſuo damnum inferens, peccat, & reſtituere tenetur.*

29 *Qui alium iniuſte venari, aut piſcari prohibet, contra iuſtitiam peccat, & damnum, & lucrum ceſſans reſtituere tenetur.*

EXplicatis ijs omnibus, quæ ad famam & honorem ſpectant, ſupereſt de alijs rebus externis paucis diſſeramus quando, & qualiter in eis reſtitutio facienda ſit, quamuis multa in præcedentibus dicta ſunt, nonnulla tamen quæ ad hanc materiam pertinent, & de quibus controuerſia eſſe poteſt, hoc in loco magis particulariter examinanda reſtant. Ante omnia autem cum non raro venationib. iniuriæ, & damna plurima committi ſoleant de reb per venationem piſcationem, & aucupium (quorum omnium eadem in propoſito ratio eſt) capiti agemus. Quam materiā, vt melius explicemus, omnemq. difficultatem ſoluamus, dubia quædam præponere neceſſum erit, ex quorum ſolutione omnia manifeſta reddentur.

1 PRIMVM DVBIVM eſt, Qualiter dominium acquiritur, vel amittitur in feris; Ferarum autem nomine etiam piſces, & volucres intelligi debent. Pro cuius intelligentia faciendum ante omnia eſt, iuxta §. feræ & ſeq. Inſtit. de rer. diuiſ. Animalium ratione carentium, Quædam eſſe natura ſua fera, vt lepores, piſces, grues, perdices, cerui, & id genus alia; Alia ſunt non fera, vt oues, boues, porci, gallinæ, anſeres, columbæ quod tamen non de omnibus intelligendum eſt, ſed de domeſticis. Rurſus quędam ſunt animalia eiuſdem appellationis, aut ſpeciei, inter quæ, vel propter complexionem, vel propter educationem, quædam ſunt fera ſua natura, quæ tamen educatione fiunt domeſtica, vt patet in ceruis, & accipitribus. Econtra vero quædam ſunt, quæ licet natura ſua non ſint fera, poſſunt tamen fieri fera educatione longa in ſyluis, porci enim domeſtici fiunt apri. His prænotatis,

2 Prima Propoſitio eſt: Animalia non fera regulariter tam omnia ſunt appropriata ſuis dominis, & licet hæc aliquando longe aberrent, vel deuorentur a lupis, aut alia fera capta

pta

Google

pta deferantur, eorum tamen dominium adhuc apud dominos manet; Vnde ſi interficiantur, aut alia ratione pereant, carnes tamen eorum, & quicquid aliud ex eis remanſerit, ad dominium ſpectat: adeo vt qui huiuſmodi animalia, aut partes eorum de ore lupi extraheret ſua induſtria, teneretur ea domino reſtituere, eſto alioqui peritura omnino eſſent, niſi ille eripuiſſet: Tenentur tamen domini eorum eos perſoluere pro labore, & expenſis, aut eis concedere quod extraxerint, vt colligitur ex l. Pomponius. ff de acq. rerum dominio, & § Gallinarum. Inſtit. de rerum diuiſione.

Secunda propoſitio: Feræ animalia, quæ adhuc in nullius bonis ſunt, iure naturali, & gentium ſunt primo capiẽtis, & fas eſt ea capere in quocunque loco ſint. § feræ. Inſt. de rerum diuiſione, & l. 3. de acq. rerum dominio. & c. ius naturale. & cap. ius gentium. diſt. 1.

3 Tertia propoſitio: Fera animalia, quæ non ſunt manſueta, nec abire, nec redire ſolent, tamdiu ſunt dominorum, quamdiu in eorum cuſtodia manent; Cum primum vero in ſuam ſe receperint libertatem, & cuſtodiam euaſerint, amittitur eorum dominium, & rurſus fiunt primo capientis. Naturalem autem libertatẽ cenſentur conſecuta, quando ita cuſtodiam euadunt, vt oculos domini aut cuſtodiẽtis fugiant, vel eſto ſint in conſpectu domini, difficilis tamen eſt eorum perſecutio, & comprehenſio, vt v.g. Aues, quæ in caueis continentur, ne fugiant, extra caueas egreſſæ libertatem ſuam naturaliter conſecutæ cenſentur, dummodo non ſint manſuetæ omnino, nec redire ſolitæ ſunt, niſi ex accidenti facilis ſit earum captio, puta, quia alas abſciſſas habent, ita vt longe auolare non poſſint. Item feræ, quæ aliquando captæ, aut quaſi captæ ſunt, dum manent in locis circumſeptis, v.g. in *viuarijs, piſcinis, ſtagnis* & alijs ſimilibus locis, nec non quæ in eiſdem locis ex illis procreãtur, ad eum pertinent, qui eas in tali cuſtodia retinet, vt habetur in d. § feræ. & l. 3. 4. & 5. de acq. rer. dom. & §. Itẽ ea quæ ex animalibus Inſtit. de rer. diuiſ. *viuaria* autem dicuntur (vt id obiter annotemus) loci, quibus vel aues, vel piſces vel feræ continentur ad victum humanũ, induſtria hominum animalibus in ea loca immiſſis, vt nutriantur aliaque progenerent ad mẽſarum delicias. ex l. vſufructuarius venari § viuarijs. ff. de vſufructu Pli. lib. 8. c. 52. & lib. 9. c. 51. atq. adeo nomen hoc commune eſt iſtis omnibus. Magis tamen proprie teſte Columella lib. 8. cap. 1. *viuaria* dicuntur loci, vbi nemorib. clauſis pecudes ſylueſtres cuſtodiuntur. *Stagna* dicuntur, quia temporalem continent aquam in ſibi ſtagnantem, quæ plerumque hyeme congulatur, nec fluit, nec refluit. l. 1 ff. vt in flum ne. publ. nauigare. *Piſcina* verò eſt ea, in quam piſces humana induſtria mittuntur, vt ibidem nutriantur. Piſces igitur piſcinarum, & feræ viuariorum ad dominum fundi pertinent, cui piſcinæ, & viuaria accedunt. Quod intelligendum eſt, quando ita in his locis paruis, & hominum induſtria circumſeptis, & incluſis continentur, vt eas dominus arbitratu quaſi ſuo poſſit capere, & vſurpare, cum velit.

Quæ autem in ſaltibus vaſtiſſimis continentur, ita vt nunquam captę, aut quaſi captæ fuerint, ſed ſemper in ſua naturali libertate erant, etiamſi ſeptis intus contineantur, vt fugere nequeant, & vt alij venatores arceantur, ferę que hac ratione felicius multiplicentur, ad illius tamen dominium non pertinent, cuius eſt ſaltus, quamuis ille ſolus eas venandi ius habeat, ſed in ſua libertate naturali manent. Idemque de piſcibus dicendum eſt qui in lacubus, & paludibus maximis continentur, quique ibi induſtria humana non ſunt miſſi, non enim ſunt eorum, quorum ſunt illi lacus, etiamſi illi ſoli propter dominium loci ius piſcandi habent. §. Item feras. cit. & Coua. in reg. peccatum. par 2. § 8. nu. 15. in ti. de reg. iur. in 6 Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5 dub. 6. Mich. Sal. 2. 2 q. 62. art. 3 controu. 3. Ludo. Molin. tom. 1. de iuſt. tract. 2. diſp. 41. & alij. Ratio eſt, quia eo ipſo, quod in loco maximo, & tam vaſto circunſepta ſunt, non cenſentur captæ, adeo vt quamuis ex vno alio auferrẽtur, & mitterentur in illo, vt ibi multiplicentur, quia tamen in tam vaſto loco poſitæ ſuam naturalem libertatem cõſequuntur, ad nullius dominium pertinent, donec iterum capiantur, & dominus loci ius ſolum venandi, & piſcandi habet, non alij.

4 Quarta propoſitio; Feræ, quæ educatione manſuetę redduntur, & abire, & redire ſolent, vt columbæ ad columbarium, apes ad alueare, in quo iam fuerint, & quandoque etiam nonnulli manſuetiores cerui, tamdiu ſunt dominorum, quamdiu egredi & certis temporibus redire ſolent. Quando autem egreſſæ non ſolent redire, amittitur dominium eorum & ſunt poſtea proximo capientis etiam ſi facilior ſit earum comprehenſio, eo quod aliquam partem priſtinæ manſuetudinis retineant. Sic communiter omnes & nominatim Ioan. Med C. de reſtit. q. 12 Sot lib 4. de iuſtit. q 6. art. 4. Mart. Nau. in Manu. cap. 17. num. 128. Cou. in reg. peccatum p. 2 §. 8. nu. 14. & 15. de reg. iur. in 6. Micha. Salon 2. 2 q. 62 art 3. controuerſ. 3. Dominicus Bann. & Petr. Arrag. ibid. Syluest verb inuentum, q 2. verſ Tertium. Greg de Valent tom 3 diſput. 5. q. 6 punct. 5. dub. 6. Ludou. Molina. de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſput. 41. Ratio eſt, Quia quandiu ſiue ita incluſæ cuſtodiantur, vt pro libito accipi poſſunt, ſiue egredi, & redire ſolent, habentur tanquam domeſticæ, & proinde æque pertinent ad poſſeſſionem dominorum, ac aliæ cicures, & domeſticæ. Ergo eas auferendo furtum committunt; & reſtituere tenentur, & colligitur ex §. Pauonum. Inſtitut. de rerum diuiſione, & l. Naturalem, ff de acq rer. dominio. Tunc autem ſecũdum Ioan. Maiorem in 4. diſtin. 15 q. 10. dub. penult. Nauar. in Manua c. 17. num. 128. Syluest. in verb. inuentum. q. 2 in verſic. Tertium, & gloſſam in l. de quibus, ff. de legib cenſentur amiſiſſe conſuetudinem redeundi, & fieri conſequenter primo capientis, ſi bis aufugiant, & non impeditæ, diebus, & horis conſuetis non redeant, quia conſuetudo inducitur per binum actum, l. 3. C. de Epiſc. aud. verum in hoc ſtandum arbitror prudentis iudicio, ſi enim non lõge vagantur in ſyluã, ſed in locis vicinis, & ſuburbanis cõmorentur, aut per alienas domos diſcurrunt, etſi per octo, aut quindecim etiam dies, aut per longius tempus non redeant non cenſentur manſuetudinem, & conſuetudinem redeundi amiſiſſe.

Hinc conſtat falcones, & alia familiaria animalia aucupio, & receptui ad aucupis manum aſſuefacta, quamuis viſum, aut cuſtodiam dominorum aufugerint, non tamen conſuetudinem ad manum aucupis redeundi amiſiſſe: quod ſi poſt aliquot dies non redierint, & ſtigmata haberent impreſſa, ac notas, vt cuius erant, agnoſci poſſint, ad proprios dominos reduci debent, & in dubio an libertatem naturalem acquiſierint, vel manſuetudinem retinuerint, præſumitur potius pro domino eorum, illique reſtituenda erunt.

Idemque de columbis, quæ redire ſolent ad propria columbaria, dicendum eſt, quamdiu enim redire ſolent, ad dominium columbarij pertinent: vbi autem redire deſierint, primo capientis fiunt. Sic etiam apes, quæ in proprijs aluearibus commorantur aut auolantes redeunt. Immo verò etiam ſi totum examen ex noſtro aluearío cumulet, dominium illius retinemus, quamdiu ſunt in conſpectu noſtro, & facile comprehendi queant; vbi autem prorſus auolauerint earum dominium amittitur. Noua tamen examina, quæ certis temporibus ex aluearib. egrediuntur, eius ſunt, quorum erat examen, a quo progenita ſunt, fructus enim & partus ferarum eius ſunt, cuius ſunt feræ. §. Itẽ ea, quæ animalibus. Inſtit. de rerum diuiſione, & l. apum ff. de acq. rerum dominio.

5 DVBIVM SECVNDVM eſt, an licite prohiberi poſſit venatio, piſcatio & quouſque. Hæc enim quæſtio præmittenda neceſſario eſt, vt exinde colligamus an, & quando exinde capta reſtituenda ſunt. Quidam apud Couarruuiam in reg. peccatum par. 2. § 8. nu. 1. docent venationem per Principes prohiberi non poſſe, quin liceat vnicuique ſaltem in locis communibus, & in proprijs locis venari, & piſcari. Sic Hoſt. Io. And. Card. & Anto. in can. Non eſt de Decimis. Decius conſil. 179. & 171. & alij multi Iuriſperiti a Couar. citati Ratio eſt, quia venandi & piſcandi libertas iure naturali, & gentium cõceſſa eſt, eo quod iure vtroque feræ manſerint indiuiſa, & omnibus communes, adeo vt eodem iure fiant primo capientis. Principes autem nihil poſſunt contra ius naturale & Gentium. Vnde Ariſt lib. 1.

P-

Digitized by Google

Polit. c. 5. venationem inter antiquiſſima vitæ genera refert. Maior propoſitio aperte colligitur ex l. 1. & 3. & ex l. quod in litore. ff. de acq. rerum. domin. & §. feræ. Inſtit. de rerum diuiſione l. 1. in princ. ff. de acq. poſſeſ. Quibus in locis expreſſe ſtatuitur venandi libertatem eſſe a natura, eaque, quæ in nullius ſunt dominio, iure naturæ, & gentium fieri primo occupantis. Minor vero conſtat ex § ſed naturalia. Inſtit. de iure naturali gentium, & ciuili, & diſt. 5. in prin. & d. 6. c. vlt. vbi dicitur, neminem tollere ea poſſe, quæ iuris gentium & naturalis ſunt.

6 *Aliorum* tamen omnium opinio eſt, poſſe principes iuſtis de cauſis eam prohibere, tenerique inferiores iuſto præcepto obedire. Sic multi alij Iuriſperiti, quos refert. & ſequitur Couar. in reg. peccatum, p. 2. §. 8. nu. 1. Glo. in c. Qui venatoribus. d. 87. citari ſolet quæ tamen non id docet, expreſſe autem id docent Gabr. in 4. diſt. 15. q. 5. art. 5. concluſ. 5. lit. N. Caie. to. 1. opuſc. tract. 31. in opuſc. 17. reſponſ. 12. dub. 4. & dub. 5. Ioann. Medi. Cod. de reſtitu. q. 12. & Sot. lib. 4. de iuſtit. q. 6. art. 2. Anton. de Cordub. in ſumma. q. 18. punct. 1. Mar. Nau. in Man. c. 17. n. 120. verſ. 17. Mich. Sal. 2. 1. q. 62. ar. 3. contr. 3. Dom. Bannes ib. dub. 1. & Petr. de Arrag. ib. d. dub. vlt. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 1. p. 3. dub. 15. nu. 278. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 6. Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 147. Ludou. Molin. p. 1. de iuſt. tract. 2. diſp. 43. Eman. Rodr. p. 1. ſummæ, cap. 20. & Ludou. Carb. tract. de reſtitut. q. 34. & alij. Ratio eſt, quia licet iure naturæ omnia ſint communia, poſſunt tamen per legem, aut Rempublicam bona iure gentium communia ita priuatis concedi, vt in poſterum non ſit licitum alijs ea occupare. Sicut iure naturali omnia in principio erant communia, & tamen legibus humanis facta eſt poſtea rerum diuiſio: ita res iſtas iure gentium communes, ex cauſa principes priuatis vſibus applicari, earumque occupationem interdicere poſſunt, & ſic venationem earum, aut piſcationem prohibere. Neque hoc eſt iuri naturæ, aut gentium aduerſari, ſiquidem neque iure naturæ neque iure gentium præcepta, aut prohibita venatio eſt, ſed ſolum permiſſa, & licita, ſtante ergo hac permiſſione iuris naturalis, & gentium de venando & piſcando, ſuperuenire poſſunt iuſtæ, & legitimæ cauſæ, quibus expediens, & decens ſit eam, vel aliquibus perſonis, vel certis quibuſdam in locis, aut temporibus, vel aliquib. inſtrumentis prohiberi, vt ratio ipſa docet & experientia teſtatur.

7 Primo igitur quamuis venatio iure naturæ licita, & vtilis ſit, (loquendo de ſaltuoſa, quæ fit in ſyluis per ſaltus) merito tamen ea clericis prohibetur, can. quorundam. diſtin. 34. & cle. 1. §. porro. de ſtatu monach. & per totum titulũ, de clerico venatore, & in Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 12. de reformat. inter alia de quibus canonici admonentur, vnum eſt, vt ab illicitis venationibus, aucupijs, choreis, & c. abſtineant. Non enim decens eſt, & ſi frequens ſit, & immodica, animum a rebus diuinis diſtrahat. Vnde maxime prohibetur illis venatio, quæ fit cum canibus, & accipitribus, cum in cauſa eſſe ſoleat, vt illud quod de reditibus eccleſiaſticis erogandum eſſet pauperibus, cum canibus, accipitribus, equis, & miniſtris ad eam neceſſarijs, vane, & inordinate inſumatur. Immo Epiſcopi, ſi frequentes ſint huiuſmodi venationibus, iubentur ſuſpendi a communione tribus menſibus, presbyteri duobus, & diaconi ab omni officio, vt habetur cap. 1. de cleric. venatore. Ceterum vt recte notant Io. Med. C. de reſtitut. q. 12. Pet. Nauar. vbi ſupra, num. 229 & Molina poſt gloſſam in cap. 1. de cler. venatore. non prohibetur clericis quieta venatio neceſſitatis, aut honeſtæ recreationis cauſa, ſed clamoroſa, & tumultuoſa cum ſtrepitu canum, & accipitrum, & falconum, vt in cap. 2. de cler. venat. habetur. Et quamuis glo. in d. cap. 1. de cle. venat. putat non licere prædictam quietam, & recreatiuã venationem epiſcopo. ſi tamen abſque ſtrepitu & ſcandalo fieret, non erit condemnandus de mortali, vt recte Pet. Nauar. loco citato annotauit. Et multo minus alij clerici ex ſolo capite venationis culpæ mortalis damnandi ſunt, dummodo venatio ex ſuo genere non ſit periculoſa, vt exinde ſequi ſolet caſu mors, aut mutilatio alicuius, qualis eſſe ſolet aprorum venatio, quo caſu ſi eccleſiaſticus talis venationis cauſa eſſet, ex eaque ſine alia eius culpa mors, aut mutilatio alicuius ſequeretur, irregularitatem ex homicidio aut mutilatione caſuali incurreret. Religioſis item perſonis multo ſtrictius venatio interdicta eſt, eo quod plus eos dedeceat. clem. 1. § porro. de ſtatu monach. quibus etiam vix licet venantes intueri, niſi caſu accideret eos aliquando inter venatores reperiri. Addunt denique Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 8. nu. 3. de reg. iur. in 6. & Rodriq. p. 2. ſummæ, c. 57. concluſ. 9. ita captum a clericis, etiam illicite venantibus, proprium fieri capientium, nec in iudicio animæ reſtituendum eſſe.

8 *Secundo* laicis etiam iuſtis de cauſis prohiberi poteſt a Principe, vel Republica venatio, aucupium, & piſcatio.

Primo quidem & præcipue ob bonum commune; vt enim vectigalium inſtitiã ex publica, & non ex priuata Principis vtilitate naſcitur, ita plane de venationis prohibitione dicendum eſt: vt enim in vectigalium impoſitione proprium exigitur, ita in venationis prohibitione commune aufertur. Cum enim omnia animalia tum volatilia, quam terreſtria, & aquatilia iure naturæ communia ſint, ſaltem negatiue, quia ſ. nullius ſunt, & iure naturali nulli applicata ex S. Th. 2. 2. q. 94. ar. 5. & Caie. tract. 31. opuſc. 17. q. reſponſione 12. dub. 4. & dub. 5. & Couar. vbi ſupra, nu. 1. & alijs, ſed vnicuique ius eſt ea aucupandi, iniuſte ageret princeps, qui eo iure vnumquemque priuaret ob ſuam tantum commoditatem priuatam, niſi ob publicum bonum, ius naturæ interpretando, & limitando. Sicut ea ratione theſaurorum, & mineralium certam ſibi partem applicauit ad publicas Repub. neceſſitates, vt ſuo loco dictum a nobis eſt. Vnde cum bonum commune exigat, ne aues, piſces, & feræ funditus tollantur, quod facile accideret, ſi cuique pro ſuo arbitrio, & ſine delectu piſcari, & venari vbique liceret, merito huiuſmodi prohibitiones fiant, vt hac ratione conſeruentur.

Secundo etiam ratione temporis ob communem vtilitatem, ne venatio totaliter conſumatur, vel notabiliter imminuatur, prohibita eſt venatio certis quibuſdã anni temporibus, in quibus feræ grauidæ ſunt, ſuoſque partus educũt, fœtus nutriunt. Aut quia propter frigus, & imbres facile huiuſmodi animalia capiuntur, & deſtruerentur, qua de cauſa merito multis in locis prohibetur, ne tempore niuis lepores, cuniculi, perdices, & columbæ capiantur.

9 *Tertio* etiam prohibentur ob incommoda multa vitanda, videlicet ad vitandas lites, & contentiones, quæ multoties contingerent niſi prohibitum eſſet quouis loco, aut tẽpore venari & piſcari. Item ne homines agriculturam dimittant, & alia neceſſaria & honeſta negotia. Quæ potiſſima cauſa fuiſſe mihi videtur prohibendi perſonis eccleſiaſticis venationem, ne ſ. huic exercitio dediti, & plus iuſto occupati, literarum ſtudia, prædicationem, orationes & diuina officia dimitterent.

Quarto prohiberi poteſt & ſolet venatio. vel piſcatio cum certis quibuſdam inſtrumentis, quibus plurimi capiũtur piſces minutiſſimi, idque ne ea ratione diminuantur valde & cibus Reipubl. neceſſarius deficiat. Prohiberi etiam ſolet, ne homines ſclopo venẽtur, ne propter tonitrua archibuſiorum fugiantur, & terreantur aues, & feræ: Aut ne homines piſcentur mittendo in flumina & paludes eas res, quibus tum piſces moriuntur, tum aquæ etiam inficiuntur.

10 *Quinto*, Quamuis Princeps ſupremus omnia loca, ſyluas, & paludes ſibi ad venandum, & piſcandum reſeruare nequeat. cum id naturali rationi, & æquitati minime conſonum ſit, aliquorum tamen locorum, non eorum ſolum, quorum dominium proprietatis ad ipſum ſolum pertinet ſed etiam aliorum moderatum numerum reſeruare poteſt, tum ad ſui honeſtam recreationem, tum ob maiorem dignitatem, quam & Regius ſtatus, & Reipublicæ ſplendor poſtulat. Id enim ad publicum bonum quodammodo ſpectat, vt ipſe curis publicis melius vacare poſſit, animum quandoque honeſte relaxando. Et quidem certum eſt, poſſe Principem tum loca aliqua communia, tum etiam propria aliorum prædia ſibi ad venandum aut piſcandum vendicare non ſolum ex populi conſenſu, ſed ipſis etiam inuitis, & hoc ad honeſtam, & decentem ſuam recreationem, illiſque prohibere, ne illis

in

Digitized by Google

in locis venari, aut piſcari poſſint, vt recte Sot. libr. 4. de iuſtit. q. 6. art. 4. Ioan. Med. Cod. de reſtit. q. 12. & Molin. vbi ſupra tract. 2. diſpu. 46. annotarunt; Addunt tamen & bene, teneri eo in caſu Principem aliquam compenſationem facere non ſolum priuatis hominibus, qui ibi prædia haberent quantum eſſet detrimentum, quod inde eueniret, ſed etiam populis circumuicinis, pro ratione detrimenti quod vſurpatione illius iuris illis proueniret, quod quidem præſtare poſſet, vel remittendo populis illis alia iura, & tributa, quæ alioqui ab illis iuſte poſſet exigere, vel aliqua alia ratione.

11 *Sexto*, magnates, & optimates, qui ſuperiorem agnoſcunt in locis, quorum dominium proprietatis ad ipſos ſolos ſpectat, ſuisque in territorijs pro tempore, & modo venationem, & piſcationem vetare poſſunt, ſine fraude, & ea moderatione, ne totaliter ſubditis facultas venandi auferatur, quatenus tamen, & quantum id vtilitati communi populi conducens eſſe videtur.

Ceterum non pro ſolo eorum arbitratu, ſed de licentia regis expreſſa, vel tacita, vel virtute priuilegij proprij, aut vi alicuius contractus, vel de conſenſu populorum, qui ipſis ſubditi ſunt, (dummodo libere conſentiant, & non metu dominorum, ne ſi illorum voluntati refragentur, eos habeant infeſtos) vel legitimę iam præſcriptæ conſuetudinis titulo, & non aliter poſſunt huiuſmodi Domini, & magnates, propriæ vtilitatis, & recreationis animi gratia omne genus, vel tale genus venationis vetare in ſyluis, montibus, & locis communibus ſuorum populorum, atque in nemoribus, vel paſcuis proprijs peculiaribuſque ipſorum dominorum, quatenus ipſi ſoli domini, vel tantum illi, quib. licentiam dederint, ibi venari, aut piſcari poſſint.

12 Illud tamen ſciendum eſt, quod in caſibus ſupra dictis, in quibus iuſtè dominus uenationem interdicit in montibus, locisque communibus, uel priuatis tenetur in conſcientia ad omnia damna perſoluenda, quæ venatio intulerit in poſſeſſione particularium, uel plebis, aut ſaltem indulgere facultatem, ut occidi tales feræ poſſint inſtromentis lege regni non vetitis. Quorum licentiam ſi concedere noluerit, obligatus in conſcientia manet, omnia damna populis illis perſoluere, qui non libere in talium damnorum remiſſionem conſentiunt, etiamſi metu, vel minis intra ſe conceptis, ea non petierint, vt late tradunt Caiet. opuſ. 17. quæſtionum. Reſponſ. 12. dub. 5. Couar. in reg. peccatum. par. 2. § 8. num. 10. Grego. de Valent. tom. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 6. Mart. Nauar. in Manu. cap. 17. num. 120. verſic. 27. Ludouic. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 147. Ant. de Corduba in Summa. q. 119. Ludo. Molina par. 1. Summæ, c. 35. concluſ. 2. & 3. Ludou. Carbo tract. de reſtitut. q. 34. cõcluſ. 7. Immo vero etiamſi iuſte prohibeat venationem, ſi tamen adeo excreuit multitudo ferarum, vt non poſſint ſubditi ſine grandi periculo, labore & expenſis defendere poſſeſſiones, prata, ſegetes & vineas ſuas, ſed die noctuque in illis cuſtodiẽdis inuigilent, non ſufficit in hoc caſu damna reſarcire aut etiam licentiam concedere occidendi feras illas, ſed vltra etiam illis pro huiuſmodi laboribus & expenſis extrahordinarijs ſatisfacere tenẽtur. cũ iniuſtum omnino ſit, vt domini ſubditos eorum tot periculis, & expenſis exponant, quæ compenſatio ad arbitrium boni viri facienda erit, nec aliter abſolui poſſunt, vt Rodriquez vbi ſupra concluſio. ſexta, annotauit poſt Ludouicum Lopez c. 151. qui docet compenſationem faciendam eſſe non ſolũ iuxta valorem fructuum tempore deuaſtationis eorũ, ſed etiam tempore meſſis, aliquid tamen demendo propter periculum, cui ſubiiciebantur. Ratio eſt, quia iniuſte per violentiã impediens a lucro ceſſante non ſatisfacit perſoluendo ſortem, niſi deductis periculis ſoluat, reparetque lucrũ veriſimiliter ſperatum. Ergo in caſu noſtro recompenſandus eſt valor fructuum veriſimiliter expectatus, & non ſolum valor rei quem valebat, dum deuaſtata fuit. Quibus omnibus adducunt Nauarr. in Manuali. cap. 17. num. 125. verſic. Trigeſimoprimo, & Rodriquez vbi ſupra concl. 6. & Molina diſp. 47. Reges, & magnates prædictos prohibentes, ne feræ palantes quæ non ſunt incluſæ, occidantur a domino prædiorum, non excuſari a peccato per propoſitum reſtituendi damna etiam conſecuta reſtitutione, magis quam excuſatur fur, aut raptor per propoſitum reſtituendi, quod furatus ſit, aut rapuerit etiam ſecuta reſtitutione. Vnde non ſatis eis eſt reſtituere damna illata per huiuſmodi feras venatiles, ſed etiam pœnitere, & confiteri tenentur damnum ſic illatum, cum illud inferendo vel per ſe, vel per huiuſmodi animalia, mortaliter peccent.

13 Demum cum Syluestro verb. reſtitutio. tertia, quęſtione ſecunda. in fine. & verb. venatio. Martin. Nauarro in Manuali. capit. decimoſeptimo numero 121. Antonino de Corduba in ſumma. quæſtione 119. puncto 4. Ludouico Lopez part. 1. inſtruct. conſcien. capitul. 147. Ludouico Molina. tomo 1. de iuſtit. tractat. 2. diſput. 46. in fine. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ capitul. trigeſimoquinto concluſ. quinta. & Ludouico Carbone quæſtione 34. de reſtitutione concluſ. 7. & aliis obſeruandum eſt, peccare Principe, & magnates, qui imponunt pœnas mortis, aut mutilationis, aut etiam flagellorum in loco prohibito venantibus. Quod ſi ad terrorem eas aliquando imponerent, peccaret mortaliter, qui eas executioni mandaret cum onere reſtituendi damnum illatum, ex Molina vbi ſupra, niſi forte aliquis ſæpius leuioribus pœnis punitus, & admonitus deſiſtere nollet, grauęque damnum inferret, tunc enim tanquam legum contemptor flagellari poterit, ſi conditio perſonæ id ferret. Vnde ſatis dicunt pro prima tranſgreſſionis vice mulctam certæ pecuniæ imponere, & pro ſecunda vice duplam indicere, & pro tertia aliquam aliam pœnam ſuperaddere.

14 *Septimo*, prohibere vnuſquiſque poteſt, ne quis in agro ſuo venetur, aut piſcatur, vt conſtat ex §. *feræ*. inſt. de rerum diuiſione & l. 3. ff. de acquirend. rer. dom. poteſtque ius ibi venandi, aut piſcandi ſibi ſoli vſurpare, aut alteri concedere, aut locare.

Quod intelligendum eſt, niſi tale ius eſſet antea alterius, vt in ſaltibus Principum, quia licet in ijs multi priuati homines ſuas habeant poſſeſſiones, ius tamen illis venandi non ad ipſos, ſed ad eum ſpectat, ad quem tale ius pertinet, hancque ſeruitutem habent illæ poſſeſſiones, vt non illi, ſed ille alius ibi venari poſſit. Et ſicut ſtando in ſolo iure communi, & lumine naturali, fas eſt vnicuique prohibere alijs, ne venentur, aut piſcentur in agris ſuis, ita pari ratione vnaquæque communitas prohibere poteſt extraneis, ne in terris ipſis proprijs venari, aut piſcari poſſint, cum non minus dominij habeat vnaquæque communitas in terris ſuis, quam vnuſquiſque in agro ſuo, vt Ioann. Medina C. de reſtitut. quæſtione decimaſecunda, dub. 2. & Molina vbi ſupra. diſputat. 45. tradunt. An verò ſicut princeps prohibere poteſt, ne quis priuatus in ſuis proprijs locis venetur, ita etiam magnates id ipſum illis interdicere poſſint, non adeo certum eſt; dicendum tamen eſt poſſe, vel quando populus liberum præbuit conſenſum in eam legem, vel quando ex Principis licentia, hoc ius ſibi appropriarunt. Vel denique ex conſuetudine legitime præſcripta id fecerint, quia præſumeretur eam iuſtè dimanaſſe a principio, vel aliquo pacto innito iuſte cum incolis innixam fuiſſe ex Caiet. in ſumma, v. venatio. & Ioann. Medina C. de reſtitut. quæſtione 12. dub. 2. in fine. Anton. de Corduba in Summa quæſtio. 119. puncto 3. Ludouico Lopez parte prima, inſtruct. Conſcient. capit. 150. & Couar. in reg. peccatum. 2. § 8. num. 10 verſicul. Septimo. Molina. tractat. 2. diſput. 46. qui addunt euidens argumentum eſſe, non habere iuſtum principium talem conſuetudinem conquerentibus ſemper populis, minime tamen ob timorem ſe opponere, ac reclamare audentibus, in tali namque caſu poſſeſſor eſt malę fidei, nec iuſte præſcribere poteſt.

15 TERTIVM DVBIVM eſt, An facta lege a Principe, ne quis in locis, & caſibus ſupradictis venari, aut piſcari poſſit, peccet, qui legem illam venando & piſcando tranſgreditur.

Reſpondeo, quando leges, quibus prohibentur venationes, ſunt iuſtæ, quales ſunt, quæ ſeruatis conditionibus feruntur, obligare poſſunt, & obligant ſub peccato mortali, quia eſt in materia graui, & in re concernente bonum

Digitized by Google

commune; certum enim eſt ex ijs, quæ in materia de legibus dicta ſunt, leges ciuiles obligare poſſe ad culpam mortalem. De qua re legendi ſunt Ioan Medina C. de reſtitut. q. 12. dub. 3. & Carbo tract. de reſtit. q. 34. concluſ. 8. Ludouic. Molina tract. 2. diſp 49. & diſput. 50.

16 QVARTVM DVBIVM eſt, An & quando venantes contra prohibitionem capta reſtituere teneantur? Pro clariori difficultatis propoſitæ ſolutione ſciendum eſt, quędã animalia eſſe manſucta, & domeſtica, alia verò ſua natura fera ſunt; Item locus venationis alius publicus, & communis eſt, in quo omnibus venari, aut piſcari licet, dummodo non prohibitum ſit a Principe, aut alio Domino authoritatem habente, illic iſta exercere. Alius vero proprius eſt, & priuatus, qui adhuc duplex eſſe poteſt, vel enim eſt proprius ipſius domini muro, vel ſepe circunclusſus, ita vt animalia, quæ illic ſunt, egredi nequeant, vel non eſt ſeptus, ſed apertus, & patens, ita vt liberum ſit feris illic exiſtẽtibus exire, & egredi quo velint. Iuxta quæ breuiter, quid ſentiendum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

17 Prima Propoſitio: Qui venatur feras, aut volucres, aut piſcatur in locis communibus, patentibus, & minime circunſeptis, cuiuſcunque ſint loca illa, non tenetur reſtituere, niſi ſtragem magnam, & deuaſtationem ferarum faciat ſed quærit ſibi captorum dominium. Sic Ioan. Medina. C. de reſti. q. 12. Sotus lib 4. de iuſtitia. q 6. ar. 4. Con. in reg. peccatum. p. 2. §. 8. num. 2 de reg. iur. in 6. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. in q. de reſtitutione per venationem. conclu. 3. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. c. 148 concluſ. 1. & 3. Mich. Salon 2. 2. q. 62. ar. 3 controuerſia. 3. concluſ. 2. Dominicus Bannes ibid. concl. 1. Petrus de Arragon ibi. concluſ. 5 Pet. Nau lib. 3. de reſtit c 1. p 3. dub. 15 nu 290. Toletus li. 5. Summæ, c 20. Ludouic. Molina to. 1. de iuſtitia. tracta. 2. diſp. 51. Grego. de Val. to. 3. diſp. 5 q. 6. puncto 5. dub. 6. & Ludouicus Carbo. q 35. de reſtit. concl 1. Ratio eſt. quia licet peccet, qui ita venatur, aut piſcatur contra iuſtitiam, contrauenendo legi, & præcepto ſuperioris, quo prohibet alijs a ſe illis in locis venari, aut piſcari, quia tamẽ feræ illæ aut piſces adhuc illis in locis in ſua sũt naturali libertate nec alicui appropiantur, conſequenter ex tali venatione, aut piſcatione nulli aufertur, quod ſibi eſt proprium, vel ei debitum. Ergo nulla exinde obligatio reſtitutionis erit. Confirmatur hæc ratio, quia per ſolam legis prohibitionem non appropriantur animalia illa Principi, aut alicui alteri, ſed tantum prohibetur vſus venandi, aut piſcandi honeſtis de cauſis, manentibus adhuc feris iure gentiũ, & naturæ communibus. Et ita qui illic venatur, aut piſcatur non accipit alienum. Sed per eorum capturam dominium ſibi acquirit: ſicut, & primi rerum occupatores per occupationem res ſuas faciebant. Poteſt quidem Princeps per iuſtam aliquam legem facere, vt ibi venantes non quærant captorum dominium, quo ſane in caſu capta reſtituere teneretur in conſcientia, nec vllo modo per captionem illa faceret ſua. Ceterum quod modo aſſero eſt, de facto Principes prohibendo venationem non applicare ſibi, aut alteri illa animalia, neque ferarum acquiſitionem vetare, ſed vſum venandi, aut piſcãdi tantum prohibere iuſtis de cauſis, vt ſupra diximus, feras illas in ſua libertate, & communitate iuris naturalis relinquendo. Ex quo fit, quod cum animalia illa nullius adhuc fuerint, aut ſint, iure gẽtium, & naturæ fiant capientis, adeo vt neque is, qui ea capit, neque is, ad cuius manus, ſiue pretio, ſiue alia ratione vel ipſa, vel eorum carnes tranſierint, ad aliquã reſtitutionem teneatur, ſed tuta conſcientia ea, & accipere, & retinere poſſit.

18 Dixi, ſic venantem non teneri ad reſtitutionem, *niſi magnam deuaſtationem faceret*, quia in tali caſu non ſolũ tenetur ſoluere pœnam lege ſtatutam poſt legitimam iudicis ſententiam, ſed etiam reſtituere tenetur damnum domino loci ſubſecutum, qui ſolum ius ibi piſcandi aut venandi habet: quia q piſcinã, aut ſaltum etſi non vallatum ita deuaſtaret, expoliat dominum illius loci iure, quod habet in piſces, & feras illius loci, & lucro, & vtilitate, quam ex eo loco capere potuit, Damnum autem iniuſte illatum reſtitutioni eſt obnoxium, facienda autem erit reſtitutio arbitrio prudentis, attentis circunſtantijs concurrentibus. Et quidem ſi locus venationis magnus eſt, non ita magna reſtitutio iniungenda eſt, cum regulariter occidi non ſoleant tot animalia, aut piſces capi, quin non obſtante hac captura, loci dominus facile capere poteſt, quotquot voluerit, adeo vt non tam damnum, quam iniuriam ſolum loci domino intuliſſe cenſeatur, pro iniuria autem in hoc caſu, abſque damno, non debetur reſtitutio, ſed pœna ſolum, ſi ſententia feratur. Et quidem vt plurimum contenti ſolent eſſe domini ſolutione ſolius pęnæ, id quod ex ſtatuto, & conſuetudine iudicandum eſt, quo caſu nulla alia reſtitutio iniungenda erit.

19 Secunda Propoſitio; Qui in locis publicis nulli appropriatis venantur, aut piſcantur, ita vt venatio, & piſcatio illicita, & prohibita ſit non tam ratione ſubſtantiæ venationis, (vt in prima propoſitione dictum eſt) quia contra bonum commune eſt: quam ratione temporis, perſonæ, aut modi, quæ capta ſunt, non ſunt reſtitutioni obnoxia, ſed ſiunt capientis, ſatiſque erit ad modum dictum pœnam a lege ſtatutam poſt ſententiam condemnatoriam ſoluere, & alia damna, quæ venando alicui tertiæ perſonæ inferuntur, reſarcire. Sic Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 8. num. 3. Mich. Salon. 2. 2. q. 62. art. 3. concluſ 1. Ludouicus Molina tract 2. diſp. 49. & Emanuel Rodriquez p. 1. Summæ. c. 37. concl. 9. Mar. Nau. in Manuali. c. 17. num. 124. & Pet. Nau. lib 3. de reſt. c. 1. dub. 15. p. 3. nu. 291. Et ratio eſt manifeſta: quia eiuſmodi venatione non capitur alienum, neque pręiudicatur iuri alterius, ſed ſolum capitur, quod eſt commune, iureque gentium fit capientis, leges præterea venationem, aut piſcationem iuſte prohibentes, licet actum vetent, acquiſitionem tamen captorum non prohibent. Ergo quæ ita capiuntur, cum fiant capientis, non ſunt reſtitutioni obnoxia.

20 Hinc ſequitur primo clericos venatores, quibus ratione decentiæ perſonæ, vtque vacent diuinis, venatio prohibita eſt, licet aliquando peccent venando, ad ea tamen, quæ capiunt reſtituenda non tenentur.

Secundo neque laicos, quibus diebus feſtiuis, ne diuina audire omittant, aut in diebus quadrageſimę venari prohibetur arg c. An putatis d 86.

Tertiu, neque eos qui temporibus alijs prohibitis venantur, vt lepores tempore hyemis, aut perdices, tempore fætus.

Quarto, neque eos, qui laqueis, aut alijs inſtrumentis prohibitis venantur.

Quinto, nec eos, qui prædam inſequuntur per fundum alienum, quia licet fundus ſit alienus, fera tamẽ. quam inſequuntur iure naturæ nullius eſt, ſed primo capientis; tenebuntur tamen ad damnum reficiendum, ſi quod feram capiendo fundo intulerunt.

21 Tertia Propoſitio: Quando tales feræ nullo dolo, aut fraude venatoris egrediuntur de locis prædictis, in quibus prohibitum eſt venari, ad alium locum, in quo venari licet, capiens eas non tenetur ad reſtitutionem, nec ad vllam pœnam. Sic Ioan. Medina Cod de reſtitutio. quæſtio. 12. Corollario. 5. & Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 8. nu. 15. de reg. iur. in 6. Dominicus Bannes 2. 2. quæſtio. 62. art. 3. dub. vlt. concluſ. 3. & Ludouicus Molina tom. 1. de iuſtitia. trac. 2. diſp. 51. Ratio eſt, quia talis venatio nec ex parte rei captæ, nec ratione loci, nec aliunde eſt prohibita, & illicita; Quod ſi cibo aliquo, aut arte aſtrictæ ſunt, vt capiantur, tunc quidem quamuis ad reſtitutionem non teneatur, dominus tamen loci non minus contra eum agere poteſt ad pœnam, quam ſi in loco ipſo prohibito venaretur. Vnde non ſatis conformiter loquitur Bannes vbi ſupra, qui cum conceſſerit, & bene eum, qui venatur animalia exeuntia nemus, non teneri ea reſtituere, etiamſi conſuetudinem habeant exeundi, & redeundi ad nemus, ex eo quod poſtquam exierint illud, non manent vllo modo ſub dominio poſſeſſoris illius nemoris, aut montis, ſed iure naturæ eſſe communia, & fieri capiẽtis, male poſtea docet venatorem illa violenter extrahentem, aut allicientem extra illa loca communia, non poſſe illa capere, & capta teneri ea reſtituere. Si enim neque dum intra nemus erant. fuerant propria domini loci, neque arte extracta eius extant. Ergo capiens ad eo-

ad eorum reſtitutionem non tenebitur.

22 Quarta Propoſitio, Qui venatur in ſaltu, aut piſcatur in piſcinis erectis a priuato ipſorum domino, vel valle ſeptis, ita vt animalia intus exiſtentia ſuam libertatem naturalẽ eundi quo velint, non habeant, ſed ibi pro libito, aut ſaltem facile capi poſſunt a domino, non ſolum peccat, ſed etiam ad reſtitutionem animalis, & damni dati, ante omnem iudicis ſententiam tenetur. Sic Sotus li. 4. de iuſtitia. q. 6. art. 4. Ioan. Medina Cod. de reſtitu. q. 12. Cou. in reg. peccatum. p. 2. § 8. nu. 4. Anton. de Corduba in Summa q. 119. puncto. 6. Mar. Nau. in Man ca. 17. nu. 128. Ludouicus Lopez p. 1. inſtru. conſcien. ca. 148. concl. 2. Michael Salon. 2. 2. q. 72. ar. 3. concluſ. 3. Dominicus Bannes ibi. dub. vltim. concl. 2. Pet. de Arragona ibi. concl 5. Greg. de Val to 3. diſp. 5. q. 6. puncto. 5. dub. 6. in principio. Ioſeph Angles in q. de reſtitutione propter venationem 1. concluſ Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ. c. 37. concl. 3. Ludou. Molina. trac. 2. diſp. 41. & diſpu. 50. in principio. Toletus in ſumma lib. 5. c. 20. & Lud. Carbo. q. 35. de reſtit. conclu. 2. & 3. Ratio eſt manifeſta, quia illa venatio, & piſcatio ſic occluſa domini eſt poſſeſſio, & animalia ſic incluſa ad perfectum dominium, & poſſeſſionem domini pertinent, adeo vt furtum ſit eas capere, ac proinde iniuſtitiam committit, & reſtituere ea tenetur in conſcientia, etiamſi a iudice non condemnetur. Cum certum ſit eum, qui iuſte potuit circumuallare montem, aut ſtagnum, iuſte etiam ea poſſidere, quæ ibi cõſeruantur. Vnde qui animalia, quæ quis priuatim incluſa viuariis, leporarijs, piſcinis, aut ſtagnis habet, aufert, etiam ſi ab his locis animalia hæc exire ſoleant, modo habeant conſuetudinem eundi, & redeundi, reſtituere ea domino tenetur, ſiue animalia hæc arte, & induſtria ex illis locis extraxerit, ſiue illa ſic egreſſa vltro acceperit, cum hęc omnia vere, & iuſte poſſidentur a domino, & eorum egreſſum facile impedire poteſt, & ſolet occluſis viuariis: Idemque de ceruis priuato muro circundatis, & apibus priuato alueo incluſis. Idque adeo in hoc caſu poteſt dominus aduerſus venatorem actione furti agere, vt notat Cou. vbi ſupra ar. §. Gallinarum. Inſtit. de rerum diuiſ. l. vſufructum. ff. de vſufruct. Quæ concluſio de animalibus, & auibus manſuefactis, vel quæ non poſſunt exire, vt ſunt cuniculi, & lepores, cerui incluſi, & domi nutriti, intelligenda eſt. Hæc enim animalia iam ſunt apprehenſa, & in poſſidentis dominio, etiamſi aliquando vagentur extra domum, ſicut gallinæ, canes, aut aliud animal domeſticum.

23 Quinta Propoſitio. Qui venatur, aut piſcatur in loco, & fundo alterius, vbi aliqualis eſt clauſura. & ſeptum non tamen ita arcte, quin liberum quaſi egreſſum inde habeant, quamuis peccet, & iniuriam facit in venando, & piſcãdo, inuito domino loci: animalium tamen, quæ ibi capit, dominium conſequitur, ita vt ea reſtituere non teneatur, tenetur autem domino loci damnum aut lucrum ceſſans, quod inde ſubſequitur, reſarcire. Sic Ioan. Medina C. de reſti. q. 12. Sotus li. 4. de iuſtitia. q. 6. art. 4. Cou. in reg. peccatum. p. 2. §. 3. nu. 5. ver. 4 & num. 9. ver. 5. Anto. de Corduba in ſumma q. 119. puncto 6. verſ. ſecundus caſus. Pet. Nau. lib. 3. de reſti. p. 3. c. 1. dub. 15. nu. 291. Mart. Nauar. in Manuali, ca. 17. nu. 129. Greg de Val. to. 3. diſp. 5. q. 6. puncto. 5. dub. 6. in fine. Ludouicus Lopez p. 1. Summæ, c. 148. concl. 4. Ludouicus Molina. to. 1. de iuſtitia. tract. 2. diſpu. 51. ante finem. Petrus de Arragona 2. 2 q. 62. ar 3. dub. vl. concl. 5. & 6. Emanuel Rodriquez p. 1. Summæ. c. 37. cõcl. 4. & Ludouicus Carbo. q. 33. de reſtitu. conc. 5. aliique plurimi Iuriſperiti, quos refert Couarruuias vbi ſupra, quicquid Dominicus Bannes 2. 2. q. 62. ar. 3. dub. vlt. conclu. 2. circa medium, & Ioſeph Angles in florib. 4. ſen par. 2 q de reſtitutione propter venationem. concl. 2. cum ad reſtitutionem non ſolum damnorum, ſed etiam animalium captorum obligatum eſſe velint. Ratio eſt, quia licet agri illi aliquo modo circumſepti ſint, & lege humana prohibitũ ſit ob iniuriam domini, ne quis eius agrum eo inuito ingrediatur, non tamen ex hoc acquiſitio ferarum, quę intra eum agrum in nullius adhuc bonis ſunt. eſt impedita, nec per talem prohibitionem feræ ipſius agri domino applicãtur. nec eius propriæ efficiuntur, cum eas nondum apprehenderit, apprehenſio enim eſt, quæ feras appropriat. Reſtant igitur feræ illæ liberæ iure naturali, vt primo occupantis fiant. Falſum enim eſt, quod præfati duo doctores ſupponunt, nimirum feras illas in dominio poſſidentis fundum eſſe per ſolam fundi clauſuram, cum ipſæ non ſint domeſticæ, ſed feræ, & omnino communes iure gentium.

24 Illud quidem verum eſt, quod ſi dominus fundi animal illud capturus erat, niſi alius contra ipſius prohibitionem illud in eo fuiſſet venatus, piſcatus, aut aucupatus, reſtituere illi tenetur valorem integrum animalis, non per modum reſtitutionis, ſed reparationis damni, quia æquale eſt damnum, quod contra iuſtitiam illi intulit, & lucrum quod illi iniuſte impediuit. Quod ſi res dubia erat plus aut minus pro quantitate dubii tenetur domino reſtituere arbitrio boni viri, penſata differentia, quæ eſt inter actualem poſſeſſionem, vel quaſi poſſeſſionem, in qua dominus læſus eſt reſpectu venationis. Si vero moraliter erat certum lucrum nullum illi ea ex cauſa impediendum, eo quod dominus agri animal non erat capturus, ad nullam prorſus reſtitutionem tenebitur, vt Medina, Corduba, Lopez, & Molina, locis proxime allatis annotarunt.

25 Et quæ in hac propoſitione dicta ſunt, non ſolum locũ habent in aucupio auium ſilueſtrium, vt conſtat ex l. Diuus, ff. de ſeruit. ruſt. prædio. §. feræ. verſ. plane. Inſtit. de rerum diuiſione, & ex l. Item ſi fundum. §. aucupiorum, ff. de vſufruct. etſi Sotus aliquo modo dubius videtur eſſe in aucupio rerum precioſiſſimarum, vt ſunt accipitres, qui tamen in eam tandem ſententiam deſcendit, vt non putet ſic venantes obligari ad reſtitutionem captorum, ſed etiã in eo, qui in terris, aut fluuijs alterius communitatis, ea inuita venatur, aut piſcatur, iniuriam namque illi facit, teneturque ad reſtitutionem damni, ſi quod inde illi communitati obueniat, comparat tamen dominium animalium, quæ ita ceperit.

26 *Rurſus* vera eſt propoſitio noſtra, etiamſi fundus & ius capiendi, & venandi alicui ſit locatum, ex Medina, Couar. ver. 5. & Petro Nau. nu. 298. Ludouico Carbone q. 35. concluſ. 4. Quia ſicut ante prohibitionem, & locationem, ita poſt locationem, & prohibitionem domini fundi, ſeu locatarij, & vſufructuarij, dominus, ſeu vſufructuarius nullum ius, aut dominium habet ad feras intra agrum illum enutritas. Prohibitio enim, ſeu locatio nõ eſt ſufficiens cauſa ad applicandum ſibi feras, tanquam bona ſua propria, quę nullius antea fuerunt. Sicut ergo ante prohibitionem, & locationem feræ illæ nullius erant, ita & poſt nullius ſunt, vnde capientis efficiuntur. Conceſſio igitur, aut locatio alicui in particulari facta, ſolum facit, vt eis cui ius venandi conceſſum, & locatum eſt, libere ibi venari, aut piſcari poſſit, abſque pœna, ſecus de aliis, qui uenando peccant, & eis non erit impune; Et denique ſatisfacere tenentur pro iniuria facta in vetito loco venando, & damnum illatum. vel lucrum ceſſans, quod locatarius ad modum prædictum patitur, reſarcire, puta quia ille plus erat capturus, niſi iſti illius in locis venari, aut piſcati fuiſſent. Non igitur animalia capta, ſed id ſolum, in quo dominus agri, vel vſufructuarius damnificatur, reſtituere tenentur. Ex quibus conſtat verum eſſe, quod Couar. & Pet. Nau. bene annotarunt, parum referre in foro conſcientiæ, quod fructus loci in uenationem ferarum referantur, uel ſint alij diſtincti. cum nunquam id, quod eſt proprium, ſed commune, a uenatore aut piſcatore accipiatur.

Illud præterea ex locatione acquirit locatarius, quod aliis licentiam illic uenandi gratis, aut oblata pecunia concedere poſſit, quia cum ipſe poſſit, & ius habeat prohibendi ne fundum quis ingrediatur, iuſte etiam uendere poterit facultatem, & licentiam ingrediendi ad uenandum, aut piſcandum, uel ad alium uſum licitum, ut Couarr. nu. 9. in fine recte affirmat.

27 Sexta propoſitio: Qui uenando etiam in locis licitis, damna equis, canibus, aut aedibus ſuis, uel quauis alia ratione, prædijs, aut ſatis alienis, aliiſque rebus inferunt, dum feras quærunt, aut inſequuntur, ea integre proprijs dominis reſtituere tenentur. Idemque eſt dicendum, ſi permittant equos aut famulos damnum notabile alicui

Digitized by Google

inferre. Sic Martin. Nauarr. in Manuali. cap. 17. num. 125. verſ. Trigeſimoprimo. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcien c. 148. & Molina. tract. 2. diſp 55 in defectum antem eorum, qui præcipua cauſa talis damni fuerunt, quales eſſe ſolent. qui præcipui ſunt venationis authores, quique ſecū alios deferunt, ij ipſi, qui damnum aliquo modo dederūt, licet non fuerint præcipua cauſa, reſtituere tenentur.

28 Septima propoſitio: Qui occidit, aut grauiter vulnerat, aut percutit animal domeſticum in prædio ſuo damnum inferens, peccat, & reſtituere tenetur. Nauarr. in Manuali, c. 17. num. 120. verſic. vigeſimoſexto. Lopez p. 1. inſtru. cōſcien cap. 148. Emanuel Rodriquez p. 1. ſum. c. 37. concl. 6. Quia ſolum ius habet illud expellendi & includendi, donec de dāno datu dominus admonitus ſatisfaciat. Idemq. de illis dicendum eſt, qui animalia aliena domeſtica, & fugitiua accipiunt, & includunt. vt eorum lanam, plumas, & oua in ſuam vtilitatem conuertant, ex Nau. num. 128. & Lopez vbi ſup

29 Octaua propoſitio. Qui alium iniuſte venari aot piſcari prohibet contra iuſtitiam peccat, & damnum, & lucrū ceſſans reſtituere tenetur, vt v. g. ſi vnus miſſurus eſſet rete in mare, & alius eum iniuſte impediuit, reſtituere tenetur, non quidem quantum capere poterat. ſed ad boni viri arbitrium, quod ille eiuſmodi piſces vendere poterat, detrahendo tamen de pretio aliquid pro ratione laboris. quem venando aut piſcando ſubire debuit & ratione certitudinis lucri in venando, & piſcando. Sic Gabriel in 4. diſt. 15. q 5. & art. 2. concl. 5. corol. 1. lit. N. Mar. Nau in Man. cap. 17. nu. 120. ver. vigeſimoſeptimo Cou in reg. peccatum. p. 2. § 8. num. 12. de reg iur. in 6. Lud. Mol. tract 2 diſp 49 & alij Ratio eſt, quia qui iniuſte impedit, quo minus quis ius ſuum percipiat, contra iuſtitiā peccat, & damnum infert, lucrumque impedit. Ergo reſtituere tenetur. Plura alia de venatione, & piſcatione ſcribi poſſent, quę apud authores citatos legenda ſunt.

De Columbariorum vſu, & Reſtitutione facienda, vel non, a caſoribus lignorum. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *An licite loca Columbariorum conſtrui poſſunt.*

2 *Veritas paucis prepoſitionibus fuſe declaratur vſque ad nume. 6*

3 *Qui aucupatur columbas intra alienum columbarium, aut prope eum, easq capit, & occidit, mortaliter peccat, ſi damnum ſit notabile, & reſtituere tenetur.*

4 *Intra terminum lege praſcriptum columbas aucupari prohibitum, eas ſumere eſt mortale cum debito reſtituendi, & nu 5*

6 *Qui fraude, & dolo certa ſemina, & eſcas quaſdam diſpergit, & fine & intentione, vt ex aliorum columbarijs attraberet peccat mort.*

7 *Tenentur ementes debitam adhibere diligentiam, vt ſciant, an verè aliena ſint.*

8 *An qui ligna caeaunt in ſilnis alienis, colligunt ſilu ſtres glandes, & in alienis paſcuis ſua pecora paſcūt in foro conſcientia reſtituere teneantur, et ita vt leges prohibentes ſub certa pœna obligent ad culpam ſimul, & pœnam.*

9 *Quinam Authores banc materiam tractant?*

10 *Silua quæ iam vicina aut remota, communes, vel propria, vt ex conceſſione Regis, aut titulo plantationis.*

Vbi conſuetude loci habeat, vt tranſgreſſor non ſolum condemnari ſolet ad pœnam, ſed ad reſtitutionem valoris, furtum eſt mort in re ablata.

11 *Quando ſylua cadua eſt propria alicuius oppidi, ciuitatis, aut caſtri, ſi in ea ligna ſcindentes ſint ciues, et incola eiuſdem loci, & modicam tantum quantitatem accipiant ſine facultate nec pecc. mort. nec valorem reſtituere tenentur, ſed post ſententiam pœnam ſoluere, & nu 12.*

13 *Quando populus finitimus proprias vterque ſyluas habet alter autem propinquam, alter remotam, an locum habeat compenſatio, & mutua ablatio.*

14 *Scindentes ligna modo dicto non plus tenentur ad damni ſolutionem quam iuxta præſumptam Domini ſilua voluntatem, & vnde illa deprehendi ſolet maxima ex parte.*

15 *Qui ligna in ſylua aliena cadit, quam conſtat proprias expenſis Domini, vel anteceſſorum induſtria in ſuo fundo plantata eſſe, mort. peccat, ſiue locus muris valatus ſit, ſiue non, ſi non excuſet leuitas materia.*

16 *In ſyluis Dominorum aut priuatorum, quas ex legie conceſſione aut Reſp. acceperit, nec peccat, nec ad reſtitutionem tenetur in neceſſitate.*

17 *Sicut, & ligna cadere in ſyluis communibus licet modo prædicto, ſic & fructus arborum colligere.*

18 *Qui ligna cadit, piſcatur, venatur, in locis iniuſte prohibitis, non peccat nec ad reſtitutionem aut pœnam ſoluendam tenetur, nec poſt ſententiam iudiciariam.*

19 *Ementes ligna ab huiuſmodi caſoribus alienarum ſyluarum in caſibus quib. illi immunes ſunt a reſtitutione, ipſi etiam excuſantur.*

20 *Soluitur ratio Medina & Alphonſi, nu 8.*

21 *Contra ſcindentes ligna ab ordinarijs locorum non ita facile concedenda ſunt excommunicationes; quare?*

INter alia, quæ a viris doctis de aucupio traduntur, dubitari ſolet de conſtructione columbariorum. Sunt. n. columbaria loca quędam ad aucupium alijs interdicta; quia cum dominium columbarum, quæ in eis conſeruantur, & nutriuntur, ad columbariorum dominium ſpectet, aliis illicitum eſt, eas extra columbaria aucupari. Econtra verò cum huiuſmodi aues nocere plurimum ſoleant fructibus vicinorum nec earum domini reſtituere damnum illatū conſueuerunt, nonnulli vt Pal in 4. d. 15. q. 2. ar. 2. concl. 5. in fine. Io Maior. ibid. q. 18. S. Ant. p. 2. ti. 1. c. 12. §. vl. & alij ea tanquam illicita omnino damnant, dominoſque eorum ad damnorum reſtitutionem, quia columbæ aut meſſis tempore, aut dum ſemina terræ mandantur, aliis inferunt, obligatos eſſe affirmant, cum negari non poſſit ſtomachos columbarum, & pullorū earum plenos tritico reperiri. Nec ſatis conſultum eſt aliorum damno, quod colūbariorum domini agros prope habeant. vnde columbæ veſci poſſunt, aut quod intra columbaria ſufficiens paſtus columbis miniſtratur, cum his non obſtātibus certum ſit, dum egrediuntur, bonis alienis veſci, præſertim cum paſtus, qui meſſis tempore aut dum ſemina terræ mandantur, in agris reperitur, melior eſſe ſoleat, quam qui intra columbaria eſſet miniſtrandus.

1 *Communis* tamen, & verior ſententia eſt aſſerentium, columbaria licite conſtrui poſſe. Sic Sylu verb. reſtitu. 5. q. 4. §. tertium Tabiena verb. Columba. q. 2. & verb. reſtitut. q. 18 Caietan. in ſum. verb. columbarium. Sotus lib. 4. de iuſtit q 6. art 4. in fine. Mart. Naua. in Man c. 17. nu. 126. Michael Salon 2. 2 q. 62. ar. 3 contr. 4. Dominicus Baones ibi dub. vl concl. 4. Pet. de Arra. b: in fi. conc. 7. Ioſeph Angles in florib 4. ſen. p. 2. q. de reſtitutione propter venationem. Anton. de Cord. in ſumma q 121. Lud Lopez p. 1. inſtruc. conſcien c. 146. Lud. Molina to. 1. de iuſti. tract. 2. diſp. 48. & d. 50 Coua in reg. peccatum p. 2. §. 8. num. 15. de reg iur. in 6. Greg de Val. to 3. diſp. 5. q. 6. pun. 5. dub. 6. Toletus li. 5 ſummæ. c. 20 in fine, & Lud. Carbo q 36. de reſtit & alij communiter; vt autem ſingula clarius exponantur, quid ſecundum communem Doctorum in hac re conſenſum dicendum ſit, ſequentibus propoſitionibus oſtendam.

2 Prima Propoſitio; Columbaria extruere, vbi id conſuetudo permittit nec lex aliqua ea prohibet. nec populus cōqueritur, nec damnum inde notabile ſentitur, licitum eſt. Sic omnes, quos paulo ante commemorauimus, qui id maxime verum eſſe dicunt, dummodo illi ædificantes prouideant eis grana, & alimenta neceſſaria, & prope habeant agros, ex quib. magna anni parte poſſunt ali, & parati ſunt damna, ſi quæ inferant, reſarcire. His. n. conditionibus, aut earum aliquot cōcurrentibus omnino licita ſunt. Id quod patet conſuetudine, pręſertim cum, vt præfati authores tradunt, a que fere proſunt ſtercorando terras, atque nocent depaſcendo; quandoquidem experientia teſte non comedant grana operta terra, ſed ea ſolum, quæ alioquin peritura erant, immo deuorant potius mala ſemina, vt lolium, ni-

Digitized by Google

nigellam, vitiam ſylueſtrem, quæ eſt quaſi innatum pabulum, aliaque eiuſmodi, vnde in cauſa ſunt, ne inter ſegetes tanta herbarum copia creſcat, vt eas ſuffocet. Quib. addūt aliqui tantam, & tam innatam ſimplicitatem columbis eſſe, vt neq. ſemina, vt diximus, terræ mandata diſcooperiāt, neque ſpicas dum calami erecti ſunt, contingant, adeo vt ex agro, in quo columbaria extruuntur, nihil minus colligi conſueuerit, quam ex alijs agris ab eo remotis. Nec valet, quod aliqui dicunt columbas iſtas nocere agris, quia vt ex dictis conſtat, tantum ſtercorizando, & effodiendo mala ſemina proſunt, quantum comedendo nocēt: & etiamſi in aliquo priuatis noceat damnum tamen illud vt plurimum modicum eſt, teſte Sylueſt. & huic nocumento præſtar communis vtilitas, quam Reipub. afferunt cum ſint cibus opportunus, & ciuibus & peregrinis itinerantibus ſi quod tamen detrimentum alicuius ponderis & momenti bonis aliorum afferrent, tenerentur domini damna reſtituere, quod raro admodum contingere ſolet. cum agricolæ aliquam adhibere ſoleant cuſtodiam ad animalia nociua abigenda, illis paucis diebus quibus dum ſemina terræ mandantur, nocere queant. Et denique quia vt notant Armilla, in verbo Columbarium, Lopez & Carbo vbi ſupra, ſi columbæ deeſſent domeſticæ, non deeſſent, ſed increſcerent Columbæ Sylueſtres turmatim violantes, & agros multos magis deuaſtantes.

Addo tamen, quod ſi in aliqua prouincia ſint leges prohibentes noua columbaria ædificari, vel vicini domini agrorum grauiter de damnis conquerantur, peccarent illa de nouo conſtruentes; De nouo inquam, quia de antiquis, in quæ locum habere poteſt præſcriptio, aliter iudicandum eſt.

3 Secunda Propoſitio: Qui aucupatur columbas intra alienum columbarium, aut vero prope ipſum, eaſque capit, & occidit, mortaliter peccat, ſi damnum notabile ſit, & ad damni reſtitutionem obligatur. Eſt eorum omnium. quos ſupra citauimus, certa opinio. Ratio eſt, quia columbæ iſtæ ſunt ſub dominio, & in proprijs bonis poſſeſſoris columbarij duplici titulo; Primo, quia; ibi recluduntur, & quaſi domi reſeruantur. Secundo, quia peculiari cuſtodia, & cura ſuſtētantur. Sicut ergo furtum committit, qui gallinas, & alias aues domeſticas aufert, & occidit, ita ēt qui columbas aucupatur intra uel prope columbarium, & reſtituere tenetur; habetque dominus columbarij actionem contra accipientem illas, vt colligitur ex l. vſufructuarium. ff. de vſu fru. & Inſti. de rerum diuiſione. §. gallinarum. Immo vero ſi longius extra columbarium volitent, ſi tamen ad proprium locum redire ſolent, occidi, aut capi non poſſunt, cū earum dominium ſemper apud dominum columbarij maneat, in quo habent domicilium.

4 Tertia Propoſitio. Quando lege præſcriptus eſt terminus, intra quem columbas aucupare prohibetur, intra illum ſumere peccatum mortale eſt cum debito reſtituendi; extra illum vero terminum eas capere abſque onere reſtitutionis, aut reatu peccati licet. Prima pars cōceditur ab omnibus, & patet ratione. quia lex cum talem terminum præſcribat iuſtaque ſit, conſequenter efficit, vt intra illum terminum columbæ ſint bona propria domini illius colūbarij, atque adeo illas capere non licet. Idque certum eſt, quando vnum tantum eſt columbarium in eo loco; ſin vero plura ſint columbaria, & columbæ capiantur intra terminum præſcriptum, puta intra leucam ab vno columbario, extra leucam vero ab alio columbario, tunc quidem ſi talibus conſtaret euidenter columbas quas capere contendunt, eſſe alterius columbarij diſtantis vltra terminū a lege præſcriptum, nec peccarent, nec reſtituere tenerentur: quia vero raro euenire poteſt, vt id ſciatur in dubio Ludouicus Molina vbi ſupra diſp. 50. prope finem, ait preſumendum eſſe, quod eius columbarij ſint quod eſt intra terminum præſcriptum a lege, atque adeo peccant & reſtituere tenentur, uel quia ſurripiendi alienum periculo ſe committunt, prout antea Antonius de Corduba in ſumma q. 21. uer. Tertia, & Ludouicus Lopez p. 1. inſtruc. conſcientiæ, c. 146. §. Tertia propoſitio annotarunt.

5 Secunda pars etiam patet, quia licet Corduba, & Lopez vbi ſupra; eo in caſu probabilem putant ſententiam eorum, qui dicunt adhuc teneri eos ad reſtitutionem, dummodo columbæ illæ extra terminum a lege ſtatutum uolantes redire conſueuerunt, cum ſint de dominio poſſeſſoris columbarij, adeo ut lex, quæ concedit extra tale terminum poſſe quemuis eas capere, ſit permiſſiua tantum, concedens ſolum iſtis aucupantib. impunitatē, & dominis negans earum in iudicio repetitionem, præſertim cum ridiculum eſſet aſſeuerare dominium columbarū interim dū domicilium non mutant, earum dominium amittere, quoties terminum illum egrediuntur, illudq; recuperare, quoties illum ingrediuntur, verior tamē mihi videtur Soti in lib. 4. de iuſt. q. 6. ar. 4. in fine Mich. Salonis 2. 2. q. 62. art. 3. controu. 4. concl. 3. Dominici Bannes ibid. dub. vlt. cōcl. 5. Petri de Arragona ibid. conc. 7. Ioſeph Angles concluſ. 2. & Toleti c. 20. in fine. & Ludouici Molinæ loco proxime citato ſententia, nec peccare, nec ad reſtitutionem obligari qui vagantes, & volantes extra terminum a lege ſtatutum capiunt, quia cum hoc animal quaſi medium ſit inter domeſticum & ferum, rebuſque alienis paſcatur, ſtatuere poteſt Princeps, vt cum eo onere dominus columbarii dominium illarum retineat, vt ſi extra terminum illum capiātur, maxime a dominis locorum in quib. vagātur, ea ipſa captione amittat dominium, & fiāt capicutium, id quod plane voluiſſe cenſendi ſunt, qui tales leges condunt, cum alioquin leges illæ parum iuſtæ haberentur, quæ ſine vllo prorſus emolumento præter commune ius, permitterent, vt impune caperentur, dominoq; eorum actionem contra venatorem denegarent, & nihilominus venatorem relinquerent reſtitutioni in foro conſciētiæ obnoxium, ac ſi tales leges latæ non fuiſſent. Quinimmo quamuis extra terminum ſit præſcriptum inſtrumentis venatoriis lege prohibitis eas caperent. peccarent venialiter vtendo talibus inſtrumentis, dominium tamen earum compararent, cum vnius legis tranſgreſſio iuri per alteram legem conceſſo non præiudicet niſi aliter in lege cautum eſſet.

6 Quarta Propoſitio: Habens columbarium, etſi in eo efficere ea poſſit, quæ ad cōſeruationem ſuarum columbarū, & per accidēs ad aliarum inuitationē, vt ibi ſuum collocēt domicilium accommodata iudicauerit, ſi tamen arte aliqua, fraude, ac dolo certa ſemina, aut certas eſcas ibi ſpargeret, eo fine, & intētione, vt columbas ex aliorum columbarijs illuc attraheret, mortaliter peccat, & furti reus eſt, tenetur q; reſtituere. Idemq; dicendum eſt, ſi ſimilibus artibus quis vteretur ad columbas extrahendas extra terminum lege præſcriptum a columbarijs, vt ita attractas ibi aucuparentur, Sic Ioannes Medina. C. de reſtitutione. q. 12. dubio quarto, Corollario ſexto, Martinus Nauarrus in Manuali. c. 17. nu. 127. ver. Trigeſimotertio. Antonius de Corduba. in ſumma quæſt. 121. §. primo, Michael Salon 2. 2. q. 62. articulo tertio controuerſia quarta, in conclu. 4. Couarruuias in regul. peccatum. de regu. iur. in ſexto, parte ſecunda. §. 8 num. 15. verſic. Tertio. Ioſeph Angles in florib. 4. ſenten. parte 2. quæſt de reſtitutione propter venationē. difficu. 1. concluſ 4. Ludouicus Molina tractat. 2. diſp 50. in fine. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap 146. in fine, & Ludouicus Carbo. quæſt. 36. de reſtitution. dub. 1. concluſ. 4. Ratio, ex dictis eſt manifeſta, quia ex quo præfatæ columbæ ad aliorum dominium pertinebant, ſicut furtum eſt inuito domino eas ex columbario auferre. ita etiam eodem inuito arte aliqua procurare, vt in damnum ipſius priſtinum columbarium deſerant. Eritque talis in foro iudiciali puniendus ſecundum ea, quæ de hac re notauit Cæpola de ſerui. ruſti. prædio. c. de columbario, &c. de venatione, quem refert, & ſequitur Couarruuias vbi ſupra.

7 Ex dictis Antonius de Corduba quæſt. 71. & quæſt. 121. Ludouicus Molina diſp. 50. inferunt, quod ſi quis non habens columbarium, vendat aues illicite acquiſitas, male faciunt ita qui eas emunt ab illis, tenenturque ementes debitam adhibere diligentiam, ut ſciant, an uere alienæ ſint, & quis illarum dominus ſit, vt ei illas reſtituant. Quod ſi facta diligentia, neque an furtiuæ ſint, neque de domino quicquam certi comperire poſſint, pro quantitate dubij remanentis, tenentur in venditoris defectum reſtituere, uel pauperibus, uel præſumpto domino

Digitized by Google

partem maiorem, vel minorem valoris earum. Sin autem bona fide eas conſumpſerint, & poſtea nouerint alienas fuiſſe, reſtituere ſimiliter in defectum venditoris tenẽtur, ſi qui deinde forte facti fuerint locupletiores. In qua re opus eſt prudentia, vt iudicent probabiliter, an venditores earum tales ſint, de quibus præſumi poſſit eas illicito modo acquiſiuiſſe.

8 *Quod* vero ad ***lignorum cæſionem*** attinet, non parua difficultas inter authores eſt, an qui ligna cędunt in alienis ſyluis, colligunt ſylueſtres glandes, caſtaneas, vel etiam qui in alienis paſcuis ſua pecora paſcunt teneantur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam, ita vt leges iſta prohibentes ſub certa pęna, obligent ad culpam ſimul, & pęnam impoſitam.

In hac re Ioan. Medina Cod. de reſtitut. quæſtio. 11. partem tenet affirmatiuam, niſi inquit, talia agentes excuſantur aliquo ſtatuto, vel voluntate interpretatiua domini loci, qui videtur eſſe contentus ipſa pœna, quando capiuntur homines ligna cædentes. Alphonſus item a Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnalis. capit. 10 Corollario 1. omnino vult huiuſmodi leges pœnales quæ ſtatuunt pęnas contra cædentes ligna in ſylua aliena, aut in alieno prato oues ſuas, aut alia pecora paſcunt ad culpam, & pœnam obligare, & grauiter inuehitur contra confeſſarios, qui illos abſque reſtitutione abſoluunt. Ratio eius eſt, tum quia dominus ſyluæ vere dominium habet lignorum ibi naſcentium, & dominus prati, aut agri dominium herbæ, cum vtrumque donare, vendere, aut permutare poſſit. Qui igitur aliquid illorum inuito domino capit, furtum committit, vt habetur in l. ſciendum, & in l. furtim. iuncta gloſſa, ff. arborum furtim cæſarum, furtum autem peccatum eſt obligans ad reſtitutionem, etiamſi lex humana pęnam non apponeret. Nec obſtat, quod ligna, & paſcua ſint bona communia, quia non minus fur eſt, qui compillat ærarium publicum, quam qui ſurripit pecuniam a proximo, immo ille magis punitur, quia grauius peccat. Ergo tenetur ad reſtitutionem, qui hæc facit etiam in locis communibus per leges prohibitis.

9 Hanc materiam tractant Sotus lib. 4. de iuſtitia quæſtio. 6. artic. 4. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſtio. 18 artic. 3 fol. 239 colum. 3. & 4. Anton. de Cord. in tractat. de caſibus conſcient quæſt. 71. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſen. par. 2. in quæſtione propria de hac re. & Michael Salon 2. 2. q 62. art. 3. controuerſia 2. Dominicus Bannes ibid. dub. 4 Petr. de Arragon ibid Greg de Val. to 3. diſp. 5. q 6. pũc. 5. dub. 7. Lud. Molina to. 1. de iuſt. tract 2. diſp 58 Ludouicus Lopez p. 1 inſtr. conſc. c. 149 Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ c. 38. Toletus lib. 5. ſummæ c 20. & Lud. Carb. q. 36. de reſt. dub. 2. & alij, quia vero multa in hoc dubio continentur. nec omnia vnica ſolum concluſione explicari poſſunt, quid in tanta rerum varietate ex cõmuni Doctorum ſententia ſentiendum ſit, præpoſitis quibuſdam concluſionibus oſtendam.

10 Vt autem hoc clarius, & diſtinctius præſtem, pręmittendum eſt, Ex ſyluis, & paſcuis, de quibus controuerſia eſſe poteſt, quaſdam eſſe vicinas, quaſdam remotas; Rurſus vel eſſe communes, vel proprias, ſiue eas proprias habeant ex Regis, & Principis conceſſione; ſiue titulo plantationis, quia ſcilicet ipſi aut eorum maiores montem illum, aut nemus arboribus repleuerunt, aut ab alio emerunt. Deinde cum certum ſit poſſe Rempublicam, aut Principem ſtatuere leges, quibus prohibetur ne quis ligna in tali ſylua cędat, aut animalia in tali loco paſcat, quæ leges cum iuſtæ ſint, obligant in conſcientia ex conſuetudine, quæ optima legum interpres eſt, deſumi debet vis obligationis earundem. Etenim vbi conſuetudo loci habet, vt tranſgreſſor non ſolum condemnari ſolet ad ſolutionem pœnæ a lege impoſitæ, ſed etiam ad reſtitutionem valoris rei acceptæ ibi procul dubio acceptio illa iniuſta eſt, & furtum mortale in re graui ablata; ſi vero condemnari ſolet legis tranſgreſſor ad pœnam tantum, eo ipſo ſignificatur, mentem legislatoris non eſſe obligare ad culpam, ſed ad pœnam ſolummodo; ita vt lex illa non tam rationem legis, quam conuentionis hãbere videatur, & ad communem vtilitatem ſtatutum ſolum eſſe, vt qui legis tranſgreſſor repertus fuerit, pœnam a lege taxatam perſoluat. His præmiſſis ſit

11 Prima Propoſitio. Quando ſylua cædiua eſt propria alicuius oppidi, ciuitatis. aut caſtri, ſi in ea ligna ſcindẽtes ſint ciues, & incolę eiuſdem loci & modicam quantitatem tantum accipiant ſine facultate, nec mortaliter peccant, nec valorem rei acceptæ reſtituere. ſed pęnam tantum poſt ſententiam condemnatoriam ſoluere tenentur. Quę propoſitio ab omnibus citatis admittitur. Prima pars patet, quia cũ moderate accipiant non nocent grauiter Reip. nec ex altera parte de alieno, ſed de eo ſolum quod ſibi cum ceteris ciuibus commune eſt. accipiunt; finis. n. legis eſt bonum commune, cui plurimum prodeſt habere ſyluas, & paſcua ad communem vtilitatem, cui fini iuſto non nocent, qui cum moderamine ad ſuam vtilitatem tantũ acciperent. Is autẽ cũ moderamine cenſetur accipere, qui ad ſuos vſus domeſticos, vel ad vendendũ aliquod modicum, quo ſibi de neceſſariis prouideat accipit. Immo Lopez vbi ſup. cõcl. 2. docet, ſcindentem ligna in ſylua communi ſui oppidi, ad domum fabricandam, quando ſylua eſſet lata, & abundans, non peccare, nec ad reſtitutionem teneri. Quæ res ex conſuetudine loci, & vſu aliorum dependet. Confirmatur hæc ratio, quia ſicut aues, & piſces ſunt iure naturæ communes; ita nemora, monteſque lege naturali communes ſunt, vnde iniuſta lex eſſet, quæ abſque cauſa prohiberet ciuibus & incolis loci, de communi ſylua ligna ad communes, & quotidianos vſus neceſſaria, aſportare. Dixi, ***ſi modicam tantum quantitatem accipiant***, quia ſi magnam ſtragem faciant ligna ſcindendo, eaque aſportando, dubium non eſt, quin mortaliter peccẽt, & ad reſtitutionem tenerentur, cum grauem iniuriam inferrent communitati, niſi de contraria voluntate communitatis cõſtaret, quia, ſ quãdo nouit aliquem ſimilia damna intuliſſe, ſolam pœnam exigit, ea que contenta eſt. vel aliqua alia ratione.

Ratio huius eſt, quia cum ſylua ſit communis, in commune damnum redundat, notabilem quantitatem, ſuper alios inde ſibi ligna appropriate, ceteroſque notabiliter defraudare videtur. Sicut igitur reſtitutionis reus eſt diſtributur, qui de cumulo communi frumenti a ſe diſtribuendi vicinis populis vendicat ſibi, vltra partem, quæ ſibi contingit, ita iſte cum exceſſu cædens ligna ex ſylua etiam ſibi cum aliis communi. Ceterum an damnum datum notabile ſit, nec ne, arbitrio prudentis, attentis omnibus circumſtantiis loci, temporis, & perſonæ expendendum eſt. Quod enim in ſylua modica, & vbi facultas ad ſcindenda ligna parce conceditur, damnum notabile cenſeretur, non ita magnum dicendum erit, ubi ſylua eſſet vaſtiſſima, & abundantiſſima, aut ubi facile conceditur facultas oppidanis non ſolum ad ligna cadenda pro quotidianis uſibus, ſed etiam pro fabricatione domus propriæ non ſuperbæ ſed pro neceſſitate, & qualitate perſonarum. Quo fit, ut hac de re regula certa aſſignari non poſſit, ſed prudentis arbitrio expenſis circumſtantijs omnibus res ſit relinquenda.

Secunda pars conſtat, quia ut ſupponimus, lex illa pœnalis iuſta eſt: Ergo ſi quis eam tranſgreſſus eſt, & ad pęnam cõdẽnatus, eam poſtea pęnam perſoluere tenetur.

12 ***Pars*** ratione dicendum eſt, quod ſi ſcindãtur ligna oppidi uicina. puta ſi ſint duo oppida uicina, quorum quoduis ſuam propriam ſyluam habet, mutuoq. oppidani unius loci auferre ſolent ligna ex ſylua alterius, dum modo notabile damnũ attentis circumſtantijs non inferant, excuſantur tam a culpa mortali, quam ab onere reſtitutionis, pęnam tamen ſoluere tenentur ſi deprehẽdantur, & dãnentur, ex Soto, Salõ Petro de Arragona, Lopez, Ioſeph. Angles, Corduba Rodriquez, Molina & alijs. Ratio eſt, quia licet in huiuſmodi rebus uere committatur furtum, non tamẽ ita æſtimari ſolet in iſtis rebus ſicut in alijs, neque homines propter illud infamiam incurrũt, nec tam acriter pro iſtis furtis, ac pro alijs furtis puniuntur. Atque adeo oppida illa uicina. quæ ita mutuo prædas agunt, tacito quodam conſenſu uidentur ſibi furta illa condonare, dummodo capti, & condemnati pęnam ſoluant, cuius rei interpres optima eſt cõſuetudo locorũ fere omniũ, præſertim cum ligna ſyluarum, quæ terra ſponte producit, non tanti fieri conſue-

Digitized by Google

ſueuerint, deberentque omnibus vniuerſim ad vſus quotidianos neceſſarios eſſe communi, niſi eorum penuria timeretur. Quocirca Molina vbi ſupra diſp. 58. concluſ. 3. docet, quod licet tales in confeſſione admonendi ſint, & reprehendendi, quod habentes ligna in ſylua communi ſui oppidi, in ſylua tamen communi aliena ſcindant, & aſportent, non ſunt tamen culpæ mortalis damnandi, quando damnum notabile non inferrent; Intelligendum eſt hoc, quando vterque populus ſua habeat nemora vicina, taliter quod ſibi inuicem ex ſuis communibus ſyluis ligna ſuffurari ſolent.

13 Secunda Propoſitio: Quando populi ita ſunt diſpoſiti, quod vnus eorum caret ſylua communi, alter vero ſyluã communem habet vel ſi vterque ſibi inuicem finitimus populus ſyluas proprias habet, ſed alter ſyluam vtrique populo propinquam, alter vero taliter remotã vt a proximo, & vicino ſibi oppido iacturam in cæſione lignorum pati non poſſit, tunc locum non habet iſta recompenſatio, & mutua ablatio vnius ab altero. Ideo populi ſylua communi carentes ligna ſyluæ communis aliorũ populorum ſcindentes, & auferentes in notabili quantitate peccant mortaliter, & ad reſtitutionem acceptorum in conſcientia ante iudicis ſententiam, ad ſolutionem vero pœnæ poſtquã capti, & condemnati ſunt, obligantur. Idemque dicendum eſt de furantibus ligna ſyluarum proximorum populorum licet habeant ſyluas, ſi tamen illas ita remotas habeant, quod nihil, aut parum damni ab oppidanis alterius oppidi, de quorum ſyluis uicinis ipſi furari ſolent, accipiunt. Sic Sotus lib. 4. de iuſt. qu. 6. art. 4. Mich. Salon. 2. 2. qu. 62. artic. 3. contr. 2. concluſ. 2. Ant. de Cordub. in ſumm. q. 71. conc. 3. Ludo. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. capitul. 149. conclu. 3. & Ioſeph Angles vbi ſupra concluſ. 5. Ratio eſt, quia ſic cædentes ligna in ſyluis alienis inuitis populis ſyluarum, cum nullum ius habeant ad vſum illorum, populique illi ſyluarum illarum dominium habent, furtum plane committunt, vnde ad damni reſtitutionem in conſcientia tenentur, ad ſolutionem vero pœnæ, quando condemnabuntur.

14 *Illud* autem tam pro huius, quam ſequentis propoſitionis intelligentia, notandũ eſt, ita ſcindentes ligna non plus teneri ad damni ſolutionem, quam iuxta præſumptam domini ſyluæ voluntatem aut rectoris communitatis, quę ex ſtatutis eorum, fama & vſu magna ex parte deprehenditur. Adeo vt ſi aliquo modo conſtaret, nequaquam eos prohibere, quo minus aliqui uicini ligna ſcinderent ad uſus quotidianos neceſſaria, eo quod cum illuc uenerint tacent & ita quaſi conſentiunt, tunc quidem ea ſcindere, & aſportare non eſſet peccatum. Et quidem quamuis in hac re mitiores eſſe ſoleant communitates, quam domini priuati, ſi tamen aut illæ aut iſti ſcientes ligna aſportari, ſola pœna contenti ſint, quando delinquentes deprehenduntur, nec aliquid ulterius pro damno dato exigant (vt regulariter fieri ſolet) tunc aſportantes nihil amplius pro damno reſtituere tenentur. Qui uero non deprehenditur, quamuis cõmuniter nihil ſoluere teneatur, ſi tamen præſumptio eſſet dominum ſyluæ id in animo habere, vt ei pro damno reſtitutio fiat, eo ſane in caſu reſtitutio facienda erit, ſicut etiam in dubio vel petenda eſt uenia, uel reſtitutio faciẽda. Ceſſat autem dubium, quando dominus ſyluæ bene nouerit delinquentes, & tamen aut ſubiaceret, aut ſaltem damnum nullum exigeret, eſto grauiter quęratur, & minas iactet. Recurrendum igitur ſemper eſt ad communitatis, & dominorum expreſſam, aut præſumptam uoluntatem, & uſum, & locorum conſuetudinem, quæ iſtarum legum præſtantiſſima interpres eſſe ſolet.

15 Tertia Propoſitio, Qui ligna in ſylua aliena cædit, quam conſtat dominum illius, aut anteceſſores ſuos, quorum eſt hæres propria induſtria, & expenſis in ſuo proprio fundo plantaſſe, ſiue locus ille muris vallatus ſit, ſiue non, non ſolum mortaliter peccat, niſi excuſatur ex leuitate materiæ, in qua diſcernenda ſtandum erit arbitrio prudentum, & damnum datum in conſcientia, ante omnem iudicis ſententiam reſtituere, ſed etiam pœnam accedente iudicis cõdemnatione perſoluere tenetur. Sic Sotus lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 6. artic. 4. Martin. Ledeſ. 2. 4. quæſt. 18. art. 2. fol. 259. col. 4. Ioſeph Angles vbi ſupra concluſ. 6. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 62. articu. 3. controuerſia. 2. concluſ. 3. 4. Dominicus Bannes ibidem, dub. 4. concluſ. 1. & 2. & 4. Anton. de Corduba in ſumma. quæſt. 71. Ludouicus Lopez par 1. inſtru. conſcien. capitulo. 149. concluſ. 1. Alphonſus de Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnalis cap. 10 Coroll. 1. Ioan. Medina Cod. de reſtitu. quæſt. 12. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſp 5. quæſt. 6. puncto. 5. dub. 7. Ludouicus Molina. to. 1. de iuſtitia. tract. 2. diſput. 58 concluſ. 3. Toletus lib. 5. ſummæ. cap. 20. Ludouic. Carbo. quæſt. 36. de reſtitut. dub 2. concluſ. 7. & alij. Ratio eſt manifeſta, quia huiuſmodi ſyluæ plantatio in proprio fundo eſt perfectus titulus dominij, vnde qui exinde ligna cædit inſcio, aut inuito domino, furtum committit, & peccat mortaliter, ſi damnum ſit notabile, non ſecus ac in alijs rebus contingit: ſufficiẽs autem quantitas ad peccatum mortale eſſet integram arborem detruncare. Quia quamuis in plantando huiuſmodi arbores non requiratur frequens induſtria, multo tamen tempore procreantur, & poſtquam procreatæ ſunt, multũ fructum, & annualem vtilitatem afferunt. Vnde priuare dominum hac vtilitate ad multos annos, grauis materia eſt, & mortale peccatum, pro ratione arboris. Ceterum ramos ex huiuſmodi arboribus cædere, vix erit peccatum mortale, niſi ſit frequens cæſio.

16 Quarta Propoſitio: Scindens ligna in ſyluis dominorum aut ſyluis priuatorum hominum, quas ſine propria eorum induſtria, ex ſolo dono aut conceſſione Regis, & Reipub. acceperunt, quibus vel extreme, vel quaſi extreme, vel grauiter ſaltem, puta ad familiæ ſuſtentationem indiget, nec peccat nec ad reſtitutionem tenetur, ſic Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 6. artic. 4. Notab. 2. Michael Salon. 2. 2. quæſt 62 ar. 3. controu. 2. concluſ. 4. Domin Bann. ibid dub. 4. concluſ. 2. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 6 pun. 5. dub. 7. Lud. Molina tract. 2. diſp 58. in fine. Ratio eſt, quia quãdo Rex alicui largitur oppidum cum ſylua, aut ſyluam tantũ, non plus iuris illi concedere poteſt, quam ipſe habuit: ſed Rex ipſe, aut domini loci, non poſſunt ſibi applicare ſyluã, quæ initio communis fuit, & ſponte ſua arbores producit, quin ſaltẽ in tali neceſſitate licitum ſit alijs ligna exinde ad vſus neceſſarios ſumere, dummodo ſylua ad id ſufficiat. Ergo ita ſcindentes neceſſaria ſolum non peccant. Alia tamen Ratio eſt, ſi ſylua illa vel a Rege, vel ab eo, cui Rex terram conceſſit, propria eorum opera, ſtudio, & expenſis plantata fuiſſet, tunc enim cum iſta actu nunquam fuerint communia non poſſunt ſibi vſurpare domino inuito ligna, niſi in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate.

17 Quinta Propoſitio; Sicut ligna cædere in ſyluis communibus, aut alijs, modo quo hactenus dictum eſt, licet; ita etiam fructus earundem arborum colligere licebit. Econtra vero in ſyluis, in quibus non licet ligna cædere, neque fructus earum colligere licet. Sic Mich. Salon. 2. 2. quæſt. 62. articul. 3. controuerſia. 2. concluſ. 5. & Domi. Ban. ibid. dub. 4. concluſ. 4. Ratio eſt manifeſta, quia acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, Reg. 42. Reg. acceſſorium. de reg. iur. in 6. fructus enim naturam arboris ſequitur, eodemque modo applicatur ſuis dominis, quo arbores ipſæ applicantur. Maxime cum fructus arborum vtiles, & neceſſarij ſint in varios vſus humanos, videlicet, ad ignem, ad paſtum pecorum, & hominum, ſicut & ipſe arbores; vnde de vtriſque idem iudicandum erit.

18 Sexta Propoſitio: qui ligna cædit, piſcatur, aut venatur, in ſylua, aut fluuio iniuſte prohibito non peccat, nec ad reſtitutionem, aut pœnam ſoluendam, ante vel poſt iudicis ſententiam obligatur. Sic Petrus de Aragon 2. 2. quęſt. 81. articulo. 3. in fine. concluſ. 8. Emanuel Rodriquez par 1. ſumm 1. capitulo. 37. concluſ 8. & alij. Et Ratio eſt, quia cũ talis nõ peccet contra iuſtitiam, quin potius iniuſte prohibens contra illam faciat, conſequens eſt, quod nec ante nec poſt iudicis ſententiam alicui reſtitutioni obnoxius ſit.

19 Septima Propoſitio: Ementes ligna ab huiuſmodi inuaſoribus alienarum ſyluarum in caſibus, qui bus huiuſmodi fures lignorum a reſtitutione immunes ſunt, ipſi etiam a reſtitutione excuſantur. In caſu autem, quo venditores ea

Digitized by Google

reſtituere obnoxij ſunt, & ipſi quoque emptores eadem ligna, vel ſuum valorem reſtituere tenentur, dummodo tamen venditores non ſint ſoluendo, idque emptoribus innoteſcit; Si enim venditores ſoluendo ſint, tunc hæc vſu conſumptibilia, vt ſunt ea, quæ vſu conſumuntur, aut alterantur, (cuiuſmodi ſunt ligna, dum ad ædificia aptentur, & dolantur) titulo oneroſo, v. g. venditionis comparata, reſtitutioni in ſe, & in ſpecie non ſunt obnoxia, ſed valor eorum aut a venditore ſi ſit ſoluẽdo, aut ex eius defectu, emptori reſtitui debet. Sic Anton. de Corduba in Summa. quæſt. 71. in fine. Ludouicus Lopez parte prima, inſtruct. conſcientiæ, cap. 149. in fine. & Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ cap. 38. concl. 6. & colligi poteſt ex l. Ex his. & l. ait Prætor § præterea, ff. quæ in fraudem. Cum enim emptor ſit malæ fidei, ſibi imputet emptor, quod rem furtiuam emere voluerit. An vero in conſcientia exigere poſſit pretium a venditore rei furtiuæ, legenda ſunt, quæ ſupra de hac re diximus, agentes de poſſeſſore rei cum mala fide.

10 Ex dictis conſtat, quid reſpondendum ſit ad rationem Medinæ, & Alphonſi a Caſtro initio allatam, ſolum enim procedit in caſibus ſecundæ, & tertiæ propoſitionum, ſic enim vere committitur furtum, vt diximus. Nec eadem Ratio eſt accipientis ligna ex ſylua communi, & auferentis pecuniam ex ærario publico; Quæ enim in ærario ciuitatis reponuntur, appropriata omnino ſunt domino Reipublicæ in commodum ciuium. Vnde qui compilat ærarium, tenetur reſtituere, non ſecus ac fur & latro. Syluæ autem non ita ſunt appropriatæ, & hoc ob maximam talium rerum neceſſitatem, quas non decet ita omnino appropriari dominis, vt reliquis ciuibus nõ liceat aliena via vti illis ad ſupplendam ſuam indigentiam. Secus autem dicẽdum eſt de lignis a proprijs eorum dominis plantatis, conſitis, & vallatis, ſiquidem ſcindens ligna in huiuſmodi ſyluis perinde tenetur reſtituere, ac ſi in agris, hortis, ac vineis fructus alienos rapuiſſet, cum ſimiliter proprijs vſibus deputatę & circumſeptæ ſint, & peculiari induſtria, labore, & cuſtodia indigent, vt experientia conſtat.

11 Hinc conſtat, quod non ita facile concedendæ ſunt excommunicationes ab ordinarijs locorum contra ſcindentes ligna, vt recte Mich. Salon, & Bann. locis citatis annotarunt, quia licet peccata iſta contra iuſtitiam commutatiuam procedant, communia tamen ſunt, & frequentia, quæ vix a lignatoribus, & paſtoribus euitantur. Et certe ſi iudices ſæculares ſola pœna temporali vt plurimum contenti ſont, quæ leuiſſima eſt, durum ſane eſt paſtores animarum tanto rigore, & tam atroci pœna, qualis eſt excommunicatio, in huiuſmodi delinquentes vti. Vnde merito & prudenter a Patribus in Concilio Trid. Seſſ. 25. cap. 3. de reforma. ſtatutum eſt, ne excommunicationes facile ferantur, nec pro rebus, & delictis vulgaribus. Quibus addo, quod ſi excommunicationes contra cęſores lignorum aliquando ferantur, ſolum eos obligant, quos ad reſtitutionem in conſcientia obligatos eſſe diximus, etiamſi excommunicatio illa omnes ita ligna ſcindentes reſpicere videatur. Quia illi ſolum peccant mortaliter, qui cõtra iuſtitiam commutatiuam ligna cædunt, & excommunicatio ſolum ligat, ſuppoſito peccato mortali, vt latius tom. 1. Theſauri. lib. 1. c. 9. expoſuimus.

ADDITIO NOVA.

Adde. Ex eodem loco Concilij cit. conſtat, gladium excommunicationis maxima cum circumſpectione exercendum eſſe; & pluries Sacra Congregatio reſpondit, remedium cenſurarum hodie eſſe ſubſidiarium ex perfato c. 3. Conc. Trid. Ideo illi non poſſe eſſe locum, quando alia uia poterit conſuli damno alieno: & in caſu, quo duo erant obligati in ſolidum in forma cameræ pro eodem debito, contra quorum alterum tantum poterat procedi ad executionem realem, & perſonalem, Sacra Cõgregatio cenſuit, non poſſe relaxari cenſuram in ſubſidium contra alterum, contra quem non poteſt fieri executio realis, vel perſonalis; ob prędictam rationem, eò quia nempe poterat eſſe cõſultum creditori alia via, executionis, inquam realis, vel perſonalis contra alterum debitorem, vt ſupra.

De Paſcuis, & iure paſcendi, deque Syluarum, aliorumque locorum cuſtodibus. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Qui pecora ſua in alienis pratis paſcit inuitò Domino, ſiue ſint alicuius communitatis, ſiue perſonæ priuatæ, peccat mortaliter.*

2 *Poteſt Princeps, ſi expedire iudicauerit, ſtatuere, vt collectis frugibus nullus prohibeat alijs paſtum in agris ſuis, dummodo non ſint oliua, vinea, & ſimilia.*

3 *Dominus alicuius loci, & ciuitatis, quamuis in his locis iuriſdictionem ciuilem, & criminalem habeat, nullum tamen ex hoc iure dominium habet in paſcuis publicis illius territorij.*

4 *Si Dominus populi damnũ notabile in paſcuis aut Syluis communibus dederit ad reſtitutionem in conſcientia tenetur, nec excuſatur ſi populus non petat ob metum aut quod damnum remittat, niſi animo libere remiſſio fiat.*

5 *An cuſtodes locorum, ſi diſſimulent cum cedentibus ligna, aut venantibus, & piſcantibus in locis prædictis ad reſtitutionem teneantur.*

6 *Suppoſita prohibitione peccat cuſtos, & periurus eſt, qui non manifeſtat cadentes, aut venantes, &c.*

Non obſtante iuramento aut prohibitione poſſunt cuſtodes ſine peccato cum cadentibus, paſcẽtibus, &c. diſſimulare his tribus concurrentibus. ibid.

7 *Quando cæſor, venator, &c. accepta reſtituere tenentur, & hoc non faciunt, tenentur inſolidum cuſtodes reſtituere, ſi per negligentiam officij ſui in cauſa ſunt.*

8 *In alijs cauſis a prædictis ſicut cæſor, &c. non tenetur reſtituere, ita & cuſtos tum a culpa negligentia tum a reſtitutione liber erit.*

9 *Cuſtos ſe abſcondens, & cum venatoribus, & lignorum cæſoribus diſſimulans, vt ſic eos in fragranti crimine deprehẽdat, grauiter peccat.*

10 *Si tranſgreſſor legis a cuſtode deprehendatur, & a cuſtode in tranſgreſſione poſtuletur, pignus reddere tenetur in conſcientia.*

Vbi autem crimen dubium eſt, reus non tenetur pignus reddere niſi iudex præceperit.

QVamuis ea, quæ de ſyluis dicta ſunt, etiam de paſcuis gregum intelligi poſſunt, vt tamẽ omnia tam de ſubditis, quam de ipſis dominis in paſcẽdis gregibus, & lignis cædendis clariora reddantur, in hoc capite de his, quæ vtroſque concernunt, diſtinctius ſequentib. propoſitionib. agendum eſſe cenſuimus. De qua re legendi ſunt Gabr. in 4. d. 15. q. 5. art. 2. concl. 5. lit. N. Sylu. verb. dominium. q. 4. verſ. 4 & verb. reſtit. 2. q. 16. Ant. de Cord. in tract. de caſibus conſc. q. 118. Cou. lib. quæſt. pract. c. 17. Lud. Mol. to. 1. de iuſt. tract. 2. diſp. 49 Mart. Nau. in Man. c. 7. a nu. 120. vſque ad 128. & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 150. & alij ſparſim.

1 Prima Propoſitio: Qui pecora ſua in alienis pratis inuito domino, ſiue ea ſint alicuius communitatis, ſiue perſonę priuatæ, paſcit, mortaliter peccat niſi paruitas materiæ excuſet, & ſine vlla iudicis ſententia ad reſtitutionem damni illati tenetur, pœnam vero non niſi poſt iudicis condemnationem ſoluere obligatur; Qui vero paſcit illa in pratis parentibus, ad reſtitutionem non niſi poſt condemnationem iudicis tenetur. Sic Michael Salon 2. 2. q. 62. artic. 3. controuerſia. 2. concl. 6. Dominicus Bannes ibidem dub. 4. concl. 6. Lud. Molina. tract. 2. diſp. 59. concl. 6 Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſc. c. 146. in fin. & alij communiter, & patet ex dictis; eadem namque ratio eſt pratorum, ac ſyluarum maxime cum facilius creſcant herbæ, quam ſyluę: vnde muliones in pratis alienis herbam, & fęnum demetientes in notabili quantitate mortaliter peccant, & ad reſtitutionem illati damni tenentur.

2 Secunda Propoſitio: ſicut ſtando in ſolo iure naturali, & gentium, poteſt vnuſquiſque alijs venationem prohibere

Digitized by Google

bere in fundo ſuo,vt tamen Princeps ob bonum commune contrarium ſtatuere poteſt,fas videlicet cuique eſſe in agris alienis,ita quamuis iure gentium, & naturali prohibere quis poterit,ne alij in ſuis agris paſcant,poteſt tamen Princeps,ſi ita expedire iudicauerit , ſtatuere , vt collectis frugibus,& fructibus nullus prohibeat alijs paſtum in agris ſuis,dummodo prædia,& agri non ſint vineæ,& oliuæ,& alia ſimilia,quæ magnum detrimentum patiuntur, quoad paſtum omnibus eſſent communes. Quam propoſitionem late probat,& confirmat Couar. vbi ſupra.nu.2. & 3. Ratio eſt,euidens,quia licet herbæ, quæ fixas habent radices in terris propriæ ſint dominorum,ita vt eas vendere & locare poſſint,& conſequenter alijs earum paſtum interdicere multo magis.quam ſolam venationem in terris ſuis,quia tamen bonum commune præferendum eſt priuato,poteſt publica poteſtas contrarium ſtatuere,ſi eidem bono communi id expedire iudicauerit. Confirmatur hęc ratio,quia de facto in multis locis lege ſtatutum,vſuque receptũ eſt,non poſſe priuatos dominos abſque ſpeciali Regis,vel legitima pręſcriptione prohibere alijs agrum ſuum ad paſtum,conuertendo illum in prata,quę Deſeſa vocantur,hoc eſt,in loca alijs ad paſtum interdicta ; cum enim herbæ naturali vi abſque vlla induſtria naſci ſolent, conſequenter ex ſe omnibus conciuibus , & incolis debent eſſe communes,collectis igitur iam frugibus,& fructibus,& agris vacantibus a ſemine,paſcua illa omnibus habitatoribus debent eſſe communia , ita vt priuati domini agrorũ vſum eorum communem prohibere non poterunt: quam ſane legem multis experimentis compertum eſt ſatis Reipub.conuenire,iuſtiſſimamque,& ęquiſſimam eſſe . Dixi, *dum modo agri illi non ſint vineæ*,&c.quia dominus agri in quo vicini,& conciues ius paſcendi habent collectis fructibus,licet hactenus eum coluerit , & ſeminauit ad fruges colligendas,vel ad alium fructum his ſimilem, poterit nihilominus in eodem agro nouellare,vt loquuntur,hoc eſt, vites,& olíueta plantare, etiam ſi per hanc plantationem paſtus hic communis omnium conciuium animalibus in futurum impediatur,cum in oliuetis, & vineis nullo anni tempore permitti poſſint animalium paſtus abſque læſione arborum,quippe qui paſtus eorum , viti, & oliuis plurimum nocet Huius illationis Ratio eſt,quia habitatores,& conciues nullum ius paſcendi habent in agris priuatorum niſi poſtquam fruges,& fructus collecti fuerint,donec alij ſeminentur.Eo igitur tempore,quo priuatus ager pendentes habet fructus,aut vites aliaſve arbores,quibus animalium paſtus nocet,non licet,cuiquam in eum agrum animalia mittere ad paſcendum; de qua re legendus eſt Couar. vbi ſupra nu.4.vbi late, & docte materiam hanc tractat. Ex hactenus de priuatis agrorum dominis, quid nimirum in cædendo ligna,aut paſcendis gregibus poſſunt, dictum ſit,in ſequentibus de dominis populorum,quouſque, ſcilicet in ſylua populi ſibi ſubiecti ligna cædere, aut greges in pratis communibus paſcere poſſunt,breuiter agendum erit,vnde in ordine ſit

3 Tertia propoſitio; Dominus alicuius loci, & ciuitatis, quamuis in his locis iuriſdictionem ciuilem , & criminalẽ, etiam habet,nullum tamen ex hoc iure dominium in paſcuis publicis illis territorij habet.Sic Couar. lib pract.qu. cap. 57.nu.1.vbi multos in hanc ſententiam recenſet.Cor quæſt.118.in fi.& Lopez par.1.inſtruc.conſcien. c. 150.& Molina diſput.59.concl.2. Ratio eſt , quia huiuſmodi paſcua ad vniuerſitatem pertinent. & ſub eiuſdem vniuerſitatis dominio cenſentur arg.l. In tantum.§. vniuerſitatis, de rerum diuiſione. Poterit tamen talis dominus habens iuriſdictionem,vti paſcuis publicis,vt habitator,& incola illius loci,ſi illic habitet,abſque cuiuſquam eorum præiudicio,& grauamine,ita videlicet,vt pecora , quæ in ea paſcua induxerit,non multum quoad numerum ſuperent aliorum pecora;tametſi pro ſua dignitate,& loco in ea communitate,poſſit plura,quam quicunque aliorum, paſcere. Et quidem in aliquibus locis vſu receptum eſt,vt dominus populi tot propria animalia in paſcua publica mittere poſſit,quot poſſunt duo incolæ,& habitatores.Id quod intelligendum eſt,dummodo ex tali numero notabile grauamẽ populo non ſequatur,tunc enim minuere tenetur numerum,vt omnibus de populo commode ſatisfiat . Et quod de paſcendis gregibus dictum eſt,pari ratione de poteſtate cædendi ligna in ſyluis communibus ſuorum populorum dicendum eſt,dummodo tamen vt Corduba, & Lopez notant,habeant ad id priuilegium , aut conſuetudinẽ anteceſſorum ſuorum legitime præſcriptam oſtendere poſſint,vnde in locis multis illa inoleuit conſuetudo,quod dominus proprius populi,in ſuo populo, dum ibi commoratur,illam lignorum copiam a ſylua communi accipere poſſit,qua pro vſu ſuæ familiæ ſine fraude , & iactura populi indigere eſt ſolitus,Quod ſi illam excedat,perinde reſtituere tenetur damna communitati data, ac quicunque alius de populo,ad pœnas tamen,niſi damnetur , aut damnari impediat illicite,non tenetur,vt Corduba,Lopez,& Molina vbi ſupra diſp.59.concl.4.tradunt.

4 Quarta Propoſitio:Si dominus populi damnum notabile in paſcuis,aut ſyluis communibus dederit,ad reſtitutionem in conſcientia tenetur,nec excuſatur ex eo , quod populus non petat ob metum ,neque ex eo,quod damnum remittat,niſi remiſſio libera omnino ſit. Sic Anton de Cor-
1 duba,Lopez,& Molina locis proxime allatis . Vnde inferunt,quod ſi dominus oppidi depaſcat loca deputata pecoribus eius,cum quo contractus eſt initus, vt certo pretio carnes populo vendat neceſſarias,& deinde macellarius ille conqueritur,non poſſe ſe carnes pro pretio illo dare, ob damnum a domino in gregibus ſuis eo in loco paſcendis datum,atque adeo annis ſequentibus pretium carnis augere compellitur,ſane dominus oppidi damnum illius incrementi oppidanis reſtituere tenetur . Quia ſi pro bono communi cuilibet particulari , & populari gregem ſuum ibi paſcere interdictum ſit,quare id licebit domino populi cum detrimento Reipub.quæ hoc emolumento priuatur. Sic etiam ſi paſcua communia alicui duntaxat ad paſtum conceſſa ſint ad bonum commune , ſicut alijs priuatis ibi paſcere interdicitur,ita etiam & dominus populi pari ratione ibi ob bonum commune paſcere interdictus cenſetur.Et ſicut priuati contra prædictas leges depaſcentes ad damna reſtituenda tenentur,ita etiam & populi dominus qui aliquo modo in cauſa eſt , quod conductor damnum patitur,aut quod paſcua illa minori pretio,uel nullo locentur,proculdubio damnum illud conductori,& communitati reſtituere tenetur.

Et denique ſicut alii,ſic etiam domini damnum aliorũ priuatorum fundis,agriſque per greges ſuos illatum reſtituere tenentur.Quod ſi paſtores in culpa fuerũt, poteſt quidem tunc dominus illos cogere, vt illud ſoluant , in defectum tamen eorum ipſe eo modo tenetur illud reſtituere, quo ſupra dictum eſt.

Neque excuſantur huiuſmodi domini, quod ſæpè numero oppidani,metu,verecundia,aut alia ex cauſa de dãnis illis conqueri non audeant,eaque exigere,cum veriſimile ſit pecora eorum aliquid nocumenti dediſſe tenentur enim id diligenter inquirere a paſtoribus ipſis, vel ſaltẽ promulgationes in eccleſijs oppidorum facere, vt qui damnũ aliquod paſſus fuerit,illud ſibi,aut alteri aperiat,vt ipſi integre ſoluatur.

5 *Quoad* cuſtodes autem dubitari ſolet,an huiuſmodi cuſtodes locorum , quibus ea cura , & cuſtodia commiſſa eſt , ad reſtitutionem teneantur , ſi diſſimulent cum cædentibus ligna , aut venantibus , & piſcantibus in locis prædictis. Et dubium ſolum eſt , quando prohibitio iuſte facta eſt ab eo , qui poteſtatem habet : Si enim inique , & tyrannicè vetita eſſet piſcatio , venatio , aut lignorum cæſio , proculdubio in hoc caſu non tenebitur cuſtos ſic venantes , aut piſcantes apprehendere , vel denunciare , etiamſi adeſſet iuramentum , cum in hoc caſu non eſſet obligatorium , non enim poteſt eſſe vinculum iniquitatis , quin potius in male promiſſis fides reſcindenda venit.Immo in hoc caſu officium iſtud dimittere tenentur , quando eis certo conſtaret prohibitionem eſſe iniuſtam , quia eſſet iniuſtitiæ miniſter , & peccaret.

Sin autem prohibitio iuſta ſit , tunc quidem officium ſuum fideliter agere tenentur . Vt autem omnia manife-

ſta

Digitized by Google

ſta fiant, quando ad reſtitutionem teneantur, vel non, paucis explicandum erit, iuxta communem Doctorum in hac re ſententiam, quam explicant Ioannes Medina Cod. de reſtitut. quæſt. 12. in fin. Martin. Nauar. in Manual. cap 17. num. 122. & ſeq. Ant. de Corduba in ſumma. quæſt. 66. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. 148. Mich. Salon 2. 2. q. 62. artic. 7 controuerſia 4. Dominicus Bannes ibi. Petrus de Arragon ibidem. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. q. 6. punct. 5. dub. 7. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ. c. 128. Ludouicus Carbo q. 36. de reſtitutione, & alij. Eſt igitur

6 Prima Propoſitio: Suppoſita iuſta prohibitione peccat cuſtos, & periurus eſt, qui ſub iuramẽto aſtrictus officium ſuum exercere non manifeſtat venantes, piſcantes, aut ligna cædentes in locis prohibitis. Eſt communis omnium ſententia, nec ab vllo negari poteſt. Eſt tamen intelligenda hæc propoſitio regulariter, Nam non obſtante tali iuramento, & prohibitione legitima, poſſunt cuſtodes cum cedentibus, paſcentibus, & aliis ſupradictis ſine peccato & obligatione ad reſtituendum diſſimulare his tribus concurrentibus; Primo, quando ſciunt auferentes id feciſſe ex neceſſitate: Si enim ignorarent, aut dubitarent de capientium neceſſitate, non excuſantur; In dubio enim tutiora eligenda ſunt. Secundo, quando neceſſitas capientium tanta eſt, quæ eos a peccato excuſat quanta autem hæc ſit, aut eſſe debeat non ita facile explicari poteſt; Hoc certum eſt, ſi ſit extrema, vel quaſi, ita vt vix poſſint aliter vitam ſuam, & ſuorum conſeruare, nec illi capiendo, nec iſti tacendo peccant, quia tunc dominus in ipſa rerum ſuarum captura conſentire debet. Tertio, ſi non permittant eos plura capere, quam neceſſitas eorum exigit: Si enim vltra quam eorum indigentia poſtulat, accipiant, nõ erunt a crimine furti immunes, nec cuſtodes tuta conſcientia cum eis diſſimulare poſſunt. His igitur concurrentibus ſi cuſtodes diſſimulent, non peccant, nec reſtituere tenentur: Etenim charitas id exigit, cui nulla promiſſio, aut iuramentum aduerſari debet.

7 Secunda Propoſitio; Quando cæſor lignorum, aut venator accepta reſtituere tenetur. puta quia ligna ſcindebat in Syluis domini priuati, aut in cõmunibus magnam ſtragem intulit, aut in Syluis proprij oppidi tempore prohibito ligna cædit, tunc ipſis non reſtituentibus tenentur in ſolidum id facere cuſtodes, ſi per negligentiam ſui officij in cauſa ſunt, vt Syluarum, domini eiuſmodi damna ſubeant. Sic Medina, Corduba. Nau. Greg. Lopez & alij. Sunt enim indirecte cauſa acceptionis rei alienæ cum ex officio, & ſpeciali obligatione teneantur ſua cuſtodia dominum loci illæſum cuſtodire.

Immo quando is, qui illicite ligna cædit, ſolum ad pœnam tenetur poſt iudicis condemnationem, (puta quia id facit in Sylua non prorſus aliena, ſed proprij oppidi tempore prohibito) tunc vt recte Medina Gregorius de Valentia, & Carbo, notant, tenetur cuſtos ante omnem ſententiam iudicis damnum datum reſtituere, quia ſcilicet cum teneatur ratione officij, & ſtipendij bona domini illæſa cuſtodire, iniuſte tunc perciperet aliquam partem ſui ſtipendij, eam ſcilicet, quæ iudicio boni viri reſponderet diligentiæ, & officio, quod in eo caſu neglexit atque adeo ad damnum dumino loci datum reſtituendum in conſcientia obligatur. Vnde hic vnus caſus eſt, in quo cum principalis damnificator in conſcientia non teneatur, tenetur tamen alius, eo, quod principalis non niſi ad pœnam iuxta patriæ leges, cuſtos autem ratione mercedis, quam eo nomine accipit, ad damna ex negligentia ſua illata tenetur.

8 Tertia Propoſitio: In alijs omnibus caſibus a prædictis, quibus ligna cædens, nec peccat, nec reſtituere tenetur, cuſtos quoque tum a culpa negligentiæ, tum a reſtitutione liber erit, ſi id fieri permittat, ſciens cauſam, quæ ſubſit, id licite faciendi. ita Ioannes Medina, & alij citati, puta quia eſt domini amicus, propinquus, aut alius aliquis, quem probabiliter nouit ex tacito conſenſu domini id facere.

9 Quarta Propoſitio: Cuſtos ſe abſcondens, & cum venatoribus, aut lignorum cæſoribus diſſimulans, vt hac ratione eos in fragranti crimine deprehendat, grauiter peccat. Sic Ioan. Medina, Martin. Nauar. Lopez, Gregorius de Valentia & alij citati. Ratio eſt, quia ex charitate tenetur impedire, cum poſſit, & debeat, ne proximus peccet, pœnam incurrat

Deinde etiam contra fidelitatem domino loci debitam agit, cum teneatur, quantum in ſe eſt, damnum eius impedire; Vnde ſi pœna contra delinquentes ſit perſonalis, aut talis, quæ in vtilitatem domini loci ſpoliati non redundat, tenebitur cuſtos aliquid domino reſtituere ad arbitrium boni viri, titulo officij neglecti, vt diximus. Reo autem damnum pœnæ, quod ob eius conniuentiam incurrit, in hoc caſu reſtituere non tenetur; Cum id damnum Rei impedire ex officio, quod ei debet ex iuſtitia non teneatur, reſtitutio autem ex iuſtitiæ ſolius obligatione naſcitur.

Et cum omnes cuſtodes hoc faciant, idque ab omnibus ſcitur, imputet ſibi reus, quod hac ratione captus, & deceptus ſit.

Addunt autem Martinus Nauar. capit. 17. num. 123. & Gregorius de Valentia non peccare cuſtodem ita ſe abſcondentem, ſi ea intentione id faciat, vt Reus, qui antea furari ſolitus ſit, & euaſit, hoc ſaltem modo deprehenſus ſit, & iuſtas delicti pœnas det, eaque ratione abſtineat in futurum. Etenim hac circumſtantia concurrente præceptũ affirmatiuum fidelitatis erga dominum, & charitatis erga proximum deſinit tunc obligare cuſtodem ad impediendum tale delictum, quo ſcilicet plura ſimilia hac ratione impediantur.

10 Quinta Propoſitio: Quando in huiuſmodi locis ſunt cuſtodes, ſi tranſgreſſor legis deprehenſus a cuſtode in tranſgreſſione poſtuletur reddere pignus, tenetur in conſcientia illud exhibere. Sic Michael Salon 2. 2. q 62. art. 3. controuerſia. 3. concl 5.

Ratio eſt, quia cum hic cuſtos ibi ab habente authoritatem conſtitutus ſit, miniſter eſt legis, & executor illius. Sed eo ipſo, quod poſtulat pignus in crimine fragranti incipit legem exequi, & reum condemnare, & Reus illud exhibẽs illam legis pœnam luere incipit. Sicut igitur accedente plena condemnatione iudicis tota pœna ſoluenda eſt, ita incipiente illius executione, illius quoque ſolutio incipienda eſt.

Dixi, *in crimine fragranti*, quia vbi crimen dubium eſt, & adhuc probandum non tenebitur reus ad reddendum pignus, niſi iudex pra ccpeni. Plura de cuſtodibus legi poſſunt in materia de reſtitutione in communi, vbi nonnulla de hac materia diximus, hęc autem huic loco ſufficere nobis videntur.

De ludo, quando licitus, vel illicitus ſit, & qua ratione ludo acquiſita, vel ab his, qui alienare non poſſunt, aut per dolum, aut fraudem reſtituenda ſint. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Quinam authores hanc materiam de ludo tractent.*
Ludus, de quo hic tractatur, cuius finis ad lucrum, quomodo deſiniatur, an & quomodo ſit actio licita.
Ludus virtus eſſe poteſt, & actus Eutrapeliæ.
2 *In ludo qualiter concurrere poſſunt quorum ratione natura ſua non eſt peccatum.*
3 *Ex ſe honeſtus cum ſit in multis caſibus illicitus eſſe poteſt ſ. ratione ſcandali, loci, temporis, materiæ, modi, prohibitionis, & affectus ludentis.*
4 *Ludorum genera, quæ & quibus prohibita.*
Alearum nomine, qui ludi intelliguntur, clericis beneficiatis, aut exiſtentibus in Sacris, & Religioſis ſub mortali interdicitur.
Laicis etiam prohibitus ſed non ſub mortali ſecluſis circumſtantijs.
5 *Ludus ſcachorum nec clericis, nec laicis interdictus. Quare.*
6 *Quando per ludum transfertur dominium, ita vt ex ludo acquiſitum non ſit reſtitutioni obnoxium.*

7 *Iure*

Digitized by Google

Iure naturæ, qui lucratur aliquid ab eo, qui non poteſt alienare ex eo, quod non habet verum dominium, vel adminiſtrationem, reſtituere tenetur in conſcientia vere illius pecunia Domino, vel adminiſtratori.

8 *An ſeruus, qui aliquid ludo acquiſiuit, teneatur illud reſtituere.*

9 *An filius familias, aut alius, qui ludendo alienare non poſſit, ſi ipſe aliquid lucretur tuta conſcientia ſibi retinere poſſit, an ſuo patri acquirere.*

10 *An de ratione ludi ſit, vt quis lucrari non poſſit plura, quam colluſor ab eo lucrari queat.*

11 *In quo ſenſu vera ſit opinio Soti non poſſe talem plura lucrari.*

12 *Si filius familias ex centum ſibi a patre conceſſis ſolum quinque perdere poſſit, ſi perdat vltra, ſ. decem, exceſſus ille reſtituendus eſt.*

13 *Et quomodo plura lucrari poſſit, quando autem lucratum reſtituere tenetur. Par etiam ratio de coniugata procedit, num. 14.*

15 *An Religioſus aliquid ludere poſſit, & an lucrifaciens ab eo acquiſitum reſtituere teneatur.*

16 *Qui non ludere poteſt, ſi lucretur, & tenetur reſtituere, opinio ſecurior, & probabilior.*

17 *Quæ fraude, ac dolo acquiruntur in ludo, omnino reſtituenda eſſe iure naturæ certum eſt.*

18 *Fraudes duplicis generis eſſe poſſunt. Vel enim ludum præcedunt, vel in actu ludendi committuntur.*

19 *An ſi ambo ſe ante nouerant, & peritior cum ignaro ludat, & lucretur, teneatur ad eius reſtitutionem.*

20 *Optimum exemplum affert Io. Med. non eſſe reſtituendum, quod dubium multum explicat, & illuſtrat.*

21 *Quando interueniunt doli, qui repugnant legibus ludendi acquiſitum tali ludo reſtituendum.*

22 *Vnde fit, vt quis ſimulate ſponſionem ſuam agere poſſit, quo alterum cogat cedere, aut recuſare, ex qua actione lucrum conſequitur alias non prouenturum.*

23 *An volens renunciare actioni a colluſore propoſita admonitus domum a tertio illam acceptauit, & tandem lucratus eſt, teneatur in conſcientia lucrum illud propter admonitionem acquiſitum reſtituere.*

23 *Tribus dictis breuiter, accurateque diſſoluitur.*

1 INter alias reſtitutionis materias, vna eſt materia ludi, quæ quia ſatis vſu recepta eſt, ſcituque neceſſaria, breuiter a nobis hoc in loco explicanda eſt. Quam materiam tractant S. Thom. 2. 2 quæſt. 32. art. 7. ad ſecundum, & q. 168. Alexander de Ales p. 2. q. 132. & p. 4. q. 24 memb. 3. art. 3. §. vlt. & q. 33. memb. 2. artic. 5. Richard. in 4. diſt. 15. art. 5. q. 8. Palud diſt. 15. q. 3 art. 5. concl. 2. in fine. Gabriel 4. diſt. 15. q. 13. Summiſtæ verb. Ludus. Ang. Syluestr. Tabiena. Caiet. in Summa. verb. ludus. & 2. 2. q. 32. art. 8. in fine. & q. 167. Ioan. Medina C. de reſtitutione. q. 21. & q. 22. Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 2. Martinus Ledeſm. 2. 4. q. 18. art 8. in fine. Martin. Nauar. in Manua. c. 20. Dominicus Bannes 2. 2. q. 32. art. 7. Alphonſus a Caſtro. lib. 2. de poteſtate legis pœnalis. cap. 2. Corollario. 3. Couar. in reg. peccatum, par. 1. §. 4. Michael. Salon. 2. 2. q. 5. de dominio art. 6. Gregor. de Valent. tom 4. diſp. 5. q 6. punct. 5. dub. 8 Ludouic. Lopez par. 2. inſtruct conſcien cap 31. & ſeq. Adr. in 4. tract. de reſtitutione. q. 14. quæ incipit, *Quia in ſuperioribus* Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. cap. 14. §. 18 Io. Bachonus in 4. diſt. 22. q. 1. artic. 6. dub. vlt. Panor. in c. cler. 2. de vita & honeſt. cleric. & in cap. Quia plerique. nu. 35. q. 1 t. de immunita. eccleſ. & Canoniſtæ ibidem. Ludouicus de Beia par. 1. reſponſ. caſuum conſcient caſ. 61. Summa Corona par. 2. capit. 4. de reſtitutione in communi. nu. 17. Emanuel Rodriquez in ſumma pat. 1. c. 189. Toletus in ſumma. lib. 5. cap. 27. & Ludouicus Carbo. tract. de reſtit. q. 37. & ſeqq. Eſt autem Ludus vniuerſim ſomptus operatio exterior animi relaxandi cauſa ſuſcepta. In hunc enim finem præcipue inuentus, & inſtitutus eſt, vt animus relaxetur, vireſque defatigatæ inſtaurentur.

Quod ſi quid aliud ex tali operatione quæratur, id ſuperuenit ludo, vt ſpes gloriæ comparandę, aut lucri acquirendi gratia.

Quia vero hoc in loco de eo ludo ſpeciatim acturi ſumus, qui pro fine lucrum habet, & vt quidam contractus eſt inter ludentes, ita non incommode definiri poteſt, Ludus eſt contractus conditionalis lucri gratia factus, quo ex euentu expoſita acquiritur, vel amittitur pecunia. Quia vero quæcunque de hac materia tractari ſolent, ad duo præcipue capita reduci poſſunt, ſcilicet, an, & quãdo actio hæc licita, vel illicita ſit, & quando ex ludo transfertur dominium: de his duobus ſuo ordine dicemus, quoad primum igitur.

2 Prima Propoſitio eſt, Ludus genere ſuo licitus eſt, & ſi moderatus ſit ratione, virtus eſſe poteſt. Sic S. Thom. 2. 2. q. 168. & alij omnes qui actum Eutrapeliæ, id eſt, iucunditatis eſſe dicunt, conſtituentis medium in actionibus pertinentibus ad honeſtam animi recreationem, vt latius S. Thomas vbi ſupra art 2. poſt Ariſt. 2. Ethic. c. 6. & lib 4. Ethic. c. 8. Dicitur autem quis Eutrapelus a bona conuerſione, quia ſcilicet bene conuertit aliqua dicta, vel facta in ſolatium, adeo vt Eutrapeliæ finis ſit honeſta hominis recreatio. Ratio huius eſt. Quia cum homo ex anima, & corpore conſtet, ſicut homo quoad corpus indiget corporali quiete, quia continue laborare non poteſt, eo quod virtutem finitam habet, quæ determinatis laboribus proportionatur: ita etiam ex parte animæ, cuius virtus finita eſt, & ad operationes determinatas proportionata aliqua relaxatione indiget, præſertim quia in operationibus animæ ſimul etiã laborat corpus, inquãtum anima intellectiua vtitur virib. per organa corporea operantibus.

Confirmari poteſt hęc Ratio Quia in ludo quatuor cõcurrere poſſunt, nimirum, materia, finis, ſors, & fortuna. & denique ludi circumſtantiæ; Quorum omnium ratione ludus ex ſe, ſuaque natura peccatum non eſt, ſed licitus, vt patet: ſiquidem ratione materiæ, quæ eſt pecunia, licitum eſſe conſtat eodemque modo ratione finis, ſi nimirum lucri, & recreationis honeſtæ gratia fit.

Sicut enim lucrum in alijs commutationibus, & contractibus eſt conceſſum, ita etiam in ludo, delectatio enim ſuperaddita, nõ eſt mala. Et ſicut alias animi recreationes moderato pretio pro cuiuſque ſtatu procurare licet, vt venationem, piſcationem, & ſimilia; ita nonnunquam licet, immo & virtus eſſe poteſt pro pecunia ludere. Et quemadmodũ in cibos honeſtos, quibus refocillatur corpus, ſumptus erogare licet; Sic cũ & luſibus quoque animus vegetetur, & corpus, non eſt cur & in illis aliquid quandoque ex pendere non liceat.

Neque ratione ſortis, aut fortunæ malus erit, cum hæc etiam in cambijs, Mutuo, alijſque contractibus inſint. Nec denique ratione circumſtantiæ; ſi enim ſint perſonæ habiles ad exponendam pecuniã, & loco, & tempore non prohibitis ludant, nõ peccabunt. Ludus igitur moderatus ſua natura licitus eſt, & ſub virtute cadit.

3 Secunda Propoſitio: Quamuis ludus ex ſe honeſtus ſit, in multis tamen caſibus illicitus eſſe poteſt. Primo enim ratione materiæ illicitus eſt, ſi materia ludi obſcæna, vel irreligioſa ſit, cuiuſmodi ludi in ſacris literis reprehenduntur, Exod 32. *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere* Tob. 4. *Nunquam cum ludentibus miſcui me*. Secundo ratione *ſcandali*, qua ratione clerici, & prælati etiam priuatim ludentes peccare poſſunt, cum in ludis prohibitis ſe exerceant. Tertio, ratione loci, vt ſi in eccleſia ludi profani exercerẽtur, quales ſunt ludi theatrales, & comici, & ſimilia, quorum vſus eſt eo in loco ex Caiet. 2 2 q. 168. artic. 4 dub 3. in ſumma verb. ludus & Nauar. in Manuali. cap. 20. num. 3. verſicul. Quarto. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto 5. dub 8. Carbo. quæſt 37. concluſ. 8. In his enim, & ſimilibus contemptus quidem ſaltẽ interpretatiuus legis canonicæ ipſo facto interuenire videtur, arg. c. cum decorem. de vita, & honeſt. cleric. & capit. Decet. de immunit. eccleſ. in 6. Secus autem ſi ludi eſſent quieti, & ibi quis ex cauſa rationabili luderet ad ſcaccos, puta, ſi aliqua neceſſitate infirmum ibi ludere oporteret ne alioquin dormiat; aut ſi tempore belli aliqui in eccleſia incluſi eſſent, & ſani indigerent excuſſione otij, aut ſomni per aliquem honeſtum, & quietum ludum, tunc enim nullum omnino eſſet peccatum, quia conceſſo

pri-

Digitized by Google

principali, hoc eſt, habitatione tunc in loco ſacro, conceſſa quoque intelliguntur acceſſoria honeſta. Sine cauſa vero rationabili ex animi leuitate ibi ludere, ſine ſcandalo, & ſine actibus indecentibus ioco facientibus, veniale eſſet, vt præfati authores tradunt. Quarto ratione temporis, ſunt enim illiciti ludi laborioſi, aut quaſi totius diei conſumptiui, etiam non omiſſa Miſſa, multo magis, quam bella iuſta ſine neceſſitate. Mortale tamen peccatum in huiuſmodi ludis non eſt ex Caietan Nauar. & Carbone vbi ſup. quia labores ludicri non ſeruiles, ſed liberales ſunt. Et cōſumptio feſti non omiſſis diuinis, in vanis, nō contra ſed præter præceptum feſtorum eſt. Quinto ratione affectus ludendi, vt ſi quis ita affectus eſſet ludo, vt multum tempus conſumeret in ludis, & hoc eſſet veniale, vel etiam non curaret trāſgredi præcepta Dei, vel eccleſiæ propter ludum, id quod eſſet mortale. Sexto ratione modi ludendi, quando ſcilicet in eo adhibeatur dolus, aut fraus, aut quis inuitus ad ludēdum trahatur ſiue per apertam violentiam, ſiue per eiuſmodi preces, & verba, quæ alioqui ſuffundunt alium rubore, niſi ludat. ex Sancto Thoma 2.2. quæſt 32. artic. 7 ad ſecundum. Martino Nauar. in Manuali. capit. 17 num. 13. Caiet. in ſumma. verbo ludus Gregorio de Valentia tomo. 3. diſp. 5. quæſt. 6. punct. 6. dub 8. & alijs, & multo magis ſi ludo immiſceantur blaſphemiæ, & alia huiuſmodi, quo-
4 rum ludus ſolet eſſe alicui vt plurimum cauſa; Septimo ratione prohibitionis, ſolent enim aliqui ludi legibus humanis prohiberi, ſic clericis, religioſis & Prælatis maxime interdicitur ludus alearum, & taxillorum, ratione dignitatis perſonæ, & ſcandali, quod talis perſona ſic ludens generare ſolet. Vt patet ex can. Epiſcopus. diſt. 35. & capit. clerici, 2. de vita, & honeſta cleric. & l ſolent ff. de aleæ, vſu, & aleat. & Authent. Alearum vſus. Cod. de Relig. & ſumpt. fun. Nomine autem alearum intelliguntur ex Nau. num. 6. & Gregorio, & alijs. ludi omnes fortuiti, id eſt, in quibus res permittitur caſui, & fortunæ.

Et quidem clericis beneficiatis, & exiſtentibus in ſacris, nec non religioſis interdicitur ſub peccato mortali, ſaltem ſi ludant pro notabili quantitate, præſertim ex fructibus beneficiorum ex Soto lib. 4. de iuſtitia. quæſt. 5. art. 2. ante concluſionem 4. Nauar. in Manuali cap. 17. num 9. Mich. Salono 2. 2. q. 4. de dominio. art. 6. concluſ. 2. Gregorio de Valentia vbi ſupra. qui id colligunt ex cap. Inter dilectos de exceſſ. prælato. vbi clericus ob aleæ vſum iubetur deponi, quæ pœna non niſi ob peccatum mortale infligi ſolet, & facit Concil. Trid ſeſſ. 22. cap. 1 de reformat.

Quod intelligendum eſt, niſi leges illæ fortaſſis per contrariam conſuetudinem alicubi ſint abrogatæ, & ludatur in magna quantitate. Dicitur autem lex abiiſſe in deſuetudinem quando ſuperiori illam violantes videt, & non punit. Quibus addo ex Angel. verb ludus. nu 2. & Salono, clericis omnibus interdictum eſſe ludum laruialem, quem exercent perſonati, ſub peccato mortali, quia non poſſunt habitum mutare ſine cauſa rationabili. Quod vero addit Salon, (quamuis ſub dubio) ſub eadem cenſura clericis interdictum eſſe ludum laruialem, quam prohibentur religioſi, ne ſine iuſta cauſa habitum ſuæ religionis mutent, nimis durum eſt, & ſine vllo ſolido fundamēto aſſertum. Et quāuis laicis etiam vſus Alearum ſit prohibitus, vt tamen Sotus, Nauar. num. 11. & Gregorius locis citatis docent, non tamen ſub peccato mortali, etiamſi pro magna quantitate ludant, ſecluſis alijs circumſtantiis prauis contra ius naturæ, de quibus ante dictum eſt, cum leges illæ laicos cū tanto rigore obligare non cēſeantur, & ſaltem quoad illos per conſuetudinem contrariam quoad obligationem ſub mortali ſint abrogatæ, vnde communiter abſolui ſolent, quamuis non habeant propoſitum ab hoc genere ludi abſtinendi, dummodo tamen abſint ſupradictæ prauæ circumſtantiæ.

5 Ceterum vt recte notant Panorm. in c. clerici. 2. num. 4. de vita, & honeſt cleric. & Salon vbi ſupra Ludus ſcacchorum, neque clericis. neque laicis interdictus eſt, dummodo prauæ abſint circumſtantiæ, & tamen Marti. Nauar. vbi ſupra. numer. 3 & Lopez p. 2. inſtruct conſcient. cap. 31. con. 1. dicunt, quod magis ineptus eſt ad animi recreationem ſumendam ludus ſcacchorum, quam alearum, cum in ludo alearum plurimum fortunæ inſit, & parum induſtriæ. econtra vero ludus ſcacchorum ex vehementi aduertentia ibi requiſita animum potius vexat, quam relaxat Ideo autem non eſt prohibitus ludus ſcacchorum, vt falſo putant Gabriel. in 4 diſtin 15 quæſt. 13. artic. 3. dub. 2. litera. 3
M. & Palud ibid. quæſt. 3. artic. 5 concluſ. 2. in fi. Sicut alearum, quia ludus ſcacchorum communiter ſecum moderatam affert recreationem, citra illa pericula blaſphemiarū, iuramentorum mendaciorum, doli, & fraudis, & conſumptionis bonorum & huiuſmodi, quæ in luſu alearum, vt plurimum imminent ludus enim ſcacchorum communiter neque ſcandalo eſt, neque iuramentis, neque bonorum temporalium notabili nocumento expoſitus.

6 *Quando* igitur ludus peccatum ſit mortale, vel veniale, aut nullum, facile ex dictis colligi poteſt, ſupereſt vt alterū membrum, quod huius loci proprium eſt, explicemus, quādo ſcilicet per ludum transfertur dominium, ita vt ex ludo acquiſitum non ſit reſtitutioni obnoxium. Et cum duobus modis accidat ludere vel pecunia præſenti, & ſtatim ſoluta, aut credita & data fide, de vtriſque agendum eſt. Quam rem S. Thomas 2. 2. quæſtio. 32. articulo. 7. ad ſecundum breuiter explicat, & quatuor docet;

Primum eſt, quod qui lucratur per ludum a non potentibus ſe exponere, & res ſuas alienare, & tenetur reſtituere.

Secundum eſt, quod acquiſitum dolo, aut fraude per ludum reſtitui debet.

Tertium eſt, qui alium vi, aut minis traxit ad ludum, ſi lucratur, reſtituere tenetur.

Quartum eſt, qui ludo prohibito per legem lucratur, tenetur reſtituere, niſi lex contrariam conſuetudinem habeat. in quibus ea fere omnia explicantur, quæ ad præſentem materiam ſpectant, quia vero quædam iſtorum certa ſunt. quædam vero controuerſa, primo expoſitis certis, dubia deinde explicabimus.

Primo igitur certum eſt iure naturæ, lucrantem aliquid ab eo, qui non poteſt alienare, ex quo vel non habet rerum dominium, vel adminiſtrationem, teneri illud in cōſcientia reſtituere vero domino illius pecuniæ, vel eius ex lege adminiſtratori. Vnde qui lucratur a fure, a filio familias, a minore, a ſeruo, a Religioſo, aut a marita ia non habente rerum communium curam, tenetur id lucri reſtituere, Quod intelligendū eſt: ſi tales perdant in notabili quantitate. Nam ad alienandum id modicum per ludum adeſſe cenſetur conſenſus ſuperioris, vt v g. filius, qui in curia, aut in Academia centum ducatos quotannis expendit, ſi quatuor, aut quinque ludo diſpendat. veriſimile eſt patrē ſuum habere ratum, cum probe ſciant vix inueries non poſſe ſine illis diſpendijs viuere ex Soto lib. 4 de iuſtitia. quæſtio 5. articulo 2. Martin. Nauar. in Manual. capitul. 17. numero. 12. Lopez par. 1. inſtruc conſcient. capitulo. 33. quæſtio. 1. in fin. Mich. Salon 2. 2. quæſtio de dominio articulo. 6. dub. vltim. concluſ. 2. Ioſepho Angles in 2. ſen. par. 2. quæſtio. de ludi reſtitutione dub 1 concluſ. 1. Gregorio de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 6. punct. 5. dub 8. Ratio pro prima parte eſt, quia cum iſti non habeant dominium, vt filius familias, fur, Religioſus; vel non habeant adminiſtrationem bonorum, vt Minor viginti quinque annis, mente captus vxor, ſicut res illas donare aut alio contractu alienare non poſſunt, ita neque, illas per ludum alienare poſſunt. Intelligendum autem eſt hoc de filiu familias, non emancipato, neque caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe peculum habente: Si enim eſſet emancipatus, aut haberet bona caſtrenſia vel hæreditate, aut alia via accepta, in quibus non ſubijcitur patri, ſed eſt ipſe abſolutus dominus illorum, tunc illa ludo exponere, & perdere poſſet. Similiter quod de vxore dictum eſt, intelligi debet de bonis ſibi cum viro communibus, & de dote. Cum enim mulier tria bonorum genera habere poſſit, Primo dotem; Secundo bona ſibi cum marito communia, & acquiſita induſtria tam viri, quam vxoris durante matrimonio: Tertio bona paraphernalia, ea ſcilicet quæ illi extra dotem, vel hæreditate, vel donatione, vel aliqua alia via adueniunt, de bonis primi, & ſecundi generis ludere non poteſt ſine licentia, viri aut

cleetaro-

eleemoſinam facere niſi iuxta morem patriæ, ſaltem in notabili quantitate. de bonis vero tertij generis poteſt.

Secunda pars patet, quia cõſenſus patris in modica quãtitate adeſſe ſupponitur, cum vix tranſigi poſſit vita ſine aliqua honeſta recreatione, maxime cum exinde redditur animus aptior, & alacrior ad ſtudia, & negocia ſua adcunda. Idemque de vxore dicendum eſt, conſentire enim cenſetur maritus, vt modicum quid expendere poſſit pro qualitate ſtatus, & diuitiarum mariti arbitrio boni viri. Verũ circa hoc dictum ſunt quædam inter authores controuerſa.

DVBIVM PRIMVM eſt, An ſeruus, qui aliquid ludo acquiſiuit, teneatur illud reſtituere?

Reſpondeo cum Soto lib 4. de iuſtitia q. 2. ar. 2. & Ludouico Lopez par. 2. inſtruct. conſc. cap. 35. Quod ſi ſermo ſit de ſeruis bello captis, cum tales maiori fauore ſint tractandi, ſi quid dono ſuſceperit, vel iure hæreditario, aut lucro licito lucrati fuerint, non tenentur in conſcientia ea dominis reddere, atque adeo ſi aliquid a potente perdere acquirant ludo, ſicut id lucri Domini ſecundum Sotum, & Lopez, reſtituere non tenetur: ita neque perdenti: Secus autẽ de illis ſeruis, qui ſe vendiderunt, iuxta ea quæ lib. . c. . diximus, cum tales quicquid ſint, domini ſint, illiſque dominus tanquam inuento ſuo ad ſuam propriam vtilitatem, & non ad bonum ipſorum vtatur.

9 DVBIVM SECVNDVM eſt, An filius familias, aut alius, qui, vt diximus, ludendo alienare non poſſit, ſi ipſe aliquid ludo lucretur, illud tuta conſcientia retinere ſibi poſſit, aut ſuo patri acquirere?

Communis in hac re opinio eſt, quod ſi aliquis iſtorum, qui ludere non poſſunt, lucratus fuerit ab eo, qui ludere poteſt, tunc aut colluſor potens perdere, bene nouit ſe colludere cum eo, qui non poteſt alienare, & in hoc caſu ſi nõ potens alienare lucratur, non tenetur reſtituere, quod lucratus eſt; Quia ſcienti, & volenti non fit iniuria; vnde ſciẽter ludens cum tali, & perdens, non poteſt repetere amiſſum, nec qui lucratus eſt, ad eius reſtitutionem tenetur in conſcientia.

Sin autem colluſor ignoret eum, cum quo ludit, talem eſſe, cui prohibetur alienatio, vt v. g. quod ſit filius familias, aut Minor, & talis perſona ſic alienare prohibita ab altero, qui perdere poteſt, lucretur aliquid, ad reſtitutionẽ eius, quod lucratus ſit, obligatur, perinde ac alter illi. Sic Alphõſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pęnalis. cap. 2. corollario. 3. Sotus lib. 4 de iuſtitia. q. 5. art. 2. Couar in regul. peccatum. par. 2. §. 4. num. 4. verſic. Deinde. Ioſeph Angles in florib. 4. ſentent. par. 2. quæſtio. de ludi reſtitutione. dub. 1. propoſitione 3. Ludouicus Lopez par. 2. inſtruct. conſcient. cap. 33. qu. 3. concluſ. 1. Micha. Salon 2. 2. q. 5. de Dominio. art. 6. dub. vlt concluſ. 1. Barthol. Medina lib. 1. inſtitu. confeſſ. cap. 14. §. 28. in fine. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto. 5. dub. 8. Toletus lib. 5. ſummæ. cap. 289. conclu. 3. Ludouicus de Beia Paleſtrellus in prima parte Reſponſ. caſuum conſcientiæ. caſu 61. & Ludouicus Carbo quæſtio. 40. de reſtitut. concluſio. 7. Ratio eſt, quia natura contractus hoc poſtulat, vt ſemper oporteat vtrumque ex contrahentibus eſſe ligatum, aut nullum.

Nullo enim modo patitur natura contractus, vt altero exiſtente ſoluto, & libero, alter ligatus ſit, ſed vtriuſq; cõditio æqualis eſſe debet. Sicut igitur Maior 25. annis non poteſt aliquid a Minori lucrari, ita nec Minor a Maiori, quia ſi contractus ſit nullus ob Minorem, qui dominium rei alienare non potuit, erit perinde nullus Maiori, ac Minori, atque adeo quod a Maiori lucratur, ei reſtituere tenetur.

10 DVBIVM TERTIVM eſt, An de ratione ludi ſit, vt quis lucrari non poſſit plura, quam colluſor ab eo lucrari queat. v. g. An filius familias, qui vt diximus, perdere poſſit 5. ex centum ſibi a patre conceſſis poſſit lucrari ab alio plura, quam quinque?

Sotus lib 4. de iuſtitia. quæſtio. 5. artic. 2. docet non poſſe, & fauet Ioan. Medina. Cod. de reſtitutio. quæſt. 22. dub. 2. in Reſponſ. ad 6. & paulo poſt verſic. vt igitur. Ratio eſt, Quia vt dictum eſt, colludentium vtriuſque conditio par eſſe debet. Quare nulla eſt æquitas, vt filij familias plus poſſint in conſcientia lucrari, quam perdere.

Cõmunis tamen, & verior opinio eſt poſſe iſtum filium familias plus lucrari a potente alienare, quam ipſe perdere potuit, nec propterea deeſſe æqualitatem, quæ inter colluſores exigitur. Sic Martin. Nauarr. in Manuali. capit. 17. nume. 12. vbi ait eſſe communem ſententiam, Eam ſequuntur Micha. Salon 2. 2. quæſtio. 5. de dominio art. 6. dub. vlt. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 6. puncto. 5. dub. 8. Ludouicus Lopez par. 2. inſtruct. conſc. capit. 33. concluſ. 2. & 3. & lib. 2. de contract. cap. 21. Dominicus Bannes 2. 2. q. 32. artic. 7. Ludouicus de Beia vbi ſupra. caſu. 61. & Ludou. Carbo quæſt. 40. de reſtitut. conclu. 6. Quorum opinio in tribus præcipue conſiſtit. Quonim

11 *Primum eſt*. Filius, qui ſolum poteſt quinque perdere vnico actu, non poteſt ab vnoquoque ludentium in illo eodem actu niſi ſolum quinque lucrari. Et in hoc ſenſu vera eſt opinio Soti. Quia aliter non ſeruaretur æqualitas vtrinque in illo determinato actu ludi, quæ alioqui neceſſaria eſt, vt actus ille ludi ſit iuſtus. Vnde ſi filiusfamilias v. g. aut Minor aliquis, aut pauper luderet pro quantitate, quam ipſe non poſſet alienare, puta pro decem, tunc ſicut teneretur alter reſtituere quinque, ſi illa decem a filiofamilias ſeu Minore lucraretur; ita ipſe quoque Minor, aut filius familias ſi decem lucraretur, quinque illi reſtituere teneretur, eo quod iniuſte lucraretur. Dixi, *ab vnoquoque ludentium*. Quia ſi ſint v. g. quatuor ſimul cum eo ludentes, poteſt lucrari 20. vt pote totidem ab vnoquoque, quot ipſe perdere potuit nempe quinque. Vbi enim multi ludunt, ſeruatur æqualitas, ſi vnuſquiſque ſeorſum tot poſſet perdere, quot ab vnoquoque ſimiliter colluſorum ſeorſim ſumpto lucrari poteſt. Sic pauper, qui non habet niſi decem aureos, nec plus perdere poteſt, ſi ludat cum habente centum, non poteſt lucrari niſi decem in eodem actu ludi, quia alioquin non ſeruaretur æqualitas.

12 *Secundum eſt*, Filius familias ſicut ſolum quinque perdere poteſt, ita cum eo ludens ſolum illa lucrari poteſt, & ſi prædictus filius familias vltra quinque perdat, exceſſus ille ipſi a lucrante reſtituendus eſt. Ratio eſt euidens, quia quicquid vltra dictam ſummam perdit, ab eo iuſte alienari non poteſt. Ergo qui maiorem ſummam ab eo lucratur, tenetur eam reſtituere.

Id quod procedit, etiamſi talis lucrator in eodem ludo, aut in alio exceſſum illum eidem filio perdiderit. vt v. g. Petrus filiusfamilias hodie aut hoc anno a Ioanne potente alienare lucratus eſt 20. aureos, & poſtea Ioannes ludens cum Petro lucratur ab eo 30. aureos, non poteſt Ioannes lucrari a Petro, niſi quinque, & ſi plus lucretur, tenetur illud reſtituere, nõ obſtante, quod Petrus ſibi heri, aut anno præterito lucratus ſit pluribus vicibus aureos 20.

Ratio eſt, quia Petrus ſolum perdere poteſt quinque. Ergo Ioannes 30 ab eo lucratus tenetur 25. reſtituere, quippe quia Petrus non niſi quinque alienare poteſt. Quod vero Petrus alio tempore, & ludo lucratus ſit a Ioanne 20. non facit, vt propterea Ioannes ab eo vltra quinque iam lucrari poſſit; Quia cum id fuerit diuerſis diebus, & ludo diſcontinuato, non facit, vt licitum ſit Ioanni propterea recompenſationem facere, nec liberat eum a debito reſtituẽdi illa 25. eo quia vbi filius alio die, & tẽpore pecunias illas lucratus ſit, erant illæ ſub dominio patris, quicquid enim acquirit filius, acquirit patri. Vnde cum illa 20. antea a Petro filio familias lucrata, patri acquiſita fuerint non poteſt de nuo filius eodem patre inuito illa diſtrahere, & alienare, vnde, qui nunc a Petro 30. lucratur, reſtituere tenetur 25. cũ Petrus quinque tantum alienare, & perdere poterit. Sicut enim qui furatus eſt decem, non liberatur a debito reſtituendi, propterea quod alius eadẽ decem ab ipſo rapiat, antequam illa reſtitueret, ſi alia via decem ſibi ablata recuperare queat; ita neque Ioannes liberatur in hoc caſu a reſtitutione 25. ex 30. quæ à Petro lucratus eſt, ex eo, quod Petrus ab eo præterito tempore 20. lucratus ſit. Vnde ſibijpſi imputet Ioannes, qui ludere voluit cum Petro, quem ſciebat, aut facile ſcire potuit, fuiſſe filium familias, omniaque illius eſſe patris, & ideo licitum

illi fuiſſe acquirere illa 20. patri, non tamen licitum eſſe illi dilapidare ea, quæ ſibi a patre pro ſtudijs, & honeſta ſuſtentatione conceduntur. Solum poterit Ioannes illa 30. ſibi retinere, ſi initio ignorans eum fuiſſe filium familias, interrogans eum, an filius familias eſſet, vel alienare poſſet, & ille reſpondit non fuiſſe, ſed potuiſſe perdere, & alienare, tunc enim crediderim cum præfatis authorib. Nauarro in Manuali. capit. 17. num. 12. Lopez & Ludouico de Beia vbi ſupra in fine poſſe facere recompenſationem illius, quod in alio ludo ſub illa bona fide fuit perditum ita, vt ex 30. quę nunc lucratus ſit, teneatur ſolum reſtituere quinque, & reliquum ſibi ſeruare pro quinque, quæ iam Petrus perdere poteſt, vt pro 20. quæ aliàs Petrus lucratus fuit ab eo alio ludo: Nam fraus, & dolus nemini patrocinari debet. argum. cap. *Ex timore de reſcript.*

Tertium eſt, Filius familias ſucceſſiue per varios actus
13 ludo plura lucrari poteſt, quam poſſet ipſe ab initio amittere, vt v.g. filius poteſt exponere 5. & primo iactu exponens illa, lucratur alia quinque quo poſito iam habet decem vere ſua, quæ poteſt exponere ſecundo iactu, & lucrari cum illis alia decem, quæ cum priorib. efficient 20. & cum illis lucrari alia 20. Et hoc progreſſu ſeruata ſemper æqualitate, & iuſtitia ludi magnam ſummam lucrari poteſt.

Ratio eſt, quia ſemper in eadē ſponſione, & iactu quantitatis quam lucratur: nunquam excedit quantitatem, cuius filius iſte eſt dominus, & quam recte exponere poteſt: Ad æqualitatem enim ludi id tantum exigitur, vt poſſit luſor tot perdere, quot poteſt lucrari.

Quod ſi vrgeat quis contra hoc dictum, id eſſe contra ea, quæ antea dicta ſunt, quia ſcilicet in ludo requiritur par conditio, & æqualitas ex parte vtriuſque colluſoris. Cum ergo filius familias non poſſit in ludo exponere niſi quinque aureos, non poterit amplius lucrifacere. maxime cum lucrum illud, quod filius ex ludo reportat, inter bona profectitia (vt Iuriſperitorum verbis vtamur) numeretur. Sed in bonis profectitiis diſpenſandis filius a patre dependet. Poſtquam igitur ſemel lucrifecerit quinque aureos, non poterit amplius ludere ſine patris licentia. Profectitia bona (vt ibi obiter annotauimus) dicuntur ea, quę filius ex bonis ſibi a patre collatis per induſtriam ſuā comparat.

Huic facile Reſponderi poteſt, æqualitatem in ludo ex parte vtriuſque requiſitam, non eſſe aliam, niſi, quod vterque colluſor ſit dominus illius pecuniæ, quam exponit, & ſpondet Et quamuis filius, qui hoc anno lucratus eſt 20. non poſſit anno ſequenti ex centum ſibi a patre conceſſis quinque, & vltra 10. ludere, ſi tamen ſequenti anno exponendo quinque, lucretur 20. conceſſa cenſetur a patre poteſtas filio, vt eo ludo, & tempore exponere poſſit omne lucrum, quod inde iuxta leges ludi reportat, vt notat Bannes vbi ſupra.

His tribus eorum dictis ad maiorem huius rei explicationem addi poſſunt duo alia: Vnde

14 Quartum eſt, filiusfamilias, qui iam perdidit illa quinque, quæ ex voluntate interpretatiua patris exponere potuit, ſi deinde ludat, & lucretur, ad lucratum reſtituēdum tenetur.

Quia cum ſolum poſſet exponere illa quinque, iſtis perditis, perinde ſe habet, ac ſi iam ſine pecunia luderet, ac ſine periculo perdendi: Qui vero perdere non poteſt, nec lucrari poteſt eſſet enim inæqualitas maxima, quam iuſtitia ludi non patitur.

Quintum eſt, filius familias, qui ſolum exponere poteſt quinque, ſi prima ſponſione, & iactu exponat decem, & illa lucretur, ad quinque reſtituenda tenetur. ſolumque ſibi alia quinque retinere poteſt. Quia ſicut ſolum quinque perdere poteſt, ita quoque ſolum illa ſponſione quinque lucrari poteſt. vt ſic æqualitas ludi conſeruetur.

Et quæ de filiofamilias dicta ſunt, pari ratione in coniugata procedunt, peccat enim ſi abſque viri licentia in notabili quātitate ludat de bonis, quæ ad adminiſtrationem pertinent. In qua autem quantitate licite ludere poterit, colluſor etiam bona conſcientia ſummam eam ludo partam retinere poteſt. aliàs non: quod ſi vltra eam ſummam aliquid ab ea lucretur, marito illius reſtituere tenebitur.

Quibus addo ex Ludouico Lopez par. ſecunda, inſtru. conſcient. cap. 33. Quod etiamſi modicum quid coniugata luſerit, poterit tamen talis luſus, aliunde eſſe cum culpa mortali, ſcilicet ratione ſcandali, ſi cum perſonis ſuſpectis generantibus ſcandalum, & incitantibus ad malum luſerit. De bonis autem paraphernalibus, ſi quid ludo amittat, non tenetur qui lucratur ad reſtitutionem: Sicut neq; ſi filiusfamilias in ludo perdat bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, exinde obligatio reſtituendi conſurgit. Demum ſi coniugatus ignorante, aut inuita vxore, aut ex metu conſentiente perdat bona illi cum vxore communia, ad reſtitutionem eius partis, quæ contingit vxori, tenetur, niſi vir ex alijs bonis ad ſe pertinentibus vxori ſatisfecerit.

15 DVBIVM QVARTVM eſt, An Religioſus aliquid ludere poſſit, & an lucrifaciens ab eo ſic acquiſitum ludo reſtituere teneatur? In hac re duæ ſunt ſententiæ.

Prima eſt, aſſerentium, quod licet, vt plurimum peccatum ſit Religioſo ludere aleis ratione ſcandali, ſaltem ſi in vſu habeat ludere, ſecus autem ſi ſemel aut iterum recreationis cauſa modicum quid ludat, puta duos argenteos excluſo ſcandalo, quantum tamen ad reſtitutionem attinet, affirmant, Religioſum qui expenſis ſuis Abbatis, aut conuentus eſt in Curia ad negotia, vel in aliqua Academia literas diſcens, aut alias extra conuentum degens, vacat ludo, ſi habeat facultatem a prælato donandi certam pecuniæ, aut rerum quantitatem, aut expendendi pecuniam in vſus ſibi placentes, in alium pecuniam illam transferre poſſe, ita vt colluſor, qui ab huiuſmodi religioſo eam pecuniā ludo acquiſiuit, licite eam pecuniam ſibi retinet, nec reſtituere obligatur.

Sic Martin. Nauar. in Manuali, cap. 17. num. 12. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. quæſt 6. pun. 5. dub. 8. Bart. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 29. Michael Salon 2 2 qu. 5. de dominio art. 6. dub. vlt. concluſ. 2. & quidam Alcocer in ſumma. de ludo, vbi ſolum excipit religioſos ordinis fratrum Minorum, quorum Prælati facultatem alienandi concedere non poſſunt.

Hæc ſententia propter numerum, & authoritatem eorum, qui eam ſequuntur, probabilis eſt, quia innititur illi regulæ iuris, qui nihil excipit, cum potuiſſet excipere, totū conceſſiſſe videtur, ſicut contingit in hoc caſu, & generali iſta licentia expendendi illam pecuniam in quoſcunque vſus placentes a Prælato conceſſa. Nam poſtquam iam ex licentia Prælati alienanda erat, & in alios placentes vſus alienari poterat, conuentus inde nihil detrimenti capere videtur.

16 *Secunda* vero econtra eſt dicentium non ſolum inualidam eſſe translationem pecuniæ per ludum, quando aderat expreſſum mandatum ſuperioris in contrarium, ſed etiam quando tale præceptum non adeſt, adeo vt nec ludere poſſit, nec lucrari, & ſi lucretur, reſtituere tenetur, & ſi perdat, eſt ipſi, hoc eſt, ſuo conuentui reſtituendum. Sic expreſſe Ioſeph Angles in floribus quarto ſentent. par. ſecunda, quæſtione de ludi reſtitutione. dub. primo, propoſitione quarta, Ludouicus Lopez parte prima, inſtruct.

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Hæc ſecunda opinio, aſſerens, ludo quæſitum cū religioſo habente præceptum ſuperioris, ne luderet, ſiue non habente, omnimodo eſſe reſtituendum eius conuentuique, hodie videtur irrefragabilis ex decreta, ſeu conſtitutione Clemen. Octaui de largitione munerum omnibus regularibus interdicta, ſi enim iuxta communem omniū, de qua meminit Nauar. in Manuali, cap. 20. num. 19. ludo quęſitum cum eo, qui non poteſt donare, reſtituendum eſt ſub mortali, conſequens eſt, neminem poſſe lucrari ludētem cum religioſo, vt qui nihil poteſt donare per prædictam conſtitutionem.

Digitized by Google

ſtruct.conſcient.cap.33. Emanuel Rodriquez par.prima, Summæ.cap.189 concl.4.& alij, qui abſolute, & ſine diſtinctione religioſis interdictum ludum alearum eſſe dicunt, vt Ioan.Medina. Cod.de reſtit.q.22.§.vt igitur. Alphonſus a Caſtro lib.2.de poteſtate leg.pęnalis.c 2. coroll. 2. Carbo.q.39. concl 4. in fin. Quæ opinio mihi ſecurior, & probabilior eſſe videtur, quia vt conſtat ex regula illa generali iuris, In generali conceſſione nõ veniunt illa, quæ in particulari explicata, non cõcederentur. l. quod ſeruus. de acquir.poſſeſſ. Non cenſetur autem prælatus dare licentiam monacho alienandi pecuniam per ludum, ſed ſolum per modos licitos: vnde colludens cum eo, & eam lucrifaciens, ab ea reſtituenda non excuſatur. Ceterum vt recte addit Ludouicus Lopez vbi ſupra poſt Antoniũ de Corduba, quem refert, non expedit pecuniam quã Religioſus in ludo amiſit, repetere, præſertim ſi in occulto luſit, & non adeo immodicam ſummam amiſit, quando ex tali repetitione, vel graue ſcandalum redundat, vel Religioſo alioquin bonæ exiſtimationis infamiæ nota inde incurrenda veniret.

17 Secundo Principaliter certum eſt, quod ait S. Tho. 2.2. q.32.art.7.ad ſecundum, ea quæ fraude, ac dolo acquiruntur in ludo, reſtituenda omnino eſſe etiam iure naturæ. Sic Ioan.Medina.Cod de reſtit.q.22.§.vt igitur. Alphonſus à Caſtro lib.2.de poteſtate legis pœnalis.c.2. coroll.3. Martin.Nauar.in Manuali cap.17.num.13. Couar.in reg. peccatum.par.2.§.4 nume.4.de reg iur.in 6. Mich.Salon. 2.2. q.5. de dominio.art.6. dub.2. Gregorius de Valent. tom.3.diſp.5.quæſt 6.puncto 5. dub.8. Ioſeph Angles in floribus 4 ſent.par.2.qu de ludi reſtitutione. dub.1. propoſitione quinta. Martin.Ledeſm.2.4.q.28.art.8. dub.vlt. fol.273.col.4. Barth.Med.lib.1.inſtruct.confeſſ.c.14.§.29. Regu.1. Emanuel Rodriquez p.1.Summæ.c.189. concl.5. Toletus lib.5.Summæ.c.27. Ludou.Carbo q.40. concl.3. & alij.

Ratio eſt, quia dolus, & fraus nemini patrocinari debent.

Deinde ad tranſlationem dominij requiritur voluntarium lucrum; quo ſaltem nomine tradens pecuniam vſurario non transfert dominium illius in ipſum, quia non tradit illam voluntarie, & libere, ſed ſua neceſſitate compulſus. Sed qui fraude, & dolo deceptus amiſit aliquid in ludo & ſoluit, inuitus reddit, quia credens ſe vere perdidiſſe donat, & ſi ſciret ſe fraude, & dolo deceptum, nihil ſoluiſſet. Fuit ergo inuoluntarius reddendo, quia fraus, dolus, & ignorantia cauſant inuoluntarium. In ludo igitur, quia contractus quidam eſt, voluntarie ſuſceptus, vbi interuenerint fraus, & dolus, non transfertur Dominium. Denique is, qui fraude, & dolo lucratus eſt, rationem, & legem ludi, & contractus exceſſit. Ergo ratione illius nihil capere potuit, cui conſequens eſt, vt id, quod accepit, reſtituere teneatur.

18 Fraudes autem huiuſmodi duplicis præſertim generis eſſe poſſunt: Quædam enim ludum præcedunt: Quædam vero in actu ludi committuntur. Ante ludum committi poteſt fraus per ignorantiam fictam, vt ſi quis fingat, ſe ignarum alicuius ludi, in quo eſt exercitatiſſimus, vt ea ratione trahat ad ludendum alium, qui vere eſt ignarus, in quo caſu reſtituere tenetur, quicquid ab eo tali fraude decepto lucratur. Ratio eſt, quia cum ludus contractus quidam ſit ad iuſtitiam commutatiuam pertinens, in quo vterque ludentium pecuniam ſuam æqualiter exponit, debet quoque eſſe æqualitas inter vtrumque, ita vt vterque æqualiter ſe exponat damno, vel commodo, quæ tamen æqualitas deficit, quando alter cum ſit ludi peritiſſimus, fingit ſe illius ignarum, & ſub ea deceptione alterum, qui illius vere ignarus eſt, ad ludendum trahit. Id quod procedit, quando iſte bene nouit alterum eſſe ludi illius ignarum; Quod ſi quis ludi alicuius peritus neſciens alterius ignorantiam, ſed bona fide credens illum ſimiliter peritum, vt periculum ſui faciat, cum eo ludat, & lucretur, non tenebitur reſtituere, quia cum nulla eſt deceptio, cum in hoc caſu peritus ille bona fide æqualiter expoſuit ſuam pecuniam, ſicut, & alter. Et quia ſicut forte inuenit alium colluſorem imperitiorem ſe in ludo, & lucratus eſt, ita inuenire potuit peritiorem ſe, & perdere. Ceterum vt recte notant Ioſephus Angles vbi ſupra dub. 2. concluſio.2. Ludouicus Lopez de contract.lib.2.ca.22. in fine poſt Ioannem Medinam vbi ſupra, quæſt.22. ante finem, intellecta ſemel aduerſarij imperitia, & ſi longe peritiorem intelligens, tenetur aut a ludo ceſſare, aut tantam palmam aduerſario concedere, quanta, vt par ſit vtriuſq. conditio, requiritur: Alioquin fraudulenter lucraretur. Quandoquidem æquipollent fraudem committere & aduerſarium ſcientia multo inferiorem pecunia expoliare, poſtquam inæqualitatem intellexerit.

19 DVBIVM autem eſt, An ſi ambo ſe antea nouerant, & peritior cum ignaro ludat, & lucretur, tenetur ad eius reſtitutionem.

In hac re vnum videtur eſſe certum, nimirum, ſi imperitus perito dicat, Age, quicquid lucratus fueris, tibi condono, non tenebitur perito ad reſtitutionem, volenti enim & conſentienti non fit iniuſtitia. Sin autem nihil tale dixerit, tunc Franciſcus Alcocerus tracta.de ludo, & Ludouicus Lopez lib.2.de contract.ca.21.in fine. dicunt in lucro alicuius momenti non cenſeri imperitum condonare peritiori, quod ita lucratur ab eo, ſed ſolum cum eo iocari cupiditate lucrandi excæcatus, atque adeo cum non intendat rei dominium a ſe transferre, quicquid peritior ab eo lucratur, reſtituendum erit illi, eo quod non ſeruantur leges ludi, ob ludentium peritiam inæqualem.

Alij tamen vt Ioannes Medina Cod.de reſtitut. qu.22. ante finem Martin.Nauar.in Manuali, c 17.num.18. Bart. Medina lib.1.inſtruct.confeſſ.cap.14.§.28.verſi. Quinto. Ioſephus Angles in florib.4. ſent.par.2, in q. de ludi reſtitutione. dub.3. propoſ.3. & Emanuel Rodriquez part.1, Summæ.cap.189.concluſ.6. verius docent, non eſſe reſtituendum.

Ratio eſt, quia imperitus eo ipſo, quod volens, & ſciens aduerſarij peritiam, ad ludum accedat, colludendo cum eo gratia maiorem peritiam ex ludo aſſequendi, & gratia recreationis capiendæ, iuri ſuo renunciare videtur, & illud ei condonare. Cum igitur volenti, & conſentienti non fiat iniuſtitia, peritus non erit reſtitutioni obnoxius.

20 *Huius* rei optimum affert Ioannes Medina exemplum, in quo & ea, quæ in hoc dubio, & quæ præcedenti.§. dicta ſunt, explicat, & illuſtrat. Si enim duo, v.g. contendant Petrum mortuum eſſe, quamdiu neuter eorum certus ſit de morte illius, lucrum per huiuſmodi vadiationem acquiſitum, non eſt de neceſſitate reſtituendum, ſicut eſſet, ſi is, qui lucratus eſt, certus eſſet de morte illius, & tamen certaret cum alio eius rei inſcio, & ignaro, & certum eſt quod ſupprimeret: tunc enim mala fide, ſeu dolo cum alio vadiare videtur. Sed ſi certus de morte eius alteri conuadianti affirmaret, & eius certitudine non obſtante, alter vadiare contendat, tunc rei iactura ipſi amittenti imputanda venit, non lucranti, qui veritatem, quam nouit, ei aperuit; Tunc enim quãuis non ſit æqua vtriuſque conuadiantis conditio, cum alter certo ſciat ſe lucraturum, alter verò non, ideo non vitiat contractũ, eo quod admiſcetur quodammodo ex parte amittentis condonatio, qui, cum ſibi Petrum mortuũ eſſe dicat, volens tamen vadiare contendit, & rem, quam deponit, ſciens, & volẽs donare vult.

21 In actu vero ludendi interuenire ſolent doli, quorum aliqui repugnant legibus ludi, aliqui vero non item. Quando igitur doli repugnant legibus ludi, acquiſitum tali ludo reſtituendum eſt, quia in tales dolos non conſentiunt ludentes, vt ſi quis ludat, aut vtatur pluribus, aut falſis chartis luſorijs, aut taxillis, & aleis, &c. Qui vero vtitur dolis, quos ludi natura patitur, nõ tenetur lucrata reſtituere; Cũ ludentes eo ipſo, quo conueniunt ad ludum, tacite, vel expreſſe cõſentiunt in dolos, quos leges ludi admittũt, huiuſmodi enim non tam doli, quam cautelæ, & artes ludentium dicẽdi ſunt, & vtrique ludentium cões, & notæ, ita vt vtrique ludentium ęque integrum ſit eiuſmodi dolis vti in ſuum commodum, vt recte Ioan.Medina. Cod. de reſtitut.quæſt.22.in fine. Couarr.in reg.peccatum. p. 2.

§.4.nu.4.& 5, de reg. iur. in 6. Mich. Salon 2.2.q.5. de dominio ar.6.dub.2. Gregor. de Val. to.3. diſp.5.q.6. puncto.5. dub.8. Lud. Carbo q.40. de reſtitut. conclu.5. & alij annotarunt.

12 Hinc eſt, quod qui certo ſcit, ſe in qualitate chartarum, aut punctorum quantitate alterum excedere, alter tamen neſcit, qui certus eſt de lucro, ſummam pecuniæ, quam coram habet, in toto, vel in parte augere, & in ſortem mittere poteſt, vel econtra, videns ſe non poſſe lucrari, caute, & ſimulate ſponſionem augere poteſt; vt cogat alterum inſcium, & ignarum cedere, & eam recuſare. vt tandem hac ratione conſequatur pecuniam appoſitam, quã ſi non auxiſſet, alter tuto habiturus eſſet, nec propterea ſibi lucratum reſtituere tenetur. Quamuis enim hæc deceptio quędam eſſe videatur, licita tamen eſt, quia ita fert lex ludi, quæ lex cum æqualiter pro vtroque ludentium poſita ſit, per vtrumque ſeruanda venit. Sic etiam in ludo ſcacchorum videmus fieri, & ſeruari, quod ſcilicet, alter antequã ſuum moueat calculum, videt, & certus eſt ſe lucraturum quod tamen alter minime videt, & tamen non obſtanto hoc, qui certus eſt, ſe lucraturum, augere poteſt ſortem, ſuper qua luditur, nec ideo lucrum illud reſtituere tenetur. Quia fraudes iſtæ ſunt veluti propria accidentia intrinſeca ludo, quæ aliquando vni, aliquando alteri contingunt, vt ex dictis conſtat. Quoties autem ludentes inter ſe diſſident de legibus ludi, an nimirum fraus aliqua ludo contraria, nec ne, contingerit ſtandum eſt dicto, & ſententiæ peritiorum in tali ludo, vt Couarr. nu 4. & Salon vbi ſupra tradunt. Ex quibus facile plura definire. & quæſtiones in hac materia de legibus ludi frequentiſſime contingentes diſſoluere quiſque poterit, quas conſulto breuitatis cauſa omittere decernimus.

13 *Dubium* illud ſolum examinare volumus. quod frequẽter inter ludentes contingit, An ſcilicet, qui volens renunciare actioni altero colluſore ſibi propoſitæ. propterea qđ admonitus eſt a tertio aliquo, ſcilicet, inſpectore ludi illã auctionem acceptauit, & eam tandem lucratus eſt, teneatur in conſcientia lucrum illud propter admonitionem ſibi factam acquiſitum. reſtituere? Hanc difficultatem ſolus, quod legerim, tractauit Ludouicus Lopez lib.1. de cõtract. c.22. in fine, qui eam tribus dictis breuiter, accurateque diſſoluit.

Primum eſt ſi ſic admonitus ab inſpectore chartarum ſuarum, & colluſoris ſui; vt actionem acceptaret, ante eam admonitionem omnino intra ſe ſtatuit, eam non acceptare, & poſtea propter admonitionem acceptauit illam, non poteſt actionem illam lucrari, ſed tantum ſortem primam ludo pro qualibet manu expoſitam, antequam auctio illa acceſſit. Ratio eſt, quia admonitio inſpectoris illum in tuto lucrandi auctionem illam poſuit in fraudem augentis contra leges ludi.

Secundum eſt, ſi qui ſic admonitus eſt, non obſtante ea admonitione dubius adhuc manet, an eam accepturus ſit, nec ne, & tandem eam acceptet, & lucretur, reſtituere partem auctionis tenetur, non autem auctionem totam. Ratio eſt, quia forte ſine illa admonitione eam acceptaſſet, eamque perinde lucratus eſſet. Ergo nõ tenetur totam illam auctionem reſtituere. Quod vero partem reſtituere teneatur, ex eo probari poteſt. quia ſaltem admonitio illa ſic vacillantem illum inflexit ex parte ad eam acceptandam; Vnde ratione huius, partem aliquam ad arbitrium boni viri reſtituere debet.

Tertium eſt, ſi monitus. vt auctionem acceptaret. non obſtante tali admonitione adhuc poſtea varium ludi euẽtum circa lucrum, vel iacturam auctionis experiatur, ob varias ſortes ludi ſubſequentes, propterea quod talis inſpector, qui admonuit conditionem ludi vtriuſqoe partis, nõ ſatis aduertit, aut calluit, vel aliam ob cauſam, auctionem quam acceptauit, & lucratus eſt, reſtituere non tenetur. Ratio eſt, quia non fuit ſatis aperte per talem admonitionem in tuto conſtitutus, vt propterea potius ſuæ induſtriæ quam alterius admonitioni lucrum imputandum, aſcribendum ſit. Hæc igitur de duobus illis primis S. Thomæ dictis dicta ſint, in ſequentibus de reliquis agemus.

De reſtitutione eorum, quæ in ludo ratione violentiæ, aut contra legis alicuius prohibitionem acquiruntur. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Iure naturæ teneri vnumquemque reſtituere illud, quod in ludo acquiſiuit qui ex cupiditate lucri alium traxit ad ludum certum eſt. Quæ autem attractio ſola intelligenda eſt ibid.*

2 *Attractio, quæ non cauſat inuoluntarium, non obligat ad reſtituendum ludo acquiſitum, vnde iniuſte Adrianus S. Thomam interpretatus eſt.*

Qui *violenter ad mercandum attraxit, tenetur reſtituere.*

3 *An ſic attractus poſſit ab attrahente, quod lucratus eſt, retinere, nec ad reſtituendum in conſcientia obligari.*

4 *Opinio affirmatiua probatur triplici ratione.*

5 An *vi tractus ad ludum, ſi poſtea ad ludum applicitus animum lucrandi concipiat, ex tunc qui vi traxit, lucrandi ius acquirat, quo ante carebat.*

6 *Soluitur* Ratio *partis affirmatiuæ.*

Non valet contractus emptionis vi prius illata virtualiter perſeuerante, niſi ex noua cauſa nouus conſenſus accedat ibid.

7 *An acquiſita per ludum lege humana prohibitum in conſcientia reſtituenda ſint.*

8 Cui *facienda reſtitutio ſecundum eos, qui negant per talem ludum dominium acquiri, ſed ſic lucrata iure naturæ, & diuino reſtituenda.*

9 V*eritas quæſtionis tribus propoſitionibus declaratur nume.10.11.*

12 *An in locis, in quibus datur repetitio amittenti intra certum tempus, ſi perdens a lucrante petat, quod amiſerat, teneatur lucrans ex legis illius obligatione reddere petenti extra iudicium, an poſſit retinere quouſque in iudicio petat.*

13 *An vocatus in iudicium, quando deſunt teſtes, fateri teneatur veritatem, ſe per ludum prohibitum tot pecunias lucratum eſſe.*

14 *An ſtante obligatione prædicta Authentica numero præcedente tenebitur lucratus ad reddendum ſolutum ſtatim, poſtquam amittens in iudicio petierit, etiam ante* Iudicis *condemnationem.*

15 *Opinio* Negatiua *certa eſt, & ſoluuntur rationes contrariæ.*

16 An *qui ludo perdidit, & ſoluit, quia tamen ex verecundia aut timore non vult in iudicio petere, aut quia dubitat ſe per viam iudicij recuperare non poſſe propria authoritate ſecreto, & priuatim ab eo accipere, aut ſurripere queat.*

17 Q*ui perdidit ſolo iure humano, & non iure naturæ amiſſum repetere, & recuperare poteſt, & ſoluũtur rationes Adriani aſſerentis licitum eſſe ſub titulo recompenſationis ſecreto ſurripere.*

18 An *quando luditur pecunia abſenti præſtita fide de ſoluendo transferatur dominium rei amiſſæ in lucrantem ita vt perdens in conſcientia ſoluere teneatur.*

Si ius naturæ ſpectetur ſecluſa omni alia lege ſoluere tenetur ibid.

19 *Poteſt lex ſtatui, qua prohibeatur translatio domino rei credita.*

20 *Si quis ſub pignore, aut in creditam pecuniam ludens a colluſore aliquid lucratus eſt, ſi perdens iurauit ſe ſoluturum, non obſtante lege annullante huiuſmodi promiſſiones, amiſſam pecuniam ſoluere tenetur.*

C*ur lege promiſſionem de ſoluendo annullantem iuramentum vim habeat obligandi.*

21 *An ſtando in iure Ciuili communi teneatur quis in conſcientia ſoluere pecuniam perditam in ludo ob ſolam promiſſionem, vel poſſit retenere.*

22 *Pecuniam in hoc caſu amiſſam ſoluere, vt iuramentum ſit inuiolatum & poſtea repetere ſecundum vim legis prohibitiuæ non eſt circulus, vt putat* Couarru.

Quem-

Digitized by Google

QVemadmodum iure naturæ obnoxium reſtitutioni eſt, quod vel a non habente rerum ſuarum dominium, & adminiſtrationem, aut dolo, & fraude per ludũ acquiritur: ita ſine eodem iure naturæ

1 Tertio certum eſt, quod S. Th. 2. 2. q. 32. artic. 7. ad ſecundũ, docuit, teneri vnumquemq. reſtituere illud, quod in ludo acquiſiuit, ſi ille alium ex cupiditate lucri traxit ad ludum. Quæ S. Thomæ ſententia non de quacumq; attractione intelligenda eſt, ſed de illa ſola, quæ ſufficit cauſare inuoluntarium, vt ſunt opprobria, conuitia, inſultationes, violentiæ, minæ, aut preces, & ſuaſiones ſuperiorum dominorum adeo vehementes, vt illis inferiores contradicere non audeant. Quiſquis igitur alium vi, & iniuria vel importunis precib. alias non luſurum, neque paratum ludere attraxit, vt ſi quis alteri dicat, ego te interficiam, non ſoluam pecuniam, quam lucratus es, niſi mecum luſeris, aut coram aliis dicat, tu ex miſeria non vis ludere, aut poſtquam eſt in ludo, & vult ſurgere, dicit illi, Non ſurges, quia teneris ſuſtinere ludum, vnde alius vel ex timore, vel ex rubore, verecundia, & cõfuſione perſeuerat; Aut ſi dicat, ecce miſer paro iam decem aureos ad vnum, & alias non perſeueraret, vnde ſequitur illi confuſio, ſi quid ex hoc ſic inuite ad ludendum tracto lucratus fuerit, ei reſtitutio tenetur. Sic Alex. de Ales p. 4. q. 24. memb. 2. ar. 5. Bona. 4. d. 15. par. 2. ar. 2. q. 1. Ioan. Medina C. de reſt. q. 22. §. vt igitur. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnalis c. 2. coroll. 3. Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 5. artic. 2. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18. art. 8. fol. 273. col. 4. Mart. Nau. in Man. ca. 17. nu. 13. Cou. in reg. peccatum p. 2. §. 4. nu. 7. de Reg. iur. in 6. Caiet. 2. 2. q. 32. art. 7. Dominicus Bannes ibidem. Michael Salon 2. 2. q. 5. de dominio. art. 6. dub. 2. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſen. p. 1. q. de ludi reſtitutione dub. 4. Bart. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. ca. 14. §. 28. Gregor. de Valẽ. to. 3. diſp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 8. Ludouicus Lopez p. 1. inſt. conſc. c. 34. & lib. 2. de contract. c. 22. Toletus li. 5. ſummæ c. 27. & Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ ca. 189. concl. 7. & alij.

Ratio eſt, quia ludus contractus quidem eſt, atq; adeo libere, & voluntarie ſuſcipi debet: Vnde cum vis, & metus, ac improba, & importuna perſuaſio rationem voluntarij tollant, & impediunt translationẽ dominij, cui conſequens eſt ſic attrahentem alium ad ludẽdum teneri ad reſtitutionem eius, quod in ludo lucratus eſt, cum ſic attractio ad ludum non ſit tanta, vt ſufficiat cauſare inuolũtarium, prout eſt illa, quæ communibus tantum leuibuſq; precibus, & ſuaſionib. fit, quæ nullam vim, nullumq; metum alteri incutere valent, tunc talis attractio ſicut nõ cauſat inuoluntarium, ita nec ſic attrahentem obligatum facit ad reſtituendum id quod in ludo lucratus eſt.

2 In quo ſenſu nunquam negare voluit S. Thomas eum, qui alium traxit ad ludendum, acquirere dominium eius, quod in tali ludo lucratus fuerit. Iniuſte igitur Adrianus in 4. ſen. in materia de reſtitutione q. 14. quæ incipit, Quia in ſuperiorib. verſ. Pro ſolutione §. ſed ſalua, hac in parte dictum S. Thomæ de omni attractione interpretatus eſt, affirmans eum qui trahit alium ad ludendum lucri gratia, quamuis peccet mortaliter, ad reſtitutionẽ tamen non obligari. Si enim de hac ſola attractione communi, & leui interpretaretur, clariſſime intelligeret, nihil prorſus valeret argumẽtum, quo illum oppugnat. Ideo enim (inquit Adrianus) attrahens ad ludum non tenetur ad reſtitutionem, quia nihil iniuſtum facit, cum per hoc non auferat alienum. Id quod verum eſt, ſi de leui attractione, falſum autem ſi de acri attractione intelligatur. Quia ſi attractio cauſat inuoluntarium, qui ſic attrahens lucratur, alienum aufert. Et idem dicere oportet de illo, qui tali violenta attractione aliquem ad mercandum traxit: quia ſic inuoluntarium trahens tenetur etiam illi reſtituere lucrum, quod ex tali negociatione extorſit.

His ita præſuppoſitis, duo circa hoc dictum tertium S. Thomæ dubia ſunt.

3 Dubium Primum eſt, An ſic attractus, ſi quid ipſe ab attrahente lucretur, ad eius reſtitutionem in conſcientia teneatur? Ratio dubij eſt, quia ſicut ita attractus non potuit perdere, ita neque lucrari; cum contractus vel ex vtraque parte validus ſit, vel ex vtraque parte nullus, vt ſit æqualitas in ludo. Ob quod argumentum Franciſcus Alcocerus tract. de ludo. c. 21. & Garcias lib. 2. de contractibus cap. 19. & Franciſcus Victoria, quos refert Lopez loco inferius citando, dicunt, ſic attractum non poſſe aliquid ab attrahente lucrari.

Alij tamen docent, ſic attractum lucrari poſſe tuta conſcientia, quamuis perdere nequeat. Sic expreſſe Alexand. de Ales p. 4. q. 33. memb. ſecundo. art. 5. Ioan. Bachonus 4. d. 22. art. 6. in fine. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſen. p. 2. q. de ludi reſtitutione dub. 5. citans etiam pro ſe doctiſſimum Fratrem Gaſparem de Vzeda prælectorem Salmaticẽſem apud Sanctum Franciſcum.

Idem expreſſe docent Ludouicus Lopez par. ſecunda, inſtruct. conſcient. c. 34. concluſ. 3. citans pro ſe Magiſtrũ ſuum Frat. Dominicum de Cueuas, & idem Lopez lib. 2. de contract. c. 22. vbi ait eſſe opinionem Melchioris Cani, & expreſſe Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ, cap. 189. concluſ. 8.

Cui etiam ſententiæ fauent Ioan. Medina Cod. de reſt. quæſt. 22. Martin. Nauar. in Man. c. 17. nu. 12. Michael Salon 2. 2. quæſt. 5. arti. 6. dub. vlt. & Ludouicus de Beia par. 1. Reſponſ. caſuum conſcientiæ. caſu 61. cum dicat Minorem in maiori ſumma lucrari poſſe, quam in ludo perdere poſſit.

4 Probari poteſt hæc opinio, Primo quidem, quia ſcienti, & volenti non fit iniuria. Sed qui pertrahit vi, timore, importunitate alium ad ludum, ſciens, & volens, dominium rei ludo amiſſæ in attractum transferre cenſetur. Ergo alter eam recipiendo, & retinendo non facit ei iniuriam. Nulla enim extat lex, quæ prohibet translationem dominij rei ludo amiſſæ in ſic vi pertractum.

Secundo, Qui vi pertraxit alium ad ludum, liber ipſe ad ludendum acceſſit, Ergo translatio per illum facta in ludo valebit.

Tertio, Quia ſicut chartis falſis in ludo vtens lucrari nõ poteſt, quia impedimentum præſtat lucro ex parte ſua, & tamen hoc non obſtat quin eius colluſor in tali ludo lucrari poſſit licite, eo quod nihil impedimenti opponit. Sic licet vi alium trahens ad ludendum, quia impedimentum lucro exhibet a ſic tracto lucrari nequeat, tamen ſic tractus, quia ex ſe impedimentum non infert, lucrari poterit. Confirmatur hæc ratio. Quia contractus minoris quãuis non valeat ſine authoritate tutoris, quoad eius præiudicium, valet tamen quoad eius commodum, Ergo pari ratione valere poterit contractus ludi quantum ad lucrũ, quod inde vi attractus ad illum reportat, etiamſi non valeat quoad iacturam eius, quod in illo perdat. Satis autem ad lucrum reportandum eſt, quod attrahens liber, & volens ad ludendum acceſſit.

DVBIVM SECVNDVM eſt, An vi tractus ad ludum ſi poſtea ad ludum applicitus animum concipit lucrandi, ex tunc qui vi traxit, ius lucrandi acquirat, quo ante carebat? Partem affirmatiuam tenet Garcias tracta. de contractibus lib. 2. cap. 19. Ratio eius eſt, quia eo ipſo, quòd in ludo conſtitutus ſtatuit lucrari, conſentire videtur in ludum, & omnes ludi conditiones, quarum vna eſt, exponere ſe æquali ſorti perdendi, & lucrandi. Ergo ex tunc colluſor, qui vi illum prius traxit, ius lucrandi acquirit. Confirmatur a ſimili, Quia ſi coactus a principio emere rem, contendat poſtea, vt res ſibi tradatur, conſentire cenſetur in contractum illum, & pretium eius, etſi initio inuitus contraxit, ita in caſu propoſito, qui initio inuitus luſit, poſtea lucrari volens, conſentit in ludum.

Sic etiam mulier, quæ ab initio inuita, & renitens traditur viro, ſi patienter poſtea cohabitet cum eo conſentire præſumitur. argum. cap. Ad id. de ſponſal.

Alij tamen vt Ludouicus Lopez li. 2. de contra. c. 22. diſtinguentes duo dicunt: vnum eſt, Quod ſi vi tractus ab initio decernat ludere, & lucrari ex vi ſibi prius illata, virtualiter in eo perſeuerãte, quia, ſ. timet opprobria, & cõuitia, niſi ludat, ex tali conſenſu in ludum, & lucrũ, nõ acquirit trahens ius lucrandi ab eo. Ratio eſt, quia vere tractus

Digitized by Google

ſic ludens abſolute in ludum nō conſentit, ſed ſuppoſito, quod vis ei infertur, eligit magis ludere, quam illam pati, & ſuppoſito, quod vi coactus eſt ludere, mauult lucrari, quam perdere. Qui conſenſu non ſatis liber eſt ad concedendum trahenti ius ad lucrum. Huius rei exemplum affert Lopez vbi ſupra, in puella, quæ graui metu parentis adducta profitetur ſolēniter, & tempore profeſſionis bona ſua dotalia, ſeu patrimonialia cauſa profeſſionis donat Monaſterio; profecto talis profeſſio, & donatio ſecūdum illum valida non eſt propter violentiam illi illatam. Quia perinde eſt ac ſi puella intra ſe diceret. Nollem bona mea conferre monaſterio ſicut neq; profiteri, ſed poſtquam cogor profiteri, volo impendere bona monaſterio, vt inde alar. Cui fauent ea, quæ in Concilio Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 17. & c. 18. habentur.

Secundum eſt, Qui vi tractus ad ludum, poſtea non ex vi, aut metu prius ſibi iniuncto perſeuerante, ſed ex alia noua cauſa aliunde quam ex vi præcedenti orta, acceptat de nouo ludere & lucrari, ſi poſſit, ex tunc vi illū trahens, ius lucrandi a ſic tracto acquirit. Ratio eſt, quia iam ex alia cauſa diſtincta a priori violentia ortum non habente, ex inuoluntario factus eſt voluntarius ad ludendum. Confirmatur a ſimili, ſi enim v. g. Maria ex vi graui ſibi illata cum Ioanne contrahat, matrimonium eſt nullum, argum. c. ſignificauit. De eo qui dux. in matrim. quam poll. ſi tamen interim alius non cogens, ſed offerens ei poſſeſſiones, ſi Ioanni nubere velit, & illa conſenſum præbet, ex tunc validum erit matrimonium ob nouum conſenſum voluntarium: Ita pari ratione, accedente noua cauſa, quæ liberū, & nouum conſenſum ludendi cum attrahente gignit ius attrahenti comparatur, vt ab alio lucrari queat. Hinc facile ſoluitur ratio in contrarium.

6 Quod enim poſtea conſentiat vi tractus in lucrum, non eo ipſo conſentit libere in ludum; Sicut neque puella graui metu patris aducta profiteri, eo quod det bona monaſterio, vt inde alatur, hoc libere facere cenſetur, ſed virtute prioris coactionis, qua cogitur profiteri. Vnde niſi nouus ludendi accedat conſenſus ex cauſa noua, inuitus ludere cenſetur; Et cum ita ludere coactus ſit, & ſoluturus ſit inuitus, ſi perdat, ad vexationem ſuam redimendā potius lucrari cupit: Nam alias coactione ceſſante neque ludum, neque lucrum incertum cum periculo perdendi acceptare vellet.

Eodem modo niſi nouus accedat conſenſus, ex cauſa noua non valet emptionis contractus ex eo ſolum, quod rem ſibi tradi cupiat; quandoquidem id facit cauſa tantum redimendi ſuam vexationem, ne & pretium venditori datum, & rē etiam perdat, niſi eam manibus teneat; Nam alias ceſſante hac coactione, eam emere, aut habere nollet. Illa vero mulier cum tanto tempore cohabitationis fugere poſſet, ſi vellet, non fugiendo conſentire præſumitur. Vnde verſus ille emanauit, quem refert igi gloſ.

Effuge cum poteris, ne conſenſiſſe puteris;
Nam ſi perſtite vis illius vxor eris.

In caſu autem noſtro, cum tantum tempus non intercedat, ſed recens erat vis illata, quæ virtualiter perſeuerat, niſi noua cauſa accedat, plane efficit, vt inuitus adhuc ludere cenſeatur, atq; adeo ius lucrandi trahenti non conceditur.

7 Quoad quartum S. Thom. dictum, non parua eſt inter authores diſſenſio, An ſcilicet acquiſita per ludum lege humana prohibitum, in conſcientia reſtituenda ſint. Et ſermo eſt, quando is, qui perdidit rem quam alienare potuit omniſque fraus, dolus, & violentia abſint, & ſolum adeſt lex humana, quæ ludum aliquem prohibet, qualis eſt ludus alearum, chartarum, in quibus fortuna, & caſus multum valent, ars autem, vel ingenium parum, aut nihil poſſunt: An ſcilicet eo ipſo, quod hi ludi lege aliqua communi canonica, ciuili, aut priuata conſtitutione alicuius Regni, & loci prohibiti ſint quicquid inde lucratum ſit, tuta conſcientia retineri poſſit. Et cum vel pecunia præſenti, & ſtatim ſoluta, vel credita, & data fide ludere quis poſſit, in hoc dubio agemus ſolum de ludo pecunia præſenti, in ſequenti vero de ludo, qui ea abſente exercetur, diſputabimus.

Prima opinio eſt dicentium, ſic lucrata de iure naturæ, & diuino eſſe reſtituenda, nec per talem ludum acquiri dominium, ſicut per contractum lege ciuili inualidum, & nullum Sic Bonau. 4. diſtinct. 15. par. 2. diſt. ar. 1. quæ. 1. in fine. Richard. ead. diſtinct art. 5. q. 8. Palud. ibidem qu. 3. art. 1. concl. 2. in fine. Ioan. Bachonus 4. diſt 22. art. 6. in fine. Panormitanus in cap. cleri. 2. de vita & honeſt. cleri. nu. 14 & in c. quia plerique num. 35. de immunitat. eccleſ. & alij aliqui Canoniſtæ, quos refert Gabriel loco inferius citando, quos tamen ipſe non ſequitur, vt falſo putat Nauarrus in Manuali. cap. 17 num. 19. verſic. octauo. Ratio iſtorum eſt, tum quia eiuſmodi ludus eſt lege prohibitus, & illicitus. Tum quia in Authent. Alearum vſus. Cod. de Relig. & ſumptibus funer. prohibetur ludus alearum tū in publicis, tum in priuatis locis, & ſi contrafactum fuerit, nulla ſequatur condemnatio, & ſolutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur. Vbi datur tempus repetendi, quod perdidit intra quinquaginta annos. Quæ lex a Iuſtiniano lata cum iuſta ſit, & in bonum Reipubl. obligat in conſcientia. Tum quia per eiuſmodi ludos res propria exponitur caſui & fortunæ.

Quod ſi ab iſtis quæras, cui facienda ſit reſtitutio? Palud. vbi ſupra, & Canoniſtę communiter, vt teſtantur Angel. verb. ludus. §. 7. & Syluester. verb. eod. qu. 13. ver. Primum, dicunt de iure naturali reſtituendum eſſe pauperibus, cum turpe lucrum, quale eſt hoc, pauperibus reſtituēdum ſit: poſt iudicis vero ſententiam dicunt de iure poſitiuo reddendum eſſe perdenti. Quod ſi iam erogatum erat pauperibus, & vocetur in iudicium, poterit allegare ſe iā lucrum illud pauperibus erogaſſe, nec tenebitur ad amplius. Alij vero omnes affirmant tam ante iudicis ſententiam, quam poſt illam, eſſe vero domino reſtituendum, quia cum per ludum non ſit tranſlatum rei dominium, qui perdidit, ſemper manet dominus eorum, quæ perdidit, vnde lucrans ei reſtituere tenetur, cum reſtitutio vero domino facienda ſit ſemper, quando cognitus eſt.

Secunda ſententia eſt aſſerentium acquiſita per ludum ſine dolo, fraude, vi, & ab eo, qui alienare res ſuas potuit tuta cōſcientia retineri poſſe, etiā ſi ludus ille lege prohibitus ſit, dummodo lex illa ſolum ludum prohibeat, & tranſlationem dominij rei non impediat. Sic Alexand. de Ales par. 4. qu. 24. membr. 5. art. 3. §. 6. & q. 33. memb. 2. artic. 5. Gabriel in 4. d. 15. q. 13. artic. 1. & 2 concl. 3. Adrian. in 4. in materia de reſtitutione. qu. 14. quæ incipit, Quia in ſuperioribus. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnalis, c. 2. corollario. 3. Ioan. Medina. C. de reſtitutione. qu. 22. Sotus lib 4. de iuſtitia. q 5. art. 2. Angelus verb ludus. §. 7. ſi attente legatur, Syluest. ibidem. q. 12. & q. 13. Naua. in Manuali. ca. 17. nu. 19. Couar. in reg peccatum p. 2. §. 4. n. 8. de reg. iur in 6. Ioan. Maior. 4 diſt. 15. q. 13. Mart. Ledeſ. 2. 4. q. 18 ar. 8. fol. 273. col. 4. Ioſeph Angles in Florib 4. ſen. p. 2. quæſtione de ludi reſtitutione. Dominicus Bannes 2. 2. q 31. art. 7. Mich. Salon 2. 2. q 5. de dominio. art. 6. dub. 2. Ludouicus Lopez p. 2. inſtruct. conſcientiæ cap. 34 & lib. 2. de contract. c. 22. Bartho. Medina lib. 1. inſtru. conf. c. 14 §. 28. & 29. Gregorius. de Valentia to. 3. diſpu. 5. qu 6. puncto 5. dub. 6. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ c. 189. concl 1. Toletus lib. 5. Summæ cap. 27. & Ludouicus Carbo. q. 41. de reſtit.

Ratio horum eſt, quia licet peccet ludendo cōtra legis prohibitionem, lex tamen mere pœnalis eſt, nec impedit tranſlationem dominij. nec reddit contractum nullum, ſed tantum concedit repetitionem coram iudice & dat iudici authoritatem, qua præcipiat illa reſtitui. Ceterum vt omnia clariora reddantur, ſit

9 Prima Propoſitio: Lucrans pecuniam in ludo ſine fraude, coactione, & ab habente poteſtatem alienādi res ſuas, abſolute dominus eſt lucri illius, nec iure naturę aut diuino ſic lucratum reſtituere tenetur. Sic omnes pro ſecunda opinione allati. Ratio eſt, quia ſi iure naturali, aut diuino impedita eſſet tranſlatio dominij per ludum, vel id eſſet ex forma contractus, quia ſcilicet, mala, & hoc non, cum ludus ſit contractus æqualis, in quo ludentes ex pacto conueniunt, & intēdunt, vt pecunia expoſita transferatur

ratur in dominiū eius, qui lucratur, vnde cum nihil magis ſit naturale, quam voluntarie rei ſuæ dominium a ſe abdicare, ſicut per alios contractus, ita etiam per ludum rei ſuæ dominium valide transferre poterit. Ergo alter iam rem illam cum domini prioris conſenſu retinet, eiuſque dominium acquirit. Ad nullam igitur iure naturę reſtitutionem ex forma contractus obligatur: vel ſecundo impeditur tranſlatio dominij ratione obiecti, quod eſt pecunia expoſita, & hoc non, cum plurimi alij ſint contractus habentes idem obiectum, nempe pecuniam fortunæ, & caſui expoſitam, qui nihilominus ſunt liciti, & honeſti, & per quos tuta conſcientia transfertur dominium, vt in aſſecuratione mercium, quę per mare deferuntur, in conuentionibus varijs ex fortuito euentu pendentibus (vt ſi nauis ex India venerit, &c) aut quando emitur iactus retis a piſcatore, & ſimilibus, in quibus omnibus pecunia non minus fortuito caſu exponitur quam in ludo: vel tertio impeditur tranſlatio dominij rei lucratæ *ex intentione & cupiditate lucrādi*, & hoc non: quia licet peccatum eſſe poſſit ita intemperanter lucro inhiare, ſi tamen in ludo nulla fraus, dolus, aut violentia committatur, nulli infertur iniuria, nihil contra ius accipitur. Nulla igitur reſtitutionis obligatio naſcitur iure naturæ: De iure etiam Diuino conſtat, cum nullibi id reperiatur, vt conſtat.

10 Secunda Propoſitio; Quamuis iure canonico, & ciuili aleis, & chartis ludere prohibitum ſit, dummodo tamen fraus, dolus, & violentia abſint, non prohibetur tranſlatio dominij pecuniæ præſenti, ſed ludens illius dominium acquirit. Sic omnes allati pro ſecunda ſententia.

Ratio eſt, quia leges illæ ſolum prohibent ludum, non tamen prohibent aut impediunt tranſlationem dominij rei ludo expoſitæ, nec ſola legis tranſgreſſio, & peccatum faciunt, vt qui lucratur, non ſit dominus rei; Tum quia per actum aliàs illicitum transferri poteſt dominium, vt per venditionem in loco ſacro, aut ob malum finem inſtitutam. Tum quia nullum eſt verbum in dictis legibus, quod irritat contractum, ſed ſolum datur actio ad repetundum perdita apud iudicem. Quinimmo vt præfati authores tradunt, leges illæ locum non habent niſi in locis Imperatori ſubiectis, qui legibus illis vtuntur, qui hodie pauciſſimi ſunt; Immo nec eos obligant, qui Imperatori ſubduntur, quia iam vbique per contrariam conſuetudinem leges illæ abrogatæ cenſentur. Cuius rei ſignum eſt, quod Magiſtratus, & iudices, qui legum ſunt executores, vident, & norunt multos ludere, nec tamen lucrantem reſtituere cōpellunt. Et denique Prælati, qui ſunt animarum cuſtodes ex officio, & confeſſores quamuis ſciant hos ludos a plurimis exerceri, & in eis multa lucrari, ſolum illos dehortantur a ludo, ad reſtitutionem tamen eius, quod lucrantur, non obligant.

11 Tertia Propoſitio: Etſi pecuniam amittēs in ludo illam repetere poteſt antequam tamen petatur, lucrans illam reſtituere non tenetur. Hæc concluſio patet ex dictis. Ratio eſt, quia lex illa in pœnam ſolum appoſuit, vt amittens illam repetere poſſit, & quod lucrans eam reddere teneatur, quia tamen lex iſta pęnalis eſt, ante repetitionem illius reſtituere non tenetur. Id quod procedit ſolum de legibus iure canonico, & ciuili hactenus latis, ſi enim in aliquo Regno, aut Prouincia ob bonum commune lege ſtatutum ſit vt qui aleis ludat, & lucratur, rei lucratæ dominium non acquirat ante omnem repetitionem, quicquid ludendo contra legis præſcriptum lucratur, in conſcientia reſtituere tenetur, cum per legem illam tranſlatio dominij rei ludo expoſitæ impediatur.

Ex quibus ſoluuntur rationes ab authoribus primæ opinionis allatæ, ſolum enim probant teneri vi illarum legum ſic lucrata reſtituere, non tamen ſtatim, vt ipſi putant, ſed poſt repetitionem. Quibus addo, quod ſi quis ludat aleis in locis illis, vbi conſuetudo eſt iam in contrarium, quicquid ſit de peccato, certum eſt non teneri ad reſtitutionē aliquam eius, quod lucratus eſt, cum ſtante contraria conſuetudine, leges illæ abrogatæ ſunt, ita vt nec amittenti cōcedatur repetitio, ſed res iam ad ius naturæ, nec peccatum mortale eſt ludere, nec ulla inde naſcitur reſtituendi obligatio, vt tenet Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 5. art. 2. & alij omnes annotarunt. His ita expoſitis, alia dubia breuiter proponenda ſunt.

12 DVBIVM PRIMVM eſſe poteſt, An locis illis, in quibus datur repetitio amittenti intra certum tempus, ſi perdens petat extra iudicium quod amiſerat a lucrante, teneatur lucrans ex legis illius obligatione illi reddere, an vero retinere poſſit, quouſque in iudicio petat? In hac re Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 5. art. 2. in fine dicit, probabile eſſe, quod lucrans non teneatur reddere, niſi in iudicio petatur, nec aliquid certi definire audet: Ratio dubij eſt, Quia lex iubet vt ſolutum reddatur; ex quo verborum contextu videtur innui, vt ſolutum tunc reddi debeat, quando fuerit repetitum. Ergo ſi repetatur extra iudicium, tenetur lucrans ei reddere. Verior tamen eſt contraria opinio, quam ſequūtur Alphonſ. a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pænalis. cap. 2. corollario. 3. ante medium. Dominicus Bannes 2. 2. q. 32. art. 7. dub. 3. concluſ. 4. Mich. Salon. 2. 2. quæſtio 5. de Dominio. articul. 6. dubio. 1. concluſ. 4. & Ludouicus Carbon. quæſtione 43. dubio. 1. quod repetitio hæc pecuniæ perditæ, & ſolutæ fieri debet in iudicio coram legitimo iudice, alioquin is, qui lucratus eſt, non tenebitur in conſcientia petenti priuatim pecuniam illam reſtituere. Ratio eſt, quia perdens ius repetendi pecuniam amiſſam ex lege ciuili tantum habet, naturæ ſiquidem iure nullum tale ius habet, quinimmo iure naturæ perfecte tranſlatum eſt rei dominium, & iure ciuili tranſlatum eſt dominium ſolum vſque ad repetitionem eius. Sed lex ciuilis vult, vt repetitio fiat in iudicio. Nam Authentica illa, Alearum vſus. C. de Religioſis, & ſumptibus funerum, a Iuſtiniano facta, non dicit abſolute (vt argumentum falſo ſupponit) vt ſolutum reddatur, ſed addidit, & actionibus competentibus repetatur. Quæ verba ſatis aperte ſignificant, talem repetitionem in iudicio, & non extra faciendā eſſe. Siquidem actio ea ſola in iure vocatur, quæ fit in iudicio, factio vero extra iudicium, vt notat Accurſius in l. 1. §. Quibus. ff. quod cuiuſque vniuerſitatis. Et denique ita Vſus qui eſt optimus legum interpres, habet, vt tantum reſtituatur pecunia, quando qui amiſit, eam in iudicio coram competente iudice repetit.

13 DVBIVM SECVNDVM eſſe poteſt. An vocatus in iudicium, quando deſunt teſtes, fateri teneatur veritatem, ſe per ludum prohibitum tot pecunias lucratum eſſe? Quidā eius ſunt ſententiæ vt putent in ſecretis, nihil aſſerendum eſſe in damnum proprium. Ceterum opinio hæc falſa eſt, vnde quamuis res ſecreta ſit, ſi tamen ſit in præiudicium tertij, tenetur iuridice rogatus, maxime ſi addatur iuramentum, verum dicere.

Quia igitur iudex interrogat iuridice, quādo id facit ad inſtantiam eius cui per legem datur actio ad repetendum, quod ludo amiſit, tenebitur conſequenter, qui lucratus eſt, veritatem fateri. Quod vero ab alijs dicitur, locum ſolum habet, quando a iudice non interrogatur, tunc enim in ſuū proprium damnum reſpondere ſemper non tenetur, & veritatem fateri.

14 DVBIVM TERTIVM eſt. An ſtante obligatione prędictæ Authenticę, Alearum vſus, tenebitur lucrans ad reddendum ſolutum, ſtatim poſtquam amittens in iudicio petierit, etiam ante iudicij condemnationem? Ratio difficultatis eſt, Primo, quia lex illa nihil præcipit Iudici faciendum, ſed ſolum dat amittenti actionem repetendi. Secundo, Quia ille, a quo repetuntur vſuræ, reddere tenetur ſoluenti vſuras, non ſolum quando dans agit contra eum in iudicio, & petit vſuram, quam dedit, vt habetur in cap. Debitores de iureiur. Sed etiam antequam ſit a iudice ad id faciendum obligatus. Ergo etiam qui lucratus eſt, tenebitur perdenti, poſt quam ille petierit pecuniam in iudicio antequam a iudice condēnatur. Conſequentia patet, Quia ſicut dans vſuram habet actionem agendi contra vſurarium, ita etiam perdens habet actionem contra lucrantem.

15 Ceterum certa eſt contraria opinio, non teneri lucrantē ad reddendum, quod lucratus eſt, antequam ad id faciendum a iudice condemnatus ſit. Sic Alphonſus a Caſtro libro 2. de poteſt. leg. pœnal. capit. 2. corollar. 3. Mich. Salon 2. 2. qu. 5. de domino. articul. 6 dubio 2. concluſ. 4. & Lud.

Carbo.

Carbo.tract.de reſt.q 43.dub.3.Ratio eſt manifeſta. Quia lex iſta pœnalis eſt: Ergo non obligat niſi adueniente ſententia iudicis. Ergo qui lucratur, non tenetur, dare niſi ex præcepto iudicis. Nec obſtant allata in contrarium.

Ad primum enim Reſpondetur, Quod licet lex illa nihil aperte iudici præcipiat faciendum, eo ipſo tamē, quod tribuat perdenti actionem competentem ad repetendum præcipit iudici, vt lucrantem reddere compellat. Alias inanis plane, & non competens eſſet actio, quæ perdenti conceditur, ſi illa habita iudex per illam non obligaretur cogere lucrantem ad reddendum, quod acceperat ex ludo, vt conſtat.

Ad ſecundum Reſpondetur, Diſparem, & diuerſam longe rationem eſſe inter vſurarium, & illum, qui in alearum ludo eſt lucrans. Siquidem vſurarius nunquam dominiū illius, quod vltra ſortem accepit, acquiſiuit, eo quod contractus ille tam iure naturali quam diuino ſit illicitus, & ipſo facto irritus, & nullus; Vnde ſequitur ſic ab vſurario acceptum iniuſte, ante omnem iudicis condemnationē, aut partis petitionem in conſcientia reſtituēdum eſſe. Qui vero ludo lucrans eſt, verum illius lucri dominium acquiſiuit, cum iure naturæ per ludum transferatur dominium, & legis prohibitio non impedit dominii tranſlationem, ſed ſolum amittenti actionem repetendi amiſſum concedit, & lucrantem obligat reſtituere ſi in iudicio repetatur, & ad reddendum a iudice condemnetur. Qui igitur in ludo aliquid lucratur, toto illo tempore, ante iudicis condēnationem verum lucri dominium habet, & nihil illius lucri debet perdenti, vt dictum eſt.

16 DVBIVM QVARTVM eſt, An qui ludo pecuniam perdidit, eamque ſoluit quia tamen non vult eam in iudicio ex verecundia, vel timore petere, aut dubitat ſe per viā iudicij amiſſam pecuniam recuperare non poſſe, propria ſua authoritate, priuatim, & ſecreto ab eo accipere, & ſurripere queat, quod amiſit, titulo recompenſationis? In qua difficultate duæ ſunt opiniones.

Prima eſt Adriani in 4. in materia de reſtitutione, quęſt. 15. quæ incipit. Sed oritur, aſſerentis id licitum eſſe, quem ſequitur Ioſeph Angles in Flor. lib. 4. ſentent. par. 2. in quęſt de ludi reſtitutione dubio. 9. Ratio horum eſſe poteſt, tum quia tradunt communiter Doctores, poſſe quem titulo recompenſationis ſuum recuperare cum non datur alia via, Tum quia lucrans tenetur eam perdenti reddere. Ergo poteſt circa ſcandalum ſecreto auferre. Tum quia hac ratione poteſt famulus accipere a domino ſtipendium, quod alia via ab eo recupare non poteſt.

Secunda eſt dicentium non poſſe propria authoritate recuperare perditum, nec illius compenſationem ſumere, quamuis illud ſe per iudicem recuperare deſperet. Intelligitur autem, quando in ludo aderant omnes circumſtantiæ debitæ, puta quia lucratus eſt ſine dolo, violentia, & ab eo qui alienare poteſt, & nihil aliud reperitur niſi ſola legis prohibitio, in hoc enim caſu non poteſt ſecreto a perdente amiſſum accipi ſed ſolum per ſententiam iudicis. Sic Ioan. Medina. Cod. de reſtitut. quæſt. 22. Corollario. 5. Sotus libro 4. de iuſtit. quæſt 5. artic. 2. in fine. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pęnal. c. 2. Corollario 3. in fine. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 18. artic. 8. in fine Michael Salon 2. 2. quæſt. 5. de dominio artic. 6. dub. 2. conclu. vltima, Dominicus Bannes 2. 2. quæſt 32. artic. 7. dub. penul. Gregorius de Valentia tomo 3. diſp. 5. quæſt. 6. punct. 5. dub. 8 in fine. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 29. verſi. Regula 1. & Ludouicus Carbon q. 43. de reſtitutione. dubio 4. Ratio eſt, quia ſecundum Adrianum ipſum qui lucratus eſt, iuſte retinet pecuniam, eiuſque dominium habet poſita pecunia. & tradita lucranti, quouſque condemnatur per iudicis ſententiam, ita vt ſi alter non repetat, lucrans eam reſtituere non tenetur: Ergo vel concedere debet ante ſententiam latam reſtituendum eſſe lucratum, vel negare debet in caſu propoſito, ante ſententiam locum eſſe compenſationi.

17 Deinde qui procedit ſolo iure humano, & non iure naturæ, amiſſum repetere poteſt Ergo eo ſolum modo, & & via illud recuperabit, quo ei a lege conceditur, & a lege tantum conceditur facultas recuperandi poſt iudici ſententiam. Antea ergo ſecreto accipiens furtum committit, cum rem alienam non ſibi adhuc debitam inuito domino accipiat.

Et denique quando in aliquo contractu conceditur reſtitutio in integrum, non eſt licitum propria authoritate accipere, cum contra ius ſit, ne quis ſibi ius dicat, & propria authoritate agat, quod ſolius iudicis authoritate ex legis præſcripto agendum eſt.

Hinc ſequitur, quod ſi Petrus in ludo amiſit decem, quę Ioanni lucranti ſoluit, cui idem Petrus aliunde alia decem ex mutuo aliove contractu debeat, non poterit Petrus loco decem quæ ſoluit, alia decem, quæ aliunde debet, retinere: ſed facta rei amiſſæ ſolutione, tenetur, ſicut prius decem, quæ mutuo acceperat, reſtituere. Ratio eſt, quia compenſatio locum non habet, niſi hinc inde aliquid ſit inuicem debitum. Vnde cum is, qui decem lucratus eſt, non teneatur in conſcientia lucrum amittenti reſtituere niſi poſt iudicis condemnationem: Econtra vero qui in ludo decem amiſit, aliunde lucranti decem reddere teneatur, ſequitur in hoc caſu compenſationem ante iudicis ſententiā locum non habere. Vnde ſoluta manet prima ratio in contrarium.

Ad ſecundam vero reſpondetur, diſcrimen eſſe inter famulum, & perdentem in caſu poſito, famulus enim ſimpliciter, & abſolute habet in mercede ſibi iam debita, ac proinde cum alia via mercedem recuperare nequeat, poteſt ſecreto rem illam, vt ſuam accipere: At vero res in ludo perdita, quia lucrantis eſt vſque ad iudicis ſententiam, conſequenter non niſi accedente iudicis ſententia, illam, vt ſuam accipere valet. Et hactenus de reſtitutione, & repenſione rei ludo pręſenti pecunia amiſſæ; & ſolurę, quam primo in loco eximandam expoſuimus

18 DVBIVM grauius, & magis controuerſum inter authores eſt, an quando luditur pecunia abſente, præſtita fide de ſoluendo, transferatur dominium rei amiſſæ in lucrātem, ita vt perdens eam in conſcientia ſoluere teneatur. Vt autem certa ab incertis diſtinguamus primo ea referam, quę certa ſunt, deinde vero alia examinabimus.

Primo igitur certum eſt, quod ſi ius naturæ ſpectetur, ſecluſa omni alia lege, qui pecuniam in ludo ſub data fide, & ſimplici promiſſione perdidit, in conſcientia illam ſoluere tenetur. Sic omnes quos infra afferemus.

Rō eſt, quia omnis promiſſio de re licita facta, maxime ſi mutua ſit, iure natura adimplenda eſt. Cum igitur ſic ludentes mutuo, & viciſſim promittant ſoluere, quod ſic ludendo amittunt, & ſolutio rei in ludo perditæ res licita ſit, conſequens eſt, vt remiſſio de tali ſolutione facienda, ſit neceſſario adimplenda Nec in hac re vlla poteſt eſſe dubitatio.

19 Secundo certum eſt, poſſe legem ſtatui, qua prohibetur tranſlatio dominij pecuniæ, aut alterius rei, quæ credito in ludo amittitur adeo vt qui ſtante tali lege perderet, non teneretur in conſcientia promiſſum adimplere. In qua re conueniunt omnes. Ratio eſt, quia ſicut lex eccleſiaſtica caſſare poteſt vota imprudenter facta, ita etiam lex ciuilis temerarias, & ſtultas promiſſiones annullare, & irritare poteſt ob bonum commune. Vnde referunt authores latam fuiſſe legem a Carolo Quinto. Anno 1518. in Regno caſtellæ, in vllo genere ludi, quantumcunque liciti, vt pilę promiſſiones perdentem obligarent ſoluere, quod abſente pecunia perdidit, ſed omnino irritæ, & inualidæ eſſent, adeo vt nec qui lucratus eſt, amiſſum recipere poſſet. Quæ ſane lex æquitatis plena eſt, vt notat Dominicus Bannes 2. 2 quæſt. 32. artic. 7. dubio antepenultimo. Vt enim experientia conſtat, poſtquam colluſorum animus ſemel ludo incaluit, ſi pecunia credita ludatur, exponunt illam ſine modo, & termino in magna quantitate, in qua non luderetur, ſi pecunia eſſet præſens, & oculis ſubiecta. Etenim ludi tales fide data in cauſa erant, vt illuſtres viri interdum in magnam pauperiem redigerentur.

20 Tertio certum eſt, ſi quis ſub pignore, vel in creditam pecuniam ludens a colluſore aliquid lucratus eſt, vbi perdens iurauit ſe ſoluturum, non obſtante lege annullante huiuſmodi promiſſiones, amiſſam pecuniam ſoluere tenetur. Sic Martin. Nauar. in Manuali. c. 20. num. 17. verſic. 6.

Domin.

Digitized by Google

Domin Bannes 2.2. quæſt. 23. artic. 7. dubio antepenultimo, Mich Salon 2.2. q. 5. de dominio artic. 6. dubio 3. Notab. 1. Ludouicus Lopez parte prima, inſtruct. conſcien. c. 34 conclu 4. & libr. 2. de contract capit. 22. Ioan. Medina. Cod. de reſtitutio. quæſtio. 22. corollario 2. & Ludouicus Carbo quæſt. 42. de reſtitutione concluſ. 2. Ratio eſt, quia ſicut qui non ſolum promittit, ſed etiam iuramento ſe aſtrinxit ſoluere vſuras vſurario, tenetur eas ſoluere, vt habetur in cap. Debitores. de iureiurando, ita iurans ſoluere perdita in ludo, non obſtante lege contractum irritante, ſic emiſſa ſoluere ex iuramento tenetur. Cum iuramentum omne iuxta ius canonicum ſeruandum ſit, quando ſine interitu ſalutis ſeruari poteſt, vt in capit. ſi vero. & in capit. cum contingat. de iureiuran habetur. Illud tamen verum eſt, quod qui ſic luſit, & ſoluere iurauit, quamuis ob reuerentiam iuramenti pecuniam perditam ſolueret, ſolutam tamen repetere poteſt. Sicut iurans ſoluere vſuras, licet eas ratione iuramenti ſoluere debet, ſolutas tamen repetere poteſt, vt dicto capit Debitores habetur. Et licut iurans ſoluere vſuras petere poteſt abſolutionem a iuramento antequam ſoluat, qua obtenta non tenebitur ſoluere iuxta cap. 1. de iureiurando. Sic iurans abſoluere perdita in ludo ante ſolutionem petere poteſt abſolutionem & relaxationem, qua obtenta non tenebitur ſoluere.

Demum vero & recte addit Salon, ſi promiſit ſub iuramento ſoluere, & etiam non repetere, tenetur ad vtrumque ſeruandum, quia & illud ſoluere licitum eſt, & lex, quæ daret repetitionem, ſolum intelligitur facultatem illam dare in beneficium perdentis, licet autem vnicuique iuri, & facultati ſibi conceſſæ renunciare.

Quod vero obijcitur, ſtante tali lege annulante promiſſionem de ſoluenda pecunia credita, non teneri perdẽtem ſoluere, etiamſi iuramentum de ſoluendo præſtitit, eo quod cum contractus, & promiſſio illa de ſoluenda pecunia abſente perdita annullatur, vnde nec iuramentum, vtpote tanquam contra bonos mores, vim obligandi habet.

Reſpondetur primo, quod cum lex illa ludi prohibitiua, ſeu diſpoſitiua de ludo, de ſe (niſi adiungatur aliqua mortalis circunſtantia) ſub æternæ ſalutis interitu, id eſt ſub culpa mortali non obliget, cumque actus ludendi de ſua natura non ſit malus (cum Eutrapeliæ virtutis eſſe poteſt, ſi ratione reguletur) conſequens eſt iuramentum illud de ſoluenda pecunia perdita, cum ſeruari poſſit ſine ſalutis interitu, ſeruandum eſſe, niſi antea ab ordinario loci relaxatio illius obtenta fuerit, vt enim notat gloſſa in capit. Debitores in princip & in capit. Cum contingat. in fine. de iureiurand. hic eſt caſus, in quo iuramentum præualet legi, quia magis conſideratur acceſſorium, id eſt iuramentum acceſſorium ad contractum, qua in ipſum principale, id eſt, contractus iuratus, licet ex ſe obſtante lege non eſſet obligatorius contractus, & hoc propter animæ periculum, ne alicui prætextu talis legis, vt in dicto c. cum contingat. dicitur, viam periurijs aperiri contingat.

Secundo, quamuis ludere ludo illicito ſit contra bonos mores, non eſt tamen contra bonos mores de ſe, ibi in ludo perdita ſoluere. Sicut coire cum meretrice eſt contra bonos mores, ſed poſtea poſt copulam, ſi iuramento promiſſum pro copula ſoluatur, vt fecit Iudas cum Thamar nuru ſua. Geneſ. 38. contra bonos mores non eſt, ſed opus fidelitatis ſeruandæ, iuxta ea quæ nos ſupra dict. capitul. docuimus, & eleganter tradit Anton. de Corduba, libro primo quæſtionarij, in quæſt. 2. artic. 2. Hæc igitur tria certa ſunt, & in confeſſo apud omnes.

☞ 21 DVBIVM vero eſt, an ſtando in iure ciuili communi, iuxta Authentic. Alearum vſus. C. de religioſis, & ſumpt. funeris. teneatur, quis in conſcientia ſoluere pecuniam perditam in ludo, ob ſolam promiſſionem, vel poſſit retinere; In qua re duæ ſunt opiniones.

Prima docet poſſe talem non ſoluere. Sic Adrian. in 4. in materia de reſtitutio. quæſtion. 15. quæ incipit, ſed oritur. Sotus libr. 4. de iuſtit. quæſtio. 5. articul. 2. in fine. Martin. Nauar. in Manual. capit. 20. numero 17. verſicul. ad quintum. Couar. in Reg. peccatum. parte ſecunda. §. 4. numer. 8. de regul. iur. in ſexto, Ioſeph Angles in Floribus quarti ſententiar. part ſecunda, quæſtio. de ludi reſtitutione. dubio 6. Toletus libr. 5. ſum. capitul. 27. Bartholom. Medina libr. 1. inſtruct. confeſſ. capitul. 14. §. 29. Regula. 2. Ludou. Lopez part. 2. inſtruct. conſcien. capitul. 34. concluſ. 1. & libr. 2. de contract. capitul. 22. & Ludouicus, Carbo, quæſtion. 42 de reſtitutio. quamuis dubius, in hanc eandem ſententiam tanquam probabiliorem deſcendit. Ratio iſtorum eſt, quia iure communi datur perdenti actio repetendi in iudicio pecuniam ſolutam ei, qui lucratus eſt, vt patet in d. Authen. Alearum vſus. Ergo non videtur obligari ad ſoluendum, ne dicamus eum obligari ad actum otioſum, qui ſtatim reſcindi queat. Confirmatur ex Regu. 71. Regu. Qui ad agendum. de regul. iur. in 6. & l. inuitus, § cui damus, ff. de regu. iur. vbi conceditur exceptio ei, cui datur actio. Cum ergo per leges detur actio, huic, qui ita perdit, ad repetendum, conſequenter competit ei exceptio, ne ſcilicet rem perditam ſoluere teneatur.

Secunda eſt aſſerentium teneri in conſcientia pecuniam perditam in ludo, & promiſſam ſoluere. Sic Alphonſus a Caſtro libro ſecundo, de poteſtate legis pœnal. capitul. 2. Coroll 3. Ioann. Medina. Codic. de reſtitutio. quæſtio. 22. Coroll. 1. Martin Ledeſm. 2. 4. quæſtione 18 articul octauo, in fine. Dominicus Bannes 2. 2. quæſtione. 32. articul ſeptimo, dubio antepenultimo Michael Salon 2. 2. quæſtio. quinta, de dominio artic. ſexto. dub. 3. concluſ ſecunda, Anton. de Cordub. in Summa caſuum conſcientiæ. quæſtic. 94. Gregor. de Valentia tomo tertio, diſputat quinta quæſtio 6. puncto quinto, dubio octauo, ſaltem cum diſtinctione niſi prius facultatem petat a publica poteſtate de non ſoluendo & Emanuel Rodriquez part 1. ſummæ. capit. 89. concluſ 9. & Ratio eſt, quia ex vna parte promiſſio de re licita iure naturali ſeruanda eſt, & ex altera parte nulla eſt lex ciuilis communis, quæ promiſſionem & contractum illum irritat, & annullat: lex enim illa in Authent. ſolum dat ius repetendi in iudicio, nec vllam facit inter ludentem pecunia credita, vel præſenti diſtinctionem. Ergo ſicut conſentiente Adriano, (quem ſequuntur alij pro prima opinione allati) qui ludit præſenti pecunia, ſi perdat, ſoluere tenetur ita etiam qui data fide ludit, ſi perdat, ſoluere tenetur vbi enim lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Confirmatur hæc ratio quia alias ſequeretur, quod ſi duo luderent, alter poſita pecunia alter data fide ſoluendi, deterioris conditionis eſſet ille, qui præſentem habet pecuniam, quã

qui

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Ludens ſi mutuo accipiat pecuniam, regulariter tenetur eam reſtituere, ſecundum communem. Nec obſtant contraria multa, quæ poſſent opponi, quia breuiter dicitur, procedere illa quando quis dat pecuniam nominatim alicui, vt eam luxurioſe impendat, quia tunc quidem non poteſt repetere, ſed ſi ſimpliciter detur, utique repeterő poterit. Dantur tamen aliqui caſus, in quibus ſimpliciter mutuo data pecunia non repetitur, & primus eſt, ſi detur minori, non repetitur, ſed ſi ex hac fuerit factus locupletior; tunc diſtinguitur: nam ſi eodem tempore, ex quo ea mutuo accepit, vicerit, videtur eandem pecuniam mutuatam habere, & ſic illam reſtituet: ſi vero in ludo vnus tã tum ſuperfuerit obolus, & poſt intra horam, puta, ludendo vicerit eandem, & maiorem pecuniam mutuo acceptam; non tenetur reſtituere.

Secundus caſus eſt, ſi is, apud quem ludus exercetur, mutuauit, non repetit. Tertius quando ludens dat mutuo colluſori, & quod eſt amplius contractus a colludentibus celebratus dicitur nullus. Quod autem dicitur in ſecundo caſu, intelligitur de ludo prohibito; ſic Bartolus in l. 2. §. 1. ff. quarum rerum actio non detur. Et pro his omnibus vide Iaſ. in l. ſingularia. nu. 11. ff. ſi cer. pet. Ioa. ab Imola in l. ſi cum ſciret. ff pro emptore. Aret. conſ. 81. primo dubio. Baldum de puteo, tracta. de ludo, num. 31.

qui data fide ludit, quod contra leges ludi eſſe videtur. Sicut igitur ille, fatente Couarruuia, transferre poteſt dominium, ita etiam & iſte, vt ludi ſeruetur æqualitas.

Nec valet Ratio in contrarium, quia qui pecunia præſenti ludit, & ſoluit, poteſt repetere ſolutam in iudicio, quam lucrans poſt iudicis ſententiam reſtituere tenetur, & tamen ſecundum illos ſolutio illa debita eſt, & non fruſtratoria, ita in caſu noſtro dicendum eſt, non eſſe inutilem, aut fruſtratoriam ſolutionem pecuniæ promiſſæ, etiãſi eam poſtea in iudicio repetere poſſit. Neq. vt patet ex Couarruuia; circulus iſte, quo debet primo pecuniam amiſſam in ludo ſoluere, & deinde repetere inutilis, ſed vtiliſſimus eſſe cognoſcitur, quia ſic homines arcentur a ludo, intelligentes ſe ſimpliciter teneri ad ſoluẽdum, quamuis deinde repetere in iudicio poſſint, eo vel maxime, quoniam ſeruare fidem nunquam eſt inutile, quin potius maxima eſſet Reipub. pernicies non ſtare promiſſis. Deinde vero regula illa iuris non minus, vt dictum eſt, in ludo, qui præſenti pecunia exercetur, quam cum data fide luditur, militat, vt conſtat, ſicut igitur ipſis conſentientibus in eo caſu ſoluere, ita etiam in caſu poſito primo ſoluere, & deinde authoritate iudicis ſolutam pecuniam repetere debet, ante illam vero ſententiam ſibi retinere non poteſt, cum hoc eſſet ſibi propria authoritate ius dicere, eſſetque iudex in propria cauſa, quod non licet. Poteſtque lucrans pecuniam illam ſolutam retinere, quouſque iudicis ſententia ad eam reſtituendam compellitur. Hæc igitur de reſtitutione rerum, quæ habita ratione modi, quo acquiſitæ ſunt, difficultatem aliquam habere poſſint, dicta ſufficiant.

Finis Vndecimi Libri.

DE OCTAVO DECALOGI PRAECEPTO.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

Liber Duodecimus.

Authores, qui in hoc Libro de octauo Decalogi præcepto allegantur.

EX Patribus & alijs ſcripturæ expoſitoribus. *S. Ambroſ. lib. 1. de Abraham c. 8. Sanct. Aug. lib. de ciuit. Dei, & lib. contra mendacium c. 13. & 20. & in Enchir. capit. 18. & lib. 2. de doctr. Chriſtiana. Grego. hom. 23. in Euang. & 31. Moral. cap. 31. & ho. 9. ſuper Ezech. Nicolaus de Lyra in Exo. 23. Io. Arboreus lib. 9. Theoſophiæ.*

Theologi Scholaſtici. *S. Tho. 2. 2. q. 110. & q. 72. Caieta. ib. d. q. 67. Alex. Alenſis 3. p qu. 34. q. 40. & par. 2. q. 122. Magiſter in 3. diſt. 38. S. Bonauent. Scotus. Rich. ibi. Ioann. Bachonus ibid. quæſt. vnica. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſenten. par. 2. de reſtit. Th. Argentina. ibi. q. 4. Gabr. ibid. & in 4. diſt. 15. Duran. ibi. q. 2. Sotus libr. 5. de iuſtit. q. 4. & relect. de tegendo ſecreto. Adr. in 4. de correc. fraterna. & quodlib. 1. Dionyſius Chartuſianus in 3. diſt. 38. Melchior Canus lib. 2. de locis Theologis. Petr. de Arrag. 2. 2. q 60. & 67. Domin. Bann. 2. 2. q. 69. Mich. Salon ibid. Ioan. Medina de reſtitut. q. 14. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 1. & 5.*

Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *Innocen. in c. gaudemus. Arebid. Oldradus. Ant. de Butrio. Calder.* Couarruuias. *Panorm. in c. Paſtoralis. de offic. delegat. & c. ſicut ſe.* Ne clerici *vel Mon. Abbas Siculus in c. 1. de offic. ordin. Gratianus, Hoſt. & alij in decreto 22. q. 2. & 1. Bernardus Diaz in pract. crim. cano. c. 53. & Ignatius* Salſedo *c. 58. Mart. in l. illicitas. §. veritas, ff. de offic. Præſidis Hugo. in l. prætor. ff. de Iuriſdict. Imola in l. a Diuo Pio. ff. de reg. iur. Iaſ. in l. ſingulari. ff. ſi cer. pet. Decius, Hieron. Cagn. in l. ſi librarius. de reg. iur. Bal. l. 1. C. de confeſſis. item §. lex* Cornelia. *Bart. ibid. Felyn. Ioan. Andr. in tit. de inſtr. §. reſtat. Vlpianus l. 1. ff. de iniurijs. Alex. conſil. 80. Alciatus l. mercis appel. de ver. ſign. & alij.*

Summiſtæ. *Sylueſt. Tabiena, Summa Angelica, Caie. Armilla in uerb. Mendacium. uer. Tabellio. Roſella. uerb. familia. Anton. de Corduba, lib. 1. qq. q. 37. & in Summa q. 67. S. Ant. p. 2. tit. 10. Martin. Nau. in Manua. c. 18. Petr. Nau. lib 2. de reſtit. Sebaſt. Medices in Summa peccat. cap. tit. 6. Barthol. Medin. libr. 1. inſtr. Confeſſ. c. 14. Io. Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2. c. 11. Coſm. Philia. de offi. ſacer. p. 2. lib. 4. Andr. Crocquetius Catecheſi. 87. Ioan. Pedrazza in 8. præceptum Decal. Cathechiſmus Romanus in expoſit. eiuſdem. Emanuel Sa in Aphoriſmis Emanuel Rodriq. par. 1. ca. 24. Ludouicus Lopez in Summa par. 2. c. 29. & de contract. ib. lib. 1. c. 19. Toletus in Summa de 7. peccat. mort. cap. 64. & alij, tum antiquiores, tum recentiores quamplurimi.*

Quid hoc Decalogi mandato prohibitum ſit. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Cur hoc Præceptum alijs poſtpoſuit Moyſes? Eſt trium præcedentium præceptorum quaſi anacephaleoſis.*

Peccatum linguæ vitium commune, mala plurima ſecum coniuncta habere ſolet.

2 *Falſi teſtimonij appellatione omnis iniuſtitia verbo illata prohibetur ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, præcipue vero quodnam teſtimonium.*

3 *Proximi nomine quinam intelligendus? an contra inimicos vitandum ſit falſum teſtimonium iuxta hoc Decalogi præceptum.*

4 *Quiſque ſibi ipſi proximus cum ſit, falſum teſtimonium contra ſeipſum dicere prohibetur.*

5 *Iniuſtitia, aut iniuria, qua verbo inferri poteſt contra proximum duplex.*

Ad huius præcepti prohibitionẽ pertinet quodlibet mẽdaciũ.

1 QVoniam in explicandis præceptis ſæpius dictum ſit, his ſecundæ tabulæ mandatis negatiuis prohiberi nocumenta illa, quę proximo inferuntur, ea vero aut in perſonam, aut in res ipſas facto, & verbo inferri poſſunt, iãque ſatis de illis actum eſt, quæ facto inferri ſolent, rectus ordo poſtulare videtur, vt de hoc præcepto, in quo verbis offendi poteſt proximus, breuiter diſſeramus. Cũ. n. homicidium, adulterium, & furtum factis, & manib.

perpe-

Digitized by Google

perpetrati ſoleant; falſum autem teſtimonium, lingua, & ſermone, non abs re hoc illis Moyſes poſtpoſuiſſe videtur. Siri aũt argumentum perpendamus, non proximo tñ, quod de furto eſt, ſed alijs quoque duobus de adulterio, & homicidio, grauius, ac dignius eſt, vtpote cum trium proxime præcedentium præceptorum ſit veluti quædam anacephaleoſis. Quamuis.n.potiſſimũ famę proximi aduerſetur, ſæpe tñ inſidiatur caſtitati, vt in hiſtoria Suſannæ, ca.13. Danielis videmus, vbi ſceleratiſſimi ſenes falſo teſtimonio aduerſus integerrimã matronam repugnant. Ad hæc non tantũ auro, argento, & fortunis omnibus intentat periculũ, ſed plerumq. ẽt capiti, ac vitæ, ex quib. apparet non parum ſuffragari his, quæ de męchia, homicidio, furtoque fugiendis mandata ſunt. Quod ſane mandatum eo attentius põderandum, & frequentius meditandum eſt, quod non ſolum commune vitium eſt hoc linguæ peccatum, ad omnes hoĩes ſpectans, iuxta illud Pſalmiſtæ Pſal.115. *omnis homo mendax*. Cui cõnſonum eſt illud Apoſtoli teſtimonium, Iac.3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir*, ſed etiam innumerabilia fere mala ſecum coniuncta habere ſoleat; quocirca Apoſtolus Iacobus loco proxime citato ſubdens ait, *Lingua modicũ quidẽ membrum eſt, & magna exaltat*; & mala quæ exinde proficiſci ſolent, quaſi admirans ipſe, alioſque ad diligentem huius peccati fugam exhortans, ſubiungit; *Ecce quantus ignis, quam magnam ſyluam incendit*. Et enim vt Catech. Romanus in huius præcepti explicatione obſeruauit, ſæpe ſæpius maledici hominis culpa, facultas, fama, vita, immo etiam & animæ ſalus amittitur, vel eius, qui læditur, quod contumelias pati non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur, vel eius, qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione detentus, adduci non poſſit, vt illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Et de ordine, eiuſque neceſſitate hactenus dictum ſit.

2 Argumentum porro pręcepti huius ex ſe conſtat; vult namq. Moyſes diuinæ voluntatis interpres, vetare omne mẽdacium, calumniam, detractionem, ſuſurrum, murmurationes, dicteria, ſcommata, falſum teſtimonium contra proximum, omnem deniq. linguæ abuſum; Ex quibus liquet, quanta neceſſitate incumulat hoc præceptũ habere familiare, & veluti pręcordijs inſculptum. Si vero exactius verba examinare volumus, falſi teſtimonij appellatione, iniuſtitia omnis verbo illata prohibetur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium fiat, præcipue tamen teſtimonium illud hoc in loco prohibetur, quod in iudicio dicitur falſum a teſte iurato, cuius teſtimonium quo maioris eſt ponderis, & momenti ob diuinum nomen, quod interponitur, eo periculoſius eſt, magiſq. horrendum, ſi falſitare nitatur. Quid.n.magis impium quam virum bonum, & innocentem inter ſacras leges, verendaq. tribunalia mẽdaci lingua confodere, mendaciſſimoque teſtimonio iugulare, vnoque momento nomen incorruptiſſimum auferre, fortunas euertere, & vitam ipſam in diſcrimen adducere? Poſtremo quam pijs omnib miſerabile eſt, aut ſi his fraus ignota ſit, quã eſt abominandum ſanctiſſimis ſpiritib ſpectaculum, cum innocens ab iniuſto, ſanctus ab impuro, verax a perfido proditur, opprimitur, iugulatur, cum veritatem falſitas, peruerſitas innocentiam, iuſtitiam iniquitas peſſundat, ſuffocat, perdit?

3 Proximi vero noĩe non ſolum amicus, & vicinus, ſed ẽt quicunq. opera noſtra eget, intelligitur, ſiue propinquus ſit ſiue alienus, ſiue ciuis, ſiue aduena. Abſit.n.vt hinc inepte colligamus non eſſe vitandum falſum teſtimonium contra inimicos, aut extra cauſas propinquorum, & amicorũ. Etenim cum vniuerſorum creatorem, parentem, inſpectorem, & redemptorem Deũ intelligamus, qui cunctos cõdidit homines ad imaginem ſuam, nullus plane a proximi charitate, & dilectione excludendus erit. Itaq. vt beluæ nomen promereri certum eſt eum, qui proximũ inique perdit, & occidit; ſic qui falſo teſtimonio proximi cauſam deprimit, quauis fera cenſendus eſt immanior. Et vt proditores cõi proſequimur odio, nec miſeratione ſaltem dignos putamus, peſſimeq. interire quotidie fere cernimus, haud ſecus hos adminiſtros mendaciorũ, periuriorũ, ipſiuſq. Satanæ filios, teſtes falſos execrari, & deteſtari debeant, quicunq. ſunt honoris diuini, qui in veritate potiſſimũ conſiſtit ſuaq. ſalutis, & publicæ tranquillitatis ſtudioſi.

4 Et cum nemo tam proximus ſit alteri, ac eſt ſibiipſi, eo ipſo quod quis teſtimonium falſum contra proximũ ferre prohibetur, ẽt contra ſeipſum falſum dicere vetatur, ſicut enim illo eodem præcepto, quo prohibetur nocumentum proximi, prohibetur ẽt nocumentum ſui; atque adeo cum dicitur, Non occides, nihil addito, nec ille vnq cui præcipitur exceptus intelligẽdus eſt, cum ſenſus ſit, nec teipſum, nec alterum occides; ita cum in hoc præcepto dicitur *ad. aduerſus proximum tuum teſtimonium falſum non dices, nõ ideo ſe aduerſus ſeipſum, quiſquam falſum teſtimonium dixerit, ab hoc ſe putauerit crimine alienum, quia regulam diligendi proximum a ſemetipſo dilector accepit, ſcriptum eſt.n. diliges proximũ tuũ ſicut teipſum*, vt eleganter S.Aug lib.1. ciuit. Dei.c.19. annotauit, & refertur in c.ſi nõ licet.22. q.5. cũ igitur abſolute dictum ſit, Non loqueris aduerſus proximum tuum, ſub intelligitur ſtatim, nec contra teipſum.

Atq. vt huius præcepti ſenſum exactius explicemus, ſingulaq. in eo prohibita declaremus ſciendũ eſt, oẽm in eo iniuſtitiã, & iniuriã, quæ verbo inferri poſſit contra proximũ prohiberi q̃ quidẽ duplex eſſe poteſt; vna extra iudiciũ vt quæ fit detractione, murmuratione, cõtumelia, & alijs hmõi; Altera in iudicio, quæ in falſo teſtimonio; De quibus oĩbus ſuo ordine agendũ erit. Quia vero ut plurimũ hæc oĩa mentiendo cõmittuntur, & ad prohibitionẽ huius præcepti, reducitur ſaltem pertinet ẽt quodlibet mendacium, ideo ante oĩa agemus de mendacio in cõi. De qua re late agunt S. Aug. in li. de Mendacio ad Creſcentiũ, & alij Patres paſſim. Ex Scholaſticis aũt S. Th.2.2.q.110. Alex. de Ales in Summa. p.2.q.122. & p.3.q.37. & Magiſter in 3. d. 38. & S. Th.3.d.37.q.1.art.1. & d.38.q.1.art.1.3. & 4. Bonauen.3.d.37. in expoſit. lit. dub.8. & d.38. per totũ. Scotus ibid. Richar. Durand. Gabr. Th. Argen. Ioan. Pachon. in 3. d.38. Summiſtæ in verb. Mendaciũ. vbi Angel. Sylu. Tab. Caiet. Armilla. S. Ant. p.2.tit.10 Mart. Nauar. in Manua. c. 18. Sebaſt. Medices. in ſumma peccatorum capital. tit 6. q. 24. & ſeq. Coſm Philiar. de offi. ſacer. p.1. lib 4.c.11. Barth. Medina li.1. inſtr. confeſſ c.14.§.34. & ſeq. Ioannes Benedictus. in Summa de peccatis lib.2. c. 11. Toletus in ſumma. lib. de ſeptem peccatis mort. c.54. Andreas Crocquetius catecheſi.87. Ioan. Pedrazza in 8. præcep. decalogi Catechiſmus Romanus in explicatione eiuſdem, & in Decreto. 22. q.2. per totam quęſtionem.

Quid, & quotuplex ſit Mendacium, an ſemper ſit peccatum, & quale. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Definitio mendacij ſecundum S.Aug. ex qua tria colliguntur ad mendacij naturam requiſita, & quanam illa ſunt.*
2 *Nutu, geſtu, & actibus externis ſimulatis põt eſſe mẽdaciũ.*
3 *Mendacium duplex ſecundum propriam rationem, quod etiã duplex eſſe põt, & vt habet rationẽ culpæ ex parte finis intenti, & ſic triplex ẽt eſt, pernicioſum, officioſum, iocoſum.*
4 *Sub hac diuiſione trimembri continetur alia octo membrorum, quam habet S. Auguſt. & quanam illa ſint.*
5 *An omne mendacium ſit peccatum?*
6 *Communis opinio non obſtantibus locis ſcripturæ, quæ ſit, eiuſque confirmatio.*
7 *Iacob non mentitus eſt, ſed vſus eſt ſpiritu prophetia, quando dixit Iſaac Patri ſuo, ego ſum Eſau, &c.*
8 *An Abraham mentitus eſt, cum dixit ſeruis ſuis ſe cum filio ſuo reuerſurum, quod tamen ipſe non intendebat, habens firmum propoſitum immolandi?*
9 *An cũ dixit de vxore ſua, quod eſſet ſoror illius, & an Iſaac de Rebecca, Ioſeph de fratrib. quod eſſent exploratores, &c.*
10 *An Moyſes, & Aaron quando Pharaoni dixerunt, quod volebant ire viam trium dierum in ſolitudine ad ſacrificandum, mendacium dixerunt.*
11 *Quid de ſimulatione Dauid, de fictione Ioſue, & de dicto Christi Io.7. vbi dixit Aſcendite vos ad diem feſtum, ego autem non, &c. cum tamen ipſe poſtea ſecreto aſcendit, te-*

hu non

bu non excuſatur a culpa, & mendacio, temporaliter tamen a Deo remuneratur, quare.

12 *Obſtetrices, quæ mentitæ ſunt Pharaoni, vt liberarentur filij Iſrael, cur a Deo remunerantur, an propter mendacium vel aliam ob cauſam.*

13 *Etiam ad vitandum ſcandalũ, & aliud quodcunq. malum ſiue corporale ſiue ſpirituale, immo nec ad ſaluãdũ hominis vitam corporalẽ aut ſpiritualẽ mentiri nunquã eſt licitũ.*

14 *An omne mendacium ſit peccatum mortale?*

15 *Mendacium pernicioſum ex genere ſuo cum deliberatione prolatum eſt mort. doctrina Angeli pernicioſa eſſe facile conuincitur.*

Qui concionando citat vnum authorem pro alio, aut vnum locum pro alio peccat ad ſummum venialiter. ibid.

16 *Mendacium omne cum iuramento, prolatũ, mortale. Quare? Iudex ſcienter proferens falſam ſentẽtiam, peccat mor. ibid.*

17 *Mendacium pernicioſum aliquando poteſt eſſe veniale.*

18 *Mendacium officioſum, & iocoſum ſine iuramento prolatũ ex natura actus eſt ſolum veniale in perfectis, vel imperfectis.*

19 *An mendacium, quod ratione paruitatis materiæ eſt veniale, fiat mortale, ſi fiat in iudicio, quã do non eſt iuramentũ?*

20 *In iudicio ſiue in alijs actionibus humanis vnde deſumenda ſit iniuria?*

Soluuntur rationes Caietani aſſerentis omne mendacium in iudicio etiam de materia leuiſſima, & quod extra iudicium eſſet veniale, eſſe mortale. ibid.

Diſpar ratio de periurio, & mendacio, & quare illud etiã de rebus leuiſſimis ſemper ſit mortale, hoc autem non itẽ? ibid.

21 *An tamq. conuentus in iudicio, v. g. ad centum, quæ actor aſſerit me mutuo accepiſſe eum a me ſecreto eidem fuerint ſoluta, poſſim illam verã mutuationem ſine mẽdacio negare.*

22 *An interrogatus ſuper centum, quorum 59. vere debet, totam petitionem abſque mendacio negare poſſit.*

1 ITaque vt recto ordine progrediamur, in primis mẽdacium, eiuſq. naturam breuiter exponemus; Nec. n. in re notiſſima opus erit argumentis. *Eſt* igitur *mendacium falſa ſignificatio vocis cum intentione fallendi, ſeu falſum dicendi.* Sic. n definitur a S. Auguſt. in libr. contra mendacium c. 42. in fine & Enchirid. c. 18 quam communiter amplexi ſunt authores, quos paulo ante commemorauimus. Ex qua definitione colligitur tria ad mendacium requiri; Primum eſt, quod falſum proferatur. Secundum eſt, quod falſum credatur; Tertium eſt, quod audiẽs fallatur, vel ſaltem deceptio intendatur. Vt. n. ex ſe conſtat, mendacium opponitur veritati, ac proinde falſum eſſe debet, vel reipſa vel ſaltem ex opinione dicentis, ideo. n. mẽdacium dicitur quia contra mentem dicitur, idemq. eſt mentiri, quod cõtra mentem ire. Quocirca S. Tho. 2. 2. q. 126. art. 1. Alex. de Ales p. 2. q. 121. memb. 1. Rich. 3. diſt 38. art. 1. q. 1. & alij communiter affirmant, de ratione & eſſentia mendacij eſſe, vt illud, quod dicitur, ſit falſum, aut putetur falſum. Vnde ſi quis dicat aliquid, quod putat eſſe falſum, quamuis verum ſit, ei tamen imputatur pro mendacio ratione malæ intentionis. Id quod optime S. Augu. in Enchir. c. 18. teſtatur his uerbis, nemo, inquit, ſane mentiens iudicandus eſt qui, dicat falſum, quod putat verum, quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur. Non ergo mendacij arguendus eſt qui falſa incautius credit ac pro veris hẽt. Potius q. econtrario ille mentitur, qui dicit verũ, quod putat falſum. Quantum. n. ad animum eius attinet, non dicit verum, quia non quod ſentit, dicit, quamuis verum inueniatur eſſe, quod dicit Nec ille liber eſt a mendacio, qui ore neſciẽs loquitur verum ſciens aũt voluntate mẽtitur. Siue igitur quis aſſerit eſſe, quod credit non eſſe, vel negat eſſe, quod credit eſſe, aut affirmat aliquid, quod ſit dubiũ, & dicat eſſe verum, vel falſum, aut ẽt illud, quod eſt certũ, dicat eſſe dubiũ, mentitur vt expreſſe docet Bonan. in 2. d. 35 in expoſitione literæ nu 6 Hoc aũt a Theologis ita explicari ſolet, vt qñ dicitur verum, quod creditur falſum. mendaciũ formaliter appelletur quando aũt dicitur falſum, quod creditur eſſe falſum, mendaciũ materialiter, & formaliter vocetur de quo proprie intelligitur definitio mendacij in præcedentib allata. Quia vero plus pertinet ad eſſe mẽdacij intentio fallendi, quã falſa vocis ſignificatio, hęc eſt ſicut materiale in mendacio, illa verò, vt formale, & complementum, ideo peius eſt dicere verum cum intentione fallẽdi, quam dicere falſum, quod tamen verum eſſe credit, vt Alenſis part. 2. q 122. memb. 1. annotauit, hic enim mendacium ſolum materialiter dicit, vt ex S. Auguſtino in Enchirid. c. 18. conſtat. Ex quibus infert S. Anton. p. 2. tit. 10. §. 1. talem non peccare niſi ex incautela ſua, ex eo quod debitam diligentiam non adhibet conſiderando, an verum, nec ne ſit, quod dicit præcipue in rebus alicuius ponderis, & momenti, aut vbi ſcandalum, aut damnum ſequi poteſt.

Illud demum annotandum eſt, quod licet in definitione Mendacij mentio fiat tantum de falſa vocis ſignificatione nutu tamen geſtu, & actibus ſimulatis poteſt eſſe mendacium. Et enim qui tacet aut nutibus & geſtibus tantum vtitur, quia non minus aliquando loquitur, quam qui uerbis vtitur mendax habetur, ſi mens ad decipiendum feratur. Ideo autem fit mentio tantum de uerbis, quia ex S. Auguſ. lib. 2. de doctr. Chriſt. ca. 3. uerba inter ſigna principatum obtinent; vnde Ariſtoteles lib. 1. de interpret. ca. 1. pronunciauit, uoces earum notas eſſe, quæ in anima ſunt, paſſionum quem ſecutus S. Th. 2. 2. q. 111. artic. 1. in corp. & ad 4. ait, nihil referre, ſiue quis uerbo, ſcripto, nutu, geſtu, ſiue alio quocunque facto mentiatur; ſicut nihil refert, gladio, an ſecuri quis hominem interficiat.

3 Poteſt autem mendacium dupliciter diuidi, vno modo ſecundum propriam rationem ipſius, ſeu per ſe; & ſic cum mendacium, vt diximus, opponatur veritati, diuidi poteſt ſicut cetera vitia, quæ opponuntur virtutibus in mendacium, quod tranſcendit veritatem *in maius*, quod circa materiam determinatam pertinet ad *iactantiam*, & in mendacium, quod deficit a veritate, *in minus*, quod pertinet ad *Ironiam* vt conſtat ex lib. 4. Ethic. ca. 7. Eſt enim veritas qualitas quædam, vt quæcunq. alia virtus, cui per ſe opponitur maius, & minus.

Alio modo diuidi poteſt mendacium, inquantum habet rationem culpæ grauioris, vel minus grauis, *ex parte finis intenti*, & ſic diuiditur in *pernicioſum, officioſum*, & *iocoſum*. Aggrauat. n. culpam mendacij ſi quis intendat alterius *nocumentum* & tunc dicitur, *mendacium pernicioſum*: Diminuitur autem culpa, ſi intẽdatur aliquod bonum, vel *delectabile*, & ſic eſt & *iocoſum*, quo genere mendacij peccare ſolent homines garruli, & nouarum rerum cupidi, qui multa comminiſcuntur, vt illos delectent, vel *vtile*, & ſic eſt *officioſum*, quo intenditur iuuamentum alterius, vel remotio nocumenti, ſiue in reb. temporalibus ſiue in corporalibus ſiue in ſpiritualibus. Quam diuiſionem tradunt Gl. in 22. q. 2. c. Ne quis S. Th. 2. 2. q. 110. art. 2. Alex. de Ales p. 2. q. 122. memb. 7. & p. 3. q. 37. memb. 6. Magiſter in 3. diſt. 38. in princip. S. Bonau. ibid. in expoſitione literæ. Duran. q. 2. nu. 7. Sotus art. 2. Io. Bachonus. art. 2. Tho. de Argentina. art. 4. concl. 2. Gabr. art. 1. Notab. 2. S. Anton. part. 2. tit. 10. §. 2. Angel. verb. mendacium. §. 2. Syluest. eod. quæſt. 1. Tabiena. eod num. 2. verſic. Primo. Nauar. in Manu. capit. 18. numer. 3. verſic. Secundo. Sebaſt. Medices in ſumma tit. 6. q. 25. Coſin. Philiar. de offic. ſacerd p. 2. lib. 4. ca. 11. Toletus in Summa. de ſeptem peccatis mortal. capit. 54. & alij poſt S. Auguſtinum in illa verba Pſã. 5. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*, & Gloſſam ibi.

4 *Sub* hac autem trimembri diuiſione continetur alia diuiſio octo membrorum, quam habet S. Auguſt. in libr. de mendacio. c. 12. 13. & præcipue c. 14. Quorum *Primum eſt*, quod fit in doctrina religionis Chriſtianæ, ſiue pertineat ad res fidei, ſiue ab bonos mores, quia in his duobus conſiſtit ſumma Chriſtianæ religionis. *Secundum eſt*, quod tale eſt vt nulli proſit, ſed obſit alicui in corporalibus iniuſte, vt mendacium falſi teſtis in cauſa criminali. *Tertium eſt*, quod ita prodeſt vni, vt tamen alteri obſit, vt mendacium falſi teſtis in cauſa ciuili, vel pecuniaria, inter quę tria primum eſt grauiſſimum, & tertio grauius eſt ſecundum, & hæc tria ſub mendacio pernicioſo continentur. *Quartum eſt*, quod fit ſola mentiendi, fallendique libidine, vt cum quis in aſtutia, & habitu mẽtiendi delectatur, ſine animo nocẽdi alicui, aut iuuãdi aliũ, ſed ſolũ quia gaudet, &

compla-

Digitized by Google

complàcet ſibi in mendacio. *Quintum eſt*, quod fit intétione placendi alteri, vt in mendacio adulatorio, quæ duo ſub mendacio iocoſo comprehenduntur. *Sextum eſt*, quod nulli nocet, & alicui prodeſt, vt ſi quis pecuniã alicuius iniuſte tollendam ſciens, vbi ſit, neſcire ſe mentiatur. *Septimum eſt*, quod nulli obeſt, & alicui prodeſt ad corpus, vt ſi quis nolens hominem ad mortem quæſitum prodere mentiatur. *Octauum eſt*, quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immunditia corporali, hoc eſt, a violanda virginitate aliquem tueatur, quæ tria ad mendacium officio ſum reduducuntur. His ita ex communi omnium Doctorum conſenſu expoſitis.

5 DVBIVM PRIMVM eſt. An omne mendacium ſit peccatum? Ratio difficultatis eſt, quia in ſacris literis, in quibus narrantur geſta ſanctorum ad vitæ humanæ informationem, extant exempla multorum ſanctorum, qui mendacio vſi fuiſſe videntur, ſic enim primo legimus Patriarchã Iacob dixiſſe Iſaac patri ſuo, Ego *ſum Eſau primogenitus tuus*. Geneſ. 27. certum eſt autem fuiſſe ibi falſam vocis ſignificationem; Quod autem fuerit ibi intentio fallendi, teſtatur Iſaac dicens Eſau, *venit germanus tuus fraudulenter &c.*

Secundo, Abraham Gen. 22. vadens ad immolandum filium ſuum, dixit ſeruis ſuis, quod reuerteretur cum filio, quod tamen non intendebat.

Tertio, Abraham Gen. 12. dixit de vxore ſua, quod eſſet ſoror ſua, Et Iſaac Geneſ. 26. dixit Rebeccam fuiſſe ſororẽ ſuam. Ioſeph ſimiliter Geneſ. 42. & 44. dixit fratribus ſuis, quod eſſent exploratores, quod tamen optime nouit non fuiſſe verum.

Quarto, Moyſes, & Aaron dixerunt Pharaoni, quod volebant ire viam trium dierum in ſolitudine ad ſacrificandum, Exod. 5. & tamen ſecundum Gloſſam non habuerũt intentionem principalem ſacrificandi, ſed eũdi in terram promiſſionis, & nunquam reuertendi.

Quinto, Dauid ſimulauit ſe ſtultum coram rege Geth. 1. Reg. 21. & Iehu finxit ſe cultorem Baal. 4. Re. 10. de quo 22. quæſt. 2. capitulo. viri lem dicitur, *vtilem ſatisfactionem* 7
& in tempore aſſumendam Iehu regis Iſrael nos doceat exẽplum, qui cum non potuiſſet interficere Sacerdotes Baal, finxit idolum velle colere, & Ioſue fugam ſimulauit. Ioſue 8. & Iacob ſe ſimulauit Eſau Gen. 27. & Chriſtus finxit ſe longius ire velle. Luc. 24. Immo Io. 7. dixit, *vos aſcẽdite ad diẽ feſtum, ego autem ad diem feſtum iſtum non aſcendam*, & tamen poſtea ſecreto aſcendit. Non minus autem mendacium facto, quam verbo fit, vt ſup. diximus, & expreſſe docet S. Thom. 2. 2. q. 1 1. art. 1.

Sexto, obſtetrices, quæ mentitæ ſunt Pharaoni, vt liberarent paruulos filiorum Iſrael, remuneratæ ſunt a Deo, dicitur enim. Exod. 1. *Quod ædificauit illis Deus domos*. Ergo mendacium omne non eſt peccatum, non enim remunerantur a Deo peccata.

Cummunis tamen opinio his non obſtantibus eſt, omne mendacium eſſe peccatum Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 1 10. articulo. 3. Alexand. de Ales in Summa. par. 2. quæſtio. 1 22. membr. 2. & 3. & par. 3. quæſtio. 37. membr 6. Bonauen. 3. diſtin. 38. quæſtio. 2. Scotus ibid. articulo. 1. Richard. artic. 1. quæſtio. 2. Duran. quæſtio. 1. numero. 8. Thomas de Argentina articulo. 4. concluſ. 1. Gabr articulo. 2. conclu. 1. Io. Bachonus. articulo. 3. S. Anton. p. 2. §. 1. Angel. verb. mendacium, §. 3. Sylueſt. eod. quæſtio. 2. & Tabien. eod. quæſt. 3. Caiet. in Sum. verb. eod. in princ. Sebaſt. Medices. p. 2. Summæ. titul. 6. quęſtio. 26. Toletus de peccatis mortal. capitul. 54. & alij communiter, & colligitur ex capitul. 7. Eccleſiaſ. vbi dicitur, *Noli velle mentiri omne mendacium* Cuius rei acerrimus defenſor eſt S. Auguſt paſſim. vt lib. contra mẽdacium, capitulo. 3. in prin. Mendaciorum, inquit, genera multa ſunt, quæ quidem vniuerſaliter odiſſe debemus, nullum enim mendacium eſt, quod non ſit contrarium veritati. Et paulo poſt, ſicut, inquit, lux & tenebrę, pietas, & impietas, iuſtitia & iniquitas, ita inter ſe ſunt veritas & mendacium contraria. Vnde quantum amamus iſtam, tantum illud odiſſe debemus. Et capitulo 8. paulo poſt initiũ. Cum doctrina, inquit, ſalutis partim credendis, partim intelligẽdis rebus conſtet, nec ad ea, quæ intelligenda ſunt, perueniri poſſit, niſi prius credendo credantur, quomodo credendum eſt ei, qui putat aliquando eſſe mentiendum, ne forte & tunc mentiatur, cum pręcipit, vt credamus? Et libr. de mendacio. diſtinguens octo genera mendaciorum probat per inductionem in nullo genere mendacij mentiendum eſſe. *Primo* enim genere mentiendum non eſt, quia mentiri in doctrina pietatis magnum ſcelus eſt. Nec *ſecundo*, quia nulli cum alterius iniuria eſt conſulẽdum. Ex quo patet, nec in *tertio* genere licitum eſſe mendacium. Nec *quarto*, propter mentiendi libidinem, quæ per ſeipſam eſt vitioſa. Nec *quinto*, quia nec ipſa veritas cauſa placendi hominibus enuncianda eſt, quanto minus mendacium. Sed nec *ſexto*, quia recti teſtimonii veritas pro cuiuslibet rei temporalis commodo corrumpi non debet. Nec *ſeptimo*, quia nullius ſalus temporalis fidei pręponenda eſt. Nec *octauo*, quia in bonis caſtitas animi pudicitię corporis pręfertur.

Ratione demum probari poteſt, quia quod in ſua ratione formali includit malitiam, & inordinationem, fieri non poteſt ſine peccato: ſed omne mendacium eſt huiuſmodi vt conſtat, mendacium enim non ſolum importat actum mentiendi, hoc eſt, actum illum proferendi falſum cum intentione decipiendi, vel proferendi aliquid contra mentẽ, ſed cum hoc etiam commutat inordinationem id eſt. quod talis actus proferatur cum circunſtantia mala, ſcilicet iniuſte contra legem Dei, ſeu contra Deum, qui eſt ſumma, & prima veritas. Vnde recte Sanctus Thom. vbi ſupra docet mendacium eſſe intrinſece & ex genere malum, cum ſit actus cadens ſemper ſuper indebitam materiam. Quia cũ voces naturaliter ſint ſigna intellectuum, hoc eſt, rerũ, prout intellectę ſunt, innaturale eſt & indebitum, quod aliquis voce ſignificet id, quod non habet in mente: Vnde Philoſophus lib. 4. Ethic. capit. 7. ait omne mendacium eſſe per ſe prauum, & fugiendum, verum autem eſſe per ſe bonum & laudabile. Cum igitur mendacium ex ſe & intrinſece malum ſit, ſemper erit peccatum.

Ad primum in contrarium de Iacob Reſpõdetur cum Innocentio in capit. Gaudemus de diuor. S. Thom. 2. 2. quæſtio. 1 10. articulo. 3. ad tertium, Alexand. de Ales part. 2 quæſtio. 1 22. memb. ſexto, & parte tertia quæſt. 37. membr. ſexto ante finem. Richardo 3. diſt. 38. quæſtione ſecunda, ad ſecundum, articul. 1. Gabriele ibid. articulo. 3. dub. 2. litera M. & Patribus, quos refert Melchior Canus libro ſecundo. de locis Theolog. capitulo. tertio, non mentitum fuiſſe, ſed vſum fuiſſe ſpiritu prophetiæ, hoc loquendi modo deſignans myſterium. quod ſcilicet minor populus, id eſt, Gentilis, ſubſtituendus erat in locum primogeniti, ſcilicet in locum Iudæorum. Id quod vel priuata reuelatione, vel ex inſtructione Rebeccæ matris cognouit: quam conſtat Geneſ. 25. diuinitus edoctam fuiſſe, fore vt maior ſeruiret minori. Potuit ergo Iacob abſque mendacio dicere, *Ego ſum primogenitus tuus*, ſeu Ego *ſum Eſau*, non in perſona, & Natiuitate, ſed in iure, & dignitate primogenituræ ſibi diuinitus traditæ, immo etiam Eſau venditę: quaſi diceret, Ego ſum ille, cui primogenitura debetur. Sic Angelus loquens in perſona Dei, ait, Ego ſum Dominus Deus tuus. Exod. 20. & tamen non mentiebatur, referens ſe ad perſonam Dei. Et Chriſtus Ioannem dixit eſſe Eliam, non perſona, ſed imitatione virtutis. Mat. 1 1. Quod ſi intẽdebat facere aliquid quo facto Iſaac crederet ipſum eſſe Eſau in perſona, hoc tamen principaliter non intendebat, ſed benedictionem ſibi debitam vendicare cupiebat: ſermo igitur verus erat, quia myſtice ſolum prolatus fuit.

Et quamuis pater eius dixerat eum fraudulenter egiſſe, non tamen mentitus eſt ipſe, quia ſic credebat, quãuis falſum putabat.

Quam reſponſionem inter Patres habet Diuus Auguſtinus lib 1. ſuper Geneſ. quęſtio. 26. & lib. 26. de ciuit. Dei. c. 37. & lib. de Mendacio. c. 10.

Ad ſecundum de Abraham Geneſ. 22. Quidam reſpondent Abraham ex quadam pietate motum fuiſſe. Sic Adrianus quodlib. 1. articulo. 3. in reſponſione ad tertiam

probationem verſic. De illo, in lit B. & Canus lib. 2. de locis Theolog. c. 4.

Alij vt S. Tho. 2. 2. q. 111. art. 2. ad primum. & S. Ambroſius lib. 1. de Abraham. capi. 8. & Alex. de Ales p. 2. qu. 122. memb. 6 in prin. dicunt Abrahamum prophetaſſe, quod ignorabat, atque adeo hæc dicens verba, non eſt mentitus, quia diſponebat redire ſolus immolato filio, ſed Deus per os eius locutus eſt, quod parabat.

Alij, vt idem Halenſis vbi ſupra docent factum hoc figuratiuum fuiſſe immolationis Christi in Cruce, vnde licet Chriſtus immolandus fuiſſet, quia tamen carnem humanam, quam ſemel aſſumpſit, nec in paſſione nec poſtea dimiſit, ad quem reſpiciens Abraham in hoc facto, recte dixit ſe reuerſurum cum puero, atque adeo Deus ita omnia diſpoſuit, vt etiam vere cum filio ſuo rediret. Alij hoc dictum fuiſſe ſub conditione putant, ſcilicet niſi dominus aliter ordinaſſet, vt Alexan. de Ales p. 3. quæſt. 37. mem. 6. ante ſi Alij denique & meo iudicio verius reſpondent, Abraham non fuiſſe mentitum, cum diceret ſe reuerſurum cum puero, quia licet intendebat immolare filium, ex magnitudine tamen fidei ſuæ credebat filium ſuum poſt immolationem a morte ſuſcitandum, vt promiſſa Dei complerentur. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*. Id quod non obſcure indicat Apoſtolus ad Hebræ. 11. dicens, Fide obtulit Abraham Iſaac Deo cum tentaretur, &c paulo poſt, arbitrans quod & a mortuis ſuſcitare potens eſt Deus &c. Sic ergo non dixit pueris contra illud quod mente ſenſit; credidit enim, ſe cum filio poſt eius ſuſcitationem reuerſurum. Sic S. Auguſt. ſermo. 71. & 72. de tempore Alexander de Ales parte 3. quæſtio. 37. memb. 6. Gabriel. 3. diſtin. 38. articulo. 3. dub. 1. litera M. Carthuſianus ibidem. Gregor. de Valentia tom. 3. diſputat. 1. quæſtio 1. puncto. 3. & alij recentiores.

9 *Ad tertium* Martinus Nauarrus in cap. Humanæ aures. 22. quæſt. 5 quæſt. 3. numero 7. Reſpondet Abrahamum, & Iſaac non fuiſſe mentitos, quia licet ſimpliciter dicebant quod erat falſum, excuſantur tamen a mendacio, quia ita dixerunt, ſubintelligendo ex iuſta cauſa, hoc eſt, quod non erat ita vxor eius, vt conueniret, aut teneretur id tunc palam facere.

Alij vero vt Sanctus Thom. 2. 2. quæſt. 110. articul. 3. ad tertium. Alexand. de Ales par. 3. quæſt. 37. memb. 6. & Gabriel in 3. diſtin. 38. artic. 3. dub. 1. rectius reſpōdent. Abraham non eſſe mentitum cum dixit Saram vxorem ſuam eſſe ſororem ſuam, noluit enim reuelare veritatem, quam non tenebatur dicere non autem mendacium proferre, quia dici potuit ſoror eius quia ex parte patris ei attinebat fuit enim filia Aram fratris Abrahæ, vt habetur Gene. 11. vnde Geneſ. 20. ait, vere ſoror mea eſt, filia patris mei, & non matris meæ, id eſt, ex parte patris mihi attingens, non autem matris. In ſacris autem literis conſanguinei appellantur fratres: vnde ipſe Abraham dixit Loth qui erat filius fratris ſui Aran, Gen. 11. & Gen. 13. fratres enim ſumus. Et ſimiliter dicitur de Iſaac, quod non ſit mentitus, dicēs Rebeccam ſororem ſuam eſſe, Geneſ 26. quia vere eius cognata fuit, ſcilicet filia Bathuelis filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, Geneſ. 24. More autem illius gentis omnes cognatæ ſorores dicebantur, ſicut cognati fratres.

Similiter nec Ioſeph mentitus eſt, dicens fratres ſuos eſſe exploratores, vt enim docent Alexand. de Ales par. ſecunda, quæſt. 111. memb. ſexto, & par. tertia, quæſtio. 37. membro ſexto, in fine. & Gabriel 3. diſtin. 38 quæſt. vnica artic. 3. dub. primo, litera M. & Sanctus Bonauen. ibid. qu. ſecunda, num. 21. id dixit tentando, vel interrogando, non autem affirmando. Vel vt alij dicunt, exploratores eſtis, id eſt, habebimini exploratores, quo ſenſu ſe peritum in augurio eſſe dixit, hoc eſt, ſe haberi pro tali.

10 *Ad quartum* de Moiſe & Aarone, Reſpondetur aſſignaſſe cauſam recedendi dicentes: quod volebant immolare, id quod vere facturi erant, licet principalius recederent nūquam redituri. Sic 1. Reg. 16. Miſit Deus Samuelem in Bethleem ad vngendum Dauid in Regem, & tamen dixit ſe ad ſacrificandum veniſſe, ne Saul poſſet ſcire, quod iuiſſet vngere Dauid. Et ſic fecit Moſes, ne ſciret Pharao quod abſque reditu vellet exire de Aegypto. Ex quibus conſtat, quod ſi quis vadens ad locum aliquem, vt ibi bona aliqua cum alio tractet, & ad hoc celandum vult ibi orare, ſi interrogetur, reſpondere poteſt, ſe iuiſſe illuc cauſa orandi; id quod fieri poteſt abſque mendacio, & duplicitate, quando fit bona & ſancta intentione, ne detur malis occaſio malignandi. Et ſub tali etiam modo loquendi licet occultare innocentem, ne impie occidatur, & virginem, ne ſtupretur.

11 *Ad quintum* Reſpondetur cum Sancto Thoma 2. 2. quæſtio. 111. artic. 1. ad ſecundum. Alexand. de Ales parte tertia. quæſtio. 37. membr. 6. Sancto Bonauent. 3. diſtinct. 38. quæſt. ſecunda. num. 24. Gabriel. ibidem articul. 3. in fin.

Quod ſicut oratio æquiuoca in vno ſenſu vera, in alio ſenſu prolata non poteſt iudicari mendacium, quamdiu poteſt habere ſenſum verum: ſic factum, quod ſignum mali, vel boni indifferenter eſſe poteſt, non habet rationem mēdacij, quamuis aliquando a circumſtantibus ita accipiatur; vnde ſimulatio faciei fuit fictio ſingularis, vt ait ſanctus Thomas, voluit autem occultare perſonam ſuam, quam non tenebatur manifeſtare. Sic etiam Ioſue fugam ſimulauit, noluit enim occultare animum expugnandi Hay, quem animum, & intentionem manifeſtare non tenebatur. Vnde multa in bellis iuſtis fingere licet, ad fallendos hoſtes. Illa vero ſimulatio Chriſti miſteriosa fuit, ex S. Auguſt contra mendacium capitul. 23. ad ſignificandam ſuam aſcenſionem in cælum: vel vt docent S. Grego. Hom. 23. in Euangel. & Sanctus Thom. 2. 2. quæſt. 111. artic. 1. ad primum poſt S. Auguſt vbi ſupra, ad ſignificandum ſe longe fuiſſe a corde & fide diſcipulorum. In illo vero altero Ioan. 7. inſtruere voluit Chriſtus diſcipulos, qui volebant eum ire ad feſtum ad facienda miracula, & ad oſtendendum potentiam ſuam, quibus dixit, *Ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum*, ſcilicet, eo modo quo vos vultis; ſeu non aſcendam publice, ſed in occulto. Simulationē autem Iehu nullus eſt qui excuſat a culpa, & mendacio, quia propter alia etiam peccata reprehenditur in ſcriptura, fuit enim malus non recedens ab idololatria Hieroboā. Commendatur tamen, & temporaliter remuneratur a Deo, non pro ſimulatione, ſed pro zelo quo deſtruxit cultum Baal, ex S. Thoma. 2. 2. q. 111. art. 1. ad ſecundum, Gabriel in 3. diſtin. 38. q. vnica art. 3. litera M. & alijs communiter.

12 *Ad ſextum* Reſpondetur cum S. Thoma 2. 2. quæſt. 110. art 3 ad ſecundum Alexand de Ales part. 2. quæſtio. 122. membro 6. & parte 3. quæſt. 37 memb. 6 in fin Richard. 3. diſt. 38. art. 1 quæſtio. 2. ad quartum, Gabriele ibidem art. 3. litera M & alijs, obſtetrices illas non fuiſſe remuneratas a Deo propter mendacium ſed pro Dei timore, & reuerētia & beneuolentia erga Iudæos, ex qua proceſſit mendacium, vnde ſignanter dicitur Exod. 1. Et quia timuerūt obſtetrices Deum ædificauit illis domos. Ceterum mendacium poſtea ſequens non fuit meritorium.

13 *Ex quibus* omnibus infertur nunquam licitum eſſe mēdacium, etiam ad vitandum ſcandalum, aut aliud quodcunque malum ſiue corporale, ſiue ſpirituale, immo nec ad ſaluandam vitam hominis corporalem, aut ſpiritualē animæ. Cuius Ratio eſt, quia cum omne mendacium peccatum ſit, non eſt vnquam licitum: *Non enim facienda ſunt mala, vt eueniant bona*. Rom. 3. Hinc S. Auguſtinus in lib. contra Mendacium cap. 20. ait, Quiſquis dicit pro periclitantis hominis ſalute corporali, vel ſpirituali eſſe mentiendum, vt ſi quiſquam baptizandus ir, poteſtate ſit impiorum conſtitutus, ad quem perueniri non poſſit, vt baptizetur, niſi deceptis mendacio cuſtodibus, monſtratur a veritate exorbitante. Et poſt paucis interpoſitis, ſubiungit. Quomodo iubeat veritas, vt homo baptizetur, eſſe mentiendum, ſi non iubet caſtitas, vt homo baptizetur, eſſe mœchandum? Si ergo nō docet veritas facere propter hoīem baptizandum, quod eſt contrariū caſtitati, nō docebit propter hominem baptizandū facere, quod eſt cōtrarium veritati? Deinde quod nec pro corporali vita ſaluanda

Digitized by Google

manda mentiendum ſit, oſtendit, dicens, Dilectio proximi ex ſua cuiuſque dilectione terminum accipit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Matth. 22. Quomodo ergo eum diligit ſicut ſeipſum, cui vt præſtet vitam temporalem, ipſe amittit æternam? Non eſt enim hoc diligere ſicut ſeipſum, ſed pluſquam ſeipſum, quod ſanæ doctrinæ regulam excidit. Cum igitur mentiendo vita æterna amittatur, nunquam pro temporali alicuius vita eſt mentiendum. Et ſubdens ait, Quid ſi furto noſtro, vel adulterio poſſet aliquis de morte liberari, ideo mæchandum eſt, aut ferendum? Cur animam ſuam quiſque corrumpet, vt alter viuat in corpore?

Ex quibus D. Aug. verbis certum eſſe debet, abſolute & vniuerſaliter in omni caſu mendacium omne lege diuina eſſe prohibitum. Quam ſane veritatem eo latius, tum rationibus tum S. Aug. teſtimonijs confirmauimus, quod in eo errore nonnulli reperiantur, qui ad ſcandalum, aut maius malum euitandum, aut ad vitam hominis ſpiritualem, vel corporalem ſaluandã, mentiri licitum eſſe putent. Id quod tam falſum eſt, quam mendaciũ omne a veritate alienum eſſe conſtat.

14 DVBIVM SECVNDVM, an omne mendacium ſit peccatum mortale?

Ratio difficultatis eſt, quia omne mendacium eſt cõtra octauum Decalogi mandatum, vt conſtat, quod autem eſt contra Decalogi mandatum, mortale eſt.

Confirmatur hæc ratio, ex Pſal. 4. vbi dicitur, *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Et Sap. 1. *os, quod mentitur, occidit animam.* Perditio autem, & mors animæ non eſt niſi per peccatum mortale. Magiſter ſententiarum in 3. diſt. 38. in princip. Quamuis concedat mendacia, quæ fiunt loco, vel pro vtilitate alicuius, in hominibus imperfectis eſſe peccata venialia, in viris tamen perfectis putat eſſe mortalia. Hoſtienſis etiam in ſumma lib. 5. titul. de pœnit. & remiſſ. §. Quæ interrogationes, docet, ſi quis mẽtiatur etiam iocosè ex aſſiduitate, & mala conſuetudine, peccare mortaliter.

Communis tamen opinio eſt aſſerentium, non omne mendacium eſſe peccatum mortale. Sic S. Thom. 2. 2. quæſtio. 110. artic. 4. Alexand. de Ales par. 2. quæſt. 122. memb. 4. & memb. 5. Bonauent. 3. d. 38. quæſt. 3. & 4. Scotus ibid. quæſtione vnica, artic. 2. Richar. artic. 1. quæſtio. 3. Ioannes Bachonus eadem diſtin. quæſtione vnica. artic. 3. Durand. quæſtione 2. Thomas de Argentina. ibidem artic. 4. concluſ. 2. Gabriel. ibid articul. 2. concluſ. 3. & 4. Angel. in verb. mendacium. §. 3. S. Anton. parte 2. titul. 10 §. 5. Sylueſter. verb. mendacium. quæſtio. 3. Tabiena eo. §. Quinto. Caietan. eod. & in 2. 2. quæſtio. 110. artic. 4. Nauar. in Manuali. cap. 18. numer. 2. & 3. Coſmus Philiarcus de officio Sacerdot. part. 2. libro quarto, capit. 11. Sebaſt. Medices ſumma de peccat. capit. tit. 6. quæſtio. 27. 28. & 29. Ioannes Benedictus in Summa de peccat. lib 2. capit. 11. Toletus in Summa de peccatis mortal. capit. 54. Andreas Crocquetius in catecheſ. 87. Ioannes Pedrazza in explicatione octaui præcepti Decalogi §. Septimo, & alij. Ex quibus in hoc dubio hæc mihi breuiter dicenda eſſe videntur.

15 *Primum eſt*, mendacium pernicioſum ex genere ſuo cum deliberatione prolatum, eſt peccatum mortale, niſi aliunde ex materiæ leuitate excuſetur. Sic omnes Doctores allati.

Ratio eſt, quia contrariatur dilectioni Dei, vel proximi. Illud enim, quod fit in doctrina fidei, aut morum, puta dicendo aliquod peccatum v. g. luxuriam, furtum, periuriũ, & huiuſmodi non eſſe peccatum, directe contrariatur dilectioni Dei, immo recte notat S. Thomas vbi ſupra, huiuſmodi mendacium non ſolum opponitur virtuti charitatis, ſed etiam virtuti fidei, & religionis, ac mendacium tale grauiſſimum eſt, & mortale. Sic etiam vt exemplificat S. Antoninus, ſi quis fidelis in perſecutione negaret ſe eſſe Chriſtianum, quod eſſet in opprobrium fidei, quaſi non eſſet vera.

Vnde S. Petrus negando ſe fuiſſe Chriſti diſcipulum, Matth. 20. grauiter peccauit. Et denique mendacium omne in materia fidei, ſacræ ſcripturæ, vel morum peccatum mortale eſt, quia de ſua natura notabiliter pernicioſum eſt. Vnde prædicator ſcienter prædicans falſa miracula, mentitur contra veritatem doctrinæ Chriſtianæ, & grauiter peccat, quia quantum in ſe eſt, veritatem miraculorum Chriſti, & ſanctorum euacuat, agit enim, vt falſa etiam putentur Chriſti, & Sanctorum miracula; idemque dicendum eſt, ſi vitam Sanctorum fingat, aliter quam ſit, eadem ratione. Vt expreſſe docent Sylueſter verb. mendacium quæſtione quarta. Tabiena eodem. §. ſeptimo. Caietan ſecunda ſecundæ, quæſtio. 110. artic. 4. in fine. S. Anton par. 2. tit. 10. §. 3. & Nauar. in Man. cap. 18 num. 4 & 5. Et idem ſi pronunciat falſas indulgentias, falſas reliquias, aut promittat Miſſas, & orationes mendaciter, aut dicat ſe habere authoritatem circa huiuſmodi quam tamen non habet.

Quæ doctrina diligenter annotanda eſt contra Angelum in Summa in verb. mendacium. §. quarto, & Roſellam, qui docent, non eſſe mortale mentiri in huiuſmodi pertinentibus ad doctrinam, niſi ratione ſcandali, vel contemptus doctrinæ annexi, vel niſi in his, quæ ſunt de neceſſitate facienda, aut omittenda, ſecus autem ſi ex conſilio; hac ratione moti, quia circunſtantia perſonæ peccati ſpeciem non mutat. Quos optime refellit Sylueſter vbi ſupra, quia ibi non ſolum eſt circunſtantia perſonæ, ſed etiam loci, vel officij; tenetur namque Concionator ratione officij veritatem conſeruare in huiuſmodi, atque adeo ſic mentiendo in iſtis peccat mortaliter, vt diſertis etiam verbis docet Sanctus Thomas 2. 2 quæſtione 110. art. quarto, ad vltimum.

Si enim pernicioſum eſt in doctrina, a fortiori in loco doctrinæ, vbi Doctor gerit perſonam Dei, & in perſona Dei loquitur, quo ſenſu intelligi poteſt Luc. 6. *Qui vos audit, me audit.*

Immo ex eo conuincitur doctrina Angeli eſſe periculoſa, quia ſequeretur, quod poſſet quis hæreſes ſine peccato mortali docere, puta dicendo, quod melius eſſet in matrimonio, quam in virginitate, & in ſeculo, quàm in religione viuere, quia iſta non ſunt neceſſario facienda.

Addit etiam Sanctus Antonius vbi ſupra, eodem modo peccare mortaliter, qui ſcienter falſa docet in iure, vel medicina, vel alia facultate.

Si quis tamen concionando mentiretur ſolum in nominibus authorum, vel citationibus, quia ſcilicet citaret capitulum 10. pro 12. aut Eſaiam, pro Gieremia, vel Hieronymum pro Auguſtino, non peccaret mortaliter, ſed ad ſummum venialiter, quia ſic non contra, ſed præter veritatem doctrinæ mentitur, & quia falli in iſtis, non eſt falli in doctrina, ſed in accidentibus eius vt Caietanus & Nauarrus poſt Sylueſtrum locis proxime allatis annotarunt.

Sic etiam mendacium, quod dicitur in nocumentum notabile proximi, ſiue illud ſit ſpirituale, ſiue corporale, ſiue temporale, peccatum mortale eſt, & dilectioni proximi directe cõtrariatur, vt cum exinde infertur damnum proximo quantum ad perſonam, diuitias, aut famã, & maxime quando damnum illud eſt intentum a mentiente, tunc enim tam ratione intentionis, quam ratione damni, notabilis mortaliter peccat, vt S. Thom. & reliqui Doctores communiter tradunt.

16 *Secundum eſt*, mendacium omne cum iuramento probatum mortale eſt. Sic omnes, quos ſupra citauimus.

Ratio eſt, quia tunc eſt periurium, quod peccatum mortale eſt, iuxta ea, quæ in materia de iuramento latius expoſita ſunt.

Id quod procedit, ſiue iocoſum ſit, ſiue officioſum, ſiue alio quocunque modo. Sic etiam mortale erit mendacium, quod in iudicio a iudice, aut ab alio fit in pertinentibus ad iudicium, vt ſi iudex ſcienter falſam ſententiam proferat, aut aliquid aliud falſum pertinens ad iudicium dicat, tenetur enim ratione officij veritatem in iudicio conſeruare, ex Sancto Thoma 2. 2. quæſtione 110. articul. ad quintum & accuſatus iuridice interrogatus falſum dicendo peccat mortaliter, & ſimiliter

teſtis falſum deponendo, niſi debita deliberatione, & ſolicitudine adhibita putaret, ſe certum eſſe de eo, quod falſum eſt, quia in iſtis caſibus ſubuertitur veritas iudicij, vt recte Syluester verb. Mendacium quæſt. 3. verſ. Tertio. de qua re plura ſuo loco dicemus Sin autem iudex, dũ iudicat, mendacia aliqua impertinentia immiſceat, quamuis peccet, non tamen mortaliter, quia non mentitur contra veritatem iudicij ſed impertinentium ad judicium, ſicut diximus de Doctoribus, & concionatoribus qui docendo mentiantur, non tamen contra veritatem doctrinæ. Et de mendacio pernicioſo tam in primo dicto, quam in ſecũdo, intelligenda ſunt ea, quæ in ſcripturis de grauitate huius peccati paſſim dicuntur, vt ſunt illa, Sap. 1 *Os, quod mẽtitur, occidit animam*. & Pſal 5. *perdes omnes, qui loquuntur mendacium*. vt S. Tho. 2. 2. qu 110 art. 4. ad primum, & reliqui Doctores communiter docent, poſt gl. illius loci. Quibus addo, quod omnes loquentes mendacium pernicioſum, præter peccatum, quod incurrunt, ad damni dati ſatisfactionem etiam obligantur, arg. capituli. ſi res. 14. quæſt. 6.

17 *Illud* autem circa hæc, quæ diximus, annotandum eſt, ex Caietano in Summa. in verb. Mẽdacium, & alijs, quod licet mendacium pernicioſum ex genere ſuo ſit mortale, quia eſt contra charitatem, aliquando tamen veniale tantum erit, aut propter actus imperfectionem ex parte dicentis, vt cõtingit in primis motibus in quibus excuſatur quis a peccato mortali, propter indeliberationem ex Gabriele 3. diſt. 38. quæſt vnica art. 2. concluſ. 3. Toleto vbi ſupra, & alijs: Aut propter materię paruitatem, cum enim damnum non ſit notabile, veniale ſolum erit, ex S. Antonino 2 p. 3. ti. 20 §. 3. toto cap. 54. & alijs: Aut propter imperfectionem actus ex parte formæ, vt contingit in detractione ſine animo detrahendi, & ſimilibus. vnde infert Caietanus in Sũma. verbo. Mendacium, & 2. 2. quæſt. 110. art. 4. circa quintum, quod mentiens in materia pernicioſa (puta in ſcientificis) non animo nocendi alicui, ſed ex multiloquio, & loquacitate non putans, nec prævidens probabiliter inde aliquem notare, aut concipere falſam doctrinam, quia nõ formaliter dicit pernicioſum, non peccat mortaliter, niſi nocumentum inde conſequens ſit adeo notabile, vt peccatũ in naturam ſuæ formæ redeat, & idem docere videtur Nauarr in Manuali. capitulo. 18. numer. 4. in verſicul. Tertio. poſt S. Thom. 2. 2. quæſtio. 110. articulo. 4. in corpore. in fine.

18 *Tertium eſt*, Mendacium officioſum, & iocoſum, abſq. iuramento prolatum nec in perfectis, nec in imperfectis ex natura actus eſt mortale, ſed tantùm veniale peccatum.

Quod præter authoritates Doctorum, quos initio attulimus, ratione probari poteſt quia neutrum eſt ex ſe contra charitatem Dei, aut proximi; ſic enim non eſſet officioſum aut iocoſum, ſed pernicioſum. Noceret enim dicẽti, ſi eſſet contra charitatem Dei, noceret etiam proximo, ſi eſſet contra charitatem proximi, & ita eſſet pernicioſum Confirmatur autem ex S. Auguſt. in Pſal. 5. vbi ait, *Duo ſunt mendaciorũ genera, in quibus non eſt magna culpa, & tamẽ non ſunt ſine culpa, cum aut iocamur, aut proximo conſulendo mentimur.*

Quod autem non ſit mortale in viris perfectis, probari poteſt, quia licet perfecti magis peccent aliquando quam imperfecti in mendacio, eo quod ſanctiorem vitam profitentur, vt tamen recte docent S. Thomas 2. 2. q. 110. artic. 4. ad vltimum. Alexan de Ales, Richardus & alij vbi ſupra nulla circunſtantia perſonæ *ſecundum ſe* transfert in aliam ſpeciem hoc eſt, ex peccato veniali conſtituit mortale; Dixi *ſecundum ſe* quia ratione alicuius annexi, puta. ſi ſit contra votum ipſius, erit mortale, quod alioquin eſſet veniale. Cum igitur Religioſus v.g. aut alius ad perfectionem tendens, non obligetur ex aliquo particulari pręcepto aut ex obligatione proprii voti, ad non mentiendum, aut ad ſeruandam veritatem in verbis, pluſquam qui cunque Chriſtianus, vt conſtat. conſequenter mendacium officioſum, aut iocoſum, quod in alijs ſolùm veniale eſt, in illis nullo modo mortale erit.

Confirmatur, quia in perfectis eſſet mortale, maxime propter perfectionem charitatis, quam habent, & qua ſic Deo Summæ veritati adhærent. At vero viatores non ita firmiter adhęrent veritati, & bonitati diuinæ, ſicut beati, qui ab ea recedere non poſſunt, nec ſic quod ſemper de ea actu cogitent, vel actualiter omnia dicta, & facta ſua in eã ordinent. ſed poſſunt ex conſideratione, vel ex alia cauſa ab ea recedere dicendo, aut faciendo malum. Immo vero charitas viatoris quantumcunque intenſa (abſque particulari priuilegio) & perfecta ſit. compatitur ſecum peccatũ veniale, ſicut 1. Io. 1. de ſe, & alijs fatetur Apoſtolus, *ſi dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Et certe ſi ratio in contrarium aliquid probaret, æque concluderet de quolibet peccato veniali, quod non poſſit eſſe in viris perfectis. ſicut de mendacio, quod ex teſtimonio Apoſtoli falſiſſimum conſtat.

Dixi *ex natura actus*, quia vt notant S. Thomas 2. 2. qu. 110. art. 4. ad quintum, & alij omnes, mendacium officioſum, aut iocoſum, in viris perfectis, & alijs per accidẽs, peccatum mortale eſſe poteſt, ratione ſcandali, quo ſenſu intelligendus eſt S. Au. cum affirmat, *perfectis eſſe preceptum non ſolum non mentiri, ſed nec velle mentiri*, quãuis id Auguſt. non aſſertiue, ſed ſub dubitatione dixerit, vnde præmiſit, *Niſi forte ita, vt perfectorum &c.* ex S. Thoma titul. propter ſcandalum enim quo imperfecti poſſent magis ſcandalizari de mendacio perſonæ in ſtatu perfectionis acquirendæ, vt ſunt Religioſi, vel perfectionis exercendæ vt ſunt Prælati eccleſiæ, & Prædicatores, quibus adhiberi ſolet fides tanquam conſeruatoribus veritatis, quam alicuius perſonæ communis, poſſet mendacium officioſum, vel iocoſum fieri mortale, quo ſolo in ſenſu, vera eſſe poteſt magiſtri opinio.

Quod vero docuit Hoſtienſis mendacium iocoſum ex aſſiduitate, & mala conſuetudine fieri mortale, falſum eſt. Nam vt docet Richardus in 4. diſtinct. 16. art. 2. quæſtio. 2. propter multiplicationem venialium peccatorum non peccat quis mortaliter, niſi in illa deordinatione quieſcat ſicut in fine, & tantam in eo delectationem, & complacentiam ponat, quod illud præceptis diuinis anteponit, quãuis tunc vere mortale dicendum ſit non veniale. Ceterum quandiu delectatio, & deordinatio manet in terminis peccati venialis, ita vt nullo modo committeret alia peccata, ſi putaret eſſe mortalia, non peccat mortaliter ex frequentatione, vt diximus, & latius tradit S. Thomas. 1. 2. quæſt 88 articul. 4 nec de hac re vlla eſt inter Theologos controuerſia.

19 DVBIVM TERTIVM eſt, an mendacium, quod ratione paruitatis materiæ eſt veniale, fiat mortale, ſi fiat in iudicio? intelligitur autem quæſtio quando non adeſt iuramentum. In hac re duæ ſunt Doctorum ſententiæ; Prima eſt Caiet. 2. 2. qu. 67. articulo. 1. aſſerentis omne mendaciũ in iudicio quamuis ſit in materia leuiſſima, & quod extra iudicium eſſet veniale, in iudicio factum, ſiue ſacramentali, & interiori, ſiue exteriori, & forenſi, eſſe mortale Vnde ſi in confeſſione ſacramentali rogetur pęnitens an dixerit, aut fecerit quid. quod eſt peccatum veniale: aut reus in iudicio interrogetur a iudice de re, quam confiteri tenetur, etiamſi ſit de re leui, ſi id falſo neget, peccat mortaliter. Ratio eius eſt, quia tanta eſt obligatio dicendæ veritatis in iudicio, vt quamuis ſit de re leuiſſima in iudicio tamen interiori, vel exteriori ſit grauis, eo quod eſt contra veritatem iudicij, atque adeo iudicium ſuper eo mendacio fundatum, falſum eſſe oportet. Confirmatur, quia ſicut vis iuramenti exigit veritatem iuramentorum atque adeo de re leui periurium efficitur mortale, ita vis iudicij exigit veritatem iudicandorum, ac propterea mendacium in iudicio de re leuiſſima efficitur mortale. Imperfectio igitur materiæ locum habet ſolum reſpectu actus mentiendi ſecundum ſe, & non vt ſubſtat iudicio, ſicut non habet locum in iuramento, vnde concludit omne mendacium in iudicio etiam de re leuiſſima, eſſe peccatum mortale, & citari ſolet S. Thomas. 2. 2. quæſtio. 62. articulo. 1. ad tertium, vbi ait mendacium in iudicio eſſe contra charitatem Dei, & proximi, & Syluest.

verb.

Digitized by Google

verb. mendacium. q. 3. in fine, vbi docet mentientem in iudicio quantum ad ea, de quibus dicere tenetur veritatem, peccare mortaliter.

Secunda, & vera opinio eſt eorum, qui dicunt, mendacium ſiue ſit in materia præcipua, de qua iudicatur, ſiue in circunſtantiis illi accidentibus, ſi materia ſit leuis. vt in confeſſione v. g. peccatum veniale, ſi fiat ſine iuramento, ſi vero materia grauis ſit, ſiue ſit præcipua, ſiue neceſſaria, & pertinens ad iudicium, eſſe mortale. Sic Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 6. art. 1. in fine, & in relect. de tegendo ſecret. memb. 2. q. 7. concl. 2. Nauar in cap. Fratres. nu. 20. & ſeqq. de pœnit. diſt. 5. & in Manuali. cap. 18. num. 3. & in c. inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6. Coroll. 65. nu. 7. 7. Bannes 2. 2. q. 69. ar. 2. par. 2. dub. 1. vbi citat etiam in hanc ſententiam Martinum a Ledeſmia. Michael Salon 2. 2. q. 69. artic. 1. Grego. de Valen. tom. 3. diſputat. 5. quæſt. 13. puncto 1. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. cap 21. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb mendacium, & alij. De ſecunda parte nulla eſt controuerſia: Prima pars probari poteſt.

Primo, quia in materia fidei poteſt eſſe peccatum veniale; Poteſt enim eſſe tam leuiſſimum verbum, vt eſſet hæreſis tantum venialis. Item in materia charitatis, & religionis poteſt eſſe peccatum veniale ex paruitate materiæ, vt verbi gratia furari obolum in eccleſia, eſt peccatum veniale tantum, & leuiſſime percutere clericum. Item furtum rei minimæ eſt veniale, quamuis hæc omnia ex ſuo genere, & ſimpliciter ſunt mortalia. Ergo pari ratione, quamuis mendacium in iudicio tam interiori, quam exteriori ſit mortale ex genere ſuo, ex materiæ tamen paruitate, poterit eſſe ſolum veniale.

Secundo, peccatum mortale ex genere ſuo, efficitur veniale teſte ipſomet Caietano in ſumma in verb. mendacium, tum ex defectu deliberationis plenæ, tum ex paruitate materiæ. Sed vt conſtat, mendacium in iudicio, aut confeſſione poteſt eſſe veniale ex defectu plenæ deliberationis, vt ſi ſubito, & abſque conſenſu, cum quadam incogitantia quis in iudicio, & confeſſione mentiatur. Ergo pari ratione etiam ex paruitate materiæ veniale eſſe poſſit.

Tertio, ſi quodcunque mendacium in iudicio, & confeſſione eſſet peccatum mortale ex parte ſubditi, & pœnitentis. Ergo pari ratione, ex parte iudicis, & confeſſoris quilibet defectus eſſet mortalis, quia pari ratione tenentur iudices fideliter tractare iudicia. qua ſubditi, nec minus peruertitur iſtud iudicium, ex parte iſtorum, quam illorum. Cum igitur Caiet. tam in ſumma. in verb. mendacium. quam in 2. 2. q. 110. art. 4. in fine concedat mendacia aliqua in iudicio a iudice facta, poſſe eſſe venialia, pari ratione concedere tenetur poſſe eſſe uenialia, ſi fiant ab aliis.

Quarto, quia idem eſt tacere veritatem, quam quis confiteri tenetor, & eam negare, ſed tacere rem leuiſſimam in iudicio, quam quis fateri tenetur, non eſt mortale. Ergo nec eam negare.

Et ſimiliter in confeſſione, ſi pœnitens rogetur a confeſſore. an dixerit, aut fecerit tale quid, quod eſt leue, & veniale ſolum, non peccat mortaliter tacendo: Ergo nec negando illud: falſum enim eſt ex huiuſmodi taciturnitate, aut negatione fieri grauem iniuriam ſacramento, aut iudicio. Vnde ſoluitur ratio in contrarium.

20 Reſpondetur enim quod ſicut in alijs omnibus actionibus humanis, ita etiam in iudicio, deſumenda eſt iniuria, vel ex materia ipſa, vel ex animo inferentis illam, vnde cum in caſu noſtro ſic mentiens, nec habeat animum contemnendi iudicem, nec in quacunque re mentiri in iudicio, ſed ſolum de re leui, iniuria inde conſequens in materia leui non niſi venialis erit. Solum igitur probat ratio, peccatum ſeu mendaciom in iudicio, quod eſt mortale, aut veniale, eſſe mortale grauius, & veniale grauius, quam ſi ageret extra iudicium. Ceterum mendacium, quod eſt veniale extra iudicium, etiam in iudicio veniale erit, grauius tamen quam ſi extra iudicium factum fuiſſet.

Ad confirmationem reſpondetur, longe diſparem eſſe rationem in periurio, quam in mendacio, ideo enim mendacium cum iuramento firmatum etiam in re leuiſſima eſt mortale, quia Deus adducitur in teſtem falſitatis, quod cedit in grauem Dei iniuriam, & irreuerentiam in quacunque re fiat, cum iam iuro falſo iurando me non leuaſſe feſtucam, etſi leuem, quam iurando me non occidiſſe hominem, quem tamen occidi.

At vero mendacium ſimplex, & ſine iuramento prolatum in re leui, quamuis fiat in iudicio, non tamen mutat naturam ſuam, nec iniuriam graue iudicio infert nec deſinit eſſe leuis. ac proinde non erit mortale.

Quando autem in confeſſione committi poteſt peccatum mortale etiam circa peccata venialia, ſuo loco exponemus: Nunc ſolum mendacium omne in confeſſione, aut iudicio forenſi factum, contra Caietanum probare intendimus non eſſe mortale, ſed eſſe veniale, ſi materia, circa quam ſit, leuis fuerit, vt ex dictis conſtat.

Nec alterius ſententiæ eſt S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 1. ad tertium, ſolum enim docere voluit, mendacium in iudicio abſolute, & ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, id quod clarius docet 2. 2. q. 70. art. 4. non tamen negare voluit, poſſe fieri veniale propter leuitatem materiæ, immo ibidem expreſſe docet falſum teſtimonium non ſemper eſſe peccatum mortale, & quæſt. 59. art. 4. ad ſecundum, & in corpore docet, quod licet iniuſtum facere in ſuo genere ſit peccatum mortale, ex paruitate tamen materiæ erit veniale ſolum, & exemplificat in furto rei paruæ, & idem docet 2. 2 quæſt. 66. artic. 6. in corpore, & ad tertium, & ſimilia habet 1. 2. quæſt. 88. artic. 5. ad primum, & ad ſecundum, & ar. 6.

21 DVBIVM QVARTVM eſt, an inique conuentus in iudicio, ſ. ad centum, quæ actor veriſſime aſſerit me accepiſſe mutuo, cum a me ſecrete ſoluta eidem fuerint, poſſim illam veram mutuationem negare, abſque mendacio? In hac re quicquid dubitet Anchar. in regul. 2. de reg. iur. in 6. hæc mihi breuiter dici poſſe videtur. *Primum eſt*, poteſt Petrus, qui ea centum mutuo accepit, & reddidit. abſq. vllo mendacio actoris petitionem negare. Ratio eſt, quia actor in hac petitione, & libello ita cenſetur dicere, ſe Petro centum mutuaſſe, vt adhuc ei debita ſint. Hoc autem eſt falſum, cum ei illa ſoluerit. Ergo petitio ſub ea forma, qua fit, & iudici exhibetur, falſa eſt, ac perinde abſolote negari poteſt. *Secundum eſt*, Etſi Petrus ſic conuentus cogatur petitionibus actoris reſpondere ſimpliciter confitendo vel negando, an mutuo illa centum ab eo acceperit, & illa adhuc ei debere, adhuc tamen ſine mendacio negare poteſt petitionē, prout ab eo propoſita eſt. Ratio eſt manifeſta, quia propoſitum eſt non ſolum, quod centum mutuo acceperit. ſed etiam quod adhuc debita ſint actori, quod falſum eſſe conſtat. *Tertium eſt*, ſi diſtincte petatur a Petro, an mutuo centum ab actore receperit, & cogatur Petrus huic petitioni ſimpliciter affirmando, vel negando reſpōdere, adhue etiam abſq. mendacio reſpondere poteſt, ſe non accepiſſe. Sic Cou. li. 2. variar. reſol. c. 2. nu. 3. & 4. citant Iaſ. in l. manifeſte, ff. de iureiu. col. pen. & alios. Io. Azor. to. 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 4. dub. 5. Reg. 2. Ratio eſt, quia Petrus, qui vere centum ab actore petita ei ſoluit, inique ad iudicium trahitur, & iniuſte interrogatur, vt conſtat: Ergo verſutiam interrogantis, & petentis inique reſponſione quadam eludere poteſt, quæ interpretationem, aut intellectum verum habere poteſt. Vnde Petrus negando poſitionem, quæ mutui dationem obijcit, intelligit vere ſe non accepiſſe cētum mutuo iam illi debita, atque adeo vere illa mutuatio, quæ præceſſit, ſolutione iam reſciſſa eſt, eiuſq. obligatio ſoluta eſt. Cum igitur poſitio illa in ſenſu actoris falſa ſit, & reſpōſio mutuaotis in ſuo ſenſu vera ſit, licite, & ſine mendacio poſitio actoris negari poteſt.

22 DVBIVM QVINTVM eſt, an interrogatus ſuper centum quorum quinquaginta vere debet, totam poſitionem abſque mendacio negare poſſit? Reſpondeo cum Couar. lib. 2. variar. reſol. cap. 2. nu. 5. Io. Azorio to. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap 4. q. 5. Regula 2. & Emanuelle Sa in Aphoriſmis. verb. mendacium. Primo, interrogatus Petrus, an centum debeat actori, aſſerenti ſe illi centum mutuaſſe, cum tamen illi ſoluit quinquaginta, reſpondendo

Digitized by Google

ſimpliciter ſe non debere ei centum, nec mendax, nec periurus eſt. Secundo, ſi reſpondeat Petrus ſe nihil omnino actori debere, mendacium, & periurium committit. Tertio, interrogatus Petrus explicite non ſolum de centum, ſed etiam de qualibet alia ſumma minori incluſa, negando poſitionem, mẽdacij, & periurij reus efficitur. Quarto ad omne dubium tollendum reſpondere in caſu propoſito debet ſe non niſi quinquaginta debere. Quæ omnia ex ſe manifeſta ſunt.

De iudicio temerario, varijſque modis illius. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Radix, & origo omnium peccatorum, quæ verbo committuntur, ſuſpicio ſeu iudicium temerarium, quod eo grauius, quo communius.*

2 *Suſpicio, Dubium, iudicium temerarium, quomodo inter ſe diuerſa?*

3 *Procedunt omnia ex leuibus indicijs, & quænam dicantur leuia indicia?*

In ſingulis perſonis aut materijs quænam indicia leuia, aut ſufficientia ſint certa regula aſsignari non poteſt. ibi.

5 *Suſpiciones, & iudicia temeraria ex tribus potiſsimum cauſis prouenire ſolent.*

An ſuſpicio ex ſe mala ſit & peccatum?

6 *An præſuppoſito quod ſuſpicio, & temerarium iudicium ſit malum, quando erit mortale; ſuſpicionis gradus varij ex S. Th. & quinam illi ſint, ibid.*

7 *De primo gradu ſuſpicionis, quid vt verius ſentiat author cum Salone, & alijs contra Nau. Valentiam, & alios.*

8 *Suſpicio grauis, & deliberata in re graui ex leuibus indicijs eſt mor. maxime contra perſonas graues & honeſtas.*

9 *Quomodo in his dictis durioribus pacanda ſint timorata conſcientia.*

10 *Si ex leuibus ſignis quis dubitet aut ſuſpicetur malum de proximo, ita vt ſuſpicio ortũ habere ex prauis moribus odio aut liuore ipſius dubitantis, an peccet mort.*

11 *Iudicare malum de altero, quando cauſæ ſufficientes, indicia probabilia id ſuppetunt, non eſt peccatum, nec iudicium temerarium dicendum.*

12 *Iudicium, quo quis certo, & deliberate ex leuib indicijs aliquid de proximo in re graui male iudicat, eſt mor.*

13 *Vt hoc iudicium temerarium ſit mortale quatuor requiruntur, num. 14 15.*

Quamuis difficile ſit aſſignare, quænam ſint indicia leuia, ex tribus tamen plerumque circumſtantijs diſcerni ſolet & poteſt. ibid.

16 *An iudicare ex leuibus cõiecturis, aliquem eſſe fatuum, ſtultum, indoctum, aut ignorantem, aut auarum, & prodigum &c. ſit materia grauis, & mortale.*

17 *An aliquando peccatum mortale committatur iudicando temere de culpa veniali proximi?*

18 *An iudicium temerarium ex leuibus indicijs de defectu naturali ſit mortale.*

19 *An quæ in hoc ſecundo gradu dicta ſunt, intelligantur ſolum de actu externo, an vero de interiori, & cui virtuti oppoſitum ſit iudicium temerarium.*

19 *Iudicium, quod intus latet, iudicium temerarium proprie dicendum, verbis prolatum proprie detractio eſt.*

20 *An quando quis prudenter non temere ſuſpicatur, aut iudicat aliquod malum de proximo, licitum ſit illi ſuſpicionem ſuam alijs aperire, & reuelare.*

21 *Iudex abſque legitimis probationibus & teſtimonijs aliquẽ condemnans ex leuibus coniecturis mort. peccat, & multo grauius, quam qui per iudicium interius hanc iniuriã proximo irrogauit.*

22 *An exiſtente dubio probabili, & rationabili de facto, aut dicto alterius, teneatur homo tale dubium in meliorem partem interpretari?*

23 *An quando videt huiuſmodi ſigna dubia, ſatis ſit interpretari in meliorem partem negatiue?*

24 *Non tenetur homo talia dubia poſitiue interpretari in meliorem partem, ſed actum ſuſpendere in nullam partem inclinando.*

25 *In partem deteriorem definitiue iudicare illicitum eſt, ex ſuppoſitione tamen conditionali nempe ad cautelam conuenientem, licet.*

26 *In iudicando maximum eſt diſcrimen inter iudicium ſpeculatiuum de rebus, & practicum de perſonis.*

1 CVm omnium fere peccatorum, quæ verbis committuntur, radix & origo ſit ſuſpicio, ſeu iudicium temerarium, atque adeo vitium hoc eo grauius redditur, quo communius ſit, antequam de detractione, murmuratione, alijſque linguæ defectibus agamus, de iudicio temerario breuiter tractandum eſt, de quo vitio agunt communiter Summiſtæ in verbo. ſuſpicio. & verbo. iudicium temerarium. vbi Ang Sylueſt. Tabiena. Caie. Armill. & ex Theologis S. Thom. 2. 2. quæſt. 60 art. 3. Caie. ibi. Michael Salon. Petr. de Arrag. & Dom. Bann. ibid. Alex. de Ales p. 2. Summæ quæſt. 17. & quæſt. 117. S. Ant. p 2. tit. 3. c. 8. Sotus lib. 3. de iuſtit. quæſt. 4 artic. 3. Martin. Nau. in Man capit. 18. num. 9. Petr. Nau. lib. 2. de reſtit. cap. 4. p. 4. nu. 444. & ſeq. Bart. Medina lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. §. 37 Io. Benedictus lib. 2. de peccatis cap. 11. num. 35. Sebaſt. Medices in Sum. de peccatis capital. tit. 2. quæſt. 30. Ioannes Pedrazza in octauo præcepto Decologi. §. 6. Greg de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 4. punct. 3. Emanuel Sà in Aphoriſ. verb. Iudicium temerarium. & alij.

2 *Atqui* vt ſingula clariora reddantur, ante omnia ſciendum eſt, quod licet hæc tria ſcilicet, *ſuſpicio, dubium, & iudicium temerarium*, confundantur communiter, & vt plurimum communi quaſi nomine *iudicium temerarium* appellari ſoleant, ex eo, ſcilicet quod hæc omnia ſint de malo proximi, & ex indicijs leuibus procedunt: vere tamen inter ſe diuerſa ſunt, & diuerſas rationes formales inter ſe diſtinctas habent. Etenim *Dubium* proprie eſt quando animus leuioribus indicijs in vtramque partem mouetur, ſed tantum in neutram declinat, ſed in ambiguo pendens manet. Vnde huiuſmodi homines dubios Ar. 3. Metaph. c. cap. 1. hominibus ligatis comparat, qui nec huc, nec illuc ſe vertere poſſunt. *Suſpicio* autem eſt opinio mali ex leuibus indicijs procedens, ſed cum magna formidine alterius partis. *Iudicium* autem *temerarium* eſt firmus aſſenſus de malitia proximi, ex leuibus ſimiliter indicijs procedens. Vnde ſuſpicio a dubio in eo diſtinguitur, quod *Dubium*, ex ſe nullius partis aſſenſum dicat, ſed tantum animi fluctuationẽ. *Suſpicio* autem aſſenſum vnius partis dicit, ſed cum formidine alterius. *Iudicium*, vero *temerarium*, certam, & determinatam ſententiam dicit.

3 *Quia* vero hæc omnia ex leuibus indicijs procedunt ad uertendum eſt, illa dici leuia indicia, quæ ſecundum æſtimationem prudentiæ non ſunt ſufficientia ad cauſãdum aliquam perſuaſionem mali de altero. In qua re diſcernẽda, maxima opus eſt prudentia ſiquidem contingere poteſt, vt aliqua indicia ſint leuia reſpectu vnius perſonæ, quę tamen reſpectu alterius ſufficient ad iudicandum peccatum de illo vt v.g. allocutio alicuius perſonæ grauis in loco ſecreto cum meretrice, eſt leue indicium ad ſuſpicandum de eo malũ, cũ allocutio illa ad eius cõuerſionem ordinari poſſit; Si tamen quis videret iuuenem procacẽ, & libidinoſum ita loquentem cum femina, ſufficiens indicium eſſet ad ſuſpicandum malum de eo, & quod talis locutio ordinaretur ad libidinem. Sic etiamſi quis videret perſonam grauem non ita ſæpe conuerſantem cum alio, aut in die ieiunij ſæpius comedentem, non haberet ſufficiens iudicium ad ſuſpicandum illum iam odio habere alterum, aut diem ieiunij violaſſe, quia habere poteſt cauſam non ita ſæpe ac familiariter conuerſandi cũ alio, ac ſoleret, & ſimiliter cauſam iuſtam non ieiunandi habere poteſt, quæ tamen indicia ſufficerent ad ſuſpicandum malum de alia perſona, vt patet. Atque adeo in huiuſmodi indicijs habẽda in primis eſt ratio *perſonæ*, Neque ſolum habenda eſt ratio perſonæ, ſed etiam *materiæ, ſeu delicti*: ſunt enim aliqua indicia leuia in vna materia, quæ tamen reſpectu alterius materiæ ſunt grauia, & ſufficientia, & hoc etiam in eadem perſona. Vt v.g. ſi quis nõ adorauerit hoſtiã, quã ſemel, aut bis videt

elevari

eleuari, eſt graue, & ſufficiens indicium, vt poſſit iudicari indeuotus, non tamen ita vt facile iudicetur hæreticus, vt notat Petrus de Arragon vbi ſup. Quia vero in dubitatione melius fit aſſenſus, ſed animus ex æquo pendulus manet; & in ſuſpicione fit aſſenſus vnius partis cum formidine alterius, in iudicio vero fit certus, & firmus aſſenſus, ideo maiora, & grauiora indicia exiguuntur ad ſuſpicandum, quam ad dubitandum, & maiora ad iudicandum, quam ad ſuſpicandum. In ſingulis autem perſonis, & materijs, quænam indicia leuia aut ſufficientia ſint, certa regula aſſignari non poteſt. ſed id boni, & prudentis iudicio, pro perſonarum, & delictorum varietate diſcernendum relinquitur.

4 *Rurſus* obſeruandum eſt ex S. Tho. 2. 2. q. 60. artic. 3. & alijs, ſuſpiciones, & iudicia temeraria ex tribus potiſſimũ cauſis prouenire.

Prima eſt, ex prauitate ipſius iudicantis, Qualis. n. vnuſquiſq; eſt, tale de alijs iudicium facile ferre ſolet; iuxta illud Eccleſiaſt. 10. *In via ſtultus*, id eſt, peccator, *ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat.*

Secunda eſt, ex odio, & liuore animi; Sicut. n. quos diligimus, iudicamus ſtudioſos, ita & de his, quibus mala optamus, facile mala opinamur.

Tertia eſt, ex longo vſu, & experientia, vnde Ariſtoteles lib. 2. Rethor. c. 13. ait ſenes eſſe, maxime ſuſpicioſos. His ita prænotatis, ſoluenda ſunt quædam dubia, ex quib. totam materiam explicabimus.

5 PRIMVM DVBIVM eſt, An ſuſpicio ex ſe mala ſit, & peccatum. Et ſermo eſt de ſuſpicione, prout comprehendit dubitationem, ſuſpicionem, & iudicium temerarium, eo modo, quo ſup. explicauimus. Ratio eſt, Quia ſic ſuſpicando, aut dubitando nulli fit iniuria, cum ex tali iudicio, nec rem aliquam, puta pecuniam nec famam, nec aliquid aliud ab eo aufero, quod ad ipſum pertinet.

Communis tñ oium ſñia eſt, talẽ ſuſpicionẽ eſſe malã, & peccatum, tum iure naturali, tum etiã iure diuino prohibitũ. Quoad ius naturę patet ex illo naturæ pręcepto, *Quod tibi non vis, alteri non feceris*, Sed nullus eſt, qui velit, quod proximus malam de ſe ſuſpicionem abſque iuſta cauſa habeat: immo cum bonum nomen præſtet diuitijs multis. Prouerb 22. & Eccleſ. 7. & Eccleſiaſtes. 41. & per talem ſuſpicionem malam, & iudicium temerarium, amittat quis bonum nomen, & famam apud alium ſine cauſa. Conſequenter qui ſine cauſa ſufficiẽti ſuſpicatur, aut iudicat malum de alio, facit proximo iniuriam, & contra ius naturæ peccat: quod peccatum reducendum eſt ad id ius naturæ in octauo Decalogi mandato contentum. Confirmatur, Quia vnuſquiſque habet ius ad famam, & bonum nomen, donec legitimè conſtet ſe eſſe malum, quod ſane ius violat, qui abſque legitima, & ſufficienti cauſa male de proximo ſuſpicatur. Quod autem prohibitum ſit iudiciũ temerarium iure diuino, conſtat, & colligunt authores ex illo Matth. 7. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* quem locum S. Aug in lib. 2. de ſermone Domini in Monte c. 18. de iudicio temerario intelligit. & Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non iudicet*; totoque illo capite iudicia temeraria condemnat cauſam autem, quare non iudicandũ ſit, pręcedentibus verbis expoſuit, quia ſcilicet ſic iudicans fratrem ſuum contemnit, idemque iudicare, & contẽnere eſſe docet, vñ prępoſuit. *Is qui mãducat nõ manducantẽ non ſpernat.* Et 1. Cor. 4. dicit, *Nolite ante tempus iudicare, quoad vſq; veniat dominus, qui illuminabit abſcõdita tenebrarum.* Quibus verbis aliam cauſam reddit Apoſtolus, quare non liceat temere iudicare; cum enim occulta cordiũ ſoli Deo pateant, & incerta, & obſcura ſunt reſpectu iudicij humani, velle ex incognitis, & incertis iudicium temerarium ferre, alterius. i. Dei iudicium ſibi vſurpat, ac proinde ſic iudicando peccat: Hinc ſoluitur ratio in cõtrarium, iam enim diximus expoliari fratrem bona æſtimatione, ad quam ius habet, ne abſque cauſa ſufficienti illa priuari poſſit.

6 DVBIVM SECVNDVM eſt. An præſuppoſito, quod ſuſpicio, ſeu iudicium temerarium ſit malum, quando erit peccatum mortale, & quando ueniale? Pro huius dubij ſolutione Notandum eſt ex S. Th. 2. 2. q. 60. art. 3. & alijs citatis, varios eſſe ſuſpicionis gradus.

Primus eſt, quando aliquis incipit dubitare de bonitatẽ alterius. Sub quo ponitur etiam alius gradus excogitatus a Caiet. 2. 2. q. 60. art. 3. & a Soto lib. 3. de iuſtitia. q. 4. art. 3. qui eſt, quando quis ex leuibus coniecturis, & indicijs opinatur malum de proximo, cum formidine tamen alterius partis adeo vt vere nihil affirmet, aut neget, ſed in æquilibrio mens pendet, & hic primus gradus vere non attingit iudicium temerarium, quandoquidẽ non affirmat, aut negat aliquid de proximo, ſed ſolum dubitat de bonitate alterius, & animum ſuſpenſum habet.

Secundus gradus eſt, quando quis certo iudicat de malitia alterius.

Tertius gradus eſt, quando iudex procedit ex ſuſpicione ad aliquem iudicandum. De quibus omnibus quid ſentiendum ſit, ſuo ordine exponam.

Quoad primum ſuſpicionis ſeu dubietatis gradum, Caiet. in 2. 2. q. 60 ar. 3. Sotus li. 3. de iuſtit. q. 4. art. 3. concl. 1. & in fine art. 3. & Gregor. de Valenna tom. 3. diſp. 5. q. 4. punct. 1. propoſitione. 3. Sylueſt. verb. iudicium q. 3. Nau. in Commentario ſuper Rubricam de Iudicijs nu 48. Barth. Medin lib. 1. inſtr. conf. c. 14. §. 37. in Regula prima, qui ait etiam dubitantem cum deliberatione de peccato grauiſſimo proximi, peccare ſolum venialiter & Petr. Nauar. lib 2. de reſtit. c. 4. p. 4. dub. 1. nu. 445. & ſeq. docent huiuſmodi dubitationem eſſe ſolum veniale peccatum, propter actus imperfectionem, cum nullus in eo aſſenſus ſit, nec exinde iniuria grauis proximo inferatur, & hoc etiamſi actus ille deliberatus plene ſit, ſed cum admixta tamen æque deliberata formidine de oppoſito. Confirmant autem hoc ex S. Auguſt. tract. 90. in Ioannem, dicente, Quanquã in his rerum tenebris humanarum ſuſpiciones vitare, non poſſumus, quia homines ſumus, iudicia tamen, ideſt definitas firmaſque ſententias continere debemus, neque ante tempus iudicare. Ex ſententia igitur S. Augu. huiuſmodi ſuſpiciones, & a fortiori dubitationes, erunt peccata ſolum venialia, vtpote ſine quibus vita iſta non poteſt duci, cum tamen certum ſit, vitam hanc ſine mortali duci poſſe. Et pro hac eadem ſententia citant S. Thom. 2. 2. q. 60. ar. 3. in corp. vbi ait, primum hunc gradum eſſe ſolum veniale peccatum & pertinere ad tentationem humanam, 1. Cor. 10. ſine qua vita iſta non ducitur.

7 *Alij* vero vt Mich. Salon 2. 2. q 60. art. 3. in fi. Dominic. Bannes, & Petrus de Arrag. ibid concl. 4. diſtinguunt tam de materia, de qua fit dubitatio, quam de deliberatione cum qua fit, & duo dicunt, quæ mihi etiam videntur veriora.

Primum eſt, quod ſuſpicio, & dubitatio leuis, & repentina, & quæ eſt veluti primus motus, etiamſi ſit in re grauiſſima ex leuib. indicijs, ſolum eſt peccatum veniale.

Ratio eſt, quia ſicut in reb. fidei, & alijs ſimilibus, leuis & repentina cogitatio, ſeu dubitatio orta ex humana fragilitate, qua & viri iuſti multoties tentantur, vt exerceatur eorum fides, & humilitas, ſolum venialis eſt, nec hominem reddit infidelẽ, ita etiam ſuſpicio, vel dubitatio de aliquo delicto fratris etiam grauiſſimo dummodo repentina ſit, & veluti quidam primus motus non plene volũtarius, ſed præueniens rationem, & quem ſtatim ratio recta moderatur, & comprimit, quæ ſuſpicio ex humana fragilitate naſcitur, eſtque velut tentatio quotidiana, qua etiam viri iuſti, & timorati multoties affliguntur, ſolum peccatum veniale erit. Quamuis enim materia ſit grauis, attamen inde liberatio grauitatem peccati diminuit, vt cõmunis Theologorum ſchola teſtatur. Talis enim dubitatio non tollit amicitiam, nec grauem alteri iniuriam infert. Quia vero vnuſquiſque ius habet, vt nec in dubiũ vocetur aliquo modo bona eius exiſtimatio abſque ſufficienti cauſa, conſequenter ſic dubitans ex leuibus indicijs, ius naturę quodãmodo violat, ac proinde venialiter peccat.

Et de hac ſuſpicione locutus eſt S. Auguſtin. cum dixerit, *ſuſpiciones nos vitare non poſſe, ſed pertinere ad tentationem humanam, ſine qua hæc vita duci non poteſt.* Sicut etiã S. Thomas de ea ſolum locutus eſt. cum vtatur verbis idipſum euidenter ſignificantibus. Etenim in primo gradu conſtituit ſuſpicionem, qua homo ex leuibus indicijs *incipit dubitare*, vbi cõſulto dixit, *incipit dubitare*, incipit enim

Digitized by Google

dubitatio, vel ſuſpicio, quãdo eſt primus, & indeliberatus, & repentinus motus animi, non autem dixi, quando dubitat, ſignificans deliberatam, & perfectam dubitationem, & ſuſpicionem non pertinere ad primum hunc gradum, cum hæc non ad tentationem, & fragilitatem humanam, ſed ad malitiam Diabolicam pertineat, vt conſtat.

Secundum eſt. Dubitatio grauis, & deliberata, ſeu ſuſpicio grauis, & deliberata ex leuibus indicijs in re graui, maxime circa perſonas graues, & honeſtas, eſt peccatum mortale. Immo idem docent Sotus. & Gregor. de Valent. vbi ſup. concedunt enim quod licet Caietani ſententia ſit regulariter vera, poſſunt tamen aliquando tales eſſe, & materiæ, & perſonæ circumſtantiæ, vt dubitatio illa ſit peccatum mortale. Dat Sotus exemplum, ſi enim quis videns honeſtam, & integerrimam vitam Beatę Virginis, Chriſti, & Sancti Ioannis Baptiſtæ aut alterius viri Sancti, de illorum bonitate dubitaret, ſine dubio peccaret mortaliter. Et Sotus & Gregor. de Valent. fatentur peccare mortaliter eum, qui de honeſta perſona ſuſpicaretur, aut dubitaret ex leuibus indicijs, quod incæſtum commiſerit cum matre, aut cum filia, vel cum ſorore. Etenim grauior iniuria fit Petro ſuſpicando illum eſſe incæſtuoſum, quam certo credendo illum eſſe fornicarium; item grauior ei fit iniuria, dum quis eum hæreticum, aut patriæ proditorem, quam certo credendo illum minoribus peccatis irretitum eſſe.

Ratio pro hoc dicto eſt, quia cum vnuſquiſque ius habet ad bonam exiſtimationem de ſe ab alijs habendam, nulluſque vir bonus, ſine graui moleſtia ferret, ſi intelligeret talem ſuſpicionem, vel dubitationem de ipſo haberi: immo vero exinde grauem ſibi iniuriam irrogari iudicaret, atque adeo ſic de ſe dubitantem, & ſuſpicantem, non habet, vt amicum, ſed vt inimicum, & ſui contemptorem, vnde S. Auguſt. lib. de amicitia, c. 24 ſuſpicionem amicitiæ venenum appellat: conſequenter ſic deliberate dubitans de aliquo in re graui, mortale peccatum committit. Vnde viri boni, & timorati non minus ſibi cauent de huiuſmodi ſuſpicionibus, & dubitationibus grauibus quam de iudicijs temerarijs; & ſi quando in eas incidunt, accuſant ſe de eis tanquam de peccatis mortalibus, & a confeſſarijs peritis, & prudentibus interrogantur diligenter de illis, cum maximam cum iudicijs temerarijs affinitatem habeant, & multoties mortales ſint. Quocirca ſicut dubitatio moroſa, & deliberata in rebus fidei, in qua detinetur animus ſciens, & volens, quamuis intellectus non aſſentiatur errori, non tamen aſſentitur, vt debet veritati catholicæ, quin potius iudicat illam incertam, ſiue per multum tempus, ſiue per breue ita deliberate dubitat peccatum mortale eſt, deſtruens fidem, & reddens habentem illam infidelem, iuxta illud, Dubius in fide infidelis eſt: ita dubitatio moroſa: & deliberata de delicto proximi ex leuibus indicijs, quã non repellit, nec moderatur recta ratio, ſed volens & ſciens in ea permanet, quamuis non certo affirmet, ſed dubitet, peccatum mortale erit, etiam ſi per breue tempus duret. Quia iniuria proximo illata in materia graui non prouenit ex temporis breuitate, aut longitudine, ſed ſatis eſt ad peccatum mortale in tali materia, quod adſit deliberatus conſenſus in obiectum malum, per accidẽs autem eſt, quod per breue, vel multum tempus duret; Sicut qui furatur rem aliquam animo accipiendi, & retinendi illam, & ſi ſtatim pęniteat, ac reſtituat, & per breuiſſimum tempus apud ſe habeat, peccatum tamen mortale furti, ſi res notabilis fuerit, commiſit.

Dixi circa perſonas graues & honeſtas, quia circa viles, & abiectas, quarum exiſtimatio parum, aut nihil refert, neque ipſis cura aliqua eſt de ſua fama, & opinione, veniale tantum eſt peccatum; cum talibus perſonis nullum, aut certe paruum exinde nocumentum ex tali dubitatione, & ſuſpicione inferri ſoleat.

Dixi, in materia graui, quia ſi dubitaret ſolum de peccato aliquo veniali proximi, aut etiam iudicium temerarium de eo ferret, non eſſet peccatum mortale, ſed veniale tantum, cum ei non fiat grauis iniuria ob eam ſuſpicionem, nec ob determinatum iudicium; immo etiam nulla ne leui quidem ratione exiſtente adhuc non mortale; ſed neque ſi falſo tale peccatum imponeret, ex communi DD. ſententia, quam tradit Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. capit. 4. parte 4. dubio 1. num. 444. Semper enim eſt leuis iniuria.

Quia vero quæ in hoc ſecundo dicto a nobis aſſerta ſunt paulo duriora nonnullis videri poſſunt, ad pacandas timoratas conſcientias addendum eſſe cenſeo cum Pet. de Arrag. 2. 2. q. 60. artic. 3. poſt concluſionem tertiam, quod quando quis eſt timoratæ conſcientiæ, & curam propriæ ſalutis habet, nec propenſus eſt ad inquirendum vitas, & mores aliorum, regulariter loquendo, non eſt timendum de mortali, etiamſi demoratus fuerit multum in tali dubitatione, & ſuſpicione. Ratio eſt, quia talis ſi non meminit ſe conſenſiſſe prudenter etiam opinari poteſt ſe non conſenſiſſe, alias conſcientia inſtaret, nec ſineret eum quieſcere. Deinde etiam credere poteſt, ſe habuiſſe indicia ſufficientia ad ſic dubitandum, & ſuſpicandũ, maxime, ſi poſtquam aduertit, ſe talem dubitationem habuiſſe ex illis indiciis, illam a ſe repellere nequiuit.

Qui vero non ita ſolicitus eſſet de ſua ſalute, ſed vt plurimum cenſor eſt vitæ aliorum, ſi dubius ſit an conſenſerit necne tali dubitationi, ſemper ſcrupulum de peccato mortali habere debet, & ſub dubio de illo ſe in confeſſione accuſare debet. Ratio eſt, quia probabile eſt illum, qui nihil facit vitam ſuam, aut vitam aliorum, conſenſum præbuiſſe ex leuibus indiciis, maxime cum volens, & ſciens in ea cogitatione demoretur, nec reſiſtere ſolet.

10 *Demum* hæc omnia, quæ dicta ſunt, intelligi debent de ſuſpicione, & dubitatione ſecundum ſe; Si enim ex leuibus ſignis, quis dubitaret, aut ſuſpicaretur malum de proximo ſuo, ita vt ſuſpicio illa ortum haberet ex prauis moribus ipſius dubitantis, aut ex odio, & liuore animi, quem gerit erga proximum ſuum, vt verbi gratia, ſi ex leui indicio ſuſpicaretur proximum ingredi domum vicinæ ad fornicandum, quia ipſemet dubitans, aut odio habet alterum, aut ingrediendo domum alterius, tale delictum committere ſolet; peccat ſine dubio mortaliter, etiam ſi leuiter dubitaret, ſic enim ſuſpicari eſt actus malitiæ mortalis, ratione radicis, vnde procedit, & in hoc conueniunt omnes contrariæ opiniones, poſt S. Thom. 2. 2. quæſtio. 60. articul. 3. in corpore articuli, nec de hac re dubium eſſe poteſt.

11 *Quoad* ſecundum gradum, quando quis non ſolum dubitat, ſed etiam certo iudicat de malitia alterius, duo mihi certa ſunt & communi calculo, & ſententia Doctorum comprobata.

Primum eſt, iudicare malum de altero, quando cauſæ ſufficientes, & indicia probabilia ad id ſuppetunt, non eſt aliquod peccatum, nec iudicium temerarium dicendum. Ratio eſt manifeſta, quia tale iudicium, eo ipſo quod adſint ſufficientia indicia, conforme eſt rectæ rationi & prudentiæ, vnde nec temerarium dicendum eſt, ſed iudicium rectum. Confirmatur autem ex illo Chriſti teſtimonio Io. 12. vbi ait, *Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate*. Quo vnico teſtimonio damnat iudicia temeraria, quæ ſcilicet leuibus coniecturis, & indiciis nituntur, (cuiuſmodi eſt coniectura, quę fit ex facie) & ſimul approbat iudicia iuſta quę nimirum indiciis, & rationibus ſufficientibus; & probabilibus fundantur.

Quæ autem ſufficientia ſigna dicenda ſint, rectius definiri non poteſt, quam iudicio prudentis, vt notant Sotus lib. 3. de iuſtit. quæſtio. 4. artic. 3. & alii, de qua re paulo inferius nõnulla dicemus, interim certa regula ſit iſta in hac materia, Quod cauſæ, quæ conſideratis omnibus circumſtantiis virum prudentem, & probum mouere poſſunt ad male de altero iudicandum, ab omni culpa excuſant. Vnde falſum eſt, quod docet Barthol. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 37. in Regula. 2. affirmans peccare venialiter eum, qui ſuſpicatur, dubitat, iudicat, aut ſuſpendit actum, cum ſufficientibus indiciis deliberate, ſiue ſit de peccato mortali, ſiue de peccato veniali proximi. Vt enim recte argumentatur Patr. Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 4. p. 4. num. 447. & dub. 3. num. 453. iudicium etiam determinatum de peccato veniali, ſine vllo indicio eſt tantum veniale. Ergo ſuſpicio, vel dubitatio cum ſufficientibus indiciis nulla ratione peccatum erit. Deinde ſi iudicium determinatum

natum de peccato mortali non eſt peccatum, quando ſunt indicia ſufficientia, vt antea comprobauimus ex communi omnium conſenſu, quo ergo modo peccatum veniale erit dubitatio, vel ſuſpicio? Solum igitur veniale erit quando de peccato veniali ſuſpicio, vel dubitatio eſt abſque vllo prorſus iudicio.

12 *Secundum eſt*, Iudicium, quo quis certo, & deliberate ex leuibus indicijs aliquid mali de proximo in re graui iudicat, temerarium eſt, & peccatum mortale. Sic omnes. Ratio eſt manifeſta, quia vnuſquiſque habet ius ad bonam de ſe exiſtimationem in vnoquoque alio, niſi oppoſitum legitime conſtet Qui vero abſque ſufficientibus indicijs in re graui male iudicat de alio, expoliat & illum iure ſuo, grauemque illi iniuriam infert. Ergo peccat mortaliter. Confirmatur autem hæc ratio, quia qui ſic de alio iudicat, non poteſt illum non odiſſe, & contemnere. ideoque tale iudicium non ſolum eſt contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam. Quamuis enim ſuſpiciones non ita facile vitare poſſumus, iudicia tamen temeraria, qui non vitat in materia graui mortaliter peccat, grauemque iniuriam proximo infert. Quæ omnia iudicia temeraria de alijs paſſim prohibent ſacræ literæ, & damnant, vt ſupra oſtenſum eſt. Ceterum vt hoc iudicium temerarium ſit peccatum mortale, requiritur

13 *Primo*, vt iudicium illud ſit *certum*, quod ita intelligendum eſt, non quod ſit omnino abſque vlla formidine, & ambiguitate, qualis eſt certitudo illa, quæ ad ſcientiam in ſpeculatiuis requiritur, ſed ſatis eſt, quod quis dubitet de illa re; In moralibus enim parum pro nihilo iudicatur, atq; adeo dicitur temerarium certum, quia ſic iudicans ita quidem vni parti adhæret, vt parum de altera parte dubitet, vt ſi viderem iuuenem honeſtum cum honeſta muliere euntem, & exinde crederem & ita diſpoſitus eſſem, ut ſi egomet interrogarem meipſum, reſponderem me quaſi pro certo credere illos velle ſimul peccare; talis namque determinatio, & aſſertio dicenda erit certa, & facere dicitur iudicium certum.

Secundo requiritur, vt procedat *ex leuibus coniecturis*, Et quamuis difficile ſit aſſignare, quænam ſint indicia leuia, & quæ ſufficientia temere, vel prudenter ad iudicādū malum de altero, ex tribus tamen circumſtantijs vtcumque res iſta diſcerni poteſt. Quarum prima eſt circumſtantia *temporis*, vt verbi gratia, uideo hominem nocturno tempore domum ſcalis admotis conſcendentem, & ingredientē per feneſtram, prudenter exiſtimare poſſum, talem mali aliquid machinari.

Secunda eſt circumſtantia *loci*, vt verbi gratia, eſt in hoc oppido, aut ciuitate conſuetudo occidendi, video aliquos noctu armatos, concitato gradu, huc, illucque diſcurrere, poſſum abſque temeritate iudicare huiuſmodi velle aliquem occidere, aut percutere.

Similiter ſit exemplum de vtraque circumſtantia, video iuuenem, & puellam noctu, vel ſecreto, & obſcuro loco petulanter, & laſciue ſe amplexantes, & quos ſcio nō eſſe ſponſos, poſſum prudenter iudicare de illius malum.

Tertia eſt circunſtantia *perſonæ*, vel ipſius, de qua iudicatur, vel illius, a qua delictum alterius auditur. vt verbi gratia, ſi perſona, de qua iudicatur cōſuetudinem habere alicuius peccati, minora indicia requiruntur ad iudicandū malum de illo, quam de alio. Noui Petrum pleraſque mulieres, quas alloquitur, prouocare ad libidinem, video eum moroſe cum aliqua loquentem, licet idem malum de ipſo iudicare, hoc enim iudicium in eo ratione conſuetudinis malæ ſufficiens eſt, vt prudenter poſſim malum de eo iudicare. Sic etiam ſi perſona, a qua auditur delictum alterius, ſit uir probus, & prudens, qui nec alij detrahere ſolet, nec temere, aut leuiter rumores de proximis ſpargere refe rat ſe uidiſſe Ioannem (quem ſcimus non eſſe illi inimicū, ſed potius amicum) aliquod crimen commiſiſſe, idque referat, uel oblata occaſione iuſta, ob quam illud referre oportuit, uel incidenter, nec aduertens, quæ referebat, & citra omnem intentionem nocendi alteri; Ioannes quoque non eſt tantæ authoritatis, nec tam honeſti nominis, quin probabile ſit ſimilia commiſſurum, tunc ratione perſonæ referentis cum omnibus iſtis circumſtantijs, ſufficiens ſignum eſt, & indicium ad credendum, & iudicandum delictum illud de Ioanne Quod ſi Ioānes uir etiam alioquin bonus ſit, & boni nominis, tunc ſolum ſufficiens indicium erit ad dubitandum tantum, & habendum hunc aſſenſū, forſan fecit, cum talis uir hoc de eo referat, forſan etiam non fecit, cum ſit uir ſtudioſus, ſed alter decipi potuit, non autem ſufficiens erit ad iudicandum certum malum de illo.

Sic etiam fama de alicuius crimine diuulgata, dummodo certum authorem habeat, & fide dignum, indicium ſufficiens eſt, ad credendum aliquid mali de altero; ſi autem fama illa nullum certum authorem habeat, & cui nullus ſuum nomen tribuere audet, qualis eſt illa, quam paſſim improbi ſpargere ſolent, tunc nec ſufficiens erit indicium ad ſic iudicandum, nec dubitandum malum de aliquo. In quibus omnibus maxima opus eſt prudentia, ne quis facile iudicet abſque rationibus ſufficientibus, vt dictum eſt.

13 *Tertio* requiritur, vt ſit *de materia graui*, Nam iudicare de altero temere aliquid leue, non eſſet regulariter niſi veniale. Et quidem ſummiſtæ dicunt, tale malum eſſe peccatum mortale Vnde inferunt, quod quotieſcunque quis ex leuibus indicijs iudicat aliquem, peccare mortaliter, aut eſſe in peccato mortali, tale iudicium eſt temerarium, & peccatum mortale, quia ſine ſufficienti motiuo iudicat hominem de graui malo.

Ceterum licet hoc eorum dictum communiter verum ſit, vt tamen notant Sotus lib. 3. de iuſtit q 4 art 3. Michael Salon 2. 2. q. 60. art. 3. Petrus de Arrag ibid. & Greg. de Valen. tom. 3. diſp 5. q. 4. puncto 3. conclu. 3. aliquando falſum eſt, ſunt enim aliqua peccata mortalia quidem, quæ in aliquibus & aliquibus perſonis leuia iudicantur, eo quod exinde nihil omnino famam ſuam lædi putent, etiamſi illa committere iudicentur. Vt verbi gratia ſi quis facile ex leuibus coniecturis certo iudicet aulicos, aut alios iuuenes perditos cum mulieribus turpes amores gerere, aut militē prouocaſſe inimicum ad ſingulare certamen, & duellum, aut nobilem laceſſitum iniuria vindictam quærere. Hæc enim peccata licet per ſe alioqui mortalia ſint, parum tamen aut nihil eiuſmodi perſonas infamant, aut lædunt. Non enim tales curant contrariam de ſe opinionem in eo genere, immo honori potius iſta ſibi eſſe putant, quam dedecori, vnde in eis nec ex leuibus indicijs talia iudicare iudicium temerarium eſt, quod ſit peccatum mortale. Quocirca grauitas aut leuitas mali, quod pro certo de proximo temere iudicare ſit peccatum mortale, non ex ratione, & quantitate mali culpæ ſemper æſtimanda eſt, ſed ex circunſtantijs, ob quas contingit grauiter, aut leuiter eiuſmodi malum lædi famam, ſiue peccatum illud mortale, ſiue veniale ſit, vnde nonnunquam, vt infra dicam, iudicium temerarium de quibuſdam perſonis etiam ob peccatum veniale, mortale erit, quamuis vt dixi regulariter ſolum veniale ſit aliquid leue temere de alio iudicare. Imò aliquando iudicium temerarium de aliquo poteſt eſſe peccatum mortale, quamuis non ſit de malo culpæ, vt Sotus & alij citati affirmant. Vt ſi quis de viro illuſtri temere iudicaret illum infimo, & obſcuro genere natum eſſe, grauius peccaret, quàm ſi iudicaſſet illum fornicariū fuiſſe. Maior enim infamia ſequitur ex illo, quam ex hoc, & ægrius fert audire ſe ignobilem iudicari, qui alioqui clarus habetur, quam quod fornicarius iudicetur.

14 *Quarto* requiritur, vt hoc iudicium ſit *plene deliberatum*, non ſubitaneum, & repentinum. Nam alioqui ob imperfectionem actus erit tantum veniale peccatum iudicium eiuſmodi temerarium, vt alij quicunque mali actus non plene deliberati. Si quis enim videndo puellam cum iuuene loquentem ſubito malum de eis iudicet, non plene aduertēs quid ageret, nec id alicui ſignificauit, & paulo poſt ad ſe reuerſus, iudicium illud repellit, non eſt peccatum mortale, quia exinde nec notabiliter proximo nocet, nec proximum vere contemnit, Secus tamen ſi ſedato, & deliberato animo, & facta reflexione ita iudicaret, tunc enim mortaliter peccaret. Quia vero dubitare poſſit quis an iudicium hoc repentinum, aut deliberatum fuerit, ac proinde dubius eſſe poſſit, an peccatum mortale, vel veniale cōmiſerit, ideo ad pacandas hominum conſcientias hæc re-

gula-

Digitized by Google

gula aſſignari poteſt, iuxta ea, quæ ſup. dicta ſunt.

15 *Quando* pœnitens ſic dubius accedit, ſi ſit conſcientiæ timoratæ, tunc ſi declinat magis in vnam partem, hoc eſt, quod deliberate iudicauit temere de proximo, peccatum illud tanquam mortale confiteri debet; Sin autem declinat potius in oppoſitam partem, hoc eſt, quod iudicium illud fieret repentinum, aut ſit ex æquo dubius, accuſare ſe debet tantum de veniali, & confeſſarius illum admonere debet, vt animo quieto ſit, certioremque illum reddat, ſimilia iudicia eſſe ſolum venialia. Quod ſi fuerit conſcientię parum timentis Deum, ſi declinet in eam partem, vt veriſimilius iudicet iudicium illud fuiſſe repentinum, accuſet ſe, vt de veniali ſub formidine, & cum ea conditione ſe docere ſi forſan peruenit ad mortale; Quod in oppoſitam partem magis inclinet, aut ſi ex æquo dubius accuſet ſe, vt de mortali, quamuis cum aliqua etiam formidine; quia in huiuſmodi hominibus ſolent, vt plurimum iudicia hęc eſſe peccata mortalia, quamuis aliquando, & raro venialia eſſe poſſint, vt experientia manifeſtum eſſe conſtat.

16 DVBIVM TERTIVM eſſe poteſt in ordine circa hũc ſecundum gradum, An ſcilicet iudicare ex leuibus coniecturis aliquem eſſe fatuum, vel ſtultum, aut indoctum, & ignorantem, vel quod argumentatus eſt male, aut quod ſit auarus, aut prodigus, & his ſimilia, ſit materia grauis, & peccatum mortale? Reſpondeo cum Michae. Salono 2.2. q.60. art.3. & Petro de Arrag. ibid. Quod licet non ſit peccatum mortale iudicare hoc modo de aliquibus perſonis, maxime quando vera ſunt, ex eo, quod non ita multum læditur eorum fama, & exiſtimatio, ſi tamen habita ratione perſonarum, de quibus ſit tale iudicium, diminuatur exinde bona eorum fama, & opinio abſque dubio peccatum mortale erit. Ratio eſt, quia ſicut quos iudicamus ſapientes, veneramur, ita quos fatuos, & ſtultos iudicamus, facile contemnimus; contemptus autem proximi ex ſuo genere peccatum mortale eſt. Confirmatur hæc ratio, Quia talis eſt actus exterior, vt conſtat Matt. 5. vbi *qui vocat fratrem ſuum fatuum, dignus eſt gehennæ*. Ergo & iudicium internum, a quo actus iſte exterior, & conuicium procedit, ſi ſit temerarium, mortale peccatum erit.

17 DVBIVM QVARTVM eſt, An aliquando peccatum mortale committatur in iudicando temere de culpa veniali proximi. Ratio dubij eſt, quia talis materia leuis eſt, & parum exinde læditur proximus, cum nemo ſine peccato veniali viuere poſſit. Reſpondeo tamen cum Mich. Salono, & Petro de Arrag. vbi ſup. & Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 4. punct. 3. concl. 2. Etiamſi per ſe loquendo, & regulariter, peccata venialia non infament notabiliter hominem, cum non ſit grauis materia, ſunt tamen aliqua venialia, per quæ non minus infamantur aliquæ perſonæ, quam perſonæ aliæ per mortalia infamari ſolent. Vt verbi gratia, ſi virginem, aut mulierem honeſtiſſimam noctu vanos (etſi non laſciuet, temere iudicet quiſpiam cum tranſeuntibus miſcere ſermones; mallet enim hæc aliquam pecuniam ſibi auferri, quam ita aliquem de ipſa iudicare. Itẽ ſi quis viros eccleſiaſticos, & præcipue Religioſos temere iudicaret obnoxios eſſe alicui peccato veniali ex quibuſdam, quæ non minus illos infamant, quam quædam peccata mortalia ſeculares; vt quod frequenter ludant; quod non obſeruent ſilentium, quod parum, aut nihil curent cæremonias grauiores ſui ordinis vel eccleſiæ; quod habeant conſuetudinem mentiendi; quod ſint rariſſimi in choro; quod vanitatibus delectentur, & ſimilia: hæc enim venialia in huiuſmodi hominib. ſunt materia grauis, & ob quæ indigni reputantur religioſi, & clerici officijs, & dignitatibus Religionis, & eccleſiæ. Sicut etiam 2.2. q.33. art.7. interpretes S. Tho. docent, hæc (licet venialia) eſſe etiam materia correctionis fraternæ, tum quia communiter diſponunt ad mortalia, quia nocent plurimum opinioni, & famæ in huiuſmodi viris, vt conſtat.

18 DVBIVM QVINTVM eſt, An iudicium temerarium ex leuibus indicijs de naturali defectu, ſit peccatum mortale, & materia grauis; Vt verbi gratia, ſi quis animo ſuo concipiat, & determinate credat, & iudicet aliquem, qui ab omnibus natus creditur ab honeſtis parentibus, quod ſit ex genere Iudæorum, vel Maurorum, aut quod alium defectum habeat in ſuo genere, & familia, puta quod ſit il legitimus, & huiuſmodi?

In hac re Petr. Nauarr. lib. 2. de reſtitu. cap. 4. p. 4. dub. 2. nu. 450. & ſequ. exiſtimat, quod licet peccatum mortale ſit temere iudicare de Iudæo, aut alio infideli quoad peccata alia, quod verum eſt: iudicare tamen aliquem de huiuſmodi defectu naturali, non erit peccatum mortale. Ratio eius eſt, quia apud Deum, & apud homines prudentes nulla eſt ignominia, aut dedecus ex talibus parentibus originem ducere, ſicut neque quod aliquis clerici filius iudicetur, cũ hæc omnino præter culpam eorum accidant.

Quinimmo potius ſi virtutem colant, maxime laudandi ſunt, quia cum parentes haberent impios, & incredulos, ipſi tamen fidem amplexi ſunt, & virtutes colant. Vnde ſicut verus honor ex ſola virtute eſt; ita nihil vituperio, aut ignominia dignum iudicari debet apud viros graues, & prudentes præter culpam. Atque adeo expreſſe docet nunquam eſſe peccatum mortale ſic iudicare de aliquo etiam cum inſufficientibus ſignis, dummodo iudicium hoc maneat ſolum interius in mente.

Si enim quis exterius de his defectibus apud alios confabularetur, tunc (& vere) concedit eſſe peccatum mortale detractionis, cum apud homines dehoneſtentur, & iniurientur. Affert etiam pro ſua opinione Martin. in Manua. c. 18. num. 9. qui tamen author nihil eo loci, de hac re locutus eſt.

Alij tamen vt Sotus lib. 3. de iuſtitia q. 4. art. 3. poſt medium. Barth. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14. §. 37. in Regula 4. Michael Salon 2.2. q. 60. art. 3. Petr. de Arragon ibid. & Gregorius de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 4. puncto 3. conclu. 2. expreſſe docent, regulariter eſſe peccatum mortale iudicare aliquem eſſe ex proſapia Iudæorum, vel Neophytorum, poſt ſufficientem deliberationem, maxime ſi ſit falſum.

Ratio eſt, Quia licet eſſe ex illo genere nulla ſit culpa, aut peccatum, facit tamen plurimum ad famam, & exiſtimationem alicuius, & minus æſtimaretur, ſi apud homines diuulgaretur, ſed etiam ipſi viri prudentes ægre ferunt huiuſmodi iudicia de ipſis haberi, mallent potius in diuitijs, quam in nomine, & opinione ſua iacturam pati. Atq; adeo in aliquibus Religionibus tales non admittuntur, immo etiam ab ordinibus ſacris repelluntur, nec in Prælatos, Guardianos, aut Prouinciales eligi, aut ad præiudicandum admitti poſſunt, vt docet Nauarr. tom. 2. conſil. tit. de Iudæis, conſil. 1. in antiquis alias in nouis. conſil. 22. de Hæreticis. quæ omnia ſignificant dedecus eſſe apud homines.

Et quamuis viri prudentes, & boni paruifaciant apud ſe iudicia hominum, iuxta illud 1. Cor. 4. Mihi autem pro minimo eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die: qui tamen ita temere iudicat, quantum in ſe eſt, lædit famam, & exiſtimationem eius; Vnde S. Auguſt. vt refertur in cap. *Temerarium*, 11. q. 3. ait, *Temerarium iudicium non nocet aliquando ei, de quo iudicatur, ei autem, qui temere iudicat ipſa temeritas neceſſe eſt, vt noceat.*

Solum autem vera eſſe poteſt Petri Nauarri opinio, quando non obſtante tali iudicio, illum in eodem pretio, honore & reuerentia haberet, dignumque honoribus, & officijs ob merita, & mores ſuos iudicaret, tunc enim ſolũ veniale eſſet: ſicque utramque ſententiam non incommode, aut ineptè conciliari putamus.

19 DVBIVM SEXTVM eſt, An quæ in ſecundo gradu dicta ſunt, intelligantur ſolum de actu externo, an uero de interiori. & cui uirtuti proprie oppoſitum ſit iudicium temerarium?

Ratio dubij eſt, quia iniuſtitia, ſicut iuſtitia, uerſatur circa res directe, & per ſe, & circa operationes externas. At uero iudicium temerarium & internum non uerſatur circa operationes exteriores, nihil enim exterius operatur ſic temere iudicans. Quod ſi dicas iudicium externum ordinari ad operationem exteriorem, & prolationem, etſi hoc plerumque uerum ſit, illa tamen exterior prolatio non pertinet ad iudicium temerarium, ſed ad detractionem. Et præterea ſæpe contingit interius iudicium fieri ſine animo perueniendi ad actum exteriorem.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo iuxta doctrinam S. Thom. 2. 2. quæſtio. 60. art. 3. ad tertium, Caiet. Saloni, & aliorum ibidem. Soti lib. 3. de iuſt. quæſt. 4. art. 3. in fi. Petri de Nauarro lib. 2. de reſtit. cap. 4. par. 9. dub. 5. num. 456. prædicta omnia intelligi non ſolum de iudicio exteroo, hoc eſt, corde concepto, & ore prolato, vt quando quis verbo diceret Petrum eſſe fornicarium, &c. ſed etiam de iudicio interiori tantum, ideſt, mente ſolum concepto. Quamuis enim tale iudicium nunquam verbo aliquo ſignificaretur, eſt tamẽ per ſe malum, & ex genere ſuo in graui materia peccatum mortale; tum quia, vt diximus, regulariter eſt cauſa odij, & contemptus proximi tum quia intrinſecus apud ſe proximum infamat, malam opinionem concipiendo de illo abſque ſufficienti cauſa. eiuſdemque rationis eſt, iniuria temerarij iudicij intus, & extra, quamuis non ſit æquale nocumentum. Sicut etiam eiuſdem rationis ſunt interna ira, & deſiderium mortis, & externa occiſio, & interna concupiſcentia, & fornicatio exterior quamuis in externo actu grauius damnum, & nocumentum, & vtrumque peccatum eſt. Solum differentia eſt, quod actus interior eſt indirecte contra iuſtitiam, actus vero exterior iudicij temerarij ſeu infamandi, eſt directe contra iuſtitiam. Satis autem eſt, quod interior actus cauſa ſit, & fundamentum exterioris, vt ſit contra iuſtitiam, cum actus ille regulariter ordinetur ad exteriorem, ſicut ira ad homicidium, & concupiſcentia ad fornicationem: atque adeo, qui vult occidere proximum, iam actu illo interiori peccat contra iuſtitiam, cum hic actus ordinetur ad occiſionem exteriorem. Vnde quamuis iuſtitia regulariter verſatur circa operationes exteriores, poteſt tamen etiam circa interiores verſari: Qui enim interius temere de proximo iudicat, expoliat eum iure ſuo naturali, quod habet, vt de ipſo omnes bene ſentiant, quouſque oppoſitum ex ſufficientibus indicijs, & coniecturis conſtet.

Et quamuis iudicium, quod intus latet, iudicium temerarium proprie dicendum ſit, & verbis prolatum proprie detractio ſit, hoc tamen nihil contra nos facit, quin potius confirmat opinionem noſtram, videlicet, iudicium temerarium ad iniuſtitiam, & infamiam interiorem pertinere, ſicut detractio ad iniuſtitiam, & infamiam exteriorem ſpectat. Neque inconuenit vnum vitium eſſe alteri admixtum, maxime cum vnum ad alterum ordinetur: Non enim vt Theologi multi docent, iudicium temerarium, & detractio duæ ſunt diſtinctæ ſpecies, cum habeant idem obiectum formale, nempe damnum, quod infertur in bona opinione proximi. ſed eiuſdem ſpeciei ſunt, & ad idem præceptum pertinent, ſolum autem diſtinguuntur ſicut interius, & exterius, ſicut voluntas efficax occidendi, aut fornicandi, & externa occiſio, aut fornicatio: Dicitur autem iudicium temerarium, inquantum ipſe iudicans male de proximo ex leuibus indicijs opinatur, & ſentit; detractio verò eſt, in quantum malam generat in audiente opioionem. Quibus omnibus addo, quod ſi iudicium ſuſpicioſum, & temerarium procedat ad actum exteriorem, ſicut directe eſt contra iuſtitiam, ita ad reſtitutionem obligat. Si verò ſolum maneat in interiori, licet ſit eſſentialiter iniuſtitia, vt homicidium voluntate tantum conceptum, non eſt reſtitutionis obligatio, cum efficaciter proximus non damnificetur.

20 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An quando, quis prudenter, & non temere ſuſpicatur, aut iudicat aliquod malum de proximo, licitum ſit illi ſuſpicionem illam, & iudicium aliis aperire, & reuelare?

Reſpondeo. Non eſſe licitum, quia ſi illud ſecretum eſt, tũc reuelando aliis, infamatur proximus: ſi verò alii idem iudicium etiam de illo habent, tunc ſaltem ex noſtra manifeſtatione augetur eorum ſuſpicio, & iudicium; Sicut nõ licet reuelare occulta delicta alterius illa ignorantibus, nec his, qui aliquid circa illa norunt. Si vero res adeo nota ſit aliis, vt neque aliorum opinio firmior reddatur, neque fratri maior læſio accedat ex tali manifeſtatione, tunc licebit citra peccatum mortale: erit tamen veniale, quia peccatum eſt, veniale ſaltem, male loqui de proximo etiam in tali caſu, ſi ex nullo bono fine actio illa cohoneſtetur.

Dixi, *ſi nullo tali fine bono cohoneſtetur*, quia ſi fieret ad emendationem fratris, aut aliorum, aut aliqua exinde fratri illi vtilitas probabiliter redundaret, etiam a peccato veniali excuſaretur, vt recte Michael Salon 2. 2. q. 60. art. 3. in fine annotauit.

21 *Quoad* tertium verò gradum, qui tantum in iudice reperitur, quando ſcilicet Iudex ex leuibus coniecturis, hoc eſt, abſque legitimis probationibus, & teſtimoniis aliquem condemnat, aut punit, certum eſt apud omnes, iudicium iſtud temerarium peccatum mortale eſſe, & tãto grauius, quanto maiora indicia, & efficaciora argumenta neceſſaria ſunt ad hoc, vt iudicium exterius non ſit temerarium, quam ad excuſandum iudiciũ interius a temeritate, multoque maior iniuria ex illo, quam ex interiori hoc iudicio irrogetur proximo, vt conſtat.

Quamuis enim in humanis actibus non poſſit haberi omnimoda certitudo & euidentia rei, etiam ſi concurrant teſtes, & propria confeſſio hominis de proprio facto, cum teſtes, & ipſe reus mentiri poſſint, quia tamen in Moralibus non requiritur certitudo, quotieſcunque ſunt idonei teſtes, vel propria hominis confeſſio de aliquo facto, & talis certitudo humana, & moralis ſufficiens eſt, vt iudex citra peccatum de aliquo ſententiam damnationis ferre poſſit, iuxta can. Si quis, & duobus ſequentib. 30. q. 5. de quare plura inferius dicemus.

22 DVBIVM OCTAVVM eſt, An exiſtenti dubio probabili, & irrationabili de facto, aut dicto alterius, ita vt rationabiliter dubitatur, an ſit peccatũ nec ne, quia ſcilicet ſunt pro vtraque parte ſufficientia motiua ad dubitandum, teneatur homo tale dubium in meliorem partem interpretari, iudicando illud non eſſe peccatum?

Pro dubii huius ſolutione ſciendum eſt, duobus modis interpretari poſſunt dubia in meliorem partem, ſcilicet, *Negatiuè, & Poſitiuè. Negatiuè* interpretari eſt, cum oblata aliqua re dubia, ſuſpendimus actum, neque bene, neque male de fratre iudicando, ſed perſiſtendo in eadem opinione, quam antea habuimus: vt v.g. Nouit quis Petrum eſſe ſobrium, poſtea autem videt illum bene comedẽtem, & bibentem, dicetur quis in hoc caſu factum illud ambiguum in meliorem partem negatiuè interpretari, quando non mutans iudicium perſiſtit in priori opinione quam de illo habuit.

Poſitiuè interpretari in meliorem partem, eſt quando oblata re dubia elicit nouum iudicium, quo de proximo iudicat, id quod melius eſt, vt cum quis videt Petrum bene comedentem, & bibentem, iudicat id facere ex neceſſitate, aut alio bono fine. Hoc ſuppoſito

Vnum certum eſt apud omnes, quod quotieſcunque dubium rationabile eſt de aliquo facto proximi, ita vt bene, vel male interpretari illud poſſumus, tenemur illud in meliorem partem interpretari. Sic expreſſe S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. Caiet. Salon, Dom. Bannes, & Petrus de Arragon. ibidem. Sotus lib. 3. de iuſtit. q. 4. artic. 4. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. q. 4. punct. 4. & alii, & colligitur euidenter ex S. Aug. lib. 2. de ſermone Domini in monte. capit. 28. & Glo. in illud Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non iudicet*, & refertur in c. 2. de reg. iur. Sicut enim in dubiis, verbum generale, quod poteſt ad malum, & ad bonũ ſenſum trahi, interpretandum eſt in bonum, vt in meliorem partem facienda eſt.

Ratio eſt, quia alter habet ius, vt alij bene de ſe iudicent, donec legitime conſter in contrarium. At vero qui dubia in peiorem partem interpretaretur, non iudicaret legitime, cum potius bene, quam male de alijs iudicare teneamur: Sicut, & nos velimus de nobis alios iudicare. In dubijs igitur potius in meliorem partem declinandum eſt. Quamuis enim aliquando fallatur homo bene ſic iudicando, & opinando de aliquo homine malo, in dubio tamen melius eſt bene, quam male de homine iudicare: Quia ſi homo bonus ſit bene iudicando de eo, recte, & vt decet, facimus: ſi vero malus ſit, quia hoc nos ignoramus neque nobis per indicia id conſtat, iniuriam illi facimus. Quapropter hoc docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 60. artic. 4. ad primum, melius eſſe, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo homine

bono,

bono, quia habendo bonam opinionem de malo homine non peccamus, nec illi vllam facimus iniuriam: male tamen iudicando poſſumus illi iniuriam afferre, ſi contingat illis coniecturis non obſtantibus eſſe bonum. Deinde multo peius eſt, innocentem condemnare, quàm nocentem impunitum relinquere, arg. l. abſentem. ff. de pęnis.

23 *Difficultas* ſolum eſt an quando video huiuſmodi ſigna dubia, ſatis interpretari in meliorem partem *negatiue*, hoc eſt, an ſatis ſit ſuſpendere actum, nec bene, nec male interpretando; (ad hoc enim modo ſaltem interpretandum actum dubium teneor ſecundum omnes, ne alioquin faciã iniuriam) an vero requiritur poſitiue interpretari, hoc eſt, aſſentiri meliori parti, iudicando eſſe bonum.

Ratio difficultatis pro vna parte eſt, quia ſuſpendere iudicium eſt res valde difficilis, cum vt conſtat experientia, quam primum quis videt huiuſmodi indicia, difficulter admodum iudicium intellectus continet; Ex altera verò parte, aſſentiri videtur res periculoſa, quia facillime falli poteſt ſiue bene, ſiue male iudicet. De hac re duæ ſunt opiniones, vna Soti, vbi ſupra aſſerentis, teneri hominem ſemper dubia interpretari in meliorem partem poſitiue, nec ſufficere, quod animum ſuſpendat. Immo addit, quod ſi ſigna ſint ambigua tenetur etiam homo illa in meliorem partem poſitiue interpretari.

Ratio eius eſt, quia ſi is, qui actum dubium exercet, antea mihi notus fuit, & habitus vir bonus, ſuſpendendo actum, & dubitando, muto opinionem meam priorem, quam de illo habui, antea enim abſolute, & ſine dubitatione aliqua bonam de illo opinionem habui, nunc autem ſuſpendendo actum videor dubitare de illius bonitate. Ergo mutaui opinionem, quam antea habui de illo, ſed mutare opinionem ſine coniecturis ſufficientibus (quæ in re dubia non exiſtunt) eſt illicitum. Sin autem prius mihi notus non fuerit, etſi res in ſe dubia ſit, quia tamen vnuſquiſque ius habet, vt alij bene de eo exiſtiment, quamdiu non adſunt indicia ſufficientia in contrarium, (quæ in noſtro propoſito non adſunt) conſequenter factum alioqui in ſe dubium, in meliorem partem poſitiue interpretari debet.

Altera eſt Caietan. 2.2. quæſtio. 60. artic. 4. Petri de Aragona, Mich. Saloni, Dom. Bannes ibidem, & Gregorij de Valent. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 4. puncto 4. dicentium, quod licet, ex ſuppoſitione, dubia in meliorem partem *poſitiue* interpretanda ſint, hoc eſt, ſuppoſito, quod quis in re dubia exiret in actum poſitiuum iudicandi, interpretari tenetur in partem meliorem. Ratio eſt, quia alter habet ius ad bonam de ſe exiſtimationem, quamdiu ratio conueniens non ſuadet iudicare male; ex coniecturis autem dubijs non habetur ratio ſufficiẽs iudicãdi male de proximo: quinimmo vbi malum non eſt euidens, ſed ſunt etiam aliqua indicia rationabilia declinandi in bonam partem, hoc ipſo eſt ſufficiens ratio ad iudicãdum bene de proximo, ob ius, quod alioqui vnuſquiſque habet, vt ſi de ſe fiat iudicium, in bonum fiat, quando non conſtat de malo, contra alioqui iniuſte minoris fit, quam debet, & iniuſte contemnitur. Confirmatur hæc Ratio, quia vt habetur *in reg. 11. de reg. iuris in 6. cum ſunt partium iura obſcura, reo fauendum eſt potius, quam actori.* In hoc caſu autem iudicans ſe habet, vt actor, ſeu accuſator; proximus verò ſicut reus. Et *reg. 65. de reg. iur. in 6. In pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.* proximus autem poſſidet bonam exiſtimationem. In dubijs igitur ſi quis actum iudicij elicere velit, in meliorem partem ea interpretari debet. Et quamuis hæ regulæ loquantur de iudicio probato a iudice in foro exteriori, poſſunt tamen per analogiam quandam accommodari ad iudicium, de quo loquimur.

24 Addunt tamen præfati autores, non teneri hominem talia dubia poſitiue interpretari in meliorem partem, neque etiam licet interpretari in partem deteriorem, ſed poſſe ſuſpendere actum, in nullam partem declinando. Itaque ſi quis videt Petrum bene comedentem, & bibentem, ſiue eum antea nouerat, ſiue non, non tenetur poſitiue iudicare id facere ex neceſſitate, ſed neque iudicare debet facere ex gula, ſed ſatis erit ſuſpendere actum. Ratio eſt, quia in tali caſu opus illud ex ſe, & ſua natura eſt neutrum. Ergo intellectus ſuſpendens iudicium, ſe habet ſecundũ rectam rationem, & prout natura obiecti requirit. Nõ igitur in ſuſpendendo actum iudicij peccat.

Confirmatur: Quia iudex in re dubia, non tenetur abſolute ferre iudicium in fauorem rei, ſed tantum ex ſuppoſitione, ſi laturus ſit ſententiam, quia aſſumpſit munus iudicandi. Ergo in caſu noſtro, quando res eſt dubia, non tenetur quis in meliorem partem rem abſolute interpretari, ſed ex ſuppoſitione tantum ſcilicet, ſi actum iudicij elicere velit: Neque ſolent viri probi, & pij ſe accuſare in confeſſione de ſuſpenſione huiuſmodi iudicij neque confeſſarij periti, & prudentes id reprehendunt in pœnitente. Neque vt putat Sotus, contemnitur proximus ex ſuſpenſione actus, ſiquidem ſufficienter euitatur hic contemptus per hoc, quod in dubio non habeatur mala opinio de proximo, ſed potius habetur bona ex ſuppoſitione, poſito, ſcilicet, quod in dubio aliquid de ipſo iudicetur.

25 His autem omnibus duo in hac difficultate addenda eſſe videntur, *vnum eſt*, Quod licet illicitum ſit dubia in partem deteriorem definitiue iudicare, vt verbi gratia, Non licet definitiue iudicare, quod mulier ornata impudicitiæ cauſa ſe ita ornauerit, cum huiuſmodi ornatus poſſit eſſe in bonum finem, ſcilicet vt complaceat viro, aut vt ſecundum ſuum ſtatum incedat ornata, & veſtita, &c. ex *ſuppoſitione* tamen condinonali, nempe ad cautelam conuenientem, licitum erit dubia in partem deteriorem interpretari, vt expreſſe S. Thom. 2.2. q. 60. art. 4. ad tertium. Caieta. ibi & alij, interpretes, Sotus lib. 3. de iuſtitia, q. 4. art. 4. & Gregorius de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 4. puncto 4. annotarunt. Vt verbi gratia, video hominem, cuius habitus, & mores indicant iuſte dubitari poſſe, an ſit fur, quamuis nõ poſſim abſolute iudicare eſſe furem, poſſum tamen ita cuſtodire res meas ab eo, ac ſi iudicarem furem eſſe. Item video iuuenem deambulantem, quem licet non iudico adulterũ, caueo tamen, ac ſi eſſet adulter, & filiam meam ab eius colloquio remoueo.

Ratio eſt. Quia actus iſte non eſt iudicare male de proximo, ſed iuſte, & prudenter timere, & occurrere damno, & obuiare periculo, de quo prudenter dubitatur. Quo genere ſuppoſitionis recte monent Caietanus, Sotus, & alij debere Prælatos erga ſubditos vti ad cautelam, non ad cõdemnationem. Ex dubijs enim facti arguere non debent ſubditos malitiæ aut eos punire, ſed bonam de eis opinionem, vt prius habere debent, cautelas tamen, & cuſtodias, & alia remedia poſſunt adhibere, ac ſi mali eſſent; prudẽter tamen, ne exinde fama eorum lædatur, ſic enim fieret illi iniuria, quod in dubijs vitandum eſt. Vnde Sotus *lib. 3.* de iuſtit. quæſt. 4. art. 4. in fine, & Michael Salon 2.2. q. 60. art. 4. in fine inferunt, quod propter huiuſmodi dubia poſſum negare illi ſuffragium meum, ne eligatur ad officium, aut dignitatem aliquam, dummodo exinde non infametur, nec præferatur ei alius minus dignus ſic enim negando ei ſuffragium meum, nullam ei iniuriam infero, quamuis ſecus dicendum eſſet, ſi propterea infamaretur, aut illi impar in meritis pręponeretur; tunc enim cum ex meritis ſuis ius habeat ad illud officium, & periclitaret honor ipſius, dubitatio mea ſufficiens non eſt ad expoliandum ipſum ſuo honore, & iure vt conſtat.

26 *Alterum eſt*: In iudicando diſcrimen maximum eſt inter iudicium ſpeculatiuum de rebus ipſis, & iudicium practicum deſcendendo ad perſonas, vt S. Thomas 2.2. q. 60. art. 4. ad ſecundum ſubtiliter animaduertit. Exempli gratia, video cadauer hominis occiſi, poſſum ſine peccato iudicare talem occiſionem fuiſſe peccatum mortale, non tamẽ iudicare poſſum Ioannẽ illum occidiſſe; Sic enim deſcendendo ad perſonam in particulari, ſine iuſtis, & ſufficientibus indicijs, peccarem mortaliter. Item ſi videam furtũ commiſſum, aut domum combuſtam ignoto authore, poſſum ſine peccato iudicare peccatum fuiſſe hæc facere, hoc enim iudicium eſt ſpeculatiuum ſolum, & de rebus: ſi vero iudicarem Ioannem hæc feciſſe, peccarem, niſi id pro certo haberem. Sic etiam cum audio propoſitionem aliquam hæreticam, poſſum intra me, vel verbo docere, talem propoſitionem eſſe hæreticam, ſi tamen Petrum illam proferentem hæreticum eſſe ſtatim iudicarem, peccarem mortaliter, cum ignorem, an ex animo illam protulerit,

Digitized by Google

nec ne, iuxta illud D. Aug. *Hæreticare potero, hæreticus autem non ero.* Ratio eſt, quia in iudicio ſpeculatiuo de rebus non attenditur principaliter bonum, aut malum rei, de qua iudicatur nihil enim boni, aut mali ei ex noſtro iudicio accreſcit. ſed ſolum attẽditur bonum iudicantis, quod in eo conſiſtit, quod verum iudicet; verum enim eſt bonum intellectus, ſicut falſum eſt malum illius, ex Ariſt. lib. 6. Eth. c. 2. & li. 6. Metaph tex. 8. Vnde qui de rebus iudicat, ſolum niti debet, vt de illis iudicet, ſicut ſunt a parte rei. Cui conſequens eſt ex tali iudicio ſpeculatiuo rei nullum damnum inferri proximo neque in honore, neque in fama: At vero in iudicio practico de perſonis, quia principaliter intenditur bonum, aut malum eius perſonę, de qua iudicamus, quæ ſi iudicatur bona, habetur in pretio, & æſtimatione, & ſi dicatur mala, habetur contemptui, in quo irrogatur ei iniuria, ideo in hoc iudicio in id præcipue niti debemus, vt in dubijs bene de eo iudicemus, cum in hoc caſu de honore, & fama proximi agatur. Et de iudicio temerario hactenus dictum ſit.

De Contumelia quid ſit, & quale peccatum.
Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Omnia vitia verbis conſiſtentia, quibus proximum extra iudicium, vt plurimum lædi contingit ad quinque reducuntur, & quænam illa ſint? & quid inter illa diſcriminis.*
2 *Quid contumelia ſit, eius deſcriptio ex S. Tho.*
3 *Dehonoratio, quæ fit per contumeliam tribus præcipue modis fieri ſolet, verbis in præſentia, literis ſcriptis, aut verbis prolatis in abſentia.*
4 *Contumelia verbis proprie conſiſtit, in factis impropriè.*
Vt factis contumelia fiat, neceſſarium eſt ea intentione fieri, vt alterius honor auferatur ibid.
5 *Quæ de contumelia dicta ſunt de* conuicio, *&* improperio, *procedunt, quæ materialiter conueniunt, formaliter differunt.*
6 *Quoad grauitatem peccati vnde deſumendum ſit diſcrimen inter peccata, quæ factis, & quæ verbis conſiſtunt.*
7 *Contumelia formalis quare eſt ex genere ſuo mortale, & maius, quam furtum, aut rapina, ſiue nocumentum ſequatur, ſiue non.*
8 *Contumelia materialis quare aliquando mortale, aliquando veniale, aliquando nullum, ſed actus licitus, & ſtudioſus.*
9 *Qui libellos famoſos conficiunt diuulgantes aliorum, peccata, quibus honor eorum obſcuratur, & læditur, grauiter peccant.*
10 *Præter ſcelus grauiſſimum, quod committunt, aliàs etiam pœnas incurrunt. Et per leges ciuiles capitis pœnam ſubeunt.*
11 *Contumelioſa verba tolerare, vt plurimum melius eſt, animo læto, & quieto, immo tenetur vnuſquiſque præparatus eſſe ad ferendas iniurias ſecundum animi præparationem, non tamen ſemper ea actu tolerare, & ſuſtinere tenetur.*
12 *Tres caſus aſſignantur, in quibus perſona priuata huiuſmodi contumelias repellere tenentur, & nu. 13.*
13 *Non ſunt tamen armis repellenda, & percuſſione, nec falſum crimen imponendo, nec occultum, & impertinent etiam publicum obijciendo.*
14 *Quando criminis obiectio non eſt neceſſaria ad honoris reparationem nec ad inculpatam tutelam referri poſſit: non licet obijcere.*

1 EXplicatis ijs omnibus, quæ de iudicio temerario videbantur cognitu magis neceſſaria. reſtat vt de ijs breuiter agamus quæ exinde communiter ſequi ſolẽt, vt ſunt *contumeliæ, detractiones ſuſurrationes, irriſiones & maledictiones*, ad hęc enim quinque reducuntur ea omnia vitia in verbis conſiſtentia, quibus proximum extra iudicium, vt plurimum lædi contingit. Inter quæ hoc eſt diſcriminis, quod contumelia honor læditur, detractione, ſeu murmuratione fama, ſuſurratione amicitia: irriſione, erubeſcentia: intenditur, maledictione autem malum, quatenus tale alteri imprecatur, & optatur.

Primo igitur omnium agendum eſt de *Contumelia*, quę proprie loquendo deſcribi in hunc modum poteſt, ex communi omnium Doctorum conſenſu.

2 *Contumelia eſt iniuria quædam, qua quis alicui honorem aufert, deducendo in notitiam eius vel aliorum aliquid, ex quo ille dehonoratur*, vt colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 72. Caie. Pet. de Arrag. & alijs eiuſdem loci interpretibus. Alex. de Ales p. 2. q. 128. Soto lib. 5. de iuſt. q. 9 art. 1. Nau. in Man. c. 18 nu 10. 11. & 12. Summiſtis in verb. contumelia. Ang. Syl. Tab. Armilla eod. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 16. punct. 1. Sebaſt Med. de peccatis c. tit. 4. q. 18. & ſeq. Toleto in Sum. lib. 5. c 6 & aliis. Id quod euidenter etiam ex nominis etymologia deduci poteſt. Siue. n. contumelia dicatur a *tumendo* per quandam iracundiam animi, vt vult Iſid. lib. 10. Etymol. c. 3. cui fauet S. Th. 2. 2. q. 72. art. 4. dum affirmant contumeliam, vt plurimum oriri ex ira, poſt S. Greg. li. 31. Moral. c 31. ſiue a *contemnendo*, vt vult Vlpia. l. 1. ff. de iniorijs, optime huiuſmodi notiones vocabuli in prædictam contumeliæ deſcriptionem quadrant. Irato. n. nulla vindicta magis in promptu eſt, quam alteri cõtumeliam inferre, & qui alterum contemnit, tanquam ſuperbus facile in contumelias prorumpit, aliaſque iniurias irrogat, vnde Prouer. 10 dicitur, *vbi ſuperbia ibi contumelia.*

3 Hæc autem dehonoratio tribus præcipue modis fieri poteſt, vel primo proferendo huiuſmodi verba in illius præſentia, & plerumque fit, vel ſecundo literis, & libello ita, vt ad eius notitiam perueniat, vel tertio in abſentia, cum ea tamen intentione, vt talia verba inioriosa in eius notitiam deueniant. Quocirca proprie loquendo contumelia conſiſtit in verbis iniurioſis in præſentia eius prolatis, cuius honori officit. Quamuis enim non ſemper alter ille, cuius honor læditur huiuſmodi verba audit, contumelioſus tamen ea intẽtione verba illa profert, vt ad eius aures, & notitiam perueniãt, in qua re differt a detractatione; detractor. n. celare cupit detractionem ſuam, & in abſentia, vt plurimum committitur, atque ideo non intendit, vt ad notitiam eius veniat. Id quod notandũ eſt diligenter pro confeſſione recte faciẽda, quia qui manifeſtat defectus alterius, ita vt nollet hoc ab alio ſciri, committit ſolum detractionẽ, quam ſolam cõfiteri tenetur: qui vero eo animo id facit, vt is cui detraxit, intelligat ſe ab illo contẽni & vilipendi, tenetur hũc etiam animum cõfiteri, commiſit n. detractionem ſimul, & contumeliam, quæ ſunt ſpecies inter ſe diſtinctæ. Quocirca Caietanos, Sotus, & alij recte docent, de ratione contumeliæ eſſe, vt fiat in præſentia patientis illam, aut actu ipſo audiente, aut ſaltem proferentis intentione, ita vt ſit animus inferentis contumeliam, vt ad illius, qui contemnitur, notitiam deducatur: actus enim morales ex intentione ſpeciem ſumunt. Quo ſane in euentu, quamuis materialiter & per accidens ille ſit abſens, in intentione tamen, & per ſe præſens eſſe dicitur. Etenim quæ contra nos fiũt, nobis omnino ignorantib. nullam irreuerentiam nobis irrogãt: poſſunt quidem illa opinionem noſtram apud alios lodere, & nocere famæ noſtræ, vt fit per detractionem, reuerentiæ autem nobis exhibendæ nihil nocent, niſi nobis ſcientibus illa fiant, aut eo animo, vt a nobis intelligantur: immo eo ipſo quod deſiderat, qui mihi illud obijcit a me ignorari, oſtendit ſe timere me, & revereri. Vnde contumelia, & detractio licet in materia conueniant, vtraque enim manifeſtat defectus proximi. propter quos, vel cõtemnitur, & inhonoratur, vel denigratur fama; differunt tamen, quia contumelia manifeſtat defectus proximi cum irreuerentia, & vilipendio eius, & fit in præſentia illius, actu, vel virtute, ideſt, ipſo ſciente, vel ea intentione, vt ſciat; detractio vero manifeſtat illos cum timore, & cum ignorantia eius, cui detrahitur, ſaltem ex intentione, & animo detrahentis.

Hinc inferunt Doctores, contumeliam, qua excellentia, & honor alicuius anfertur, vel diminuitur, proprie in verbis conſiſtere: vt enim dictum eſt, in eo conſiſtit, quod ſignificatur, & manifeſtatur defectus aliquis excellentiæ in altero: ſignificatio autem præcipue fit per verba, cum hæc proprie inſtituta ſint ad conceptus animi noſtri exprimẽ- 4

Digitized by Google

dos,vt docet Ariſtot.lib.1.de interpret.c.1.cui conſonat D. Auguſt.lib.1.de doctrina Chriſtiana.cap.3.circa medium, aſſirmans, *verba principatum ſignificandi apud homines obtinuiſſe*.

Dixi,proprie conſiſtere in verbis.quia in factis etiam,licet improprie,& ſecundario,conſiſtere poteſt contumelia, quatenus ſcilicet, facta ſignificant intentionem noſtram de lædendo honorem alterius: quatenus enim facta ſignificant talem intentionem noſtram,illiſque tanquam ſignis vtimur, ad ſignificandum aliquem honore, & reuerentia indignum eſſe, facta illa pro verbis reputantur. Ad hoc autem,vt factis contumelia fiat, neceſſarium eſt,ea intentione fieri,vt alterius honor auferatur. Quamuis enim poſſit quis honorem alterius factis lædere,ſi tamen non intendit honorem eius tali facto auferre, cõtumelioſus verè non erit. vt verbi gratia honor eſt cultus, vel reuerẽtia exterior, quæ alicui exhibetur in teſtimonium alicuius excellentiæ, vt docet Ariſtot.4.Ethic.capit.3 puta dignitatis, vel ſenectutis, vel ſcientiæ, virtutis, vel diuitiarum, vel potentiæ: fieri poteſt, vt quis iſta auferat, ex quorum ablatione exinde minores haberi, minimeque honorari incipiunt, & tamen vere non erit contumelioſus. Poſſunt namque huiuſmodi facta duobus modis conſiderari; vno modo, vt ſunt actiones quædam in ſuis proprijs ſpeciebus conſtitutæ.

Alio modo ea intentione,vt ſint tanquam media ad honorem alterius auferendum; priori modo pertinent facta iſta ad ſuas priuatas ſpecies vitiorum:ſecundo autem modo pertinent ad peccatum cõtumeliæ, cum ad proximum dehonorandum fiant.Exemplis res facile illuſtratur;ſit aliquis, qui propter ſuas diuitias in honore habetur, qui fores illius effringeret, & bona auferret ea ſolum intentione,vt illas acciperet,furti tantum reus erit:ſi verò fores effringeret,non ſolum ad auferendum res alienas, ſed etiam vt eo facto ſignificaret velle ſe vt proximus contemptui haberetur,& latro, & contumelioſus erit, hoc eſt furtum, & contomeliam committit. Similiter ſit aliquis, qui ob ſuam ſapientiam,& ſcientiam habetur in honorem,ſi quis eum fuſte in capite percuteret,& cerebrum lædit,eo ſolum animo,vt eum lædat,factum hoc ad percuſſionem tantum pertinet,ſin verò ea intentione illum percuteret, vt exinde illum contemptui haberet, & honore priuaret, erit etiam contumelia.

Item qui vxorem alterius ſollicitaret tantum libidinis gratia,adulter tantum erit; ſi verò alterius vxorem ſollicitaret non ſolum vt rem habeat cum ea, ſed etiam vt eo facto honori mariti officiat,talis,& adulter, & contumelioſus erit:vnoque actu duplex committit peccatum neceſſario confitendum,ſicut quando quis furatur,vt fornicetur, actus ille accipiendi alienum in duplici ſpecie eſt,furti ſcilicet, & fornicationis, quorum confeſſio facienda eſt neceſſario.

Quæ doctrina maxime obſeruanda eſt,vt quis rite, & integre huiuſmodi peccata confiteatur. Quibus addo, ex Soto lib.5.de iuſtitia quæſt.9.artic.1.in fine. quod licet omnis contumelia regulariter conſiſtat in verbis,& ſit contra honorem alterius, & communiter loquendo ſatis ſit confiteri ſe honorem alterius læſiſſe,poteſt tamen aliquando ita augeri contumeliæ grauitas,vt eius etiam explicatio de neceſſitate ſit confeſſionis. Vt v.g.grauior eſt contumelia vocare aliquem hæreticum,& proditorem,quam latronem,aut adulterum, & grauior in ſenatu,vel in magno hominum concurſu dicta,quàm in domo priuata;atque adeo explicandæ ſunt contumeliæ iſtæ in particulari.

Quia licet non mutent peccati ſpeciem,maxime tamen grauitatem eius augent:circumſtantiæ autem, quæ notabilem grauitatem habent, in confeſſione explicandæ ſunt, cum confeſſor non ſolum iudex ſit,ſed etiam medicus,qui pro qualitate, & grauitate delicti imponere debet pœnitentiam,& qua ratione a ſimilibus abſtinendum ſit, pœnitentem inſtruere habet, vt ex Concil. Tridentino ſeſſ.14. capitul 5. & 8. & Cathechiſmo Romano tract. de Sacramento pœnitentiæ num.48.& Mich. Salono vbi ſupra colligitur.

Quæ autem de contumelia dicta ſunt,procedunt etiam de conuitio,& improperio, hæc enim tria quamuis materialiter inter ſe differant. Siquidem contumelia proprie eſt,quando ſignificamus, & manifeſtamus defectum proximi in aliquo malo culpæ,vt cum dicimus eum eſſe hæreticum, furem, aut aliquid ſimile; Conuitium autem eſt, quando ſignificatur defectus in malo pœnæ, vt ſi quis alicui dicat, ipſum eſſe cæcum. Improperium autem præcipue conſiſtit in eo,quod quis iniurioſe alteri in memoriam reducit auxilium, aut beneficium, quod ei in neceſſitate conſtituto præſtitit,iuxta illud Eccleſiaſt.20.Exigua dabit, & multa improperabit: formaliter tamen, & ſpecie non differunt inter ſe, cum hæc omnia ad idem referantur, videlicet. ad ſignificandum defectum alicuius in detrimentum honoris eius, vt Caietanus,& Sotus,& alij ſupra citati poſt S.Th 2.2.q.72.art.1.ad tertium annotarunt. Atque adeo voces iſtæ promiſcue, & pro eodem accipi ſolent, vt conſtat.

6 Quoad grauitatem autem peccati huius annotandum eſt ante omnia,diſcrimen eſſe inter peccata quæ conſiſtunt in factis,& quæ in verbis,& ſignis verſantur.

Siquidem in illis attenditur grauitas peccati ex ſolo obiecto,vt patet in furto,homicidio, & alijs: in peccatis verò,quæ in verbis conſiſtunt, attenditur ratio peccati ex intentione proferentis verba. Ratio eſt, quia eo ipſo, quod quis exercet actum exteriorem, in quo conſiſtunt peccata facti, conuincitur velle inferre nocumentum proximo, quamuis dicat, ſe non velle nec intendere, quoniam ipſæmet actiones exteriores ſunt ex ſe illatiuæ damni; hoc enim ipſo, quod quis aufert rem alienam, inuito domino, aut aliquem occidit,aut torum alterius violat,nocet proximo, nec honeſtatur actio furti, verbi gratia, ex intentione aliqua bona, atque adeo qui furatur, vt det eleemoſinam, aut alia bona intentione, quia re ipſa tollit rem alienam inuito domino, eique damnum, & iniuriam infert, peccat.

Secus autem accidit in peccatis, quæ in verbis, & ſignis conſiſtunt:Signa enim,& verba abſolute,& ſecundum ſe, vt ſunt quidam ſonus, aut vt habent *modum quendam ſignificandi*, non nocent proximo, ſed vt ſunt ſigna conceptus, & affectus, atque adeo prauitas eorum æſtimari in primis debet ex intentione directa,aut indirecta proferentis, iuxta quæ facile erit ſtatuere, quando contumelia aliqua peccatum mortale, aut veniale ſit. Vnde faciliores intelligentiæ. & doctrinæ cauſa, ſequentes propoſitiones afferemus ex communi Doctorum ſententia, quam proponunt S.Thom.2.2.quæſt.72.articul.2. Caietanus,Bannes, Michael Salon,Petrus de Arragon. alijque eius loci expoſitores.Alexander de Ales,parte ſecunda,quæſtione ſecunda quæſtio.128.membro ſecundo. Sotus lib quinto, de iuſtitia.quæſtio.9.artic.2.Gregorius de Valentia tomo 3. diſputat.quinta,quæſtio.16.puncto ſecundo S.Antonin.parte ſecunda, titul.ſeptimo,capit.ſexto.§. Quantum ad primum. Summiſtæ in verbo, contumelia. vbi Angel.§. primo. Syluest. quæſtione ſecunda, & tertia. Tabiena.§. primo. Caietanus verbo eod. Nauar. in Manuali, capitul. 18.numero decimo, & ſequent, Sebaſtianus Medices in Summa de peccatis capital.titul.quarto, quæſtione 21. & alij.

7 Prima propoſitio: Contumelia formalis, quæ eſt, quando intentio proferentis eo tendit, vt notabiliter lædat honorem alterius, ex genere ſuo peccatum mortale eſt, & maius, quam furtum, aut rapina, ſiue nocumentum ſequatur, ſiue non. Colligitur autem euidenter ex illo loco Matth.5. *Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis*. pœna vero æterna inferni non niſi peccato mortali debetur.

Ratio addi poteſt. Quia honor,& reuerentia præſtat diuitijs,maluitque vir prudens damnum & iacturam in diuitijs quam in honore pati,atque adeo expendere ſolent homines diuitias,vt honores acquirant,& adeptos tueantur, & defendant.

Cum igitur furtũ, & rapina,ex genere ſuo peccata mortalia ſint,contumelia etiam peccatum mortale erit ex genere ſuo,& tanto grauius,quanto honor diuitijs præſtat:quãuis tanta poteſt eſſe quantitas furti, vt grauitatem contu-

meliæ

Digitized by Google

[illegible]ciat exiberet. Et demum contumelia hæc charitatem, & mutuam hominum amicitiam lædit, & tollit, ut patet experientia, per huiuſmodi enim verba contumelioſa pax, & amicitia violatur.

Dixi, *eſſe peccatum mortale ex genere ſuo*, quia fieri poteſt, vt ſolum ſit peccatum veniale, idqoe duobus modis; vno modo ratione intentionis, qui enim talia verba proferret animo, & intentione parum nocendi, & reuera parum nocet, ſolum peccat venialiter, ſicut & qui furatur rem paruam animo, & intentione parum nocendi.

Alio modo ratione imperfectionis ipſius actus, quando ſcilicet, ex aliqua animi leuitate, aut ex leui ira in verbum contumelioſum prorumpit, abſqoe conſenſu quaſi dehonorandi iuxta ea quæ S. Tho. 2. 2. q. 72. art. 3. ad tertium. & alij authores ſup. citati tradunt.

8 Secunda propoſitio: Contumelia materialis, quæ eſt, quando quis profert verba ſine intentione dehonorandi quamuis ex ſe, & ſuo genere peccatum mortale non ſit, aliquando tamen mortale erit, aliquando veniale tantum, & aliquando nullum omnino peccatum, ſed potius actus licitus, & ſtudioſus erit.

Ratio pro prima parte eſt, quia eo ipſo, quod ſine intentione dehonorandi proximum verba illa proferat, non cõmittit peccatum contumeliæ formaliter, hoc enim in intentione dehonorandi conſiſtit, vnde ſola prolatio talium verborum contumelia materialis eſt, ac proinde peccatum mortale ex ſuo genere non erit.

Pars autem ſecunda patet, quia licet quis verba illa proferendo non intendat alterum dehonorare, ſi tamen ex eorum prolatione alter notabiliter in honore lædatur, ſiue ex ignorantia craſſa, ſiue ex negligentia aduertendi, quod dicit, ea proferat, peccat mortaliter; tenetur enim abſtinere ab huiuſmodi verbis, quibus proximus in honore lædi poterit, atque adeo non abſtinendo peccabit mortaliter ſi proximus inde nocumentum notabile in honore patiatur; Sicut etiam ſi quis ioco incaute alterum grauiter læderet, peccaret mortaliter: eſto intentionem eum nocendi non habuerit: facile autem accidere poteſt, vt incaute incurratur peccatum mortale ſine intentione dehonorandi, quando coram alijs quiſpiam obiurgatur: maxime ſi ſatis perſpectum non habeat animum loquentis: Ita enim fieri poteſt, vt famam, vel honorem apud alios, quis perdat. Immo etiam id ſecrete contingere poteſt, ſi aliquis meritò ex modo loquendi ſuperioris ſcandalizaretur, exiſtimans ipſum loqui animo perturbato. Quocirca S. Tho. in corpore q. 72. ar. 2. docet neceſſariam eſſe diſcretionem, vt moderate homo talibus verbis vtatur.

Aliquando autem ſolum veniale peccatum erit propter defectum cautelæ, vt ſolet communiter fieri inter mulierculas, & pueros, ac homines viles, qui ſe inuicem contumelijs, & conuitijs aſpergere ſolent ex animi irati promptitudine, dicendo quicquid in buccam venerit. Quæ verba propterea communiter a peccato mortali excuſantur, eo quod parua, aut nulla fides eorum verbis adhiberi ſoleat, & perparum exinde lædi ſolet eorum honor, deſitq. vt plurimum intentio grauiter nocendi, quamuis ſi ſcientes, & volentes grauiter noceant, nequaquam a peccato mortali excuſantur.

Nonnunquam vero licitum erit abſqoe vllo peccato huiuſmodi verba contumelioſa proferre: vt cum quis ſuperior, verbi gratia Prælatus, pater, vel maior natu debito cum moderamine acrius interdum ſolo animo corripiendi inferiorem obiurgat, prout Apoſtolus Paulus fecit, Gal. 3. *Galatas inſenſatos* vocans: & Chriſtus etiam Luc. 24. dum Apoſtolos, *ſtultos, & tardos corde ad credendum appellat*. Quia tamen raró admodum, & difficulter hoc fieri ſolet abſque peccato, idcirco S. Auguſt. lib. 2. de ſermone Domini in Monte, cap. 3. Thom. quæſt. 72. art. 2. ad ſecundum. Caiet. ibi. & Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſtio. 9. artic. 2. recte admonent, tutius eſſe ab huiuſmodi verbis abſtinere, cum exinde potius ſubditi exacerbari, quam emendari ſoleant: leuiuſque multo verbera, quam huiuſmodi verba ſuſcipiant, vt experientia quotidiana conſtat. facile namque conijciunt ſubditi huiuſmodi verba ex paſſione potius corripientis, quàm ex charitate procedere: vnde blande potius admonendi erunt, quàm acritèr obiurgandi ſubditi, pro loco, & tempore, quandoquidem melius eſt amari, quàm timere.

Hinc infertur grauiter peccare, qui libellos famoſos conficiunt, diuulgantes aliorum peccata, quibus exinde fama, & honor eorum læditur. tantoque grauius eſt hoc peccatum, quanto ſcripta hęc magis euulgantur, & memorię hærent, quam verba, vt Caietan. in Summa in verb. libellus famoſus. Nauarr. in Manua. cap. 18. numero 35. verſic. Decimoſeptimo, & Michael Salon 2. 2. q. 72. artic. 2. & alij docent. vbi Caietan. & Salon recte animaduertunt, huiuſmodi libellos aliquando pertinere ad detractionem ſolam, aliquando vero ad contumeliam. Quando enim libelli author nomen ſuum occultat, ad detractionis crimen ſpectat; ſi vero ſeipſum nominat, ad contumeliæ nequitiã pertinet, & propterea ſemper graue peccatum eſt, teneturque libelli author ad famæ, & honoris reſtitutionem, & damna quæ exinde ſecuta ſunt, reſarcire obligatur, famam autem reſtituere debet, vel conficiendo alium libellum contrarium, vel cantando palinodiam publice, aut alio modo ad iudicium prudentis, & docti confeſſarij, qui pro ratione facti, perſonę, & aliarum circumſtantiarum id conſulere debet, quod conuenientius fieri poſſit.

10 *Præter* ſcelus autem grauiſſimum, quod committunt, alias etiam pęnas incurrunt. Etenim authores talium libellorum per leges ciuiles pęna capitis puniri iubentur, l. prima. Cod. de libellis famoſis: per leges autem eccleſiaſticas, ſi libelli ſint contra ſeculares, verberantur, 5. *quæſt*. 1. *can. Qui in alterius*. ſi contra Eccleſiaſticos, excommunicari iubentur. 5. *quæſt*. 1. *can. Quidam malign. & can. Si quis inuenit*. niſi illis famam, & honorem reſtituant. Quas etiam pęnas renouant Pius Papa Quintus, in Bulla quę incipit, *Romani Pontificis*. Anno 1572. & eſt conſtitutio 155. in ordine & Gregorius XIII. in Bulla quæ incipit, *Ea eſt rerum*. anno eodem, & eſt conſtitutio 7. eiuſdem in ordine. Inuenientes autem huiuſmodi libellos, ſcientes eſſe infamatorios, peccant etiam grauiſſime, niſi eos ſtatim, (antequam eos alijs manifeſtent) corruperint, aut igni tradiderint; haberique debent tanquam cooperatores, & eiſdem pœnis ſubijciuntur. vt in *can. Qui in alterius & can. ſi quis famoſum*. 5. *quæſt*. 1. & ex prædictis Pij Quinti, & Gregorij Decimitertij Bullis habetur. Qui uero contra ſtatum religionis in communi libellos famoſos conficit, merito de hæreſi ſuſpectus eſt; ſin autem libellos famoſos in uulgari, uel latino ſermone, nec non cantilenas, uel rithmos facit contra ſtatum Ordinis Prædicatorũ, uel Minorum, excõmunicatus eſt, a qua abſolui nequit, niſi

ADDITIO NOVA.

Adde. Præter doctores hic ab Auctore relatos, de libellis famoſis tractantes, vide etiam Ang. verbo, libellus, nu. 2. & verbo, Detractio, nu. 3 & ſeq. Sebaſt. Medices ſumma peccat. eadem littera, & verbo, in 2. Alphabeto

De his famoſis libellis agens Mich. Salon in loco hic ab Auctore citato, ait, Cõficiens libellos famoſos contra ſummum Pontificem, vel aliquem Cardinalem, aut aliquam ex quatuor religionibus mendicantibus, eſt ipſo facto excommunicatus, hæc ipſe vbi ſopra q. 72. art. 3. concluſ. 2. Verum quo ad primam partem prædictæ concluſionis, nempe, conficientes lib. famo. contra Sum. Pontif. vel ali. Card. eſſe ipſo facto excõmunicatos, nuſquam legiſſe me memini huc uſque excommunicationem eiuſmodi latam per aliquam Rom. Pontificis conſtitutionem, & nec Pius V. ab eodem Salone citatus pro comprobatione ſuæ concluſionis, cenſuram aliquam imponit in ſua extrauag. in ordine 147. incip. Rom. Pontificis prouidentia: vbi pœnas multas contra conficientes libellos eiuſmodi famoſos intulit; de excommunicatione vero nec verbum quidem ibi fecit, grauiſſimum tamẽ peccatum illud eſſe neutiquam dubitari poteſt.

niſi perſonaliter ſe præſentet ſedi Apoſtolicæ, vt conſtat ex conſtitutione quadam Alexandri Papæ IIII. quæ incipit, *Ex alto*, & ex alia, quæ incipit, *Non ſine multa*, quas referunt Sylu. verb. Excommunicatio 7. & excommun. 48. Caietanus verb. excommunic. cap. 81. Michael Salon 2. 2. q. 72. art. 1. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitutione par. 2. dub. 16. nu. 354 & Barth. Medina. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 35. Quæ priuilegia alijs etiam religionibus communicari videntur. Secus autem quando quis libellum famoſum conficit contra aliquem priuatum religioſum, infamando illum, quamuis enim grauiſſime peccat, huiuſmodi tamen excommunicationem non incurrit, vt recte Medina, & Michael Salon locis proxime allatis annotarunt; conceſſa namque ſunt priuilegia illa in fauorem non alicuius religioſi in particulari, ſed religionis in communi, vt conſtat.

21 *Quoad* tolerantiam vero contumeliarum, quamuis vt plurimum, & maxime in perſonis priuatis melius ſit patienter verba contumelioſa læto, & quieto animo ſuſtinere, immo vero tenetur vnuſquiſque paratus eſſe ad ferendas iniurias, quando opus fuerit iuxta legem Dei, & dictamen rectæ rationis ſecundum illud Matth. 5. *Si quis te in vna maxilla percuſſerit, præbe ei, & alteram*. quod intelligendum eſt ſecundum animi præparationem; Sicut enim neceſſaria eſt nobis patientia in iis, quæ fiunt contra nos, & ita in ijs, quæ contra nos dicuntur: Quod & feciſſe ſe ſignificat Regius vates, Pſal 37. dicens, *Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam: & ſicut mutus, non aperies os ſuum*. Non tenetur tamen ſemper eas actu tolerare, ſicut neque Chriſtus hoc fecit; Cum enim alapam ſuſcepiſſet, Ioan. 18. a percutiente ſe rationē petiit, dicens. *Quid me cædis*? quæ verba ſpeciem quandam reprehenſionis præ ſe ferunt. *Dixi, vt plurimum*, quia duo caſus aſſignari ſolent a Doctoribus, poſt S. Tho. 2. 2. q. 72. art. 3 in quibus priuatæ perſonæ huiuſmodi contumelias repellere tenentur.

22 *Primus eſt*, Bonum eius, qui contumeliam intulit. Cum enim animaduertit quis, quod ex eius reſiſtentia, reprimeretur audacia, & inſolentia proferentis talia verba, ita vt de cetero huiuſmodi iniurijs non aſſueſcat, tunc illi reſpondere debet, iuxta illud Prouerb. 26. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam ne ſibi ſapiens videatur. In qua re maxima opus eſt prudentia, vt iudicet ſe potius profectum facturum ex reſponſione, quā ex ſilentio Si enim videt, quod frater ſe emendabit blande, & leniter eum admoneat, & reprehendat exemplo Chriſti reſpondentis Ioan. 18. Quid me cædis? Quo in caſu vult Caiet. 2. 2. q. 72. art 3 quod intra ſe conſideret, an id ex charitate, & amore fraterno faciat, vt fratrem lucretur, & ſi charitatem hanc in ſeipſo videat, recte facit cum admonendo: Sin autem ſe charitatē iſtam non habere aduertat, ſed potius vt ſapiēs iudicetur, aut quod exinde frater potius deterior fiet, & ipſe etiam periculum incurrat, ne furor alterius ipſum etiam ad ſimilē furorem, & ſtultitiam excitet, tunc tacere potius, quam reſpondere debet, & ſibi potius quam alteri conſulere. Sic enim tacere, ne & ipſe reſpondeas cōtumelias incurrat, aut magis alterum ad iracundiam accendat, opus eſt laudabile, & ſtudioſum. Quare idem ſapiens, qui dixit, *reſpōde ſtulto*, &c. Dixit etiam Prouer. 26. verbis immediate præcedētibus. *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis efficiaris*. & Eccl 8. dicitur, *Ne litiges cum homine linguato, & non ſtrues in ignem eius ligna*. Siquidem reſiſtere contumelijs genus quoddam correptionis eſt, correptio autem, vbi nulla vtilitas peccantis expectatur, ſed imminet potius alicuius damni periculum, adhibenda non eſt. Ceterum vt recte notant Sotus li. 5. de iuſtit. q. 9. ar. 3. ad tertium. & Petrus de Arragona 2. 2. q. 72. ar. 3. ſi quis contumelias ſuas audiens eo animo taceret, vt alterum ſic tacendo, quaſi ſpretum, ad iracundiam magis excitaret, grauiter peccaret peccato vindictæ, Sunt enim aliqui, qui ideo tacent, vt ſic conuiciantem magis ad iracundiam prouocent, quo caſu tacere peccatum eſt, ob malam illam intentionem Quamuis enim ſi reſponderent, alter magis prouocaretur & deterior fieret, ac proinde bonum eſt eo in caſu tacere; Cum hac tamen intentione tacere, peccatū erit. Tacere ergo debent ob bonum finem, ſ. ne ipſe periculum incurrat peccandi ex huiuſmodi verbotum multiplicatione, Quod totum prudentiæ hominum conſideratis omnibus circunſtantiis relinquendum eſt.

23 *Secundus eſt*, Propter bonum aliorum, tam præſentium, quam abſentium, quorum profectus per huiuſmodi contumelias nobis illatus impediretur, ſi non reſponderemus. Vnde quoties æſtimamus nos vilius haberi ab aliis, alioſq. minus noſtram doctrinam, monita, & famam habituros, ſi taceamus, huiuſmodi detrahentibus reſpondere, & reſiſtere tenemur, vt docent S. Th. 2. 2. q. 72. ar. 3. in corp. Caie. & alij eius loci interpretes. Alex de Ales p. 2. q. 128. memb. 4. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 9. art. 3. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 16. punct. 3. & alij poſt D. Gregor. Hom. 9. ſuper Ezechielem dicentem, *Hi quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt detrahentium ſibi verba compeſcere, ne eorum prædicationē non audiant, qui audire poterāt, & ita in prauis moribus remanētes, bene viuere contemnāt*. His addi poteſt

Tertius caſus, Quando ſcilicet, quis verba contumelioſa audit contra fidei, & religionis honorem, vt ſi quis altaria, cruces, Reliquias, & ſimilia contumelijs afficeret, aut nomen Dei, & ſanctorum cum contumelia blaſphemaret, huiuſmodi verba audiens eum acriter reprehendere tenetur, etiamſi ſcandalum infidelium ſequatur. Quæ omnia multo magis intelligenda ſunt de perſonis publicis, quorum honor magis occeſſarius eſt Reipublicæ, & Eccleſiæ, & qui fidem, & religionem arctius defendere tenentur.

In his autem caſibus in quibus licitum eſſe diximus reſi-
14 ſtere contumelijs, non ſunt repellendæ armis, & percuſſione, quia hoc eſſet vindicare ſeipſum neque imponendo illi falſum crimen, quia mendacium ſemper eſt intrinſece malum, neque crimen aliquod occultum, & impertinens etiam publicum ei licet obijcere, v. g. ſi vocauit me concubinarium, non eſt licitum mihi vocare eum furem. Ratio eſt, quia cum huiuſmodi ſecunda criminis obiectio impertinens ſit ad refellendum eius conuitium, & ad contumeliam eius refellendam, fidemque eius labefactandam, fit, vt ad inculpatam tutelam referri non poſſit, ſicut nec quod quis percutientem repercutiat. Quamuis enim ſit latro v. g. poteſt tamen eſſe verax in ſermonibus ſuis, & ita nō diminuitur fides eius de crimine, quod contra me obiecerit, aliud eius crimen impertinens illi obijciendo. Solum igitur licitum erit obijcere ei crimen, quod directe facit ad eius fidem & authoritatem minuendam, & quod ad proprij honoris reparationem fuerit neceſſarium, ſcilicet, dicendo illum eſſe mendacem, in cuius rei confirmationē poſſum aliqua eius mendacia propalare, quib. veritas mea confirmetur, ne in eo quod mihi imponit fides ei adhibeatur. Sic enim reſpondendo & meipſum defendam, & illius fidem, & opinionem apud alios tollam. & conſequenter meipſum defendam, & a criminis nota, & iniuria liberabo, quod totum ad inculpatam tutelam pertinet, quam vnicuique tam in vita. quā in honore iure naturæ licitam eſſe in ſuperioribus oſtendimus.

Nec obſtat calumniam ſemel prolatam iam tranſiſſe, quia calumniam, quamdiu creditur calumniatori, lędit, & nocet, Vnde licet affirmare, & probare illum mendacem eſſe, ne credatur, & ceſſet illa iniuria. Quia vero tota huius rei ratio ex neceſſaria defenſione ſumitur, fit, vt quādo criminis obiectionem minime neceſſariam eſſe ſcimus ad honoris reparationem, non licebit tunc temporis crimē illud obijcere, ſicut nec occidere aggreſſorem licet, quando aliter aggreſſus vitam propriam tueri poteſt. Immo ſi ad honoris reparationem vnius tantum criminis obiectio fuerit ſufficiens, contra charitatem, & contra iuſtitiam erit duo, aut plura manifeſtare.

Quæ autem de reſtitutione honoris hoc in loco explicari potuiſſent, & quis modus in facienda reſtitutione adhibendus eſt, ſup. in materia de reſtitutione in particulari tractata ſunt.

De Suſurratione, Irriſione, & Maledictione. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Suſurratio frequens linguæ vitiū, eius propria definitio quæ*

2 Su-

1 *Suſurratio duplex ſicut, & contumelia, Materialis, formalis.*

3 *Formalis non ſolum ex genere ſuo mortale, ſed contumelia, & detractione grauius & quare?*

Tripliciter poteſt contingere, vt ſit veniale, ibid.

4 *Materialis, ex genere ſuo mortale non eſt, ſed aliquando erit veniale, aliquando mortale.*

Suſurratione proprie dicta amicitiæ honeſta diſſoluuntur, amicitiam autem inhoneſtam, & perniciofam diſſoluere citra mendacium aut infamationem erit actus charitatis.

5 *An qui alterius gratiam aut amicitiam obtinere non poteſt, quin alium ab ea excludat, poterit illud ſuſurratione aliqua anitî, non intendens illos inimicos facere, ſed ſeipſum in excluſi locum intrudere.*

6 *Irriſio peccatum linguæ ab alijs diſtinctum, eius finis intentio; Qualis?*

Irriſio duobus modis fieri poteſt. Ore, ſeu ſermone, & verbis & dicitur Deriſio, vel ſignis, & dicitur ſubſannatio, fine conueniunt, modo tantum differunt.

7 *Irriſio ex ſuo genere peccatum veniale, quando autem mortale tribus propoſitionibus oſtenditur, nu. ſeq 8 9. 10*

11 *Deriſionis gradus quatuor ſecundum S. Tho.*

12 *Maledictio quid ſit, vt, & quotuplex? Et quid maledicere imperatiue & optatiue, & quale peccatum.*

13 *Maledictio formalis ex genere ſuo peccatum mortale poteſt eſſe veniale; quando?*

Ad diuerſas ſpecies pertinere poteſt pro ratione mali, quod optatur, nu. 14. cæteris parib. aliquando grauius peccatum detractione, aliquando minus. nu. 15

16 *Maledictio materialis ex ſuo genere tantum veniale; quare? Parentes maledicentes filijs regulariter non peccant mortaliter, ſed conſulendo cauenda eſt.*

17 *Maledictio materialis imprecando malum ſub ratione boni, vel iuſti vel vtilis, non eſt peccatum, ſed licita. Et quomodo Eccleſia maledicit quem anathematizat, & Prophetæ peccatoribus, vel Iudices reo pœnam imperando.*

18 *Circa maledictionem creaturarum irrationalium quid dicendum? maledici poteſt creatura irrationalis tribus modis ſecundum S. Tho.*

19 *Maledicere creaturis irrationabilibus, vt ſunt effectus Dei, eſt peccatum mortale blaſphemiæ grauiſſima.*

Maledicere nubes, & tonitrua, & c. diuinum auxilium legitimis exorciſmis aduerſus dæmones implorare licet, & quare agrorum termini, & Campanæ benedicantur, ibid.

20 *Maledicere creaturis irrationabilibus & hominum naturalibus illicitum, & peccatum, metaphorice vero, & tropologice licet. Et quomodo Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ, & Dauid montibus Gelboe.*

1 ALiud linguæ vitium extra iudicium, ſatiſque frequẽs, eſt ſuſurratio, quæ definiri poteſt ad hunc modum: *Suſurratio eſt occulta, & clandeſtina quædam oblocutio contra proximum ad diſſoluendas amicitias, & diſcordias ſeminandas inter amicos.* Ex qua deſcriptione conſtat diſtingui peccatũ hoc a contumelia; hæc enim vt diximus fit in præſentia illius, cui obijcitur contumelia, & eo fine, vt honor alterius lædatur, ſuſurratio autẽ fit occulte, & in abſentia, & pro fine ſuo habet amicitias diſſoluere, iuxta illud, Eccl 28. *ſuſurro, & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes,* & paulo ante; *vir peccator,* inquit *turbauit amicos, et in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* A detractione vero differt, quia detractio pro fine ſuo habet denigrare famam proximi, vnde diſſeminat ea quę verè ſunt mala culpæ, cum his prope fama alicuius denigretur; ſuſurratio autem pro fine ſuo habet diſſolutionem amicitiarum, vt diximus, atque adeo ſiue dicat malum de proximo, ſiue bonum, finis tamẽ eius eſt, vt hoc bonum, quod dicit, malum appareat audienti, ſicque facilius amicitias diſſuat, & diſſoluat: vnde Prov. 26. dicitur, *Suſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt,* Conuenit autem in materia, & in modo cum detractione, quia vterque dicit malum de altero, & occulte. Nonnunquam autem contingit, vt ſuſurrator ſimul etiam detrahat, quãdo, ſ. quæ de proximo ad diſſuendam amicitiam dicit, ſunt vere detrahentia de fama; ſecus, ſi ſolum dicat apparentia mala, & tamen in re vere bona ſint. ex S. Thom. 2. 2. q. 74. art. 1. ad 1. tunc enim vere non detrahit: Poteſt etiam ſuſurrator pro diuerſitate finiũ, quos ſibi proponit, alijs etiam peccatorum generib. delinquere, vt ſi v. g. diſſeminando diſcordias inter cõiuges proponeret ſibi adulterium, & ſuſurro, & adulter erit per eiuſmodi voluntatem committendi adulterium. Sic etiam ſi quis Regi ſuſurret aliquid de Regis familiari, non ſolum, vt eorum familiaritates diſrumpat, ſed etiam vt hac ratione aliquod officium, aut dignitatem alterius obtineat, & ſuſurro, & ambitioſus erit, atque adeo vnico actu duo peccata committit, quorum vnum ab altero imperatur. Quæ doctrina diligenter annotanda eſt ad rectè & integre confitendum, vtrumq. enim peccatum in cõfeſſione diſtinctè explicandum eſt. De hoc vitio agunt S. Tho. 2. 2. q. 74. & Caie. Bann. Salon, & Petr. de Arrag. ibi. Summ. in verb. ſuſurratio vbi Sylu. Ang. Tab. Caiet. & Armil. S. Anto. p. 2. tit. 7. c. 5. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 11. Greg. de Val. to. 3 diſp. 5. q. 18. Nau. in Man. cap. 18. nu 15. Seb. Med in ſum. de pec. c. tit. 3. q. 5. Bar. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. c. 14. §. 45. & alij paſſim.

2 *Porro* ſicut de contumelia diximus, ita etiam ſuſurratio duplex eſt: *formalis.* ſ. & *Materialis*, formalis illa eſt, quæ fit cum intentione ſeminandi diſcordias; *Materialis* vero, quãdo dicitur malum, quod natum eſt ſeminare diſcordias, non tamen eo fine. Qua diſtinctione facta, facile eſt huius criminis grauitatem explicare. Pro qua re ſit

3 Prima propoſitio, ſuſurratio formalis non ſolum eſt ex genere ſuo peccatum mortale, ſed etiam contumelia, & detractione grauius, vt præfati authores teſtantur. Quod vero peccatum mortale ſit, manifeſtum eſt, quia graue dãnum infert proximo contra iuſtitiam, bonum magnum amicitiæ tollens, quo bono inter temporalia nullum maius eſt, nec ad ſpiritualia magis accedens. Vnde in ſcriptura ſeuere prohibetur, ac inter alia peccata mortalia in ſcripturis annumeratur, vt patet Leuit. 19. vbi dicitur, *Non eris criminator, nec ſuſurro in populis.* & Eccl. 5. *Non appelleris ſuſurro in vita tua, & lingua tua ne capiaris, & confundaris.* & Eccleſ. c. 28. multa de hoc vitia habentur. Et. Roman. 1. inter alia mortalia peccata connumeratur cum dicitur, *Plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, &c.* Quod vero grauius peccatum ſit detractione, facile oſtendi poteſt, vt enim docet Sanct. Thom. 2. 2. quæſtio. 37. art. 3. in corp. & quæſt. 74. art. 2. grauitas peccati deſumitur ex nocumento, quod infert proximo, ex hoc enim habet rationem culpæ, & conſequenter eo maius eſt damnum, quod infert, quo præſtantius eſt bonum, quod aufertur. At vero amicitia bonum præſtantius eſt, quàm fama; Ergo maius peccatum eſt ſuſurratio, quam detractio. Minor patet, quia amicitia finis eſt famæ, ideo enim neceſſaria eſt fama, vt quis amicitiam multorum conciliet: amicitia enim non gignitur ex virtute niſi per eius notitiam, in qua fama conſiſtit; notitia namque virtutis ad illius amorem allicit, Quoquot enim notitiam virtutis hominis alicuius habent, niſi corruptis moribus ipſi præditi ſint, ipſum amabunt; Eſt enim virtutis allicere, & ad ſui amorem rapere; Cum igitur amicitia famæ, & honoris finis ſit, finis autem præſtantior eſt ijs, quæ ſunt ad finem, conſequens eſt amicitiam fama præſtantiorem eſſe. Hinc Eccleſ. cap. 6. dicitur, *Amico fideli nulla eſt comparatio.* Quo etiam in loco amicum ſapiens merito *arci, diuitijs, & medicinæ* comparat. Sicut enim arx hominem a malis inferendis defendit, atque adeo propter eius protectionem pleriq. ab inferenda iniuria deterrentur. Et ſicut *diuitiæ* vtilitatem, & voluptatem hominibus afferunt, ita ex vero amico multum non vtilitatis ſolum, ſed etiam voluptatis percipitur. Et ſicut *Medicina* a malis illatis curat, ita amicus ſua conſolatione, & ope, mala incidentia tollit, aut ſaltem lenit. Quæ ratio ex eo confirmari poteſt, quia charitas. & dilectio ipſi Deo aſſimilatur. 1. Ioan. 3. omniũmque virtutum maxima eſt Charitas. 1. Cor. 13. & conſequenter ſuſurro qui amicitias diſſoluit, directius, & nocentius contra virtutem præcipuam agit, & etiam contra Deum ipſum, qui eſt dilectio. vnde Prou. 6. dicitur, quod Deus *ſex odit: ſeptimum vero.* ſ. *ſeminare diſcordias inter fratres,* tanquã omniũ peſſimum, *deteſtatur anima eius*. Ex quib. oĩb. manifeſtũ eſt, ſuſurrationem

quod leue malum, ſolū veniale eſt ſecundum ſe, & ex genere ſuo, ſi inde alter aliquo modo pudefiat. Ratio eſt, quia ſicut in alijs materijs, ita etiam in iſta peccatum ratione leuitatis materiæ poteſt eſſe veniale. Dixi, ſecundum ſe, quia ratione ſtatus perſonæ, cui objicitur, fieri poteſt, vt ſit pecc. mort. vt v. g. ſi quis vitium non adeo per ſe magnum viro honeſtiſſimo, & religioſo illudendo obijceret, puta quod ſolus puellam allocutus ſit, ſciens, aut ſcire debens, eū grauiter laturum talem irriſionem, & exinde magno pudore affici, procul dubio peccaret mortaliter contra charitatem infert enim ei graue nocumentum, quod vitare tenebatur. Sin autem erubeſcebat alter propter vile ingenium, tunc ſi irriſor illius ingenium nouerat, peccat etiam mortaliter cōtra charitatem, qua tenetur vnuſquiſque vitare moleſtias proximi, quantum commode poteſt, ſi vero ingenium eius ignorabat, erit ſolum veniale, quia malum leue dixit. & excuſatur per ignorantiam inculpabilem, quāuis multo maiorem in his rebus quam in alijs moderationem adhibere debet; vt dixi, cum facile ſit peccare mortaliter in hoc genere, ob damnum, quod fratri exinde infertur.

10 Tertia Propoſitio, Deriſio, qua exponitur crimen fratris aut graue ſecundum ſe, etiam ioco, aut leue ſecundum ſe, ſed ex contemptu fratris, peccatum mort. eſt, idque grauius contumelia; tantoque grauius, quanto perſona, quæ deridetur, maioris eſt reuerentiæ. Pars prima ex ſe patet, ex eo enim quod objicitur graue malum, quo graui pudore afficitur, graue damnum in pudore fratris infertur. Secunda pars probatur, quia quod per ironiam, vel ſub ſchemate riſus, profertur, non minuit culpam, ſed auget, quandoquidem per talem irriſionem perſona illa adeo notatur vtilis, vt non magni fiat, tale vitium ei impingere. ſicut nihil eſtimatur pueros, & ſtultos homines, alioſque abiectæ fortis ſimilium vitiorum nominibus denotare.

Tertia pars etiam patet, quia contumelioſus objicit malum ſerior, deriſor autem fratrem contemnit, qui ſane contemptus grauius peccatum eſt, quam contumelia. Quarta pars manifeſta eſt, quanto enim reuerentia perſonæ, quæ irridetur maior eſt, tanto grauius eſt peccatum perſonam illam erubeſcentia efficere, contemnere, ac parum pendere.

11 Hinc S. Thom. 2. 2. qu. 75. articul. 2. quatuor gradus irriſionis conſtituit, quorum primus, quamuis peccatum mortale ſit, minus tamen graue eſt, quam ſecundus, & ſecundus tertio, quartum autem grauiſſimū eſt. v. g. Deriſio promiſcui facta promiſcue poteſt eſſe mortalis, Deriſio autem proximi tanquam viri iuſti, facta, hoc eſt, qua quis opera eius iuſta deridet, grauius peccatum eſt, cum enim honor virtutis præmium ſit, conſequenter opus bonum deridens virtutem contemnere cenſetur, contra quos conqueſtus eſt Iob. cap. 12. dicens, *Irridentur iuſti ſimpliciter*. Quæ ſane deriſio valde nociua eſſe ſolet, cum exinde homines a bene agendo nonnunquam impediantur. Tertium autem locum habet irriſio parentum, iuxta illud. Prouer. 30. *oculum qui irridet parentem ſuum, & ſubſannat partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus & comedant eum filij aquilæ*. Quartum vero locū in hoc genere tenet irriſio Dei, iuxta illud Eſa. 37. *Cui exprobraſti? & quem blaſphemaſti? & ſuper quem exaltaſti vocem tuam?* & poſtea ſubditur ad enormitatem huius peccati declarandam, *Ad ſanctum Iſrael*. Immo vt notat Caiet. deriſio Dei, & ſanctorum nō ſolum eſt deriſio, ſed etiam blaſphemia id quod in ſumma & clarius 2. 2. quæſt. 75. colligit ex illo Luc. 22. vbi de irridentibus Chriſtum, & dicentibus. *Propheti za nobis, quis eſt qui te percuſſit?* ſubdit ſtatim, *Et alia multa blaſphemantes dicebant in eum*, Et de irriſione hactenus.

12 *Alterum* linguæ vitium eſt *Maledictio*, quæ *eſt imprecatio, ſeu exoptatio mali alicui facta ſub ratione mali*, hoc eſt intendendo malum ipſum, idque modis duobus, ſcilicet, vel *imperatiue*, vel *optatiue*, qui duo modi inter ſe differūt, quod vt inf. dicemus, maledicere *optatiuè*, ſi nullum ſit ſcādalum, aut intentio, vt illud eueniat, non ſit culpa mortalis communiter, maledicere vero *imperatiuè*, etiam ſine intentione, vt illud eueniat, tale peccatum eſt, quale eſt malum, quod imperatur. Rurſus maledictio hæc, ſicut de alijs linguæ vitiis diximus, duplex eſt, *Formalis*, & *Materialis*. Maledictio *Formalis* eſt, qua quis imprecando, vel imperando vult alicui malum euenire, vt malum eſt. *Materialis* eſt, qua quis imprecando, vel imperando vult alicui euenire malum ſub ratione boni iuſti, aut vtilis, aut qua quis malum alicui optare videtur ſine intentione tamen, & deſiderio mali quod ore profertur. De quo vitio legendi ſunt S. Th. 2. 2. q. 76. Ca. Bannes. Salon, Petr. de Arrag. & alii eiuſdem loci expoſitores. Alex. de Ales p. 2. q. 130. Summiſtę in verb. Maledictio vbi Ang. Syln. Tab. Caie. Armilla, & alij. S. Ant. p. 2. tit. 7. c. 5. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 12. Nau. in Ma. c. 14. nu. 86. & c. 18. num 16. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 18. Sebaſt. Med. in ſumma de peccatis capital tit. 4. q. 66. & ſeqq. Barthol. Medina l b. 1. inſtr. confeſſ. ca. 14. §. 35. & alij. Pro faciliori autem huius rei explicatione ſequentes pro-

13 poſitiones afferam.

Prima Propoſitio; Maledictio formalis, qua optatur, vel imprecatur alteri malum, vt malum eſt, cum animo, & intentione, vt illi eueniat, peccatū mortale eſt ex genere ſuo. Ratio eſt, quia procedit ex odio interiori, & directe charitati repugnat; actus autem exterior eiuſdem rationis, & malitiæ eſt cum interiori. Vnde ſequitur, maledictionem formalem ad diuerſas peccati ſpecies pertinere, ſicut, & odiū interius a quo procedit, ſi enim imprecatur mortem eſt homicida, ſi incendium domus optat vel bonorum, eſt incendiarius; ſi bonorum ablationem deſiderat, eſt fur, & ſic de reliquis. Dixi; ex genere ſuo, quia poteſt eſſe veniale peccatum, ratione, ſ paruitatis materiæ aut ex defectu deliberationis, vt ſi fiat primo motu, ex ſubito quodam motu iræ, aut ex alia paſſione. Qua de cauſa Ca. Sotus, & Gre de Va. vbi ſup. tradunt ſępe excuſari a mortali parentes maledicentes filiis alioqui grauibus verbis, vt commendando illos dæmoni non quidem (vt putant) quia ſtatim pænitet eos ſic maledixiſſe filiis, vellentque illud non euenire; hoc enim ſolum probat eos male feciſſe, non autem probat nō peccaſſe mortaliter, quandoquidem ad odium mortale non exigitur mora, nec prudens aut multa deliberatio, ſed ſatis eſt. vt ſcientes, & dolentes illud malū imprecati ſint. Vnde ſi tempore iræ, aut alterius paſſionis adeo inualuit paſſio, quamuis per breue tempus, vt portionem ſuperiorem ad conſenſum flexerit, peccatum mortale erit, ſicut ſi paſſio concupiſcentiæ ita exardeſcit, vt trahat hominem ad conſenſum in actum venereum, eſt peccatum mortale, nec deſinit eſſe tale ex eo, quod ſtatim reſipiſcat neque illa ſubita pęnitentia, & repentinus dolor ſignum eſt non conſenſiſſe, aut non peccaſſe mortaliter, ſed ſolum indicat nō peccaſſe ex habitu, & ex malitia, ſed tantum ex paſſione. Ratio igitur ſola, cur in tali caſu excuſari poſſint parentes a mortali, eſt, quia deſinit conſenſus, & plena deliberatio. Quocirca ad videndum an peccatum mortale, aut veniale fuerit, conſiderare oportet non temporis breuitatem, aut moram, ſed an tempore, quo maledictio fit, adſit conſenſus, & deliberatio, nec ne, ſi enim adſit conſenſus quāuis per breuiſſimum tempus durauerit, erit peccatum mortale, ſin autem abfuerit conſenſus, aut plena deliberatio, erit ſolum veniale, in qua re indicanda plurimi falluntur reſpicientes potius temporis moram, & breuitatem, quam voluntatis conſenſum, & deliberationem.

14 Secunda Propoſitio, Maledictio formalis, ſiue peccatum veniale ſit, ſiue mortale, (pro ratione circumſtantiæ) eiuſdem ſpeciei peccatū eſt cū malo, quod proximo optatur, atq. adeo ad diuerſas ſpecies peccati pertinet, pro ratione mali, quod optatur vt ſup. dictum eſt, vt expreſſe ſentiunt Caie. 2. 2. q. 76. art 4. Mich. Salon. concl. 2. Sotus lib 5. de iuſtit. q. 12. art. 3. & Greg. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 19. pun 14 concl. 2. poſt S. Th. 2. 2. q. 76. art. 4. ad ſecundū, ſi quis maledicendo nullum in ſpecie explicet malum, ut ſi quis dicat, maledictus a Deo, tunc committitur, vt vult Sotus generale maledictionis peccatum, ſeu ut Caie. & Greg notant, erit peccatū odii, quod hēt pro obiecto malū in communi.

15 Tertia Propoſitio, Maledictio formalis ceteris paribus aliquando grauius peccatum eſt, detractione, aliquando minus graue Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 76. art. 3. Sotus, & alii ubi ſup. Nam maledictio, *imprecatiua*, ſeu *optatiua*, quæ ſolum importat ſimplex deſiderium ex genere ſuo & ceteris paribus eſt minus peccatū quam detractio, eo quod de-

tractio,

Digitized by Google

tractio, contumelia, ſuſurratio, & irriſio efficaciter infert damnum proximo, vel in fama, vel in honore, vel in amicitia, vel in verecundia; maledictio autem imprecatiua, nullum infert damnum, ſed optat ſolum inferri; Ceteris vero paribus grauius eſt damnum inferre, quam illud deſiderare. Maledictio autem imperatiua, ſeu quæ fit per modum imperij, cum relationem cauſæ habeat, & efficaciter, quandoque infert malum, aliquando grauior erit detractione, aliquando ęqualis illi, nonnunquam vero illa leuior erit, ſi maius malum ſit, quod quis imperat alteri fieri, maledicendo, quam ſit malum infamiæ; ſi vero malum, quod imperatur maledicendo, æquale ſit malo infamiæ, vel ipſum malum infamiæ, eiuſdem omnino malitiæ peccatum maledictionis erit cum detractione, quod ſi malum, quod imprecatur maledicendo, minus fuerit, & ipſa etiam maledictio detractione minor erit. Quæ omnia ex ſe certa, & manifeſta ſunt.

16 Quarta Propoſitio, Maledictio materialis, qua quis intentione, & deſiderio mali quod ore profertur, malum aliquod nominat, ſolum peccatum veniale eſt ex genere ſuo. Ratio euidens eſt, quia grauitas mali penſanda eſt vel ex intentione maledicentis, aut ex damno, quod infertur, ſed in hoc caſu deeſt intentio, & inſuper nullum hinc infertur damnum, cum verba vim damnum inferendi non habeant. Ergo maledictiones iſtæ venialia peccata ſunt ex ſuo genere, quia dicunt malum non autem mortalia. Immo aliquando neque erunt venialia, puta ſi ioco, & ludo fiant, & cauſa recreationis honeſtæ, quales ſunt, quæ in conuiuijs, ludis, & comœdijs amicè, & familiariter inuicem dici ſolent. Dixi ex genere, quia prælatus, & quæuis grauis perſona vix ſine ſcandalo poteſt malum ſubditis precari, & filij parentibus, & ſubditi ſuperioribus maledicentes ſimiliter grauiter peccant, etiamſi deſit intentio, & etiamſi ioco id faciant, quia opus illud non ſolum ſcandaloſum eſt, ſed etiam genus quoddam contumeliæ continet, tanta eſt reuerentia, quæ illis debetur. Parentes autem maledicentes filijs, quia regulariter in corde non habent malum deſiderium, non peccant mortaliter, ſed venialiter, nihilominus tamen ratione ſcandali, & præcipuę ſi accedat conſuetudo, huiuſmodi maledictiones ſerunt grauiſſima peccata, vtpote quę non cōferunt ad correctionem; & iram ac odium concitare ſolent, ſicque quicquid malorum imprecantur, ſerio illis optare, peſſima res eſt, & ſolis hominibus infimæ claſſis peculiaris.

17 Quinta Propoſitio; Maledictio materialis, qua quis imprecatur alteri malum ſub ratione boni vel iuſti (quo pacto iudex maledicit, imperando pœnam inferri Reo, & Eccleſia imprecando mala ei quem anathematizat, quo etiam modo prophetiæ in ſcripturis imprecantur mala peccatoribus conformantes ſuam voluntatem diuinæ iuſtitiæ) vel boni vtilis, (imprecando videlicet ægritudinem, aut impedimentum aliquod peccatori, quo vel ipſe melior fiat, vel ſaltem alijs nocere deſiſtat) non eſt peccatum, ſed licitum in caſibus in quibus licitum eſt illud malum velle ad tale bonum. Sic S. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtione 76. articulo primo. Sotus, & alij ſupra citati. Ratio eſt, quia quod licitum eſt deſiderare, licitum eſt precari, ſed licitum eſt cuique etiam priuam velle malum proximo; vel primo ratione iuſtitiæ, hoc eſt, optare, vt peccatores iuridice, & iuſte puniantur a Deo, vel a iudicibus, vel ſecundo ratione glorię Dei, quomodo prophetæ ſæpe precantur mala peccatoribus, vt patet exemplis Noe, qui mala filio ſuo optauit, Geneſ. 9. & Eliæ, 4. Reg. 1. & Eliſæi. 4. Reg. 2. & Iacob Geneſ. 49 & Dauidis, Pſalm. 108. vel tertio ob bonum commune qua ratione optare poſſumus, vt Turcæ, & hæretici, & alij peccatores conuertantur, & deſinant nocere, aut tollantur e medio, vel quarto ratione boni proprij honeſti, aut vtilis; Boni honeſti, qua ratione puella, quæ ſolicitatur a iuuene optare poteſt illum infirmari, vt ſic ceſſet ab illa libidine, vel moriatur, niſi conuerſus ſit; Boni vtilis, vt qui iniquam litem mecum ducit infirmetur, vt ſic reſipiſcat, & ceſſet, vel fiat pauper, ſi ex abundantia diuitiarum litem illam mouit. Quo etiam modo mulier, quæ videt virum ſuum ludo dilapidare bona ſua, poteſt optare, vt ægrotus in lecto iaceat, vt ſic reſipiſcat, & ne perdat res ſuas, quia in his caſibus non eſt velle malum, ſed potius velle bonum, iuxta illud Saluatoris; *Melius eſt debilem, vel claudum intrare in regnum cælorum, quam duos oculos, aut duos pedes habentem, mitti in ignem æternum.* Matth. 18. Ergo in his caſibus licitum etiam erit imprecari malum ſub eiſdem rationibus, & finibus bonis. Quæ omnia intelligenda ſunt, quando exiſtit culpa in eo, cui malum deſideratur; ſi enim nullum ſit in eo peccatum, non licet ei deſiderare malum ob vtilitatem propriam, ſicut non licet filio deſiderare mortem patris ob hæreditatem. Confirmantur hæc omnia, quia ex doctrina Sancti Thomæ ſecunda ſecundæ, quæſtione vigeſimaquinta, articulo ſexto, & Caietan. ſecunda ſecundæ, quæſtione 34. articulo ſecundo, & aliorum, odium inimicitiæ, quo volumus proximi malum, illi malum eſt, intrinſecè malum eſt, odium vero concupiſcentiæ, quo volumus proximo malum ob aliquod bonum iuxta rectam rationem, non eſt malum intrinſece, immo honeſtum, & licitum. Qua ratione dicitur Deus nihil odiſſe, ideſt odio inimicitiæ, bene tamen odit peccatores, odio concupiſcentiæ, inferendo eis mala pœnæ, vt oſtendat in eis iuſtitiam, & gloriam ſuam, aut reſipiſcant, ſed imprecari malum ſub ratione boni, eo modo quo expoſuimus, ad odium concupiſcentiæ pertinet, iuxta rectam rationem; Ergo hac ratione malum illis imprecari licet.

18 *Circa* maledictionem verò creaturarum irrationalium, vt explicemus, quatenus liceat, aut non liceat, ſupponendum eſt tanquam certum ex communi omnium conſenſu, quem optime tradit S. Thom. 2. 2. quæſtio 79. articul. 2. creaturam irrationalem tribus modis maledici poſſe, vno modo referendo maledictionem ad Deum ipſum, quod contingit, quando maledicuntur, quatenus ſunt effectus Dei; *Secundo* reſpiciendo ad creaturam irrationalem ſecundum ſe, quod contingit, quando quis ex ira, ob id quod verbi gratia, animal aliquod non mouetur, vt vult, vel nocet ſibi, malum ei imprecatur. *Tertio* referendo maledictionem ad hominem, ad quem cuncta ordinantur, omnia enim fecit Deus propter hominem, & ad ipſum animalia omnia irrationabilia pertinent, vel per modum ſubuentionis, in quantum, ſcilicet ex creaturis irrationalibus ſubuenitur humanæ neceſſitati, quo modo Deus Geneſ. 3. homini dicit, *Maledicta terra in opere tuo*, vt ſcilicet per eius ſterilitatem homo puniretur; Item Deuteronom. 28. *Maledictum horreum tuum.* & David 2. Reg. 1. maledixit montibus Gelboe, dicens, *Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia, veniat ſuper vos*, vel per modum ſignificationis, quatenus, ſcilicet creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum ſignificationis, quomodo Chriſtus maledixit ficulneæ in ſignificationem Iudeæ, vel per modum continentis ſcilicet temporis, aut loci, ſicut Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ, propter culpam originalem, quam naſcendo contraxit; & propter ſequentes pænalitates, quo etiam ſenſu intelligi poteſt Dauid maledixiſſe mōtibus Gelboe, 1. Reg. 1. ſcilicet propter cædem populi, quę in eis contigerat. His ita ſuppoſitis, ſit in ordine

19 Sexta Propoſitio: Maledicere creaturis irrationalibus, quatenus ſunt effectus Dei, eſt peccatum mortale blaſphemiæ grauiſſimum, illas vero maledicere, quatenus ſunt creatę propter hominem idem eſt, ac hominibus maledicere, ac proinde eadem ratione eſt licitum, vel illicitum eis maledicere, qua (iuxta dicta) licitum, vel illicitum eſt maledicere ipſis hominibus. Illis verò maledicere ſecundum ſe conſideratis, vanum & ocioſum eſt, atque ex conſequenti illicitum. Quæ propoſitio colligitur euidenter ex S. Th. doctrina 2. 2. q. 76. art. 2. *Prima pars* patet, quia creatura, quatenus eſt Dei effectus, & aliquid Dei, atque adeo quicquid ipſi hac ratione tribuitur, In Deum refunditur, vnde eſt expreſſa blaſphemia, & ſemper peccatum mortale grauiſſimum, a quo non excuſatur, qui ex ſubita ira, vel ex more fecit, ſicut nec excuſaretur ab homicidio, vt Petrus de Arrag. 2. 2. q. 76. art. 2. annotauit. *Pars ſecunda* probatur, quia ſicut maledicere creaturis, inquantum ſunt Dei, perinde eſt ac maledicere Deo, ita maledicere creaturę irrationali, in quā tum habet ordinem ad hominem, perinde eſt ac maledicere

tere hominis. Atque adeo ſi talis imprecatio contineat imprecationem mali, quatenus malum eſt, erit illicita, & peccatum, vt qui maledicit diei, ideſt tempori natiuitatis ſuæ, cum intentione optandi malum tempori, quatenus continet natiuitatem ſuam, ſibi ipſi maledicit, qui per natiuitatem in mundum ingreſſus eſt: Et quia hoc modo optat ſibi graue malum, maledicit enim natiuitati ſuæ, quæ magni mali capax eſt, conſequenter peccat mortaliter. Sic etiam precari terræ ſterilitatem, eſt precari homini famem atque adeo tale peccatum eſt, quale eſt ſi homini maledixiſſet. Sin autem imprecatio illa ſit mali alicuius, quatenus induit rationem boni, non erit peccatum, vt ex quinta propoſitione conſtat. *Tertia pars* conſtat, quia creaturæ irrationales ſecundum ſe non ſunt capaces mali, & boni, in ordine ad felicitatem, vel infelicitatem: ſunt enim incapaces illius, vnde ſic illis maledicere eſt otioſum, & illicitũ. Quocirca ridiculum eſt nubes, tonitrua, tempeſtates aeris, locuſtas & bruchos maledicere aut anathematizare, vt perperam faciunt aliqui ruſtici in quibuſdam locis eſtque res viris catholicis indigna, & quæ non minimam ſacrorum irriſionem præſefert. Quod autem in huiuſmodi calamitatibus licet, id tantum eſt, diuinum auxilium legitimis exorciſmis aduerſus dæmones, qui in vltionem delictorum noſtrorum diuinitus ſæpe eiuſmodi incurſionibus, & turbinibus nos infeſtare permittuntur, implorare, & ſub hac ratione terminos agrorum benedicere. Campanis autem benedicere, quatenus ad diuinum cultum ordinantur, religionis habet prætextum, ſicut & benedictio ornamentorum, & calicum, vt Sotus lib. 5 de iuſt. quæſt. 1. art. 2 in fi. Michael Salon. 2. 2. q. 76. Petr. de Arragon. ibid. art. 1. Nau. to. 2. conſ. 5. in antiquis, alias conſ. 52. in Nouis de ſen. excom. & alij tradunt.

20 Septima Propoſitio; Maledicere creaturis irrationalibus & hominum natiuitatibus quatenus ad hominem referuntur, illicitum & peccatum eſt, Metaphorice autem, ſeu Tropologice, quatenus aliquod malum eo tempore, aut loco accidit, maledicere licet. Prima pars conſtat, quia maledicere, v. g. diem natiuitatis, quatenus in eo natus eſt, idem eſt vt diximus, ac maledicere hominem ipſum die illo natum quod eſt peccatum. Secunda pars probatur, quia maledicere diem, aut locum tropologice, ideſt maledicere tempori, aut loco prout in eis quædam mala contigerũt, non tam eſt maledicere tempori, aut loco, quam malis ipſis, quæ eo in tempore, aut loco acciderunt, ac proinde non erit peccatum. Sic enim maledixit Iob diei natiuitatis ſuæ, ideſt, culpæ originali, & alijs miſerijs, quas naſcendo contraxit, & Dauid montibus Gelboe maledixit, ideſt, homicidijs, quæ in illis montibus acciderunt.

Illud demum obſeruandum eſt, quod cum maledictionis grauitas ex qualitate mali augeatur, quod alijs imprecamur, & quod tot ſint ſpecies, quæ quis alteri imperat, vel imprecatur, conſequenter in confeſſione explicandum eſt quod malum, & quot mala alteri imprecatus ſit, immo vero ſi quis omnia, aut multa ſimul mala alteri imprecatur, multarum ſpecierum deformitates vnico actu incurrit quas omnes in confeſſione neceſſario explicare tenetur, vno peccato aliud circunſtante, vt ſæpe ſæpius contingit.

De vitio detractionis, eiuſque grauitate, ac varijs detrahendi modis. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit detractio, eiuſque definitionis explicatio.*
2 *Varijs modis committi poteſt detractio, ſed præcipue duobus, Directe, ſcilicet & indirecte, directe autem quatuor modis & indirecte totidem modis.*
3 *Detractio duplex, Materialis, & formalis, & quid qualibet harum ſit?*
4 *Formalis ex genere ſuo mortale, ex triplici autem capite poteſt eſſe veniale nu. 5.*
6 *Formalis non ſolum mortale ex genere ſuo, ſed grauius quã furtum, minus tamen, quam homicidium, aut adulterium Grauitas peccati ex quatuor præcipue ſumi poteſt.*
7 *Detractionem eſſe quid grauius peccatum, quam furtum & minus quam &c. quomodo intelligendum.*
8 *An ſit grauius peccatum quam contumelia.*
9 *Detractio materialis ex genere ſuo non eſt mortalis, ſed poteſt eſſe venialis, & mortalis,*
10 *Ex detractione, & diffamatione oritur neceſſaria obligatio reſtituendi.*

QVia de hoc vitio detractionis magna ex parte ſuperius in materia de reſtitutione famæ expoſita ſunt, hoc ſolum in loco ea breuiter explicabimus, quæ peccati huius naturam grauitatem, & varios eius modos oſtendunt. De qua re agunt S. Tho. 2. 2. q. 73. Caiet. Bannes, Salon. Petrus de Arragon. & alij eius loci expoſitores, Alex de Ales p. 2. Sum. q. 129. Summiſtæ in verb. Detractio. vbi Ang. Syl. Tabiena. Caiet. Armilla, & alii. S. Ant. p. 2. tit. 8. c. 4. Sotus lib. 5. de iuſt. qu. 10. Nau. in Man. c. 18 numer. 17. & ſequentib. & in relect. capituli Inter verba. 11. quæſtio. 3. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. capitulo. 4. par. 2. numer. 104. & ſequ. Gregor de Valent. tomo. 3. diſputat. 5. quæſtio. 17. Sebaſt. Medices de peccatis capitalibus. titulo. 3. quæſtio. 6. & alii.

Eſt autem *detractio alienæ famæ denigratio per verba occulta.* Quæ ſane definitio ſufficienter ſatis, & naturam eius & diſtinctionem a contumelia explicat. In eo enim quod dicitur *denigratio famæ*, differt a contumelia, ſiquidem obiectum contumeliæ eſt honor: obiectum vero materiale detractionis, eſt fama, quæ duo inter ſe differunt; fama nãque eſt bona opinio quam alii habent de aliquo, honor verò eſt reuerentia, quæ exhibetur alteri, propter aliquam eius excellentiam, vel in genere, vel in virtute, vel in officio, aut in doctrina. &c. Quod autem additur *per verba occulta*, diſtinguit etiam eam a cõtumelia, quoad obiectum formale. Nam obiectum formale contumeliç eſt iactura honoris per vim paſſa, & in manifeſto; obiectum vero formale detractionis eſt ablatio famæ per ignorantiam paſſa & in occulto, & abſentia eius cui detrahitur. Quamuis enim occultum & manifeſtum ſimpliciter ſumpta ſpecie non differant, nam mendacium, ſiue in occulto ſiue in publico dicatur, ſemper manet in eadem ſpecie mendacii, ſi tamẽ manifeſto, & occulto addatur diuerſa ratio inuoluntarii, huiuſmodi diuerſum voluntarium eas inter ſe ſpecie differre faciet. Id quod optimo & appoſito exemplo furti, & rapinæ. oſtendit S. Thom. 2. 2. q. 73. artic. 1. Etenim tam in furto, quam in rapina aufertur alienum; quia tamen in furto patitur homo inuoluntarium per ignorantiam, in rapina autem per vim, quæ ſecundum Philoſophum libr. 5. Ethic. 3. ſunt diuerſæ cauſæ inuoluntarii, atque adeo hac ratione furtum & rapina peccata ſunt ſpecie diſtincta: ita etiam in propoſito, qui per acceptam contumeliam iacturam facit honoris patitur inuoluntarium per vim; qui autem detrimentum accipit famæ per detractionem, patitur inuoluntarium per ignorantiam. ignorat enim quod alter detrahit. quæ duo diſtinctas rationes formales iniuriarũ & peccatorum efficiunt. Quando autem dicitur, detractionem fieri *per verba occulta*, non eſt ſermo de occultis ſimpliciter, ſed de occultis ei. cui fit detractio, quia ſcilicet in abſentia eius fit: nec obſtat, quod ei poſtea ab alijs referatur, quo minus rationem detractionis habeat, quia id omnino per accidens eſt, & præter intentionem detrahentis, quod ſi coram aliquo verba contumelioſa proferat cum intentione infamandi eum, duplicis malitiæ & ſpeciei diſtinctæ peccatum committit. Vnde circunſtantiam etiam detractionis confiteri tenebitur cum contumelia, vt recte Nauarr. in Manuali capitulo. 18. numero. 12. & Petrus de Arragon 2. 2. quæſtio. 73. articulo. 1. annotarunt. Alij aliter definiunt, vt Nauar. in Manuali. capitulo. 18. numer. 17. in hunc modum, *Detractio eſt ſignificatio alicuius mali hominis non canonizati, inordinata, directa, vel indirecta qua læditur, vel periclitatur eius fama.* Quæ ſane definitio nimis prolixa, & ſatis impropria eſt, vnde hæc S. Thomæ a nobis allata communiter ab alijs recepta eſt, breuibuſque verbis totam detractionis naturam explicat.

Varijs autem modis committi poteſt detractio, vt colligi poteſt ex S. Tho. 2. 2. quæſtio. 73. articulo. 1. ad tertium.

Alexan-

Alexandro de Ales par.2.quæſt.129.mem.1.in fine. Adriano. Quodlib.11.litera E.articulo.1.Soto.libr.5. de iuſtitia. quæſt.10.articulo.1.Petro de Arragona 2.2.quæſtio 73.articulo.1.& Michaele Salon ibidem. Gregorio de Val.tom.3.diſp.5.q.17.punct.1.& alijs.

Sed præcipue duobus, *Directe* ſcilicet,& *Indirecte*; Rurſus vero *Directe* fit quatuor modis, *Primo* quidem imponendo falſum crimen alteri,de quo dicitur Eccleſ.11. *Attende tibi a peſtifero, fabricat enim tibi malum, &c.* *Secundo* augendo peccatum verbis ſuis,de quo dicitur Eccleſ. 11. *Ab vna ſcintilla augetur ignis,& a doloſo augetur ſanguis.* *Tertio*, Reuelando occultum crimen quamuis verum, de quo Eccleſ.27. dicitur, *Qui denudat arcana amici, perdit fidem.* *Quarto*, Honeſtum proximi factum in malum finem vel intentionem eius torquendo; ſicut dicitur Eccleſ. 10. *Bona in mala conuertentes, inſidiatur, & in electis ponit maculam.* Quamuis enim hoc ad iudicium etiam temerarium ſpectet, vt ſupra diximus,quia tamen nihil prohibet vnum & eundem actum in duabus malitiæ ſpeciebus contineri, vt qui furatur ad fornicandum, dupliciter peccat furto ſcilicet & fornicatione,ita in propoſito fit, vt eadem verba, quæ ſunt temerarij iudicij, ſimul etiam ſint detractoria. Quatenus enim iudico fratrem ob malum finem aliud agere, eſt iudicium temerarium; quatenus vero hoc meum iudicium alijs inſinuo,eſt detractio.

Indirecte autem totidem modis etiam fit detractio,quorum *primus eſt*, quando negat bona proximi, vt cum narratur quod aliquis ſit homo aptus ad adminiſtrandam iuſtitiam ſubditis detrahere illi volens, dicit non eſſe verum; quo modo peccauerunt illi, qui Io.9.negarunt miraculum cæci nati fieri a Chriſto, *ſecundus eſt*, quando reticet, cum oporteret illa manifeſtare, ſic enim negans aut reticens indirecte infamat, cum aſſertio eius ſit neceſſaria ad famam alterius, vt cum quæritur de bona conuerſatione alterius, vt exhibeatur ei aliquod bonum, ſciens aliquis multa bona de illo, ex quibus indicaretur aptus ad illud, tacet illius opera bona, ne tale officium obtineat. *Tertius eſt*, quando quis diminuit aliena merita, tunc enim minuit & famam. *Quartus eſt*, quando dignum laude frigide, & remiſſe laudat, ne tanti habeatur, ſicut enim remiſſo illo laudandi modo nititur famam & bonum nomen proximi minuere. Qui ſanè modus infamiæ non eſt paruus: Vnde Phauorinus apud Gellium ait, Turpius eſt exigue atque frigide laudare, quam infeſtanter, grauiterque vituperare. Qui enim maledicit, quanto id acerbius facit, tãto magis pro iniquo inimicove ducitur, tantoque minus fidem capit. Qui autem infacundè, ieiuneque laudat cauſa ipſa deſtitui videtur. Nam amicus creditur eius, quem laudare vult, & nihil poſſe reperire, quod in laudibus ponat. Quod intelligendum eſt, quando alter talem laudem meretur, & ipſe eum commode laudare poſſit. Qui omnes modi detrahendi eiuſdem ſpeciei ſunt, cum in omnibus idem obiectum materiale, & formale ſit, nempe fama occultè læſa: ſunt tamẽ alij alijs grauiores, & in aliquibus opus eſt reſtitutione, ideoque in confeſſione explicandi ſunt, vt confeſſor ſtatũ pœnitentis agnoſcat, & doceat pro ratione cuiuſque ad quid detractor teneatur.

3 Quia verò detractio vna ſpecies eſt eorum peccatorum, quæ fiunt verbis: peccata autem verborum maxime conſideranda ſunt ex dicentis intentione; hinc eſt, quod detractio, vel materialis tantum eſt, vel formalis. Materialis eſt, quæ fit ſine intentione infamandi proximum; Formalis eſt, quando verba huiuſmodi proferuntur cum intentione lædendi famam proximi. Dicitur autem quis ex intentione lædendi famam proximi. Dicitur autem quis ex intentione facere, nõ ſolum quando directe id animo proponit, ſed etiam quando animaduertit, qui dicit, tamen ſine cauſa legitima talia verba profert. His ita in vniuerſum expoſitis, explicandum in particulari eſt, qualenam peccatum ſit detractio, id quod ſequentibus propoſitionib. manifeſtum fiet.

4 Prima propoſitio: Detractio formalis, quæ fit cum intentione lædendi famam proximi, ex genere ſuo peccatum mortale eſt. Sic S. Thom. 2.2. quæſt.73. artic.2. & alij omnes ſupra allati. Ratio eſt, quia per detractionem aufertur fama, quæ ex ſua natura præſtantior eſt rebus externis, ex cuius ablatione impeditur homo a multis bene agendis. Hinc Eccleſiaſt. 41. dicitur, *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri magni, & pretioſi.* Idcirco Iacob. 4. dicitur. *Nolite detrahere alterutrum fratres mei, qui enim detrahit fratri, detrahit legi*, ideſt contemnit eam, videlicet præceptum dilectionis proximi, vt exponit San. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtio. 73. articul. 1. ad tertium, & Pſalm. 100. ait propheta, *Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebar*, Roman. capit. primo, *Detractores* dicuntur *Deo odibiles*. Erit ergo ex ſuo genere peccatum mortale. Confirmatur, quia per detractionem pax, & charitas proximi violatur, vnde lites, & ſcandala multa plurimum conſequi ſolent. Hoc autem, quod dixi, intelligendum eſt, ex Nauar. in Man. capitulo decimooctauo, numero vigeſimoſecundo, & numero vigeſimoterno, & Petro de Arragon. 2.2. quæſtio.73. articul.3. in principio, dummodo ex huiuſmodi verbis notabile damnum proximo ſequatur; Illud autem cenſetur damnum notabile, ex eodem Nauar. num.20. quod eſt cauſa, vt infamatus patiatur damnum graue animæ, corporis, pecuniæ, vel honoris, aut putetur tali bono indignus, quod iudicio boni viri, & prudẽtis, conſideratis circumſtantijs perſonæ, loci, temporis, & alijs relinquitur.

5 *Dixi eſſe peccatum mortale ex genere ſuo*, quia detractio etiam formalis ex triplici capite poteſt eſſe venialis.

Primo ex tenuitate materiæ, quia ſcilicet eſt leuis detractio; poteſt autem eſſe leuis detractio ex tribus, vel primo ex parte infamiæ, quia infamatur quis de re ioci, puta de mendacio officioſo, aut alia re ſimili, vel ſecundo ex parte perſonæ diffamatæ, vt ſi miles infamatur de homicidio, aut iuuenis ſecularis diffametur de fornicatione, hi enim tanti faciunt, quod iſta de illis dicantur, quantum quod cauerunt, immo ſolent ſe de iſtis iactare: idemque dicendum eſt de adulterio multorum, vt expreſſe docent Caietan. ſecunda ſecundæ, quæſtio.73. articul.2. dub.1. Sotus lib.4. de iuſtitia, quæſtio.6. articulo tertio, in argumento.4. & lib.5. quæſtio.10. articulo ſecundo, poſt concluſionem quartam, & Nauar. in Manuali. capit.18. num.33. & in repetit. capit. inter verba 11. quæſtione tertia, concluſ.6. Corollario 35. num.522. vel tertio ex parte perſonarum, apud quas fit infamatio. Erit enim eadem infamia grauis, ſi fiat apud virum grauem, vel Principem, Prælatũ, aut apud multos, quæ ſi fiat apud virum popularem, erit infamia leuis. Quæ omnia procedunt ratione leuitatis materiæ, ſi enim haberet animum detrahendi, & nocendi grauiter, etſi res leuis ſit, peccabit mortaliter ratione intentionis.

Secundo erit detractio venialis *ex intentione detrahentis*, quia. ſ. non detrahit ex intentione nocendi notabiliter, ſed potius ex intentione iocandi, ex S. Thom. 2.2. q.73. artic.2. in corp. vbi ait *Verbum ex animi leuitate prolatum, non eſſe mortale peccatum*, Quod tamen intelligendum eſt tunc ſolum procedere, quando ex tali ioco, aut verbi prolatione non conſequitur notabile damnum ei, cui detrahitur, vel non timetur detrimentum notabile ſecuturum. Si enim non intenderet nocere notabiliter, & tamen exinde ſequitur notabile damnum ei, cui detrahitur, vel periculo notabili eius exponitur, peccat mortaliter, vt recte Nauar. in repet. capit. inter verba 11. quæſtione tertia, concluſ.6. Corollar.21. num.477. & Corollar.32. num.518. & Gregor. de Valent. tom.3. diſputatio quinta, quæſtio. decimaſexta, puncto 2. quæſtio.5. annotarunt, & colligitur ex S. Thom. vbi ſupra, ſubdit fore mortale, *ſi notabiliter, famam alterius lædat.*

Tertio detractio erit peccatum mortale, *ex actus imperfectione, & deliberatione*, puta quia eſt actus quidam repentinus, & indeliberatus, quod maxime contingere poteſt, quando quis ab aliquo prouocatur aliqua infamia, & repente commotus repellit iniuriam. Id quod contingit non ſolum in aliis linguæ peccatis, ſed etiam in aliis materiis, vt communiter tradunt authores poſt S. Tho. 1.2. q.88. ar.6. vnde 2.2. q.35. art.3. docent, quod licet accidia, hoc eſt triſtitia de rebus ſpiritualibus ex ſua natura, quia, ſcilicet oritur

tuu

mr ex deteſtatione eorum, ſit mortalis, propter actus tamẽ imperfectionem, ideſt. quando ſine noſtra deliberatione, & conſenſu rationis in nobis producitur, erit tantum venialis. Sic etiam ibidem ait, quod licet concupiſcentia in genere adulterij, quando peruenit ad conſenſum rationis, ſit peccatum mortale, ſi tamen in ſola ſenſualitate conſiſtat, erit veniale. Et idem de inuidia docet 2.2.q.36.artic.3. Et 2.2.q.158.art.3. ait, quod licet appetitus vindictæ ex genere ſuo ſit peccatum mortale, quia contrariatur charitati, poteſt tamen eſſe veniale propter actus imperfectionẽ, puta cum motus irę præueniat iudicium rationis. Sic etiã Ioan. Maior in 3. diſtin.25 quæſt.4.col.3. & Ioan. Andr in cap.1. de hæret. quos refert, & ſequitur Nauarr. in repet. c. inter verba 11.q.3.concl 6.Coroll.11.num.490.affirmant, hæreſes ac infidelitates ſurreptitias, quæ ſine noſtra deliberatione oriuntur, eſſe ſolum veniales, nec propter eas incurrere quempiam excommunicationem in Bulla cęnæ Domini.

Secunda propoſitio: Detractio formalis non ſolum eſt peccatum mortale ex genere ſuo, ſed etiam grauius peccatum, quàm furtum, minus tamen quam homicidium vel adulterium. Sic Sanctus Thomas 2.2 quæſt.73.artic.3.& eius loci expoſitores. Sotus lib.5.de iuſtitia q.10 art.3. Gregorius de Valen tom.3.diſp.5.q.17.puncto 3. Nauar. in repet. cap inter verba.11.quæſt.3.concl.6. Coroll.22. num. 494 & alij. Quæ propoſitio quoad ſingulas eius partes facile probari poteſt, ſi conſideremus ea omnia, quæ peccatum aggrauare ſolent. Poteſt autem grauitas ex quatuor præcipue deſumi.

Primo, ex malitia hominis, ex qua procedit, & hoc modo ſicut charitas eſt omnium virtutum maxima, multoſq; egregios, & ſingulares effectus habet vt ex 1. Cor.13. conſtat; ita ex aduerſo, inuidia eſt omniom peſſima, & naturæ maxime repugnans, cum de malo, quod abhorrendum eſt, gaudeat, & de bono, quod diabolicum eſt, contriſtetur, vt docet S. Tho.2.2.q.39.ar.3.& 4.

Secundo, ex obiecto, qua ratione peccata in Deum commiſſa i. quę immediate habẽt Deum pro obiecto, ſunt maxima, vt ſunt infidelitas deſperatio, odium Dei, blaſphemia, periurium.

Tertio, ex ratione inuoluntarij, quo modo grauius peccatum eſt rapina, quàm furtum, contumelia quam detractio, furtom, aut ſcandalum: Quia in contumelia, & rapina maior eſt vis, & contemptus, quàm in furto, aut detractione; & conſequẽter grauius peccatum erit contumelia, quàm furtum, eo quod in furto minor eſt vis, & minus inuoluntarium, quàm in contumelia: & pari ratione licet ſcandalum, ſeu alium in peccatum inducere ex ratione obiecti, maius peccatum ſit quam contumelia, quia tamen talis inductio non eſt coacta, ſed voluntaria magis, (nemo enim inducere poteſt aliom ad peccatum inuito ſed voluntarie quiſque peccat) ideo hac ratione contumelia, & etiã detractio grauiora peccata erunt quàm ſcandalum.

Quarto, ex ratione damni, quod conſequitur, vt enim recte docet S. Thom 2.2.q.73 artic.3. tanto maius eſt nocumentum, quanto maius eſt bonum, quod aufertur: cum autem bonum hominis ſit triplex, ſcilicet bonum animæ, bonum corporis, & bonum exteriorum rerum, quorum trium, maximum eſt bonum animæ, deinde bonum corporis, & tandem bonum rerum externarum; hinc ſit quod ſcandalum, quamuis grauius peccatum ſit homicidio, ex eo, quod illud occaſionaliter puta per malam perſuaſionẽ, priuat animam gratia, qua viuit, & homicidium tantum priuat vita corporis, quia tamen, vt diximus, nemo poteſt alterum inuito ad peccatum cogere poteſt tamen per vim alteri vitam corporis auferre, ideo hac ratione grauius peccatum erit homicidium, quam ſcandalum, cum in illo maior violentia ſit quam in iſto; quia vero bona corporis meliora ſunt quam bona externa, & vtraque per vim auferri poſſunt, ideo homicidium, quo tollitur vita proximi iam actu exiſtens, quæque maximum bonum eſt, & fundamentum ceterorum, crimen omnium peſſimum eſt in ſuo genere, eorum, quæ in proximum comittuntur; poſt homicidium autem omnium grauiſſimum eſt adulterium, cum ſit contra debitum ordinem generationis humanæ, per quam eſt introitus ad vitã, quandoquidem vt late probat Sotus lib.5.de iuſtit.quæſt.3. artic.3. & qu.10.art.3.concl.2. per ſe loquendo, & communiter filius, qui incerto naſcitur parente, nec commode ali, nec commode educari poteſt. Quibus conſequens eſt, tam homicidium quam adulterium peiora vitia eſſe ex genere ſuo, quam detractio, aut contumelia, quæ famam ſolum, & honorem, quæ bona externa ſunt, tollunt. Ceterum cum inter bona externa fama præeminet diuitiis, eo quod propinquior eſt bonis ſpiritualibus, iuxta illud, Prouerb.22. *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multa*, ideo detractio ex ſuo genere grauius peccatum eſt, quam furtum, vt ex dictis conſtat.

Quæ autem in hac propoſitione dicta ſunt, intelligenda ſunt de peccatis in ſpecie, ſiquidem vt recte notant S. Tho. 2.2.qu.73 artic.3. in corpore. ex circunſtantia, & per accidens contingere poteſt, vt furtum aliquod in particulari, & in indiuiduo, grauius ſit aliqua detractione, & detractio aliqua grauior ſit aliquo adulterio, immo etiam aliquo homicidio vt v.g. furari deliberate centum aureos, grauior culpa eſt, quam detrahere alicui incogitanter, & indeliberate, grauiora enim ſunt ex parte operantis peccata, quæ ſiunt ex deliberatione, his quæ ſiunt ex ignorantia, paſſione, & infirmitate, & inconſideratione, etiamſi ex ſuo genere, & obiecto eſſent hæc aliàs grauiora, peccata autem detractionis experientia teſte facilius ex lapſu linguæ, & cum minori deliberatione committũtur. Similiter grauius peccatum eſt detrahere Principi, aut Prælato præcipue de crimine graui, quam cum vxore hominis plebeij adulterari. Poteſt etiam detractio grauior eſſe homicidio vt ſi quis Deo, aut eius fidei detrahat, hoc enim eſt quædam blaſphemia. Qua de cauſa S Thom.2.2.qu.73.art.1. docet eos, qui Chriſti fidẽ, & diuinitatem blaſphemabant, dicentes Chriſtum pactum habuiſſe cum dæmone, ſeu dæmonium habuiſſe & in virtute Beelzebub dæmonia eiciſſe, & virtutes miracula eius nomine & potentia perpetraſſe, grauius quodammodo peccaſſe, quam qui Chriſtum crucifixerunt & vitam eius ad tempus tollebant, eo quod vitã hanc cauſa confirmandæ fidei aſſumpſit, quam ſuoe fidem in mẽbris eius impedire ſtudebant, dum diuinitati eius, cui fides innititur, detrahere, & derogare ſatagerent, vt recte S. Th. vbi ſupra, & Sot. lib.5.de iuſt.q.10.art.3.concl.3.& alij citati annotarunt.

8 Dubium autem eſt, an detractio grauius peccatum ſit, quam contumelia; Ratio dubij eſt, quia S. Thom. 2.2. qu.73.ar.3.ad 2. ait contumeliam grauius eſſe peccatũ, quam detractio. Ex alia vero parte detractio, ex obiecto, atque adeo ex genere, grauius peccatum eſſe videtur Nam fama, quæ per detractionem aufertur, maius bonum eſt quam honor, qui per contumeliam tollitur fama enim non eſt aliud quam bona æſtimatio de aliquo ob virtutes, & probitatem; honor autem multoties non propter virtutes, ſed propter aliam excellentiam videlicet ſanguinis aut diuitiarum, aut officij exhibetur, licet maius ſit. Hinc Prou.22. dicitur, quod *melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multa.* Magis etiam delectat bona fama, quam honor, iuxta illud Eccleſ.7. *Pretioſius eſt bonum nomen, quam vnguenta odore ſuo oblectantia* Diutiuſque permanet fama, quam honor, vnde Eccl.41. dicitur, *Curam habe de bono nomine, hoc enim diutius permanebit tibi quam mille theſauri pretioſi, & magni.*

Reſpondeo cum Soto lib.5.de iuſt.q.10.art.3. ad 2. Petro de Arragona.2.2.q.73.art.3. Mich. Salono ibid.& Gre. de Val.to.3 diſput.5.q.17.punct.3. Quod licet contumelia grauius peccatum ſit quam detractio ratione obiecti formalis, ſiquidem obiectum formale contumeliæ non eſt honor præciſe, ſed ablatio honoris per vim, obiectum autem formale detractionis eſt ablatio ſamæ per ignorantiam, atque adeo ratione inuoluntarij, & contemptus grauius eſt peccatum contumeliæ, quam detractionis, cum enim contumelia infertur, aperte adeſt ibi inuoluntarium contrarie quia verò detractio fit clauſa, & occulte, adeſt ſolum inuoluntarium priuatiue. Nihilominus tamen ratione obiecti materialis grauius peccatum eſt detractio, quam contumelia, eo quod, vt dictum eſt, obiectum materiale detractio-

ctionis, ideſt priuatio famæ, ſit grauius, quam priuatio honoris; Inſuper etiam pluribus incommodis ſubiacet detractio, quam contumelia, atq; adeo hac ratione peius vitiũ eſt detractio, ſiquidem detractores plures vulnerant, cum & eos, quibus detrahunt, virtutibus priuare contendunt, & audientes etiam plerumq. inficiunt, vt docet S. Chryſoſt. hom. 3 ad populum Antio. pacem, & concordiam violãr, licentius etiam fit detractio, cum fiat in abſentia occulte, contumelia verò rarius, cum fiat in præſentia, & faciẽ proximi quiſque reueretur, abſentẽ verò nullus timet: facilius etiam reficitur honor, quã fama, honor etenim reſtituitur, aut petita venia, aut exhibita reuerentia; fama vero ſemel amiſſa difficile recuperatur, vt plurib. docet D. Chryſoſt. vbi ſup. hom. 8. Eſt tamen vt docet S. Thom. 2.2 q. 74 ar. 2. Suſurratio peccatom grauius detractione, cum maiori bono priuet, inter bona namque externa præeminet amicus, vnde Eccleſ. 6 dicitur, Amico fideli nulla eſt comparatio. Sed præterea fama diſpoſitio, & medium eſt ad amicitiã acquirendam, melior autem eſt finis illis, quę ad finem ordinantur, vt conſtat.

9 Tertia propoſitio: Detractio materialis, quæ fit ſine intentione nocendi in fama, non eſt ex genere ſuo mortalis, poteſt tamẽ eſſe venialis, aut mortalis. Sic expreſſe S. Tho. 2.2. q. 73. art. 2. In corpore, Petrus de Arragon. Mich. Sal & Caie. ibi, Sot. lib. 5. de inſt. q. 10. art. 2. concl. 5. Gregorius de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 17. punct. 2. Nau. in Man. c. 18. nu. 25. & in Commen. c. inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6 Coroll 35. num. 519. & alij. Venialis eſt, quando ex animi leuitate, loquendi libertate, aut propter cauſam non neceſſariam malum de proximo dicit, ob quod proximus leue damnũ patitur in fama. Mortalis vero eſt, quando verbum, quod dicitur, eſt adeo graue, quod notabiliter lædit famam proximi, tunc enim quia infert damnum notabile proximo: peccatum mortale erit. Quamuis enim tunc detractio ſit materialis, propter circumſtantias tamen æquiualet formali, reditque (vt loquitur Caiet. in Summa verb. detractio) in naturam ſuæ formæ, dum non curauit cauere a tanta proximi læſione. Id quod præcipue contingit, vt ait S. Tho. vbi ſupra, quando proferuntur verba in his, *quæ ad honeſtatem vitæ pertinent*: vbi Caietanus per verba pertinentia ad honeſtatem vitæ, intelligit peccata carnis, hæc enim quãuis ſint aliquando minoris culpæ, ſunt tamẽ maioris infamiæ, maxime in perſonis honeſtis, & religioſis, & Monialibus prælatis, puellis nubilibus, & nuptis, ac religioſis curam ſui nominis habentibus quamuis aliqui, vt plurimi iuuenes ſeculares, hęc parui faciant. Dixi, propter cauſam non neceſſariam eſſe aliquando venialem, quia ſi quis dicit verba aliqua, per quę diminuitur fama alterius, non hoc intẽdẽs, ſed aliquid aliud, ſi id, quod intendit, ſit bonum, aut neceſſarium, eaque dicat quibus, & vbi oportet, aut propter eius emendationem denunciando, ſeruato ordine correctionis fraternæ, aut propter bonum iuſtitiæ publicæ accuſando, non peccat, ſed meretur, vt v. g. ſi quis ſine mala intentione accuſaret aliquem apud ſuperiorem emendationis eius gratia, immo etiam propriæ, & priuatæ vtilitatis gratia concurrentibus debitis circũſtantijs, aut ſi quis ad bonum commune alterius defectus detegeret, vt ſic talis caueatur, & puniatur, ne reſpublica alias, aut proximus damnum ſpirituale, aut temporale patiatur, puta ſi denunciat hæreticum ne alios corrumpat, proditorem, ne ciuitatem perdat; lepra, aut peſte, vel alio morbo contagioſo laborantem, ne alios inficiat; inhabilem, ne ordinetur, aut ei beneficium conferatur; latronem, ne furetur, periurum, ne falſo ſuo teſtimonio noceat; adulterum, aut homicidam, vt ab alijs caueatur, & alios ſimiles aſſuetos, & ad nocendum paratos, tunc enim denunciando non peccat; vt colligitur ex doctrina S. Thom. 2.2. quæſt. 68. art. 1. in corpo. & quæſt. 73. art. 2. in corpo. Adrian. in 4. de correctione fraterna. verſ. Ad ſecundum. Soti in releɛt. de tegendo ſecreto membro 2. quæſt. 5. concluſ. 2. Gregorij de Valentia. tom. 3. diſp. 5. q. 17. puncto 2. Michae. Salon. 2. 2. q. 73. artic. 2. concluſ. 2. S. Anton par. 2. titul. 8. cap. 4. in principio. & Nauarr. in Manuali. cap 18. num. 30. & nume. 31. in comment. cap. inter verba. 11 quæſt. 3. concluſ. 6. coroll. 67. numero 844.

Ratio eſt, quia vere tunc non eſt detractio, habet enim tunc ius, vt rationabiliter alterius crimina denunciet, atque adeo, vt non obſtante illius infamia aliquod maius bonum rationabiliter ſibi proponat. Sicut enim licet exponere minora bona pro maioribus, ita & famam proximi pro ſalute ſpirituali, aut bono communi Reipublicæ.

10 Quarta Propoſitio: ex detractione, & diffamatione oritur etiam neceſſaria obligatio reſtituendi. Sic S. Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione 73 articulo ſecundo, in corp. & alij omnes, certum eſt de fide, tum propter conſenſum omnium Doctorum, tum quia ſequitur ex altera præmiſſa de fide. ſcilicet bonum nomen, & famam præeminere diuitiis multis. Prouer. vigeſimoſecundo, & Eccleſiaſtes ſeptimo Sed damnum inferens in diuitiis peccat contra iuſtitiam, & ad reſtitutionem tenetur. Ergo etiam qui proximo in fama nocet, ad reſtitutionem iuxta leges reſtitutionis faciendam obligatur.

De qua re quia in materia de reſtitutione famæ abundẽ ſatis dictum eſt, ideo illuc lectorem remittimus, vbi etiam de audiente detractionem, & tacente copioſe diſſeruimus. Hæ igitur dicta ſint de vitiis iuſtitiæ commutatiuæ oppoſitis, in verbis conſiſtentibus, quibus proximum extra iudicium communiter lædi contingit.

De Iudicijs: & primo de peccatis in iudicio contra Octauum Decalogi mandatum commiſſis ex parte iudicis ex defectu authoritatis, & poteſtatis neceſſaria. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Ad iudicium plures perſonæ concurrunt, nonnullæ ſubſtantialiter, & ſunt quatuor, aliæ contingenter ſeu accidentaliter & quænam illæ ſint.*

2 *Iudex vt recte iudicium ferat, & abſque peccato, quinque habere debet, quorum primum eſt poteſtas iudicandi, ſine qua ſententia lata inualida eſt, & peccat mortaliter*

3 *Quiſnam ex virtute poteſtatis legitimum iudicium exercere poſſit, & quibus modis, qui alteri ſubditus, & quotuplex ſit hæc competens Poteſtas; quæ requirantur.*

4 *Poteſtas arbitraria quæ? Iudex arbitrarius duplex. iudicis arbitrarij ſententia poteſt habere vim cogendi Pontificem, licet non perfectam, vt ad parendum cogi poſſit per pœnam.*

Leo quartus, ſubiecit ſe iudicio Ludouici Imp. II. & Caroli Magni Pronepotes, quem in foro exteriori arbitrem elegit. ibid.

5 *Poteſtas acceſſoria quid. Eſt quodammodo delegata, per quã ratione delicti in tali loco commiſſi ſit ſubditus eiuſdem ordinarij. Hoc autem limitandum eſt, quomodo?*

6 *Iudices ſeculares iudicando clericos, & de rebus ſpiritualibus peccant mortaliter, vbi notabile exemplum Conſtantini Magni oſtenditur.*

Iuri diuino repugnat viros Eccleſiaſticos aut etiam ſeculares Principibus ſecularibus in rebus ſpiritualibus eſſe ſubiectos

7 *Cum Papa ſe Vicarium Chriſti generalẽ appellet, non ſe laica poteſtati intromittit, & quid tantum verba illa ſonẽt.*

Iudex Eccleſiaſticus non ſolum iudicare poteſt perſonas laicas in rebus merè ſpiritualibus, ſed etiam ſe intromittere in delictis mixtis.

9 *Clericus ſecularem coram iudice ſeculari conuenire poteſt, ipſe autem coram ſeculari conueniri non poteſt, niſi in caſibus iure conceſſis, & quinam illi ſunt? vt quis dicatur ſortiri forum Iudicis ſecularis aut Eccleſiaſtici, tempus delicti attendendum eſt. ibid.*

10 *An Clerici renunciare poſſint huic iuri, & priuilegio fori?*

EXplicatis hactenus iniurijs illis, quæ extra iudicium verbis committuntur, iam de illis agendum eſt; quæ in iudicio reperiuntur; vt enim dictum eſt, hoc octauo Decalogi præcepto mendaciũ omne prohibetur, quod eſt contra famam, aut in damnum proximi, ſiue extra iudicium, ſiue in iudicio fiat. de iudicio agunt S. Th. 2. 2. qu. 76. & deinceps. Alex. de Ales in Summa, pa. 3. q. 40. S. Ant. pat.

Digitized by Google

par.2.tit.1.c.19. Gabriel in 4.diſtin.25, quæſtio.6. Summiſtæ in verb. Iudex,& verb. Iudicium. Caietanus, Bannes. Michael Salon. Petrus de Arragon.in 2.2 quæſt 67. Sotus lib.5. de iuſtitia q.4.& deinceps Martin. Nauar.in Manual. c.25.num.11.& deinceps. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput.5.q.11. Bartho Medina lib.1.inſtruct.confeſſ capit 14.§.35. Toletus lib.5.inſtruct. Sacerd c.56. & alij paſſim præſertim iuriſperiti,& Canoniſtæ.

Ad iudicium autem,quo miniſtratur iuſtitia,plures concurrunt perſonæ;quarum nonnullæ ſubſtantialiter conueniunt,vtpote ſine quib.iudicium eſſe non poteſt, & iſtæ ſunt quatuor,videlicet; Iudex; Actor.ſeu accuſator; Reus: & Teſtis: Aliæ vero contingenter,ſeu accidentaliter. quales ſunt illæ,quæ licet frequenter,ſine ipſis tamẽ iudicium conſiſtere poteſt,quales ſunt Aſſeſſor, aduocatus, Procurator; Tabellio,ſeu ſcriba; Executor, & ſi quæ ſunt aliæ ad iuſtitiæ adminiſtrationem cogniantes.

Iudex requiritur ad ferendam ſententiam. de quo dicitur Deut.16. *Iudices,& Magiſtratus conſtitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iuſto iudicio*: *Accuſator* requiritur ad accuſandum: vnde 2.q.1.c. De manifeſta dicitur, *Iudicis non eſt ſine accuſatione damnare*. quod intelligendum eſt,quando crimen non eſt manifeſtum: Nam vt ibidem habetur. *Euidentia patrati criminis, clamore non indiget accuſatoris,fama enim publica eum accuſat.*

Requiritur *Reus* ad reſpondendum; ſicut enim non eſt iudicium abſq. iudice, qui iudicat, ita nec eſſe poteſt ſine eo,qui iudicatur. Eſt.n. Reus,qui accuſatur de aliqua re.ſiue iuſte,ſiue iniuſte. Teſtis requiritur ad probandum. Non enim ante ſententiam damnationis proferre debent iudices,quam aut reum ſe ipſe confiteatur,aut per innocentes, aut canonice examinatos teſtes regulariter conuincatur,vt Felix Papa ſtatuit. Quod intelligendum etiam eſt de non notorijs, ſicut de accuſatore dictum eſt, euidentia enim criminis,& confeſſio propria accuſati vicem ſupplent teſtis. Reliquæ perſonæ non requiruntur ſemper, ſed in caſu; *Aſſeſſor* ad conſulendum iudici, quando iudex non eſt ſufficienter iuriſperitus. *Aduocatus*, & *Procurator* ad defendendum,vel dirigendum Reum,aut actorem. *Tabellio* ad ſcribendum acta,ne cadant a memoria. *Executor* ad mandandum executioni ſententiam. Vnde quando iudex ſufficienter eſt peritus, Actor, & Reus, ſimiliter ſunt iudiciarij proceſſus gnari, poteſt ſine aſſeſſore,aduocato, & procuratore recte iudicium celebrari. De quibus omnibus in ſequentibus agendum erit.

2 *Primo* igitur a perſona iudicis inchoantes, ſciendum eſt iudicem, vt recte & abſq. peccato iudicium faciat, quinque habere debere ſcilicet poteſtatem iudicandi, veritatem,formam iuris, *ſcientiam,& animæ puritatem*, quas ſingulas conditiones breuiter explicare oportet, vt ſciamus quando iudex in iudicãdo erret & peccatum committat.

Quoad primum autem,quæ eſt poteſtas competens ad iudicandum,certum eſt apud omnes, eam adeo neceſſariam eſſe ad ſententiam ferendam, vt ſine ea valida non ſit,quinimmo eo ipſo quod abſq. legitima authoritate iudicat,peccat mortaliter, taliſque ſententia tanquam a non iudice lata,nulla,& inualida eſt. Vt expreſſe docent S.Th. 2.2.quæſtio.60 artic.2.& 6.& quæſt.67.artic.1. Caietan.'& reliqui eius interpretes. Sotus lib.3.de iuſtit.quæſt. 4. art.2. & art.6.& lib.5.quæſtio 4.art.2.& alij omnes. Id quod ratione,& authoritate comprobatur. Eſt enim iudicium nihil aliud quam applicatio.quædam legis ad perſonas cum vi coactiua. Sicut ergo lex habere debet vim coactiuam, ne ſit fruſtranea,ita etiam, & iudicium,quod eſt legis interpretatio, & applicatio ad negotium aliquod parti. At vero certum eſt, legem huiuſmodi vim obligatiuam, & coercitiuam habere non poſſe, niſi ab eo concedatur, qui poteſtate publica fungitur, & in ordine ad eos, quorum quis habet poteſtatem. Ergo neque valet iudicium,niſi fiat ab habente authoritatem,vnde ſi alter fiat iudicium, efficitur nullum ex defectu iuriſdictionis, & authoritatis, & iudicans mortaliter peccat, vſurpando ſibi alienam poteſtatem. Idem expreſſe colligitur, tum etiam ex iure Canonico,Numer 13. Apoſtolus ſolum iubet nos *ſubditi poteſtatibus ſublimioribus*, id eſt illis,qui nobis loco,& poteſtate præfecti ſunt,& Rom.14.ait, *Tu quis es,qui dicas alienum ſeruum?* Et in cap. At ſi Clerici.de Iudicijs dicitur, *Sententia a non ſuo iudice lata,non tenet*,& in c vt animarum de conſtit.in 6 dicitur, *Extra territorium ius dicenti non paretur impune.* Et S.Greg.lib 11. Regiſtri in fine, in Reſponſione ad interrogationem 9.S. Auguſtini Epiſcopi Cantuarienſis,refertur in c ſcriptum eſt.6.q.2. Scriptum eſt in lege ſcilicet.Deut.23.in fin. *Per alienam meſſem tranſiens falcem mittere non debes ſed in manu ſpicas conterere, & manducare. Falcem enim iudicij mittere non potes,nec debes in eam ſegetem,quæ alteri videtur commiſſa*, & facit cap. In Gallarum.25 q.2. Et merito quidem, quandoquidem agens ſicut vincere non poſſet paſſum niſi ſit infra ſphæram ſuæ actiuitatis,& ſibi ſubiectum ita neque iudex.

Ceterum, vt melius intelligamus,quiſnam ex virtute poteſtatis legitimum iudicium exercere,& quib. modis quis alteri ſubditus eſſe poſſit, ſciendum eſt ex Gabr. in 4. diſt. 15.q 6 art.1. Notab.1 Soto lib.5.de iuſtit q.4. art 1. concl. 2. Mich. Salono 2 2.q 67 art.1. Gregor. de Valent.to.3 diſput.5.q.11.punct.1.lib.5.inſtit.Sacerd.c.56. & alijs, Poteſtatem competentem eſſe quadruplicem.

Prima eſt Poteſtas ordinaria,ſiue ſit eccleſiaſtica ſiue ſecularis,& eſt illa,quæ alicui ex dignitate, vel ex officio cõpetit,& ita quicunque habet dignitatem, vel officium cui vel ex iure,vel ex præſcriptione, vel ex vſu conuenit iuriſdictio,dicitur iudex ordinarius. Sic Papa poteſtatem ordinariam habet in rebus ſpiritualibus ſuper omnes fideles, & Rex in ſubditis ſui regni. Epiſcopus quoad ſpiritualia in ſubditos ſuæ diœceſis. Dixi quoad ſpiritualia,quia vt recte notat Caiet.2.2.q 60.artic.6 ſeculares in ciuilibus rectori ciuitatis.& in militaribus Duci exercitus, & non Epiſcopo obedire debent, qui non habet ſe in his implicare, niſi forte per accidens.

Secunda eſt poteſtas *delegata*,& eſt ea, quæ competit alicui *ex commiſſione*, ſeu *Delegatione* alicuius iudicis ſuperioris,ſiue conueniat generaliter ad omnes cauſas, & lites ſiue conueniat ſpecialiter ad aliquam cauſam,& litem, ad aliqua certa loca,aut ad certas perſonas, vt conſtat ex S. Tho.2.2.q.76.art.1.in corp. Quo modo ciues alicuius loci ſunt ſubditi Protegi aut Prætori a Rege miſſo, habent enim hi poteſtatem in illos ciues, non iure ordinario, nec per ſe,ſed acceptam & delegatam a Rege. Quo pacto S. Tho.2.2.q.67 art.1.ad primum,docet Danielem habuiſſe poteſtatem iudicandi illos ſenes, qui falſo Suſannam accuſarunt,nempe delegatam a Deo,quod indicat ſacra ſcriptura Da.3 cũ ait, *Suſcitauit Dominus ſpiritũ pueri iunioris.*

Tertia eſt poteſtas *Arbitraria*,& eſt illa, quæ habetur ex electione partium litigantium. Eſt autem iudex arbitrarius duplex, vnus eſt qui ex litigantium conſenſu eligitur ad litem,& cauſam aliquam amicabiliter dirimendã, & hic non debet ferre ſententiam ſeruato iuris ordine,ſed pro arbitrio ſuo,ſeruata æquitate iuris naturalis.

Alter eſt ille,qui ex conſenſu partium litigantium in iudicem eligitur,cuius ſententiæ partes ſtare debent. Iſtiuſmodi vero iudices poteſtatem ſuam accipiunt ab ipſis partibus,quorũ iudicium poſt electionẽ partes ſubire tenẽtur. Vnde vt notant Sot li.3. de inſt.q.4.art.6.& li.5.q.4 art.1. & alij cõiter iudices iſti per talẽ electionẽ partiũ hñt quaſi publicam quãdam ptãtem,quia cũ vnuſquiſq. alteri fidẽ ſuam ſeruare tenetur,nunc iure gentium conſtitutum eſt, vt qui ſequeſtri arbitri,& cõpromiſſarij ſint iudices a partib.cõſtituti,vim hẽant ligãdi partes tam in foro exteriori, quã in foro cõſcientiæ,adeo vt quicũq. eorũ fidei nõ ſtaret peccaret mortaliter,& pęnã conſtitutam ſoluere teneatur. Quod ſi quis in foro exteriori eorũ poſtea ſniam ſequi noluerit,poſſet a principe,qui vim coactiuam habet, & ab eius Miniſtris ad id compelli, tenentur autem iudices iſti ferre ſententiam ſeruato iuris ordine.

Quo mõ põt qui alioqui ſunt ſuperiores,in quibuſdã cauſis,& negotijs, ſe ſuis ſubditis eorũq iudicio ſubmittere, erũtq. tales iudices arbitrarij ſimpliciter iferiores his,quorũ cãs iudicãt,ſuperiores aũt ſecũdũ q d,hoc eſt,quoad illud negotium,& quoad illã ſententiam. Quo modo Papa,licet exemptus. & omnium paſtor, & iudex ſupremus, poteſt tamen iudicem ſuo arbitratu eligere, non ſolum in foro

conſcientiæ eligendo confeſſarium; ſed etiam in foro exteriori, ſicut fecit Leo Papa huius nominis quartus citatus a S. Th. 2. 2. q. 67. art. 1. ad ſecundum, qui vt legitur 2. q. 7. c. Nos incompetenter. in cauſa quadam ſubijciens ſe iudicio Ludouici 2. Imperatoris, & Caroli Magni pronepotis, dicens, *ſi iniuſtè aliquid egimus, cuncta volumus veſtro emendari iudicio.*

Addit autem Gregor. de Valent. to. 3. diſp. 5. q. 11. punct. 1. Quod in caſu, quo Papa ſubmittit ſe iudicio arbitrarij, parere tenetur ex æquitate iudici arbitrario, ita vt ſi non pareat, ſit iuſtitiam violaturus, & grauiter peccaturus.

Quo ſenſu bene & recte admitti poteſt iudicis arbitrarij ſententiam vim habere cogendi Pontificem, quamquã non adeo perfectam, vt poſſit Pontifex ad parendum cogi per pœnam.

Quibus addo ex eodem Gregor. de Valentia poſt Caieta. 2. 2. q. 67. artic. 1. & Sotum lib. 5 de iuſtit. q. 4. artic. 1. & Petrum de Arragona 2. 2. q. 67. art. 1. in fine. quod poſtquam Papa elegit talem iudicem ſequeſtrem, poterit ex cauſa rationabili huiuſmodi iudicem a ſe electum reuocare, ita vt iudex non haberet amplius poteſtatem ſua potentia Papam obligandi; Non tamen debet Papa in proprijs cauſis ſine vrgenti cauſa electum iudicem arbitrium repudiare propter ſcandalum, & quamuis ſine cauſa rationabili electum repudiando peccaret, ſi tamen vere repudiat, ſententia iudicis ſequeſtri poſtea ſecuta nullius roboris aut momenti erit.

5 *Quarta* eſſe poteſt poteſtas *acceſſoria*, ſeu *iure acceſſoria*, & eſt quando quis ſortitur forum ratione alicuius cauſæ contingentis, quæ etiam quodammodo dici poteſt delegata, qualis eſt poteſtas quæ datur cuilibet ſacerdoti abſoluendi in articulo mortis, etiamſi non fuerit ab ordinario approbatus, quando alius haberi nequit, vel loquendo iuxta ius ciuile, poteſtas, quam quis habet in alterum ratione delicti in ſuo diſtrictu & territorio commiſſi, habẽt enim ſinguli ſuperiores, & iudices propria territoria, & terminos, in quibus poſſunt iudiciũ ferre de oĩbus in tali loco accidentibus, extra illa vero loca non licet eis iudicare, vt habetur in capitul. vt animarum, de conſtitutio. in 6. vbi dicitur, *Extra territorium ius dicenti non paretur impune.*

Ratione ergo delicti in arbitri territorio commiſſi, in ea materia efficitur ſubditus iudicis eius loci cap. 1. de Raptorib. & in l. Alterius. ff de accuſationibus qua etiam lege id extenditur ad milites qui licet alioqui ſint exempti a iudice loci, ratione tamen delicti iubentur ei ſubiacere, & id expreſſe colligitur ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 67. artic. 1. ad tertium, vbi ait, *Quod Epiſcopus, in cuius diœceſi aliquis efficitur ſuperior eius ratione delicti*, ſecundum ius commune, vt colligitur ex Caietano ibidem, & Gregorio de Valen. tomo tertio diſputat. quinta, quæſtione decimaprima, puncto primo, & Sancto Thoma vbi ſupra ſi argumentum cum reſponſione comparatur. Limitant tamen hoc Sanctus Thomas, Caietanus, Gregorius, Salon, vbi ſupra, niſi negotium, in quo delinquitur, contineat res, vel perſonas alioqui ſpeciali priuilegio exemptas a iuriſdictione ordinarij eius loci.

Citra vero tale particulare priuilegium, etiamſi quis alioqui ſit ab ordinario ſuo exemptus, ratione tamen delicti in alio loco commiſſi, ſecundum ius commune, iudicio ordinarij eius loci ſubiacebit. Quocirca epiſcopus clericos alterius diœceſis in ſua delinquentes iudicare poteſt.

In loco enim vbi deliquit, puniri debet. Sic etiam conueniri quis poteſt ratione rei ſitæ, & domicilij in eo loco. capit. fin. de foro compet. de qua re late agit gloſſa in ſumma. 3. q. 6.

Ad iudicium ergo valide ferendum neceſſaria eſt una aliqua poteſtas earum, quas explicauimus, adeo vt ſi quis vel abſque vlla authoritate alium iudicaret, vel ſi haberet poteſtatem, non tamen ad illud tale iudicium, nec ad talem iudicandam perſonam, peccaret mortaliter ex genere ſuo, & tenebitur ad reſtitutionem omnis damni ex tali iudicio prouenientis.

Hinc inferunt communiter authores, iudices ſeculares peccare mortaliter contra iuſtitiam iudicando de rebus ſpiritualibus, & de perſonis eccleſiaſticis, vt puta Clericis, taleque iudicium nullum eſt, cum Clerici omnino, exempti ſint tam in ciuilibus quam criminalibus a iudicio ſeculari; Vt latè docent Sotus lib. 4. de iuſt. quæſtio 4. articul. 1. & Michaele Salon 2. 2 quæſtio. 63. articul. 1. colligitur ex diſtinct. 19. per totam & in Decreta. titul. de Immunitate eccleſiæ, & capit ſeculares, de foro competent. in 6. & ex Concil. Conſtantienſi ſeſſ 8. errore 12. & 13. & ex Concilio Trident. ſeſſ. 25. de reformat. capitul. 20. Vbi renouantur ſacri canones, & Concilia omnia Generalia, & Apoſtolicæ ſanctiones in fauorem perſonarum eccleſiaſticarum, & libertatis eccleſiaſticæ, & ex iure ciuili in Authentic. vt clerici proprios iudices conueniant. collatio. 6.

Ratio eſt, quia ad iudicandum, & puniendum requiritur poteſtas, & iuriſdictio in eos, quos iudicant, quam non habent iudices ſeculares in clericos. Pro qua re facit notabile illud exemplum Conſtantini Magni, cum enim ut refert Ruffin. libr. 10. Hiſtoriæ Eccl. capit. 2. multi epiſcopi in Concilio Niceno Conſtantino Imperatori ſcripta, & libellos continentes crimina aliorum epiſcoporum tradidiſſent, vt ab ipſo iudicarentur, & punirentur, pijſſimus Imperator omnibus acceptis publice in præſentia totius Concilij omnes illos libellos clauſos, nec lectos igni tradidit, dicens, *Deus conſtituit vos ſacerdotes, & poteſtatem dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos a vobis recte iudicamur, vos autem ab hominibus*, ſcilicet laicis, *iudicari non poteſtis, &c.*

Immo vero iuri diuino repugnat viros eccleſiaſticos, aut etiam ſeculares Principibus ſecularib. in rebus ſpiritualibus eſſe ſubiectos. Solos enim Apoſtolos, & eorum ſucceſſores, non autem Principes, aut Reges conſtituit Chriſtus gubernatores eccleſię, magiſtros fidei, & cauſarum ſpiritualium iudices, vt conſtat.

Cum enim in eccleſia militante duo gladij ſint. c. Dilecto. de ſent excom. in 6. qui duplicem poteſtatem, eccleſiaſticam ſcilicet & ſecularem ſignificant. c. ſolitæ. de maior. & obed. & c. ad verum, diſt. 99 & ſequ. hæ duæ poteſtates ita inter ſe diſtinctę ſint, vt vna alterius iuriſdictionem vſurpare non debeat hoc eſt, nec eccleſiaſtica vſurpare debet authoritatem ſecularem in reb. temporalibus, quæ aliquo modo non pertinent ad bonum regimen eccleſiæ, & ſalutem animarum nec econtra ſecularis poteſtas de reb. ſpiritualibus iudicare aut perſonas eccleſiaſticas caſtigare, vel iudicare niſi in caſibus ſibi permiſſis debet.

7 *Illud* vero ſciendum eſt, quod cum Papa ſe Vicarium Chriſti generalem appellet in ſpiritualibus, & temporalibus non ſe intromittit laicæ poteſtati, quandoquidem verba illa hoc tantum ſonãt, vt in ſpiritualibus abſolute Vicarius Chriſti ſit, & quoſcunque fideles iudicare, & excommunicare poſſit; quoad temporalia vero intelligitur, quod cenſus eccleſiaſticos exigere poſſit, quando & quatenus id requiritur ad finem ſpiritualis prãtis, cui omnium temporalium poteſtatum & Regnorum adminiſtratio ſubordinatur, vt expreſſe colligitur ex Sanct. Th. in lib. 1. de regimine Principum. c. 14 & libro tertio, c. 13. & c. 15. lateque tradit Bellarminus libr. 5 de poteſtate Pontificis. per totum, poſt Panormitan. in cap. Nouit. num. 11. 12. & 13. de iudicijs.

8 Porro iudex eccleſiaſticus non ſolum iudicare poteſt perſonas laicas in reb. mere ſpiritualibus ſed & pleriſque conſtat etiam in delictis mixtis, vt in cauſa vſurarum, ſacrilegij, iuramenti, & Matrimonij (de iure communi) intromittere ſe poteſt. argum. ca cum ſit & gloſſa ibi. in verbo. *Malefactores. de foro compet.* Sicut econuerſo iudex ſecularis poteſt aliquando ſe intromittere inter perſonas eccleſiaſticas; vt v. g. poteſt iudex ſecularis iure defenſionis clericos capere, & qñq. detinere, qñ id neceſſariũ eſt, vel ad liberandũ innocentẽ, vel ad tuendum inuaſum, quẽ clericus vult occidere, aut per vim opprimere, vel ad pacãdam Rẽpublicã, quã clericus perturbat, nec adſit iudex eccleſiaſticus qui tũc illũ reprimat; His n. in caſibus põt abſq; peccato, ſi minima fieri poſſit adhibita violentia, talẽ clericũ capere, & detinere, donec cõmode ſuo Prælato, & iudici tradatur puniẽdus. Cuius Rõ eſt, quia iꝰ defendẽdi innocẽtem, & patientẽ iniuriã, & tuẽdi Rẽpublicã a perturbatoribus

Digitized by Google

ribus eſt naturale,gubernatoribus ac iudicibus peculiaribus ex officio competens;ius autem naturale a nullo alio iure derogatur: Deinde vero Reſpublica ciuilis ita inſtituta eſt, vt ſe, & ſuos a quocunque ſibi inferente iniuriam tueri, ac defendere queat:ſi igitur clericus quiſpiã aut Rẽpublicam perturbare, aut perſonam aliquam priuatam occidere,aut alia notabili iniuria afficere vellet, ſi deſit iudex eccleſiaſticus,qui illum comprimat,recta ſane ratio dictat poſſe tunc Reipublicæ miniſtrum illum capere,& detinere ,;quouſque eum ſuo proprio iudici commode tradere poſſit.

Sic etiamſi quis eccleſiaſticus a ſuo epiſcopo citatus cõparare renuat , ne tunc temporis eccleſiæ authoritas contemnatur,poteſt, & debet epiſcopus brachium ſeculare implorare , debetque viciſſim poteſtas ſecularis ei iuuamen,& auxilium ferre, vt euidenter colligitur ex c. Dilecto.de ſenten.excomm in ſexto.

At vero perſonas eccleſiaſticas iudicare nullo modo poteſt,& ſi iudicat,peccat mortaliter,& Bullam Cænæ Domini incurrit,ſi vel clericos iudicet, eoſue ad forum ſuum ſeculare trahat.

Immo vero quamuis clericus ſecularem coram iudice ſeculari conuenire poſſit, ipſe tamen clericus coram ſeculari conueniri nequit,niſi in caſibus quibuſdam iure conceſſis,quorum

9 *Primus eſt*,quando clericus eſt degradatus, & traditus brachio ſeculari.c.*Degradatio,de pœnis.in 6.*

Secundus eſt, in caſu reconuentionis in ciuili tantum,nõ in criminali,ideſt quando clericus conuenit ſecularem coram iudice ſeculari, ab illo reconueniri poteſt coram eodem iudice in materia ciuili adeo vt ſi iudex ferat ſententiam contra clericum,tenet,quia factus eſt ſuus iudex per reconuentionem,vt habetur in cap.1.& 2. de Mutuis petitionib.& in c.accuſatores.verſic.cuius in agendo, & ibi gl.in verb Iudicem.3.q.8.

Dixi,ciuiliter, quia criminaliter laicus coram laico ſicut nec poteſt clericum conuenire, ita nec reconuenire. 2.q.2.c.neganda.

Tertius eſt,in caſu aſſaſſinij,cum talis ipſo facto ſit ab ordine & officio depoſitus.ca 1.de homicid in 6.

Quartus eſt , per conſenſum ſui epiſcopi in cauſa ciuili tantum,non criminali,c.1.& c.2.& 4. de foro competenti. Et idem ſi interueniat Abbatis conſenſus quoad monachum in exemptis , quia habet quaſi iuriſdictionem Epiſcopalem. Panormit.in c.At ſi clerici.de iudic.

Quintus eſt,Quando clericus non eſt in ſacris conſtitutus,& prima tantum tonſura initiatus,vel etiamſi ſit in minoribus ordinibus,conueniri poſſit coram iudice ſeculari, niſi beneficium eccleſiaſticum habeat aut clericalem habitum,& tonſuram deferens,alicui eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat,vel in ſeminario clericorum , aut in aliqua ſchola,vel vniuerſitate de licentia Epiſcopi,quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos verſetur.Conc. Trid.ſeſſ.23. c.6.de refor.

Sextus eſt in cauſa feudi,vt colligitur ex capit. *ceterum. de Iudic & cap.Ex tranſmiſſa,& cap.verum.de foro competenti.* De qua re legi poſſunt Sylueſt.verbo.Iudex. 1.quæſt. 2.verſicul.Quartum.Toletus in Summa.capitul. 56. libro quinto,& ea. quæ nos tomo 1.Theſauri lib.3. capit.19. num.5.diximus,& gl in Summa 2 quæſt.1.& Couar.lib. vnic.pract.quæſtio.capit.31,32. & ſeq.vbi late, & docte agit de hac authoritate laica in clericos primæ tonſuræ;vbi poſt multa alia,quæ de hac re tradit,recte admonet attendendum eſſe tempus delicti,vt quis dicatur ſortiri forum iudicis ſecularis,vel eccleſiaſtici.

Si enim tempore,quo delictum commiſſum fuit , ſecularis erat , licet poſtea clericus efficiatur, fraude tamen & dolo, vt iudicis forum declinet,adhuc cognoſcitur a iudice ſeculari,ex Oldrad.conſ.4. Bar.in l.1. ff. de pęnis. Ioan. Andr. & alijs in capit. 1. de obligat. ad ratiocinia. Aufrer.in clem. 1.de offic.ordin. Couar.ſupr.capit.32. num. 4.fraus vero præſumitur , ſi quis poſt delictum commiſſum , & ante ordinem ſuſceptum,denunciatus, accuſatus,aut etiam infamatus fuerit. leg. vltim. ff. de bonis eorum , qui mor. ſibi conſci.immo etiam præſumitur fraus ex eo.quod poſt crimen commiſſum timore ſecularis punitionis quis ordinem ſuſceperit ex Bald.in l.1.num. 2. C. an ſeruus ex ſuo facto.

Sin autem tempore delicti commiſſi erat clericus, licet efficiatur ſecularis.cognoſcitur ab eccleſiaſtico.Panorm in c.vnic.de oblig.ad ratioc Quod ſi clericus effectus poſt delictum ſit in ſacris,& crimen mortis pęnam exigat , aut membri mutilationem.degradandus eſt primo ab Epiſcopo & tradendus curiæ ſeculari , vt condigna pœna , puniri poſſit.Cardin.in cle.Ne in agro §. Quia vero. De ſtatu Monach. & late Couar libr.2.variar.reſolut.capitul. 20. & in pract.quæſtio.capitul 11.numer.2. & num. 4.verſic Tertia concluſio. Syluestr.verb. Iudex q.2. verſic. Sextum.

10 *Quod* ſi quæras,An clerici renunciare poſſint huic iuri, & priuilegio fori?

Reſpondeo, Non poſſe eos aſſiſtere foro ſeculari , vt ibi iudicentur ſicut & alij ſeculares poteſtate ordinaria,quam iudices habent a ſuis Principibus cum ſit ipſis omnino interdictum tam in ciuilibus,quam in criminalibus 11.q.1. *can inolita.& can.placuit* & de foro compet. capit. ſi diligenti. Michael.Salo:quæſt.67.artic.1. controuerſia 2. ante finem.

Poſſunt tamen clerici ſequeſtres iudices in cauſa ciuili, & temporali voluntarie ſibi eligere, cui parere tenentur,vt recte notant Sotus lib.5.de iuſtitia,q.4.artic.1. & Michael Salon 2.2.quæſt.67.art.1.concl.3.& controuer. 2. vbi ſup. Ratio eſt, Quia clericos eſſe exemptos a iudicibus ſecularibus eſt priuilegium eorum;priuilegio autem , & fauori ſibi conceſſo poteſt vnuſquiſque cedere,ſicut & iuri ſuo,niſi aliqua lege prohibeatur, legibus autem eccleſiæ clerici tantum prohibentur vbi ſup. vt non conſentiant ſibi in tribunalibus ſecularium, committere autem alicui iudici ſeculari tanquam viro prudenti , & iudici arbitro ſuas cauſas ciuiles non eſt prohibitum.

De veritate ad recte iudicandum neceſſaria Cap. *VIII.*

SVMMARIVM.

1 *Veritas,quæ ſecundo requiritur in Iudice,duplex eſt,*Rei *& Conſcientiæ,conſcientiæ autem veritas triplex , & quam ex his ſequi debet.*

2 *Innocens re ipſa , & priuata ſcientia cognitus a* Iudice *cum fuerit per allegata tamen,& probata nocens, & Reus conuictus ſit,quam in hoc caſu ſcientiam, & veritatem in iudicando Iudex ſequi poſſit,& teneatur.*

3 *Quæ in hoc diſcurſu requiritur claro , & exacte traduntur vſque ad num.6 & quæ ſit via,ſeu quibus remedijs tenetur Iudex innocentis cauſam tueri , & veritatem eruere contra iniuſtam accuſationem.*

6 *In caſu,quo nullum ex prædictis remedijs ſufficiat ad liberandum innocentem ſed probatum nocentem,quid Iudex facere debeat.*

Opinio aſſerentium nullo caſu licitum eſſe , vel in criminalibus,vel in ciuilibus condemnare reum ſecundum allegata & probata,quem certo ſcit eſſe innocentem , eorumq; Ra*tiones quibus id probare ſolent ibid.*

7 *Prima ratio, vt inualida refellitur. Non eſt contra ius naturale,aut diuinum innocentem per accidens, & præter intentionem condemnare.*

8 *Reſpondetur locis e ſcriptura prolatis. In criminalibus maxime fauendum eſt Reo,& quod talis iuridice Innocens probari debet.*

9 *Secunda etiam horum authorum Ratio confutatur; item & tertia nu.10.*

11 O*pinio aliorum aſſerentium in criminalibus non poſſe* Iu*dicem condemnare innocentem certo ſibi notum etiam ſi probatur nocens.*

12 *Opinio Adriani,&* Petri Nauarri *merito ab Authore reijcitur.*

13 *Opinio tertia communis, & veriſſima, & in praxi ſequenda.*

Probatur ex ſcriptura , & Patribus vbi aliorum ſolutio-

Digitized by Google

tes, qui contrariam ſententiam tenent, ab authore diluuntur ibid.

14 *Probatur etiam ratione. Et quanam authoritate fungitur Iudex in iudicando? priuata ſua ſcientia vti poteſt, quando & quomodo, vel ad quem finem.*

15 *Iudex ſententiam dicere nequit ex inſtrumento, ſeu ſcriptura in iudicio non producta, quamuis ita ſit illi priuatim exhibita, vt inde ius Actoris, & Rei plane cognouerit.*

16 *An Iudex inferior, qui nulla alia via commode vitam innocentis ſaluare poſſit, teneatur deponere officium ſuum, ne condemnet Innocentem contra priuatam ſcientiam ſuã.*

17 *Quid de Miniſtro, & Executore ſententiæ Iudicis, ſi talem condemnatum certo nouerit eſſe innocentem, an teneatur officium ſuum deſerere, & an peccet exequendo præceptum ſententiæ ſuperioris.*

18 *In ſententijs publicis ferendis quamuis Iudex procedere debet ſecundum publicas teſtium, aut inſtrumentorum probationes in officijs tamen conferendis, & alijs non tenetur ſtare dictis aliorum, ſed ſcientia ſua, quam ipſe habet de cuiuſque meritis.*

19 *An ſi Iudicium ſit ad Regem ſeu ſupremum Iudicem delatum, poſſit princeps ſecundum allegata & probata nocentem, ſecundum rei tamen veritatem ſibi notam innocentem a morte abſoluere, & liberare.*

20 *An Iudex ſaltem ſupremus, qui certo nouit aliquem, quem tenet in vinculis, eſſe reum opinione tamen, & iudicio publico innocens probetur, talem condemnare & morte afficere poſſit & nn. 21. 22.*

De ſolemnitate Iudicij præcipue duo ſunt ibid.

21 *In quibus ſolemnitatib. Iudex inferior diſpenſare non poſſit, ſed ſeruato iuris ordine per publicam ſcripturam, & alia neceſſaria procedere.*

22 *Quando crimen ſecretum eſt vel improbabile non poteſt Iudex ſupremus ſolemnitates primi generis prætermittere regulariter, nec malefactorem ex ſua ſcientia maxime non citatum, & defenſum punire valet.*

23 *Cur Princeps liberare poteſt eum, quem nouit eſſe innocentẽ, & tamen non condemnare eum, quem reum eſſe nouerit, licet non probetur.*

24 *Explicatur propoſitio ſupr. numer. 22. ſi crimen publicum ſit, poteſt Iudex ſupremus ſine citatione, aut defenſione punire.*

25 *Si crimen ſit probabile, locum habet Epicheia, occidique poteſt ſecreto veneno, vel alia via non citatus nec defenſus.*

26 *Doctrina de poteſtate Principis ſcilicet, quando crimen ſecretum, & improbabile ſine citatione aut defenſ. non poſſe iuſte occidere, procedit nõ ſolum in criminalibus ſed etiam ciuilibus.*

Grauiter peccat Princeps, qui ſola ſcientia priuata priuat aliquem bonis temporalibus non ad nutum amouibilibus, ibidem.

Iudex ſiue inferior, ſiue ſupremus extra caſus ſuprapoſitos aliquem morti adiudicans ob ſcientiam ſolam priuatam, vere eſt homicida.

27 *Idem de executoribus mandatorum, quod mortaliter peccent, & ad reſtitutionem obligantur, dicendum eſt ſecundum Doctores.*

PRæter authoritatem in Iudice ad ferendam ſententiam neceſſariam requiritur etiam veritas, debet namque iudex in iudicando veritatem ſequi, iuxta illud Deuteronom. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris, & c. venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæres que ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem.*

1 Pro cuius intelligentia ſciendum ante omnia veritatẽ dupliciter conſiderari poſſe. Alia enim eſt *veritas rei*, alia *veritas conſcientiæ*. *Rei* inquam, vt id quod aſſeritur, ita ſit a parte rei, ſeu reipſa. *Conſcientiæ* verò eſt, cum id quod aſſeritur ita ſit ſicut exiſtimatur, cum tamen in rei veritate nõ ſit ita. Hæc autem veritas rurſus poteſt eſſe triplex.

Prima, quando quis ſcit aliquid, vt conſtat ſacerdoti ſeu homini tanquam Dei miniſtro per ſacramentalem confeſſionem.

Secunda eſt, quæ conſtat homini, vt perſonæ priuatæ, v. g. commiſit Petrus homicidium, Ioannes certo nouit Petrum occidiſſe.

Tertia eſt, quæ conſtat homini, tanquam perſonæ publicæ, velut Iudici ſecundum allegata. In hac ergo re certum eſt, iudicem non teneri ſemper ſequi veritatem *Rei*, cum hæc aliquando occulta ſit, nec indagari poteſt, & ſoli Deo cognita, vnde ſequi debet veritatem ſecundam, quæ eſt *conſcientiæ*. Quia vero hæc veritas conſcientiæ multiplex eſt, vt diximus, difficultas eſſe poteſt, quamnam harum ſequi debet. In qua re certum eſt, non teneri ſequi *primam*, quia quando ſic conſtat homini tanquam Dei miniſtro confeſſio ſacramentalis, non poteſt eam reuelare *cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. & c. ſi ſacerdos de offic. ordinarij*. immo reuelando grande ſacrilegium committeret. Eſt ergo difficultas ſola inter authores, an Iudex in iudicando *ſecundam*, vel *tertiam* veritatẽ ſequi teneatur. Quia verò difficultas poteſt eſſe tam de nocente, quam de innocente, ideo de vtroque ſuo ordine agemus. Eſt igitur

2 Prima difficultas de Innocente reipſa, & priuata ſcientia pro tali cognito a iudice, per allegata tamẽ, & probata nocens, & reus conuictus quamnam in hoc caſu ſcientiam, & veritatem in iudicando iudex ſequi poſſit, & teneatur? Quia vero aliqua in hac re certa ſunt, alia vero incerta, ideo clarioris doctrinæ gratia primo ponenda ſunt ea, quæ ſunt certa, deinde vero de incertis exactius diſputandum.

Primo igitur ex communi omnium ſententia certum eſt iudicem non poſſe iudicare ſecundum allegata, & probata contra veritatem quam nouit, quando ipſe concipit apud ſeipſum repugnare legi naturali, vel diuinæ. iudicare ſecundum allegata quam nouit; Ratio eſt quia tunc agens contra tale iudicium practicum, & cõtemptum animi ſui, agit contra conſcientiam (eſt enim conſcientia dictamen iudicij practici in ordine ad opus, quo ſcilicet iudicamus aliquam actionem noſtram in particulari hic & nunc licite fieri.) qui vero agit contra conſcientiam, peccat mortaliter iuxta illud Rom. 14. *Quod non eſt ex fide* id eſt ex conſcientia, *peccatum eſt* Si igitur iudex certo ſciret aliquem eſſe innocentem, probatum tamen nocentem, & conſcientia ſuo ſibi dictaret iudicandum eſſe ſecundum veritatem ſibi notam, iudicando ſecundum allegata, & probata, peccaret mortaliter, quia ageret contra conſcientiam.

3 *Secundo* certum eſt, quod ſi iudex talem innocentẽ probatum nocentem aliqua via, & ratione commode liberare poteſt, tenetur ſub peccato mortali id facere. Ratio eſt quia tenetur iudex tum ex officio, tum ex charitate tentare omnes vias poſſibiles ad innocentem liberandum. Vt v. g. tenetur primo in limine cauſæ, & cum primum actor accuſat admonere, & per ſe, & per alios, ne veniat ad iudiciũ, & ſignificare illi de contraria veritate ſibi nota, & quacũque via poterit accuſationem illam non admittere. Quod ſi hac via id efficere nequeat, debet aliquo modo dicta teſtium infirmare, & falſitatis arguere exactiſſime, & diligentiſſime eos examinando, interrogando vnumquemque ſeorſim, & multoties de circumſtantiis loci, temporis &c. ſicut fecit Daniel circa teſtes Suſannæ Dan. 13. hac enim via fere impoſſibile eſt, quin deprehendat eorum mendacium, vel ſaltem aliquam diſcrepantiam inter eos, qua ſi non ſint in omnibus conteſtes, nec admittendi.

Tertio certum eſt ex Caie. Soto. Cordu. Pet. Nau. Mich. Salon Petro Arrag. Gregor. de Valen. & alijs, quod ſi nihil prædictorum illi profit, quo minus innocentem condemnet, tenetur tunc coram omni populo innocentiam eius manifeſtare, eamque ſi opus fuerit iuramento confirmare abſque eo tamen, quod nocentem ſibi ſoli notum prodat. Ratio eſt, quia cum innocens ille in extremam neceſſitatem deductus ſit ab iniquis teſtibus qui morales ſunt cauſæ mortis, aut damni illius, vnus quiſque maxime autem iudex, in tali caſu ex officio, & charitate, vt perſona priuata, facere debet, quicquid poſſit, vt innocẽtem liberet. Nec in hoc aliqua falſis teſtibus irrogatur iniuria: Nam ſi ſcienter id faciant, ſibi imputent, qui alteri ſunt iniurij; ſi autem bona fide, ius innocentis maius eſt, cui bona aliorum fides nocere non debet.

4 *Quar-*

Digitized by Google

4 *Quarto* certum eſt, Iudicem poſſe ſententiã differre, (niſi a ſuperiore, vel ab actore iuxta iura, vel a populo, vel a parte læſa ſententiã fere cogatur) & nunquam illum in ſententiam dicere, immo debet id facere, etiamſi multo tempore, & longiſſimo innocens detineatur in carcere, vt recte docet Mich. Salon. Nec eſt audiendus Sotus loco inferius citando, qui damnat hoc conſilium iudicans idem eſſe in perpetuo carcere, quod capite plecti. Id quod falſum eſſe puto, tum quia nullum aliud malum morti communiter æquiparari ſolet, tum quia innocens ſemel occiſus non poteſt amplius vitæ reſtitui; detentus autem in carcere poteſt, vel ab ipſo iudice aliquando ſine vlla nota, aut ſcandalo populi ſecreto liberari, vel ipſemet nactus occaſionem commodam fugere poteſt; fieri etiam poteſt, vt teſtes aliquando ad cor redeant, & ſua dicta retractent.

5 *Quinto* certum eſt, Quod ſi nullo horum modorum innocentem liberare poſſit, tunc ſi iudex inferior ſit; Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 3. artic. 2. docet, poſſe innocẽtem vinctum ad ſuperiorem mittere iudicandum, non tamen ad id teneri, quia (inquit) inferior ſecundum allegata, & probata ius habet cauſam terminandi. Antonius autem. Corduba lib. 1. quæſt. 37. in principio exiſtimat, quod etiamſi iudex inferior nihil ſe profuturum putaret, teneretur tamen cauſam ad ſuperiorem deferre, vt ipſe hac ſaltem ratione euadat iniuſtitiam, ſeque immunem ab iniuſta morte conſeruet, poſtea vero videat ſuperior.

Alij vero rectius, & certius diſtinguunt, ſi enim iudex inferior probabiliter ſperat ſe profuturum, & ex uia liberandum fore innocentem, vel ex conſenſu vtriuſque partis, vel poſita appellatione Rei, quam debet admittere, cum ſit medium licitum appellatio, non ſolum poteſt, ſed etiam debet cauſam illam remittere ad ſuperiorem, & agere apud illam perſonam teſtis pro innocente, proteſtando aſſeueranter innocentiam eius. Et ſimiliter ſi credat profuturum, tenetur iudicis perſonam ad tẽpus exuere, & induere perſonam teſtis coram ſuperiore, aut coram alio iudice a ſuperiore conſtituto, vt ſic innocẽs liberetur; fieri enim poteſt, vt ſuperior, aut alius iudex ea teſtificatione inferioris iudicis, vehementius impellantur ad inquirendam rei veritatem, & ſaluandum innocentem; qualis ſpes fere ſemper erit. Sic Alex. de Ales par. 3. q 34. memb. 3. art. 4. & quæſt. 40. memb 6. art. ſecundo, §. primo, ad vltimum argumentum, Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. in fine. Mich. Salon. Petr. de Arragon & Domin. Bannes ibidem. dub. 2. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtitut. part. 2. dubio. 4. numer. 154. Gregor. de Valent. tom. 3. diſput. 5. quæſt 11. punct. 2. in fine, & alij.

Ratio eſt, Quia quoties quis vitæ innocentis commode conſulere poſſit, ſiue accuſatorem impediendo, ne ad iudicium accedat, ſiue etiam aperiendo carcerem commode, vt innocens fugiat citra ſcandalum, vt ipſemet Sotus concedit, tenetur id facere. Si igitur iudex, etiam poſtquã res delata eſt ad iudicium quacunque honeſta via poſſit illum liberare a morte, puta remittendo cauſam ad ſuperiorem, ad id faciendum tenebitur, ſi putat id profuturum. Id quod aperte ſatis docere videtur S. Thom. 2. 2. q. 64 art. 6. ad tertium, dum ait, Teſtes examinare debet diligenter iudex, vt liberet innocentem; quod ſi non poteſt, debet ſuperiori relinquere iudicandum. Vbi ponderandum eſt, quod S. Th. vtrobiq. hoc eſt, tam in examinatione teſtium, quam in remiſſione ad ſuperiorem, utitur uerbo *Debet*, ſed in examinatione teſtium uerbum *Debet* ſignificat debitum præcepti; Ergo etiam in examinationem teſtium; alioquin æquiuocatio in tam breui contextu admittenda eſſet, quod eſt inconueniens.

Intelligendum autem eſt hoc, quando iudex inferior remittere poſſit ſine ſcandalo, & quando non cogitur, uel a ſuperiori, uel ab actore, uel a populo ſententiam ferre; Si enim uel cogeretur ab iſtis ſententiam ferre, aut uideret ſe nihil profuturum, remittendo eum ad ſuperiorẽ, eo quod plus ad ſuperiorem ualeret iniquitas, & potentia accuſatoris, aut teſtium, quam ſuum teſtimonium, tunc uera erit opinio Soti, non teneri eum remittere cauſam ſuperiori; ſed facere, & iudicare poteſt iuxta eam ſententiam, quam in ſequentibus probabiliorem iudicabimus.

DVBIVM igitur reſtat in caſu, quo nullum ex remedijs prædictis ſufficiat ad liberandum innocentem, ſed probatum nocentem, quid facere debet? Eſt autem ſermo in caſu, quo iudex inferior certo cognoſcit talem eſſe innocentem, quamuis probetur nocens. Nam ſi non ſit certus de innocentia illius, non eſt dubium teneri eum ſecundum allegata & probata iudicare. In qua re tres ſunt Doctorum ſententiæ inter ſe diuerſæ.

Prima eſt aſſerentium nullo caſu licitum eſſe iudici, vel in criminalibus vel in ciuilibus condemnare eum, quem certò ſcit eſſe innocentem, ſed dicere iudicare ſecundum veritatem ſibi notam aduerſus actorum, & teſtium probationes vtcumque pleniſſimas, atque adeo dicunt teneri iudicem, vel officium dimittere, vel ſpreto ſcandalo, & damno illum abſoluere, nullaque ratione condemnare illum poſſe. Hanc ſententiam inter Theologos ſequuntur Nicolaus de Lyra in id Exod. 23. *Innocentem & iuſtum non occides*. Ioan. Arboreus lib 9 Theoſophiæ, c. 20. & quidam F. Barnabas de Raſa lib. tract. de veritate opinionum, quem refert Salon loco inferius citando, & Coraſius lib. 4. Miſcellan capit. 20. quem refert Petrus Nauar. vt infr. Ex Iuriſperitis Martinus antiquus iuris ciuilis Interpres in l. Illicitas. §. veritas, ff. de offic. præſidis. Hugo etiam Iuriſta in l. Prætor ff. de iuriſdic. omnium iudic. Galder. Hoſtien. Panormitan in capitul. paſtoralis. de offic. deleg. Abbas ſiculus in c. primo, de offic. ordin. & Imol. in l. a Diuo Pio, ff. de reg. iur. Ex Summiſtis Angel. in verbo iudicare. §. ſeptimo, & Eman Sa. in Aphoriſmis, in verb. iudex. Quã ſententiam varijs rationibus probare conantur, quarum iſtæ ſunt præcipuæ.

Prima eſt, Quia contra ius naturale, & diuinum occidere innocentem, Exod. 23. vbi etiam dicitur, *Non ſuſcipies vocem mendacij, neque in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt a vero devies*. immo tam mentiri hoc eſt, iudicando tanquam nocentem, quem innocentem nouit, quam ita occidere innocẽtem eſt intrinſece malum, quod nulla ratione, aut timore, aut titulo proceſſus, vel teſtium bene fieri poteſt. Quod ſi dicas, ſequetur ſcandalum niſi iudex ſecundum proceſſum iudicet; Reſpondetur *ex reg. iuris, c. Qui ſcandalizauerit. vtilius naſci ſcandalum permittitur*, quam veritas vitæ relinquatur.

Ceterum hæc ratio non ita valida eſt, quin facile ſit eam ſoluere. Quamuis enim ratio naturalis dictet, vitam innocentis tuendam eſſe, quia tamen in hoc euentu cum alia lege naturali fortiori concurrat, ideo illi credere debet. Sicut enim ratio naturalis dictat, ſeruandam eſſe vitam innocentis, quando id fieri poteſt; ita etiam eadem naturalis ratio docet, iudicandum eſſe ſecundum allegata, & probata, & ſecundum ſcientiam publicam; Quia alias multa damna facile ſequi poſſunt & bonum commune deſtrueretur. Cum igitur bonum commune priuato alicuius commodo præferendum ſit, inde eſt, ut lex illa de tuenda vita innocentis obligationem ſuam non habeat, occurrente alia lege, quæ pertinet ad bonum commune, qualis eſt hæc, Quod in iudicio ſecundum allegata, & probata iudicandum ſit. Deinde reſponderi poteſt cum Caietan. & Soto, Salono, & Petro de Arragona, locis infra citandis. Non eſſe contra ius naturale, & Diuinum occidere innocentem per accidens, & præter intentionem dando operam rei licitæ, & neceſſariæ ſcilicet exercendo officium ſuum debito modo, ſed ſolum occidendo innocentem per ſe, hoc eſt, ex intentione. Vnde ſicut in bello iuſto, quando non poteſt obtineri victoria, niſi ſimul occidantur innocentes cum nocentibus, non eſt malum illos occidere, ut alibi oſtendimus, tum quia bellum illud eſt licitum, tum quia occiduntur innocentes non ex directa intentione, ſed quia aliter obtineri nequit victoria, ita in caſu noſtro, iudex condemnans innocentem, probatum nocentem, & quem alijs viis ſaluare non poteſt, non agit malum, eo quod non occidit ex intentione, ſed ſolum conſequitur mors illa ex actu illicito, & exercitio neceſſario ſui officij, obligantis eum ob commune bonum ſecundum probationes iuridicas iudicare, cui potius conſulere tenetur, quam alicuius priuatæ perſonæ ſaluti, & incolumitati.

Digitized by Google

mitati. Minus enim damnum eſt, quod aliquis in particulari detrimentum aliquod patiatur in vita, quàm quod bonum commune, quod quid diuinius eſt, atque præſtantius periclitetur.

8 Nec contra hæc valent loca ſcripturæ allata. Quia cum ibi ſermo ſit ad iudicem, vt conſequenter omnia iuridice intelligenda, & exponenda erunt. Cum enim dicitur, *Innocentem, & iuſtum*, hoc eſt, iuridice talem probatum, *non occides*, ſed illum tantum, qui iuridice omni adhibita diligentia reus, & nocens probatur. Et cum dicitur, *Non ſuſcipies vocem mendacij*, quem iuridico examine poteris repellere, vt mendacem. *Nec acquieſces in iudicio plurimorum ſententiæ, vt a vero deuiet*, quando eſt verum, quoad iudicem, non quod ipſe priuatim nouit, ſed quod ei iuridice conſtat. Nec valet, quod Reſpondent huius authores ſententiæ, hac ratione, & ſenſu iſto, non fuiſſe neceſſe præcipere iudicibus, vt non crederent teſtibus & aliis, niſi iuridice ſibi de veritate cõſtaret, quia ante hoc præceptum, ſatis manifeſtum erat, iudices non potuiſſe condemnare reum niſi iuridice reus probaretur, nec debuiſſe admittere teſtes quos iuridice repellere poterant, & deberent? Reſpondeo namque id maxime oportuiſſe, cum enim noſſet Deus hoc nono præcepto apertius, & magis in particulari illis explicare, quid facere, aut non facere debẽt, nimirum, vt nec temere teſtes contra proximum admitterent, aut repellerent, nec reum temere condemnarent, maxime ad mortem, ſed diligenter reum, & teſtes examinare deberent, atque adeo maxime reo in criminalibus fauere, nec eum facile, aut ex humano aliquo reſpectu ad mortem condemnare.

Quocirca iniquum fuit Pilati iudicium, cum omnibus ſatis conſtaret Chriſti innocentia, & teſtium falſitas, ac proinde eos facile per iuridicam exceptionem repellere potuit. Non enim mature, & diligenter eos examinauit, prout tenebatur, vnde Eſa. 53. dicitur, *De iudicio, & iuſtitia ſublatus eſt*, hoc eſt, celeriter, & ſine iuſto examine ſublatus eſt e iudicio, nec eius iuſtitia diligenter explorata. Prę terquam quod Chriſtum non tam condemnauit propter probationem teſtium, cum teſtimonium eorum non fuerat conueniens quam vt non diſpliceret Cæſari, vt conſtat.

Secunda Ratio pro hac eadem ſententia eſt, quia ſi femina aliqua in iudicio probaretur eſſe vxor Titij, quam tamẽ Titius certo ſciret non eſſe ſuam, etiamſi iudex præciperet ei cum ea habitare, illique debitum reddere, non erit licitum Titio ad eam accedere, aut ei debitum reddere, ſed pati potius debet quæuis incommoda, quam agere contra priuatam ſcientiam, quam habet de veritate rei, ſcilicet quod illa non ſit vxor ſua, nec eſſe poteſt propter canonicum aliquod impedimentum, vt definitum eſt in c. Inquiſitioni, de ſent. excom. & in c. Dominicus, de ſecundis nuptijs. Ergo multo minus poteſt iudex agere contra veritatem, & propriam ſcientiam propter falſum teſtimonium, & probationes.

Sed neque valet hæc ratio, quia accedere ad non ſuam, ſemper eſt fornicatio ex natura rei, & conſequenter intrinſece malum, ita vt ex nulla circunſtantia cohoneſtari poſſit, condemnare vero innocentem, probatum nocentem, non ex intentione, ſed pro bono communi, vt officiũ ſuum exequatur, non eſt intrinſece malum, ſed licitum, vt diximus. Deinde diſpar ratio eſt in iudice, & Titio in hoc caſu: Nam ſententia iudicis eſt publica, atque adeo iudex ſic iudicando ſecundum allegata, & probata gerit perſonam publicam, agitque ſecundum veritatem, & ſcientiam publicam, & iuridicam, quæ ex probationibus deſumitur: At vero Titius ſemper agit perſonam priuatam, ac proinde ſcientiam priuatam, & euidentem ſequi tenetur, nec vllo modo ſecundum ſcientiam publicam proceſſus, vel ſentẽtiæ iudicis agere debet. Quamuis igitur iudex eccleſiaſticus in hoc caſu ſecũdum allegata & probata ferre debeat ſententiam, quod illa ſit vxor Titij: Titius tamen non tenetur, nec debet obedire ſententiæ, quia ſententia illa fundatur in præſumptionibus, & iudex licitè ſequitur tales prę ſumptiones, non autem Titius.

10 *Tertia* ratio adduci ſolet, quia ſi eſſent multi iudices, qui ſecundum allegata, & probata iudicarent hanc, vel illam propoſitionem eſſe hæreticam, & mihi conſtat euidenter non eſſe hæreticam, non eſt mihi licitum illam, ut hæreticam condemnare. Ergo nec licet iudici condemnare eum quem vere nouit innocentem. Quæ Ratio confirmari poteſt, ſi ponatur exemplum in Summo Pontifice, quamuis enim multi in iudicio, & Concilio congregati iudicarent aliquam propoſitionem eſſe hæreticam, vt aliquẽ eſſe ſanctum, quam tamen Summus Pontifex certo nouit non eſſe hæreticam, aut non fuiſſe ſanctum, nec feciſſe miracula, quæ alij affirmant, non tenetur aliorum communem ſententiam contra ſuam propriam ſcientiam ſequi. Ergo neque iudex ſequi tenetur aliorum probationes contra veritatem ſibi certo notam.

Verum neque hæc ratio ſufficienter probat eorum intentum, quia nunquam tenetur aliquis mentiri & dicere hanc propoſitionem eſſe hæreticam, quæ mihi euidenter conſtat non eſſe; eſt enim mentiri in re graui. At vero iudex in condemnando non mentitur, non enim aſſerit vere illum eſſe nocentem, ſed probari nocentem: Quod ſi vrgeas, quid ergo reſpondere poterit iudex, ſi rogetur, an ille ſit innocens ſecundum rei veritatem: Reſpondeo, teneri dicere eſſe innocentem, quia alias mentiretur, quod nunquam eſt licitum: Sic enim rogatus eſt iudex, aut ſecundum allegata, & probata, ſed ut perſona priuata, & ſecundum veritatem particularem, & priuatam ſibi notam, vnde reſpondere debet eſſe innocentem: Ad confirmationem autem reſpondetur, diſparem rationem eſſe inter iudicium aliorum iudicum; Quia aliorum iudicum ſententia, & iudicium eſt mere humanum, ac proinde ferendum ſecundum teſtimonia, & probationes humanas & cum fiat poteſtate publica, exercendum conſequenter eſt ſecundum ſcientiam publicam. At uero definitio fidei non eſt iudicium humanum, ſed Diuinum, cuius determinatio præcipuè a Deo dependet, a ſummo uero Pontifice, ut inſtrumento, & vicario infallibili explicante diuinum oraculum, & proinde determinanda ſecundum ſcientiam diuinam, ideſt, diuinam reuelationem, & per ius Diuinum, & per rationes Theologicas ex iure diuino ſumendas, non autem per probationes, uel teſtimonia mere humana.

Pari ratione dicendum eſt, quod licet iudicium Papæ in canonizatione alicuius ſancti nitatur teſtib. humanis, quia tamen illud pertinet ad bonum cõmune eccleſiæ, quo proponitur ſanctus ille in exemplum aliorum, ita huic actui ſemper aſſiſtit Spiritus ſanctus, & mentem *Summi Pontificis* illuminat, & dirigit, vt nunquam patiatur *Summũ Pontificem* canonizare illum, quem certo nouit iniquum, & peccatorem fuiſſe, nec vnquam homini falſa teſtimonia, ſed vera ſolum miracula approbabit, vnde etiam plane iudicium hoc Summi Pontificis ex Spiritus ſancti aſſiſtentia diuinum potius, quam humanum dicendum, & cenſendũ eſt. Aliæ rationes pro hac ſententia afferri poſſunt, & ſolẽt, quia tamen iſtæ præcipuæ ſunt, aliæq. omnes, aut ad iſtas reduci, aut ex iſtis dilui poſſunt, breuitatis cauſa reliquas omittendas eſſe cenſui, quæ apud alios legi poſſunt.

11 Secunda opinio eſt eorum, qui diſtinguentes inter cauſas ciuiles, & criminales docent in cauſis criminalibus ſiue ſint capitales, ſiue alicuius mutilationis, non poſſe iudicem iudicare, & condemnare innocentem certo ſibi notum, etiamſi ſecundum allegata, & probata probetur nocens: In ciuilibus autem, puta, cum de pecunia agitur, aut de aliarum rerum poſſeſſione, etiam vbi agitur de magna quantitate, iudicare poſſe ſecundum allegata, & probata, contra veritatẽ ſibi certò, & euidenter notã. Sic Adr. Quodlib. 2. punct. 3. ad quintum litera B. & clarius quodlib 6. art. 3. litera H. fuit etiam hæc ſententia cuiuſdã Rodulphi iuriſperiti antiqui, vt refert Angelus in verb. iudicare, § 7. inter recentiores vero hanc opinionem amplexus eſt Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. p. 2. dub. 4. num. 160. & nu. 361. Et quidem quod in cauſis criminalib. non poſſit iudex condemnare innocentem, etiamſi probetur nocens, iiſdem rationibus probant, quibus ſupra eam primæ ſententiæ authores confirmarunt.

Quod

Quod autem in ciuilibus peculiariter iudicandum ſit contra notam ſibi veritatem, propter contrarias probationes, probant Adrianus, & Petrus Nauarrus, Quia iudices iudicare debent ſecũdum leges: ſed leges humanæ, & ciuiles ſtatuerunt, vt in ciuilibus iudicet ſecundum allegata, & probata, contra veritatem, quam nouit, vt perſona priuata, vt colligunt ex *cap. Paſtoralis* §. *Quia vero.* & ibi gloſ. in ver. *Tenetur.* de officio deleg. vbi habetur. *Quod ordinarius teneatur obſequi delegato, etſi ſciat ſententiam illam iniuſtam. c. Iudicet. 3. q. 7. & c. ſummopere.* 11. q. 3. quibus in locis habetur iudicandum eſſe ſecundum leges. Ergo cum leges ciuiles ſolum vim ſuam habeant ex conſenſu populi, tenetur iudex ſecundum eas iudicare ſecundum allegata, & probata. Nec in hoc caſu condemnatus eſt rationabiliter læſus, & iniuſtus: nam pro bono pacis, & ne ſubuertatur bonum commune, aut legum, & Reipubl. ordo perturbetur, tenetur patienter tollerare ſententiam, & temporalis commodi ferre iacturam. Immo de facto renunciaſſe videtur ſuo temporali commodo priuato, propter bonum commune, cum ſe Principi ſubiecit, qui iuſtè leges tulit, vt ſecundum allegata, & probata ſententia proferatur. Nec eſt rationabile, quod probatus Reus, licet in re innocens, velit iudicem officium, aut honorem, aut aliam ſuam vtilitatẽ amittere: maxime cum etiam iudex ſit innocens, nec aliquid crimen commiſerit; In pari autem caſu innocentiæ magis tenetur ſibi iudex, quam alteri præſertim criminoſo probato ſubuenire. Quia verò homo nõ habet liberam poteſtatem ſuæ vitæ, & membrorum, ſed ſolum ad metas iuris naturalis, puta ne alias totũ corpus pereat, & in alijs ſimilib. caſibus l. liber homo ff. ad legem Aquiliam, & in puniendo verum delictum, aut in bello iuſto, aut defenſione patrię, quorum nihil in hoc caſu reperitur, non poteſt iudex ab hominib. ad hoc authoritatem accipere, cum non poſſunt homines plus iuris transferre, quam eis competit, iuxta reg. *Nemo plus. de reg. iur. in 6* conſequenter in criminalibus iudicare non poteſt ſecundum allegata, & probata contra veritatem ſibi notam, cum eam authoritatẽ non habeat, nec habere poſſit ab homine, ob rationem aſſignatam; Adeo autem authoritatem iſtam non habet, quin potius lege diuina contrarium præcipitur. Exod. 23. *Innocentem, & iuſtum non occides.* Vnde Adrianus ait, hanc eſſe communem Theologorum ſententiam in criminalibus, propter verbum Exodi allegatum.

12 Hæc tamen Adriani, & Petri Nauarri ſententia ab alijs recentioribus merito reijcitur. Quia ſicut iudex non habet authoritatem aut dominium vitæ, & membrorum niſi pro crimine, & ſecundum allegata, & probata; ita neque poteſt priuare aliquem bonis ſuis, niſi ſecundum leges. Et ſicut poteſt tollere propter culpam bona externa, & ea applicare fiſco, aut illa exponere pro bono communi, ita tollere poteſt vitam ob crimen, eamque pro bono cõmuni in bello iuſto, & ſui defenſione exponere. Gratis etiam affirmant populum feciſſe talem facultatem iudicibus circa ciuilia, cum nullibi extat talis populi conſenſus potius circa ciuilia, quam circa criminalia, vt conſtat ex legib. & locis citatis. Nam c. Paſtoralis, non loquitur de iudice; ſed de executore ſententiæ vt conſtat: reliqua verò duo loca potius contrarium probant, vt infra dicemus, verba ipſa referentes. Et denique ſi in ciuilib. tenetur iudex ex officio procedere ſecundum allegata propter bonum commune, eadem ratione tenebitur in criminalibus cum ibi etiam bonum commune potius, quam alicuius alterius commodum priuatum reſpicere debeat. Vnde ſi in ciuilib. procedendum erit ſecundum probationes publicas, contra priuatam iudicis ſcientiam, etiam in criminalibus ita iudicandum erit.

13 Tertia ergo, & communis opinio eſt, eademque veriſſima, & in praxi ſequenda debere iudicem tam in cauſis criminalibus quam ciuilibus probationes publicas ſequi etiam contra veritatem ſibi priuatim notam. Sic S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 2. Caietanus, Bannes, Salon. Petrus de Arragon ibid. Alexandr. de Ales par. 3. q. 34. memb. 1. art. 4 & qu. 40. memb. 6. art. 2. §. 1. Henricus de Gandauo. Quodlib. 3. q. 25. Altiſiodorenſis par. 3. ſuæ Summæ. tit. in quib. ſit obediendum. Richard. in 4. diſt. 18. artic. 3. q. 2. ad primũ. S. Anton par. 3. tit. 9. ca. 2. §. 6. Ioan. Maior. in 3. diſt. 33. q. 4. Abulenſ. in cap. 23. Exodi. q. 6. Sylueſter verb. iudex 2 quę. 5 vbi ait eſſe communem ſententiam. Tabiena. verb iudicare § quinto. Sotus lib. 5. de iuſtitia. qu. 4. art. 2. Martin. Nauar. in Manua. ca. 25. nu. 9 & 10. in cap. ſi quis de pęnit. diſtin 8. nu. 129. Couar. lib. 1. variar. reſol. nu. 6. Gregor de Valentia. to. 3. diſp 5. q. 11. puncto. 2. Toletus in Sum. lib. 5. cap. 56.

Eandem tenent Bar. in l. Illicitas. § veritas. ff. de officio præſid. Ioan. Andr. in Speculo tit. de allegatio. & diſput §. ſatis. nu. 13. Turrecr. & Archid. in ca. ſi ſacerdos. de officio ordinarij, & idem Turrecrem. in cap. Iudicet. 3. q. 7. & alij multi Iuriſtæ, quos refert Couarruuias vbi ſup. Hanc autem ſententiam varijs rationibus probare conantur.

Primo enim eam probant ex c. Iudicet. 3. queſt. 7. quod deſumptum eſt ex D. Ambroſ. in illud Pſalm. 118. ſerm. 20. Miſerationes tuæ multæ Domine, ſecundum iudiciũ tuum viuifica me. Bonus, inquit, iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed iuxta leges, & iura pronunciat; Statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati. Nihil paratum, & meditatum domo defert, ſed ſicut audit, iudicat, & ſicut ſe habet negotij natura, decernit, obſequitur legibus, non aduerſatur, examinat merita cauſæ, non mutat. Et ſimilia habentur 11. q. 3 in cap. Summopere. vbi Gregorius ait ſecundum, quod iudicio per teſtes conſtitutum eſt, definitiua proferatur ſententia. Et in cap. Paſtoralis. §. Quia vero. de offic. deleg. Præcipit Innocentius III. vt *ordinarius mandet executioni ſententiam delegati, etiamſi ipſe ſciat ſententiam illam eſſe iniuſtam.* Et in l. Illicitas. §. veritas. ff. de offic. pręſid. Monet Iuriſconſultus Vlpianus & Præſes Prouinciæ id ſequatur, quod conueniunt eum ſequi, ex fide eorum, quæ probantur.

Ceterum meo iudicio nihil ſolidum ex his locis colligi poteſt: Nam authores primæ opinionis facile Reſpondebunt hæc omnia ſolum procedere quando ea, quæ afferuntur a teſtib. vera ſunt, atque adeo ſi conſtaret Iudici contrarium non deberet procedere ſecundum falſas probationes, & falſa, & ſimulata inſtrumenta, tunc enim veritas minime vitiari debet errorib. geſtorum. Et quidem ſi ſingula teſtimonia diligenter ponderemus, non tantam vim habere videntur, quantam aliqui putant. Nam loca illa ex ca. *Iudicet. 3. q. 7. & ca ſummopere.* 11. q. 3. deſumpta ſolum probant, non debere iudicem ex *odio, offenſione, furore, aut aliqua leuitate* præcipitem ſe oſtendere in ferenda ſententia, ſed *cauſam prius ignoratam diligenter ventilare, & in iudicando veritatem potius, quam propriam voluntatem, & paſſiones ſequi &c.* Vt expreſſe ibidem habetur, & hic verus eſt illorum teſtimoniorum, & verborum ſenſus, vt legenti verba citata manifeſtum eſſe poterit. Deinde Petrus Nauar. vbi ſup. num. 171. Reſpondet ibi ſolum dici, quod communiter, & ex rei natura, tenetur iudex ſecundum fidem eorum, quæ probantur, iudicare. Attamen in particulari caſu, cum innocentem occidere oportet, ius naturæ ſtrictius oppoſitum præcipit, ſcilicet ſequendam eſſe rei veritatem. Iura autem, & leges de ijs dantur, quæ vt plurimum accidunt, & non de caſibus particularibus.

Ad illud vero ca. *Paſtoralis.* Reſpondet idem Nauarr. num. 175. loqui ſolum de ciuilibus; Quod patet, cum ſit ſermo de ſententia delegati Papæ, & ordinarij. Deinde exinde potius colligitur contrarium huic tertiæ ſententiæ, quia eſt ſermo de executore atque adeo ſi eſſet cognitor cauſæ, non liceret ita iudicare. Id quod ſignificant illa verba præcedentia, *Attendens quod non cognitio, ſed executio tantum ei demandatur, & ordinarius tenetur obſequi delegato, &c.* Sic etiam l. *Illicitas. §. veritas.* primæ potius ſententiæ fauet, quam huic tertiæ, vnde ex ea lege Cald. & Pan. primam opinionem confirmant. Et certe res ſatis clara eſt. Nam textus ita ſe habet: Veritas, inquit Vlpianus, erroribus geſtorum non vitiatur, id eſt licet cauerim debere me tibi centum ex mutuo, quæ verè mihi mutuata non ſunt, idque ad Præſidem probauero, non errorem meum in cauendo, ſed veritatem ſequetur, quaſi dicat, veritas, cuius conſcius eſt iudex, nullis teſtimonijs vitiatur.

Eodemque modo reſponderi poteſt ad alia teſtimonia,

quę

quæ afferri ſolent ad probandum iudices iudicare debere ſecundum allegata,& probata,exponi enim poſſunt, vt ſolum procedant, quando alias veritas in contrarium non certò conſtet iudici, & quia vt plurimum ita ſe gerere debet iudex, vt probationes teſtium ſequatur,non proprium affectum,quamuis ſi certo ſciret eos in teſtificando veritatem non dixiſſe,tunc ſecundum veritatem ſibi certò notã iudicare debet. Ex quib. conſtat leges & canones citatos pro hac tertia opinione eam non ſufficienter comprobare.

14 *Secundo* igitur melius probatur ratione,quia iudex in iudicando fungitur authoritate publica à Rege,ſeu communitate accepta.& non priuata. Ergo ſicut id tamen agere debet,quod poteſtas publica illi tribuit,ita quoque iudicare debet iuxta ea,quæ per ſcientiam publicam, & a communitate approbatam ſibi conſtat. Confirmatur hæc Ratio,quia effectus ſequi debet naturam ſuæ cauſæ,ſed ſcientia iudicis eſt quidam effectus publicæ authoritatis,quę in ipſo eſt: Ideo namque iudex inquirere poteſt factum,examinare teſtes,& compellere teſtes ad teſtificandum, & alia neceſſaria ad iudicium facere,quia poteſt cauſam illam iudicare. Vnde quemadmodum poteſtas illa publica eſt, & non priuata,etiam ſcientia, ſecundum quam iudicare debet,publica, & non priuata eſſe debet. Quocirca quamuis iudex priuata illa ſcientia vti poſſit, & debeat vt diſtrictius,& exactius diſcutiat teſtes, & probationes inductas, & hac ratione defectum earum inueſtigare,ſi tamen adhibita omni diligentia poſſibili eas repellere nequeat,petendo ab horam,locum,formam & alias ſimiles circumſtantias,& ita falſitatis publicè arguere eas in ferenda ſententia licitè ſequi poteſt,& debet.

15 Denique idipſum conſtat a fine authoritatis publicæ, ſunt enim iudicia publica conſtituta ob pacem,& Reipublicæ quietem,& ne iudex pro libito ſuo a veritate in iudicando declinet. Quod ſi non teneretur iudicare ſecundum acta,& proceſſus in iudicio factos, pax omnis ceſſaret; cũ enim populus de occultis, & iudici tantum notis iudicare nequeat,facile turbaretur Reipublicæ tranquillitas,& populus ſcandalizaretur, dum videant iudicem publicis probationibus non ſtare, vnde ipſi etiam facile leges negligerent,dum videant iudicem ſecundum leges non procedere,quę omnia incommoda & pericula,vt euitentur,& Reipublicæ pax,& concordia conſeruetur, tenetur iudex ſecũdum allegata,& probata,non obſtante veritate ſibi priuatim nota,iudicare.

Neque ſic iudicando agit contra conſcientiam,(id enim nunquam erit licitum)ſed ſolum agit contra ſcientiã ſuam priuatam,& ſpeculatiuam, quam habet illum ſcilicet eſſe innocentem,ſunt enim duo in hac re diſtinguenda,& conſideranda,vnum eſt,pertinens ad ſcientiam iudicis priuatam,& ſpeculatiuam,ſ quod Petrus eſt innocens; Alterum eſt,quod Petrus probatus eſt reus,& conſequenter occidendus. Quamuis igitur a parte rei ſit innocens quia tamẽ in iudicio probatus eſt reus, condemnando eum non agit contra conſcientiam, quæ in iudicio practico conſiſtit.

Quod ſi quæras vndenam infertur concluſio,ſeu ſententia,qua innocens condemnatur,cum enim vna præmiſſarum ſit,iſte innocens eſt, non videtur qua ratione ſententia condemnationis,quæ eſt veluti concluſio,exinde inferri poſſit.

Reſpondetur, Quod præmiſſa illa ſpeculatiua,quæ habetur ex ſcientia priuata, nihil facit ad condemnationem, condemnatio enim ex iſtis duabus præmiſſis practicis infertur,ſcilicet. Mihi iudicandum eſt ſecundum authoritatem mihi conceſſam iuxta allegata,& probata,ſed Petrus ver.grat.ſecundum allegata, & probata eſt reus. Ergo Petrus tanquam reus iudicandus, & condemnandus eſt.

Quod ſi forte iudex non haberet hoc iudicium practicum,ſed ſequendo primam ſententiam,crederet,exiſtimaret,aut dubitaret,ſe non poſſe ferre ſententiam ex probationibus contra priuatam ſuam ſcientiam, & conſequenter iudicaret ſe condemnare non poſſe eum, quem certo ſcit innocentem eſſe,tunc non poterit abſque peccato talẽ morti adiudicare,& hanc S. Thomæ,& communem ſequi opinionem,non quia hæc vera non ſit,ſed ratione illius interioris iudicii practici,& conſcientiæ,contra quam nõ eſt agendum,etiamſi erronea ſit, eſt enim peccatum mortale in re graui contra propriam cõſcientiam agere,vt communiter tradunt Doctores,& nos latius libro primo comprobauimus.

Ex hac doctrina communi rectè infert Couar.lib.1.var.reſol.ca.1.num.5. Quod iudex ſententiam dicere nequit ex inſtrumento,ſeu ſcriptura non producta in iudicio,quamuis ea fuerit ſibi priuatim ita exhibita,vt plane cognouerit ex ea ius actoris,aut rei, *arg.c.cum dilect.de fid inſtrumen.* Ita enim requiritur productio inſtrumenti coram iudice, vt non ſatis ſit eam coram Notario,& teſtib producere, *arg.l.adoptio.ff.de adoptio. & c.accepimus & cap.contingit & ibi glo.in verb.præſente. & Felyn. de fide inſtr.*& Felyn. late in c.Quoniam contra q.1.de prob. Immo non ſufficit producere inſtrumentum coram iudice ante litis conteſtationem ad articulum aliquem incidentem.ſed produci debet, cum cauſa ipſa principalis publice, & in iudicio diſcutitur,ex Felyn.in c.1.nu.28.de prob.& in c.cauſam,quæ.de teſtib.& Federico in conſ.160.col.2.& Couar.vbi ſupr.qui plures alios in hanc ſentẽtiam refert, & Mich.Salono.2.2. q.67 art.2.in arg.5.

Ratio eſt,quia ſcientia, quam habet illarum probationum,& inſtrumentorum extra iudicium,non eſt iuridica; At verò ipſe,vt ſupponimus,iudicare,& diſcurrere non poteſt niſi iuxta ea,quæ per allegata, & probata iuridice nouit; iuridice autem cognoſcit id ſolum ſecundum ea, quæ ei exhibentur in iudicio,altera parte ſciente,& reſpondente: Quod autem antea nouerit priuatim legendo inſtrumenta, vel audiendo etiam probationes, quamuis certò ſciat, non ſcit iuridice. Ac proinde non iuxta ea, ſed ſecundum allegata, & probata ſolum iudicare debet.

16 Secũda Difficultas eſt, an iudex inferior, quia nulla alia via commode vitam innocentis ſaluare poſſit,teneatur deponere officium ſuum,ne condemnet Innocentem,contra priuatam ſuam ſcientiam?

Prima opinio eſt dicentium, teneri deponere officium ſuum, quia pluris æſtimari debet vita innocentis, quàm amiſſio officij temporalis. Sic omnes, quos dubio ſuperiori pro prima ſententia attulimus.

Secunda tamen & verior opinio eſt dicentium, quod licet iudex pro aliquo tempore cauſæ illi ſuperſedere, & officium ad tempus quaſi exuere debeat, maxime ſi profuturum ſe credat eo modo,quo ſupra expoſuimus,& perſona illa ſic condemnanda inſignis eſſet, aut de i*nfami ali*quo delicto accuſaretur,officium tamen omnino relinquere non tenetur. Sic Caiet.2.2 q.67.art.2. Michael Salon,& Pet.de Artag.ibi.Sot.lib.5.de iuſt.q.4.art.2. Couar.lib.1. variar.reſolut.c.1.num.9.& Toletus lib.5.Summę.cap.56. & alij.

Ratio eſt, quia neque tenetur ad hoc ex iuſtitia, neque ex charitate; Non ex iuſtitia, quia proferens ſententiam iuxta allegata,& probata,adhibita prius omni cura,& diligentia, qua innocens liberetur, vtitur iure ſuo, & munus ſuum debito modo exercet; Qui vero iure ſuo vtitur, non facit alteri iniuriam & iniuſtitiam: Neque tenetur ex charitate,quia licet obligaretur deponere officium ſuum quãdo id commodè facere poſſet ſine magno aliquo ſuo detrimento, puta ſine damno famæ, & honoris, aut rei temporalis iactura, ad vitam innocentis ſaluandam, vt probare videtur ratio ab authoribus primæ ſententiæ allata, ſi tamen ſine magno ſuo detrimento officium ſuum deponere nequeat ad id non obligatur ex charitate. Quia leges charitatis non obligant aliquem cum tanto detrimento defendere, & liberare innocentem a damno, quod ipſe non dedit. Siquidem damnum,quod tali in caſu patitur innocẽs, non dat Iudex,ſed teſtes,quibus ille conuincitur reus. Vnde Deut.17.dicitur, *In ore duorum,aut trium teſtium peribit,qui interficietur*,& ſubditur, *Manus teſtium prima interficiet eum*. Non manus Iudicis *ſed manus teſtium*; Quia iudex nihil aliud facit, quam applicare legem delicto probato. facere autem aliquem reum delicti, & legis, in quo conſiſtit tota vis condemnationis, teſtium eſt. Iudex ergo ſic iudicando non peccat, quin potius actum iuſtitiæ exercet,

Digitized by Google

rei, nec ad damna innocenti illata reſtituenda tenetur, ſed ſoli teſtes, quādoquidem ipſi reuera ſunt, qui damnum in tali caſu inferunt, non Iudex, vt conſtat ex dictis, & expreſſe tradit S. Th. 2.2. q. 64. art. 6. ad 3.

17 *Hinc* infertur quod Miniſter ſeu executor præfatæ ſententiæ, ſi certo ſciat talem damnatum eſſe innocentem, quamuis ſi commode poſſit ab illius executione abſtinere, propter quod exiſtimat contingere poſſe, quod a morte liberabitur, teneatur tunc ab ea recedere, quandoquidem tenetur vnuſquiſque vitam innocentis tueri, quotieſcunq; id commode & ſine graui ſuo damno facere poterit; immo vero ſi ſententia illa intolerabilem errorem contineat, non debet obedire ſententiæ iudicis condemnantis innocentem, alias vt recte docent S. Thom. 2.2. q. 64. art. 6. ad 3. excuſarentur carnifices, qui martires occiderunt; ſi tamē non contineat manifeſtam iniuſtitiam, nec poteſt ſine graui ſuo damno officium deſerere, non tenetur officiu ſuo cedere, nec peccat exequendo præceptum, quia ipſe non habet diſentere ſuperioris ſententiam, nec ipſe occidit innocentem ſed iudex quando iniuſte aliquem damnat, & teſtes, qui falſis probationibus eum delicti reum comprobarunt, vt expreſſe docent S. Thom. vbi ſupra. S. Antun. par. 3. ti. 9. c. 2. §. 6. Caiet. 2.2. q. 67. art. 2. in fin. Petr. de Arrag. ibid. Sylu. verb. Iudex. 2. quæſt. 6. & Couar. lib. 1. variat. reſol. capit. 1. nume. 10. qui multos alios in hanc ſententiam citat, pro qua facit capit. *Paſtoralis. §. Quia vero. de officio delegati.*

Vbi aperte præcipitur ordinario, vt exequatur ſententiam iudicis delegati etiamſi priuatim ſciat eſſe iniuſtam. Quod intelligendum eſt, dummodo non contineat intolerabilem errorem, aut iniquitatē manifeſtam. Poteſt tamen, & debet miniſter, vt recte notat Mich. Salon 2.2. q. 67. art. 4. in fine, quando certum eſt veritatem ſibi certò priuatim notā, vel orare iudicem, vel aliqua alia via licita eniti, quantum commode poteſt, ne ſibi præcipiatur ſententiæ illius executio, ſed alteri mandetur. Similiter ſi videat ſententiam illam non ſolum eſſe contra veritatem, verum etiam procedere ex probationibus non ſatis ſufficientibus, neq; ſatis conſtare ex proceſſu poteſt, & debet, antequam termini nos appellandi excidat, & ſententia illa in rem iudicatam tranſeat, admonere reum, vt appellet, & indicare ei defectus proceſſus, & ſententiæ, & pro illo apud iudicem aliū, ſi fieri poſſit, teſtificare: Quod ſi non appellet, vel quia nō ſit locus, vel quia excidit tēpus, tenetur illam exequi, etiāſi ſciat procedere ex inſufficienti probatione, quia ſicut iudex, vbi lex non continet intolerabilem errorem, aut manifeſtam iniquitatem, debet ſecūdum illam iudicare, cum ipſe non ſit iudex legis, ſed executor tantum, ita cum ſententia iudicis lex quædam ſit, debet miniſter ſententiam iudicis exequi, quando non continet iniquitatem manifeſtā, quia ipſe non eſt iudex illius proceſſus, & ſententiæ, ſed ſolum executor. Quando autem conijceret ſententię iniquitatem manifeſtam, obedire non debet, hoc enim eſſet cooperari iniquitati iudicis, & agere contra Dei præceptum, tunc enim veræ obedientiæ vox illa eſt, Act. 4. *obedire oportet magis Deo, quam hominibus*. Solum enim obedire tenetur ſubditus ſuperiori præcipienti rem vel aperte honeſtam, aut ſub dubio; non autem præcipienti rem aperte iniquam, vt habetur in capit. Quid culpatur. 23. quæſt. 1.

18 *Illud* demum obſeruandum eſt, quod licet in ſententijs publicis ferendis procedere debeat Iudex ſecundum publicas teſtium, & inſtrumentorum probationes, vt dictum eſt, in officijs tamen conferendis, & alijs, quæ ipſius arbitrio committuntur, non tenetur ſtare dictis teſtium, aut aliorum, ſed potius ſcientię, quam ipſe habet de meritis cuiuſque, vt docent Syluest. verb. Iudex. 2. quæſt. 5. in princ. & Mich. Salon 2.2. q. 67. art. 2. & habetur in l. 1. & 2. ff. de iuriſdic. om. iud. Similiter in diſpenſationibus non debet diſpēſare propter teſtimonia, aut dicta aliorum quādo ipſe pro certo nouit impedimentum occultum, in quo vel non cadit diſpenſatio, vel non poteſt, aut non debet ipſe diſpenſare. Ratio eſt, quia in conferendis officijs proprie non, eſt iudex, ſed diſtributor, teneturq. illa diſtribuere pro meritis quæ non ex dicto teſtium, ſed a parte rei petenda ſunt, vnde potius ſuæ cognitioni certæ, quam dictis teſtium ſtare debet. In diſpenſationibus etiam, cum diſpenſatio male facta non ſit valida, quando illa non poteſt a parte rei, vel fieri, vel bene fieri, non eſt facienda, quicquid teſtes dicant, quia etiamſi fiat, ſi deſit authoritas, non eſt diſpenſatio, ſed deceptio potius conſcientiarum, & ſi fiat ab habente poteſtatē, quando tamen licite aliqua de cauſa fieri non poſſit, nullo modo concedi debet, cum nulla ex cauſa peccandum ſit.

19 Tertia Difficultas eſt, An ſi iudicium ſit ad Regem, ſeu ſupremum Principem delatum poſſit Princeps reū iſtum ſecundum allegata, & probata, ſecundum rei tamen veritatem ſibi notam innocentem a morte abſoluere, & liberare? Reſpondeo cum Caiet. 2.2. q. 67. art. 2. in fine. Soto li. 5. de iuſt. quæſt. 3. art. 2. Couar. lib. 1. variat. reſolut. capit. 1. num. 7. verſ. Tertium. qui in hanc ſententiam refert etiam Cynum, & Bart. in l. 1. C. vt quæ deſint aduoc. Alber. ca. in l. Illicitas. §. veritas. ff. de offic. Præſidis & Fel. in cap. Paſtoralis. § Quia vero. de offic. deleg. & conſentit etiam Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. part. 2. dub. 4. nume. 173. Principem non teneri iudicare ſecundum allegata, & probata, ſed poſſe contra huiuſmodi probationes falſas innocētem ſibi notum abſoluere, & a pęna etiam ſecundum leges debita liberare.

Ratio eſt, quia ſupremus Princeps habet poteſtatem condendi leges, & derogandi conditis, poteſt etiam quamcunque pœnam legis in aliam mutare, ac proinde iudicare poteſt iuxta priuatam ſuam ſcientiam, quamuis contrarium in iudicio probetur. Quod ſi poteſt ergo ad id tenetur, quandoquidem tenetur quilibet quantum commode poteſt innocentem a morte liberare. Vult tamen Caietanus, vt in eo caſu Princeps publice teſtetur, & doceat populum de ſua priuata ſcientia vt ita eis ſatisfiat, ne exinde populus ſcandalizetur. Vbi autem Princeps pœnam ſecundū leges debitam mutaret, aut prorſus eam tolleret, cauere debet, ne quiſpiam inde damnum patiatur, tenetetur enim eo caſu parti læſæ, & bono communi ſatisfacere ſi quidem licet ex ſuprema ſua poteſtate pœnam legis commutare poſſit, alicui tamen perſonæ tertiæ præiudicare non debet.

20 Quarta Difficultas eſt, An Iudex ſaltem ſupremus, qui certa nouit aliquem quem tenet in vinculis eſſe reum, opinione tamen, & in iudicio publico innocens probatur, talem condemnare, & morte afficere poſſit; v. g. occidit quis fratrem ſuum, quod ſolus Iudex vidit, nec poteſt id per acta publica probari. Item aggreſſus eſt quis Reginā quod probari non poteſt, vel ſi poteſt non oportet ad publicum iudicium prodire, An poſſit ſupremus ſaltem iudex ſine ſtrepitu iudicij talem occidere?

Pro cuius intelligentia ſciendum breuiter eſt, duo eſſe præcipue de ſolemnitate iudicij. *Primum eſt*, quod delictū ſufficientibus teſtibus comprobetur, & quod locus detur defenſioni citando, & audiendo partem.

Alterum eſt, quod ſit accuſatio, quod detur tempus ad probandum, vel reſpondendum ſcriptura, & publicum inſtrumentum &c. Horum duorum, primum eſt de *iure naturali, & diuino*, vt conſtat; Et quidem de probatione facienda per teſtes probatur ex c. *Deus* 2. q. vbi dicitur, *Diuino exemplo monemur, ne indiligenter probata, & diſcuſſa cauſa iudicemus. Si enim Deus cognitor omnium &c.* Quibus verbis inſinuatur ius eſſe diuinum, ne ſine probatione aliquis iudicetur &c. primo ſemper ead. q. & cauſa ait Melchiades Papa, Primum probare poſtea charitatiuā ſententiam proferre, & quod vobis non vultis fieri, alteri facere nolite. Affirmans eſſe ius naturale, quod vniuſcuiuſque delictum teſtibus comprobetur, vtpote quod fundatur in ea lege naturali, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Et *in d. c. Deus*, ait Euariſtus Papa, nullum ante verā iuſtamque probationem iudicare, aut damnare debemus, teſte Apoſtolo, qui ait Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum. De loco autem ad defenſionem concedendo, partem citando, & audiendo, dicitur etiam in *clemen. Paſtoralis. §. Ceterum in fine de ſentent. & re iudic. De crimine præſertim graui delato, defenſionis (quæ a iure prouenit naturali) facultas adimi non valet: Cum illa Imperatori tollere non licuerit, quæ iuris naturalis exiſtunt* & in c. *Qualiter.*

Digitized by Google

liter. 2. de accuſat. Cum eadem fere dicta eſſent ſubditur, *vnde videmus Deum non protuliſſe ſententiam contra Adã, niſi prius vocatum, & auditum, & defenſum.* Et ſimilia habentur 30. q. 5. *in c. nullum, & in cap. iudicantem.* Illæ verò ſolemnitates ſecundi generis, de iure tantum humano ſunt, vt conſtat, cum nec ius naturæ, nec ius diuinum illas præcipiat. His ita prænotatis, veritatem ipſam omiſſis argumentis in contrarium breuiter in ſequentibus exponam.

21 Prima Propoſitio: Iudex inferior in ſolennitatibus ſecundi generis diſpenſare non poteſt, ſed ſeruato iuris ordine per accuſationem, ſcripturam publicam, & alia neceſſaria procedere tenetur. Sic S. Ant. p. 3. tit. 9. cap. 15. §. 3. Couar. lib. 1. variar. reſol. c. 1. nu. 7. verſ. Tertium. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 67 art. 2. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. ca. 3. par. 2. dub. 5. nu. 180.

Ratio eſt, Quia iudex inferior non habet authoritatem derogandi legib. Ergo tenetur ſecundum allegata, & probata, & ſeruato iuris ordine procedere, alias peccat mortaliter, & ad reſtitutionem damni ſecuti proximo ex omiſſione eius, quod ex officio facere debuit, obligatur: ſicut teſtis in iudicio non dicens teſtimonium pro innocente, quando tenetur. Dixi, iudex inferior, quia iudex ſupremus illas in iudicio dimittere poteſt, vt præfati authores teſtantur; Hic enim ſicut poteſtatem condẽdi leges habet; ita etiam eas pro iuſta cauſa mutare poteſt, & ſecundum priuatam ſcientiam iudicare.

22 Secunda Propoſitio: Quotieſcunque crimen, vel eſt omnino ſecretum, vel improbabile, non poteſt etiam iudex ſupremus ſolemnitates primi generis prætermittere regulariter, quare nec malefactorem ex ſua priuata ſcientia maxime non citatum, & defenſum, morte punire valet. ſic expreſſe Caiet. in ſum. verb. Homicidium. in princ. § vel ex parte modi. vbi docet homicidij reos eſſe occidentes veneno vel alias ſecreto de mandato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiamſi rei ſint læſę maieſtatis. Nec excuſat, inquit, authoritas Principis, etiamſi conſtaret Principi, vt perſonæ priuatæ, quod meretur quis tuille mortes.

Rationem eius poſtea afferemus. Ita Sotus lib. 5 de iuſt. quæſt. 1. art. 4 ad primum. & quæſt. 4. art. 3. S. Anton. par. 3. tit. 9. c. 15. § 3. Sylueſt. verb. Iudex. 1. q. 5. verſ. ſecundum. Martin. Nauar. in Manuali. c. 25. num. 9. & num. 10. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. p. 2. dub. 5. nume. 181. Anton. de Corduba lib. 1. quæſt. 37. ad ſecundam rationem ſecundæ opinionis. circa finem quęſtionis quem citant Petrus Nau. vbi ſup. & Petrus de Arragon. 2. 2. q. 67. artic. 2. dub. 1. Couar. lib. 1. variar. reſolut. ca. primo, num. 7. verſic Tertium. Neque vllum legi, qui oppoſitum ſentiat. Ratio eſt, quia defenſio rei, & teſtium probatio eſt illi debita de iure naturæ, & iure diuino, vt ex dictis conſtat, vel ſaltem de iure gentium, vt voluit Syluester, in quo iure naturali ſupremus Princeps diſpenſare nequit, vt conſtat. Deinde contra charitatem, & iuſtitiam eſt, directe auferre ab aliquo arma, quibus ſe iuſte defendere poſſit. Sed reus antequam legitime conuictus ſit, poteſt iuſte ſe defendere, vel negando, cum crimen ſit ſecretum, ſecluſo mendacio, vel alia via iuſta, immo antequam iuridice conuictus eſt, habet ſe quoad iudicium tanquam innocens. Qui ergo non citando, & non audiendo, hæc iuſta defenſionis arma illi aufert, facit contra ius naturæ nõ minus, quam ſi ab eo furripetet id quo ſolo ſe poterat a morte defendere, & eo ablato occidendus eſt. Nihil enim refert armis vel rationibus de ſalute dimicare. Et denique vt optime ratiocinatur Caietanus, natura actus publici (qualis eſt iuſta hominis occiſio ex publica ptante) exigit, vt a voluntate publica, & ſcientia publica procedat, ſicut a cauſa commenſurata. oportet namque cauſas proportionari effectibus. Cum ergo ad condemnandum non ſufficiat priuata poteſtas, ſed publica interuenire debeat: Conſequens eſt vt neminem damnare poſſit etiã ſupremus iudex & Princeps, niſi per publica documenta id probatum ſit.

23 Nec obſtat, quod diximus poſſe Principem liberare a morte eum, qui probatur reus, ſi certo ſibi conſtet eſſe innocentem. Ergo etiam & condemnare poteſt eum, qui vere eſt reus, licet reus non probetur. Quia vt recte Pet. Nauar. vbi ſup. num. 186. docet, magna eſt inter hæc duo differentia, ſiquidem ad liberandum aliquem a morte, qui vere eſt innocens, vel ab alia pęna, non eſt neceſſaria poteſtas publica, atque adeo non abſoluit innocentem authoritate publica, ſed priuata lege charitatis, & iuſtitiæ commutatiuæ, qua tenetur quiſque, ſi commode poſſit, proximi ſalutem conſeruare. Ad occidendum autem & cõdemnandum neceſſaria eſt omnino publica poteſtas quę partem inauditã, crimine non probato, nullo modo iuſte condemnare valet.

24 Dixi in cõcluſione, quando crimen eſt ſecretum; ſi enim crimen ſit publicum, tunc ſine citatione, defenſione, & proceſſu poteſt reus per iudicem ſupremum condemnari, & puniri. Sic Caiet. Petr. de Arragon, & vterq. Nauarr. vbi ſupra.

Ratio eſt, quia tunc reus non poteſt iure ſe defendere in iudicio, negando factum aut alia via licita. Si enim poſt duorum teſtimonium iuſte negare non poteſt, multo minus id poterit poſt omnium fere teſtimonium, & ita non aufertur ei aliqua iuſta defenſio. Idemque dicendum eſſe docent de iudicibus, qui repertos in flagranti delicto publico (vt latrones in vijs, & huiuſmodi) ſtatim ſuſpendi iubent. Interuenit enim tunc notorium facti, loco accuſatoris, & teſtium, faciens publicam ſcientiã, & exercitans publicam poteſtatem ad publicum iuſtitiæ actum, facit ad hoc cap. Bene. de elect. & ibi Panormit. & in capit. cum olim, de ſent. & re iud. & Fel. ibi, & c. Ad noſtram, de iureiur.

Dixi etiam Regulariter, occidi, & condemnari non poſſe Reum non citatum, & non auditum, quia licet crimen eſſet occultum, ſi tamen Reus ita potens eſſet, vt commode capi non poſſet, etiam non vocatus, & non defenſus condemnari poſſet in abſentia, vt docent Syluest. verb. Homicidium, 1. quæſt. 2. ver. Tertium. Mar. Nauar. in Man. ca. 25 nume. 10. Petr. Naua. lib. 2. de reſt cap. 3 p. 2. dub. 5. nu. 189 & Petr. de Arrag. 2. 2. q 67 ar. 2. dub. 1. dũmodo Rex, vt præfati tres vltimi authores addunt, allegari, & probari curet pro abſente quæcunq. poſſunt. Non enim in hoc caſu tenetur rex illum dimittere, ſi occulte occidi poſſit, nec hoc Regi, ſed ſibi imputandum erit. Sic etiam ſi futurum damnum immineret aut Regi aut Reip. aut alicui alteri innocenti ex eo quod Reus citatus, & auditus, & ſufficientibus teſtibus conuictus puniretur, poſſet tunc occulte vt ijdem authores fatentur. Quo caſu non vteretur occidens poteſtate vindicatiua iudicis, ſed iure defendendi innocentem. Si enim id facere poſſet quicunq; priuatus homo ad ſui defenſionem ſine ſtrepitu iudicij, quando ſcilicet non eſt aliud remedium, quanto magis Rex ad ſui, vel Reipublicæ, aut aliorum tutelam, & defenſionem iuſtam, Nec in hac re vlla poteſt eſſe dubitatio.

25 Dixi inſuper, *aut ſit improbabile*, quia etiamſi crimen eſſet ſecretum, & Principi cognitum, & reus non eſſet potẽs, aut rebellis, ſed compareret ſi citaretur, nec damnum aliquod imminet in futurum, ſi tamen crimen ſit *probabile*, hoc eſt plene probari poteſt, non conuenit autem ad vitandum ſcandalum, aut aliam iuſtam ob cauſam, vt iuridice conuictus occidatur, tunc locum habere videtur Epicheia, occidiq. poteſt ſecreto veneno, vel aliàs non citatus, aut defenſus, vt Petr. Nauar. & Petr. de Arrag vbi ſup. cõcedunt. quicquid Caietanus id negare videatur, vt v. g. ſi quis aggreſſus eſſet Reginam, qui ſi citaretur, & fieret proceſſus, ſequeretur exinde infamia Regis, aut alia Reipubl. perturbatio; Aut ſi criminoſus eſſet filius Regis, aut Principis alicuius, qui ſine graui ſcandalo publice puniri non poſſet. Ratio eſt, quia in hoc caſu non aufertur ab illo iuſta defenſio, Nam ſi crimen probaretur, vt certe probari poteſt, nulla ratione ſe defendere poſſet iuſte, quo minus puniatur: Et ex altera parte talem ſecreto occidendo, prouidet Princeps bono communi, tam vitando ſcandalum, quam purgando Rempublicam criminoſis, & ſceleratis hominibus.

Ceterum ſi crimen ſufficienter probari non poſſet ſi iuridice procederetur, tunc intrinſece malum erit, & iniquum illum non citatum, nec auditum occidere.

Ratio

Ratio eſt, quia cum damnum non pendeat in futurum, nec peccatum eſt publicum, nec probabile, & reus vult comparere in iudicio, & ſe defendere quantum honeſte, & licite poteſt, maxima ei fieret iniuria, ſi propria arma, ac iuſta vitæ defenſio ſibi auferrentur. Ex quo enim reus nõ poſſet per teſtes alioquin ſufficienter conuinci, non poteſt eum ſupremus iudex iuſte occidere, atque adeo ſic occidẽdo reus eſſet homicidij, & ad reſtitutionem damni teneretur. Quamuis enim priuata Principis ſcientia interdum ſit certior duorum priuatorum hominum teſtimonio, vnde in multis congregationibus ſuffragium ſuperioris pro duobus valere cernimus, numquam tamen facit delictum publicum, aut ex ſe ſufficienter probabile, ſed adhuc manet ſecretum. Cum igitur de iure naturæ ſit concedere cuique iuſtam defenſionem, quæ autem de iure naturæ ſunt, authoritate Principis minime deleri poſſunt, conſequenter efficere non poteſt Rex, aut Princeps aliquis ſupremus, vt quis ob crimen ſecretum, & improbabile ſine citatione & defenſione iuſta, quando aliud impedimentũ iuridice procedendi non adeſt, occidatur.

26 Quæ doctrina non ſolum procedit in criminalibus, ſed etiam in ciuilibus, vt enim fatetur ipſemet Pet. Nauar. vbi ſup. num. 195 poſt Martinum Nauarr. in Manuali capi. 25. num. 9. verſic. 24 grauiter peccat Princeps, qui ſola ſcientia priuata priuat aliquem bonis temporalibus non ad nutum amouibilibus vt honoribus, beneficijs, & alijs dignitatibus huiuſmodi, a quibus pro ſolo Principis arbitrio quis amoueri poſſit. Secus autem dicendum eſt; ſi non eſſet imponenda pœna ob delictum, ſed ſolum cogendus ad reſtitutionem. Si enim Rex certo ſciret Petrum v. g. debere Paulo centum aureos, quos tamen Petrus non vult ſoluere, nec Paulus debitum probare poteſt, poteſt tunc Rex, immo quicunque iudex & debet, illum cogere ad ſoluendum debitum, eo, quod in hoc caſu non vtitur iure vindictæ, & poteſtate iudiciali, ſed iure defenſionis rerum proximi ab iniuſto inuaſore, & poſſeſſore, quod etiam priuatus facere poſſet, ſi id eo modo exequi integrum eſſet, prout idẽ Pet. Naua. loco proxime citato, & lib. 2. c. 3. p. 2. dub. 6. nu. 203. & nu. 204 annotarunt.

Si enim quando via iuridica debitum recuperari nõ poteſt, licitum eſt domino ſecreto rem accipere in recompenſationem, vt ſuo loco oſtendimus, & ſimiliter licitum ſit alicui tertio, rem proximi innocentis illo modo vindicare; multo ſane magis licebit iudici ſcienti pro certo rem deberi, illi ſua ſententia præcipere, vt ſoluat, etiamſi id per atteſtationes minime fuerit comprobatum. In quo licet aliquo modo poteſtate coercitiua vtatur, potiſſimum tamen vtitur iure defenſionis proximi, ad quod etiam poteſtate publica, qua fungitur plurimum adiuuatur, maxime cum reſtitutio de iure naturæ ſit, atque adeo ſententia declaratiua, qua iubetur quis ſoluere debitum, aut aliam ſatisfactionem iure naturali debitam, iuri & rationi naturali admodum conformis, & conſentanea ſit. Quę ratio non militat in pęnæ impoſitione ex ſola lege humana ob delictũ infligendæ: Cum enim pœna legis non ſit impoſita, niſi crimine probato (ſiquidem lex ob delicta ſecreta, & penitus improbabilia pœnam temporalem imponere nequit) conſequens eſt, reum illum abſque probatione iuridica pœnæ alicui minime obnoxium eſſet ac proinde pœna illa abſq. probatione iniuſta erit.

Quamobrem iudex ſiue inferior, ſiue ſupremus, qui quẽpiam, extra caſus ſup. poſitos, ob ſolam ſciẽtiam priuatam morti adiudicaret, vere homicida eſſet, & ad damni iniuſte dati reſtitutionem obligabitur. Ratio manifeſta eſt, Quia quando alicui tertio ſequitur damnum ex mea omiſſione eius, quod ex officio facere teneor, ex communi omnium conſenſu incurritur ſtatim reſtitutionis obligatio. Cum ergo ex omiſſione citationis, & defenſionis debitæ, quas ex officio, & iure naturæ iudex adhibere tenetur, alter damnificatur, vltra peccatum, ad reſtitutionem totius damni ſecuti obligatur.

27 *Idem* dicendum putant Caiet. in Summa verbo, Homicidium. §. vel ex parte modi. Mar. Nauar. in Man. c. 25 nu. 9 verſi. 24. & Pet. Nau. lib. 2 de reſtitut. c. 3. p. 1. dub. 6 nu. 205. de executoribus talium mandatorum, qui & mortaliter peccant, & reſtituere tenentur, ſi tales vndemnatos ſine crimine notorio occidant.

Quamuis enim dominis eorum obedire debent, & poſſunt quoad captionem, & cuſtodiam, & quoad temporalia, quia in his ſuperior poteſt ex cauſa rationabili præcipere, iuxta capit. Paſtoralis, §. Quia vero, de officio delegat. non tamen in cauſa manifeſta iniuſta ſanguinis, & quæ iuri naturali repugnat, iuxta ea, quæ S. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſt 64. art. 6. ad 3. & alij ſupra citati annotarunt.

De forma, & ſubſtantia iuris ad ſententiam ferendam neceſſaria. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Forma iuris ad ſententiam ferendam neceſſaria in quinque præcipue conſiſtit, & quænam illa ſint, & quomodo requirantur, ſuo ordine declaratur.*

2 *An iudex ſemper iudicare debet ſecundum verba legis, an potius aliquando liceat vti Epicheia, vt dimiſſa litera, & rigore legis iudicare poſſit ſecundum æquitatem, & dictamen rationis? & de quibus legibus intelligatur.*

Præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia, & ſecundum illa, tam ſupremus Iudex quam inferior iudicare debet & non contra illa.

3 *Quotieſcunque cauſa propoſita Iudici ad leges humanas pertinet, ex quarum obſeruatione nihil ſequitur legi diuinæ, aut naturali repugnans, ſecundum illas tam Iudices ſuperiores, id eſt Principes, & legiſlatores, quam inferiores iudicare tenentur.*

4 *Quando ſeruatis verbis legis, ratione temporis, loci, vel perſonæ ſequeretur aliqua iniuſtitia, & iniquitas, tunc non ſolum Princeps, ſed etiam inferior Iudex ſecundum æquitatem, & dictamen rectæ rationis iudicare debet.*

5 *Varij caſus a Doctoribus afferuntur, in quibus nullo modo ſecundum legis verba, ſed ſecundum Epicheiam iudicandũ erit. Extra hos caſus debet Iudex ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicare.*

6 *Diſcrimen inter Principes, & alios iudices inferiores in iudicando, & verba legis interpretando.*

7 *An ſententia contra leges lata hoc eſt iniuſta in foro conſciẽtiæ obliget.*

8 *Sententia Iudicis ex triplici capite iniuſta eſſe poteſt.*

9 *Iudex adiudicans alteri, quod ſuum non erat, auferendo ab alio, quod ſuum erat, ſi non obſeruet ordinem Iuris, non ſolum peccat, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur, ſin alias ordinem iuris obſeruet, excuſatur.*

Quid cum perſona, cui adiudicatur, quod ſuum non erat, bona, vel mala fide litigauit, quando reſtituere tenetur, ibidem.

10 *Quis per iniuſtam ſententiam rem ſuam amiſit, commodiori qua poteſt via citra ſcandalum recuperare poteſt, ſi cum ſcandalo, an peccet.*

11 *Iudex priuans aliquem re non ſua, omiſſo iuris ordine peccat, ſed non ad reſtitutionem tenetur, ille autem cui adiudicatur, ſi reuera ſua ſit, bona conſcientia poſſidebit.*

12 *An poſtquam quis per iniuſtam ſentẽtiam iudicis priuatur re ſua, & non appellat, ſi cui res eſt adiudicata bona, & tuta conſcientia illam poſſideat.*

13 *An ſicut ſententia iniuſta in rebus ſecularibus non obligat in conſcientia, ita quoque dicendum ſit in beneficijs Eccleſiaſticis.*

Sententia circa beneficium poteſt eſſe vel declaratiua uel priuatiua.

14 *Sententia Soti cum eius diſtinctione, & limitatione de Sententia priuatiua, & ſecundum quos ſententia declaratiua iniuſta non obligat.*

15 *Doctrinam authoris probabiliorem quinam verius, & exactius tradunt.*

Sen-

Sententia formaliter iniuſta nulla eſt, & inualida. ibidem.

15 *Sententia declaratiua materialiter ſolum iniuſta vim habet in foro conſcientiæ, & confert illi ius, in cuius fauorem fertur. ibid.*

16 *Sententia priuata materialiter ſolum iniuſta, valida eſt, & vere expoliat alterum iure, quod prababuit.*

1 ALterum quod in iudice ad recte ferendam ſententiam requiritur, eſt, vt formam iuris in iudicando diligenter obſeruet, quæ in his quinque præcipue conſiſtit.

Primum eſt in ſubſtantia ſententiæ ferendæ.

Secundum eſt in modo procedendi.

Tertium eſt in tutela iudicij.

Quartum eſt in quantitate, & qualitate pœnæ imponendæ.

Quintum eſt in vi executionis. Quæ omnia breuiter explicanda ſunt.

Primo igitur requiritur, vt iudex ſententiam ferat non ex proprio capite, & iudicio, ſed ſecundum allegata, & probata, & ſecundum leges, ita vt ferat ſententiam, quæ ſit conformis diſpoſitioni iuris communis. arg. cap. 1. de ſent. & re iudic. in 6. quod ſi leges ignoret, vel dubitet quæ ſententia ſecundum leges ferenda ſit, tenetur ſibi adiutorem ſeu aſſeſſorem eruditum conſtituere, cuius conſilio vtatur; Sin vero in iſtis deficiat, grauiter peccat, & ad reſtitutionem damni tenebitur. Quando autem accidit caſus non comprehenſus ſub legibus communibus, & ſcriptis, ſequi debet communem, aut ſaltem probabilem Doctorum ſententiam, quam ſectando, neque peccatum incurrit, nec tenebitur ſindicatui, ex Fel. cã. 1. de conſt. nu. 54. ſecus autem ſi dolo iudicaret contra communem, tunc enim ad totam litis æſtimationem tenetur. Quod ſi id faciat ex ignorantia, eodem modo ad reſtitutionem tenebitur, cum ignorantia eum in hoc caſu excuſare nequeat, vt latius inf. dicemus. Quando autem conflictus eſt opinionum ad vtramque partem, & vtraque probabilis ſit, poteſt quam voluerit opinionem ſequi iuxta ea, quæ lib. 1. c. 12. copioſius expoſuimus, vbi autem relicta communi, vel probabili opinione pro altera parte iudicauerit, ad damni illati parti læſæ reſtitutionẽ obligatur. His ita in vniuerſum poſitis, dubia quædam ſoluenda ſunt, ex quorum ſolutione res tota clarior, & manifeſtior reddetur.

2 DVBIVM primũ eſt, An iudex ſemper iudicare debet ſecundum verba legis, an potius liceat illi aliquãdo vti epicheia, ita vt dimiſſa litera, & rigore legis iudicare aliquando poſſit ſecundum æquitatem, & dictamen rectæ rationis? Pro cuius intelligentia

Notandum eſt, quod cum iudicium nihil aliud ſit quã conſtitutio quædam, & definitio iuſti, & iuſtum ſit duplex ex Ariſtot. lib. 5. Ethic cap. 7. Naturale ſcilicet quod naſcitur ex ipſa rei natura, & Poſitiuum, ſeu vt loquitur Ariſtoteles, legitimum, quod ex hominum arbitrio conſtitutum eſt; ita leges ſcriptæ in duplici ſunt differentia. Quædam enim ſunt leges Naturales, ſic dictæ, quia continent ius naturale, vt verbi gratia filios parentibus obedire; Parẽtes filijs alimẽta præparare debent, quales etiam ſunt leges ſeu præcepta Decalogi, & quæ ex ijs neceſſario conſequuntur: Aliæ vero ſunt *Poſitiuæ*, ſic dictæ, quia ex ſola hominum conſtitutione, Principis ſcilicet vel Reipubl. procedunt, vt v. g. alimenta ex Regno debent extrahi, & alia ſimilia, quę ſolum continent, quod Principis, vel Reipubl. decreto ſancitum eſt ad recte gubernandam Rempubl pro loco, & tẽpore. Et quidem in præſentiarum, quando quærimus, an ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum, non eſt ſermo de legibus prioris generis, cum certum ſit non ſolũ iudices inferiores, ſed etiam Principem ipſum ſupremum teneri ſecundum eas iudicare.

Cum enim vt communis opinio docet, Decalogi præcepta omnino indiſpenſabilia ſint, vt plutibus tradunt S. Th. 1. 2. q. 100. ar. 8. Barth. Medin. ibid. Sot. lib. 2. de iuſt. q. 3. ar. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5. concl. 1. & alij, conſequenter tam iudices ſupremi, quam inferiores non contra, ſed ſecundũ illa ſemper iudicare debent.

Ratio euidens eſt, quia iuſtum in huiuſmodi legibus e ipſarum rerum natura oritur, atque adeo ſicut natura rerum omnino immutabilis, & inuariabilis eſt, ita etiam & leges ipſæ immutabiles ſunt, ac proinde in illis ſecundum legum verba iudicandum eſt.

Solum igitur quæſtio eſt de legibus ſcriptis, quæ humanæ, & poſitiuæ ſunt, de quibus, quid ſentiendum ſit, ſequẽtibus propoſitionibus breuiter exponam.

Prima propoſitio, Quotieſcunque cauſa propoſita iudicis ad leges humanas pertinet. ex quarum obſeruatione nihil ſequitur legi diuinæ, vel naturali repugnans, ſecundũ illas tam ſuperiores iudices ideſt Principes, & legislatores, quam inferiores iudicare tenentur. Vnde verbi gratia Princeps qui modo repugnat non ſolum iudicare tenetur ſecundum leges a ſe conſtitutas, ſed etiam ſecundum leges a maioribus ſuis conditas. Sic D. Auguſtinus, lib. de vera religione. cap. 31. a medio, quem citat, & ſequitur S. Th. 2. 2. q. 60. art. 5. Mich. Salon, & Petr. de Arragon ibid. Sotus lib. 3. de iuſt. q. 4. art. 5. & Gregor. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 4. punct. 2. Ratio eſt quia iudices inferiores ſunt ſubditi illis legib. immo mere executores ſunt legum conditarum. Ergo ſecundum eas iudicare tenentur. Præterquam quod fruſtra conderentur leges, ſi iudicibus pro arbitrio iudicare liceret, multaque exinde damna, incommoda, & perturbationes in Republica ſequerentur.

De iudicibus etiam ſupremis idem conſtat, quia cum leges iſtæ conſtitutiuæ ſint iuſti ſecundum regiones, & tẽporum conditiones, quamuis ante legis conſtitutionem licuit Principi aliter iudicare; poſtquam tamen eas pro bono, & pace Reipublicæ eas condidit, ſecundum eas iudicare tenetur. Ratio namque naturalis dictat, vt patiatur quiſque legem, quam tulit, atque vt caput ſe membris conformet. Vnde Princeps non ſeruando legem, quam ipſe, vel maiores ſui ſtatuerunt, ſine cauſa rationabili, mortaliter peccat. Quamuis enim Princeps legibus ſuis ſolutus ſit, nec ad illas a ſe, vel a prædeceſſoribus ſuis, quoad vim coerciuiuam obligari poterit, cum par in parem non habeat imperium, atque adeo ad legum illarum obſeruantiam ex vi illarum præciſè non teneatur, ad eas tamen ſeruandas ex vi directiua legis naturalis obligatur. Dictat namque ratio naturalis, vt quiſque ſubeat legẽ, quam alijs imponit, & vt ſeipſum eo modo dirigat, quo alios dirigendos eſſe ſtatuit. Quando tamen intelligendum eſt, quãtum ad illas leges, quæ concernunt ipſos legislatores, non minus ac alios inferiores, qualis eſt lex iſta de iudicio ſecundum rectam rationem faciendo. Poſſunt enim aliquæ leges eſſe ex æquitate naturali non debent intelligi comprehendere legislatorẽ, vt v. g. ſi caueretur, ne quis indueret veſtem ſericeã, aut ne quis mulam equitaret, leges iſtæ perſonam Regis non cõprehenderent, atque adeo Princeps nec quoad vim coerciuiuam, nec quoad vim directiuam huiuſmodi legibus eſſet ſubiectus.

4 Secunda Propoſitio. Quando ſeruatis verbis legis, ratione loci temporis, vel perſonę, ſequeretur aliqua iniuſtitia, vel iniquitas, tunc non ſolum Princeps, ſed etiã inferior iudex non ſecundum verba legis, ſed ſecundum ęquitatem, epicheiam, & rectæ rationis dictamen iudicare debet. Sic S. Th. 2. 2. q. 60. art. 5. ad ſecundum, Salon, & Petr. de Arra. ibid. Sotus lib. 3. de iuſtit. q. 4. art. 3. & alij.

Ratio eſt, quia lex eſt regula, & explicatio iuſti, vt dictũ eſt, iudex autem iuſtitiæ cuſtos eſt. Quando igitur ratione alicuius circunſtantiæ, obſeruantia legis contra ius naturale eſſet, non ſecundum legis literam, ſed ſecundum æquitatem, & mentem legislatoris iudicandum erit. Confirmatur hęc ratio, quia ſi lex vel ſimpliciter, vel ex circumſtantia iniqua ſit, non eſt amplius lex, neq; regula, quæ actiones noſtras recte dirigere valeat, ſed corruptela, vt optime S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. & 6. tradit, ſicut Horologium, quod cum motu ſolis non conſentit, non eſt horologium, ſed potius horarum perturbatio, & confuſio. Solent autem varij caſus a Doctoribus afferri, in quibus nullo modo ſecundũ legis verba, ſed ſecundum epicheiam iudicandum erit, quorum

Primus

Digitized by Google

Primus eſt, Quando lex, aut ſimpliciter, aut ex aliqua loci, temporis, vel perſonæ circunſtantia reddatur iniqua, vt dictum eſt.

Secundus eſt, Quando in aliquo particulari caſu verborum legis obſeruatio cedit in boni communis detrimentum. Vt verbi gratia ſi obſeſſa ab hoſtibus ciuitate ſtatueretur lex, ne portæ ipſius vllo modo aperiantur, & contingeret caſus, quod ciues, per quos ciuitas ab hoſtibus defendenda eſt, fugientes ad illam confugerent, nec aliter liberari poſſent niſi ſe in ciuitatem recipiant, quia tunc lex, quę pro commodo Reipubl. inſtituta fuit, proculdubio in eiuſdem detrimentum cederet, ſi verba legis ſeruarentur. quicunque iudex in eo caſu non ſecundum verba, ſed ſecundum legis intentionem iudicare debet.

Tertius eſt, Quando iudicari poteſt prudenter legiſlatorem ſi adeſſet, non ſecundum verba legis iudicaturum; vt v.g. Minatur tyrannus mortem ſi hodie ieiunauero, nõ tenetur quis legem ieiunij obſeruare, cũ legiſlator ſi adeſſet, non obligaret cum tanto vitæ periculo quempiam ieiunare. Quod intelligendum eſt, dummodo non id faceret tyrannus in contemptum fidei, aut religionis, ſed ſolum ex ſua malitia, & furore. Sic etiam non tenetur mulier audire ſacrũ die feſto, ſi vir eius auſterus minatur ei aliquod ſupplicium, ſi de domo vlla de cauſa egrediatur.

Quartus eſt, Iudicandum non eſt ſecundum verba legis, quando corrumpitur animus, & mens legiſlatoris. Vt enim ait Iuriſconſultus in l. contra. ff. de legibus. & l. ſeq. In legem peccat, quicunque verba legis amplexus, contra legiſlatoris nititur voluntatem, vt v.g prohibet lex, ne adulter filium ſuum ſpurium hæredem inſtituat: Concedere ergo alteri hæreditatem, qui det eam filio, eſt verba legis, non mentem legiſlatoris ſeruare, eſt namque legiſlatoris intentio, vt filius ille ſpurius bonis paternis non potiatur, cuius voluntati contraxit per illam circumuentionem, & interpoſitam perſonam.

Prohibet altera lex, ne ſacerdos beneficium in fauorem filij renũciet, quod ſi alter conferat alterius filio, vt ille prioris ſacerdotis filio renũciet, quamuis legis verba obſeruet, contra legis tamen intentionem peccat.

Quintus eſt, Quando Princeps ex cauſa iuſta in lege ſcripta diſpenſat, iuxta Principis diſpenſationem, & non ſecundum verba legis iudicandum eſt, vt v.g. lege ſancitum eſt homicidam ſuſpendi, commiſit homicidium artifex Reipub. neceſſarius, aut vir eruditus, & bono communi vtiliſſimus, ſi Princeps cum illo diſpenſet in lege de ſuſpendendis homicidis, non debet in hoc caſu iudex inferior ſecundum legem, ſed ſecundum Principis diſpenſationem iudicare. Extra hos caſus debet iudex ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicare, aliter iniuſte aget, grauiterque peccabit.

6 Illud tamen obſeruandum eſt, diſcrimen eſſe inter Principem ex vna parte, & alios iudices inferiores ex alia; Quod Principi ſatis eſt; quod probabilem habeat coniecturam, ad hoc vt verba legis interpretari poſſit, quod ſi ſequeretur verba legis, cederet in damnum Reipublicæ. At verò Iudex inferior non poteſt in iudicando a verbis legis recedere, niſi certo ſibi conſtet, moraliter loquendo, quod obſeruantia legis, quantum ad verba, eſt in perniciem Reipublicæ. Nec præterea tunc id poterit efficere inconſulto Principe, niſi forte periculum adeo ſubitum, & imminens ſit, vt non detur tempus, aut locus conſulendi Principem, vt in exemplo poſito de aperiendis ianuis ciuitatis tempore obſeſſæ ciuitatis conſtat.

Deinde Princeps in lege ſua diſpenſare poteſt ex cauſa, vt in exemplo de ſuſpendendis homicidis patet, liberando eos a morte, quam tamen diſpenſandi authoritatem iudices iudices inferiores non habent. Quæ omnia ex iis, quæ tradunt S. Thom. 1.2. quæſt. 96. art. 6. & 2.2. q. 60. art. 5. Caietan. Domin. Bannes 2.2. quæſt. 58. art. 5. & quæſt 60. art. 5. Petr. de Arragon, Mich. Salon ibid. Sotus lib. 1. de iuſt q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5. Greg. de Valen. to. 3. diſput. 5. q. 4. punct. 2. & alij communiter colliguntur, de qua etiam legi poſſunt ea, quæ in tractatu de legibus lib. 3. c. 10. dub. 1. 2. & 3. latius expoſuimus.

7 DVBIVM Secundum eſt, An ſententia contra leges lata, hoc eſt, iniuſta, in foro conſcientiæ obliget? Ratio difficultatis eſt, Quia cum iudex cuſtos ſit iuſti, ad quem homines tanquam iuſtitiam animatam confugiunt, lib 5. Ethic. capit. 4. & S. Thom. 2.2. quæſtio 60. articulo primo, & quæ in iudicio, & foro exteriori aguntur, Reipublicæ pacem, & conſcientiæ æquitatem, & vtilitatem reſpiciant, conſequenter ſententia publica, & ſolemnis data, hominem in conſcientia tutum, & ſecurum reddit.

Sicut enim lex in conſcientia obligat, ita etiam & ſententia iudicis, vt diximus, maxime quando ille, in cuius fauorem lata eſt, nihil fecit fraudulentum, nec aliquid mali commiſit ad hoc, vt ſententia pro illo proferretur.

Ex alia vero parte cum iudex authoritatem ſolũ habeat iudicandi ſecundum leges, ſi contra eas ſententiam ferat, iniuſtè agit, ex ſententia vero iniuſta nulla vis obligandi in conſcientia conſurgere videtur.

8 Antequam rei veritatem explicemus, obſeruandum eſt, ſentẽtiam iudicis ex triplici capite iniuſtam eſſe poſſe, vel quia primo ex iniuſto animo iudicis, hoc eſt, ex odio, aut fauore procedit, quamuis in ea nec a iure, nec a veritate facti recedat: vel ſecundo ex ordine, quia ſcilicet, ordinem iuris omittit; vel tertio, ex natura rei, & cauſæ, vt quando quis contra veritatem facti pronunciat, etiamſi ſecundum allegata, & probata, ſeruatoque iuris ordine proferatur.

Non eſt quæſtio de primo, ſed de ſecundo, & tertio, de quibus quid dicendum ſit, breuiter explicabimus. In qua re

Communis Doctorum ſententia eſt, ſententiam iniuſtam ex natura rei, & contra veritatem facti, aut etiam ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, nullam eſſe, nec obligare, aut aliquem in conſcientia tutum reddere. Sic S. Thom. 2.2. quæſt 60. artic. 5. ad 1. & q. 70. artic. 4. ad ſecundum, vbi ait, iudicium iniuſtum, non eſſe iudicium, & Caietan. ibid. Sot. lib. 3. de iuſtitia. quæſtio. 4. articul. 5. Petr. de Arrag. 2.2. quæſtio. 60. articul. 5. Dominicus Bannes, & Mich. Sal. ibid. Greg. de Valent. tom. 3. diſp. 5. quęſt. 4. punct. 2. Emanuel Rodr. tract. de ordine iudiciali. c. 14. concl 5 & alij.

Ratio eſt, quia ſententia iudicis eatenus vim habet, & in conſcientia obligat, quatenus habet rationem iudicij, hoc eſt, quatenus eſt declaratiua, & interpretatiua iuſti, & iuris, in hoc enim ratio iuſti conſiſtit, vt optime Sanctus Thomas 2.2. quæſtio. 60. artic 1. in corpore tradit. Quando igitur iniuſta eſt contra leges, nullam vim habet in conſcientia. Sententia enim iniuſta nec tollit, nec confert ius, quamuis alioqui lata eſſet ſeruato iuris ordine, & ſecundum allegata, & probata.

Confirmatur hæc ratio, quia ſententia iudicis vim habet ex lege; Sicut ergo leges eatenus vim obligandi habent, quatenus tuentur ius naturale, & ab eo deriuantur, ita quoque & ſententiæ iudicum. Sed ſententia iniuſta a parte rei non tuetur ius naturale, immo potius illud deſtruit, cum expoliet verum dominum re ſua, & illam, cuius non eſt, conferat. Ac proinde in foro animę, & conſcientiæ vim obligandi non habet, ſicut neque lex iniuſta in conſcientia obligat.

Dixi, *in foro conſcientiæ*, quia in foro exteriori, in quo nõ tam conſideratur veritas facti, quam probatio iuridica, dummodo ſeruetur ordo iuris ſimpliciter neceſſarius, ſeruanda eſt ſententia prolata, ad omnia incommoda, & ſcãdala vitanda, quæ alioquin ea non ſeruata ſequerentur. Dixi, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, talis namque omiſſio ſentẽtiam illam per ſe inualidam reddit, ac propterea in conſcientia non obligat: ſecus autem quando prætermitteretur ſolum ordo iuris non ſimpliciter neceſſarius, tunc enim valida erit in conſcientia, etiamſi in ea iudex grauiter peccet. Intelligenda vero eſt hæc communis Doctorum ſententia, quando certum, & exploratum eſt ſententiam eſſe reuera a parte rei iniuſtam; quando enim res ita manifeſta, & perſpicua non eſt, ſed ſolum dubitatur, obligat illa in conſcientia, quia re exiſtente dubia, præſumendum eſt iudicem iuſte iudicaſſe, vt expreſſe Michael Salon vbi ſupra animaduertit.

Digitized by Google

9 *Hinc* infertur, quod ſi Petrus, qui eſt iudex dat ſententiam pro Ioanne contra Thomam, auferendo a Thoma quod ſuum erat, & adiudicat illud Ioanni, quod ſuum non erat, ſi Petrus non obſeruauit ordinem iuris, non ſolum peccati reus eſt, ſed etiam ad reſtitutionem Thomæ faciendam obligatur: ſin autem iuris ordinem obſeruauit, hoc eſt ſecundum allegata, & probata adiudicauit Ioanni quod ſuum non erat, bona fide, in hoc caſu iudex, ſicut a peccato, ſic etiam a reſtitutione excuſatur. At vero Ioannes ſi mala fide litigauit, & mala fide rem illam recepit, etiamſi a iudice fuerit ſibi adiudicata, nunquam præſcribit, quia malæ fidei poſſeſſor nunquam præſcribere poteſt, vnde & rem ſic receptam, & expenſas litis, & alia damna omnia reſtituere tenetur: Si vero bona fide litigauit, eamque ſibi per iudicis ſententiam adiudicatam poſſedit ſimiliter bona fide toto tempore præſcriptionis, etiamſi elapſo præſcriptionis tempore deprehendat ſententiam illam fuiſſe iniuſtam, & rem illam fuiſſe alienam, ad reſtitutionem non tenetur, quia vt ſupra in materia dominij oſtendimus, bonæ fidei poſſeſſor vere præſcribit, & quod vere præſcribit, conſequenter tuta conſcientia poſſidet, & retinet.

Sin autem bona fide litigauit, & recepit per ſententiam quam putauit iuſtam, rem non ſuam, ſed antequam impleatur tempus ad præſcribendum neceſſarium intelligat vere ſententiam illam fuiſſe iniuſtam, tenetur reſtituere vero domino rem ſibi adiudicatam, non tamen expenſas, nec damna illi inde ſubſecuta, & hoc ſiue quis reus fuerit, ſiue actor, quam primum enim ſcit ſententiam pro ſe latam fuiſſe iniuſtam, non obſtante iudicis ſententia ad reſtitutionem obligatur, vt poſt alios Rodriqu. vbi ſupra annotauit.

10 *Sic* & ſi res Ioannis per iniuſtam iudicis ſententiam adiudicata ſit Petro, & eam Petrus reſtituere nolit, poterit Ioannes commodiori via qua valet, illam citra ſcandalum recuperare, quia vere recuperat ſuum. Quod ſi cum ſcandalo, vel aliqua violentia illam recuperet, peccabit quidem contra charitatem, ratione illius ſcandali, & violentiæ, non tamen contra iuſtitiam, cum ſuum acceperit, atque adeo quamuis Petrus ab ordinario excommunicationem obtineat cōtra quoſcunque qui aliquid ab ipſo acceperint, nec excommunicationem incurrit, nec ad reſtitutionem obligatur. Quod intelligendum eſt, niſi Petrus iam iuſte rem illam præſcripſiſſet.

11 *Pari* ratione ſi iudex omiſſo iuris ordine priuet aliquem re, quæ ſua non erat, & eam adiudicet illi, cuius vere eſt, quamuis iuris ordinem omittendo peccauerit, ad reſtitutionem tamen non tenetur. Ille autem rem ſibi adiudicatam, ſiquidem reuera ſua erat, bona conſcientia poſſidebit. Id quod alio ſimili exemplo comprobatur: Si quis enim vi aut fraude ſurripiat ab aliquo rem, quæ vere ſua eſt, etiamſi forte peccet mortaliter priuata authoritate, quod ſuum eſt recuperans, cum authoritate publica rem illam recuperare potuit, & debuit, ad rei tamen ſic acceptæ reſtitutionem non tenetur, cum res ſit ſua. Qui vero rem ſuā in iudicio recuperat, quamuis iudex ex omiſſione ordinis iuris peccet, ipſe tamen eo in caſu nec peccat, eo quod authoritate publica rem ſuam recuperat, nec ad reſtitutionem obligatur, eo quod res illa vere ſua fuerit, non alterius.

12 DVBIVM tertium eſt, An poſtquam quis per iniuſtam iudicis ſententiam priuetur re ſua, & non appellet, is cui res eſt adiudicata, rem illam bona & tuta conſcientia poſſideat? Ratio difficultatis eſt, quia ex hoc quod pars læſa non appellauerit, iuri ſuo renunciaſſe videtur, & conſequenter ille alter bonæ fidei poſſeſſor erit, cum pars læſa poſtea non admittitur in iudicio ad rem ſuam repetendam.

Reſpondeo primo, quod ſi is cui res adiudicatur, bona fide litigabat, bona conſciētia rem illam tenet, quamdiu ſciat rem eſſe alterius; poſtquam autem ſciat rem eſſe alterius non amplius remanet bonæ fidei poſſeſſor, ſed rem illam vero domino reſtituere tenetur, non obſtante iniuſta iudicis ſententia, quandoquidem illa ius dare, aut auferre non poterat.

Secundo, Etiamſi pars læſa non appellet, non tamen propterea iuri ſuo renunciare, & ſententiæ iniuſtę conſentire cenſetur. Quando enim res in damnum proprium cedit, vt quis conſentire dicatur, exigitur conſenſus expreſſus, & manifeſtus. Retinet igitur etſi non appellauerit ius ſuum. Ex eo autem quod non appellauerit, hoc ſolum damnum patitur, quod poſtea in foro exteriori rem ſuam repetere nequeat, quod ideo leges ſanxerunt, & iuſte, partim in pœnam ſuæ negligentiæ partim, & potiſſime ob bonum publicum, vt finis litibus quam primum imponeretur. Cum enim leges inſtitutæ ſint vt finem litibus imponant, tempus etiam opportunum, & conueniens præſcripſerunt, quo licitum ſit parti læſæ ab iniuſta ſententia appellare. Quod tempus, ſi pars læſa omittat, iure repetendi priuatur in foro exteriori, in foro tamen interiori re ſua non priuatur, iuxta ea, quæ leguntur, & notantur in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. & in l. ab eod. Cod. quomodo, & quando iudic. & expreſſe tradunt Innoc. & Panorm. num. 20 in cap. quia plerique, de immunit. eccleſ. Alexand. in l. Nemo poteſt, ff. de legat. Sotus lib. 3. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 5. Michael Salon 2. 2. quæſt. 60. artic. 5. Petrus de Aragon. ibid. & Gregor. de Valen. tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 4. punct. 2.

13 DVBIVM quartum eſt, An ſicut ſententia iniuſta in rebus ſecularibus non obligat in conſcientia, ita quoque dicēdum ſit de beneficijs eccleſiaſticis: vt verbi gratia ſi quis per iniuſtam ſententiam priuatur beneficio, quod alteri datur, ille, cui datur ſit tutus in conſcientia, & verus poſſeſſor. Ratio difficultatis eſt, quia par vtrobique ratio eſſe videtur.

Vt autem ſententias authorum, & quæſtionis veritatem ſimul explicemus, ſupponendum eſt tanquam certum, quod ſententia circa beneficium poſſit eſſe duplex; Alia namque eſt *Declaratiua*; Alia vero *priuatiua*. *Declaratiua eſt*, quando duobus de beneficio aliquo, contendentibus ad quod exiſtimant ſe ius habere, iudex per propriam ſententiam declarat illud ad vnum, & non ad alterum pertinere. *Priuatiua* eſt, quando quis ob crimen aliquando a ſe cōmiſſum, vel illi impoſitum priuatur beneficio ſuo, quod deinde confertur alteri. Hoc ſuppoſito, variæ ſunt Doctorum ſententiæ.

Prima eſt dicentium, quod ſi ſententia illa ſit ſolum declaratiua, cuius illorum erat beneficium illud, tunc ſicut in rebus ſecularibus ita etiam in iſtis ſententia iniuſta nō obligat, & ideo ſi conſtet illi in cuius fauorem lata fuit, tenetur illud renunciare, nec tuta conſcientia illud retinere poteſt, etiamſi alter non appellet, quia nullum ius ad illud acquirit. Quod intelligendum eſt, etiamſi bona fide litigauit, & bona fide ſimiliter illud recepit, tenetur namque cognita iniuſtitia ſententiæ illud reſignare non tamen expenſas, ſi tamen fraudulenter litigauit, & recepit, non ſolum beneficium reſignare, ſed etiam expenſas reſtituere tenetur. Sic Inno. in c. Quia plerique, de immun. eccl. & Panor. in c. 1. nu. 4. & nu. 5. de conceſſ. præben. Angel. verb. ſententia. 5. 8. & Syl. eo. q. vlt. quos ſequitur Sotus lib. 3. de iuſtitia. q. 4. artic. 5.

Ratio eſt, quia beneficium eccleſiaſticum, tuta conſcientia retineri nequit abſque titulo iuſto, & canonica inſtitutione, iuxta regulam iuris, vt habetur reg. 1. de reg. iur. in 6. Sed qui benficium illud obtinet per iniuſtam ſententiam declaratiuam, nullum canonicum titulum habet ad tale beneficium, quandoquidem ſententia illa non tribuit ei aliquod ius de nouo, ante illam autem nullum ius habuit ad illud. Ergo nulla ratione beneficium illud ſalua conſcientia retinet.

Sin autem ſententia erat priuatiua, tunc Innoc. Pan. Ang. dicunt ſententiam iniquam valere, ſi inique damnatus, & priuatus in tempore debito non appellet, quia eo ipſo quod non appellat, conſentire videtur in collationem factam alteri, iurique ſuo renunciare cenſetur, iuxta regulam iuris, *Qui tacet conſentire videtur*, reg. 43. de reg. iur. in 6. Vnde alter bona conſcientia illud poſſidet. Si vero appellauerit, tunc etiamſi non audiatur, non cenſetur renunciaſſe iuri ſuo, vnde nec is, cui confertur, ius ad illud acquirit, ſed illud ſtatim cognita iniuſtitia ſententiæ reſignare tenetur.

Digitized by Google

nouit. Vt v. g. Petrus ex falſis teſtibus,vel ex malitia, aut ignorantia damnatus de hæreſi, & ſic priuatus ſuo beneficio,ſi Petrus appellet in tempore, is, cui collatum fuit beneficium, reſtituere tenetur illud Petro,ſin vero non appellet in tempore, non tenebitur alter illud ei reſtituere, etiã poſt compertam veritatem.

14 Sotus autem vbi ſup. hanc eorum de ſententia priuatiua opinionem non ita ſimpliciter,& abſolutè admittit,ſed eam triplici adhibita diſtin. limitat.

Ait namque *Primo*, quod ſi iudex ſciens & prudens illum inique condemnet, ſententia illa nullius plane roboris eſt in foro conſcientiæ, vnde iudex grauiter peccat. & tenetur alteri reſtituere, ſicut etiam poſſeſſor id intelligens beneficium illud renunciare debet.

Addit *Secundo*,quod ſi iudex bona fide,& ſecundum allegata & probata illum cõdemnet, & priuet beneficio, etiãſi falſo ſit accuſatus,tenet tamen ſententia,& alter bona fide illud poſſidet;(niſi hic fuerit accuſator,qui falſo alium accuſauerat,tunc enim incapax eſt illius, & illud renunciare tenetur)quamuis poſtea ſciat ſententiam priuatiuam fuiſſe iniuſtam.

Tertio demum ſubdit, hanc eorum opinionem ſolum procedere in beneficijs eccleſiaſticis,quę pro ſolo Epiſcopi & Prælati arbitrio conferuntur,ſic enim valida eſt collatio beneficij,vt pote a ſolo eorum pendens arbitrio, bonaque fide ſecundum allegata & probata alter priuatur, & huic confertur,ſecus autem in alijs rebus,& iuribus,quæ ex Prę latorum arbitrio non pendent. Vnde ſi quis falſo ob crimen aliquod,verbi gratia hęreſis,accuſaretur de hæreſi,& bonis ſuis priuaretur, quam primum fiſcus ſententiæ iniuſtitiam nouerit,bona ei reſtituere tenetur, etiamſi ſecundũ allegata, & probata lata fuiſſet, quia ſententia illa ſolum fundata fuit in falſa præſumptione,qua cognita,reſtituendum erit quod ex ea fuerit acquiſitum. Et cum Soto conſentiunt Sylu. ver. ſententia, quęſt. 11. Greg. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 4. puncto 2. Petrus de Arragona 2. 2. quæſt. 60. art. 3.

15 *Omiſſis* vero aliis multis,quę in hac re minus vtiliter diſputari poſſent, hæc mihi probabiliter dici poſſe videntur iuxta recentiorum Thomiſtarum doctrinam, quã Dominicus Ban.& Mich. Sal. 2. 2. q. 60. ar. 5. & alii verius & exactius tradunt.

Primum eſt, ſententia iniuſta formaliter, hoc eſt, tam ex iniquitate iudicis, quam ex malitia, & calumnia alterius partis, & falſitate teſtium procedens, nulla & inualida eſt.

Ratio eſt,quia vere iudicium ita iniquum, non eſt iudicium, vt docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 76. art. 4. ad ſecun. Ergo nec ſententia valida eſſe poteſt, & conſequenter nec confertur alicui ius in beneficium aliquod, qualecunque illud fuerit.

Dixi, *formaliter iniuſta*,quia ſecus dicendum eſt ſi *materialiter* ſolum,ideſt,ex ſola teſtium falſitate & in qua iudex bona fide iuxta allegata, & probata iudicauit,parteſq. inter ſe quoque bona fide litigarunt, iniuſta ſit.

Secundum eſt,ſententia declaratiua ſolum *materialiter* iniuſta,vim habet in foro conſcientiæ & confert ius, ac titulum beneficij illi,in cuius fauorem fertur, ita vt cognita poſtea ſententiæ iniuſtitia non tenetur, qui beneficium adeptus eſt illud renunciare. Eſt contra Canoniſtas,& Sũmiſtas,& Sot. vbi ſup. Cum nobis autem ſentiunt Domin. Bannes,Salon,Petrus de Arragon.& Greg. de Valen. locis paulo ante citatis. Vt v. g. litigant Petrus & Paulus apud iudicem, & vterque bona fide contendit ſibi competere eccleſiam parochialem,declaratq. iudex bona fide ſecundum allegata,& probata talem eccleſiam ad Petrum ſpectare;vere parochus eſt Petrus illius eccleſiæ, adeo vt quãuis poſtea cognoſcat Petrus teſtium probationes falſas fuiſſe,non tenebitur illam renunciare.

Ratio eſt, quia in eccleſia Dei eſt poteſtas conferendi, vel auferendi beneficia, cum opus fuerit ad ſalutem animarum,& ad bonum regimen eccleſiæ;ſunt enim inſtituta beneficia ad hos fines,vt conſtat. Sed maxime ſaluti animarum,bonoque regimini eccleſiarum expedit,vt iura beneficiorum ſint certa; certa vero eſſe non poſſunt, niſi per ſententiam eorum, qui authoritatem habent lites terminandi. Alioqui enim magna eſſet in eccleſia Dei perturbatio,maxima inquietudo conſcientiarum, ſi beneficiorum iura a rei veritate,& non a ſententia iudicis ſecundum allegata & probata procedentis,dependerent. Sæpe enim cum Epiſcopi ſtare debeant dictis teſtium, ſicut & ceteri iudices,haberentur ſæpenumero pro veris parochis,& Epiſcopis,qui tales non eſſent,& conſequenter multoties fideles vera ſacramenta non ſuſciperent ex defectu legitimæ iuriſdictionis in ſubditos,maxime in ſacramento pœnitentiæ,quod iuriſdictionem requirit vt vere, & valide adminiſtretur. Quod ſecundum dictum non ſolum procedit in ſententia declaratiua beneficiorum ſimplicium, quæ non pendent ex meritis, & iuſtitia, ſed ex ſola voluntate Epiſcopi ſed etiam beneficiorum curam habentium,& quę ex meritis, & iuſtitia dependent: valet namque talis ſententia dummodo(vt ſupponimus) dignus ſit is,in cuius fauorẽ fiat declaratio, (nã indignus nulla via poteſt beneficium recipere,aut retinere,) atque adeo confert ius & titulum beneficii in vtroque foro, nec tenetur ad reſignandũ beneficium, qui illud ita recipit, modo non ſit vſus dolo, fraudes,& calumnia,tunc enim non acquireret ius illius in foro interiori, cum fraus & dolus nemini patrocinari debeant.

16 *Tertium eſt*, ſententia priuatiua materialiter ſolum iniuſta,hoc eſt,bona fide ſecundum allegata, & probata lata,& partibus bona fide litigantibus valida eſt,& vere expoliat alterum iure, quod habebat, vt verbi gratia,ſi Petrus, & Paulus litigarent de parochia,cuius Paulus titulũ, & poſſeſſionem habebat, Petrus autem bona fide accuſauit Paulum apud Epiſcopum de aliquo crimine, propter quod merebatur priuari beneficio,& epiſcopus ſecundum allegata, & probata profert ſententiam, per quam expoliat Paulum ſuo beneficio, & confert illud Petro, non obſtante teſtium falſitate,valida eſt ſententia,& Petrus verus parochus eſt illius eccleſiæ: ita *Salõ*, & *Dominicus Bannes* vbi ſupra. Ratio eſt, quia ſicut quando expedit ad bonum commune Reipublicæ ſecularis, poteſt Princeps,qui eſt cuſtos illius expoliare vnum ciuem bonis ſuis propriis, & illa alteri adiudicare; ita multo magis poteſt iudex ſpiritualis hoc præſtare, quando expedit ad ſpirituale bonum eccleſiæ: ſed expedit ad bonum ſpirituale eccleſiæ, vt tales ſententiæ etiam iniuſtæ obligent in foro conſcientiæ,& vere conferant beneficia,& iuriſdictionem illis,quibus in foro exteriori per ſententiam ſecundum allegata, & probata,adiudicãt etiamſi a parte rei iniuſtæ ſint. Ergo de facto valent,& tenent in foro conſcientię. Quod vero hoc expediens ſit,conſtat,quia alias nihil firmum, aut ſecurum eſſet in eccleſia circa huiuſmodi beneficia, dareturque maxima perturbatio, & confuſio circa ſacramentorum adminiſtrationem niſi is cui per ſententiam iudicis eccleſiaſtici (quamuis iniuſtam)confertur,& adiudicatur beneficium, verus parochus eſſet. Quia ſufficit ad iuriſdictionem ſola voluntas,& collatio Epiſcopi, dummodo nulla interueniat ſimonia,iniuria, vel dolus, quæ in hoc caſu non reperiuntur,cum tam Epiſcopus, quam recipiens beneficium bona fide vſi ſint. Maxime cum ille, qui beneficium poſſidet poſt ſententiam priuatiuam,non obtineat illud virtute ſententiæ priuatiuæ,quę fuit iniuſta, ſed per nouam collationem ab epiſcopo factam, atq; adeo vere iuriſdictionem habet, & eccleſia facta illius tanquam rata,& valida habet. De qua re plura dicemus in propria materia de beneficiis,hęc interim de ſententia iudicis, quantum ad præſens inſtitutum ſpectat,dixiſſe ſufficiat.

De varijs modis procedendi in iudicio, & qualiter in ſingulis iudex procedere debet. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Modus procedendi in iudicio triplex, per Denunciationem, per Inquiſitionem, per Accuſationem.*

2 *Denunciationum genera quatuor, Euangelica, Iudicialis Canonica, Regularis, & quid ſint harum ſingule.*

3 *Denunciatio Euangelica, & iudicialis in multis diffe-runt.*
4 *Denunciatio Euangelica quomodo conuenit cum Canonica, & quomodo differt?*
5 *Denunciatio Iudicialis ab accuſatione in multis differt.*
6 *An denunciationem neceſſario præcedere debeat ſecreta admonitio delinquentis?*
7 *An & quibus in caſibus fieri poſſit tranſitus a denunciatione Euangelica ad Iudicialem?*
Iudex Eccleſiaſticus procedere poteſt ad excommunicationem dupliciter. & quanam requirit præuiam trinam admonitionem. ibi.
8 *Inquiſitio quid ſit? A denunciatione autem accuſatio quomodo differt? & quot eiuſdem ſpecies ſecundum Theologos. num. 9.*
10 *Inquiſitio quæcunque fieri poteſt, vel ad pœnam infrendam vel poſitiuam, vel priuatiuam, vel ad damnum, & errorē vitandum.*
In inquiſitione meritorum, & ſufficientia tenentur tum teſtes, tum ipſe ſubditus ſecreto, vel iuridice manifeſtare defectus, & impedimenta, quæ vere, & certe nouerint.
11 *Voluntarie poſtulans officium, aut dignitatem, tenetur defectus ſuos prodere, quamuis occultos, ſin alias, non ipſe ſed electores.*
12 *Quid ſit infamia ſeu clamoroſa Inſinuatio? An idem ſint, non conueniunt inter ſe Authores.*
13 *Quinam hominum numerus requiratur ad infamiam, non conſentiunt.*
14 *Quid ſint proprie Indicia ad proceſſum in iudicio neceſſaria.*
15 *Semiplena probatio quid.*
16 *Inquiſitio omnino generalis iure, & legitime a iudice fieri poteſt abſque præuia infamia aut actore.*
17 *Quæ ſolum crimina poteſt Prælatus in generali viſitatione compellere ſubditos vt denuncient, & quo ordine.*
In viſitationibus quas faciunt Domini Inquiſitores manifeſtanda ſunt delicta, quæ ſunt contra fidem, etiamſi delinquens nulla laboret infamia, ea etiam delicta quæ in damnum temporale Reipubl. vergunt, & ſoluitur argumentū Alciati in contrarium.
18 *An certos caſus qui in damnum fidei, aut Reipubl. vergunt, teneantur ſuperiores admonere, & exprimere in ſuis edictis ſe ea tantum inquirere, quæ aliqua laborant infamia.*
19 *Inquiſitionem ſpecialem præcedere debet infamia ſeu clamoroſa inſinuatio. ſicut admonitio fraterna denunciationem Euangelicam.*
20 *Iudex ſciens crimen ſubditi, & tres aut plures teſtes conſcios eiuſdem criminis per quos probari valeat delictum, antequam eum accuſent, via inquiſitionis procedere non poteſt.*
21 *Lex quæ præcipitur neminem puniri, aut inquiri poſſe ſine accuſatore, eſt tantum de iure poſitiuo humano.*
22 *Quando inquiſitio eſt iuſta, an ſemper præcedere debeat infamia?*
Quando crimen ſit notorium, & perſona occulta non licet particulariter hanc aut illam perſonam iudici inquirere ibi. quando autem crimen eſt notorium, & publicum, perſona uero occulta, nu. 23.
24 *Licere in tali caſu inquirere in genere certum eſſe & praxi conſentaneum cenſetur.*
Conſuetudo, vt legem facere, ita & limitare, & abrogare poteſt, ibid.
25 *Soluuntur argumenta pro contrario, & quando reſpondet Nauar. ſed verius alij.*
26 *Si vnus tantum ſciat quis crimen illud notorium commiſerit, & ille rogetur a iudice in generali inquirente, teneatur veritatem fateri.*
27 *Vt iudex via accuſationis iuridice procedat, ac interrogat Reum, quæ requiruntur, & ſufficiunt.*

1 INter alia, quæ ad formam iudicij requiruntur, eſt *Modus* procedendi qui eſt triplex.

Primus eſt per denunciationem, & eſt quando officiales denunciant iudici.

Secundus eſt per Inquiſitionem, & eſt, quando iudex procedit ad cognitionem criminum prout habetur in capit. qualiter, & quando. 2. de accuſat. & c. licet Heli. de ſimonia. vbi communiter tradunt authores poſt S. Thom. 2. 2 quæſtio 67. articulo primo, non poſſe iudicem inquirere ſine accuſatore, aut ſine aliquo qui vice accuſatoris fungatur.

Tertius eſt per accuſationem, & eſt, quando quis aliquē accuſat.

Quoad primum vero modum ſcilicet, Denunciationis, ſciendum eſt ex Doctoribus in capit. Nouit. de iudicijs. & capit. ſi peccauerit. 2. quæſtione prima, Soto in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. quæſtio. quinta, & Summiſtis in verbo Denunciatio. quatuor eſſe denunciationum genera.

2 *Primum* eſt *Euangelica*, & eſt illa, quę fit pręcedēte correctione fraterna de recuperando fratre, ante quam denūcietur eccleſiæ, vt habetur Mat. 18. primo enim facienda eſt ſecreta. & fraterna correctio; deinde teſtium adhibitio; poſtremo denunciatio.

Secundum eſt *Iudicialis*, quæ eſt duplex, Alia *priuata*, quæ eſt manifeſtatio criminis, qua quis prætendit reſarciri ſibi damnum receptum, & in ſuum ſtatum priſtinum reſtitui. Alia *publica*. qua iudex ex officio per denunciationem ſuorum officialium procedit, vel ad mulctandum reum pęna fiſcali, vel alia pęna arbitraria.

Tertium eſt *Canonica*, ſic dicta quia iure canonico inuēta eſt, & eſt manifeſtatio criminis non ad vindictam publicam, ſicut denunciatio iudicialis, ſed vt euitetur delictum committendum ab aliquo. vel etiam pro delicto commiſſo, ſi ſit periculum recidiuandi, & ad coercendum crimina, ne vlterius procedant.

Quartum eſt *Regularis*, ſic dicta, quia obſeruatur in Religionibus ſecundum ſtatuta, & regulas diuerſarum religionum, ſiue ſit iudicialis propter intereſſe proprium, ſiue canonica propter bonum commune, & in hac non eſt neceſſe obſeruare ordinem iuris, ſed proceditur de plano, & ſimpliciter ad emendam delinquentis, & ob bonum publicum religionis, ne contaminetur religio. De qua re legendi ſunt Panorm. in d. capit. Nouit. Syluest. verbo. inquiſitio. quæſtio. 10. & Sotus vbi ſupra, qui hæc latius explicant.

3 *Differunt* autem denunciatio *Euangelica*, & *Iudicialis* in multis: *Primo* ratione finis, qui finis Euangelicæ eſt emendatio fratris, vt pœniteat: Iudicialis vero vindicta, ſeu bonum denunciantis, velut delinquens ſatisfaciat.

Secundo, Euangelica eſt actus, & officium charitatis, vnde de ea agit S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. Iudicialis vero ſeu accuſatio. actus eſt iuſtitiæ, & ex iuſtitia debitus, & de ea diſſerit S. Thom. 2. 2. in materia de iuſtitia, quæſtio. 68. 69. & 70.

Tertio, Euangelicæ forma requirit vt præcedat ſemper ſecreta monitio, & fit ſine ſtrepitu iudicii: iudicialis vero procedit in ſcriptis, & forma iudiciali, teneturque denuncians probare crimen, quamuis aliquando etiam procedatur de plano & ſine ſtrepitu iudiciali.

Quarto, ad Euangelicam tenētur omnes, poſſunt enim, vt communiter tradunt Doctores ſubditi Prælatum, & filij Patrem denunciare, neque ab ea eximuntur infames, aut excommunicati, non tamen tenentur omnes ad Iudicialem, vt conſtat.

Quinto, differunt ex parte termini, quia Euangelica ceſſat, ſi frater emendatur, ſin minus ad iudicialem proceditur.

4 *Conuenit* autem denunciatio Euangelica cum Canonica, & Doct. in capit. Nouit, de iudicijs, quia vtraque requirit præuiam monitionem. Differunt autem, quia denunciatio euangelica eſt illa ſola proprie loquendo, quæ ad ſolam fratris emendationem procedit, propter ſolum bonum fratris; Canonica vero eſt illa, qua proceditur ad damnum publicum euitandum, vel perſonæ priuatæ, vt cum quis denunciat prælatum, aut habentem beneficium, vt officio, aut beneficio priuetur, eo quod ſibi ſit pernicioſus: Et ſecundum Innoc. in c. Nouit de iud.

quan-

Digitized by Google

quando quis denunciat crimen, quod eſt in perniciem publicam, aut præiudicium tertiæ perſonę, non ſolũ ad emendationem illius, ſed etiam vt euitetur, aut reſarciatur damnum, tunc enim eſt denunciatio Canonica, quæ quidem denunciatio non eſt fraterna, nec iudicialis, cum non petatur proprium intereſſe, nec proprie eſt accuſatio, quia non petitur omnino vindicta legis, vt Sotus in releɫ. de tegendo ſecreto, memb. 1. q. 5. in prin contra Syluest. in verb. denunciatio, in princ. annotauit, qui has denunciationes vix inter ſe diſtingui poſſe putauit.

5 Denunciatio autem iudicialis ab Accuſatione differt in multis, Nam primo, denuncians ſeu denunciator iudicialis non intendit vindictam publicam & punitionem denunciari propter bonum publicum, ſed ſolum intereſſe ſuum, in quo per iniuriam lęſus eſt; accuſator vero petit vindictã publicam, quæ infligitur propter bonum publicum.

Secundo, denunciator iudicialis non tenetur probare crimen teſtibus, accuſator vero tenetur.

Tertio, quamuis denunciatio iudicialis tendat ad vindictam, non eſt tamen denunciato infligenda tota pęna iuris; Accuſato vero infligi debet, argum. capit. inquiſitionis. de accuſat.

Quarto, denunciatio iudicialis eſt mera criminis manifeſtatio ſine aliqua actione, qua ſcilicet denunciatur crimen Prælato, vt ipſe ex officio faciat quod ei videtur ſecũdum ius; Accuſatio vero eſt delatio criminis cum actione, quod iudex petitur, & compellitur punire reum, vnde denunciator non dicitur Actor, ſicut accuſator. Quo circa vt recte obſeruat Sotus in releɫ. de tegendo ſecreto memb. 2. q. 5. & lib. 5. de iuſt q. 6. ar. 2. denunciatio iudicialis tripliciter locum habere poteſt, vbi actio eſſe nequit: Primo ratione perſonæ, quæ agere non poteſt, vt v. g. ſeruus agere non poteſt in iudicio, poteſt tamen denunciare iudici ſæuitiam Domini, vt iudex ex officio compellat dominũ aut mitius agere ſecum, aut vendere, vt habetur Inſtit. De his qui ſunt ſui vel alieni iuris, §. Sed & maior. Item quando Religioſi non poſſunt agere contra prælatos, poſſunt eos denunciare ſecundum Doctores in c. Inſinuante. Qui clerici vel monachi. Secundo ratione iudicis qui non eſt directus, vt quando iudex ſecularis non ſeruat iuſtitiam, poteſt quiſq; denunciare illum Papæ, ad cuius officium ſpectat de quocunque peccato mortali quemlibet Chriſtianum corripere, vt notat Panor. in c. Nouit. de iud. vbi Rex Franciæ denunciatus eſt Papę de crimine quod aduerſus Regem Angliæ commiſerat. Et econuerſo, iudex eccleſiaſticus poteſt denũciari principi ſeculari ad reprimendam eius vim per iniuſtum iudicium, quando alia commodiori via reprimi nequit. Habet enim princeps ſecularis ius repellendi vim a quocunque illatam vt Sotus vbi ſupra docet, & fauet ca. Reg. 23. q. 5. Tertio ratione criminis quod lege permittitur, vt v. g. Quia vſura lege permitti videtur, accuſari non poteſt vſurarius, denunciari tamen poteſt, vt iudex ex officio illum ad reſtitutionem admoneat. Sic etiam eadem ratione, quando quis decipit alium citra dimidium iuſti pretij. In quibus omnibus caſib. non eſt proprie accuſatio ſed denunciatio, i. mera criminis manifeſtatio, vt iudex ex officio erratum corrigat, & emendet. Accuſatio vero fieri nõ poteſt, niſi ab illo, qui poteſt directe agere. quamuis negandum non eſt, quin is qui agere poteſt, & coram proprio iudice, poſſit etiam quandoque mere denunciare ſine accuſatione.

His ita de denunciatione breuiter explicatis, ſatis conſtat qualiter procedendum in ea ſit, vt licite, & ſine peccato fiat, vt tamen res tota clarior reddatur, dubia quædam proponenda, & ſoluenda ſunt.

6 DVBIVM Primum eſt, an denunciationem neceſſario præcedere debeat ſecreta admonitio delinquentis? Solutio huius facilis eſt præſuppoſita diſtinctione denunciationis in Euangelicam, & iudicialem: Si enim iudicialis ſit, tunc aut eſt publica, aut priuata. Iudicialis publica illa eſt, quæ fit coram iudice in publico, ob publicam punitionem delinquentis. Priuata vero eſt, quæ fit in iudicio quidem & coram iudice, ſed non fit in publico, nec ad punitionem publicam, ſed vt iudex ex officio ſuo curet reſtitutionem damni aut ſatisfactionem iniuriæ in parte læſa denunciante. Et hanc vtramque denunciationem non neceſſario præcedere debet ſecreta admonitio, quia cum denunciatio iſta loco accuſationis, vel actionis ſucceſſit, ſicut ad accuſationẽ, vel actionẽ nõ neceſſario præcedere debet ſecreta admonitio, ita neq; ad denunciationẽ prædictã. Pręterq̃ quod cũ neutra denunciationũ iſtarum ſit ad pęnitentiam delinquentis; ſed tantum vel ad publicam punitionem, vel propter recuperationem propriæ rei, inde eſt, quod quantumuis quis correctus ſit, denunciari tamen poteſt. Sin autem ſermo ſit de Euangelica denunciatione, quæ etiam ſuccedit ſæpe tanquam remedium ad recuperationem rei propriæ, propterea quod deficit remedium ciuile, tunc quidem pręrequiritur admonitio ſecreta vt verbi gratia, lata eſt ſententia iniqua a iudice ſeculari, per quam applicata eſt res Petri Ioanni, & Ioannes extra iudicium confeſſus eſt illud, aut eſt aliquis alius teſtis, tunc quidem in iudicio ſeculari non eſt remedium contra Ioannem, & tamen in iudicio Eccleſiaſtico eſt remedium, quia poteſt eccleſiaſticus iudex ad inſtantiam Petri dare literas continentes excommunicationem ſub hac forma, vt quicunque retinet iniuſtè bona Petri, reſtituat illa. Id quod etiam in alijs caſibus contingere poteſt, vt in furtis, &c. in quibus non eſt remedium ciuile, quia nulla ratione probari poteſt, & tamen a Iudice Eccleſiaſtico fertur excommunicatio, vt quicunque ſciuerit tale, vel tale furtum, vel talem aut talem rem eſſe apud aliquem intra triduum reuelet, aut reſtituat. Quam denunciationem Euangelicam tam iure naturali, quam iure diuino a Chriſto promulgato Matth. 18. præcedere debet monitio ſecreta, quia cum fiat in bonum peccantis ſeruandum eſt ſimul bonum conſcientiæ, & bonum famæ, quantum fieri poteſt, vt docent S. Thom. 2. 2. quæſtio. 33. artic. 7. & interpretes eius loci. Theologi in 4. diſt. 19. Syluest. verb. denunciatio. quæſtio. 4. & alij communiter. excipiuntur tamen quidam caſus, in quibus non eſt neceſſe vt præcedat ſecreta monitio, vt in materia de fraterna correctione communiter traditur, & expreſſe notat Nauar. in Manuali. c. 18. nu. 30. 31. & ſeq. nec in hac re vlla eſt inter authores controuerſia.

7 DVBIVM Secundum eſt, an, & quibus in caſibus fieri poſſit tranſitus a denunciatione Euangelica ad iudicialem?

Reſpondeo ſi ſermo ſit de iudice ſeculari raro contingere ſolet, aut poteſt vt fiat iſte tranſitus, eo quod crimina ad iudices ſeculares nõ deferuntur niſi per accuſationem, vel querelam verbalem, aut denunciationem iudicialem, vel per actionem, qua quiſque in iudicio ius ſuum, & intereſſe proſequitur. Item iudex ſecularis nunquam excepit crimina niſi vt in publico puniat, & in ſcriptis coram notario, ita nunquam excipit illa tanquam pater ad pœnitentiam delinquentis, ſed tanquam iudex ad punitionem delictorum.

Ceterum contingere poteſt, vt apud iudices eccleſiaſticos fiat huiuſmodi tranſitus; quia iudex eccleſiaſticus excipere poteſt crimen ad ſe delatum tanquam pater ad pœnitentiam delinquentis, & etiam tanquam iudex ad punitionem delicti, & ita fieri poteſt tranſitus apud illum a denunciatione euangelica facta illi tanquam patri ad denunciationem iudicialem factam illi tanquam iudici, hac ratione, vt crimine ad ſe delato tanquam patrem, iudex eccleſiaſticus priuatim corripiat delinquentem, quod ſi fraterne monitus a ſuperiore reſipiſcere noluerit, tunc fieri poteſt tranſitus ab euangelica denunciatione ad iudicialem, poteritque eccleſiaſticus iudex procedere ad excommunicationem dupliciter.

Primo quidem ferendo excommunicationem in generali ſub hac, vel alia ſimili forma, vt quicunque hoc, vel illud fecerit, reſtituat, vel ſatisfaciat, & tunc comprehenditur delinquens in illa cenſura, & tenetur reſtituere aut ſatisfacere in conſcientia, ſecreto; & ad hoc ſatis eſt vt crimen ſit delatum ad pręlatum eccleſiaſticum a quocunque priuato homine illud crimen denũciate ſeruato ordine denunciationis Euangelicæ a Chriſto præſcriptæ Matth. 18. ita, ſcilicet vt prius ſecreto admonitus ſit; ſin autẽ fraternæ

monitus non ſufficienter emendetur, corrigendus erit coram duobus vel tribus teſtibus, vt ſic pudefactus, & confuſus emendetur, & ſi neque hac ratione corrigatur, deferendus erit ad ſuperiorem tanquam patrem, vt ipſe ſuperior procuret eum corrigere, quia efficaciora, & plura habet remedia ſuperior, quam priuatus, & tandem ſi neque ab eo correptus fraterne emendari nolit, faciendus erit hic tranſitus a denunciatione euangelica ad iudicialem eo modo, quo diximus.

Secundo autem procedere poteſt ferendo excommunicationem in particulari contra talem perſonam, ſed tunc neceſſe eſt, vt ante illam excommunicationem præcedat trina monitio, vel vna æquiualens trinæ monitioni canonicæ, & opus eſt etiam, vt feratur excommunicatio in ſcriptis continentibus cauſam excommunicationis, c. cum medicinalis, de ſent. excom. in 6. prout latius tom. 1. Theſauri, lib. 1. c. 12. & 13. expoſuimus.

Neceſſe etiam eſt, vt crimen ſit delatum a denunciatore priuato, vel a fiſcali, & ſit crimen probabile in iudicio, quia excommunicatio ferri debet ſecundum regulas a iure canonico præſcriptas, quando fertur contra aliquem in particulari. Quocirca fieri poteſt tranſitus a denunciatione euangelica ad iudicialem procedentem per excommunicationem, aut aliam cenſuram eccleſiaſticam; non enim fit tranſitus ad iudicialem, qua puniatur delinquens in publico, niſi finita denunciatione euangelica, incipiat de nouo iudicialis per accuſationem, vel querelam, ue. balem, uel denunciationem, unde ad iſta omnia requiritur, ut crimen ſit probabile in iudicio per teſtes. Hæc ea ſunt, de quibus hoc in loco de denunciatione dubitari poſſunt; reliqua enim quæ ad denunciationem euangelicam ſpectant, in materia de correptione fraterna tractantur, quæ uero ad iudicialem pertinent, (quia cum accuſatione maximam habent connexionem) inferius cum de accuſatione agemus, latius exponentur.

8 Quoad ſecundum modum, ſcilicet Inquiſitionem, de qua tractant Summiſtæ in uerb. Inquiſitio. Alexand. de Ales p. 3. q. 46. memb. 3. S. Anton. par. 3. titu. 9. cap. 7. Sotus lib. 5. de iuſt. t. q. 6. artic. 2. & in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 6. Dom. Bannes, Petrus de Arragon. & Michael Salon. 2. 2. q. 68. art. 1. & 2. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 14 & Doct. communiter in *cap. Qualiter, & quando. 2. de accuſat.* Nauarr. in Comment. in Rubricam de Iudiciis. Notab. 10. & in c. Inter uerba. 11. q. 3. conclu. 6. corol. 62. & 63. & in Man. c. 18. num. 38. & ſeq. & alii. Definitur autem Inquiſitio, inueſtigatio criminis, uel occulti peccatoris, quę fit a Prelato, uel iudice.

Differt autem a denunciatione, & accuſatione: quod inquiſitio, ſiue delicti, ſiue delinquentis, fit ex officio, & iuſtitia, & ad ſolos Prelatos, & iudices pertinet: accuſatio autem ſolis ſubditis conuenit: denunciatio uero euangelica omnibus ex charitate conuenit tam ſubditis, quam ſuperioribus, ut ex dictis, & ex iis quæ inferius dicemus, manifeſtum erit.

9 Quamuis autem Canoniſtę in d. c. Qualiter & quando, 2. de accuſ. ſuo more plures Inquiſitionis modos, & ſpecies conſtituant, Theologi tamen duas tantum, aut ad ſummum tres enumerant, ad quas reliquæ omnes reducuntur; Vna eſt Generalis omnino; Alia omnino Specialis; Addi poteſt & tertia, quæ partim eſt Generalis, & partim Specialis.

Generalis omnino eſt, qua prælati viſitantes ſuam diæceſim, vel iudices, & ſuperiores ſuam prouinciam vitam, & mores ſuorum ſubditorum inquirunt, an ſeruent leges, & inſtitutiones illius loci, diæceſis, aut conuentus, an exiſtant ibi aliqui delinquentes, quos oporteat punire; atque adeo proponere ſolent edicta, vt qui nouerit aliqua crimina, deferat illa ad ſuperiorem. Quæ ideo dicitur Generalis, quia nec nominatur perſona, nec crimen de quo inquiritur, ſed tantum inquirunt in genere, an quis aliquod crimen in illa diæceſi, ciuitate, aut conuentu commiſerit.

Poteſt autem eſſe Generalis quatuor modis, vel primo, quoad perſonas, & quoad delicta, vt cum iudex inquirit, an ſint homines facinoroſi pœna digni, de qua loquitur l. congruit. ff. de offic. præſid.

Vel ſecũdo vt ſit generalis tantum quoad perſonas, ſed ſpecialis quoad delicta, vt cum iudex inquirit contra illos, qui Petrum occiderunt; de qua loquitur l. Mandatis, ff. de condic. ob turpem cauſam.

Vel tertio eſt generalis quoad delicta, ſed ſpecialis quoad perſonas, vt cum inquiritur per viſitatorem eccleſiæ cõtra perſonas exiſtentes in eccleſia ad inueſtigandum, & puniendum crimen per aliquem eorũ commiſſum, per quod monaſterium in aliquo reformari debet, de qua agitur in c. inquiſitionis. de accuſat.

Vel Quarto eſt Generalis quoad perſonas de neceſſitate, vt cum inquiritur de aliquo beneficio contra ciuitatem, & homines illius, nec ſunt homines ſpecificandi.

Specialis omnino eſt, qua in particulari, & nominatim inquiritur, & ſpecificatur certa perſona, & certum crimen, vt v. g. An Petrus hoc homicidium commiſit; an quis commiſit, hoc furtum, &c.

Partim Specialis, & partim Generalis eſt, qua delictum in particulari exprimitur, perſona vero non nominatur, ſed tantum inquiritur in communi, vt cum inuento cadauere inquiritur quis illum hominem occiderit, vel econtra, quando exprimitur perſona, non autem certum crimen, vt cum inquiritur an Petrus ſit homo flagitioſus, & eadem eſt cum ſecundo, & tertio modis inquiſitionis Generalis, vt conſtat.

10 Rurſus inquiſitio quæcunque fieri poteſt, vel ad inferendam pœnam, & ad puniendum delinquentem, quæ pœna, vel eſt poſitiua, puta ad aliquem caſtigandum, incarcerandum, ſuſpendendum, &c. vel eſt priuatiua, vt cum inquiritur contra aliquem, vt priuetur officio, aut beneficio; vel inquiritur non ad pœnam aliquam inferendam, ſed ad damnum aliquod, aut errorem vitandum, vt verbi gratia, cum inquiritur meritum perſonæ, vt conferatur ei beneficium, aut dignitas, quę ideo fit, ne indignus aſſumatur ad beneficium, vel officium, aut cum inquiritur, an inter Petrum, & Mariam ſit aliquod impedimentum contrahendi matrimonij. Et quamuis hoc in loco ſolum agendum ſit de inquiſitione ad pœnam inferendam, non autem de inquiſitione meritorum, & ſufficientia, quia tamen eius mentionem fecimus, ideo breuiter de ea etiam dicemus.

In qua re cõmunis Doctorum opinio eſt, quod licet nulla omnino præcedat infamia, tam teſtes a iudice competenti requiſitos, quam etiam ipſum ſubditum in cauſa propria interrogatum, teneri manifeſtare ſecreto, vel iuridice, ſi oportuerit, defectus, & impedimenta, quæ vere, & certo nouerint, vt expreſſe tradit Michael Salon. 2. 2. qu. 68. art. 1. controuerſia 4. vt v. g. voluntarie poſtulans officium, vel dignitatem tenetur proprios defectus, vel parentum, vel generis ſui, qui ipſum illo officio indignum efficiunt, interrogatus, quamuis occulti ſint, prodere. Ratio eſt, quia iudex, vel prælatus tenetur ex officio, & iuſtitia officium illud, vel beneficium non conferre indigno. & conſequenter cum inquirere poſſit, an iſte qui ſeipſum ad illud obtinendum offert, ſit indignus, vt habetur in c. cum in cunctis. c. cum dilectus, & capit. Nihil eſt. de elec. nec alia via id ſcire poſſit, niſi aut dicto teſtis, aut confeſſione ipſius poſtulantis, poteſt eos interrogare, & ipſi reſpondere tenentur. Nam eo ipſo, quod quis poſtulat tale officium, aut dignitatem, vel beneficium, offert ſe huic incommodo voluntarie, ceditq; iuri ſuo, & conſentit, vt iudex quoſcunque interrogare poſſit, aut habeat tales defectus, ob quos indignus ſit tali officio, vel beneficio. Confirmatur hæc ratio, quia cum inquiſitio iſta non procedat ad punitionem, non indiget accuſatore, & ita neque infamia.

11 *Intelligendum* autem eſt hoc de eo, qui voluntarie ſe offert, & poſtulat, nam ſi ipſe non poſtulet, ſed elector ipſi offerat, non tenetur tales defectus prodere, quia retinet ius ne de occultis infametur, cui non renunciat, niſi quando ipſe voluntarie poſtulat. Atque adeo tenentur ſuperiores, & electores, quando aliquem promouere volũt ad officium, vel dignitatem, prius explicare illi per ſe, vel per interpoſi-

tam

Digitized by Google

tam perſonam, animum, & intentionem ſuam. & illi ſignificare conditiones. & qualitates requiſitas, ac defectus, qui poſſunt eſſe impedimento. vt ipſe de ſeipſo iudicet, an idoneus, & ſufficiens nec ne ſit ad officium, & beneficium illud recipiendum. Quod ſi ſic admonitus conſenſerit, tunc ſimul conſentit, vt fiat inquiſitio de ipſius ſufficientia. & renunciat iuri ſuo, quod habet, ne quis poſſit defectus eius occultos manifeſtare. Quod tamen intelligi debet quo ad illos defectus ſolum. per quos redditur indignus ad illud officium, nam alios defectus, qui ad illud inſtitutum non faciunt, nec inquirere nec explicare licet; quoad tales enim per poſtulationem illius officij, aut dignitatis, non renuntiare cenſetur iuri ſuo, quòd habet ne ab aliquo de occultis infametur.

His ita de inquiſitione meritorum & ſufficientiæ præmiſſis dicendum conſequenter erit, de inquiſitione ad pœnam inferendam, quæ materia cum præcipua ſit earũ omnium, quæ tractantur in diſputatione de iudicio, & ex qua multa quoque pertinentia ad reum, & teſtes intelligentur, explicare oportet prius voces, quibus Doctores in hac materia paſſim vtuntur, vt ſic ſilius poſtea. quæ ad inquiſitionem, & accuſationem ſpectant, exponamus.

12 Primum igitur explicandum eſt. Quid ſit infamia, ſeu clamoroſa inſinuatio. In qua re non ita conueniunt authores, an idem ſit infamia & clamoroſa inſinoatio. Hoſt. enim & Franciſcus Aretinus in cap. Inquiſitionis, & in cap. Qualiter, & quando. 2. de accuſat. & Mich. Salon 2. 2. quæſtio. 69. artic. 2. controuerſia 1. Martinus Nauar. in capit. inter verba, 11. quæſt 3. concluſ. 6. coroll 63. num. 697. ita inter ſe hæc duo diſtinguunt, quod infamia ſit, quando viri probi iudicialiter teſtãtur eſſe talem rumorem, & famam de tali crimine: clamoroſa verò inſinuatio ſit vox totius populi, vel publicus rumor inter multos de tali crimine extra iudicium. Alij vero vt Panorm. & Io. de Anan & Sotus lib. 5. de iuſt. quæſtio 6. articul 2. concluſ. 5. & clarius in relect. de tegendo ſecreto memb. 1. quæſt. 6. dub. 5. poſt concluſionem primam. Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtit. cap. 4. par. 2. dub. 3. num. 153. iſta non diſtinguunt, ſed pro eodem ſumunt.

Ceterum omiſſis alijs, quæ parum ad præſens inſtitutum faciunt, mihi placent. quæ tradunt Sotus vbi ſupra in dicta concluſ 5 prope finem, & Caietan. 2. 2 quæſt. 69. art. 1. duo præcipue ad infamiam requiri, vnum eſt, frequens opinio, & vox bonorum. Secundum eſt, vt ſit de tali crimine. Per primam particulam excluditur clamor & opinio malorum, vox enim frequens diſcolorum, & hominum infimæ ſortis, legitimam infamiam non reddit. Vnde Sotus merito contra Ariolos, & Aſtrologos inuehit, qui ſolent via iniqua, & arte diabolica furta adulteria, & alia crimina aliorum detegere, eoſque etiam Iudices reprehendit, qui ex eorum dictis anſam inquirendi contra aliquem in particulari arripiunt. Per ſecundam vero particulam excluditur inquiſitio de alijs criminibus quia inquiſitio regulariter fieri non poteſt niſi de crimine illo de quo diffamatus eſt. Vnde infamia definiri poteſt frequẽs vox bonorum & proborum virorum, quæ hominem de tali crimine rationabiliter ſuſpectum reddit.

13 *Sed* neque inter ſe conſentiunt authores, quinam hominum numerus requiratur ad infamiam; Quidam. n. Canoniſtę in c. *Inquiſitionis*. de accuſ. docent denarium numerũ neceſſarium eſſe ad faciendam infamiam. At certe vt Sotus lib. 5. de iuſt. & in relec. de tegendo ſecreto, vbi ſup. & Michael Salon 2. 2. quæſt 69. art. 2. controuerſ. 1 notant, in iure nihil habetur de tali numero denario; Nam in dicto cap. *Inquiſitionis*, §. *Tertiæ dubitationis*, *&* §. *Quæſiuiſti*. ſolum habetur non ſufficere duos. aut tres teſtes, etiãſi ſub iuramento aſſerant eſſe vocem publicam, vel famam talis delicti, a tali homine commiſſi, ſed neque propter dicta paucorum reputari quis debet infamatus. Deinde in populis magnis decem pauci ſunt. & iuxta dicta nemo ob dicta pauca paucorum debet infamatus reputari, niſi opinio eius apud bonos, & graues læſa exiſtat. Verius igitur eſt quod tradunt Sotus, & Salon vbi ſupra relinqui arbitrio prudentis diſcernere quænam infamia ſufficiẽs ſit, & quis rumor ſit frequens conſideratis circumſtantijs loci, temporis, perſonarum, &c. Illud tamen annotandum eſt, non requiri ad infamiam teſtes eſſe occultos, ſatis namque eſt, quod a bonis viris fide dignis audierint, vel indicia, & coniecturas ſufficientes habuerint.

Secundo quoad *Indicia* notandũ eſt, quod indicia proprie ſunt circunſtantiæ, & ſigna, ex quibus prudenter, & rationabiliter ſolemus de actionibus, & operibus aliorum iudicare.

Ceterum, vt recte S. Tho. 2. 2. qu. 69. artic. 2. Caiet. & Salon ibid. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 6. art. 1. Greg. de Valen tom.
14 3. diſp. 5. q. 13. punct. 2. & alij notant, indicia hæc non qua-

liacun-

ADDITIO NOVA.

Adde Indicia ergo, quibus iudex moueri iuſte, & legitime poteſt ad iudicandum, ſeu interregandum reum, non quæcunque leuia ſufficiunt, ſed debẽt eſſe certa, & expreſſa, & delictum, & delinquentem indicantia: de quibus criminaliſtæ in proprijs locis de indicijs latiſſime agunt. Pro præſenti loco adnotare ſufficiet, quãdo iudex dubitat prudenter, an indicia, uel ſemiplena probatio. quæ in proceſſu apparent, ſint ſufficientia ad interrogandum reum, non poteſt illum interrogare; alias grauiſſime peccat; ut expreſſe docuit Salon ex commun. q. 68. art. 1. controuerſ. 3. concl. 2.

Et hic meminiſſe lubet, multorum fuiſſe opinionem. ſatis ſufficiens indicium homicidij haberi, ſi cadauer in pręſentia ſuſpectorum intra certum horarum numerũ a morte inflicta, ſanguinem emittat; de quo loquitur Franciſc. Caſſaneus tract. de indicijs homicidij. Verum quam leue ſit, ac uanum, atque omnino cõtemnendum eiuſmodi indicium, ſatis apparet. cum eius cauſa prorſus ignoretur; eaque poſſit eſſe, vel aliqua Diuina, ac nobis prorſus occulta diſpẽſatio, uel etiam naturalis: aut etiam diabolicæ fraudis inuentum ad ſimplicium mentes decipiendas: & quod proxime accedit ad ſpeciem quandam ſortis diuinatoriæ, omnimodis damnatę.

In hunc locum opportune ſuppleri poſſe cenſuimus: quod ſuperius in annotationibus ad lib. 4. cap. 5. nume 20. uerſi. Tertia eſt. ut non fiat, incaute fuit omiſſum, & quod poſtea indicatum fuit, non etiam pœnitus explicatum in fine libri ſeptimi col 2. uerſic ibid. num. 20 Dum enim ibi fuit dictum, Electiones eccleſiaſticas de iure aliquo ſpeciali poſſe fieri ſorte diuiſoria, prout patet in Decreto, nihil aliud pręterea ſubdendo. quod nam illud decretum eſſe intelligatur. nunc eiuſmodi loci imperfectionem, ac mutilũ ſenſum ſupplendo. addimus, Decretum, de quo ibi fit mẽtio, & per quod conſtat, poſſe aliquando ſorte fieri electiones eccleſiaſticas haberi inter conſtitutiones Congregationis Canonicorum Regularium S. Saluatoris; in quib ſub nu. 29. diſponitur aperte, ſocium Prioris Conuentualis, quẽ conſtitutiones Regulares diſcretũ appellare conſueuerũt, ſorte, non autem ſcrutinio eligendum eſſe Quam ſane Cõſtitutionem poſtea confirmauit Sixtus V. per duas extrau. alteram. ſub datum Romæ. die 12. Martij 1586. incip. ſolicitudini Paſtoralis officij: Alteram verò ſub die 23. Auguſ. 1589. incip. Ex uarietate temporum. &c. In quib quidem extrauag. nedum generaliter confirmãtur præfatæ conſtit. congreg. antedictæ, ſed & in ſpecie in parte illa, in qua diſponitur de electione ſocii, ſeu diſcreti per ſortem extrahendi, ſpecialem habent approbationem; in priori namq. illarum poſt medium dicitur, ſocium, ſiue diſcretum huiuſmodi ſorte non autem ſcrutinio eligendum eſſe decernimus, prout in antiqua regulari conſtitutione de aſſignatione prædictorum ſociorum ſub nu. 29. diſponitur. In poſteriori uero prope finem hæc uerba leguntur, in electione uero diſcretorum, ſiue ſociorum, conſtitutiones, & regularia dictę Congregationis inſtituta omnino ſeruari debere, pręcipimus, & mandamus. Ex prædictis omnibus igitur liquet, iure aliquo ſpeciali poſſe electionem eccleſiaſticam celebrari per ſortem, inter perſonas tamen prius declaratas habiles, & idoneas ad eiuſmodi munia digne, & laudabiliter obeunda.

Digitized by Google

liacunque eſſe debent, ſed perfecta, quæ vehementem afferunt ſuſpicionem, & ex quibus certitudine quadam morali licet coniecturare, vt ſi nudus cum nuda inueniatur in eodem lecto, ſignum eſt concubuiſſe; Itẽ ſi quis euaginato gladio; & ſanguine aſperſo deprehendatur iuxta occiſum, maxime inimicum. Aut talia ſint vt duorum, vel plurium teſtium teſtimonio præſtent, aut vnus ſaltem teſtis ſit omni exceptione maior, idest, nulla exceptione repellibilis. Item plura eſſe debent, vt loci, temporis, perſonæ, & c. regulariter enim indicium vnum nou ſufficit. Dixi *regulariter*, quia in hac materia de indicijs multum valet prudentia iudicis, poſſet enim aliquando vnum indicium eſſe loco plurium, conſideratis conditionibus, & circunſtantis perſonæ, loci, temporis, quod proinde ſufficeret, vt in exemplis allatis conſtat. Denium *manifeſta* eſſe debent, tum reſpectu facti, cuius eſt indicium, quod ita manifeſte indicet tale factum, tum reſpectu perſonæ: Non enim ſatis eſt, vt indicia ſint facti, niſi etiam ſint indicia perſonæ delinquentis ſicut nec ſatis eſt infamia de crimine, niſi etiam ſit perſonæ atque adeo quod talis perſona de tali crimine diffamatus ſit, vt diximus. Tum etiam reſpectu proceſſus, ita vt huiuſmodi indicia manifeſtentur reo a iudice, vt hac ratione intelligat ſe iuridice interrogari, ac proinde teneri reſpondere, vt infra ſuo loco dicemus.

15 Tertio explicandum eſt, quid ſit ſemiplena probatio, quæ deſcribi poteſt eſſe dictum, vnius teſtis oculati, & iurati, ſeu quod idem eſt, dictum vnius teſtis omni exceptione maioris; qui enim vidit crimen commiſſum puta homicidium, aut furtũ, teſtis oculatus eſt, ac omni exceptione maior. Et idem de auditu dicendum eſt, quando crimen de quo eſt teſtis ad ſenſum auditus pertinet, puta, ſi quis teſtaretur ſe audiſſe Petrum hæc, & illa loquentem; talis enim teſtis facit ſemiplenam probationem, duo vero teſtes integrarum conditionum plene rem probant. Iuratus etiam eſſe debet, quia dictum teſtis ſine iuramento nullam vim habet in iudicio. Quibus addo ex Caietano & Greg. de Val. vbi ſupra, talem teſtem debere eſſe iuridicum, ideſt, vt præter, ſeu vltra accuſatorem adſit teſtimonium alterius omni exceptione maius, ſcilicet, qui viderit, & iuratus ſit; Cũ enim in propria cauſa nullus ſit idoneus teſtis, vt dicitur in l. Nullus, ff. de teſtibus. conſequens eſt accuſatorem, vel actorem ſecreti depoſitorem, criminiſque participem proprie locum teſtis non habere, vt etiam Gloſſa. in capitulo. In omni, in verbo, in omni negono. De teſtibus, annotauit.

His ita prænotatis, de ſingulis modis inquiſitionis agendum eſt.

16 Prima Propoſitio. Inquiſitio omnino generalis iure, & legitime a iudice fieri poteſt, & ſolet abſque præuia infamia, aut actore aliquo, vel denunciatore.

Eſt contra Alciatum, qui in c. 1. de offic. ordin. num. 5. contrarium tenet, eo quod ſicut interrogatio eſt generalis, ita etiam reſponſio erit generalis, ac proinde totus proceſſus erit inutilis, ridiculoſus, & incertus, vt v. g. Inquirit Iudex, an ſint aliqua delicta in illo loco; Reſpondet autem qui interrogatur in genere ſimiliter, eſſe aliqua in eo loco, & nihil aliud, niſi ſit aliqua infamia, vel accuſator, quæ reſponſio eſt omnino inutilis.

Hanc tamen propoſitionem noſtram tenent communiter Doctores Ang. verb. Inquiſitio, §. primo, Syueſt eodem quæſt. 4. verſic. Tertium. Tabiena, eod. num. 1. Sotus lib. 5. de iuſt. quæſt. 6. art. 2. concluſ. 5. & in releᴄt. de tegendo ſecreto. memb. 2. qu. 6. concl. 1. Nauar. in Manuali, capit. 18. num. 38. verſ. 21. & in c. inter verba. 11. quæſt. 3. conc. 6. corollario 62. num. 645. Michael Salon. 2. 2. qu. 69. art. 2. controuerſia 5. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 67. art. 3. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 14. puncto primo, & alijs omnes, & colligitur ex c. 1. de officij ord. c *cum olim*, de accuſa. & c. *Romana*. de cenſibus, in 6.

Quibus in locis præcipitur Prælatis eccleſiaſticis, vt ſtatis temporibus faciant viſitationes, & inquiſitiones generales in prouincijs, diœceſibus & conuentibus, vt proſpiciãt moribus ſubditorum, & purgetur Reſpublica. Idemque ſecularibus magiſtratibus præceptum eſt in l congruit, ff. de officio præſidis. Ratio eſt, quia talis inquiſitio generalis, nõ ſit ad petitionem partis, ſed vt diximus, ex mero iudicis officio, & debito, quo tenetur bono communi proſpicere, & conſequenter purgare, & caſtigare delinquẽtes. Quamuis enim alij nec accuſare, nec denunciare delinquentes curẽt, cum poſſint, & multoties debeant, etiamſi publici ſint, ſuperiores tamen ex officio tales caſtigare debent. Etiãſi nullus id poſtulet. Eo ipſo enim quod perſonam communitatis gerunt, ſufficientem ſcientiam habere videntur ad hoc legitime, & iuridice faciendum, quod recta ratio dictat expedire bono communi, vt crimina ad ſuperiorem deferãtur.

7 *Illud* vero ſciendum eſt, quod in hac generali viſitatione Prælatus ſolum compellere poteſt ſubditos, vt denuncient crimina in ijs caſibus, & eo ordine, & ea ſolum crimina, quæ extra viſitationem tenerentur, atque adeo quamuis in tali inquiſitione imponantur cenſuræ, non tenentur, nec manifeſtare debent, niſi ea tantum delicta, quorum authores laborant infamia de tali delicto, & quæ correctione digna ſunt, tacendo ea, quæ ſunt occulta, vt præfati authores tradunt, & colligunt ex c. qualiter & quando, primo. de accuſat.

Ratio eſt, quia ſubditus ea tantum reſpondere tenetur, quorum ſuperior eſt legitimus iudex. Nullus autem ſuperior præter Deum eſt iudex eorum, quæ non laborant infamia, ſed ſunt iuridice occulta, atque adeo non poteſt iudex de occultis interrogare, aut ſimpliciter, aut cum iuramento, vt in dicto capitulo. Qualiter, & quando, primo, habetur. Si igitur crimina ſint occulta, non debent ea detegere, ſed fraterne admouere, ſi ſpes emendationis fuerit, ſi vero crimen ſit prorſus emendatum, non tenentur etiam denunciare, niſi adſit accuſator, aut niſi præcedente infamia interrogentur, vt teſtes, maxime cum non ſuperſit periculum in furtum; ſi vero crimen non ſit emendatum, tunc denunciatio fieri debet, ita ſcilicet, vt ſi ſit priuatum, & ſpes emendæ præcedat fraterna correctiu; ſi vero ſit in damnum Republ. aut in præiudicium tertij, aut periculum ſit in mora, debent ſtatim denunciare canonice. Vnde in Inquiſitione, quam faciunt Domini Inquiſitores, aut propoſitis edictis, aut in ſuis viſitationibus manifeſtanda ſunt delicta, quæ ſunt contra fidem, etiamſi delinquens nulla infamia laboret, vt hac ratione proſpiciant bono communi religionis Chriſtianæ, & bono priuato ipſius delinquentis.

Idemque dicendum eſt de delictis, quæ in damnum tẽporale Reipublicæ vergunt, quando periculum imminet, & frater non ſit emendatus, & ſi nulla exiſtat infamia, quia in huiuſmodi criminibus, tenetur vnuſquiſque aut dãnum illud impedire, aut deferre ad ſuperiorem, qui illud impediat, etiamſi nulla fiat inquiſitio.

Hinc ſoluitur ratio Alciati in contrarium, quando enim inquiſitio & interrogatio eſt generalis, non debet reſpõdere in genere, ſed in indiuiduo delicta, quæ non ſunt occulta, cum ad talia punienda, & tollenda dirigatur talis inquiſitio. Et quamuis ſuperior, vel iudex ex hac inquiſitione generali non poſſit procedere ad inquiſitionem ſpecialem eorum, quæ ſunt occulta, & quorum non eſt infamia, quia tamen reuelanda ſunt ea, quorum aliqua eſt infamia, quæ ſine tali viſitatione, & inquiſitione nullus curaſſet manifeſtare, ratione iſtorum inquiſitio hæc vtilis eſt, cum exinde puniantur delicta, & Reſpublica ſæpiſſime hominibus ſceleratis purgetur, vt conſtat.

18 *An* vero extra caſus qui in damnum fidei, aut Reipublicæ vergunt, teneantur necne ſuperiores & iudices qoando hac vtuntur inquiſitione generali admonere, & exprimere in ſuis edictis, & viſitationibus ſe ea tantum inquirere, quæ laborant aliqua infamia, non ita certum eſſe videtur; Caiet. enim tomo primo, tract. 31. in Reſponſione quinta, ad primum, & Dominicus Bannes 2. 2. q. 70. art. 1. dubio 2. ad ſecundum, negant ad hoc teneri; quia mandatum ſuperioris intelligendum eſt iuxta ordinem iuris naturæ, & iuris diuini, atque adeo ſubintelligitur ſemper non inquirere velle de occultis, quorum nulla eſt infamia, cum iure naturæ, & iure diuino talia reuelare vetamur.

Sotus autem in releᴄt. de tegendo ſecreto. membro 2.

quæſt.

Digitized by Google

q.6.poſt 2. concl.& Nauar.in c.inter verba, vndecima, q.3. concl.6 corollario.62.num.648.& in commen. in rubr de iudicijs, num 88 volunt ſuperiores teneri ad id exprimendum, quia alias magnam dant occaſionem ſubditis ignorantibus, & ſimplicibus, ne ea reuelent, quæ non debent, quod tenentur ſuperiores, quãtum poſſunt, euitare. Idque ait Nauarrus ſe obſeruaſſe in viſitatione duorum Monaſteriorum. Quorum opinio verior mihi videtur, quando inquiſitio generalis fit in loco aliquo cuius plerique ſunt ſimplices; nec facile habent a quibus conſilium in huiuſmodi petere poſſunt; Econtra vero Caietani opinio vera erit, quã do fit viſitatio in loco, vbi ſunt homines docti, & periti, qui hæc omnia ſciunt, aut ab alijs facile addiſcere queant, vt recte Michael Salon 2.2.qu.69.art.2.controuerſia 5. in fine post Petr. Nauar. lib.2. de reſti c.4.p.2.dub.3.num.154. annotauit.

19 Secunda Propoſitio, Inquiſitionem ſpecialem, qua intẽditur pœna delinquentis, præcedere debet infamia, ſiue clamoroſa inſinuatio, ſicut admonitio fraterna præcedere debet denunciationem euangelicam. Quæ propoſitio colligitur expreſſe ex c. *Qualiter, & quando.* 2. c. *cum oporteat.* ca. *Inquiſitionis.* de accuſat. & c. licet Hely. de Simonia, & ca. Deus omnipotens. 2. q. 1. Eamque expreſſe tradunt Angel. verb. Inquiſitio. §. Syluest. eod. qu. 4. verſ. Primum. Sotus lib 5. de iuſt. qu. 6. art. 2. concl. 5 & relect. de regendo ſecreto, quæſt. 6. memb. 2. concl 1. Mich. Salon. 2.2. qu. 60 artic. 2. controuer. 6. Petr. de Arragon. & Dominicus Bannes ibi. Nauar. in Man. cap. 18. num. 38. verſi. 21. & in c. inter verba, 11. q. 3 concl. 6 corolla. 48. num. 579. Gregor. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 14. punct. 1. & alij. Idemque confirmati, poteſt prout eam confirmat Summus Pontifex in dicto c. *Qualiter, & quando.* 2. ex diuerſis ſacræ ſcripturæ locis, eo quod Gen. 4. *Non e, nuemnatur Cain priuſquam vox ſanguinis fratris ſui Abel clamaret ad Deum de terra.* Nec deſtructi ſunt Sodomitæ, *donec clamor eorum*, id eſt, Infamia delicti, *aſcenderet ad Cælum* Vnde poſtea dixit Deus, *deſcendam, & videbo virum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint* Geneſ. 18. & Lucæ 16. habetur, quod poſtquam villicus diffamatus eſt apud dominum de iniqua villicatione, tũc dominus vocauit eum, & interrogauit. *Quid eſt hoc, quod audio de te? redde rationem,* &c. Ex quibus omnibus locis manifeſtum eſt, non eſſe ius procedendi via inquiſitionis, niſi infamia, & clamoroſa inſinuato præcedat.

Ratio huius eſſe poteſt, & eſt, quia iudex contra neminem procedere poteſt ad condemnationem niſi adſit aliquis accuſator, vt docet S. Th. 2.2. q. 67. art. 3. & colligitur ex c. *Si quis poteſtatem.* 2. q. 4. vbi dicitur, *Iudicis non eſt ſine accuſatore damnare, ſicut nec Chriſtus Iudam abiecit,* quamuis enim furem eum eſſe ſciebat, quia tamen non erat accuſatus, minime eum abiecit, c. 1. de accuſat. ait Felix Papa, *Si legitimus non fuerit accuſator, non fatigetur accuſatus.* Sed quando iudex vtitur via inquiſitionis nullus eſt accuſator formalis, quia ſic non eſſet via inquiſitionis, ſed accuſationis. Ergo debet ſaltem eſſe virtualis; accuſator autem virtualis in hoc caſu non eſt alius niſi infamia, ſeu clamoroſa inſinuatio. Ac proinde ad inquiſitionem ſpecialem iudex procedere nequit, niſi infamia aliqua præceſſerit.

20 *Hinc* infertur, quod licèt iudex ſciat crimen ſubditi, ſciatque etiam eſſe duos, vel tres, aut quatuor teſtes, cõſcios criminis, per quos probari valeat delictũ alicuius, non tamen procedere poteſt ad eum puniendum ex officio via inquiſitionis, antequam eum accuſent. Id quod diſertis verbis docet Innocentius Papa III. in c. *Inquiſitionis.* §. *Tertia dubitationis. de accuſat.* vbi ait, *Non ſufficere ad inquirendum ſpecialiter contra aliquem non infamatum etiamſi duo, vel tres teſtes iurati omni exceptione maiores aſſerant ſe vidiſſe hominem aliquem, delictum illud commiſiſſe.*

Nec ſolum ipſe hoc declarat, verum etiam id probat Concilium generale in d. ca. *Qualiter & quando.* 2. de acc. authoritatibus allatis veteris, & noui teſtamenti, Gen. 4. & 18. & Luc. 16. Eſt enim lex hæc poſitiua iuſta & ſancta, maxime conſona iuri naturali, & quaſi ex eo deducta præcipiens neminem ſine accuſatore puniri. Vnde & Romani ſtatuerunt, ne quiſpiam ſine accuſatore iudicaretur, vt ſatis declarauit Feſtus Act. 25 & Chriſtus etiam eam approbaſſe videtur Ioan 8 quando dixit. *vbi ſunt mulier qui te accuſabant? Nemo te condemnauit? Nec ego te condemnabo.*

Quam etiam veritatem tradunt Caiet. 2.2 quæſtio 69. art. 1 & 2. in principio. Sotus in relect. de regendo ſecreto, membr. 2. q. 6. poſt concluſionem primam. dub. 1. & 2. Nauar. in commen ſuper cap. inter verba. 11. q. 3. cõcluſ. 6 corollariu 48. nu. 579. Michael Salon 2.2. q 69 art. 2. controuerſia 6. Petrus de Arragon 2.2. quæſtio. 67 articu. 3. in fine. & Gregorius de Valentia tomo 3. diſputat. 5. quæſ. 14. puncto 1.

21 *Dixi* hanc legem, qua præcipitur neminem puniri, aut inquiri poſſe ſine accuſatore, eſſe de *iure poſitiuo humano*; ſi enim ius naturæ ſolum ſpectemus, non requiri videtur aliqua infamia, aut accuſator, vt iudex inquirat de aliquo crimine, ſed ſufficere ſolum notitia illa ad inquirendum, quæ tollat a iudice temeritatem, qualis eſſet illa, quam haberent iudex, & duo aut tres teſtes de aliquo facto, vt propterea cenſeri poſſet res toti communitati manifeſta, cuius vice & poteſtate iudex fungitur. vnde ad ferendam ſententiam contra aliquem de tali delicto moneri poſſet abſque temeritate; Multoq. minus de iure diuino poſitiuo eſt, cum nullum tale in ſacris literis extet præceptum, vt nemo ſine infamia damnetur; Et illa teſtimonia ex ſcripturis allata ſolum explicant factum diuinum conformiter ad rationem naturalem.

Solum igitur iure humano poſitiuo habetur, inquiſitionem ſpecialem contra aliquem fieri, etiam ſi duo, vel tres teſtes iurati affirment aliquod crimen ab aliquo commiſſum, de quo nulla laborat infamia, & contra quem nullus adſit accuſator.

Id quod optima ratione ſancitum fuit. Voluit enim ius humanum, quoad fieri poteſt, bono communi prouidere cum minima iactura bonorum priuatę perſonæ, in quibus præcipue numeratur fama, quæ non parum læditur hoc ipſo quod de aliquo fiat apud alios inquiſitio, quantũuis poſtea talis non probaretur reus eſſe Vnde expectare voluit ius, donec fama ſit aliquo modo perdita aliunde, antequam de aliquo inquiri velit. Hac tamen ratione non obſtante, ſi non etiam acceſſiſſet decretum iuris humani, iure naturæ bene poſſet iudex ita inquirendo bonum commune anteponere priuatæ famæ. Sicut etiam quamuis nemo accuſaret Petrum v. g. qui Ioannem mutilauit, recte intelligi poſſet, quomodo iudex conſtitueret iuſtitię medium & æqualitatem inter Petrum, & Ioannem, ſi iuberet ſentẽtia publica Petrum etiam mutilari, vel propter bonum cõmunitatis grauius in eum ex iuſtitia legali, vel vindicatiua animaduerteret.

Solo igitur iure humano ſtatutum eſt, ne quis puniatur ſine accuſatore, nec in aliquem ſpecialiter inquiratur ſine præcedente infamia; Id quod expediens maxime fuit, tum ad famæ conſeruationem, tum etiam, vt hac ratione clarius conſtaret hanc iuſtitiæ æqualitatem a iudice ſtabiliri; tum etiam, vt ſententia, & ſcientia publica clarior hoc modo redderetur, fidem etiam ſuo modo faciente accuſatore, vel infamia præter teſtes, vt in ca. *Nihil.* 2. quæſt. 1. & in c. *qualiter, & quando,* 2. c. *Inquiſitionis,* de accuſat. & alibi ſæpe ſtatutum eſt. Quibus addo, quod ſi præcedente infamia, aut præſente accuſatore iudex inquirere negligat grauiter peccat.

Vnde reprehenditur Hely ſacerdos 1. Regum. 2. & *habetur in cap licet Hely de ſymonia.* eo quod filios ſuos non correxiſſet cum eſſent publice diffamati. Quamuis .n. iudex punire nõ debet niſi præceſſent accuſatio, nec inquirere niſi præcedente infamia; his tamen præcedẽtibus tenetur ſub peccato non relinquere amplius peccata impunita, vt ſic bono communi conſulat.

22 Tertia Propoſitio; quando inquiſitio eſt mixta, ita tamẽ, vt exprimatur perſona in particulari, crimen vero in generali, non poteſt ita inquiri, quin præcedat infamia, ageretque inique iudex, qui de Petro nulla infamia laborante inquireret, quæ ſcelera committat.

Immo quamuis crimen eſſet notorium, ſi tamen peccan

tis

Digitized by Google

tis perſona ſit occulta, & ſecreta, ita vt Petrus verbi gratia nulla laboraret infamia illius criminis, non eſt licitum iudici contra Petrum in particulari inquirere. vt v. g. Inuentum eſt cadauer hominis occiſi in agro, non licet iudici inquirere de aliquo, puta, de Petro in particulari tanquã homicida, dummodo nulla ſit infamia, quod Petrus in particulari illum occiderit. Et quidem primam partem propoſitionis, ſcilicet de inquiſitione perſonæ in particulari, & criminis in genere, expreſſe tenent Caiet. 2. 2. qu. 69. art. 1. & 2. Mich. Salon. ibid. controuerſia. 7. Petr. de Arragon. ibid. dub. 2. Domin. Ban. dub. 1. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. qu. 14. punct. 1. Et probari poteſt

Primo ex ſacris literis, ex quibus ſupra docuimus requiri infamiam ad hoc vt iudex inquirat ſpecialiter, vt Ge. 4. non proceditur contra Cain niſi præcedente infamia perſonæ, vnde dicitur, *Quid feciſti? vox ſanguinis fratres tui clamat ad me.* Nec procedebatur contra Sodomã niſi præcedente infamia ipſorum Sodomitarum, dicitur enim Ge. 18. *Clamor Sedomorum aſcendit ad me, deſcendam*, &c. & de villico Luc. 16. habetur, *Quid eſt hoc quod audio de te.*

Secundo probari poteſt ex iure Canonico. Nam in cap. *Inquiſitionis.* de accuſat. dicitur. *Nullum eſſe puniendum pro crimine, ſuper quo aliqua non laborat infamia.* Et in c. *Cum oporteat. de accuſat.* dicitur. *Niſi ſuper prædictis famam ipſius* (ſcilicet perſonæ) *læſam eſſe noueritis, vos ad inquiſitionem non ſubito procedatis.* Et in c. *qualiter, & quando.* 2. de accuſa. dicitur, *Si ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, tunc ad inquiſitionem procedendum eſt.* Ergo tam iure diuino, quam canonico ad inquiſitionem contra aliquẽ in particulari inquirere non licet, quamuis crimen ſit notorium, niſi etiam ſit infamia perſonæ.

13 Tertio probatur ratione naturali, quia ratio naturalis dictat, vt quæ ſecreta, & occulta ſunt, non ſubſint publico iudicio. Ergo quodammodo contra ius naturæ eſſe videtur, vt contra quempiam in ſpeciali inquiratur, cuius non eſt infamia.

Difficultas maior eſt de ſecunda parte, quando, ſcilicet, crimen eſt publicum, & notorium, author vero illius omnino occultus, nec aliqua laborans infamia. In hoc enim caſu Paludanus 4. diſt. 19. qu. 4. ante finem. Caiet. 2. 2. qu. 69. art. 2. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 6. art. 2. concl. 5. & in relect. de tegendo ſecreto: memb. 2. qu. 6. dub. 4. poſt concluſionem ſecundam, & olim Martin. Nauar. abſolute docent non eſſe licitum iudici ſpecialem inquiſitionem facere delicti, quãtumuis publici, niſi ſit etiam infamia delinquentis, ea ratione ducti, quia in cap. cum oporteat. de accuſationibus requiritur ad inquirendum infamia non ſolum delicti, ſed etiam perſonæ, dicitur enim fama ipſius, ideſt, delinquentis, & in c. Inquiſitionis. de accuſa. dicitur, neminem puniẽdum via inquiſitionis, niſi fuerit infamatus, & idem habetur in cap. Qualiter, & quando. 2. de accuſa. Et quia Ge. 4. & 18. & Luc. 16. requiritur infamia delinquentis, & quia occultũ, vt diximus, non ſubditur iudicio publico, quamuis enim crimen ſit manifeſtum, delinquens tamen eſt omnino occultus. Et quia vt ait Sotus, ſi inquiſitio ſit iuridica, ſequeretur malefactorem teneri illud detegere, ſi forte inter alios rogaretur, ſemper enim cũ iudex iuridice interrogat, tenetur reus ſicut teſtis veritatem dicere: abſurdũ autem eſt dicere reum teneri ſe prodere, exceptis quibuſdam caſibus de quibus inf. agemus.

Ceterum his, alijſque multis omiſſis, verior eſt aliorum opinio, qui rem ipſam melius conſiderantes, docent, quod in tali caſu regulariter licebit inquirere in genere, nõ quis in particulari crimen commiſerit, ſed aliqua indicia, & circumſtantias criminis, puta, interrogari poſſunt homines, an ſciant quis illac tranſierit, qua hora occiſus ſit, quibus armis, vt ſi forſan exinde aliqua indicia perſonę haberi poſſint, deſcendere poſſit ad inquiſitionem perſonæ, quæ aliquo modo iam infamari incipit, id quod tãdem docet So. ſub dubio in relect. de tegen. ſec. memb. 2. q. 6. concl. 1. dub. 4. non enim probat conſuetudinem illam, qua ſolent iudices ob ſolam notorietatem, communiter procedere ad inquiſitionem alicuius in particulari, cuius non eſt infamatus.

14 Quod vero licitum ſit in tali caſu inquirere in genere, mihi certum eſſe videtur, & praxi conſentaneum, quia quãdo crimen eſt notorium, etiamſi perſona ſit occulta, tenetur iudex ex officio, quantum poteſt ſeruato iuris ordine, talia delicta non relinquere impunita, ne Reſpublica inde damnum patiatur, & populus inde ſcandalizetur, dum irrequiſita, & impunita crimina manere videat, iuxta ea, quæ habentur in c. *cum ſit*, §. *fin.* de appellat. c. veſtra. de cohabit. cler. & mulier. & c. *Romana*. §. *Notoria*. de cenſibus. in 6.

Si igitur per inquiſitionem generalem peruenire poſſit ad notitiam aliquam delinquentis, debet illa vti, vt poſtea ex tali notitia, & infamia eius inquirat ſpecialiter de illo, & confeſſum, vel iuridice conuictum puniat.

Confirmatur hæc ratio, quia licet præcepta iudicialia legis veteris, propoſita a Deo iudicibus illius populi, iam ceſſauerint, nihilominus tamen iudicant, quæ ſunt rationi cõſona; Sed iudicibus illis præceptum fuit, vt ſi in agro, vel via inueniretur cadauer hominis occiſi, iudices obſeruarẽt cui oppido, vel ciuitati locus, vbi cadauer inueniebatur, vicinior eſſet, & maiores natu illius populi, & ciuitatis inquirerent, ac punirent reum, ſi apud eos inueniretur. Sin minus exeuntes in agrum, oblato quodam ſacrificio teſtarentur, ſe mundos eſſe a ſanguine illius occiſi, vt latius Deute. 21. habetur. Ergo etiam idem erit iudicibus licitum facere tempore legis gratiæ, vt muneri, & officio ſuo ſatisfaciant, & bono communi conſulant.

Deinde lex illa, quæ præcipit, vt iudex non procedat ſuper delicto ſine accuſatore, vel infamia, non eſt lex diuina, nec naturalis ita proprie, quin iuſtis ex cauſis limitari poteſt, vt ipſemet Sotus fatetur, & nos inf. in multis caſibus id licitum eſſe oſtendemus; Sed ius poſitiuum contraria conſuetudine legitime præſcripta abrogari poteſt, c. vlt. de conſuetud. l. de quibus. ff. de legibus, ſicut enim conſuetudo legem facere, ita & eam limitare, & abrogare poteſt, vt late probant Felyn in cap. cum omnes, de conſtit. & Decius in cap. Quæ in eccleſiarum, de conſtit.

Cum igitur conſuetudo omnium iudicium etiam prudentum, & timoratorum ſit inquirere in genere, quando crimen eſt notorium, licet author ſit occultus, conſequenter licebit iudicibus in generali inquirere in hoc caſu, & hoc non ſolum, vt cognoſcant an ſit aliqua infamatio contra aliquem, vel non, de tali crimine, ſed etiam, vt ſi in generali inquiſitione deprehendant duos, aut tres teſtes contra aliquem, poſſit etiam licite contra illum procedere, reaſſumendo teſtes, qui illum nominarunt, etiam nullo exiſtente accuſatore, nullaque præcedente alia infamatione contra illum, de qua conſuetudine ſine cauſa dubitat Sotus eamque immerito reprehendit.

Hanc autem noſtram ſententiam expreſſe docent Innocen. IV. in cap. Bonæ memoriæ. 1. in verb. Teſtes, nume. 4. & ibi Panorm. de elect. vbi Innocent. ait hoc obſeruari per totum mundum. Imola ibid. Bartolus in leg. ſecunda, §. Si publico, numer. 17. ff. ad legem Iuliam de adulterijs, & apertius l. fin. de quæſtio. & fauet gloſſ. in Can. Quidam quinta q. 1. in verbo, publice. Angel. in verbo, Denunciatio. §. vlt. ante finem. Nauar. in commen. ſuper capit. inter verba. 11. qu. 3. concl. 6. Corollario. 50. numer. 586 & ſeqq. Tabiena. verbo, inquiſitor, §. octauo, Anton. de Corduba in Summa quæſtio. 64. punct. 1. Petrus de Arragona 2. 2. quæſtio. 69. articulo. 2. Michael Salon ibid. controuerſia 7. Gregorius de Valentia tomo 3. diſputat. 5. quæſt. 14. punct. 1. Petr. Nauarr. libr. 2. de reſtitutio. capitul. 4. par. 2. dub. 3. numer. 258. Dom. Bannes 2. 2. quæſtio. 70. artic. 1. dub. 2. & Emanuel Sà in Aporiſ. verbo, iudiciales actus, §. de modo procedendi. Immo etiam S. Thom. huius fuit opinionis, ut enim Syluest. verbo, correptio. quæſt. 8. Caie. & Sotus vbi ſupr. referunt, interrogatus olim S. Tho. cum eſſet in capitulo generali ſui ordinis celebrato Pariſiis de quodam furto, an poſſet ſuperior illius authorem inquirere, cum eſſet publicum, & notorium? reſpondit affirmatiue, licere. Quod vero Syl ueſt. Caietanus & Sotus huic teſtimonio & authoritati S. Thomæ reſpondent S. Thomã ita ſenſiſſe, quando adhuc iuuenis eſſet, & Baccalaureus, atque adeo ſententiam eius refutatam fuiſſe ab omnibus Magiſtris illius capituli, ac proinde cum doctior, & ſenior

fuiſſet,

fuiſſet, mutaſſe ſententiam in Summa, ſcilicet 2.2. qu. 69. art. 2. Hoc inquam falſum eſt; Nam in illo capitulo generali Pariſijs, quo dixit S. Th. ſcilicet iudicem inquirere debere, & Reum teneri ſe manifeſtare. Hoc ſecũdum ſolum retractauit in Summa loco citato, docens oppoſitum, nẽpe reum occultum non teneri ad ſe prodendum, & circa hoc dictum credo reſtitiſſe illi magiſtros illius capituli: Illud vero primum, de quo iam controuertitur, nec S. Thomas vnquam reuocauit, nec magiſtri præfati negarunt.

25 Ad argumenta vero in contrarium allata reſpondent quidam capita illa citata abrogata eſſe contraria conſuetudine omnium iudicum, recta ratione id exigente ob bonum commune ne delicta maneant impunita, ita Nauar. & quidam alij. Quæ reſponſio ſatis ſoluit argumentum Soti. Ceterum rectius & verius reſpondent Salon. Petr. de Arrag & Grego de Valen. illis in locis agi tantum de inquiſitione ſpeciali certæ perſonæ, quæ vt dictum eſt, fieri non poteſt niſi præcedente infamia tam delicti quã delinquentis. Nam in c. cum oporteat, inquiritur contra Epiſcopum Vicenſem circa delicta quædam de quibus canonici eum accuſabant. Vnde nominantur in ſpeciali tam perſona, quam delicta. Et in c. inquiſitionis, agitur de diſcordia inter Epiſcopum & Canonicos eccleſiæ Valẽtinenſis in Gallia, vnde inquiruntur tam delinquentes, quam delicta certa. Et in c. Qualiter & quando, 2. agitur de exceſſibus quos prælati viderint in ſubditis, aut ſubditi in prælatis. Cum igitur his in locis agatur de inquiſitione ſpeciali de perſonis, & delictis determinatis, merito fit mentio præcedentis infamiæ.

Eodem modo in locis ex ſacra ſcriptura adductis, agitur ſolum de inquiſitione ſpeciali, nam Ge. 4. agitur de perſona determinata, & de certo delicto ſcilicet de occiſione fratris & Luc. 16. agitur de diſſipatione pecuniæ, & bonorum facta ab illo villico. Et Gen 18. quamuis agitur contra totam ciuitatem, quia tamen omnes ciues adeo rei eſſent illius ſceleris vt in quinque ciuitatibus illis non reperti eſſent decem iuſti in illo caſu idem erat procedere contra totum populum, ac procedere contra vnum delinquentem, vnde non eſt mirum, ſi his in locis præmittatur infamia.

Ad alterum vero argumentum Reſpondetur, non poſſe iudicem in particulari inquirere niſi ea, de quibus poteſt iudicare atque adeo de occultis peccatoribus non poteſt in particulari inquirere: Ceterum cum delictum ſit manifeſtum, quamuis delinquens occultus ſit, procedere tamẽ poteſt in genere, vt ſic inquirendo deprehendat ea, de quibus poteſt poſtea iudicare in particulari, ſi ex inquiſitione generali, in notitiam ipſius delinquentis deueniat.

Ad illud vero argumentum, quod Sotus putat eſſe firmiſſimum, ſcilicet quod ſi reus in hoc caſu interrogaretur a iudice teneretur ſeipſum prodere, eo quod iuridice rogatus, reſpondere debet ſecundum veritatem, ſed in hoc caſu iudex iuridice interrogat. Ergo reus tenetur veritatẽ dicere.

Reſpondeo in tali caſu non teneri R*eum* ſe prodere & manifeſtare, ſed reſpondere poteſt ſe neſcire quis fecerit, vereque reſpondet ad intentionem quam iudex inquirendo habere debet. Quamuis enim iudex iuridice inquirat in Generali, non tamen habet ius rogandi reum, ſed ſolũ rogandi alios, ſcilicet teſtes. Solum enim inquirere poteſt a ſingulis, ãn ſciant aliquem alium feciſſe non autem an ipſimet fecerint. Non enim in quocũque caſu, in quo tenetur teſtis dicere veritatem tenetur reus etiam illã dicere; Non enim tenetur reus ad id niſi contra illum ſint teſtes aut ſemiplena probatio de ipſius infamia, vt infra dicemus.

Eadem ratione ſi inter alios roget iudex ſocium Rei in crimine, non tenetur ſocius Reum ſocium prodere: quia in prodendo illum, conſequenter ſaltem prodit ſeipſum.

26 Quod ſi adhuc quæras, An ſi vnus tantum ſciat quis crimen illud notorium commiſerit, & ille rogetur a iudice in generali inquirente, teneatur veritatem fateri? Reſpondẽt aliqui teneri veritatem dicere, quia iudex iuridice procedit atque adeo quãuis ex ſolo ſuo teſtimonio non poſſit Reus condemnari, ex illo tamen teſtimonio acquiret iudex ius torquendi Reum.

Mihi tamen non minus probabilis, & fortaſſis probabilior videtur, & eſt contraria opinio, non teneri in hoc caſu fateri veritatem; quia licet ex ſolo illo teſtimonio non poſſit Reus damnari, attamen ex illo ſolo torquebitur; vnde patietur graue detrimentum Solum igitur iudex ius interrogandi habet, ita vt alter veritatem fateri teneatur, quando duo, aut tres nouerunt crimen, & tunc ſi aliquis eorum interrogetur, cum ſciat alios noſſe crimen, veritatem confiteri tenetur quia tunc iudex iuridice rogat, vnde reſpondere veritatem tenetur.

27 Quoad tertium procedendi modum ſcilicet per Accuſationem, ſupponendum eſt, in criminibus quæ ſunt in dãnum publicum, de quibus inſ. agendum eſt, quiuis ea denunciare ſeu accuſare tenetur, quia eo ipſo quod ſint in damnum publicum, quiuis eſt pars læſa, & proclamat vt pars læſa, atque adeo in iſtis denunciatio vim accuſationis habet, & via denunciationis, cum via accuſationis concidit; in delictis vero quæ ſunt in damnum priuatorum, denunciator ſolum eſt denunciator, & nõ accuſator, cum in his nec teneatur accuſare, nec ipſe eſt pars læſa, atque adeo in his via denunciationis, cum via inquiſitionis coincidit, vnde & debet eo modo quo ſup. dictum eſt, iudex procedere, ſicut inquirens procedere tenetur.

Ceterum vt iudex via accuſationis iuridice procedat, ac interroget Reum, requiruntur, & ſufficiunt, vel ſemiplena probatio, vel indicia expreſſa, & manifeſta. Eſt autem ſemiplena probatio, teſtis omni exceptione maior, qualis eſt oculatus, aut alias fide dignus, hic tamen teſtis, ſi ſit particeps criminis, ſemiplenam probationem non facit. Indicia manifeſta ſunt, quæ & factum indicant, & perſonam, & hoc ita manifeſte, vt reus nihil contra probabiliter obijcere poſſit. Vt igitur iudex via accuſationis, vel denunciationis habentis vim accuſationis iuridice procedat, & interroget Reum, requiruntur vt dixi præfata indicia, vel ſemiplena probatio. Ratio eſt, quia plura requirũtur ad Reũ condemnandum, quam ad interrogandum: ſed ad condemnandum ſufficit plena probatio ex duobus vel tribus teſtibus iuxta illud, in ore duorum, aut trium teſtium ſtet omne verbum. Quando igitur eſt qui proclamat, & accuſat, ſufficient vel ſemiplena probatio vnius teſtis, vel expreſſa & certa indicia, quæ moraliter & prudenter quã do talia ſunt, non minus conuincunt quam vnus teſtis.

Debent autem hæc indicia eſſe manifeſta, quia raro ſufficit vnum indicium, niſi eſſet adeo ingens vt indicio prudentis æquiualeret multis, quale eſt illud quod poſuimus pro exemplo, de exiſtente gladio nudo, & aſperſo ſanguine iuxta cadauer; vnde communiter deſiderãtur plura indicia, non tamen deſiderantur eadem, ſed aliquando plura, aliquando pauciora pro ratione criminis, id quod prudentis iudicis arbitrio relinquitur, iuxta ea, quæ ſup. diximus, & notant Doc. in l. final. ff. de quæſt. & Pan. in c. Cum in contemplatione, de reg. iur. Debent autem ita manifeſta eſſe, vt & delictum, & delinquentem oſtendant. Ideo enim dicuntur indicia, quaſi digitẽ indicantia, & crimen, & authorem ipſius.

Afferuntur, & ſoluuntur dubia quædam circa modos procedendi in iudicio. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *An ad inquirendum contra aliquem in particulari ſine præcedente infamia, adeo ſit intrinſece malum, vt nunquam liceat ſine accuſatore, aut infamia contra aliquẽ inquirere.*

2 *Quid de Gregorio Magno ſentiendum, qui occultu cuidam libelli authori contra ſecretarium ſuum præcepit, vt ſe proderet, alias excommunicationem incurſurus, cum nulla tamen præceſſerit infamia.*

3 *Caietani fundamentũ, ſcilicet, aliquem pro præterito excommunicari poſſe falſum eſt.*

4 *Verior illius loci ſententia* c. quidam maligni. 5. q. 1. *de Gre. Mag.*

An

An ſicut ad inquiſitionem omnino ſpecialem prærequiritur infamia, vel clamoroſa inſinuatio, ita etiam ad eandem faciendam ſufficiant indicia?

6 *Verior ſententia quæ, & ſoluitur teſtimonium S. Thomæ pro contraria relatum.*

7 *An aliquibus ſaltem in caſibus procedere poſſit Iudex ſine accuſatore, & inquirere ſine præcedenti infamia?*

8 *An de iure diuino, & naturali ſit, vt inquiſitionem præcedat infamia, aut condemnationem præcedat accuſatio?*

9 *Quinam ſint Caſus illi, in quibus etiam ſpeciali inquiſitione procedi poteſt ſine accuſatore, vel infamia?*

10 *Iudicium duplex ordinarium, & extraordinarium, & quid ſit quodlibet eorum.*

In extraordinarijs iudicijs quinque vice veri accuſatoris funguntur. ibid.

11 *Varij caſus quibus in particulari docent authores procedi poſſe ſine accuſatore aut præuia infamia; immo etiam interrogatum teneri ad reſpondendum vſque ad nu. 19.*

12 *An quæ hoc in capite dicta ſunt, procedant etiam inter perſonas Religioſas?*

QVamuis ea, quæ de his tribus procedendi modis expoſita ſunt, communi calculo, & ſententia authorum comprobentur, ſunt tamen quædam in contrarium dubia ſoluenda, ex quorum ſolutione, quæ in præcedẽtibus dicta a nobis ſunt, clariora reddentur. Eſt igitur in ordine

1 DVBIVM Primum, an ad inquirendum cõtra aliquem in particulari ſine præcedente infamia adeo ſit intrinſece malum, vt nunquam liceat ſine accuſatore, aut infamia ita contra aliquem inquirere. Ratio difficultatis eſt quia homo in iudicando vicem, & perſonam Dei gerit; Ergo imitando Deum non peccat. Sed Deus aliquando crimina occulta punit, nulla præcedente infamia perſonæ, aut delicti, vt patet Iud. 7. vbi Acham ſorte miſſa per tribus inquiritur, & condemnatur de furto ſecreto pallij coccinei ablati de præda hoſtili. Et Nauar. 5. lege permiſſum eſt, vt vir qui de adulterio vxoris dubitaret, quod tamen nec certo ſciret, nec teſtibus comprobare poſſet, eam ſacerdoti afferret, vt exinde præmiſſis quibuſdam cærimonijs, vel crimen purgaret vel puniretur. Ergo etiam licitũ erit homini, nulla præcedente infamia de occulto crimine inquirere, cum iuſtitia humana a diuina iuſtitia deriuetur.

Reſpondeo primo, neutro modo licere. Nec enim modo licitum eſt ſcrutinium per ſortes, vt docent S. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 8. Cai. ibid. & Sotus li. 5. de iuſt. q. 6. ar. 3. cõcl. 5. & S. Aug. epiſt. 119. c. 20. & c. conſuluiſti. 2. q. 5. & c. ſortes. 26. q. 5. Neque lex illa de inueſtiganda muliere citra infamiam.

Secundo, diſpar eſt ratio inter Deum, & hominem; Deo enim crimina etiam occultiſſima ſunt manifeſta, ſicut homini illa, quæ ſunt notoria, vnde ſicut nunc homo poteſt Notoria crimina punire, ita Deus occultiſſima; præterquã quod Deus in ſuo iudicio vtitur cõſcientia peccantis, quaſi accuſatore, ſecundum illud Rom. 2. *Inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium*, quod tamen homini non licet, iuxta ea quæ docet S. Th. 2. 2. q. 67. art. 2. ad tertium, & art. 3. ad primum.

Tertio ſicut licet Principi diſpenſare in lege ſua, qualis eſt iſta de inquiſitione faciẽda, vt ſupra docuimus, ita a fortiori poterit Deus occulta peccata permittere inquiri abſq. infamia precedente. Vnde dici poteſt diſpenſaſſe Deum vt Acham occulte peccans ſortibus inquireretur, & etiam adulterium mulieris iuſtis de cauſis. Cum enim populus Iudaicus duræ ſemper ceruicis extiterit, ſortibus illis a peccato grauiſſimo, quale erat furtum illud de execratis gẽtium ſpolijs, tãquam terroribus, & minis arcere & deterrere voluit. Et pari ratione, tum ad cohibendam mulierum libidinem, tum etiam ad vitanda homicidia, quę per zelotypiam accidere ſolebant, iuſte indulſit Deus maritis ſacrificium illud zelotypiæ, ad diſquirendam adulteram.

Quarto denique neque licebat inquiſitionem illam facere, niſi eſſet infamia adulterij, aut indicia manifeſta. Neque populus ille crimẽ occultũ Acham prius inquirebat, quam Deus illud in genere reuelaſſet, prout ex textu ipſo colligi poteſt; dicitur, n. *Surge, cur iaces? peccauit Iſrael, præuaricatus eſt pactum meum*. Vnde Ioſue dixit ad Acham, *Da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere.* In gloriam namque Dei fuit vt crimen confiteretur, ne veritatem negando, Deum falſitatis, & mendacij arguere videretur, qui peccatum illud in genere prius reuelaſſet.

2 DVBIVM Secundum eſt, ex cap. quidam maligni. 5. q. 1. vbi Gregorius Magnus excommunicaſſe videtur quendam occultum factorem libelli famoſi cõtra ſecretarium eiuſdem Pontificis, in quo infamiæ notam eidem inuſſit, præcipiens vt is ſe proderet, alias excommunicationem incurſurus, cum tamen nulla præceſſerit infamia perſonæ. Ergo licitum erit iubere, vt Reus ſeſe prodat, & conſequenter licitum erit inquirere contra aliquem nulla præcedente infamia.

Huic argumento varij vario modo reſpondere conati ſunt. Nam Gloſſa illius loci reſpondet, forſan præceſſiſſe admonitionem ſecretam ante illam excõmunicationem. Verum hæc reſponſio difficultatem non tollit, tum quia dubiè reſpondet; tum quia ſi monitio aliqua præceſſerat, illa non erat ſecreta, cum ignorabatur perſona, ſed tantum generalis eſſe potuit, vnde cum nulla præceſſerat infamia, de aliquo in particulari, non tenebatur talis ſe prodere. Caietan. 2. 2. quæſtio 69. artic. 1. & 2. in reſponſione ad ſecundam rationem, ad hoc capitulum reſpondens, duo breuiter docet.

Primum eſt, Quod aliud eſt præcipere abſolute, vt quis ſe prodat, & hoc nec fecit S. Greg. nec facere potuit, quod ſi quis faceret, non tenebitur alter obedire; aliud vero eſt præcipere diſiunctiuam, ſcilicet quod quis probet, quod propoſuit, aut pœniteat, aut excommunicetur, & hoc fecit Papa.

Secundum eſt, Quod ſicut fieri poteſt excommunicatio pro crimine antequam fiat, vt v. g. Quicunque furtum, vel incẽdium commiſerit, aut clericum percuſſerit, excommunicatus ſit; ita, inquit, poſt factum excommunicari poteſt, qui tale crimen commiſerit. Vnde infert, quod Papa cũ abſolute potuiſſet excommunicare illum peccatorem occultum, propter peccatum præteritum, ex gratia tamen ſpeciali appoſuit conditionem, niſi ſe proderet probaturus crimina, quæ alteri obijciebat, adeo vt ſit in poteſtate rei excommunicationem euitare, ſi ſe prodere velit.

3 Addit tamen excommunicationem hanc non ferri ſuper illam conditionalem, Niſi ſe reuelauerit, hoc eſt, non fertur excommunicatio propter inobedientiam futuram non reuelandi ſe, ſed fertur excommunicatio ob peccatum præteritum, quia ſcilicet, proximum infamauit, verum quicquid ſit de veritate primi dicti, de quo nunc minime diſputatur, ſine dubio hoc dictum eius ſecundum, quod eſt fundamentum ipſius, poſſe ſcilicet, aliquem pro peccato præterito excommunicari, falſum eſt, & contra communem Doctorum opinionem, vt late to. 1. Theſauri lib. 1. c. 3. nu. 25. oſtendimus.

Nullus enim excommunicari poteſt ob peccatum omnino præteritum, tum quia ad ferendam excommunicationem prærequiritur admonitio, vt in c. p. Sacro, cap. Per tuas. de ſent. excom. & in cap. conſtitutionem eod. tit. in 6. habetur, circa præteritum autem locum non habet admonitio, tum quia excommunicatio non fertur niſi exiſtente rebellione, & inobedientia, quãdo ſcilicet, quis prius ab eccleſia monitus, vt aliquid faciat, vel omittat eius præcepto inobediens eſt, iuxta illud Matth. 18. *Si eccleſiam non audierit* &c. Dixi, neminem excommunicari poſſe ob peccatum *omnino præteritum*, quia quando adhuc pendet in futurum, poteſt inquiri peccatum, vt euitetur peccatum, & damnum futurum, quod tantũ probat primum dictum Caietani.

4 Verior igitur illius loci ſenſus eſt, Papam non excommunicaſſe eum pro peccato præterito, neque ſub illa conditione niſi ſe proderet, ſed ei tantum tria præcepit. ſ. vt vel delicta in libello expoſita probaret, vel reſtitueret famam diffamato, vel vt abſtineret ab Euchariſtia, donec reſtitueret ei famam, ad quæ omnia tenebatur.

Etenim eo ipſo, quod alterũ diffamauit, tenetur aut obiecta crimina probare, aut famam alteri reſtituere, quã quidẽ reſtituere cum nõ poſſet, niſi aut publice probaret quod dixe-

Digitized by Google

dixerat,aut ſi probare non poſſet,in publico ſe retractaret, iuſte ſub excommunicatione hoc ei præcipere potuit quod alias iure naturæ facere tenebatur. Tenetur enim alteri famam iniuſte ablatam reſtituere etiamſi oporteat ſeipſum prodere.

Quamuis enim reſtituenda non ſit fama cum periculo vitę communiter,vt ſuo loco dictum a nobis,& probatum eſt,reſtituenda tamen eſt cum periculo famæ propriæ, maxime ſi perſona,cuius fama læditur,dignior illo ſit,vt in caſu propoſito contigiſſe putatur.

Deinde prohibet ne ad Euchariſtiam accedat antequã famam reſtitueret,ad quod alioqui iure diuino tenebatur. Cum enim erat in peccato mortali, non reſtituendo famã alteri iniuſte ablatam,exiſtens autem in peccato mortali a perceptione Euchariſtiæ abſtinere tenetur, recte ei Papa vtrumque ſub excommunicatione præcepit,ſcilicet, vt famam alteri reſtitueret,aut ſi reſtituere nollet, a ſacra communione abſtineret;ita vt ſi huiuſmodi mandato non obediret,iam tum non ob peccatum præteritum, ſed ob præſentem inobedientiam excommunicationem incurreret.

Quod vero famam alteri reſtituendo ſeipſum proderet,& conſequenter peccatum occultum præteritum manifeſtare cogeretur omnino per accidens eſt, ex eo quod faciendo ea,ad quæ alias iure naturali, & diuino tenebatur,ſecundario ſequitur manifeſtatio ſui.

Quam ſolutionem video placuiſſe Soto lib. 5. de iuſtitia,& iure.q.6.art.2. verſ. *Illud tamen argumentum.* & in 4 diſtinct.22.q.1.art.2.concl.4.& in relect. de tegendo ſecreto.memb.2.q.6.ad ſecundum Petro Nauarro lib. 2. de reſtitut.c.4.nu.164.Mich.Salono.2.2.q.69. art.2. controuerſ.7.ad tertium.Gregorio de Valent.tom.3.diſput.5.qu.13.punct.2.Henriquez lib.13.ca.17.§.3.Hugolino de cenſuris eccleſ.Tabula.1.cap.9.§.5.num.5. Ludouico de Beia Paleſtrelo in Reſponſ.caſuum conſc.part.2.caſu 2.in fine, & alijs. Hinc Sotus in dict q.6. memb.2.notat,quod ſi talis diffamator per aliquam tertiam perſonam, aut aliqua alia via diffamari famam reſtituere potuiſſet, ex vi ipſius excommunicationis,nec tenebatur ad ſe manifeſtandum, nec abſtinere ab Euchariſtia, cum finis excommunicationis illius eò tantum tendebat, vt ſatisfaceret diffamato, cui ſi ſatisfeciſſet,quocunque modo id feciſſet, etiamſi nõ ſe proderet,excommunicationem non incurreret.

5 DVBIVM TERTIVM eſt, An ſicut ad inquiſitionem omnino ſpecialem prærequiritur infamia, vel clamoroſa inſinuatio, ita etiam ad eandem faciendam ſufficiant indicia? Alciatus in capit.1.de officio ordinarij.Caiet.2.2.qu.69.artic.2.& Sotus lib.5.de iuſtitia.q.6.art 2.concluſ.5.& in relect.de tegendo ſecreto. membr.2.qu.6.poſt concluſionem.1.in dubio 1.ante finem. verſ. *Quando vero proceditur.*& dub.3.in fine.& dub.4.& Petr.Nauar.lib.2.de reſtitut c.4.par.2.dub.4. nume.168. docent ſufficere indicia delicti ad procedendum contra delinquentem via inquiſitionis,atque adeo indicia eandem habere vim ad inquirendum,quam habet infamia.

In quam ſententiam ducuntur Caiet.& Sotus, eo quod S.Tho.2.2.qu.69.ar.2.in corpo.docet, ad hoc,vt iudex iuſte interrogare poſſit Reum,ſufficere vnum è tribus,vel infamiam,vel indicia,vel ſemiplenam probationem.

Deinde Innocentius IV. Panormitan. Anton. de Butrio,& alij in c.cum oporteat, de accuſat. docent indicia, propter quæ populus vehementer ſuſpicatur aliquem deliquiſſe,ſufficere ad ſpecialiter inquirendum contra illum, immo toto populo ex grauibus indicijs ita ſuſpicante,prudentum arbitrio iudex muneri ſuo deeſſe iudicaretur, qui tunc non inquireret.

6 *Mihi* tamen verior videtur ſententia Nauarri in Comment.ſuper ca.inter verba 11.quæ.3. concluſ.6. corollario 48.num.580.& in Manuali,capi.18.num.38. Cordubæ in Summa,q.64.punct.1.Mich.Salonis 2.2.q.69.art.2.controuerſia 6.& Gregorij de Valentia.tom.3.diſp.5. q.14. puncto 1. concluſ. 1. Nota.4.aſſerentium non ſufficere indicia ad inquirendum. Quæ opinio colligitur euidenter ex capit. *Inquiſitionis.§ Tertiæ dubitationis.* de accuſat.vbi Innocentius Papa III. expreſſe ſtatuit non poſſe iudicem inquirere contra aliquem non infamatum,etiam ſi duo, vel tres teſtes inrali omni exceptione maiores aſſerant ſe vidiſſe hominem illum delictum illud commiſiſſe. Immo Caiet.2.2.q 69 art.2.& Sotus in relect. de tegendo ſecreto, memb.2.q 6.concl.1 in princ. fatentur non poſſe iudicem procedere via inquiſitionis,etiamſi adeſſent duo, vel plures teſtes delicti de viſu.Si ergo dicta duorum teſtium. vel plurium non ſufficiant ad inquirendum ſine ipſa infamia, conſequenter *indicia*,quæ multo minus ſunt,quam teſtes, aut in particulari.

Conſequentia patet,quia infamia gerit vicem accuſatoris: indicia vero ad probationem,ſicut & teſtes,pertinent: ſumuntur enim indicia ad probandum delictum, ſicut & teſtes,vnde ſicut ex dicto teſtium, tanquam ex ſemiplena probatione ſi reus neget delictum,datur aliquando tortura, aliquando vero etiam condemnatur reus, vt docent Barto.& alij in l.ſi ff.de quæſtionibus,ita etiam ex indicijs torquetur aliquando reus,immo nonnunquam ita ſunt vehementia.& irrefragabilia, vt ex illis aliqui iudices ferant ſententiam,& condemnent.

Confirmatur hæc noſtra opinio ex capit. Inquiſitionis. de accuſ. vbi expreſſe dicitur, Inquiſitionem fieri non debere niſi ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerint. & in capit. Qualiter,& quando 2. de accuſatio. aperte requiritur infamia ad inquiſitionem ſpecialem.

Quoad teſtimonium vero S. Thom. Notandum eſt S. Thomam eo in loco in vniuerſum agere, & inquirere quãdonam reus teneatur reſpondere, & docet teneri ſolum reſpondere,quando iudex iuſte,& ſecundum ordinem iuris requirit,puta *cum præceſſit infamia ſuper aliquo crimine vel aliqua expreſſa indicia apparuerint,vel etiam cum præceſſit probatio ſemiplena.* Non autem diſtinguit in particulari S. Thomas de vijs iſtis,quibus iudices procedunt. Cũ igitur iudex procedere poterit ad interrogandum reum, vel *via accuſationis*,vel *via inquiſitionis*, & ad viam accuſationis ſufficiant,vel *indicia*,vel *probatio ſemiplena*, ad inquiſitionem vero ſpecialem ſufficit *infamia*, ſeu clamoroſa inſinuatio,recte & docte S.Th.in vniuerſum docet aliquod ex his tribus ſufficere,vt iudex reum interrogare poſſit,& reus reſpondere teneatur, non tamen expoſuit quænam ex iſtis ad accuſationem,quænam vero ad inquiſitionem in particulari ſufficiant. Alia igitur ad interrogãdum reum requiruntur, cum via accuſationis proceditur, alia ad inquirendum requiruntur,hoc enim duo inter ſe maxime differunt,vt conſtat.

Ad dictum vero Innocentij & aliorum, Reſpondetur, iudicem in eo caſu procedere debere ad inquirendum ſpecialiter,non propter indicia,quæ (vt dicimus) locum teſtium habent,ſed propter vehementem illam,& communem populi ſuſpicionem, ex huiuſmodi grauibus indicijs extortam, talis enim ſuſpicio habet ſe tunc velut clamoroſa inſinuatio, ſi publice per ora hominum feratur:

In qua tamen re deſideratur prudentia iudicis, vt attendat qualis,& quanta ſit illa ſuſpicio, & quam publica, de quo delicto,& de qua perſona,ita vt circunſtantiis omnibus conſideratis moraliter loquendo ex illis ſequatur infamia,magna namque ſuſpicio apud populum locum habet infamiæ.

7 DVBIVM QVARTVM eſt, An aliquib ſaltem in caſibus procedere poſſit iudex ſine accuſatore,& inquirere ſine præcedenti infamia?

Ratio difficultatis eſt,quia ius naturale dictat, quod occulta crimina non manifeſtentur, & conſequenter non puniantur: Etenim ratio naturalis dictare videtur, vt nemo in iudicium ſine accuſatore deducatur, aut contra aliquem abſque infamia inquiratur.

Immo aliqui volunt eſſe, & de iure naturæ, & iure diuino, eo quod Innocentius Papa III. in capitu. Qualiter & quando. 2. de accuſat. ex ſacris literis probat, infamiam præcedere debere inquiſitionem. Cuius ſententiæ videtur eſſe Petrus de Arragon.2.2.quæſtio.69 artic.2.

Digitized by Google

8 In hoc dubio duo explicanda ſunt, vnum eſt, an de iure diuino, & naturali ſit, vt inquiſitionem præcedat infamia, aut condemnationem præcedat accuſatio.

Cui breuiter reſpondetur cum Soto in relect. de tegendo ſecreto. memb 2. quæſt. 6. poſt concluſionem primam. dub. 1. Nauar. in comment ſuper capit. inter verba. 11 quæſtione tertia, concluſ. 6. Corollar. 50. numer. 587. Michael Salon ſecunda ſecundæ, quæſtio. 69. articul. 2. controuerſ. 7. non longe ab initio. & Gregor. de Valen. tom. 3. diſput. 5. quæſtio. 11. punct. 3. & quæſtio 13 puncto 2. hoc non eſſe de iure naturæ, vel diuino. ſed tantum de iure humano; quod tamen ius humanum conforme eſt iuri, & rationi naturali, vnde nihil mirum ſi Papa, qui tale ius conſtituit, vt nullus inquiratur, niſi is, de cuius crimine præceſſerit infamia, inſtituit etiam, aut ſalem inſtituere poſſit in nonnullis caſibus inquiri poſſe, ea non præcedente.

Poteſt enim Papa in eccleſia Dei, & ſupremus Princeps in foro ſuo ſeculari pro magna, & rationabili cauſa in tali lege diſpenſare.

Nec valet ratio in contrarium, ſiquidem teſtimonia ab Innocentio Papa citata ſolum explicant factum diuinum fuiſſe conforme ad rationem naturalem, vnde Deus ipſe aliquando formam illam mutauit, vt dubio primo annotauimus: Sic enim Sot. vbi ſupra reſpondet argumento; vetius aut reſponderi poteſt. in omnibus illis locis agi de inquiſitione ſpeciali, & præceſſiſſe infamiam tam delicti, quã delinquentis, vt ſupra oſtendimus

9 *Alterum* eſt, quinam ſint caſus illi, quibus etiam ſpeciali inquiſitione procedi poſſit ſine accuſatore, vel infamia.

De qua re legendi ſunt gloſ in capit. 1. vt eccleſ. beneficia. S. Anton parte tertia, tit. 9. capit. 7. Syluest. verbo inquiſitio 1. quæſtione 2. Sot. in relect de tegendo ſecreto memb. 2. quæſtio. 6. concluſ. 6. Martin. Nauar. in commen. ſuper c. inter verb. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 63. & in commen. in rub. de Indicijs, a nu 77. Mich. Sal 2. 2 q 67. art. 3. & q. 69. art. 2. controuerſ. ante medium. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 67. art. 3. & alij.

Antequam vero caſus in particulari afferamus, ſupponendum eſt *primo*, quod in delictis, quæ ſunt in damnum publicũ, inquirere debet iudex, etiamſi author ſit occultus & nulla laboret infamia, ſiue damnum illud ſit commiſſum, ſiue in fieri, & interrogatum teneri reſpondere, quia in his ipſa Republica eſt accuſator, & pars læſa. & tacens clamare cenſetur. Vnde cum in huiuſmodi delictis vnuſquiſque accuſare tenetur ex iuſtitia legali, vel ſaltem denunciare, etiamſi nulla fieret inquiſitio conſequenter facta tali inquiſitione, interrogatus ad reſpondendum tenetur

Similiter quando delicta ſunt in damnum particulare, quod adhuc eſt in fieri, debet iudex inquirere, & qui nouit interrogatus reſpondere, cum potior ſit ratio patientis iniuriam, quam inferentis Tenetur enim iudex ex iuſtitia impedire damna quantum poteſt, & quiuis priuatus ex charitate, adeo vt etiamſi nulla fieret inquiſitio, deberet ea denunciare, quando aliter illa prohibere non poſſet, vt latè probat Innoc. IV. in c. 1. de poſtul. prab.

10 *Secundo* ſupponendum eſt, Quod cum iudicium ſit duplex, *ordinarium* ſcilicet, & *Extraordinarium*, *ordinarium* eſt illud, in quo eſt verus, & *formalis accuſator*, qui apud iudicem actu alium accuſat, vnde talis accuſator dici ſolet Actor, eiuſque accuſatio appellatur actio. *Extraordinarium* autem eſt illud, in quo non habetur verus accuſator, ſed *fictus* ex Nau in comm. in rub de iudicijs num. 17. & nu. 18. vt ergo iudex via accuſationis procedat, requiritur accuſator formalis, quia non poteſt hac via procedere, niſi ſit qui actu alium accuſet; vt autem via inquiſitionis procedat. ſufficit accuſator virtualis, ſeu fictus. Vnde Inn in c. cum oporteat de accuſ. & Nau loco proximè citato nu. 18. docent iudicium inquiſitionis eſſe ſimpliciter, & abſolutè extraordinarium Sunt autem quinque quæ in iudicijs extraordinarijs vice veri accuſatoris funguntur.

Primum eſt infamia publica, ſeu clamoroſa inſinuatio, & indicia manifeſta, quæ ſcilicet & factum indicant, & perſonã ita manifeſte, vt reus nihil contra obijcere poſſit, vnde ex infamia, aut talibus indicijs procedere poteſt iudex ad inquirendum de delicto, & delinquente.

Secundum eſt Notorietas, & euidentia facti, quando. ſ. & factum, & perſona ita ſunt notoria, vt nullo modo celari poſſint.

Tertium eſt ſi iudex illud videat in ſua præſentia & aliorum. Dico & aliorum, quia ſi ipſe ſolus vidit, crimen eſt omnino occultum, nec contra illud procedere poteſt, cum ipſe non poſſit ſimul eſſe accuſator, & teſtis, quibus deficientibus non poteſt iudex procedere contra aliquem. Sin vero in ſua & aliorum præſentia committatur delictum, præſentia illius iudicis vicem habet accuſatoris, maxime ſi tunc ſedeat pro tribunali, vnde Caiet. 2. 2. q. 67 art. 3 refert Beatum Ludouicum Regem Franciæ præcepiſſe linguam cuiuſdam cauterizari, qui in ipſius, & aliorum multorum conſpectu blaſphemauit.

Quartum eſt, Rebellio manifeſta contra Prælatum, & eccleſiam poſt denunciatum crimen. Si enim obedire recuſet admonitioni, & præcepto eccleſiæ poteſt contra eum Prælatus via iudica procedere, inobedientia, & rebellione illa vim accuſatoris habente. Quod tamen intelligendum eſt, vt recte notat Petr. de Arragon. 2. 2. quæſtio. 67. articul. 3. ante finem, quando delictum probari poteſt teſtibus. Si enim peccatum teſtibus probari nequeat, & frater admonitus a prælato, vel negat crimen, vel non emendatur. non poteſt tunc prælatus vlterius procedere, nec illum punire, quoadvſque exiſtat aliquid, quod faciat crimen manifeſtum, aut ſint teſtes ad conuincendum delictum.

Ratio eſt, quia Prælatus tunc procedere non poteſt, niſi vt iudex; Proceſſus autem iudicialis non habet locum, niſi quando exiſtunt indicia manifeſta, vel infamia, vel ſemiplena probatio.

Quintum eſt. Denunciatio iuridica; quæ fit ob bonum commune, tenditque ad punitionem delinquentis pernicioſi, qualis eſt. quæ fit Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis, qui etiam vicem accuſatoris habet, hoc ſolo ab accuſatione differens, quod accuſator crimen obiectum probare tenetur, denunciator vero probare non tenetur, alias nullus denunciare auderet. ſed ſolum intendit crimen iudici denunciare, vt omni meliori modo occurratur damno boni communis quæ omnia colliguntur ex S. Th 2. 2. q. 67 art. 3. ad ſecundum, Cai. Sal Pet. de Arrag. ibid. & Sot li. 5. de iuſt. q. 4. art. 3. in fi. His ita præſuppoſitis afferemus caſus, quibus in particulari docent authores procedi poſſe ſine accuſatore, aut præuia infamia, immo etiam, & interrogatum teneri ad reſpondendum.

11 *Primus caſus eſt*, in crimine *hæreſis & Apoſtaſiæ*, vt ſi libelli continentes hæreſes publice ſeminarentur, etiamſi author illorum eſſet omnino occultus, poſſet inquiri ſpecialiter contra aliquem non præcedente infamia, & ſine accuſatore vero, aut ficto. Sic Nauar. in comm. ſuper c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 63. nu. 683. & num. 693. & in comm in rub de iudicijs. nu 92. & colligitur ex c. excommunicamus. §. adijcimus. de hær. & in c. fi. eodem tit. lib. 6. l. Apoſtatarum. C. de Apoſt. & leg. Nullus. C. ad legem Iul. Maieſt. & Michael Salon 2. 2. q. 69. art. 2. controuerſia 7.

Quod tamen intelligendum eſt, dummodo præcedat aliqua ſuſpicio. ex Nauar. vbi ſupra, alias non, vt colligunt Io And. Dom. & Philippus ex c. vt officium inquiſitionis. de hær. in 6. in princ. & Aret. in c. Qualiter, & quando. 2. nu. 66 de accuſat

Monet autem Nauarrus, vt niſi adſit grauis ſuſpicio, & timeatur de fuga rei, quod nemo vinctus capiatur pro hæreſi, ob magnum famæ detrimentum, quod inde ſaltem de facto naſcitur, quod etiam Sanctæ Inquiſitionis officium ſeruare ait. Ratio autem. quare in crimine hæreſis poſſit contra aliquem ſpecialiter inquiri ſine accuſatore. & infamia, eſt. quia damna, & mala futura impediri debent omni modo poſſibili, ſolet autem hæreſis alios plurimum inficere, ſerpit enim vt cancer quippe quæ peſtifera eſt, vt habetur in c. vt inquiſitionis, de hæret. in 6. & experientia conſtat.

Secun-

Digitized by Google

12 *Secundum caſus eſt*. Criminis *læſæ Maieſtatis*, vt conſpiratio in Principem, traditio ciuitatis, falſificatio monetæ, &c. Sic expreſſe habetur in Extrauag. Frederici Imperatoris, quæ incipit, *Ad reprimendum, de hereticis.* quæ habetur in iure ciuili in fine voluminis, & ibi Bar in verb *inquiſitionis*. Sot. in releċt. de tegendo ſecreto. memb. 2. quæ 6. concl. 3. verſ. Sextus caſus. Mich. Salon. 2. 2. q 69 ar 2. controuerſia 7. Nauar. in commen ſuper c. inter verba. 11. qu. 3. corollario 63. numer. 686. & in commen. in rub. de iudicijs num. 94. & Gregor. de Valentia. to. 3. diſp. 5. quę. 14. puncto 1.

Quo tamen in loco recte notat Nau non ſufficere ſuſpicionem reſultantem ex eo ſolo, quod ſit factionis ſuſpectæ, vel de genere ſuſpectorum. Addit etiam, quod licet ante dictam conſtitutionem Frederici Imperatoris inquiri poterat, ſpecialiter de crimine læſæ Maieſtat. humanæ, occulto nondum perpetrato, vel de cuius etiam iteratione, & continuatione iure timeri potuit, eo quod licitum fuit ſemper obuiare damnis futuris: non tamen de iam perpetrato, & omnino ſopito, ita quod nullus timor erat reiterationis, vel renouationis, dummodo nulla eſſet notorietas, nec infamia, nec ſuſpicio alicuius in particulari, eſto quod aliquis particularis, vel aliquis particulares ſcirent, vel ſuſpicarentur de tali crimine, & nunciaretur iudici, arg. c. Inquiſitionis. de accuſat. poſt hanc tamen conſtitutionem vtrumque licebit. Ex quo infert poſſe Summum Pontificem in tota eccleſia, & Imperatorem, & ſupremos Principes in ſuis dominijs legem nouam ſtatuere, vt in aliquo caſu nouo inquiratur ſpecialiter ad puniendum certum delictum, contra aliquem, ſine infamia, vel alio ei æquipollenti, dũmodo tamen adſit iuſta cauſa ſtatuendi talem legem, quo etiam in caſu licebit ſubditis, immo tenentur legem ſeruare, & detegere peccata illa, quæ ſciunt. Quibus conſentiunt Inno. in c. cum oporteat. de accuſat. Bal. in l. Nullus. C. ad leg. Iuliam Maieſt. Alciat. in c. 1. de offic. ord. quos refert Nau. vbi ſupra.

Immo etiam ex commiſſione eius poterit inquiri ſpecialiter ex iuſta cauſa contra aliquem, etiam ſi non præcedat infamia, dummodo (vt notat gloſſa in cap. 2. in verb. fuerat. de accuſat. in 6. motu proprio, & non ad petitionẽ, & inſtantiam partis id fieri mandet: ſi enim ad petitionẽ alterius id commiſerit, prius inquirere debet inquiſitor de infamia.

Hinc infert a paritate rationis Sotus vbi ſupra, quod quotieſcunq; facinus graue admiſſum eſſet aduerſus Epiſcopum, aut aliam perſonam huius ordinis, aut quomodocunque crimen eſſet atrociſſimum, abſque infamia inquiri poſſet quicunque ſuſpectus eſſet de tali crimine.

Ratio eſt, quia non eſt adeo de iure naturæ prærequiſita infamia ad inquiſitionem ſpecialem, quin ob iuſtam & rationabilem cauſam in hoc diſpenſari poſſit, immo cum de iure humano id ſtatutum eſſe oſtendimus, a fortiori poterunt Papa, & Principes ſeculares non recognoſcentes ſuperiorem in temporalib. inducere nouos caſus, in quibus iuſta ex cauſa inquiri poſſit ſine accuſatore, aut infamia præcedente.

13 *Tertius caſus eſt*, in quo agitur ad impedienda, & euitanda mala futura, præſertim animarum, & tollendam occaſionem illorum; tunc enim ſine vllo accuſatore, aut præuia infamia inquiri poteſt ſpecialiter contra aliquem. Sic Nauarr. in comment. in rub. de iudic. nume. 92. & in cap. inter verba. 11. quæſtio 3. concluſio. 6. coroll. 63. num. 663. vbi ait, omnes caſus qui numerari ſolent ab authoribus, tanquam excepti ab hac regula, *vt nemo ſine accuſatore damnetur*, ad hunc tertium reduci poſſe. Conſentit etiam Innocent. IIII. in capit. primo, de poſtula. prælat. Pro quo facit, quod clericus capi poteſt a laico ad obuiandum delicto futuro, ex eodem Nauarro poſt Panormitan. communiter receptum in capit. At ſi clerici. de iudic. & in capit. 3. & in capit. vt famæ. de ſentent. excommun.

Ratio eſt, quia cauſa præcipua cur non permittitur punire, aut inquirere ſine accuſatore, aut infamia, eſt, ne lædatur fama proximi, quæ ratio ceſſat, quando eius amiſſio neceſſaria eſt ad iacturam animæ impediendam.

Cum enim in hoc caſu duæ leges naturales concurrant, vna de non infamando, altera de ſaluanda anima fratris, quarum hæc fortior eſt illa de non detegendo occulto; (fortior namque eſt lex de ſeruanda alicuius ſpirituali, vel temporali vita, quam lex de ſeruanda fama proximi) conſequenter concurrentibus in hoc caſu duabus illis naturæ legibus ſtandum eſt illi, quæ fortior eſt, arctiuſque obligat.

14 *Quartus caſus eſt*, quando in inquiſitione non intenditur condemnatio, aut pęna inquiſiti, ſed euitatio erroris, aut damni, vt cum inquiritur meritum alicuius, priuſquã aſſumatur ad officium, vel dignitatem: hanc enim tenẽtur Prælati facere ex officio, ne eligatur, aut confirmetur indignus. Vt in cap. cum in multis, & c. cum dilectus. de elect. vel cum inquiritur impedimentum Matrimonij, ne quis in gradu prohibito contrahat. cap. fin. de clandeſt. deſponſat. Hunc caſum ponunt Panormitan. in capitu. primo, de offic. ordin. Sotus in relect. de tegendo ſecreto, membr. ſecundo, quæſtio. 6. concluſ. 3. verſic. Primus caſus, & Michael Salon 2. 2. quæſtio. 69. artic 2. controuerſia 7.

Ceterum Nauarrus in commen. in Rubr. de iudicijs, num. 85. & in cap. inter verba. 11. quęſtio. 3. concl. 6. corollario. 63. num. 653. recte docet, hunc caſum ſine cauſa excipi ab illa regula, quandoquidem Regula hæc, *Vt nemo ſine accuſatore damnetur*, ſolum habet locum, quando iudex procedit ad pęnam ipſius Rei, & ſecundum iuris ordinem, vt initio ſuperioris capitis annotauimus: in hoc autem caſu non agitur de damnatione electi, neque de eo caſtigando, ſed ſolum de non dando ei, quod non debetur, vel non auferendo, quod debetur. aut ne matrimonio cõiungantur, qui aliquo iuſto impedimento prohibentur.

15 *Quintus caſus eſt*, Quando quis publice confeſſus eſt crimen ſuum, extra tamen ordinem iuris, vt determinauit Bonifacius Papa VIII. in capit. primo, de accuſ. in 6. aſſerens poſſe iudicem procedere contra confeſſum proprium crimen. At certe neque hic caſus excipi debet a prædicta regula, quia vt recte notant Sotus in relec. de tegendo ſecreto. membro ſecundo q. 6. concl. tertia, Nauar. in comm. Rubr. de iudicijs, num. 86. & in cap. inter verba. 11. quę. 3. concl. 6 coroll 63 nu. 671. Michael Salon 2. 2. q. 69. artic. 2. controuerſia ſeptima, in hoc caſu procedit iudex ad inquirendum præcedente infamia, quia quod ipſe reus coram multis confeſſus eſt, eo ipſo eſt multis notorium, & manifeſtum, argum. c fi. de temporib. ordi. c. veſtra. & ca. ſi de cohab. cleric. ac mulier. quibus in locis habetur confeſſionem factam coram iudice competente, facere rem notoriam de iure.

Limitant autem præfati authores hunc caſum, ita vt ſolum procedat, quando confeſſus ſit crimen coram multis in publico, & quamuis Sotus vbi ſupra putet non ſufficere confeſſionem iudicialem factam ante duos, vel tres, ſed vult neceſſarium eſſe, vt confeſſus ſit illud coram plurib. Nauarrus tamen & magis conformiter ad dictum Bonifacij Papæ VIII. in c. 1. de accuſ in 6. & gloſſa ibidem, & Doctores communiter id ſufficere ſentiunt. Sufficit enim vt ſit iudicialis coram duobus aut tribus, licet aliqua forma accidentalis ei deſit, modo nihil eſſentiale omittatur, vt ſatis probant decretum Bonifacij, gloſſa & alij ibidem.

Non tamen ſufficit confeſſio extraiudicialis coram duobus, aut tribus ad inquirendum, neque etiam ſi confiteatur coram prælato ſponte, aut ex lapſu linguæ, & inaduertenter. aut ſi Prælatus aperiret literas ſubditi, in quibus ſubditus confiteretur aliquod crimen: in his enim caſibus nõ eſſet ius inquirendi iudicialiter: ſed tantum corrigendi fraternaliter, niſi forſan crimen eſſet contra bonum commune. Denique ex Nauarro locis citatis limitatur iſte caſus, vt non procedat in eo, qui iudicialiter timore tormentorũ confeſſus eſt, ſecundum Bartol. in l. pen. ff. de quæſtio. & clarius ſecundum Alexand. Imolen. in additione ad Barthol. in l. Qui aliena, §. Celſus, ff. de acquirenda hæred.

red. dummodo ſic confeſſus reuocet confeſſionem ſuam tanquam timore factam, iuxta Anchar. in conſi. 24. incip. viſa inquiſitione. Idemque dicendum eſt, quando confeſſio facta fuit ſine tormentis, non tamen ſine iniuſto carcere.

16 *Sextus caſus eſt*, Quando iudex procedit ex mero officio, aut ad denunciationem officialis publici. Bartholus, cum communi in l. 2. § ſi publico, ff. de adult. verum vt recte notant Sotus in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 6. concl. 3. & Nauar. in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. corol. 63. nu. 666. & in comment. in rub. de iudicijs. num. 85. publicus officialis non habet hoc priuilegium, vt ad eius denunciationem iudex inquirat, ſicut nec inquirere poteſt ad denunciationem perſonæ priuatæ. Denunciare enim officialis non debet niſi crimen notorium. & famoſum, nec quouſque de hoc fidem faciat denunciator inquirere debet iudex. Solum igitur tunc valet denunciatio publici officialis, ſicut etiam & denunciatio perſonæ priuatæ pro accuſatione, quando crimen eſt notorium. & famoſum; ſine infamia vero ſolum procedere poteſt, quando crimen eſt in perniciem Reipublicæ; Quod ſi crimen ſit priuatum & non ſit in præiudicium tertij, illud non incumbit officiali denunciare, & ſi denunciat, non poteſt fieri inquiſitio abſque præcedente infamia, ſicut ſi denunciatio fieret ab alia perſona priuata. Vnde immerito excipitur hic caſus a communi illa regula, qua dicitur; *Nemo ſine accuſatore damnetur*, adeſt enim hic accuſator fictus ſcilicet infamia, aut notorietas delicti, ſine quibus non poteſt inquiri.

17 *Septimus caſus eſt*, Quando iudex principaliter inquirit vnum crimen & inuenit incidenter aliud crimen, tunc inquirere poteſt de alio incidenter congnito, cuius alias non erat diffamatus, & illud punire in eadem tela iudicij, vel ſaltem noua texta. ſecundum ſententiam communiter receptam, in d. § ſi publico. & l. euitandi. C. de condictionib. ob turpem cauſam. & l. pen. C. ſi aduerſ. lib. Quem caſum ponunt Sot. in relect. de tegendo ſecreto. memb. 1. quaſ. 6. concl. 3. & Nau. in commen. in Rubric. de iudicijs. nu. 86. & in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. corollario 63. nu. 676. & nu. 677. Aliter tamen & aliter hoc dictum limitant, Nam Sotus hoc ſolum locum habere vult, quando crimen incidenter repertum eſt indicium, & circũſtantia alterius criminis, aggrauans delictum, de quo principaliter tractatur, & non aliter: vt v. g. cum quis inquiritur de concubinatu, de quo laborat infamia, & iudex incidenter cognouerit concubinam eſſe Monialem, aut conſanguineam, tunc inquirere poteſt de illa circũſtantia, quia aggrauat concubinatum: Si vero crimina ſint omnino diſparata, tunc inquit Sotus, incidens cognitio vnius criminis, non dat ius inquirendi de crimine incidenter reperto: vt ſi ille, qui inquiritur de concubinatu, inueniatur occultus de homicida non poteſt fieri inquiſitio de homicidio abſque præcedente infamia.

Hanc etiam Soti opinionem tanquam probabiliorem ſequitur Mich. Salon 2. 2. q. 69. art. 2. controuerſia 7. Nauarrus autem ſecutus communem Canoniſtarum, & Iuriſperitorum docet, quod crimen annexum incidenter repertum, ſiue ſit circũſtantia aggrauans, ſiue alleuians, ſiue neutrum faciat, caſtigari poteſt in eodem iudicio, non ordiendo, & texendo nouam telam iudicij.

Sin autem ſit crimen a principali ſeparatum, tunc quidem in eodem iudicio puniri nequit, ſed opus eſt nouam telam iudicij exordiri, & illam ordiendo punire poteſt iudex, vt tam antiqui, quam recentiores docent, in c. 2. de cõfeſſis. & c. 2. de ord. cogni. & in c. 1. de excep. & in c. per, inquiſitionem, de elect. iuncta glo. ſummaria cap. 1. de confeſſis. & Dominicus Bannes 2. 2. quæſtio. 70. artic. 1. dub. 1. concluſ. 4. vbi expreſſe contra Sotum docet, poſſe teſtem interrogari de crimine illo ſic incidenter detecto, & teneri teſtem ad dicendam veritatem: Quæ Nauarri opinio mihi etiã magis placet: Addo tamen male excipi hunc caſum ab illa præfata regula communi, quia in hoc caſu interuenit infamia, & notorietas, quæ vicem accuſatoris ſuppleat, vt ex prædictis conſtat.

Sicut enim quod principaliter probatur in iudicio, habetur pro notorio, ita quod incidenter probatur, notorium eſt, & infamiam producit ſecundum ius, atque adeo obmurmuraret populus contra iudicem, tanquam omittentem punire delicta, ſi crimina ſic iudicialiter cognita non inquireret, eaque caſtigaret.

18 *Octauus caſus eſt*, Quando iudex, aut prælatus in generali inquiſitione comperit aliquem deliquiſſe, tunc poteſt iudex ille ad inquiſitionem ſpecialem deſcendere.

Hunc caſum ponunt Bar. in d. lege 2. § ſi publico. ff. de adult. & Nau. in comment. in Rubr. de iudicijs. nu. 87. & in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. coroll. 63. nu. 678. id quod dixi ſupra in communi praxi, & in conſuetudine obſeruari, quam praxim, & caſum ſine cauſa, & ratione negat Sotus in relect. de tegendo ſecreto. membro 2. q. 6. concluſ. 3. verſ. Quintus caſus. Si enim probatio incidenter facta, etiam ſecundum Sotum vbi ſupra, ſufficit ad inquirendum, a fortiori ſufficiet facta ex propoſito generaliter inquirentis, argumen. capit. 2. de ord. cognit. ſub fine.

Ceterum vt idem Nauarrus recte docet fruſtra excipitur hic caſus à regula illa ordinaria, ſiquidem illa, quæ alioquin erant occulta, iam iudicialiter reperta deſinunt eſſe occulta, & incipiunt eſſe notoria, iam enim ea ſciunt iudex, & Notorius, & aliæ perſonæ in iudicio exiſtentes, vnde notorium iuris locum accuſatoris ſupplet, atque adeo, ſi ſic cognita iudex non inquireret, & puniret, materiã delinquendi præberet eis, ad quos detectio, & impunitas illius perueniret, magnaque exinde incommoda, & damna Reſpublica pateretur.

19 *Nonus caſus eſt*, Quando crimen committitur in conſpectu iudicis, & aliorum circunſtantium, ſeu quando crimen deprehenditur in diſcurſu proceſſus, vt eſt falſa, & calumnioſa accuſatio. ca. 1. de calumnia. falſum teſtimonium teſtis. l. Nullum, C. de teſtibus. aut ſi pars vtatur literis, vel inſtrumento falſis, l. iubemus. C. de probat.

Quem caſum ponunt Specul. de inquiſit. §. Quando Bart. in Extrauag. cit. Ad reprimendum. in verbo, inquiſitio. S. Anton. p. 3. tit. 9. cap. 7. Sotus in relect. de tegendo ſecreto. membr. 2. quæſt. 6. concluſ. 3. verſ. Et poſtremo, poſt caſum Sextum Mich. Salon. 2. 2. quæſt. 69. artic. ſecundo, controuerſ. 7. verum & idem Nauarr. in comment. in rubr. de iudicijs. nume. 88. et in capit. inter verba. 11. quæſt. 3. concluſio. 6. coroll. 63. nume. 680. Sine ratione firma excipitur hic caſus ab illa prędicta regula communi.

Quia ſicut proceſſus iudicius eſt actus publicus, & cognitio, quæ habetur ex illo, publica eſt, ita etiam crimen, quod in ipſo proceſſu committitur, iure cenſetur publicũ, et notorium, ac inde adeſt accuſator virtualis, iuxta ea, quæ paulo ante ex communi ſententia Theologorum, & Canoniſtarum adnotauimus. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quid de his, alijſque caſibus cẽſendum ſit, in quibus multi ſine accuſatore aliquo, vel infamia præcedente inquiri poſſe ſpecialiter exiſtimarunt. De qua re plura legi poſſunt apud authores citatos. quæ quia vel falſa ſunt, vel parui momenti, conſulto prętermittimus.

20 DVBIVM Quintum eſt, An quæ hactenus dicta ſunt, procedant etiam inter perſonas Religioſas? Ioan. Andreas in ca. olim, de accuſat. et Alciat in cap. primo, de offic. ordina. docent, apud clericos, et religioſos non opus eſſe tanta probatione, aut infamia ad inquirendum contra illos, quãta apud iudices ſeculares opus eſt, et aſſerunt pro ſe c. in ſingulis. de ſtatu Monach.

Communis tamen et vera opinio eſt dicentium ſuperiores clericorum, et Religioſorum non poſſe contra eos procedere *in criminibus grauibus*, niſi eodẽ modo quo de alijs iudicibus dictum eſt, ſcilicet ſine aliquo accuſatore formali aut virtuali, et ſine ordine iudiciali, quamuis ſine ſtrepitu, et figura iudicij, ſicut decet religioſos. Sic expreſſe Sanctus Thom. 2. 2. quæſtio. 33. articu. 7. ad quartum et quintum. Gaietan. ibid. Sotus in relect. de tegendo ſecreto,

creto,

Digitized by Google

ſecto, membro ſecundo, quæ.6. in fin. Michael Salon 2.2. quæſt.67.art.3.& Petrus de Arragon. ibid. & idem Salon 2.2.q.69.art.2.controuerſia 7.& Nau.in commen.in Rub. de iudicijs,nu.91.& in ca.inter verba.11.qu.3.concl.6.coroll.63.nu.689.

Ratio eſt,quia ius naturæ de celandis occultis, & fama proximi ſeruanda,non minus obligat erga clericos,& religioſos,quam erga alios, immo tanto magis,quanto eorum fama pretioſior eſt,& infamia maius ſcandalum generare ſolet.

Dixi,*in criminibus grauibus*,in quibus proceditur ad punitionem,quia in *leuibus*,ſeruandæ ſunt conſtitutiones cuiuſque religionis approbatæ a Summo Pontifice; Religioſi namque in religionis ingreſſu,vel profeſſione vouentes viuere ſecundum Regulam,& conſtitutiones illius Religionis renunciant iuri ſuo,& conſentiunt, vt in leuiorib. iſtis iudicentur,& puniantur a ſuis ſuperioribus ſine accuſatore, atque adeo in iſtis non requiritur tanta probatio, aut infamia, ſed relinquitur prudentiæ ſuperioris, vt ſine ſtrepitu, & tumultu iudiciali procedat, ſola rei veritate inſpecta.

De Tutela Iudicij, & alijs quibuſdam ad formam Iudicij neceſſarijs. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Iudex cauere debet a torquendis reis ſine legitimis, & ſufficientibus in id indicijs, alioquin grauiter peccat.*

2 *Quartum quod requiritur in iudicijs eſt quantitas pęnæ.*

Princeps ſupremus regulariter pęnam reo remittere non poteſt, ſi tamen expediens fuerit bono communi, accuſatore renuente remittere poteſt ibid.

Inferior Iudex etiam remittente accuſatore pęnam legis iure vnquam relaxare poteſt, ſuperior autem valet, quando

3 *In quibus nullus iudex ſiue inferior, ſiue ſuperior tuta conſciētia pęnam remittere poteſt.*

4 *In quibus periculoſum eſt pro reo apud Iudicem intercedere.*

5 *An reus cui Iudex etiam ſupremus pęnam temporalem, & pecuniariam ſoluendam fiſco aut parti læſæ ratione damni illati remiſit, liber ac tutus in conſcientia manet.*

6 *Iudices ſeculares faciles eſſe in commutandis pęnis corporalibus in pecunias, maxime vero quando.*

7 *Iudices Eccleſiaſticos indiſcriminatim pro quolibet delicto pęnam pecuniariam imponere non æquum eſt.*

8 *Iudex debet celeriter cauſas expedire, alioquin parti læſæ damna reſtituere tenetur, cauſam, vel negando vel differendo.*

TErtium quod paulo ante in capit. 9. ad formam, & ſubſtantiam Iudicij neceſſarium eſſe diximus, eſt tutela iudicij; Debet namque iudex ordinem iudicij, & ipſa iura obſeruare.cap.forus de verb. ſignific Nauarr. in Man.cap.25.num.14.In particulari autem cauere debet iudex a torquendis rei ſine legitimis, & ſufficientibus in id indicijs,alioquin grauiter peccat, vt late docet Nauarr. in commen.in Rub.de iudicijs,Notab.13.nu.53.& ſeq. poſt Aret.in c.Qualiter,& quando.2.§.debet,de accuſ. Cardin. Alexand.in cap.de accuſa.col.37. poſt medium.5. qu.5.& Iul.Clarum in praxi crim.qu.45.& alios communiter, & colligitur ex S.Thom.2.2.q.69.art.1.& Caiet.ibid. Neque enim tortura dari poteſt Reo, niſi vbi reus ipſe reſpondere tenetur,& iudex ipſe interrogare poſſit: At vero neque iudex interrogare reum, neque iſte reſpondere tenetur niſi præuia probatione ad id ſufficiente in acta publica valide,& rite deducta,& proinde ſolum præcedente notorietate,vel ſaltem infamia legitima,aut indicijs ei æquipollentibus. Sicut enim iudex poteſtate publica vtitur, ita non ſecundum priuatam ſuam ſcientiam,ſed ſecundum publicā, quam allegata, & probata inducunt,iudicare & procedere debet,argum l.illicitas.§.veritas.ff.de offi præſi. in c.paſtoralis.§. Quia vero,de offi.deleg. Deinde vero ſicut inferenda non eſt tortura communiter non præcedentib. indicijs,aut ſemiplena probatione, ita nec iuramentum niſi præcedente ſemiplena probatione,aut præcedentibus indicijs, quæ tamen valent ſecundum arbitrium pij, ac prudentis iudicis,cum iuramentum tortura quædam ſit. Quapropter ſicut non inferuntur tormenta corpori ad detegendum veritatem,ſi quis ad id non eſt obligatus; ita nec præſtatur iuramentum,quod eſt tortura quædam animæ, niſi ei,qui veritatem dicere obligatur,vt expreſſe docent gl. & Bart in l.Marinis.ff.de q.& Nau.in c inter verba, 11.q.3. concl.6.corol.65.num.746.& colligitur ex S.Th.2.2.quæ. 33.art 7.ad 5. Quocirca Iaſ in l.1.C.de ſacroſ.eccleſ.diſertis verbis affirmat, quod licet iudex meram ſuſpicionē habeat,reum tamen tormentis exponere nequeat, ſine legis modis,hoc eſt,non præcedentib. ad id ſufficientibus indicijs,prout expoſuimus.

2 Quartū quod in forma iudicij requiritur,eſt quantitas, & qualitas pœnæ.Debet enim iudex obſeruare vt pro mēſura delicti ſit plagarū modus. Deut.25.Et quidem in delictis atrocib.ſeruare debet pęnā a lege impoſitam, & non indulgere,ne alio quin occaſionem delinquendi præbeat: in leuioribus autem manſuetudinem, & miſericordiam potius, quam ſeueritatem,& rigorem nimium oſtendere debet,arg.l.reſpiciendum,ff.de pęn. quia vt habetur 26.q. 7.*melius eſt propter miſericordiam rationem reddere,quam propter crudelitatem*. De hac re legi poſſunt Caie.2.2.q.67. art.4.Mich.Salo.Pet.de Arrag.& Dom.Ban.ibid.Alex de Ales par.3.qu.40.memb.6 art.4.S.Ant.p.3.tit.9.cap.1.§.5. Ang.verb pœna.§.18.Sylu.verb.Iudex.2.q.11.Ca.in Summa.verb.iudex.Sot.lib.5.de iuſt.qu.4.art.4.Naua.in Man. c.25.num.14.Gregor.de Valen.to.3.diſp.5.q.11.punct.4. Tolet.lib.5.inſtr.ſacer.c.56. & alij, omnes qui communiter docent,quod ſi pœna debita ſit ob commune bonum, hoc eſt,ad conſeruationem communis pacis ciuium, nulla ratione poterit iudex inferior pœnam a lege ſtatutam iuſte relaxare,cum ad eum tantum ſpectet leges ſuperiorum exequi,non autem in illis diſpenſare.Supremus autem Princeps cum habeat plenariam poteſtatem poteſt ex iuſta cauſa eam relaxare,etiam contra voluntatē accuſatoris.Quāuis enim regulariter ſupremus Princeps pœnam reo remittere non debeat,parte læſa perſiſtente in accuſatione,& poſtulante punitionem, quia hac ratione impediretur bonū commune,cui tamen ipſe maxime proſpicere tenetur, cederetque hoc in magnam Reipub.perturbationem,quandoquidem exinde homines non ita a peccato retardarentur,cum viderent Principes negligentes in caſtigandis delictis,immo etiam & ipſi læſi videntes ſuos læſores non puniri ſecundum leges,curabunt ipſi priuatim iniurias ſuas vindicare;Si tamen pœnæ relaxatio expediens ſit bono cōmuni,adhuc ipſo accuſatore renuente, poterit eam ſupremus iudex relaxare,vt.v.g.ſi reus eſſet admodum neceſſarius Reipublicæ,poſſet tunc Princeps cum non damnare, aut non admittendo accuſationem,aut alio quouis modo quam quam hoc quidem rariſſime faciendum eſt.

Ratio eſt,quia cum accuſatio,condēnatio, & huiuſmodi non niſi in bonum commune referri debeant,quotieſcunque hæc illi obſtiterint, iure, & merito ſunt poſtponenda: priuatum namque commodum ſemper communi eſt poſtponendum. Neque poterit tunc actor cenſeri rationabiliter inuitus, magis quam qui inuitus priuatur recte a Principe bonis ſuis propter bonum commune. Immo & ſi caſus talis fuerit, vt in eo locum habere poſſit epicheia, non ſolum iudex ſupremus, verum etiam inferior pęnam relaxare poterit,non tamen ita facile ac iudex ſuperior.

Quando autem talis iuſta cauſa non adeſt, non licebit etiam ſuperiori inuito accuſatore pęnam relaxare, tum propter iniuriam, quæ fit Reipublicæ in non ſeruandis iuſtis legib.ipſius,& in non puniendis delictis, tum etiam propter graue ſcandalum,& detrimentum,quod inde redundat.

Quando autem pęna debita eſt ſolum ob priuatum bonum,ex parte ſ accuſatoris,qui aliquādo habet ius, vt reus

Digitized by Google

puniatur ratione iniuriæ illatæ, tunc quidem remittẽte accuſatore, ſuperior iudex eam remittere poteſt, ſine detrimento tamen boni communis; renuente vero accuſatore, eam relaxare non valet, niſi quando contrarium in damnum boni communis redundaret, Quia cum iudex cuſtos, & miniſter iuſtitiæ ſit, conſequenter inter partes ius dicere & vnicuique ius ſuum reddere tenetur, inferior vero index etiam remittente accuſatore pœnam legis vix vnquam relaxare valet, cum in lege ſuperioris non poſſit diſpenſare.

Et quæ hactenus diximus; intelligenda ſunt de pœna in lege ſtatuta, ſolent namque multa leges circa pœnas inferendas delinquentibus iudicum prudentiæ, & arbitrio relinquere etiam inferiorum pro varietate locorum, temporum, & perſonarum, vt habetur l. quod ergo. ff. de his; qui notantur infamia, §. pœna. & c. ſi de translat. & c. Etſi clerici, § de adulterijs, de iudicijs, c. de cauſis, de offic. deleg. In quibus poſſunt iudices, etſi inferiores reo clementiores eſſe. Vnde ſi delinquens eſt nocuus vt ſicat ius, aſſaſſinus, aggreſſor itinerum, & deprædator, vel crimen eſt atrox, vt homicidium per inſidias, furtum graue, nullus index, ſiue inferior, ſiue ſuperior tuta conſcientia pœnam in iſtis remittere poteſt, quia etiamſi nulla pars læſa eſſet, quæ clamaret, bonum tamẽ commune, & Reſpublica, quę his maxime læſa eſt non remittit, & alijs additur animus ad ſimilia perpetranda. Quocirca Deut. 13 de Idolatra dicitur, *Non parcat ei oculus tuus, vt miſerearis, & occultes eũ, ſed ſtatim interficies*, & paulo poſt additur, *vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei ſimile*.

In alijs vero leuioribus vt in homicidio caſuali, furto leui, & ſimilibus, quãdo quis non eſt aſſuetus peccare in iſtis, poterit non ſolum ſupremus Princeps ex cauſa rationabili, vel ex ſua clementia condonare pœnam, ſed etiam index inferior, conſentiente ſaltem accuſatore pœnam legis mitigare, prout recta ratio dictat, & vſus & praxis iudicũ vbique obſeruat.

Hinc Sotus lib. 5, de iuſtit. q. 4. art. 4 ad primum; Mich. Salon a. 2. q 67. art. 4. concluſ. 2. in fine & Gregor. de Valent. tom. 3. diſput 5. q. 11. punct. 4 in fine, inferunt, periculoſum quandoq; eſſe pro reis apud iudicem intercedere; in his quæ iudicis ſaltem arbitrio non relinquuntur, cum exinde nonnunquam illicita pœnæ relaxatio petatur; vnde docent ſecurius eſſe primo remiſſionem iniuriæ a parte petere, qua obtenta, non ita frequenter ratio boni communis ſola iudicem obligat, ad puniendum: aliter autem obſecrare illum, eſſet poſtulare, vt inique iudicet, & bono cõmuni noceat. De qua re legendus eſt S. Auguſtinus epiſto. 158. vbi docet, qua ratione ſolent ipſe iudices, & prætores, pro delinquentibus deprecari.

An vero iudex, qui contra leges remittit pecuniariam exhibendam a reo parti læſæ, aut fiſco ipſis renuentibus teneatur ad reſtitutionem illius pœnæ, a nobis in materia de reſtitutione in communi in §. *Non obſtans*, copioſè explicatur, vbi etiam plura alia tetigimus.

Difficultas autem eſt, an reus, cui iudex etiam ſupremus pœnam temporalem, & pecuniariam ſoluendam fiſco, aut parti læſæ ratione damni dati remiſit, liber ac tutus in conſcientia maneat. Dixi, *pœnam temporalem, & pecuniariam*, quia certum eſt, quod ſiue iuſte, ſiue iniuſte remittat iudex pœnam corporalem capitis, membrorum, &c. liber manet in vtroque foro reus, cum huiuſmodi pœnæ nullus in ſeipſum executor eſſe poſſit, aut debeat. Quoad pœnam igitur temporalem duo mihi tanquam certa dicenda videntur.

Primum eſt, quod remiſſa pœna a principe, vel ex ſua clementia vel *ex iuſta cauſa*, ſi conſenſerit etiam accuſator aut etiam ab accuſatione ceſſauerit, reus in vtroq; foro tutus manet. Ratio eſt, quia tunc nulla pars læſa manet, cum libere iniuriam remiſerit. Quia vero pœna fiſco debita ad Regis patrimonium & diſpoſitionem ſpectat, eaque a iure humano, in quo Rex diſpenſare poteſt, impoſita ſit, conſequenter ea a Principe libere, & iuſte remiſſa, non fit vlla Regio fiſ. iniuria.

Dixi *ex cauſa iuſta*, quia ſi Rex ex informatione aliqua falſa illi facta illam remitteret, non manebit liber reus, ſed pœnam illam fiſco ſoluere tenetur. Ratio eſt, tum quia remiſſio hæc Principis cenſetur eſſe conditionalis, ſcilicet remitto tibi pœnam legis, ſi cauſa mihi propoſita ita ſe habeat; ſin minus, non remitto, tum quia remiſſio hæc, diſpenſatio quædam eſt vnde ſi ſurreptitia ſit, falſamque cauſam contineat, nullam vim habere cenſetur, ſaltem in foro conſcientiæ.

Secundum eſt, ſi Princeps parte læſa non remittente, ſed perſiſtente in accuſatione remittat, liber manet reus a pœna fiſco ſoluenda, non tamen a ſatisfactione facienda parti læſæ, ratione damni illati. Ratio pro priori parte cõſtat, eo quod pœna fiſco ſoluẽda ad Principem pertinet, qui de ea diſponere pro arbitrio ſuo poteſt. Pars vero poſterior probatur, Quia ſatisfactio illa ex iuſtitia, & iure naturæ parti læſæ debetur, a quo debito nullus iudex reum abſq; partis conſenſu liberare poteſt: Vnde Reo non ſatisfaciente, ipſemet iudex tanquam cauſa damni, parti læſæ damnum reſtituere tenetur, argumen. cap. ſi. de iniur. & damnu dato, ipſa que æquitas & ratio naturalis confirmat.

6 Illud demum obſeruandum eſt ex Caietan. in ſumma verbo, Iudicis peccata. Mich. Salon. & Petro de Aragon. a. 2. q 67. art 4. non debere iudices ſeculares faciles eſſe in commutandis pœnis corporalibus in pecuniarias, maxime quando talis commutatio ſit occaſio permanendi in delictis ſuis: Poſtulat enim recta ratio, vt diuites delinquentes, cum plerumque in diuitijs ſuis confidant, non pœna pecuniaria, ſed alia via puniantur, ne ſpe fortaſſis redimendo pœnam ſuam diuitijs, audacius, & liberius peccẽt. *Nullam enim reus pertimeſcit culpam, quam redimere nummis exiſtimat, c. pauper*. 11. q. 3. Creſcit enim multitudo peccantium, cum redimendi peccati ſpes datur, & facile itur ad culpas, vbi eſt venalis ignoſcentium gratia, vt ſcribit Arnobius lib 7. aduerſus gentes id quod in maximum Reipublicæ damnum vergere ſolet.

Ex quo Caiet. & Petr. de Arag. vbi ſup. & Cou. lib. 2. variar reſol. c. 9. num. 2. & Nauar in Manual. c. 23. nu. 14. inferunt, Quod ſi Princeps eum, qui iuſte ad mortem damnatus, vel propter homicidium, vel propter latrocinium a morte liberat, eam pœnam in aliam, vel pecuniariam, vel exilij commutando, (etiam parte læſa remittente) peccat mortaliter, reuſque eſt omnium malorum, quæ ex eo, quod iniqui manerent impuniti ſecundum leges, ſequerentur.

7 Quoad iudices vero eccleſiaſticos, monent communiter authores, primo non eſſe æquum, nec iuſtum, vt indiſcriminatim pro quolibet delicto, vel ſtatuto, & conſtitutione vel ſententia iudicis pœna pecuniaria inferatur, hoc etenim occaſionem delinquendi maximam præberet, ex c. *pauper*. 11. q 3. & in prælatorum eccleſiaſticorum infamiam redundaret. Multoque minus ſecundo licitum eſt iudici pœnas pecuniarias indicere, vel exigere pro ipſis criminib. tolerandis, perniciοſum namque eſt ſiue ex lege, ſiue ex ſtatuto, & ſententia iudicis cenſum annuum accipiendum eſſe a concubinarijs, & meretricib. quo ſoluto, ipſi criminoſi in criminib. perſeuerent, id quod vetitum eſt c. a. *licet, de pœnis* ne hac ratione prælati lucrum potius proprium, quam criminum correctionem deſiderare videantur.

Quamuis enim ſecundum ſe malum, & illicitum nõ ſit tales adulteros, aut concubinarios v. g. puniri pecuniaria mulcta, illicitum tamen eſt, eccleſiæ prælato talem puniendi modum facere, aut ſtatuere ex lucri cupiditate, & non pro illius, qui punitur, correctione, vt a crimine ceſſet, & coerceatur. Et licet non ſemper peccet in eo Prælatus, quod concubinarium in crimine permanere ſinat, ſemper tamen peccat, ſi pro lucro, & priuato commodo peccata impunita eſſe permittat, lucrique gratia delinquentes corrigere negligat, vt egregie tradunt Ioan. Driedo. de liberг. Chriſtiana. capit. 8. in fin. pag. mihi 91. & Couar. loco inferius citando, num 8. verſic. Secundum.

Tertio autẽ negandum non eſt, poſſe iudicem eccleſiaſticum

tum zelo correctionis,& punitionis aliquando, vel ſtatuto,vel ſententia delicta quędam pecuniaria mulcta punire potiſſimum,vbi ea magis timeri animaduertat,vt colligitur ex c *ſi nos.* 24.q.5.& gloſſa ibid.in verſ.*pecun a* & facit cap. *Dilectus ſ*[illegible] *de offic.ordin.*& expreſſe docent Cardin.in c.vt cleric de vita.& honeſt. clericor. Panormit in c.licet,de pœnis.Fel.in c.irrefragabili.§.Ceterum,de offic. ordin.& Couar lib 2.variar.reſolut.c.9.numer.9.Qui omnes quarto docent,quod cum huiuſmodi pœnas pecuniarias pro criminibus infligant,eas potius in pios vſus,quam in propriam vtilitatem erogare curent, quemadmodum etiam tradunt Panormit.in capit. 1. de ſucceſſ. ab inteſta. Concilium Coloniense in titulo de iuriſdictione eccleſiaſtica contentioſa capit.8.pro qua etiam re eſt optimus textus in c.cum ſit nimis.§.vlum. de Iudæis. capit. cum tu. de vſur.

8 Quintum quod in forma iudicij neceſſarium eſſe diximus,eſt *vis executionis.* Debet namq iudex celeriter cauſas expedire l.properandum,C.de iudicijs.

Siue pauperum cauſæ ſint ſiue diuitum, alioquin reſtituere tenetur parti læſæ damna,& expenſas. quarum negando,vel differendo, & procraſtinando iuſtitiam cauſa eſt,ex Syluestro in verb iudex.1.q.12.verſic.1.& verſicul. Quartum.Caiet verb.iudicis peccata & alijs. Tenetur inſuper condemnare reum in expenſis, dummodo a victore petantur,alias non atque adeo ſi requiſitus id facere negligat,de ſuo damnum illud reſtituere tenetur, ex Doctorib. in l.Qui alterius.ff.de regul.iur.& l.ſancimus.Cod de iudicijs gl in cap.fin.in verbo *Expenſis*,de reſcriptis. Syluest. verb.iudex,1.q 12.verſic. Tertium.& Nauar.in Manu.c.25. nu.14.

Debet etiam viſitare carceres arg l iudices,C.de Epiſc. aud.Nauar.vbi ſup num.24 verſic Decimotertio. ſtatuere etiam debet expenſas alimentorum pauperibus carceratis ex Nauarr vbi ſup.Deinde etiam prouidere debet de Aduocatis,& Procuratoribus,arg.l.Nec quicquam §. vltimo, ff de officio Proconſul.Nauarr.loco proximè citato. verſic.Duodecimo.

Et denique curare tenetur, vt condemnati ad mortem prius confiteantur,& ſi fieri poſſit,communicet, vt tantis ſacramentis adiuti,mortis pęnam patienter ſuſtineant.De qua re legi poſſunt gl.in clem.1.de pœnit. & remiſſ. Palud. quem refert Syluest.verb.iudex.1.quæſt.11.verſi.Sextum. & quæſtio.7.verſicul Septimum.in fine Mart. Nauarr.in Manu.cap 25 num.23 verſic.11.& in Enchirid.de oratione c.22.& nu 11.& tom.2.conſil.de pęnit.& remiſſ conſ. 16 in antiquis,alias conſilio 40.in Nouis.Petr.Nauarr. lib. 3.de reſtitut.cap.3 num.215.Michael Salono 2.2. quæſt. 64.artic.2.controuerſia 2.& quæ ſupra lib.7.cap.11. dub. quinto,de homicidio agentes latius expoſita a nobis ſunt. Hæc ea ſunt,quæ de forma iudicij præcipue cognoſcenda ſunt a confeſſoribus,reliqua quia leuiora ſunt, & ex prædictis facile intelligi poterunt,breuitatis cauſa prætermittenda eſſe cenſuimus.

De Scientia,& vitæ puritate ad iudicandum requiſitis. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Iudex abſq. debita ſcientia officium publicum aſſumens grauiter peccat.*

2 *Vitæ puritas,quæ requiritur in Iudice, duplex, Interior, & exterior.*

3 *An Iudex in peccato mortali exiſtens peccet mortaliter alios iudicando.*

4 *Duabus propoſitionibus veritas declaratur, & num ſeq. & argumenta pro parte affirmatiua diluuntur,ibidem.*

6 *Exterior puritas in quo conſiſtit,& quotuplex.*

7 *An liceat Iudici accipere aliquid a litigantibus pro exercendo iuſtitiæ officio,omnia autem quæ accipere ſolet ad tria reducuntur,ſtipendium,expenſas, Munera quæ aliquando ſportula, & Xenia dicuntur.*

8 *Stipendium accipere tum laicis, tum eccleſiaſticis quando liceat.*

9 *Habentes beneficium Eccleſiaſticum, cui annexa eſt iuriſdictio a litigantibus ſtipendia [illegible] aliquid accipere non poſſunt, An verum ſit quando beneficium adeo tenue eſt, vt non ſufficiat ad eos alendos,num. 10.*

11 *Quod Munera quid poſſit Iudex Eccleſiaſticus ordinarius habens beneficium,cui annexa eſt iuriſdictio accipere [illegible] quid Iudex ſecularis ex communi ciuili num. 12.*

13 *Iudex Eccleſiaſticus delegatus a Papa habens beneficium cũ annexa iuriſdictione non poteſt munus accipere & ad reſtitutionem tenetur, & remiſſio reſtitutionis ab eo qui dedit,nulla eſt, & inualida num. 14*

15 *An conſuetudo accipiendi munus excuſet ordinarium, vel eccleſiaſticum delegatum & an per contrarium conſuetudinem ius prædictum canonicum, vel commune ciuile abrogari poſſit.*

16 *Iudex delegatus a Papa habens beneficium quando tuta conſcientia, aliquid pro compenſatione expenſarum recipere poſſit.*

17 *Delegatus ab alio ordinario quam a Papa extra duos caſus licite poteſt expenſas accipere.*

18 *Iudex ſecularis extra domicilium ſuum ſiue delegatus expenſas petere poteſt, Eccleſiaſticus autem ordinarius extra domicilium ſuum non poteſt accipere quicquam.*

19 *Omni iudici tam Eccleſiaſtico,quam ſeculari ordinario, vel delegato licitum eſt quantum ex iure canonico, vel ciuili Xenia accipere.*

1 PRæter alia multa, quæ iudex ad recte iudicandum habere debet,hoc vnum ex communi Doctorum ſententia neceſſarium maxime eſt nimirum *ſcientia* qua fungi ſciat officio ſuo. Lex namque tam naturalis,quã humana prohibent,ne quis artem,quam ignorat, exerceat, cap. Non eſt ſine culpa,de regul.iur in 6.Quocirca S.Anton.p. 2.tit.3 c.6 §.4.circa medium,hanc regulam ponit,diſerteque affirmat,eos omnes qui officia aliqua publica aſſumũt exercenda,cum ea ignorantia, vt veriſimile fuerit per eorum exercitium damnum notabile alij in perſona, vel rebus euenturum,mortaliter peccare.arg capit.fin. de iniur. & damno dato. Quæ omnia non ſolum vera eſſe Nauar. in commen.c.inter verba.11.q 3.concl.1.num.18.eſſe docet,cum ex talibus artib.& officijs male ſuſceptis damnũ ſequatur,verum etiam cum nullo damno ſecuto illa deliberate appetantur,aut aſſumantur, adeo quod abſolui nõ debeant, qui ea confeſſi fuerint abſque iuſta illorum itaquęſitorum renunciatione,aut propoſito id faciendi,vt doctiſſimus, idemque piiſſimus Adrianus Papa VI. Quodlib. 10.artic. 3.litera G.& litera H.latius tradit. *Qui enim amat periculum,peribit in illo.* Sicut enim,inquit,imperitus medicinæ,ſi ægroto non nocuerit,& imperitus militię,qui ducatus officium aſſumpſit, quia forte nullis occurrentibus inimicis nihil damni Reipublicæ intulit,non per hoc excuſatur a peccato temeritatis exponens ſe diſcrimini,ita & imperitus iudex,qui munus illud aſſumpſit, ad quod ferendum vires non ſuppetunt, iuxta illud Prouerbior 17. *Qui altam facit domum ſuam,petit ruinam.* Et ſicut illi officijs illis cedere tenentur,vt vere pœniteant,ita & tantæ leuitatis iudex onus,& officium ſic ſuſceptum deponere tenetur.Hactenus Papa Adrianus.

2 Id quod etiam confirmari poteſt ex ſingulari illo Sancti Gregorij teſtimonio ad Syagrium Epiſcopum. & refertur *can. Non eſt* 1 q.1. *Quiſquis*,inquit,*Sacerdotium non ad elationis pompam,ſed ad vtilitatẽ adipiſci deſiderat,prius vires ſuas cum eo,quod eſt ſubiturus,onere,metiatur, vt ſi eſt impar abſtineat, & ad id cum metu etiam, cui ſufficere exiſtimat,accedat.* Iudex igitur abſque debita ſcientia officiũ illud aſſumens, aut exercens, grauiter peccat,cum Rempublicam offendat,& ſeipſum probabili periculo peccandi exponat.Hinc S.Tho 1.2.q.76.artic.2 ait. Illa vnuſquiſque ſcire tenetur, ſine quorum ſcientia nõ poteſt debitum actum exercere. Et ſubdit,vnde omnes tenentur communiter ſcire ea,vtique ſub peccato,quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatũ, & officium ſpectant.Idemque docent S.Anton.part.3.tit. 9 capit.2;in princ.Nauarr.in Manu.capit.25. num. 12. & in cap.

Digitized by Google

in c. ſi quando, de reſcr. except. 12. & tribus ſeqq. Caiet. in ſumma verbo iudicis peccata.

Immo qui ex imperitia male iudicat, non ſolum peccat ſed etiam ad intereſſe parti læſa, & ad litis impenſas obligatur. Inſtit. de oblig quæ ex quaſi delicto naſcuntur. Nec de hac re vlla eſt inter authores controuerſia.

2 Quintum quod initio huius tractatus de iudicijs, neceſſarium eſſe diximus ad recte iudicandum, *eſt vitæ puritas*, quæ eſt duplex, *Interior, & Exterior. Interior* illa eſt, quam iudex in ferenda ſententia habere debet, ita vt ad eam ferendam non ex odio, amore, cupiditate aut alia mala paſſione procedat, ſed potius ex amore, & inclinatione iuſtitiæ; ex cuius defectu peccare poteſt iudicando, vt conſtat; tale autem peccatum hoc erit mortale, vel veniale, eiuſdē rationis, cuius eſt prauus affectus, quo ad iudicandum mouetur: vt v. g. quamuis iudex latronem vere probatum dānet morti, non erit homicida, ſicut ſi eſſet perſona priuata, eo quod ius occidendi habet, nihilominus tamen ſi id faciat ex cupiditate, erit auarus, ſi ex inuidia, inuidus, ſi ex deſiderio inanis gloriæ, erit vanus & ambitioſus, in quo caſu non peccat contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatē. Præcipue vero puritas hæc in eo conſiſtit, vt non iudicet contra iuſtitiam, ſed vnicuique quod ſuum eſt, tribuat, & ſecundum merita cauſæ iudicet, alias iudicium illud iniquum, & iniuſtum erit, atque adeo ſic iudicando, directe contra iuſtitiam, peccabit mortaliter, vt docet S. Th. 2. 2. q. 60. artic. 2. id quod certum eſt, & in confeſſo apud omnes.

3 DVBIVM vero eſt, an iudex in peccato mortali exiſtēs peccet mortaliter, alios iudicando?

Ratio difficultatis eſt, quia indigne utitur officio & munere ſuo. Vnde plerique Theologi antiqui docuerunt omnes iudices tam laicos, quam eccleſiaſticos in peccato mortali exiſtentes, peccare mortaliter iudicando, vt Alex. de Ales p. 3. ſummæ. quæſt. 40. memb. 3. de eccleſiaſticis vero id expreſſe docent S. Thom. 4. diſt. 19. quæſt. 2. art. 2. quæſtiuncula. 2. Palud. eadem diſt. 19. q. 4. art. 3. & Syl. ver. correct. q. 16. Pro qua ſententia facit primo illud Apoſtoli ad Rom. ſecundo, vbi dicitur, *Inexcuſabilis eſſe, qui iudicas alium, in quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas, idem enim facis quod iudicas.* ſignificans non licere peccatori iudicare. Vnde Chriſtus Ioan 8 in cauſa mulieris adulteræ, dixit, *Qui ſine peccato eſt veſtrum primus in illam lapidē mittat*, Secundo, quia c. vlt. de tempor. ordin. Prælatus in peccato mortali exiſtens dicitur eſſe ſuſpenſus quoad ſe, & quoad Deum, vt exponit Paludanus vbi ſup intelligunt autem hanc eorum ſententiam non ſolum quando peccatum eſt publicum propter ſcandalum, ſed etiam quando eſt occultum, ob rationem quam diximus Omitto ſententiam Vvicleſi, qui non ſolum voluit iudicem quemcunq. exiſtentem in peccato peccare mortaliter ſic iudicando, ſed etiam amitti per quodcunque peccatum mortale authoritatem omnem, iuriſdictionem & dominium; ex eo, quod omnem iuriſdictionem, & poteſtatem tam eccleſiaſticam, quam ciuilem in gratia fundatam eſſe cenſuerit & conſequenter per peccatum mortale amittit. Quod dictum ſecundum error manifeſtus eſt, & damnatur in Concilio Conſtantienſi. ſeſſ. 8. art. 15. contra quem late, & docte diſputat Thom. Vvaldenſis tom. 1. lib. 2. c. 81. & to. 2. lib. 1. c. 8.

Contraria vero & communis opinio eſt, non eſſe peccatum mortale vti poteſtate ſiue laica, ſiue eccleſiaſtica iuriſdictionis in peccato mortali, niſi eo modo, quo infr. dicemus. Sic S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 5. & q 60. art. 2. Caiet. Salon. Petr. de Arrago. & Domin Bann ibid. Sotus lib. 3. de inſtit. quæſt. 4. artic. 1. Greg. de Valent tom. 5. diſput. 5. quæſt. 4. punct 2. Petr. Nauarr. lib. 2. de reſtitut. c. 4. p. 4. dub 4. num. 445. & nos in lib. 2. de ſacramen. in communi. c. 7. quæſt. 4. dub 2. latius expoſuimus, & Mart. Nauarr. in commen. ſuper Rubricam de iudicijs, num. 42. verſic. Tertium. & alij communiter. Vt autem res tota clarior, & manifeſtior fiat, ſequentes propoſitiones ſubiungam.

4 Prima Propoſitio, Nullus iudex ſiue laicus, ſiue eccleſiaſticus in peccato occulto exiſtens, & alios iudicans de eodem, vel diſſimili crimine, dummodo alia ad iudicium neceſſaria obſeruet, ex tali iudicio peccat mortaliter. Sic omnes, quos ſup. pro communi opinione attulimus. Itaque iudex laicus, aut eccleſiaſticus quamuis adulter, aut ſacrilegus ſit, alios tamen ſubditos adulteros, ſacrilegos, vel in alio peccato exiſtentes in peccato mortali iudicans, nō peccat mortaliter.

Ratio eſt, quia peccatum mortale ex ſe non contrariatur, vel authoritati iuriſdictionis, vel rectitudini requiſitæ ad iudicium ſcilicet lumini rationis, vel inclinationi ad ius ſuum alteri tribuendum, hæc enim optime ſtare poſſunt cum peccato mortali, vt conſtat experientia.

Confirmatur etiam, quia alias ſequeretur Gentiles omnes cum iudicarunt, peccaſſe ſemper mortaliter, quandoquidem fide, & gratia pagani carent, & proinde in mortali exiſtunt; cum tamen ſæpiſſime D. Auguſt. in libris de ciuitate Dei, iudicia Romanorum iuſta, & laude digna eſſe affirmet.

Limitanda vero eſt propoſitio hæc Primo de iudicio exteriori extra confeſſionem facto; Nam ſi quis in foro cōſcientiæ in mortali exiſtens, alium abſoluat, peccabit mortaliter, vt in materia de confeſſione Doctores communiter tradunt. Limitatur ſecundo, vt non procedat in eo, qui excommunicatus eſt, vel ſuſpenſus, aut hæreticus eſt, quādo fert ſententiam, talis enim ratione cenſuræ, qua innodatus eſt, ſecundum limitationem Concilij Conſtantienſis, authoritate ſua iudicandi cum ſit priuatus, peccaret mortaliter, ſi vt iudex ſententiam ferre præſumeret.

Dixi, Non peccare mortaliter, quia licet Petr. de Arragon, Salon, & Domin. Bannes velint in hoc caſu nullum omnino peccatum committere, ne veniale quidem; alii tamen, vt Caietan. Sotus, Gregor. de Valen. & Mart. Nauar. docent peccare venialiter, eo quod actum iuſtitiæ nō exercet, & conſequenter talis iudicii actus non habet eam bonitatem moralem, quam habere decet, cum tamen bonū ſit ex integra cauſa, malum vero ex quocunque defectu contingit.

5 Secunda Propoſitio, Iudex exiſtens in peccato publico, ex ſcandalo ferendo ſententiam etiam iuſtam, peccat mortaliter. Sic S. Thom. in dicto articul. 2. Caietanus & alii omnes citati. Ratio eſt quia exinde oritur ſcandalum aliorum, & iuſtitia in vilipendium venit. Vnde ratione huius ſcandali peccat mortaliter. Id quod maxime accidere ſolet, iudicando & puniendo alios pro ſceleribus illis, quibus ipſe inuolutus manet, vt v. g. ſi publicus adulter eſſet, & tamen alios adulteros puniret. Addit tamen Sotus vbi ſup. poſſe aliquando eſſe peccatum veniale ſolum, vel ratione paruitatis materiæ, vel quia eſſet tale ſcandalum, & hoc maxime dum condemnat de alijs criminibus alios, quibus ipſe non eſt infectus: vt v. g. ſi ipſe fornicarius eſſet, & alios de latrocinio, aut homicidio condemnaret.

Argumenta vero in contrarium allata non valent. Ad rationem enim Reſpondetur, Quod licet in peccato mort. exiſtens indigne vtitur ſuo officio priuatiuè, quia ſcilicet priuatus eſt conditione, quam natus eſt habere, vt condigne omnino iudicis officium exerceat; Non tamen vtitur officio indigne contrarie; hoc eſt, non agit aliquid directe contrarium iuſto iudicio, vt ſic, ac proinde remoto ſcandalo non peccat mortaliter. Quod vero ad Rom. 2. dicitur talis *condemnare ſeipſum*, non ita intelligitur, quod ſic iudicando alium de peccato, in quo ipſe eſt, nouum peccatum committat, ſed ex eo iudicio oſtendere ſeipſum ſimiliter condemnabilem eſſe propter idem, vel ſimile peccatum vt optime S. Tho. 2. 2 qu 60. art. 2 ad tertium exponit. In illo vero Ioan. 8. teſtimonio dicendum eſt ſolum confundere voluiſſe Iudæos, non tamen iudicando quid ſub peccato mortali neceſſarium ſit ad aliquem iuridice condemnandum, ſed quid omnino deceat, neceſſarium ad id ſit ſub aliquali peccato minimum immunem eſſe a crimine, vel crimen proprium humiliter agnoſcere, a qua etiam humilitate Phariſæi longe abfuiſſe cognoſcebantur. Illud vero c. fin. de temp. ord. non de actu iudicandi, ſed de actu, & exercitio ordinis ſacri loquitur, vt legenti textum poterit eſſe manifeſtum. Prælatus igitur actum ordinis in peccato mortali exercens, ſiue publico, ſiue occulto, ſemper peccat mortaliter, ex eo, quod in ordinis ſuſceptione gratiā accepit, vt digne ſacramenta, & alia ſpiritualia officia, ad

quæ

Digitized by Google

quæ requiritur conſecratio, & poteſtas ordinis, adminiſtret; quo fit, vt niſi illa in gratia exiſtens exerceat, peccat mortaliter; Ceterum ſi actum iuriſdictionis in peccato mor. exerceat v. g. aliquem excommunicaret, aut ſuſpenderet, per ſe loquendo, ratione exercitij illius actus mortaliter ſaltem non peccaret. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, optimum remedium eſſe prętermittere confeſſionem, antequam iudex ferat ſententiam, vt ſic iuſtitiæ & iudicij actum meritorie exercere poſſit.

6 Exterior puritas in eo præcipue conſiſtit, vt manuum puritatem habeat. arg. c. *Statutum*, §. *Inſuper. de reſcript. in 6.* quæ eſt duplex, *Prima eſt*, abſtinentia a verbis contumelioſis, & iniurioſis; *Secunda eſt*, abſtinentia a muneribus, & ſordibus.

Contra primam peccat iudex ſi aliquem verberet, & tenetur in ſindicatu ad compenſationem iniuriæ illatæ, & quamuis iudicium hominum euadat aliquando, ſindicatum tamen diuinum euadere nequit. l. Nec magiſtratib. ff. de iniur. 35. Immo in aliquibus locis repelluntur tales ab officio.

Contra ſecundam vero peccat iudex *Concuſſione*, vt patet ex titulo De concuſſione Eſt autem concuſſio, vt recte notant Gabr. in 4. d. 15. q. 6. art. 1. Notab. 4. & Summiſtę in verb. concuſſio, & colligitur ex c. *Iubemus, & duob. ſeqq.* 1. quæ. 1. dum quis minatur alicui, niſi hoc, vel illud des, aut facias, illud faciam, aut non faciam. vel quando iudex venalem dat ſententiam, alias non daturus; aut non dat, alias daturus; Qui igitur extorſione pecuniæ facta ex concuſſione metus, & timoris aliquid accipit, furtum committit, & reſtituere tenetur, aut ratione pecuniæ acceptæ vlterius procedere omittit, concuſſionis crimen incurrit. l. 1. & 2. de concuſſione.

Concuſſio etiam eſt, quando Banna quædam facit pœnalia, ita vt ea ciues facile contemnant, & pęnam ſoluant.

DVBIVM vero eſt, an liceat iudici aliquid accipere a litigantibus pro exercendo iuſtitiæ officio?

Pro cuius ſolutione, & intelligentia, ſciendum eſt ex Sylueſt. in verb. iudex. 1. quæſt. 8. verſi. Primum. ad tria deduci commode poſſe, quæ iudex accipere ſolet a litigantibus. *Alia* enim dicuntur *Stipendium* pro officio: *Alia* dicuntur *expenſa* pro labore impenſo; *Alia* dicuntur *Munera*, & hęc aliquando dicuntur *Sportulæ*, aliquando *Xenia*.

Sportulæ olim dictæ erant quæcunque in cibo, vel in pecunia dari ſolebant a magnatibus eis, qui eos officii gratia comitati ſunt, vel ſalutati. Hoc autem in loco *Sportulæ* ſolum dicuntur quæcunque munera, vel in cibo, vel in pecunia conſiſtentia dari ſolent iudicibus a litigantibus vltra ſtipendium ipſis debitum.

Xenia vero dicuntur, quæcunque dari ſolent iudicibus dummodo ſint eſculenta, vel poculenta, quæ intra paucos dies conſumi poſſunt, hoc eſt, intra duos dies, vel ad ſummum tres: Sic enim olim appellabantur quæcunque munera dari ſolebant hoſpitibus. Rurſus Iudex, de quo agitur vel eſt eccleſiaſticus, vel ſecularis, & ordinarius, vel delegatus. Hæc enim omnia præſupponenda ſunt, ad faciliorem difficultatis propoſitæ explicationem, & intelligentiam. Non loquimur autem in præſentiarum de eo qui vẽdit ſententiam iuſtitiæ, aut qui aliquid accipit, vt celerius expediat ſententiam iuſtitiæ, talis enim non ſolum grauiter peccat, ſed etiam ad rei acceptæ reſtitutionem tenetur, quia donans dat inuitus, & non gratuito, vt Doctores communiter tradunt, & colligitur expreſſe ex Deut. 16. vbi de iudicibus dicitur, *Non accipies perſonam, nec munera, quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum. Iuſte quod iuſtum eſt, perſequeris.* & ſimilia Leuit. 19. & Exod. 23. habentur, & Eccleſiaſt. 20. dicitur *Xenia, & dona excæcant oculos iudicum, & quaſi mutus in ore auertit correptiones eorum.* Et in c. *Cum ab omni.* de vita, & honeſt. cler. *Iuſtum iudicium iudicii vendere non licet, & venales ſentẽtia ab ipſis ẽt ſecularibus legibus reprobãtur.* Ad idẽ facit c. *Statutum.* §. *Inſuper. de reſcrip. in 6.* vbi dicitur, *Gratis, & cũ omni puritate iudicium procedat, nullũ munus accipiat*, &c. Cui ſimile eſt illud S. Aug. in Epiſt. 54. ad Macedonũ dicentis, Non licet iudici vẽdere iuſtũ iudiciũ, etſi liceat aduocato vendere iuſtũ patrociniũ, & iuriſconſulto rectum conſilium, & refertur 11. q. 3 *can. Nõ licet, & can. Non ſane.* 14. q. 5. Sic ẽt S. Greg. vt habetur in can. *Qui recte.* 11. q. 3. *ait*, Qui recte iudicat, & præmiũ remunerationis expectat, fraudẽ in Deũ perpetrat quia iuſtitiã, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit. Bonis male vtuntur qui pro temporali lucro iuſte iudicant. Et paulo poſt, *Acceptio nummorum præuaricatio veritatis veritatis eſt, vnde & pro iuſto dicitur, qui excutit manus ſuas ab omni munere, ille in excelſis habitabit.* Ex quib omnib. manifeſtum eſt non licere iudici iuſtum, vel iniuſtum iudicium vendere. Quod vero ſic acceptum reſtituere tenetur, conſtat etiam ex c. *Statutum.* §. *ſi quid autem, de reſcriptis in 6.* vbi dicitur, *ſi quid autem contra conſtitutionem præſentem receperit, ad ipſius reſtitutionem integram teneatur, nulla eorum, quibus reſtitutio facienda fuerit remiſſione nullatenus profutura.* Et quamuis decretalis illa loquitur de iudice delegato, & Eccleſiaſtico, magis tamen locum habet in ordinario, immo etiam idem dicendum eſt de iudice ſeculari, nec remiſſio reſtitutionis etiam per eum facta, cui facienda eſt reſtitutio, iudicem munera accipientẽ releuat, vt conſtat. & expreſſe tradit Gab. in 4. diſt. 15. q. 6. art. 2. concl. 4. His ita præſuppoſitis in vniuerſum, breuiter dicendum eſt de ſingulis.

8 *Quoad ſtipendium* igitur, certum eſt primo, licitum eſſe iudicibus ſiue eccleſiaſticis, ſiue ſecularibus aliquid accipere pro iuſtitiæ officio exercendo loco ſtipendij. Ratio eſt, quia licet opus exercendi iuſtitiam opus ſit ſpirituale, vel eccleſiaſticum, & ex hac parte videtur eſſe ſimoniacum aliquid accipere, aliquid tamen accipere loco ſtipendij pro obligatione, qua ſe obligat iudex ad officium illud exercẽdum, non eſt ſimonia, eo quod tunc iudex locat, & vendit obligationem, non opus iuſtitiæ, quod exercet, obligatio autem, qua quis ſe obligat ad aliquid faciendum, temporale quidam eſt, & pecunia æſtimatur.

Secundo quoties iudex habet a lege, vel conuentione ſtipendium certum ſignatum, nihil aliud loco ſtipendij accipere poteſt a litigantibus, ſi vero accipit, tenetur reſtituere. Ratio eſt, quia iam accipit aliquid vltra mercedem ſibi debitam. Ergo peccat contra iuſtitiam commutatiuam, & ſic acceptum reſtitutioni obnoxium eſt.

Tertio, ſi non habet ſtipendium debitum ſibi aſſignatũ, poteſt a litigantibus aliquid loco ſtipendij accipere. Ratio eſt, quia opus illud quid perſonale eſt, quod iudicis induſtriam, laborem, ſtudium, peritiam requirit, ad quod gratis exercendum non obligatur.

9 Hinc infertur, Iudices eccleſiaſticos habentes beneficiũ eccleſiaſticum, cui annexa eſt iuriſdictio, a litigantibus aliquid acipere non poſſe loco ſtipendij. Sic Alex. de Ales in Summa. p. 3. q. 40. memb. 6. art. 3. §. 2. Gabr. in 4. diſtinc. 15. quæſt. 6. art. 2. concl. 4. Panorm. in cap. cum ab omni nu. 9. Io. And. ibi. de vita, & hon. cler. Sylu. verb. iudex. 1. q. 10. ver. primum. Ang. ver. eo. §. 8. Tab. eo. ver. Sexto. Nauar. in Man. c. 25. nu. 12. & S. Ant. p. 3. ti. 9. c. 2. §. 7. & Alex. de Ales p. 3. q. 40. memb. 6. ar. 3. §. 2. Ratio eſt, quia habent beneficium, & beneficium datur propter officium, & beneficium (vt ſupponitur) habet annexam ſibi iuriſdictionem. Ergo ex obligatione ſui officii tenentur gratis huiuſmodi officium exercere, loco namque ſtipendij debiti, habent beneficium, ad quod procedit ſiue iudices ordinarij ſint, ſiue delegati.

10 Quod ſi quæras, an hoc etiam verum ſit, quando beneficium eſt tenue, & non ſufficiens ad eos alendos; Reſpondent abſolute præfati authores nulla facta diſtinctione ſufficientiæ beneficij, atque adeo docere videntur in omni caſu obligatos eſſe gratis iudicare, quia ſi beneficium tenue eſt, & inſufficiens, ſibi ipſis imputent, qui conſenſum præbuerunt illud acceptando. eo ipſo enim quod beneficia illa acceptant, cum onerib. ſibi annexis acceptare videntur, vt expreſſe Gabriel fatetur, vbi ſup. in litera G.

11 Quantum ad munera, & ſportulas attinet, hæc breuiter dicenda mihi videntur. *Primum eſt*, Iudex *eccleſiaſticus ordinarius* habens beneficium, cui eſt annexa iuriſdictio, non poteſt a litigantibus munera aut ſportulas accipere, & ſi accipit tenetur ad reſtitutionem. Sic expreſſe Io. And. quem refert, & ſequitur Panor. in cap. cum ab omni. numer.

victu,quam pro vecturis equorum,&huiuſmodi accipere,niſi eſſet delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, vel ad vnam malitioſe,tunc enim ordinarius habebit de ſuo prouidere,extra autem hos duos caſus licite,vt diximus,accipit expenſas,quando proficiſcitur extra domum ſuam. Et quamuis hoc ſecundum dictum non contineatur in cap. ſtatutum,de reſcrip.in 6.ac proinde negatur a gloſſa in c. cum ab omni.in verb. præter expenſas,de vita & honeſtat. clet.& a Sylueſt.in verbo iudex,1.q.9.verſic. Tertium.

Alij tamen rectius docent poſſe eas petere. Sic gl.ſin ca. ſtatutum,§.inſuper.in verbo, Moderatas. de reſcrip.in 6. Panor.in cap.cum ab omni,numer.13 & Innoc.de vita & honeſtat.clet.Ang.verbo,Iudex §.11.Tabiena, verb. eod. verſ.Nono,& Gabriel in 4.diſt.15.q.6.art.2. concluſ 4 ſlitera G, Nam Papa eſt ordinarius cunctorum. arg. c.cuncta per mundum 9.q. 3. & tamen non prouidet ſuo delegato de expenſis prædictis,ſed prouidetur a partibus. Ergo idem dicendum eſt de eo, qui ab alio ordinario delegatur;eſt enim eadem vtrobique ratio,& quia æquitas naturalis id exigit,nec vllibi iure canonico prohibetur,ergo erit licitum.

18 *Tertio* Iudex ſecularis ſiue ordinarius,ſiue delegatus licite prædictas expenſas petere poteſt, ſicut & teſtis cum proficiſcitur extra domicilium ſuum. Sic Ang.verb.iudex. §.10,Sylueſt.verbo,iudex.1.q 9 verſ primum.& Tabiena eod.verſ.8.Ratio eſt,quia compenſatio pro expenſis eſt ſecundum æquitatem naturalem. Ergo cum non prohibitum ſit iure ciuili,videtur eſſe licitum.

Quarto iudex eccleſiaſticus ordinarius cum extra ſuum domicilium proficiſcitur ad locum ſuæ iuriſdictionis, expenſas accipere non poteſt;Ratio eſt,quia habet redditus, vt ſtipendium ſuum, quibus onera huiuſmodi ſuſtineat. ſic gl.in c.cum ab omni.in verb.præter expenſas. Panorm. ibid.num.12.de vita & honeſt.clet.Ang.verb iudex,§.12. Syluest.verb.iudex 1.quæſtio 9.verſic.Quartum. Tabiena eod.verſ.10.& Gabriel in 4.diſtinct.15.q.6.art.2. concluſ. 4.littera G.exceptis his duobus caſibus ſcilicet ſi ſit epiſcopus,& proficiſcitur pro conſecratione eccleſiæ,capit.cum ſit Romana,de ſimonia, vel prouinciam ſuam viſitat cap. cum apoſtolus,de cenſibus &c. Exigit. titul.eod.in 6.tunc enim licite compenſationem pro expenſis accipit,vt præfati authores tradunt.

Et ſimiliter ſi ordinarius aſſeſſorem aſſumit, de ſuo proprio prouidere debet de expenſis,quia habet redditus ſibi aſſignatos,vnde debet iuſtitiam gratis miniſtrare,& habere debet peritiam iudicandi,Sic Panor.vbi ſup.numer.14. Ang.verbo iudex,§.16.Syluest.verbo,iudex,1.q. 10. verſic. ſecundum. Tabiena eodem.verſ decimoquarto.Gabriel in 4.vbi ſup. & cõmunis eſt opinio Doctor.,vt Pan.,affirmat.

19 *Quoad eſculenta* & poculenta, ideſt *xenia*, Dicendum eſt,in omni iudice tam eccleſiaſtico, quam ſeculari, ordinario,vel delegato licitum eſt accipere quantum eſt ex iure canonico,vel ciuili eſculenta,& poculẽta, quæ intra paucos dies conſumi ſolent.

Sic expreſſe in c.ſtatutum,§.inſuper, de reſcriptis, in 6. & l.ſolent,ff de offic. Proconſul.& l plebiſcita, ff de offic. præſidis. Alexand.de Ales part.3.quæſtio.40.memb.6. art. 3.§.ſecundo,Ang.verbo iudex.§.8 Syluest.verbo iudex,1. quæſtio.8.uerſic.ſecundum,Tabiena eod.verſic.Sexto,Gabriel in 4.diſtin.15.quæſt.6.artic.ſecundo,concluſ.4. litera G.Caieta.in Summa,verbo iudicis peccata.in fine.debent tamen iſta eſſe moderata.quæ ſcilicet,intra duos dies, aut ad ſummum tres conſumi poſſunt,ex gloſſ.in capit.ſtatutum,§.inſuper.verbo. paucis, de reſcript. in 6.& dari debent ex mera liberalitate,ita vt nullo modo directe, uel indirecte exacta,uel petita fuerint. Et hæc de iudice dicta ſufficiant.

De Accuſatore,ſeu actore,quis ſcilicet, & quando accuſare tenetur. Cap. XIV.

S V M M A R I V M.

1 *Accuſator cur ſic appelletur, & quomodo differat ab Actore? Et quid actio ſit,quid accuſatio, ſecundum rationem proprium, & ad quot capita omnia reducantur, quæ ad hanc materiam ſpectant.*

2 *An teneatur quis alium de iniuria ſibi facta accuſare.*

3 *An teneatur aliquando quis ex præcepto, & ſub mortali accuſare?*

4 *In cauſa ciuili, & pecuniaria nemo tenetur;in cauſa vero criminali ſiue publica,ſiue priuata quid dicendum, num. ſequentibus explicatur.5.6 7.*

6 *Quando eſt in fieri, & in procinctu vt fiat, idque ſufficienti teſtimonio probari poteſt,tenetur ſub mortali illud iudici per accuſationem deferre. Si autem in totum completum actu ſit non tenetur,niſi in iudicium vocatus, & iuridice interrogatus.num.7.*

8 *Quando crimen eſt contra tertiam perſonam priuatam, aliquam & in fieri,tenetur accuſare. Si non ad damnum tertij etiamſi ſit in procinctu,vt inchoetur ad nihil tenetur, niſi ad correptionem fraternam, & quo ordine.num.9.*

10 *Soluuntur argumenta Angeli in contrarium.*

11 *Denunciatio iudicialis & accuſatio, quid ſint, & quomodo differant?*

12 *An omittens accuſare, vel denunciare delinquentes peccet, & tenetur ad reſtitutionem? in qua quæſt.multa ſunt difficultates, & quænam illa ſint.*

13 *Quando peccatum eſt publicum, & qui illud nouit priuatus ſit, & non accuſet eum,peccat mortaliter, contra charitatem ſi ex officio denunciare omittit, contra iuſtitiam, etiam, & vt plurimum mortaliter.*

14 *Officiales in duobus caſib.non peccant ſaltem mortaliter.*

15 *An quando facientes contra leges tales ſunt, qui ſi facultatẽ peterent, facile obtinerent, excuſantur officiales in hoc caſu denunciare, & reſtituere ſi non denuncient.*

16 *Officialis qui aliquid accipit, vt non denunciet ſeu non accuſet nõ ſolum damnum Reipub.aut tertia perſona illatum, ſed etiam ſic acceptum reſtituere tenetur.*

17 *Officiales,qui cum delinquentibus diſſimulant ſe abſcondentes,vt alij libere vetita capiant, & ita eos deprehendant, communiter peccant mortaliter,niſi cum limitatione, vt bene Nau. & Corduba.*

18 *Qui non denunciant delinquentes pœnam illam in conſcientia ſoluere, & reſtituere tenentur, ad quam damnarentur delinquentes,ſi accuſati fuiſſent.*

19 *Pœnam legis non deberi ante iudicialem condemnationem quomodo intelligendum.*

20 *An quis in conſcientia tutus eſſe poſſit in conſulendo, vel in agendo ſequatur contrariam opinionem.*

21 *Officialis obligatur reſtituere damna, quæ ſequuntur illo nõ accuſante delinquente, & hoc in caſu ſi delinquens non ſoluat, ſuccedit officialis.*

22 *Quomodo, & quando obligant præcepta ſuperiorum qualia ſunt edicta Epiſcoporum, & Inquiſitorum,in quibus ſub excommunicatione aut iuramento præcipiuntur ſubditi denunciare & manifeſtare delicta, quæ nouerint? & 23 24.25.26.*

27 *Varij caſus enumerantur,in quibus non obſtante mandato generali,vel ſpeciali ſuperioris, & excommunicatione, vel iuramento poteſt, & tenetur ſubditus non manifeſtare, & fuſe explicatur vſque ad nu.33.*

34 *Quanto tempore duret obligatio horum præceptorum in edictis ſuperiorum?*

35 *An, & quænam perſonæ ab accuſatione repellantur, & quas ob cauſas.*

36 *Non prohibentur Clerici iure naturæ agere cauſam ſanguinis,nec iure diuino,ſed ſolum iure humano canonico. Et quibus congruentijs ſecundum S.Thom.fundatur hæc prohibitio Clericorum.*

37 *Nomine Clericorum quinam in locis prædictis, & alibi, ſæpe prohiberi intelliguntur.*

SEcunda perſona,quæ venit in iudicium,eſt Accuſator ſeu actor,qui vt in cap.forus,de verb. ſignif. habetur, *Accuſator vocatus eſt,quaſi cauſator,quia ad cauſam vocat eum quem appellat.*

1 Differt autem Accuſator ab Actore, eo quod ſolum in criminalibus illa pars,quæ petit,dicitur proprie *Accuſator* Nam

illo foro accuſare vtiliter, ex Fel. in d c. de his criminibus, & patet ex quotidiana praxi multorum. Si vero nondum ſint punita, poteſt quis de eis accuſari, iuxta tamen ea quæ mox dicemus.

Notandum eſt *ſecundo*, crimina publica dici ea, quæ directe, & immediate vergunt in damnum publicum, vt v. g. hæreſis, quæ immediate nocet fidei & religioni: compilatio ærarii publici, proditio ciuitatis, patriæ &c. Rebellio, coniuratio in Regem, falſificatio monetarum, Homicidia, & furta, quæ fiunt ab Aſſaſſinis, graſſatoribus & latronib. qui viam regiam obſident, ambitio, & ſubordinatio ſuffragiorum in cathedris, & aliis electionibus, & maxime circa beneficia; Item quando quis in ciuitate, aut conuentu conatur peruertere fratres, &c. hæc enim & alia huiuſmodi peccata vergere dicũtur in perniciem Reipubl. ex eo quod proximum eorum obiectum eſt bonum commune, quod illis expugnatur. Crimina vero priuata ea dicuntur, quæ cõtra bonum priuatum committuntur, ex obiecto n. actuum ſpecies exiſtimantur, vt v. g. mendacium perniçioſum, adulterium, homicidium, ſimplex furtum, fornicatio, concubinatus, & ſimilia, quæ licet aliquando dicantur nocere bono communi, quatenus, ſcilicet nocent partibus Reipu. proprie tamen dicuntur eſſe contra bonum priuatum huius, vel illius ciuis in particulari. Quod crimen priuatum aliquando eſt contra propriam perſonam denunciantem, & accuſantem, & tunc ſine dubio non tenetur quis illud denunciare: aliquando vero eſt contra tertiam perſonam. Rurſus tam publicum, quam priuatum crimen dupliciter ſe habere poteſt aut enim eſt iam factum, & completum, & emendatum, aut eſt in fieri, vel in procinctu, vt fiat. His ita prænotatis, ſit

6 Prima Propoſitio, Quando crimen eſt contra bonum commune, & in fieri, ſeu in procinctu, vt fiat, illudque, ſufficienti teſtimonio quis probare poſſit, tenetur quilibet ſub peccato mortali illud per accuſationem iudici deferre, ita omnes pro ſecunda ſententia allati, & colligitur ex illo Leuit. 5. vbi habetur præceptum, quaſi naturale de hac re, *Si* inquit, *peccauerit anima, & audiuerit vocem iurantis, teſtiſque fuerit, quod aut ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.* Ratio etiam eſt, quia iure naturæ vnicuique incumbit cura boni communis, & impedire tam malum corporale, quam ſpirituale illius omni modo, quo poſſit, ſicut membra corporis naturali inſtinctu ſeſe obiiciciunt periculo capitis. Ergo lege charitatis tenetur vnuſquiſque hæc damna vitare. Sed aliquando accidit, vt non poſſint commode vitari talia delicta, niſi deferantur ad poteſtatem publicam. Ergo in eo caſu tenetur quiſq. talia crimina accuſare, etiã ſi amiciſſimus ſit qui tale crimen cõmiſerit: Bonum enim commune priuatæ cuiuſq. amicitiæ præferendum eſt. Immo, vt ait Sotus lib. 5. de iuſtitia, q. 5. art. 1. ad ſecundum, etiamſi quis promiſerit ſeruare ſecretum, tenetur accuſare, niſi tamen ſit ſecretum confeſſionis, tunc enim nulla ex cauſa licet, id quod antea docuit S. Thomas 2. 2 q. 68. artic. 1. ad 3. & q. 70. artic. 1. ad ſecundum. Dixi, *dummodo ſufficienter illud probare poſſit*, quia vt ait S. Thom. 2. 2. q. 68. ar. 1. & poſt eum reliqui paulo ante allati, nemo ad id tenetur, quod perficere non poteſt debito modo, vnde qui probare non poteſt crimen, accuſare non tenetur. Cum enim probatio ſit neceſſaria, ne periculum ſibi creat, vel pęnæ talionis, vel alterius grauis damni, ſi in probatione defecerit, nemo tenetur accuſare niſi crimen, quod probare poſſit. Vnde quamuis, vt ait S. Thom. 2. 2. q. 67. artic. 4. ad primum, quod qui bona fide accuſat, non tenetur ad pęnam talionis, etiamſi in probatione deficiat, tamen notat Sotus in relectio. de tegendo ſecreto, memb 2. q. 5. concluſ. 1. ad ſecundum, quando non poteſt crimen probare, & crimen illud pernicioſum eſt Reipublicæ, ne tale crimen omnino maneat impunitum, & obuietur malo communi, proteſtari debet ſe non accuſare, ſed ſolum iuridice denunciare, vt hac ratione liberetur a periculo deficiendi in probatione, & iudex inde occaſionem accipiat inquirendi, & obuiet malo communi, quo ſenſu, & caſu ſolum vera eſſe poteſt Angeli opinio. Addũt tamen Sotus lib. 5. de iuſt. q. 5. art. 1. concluſ. 1. & Michael Salon 2. 2. quæſt. 68 art. 1. controuer. 2. concl. 3. quod etiam in hoc caſu, quod quis teſtem afferre poſſet, tenetur accuſare, vt iudicem a labore inquirendi in re tanti momenti liberet Quia cum teneatur vnuſquiſque ſtudere bono communi quantum poteſt, qui non poteſt accuſare ex defectu debitæ probationis, ſaltem denunciare tenetur iudici, vt iudex inquirat, & prouideat illi damno. Denunciare autem debet non nominando perſonas in particulari, ſed ſolum in communi, id quod procedit etiam nulla exiſtente criminis infamia: Quia cum immineat malum Reipub. Bonum publicum præferri debet priuato, neque in eo caſu, vt ſupradiximus, requiritur accuſator.

7 Secunda propoſitio: Quamuis crimen ſit contra bonum publicum, ſi tamen in totum factum, & completum ſit ita vt nullo modo maneat in actu, non tenetur quis amplius illud accuſare vel denunciare, ſed ſolum ſi in iudicium vocatus fuerit a iudice, & interrogatus iuridice, hoc eſt, cum criminis illius ſit infamia, notorietas, aut aliqua probatio, reſpondere veritatem tenetur tanquam teſtis. Dixi, ſi iuridice interrogetur, ſi enim crimen ſit omnino occultum nõ tenetur aliquid dicere. Vnde fit, quod licet quis nouerit aliquem falſificaſſe monetam, ſeminaſſe hæreſim, paraſſe inſidias regi, aut aliquid ſimile, ſi tamen iam omnino ceſſat a tali crimine, & vere pęnitet, non tenetur accuſare aut denunciare, vt recte Tolet. vbi ſup. annotauit.

8 Tertia propoſitio: Quando crimen eſt contra tertiam aliquam perſonam priuatam, & in fieri, vel in procinctu vt fiat, ſi teſtes habeat quibus probare poſſit, tenetur accuſare. Vt verbi gratia, ſi videam aliquem inſidiantem vitæ alterius, aut familiæ fratris, nec alio modo impedire poſſum quam deferendo iudici crimen, ſi teſtibus id probare poſſum, teneor accuſare, iuxta ea, quæ docent S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. Micha. Salon 2. 2. q. 68. controuerſ. 1. concluſ. 2. Toletus lib. 5 inſtruct. Sacerd. c. 57. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 5. art. 1. ante ſolutionem argumentorum, & alij, quia tenetur vnuſquiſque quantum poteſt via licita proximum ab omni damno, & iniuria illæſum tueri iuxta illud Prouerb. cap. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Et Eccleſiaſtici, 17. *Attendite ab omni iniquo, Et mandauit illis vnicuiq; de proximo ſuo.* Cũ igitur in hoc caſu, vt ſupponitur qui tales inſidias nouit, & probare poteſt, non habet aliam viam cõmodiorem, quam accuſationem, ad eam tenetur. Si n. per aliam viam impedire poſſet hoc malum, puta admonendo proximum, ad illum admonendum & ad reſipiſcentiam excitandum obligatur, quod ſi admonitionem non curat, accuſare tenetur, ſin vero probare non poſſit, & proinde, nec accuſare valet, tenetur ex charitate denunciare illud iudici, etiamſi iuramentum præſtiterit de non denunciando eo modo, quo poteſt, idque vt euitetur malum, quia iuramentum tale illicitum eſt. Gloſſ. in capit. Ad noſtrã. 2. in verb. repeterent. de iureiuran. Panormit. in cap primo, numero 3. & in cap. Quemadmodum, numero ſeptimo tit eod. Nauarr. in Manua. cap. 25. numero 33. Michael Salon ſecunda ſecundæ, quæſtio. 68. artic. primo. controuer. 1. in fi. & fauet. S. Tho. 2. 2 q. 70. arti. 1. Non debet autem illi tertio reuelare perſonam in particulari, ſed ſolum in communi, vt ſibi caueat; intelligendum autem eſt hoc iuxta ea quæ diximus in propoſitione prima, quando notum eſt crimen extra confeſſionem. Quod ſi homicidium, verbi gratia ſi iam factum, ad nihil tenetur niſi cũ vocatus fuerit, & iuridice interrogatus in iudicio veritatem dicere.

9 Quarta Propoſitio: ſi crimen non ſit in alicuius tertii damnum, & in præiudicium, etiamſi non ſit iam inchoatum, ſed ſit in procinctu vt inchoetur, & fiat, ad nihil tenetur illud ſciens niſi ad correptionem fraternam, & ad hanc eo ordine, quo habetur Matt. 18. dummodo ſit ſpes emendationis opportunitas etiam temporis, & nihil periculi denunciati fraterne redundet, alias enim non tenetur. Sed de hac re latius in materia propria de correptione fraterna tractari ſolet, hoc enim in loco de accuſatione ſolũ, & de iuridica denunciatione, quæ ab accuſatione ſolum differt, quod accuſatio fit in ſcriptis, denunciatio non item, & qui denũciat, non ſuſcipit in ſe pro-

bationem rei, ſicut qui accuſat, agimus; vtraque vero pro ſcopo ſuo habet punitionem, videlicet bonum commune, quod ex improborum ſuppliciis redundat, ita nimirum, vt vel ipſi reſipiſcant, vel ſaltem alij ex eorum punitione ſimilia perpetrare timeāt; Quomodo officium S. Inquiſitionis hæreticos dogmatizantes vltimo punit ſupplicio, etiamſi probabiliter crederētur a ſua hæreſi ceſſaturos, quia id expedit bono communi, vt alij exinde timeant idemque dicendum de iuſtitia, quæ in ſecularib. iudiciis quotidie exercetur. Hinc facile ſoluuntur argumenta Angeli in contrarium.

10 Ad primum reſpondetur, ea omnia intelligi de remiſſione iniuriæ priuatæ, iuxta ea, quæ in dubio præcedenti dicta ſunt, eſt enim in noſtro arbitrio eas remittere, non accuſare, vel accuſare, vt ibi dictū eſt, ſi enim accuſemus ex zelo iuſtitiæ, non eſt extra euangelium; ſi non accuſemus eſt actus charitatis, & patientiæ, & ideo in his priuatis iniurijs nemo accuſare tenetur, niſi quando iniuriæ nobis illatæ cedunt in damnum commune, vel aliorum, tunc enim quāuis cedere quis poſſit iuri ſuo, non tamen iuri aliorum. Illud vero Christi dictum de remittendis iniuriis priuatis, ſi de foro externo, ſeu forenſi intelligatur, ſolum ad perfectos pertinet, eo modo tamen, quo minus, quando iniuriæ illæ in ſuum damnum, & non in aliorum damnum redundat, tunc enim aliorum iuri cedere nequeunt.

Si vero intelligatur de foro interiori, (prout vere intelligitur) de remiſſione quantum ad odium, & liuorem animi intelligitur, non quantum ad punitionem delictorum, quæ petitur ex zelo iuſtitiæ, maxime quando petimus ſatisfactionem damnorum, quorum recompenſatio nobis, aut proximis noſtris neceſſaria eſt. Vnde nō dixit Christus Matth. 18. ſimpliciter niſi remiſeritis, ſed *niſi remiſeritis ex cordibus veſtris.*

Ad ſecundum reſpondetur, quando delicta cedunt in damnum commune aut in præiudicium tertij, ſi ſciens illa certo etiam ſciat, promiſſum ſufficienter bono communi, & obuiari malo ex ſola denunciatione iuridica, non tenetur ad accuſationem, alias ad eam obligabitur, vt diximus. Ad confirmationem vero Reſpondemr, Neminem teneri ad accuſandum, niſi probare poſſit. Qui vero bona fide accuſat ex zelo iuſtitiæ, & boni communis, non tenetur pęna talionis, ſi deficiat in probatione ex iniquitate teſtium, vnde qui ita accuſant, aut denunciant ob bonum commune proteſtari ſolent ſe id facere ob bonum commune, & habere teſtes, quibus illud probent; quod ſi poſtea ex iniquitate ſua voluerunt dicere, ſe nō obligat ad id, ſed ſolum denunciare intendit, vt iudex poſtea munus ſuum exequatur. Et licet per accuſationem odium, & inimicitias aliquorum incurrat, tenetur tamen damno ſuo priuato cōmune bonum præferre, immo contingere poteſt caſus, vt pro bono communi debeat quis accuſare etiamſi vitā propriam manifeſto periculo exponeret: puta ſi via denunciationis iuridice non cenſeretur habitura bonum exitum, vel abſolutè, vel propter actum, & potētiam Rei, aut propter negligentiam iudicis, qui diſſimularet ob amicitiam, & conſanguinitatem inter illum, & Reum, aut ſi per viam denunciationis cauſa deferretur, maxima prætermitteretur occaſio ſuccurrendi bono communi, & impediendi magna mala, tunc enim teneretur accuſare, quia iudex cū poſtuletur capere Reum, recipere teſtes, & ius dicere, non poteſt diſſimulare, aut negligenter agere, nec Reus ex mora euadere poteſt ita facile, vt poſſet, ſi ſolum denunciatio intenderetur, vt rectè Michael Salon 2.2.q 68. art. 1. controuer. 1. in fine, & Greg de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 12. dub. 1. animaduerunt, vbi Greg. tandem addit omnes fateri, raro contingere eiuſmodi caſum, vt quis accuſare teneatur, ſi tamen accideret, ad accuſandum tenebitur, vt dictum eſt.

11 Illud demum annotandum eſt, circa hanc denunciationem iudicialem, & accuſationem, quod accuſatio non eſt aliud quam delatio criminis apud competentem iudicem interueniente inſcriptione, & aliis ſolemnitatibus iure communi requiſitis ad vindictam delictorum publicā; Denunciatio autem iudicialis eſt, qua defertur crimen ad ſuperiorem tanquam ad iudicem competentem, vt propter bonum publicum puniat delinquentem, & ſolum ab accuſatione differt, quod denunciator, vt ſæpius dictum eſt non ſe ſubijcit pęnæ talionis, nec obligatur denunciationem in ſcriptis proponere, ſed tantum verbis defert crimen ad iudicem, & Notarius excipit illud in ſcriptis Cum enim ex longo vſu deſijt accuſatio ſeruari ſecundum ſolemnitates iuris, introduci cæpit querela ſeu denunciatio verbalis, quia enim nullus priuatus accuſare volebat, vel ſaltem negligebat, nec crimina impunita manerent, introduci, & conſtitui cæperint quidam procuratores fiſcales, quibus demandatum eſt officium, vt crimina illa, quæ populares priuatim accuſare debebant ipſi ad iudicium deferrent, & ita ad ſimplicem querelam verbalem illorū, vel denunciationem iudex contra delinquentes procedere tenebantur. Hinc vſu receptum eſt, vt priuati ſola verbali denunciatione deferant crimina ad iudicium, & procuratores fiſcales, tanquam boni communis curam habentes, crimina illa accipiant, & porrigant, Notarius ſcribit, & porrigit ea iudici: Ex quo factum etiam eſt, vt in iſta denūciatione iudiciali, aliquando priuatus, qui crimen detulit ad fiſcalem per denunciationem, adduci poſſit poſtea in teſtem contra delinquentem, prout in praxi obſeruari videmus. Quæ omnia inſtituta, & introducta ſunt, tum ad bonum commune, vt facilius detegerentur, & punirentur delinquentes; tum etiam ad vtilitatem denunciantium crimina qui non ſubijciuntur pęnę talionis, nec crimina probare tenentur, atque adeo hac ratione conſulitur bono cōmuni, & damnis, & incōmodis eorum obuiatur, qui alias crimina norint, nec tamen ea ad iudicem deferre volebant, timentes ne in probatione deficientes grauiſſimas alioqui pęnas ſubirent, & odia, & inimicitias multorum incurrerent, ſi accuſatores ſe criminum exhiberent. Quæ a nobis prænotanda erant, tum ad faciliorē quæſtionis propoſitæ, & praxis quotidianæ cognitionem, tum etiam ad explicationem eorum, quæ inferius de forma accuſationis dicturi ſumus.

12 DVBIVM TERTIVM eſt, an omittens accuſare, vel denunciare delinquentes peccet, & teneatur ad reſtitutionem. Vt verbi gratia, ſunt leges prohibentes, vt poſt ſonitum campanę nemo in vrbe geſtet arma nocte, quod ſi geſtauerit, hanc vel illam pœnam ſubeat, an qui nouit aliquē geſtare arma teneatur ſoluere pęnam, quàm delinquens eſſet ſoluturus, ſi delinquentes non accuſet, vel denunciet. Et idem de eo qui nouit alia crimina contra leges regni commiſſa. Et difficultas eſſe poteſt tum de eo qui nouit tale crimen, tum præcipue de officialibus publicæ iuſtitię, qui ex officio ſuo tic delinquentes accuſare, vel denunciare tenentur. In qua re multæ difficultates continentur: Prima eſt, an iſti officiales peccent non accuſando delinquentes. Secunda eſt, an teneantur in conſcientia reſtituere, ſi quid accipiant vt non accuſent. Tertia eſt, an peccent, & teneantur ad reſtitutionem ſi inſidioſe ſe occultent, vt alii liberius peccent contra leges, & deinde ipſi ex inſidiis ſe produnt, & delinquentes capiunt. Quarta eſt, an teneantur in conſcientia reſtituere pœnam ad quam damnarentur delinquentes ſi ipſi accuſarent. De quibus omnibus breuiter quid ſentiendum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam; nam de hac re nonnulla etiam in materia de reſtitutione explicata ſunt in §. Non manifeſtans. vnde illuc lectorem remittimus.

13 Prima Propoſitio. Quando peccatum eſt publicum, & aliquis delictum illud nouit, ſi priuatus ſit, & omittit accuſare peccat mortaliter contra charitatem, iuxta ea quæ in dubio præcedenti propoſitione prima, & tertia dicta ſunt, ad reſtitutionem tamen non tenetur. Ratio eſt, quia non facit contra iuſtitiam, ex cuius ſolius violatione incurritur reſtitutionis obligatio; ita Mich. Sal. 2.2.q.68. art. 1. controu. 3. dub. 2 concl. 1. & alij.

Secunda propoſitio: Omittens accuſare, vel denunciare quando tenetur accuſare, vel denunciare ex officio, peccat & contra charitatem, & contra iuſtitiam mortaliter vt plurimum, & proinde ad reſtitutionem dāni illati tenetur. Sic communiter Doctores, & certum eſt,

ſicut

Digitized by Google

ſicut cuſtos vineæ, qui non annunciat domino damnum vineæ, peccat, & reſtituere ei damnum tenetur. Et fiſcus qui non accuſat furtum ex ærario publico, tenetur reſtituere quicquid ex ærario acceptum eſt.

Dixi, vt plurimum, quia officiales iſti non peccant in duobus caſibus ſaltem mortaliter, ex Ioan. Med. C. de reſtitut. quæſt. 12. dub. vlt. Mart. Nauarr. in Manuali, cap 17. num. 122. verſ. 28 Anton. de Corduba in ſumma, caſu 66. dicto 3. & Petro Nauarro lib. 3. de reſtit. dub. vlt. nu. 138. cap. 4.

14 *Primus eſt*, quando non accuſant eos qui faciunt contra leges propter extremam, vel grauem neceſſitatem. vt verbi gratia, eſt lex prohibens ne quis ligna ſiluarum cædat, cædit pauper aliquis neceſſitate compulſus propter vſum familiæ ſuæ, tunc non accuſando, officialis non peccat. Ratio eſt, quia lex poſitiua humana non intelligitur eſſe contra charitatem. Ergo caſus ille videtur exceptus, atque adeo quamuis officialis habeat iuramentum, vt habere ſolent, de accuſando delinquentes, non facit contra iuramentum, quia lex, & iuramentum intelliguntur facta, excepto illo caſu. Cum enim ligna cædentes in eo caſu nō peccent, nec officialis in non accuſando aut non denunciā do peccabit, cenſeturque in eo caſu dominus ligni in captura illius conſentire. Limitant vero præfati Doctores hunc caſum adhuc dummodo pauper, cædens, non niſi quantum neceſſitas exigit, capit, & exportat, & neceſſitas eius nota ſit cuſtodi ſeu officiali. Si enim vltra, quam eius indigentia poſtulat, capit, ſicut non eſt immunis a crimine furti, ita conſequenter nec a pęna excuſatur, ac proinde denunciandus erit, ſi exportat plusquam neceſſitas poſtulat, iuxta fidelitatem, & iuramētum cuſtodis. Sicut etiam ſi cuſtos præfatam neceſſitatem exportantis ignoret, aut etiam de ea dubitet, tenebitur propter officium, & iuramentum illum apprehendere, & accuſare, quouſque certo cōſtet neceſſitas, in dubio enim eligenda ſunt tutiora. arg. c. ſi quis autem. de pęnit. d. 7. & c. ad audientiam. de homicid.

Secundus eſt, quando facientes contra legem ſunt conſanguinei, vel amici eorum qui leges, vel ſtatuta condiderunt, quia in eo caſu etiam iſti videntur excepti. Intelligendus tamen eſt hic caſus, quando non peccant contra bonum publicum Regni, & Reipub. tunc enim præferri debet bonum publicum priuatæ amicitiæ; Extra hos duos caſus peccatum eſt in officiali non accuſare delinquentes, vt conſtat, tum quia officialis iſte facit contra officium ſuum, & contra iuramentum quod præſtitit, quando officium aſſumpſit, tum quia facit contra bonum publicum, infert enim damnum Regi, Reipub. & domino rei, vnde peccat, & ad reſtitutionem obligatur.

15 Dubium ſolum eſſe poteſt, an quando facientes contra leges ſunt tales, qui ſi facultatem peterent, illam obtinerent, illam tamen licentiam vel ob verecundiam, vel aliam cauſam petere nolunt, teneantur officiales in hoc caſu enunciare, & reſtituere ſi non denunciant. Ioannes Med. C. de reſtitut. quæſt. 12. dub. vlt. verſic. Quanta autem. Mart. Naua in Manual. cap. 17. num. 122. Anton. de Corduba in Summa. quęſt. 66. pun. 3. & Pet. Nauarr. lib. 3. de reſtit. cap. 4. dub. vlt. num. 139 docent officiales teneri illos denunciare ex vi ſui officij, & iuramenti, ſibique imputent facientes contra leges, qui cum licentiam petendo facile obtinere potuiſſent, eam tamen petere noluerunt. Quoad reſtitutionem vero tres priores nihil expreſſe docent, quamuis Petrus Nauarrus eis aſcribat ſententiam affirmatiuam in hoc caſu ſcilicet, teneri eos ad reſtitutionē, quia licet dominus conceſſurus illis fuiſſet licentiam, ſi rogaſſent, eſt tamen rationabiliter inuitus de acceptione ſine facultate. Vnde ſicut accipientes peccant auferentes rem ſine licentia, & reſtituere tenentur, ita officiales prædicti non denunciantes, & conſequenter reſtituere tenentur. Ceterum Petrus Nauarr. docet, non teneri, aut accipientes, aut officiales non denunciantes ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia licet accipientes licentiam petere noluerunt vel ob verecundiam, vel ob defectum humilitatis, vel alia de cauſa, quia tamen dominus non videtur inuitus de acceptione, vel de re accepta, licet ſit de modo accipiendi, non exoritur obligatio reſtitutionis ab accipiente faciendæ, & conſequenter neque officialis ad reſtitutionem domino faciendam obligabitur. modus enim accipiendi quamuis ſufficit in hoc caſu ad conſtituendum peccatum veniale, non tamen ad mortale, vel ad reſtitutionem inducendam, Id quod Martin. Naua. etiam in Man. c. 17. nu. 138. verſ. Quadrageſimoquarto, aperte confitetur, his verbis. Qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non diſpliceret acceptio ſibi nota, ſed occulta ſic, is peccet venialiter, non tamen mortaliter. Quia eius acceptio, aut retentio non eſt contra voluntatem domini, ſed modus ſolum accipiendi, quod ad peccandum mortaliter non ſufficit. Eiuſdem etiam ſententię eſt Caiet. in Summa verb. furtum, dicens, Poteſt dominus rei eſſe inuitus dupliciter, vel quantum ad rem, quæ ſurripitur, vel quantum ad ſolum modum accipiendi. puta. quia diſplicet ei quod occulte accipiatur, & non quod res tollatur, vt ſæpe contingit in furtis domeſticis inter patrem, & filium. Non enim committit furtum filius occulte ſurripiens res patris volentis filium res illas habere, ſed nolentis quod occulte acciperet, quoniam tunc proprie loquendo non inuito, ſed non vidente domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domeſticas excuſare potes, dum præ verecundia aut reſpectu tollunt res occultè non inuitis dominis quo ad rem, venialia ſiquidem ſunt omnia hæc. Cum igitur in caſu noſtro, vt omnes fatentur, cognito facto, ſi nō diſplicet ſecundum ſubſtantiam, quamuis diſpliceat modus, non erit mortale, nec reſtitutionis obligationem inducit, ita certe ſi petenti facultas concederetur, conſequenter factum placeret. Quomodo enim concederet, quod non placeret? Non eſt igitur rationabiliter inuitus niſi de modo, modus autem accipiendi vt diximus, non conſtituit obligationem reſtitutionis, aut peccatum mortale, vt Caie. & vterq. Nau. fatentur. Vnde tunc ſolum modus peccatum mortale conſtitueret, & reſtitutionem induceret, quādo dominus ſuam voluntatem declaraſſet, quod nollet ſe inconſulto, & neſcienter quemquam, & filium accipere. Tunc enim non ſolum modum, ſed ipſam etiam ablationem prohibere videtur. Ex quibus conſtat quidnam ad primam difficultatem ex quatuor propoſitis reſpondendum ſit. Quoad ſecundam vero difficultatem, ſit

16 Tertia Propoſitio, officialis qui aliquid accipit, vt non denunciet, ſeu non accuſet, non ſolum damnum exinde Republ. aut tertiæ perſonæ illatum, ſed etiam ſic acceptū reſtituere tenetur. Sic Io. Med. Cod de reſtitutio. quæſt. 3. cauſa. 10 verſic. Quinto, & Sylueſt. verbo, reſtitut. 3. quęſt. 5. §. Septimum, quæſt. 12. dub. vlt. verſic. Si vero, & quæſt. 28. in fin Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 7. art. 1. verſ ſecundus ergo modus, Anton. de Corduba in ſumma, quæſt. 66. §. 2. in fi. & Mich. Salon 2. 2. quæſt. 68. artic. 1. controuer 2. dub. vlt. quamuis Naua. in Manual. cap. 17. num. 122. verſ. 28. & c. 25. num. 34. verſ. octauo. & Couar. in regu. peccatum, par. 2. §. 2. nu. 7. de reg. iur. in 6. contradicant, exiſtimantes ſolū teneri ad ſatisfactionem damni tertiæ perſonæ illati, non autem ad reſtitutionem rei acceptæ ne denunciaret, fatetur tamen Couarruuias hanc noſtram ſententiam eſſe cōmunem Doctorum. Ratio pro noſtra opinione eſt, quia tales ex iuſtitia, crimina denunciare tenentur, accipientes ergo aliquid ne accuſent, contra id faciunt, ad quod ex iuſtitia tenentur, & quod officium aſſumentes facturos ſe pollicebantur, atque adeo cum acceptio illa cauſa ſit non exequendi debito modo officium, tanquam inique acceptum reſtitutioni manet obnoxium. Nec valet, quod pro Nauarri, & Couarruuiæ ſententia adduci poteſt, quia ſcilicet hoc non accuſare delinquentem ſit in bonum delinquentis, ac proinde non tenetur id gratis omittere, vnde ſic libere donatum retineri poteſt. Hæc inquam ratio non valet, quia quotieſcunque ad actum poſitiuum ex officio, & iuſtitia exercendum teneor, toties ad actum omiſſionis etiam gratis teneor, aut ſaltem aliquid ad actum debitum ex iuſtitia omittendum accipere non poſſum, magiſque teneor bono communi, aut tertiæ perſonæ ex officio conſulere, quam ex iniqua acceptione

Digitized by Google

delinquentem a pœna debita liberare. vt conſtat. Intelligenda autem eſt hæc propoſitio de officialibus, qui ex iuſtitia accuſare tenentur; Nam in cauſa propria pars læſa præter ſatisfactionem, aliquam etiam pecuniam accipere poteſt, ne accuſet, vt recte Salon vbi ſup. annotauit, nec vllus eſt, qui id vnquam negauit. Quoad tertiam autem difficultatem propoſitam, ſit

17 Quarta Propoſitio; officiales, qui cum delinquentibus diſſimulant, ſe abſcondentes, vt alii libere vetita capiant, & ita eos capiant, & puniri faciant, communiter peccant. Sic Ioan Med C. de reſtit q. 12. dub. vlt. verſic. Si denique. Nauar in Manuali cap. 17. num. 123. verſic. 29. & Anton. de Corduba, in Summa quæſt. 66 §. 2. & hoc mortaliter, niſi in caſu quo permitterent eos ingredi, vt ſemel deprehenſi iterum ingredi caueant, aut non ſinant eos aliquid notabile inde exportare, vt Nauar & Corduba limitanint. Ratio vero eſt, quia occaſionem præbent aliis faciendi contra leges; quod intelligendum eſt, quando leges illæ ad culpam obligant, vnde in hoc euentu occaſionem eis præbent inferendi damnum proximo, aut Reipubl. quod illi cõmode impedire poſſent, ſi non ita inſidioſè ſe occultarent. Hanc tamen propoſitionem ego limitarem procedere ſolum in caſu, quo facientes contra leges bona fide ignorant tales inſidias, quia vere ſi ipſi etiam nouerint tales inſidias fieri ſolitas ab officialibus, tunc officiales non videntur peccare ſic inſidioſè agendo, quandoquidem inſidiæ tunc notoriæ ſunt omnibus & adeo communes ſunt, vt fere neminem lateant, ac proinde ſibi imputare debent facientes contra leges. Ceterum in hoc caſu quo ipſi officiales peccarent ſic inſidioſe agentes, non tenentur ad aliquã reſtitutionem ipſis delinquentibus faciendam, eo quod officiales iſti ex vi ſui officii non ſunt conſtituti ad conſulendum bono delinquentium, ſed bono Reipub. ſeu Regis, ac proinde quamuis ſi permittant aliquid auferri, reſtituere teneantur damnum quod Rex, aut Reſpublica patitur, non tamen vt reſarciant damnum quod exinde delinquẽtes incurrunt, ipſi namque ſibi viderint; cum contra leges peccare voluerint. Circa quartam porro difficultatem initio allatam, ſit

18 Quinta Propoſitio, officiales qui non denunciant delinquentes, pœnam illam in conſcientia ſoluere & reſtituere tenentur, ad quam damnarentur delinquentes, ſi accuſati fuiſſent. Eſt autem intelligenda propoſitio hęc de pœnis pecuniariis, nõ de corporalibus, certum eſt enim ſecundum omnes, quod ſi pęna ad quam damnandus eſſet delinquens, corporalis ſit, non tenebuntur officiales illam ſoluere, Non enim obligantur ire in exilium ad quod damnarentur delinquentes, ſi accuſarentur. ſicut neque obligantur ad flagella, & triremes, aliaque ſupplicia corporalia ad quæ peccantes condemnari fuiſſent. Hanc noſtram ſententiam expreſſe Ang. verb. pęna §. 26. Sylueſt. ſibi contrarius in verb. pęna quæſt. 28. Io. Med C. de reſtit quæſt. 12 dub. vlt. §. Et hic eſt vnus caſus & quæſt. 15. in fine. Bart. Medi. lib. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14 §. 30. regula. 5. verſ. Nona. Pet. Nauar. lib. 3. de reſtit. cap. 4. p. 1. dub. vl num. 142. Pet. de Arragon. 2. 2. quæſt 62. artic. 7. Mich. Salon ibid. controuer. 4. & 5. & quæſt. 64. art. 1. controuer. 3. in principio, & in fi. & alij tenent, & fauet S. Thom. 2. 2. quæſt. 67. art. 4. ad tertium, affirmans iudicem non condemnantem reum ad pęnam quam meretur ob delictum, ad reſtitutionem teneri. Vnde falluntur Sylueſt. qui in verb. reſtit. 3. quæſt. 5. verſic. Septimum, & Nauarr. in Manual. cap. 25. num. 34. verſic. octano, & Corduba in ſumma quæſt. 66. §. 2 contrarium affirmant, non teneri ſcilicet ad reſtituendum pœnas, quas ſoluiſſent tranſgreſſores, ſi denunciati fuiſſent, quod intelligendum eſt, etiamſi officiales eas non accepiſſent, nam ſi ipſi a delinquentibus pœnas illas reciperent, abſque controuerſia eſt, teneri ad earum reſtitutionem. Intelligitur ergo propoſitio noſtra teneri officiales ad earum ſolutionem, etiamſi eas non recepiſſent, & etiam ante iudicis condemnationem. Ratio eſt, quia pœna illa ſolet eſſe applicata ex legibus fiſco, vel alicui tertio, qui emit pęnas pecuniarias ad quas delinquentes condemnari ſolent, vel alicui pio loco, & vſui. Ergo cum officiales contra eorum officium, & iuramentum non accuſando impediant, ne iſti ius ſuum acquirant, quod habent in pęnas illas, contra iuſtitiam commutatiuam agunt, & non ſolum contra iuſtitiam legalem, (vt aliqui falsò putant) cum enim ad officia illa eligantur, & ipſi ea accepient, contra actum quendam celebrant virtualem, ex cuius vi tenentur ſoluere damnum quod patitur communitas, fiſcus, aut pars læſa, & emptor pęnarum, ex omiſſione ſui officij. Sic igitur impedientes, contra iuſtitiam commutatiuam agunt, & ad damni reſtitutionem in conſcientia etiam ante iudicis condemnationem obligantur.

19 *Nec* obſtat huic noſtræ aſſertioni regula illa communis Doctorum, quod pęna legis non debetur ante iudicialem condemnationem; Ac proinde cum delinquens nondum ſit condemnatus, nec officialis tenetur illam ſoluere ante condemnationem. *Reſpondetur* enim in hoc caſu pęnam appoſitam duas habere rationes, rationem, ſcilicet pęnæ, & rationem damni. Habet namque rationem pęnæ in ordine ad delinquentem, & ita nunquam eſt in conſcientia ſoluenda ab eo, vt pęna ante iudicis condemnationem; Habet autem rationem damni, & non pęnæ reſpectu illius tertii, cui eſt applicata pęna, & ſic vt damnum illius eſt, tenetur officialis tanquam cauſa illius damni in conſcientia illud ſoluere ante omnem iudicis condemnationem. Nec mirum, quod ipſemet delinquens non teneatur in conſcientia ad pęnam ante iudicis condemnationem, officialis vero ſic, quia delinquens diuerſa ratione tenetur ab ea, qua officialis tenetur; ſiquidem delinquens non niſi ex ſtatuto, & lege tenetur, officialis vero ex officio obligatur proſpicere indemnitati Reipubl. aut tertii, atque adeo iuſtius ad ſolutionem damni tenetur. cum ad id ratione ſtipendii, fidelitatis, & iuramenti obligatus ſit, vnde vt recte Med. vbi ſup. notat, tenebitur parti, aut iuxta quantitatem damni illati, aut iuxta quantitatem pęnæ, quæ de iure parti applicanda erat, ſi ipſe accuſaſſet, & optio erit apud eum, cui pęna applicanda fuit.

20 DVBIVM ſolum eſt, An quis in conſcientia tutus eſſe poſſit, ſi in conſulendo, vel in agendo ſequatur contrariam opinionem? Reſpondeo. Ad omnem ſcrupulum conſcientiæ tollendum ſatis eſt quod altera opinio ſit probabilis, eam enim vt diximus, ſequuntur Sylueſt. Nauar. & Sanc. Bernardinus, quem ipſi referunt, & Anton. de Cordoba, vt dictum eſt. In praxi autem tutus eſt quis ſequendo opinionem probabilem, etiamſi contraria tutior ſit, vt lib. 1. c. ... expoſuimus. Quibus addo ex Mich. Salono vbi ſup. in d. q. 68. art. 1. controuer. 3. in fi. ex alio duplici capite excuſari poſſe tales officiales a reſtitutione: Primo quidem, ſi in pacto illo, & acceptione officii obligarunt ſe tantum ad accuſandum, non tamen ad reſtituendum; Secundo, ex virtuali intentione aliquo modo ſufficienter ſignificata non obligandi ſe ad reſtitutionem, quæ virtualis intentio colligi poteſt ex his quæ inter paciſcentes interuenerunt quæ non cadunt ſub arte, ſed arbitrio prudentum virorum relinquuntur. In qua re maxime valet vſus, & praxis bonorum, ſunt enim pauci qui reſtituãt eo quod non accuſarunt, nec confeſſores etiam alioquin docti, & timoratæ conſcientiæ illos obligare ſolẽt, immo forte nec pars læſa communiter cenſet ſibi deberi talem reſtitutionem.

21 Notandum vero eſt duo certa eſſe ſecundum omnium opinionem.

Primum eſt officialem obligatum eſſe ad cetera damna reſtituenda quæ vel in Reipubl. vel in aliquo priuato ſequuntur ex eo quod is non accuſat delinquentem; & hoc in caſu, quo delinquens non ſoluat. Tenetur enim delinquens illa ſoluere, tanquam cauſa principalis; ipſo autem non ſoluente, ſuccedit officialis tanquam minus principalis.

Secundum eſt, quod ſi fiſcalis, vel tertius alius, cui pœna applicanda eſt, in iudicio agat, & in agendo pœnam petat, ad quam delinquens damnandus erat ſi tunc officialis impedit iſtam executionem, pęnam illam ſoluere tenetur;

Digitized by Google

ſtetur; Quia cum tunc adſit pars in iudicio petens, quod ſibi eſt debitum, & officialis impedit, directe contra commutatiuam iuſtitiam agit, vnde ad reſtitutionem eius obligatur. Reliqua, quæ hic tractari poſſent, in materia de reſtitutione, in §. Non manifeſtans, legenda ſunt.

22 DVBIVM Quintum eſt, Quomodo, & quando obligāt pręcepta ſuperiorum, qualia ſunt edicta Epiſcoporum, & Inquiſitorum, quæ fiunt in uiſitationibus aut ex alia occaſione, in quibus ſub excommunicatione, aut iuramento præcipiuntur ſubditi denunciare, & manifeſtare delicta, quæ nouerunt; ſolent enim ſuperiores huiuſmodi edicta ſępius promulgare, ut conſtat experientia: Prælati namque præcipere ſolent ſub pœna excommunicationis ipſo facto, ut unuſquiſque dicat ueritatem, aut illud quod nouit circa tale homicidium, furtum, aut aliud damnum, & hoc uel ad inſtantiam partis læſæ, uel quando crimen eſt manifeſtum, ſed ignoratur author illius; uel quando eſt fama publica tale crimen eſſe commiſſum in illa communitate populo congregatione, &c. De hac re quamuis obiter tractāt Syl. eſt. uerbo. furtum q. 15. Nauar. in Manu. c. 17. nu. 114. & 134. & c. 25. n 37. & 46. Ant. de Corduba in Summa, q. 64. Petr. Nau lib. 2. de reſtit c. 4. p. 2. dub 9. Mich. Salon 2. 2. q. 68. art. 1. controuerſia 2. circa medium, & alij. In qua re nonulla certa ſunt.

Primo enim certum eſt, quod quotieſcunque Prælatus eccleſiaſticus ſpeciale, uel generale mandatum facit ſub excommunicatione ipſo facto incurrenda, aot iudex ſecularis ſub iuramento præcipit, ut quicunque nouit quis tale crimen commiſit, aut rem talem habet, denunciet: ſi iuridice ferat excommunicationem, & dat iuramentum, tenetur manifeſtare alias excommunicatus, aut periurus eſt; ſecus aotem ſi iuridice non procedatur.

Secundo certum eſt, ſi peccatum ſit in damnum publicum, aut in præiudicium tertij, quod accuſare, & denunciare tenemur, iuxta ea quæ dubio 2. diximus, ſiue occultum ſit, ſiue manifeſtum, illud denunciare tenemur ex Micha. Salono, & Petro Naua. ubi ſup. Si enim nullo edicto propoſito tenemur ex charitate, & iuſtitia legali iſta ob bonum commune denunciare, ſi probare ea poſſumus, multo magis exiſtente tali edicto ſuperioris, non modo licebit, ſed etiam manifeſtare tenemur; alias excommunicationem incurrimus, & mortaliter peccamus, tum ob inobedientiā, etiamſi ſit iudex ſecularis, tum ob iuramentum præſtitū, ut conſtat.

23 Tertio certum eſt, quando peccatum eſt in damnum publicum, tale tamen eſt, quod accuſare non tenemur, niſi pręmiſſa admonitione ſecreta, ſi illa nondum adhibita ſit, non poſſumus etiam ſtante tali edicto ante præmiſſam admonitionem illud denunciare, uel accuſare. Sic Nauarr. in c inter uerba. 11. q 3 concl 6. corolla. 66. paſſim, & Salon ubi ſupra. Et ratio eſt aperta, quia pręcepta ſuperiorum ſemper inteligenda ſunt ſecundum legem naturalem, & diuinam, quam cum fratribus ſeruare tenemur, aliter contineret errorem intolerabilem, nec uim obligandi haberent; unde ſi admonitus ſit, & emendatus non eſt denunciandus ſecus aotem ſi poſt admonitionem ſe non emendauerit, tunc enim denunciandus eſt, tum quia id præcipitur edicto, tum quia etſi non eſſet tale edictum, teneretur tamen unuſquiſque propter bonum commune ex charitate, & iuſtitia legali, ſic admonitum, & non emendatum denunciare. Ergo a fortiori exiſtente tali edicto unde præcepta, & edicta ſuperiorum nihil aliud faciunt, quam excitare homines ad facienda ea, quæ ob commune bonum ex charitate, aut ex iuſtitia tenentur. Quando igitur pręceſſit admonitio, nec tamen ſecuta eſt emendatio, denunciandus erit; E contra uero ſi admonitus & emendatus fuerit, neque poſito edicto, denunciari debet. Solum in hoc caſu tenetur adductus in iudicium, & iuridice interrogatus ut retis ueritatem, quam nouit, teſtari ut latios Panorm. in c. dilectus, de exceſſ. prælat. Fely. in c. in nimatit, de teſt b & Naua. in c. inter uerba, 11. q. 3 concl 6. corolla. 64. & coroll. 66. esponunt.

24 *Quarto* certum eſt, quando delictum eſt tale, quod denunciare, uel accuſare poſſumus, ſed non tenemur, ſi delinquens emendatus eſt, etiam ſtante edicto accuſare, uel denunciare non tenemur, quod ſi emendatus non ſit, præceſſitque admonitio, denunciare tenemur, & ſi probare poſſumus accuſare. Sic Mich. Salon. 2. 2. q. 68 ar. 1. controuer 2. Ratio eſt, quia licet huiuſmodi denunciare, vel accuſare antea non tenemur. poſſumus tamen; cum igitur licita ſit talis denunciatio, & edicta ſuperiorum in honeſtis, & licitis omnibus obligant, conſequenter exiſtente huiuſmodi edicto ad denunciandum obligamur. Intelligendum eſt autem hoc, quando delictum eſt contra bonum commune, quod tamen accuſare, vel denunciare nō tenemur ex præcepto, ſed poſſumus ſi velimus, puta quando damnum illud commune exiguum, & parum nocens eſt, & idem quando eſt in præiudicium tertij, tunc enim denunciare poſſumus. ſed non tenemur: accedente autem præcepto & edicto ſuperioris tenemur Dixi, quando eſt in damnom commune, aut in præiudicium tertij, quia in delectis, quæ ſunt in damnum proprium, & in cauſa propria non obligatur quis per edictum denunciare. Quia licet præceptum ſuperioris obliget in licitis, vt diximus, quia tamen poſſum, eſtque conſilium euangelicum ininrias proprias condonare, præſumendum ſēper eſt prælatum vnicuique in ſuis edictis liberum relinquere, vt conſilia euangelica ſequi & obſeruare poſſit.

25 *Quinto* certum mihi eſt, quod ſi quis haberet rem furto ſublatam a fure acceptam, vel ex ipſo fure nouit vbi nam res illa ſit, non tenetur ex vi edicti manifeſtare, vel denunciare. Sic Clarus libr. 5. receptarum ſententiarum, in pract. crim. quęſt. 16. Ratio eſt, quia in denunciando, vel manifeſtando maximum ſibi infert periculum, & incommodum; Siquidem vel bona fide rem illam accepit, vel mala; ſi mala, tunc eſt particeps in crimine, & ita denunciando prodet ſuum delictum occultum, quod non tenetur. Si vero bona fide acceperit, cum bonam illam fidem in iudicio probare nequeat, conſequenter contra illum, tanquam contra Reum in iudicio agetur, Nemo autem cum tanto ſuo detrimento manifeſtare tenetur. Si vero aliunde ſcit, aut habet, rem denunciare tenetur, vel manifeſtare, vt ſic iudex inquirendo ex officio ſuo procedere poſſit.

26 Sexto, ſi aliquis ſcit priuatim, & ſolus crimen aliquod, & ſimul etiam nouit delinquentem probe noſſe crimen nulli alteri eſſe notum præterquam illi, in hoc caſu non tenetur ex ui illius edicti ſemper crimen manifeſtare; quia poteſt illi magnum incommodum accidere; Nam oriri poteſt inter ipſum, & delinquentem inimicitia magna, & periculum, uel in uita, uel in bonis. Cum enim delinquens optime nouit crimen non eſſe notum alijs, ſed illi ſoli, eo ipſo, quod crimen defertur ad iudicem, colliget delinquens ab illo altero eſſe delatum unde accideot illi incommoda prædicta; Nemo autem cum tanto ſuo incommodo crimen, quod alioqui in perniciem Reipubl. non redundat, manifeſtare tenetur: atque adeo in hoc caſu edictum, & excommunicatio ſuperioris benigne interpretanda erunt, ita ſcilicet ut quicunque ſcit, deferat crimen, quando ſine graui ſuo damno, & incommodo deferre poteſt, tunc enim cum præceptum ſit iuſtum, & ipſe notabile aliquod damnum non incurrit, præcepto ſuperioris obedire tenetur. Et quidem crm hæc omnia extra controuerſiam ſint, vt tamen materia iſta, quæ quotidiana praxi non ſolum vtilis, ſed etiam neceſſaria ſcitu eſt, clarior reddatur, afferendi, & examinandi ſunt quidam caſus in particulari. quos ſumma cum diligentia, & doctrina Antonius de Corduba in ſumma. quæſt. 64. collegit, in quibus non obſtante mandato generali, vel ſpeciali ſuperioris, & excommunicatione, vel iuramento poteſt, & tenetur ſubditus nō manifeſtare delictum, vel aliud quod iubetur.

27 *Primus eſt*, quando ſuperior id iubet manifeſtare præcipue ad emendam delinquentis, vel ad impediendū peccatum mortale ipſius delinquētis, aut ne malum proximo inferatur, aut vt illatum ei reparetur. Tunc. n. ait Corduba, ſi malefactor ſit emendatus, vel ſperatur veriſimiliter

Digitized by Google

emendatio,ſeu ſatisfactio partis,non eſt licitum denunciare. Ratio eſt,quia cum ceſſet in hoc caſu cauſa finalis præcepti,ceſſat etiam obligatio,ac proinde denunciare nõ debet,ſed famam proximi conſeruare illæſam, nec tacendo periurus,aut excommunicatus erit. Eſt enim iudicis intentio ſolum procurare emendationem delinquẽtis,aut partis læſæ ſatisfactionem, qua ſubſecuta, & obtenta eo modo quo diximus,non intendit aliquem cenſura illa, vel iuramento illaqueare. Intelligenda vero ſunt iſta cum duplici limitatione, quando ſcilicet peccatum eſt occultum, vel duobus aut trib. cognitum, & quando intenditur ſolum emendatio delinquentis, aut partis læſæ ſatisfactio. tunc enim ſi delinquens emendatus ſit,aut parti læſæ ſatisfactũ eſt,tacendo non incurrit excommunicationem, aut periurium.iuxta communem doctrinam, quam tradunt S. Th. 2.2.q.33.art.7 ad tertium S. Anton.p.2.tit.9.c.6.§.5. Nauar.in Man.c.25.nu.46.verſ.Septimo.Petr.Nauar.lib.2.de reſtit.c.4.par.2.dub.9.num 217. Si enim eſſet infamia de delicto, aut ſemiplena probatio,& iudex punitionem intenderet,cum iuſte iudex in hoc caſu procedat,& iuridice, denunciare tenetur, alias tacendo peccaret mortaliter, & excommunicationem incurreret,& periurium.

28 *Secundus eſt*,quando res eſt ſecreta, vel tribus aut quatuor nota, iudexque ad pœnam procedere intendit, tunc quamuis ſuperior edictum generale, vel ſpeciale facit ſub excommunicatione præcipiens,vt qui nouit,veritatem manifeſtet,non tenetur reuelare. Et quamuis Corduba hoc ſolum verum eſſe putet, quando criminoſus de ſe crimen ſit dicturus,aut de ſuis conſcijs, affirmans tunc non teneri ad denunciandum,ſecus autem ſi quis ſciret crimen alterius ſecretum,vel tribus aut quatuor notum,qui viderunt, tunc enim inquit, & per ſe ſine præcepto ſuperioris manifeſtare poterit, & coactus præcepto, excommunicatione, vel iuramento illum reuelare tenetur, vt expreſſe docet,li. 1.qq q.43.dub 2.Petr. tamen Nauarr.loco proxime citato,nu.218.& ſeqq.vult,quod ſicut non contra ſeipſum,ita nec contra alium tenetur teſtificari, dummodo crimen occultum ſit,adeo vt nec infamia ſpecialis ſit de illa perſona reſperſa nec indicia ſufficientia, vel ſemiplena probatio. Ratio eſt,quia ſi non ſequitur damnum tertio,& delinquens non ſit infamatus,iudex non iuſte procedit, & alter iuſte tacet,cum res ſecreta illius foro non ſit ſubiecta. Immo vero ſi de meipſo teſtificari non debeo,teſte Corduba, quando crimẽ eſt occultum,& duobus aut tribus notum, niſi aliquo modo venerit in publicum,vel ratione infamię, aut indiciorum, &c. vt inf. dicemus,econtra vero ſi fama præcederet,& legitima accuſatio cum indicijs, vel vno teſte omni exceptione maiore,teneret veritatem etiam contra me dicere, conſequẽter multo minus id dicere poſſum contra alium,quando crimen eſt occultum,duobus aut tribus notum,cuius non ſunt indicia,probatio ſemiplena,vel infamia,cum meæ famæ iuri cedere poſſim facilius quam famæ alterius. Debent igitur præceptum illud & excommunicatio,ac iuramentum interpretari ſeruato iuris ordine,ita ſcilicet vt exceptis occultis criminibus cetera manifeſtentur,niſi damnum ad huc impenderet,huius enim alia eſt ratio,vt conſtat.

29 *Tertius eſt*,quando quis rem ſub ſigillo ſecreti accepit, vt conſilium, vel remedium adhiberet delinquenti in anima. vel corpore,vt medicus,obſtetrix.aduocatus, vel alius conſiliator & adiutor mali commiſſi,cui reuelatum eſt crimen ad remedium,& auxilium habendum, tunc enim etiamſi in particulari præcipiatur illis ſub excommunicatione,vel iuramento, vt dicant quicquid volunt de tali delicto peccant mortaliter reuelando,etiamſi in teſtes vocentur.& præcedente etiam infamatione, ſemiplena probatione,& indicijs, & ad damnorum reſtitutionem teneantur, atque adeo in tali caſu ſolum dicere poſſunt quod alia via ſciunt,ſicut confeſſor, qui extra confeſſionem nouit, Sic Henricus Quodlib.9.quem refert, & ſequitur Syluester verb.confeſſio.3.quæſt.20 in fi.& verb.teſtis,q.8 verſic.Secundum.Gabr.in 4.diſt 15.q.6.ar.2. concl. 7. litera L.circa medium.Naua.in Manual cap.18.num 52 verſic. Dico tertio,& nu.54.verſic.28.& c.25.num.43.& 46. caſu 7.& c.inter verba,11.q.3. concluſ.6. corrollar. 66.nu 799. Anton.de Corduba,in Summa,q.64.caſu 3.& lib. 1. qq.q. 43. dubium 2. quem refert, & ſequitur Petr. Nauarr. lib. 2.de reſtitutio.c.4.part.2.dubio 9.num.222.& ſequen.poſt Sanct.Thom.2.2.q.70.art.1.ad ſecundum. Ratio eſt,quia ſeruare ſecretum in hoc caſu eſt de iure naturali, nihil autem præcipi poteſt homini contra id, quod eſt de iure naturali.

Cum enim in hoc caſu ille ſecretum illud ſub fide commiſerit ad remedium animæ,vel corporis, non debet eſſe peioris conditionis ob id quam ſi tacuiſſet,atque adeo poſtulat ius naturæ, vt illi ſine iuſta cauſa fides præſtita non frangatur. Dixi,ſine iuſta,& vrgenti cauſa, quia ſi neceſſaria eſſet denunciatio, vel teſtificatio ad vitãdum Reipub. damnum vel tertij,tũc ſecundum omnes promiſſio ſecreti cuiuſcunque excepto ſecreto confeſſionis ſacramentalis, ac iuramentum non obligant.ſed poteſt, & debet reuelare,quia tunc meretur ille,vt ſibi frangatur fides,& promiſſio,cum a malo deſiſtere nolit,aut ſi deſiſtat, bonum tamẽ innocentis Reipublicæ,vel tertij præponderat.

Ceterum cum vt ſupponimus ad ſolam pęnam delinquentis proceditur,non eſt vrgens cauſa, vt fides naturaliter debita non ſeruetur,vnde ita ſe habere debet, ac ſi nihil omnino ſciret.

Quartus eſt,quãdo quis rem alienam accepit in recompenſationem ſui debiti,dummodo debitum ſit ex iuſtitia, & liquidum,& aliæ adſint circumſtantiæ,quas ſupra libr. 12.c.14.dubio 2.retulimus.tunc enim nec de ſe, nec de alijs manifeſtare tenetur,etiamſi ſub iuramento,& excommunicatione præcipiatur.Sic Angel. verb. furtum q.41. Syluester.eodem,num. 19.quæſt. 15. & verb. excommunicatio.2.§.4.dub.8. Sotus in 4. diſt. 22.q.1.artic.2. caſu 3. & lib.5.de iuſt.q.3.art.3.ad 1.Ioan. Medina. Cod.de reſtit.q. 3.cauſa duodecima. & latius quæſtio. 11. dubio 2. Martinus Nauar.in c.inter verba.11.quæſtio.3.concl 6.corollario 66.num.79 .& ſequentib.& in Manu c.17.num. 114. & num.115 & c.25.num.46.verſic.Septimo.caſu.5. Petr. de Arragon 2.2.q.62.artic 2 ad ſecundum,dub.9 in fine. & quæſt.62.arti.5.dubio vltimo,ante finem. Michael Salon 2.2.quæſt.66.art.5.controuerſia 2.concluſ.2. Antonius de Corduba in Summa.q 63.& quæſt.64. & 65. & quæſt. 111.& in quæſtionario,lib.1.q.43.dub.2.Petrus Naua.lib. 2.de reſtit.c.4.p 2 dub.9.num.226.& lib.3.ca.1.par.4.dubio 8.nu.402 Ludouicus Lopez p.2.inſtr.conſc.c.9. Ioſeph Angles in Floribus quarti ſenten.p.2.tract. de reſtitu. in q. Quis ſit libera reſtitutione,art.ſecundo. dubio vltimo, & alij. Ratio eſt quia ferri non poteſt excommunicatio niſi ob peccatum mortale. Sed in caſu propoſito non peccat mortaliter,accipiendo,quod ſibi debitum eſt, nec illud alio modo commode recuperare poteſt.

Qui igitur retinet alienum acceptum ad debitam ſolutionem eius.quod ſibi certo debetur, egoque id ſciam, vel quia ipſe mihi dixit, vel alio modo certo, nec ille per illas literas excommunicatus erit, illud non reſtituendo, nec ego illum non reuelando Id quod Ange. in ſumma verb. furtum, § 41.Syluest eodem, quæſtio.15.Tabiena verb. Inquiſitio.quæſtio.8.Martin. Nauarr.in Manual. cap. 17. num.115.& in cap.inter uerba 11.quæſtio.3. concl. 6.correll.66.numero 792. & Petr. Nauarr lib. 2. de reſtitut. capit. 4.par.2.dub.9. numero 227 uerum eſſe docent,etiamſi literæ ſuperioris expreſſe præcipiant, ut res reſtituantur, ac reuelentur, etiamſi retineantur acceptæ in compenſationem debitorum, uel ſciant retineri ita acceptas.

Quam extenſionem licet ſumma Roſella in verbo familia,§.11.in totum reprobet,ex eo quod ſtylus Romanus ſępe permittit dari tales literas contra retinentes,vel ſcientes alienum acceptum in compenſationem debiti, nec dicendum eſt curiã in hoc errare,quia prælati hoc rationabiliter facere poſſunt,cum multi ſe creditores eſſe putent, cum vere non ſint.

Alij tamen eam extendunt eo modo,quo diximus,& recte rationem allatam; vnde conſequenter reſpondent prædictas literas monitoriales, & edicta intelligi debere,

quando

Digitized by Google

quando compenſatio fuit iniuſta, vel accipiendo plus pro minori quantitate,vel certum pro debito incerto,aut quando dubitatur iuſtane, vel iniuſta fuerit compenſatio, tunc enim ſententiæ illæ, ſiue edicta,ad reſtituendum, & reuelandum obligant. Quæ ſane Doctorum reſponſio mihi etiam maxime placet,ſiquidem diſpoſitiones, & mandata, & iuramenta generalia , quæ eo modo intelligi poſſunt, vt ſint iuſta,& eo,vt ſint iniuſta, intelligenda ſunt eo modo , vt remaneant iuſta.argum.l. ſi procurator ff. de condict. indeb.& capit.Quintaualle ,de iureiur.gloſ.in cap.dilecto,in verbo.Generalis,de præben.& capit.primo, de iureiur.in 6. Nauar in capit.inter verba, cit.num 792. & ſequent. cum igitur mandata iſta ſi intelligantur eo modo, vt comprehendant eos qui retinent acceptum in compenſationem iniuſtam,vel dubiam alicui,iuſta ſint,ſi vero ita, vt comprehendant etiam illos , qui illud retinent acceptum in iuſtam compenſationem certi , ſint iniuſta ſiquidem ex communi Doctorum conſenſu, licitum eſt homini accipere alienum in compenſationem, quæ certo ſit iuſta de eo,quod ſibi debetur,cum aliter per iuſtitiam recuperare illud nequeat , vel non ſine magno labore, periculo, & damno facultatum, honoris , amicitiæ, vel aliorum bonorum,vt latius vbi ſupra.in materia de furto lib... capit 14 dub.. expoſuimus,notatque gl.in can. gentium, diſtin.1.dummodo capiatur ſine ſcandalo,damno,vel periculo alterius.ſecundum Innocent.in cap.olim,1.de reſtit. ſpolia. & dummodo prouideatur, vt creditor deſinat credere ſe teneri reſtituere , ſi credebat , vt recte Caiet.2.2.q. 66.ar.5.in reſpon.ad tertium,in fine,annotauit)conſequenter interpretanda ſunt ; ne quid contra iuſtum & honeſtum præcipiant.

31 *Hinc* infert Nauar. in capit. inter verba, 11. quæſtio.3. concluſ.6.corollar.66.numer.794.quod ſi compenſatio,& ſolutio accepta partim eſſet certo iuſta , & partim dubia , non foret neceſſe reuelare plus quam partem dubiam, argum.l.quæ de tota ff. de rei vendic. & capit. paſtoralis,§. item cum totam de offic.delegat.quod enim iudicatur de toto,iudicandum eſt etiam de parte,cum eadem ratio inuenitur,vt in caſu propoſito accidit. Sic etiam non tenetur reſtituere centum aureos ille in cuius poteſtate alius eundo ad bellum , vel ad alium locum , eos depoſuit , relinquendo ei illos,vt ſuos ſi inibi moreretur,ſi poſt eius mortem ; conditionemque impleam defuncti hæredes obtinerent literas monitorias generales contra illos , qui bona aliqua occulta illius defuncti retinerent,prout Franciſcus de Ripa in lib. de peſte.fol.158 §. inſuper annotauit. Neque etiam amicus cui hi. depoſitum illud manifeſtauit , ipſumque certum de hoc reddidit per chartam eius, qui depoſuit , cuius characterem amicus ille bene nouit, in qua hunc eos relinquebat , poſt illius mortem id reuelare ob præfata edicta tenetur . Neque literis illis obedire tenentur illi , qui alienum male acceptum retinent , aut qui id ſciunt , ad eos denunciandos, ſiue quia non habent in bonis , vel ob aliam cauſam,ad eius reſtitutionem non obligantur , dummodo tamen inueniatur medium , quo remaneat bene prouiſum, vt illi, cuius erant bona , ſatisfiat ceſſante neceſſitate, vel cauſa , quæ pro tunc a reſtitutione excuſat , vt verbi gratia , furatus eſt Petrus , vel damnum intulit proximo in aliquo , & Ioannes id nouit , aut quia Petrus id ei dixit , aut Ioannes vidit , aut alia via certo id cognoſcit , ſi Petrus ſit tam pauper, & econtra damnificatus tam locuples , quod boni viri iudicio non teneatur pro nunc ad eius reſtitutionem etiamſi publicentur literæ generales excommunicationis contra eos,qui furati ſunt vt reſtituant,& contra eos, qui ſciunt , vt id manifeſtent nec qui furatus eſt , non reſtituendo ob impotentiam vel aliam cauſam iuſtã , nec qui conſcius eſt furti & impotentiæ alterius in non reſtituendo,non denũciando,excommunicationẽ incurrunt,vt Nau.loco proxime allato n.796.& ſeq. animaduertit:ſecus autem ſi potẽs eſſet ad reſtituendũ,& alter id ſciat,aut de potẽtia,vel impotentia eius in reſtituẽdo dubitaret,qui caſus cũ in praxi quotidie fere occurrat,diligenter notandus eſt , cum multi in hac re errent . Monet autem Nauarr. & recte , quod quando non eſſet potens reſtituere in præſenti ob aliquam iuſtam cauſam , debet ille qui nouit,admonere damnificantem,vt procuret intra terminum per literas præfixum, aptius medium quod reperiri poterit: ad ſecurum reddendum eum,quod reddetur ei,cui debetur, quando commode poterit,conſeruando quantum fieri poteſt.& debet honorem,ac famam eius, qui furatus eſt vel damnum intulit. Quãdo autem, qui damnum intulit potens eſſet ſtatim reſtituere,debet,qui conſcius eſt furti, aut damni admonere eum ſtatim ſtatimq.reſtituere tenetur , cuius etiam certior fieri debet iſte qui eſt conſcius delicti. vnde ſi nõ reſtituat, debet qui conſcius eſt delinquentem manifeſtare antequam labatur tempus in literis præfixũ, vel vt teſtis , vel vt denunciator iuxta id,ad quod literarum tenor , ac circunſtantiæ negotij eum obligauerint .

Alterum etiam exemplum ſit . Dedi ſecreto ad cuſtodiendum enſem ſclopetum , vel aliquam ſummam pecuniæ,nunc ea a te repeto, & certo ſcis me ea velle ad occidendum,vel occidere faciendum aliquem , vel ad perpetrandum aliquod aliud delictum,eaque mihi non reſtituis quoniam non teneris ex communi Doctorum ſententia, quam S.Anton.par.2.tit.2.cap.8. Nauar in cap. inter verba,11.q 3.conclu.6.Corollar.66.num.797. & alij ſequuntur,expreſſiſque verbis docet S. Auguſt.in Pſal.5. & habetur in can.Ne quis,22. quæſt.2. Si ego poſſim probare, te ad id compellerem , quoniam demonſtrare in promptu ſtes me illa ad malum vſum velle, impetro literas excommunicationis contra detinentes mihi res meas & contra ſcientes , neque tu teneris mihi ad ea reſtituenda , neque ſcientes te ea de cauſa mihi non reſtituere ad denunciandum, vel teſtificandum contra te , modo intra terminum in excommunicatione præfixum adhibeatur ſufficiens remedium, & cautio, quod hoc periculo tranſacto meum mihi reſtituetur ſine nota tui honoris , pariterque mei. Ex quibus facile colligi poteſt quid in alijs ſimilibus caſibus dicendum ſit , qui frequenter accidere poſſunt, & ſolent.

32 Quintus eſt, quando cogendus eſſet probare , quod denuntiat,cum reuera non poſſit , aut quando reuelare non poſſet , aut teſtificari abſque graui periculo , & damno in honore, vita, vel reb. &c. Cum tanto enim detrimento non tenetur contra proximum teſtificare,aut denunciare : Solum enim obedire tenetur, quando probare poſſet, & quan-

ADDITIO NOVA.

Adde. Ad hoc damnum , quod pateretur denuntians, reducitur etiam incommodum, ſuis proprijs expenſis adeundi locum, vbi reſidet epiſcopus , vel alius ſuperior, iubens denuntiationem fieri,in ſpecie notat Nau.cap inter verba.nu.799.xi.q. 3.

Tandem obſerua,quod præter hos ſex caſus hic ab Auctore relatos in quibus non cadit obligatio reuelandi, ex vi edicti ſuperioris,ſimiliter etiam dicuntur eximi ab hoc præcepto ſubditi illi,qui tempore edicti degunt extra territorium excommunicantis. Et inſuper ſi quis tempore edicti erat impotens,abſens,vel ignorans edicti promulgationem poſtea fuit, non incidit in eandem excommunicationis ſententiam , ſed opus eſt noua ſententiam contra iſtum contumacem . Vltimo ſcias, quod principalis debitor non tenetur ſeipſum denunciare, ſecundum veriorem doctorum opinionem, ſed tenetur ſatisfacere ſuo creditori,& pro hoc potent excommunicari.Et hæc probatur per praxim Neapol fol.mihi.32.cum ſeq.Vgol.de offic.epiſcopi.p.2 c.45.§.4.nu.1.& c 46.§.3.

Circa tempus autem durationis obligationis huiuſmodi præceptorum faciendi reuelationes,ſciendum eſt,quod ſi non emanant per modum conſtitutionis a potenti eam facere expirant ſemper morte illius , quamuis res non ſit integra; ſunt enim hæc mandata ab homine prout a ſimili dicitur de excommunicatione ab homine . poſt Syluest. verbo,Delegatus q 3.notat Sanch.tom.3. lib.8. diſput.28. nume.47.

Digitized by Google

quando denunciando damnum graue non incurreret. Sic Ang. in Summa, verbo excommunicatio. 3. §. 20. expreſſe docet, præceptum iudicis denunciare iubentis ſub pœna excommunicationis, quod ſcimus, etiamſi id preſtare non poſſemus, eſſe nullum cum contineat errorem intolerabilem. Vnde præceptum, quod iubet, vt qui ſciunt, denuncient, limitandum eſt, vt ſolum procedat de ijs, qui quod ſciunt, probare poſſunt. Sic Gloſ. in cap. Plerumque. 2. quæſtio. 7. & in cap. ſacerdos. de pœnit. diſt. 6. Bal. in cap. Nuntius. de Teſtam. Nauar. in capit. inter verba. 11. quæſtio. 3. concluſ. 6. Coroll. 66. num. 778. & num. 789. & in Manual. capit. 17. num. 134 verſic. Quadrageſimo. & capitulo vigeſimoquinto numer. 46. verſicul. ſeptimo. §. ſecundum. Anton. de Corduba, in Summa, quæſtio 64. caſu 5. & Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. capit. 4. parte 2. dub. 9. num. 228. & colligitur ſatis aperte ex d. capit. plerumque, 2. quæſtio. 7. vbi dicitur, *Plerumque boni viri propterea ſufferunt aliorum peccata, & tacent, quia ſæpe deſeruntur a publicis documentis, quibus ea, quæ ipſi ſciunt, iudicibus probare non poſſunt.* Quod enim ſciunt, & probare nequeunt, non videntur ſcire ad effectum illud denunciandi. Id quod Nauarrus in d. capit. inter verba, coroll. 66. num. 786. verum eſſe putat, etiamſi eſſet crimen læſæ maieſtatis, ac parricidium, ſolumque obligari vult ſcientem in hoc caſu ad impediendum damnum, & delictum præparatum, omni modo poſſibili quo id facere poſſit, puta dicendo iudici extraiudicialiter, & ei qui prodeſſe, & non obeſſe poteſt, ſiue monendo eum, cui damnum præparatur, vt curam ſui gerat, & cuſtodiat ſe quantum poteſt. de qua re videnda ſunt ea, quæ dub. 2. in propoſitione 3. diximus. Quod dictum intelligit idem Nauarrus vbi ſupra, Corollar. 66. numer. 780. quando præcipitur vt reuelemus quod ſcimus, vt denunciatores, non autem vt teſtes, ſi enim nobis præcipiatur, vt reuelemus tanquam teſtes, tenemur deponere vt tales, quod ſcimus, etiamſi id probare nequeamus. Vnde in talibus edictis magna opus eſt diſcretione ad diſcernendum quando iudex nobis præcipit vt teſtibus, & quando vt denunciatoribus. Et quidem quotieſcunque id exprimit iudex ſcilicet, vt denunciemus, aut vt teſtificemur, res manifeſta eſt, accipienda namque ſunt verba in ſua propria ſignificatione, argum. l. non alter ff. de lega. 3. & capit. præterea de verbo. ſignific. & capit. ex literis. de ſponſal. idemque dicendum eſt, quando mens iudicis ex modo proponendi, aut ex alijs coniecturis colligi poteſt; quando autem neque clare præcipitur denunciare, neque teſtificari, ſed dicere, vel declarare (quod poteſt intelligi denunciando, & etiam teſtificando) tunc Nauarrus in d. capit. inter verba. 11. quæſtio. 3. concluſ. 6. Corollar. 66. numer. 781. ait in ciuilibus negotijs, tam inceptis litigari, quam non inceptis, ac etiam in criminalibus inceptis litigari, intelligendum eſſe teſtificando, quia in ciuilibus communiter non agitur de punitione, vel pœnitentia peccati, in criminalibus inceptis litigari, non ſunt neceſſarij denunciatores, ſed teſtes, ceterum occurrente dubio de mente, & intentione iudicis, tutius, & conſultius eſt ipſum adire, aut ſaltem prudentes conſulere quid agendum ſit.

33 Sextus eſt, quando quis ex leuibus perſonis res ſcit, quæ non ſunt dignæ fide, tunc enim denunciare non tenetur.

Quia, & ſibi ipſi, qui leuitatis notarent, & Reo, qui ob id rigidius tractaretur, & fortaſſis iniuſte, & damnum inferret, vnde tacere omnino debet, quandoquidem in hoc caſu non cenſetur delictum ſcire. Sic Nauarrus in Manuali, capit. vigeſimoquinto, numer. 46. verſicul. Septimo. §. Tertium. & in capit. inter verba. 11. quæſtione tertia, concluſ. 6. Coroll. 66. num. 786. in fi. & Corduba in Summa. q. 64. caſu 6.

Illud demum obſeruandum eſt, quod in his caſibus, & quibuſcunque reuelare non tenetur, iurare etiam poteſt ſe neſcire, interius intelligendo ad reuelandum, vt colligitur ex communi iuris Doct. ſententia, quam tradunt Palud. 4 diſt. 21. q. 3. artic. 1. concl. 1. ante finem. & diſtin. 35. q. 1. art. 3. concl 6. Adrianus in 4 ſent. de correct. fraterna. q. 4. quæ incipit, Oſtenſo quod quilibet teneatur. in reſponſione ad tertium. vbi citat Henricum de Gandauo, Quodlib. 1. quæſtio 33. & idem Adrianus Quodlib. 11. art. 1. in reſponſione ad ſecundum, litera CC. & in materia de confeſſione. dub. 10. §. Ad argumenta principalia. in reſponſ. ad ſecundum. Ioan. Maior in 4. diſt. 15. q. 18. Gabriel in 4. diſt. 21. art. 3. dub. 1. ad tertium, litera K. & litera L. Martinus Nauar. in Manuali. c. 12. nu. 8. verſ. Nono. & capit. 18. nu. 61. verſic. Trigeſimoquarto, & c. 25. nu. 43. & in comment. cap. Humanæ aures. 22. q. 5. in quæſt. 2. num. 11. & nu. 12. Antonius de Corduba, in Sum. q. 63. ante finem, & q. 64. in fin. & quæſtio. 65. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 4. part. 2. dub. 9. num. 229. Gregorius de Valent. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 13. puncto 2. Michael Salon 2. 2. quæſtio. 69 art. 2. controuer. 11. Petrus de Arragon ibidem artic. 2. in fine, & Dominicus Bannes eadem quæſt. 69. art. 2. poſt medium.

34 DVBIVM Quintum eſt circa huiuſmodi edicta ſuperiorum quanto tempore duret obligatio horum præceptorum? ſolent enim Epiſcopi, & Inquiſitores ſingulis annis illa proponere, & aliquando aſſignant certum tempus, & dies, aliquando nullum tempus aſſignant intra quot dies denuncientur, ſed ſimpliciter præcipiunt, vt quicunque hæc vel illa nouit, denuncient ipſis. In qua re omiſſis aliorum opinionibus breuiter hæc mihi dicenda videntur.

Primo, In delictis accuſandis, vel denunciandis ſeruanda ſunt ad literam edicta ſuperiorum, niſi euidens ſit continere ea aliquid contra ius diuinum, & naturale, tunc enim non obligant, vt conſtat: quod ſi res dubia ſit, obediēdum eſt, quia id examinare ad ſubditos non pertinet, & in dubio iudicandum eſt, rem a ſuperiori mature, & diligenter eſſe diſcuſſam.

Secundo quando talia ſunt delicta, quæ iure naturæ, & ex iuſtitia legali accuſanda, vel denuncianda ſunt, iuxta ea quæ dub. 2. 3. & 4. expoſita ſunt, tamdiu manet obligatio ea denunciādi, vel accuſandi, quamdiu durat neceſſitas boni communis, vel particularis, ratione cuius illa accuſare tenemur. Ratio eſt euidens, quia cum edicta id præcipiant, quod alias ſimpliciter, & de iure naturæ facere tenemur, tamdiu obligat edictum, quamdiu neceſſitas durat iuſque naturæ obligat.

Tertio, quādo in edictis præfigitur tempus, qui notitiam edictorum, & delictorum habet, ea intra tempus præfixū nō denūcians, cenſurā illis edictis appoſitā incurrit: quod ſi nullū tempus præfixum ſit, & ſingulis annis innouātur, vt edicta Inquiſitorum, & epiſcoporum in multis locis, eorū obligatio toto anno durat. Ratio eſt, quia eo ipſo quod innouantur ſingulis annis, oſtendunt animum ſuperioris eſſe, vt eorum obligatio toto illo anno duret: renouatio autem eorum ſignificat, vt qui vno anno illud neſcit, vel non denunciat, alio anno id ſciat, & denunciet.

Quarto, Præcepta, quę ab epiſcopis in ſuis oppidis, & ab alijs Prælatis Religioſorum in ſuis conuentibus proponuntur in particularibus viſitationibus (quæ viſitationes certo tempore finiri ſolent,) non illos obligant, quibus non niſi expleto viſitationis tempore innotuerunt. Ratio eſt, quia pro eo ſolo tempore feruntur, niſi aliud Prælatus explicauerit. Vnde Religioſus, qui intra tempus viſitationis non obediuit edicto, licet peccauerit, poſt tranſactum tamen tempus viſitationis ad denunciandum non tenetur, niſi alias, vt ſupra diximus, iure naturę, iuſtitiave legali, vel charitate citra vllum edictum teneretur, vt enim ex vſu, & praxi omnium conſtat, præcepta hæc cum viſitatione ipſa expirant. Quę omnia manifeſta ſatis, & probata ſunt vſu & ratione colligi poſſunt ex iis, quæ tradunt Nau. in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 66. nu. 797. & Michael Salon 2. 2. q. 68. art. 1 controuer. x. & alij.

35 DVBIVM Sextum eſt, an, & quęnam perſonę ab accuſatione repellantur?

Reſpondeo in vniuerſum, tria hominū genera ab officio accuſandi prohibentur. Quidam enim Primo repelluntur in pœnam ſuorum delictorum, vt excommunicati, & infames, vt proditores publici, concubinarii, vſurarii, & denique quicunque iure infames ſunt, 2. q. 1. can. prohibentur, & ff. de accuſ. l. qui accuſare, cum tribus ſeq. & 2. q. 6.

Digitized by Google

q.6. fere per totam quæſtionem. S. Thom. 2. 2. q. 63. ar. 1. ad 1. Alex. de Ales p. 3. q. 41. memb. 5. Ange. verb accuſatio, §. 3. Sylu. eod. q. 4. Tab. eod. verſic. Quis poteſt accuſare, nu. 6. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 5. art. 1. ad 3. & in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 5. ante concluſ. 4. Mich. Salon 2. 2. q. 68. art. 1. controuerſ. 3. Petrus de Arragon. ibidem. in reſponſ. ad primum. Gregorius, de Valentia tomo 3. diſp. 5. q. 11. punct. 1. dub. 4. & alij. Hi enim quamuis non repellantur à denunciatione, ſeu correctione fraterna, quæ fit ob fratris emendationem, vt poſt alios rectè Sotus in relect. de tegendo ſecreto. memb. 1. q. 3. concl. 6. annotauit, repelluntur tamen ab accuſatione, non quidem in bonum ipſorum (cum accuſare, vt dubio primo dictum eſt, vbi, & quando oportet, actus virtutis iuſtitiæ ſit) ſed in pęnam delictorum ſuorum: Et merito quidem, ſiquidem accuſatio authoritatem in accuſante requirit, quàm illa ſors hominum non habet, & ideo eo munere priuatur. Excipitur tamen crimen hæreſis, cuius tanta eſt labes, vt ad eius accuſationem, & ſerui aduerſus dominum, & quilibet criminoſi, & infames aduerſus quemlibet admittuntur. can. præſumunt. 2. q. 7. & c. In fidei fauorem. de hæret. in 6. Sotus in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 3. concl. 5. in alijs vero criminibus etiamſi in perniciem Reipub. eſſent, accuſare non poſſunt, vt præfati authores cum S. Tho. vbi ſup. in quibus tamen caſibus, vt Caiet. 2. 2. q. 68. ar. 1. ad primum. Sot in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 5. ante conclu. 4. Mich. Sal. Pet. de Arrag. & Greg. vbi ſupra notant, poſſunt, & debent iuridice denunciare ea crimina iudici, vt ipſe faciat, ad quod ex officio tenetur, & bono communi prouideat.

Secundo prohibentur alij accuſare *ob decentiam*, ne accuſatio illa ex odio procedere videatur. Qua ratione ſubditi prohibētur accuſare ſuos prælatos, ſerui dominos ſuos, & filij parentes ſuos. can. prohibentur 2. q. 1. & can. omnes 2. q. 7. S. Tho. 2. 2. q. 68. art. 1. ad ſecundum Alex. de Ales p. 3. q. 41. memb. 2. Sotus, Salon, Angel. Sylu. & alij ſupra citati. Talis namque accuſatio cum pręſe ferat ſpeciem quādam odij, dedecus eſſe videtur, quod aduerſus ſuperiorem tam facile admittatur. Ceterum vt S. Tho. cum reliquis notat, poſſunt iſti ex affectu charitatis illos accuſare, aut potius denunciare, vt Salon, & Gregorius volunt, quando bonum commune id poſtulauerit, cum iſti non prohibeātur in pęnam, ſed propter decentiam, & honeſtatem, nec cura boni communis lege aliqua humana tolli poteſt.

Tertio, prohibentur aliqui accuſare ob reuerentiam ſui ſtatus, qua ratione clerici prohibentur accuſare laicos, & maxime in cauſa ſanguinis, vt patet ex *can. Sicut ſacerdotes. 2. q. 7. & can. His a quib. 23. q. 8. c. ſententiam ſanguinis. Ne clerici vel monachi.* & alibi ſępe, licitum tamen illis eſt *denunciare iuridice* crimina publica, & Reipubl. damnoſa, qualia ſunt v. g. hæreſis, crimen læſæ maieſtatis &c. & etiam peccata, quibus vel tertię perſonæ imminet damnū, aut ſibiipſis, etiamſi ſciant illum accuſatum capite plectendum præmiſſa proteſtatione, ſe talia denunciare, & accuſare non petendo ſanguinis vindictam, ſed, vel ad conſulendum bono communi, vel ad præueniendum damnum imminens proximo, vel ad bona ſua recuperanda.

Quamuis enim in cap. Prælatis. de homicidio. volunt. in 6. detur illis facultas ſolum defendendi cauſas proprias, etiam cum periculo ſanguinis, cum tamen vnicuique iure naturali mandatum ſit de proximo ſuo, iure naturali extēditur illa facultas ad cauſas etiam neceſſarias Reipubl. & ad obuiandum malum quod proximo imminet, vt recte docent Gaietanus 2. 2. q. 33. art. 7. Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 5. art. 1. ad 3. & in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 4. concl. 3. Petrus de Arragon 2. 2. q. 68. art. 1. in fine. Michael Salon ibid. controuerſ. 3. & alij, ad quod latius tom. 1. Theſaur. lib. 6. c. 18. dub. 8. comprobauimus.

36 *Illud* vero notandum eſt, clericos non prohiberi agere cauſam ſanguinis *iure naturali*; iure enim naturæ eadem eſt clericis conditio cum laicis. ſ. vt nullum priuata authoritate occidere poſſint. via tamen iuris proprias iniurias repellere, & vindicare poſſint.

Sed neque vetantur iure diuino; Nam ſacerdotibus legis veteris non interdictum fuit exercere cauſam ſanguinis, eo modo quo noſtris prohibetur. Solo igitur iure humano Canonico, vt dictis locis colligitur. Quo circa S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 4. de hac re agens, non fundat hanc prohibitionem clericorum in aliquo iure diuino, aut naturali, ſed in duabus congruentijs, quarum prima eſt, ex eo, quod clerici ad miniſterium altaris electi ſunt, in quo paſſio Chriſti repræſentatur, qui cum percuteretur, non repercutiebat: Secunda eſt, Quod clericis committitur nouę legis miniſterium, in qua non determinatur pęna occiſionis, vel mutilationis corporalis. Quibus addi poteſt Tertia, ſcilicet Munditiesz, quæ eſſe debet non ſolum in ſacerdotibus, verum etiam in vaſis ſacris; Vnde qui ſacris initiantur, ſicut votum caſtitatis emittunt, ne ſe ſemine femineo polluant, ita etiam lege humana prohibentur, ne humano ſanguine contaminentur.

Nomine autem clericorum in locis prædictis, & etiam alibi, & in toto titulo de cler. percuſ. intelliguntur prohiberi non ſolum ordinibus ſacris, ſed etiam minoribus initiati; quamuis quoad gradum culpæ diſpar ſit ratio. Nam ſi quis in minoribus conſtitutus, iudicatum ſecularem vſque ad ſanguinis effuſionem exerceret, non peccaret mortaliter, immo vt putat Sot. lib. 5. de iuſt. q. 1. ar. 4. nullum eſſet peccatum, cum ordines illi ſacri non ſint; ſi tamen initiatus ſacris id faceret, ſiue tanquam iudex, ſiue tanquam miniſter iuſtitiæ abſq; ſummi Pontificis licentia, mortalis peccati reus eſſet, qua accedente nullum plane peccatum eſſet. vt Sotus in lib. 5. de iuſt q. 1. ar. 4 & in relect. de tegēdo ſecreto. memb. 1. q. 5. concl. 3. annotauit. De qua re, quoad irregularitatem incurrendam, legenda ſunt ea, quæ abundè ſatis to. 1. Theſauri, li. 6. c. 18. a nobis diſputata ſunt.

Quomodo accuſatio inſtituenda ſit, quibuſque modis iniuſta redditur, & de pœnis iniuſti accuſatoris.

Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Quanam ſit forma accuſationis ex lege, & iure communi. Tres habet ſolemnitates, & quanam illæ ſint.*

2 *Vt omnia in ſcriptis fiant, de ſolo iure humano inſtitutū eſt; ſed tamen iure naturali conforme. & quomodo canon Stephani PP. per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur, intelligendus ſit.*

3 *An prædicta ſint de ſubſtantia accuſationis.*

4 *An ſicut ante denunciationem Euangelicam neceſſaria eſt admonitio fraterna ita etiam ante accuſationem.*

5 *Si naturam actus accuſationis ſpectemus, non requiritur vt præcedat admonitio, vt videtur ſecundum S. Tho.*

6 *Delinquentem probabiliter emendandum prius admonendū, quam accuſandum quando ſolum vere concludit argumentum contrarium.*

7 *In quibus caſibus non prærequiritur præuia admonitio. & num. ſeq.*

8 *Circa crimen hæreſis, an liceat non præcedente admonitione, eam Iudici deferre, eſt inter authores nonnulla diſſenſio.*

9 *Controuerſia ab authore dirimitur per diſtinctionem hæretici denunciandi, qui ſ. eſt, vel ſcienter hæreticus, vel ignorantia inuincibili.*

10 *Ruſticum & ſimplicem ex inuincibili ignorantia lapſum cum non ſit vere hæreticus, & formaliter peccatum eſſet ſine præmiſſa admonitione denunciare, ſi ex tali admonitione ſecreta nullum aliud detrimentum euenire poſſit.*

11 *Nonnulla ſcitu digniſſima quando grauiſſime peccare quis poſſit errores aliorum denunciando.*

12 *Præter debitam formam in accuſatore requiritur Iuſtitia. quæ violatur tribus præcipuè modis,* Calumnia, Præuaricatione, Tergiuerſatione.

13 *Qui autem calumniari dicitur, & quando peccat accuſator per præuaricationem, & tergiuerſationem declaratur, & nu. ſeq. 14. 15*

15 *Quatuor modis poteſt quis licite ſine peccato ab accuſatione deſiſtere ſine crimine tergiuerſationis.*

16 *Poteſt* Rex *in ſuis legibus diſpenſare ex iuſta cauſa, modo damna reſtituantur læſo, aut fiat ſine ſcandalo.*

Accu-

Digitized by Google

17 *Accuſator olim, qui ſciens, & prudens de falſo, aut occulto crimine accuſauit, quod iuridice probare non potuit, pœna talionis puniebatur, tum lege veteri, tum canonica. Pœna talionis cur dicatur, & vnde ortum habuit. ibid.*

18 *Pœna Talionis vt admodum ſeuera deſuetudine in pleriſque locis fere abrogata eſt, niſi in quibuſdam caſib. particularibus, inter illos autem quis præcipuus ſit.*

Accuſans iniuſte duobus infert iniuriam ſecundum quam duplex illi pœna debetur.

Infamiam in tribunali ſæculari contractam, parte læſa proclamante remittere non poteſt, niſi in foro eccleſiaſtico contractum non ordinarius, ſed ſolus Papa remittere poteſt.

19 *Qui inculpata ignorantia, & errore aliquem reum eſſe putauerit, ideoque eum accuſauerit, & non ex malitia, pœnam talionis non incurrit.*

DE obligatione hactenus cum dictum ſit, ſequitur ſecundum, quod in accuſatione conſiderari poſſe diximus, nimirum

Forma, quæ in ea obſeruanda eſt. Circa quam duo præcipue dubia explicanda ſunt.

DVBIVM Primum eſt, Quænam ſit forma accuſationis ex lege, & iure communi? *Huius* dubitationis ſolutio facilis eſt, quæ in iure canonico, & in ciuili expreſſe continetur; In vniuerſum igitur accuſationis forma tres habet ſolemnitates; *Prima eſt*, vt accuſatio fiat *in ſcriptis*, hoc eſt, vt accuſator libellum accuſatorium in ſcriptis iudici porrigat. 2. q. 8. per totam. & l. ſi cui ff. de accuſ. S. Thom. 2. 2. q. 68. art. 2. Caiet. Sal. Petr. de Arrag. & Dom. Ban. ibid. Sylu. verb. accuſat. q. 1. Sot. lib. 5. de iuſtit. q. 5. art. 2. & in relect. de tegendo ſecreto membro 2. quæſt. 5. concl. 4. Gregorius de Valentia, tom. 3. diſputat. quinta, quæſtio. 12. puncto 2. & alij.

Quod intelligendum tamen eſt in grauibus nam in rebus leuibus, & manifeſtis id non eſt neceſſarium, vt patet l. leuia. ff. de accuſ. vbi dicitur, *De plano leuia accuſentur*, i. ſolo verbo, & ſine ſcripto, & figura, & ſtrepitu iudicii, vt ibi Bar. exponit.

Secunda eſt, quod in libello accuſatorio ſcribantur quinque, vel ſex, ſ. Nomen accuſatoris, & accuſati, & iudicis: Item ſpecies delicti, & cum qua perſona delictum eſt commiſſum: Item locus, & tempus, vbi, & quando commiſſũ eſt delictum: Item dies, & menſis quo porrigitur libellus accuſatorius iudici, ut habetur c. ſi. 2. q. 8.

Tertia eſt, quod accuſator inſcribere ſe debet, & ſe obligare ad pœnam talionis ſubeundam, ſi in probatione defecerit, & ad perſequendam litem vſque ad finem, poſtquã ſemel facta eſt litis conteſtatio.

Recte autem & rationabiliter inſtitutum eſt, vt hęc omnia in ſcriptis fiant, primo quidem ex parte *Iudicis*, cum enim cõſtitutus ſit medius inter accuſatorem, & reum, ad examinãda, & diſcernenda allegata, & probata ab vtraq. parte vſq; ad cauſæ definitionem in illo examine cũ certitudine procedere. Quia vero ea, quæ verbo tenus dicuntur facile labuntur a memoria, non poſſet iudici eſſe certum, quid & qualiter dictum ſit, niſi quæ propoſita ſunt, ſcriptis mandentur.

Secundo ex parte *Accuſatoris*, quia cum petat vindictã, tenetur probare illud, quod obiicit reo, vnde ne poſtea negare valeat crimẽ, quod Reo impoſuit, conueniens omnino fuit, vt accuſatio in ſcriptis fieret, vt, ſi in probatione deficiat puniatur de calumnia.

Tertio ex parte Rei quia obiecta ſibi crimina repellere, & purgare ſe debet, quod ex fragilitate memoriæ non ita commode facere poſſet, ſi ſolo verbo, & non ſcripto ipſi traderentur. Et quamuis hæc omnia de ſolo iure humano inſtituta ſint, ſunt tamen valde conformia iuri naturæ.

2 Nec his obſtat Canon Stephani Papæ. *can. Per ſcripta*. 2. q. 8. vbi ait *per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur*, ſolum enim præcipit ne quis abſens per epiſtolam alium accuſet. vnde vult accuſationem fieri debere præſentibus accuſatore, & reo. Et licet accuſari quis poſſit dum abſens ſit, non tamen condemnari poteſt priuſquam præſens ſit, & audiatur, & maxime in cauſa criminali, & capitali, vt patet ex d. cap. per ſcripta. 2. quæſt. 8. & c. Qualiter, & quando. 2. de accuſat. & l. Abſentem. C. de accuſat. Quod ſi qui accuſatus fuerit, & vocatus, præſentare ſe noluerit, tunc tanquam rebellis condemnari poteſt, quamuis ſi poſtea captus ſit, audiendus ſit, antequam ſententia executioni demandetur. Quæ omnia intelligenda ſunt de peccatis, quæ non ſunt notoria; nam in notoriis, ſicut non expectatur accuſator, ita neque neceſſaria eſt ſcriptura.

5 *Quod* ſi quæras, An hæc quæ diximus, ſint de ſubſtantia accuſationis? Reſpondeo, quantum eſt ex iure communi ſunt de ſubſtantia eius: Ceterum vſu & conſuetudine receptum eſt ut iſta non ſeruentur. Vnde modo ſolum in uſu eſt, quod accuſator coram iudice crimen deferat per ſolam uerbalem querelam, & totam illam querelam uerbalem accipit Notarius in ſcriptis, illaque accipit, quæ accuſator ſcribere debuit in libro accuſatorio, & tunc Notarius porrigit querelam Iudici, neque ſubiicitur accuſator pœnæ talionis, ſed alicui alteri pœnæ arbitrariæ a iudice imponendæ.

4 DVBIVM SECVNDVM & magis controuerſum eſt, an ſicut ante denunciationem euangelicam neceſſaria eſt admonitio fraterna, ita etiam ante accuſationem? In qua re duæ ſunt Doctorum ſententiæ inter ſe contrariæ, quas refert S. Th. 4. d. 19. qu. 2. art. 4. quęſt. 1. Intelligitur autem quęſtio de occultis.

Prima eſt aſſerentium eſſe de præcepto in foro interiori, & conſcientiæ, vt præcedat correctio fraterna, vt ſi ceſſet ea via damnum commune, & reſipiſcat, non deferatur ad iudicem, quamuis in foro exteriori non ſit neceſſaria, cum iudex non quærat, vt admittat accuſationem, an fraterne admonuerit accuſator eum, quem accuſat. Sic Duran. in 4. diſt. 19. q. 4. ad primum. Syluester verb. accuſatio. q. 3. qui etiam putat S. Tho. in 4. vbi ſupra eiuſdem eſſe ſententiæ. Probat id Duran. quia Chriſtus Matth. 18. abſolute præcipit in omni delicto prius monendum eſſe fratrẽ quam ad ſuperiorem deferatur. Quam etiam rationem confirmat tanquam conformem mandato Dei Syluester vbi ſup. Cum iſtis conſentit Caiet. 2. 2. q. 33. artic. 7. diſtinguendo, quando enim, inquit, accuſatio eſt licita ſolum, & non in præcepto, tunc neceſſario præcedere debet fraterna correctio; quando vero eſt in præcepto, non eſt admonendus, ſed accuſandus: Tunc autem eſt in pręcepto, quãdo peccatum eſt in damnum commune, nec alia via poteſt occurri damno, quam accuſando, tunc enim fruſtra adhiberetur admonitio.

Hanc diſtinctionem Caietani impugnat Sotus lib. 5. de iuſtitia, q. 5. artic. 1. dub. 3. & in relect. de tegendo ſecreto, memb. ſecundo, quæſt. 5. poſt concl. quartam, licet in hoc loco ſit dubius, quid tenendum ſit, quia quando quis paſſus eſt damnum in re ſua poteſt accuſare ſi velit licite, & tamen non neceſſario prærequiritur tunc admonitio, ſiue in foro exteriori, ſiue in foro interiori. Quia finis talis accuſantis non eſt emendatio fratris, ſed ſatisfactio iniuriæ ſibi factæ. Non igitur neceſſaria eſt admonitio ſemper, quãdo accuſatio eſt licita.

Item quando accuſatio eſt in præcepto, tunc aut crimẽ eſt contra bonum publicum, aut contra bonum alicuius tertij innocentis, & tunc ſi quis certus omnino eſſet, poſſe ſe impedire damnum ſua admonitione, neceſſaria eſt admonitio tum lege charitatis, tum iuſtitiæ, eo quod talis ſceleratus adhuc habet poſſeſſionem famæ, & honoris ſui, vnde ſi ſatis occurri poſſit damno Reipu. aut tertij ſine eius læſione, non debet accuſari ante admonitionem. ſi vero nõ ſit omnino certus, quod admonitio ſua proderit, vel ſit periculum in mora, ſtatim etiamſi non exiſterent teſtes idonei ad probandum denunciare debet iudicialiter, & quia in crimine hæreſis, proditionis ciuitatis, læſæ maieſtatis nunquam probabiliter ſperatur fraterna correctio profuturum, ideo in his criminibus non prærequiritur admonitio. Quam diſtinctionem Soti & doctrinam ſequitur Mich. Sal. 2. 2. q. 68. art. 1. controu. 2. Petr. de Arrag. ibid. Domin. Bann. ib. dub. 1. concl. 3. & 4. & Pet. Nau. lib. 2. de reſt. c. 4. p. 2. dub. 7. nu. 186. & ſeqq. Tolet. lib. 5. c. 57.

Secunda eſt eorum, qui abſolute & in vniuerſum negãt præ-

præſequiri neceſſario admonitionẽ ante accuſationem. Sic Ang. verb. accuſatio. nu. 1. Tabiena. eo. nu. 2. Palud 4. diſt. 19. q. 4. in reſponſione ad argumentum. Nau. in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. corol. 61. nu. 642. Emannel Sà, verb. Iudex. §. Accuſatio, & fauet ex parte Greg. de Valen. tom. 3. diſp 5. q. 12. punct. 1. dub. 3. quamuis hic author ſatis dubius, & anceps maneat in hac re: Quia vero difficultas hęc graues authores pro vtraque parte habet, ac proinde vtraque opinio probabilis eſt, ideo breuiter, quid in ea dicendum mihi probabilius videtur, ſequentibus exponam.

5 Primo igitur, ſi ſolum naturam actus *Accuſationis* ſpectemus, non requiritur, vt admonitio eam præcedat. Et hoc videtur eſſe ſecundum mentem S. Tho. in 4. d. 19. q. 2. ar. 3. quæſtiuncula 3. ad 4 & quodlib. 1. ar. 16. & quodli. 11. ar. 13. Vnde 2. 2. q. 68. agens de accuſatione, nequaquam meminit fraternæ admonitionis, ut recte Greg. de Valen. ubi ſupra annotauit.

Quod ſi hoc ſolum uoluerint authores ſecundæ ſententiæ, ſine dubio ueriſſime locuti ſunt, ut patet non ſolum ex iure canonico, ſed etiam ratione. Iure namque Canonico in c. *Qualiter, & quando 2. de accuſat.* ubi dicitur, *Sicut accuſationem legitima debet precedere inſcriptio, ſic & denunciationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoroſa inſinuatio præuenire.* Quo in loco Pontifex differentiam inter denunciationem euangelicam, & accuſationem ponit, & denunciationem inquit, pręcedere debet monitio, ſignificans non prærequiri ad accuſationem. Ratione etiam cõſtat, quia accuſatio non habet pro fine, & ſcopo ſuo pœnitentiam, & emendationem fratris, ſed punitionem delinquentis ad bonum communitatis, ut per unius pęnam alii arceantur a peccatis; Si igitur non fit ad fratris emendationem, ſed ad criminis punitionem, conſequenter quamuis delinquens ſit correctus, & emendatus, & peracta pœnitentia abſolutus in foro animæ, adhuctamen licite accuſatur, vt publice puniatur, ad continendum alios in officio, & ipſum etiam delinquentem in poſterum.

Siue igitur accuſatio fiat ad bonum communitatis, ſiue ad reſarciendum damnum alicuius tertij, ſiue ad ſatisfactionem propriæ iniuriæ, non eſt neceſſaria præcedens admonitio ex vi, & natura accuſationis, vt dictum eſt.

Ex quibus facile ſoluitur ratio in contrarium, ſcilicet, quod nunquam eſt lædenda fama proximi ſine cauſa, & ratione. Ergo ſi delinquens firmiter, aut probabiliter creditur emendandus per fraternam correctionem neceſſario admoneri prius debet, quam accuſari, cum hæc via mitior, & ſuauior ſit. Reſpondetur enim argumentum hoc ſolum concludere prius fraternè admonendum eſſe, quam accuſationem inſtituendam eſſe, quotieſcunque res defertur ad ſuperiorem tanquam ad patrem, & propter fratis ſolã emendationem, vt fit in denunciatione euangelica, de qua ſolum agit Chriſtus Matth. 18. vt patet ex ordine quem eo in loco poſuit; finis namque denũciationis euangelicæ eſt, vt peccator emendetur, & bonum priuatum denunciati, quod ſi ſola admonitione obtinetur, non eſt vlterius procedendum. Quando autem defertur crimen ad ſuperiorem, tanquam ad iudicem, non ob emendationem proximi, ſed ad pœnam delinquentis, qui eam meretur, propter quietẽ Reipublicæ, & exemplum aliorum, aut ad proprię iniurię, & damni ſatisfactionem, vt fit in accuſatione, qui finis nõ habetur ex ſola fratris emendatione, tunc argumentum nihil concludit; Siquidem crimina ad iudicium hoc modo deferri, vt plurimum non ſolent, nec poſſunt, ſcilicet per accuſationem, niſi quãdo ſunt, aliquo modo notoria, aut eſt infamia eorum, aut aliquo modo probari poſſunt in iudicio, & tunc delinquens ſibi imputet, qui ſciens, & volens tale crimen commiſit, aut ſi crimen non ſit notum, ſed occultum, quia tamen eſt, aut in damnum Reipub. aut alicuius tertij innocentis, aut ipſius accuſantis, merito præfertur bonum commune, aut bonum aliorum, bono priuato delinquentis.

7 *Secundo*, Quotieſcunque probabiliter dubitatur de emendatione delinquentis, aut timetur damnum magnum in admonitione, aut ſi periculum in mora, certum eſt ſecundum omnes non prærequiri admonitionem, id quod etiam primæ ſententiæ authores fatentur, nec negari aliquoquam rationabiliter poteſt.

Tertio, Quamuis correctio fraterna adhibita, etiam cũ fuerit, non impedit, quominus quis communiter accuſare poſſit, vt diximus; poteſt tamen aliud aliquando accidere, quod obſtaret accuſationi, vt v. g. ſi vir aliquis grauiſſimus, & alioqui optimæ famæ, & nominis committeret delictum, quod poſſit per duos, aut tres teſtes probari, qui ſecreto admonitus fuiſſet emendatus, ex cuius accuſatione, & infamia plus ſcandali, & damni inferretur Re publ. quam ſequeretur emolumenti, & boni ex punitione illius delicti; puta, quia plures ſcandalizabuntur, & ſument anſam, & occaſionem ſimile committendi ex infamia, & reuelatione talis delicti, quam per talem punitionem a peccando retraherentur, tunc ſine dubio procedendum non erit ad accuſationem eius, qui fraterna admonitione emendatur. Ratio tamen cur in hoc caſu non liceat accuſare, (per ſe loquendo) non eſt, quia iam ille eſt emendatus, vt nonnulli putant, ſed quia aliunde accuſatio non expedit non ſolum ob bonum ipſius, ſed etiam ob bonum commune.

Quem caſum expreſſe ponunt Michael Salon 2. 2. q. 68. art. 1. controuerſia 2. concl. 2. argumento. 3. & Gregorius de Valentia tom. 3. diſpu 5. q. 12. puncto 1. dub. 3. in fine. Eſt enim in tali caſu habenda maxima ratio boni communis, vt conſtat.

8 *Quarto* Circa crimen *hæreſis* nonnulla eſt inter authores diſſenſio, an liceat non præcedente admitione eam iudici deferre? ☞

Ratio difficultatis eſt, quia S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. ar. 7. in Corpore, de hæreſi loquens, ait, quod ſtatim denunciari debet, vt ſic impediatur peccatum illud, addit tamen, niſi certo ſciret aliquis quod per ſuam admonitionem ſecretam poſſet huiuſmodi malum impediri. His vltimis verbis ſignificans non licere, quando talis emendatio ex admonitione ſperatur firmiter. Et ad Titum. 3. dicitur. *Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam admonitionem deuita.* Quem locum exponens S. Hieronymus, ait nõ ſufficere ſemel admonere. Cum S. Thoma ſentit Syluester in verb. Correctio. q. 5. eſt enim regula hæc obſeruanda, quod cum proximus noſter duo habeat, conſcientiam, & famam, vtramque ſeruare debemus, ſi poſſumus, vt in caſu noſtro accidit. Eiuſdem ſententiæ eſt Gabriel lect. 74. in canonem, litera S. Ex alia vero parte cum hęreſis crimen valde contagioſum ſit & facile maximam quamque multitudinem inficere poteſt, & ſolet, *Sermo enim eorum, vt cancer ſerpit. 2. Tim. 2.* & maxime his temporibus atque adeo ſolet ſemper eſſe periculum in mora, nõ videtur in hoc vitio pręrequiri monitionem ante accuſationem, & hoc etiã ſi in ſecreto fuerit ſibi hæreſis reuelata. Et huius ſententiæ videntur eſſe Rich. 4. d. 19. ar. 3. q. 1. Sotus in relect. de tegendo ſecret. memb. 2. q. 4. concl. 2. & Cord. ibid. Caſt. li. 2. de iuſta hære. punitione. c. 25. & alii.

9 Ceterum meo iudicio facile dirimi poteſt hæc controuerſia, facta diſtinctione hæretici denunciãdi, vel enim eſt hæreticus ſcienter, ita docens, & corrumpens alios, quod hæreſiarcharum, & dogmatizantium proprium eſt, aut non docet, & corrumpit alios, ſed in ſe falſam illam opinionem retinet, putans ſe verius, ac melius ſentire de re illa, quam eccleſia Romana ſentit: vel eſt hęreticus ignoranter, ſiue ignorantia inuincibili, quia neſcit, quid dicit, nec ſcire debet, ſiue craſſa, & ſupina, quia neſcit ſe errare, ſcire tamẽ debebat, paratus tamen corrigi, cum contra eccleſiæ iudicium ſe credere non exiſtimet.

Qui igitur primo modo, i. ſcienter hæreticus eſt, ſiue paratus ſit dogmatizare, ſiue ſibi ſoli errorem retinere velit, (quod tamẽ raro contingit, cum ſemper ſolent alios inſi-

---

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. De correctione fraterna præmittenda ante delationem hæretici faciendam, vide quæ appoſuimus ſupra lib. 10 tract. 2 c. 15. nu. 17. in fi & generaliter quoad cætera omnia delicta, vide annotata per Anton. Nald. in l'ract. quæſt. verbo, Accuſare, nu. 1.

inficere, aut ſaltem probabile eſt periculum illius, ſtatim denunciandus eſt, quia talis vere hæreticus eſt, quippe qui pertinaciter ſuæ ſententiæ, neglecto eccleſiæ iudicio, adhæret. Nec vlla firmitas, & certitudo eſſe poteſt, quod ſecreto correptus emẽdabitur, eo vel maxime, quod qui eccleſiam audire negligit, vix vnquam quod hominẽ particulariter admonentem audiet, iudicari debet. Quinimmo nec talis vere dici poteſt ſine monitione denũciari, cum ſcienter peccet, & eccleſiæ totius admonitionem negligat. Sicut a ſimili conſtat, Etenim excommunicatio incurri non poteſt abſque contumacia, contumacia vero eſſe nequit, niſi monitio præcedat, & tamen cum hoc ſtat aliquem excommunicationem ipſo iure ſine ſpeciali admonitione incurrere quia non ſine admonitione incurritur, cum ipſa lex ſpecialis omnes admoneat. Ita profecto qui ſcienter contra eccleſiam credere præſumit, admonitus a tota eccleſia, ne ſic credat, pertinax cenſendus eſt, nec contra Chriſti præceptum faceret, qui talem ſine ſpeciali admonitione iudicialiter denunciaret. Quocirca iuſtiſſima lex illa eſt, quam fidei cenſores, & inquiſitores in hac re ferunt, vt quam primum ſine præuia admonitione tale crimen denuncietur, nec vllo modo diuino, & Apoſtolico præcepto contradicit, immo ſecundum diuinum, & Apoſtolicum mandatum poſita eſt, cum reuera præmiſſa admonitione omnium maxima, ſcilicet totius eccleſiæ feratur.

Hinc Deut. 25. de ſeductore, & ad Idololatriam perſuadente dicebat Dominus; *Si tibi voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, aut filia, ſiue vxor, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus quem diligis, vt animam tuam, clam dicens; Eamus, & ſeruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta, vel procul ſunt ab initio vſque ad finem terræ, non acquieſcas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miſerearis, & occultes eum.*

Quo ſane luculentiſſimo teſtimonio conſtat, quod etiãſi talia ſeductionis verba clam, & ſecreto a ſeductore dicantur, non debent teneri ſecreta, ſed ſtatim denuncianda officialibus, & Inquiſitoribus, vt bono communi Reipubl. & ſaluti aliorum opportuno tempore prouidere queant.

10 Qui vero non ex malitia, ſed ex ignorantia inuincibili in errorem lapſus eſſet, vt ſi verbi gratia ruſticus, & ſimplex in errorem incideret, admonendus erit prius quã accuſandus ſi ſpes emendæ, ſi ex tali admonitione ſecreta nullum aliud detrimentum euenire poſſit, quia vere talis non eſt hæreticus formaliter, (vt dicunt) ſed materialiter cum de intrinſeca ratione hæreſis ſit pertinacia. Immo nullo modo peccat, cum ignorantia inuincibilis, ſecundum omnes, ab omni culpa excuſet; atque adeo peccatum eſſet talem non præmiſſa admonitione denunciare. Quod ſi admonitus non reſipiſcat, cum iam non erret ex ſola ignorantia, & deceptione, ſed ex malitia ſciens, & prudens, oſtendatq. ſe non parere velle eccleſiæ, denunciandus eſt, cum iam vere hæreticus ſit.

Similiter ſi ignorantia ſit vincibilis craſſa, vel ſupina, licet peccet mortaliter in eo credendo, quia tamen non eſt formaliter hæreticus, non peccat peccato hereſis, vnde admonendus erit antequam accuſetur, quod ſi monitus ab errore recedere noluerit, ſtatim cum vere hæreticus iam ſit, denunciari debet

Dixi, Si ex tali admonitione ſecreta nullum aliud detrimentum ſequatur: Nam ſi ruſticus ille errorem illum ab alio accepiſſet, qui ex malitia errores tales ſeminabat (prout communiter fit) proculdubio ipſe ruſticus teneretur id iudici manifeſtare: Quod ſi non faceret, ille alius, qui ruſtici errorem cognouit, teneretur ſtatim denunciare, vt hac ratione malum Reipublicæ radicitus extirparetur. Et hoc modo conciliari poſſunt Doctorum ſententiæ, quæ verbotenus tantum meo iudicio, & non reipſa inter ſe differre videntur, vt recte inter alios Pet. de Arrag. 2. 2. q. 68. artic. 1. Michael Sal. ibidem controuerſia ſecunda, concluſ. 2. in fin. & Pet. Nauar. libr. 2. de reſtit. cap. 4. part. 2. dub. 8. num. 194. & ſequentibus annotarunt. Et de hac ignorantia, ſeu de errante cum tali ignorantia intelligenda ſunt Chriſti, & Apoſtoli verba, de qua te legi poſſunt, quæ a nobis tom. 1. Theſauri. lib. 3. cap. 4. dicta ſunt.

11 *Hinc* Petrus Nauar. vbi ſupra. nume. 209. nonnulla ſcitu neceſſaria infert. quæ quoniam multoties accidere ſolent, ad aliorum inſtructionem, qui ea ignorant, aut ſaltem ignorantiam prætendere poſſunt, afferre decreuimus.

Primo namque ex dictis colligit grauiſſime peccare eos qui denunciant errantes in fide lapſu quodam linguæ, etiamſi Prælati, & Doctores ſint. Nam hoc leuiſſima culpa, vel nulla fieri ſolet. in quo iniuſte famam lædunt, & alia damna committunt, & conſequenter ad reſtitutionẽ tenentur.

Secundo, Idem docet de iis, qui inter diſputandum & concionandum nonnulla ex incuria quadam, ſeu inconſideratione potius dicunt, quos omnes certum non eſt animo velle eccleſiæ iudicio contrauenire. Vnde eos monere prius debent, an id vere, & ex animo ſentiant. Neque enim quia Theologus eſt, ſi erret propterea ſtatim, ac pertinaciter errare cenſendus erit, cum ſæpe ex inconſideratione quadam labi quis poſſit, nec quiſpiam tam doctus eſt, qui non poſſit ex inconſideratione ſaltem aliquando errare, & verbo peccare, vnde ante denunciationem monendus erit, ex præcepto Chriſti, maxime ſi alias bonæ opinionis habeatur.

Tertio Idipſum a fortiori dicendum eſt de ſimplicibus qui ex ignorantia, & ſimplicitate aliqua errorem profetunt, tales enim cum charitate prius inſtruendi & admonendi ſunt, quam denunciandi, cum eos ab eccleſia corrigi paratos eſſe conſtet, de qua re videndus eſt Nauarr. in Manuali, cap. 11. num. 22. & ſequen. hæc interim de hac difficultate dixiſſe ſufficiat, ex his enim quæ diximus, facile intelligi poterit quando, & quibus in caſibus quis ante accuſationem, aut denunciationem iudicialem, admonitionem fraternam præmittere poſſit, aut non teneatur.

12 *Præter* debitam formam requiritur etiam in accuſatore iuſtitia, violatur autem iuſtitia in accuſando trib. præcipue modis, Calumnia. ſ. Præuaricatione, & tergiuerſatione vt habetur 2. q. 3. can. ſi quem pœnituerit, & ff. Ad Senatuſcon. Turpillianum. l. Accuſatorum, ex qua id deſumpſit ius Canonicum iiſdem fere verbis, & late tradunt S. Tho. 2. 2. q. 68. art. 3. Petr. de Arrag. Sal. Bannes & Caiet. ibid. Ang. verb. Accuſatio § 8. Syluestr. eodem. queſtio. 8. Tabiena, eod. verſic. Quinto ſciendum. num. octauo. Gabr. 4. diſtinct. 15. quæſt. 6. art. 2. concluſ. 5. litera H. Sotus li. 5. de iuſtit. quæſt. 5. artic. 3. & in relect. de tegendo ſecreto. membr. ſecundo, queſt. 5. concluſ. 5. Nauarr. in Manuali, cap. 25. num. 31. & ſeq. & in cap. inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6. corollario. 61. nume. 643. Gregor. de Valent. tomo 3. diſputat. 5. quæſt. 12. puncto 2. Toletus libr. 5. inſtruct. Sacer. cap. 57. & alii, de quibus omnibus breuiter dicendum eſt.

13 *Primo* igitur calomniari is dicitur, qui alteri falſum crimen imponit ex malitia, & ſcienter; Vnde qui vel in cauſa criminali, vel in ciuili falſum imponit in re graui, non ſolum mortaliter peccat, ſed etiam ad damni illati reſtitutionem tenetur, ſiue in fama, ſiue in perſona, ſiue in bonis ad arbitrium boni, & prudentis viri.

Eſt autem neceſſaria hæc veritas in tota cauſa, adeo vt ſi in principio litis ſe verum accuſare putabat, poſtea tamẽ etiam poſt latam ſententiam comparet fuiſſe falſum, tenetur reddere ea, quæ illi ex tali ſententia obuenerant. Quinimmo ſi in medio litis, ſiue in criminali, ſiue in ciuili, dum aliquem accuſet aut petat aliqua bona tanquam ſibi debita, nouerit rem aliter ſe habere, vel ex ſe, vel ex conſilio peritorum, quam initio putabat, tenetur deſiſtere, quod ſi non deſiſtit, peccat mortaliter, agens cõtra charitatem proximi, & contra iuſtitiam, & ad omnia damna inde ſequentia tenetur. Innocent. in capit. plerique, de immunit. eccleſ. Syluest. & reliqui omnes citati.

Dixi, qui ſcienter, & ex militia falſum crimen imponit; Qui enim falſum crimen alicui obiicit, putans bona fide illud eſſe verum, etiamſi leuiter credit, quia ſcilicet audiuit ab alio, nec diligenter examinauit, non eſt

Digitized by Google

eſt proprie calumniator, ſed temerarius accuſator, & mortaliter peccat, quamuis non ita grauiter, ut ille, qui ex malitia obiecit; tenetur tamen uterque ad reſtitutionem dãni ex tali accuſatione ſubſecuti, quia uterque inique nocuit accuſato.

Item calumniator eſt, qui verum crimen, ſed occultum quod in iudicio probare nequit alteri ſcienter obijcit, & peccat mortaliter, & vltra peccatum, ad damnum, & intereſſe ad arbitrium boni viri tenetur, id quod procedit in criminalibus; Ratio eſt, quia in iudicio, ſicut eſt iuridice verum, quod iuridice id eſt idoneis teſtibus & inſtrumentis, probatur: ita econtra eſt iuridice falſum, quod iuridice probari non poteſt. ex Mich. Salono, Petr. de Arrag. & Nauarr. in cap. inter verba. locis proxime allatis, & colligitur ex doctrina S. Thom. 2.2. qu. 62. articul. 2. ad ſecundum in fine.

Sic etiam calumniator eſt, qui in ciuilibus rem ſibi debitam petit modo indebito, quia, ſcilicet, vtitur falſis inſtrumentis, aut per falſos teſtes probat, peccat mortaliter, qui contra charitatem facit, & abſolui non poteſt, ſi inſiſtat, vt ſuper illis falſis probationibus iudex ſententiam ferat.

Ceterum ſi huiuſmodi falſis probationibus ſolum rem ſuam recuperat, non tenebitur ad reſtitutionem, quamuis peccauerit ex Nauarro in Manu. c. 25. num. 32. verſ. Quinto, & Toleto lib. 5. inſtr. ſacerd. c. 57. ante finem, & faciunt quæ docet S. Thom. 2.2. qu. 71. arti. 3. ad tertium, de aduocato.

Denique calumniator dicitur, qui rem iuſtam, & modo iuſto petit, ſed iniuſta intentione. Vnde cum finis & intentio accuſatoris debeat eſſe, vel publica, vel priuata vtilitas, accuſator, qui non mouetur ex bono publico, vel ex conſeruatione iuſtitiæ, vel ex cauſa rei ſibi debitæ recuperandæ, ſed ex odio, & zelo vindictæ, peccat mortaliter, non ſeruãdo rectam intentionem in accuſando, non tamen tenetur ad reſtitutionem ex eodem Toleto, & Nauarr. in Manuali. cap. 25. numer. 31. verſicul. Secundo. & in c. inter verba. cit. num. 643.

24 *Secundo*, Peccat accuſator *per præuaricationem*, qui fraudulenter abſcondit ea crimina, de quibus accuſationẽ proponit, colludens cum reo, vel diſſimulando, & non inducendo veras, & legitimas probationes, quas habet contra eum, vel acceptando falſas exceptiones, vt vincatur. Quod ſi in cauſa criminali hoc facit, corruptus prece, aut pecunia aut alia de cauſa malitioſe, ſi exinde notabile damnũ Reipub. ſequatur, peccat mortaliter, ex S. Th. 2. 2. q. 68. artic. 3. ad ſecundum, Gabriele, & alijs vbi ſupra, quia facit contra Rempub. cuius bonum procuratur per criminum punitionem, & ad reſtitutionem Reipub. faciendam tenetur arg. c. ſi. de iniur. & damno dato

In cauſa vero ciuili, vbi de ciuilibus agitur, & temporalibus quia ibi non agitur, aut intenditur communiter niſi indemnitas propria, ſeu proprij iuris acquiſitio, & quilibet iuri ſuo renunciare poteſt, ſicut ab initio accuſare non tenebatur, ita incepta lite abſque peccato deſiſtere poteſt a proſecutione cauſæ ſiue concordando cum aduerſario, ſiue cedendo liti ad vitandum expenſas, & grauamina litigioſa, vt Nau. in d. c. inter verba, concl. 6. corol. 61. nu. 643. Gabr. in 4 diſt. 15. qu. 6. art. 2. concl. 5. Sotus in relect. cit. conc. 5. teſtantur.

25 *Tertio*, Peccat accuſator per Tergiuerſationem quando inordinate, & abſque iuſta cauſa deſiſtit ab accuſatione obligante cum ratione boni communis, vel ſaltem præcepto iudicis, ex officio in cauſa procedentis, Quia facit iniuriam bono communi, vt docent S. Th. 2. 2. q. 68. ar. 3. ad 3. & alij citati. Dixi, quando inordinate, *& abſque iuſta cauſa deſiſtit*. Nam quatuor modis licite, & ſine peccato deſiſtere poteſt. Primo in cauſa propria, Cum enim quis in propria cauſa accuſat, & de propria iniuria, & punitio Rei nõ eſt neceſſaria ad bonum publicum, tunc ſicut libere, & ſpõte accuſationem incepit, ita poteſt quando voluerit ab accuſatione deſiſtere parcendo Reo.

Ratio eſt, quia cum non accuſet ex debito, ſed utens iure ſuo, poteſt illi quotieſcunq. uoluerit renunciare. Hoc tamen intelligi debet, dummodo ex tali ceſſatione nõ ſequatur ſcandalum, & niſi circumſtantiæ ſint tales, ut propter bonum commune, ut diximus, debeat quis pergere in accuſatione in cauſa propria, ut ſi Reus eſſet homo facinoroſus, & multum nociuus. Tunc enim neque iudex, neque accuſator deſiſtere poſſunt a cauſę proſecutione; extra hũc caſum uero poteſt etiam in criminalibus cum licentia iudicis, in ciuilibus autem, quæ proprium ſuum intereſſe cõcernunt etiam abſq; eius conſenſu, dummodo non ſequatur inde ſcandalum, aut alicuius tertij damnum, Immo offenſus tuta conſcientia non ſolum accipere poteſt pecuniam ne accuſationem proſequatur, ſed etiam agere poteſt in iudicio pro pecunia ſibi promiſſa recuperanda, ex Io. Med. Cod. de reb. reſtituendis. quæſt. 29. in fi. & Couar. lib. 2. uariar. reſol. c. 10 num. 7. uerſ. Secundum. & colligitur ex l. tranſigere. Cod. de tranſact. nec diſſentit Nauar. in Manual. cap. 25. nu. 31. uerſi. Quarto. ſi attente uerba eius ponderentur.

Secundo, Quando initio accuſationis putauit ſe bona fide aliquem accuſaſſe, & poſtea in proceſſu uidet ſuum errorem, & deceptum fuiſſe, uel ab aduocato ſuo, uel a teſtibus aut alijs, aut quia certo uidet iudicem non eſſe iuſte iudicaturum, tunc enim deſiſtere poteſt ab accuſatione, & componere ſe cum reo, ut in can. *Si quem pœnituerit*, 2. q. 3. expreſſe habetur.

Tertio, Propter metum cadentem uirum in cõſtantem ex Soto in relect. de tegendo ſecreto. memb. 2. q. 5. conclu. 5. Non enim quis cauſam cum tanto ſuo diſpendio proſequi tenetur.

Quarto, Propter *authoritatem, & imperium Principis*, poteſt enim Rex, aut alius ſupremus Princeps pro ſua authoritate, aut in principio accuſationem repellere, aut admiſſam poſtea abolere iuſta ex cauſa, quando propter dignitatem perſonæ, aut utilitatem, uel neceſſitatem Reipub. magis expedit bono communi, talem abſolui, quam puniri.

26 Vt v. g. ſi ſit Nobilis, quem multum amat, aut ſit dux, aut miles egregius, aut alias valde vtilis, aut neceſſarius Reipu. & hoc ſiue accuſatio ſit de iniuria publica, ſiue priuata. Poteſt namque Rex in ſuis legibus ex iuſta cauſa diſpenſare, dummodo tamen alio modo reſtituantur damna læſo, aut fiat ſine ſcandalo.

Immo vt ait Petr. de Arrag. 2. 2. q. 68. art. 3. aliquando etiam talis eſſe cauſa poteſt, ut licite etiam iſtas ſatisfactiones remittere queat. Nam cum Princeps ſit, qui plene curam gerit boni communis, ad quod etiam omne bonum, vel malum partis ordinari poteſt, fit, ut non ſolum commune referre & ordinare poſſit. Idemque tradunt Caiet. & Salon ibid. Sotus in relect. de tegendo ſecreto, memb. 2. q. 5. concluſ. 5. in fine, & colligi id poteſt ex S. Th. 2. 2. q. 68. art. 3 ad 3. At uero iudex inferior, quamuis id efficere non poſſit abſolute, & ex iure, niſi concedente parte; (nam is quoque curam boni communis habet, & proinde eius intuitu, concedente parte, accuſationem repellere poteſt) ex epicheia tamen, & æquitate, aliquando non concedente parte, id poterit, quando certo cognoſceret accuſationẽ illam pernicioſam fore bono communi. Vt u. g. ſi certo ſciret ex illa perturbandam fore Rempub. aut magnam aliquam ſeditionem ex illa excitandam, propter cõditionem accuſati, aut propter aliam grauem, & urgentem neceſſitatem, tunc enim & nondum inceptam, & inchoatam etiã accuſationem abolere poteſt, niſi aliter bono communi prouidere poterit, uel ſuſpendendo proſecutionem, aut diſſimulando, & conſulendo Principem ſupremum, & facienda denique ſunt omnia ſumma cum prudentia, & iudicio, ut bono communi conſulat.

17 Quartum quod in accuſatore conſiderandum eſſe diximus, eſt pęna, Et quidem olim accuſator, qui ſciens, & prudens accuſauit de falſo, aut occulto crimine, quod iuridice probare non potuit, pœna talionis puniebatur, hoc eſt, tali pęna afficiebatur, qualem ipſe intendebat alteri, quantũ in ſe erat, ut patet tum ex lege ueteri. Exod. 21. ubi cautũ erat oculum pro oculo, dentem pro dente puniendum fore, & Deut. 19. Teſtis falſus punitur pęna, quam in fratrem ſuum inferre malitioſè uoluit, tum ex iure canonico, ut patet ex *c. calumniator, & c. Qui non probauerit*, 2. q. 3. tum etiam ex iure ciuili, ut conſtat ex leg. Mulier. & leg. Quęſitum, ff. ad Senatuſcon. Turpil. quæ lex Talionis, ut

notat Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 5. ortum habuiſſe videtur a Pytha goricis, ſecundum celebre illud elogium cuiuſdam Rhadamanti Pythagorici dicentis de huiuſmodi accuſatore, *Si qua fecit patiatur, & ipſe, Rectum fuerit iudicium.* Cui ſimile fere eſt illud Pſ. 36. *Gladium euaginauerunt peccatores, vt decipiant pauperem, & inopem, vt trucident rectos corde; gladius eorum intret in corda eorum.*

Dicitur autẽ *Talio*, vel quaſi retaliatio, ſeu Tale eo quod quiſque iuſte tale pati debet, quale alteri contra ius, & rationem machinatus eſt.

Ratio autem ad illam probandam a S. Th. 2. 2. quæ. 68 art 4. adducta, non euidentiam, ſed ſolum congruentiam quandam importat. Quamuis enim ratio naturalis dictat enim qui alterum occidit, eſſe occidendum, non tamen dictat eum, qui occidere procurauerit, ſubinde eſſe eadẽ mortis pœna afficiendum, eo vel maxime, quod deterrerentur tunc homines plus nimio ab accuſatione, quod in magnũ Reipublicæ detrimentum cederet.

18 Quocirca pœna hæc talionis, vt admodum dura & ſeuera, deſuetudine in pleriſque locis fere eſt abrogata, niſi tantum in quibuſdam caſibus particularibus quorum præcipuus eſt, quando accuſatus inique capite plexus eſt, ex tali iniquitate accuſatoris, & teſtis falſitate; in alijs vero delatores iſti acri ſupplicio iudicis arbitrio puniendi erunt. arg. c. ſuper his. de accuſa & l. in priuatis. ff ad Senatuſconſul. Turpil. Quia vero ſic malitioſe & inique accuſans duobus infert iniuriam, ſcilicet; Reipublic & iudici eius Miniſtro, & illi cui ſua accuſatione nocere intendebat, propter iniuriam factam Reipub. manet adhuc infamis, & propter iniuriam factam accuſato alijs pœnis adhuc iudicis arbitrio puniri debet; quæ infamiæ pœna, & aliæ iudicis arbitrio infligendæ adhuc in vſu manent.

Propter iniuriam enim quam infert iudici, & tribunali, manet infamis, & indignus, qui nec in iudicio amplius vllo nomine audiatur, nec in Republ. aliquod munus exerceat, vt habetur in can. ſi quis, 2. q. 3. Quæ infamia, ſi ſit ſecularis, id eſt in tribunali ſeculari contracta, a Principe remitti poteſt, ſi pars læſa remittat iniuriam ſibi illatam, nã pœnam legis parte læſa proclamante Princeps remittere non debet.

Sin autem contracta fuerit ex iniqua accuſatione in foro eccleſiaſtico facta, quia eſt infamia eccleſiaſtica, non ordinarius, ſed ſolus Papa remittere poteſt, arg. c. Euphemiũ. 2. q. 1. iuncta gloſſa, & annotatione Gratia. ibidem. vbi gl. in verb. *infamiam*. rem hanc explicat.

39 Intelligenda vero ſunt hæc quæ diximus, quando accuſator ex malitia accuſauit; Nam qui inculpata ignorantia, & errore aliquem reum eſſe putauerit & ideo eum accuſauerit, & non ex malitia, ſicut vere & proprie calumniator non eſt, vt diximus ſupra, ita neque pœna talionis dignus eſt, vt patet ex can. *ſi quis iratus*, 2 q. 3. & S. Th. 2. 2. q. 68. art. 4. ad primum, & Michaele Salono ibid. & alijs. De qua re plura legi poſſunt apud præfatos authores, & Sotum lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 5. artic. 4. & in relect. de tegendo ſecreto, memb. 2. quæſt. 5. concl. 6. Couar. lib. ſecundo variar. reſolutio. c. 9. num. 1. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q 12 punct. 2. & alios.

Qua ratione non punitur fiſcus, etiamſi in probatione deficiat, quia accuſat bona fide, ſi tamen fiſcus intelligens ſe non poſſe probare, nihilominus accuſat, peccat, & grauius, quam alij ratione officij, & tenetur reſtituere damna, quæ accuſatus patitur, quia non eſt intentio Principis fiſcos inſtituere, niſi vt ſeruato iuris ordine accuſent.

Eademque ratione priuatus, qui bona fide accuſauit, & defecit in probatione, licet pœnam non meretur, ſi tamen famam accuſati in aliquo læſit, damnum illud reficere tenetur, quia damna illata ſiue inique, ſiue citra iniquitatem illata ſint, reficienda ſunt, non ratione iniquæ acceptionis, ſed ratione rei acceptæ, vt Michael Salon vbi ſupra annotauit.

ADDITIO NOVA.

Adde. Teſtis falſus puniri quidem ſolet pœna talionis, quamuis in accuſatore hoc non procedat nunc de conſuetudine curiarum; vt notat Baiard. ad Clarum pract. crim. §. final. q. 81. num 1.

De Reo, eiuſque obligatione ad Reſpondendum in Iudicio. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *An Reus in iudicio interrogatus veritatem fateri teneatur.*

2 *Veritatem negare, aut celare in iudicio etiamſi non rogetur cum iuramento, ex genere ſuo peccatum eſt mortale.*

3 *Quando dicatur Iudex legitime & iuridice interrogare, vt Reus crimen ſuum, aut teſtis veritatem confiteri teneatur.*

4 *Si crimen ſit notorium, vt in caſibus læſæ Maieſtatis, & hæreſis & nemo in ciuitate huius criminis laboret infamia, inter ceteros autem Reus interrogetur, non tenetur crimen confiteri, quare.*

Euidentia facti non indiget accuſatore quando facinus ipſum eſt notorium, & author etiam ſceleris ibid.

Teſtes in hoc caſu ſcientes denunciare tenentur. & ratio diſparitatis inter Reum & teſtes ibid.

5 *Ad crimina priuata maior ſolemnitas requiritur pluresque cærimoniæ adhibendæ ſunt, vt quis dicatur iuridice rogatus.*

6 *Si via accuſationis procedatur a Iudice ſeu via denunciationis iuridice habentis vim accuſationis, quæ requirantur, & ſufficiunt & quid ſi via Inquiſitionis ſpecialis.*

Semiplena probatio quid & quis teſtis omni exceptione maior. ibid.

7 *Forma iuris debet eſſe probata proceſſa, & reo indicata, indicia vero duplici de cauſa reo manifeſtari debent, & priuſquam hæc ipſi conſtent, non tenetur reſpondere.*

8 *Iuramentum eſt quædam ſpiritualis tortura, & nonnulli ob reuerentiam iuramẽti confeſſi ſunt, quod ob tormenta confeſſi non fuiſſent.*

9 *Iudices præter ius extorquentes ſecretum a ſubdito peccant mortaliter, & multo grauius quam ſi perſona priuata ſecretum alicuius delictum extorqueret.*

10 *Quotieſcunq. ſubdito conſtat de iniuſtitia iudicis in præcipiendo, vt ſecretum alterius obedire non tenetur.*

11 *Iudex iniuſte ſecretum alicuius delictum extorquens vltra procedere non poteſt, & ſi ex falſa præſumptione procedit, ſi poſtea intelligat ſe inique procedere, vel per iniuriam teſtis, vel iniquitatem ſuorum miniſtrorum, tenetur.*

12 *Duplicem hoc dictum limitationem habet, vt recte intelligatur & nu. ſeq.*

14 *An teneatur quis iuridice rogatus & delictum alterius ſecretum cuius eſt infamia, detegere, quod tamen prius ſecretum ſub iuramento ſeruare promiſit.*

15 *Multa ſciuntur in confeſſione, quæ non cadunt ſub ſigillo confeſſionis ſacramentalis de quibus iuridice rogatus confiteri tenetur.*

16 *An cum Iudex dubitet iuſtene, an iniuſte procedat ad inquirendum, interrogare poſſit Reum aut teſtem? & an Reus aut teſtis reſpondere teneatur, quando dubius eſt, an iuſte, vel iniuſte interrogetur.*

17 *Aliud eſt habere dubium practicum aliud ſcrupulum.*

18 *Veritas propoſitæ quæſtionis quibuſdam propoſitionibus fusè declaratur vſque ad num. 22.*

23 *An & qua ratione inquirere poſſit Iudex delicta per tormẽta, & ad quid teneatur ſic interrogatus.*

Opinio Ludouici Viues negantis illo modo licitum eſſe plane temeraria ibid.

24 *Indicia minora ſufficiunt ad inquirendum, vel citandum, quam torquendum.*

Reus non poteſt torqueri niſi, vel manifeſta indicia iuridice, & ſufficienter probata exiſtant, vel ſemiplena probatio quando. ibid.

25 *Aliquando vnum indicium ſufficeret, quod pluribus æquiualere cenſetur, vt fuga delinquentis ante factam inquiſitionem.*

26 Quan-

Digitized by Google

26 *Quando per iniuſtam torturam metu, & vi illatam Iudex extorquet a Reo, quem torquere non poteſt, criminis confeſſionem, aut indicia, aut teſtes, aut complices delicti, non poteſt ex illa confeſſione ſic extorta procedere ad punitionem.*

27 *De condemnatis, & iam morti propinquis, qui grauiſſime torqueri ſolent ad ſaluandas morientium animas, quid tenetur* Iudex *diligenter, vt faciat.*

28 *Iudici diſſimulatione, & dolo bono vti licet ad delicti veritatem exquirendam, non tamen promittendo licet fallere, & decipere Reum.*

Vti fictione quadam condemnationis contra Reum quando liceBit. ibid.

29 *Numquam licet ficte iuramentum illi præbere, quem probabiliter credit falſo iuraturum maxime in cauſa propria.*

TErtia perſona, quæ in iudicio concurrit, eſt Reus, de quo agendum eſt in ſequentibus. Poſſunt autem omnia, quæ in hac materia conſiderari ſolent, ad duo capita reduci, quorum primum eſt, *obligatio* reſpondendi iudici, & manifeſtandi veritatem, Secundum eſt, *obedientia* in executione; de primo agemus in hoc capite & ſequenti. de ſecundo autem poſtea ſuo ordine dicemus. Quoad primum igitur.

DVBIVM Primum eſt, An Reus in iudicio interrogatus, veritatem fateri tenetur.

In hac re communis Doctorum ſententia eſt, quod quicunque legitime interrogatur, tenetur ſub peccato mortali veritatem fateri, etiam cum periculo vitæ. Sic S. Th. 2.2. q. 69. art. 1. Caiet. Ban. Pet. de Arrag. & Mich. Sal. ibid. Ang. verb. confeſſio delicti. in prin. Syl. verb. accuſa. q. 13. & verb. confeſſio criminis. q. 1. Tab. verb. accuſ. ver. 12. Sot. li. 5. de iuſt. q. 6. ar. 1. & ar. 2. concl. 5. in fi. & in relect. de tegendo ſecreto, memb. 2. q. 7. conclus. 1. Gab. in 4. diſt. 15. qu. 6. art. 2. concl. 6. Nau. in Man. c. 18. n. 57. & ca. 25. nu. 36. & in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. corol. 50. nu. 586. & late corollario 65. num. 725. Gre. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 13. punct. 1. Toletus lib. 5. in inſtr. ſac. c. 58. & alij. Qui omnes expreſſe loquuntur de Reo. Et quamuis non ita expreſſo id tradant de teſte. idem tamen in hac re de teſte, quod de Reo dicendum eſt, vt colligitur ex S. Th. 2.2. q. 70. art. 1. Caie. & alijs ibi, & Soto lib. 5. de iuſtitia. q. 7. art. 1. & 4. & Rationes, quæ de Reo hoc probant, ſimiliter in teſte procedunt. Probatur autem hæc veritas, Primo ex ſacris literis. Nam Eccl. 4. dicitur, *Pro anima tua* (id eſt, vt vites peccatum mortale) *ne confundaris dicere verum.* & Ioſue. 7. dicitur, *fili mi da gloriam Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi, quid feceris ne abſcondas.* Ex quo loco conſtat iuridice interrogatum, reſpondendo veritatem dare gloriam Deo, & mereri, econtra vero negantem, & abſcondentem peccatum, quando iuridice rogatur, facere contra Dei gloriam.

Idemque ex iure canonico colligitur, vt patet ex c. *Cum dilectis. de accuſat. & c. 2. de confeſſis.*

Ratione etiam probatur. Quia obedientia eſt pars iuſtitiæ legalis, obedientia autem præcipit, vt quis ſuperiori iuſte, & iuridice præcipienti obediat, iuxta illud Roman. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, Et *qui poteſtati ſuperioris reſiſtit*, intellige iuridice procedentis, *Dei ordinationi reſiſtit.* Ergo iudice iuſte rogante, tenetur ſubditus obedire ſub peccato mortali in re graui; Vnde negando veritatem, quando ſic rogatur, mortaliter peccat.

Cum igitur iudex ex poteſtate ſibi commiſſa authoritatem habeat puniendi delicta, conſequenter authoritatem habet ad vtendum vijs licitis, & neceſſarijs ad punitionẽ delictorum; punire autem non poteſt delicta, niſi per Rei confeſſionem, & teſtium teſtimonio cognoſcatur. Nemo ſiquidem condemnari debet niſi crimen confeſſus, aut facti euidentia vel teſtimonijs conuictus fuerit, vt habetur in l. obſeruare. C. Quorum appell. non recip. & 2. q. 1. *can. Nos in quemquam, & can. Iudex.* quæ valde damnoſa, & pernicioſa Reipub. eſſet niſi Reus, & teſtis legitime rogati, veritatem fateri ſub peccato mortali tenerentur.

Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, eſſe peccatum mortale ex genere ſuo veritatem negare, aut celare in iudicio etiamſi non rogetur cum iuramento, vt expreſſe tradit S. Thom. 2.2. q. 69. art. 1. ad tertium. ſiue enim Reus ſit, ſiue teſtis mentitur negando, & facit contra dilectionem Dei, cuius iudicium eſt, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui obedientiæ debitum negat, tum ex parte accuſatoris, qui punitur, ſi in probatione deficiat, & iniuſte diffamatur de calumnia. & denique iniurius eſt bono communi. Quæ omnia cum ſint res magni momenti, non poteſt eſſe niſi peccatum mortale. Et confirmatur. Quia non cruciarentur homines tormentis negantes veritatem in iudicio iuridice rogati, cap. 1. de depoſi. ff. de q. per totam. niſi graue & mortale peccatum eſſet veritatem negare, & celare. quamuis grauius peccatum ſit negare, quam celare, quia illi mentiuntur in iudicio, iſti autem ſolum omittunt dicere, quod manifeſtare tenentur ex iuſtitia. Dixi eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, quia fieri poteſt, vt etiã in iudicio ſit tantum peccatum veniale ratione paruitatis materiæ, vt Sot. lib. 5. de iuſtit. q. 6. ar. 1. & in relect. de tegendo ſecr. memb. 2. q. 7. concl. 2. Mich. Salon 2.2. q. 69. ar. 1. Nauar. in capit. inter verba. 11. q. 3. coroll. 65. numer. 735. & ſeq. Bannes 2.2. quæſt. 69. art. 2. par. 2. dub. 1. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 5. q. 13. puncto 1. & alij docent, quicquid Caiet. 2.2. q. 69. artic. 1. dub. vlt. putent omne mendacium in iudicij foro, ſiue conſcientiæ, ſiue exteriori, eſſe peccatum mortale, cuius ſententiam latius alibi refutauimus. Dixi, etiamſi rogetur ſine iuramento. Nam probatio, qua vſi ſumus, non ſumitur ex vi iuramenti, ſed ex iure ipſo quod habeat iudex ad interrogandum, & conſequenter ex debito obedientiæ, quo tenentur inferiores ſuperioribus ſuis iuridice procedentibus obtemperare, vt præfati teſtantur.

3 DVBIVM Secundum eſt, Quando dicetur iudex legitime, & iuridice interrogare, vt Reus crimen ſuum, aut teſtis veritatem confiteri teneatur?

Pro clariori autem huius difficultatis ſolutione Notandum eſt iuxta ea, quæ diximus ſup. c. 14. quædam crimina eſſe contra bonum commune, & in Reipub. perniciem, vt hæreſis, crimen læſæ maieſtatis &c. in hisque non requiritur tanta ſolemnitas, quanta requiritur in alijs.

Quædam vero ſunt priuata, vt adulterium, furtum, homicidium hominis priuati, & in his requiritur quædam ſolemnitas ſecundum leges priuſquam quis a iudice rogatus reſpondere teneatur. Et quidem quoad crimina prioris generis fieri poteſt inquiſitio, & in eis procedi ſimpliciter, & de plano, abſque aduocatorum, & iudiciorum ſtrepitu, & figura, vt de crimine læſæ Maieſtatis cõſtat, ex d. extrauag. Frederici, quæ incipit, Ad reprimendum, & de crimine hæreſis, in c. fi. de hær. in 6 vbi habetur, quod nomina teſtium, & accuſatoris non teneantur inquiſitores manifeſtare hæreticis, maxime quando eſſet periculum teſtibus ab hæreticis, quia ſcilicet ſunt perſonæ potentes, quamuis ſi non eſſet tale periculum aut alia iuſta cauſa adeſſet, manifeſtari deberent nomina teſtium, & accuſatorum, priuſquam de depoſitionibus interrogentur.

4 Inſuper, ſi crimen ſit notorium, & contra Rempubl. vt in caſibus prædictis læſæ Maieſtatis, & hæreſis, ſi tamen nulla ſit infamia, aut indicia, aut coniecturæ, quæ ipſam perſonam inſinuant, ſed ſolum eſt infamia criminis in communi, puta, quia productæ ſunt concluſiones hæreticæ, & poſitæ in aliquo loco ciuitatis, nullus tamen in particulari eſt in ciuitate, qui laboret infamia de illo crimine, ſi fiat inquiſitio in ciuitate, & Reus ipſe inter alios rogaretur, an illud fecerit; aut latum eſſet edictum aliquod publicum, & generale præcipiens, vt quicunque ſciret tale crimen, illud denunciat, non teneretur tamen Reus in hoc caſu rogatus crimen confiteri, aut per edictum cogeretur dicere ſe eſſe authorem. Ratio eſt, quia contra ius naturæ eſt, vt aliquis occultus ſceleris patrator ſe prodat, Non enim obligare poteſt lex aliqua, aut præceptum humanum, vt quis ſine aliqua infamia ſe prodat, cum hoc ſit contra ius naturæ, iuxta ea, quæ S. Th. 2.2. qu. 69. art. 2. tradit, eſſe enim hoc idem, ac aliquem obligare, vt ſeipſum occidat, quod eſt abſurdum.

Nec valet, ſi dicas euidentiam facti pro accuſatore va-

delicti.q.1. Sotus lib.5.de iuſt qu.6.art.2. Nau.in Man.ca. 18.nu.57.& c.25.num.36.& c.inter verb.11.qu.3.concluſ. 6.corollario 50.num.586.& coroll.65 num 730. Greg de Valen.tom.3.diſp.5 q.13.punct.2.& Toletus lib.5.inſt.ſacerd.cap.58. Cuius Ratio eſt, quia ſicut nemo parere tenetur legi ante eius promulgationem, & conſtet non eſſe iniquam, & iniuſtam; ita nemo parere tenetur mandato iudicis, quod eſt velut particularis, niſi conſtet eum, qui iubet eſſe Prælatum. & iuſte præcipere: Hoc autem conſtare nõ poteſt niſi ei proponantur indicia, vel ſemiplena probatio, quibus nititur ius iudicis ad interrogandum, quando via accuſationis procedit. & idem de infamia, quando procedit per viam Inquiſitionis ſpecialis. Vnde priuſquam hoc ipſi conſtet, non tenetur reſpondere. Et quamuis vbi nullum eſt periculum in præſtanda obedientia, non eſt a Prælato exigendum, vt oſtendat ſe iuſte præcipere, vbi tamen agitur de aliquo ſubditi periculo, non tenetur reſpondere contra ſe, niſi ſibi conſtet ſe legitime rogari, neque ſimiliter tenetur teſtes contra alium in re graui teſtificari, niſi ſibi innoteſcat ſe legitime interrogari.

Quando autem ſemel hæc omnia, quæ diximus, adſunt tenetur Reus reſpondere veritatem, ſine iuramento. Sicut enim non eſt inchoandum a tortura. l.1. & l. Maritus. & l. Milites. de qq ita etiam non eſt inchoandum a iuramento veritatis, quia iuramentum eſt tortura quædam ſpiritualis ex Panorm. in c. per tuas. circa finem. de prob Nau. in Rubrica, de Iudicijs. nu.56. verſic. Nonum. citans ad hoc Marianum conſil.153. col.2. par.2. & idem Nauar. in ca. inter verba.11.q.3. concluſ.6. coroll.65. num.739 & adeo quidẽ quod multi quidem repetiuntur confeſſi ob reuerentiam iuramenti, quod ob tormenta confeſſi non fuiſſent. Non igitur debet iudex interrogare Reum, iuramento ei delato de dicenda veritate, antequam illi manifeſtet indicia ſufficientia aut ſemiplenam probationem, vt ſic Reo conſtet teneri ſe ad dicendam veritatem.

Quod ſi antequam ei hæc manifeſtet, iuramentum offerat, ſi poſtea vigore illius iuramenti interrogetur Reus in particulari de aliquo occulto crimine, de quo non eſt infamia, nec indicia, nec ſemiplena probatio, quamuis celet, nõ peccat, nec quamuis falſo neget, facit contra iuramentum ſed eſt ſimplex mẽdacium officioſum, & veniale, vt expreſſe docent Sotus in relect. de tegen. ſecre. memb.2. quæſt.7. poſt concluſionem tertiam. ante dubium primum, & Nauar. in cap. inter verb.11. quæſtio.3. conclu.6. coroll.65. numer.748.

Ratio eſt, quia iuramentum illud de dicenda veritate, intelligendum eſt de veritate, quæ in iudice interrogabitur & conſequenter cum ad id fuerit obligatus, quod quãtum ad noſtrum propoſitum, erit, quando ſciuerit delictum iã eſſe in proceſſu ſaltem ſemiplene probatum, vel adeſſe ſufficientia indicia, vel infamiam contra ipſum plene verificatam, & quamuis Reus ipſe id non intelligeret, iura tamen ita interpretantur; atque adeo iudex tunc præbendo ei iuramentum non obligat ipſum Reum ad rem, ad quam ſine ipſo non eſt obligatus.

His autem exiſtentibus & in proceſſu contra Reum poſitis, eique notificatis, tenetur Reus veritatem dicere, ſiue cum iuramento interrogatus fuerit, ſiue abſque ipſo, alias peccat mortaliter, etiam ſi inde ſibi mortem prouenturam cognoſcat. Quinimmo etiam ſi delictum conſtet per falſos teſtes, adhuc tamen tenetur Reus reſpõdere veritatem iudici legitime interroganti, alias peccat mortaliter, vt Doctores fatentur. Ex hac doctrina hactenus tradita in hoc dubio tria notatu digna inferuntur; Quorum

Primum eſt, Peccare mortaliter iudices extorquentes ſecretum a ſubdito præter ius, & multo grauius quam ſi perſona priuata ſecretum delictum alicuius præter ius extorqueret. Prima pars patet, quia talis extorſio delicti ſecreti eſt ex genere ſuo in damnum famæ proximi, & cum fama ſit maximũ hominis bonũ, conſequenter contra charitatẽ erit, & graue dãnũ eſt id facere, vnde peccatũ mortale erit. Confirmatur, Quia ſi peccatũ ſit mortale reuelare ſpõte ſecretum delictum alterius, quia infamat proximum in re graui; A fortiori peccatum mortale erit vi, & violentia tale delictum ſecretum extorquere, quo fama proximi denigratur. Secunda pars etiam conſtat, Quia iudex, & ſuperior eſt cuſtos iuſtitiæ, ad quem ciues. & ſubditi tãquam ad iuſtitiam animatam concurrunt Ergo ſi quid contra iuſtitiam facit grauius peccat, quam ſi priuatus quiſpiam id efficeret, vt docte Sot. in rele. de tegendo ſecret. memb.3.q. 1. concl.2. annotauit.

10 *Secundum eſt*, Quotieſcunq; ſubdito conſtat de iniuſtitia iudicis in præcipiendo, vt ſecretum alterius peccatum contra ius reuelet, præcipienti iudici ſubditus obedire non tenetur. Ratio eſt, quia iudex lex viua & animata eſt. lib.5. Ethic.c.4. At vero lex aliqua non obligat niſi quatenus a lege Diuina quæ eſt prima, & infallibilis omnium regula deriuatur; Sicut primum Mobile omnium aliorum mobilium menſura eſt, a quo alia omnia mouentur, vt S. Tho. 1.2.q.93.art.3. erudite expoſuit.

Quando autem iudex, aut ſuperior aliquid contra ius præcipit, cum non procedat ſecundum ius diuinum, nec conſequenter præceptum eius obligabit, vnde nec ſubditus parere tenetur, implicat enim aliquem iniuſte præcipere, & alterum ad obediendum teneri. Sicut enim lex iniuſta non obligat, ita nec iniuſtũ præceptum, vt conſtat Quocirca in c. *Inquiſitionis, &c. Qualiter & quando*.2. de accuſ. prohibetur prælatis contra ius inquirere, & ſimul datur facultas ſubditis non reſpondẽdi. ſi contra ius aliquando fuerint interrogati. Id quod euidenter colligitur ex S. Th.2.2. q.69.art.1. Sot. in relec. de tegendo ſecret. memb.3. quæſtio. 1. concl.3.

11 *Tertium eſt*, Si iudex iniuſte ſecretum alicuius delictũ extorquet, non poteſt vltra procedere, aut illud punire, ſiue illud a Reo, ſiue a teſte extorquet. Sic Sot. in relectio. de tegendo ſecreto. memb.3.q.1. concl.5. Dom. Ban. in 2.2.q. 70.art.1 p.4. dub vnico, Mart. Nauar. in Man c.18. numer. 59. Petr. Nauar. lib.2. de reſtit. c.3. par.2. dub.10 num.242. & Michael Salon. 2.2.q.69. art.2. controuerſia 12. vt v.g. ſi minis, vi, aut tormentis iniuſte extorqueret iudex crimen, cuius nulla extat infamia, nulla probatio, aut indicia non poterit ad inquiſitionem, aut punitionem vlterius procedere, etiamſi reus per talem vim, & metum non ſolum cõfeſſus eſt crimen ſuum, ſed etiam teſtes, per quos conuinci poſſit. Ratio eſt, quia quando medium eſt iniquum, etiam cognitio inde parata iniqua, & inutilis eſt ad aliquem effectum iuridicum. Quod etiam procedit, quando delictum eſſet per iniquitatem in iudicio (etiam ſine culpa iudicis) per miniſtros ipſius, vi, aut fraude inducentes Reum, vel teſtem, vt Salon vbi ſupra animaduertit. Quia ſicut inſtrumenta reducuntur ad cauſam efficientem, ita actus Miniſtrorum ad Iudicem: ſunt enim actus quoque illorum iudiciales, vnde inique ageret iudex, qui iniquitate miniſtrorum ſuorum vteretur ad inquirendum, vel iudicandum.

Immo vero quando Iudex ex falſa præſumptione procedit, exiſtimans bona fide a principio cauſæ ſe iuſte procedere, ſi tamen poſtea intelligat ſe inique procedere, ab incepto deſiſtere, nec vltra progredi tenetur. Ratio eſt, quia quam primum cognoſcit ſe iniuſte procedere, ceſſat in eo bona fides, qua antea præſumebat crimen illud rite fuiſſe detectum, ceſſante autem bona fide, ceſſare etiam tenetur a cauſæ illius proſecutione. Vt v.g. inquirit iudex via accuſationis credens teſtem illum, per quem habet ſemiplenã probationem, verum eſſe: aut inquirit, & interrogat via inquiſitionis, credens Reum vere infamatum eſſe, poſtea autem deprehendit teſtem illum cui innititur, mentitũ fuiſſe, vel infamiam illam non a viris bonis, probis, & honeſtis ſed a maleuolis, & improbis excitatam, & diuulgatam eſſe, tenetur deſiſtere. Similiter credit initio delictum de quo inquirit ab aliquo extra iudicium fuiſſe detectum, vel in iudicio citra vllam iniquitatem, & iniuriam ſuorum miniſtrorum, & ex illa falſa præſumptione procedit. ſi poſtea deprehendat delictum illud fuiſſe omnino occultũ. & iniquitate ſuorum cum iniuria teſtis, aut Rei fuiſſe detectum, ſi adhuc non laboret infamia, ſed maneat apud ſuos tantum cognitum, tenetur non vltra procedere. Siue igitur ſecretum iniuſte eruitur a Reo, vel teſte, per iudicem, vel fingendo ſe habere ſemiplenam probationem, vel alios teſtes, aut oblata ficta venia teſtem aut Reum decipiat: aut per miniſtros eius in

iudicio, aut extra iudicium, vt ſi a tabellione in iudicio, vel alijs Miniſtris iudicis per vim, minas, aut fictas promiſſiones in progreſſu proceſſus, & cauſæ, inducantur ad reuelandum ſecretum delictum, aut extra iudicium ab eiſdem id fiat, non poteſt ex tali notitia iudex vltra procedere ad inquiſitionem, aut punitionem. Quod ſi vltra procedat, & damna aliqua exinde Reo, aut Teſti ſequantur, tam in fama, quam in temporalibus bonis, & expenſis, & lucro ceſſante, ad hæc omnia reſarcienda tenentur tam iudex ipſe, quam Miniſtri, qui cauſa illorum damnorum extiterunt, arg. cap. final. de Iniur. & damno dato. Dixi, etiamſi crimē confeſſus eſſet Reus non poſſe vltra procedere. Quamuis enim aliqui eius opinionis ſint, vt putent quod poſtquam Reus ſua confeſſione conuincitur eſſe nocens, iudicē procedere poſſe propter bonum commune, quamuis confeſſio iniuſte per minas, aut tormenta ſit extorta: Rectius tamen Dominicus Bannes vbi ſupra conclu. 3. docet, non poſſe; Quia confeſſio conuincens in iudicio debet eſſe legitima; & voluntaria, & nequaquam per vim extorta. Quemadmodum ſi latro minando mortem alicui, niſi dederit pecunias, non accipit dominium pecuniarum, etiamſi alius dederit, ſed eas reſtituere tenetur; ita etiam iudex, qui per iniquam comminationem tormentorum; aut etiam per iniqua tormenta confeſſionem extorquet, non acquirit ius aliquod ex illa confeſſione contra ipſum Reum, ſed omnia acta iniqua reponere debet, & Reum in ſua immunitate, ſicut ante iniuriam factam erat, conſtituere debet. Quia maius ſcandalum eſt, & magis pernicioſum Reipubl. vt iudex authoritate publica abutens, iniuriam in iudicio faciat, quam quod Reus per iniquitatem confeſſus dimittatur. Nec conſuetudo aliqua in contrarium iuſta eſſe poteſt, cum contra ius naturæ ſit, vt quis ſine ſcientia publica legitime, hoc eſt, vt quis cū iniuria Reo, vel Teſti a Iudice, vel publicis Miniſtris facta, cōdemnetur. Quæ omnia ſatis euidenter ex cap. *Qualiter, & quando.* 1. de accuſat. colliguntur, vbi Innocentius III. multis rationibus hoc ipſum oſtendit, quarum vna eſt, Quoniam ex his, quæ inordinate ſunt acta, non poteſt ordinabiliter agi. Et quamuis Sotus vbi ſupra vult grauem iniuriam neceſſariam eſſe, vt iudex ceſſare teneatur, vt tamen Bannes animaduertit, quælibet iniuria, quæ eſt peccatum mortale, ſufficit, vt vltra iudex non procedat: id quod rationes Innocentij ſatis probare videntur. Habet tamen hoc dictum tertium duplicem limitationem.

12 Prima eſt, vt procedat ſolum, quando delictum innotescit iudici, per iniuriam Reo, vel Teſti, ab ipſo Iudice, vel Miniſtris eius in iudicio, aut extra illatam; Si enim ſciret crimen per vim, & iniuriam illatam illis ab aliqua alia priuata perſona, ſine vlla culpa ipſius iudicis, extra iudicium, poterit iuſtè iudex procedere ad inquiſitionem, & punitionem, & interrogatus reſpondere tenebitur. Vt u.g. ſi Petrus ſecreto occiderit Ioannem, & filius Ioannis propter ſuſpicionem quam habet de Petro, cogat eum minis, & tormentis, ut confiteatur crimen, teſtes, & alia quibus conuinci poſſit, ſi poſtea deferat Petrum in iudicium, poterit iudex tunc contra Petrum procedere, cum nihil ad eum pertineat, quomodo alter crimen extorſerit. Procedit enim iudex in hoc caſu contra delictum, quod iam non eſt occultum; quod autem illud malitia, & iniquitate alterius detectum ſit, id omnino per accidens eſt. Sic etiamſi in uiſitatione generali, quæ fit in uiſitationibus, quando accidit aliquod crimen publicum teſtis ex malitia, uel ignorantia reuelet aliquod crimen occultum, poteſt tunc iudex iuſte procedere, quia iam illud eſt effectum notorium in iudicio, prout in praxi eſt apud iudices pios, & bonos.

Dixi, ſine culpa iudicis, quia ſi in generali inquiſitione, iudex ipſe minis, uel precibus inducat teſtem ad reuelandum occultum, quod non debet, uel interrogauit de induſtria, (ut ſæpe fit) uiros ſimplices, & ruſticos, tunc quia per iniquitatem iudicis detegitur crimen occultum, nō poteſt ultra procedere.

13 Secunda eſt, Quando delictum eſt in damnum boni cōmunis, & imminens, & adhuc in fieri, uel tale, ut etiamſi præceſſerit, punitio tamen delinquentis eſt neceſſaria bono communi, uel ad tollendum ſcandalum populi; tunc etſi per iniquitatem iudicis innotuerit, poteſt tamen ad eius punitionem procedere, ut u.g. hæreſi, proditione ciuitatis, & ſimilibus. Ratio eſt, quia tanta uis eſt boni communis, ut aliquando liceat iudicibus ad eius conſeruationem præter ordinem iuris procedere, quando aliter commodè bono illius proſpicere nequeant. Secus tamen quando iam eſſet commiſſum, & occultum nec periculum eſſet committendi in futurum. Hæc tamen limitatio, ſicut, & præcedens, intelligendæ ſunt, dummodo ſciat iudex non innotuiſſe crimen per aliquam iniuriam illatam Reo, uel Teſti contra ſecretum confeſſionis ſacramentalis, ſiue illata eis ſit ab ipſomet iudice, uel ab alijs in iudicio, uel extra iudicium, ut u.g. ſi ſacerdos ſacrilegus reuelaſſet alicui confeſſionem homicidij, & tandem res deueniret ad aures iudicis, & iudici conſtaret id uia ſacramentali propalatum eſſe, non poterit iudex ultra ad inquiſitionem, aut punitionem procedere, & procedendo graue ſacrilegium contra ſacramentum faceret. Quia maius ſcandalum eſt, magiſque pernicioſum, ut ex tali fundamēto ſacrilego ultra procedatur, quam ex eo, quod reus non puniatur. Arcerentur enim homines hac uia à confitendis delictis, ſi uel ſuſpicarentur ſe damnum aliquod quamuis uia pati poſſe per cōfeſſionem ſacramentalem. Vnde maximè cauere debent iudices, & Prælati, cum aliquid uia confeſſionis ſacramentalis, ſiue per iniuriam, ſiue per imprudentiam cōfeſſorum, aut confitentium nouerint, ne ad inquiſitionem, aut punitionem ultra procedant.

Idemque dicendum eſt, ſi laicus audiens confeſſionem, quæ fit Sacerdoti, confeſſionem reuelaret, aut ſi mutans habitum fingendo ſe Sacerdotem, audiret confeſſionem, & crimen detegeret, ut optime Sotus, Salon, & Bannes ubi ſupra annotarunt, & res eſt in confeſſo apud omnes.

14 DVBIVM Tertium eſt, An teneatur quis iuridice rogatus delictum alterius ſecretum, cuius eſt infamia, detegere, quod tamen prius ſecretū ſub iuramēto ſeruare promiſit?

Ratio difficultatis eſt, Quia ſeruare ſecretum eſt officium fidei: Ergo detegere eſt actus infidelitatis; Vnde Prouerb. dicitur. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana, qui autem fidelis eſt, celat amici ſecretum.* Cum ergo virtus virtuti non repugnet, obedientiæ virtus non coget reuelare ſecretum, cum ſeruare ſecretum actus ſit fidelitatis. Confirmari poteſt hæc ratio, Quia iuramentum eſt actus virtutis religionis. Ergo magis tenemur ſeruare ſecretum, ad quod ſeruandum aſtringimur iuramento, quam obedire ſuperiori reuelare iubenti, cum obedientia non ita ſtricte obligat, ſicut iuramentum.

Communis tamen, & vera ſententia eſt aſſerentium teneri nos eo in caſu reuelare. Et ratio eſt clara, Quia fides ſecreti, & iuramentum non obligant contra ius naturæ, quo bonum commune præferendum eſt priuato. Et quando quis ſub iuramento promittit ſeruare ſecretum, intelligitur id facere ſecundum ius, vnde præiudicare nequit iuramentum iudici, quin poſſit iuridice ſubditos rogare ob bonum commune, atque adeo quando quis ſic iuridice rogatus reuelat ſecretū nec infidelis, nec periurus eſt. Id quod procedit, quando id ſecretum, quod ſub iuramento ſeruare promiſit, eſſet in præiudicium Reip. aut tertiæ perſonæ (cum in eo caſu non obſtante fide, aut iuramento tenetur etiam iniuſſus tale ſecretum reuelare, vt S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. ad ſecundum, & Sotus in releſt. de tegendo ſecreto, memb. 2. q. 7. concluſ. 4. docent.) An vero idem etiā in criminib. alijs priuatis, & quæ in aliorum præiudicium non vergunt, dicendum ſit, explicabimus infra ca. 20. dubio 4. Excipio tamen ſemper quando quis ſcit in confeſſione ſacramētali, tunc n. quamuis eſſet in præiudicium totius mūdi, reuelare non liceret, nec vnquam aliquis iuridice de auditis, & perceptis ſolum in confeſſione interrogari poteſt. Circa ea vero, quæ tum in hac difficultate, tum etiam in fi. præcedentis dubij, de notitia criminis ex confeſſione ſacramentali habita, diximus.

Notandum eſt ex S. Th. 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. Caiet. & alijs ibid. & Sot. in relec. de tegendo ſecret. mēb. 2. q. 7. cōcl. 4. & memb. 3. q. 3. concl. 2. & lib. 5. de iuſt. q. 9. ar. 2. concl. 5. & q. 7. ar. 1. ad 1. Tabiena verb. accuſ. num. 18. & alijs, non omnia, quæ putantur ſciri ſub ſigillo confeſſionis, ſub eius ſigillo

Digitized by Google

ſigillo cadunt. Sunt enim aliqua, quæ vere ſciuntur in confeſſione, vt fit quando quis peccata ſua confitetur cum intentione accuſandi ſe, & accipiendi beneficium abſolutionis, & quæcunque hoc modo ſciuntur, ſub ſigillo confeſſionis cadunt: & hæc nulla vnquam de cauſa reuelare licet, nec de eis quiſquam rogari debet, aut poteſt iuridice, quia huiuſmodi tantum nouit, vt Dei miniſter, & maius eſt vinculum ſacramenti quocunque alio præcepto humano, etiam ſummi Pontificis, vt conſtat.

Quædam autem vulgo dicuntur ſciri in confeſſione ficta, ad imitationem confeſſionis veræ, Multi enim vt alios actus obligent ad ſecretum, ſignare ſe ſolent ſigno crucis, & genua flectentes dicere ſolent, *Dico tibi hoc in confeſſione*, immo vero aliquando etiã dicere ſolent, *Confiteor Deo, & tibi*; Cum tamen ſæpe talia laicis confitentur, & etiam nulla peccata confitentur cum intẽtione accuſandi ſe, ſed tantum, vt alios arctius ad ſecretum obligent de eis, quæ communicaturi ſunt, & hæc nullo modo ſub ſigillo confeſſionis ſacramentalis cadunt: Vnde talia etiamſi accedat acceptatio audientis (ſine qua nihil fit) non magis obligant quam iuramentum de ſeruando ſecretum, ac proinde iſta reuelare tenentur, quando iuridice cogantur, aut quando ſunt in perniciem Reipublicæ, aut damnum aliorum Quę doctrina eo diligentius annotanda eſt, quo ſæpius imperitum vulgus in huiuſmodi grauiter errare ſolet.

16 DVBIVM Quartum eſt, an cum iudex dubitat iuſtène, vel iniuſte procedat ad inquirendũ poſſit interrogare reũ, aut teſtem. Et ſimiliter an reus, aut teſtis reſpondere teneatur, quando dubius eſt an iuſte, vel iniuſte a iudice interrogatur? In hac re Palud. in 4. diſt. 19. q. 4. in fi. docet quod dum ſuperior, aut Iudex a ſubdito, & a Reo, vel teſte exigit ſecretum aliquod delictum, ſi certum ſit ſubdito prælatum iuridice rogare, tenetur parere, ecõtra vero ſi certum ſit contra ius præcipere, obedire non tenetur; ſin vero dubium ſit, vel iuris, vel facti, tunc inquit, præſumendum eſt pro iuſtitia iudicis, & ſuperioris, & reſpondere debet. Idẽ docet Sylueſter, verb. inquiſitio. 1. q. 3. verſ. Tertium, & verbo obedientia. q 2. Ratio pro hac ſententia eſt, quia præceptum ſuperioris eſt quædam lex priuata, lex autem ſuperioris ſeruanda eſt, quando dubitatur an ſit iuſta, vel iniuſta.

17 Pro huius igitur difficultatis faciliori explicatione, & intelligentia, ſupponenda ſunt quædam tanquam certa, & manifeſta, quorum primum eſt aliud eſſe habere dubiũ practicum de re aliqua, aliud vero habere ſcrupulum. Dubius is dicitur, qui habet animum ſuſpenſum, ita vt neutri contradictionis parti aſſentiatur, vt v. g. Qui dubius eſt, an aſtra ſint paria, vel imparia. Scrupulum vero habere dicitur, qui ita adhæret vni parti contradictionis, vt tamen timeat contrariam partem forſitan eſſe veram, vt cum quis opinatur aliquem contractum eſſe licitum, & tamen formidinem habet de parte aduerſa ſitne fortaſſis illicitus, formidoilla dicitur ſcrupulus. & poteſt eſſe maior, vel minor vt conſtat. Secundum eſt, quod aut certum eſt opus, quod præcipitur, eſſe licitum, ita vt nullum ſit periculum facere quod præcipitur: Aut opus eſt, tale, vt periculum habeat ad vtramque partem. Tertium eſt. Aut crimen de quo interrogat iudex, cedit tantum in damnum delinquentis, aut cedit in damnum alterius publicum, vel priuatũ Rurſus quod vergit in damnum alterius, maxime publicum, aut eſt in fieri, ita vt delinquens in peccato perſeueret, & animum nocendi habet, aut eſt præteritum, ita vt Reus non intendat aliud poſtea facere, nec alteri deinceps nocere. His ita præſuppoſitis, breuiter rem totam ſequentibus propoſitionibus exponam.

18 Prima Propoſitio: Quotieſcunque iudex ipſe dubius eſt, an iuſte inquirere, aut procedere queat, non poteſt interrogare, nec Reus reſpondere tenetur. Sic expreſſe Mich. Salon. 2. 2. q. 69. art. 1. controu. 3. concluſ. 2. & Dom. Bannes, ibid. art. 2. dub. 2.

Prima pars patet: Quia vnuſquiſque debet præſumi bonus, antequam probetur malus. Sed antequam iudex certo ſciat ſe habere indicia ſufficientia, aut probationem ſemiplenam qua poſſit Reũ interrogare, præſumitur Reus omnino bonus, & conſequenter cum iudex de his dubius ſit, non poteſt alterum iuſte interrogare de crimine tanquam de illo ſuſpectum.

Secũda pars conſtat, Quia non tenetur Reus, aut teſtis reſpondere, niſi quando iudex iuſte præcipere poteſt, vt diximus ſupra. Vnde Reus, aut teſtis, qui prudenter dubius eſt, an iudex iuſte interrogat, non tenetur veritatem fateri: confirmatur: Quia omnia iura tam naturalia quam diuina, & humana docent in dubijs meliorem eſſe rationem poſſeſſoris, & fauendum eſſe Reo. Ergo dum dubius eſt Reus de iuſtitia iudicis in rogando, vere manet in poſſeſſione honoris, famæ, & vitæ, nec adhuc iure ſuo cedere debet, & teſtis ſimiliter dum prudenter dubitet de interrogatione iudicis, fauere potius debet reo occultãdo delictum eius: intelligitur autem hæc propoſitio, quando inquiritur de crimine quod non vergit in damnum alicuius publicum, vel priuatum, ſed iam præteritum, & commiſſum eſt iuxta ea, quæ ſup. diximus. Quæ doctrina confirmari poteſt ex illa communi regula quã tradunt Doctores in materia de conſcientia, & in materia de ignorantia, ſ. Quod in dubio ſequenda eſt pars tuta, quando alia, etſi probabilis ſit, non tamen eſt tuta: quod ſi neutra fuerit tuta, illa tũc eligatur, in qua minus eſt periculi. Sed in caſu propoſito, tacere, vel occultare veritatem ſine mendacio, parum aut nihil habet periculi, explicare vero illam multum: quia exponuntur vita, fama, vel bona Rei. Ergo in huiuſmodi delictis, non tenetur ſubditus, qui ita prudenter dubius eſt reſpondere iudici, & confiteri ſuum delictum, aut Teſtis reuelare debet alterius ſecretum, ſed potius tacere, & occultare veritatem. Quoueſcunque igitur inquirit iudex contra homicidam, furem aut alium reum, ob crimen cõmiſſum, & dubitat probabiliter ſubditus, an præceſſerit infamia, ſi via inquiſitionis procedatur, aut an adſint ſufficientia indicia, aut probationes, quando via accuſationis proceditur quibus iudex interrogare legitime poſſit, neque reus tenetur ſe prodere, neque teſtes quamuis conſcij ſint ſceleris, immo tenentur celare crimen, quia ex duobus malis minus eſt eligendum, capitul. duo mala. diſtinctione 13. Sed minus malum eſt non obedire ſuperiori, quando quis prudenter dubius eſt, an iuſte interroget, quam vt quis iniuſte occidatur, & contra ius, aut graue damnum patiatur. Vnde quando maius damnum ſequitur in tali dubio, alicui ſi pareat, quam ſi non pareat, in eo caſu non eſt obediẽdum.

Id quod multo magis procedit, quando non ſolũ ſubditus dubius eſt, an ſuperior iuſte pręcipiat, ſed etiam quãdo ipſemet ſuperior dubius eſt an iuſte præcipiat. Quia licet ſuperior ſit in poſſeſſione ſuę authoritatis reſpectu ſubditi ſui, hoc tamen non eſt, niſi quando, & quatenus iuſte præcipit, & ideo quando dubium eſt, an iuſte præcipiat, tunc quando eſt in præiudicium tertij, id eſt, ſubditi, quia ſubditus eſt etiam in poſſeſſione famæ ſuæ, uitæ, & bonorum, non tenetur parere, ſed inclinandum eſt in eam partem, ubi minus eſt periculi. Hinc monet Sotus in relect. de regendo ſecreto. memb. 3. q. 2. concluſ. 2. in talibus dubijs cõſiderandum ſemper eſſe quodnam ex duobus malis minus ſit, & tunc ſi neceſſario inclinandum eſt in unum eorum, inclinãdum eſt in minus malum. Vt v. g. dubitat quis an obligetur mentiri officioſe pro vita hominis ſeruanda, conſiderare in hoc caſu debet, vtrum iſtorum ſit grauius (ſi utrumque procederet ex ſcientia) permittere mortem hominis, quem quis tenetur ſeruare, an mentiri officioſe, in hoc caſu, cum propter ſuam ignorantiam æqualiter dubius ſit, & neutra pars ſit ei tuta, ſed ſiue mentiatur, ut tueatur uitam illius hominis, ſiue non tueatur, ne mentiatur, quicquid horum præſtat, timet peccare, in tali dubio. & ignorantia exiſtens, inclinare debet in illam partem quæ minus periculi habet, & mentiri, officioſe, ſi non poteſt deponere dubium; Quia mentiri officioſe, eſt ſolum veniale peccatum, permittere vero hominem occidi, eſt mortale. Si vero dubius quis eſſet, an teneatur peierare pro vita ſeruanda, tunc tenetur potius permittere mortem, quam peierare, quia ſi vtrumque procederet ex ſcientia, grauius eſſet periurium, quam homicidium.

Nec repugnat huic doctrinæ, mendacium nunquam eſſe licitum, nec dari poſſe perplexitatem in lege Dei; Quia

non

Digitized by Google

non diximus nos licere huic mentiri: ſed cum ex ignorantia ſua exiſtimet, quicquid agat ſe peccaturum, dicimus ſic dubitantem, non valentem dubium deponere, potius debere committere peccatum veniale mentiendo officioſe, quam aliud peccatum non ſeruandi vitam hominis, in quo tam graue eſt periculum. Neque repugnat ex ignorantia culpabili aliquem illa durante eſſe perplexum, ſiquidē perplexitas illa non eſt a lege Dei, ſed ab ignorantia culpabili, qua eſt ita perplexus.

19 Secunda Propoſitio: Quando crimen de quo ſit inquiſitio, eſt in damnum alterius publicum vel priuatum adhuc imminens, & quod adhuc eſt in fieri: quamuis iudex dubius ſit, an interrogare poſſit, vel non, & an teneatur inquirere, vel non, tunc deponere debet dubium, & inclinare in fauorem Reipublicæ, & in tali etiam caſu Teſtis reſpondere tenetur. Vnde ſi inquiratur contra aliquem de hæreſi, aut de crimine læſæ Maieſtatis, & dubius ſit teſtis ob rationem aliquam an iuridice interrogetur, parere debet, & dicere veritatem, etiamſi rationes aliquando in contrarium ſint probabiliores. Sic Sotus in relectio. de tegendo ſecreto. memb. 3. q. 2. conclu. 4. Mich Salon 2. 2. q. 69. artic. 2. controuerſia. 3. Dominicus Bannes ibid. par. 1. dub. 2. Nauarr. in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. corol. 53. nu. 608.

Prima pars de iudice patet, quia ex vna parte iudex cuſtos boni publici ex officio, & ex alia parte, vt diximus in in dubiis pars illa ſequenda eſt, quæ magis tuta eſt, & quę minus periculi habet. Sed minus periculum eſt ſi perſona priuata iniuſte occidatur, quam ſi Reſpublica damnum patiatur. Ergo hoc caſu tam iudex in interrogando, quā teſtis in reſpondendo in fauorem potius boni communis, quam rei inclinare debent. Vbi enim agitur de bono communi, non requiruntur tot media, vel merita proceſſus vbi quis timeatur malus, vel deijciatur a ſuo honore.

Etenim in materia morali, vt recte Sotus loco citato memb. 3. quæſt. 2. concluſ. 2. annotauit, non cenſetur pars illa minus dubia, quam plures comprobant rationes, ſed illa potius, quæ eſt minus periculoſa; Nam minus periculum habetur pro maiori ratione, tametſi quando vtraque eſſet æque periculoſa, illa deligenda eſt, in qua probabiliores rationes propendunt.

Et quod de bono communi dictum eſt, procedit etiam de crimine quod tertiæ perſonæ imminet. Nam in dubijs potior eſt ratio patientis iniuriam quam inferentis. Cum igitur accuſatur reus ob damnum, quod alteri inferre intendit, vel prudenter timetur inferendum, debent iudex, & teſtis in tali caſo fauere potius patienti, quam reo inferenti iniuriam, vnde & ille interrogare, & iſte reſpondere tenetur.

20 Tertia Propoſitio: Quando crimen eſt in damnum publicum, vel priuatum alterius, & adhuc in fieri, tunc aut Reus ipſe deſiſtere tenetur omnino ab eo malo inferendo aut rogatus reſpondere obligatur. Ratio eſt, quia cum iudex in hoc caſu ius habet ad interrogandum, conſequenter ſubditus debitum habet reſpondendi, quamdiu imminet damnum Reipub. aut alteri. Sin vero Reus paratus ſit deſiſtere a malo inferendo, tunc melior eſt conditio poſſidentis famam, & vitam, ceſſatque iam omne damni inferendi periculum, ratione cuius iudex ius interrogandi habuit, quo iure per pęnitentiam, & reſipiſcentiam Rei ceſſante, ceſſat conſequenter debitum in Reo ad reſpondendum.

Qua diſtinctione facta reconciliari poſſunt inter ſe Bannes, & Salon vbi ſupra, quorum primus Reum negat obligari ad reſpondendum, puta ſi velit deſiſtere a malo perpetrando; alter vero eum ad reſpondendum obligari putat, dummodo ſcilicet deſiſtere nolit.

21 Quarta Propoſitio: Si iudex inquirit crimen occultum, aut aliquid præcipit, etiam ſub ſententia excommunicationis, vel aliqua alia pęna, & conſtet ſubdito crimen eſſe occultum, vel dubitet an ius interrogandi habeat, non tenetur ſubditus, obedire, ſi exinde periculum aliquod incurreret, & non parendo non incurrit excommunicationem, in foro interiori. Ita Sotus in relect. de tegendo ſecreto memb. 3. q. 2. concluſ. 4. & eſt communis Doctorum. Ratio eſt, tum quia excommunicatio non niſi ob inobedientiam incurritur, vt conſtat Matth. 18. & c. Nemo Epiſcoporum. 11. quæſtio. 3. vbi habetur, nullum excommunicari poſſe niſi manifeſta peccati cauſa. Sed quando iudex aliquid contra ius præcipit, tunc ſubditus non parendo, non peccat, aut inobediens eſt. Ergo neque excommunicatus eſt. Tum quia ſicut præceptum manifeſte iniuſtum non magis ligat ex pœna addita, quam ſine illa: ita dum res eſt probabiliter dubia, nihil affert certitudinis, & proinde non magis obligat ex pęna excommunicationis ſuperaddita, quam ſine illa: vnde ſi alias non obligat, neque ea ſoperaddita obligabit. Quo tamen in caſu oculatius vigilandum erit ſubito, an præceptum ſit iuſtum, & legitimū, necne. Vnde fallitur Sylueſter in verbo, correctio quæſt. 9. dum dicat, quod licet prælatus in aliquo caſu non poſſit præcipere ſubdito, vt crimen ſecretum reuelet, ſi tamen præcipiat, inquit, ſub pœna excommunicationis, parere debet ſubditus, alias excommunicationem incurrit quoad pęnam, quamuis non peccat. In qua re aperte fallitur, quia vt diximus, pœna ſuperaddita non facit præceptum iuſtum, ſi alias fuerat iniuſtum, & ideo non magis ſubditum ligat pęna appoſita, quam ea non ſuperaddita.

22 Quinta Propoſitio: Quando præceptum eſt de re tuta, ita vt nullum ſit periculum, vel Reipublicæ, vel tertiæ perſonæ, aut ipſimet ſubdito cui præceptum imponitur, tunc obediendum eſt. Ratio eſt, quia cum in rebus, in quibus nullum periculum alicui timetur, ſuperior rationem ſubdito reddere non teneatur de iuſtitia ſui præcepti, nec ex altera parte ſubditus cauſam iuſtam habet non parendi, conſequenter in tali dubio, præſumi debet iuſte præcipere, maxime cum ſuperior in poſſeſſione ſit reſpectu ſubditorum ſuorum, a qua non niſi iuſta ex cauſa depelli poteſt, & colligitur ex regula illa generali ſupra poſita, ſcilicet quod in dubio ſequenda eſt pars tuta, ſi alia nō eſt tuta. Sed in obediendo nullum eſt periculum in hoc caſu, non obediendo autem peccati periculum incurrit. cum igitur virtus obedientiæ maxima eſt, & Prælatus actionum ſuarum omnium rationem reddere ſubdito non tenetur, & id quod pręcipitur licitum eſt, nihilque in ſe periculi continet, ſubditus obedire tenetur. De qua re plura legi poſſunt lib. 1. c. 13. in fi. vbi rem hanc pluribus rationibus & exemplis illuſtrauimus. Solum placuit in fine huius quæſtionis regulas quaſdam addere, quæ colligi poſſūe ex doctrina communi Doctorum omnium, quam docte explicat Sotus in relect. de tegendo ſecret. memb. 3. qu. 2. concl. 2. & ſeqq.

Prima eſt, In materia Morali pars illa minus dubia eſt, quæ eſt minus periculoſa.

Secunda eſt, quando vtraque pars eſt æque periculoſa, eligenda eſt ea, in quam plures rationes procedunt.

Tertia eſt, In dubio ſequenda eſt pars tuta, ſi alia non eſt tuta.

Quarta eſt, Si neutra pars tuta eſt, eligenda eſt ea potius, in qua minus eſt periculi. Ex quibus ſolui poſſunt infiniti caſus, qui quotidie contingere ſolent.

DVBIVM QVINTVM eſt, An, & qua ratione inqui-
23 rere poſſit iudex delicta per tormenta, & ad quid teneatur ſic interrogatus? Mota eſt hæc difficultas hoc in loco, tum ob affinitatem quam habet cum præcedentibus: tum ob praxim, qua ſolent iudices Reum tormentis vexare, hacque via veritatem extorquere: tum ob authoritatem Ludouici Viuis, qui in Scholiis in lib. 19. ciuitatis Dei. c 6. plane ſentit illicitum eſſe veritatem a Reis, vel teſtibus, mediis tormentis eruere. Cuius rei hanc rationem aſſignat, quia multi metu tormentorum confitentur delicta, quæ nunquam commiſerunt. Alii vero vt pote viribus corporis vegetiores, & robuſtiores, vim tormentorū ſuperantes, negant quæ commiſerint, & recedunt impunes, quo fit tormtam hanc Chriſtianæ pietati, & charitati, vel omnino repugnare, aut ſaltem accommodatum medium non eſſe ad veritatem inquirendam. Ceterum hæc eius opinio temetaria plane eſt, & vſui omnium fidelium repugnatis,

Digitized by Google

gnant, in omnibus enim iudicijs, tam eccleſiaſticis, quam profanis exigi ſolet veritas per torturam, quando alias legitime rogati, veritatem ſponte confiteri recuſant. vnde, & SS. Patres, vt D. Ambroſ. in li. de Cain & Abel. ca. 9. S. Hierony. tom. 1. epiſt. ad Innocentium, & S. Aug lib. 19. ciuit. Dei. c. 6. hoc genus inquirendi neceſſarium eſſe humanæ ſocietati tradunt. Cui etiam fauent decreta Euſebii Papæ in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, & refertur 5. qu. 5. can. Illi qui. vbi ait, *Veritas, quam ſponte prolatam in illis vox habere non poteſt, hanc diuerſis cruciatibus è lateribus ſuis Religioſus tortor exigere debet, vt dum pœnis corpora ſubijciuntur, quæ geſta ſunt, fideliter, & veraciter exquirantur*. Loquitur autem de teſtibus. Ergo à fortiori torqueri poteſt Reus. Et Gregorij Papæ VII. in capit. *cum in contemplatione. de reg. iuris*.

Nec valet Ratio eius in contrarium. In Iudicijs enim humanis, non eſt quærenda infallibilis certitudo, ſed probabilis, & humana qualis certe tormentis etiam exigitur, Quod ſi quis ex infirmitate, & puſillanimitate aliquando fateatur, quæ non commiſit, & alius etiam robuſtior neque tormentis veritatem prodere velit, id omnino per accidens eſt, & ex vitio, & malitia hominis euenit non tamen propterea auferenda eſt, inquiſitio per tormenta, cũ eadem ratione auferenda eſſet inquiſitio per teſtes, cum illi etiam nonnunquam in iudicio mentiantur.

Suppoſito igitur hoc, licere iudici exigere veritatem a Reis, & teſtibus per tormenta, quando alijs vijs tentatis, illam omnino ſponte confiteri nolunt, quando id licite fieri poſſit, & quomodo index in hac re gerere ſe debet, quando etiam Reus, aut teſtis ſic rogatus reſpondere teneatur, breuiter in ſequentibus ex communi Doctorum ſententia exponam. De qua re legi poſſunt gloſſa in can. Illi qui, 5. quæſt. 5. Panorm. in Reg. cum in contemplatione. de reg. iur. Ang. & Syluеſt. in verb. Indicium, & in verb. Tortura, Tabiena verb. accuſatio, num. 20. dub. 2. & verb. Tortura, Io. Driedo. lib. 1. de liber. Chriſt. ca. 15. fol. mihi 126. Nau. in Man. ca. 18. nu. 56. & idem Nau. in c. inter verba, 11. q. 3. coroll 65. Mich. Salon 2. 2. q. 69. art. 2. controuerſia 9. Sotus in relec. de tegendo ſecreto, membro 2. quæſt. 7. concluſ. 2 argum. 2. Dominicus Bannes 2. 2. q. 70. art. 2. dub. 2. & alij.

24 *Primo* igitur certum eſt, quod cum iudex ius habeat non ſolum inquirendi in Reum, ſed etiam capiendi, citandi, & torquendi eum, multo minora indicia ſufficiunt ad inquirendum, capiendum, vel citandum quam ad torquendum eum, nec de hac re poteſt eſſe dubium.

Secundo, cum conficitur proceſſus, & probatio delicti, ſi procedatur via accuſationis, non poteſt Reus torqueri niſi vel manifeſta indicia iuridice, & ſufficienter, probata exiſtant, vel ſemiplena probatio, vt enim dicitur in l. ex liberto, ff. de quæſtio. ſine indicijs, aut ſemiplena probatione, non eſt inferenda quæſtio, id eſt, tortura Dicitur autem tortura quæſtio, quia vt ait Panorm. vbi ſupra, iudex per tormentum inquirit veritatem, tormentum autem dicitur, quaſi torquens mentem. Quæ autem indicia ſufficiant, certa regula dari non poteſt ſed relinquendum eſt hoc iudicis prudentis arbitrio ex Panorm. & Syluеſtr. vbi ſupra. Non ſufficit autem vnum indicium regulariter ad torturam, ſed oportet, quod ſint plura, & gl. & Bart. in l. 1. §. occiſorum, ff. ad Sillan. & Bal. in l. congruit ff. de offi. præſidis Syluеſt. verbo indicium q. 2. Angel. eodem, §. 2. teneret tamen proceſſus ſi non opponeretur quamuis plura non præceſſiſſent indicia, ſed tamen damnari non poſſet etiamſi in tormentis eſſet confeſſus, & poſtea ratificauit, ex tex. & gl. & Bar. in l. penul. de quæſt. Secus ſi ſponte, & ſine tortura eſſet confeſſus ſecundum Petrum de Anchar. in Clem. 1. de homic.

25 Dixi, regulariter, quia aliquando vnum indicium ſufficeret, dummodo pluribus æquiualere cenſeatur, vt v. g. ſufficeret ad torquendum fuga delinquentis, ſi delinquens fugeret ante inquiſitionem factam.

Item ſufficiens ſignum erit, ſi res furto ſublata deprehenderetur apud delinquentem, & non indicauerit a quo acceperit. Sic etiam ſufficit ad torquendum, ſi Reus de domo egrediatur cum enſe ſanguinolento, & in domo aliquis occiſus ſit. Quæ omnia patent ex praxi iudicum. Semiplenam autem probationem contra Reum facit vnus teſtis omni exceptione maior ſecundum omnes, poſt gloſ. in l. tertia. C. ad leg. Iul Maieſt. Panorm. in ca. 1. de confeſ. & in c. primo. de teſtibus, Bart. in l. 1. §. ſecundo, & l. Maritus. & l penul. ff. de quæſtio. vt ſi quis deponeret directè ſuper facto principali, puta quia vidit Petrum occidere, quã-uis ſecus ſi ſuper indicio, puta quia vidit Petrum cum gladio euaginato. Bartol. in l ſi. de quæſt. Syluеſt. verbo, indicium.

Item ſufficit dictum vnius ſocij ad ſemiplenam probationem, & torturam, dummodo ſit in tormentis confirmatum, alioquin enim cum ſocius ſit infamis, dictum eius non valebit ad torquendum, licet valeret ad inquirendũ, tunc autem maxime valet dictum ſocij, quando tale eſt peccatum quod committi non potuit ſine ſocio, vt fornicatio, Sodomia &c. & non apparet ratio, quare magis nominet hunc ſocium, quam illum, & generaliter quando ex coniecturis tollitur præſumptio mendacij, vt quia non eſt aſtutus, nec ſubornatus, nec impœnitens, & res eſt veriſimilis, quæ omnia iudicis prudentis arbitrio relinqui debẽt vt præfati authores tradunt.

Item ſufficit ad torquendum mendacium, aut variatio, aut inconſtantia cum titubatione in delinquente. de qua re videndus eſt Iul. Clar. lib. 5. recep. ſententiarum. in practi criminali. q. 25. Quando autem via inquiſitionis procedirur, ſufficit ad torquendum infamia ſeu clamoroſa inſinuatio iuridicè probata per teſtes omni exceptione maiores, qui iurent ſe illam infamiam a viris probis, & honeſtis audiuiſſe. Ratio eſt, quia cum grauius ſit torquere, quam inquirere, & interrogare, cum ergo nec iudex via accuſationis procedere poſſit, niſi præceſſerint indicia ſufficiẽtia, aut ſemiplena probatio, nec via inquiſitionis niſi ſit infamia, conſequenter nec torquere poteſt. Et ſicut Reus non tenetur reſpondere niſi hæc adſint, ita neque iuſte torqueri poterit.

26 *Tertio* quando iudex per iniuſtam torturam graui metu, & vi illatam extorquet a Reo, quem torquere, non poteſt, vel proprij criminis confeſſionem vel indicia, aut teſtes quibus conuinci poteſt, aut complices delicti, non poteſt iudex ex confeſſione illa, & dicto rei ſic extorta procedere ad punitionem Rei, vel complicis, qui occultus eſt, & non infamatus, ſi non ſequatur ſcandalum, propterea quod non punitur. Sic Sotus in relect. de tegendo ſecreto. membro 3. quæſt. 2. concl. 5. Mich. Salon 2. 2. quæ 69. artic. 2. controuerſia 9. concluſ. 2. & citant Barto. in l. penult. ff. de quæſtio. & communis opinio iuriſtarum in l. Maritus, ff. de quæſ. & patet ex his quæ dub. 2. dicta ſunt.

Ratio eſt, quia quando medium eſt iniuſtum, & iniquũ iuridice, cognitio exinde parata iniqua eſt, nec ea vti poteſt iudex ad aliquem effectum, iniuſtitia enim cauſæ tranſit in effectum, ſed vis, & metus tormentorum eſt mediũ iniuſtum, & iniquum, Ergo omnis cognitio exinde habita iniuſta, & iniqua erit.

Dixi, graui metu, & vi, quia vt authores præfati teſtantur, ſi iudex leuiter tamen tormenta Reo minaretur, & Reus ſtatim confiteretur, quamuis iudex iniquè egit, ſic comminando, procedere tamen poteſt, quia tunc Reus magis ex puſillanimitate animi, quam ex vi illarum minarum confiteri cenſetur, atque adeo confeſſio illa non tam culpæ iudicis, quam ipſius puſillanimitati tribuenda erit. Quocirca Panorm. in Reg. cum in contemplatione. de regu. iur. docet torturam debere eſſe moderatam, ita vt iudex in ea adhibenda reſpicere debet ad indicia, ad qualitatem perſonæ, an ſit fortis in reſiſtendo, necne. Et ſemper in torquendo hunc modum obſeruare debet, vt totum ſeruet incolumen innocentiæ, vel ſupplicio, vt ſic qui deliquit, pati poſſit ſupplicium debitum; ſi vero ſit innocens, non patiatur defectum corporis. l. Quemadmodum, ff. de q. Vnde Sebaſtian. Sap. in annotatione ad Panormitanum vbi ſupra addit, quod ſi tortus ex iniuſtatis tormentis moreretur, iudex ipſe decapitandus eſſet, & citat ad hoc Bald. in l. 1. C. de emen. ſeruo. & Anton in l. Nemo

car-

7 *Dua regula traduntur tam pro Reo quam pro teſtib. de reuelando Reo latente aut ſocijs occultis notatu digna.*

8 *In criminibus priuatis, qua ex ſua natura complicem requirunt ſi publica ſint in omnibuſque nota, de complice occulto licet interrogare. In alijs occultis particularibus non eſt licitum iudici interrogare, nec tenetur Reus ad interrogata reſpondere. nu. 9.*

10 *Introduci poſſe conſuetudine, vt confeſſi de ſuis delictis interrogentur de ſuis complicibus, eoſque teneri complices reuelare (vt docuit Nauar.) in quibus ſolum criminibus verum eſt?*

11 *An ſi falſo contra innocentem procedatur, & interrogetur de aliquo quod vere fecit, quod tamen eſſet ſufficiens indicium, vt conuinceretur de crimine, quod non fecit teneatur fateri veritatem?*

12 *An ſi Reus iuridice interrogatus negauerit veritatem metu mortis cogere illum poſſit confeſſarius, vt dictum ſuum retractet, adeo vt ſi velit teneatur illi abſolutionem negare? explicatur quibuſdam propoſitionibus, nu 13. 14. 15.*

Teſtis iuridice interrogatus tenetur veritatem dicere etiam cum certo periculo vita illius Rei, nec abſolui poteſt ſi negauerit, ibid.

16 *An Reus qui legitime rogatur veritatem neget vnde factum eſt, vt Iudex eum abſolueret, teneatur in conſcientia ad ſoluendum pœnam, ad quam damnaretur, ſi veritatem faſſus fuiſſet in iudicio? Tribus punctis ab authore declaratur nu. 17.*

18 *Semper tenetur Reus in conſcientia ſoluere damnum, quod non eſt pœna.*

19 *An ſi reus legitime rogatus neget veritatem, teneatur ad reſtitutionem fama, in qua denunciator ſeu accuſator damnum paſſus eſt?*

20 *Qualiter ſe gerere poteſt, aut debet reus quando de crimine vero prater ordinem iuris a iudice interrogetur?*

21 *Si ſub pœnis reſpondere compellat iudex, poteſt ab illo mandato appellare, & quando licitum erit vti verbis aquiuocis ad eludendum iudicem?*

22 *Reus de occulto alterius crimine rogatus a iudice, abſq. mendacio poteſt reſpondere, Neſcio, & iurare, quod neſcit etiamſi ſecreto cognouerit.*

23 *Sic reſpondens non falſum dicit, nec contradictorum quare?*

24 *An iudex interrogans Reum, vel teſtem, vt aperte dicant an fecerint illud delictum, aut viderint, reſpondere poſſunt, non feci aut non audiui.*

25 *Opinio Nauarri, Greger. de Valent. & aliorum verior contra Sotum, & alios.*

26 *Regula quam tradit Bannes, & Salon ad multos caſus explicandos neceſſaria, & intellectu digniſſima.*

27 *Doctrina Sancti Thoma quomodo aut ſecundum quam intentionem iurare quis poteſt, interim, vt non ſit mendax aut periurus.*

28 *Extra neceſſitatem aut extra iudicium non eſt licitum vti huiuſmodi vocibus ambiguis aut amphibologijs, quare.*

29 *Teſtis voluntarie accedens ad teſtificandum, vocibus vti debet in communi ſenſu, & ad mentem iudicis interrogantis.*

30 *An. & quando licitum ſit Reo iudicium per appellationem declinare?*

31 *Veritas quaſtionis duabus propoſitionibus abſoluitur & num. 34.*

32 *A ſententia iudicis arbitri appellare non licet.*

33 *Dua conditiones ad appellandum ex iure requiſita.*

34 *Quando quis appellando calumnioſe ſe defendit, & mortaliter peccat?*

35 *An appellare liceat quando ſententia eſt dubia iudicio prudentium, id eſt, Iudicis, & Patronorum, & partium.*

36 *Iura, & decreta ſiu priuilegia remouentia appellationem in aliquibus caſibus ſolum procedunt in foro exteriori.*

37 *An liceat Religioſos a grauaminibus ſibi illatis appellare.*

38 *Decreta, & priuilegia ſummorum Pontif. prohibentia Regularibus appellare quomodo intelligenda.*

39 *Fratribus Minoribus de obſeruantia ad tribunalia ſecularia appellare ſub quibus pœnis interdicitur? & ad quos recurſum habere debeant, cum ſe grauatos eſſe ſentiant?*

40 *Concilium Trid. non prohibet religioſos recurrere ad ſuperiores per viam appellationis ſed quid tantum.*

41 *Appellare non eſt de iure poſitiuo, ſed tantum de iure naturali negatiue.*

42 *Ad ſacram congregationem Cardinalium, ad Dominum Protectorem, ad Papam aut eius legatos habentes poteſtatem ſuper Regulares non niſi in grauibus negocijs, & cũ matura deliberatione appellandum.*

43 *Si quis Religioſus ab omnibus grauaretur, quid illi potiſſimum eſſet faciendum.*

QVamuis ea, quæ hactenus expoſita ſunt, in confeſſo fere apud omnes ſint, ſuperſunt tamen alia nonnulla, in quib. maxima inter authores eſt diſſenſio, vt ex ſequentibus conſtabit.

1 DVBIVM PRIMVM igitur in hoc capite eſt, an Reus infamatus, & conuictus de vno crimine in iudicio, interrogari poſſit de alijs criminibus occultis a ſe commiſſis, de quib. nulla infamia nulla indicia, nulla probatio præceſſit? Duæ ſunt Doctorum ſententiæ.

Prima eſt aſſerentium poſſe iudicem ſic conuictum de vno interrogare de alio etiam occulto; & Reum ſimiliter teneri ad reſpondendum, & confitendum veritatem. Sic Palud in 4. diſt. 19. q. 4. in fine. S. Anton. p. 3. tit. 9. cap. 7. § 3. Syluest ver. inquiſitio. 1. q. 3. verſic. quartum & Tabien in verb. accuſatio. num. 20. dub. vlt. Horum ratio eſt, quia iudex non prohibetur inquirere de occultis propter occultationem peccati, ſed propter occultationem peccatoris, ne occultus peccator infametur; Quamuis igitur in hoc caſu alia peccata ſint occulta, quia tamen peccator infamatus eſt, & pro ſcelerato habitus, licite de alijs interrogari poteſt.

Secunda eſt negantium id licere. Sic Henricus Quodlib 9. quæſt. 25. Adr. Quodlib. 11. quæſt 1 litera H. Caieta. 2. 2. quæſt. 69. ar. 2. in princip. & tom. 1. opuſc. tract. 31. Reſpon. 17. articulorum. Reſpon. 5. dub 4. Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 6 concl. 5 & in relect. de tegendo ſecreto. membr. 2. q. 6. dub. 5. Angelus verb. inquiſitio. §. 11. Michael Salon 2. 2. q. 69. art. 2. controu. 8. Petr. de Aragon. ibid. & Dominicus Bannes, dub. 1. concl. 3. Martin Naua. in c. inter verba, 11. q. 3. concluſ. 6. coroll. 51. num. 588. & commen. in rub. de iudicijs, num. 62. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 5. quæ. 13. puncto 2. Petro Nauarr. lib. 2. de reſtit. cap 4. par. 2. dub. 5. nu. 170. & Toletus, lib. 5 inſtr. Sacerd. cap. 58. Qui omnes vnanimiter docent, conuictum de vno crimine regulariter interrogari non poſſe de alijs occultis, nec interrogatũ teneri illa manifeſtare. Idem etiam expreſſe ſentit S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. dum ad infamiam requirat, vt non ſolum ſit infamia de perſona, ſed etiam de crimine, ita vt nõ ſufficiat vnum ſine alio ad inquirendum particulariter contra aliquem, & q. 70. art. 1. in corp. docet, quod ſi exigatur teſtimonium ab aliquo de peccatis occultis, de quibus non præceſſit infamia, non tenetur ad teſtificandum. Colligitur etiam hoc expreſſe ex iure canonico. Nam in ca. Inquiſitionis. de accuſat. dicitur, Inquiſitionem ſolum de illis fieri poſſe, *quorum infamia praceſſit*. Item, *Nullum eſſe pro crimine ſuper quo aliqua non laborat infamia inquirendum* Et in c. cum oporteat, requiritur infamia perſonæ, & delicti. dicitur enim, *Niſi ſuper his*, id eſt, criminibus *famam eius laſam eſſe noueris*. Et quamuis in his locis præcipuè agatur de *Inquiſitione*, Intelligi tamen debent etiam de *interrogatione Rei*. Requiritur ergo ex iure canonico, & communi Doctorum ſententia tam infamia delicti quam perſonæ vt quis iuſte interrogari poſſit, ac proinde de alijs criminibus occultis interrogari nequit. Ratio etiam pro hac ſententia euidens eſt, quia licet Petrus v. g. diffamatus ſit de furto, poteſt tamen circa adulterium, aut homicidium bonum nomen habere, & famam integram retinere. Ergo iniuria illi fieret, ſi interrogaretur de illis alijs; Immo qua ratione de his, etiam de alijs quibuſcunque interrogari poſſet, qui de vno ſolo crimine diffamatus eſſet, quod ex ſe patet eſſe ab omni ratione alienum.

Nec-

Digitized by Google

Nec valet ratio Paludani, & aliorum in contrarium, falſum namque eſt iudicium de occultis prohiberi ob ſolam peccatoris occultationem, & non etiam ob occultationem peccati; vtrumque enim vt diximus, requiritur ad infamari, immo per ſe primo requiritur infamia eius ipſius criminis, quod interrogandum eſt, vt ita non temere, ſed grauiter, & iuridice iudex de tali crimine interrogare cenſeatur. Etenim cum crimen occultum ſit, conſequẽter iuditio humano ſubeſſe nequit, homo enim de occultis iudicare non debet. Sicut igitur inquiſitio non poteſt fieri niſi de iis, quorum eſt infamia, & ad infamiam requiritur rumor communis perſonæ, & criminis, ita pari ratione diffamatus de vno crimine, iuridice de alijs occultis, de quibus non eſt infamatus, interrogari non poteſt, & ſi rogatur, reſpondere non tenetur. Et ſicut in detractione, lex quæ prohibet detractionem huic fundamento nititur ne frater infametur, & tamen licet quis de vno crimine diffamatus ſit, cõmitteret peccatum detractionis, qui alia eius crimina occulta reuelaret, quia cum circa alia bonum nomen retinet, ea reuelando vere famam illius læderet, itaq; diffamatum de vno crimine, de alio occulto interrogãdo, iniuriam illi inferret, cum circa alia bonum nomen, & famam illæſam habeat.

1 Hæc autem doctrina, quam tradidimus, regulariter vera eſt, vt diximus, quia in duobus caſib. infamatus de vno crimine interrogari iuſte poteſt de alio, vt præfati authores tradunt.

Primus eſt, quando crimen de quo quis iuſte diffamatus eſt, ita moraliter cum alio coniunctum & connexum eſt, vt ſit ſufficiens indicium, & infamia alterius, vt v. g. infamatus & conuictus de adulterio, & de conſuetudine cũ muliere, ſi poſtea in lecto, vel cubiculo adulteræ maritus occiſus inueniatur, iure rogari poteſt de homicidio. Item ſi quis conuictus ſit de homicidio, & cadauer reperiatur expoliatum, rogari poteſt homicida etiã de ſpolio.

Secundus eſt, quando vnum crimen perfecte cognoſci nequit ſine cognitione alterius, ita vt ſit quaſi circunſtantia alterius, vt v. g conuictus de furto rei ex eccleſia, iure interrogari poteſt, an fores etiam eccleſiæ fregerit. Item conuictus de conſuetudine cum aliqua iuniori, quam deinde nuptam vir deprehendit non eſſe virginem, interrogari poteſt fornicarius ille, an ipſam deflorauerit, & ſtuprauerit, quia prudenter, & iuſte habebitur ab omnibus talis ſuſpicio.

4 *Extenditur* autem hæc doctrina a Caiet. Salono, Petro de Arragon. Gregor. de Valen. & alijs contra Paludanum, etiam ad Prælatos religioſorum ne ſubditos de vno crimine infamatos, de alijs, de quibus non ſunt infamati, iubeãt reſpondere, peccant enim ipſi præcipiendo, & ſubditi non tenentur obedire, etiamſi pręcepta, & cenſuras imponant. Quia cum hoc ſit iuris naturæ, cui non videntur in hac parte Religioſi ceſſiſſe, iniuſtè hæc illis præcipiunt. Immo addunt, quod licet ſit ſuſpicio nunc, aut olim fuit de aliquo circa aliquod peccatum, non licet tamen propter hãc ſimplicem ſuſpicionem de aliquo inquirere, quia ſemper requiritur infamia ſeu clamoroſa inſinuatio ad inquirendum, & indicia ſufficientia, aut ſemiplena probatio tam criminis, quam perſonæ, vt quis iuſte interrogari poſſit.

Et ſicut Reus non poteſt interrogari de alio crimine, de quo non eſt infamatus, eo modo quo diximus, ita neque interrogari poteſt teſtis de alijs criminibus, de quibus Reus non eſt infamatus, quia talis interrogatio non eſt inquiſitio omnino ſpecialis, in quà nullo modo de occultis inquirere licet, vt Salon, & Caietanus annotarunt.

5 DVBIVM SECVNDVM eſt, an conuictus de crimine aut illud confeſſus interrogari poſſit de ſociis occultis criminis, quorum nulla ſit infamia nulla indicia adſunt, nec aliqua probatio?

In hac difficultate quamuis aliqui partem affirmatiuã tenent, vt Paludan. in 4. diſtin. 19. quæſt. 4. in fine, & Syluest. verbo, inquiſitio 1. q. 5. verſic. Quintum, & Clarus in practica criminali, lib. quinto, q. 21. & Bart. in l. Repetita. ff. de quæſt.

Alij tamen partem negatiuam ſaltem regulariter tenendam eſſe docent, vt Adrian. Quodlib. 11. q. 1. ſub litera H. & in reſponſione ad quintam difficultatem, litera HH. & in reſponſione ad ſecũdum argumentum. in principio, ſub littera II. Caiet. tom. 1. opuſc. tract. 31. in reſpon. 5. dub. 1. & 2. & 2. 2. q. 69. art. 2. Salon, ibi. controuerſia 8. dubio 2. Petrus de Arragon. dubio 3. Bannes, ibidem. dub. 1 concluſ. 2. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 6. artic. 2. concluſ. 5. & in relect. de tegendo ſecreto, membro 2. quæſt. 6. conclu. 1. dub. vlt. & concluſ. quarta, Martinus Nauar. in Manu. cap. 18. nu. 58. & num. 59. & in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 49. num. 584. & coroll. 51. num. 589. Petr. Nauarr. lib. 2. de reſtit. c. 4. par. 2. dub. 5. num. 173. & ſeq. Toletus lib. 5. inſtruct. ſacerd. c. 58. Angel. verbo, confeſſ. delicti. §. 4. Emanuel Sà in Aphoriſ. verbo, Iudicium, §. De reo. & colligi videtur ex vtroque iure tam canonico, quam ciuili. Nã in c. *cum Monaſterium, de confeſſis*, ait Clemens Papa III. *Secundum, vtriuſq.* iuris ſtatuta de ſe confeſſi, ſuper aliorum conſcientijs, interrogari non debent, &(crimine *læſæ Maieſtatis excepto) de reatu proprio confitentis periculoſa confeſſio non eſt aduerſus quemlibet admittenda. Si tamen eos infamia huiuſmodi laborare contingat, indicenda eſt eis purgatio* Et Alexander Papa Tertius in ca. veniens. 1. de teſtib. ait, *Nulli de ſe confeſſo, aduerſus alium in eodem crimine credendum eſt.* Et Iulius Papa in can. *Nemini.* 15. q. 3. ait, *Nemini (præter quam de crimine læſæ Maieſtatis) de ſe confeſſo, ſuper alienum crimen credi oportet, quoniam eius atque omnis Rei profeſſio periculoſa eſt, & admitti aduerſus quemlibet non debet.* Quibus ex locis, & teſtimoniis euidens eſt, Reum nec rogandum aut inquirendum eſſe de ſociis, nec eius teſtimonium præiudicare ſociis, niſi alias de eo crimine ſint infamati. Quomodo autem periculoſa ſit, docuit optime Imperator Seuerus. l. 1. §. Diuus Anton. ff. de qq. quia ſcilicet, Reus aliquando ſe vindicandum de his ſuis inimicis, vel de his quorum opem implorauit, nec ipſi fauerunt, accuſat eos falsò tanquam delicti ſui complices. Quin etiam nonnunquam ad ſe liberandum, accuſat tanquam complices viros graues, & potentes, ſperans ſe, eadem via liberandum, qua & illi liberabuntur.

Idem etiam habetur ex iure ciuili, vt patet ex l. finali, C. de accuſat. & l. repetita. ff de qq.

Vt autem omnia clariora reddantur ſupponendum eſt, quædam crimina eſſe in damnum commune, vt crimen læſæ Maieſtatis, hæreſis, &c. Alia vero ſunt quæ non vergunt niſi in damnum particulare, vt homicidium, adulterium, &c. Rurſus quędam ſunt, quę ex ſua natura non poſſunt exerceri ſine ſocio, vt adulterium, Sodomia; Alia vero ſine ſocio fieri poſſunt, vt homicidium priuatum, furtum &c. Denique quædam ſunt publica, omnibuſque nota, vt occiſio hominis cuius cadauer ab omnibus videtur; Alia vero ſunt occulta, quæ non niſi a iudice, aut ſuis miniſtris cognoſcuntur. His ita præſuppoſitis, quid mihi veriſimilius videtur, breuiter exponam.

6 Prima Propoſitio, Ex iure communi tam canonico, quã ciuili non eſt licitum interrogare de ſocijs criminis, exceptis criminibus illis, quæ in damnum Reipubl. vergũt. Hoc patet ex dictis. Ratio eſt, quia non eſt procedendum, aut inquirendum in particulari contra aliquem in particulari, niſi præcedẽte infamia, ſeu abſque accuſatore formali, aut virtuali. Sed contra complices occultos, vt conſtat, nullus adeſt accuſator formalis aut virtualis, cum non ſit aliqua contra eos infamia. Ergo nec iudex de eis interrogare, nec Reus eos reuelare poteſt abſque peccato mortali, cum peccatum ſit ſine cauſa legitima eos infamare.

Dixi *Exceptis criminib. in damnum communè vergentibus.* Sunt enim quædam crimina, quæ dicuntur a iure excepta ab hac regula communi, per alias leges particulares, quæ referuntur a gloſſa in l. finali, C. de accuſat. & Soto vbi ſup. vt eſt crimen læſæ Maieſtatis. vt patet ex c. cum Monaſterium. de confeſſis. can. Nemini, 15. q. 3. & l. quiſquis, in fine. C. ad leg. Iul. Maieſta. & Extraua. ad Reprimendũ. de hæret. Et idem de crimine hæreſis dicendum eſt, & de Proditione, & Coniuratione in patriam.

Item falſatio monetæ, l. prima, C. de falſ. moneta. Item latrocinium publicum: latrones autem publici dicuntur

qui

qui vias obſiderit,& conſpirant deprædari quoſcunq. poſſunt,l.prouinciarum.C.de ferijs.& l.Diuus Adria.ff.de cuſtod.reo.& l.4.ff.ad leg.Iul.peculatus,§.Mandatis. In his enim non ſolum debet iudex de ſociis inquirere in genere,etiamſi nullus laboret infamia,ſed ipſemet etiam Reus vltra reuelare tenetur, maxime quando crimen adhuc pēdet in futurum,& in perniciem Reip. & fidei, vt diximus ſup.vergere dubitatur.

Ratio eſt,quia proprium munus,& officium eſt iudicis conſulere bono communi,non obſtantibus quibuſcunque priuatis commodis; cumque Reus ipſe non rogatus eos reuelare tenetur,multo magis rogatus eos manifeſtare debet; Et idem dicendum eſt de crimine,quod eſt contra iuſtitiam,& innocentiam alicuius tertii,vt ſi v.g.multi conſpirarunt occidere Petrum,& vnus capiatur,iure rogatur, an alij animati ſint ad occidendum. Sunt autem hæc intelligenda,quando crimen pendet in futurum, quia ſi ſocii eſſent iam emendati, non tenebitur eos reuelare niſi iuridice rogatus,puta quando infamati eſſent,ſi via inquiſitionis procederetur, aut ſemiplena probatio, aut indicia ſufficientia eſſent, quando via accuſationis proceditur. Quocirca Sotus vbi ſup.duas regulas tradit tam pro Reo, quam pro Teſtibus de reuelando Reo latēte, aut ſociis occultis notatu dignas; quarum

Prima eſt de Reo, Ad obuiandum damnum Reipubl. aut tertiæ perſonæ perniciem, poteſt, & tenetur Reus interrogatus occulto complices accuſare,& reuelare,non autem quando præteritum eſt omnino peccatum,& ſocii emendati ſunt,& conſentiunt omnes,immo etiam,& Paludanus expreſſe loco citato.

Secunda eſt de Teſtibus, quando crimen eſt in damnū Reipubl.aut tertiæ perſonæ, neque eſt emendatum, ſed pendet in futurum, poſſunt, & tenentur teſtes rogati Reo procedere.

Addi poteſt ex doctrina eiuſdem Soti, & *tertia*, ſcilicet ſicut Reus non tenetur prodere crimen præteritum occultum,& nullo modo pendens in futurum,quando inquiritur ad illum ſolum puniendum, ita nec in eodem caſu tenentur teſtes eiuſdem criminis præteriti occultos Reos ad pœnam tantum ſeu punitionem inquiſitos reuelare. Semper enim intelligi debent iudicis verba,vt notat Caietan. quando petit ab aliquo an tales ſciat,&c.ſeruato iuris ordine, & de Reis, aut complicibus ſecundum iura reuelandis,alias & iudex petendo, & inquiſitus reuelando peccant.

8 Secunda Propoſitio, In criminibus priuatis, quæ ex ſua natura complicem requirunt, ſi publica ſint, omnibuſque nota,licitum eſt iudici interrogare de complice occulto; teneturque reus veritatem fateri,ſicut, & iudex poteſt, & tenetur rogare. Sic Petr. Nauar.& Petr.de Arrag. & Sal.vbi ſup. Ratio eſt,quia cum crimina eiuſdem naturæ ſint, vt ſupponimus,vt ſine ſocio exerceri non poſſint, eo ipſo quod ſint publica, & conſtat de vno authore criminis,eſt etiam publicum,& notorium aliquem alium eſſe participem eiuſdem criminis. Vnde non ſatisfaceret iudex officio ſuo,niſi de ſocio inquirat, & alias daretur occaſio populo cogitandi velle ipſum peccata manere impunita, quod in graue damnum Reipublicæ cederet. Vnde tenebitur Reus etiam in eo caſu ad interrogata reſpondere propter idem bonum commune, non obſtante præcepto naturali de non reuelando peccatore occulto. Et ita quando quis occidit alium, verbi gratia, ſi plebeius occidit virum nobilem, cum quo nunquam fuerat rixatus, vt ait Salon, licitum erit interrogare de mandante, quoties coniectura probabilis eſt homicidium illud iuſſu, & mandato alterius factum fuiſſe; conſentit etiam Caiet. in hoc caſu, quia ſufficit ad interrogandum in genere de mandante, euidentia criminis illius,quod prudenter iudicatur habuiſſe mandantem, vt patet ex l. Laniator, ff.de ſenatoribus,vbi aperte dicitur,ſi famulus crimen feciſſe conuincitur, interrogetur de mandante. Nec valet quod reſpondet Sotus legem illam intelligi præcedentibus indiciis,aut infamia,contra mandantem; Nam vt recte notat Clarus lib.5.pract.crim.q.64.Lex generaliter, & abſolute loquitur, & in his omnibus eſt praxis iudicum de ſociis interrogare.

9 Tertia Propoſitio, In criminibus aliis particularibus occultis, etiamſi eius ſint naturæ vt ſine complice exerceri non poſſint, nunquam eſt licitum iudici interrogare de complice non infamato, nec Reus tenetur ad interrogata reſpondere. Sic Petrus Nauarr. & Arrag. vbi ſupra.

Ratio eſt, quia de iure naturæ eſt, vt non procedatur ad inquiſitionem ſine infamia præcedente, niſi in caſibus,quibus id expedit bono communi, ſed in criminibus de quibus agimus, non eſt neceſſarium bono communi, quod fiat inquiſitio occulti patratoris. Ergo illa iure fieri non poteſt, & conſequenter nec Reus ad interrogata reſpondere tenetur. Quæ doctrina a fortiori vera eſt in criminibus priuatis, quæ ex ſua natura ſine ſocio fieri poſſunt. Cum enim in hoc caſu nec vlla ſit infamia, nec accuſator, crimen ex ſua natura inſinuat complicem, temeraria planè, & iniqua eſſet de ſocio interrogatio vt etiam Salon, & Nauarr. fatentur.

10 Quod vero Mart.Nauarr.in cap.inter verba,11.q.3.concluſ.6.coroll.51.nu.589.introduci poſſe conſuetudinē vt confeſſi de ſuis delictis interrogentur de ſuis complicibus eoſque in illis locis vbi eſt talis conſuetudo, teneri complices reuelare, ſolum verum eſt in criminibus quæ vergunt in damnum Reipubl.aut tertiæ perſonæ,aut quæ licet crimina priuata ſunt,ex ſua tamen natura complices requirunt,& publica,& notoria ſunt, iuxta ea quæ in prima, & ſecunda propoſitione dicta ſunt. Si enim id verum eſſe intelligat de criminibus, de quibus diximus in propoſitione tertia, procul dubio fallitur, ſiquidem vt recte Petr.Nauar. Petr.de Arragon, & alii teſtantur, & nos ſup. probauimus, de iure naturali requiſita eſt infamia ante inquiſitionem. Quod ſi aliquando ſine illa procedi poteſt,non eſt ex vi conſuetudinis,aut alterius legis humanæ, ſed ex interpretatione iuris naturalis per concurrentiam alterius ſtrictioris,vt contingit in peccatis vergentibus in perniciem Reipub.& in peccatis publicis,in quibus etiam nulla infamia præcedente licitum eſt inquiſitionem facere, ne communis Reipubl. pax, aut bonum,quod cuicunque commodo priuato famæ, aut vitæ malefactoris præponderat,alias ſæpiſſime perturbaretur. Nulla autem conſuetudo poteſt contra legem naturalem præualere, vnde Caietan.Sotus, Salon, & alii omnes hanc conſuetudinem iudicum reprehendunt, qui in caſibus quibuſcunque occultos complices tormentis exquirere conantur, aſſerentes inſuper,quod ſi Reus aut metu tormentorum,aut alia ratione occultos ſocios nominaret,non eſſe licitum iudici contra tales nominatos procedere.

11 DVBIVM TERTIVM eſt, an ſi falſo contra innocentem procedatur, & interrogetur de aliquo quod vere fecit,quod tamen eſſet ſufficiens indicium vt conuinceretur de crimine,quod non fecit,teneatur fateri veritatem? Vt v.g. latrones occiderunt hominem in via, gladio forte innocentis hominis,qui tunc illac tranſibat, & innocens ille, poſtea accuſatur cum falſis teſtibus de homicidio, & de illo interrogatus,id vere negat;ſed rurſus interrogatur an tali hora illac tranſiuit, & an gladius, qui inuentus eſt in cadauere, ſit ſuus, quæſtio eſt,an teneatur veritatem fateri? Ratio difficultatis eſt, quia iudex iuſte, & legitime interrogat,poſtquam procedit ſecundum allegata,& probata.

Hanc difficultatem ſolus inter authores,quos legerim, tangit Sotus, qui in relect. de tegendo ſecret. membr. ſecundo,quæſt.7.concluſ.3. dub. ſecundo negatiue reſpondet,ſi periculum propter cōfeſſionem illam ſubiret, quod condemnaretur de homicidio. Quia iudex non interrogat legitime,niſi quia ex falſa præſumptione procedit; vnde ſubditus nullam ei facit iniuriam celando veritatem, ne tale ſubeat periculum, adeo, vt ſi negaret ſine iuramento,eſſet ſolum mendacium officioſum,& veniale. Eodem modo ſi innocens falsò accuſatur de adulterio, & ad illum finem interrogetur, an intrauerit tale nocte, non tenetur reſpondere, niſi forſan manifeſte poſſet ſe purgare.

DVBIVM Quartum eſt. An ſi reus iuridice rogatus negauerit veritatem metu mortis, cogere illum poſſit confeſſarius vt dictum ſuum retractet, adeo vt ſi nolit retractare, teneatur illi abſolutionem negare?

In hac difficultate non eſt vlla inter authores differentia, quamuis omnes non ſatis aperte eam explicent; legendi autem ſunt Sotus in relect. de tegen. ſecr. memb. 2. q. 7. concl. 2. & lib. 5. de iuſtit. q. 6. art. 2. concl. 5. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 69. ar. 2. concl. 10 Domin. Bannes ibid. par. 2. dub. 1. concl. 3. Martin. Nauar. in Manu. c. 18. num. 58. & capit. 25. num. 36. & in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. corollario. 65. num. 728. Toletus lib 5. inſtr. Sacer. cap. 58. & alij paſſim. Sit igitur clarioris doctrinæ gratia

13 Prima Propoſitio; Qui iuridice rogatus veritatem negar, durante adhuc proceſſu, iudicio, & captura rei, ita vt nec per iudicis ſententiam, nec per fugam, nec alia via liberatus ſit, non poteſt ſacramentaliter abſolui, niſi prius illam iudici fateatur. Ratio eſt, quia reus iuridice rogatus etiam cum vitæ ſuæ periculo veritatem fateri tenetur, ut ſupra oſtenſum eſt, Ergo eam negando, peccat mortaliter, & perſeuerat in peccato, perſeuerans autem in peccato mortali capax abſolutionis non eſt argum. c. Peccati veniam de regul. iur. in 6. Id quod multo magis procedit, quando iam Reus eſt conuictus per teſtes, & condemnatus, tunc enim niſi veritatem confiteatur, in ſua negatione perſeuerans irrogat grauem iniuriam iudici, cui non reddit ius ſuum reſpondendo, teſteſq. ipſos tanquam iniquos infamat, & condemnat, commouetur enim populus. & ſcandalizatur, credens illum iniuſtè a iudice, & teſtibus occidi, quam ſane iniuriam cum poſſit, & debeat, quamdiu manet in iudicio reſarcire, niſi illam reſarciat, in peccato manet, nec abſolui debet. Qua in re vt monent præfati authores, confeſſarius mature, & prudenter ſe gerere debet neque enim facile abſolutionem concedere, aut negare debet.

Quia cum aliquando iudices multa faciant, quibus veritatem extorqueant a Reo; in quibus non videtur iuris ordo ſeruari, non debet eſſe præceps in neganda abſolutione, ſed ſemper quantum fieri poteſt, diligenter inquirat partim a Reo, partim ab aduocato, qui totius proceſſus eſt conſcius, ſi ne aliquis defectus in proceſſu, aut circa modum procedendi iudicis, aut circa dicta teſtium, aut circa probationes, aut circa ordinem iuris, ut ſic tandem prudenter iudicare poſſit an aliqua via ſecundũ ius Reus ille liberari poſſit, vel non reſpondendo, vel per appellationem, vel per aliquam obiectionem accuſatoris, teſtium probationum, vel alicuius alterius rei licitę. Quod ſi omnibus penſatis, & diligenter conſideratis, videat confeſſarius ad reſpondendum teneri, hortari eum debet, vt veritatem dicat, quam ſi fateri noluerit, abſoluere eum non poteſt. Quod ſi prudenter dubius eſſet confeſſarius an iuridice interrogatus ſit Reus, tunc in fauorem Rei inclinare debet, vt eum abſoluat, etiamſi non manifeſtet, arg. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. & c. vlt. de ſenten. & re iudicata.

Illud vero notat Dominicus Bannes vbi ſupra quod ſi poſtquam reus veritatem negauit coram iudice, & conſequenter peccauit, ſi tamen poſtea ex eo quod confiteatur illam; incurrat in nouam pœnam conuictus de noua culpa periurij, non tenebitur iterum confiteri veritatem.

Ratio eſt, quia iam non cenſetur rogatus de priori caſu, ſed de re noua, vnde cum in hoc caſu confitendo veritatem antea ſe negaram, proderet ſe reum de noua culpa, (quod nemo tenetur facere) conſequenter in hoc caſu non tenebitur eam confiteri. Sin autem non incurreret nouam pęnam, quam antea incurreret, confiteri tenebitur veritatem, quam negauit.

Et quod de Reo diximus, pari ratione dicendum eſt de Teſte, qui durante iudicio tenetur veritatem dicere, etiam cum certo periculo vitæ illius Rei, quoties iuridice rogatur, quam ſi dicere nolit, peccat, nec abſolui poteſt. Si enim Reus tenetur cum vitæ ſuæ periculo iuridice rogatus veritatem dicere, multo magis teſtis cum periculo vitæ alienæ. Id quod intelligendum eſt, quando certo ſcit ſe iuridice interrogari; ſi enim prudenter dubius eſſet, an iudex iuſte procederet, in fauorem potius Rei inclinare debet, quia ſi iudex ipſe in dubijs inclinare debet in fauorem Rei, a fortiori teſtis, qui eſt perſona priuata, & cui non incumbit punitio delictorum.

14 Secunda Propoſitio, Quando reus euaſit iudicium, aut per fugam, aut quia ſuperauit tormenta, & mentitus eſt iudici, & per ſententiam liberatus eſt, tunc abſolui poteſt a confeſſario, impoſita ei pro illo mendacio ſalutari pœnitentia, in quo tamen caſu non poteſt eum cogere confeſſarius, vt ad carcerem redeat, aut iudicem adeat, & ſe ipſum prodat, hoc enim eſſet ſeipſum occidere; Eſt tamen obligatus confeſſarius in hoc caſu monere illum, vt ſi ſit animo præparato; & in voluntate confitendi ſi iterum in iudicio, ſicut prius, rogetur, quamuis ad mortem condemnandus eſſet alioquin eum abſoluere nequit. Ratio eſt, quia ſolum fateri tenetur veritatem, quando legitime rogatur, ſed nunc non rogatur. Ergo nunc non tenetur ſeipſum manifeſtare; & prodere, Quia tamen veritatem fateri tenetur, ſi iterum in iudicio rogetur, ideo nunc voluntatem, & propoſitum habere debet dicendi veritatem, ſi rogatus in iudicio legitime fuerit. Vnde ſi confeſſarius monendo Reum de hac re, deprehendat Reum hoc propoſitum; & voluntatem debitam non habere, abſoluere eum non poteſt, quia eſt in voluntate faciendi contra obedientiam & iuſtitiam debitam, atque adeo perſeuerans in propoſito peccati abſolui nequit.

15 Tertia Propoſitio, Reus qui iuridice rogatus veritatem negauit, ſi poſtea condemnatus. & conuictus ducatur ad mortem, quamuis in patibulo poſitus optime facit confitendo veritatem; de rigore tamen ad id faciendum non tenetur, niſi alioquin notabile aliquod damnum inde ſequeretur, ſed ſatis eſt ad animæ eius ſalutem, quod peccatum ſuum rite confeſſus ſit, & ſacramentaliter abſolutus. Sic Martin. Nauarr. in Manual. capitulo 25. numero 38. qui de hac re rogatus ita conſuluit.

16 DVBIVM Quintum; An Reus qui legitime rogatus veritatem negat, vnde factum eſt, quod iudex eum abſolueret, teneatur in conſcientia ad ſoluendam pœnam, ad quam damnaretur, ſi veritatem faſſus fuiſſet? vt verbi gratia legitime rogatur delinquens de hæreſi, & negat ſe fuiſſe hæreticum & propter hoc non confiſcantur bona eius; An teneatur in conſcientia reſtituere bona ſua fiſco, ſiquidem damnaretur ad iſtam pœnam confeſſa veritate.

Nõ eſt quæſtio de pęna corporali mortis, aut exilij, &c. hanc enim certum eſt apud omnes non teneri Reum ſubire in conſcientia, quia nemo executor eſt pęnæ corporalis in ſeipſum. Item eundo in exilium, ſeipſum prodit, & crimen quod commiſit, aut ſaltem probabile periculum incurrit prodendi ſeipſum; ſolum igitur difficultas eſt de pęna pecuniaria, an eum reddere teneatur fiſco? Duæ ſunt in hac re Doctorum ſententiæ.

Prima eſt, Soti libr. 1. de iuſtit. quæſt. 6. art. 6. concl. 4. in fine, aſſerentis obligari in conſcientia ad hanc pęnam. Ratio eius eſt, quia negat veritatem contra iuſtitiam. Ergo contra iuſtitiam impediuit fiſcum a pęna. Sed qui impedit contra iuſtitiam alium a conſecutione rei, tenetur ad reſtitutionem.

ADDITIO NOVA.

Adde. De obligatione rei ad manifeſtandam ueritatem iudici legitime interroganti in cauſa mortis, uel grauis pœnæ corporalis infligendæ, vide Martin. Nauarr. in capitul. inter verba. numer. 733. & 745. 11. quæſtio. 3. & Petrum Nauarrum, qui alios contrariæ ſententiæ refert lib. 2. capitul. 4. numer. 131. pro quorum opinione ſatis fauet. lex. 1. ff. de bonis eorum, qui ante ſenten. mort. ſibi conſciuerunt. ex ibi dicitur; ignoſcendum enim ei uidetur, qui ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemptum voluerit.

Secun-

Digitized by Google

Secunda eſt Nauarri in Manuali,cap.18.nu.49.Dominicus Bannes ſecunda ſecundæ,quæſt.69.art.2. par.2.dub.2.Petri de Arragona ſecunda ſecundæ.quæſtio 62.artic 2. & Michaelis Salonis ibidem,controuerſ.2. & aliorum, dicentium non teneri. Ratio eſt, quia nemo tenetur ad pęnam niſi poſt condemnationem. Cum igitur reus nondum ſit condemnatus, non tenebitur ad reſtitutionem illius pœnæ. In hac re,mihi hæc breuiter dicenda eſſe videntur.

17 *Primum eſt*,ſi agatur de pœna pecuniaria, tūc aut pars cui pęna illa debita fuit poſt condemnationem, petit pœnam,aut non:ſi petat,& Reus in iudicio negat veritatem, tenetur in conſcientia poſtea pęnam illam ſoluere. Ratio eſt,quia tunc facit contra iuſtitiam debitam parti, habet enim pars ius ad pęnam: Vnde ſi fiſcalis inſtet,& petat pœnam applicatam,aut vere applicandam fiſco, Reus negans veritatem pęnam ſoluere tenetur,quia petente, & inſtante fiſcali contra iuſtitiam illum impedit a conſecutione pęnę ſibi debitæ: Quod ſi veritatem negat Reus in iudicio,fiſcali non petente nec inſtante, ſed ſolum quia ex ſuſpicione graui ductus eſt ad iudicium, quam tamen ſi confeſſus fuiſſet,bonis ſuis ſpoliatus fuiſſet, tunc ad reſtitutionem non tenetur,cum pęna non debeatur ante iudicis condemnationem, iuxta ea quæ de hac re diximus in materia de reſtitutione.in §. *Non manifeſtans*. dubio ſecundo,diuerſa namque ratio eſt, quandō veritas negatur in iudicio petente, & inſtante fiſcali, & quando non eo modo petitur: primo namque modo fiſcalis in proxima erat potentia ad rem ſibi debitam, & quaſi in actu, inſtabat namque pro re ſibi ex iuſtitia debita, atque adeo cum fraudetur re ſua,& impeditus a conſecutione pęnæ, iniuriam manifeſte patitur, ſecus autem quando,eam non petit, atque adeo hoc in praxi ſemper obſeruari ſolet.

Secundum eſt,ſi tractatur, vt etiam aliquādo tractari ſolet de reſcindendo aliquo contractu,qui per leges reſcindi debet,tunc Reus veritatem negans inſtante, & petente parte, in conſcientia tenetur poſtea reſcindere contractum, qui annullari debuiſſet, ſi Reus veritatem non negaſſet.

Ratio eſt, quia peccauit contra iuſtitiam debitam parti.

18 *Tertium eſt*, damnom quod non eſt pęna, ſemper tenetur Reus in in conſcientia ſoluere, ſiue petatur, ſiue nō. Vt v.g. erat lis de ſoluendo tributo, ſi Reus legitime rogatus fateretur veritatem, & damnaretur ad ſoluendum tributum, & etiam ad aliam pœnam propter delictum, tunc certum eſt apud omnes teneri ſoluere tributum, & pęnam, quia in hoc caſu & eſt damnum de iuſtitia debitum,& pœna illa,quæ ſuperadditur, non ſolum habet rationem pœnæ, ſed etiam damni, vnde eam tanquam damnum alteri debitum Reus in conſcientia ſoluere tenetur.

Sic etiam ſi pars contraria læſa eſt ex delicto, de quo reus accuſabatur,& ex negatione eius maius damnum,& incommodum incurrit, tenebitur reus ad reſtitutionem totius damni reſpectu partis contrariæ, ſcilicet ad reſtitutionem expenſarum, quas fecit in proſecutione litis. Ratio eſt, quia reſpectu partis contrariæ peccat reus contra iuſtitiam commutatiuam. Qua etiam de cauſa ſi ex negatione iniqua illa nocumentum aliquod iudici, vel accuſatori,vel teſti in bonis,quę antea habebant ſequitur, vt v.g. ſi incurrant damnum, vel bona temporalia,quę habebāt, amittant,tenebitur Reus ad reſtitutionem, vt Bannes vbi ſup & Nauarr. in cap.inter verba,11.qu.3.concl.6 coroll. 65. num.765. fatentur. Et iuxta hęc dicta reconciliari poſſunt authores,ita vt Soti opinio vera ſit, quando pęna nō tam pęnę,quam damni rationem ſubeat,aut quando iam illa alicui applicata eſt,aut adeſt pars illam petens, aut aliunde damnum parti læſæ infertur: Econtra vero Nauarri ſententia ſequenda eſt, quando pęna non habet rationem damni illati alicui, quia ſcilicet aut nulli applicatur,aut non adeſt pars petens illam, ſed ſolam pęnæ rationem ſubit. De teſte vero quid dicendum ſit, ſuo loco exponemus.

19 DVBIVM SEXTVM eſt, an ſi Reus legitime rogatus neget veritatem,teneatur ad reſtitutione famæ,in qua denunciator.ſeu accuſator damnum paſſus eſt?

Ratio difficultatis eſt, quia Reus negando veritatem, dicit conſequenter denunciatorem, vel accuſatorem fuiſſe mentitum, & calumniatorem eſſe. De hac re legendi ſunt Scotus in 4. diſtinct.15. quæſt 4. §. in tertio membr. Rich.ibid.art.5.q.3.Gabriel eadem diſtinct.15. quæſt. 16. artic.2.concluſ 4.& art.3. dub.3.Caiet.2.2.quæ.62. art.2. dubio 1. Angel. verb. detractio § 4.Sotus lib. 4. de iuſtit. quæſtio.6. art. 3. ad quartum, & alij; quos ſupra in tractat de reſtitutione, de tertio infamandi modo agentes enumerauimus. In hoc ergo loco breuiter dicendum eſt.

Primo certum eſt apud omnes, quod ſi accuſatus ſit innocens, & falſo denunciatus & delatus ſit ad iudicium, negando crimen ſibi impoſitum, non tenetur ad aliquid, quia iure ſuo vtitur,eſt enim innocens,& falſo accuſator, vnde denunciator,ſeu accuſator ſibi imputet.

Secundo,ſi accuſatus vere crimen commiſit,& iuridice rogatus ſit, puta,quia adeſt vnus teſtis omni exceptione maior,& neget veritatem, peccat quidem cōtra iuſtitiam iudici debitam, vt conſtat, immo etiam contra iuſtitiam accuſatori debitam, atque adeo ſi accuſatoris fama exinde lædatur, tenetur reſtitutionem facere accuſatori, quam faciet confitendo crimen, ſi iterum rogatus fuerit.

Tertio,quando reus contra iuris ordinem, ſeu non iuridice rogatur,non tenetur ad reſtitutionem negando verū crimen, quia vtitur iure ſuo, cum eam in hoc caſu minime fateri teneatur. Quod ſi exinde accuſator damnū in fama patitur, id omnino per accidens eſt, ſibique accuſator imputet, eo quod crimen ad iudicium detulit, quod nec plene,nec ſemiplene probare poteſt. De qua re latius vbi ſupra diſſeruimus.

20 DVBIVM SEPTIMVM eſt. Qualiter ſe gerere poteſt aut debet Reus, quando de crimine vero pręter ordinem iuris a iudice interrogatur.

In hac re quędam certa ſunt. & in confeſſo apud omnes, quędam vero dubia.& controuerſa.

Primo igitur certum eſt, Non licere mentiri in iudicio ſiue cum iuramento.ſiue abſque iuramento, neque etiam extra iudicium, etiam ad mortem vitandam, vt patet ex S.Tho.2.2.q.69.artic.1.& quæſt. 110.artic.3.Nauar.in ca. inter verba.12.q.3.concl.6.corollar 65.nu.765.Couar.lib. 1.variar.reſolut.cap.2. num.1. Soto in relect. de tegendo ſecreto. membro 3. quæſtio.3. concluſ. 1. & alij communiter.

Ratio eſt, quia mendacium intrinſece, & de genere ſuo malum eſt.nec vlla de cauſa fieri poteſt, vt ſit bonū, vnde Ariſtot. lib. 4.Ethic.cap 7.ait mendacium per ſe improbum eſſe,& vituperabile. Et patet ex ſacris literis Pſ. *Perdes omnes,qui loquuntur mendacium*. Et eccleſiaſtici 7. *Noli mentiri omne mendacium*. Idemque latius ſupra cōprobauimus,& Scholaſtici in tertio,diſtinctione 38. communiter tradunt.

Secundo quamuis cum iuramento interogatur,non tenetur tamen veritatem fateri, ſed illam occultare, & iudicem vijs, & verbis licitis eludere poteſt, immo reſpondere poteſt, ſe nolle reſpondere. Sic Couar. Salo & alij citati. Ratio eſt manifeſta, quia ex eo ſolum tenetur reus fateri veritatem,quia iudex ius habet eum interrogandi: ſed in hoc caſu,vt ſupponimus iudex eum iuridice non interrogat,ergo neque tenetur ipſe fateri, ſed veritatem occultare poteſt.

Nec iuramentum ſuperadditum obligat nos in iudicio ad aliquid,ad quod ſimpliciter. & ex iuſtitia non tenemur, ſed ſolum debitum illud auget, quæ omnia ex capit. qualiter, & quando. ti. de accuſat. & Doctoribus ibidem colliguntur, & copioſe tradit Henric. a Gandauo Quodlib. 1. q. 35. & certum eſt.

21 Tertio,ſi iudex ſub pęnis reſpondere compellat,poteſt ab illo mandato appellare, vt omnes fatentur, & inferius latius exponemus,ex S.Thom. 2.2.quæſt 69.ar.1.in Corp. & Sotus in relect. de tegendo ſecreto, membr.3. quæſt.3.

Digitized by Google

concluſ.3.& lib.5.de iuſtit.quæ.6.ar.2.concl. 6.Nauarr.in Manuali,cap.25.nu.43.niſi timet iudicem in eum ſæuiturum.

Quarto,quando non prodeſt,aut expedit appellatio iuſta de cauſa ob ſeuitiam iudicis,licitū eſt, vti verbis æquiuocis,& amphibologicis ad eludēdum iudicem, hoc eſt, proferre poteſt aliquod verbum iuxta mentem ſuam, qđ verum ſenſum habet,quamuis iudex alio in ſenſu illud accipiat,hoc enim non eſt fallere iudicem,ſed permittere,vt fallatur ex ſe iudex,nec amphibologiam iſtam Reus explicare tenetur. Id quod procedit, etiamſi iudex ad reſpondendum cum iuramento compulerit. Sic omnes vno excepto Geneſio Sepulueda in lib.de ratione reddendi teſtimonium c.13.vt gloſſa in c.Nequis.22.quæſt. ſecunda, Palud.4.diſtinct.21.quæſt 3.art.3. concluſ.1. ante finem, & diſtinct.35.quęſt.1.ar.3.concluſ.6.Gabriel in 4. diſt.21. art.3.dub.1.ad tertium.litera k.& litera L.Ioan.Maior.4. diſtinct.15.quæſt.18. Sylueſt.verb iuramentum.4.quæſt. 2. Adrian. in 4. de correct. fraterna.quæſt. 4. incipiente, oſtenſo quod quilibet teneatur, in reſponſ.ad tertium,vbi citat Henricum de Gandauo Quodlib. 1.quæ.33 & idem Adrian. Quodlib.11.art.1. in reſponſione ad ſecundum, litera CC. & in materia de confeſſione.dub. 10. §. Ad argumenta principalia, ad ſecundum,Sotus in relect.de tegendo ſecret.memb.3.quæſtio. 3.conclu.4.& lib.5.de iuſt. quæſtio.6.artic.2.concluſ.7.Nauarr.in cap. Humanæ aures,22.quæſtio.5.in quæſt.2.nume.11.& 12. & in cap. inter verba.11.quæſtio.3.concluſ.6. coroll.65.num.766. & in Manuali. capit. 12. nume. 8. verſ. Nono. & capit. 18. num.61. verſicul. Trigeſimoquarto,& capit.25.num.43. Anton. de Corduba in Summa. quæſt.63. ante finem, & quæſtio.64. in fine, & quæſt.65.Petr.Nauar.lib.2.de reſtitut.capit.4. par.2.dub.9.nume.129.Michael Salon 2.2. quæſt.69. artic. ſecundo controuerſ.11. Dominicus Bannes ibidem,par.3.dub.1.Petrus de Arragon.ibidem, artic. ſecundo,in fine. Gregorius de Valentia tomo 3. diſputat. 5.quæſt.13. puncto ſecundo,Couar. lib.1. variar. reſolut. cap. primo.num. ſecundo. Toletus lib.5. inſtruct. ſacerd. cap. 58. Qui omnes expreſſe docent poſſe quem vti amphibologia ex cauſa iuſta etiam cum reſpondet iudici, aut ſuperiori,etiam adiuratus, & per obedientiam adactus, Quamuis enim regulariter adiuratus reſpondere debet adiuranti iuxta mentem eius,fallit tamen quando alia mēte,quam debet,adiuratur,tunc enim ſufficit, vt reſpōdeat verum ſecundum mentem & intentionem ſuam,licet falſum ſit ſecundum mentem interrogantis, & adiurantis. Idemque colligi poteſt ex S.Thom.2.2. quæſtio.69. art.1. in corp.vbi affirmat Reum interrogatum de crimine a iudice non procedente iuridice, non teneri veritatem fateri, ſed per appellationem, *vel aliter*, licite ſubterfugere poſſe. Vix autem poteſt alio modo quam appellatione ſubterfugere, niſi huiuſmodi amphibologiis, & ſubintelligendo aliquid aliud, quam verba ſonant.

22 Quinto certum eſt, etiam ſecundum Sotum in relect. de tegendo ſecret.memb.5.quæſt 3.concluſ.4.& lib.5. de iuſtit.q 6.art.2. concluſ.7. Quod ſi teſtis preter ius de occulto crimine alterius a iudice rogetur, reſpondere poteſt abſque mendacio, *Neſcio*, & iurare, quod *Neſcit*, etiamſi ſecreto cognouerit, concipiendo intra ſe, *Neſcio, vt dicam tibi*,maxime quando non vidit,ſed tantum audiuit.

Ratio eſt, quia quando quis in iudicio rogatur, vt dicat veritatem,intelligendum eſt ſolum de ijs, quæ ſecundum ius reuelare tenetur. Cum enim iudex interrogans vtatur authoritate publica, quæ alligata eſt iuri, illa tantum poteſt,& cenſetur interrogare,quæ ſecundum ius & poteſtatem ſibi commiſſam interrogare valet, iuxta illud commune dictum, *Id poſſumus, quod de iure poſſumus*, 22. qu. 2. can. *faciat homo*, & ibi gloſſa. At vero iuridice interrogare non poteſt iudex de occultis. capit. *Qualiter, & quando*, 1. de accuſat. Teſtis ergo in iudicio rogatus cenſetur tantum de publicis, & quæ reuelare tenetur.

Hinc iudex interrogans Petrum teſtem, an ſciat Ioannem a Thoma occiſum fuiſſe,hoc ſolum ſenſu eum interrogat,an ſciat illud publicum,& dicendum in iudicio: Et cum iudex id quidem ſciat vt occultum tantum, non autem vt publicum,& reuelandum in iudicio, vere, & abſq; mendacio reſpondet in ſuo ſenſu,vero neſcio ſcilicet ita vt tibi dicere tenear. Non enim tenetur teſtis reſponſionem ſuam ad iniquam mentem,& intentionem iniuſtam iudicis dirigere,ſed ad mentem iuſtam, quam iudex habere debet. Sicut etiam ſi perſona priuata per vim vellet a me extorquere ſecretum, quod ſcio de altero ex omnium conſenſu dicere poſſum me nihil de illo ſcire. Quinimmo vt ibidem fatetur Sotus,ſi quis in particulari rogetur,an Petrus occidit Ioannem (quod rogatus ſolus vidit) abſque mendacio dicere poteſt, Neſcio,quia iore intelligitur,Neſcio,vt dicam. Quo ſenſu exponit illud Chriſti, Marc.13. de illo die nemo ſcit,nec filius hominis,ſcilicet,vt diceret aliis. Quia vt filius hominis,ea tantum nouerat ad reuelādum, quæ myſterio noſtræ redemptionis erant neceſſaria,ad quod non expediebat indicare Apoſtolis diem iudicii. Quem etiam horum verborum Chriſti ſenſum eſſe docent Bannes, & Salon vbi ſupr. poſt S.Thom.4.diſtin. 47.quæſtio.1.art.1.quæſtiuncula 3. quamuis alii alio ſenſus reddunt, quos S. Thom.par.3.quæſt.10.art.2.Nau.in c.inter verba.11.q.3.concl.6 coroll.65.nu.768.& alii referunt.

23 Neque ſic reſpondendo aliqoid falſum dicitur. Nam quamuis in contradictoriis vna parte exiſtente vera, altera neceſſario falſa eſt: Et conſequenter cum teſtis id ſecreto nouit, verum eſt dicere,ſcio hoc delictum: Ergo falſum dicit,reſpondendo, Neſcio. Nihilominus tamen in caſu noſtro nulla exiſtit contradictio;etenim contradictio omnis debet eſſe ad idem,& ſecundum idem, vt logici tradunt. Hic autem non ſunt ſecundum idem,ſcio,vt priuatus,ſed neſcio,vt publice in iudicio dicam,atq. adeo vtraq; propoſitio vera eſt.

De Reo autem fatetur Sotus vbi ſupra membr.2. qu.3. concluſ.7.poſſe illum etiam vere dicere, *Neſcio*,cum contra iuris ordinem rogatur,ceterum quia talis reſponſio rei de proprio actu,nihil ei prodeſſe poteſt,quinimmo ridiculum eſſet Reum de proprio actu,& delicto aſſerere, *Neſcio*,aut *Non memini*, cum non ſit veriſimile ſe eſſe oblitum,aut neſcire,an illud commiſerit. ideo Reus fruſtra reſponderet hoc modo, vnde ſolum illi reſtat, vt aliam aliquam reſponſionem excogitet, qua ſe ipſum ſaluare poſſit,quam ſi excogitare nequeat,mori potius debet, quam mentiri,vnde addit, occultum homicidam contra ius interrogatum,reſpondere poſſe, iuro me neminem occidiſſe; Nam illa oratio latine amphibologica eſt, & ſi primus accuſatiuus accipiatur paſſiue,& ſecūdus actiue,vera eſt: quemadmodum Pyrro reſpondiſſe fertur Apollo: Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe. Sic etiam adultera, inquit a marito rogata,an commiſerit adulterium, iurare poteſt, ſe non fregiſſe matrimonium: quia licet fregerit fidem, adhuc tamen integrum manet matrimonium, quamuis maritus intelligat non fregiſſe fidem tori.

24 Controuerſum autem eſt, An iudex interrogans Reū, vel teſtem vt aperte dicant,an fecerint illud delictū, aut viderint,reſpondere poſſit Reus. Non feci, & ſimiliter Teſtis, Non vidi,aut Non audiui.

In hac re Sotus lib. 4. de iuſt.quæſt.6.artic.2. concluſ.7. de Reo, & de teſte agens, & in relect. de tegendo ſecreto. membr.tertio.quæſtio.3. concluſio.4. agens de Teſte, & concluſio. 5. loquens de Reo. & Petrus de Arragon. ſecunda ſecundę quæſtio. 69. artic. ſecundo. in fine quæſtio. 70. artic. 1. docent neque Reum in tali caſu reſpondere poſſe Non feci,abſque mendacio. Neque teſtem dicere poſſe Non vidi,Non audiui. Ratio eſt,quia nunquam eſt licitum mentiri in iudicio. At quando Reus diceret in iudicio, aut etiam teſtis, contra ius rogatus, Neſcio non mentiretur, ſi autem Teſtis diceret, Non vidi, aut Reus, Non feci, mentiretur. Quia quæ ſcimus, aliquando ſciuntur,vt dicamus aliis, aliquando vero vt non dicamus, quo etiam ſenſu accipiuntur ſæpenumero hęc verba in ſermone hominum, vnde reus, & teſtis dicere poſ-

Digitized by Google

poſſunt *neſcio* abſque mendacio,ſcilicet vt dicam tibi. At vero quæ fiunt,aut videntur,non habent hunc ſenſum cõmunem: nec dicunt hunc ordinem, vt dicantur, vel non dicantur alijs, ſed ſolum dicunt ordinem ad opus ipſum,& actum,ita vt perinde ſit dicere, *Non feci*,quod dicere, Non ita *res eſt*,quod quando reuera a parte rei aliter eſt,non poteſt excuſari a mendacio; Et ſimiliter *Non vidi* perinde eſt,ac dicere, *Non ita ſe res habet*, vt viderim, quod in eo qui vere vidit,non poteſt a peccato mendacij excuſari. Cum igitur verba ſumi debeant ſecundum communem hominum ſenſum,& conceptum, & in communi hominum ſenſu,hæ voces *Non feci*, *Non vidi*, non dicunt ordinem ad dicere, vel manifeſtare, ſed tantum ad actum,& opus ipſum,neque reus reſpondere poteſt, *Non feci*,nec teſtis dicere poteſt *Non vidi*,ſicut dicere poſſunt, *Neſcio*,quia vero nonnunquam audiuimus, vt dicamus, fortaſſis,inquit dicere poteſt teſtis,*Non audiui*, ſcilicet, *vt tibi reuelem*.

Cæterum alij omnes vt Nauar. Salon, Bannes, Gregor., de Valentia locis proxime citatis,& Ioann. Azor. tom. 1. inſtr.Moral.lib.11.cap.4. dub.5.Reg 2. rectius docent reũ contra iuris ordinem rogatum reſpondere poſſe ſine mendacio,& periurio *Non feci*, *Non occidi* & ſimiliter teſtis, *Non vidi*,habentes in animo non feci delictum, aut non vidi delictum commiſſum,quod tu legitime a me interrogare poſſis,aut quod ego tenear tibi manifeſtare.

25 Ratio eſt,quia licet reo aut teſti non ſit licitum mentiri neque in iudicio,neque extra iudicium, poſſunt tamen vti verbis ambiguis, quæ verum ſenſum habere poſſunt in animo proferentis. Etenim reſponſio conformis eſſe debet menti rectæ,quam iudex habere debet, non autem iniquæ intentioni eius. Mens enim iudicis recta illa eſſe debet,quæ eſt conformis perſonæ,quam gerit, vnde ſicut gerit in iudicio perſonam publicam,& iudicare debet ſecundum publicam ſcientiam ſuam, ita etiam interrogatio eius illum ſenſum habere debet, vt ſcilicet interroget de publicis,& quæ probari poſſunt in iudicio, non autem de occultis,hoc eſt, an fecerit, aut viderit crimen publicum & pertinens ad iudicium, vnde cum crimen quod Reus fecit,aut teſtis vidit,non ſit tale,ſed occultum,& a iudicio humano alienum,vere & abſque mendacio, aut periurio reſpondet Reus *Non feci*,& teſtis ſimiliter,*Non vidi*,ſcilicet tale crimen, de quo iuridice interrogari poſſim,aut ad quod reſpondere tenear. Et ſicut iudex qui priuata ſcientia aliquem nocentem eſſe nouit, in iudicio tamen probatum innocentem,condemnare nequit, quia procedere debet ſecundum publicam ſcientiam ita interrogando Reũ aut teſtem,intentionem hanc ſemper habere debet,vt de eis tantum interroget,quorum publica & iudicialis cognitio haberi poteſt, ad quam intentionem debitam iudicis, & non iniquam rei,aut teſtis reſponſio accommodata,nihil falſitatis continet,vnde Ban.& Salon hanc regulam aſſignant in hac materia,& alijs,quę bene intellecta,& rem ipſam explicat,& multos caſus particulares ſoluit. Eſt autem hæc regula,

26 *Quando* in aliqua propoſitione poſſunt intelligi, & ſuppleri aliquæ particulę ex circonſtantia loci,& temporis,& perſonarum,quas alteri quiſpiam exprimere non tenetur idem eſt, ac ſi particulæ illæ expreſſe in illa propoſitione ponerentur,quantum ad veritatem,vel falſitatem propoſitionis attinet. Vnde inferunt,hanc propoſitionem veram eſſe,*Non feci*,*Non vidi*, *Non occidi*,&c.profertur enim ab eo,qui non tenetur iudici (cum interroget iniuſte) mẽtem ſuam aperire, ſubintellecta particula illa ex circunſtantiis tum perſonę interrogantis,tum reſpondentis,hoc crimen publicum quod tibi ſolum tanquam perſonæ publicæ reuelare tenear. Sicut ergo vera eſt hæc propoſitio integre prolata,ita etiam parte ſubintellecta,quam ex circunſtantia perſonæ,& ex iuſta cauſa non decet,aut expedit alteri exprimere. Sic vera eſt illa propoſitio a Chriſto prolata Matth.9 *Non eſt mortua puella*, quæ tamen vere mortua fuit, *ſed dormit*, ſubintellecta particula illa reſpectu meæ poteſtatis, & voluntatis, qui tam facile poſſum eam ſuſcitare,ſicut dormientem,quam tamen particulam turbis Chriſtus explicare noluit, nec tenebatur;ſubintelligitur tamen ex circunſtantia perſonæ Chriſti,qui ad puellam ſuſcitandam vocatus fuit. Sic vera fuit propoſitio illa Chriſti Ioan.7. dicentis, *vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego autem non aſcendam*, quia ſubintelligebatur in mente Chriſti,non aſcendam vobiſcum, vel non aſcendã manifeſte, quam particulam non expreſſit Chriſtus, ſed mente tantum illam concepit, & retinuit, cum non tenebatur illis mentem ſuam aperire. Sic etiam ſi aliquis venditor publicus frumenti vendiderit iam totum frumentum quod erat venditurus, reſeruato ſibi neceſſario, & veniat ad illum emptor frumenti interrogans illum,an habeat frumentum etiam ſub iuramento, veriſſime reſpõdet non habeo, quia ex circunſtantia perſonarum ſubintelligitur ad vendendum. Sic etiam qui iam confeſſus eſt in foro conſcientiæ homicidium quod fecit, & poſtea in alia confeſſione interrogatur a confeſſore, an commiſerit homicidium,vere reſpondet, non commiſi homicidium, quia ſubintelligitur ex circunſtantiis,quod nunc tenear tibi confiteri,aut quod modo pertinet ad forum tuum. Sic etiam ſi quis hominem occidit defendendo ſe cum moderamine inculpatę tutelæ,& interrogetur a iudice,an illum occiderit,poteſt reſpondere etiam cum iuramento,non feci,ſeu non occidi hominem illum, quia ex circunſtantia negotij, de quo agitur, intelligitur de occiſione criminoſa,nam iudex non interrogat, nec interrogarę poteſt niſi de crimine, vnde vere reſpondet, non feci delictum, de quo tu inquiris,aut inquirere poſſis. Sic etiam qui in extrema neceſſitate,furatur quod ſibi debebatur, nec aliter recuperare valebat, poteſt vere reſpondere iudici quærenti de acceptione alieni non accepi,quia iudex iuridice ſolum interrogat, aut interrogare poteſt de acceptione iniqua, quæ eſt furtum,& peccatum, hic autem peccatum furti non commiſit.

27 *Denique* hæc communis doctrina confirmari poteſt ex Sancto Thoma ſecunda ſecundæ,quæſt.89.art.7. ad quartum,vbi ait, quod quando non eſt eadem intentio iurantis,& eius cui fit iuramentum, ſi dolus fuerit ex parte iurantis,iuramentum ſeruari debet ſecundum intentionem eius,cui præſtatur; ſin autem ſit dolus & violentia ex parte eius, cui præſtatur iuramentum, (vt contingit in caſu propoſito de iudice interrogante inique, & contra ordinẽ iuris) ſeruari debet iuramentum ſecundum mentem,& intentionem iurantis. Vnde Reus aut teſtis ſic iurando ſecundum rectam eorum intentionem,& ſecundum eũ ſenſum,quem iudex iuſte & iuridice interrogando habere debet,non eſt mendax, aut periurus, cum iuramentum in hoc ſenſu verum ſit, & iuramentum omne de veritate dicenda præſtitum, intelligitur de dicenda veritate ad omnia iuridice interrogata. Quocirca cum in opinionibus æque probabilibus inclinandum ſit in fauorem Rei, & hæc noſtra opinio non ſit minus probabilis, quam illa Soti, immo multo probabilior, & communior, & in fauorem Rei, in illam inclinandum eſt,& tute in praxi ſeruari poteſt.

28 *Illud* autem obſeruandum eſt pro ſolutione argumenti Soti, quod licet extra neceſſitatem, & extra iudicium nõ ſit licitum vti huiuſmodi vocibus ambiguis, & amphibologicis,non quod eſſent tunc mendacia, ſed quod hominum ſocietas id expoſcat, vt homines ſe fallant (niſi quis habeat attentis circunſtantiis peculiare ius ad eam veritatem interroganti occultandam,ſicut haberet, cum alius *temere*, vel interrogaret,vel loqueretur, ex Gregorio de Valentia tom.3.diſputatio 5.quæſtio.13.puncto 2.in fine) quando tamen eſt talis neceſſitas, & iuſta cauſa adeſt, vt contingit quando iudex contra ordinem iuris quærit,cum habeat ius celandi ſecretum, licite vti poteſt verbis, quæ ſenſum verum admittere poſſunt,& ita citra mendacium proferuntur,vt diximus.

Ratio diſparitatis eſt,quia extra iudicium, maxime ſi quis loquatur citra iniuriam, voluntarie, & libere loquitur, nec ibi circunſtantia regulariter adeſſe ſolet, ratione cuius reſponſio talem ſenſum recipiat,atque adeo citra vllam amphibologiam, ad mentem interrogantis, vel audientis loqui debet, exigente ratione boni communis, & ciuilis ſocietatis, vt vnuſquiſque ſincere loquatur; At ve-

to in caſu propoſito,cum iudex ſic interrogans vim inferat,& reſpõſio cum ſit iuridica commode ſenſum verum & iuridicum recipere poſſit, abſque mendacio tuta conſcientia quilibet reſpondere poterit ſiue teſtis ſit ſiue Reus non vidi, non feci, ſubintelligendo, quod a te iuridice & iuſte inquiri poterit vt diximus.

29 . *Ex* qua doctrina infert Mich. Salon 2.2 q. 69. artic. 2. controuerſia 11. in fine, quod teſtis volens ante accedens ad teſtificandum,vti debet vocibus in communi ſenſu, & ad mentem iudicis intelligimus, aliter grauiter peccat; ſin autem vocatus accedat, rogatuſque ſit, vt dicat num viderit, aut audierit ſi contra iuris ordinem rogetur, vti debet verbis ambiguis,& reſpondere ſe non vidiſſe, non audiuiſſe,iuxta ſenſum expoſitum. Similiter tabelliones, ſi producantur a Reo,vel voluntarie ſe offerant iudici, debent verum ſimpliciter dicere, veraſque ſcripturas offerre,quas habent ſecundum iudicis intentionem quamuis ſi vocati ſint a iudice, & contra iuris ordinem cogantur proferre ſcripturas,quas habent,poſſunt eas negare,aut eas ſe non habere,vt dictum eſt,reſpondere poſſunt, quia non habent eas ad manifeſtandum,quando inique & contra iuris ordinem proceditur.

30 DVBIVM OCTAVVM eſt, an, & quando licitum, vel illicitum ſit Reo iudicium per appellationem declinare.

De hac materia extant tituli in vtroque iure, de appellationibus & 2.q 6 per totam,& de ea agunt Summiſtę in verb. appellatio. vbi Ang. Syluest. Tabiena, & alii. S. Th. 2.2.q.69.at.3.& eius loci interpretes. Gabr. in 4 diſtin. 15. q 6. art. 2. concl. 6. S. Ant. par. 3. tit 9. c. 14. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 6. art. 3. Greg de Valent. to. 3 diſput. 5. q 13. punct. 2. & Emanuel Rodriq. in Summa part. 2 in fine tract. de ordine iudiciali c. 13. & alij paſſim. Vt autem hanc difficultatem clarius diſſoluamus nonnulla breuiter,tanquam certa & ab omnibus conceſſa præſupponenda ſunt; Quorum

Primum eſt, quod appellatio vt recte notat Pan. in rub. de appel. nu 3. omiſſis alus definitionibus traditis a Bart. in l. 1. ff. de appellat. *Eſt prouocatio a minore iudice ad maiorem.* Etenim inter alia, quæ de ſubſtantialibus appellationis ſunt, hoc verum & præcipuum eſt,vt appelletur ad maiorem non autem ad minorem,vel ad parem. arg. c. 2. de conſuet. in 6. & l. 1. § ſi quis in appellatione. ff. tit. eo. In qua etiam exprimi debent,& nomen appellantis,& iudicis nomen a quo appellatur,& ſententia,a qua appellatur. l. 1. §. fi. cum leg. ſeq. ff eod. nec non perſona ad quam appellatur, de quibus legendi ſunt Canoniſtæ, & Summiſtæ.

Secundum eſt, Quod appellatio, vel eſt iudicialis vel extraiudicialis. Iudicialis eſt prouocatio ad iudicem ſuperiorem ratione ſententiæ iniquę. Extraiudicialis vero eſt appellatio a præſenti, vel veriſimilite grauamine futuro prouocatio.

Prima, id eſt, iudicialis, ſi legitima ſit, pronunciantem, & iuriſdictionem iudicis, quoad illam cauſam ſuſpendit, & ipſius cognitionem ad ſuperiorem transfert.

Secunda vero ſi eſt veriſimilis,& probabilis ipſam cauſam ad ſuperiorem transfert per modum grauaminis, ita vt ea pendente nihil in eius præiudicium attentetur, vt latius Pan. vbi ſup. nu 3. & in ca. Bonæ nu. 7. & 8. de appell. Petr. de Anch. in c. concertationi, de appellat in 6. Felin. c. 1. tit. eod. Sylu. verb. eo. quæſt. 2. Rodriquez vbi ſupra c. 13. tradunt.

Tertium eſt. Differentia eſt inter appellationem & ſupplicationem, quod appellatio eſt ad iudicem ſuperiorem eo modo, quo diximus; Supplicatio autem eſt ad eundem iudicem, qui ſententiam tulit; in qua Reus fatetur ſententiam contra ſe latam iuſtam eſſe, ſupplicat tamen vt iterum videatur cauſa, ſi forte ſit locus miſericordiæ, aut moderationis ſententiæ. His ita præſuppoſitis, breuiter difficultati propoſitæ ſequentibus propoſitionibus reſpondetur.

31 Prima Propoſitio; Quotieſcunque quis ſe à iudice grauatum iniuſte intelligit, licitè & abſq; peccato ad iudicẽ ſuperiorem appellare poteſt, Sic S. Th. 2.2. q. 69. art. 3. & alii omnes paulo ante allati, & colligitur ex c. *Omnis oppreſſus.* 2. q 6. vbi Anacletus Papa epiſt. 1. ait, *Omnis oppreſſus libere ſacerdotum, ſi voluerit, appellet iudicium, & a nullo prohibeatur, ſed ab his fulciatur, & liberetur.* Id quod exemplo Pauli confirmatur, qui *Cæſarem appellauit*. Act. 25. Ratio eſt, Quia cum ius naturale ſuadeat, vt vnuſquiſque ſeipſum meliori modo, quo poſſit, defendat, conſequenter Reus iniuſte a iudice grauatus, cauſeque ſuæ iuſtæ confidens, ad iudicem ſuperiorem legitimum appellare poteſt, vt ſe hac via ab iniuſto grauamine ſoluat.

Neque ſic appellando alicui iniuriam facit, cum vtatur iure ſuo; & ſibi ipſi imputet iudex a quo appellatur, cum ei hoc caſu obedire non teneatur. Nemo ſiquidem inferiori obedire tenetur, niſi quatenus inferior ipſe ſuperiori ſuo ſubalternatur. Sicut enim in naturalibus res inferiores dependent a ſuperioribus, quorum influxibus ſubiectæ ſunt, ita in rebus moralibus iudicia inferiora a ſuperioribus dependent; atque adeo nulla inferiori iudici iniuria fit, dum a ſuo tribunali iniquo ad ſuperius appellatur, vt ſic innocens iuſtitia ſuæ cauſæ cõfidens ſeſe a ſuo grauamine defendat. Eſt enim hoc de iure naturali, vt diximus vnicuique conceſſum, vt ſe, & ſua via honeſta, & licita tueri poſſit; nulla autem honeſtior via eſt, quam ad ſuperiorem, qui illi grauamini mederi poteſt, recurrere. Vnde appellatio, merito defenſio, & præſidium innocentiæ eſt, quod etiam excommunicatis non negatur, capit. cum inter. de except. Quæ concluſio procedit.

32 *Primo*. Quando fit appellatio a iudice *ordinario* ad ſuũ legitimum ſuperiorem: non autem quando eſt iudex arbiter ſiquidem a ſententia iudicis arbitri appellare non licet, vt habetur in can. a iudicibus, 2. quæſt. 6. vbi dicitur, *A iudicibus, quos communis conſenſus elegerit, non liceat prouocare*. Cuius ſane rei rationem optimam reddit S. Tho. 2.2 q 69. ar. 3. ad ſecundum.

Cum enim iudex arbiter authoritatem non habeat, niſi ex conſenſu litigantium, qui cum eum elegerunt, compromiſerunt omnino ſententiæ eius ſtare iuſtæ, ad tollendum malum inconſtantiæ, & leuitatis animi in ipſis litigantibus iure cautum eſt, ne poſſint a ſententia iudicis arbitri, cuius iudicio, & iuſtitiæ confidentes ſe prius ſubiecerunt, appellare.

Quia vero iudicis ordinarij poteſtas non dependet ex conſenſu litigantium, ſed ex authoritate Regis, & Principis, qui eum inſtituit, nec ad eum acceſſerint promittentes ſe eius ſententiæ ſine vlla appellatione ſtare velle, ſed eo modo, quo iura diſponunt ideo contra eius iniuſtũ grauamen lex appellationis ſubſidium tribuit. Ita vt quamuis ſimul ſit ordinarius, & arbitrarius iudex, ab eo tamen appellari poteſt, quia in hoc euentu, vt S. Thom. vbi ſupra annotauit, poteſtas ordinaria occaſio fuiſſe videtur, quod arbiter eligeretur, nec debet ad defectum imputari eius, qui conſenſit in eum, ſicuti in arbitrum, non vt in eum, quem Princeps iudicem ordinarium dedit.

Vnus tamen caſus in iure expreſſus eſt, in quo licitum eſt a ſententia iudicis arbitrarii appellare, nimirum quando eſſent plures iudices puta tres electi & duo eorum ferrent ſententiam renuente, vel abſente tertio, tunc enim poſſet pars litigans ab illis duobus, ad alium iudicem ordinarium appellare, vt in can. *Sane ex conſenſu*, 2. q. 6. habetur, Ceſſat enim tunc illa nota inconſtantiæ ex parte litigãtis, quandoquidem non aliter cenſetur illis collata poteſtas ferendi ſententiam valide; a qua recedi non poſſit, niſi in ea omnes conſentiant, & ad eam ferendam adſint. Quod intelligendum eſt, niſi litigantes ita inter ſe conſtituerint, vt ſententiam quoque a maiori parte illorum iudicum latam, ratam & validam habetent.

33 *Secundo* Procedit, dummodo adſint duæ conditiones ad appellandum ex iure requiſitæ, quarum *vna eſt*; vt a tali ſententia intra terminum *decem dierum* appellet, alioquin enim appellare licitè nequit. can. *Anteriorum*. 2. quæſt. 6.

Quam-

Digitized by Google

Quamuis enim olim cũ maior eſſet inter homines charitas, Reo tantum conceſſum eſſet biduum aut triduum, vt ſi vellet appellare poſſet d. c. *Anterioris, & ca. Biduum* 2. q. 6. poſtea tamen conceſſum eſt tempus *decem dierum* ad appellandum; Quod ſane tempus rationabiliter conſtitutum eſt, vt hoc temporis ſpacio Reus ſecum deliberet, an appellare expediat, poſt quod tempus appellare non licet. Niſi enim tempus præfixum eſſet, nunquam vlla iuſta ſententia executioni mandaretur, & in magnum detrimẽtum boni communis cederet, quod altera pars diutius ſuſpenſa maneret. *Secunda eſt*, vt non appellet poſt *tres ſententias* concordes. Et quidem olim interdictum fuit ſuper eodem articulo ter appellare, c. Directæ, & c. Tua nobis de appel. & extat in C. tit. li. 7. *Ne ſuper eadem cauſa liceat tertio prouocare*, & S. Th. 2. 2. q. 69. art. 3 ad tertium.

Nunc autem vt recte notant Sot. lib. 5. de iuſt qu. 6 art. 3. ad tertium. Mich. Sal. 2. 2. qu. 69. art. 3. & Gregor. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 13. punct. 2. vſus obtinuit, vt *ter* appellare liceat treſque ſententiæ concordes expectentur, & non ſæpius; id quod optima ratione cõceſſum eſt, vt ſi forte Reus nouam iuris, aut facti probationem adinuenire poſſit, quã non potuit in tempore coram iudice inferiore proponere hac ratione ſe defendat. ſæpius autem appellare non licet quia nunquam alioqin eſſet cauſarum exitus, nec eſt credendum iudices a recto iudicio velle toties declinare.

Quæ tres appellationes admittuntur ſolum in articulo, & cauſa præcipua. circa acceſſoria vero, & minutiores partes litis, quas legiſtæ inter media vocant, licet quidem ab eodem iudice poſtulare, vt iterum videat, attentiuſque conſideret, non tamen appellare, quia aliter nunquam vel vnius litis terminus haberetur.

34 Secunda Propoſitio; Quotieſcunque quis appellat cauſa vel differendæ, vel repellendæ iuſtæ ſententiæ, *calumnioſe* ſe defendit, & peccat mortaliter. Sic S. Th. 2. 2. q. 69. art. 3. Gabriel 4. diſt. 15. q. 6. artic. 2. concluſ. 6. Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 6. art. 3. Angel. verbo, appellatio §. 15. Sylueſt. eod. q. 6. Salon, Petrus de Aragon. 2. 2. quæſt. 69. art. 2 Gregorios de Val. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 13. punct. 3. Emanuel Rodriquez vbi ſupra. cap. 13. concluſ. 2. & colligitur ex c. *Quicunque, & cap. omnino.* 2. quæſt. 6. vbi ſtatuitur, vt tales appellationes non admittantur, & vt ſic appellantes puniantur.

Ratio eſt, quia, & violat obedientiam iudici debitam, immo iniuriam ei facit, quaſi in hac re falſam tulerit ſententiam: teſtibus etiam falſum imponit, & denique iniuriã facit aduerſario perturbando illius iuſtitiam, & proinde ad reſtitutionem totius damni, quod patitur, & ipſe iudex & pars contraria, nec non expenſarum litis tenetur, vt in d. c. *omnino.* 2. quæſt. 6 habetur, & præfati authores communiter tradunt.

Intelligenda eſt autem hæc propoſitio, quando appellat a ſententia, quæ omni ex parte ſcitur eſſe iuſta, tunc enim certum eſt peccare contra iuſtitiam commutatiuam contra iudicem ipſum, cuius officium impedit, & contra actorem, cuius iuſtitiam, quãtum poteſt, perturbat, vt diximus, etiam quando condemnatus eſſet ad mortem.

35 DVBIVM vero eſt, an appellare liceat, quando ſententia eſt dubia iudicio prudentum, ideſt, iudicis, & patronorum, & partium puta, quia iudex ex vna parte arbitratur, ſe iuſte partem condemnaſſe, quia ſecutus eſt partem ſeu opinionem probabilem. E contra vero pars, ſeu Reus, aut aduocatus non temere exiſtimant contrarium. Item quando in dubio iudex inferior ſequitur vnam opinionem probabilem circa ius. pars autem ſcit iudicem ſuperiorem ſequi opinionem oppoſitam, an in his caſibus licitum ſit appellare. Ratio difficultatis eſt, quia ſic appellans imponit falſum crimen inferiori iudici, ſcilicet, quod fecerit ſibi iniuriam. Ergo non eſt licitum. In hac re ſit

Prima Propoſitio; In cauſa criminali, & capitali licitum eſt Reo ad ſuperiorem iudicem appellare. Sic Michael Salon 2. 2. q 69. art. 3 expreſſe.

Ratio eſt quia exiſtente opinionum varietate, dummodo probabiles ſint debet iudex in rei fauorem inclinare, arg. Reg. cum ſunt, de reg. iur. in 6. Reg. 11. Quod ſi non fecerit, iam eſt in tali iudice aliqua impietas, & iuſtam cauſam habet Reus ad appelandum. Quandoquidem cuique omni via honeſta iure naturæ ſe tueri licent.

Communis etiam ſententiæ videntur illi, qui abſolute in cauſa dubia licitum eſſe appellare dicunt, vt Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 6. art. 2 Petrus de Arragon. 2. 2 quæſt. 69. artic. 3. in fine. Dominicus Bannes ibidem. & Gregorius de Valentia, tom. 3. diſp. 5 quæſt. 13. puncto tertio. In cauſa vero ciuili ſit

Secunda Propoſitio; Si opinio quã ſecutus eſt iudex inferior, ſit minus probabilis, licitum eſt appellare. Sic Bannes, & Salon vbi ſupra. Quia licet iudex licite ſequi poſſit opinionem probabilem relicta probabiliori circa ius, in re tamen facti ſequi tenetur probabiliorem. Et ſuppoſita opinione, quam defendimus lib. 1. ca. 11. licitum eſſe iudici ſequi opinionem probabilem circa ius, relicta probabiliori, arguitur pro veritate propoſitionis iſtius in hũc modũ. Reus in tali caſu appellat ex confidentia iuſtæ cauſæ, neque imponit falſum crimen iudici inferiori, ſed tantum obijcit, quod ſecutus eſt opinionem minus probabilem circa ius, & quod hoc examinare intendit in ſuperiori tribunali: Neque perturbat iuſtitiam partis contrariæ, ſed intẽdit, vt ſua iuſtitia clarior, & manifeſtior reddatur. Quæ omnia cum licita ſint, ipſa etiam appellatio licita, & honeſta erit.

Tertia Propoſitio; Si opiniones ſint æque probabiles, circa ius, & nullus ſit in poſſeſſione, poterit etiam condemnatus ſuperiorem iudicem appellare. Conſentiunt Salon & Bannes locis citatis.

Ratio eſt; quia neq; in hoc caſu imponit iudici falſum, ſed vtitur priuilegio iuris in ſuum fauorem, cum res ſit dubia, & iudex ſuperior iuſte illi fauere poſſit. Et abſque vlla iudicis inferioris iniuria allegare pro ſe poteſt aliam opinionem eſſe probabilem, velleque vt res hæc a iudice ſuperiori examinetur. Quinimmo cum in tali caſu res ex æquo diuidenda erat, vt lib. 1. cap. 11. oſtendimus. allegare pro ſe poteſt, ſibi aliquo modo factam eſſe iniuriam, ſi aliter iudicatum fuerit.

Quarta Propoſitio, Si iudex inferior iudicauit ſecundũ opinionem communem & probabiliorem, & ſuperior amplectitur minus probabilem, & hoc conſtet Reo non eſſet licitum appellare ex Salono, & Bannes vbi ſup. Ratio eſt, quia in dubijs probabilior opinio videtur æquior, vnde ſic appellans iniuriam iudici facit, qui recte munus ſuum rexit, & alterius quoque partis iuſtitiam abſque cauſa iuſta perturbat.

86 Notandum deinum eſt ex Nauar in Manu. c. 25. nume. 13. verſi. Nota tertio, & Eman. Rodriq. in ſumma tract. de ſordine iudiciali, cap. 13. concl. 2. & in quæſtionib. Regular. tom. 1. q. 29. ar. 4.

Quod iura, & decreta ſeu priuilegia remouentia appellationem in aliquibus caſibus, quos late enumerãt S. Ant. p. 3. tit. 9. c. 14. & Sylu. verbo, appellatio. q. 6. & admittentia regulariter in omnibus iuxta gloſſam in l. Qui reſtituere. ff. de rei vend.

Solum procedunt in foro exteriori, quia in foro interiori iudex, qui grauat, peccat non admittendo appellationẽ, vel alia via grauamen non remouendo, ſiue ſit caſus, quo appellare liceat ſiue non; arg. l. 1. ff. de appellat. & c. ad noſtram. tit. eo. Qua in re quam plurimi litigantes, & aduocati, & procuratores eorum paſſim grauiter peccant, cum obligatione reſtituendi, vt præfati authores animaduertunt. Ad hoc autem vt iudex peccet non admittendo appellationem a parte interpoſitam non requiritur, quod ſententia ſit iniuſta ſecundum acta ſed ſufficit, quod reipſa credatur eſſe iniuſta, & peragenda de nouo talem eſſe demonſtrari poſſit arg. cap. per tuas, de ſent excommun. & ca. ſolet, tit. eod. in 6. Quæ omnia maxime de ſecularibus procedunt.

87 DVBIVM autem graue eſt circa Religioſos An ipſis licitum ſit a grauaminibus ſibi illatis appellare.

Ratio difficultatis eſt, Quia ex vna parte, cum conſtet facultatem appellandi eſſe de iure naturæ, quo quis ſe ab iniuſto grauamine tueri poſſit, recurrendo ad ſuperiorem, non poteſt eis aliquo alio iure hoc prohiberi.

Quinim-

Quinimmo in 2.qu. 6. can. *Ad Romanam eccleſiam*,2. omnibus fidelibus conceditur facultas recurrendi ad Romanam ſedem,tanquam ad communem matrem. Sed & S.Th.3.2.q.69.art. 3. abſolute docet licitum eſſe omnibus oppreſſis ab iniuſta ſententia appellare'. nullamque inter ſeculares, & Regulares diſtinctionem, aut differentiam ponit.

Econtra vero Alexander Papa III.in c. Ad noſtram. & & in cap.Reprehenſibilis,& Innocentius Papa III. in cap. *cū ſpeciali*.de appell. hāc appellationē a ſuis Prælatis prohibent Regularibus,expreſſe verantes ne Regulares *in vocem appellat,erumpant*.Et Bonifac.Papa VIII.ſtatuit, non licere fratribus ordinis Minorum,a correctionibus Prælatorum eiuſdem ordinis aliquatenus appellare. Simile Priuilegium conceſſit Sixtus IV.Carmelitanis,& Auguſtinianis.Idem conceſſit Eugenius Papa IV anno 1536. pridie Calen.Iulii Patribus & Abbatibus ordinis S.Benedicti Cōgregationis Caſinenſis.alias S.Iuſtinæ de Padua,ut habetur in priuilegio 10.incip.*Regularem vitam agentib.* Et Iulius Papa II.ſub pœna excommunicationis prohibuit fratribus & ſororibus ordinis Prædicatorum,ne a mandatis, & ordinationibus Prælatorum dicti ordinis appellare valeant.Vt habetur in Compend.priuileg in verbo, *Appellare*.Et in Concil.Trident.ſeſſ.25.de regula.cap. 4 dicitur, *Non liceat Rgularib.a ſuis conuentib.recedere, etiam prætextu ad ſuperiores ſuos accedendi,niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati fuerint.Qui vero ſine prædicto mandato, in ſcriptis obtento,repertus fuerit, ab ordinerijs locorum tanquam deſertor ſui inſtituti puniatur.* Vnde obſeruari ſolet in Religionibus,vt quis a ſuperioribus ſuis non appellet,& appellantes in carceres conijci ſolent.In hac grauiſſima controuerſia hæc mihi dicenda videntur.

38 *Primum eſt*. Quod licet Regularis grauatus verbo appellationis,& petitionis Apoſtolorum, quo clerici ſeculares vtuntur,a correctionibus ipſi inflictis obſeruatis conſuetudinibus approbatis,& ſtatutis Regularib.'debita maturitate,& deliberatione vti nequeat,prout Bonifacius Papa VIII.& Iulius II.& alii Pontifices ſtatuerūt,hoc tamen intelligendum eſt loquendo de appellatione, a correctione in mandatis regularibus legitime factis.

Quo ſenſu intelligenda ſunt omnia decreta, & priuilegia ſummorum Pontificum prohibentia Regularib appellare a ſuorum ſuperiorum iuſtis mandatis,& correctionibus quæ fiunt ſecundum ſtatuta regulæ,,vel ordinis, aut ad effugiendam diſciplinam regularem.

Ratio huius eſt,quia vt recte Panorm.in capit.licet,nu.3.de offi.ord.annotauit, ille qui corrigit ſecundum regularem diſciplinam non grauat; appellatio vero fundata eſt ſuper grauamine,cap.*vt debitus*,de appellat.Sin vero ſuperior modum regularem etiam in mandatis regularib. excedat in corrigendo,tunc etiam Regularib. appellare licet,vt colligitur euidenter ex c.*De priore*,de appel. vbi Alexander Papa III.Priorem quendam grauiter puniri iubet,qui modum corrigendi excedens, appellationem ſui ſubditi non admiſit.

Et hoc expreſſe docent gloſſa in c.licet. in verbo, interclusum.Panorm.& Decius,ibid.de offic. ordin. & gloſ.& Panorm.in c.de Priore,de appellat.Syluest verbo,appellatio.q.7.Ang eod.§.10.Tabiena,eod §.11. Nauar. conſilio ſecundo,de ſenten.& re iudicata, in antiquis, alias conſil. quinto,de appellat.in Nouis,& in commen.in capit.Nullam.18.quæſtio.2.commen.5.num.51. & Emanuel Rodriquez tom.1.quæſtio.Regular.quæſt.29.articulo, ſecundo, & in Summa part.1.tractat.de ordine iudiciali,capitul.13. concluſ.3.

Ratio eſt,Quia cum appellatio ſit de iure naturali, non poteſt eis iuſta appellatio denegari. Immo quamuis Regularibus grauatis,refugium appellationis omnino eſſet interclusum,poſſent tamen vti remedio defenſionis,quæ eſt iuris naturalis,quam appellatio in ſe includit; tū quia Religioſi peioris conditionis eſſe non debent, quam alij, ſed melioris,nec magis grauari,quam alij,ſed longe minus,vnde eis multa priuilegia,& immunitates conceſſæ ſint. c.1. de priuileg.in 6.Tum etiam quia licet ſic grauati appellare non poſſent,& per viam appellationis ad ſuperiorem accedere,poſſent tamen per viam ſimplicis querelæ grauantis ſuperiorem adire,& ſuperior,cauſa cognita,ea facere tenetur, quæ bonus, & rectus index ad ſe appellanti legitime faceret,vt Nauarrus, & Rodriquez vbi ſupra tradiderunt.

39 *Secundum eſt*,Quod licet ex conſtitutione quadam Gregorij 13.quæ incipit, *Quoniam noſtro paſtorali*. quę eſt 34. eiuſdem in ordine,edita 1575.octauo Aprilis.interdictum ſit fratribus.Minoribus de obſeruantia ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ſummo Pōtifici reſeruata,nec non priuationis perpetuæ officiorum per eos obtentorum & inhabilitatis ad illa,& alia quæcunque dicti ordinis officia exercenda,ac vocis tam actiuæ,quam paſſiuæ eo ipſo incurrendis pœnis,(quas omnes tam directe,quam indirecte fautores,& conſultores incurrunt)ne ad tribunalia ſecularia appellent,& ad ea temere confugiant.

Nihilominus tamen præfatus Pontifex eis concedit, *quod ſi ſe a Prælatis ſuis grauari prætendant, ad Generalem Miniſtrum ipſius ordinis,ſeu illius Protectorem, aut vice protectorem vt Romana Curia, vel ad Romanum Pontificem,ſicut antiquitus ſemper conſuetū fuit,recurſum habeant unde illis breui manu iuſtitia miniſtrabitur*.Et a Sacra Cardinalium Congregatione eſt impoſitum decretum anno Domini milleſimo quingenteſimo octuageſimo ſeptimo, vt appellatio hoc ordine fiat ſcilicet a Guardiano ad Prouincialem,a Prouinciali ad Generalem,a Generali ad Protectorem, a Protectore ad Sacram Congregationem.

Quanta autē facultas data ſit Cardinalibus Sacræ Congregationis colligi poteſt tum ex conſtitutione Sixti V.quę incipit.*Immenſa æterni Dei*.§.11. titulo, *Congregatio pro Conſultationibus Regularium* Anno Domini 1587.11.kalen.Februarii,tum ex alia conſtitutione eiuſdem Sixti V. quæ incipit *Romanus Pontifex*. Sub proprio dato Romæ apud Sanctum Marcum die decimatertia Iunij,anno Domini 1587.

40 Neque conceſſio hæc appellandi modo prædicto contrariatur Concilio Tridentino ſup.citato, ſiquidem Concilium in eo loco non prohibet Religioſos recurrere ad ſuperiores ſuos per viam appellationis, ſed tantum prohibet, quod ad eos perſonaliter non recurrant ſine ſuperiorum ſuorum licentia niſi ab eiſdem aduocati fuerint, quæ duo longe inter ſe diuiſa,& diſtincta ſunt.Non enim credendū eſt velle Concilium tollere a Religioſis id quod eis competit de iure naturæ.Solum igitur vetat ne quis adeat ſuperiorem ſine licētia ſui prælati.Quinimmo ſi Regularis grauatus,cuius appellationem grauans non admittit,nec ei facultatem vult facere adeundi ſuperiorem, ſed conijcit in carcerem,aut alio modo impedit,ſi vere grauatus, & oppreſſus ſit iuſte ſine prælati ſui licentia,fugere, & ſuperiorem adire poteſt,quo ſe a tali grauamine liberet', ſecūdum Bal.in c ad noſtram,de appel.nec ob id incurret cenſuram aliquam,cum excommunicatio non incurratur ſine peccato mortali arg.c.Nemo.& c.nullus.11.qu.3.quinimmo per ſolum exitum etiam temerarium, & abſque iuſta cauſa nō incurritur iure communi excommunicatio,dummodo nō relinquatur habitus. Neque etiam ſic adeūdo ſuperiorem incurrit apoſtaſiam,nec Conc.Triden.tranſgreditur,quod intelligendum eſt de eo ſolum,qui non grauatus ſine vlla appellatione addit ſuperiorem eo ſolo, quod prætendat licere ſibi adire illum ſine prælati immediati ſaltem petita licentia iuſta de cauſa,quod falſum eſt,& in d.ca.4 prohibitum ex Nauar.in c.Non dicatis.12.q.1.num 61.& in ca. Nullam.18.q.4.num.51.& Eman.Rodr.in q.Regular.to.1.q.29.art.2.& in ſumma to.2.tract.de ordine iudiciali.ca.13.concl 3.Additque Naua.vbi ſup.num 51.in fi.quod liceat ordinatius iuſte capere poſſet talem Regularem per ſuum territorium tranſeuntem iuxta tenorem prædicti Cōcilij.iuſte tamen eum punire,aut retinere nequit, ſi fidem faceret ſe grauatum appellaſſe, vel de grauamine proteſtatum iter arripuiſſe ad ſuperiorem,& ideo licentiam ſcriptā non deferre,quia prælatus,a quo appellauit,eam dare noluit,vel iuſte metuit eam petere,vel quia ob appellationem vel licentiæ petitionem in carcerem iniuſte coniectus fugit.

41 *Tertium eſt*,quod licet iuri naturali cōforme ſit,vt quiſ-

qius

Digitized by Google

quis grauatus appellare poſſit,quia tamen ius iſtud nõ eſt poſitiuum,quaſi ius naturæ præcipiat appellare, ſicut præcipit honorare parentes ſed ſolum eſt a iure naturali negatiue hoc eſt,ius naturæ non prohibet cuiquam appellare ſicut matrimonium eſt a iure naturæ, non quaſi ius naturæ iubeat nubere,ſed quia nulli prohibet nubere, & huic iuri Religioſi per profeſſionem quodammodo ceſſiſſe videntur,dum promittant viuere ſecundum regulam ſui ordinis & obſeruare ſtatuta,& cõſuetudines Religionis. in quibus hoc vnum eſt,ne appellent ad ſecularia tribunalia, aut etiam ad ſuperiores extraneos,quod etiam a Summis Pontificibus eſt approbatum,& confirmatum,idcirco graues, & docti viri,ac de Religionibus bene meriti plurimum reprehendunt Regulares illos,qui tam facile cauſas ſuas extra Religionem deducere conantur,vnde decor,& honor religionis ſæpiſſime diminuitur. Maxime namque expedit ad decorem,integritatem,& quietem,& profectũ Religionis,& Religioſorum,vt eorum cauſæ intra parietes(vt dicunt) eiuſdem Religionis finiantur, & occultentur ita vt ad notitiam aliorum tribunalium eccleſiaſticorum,aut ſecularium non perueniant,ne & ipſi,& religio contemptui habeantur,ſicut expedit ne clerici a ſecularibus, nec fideles ab infidelibus.vt de his notat S.Th.2.2.q.69.artic.3.ad primum,iudicentur.

42 Et quamuis concedatur ipſis,vt poſſit ad Dominũ Protectorem,& ad Sacram Congregationem Cardinalium, & ad Papam, & ad eius legatos habentes poteſtatem ſuper Regulares,hoc tamen,vt recte notat Petrus de Arrag. 2.2.quæ.69.art.3. Michael Salon ibidem,& Emanuel Rodriquez tom.1.quæſt.Regular.quæ.29.art.3.& in tract.de ordine iudiciali,cap.13.concluſ.4.Dominicus Bannes 2.2. quæſt.69.articu.3.Gregorius de Valentia tom.3.diſput.5. quæſtio.13.puncto 3.poſt Sotum libro 5.de iuſtit. quæſtio. 6.artic.3.non in rebus leuibus, ac parui momenti,ſed ſolum in negotijs grauibus, & cum debita conſideratione fieri debet.

Quod ſi dicas hac ratione poſſe quempiam plus iuſto grauari,& carere remedio appellationis,quod alijs fidelibus conceditur de iure naturæ: Reſpondeo Moraliter hoc nunquam,vel raro futurum; Quia cum intra Religionem ſint varij Prælati,quorũ alij alijs ſuperiores ſunt, ad quos appellare licet,non eſt credendum omnes ita iniquos futuros,vt ſubditus ille ab omnibus grauetur.

Quod ſi fortaſſis caſus accideret, quo quis ab omnibus grauaretur, atque ita appellando ab iniuria releuaretur; hoc tamen bonum priuatum vnius aut alterius adeo exiguum eſt,comparatione ad damna. quæ ex huiuſmodi appellationibus conſequuntur, vt quiſque bonus Religioſus illius iacturam pati potius debeat, quam iſta ſubire, cum pax,& decor & bonum commune Religionis,bono priuato illius,qui grauatur,præferri debeat. Vnde ſicut lex naturalis dictat,quod manus recipiant ictum, & vulnus deſuper ab aliquo illatum ad caput ſeruãdum,a quo vita & ſalus totius corporis pendet; ita etiam eadem lex naturalis dictat,& intime prædicat, quod Religioſus permittat ſe ictibus grauaminum opprimi,& feriri,ne eadem,aut maiora grauamina ſuper caput ſuum,hoc eſt,Religionem,& ordinem cadant,& ipſis grauaminibus ſuccumbat,honorque eius deturpetur. Et ſi ſinguli ciues etiam cum propriæ vitæ periculo,& honoris tanquam partes Reipublicæ iure naturæ ſaluti,& incolumitati eius conſulere tenentur; quãto magis Religioſi vitam perfectiorem profitentes idem facere tenentur,& prouocationes ad iudices exteros fugere,ne totius ſuæ Reipublic. & ordinis pax, decor & honor in dies magis magiſque perturbari,& obfuſcari incipiat.

Quod conſiderantes Summi Pontifices ſapienter,& ſancte Religioſis paſſim appellationes Interdixerunt.

Et certe dum nonnulli iuris naturæ beneficio ſe defendere conantur,eodem iuris naturæ dictamine erroris conuincuntur. cum ius naturale dictet bonum commune Religionis priuato alicuius bono & commodo præferri debere. Ex quibus facile conſtat,quid de rationibus in vtramque partem initio allatis reſpondendum ſit.

De obedientia Rei in exequendo ſententiam iuſtam Iudicis.
Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Reus iuſte condemnatus etiam ad mortem tenetur parere Iudici,& non per vim reſiſtere illi,vel Miniſtro eius.*

2 *Reus iniuſte condemnatus licite ſe defendere Iudicique reſiſtere poteſt,modo ſine ſcandalo,& perturbatione Reſpub. id fieri poſſit.*

3 *An Innocens ſecundum allegata,& probata nocens cõuictus & morti condemnatus licite poſſit ſeipſum defendere & reſiſtere Iudici,& Miniſtris.*

4 *An condemnatus iuſte ad carceres tanquam ad pœnam licite poſſit effugere.*

5 *Non poſſe abſque reatu peccati mortalis verior eſt opinio, ſiue temporalis pœna ſit,ſiue perpetua etiam ſine carceris effractione,quam paucis propoſitionibus confirmat author, vſque ad num.9.*

6 *Pœna carceris perpetui loco capitalis pœnæ antiquitus in vſu.*

7 *Coniectus in carcerem nondum tanquam in pœnam licite poteſt fugere contra Maiorem.*

8 *Condemnati ad triremes fugere non poſſunt,quare.*

9 *Laicus,aut Clericus ſecularis nulla facta violentia ante condemnationem fugere poſſunt, non ſic autem Religioſus a ſuo Prælato in carcerem Monaſterij coniectus.*

10 *Doctrina huius propoſitionis quando non procedit.*

11 *An iuſte damnatus ad mortem, & in carcerem coniectus vt in cuſtodiam exinde licite fugere poſſit,vt mortem euadat.*

12 *Soluitur argumentum pro parte negatiua.& quod fugiendo non violet præceptum negatiuum de non impedienda iuſtitia.*

13 *An iuſte captus a iudice,& condemnatus ad mortem,teneatur fugere ſub peccato a carcere ſi videat oſtium apertum an licite manere poteſt.*

14 *Actus qui tendunt ad mortem duplicis ſunt generis,& quos licite exercere poſſit.*

15 *An ſit licitum Reo,vt euadat corporis pœnam, corrumpere cuſtodes pecunia,aut dono.*

16 *An licitum ſit Reo decipere cuſtodes ab ſque vi,& iniuria illata.*

17 *An licitum ſit Reo fugere,quando probabiliter videt incõmodum ſubſecuturum in cuſtode,quod punietur cuſtos,aut alij e carcere fugient.*

18 *An ſicut ad mortem condemnatus licite è carcere fugere poteſt,licite etiam compedes limare,fores effringere, murum perforare,& ſimilia facere poſſit? & explicatur duabus propoſitionibus num,ſeq.19.20.*

21 *Soluuntur argumenta Henrici,& Summiſtarum pro parte negatiua.*

22 *An ſic fugiens,& carceres,& compedes frangens teneatur ad reſtitutionem damni,quod fecit in carcere,vt fugeret.*

23 *An licitum ſit amicis iuſte capto,& damnato conſulere, vt fugiat,illique præbere inſtrumenta & iuuare,vt carcerem aut vincula rumpat.*

Officialis iuſtitiæ fugam ſuadere, aut inſtrumenta præbere non poteſt.

24 *Carcerem effringere,aut vincula rumpere alterius,ad extra non licet,conſulere autem fugam,& inſtrumenta conferre,quibus intus incluſus vti poſſit ad effugiendum non eſt illicitum contra Greg.de Val.& alios.*

25 *Non poſſe prohiberi fugam lege aliqua humana (vt voluit Sotus)falſum eſt.*

26 *An reus ſi iurauit carceris cuſtodi,vel Iudici ſe rediturum ad carcerem,teneatur redire,etiamſi ſit condemnatus ad mortem.*

27 *Non minus probabilem opinionem Caietani , quam Nauarri ſentit author,Couarruuiæ autem falſam.*

28 *An iuſte damnatus,vt fame pereat oblatos ſibi cibos comedere poſſit,& teneatur.*

29 *Soluuntur eorum argumenta,qui non comedendo peccare mortaliter exiſtimant.*

30 An

30 *An licitum ſit alijs damnato ad mortem ſubuenire cibum aut potum ei præbendo.*

CVm variç difficultates, & quæſtiones ſint, quæ ad hũc locum reduci poſſunt, vt omnia faciliori, ac clariori modo, ac methodo trandantur, & explicentur, nonnulla præmittam tanquam certa, & indubitata, vt ſic melius ea, quæ controuerſa ſunt, poſtea exponam.

1 *Primo* igitur Reus iuſte condemnatus etiam ad mortẽ tenetur parere iudici, & non per vim reſiſtere iudici, vel miniſtro. Sic S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 3. Caiet. Ban. Petr. de Arrag. & Mich Sal. ibid. Sot. lib 5. de iuſtit. q 6. art. 4. Gabr. in 4. diſt. 15. q. 6. art 2. concl. 6. Nauar. in c. ſtatuimus. 19. q. 3. q. 16. numer. 63. Greg. de Valen. tom. 1. diſp. 5. quæſtio. 13. punct. 4. Eman. Rodr. trac. de ordine iudiciali. c. 14. concl. 3. & alij communiter, colligiturque ex illo Apoſtoli teſtimonio Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit* ideſt iudicis iuſte iudicantis, *Dei ordinationi reſiſtit.* & grauiſſime peccat.

Cum igitur iudex vim coactiuam habeat ad compellendos ſubditos, quando iuſte iudicat, conſequenter ſubditi obedire tenentur, & ſupplicium pati, nec illi per vim, & violentiam reſiſtere poſſunt, alias daretur bellum ex vtraque parte iuſtum, quod ſecluſa ignorantia fieri nequit, vt authores omnes in materia de bello latius tradunt.

2 *Secundo*, Reus iniuſte condemnatus, licite ſe defendere, iudicique reſiſtere poteſt, modo id ſine ſcandalo, & perturbatione Reipublicæ facere poſſit. Sic S. Thom. & alij locis proximè citatis.

Ratio eſt, Quia iudex ſic inique condemnans, non vt iudex, ſed vt inuaſor ſe habet, & tanto iniquior, quanto magis iniquitatem ſub colore iuſtitiæ exercet. Ergo ſicut licitum eſt cuique ſe defendere a latrone inuadente; ita etiam ab iniquo iudicio, dummodo ſine ſcandalo id facere poſſit:

Si enim ex defenſione propria immineat perturbatio, & ſcandalum Reipub. præferendum eſt bonum commune particulari, & ſupplicium ob bonum commune patiẽter ferendum; dictat enim ratio, partem non habere ius ſeſe conſeruandi cum detrimento totius, vt conſtat. His igitur præſuppoſitis,

3 DVBIVM Primum eſt, An innocens, qui ſecundum allegata, & probata nocens conuictus, & morti condemnatus, licitè poſſit ſeipſum defendere, & reſiſtere iudici, & miniſtris iuſtitiæ? Ratio difficultatis eſt, quia ſententia iniuſta, vt ex dicto 2. conſtat, & latius ſup. c. 19. dub. 2. oſtendimus, non habet vim, nec in conſcientia obligat. Sed ſententia iſta, quia iudex eum, quem certo ſcit eſſe innocentem, condemnat tanquam nocentem, eſt iniuſta, falſæque præſumptionis, & falſis teſtibus nititur, Ergo non obligat, ac proinde iuſte illi poterit reus reſiſtere, & non obedire.

Confirmatur hæc ratio; Quia ſi innocens inuaderetur ab alio innocente, vel laborante ignorantia, vel a furioſo, poſſet ſe ab illo defendere. Ergo ſimiliter in hoc caſu a iudice; maxime cum vt ſup. dictũ eſt, iudex teneatur in hoc caſu conari quantum in ſe eſt, vt illum liberet quem certo nouit eſſe innocentem; & conſequenter ipſemet innocens poteſt ſeipſum liberare in eodem caſu. Ob hæc argumenta Domin. Ban. 2. 2. q 69. art. 4. dub. 1. expreſſe docet licitum eſſe Reo in hoc caſu ſe defendere, immo poſſe iudicem in ſui defenſionem occidere, ſecluſo ſcandalo; addit tamen quod quia ſemper eſt eiuſmodi ſcandalum, quando aliquis ſe defendit in caſu propoſito, peccabit reus ſe defendendo, & ait Franciſcum Victoriam huius etiam fuiſſe ſententiæ. Eiuſdem etiam ſententiæ ſunt quidam iuriſtæ, quos refert Couar. loco inferius citando. A qua etiã non abhorret. Eman. Rodriquez tract. de ordine iudiciali. c. 14. concl. 5.

Communis tamen, & verior opinio eſt Soti libr. 5. de iuſtit. quæſtio. 6. artic. 4. Michaelis Salonis 2. 2. quæſtio. 69. articul. 4. controuer. 1. Petri de Arrag. 2. 2. quæſtio. 67. artic. 2. in fine, & quæſtio. 69. artic. 4. in principio, Couarruuiæ libr. 1. variar. reſol capitul. 2. numer. 13. Ludouici Lopez part. 1. inſtruct. conſcien. capitul. 66. Emanuelis Rodriq. tom. 1. ſummæ. c. 136. concl. 9. aſſerentium innocentem ſic condemnatum non poſſe ſe defendere per vim, ita ſaltem, vt inferat mortem, aut vulnus iudici, vel miniſtris; poſſe tamen licite ſe defendere, vel fugiendo ſi poſſit, vel recipiendo ſe in locum munitum, & dum capitur committẽdo ſe eripere a ſatellitibus.

Ratio eſt, quia cum iudex ſic probatum nocentem, quẽ alijs vijs tentatis liberare nequit, iuſte & iuridice condemnare poſſit, ſi alter ius etiam haberet vi, & armis ſe a iudice, vel ab eius miniſtris defendendi, daretur bellum ex vtraque parte iuſtum, quod fieri non poteſt. Vnde ſi iſte innocens condemnatus defendendo ſe, iudicem, vel Miniſtros per vim læderet, etiamſi de eius innocentia poſtea cõſtaret, puniretur tamen, & iuſte, quia cum iudex iure ſuo vſus ſit eum condemnando, reſiſtens illi, & vim inferens, iniuriam ei facit, & peccat. Signum ergo eſt non licere per vim ſeipſum defendere. Et huius etiam ſententiæ eſt S. Th. 1. 2. qu. 69. art. 4 dum affirmat, non eſſe licitum alicui ſe defendere per vim a ſententia iuſta. Quo ſane in loco non dicitur a S. Th ſententia iuſta, vel iniuſta illa, quæ eſt talis a parte rei. ſed illa dicitur iuſta, quæ fit ſecundum ordinem iuris, iniuſta vero illa, quç non profertur ſecundum ordinem iuris, vt Salon, & ipſemet etiam Bannes fatentur.

Vnde cum iudex in hoc caſu innocentem certo a ſe cognitum, quamuis ſecundum allegata, & probata nocentem repertum, condemnat, iuſte & iuridice condemnat, ex eodem S. Tho 2. 2. quæſtio. 67. artic. 2. & Domin. Bann. ibid. & iuſta ſententia obligat ad ſui executionem, conſequenter ex eodem S. Thom. 2. 2. quæſtio. 69. artic. 4. concl. 1. Reus huic ſententiæ obedire tenetur, atque adeo licitè vi, & armis ille reſiſtere nequit. Repugnat enim ſuperiorem iuſte aliquid præcipere, & ſubdito licere non obedire, quia tunc bellum eſſet ex vtraque parte iuſtum, quod fieri non poteſt.

Vnde ſolutum manet argumentum in contrarium, falſum namque eſt ſententiam hanc iudicis ex mente S. Th. in hoc caſu eſſe iniuſtam, eſt enim iuſta, cum ſecundum ordinem iuris, & ſecundum allegata, & probata procedat, vnde non nititur falſa præſumptione, ſed potius expreſſa veritate, qua iudex certo ſcit ſe poſſe, & teneri ſecundum allegata, & probata eum condemnare, vnde fieri non poteſt, vti ipſe probatus Reus habeat ius vi, aut armis ſe defendendi.

Nec valet, quod pro argumenti confirmatione adducitur, longe namque diuerſa eſt ratio inuadentis ex ignorantia, vel furioſi, ac Rei ſic iuridice cõdemnati, quia illis non tenetur innocens inuaſus obedire, ſicut iudici rite, & ſecundum allegata, & probata iudicanti.

Addit autem Mich. Salon vbi ſupra, quod ſi Reus prudenter dubius eſſet de ſententiæ iuſtitia, admonendus erit iudex de cauſa dubietatis, rogandusque erit, vt rem totam maturius ponderet, & re diligenter inſpecta, aut ſententiam ſuam reuocet, aut iuſtitiam illius manifeſtet, Sin autem ſic admonitus noluerit illa facere, & propterea Reus adhuc dubius manet, poterit tunc Reus ille ceſſante ſcandalo, ac ſi eſſet iniuſte condemnatus, per vim ſe defendere, tum quia, vt ſup. ca. 16. dub. 4. concl. 4. diximus, non tenetur Reus in probabili dubio cũ proprio ſuo damno, & iactura obedire: tum quia in dubio, quod in proprium vergit incommodum, & notabile detrimentum, potior eſt ratio patientis, quam inferentis iniuriã. arg. c. 11. Reg. cum ſunt, de reg. iur. in 6.

4 DVBIVM Secundum eſt, An cõdemnatus iuſte ad carceres tanquam ad pœnam licite poſſit exinde fugere? intelligitur autem præſens difficultas de carcere, non vt eſt inſtitutus in cuſtodiam, ſed vt in pęnam, eſt enim carcer inſtitutus non ſolum in cuſtodiam, ſed etiam in pœnam delinquentis, de eo prout inſtituitur in cuſtodiam agemus inf. hic ſolum de eo agetur, vt eſt pœna. In qua re quatuor video eſſe Doctorum ſententias.

Prima eſt, Ioannis Maioris in 4. d. 15. qu. 21. qui abſolute loquens de coniecto in carcerem, ſiue in cuſtodiam, ſiue in pęnam, docet ſic captum a iudice nec ante ſententiam iudicis, nec poſt eam fugere poſſe, de qua ſententia inf. dicemus. Ratio eius eſt, quia ſic captus vel condemnatus iã eſt actu ſub iure, & obedientia iudicis, quam fugiendo violat.

Digitized by Google

lit. Idem tenet Emanuel Sà in Aphoriſmis, verb. Iudicialis actus. §. De Reo.

5 *Secunda eſt* quorundam Iuriſtarum, vt Angeli in leg. in eos. ff. de cuſtodia reorum, & Paridis a Puteo, de ſindicatu. c. Qualiter autem probabitur. quos refert Couar. loco inferius citando, dicentium damnatum ad carcerem temporalem pro pęna criminis, tute fugere poſſe, quamuis hi authores de pœna iniqua loqui videntur, vt ibi Couar. inſinuat, nos autem in hoc loco de pœna iuſte inflicta loquimur.

Tertia eſt dicentium, damnatum ad carcerem temporalem non poſſe exinde fugere, damnatum vero ad carcerem perpetuum, vel ad triremes licite fugere poſſe. Sic Dom. Ban. 2. 2. quæſt. 69 art. 4. dub 2. concl. 5. & Mich. Sal. ibid. controuer. 2. concl. 4. Ratio pro hac 2. parte eſt, quia carcer perpetuus comparatur ſeruituti perpetuæ. l. 2. ff. de liber. hom. exhi. immo etiam & morti, l. ſeruitutem. ff. de reg. iur. Innoc. in c. Qualiter, & quando. 2. de accuſ. Panor. in c. 1. de coſtit. detegen quo in loco Io. And ait grauiorem eſſe perpetuum carcerem, quam abſciſſionem vnius digiti, vel fuſtigationem Sicut ergo damnatus morti, aut captus in bello iuſto ſeruus fugere poteſt, ita etiam damnatus ad carceres perpetuos, & ad triremes licite fugere poteſt abſque reſiſtentia adminiſtrantium. Excipit autem Sal. vbi ſup. duos caſus.

Primus eſt, quando quis condemnatus eſſet a Sancta Inquiſitione ad carcerem perpetuum, tunc enim in fauorem fidei admittit non eſſe licitum fugere.

Secundus eſt, quoad illos Reos, qui cum capitis ſententiam mererentur, ipſis poſtulantibus, & ex eorum conſenſu mortis pęna commutata eſt in carcerem perpetuum hi enim fugere nequeunt, eo quod ſuo conſenſu renunciarunt facultati fugiendi, quam habuiſſent ſi ex ſolo iudicis arbitrio ad perpetuum carcerem damnati fuiſſent. Qui duo caſus abſque controuerſia certi ſunt, nec a quouis negari probabiliter poſſunt.

Quarta eſt dicentium condemnatum iuſte ad pœnam carceris, ſiue illa tēporalis ſit, ſiue perpetua, non poſſe abſque reatu peccati mortalis fugere, etiam ſi fugere poſſet abſque carceris effractione Per carcerem autem hoc in loco, intelligimus locum arctum, & recluſum, & non ſolum locum amplum, in quo vagari quis poteſt, vt tota ciuitas, vel oppidum, tunc enim etiam fatente Salono vbi ſupra, non erit licitum fugere, cum talis carcer non æquetur ſeruituti aut morti. Hanc ſententiam expreſſe tenent Ange. verb. fugere. §. 1. Syluest. eod. Tabiena. verb. accuſatio. verſi. Decimo Nauar. in Manu. c. 17. numer. 101. & 102. Ioannes Driedo. lib. 1. de libertate Chriſtiana. cap. 15. de ſtatutis ſecularium magiſtratuum. fol mihi 226. Caiet 2. 2. q 99. art. 4. dub. 2. Sotus lib. 5. de iuſtitia. quæſt 6. articul. 4. poſt medium. Couar. lib. 1. variar. reſolut. c. 2. num. 14. Nauar. in c. ſtatuimus. 19. quæſt. 3. quæſt. 16. nume. 63. Petrus de Arrag. 2. 2. qu. 69. artic. 4. dubio 2. ad ſecundum. Gregor. de Vale. tom. 3. diſput. 5. q. 13. poſt concluſionem tertiam. in reſpon. ad quartum. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. ca. 66. Ignatius Lopez de Salſedo, in pract. crimin. capitulo. 137. Emanuel Rodriquez de ordine iudiciali. capitu. 14 concluſ. 3. & alij.

Quæ opinio, & communior, & verior mihi videtur. Pro cuius clariori intelligentia has propoſitiones breuiter ſubiungam, prænotatis prius nonnullis circa hanc pęnam carceris perpetui, circa quam

6 *Notandum eſt*, Antiquitus pęnam hanc carceris perpetui loco capitalis pœnæ in vſu fuiſſe, cum enim nollent delinquentes morti adiudicare, in carceres teterrimos conijcere ſolebant, vt de Perſis, Siracuſanis, Meſſanis, & Romanis, Alex. ab Alex lib. 3 dierum genialium. cap. 5. & Cælius Rhodigin. lib. 17. lection. antiq. cap. 8. late tradunt. Huius etiam meminerunt Phyloſt. in li. de vita Apollonij, & Dionyſ. Halicarnaſ. qui de Italia ſcribens ait: ſunt, qui confeſtim eam necatam puellam tradant, nec deſunt, qui malint coniectam in occultum carcerem, eumque perpetuum vnde necatam eſſe vulgo traditum eſt, loquitur autem de puella quadam, quæ tempore Amulii Regis Latinorū (qui Romulum præceſſit) perpetuis carceribus in pęnam delicti adiudicata fuit. Et Valerius Maximus libr 6. capitulo. 3. qui refert Caium Vatinium. quod ſiniſtræ manus digitos ſibi amputaſſet ne bello Italico militaret. publicatis bonis omnibus a Senatu ęternis vinculis adiudicatum fuiſſe, & c. 8. meminit ſerui Caij Marii, qui ad carcerem perpetuum condemnatus fuit, & Cic. orat. 3. & 4. meminit huius pœnæ coniuratoribus ſocii Catilinæ poſt bonorum omnium confiſcationem inflictæ. Quæ pœna etiam in vſu eſt in pluribus locis, & prouincijs, vt conſtat.

Quod vero carcer non ſolum ad cuſtodiam, ſed etiam ad pęnam perpetuam iure Pontificio imponi poſſit, conſtat ex decreto Bonifacii Papæ VIII c. Quamuis. de pœnis in 6. poſſe autem carcerem in pęnam deputari, colligitur etiam ex ca. *Si quis clericus. diſt* 81. *& c. de lapſis. 16. qu. 6. & c. vt commiſſi. de heret. in 6. & Clem. 1. §. ſane. tit. eod. & c. Excommunicamus. 2. de hære. in antiq. & c. Nouimus. de verbo. ſignific.* & alibi ſæpe. Cuius ratio potiſſima eſt, quia cum ſacri Canones, piiſſima, & materna benignitate mortis pęnam non infligant, ne tamen crimina impunita manerent, neceſſarium fuit pro grauioribus criminibus pœnam hanc ſtatuere, quam eccleſiaſtici iudices non ſolum contra clericos imponere poſſunt, ſed etiam contra laicos præſertim in cauſa hæreſis, vt ex dictis canonibus conſtat maxime ex d. cap excommunicamus. 2. de hæret. & referunt Simanch. de cathol. inſtitutio. titulo 16 numer. 17. & Salſedo, vbi ſupra. & late de hac punitione hæreticorum ad carceres perpetuos Franc. de Pegna ad Direct. Inqui. par. 3. ſcholaſt. 142. His ita de hac pœna præſuppoſitis, ſit

7 Prima Propoſitio, Qui coniectus eſt in carcerem, nec dū ad eum tanquam ad pœnam condemnatus, licite fugere poteſt. Eſt contra Io. Maiorem, hanc tamen tenent omnes alii tam tertiæ opinionis, vt Salon loco citato concl. prima quam quartæ ſententiæ authores, Petrus de Arragon, & alii.

Ratio eſt euidens, quia nemo tenetur in conſcientia ſoluere pęnam ante condemnationem, manere autem in carcere pęna quædam eſt, vt conſtat: Nec fugiendo inobediēs eſt, quia vtitur iure ſuo fugiendi, ſi poſſit, quouſque ad eam pœnam ſit condemnatus.

8 Secunda Propoſitio, Laicus, ſiue clericus, qui ad carcerem temporalem, aut perpetuum iuſte condemnatus eſt, non poteſt abſque peccato exinde licite fugere: Sic omnes quos pro quarta ſententia retulimus.

Ratio eſt, quia licet ante iudicis ſententiam nemo pœnam ſoluere teneatur, poſt condemnationem tamen obedire tenetur, quia hæc pœna eam conditionem habet, vt alterius, quam puniti executione non indigeat, & ideo is damnatus cenſetur ad eam propria cooperatione ſubeundam, vnde eam in foro conſcientię ſubire tenetur. ſicut quilibet obedire tenetur iuſtitiæ legali in illis actionibus: quas licite exercere poteſt. Et cōfirmatur. quia ſicut tenetur exulare, qui condemnatur ad exilium, & qui condemnatur, vt non exeat de ciuitate, tenetur non exire; ita etiam, qui ad pœnam carceris condemnatur, obedire tenetur, nec ſine peccato exire poteſt, quod intelligendum eſt, dummodo dentur ei neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem, alias enim fugere poſſet. Quocirca Nauar. vbi ſupra teſtatur ſe reſpondiſſe cuidam ſacerdoti, qui a longinquo in vrbem venerat, iuſte damnatus ad ſeruiendum perpetuo cuidam Hoſpitali, obligatum fuiſſe eum ad redeundum in illud, niſi Papa pœnam illam ab ordinario loci illi iniunctam, relaxare vellet, quam tamen relaxare noluit, vnde reuerſus eſt ad locum illum prout ei impoſitum fuit.

Idem de eo dicendum eſt, qui condemnatur ad carceres donec pecunias, & debita ſoluat, exinde enim fugere nequit ex Couar. Grego de Valentia, vbi ſup. quod tamen limitant Nauar. in Manuali. c. 17. num. 101. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. Iudicialis actus. §. De Reo. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 69. articul 4. controuer. 3. concluſ. 4. Ludouicus Lopez par. 1. inſtr. conſcien. capit. 66 dummodo exeundo nulla ſpes extaret ſoluendi. Si enim fugeret cum bona intentione dandi operam, vt ſuo labore, vel aliter conquirat vnde ſuis creditoribus ſatisfaciat, quod manendo in carcere facere non poſſet, tunc a peccato excuſandus erit, ſi fugiat,

Digitized by Google

giat, quia fruſtra ibi tunc in carcere detinetur. & quia hoc rationabiliter velle debent eius creditores, quia ſic melius eorum negotium liberatus e carcere geret.

Idem etiam dicendum eſſe exiſtimo de condemnatis ad triremes, non enim poſſunt inde fugere: Nec valet Ratio in contrarium: Quamuis enim hoc vitæ genus ſit veluti quædam perpetua mors, & ſeruitus, eſt tamen mors quædam, quæ non ſolum conſiſtit in paſſione illorum hominũ ſed etiam in actione illorum; vnde cum iuſte ad hanc pœnam condemnari poſſunt, conſequenter ſententiæ huic obedire debent, & fugiendo omitterent actum eius iuſte iniunctum.

De ſeruis autem in bello iuſto captis, alia eſt ratio, cum vt alibi diximus, ſuper hac conditione facti ſunt ſerui, vt ſolum maneant in ſeruitute illa, quouſque commode fugere poſſunt, iſti vero ad hanc pœnam ratione delicti condemnantur, quam propterea patienter tolerare debent.

Tertia Propoſitio, Quamuis laicus, & clericus ſecularis licite fugere poſſiat e carcere nulla violentia cuſtodibus facta ante condemnationem, Religioſus tamen a ſuo prælato in carcerem ſui Monaſterij iuſte coniectus nec ante, nec poſt condemnationem exinde abſque peccato *regulariter* fugere poteſt:

Sic expreſſe Caietan. 2. 2. quæſt. 69. articul. 4. in reſponſione ad dubium ſecundum. Nauar. in capitul. ſtatuimus. 19. quæſt. 3. nume 63. quæſt. 16. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 69. articul. 4. controuer. 2. poſt concluſionem ſecundam. Domin. Bannes, & Petr. de Arrag. ibidem. & Salſedo in pract. crimin. capitulo. 137. Ratio eſt, quia Religioſi libera ſua voluntate priuauerunt ſe poteſtate exeũdi extra clauſtra ſupponentes ſe per tria vota obedientiæ, & iudicio Prelati. Si ergo illi, qui ſunt extra carcerem, exire nequeant extra clauſtra Monaſterii ſine ſuperioris licentia, cuius arbitrio ſeipſos ſubiugarunt. c. *Non dicatis. 12. q. 1. & c. Quorundam. de elec. in 6.* ita vt velle, & nolle non habeant, c. *Si religioſus. de elect. in 6. & c. religioſi. de ſepult. in 6. & c. Religioſus. de teſtamen. in 6.* multo minus illi, qui ſunt in carcere, exire poſſunt; cum iſti quantum ad hoc, melioris conditionis eſſe non debent, quam illi, qui ſub obedientia degunt, Vnde Nauar. vbi ſupra grauiter religioſos quoſdam reprehendit, qui ad vrbem refractis repagulis carceris ſuorum monaſteriorum ſine licentia, aut ſine ordinis ſui habitu acceſſerunt. Atque adeo reſpondiſſe ſe teſtatur cuidam religioſo condemnato ad perpetuum carcerem a ſuo Prælato, qui venerat ad vrbem, obligatum eum in conſcientia fuiſſe ad redeundum in carcerem perpetuum, in quem iuſte damnatus fuit.

10 *Limitanda* tamen eſt hæc propoſitio *primo*, vt procedat ſolum in iuſta carceris pęna, & legitimo iuris ordine ſeruato: Si enim iniuſta fuerit, & quam in foro conſcientiæ nullus ſubire tenetur, fugere poteſt.

Secundo, Non procedit, quando pręcedens ſententia iuſta fuerit, modus tamen exequẽdi ſit iniuſtus: vt cum quis iuſte damnatur ad carcerem temporalem, vel perpetuum, ſed tamen iniquus carceris cuſtos ſuo proprio motu, vel alterius iuſſu iniuſte illi cibum neceſſarium ſubtrahit, aut veſtitum neceſſarium, vel ignem ad vitam ſuſtentandam neceſſarium illi denegat; & dat exemplum Nauarrus vbi ſupra de eo, qui cuidam regulari ſolas quinas vncias panis cũ aqua in dies ſingulos miniſtrabat, & qui media hyeme in loco frigidiſſimo ſolam tunicam permittebat: qui nocte, ac die ignem denegat, qui in loco ſubterraneo humidiſſimo, & obſceno abſque ſtragulo humi dormire cogit, vel alia ſimilia facit, tunc enim vt Nauarrus, & Salſedo, vbi ſupra, affirmant, licite fugere poteſt, cum ex eis mors iuſte timeri poſſit, adduntque ſic conſulentes, mandantes, & facientes non ſolum peccare mortaliter, ſed etiam incidere in irregularitatem, ſi exinde mors ſequatur. iuxta ea, quæ tom. 1. Theſauri libr. 6. capitulo. 18. dub. 14. numero. 23. latius expoſuimus. Et quæ in hoc dubio diſputata ſunt, procedunt ſolum, quando quis ad carcerem damnatus eſt, in ſolam ſui criminis pœnam, vt diximus.

11 DVBIVM Tertium eſt. An iuſte damnatus ad mortem, & in carcerem coniectus in cuſtodiam exinde licite fugere poſſit, vt mortem euadat. Et idem de eo, qui damnatur ad aliquam mutilationem membrorum, aut ad flagella.

Intelligitur autem præſens quæſtio ſolum, quando ex fuga cuſtos carceris nullum damnum patitur, nec fugiens iudici, aut cuſtodibus vim inferat, aut carceres effringat, aut vincula rumpat, nam de non inferenda vi iudici, aut miniſtris ante diximus dubio primo, de alijs dicemus in ſequentibus. In hac re

Prima opinio, docet non eſſe licitum fugere. Sic Bar. in §. Relegati. ff. de pœnis, quem refert, & ſequitur Panor. in c. 1. numer. 3. de teſtibus cogendis. Fel. in capit. 1. numer. 43. de conſtitu. Andreas ab Exea in reper. cap. Canonum ſtatuta, numer. 341. & num. 346. de conſtitut. Ang. in verbo, fugere, §. 1. citans Anton. dummodo, inquit, peccatum ob quod damnatus ſit, publicum ſit, ſecus ſi eſſet occultum, fauet gloſſa in capit. ius gentium. in verbo. *ſeruitutes*, diſt. 1. dicens peccare captum in bello iuſto, & ex hoc capientis ſeruum effectum, ſi a Domino fugerit, & Io. Maior. in 4. diſt. 15. quæſt. 11. etiamſi, inquit, ianua eſſet aperta. Ratio pro hac opinione eſt, Quia tenetur quis parere iuſtæ ſententiæ iudicis. Sed fugiens ex carcere non obedit iuſtæ iudicis ſententiæ, eo ipſo enim quod fugit, impedit iuſtitiam, & non vult pati mortem, aut mutilationem iuſte inflictam. Ergo faciendo contra id, quod debet, peccat. Confirmatur hæc ratio, Quia cum iudex efficaciter intendat ſententiæ executionem, conſequenter vult, & iubet Reum in carcere manere, alioqui enim proceſſus iudicij efficax non eſſet.

Secunda ſententia eſt dicentium, licitum eſſe Reo condemnato ad mortem, vel ad aliam corporis pœnam, & in carcerem, tanquam in cuſtodiam coniecto, exinde licite fugere, quando oſtium eſt apertum. Sic Henricus de Gandauo Quodlib. 9. art. 25. Anch. & Imol. in clem. Paſtoralis. de ſentent. & re iud. S. Thom 2. 2. quæſt. 69. art. 4. ad ſecundum. Caiet. ibid. dub. 2. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſtio. 6. artic. 4. Ioan. Driedo. libr. 1. de libert. Chriſt. capitul. 15. pagina mihi 226. Archid. in capit. Cum homo. 29. quęſtio. 5. Sylueſt. verb. accuſatio. quæſtio. 16. & in verbo, fugere. Tabiena, verb. accuſatio. verſic. Decimo, & verb. fugere. Nauar. in capit. ſtatuimus. 19. quæſtio. 3. num. 63. quæſtio. 16. & in Manuali. capit. 17. numer. 102. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſtio. 6. art. 2. conclu. 6. in fine, Couar lib. 1. variar. reſolut. capit. 2. numer. 10. Mich. Salon 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. controuer. 2. concl. 5. Domin. Ban. & Petrus de Arragon. ibid Gregor. de Valent. tom. 3. diſput. 5. quæſt. 13. puncto 4 concluſ. 3. Ludouicus Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. capit. 66. Ignatius Lopez Salſedo in pract. crimin. capitul. 137. Emanuel Rodriquez tract. de ordine iudiciali, capit. 14. concl. 3. Toletus lib. 5. inſtruct ſacerd. capit. 58. Emanuel Sà in Aphoriſm. verb. Iudicialis actus, §. Reus, & alij communiter.

Ratio eſt, Quia inclinatio, quam quiſque habet ad propriam vitam tuendam, adeo naturalis eſt, atque vehemẽs vt licite vnuſquiſque iure naturæ, & gentium ea facere poteſt, quæ non repugnant alicui iuſto præcepto iudicis. Sed iudex diſcuſſa iam cauſa & pronunciata mortis ſententia, aut mutilationis, nullum prorſus actum interiorem, aut exteriorem faciendum Reo præcipit, aut vllum omnino actum ei prohibet. Ergo fugiendo è carcere ad vitam ſaluandam non peccat contra aliquod iudicis præceptum.

Etenim ſi rem diligenter attendamus, iudex diſcuſſa, & examinata cauſa, ſolum pronunciat Reum dignum eſſe morte, aut alio ſupplicio, atque adeo miniſtris iuſtitiæ iubet, vt ſuo tempore ſententiam ſuam exequantur: Cũ igitur per eiuſmodi ſententiam iudicis nullus actus Reo pręcipiatur neque econtra prohibeatur ei aliquid, quo alias licite ſecundum ius naturę vitam ſuam conſeruare poteſt ex naturali inclinatione, & charitate erga ſeipſum, conſequenter id omne facere poteſt abſque alterius iniuria, quo vitam conſeruare poſſit. Immo vero cum manere in carcere ſit aliquid facere, ex quo ſequitur mors, aut aliud damnum corporis ei, non ſolet aliqua lex humana, vel iudicis ſen-

Digitized by Google

ſententia condemnare aliquem ad pœnam capitis,& ſimul ad manendum in carcere,vt S. Tho.2.2.q.69. ar.4. ad ſecundum,& alii tradiderunt. Cum ergo ex vna parte manendo in carcere ſequi poſſit mors, quam fugiendo vitare poſſet,ex alia vero parte,nec vllo iudicis præcepto ibi manere præcipitur,aut non fugere , & naturalem inclinationem habet ad vitam omnibus viis licitis conſeruandam,arripiendo fugam iure ſuo vtitur,nec aliqua ratione peccat, dummodo miniſtris iuſtitiæ fugiendo non inferat violentiam.

12 *Ad* argumentum in contrarium *Reſpondetur*,teneri ſolum parere ſententiæ iudicis , & legibus patiendi pœnam mortis,quando a miniſtris iuſtitiæ infertur, Neque fugiendo violat præceptum *negatiuum* de non impedienda iuſtitia,hoc enim præceptum ſolum obligat Reum , vt non faciat actum illicitum afficiendo iniuria iudicem , aut iuſtitiæ miniſtros,quo iuſtitiam impediat, non autem eum obligat ad nõ omittendum actum, quo iuſtitiam procuret manendo in carcere. Fugiendo igitur non violat præceptum *negatiuum* proprie de iuſtitia impedienda, ſed ſolum non facit actum affirmatiui præcepti procurandi iuſtitiam, ad quem actum non tenetur Reus , ſed ſolum miniſtri iuſtitiæ.

Ad confirmationem *Reſpondetur* ,ad hoc vt efficax ſit proceſſus,& ſententia iudicis, ſatis eſt, quod miniſtri iuſtitiæ iubeantur Reum cuſtodire,quare ſoli miniſtri peccant quando ex eorum culpabili negligentia Reus fugit: Reus autem fugiendo vtitur iure ſuo: Immo Paris de Puteo in tract. de ſyndicatu c. Qualiter autem probabitur,quem refert,& ſequitur Couar lib. 1.variar.reſol.cap.2.nu.11.verſ. Tertia ſpecies , docet , Reum ſic fugientem è carcere quando videt ianuam apertam , non puniri tanquam carceris effractorem , ſed tanquam euaſorem ſcilicet , arbitrio iudicis , & pœna mitiori , argu.l. 1.ff. de effractoribus.

13 DVBIVM Quartum eſt, An iuſtè captus a iudice, & cõdemnatus ad mortem, teneatur fugere ſub peccato a carcere ſi videat oſtium apertum , an vero licite manere poteſt. Et eadem eſt difficultas an ferri poſſit ſententia mortis, vt ſimul per eam iuberetur Reus manere in carcere? Quoad ad primam difficultatem duæ ſunt ſententiæ.

Prima opinio ait teneri fugere ſub peccato Sic Imola in Clem.paſtor de ſent & re iud & Felin c. 1. de conſt.num. 43.& tribuitur S.Tho.2.2.q.69.ar.4.ad 2. aſſerenti damnatum iuridice ad mortem non poſſe manere in loco,ſed debere fugere,quia,inquit nõ tenetur facere id,vnde mors ſequitur,hoc eſt manere in carcere. Vnde a contra colligunt S.Thomam velle teneri fugere , ne manendo faciat id vnde mors ſequatur,& homicida ſit,ſicut homicida ſui eſt,qui damnatus ad mortem,vt fame pereat,oblatum cibum non ſumeret.

Secunda opinio eſt dicentium tam detentum,in carcere pro crimine morte digno, quã iuſte damnatum ad mortẽ poſſe abſq; peccato data etiã fugiendi opportunitate in carcere manere,nec teneri fugere. Sic Sylueſter in verbo fugere. Tabien.verb.accuſatio §. Decimo,Couar.lib.1. varia.reſol c.2.nu 8.& nu 9.& nu.10 verſ. Sexto,citans Ioa.Maio. in 4 d.15.q.22.Sot.li.5. de iuſt.q.6.ar.4.verſ. At *vero ratio*. Mich.Salon 2.2.q.69 ar.4.controuer.2.concl. 2 in examinatione argumenti S.Thomæ, Petrus de Arrago. ibidem, verb. *contra id quod dicit S. Tho.* Dom.Bannes ibid.ar. 4.in fi.Emanuel Sà in Aphoriſm. verb. iudicialis actus , §. De Reo. Pro cuius intelligentia,& ſolutione argumenti in contrarium allati

14 *Notandum eſt*, Actus poſſe eſſe duplicis generis: Quidã enim actus ſunt,qui directe , & immediate ex propria ſua natura tendunt ad mortem,ut occiſio ſui,mutilatio membrorum, deiectio ex loco imminenti , aut in furca ubi ſuſpendendus eſt.appoſitio funis ad collum,potatio ueneni, apertio uenæ,unde totus ſanguis profluit,&c. Alii uero ſunt actus,qui nõ immediate in crimen,& delictũ aut ad mortẽ ex ſua natura tendũt,ut exulare,aſcẽdere furcã,extendere collũ,aut manus carnifici,manere in carcere , &c. Hoc præſuppoſito,facile probari poteſt ſecunda opinio , quia licet nemo poteſt exercere actus primi generis, hoc enim eſſet ad ſuiipſius mortem,& occiſionẽ cooperari, quod nunquam licet,actus tamen ſecundi generis exercere poteſt quia actus iſti ex ſua natura non ordinantur ad damnum uitæ,aut corporis,& tales ſunt,ut eos pati nequeat,quin ad eos concurrat faciendo,nec per alium cõmmode fieri poſſunt Vnde quamuis fiant cum aliqua moleſtia,& damno corporali,& exinde probabiliter expectetur mors,licite tamen a quouis exerceri poſſunt. Poteſt igitur quis ad mortẽ condemnatus in carcere manere , vt mors illi inferatur a miniſtris iuſtitiæ,actuſq; iſte ex circumſtantia cohoneſtatur,puta vt delicti fiat ſatisfactio,eiuſq; punitio in aliorum exemplũ ſit,vt ab huiuſmodi ſceleribus abſtineãt. Qua etiã de cauſa licite martyres poterant non fugere ex carcere,ẽtiam data opportunitate ob fidei teſtimonium,collaque ſua percutienti ſubmittere iuxta ea,quę in c.Non eſt noſtrum 23. q.5.ex D Hieronymo habentur. Sicut igitur vt Act.16.cõſtat,licitum erat Paulo,& Sylæ manere in carcere etiam ianuis carceris diuina virtute apertis,ob fidei teſtimoniũ, ita qui iuſte ad mortem damnatus eſt,in carcere,etiam data fugiendi opportunitate,manere poteſt iuſta ex cauſa, puta,vt actum iuſtitiæ ſuſtineat,& pœnas pro delicti qualitate patienter tolleret. Neque hoc vnquam S Thomas negare voluit, ſicut nec vnquam,vt illius loci interpretes docent, affirmauit manere in carcere eſſe ſeipſum occidere, ſed ſolum docuit,non teneri manere in carcere,cum exinde mors ſequi poſſit,quod eſt manifeſtum,vnde infert teneri ſolum pati mortem,quando,ſcilicet,a miniſtris infertur nec poſſe eis iuſte inferentibus eam reſiſtere.

Quoad aliam difficultatem,quamuis Sotus lib.5. de iuſ. qu.6 ar.4. Lud Lopez par. 1 inſtruc conſc cap. 66. Petrus de Arragon. 2,2.quæſt.69.articulo 4 & Mich. Salon ibid. controuerſ. 2.concluſ. 2. dicant non poſſe quempiam lege humana, aut ſententia iudicis condemnari ad mortem , & ad manendum ſimul in carcere, eo quod pugnet cum naturali inclinatione quam habet homo ad ſe conſeruandum: Mihi tamen magis placet ſententia Caiet. 2.2.quæſt 69 art.4.dub 2. & Gregorij de Valent. tom. 3. diſput. 5 q 11. puncto 4.poſt concl. 1 ernam in reſponſ. ad tertium,aſſerentium quod licet hoc fieri non ſoleat , nihil tamen obſtat quo minus fieri poſſit,atque adeo ſi talis ſententia ferretur,non poſſet ſic damnatus fugere,ſed teneretur ibi manere , ſicut tenetur aliis iuſtis ſententiis parere. Nec hoc eſſet damnare eum ad mortem ſibi inferendam, ſed ad manendum infra terminos loci illius. Deinde vero cum non minor ſit inclinatio ad vitam ipſam , quam ad conſeruationem eius,ſi quis iuſta ſententia vita ipſa priuari poſſit, etiam actu quodam, (ſcilicet,fugiendi) quo alioqui licite vitam poſſet conſeruare, per iuſtam ſententiam orbari poterit , atque adeo ſi exigente grauitate criminis quiſpiam, aut lege, aut ſententia , non ſolum ad mortem, ſed etiam ad non fugiendum ex carcere condemnaretur, exinde abſque peccato,etiam oblata opportunitate,fugere non poſſet. Quemadmodum licet martyribus conceſſum ſit nonnunquam aut è carceribus fugere, aut ibi ſi velint manere , quandoque tamen manere tenentur , nec fugere poſſunt ratione fidei,& ſcandali,quia,ſcilicet primam tueri,ſecundam vero vitare tenentur, vt ipſemet Sotus , vbi ſupra concedit; Sic etiam cum manere in carcere non ſit intrinſece malum,nec actus ad mortem immediate directus , ſed pœna quædam non ſe conſeruandi , ad eam iuſte ex graui cauſa condemnari quis licite poterit, quo ſane in caſu ibidem non obſtante naturali inclinatione quã habet ad vitæ ſuæ conſeruationem,manere tenebitur.

15 DVBIVM QVINTVM eſt, An ſit licitum Reo, vt pœnam corporis euadat corrumpere cuſtodes pecunia , aut dono.

Reſpondeo id licitum eſſe. Sic gloſſa in ca. inter cetera, §. *ſed cum his omnibus*,in uerb. *decepit*,in fine, 22 q.4. & Angel.in uerbo fugere §.1. & Tabiena,in uerb. accuſatio. §. Decimo.

Ratio eſt , quia Reus ius habet conſeruandi uitam ſuam. Ergo corrumpere poteſt cuſtodes , & periculum uitæ ſuæ redimere. facit ad hoc cap. *Ephemium. §. Notandum.* 2. qu.3. & l. 1. ff.de bon.eorum qui mor. ſibi conſci. ubi dicitur, *Ignoſcendum cenſuerunt ei,qui ſanguinem ſuum*

Ffff qui le.

qualitercunque redemptum voluit, facit etiam quod docet S. Tho. 2. 2. q. 69. ar. 4. ad ſecundum, cum dicat, damnatũ, vt fame pereat, cibum ſumere poſſe. Quamuis enim non ſit redemptio iniuſtæ vexationis, cum vt ſupponimus, non vexatur contra iuſtitiam, ſed legitime cuſtoditur in carcere, eſt tamen redemptio periculi vitæ cum tanta pecunia, id quod licitum eſſe videtur.

Quod ſi exinde cuſtos carceris damnum patitur, immo etiam illi iniuriam infert, id ſibiipſi, nõ Reo imputare debet, cum ſciens, & volens corrumpi ſe ſinat; ſcienti enim, & volenti non fit iniuria, *arg. Reg. 27. ſcienti, de Reg. iur. in 6.* Reus autem iure ſuo vtitur.

16 DVBIVM SEXTVM eſt. An licitum ſit Reo decipere cuſtodem abſque vi, & iniuria illi illata, ſcilicet cibum, & potum ei præbendo, vt dormiat, vel aliqua alia arte vtẽdo, vt tantiſper cuſtos abſens ſit interim dum Reus tẽpus, & locum acquirit fugiẽdi? In hac re certum eſſe debet nullam vim cuſtodi inferri licite poſſe, vt Reus aufugiat, vt omnes fatentur. Sic etiam abſque controuerſia eſt nullam fraudem ita componendam eſſe, vt per eam ignorãtia probabilis ſit in cuſtode; Quia quotieſcunque per fraudẽ ignorantia talis gignitur, in cuſtode erga officium ſuum, non patitur illud damnum ſciens, & volens, quod ex fuga delinquentis cõſequi ſolet. Solũ igitur difficultas eſt, qñ delinquẽtiũ inſidiæ ita ſint arte cõpoſitæ, vt cuſtos probabiliter ſcire, ac coniicere poſſit artem, & inſidias, adeo vt, ſi illas ignoret, negligens, & imperitus haberi poſſit, & debeat. In quo caſu licitum eſſe puto Reo talibus inſidiis vti, dũmodo non ſit in verbis mendacium, ſed verba ambigua, & æquiuoca ſint; Et ſimiliter ſi ſignis, nutibus aut factis æquiuocis vtatur. Cuius rei hæc ratio aſſignari poteſt; Quia ſi mendacium eſt, nunquam licitum erit, cum mendacium omne intrinſece malum ſit, ita vt a culpa excuſari non poſſit, quamuis ad vitam conſeruandam eo ſit vſus: At vero quando eſt æquiuocatio in verbis, ſignis, aut factis, tunc Reus eo ipſo, quod habet ius conſeruandi vitam ſuam, ſimiliter ius habet vtendi verbis, ſignis, vel factis æquiuocis, cuſtoſque ſibi imputet, quandoquidem verba, vel facta æquiuoca ſunt, & ab homine perito, & experto facile intelligi poterant. Qua ratione in bello licitæ ſunt inſidiæ, vt cõmuniter tradunt authores; Immo etiam in ludis inſidiæ, & æquiuocationes vtrique ludenti communes excuſant a culpa, vt conſtat.

17 DVBIVM SEPTIMVM eſt, An licitum ſit Reo fugere, quando probabiliter videt incommodum ſubſecuturum in cuſtode, ex eo ſcilicet, quod punietur cuſtos aut alii etiamſi ex carcere fugient. Prima opinio eſt Io. Maioris in 4. diſt. 15. q. 21. dicentis non eſſe licitum in hoc caſu fugere. Ratio eſt, Quia nemo habet ius tuendi vitam ſuam cum damno alterius. Sed ex eo, quod damnatus ad mortem e carcere fugiat, cuſtos graue damnum incurrit, contra quem, vt conſtat, lege agitur; ac proinde non erit licitum Reo cum tanto damno cuſtodis e carceribus fugere.

Secunda opinio eſt dicentium licitum eſſe Reo in hoc caſu, data fugiendi opportunitate, e carceribus fugere. Sic expreſſe Io. Driedo. lib. 1. de libert. Chriſt. cap. 14. pag. 216. Caiet. 2. 2. q. 69. art. 4. dub. 1. Pet. de Arragon. ibid. dub. 2. Mich. Salon, ibid. controuer. 2. conclu. 2. & 3. Dom. Ban. ibid. dub 2. concl. 1. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 6. ar. 4. ad ſecundum. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6. ar. 2. conclu. 6. in fin. Sylueſt. verb. accuſatio q. 16 & in verb. fugere. Tabiena. verb. accuſatio. §. Decimo, & verb. fugere. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 13. puncto 4 concl. 1. Emanuel Rodriquez tract. de ordine iudiciali, c. 14. concl. 3. Toletus lib. 5. inſtruct. ſacerd. ca. 58. Emanuel Sà in Aphoriſ. verb. iudicialis actus, §. de Reo Couar. lib. 1. variat. reſolut. cap. 2. nu. 9. & alii. Id quod procedit, etiamſi cuſtodi ex fuga ſua, & aliorum damna ſequantur.

Ratio eſt, quia ſic fugiendo Reus vtitur iure ſuo ad vitam conſeruandam. Quod ſi exinde damnum ſequitur in cuſtode, illud omnino per accidens eſt & præter intentionem fugientis, atque adeo quicquid mali inde cuſtodi a iudice infertur, non fugienti, ſed cuſtodi imputandum eſt, qui permiſit, vt tempus, & locum fugiendi Reus haberet. Et cum ad hoc officium cuſtos aſſumitur, cum iſto periculo illud aſſumunt quandoquidem officium cuſtodis huiuſmodi pericula, & damna habere ſolet. Atque ita ſolutum eſt argumentum in contrarium allatum.

18 DVBIVM OCTAVVM eſt, An ſicut Reus ad mortem condemnatus licite e carcere fugere poſſit, licite etiam compedes limare, ac fores infringere, & murum perforare, & alia ſimilia facere poſſit, vt pœnam euadat, atque e carcere fugiat? in qua re duæ ſunt diuerſæ ſententiæ.

Prima eſt Negatiua. Sic Henricus de Gadauo Quodlib. 9. art. 25. & 26. Io Maior in 4. diſt. 15. q. 22. Couar. lib. 1. variar. reſol. c. 2. nu. 14. Sylueſt. in verb accuſatio quæſt. 15. & in verb. fugere. Angel. verb fugere. §. 1. Tabiena. verb. accuſ. §. Decimo. Ratio Henrici eſt, quia ſicut licitum eſt unicuique per agrum alienum tranſire, ſepem tamen agri illius dirumpere non licet, ſine eius iniuria: ita etiam condemnato ad mortem licitum eſt fugere e carcere, dum fores patent, vincula tamen, & carcerem effringere non licet.

Summiſtæ id probant, Quia hæc eſt quædam iniuria, quæ fit miniſtris iuſtitiæ, quibus non ſolum fit iniuria in ſuis perſonis, ſed etiam in rebus ſuis ad iuſtitiam pertinentibus, vt eſt carcer. Demum id probat Couar. quia in iure ciuili infligitur pœna capitis ſic fugientibus vt conſtat ex l. 1. ff. de effrac. & in l. Milites. § Eius, ff. de re milit. Et in l. in eos, ff. de cuſtodia, & exhibitione reorum, imponitur eis grauiſſima pœna & additur, illis eam pœnam iniungendam eſſe, quamuis alioqui in cauſa principali innocentes reperirentur. Quæ ſane pœnæ iuſte non eſſent, ſi licitum eſſet carceres effringere: pœna namque capitis, aut alia grauis, puta exilii, aut condemnationis ad triremes, non niſi ob culpam mortalem infligi poteſt, vt Doctores communiter tradunt.

Secunda eſt Affirmatiua, quam ſequuntur Ioannes Driedo lib. 1 de libertate Chriſtiana. cap 15. pag. mihi 226. Caiet. 2. 2. q. 96. art. 4. dub. 3. Micha. Salon ibid. art. 4 controu. 2. concl. 3. Dom. Bannes ibid. dub. 2. concl. 3. Pet. de Arragon. dub. 3. Sotus lib 5. de iuſtitia. q. 6. artic. 4. Gregor. de Valen. tom. 3. diſput 5. q. 13. puncto 4 poſt concluſionem tertiam ad quintum, immo Tabiena ſibiipſi contrarius in verb. carcer in principio, & in verb. litare. §. Decimo, dub. 4. citant etiam Caiet. vbi ſup. Nauar. in Man. c. 17. nu 102. Emanuel Sà in Aphor. verb. Iudicialis actus, §. de Reo. Toletus lib. 5. c. 58. inſtruct. ſacerd. & alii, quæ mihi etiam verior videtur. Ceterum ad maiorem huius difficultatis explicationem breuiter ſequentes propoſitiones apponam.

19 Prima propoſitio: Non eſt licitum Reo, vt fugiat, vim cuſtodi carceris inferre, id quod patet ex dictis in dubio 1. Non enim poteſt eum ligare, aut os obſtruere ne clamet, multoque minus eum occidere, aut percutere eum poteſt, aut aliquo alio damno corporali afficere. Et quod de cuſtode dictum eſt, de iudice, & aliis etiam iuſtitiæ miniſtris intelligendum eſt, colligiturque hoc ex illo Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.*

Ratio etiam eſt euidens, quia bellum non poteſt eſſe ex vtraque parte iuſtum niſi quando alterum ignorantia excuſaret. Cum ergo cuſtos, & miniſter iuſtitiæ ius habeat detinendi Reum, & procurandi ne fugiat, conſequenter Reus non habet ius inferendi illi vim, & iniuriam, vnde ſi inferret, & fugeret, grauiter peccaret. Non tamen cenſetur vim inferre, ſi cuſtodem dum ſe tenet poſt ſe fugiens traheret, vt recte *Sot.* vbi ſup. notauit, & eum ſequitur Emanuel Sà, vbi ſup.

20 Secunda propoſitio: Quando reus licite fugere poteſt e carcere licite etiam carceres, & vincula rumpere poteſt, vt fugiendo vitam ſaluet.

Ratio eſt, quia cum ius habeat conſeruandi vitam & proinde fugiendi, conſequenter tollere poteſt citra vim illatam iuſtitiæ miniſtris, omnia illa impedimenta, quibus alioqui exire poſſet, ac proinde vincula, & carceres abſque peccato rumpere valet. Hæc enim omnia non ad vim, & pugnam, ſed ad ſolam fugam pertinent. Et certe nimis durum eſſet affirmare, non poſſe Reum funes quib. manus ligantur, diſrũpere. Si igitur licitum ſit Reo nodos

que

quo ligatus eſt, diſſoluere, etiam quando captus eſt a miniſtro, & ductus ad carcerem, ex omnium conſenſu, & ſe in pedes dare: pari ratione, & ferrea vincula limare, & murum perforare poteſt, & hoc etiamſi ſciat alios etiam vinctos ad mortem damnatos ſecum exituros: Ipſe enim ſuo tantum iure vtitur, nec ei cura alios cuſtodiendi incumbit.

Confirmatur hæc ratio, quia ius carceris non videtur adimere Reo ius fugiendi, & perfringendi illum; ſiquidem ex ipſa carcerum inſtitutione ad cuſtodiam Reorum, ſolum videtur eſſe natum hoc ius, vt delinquentes nullam in ſuis perſonis iniuriam cuſtodibus inferant, & cuſtodes, & alii officiales, & miniſtri iuſtitiæ videntur tacite officium ſumere cum hoc periculo, & damno, vt interdum ſciant carceres eſſe perfringendos. Immo vero videntur eſſe veluti tacita conditio inter officiales iuſtitiæ, & Reos ipſos, vt delinquentes ſi carceres perfringant, pœnæ capitis exponantur (quam ſane pœnam delinquentes in conſcientia ſubire tenentur, poſtquam damnantur ſententia iudicis propter fugam, & carceris fractionem) & ipſi officiales carceris hoc periculum ſubeant, & omni cura qua poſſunt carceres muniant, & cuſtodiant. Vnde ſequitur licite poſſe Reũ maiori ratione claui adulterina vti ad oſtium carceris aperiendum, quandoquidem in hoc caſu non eſt tanta iniuria, quanta eſt fractio carceris, vt conſtat, & authores etiam primæ ſententiæ fatentur.

21 Argumenta vero pro ſententia prima adducta facile ſoluuntur. Ratio n. Henrici non valet, non licet rũpere ædes vicini aut agrũ alienũ, & ingredi, aut ſepem frangere, & p agrum trãſire, quia nemo priuatus habet ius ad ingrediendum domum alterius, aut ad tranſeundum per agrum eius, niſi ex conſenſu ipſius, & eo ſolum modo, quo ipſe conſentit; non autem conſentit, vt dominus eius parietem, aut agri ſepem dirumpat, vnde ſi illa diruat, grauem illi infert iniuriam, & grauiter peccat; ceterum in caſu noſtro, Reus, vt diximus, ius habet fugiẽdi, vt vitam ſuam ſaluet, & proinde impedimenta fugæ tollere poteſt, Quinimmo conſtat licitum eſſe ſepem rumpere, quando ad vitam conſeruandam id faceret, vt recte Gregorius de Valent. vbi ſupra in reſponſ. ad ternam confirmationem annotauit.

Alterum vero Summiſtarum pari modo dilui poteſt negando inferri vim iuſtitiæ miniſtris ex carceris & vinculorum fractione. Si quidem vis, & reſiſtentia proprie ſolis creaturis rõnabilib. infertur, non autem rebus inanimatis, immo nec brutis animatis quæ nec vllum dominium, nec ius habent, aut eius ſunt capacia. Vnde ſicut iudex ægre ferre non poſſet, aut reputare ſibi factam iniuriam, ſi Reus obiectus leonibus ut deuoraretur, illiſque ſuperatis, & occiſis fugiat; ita neque iudici, aut carceris cuſtodi fit iniuria, ſi illis abſentib. Reus ad uitam ſaluandam, effractis carceris oſtiis, & repagulis fugiat.

Tertium argumentum conantur Sotus, & alii uariis modis ſoluere; primo enim reſpondent non eſſe mirum ſi iuriſconſulti exiſtiment eſſe culpam, cum tamen non ſit: cum eorum non ſit culpas in foro conſcientiæ prependere. Secundo dicunt, ſecutos eſſe opinionem eorum, qui putant eſſe peccatum mortale effringere carceres. Tertio dicunt fundatas eſſe leges in præſumptione, & ita eſſe iuſtas exiſtente hac præſumptione; probabiliter enim præſumitur ſic fugientes aut reipſa uim intuliſſe cuſtodib. aut ſaltem paratos fuiſſe uim inferre, ſi poſſent, & ita peccaſſe, tum fugiendo, & carceres effringendo, tum etiam vim iuſtitiæ miniſtris inferendo, ſi potuiſſent. Sic Sotus Salon, & Arragon, & Gregor. vbi ſupra, & inſinuat Caietan. 2.2. quæſtio. 69. articul. 4. ad 5. in fin. Qua ſane Reſponſio non admodum mihi placet, neque enim ſemper præſumere poſſunt leges ſic fugientes vim iuſtitiæ miniſtris inferre, cum vt plurimum contrarium accidat; ſed neque omnes delinquentes, dum fugiunt hanc prauam voluntatem habent contra miniſtros pugnandi, & ſi haberent, interiorem tamen malam voluntatem iudices punire non ſolent, cum tamen ſemper effractores carcerum puniant. Quocirca rectius reſponderi poſſe exiſtimo leges illas eſſe iuſtas, & uim obligandi in cõſcientia habere, poſt ſententiã tamen iudicis. Vnde puto eas eſſe ueluti leges conuentionales, cõuentione ſcilicet tacita inter Reum, & officialem facta, vt uterque exponatur periculo, officialis quidem iuſtitiæ damno, & caſtigationi ob negligentiam, Reus autẽ pœnæ grauiſſimæ, etiam capitis aliquando, ſi capiatur. Quæ autem pœnæ effractoribus carcerum, & quando ex carceris fractione pro confeſſis, & conuictis habeantur, aliaq. nonnulla ad hanc materiam pertinentia iuriſtarum more diſcuſſa, legi poſſunt apud Iacobum Menochium lib. 2. de arbitrar. iudic. centur. 4. caſu 301. & ſeq.

22 An vero ſic fugiens, & carceres, & compedes frangens teneatur ad reſtitutionem damni, quod fecit in carcere, vt fugeret, puta pretium vinculorum, non conſentiunt authores, Sot. li. 5. de iuſtit. quæſt. 7. art. 4. Caie. 2. 2. q. 69. artic. 4. dubio tertio in fine. Per. de Arrago. ibidem. dub. 3. Mich. Sal. ibid. controuer. 2. concl. 4. ad quartum. & Toletus lib. 5 de inſtruct. ſacerd. c. 58. quamuis teneant licitum eſſe carceres rumpere, docent tamen teneri ad reſtitutionem damni illati ex ruptura vinculorum, & portarum, & ferarum, non quidem ratione acceptionis, ſeu fugæ iniuſtæ, ſed ratione rei acceptæ, & læſæ. Couarruuias etiam idem docet lib. 1. varia. reſol. cap. 2. num. 14. ſed ex alio ſuo priori fundamento, quia ſcilicet putat peccare carceres rumpendo, & vincula. Alii vt Dom. Ban. in 2. 2. quæſt. 69. art. 4. dub. 2. concl. 3. & Greg. de Valen. to. 3. diſp. 4. quæſt. 13. puncto 4. ante concluſionem quartam. Sicut ante docuerunt licite poſſe fugere carceres & vincula rumpendo ad vitam ſaluandam, ita etiam dicunt non teneri ad reſtitutionem dãni illati. Quæ opinio mihi videtur verior, vnde etiam Couarr. vbi ſupra merito reprehendit Caiet. qui cum paulo ante ad primum dixerat, iuſte captum, & fugientem non teneri ad damnum ex fuga ſecutum, & illatum cuſtodib. quia, inquit, dedit operam rei licitæ, & fugere poterat, poſtea ad tertium concedit licitum eſſe rumpere carceres, & tamen teneri ad reſtitutionem damni. Quocirca exiſtimo licitum eſſe carceres rumpere, & conſequenter non teneri ad reſtitutionem damni illati, id enim imputet ſibi carceris cuſtos, qui carcerem negligenter cuſtodiuit, vnde conſequenter locuti ſunt in hac re Gregorius, & Bann. immo etiam & Couarruuias magis conformiter locutus eſt, quã Caiet. Sotus, & alii. Addit etiam idem Couar. vbi ſupra ſic effringentem carceres, non ſolum teneri ad reſtitutionem damni ex ruptura cathenarum, & portarum fractione, ſed etiam ad reſtitutionem damni, quod Reipublicæ, vel priuatis illatum fuerit ex ea effractione cum alii pro criminibus ære ve alieno e carcere fugerint. Id tamen rectius negat Micha. Salon loco proxime citato expreſſe affirmans non teneri ad ſoluenda debita eorum, qui ſimul fugerunt, niſi illis nolentibus fugere, ipſe conſuluerit, vt fugerent. Nam qui ſuum effregit carcerem, nec conſilium fugiendi dedit aliis, vſus eſt iure ſuo, nec incumbebat ei aliorum cuſtodia, ſed cuſtodibus imputandum eſt, quod diligentius carceres non cuſtodierint. Sicut ſi quis inuadens alium, & poſtea timens ne occidatur ab inuaſo, aufugit per agrum conculcando ſegetes, non tenetur ſegetes, quas inuaſus eum ſequendo conculcauit, ſoluere, quia ipſe ſic fugiens vſus eſt iure ſuo, nec ipſi curam illarum ſegetum incumbebat. In qua re conſentiunt etiam Caietan. 2. 2. quæſtion. 69. articul. 3. ad primum. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 6. articul. 4. verſ. Quod ſi arguas. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 69. articul. 4. dub. 3. Nauar in Manuali, capit. 17. num. 101. verſ. Decimoquarto, & Toler. lib. 5. de inſtruct ſacerd. cap. 58. quo ſenſu accipi debet, vt verum dicat, quod Iacobus Menochius docet lib. ſecundo, de arbitr. indic. centuria 4 caſu 301. numero 23. vbi affirmat effringentem carcerem, vt aliquorum debitores effugerent, teneri loco illorum debitorum. Locutus eſt enim hic author ibi. numero 19. de ſtatuto Veronenſi lib. tertio cap. 72 numero 20. de ſtatuto Ferrarienſi lib. tertio, de conſulentibus fugam carceratis, quorum conſulentium, & effringentium carceres, hanc eſſe pœnam affirmat, extenſione 2. numero 23. vt teneantur loco illorum debitorum, argu. l. Quoties. C. de exact. trib. lib. 10. citatque pro ſe Bar. tract. de carcerib. numero 18

23 DVBIVM NONVM eſt, An licitum ſit amicis iuſte

Digitized by Google

capto & damnato conſulere, vt fugiat, illique præbere inſtrumenta, & iuuare intra, vel extra carcerem, vt muros, & vincula rumpat.

In qua re vnum certum eſt apud omnes, nulli officiali iuſtitiæ licitum eſſe, vel conſulere fugam, vel inſtrumenta præbere; hi enim ratione officij, & ſtatus expreſſe facerent contra officium eorum, & contra iuſtitiam peccarent, cum eorum munus, & officium ſit delinquentes cuſtodire. De alijs non conueniunt authores.

Nam Ioan. Maior, Henricus vbi ſupra. Angel. verb. fugere. § 1. Sylueſt verb eo. & Tabien. eo. abſolute docent, non eſſe licitum, vel conſulere fugam, vel auxilium præbere ad carcerem frangendum, quia illicitum eſſe putant Reo effringere carceres, vt fugiat, quod eorum fundamentum ſupra refutatum eſt.

Alij vt Sotus lib. 5. de iuſtitia, q. 6. art. 4 Gregorius de Valentia. to. 3 diſpu. 5. q. 13. puncto 4 poſt conclusionem tertiam, in reſponſ. ad ſecundam probationem. Toletus lib. 5. de instruct ſacerd c. 58 in fine docent licitum eſſe conſulere fugam, non licere tamen dare ei inſtrumenta, quibus carcerem frangant.

Ratio Soti eſt, quia præbendo ei inſtrumenta cooperarentur ad fugam & carceris fractionem, quod alij non licet: Soli namque Reo licitum eſt frangere carceres, quia ſua res agitur, multa autem licent alicui propter ſe, quæ non licent propter alium. Et quia conſilium non eſt ita efficax medium ad fugam, ſicut miniſtrare inſtrumenta ad carcerem frangendum.

Alij verò, vt Caietan. 2. 2. q. 69. artic. 4. dub. 5. Io. Driedo.
24 lib. 1. de libert. Chriſtia. cap 15. pagina mihi 216. Michael Salon 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. controuerſia 3. Petrus de Aragon. ibidem. dub. 4. Dominicus Bannes ibidem. dub. 2. concluſ 4. Nauar. in Manuali. capitul. 17 num. 102 Couar. lib. 1. variar. reſolut. capit. 2 numero 14. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. Iudicialis actus. § De Reo. Verius docent, quod licet non ſit licitum alicui ab extra effringere carcerem aut vincula rumpere alterius, vt vinctus fugiat, cum hoc eſſet inferre violentiam poteſtati publicæ, & omnem ordinem iuſtitiæ perturbare, nihilque iudicibus tutum eſſet.

Et ſi crimen grande ſit effringere fores, aut ſeras domus priuatæ inuito domino, longe maius eſt crimen effringere carceres, & ſeras domus publicæ, quæ communitatis eſt; An attamen illi conſulere fugam, immo etiam & limã conferre, aut clauem adulterinam, aut aliquod aliud inſtrumentum, quo Reus ab intus incluſus, & detẽtus carcerem frangere, aut portas aperire, & fugere queat, non erit illicitum.

Et Ratio eſt, quia cum teſte Soto licitum ſit fugam conſulere, quia ipſe habet ius fugiendi, nec in hoc pecco. non apparet ratio, quæ ſufficienter conuincat illicitum eſſe præbere illi inſtrumenta, quibus ipſemet Reus carceres frangat. & fugiat; Cum etiam ſuadere fugam ſit ſuo modo, quamuis non ita efficaciter, ad fugam cooperari, vt ipſemet Gregor. de Valen. vltro fatetur.

Et cõfirmatur hæc ratio, quia ſi ipſe ius fugiendi habet, ergo poſſum ego præbere illi arma, & inſtrumenta quibus fugiat, puta equum, aut aliam rem, qua fugam parat & certe niſi licitum eſſet illi inſtrumenta præbere, fruſtra omnino cenſendus eſſet Reus ius fugiẽdi habere effractis vinculis, & carceribus cum regulariter impoſſibile ſit, carceres, & compedes ferreos ſine inſtrumentis huiuſmodi frangere, nec inſtrumenta moraliter habere poteſt Reus, niſi aliunde ſibi ab amicis, & alijs ſubminiſtrentur. Quo ergo iure licitum eſt ſibi carceres frangere & fugere, eodem etiam licitum eſſe videtur alijs miniſtrare inſtrumenta, ſibiq. carceris cuſtos imputet, ſi non ea diligentia carcerem cuſtodiat, & curet, ne aut Reus ab intra carceres frangat, aut alius ab extra ſibi inſtrumenta ſubminiſtret. Quocirca vel dicendum eſt Reum non habere ius frangendi carcerem, & conſequenter nulli alteri licitum eſſe ad id inſtrumenta præbere, vel ſi licitum ſit Reo frangere carceres non videtur negandum eſſe licitum fore alijs præbere illi inſtrumenta, quotieſcunque iure aliquo poſitiuo humano id illis non ſit prohibitum. Quamuis enim ex rei natura hoc non ſit prohibitum alijs, exceptis, vt diximus, illis, qui ratione ſui ſtatus, & officii prohibentur, ob rationem allatam, poſſent tamen Principes ſeculares iuſte leges condere, quibus id prohibitum ſit. Habet namque Princeps ſufficientem authoritatem ad leges condendas neceſſarias, vel vtiles optimæ, & tranquillæ gubernationi ſui Regni, & negari non poteſt quin hæc lex vtilis eſſet, & plurimum expediens bono communi, ne alioquin multi fugerent, & ita crimina multa impunita manerent, ac raro iudicum proceſſus exitum optatum haberent.

25 Nec repugnat non poſſe prohiberi Reo lege aliqua humana fugam, vt Sotus. & alij nonnulli putãt, hoc enim vt ſupra diximus, cum Caiet. 2. 2. q. 96. art. 4. dub. 2. & Gregor. de Valent. to. 3. diſpu. 5. q. 13. puncto 4. poſt concluſionem tertiam falſum eſt.

Deinde quamuis id verum eſſet de Reo non tamen idẽ de alijs eſt cenſendum, quia multa poſſunt prohiberi mihi erga alium, quæ non poſſunt prohiberi mihi erga meipſum. Siquidem mihiipſi fauere ita eſt naturale, vt vix poſſit id mihi prohiberi, fauere autem alteri non eſt ita naturale, quin aliquando poſſit prohiberi, verbi gratia, in cenſuris eccleſiæ, non poteſt prohiberi quin ego lumine, igne, & alijs neceſſarijs vtar, prohibentur autem alii, ne illa mihi exhibere poſſint, iuxta ea, quæ tom. 1. Theſauri, lib 2. capitulo 14. numero 35. latius expoſuimus, & expreſſe traditur a Michaele Salono ſecunda ſecundæ, quæſtio. 69. articul. 4. controuerſ. 3. concluſ 3. in fine.

26 DVBIVM Decimum eſt, An Reus ſi iurauit carceris cuſtodi, uel iudici ſe rediturum ad carcerem, teneatur redire, etiamſi ſit condemnatus ad mortem.

In hac re Caiet 2. 2. quæſt. 89. articul. 7. non procul a fine. verſ. Ex his autem. docet, iurantem redire ad carcerem in foro conſcientiæ teneri ad redeundum, ſiue inquit. iuſte; ſiue iniuſte ad mortem condemnatus ſit. Ratio eſt, quia materia eſt licita, & ſancta, pati ſcilicet velle iniuſtum.

Materia autem exiſtente licita iuramentum eſt obligatorium Nauar. in Manual. cap. 12 num. 18. Toletus lib. 4. inſtruct ſacerd. capit. 22. Ludouic Lopez, par. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 42. qui tres in eo a Caietano ſolum diſſentiunt quod illi velint teneri redire ad carcerem quantumcunque iniurioſum, hi vero negant teneri, quando carcer eſt iniurioſus Per carcerem autem iniurioſum intelligunt, quando carcer eſt iudicis non competentis, vel alicuius tyranni vel alicuius hominis priuati, vel ſi ſit iudicis competentis, non tamen ſecundum ordinem iuris proceditur.

Idemque, quod Nauarrus, docet etiam Summa Corona tract. de iuramento, nu. 25 dubio 5. & ante hos omnes gloſſa in Clement. Paſtoralis, in verbo, per violentiam. de de ſent. & re iud. Panor in c. Si vero. num. 8. & c. Sicut 3. nu. 4 de iureiuran & cap. inter alia, nu. 32. de immun. Eccleſ. Ang. verbo, iuramentum, 5. §. 37. Syluester verbo accuſatio quæſt. 17 & in verbo, iuramentum quarto, quæſt. 26. Tabiena, verb. accuſatio. §. Decimo. uerſ Sed quod de eo, & uerbo, carcer. §. Primo, & uerb. iurare, §. Decimo. dubio 3. & Emanuel Sà in Aphoriſm. uerb. iuramentum, qui omnes tenent teneri redire. dummodo carcer non ſit iniurioſus: ſi enim iniurioſus ſit, non debet redire. Ratio eſt, quia vnuſquiſque tenetur uitam propriam tueri, & prædictus Reus ſcit ſe moriturum iniuſte, ſi redeat ad carcerem. Ergo redeundo imputabitur illi mors eius, ſiquidem facit aliquid ſine cauſa, ad quod ſequitur mors ipſius, ob quam etiam rationem Couar. lib 1. uariar. reſol. ca. 2. numero 7. uerſ. Tertio. docet iniuſte captum & detentum, & damnatum grauiter peccare, nec tuta conſcientia redire poſſe. In qua re hæc breuiter mihi dicenda uidentur.

Primum eſt, iuſte captus, & ad mortem damnatus, qui a iudice, uel cuſtode dimittitur a carcere præſtito iuramẽto, uel fide ſimplici data de redeundo, tenetur omnino ſub periurii, uel uiolatæ fidei reatu ad carcerem redire, quamuis certo ſciat ſe moriturum. Sic Couarruuias

qui

Digitized by Google

vbi ſupra, c. s. num. 8. §. Ceterum. & num. 10. §. Decimo. Panor. in dict. c. inter alia num. 32. de immunit. eccleſ. & alii omnes citati, nec in hac re poteſt eſſe controuerſia, iuramentum enim licitum obligat in conſcientia ad ſui obſeruantiam, & redeundo iuſtam patitur mortem.

Secundum eſt, ſi reus ſecundum rei veritatem eſt innocens, ſecundum allegata tamen & probata eſt conuictus tanquam nocens, tunc poteſt, & tenetur redire ad carcerem. Ratio eſt, quia hæc ſententia eſt iuridica, hoc eſt, ſecundum ordinem iuris lata. Ergo licitum eſt inſonti ſic conuicto, vt ſup. diximus, pati mortem, cum mors imperatur a iudice legitime ſecundum ordinem iuris & cum fidem dederit, eam ſeruare tenetur. Nec redeundo cooperatur ad mortem ſuam, habet enim iuſtam cauſam ſuſtinendi illam, vt conſtat. Et in hoc etiam conſentire videntur authores omnes quos ſupra numerauimus, dum per carcerem iniurioſum intelligant illum, quando non proceditur ſecundum ordinem iuris a ſenſu contrario ſignificãs carcerem hunc, in quo detinetur conuictus ſecundum allegata & probata, non eſſe iniurioſum. Sed quando carcer non eſt iniurioſus, tenetur etiam ſecundum eos redire, ob fidem datam de redeundo.

27 *Primum eſt*, quamuis Nauarri, & aliorum opinio ſit probabilis, ob multitudinem authorum, qui eam ſequuntur, non teneri, ſcilicet ſic iurantem redire, nihilominus tamen meo iudicio non minus probabilis eſt Caietani ſententia de eo, qui iurauit redire ad carcerem iniurioſum, aut ſaltem contra Couarruuiam omnino verum eſſe cenſeo, poſſe ſic iurantem quamuis non teneatur, abſque peccato redire, etiamſi timeat veriſimili coniectura iniquę mortis pęnam. Id quod tenet Rom. in l. ſtipulationes. num. 78. ff. de verb. oblig. arg. l. 5. §. captiuus. Ratio eſt, quia ſeruandum eſt iuramentum quando id fieri poteſt abſque ſalutis ſpiritualis periculo, iuxta regulam a ſummo Pontifice traditam in c. Si vero, de iureiur. Sed in hoc caſu adeſt cauſa legitima & ſufficiens excuſandi reditum a peccato, immo obſeruatio iuramenti actus fidelitatis eſt. Ergo redeundo non peccat. Quocirca M. Atilius Regulus ab omnibus laudatur, qui ob fidem iuramento confirmatam cum probabiliſſimo ſuæ vitæ periculo ad Carthaginenſes rediit. Confirmatur hæc ratio, quia ſi licitum ſit, delinquenti, aut cõdemnato ad mortem ſecundum allegata & probata redire ad carcerem, ille quidem vt iuſta morte puniatur ob bonum iuſtitiæ, alter vero etiam a parte rei innocẽs ob bonum fidelitatis, ita plane huic, de quo agitur aut omnino neceſſarium erit, aut ſaltem licitum redire, vt iuramentum adimpleat, & bonum fidelitatis obſeruet, & in re licita iuſtam ſui defenſionem omittat. Quamuis enim id fortaſſis non ſit neceſſarium, ſufficit tamen maxima iuramenti religio, eiuſque obſeruantia, vt abſque peccato redire poſſit. Sicut etiam inique damnatus ad mortem licite omittere poteſt allegationem & appellationem in ſui defenſionem, quamuis inde mortis periculum incurrat, argu. l. ad finem. ff. de q. & l. Diui ff. de pœnis. & c. Non eſt noſtrum. 23. q. 5. de qua re videndus eſt Couar. in Epitome, par. 2. §. 12. 2 nu. 15. & deinceps.

28 DVBIVM Vndecimum eſt, an iuſte damnatus vt fame pereat, oblatos ſibi cibos ſumere poſſit, & teneatur.

In qua re vnum certum eſt apud omnes, poſſe ſic damnatum comedere cibos illi ab aliis ſubminiſtratos, vt colligunt ex S. Thom. 2. 2 quæſt. 69. artic. 4. ad ſecundum. Non enim iubetur talis non comedere, ſed tantum pati genus illud mortis, cum cibus illi non datur. An vero non ſolum licite comedere poſſit, ſed etiam ſic oblatos comedere teneatur, non parua eſt inter authores diſſenſio.

Prima eſt dicentium damnatum a iudice vt fame moriatur, omnino peccare mortaliter, niſi cibos oblatos comedat. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. ad ſecundum. Ioannes Driedo. lib. 1. de liberta. Chriſtia. cap. 15. pagina mihi 227. Franciſcus a Victoria in relect. de homicidio, num. 28. in reſpon. ad Sextum. Caiet 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. dub. 8. Couar. lib. 1. varia. lect. cap. 2. num. 10. Tabiena verbo, iurare, §. Decimo, dub. 4. citans, & ſequens Caietanum. Petr. de Arrag. 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. dub. penult. Dominicus Bannes 2. 2. quæſtione 31. artic. 2 dub. 5. & quæſtione 69. arti. 4. dub penult. Qui id probant, tum quia non comedere eſt ſeipſum occidere, quod nemini licet. Eſt enim non comedere omiſſio actus neceſſarii ad vitam, cum cibum ſumere ſit medium ad vitam ſimpliciter neceſſarium. Tum quia licitum eſt cibum oblatum comedere, vt diximus, ſed tenetur homo de iure naturali vitam tueri omnibus viis licitis, & non prohibitis, non prohibet autem iudex, ſed nec prohibere poteſt, ne quis cibum oblatum non ſumat, cum nihil præcipere, aut prohibere poſſit contra ius naturale.

Secunda eſt aſſerentium iuſte damnatum ad mortem ut fame pereat, licite poſſe cibos oblatos ſumere, licite etiam poſſe cibos oblatos relinquere, & fame perire. Sic Ioannes Maior in quarto diſtinct. 15. quæſtione 22. Sotus lib 5. de iuſt. quæſtione 6. articul. 4. Tabiena ſibi ipſi contrarius in verbo, accuſatio. 1. §. Decimo, verſic. Sed quid de eo. in fi. Vbi ait S. Thom. ſolum dicere quod poteſt ſine peccato comedere, quia non tenetur ſibi mortem inferre, ſed non dicere quod tenetur comedere, quia bene poteſt patienter ſuſtinere. Micha. Salon 2. 2. quæſt. 69. artic. 4. controuer. 4. dub. vltimo Gregor. de Valen. tom. 3. diſputat. 5. quæſtione 13. punct. 4. poſt concluſionem quartam. Emanuel Sà in verbo, Iudicialis actus, §. de Reo, nihil audet in hac re determinare. Et hæc ſecunda opinio mihi magis probatur. Ratio eſt, quia in non comedendo non eſt ſui occiſor, vt falſo putant primæ ſententiæ authores, ſed ſolum non conſeruat vitam ſuam, id quod licitum eſt ex honeſta cauſa, vt conſtat. Quod autem non ſit ſui occiſor, patet, quia præceptum hoc negatiuum, Non occides, quatenus negatiuum eſt, non frangitur niſi per actum poſitiuum, & poſitiue corrumpentem, qualis eſt occiſio, vt conſtat; Non comedere autem, non eſt actus poſitiuus ſed negatiuus, ſcilicet non reſtaurare humidum radicale continua actione caloris naturalis deperditum, ſeu non prohibere actionem caloris naturalis vitæ, & humidi radicalis corruptiuam, hoc eſt non fouere, & non conſeruare vitam. Quod ſi dicas, hoc non comedere, ſeu non conſeruare vitam, eſſe ſaltem contra præceptum affirmatiuum, de conſeruanda vita in illo præcepto negatiuo, Non occides implicite contentum.

Id quidem falſum eſt, quia præceptum affirmatiuum de vita conſeruanda, ab illo ſolum violatur, qui non conſeruat vitam, quando poteſt, & debet, nec aliqua iuſta eſt cauſa ad illam non conſeruandam; At vero in caſu noſtro, iuſtam habet cauſam non comedendi, & non conſeruandi vitam ſuam, ſcilicet ut patiatur iuſtam mortem ſibi a iudice ob delicta inflictam, ex zelo iuſtitiæ conformans voluntatem ſuam ſententiæ iudicis; quamuis enim ad hoc non ſit obligatus, poſſit tamen ſi velit. & iuſtam cauſam id faciendi habet. Sicut poteſt fugere a carcere ſi uelit, non ſolum apertis, ſed clauſis etiam carceris ianuis, ſi tamen uelit etiam manere poteſt ut iuſtã mortis ſententiæ expectet.

Et certe ſi non agit contra hoc præceptum, qui uitam ſuam pro aliqua uirtute defendenda exponit, ut pro religione, pro amicitia, iuxta illud Maiorem charitatem, &c. neque contra illud agit, qui ex zelo iuſtitiæ iuſtam mortis ſententiam ſuſtinet.

Quod ſi dicas, non eſſe damnatum, ut non edat; Reſpondetur ſatis eſſe, ut ſit damnatus ad pereũdum famæ, quod eſt dicere, damnatus eſt, ut nullus ei cibum miniſtret, & conſequenter poteſt ipſe licite a cibo abſtinere, ut iuſtam mortis pœnam patiatur.

29 Ex quibus ſoluuntur argumenta primæ ſententiæ, falſum namque eſt, non comedere eſſe ſeipſum occidere, ſolum enim eſt, omittere, conſeruationem uitæ ob iuſtam cauſam, ut diximus, quod licitum eſt, ſicut etiam licitum eſt omittere media neceſſaria ad uitam propriam tuendam, ex iuſta cauſa, ut uerbi gratia, licet aggreſſo occidere inuaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſi tamen uellet omittere ſui defenſionem, & pati mortem quando probabiliter iudicaret ſe in gratia exiſtere, inua-

ſorem vero illum, ſi occidatur in peccato moriturũ. Quocirca exiſtimo cum Gregor. de Valentia vbi ſup. poſſe aliquem ſceleratiſſimum Reum iuſte etiam condemnari, vt etiam non ſe conſeruet comedendo cibum oblatum, ſicut etiam ei iniungi poteſt vt non fugiat e carcere, cui ſententiæ parere tenetur, quamuis Sotus, & alii hoc negent.

30 DVBIVM Duodecimum eſt, An licitum ſit aliis ſic damnato ad mortem, vt fame pereat, ſubuenire, præbendo ei cibum & potum? Ratio difficultatis eſt, quia cum ſit in extrema neceſſitate, dicendum videtur, teneri homines ad miniſtrandum ei neceſſaria ad vitam.

Reſpondeo tamen ex communi Doctorum ſententia, exceptis iuſtitiæ miniſtris, alios omnes poſſe ſic damnato cibum, & potum ſubminiſtrare neminẽ tamen ad id obligari. Sic S.Th. 2.2.q. 31. ar. 2. ad tertium, Caietan. 2.2.q.69. ar. 4. dub. 8. Salon, Petr. de Arra & Dom. Bannes ibid. Salõ libr. 5. de iuſt q.6. art.4. Dom. Bannes 2.2.q. 31. art. 2. dub. 3. Gregor. de Valen. tom. 3. diſp 3. q 8 punct. 1. & diſp. 5. q. 13. puncto 4. in fin. Emanuel Sà in Aphoriſmis, ver. Iudicialis actus, §. De Reo & aliis.

Prima pars patet, quia miniſtris iuſtitiæ incumbit ex officio curare, vt iuſta ſententia executioni mandetur, vnde ſicut peccant aperiendo illis carcerem, vt fugiant, ita etiam ſubminiſtrando illis cibum, agunt enim directe contra officium illis a Republica ob bonum commune cõmiſſum. Et quamuis Petrus de Arragon putet non eſſe niſi peccatũ veniale ſemel, aut bis cibum eis miniſtrare, hoc tamen omnino falſum eſſe cenſeo, peccant enim in re graui, infideliterque munus, & officium exercẽt, cum illis omnino prohibitum ſit quouis modo alimenta miniſtrare.

Secunda pars conſtat, quia ſicut ipſemet damnatus cibos oblatos ſumere poteſt, cum hoc ei non ſit prohibitum, ita etiam alii priuati cibos licite ſubminiſtrare poſſunt, cum hoc eis non ſit prohibitum. Quamuis enim alter iuſte damnatus ſit, executio tamen huius ſententiæ non eſt cuilibet commiſſa, ſed tantum miniſtris iuſtitiæ. Alii igitur qui ei ſubueniunt, contra officium, aut iuſtitiam non peccant, quin potius actum charitatis exercent, niſi alio modo iuſtitiam lædant inferendo, ſcilicet vim miniſtris iuſtitiæ, aut alio modo. Vnde Caiet. Sotus, & alii ſcribunt laudatam fuiſſe puellam quandam Athenienſem, quę parentem ſuum Cimona lacte proprio pauit, ne mediæ pœna moreretur, vt refert Vale. Maximus lib. 5. c. 4 & ſimile exemplum legitur apud Plinium, lib. 7. de naturali hiſtoria.

Tertia pars patet ex S.Tho. vbi ſup. ad tertium. Quia ſicut ipſemet damnatus non tenetur comedere, ita neque tenetur alter ei cibum miniſtrare, eo enim ipſo quod quis iuſte ad eam mortem damnatur, priuatur eo iure quod habet ut ſibi aliis in extrema neceſſitate, atque adeo alii ab hac obligatione, ſuccurrendi illi in ea neceſſitate liberantur, ob bonum commune, quod iuſte & rationabiliter quis uita illius Rei anteponere poterit. Et de Reo hæc dicta ſufficiant.

De culpa, & repulſa teſtium in Iudicio. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *An, & quale peccatum ſit falſum teſtimonium in iudicio ferre.*
2 *Obligatur teſtis veritatem dicere triplicem ob rationem.*
3 *Mendacium in iudicio commiſſum triplex eſſe poteſt.*
4 *Teſtimonium falſum ſecluſo iuramento ſolũ veniale quando ex genere ſuo mortale in iudicio iuſto, quod duplex eſſe poteſt, vt c. 2.*
5 *Teſtimonium falſum in iudicio materialiter ſolum poſt debitam diligentiam de veritate dicenda nullum omnino peccatum eſt.*
6 *Teſtimonium falſum cum iuramẽto præſtito ſemper eſt mortale.*
8 *Ad quam reſtitutionem tenebitur teſtis falſo deponens in iudicio contra innocentem.*
9 *Quando teſtis falſe depoſuit, & eo retractante dictum ſuum adhuc ſunt alii teſtes, qui dictum ſuum non retractãt, quid agendum? vſque ad nu. 12*
12 *An qui pecuniam accepit pro falſo teſtimonio acceptam reſtituere teneatur?*
13 *Poteſt expenſas iure ad locum remotum procedens accipere, & mercedem dierum quibus occupatus expectauit teſtimonium redditurus.*
14 *Non ex rei neceſſitate acceptam reſtituere debet tenet Nauar. rectius autem Salon & alii*
15 *Qualiter interpretandum eſt dictum aut teſtimonium obſcurum, & dubium, id eſt, in cuius fauorem aut contra quẽ interpretandum?*
16 *An quilibet in iudicio teſtis eſſe poteſt, & quare aliqui a teſtimonio ferendo repelluntur?*
17 *In perſonis teſtificantium quinque præcipue conſideranda proponuntur ſecundum ſacrorum Canonum inſtitута, Mores, Natura, Fortuna, Animus, Status, vſque ad nu. 21*
18 *Serui manumiſſi recipi poſſunt in teſtimonium eorum, quæ ſeruitutis tempore viderunt.*
19 *In ſeruitute manens regulariter in teſtimonium non admittendus: in tribus tamen caſibus contra patronos teſtificari poſſunt. ibid.*
20 *Circa animum quatuor perſonarum genera excluduntur.*
Laici in criminalibus contra clericos teſtificari non poſſunt.
In iudiciis a teſtimonio ferendo duodecim genera perſonarũ excludi colligitur ex prædictis, ibid.
21 *An ſicut Laicus contra Clericum teſtificari nequit, ita etiam Clericus in cauſa criminali ſanguinis præmiſſa proteſtatione ſit irregularis morte ſecuta eius, contra quem teſtificatus eſt?*
22 *An filius in criminalibus teſtificari poteſt contra patrem?*
23 *In crimine læſæ maieſtatis poteſt ſeruus accuſare dominum, et filius patrem licite denunciare.*
24 *An filius obligetur accuſare de crimine hæreſis, aut infidelitatis? pro parte affirmatiua rationes variæ.*
25 *Non ſolum veram partem affirmatiuam putat author, cum pater ſeminator eſt hæreſis, ſed ſi occulte filium ſollicitaret ad hæreſim.*
26 *Argumenta in contrariam partem allata ſoluuntur, & ratio Abulenſis conuincitur.*
27 *An licitum ſit Reo obiicere teſtibus quæcunque crimina ad eorum dicta refellendum.*
28 *Vt reus licite poſſit obiicere crimina occulta, tres conditiones requiruntur.*
29 *Immo ad neceſſariam bonorum conſeruationẽ licitum eſt reuelare crimen verum falſi teſtis contra nonnullos qui ſolum in defenſione vitæ licere putant.*
30 *Teſti etiam verum deponenti, & ordinem iuris ſeruanti crimina etiam occulta obiicere licet, quibus Reus inefficax reddat teſtimonium.*
31 *Homicidam occultum quem Reus certo ſcit tali notatum infamia licite poteſt arguere in cauſa ſua defenſionis*
32 *Quando crimina obiiciuntur, quæ inhabilem reddunt ad teſtimonium ferendum in iudicio tenetur iudex repellere etiamſi a Reo non repellatur.*
33 *An quando Reus obiicit crimen falſum teſti falſo non ualenti alia via ſe tueri peccet contra iuſtitiam, an ſolum contra charitatem.*
34 *An ſit peccatum mortale ſemper falſo teſtificanti aut contra iuris ordinem teſtimonium ferenti falſum crimen.*

INter præcipuas perſonas, quæ in iudicio conueniri ſolent, eſt teſtis, adeo vt octauum hoc, de quo agimus, Decalogi mandatum, ad eum præcipue pertinere cognoſcitur, dum ſub hac forma, & modo loquendi propoſitum ſit, *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium* Etenim cum nulla ex cauſa, nec vllo in loco mentiri, & falſum dicere liceat, multo minus teſti in iudicio id permiſſum eſt, quin potius grauiter interdictum. Cum enim iudicio teſtis vt plurimum, & fere ſemper, non niſi iuramẽto adhibito teſtimonium ferre ſoleat, vt habetur in c. *Hortamur.* 3.q.9. & 4.q.2. & 3. Can. *Si teſtes*, §. *Item iuriſiurandi*, & c. *Quoties*, & c. *Nuper nobis, de teſtib. & atteſtat. & C. de teſtib. l. iuriſiurandi.* eo grauius peccat, quo non ſolum men-

mendacium in iudicio committit, ſed etiam periurus eſt, falſum præbens teſtimonium, grauemque iniuriam & parti,& iudici facit, qui interdum falſo teſtimonio adductus, contra veritatem iudicare compellitur. De hac autem materia legendi ſunt S. Thom. 2.2.q.70. Caiet. Salon. Petr. de Arrag. Bann. & alij interpretes. Alex. de Ales par.3.q.43. S. Antoninus, p.3.tit.9.& c.11. Canoniſtæ, in tit. de teſtib. & atteſtat.& in 3.q.9.& in 4.q.3. Summiſtæ in verb. Teſtis, vbi Ange. Sylueſt. Tabien. Sotus lib.5. de inſt.q.7. Mar. Nauar. in Manu.c.17.num.134 & c.25.& num.40.& in c. inter verba, 11.q.3. concl.6. corollar.64.& coroll.66. Com. lib.2. variar. reſol.c.13. Gabr in 4.diſt 15 q.6.art.2. concl.7. Petr. Nauar. lib.2. de reſtit.c.3.par.2. poſt dubium quintú, num.158.& dub.11.nu.49. Greg. de Valen. tom.3. diſp.5.q.14. Toletus lib.5. inſtr. Sacer.c.59 & Eman. Rodriqu. tract. de ordine iudic.c.7. Iacob. Menoc. de arbit. iud lib.2. centuria 4. caſu 30.& ſeq. Ignat. Salſedo in prac. crim. can. c.93. Eman. Sà in Aphonſ. ver. Iudicialis actus, §. De teſtibus, & alij. Quam materiam in ſequentib. propoſitis quibuſdam dubijs, ea qua fieri poterit breuitate, & claritate explicare conabimur.

1 DVBIVM PRIMVM eſt, an, & quale peccatum ſit falſum teſtimonium in iudicio ferre? Quamuis nonnulla de hac re cap.2.dub.3. expoſita ſunt cum de mendacio in communi ageremus, nonnulla tamen breuiter quę ad hũc locũ ſpectant, explicanda ſunt. Quia vero eo in loco cõtra Caiet. tum 2.2.q.69.art.1. tum q.110.art.4 aſſerentem omne mendacium in iudicio peccatum mortale eſſe, diſſeruimus, ab ea quæſtione in præſentiarum abſtinendum eſſe cenſuimus, cum ibid. ex communi Doctorum ſenſu efficaciter comprobatum ſit, aliquod ſaltem ex leuitate, ſcilicet materię, & actus imperfectione veniale eſſe poſſe; vt igitur quæ huius loci propria ſunt, paucis explicemus, nonnulla breuiter prænotabimus, quorum

Primum eſt obligari poſſe teſtem ad veritatem dicendam in iudicio, vel ratione iuramenti, cum nullius teſtimonium communiter recipi ſoleat in iudicio, niſi præſtito iuramento vel ratione iuſtitiæ, quandoquidem iudici iuridice roganti veritatem dicere tenetur; vel demum ex virtute veracitatis, quam in dictis ſuis vnuſquiſque maxime in iudicio obſeruare debet.

2 *Secundum eſt*, quod iudicium iniquum eſſe poteſt vel ex malo animo, & intentione iudicis, vt cum Reum vere, & iuridice condemnat, ſed ex odio. quod iudicium communiter iniquum appellari ſolet, in genere charitatis, quia ſcilicet contra charitatẽ proximo debitam profertur, vel ſecundo ex cauſa, & modo procedendi, quia nimirum non ſeruato iuris ordine, puta vel a non iudice, vel ſine teſtibus, & probationibus profertur, quod ſane iniuſtum eſt & nullum in genere iuſtitiæ, dummodo ſaltem aperte conſtet de iniuſtitia eius, vt conſtat, quamdiu dum quis probabiliter dubitet de iniuſtitia eius illi obedire tenetur, arg. can. ſententia.15.q.3.

Tertium eſt. Mendacium in iudicio commiſſum poteſt eſſe triplex, vel enim eſt mendacium *materialiter tantum*, vt cum quis dicit falſum, exiſtimans tamen ſe dicere verũ, idque vel certo exiſtimans ſe verum dicere, vel dubitans; Rurſum quando dubitat vel diligentiam debitam pręmiſit, vt in memoriam reuocaret veritatem facti, aut illã prætermiſit, vel *formaliter tantum*, vt cum quis dicit verum exiſtimans tamen dicere falſum. vel *Materialiter, & formaliter ſimul*, vt cum quis ſciens, & volens falſum dicit. His ita præmiſſis

4 Prima Propoſitio eſt, Teſtimonium falſum abſque iuramento in iudicio iniuſto ſecundo modo, non eſt peccatũ mortale, ſed tantum veniale. Ratio eſt, quia cum iudicium illud vtpote contra ordinem iuris manifeſte prolatum, a parte rei nullum, & iniquum ſit, non obligat ex iuſtitia ad dicendum verum ratione iudicij, vnde dicens falſum in eo non agit contra iuſtitiam debitam iudicio, ac proinde niſi res grauis admodum ſit, peccat ſolum venialiter, quatenus, ſcilicet agit contra virtutem veritatis, qua quis dicere tenetur veritatem, nec vnquam mentiri.

Secunda propoſitio, Teſtimonium falſum ſecluſo iuramẽto, in iudicio iniuſto ſolum primo modo, ex genere ſuo peccatum mortale eſt. Ratio eſt, quia cum teſtis in iudicio iuridice rogatus veritatem dicere tenetur, mentiendo directe contra iuſtitiam facit omne autem peccatum contra iuſtitiam ex genere ſuo peccatum mortale eſt, & directe in octauũ Decalogi præcepto prohibitum. Exod. 28. cum dicitur, *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*. Id quod procedit, etſi iuramentum non intercedat, nec iniuriam tertiæ alicui perſonæ faciat; mentitur enim in re graui, & iniuriam ſaltem Deo, & Reipublicæ, & iudici infert, cui inobediens eſt, vnde hac ſolum ratione peccat mortaliter. Quæ duæ propoſitiones colliguntur expreſſe ex S. Tho. 2.2.q.70 art.4. in corpore. Salono, Petr. de Arrag. & Dom. Ban. ibi. Ang. in verb. teſtis, §.30. & Syl. eo. q.8. verſ. Sextum. Soto in li.5. de iuſt.q.7 ar.4. Greg. de Valen. to.3. diſp.5.q.14. puncto 4.

Dixi, ex genere ſuo, quia ſup. contra Caiet. oſtendimus mendacium in iudicio citra iuramentum in re leui eſſe ſolum veniale, quia tunc ſolum iniuria eſt leuis, læſio namq. & iniuria ſequitur quantitatem materiæ in qua læditur, ut ſatis ex ſe conſtat, & colligitur ex S. Tho. loco proximè citato.

5 Tertia Propoſitio, Teſtimonium falſum in iudicio citra iuramentum, materialiter ſolum poſt debitam adhibitam diligentiam de veritate dicenda, nullum omnino peccatum eſt. Sic S. Th. ubi ſupra, art.4. ad primum, Sotus. Salon. & alii.

Ratio eſt, quia poſtquam quis omnem adhibet diligentiam, vt in mentem, & memoriam reuocet rem, de qua teſtimonium fert, exiſtimans ſe certum eſſe de eo, quod tamen falſum eſt, excuſatur a peccato ratione ignorantiæ inuincibilis. Dixi, poſt adhibitam diligentiam. quia ſi talem diligentiam non adhibuit, aut protulit tãquam certum id, de quo dubitabat, peccat mortaliter ex genere ſuo. cũ iam ex negligentia culpabili falſum protulit, & ad omnia damna ſubſecuta reſtituenda obligatur.

6 Quarta Propoſitio, Teſtimonium ferens falſum iuxta dicta in prima propoſitione, ad nullam reſtitutionem, per ſe loquendo tenetur; qui vero ſolum materialiter falſum teſtatus eſt poſt debitam adhibitam diligentiam, nullam omnino reſtituendi obligationem incurrit. Sic Caiet. 2. 2. q.70. art 4. Salon ibid. Sotus libr.5. de iuſti.q.7. ar 4. ad primum, Nauar. in Manual.c 25.nu.40. Petr Nauarr. lib.2. de reſtit.c.3 p 2. poſt dubium 10.nu. 255. & Eman. Rodriq. tractat. de ordine iudiciali.c.7. concl 5. Toletus lib.5. cap. 59. in fine. & Gregor. de Valent. tom.3. diſput.5. quæſt.14. punct.4.

Prima pars patet, quia cum iudicium illud ſit iniuſtum, & nullum, falſum in eo dicens iuuat, ne iudex iniuriã parti inferat, ſic contra ordinem iuris procedendo, vnde nihil contra iuſtitiam facit, & conſequenter per ſe loquẽdo, ad nihil reſtituendum obligatur.

Dixi, *per ſe loquendo*, quia per accidens fieri poteſt, vt teneatur, nempe ſi dubius ſit, an iudex recte procedat, & decipiatur.

Secunda pars patet, quia non fuit cauſa moralis damni ex negligentia culpabili, aut ex intentione mala, conſequenter non tenetur ad reſtitutionem aliquam ratione iniuſtæ acceptionis. Sicut qui bona fide conſumpſit aliquid alterius, putans rationabiliter eſſe ſuum, non tenetur poſtea aliquid alteri reſtituere. Neque tenetur ad reſtitutionem ratione rei acceptæ, quia, vt ſupponitur non eſt teſtis in propria cauſa, nec aliquid ex damno alterius acquiſiuit, quod apud ſe habet, nec exinde factus eſt in aliquo ditior.

Ceterum vt recte Caie. & alij notant, tenetur in hoc caſu poſtea teſtimoniũ retractare, ſi intelligit ſe falſum dixiſſe, & præterea ſe prodeſſe poſſe ad liberandum alterum dummodo tamen ex tali retractatione non incurrat damnum notabile proprium. Cum enim ex tali teſtimonio falſo inculpabiliter nullam iniuſtitiam commiſerit, non tenetur ſe retractare ex iuſtitia, ſed ex ſola charitate, qua debet iuuare innocentem, charitas autem non obligat cum magno incommodo proprio. Tenetur quoque huiuſmodi teſtis admonere partem, in cuius fauorem dixit teſtimoniũ, vt reſtituat, quod ſi noluerit, excuſatur teſtis, cum fecerit

quantum in ipſo fuit, vt reſtitueret. Retractando autem ſe, & accedendo ad iudicem, affirmare debet ſub iuramento, ſi opus fuerit, ſe ex lapſu memoriæ dixiſſe falſum, ſed re diligentius conſiderata deprehendiſſe veritatem, & vrgente conſcientia accedere ad eam explicandam, & retractandum prius dictum. Quod ſi iudex credere noluerit (maxime, quia ſecundum ius retractatio teſtis non valeat niſi fiat in iudicio, ſtatim, & incontinenti. c. *Præterea, de teſtib. cogendis.*) manet teſtis ille ſufficienter excuſatus, & liber, quia fecit, quod debuit. Vbi autem teſtis ille non adhibuit debitam diligentiam, tenebitur damna ſubſecuta ex ſuo falſo teſtimonio reſtituere, vt diximus, & a fortiori ad reſtitutionem tenebitur in caſu propoſitionis ſecundæ, cum formaliter, & ex intentione falſum teſtimonium protulerit, dummodo vere falſum ſit, quod teſtificatus eſt. Si enim quis teſtatur verum, quod credit eſſe falſũ, quamuis formaliter mentitur, non tenetur reſtituere, quia licet velit nocere, non tamen nocet ex Nauarr. in Manua. cap. 25.

7 Quinta propoſitio, Teſtimonium falſum cum iuramento præſtito, ſiue in iudicio, ſiue extra prolatum ſiue ſit in re graui, ſiue in re parua, ſemper eſt peccatum mortale. Sic S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 4. in corpore articuli. Salon, & Bann. & Arragon ibid. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 7. art. 4. Greg. de Valen tom. 3. diſp. 5. q. 14. punct. 4. Nauar. in Manua. c. 25. nu. 40. & alij.

Ratio eſt, quia eſt periurus, omne autem periurium, non ſolum in genere, ſed etiam in indiuiduo, ſiue de graui ſit, ſiue de re parua, peccatum mortale eſt, nec ex vlla cauſa veniale eſſe poteſt, quia adducere Deum in teſtem cuiuſnis falſitatis grauem illi iniuriam infert, & proinde a peccato mortali excuſari non poteſt. Quocirca teſtis qui in principio iurauerit ſe officio ſuo legitime functurum, ſi poſtea in officio ſuo etiam in re parua periurus ſit, peccat mortaliter, quia magna fit iniuria Deo quotieſcunque adducitur in teſtem alicuius falſi, & eo ipſo fit maior ſuo modo, quo vocatur in teſtẽ leuioris falſitatis, vt diximus, lib. .. c. 4.

8 DVBIVM SECVNDVM eſt, ad quam reſtitutionem tenebitur teſtis falſo deponens in iudicio contra innocentem, vt v. g. tulit quis falſum teſtimonium, ex cuius dicto alter ad mortem damnandus eſt, an teneatur cum propriẹ vitẹ periculo teſtimonium retractare, quo innocens a morte liberetur?

In qua re certum eſt primo, quod ſi retractatio nihil eſt profutura, non tenetur illam facere ſed ſolum reſtitutionẽ pro vita, & damnis, vt diximus in materia de reſtitutione. Secundo certum eſt, ſi ex loco tuto ſententiam ſuam reuocare poſſit, ita vt proſit, non tenetur ſe coram iudice prodere. Solum igitur quæſtio eſt, cum ita ſe res habet, vt niſi cum certo vitæ ſuæ periculo non poſſit illum liberare, an ad id teneatur? Nonnulli eius opinionis eſſe dicuntur, vt putent non teneri, eo quod quiſque ſibi potius quam alteri conſulere tenetur, atque adeo videretur ſuẹ morti cooperari ſe offerendo, vt ſaluet innocentem.

Ceterum omnes quos ego hactenus authores legere potui, plane fatentur in hoc caſu teneri falſum teſtem cum vitæ propriæ periculo, & diſpendio retractare dictum ſuũ, vt innocentem liberet a morte, cuius ipſe ſuo falſo teſtimonio cauſa fuit. Fauet Caiet. 2. 2. q. 70. art. 4. Sotus expreſſe lib. 4. de iuſt. q. 6. art. 3. in reſponſione ad quartum, dub. 3. verſic. Grauius autem dubium. Ioan. Med. C. de reſtitut. q. 3. cauſa 4. ad quartum, Nauarr. in Manu. c. 15. num. 17. verſi. 25. Petrus Nauar lib. 2. de reſtitut. c. 3. par. 2. dub. 11. num. 252. Ludou. Lopez par. 1. inſtr. conſcien. c. 69. in fine. Anton. de Corduba in ſumma caſuum conſcien. q. 17. verſic. Tertio, Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. ar. 2. controuerſia 16. concluſ. 3. Toletus lib. 5. inſtruct. Sacerd. cap. 59. in fine, & Emanuel Rodriq. tractat. de ordine iudiciali. cap. 7. concluſ. 3.

Ratio eſt, quia licet vnuſquiſque vitæ ſuæ magis, quam alienæ, prouidere teneatur, id tamen verum eſt ſolum ceteris paribus ſed in hoc caſu innocens eſt in periculo mortis ob iniuſtitiam a teſte factam contra illum, & cum ceteris paribus vita vtriuſque ſit par, maius eſt ius penes innocentem iniuſte accuſatum, quam penes teſtem, ob cuius falſum teſtimonium vitam amittit. Ergo lege iuſtitiæ cum vitæ periculo eum liberare tenetur, ſibique imputet teſtis quod ſeipſum in has anguſtias redegerit. Quamuis igitur in æquali gradu innocentiæ mihi plus teneat, quam proximo, cum ſint omnia paria, cum tamẽ ego ſum cauſa damni efficax, potior eſt alterius, qui innocens eſt, conditio. Quod tamen intelligendum eſt, vt diximus, dummodo putet retractione ſua ſic damnatum fore liberandum, & nõ alias, ob rationem dictam; ſi enim ſufficeret retractatio eius in abſentia, & loco tuto conſtitutus, ſine vitæ periculo, tunc ſatis eſſet id iudici veritatem manifeſtare, miſſis literis, & proprio iuramento confirmatis, etiam cum damno famæ, & honoris, ſibique imputet, qui huius tanti mali cauſa fuit. Quod ſi alter non incurrit amplius periculum vitæ, eo quod vel iam ſuſpenſus ſit, aut vitã ſuam redemit, re conciliata, & ſatisfacta parte aduerſa, tunc quidem ſufficit dictum ſuum præſtito iuramento retractare, & ſe in loco tuto conſtituere, donec ſatisfecerit parti offenſæ ſi adhuc viuus fuerit, aut filiis, & parentibus ob damnum famæ, honoris, ac rerum temporalium ex tali teſtimonio falſo illatum, veniamque ſupplex petat. Quod ſi in vita id cõmode præſtare non poſſit, aut quia incurreret propriæ vitæ periculum, aut propter perpetuas inimicitias, quas veriſimiliter ex tali ſua retractatione ſecuturas animaduertit, aut quia tali reſtitutione, parum, aut nihil ei ſupereſſe nouit, vnde ſe, & familiam ſuam alere poſſit, tunc ſatis erit, quod in morte ſua dictum ſuum retractet, & meliori quo poſſit modo ſatisfaciat.

9 Quod ſi quæras quid agendum ſit, quando teſtis falſo depoſuit, & eo retractante dictum ſuum, adhuc ſunt alij teſtes, qui non retractant dicta ſua, an ſcilicet teneatur teſtis ille in hoc caſu retractare dictum ſuum.

In hac re, non ita facilis eſt reſponſio, nec deeſſe videtur ratio pro vtraque parte. Nam retractando nihil proficit, cum alij teſtes dicta ſua nõ retractent, & retractando exponit ſe periculo mortis. Ex alia vero parte vrget argumentum, quia teſtes falſi tenentur integre dictum ſuum retractare, i. quilibet ceteris non retractantib. tenetur retractare hoc enim eſt, ſingulos obligatos eſſe in ſolidum. His igitur in vtramq; partem allatis ſic rem iſtam definiendam eſſe ſtatuo.

Primo enim ſi teſtimonium eius non fuit cauſa efficax ſine qua non daretur damnum vt puta quia iam erat aliorum teſtimonio reus conuictus, ita vt teſtimonium ſuum, nec ad pœnam, nec ad grauiorem pœnam profuit inferendam, quamuis peccaſſet contra charitatem, ad aliquã tamen reſtitutionem non tenetur.

Secundo, ſi ipſe fuit cauſa falſi teſtimonij aliorum, tenetur eos monere, vt ſe retractent, quod ſi illi nolint, tenetur eos manifeſtare cum mortis periculo; Nihil enim differt, an teſtimonio, vel conſilio, aut inductione aliorum, cauſa occiſionis innocentis fuerit; ſi enim ego cauſa ſim aliquo modo iniuſtæ occiſionis, teneor cum vitæ meæ periculo illum quacunque via poſſum, a morte liberare. Si vero eos non induxi, nec fui cauſa teſtimonij aliorum, tenebor ſolũ lege charitatis, & fraternæ correctionis eos monere & ſi noluint eos manifeſtare, vt defendam innocentem, non tamen lege iuſtitiæ, aut cum vitæ propriæ periculo eos reuelare, aut monere teneor. Sic Petr. Nauar. vbi ſup nu. 254. & Rodr. concl. 4.

10 Tertio, quando plures teſtes concurrunt, & omnes ſimul ſunt cauſa efficax damni, vt in caſu propoſito, tunc ſi poteſt ſe in loco tuto conſtituere, & dictum ſuum retractare, ad id tenetur. Quia tunc non exponit ſe periculo mortis, & tenetur in ſolidum ex alia parte dictum retractare. Nec obſtat ſi dicas retractationem eius nihil profuturam innocenti, quia licet nihil proſit innocenti, prodeſt tamen conſcientiæ teſtis, quia in foro conſcientiæ tenetur retractare; Vnde ne perſiſtat in peccato, retractare tenetur.

Quarto, quando plures teſtes ſic concurrunt ad damnũ alterius, probabilius videtur teneri ſemper teſtem falſum ad dictum ſuum retractandum. Quia quando ſunt plures teſtes falſi, quilibet eorum tenetur inſolidum retractare, quia quilibet eorum inſolidum tenetur ad reſtitutionem,

reſti-

Digitized by Google

reſtitutio autem non fit niſi retractato dicto, etiam cum periculo vitæ. Quod vero ceteri non retractent nec retractare volunt, parum refert cum quilibet in ſolidum reſtituere teneatur, neque enim ex eo quod alij in peccato perſeurrare voluerint, ideo ego permanere debeo in peccato, & præſertim quia fieri poteſt, vt vno retractante, alius etiã ſuo exemplo ductus, & ſcrupulo conſcientiæ motus ſimiliter retractabit, & quia vno retractante efficaciter, fieri poſſit inquiſitio in alios, & ſic tandem deprehenditur innocentia accuſati. Quæ omnia procedunt quando quis formaliter, ſciens, & volens falſum contra proximum teſtimonium protulit.

11 *Quinto*, ſi quis ignorantia non culpabili, vel obliuione falſum dixit teſtimonium, ob quod alter morti eſt condẽnatus non tenetur iuxta ea, quæ dub. 1. propoſitione 4. diximus, cum vitæ periculo illum eripere, ſed neque ad damnorum factorum reſtitutionem aliquam obligatur. Sic expreſſe Petr Nauar. lib. 2. de reſtit c. 3. p 1. poſt dubium 10. nu. 155. & Eman. Rodr. in tract. de ordine iudiciali. cap. 7. concl. 5. Ratio patet ex dictis, cum neque teneatur ratione rei, nihil enim poſitiue accepit, neque ratione iniuſtæ dictionis, quandoquidem non perfecte, & formaliter falſum tulit teſtimonium, ſed materialiter tantum, ac proinde ad iſta non tenetur cum tanto ſuo damno, & incommodo. Si enim excuſatur in hoc caſu a periurio & Dei offenſa, magis excuſabitur ab offenſa proximi, atque adeo a reſtitutione iuxta ea, quæ ibi dicta ſunt. In qua tamen re diligenter cauendum eſt, ne ſibiipſi blandiatur quiſpiam, cum raro contingere poſſit ignorantia, & obliuio inculpabilis in tam graui materia. Et hæc de vita.

Sexto, Qui falsò depoſuit contra famam alterius, ad famæ reſtitutionem, & damnorum, & expenſarum, quæ ex infamia, & lite ſequuntur, etiam cum propriæ famæ periculo & dicti ſui retractationem, obligatur. Ratio eſt, quia commiſit iniuſtitiam in læſa fama, & honore alterius. Et in pari gradu melior eſt conditio innocentis. Idemque de iactura rei familiaris, & bonorum temporalium diſpẽdio, ex falſo teſtimonio ſubſecuto, dicendum eſt. Qui enim ex falsò teſtimonio ſua cauſa eſt damni in bonis temporalib. ad eorum reſtitutionem obligatur; ſicut qui rem furatus eſt ab alio, plane tenetur illam domino reſtituere, neceſſitatem talium rerum patienti, etiam cum damno rei propriæ temporalis, vt in materia de reſtitutione famæ, & bonorum temporalium Doct. cõmuniter tradunt, & expreſſe probant Ant. de Cordub in ſumma. q. 67. §. 2. Pet Nau. vb. ſup. nu 252. & Io. Med. C. de reſtitutione. q. 3. cauſa 4. ad quartum.

12 DVBIVM TERTIVM eſt, An qui pecuniam accepit pro falſo teſtimonio, acceptam pecuniam reſtituere teneatur.

Reſpondeo cum communi Doctorum opinione, quam tenent Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6 art. 2 concluſ. 7. Nauar. in Manual c. 25. nu. 45. Toletus lib. 5. inſtr. ſacerd. c. 59. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q 6. puncto 6. §. Quidnam ſit reſtituendum, dub. 4 poſt Alex. de Ales p. 3. q. 43. memb. 5. & Ange. verb. teſtis, §. 28. Anton de Cordub. in ſumma. q. 67. Mich. Salon 2. 2. q. 70. art. 4 & Domin Bann. ibid. Nulla ratione licitum eſſe pretium, & pecuniam pro teſtimonio vero dicendo in iudicio accipere, id quod eleganter tradit S. Aug. epiſt. 54. ad Macedonium, & refertur 14. q. 5. c. *Non ſane. Non ideo debet iudex vendere iuſtum iudicium, aut teſtis teſtimonium verum, quia vendit aduocatus iuſtũ patrocinium, iuriſperitus verum conſilium. Illi enim inter vtramque partem ad examen adhibentur, iſti ex vna parte conſiſtunt. Cum autem iudicia, & teſtimonia, quæ nec iuſta nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa venduntur, multo ſceleratius vtique pecunia ſumitur, quia ſcelerate etiam quãuis a volentibus datur, &c.* Quo in loco euidenter habetur illicitum eſſe pecuniam pro vero teſtimonio accipere, & in ſubſequentibus docet poſſe litigantem repetere a teſte, quicquid illi dedit pro ferendo teſtimonio. Ratio eſt, quia quando acceptio eſt iniuſta, & prohibita, licet datio ſit iuſta ad redimendam vexationem propriam (vt quando datur aliquid a viatore aggreſſori) datur repetitio in iudicio. Quãuis igitur litigãs potuerit licite dare aliquid teſti, quo indiguit, vt teſtimonium verum diceret in iudicio ad redimendam ſuam vexationem, teſtis tamen inique illud accepit, quia nemini licet aliquid accipere, pro re ad quã alias tenetur ex præcepto.

Ceterum in hoc caſu non tenetur teſtis ad pecuniæ acceptæ reſtitutionem ante iudicis condemnationem. Ratio eſt quia teſtis non vocatus, & rogatus a iudice in iudicio, ſed ſolum rogatus a parte, vt teſtimonium ferat, vt inf. dub. 7. dicetur, ex ſola charitate teſtificari tenetur, vnde nolens id facere peccat ſolum contra charitatem, cuius violatio ſimpliciter non obligat ad reſtitutionem. Tenetur igitur ad eius reſtitutionem ex vi legis, quæ cum ſit pœnalis, non obligat in foro conſcientiæ ante iudicis condemnationem.

13 Poteſt tamen teſtis expenſas viæ, dum pro teſtimonio ferendo ad locum remotum procedere oportet, accipere ab eo, qui eum producit. Similiter etiam mercedem dierum, quibus occupatus ſtetit pro teſtimonio reddendo, & etiam lucra ceſſantia illi toto illo tempore quo in teſtificando detinetur. vt habetur in cap. ſi teſtis. 4. quæſt 3. §. venturis.

14 Qui vero accipit pecuniam, vt falſum ferat teſtimoniũ, quicquid Nauar. in Manu c 25 num. 45. §. Sexto, & Toletus lib 5. cap. 59. & aliqui alij velint non teneri ad reſtitutionem rei acceptæ ex neceſſitate, ſed tantum ex conſilio, tenetur ad ſic acceptum reſtituendum in conſcientia ante vllam iudicis ſententiam. vt rectius Corduba, Salon, Ban. & Gregor. locis proxime citatis tradunt. Quia tenetur quis ex iuſtitia ad non dicendum falſum, vnde accipiendo aliquid ſiue vt dicat falſum ſiue vt non dicat falſum, peccat contra iuſtitiam; pecunia vero contra iuſtitiam accepta ſtatim in foro animę ex natura rei hoc eſt ratione iniquæ acceptionis, reſtituenda eſt, vt docte, & ſubtiliter præfati authores argumentantur; tenetur enim ex iuſtitia legali, vel commutatiua non dicere contra aliquem teſtimonium falſum, vnde accipiens aliquid vt dicat, inique, & contra iuſtitiam peccat, & ideo acceptum in conſcientia reſtituere tenetur. Id quod verum eſſe puto; non ſolum quando a Petro Ioannes aliquid accipit, ne falſo teſtetur contra eundem Petrum, vt voluit Bannes, ſed etiam quando ab aliquo tertio, puta, ab Andrea aliquid accipit ne falſum contra Petrum teſtimonium proferat. Videtur enim eadem vtriuſque ratio niſi quod in hoc ſecundo caſu præſumitur Andream id gratis potius donaſſe, quam vt falſum teſtimonium non diceret, quod non ita facile præſumitur quãdo quis dat alteri pretium, ne contra ſe falſo teſtetur. Sin autem vel ab eodem ne contra ſe, vel ab alio ne contra tertium illum falſum teſtimonium proferat, aliquid acceptũ ſit, dummodo non gratis datum ſit, ſed pro actu falſi teſtimonij, aut non falſi dicendi datum, & acceptum ſit, reſtitutioni obnoxius eſt, qui accepit.

15 DVBIVM QVARTVM eſt, Qualiter interpretandũ eſt dictum, & teſtimonium obſcurum, & dubium hoc eſt, in cuius fauorem, aut contra quem interpretandum erit? De hac re legi poteſt Gloſſa in cap. ex literis, verb. *in liberali cauſa*. & in cap in præſentia de probationibus, & in cap. inter dilectos, gl vlt. de fide inſtrum. & in cap. ſi. de ſent. & re iudicata. & Reg. 11. de reg. iur. in 6. Reg. cum ſunt. & gl. in c. ſi teſtes, 4. q 3. Ex quibus locis colligitur *regulariter & ordinarie* interpretandum eſſe in fauorem Rei, contra eũ, qui teſtem producit. Ratio eſt, quia is, qui accuſat, vel probat, eo ipſo tenetur clare, & aperte probare, alias obſcure probando ſibi imputet ſi Reus abſoluatur. Dixi, *Regulariter, & ordinarie*, quia in iure excepti ſunt aliqui caſus, in quib. quando lex, aut res eſt dubia iudicatur contra Reũ, vt verbi gratia, in teſtamento inofficioſo ſemper iudicatur in fauorem teſtamenti, ff. de inoff teſtam. l. ſi pars iudicantium In cauſa etiam Matrimoniali quando res eſt dubia ſemper iudicatur in fauorem matrimonij. 33. q. 1. can. *Si quis acceperit. &c. contineabatur. de deſponſ. impub.* Sic etiam in cauſa libertatis, ſemper iudicatur in fauorem hominis liberi. cap. *Ex liter s, de probat.* & ff. de re iud. Item in cauſa dotis iudicatur in fauorem dotis, c. ſi. de ſen. & re iud. vbi ponuntur hi quatuor caſus a Gregorio Papa Nono, vnde verſus.

Stat

Digitized by Google

Stat teſtamentum, libertas, coniugium, Dos.
Si ſint æquales, quæ producuntur vtrinque.

Addi etiam poteſt alius caſus, quod ſcilicet, iudicatur ſemper in fauorem poſſidentis, quando res eſt dubia: quia in pari delicto, vel cauſa, melior eſt conditio poſſidentis. Reg. 65. de reg. iur. in 6. Reg. In pari.

16 DVBIVM QVINTVM eſt, An quilibet in iudicio teſtis eſſe poſſit, & quare aliqui a teſtimonio ferendo repelluntur?

Reſpondeo in vniuerſum teſtis eſſe poteſt, qui non eſt iure prohibitus. Quia vero teſtes in iudicio adhibentur ad rem probandam, atque adeo non ita facile quiſpiam aut admitti, aut reijci debeat, ſtatutum eſt iure canonico, & ciuili ne aliquorum teſtimonium in iudicio valeat. Etenim cum teſtes in iudicio certam, & infallibilem veritatem nõ habeant, ſed probabilem, conſequenter quicquid prudenti iudicio repugnat, illi probabilitati repugnat, & teſtem probabiliter ſuſpectum reddit, merito teſtimonium eius minus efficax, & indignum in iudicio reddit. Communiter autem teſtes prohibentur eſſe illi, in quibus ſequentes qualitates deficiunt, quæ his verſibus continentur,

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama,
Et fortuna, fides, in teſtibus iſta requires.

De qua re legendi ſunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 70. art. 3. Bannes, Salon, & Petrus de Arrag ibid. Alex. de Ales par. 3. q. 43. memb. 3. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6. art. 1. Notab. 2. Summiſtæ in verbo, Teſtis, vbi Ange § 2. Syueſt. q. 1. Tabiena eo. in prin. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 7. ar. 3. Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. q. 14. punct. 3. Nau. in Man. c. 25. nu. 49. Tolet. lib. 5. inſtr. ſacerd. c. 59. Emanuel Rodr. de ordine iudiciali ca. 7. & alij, & Canoniſtæ in tit. de teſtib. & c. forus, de verb. ſig. & in c. ſi teſtes, 4. q. 3.

Et quidem cum lex diuina Exod. 23. dicat, *Non in iudicio plurimorum acquieſcas ſententiæ*; & Deut. 19. ſacerdotes dicta teſtium diligentiſſime ſcrutari præcipiantur: ſacri canones, & leges ciuiles rationem legis conſiderantes, perſonas illas, quę vt plurimum haberi poſſunt ſuſpectæ de mẽdacio in teſtimonio ferendo, vel de veritate ſupprimenda, inidoneas ad teſtimonium cenſuerunt.

Ad hoc autem diſcernendum quinque pręcipue in perſonis teſtificantium conſiderauerunt, *Mores*, *Naturam*, *fortunam*, *Animum*, *&* *ſtatum*, vt egregie, & præ ceteris, & melius, & ſignificantius Alex. de Ales, & S. Tho. vbi ſupra explicarunt.

Circa *Mores*, autem duo conſiderauerunt, ob quæ fides non ita facile teſtificanti adhiberi debet, *Errorem*, ſcilicet, & *Malitiam*: vnde propter *Errorem*, infideles: propter *malitiam* autem infames a teſtimonio ferendo excluſerunt. De infidelibus id habetur cap. 1. *de teſtib. et c. alienis erroris*, & cap. *Non poteſt*. 2. quæſtione 7. vbi dicitur, *Non poteſt erga homines eſſe fidelis, qui Deo extitit infidelis; Iudæi ergo qui dudum Chriſtiani effecti ſunt, et nunc in Chriſto præuaricati ſunt, ad teſtimonium ferendum admitti non debent, quia ſicut in fide Chriſti ſuſpecti ſunt, ita in teſtimonio humano dubij habentur, vt cap. pagani. & cap. ſi hæreticus. 2. qu. 7. ſimilia habentur. De infamibus idem habetur, in cap. alieni erroris. 2. quæſt. 7. & cap. Præterea. de teſtibus cogend.*

Circa *Naturam* etiam duo conſiderauerunt, *ætatem*, & *ſexum*. Qui enim in pueris ætatis defectus rationem obnubilat, ideo iſti a teſtimonio ferendo excluduntur, vt habetur 4. quæſt. 3. cap. 1. *Ad teſtimonium infra annum decimumquartum ætatis ſuæ conſtituti non admittantur*. & Inſtit. de teſtam. § teſtes, quod intelligitur quamdiu ſunt infra illam ætatem. Cum enim illam pertranſierint, ferre poſſint teſtimonium de his quæ in minori ętate viderint, dũmodo doli capaces erant, quando ea viderunt, ca. *Relato*. & ibi gloſſ. in verb. in *pueritia diſt*. 37. Alex. de Ales & alij, vbi ſupra. Sicut & docere ea, quæ in minori ætate didicerunt. Id quod verum eſt de puro facto, nam de circunſtantiis, ſcilicet qualiter quid factum ſit, nõ item, quia in hoc facile falli potuit memoria. Quo ad mulieres id habetur c. Ex eo. 16. q. 1. & 33. q. 5. c. Mulierem, vbi dicitur, *Mulierem conſtat viri ſui dominio eſſe ſubiectam, & nullam authoritatem habere, nec docere poteſt, nec teſtis eſſe, nec fidem dare, nec iudicare*. Id quod regulariter verum eſt, nam in quibuſdam caſibus permittitur etiam mulieri teſtem eſſe, & etiam accuſare, vt cap. *Tanta de ſimonia*, Vbi meretrix etiam admittitur ad ſimoniacum accuſandum. glo. finali ibidem. & in cauſa pecuniaria, vel matrimoniali, vel legitimitate filij cap. Tranſmiſſæ. Qui filij ſint legitimi. & etiam in criminalib. admittitur ad ſuam, & ſuorum iniuriã proſequendam. ca. *De crimine*. 15. q. 3. & in crimine læſæ maieſtatis, ex Alex. de Ales, vbi ſup.

Circa *Fortunam* etiam duo conſiderantes, ſcilicet conditionem ſeruitutis, & aduerſitatem paupertatis, *Seruos, &* *pauperes* a teſtimonio ferendo excluſerunt. Habet enim ſeruitus annexum dominationis timorem; paupertas autem temporalitatis amorem, quæ duo homines ad mendacium maxime inclinare ſolent. Vt enim dicitur in cap. *Si teſtes*, 4. q. 3. §. *Item idonei*. *Idonei non videntur eſſe teſtes, quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant*. Cum ergo ſeruis imperari poteſt vt teſtes fiant, non poſſunt eſſe teſtes idonei. Quod autem dicitur de ſeruis, intelligendum eſt, dummodo in ſeruitute maneãt, ſi enim manumiſſi ſint, recipi poſſunt in teſtimonium eorum, quæ ſeruitutis tempore viderunt. Immo vero manens in ſeruitute, ſi interrogatur de his, quæ pertinent ad dominium ſuum, quamuis regulariter non ſit in teſtimonium recipiendus, iuxta illud cap. *ſi teſtes*, §. Item *ſeruus* 4. *quæſtione* 3. *Serui non pro domino, nec aduerſus dominum, ſed pro facto ſuo*, puta quando per eum dicitur aliquid commodatum, uel depoſitum, *interrogari poſſunt*: in tribus tamen caſibus contra patronos teſtificari poſſunt, uidelicet, *in crimine adulterij, fraudati cenſus, & læſæ maieſtatis*. 12. q. 2. c. *Epiſcopus*. 2. *& cap. Quæſtionem*. Addunt alii etiam quando maritus dicitur occidiſſe uxorem, aut cum agitur de occiſo domino. Interrogatus autem ſeruus de alijs, quæ ad dominium ſuum non pertinent, ſolum recipi poteſt teſtimonium eius, quando alia probatio ad ueritatem eruendam non inuenitur. d. cap. *Si teſtes*. 4. qu. 3. Quia etiam in pauperibus ex neceſſitate, grauis eſt præſumptio, ut pro pecunia mentiretur. a teſtimonio etiam repellũtur, c. *In primis*, & c. *prohibentur*, *& ibi gl. in verb. paupertatem*, 2. q. 1. & 4. q. 3. c. *Si teſtes*. §. *Item teſtium*.

Circa *Animum* duo principaliter conſiderauerunt, *intellectum* uidelicet, & *affectum*. Ex quo capite quatuor genera hominum excluſerunt a teſtimonio ferẽdo, *Furioſi* quidem propter alienationem rationis, ſicut hi etiam ab accuſatione repelluntur. Propter inordinatum affectum excluduntur inimici, d. c. in primis, 2. quæſt. 1. Vbi dicitur, *De perſonis teſtificantium quærendum eſt, ne forte aliquas inimicitias habuiſſent*, & ibi glo. in verb. *inimicitias*, & *cap. accuſatores*. 3. q. 5. *& c. accuſatoribus ea. cauſa, & q. & 4. q. 3. c. Si teſtes. Item domeſtici & familiares*. 4. q. 3. *cap. Si teſtes. ciuis*, inquit, *iure domeſtici teſtimonij fides improbatur*. Item quiſque prohibetur eſſe *teſtis in re ſua. c. Si teſtes*. 4. q. 3. § *omnibus omnibus in re propria dicendi teſtimonia facultatem iura ſubmouerunt*.

Circa *ſtatum* etiam perſonarum duo conſiderauerunt, nimirum ſtatum perſonarum *extra iudicium*, & ſtatum eorum *in iudicio*. Extra iudicium enim conſiderauerunt ſtatum laicorum, & clericorum. Cum enim laici, vt plurimum infeſti ſunt clericis, ideo laici in criminalibus contra clericos teſtificari non poſſunt. 2. q. 7. *per totam*. In iudicio conſiderauerunt diſtinctionem perſonarum neceſſariam eſſe, vnde in c. 1. 4. q. 4. dicitur: *Nullus vnquam præſumat accuſator ſimul eſſe, & iudex, & teſtis, &c*. Ex quibus omnibus colligitur duodecim perſonarum genera a teſtimonio ferendo regulariter excludi, ſcilicet infideles, infames, pueros, mulieres, ſeruos, pauperes, mente alienatos inimicos, domeſticos, quemlibet in re ſua, laicos contra clericos, & accuſatores ipſos, & iudices, de omnibus hæc ſatis ſunt, quantum ad præſens inſtitutum attinet, cetera apud præfatos authores legi poſſunt.

21 DVBIVM autem eſt, an ſicut laicus contra clericum teſtis eſſe nequit, ita etiam clericus teſtificando in cauſa criminali ſanguinis, & pręmiſſa proteſtatione, quæ exigitur in c. Prælatis, de homicid. in 6. ſit irregularis ſecuta morte eius, contra quem teſtificatus eſt?

In qua re dicendum eſt, quod licet clericus præmittat prote-

Digitized by Google

proteſtationem,irregularis tamen erit ſecuta morte exinde delinquentis,ut latius to.1.Theſauri,lib.6.c 18. dub.6. nu.10.docuimus,& expreſſe tradit Couar. in cle. Si furioſus,p.2.§ 5.num.6. uerſ.Decimoterno, de homicid. citans Fel.& alios in cap.poſtulaſti,de homic.argu.cap. teſtimonium.11.quæſt.1.ubi prohibetur teſtimonium clerici contra laicos, aſſeritque eſſe communem omnium ſententiam.

Ratio eſt,quia in iure ſolum permittitur clericis, ut in cauſa propria accuſare,uel denunciare poſſint proteſtatione præmiſſa,nullibi autem in iure permittitur clerico, ut ſit teſtis,uel aduocatus in cauſa ſanguinis quantũuis proteſtationem præmittat.

22 DVBIVM Sextum eſt, an filius in criminalibus teſtificari poſſit contra patrem?

In qua communis opinio eſt ordinarie, & regulariter non poſſe,c.Si teſtes,4.q.3.vbi dicitur, *Teſtis idoneus pater filio,aut filius patri non eſt*,& late Nau.in c.inter verba.11.q.3.concl.6.coroll.66.num 809.& colligitur ex l.parentes, C.de teſtib &§.Item parentes.4.q.3.c.Si teſtes. Vbi dicitur, *parentes & liberi inuicem aduerſus ſe, nec volentes etiam ad teſtimonium admittendi ſunt.*

Difficultas autem eſt,an in quibuſdam ſaltem criminibus teſtificari poſſint,verbi gratia, ſi pater ſit proditor patriæ,vel coniuret contra Regem, vel ſollicitet filium ad hæreſim,vel ad aliquod aliud graue peccatum; Et an teneatur filius in his criminibus accuſare patrem; Item an ſi filius fungatur officio iudicis,teneatur patrem conuictum in iudicio condemnare ad mortem?

Quæ difficultas maximi momenti eſt, vt ſciamus,an filii teneantur teſtificari contra ſuos parentes ſuper delicto hæreſis,id mandante iudice competente.& conſequenter ſi includantur in literis, & mandatis generalibus,in quib. Inquiſitores ſancti officii ſub pœna excõmunicationis præcipiunt reuelare hæreſes,quas ſciunt.

23 In hac re vnum certum eſt apud omnes,& ſeruum poſſe dominium accuſare, & contra eum teſtificari in crimine læſæ maieſtatis,ff.ad l. Iuliam maieſta. lege penultima. Nauarrus in d.cap.inter verba,vbi ſupra nu.816.& filium ſimiliter licite poſſe accuſare,& denunciare patrem,ſi proditor patriæ ſit,vel coniuratus contra Regem. Id quod etiam ratio naturalis conuincit,quia commune bonum pręferendum eſt priuato. Sic Cicero libro tertio officior. Ang. in verbo,exhæredatio.§.1.& §.2.Syluest.verb. Hæreditas. 2 q.3.& alii communiter.

Tota vero difficultas eſt de crimine hæreſis, vel infidelitatis: In qua re

24 *Prima opinio* eſt dicentium,non obligari filium vt accuſet,vel denunciet patrem,aut contra eum teſtificetur, aut vt eum in iudicio condemnet.Sic Abulenſis in Deu. 13.q. 3. & Simancas inſtit. catholic.tit.29.nu.25. Ratio eſt,tum quia iure naturali filius teneatur reuereri patrem. Tum, quia nemo tenetur teſtificari,aut denunciare cum ex eo ſequeretur ſibi magnum damnum ſpirituale, aut temporale,ex Bal.in c.cum nuncius,de teſtib.cogen. Vel ſi inde ſequeretur ſcandalum.Syl.in verb.denunciatio.q.1.& verb. correctio.q 7.in fi. Sed ex tali denunciatione, teſtificatione,aut condemnatione filius magnum detrimentum patitur in ſeipſo;fit enim infamis ob leges condemnantes infamiæ filios hæreticorum,item ob hæreſim patris confiſcantur bona filii, magnum inde ſcandalum affert parentibus fratribus & conſanguineis, & cauſa eſt magnæ diſcordiæ. Tum quia Deut.13 dicitur, *Si voluerit tibi perſuadere frater tuus filius matris tuæ,aut filius tuus aut filia,ſiue uxor quæ eſt in ſinu tuo.aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus,& ſeruiamus Dijs alienis, ne acquieſcas ei,neque parcat ei oculus tuus,vt miſerearis,& occultes eum.* Vbi nulla ſit mentio de patre,aut matre, exinde ſignificãs non licere filio in ordine ad patrem,aut matrem,cum conſtet filium magis debere parentibus, quam propriis filiis, & facit quod notat gl.c.1.d.30

Secunda opinio docet obligatum eſſe filium ad teſtificandum,accuſandum,vel condemnandum. Sic Alphonſus a Caſt lib.2.de iuſta hær punit.c vlt.Ang.verb.teſtis nume.12.§.8.Syl eo.q.1.verſ.8.qui duo docent & patres eſſe teſtes idoneos in cauſis filiorum,& econtra filios in cauſis parentum,cum procuratur correctio,& impedimentum peccati,& illuſtratio fidei.Nau.in c.inter verba, 11.q.3. concl.6.corol.66.nu.825.& ſeq.Mich.Sal 2.2.q.70.ar.1.contr. 2.concl.3.& Dom.Ban ibi.dub 4 in fi.

Ratio eſt,quia pater proditor patriæ, vel coniuratus in Regem eſt accuſandus a filio.Ergo a fortiori pater hæreticus,cum maius crimen ſit hæreſis & infidelitas.Tum quia ſi bonum commune præferendum eſt priuato. Ergo bonum religionis & fidei præferri debet bono priuato patris. Tum quia magis debemus Deo,eiuſque honori,quam noſtris parentibus aut nobis ipſis,iuxta ea,quæ docet S.Tho. 2.2.q.26 art.2.& 3.Vnde S. Hieronym. in epiſt ad Ruſticum epiſcopum Narbonenſem,& refertur in c.Diaconi.5. d.93.ait. *In ſpectantibus ad cultum diuinum,patri, & matri dicendum eſt, Non noui vos.* Tum quia qualibet perſona priuilegiata compelli poteſt ad teſtificandum in factis,quę communiter per alios probari nequeunt. Sed crimen hæreſis communiter tale eſt,arg.c cum ex iniuncto de hæret. adeo vt quamuis ſeruus ordinarie contra dominum ſuum teſtificari nequeat,in crimine tamen læſæ maieſt.humanæ poteſt.l.pen.ff.ad l.Iul.Maieſt.ergo a fortiori in crimine diuinæ maieſtatis,cuius læſionem multo grauiorem eſſe humana,docet innocentius Papa III. in c. vergentis. de hæret. & frater quamuis priuilegium habet non teſtificandi contra fratrem ſuum,d.l.Iul.Maieſt. ſuper hæreſi tamen illi non prodeſt,ſecundum Pan in c.literas,de præſump.

25 Quocirca non ſolum veram eſſe puto hanc ſecundam ſententiam,quando pater eſt ſeminator hæreſis, aut alterius infidelitatis,accuſandum,ſcilicet tunc eſſe patrem a filio,vt expreſſe docet Alex.de Ales par.3.q,33.memb. 4.ar. 2.in fine,eo quod bonum commune præferri debet priuato,vt diximus ſupra trac. de tertio Decalogi mandato,li... ca.5.verſ.quarto,ſed etiam probabilem eam cenſeo,quando pater priuate & occulte filium ſollicitaret ad hæreſim, quia vere tunc quamuis proprie ſeminator hęreſis non ſit, conatur tamẽ filium a vera fide abducere,& graue admodum delictum eſt hæreſis contra religionem Deo debitã, & hæreſis crimen eſt,quod regulariter ſerpit, vt cancer, & venenum,& alios inficit, nec regulariter credendum eſt, velle ſolum filium,ſecundum alios etiam ſollicitare.

26 *Ad* argumenta vero in contrarium facilis eſt reſponſio: *Primum* enim ſoluitur, ſi dicamus debere filium reuereri patrem,ſed teneri magis reuereri Deum, maius enim bonum eſt religionem tueri, quam in hac cauſa patrem honorare. Siue enim teſtis ſit filius contra patrem, ſiue accuſator,ſiue iudex,ſemper tenetur bonum religionis, ac bonum commune tueri. Secundum vero diluitur, aſſerendo filios non eſſe puniendos his pęnis in hoc caſu,ſed potius tanquam ciues bonos,& catholicos præmiandos,quando quidem eadem eſt ratio in hoc caſu,ac cum pater proditor ſit Reipub.& coniuratus in Principem, in quo caſu,quamuis ſecundum leges inflicta eſſet pęna infamiæ filiis, & poſteris,& confiſcatio bonorum, accuſandus tamen eſſet a filio pater,nec his pęnis filius puniẽdus eſſet. Deinde quamuis graue damnum ex tali teſtificatione ſequeretur, non excuſantur tamen a denunciatione,& teſtificatione,cum his omnibus malis remedium inuentum ſit a Bonifacio Papa VIII. in cap.fi.de hæret.in 6.vbi ſtatuitur, procedendum eſſe ſimpliciter,& deplano, dictaque teſtium, & accuſatorum publicari non debere, quando periculum timetur.

Ad illud vero Deut.13.Reſpondetur cum Caietano ib. & Nau.vbi ſupra,facta mentione filii, conſequenter fieri mentionem de patre quamuis tacite.Si enim pater accuſare debet filium non obſtante tanta dilectione,quãtam habet pater in filium,(maior enim eſt communiter amor parentum erga filios,quam filiorum erga parentes) Ergo a maiori accuſandus erit pater non obſtante dilectione,& reuerentia debita patri a filio.Quod vero reſpondet Abulenſis diſparem eſſe rationem,eo quod filius debet reuerentiã patri, non econtra pater filio: Reſpondetur quidem verum eſſe; Ceterum cum hic concurrant duo iura naturalia,quorum vnum eſt reuereri patrem,alterum eſt tueri bonum cõmune,& fidem,bonum religionis, & honorẽ Dei

hoc

Digitized by Google

hoc ſecundum ius maius eſt primo; quando autem ſibi inuicem occurrunt duo iura, minus ceſſat in præſentia maioris. Cum igitur *hoc ſeruandum fuit ante aduentum Chriſti circa Deum colendum, & idola ſpernẽda, quanto magis poſt aduentum Chriſti circa Deum colendum, quãdo veniẽs Chriſtus non tantum uerbis nos hortatus ſit, ſed etiam factis*, vt ex hoc eodem Deuteronomij loco c. 13. Sanctus, & glorioſus Christi martyr Cyprianus in lib. de exhortatione martirii, c. 5. & habetur in c. *Si audieris* 23. q. 5. argumentatur, vnde in hanc etiam ſententiam deſcendit Nau in d. ca. inter verba, coroll 65. nu. 827. dummodo inquiſitor curet, vt filio non proueniat graue damnum pro teſtimonio ferendo contra ſuum patrem, nomen eius tenendo occultum, iuxta decretum Bonifacii VIII. in fin. de hæret. in 6. & dũmodo non adſint alii teſtes, qui ſufficiant, & dummodo pater non vere emendetur, ſi ipſum ſuus filius, vel alius admonuerit.

Intelligenda vero hæc quæ diximus tam in crimine hæreſis, quam læſæ Maieſtat. quando non ſunt alii qui commode teſtificari poſſint, quia ſi exiſtant, durum videtur exigere teſtimonium patris contra filium, vel econuerſo, in re adeo atroci, cum tunc neceſſarium non ſit, ſed ex aliis commode poſſit haberi.

27 DVBIVM Septimum eſt, An licitum ſit Reo obiicere teſtib. quæcunque crimina ad eorũ dicta refellenda? In hac re aliqua certa ſunt, quædam controuerſa.

Primo certum eſt, nunquam licitum eſſe falſum crimen obiicere teſti ad eius dictum infringendum, aut infirmandum, quod procedit ſiue teſtis ille verum, ſiue falſum teſtimonium tulerit, & ſiue iuris ordine ſeruato, ſiue non teſtatus ſit. Sic Sotus li. 5. de iuſt. q. 7. art. 3. Micha. Salon 2. 2. q. 70. ar. 3. controuerſ. 1. concl. 1. Pet. de Arragon, & Domin. Ban. ibid Greg de Val. to. 3. diſp. 5. q. 14. puncto 3. & Ema. Rodriquez tract. de ordine iudi. c. 8. concl. 1. Ratio eſt, quia obiicere alteri crimẽ falſum eſt mendacium pernicioſum, & intrinſecè malum, quod nulla de cauſa licet. Ergo ex genere ſuo mortale peccatum eſt. Vnde inferunt præfati authores, iniquiſſimum eſſe vſum illum, quo cauſidici & aduocati impingere ſolent teſtibus crimina falſa, vtentes, vt putant, iure ſuo ad redimendam vexationem, ſed grauiter peccant tum propter mendacium, tum propter damnum, & infamiam, quam teſti tales adferunt, vel re ipſa, vel quãtum in ipſis eſt, ſi forte ob eorum leuitatem fides ei minime adhibeatur.

Secundo certum eſt, licitum eſſe obiicere teſti falſo pro defenſione ſua crimina eius vera tã publica, quam occulta, quę eneruent ipſius teſtimonium. Sic præfati authores omnes. Ratio eſt manifeſta, quia licitum eſt innocenti ſe defendere, & vim vi repellere, quo minus lædatur, per media quæcunque licita, & a iure conceſſa. Sed in hoc caſu Reus eſt innocens, & teſtis falſus eſt iniquus inuaſor, grauęque damnum infert Reo vel in perſona, vel in fama, vel in bonis pro qualitate negotii quod tractatur. Ergo licitum erit ei crimina illa vera obiicere ei, quibus infirmum reddi poſſit eius teſtimonium. Et intelligendũm eſt hoc ex Salono vbi ſupra concluſ. 2. ſiue teſtis falſum dicat ex malitia, ſiue ex ignorantia inuincibili, quia licitum eſt innocenti ſe defendere etiamſi aggreſſor inuadit, vt ſi puer, vel freneticus, aut dormiẽs, me occiſurus eſt, nec aliter ſaluus eſſe poſſum, niſi occidendo; vim enim illam repellere licet, etſi non ſit iniuſte illata. In pari enim cauſa innocentiæ mihi magis teneor. Eſt. n. iniuſtus inuaſor ex parte cauſæ, quia ſine cauſa me vult occidere, quamuis non ſit iniuſtus inuaſor ex parte ſubiecti inuadentis, nec peccat. Idemque tenẽt Cor. lib. 1. qq. q. 38. ſub 4. ratione opinionis 2. ver. Sed vt ſemel, & Sot. li. 5. de iuſt. q. 1. ar. 7. in fi., de eo qui irruẽtem in ſe militem occidit, etiamſi ſciat iuſte bellare ex ignorantia inuincibili, & Petr. Naua. lib. 2. de reſtit. cap. 3. par. 3. dub. 2. in fine. n. 1. 348.

28 Addunt tamen authores citati, requiri tres conditiones, vt Reus licite obiicere poſſit teſti crimina occulta.

Prima eſt, vt ea tantum crimina uera illi obiciat, quæ faciunt ad inualidandam fidem illius teſtimonii, nam alia impertinentia ſecreta obiiciendo, peccat, cum non ſint media per ſe neceſſaria, & ordinata ad ſui defenſionem, & conſequenter peccat contra charitatem ea illi obiiciendo.

Secunda eſt, quod non poſſit aliter ſe defendere, quam obiiciendo ei hæc crimina uera occulta, ſi enim alia uia cõmoda ſe defendere queat, peccat reuelando occulta eius crimina, non enim debet quis uti iure ſuo cum graui damno alterius, niſi urgente neceſſitate.

Tertia eſt, ut comparetur damnũ, quod imminet Reo, cum damno, quod imminet teſti, ex criminis obiectione: Nam ſi damnum teſtis ſit graue, ut uitæ, uel famę: damnum uero Rei leue, contra charitatem erit cum tam graui damno teſtis, & exiguo Rei, crimen illi occultum obiicere.

29 Et licet nonnulli putent hoc ſolum licitum eſſe, quando agitur de uitæ, aut famæ defenſione, non autem ſi ageretur de defenſione bonorum, vt tamen recte notat Petrus de Arragon. ubi ſupra, id falſum eſt, quia ſicut licitum eſt cuique in defenſionem bonorum alicuius momenti, & ualoris aggreſſorem occidere, cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut diximus lib. .. c. 10. dub. 9. agentes de homicidio, ita etiam licitum eſt reuelare crimen uerum falſi teſtis ad neceſſariam eorundem bonorum conſeruationem, etiam cum iactura uitæ, & famæ alterius. Addunt Petr. de Arragon. 2. 2. q. 70. ar. 3. & Emanuel Rodriq. tract. de ordine iudiciali. c. 8. concl. 2. in fine, aliam cõditionem, ſcilicet quod in tali obiectione teſtis infamiam non intendam, ſed tantum me defendere, ſicut ad propriam defenſionem non eſt licitum aliquem ex intentione occidere. Hoc tamẽ fundamentum lib. .. c. 10. dub. 6 latius a nobis refutatum eſt. Affert etiam Sot. lib. 5. de iuſt q. 7. art. 3. in fine alias conditiones, quibus exiſtentibus ſecurius aliquis id facere poteſt; ut uerbi gratia ſi teſtis ſponte, aut etiam *temere, & culpa ſua*, non autem coactus a iudice teſtimonium tulit. Ceterum quamuis licitum ſit ſecurius tunc hoc fieri poſſe, nihilominus tamen ſi deſint hæ conditiones dummodo adſint tres conditiones prædictæ, licite poterit accuſatus crimina uera teſti obiicere, ſi quidem utitur iure ſuo, nec tenetur alterius famam ſuo commodo præferre.

30 *Tertio* certum eſt, licitum Reo eſſe obiicere teſti etiam uerum deponenti, & ordinem iuris ſeruanti, nõ ſolum crimina manifeſta, ſed etiam occulta, quibus dictum eius infirmum, & inefficax redditur, modo illa probari poſſint in iudicio, ſeruatis tribus cõditionibus prędictis, vt colligitur ex Sot. lib. 5. de iuſti. q. 7. ar. 3. & expreſſe id docent Micha. Salon 2. 2. q. 70. ar. 3 controuer. 1. concl. 3. & 4. Pet. de Arrag & Dom. Ban. ibid. & Emanuel Rodriquez tractat. de ord. iudiciali. c. 8. concl. 3. & 4. Prima pars patet, ſcilicet de obiectione criminis manifeſti, quia tunc illum non infamat, nec aliquid facit, quod eum lædat. Secunda pars de occultorum obiectione patet, quia obiiciens ei crimina occulta, ſed uera, quę de iure eneruant teſtimonium alterius, ſeruatis illis conditionibus vtitur iure ſuo in propriam defenſionem, & cum iuſta neceſſitate, & conſequenter licitum erit reo id facere citra culpa. Et ſibi imputet teſtis, nõ Reo, qui ſciens tale damnum imminere ſibi, & infamiam, teſtificari voluit, cum tamen interrogatus a iudice cum periculo tanti damni teſtificari non teneretur, niſi ſolum ob bonum commune, quia reus vtitur beneficio iuris ſibi cõceſſo. Confirmatur hæc ratio, quia cum teſtis eſt perſona quæ de iure repelli poteſt, ſiue iudex uia inquiſitionis procedat, ſiue via accuſationis, poteſt Reus iuſte dicere infamiam illam ortam eſſe a maleuolis, & non tenetur reſpondere niſi accuſatio ſit iuridica, & non ſolum ex iuris præſumptione. Cum igitur in hoc caſu accuſatio non ſit iuridica vere, & legitima, ſed ex ſola iuris præſumptione, ex eo, ſcilicet quod iudex arbitratur teſtes illos idoneos, & legitimos eſſe, & omni exceptione maiores, cum tales non ſint, poterit in hoc caſu reus crimina illa obiicere, quibus de iure teſtimonium illius, & accuſatio iuſte, & iudice repelli poteſt.

31 Hinc fit, quod ſi quis occidit hominem, cuius crimina vnicus tantum teſtis nouit, quem Reus certo ſcit, quamuis in occulto tali eſſe infamia notatum, vt iure a teſtimonio ferendo poſſit repelli, licite poteſt tunc tale crimen occultum obiicere teſti, vt cauſam ſuam defendat,

Sic

Digitized by Google

Sic etiam ſi inſtitutus ſit hæres extraneus per teſtamentum occluſum, cui ſeptem teſtes interfuerunt, ille autẽ qui ſuccedere debuit ab inteſtato, certo ſcit quamuis occultè, duos, vel tres illorum ita eſſe infames, vt de iure teſtes habendi non ſint, quibus deficientibus teſtamentum redditur minus ſolenne, ipſeque iure ſuccedit in hæreditatem, licitè poteſt talis hæres ab inteſtato ſuccedens ea crimina teſtibus obijcere, vt iure ſibi debitam hæreditatem obtineat vt Petrus de Arragon, & Rodriquez locis citans affirmant.

32 *Quarto* certum eſt, in tali caſu quo crimina manifeſta, ob quæ de iure quis inhabilis eſt ad teſtimonium ferendũ, alicui teſti obiiciuntur, poteſt, & tenetur iudex illius teſtimonium repellere, etiamſi non repellatur a Reo, ſiquidem cum iudex cuſtos ſit iuſtitiæ, & legis executor, defectus publicos, quibus iudicium annullatur, repellere tenetur; quãdo autem ſunt occulta, poteſt, & debet eos admittere, nec eos interrogare tenetur, an tales defectus habeant, donec a Reo illis obiiciantur, ex Mich. Sal. vbi ſupra. Et ratio eſt euidens, quia cum iudex non ſit aduocatus, aut defenſor Rei, ſed inter actorem, & Reum iudex, & mediator, occultos alicuius defectus repellere non debet, ſed hoc ad reum ſolum ob iuſtam ſui defenſionem pertinet. Et hæc omnia certa & manifeſta ſunt.

33 DVBIVM autem eſt, an quando reus obiicit crimen falſum teſti falſo non valens alia via ſe tueri, peccet contra iuſtitiam, an vero ſolum contra charitatem?

Reſpondeo cum iudicium hoc vere in ſe nullum & iniuſtum ſit, vtpote procedens ex ſola iuris præſumptione, & ex ſolo dicto falſi teſtis perinde ſe habet, ac ſi non eſſet iudicium, ex S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 4 ad ſecundum: conſequẽter Reus falſum obiiciens teſti falſo in tali iudicio non peccat contra iudicium, & iuſtitiam, ſeu iudicem, cum in hoc caſu reuocat potius iudicem a ferenda iniqua ſententia cõtra ipſum ex dicto, & teſtimonio teſtis falſi. vnde in ordine ad iudicem ipſum & ad iudicium quod vere eſt nullum non committit Reus vllam iniuſtitiam, aut iniuriam. Ceterũ in ordine ad teſtem falſum, cui hoc crimen falſum obiicit, peccat non ſolum contra charitatem, vt conſtat, ſed etiam contra iuſtitiam, quia in hoc caſu non cenſetur ſui defenſor, ſed aggreſſor, cum ſe per medium illicitum defendat, ſeu potius alterum aggrediatur, ſ. per mendaciũ, quod nulla ex cauſa licitum eſſe poteſt, non enim licitum eſt facere malum, vt inde bonum eueniat. Rom 3. Vnde quamuis reus in hoc caſu ius habeat negandi delictum falſo ſibi a teſte impoſitum, & ſimiliter poſtulandi vt delictum probetur, non tamen ius habet ad imponendum falſum crimen teſti, & per medium aliquod illicitum vindicare ſe, repercutiendo percutientem ſe & conſequenter peccat contra iuſtitiam in ordine ad teſtem, vt recte Michael Sal. 2. 2. q. 70. art. 3. controuerſ. 2. annotauit. Qui etiam addit non ſolum eſſe peccatum contra iuſtitiam imponere falſo teſti crimen falſum, verum etiam detegere crimen occultum, impertinens, ad cauſam de qua agitur, cum tunc etiam teſtis iniuſte infametur.

34 Controuerſum etiam eſt, an ſit peccatum mortale ſemper falſo teſtificanti, aut cõtra iuris ordinem teſtimonium ferenti falſum crimen obiicere? Dom Ban 2. 2. q. 70. art. 3. du. 2. quamuis põtet moraliter, & de facto ſemper eſſe peccatum mortale, nihilominus tamen putat aliquando poſſe ſecluſis alijs circumſtantiis eſſe tãtum veniale. Mich. Sal. 2. 2. q. 70. art. 3. controu. 2. in eam potius opinionem inclinat, vt velit ſẽper eſſe mortale. Quia licet Reus negare poſſit, & vere crimen quod teſtis contra eum affirmat, nam ſiue falſum crimen a parte rei obiecit, ſiue teſtatus ſit contra ordinem iuris reuelando crimen occultum non probabile in iudicio, commiſit vere iniquum opus, & conſequenter falſum practicum, imponere tamen illi falſum crimen quo fama eius lædatur, nullo modo excuſari poteſt a mendacio pernicioſo, & nociuo, quod omnium conſenſu peccatum eſt mortale. Quæ opinio mihi videtur eſſe verior, quia licet mendacium in iudicio ratione ſolius falſitatis non ſit ſemper peccatũ mortale, attamen vel ratione periurii, vel ex violatione iuſtitiæ ex ſuo genere eſt peccatum mortale, vt docet S. Th. 2. 2. q. 70. artic. 4. Vnde cum Bann. ibi vltro concedat, Reum ſic teſti falſo crimen falſum obijcientem, contra iuſtitiam peccare, ad mentem S. Thom. concedere etiam debuit peccare ſemper mortaliter ex genere ſuo. Et certe quicquid ſit de re hac metaphyſice agendo, neſcio an de facto, & moraliter loquendo excuſari vnquã poſſit Reus, qui crimen falſum teſti falſo imponit, a mortali; tum quia plane vindictam, & malum pro malo iniuſte reddit, tum quia teſtem iniuſte infamat, & falſo, & conſequenter peccat contra iuſtitiam teſti debitam, & ad reſtituendum tenetur, iuxta ea, quæ S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad ſecundum, & authores communiter tradunt.

De obligatione teſtium ad veritatem dicendam quotieſcunque iuridice interrogati ſunt. Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis abſque iuramento interrogatus iuridice grauiter peccat, ſi veritatem neget aut taceat, ſecus vero ſi non legitime.*

2 *Quid requiritur vt teſtis iuridice interrogetur ita, vt veritatem fateri teneatur?*

3 *Teſtis in fauorem iudicis, ut plurimum inclinare debet, quando autem potius & magis præcipue in fauorem rei.*

4 *Teſtimonium quando potius dicendum quam celandum, & quare?*

5 *Quando tenetur teſtis iudice per viam accuſationis procedente reſpondere.*

6 *In his quæ ſunt in damnum alterius, iudex non habet ius interrogandi Reum niſi exiſtat ſemiplena probatio, vel infamia, Teſtem vero poteſt interrogare etiamſi iſta non præcedant.*

6 *Ad interrogandum teſtem ſufficit, ut vel ſint manifeſta, de quibus præceſſit infamia, & ſic doctrina S. Thom. intelligenda eſt.*

7 *Quid dicendum ſit quando iudex per viam inquiſitionis procedit?*

Inquiſitio duplex Generalis, & ſpecialis ibid.

8 *In quo caſu ſciens authorem etiamſi vnus tantum ſciat prodere teneatur?*

9 *Si crimen commiſſum non ſit in Remp. nec ſit læſæ maieſtatis, nec in futurum pendens, ſed tranſactum, non tenetur teſtis delinquentem prodere.*

Non opus eſt, ut infamia delinquentis præcedat in aliquo caſu, ut Teſtis Reum in aliquo caſu prodere teneatur; ibidem.

10 *Vt iudex legitime ſpecialiter inquirat, & teſtis rogatus reſpondere teneatur, & ſufficit & requiritur quod infamia præceſſerit tam perſonæ quam delicti.*

11 *An aliquid in ius tanquam Teſtis teneatur legitime rogatus crimen prodere ſub ſigillo ſecreti commendatum, quodque ſub iuramento ſeruaturum promiſit.*

12 *Secreta commiſſa in confeſſione vere ſacramentali nullo modo manifeſtanda quamuis in totius mundi damnum vergerent. Secretum vero extra confeſſionem ſacramentalem etiamſi ſub iuramento factum reuelandũ eſt, quando? numero. 13.*

14 *Delicta iam facta, & nullo modo in futurum pendentia nõ tenemur accuſare, vel denunciare, & de his ſecretum nobis commiſſum ſiue per viam accuſationis, ſiue Inquiſitionis non tenemur illa prodere, cum qua tamen conditione.*

15 *Quando bonum commune, aut ius innocentis periclitatur, tũc ius naturale ſeruandi ſecretum amici locum non habet & quare.*

16 *Procuratores, Tabelliones, aduocatus, conſiliarius, medicus, chirurgus, obſtetrices nullo modo poſſunt reuelare ſecreta commiſſa, aut contra eos teſtificari.*

17 *Reuelare ſecretum, quod quis promiſit non reuelare ex quo ſeruato graue damnum Reipub. aut alteri non infertur, eſt genere ſuo mortale.*

Ad ſciendum quanam aut quando detectio ſecreti eſt mortalis quid reſpiciendum, & cur detectio leuis peccati confeſſi ſacramentaliter ſit peccatum mortale: ibid.

18 *An rogatus quis de criminib. occultis reſpondere teneatur.*

19 *An & quando obligatur quis etiam non vocatus a iudice teſtificari?*

20 *In cauſis ciuilibus, & pecuniarijs quotieſcunque proximus graue damnum patitur, tenetur quis vltro ſe offerre ad teſtificandum?*

21 *Quomodo intelligenda ſit hæc propoſitio, & quando procedit explicatur, & nu. 22. vt conſanguinei, & affines contra ſe teſtificari poſſint quid reſpiciendum, ibidem.*

23 *Non ſolum ad condemnationem, & damnum Rei, ſed quando neceſſarium, & vtile eſt ad liberandum innocentem tenetur vltro ſe offerre.*

24 *An & quando teneatur teſtis ad reſtitutionem ex omiſſione teſtimonij.*

25 *Vocatus, & iuridice rogatus, occultans, vel negans veritatem, quam in re graui tenetur confiteri, peccat mortaliter & reſtituere tenetur damna ſubſecuta.*

26 *Teſtis bona fide abſens, cui mandatum iudicis intimatum non fuit, non peccat: ſciens vero ſe vocandum a iudice & ſe per fraudem occultans ne vocetur, peccat, ſed non ad reſtitutionem obligatur.*

Damna ex violatione iuſtitiæ ſecuta obligationi reſtitutionis ſolum obnoxia communis Regula Theologorum, ibid.

27 *Qui ſe occultat antequam vocetur aut vocatus, & occultat prudenter veritatem ad vitandum aliquod magnum dānum ſuum aut parentum etc. ſiue in vita, ſiue in fama, ſiue honore aut bonis non peccat, nec tenetur reſtituere.*

Quomodo autem hoc procedit, & his non obſtantibus quando tenetur, ibid.

28 *Conſanguinei, affines, & alij a iure impediti etiam in caſibus, quibus compelli poſſunt a iudice ad teſtificandum, raro tenetur teſtimonium ferre.*

Si pater meus innocentem aggrediatur, vt eū occidat quē ego defendere non poſſum, niſi patrem occidendo, non teneor innocentem defendere, ibid.

29 *An teneatur quis ſe afferre ad teſtimonium ferendum ad condemnationem, alicuius etiā ſi accuſatori periculum immineat niſi ipſe teſtimonium ferat.*

Quando paria ſunt pericula Actoris, & Rei, Reo potius fauendum inuito quam Actori ſponte damnum patienti, ibid.

30 *Quando excommunicatio fertur in omnes qui talem ſcripturam aut inſtrumentum habent, & contra omnes, qui ſciuerint talem perſonam habere an qui hoc ſciat teneatur reuelare?*

Inſtrumenta ſeu ſcripturæ iſta ſunt in duplici differentia.

31 *Quando Reus, & teſtis obligantur prodere, quando non & qualia inſtrumenta, vel publica vel propria, explicatur, & nu. ſeq. 32.*

ANte omnia vnum tanquam certum ſupponendum eſt, teneri teſtem legitimè a iudice interrogatum veritatem fateri, vt docent S. Tho. 2. 2. qu. 70. art. 1. & Caiet. Sal. Per. de Arrag. Dom. Ban. ibid. Alex. de Ales par. 3. qu. 43. memb. 1. Ang. verb. teſtis. §. 26. Syl. eod. qu. 8. verſ. Primum, S. Ant. p. 2. tit. 1. c. 19. §. 7. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 7. art. 1. & in relect. de tegendo ſecret. memb. 2. q. 7. concl. 3. dub. 3. Nau. in Man. c. 25. num. 27. & in c. inter verba. 11. qu. 3. concl. 6. coroll. 64. & 66. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 14. puncto. 1. Ema. Rodr. tract. de ordine iudiciali. ca. 7. concl. 2. Tolet. li. 5. inſtruc. Sacerd. c. 59. & alij.

1 Sicut enim certum eſt teneri Reum dicere veritatē, quādo legitime a iudice interrogatur, ita etiam eſt de teſte, atque adeo quamuis abſque iuramento interrogetur, peccat grauiter, ſi iuridicè interrogatus veritatem neget, aut taceat, facit enim contra obedientiam iudici debitam, qui ius habet ad teſtem interrogandum; graue inſuper damnum communitati, & Reip. infert, cum illi maxime expediat, vt crimina puniantur, quæ tamen puniri nequeant niſi probentur, probari autem in iudicio non poſſunt, niſi teſtis iuridice interrogatus veritatem fateatur. Et deniq; parti plurimum nocet: ſi enim cauſa ciuilis ſit, niſi teſtis veritatem dicat, perdet actor ius ſuum: & ſi criminalis cauſa fuerit, iudicabitur accuſator tanquam calumniator, cum in probatione defecerit ex iniquitate teſtis.

Dixi, *ſi legitime interrogatus ſit*, ſi enim contra iuris ordinem interrogetur, nec reſpondere, nec veritatem dicere tenetur, ſed illam occultare non ſolum poteſt, ſed etiam ſi in damnum tertii ſit, debet iuxta ea quæ de Reo in ſuperioribus latius expoſuimus. Eſt igitur

2 DVBIVM Primum quid requiritur vt teſtis iuridicè interrogetur, ita vt veritatem fateri teneatur?

Reſpondeo ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 70. art. 1. & aliis, tunc teſtem in iudicio productum interrogari iuridicè quando iudex competens ordinem iuris ſeruat, & conſtat teſti ſeruatum eſſe ordinem iuris a iudice interrogante, quod contingit, vt ait S. Tho. quando *vel de manifeſtis, vel de ijs, in quibus infamia præceſſit, interrogatur.* Vbi autem conſtat euidenter iudicem virum probum eſſe, neceſſarium non eſt vt oſtendat teſti ſe procedere ſecundum iuris ordinē, quia nemo præſumitur malus, niſi quando id euidenter cōſtat. Quando autem dubius eſſet teſtis an iudex iuridice, necne interroget, tunc quidem vt Sot. in relect. de tegendo ſecr. memb. 3. quæſt. 2. docet, in re tuta, vbi nullum imminet periculum aut bono publico, aut tertiæ perſonæ, vt plurimum inclinandum eſt in fauorem iudicis, & obediendum erit iudici interroganti, maxime quando non apparet probabile argumentum in contrarium. Etenim inclinandum ſemper eſt in eam partem, in qua minus periculi ineſt, obediendo enim in hoc caſu nullum omnino adeſt periculū aut bono communi, aut tertiæ alicui perſonæ, cum tamen non obediendo incurrit ſubditus periculum inobedientię.

3 Quando autem imminet damnum tertiæ perſonæ, & probabiliter dubitat teſtis de mandato iudicis, inclinare potius debet in fauorem Rei, maxime quando de morte eius agitur. Vt v. g. ſi inquirat iudex aduerſus homicidam, aut furem, aut in quem vis alium Reum priuati criminis, puta quod non eſt in perniciem publicam, & dubium eſt probabile pro vtraque parte, tenebitur teſtis potius non reſpondere, & celare crimen, quā manifeſtare, quia maius periculum eſt, ſi occidatur homo contra ius, quam ſi non obediatur prælato, & in dubio pars tuta ſequenda eſt; quod ſi neutra fuerit tuta, illa potius eligenda eſt, vbi minus eſt periculi. Sic etiam ſi iudex inquirat cōtra perſonā aliquam, cuius vita vtilis eſt Reip. dubiuſq. ſit teſtis an iudex legitime inquirat, in eam potius partem inclinare debet, quæ Reo fauet, cum maius periculum ſit ne digniſſima perſona præter ius occidatur, quam ſi non pareatur iudici interroganti.

4 E contra vero quando crimen, de quo interrogatur, vergat in damnum Reipub. vt eſt crimen hæreſis, læſæ maieſtatis, & ad id genus, in dubio dicendum eſt potius teſtimonium, quam celandum. In re enim dubia pars illa eligēda eſt, vbi minus eſt periculi.

Cum igitur minus periculi ſit, ſi perſona priuata iniuſte occidatur, quam quod Reſpublica lædatur: in tali dubio inclinandum potius erit in periculum particularis perſonę quam in damnum publicum, atque adeo dicendum eſt potius teſtimonium, quam celandum, quæ omnia latius vbi ſupra Dominicus a Soto proſequitur. Quia vero iudex, & via accuſationis, & via inquiſitionis procedere poteſt, vt rem iſtam clarius explicemus, de vtriſque breuiter agendum eſt.

5 DVBIVM Secundum eſt, Quando tenetur teſtis iudice per viam accuſationis procedente, reſpondere?

Reſpondeo, Cum ex ſupradictis in materia de Reo conſtet, quod iudex per viam accuſationis procedit iuridice, quando adeſt accuſator offerens ſe rem probaturum, & teſtes producit, huiuſmodi teſtes iuridice interrogari cenſentur, atque adeo veritatem dicere tenentur. Eo ipſo n. quod adeſt accuſator producens teſtes, & offerens crimen probare in iudicio tenetur iudex cum ſit cuſtos iuſtitiæ, ad accuſatoris inſtantiam ius accuſatoris proſequi, interrogando teſtes quos merito ſuſpicari poteſt rem ſcire: ſiue accuſator ille correctionem fraternam accuſati præmiſerit, ſiue nō; Qua accuſatione exiſtente, ſicut iudex iuridice interrogat: ita teſtis ueritatē illi aperire tenetur. Id quod certum eſt, quando accuſator ille plures teſtes producit, quibus rem illam in iudicio ſe probaturum eſſe dicit. An vero quando iudex per uiam accuſationis procedit exiſtente accuſatore, & ſolum unus ſit teſtis, qui crimen nouit, & ille in iudicio productus ſit, rogatus a iudice crimen fateri teneatur, non ita manifeſtum eſt.

Qui-

Quidam enim in hoc caſu volunt non eſſe obligatum, quia inquiunt, ad hoc vt teſtis crimen fateri teneatur, neceſſe eſt, vt præcedat, vel infamia, vel ſemiplena probatio, vel indicia contra Reum. Sic Syl. in verb. Teſtis, qu.8. ver. Primum. Nauar. c. inter verb. 11. q.3. concl.6. corol.64. nu. 708. & nu. 709. qui in hanc ſuam ſententiam citat S. Tho. 2.2. q.70. art.1. in corpore, aſſerentem tunc iudice teſtē interrogari, quando vel *de manifeſtis vel de his, de quibus infamia præceſſit*, interrogatur. Bannes ibidem. dubio.4. ad 4.

6 Alij vero docent Teſtem in hoc caſu obligari. Sic Hoſt. de teſtib. cog. nu.4. immo ait opinionem oppoſitam eſſe temerariam. Idem etiam ſentit Specu. §. de teſtium compulſione. Sot. lib.5. de iuſtit. q.7. art.1. ad primum. Mich. Sa 2.2. quæſt.70. art.1. cont.2. in prin. Greg. de Val. to. 3. diſp.5. q.14 punct.1. in fi. & Pet. de Arrag. 2.2. q.70. art.1. in fin. in ſolutione ad ſecundum.

Quorum opinio mihi etiam videtur verior. Quia alia eſt ratio de teſte, alia vero de Reo, vt ſup. dictum eſt; Siquidem in his, quæ ſunt in damnum alterius, nō habet iudex ius interrogandi Reum, niſi exiſtat ſemiplena probatio, vel infamia, quando proceditur via accuſationis, vel infamia ſaltem quando via inquiſitionis proceditur; At vero ius habet interrogandi Teſtem etiamſi iſta non præcedāt, dummodo procedat iudex per viam accuſationis ad inſtātiam accuſatoris: Tum quia alias ſæpe accuſator periculum infamiæ incurreret: Tum quia crimina alias ſæpiſſime manerent impunita; Tum quia iura non diſtinguunt in teſtibus, an ſcilicet, vnus ſciat cum alijs, vel non, ſed abſolute dicunt, teſtem in ius vocatum obligatum eſſe ad dicendū veritatem; Tum quia teſtis, eo ipſo quod teſtis ſit, hanc habet obligationem diſtinctam a Reo, quod ſicut iudex poteſt præcipere, vt quicunque ſcit veritatem illam denunciet, ita teſtis eius mandato obedire tenetur.

Ratio autem, cur Reus, quando vnus tantum eſt teſtis, veritatem, & crimen ſuum detegere non teneatur, teſtis autem etiam vnicus veritatem dicere conſtringitur, eſt ea, quam ſupra attulimus, agentes de Reo, quia Reus poteſt damnum illud impedire quamuis nō prodat ſeipſum, mutando animum, & deſiſtendo ab incepto: teſtis vero non poteſt, niſi reuelando illud iudici; & quia maior eſt ratio tacendi proprium, quam alterius crimen. Idem quod dixi de iudice, & teſte, quando proceditur per viam accuſationis dicēdum eſſe cenſeo de eodem teſte, ſi procedat iudex ad ſimplicem, & verbalem tantum querelam alicuius, uel ſi procedat ad denunciationem iudicialem a fiſcali, uel ab aliquo alio tertio priuato factam.

Quod uero dicit S. Thom. iudicem iuſte interrogare *in manifeſtis, & in his, de quibus infamia præceſſit*, non eſt ita intelligendum, quaſi vtrumque ſimul ſit neceſſarium, ſcilicet quod crimen ſit manifeſtum, & quod ſit infamia de illo, ſed alterum ſufficit ad interrogandum teſtem: Deinde eo ipſo, quod quis accuſatur de crimine, cuius conſcius eſt accuſator, & vnus teſtis, infamatur Reus in iudicio de iſto crimine, atque adeo rogatus teſtis, reſpondere tenetur. Et denique id quod manifeſtum eſt, gradus habet, quorum vnus eſt, quando aliquid probandum proponitur in iudicio, & ita ex S. Th. nihil firmum pro ſententia priori colligi poteſt. Quod dictum intelligendum eſt, dummodo quis non promiſit delictum illud ſub ſecreto ſeruare.

7 DVBIVM Tertium eſt, Quid dicendum ſit, quando iudex per viam inquiſitionis procedit? Quia vero inquiſitio duplex eſt, quantum ad præſens inſtitutum attinet, *Generalis, & Specialis*, de vtriſque dicemus. Eſt igitur dubium, An quando iudex procedit per inquiſitionem *Generalem* rogando generaliter de crimine quis fecerit illud, ex eo, quod notorium, & manifeſtum eſt aliquod delictum, author tamen delicti eſt occultus. & vnus ſcit authorem delicti, & rogatur a iudice in illa inquiſitione Generali, an teneatur Reum manifeſtare? Pro cuius ſolutione

Notandum eſt, Crimen aliquod vel eſſe poſſe contra bonum commune Reipub. vel contra aliquam priuatam perſonam tantū: Ruſſus vel crimen partim eſt commiſſum, & partim pendens in futurum, ſeu vt alij loquuntur, adhuc eſt in fieri, vel expectatur, vt fiat, vel eſt omnino iā factum, & commiſſum, vt v.g. crimen contra bonum commune, eſt crimen læſæ maieſtatis, vt habetur in Extrauag. Ad reprimendum, in corpore iuris ciuilis. Item crimen hæreſis, ſacrilegium grāde, quod religionem Chriſtianam vehementer perturbat, vt ſi quis imaginem crucifixi confringeret, aut eccleſiam combureret, & his ſimilia. Crimē contra priuatam perſonam eſt ſi quis alterum innocentem occidere tentaret, quæ crimina vel ſunt in fieri, vel iam facta ſunt. His prænotatis, ſit

8 Prima Propoſitio, Si delictum ſit in damnum commune, aut notabiliter lædens tertiam perſonam, & in fieri, ſeu aliquo modo pendens in futurum quicunque ſciens authorem prodere tenetur, etiamſi vnus tantum ſciat. Ratio eſt, Quia vnuſquiſque lege charitatis etiam non rogatus a iudice tenetur in hoc caſu accuſare, vel denunciare Reum, vt euitetur malum publicum, vel priuatum, Ergo a fortiori rogatus a iudice, cui incumbit cura boni communis, & defenſio innocentis, Reum prodere tenetur in particulari: Sic etiamſi iudex eccleſiaſticus ſub pœna excommunicationis præciperet, vt quicunque ſciret authorem delicti, illū proderet, reuelare tenetur, quia præceptum eſt iuſtum ob bonum publicum tuendum, & ad innocentiam tertij defendēdam, vnde rogatus authorem reuelare obligatur. Vt tamen notat Dom. Ban. 2.2. quæſt.70. artic.1. dub.1. conc.3. non poteſt iudex in hoc caſu inquirere in particulari de Petro, uel Paulo, etiamſi ſciat, ut perſona particularis, quod iſte reus ſit Petrus, vel Paulus: Quia Petrus non eſt accuſatus, vel denunciatus, aut infamatus de tali crimine; ſed ſolum interrogare poteſt teſtem in cōmuni, an ſciat aliquem in particulari, qui parat inſidias ciuitati, aut intendit occidere innocentem, & tenetur teſtis etiam ſi ſolus nouit delinquentem, prodere illum.

Nec obſtat, ſi dicas authorem delicti in hoc caſu exponi torturæ: ſiquidem exiſtente uno teſte omni exceptione maiori torqueri poteſt Reus. Reſpondetur enim hoc non obſtare quo minus teſtis eum reuelare teneatur, quia ipſe meretur torturam; & ſibi imputet author delicti, qui tale crimen commiſit in præſentia unius teſtis, qui illum uidit, aut audiuit, ſi ſit delictū de uiſo, aut de auditu; Non tamen in hoc caſu tenebitur Reus ſeipſum prodere.

9 Secunda Propoſitio, Quando crimen non eſt contra Rempublicam, nec crimen læſæ maieſtatis, nec in futurum pendens, ſed tranſactum, vt verbi gratia, iacet cadauer hominis in platea, & neſcitur homicida, ita vt inquiſitio iudicis ſit generalis ex parte perſonæ, ſpecialis autem ex parte delicti, quamuis iudex ratione ſui officij inquirere generaliter poſſit, non tamen tenetur teſtis ſi vnus tantum ſciat delinquentem, eum in hoc caſu prodere, quia cum iudex tantum inquirat generaliter, & nihil in particulari præcipiat, eo ipſo uidetur interrogare eos, qui authores delicti ſciunt, quando plures, & ad minimum duo ſciunt, quibus conuinci poſſit Reus ad confitendum delictum, & non quando vnus tantum nouit, quo Reus ad torturam ſolum exponi poteſt, iuxta ea quæ capit.10. paulo ante finem, de iudice generaliter inquirente diximus,

Id quod eo in loco verius, & probabilius eſſe dixi quando ſolum inquirit generaliter, non præcipiendo in particulari, vt quicunque ſcit, veritatem dicat.

Cum enim crimen ſit notorium, quamuis delinquens ſit occultus, ſi iudex eccleſiaſticus ſub pęna excommunicationis, aut ſub alia pœna qua ſtricte obedientiam imponeret, aut iudex laicus ſub obedientiæ præcepto, aut alia graui pęna præciperet, vt quicunq; authorem delicti ſciret in particulari, eum reuelaret, nonnulli valde probabiliter tradunt, teneri in hoc caſu teſtem declarare veritatē quantumuis ipſe ſolus ſciat, Etſi enim vt capitul.16. dub. 4. concl.4. annotauimus contra Syluestrum, pęna excommunicationis ſuperaddita non facit præceptum iuſtum, ſi alias fuerat iniuſtum, & conſequenter non magis ligat ſubditum pęna appoſita, quam ea non ſuperaddita, ſi tamen præceptum alias iuſtum ſit (quale eſt iſtud) oſtendit ſaltem magis euidenter, & expreſſe ſuperioris voluntatem, & intentionem.

Nec obſtat, quod crimen ſit tranſactū; Quia licet crimē

Digitized by Google

iſtud iam commiſſum ſit, nec vllo modo pendens in futurum, quia tamen hoc præceptum iudicis ſupponitur eſſe iuſtum, (eſt enim iuſtum præcipere, vt reuelentur authores delicti a quocunque ſciente, ne crimina alias maneant impunita, & ea ratione audaciores fiant mali ad delinquendum.) tenebitur conſequenter teſtis etiam vnicus veritatem dicere, maxime cum hoc modo deterrentur magis homines a malis perpetrandis, vt conſtat. id quod etiã efficit, vt hoc iudicis pręceptum iuſtum ſit, & bono communi expediens, ciuiumque paci, & incolumitati vtile, & quandoque neceſſarium.

Neque in hoc caſu opus eſt, vt præceſſerit infamia delinquentis, ad hoc vt teſtis Reum in particulari prodere teneatur, ſatis namque eſt, quod iudex ita in particulari id pręcipiat, iudicans expedire bono publico, vt eiuſmodi criminum authores prodantur, & puniantur, ut recte poſt alios Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 14. puncto 1. concl. 1. annotauit.

11 Tertia Propoſitio, Ad hoc vt iudex legitime ſpecialiter inquirat, & teſtis ſic rogatus reſpondere teneatur, ſufficit, & requiritur quod infamia præcesſerit tam delicti, quam perſonæ in particulari. Vt colligunt Doctores ex c. *Inquiſitionis. de accuſationibus*. vbi expreſſe ſtatuitur nõ eſſe procedendum contra aliquem via inquiſitionis huius ſpecialis, etiamſi duo, vel tres teſtes iurati affirment eius aliquod crimen, de quo nulla laborat infamia.

Ratio autem, quæ mouere potuit ius humanum vt ad hanc inquiſitionem ſpecialem peculiariter requireret infamiam tam perſonæ, quam delicti in particulari, videtur hæc eſſe. Quia ius humanum quantum fieri poteſt, prouidere vult bono communi cum minima iactura boni famæ perſonarum priuatarum, quæ non parum læditur hoc ipſo, quod de aliquo in particulari fiat apud alios inquiſitio, quantumuis poſtea talis non probaretur Reus eſſe.

Vnde expectare voluit, donec fama eius de illo criminе inquirendo aliunde aliquo modo perdita eſſet; antequam de eo teſtes inquirat, & interroget. Non eſt tamen hæc propoſitio adeo vniuerſaliter vera, quin aliquas limitationes, & exceptiones patiatur in caſibus quibuſdam, puta in criminibus hæreſis, læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, & huiuſmodi, quæ valde nocent communitati, vt notant Syluester verb. inquiſitio. 1. quæſtio. 4. Sotus, & alij, quos ſup. capitul. 10. agentes de Inquiſitione ſpeciali, concluſ. ſecunda, & capitul. 11 dub. quarto, enumerauimus.

11 DVBIVM QVARTVM eſt, An aliquis in ius vocatus tanquam teſtis teneatur legitime rogatus prodere crimen ſibi ſub ſigillo ſecreti commendatum, quodque ipſe ſub iuramento, aut ſaltem verbo, ſub ſecreto ſeruaturum promiſit?

Vt v. g. ſi Petrus commiſit crimen, quod mihi ſub ſecreto dixit, & ego ſub iuramento promiſi ſecretum ſeruare, poſtea vero crimen illud in aliorũ notitiam venit, & accuſatur Petrus, & multi circa hoc examinantur, inter quos ego vocor, & interrogor an aliquid ſciam de illo crimine.

Item ſi ego ſolus id ſciam, & adductus in teſtem interroger, quid ſciam de illo crimine, an in his caſibus crimen iſtud ita manifeſtum prodere tenear?

In hoc dubio quædam ſunt certa, quædam vero controuerſa quæ breuiter explicanda ſunt.

12 *Primo* certum eſt ſecreta commiſſa *in confeſſione vere Sacramentali*, quæcunque illa ſint, nullo modo manifeſtanda eſſe, quamuis in damnum totius mundi vergerent. Sic S. Tho. in 4. diſt. 21. q. 3. & 2. 2. q. 70 articul. primo, ad ſecundum. Caiet. ibi in fine. Michael Salon ibidem, concl. 5. Petr. de Arragon ibidem in ſolutione ad argumentum ſecundum S. Tho. Palud. 4. diſt. 21. quæſt. 3. artic. 1. conclu. 1 & artic. 3. concl. 1. Scotus ibid. q. 1. §. de iſta quæſtione. concluſ. 2. & 3. S. Anton. p. 2. tit. 1. capit. 19. §. 7. in fine. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 7 artic. 1. ad primum, & in relect. de tegendo ſecreto, memb. 1. q. 2. Syluest. verb. teſtis. quæſt. 8 verſic. Secundum. Nau. in Manuali c. 8. num. 51. & nu. 52 & in capit inter verba 11. quæſt. 3. conclu. 6. corollar. 64. numer 707. & alij omnes. Quia quæ aliquis hoc modo ſcit, non vt homo cognoſcit, ſed vt Dei miniſter, maiuſque eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis præcepto, vt optime S. Tho ubi ſupra expoſuit.

Dixi, in confeſſione vere ſacramentali. Quia ut diximus ſupra cap. 16. dub. 3. ex Soto, Tabiena, & alijs, & tradunt etiam Doctores in c. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. & Salon ubi ſup. ſi quis accederet non ad confitendum ſua delicta, ſed ad reuelanda aliqua ſecreta, etiamſi flectat genua, & ſignum crucis faciat, ac confeſſionem generalem præmittat, non eſt tunc confeſſio ſacramentalis, nec obligat niſi ſub ratione ſecreti naturalis. Similiter confeſſio, in qua uidet ſacerdos confitentem eniti ſimulate inducere eum in aliquem errorem, vel peccatum, non eſt ſacramentalis, nec ad ſecretum ſacramentale obligat, cum potius ſit confeſſio ficta, & ſimulata perſuaſio erroris, uel peccati, quam confeſſio, ut recte Mich. Salon loco citato annotauit.

13 *Secundo* certum eſt, Quod ſecretum extra ſacramentalem confeſſionem commiſſum etiamſi ſub iuramento factum ſit, reuelandum eſt, quando crimen eſt pendens in futurum, & contra bonum commune, uel contra innocentiam alicuius tertij, qualia ſunt crimina publica latronum prædonum, coniuratorum in Rempub. uel Regem, hæreſis, & eorum, qui falſificãt monetam &c. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 70. articul. 1. ad ſecundum. Caietan Salon, Petrus de Arrag. & Bannes ibidem. Innoc in c. Qualiter, & quando. 1. Panorm. ibid. de accuſat. & idem Panorm. in capitul. Dilectus. de exceſſ. prælat. & facit capit. Quanto. de iureiur. & expreſſe in capit *Iurauit. & cap. In malis. 22 quæſt. 4. & Reg. 69. In malis promiſſis non expedit fidem obſeruari, & Reg. 57. Non eſt obligatorium, contra bonos mores præſtitum iuramentum, de reg. iur. in 6*. Sylueſt. uerbo, inquiſitio. 1. quæſt. 7. uerſi. ſecundum. & in uerb teſtis, quæſtio. 8, verſic. ſecundum. & verſi. Tertium. Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 7. art. 1. ad primum, & in relect. de tegendo ſecreto. memb 2. q. 7. poſt concluſionem tertiam. dub. 4. Nauar. in cap. inter verba 11. quæſtio. 3. concluſ. 6. coroll. 64. numer. 703. & coroll. 66. numer 800 & ſeq. Emanuel Rodriquez tract. de ordine iudiciali. c. 6. concl. 10. & alij.

Ratio eſt, quia cum iſta crimina accuſare, vel ſaltem denunciare tenear, a fortiori teneor ad teſtificandum.

Siquidem cum alio modo his malis occurrere nequeã, teneor iure naturali crimina iſta detegere? At vero contra illud, ad quod iure naturæ teneor non obligat data fides, ex dicta regula. In malis promiſſis reſcinde fidem, nec iuramentum valet, cum non debeat eſſe vinculum iniquitatis. c. Quanto. de iureiur, & cap. inter cetera. 22. q. 4. & latius ſup. c. 16. dub. 3. expoſuimus.

14 *Tertio*, Quando ſecretum nobis commiſſum eſt de crimine quod non tenemur accuſare, vel denunciare, qualia ſunt delicta iam facta, & nullo modo pendentia in futurum, & quæ ſolum inquiruntur a iudice, vt puniantur, & non vt euitetur damnum aliquod Reipub. vel tertiæ perſonæ, nec vt reſtituatur aliquid pro iniuria, vel dãno illato, tunc licet iudice per *viam accuſationis* procedente, quando plures ſunt teſtes, aut etiam vnus cum accuſatore urgente iudicem ad procedendum, aut procedente per viã inquiſitionis ſpecialis præcedente infamia perſonæ & criminis, reuelare tenear, dummodo non antea ſecretum ſeruare promiſi, vt dub. 2. & 3. dictum eſt; ſi tamen iſtis fidem, & iuramentum de ſecreto ſeruando præſtiterim, tũc licet Sot. li 5. de iuſtit q. 7. art. 1. ad primum, dicat, non teneri ſi procedatur via inquiſitionis, teneri tamen ſi via accuſationis procedatur, & interrogatur a iudice, vt teſtis, cui fauet Per. de Arrag. 2. 2. q. 70. artic. 1. in reſponſione ſecundi argumenti S. Tho. cum affirmat, quod cum ſit accuſator, & vnus teſtis, iam tale delictum reſpectu eius, qui interrogatur iuridice, non eſt occultum, neque ſecretum, atque adeo ad veritatem dicendam obligatur.

Alij tamen abſolute docent, quod ſiue quis per viam accuſationis, ſiue per uiam inquiſitionis interrogetur, vt teſtis de iſtis, non teneri illa prodere. Sic Syl. verb. Teſtis, q. 8. uerſic. ſecundum. Ioannes de Friburgo in ſua ſumma li. lib. 2. q. 85. uerſ. utrũ liceat. Henricus de Gandauo quodl. 9 in prin. ubi ait ſubditũ, cui aliquid dicitur ſecreto, nõ dẽ-

id di-

Digitized by Google

id dicere, etiamſi id ei iubeat ſuus prælatus, & Hen.in c. Omnis, de pœnit. & remiſſ. quos citat, & ſequitur Nau. in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. corol. 66. nu. 801. verſ. Septimo. & idem Nauarr. in Man. c. 18. num. 52. verſ. Dico tertio. & c. 25. nu. 41. Ang. verb. Teſtis. §. fin. qui expreſſe tenet hanc noſtram ſententiam. & illud dictum S. Bonauenturæ in 4. diſt. 21. part. 2. diſtinctionis art. 2. q. 3. in fine dicentis, quod qui acceptat aliquid ſecreto, non obligat ſe, niſi ſub conditione, ſi videlicet ſuperior non interroget; ſi autem Prælatus interrogat, tenetur ei reuelare; limitandum eſſe cenſet, quando ſecretum eſt tale, quod redundaret in damnum religionis, vel alterius, ſi non reuelaretur. Vbi autem delictum non reſultaret in præiudicium alienum, ſed ſolum in punitionem delinquentis, tunc veram exiſtimat S. Th. ſententiam 2. 2. q. 70. art. 1. ad ſecundum, non teneri ad reuelandum, etiam præcipiente ſuperiore. Vnde immerito reprehendit Sylu. Ang. vbi ſup. Mich. Sal. 2. 2. q. 70. ar. 1. concl. 5. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 14. punct. 1. in fi. & Eman. Sà in Aphoriſmis verbo, iudicialis actus. §. De Teſtib. Dominicus Bannes 2. 2. q. 70. art. 1. dub. 4. ad ſextum.

Ratio eſt, quia concurrentib. duobus præceptis ſibi inuicem repugnantibus ſeruandum eſt id, quod maius eſt.

Sed in hoc caſu ſunt duo præcepta, quæ ſibi inuicem repugnãt, quorum vnum eſt, parere iudici legitime roganti, alterum eſt, ſeruare ſecretum nobis commiſſum, quod eſt iuris naturalis, & maxime faciens pro fama, honore, & bonis proximi. Ergo ſeruandum eſt iſtud ius naturale de ſeruando ſecreto, non illud de parendo ſuperiori, cum vt dicit S. Thom. nihil præcipi poteſt homini contra id, quod eſt de iure naturali.

15 Quando vero bonum commune, aut ius innocentis periclitatur, tunc ius naturale ſeruandi ſecretum amici locum non habet, quia adeſt aliud ius vniuerſalius, & fortius. Quia vnuſquiſque tenetur defendere bonum commune, & innocentiam alterius, dum periclitatur, adeo vt tunc etiam non rogante iudice ſecretum illud particulare reuelare tenetur. In caſu vero noſtro maius eſt ius naturale de ſeruando ſecreto; quam de parendo iudici. Etenim obedientia ſuperiorum intelligitur ſemper eſſe in iis, quæ non ſunt contra ius diuinum, aut naturale, vt in caſu propoſito contingit.

16 Hinc inferunt prædicti Doctores, Procuratores, Tabelliones, aduocatos, conſiliarios, medicos, chirurgos, obſtetrices, & ſimiles, quibus aliqui ſua ſecreta litium, dubiorum, & morborum aperiunt, vt eorum conſilio, auxilio & opera iuuentur, nullo modo poſſe reuelare ſecreta ſibi commiſſa, & teſtificari contra eos, niſi ſint illa in damnum boni communis, & tertię perſonæ innocentis; adeo vt quamuis interrogarentur a iudice ſub iuramento occultare debent veritatem, eo modo quo Reus, aut alij teſtes interrogati contra ordinem iuris. Si enim iſti iudici interroganti reſpondere tenerentur, nullus auderet eorum fidei ſe committere, ipſorumque auxilio in propria neceſſitate vti, & mala malis adderentur.

Vt verbi gratia, ſi puellæ partum ex fornicatione obſtetrix reuelare poſſet, ita vt nec puella eſſet ſecura de ſecreto obſtetricis, eligeret potius periclitari in ſuo partu, vel ſuffocare prolem, quam illius auxilio vti. Similiter homicida, qui dum alium occidit, vulnus accepit, non auderet ſecreto chirurgum adire, ſed vitam potius exponere, niſi intelligeret chirurgum ad ſecretum illud occultandum teneri, quæ profecto cederent in grauem Reipub. perniciẽ. Quocirca recte monent expedire bono communi, vt aliqua ẽt occultentur ſuperioribus, quando contrarium non exigit communis neceſſitas, aut grauis tertiæ perſonæ, vt ſi eſſet res aliqua præterita, & iam emendata, de qua ſuperior ad puniendum ſolum inquireret.

17 Demum, his omnibus addendum eſſe cenſeo ex Caiet. 2. 2. quæſtio. 70. articul. 1. in fine, Petro de Arragona ibid. in fine, & Nauarr. in Manuali capitul. 18. numer. 52. verſi. Dico tertio. & verſicul. Dico quinto. Quod reuelare ſecretum quod quis promiſit non reuelare, ex quo ſeruato graue damnum Reip. aut alteri non infertur, eſt ex genere ſuo mortale, quamuis ex leuitate materiæ poſſit eſſe veniale, ſicut accidit in alijs; Nam mentiri etiam ex genere ſuo eſt contra ius naturale, & tamen poteſt eſſe veniale, & furtum ex ſuo genere eſt mortale, & contra ius naturæ, & tamen furtum rei paruæ veniale ſolum erit. Quod vero ex ſuo genere ſit peccatum mortale, ex eo patet, tum quia vt ait S. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtio 73. artic. 2. grauius peccatum eſt diffamare proximum, quam furtũ, cũ hoc in diuitijs, illud autem in honore, qui præſtat diuitijs, contingat, iuxta illud Prouerb. 22. *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Et Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis tibi permanebit, quam mille theſauri magni, & pretioſi.* Sed furtum ex genere ſuo peccatum mortale eſt.

Tum quia reuelatio alieni ſecreti eſt iniuſtitia quędam, iniuſtitia uero ex genere ſuo peccatum mortale eſt. Ad ſciendum uero quando reuelatio talis ſecreti promiſſi eſt mortale, uel ueniale, reſpicere oportet, tum ad materiam, an talis ſit, quæ ſi reuelaretur damnum notabile alteri inferret, tum ad mentem, & uolũtatem eius, qui id fidei noſtræ commiſit; contingere enim poteſt, ut quamuis res ſit talis, quæ ſimpliciter, & quantum in notitia noſtra eſt, referri poſſent, occultas tamen habent rationes in eo, qui fidei noſtræ commiſit, quia nolunt ſeruari ſecretum; unde cum illud ſecretum ſeruare promiſimus, non ſolum ſeruandum eſt promiſſum, ſed etiam aliquando fieri poteſt pro rei nobilitate, ut ſit peccatum mortale eius reuelatio. Additq. Nauarr. ubi ſup. requiri, ut ſciatur ſecretum eſſe parui ponderis, ad hoc, ut eius detectio non ſit mortalis, quia ſi probabiliter dubitetur, an ſit magni ponderis, & momenti, necne reuelando mor. peccaret.

Ideo autem detectio omnis peccati etiam leuis confeſſi Sacramentaliter, mortale peccatum eſt, quia licet per eam parum lædatur proximus, plurimum tamen læditur Sacramentum confeſſionis, & publica vtilitas; Quia ſi ad quodcunque aliud damnum impediendum licitum eſſet audita in confeſſione reuelari, vnum ex his duobus incommodis ſequeretur, vel quod homines retraherentur a confitendo, ne peccata confeſſa publicentur, vel quod confeſſionem dimidiatam facerent, quæ duo maiora incommoda ſunt, quam quoduis aliud detrimentum Reipublicæ.

DVBIVM QVINTVM eſt. An rogatus quis de criminibus occultis, teſtificari teneatur?

Reſpondeo, Quotieſcunq. quis a iudice rogatur, vt teſtimonium ferat de occultis, & de quibus infamia non præceſſit, teſtificari non tenetur. Sic S. Thom. 2. 2. quęſt. 70. art. 1. in corpore. Caiet. Sal. Petr. de Arrag. & alij interpretes. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 7. art. 1. Angel. verb. Teſtis. §. 31. Gregor. de Valent. tom. 3. diſput. 5. q. 14. pun. 1. concl. 2. & alij.

Ratio eſt manifeſta, quia tunc iudex nullum ius interrogandi habet, vnde nec teſtis reſpondere tenetur, ſed eludere poteſt iudicem, iuxta ea quæ diximus capit. 17. dub. 7. quinimmo tenetur ea celando famæ proximi conſulere, vt diximus, c. 17. dub. 7. Immo ſi iudex interrogaret me de vno peccato, cuius eſt infamia, & poſtea de alio occulto crimine, quamuis tenear reſpondere illi iuridice roganti circa illud, cuius eſt infamia, non tamen circa crimen illud occultum, Quia vt recte Caiet. 2. 2. q. 70. art. 1. annotauit, infamia de vno crimine non dat ius iudici inquirendi de alijs eiuſdem viri criminib. occultis, quorum nulla infamia eſt. Ex quib. etiam confirmatur doctrina illa, quã ſup. tradidimus de Reo, c. 17. dub. 1. non teneri Reum regulariter conuictum de vno crimine reſpondere de aliis occultis, cum contingat occultus ſibi proprium crimen, de quo interrogaretur, quam id de quo iam poſſet alius teſtimonium ferre. Qua n. ratione teſtis conſcius, & rogatus non tenetur de his teſtificari, a maiori non tenetur Reus interrogatus reuelare, cum facilius ſit dicere peccatum alienum quam proprium.

Eodẽ modo ſi teſtis in ius vocatus ſit aliquo modo particeps in crimine, non tenetur veritatem dicere iudici inquirenti, cum hac ratione ſeipſam proderet, ad quod nemo obligatur, iuxta ea q̃ c. 17 du. 2. in ſimili annotauimus.

19 DVBIVM SEXTVM eſt, An, & quando obligatur quis, etiam non vocatus, & rogatus a iudice teſtificari?

Pro clariori huius difficultatis ſolutione, ſciendum eſt

Digitized by Google

quaſdam cauſas eſſe ciuiles, quaſdam vero eſſe criminales. Rurſus quædam perſonæ in iure prohibentur in damnum aliorum teſtificari, vt clerici in cauſa ſanguinis, Item parentes contra filios, & econtra, & omnes aſcendentes, & deſcendentes in recta linea, l. Parentes, Cod. de teſti. & can. ſi teſtes, §. Item parentes, 4. q. tertia, & vxor contra virum, cit. lege ſecunda.

Alij vero non ſunt iure prohibiti, quin poſſint contra alios teſtificari habent tamen priuilegium, vt niſi libere velint, non poſſint a iudice compelli.

Qui varij ſunt, quidam ob dignitatem ſui ſtatus, vt epiſcopi, clerici, & Religioſi, qui neque in cauſis ciuilibus compelli poſſunt;

Alij ob ſanguinis vinculum, vt nec vir contra vxorem, nec conſanguineus intra quartum gradum in linea tranſuerſali teſtificari poteſt, l. lege Iulia. ff. de teſtibus. l. Cornelia, ff. de iniurijs.

Alij ob decentiam, vt ſerui, & libertini contra ſuos dominos, & eorum filios, vxores, vel propinquos, & econuerſo teſtimonium ferre non poſſunt. leg. libertinorum; Cod. de teſtibus, de qua re legendus eſt Nauarr. in capit. inter verba. 11. quæſt. 3. concluſ. 6. coroll. 66. num. 808. & ſeqq. Sit igitur

20 Prima Propoſitio, In cauſis ciuilibus, & pecuniarijs, quotieſcunque proximus graue detrimentum patitur, tenetur quis vltro ſe offerre ad teſtificandum. Sic S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1 in corpore articuli. Alex. de Ales p. 3. q. 43. membr. 1. Sot. lib. 5. de iuſtit. q. 7. art. 1. & relect. de tegendo ſecr. mêb. 2. q. 7. poſt concluſio 3. dub. 5. Mich Salon. 2. 2. q. 70. art. 1. controu. 2. concluſio. 1. & 2 Dominicus Ban. ibid. p. 5. dub. 1. concluſio. 1. Gregor. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 14. punct. 1. concluſ. 1. Sylueſt. verb. Teſtis, q. 8. verſi. Primum, Nauarr. in c. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. corolla. 64. num. 717. & in Manu. c. 27. nu. 44. & nu. 47. Toletus lib 5. inſtr. Sacerd. ca. 59. & Emanuel Rodriq tract de ordine iud c. 7. concl. 6.

Ratio eſt, quia lege charitatis tenetur quis ſuccurrere proximo in neceſſitate exiſtenti, ſi poteſt commode. Ergo non ſubueniendo peccat contra charitatem proximo debitam. Intelligitur autem hæc propoſitio

21 *Primo*, ſi ſperat ſe teſtimonio ſuo illi profuturum, ſi enim cognoſceret ſe nihil profuturum, non tenetur.

Secundo, Quando proximus iniuſte damnum illud graue patitur. Si enim non iuſte immineret alteri talis iniuria, non tenebitur, ſed ſibi imputet, quod ſe in illas anguſtias coniecerit, immo altera pars iuſte, & rationabiliter indignaretur, ſi offerret ſe in teſtem non vocatus. Sin autem iniuſtè patiatur illud damnum, & illud graue ſit, tũc offerre ſe tenetur, & pars contraria iniuſte tunc indignaretur, cum iure naturæ, & charitatis teneamur patienti graue damnum, quantum poſſumus fauere. Confirmatur a ſimili, Quia ſicut in debitis ciuilibus ſi debitor fugam paret, illudque nobis innoteſcit, non teneor creditorem admonere de fuga illius, niſi quando creditor grauem iacturam ex eius fuga acciperet; ita neque teſtis tenetur in ciuilibus ſe offerre ad teſtificandum niſi quando graue damnum alteri in bonis immineret.

Item ſicut cum inuaſor aggreditur domum vicini, vel illa laborat incendio, etiamſi proximus diues ſit, teneor illum quantum poſſum iuuare ex charitate; Et quamuis diuiti habenti 20. millia aureorum, non teneor dare centum aureos, ſi tamen poſſum impedire latronem, ne illi cẽtum aureos auferat, facere teneor: quia tunc charitas non reſpicit inopiam, ſed ſolũ damnum imminens fratri, Ita in caſu propoſito quamuis frater ſit diues, & quamuis non recuperaret debitum, non veniret ad inopiam, ſi tamen teſtimonium meum illi ſit neceſſarium, ne graue illud patiatur damnum iniuſte, teneor me vltro offerre ad teſtificandum in iudicio.

Tertio intelligitur propoſitio, dummodo teſti vltroneo nõ immineat propterea aliquod graue dãnum, tũc n. non tenetur teſtimonium præbere; Cum teſtis ẽt vocatus non teneatur cum tali detrimento teſtificari, vt inf. dicemus; Sin autem damnum leue ſit habita rõne ad detrimẽtum proximi ex omiſſione teſtimonij mei, pecco mortaliter cõtra charitatem non teſtificando. vt v. g. habeo ſcripturam proauorum meorum facientem ad ius alterius pro cã pecuniæ magni momenti, teneor tunc illam edere, & exhibere, vt notat Sot. vbi ſup. ſeruatis conditionib. prædictis. ſ. ſi ſperat probabiliter ſe ſuo teſtimonio profuturum, & non timeat ſibi, aut patri, vel fratribus notabile damnum, vel periculum in bonis temporalibus, in fama, vel in vita.

22 *Quarto* procedit hæc propoſitio etiam in ijs, qui iure impediti ſunt, vt n. Ban. & Sal. loc. citat. notãt, Epiſcopi, & Sacerdotes, etiamſi ſint priuilegiati, vt patet ex l. *Nec honorem*. C. de Epiſcopis, & clericis & can. fin. 14. q. 2. immo, & parentes, & conſanguinei, quando tamen deſunt alij teſtes, & eorũ teſtimoniũ neceſſarium eſt, vt quis bona ſua, famam, & honorem recuperet, aut ab alio magno damno liberetur quod illi iniuſte infertur, tenentur contra ſe inuicem teſtificari, ſicut alij extranei, & vltro ſe offerre; dũmodo Sacerdotes id faciant ex licentia Epiſcopi, & Religioſi ex licentia ſui ſuperioris, ex Angelo, & alij ver. Teſtis. §. 3 Rõ eſt, Quia iure naturę, & lege charitatis tenetur qui fauere parti læſæ a quocunque lædatur, quando læſus omnino indiget ſuo auxilio; quod vero iſti prohibiti ſint, & priuilegiati, eſt ex ſolo iure poſitiuo humano, quod iuri naturæ & præcepto charitatis derogare non poteſt.

Immo in graui neceſſitate, vel inuiti ad teſtificandum cogi a iudice poſſunt, vt Salon vbi ſup. teſtatur, poſt Nau. in c. inter verba. 12. q. 3 concl. 6. coroll. 66. num. 816. Illud tamen ſciendũ eſt, quod ad hoc vt cõſanguinei, & affines contra ſe inuicẽ teſtificari poſſit in plurib. vel paucioribus cauſis, & in grauiorib. vel leuiorib iuxta maiorẽ, vel minorem coniunctionẽ, reſpicere ẽt oportet maius, vel minus dãnum, quod põt ipſi, aut alteri imminere, vt v. g. minus damnum ſufficit, ut propinquus in ſecundo gradu deſinat teſtificari, quã propinquus in quarto; Itẽ maior neceſſitas requiritur in parte læſa, & periculum maioris dãni dẽt illi imminere, vt frater contra fratrẽ teſtimoniũ ferat, quam alius affinis, vt patet ex ipſo charitatis ordine; Nã ceteris parib. quo cõiunctiores ſunt, eo magis diligendi ſunt, & minus agendũ contra illos, quã contra minus coniunctos. Vnde valde raro cõtingere põt caſus, quo pater in ciuilib. contra filiũ aut vir contra uxorẽ teſtificari põt, & teneatur, aut econtrario, cũ pater non ſolũ eximatur iure humano a ferendo teſtimonio contra filiũ, & econtra, ſed etiam iure naturæ, quod præponderat cuiuis alteri iuri.

Quando autem pars læſa, & indigens non habeat alios teſtes, colligendum eſt ex natura cauſæ, de qua agitur, & ex loci, temporis, & perſonarum circũſtantijs; quod ſi exinde colligi non poſſit, ſtandũ erit iuramẽto ipſiuſmet partis iurantis ſe non habere alios; credendum. n. eſt partem læſam nolle præferre teſtes coniunctos parti contrarię, qui eo noĩe ſuſpecti eſſe ſolent, ſi alios extraneos, & minus ſuſpectos haberet, vt doctè & copioſe traditur a Nauar. in c. inter verba. 11. q. 3. cõcl. 6. coroll. 66. a nn. 815. vſq. ad nu. 823. Quæ oĩa intelligenda ſunt, dũmodo priuilegiato non ſequatur exinde aliquod graue damnum ſpirituale, vel tẽporale ob teſtimonium ferendum. tunc. n. non tenebitur ad illud, vt etiam non tenetur aliquis alius, ex Baldo in c. Cum nuncius. de teſtib. & in c. dilectorum, de teſtib. cogendis. & Felin. ibid. & alij.

23 Secunda Propoſitio, In criminalibus tenetur homo vltro ſe offerre, non ſolum quando teſtimonium eius eſt neceſſarium ad condemnationem, & damnum Rei, cuius delictum eſt contra bonum commune, vt conſtat ex dictis, ſed etiam quando neceſſarium, & vtile eſt ad liberandum innocentem a damno, quod iniuſte patitur, ita omnes. Si enim in his caſibus tenear vltro accuſare, aut denũciare, a fortiori teneor non rogatus teſtificari; & hoc cum aliquali meo incommodo, immo etiam ſi permiſerim illud ſeruare ſecretum. cum tale promiſſum & iuramentum eſſet & contra bonos mores, vt patet ex his, quę latius ſupr. annotauimus, & colligitur ex S. Thom. 2. 2. qu. 70. art. 1. in corpore. & ad ſecundum. Alexa. de Ales part. 3. quæſt. 43. memb. 1. Mart. Nauar. in Manual. ca. 15. num. 16. & Petro Nauar. lib. 2. de teſtit. cap. 3. par. 2. poſt dub. 10 num. 256. Emanuele Sà in Aphoriſm. verb Iudicialis actus. §. De teſtibus, & aliis ſupra citatis. Vnde Prouerb. 24. dicitur. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, & Pſal. 81. *Eripite pauperem, & ege-*

Digitized by Google

& egenum de manu peccatoris liberate.

Id quod in cauſa mortis certiſſimum eſt: Quia cum tũc homo ſit in extrema neceſſitate, cui ſubuenire poſſum meo teſtimonio, teneor tum iure charitatis, tum iure naturæ illi, quantum commode poſſum, ſubuenire, maxime cum *vnicuique mandauerit Deus de proximo ſuo*, Eccleſ. 17.

Id quod etiam verum eſſe docet S. Thom. vbi ſupra nõ ſolum in vita, ſed etiam quando teſtimonio meo liberandus erit ab alio damno iniquo, vel ab infamia iniqua, aut ab alia pœna quãcũque iniuſta. Immo etiamſi ſciã, quod ex teſtimonio meo immineat periculum accuſatori; quia quod accuſator exinde patiatur damnum; eſt effectus per accidens defenſionis innocentis, ſibique imputari debet, quod ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit.

Quod ſi teſtis huiuſmodi ex iuſta cauſa non poteſt per ſe ipſum fauere innocenti, debet tunc alicui alteri veritatẽ denunciare, qui efficacius illi prodeſſe poſſit, vt optime S. Thom. 2.2. quæſt. 70. art. 1. in corp. annotauit; omnia enim facere tenetur, quæ commode poterit ad liberandum innocentem a tanto malo iniuſte ſibi illato, ſed tamen Petrus v.g. condemnatur ob homicidium, quod ſcio factum eſſe a Ioanne, non teneor prodere Ioannem ad liberandum Petrum, quamuis poſſum, vt recte Emanuel Sà vbi ſupra notat, quicquid falſo contradicat Nauar. in Manuali, c. 18. n. 32. ſine vllo fundamento.

Extra caſus in his duabus propoſitionibus poſitos, non tenetur quiſpiam vltro ſe offerre, vt teſtimonium ferat. De criminibus enim læſæ maieſtatis, coniurationis, hæreſis, & huiuſmodi, a fortiori hoc ipſum dicendum eſt, cum in dãnum boni communis Reipublic. & fidei catholicæ redundant, adeo, vt etiam non rogati ſic delinquentes denunciare, vel accuſare teneantur, vt in particulari ſupra expoſuimus.

24 DVBIVM Septimum eſt, An & quando teneatur teſtis ad reſtitutionem ex omiſſione teſtimonij.

Pro huius ſolutione ſupponendum eſt, Teſtem aliquando vocari a iudice, vt ferat teſtimonium, aliquando non vocari; Rurſus non vocatus teneri poteſt ad ferendum teſtimonium vltro, vel ex charitate, vt ab liberandum innocentem ab iniuſta morte, ſeu alia quacunque pœna, vel a falſa infamia, vel ab alio damno iniuſto, vel teneri poteſt ex iuſtitia legali, quando id exigit bonum commune: non tamen tenetur ex iuſtitia particulari, niſi vocatus, & rogatus a iudice.

Rurſus aliquando quis vel ex propoſito, & induſtria abſcondit ſe, ne a iudice vocetur, & rogetur, aliquando vero recedit a loco, ſine dolo & fraude ad ſua negotia exercenda, nihil cogitans de teſtimonio ferendo, inter quæ magna eſt differentia quantum ad præſens inſtitutum attinet, ac proinde de ſingulis breuiter dicendum eſt, & intelligitur præſens difficultas, quando quis nullum damnum incurreret in teſtificando. In qua re ſit

25 Prima Propoſitio: Teſtis vocatus, & iuridice rogatus occultans, vel negans veritatem, quam in re graui confiteri tenetur, peccat mort. contra charitatem proximo debitam & contra iuſtitiam, & tenetur reſtituere omnia damna parti læſæ ſubſecuta. Et intelligitur hęc propoſitio ſiue rogetur in particulari, ſiue in generali, tenetur enim iuridice rogatus veritatem fateri de rebus illis, de quibus iuridice rogatur Sic Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6. art. 2. concl. 7. Sotus li. 5. de iuſt. q. 7. art. 1. & in rele. de tegendo ſecret. mem. 2. q. 7. poſt 3. concluſionem dub. 4. verſ. Reſpondetur. Syl. verb. teſtis, q. 8. verſ. Primum. Nau. in Man. c. 25. n. 41. & in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 64. nu. 713. & 714. Petrus Nau. li. 2. de reſt. c. 3. par. 2. poſt dubium 10. n. 256. Mich. Salon. 2.2. q. 70. art. 1. controuerſia 3. concluſ. 5. Dominicus Bannes ibid. dub. 3. Gregorius de Valentia to. 3. diſpu. 5. quæſt. 14. puncto 1. & alij.

Ratio eſt, quia cum iudex ius habeat illum interrogandi, conſequenter tenetur ex iuſtitia reſpondere, vnde occultando, vel negando veritatem peccat contra charitatẽ, & obedientiam, & iuſtitiam, & ex cauſa morali quantum eſt in ſe, vt iudex ferat ſententiam in damnum alterius, & vt pars læſa damnum patiatur, vnde tenetur reſarcire dãnum parti læſæ.

26 Secunda Propoſitio: Teſtis qui bona fide abſens fuit, & cui mandatum iudicis non fuit intimatum, nullo modo peccat: ſciens autem ſe vocãdum a iudice, & per fraudem ſe occultans ne vocetur, quamuis peccet contra charitatẽ, non tamen contra iuſtitiam, nec conſequenter ad reſtitutionem obligatur.

Prima pars certa eſt, & ab omnibus conceſſa, cum enim ex iuſta cauſa abſens ſit, & ſine dolo, vtitur iure ſuo, vnde non peccat, dummodo alias non teneretur vltro ſe offerre ſciens proximum indigere ſuo teſtimonio.

Secunda pars quantum ad peccatum mortale contra charitatem, conceditur etiam ab omnibus, contra charitatem enim facit fraude ſe ſubducens ab obedientia iudicis, & auxilio proximi, cui commode ſubuenire poteſt ſuo teſtimonio.

An vero tunc peccet contra iuſtitiã, non ita conueniunt authores, In qua re licet Sotus li. 5. de iuſ. q. 7. ar. 1. & in rel. de tegendo ſecreto. membr. 2. qu. 7. poſt 3. concluſionem. dub. 4. & Nauar. in Manua. c. 25. num. 41. verſ. Tertio peccat. id affirment, & teneri ad reſtitutionem;

Alij tamen vt Mich. Sal. 2.2. q. 70. ar. 1. cont. 3. con. 3. Dominicus Ban. ib. du. 3. & Gre. de Va. to. 3. diſ. 5. q. 14. pun. 1. poſt 3. concluſionem, rectius docent non peccare cõtra iuſtitiam, nec ad reſtitutionem aliquam obligari.

Ratio eſt, quia antequam proponitur illi mandatum iudicis, non eſt inobediens iudici cum mãdatum iudicis neminem obliget, donec actu fuerit promulgatum & intimatum illi, ſicut nec leges ſuperiorum obligant, donec actu fuerint promulgatæ. Neque expoliat partem iure ſuo in hoc caſu, quandoquidem pars litigans ius aliquod in alicuius teſtimonium non habet, cum ſit perſona priuata, (&
ſi forte antea roganti parti promiſerat teſtificari) donec authoritate iudicis teſtimonium eius exigatur. Et quidẽ hoc conformius eſt cõi Doctorum doctrinæ, aſſerẽtium in hoc differre rogatum, & vocatum teſtem in iudicium a nõ vocato, quod ille poſtquam in iudicium vocatus eſt, ex lege iuſtitiæ, & officio ſuo veritatem fateri tenetur, alias occultando, vel negando damna ſubſecuta reſtituere tenetur; hic vero non vocatus, etiamſi alias vltro ſe ad teſtificandum offerre ex charitate teneatur, omittendo tamen ſolum peccat contra charitatem proximi, non fauendo illi, ſicut etiã quando proximo roganti teſtimoniũ præbere recuſat: Vnde illi tunc nulla reſtituendi obligatio oritur: Eſt. n. regula hæc cõis inter Theologos, dãna iumitũ ex violatione legis iuſtitiæ ſecuta, obligationi reſtitutionis ſolum eſſe obnoxia non autem ea, quæ ex ſola tranſgreſſione legis charitatis oriuntur. Vnde tunc ſolum vera erit Soti, & Nauarri opinio quando quis ſe occultauit poſtquã a iudice per miniſtrum, & mandatum ei intimatum vocatus eſt ad teſtificãdum, cum in hoc caſu inobediens eſt iudici, & expoliat eũ iure ſuo, quod habet ad eum iuridice rogandum, & partẽ ſimiliter iure ſuo priuat, cui per iudicis mãdatum teſtimonium eius ſufficienter applicatum fuit, atque adeo nunc per fraudem ſe ſubducens, damna oĩa quæ pars læſa paſſa eſt, reſtituere tenetur, vt ẽt in hoc caſu Salon vbi ſupra conc. 1. fatetur. Sicut. n. ſi quis per generale edictum compelleretur ad teſtimonium ferendum, occultando ſe, contra iuſtitiam peccaret: ita in hoc caſu, cum non minorem vim habeat præceptum illud iudicis, quo priuatim monitus, & citatus eſt, quam edictum illud generale. Et huius rei exemplum eſſe poteſt, quando alicui præcipitur exhibere ſcripturam, quam habet, ex qua ius, & cauſa alterius dependet, qui eam occultare per fraudem, vel deſtrueret, oĩum cõſenſu contra iuſtitiam peccaret, & dãna inde ſubſecuta reſtituere tenebitur. De qua re plura inferius dicemus.

27 Tertia Propoſitio: Qui occultat ſe antequã vocatur, aut etiam vocatus, & interrogatus occultat prudenter veritatem ad vitandum aliquod magnum damnum ſuum, aut parentum, aut cognatorum, & conſanguineorum, ſiue in vita, ſiue in fama, ſiue in honore, ſiue in bonis, nec peccat, nec ad vllam reſtitutionem obligatur. ita Sotus li. 5. de iuſ. q. 7. art. 1. & in rel. de teg. ſecr. mem. 2. q. 7. poſt 3. conc. dub. 4. Mich. Sal. 2.2. q. 70. ar. 1. cont. 3. conc. 6. & Dom. Ban ibi. du. 4. ad ſecundũ. Naur. in Man. c. 25. n. 50. Eman. Rodriq. tra. de ordine iudic. c. 7. conc. 6. & Emanuel Sà in Aph. ver.

Iudi-

Digitized by Google

Iudicialis actus.§. de teſtibus & alij communiter. Quod procedit,dummodo non obſtet bonum publicum, tunc enim cum aliquali ſuo incommodo,aut parẽtum ſuorum veritatem fateri tenetur.

Ratio eſt,quia præcepta naturalia,& diuina tam charitatis, quam iuſtitiæ,extra caſum boni communis,ſunt iugum ſuaue,nec obligant in caſibus ita arduis,& difficillimis: Nimis enim durum eſſet obligare teſtem cum periculo vitæ,vel grauis infamiæ, aut iacturæ bonorum ſuorum ad teſtimonium ferendum, quando ratio boni communis,& fidei catholicæ id non requireret.

Si enim iudex non tenetur cum tanto ſuo damno, & detrimento priuatum aliquem ſibi ſubditum defendere, multo minus teſtis. Si igitur ſiue in criminalibus ſiue in cauſis pecuniarijs,& ciuilibus occurrente tali damno ſuo teſtis occultet veritatem vtendo verbis æquiuocis non peccat: ſi vero occultet per mendacium, erit quidem mendacium officioſum non tamen perniciosum;ſi vero mendacium iuramento confirmet,ex hac parte quidem erit mortale,nunquam tamen eſt obligatio reſtitutionis.

Vnde ſi iudex aduertat tale damnum imminere teſti, poſſitque ſine ſcandalo ab illius interrogatione abſtinere, inique plane ageret, ſi teſtem interrogaret, nec teſtis hoc in caſu reſpondere teneretur. Si vero iudex periculum illud ignoret, aut debeat interrogare ex officio, quia aliter ſequeretur ſcandalum,tunc iuſte quidem interrogat quãtum in ipſo eſt teſtis tamen ratione illius damni ſibi imminentis ad reſpondendum non tenetur.

28 Ex qua doctrina ſequitur raro teneri conſanguineos, affines,& alios ſanguine coniunctos, & alios impeditos a iure,vel priuilegiatos, etiam in caſibus,in quibus compelli poſſent a iudice ad teſtificãdum ferre teſtimonium, cum damnum vnius redundet in alterum, vt patris in filium, vel fratris in fratrem,&c.cum exinde maximæ diſſenſiones,rixæ, & inimicitię naſcerentur,quæ certe inter coniunctos prępondérant iacturę multorum bonorum,nihilque magis Reipub. paci & conſeruationi obeſt, quam ciuium, præſertim priuatarum cognationum, & familiarum diſſenſio,odium,& inimicitia,vt experientia teſtatur.

Hinc fit, quod ſi pater,aut frater,aut amicus occideret hominem ante me,& alter innocens accuſatur de illo homicidio,& ego teſtificari non poſſum eſſe innocentẽ, quin patrem,aut fratrem,aut amicum conijcerem in vehementem ſuſpicionem homicidij,atque adeo in periculum mortis,nemo in hoc caſu diceret me iniuſtum,ſi non me offerrem ad teſtimonium ferendum de illius innocentia.

Item ſi pater meus aggrederetur Ioannem innocẽtem gladio nudo,& ego non poſſem defendere Ioannem niſi occidendo,aut vulnerando patrem, non teneor in hoc caſu defendere Ioannem quantumuis innocentem.

Idem etiam dicendum eſt de alijs, nemo enim me reprehenderet,ſi teſtimonium ferre omitterem, vt liberem alium a damno, ſi ex teſtimonio illo timerem occidi a parte aduerſa aut aliquod aliud graue damnum incurrerem.

Sic etiam quamuis tenear arcere latrones, dum domũ proximi deprædantur, & impedire, ne domus proximi combureretur,non tamen aut illos arcere, aut incendium extinguere teneor,ſi exinde ego deprædarer, aut domus mea combureretur.

Quæ omnia intelligenda ſunt de damno alicuius priuati: ſi enim damnum vergeret in Reipubl. & fidei perniciem,vt ſi v.g.eſſet crimen hæreſis,aut læſæ maieſtatis tenentur omnes huiuſmodi malis occurrere etiam cum dãno proprio,immo etiamſi eſſet contra partẽ, vt diximus.

29 DVBIVM OCTAVVM eſt. An teneatur quis ſe offerre ad teſtimonium ferendum ad condemnationem alicuius,etiamſi accuſatori periculum immineat,niſi ipſe teſtimonium ferat. Vt v. g. accuſauit Petrus Ioannem de homicidio,cuius Andreas eſt conſcius,an tenetur Andreas a Petro rogatus ferre teſtimonium.

Ratio difficultatis eſt, quia cum Petrus iuſte accuſauit Ioannem,& niſi probet,incurrit periculum pęnæ talionis, & calumniator habebitur,cum damno, cum teſtis ſine ſuo incommodo occurrere poteſt,tenetur ex charitate.Confirmari poteſt hæc ratio,quaſi reus eſſet in tali periculo, teneretur quis ex charitate illum eripere, vt diximus.

In hac re certũ eſt,quod ſi accuſator inique,hoc eſt,non ſeruato ordine charitatis accuſauit, non tenetur quis ſuo teſtimonio illum defendere Deinde ſi Petrus ex iuſta aliqua cauſa tenebatur Ioannem accuſare, tenebitur etiã Andreas teſtimonium ferre

Ratio eſt, quia alias iniqua eſſet accuſatoris conditio; ſi ipſe teneatur ob bonum commune,aut alia iuſta de cauſa accuſare,niſi alius illius rei cõſcius teneretur teſtificari.

Cum enim ille licite accuſet,iuſtum non eſt,vt ob defectum probationis pęnam talionis, aut crimen calumniæ incurrat. Quocirca debet teſtis ei in hoc caſu ſubuenire ferendo teſtimonium contra alterum;quem quidem plecti non eſt iniuſtum, cum vere nocens ſit, accuſator vero innocens,nec tam ſponte,quam ex iuſtitia legali, & iuſta ex cauſa accuſans,cui proinde potius,quam accuſato ſuccurrere tenetur.

Ceterum ſi accuſator,aut temere, aut ſine vlla neceſſitate accuſauit,ſponte ſua ſolum ex odio alterum accuſans, tunc non tenetur teſtimonium ferre: Sic S. Thom. 2.2.q. 70.art.1.in corp.Caietan.Petrus de Arragon Dominicus Bannes,& Mich. Salon ibi controuerſia.2.poſt concluſionem primam, & controuerſia 3.concluſ.4 Sotus lib.5. de iuſt.quæſt.7.art.1.Martin. Nauar. in Manuali,cap 15 nu. 17.verſicul.23.Petrus Nauarr.lib.ſecundo, de reſtitut.ca. 3.p.2.poſt dubium 10.nume.158. Gregorius de Valentia, tom.3.diſputat.5. quęſt.14. puncto 1.concluſ.4.Emanuel Rodriquez tract.de ordine iudiciali,cap.7.concl.6.& alij. Quod intelligendum eſt non teneri vltro ſe offerre,aut rogatus ab accuſatore,aut ab alio æquali, ſecus autem ſi iuridice rogaretur a iudice,& ſuperiore. Ratio eſt, Quia in non teſtificando nullum ſpeciale damnum, aut commune ſequitur.

Quod ſi accuſator damnum incurrat,ſibi ipſi id imputet,qui ſe ſponte in id periculum coniecit, maxime cum reus etiam maius periculum incurreret,ſi teſtimoniũ ferret,qui inuitus id patitur; accuſaret autem ſponte, & ſine cauſa: quando autem paria ſunt pericula actoris, & Rei, fauẽdum potius eſt reo inuito,quam actori ſponte periculum patienti, atque adeo teſtis non tenetur de illius periculo curare. Alia autem eſt ratio de liberando Reo in caſu prædicto,cui inuitus,& volens periculum imminet, vt conſtat.

30 DVBIVM NONVM eſt, Quid dicendum ſit,quando excommunicatio fertur in omnes, qui talem ſcripturam, vel inſtrumentum habent,ſi intra certum tempus nõ exhibent,aut edant: Et contra omnes, qui ſciunt talem ſcripturam,vel inſtrumentum eſſe penes Petrum; An qui ſciuerit teneatur ſub pęna excommunicationis reuelare? De qua re nonnulla legi poſſunt,apud Gloſſ.in c.1.de probationibus,& in c.G perpetuus vicarius, de fide inſtru. Sotum in 4.diſt 22.q.1.art.2.poſt 4.concluſionem,in Tertio caſu ibi poſito, & Anton.de Corduba in Sum.quęſt.63.Pro cuius ſolutione

Notandum eſt, Quod inſtrumenta, vel ſcripturę iſtæ poſſunt eſſe in duplici differentia, vel enim ſunt publica, vel propria Rei,vel propria actoris, vel communia Reo, & actori.Publica voco illa,quæ continent acta cauſæ in iudicio,ſcilicet confeſſiones,interrogationes, reſponſiones, & ceteras obligationes factas in iudicio.Inſtrumenta Rei voco, quæ pertinent ad ius ipſius Rei, & numerantur in bonis ipſius, licet in illis aliqua dicantur, quæ faciunt pro iure actoris,& fauent illi.Inſtrumenta communia voco illa,quæ tam pertinent ad ius Rei, quam ad ius actoris, & tam in bonis actoris,quam in bonis Rei numerari poſſunt nihilominus tamen Reus eſt poſſeſſor earum.Inſtrumenta propria actoris illa voco,quæ ſolum pertinent ad ius illius,& ſolum numerantur in bonis illius, iuxta quæ ſequẽtes propoſitiones ſubiungam.

31 Prima Propoſitio: Inſtrumenta publica Reus prodere tenetur,& ſimiliter teſtis ea reuelare.

Ratio eſt.Quia illa ſunt publica, & ad publicum iudicium pertinentia, & conſequenter ad iuſtitiam publicam adminiſtrandam exhibenda,& reuelanda ſunt,vt ex cap.

G.per-

G. perpetuus vicarius de fide inſtr. conſtat.

Secunda Propoſitio: Reus propria ipſius inſtrumenta prodere non tenetur, quamuis faciant pro iure actoris, neque teſtis ea reuelare tenetur. Ratio eſt, quia non tenetur Reus arma contra ſe præbere inimico, idemque de teſte dicendum eſt. Etenim excommunicationes iſtæ, quæ feruntur, intelligendæ ſemper ſunt ferri contra eos qui retinent ſcripturas alienas, & pertinentes ad iura, & bona actoris, tunc enim cum bona ſint actoris, iniuſte contra voluntatem eius detinentur, & cum debito reſtituendi. Cum autem teſtis ſciat ſcripturas eſſe propria ipſius Rei, non tenetur eas reuelare.

32 Tertia Propoſitio: Quando inſtrumenta ſunt communia Reo, & actori, non videtur obligatus Reus ad prodendum illa, ſi faciant pro iure alterius, & contra ius propriũ Rei. Ratio eſt, quia cum ſint vtrique communia & in bonis vtriuſque numerentur, & Reus ſit in poſſeſſione, ſi cetera ſint paria, melior eſt conditio poſſidentis. Neque teſtis ſimiliter ea reuelare tenetur, quia vere tunc non occultantur ſcripturæ, quę ſunt actoris propriæ, quia etiam ſunt propriæ Rei, & Reus eſt poſſeſſor earum.

Quarta Propoſitio: Si Reus ſcripturas illas actoris bona fide acceptas retinet, & in cauſa, & lite habet certo, & euidenter iuſtitiam, tunc non videtur obligatus ad prodendum illas, ſi prodendo illas iuſtitiam in cauſa, & lite perdere timeat. Ratio eſt, quia nemo ad reſtitutionem cum tanto ſuo damno, & incommodo obligatur. Vnde ſi detrimẽtum ſit magnum, quod paſſurus eſt eas prodendo, non cenſetur obligatus eas exhibere; Sicut neque teſtis in tali caſu eas reuelare tenetur, & non prodendo, aut non reuelando in hoc euentu excõmunicationem non incurrunt.

De fide teſtibus adhibende, & eorum numero ad probationem neceſſario. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis quando deponere tenetur omnino iurare debet, & ſic iuratus teſtificari, alioqui teſtimonium, nec validum eſt nec fidem habet.*

2 *Non poteſt teſtis depoſitionem ſuam in ſcriptis Iudici tradere.*

3 *Immo nec valet ſi teſtis in ſcriptis expreſſim legerit contra Baldum.*

4 *Quid dicendum de eo teſte, qui extra Iudicium non iuratus vnum dixerit, in iudicio autem contrarium reſpondet? Et ſic declaratur vſque ad nu. 9.*

5 *Correctio ſtatim, & incontinenti facta, qua dicitur, num. 7.*

6 *In quo caſu tam primum, quam ſecundum teſtimonium reprobandum, & ipſe tanquam periurus a teſtificando repellendus?*

8 *In crimine hæreſis ſtandum eſt poſteriori reſponſioni in iudicio ex interuallo exhibitæ, etiamſi prior cum iuramento emiſſa ſit.*

9 *Procedere hoc dictum etiam quando teſtificantur contra alios conſentit author cum Pegna contra Couarruuiam, & alios.*

10 *An ſi tabellio vnum ſcripſerit, & teſtis iuratus dicat ſe aliud dixiſſe, cui in hoc caſu credendum ſit.*

12 *An & quomodo inſtrumentum publicum tabellionis improbari poſſit.*

Quid agendum, quando teſtes ad inuicem diſcordes ſint.

13 *Vbi pares ſunt probationes, ex parte rei ſemper adeſt iuris præſumptio.*

Immo ſi ex parte actoris probationes alio modo excederent verum eſt.

14 *Quando teſtes vtriuſque partis per ſe inter ſe diſſentiant, quid agendum.*

Si teſtes ſint numero, & dignitate pares ſententia pro reo ferenda eſt, niſi in matrimonio, cauſa libertatis, dotis, teſtamento, &c. ibid.

15 *An teſtis ſingularis plenam probationem faciat, & quinam ſingulares teſtes dicuntur, qui vero Conteſtes.*

In cauſis leuioribus ſufficit dictũ vnius viri fide digni. ibid.

16 *An ſufficiant teſtes ſingulares ad probandum aliquem eſſe hæreticum.*

17 *Sententia Couarruu. teſtes ſingulares ſufficere ad aliquem vſurarium manifeſtum probandum authori non placet.*

18 *Teſtes ſingulares quando ſufficiunt ad torturam Rei.*

19 *Regulariter vnus teſtis non facit probationem, in Religionibus tamen fidem faciunt teſtes ſingulares quare.*

Conuictus nemo dicitur niſi ad minimum per duos teſtes conteſtes ibid.

20 *Vt aliqui ſint Conteſtes, qui requiruntur ad plenam probationem quid requiratur.*

Quando plures teſtes vnus poſt alium delictum viderint vere ſunt conteſtes.

21 *An teſtes de auditu ad plenam probationem ſufficiant.*

22 *An quando delictum conſiſtit in voce ſatis ſit, vt teſtis audierit delictum, an vero requiritur delinquentem loqui, & eum videre.*

23 *Praxis quædam pro multis caſibus notanda.*

24 *Quis numerus teſtium ſufficiens aut neceſſarius ſit ad alicuius cauſæ probationem, aut confirmationem.*

Duo fide digni, & omni exceptione maiores ſufficiunt, & neceſſarij ſunt ad plenam probationem, & contra ius naturale eſt minori teſtimonio quempiam condemnare. ibid.

In teſtimonio duorum cum actore myſterium firmitatis ſignificatur. ibid.

25 *In aliquibus caſibus ex diſpoſitione Iuris poſitiui requiruntur plures, ſicut in Teſtamentis quinque, aut ſeptem, & in Codicillis, &c.*

26 *Epiſcopus Cardinalis non damnatur niſi cum 72. teſtibus Presbyter Card non niſi cum 64. Diaconus cum 27.*

Qui numerus requiritur tantum Clericis Eccleſia Rom. ſi ſimplicee ex cauſa.

27 *Teſtis, vt teſtis nunquam torqueri debet, ſed vt habet rationem Rei. quare.*

CVm ideo adhibiti ſint teſtes, vt rei veritas clarius cõſtare poſſit iudici, nec de facili credendum vnicuiq; ſit iuxta illud 1. Ioann. 4. *Nolite credere omni ſpiritui*, quod teſtimonium ad huius rei de qua agimus, confirmationẽ affert S. Thom. 2. 2 quæſt. 70 art. 3. ad ſecundum, ad maiorem certitudinem ſtatutum eſt, vt teſtis quando deponere tenetur, hoc eſt, quando vel electus eſt a priuato litigante, vel a iudice in teſtem citatur iurare omnino debeat, &
1 ſic iuratus teſtificari, alioqui teſtimonium eius nec validũ eſt, nec fidem facit. l. iuriſiurandi, C. de teſtib. & c. Praternitatis. & c. Tuis. de teſtibus Pan. ibi & Bart. in l. Theopompus. ff de dot. præleg. Syluest. verb. Teſtis q 6. verſ. Tertio. Couar. lib. 2. variar reſol. c. 13. nu 3. Emanuel Rodriquez tracta. de ord. neſud. c. 8. concluſ. 5. Vnde nec religioſo cuicunque creditur niſi iurato ex d. c. Tuis. de teſtib. Quocirca recte monet Rodriquez, vbi ſupra, Prælatos Regulares proceſſus validos non facere, quantumuis ſubditis ſuis ſub obedientia præcipiant, vt veritatem dicant, niſi iurati teſtificentur. Epiſcopus autem, & ſacerdos tactis Sacroſanctis Euangelijs non iurant, ſed ſuper pectore, vt habetur *c. ſi. de iuram. calumniæ.*

2 Hinc communiter tradunt authores non poſſe teſtem depoſitionem ſuam, vel teſtimonium in ſcriptis iudici tradere, vel tranſmittere, cum hac ratione fidem non faciat, nec vllo modo admittendum ſit, can. Teſtes 3. q. 9. & ca. a nobis, Qui matrim. accu. non poſſunt, Bal. in l. iuriſiurandi C. de teſtibus Pan. & Felin. in c. tuis. de teſtib. Syluest. verbo, Teſtis, q. 6. verſ. Quinto Couar. lib. 2. variar reſol c. 13. num. 6. vnde fallitur Bartholus, qui in d. l. Theopompus. nume 12. docet valere teſtimonium traditum iudici in ſcriptis.

Nec obſtat, quod in d. l. Theopompus, dicitur. *iuratus ſcripſit*, ex quib. verbis colligit Bartolus valere teſtimoniũ in ſcriptis datum; Reſpõderi namque poteſt, verba illa ſic exponi: *iuratus ſcripſit* ideſt, propria manu ſubſcripſit, aut ſaltem non tractatur ibi de teſte deponente iudiciali ſolemnitate. Adde quod multa exemplaria habent, *iuratus reſpondit*. & non *iuratus ſcripſit*.

Nec placet, quod ait Bald. in d. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. valere poſſe teſtimonium teſtis in ſcriptis, ſi ipſe teſtis

ſcripta

ſcripta expreſſim legerit, & ratio eſt meo iudicio optima, quia cum adhibetur teſtis vt rei veritas innoteſcat, & ex vocis pronunciatione abſque ſcriptura facilius deprehenditur a iudice fides teſtimonij, an ſit vera, vel ſuſpecta, quã cum per ſcripta teſtis reſpondent præmeditato ſermone, ad omne dubium tollẽdum, & veritatem perfecte cognoſcendam, ſine ſcriptis proferendum eſt teſtimonium, vt optime Fel. in c. Tuis. de teſtibus & Couarr. vbi ſupra, nu. 6. annotarunt. Vnde optime faciet iudex ſi cum ſcriptura a teſte ei offeratur, eam repellat, & teſtem cogat, vt voce teſtimonium abſque ſcriptis explicet.

Notant tamen & bene Felynus, & Couarr. locis proxime citatis, admitti poſſe opinionem Bald. ex aliqua iuſta cauſa, ſcilicet quando res ipſa perplexa eſſet, vel teſtis morbo impeditus loqui impediatur; ſiquidem tunc optime poterit teſtimonium a teſte iurato ſcribi, & iudici tradi præſente tabellione, vt ex co'cauſa definiri valeat.

4 Dubium autem graue eſt, quid dicendum ſit de eo teſte, qui extra iudicium non iuratus vnum dixerit, & in iudicio iuratus contrarium reſponderit, An in hoc caſu priori, an poſteriori reſponſioni ſtandum ſit? quod ſæpiſſime contingere ſolet.

Cui dubitationi omiſſis argumentis, quę in vtramque partem adduci poſſent, ſequentibus propoſitionibus breuiter reſpondendum eſſe ſtatuto.

Prima Propoſitio; Quando quis vnum extra iudicium dixit, & iuratus demum in iudicio contrarium reſpondit, poſteriori, non priori reſponſioni ſtandum erit, tum ob religionem iuramenti, tum etiam ob iudicis authoritatem maxime quando in priori reſponſione, & teſtimonio reſpondiſſe: non ſolum extra iudicium, ſed etiam apud hominem priuatim, aut apud iudicem incompetentem, aut in iudicio ex aliqua cauſa nulla, Sic gl. vlt. in cap. Cum cauſam, de teſtib. communiter recepta. Bal. in d. l. nullum, col. 2. C. de teſtib. Fel. in c. Cum in tua col. vlt. de teſtib. & idẽ Fel. expreſſe in ca. inquiſitionis. §. 3. de accuſat. & aliquos refert, & ſequitur Cou. lib. 2. variar. reſolut. c. 13. num. 7.

Secunda Propoſitio: Teſtis ille, qui hoc modo reſpondit diuerſa, pęna falſi puniendus non eſt. Sic Doctores citati, quos ſequitur Iacob. Menochius, lib. 2. de arbit. indic. Cent. 2. caſu 108. verſ. Septimus caſus, nu. 22. Nec obſtat, quod Bart. in l. Eos. ff. de falſis. nu 4. dicat eum pęna falſi criminis reum, nec eius reſponſionibus dandam eſſe fidẽ, ex eo quod in d. l. Eos, habetur eũ, qui diuerſa teſtimonia præbuerit, falſi criminis reum eſſe, Reſpondetur enim Iuriſconſultum ibi loqui de eo, qui ſolenniter, & in iudicio cum iuramento contraria teſtificatus eſt, cuius fides vacillat, & tanquam falſi reus condemnandus eſt, tunc enim tanquam periurus habendus, & cõdemnandus eſt, vt colligitur ex ratione textus in c. Sicut nobis. de teſtibus, & expreſſe teſtantur Panorm. & Dec. in ca. Per tuas. de probat. col. vlt. Fel. in ca. Cum in tua, in fine. de teſtib. & Couarr. lib. 2. variar. reſol. c. 13. nu. 7. & Petr. de Arrago. 2. 2. qu. 70. art. 3. in fine.

5 Tertia Propoſitio: Si ex aliquibus coniecturis probabile ſit poſterius teſtimonium eſſe falſum, & prius teſtimoniũ non iuratum fuiſſe verum, tunc Couar. vbi ſupra. §. Eſt & aliud conſiderandum. docet, nec ſtandum eſſe reſponſioni iudiciali, nec extraiudiciali, arg. c. literas. de præſumpt. & ibi Panor. & in c. inquiſitionis. §. 3. de accuſ. Dec. in ca. per tuas. de proba Fel. in c. Cum in tua. ad finem. de teſtib. ſed ad iudicis arbitrium, fides iudicialis teſtimonij nõ erit ita integra, ac ſi prior reſponſio præmiſſa non fuiſſet, immo ex hoc teſtis diminutionem patietur ad arbitrium iudicis prudentis, & diſcreti, vacillat enim fides teſtis, vt cõſtat; nec negari poteſt hunc teſtem eſſe mendacem, & varium, & fidei ſatis dubiæ, & ideo caute cum eo agendum eſt attenta negotii, perſonarum, & temporis qualitate. Idemque dicendum erit, quando teſtis extra iudicium etiam abſque iuramento varia dixerit. ex Alex. lib. 1. conſ. 63. & conſ. 114. nu. 18. & alii quos idem Couarr. refert.

Quarta Propoſitio ſi teſtis vnũ dicit in iudicio, & aliud poſtea extra iudicium, ſtandum erit priori reſponſioni in iudicio. Sic Bart. in l. eos. nu. 4. ff. de falſis. & Doctores in c. per tuas. de probat. & Bald. in l. Generaliter, C. de non numerata pecunia. Notab. vlt. vbi ait, non poſſe teſtẽ id, quod dixit in iudicio infringere, aut retractare in alterius præiudicium, & dãnũ. Id quod ſecundũ Bal. & alios procedit, etiãſi mortis tẽpore aſſeueret falſum dixiſſe teſtimoniũ. arg. ca. Sicut nobis. & ibi Fel. de teſtib. & idem Fel. in c. exhibita, col. 2. de homic. Alex. lib. 6. conſ. 124. nu. 5. Iacob. Menoc. cit. n. 20. Bar. in l. ſi quis in graui §. 1. ff. ad Syllan. vbi dicitur, aſſertionem vulnerati dicentis etiã in art. mortis a Titio ſe percuſſum fuiſſe, non probare contra ipſũ Titiũ. Immo Couar. lib. 2. variar. reſol. ca. 13. nu. 8. exiſtimat ex hoc Titium non eſſe torquendum, niſi alia acceſſerint indicia, quamuis ſufficiens hinc ſumeretur indicium ad hoc vt Titius capiatur, & mittatur in carcerem, prout paſſim fieri ſolet. Si tamen accedant alia ſigna vrgentia, tunc vere torqueri poteſt. Ceterum ſi vulneratus e contrario mortis tẽpore, & articulo dicat ſe non fuiſſe vulneratum a Titio, teſtimonium hoc plurimum proderit Titio, ita vt niſi accedant alia indicia vrgentia, a iudice torqueri non debeat, quib. accedentibus torqueri poteſt nõ obſtante ea tali proteſtatione. Quibus addo, quod ſi quis in articulo mortis reſponderit aliquid, ſi ea reſponſio fiat publica authoritate iudicis, & præſtito iuramento, credendum erit ei; tũ quia nemo in mortis periculo præſumitur immemor propriæ ſalutis. l. vlt. C. ad leg. Iul. gl. in c. literas de præſump. & c. Sanctimus, 1. q. 7. tum propter iudicis authorit. item, & iuramenti præſtiti religionem.

Quinta Propoſitio: Teſtis iuratus in iudicio contrariũ omnino reſpondens abſque animo, & iuſta correctionis, ſeu retractationis cauſa, non ſolũ legitimus teſtis, ſed a teſtificando repellendus erit, ſecundum omnes, & colligitur ex l. Qui falſo, vel varia, ff. de teſtib. & c. licet cauſam de probat. Syluest. verb. Teſtis. quæſt. 7. Couarr. vbi ſupra nu. 8. verſ. Ceterum. Iacob. Menochio lib. 2. centu. 2. de arbit. ind. caſu 108. nu. 2. verſ. Primus caſus, qui alios in hanc ſententiam refert. Si tamen talis teſtis ſtatim in eodem iudicio, & (vt aiunt) incõtinẽti, corrigat propriã teſtimonii depoſitionẽ, tunc ęque eius depoſitio valida, & legitima erit. c. preterea. & ibi Fel. nu. 10. de teſtib. cogen. Bar. in d. l. Eos. n. 3. ff. de falſis. Couar. & Meno. locis proxime allatis, nu. 4. verſ. Secũdus caſus. Tunc autẽ dicitur hæc correctio ſtatim, ſeu incontinenti facta, quando ea ſit priuſquam tabellio reſponſionẽ priorem ſcripſerit, vel ſi eam ſcripſerit, ipſe tamen teſtis adhuc non ſubſcripſit. ita gl. inſignis in c. apud miſericordẽ. 32. q. 1. Cou. & Menoch. vbi ſup. qui ẽe addit fieri incõtinẽti, quãdo teſtis iſte nõdũ allocutus eſt partẽ, id quod iudicis arbitrio relinquitur, vt præfati oẽs teſtantur. Debet tamẽ iudex in hoc caſu vti magna diligentia, vt intelligat, an correctio iſta ſit veriſimilis, vel non, an hic teſtis alioqui potuerit, a quo ſubornari potuerit, vel nõ & an hic teſtis alioqui vir probus ſit, an non. Quæ reuocatio permittitur etiamſi error non probetur, gl. in d. c. apud miſericordem. Pan col. 3. et Fel. nu. 5. in c. Cũ venerabilis. de excep. Couar. et Menoch. vbi ſup. Si vero teſtis non ſtatim, ſed ex interuallo prius teſtimonium reuocat, admittendus eſt, ita tamen vt errorem priorem probet; Error autem hoc caſu oſtenditur, et probabilis dicitur, quando veriſimilis obliuio allegatur. Bal. in l. presbyteri. C. de Epiſco. et Cler. Alcia. tract. præſump. reg. 2. præſump. 29. n. 3. Menoch.

ADDITIO NOVA.

Adde. Teſtes ſi concordant in ſententia licet non in verbis, & diſcrepant in nomine, ſed cõcordant in corpore valet teſtimonium eorũ, de identitate tamẽ corporis debet conſtare. l. quicunq. C. de hæret. & Manich. Si autẽ diſcordant in circunſtãtiis, neutrius dicto ſtatur. arg. c. nihilominus. 3. q. 9. et not. Butr. in c. 1. n. 2. de arbitris. in 6 Quod tamen non de omnib. circũſtantiis verũ erit; Sed de importantib. variationẽ facti, puta, ſi vnus diceret factũ fuiſſe in domo, alius vero in foro, et ſimilia, quæ ſane circũſtãtiæ moraliter nõ poſſũt cõuenire vni facto, ſed plerib. pro quo facit doctrina Io. And. in c. 1. de pactis in 6. et Alex. in l. 1. §. inter ſtipulantem: de verb. obligat. et ſi teſtes inter ſe ſint cõtrarii, ſtatur dignioribus, ſed in maleficio ſtatur teſtibus pro reo, etiam ſi alii ſint magis idonei, ſecundum omnes.

Digitized by Google

noch.vbi ſup.n.8. Alb. & Fel. in c. Cum in tua. n. 3. verſ. Item fallit,de teſtibus.

Ceterũ præfati oẽs tradũt eũ in hoc caſu ex interuallo cõtraria in eodẽ iudicio deponẽtẽ, abſq; animo ſe corrigẽdi, periuriũ eſſe, & falſi reũ.& ideo falſi pęna puniẽdum fore, l.eos.vbi Bar.& DD.ff.de falſis.& facit.c.Sicut nobis.de teſtib.& Panor.& Dec.in c.Per tuas, de probat. & Couar. & Menochius locis proxime citatis.Fel.in d.c.Cum in tua. de teſtibus.

Immo neutra teſtio fidẽ facit,vt patet ex d l.Eos.& tex. in c.præterea.de teſtib cogen vbi Cęleſtinus Papa III.ait, *ſi teſtis incontinenti ſe corrigat,reprobari non debet, ſecus autem erit, ſi correctioni ſuæ interpoſuerit interuallum*. neutrũq. teſtimoniũ admittendũ eſſe tradit,vbi ſupra Couarruuias citãs Baldũ in l geſta 2. col C. de re iudic. Vnde in tali caſu repulſo eius teſtimonio tã primo,quam ſecundo, alij teſtes,ſi opus fuerit,producendi erunt.

Non enim eſt ratio cur primo potius, q̃ ſecũdo teſtimonio credatur cũ vtrumq. ſit iuratũ,vnde tanquã falſus, & periurus a teſtificando repellendus,& puniendus erit.

8 *Fallit* tñ hoc in crimine hæreſis,in hoc.n.crimine ſtãdũ erit poſteriori reſpõſioni in iudicio ex interuallo exhibitæ, ẽt ſi prior ſit cum iuramento emiſſa: id.n. eſt ſpeciale in cã hæreſis,vt docet Couar.lib.2.variar. reſol.c 13.n.9. ex cap. accuſatus.§.licet.de hær.in 6.gl.& DD.ibi. Gõſalus a Villadiego.de hęr.q.13.n.12.Nicolaus Arelatanus tract.de hęret. Notab.13.Directoriũ Inquiſitorũ.p.3.q 65.Qui oẽs docent hoc eſſe ſpeciale in crimine hæreſis,vt poſteriori teſtimonio credatur,vbi quis in iudicio ẽt iuratus ex interuallo cõtraria fuerit teſtificatus.Quæ tamẽ ſñia ex d.§.licet. deſũpta,nõ dẽt ita ſimpliciter accipi vt poſteriori dicto credatur,ſed tũc demũ qñ ex manifeſtis cõiecturis apparet poſteriora dicta veriſimiliora eſſe quã prima,teſteſq. prioribus cõtraria deponere zelo fidei, nõ malitia,aut pecunia corruptos,vt in textu apertiſſime continetur.niſi.n. hæc indicia apparuerint,ex quibus oſtẽditur poſteriora dicta veriora eſſe, prioribus diſpoſitionibus ſtandum erit.

9 Et quamuis Couar & Iacob. Menochius, vbi ſupra, n. 13. velint hanc ſñiam de reuocando primo dicto, & de fide adhibenda ſecũdo,procedere ſolũ,qñ deponentes teſtificarunt contra ſe,et contra complices ſuos,cũ maxima ſit veritatis præſumptio,propriæ culpæ cognitio,& eius apud iudicẽ profeſſio;non autem qñ deponunt contra alios:Frãciſcus tamen de Pegna in Comment. Directorij Inquiſit. par. 3.q.65.cõment.114.meo iudicio,meliori rõne ductus etiam id procedere docet,qñ deponunt contra alios, quia cum hoc ſit fauore fidei conceſſum, ne crimen hæreſis occultum ſit in perniciem religionis catholicæ, & fauor fidei æqualiter reperiatur tam in teſtificante contra ſe,& cõplices ſuos,quã cõtra quoslibet alios tertios delinquẽtes, profecto æque in iſtis,ac in illis hæc ſententia locum habebit.

Id quod textus d.§. licet.ſatis oſtẽdit,in illis verbis, *ſtare debet tam contra ſe,quam contra reliquos atteſtationibus eorundem* Nam dum Papa dicit *Reliquos*,omnes complectitur.arg.l.cum optio,ff.de optione legata.ibid. *Reliquorum appellatione omnes ad Mæuium pertinent.*

Addunt tamẽ præfati DD.quod ſi prima teſtificatio eſſet in reuelatione hæreſis, vt ſi quis v. g. dixiſſet in iudicio Petrum negaſſe purgatorium, & demum ſecunda ei contraria crimen,& culpam iſtam negaret.ſtandum omino erit priori dicto,non poſteriori,gl.in d.c.licet. Fel. in c. cum in tua,de teſtib.Repertorium Inquiſit. verb. teſtes.§. ſed ponamus & §.ſeq.& Zanchinus tract.de hær ca. 14. num.5. Franciſcus Pegna,vbi ſupra.Quod ideo fit, tum quia id in fauorem fidei facit,tum quia cum alioqui potuerit Reum præſumitur corruptus,& ſubornatus.: tum ne crimen hæreſis in Rei publ:Chriſtianæ damnum maneat occultum, vt Couar.li.2.var.reſol.c.13.n.9 ĩ fine,poſt alios annotauit.

10 DVBIVM aliud eſt,An ſi tabellio vnum ſcripſerit, & teſtis iuratus dicat ſe aliud dixiſſe, cui in hoc caſu credendum ſit?

Reſpondeo,credendũ eſſe potius Tabellioni quã teſti. Nã pro tabellione præſumitur.l.ſi quis decurio. C. de falſis.c.ad audientiam. de præſcr.Cou.li 2.var.reſol.c.13.nu.10.qui docet hoc eſſe verum in ciuilib.ex Pan.in d.c ad audientiã.& Fel.in c.cum cãm.de teſtib.& alijs, non aũt in criminalibus.Rõ eſt,quia in criminalib.cauſis nõ committunt iudices teſtium examinationes tabellionibus, ſed ipſi ẽt his examinationibus præſentes eſſe ſolent.text.in Auth. Apud eloquentiſſimum.C.de fide inſtr.& In Auth. de teſtibus,§.hæc oĩa.In cauſis autẽ ciuilibus ſolent iudices propter multitudinem negotiorum, aut propter alia impedimenta cõmittere examinationem teſtium tabellioni pręſtito prius iuramẽto apud ipſum iudicem,ex Saliceto in d. Auth. Apud eloquẽtiſſimum.& Fel.in c.cum cãm. de teſt. & rõ differentiæ eſt, quia cauſæ criminales magis arduæ ſunt,& ideo maiori diligentia,& pręſentia iudicis indigẽt. Quib addo in aliquib.locis ſtatim,vt non ſolum coram tabellione teſtimonia a teſtib.in cauſis ciuilib. exhibeãtur ſed ẽt adſit ſaltem alter vir bonus probatæ fidei, immo etiam vt præſens ſit iudex.Sic olim apud Athen.vt refert Couar. vbi ſup.ex Poſtello li. de magiſtr Athen.c.26. ſex viri præter iudices in iudicio aderant, vt viderint, num notarius aliquid omitteret ſcribere, vel adderet aliquid his, quæ a iudicibus pronunciabantur.

Deniq. quod tabellioni potius,quã teſti credendum ſit, præter citatos docent Bal.in Auth ſed cum teſtator.nu.16. C.ad leg.Falc.Alex li.1.conſil. 70.& lib.2.conſ.65.Dec. in c.cum parati.col.fin de appell.Fel.in d.ca.ad audientiam. & alij,quos Couar.loco proxime citato refert.

11 DVBIVM TERTIVM eſt, quomodo inſtrumentum publicum,tabellionis improbari poſſit?

Reſpondeo varijs modis id fieri poſſe.

Primo.n. tolli põt teſtimonio duorum teſtium oĩ exceptione maiorum,etiamſi hi teſtes non fuerint inſtrumẽto inſcripti.l.optimã.in fine.C.de contrahen.ſtipul.& c.Tertio loco.de probatio.& eſt communis opinio ex Innocen Ioan.Andr.Anton.Calder.Panor.num.13.Felin.num. 35. & 44.in c.cum Ioannes.de fide inſtr. Couar.in li.2.uariar. reſol.c.23.num.11.verſic.Prima concl.Iacobo Menochio lib.2.centur.ſecunda,de arbitr iudic caſu 205.num.33.

Ratio eſt,quia fides inſtrumenti ſolum pendet a Notario.c.ad audientiam.de præſcr. & is vnus eſt, qui duobus præferri non debet, quamuis authoritas eius ſit publica.

Debent tamen teſtes in hoc caſu optime concludere,& concordare dicendo ſe fuiſſe eo tempore,& hora illo in loco in quo inſtrumentum hoc aſſeritur confectum, ibique inſtrumẽtum nullum fuiſſe celebratum, cum celebrari nõ potuiſſet quin ipſi vidiſſent,vt notant Bart.in l.1.§.ſi quis neget.ff.quemadmodum teſtam.aper.nu.13.Alex. conſil. 93.nu.12.li.5.& alii quos refert Menoch.num.34.vbi ſup.

Ceterum ſi præter authoritatem, & teſtimonium tabellionis adſit vnus alius teſtis, qui eſt cum tabellione, tunc nõ ſufficiunt duo teſtes omni exceptione maiores, ſed requiruntur tres teſtes ad teſtificandum cõtra publicum tabellionis inſtrumen.Sic Doctor.communiter quos refert, & ſequitur Couarruu vbi ſupra. Vnde quando gloſſa in d.c.Tertio loco.& in d.c.cum Ioa & in §.verum.Inſtit de inutilit.ſtipul.& in l.in exercendis.C.de fide inſtrumentorum,docet authoritatẽ inſtrumenti non minori, quam trium teſtium numero improbari immo aliquãdo quatuor eſſe neceſſarios,vt verum dicat,intelligitur quando pręter authoritatem tabellionis teſtis vnus pro inſtrumento teſtimonium exhibet,tunc enim requiruntur tres, quod ſi duo ſint teſtes pro tabellione, tunc quatuor teſtes requiruntur.

Secundo tollitur fides inſtrumenti a fortiori duobus teſtib.eidem inſtrumento inſcriptis,arg.c.tam literis. de teſtib.& eſt cõis opinio ex Fel.in c.cum Ioan.nu.46. de fide inſtrum & Couar.lib.2.varian.reſol.c.13.num. 11. verſic. Secunda concluſio.de qua re,qui plura ſcire cupit, legat Couar & Menochium locis a nobis proxime allatis.

12 DVBIVM QVARTVM eſt,Quid agendum ſit quando teſtes adinuicem diſcordes ſint?

Reſpondeo cum S.Tho.2.2.q.70. art. 2.ad ſecundum. Mich.Sal.& Petr.de Atrag.ibid.Sylu.verb.Teſtis.q 7. Soto li.5.de iuſtit.q.7.art.3 ad primum, Iacobo Menochio, lib.2.centu.1.de arbitr.iud.c.caſu 98. Quod teſtes poſſunt eſſe diſcordes, vel in ſubſtantia facti, ſeu in circunſtantiis principalib.quæ uariant facti ſubſtantiam, puta in tẽpore, vel in loco,vel in perſonis,de quibus principaliter agitur,

aut in

Digitized by Google

aut in ſubſtantia actus de quo agitur, vt v.g. quod vnus dicat factum hoc eſſe tali tpe. vel loco, puta mane, aut domi, alias alio tépore, vel loco, puta ſero, aut in agro; Itẽ ſi vnus dicat Reũ percuſſiſſe alapa, alius vero fuſte, & tunc teſtes iſti ſunt ſingulares in ſuis teſtimonijs & de diuerſis loqui videntur, & talis diſcordia efficaciam teſtimonij tollit.

Id quod procedit, quando hæc tanquã certa affirmant: Si.n. vnus dicat ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tempus, & locũ, nõ vſq. adeo infirmatur teſtimoniũ. Vel poſſunt eſſe diſcordes in aliquib. circunſtantijs nõ pertinentib. ad ſubſtantiam facti, puta ſi ipſe fuerit nubiloſum, aut ſerenũ, quod domus ſunt dicta, aut non aut aliqd hmõi, & talis diſcordia nõ præiudicat teſtimonio, quia homines non ſolent circa talia multum ſolicitari, vnde facile a memoria elabuntur. His ita præſuppoſitis ſit

13 Prima Propoſitio. Qñ in pertinentib. ad facti ſubſtantiã diſcordes ſint teſtes actoris, & Rei, ſi ſint æquales numero, & pares dignitate, ſtandũ erit ex parte Rei. Sic S. Th. & alij citati, & colligitur ex c. ex litteris. & DD. ibi. de probat. Alciatus in tract. de præſumpt. reg. 3. præſump. 44. n. 5. & Menoch. cit. Rõ eſt, quia tunc iura ſunt æqualia, vbi vero iura ſunt æqualia, potior eſt rõ poſſidentis. arg. reg. 65. & Regu. In pari delicto, & Reg. 11. reg cũ ſunt. de reg iur in 6. Reus autem eſt in poſſeſſione vitæ ſuæ, vel famæ, vel bonorum.

Et quia iudex propenſior eſſe dẽt in dubio ad abſoluendum, quã ad condemnandũ, niſi forte in cauſis fauorabilibus, ſicut eſt cauſa libertatis, tunc.n. ſi vtriuſq. partis teſtes ſint æquales, proferenda erit ſententia pro libertate. ex d. c. ex literis. & Decio ibi nu. 5 & S. Th. 2. 2. q. 70. art. 3. ad ſecundũ. Menochio vbi ſup. nu. 14. Tum quia vbi pares ſunt probationes, ex parte Rei ſemper adeſt iuris præſumptio, ſiue in criminali, ſiue in ciuili verſemur. ne.ſ. deliquiſſe credatur. leg. merito. ff. pro ſocio.

Cum ergo ob præſumptionẽ Reus ẽt actorem ſuperet, illius iura in dubio iurib. actoris præferri debent. Huc accedit rõ illa, quam reddit Ariſto. in Problem. ſect. 29. q. 13. nẽpe ſatius eſſe nocentẽ abſoluere, quã innocentem condẽnare, id quod ẽt docet Iuriſconſultus in l. abſentem. ff. de pœnis. Si.n. quis capite damnatur innocens non põt error ille amplius corrigi, ſi tñ quis nocens liberetur, ſaltem iterũ delinquẽs puniri põt. Et hoc quod diximus ita verum eſt, ẽtſi ex parte actoris probationes in aliquo excederẽt, vt puta ſi teſtes Actoris eſſent digniores teſtib. Rei, vt v.g. ſi duo teſtes clerici dicãt me cõmiſiſſe fornicationẽ vel aliud delictũ certa die, & duo alij teſtes laici dicũt oppoſitũ, quod tota die illa fui cum eis, ita quod non potuiſſem cõmittere quin ipſi vidiſſẽt, ego qui ſum Reus in hoc caſu abſolui debeo, & tñ clerici, qui ſtãt pro accuſatore ſunt magis idonei, quia qualitas teſtium non dẽt tollere abſolutionis prærogatiuam. Sic expreſſe gl. in c. clerici diſt 81. Panor. in d. c. ex literis, n. 1. Dec. ibid. Alcia in d. præſũp. 44. num. 6. & Menoch. vbi ſup. caſu 98. nu. 5. qui alios etiam in hanc ſententiam refert.

14 Secunda Propoſitio. Quando teſtes eiuſdem partis inter ſe diſſenſerint tũc iudex debet perpendere cui fauere dẽt. ſ. vel ex numero teſtium, vel ex dignitate eorum, vel ex fauorabilitate cauſæ, vt ſi agat̃ de libertate alicuius, vel ex cõditione negotij, & dictorũ. Sic S. Th. Sotus Salõ. & alij citati.

Et quidem ſi vnus teſtis contradicat plurib. nihil obſtat eius cõtrarietas, cum eius teſtimoniũ nec iuſtificet, nec condemnet. c. *Amouere.* 3. q. 2. ſi vero multi, ſed pauciores cõtradicunt plurib. ex eadẽ, vel diuerſis partib. productis conari dẽt iudex, ſi poſſit, eandem cõtrarietatem concordare. Si aũt non poteſt illorum dicta concordare plurium teſtimonium præualebit, niſi dignitas perſonarum ex altera parte præiudicet numero, vel niſi pauciores veriſimiliora dicãt, & aptiora negotio, aut niſi plura per pauciores probentur. Si.n. plures probent me agrum aliquẽ poſſediſſe, & pauciores probant, me poſſediſſe decem annis, & titulum poſſidendi, paucorum tũc teſtimoniũ ꝑualebit, vt hr̃ in c. in noſtra præſentia, gl. ibi & Panorm. de teſtib. Syl. verb. teſtis. q. 7. in fi. & Petr. de Arrag. 2. 2. q. 70. art. 2. ad ſecundum.

Quod intelligendum eſt, quãdo eodem tempore teſtes inducuntur. Si.n. inducantur ad reprobandum dicta priorum, plures eſſe debebunt, & longe melioris famæ, vt hr̃ in l. optimam, C. de cõtrahenda, & cõmit. ſtipulat. Et rõ eſt, qa tunc magis præſumit̃ ſubornatio poſt publicationẽ atteſtatium, quam ante. Si vero teſtes fuerint numero, & dignitate pares, ſnĩa ferenda erit pro Reo, vt diximus, niſi in matrimonio, & in cã libertatis, & in teſtamento, & in dote, ut conſtat ex gl. cit. & ex c. fi. de ſent. & re iudic. Sin autẽ neuter rem poſſidet, ſed vterq. ab extraneo petit, diuidenda erit, ſi fuerit poſſibile, arg. c. Afferte. de præſump. quod ſi diuiſibilis non ſit, poterit tunc iudex cui voluerit gratificari. c. 1. de paroch. gl. & Pan. in d. c. In noſtra præſentia, & Petr. de Arrag. vbi ſup. de qua re plura apud legiſtas, & Doctores in d. c. In noſtra præſentia, legi poſſunt.

15 DVBIVM Quintum eſt, An teſtis ſingularis plenam probationem faciat?

Pro huius quæſtionis ſolutione ſciendũ eſt, quod aliud eſt teſtis ſingularis, aliud conteſtis ſingularis: teſtes dicũtur quoties duo, vel plures deponunt de diuerſis numero delictis, vt v.g. ſi vnus dicat ſe vidiſſe hoc furtum commiſſum eſſe a Petro, alius vero dicit ſe vidiſſe aliud furtũ alio tempore a Petro commiſſum. *Conteſtes* dicuntur, qui deponũt contra Reum de eodem numero delicto, vt ſi duo dicant, vidi Titium furari talem rem, in tali loco, & tempore. His ſuppoſitis

Primo certum eſt apud oẽs ſingulares teſtes non ſufficere ad plenã probationem contra Reũ, & ideo nõ ſufficiunt ad aliquem condemnandum. Id quod procedit tum in cõdemnatione alicuius ad mortem, tum in danda ſnĩa in præiudicium notabile alicuius. Ad hoc.n. vt quis morti adiudicetur, exigitur neceſſario plena probatio, hoc eſt, ut ſaltem duo teſtes concurdes, ſeu conteſtes ſint, vt conſtat ex cap. *licet vniuerſis, de teſtib. & ex c. licet cãm, de proba.* S. Th. 2. 2. q. 70 art. 2. Caiet. Sal. Ban. & Petr. de Arrag. ibid. Sot. li. 5. q. 7. art. 2. Pan. in c. Bonæ memoriæ, 1. de elect. Ang. verb. teſtis, §. 23. Syl. eo. q. 3. Greg de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 14. pun. 2 & alij, & colligitur ex n. 1. 35. vbi dicitur, *Homicida ſub teſtib. punietur, ad vnius teſtimoniũ nullus condẽnabitur.* Et Deut. 17. *In ore duorũ aut triũ teſtium peribit qui interficietur. Nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimonium.* Vnde nec ſolius Imperatoris, in hac parte teſtimonium ad occidendum hominem ſufficit. In cauſis autem leuiorib. etſi agatur de condemnatione alicuius ad aliã pẽnã, ſufficit teſtimonium vnius fide digni, maxime vbi ita apparet expedire bonæ gubernationi, vt patet ex uſu, & praxi oĩum iudicum, damnant n. ſcindentes ligna in nemore alieno, vel rapientes vuas ſolo teſtimonio cuſtodis, aliter nõ poſſent iſta eſſe tuta. Eadem rõne in cauſis grauioribus dummodo nõ agatur de vltimo ſupplicio, ſufficit vnicus teſtis eximiæ authoritatis. vt Papa, Cardinalis, Imperator, &c recta nãque ratio dictat, vt teſtimonio perſonæ adeo eximiæ non hẽatur minor fides, quã dicto duorum, aut trium e media plebe. Dixi, in quib. agitur contra præiudicium tertij. quia ſi non agatur de præiudicio alterius ſufficit aliquãdo vnus teſtis fide dignus, vt v.g ſi dubitet̃, an paruulus, qui eſt ſublatus a cura parentum, ſit baptizatus, ſi vnicus teſtis fide dignus aſſerat illum eſſe baptizatum, vel quia vidit, vel quia certo audiuit a viris fide dignis, ſufficit iſte teſtis, vt habet̃ in can. paruulos, & can. cum itaq. & ibi gl. de conſecr. d. 4. Sylu. ver. teſtis. q. 5. verſ. Secundo. Sal. vbi ſup. cõtr. 1. concl. 1. Idemq. dicendum eſt, quando dubitatur an conſecrata ſit eccleſia, ex Sylu. & gloſſa vbi ſup. Et an quis petierit confeſſorem, quia alias periret fides humana, ſi in his caſib. nõ ſufficeret teſtimoniũ vnius boni, & honeſti viri, vt conſtat.

16 DVBIVM vero eſt, An ſufficiãt teſtes ſingulares ad probandum aliquem eſſe hæreticum, vt puta ſi vnus dicat de quadã hæreſi, & alij idem de alijs hæreſibus eiuſdem hoĩs teſtimonium dixerint? Ratio eſt, quia ſtã in genere probari videtur hominem illum eſſe hæreticũ. Sic Iacob. Butrigarius in l. Arriani. C. de hæret. & Are. in l. teſtium. C. de teſtib. Horum tamen ſnĩa reijcitur a Io. Andr. in c. vt officiũ. §. 1. de hæret. in 6. & Domin. ibid. in §. verum. Io. Ant. in c. cum oporteat. de accuſ. Bal. conſ. 390. li. 4. & Card in clem. 1. de hæret. Directorium Inquiſitorum p. 3. q. 72. & Pet. de Arrag. 2. 2 q. 70. art. 2. Ratio eſt, quia nemo probari poteſt eſſe hæreticus in genere, niſi aliqua eius hæreſis probetur in ſpecie, implicat. n. Petrum plene probari furem, abſque

eo quod

Digitized by Google

ro quod eius aliquid furtum pluribus teſtib. probetur in ſpecie.Si igitur aliqua hęreſis eius in ſpecie non poteſt probari ſingularibus teſtibus, atque diuerſis, ſed opus eſt, vt duobus aut pluribus teſtibus plene probetur,conſequenter nec teſtibus ſingularib. quiſpiam hæreticus in gñe probari poteſt,cum verum in vno genere inferri non poſſit,niſi eo quod verum in aliqua ſpecie eſſe probatur. Confirmatur hæc ratio, quia de ſingulis hæreſib. accuſari defendi,& conuinci quilibet hæreticus debet, & iidem ad fidem conuerſus errores ſingulos nominatim confiteri, & abiurare tenetur,vt conſtat ex practica Inquiſitorum: Ergo non ſufficit, vt probatio ſingularis aduerſus eum teſtibus diuerſis,ſeu ſingularib.fiat. Nulla eſt enim ratio cur a regulis iuris in hæreſi probanda recadatur præſertim cum in hoc iudicio, quia maius periculum vertitur, cautius agendum ſit,vt in c vt officium,§.verum.de hæret. in 6.habetur. Solent tamen iuriſperiti caſus aliquot excipere ab hac regula generali, quos ſequitur eos admittens Petr. de de Arrag. Theologus inſignis vbi ſup. quos tamen refellit Franciſcus a Pegna in commen. Directorij Inquiſitorum, par.3.ad q.72.comment. 121. poſt medium, qui in hac re conſulendus eſt.

17 Vnde non placet ſententia Couarruuię in lib.3.variã.reſolut.3. num. 5. aſſerentis ſufficere teſtes ſingulares ad aliquem vſurarium manifeſtum probandum,quem ſequuntur Dom.Bann 2.2.q.70.art.2.dub.3.& Iacobus Menoch. lib.2.centur.3.de arbitr.iudic.caſu 215.nu.23.nullam pro ſe rationem afferentes, ac proinde minime audiendi,cum a regula generali ſine iuſta cauſa, & ſufficienti ratione temere recedendum non ſit. Quocirca rectius Pet.de Arrag. docet non probari quempiam in genere Sodomitam, aut Simoniacum eſſe ex teſtibus ſingularibus ſed neque in ſpecie, cum teſtes in ſpecie ſui teſtimonii rationẽ reddere debeant,quicquid Domin.Ban.ſine ratione dixerit, teſtes ſingulares in vitiis hæreſis,ſodomiæ, ſimoniæ, & vſuræ ſufficientem facere probationem.

18 *Secundo* certum eſt teſtes ſingulares ſufficere ad indicia contra Reum,quod ſi ſint omni exceptione maiores, ſufficere ad torturam Rei, qua vnicus teſtis omni exceptione maior, ideſt cui nihil opponi poteſt, facit ſufficiens indicium ad torturam, cum in criminalibus etiam facit ſemiplenam probationem,vt ſupra docuimus; Et quia qui dicto vnius teſtis vrgetur,eſt de crimine infamatus apud iudicem competentem, atque adeo abſque vllo erroris periculo torqueri poteſt,gloſſa in l. Admonendi. ff. de iureiur. & ibi Bart.& Iaſon in lectura 2.n.92 gl in l.in bonæ fidei. C.de reb.cre.ver.decidi oportet.& ibi Bal.quos refert,& ſequitur Ant.Gomez to 3.varia.reſol c.12.nu.9.Franc. de Pegna in commen.ad Direct. Inquiſit. p. 3.q. 61. commen. 110.Regula.2.& Reg.7.& alii.

19 *Tertio*, quamuis regulariter vnus teſtis non faciat probationem,in religionibus tamen,quibus ad leuiores pęnas proceditur,fidem faciunt teſtes ſingulares, teſtificantes ſimiles actus ab eodem commiſſos eſſe, vt ſi vnus teſtetur Petrum commiſiſſe tale furtum,& alius aliud furtum eius alio tempore,aut loco teſtetur, maxime vbi quis tali vitio inuolutus eſſe dicitur; Eſt enim valde credibile rem ita eſſe.Sic Caiet.2.2.q.70.art.1.Salon ibid. controuer.1. concl. 4.Domin.Bann.ibid.Sotus libr.5.de iuſt.q.7.art.2.ad primum,& Grego.de Valen.to.3.diſp 5.q.14.punct.2.in fine Ratio eſſe poteſt. quia inter Religioſos maior ineſſe ſolet vitæ puritas,& ſola ſubditi ſalus in puniendo deſideratur, & cum minori ſtrepitu,& figura iudicii proceditur, nec in huiuſmodi delictis deſideratur aut exigitur tam exacta probatio iudicialis,ſicut inter ſeculares.

Ceterum vt præfati authores notant in delictis grauioribus,quæ afferunt ſecum infamiam, & grauem punitionem,citra mortem non ſufficit vnus teſtis neque multi ſingulares,ſed ſolum contra tales procedi poteſt ad inquirendum,& interrogandum Reum ipſum,& etiam ad eũ torquendum,cum genere aliquo torturæ leuis, & religioſæ, & ſi negauerit,manebit liber a pęna.Quia iure Pontificio, cui Religiones ſubiectæ ſunt,ſtatuitur, ne quis in grauioribus.condemnetur,niſi aut conuictus,aut ſponte confeſſus ſit.can.Nos in quempiam.2.quæſt.1.cõuictus autem nullus dr,niſi ad minus per duos teſtes conteſtes. Immo iure naturæ,vbi non eſt niſi vnus teſtis,quando Reus negat,nõ eſt condemnandus,cum debeant in his eſſe probationes luce meridiana clariores,ſicut,& inter ſeculares.

20 *Quarto* ex prædictis conſtat conteſtes requiri ad plenam probationem,& condemnationem rei. Ad hoc autem vt alioqui conteſtes ſint,opus eſt, vt in teſtimonio deponendo non ſolũ conueniant in ſubſtantia delicti, ſed etiam circunſtantiis principaliter illud declarantib.ſcilicet, in perſona delinquentis, in loco,tempore, & qualitate,& modo delicti. Addo tamen aliquando contingere, vt vnũ delictum maiorem habeat continuationem, & tunc ſi plures teſtes vnus poſt alium viderit id delictum, tunc ſunt vere conteſtes ad illud; vt verbi gratia,commiſit quis adulterium,& adulterando viſus eſt a tribus ſeu quatuor eum aſpicientibus per feneſtram,vnus poſt alterum,vere iſti teſtes non ſunt ſingulares,ſed conteſtes,& rem illam,ſeu delictum ſufficienter probant, vt multis probat Tabiena in verbo,teſtes,nu.5.verſ.4.citans alios.

21 DVBIVM SEXTVM eſt,an teſtes de auditu ad plenã probationem ſufficiant.

Reſpon. cum communi DD. ſententia quam ſequũtur Alex.de Ales in ſumma,p.3.q.45.memb.6. art.1. Sylu.verbo teſtis.quæſt 8.verſ.6.Angel.eod.§.25.verſ.6. Tabiena, verb.Teſtes.verſ.4.& facit c.2.de conſuetudine,& ibi glo. & Panorm.nu.5.& in c.cum cauſam.nu.8. de teſtib. & alii,quod ſi delictum conſiſtat in voce,qualia ſunt blaſphemia, contumelia, &c tunc teſtes de auditu ſufficiunt ad plenam probationem,ſi uero delicta ſint ex numero uiſibilium,tunc non ſufficiunt teſtes de auditu, ſed requiruntur teſtes de viſu; Et breuiter teſtis ad hoc, vt concludat, reddere debet cauſam ſcientię per illum ſenſum corporis, quo actus,ſuper quo deponit, percipitur, unde ſi deponit de re perceptibili uiſu tantum,dicit,quia uidi; ſi de perceptibili auditu tantũ,dicit,quia audiui;ſi deponit, quod res erat amara,vel dulcis,dicet,quia guſtaui; ſi ſuper odorifera,uel fetida, quia odoraui, ſi ſuper re aſpera, uel leni, quia tetigi.

22 *Difficultas* tamen eſt; An quando delictum conſiſtit in uoce,ſatis ſit ut teſtis audierit delictum,an vero requiritur delinquentem loqui,& eum videre;

Ratio dubij eſt, quia accidere poteſt, vt non videamus delinquentem,licet audiamus eius vocem, & tamen,vox ſæpe fallit,facile enim fingi poteſt,& ſolet; Item facile mutari ſolet.

Reſpondetur tamen quod aliquando in iure expreſſum eſt, vt non ſolum audiamus vocem,ſed etiam ut videamus loquentem, prout requiritur in teſtamento. Vt habetur in l. Si non ſpeciali. C. de teſta. Non enim valet teſtamentum,niſi teſtes uiderint, & audierint teſtatorem loquentem,vt ex tex.in d l.ſi non ſpeciali. Panorm.in capitul.2.numero 5. de conſuetudine, & ibi Anton.Franciſc. in annota. affirmans, quod non ſufficit quod teſtes audierunt teſtatorem loquentem; & teſtantem intermedia cortina, vel intermedio pariete, & citat Cyn.& Bartol.in l.ſi non ſpeciali.C. de teſtam. dat Panormitanus vbi ſupra rationem, quia vox teſtatoris propter infirmitatem ſolet mutari. Quando vero nihil eſt in iure expreſſum, ſatis eſt audire vocem, quando teſtis plenam habet notitiam vocis, & eſt communis opinio ex Panorm. in capitul.ſecundo numero 5.de conſuet.& in cap.cum cauſam.numero 8.de teſtibus,gl.in capit.teſtes. in verb.audierunt.3.quæſt.9. Antonin.Franc vbi ſup.in annot.ad capitulũ ſecundũ de conſuetud.Tabiena.verbo,teſtes.verſ.quarto,Sylueſt.verb.Teſtis.quæſt.4.Sin autem teſtis non habet notitiam vocis,non eſt ſatis.Vnde refert Panorm.in d.capitul.2.de conſuetud.dictum Hoſtienſis aſſerentis dictum teſtis valere, qui ſolum audiuit uerba, licet non uiderit perſonam, & ponit exemplum in quæſtione facti. Quidam tabernarius ganeæ, & amicæ ſuæ ſubtraxit furtiue ſcyphum ſuum argenteum, quem nolebat ei reſtituere, nec in præſentia ipſius mulieris non negauit. Mulier illa notarium, & quoſdam alios teſtes poſuit poſt parietem, & ipſum tabernarium calefactum induxit ad confitendum quod ſubtraxerat ſibi ſcyphum, & promi

Digitized by Google

ſi ſe reſtituere velle, quo audito mulier rogauit tabellionem, & teſtes ſuper confeſſione tabernarii. quaſi velit Hoſtienſis probari poſſe confeſſionem per teſtes, licet ipſi non viderint perſonam loquentem. Aliud ſimile exemplum ponit Sebaſt. Sap. in annot ad Panor. in ca. 2. num. 5. de conſuet. aſſerẽs magiſtrum ſuum in facto conſuluiſſe, & in facto defendiſſe quendam accuſatum de crimine capitali, qui poſitus ſeueriter ad tormenta, conſtanter negauit ſe illud delictum commiſiſſe.

23 Sed cum eſſet ſolus cum *Poteſtate*, confeſſus erat delictum ſed coram teſtib. confiteri nolebat. Poteſtas poſuit teſtes, & notarium poſt parietem, & blando ſermone extorſit confeſſionem ab illo, & rogauit *Poteſtas* notarium, & teſtes de illa cõfeſſione, & ſic eum decapitari fecit, Quæ praxis pro multis caſibus notanda eſt.

24 DVBIVM SEPTIMVM eſt, quis numerus teſtium ſufficiens aut neceſſarius ſit ad alicuius rei probationem, & confirmationem?

Reſpondeo q̃uis in reb. leuiorib. vt diximus, ſufficiens ſit teſtimonium vnius, in reb. tñ grauiorib. maxime qñ agitur de hois condemnatione, aut alia re graui, neceſſarij ſunt duo teſtes, aut tres, id quod iuri naturali, & diuino admodum conforme eſt, vt colligitur Deut. 17. vbi dr̃, *In ore duorũ, aut triũ teſtium peribit qui interficietur*, & c. & c. 19. *Non ſtabit unus teſtis contra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, ſed in ore duorum, aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Quod legis teſtimoniũ Chriſtus Matth. 18. & Ioan. 8. & Apoſtolus 2. Corin 13. citarunt, ad oſtẽdendum quam recte illud ſtatutum ſit, vt res aliqua tot teſtium aſſertionib. confirmaretur, vnde ius humanũ poſtea ſtatuit ordinarie duorũ teſtimonium, & ad maiorem certitudinẽ trium neceſſarium eſſe, vt hr̃ c. *Quod vero.* 2. q. 5. & c. *in omni negotio, de teſtib. & ff. eod. ti. l. Vbi numerus.* Id q, iure gentium iam apud oẽs gentes, & nationes receptum eſt. Cuius etiã rei rõnem ex ipſa natura deductam afferunt authores, cum S. Th. 2. 2. q 70. ar. 2. & Salon, Petr. de Arra. Bann. & Caiet. ibid. Sotus libr. 5. de iuſtit. q. 7. art. 2. Sylu. verb. Teſtis q. 5. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 14. punct. 2. Petr. Naua. lib 2. de reſt. c. 3. p. 2. poſt dubium quintum, nu. 198 & ſeqq. Quia cum iudicia verſantur circa actiones humanas, quæ circa res contingentes verſantur, ea ſolum certitudo probationib. requiritur, quę vt plurimum veritatem continet, raroq. deficit. Probabilius aũt eſt, quod multorũ dictum magis veritatem cõtinet, quam dictum vnius; Ratio ergo poſtulat cum Reus ſit vnus, qui negat, ſed tñ multi teſtes idem cum actore ſentiant, vt dicto potius teſtium plurium, quam Rei vnius teſtimonio credatur, Cũ igitur quæ duo, vel tres homines concorditer affirmant, maxime ſub iuramento, ſolent cõmuniter vera eſſe, & recte, & prudenter iudicatum eſt ſufficere, ſimpliciter ad plenam probationem duorum teſtium cum actore teſtimonium, dummodo ſint fide digni, & omni exceptione maiores, vel ad maiorem certitudinem trium, iuxta illud Eccl. 4. *funiculus triplex difficile rumpitur* In hoc. n. teſtium numero trinitas ſecundum myſterium ſignificatur, ex S. Augu. tract. 36. in Ioa in qua eſt perpetua firmitas veritatis. Immo vt S. Th. vbi ſup. ex Ariſtotele. 1. cęli tex. 2. probat, ternarius numerus multitudinem perfectam efficit, cum in illo ſit principium, medium, & vltimum, totumq; & omne in tribus primum ponitur. Quod ſi aliqñ accidat, vt duo, vel tres teſtimonium falſum dicãt, vt in iudicio, quo innocens Nabath condemnatus fuit, 3. Reg 21. imò etiam, & magna multitudo mentita eſt in condemnatione Chriſti coram Pilato, propter quod dicitur Exod. 23. *Non ſequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquieſces ſentẽtia, vt a vero deuies.* id tamen raro accidere ſolet, & in iudiciis, ac legibus ferendis id tantum reſpiciendum eſt, quod vt plurimum contingit. Duo igitur teſtes fide digni, & omni exceptione maiores ad plenam probationem omnino neceſſarij ſunt, adeo vt contra rectam rationem, & ius naturale ſit minori teſtimonio quempiam condemnare.

25 Et quamuis ſtando in iure naturali, aut diuino ac etiam humano poſitiuo regulariter ad cuiuſcunque rei probationem plenã duo, vel tres teſtes ſufficiant, in aliquib. tñ caſibus ex diſpoſitione iuris poſitiui requiruntur plures. Nam in teſtamentis, (quia non exiſtit defunctus, qui poſſit rñdere, ac mentem ſuam explicare) quę aperte fiunt, requirit ius quinq; teſtes, & ſi fiant obſignata, ſeptem. Vt ita certius cõſtet de volũtate defunctorum, qui ſeipſos, vt diximus, explicare nequeunt: ſimiliter in Codicillis requirũtur quinque l. fin. C. de Codicillis. Item in donatione cauſa mortis requiruntur quinq; l. fi. C. de donat. cauſa mor. Et totidem requiruntur quando debitor vult probare debitum quod factum fuerat in ſcriptis, eſſe ſolutum.

26 Ad condemnationem etiam aliquorum maior numerus requiritur, pr̃ enim Cardinalis non damnatur niſi ſeptuaginta duob. teſtibus; presbyter Cardinalis non niſi cũ ſexaginta quatuor teſtibus; Diaconus vero Cardinalis non niſi viginti ſeptem, ſubdiaconus vero, & alii inferiorum ordinũ non niſi ſeptem teſtib. vt conſtat ex c. Præſul. 2. q. 5. & c. ſeq. quod ſpecialiter locum habet in clericis eccleſiæ Romanæ propter eius dignitatem, vt optime docet S. Th. 2. 2. q. 70. art. 2. ad tertium. triplici ex cauſa;

Prima eſt, quia in ea tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur, quam multis teſtibus.

Secunda eſt, quia cum iſti alios indicent, & puniant, & conſequenter incurrant odia multorum ob executionem iuſtitiæ, non eſt ita facile credendum ijs, qui contra eos teſtificantur, niſi magna multitudo conueniat.

Tertia eſt, quia ex eorum cõdemnatione, & infamia ſequitur magnũ damnũ, & ſcandalum, eorumq. ſtatui, & dignitati, & immo & toti eccleſiæ derogat, ideo ad eos cõdẽnandos multis opus eſt teſtib. ſatius namq. eſt aliquẽ eorũ, niſi pctm̃ publicum valde, & manifeſtum ſit tolerare, quã eos condemnare, ob graue ſcandalũ, quod exinde oriretur. Poterat hoc in loco agi de teſtibus, quorum dicta per torturam extorquentur, quia de re cum in ſuperioribus agentes de tortura Rei, dictum ſit, c. 16. dub. 5. non eſt, quod plura repetamus, ſed ſolum hoc in loco annotandum eſt.

27 Teſtem nunquam torquendum eſſe niſi inquantum habet rationem Rei, vt verbi gratia, ſi aliqui teſtantur Petrũ alicui negotio interfuiſſe, & poſſe teſtificari, tunc Petrus niſi voluerit teſtificari, potent torqueri, vt dicat veritatem, quia merito præſumitur ex malitia teſtificari nolle. Ratio autem cur teſtis, inquantum teſtis torqueri non debet, ea eſt, quia vt ſic nõ habet culpam, cum tamen certum ſit torturam nemini abſq. pręſuppoſita culpa inferri debere, vt recte Domin Bann. 2. 2. q. 70. ar. 2. dub. 2. concl. 4. annotauit. Et de teſte hæc dicta ſufficiant.

De Aduocatis, quinam ab hoc officio aduocandi arceantur, & ſcientia, & fidelitate eorum. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati, qui ſunt, & eorum officium, quo vt recte fungãtur quinque præcipue habere debent, & quænam illa ſint?*

2 *Multi ab aduocandi officio repellendi ſunt duplici ex cauſa.*

3 *Monachi & ſacerdotes ob dignitatem ſtatus repelluntur, et an monachorum nomine large ſumpto in can. intelligantur Canonici Regulares.*

4 *Clerici etiam in ſacris conſtitutis, vel etiã in Minoribus dummodo ſint beneficiati, expreſſe prohibentur coram iudice ſeculari niſi in quatuor caſibus: quinam vero ſint, declaratur num. 6*

5 *Monachus in cauſa ciuili coram iudice ſeculari aduocatus eſſe poteſt duobus exiſtentibus, quorum altero deficiente, nec coram eccleſiaſtico eſſe poteſt.*

An propter lucrũ monaſterio applicandum extrinſecus monachus peritus aduocatus eſſe poſſit, non conueniunt authores.

6 *Clerici in ſacris conſtituti, in quibus caſibus poſſunt coram iudice ſeculari eſſe aduocati?*

Omnes exiſtentes in ſacris exceptis Epiſcopis, & ſacerdotib. quibus ſimpliciter (niſi in quibuſdam caſibus) interdictum eſt aduocati munus exercere poſſunt coram iudice eccleſiaſtico.

7 *Sacerdotes in quatuor caſibus aduocati eſſe poſſunt coram iudice Eccleſiaſtico.*

Clericus in ſacris, & in minoribus exiſtens, ſed beneficiatus etiam quoad negocia ſecularia coram iudice Eccleſiaſtico aduocatus eſſe poteſt ibid.

8 *Clerici ordinum minorum non beneficiati in caſibus ciuilib.*

ſicut

Digitized by Google

ſicut laici patrocinari poſſunt, an etiam in criminalibus?

9 *In illa cauſa, in qua quis iudex aut Aſſeſſor eſt, aduocatus eſſe non poteſt.*

10 *Prima conditio aduocati eſt ſcientia, & quid ſcire teneatur?*

Per imperitiam qui cauſam perdit, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem omnia dāna litigantib. ſubſecuta obligatur.

Aduocatus ſuſcipiens gradum indigne peccat mortaliter, ſicut & qui gradum ſuſcipit Doctoratus in Theologia, aut Medicina.

11 *Circa ſcientiam tria præcipue obſeruare debent Aduocati, & quænam diligentia, & induſtria ſufficiens iudicetur.*

12 *Fidelitas, quam aduocatus habere debet erga clientem in quibus conſiſtit?*

In quacunque cauſa quamuis iuſtiſſima aut falſis ſcripturis aut teſtibus contra cauillationes partis aduerſa vti nō dēt.

Si cauſam iuſtam per hos modos abſtulerit aduerſario tenetur ad intereſſe, & damnum parti læſa. ibid.

13 *In manifeſtando merita cauſæ aduerſario, vt præuaricator puniendus quando aut quibus in cauſis?*

1 HActenus de perſonis illis egimus, quæ ad iudicium exercendum eſſentiales ſunt, nunc de aliis, quæ nec eſſentiales, nec neceſſariæ ſunt agendum eſt; Inter quas vna eſt perſona aduocati; ſunt autem aduocati cauſarū patroni, quorum officium non ſolum vitæ hoīum, & Reipublicæ vtile, ac neceſſariū eſt, ſed ēt nobile, ac principalib. præmijs munerandū, vt ait Anaſtaſius in l. laudabile. C. de aduocatis diuerſorū iudiciorum; adeo vt non minus eos, quā milites patriam tueri Imperatores reſcripſerint in l. Aduocati. C. de aduoc. diuerſ. iudi. Qui vt recte ſuo fungantur officio, quinque præcipue habere debent, nimirum, *Scientiā, fidelitatem, cauſam iuſtam, patrocinium pauperum, & iuſtum pretium.* De qua materia tractant S. Tho. 2. 2. q. 71. & Caiet. Sal. Bann. & Petr. de Arra. ibid. Alex. de Ales in ſumma p. 3. q. 44. Gabr. in 4. diſt. 15. q. 6. ar. 2. concluſ. 8. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 8. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 15. Iuriſperiti in Digeſto veteri. lib. 3 ti. de Aduocatis. & in C. tit. eo. lib. 2. Summiſtæ in verb. Aduocatus. vbi Ang. Sylu. Tab. Caie. S. Anton. p. 2. tit. 1. c. 19. §. 8. & p. 3. tit. 6. c. 1. & 2. Nau. in Man. c. 25. nu. 28. & ſeqq. Toletus lib. 5. inſtr. Sacer. c. 60. Eman. Rodr. in ſumma. p. 1. c. 1. 2. & 3. & alii.

2 *Antequam* vero conditiones propoſitas explicemus, annotare placuit non omnib. permiſſum eſſe hoc aduocandi munus. Quamuis. n vt docet S. Th. 2. 2. q. 71. ar. 1. patrocinari cauſis pauperū opus miſericordiæ ſit, cū tñ omnia miſericordiæ opera omnes hoīes indiſcriminatim non deceant, vt idem author art. 2. ad primum monet, ſicut indecens eſt vt hoīes indocti ad docendum prodeant, aut inſipientes ad conſulendū, aut infames ad corripiendum, aut medici inexperti ad ſanandū, ita plane nonnulli minus apti cenſendi ſunt ad patrocinandum. Qua de cauſa in iure canonico multi homines ab officio aduocandi repelluntur, idque duplici præſertim ex cauſa, & rōne. Quidam enim repelluntur *ob impotentiam*, vel *interiorem*, ſicut furioſi, qui ſanam mentem non habent, & impuberes vſq. ad decimum octauum annū, qui antea rōnem integrā & ſenſum perfectum ob ætatem non habent, ſiue *Exteriorem*, vt ſurdi, & muti. Et hmōi impotētia ſimpliciter hominem ineptum ad actum patrocinandi pro ſe, vel pro aliis reddit. Cuius rei euidens eſt rō illa, quam S. Tho. vbi ſup. art. 2. in corp. & alii paſſim aſſignant, quia ſcilicet in aduocato iudicium perfectum ineſſe debet, paulo minus quam in iudice ipſo, vt ſic de meritis cauſæ recte iudicare poſſit; Et præterea in foro exteriori in quo cauſa agitur, talem ſe gerere debet, vt non ſolum cauſæ ſuſceptæ rationem & iuſtitiam recte defendere poſſit, ſed etiam mentis ſuæ conceptus prōpte & faciſe exprimere valeat, quales cum furioſi, impuberes, ſurdi & muti ſe præſtare nequeant, merito ab hoc munere ob hmōi impotentiam repelluntur.

3 *Alii* ſecundo pp *indecentiam* repelluntur, & hoc vel ob ſtatus ſui dignitatem, vt Monachi. & Sacerdotes; Hi enim cum ſacris myſteriis, & diuinis contemplationibus aſtricti ſunt. indecens omnino ſiut iſtos in foro ſeculari, & iudicio ac ſtrepitu forenſi cauſas & lites tractare, quib dignitatē, & authoritatem eorum diminuant, & obſcurent. De Monachis id patet c. Placuit. 2. 16. q. 1. vbi dicitur, *Placuit communi noſtro concilio, vt nullus Monachorum pro lucro terreno de monaſterio exire nefandiſſimo auſu præſumat.* Et infra. *Non aliis quibuſcunq. negotiis ſeſe implicare, ſit clauſtro ſuo contentus, quia ſicut piſces ſine aqua caret vita, ita ſine monaſterio monachus.* Et c. Monachi. 2. eadem cauſa, & q. dr̄, *nullus monachorum forenſis negotij ſuſceptor, vel executor exiſtat, niſi id quod monaſterii expoſcit vtilitas, Abbate nihilominus ſibi imperante.* Et c. *Ex parte. De poſtulādo.* idem omnino habetur. Vbi id etiam ad canonicos Regulares extenditur. Immo vt Panor. ibi affirmat, ad quoſcunque religioſos. qui largo nomine appellantur Monachi. argu. c. 1. 16. q. 1. nā canon antiquus, qui hr̄ in d. c. *Monachi.* 2. 16. q. 1. prohibēs monachi hoc officium, reſpectum habuit ad religionem, nō autem ad ordinem monachorum tm̄, vt clare colligitur ex d. c. *Ex parte. De poſtulando.* in eo quod includit canonicos regulares, quia ipſi religioſi ſunt, quamuis regulæ laxiori inſeruiāt, vt in c. *Quod Dei timorem, De ſtatu regular.* habetur. Vnde Panorm. hanc regulā aſſignat, quod vbicunq. iura loquuntur de monachis, intelliguntur etiam de canonicis regularibus, ex Federico conſil. 25. & Oldrado conſi. 212. niſi conſtitutio loquatur in particulari de monachis nigris aut aliam qualitatem apponat, per quam neceſſario oportet ad monachos ſolum reſtringere.

4 De clericis ſimiliter in ſacris cōſtitutis, vel etiam in minorib dummodo ſint beneficiari, idem colligitur, ex c. 1. & cap. fin. *de poſtulando.* Vbi eis prohibita eſt expreſſe aduocatio niſi in quatuor caſibus, coram iudice ſeculari. Vel excludūtur ob defectum *corporalem*, vt patet de cæcis, qui non ſunt apti ad cauſas publice dicendas. Quia cum plurimum valeant inducendo geſtus & actus, qui cæcus eſt, nō poteſt ita bene rem ſuā agere, cum aduerſarium & alios, quibuſcūq. loquitur, cernere nequeat. Sicut. n. vox animos hominum plurimum mouet; ita etiam & perſonæ geſtus, & aſpectus ad excitandum auditores non parū valere cognoſcitur; Vel ob defectum *Spiritualem*, ſicut infideles, excōicati, infames, hæretici, & de grauib criminibus damnati, vt cōſtat ex c. Infames. 3. q. 7. & c. 4. & 2. 4. q. 1. Iſti. n. cum nec erga Deum, nec erga ſeipſos iuſtitiam exercuerint, multo minus cenſendi ſunt velle illam in aliorum negotiis exercere. Et ſi aliis in reb omnib. & negotiis, corporis decor, & vitæ, morumq. probitas ſumme vtilis eſt ad auditorum animos conciliandos, tum multo magis in Aduocatis qui cum oratores publici in hunc finem a Republica conſtituātur, hęc neceſſaria eſſe vīr, cū prauis hominib. vt ait Quintil. lib. 12. ēt vel adiacentib. fides deſit, & aduocatus malus cauſæ malæ ſignū, & argumentū eſſe videat. Vñ quod primo in oratoris, vel aduocati definitione conſtituendum eſſe cenſuerunt, eſt morum probitas, & vitæ integritas.

5 *Ceterum* vt S. Th. 2. 2. q. 71. art. 2. docet, indecentia hęc nō omnino excludit hominē ob actū patrocinādi, quin ob neceſſitatē tales admitti poſſint aduocare. Vt. n. in d. c. Monachi. 2. 16. q. 1. & in c. Ex parte de poſtulando. & Panor. ib nu. 2. Notab. 4. Monachus aduocatus eſſe poteſt in iudicio coram iudice ſeculari in cauſa ciuili, duob. exiſtentib ſ. neceſſitate Monaſterii, & Abbatis imperio, & licentia; altero autem illorum, vel ambob deficientib. nec coram eccleſiaſtico, ſed requiruntur iſta duo coniunctim, vt coram ſeculari patrocinari poſſit, vt ex c. 1. & c. fi. de poſtulando Panor. vbi ſup. affirmat. Et quidem ſi Monaſterii vtilitas, & cauſa propria Monaſterii id poſtulat. indubitatū eſt apud oēs, poſſe eo in caſu monachū cū Abbatis licentia patrocinari, An vero propter lucrū applicandū monaſterio extrinſecus, monachus peritus aduocatus eſſe poſſit, non ita conueniunt authores. Io. enim. Andr. in reg. in arg. in Mercuria ait nō poſſe, & Pan. in c. Ex parte. nu. 3. de poſtulando. Ang in verb. aduocatus. §. 9. & Syl. e. q. 7. qui hanc ſnīam honeſtiorēet ſecuriorem eſſe dicunt. non audent contrarium damnare in monacho aduocato Monaſterii multum ære alieno grauati, vt de lucro eius Monaſterium ab onere debitorum releuetur; id quod Lapus Abbas ſeruauit, qui ex lucro ſuæ poſtulationis Monachos ſuos alebat, vt refert Nauar. loco inferius citando, idemq. teſtatur Salzedo c. 63. Illud ſaltem omnes concedunt cum Inno. in c. cum I. & A. de re iud. & Rom. ſingul. fol. 15. poſſe monachum cum licētia Abbatis

ſui patrocinari pro amico Monaſterij, eo quod in conſequẽtiã tractatur de vtilitate Monaſterii, quia per amicos monaſterii, vtilitas ipſius promouetur. Vnde Nau. in c. Non dicatis. 12. q. 1. commen. 2. n. 66. expreſſe docet licere monacho poſtulare pro alio, vel aliis in ciuilib. & coram iudice ſeculari de licentiã iuſta Prælati, quæ tunc erit talis, cum vel miſeria perſonæ, vel gratuito ei debita, vel magna neceſſitas monaſterij, vel grandis cõmoditas eiuſdẽ, vel paruitas occupationis eã iuſtificauerit, non aũt auaritia, vel ambitio eam ſuaſerit. Quæ qñ interueniant arbitrio prudentis definiendum eſt, arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. De cauſis, de off. dele. Refert, ſe vidiſſe quẽdam Priorem clauſtralẽ Legionẽ patroni, & aduocati perſonam egiſſe. Eademque ad verbũ habet Ignat. Lopez Salſedo in tract. crimin. c. 63.

6 *Quoad* clericos vero certum eſt, quod clericis in ſacris conſtitutis, vel ẽt in minoribus, modo ſint beneficiati, prohibita eſt aduocatio coram iudice ſeculari, niſi in *propria cauſa*, vel pro *eccleſia ſua*, vel pro *coniunctis*, aut *pro miſerabilib. perſonis*, vt habetur in c. 1. & c. fi. de poſtulando. An vero coram iudice eccleſiaſtico poſſint, varietates opinionum diſputtur a Doctoribus, ceterum communis opinio eſt, quam ſequitur Panor. in c. 1. de poſtulando. nu. 2. & n. ſeq. oẽs exiſtentes in ſacris, exceptis Epis. & ſacerdotib. quibus ſimpliciter eſt interdictum niſi in quibuſdam caſibus; quos paulo poſt referam; modo per hoc diuinum officium non impediatur, aduocati munus in iudicio exercere poſſunt. Epiſcopus igitur nullo modo patrocinari põt, nec corã iudice ſeculari, nec eccleſiaſtico, arg. c. perlatum. d. 88. & clare in c. Te quidem, 11. q. 1. Tabiena. verb. aduocatus. verſ. Tertio. Sacerdotes vero in quatuor caſib. corã iudice eccleſiaſtico aduocati eſſe poſſunt, primo pro ſe; ſecundo pro eccleſia ſua; Tertio pro perſonis ſibi coniunctis coniunctione carnali, dummodo coniuncti illi non poſſint habere aduocatum, aut non ita bonum vt eſt ſacerdos. Quarto pro miſerabilibus perſonis, hoc eſt, quæ tales ſunt, quæ proprias cauſas per ſe adminiſtrare nõ poſſunt, vt ſunt viduæ, pauperes, & pupilli, hos enim eccleſia defendere debet. at. cap. 1. & 2. diſt. 87. Id, quod colligitur ex c. fi. & ibi Panor. nu. 1. de poſtulando.

7 Conſtitutus vero in ſacris non ſacerdos, & exiſtẽs in minorib. ſed beneficiatus, coram iudice eccleſiaſtico aduocatus eſſe põt, etiã quoad negotia ſecularia, cõiter tradũt Doctores cum Pan. in c. 1. de poſtulando. Et coram iudice ſeculari in quatuor caſibus ſupradictis aduocatus eſſe poteſt, illoque victũ quærere, cũ nemo militet ſuis ſtipendiis, & concedatur clerico aduocato, vt oblata ſibi ſponte recipere poſſit. c. vnico. 15. q. 2. cum aũt dicimus licitum eſſe conſtitutis in ſacris, nõ ſacerdotib. & clericis minorib. beneficiatis aduocare coram iudice ſeculari; intelligendum eſt hoc in negotiis eccleſiaſticis ſolum, nam in negotiis ſecularibus non poſſunt, vt hr̃ expreſſe in c. 5. de poſtulando. Dr̃ autem negotium eccleſiaſticum, aut ratione perſonæ, vt quia perſona eccleſiaſtica ſequendo forum Rei litigat coram iudice ſeculari: aut ratione delicti, vt quia pro ſacrilegio eccleſia voluit conuenire laicum coram iudice ſeculari, quod põt, vt in ca. cum ſit generale. de foro compet. aut ratione Rei de qua agitur, vt quia res eſt eccleſiæ. Poteſt igitur talis exiſtens in ſacris, & clericus bñficiatus aduocatus eſſe in iudicio ſeculari pro perſona eccleſiaſtica ibi litigante, vel de delicto, ſeu reb. eccleſiaſticis: vbi litigantes, & negotia ſecularia ſunt, abſtinere debent niſi in caſibus ſupradictis: quæ omnia, vt recte notat Panor. in c. 1. nu. 4. de poſtul. procedunt ſolum in cauſis ciuilib. nam in criminalib. in quibus imponenda venit pœna ſanguinis, nullo modo poſſunt vt patet ex c. ſententiam. Ne clerici vel monachi.

Clerici vero ordinũ minorum, non beneficiati, in cauſis ciuilib. ſicut laici patrocinari poſſunt, An vero in criminalib. idẽ poſſint non ita certum eſt, nam Panor. in c. 1. nu. 4. & nu. 5. de poſtulando. indubitanter affirmat non poſſe, cũ vult eſſe ex parte actoris, quia eũ agat in cauſa ſanguinis, & petat Reum puniri, non põt eſſe aduocatus ex parte actoris ſine metu irregularitatis, quia præſtaret auxilium, arg. c. ſi quis viduam. d. 50. Sin autem patrocinetur pro parte Rei, tunc quamuis dubius in hac re ſit, & potius abſtinere ſuadet, tandem tñ in eam deſcendit ſñiam non fore irregularem ſi proteſtetur coram iudice, quod nõ intendat ad vindictã, vel ad pœnam talionis, ſed ſolum ad defenſionẽ Rei. Sicut ẽt docet Cou. in Clem. Si furioſus. p. 2. nu. 5. verſ. Duodecimo, de homic. quem citamus. & ſecuti ſumus to. 1. Theſauri. li. 6. c. 18. nu. 11. dub. 7. Quib. conſentiunt Nau. in c. Non dicatis. 12. q. 1. commentario 2. n. 66. Ignat. Salzedo in pract. crim. c. 63. & Eman. Rodr. in ſumma, tom. 1. c. 1. Qui expreſſe docent. clericũ non habentem beneficium, nec ordinẽ ſacrũ non ſolum in ciuilib. ſed ẽt in criminalib. patrocinari poſſe ſicut laicus, tũ quia eadẽ ratio, ſi ſatis perpendatur, idem ſuadet in eis. Tum quia non obſtat periculum incurrendæ irregularitatis, quia ſicut nõ tenetur ad ordinem ſacrum, vel beneficiũ ſuſcipiendum, ita vr̃ non teneri ad abſtinendum ſe ab illo periculo. Tũ quia alioqui docere oporteret nullos iudices, nullos aduocatos, procuratores, vel notarios, prima tõſura inſignitos, cauſas criminales tractantes, abſolui poſſe a cõfeſſariis; niſi depoſitis officiis, vel propoſitis cõceptis firmis nunq̃ eas amplius tractandi, quod durũ eſt dictu, addunt tñ Nau. & Salzedo eos grauiter peccare, ſi dicta munera exercuerint deferẽdo publice tõſuram clericalẽ, ſaltem raſuram in capite. arg. cle. 2. de vita, & honeſt. cler. quatenus ſuſpendit clericũ veſtem partitam cum tonſura clericali publice deferentem.

9 *Demum* in illa cauſa, in qua quis eſt iudex, vel aſſeſſor, aduocatus eſſe prohibetur, cum duo officia in eadem cauſa exercere non liceat. c. 1. & c. 24. q. 4. & facit c. fin. de poſtulando, S. Antoninus expreſſe, p. 3. ti. 6. cap. 1. ante finem. Sylu. verb. aduocatus. q. 2. verſ. quarto, Petrus de Arrag. 2. 2. q. 71. art. 2. paulo ante finem, & alii.

His ita præmiſſis de perſona aduocati, explicandæ ſunt breuiter conditiones quæ illi ineſſe debent, vt recte officio aduocandi fungi poſſit.

10 Quoad *ſcientiam* igitur, in primis ſcire dẽt ius in quo verſatur alioquin eſt in lata culpa, arg. l. Nemini. C. de aduoc. diuerſ. iudic. vnde nemo officium ac munus aduocati ſuſcipere debet, quin ea ſcientia præditus ſit, qua ſufficienter valeat merita & iuſtitiam cauſarum ſecundum iura cognoſcere ex S. Anton. p. 3. tit. 6. c. 1. §. Quantum ad ſecundum. Sylu. verb. aduocatus. q. 24. Caie. eo. Nau. in Man. c. 25. n. 28. Petrus de Arra. & Mich. Sal. 2. 2. q. 71. ar. 1. Toletus in inſtruct. Sacer. c. 60. & alii communiter.

Ratio eſt euidens, quia cum clientuli eorum conſilio vtantur, vt litem ſuſcipiant, vel dimittant, & ſuſceptam ſemel eorũ ſtant iudiciis, & rationibus, immo etiam iudices iuxta allegata, & probata ab eis iudicare ſolent, non minus peritos eos eſſe oportet quam ſunt ipſi iudices. Quocirca qui munus illud ſine ſufficienti ſcientia ſuſcipit, a culpa mortali immunis eſſe non poterit, cum defectus iſte plurimum obſtet fini ipſius officii, efficiatque vt cauſæ ſibi creditæ periclitentur. Immo qui propter imperitiam cauſam perdit, non ſolum peccat mortaliter, ſed etiam ad reſtituẽdum omnia damna ſecuta litigantibus obligatur, dummodo, vt ait Syluester vbi ſupra, patrocinium petit, talis imperitiæ ignarus ſit, Si enim illam cognoſcit, ſibi erit imputandum. Non tamen requiritur ſumma ſcientia, ſed ſatis eſt, quod ſit mediocris pro cauſarum, & negotiorum qualitate, vt Doctores communiter tradunt.

Hinc Doctores frequentiori calculo, & ſententia affirmant, aduocatum, ſeu alium ſuſcipientem gradũ indigne peccare mortaliter, eo quod affert damnum proximo, occupat n. locum dignioris in collegio: committit etiam ſe periculo peccandi, & nocendi aliis, quãquidem clientes neſciẽtes imperitiam aduocati, cauſas ſuas committunt indoctis, & multoties cauſam etiam bonã, & iuſtam amittunt gl. in cle. 2. in verb. Honorem. de Magiſtris. S. Ant. p. 3. ti. 5. c. 2. §. 10. Syl. verb. Doct. q. 5. Nau. in Manual. ca. 25. nu. 55. quicquid de hac re dubius ſit Caiet. in Sum. verbo, Doctoratus, exiſtimans ſolum eſſe pctm̃ mortale aſſumere gradũ Docturatus in Theologia, & medicina abſq. ſufficienti ſciẽtia propter periculũ animarũ, & corporum in iſtis ſolum, & non in aliis ſcientiis, & gradib. in qua re ſine dubio fallitur, cum ex imperitia aduocati, & iuriſconſulti clientes multoties graue damnum patiantur, vt conſtat.

11 Circa hanc autem ſcientiam aduocati, & Doctores tria præcipue obſeruare tenentur.

Primo

Digitized by Google

Primo quidem vt ſint prudentes,& non præcipites in iudicando,conſulendo,& cauſas defendendo.

Secundo vt non conſulãt opiniones ſophiſticas,ſed cões.

Tertio debet eſſe diligẽs,& cautus circa cauſæ cognitionem, & defenſionem: ſatis autem erit in ſingulis cauſis eã diligentiam,& induſtriam adhibere, quæ in iudicio prudẽtum,& peritorum in ſua arte cenſebitur ſufficiens pro ratione,& qualitate cauſæ:& aliter agens peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem damnorum, quæ ex ſua negligentia parti ſubſequuntur,ex Pan.in c.Ad aures.nu.3.4.& 6.de ætat.& qual.Mich.Sal.2.2.q.71.ar.1. Et ratio eſt,quia oĩbus exercentib. aliquod officium hęc cõis obligatio ineſt, vt illud cum debita cautela,& diligentia exerceant. In particulari vero hæc facere debet,vt notat S.Ant.p.3. tit.6.ca. 2.§.1 primo enim admonere debet clientem ſuum vt referat oĩmodam veritatem negotii: Secundo habere debet factum in ſcriptis, vt rectum conſilium,& reſponſum dare poſſit,nam ex breuiſſima mutatione facti mutatur lex,l.ſi ex plagis.§.iudicio ff.ad leg. Aqui.Expedit.n. aduocato habere ſcripturam ſuper narrationem facti, quam clientulus proponat propter periculum periurii,vt ait S. Ant.cum iurare ſoleant aduocati in multis locis, vt ſic poſtea ſine rubore, & uerecundia poſſit, cum aliter inuenitur,eam deſerere,ad quod ex forma iuramenti,quod præſtat hodie in merito cauſæ tenetur,vt pœnam multiplicem euadere poſſit,argum.c.Procurator ad appellãdum de elect.in 6. Tertio poſt facti cognitionem interrogare debet clientulum an habeat probationes legitimas,ſi ſit actor: qui.n. accuſare,vel agere vult,probationes paratas habere debet, argu. c.final.6.q.5.ſin autem Reus ſit,interrogare eum debet,an habeat legitimas probationes ad defenſionem,& exceptiones pobandas,l.in exceptionibus.ff.de proba.& præſump. Quarto demum niti debet iudicio,legibus,& doctrina,nõ conuiciis.l.Quiſquis vult eſſe cauſidicus. C. de procurator. neque falſa inſtrumenta,teſtes falſos, vel corruptos,aut falſas leges,& probationes producat.ex Alexandro de Ales, par.3.q.nona,S.Antonino vbi ſupra,& aliis.

12 *Secundo* non ſolum in ſe ſufficientem ſcientiam habere debet,ſed etiam fidelitatem erga clientem ſeruare debet, quæ in hoc conſiſtit.

Primo vt non adducat leges falſas,vel abrogatas,aut falſas,& reprobatas doctrinas afferat,aut leges bonas in ſenſus falſos diſtorqueat,alioqui de falſo tenebitur, ex Bartol. in l.1.C.ad leg.Cornel.de falſis.

Secundo, in non defendendo litem falſis cauillationibus d.l.Quiſquis.

Tertio vt non inſtruat clientẽ ad iurandum falſum, vel falſas ſcripturas,aut teſtes falſos inducendum,nec quærat in grauamen alterius pártis dilationes non neceſſarias. S. Ant.p.2.titu.1.c.19.§.vlt.Sylu.verb.aduocatus. q.9. & q. 24.Naua.in Manu.c.25.nu 29.verſ.Quarto,& verſ.Quinto.Couar.lib.1.variar.reſol.c.2.nu.1.poſt S. Thom.2. 2.q. 71.art.3.ad tertium. Non enim in quacunque cauſa quamuis iuſtiſſima,vti poterit cauillationibus, aut falſis ſcripturis,aut teſtibus falſis contra cauillationes partis aduerſæ, etiamſi aliter victoriam obtinere non poſſet,quia *non ſunt facienda mala,ut ueniant bona*. Ro. 3. nec vti licet indebitis mediis, vt veniatur ad bonum finem. Ad reſtitutionem tamen non tenetur quando alias iuſtam cauſam haberet. Sin autem cauſam bonam, & iuſtam abſtulit aduerſario per dictos modos,tenetur ad intereſſe,& damnum parti læſæ,vt præfati authores tradunt.

13 *Quarto*, in non manifeſtando merita cauſæ aduerſario, tunc.n.ſicut præuaricator puniendus eſt,arg.l.1.de procur. S.Tho.2.2.q 71.art.3.ad ſecundum,& alii ibidem.Sot.lib. 5.de iuſtit q.8.art.3.ad ſecundum.Nau.in Manu.c. 25.nu. 29.verſ.quinto argumen.l.1.§.ſi is qui.ff.ad leg.Cornel.de falſis.Emanuel Rodriquez in Summa.p.1.c.3. concluſ.1. & facit capit.ſi quem pœnituerit.2.q.3. Petrus de Arragon. 2.2.q.71.ar.3.ante finem: Gregorius de Valen. tom.3. diſput.5.q.15.puncto 4 ante finem. Id quod intelligendũ eſt ſolum quando cauſæ communes ſunt, nec magnum aliquod periculum vertitur, aut communitatis, aut alterius priuatæ perſonæ, tunc enim non debet merita cauſæ ſui clientis manifeſtare,& prodere alteri parti,ſed deſerere debet cauſam, quando ſcit eſſe iniuſtam, & præfati authores affirmant.

Quaſnam Perſonas,& cauſas aduocatus defendere teneatur, & quale pretium pro patrocinio accipere poſſit.
Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Patrocinium eleemoſyna quadam,& opus miſericordia.*

2 *Vt patrocinium ab Aduocato præſtandum ſit actus virtutis tum ex parte dantis, tum accipientis quæ conditiones requirantur.*

3 *Aduocatus ſub peccato tenetur gratis patrocinari pauperib.*

4 *Sicut neceſſitates pauperum ad tria genera reducuntur, ſcilicet,extremam,grauem,communem, ita & neceſſitas eorum,qui patrocinio indigent,triplex eſſe poteſt.*

5 *Ex parte patrocinantis conſiderari poteſt triplex incommodum Aduocati ex collatione patrocinii.*

Superflua ſunt duplicia Natura,& ſtatus ibid.

6 *In nulla neceſſitate tenetur Aduocatus ferre patrocinium cũ grauiſſimo ſuo incommodo,quare? Cum leui tamen incommodo, & ex ſuperfluo ſtatus & temporis in grauiſſimis, & grauibus pauperum neceſſitatibus tenetur ferre patrocinium ibid.*

7 *An in caſu grauiſsimæ, & extremæ neceſſitatis teneatur patrocinium ferre cum damno ſuo graui,& incommodo?*

8 *An in grauibus,& communibus neceſſitatibus teneatur quis ſub mortali gratis pauperibus patrocinari?*

9 *Caietani doctrina,vt minime ſibi conſtans, & conformis iure præſenti arguitur,quem hic ſequitur Nauar.*

In extrema neceſſitate de neceſſariis ad ſtatum detrahendum,in graui de ſuperfluis,ſicut in eleemoſina ſic in patrocinio.ibid.

10 *Pauperi propter inopiam aut propter aduerſæ partis potentiã carenti aduocato,iudicem aduocatum dare iura præcipiũt.*

Tenetur aduocatus pauperem defendere non ſolum in cauſa certa,ſed & in dubia nec excuſantur a patrocinio eo quod plures in Repub ad id ſtipendiis donantur.

11 *Soluitur Ratio Caietani aſſerentis tantum in extrema neceſſitate ſub mortali teneri.*

12 *In neceſsitate communi vni aut alteri non patrocinari veniale tantũ,ſed animum habere non adiuuandi mortale.*

13 *Quas cauſas Aduocatus ſuſcipere,vel non ſuſcipere poſſit?*

14 *Aduocatus ſcienter & prudenter cauſam iniuſtam ſuſcipiens,& defendens,non ſolum mortaliter peccat,ſed ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur: Quando autem tenetur cliens reſtituere,& quando excuſatur.ibid.*

15 *Nec aduerſæ parti ſolum principale reſtituere tenetur,ſed & expenſas clienti ſuo,ſi non de cauſa iniuſtitia præmoneat.*

Non tenetur fiſco pœnam pecuniariam reſtituere,quam fiſcus haberet ſi Reus victus,& condemnatus fuiſſet,ſicut nec teſtis falſus in eadem cauſa iniuſta.ibid.

16 *An ſi quis ignorans efficiat cauſam iniuſtã,excuſetur a peccato,& reſtitutione?*

17 *Ex ignorantia antecedente defendens iniuſtam cauſam nõ peccat,nec ad reſtitutionem tenetur: de concomitante vero quid conſiderandum.*

18 *Ex ignorantia conſequente qui cauſam tuetur iniuſtam peccat mortaliter,& ad reſtitutionem obligatur:quid de aduocato ita diſpoſito, vt quamcunq. cauſam iuſtam ſiue iniuſtam defendere propoſuerit?*

19 *Vir doctus adhibita diligentia debita ad ſciendum ea quæ ſecundum ſtatum rei ſcire tenetur,firmumque propoſitum habens non peccandi mortaliter,in periculo non eſt.*

20 *In principio cauſam iudicans iuſtam, in progreſſu vero iniuſtam deprehendens,eam deſerere tenetur,& clienti manifeſtare,& ad cedendum inducere.*

21 *Si cum cauſam iniuſtam in progreſſu comperiiſſet,merita cauſa aduerſæ parti manifeſtaret,eſſet præuaricator, in cauſa autem ſanguinis,tenetur ſecreta clientis reuelare.*

22 *Vt aduocatus hoc iure faciat,quæ neceſſario cõcurrere debẽt?*

23 *Aduocatus licet gratis patrocinari pauperibus teneatur, ſi tamen renuit,ad reſtitutionem damni non tenetur, idem-*

que de Medico in omiſſione curationis pauperum dice ſu.

25 *Iura quæ præcipiunt aduocatos a iudice dari pauperibus non iubent, vt gratis ſeruiant, ſed mercedem, & ſtipendiũ ab ærario publico dare debet.*

Inter aduocatum, teſtem, & Iudicem quæ ſit accipienda differentia, & qualis?

25 *Finis proximus aduocati non eſt iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtũ tale, vnde pro labore ſuo iuſte mercedem recipere poteſt.*

26 *Conſilium & patrocinium res ſpirituales cum ſint, cur tamẽ non gratis dari poſſunt.*

27 *Quale pretium ab Aduocato accipi poſſit? & quando vltrà pretium taxatum aliquid accipere erit mortale? nu. 28*

29 *Ad cognoſcendum pretium iuſtum, & moderatum, quid licitum erit accipere quando nullum a lege taxatum eſt pretium, quatuor præcipue conſideranda.*

30 *Ne quis aduocatus paciſcatur de litis, medietate aut tertia, &c. lege cautum eſt: cum tamen abſolute paciſci licitum ſit quare?*

31 *Cui certa quantitas promiſſa fuit pro lite defendenda, ſi poſtea appellatur, non tenetur aduocatus proſequi in cauſa talis appellationis pro eodem ſalario.*

32 *Quando certum ſtipendium promiſſum fuerit, ſi conſtitutus poſtea tranſigat ſeu alias componat cum aduerſario, poſſit aduocatus integrum ſtipendium recipere?*

33 *An ſi poſtea clientulus cauſam deſerat, poſſit aduocatus retinere totum ſtipendium quod pro patrocinando in tota cauſa vſque ad eius conſummationem accepit.*

1 CVm patrocinium eleemoſyna quędam ſit, & opus miſericordiæ, idem conſequenter de illo, quod eleemoſyna, & aliis operibus miſericordiæ dicendum eſt. Vnde ſicut præceptum miſericordiæ ex S. Tho. 2. 2. q. 32. ar. 5. & q. 71. art. 1. in corp. affirmatiuum eſt, ita etiam, & præceptum aduocandi, & proinde non ad ſemper, ſed pro certo aliquo tẽpore obligat, ſicut de eleemoſinæ præcepto conſtat. Quia uero præcepta dantur de actibus uirtutum, ad hoc autem, ut patrocinium ab aduocato præſtãdum ſit actus uirtutis, neceſſarium eſt, ut aliquæ conditiones tam ex parte dantis, quam ex parte accipientis adſint.

2 Et quidem ex parte dantis requiritur poſſibilitas, & cõmoditas ad patrocinandum: ex parte uerò recipientis requiritur neceſſitas; vnde communis, & vera doctrina eſt ea in hac re, quam tradunt S. Tho 2. 2. q. 71. art. 1. Caie. Salon, Bannes, & Petrus de Arrag. ibidem. Alex. de Ales. p. 3. q. 44. memb. 1. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. ar. 3. dub. 4. Sot. li. 5. de iuſtit. q 8. art. 1. S. Ant. p. 3. tit. 6. c. 2. §. 2. in fine. Angel. verb. aduocatus. §. 10. Sylueſt. eo. q. 10. Tabien. eod. verſ. Vndecimo. Caiet. eod. in fine Gregor. de Valent. to. 3. diſp. 5. q. 15. puncto 2. Nauar. in Manuali. c. 25. nu. 29. verſ. Quinto. Tolet lib. 5. inſtruc. ſacerd. c. 60. & alii. nempe teneri aduocatum ſub peccato gratis patrocinari pauperibus, qñ illi ſunt in neceſſitate conſtituti, & aduocatus non videt aliam viã, qua facile aliter pauperes ſubleuari poſſint; quemadmodũ medicus ẽ, (inquit S. Th.) in ſimili gratis pauperes curare dẽt. Id ꝙ certum eſt, nec a quouis negari poterit. Ceterum cum hi authores non ita clare explicent, quanta ſit neceſſitas futura, vt aduocatus teneat gratis pauperi patrociniũ ferre: & ſimiliter quãta cum incõmoditate, & labore id facere teneatur, ideo hæc omnia clarius à nobis explicanda erunt. Pro quorum intelligentia duo annotanda ſunt.

4 *Primum eſt* ex parte recipientis, Quod ſicut authores agentes de eleemoſina, pauperum neceſſitates, ad tria genera reducunt: In primo genere conſtituitur neceſſitas extrema, quando ſ. quis in ea neceſſitate conſtitutus eſt, vt niſi opportune illi ſuccurratur, breui periturus eſt; In ſecundo genere eſt neceſſitas grauis, quæ eſt valde vicina graui, & eſt cum aliquis verſatur in magno, & certo periculo incidendi in aliquem grauem morbum, propter inopiam, vel aliam huiuſmodi calamitatem: In tertio genere conſtituitur neceſſitas communis; qua laborant pauperes oſtiatim eleemoſinam petentes. Ita etiam in propoſito caſu, & præſenti noſtro inſtituto neceſſitas eorum, qui indigent patrocinio, poteſt eſſe triplex, Prima eſt ea, quę dicitur Extrema, & eſt ea non quando quis iam ducitur ad mortem, & ſupplicium, nam in illo tempore nihil fere auxilii ei præſtari poteſt, ſed quamdiu in carcere manet, imputaturque ei crimen, pp quod infallibiliter mors erit infligenda, nec habet vnde ſibi ſubueniat, niſi ex meo patrocinio gratis collato.

Idemque dicendum eſt in lite aliqua ciuili, in qua indiget patrocinio aduocati, nec habet, vnde illud ſoluat (etſi habeat vnde ſe alat) ſi ſuccumbat tanta fame, & inopia opprimetur ipſe, uel familia ipſius ut periclitetur ex defectu neceſſariorum ad ſuſtentationem infirmari, aut mori. Secunda eſt grauis, & eſt ea, quando aliquis uerſatur in magno, & certo periculo incurrendi grauiſſimum incommodum mortis, aut ſupplicii ex defectu patrocinii. Idemq. dicendũ eſt in lite ciuili, quando ſcilicet in ea neceſſitate eſt, vt ſi vincat illa lite, vel cadet a ſtatu ſuo honorifico, & grauem bonorum ſuorum iacturam patietur, vel propter debita, ad quæ ſoluenda damnabitur, patietur longum carcerem cum graui familiæ ſuæ detrimento.

Item ſi quis pauper agricola in lite expolietur boue, quo arans victum quærebat, & debeat mendicare; Vt. n. recte notat Sal. 2. 2. q. 71. art. 1. controuerſia 1. in prin. perinde eſt artificem, vel agricolam, qui ſua arte victum quærit, debere mendicare, ſicut & alteri ditiori a ſuo ſtatu honorifico cadere. Tertia eſt communis, qua laborant quicunq. pauperes, & plebei viri pro rebus ſuis litigantes.

5 *Secundum eſt* ex parte patrocinantis, In qua re conſiderari poteſt triplex incommodũ aduocati ex collatione patrocinii; Quorum primum eſt incommodum grauiſſimũ, quod probabiliter timet ex ſuo patrocinio, puta, quia timet mortem, aut omnium bonorum ſuorum amiſſionem. Secundum eſt, Graue, quando ſcilicet timet, quod patietur aliqualem bonorum ſuorum iacturam, vel amittendo, quæ habet, vel non acquirendo, quæ acquirere poterat, ſi patrocinium præſtat. Tertium eſt Leue, vt ſi timet, vel tempus conſumere, vel aliqualem moleſtiam accipere in cauſæ cognitione, eiuſque proſecutione. Rurſus ſicut dans eleemoſinam, vel habet tantum ſuperflua naturæ, quia ſcilicet habet plura, quam illi opus ſint ad ſe, ſuamque familiam alendam, vel habet etiam ſuperflua ſtatui, quia ſcilicet plura in facultatibus habet, quam ipſi opus ſint ad ſtatũ ſuum decenter conſeruandum: ita ſuperfluum aduocati, quatenus aduocatus eſt, vel poteſt eſſe ſuperfluum naturæ, puta, quando ita diues eſt, & doctus etiam, vt plura habeat in bonis, quam quæ neceſſaria ſunt ad ſe, ſuamque familiam ſuſtentandam, & ſupereſt illi tempus ab aliis neceſſariis, & grauioribus negociis, ad patrocinia ferenda, vel poteſt eſſe ſuperfluum ſtatui, puta, quando plura habet in facultatibus quã ipſi opus ſint pro ratione ſui ſtatus, vel præſtitis patrociniis, quorum ſtipendiis ſtatum ſuum decenter ſuſtentare poteſt, adhuc ſupereſt illi tempus ad alia patrocinia præſtanda: & ita qui ditior eſt, minori tempore indiget pro ſe, & ſua familia alenda, ita qui ditior eſt, minori tempore indiget, & conſequenter tenetur plus temporis egenis impartiri, ſicut qui pluribus abundat diuitiis tenetur magis pauperibus ſuccurrere. Idemque pari ratione de Medico dicendum eſt.

His ita prænotatis, aliqua certa ſunt, & in confeſſo apud omnes, alia vero controuerſa.

Primo certum eſt, In nulla neceſſitate teneri aduocatum ferre patrocinium cum grauiſſimo ſuo incommodo.

Ratio eſt, quia opera charitatis, & miſericordiæ non obligant cum tanto damno, & detrimento vt conſtat.

Secundo Certum eſt, Teneri aduocatum in grauiſſimis, & grauibus neceſſitatibus pauperum ferre patrociniũ cum leui ſuo incommodo, & ex ſuperfluo ſtatus, & temporis. Ratio eſt, quia id ordo charitatis expoſtulat.

Tertio certum eſt, Non teneri aduocatum ferre patrocinium in neceſſitatibus communibus pauperum, cum graui ſuo incommodo & iactura bonorum ſuorum. Quia recta ratio, & ordo charitatis poſtulat, vt quiſque ſibi potius, quam alteri in tali caſu conſulat.

Quarto certum eſt, Teneri aduocatum in cõibus pauperũ neceſſitatib. gratis illis patrociniũ ferre, cum leui ſuo detrimento. Ratio eſt quia tenentur hoĩes ex ſuperfluis naturæ dare eleemoſinam in cõibus neceſſitatib. Sed eadẽ eſt ratio dandi eleemoſinam in neceſſitate pauperis ac ferendi patrocinium in neceſſitate litigantis, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 71.

Digitized by Google

2.2.q.71.art.1.ergo etiam aduocatus in communibus neceſſitatibus tenetur gratis patrocinari cum leui ſuo detriměto: maxime cum in aduocato, quatenus aduocatus eſt, ſicut & in medico tempus quod ſibi ſupereſt, & moleſtia, quæ accipitur in cognitione cauſæ, & illius proſecutione, rationem ſuperflui habeat, vt docent Sotus lib.5 de iuſtit. q.8.art.1. & Pet. de Arrag. 2.2.q.71.art.1.

Vnde ſicut ille de ſuperfluis perſonæ occurrenti communi fratris neceſſitati ſuccurrere tenetur dando illi eleemoſinam, ita aduocatus neceſſitati communi litigantis de ſuperfluo ſtatus, & temporis ſuccurrere tenetur.

Dixi *eandem eſſe rationem dandi eleemoſinam, & patrocinandi.* Quod intelligendum eſt in *ſuo genere.* Nam alia eſt neceſſitas, cui ſubuenitur per pecunias vt famis, egeſtas & inopia, alia vero cui per conſilium, auxilium, vel fauorem, vt cum aliquis laborat ignorantia, aut opprimitur, & vexatur ab aliquo. Vnde fieri poteſt, vt quis teneatur vno modo ſuccurrere, qui non tenetur alio modo ſuccurrere indigenti, pro ratione, & diuerſitate neceſſitatis. Vt v.g. Diues tenetur ſuccurrere neceſſitati patientis famem, & inopiam conferendo illi cibum, & pecunias, quia hæ ſunt medium ordinatum per ſe, & directe ad illam neceſſitatem, qui tamen non tenetur ſuccurrere neceſſitati litigantis, cum pecuniæ nō ſint ordinatæ per ſe ad eam neceſſitatē tollendam, cui tamen neceſſitati aduocatus ſuccurrere tenetur cōſilio, & patrocinio ſuo, quandoquidem hęc media per ſe, & directe ordinata ſunt ad iſtā neceſſitatē leuandā.

In quo caſu, vt diximus, non tenetur diues, qui ſolas habet pecunias largiri illas, ut quærat conſilium, & auxiliū, cum nemo ad media teneatur, quæ non ſunt per ſe, & directe ad talem finem ordinata, ſed neque aduocatus tenetur ei pecunias in eo caſu dare, ſed ſolum ei patrocinari ob rationem, quam diximus. Eſt autem

8 DVBIVM PRIMVM, An in caſu grauiſſimæ, & extremæ neceſſitatis teneatur aduocatus patrocinium ferre cū ſuo graui incommodo, & damno? vt verbi gratia, ſi pauper ſit in carcere, & obijcitur ei crimen, ob quod mors illi infligenda erit, nec habet vnde ſibi ſubueniat, niſi ex patrocinio gratis collato, teneatur aduocatus cum graui ſuo damno patrocinium præſtare?

Quidam, vt refert Salon loco inferius citando, docent, ſufficere vt patrocinetur illi tunc temporis nullo accepto ſtipendio, obligando tamen illum, vt ſi vicerit litem, aut ad pinguiorem fortunam venerit, teneatur illi ſoluere.

Reſpondeo tamen cum communi opinione quam ſequuntur Cai. 2.2.q.71.art.1. Sot. lib.5.q.8.art.1. Salon 2.2. q.71.art.1. controuerſ.1. Notab.2. Pet. de Arrag. & Bann. ibid. teneri aduocatū in caſu neceſſitatis ſub peccato mortali gratis patrocinari etiam cum graui ſuo damno. Ratio eſt, quia ſicut diues tenetur gratis ſuccurrere pauperi extreme indigenti, ita etiam aduocatus in neceſſitate extrema gratis patrocinium præſtare tenetur.

Et ſicut diues tenetur in eo caſu ſuccurrere pauperi etiā de neceſſariis ad ſuum ſtatum: ita etiam aduocatus ſuccurrere tenetur in extrema neceſſitate cum detrimento neceſſariorum ad ſuum ſtatum, hoc eſt, cum aliquali ſuorum bonorum iactura. Eſt enim ordo charitatis in præcepto in tali caſu ita, vt teneatur diues vitam alterius cum aliquali iactura bonorum conſeruare, & aduocatus ſimiliter cum aliquali bonorum ſuorum iactura vitæ corporali pauperis patrocinari.

Id quod etiam affirmare videtur 2.2.q.71.art.1. in eo quod aſſerat idem eſſe de patrocinio aduocati, & de eleemoſina præſtanda, iuncto art.5.q.32. vbi docet eſſe in præcepto dare eleemoſinam de ſuperfluo ſtatus exiſtenti in extrema neceſſitate, & in reſponſ. ad tertium, ibidem expreſſe docet peccare mortaliter, ſi in tali neceſſitate eleemoſinam non tribuat.

DVBIVM Secundum eſt, An in grauibus, & communibus neceſſitatibus teneatur quis ſub peccato mortali gratis patrocinari pauperibus? Caiet. 2.2.q.71.art.1. aduocatū habentem tempus ſuperfluum ab eo quo indiget ad cauſas, quarum ſtipendiis ſtatum ſuum ſuſtentare valet, in graui neceſſitate, & quando non apparet alius qui ſuo tempore ſubueniat, teneri ſolum ſub peccato veniali patrocinari litiganti, in communibus vero, & leuibus neceſſitatibus ſolum eſſe conſilium patrocinium præſtare, atque adeo nullum eſſe peccatum illas prætermittere. Caietan. ſecutus eſt Nauarr. in Manuali capitulo.25. numero.29. verſic. Quinto.

Ratio Caietani eſt, Quia non magis tenetur aduocatus patrocinari, quam alii ad opera miſericordiæ, ſed nemo tenetur ad alia opera miſericordiæ, ex præcepto charitatis, ſub mortali niſi ſolum in extrema neceſſitate, vt patet diſcurrendo per alia opera miſericordiæ, vt v. g. inquit, non teneor ſub peccato mortali colligere hoſpitem, qui dormiēdo ſub dio non moreretur, nec teneor ſepelire mortuum, quem nullus ſepelire curat, aut redimere captiuum, qui manens apud infideles non propterea periclitatur de vita, & ſic de aliis. Ergo pari ratione non teneor ſub peccato mortali patrocinari cauſæ pauperis, quamuis opprimatur, ſi litiganti non immineat extrema vitæ neceſſitas.

Alii tamen vt Ang. verb. aduocatus. §.10. Syl. eod. q.18. Sot. li.5. de iuſtit. q.8. art.1. Sal. 2.2.q.71. art.1. controuerſ.1. Pet. de Arrag. ibid. & Dom. Ban. dub.1. concl.2. Gregor. de Val. to.3. diſpu.5.q.15. punct.2. Toletus lib.5. inſtruct. ſacerd. c.60. & alij rectius docent teneri nos ſub peccato mortali patrocinari pauperi in graui neceſſitate, puta non ſolum quando deſtitutus omni alio auxilio indiget patrocinio ad defenſionem vitæ, ſed etiam ſi periculum honoris, aut alterius rei ſubiret, niſi a nobis ſuccurratur.

9 Immo ipſemet Caietan. 2.2.q.32.art.5. expreſſe docuit duos eſſe caſus præcepti eleemoſinæ ſub mortali, uidelicet, neceſſitatem extremam de neceſſarijs ad ſtatum proprium, & grauem de ſuperfluis ſtatui: in cuius rei confirmationem poſtea ipſe cōpoſuit tractatum de eleemoſina; qui habetur to.2. opuſ. trac.5. in quo expreſſe docet teneri nos ſub peccato mortali dare eleemoſinam non ſolum exiſtentib. in extrema, ſed etiam in graui neceſſitate. Vnde non ſatis conformis eſt doctrina ſua in 2.2.q.71. art.1. cum ea, quam tradidit 2.2.q.32.art.5. & to.2. opuſ. trac.5. Sicut igitur tenetur quis in extrema neceſſitate dare eleemoſinam de neceſſarijs ad ſtatum proprium, & in graui neceſſitate de ſuperfluis ſtatui, ita pari rōne tenetur aduocatus patrocinari ſub peccato mortali, & ſuccurrere pauperi extreme indigenti, (hoc eſt, in cā ad uitæ conſeruationem pertinente) detrahendo etiam, ſi opus ſit, de neceſſarijs ad ſtatum, hoc eſt, detrahendo aliquid de tempore, quod impendebat patrocinio eorum, a quib. recipiebat ſtipendia neceſſaria ad ſtatum ſuum conſeruandum, & tribuna illud cauſæ pauperis: Et præterea in graui neceſſitate ſub pctō mortali (vt ſi agatur de fama, honore, aut alia vrgente calamitate) patrocinari tenetur cauſæ pauperis de *ſuperfluis ſtatus,* hoc eſt, detrahendo de tempore, quo vacare ſolet cauſis, ex quibus facit lucrum non neceſſarium ſtatui, & impendendo illud cauſæ pauperum. Vnde locus ille 1. Io.3. *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere,* &c. quem citat S. Thom. 2.2.q.71.art.1. in corp. non ſolum de extrema, ſed, de graui etiam neceſſitate intelligendus eſt. Viſcera enim, quæ ſola neceſſitas extrema aperit, ferrea ſunt, & crudeliora, quam charitas ſint. Et pari modo tenetur medicus non ſolū quando imminet mortis periculum, ſed etiam in graui neceſſitate curare infirmum.

10 Confirmantur hæc omnia, Quia iura præcipiunt quod pauperi, vel propter inopiam, vel propter partis aduerſæ potentiam carenti aduocato, iudex det aduocatum, cogendo illum, & nolentem obedire, punire poteſt, vt patet ff. de offic. Proconſul. l. Nec quicquam. §. fin. & l. Prouidendum. C. de poſtul. Sylueſt. verb. aduocatus. quæſt.16. Caieta. 2.2. quæſt.71.art.1. Quod certe lex nequaquam ſtatueret, niſi teneretur aduocatus pauperum cauſas defendere, cum aliter pauperes iuſtitiam ſuam defendere nequeant. Id quod procedit non ſolum, quando cauſa pauperis eſt certa, & iuſta, ſed etiam quando eſt dubia: Si quidem cauſæ pauperū plerumque iuſtæ ſunt, & a debitoribus redduntur dubiæ, & quamuis reuera dubiæ ſint aliquando, non tamen propterea de obligatur aduocatus a patrocinio illi ferendo cum ſolas cauſas iniuſtas admittere debeat, vnde dubiæ defendendæ ſunt, ut earum iuſtitia de-

Digitized by Google

claretur, etiamſi pauper ſit actor, quia in iudiciis ille qui habet vicem actoris, intendit etiam ſe defendere ab iniuria, quam ab altera parte patitur.

Neque his obſtat, quod in omni Republica bene inſtituta a Principe, vel magiſtratib. cōſtituti ſint duo, aut tres, vel plures ad patrocinandum pauperibus a Republ. ſalarium accipientes ad cauſas pauperum defendendas, quaſi hac ratione excuſentur alii aduocati a ferendo patrocinio, ſaltem extra neceſſitatem extremam; quia licet iſti ſic ſtipendiati teneantur ex iuſtitia patrocinari pauperibus quia tamen aliquando contingit, vel propter illorum iniquitatem, vel quia ſunt valde impediti, vt non poſſint, vel non ſufficiant ad cauſas pauperum, ideo tunc alii ex charitate pauperibus patrocinari tenebuntur.

Quod ſi illi alii ſufficiant, ſuumque debitum exequantur, erga pauperes, tunc quidem excuſantur iſti, quia tunc adeſt in promptu, qui illis auxilietur.

11 *Hinc* ſoluitur ratio Caietani in contrarium, Reſpondetur enim teneri diuitem non ſolum ſubuenire pauperi ſub mortali peccato in extrema, ſed etiam in graui neceſſitate de ſuperfluis ſtatui. Ideo autem excuſantur aliquando a recipiēdis hoſpitibus, quia vbique adſunt hoſpitia, & loca publica ad hunc finem erecta: vbi autem non ſunt, vel nō ſufficiunt, tenentur quidem non quærere illos, ſed venientes ad ſe recipere, & hoſpitari, ſi grauiter indigeant.

Quo ad captiuos etiam dicendum eſt, non teneri ad illos inquirendos, teneri tamen ſe ad illos redimendos iuuare, quando poſtulatur. Et pari ratione de aduocatis dicendum eſt.

12 *Quoad* neceſſitates vero communes dicēdum eſt, quod licet vni, aut alteri non patrocinari, cum poſſit, non ſit peccatum mortale, ſed veniale, animum tamen habere non adiuuandi huiuſmodi homines, proculdubio peccatū mortale eſt, ſicut etiam habere animum firmum non dādi eleemoſinam de ſuperfluis in communibus neceſſitatib. Quibus addo ex *S.* Th. 2. 2. q. 71. artic. 1. in corp. & aliis, quod ſi quis videret pauperem vexari, & ſcit illum habere fratrem aduocatum, excuſabitur extraneus aduocatus a patrocinādo, quia ſatis in promptu videt, & probabiliter exiſtimare poteſt, quomodo ei aliter ſubueniri poſſit, cum effectu probabiliter. Et pari modo ſi ſcirem aliquem eſſe captiuum habētem fratres diuites, ſatis probabiliter credere poſſum quod redimant eum, & ſic de aliis: talis enim ſubuentio apparet in promptu futura iuxta humanam æſtimationem; vt ego ab hac ſubuentione excuſer. Et de patrocinio pauperum hactenus.

13 Quoad cauſas vero quas aduocatus ſuſcipere, vel nō ſuſcipere poſſit, hęc mihi breuiter dicēda videntur iuxta ea, quæ tradunt S. Tho. 2. 2. q. 71. ar. 3. Cai. Sal. Ban. & Petr. de Arrag. ibi. Sot. li. 5. de iuſt. q. 8. artic. 3. Alex. de Ales par. 3. q. 44. memb. 3. ante fi. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. ar. 2. concl. 9. S. Anto. p. 2. tit. 1. c. 19. §. pen. & p. 3. tit. 6. c. 11 Ang. verbo, aduocatus. §. 13. & 14. Sylu. eo q. 10 & q. 11. & Tab. eo. verſ. Decimotertio. Caiet. eod. Nau. in Man. c. 25. nu. 28. verſ. Secundo. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. in q. de reſtitutione iniuſtitiæ in iudicio commiſſæ. diffic. 4. Tol. li. 5. inſtr. ſacer. c. 60. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 5. q. 15. punc. 4. Eman. Rodr. p. 1. Summæ, c. 2. & alii communiter.

14 *Primum eſt*, Aduocatus qui ſciens, & prudens cauſam iniuſtā accipit, & defendit cauſam iniuſtā, non ſolū mortaliter peccat, cooperando iniquitati litigantis, ſed etiam ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur. Ratio eſt, quia eſt cauſa mortalis dāni alterius partis præbendo contra eam auxilium, vel conſilium: *Digni enim ſunt morte nō ſolū, qui faciunt, ſed etiam qui conſentiūt facientibus.* Rom. 1. & 2. Paral. 19. dicitur, *Impio præbes auxiliū, ideo irā Dei merebens.*

Qui igitur cauſam iniuſtam ſuſcipiunt ſcienter, præbendo auxilium actori, & litem mouenti, ſiue id faciat, vt litem vincat, ſiue vt cauſam differat, ſiue vt partes concordare faciat, & pacta inire, ex quibus alter damnum patitur, peccat contra iuſtitiam, & conſequenter ad reſtitutionem tenetur, ſi ſecuta ſit ſententia, vel pars aduerſa ceſſit liti ob calumniam aduocati. Quod intelligendum eſt ex S. Anto. par. ſecunda, tit. primo, c. 19. §. vlt. in caſu in quo cliens obtinens victoriam cauſæ non vult aut non poteſt reſtituere, cum enim ille recipit vtilitatem iniuſtæ cauſæ tenetur principaliter, cum hoc nouit. Si enim ignoraret puta quia aduocatus aut alii dicunt eum habere ius, excuſatur laborans ignorantia. Et hoc noſtrum dictum primum non ſolum verum eſt, quando cauſa principalis iniuſta eſt, ſed etiam quādo habet aliquod caput iniuſtum, ſi hoc caput aſſumat vt ſic aduerſarium vexet, & eum in principali iuſto impediat, differat, aut peruertat, ſcienter enim id faciens peccat, & tenetur ad reſtitutionem, quia & medium & finis debet eſſe iuſtus, vt recte Caiet. in verbo, aduocatus, verſi. Primo. & Ioſeph Angles in Florib. quarti ſent. in additionibus in fine libri poſt gloſſam in ca. cupientes, in verbo, Malignantium, de elect. in 6 annotarunt, impeditur enim vel differtur hac occaſione iuſtitia contrariæ parti competens, quod nullo modo licite fieri poteſt.

Neque ſolum tenetur reſtituere principale, & expenſas parti aduerſę ob iniurioſam actionē, & defenſionē iniquā, ſed ēt clienti ſuo expenſas reſtituere tenetur, ſi illū non admoneat de iniuſtitia cauſæ, quia ſuo mendacio, vel diſſimulatione pernicioſa patitur cliens illud detrimentum.

Sin autem eum admonuerit de iniuſtitia cauſæ, nihil illi reſtituere tenetur, quia ſcienti, et volenti non fit iniuria, ar. reg. 27. reg ſcienti. de re. iur. in 6. expreſſe docent Gab. vbi ſup. S. Ant. loco proxime citato. Ang. ver. aduocatus. §. 14. & Syl. eo. q. 24

15 Ceterum vt notant Mich. Sal. 2. 2. q. 71. art. 3. controuer. 1. & Dom. Ban. ibid. dub. 3. conclu. 3. aduocatus in caſu poſito non tenetur reſtituere fiſco pœnam pecuniariam, a quā ſuo iniquo patrocinio Reum illum liberauit, & quam fiſcus haberet, ſi Reus victus & condemnatus fuiſſet, cū ad eum non ſpectet bono fiſci proſpicere, ſicut nec teſtis falſus in eadem cauſa iniuſta tenetur eam pœnam pecuniariam reſtituere ante condemnationem, cum hoc ſit de rōne pœnæ, quatenus pęna eſt, vt non debeatur ante cōdēnationē.

16 DVBIVM vero eſt, An ſi quis ignorans, ſuſcipiat cauſam iniuſtam, excuſatur a peccato, & reſtitutione? In qua re S. Th. 2. 2. q. 71. ar. tertio, in corp. ſolum ait excuſari ſecundum modum, quo ignorantia excuſari poteſt.

Vt autem ſciri poſſit quænam ignorantia excuſet aduouocatum in defenſione cauſæ iniuſtæ tam a culpa, quam a reſtitutione, Notanda ſunt ea, quæ lib. 2. c. 1. & cap. 10. de ignorantia expoſita ſunt; Quantum vero ad præſens inſtitutum attinet, ſciendum eſt, ignorantiam eſſe triplicem, videlicet, Antecedentem, concomitantem, & conſequentem. Ignorantia antecedens eſt illa, quæ eſt cauſa actus, & omnino inuoluntaria eſt; Tunc autem eſt cauſa actus, quando ſi ſciuiſſet, non feciſſet, ſicut etiam ſine peccato eſt, quando adeſt circumſtantiæ alicuius ignorantia, quam nō poteſt, aut non tenetur ſcire, aut ſi teneretur ſcire, non tamen fuit negligens, vt ſciret, vt cum quis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per viam, proijcit ſagittam, qua tranſeuntem interficit.

Cōcomitans dicitur illa, quæ eſt cum eo, quod agitur, ita tamē, quod etiamſi ſciretur, nihilominus ageretur, vt v. g. ſi quis putans occidere ceruum, occidit inimicum, quem omnino vellet occidere, ſi ſciuiſſet.

Cōſequens eſt illa, quæ eſt volūtaria, & contingit, vel quādo quis vult ignorare, vt excuſationē habeat a peccato, vel quando poteſt, & debet ſcire, & non ſcit Sic enim non agere, & non velle, & non ſcire voluntaria ſunt ſaltem indirecte His prænotatis.

Ceterum eſt primo, quod quotieſcunque aduocatus ex ignorantia antecedenti tuetur cauſam iniuſtam, non peccat, nec ad reſtitutionē obligatur. Ratio eſt, quia talis ignorantia cauſat oīno inuoluntarium, ſine quo nulla eſt culpa, & conſequēter nec obligatio aliqua reſtōnis in hoc caſu erit, nec in hoc vlla eſt inter authores dubitatio.

Secundo quando ex ignorantia *concomitante* aduocatus cauſam iniuſtam tuetur, quamuis Pet. de Arrag. 2. 2. q. 71. art. 3 putet eum in hoc caſu nec peccare, nec ad reſtitutionem obligari, eo quod, inquit, ignorantia hæc quamuis nō cauſet inuoluntarium, efficit tamen non voluntarium, & nihil poteſt eſſe peccatum, quod non ſit voluntarium; nihilominus tamen id non eſt ita certum; immo cum idem author paulo ante definiens ignorantiam concomitātem,

eam

Digitized by Google

eam eſſe dixit quam nos in pręcedentib. eſſe deſcripſimus, ſibi ipſi contrariatur in hac concluſione ſua tertia de ignorantia concomitante. Si enim obſtante hac ignorantia concomitante actio illa facta fuiſſet, non apparet, qua ratione ignorantia hæc opus illud conſtituat, non voluntariũ. Quocirca in hac re nihil certi ſtatui poteſt, quoad rõnem pctĩ, aut reſtitutionis reſpectu ignorantiæ concomitãtis, ſed conſiderare oportet an debitam diligentiam adhibuerit, necne vti cauſæ veritatem intelligeret, vt ratione illius peccaſſe, vel non peccaſſe cenſeatur, & conſequẽter ab obligatione reſtitutionis excuſetur, vel ad eã teneatur, iuxta ea, quæ latius de hac re lib. 2. c. 10. concl. 13. expoſuimus, immo volens nolens tandem in hanc ſententiam Arragon deſcendere videtur, de eo differens, qui paratus eſt quamcunque cauſam iuſtam, vel iniuſtam defendere.

18 *Tertio* certum eſt, quod ſi aduocatus ex ignorantia *conſequenti* cauſam iniuſtam tuetur, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur.

Ratio eſt, quia ignorantia hæc aut eſt voluntaria *directe*, vt quando quis ignorare vult, vt excuſationem habeat a peccato; *indirecte*, vt quando poteſt, & deberet ſcire, & non ſcit; & conſequenter opus ex tali ignorantia factum dicitur ſimpliciter voluntarium, & proinde peccatum, & reſtitutionem inducens.

Quarto, Aduocatus, qui ita diſpoſitus fuit, vt quãcunq. cauſam defenderet, ſiue iuſtam ſiue iniuſtam, quãuis peccat ob talem malam diſpoſitionem ſi tamen poſtea adhibita debita diligentia putans defendere cauſam iuſtam, defendat iniuſtam, talis ignorantia eum a culpa, & a reſtitutione excuſat, ſecus autem ſi poſtmodum diligentiã debitã non adhibuit, vt de iuſtitia cauſæ ſciret, tunc n. ignorãtia ei ad culpam imputabitur, non quidem ob ignorantiã propriè, ſed quia debitam diligentiam adhibere neglexit. Sic Caie. 2. 2. q. 71. ar. 3. & in ſum. verbo, aduocatus, ver. Secũda. & ver. Quarta, & Pet. de Arrag. 2. 2. q. 71. ar. 3. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. in q. de reſtit. ob iniuſtitiam in iudicio cõmiſſam, dub. 5. et Eman. Rod. to. 1. ſum. c. 2. cõcl. 7.

19 *Quinto*, Notãdum eſt documentũ, quod tradunt Caie. 2. 2. q. 6. ar. 8. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 71. ar. 3. & alii quos lib. 2. ca. 2. in fine citauimus ſcilicet quod ſi quis ſit vir doctus, adhibeatq. bonã, & debitã diligentiã ad ſciendũ ea, quę ſecundũ ſtatũ ſuum ſcire tenetur firmumque propoſitũ habet non peccandi mortaliter, ſi ex obliuione, quam vincere poterat, aliquid cõmiſit, quod videtur eſſe peccatũ mortale, non eſt timendum de illo. Eſt n. referenda ignorãtia hæc ad antecedẽtẽ, & inuincibilẽ cũ nõ ſit in poteſtate noſtra ſẽper meminiſſe, & habere ad manum vſum ſciẽtiæ. Ceterum ſi quis negligens ſit, nec debitam adhibet diligẽtiam ad ſciẽdum ea, quæ iuxta ſtatum ſuum ſcire tenetur, quando aliquid ex obliuione contra legem cõmittit, non eſt a peccato mortali facile excuſandus. Quæ doctrina valde obſeruanda eſt ad conſulendum aduocatis illis, qui alioqui conſcientiæ timoratæ eſſe noſcuntur.

20 Secundũ eſt, Aduocatus qui in principio litis cauſam iudicabat iuſtam, quam poſtea in progreſſu deprehendit eſſe iniuſtam, illam ſtatim deſerere tenetur, & manifeſtare clienti punctũ iniuſtitiæ, eumq; inducere debet ad cedendum liti, vel ad cõponendum cum parte ſine damno aduerſarij. Sic S. Th. 2. 2. q. 71. ar. 3. ad ſecũdũ, & eius loci interpretes, Sot. lib. 5. de iuſt. q. 8. ar. 3. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 6. ar. 2. concl. 9. S. Ant. p. 2. ti. 1. c. 19. §. penul. & p. 3. tit. 6. c. 1. Syl. ver. aduocatus. q. 10. Ang. eo §. 14. Tabiena eo. ver. Decimotertio. Caie. eo. verſ. Tertio. Nau. in Man. ca. 25. nu. 28. verſi. 2. Greg. de Val. to. 3. diſ. 5. q. 25. pun. 4. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. in quæ. de reſti. ob iniuſtitiam in iudicio factam. dub. 6. Eman. Rodr. in ſumma, p. 1. c. 2. concl. 4. in cõponendo autem cum parte cauere omnino debet, ne eũ decipiat, aut ad conſentiendum per vim, aut metum compellat. Immo vero in omni cauſa iniuſta, in qua vel apparet iniuſtitia, quæ vere iniuſta eſt, vel ipſi aduocato videtur iniuſta, etiamſi iuſta eſſet, tenetur admonẽre clientẽ, alias ad reſtitutionem omniũ damnorũ, quæ inde eueniunt parti, & omniũ expenſarum quas facit clientulus ſuus tenetur. Et quidẽ, vt recte notat Ioſeph Angles vbi ſup. in quæſtionibus de facto, facile poteſt aduocatus cauſæ iniuſtitiam deprehendere poſt teſtium apparitionẽ, & depoſitiones, quam in principio iuſte, & inculpabiliter ignorare potuit, in quæſtionibus autem de iure, ſi in principio eius iniuſtitiam non nouerat, & poſtea maiori vſus diligentia, & ſtudio eam intelligat, eam deſerere debet, & clientem de illius iniuſtitia admonere vt diximus.

21 *Addunt* autem S. Tho. & alij citati authores, quod quãdo aduocatus in proceſſu litis cõperit cauſam eſſe iniuſtã, eamq. deſerit, non debet merita cauſæ contrariæ parti manifeſtare; nec aduerſæ partis patrocinium ſuſcipere, ſic n. teneretur de falſo, & præuaricator eſſet, c. *Si quem pœnitue rit. § præuaricator. 2. q. 3.* vbi præuaricator dicitur, *qui diuerſam partem adiuuat prodita cauſa ſua.* Id quod regulariter verum eſt, & in cauſis communib. Ceterum ſi res de qua agitur, ſit cauſa ſanguinis puta quia agitur de vita, aut mẽbro alicuius abſcindendo, aut de alia re magni momenti, vel maximi dedecoris, vel alterius rei grauiſſimę, quæ paulo minoris æſtimetur quam mors, vt ſi de ſama aut de ſtatu alicuius Ducis, vel alterius rei ſimilis ageretur, tũc aduocatus euidenter cauſam eſſe iuſtam cognoſcens, ſecreta ſui clientis reuelare, & iudicem admonere de cauſæ iniuſtitia tenetur, ſi admonito prius cliente, ut deſiſtat non vellet is deſiſtere: Imò agere poteſt teſtem pro illo, et cauſam ſuam defendere, ſi id opus eſſet, vt notant Sot. li. 5. de iuſt. qu. 8. ar. 3. ad 2. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 71. art. 3. ante finem. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 15. puncto 4. in fine. & Eman. Rodr. in ſumma, to. 1. c. 3. cõcl. 2. Eſt enim de iure naturali defendere innocentem in tali caſu ne mortem iniuſte, aut tam graue damnum patiatur, adeo vt ipſemet iudex, cui illa eſſet cognita, omni modo ſtudere deberet, ne tam iniuſte condemnaretur.

22 Ceterũ vt aduocatus hoc recte, & iure faciat, plura neceſſario concurrere debent; Primũ eſt, quod non ſub dubio, ſed ex certiſſima ſciã id cognoſcere. Secũdũ eſt quod id facere poſſet abſque ſcandalo. Tertium eſt, quod facere pręmiſſa fraterna admonitione, qua id accuſatori minaretur; niſi ab incepto deſiſteret, dandoq. quam poſſet operam, ne accuſatoris vita periclitaretur. Quod ſi ob id ille monitus nollet reſipiſcere, profecto hinc cũ illius periculo facere illud tenebitur, melior n. eſt cõditio innocẽtis, & iniurã patientis. Quartum eſt quod iudicet alias innocẽtẽ condemnatum iri, & ſperat ſe ſua authoritate, & teſtimonio aliquid ad eius liberationem profuturum. His n. concurrentibus, aduocatus præuaricator, aut proditor cauſæ ſui clientis dici nequit, nec puniendus eſt, ſi ſecreta ſui cliẽtis alteri parti reuelet, vt conſtat ex dictis, ſiquidẽ non agit contra iuſtitiam, quin potius innocentem ab iniuſta morte, & graui dãno liberat, prout de iure naturæ obligatur.

Tertium. dictũ eſt de cauſa dubia, ſed quia de hac re li. 1. c. 11. diſſeruimus, ideo quæ illic diximus huc referenda ſunt & huic materiæ applicãda, ne idem ſępius fruſtra, & ſine vrgente neceſſitate, breuitati ſtudentes, repetamus.

23 Circa pretium vero ſeu *Salarium* aduocati, nonnulla breuiter explicanda ſunt, quorum

Primum eſt, quod licet pauperib. in neceſſitate. vt diximus aduocatus patrocinari gratis teneatur, ſi tamẽ patrocinari recuſet, dummodo a Repub. conſtitutus, & conductus non ſit, & exinde cliens magnũ damnũ patitur, nõ tenetur ad reſtõnem damni. Quia vt diximus, patrocinium cauſæ pauperũ ad opera miſericordiæ pertinet, ac proinde cãm pauperis defendere omittens, ſolum contra charitatẽ peccat non contra iuſtitiam, atque adeo ad reſtitutionem damni quod patitur pauper non tenetur. Vt expreſſe docent S. Th. 2. 2. q. 71. ar. 4. in corpore, & Caie. eadem q. art. 1. dub. vlt. Tunc n. non obſtans ſolum ad reſtitutionem tenetur ex S. Th. 2. 2. qu. 62. art. 7. in corp. & aliis, quando ex officio obſtare tenetur, vt Principes, & cuſtodes, qui innaſorib. & oppreſſorib. obſtare tenẽtur. Aduocatus uero qui a Rege, uel Repub. conductus, & conſtitutus nõ eſt, ex officio, & ex iuſtitia patrocinari non tenetur, cum non ſit publicus officialis, ſed ſolum ex arte aduocandi uictũ, & mercedem acquirunt, unde non patrocinando non peccat cõtra iuſtitiam. Idemque de medico quantum ad commiſſionem curationis pauperum, dicendum eſt.

24 *Secundum eſt*, quamuis laudabile ualde ſit aduocatos gratis

Digitized by Google

gratis patrocinetur, immo ad hoc aliquando tenetur, vrgēte pauperis neceſſitate; alijs tñ gratis patrocinium prêſtare non tenetur. Quin immo quamuis iura nonnunquã præcipiant aduocatos pauperibus à iudice dari, nũ tamē iubent, vt gratis ſeruiant, ſed mercedem, & ſtipendiũ illis de ærario publico dare debet, ſi pauper ſoluere nequeat, & aduocatus gratis patrocinari recuſet, vt Cai. 2.2. q. 71. ar. 1. annotauit. Neq. obſtat quod cõiter dici ſolet veritatẽ vendi non poſſe, vnde nec iudex pro vero iudicio, neque teſtis pro teſtimonio ſuo vero in iudicio aliquid accipere poſſunt, quaſi exinde inferre liceat, nec aduocatũ patrocinium iuſtum vendere poſſe, vt. n. recte S. Tho. 2.2. q. 71. ar. 4. ad tertium, & alij, quos inf. referemus, annotatur, maximũ eſt quoad hoc inter aduocatum, teſtē, & iudicem diſcrimen, ſiquidē finis, & ſcopus proprius, & immediatus tñ iudicis, quam teſtis vtriq. parti litiganti cõis eſt ſecundum iuſtitiam. ſ. iuſtũ ſimpliciter, & veritas in cõi, adeo in neutram partem, actoris, videlicet, aut Rei inclinent, ſed tñ vt ille ſecundum veritatem indifferenter iudicet, & iſte ſimiliter veritatem indifferenter dicat, ſiue pro actore; aut Reo, ſiue cõtra illos; Quo fit vt neuter iſtorum pro huiuſmodi veritate pronunciãda, vel teſtificãda quicquam accipere poſſit, cũ hac tñ differentia, quod iudex, vt notant Sotus li. 5. de iuſt. q. 8. ar. 4. ad ſecundum, & Petr. de Arrag. 2.2. q. 71. art. 4. ante finē, a neutro litigantium aliquid accipere poteſt pro veritate pronuncianda, immò nec pro labore, & ſtudio ſuo, hoc. n. legib. ciuilib. prohibitum eſt optima ratione. ſ. exinde daretur occaſio peruertendi rectum iudicium. Si enim licitum illis eſſet aliquid a partib. accipere, periculum eſſet, ne corruptus in vnam, aut alteram partem perpenderet, ad quæ mala vitanda recte Reſpublicæ bene ordinatæ cõſtituunt, ne aliquid a partib. accipiat, ſed vt publica perſona ærario publico ſuſtentetur. Teſtis vero quamuis nihil pro veritate dicenda accipere queat, cum eam ſimpliciter proferre teneatur, pro labore tamen ſuo vt diximus, ab eo a quo citatus, & productus eſt, aliquid recipere poteſt.

25 At vero finis proximus aduocati nõ eſt vtriq. parti cõis, hoc eſt, non eſt iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum tale, ſ. iuſtum patrocinium, ſicut, & finis iuriſconſulti proprius eſt iuſtum conſilium ſuorum cliētulorum; Cuius rei ſignum eſt, quia ſi in proceſſu cauſæ inuenerit cauſam ſuam iniuſtam eſſe, ſecreta eius alteri parti regulariter prodere nõ debet, vt dictum eſt ſup. nec aduerſam partem, quis iuſtam defendere, ad quod tamen teneretur, ſi finis eius proprius, & proximus eſſet iuſtum ſimpliciter, vt in iudice, & teſte eſt, quamuis vt Caiet. 2.2. quæſt. 71. art. 4. notat, finis tam aduocati, quam iuriſconſulti remotus ſit iuſtitia ſimpliciter attingenda, vel non impedienda. Cum igitur finis proprius, & proximus aduocati ſit iuſtum clientis ſui patrocinium, altera parte neglecta, non ſolum pro labore ſuo, ſed etiam pro patrocinio, & defenſa veritate mercedem recipere poteſt, ſicut & Doctor pro veritate docenda quam dilucidat, & explicat. Quam veritatem, recte S. Auguſtin. epiſto. 54. ad Macedonium his verbis eleganter expreſſit. *Non ideo debet iudex vendere iudicium, aut teſtis teſtimonium verum, quia vendit aduocatus iuſtum patrocinium, iuris peritus verum conſilium. Illi enim inter vtramque partem ad examen adhibentur, iſti ex vna parte conſiſtunt.* & refertur in can. *Non ſane.* 14. q. 4.

26 *Neque* his obſtat, quod iuſtum conſilium, & patrociniũ res ſpirituales ſint, ac proinde nihil pro eis accipere poſſit. Quia vt recte reſpondet S. Th. 2.2. q. 71. art. 4. ad ſecundũ, quamuis conſilium, & patrocinium, ſicut & ſcientia iuris, ſint res ſpirituales ſecundum ſe cõſideratæ, non ſunt tamē illius generis ſpiritualium, quæ gratis accipiuntur, & gratis dari debent, ſed noſtro ſtudio, labore, & vigilijs acquiruntur, vt experientia conſtat, eorumque vſus ſit opere corporali. Nam, & labor magnus inſumitur in diſceptãdo, in diſputando, in libros reuoluendo & ſtudendo, quæ ad iuris conſilium, & ad cauſę patrocinium pertinent, adeo vt non mens ſola, ſed corpus etiam multoties fatigatur, vt proinde ſaltem ratione iſtorum poterit aduocatus iuſtũ ſuum patrocinium, & iuriſperitus verum conſilium vēdere. Quod vero Alex. de Ales p. 2. q. 44. memb. 2. & gl. in c. Non licet. 11. q. 3. dicant, ſi ſine labore poſſet iuris peritus reſpondere petenti conſilium, non eſt aliqua ratio, quare poſſit recipere, immo quod gratis accepit, & gratis dare debet, iuxta illud Chriſti Matt. 10 *Gratis accepiſtis, gratis date*, recte refutantur a Gabr. in 4. d. 15. q. 6. ar. 2. concl. 8. S. Ant. p. 2. tit. 1. c. 19. §. ſi. in fine, & alijs; quia licet iuriſperitus tunc nõ laborat, dum aliquando ſine ſtudio, & labore reſpõdet petēti conſiliũ, prius tamen laborauit, vt ſcientiam acquireret, qua poſtea ſine ſtudio petenti conſuleret. Et licet iudex ſimiliter laborat, quia tamen prouiſus eſt de publico, ideo pretium pro laboribus iudicij accipere non poteſt.

27 DVBIVM ſolum eſt, quale pretiũ accipi poſſit ab aduocatis? De qua re legendi ſunt S. Th. 2.2. q. 7. ar. 4. Caie. Salon, Bãn. & Pet. de Arrag. ibid. Alex. de Ales p. 3. q. 44. mēb. 2. S. Ant. p. 2. tit. 1. c. 19. §. vlt. & p. 3. tit. 6. c. 2. §. 2. Ang. verb. Aduocatus, §. 15. & 16. Syl. eo. q. 17. Tab. eo. verſ. 17. Caiet. eo. verſi. Septima. Sot. lib. 5. de iuſt. q. 8. ar. 4. Nau. in Manu. c. 25. nu. 30. verſ. Sexto. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 5. q. 15. punct. 3. Lud. Lopez lib. 1. de contract. c. 27. Eman. Rodr. in ſumma p. 1. c. 4. Toletus lib. 5. inſtr. ſacer. cap. 60. & alij, qui communiter tradunt.

28 *Primum eſt*, quod vbi eſt certum pretiũ taxatum a Principe, vel lege recepta, & nõ abrogata, vt cõiter ſolent leges ad tollendam oēm turpitudinem, & auaritiã ſtatuere certam mercedē pro miniſtris iuſtitiæ, vt v. g. pro ſcribis, aduocatis, & alijs miniſtris iuſtitiæ, pro tali ſcriptura, pro tali cauſa tantum detur illis pretium, pro tali tantum, tunc aliquid vltra pretium taxatum accipere, peccatum erit mortale, ſi quid notabile vltra cõſtitutum pretium acceptũ ſit, & tenetur ad illius, quod vltra accepit, reſtitutionē. Rõ eſt, quia cum lex huiuſmodi pretia tãquam iuſta ſtatuerit qui vltra illud pretium taxatum accipit, iniuſtitiam committit, l. Si qui, ff. de poſtulan. & conſequenter ad illius reſtitutionem obligatur. Id quod rationabiliter de legibus in patrociniis præſtãdis, reſponſiſq. ferendis, mercedes ſtatuentib. dicendum videtur, cum iuſtiſſimæ ſint. Nam cum ex vna parte litigãtes pudor ſuffundat, ſi parũ conferãt, & ex altera vincendi auiditas eos ſtimulet, non poterunt mercedes nõ eſſe immoderatas, niſi lex illis modũ præſcriberet.

29 *Secundum eſt*, qñ nullum eſt a lege taxatum pretiũ, tunc licitum eſt pretium iuſtum, & moderatum accipere. Ad cognoſcendum autem pretium iuſtum, & moderatum, habēda eſt ratio iſtorum quatuor pręcipue ſ. grauitatis cauſę, nã minus pretium ſufficit in cauſa leui, quam graui, & difficili; laborum in patrocinio, ſicut. n. non in omnib. cauſis defendendis idem impenditur labor, ita nec æqualis merces debetur; Dignitatis, & ſciæ aduocati, nam vt ait Toletus magis meretur magni nominis aduocatus, vt vero notant Sot. vbi ſup. & Dom. Bann. non habenda eſt rõ ſtatus, & dignitatis perſonę, ex eorum, ſed prudentum, & bonorum arbitrio; Non. n. faſtus, & pompas vltra quam ſtatus eorũ requirit, facere debent, nec immodicos illos ſumptus, & ſplēdores, miſerorum, & pauperum ſumptib. ſuſtentare, & ſimiliter conſuetudinis patriæ, & regionis illius, in qua degunt. Vnde non eſt in ptãte aduocati quantumcunque voluit pretium pro patrocinio ſuo poſtulare, ſed illud tantũ quod iuſtũ, honorarium, & moderatum eſt, habita ratione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & cõſuetudinis patriæ. fuerit moderatũ. Sin autem aliquid immoderate per improbitatem extorqueant, cõtra iuſtitiam peccant, & ad eius reſtitutionem tenebuntur. Hæc autem, quæ diximus, de aduocato non ſalariato intelligenda ſunt, vt. n. recte Lopez vbi ſupra notat, aduocatus ſalariatus de publico non põt aliquid a litigantib. accipere, ſicut nec ſalariatus medicus ab infirmis, quamuis a non litigantib. aduocatus, & a ſanis medicus etiam ſalariati accipere poſſunt, ex Pano. in c. 1. poſt Innocentium, de poſtul. & Syl. ver. aduocatus, q. 22. Ang. eo. §. 16. Tabiena eo. verſ. 18. quia talia ſalaria conſtituta ſunt ſolum pro litigantibus & infirmis.

30 *Tertium eſt*, Cautũ eſt lege, ne quis aduocatus paciſcatur de quota litis, hoc eſt de medietate, aut tertia, vel quarta parte, &c. neq; etiam de certa aliqua quantitate, vel re cum hac conditione, ſi vincat. l. ſi qui, C. de poſtulationib. & l. ſumptus ff. de pactis. Eſt n. eadem ratio huius, ſicut de quotæ litis promiſſione: quæ ideo prohibita eſt, ne per fas, aut nefas ad victoriam conentur aduocati, ſicque fraudes

fierent,

Digitized by Google

fierent,vt promiſſi compotes efficerentur. Eſt autem hoc intelligendum,de certa quantitate promiſſa non abſolute, ſed ſub conditione,ſi vincat,ſeu pro uictoria,ſeu palmario, ut loquũtur,l.1. §.ſi uero,ff.de uarijs,& extrao. cogn. Ang. uer.aduocatus,§.15.Si.n. promiſſio facta,fuent abſolute ꝑ mercede,& ſtipendio;ſine reſpectu ad uictoriam. hoc eſt, ſiue uincat, ſiue non tunc quidem licita eſt promiſſio illa, vt conſtat ex l.1.ff.mand.vnde in vna eademq. cauſa, puta,quæ eſt 100.aureorum, nõ eſt licitũ paciſci de vno aureo ſub conditione victoriæ,quę ſit tanquã palmarium,& honorarium,quia hic militat ratio prohibitionis prędictæ,cũ tamen licitum ſit paciſci abſolute de ſexaginta ſub rõne iuſtæ mercedis,ſi ita circunſtantiæ requirant in quamcunq. partem euaſerit cauſa,quia hic non habet ſupradicta ratio prohibitionis; Nullum.n.nunc eſt periculum excogitandi fraudes,cum tãtum ſit habiturus,ſiue vincat, ſiue perdat. Et deniq. quamuis conuentio hæc cum cliente fieri nõ debeat in medio litis, ſed in principio, vel in fine,ne extorqueat a cliente vltra iuſtum pretium per ſas,& nefas,ex S. Ant.p.2.tit.1.c.19.§.vlt.Ang verbo,aduocatus,§.15.in fi.& Syl.eo.q.17.Si quis tamen bona fide paciſceretur in medio litis,& iuſte vinceret,iuſtumq. pretium tantum acciperet, non peccaret,nec ad reſtitutionem teneretur, ex Naua.in Manu.c.25.nu.30. verſ. Sexto,quia non adeſt præſumptio legis,& veritas remanet.

31 *Quartum eſt*, Aduocatus,cui certa quantitas pecuniæ promiſſa fuit pro lite defendenda,ſi poſtea appellatur,nõ tenetur proſequi in cauſa talis appellationis pro eodem ſalario conſtituto.Sic Spec.tit.de Salar aduocati Bernar.Archid.Azo,& alij,quos refert,& ſequitur S.Ant.p.3. tit.6.c. 2.§.2.ante fin. Quia licet ſit eadem cauſa,& idem negotiũ, aliud tamen eſt iudicium, cum ſint alij iudices. Quod dictum procedit,quando appellatio fit extra locum,vel prouinciam, vel quando appellatio fit a ſentẽtia definitiua. Si .n.cauſa tractetur eo loco,vel ſaltem prope,vbi fuerit quęſtio principalis agitata, vel ante ſententiam appellaretur, vel in integrum reſtitutio petatur,tenetur ex S.Anton.vbi ſup.in illa cauſa pro eodem ſalario patrocinari.

32 DVBIVM vero eſt,An quando certum ſtipendium aduocato promiſſum fuerit,ſi clientulus poſtea tranſigat,ſeu alias componat cum aduerſario, aduocatus integrum ſtipendium recipere poſſit?

Reſp ſi clientulus in fraudem aduocati tranſegerit, tũc totum ſalarium habebit, quia per eum non ſtent. Si vero tranſegit bona fide.puta,quia lis dubia fuit,tũc diſtinguẽdum erit.ſi.n.ipſo mediante, & intercedente inter partes facta ſit tranſactio litis, aut compoſitio ſuper litem inter partes ſuum integrum ſtipendium ex pacto promiſſum recipere poteſt; ſi tamen ipſe aduocatus in ipſa tranſactione non interuenerit, neque in conciliando, & concordando partes mediauerit,tunc pro rata tantum temporis quo patrocinatus fuit,debitum, & iuſtum ſalarium recipere põt. Sic S.Ant.p.3.tit.6.c.2.§ 2.Lud.Lop.lib.1.cõtrac.c 27.Syl. q.20.Tab.eo.nu.21. verſ.Decimoſeptimo:in fi. §. Nota.& Eman.Rodr.in ſumma,p.1.c.4.concl.3.

33 DVBIVM etiam eſt. An aduocatus cui certa quantitas promiſſa fuit,ſi poſtea clientulus quando cauſa iam incepta fuit,(nec per aduocatum ſtetit quominus cauſam proſequeretur)ex ſua,ſola voluntate cauſam deſerit,poſſit aduocatus retinere totũ ſtipendiũ quod pro patrocinando in tota cauſa,vſq; ad eius conſummationem acceperat?

Reſp. quod nihil ſalarij recepti reſtituere tenetur ad inſtar operarij,qui locauit operas ſuas alteri,neq; ſtat per ipſum quin ſoluat operas,ſed per cõductorẽ,qui(etiamſi impediatur eius conductor caſu fortuito) recipere põt ſuam mercedem,eamq. conductor ei ſoluere tenetur,maxime ſi ſua culpa locator operum.i.operarius eſt impeditus,ex Syl ue uerb locatio.q 12.& Nau.in Man.c 17 nu 197.uerſ.Septuageſimoſeptimo, qui eſt caſus definitus in l ſi uno, & l. ſed ædes §.cum quidam, ff. de locat. Sic in præſenti caſu, ubi culpa cliẽtuli deferentis cauſam,eius aduocatus operas patrocinandi locatas non compleuit,cum paratus eſſet cõplere Imò ſi aduocatus moriatur,non repetetur ſalariũ ab eius hæred:b.l.j.ff de uari & extraord.cogn.S.Ant.p 3.tit. 6.c.2 §.1.ante fin.Lud.Lop.lib.j de contrac c.27.ante fin. & Ema.Rodr.in ſum.p.1.c.4 concl.3. & idem dicendum eſt ex Lopez vbi ſup.de quocunq. habente officium publicũ,ar l.a lborib §.de illo.ff.de vſufruc.niſi conſuetudo obſtet.Sic etiam ſi aduocatus caſu fortuito impeditus non poteſt aduocare,nec per eum ſtat quin faciat, non videtur ei imputandum in hoc caſu quo minus ſuum ſalarium integrum accipiat,argu.eius quod ſi aduocatus,& magiſter ſit infirmus:nihilominus habent ſalarium ſuũ.Sic S.Ant.p.3. titu.6.c.2.§.2.& facit l 1. §.Diuus,ff.de varijs,& extraord. cogn.vbi habetur, quod licet aduocatus non poſſit adimplere aduocationẽ per caſum fortuitum in eius perſonam contingentem, totum tamen ſalariũ habere debet.Hoc tamen Syl.verb aduocatus,q.21 poſt Bart.in l diem functo. ff.de offi.aſſeſ.limitat,vt ſolum verum ſit loquendo de ſalario promiſſo a publico,non autem a parte,tunc.n.merces a parte promiſſa pro rata ſolum temporis debetur ſecũdũ iuſtitiam cõmutatiuam,cum labor recipiat diuiſionẽ. Qñ autẽ aduocatus cauſam tanquã deſperatam deſerat, tunc ſi initio præuidere potuit eius iniuſtitiã ſibi imputet,quod eã defendam ſuſcepit, nec ſalarium habebit,imò acceptũ reſtituere tenetur, tanquam mala fide receptũ; ſin autem ex cauſa noua,& repentina deſerat,puta,quia cliẽtulus aliquid cõtra ſe cõfeſſus eſt, tunc ſalarium promiſſum hẽbit, vt ff.de vac.mu.l.penul.§.fi.S.Ant.p.3.tit 6.c.2.§.2.ante fi. Sylu.verb.aduocatus,q.22. Tabiena eo.in fi.

De Procuratore,& Conditionibus ad officium ſuum iuſtè exequendum. Cap. XXIV.

SVMMARIVM.

1 *Large ſumpto vocabulo etiam Procurator aduocatus dicitur.*
2 *In Procuratore quatuor ſpectanda,ſcientia, diligentia, veritas,Iuſtitia,quæ,quando,& quomodo reprobantur, explicatur nu ſeq.3.4.*
4 *Iuſtitia Procuratoris neceſſaria in quib. maxime conſiſtit?*
5 *An ſi Procurator gratis obtinuit ab Actuario, ſeu Notario, vel modicum ſoluit pro actib.Curiæ, vel gratis habuit aduocato debitum?*
6 *An quando quis litigans non conducit procuratorem, ſed in ea cauſa ipſe procurator ſit, poſt litis victoriam poſſit ſibi retinere expenſas,quas feciſſet ordinario procuratori?*
7 *An ſi quis conductus fuiſſet conſtituto ſalario per annum aut annos, vel pro tota cauſa ipſe pro tertia parte aliũ ſubſtituat,tuta conſcientia ſibi reſiduã partem retinere poſſit?*
8 *Opus ex ſua natura non ſeruile ratione præmij, & mercedis ſeruile non redditur,etiamſi intentum principale ad mercedem habeatur.*
Aduocatis pro patrocinio in dieb. feſtiuis præſtito,ſicut, & iuriſperitus pro conſilio licite ſalarium accipere poteſt;ibid.

1 QVęcũq; in ſuperiorib.de Aduocato dicta ſunt,de Procuratore ẽt dicta cenſentur,nã large ſumpto vocabulo,Procurator ẽt Aduocatus dicitur,ex gl in l.ſalarium,ff. Mandati,& l.1.§.Aduocatos,ff.de varijs,& extraor.cogn. & 3.q.7.c.infamis,& ibi gl in verb.Nec procurator.S.Ant. p.3.tit.6.c.3.verſ.de ſalarijs, in fi. Vnde ait,procuratorem nõ poſſe paciſci de quota litis,ſicut nec aduocatus.Et quãuis nemo inuitus conſtitui põt procurator,ſi tamen ſolitus ſit negociari in Curia,& Palatio compelli poteſt,vt notant Doctor.in l.Inuitus,de reg.iur.& l.inuitus.C.de procurat.

2 In Procuratore autem quantum ad præſens noſtrum inſtitutum attinet, quatuor conſiderari poſſunt, nimirum ſcientia, diligentia, veritas, & iuſtitia,vt recte Toletus in lib.5.inſtruct.ſacerd.c.62 annotauit.

Quantum aũt ad ſcientiam, requiritur ſcientia ſufficiẽs ad munus ſuum exercendum,vt ſup.diximus de Aduocato,quę hic etiam repetita cenſeantur,adeo vt ſi ex eius defectu clientulus litem perdat,non ſolum peccat,ſed etiam ad reſtitutionem damnorum obligatur.

Quoad ſecundum vero,hoc eſt,Diligentiam, illud ſolũ annotandũ eſt,quod debet eſſe diligens non ſolum,vt omnia præſtet,quæ debet,ſed ẽt vt ſuo tempore præſtet.Vnde omnia mala,quæ adueniunt clienti ex ignorantia, vel negligentia procuratoris,reſtituere tenetur.Diligentia autem

in

Digitized by Google

in his præcipue conſiſtit, vt petat terminos iuſtos in cauſa; vt probet quæ, & quando probāda ſunt: Reſp. in termino cauſæ; appellet, quando appellandum eſt, alioqui tenetur de dānis parti læſæ, vt notāt Doct. in c. calumniam, de pœnis, & Naua. in Manu. c. 25. nu. 29. verſ. Tertio. Requiritur ēt, vt multis litib. non intricetur, ſed admoneat clientes de reb. neceſſarijs, & vt cauſas prius cœptas abſoluat, vel aliū Procuratorem idoneum, & ſufficientem conſtituat.

3 *Circa* alterum, ſ. veritatem, idem dicendum eſt, quod de fidelitate aduocati. Vnde non ſolum obſeruare debet veritatem in ſe, ſed etiam in ſuis clientulis, vt eos nūquam inducat ad mentiendum in illis reb. in quib. in iudice interrogantur; Item vt nō inducat teſtes falſos, nec petat dilationes ſuperfluas. Vnde ſi ex iſtis ſequeretur damnum parti aduerſæ, teneretur ad reſtitutionem.

4 *Demum* opus eſt Iuſtitia, quæ in his conſiſtit.

Primo vt cauſam iniuſtam defendendam ſcienter non ſuſcipiat, etiamſi habeat caput aliquod iuſtū, ſi cauſa principalis iniuſta ſit, & ſtatim ac cauſam nouerit eſſe iniuſtā, deſiſtere debet.

Secundo, vt cauſas prius acceptatas prius procuret, & poſtea alias cauſas poſtea acceptatas, & conſequenter nō accipiat plures cauſas defendendas, & procurandas, quā infra tēps debitū abſoluere poſſit, alioqui non ſolū peccat, ſed ēt ad damnorum reſtitutionem obligatur. Quod ſi haberet multas cauſas, & adhuc rogetur, vt alias accipiat, tenetur illi manifeſtare, quod illas tractare non poſſit niſi poſt aliquod determinatum tempus veriſimile; quod ſi hoc audito, clientes adhuc inſtent, tunc acceptare poteſt.

Tertio, vt non inducat partes ad iniquam concordiam, ſed iuſta ſolum ſuadeat.

Quarto, vt non differat cauſam, vel peruertat iudicem. Caiet. verb. aduocatus, & Pan. in c. 1. de iuram. calumniæ. Nec lites differat ex induſtria, vt ſalarium maius accipiat.

Quinto, vt debito modo vtatur in patrocinando, ſ. ne petat terminos impertinentes, & huiuſmodi; vt in repellēdo teſtes cōtrarios nō manifeſtet crimina eorum occulta, niſi quantū id licitū eſt, & quando illorum manifeſtatio eſt neceſſaria ad repellendos teſtes, quando cauſa clientis eſt iuſta; Qua etiam iuſta exiſtente, non poteſt manifeſtare crimina occulta, ex quorū manifeſtatione graue, aut notabile ſcandalum, & detrimentum teſtib. aut alijs oriri poſſit.

Sexto, vt non exigat ſalarium immoderatum, nec accipiat munera, ſeu Mangia vulgo dicta; extra pretia iuſta; Vnde ſi ea in quantitate, & valore notabili accipiat, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem, vt Toletus lib. 5. inſtr. ſacer. c. 62. in fine, animaduertit.

Si tamen vltra ſuam mercedem aliquod munuſculum paruum acciperet, non peccaret, talia enim non cenſentur a iure prohibita, quia in his ratio prohibitionis ceſſat; & maxime ſi comeſtibilia ſint, in modica quantitate licite recipi poſſunt, vt Lud. Lop. lib. 1. contract. c. 2. docet, & quæ hactenus dicta ſunt, certa ſunt, & ab omnibus conceſſa, & patent ex iis, quæ paulo ante de aduocato tradidimus. Nonnulla tamen ſunt, quæ aliquam patiuntur difficultatem, & ideo breuiter explicanda erunt.

☞ 5 DVBIVM PRIMVM eſt, An ſi procurator obtinuit gratis acta ab Actuario, ſeu Notario, vel modicum ſoluit pro actib. Curiæ, vel gratis habuit aduocatum, in hoc caſu retinere ſibi poſſit iuſtum ſalarium debitum Notario, vel aduocato, vltra ſalarium ſuum?

Reſp. Si Actuarius, vel Aduocatus gratis iſta faciat in gratiam ipſius procuratoris, & ſic in perſonam ſuam, tunc quod donatum eſt, poteſt quiſq. procurator ſibi illud retinere. Item ſi Notarius modicum, vel nihil exigat ob remunerationem præteritorum beneficiorum, vel recipiendorum, tunc etiam procurator illud retinere poteſt. Sic Pan. in c. finem litib. nu. 29. de dolo, & contumacia. Spec. tit. de expenſis, §. fin. verſ. Quid ſi victor. Rota dec. 180. in antiq. Boetius deciſ. 210. Iaſon. & alij in l. properandum. §. Sin autem C. de iud. Ratio eſt, quia quando ita accidit procurator iſte obligatur naturaliter aduocato, vel notario ad tantundem. Et idem dicendum eſt, quando venditor donat emptori alicuius principis aliquid ob eoſdē reſpectus, iuxta ea, quæ notat Nau. in Man. c. 17. nu. 96. verſ. Septimo.

Sin autem actuarius, & Aduocatus, aut alius quiſpiam indiſtinctè contentatur modico ſalario, & pretio, tunc procurator aut emptor nihil ſibi retinere poteſt, ſed omnia vertuntur in beneficium principalis, cum nō ſit donatum intuitu perſonæ procuratoris, iuxta ea, quæ tradit, licet indiſtinctè, Toletus lib. 5. inſtr. Sacerd. c. 62.

6 DVBIVM SECVNDVM eſt, An quando quis litigās non conducit procuratorē, ſed in ea cauſa ipſe procurator poſt litis victoriā retinere ſibi poſſit expenſas, quas feciſset procuratori ordinario? Ioa. Andr. quem refert Panor. in c. finem litib. num. 30. de dolo, & contumacia. & Domini de Rota, deciſ. 183. de ſen. & re iud. in antiq. & Alex. in l. ſi C. de fruct. & lit. expen. & alij cōiter docent non poſſe. Alij vero vt Panor. vbi ſup. & Iaſ. vbi ſup. in d. l. properandum. §. Sin autem. col. 6. verſ. Adde etiam quod ſi ille, qui litigat. C. de iudic. & Sebaſt. Sap. in annot. ad Panor. vbi ſup. hoc limitant, & dicunt id ſolum eſſe uerum, qn̄ alias nihil lucri perdidit; ſi n. aliquid aut lucri ceſſantis, aut damni emergentis illi accidit, tunc retinere ſibi poteſt ſalarium, & expenſas, quas ueriſimiliter haberet conſimilis aduocatus, & procurator; Si quidem propter aſſiſtentiam in lite repetit quis lucrum perſonale, quod perdidit, ex Panor. ubi ſup.

7 DVBIVM TERTIVM eſt, An ſi quis conductus fuiſſet procurator, vel negotiorū geſtor, cōſtituto ſalario centum v.g. aureorum in ſingulos annos, uel pro tota cauſa, ſi poſtea ſubſtituat alium procuratorem, cui dederit tertiā perſonam ſalarij, retinere poſſit reliquum tuta conſcientia.

Reſp. Si ipſe procurator principalis ſuſcepit periculum cauſæ, uel periculum negligentiæ, uel ignorāntiæ ipſius ſubſtituti, & ſuſtinet onus admonendi ſubſtitutū, & ſcribendi in ciuitatē, aut locum ubi moratur patronus, tunc retinere poteſt partem ſalarij, attenta qualitate laboris & periculi; Quod ſi nihil horum faciat, tunc totum ſalarium debetur ſubſtituto. Sic etiam ſi Commiſſarius, vel procurator miſſus fuerit a Principali v. g. Romā pro expediēdis negotijs, accepto ſalario centum aureorū, pro expenſis in ſingulos menſes, ſi ante menſem perdita fuerit lis, & negotium, tenetur reſtituere pro rata: aut pro parte retinere, & ſuperfluum reſtituere ciuitati, vel principali, cuius geſſit negotium. Sic Ripa tract. de peſte in tit. de Remedijs ad curandum peſtem. nu. 303. citans Ang. in l. 1. ff. ad leg. Falc. Eodem modo ſi alicui præfixum eſſet ſalarium pro expenſis diurnis, ſecus autem ſi pro labore certorum negotiorum; Quod ſi præfixum fuiſſet ſalarium pro labore, & expenſis, tunc illud licite retinere poterit.

8 Denique ſicut aduocatus pro patrocinio præſtito dieb. feſtiuis, puta pro informatione iudicis, vel pro allegationib. in iure ſalarium licite accipere poteſt, & ſimiliter iuris peritus pro dando conſilio dieb. feſtiuis mercedem licite accipit; ſic etiam procurator licitè exigere poteſt ſalarium pro Memoriali in facto cōpoſito, & ſubſcripto dieb. feſtiuis; Ratio eſt, quia quando opus ex ſua natura nō eſt ſeruile, quamuis ob premium, & mercedem fiat, nō tamen redditur ſeruile ratione præmij, & mercedis, etiamſi intentū principale ad præmium, & mercedem habeatur, iuxta ea, quæ tradunt Caie. 2. 2. q. 122. ar. 4. in fi. & Sot. lib. 2. de iuſt. q. 4. ar. 4. in fi. de qua re plura diximus lib.... c. 2. in explicatione tertij præcepti Decalogi. At vero in dieb. feſtiuis non ita licitū eſt ſemper tranſcribere, nulla præſertim vrgente neceſſitate. Et de Procuratore hæc ſufficiāt, de qua re plura legi poſſunt apud Summiſtas in verb. procurator. & Canoniſtas in tit. eo. & apud S. Anton. p. 3. tit. 6. c. 3. & alios.

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Similis quæſtio eſt de Aduocato, remittente ſalarium ſuo clienti; nam ſi is in cauſa obtineāt dubitari ſolet, an illud poſſit exigere ab aduerſario, ſuccumbente, & in expenſis condemnato: de quo vi. per Ant. Na. in ſuis prac. quæſt. verbo, Reus, nu. 16.

De Actuario, ſeu Notario eiuſq. munere, & officio. Cap. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Perſona Notarij in iudicio non eſſentialis, vt plurimum tamen neceſſaria, a quo creari poteſt, & quot præcipue Notario publico neceſſaria.*

Scien-

2 *Scientiam tenetur habere mediocrem ſaltem eorum, quæ ad officium pertinent, quorum imperitia multorum conſcientia in magno diſcrimine conſtituuntur.*

A quocunque creati ſiue a Sede Apoſtolica, ſiue imperiali, aut Regia per imperitiam delinquentis in officio, priuandi, & ad tempus ſuſpendendi.

3 *Obligatio Notarij quæ, et quod nulli officium negare debeat? per quatuor tamen limitatur hoc dictum ibid.*

4 *Tabellionis officium non vile. Infamatus infamia iuris, vel facti non poteſt eſſe tabellio publicus, creatus tamen ſi ſit, facta ab eo non ſunt irrita.*

5 *An ſpurius poſſit eſſe Tabellio publicus.*

6 *Clericus in minorib. exiſtens non habens beneficium Eccleſiaſticum poteſt eſſe Tabellio etiam apud ſecularia tribunalia publice, & laicus in foro eccleſiaſtico publico, quando autem ne clericus etiam in tribunali eccleſiaſtico.*

Clericus in ſacris in foro eccleſiaſtico publico, ſi beneficium habeat, in Curia vero Rom. clerici indifferenter notarij eſſe poſſunt ibid.

7 *Veritas & fidelitas Not. in quib. conſiſtit vſque ad nu. 11*

9 *Notarius occultans inſtrumentum ab eo requiſitum grauiter peccat. Quænam acta conficere debet, ibid.*

10 *Certiores facere tenetur partes de obſcuris præcipue mulieres, & ſimplices.*

11 *Diminute ſcribens teſtium depoſitiones tenetur ad damnu et intereſſe partis vel fiſco, & in multis locis eſt caſus Epiſcopo reſeruatus.*

Quæ ſolemnitates requirantur, vt ſciatur an inſtrumentum ſit validum, & fideliter factum ad Iuriſtas pertinet, vt autẽ authenticum ſit, omnes communiter ſint neceſſaria.

12 *Iuſtitia in Notario requiſita in duob. principaliter conſiſtit.*

13 *Notarius conficiens inſtrumẽtũ vſurarum grauiter peccat.*

14 *Notarius inſtrumentum faciens contra libertatem eccleſiæ mortaliter peccat, & eſt excommunicandus, licet non ipſo facto ſit excommunicatus.*

Conficiens teſtamentum nuncupatiuum inſano peccat, & reſtituere tenetur, ibid.

15 *Notarius ſignificare tenetur legata facta in teſtamento à ſe ſcripto Notarij quicunq; à quibus, & quando cogi poſſunt ad aperiendum teſtamentum.*

16 *Notarius ſtipendium nimium capiens pro ordinib. aut literis dimiſſorijs peccat, ſi alias habet ſalarium conſtitutum, & quid ſi non habeat.*

17 *Notarius quando peccet, gratis & ſponte donatum accipiendo, & quot modis cognoſcere poteſt tabellio, an aliquid ſibi gratis donetur.*

18 *An quãdo lex non ſolum taxat pretium, ſed prohibet, ne quis aliquid gratis donatum accipiat, peccet ſic oblatum recipiendo, & ad reſtitutionem teneatur.*

19 *Notarium tali lege ſtante peccare mortaliter, quando ſolum intelligitur.*

In duobus caſib. gratis donatum accipiens non peccat. ibid.

20 *Tabellio pro conficienda ſcriptura vltra taxã accipere quãdo poteſt licite, & acceptum retinere.*

INter alias perſonas, quas ſupra in Iudicio licet non eſſe eſſentiales, vt plurimum tamen neceſſarias eſſe diximus, eſt perſona *Notarij*, de cuius qualitate, munere & officio multa tradunt Summiſtæ, in verb. Tabellio. vbi Ange. Syl. Tab. & Armil. Caie. in Sum. verb. Notariorum peccata. S. Ant. p. 3 tit. 6. c. 3. Nau in Man. c. 25. & 52. & ſequ. Ioſeph Angles in Flor. lib. 4. ſent. in q. de reſt. ob iniuſtitiam in iudicio factam. diffic. 5. Pet. Naua. lib. 3. de reſt. c. 3. a nu. 15. Lud. Lop. in Sum. p. 2. c. 29. & lib. 1. de contract. c. 19. Ioan. Bern. Diaz in prac. crim. Can. c. 2. & c. 53. & Ignat. Salzedo in c. 58. eiuſdem. Eman. Rodr. in Sum p. 2. c. 2. Tolet. lib. 5. inſtruc. ſacer. c. 61. & alij, qui multa tradunt de eius creatione, a quo, ſ. creari poteſt, puta a Papa, Imperatore, Rege & Republ. non agnoſcente ſuperiorem, & Ducib. habentib. iura Principum, & ab Epiſc. in Eccleſ. per totam diœceſim eorum, aliaq. ſimilia, quæ quia non ita ad præſens noſtrum inſtitutũ attinẽt, conſulto prætermittimus. Nobis ſatis erit annotare quatuor præcipue in Notario publico & legitime inſtituto eſſe neceſſaria, ſ. ſciẽtiã obligationem, veritatem, & fidelitatem, & iuſtitiam, de quib. ſingulis breuiter agendũ erit, omiſſis illis, q̃ de varijs eius nominib. ab authorib. tradi ſolent, de qua re legendus eſt Panor. in c. Qm̃ cõtra nu. 3. de prob. vbi notat Notarium dici perſonam publicã quia gerit officium publicum, vnde quandoq. hac de cauſa dicitur ſeruus publicus quia ſeruit publice exercendo officium ſuum ff. rem pup. ſal. fo. l. 2. in fi. & c. 2. de vſur. in 6. quomodo limitanda eſt, l. ſi ijdem codicill. C. de codicill. vbi videtur innui contrarium. Qua de cauſa Rom. ſingul. 9. ait rogatum cogi poſſe a ſuperiore. Notarius autem dicitur; quia redigit acta iudicij in notas. cap. 1. de ſimonia. Quandoque etiam dicitur Scriniarius. Vt in cap. ad audientiam. de reſcrip. & in c. ſi aduerſus. de hære.

Itẽ Tabularius. C. qui teſt. fac. poſſunt, l. Hac conſultiſſima, §. Sed quia & l. j. C. de Tab. lib. 10. Et dicitur etiam ibi ſcriba, & in rubr. de diuer. nom. & offi. eorum. Item Tabellio, ſeu Tabellarius, vt in l. Generali. C. de tab. ſcrib.

2 *Quoad* primum autem, hoc eſt, *Scientiam*, tenetur Not. habere ſcientiam ſaltem mediocrem earum rerum; quę ad officium pertinent, vt ſup. diximus agentes de aduocato. Vnde ſi ex eius negligentia, vel ignorãtia pars aliquod dãnum patitur, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionẽ. Panor. in c. 1. num. 7. de fide inſtr. & in cap. ſicut te. nu. 21. Ne clerici, vel monachi. l. Illicitas. §. ſicuti, de off. præſid. & in c. Non eſt ſine culpa, de reg. iur. in 6. & Fel. in c. cum causã. 1. col. 2. de teſt. & in c. tua. col. 2. de homic. Ange. verb. Tabellio. §. 6. Nõ tamen tenetur eſſe Doctor, vt ijdem Doct. notant; ſed ſufficit habere ſcientiam mediocrem earũ rerum, quæ ad artem Notariatus pertinent. Scire etiã debet clauſulas apponi ſolitas in cõtractib. Cagn. in l. ſi librarius, ff. de reg. iur. Rom. in ſingu. 52. Quocirca Iaſ. in l. ſi filius a patre, ff. de liberis, & poſth. nu. 26. & Diaz, & Salzedo vbi ſup. c. 1. prac. crim. canon. docent notariorum imperitiam plurima damna, & lites cauſare, & multorum conſciẽtias in magno diſcrimine conſtituere, vt ſcribit Bal. conſ. 6 incip. viſo teſtamento, lib. 6. id quod etiam Synod. Trid. ſeſſ. 22. c. 10. de reform. clariſſimis verbis expreſſit. Quapropter iuſtiſſimè ibi decretum eſt notarios a quocunq; creatos, & Apoſtol. Imperiali, aut Regia authoritate, imperitos, vel in officio delinquentes, priuandos, vel ad tempus ſuſpendendos eſſe ab Epiſcopo tanquã Apoſtolicæ ſedis delegato. In eo autem grauiter delinquunt, quod facientes cõtractus clauſulas confuſas apponant. aut q̃ difficultates, & cõtentiones inducũt, aut clauſulas ſolitas, omittant, vnde ad reſtitutionem damnorum tenentur, ex S. Ant. p. 3. tit. 6. c. 3. § fi. Sicut etiam ſi ex lata culpa amittat protocollũ. vel non ſcribat diẽ, aut alios actus in proceſſu, ex quo ſequitur dãnum parti, ex Bar. in l. de reb. ff. de tabel. exhib. Quãuis error, & ſimplicitas Notarij, non debet nocere parti, quando de mente contrahentium alias conſtare poſſit, ex glo. in l. vnica, in fine. C. de fide inſtrum.

3 *Circa* ſecundum, videlicet, Quænam ſit obligatio Notarij, illud in primis conſtat, obligari eum conficere inſtrumenta, & cõſcribere acta, de quib. rogatus fuerit, quia eſt perſona publica, quæ Regis, ſeu Reipub. delegatione habet munus iſtud publica conſcribendi inſtrumenta, ex Decio in l. Inuitus, de reg. iur. & Hoſt. in ſum. ti. de inſtit. §. ex quibus. Alioquin ſi negauerit, ad mãdatum iudicis officio priuari poſſit. Pan. in c. Sicut te, num. 19. Ne clerici, vel Monachi. Qui id probat ex eo, quod in principio ſui officii iurare ſolet, ſe confecturum inſtrumenta ſine diminutione veritatis, & commiſſione falſitatis quando requiſitus fuerit, & ideo ſi requiſitus non conficit inſtrumentum, eſt publicus ſeruus, conſequenter non debet officium ſuũ alicui denegare. Vt tamen Seb. Sap. in annot. ad Pan. vbi ſup. notat, limitari debet hoc cõe dictum; primo. niſi rogetur de contractu illicito. Secundo, niſi multitudo negotiorũ, & agendorum impediret, tunc. n. excuſatur. ex Bar. l. 1 § ſerui cir. princ. ff. de ſur. aduer. nau. & facit auth. de tabell. cir. med. Tertio, Niſi gerat aliud officium diuerſum l. . C. de tabel. li. 10. Quarto, niſi effectus ſit decurio, vel aduocatus etiam de mandato iudicis, l. vniuerſus, & ibi gl. C. de Decurio. lib. 10. Quinto, Niſi effectus ſit clericus, vel Monachus. ca. Sicut te. Ne clerici, vel Monachi. Rom. ſingul. ſuo 233. Panor. in d. c. ſicut te. nu. 5 & alij communiter.

4 Quia vero tabellionis officium non ita vile eſt vt nõ aliar.

Digitized by Google

li arbitrantur, quinimmo nobile officiũ eſt. vt notant Alc. in l. Mercis appellatione. de verb. ſig & Cou. in lib. prac. q. c. 19. nu. 5. multumq. Reipub. intereſt bonos habere Notarios, ideo infamatus infamia iuris, vel facti non poteſt eſſe tabellio publicus. i. publica cõſtitutus authoritate ad aliquã officium exercendum iure tabellionis, ex Pan. in c. Cum dilectus, nu. 7. de fide inſtr. Fel. in c fraternitatis, de hær. Alex. conſ. 80. nu. 1. li. 2. Cou. vbi ſup. verſ Quarta concluſio. qui expreſſe tradit talem creatum a Rege non eſſe verũ, necle gitimum tabellionem, nec eſſe fidem adhibẽdam eius inſtrumentis. niſi Rex principis poteſtate infamiam illi tolleret. Vñ ſi quis ita infamis infamia iuris creatus ſit tabellio, & inſtrumentũ conficiat, fides eius inſtrumẽto adhibẽda non erit, quod intelligendum eſt, dũmodo infamia hęc iuris publica fuerit. Si tamen creatus quis ſit tabellio, & poſtea infamis infamia iuris factus ſit, inſtrumenta ante infamiam confecta vim, & authoritatem habebunt, ex Inn. & Fel. nu. 22. in d. c. fraternitatis. Bar. in l. ad teſtium, §. 1. ff de teſt. Cou. vbi ſup. verſ Quinta concluſio. Qui autem cũ infamis eſſet, creatus fuit tabellio, ſi infamia erat occulta, tũc fides inſtrumentis illius tabellionis adhibenda erit ſecundum Spec. & Io. And. in tit. de inſtr. editione. §. reſtat. verſ. Quid ſi is, qui non eſt notarius Fel. in d c fraternitatis, col. 2. de hær. Alex. conſ. 80 col. 2. li. 2. & Cald. conſ. 2. de fid. inſtr. Quoad infamiam facti cõiter docent authores, talẽ infamem non eſſe creandum tabellionem, ſi tamen creatus fuerit talis, quãuis ex tali infamia diminuatur fides publica, inſtrumenta tamen ab eo facta non ſunt irrita, etiamſi infamia ſit publica, vt docent Pan & Fel. in ca. Cum dilectus, nu. 40. de fide inſtr. & in c. cum Ioan. tit. eod. & Cou. lib. prac. q. c. 19. nu. 5. verſ. Sexta concluſio, & omnes in l. 2. §. miles, ff. de his qui not. infamia.

Quamuis autem Ang. conſ. 284. Alex. li. 2 conſ. 80. & Io. Lup. in c. per veſtras. Notab. 3. § 9. nu. 7. putent ſpuriũ Tabellionem eſſe non poſſe eo quod credant ſpurium infamem eſſe: Alij tamen vt Cald. conſ. 2. de fide inſtr. & Cou. lib. pract. q. nu. 6. rectius docent, talem Notarium eſſe poſſe, niſi aliqua lege municipali prohibeatur, quia talis nõ eſt infamis infamia iuris, nec etiã infamia facti, quæ oritur ex eius morib. improbatis, ſed infamia eſt parentum, ex quib. oritur. Vnde in l ſpurij, ff. de decurionib. ſpurij non cenſent indigni decurionatus dignitate, immo permiſſũ eſt eos poſſe ad eandem admitti, & l. Generaliter. §. ſpurios, ff. tit. eo.

Clericus in minorib. exiſtens non habens beneficium eccleſiaſticum, poteſt eſſe tabellio etiam apud ſecularia tribunalia publice, cũ hoc nullibi prohibitum ſit, niſi aliqua lex, vel conſuetudo aliud induxerit, ſicut econtrario laicus tabellio eſſe poteſt in foro eccleſiaſtico publico.

Secus etiamſi clericus ille beneficium eccleſiaſticum haberet, vnde congrue ſuſtentari poſſet, tunc. n. tabellionis officio vti non poterit, etiam in tribunalib. eccleſiaſticis publicis, ex Cou. vbi ſup. nu. 8. verſ. Tertia cõcluſio. Hoſt. Ant. & Pan. in c. Sicut te. nu 7. Ne clerici, vel Monachi. Clericus uero exiſtens in ſacris, etiamſi beneficium eccleſiaſticũ nõ habeat, Notarius eſſe nõ poteſt etiamſi in foro eccleſiaſtico publico, ſed in ſecreto poteſt. Cou. vbi ſup. Diaz, & Ignatius Salzedo in pract crim. Cano c. 53. alias in nouis, c. 58. In Curia vero Romana clerici indifferenter notarij eſſe poſſunt, & hoc ex priuilegio, ob Summi Pont. conſenſum, & curiæ illius dignitatem, ſi tamen extra illam curiam ſacerdos tabellionis officio vtatur, & publice creatus ſit Not. Apoſtolicus, valent inſtrumenta ab eo facta, Monachus vero adeo prohibetur eſſe tabellio, ut inſtrumenta ab eo ſine Abbatis licentia conſcripta, ipſo iure ſint nulla. argu. c. 1. §. ſed nec. Ne clerici, uel mon. poteſt tamen poſt profeſſionẽ complere, & ſignare inſtrumentum, quod ante monachatum in eius protocollo ab eodem fuit conſcriptum, uel ipſius authoritate, & coram ipſo a contrahentibus in conuẽtionem perfectam deductum. gl. inſignis in c. ut officium. §. uerum. in uerb. præmiſſa. de hær. in 6. Fran. ibi. Panor. & Fel. in c. fraternitatis. de hær. Cou. lib. pract. q. c. 19. n. 8. Rõ autem cur clericis in ſacris officiũ hoc tabellionatus interdictum ſit, nõ ea eſt, quã putat Pan. in c. ſicut te. nu. 5. quia Teſt uile officium, ſed quia prohibentur immiſcere ſe negotiis ſecularib. ut notat Cou. ubi ſup nu. 8. uerſ. Quarto, & ex d. c. ſicut te. Ne clerici uel monachi, colligitur.

7 *Quantum* ad Tertium quod eſt *veritas, & fidelitas* eius, ſciendum eſt, quod propter fidelem executionem ſui officii, iuramentũ præſtat, quod illud fideliter exercebit, vt notant Hoſt. Io. And. & Pan. in c. Sicut te nu. 19. & 20 Ne clerici vel monachi. S. Ant. p. 3. tit. 6. c. 3. Syl. verb. tabellio. q. 7. Nau. in Man. c. 25. n. 52. & alii. Hæc autem veritas, & fidelitas conſiſtit *Primo*, vt caueat ab omni falſitate, falſitas autem eſt mutatio veritatis cum dolo & malitia. Pęna autem falſi olim fuit mutilatio manus, & infamia, hodie autẽ in aliquib. locis eſt vltimi ſupplicij. Debet igitur cauere de falſitate, ne ſ. fingat ea, quæ inter partes acta nõ ſunt, & ne ex malitia aliquid addat, mutet, aut detrahat, quo inſtrumentum falſificetur, ſic. n. ultra peccatum graue quod committit, tenetur ad reſtitutionẽ damni inde ſecuti, quia dat cauſam efficacem damni. arg. c ſi de iniu. & damno dato, Syl. uerbo, Tabellio. q. 8. Naua. in Man. c. 25. nu. 53. uerſ ſecundo, Toletus lib 5. inſtruct. ſacerd. c 61. & alij.

Secundo requiritur, ut non ſolum uerum conficiat inſtrumentum, ſed etiam uerba partium obſeruet, & ea ſcribat ſecundũ quod partes dixiſſe, & non intellexiſſe cognoſcit. Quia ſæpe res eadem vno, vel altero modo dicta, plurimũ obeſſe, vel prodeſſe põt partib. maxime in criminalib. quãtum ad criminis quantitatem, & qualitatem, ut conſtat.

8 *Tertio*, vt ſeruet apud ſe copiam, & originale omnium inſtrumentorum, neq; hoc alicui det, ſed petentib. ſolum cõcedat tranſumptum, & hæc protocolla diligenter apud ſe cuſtodire tenetur, ſicut etiã & actus: adeo vt ſi alicui aliquando detrimentum obuenit, eo quod apud Notar. non maneat originale, tenetur de damno illato, ex Tol. ubi ſup. Neq; ſolum ſeruare tenetur hæc originalia, & ea ſcribere in breuib. uel albis, ut dicunt (ſic dicta, quia in eis contractus initi breuiter continentur, & conſequenter nullã, aut paruam fidem faciunt) ſed etiam tenetur quam primum commode poterit dicta inſtrumenta extendere, & redigere in completam, & perfectam formam inſtrumenti, & ea in Regiſtro ponere, ubi incipiunt habere uim & authoritatem; unde ſi ex eius negligentia id omitteretur, et inſtrumentis non ita Regiſtratis moreretur, tenetur ad intereſſe, et damnum quodcunq; ſequens. Et tenere debet apud ſe, ut diximus, originale, l. ſi quis. §. prætor ait, ff. de edẽ. inſtr. Pan. in c. ſicut te. nu. 20. Ne clerici uel monachi. citans ad hoc c. Quoniam contra. de probatio. ita ut nullo modo dare debet originale parti, alioqui tenetur de damno illato.

9 *Quarto*, nullo modo occultare debet inſtrumenta quæ ab eis exiguntur; ſolent. n. aliquando recurrere ad notariũ pro inſtrumento, et pars oppoſita quæ eum prece, aut pretio corrumpit, impedit ne notarius alteri petenti inſtrumentum præbeat, quo poſſit quod ſibi eſt debitum, obtinere, in qua re grauiter peccat notarius occultans inſtrumentum ab eo requiſitum, et ad reſtitutionem damni tenetur. Syl. uerb. tabellio. q. 8. Tol. c. 61. Nau. in Manu. c. 25. nu. 53. uerſ. Tertio. Multoq. minus occultare debet inſtrumenta continentia legata aliquibus facta, adeo ut notarius iſta aduertens non ſolum partib. etiam poſt longum tẽpus, tenetur ea per ſe manifeſtare ultro dictis partib. alias peccat, et ad reſtitutionem tenetur.

Quinto, cõficere debet acta de his, quæ duob. ſenſib. percipiuntur, ſ. uiſu, et auditu. Vnde ſi notarius ſcribat in inſtrumento pecuniam fuiſſe numeratam, quæ reuera non fuit, tenetur pęna falſi. Iaſ. in l. ſingularia, ff. ſi cer. pet. Dec. et Cag. in l. ſi librarius, de reg. iur. ſi pecunia numeretur coram notario non tamen adſit integræ numerationi, tunc ſi ſteterit dictis partium aſſerentium fuiſſe totam numeratã, non tenebitur pęna falſi, ſi in inſtrumento ſcribat fuiſſe totam numeratam, et Iaſ. ubi ſup. ſicut ſi notarius audiat partem fateri accepiſſe ſe totam pecuniam, quãuis reuera non acceperit, et ſcribat in inſtrumento, non committit falſum, nec peccat: Quia illa eſt aſſertio quædam, ut inſtrumentum ſit liquidum, et ſunt uerba relatiua, non autem aſſertiua, hoc eſt uerba confeſſionis partium. Iaſ. ubi ſup. & Bal. in l. 1. C. de confeſſis.

10 *Sexto*, Tenetur notarius certiores facere partes de obſcuris, et præcipue mulieres, et perſonas ſimplices, alioqui eſt in dolo. S. Ant. p. 3. tit. 6. c. 3. §. ult. uerſ. Quarto. Nauar. in

Manuali,

Digitized by Google

Manuali c.25.num.53.verſ. Tertio.

Septimo, Dare tenetur tranſumptum proceſſus parti petenti, alias peccat mortaliter, & tenetur de damno illato: ſolent enim aliqui notarij pauperibus non valentibus ſibi ſoluere de labore, inſtrumenta petentib. negare, quibus poſſunt ſe in iudicio iuuare, S. Ant. loco proxime cita. verſ.7. & Na.c.n.52. Et multo magis ſi occultant acta, quia tūc tenētur pęna falſi, & de dāno ſecuto. Bal. in l. Paulus ff. de falſis.

11 *Octauo*, Notarius diminute ſcribens teſtium depoſitiones, vt v.g. ſi quādoque id faciat contra Reum in fauorem fiſci, vel contrario, tenetur ad damna, & intereſſe parti, vel fiſco, & in multis diæceſibus eſt caſus reſeruatus epiſcopo, & ordinario loci.

Nono, Tenentur magiſtri Actuum habere etiam ſubactuarios fideles, & approbatos. Neq. reuelare debet parti decreta, antequam firmentur a iudice: neque debet mutare ſigillum, ſic enim teneretur pęna falſi §. item lex Cornelia. Inſtitut. de publ. iudicijs, & denique nulla ratione mutare debet ſubſtantiam veritatis.

Quæ autem ſolemnitates requirantur, vt ſciatur an inſtrumentum validū ſit, & fideliter factū ſit; nec ne, ad ſtuti ſtas pertinet explicare, & cōiter requiruntur nouē, quæ neceſſaria ſunt, vt inſtrumentum validum, & authenticū ſit, prout refert S. Ant. p.3.ti.6.c.3.§.fi. in prin. ſ. Inuocatio nominis Domini: Annus Domini: Indictio; Dies mēſis, in quo fit contractus; Nomen Principis loci, in quo fit inſtrumentum: Locus, in quo recitatur inſtrumentū, Teſtes: Nomen Tabellionis: & ſignum Notarij. de quibus, qui plura ſcire deſiderat, legat Sanctus Antoninum, & Couarruuiam in lib. prac. quæſt. c.20. vbi docte, & ſubtiliter de his diſputat. Nobis ſatis erit hæc enumeraſſe, qui ſolum de moralibus agere conſtituimus.

12 Circa quartum, videlicet, de iuſtitia, illud annotandū reſtat, iuſtitiam hanc principaliter in duobus conſiſtere, nimirum in conficiendo inſtrumento, & in iuſto pretio exigendo. Circa primum de conficiendo inſtrumento, cauere debet ne faciat inſtrumenta illicita, & iniuſta, neq. inſtrumenta palliata nomine iuſti contractus, aut ſuper rē iniuſtam: ſic enim vltra peccatum, tenetur ad reſtitutionem. Item ne faciat inſtrumenta prohibita. Sunt autē duo inſtrumenta prohibita.

13 Vnum eſt, Inſtrumentum vſurariū; Notarius enim conficiens inſtrumentum continens contractum vſurarium, grauiter peccat. Vbi ſciendum eſt, quod ſi notarius conficit inſtrumentum continens manifeſte contractum vſurarium, in illo loco, vbi in iudicio hoīes coguntur ſoluere vſuras, & quod ſoluentes vſuras, non poſſint illas in iudicio repetere, mortaliter peccat, & excommunicationem incurrit, a qua loci ordinarius abſoluere pōt, vt hr̄ in cl. 1. de vſu. & talis contractus vtpote manifeſte vſurarius, eſt ipſo iure nullus, non tamen in hoc caſu tenetur ad reſtitutionem, quia inſtrumentum hoc nullam dat vim vſurario recuperandi vſuras, vnde eſt, ac ſi confectum nō eſſet, Hoc tamē verum eſt tantum, quando non fieret in locis, in quibus eſſet iniqua conſuetudo, vel iniuſtum ſtatutum, quibus per talia inſtrumenta cogerentur ſoluere vſuras; ſi. n. in ijs locis tale faceret inſtrumentum, teneretur ēt ad reſtitutionē. Sin aūt conficeret inſtrumentum continens vſuram palliatam, ponendo. ſ. in inſtrumento contractum vere vſurariū ſub forma liciti contractus, vt quia ſcitur eſſe pignorario, & dicitur eſſe venditio aut quia dantur v.g. nonaginta Petro a Ioanne & dicitur quod ſint centum, & ſic efficit inſtrumentum nomine mutui, ita vt Petrus poſt annum v.g. det centum Ioanni, cum tamen vere Ioannes non dedit illi niſi nonaginta. tunc palliata eſt vſura, & notarius tale inſtrumentū conficiens non eſt excōicatus, peccat tamē mortaliter. & tenetur reſtituere vſuram Petro, quia cooperatur iniuſtitiæ illi vſurariæ, & ita eſt damni particeps, cum tamē Ioannes dedit illi ſolum nonaginta. Si tamen in hoc caſu pars læſa, v.g. Petrus contentus ſit, & rogat notarium, vt tale inſtrumentum cōficiat, puta, quia indiget, & alius aliter non vult ei mutuare tunc quamuis notarius tale inſtrumētum conficiens peccat mortaliter, ad reſtitutionem tamen non tenetur. Sic Fel. in c. aduerſus. de hæret. Sylu. verb. vſura.7.q.7. Ioſeph Angles in Fl.4. ſ.q. de iniuſtitia In iudicio commiſſa, diffic.5. concl.3. & Tol. lib.5. inſt. ſacerd. cap.61.

14 Alterum eſt, inſtrumentum contra libertatem Eccleſiæ Notarius. n. tale inſtrumentum faciens peccat mortaliter, & excommunicandus eſt, non tamen ſi ſcribat ſtatuta ciuitatis contra libertatem eccleſiæ, ipſo iure excommunicationem incurrit c. Nouerit. c. Grauem. de ſent. excom. Nauar. in Man. c.25 nu.54. verſ. Quarto.

Deinde Notarius conficiens teſtamentum nuncupatiuum alicuius non ſanæ mentis, peccat, & tenetur reſtituere legitimis hæredibus, ſi hoc ſcienter faciat. Nau in Man. c.25. nu.54. verſ.5. Bal in l.1. C de ſacroſ. eccl. num.71. ſic etiam ſi pretio corruptus, vel odio, vel importunis præcibus inducat teſtatorem inſtituere aliū ab illo, quē ipſe volebat, peccat mortaliter, & ad reſtitutionē tenetur S. Ant. p.3. tit. 6.c.3.§. vlt. Syl. verb. tabellio q.8. & q.11. & facit. l.1 C. ſi aliq. teſt. prohib ſecus autem ſi verbis ſimplicib. non dolo nec vi mutauerit voluntatem teſtatoris quia voluntas teſtatoris eſt ambulatoria vſq. ad mortem nec peccat. ſi iuſta ex cauſa id faciat, etiamſi inducat precibus non importunis teſtatorem, vt ſibi aliquid leget. Nauar. in Man. c. 26. numer.36. & Couar. in reg. peccatum, par.2. §.7. in fine, de reg. iur. in 6.

15 Item tenetur notarius ſignificare legata facta in teſtō a ſe ſcripto, vt diximus, præſertim ad pias cauſas. ex S. Anto. p.3. tit.6.c.3.§. vlt. verſ. Tertio Toleto lib.5. inſt. ſac. ca.61. Notarius aperire non pōt teſtamētum clauſum ante mortem teſtatoris, l. Qui teſtā. C. ad leg. Corneliam de falſis. & ibi Bart. Poſſunt autem quicunq. notarij per Commiſſarios fabricæ S. Petri de vrbe cogi ad aperiendum teſtamenta, poſt annum a die obitus teſtatoris, ſub pęna excōicationis latæ ſententię, ſoluta ipſis notarijs debita mercede, vt habetur in Bulla, ſeu conſtitutione 58 in ordine Pij Papæ IIII. quæ incipit Etſi per diuerſos, edita anno Dñi.1562. Quintodecimo Cal. Ianuarij. & anno Pontificatus eiuſdē tertio.

16 Quoad ſecundum de iuſto pretio cauere debet primo notarius ne pretium accipiat pro re, pro qua nullum pretium eſt exhibendum, vt pro ordinibus. ſed neque pro literis dimiſſorijs. aut teſtimonialibus aliquid accipere poteſt notarius, ſi habeat ſalarium conſtitutum pro officio exercendo, aut in illis locis in quibus viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi: ſi vero non habet ſalarium, tunc quidem pro ſingulis literis dimiſſorijs, aut teſtimonialibus, decimam tantum partē vnius aurei accipere poteſt, ex Conc. Trid. ſeſſ.21 de refor. c.1. Nau. in Man. c.25. num 54. verſ. Quinto. Toleto lib.5 inſtr. ſacer. c.61.

Secundo cauere debet ne exigat pretium iniuſtum, & vbi pretium a Rege, & Repub. taxatum eſt, illud ſolum recipere poteſt, & vltra illud taxatum recipiens in notabili quantitate, non ſolum mortaliter peccat, (quandoquidem iurare ſolet Notarius ſe fideliter officium ſuum, & leges circa illud latas obſeruaturum. & ita peccat peccato periurij) ſed etiam reſtituere tenetur acceptum, cum ſit aperte contra iuſtitiam plus iuſto pretio accipiendo, vt iniuſtū eſt pro tritico, vino, carne, & hōmi plus accipere quā per Principē, aut legē iuſte taxatum eſt: ſi tamen aliquid vltra gratis & ſponte donatum accipit, non peccat, nec ad reſtitutionem tenetur. Sic S. Ant p.3. tit.6.c.3 §.4. Syl. ver. tabell. q.6 verſ primū. Na. in Ma. c.25. n.54. verſ. Quin. Lud. Lop. in Su. p.2 c.29. & l.1. de contr. c.19. Pet. Na. l.3. de reſt. c.3. n.12. Eman. Rodr. in Sum. p.2. c.1. conc.1. & Tol lib 5. inſtruct. ſac. c.61. in fine. Limitatur autem hoc commune dictum, vt ſcilicet, non peccet accipiendo.

17 Primo, quando aliquid illi gratis donatur, tunc. n. recipere poteſt quia lex ſolum prohibet ne rōne officij, & ſcripturæ plus accipiatur, ſecus aūt ſi doloſe induceret litigantes, ad aliquid vltra taxam donandum: Pōt aūt duobus modis cognoſcere tabellio, an aliquid ſibi gratis donatur; Primo, ſi aliquo pacto vim inferret. nolens facere ſcripturam vel actum, niſi illa quantitas detur; tunc. n. non tā donatio, quam extorſio erit. Sicut qui ſoluit vſuram, quia non inuenit mutuantem gratis.

Secundo quando intercederet fraus ex parte ſcribæ, puta, ſi diceret alteri ſibi deberi quatuor, cum debeantur ſolum duo, aut ignorantia ex parte negotiantis, puta cum nihil dicente ſcriba putat ſibi deberi quatuor, quæ non daret

Digitized by Google

ret ſi veritatem ſciret: vnde in vtroq. caſu iniuſte recipit, niſi ei veritatem manifeſtet. Item ſi notarius dubitet, an gratis ſibi detur, peccat recipiendo, quia dubitat, aut dubitare debet negotiantem ignorare taxam, atque adeo exponit ſe periculo iniuſtitiæ plus recipiendi, quam ſibi debeatur. Vnde niſi certo ſciat negociantem probe cognoſcere ſtipēdia, non poteſt vltra taxam, quaſi gratis ſibi donatum accipere, & accipiēdo mortaliter peccat, & reſtituere tenetur.

18 DVBIVM vero eſt, an quando lex non ſolum taxat pretium, ſed etiam prohibet, ne quis aliquid gratis oblatum accipiat, an, inquam, in hoc caſu peccet aliquid gratis donatum accipiendo, & an teneatur ad reſtitutionem? In hac re conueniunt omnes, vt Martin Nauar. in Manuali, capit. 25. nu. 44. verſ. Quinto, Petrus Nau. lib. 3. de reſtit. c. 3. nu. 14. & Emanuel Rodriquez to. 2. concl. 3. & Barthol. Medina, lib. 1. Sum. c. 19. § 5. verſ. Quinto, peccare mortaliter cōtra officium, & iuramentum, ſi aliquid vltro oblatum recipiant, ratione ſcripturæ, vt infra dicemus: Non tamen ita conueniunt, an ſic gratis donatum tuta conſcientia retinere poſſit? Nam Medina, vbi ſupra expreſſe docet teneri ad reſtituendum ſic acceptum & gratis oblatum, quia inquit, inhabiles & incapaces redduntur notarij lege ipſa, ac proinde non transfertur rei dominium, vnde & reſtitutioni eſt obnoxium. Idem etiam ſentit Michael Salon 2. 2. q. 71. in fi. Alij vero, vt Petrus Nau. Rodriquez & alij rectius docet non teneri ad ſic donatum reſtituēdum, quia licet prohibeat lex etiam gratis oblatum recipere, nō tamē inhabiles & incapaces reddit eos lex ad recipiendum, aut impedit dominium eorum, quæ illis gratis offeruntur, aut per vim muneris dantur. Quamuis igitur certum ſit eos peccare mortaliter, cum faciant contra legem iuſtam, & contra iuramentum de non accipiendis iſtis muneribus etiam gratis oblatis, nihilominus tamen nec ſtando in iure naturali, tenentur ſic donata gratis reſtituere, cum nihil tam naturale, quam voluntate domini dominium rerum ſuarum in alium transferri, id quod certum eſt ſtando in ſolo iure naturali, nec ſtando in iure humano tenentur ea reſtituere, cum lex ſolum habeat, ne fiant iſtæ donationes, non tamen habeat, vt ſint inhabiles, & incapaces ad ea recipiēda. Vnde Martinus Nauar. vbi ſupra, quamuis dicat, peccare mortaliter ſic accipiendo, nihil tamen dicit de reſtitutione, ſignificans in hoc caſu non teneri ad reſtitutionem.

19 *Quod* vero diximus ſtante tali lege peccare mortaliter notarium accipientem aliquid gratis oblatum, intelligendum eſt ſolum, quando datur, & recipitur ratione officij ſcribendi, etiamſi gratis detur, vt ſi debens duo offerat quatuor libera voluntate, vt ſcriptura melius fiat, aut citius. Gratioſa. n. donatio propter hunc reſpectum a lege prohibetur & merito, ne colore gratiæ extorſiones introducantur. Vnde Petr. Nauar. vbi ſup num. 22. infert in duobus caſibus non peccare notarium, qui gratis donatum acciperet; Primus eſt, quando aliquid ei datur ob dignitatem perſonæ ſuæ. Id enim non vt notario, ſed vt tali perſonæ datur, puta, quia amicus, nobilis, aut conſanguineus eſt. Quod ex eo conſtat, quia ſi eſſent alij, qui ita integram, & perfectum ſcripturam conficerent, non illis daretur. Secundus eſt, quando offerens eſt magnæ qualitatis vir, ſi enim datum ratione dignitatis notarii ipſius accipi, & retineri poteſt, multo magis in hoc caſu, quia ſic decet dignitatem dantis, cum id non detur ratione ſcripturæ, ſed ob qualitatem dantis, qui ægre ferret, ſi notarius donatum non acciperet. In his igitur duob. caſib. cum non detur ratione ſcripturæ, ſed ob cauſas officio extrinſecas, & ſcripturæ alienas non cenſetur lex vim habere, nec aliquem prohibere, quominus gratis datum ſine peccato recipere poſſit.

Secundo, quando Tabellio importunis precibus adduceretur ad noctes ducendas inſomnes, ad quod non tenebatur, & plus ſolito debitoq. laborare cogeretur, vt celerius tranſumptum ex originali proceſſu expeditum parti tradat, quamuis alias (vt diximus) nihil pro ſcriptura citius tradenda etiam gratis oblatum recipere poſſit, pro hoc tamē extraordinario labore ſubeundo aliquid extraordinarii ſtipendii, plus accipere pōt. Sic Lud. Lop. li. 1. de cont. c. 19. & to. 2. inſtr. conſc. c. 19. & Mercatus, quem refert. Ratio eſt, quia hic anxius, & extraordinarius labor aſſumitur, per quem tabellio maciem contrahit, & ſuo defraudat genio, ideoque ratione illius aliquid amplius accipere poteſt.

20 *Tertio* ſi Tabellio cauſa conficiendi ſcripturam ab ea ciuitate, vel loco, vel eius ſuburbijs vbi commoratur, per aliquam diſtantiā profecturus eſt foras, aut ſi hora eſſet incōmoda, nempe nocte aut imbre cadente, aliave intercedente cæli inclementia, vel cum prandere oportebat, exire dēt ad ſcribendum, poterit tunc aliquid rōne huius laboris vltra pretium taxatum accipere. Sic Lopez, vbi ſup. Pet. Na. l. 3. de reſt. c. 3. n. 19. & Eman Rodr. in Su. p. 2. c. 2. concl. 1. Ratio eſt, quia labor ille non eſt annexus ſcripturæ, ſed extraordinarius pretioq. æſtimabilis. Exemplum ſit de ſacerdote, qui ratione eundi ad eccleſiam, vel ſe veſtiendi ſacras veſtes, &c. non poteſt plus accipere, quam ſit pitantiæ taxatio, ſi tamen longe iret, & in hora ſibi incommoda, poſſet tunc ratione illius laboris, qui extraordinarius eſt, aliquid accipere. Secus autem in noſtro dicendum erit, ſi labor ille ordinarie annexus eſſet ſcripturæ, vt ire in hyeme, vel in æſtate, &c. ob hoc enim nihil vltra taxatum pretium accipere poſſet.

Quarto, quamuis nihil vltra taxam accipere poſſet ob conſilium de bene, & firmiter facienda ſcriptura; hoc. n. ex ratione ſui officii facere tenetur, ſicut nec iudex, vt iuſtam ferret ſententiam, quam de ſe facere debebat, ſi tamen cōſilium eſſet in partibus diſcordibus componendis, vel in pretio, vel in tempore, aut his ſimilibus, quæ non ſunt de ratione ſui officii, aliquid vltra accipere, & retinere poteſt. Sicut etiam, quando preces pro Reo apud iudicem interponeret. Sic Petrus Na. vbi ſup. n. 20. Ratio eſt manifeſta, quia hæc non pertinent ad rationem ſcripturæ, ſed opera ſunt alias pretio æſtimabilia, vnde ſi aliquid ei detur pro eo opere, retinere poterit. Et deniq; hanc tradit regulam Na. vbi ſup. n. 23. pro notarijs timoratis, vt in accipiendo aliquid, cauſa muneris ſeu gratiæ factæ reſpiciant; ſi enim fiat ratione ſcripturæ tātum, recipi non poteſt ēt gratis oblatum abſque peccato, quamuis ſine reſtituendi obligatione; ſin autem ob alios reſpectus prædictos donetur, & ſine peccato recipi poterit, in qua tamen re opus eſt prudentia, ne quis in ſua propria cauſa facile erret & decipiatur. Et de Tabellionum, ac notariorum officio, illiſq; omnibus, quæ ad iniuſtitiam iudiciorum, & totius Decalogi explicationē pertinent, hactenus diſputatum ſit. Nam ſi quæ alia ſunt magis particularia, ea facile ex his, quæ in toto hoc volumine diſputauimus, diiudicari poterunt. Ne autem iuſtum volumen excedamus, reliqua quæ ſuperſunt, ſequentibus tomis explicabimus. Interim hic ſecundi tomi finis ſit, in quo ſicut & in priore, ceteriſque quos Deo adiuuante edituri ſumus, omnia Sacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ, quæ omnis veritatis columna, & magiſtra eſt, iudicio, cenſuræ, ſi de iq; cenſorum correctioni, qua par eſt reuerentia, & humilitate ſubmitto.

Finis Clauis Regiæ Sacerdotum.

Digitized by Google

CATENVLA AVREA DE COMPARATIONE PECCATORVM.

QVoniam in vltima Additamentorum parte de peccatorum comparatione agebatur, non erit alienum a re propoſita, quando alia, quæ conſtitueramus, præſtare nequiuimus, de eadem, tanquam Coroni dem, & Catenulam quandam e Regia Claui appenſam, poſtremo hoc loco adiungere. Initio igitur ponere oportet peccata omnia non eſſe inter ſe paria, aut æqualia, quod ex fide, atque ex ſacra ipſa ſcriptura certum eſt, & ratum, cum multis in locis diſerte doceat, aliud peccatum alio eſſe maius, & deteſtabilius, ac dignum maiori pœna Qui me tradidit tibi (legimus apud Ioan. cap. 19.) maius peccatum habet, multos alios locos recenſet Gregor de Valent. tom. 2. diſp. 6 q. 3. p. 2. tum ex ſacra ipſa pagina, tum etiam ex Patribus, vbi reiecta D. Thom. ratione, tanquam minus idonea, atque accõmodata, probat ipſe poſitam aſſertionem ex eo, quod illa, ex quibus pendet, & æſtimatur malitia peccatorum, nimirum bonitas oppoſita virtutum, & obiectum, ac circumſtantię diuerſa omnino appareãt, quam quidem rationem longe faciliorem existimo, & fortaſſe veriorem ea, quem tamen ibidem Medin niritur tueri, & conciliare: licet non videatur mihi efficere omnino quod vult, ipſum conſulito, & attente legito, & ex ipſis obſerua, Stoicos, vt legere licet apud M. Tull. Paradox. 3. inter veteres philoſophos, & Iouianum inter Hereticos antiquos falsò fuiſſe opinatos omnia peccata eſſe æqualia. Nos propius ad rem noſtram accedamus. Igitur, quod attinet ad peccatorum grauitatem, eorum comparatio primum in duobus ſpectari poteſt, nimirum in illorum generibus, & ſpeciebus tum eiſdem, tum diuerſis, quam comparationem triplicem facit Durand. libr. 2 Sent. diſt. 42. q. 8 vt ſcilicet peccata, quę comparantur primo alia ſint diuerſorum generum, cuiuſmodi habetur mortale, & veniale: alia vero ſecundo ſint quidem eiuſdem generis, ſed diuerſarum, ſpecierum vt ſi conferretur ex parte videlicet obiecti homicidium cum furto, alia tertio ſint eiuſdem ſpeciei, diuerſa tamen ob diuerſas, & varias circumſtantias, quale foret furtum paruum, & furtum magnum. De omnibus tribus iis comparationibus agemus; ſed prius de duabus poſterioribus, ſunt enim leuiores, ac faciliorem communioremque doctrinam redolent, quandoquidem non ſolum mortalia venialibus grauiora, ſed etiam vtraque inter ſe comparata, & minus, & magis grauia perhibentur; alteram porro diſtinctionem ad obiectum, alteram vero ad circumſtantias attinere adnotauimus, & iure ſane, etenim ex iis duobus capitibus leuitas, & grauitas peccatorum, quam nunc tractamus, vniuerſa manat, propterea quod, vt, antea enarrauimus, noſtrarum actionum bonitas, & malitia abſoluta illinc itidem petitur. Enimvero in obiecto equidem conſidero nunc virtutem, quæ verſatur circa ipſum obiectum, cuius priuationes ſunt peccata præcipuam potentiam, quę relata ad idem obiectum eſt etiam præcipoa ipſius peccati cauſſa, ac demum conditionem, & naturam actus peccati, qui in illud ipſum obiectum effertur. De obiecto igitur in vniuerſum conſiderato conſtituimus hanc aſſertionem, quæ nullam habet controuerſiam, grauitas peccatorum ſpectatur in pœnis & ſubſtantialiter ex conditione obiecti, itaque illa peccata grauiora habebuntur, quæ in magis, leuiora uerò, quæ in minus repugnanti obiecto recte rationi, & legi diuinæ verſantur, & comprobatur, quia in moralibus, atque in ijs, quæ ad finem referuntur omnis ordo, & rectitudo deſumitur ab ipſo fine. Quamobrem ea peccata, quæ magis violabunt finem & longius recedent ab eo, grauiora debebunt exiſtimari iis, quæ aberrant a fine non vltimo, & minus præcipuo, atque ab iis, quæ ad finem ſpectant. Deus eſt omnium vltimus finis. Homo refertur ad Deum, cum tamen ad ipſum hominem, tanquam ad finem quendam medium non nulla dirigantur, cuiuſmodi habentur bona eius externa.

Quo circa peccata, quæ in Deum immediate committuntur, vt blaſphemia, & infidelitas peiora ſunt & magis deteſtabilia, quam illa, quæ admittuntur in hominem, vti vulneratio, & homicidium atque his minus grauia exiſtunt, quæ contra res externas, vt furtum, committi ſolent. Ceterum altercantur Thomiſtæ, vt teſtatur Medin. 1. 2. q. 73. art. 3. vtrum peccatum ex obiecto ſimpliciter, & abſolute ſit ſemper maius malum, & grauius, quam peccatũ ex circunſtantiis, an vero a circunſtantiis ipſis queat interdũ ſuperari.

Quidam D. Thom. diſcipuli, quos inibi innuit Medin. affirmant nimirum omne peccatum ex obiecto ſimplici-

Digitized by Google

canti tamen debita,& cum ſit maior,maiorem peccati grauitatem conſequitur,vt mox aperiemus,at in poſteriori nocumento duplicem ſpectamus pœnam, alteram immeritam,& quandoque volitam,quam peccans alijs infligit,alteram vero,debitam, & vnam cum culpa a priori pęna conexam, qua plectitur ipſe peccans ſemper niſi eum pœniteat,a præpotente Deo, & interdũ præter hanc a diuina lege pœnam irrogatam, mulctatur peccans alia exteriori pęna ab hominibus ipſis,atque ab eorum legibus, quales illi exiſtunt,qui excommunicationem, & irregularitatem,atque his conſimiles pœnas incurrunt. Verum ſingula enucleatius enodemus. Ergo nocumentum,quod alijs peccans hoc ipſo affert,quod peccat,quatuor conſiderationes ſortitur,aut enim eſt præuiſum,& intentum a peccante,aut præuiſum,ſed non intentum, aut neque præuiſum, neque intentum,ſed conſequens actionem peccati per accidens,aut demum non eſt iidem præuiſum, neq; intentum,ſed ex peccato conſequens ex ſui natura. Primo,& quarto modo directe: ſecundo, & tertio indirecte grauitas nocumenti grauitatem peccati adauget, verum in ſingulis ineſt diuerſa ratio. In primo quidem modo, quia ſic nocumentum eſt obiectum per ſe,& actu peccati, vt cum quis ſciens,& prudens, atque animo nocendi aliquid operatur,qualis homicida, & fur in quarto autem modo etiam directe nocumentum auget peccata, non quia ſit actu,& per ſe obiectum peccati,ſed quia virtualiter, & poteſtate includatur in ipſomet peccati obiecto, tanquam in ſua per ſe cauſa,vt cum aliquis publice fornicatur,atque ex hoc ſequatur plurimorum ſcandalum,& offenſio. Secundo autem modo nocumentum illatum peccati grauitatem auget indirecte,quoniam ita peccat, cum ſibi non propoſuerit illud nocumentum nocendi animo non retinet,a quo tamen ſe ipſum non cohibet ob propenſam ad peccãdum voluntatem, ſeu quando quiſpiam aliquo ad fornicandum proficiſcitur,vt eo citius perueniat,diuertens per alterius ſata progreditur,& illa proſternens,& conculcans haud mediocre damnum infert, quod tamen ipſe noluiſſet,attamen non prætermiſit,vt effrenatam ſuam expleret voluptatem. Tertio denique modo ſolius negligentiæ nomine,ſi hæc anteceſſit dicimus peccatum indirecte exaggerari a nocumẽto importato, quia,ſ.peccans neglexit conſiderare,quæ ex ſua poterant actione conſequi, vt qui arma iaculatur in feras, negligit prætauere, num vbi iacula iacit,ſoleant homines,ac paſtores verſari. Hic Med.& Gre. excitant quæſtionem de pœna irregularitatis, quam nos volumus in propriũ reſeruare locũ. De nocumento etiam, quod ipſum peccantem attingit, atque in eius pœna proprie poſitum eſt,quadripartita conſideratio haberi poteſt. Etenim ſequitur ex peccato aut per ſe,aut per accidens,& quidem vtroque modo aut præuiſum ſed non intentum, aut neque præuiſum,neque intentum eſt. Certe ſi eſt præuiſum,licet non intentum, ſemper vtroque modo dicitur peccatum aggrauare,ita ſiquidem indicat manifeſto maiorem ad peccandum voluntatem. De nocumento per ſe atque ex ſui naturæ conditione peccatum conſequenti afferunt exemplum fidelis,qui cum præuideat, ſtatutas eſſe pœnas inferni peccanti,tamen earum metu deterretur,atque abſtrahitur a peccando. De altero nocumenti genere, quod per accidens enaſcitur è peccato, ſunt ad manus quotidiana exempla; ſi quis intelligens,aliquem cibum bonæ ſuæ valetudini ob futurum eſſe,illum tamen comedit: verum ſi non fuerit præuiſum,neque intentum vtroque modo non efficit maius,& grauius peccatum: quando ſic nullo pacto ſub voluntatem cadat, quod tamen ſequitur per ſe ex peccato quod eius naturæ exiſtit, vt a maiori peccato maius indicatur nocumentum. Infidelis qui neque præuidit,neque ſibi propoſuit inferni pęnas maiori ſupplicio plectetur ob homicidium, quam ob furtum,& ratio haud incongrua reddi poteſt, quoniam cum hic nocumentum nihil efficiat, propter voluntatem, aut quicquam aliud conſimile; relinquitur in ſua natura, quæ eſt, vt maius ex eo naſcitur per ſe,quemadmodum ſupponimus; Id in nocumento,quod neque intentum,neque præuiſum eſt,& ſequitur per accidens non perſpicimus; ob hanc ipſam rationem,quia per accidens inde dimanat, vt ſi quiſpiã preceps decurrens ad aliquem occidendum offendat,& eius labefactet,aut frangat. Poſtremũ hoc nocumentum pœnam attingens non ponimus aliquo modo intentum quandoquidem pœna, quatenus talis non modo ſub voluntatem eius qui pœna afficitur cadit, verum etiam ab ea omnino abhorret. Ex D. Tho. Med. Conrad. q. 73. memorata. art. 8. quibus video refragari neminem.

Porrò de dignitate perſonæ,in quam peccatur, ijdem Auctores,nullo reclamante affirmant,quanto ea fuerit maior,tanto grauius eſſe peccatum, quod contra ipſam admittitur,dignitas enim,& conditio perſonæ attingit rationem obiecti: penes quod iam docuimus ſpectari primam peccatorum grauitatem. Tria vero perſonarum genera conſiderantur hoc loco,nempe,Deus,ipſe peccans, & proximus.quippe qui humanarum actionum ſunt fines.atque obiecta præcipua,cum eo tamen diſcrimine, quemadmodum perſpicuum apparet, & antea affatim declaratũ fuit in exponendis charitatis effectibus vt alterum altero præſtantius ſit,& alterum ſub altero contineatur. Sunt, inquã hi noſtrarum actionum præcipui fines, propterea quia quidquid egerimus,cauſa vnius ex illis gerendum ſuſcipimus. His autem in præſentia omiſſis tribus præcipuis finib. de quibus alibi diſputauimus in eandem ſententiam, ob ea quæ modo tradebamus,de iis perſonis,quæ ad illas primas,ſingulæ in ſuo ordine pertineant, aſſerimus, quanto hæ poſteriores illis prioribus fuerint coniunctæ; ſi in ipſas peccetur,tanto grauius fore peccatum. Ad Deum autem proximius aliquis,quam alius accedit, aut nomine virtutis,aut officii: nobis vero aliqui magis coniuncti exiſtunt, aut naturali neceſſitudine, aut ob beneficia apud nos collocata; aut ob aliquam aliam eiuſmodi coniunctionem. Poſtremo proximus illa perſona coniunctior perhibetur, quæ plurimorum curam publicam gerit, qualis eſt Rex, Princeps,aut vir præſtans virtute,& maximæ exiſtimationis, itaque qui in huiuſmodi perſonas publicas deliquit, non eſt dubium,quin maius,ac deteſtabilius ſcelus admittit quam ſi priuatum quempiam læderet. Id ipſum ſtatuatur in reliquis duobus perſonarum generibus. Reſtat dignitas perſonæ peccantis,de qua abſolute ſtatuere nequimus,niſi hac adhibita peccatorum diſtinctione; de qua ſuperius fuſe diſſeruimus, quod alia ex ſurreptione,alia vero ex deliberatione prouenian. Quod attinet ad priora peccata,dignitas, & præſtantia peccantis non auget peccatum. Etenim quo magis quiſpiam virtute, ac doctrina præſtans eſt,eo minus negligit eiuſmodi peccata compeſcere, & cohibere,cum tamen humana imbecillitas non ſinat a nobis ea omnino poſſe euitari. Ratio quidem bene conſtituta,atque in ſuo regno, & diuino,quod caput eſt, ſubſidio munita ſemper adeſt in ſpecula; verum in ſenſus turbidarum perturbationum tenebris quandoque cecutit, & eas propellere,atque abigere minime plane potis eſt. E contra vero, in peccatis ex deliberatione prodeuntibus accidit; nam illa augentur, grauioraque redduntur a perſonæ præſtantia,& dignitate,tum quia qui excellunt virtute, ac ſciẽtia facilius poſſunt obſiſtere peccatorum impetui: tum quia laborant ingrati animi vitio, nam cum quicquid boni retinent,aut ad doctrinam ſpectãs,id omne Deo, a quo omne bonum acceptum referre deberent, diuinã eius maieſtatem peccando potius offendunt; tum quia homines virtute præcellentes præcipua, ac ſpeciali quadam deformitate deturpantur ex eo contracta, quod præ ceteris oporteret eos ſemper ipſam exercere virtutem,& in ſtudioſas actiones incumbere. Accedit demum ſcandalum,quod ex huiuſmodi virorum peccatis profectum plurimos offendit D. Tho. q. 73. notata, art. vlt. cui nemo repugnat.

De Peccato Veniali, & Mortali.

HActenus de peccatorum grauitate, & leuitate quodammodo in vniuerſum, nunc eadem res diſtinctius eſt pertractanda non modo in diuerſis generibus, verumetiam rurſus in eiſdem generibus,& ſpeciebus, vt ſcilicet quoad eius fieri poterit, ſecernere diſcamus, & diſcriminare peccata mortalia a venialibus, quod quemadmodum maximo ex vſu eſt,tum confeſſariis, tum pœ-

peccati abſolute conſiderati naturam diiudicari. Initio itaque huius tractationis duas ad id regulas ſtatuimus [illegible] rectam rationem, & legem diuinam, & cum recta ratio conſtet tum intellectus, tum voluntatis rectitudine, voluntati quidem primas tribuimus, quippe quam oſtendimus unam eſſe per ſe efficientem cauſam peccati. Legis porrò diuinæ finem, a quo ſæpe diximus penſandum eſſe, ac diiudicandum quicquid agimus, ex certa communi ſententia charitatem poſuimus. Quocirca illud peccatum dicetur veniale minutum, & leue, quod ex vna parte parum voluntatis ad malum propenſæ includit, ex altera verò parum, ac leuiter charitatem violat, non deſtruit, non labefactat, non obruit, aliquas tenebras ei tantum offundit, & nonnihil obſcurat, non auertitur ita peccans ab itinere incœpto, ſed parum diuertit atque adeo ſiſtit, neque adeo feruidus progreditur; attamen charitatem nunquam deſerit, & amicus Deo perſeuerat. Mortiferum autem & graue peccatum, ſi ſpecies voluntatem, eam ſane perfectam, & pleno, vt aiunt, aſſenſu inſtructam deſiderat, aut expreſſe, vt antea ſæpe monuimus, aut interpretatiue, ſi charitatem reſpicias, eam prorſus expellit, & [illegible], vt paulo ſuperius adnotabamus, & ſi fieri poteſt, [illegible], & corrumpit, & cœleſti luce, ac vita animam [illegible] ſpoliat: itaque qui mortifere peccat, a diuinæ legis progreſſu auerſatus, atque illius fine, quæ eſt charitas, quantum in ipſo peccante eſt, proſtrato, & ipſum Deum [illegible] miſerabiliter regreditur, immo potius [illegible] prolabitur. Verum, ſi ita [illegible] Theologiæ, & in doctrinis [illegible] [illegible]. Diximus igitur ex noſtra communi ſententia [illegible] peccatum veniale tunc dici, quando [illegible] voluntarium, quod proprie [illegible] ſurreptione, aut non eſt perfecte, ſed ſecundum quid [illegible] contra legem, quod congruit peccatis [illegible] ex paruitate rei, & venialibus ex genere, quia ſcilicet neutrum perfecte tollit, aut violat charitatem, quæ eſt [illegible] præcepti, ac legis. Quocirca nullum peccatum veniale, cuiuſque generis ſit perfecte peccatum eſt, propterea quod aut non eſt perfecte voluntarium, aut non eſt perfecte contra legem diuinam, quod ſchola Theologorum dicit vno ore, ſi vnum Durandum excipias, eſſe præter legem non ſolum de poſterioribus, quæ perhibentur non eſſe perfecte contra legem, ſed etiam de iis, quæ ſunt ex ſurreptione, & haud perfecte voluntaria, quandoquidem quod non eſt voluntarium perfecte, hoc eo ipſo non eſt perfecte contra legem [illegible] materialiter, vt notat Bellar. lib. [illegible] de Amiſſione gratiæ, c. 1. prope finem, & ea poteſt [illegible] voluntas, & [illegible] ipſa recta ratio, [illegible] diuina ſiſtit, & [illegible] D. Aug. definiens peccatum dicit, illud eſſe dictum, aut factum aut concupitum contra legem Dei [illegible] explicuimus, quod voluit pronunciatum eſſe ab Augu. de peccato mortali potiſſimum, cum id ſit perfecte, ac vere peccatum aut ſi velimus in ea definitione amplecti etiam veniale peccatum, per legem debemus intelligere non ſolum diuinam nobis in ſcripturis diuinitus patefactam; verumetiam naturalem & [illegible] quæ propria eſt cuiuſque virtutis, quo ſane pacto Caiet. & Medina [illegible] q. 88. art. 1. concedunt veniale peccatum [illegible] eſſe contra legem, vt mendacium officioſum [illegible] contra legem charitatis, cum [illegible] ſed vere eſt contra legem [illegible] contra prudentiam, & rectam rationem, in qua lex naturalis cernitur; [illegible] peccatum differt in hoc a mortali, nam [illegible] eſt contra legem [illegible] ſit contra intentionem, & finem [illegible] legis, vt antea monſtrabamus, at veniale præter [illegible] eſſe contra legem, quia eſt contra intentionem legis, non autem contra finem, quæ eſt charitas & dilectio Dei, & [illegible] & proximi atque [illegible], & [illegible] dicitur id quoque genus venialium peccatorum præter legem, & ſecundum quid contra legem [illegible] cum mortali. Ex iis, quæ hactenus diſputauimus haurire licet primam rationem diſcernendi peccatum veniale a mortali, quoniam ſcilicet alterum dicatur eſſe præter legem, alterum vero contra legem: ſed quoniam ea non habetur undequaq. firma, cum utraque peccata, ut modo vidimus, dici queant eſſe patrata contra legem, & quia huius primæ rationis veritas ab alia ratione, eodem pertinente pendet, ut ſuo loco exponemus, ideo illa impræſentiarum prætermiſſa pergamus atque adeo reuertamur, multa ſiquidem de ea dicta ſunt ſuperius, ad hanc poſteriorem rationem diſcriminandi peccatum veniale a mortali. Potiſſima igitur ratio, qua venialia a mortalibus ſecernere valemus, & quæ ima intellectui ab omnibus tenebris alieno, & luce veritatis illuſtrato, vt ait Petr. Sot. memorata lect. 10. de Diſt. Peccatorum ad id ſufficeret, illa communi conſenſu habetur, quod peccata mortalia ſunt contra charitatem, id eſt frangunt, & tollunt eam amicitiam, quæ nobis per gratiam cum Deo intercedit, peccatoremque ab eo auertunt, eiq; ipſum Deū reddunt inimicum, venialia vero neque eiuſmodi amicitiam euertunt, neque proinde Deum nobis faciunt inimicum, & eam ob rem dicitur recte non eſſe contra charitatem; quo ſane pacto vult Medin. 1. 2. q. 88. art. 1. conclu. 3. interpretandum eſſe D. Th. aſſerentem eod. art. peccatum mortale in eo differre a veniali, quod prius eſt contra finem, poſterius vero contra medium, atque ita arbitratur Medi. ſe à Scoti calumniis ſanctum ſuum Doctorem vendicaſſe. Sed quamuis vera dicat, tamen haud ſatis appoſite illum defendit, nam quæ de contra poſitione medii profert [illegible] D. Tho. generoſe Med. ſubterfugio, non tamen in ea æque ac in [illegible] tota difficultas ſoluetur, quare meliora Caiet. [illegible]. Ceterum quicquid ſibi velit D. Tho. quod non multum arbitror explanatum, quoq; de diſcernendis venialibus, ac mortalibus peccatis ex contrapoſitione charitatis, vt [illegible] conceduntur. Maneat igitur peccatum veniale non eſſe contra charitatem, nec proprie contra legem, cuius, vt iam ſæpe numero repetimus, finis eſt ipſa charitas, & [illegible] dilectio. Quod ſane cum omnibus peccati venialis generibus ſuperius commune oſtenderimus, illud tamen dicimus eſſe peculiare iis venialibus, quæ alia ſimiles ſiue genere [illegible], & iis, quæ vocantur ex paruitate rei [illegible] appellantur conſiſtere eſſe venialia ob propriam atque [illegible] rationem, quam tamen ad charitatem referri monſtrauimus, [illegible] perfecte voluntaria. Ergo vt [illegible] communiora ſunt, ad magis particularia deſcendamus, quæ ab Ariſt. 1. Ethic. cap. 7. in prin. veriora dicuntur, de vtraque ratione ſeparatim explicabimus, & primo, quo tandem modo agnoſcamus venialia ex ſurreptione; & ſimul quæ hac in parte fiant peccata mortifera ſuccincte explanabimus, conſiderantes illa ex oppoſitione, nam cum inter hæc duo peccatorum genera, non detur conuenientia cognito vno alterū facillime percipietur, quod tamen, quando opus fuerit, enarrabitur explicite.

Principio autem ſtatuere, oportet, ſurreptionem, quod ad rem præſentem attinet, in tribus, ſiue adeo quatuor animæ noſtræ potentiis referri nempe in vegetatiua, in ſenſitiua, & in rationali, quod eſt in mente, & in voluntate.

De prima ſurreptione, quæ in vegetandi facultate reſidet, ut antea quoque docuimus, nullum peccatum, neque mortale, neque veniale notatur, nam cum rationis imperio haud quaquam ſubdatur, nullam voluntarii & proinde peccati rationem admittit, quod omnes communi ſententia aſſeuerant, eiuſmodi autem ſurreptio eſt, veluti fames, ſitis, atque alii appetitus generis eiuſdem, qui ex ſola corporis qualitate, & diſpoſitione promanantes, nullam ſequuntur apprehenſionem rationis, quæ efficere nequit, ut aut illi aduentent, aut recedant.

Etenim qui eſurit, niſi alimentum praſto ſit, parum ſibi ratione conſulit, & qui in appetentiæ morbo laborat, ut fameſcat, nihil ſola mente proficit quod præter experientiā monſtratur haud difficulter propterea quod infima hæc animi portio nō rōne, ſed natura regitur, & gubernatur.

Digitized by Google

Fnitendum eſt igitur, vt quoad eius fieri poteſt, tes vniuerſa aperiatur. Itaque primo ponimus, delectationem in cogitando de rebus illicitis voluntariam, quam ſcilicet voluntas debebat ex animo excutere, & quæ tamen perſeuerat abſque conſenſu in ipſum opus peccati; eſſe peccatum eiuſdem generis, cuius eſt actus ipſe, de quo eſt cogitatio, mortale ſcilicet, ſi actus ſit mortalis, vt homicidium, & adulterium; veniale vero, ſi actus fuerit venialis, vt mendacium officioſum; verba ocioſa, nugatoriæ confabulationes, & alij conſimiles actus, non nihil ab honeſtate adhorrentes, ſed tamen venia digni. Caiet. in ſumma verbo Delectatio moroſa cui omnes ſimpliciter tenentur aſſentiri, & probant ex eo, quod delectari huiuſcemodi delectationibus, nihil aliud eſt, quam illis affici & in eis ſibi placere, & idcirco animum propenſum habere in illicita. quę quidem propenſio, atque affectio in illicita cum rationis aſſenſu, ſaltem indirecto, eatenus dicitur illicita, quatenus actus, in quem fertur, illicitus eſt. Is ſiquidem actus eius delectationis obiectum eſt, à quo conditio, & natura actus ſolet dijudicari, vt tradit Caiet. loco citato. Ex quibus fit manifeſtum, Caietanum voluiſſe delectationem moroſam de cogitatione illicita mortaliter eſſe mortalem per ſe, quæ eſt communis ſententia, vt fatetur Greg. de Valent. loco mox citando quandoquidem aperte aſſerat eſſe talem ex obiecto, quod non animaduertens Greg. de Valent. tom. 2. diſput. 6. qu. 4. punct. 3. contrariam, atque erroneam ſententiam Caiet. imponit, nixus falſa quadam interpretatione eorum, quæ ibidem paulo inferius traduntur à Caietan. de timoratis perſonis, quæ quandoque ſua conſtanti voluntate fidentes, quam nouerunt non permutari ad conſenſum in malum; negligunt contemnere eam delectationem; & quia poterant, & debebant conari illam repellere; ideo dicantur peccare: haud tamen mortaliter; quoniam reuera, & ſaltem virtualiter diſſentiant, & abhorreant ab ea delectabili cogitatione: atque illorum negligentia referatur ad eum conatum: quem poterant, & debebát adhibere ad excutiendam hoſtilem illam delectationem, non autem refertur ad intrinſecum voluntatis actũ, quod eſt ad diſſenſum, aut conſenſum, vt ſubtiliter, & docte explicat ibidem Caiet. qui profecto non dicit, quod Gregorius vellet, vbi namque loquitur Caiet. de delectabili cogitatione mortali non per ſe, & abſolute ſed de ea, cui adiuncta ſit illa, quam expoſuimus negligentiam; non quidem omnium: ſed tantum timoratarum conſcientiarum.

Nec valet argumentum, quod Gregor. inſtruit aduerſus Caietan. quia ſcilicet facere aliquid ex contemptu, & paruipenſione, quod ſub peccato mortali facere tenetur non minuit, ſed potius aggrauat culpam, nam id verum eſt, quando vnà cum contemptu, & negligentia præſto eſt conſenſus in ipſum malum áctum, quod Caietanus minime tradit.

Alij Doctiores melius poterunt iudicare, Nos his prætermiſſis, dicamus vna cum Petr. Sot. de peccato delectationis, lect. 9. poſitam regulam, nimirum; omnem propenſionem, & affectionem in illicita inſtructam rationis aſſenſu in ſolam delectabilem cogitationem; non autem in opus eatenus, vt dicebamus, illicitam eſſe, quatenus illius actus illicitus exiſtit; ſufficere ad diſcernendum ex hac parte peccatum veniale à mortali: poſſe tamen à poſteriori multiplicem, & magis particularem, qualis moralem artificem decet, de iiſdem fieri conſiderationem, quæ in duobus potiſſimum conſiſtit. vnum in voluntaris, alterũ verò in obiecti ratione reponitur.

Ex patre quidem voluntatis triplex trahitur conſideratio. Nam voluntas illicitæ delectabili cogitationi, aut omnino primo, aſſentitur. aut ſecundo aperte contra dicit, & diſſentit ab ea; aut tertio neque diſſentit, neq; aſſentitur.

Primo modo peccatum mortale, aut veniale pro ratione actus cogitati ſecundo autem potius veritatem & meritum ineſſe liquido apparet: & nemo iure poteſt inficiari, & vtrumque Petr. Sotus certum aſſerit. Atque in ijs obſeruat, ante perfectam conſenſionem, aut diſſenſionem volontatis opus eſſe perfecta; atque integra rationis aduertentia, & conſideratione, vt ſcilicet perfecte attendat, & quid cogitet, & quid ſit contra legem diuinam.

Quare ſi quiſpiam cogitando de aliquo actu, quamtumuis malo, delectatur, non aduertendo ad id, quo delectatur; ita vt ſi aduerteret, non approbaret, etiamſi. v. gratia per vnum diem cogitet, & haud difficulter valeat eam cogitationem excutere; tamen ita non peccat ſaltem mortaliter; nam actus ſine aduertentia non eſt humanus, neque proinde peccatum mortale, quod requirit plenum rationis conſenſum, nedum aduertentiam.

Et intelligitur de inaduertentia naturali, & ſubita, & quæ non ſit affectata, & procurata, vt notat Medin. art. 6. q. 4. in Documento. 3. quod accepit ex Caiet. minus tamen ſideliter. Caiet. n. aſſerit in eo caſu non admitti peccatum mortale. at Medin. loquitur abſolute de peccato; & mea quidem ſententia Caiet. magis conſiderate loquitur.

Etenim licet illa inaduertentia non ſit affectata; tamen cogitatio delectabilis, quæ caueri, & obſeruari debebat, aut pertinet ad ſurreptionem ſecundo primorum motuũ, in quibus, vt vidimus, omnes collocant peccatum veniale, aut certe vlterius progreditur ad maiorem culpæ gradũ: tum præter huiuſmodi titillationem, & primam aggreſſionem, adſit etiam cogitatio de eadem re illicita, & mala. quare ſi in primo, multo magis in ſecundo hoc progreſſionis peccati gradu, veniale peccatum cernetur: ex natura ipſius cogitationis delectabilis illicitæ.

Talem verò inaduertentiam, atque in cogitantiam, etiamſi fuerit paulo maior, vt ſi aduertamus quidem, quid cogitemus, attamen non aduertamus, num illud, quod cogitamus, ſi re vera peccatum, & contra Dei præcepta, an non, magis ad ſurreptionem pertinere, quam ad voluntatem ait aperte Petr. Sot. lect. 9 citata. Idque pronunciat de omni in aduertentia; quæ plenam rationis conſiderationem præcedat. Caiet. autem, & multi alij viri doctiſſimi memorati a Medin. art, 6. notato id explicant adhuc apertius alio documento: nempe ſi quis inceperit aduertere, ſe eo pacto delectari, & tentari, præualente tamen impetu concitatæ. perturbationis, nequit perfecte aduertere, & antequam plene aduertat, delectatio ſuum perficit curſũ; id non mortali, ſed veniali peccato aſcribitur propterea quod deeſt perfecta aduertentia, & ideo perfecta deliberatio, ſine qua non exiſtit peccatum mortale.

Videto Caiet. & Medin. Quando verò homines de cogitatione delectabili illicita neque diſſentiunt, neque aſſentiuntur aperte, ita vt ſint quodammodo in ancipiti, quippe qui tepiditate quadam, & ſomnolentia detenti, ſentiunt quidem iam exortas illicitas cogitationes verum eas nec bene conſiderare volunt, neque eis ſatis efficaciter obſiſtere. Petr. Sot. loco memorato aſſeuerat hoc eſſe certum, vt nihil in eiuſmodi caſu definiri certi queat, quoniã ait multos eſſe gradus huius tepiditatis, & negligentię, qui re vera nec obſeruari, nec ad aliquam regulam poſſunt redigi, qua dijudicentur, & diſcernantur.

Ac mouet id ſatisfaturum, ſi cum iam aduerterimus nos obſtitiſſe, haud recte tamen intelligamus, vni Deo iudicandum relinquamus; magis culpam timentes, quam nobis ſecuritatem promittamus.

Alij audacius, & præſertim Medin. ex Caiet. locis commemoratis, inquiens, ſi plene aduertit homo ſe ea cogitatione delectari, & negatiue ſeſe habet, atque eſt in accipiti non conſentiens, neque diſſentiens, peccatum eſt mortale, ſi fuerit de re prohibita in materia graui, & probat multis argumentis, inter quæ illud videtur efficax, & euidens, quod is ſe exponit periculo peccandi mortaliter, cui vix vel a forti, & conſtanti viro reſiſti ſolet. quam probationem vſurpat etiam Gregor. de Valen. atque eius aſſertionem teſtatur eſſe certam. illam porrò Medi. ex Caiet. ſententia ait eſſe veram, ſi accipiatur, quando negligit quiſpiam obortas illicitas cogitationes depellere ex complacentia, non autem, quando ex contemptu timoratarum conſcientiarum, & perfectorum hominum: vt paulo ſuperius aduerſus Greg. expoſuimus.

Legito Caiet. ſumm. Verb. Delectatio Moroſa in fine, vbi appellat eos homines perfectos, & timoratos, qui habitualiter in animo gerunt, ſe potius velle mori, quam peccare mortaliter, atque illos putat nunquam, aut rariſſime

tiſſime

cogitatione delectatur, illum peccare nomine non moroſæ delectationis, ſed cuiuſdam curioſitatis; modo peccet & pulchram rationem Caiet. in ſummul. Verb. Delecta. 10. notat, quia eiuſmodi delectatio non à voluntate, verum ab ipſa natura dimanat. ita ſiquidem natura comparatum eſt, vt rebus nouis, atque admirabilibus, vel turpium rerum vehementer oblectamur quæ oblectatio ſi percipiatur, ut recta ratio dictat, nullo inuoluetur peccato, at vero ſi vlterius, quam par ſit, progrediatur, uitio curioſitatis erit obnoxia; vt modo dicebamus.

Quoniã verò repertũtur multi, qui & re cogitata illicita, ſiue actu eius cogitato, & cogitatione, ſine cognitione illius delectantur, vtrũ illa, & non hac moueatur ex affectu diiudicabitur; nam ſi cieantur ab affectu erga rem cogitatam, ub ipſam rem ſi ab affectu erga cognitionem, ob hãc tantummodo oblectabuntur.

Quamobrem inquit Caie. ſi ij intelligant, ſe moueri ab opere cogitato, iam verſantur in moroſa delectatione, ſi autem à cogitatione noua, admirabili, & ſubtili; ſciant delectatione moroſa minime teneri, quippe quæ in actum, & opus cogitatum malum ſolummodo fertur.

Vtrum, porrò delectatio oriatur ex affectu ad rem cogitatam an ad ipſam cogitationem Gregor. de Valent. tom. 2. diſp 6. q. 4 punct. 3. ex D. Thom. 1. 2. q. 74. art. 8. tradit poſſe fere cognoſci ex occaſione, quam huiuſmodi delectatio habuit, de qua iamiam dicturi ſumus, ſi illud obſeruemus primum, non ſolum ex occaſione ſed etiam ex ſtatu, & conditione id ipſum poſſe dignoſci. etenim ſi ille, qui delectatur ſoleat gaudere inuentione rerum admirabiliũ, & nouarum, & alienus eſſe à prauis cogitationibus, & operibus, facile poterit conijcere ſe cogitatione, non autem re illicita delectari.

Econuerſo autem qui aſſuetus eſt detineri inhoneſtis & illicitis rebus, & cogitationibus, valde timere debet, ne ſemper id ei ita contingat. Caietan & Petr. Sotus locis memoratis.

Deinde vero animaduertimus ſecuti eundem Caietanum in ſummu. verb. Delectatio, & Medin. artic. 8. notato idem plane iudicium ferendum eſſe de modo operandi, quod adnotauimus fieri de nouis, & miris excogitationibus: vt pote qui & ipſe ſit quædam excogitatio executioni credenda.

Quocirca ſi excitetur alicui cogitatio de furto, vel rapina, atque ei ita cogitanti ſuccurrant multæ miræ & reconditæ rationes aliena ſurripiendi, atque ijs delectetur, non cenſetur delectatio moroſa; neque idcirco peccatum, quoniam, vt ait Caiet. cum modi iſti ſint admirabiles, naturaliter animam de eis cogitantem delectant.

Nunc de occaſione delectationis, quæ occaſio, authore eodem Caiet aut eſt voluntaria, & licita, vt cum quis gratia conſcribendi, concionandi, diſputandi, conſulendi, aut confeſſionibus auſcultandis incumbendi cogitat aliqua minus licita, quæ ei in mente delectationem pariunt, vel eſt voluntaria & non licita, vt cum quis ob vana, & ſenſum titilantia verba dicta, aut audita, vel ob vanum viſũ, aut tactum delectabitur in eiuſmodi oblectamenta; vel tandem occaſio talis inuoluntaria exiſtit: vt quando præter intentionem, cogitationes, & phantaſiæ huiuſce generis emergunt.

Secundo caſu magis, ſi aduertatur, tertio minus, primo nihil omnino peccatur, vt ibidem Caiet. docet, cui omnes ſuffragantur.

Hactenus de ſecundo progreſſionis in peccato notatæ gradu nimirum de delectabili rerum illicitarum cogitatione.

Reſtat conſenſus, qui in tertio, & poſtremo gradu collocatur. De eo pauciſſima dicenda: quando quidem exploratiſſimum eſt, & ab omnibus conceſſum, conſenſu in opus cogitatum conſummari peccatum. tunc. n. plena, & perfecta accedit aſſenſio voluntatis, in qua vna, vt ſępe numero repetiuimus, cernitur, tanquam in cauſſa affectiue per ſe vniuerſa peccati ratio.

Vbi recte obſeruat Petr. Sot De peccato Delectationis in cogitatione lect. 9. in fin. propterea dici peccatum ſola voluntate conſummari; quia exterior operatio nihil malitiæ adiungit: niſi fortaſſe per accidẽs, quoniam nimirum vel intenditur voluntas, vel extenditur, vel multiplicatur inter operandum. & conſenſus in actum non eſt alterius generis peccatum, quam ipſe actus, vt nos quoque antea fuſius enarrauimus.

Hoc loco prætermitti non debet, memoratos tres progreſſionis peccati gradus, a Magiſtro ſent. lib. 2. diſtin. 22. cui omnes aſſentiuntur, teſte eodem Dom. Sot. collocatos fuiſſe ex D. Auguſt. ſerm. .. cum ijs progreſſibus, quos diabolus vſurpauit ad ſeducendos primos noſtros parentes.

Adfuit ibi ſerpens ſuggerens, & perſuadens prohibiti pomi comeſtionem, adfuit mulier primum ſeducta, & oblectata illius pomi pulchritudine: adfuit vir a muliere miſerabiliter illectus: & tandem conſentiens (proh malum) in eandem comeſtionem ſerpenti ſenſualitatis illecebræ & ſuggeſtio, mulieri delectabilis cogitatio, uiro demum conſumatus conſenſus conſimilis perhibetur, ut ibidem eleganter exponit Magiſt. quem legito, & notato ex ipſo in ſecundo gradu, id eſt in delectatione moroſa diſcerni peccatum mortale a veniali ex mora ipſius delectationis; nam ſi diuturna, mortale; ſi breuis, veniale peccatum importat.

Ceterum hæc mora, & diuturnitas non ex quantitate temporis, ſed ex deliberatione rationis dijudicanda eſt.

Quanta autem mora ſufficiat ad peccatum mortale, docet D. Bonau. ead. diſt. 24. 1. Dub. literal. atque in vniuerſum inquit, eam eſſe, in qua adeo creſcit delectatio & libito, vt adueniat conſenſus verus, & expreſſus, aut interpretatiuus. Tunc autem inducitur conſenſus verus, quando ob diuturnitatem tantum augetur libido vt homo uelit prorſus in vitiorum mortalium delectatione perſiſtere, & commorari. Cõſenſus porro interpretatiuus tũc dicitur induci, quando homo aduertens periculum delectationis retentæ, illud non curat depellere. vt iam multoties adnotauimus, atque ita propriam ſalutem negligit, ac contemnit cum in eis amittendæ periculum ſe ipſum miſerabiliter detrudat.

Speciatim vero arbitratur D. Bonau. ad id cognoſcendum non poſſe dari ſcientifice definitam aliquam regulam; ſed ex diuerſis perſonarum conditionibus, & ſtatibus debere plane diſcerni, & ex conſcientia recta, & punitione.

Tranſeamus iam nunc ad differentiam venialis, & mortalis peccati, quam diximus trahi ex propria ſpecie actus, & ex obiecto, & repetamus eam agnoſci ex violatione charitatis, etenim ſi parum veniale, ſi multum charitas violetur, mortale peccatum contrahitur.

Quamobrem Petr. Sot. De different. peccat. lect. 10. in in princ. duas regulas, tanquam primas baſes, & fundamenta tradit.

Regulæ, quibus ſecernitur peccatum mortale à veniali.

PRima eſt: Omne peccatum, quod fertur in obiectũ ſuum contra charitatem Dei, vel proximi, mortale eſt ex ſua ſpecie. Secunda regula ita enunciatur. Peccatum, quod fertur in ſuum obiectum non contra Dei, aut proximi dilectionem, cuius tamen ardorem, atque efficaciam non nihil remoratur, ei cohibet, in ſua ſpecie ſolũ veniale habetur. De ijs duabus regulis plura hic non annectemus, cum de ipſis antea ſatis ſuperque diſputatum fuerit, ſub illis Petrus Sot. loco citato collocat alias tres regulas ad idem dignoſcendum magis particulares, neque inelegantes, quas accepit, vt ipſemet ingenue fatetur, à Riccard. de ſanct. Vict. tract. de different. peccat. Venialis, & mortalis, & rediguntur ad eam tripartitam peccatorũ diſtributionem, qua ſuperius dicebamus eorum alia eſſe in Deum, alia in noſmetipſos, alia in proximum. Prima autem regula eſt, Peccata, quæ admittuntur in Deum, ſi magnum ipſius Dei contemptum includunt, plene mortalia ſunt, ſi vero leuem, non ſane contemptum, ſed vel obliuionem aliquam, vel minus dignam de Deo, & rebus diuinis æſtimationem, venialia exiſtimabuntur. Idolatria, quia magnum Dei contemptum pręſefert, propterea iure

merito

Sexta Regula: Multa ex genere mortalia ſunt, quorũ ſi nulla poſſunt effici bona: ſi extra propriam rationem trahantur, hoc eſt ſi alio fine quam fiebant, admittantur. Dolere deliberate de alterius bono peccatum mortale habetur, quod ſi fiat ob zelum iuſtitiæ boni communis, cui tale bonum repugnat; iam is dolor virtus erit.

Econtra verò pleraque ex ſuo genere bona forent, quæ propter aliquam circunſtantiam prauam euadunt mala; & ſpeciem mortalis peccati præſeferentia. Religionis noſtræ cultus ad præſtantiſſimam virtutem attinet: ſi congrua ratione, & debito fine adhibeatur. quod ſi ob vanam ſui ipſius gloriam, aut indebito modo, iam cultus ille religionis ex ſui natura bonus in hypocriſis, aut ſuperſtitionis peſſimos actus tranſmigrat.

Septima regula. Qui agit contra cõſcientiã, quę ſit fixa, illud, quod agit eſſe mortale, innumum mortaliter peccat; ſi dictat eſſe veniale, ſolum venialiter peccabit. de qua cũ ſuperius abunde egerimus non eſt, quod hic alia dicamus.

Poſuimus in medio, quas potuimus, tum communes; tum particulares referre regulas accommodatas, & omnes propemodum veras ad diſcernendum peccata mortalia à venialibus.

Nunc non erit inutile aliquas exponere rationes, à nonnullis ad idem vſurpatos, quæ nimirum falſæ ſunt, & minus rectæ: atque id eo animo; vt ab ipſis caueamus.

Primam regulam huius generis trahunt aliqui ab obligatione ad diuerſas pœnas: aſſerentes veniale peccatũ eſſe illud, quod ad temporalem, mortale verò, quod ad æternam pœnam obligat.

Falſa eſt hæc regula. nam ſi illa eſſet differentia eſſentialis peccati, qualem inquirere oportet, ſequeretur, vt alteri ſemper comitaretur nec alterum ſine altera reperiretur, ac ſcimus, & pœna ſine culpa, & culpam ſine pœna poſſe conſtare.

Per veram contritionem remittitur omnis culpa vt catholici omnes fatentur: ſed plerumque non remittitur omnis pœna. Damnati ſemper prolabuntur in nouas culpas, & quidem immaniſſimas cum Deum deteſtãdum in modum carpant, & execrentur; non autem ſ[illegible] ſuas pœnas: quæ ſemel eis irrogatæ nunquam immutatur. Eo accedit, quod etiamſi Deus peccatis pœnam non ſtatuiſſet: tamen per ſe perſpicuũ eſt, ex ſui natura diſtingui veniale peccatum à mortali: quotus enim quiſque eſt, qui non videat toto genere, nulla alicuius pœnæ habita ratione, adulterium à mendacio officioſo diſcriminari.

Secunda regula falſa eodem propemodum tendit: deſumitur enim ex eo, quod peccatum veniale temporali pœna, mortale vero æterno ſupplicio dignum ſit eſt, inquam, falſa, nam eſſentialis differentia exiſtit aut prius, aut potius ſimul cum re, cuius eſt differentia Ceterum in peccatis totum contra contingit. nam prius peccant homines, antequam ob id ſint digni aliqua pœna, aut aliquo ſupplicio, propterea namque digni ſumus pœna, quia iam peccauimus, quemadmodum ideo meremur præmiũ, quod prius ſtudioſe nos geſſimus.

Adde præterea: ſi differentia ſumpta a pœna foret eſſentialis, in vtriuſque peccati definitione reciperetur; cum ad eius naturam indicandam manifeſto pertineat: atque ita ſequi deberet, vt magis, aut ſaltem æque nota eſſet. atque res definita. & ipſum peccatum aut veniale aut mortale, quod eſt inordinatus quidam actus; at hoc poſterius facile intelligimus non ſitem prius, nempe peccatum eſſe dignum aliquo ſupplicio.

Qua in re videtur erraſſe Riccard. de S. Vict. in eo tractatu, quem conſcripſit de differentia peccati mortalis, & venialis cum vtrumque peccatum per rationem ſupplicij, & pœnæ definiuerat. Tertia regula, quæ itidem habetur falſa; Peccata venialia in eo diſcernuntur a mortalibus, quod poſteriora contra finem. priora verò, & venialia contra medium admittantur. eam videtur aperte tradidiſſe D. Tho. 1.2 q. 88. art. 1. vt antea innuimus quem tamen Caiet. & Medi. ibidem conantur tueri aduerſus Scotũ, qui eam doctrinam mirifice refellit, neque ſane immerito. etenim, vt fatetur Med. n. tam peccatum veniale, quam mortale eſſe poteſt, & contra medium, & contra finem.

Etenim adulterium, quod nemo inficiatur eſſe peccatũ mortale, contra medium dicitur eſſe, quia eſt contra charitatem, & iuſtitiam, quæ ſunt virtutes, quæ tanquam media vnà cum alijs, ad beatitudinem nos perducunt.

Porrò magnum infidelitatis peccatum eſſe contra finẽ. peccatum mortiferum, nullus negaret, cum ſit immediate contra Deum ipſum; in quo ſuprema, ac ſumma noſtra poſita eſt beatitudo.

Conſimiliter idem licet animaduertere in veniali. Nã quemadmodum mendacium officioſum exiſtit contra medium, id eſt veracitatem, ita motus infidelitatis nõ deliberatus perfecte contra finem, vt modo declarabamus. Atenim vtrumque omnes veniale peccatum agnoſcunt.

Quarta regula; Peccata diſtinguuntur ex eo, quod venialia cõtra conſiliũ, mortalia verò contra præceptũ, cõmittũtur. Et hæc regula falſitatẽ includit. quoniã agere cõtra præceptũ ſimpliciter, ac ſine contẽptu, at debita cũ circũſtãtia tantũ abeſt, vt ſit vllũ peccatum, vt etiam poſſit eſſe actus ſtudioſus, vt ducere vxorem, quod eſſe aduerſus conſilium Domini virginitatem ſuadentis, apparet ex illo D. Pauli 1. Epiſt. ad Corinth. cap. 7. De virginibus præceptum non habeo: conſilium autem do: & quæ ſequuntur, Vide Med. art. 1. citato q. 88. [illegible]

Superſunt apud eundem Authorem duæ aliæ regulæ huius ipſius generis, imo omnium falſiſſimæ, & maxime cauendæ quæ ſane quia pertinent ad hæreticos, & eos, qui hæreticis, imprudentes tamen ſuffragantur; legantur apud ipſum Med. & Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 6. q. 18 punct. 1, & Bellarm. tom. 4. toto lib. de amiſſion. gratiæ

Plurimum verò proderit ad recte percipienda, quę de peccati mortalis, & venialis diſcrimine explanauimus, priuatim, ac paucis videre. num ita veniale ad mortale diſponere poſſit, vt veniale effici mortale, aut è contrario mortale veniale fieri valeat

Primo autem, vt monet Caiet. memorata q. 88. art. 3 in memoriam reuocare oportet communem vtriuſq; peccati diſtinctionem, quam ſuperius oſtendimus, dum dicebamus, tam veniale, quam mortalia eſſe aut ex genere, aut ex imperfectione actus. ſiue ex parte agentis.

Itaque ſtatuendo ea quatuor diuiſionis membra veniale ex genere, Mortale ex genere, Veniale ex imperfectione actus, Mortale ex imperfectione actus: aſſerimus, tanquã per ſe perſpicuum, & exploratum, vt ait Caiet. veniale ex imperfectione actus diſponere ad mortale eiuſdem ſeriei & ob hanc ipſammet rationem. quod pertinet ad eandem ſpeciem. & differt tantum a veniali, tanquam perfectum ab imperfecto in eadem progreſſione, de qua ſuperius abunde egimus. Frequenter ſiquidem, inquit idem Caiet. motus adulterij neglectus ad illud per ſe diſponit.

Num porrò veniale ex actu itidem in perfectione diſponat ad mortale ex genere, nec D. Th. nec Caiet. aliquis diſputat, fortaſſe quia res per ſe manifeſta eſt, & clara. Nã cum ſint diuerſi generis, (vt ſupponimus, quippe, ſi eſſet eiuſdem generis, recidimus in primum membrum); liquidò apparet. nihil hoc, ad illud valere per ſe, vt actus homicidij imperfecte deliberatus ad furtum, aut ad adulterium.

Relinquitur veniale ex genere, quod itidem vtramque mortali peccati ſpeciem poteſt comparare nempe ad mortale ex imperfectione actus, & ad mortale ex genere. Veniale ex genere comparatum priori modo non directe, neque primo. ac per ſe, ſed per quandam conſequentiam diſponit ad mortale. Monſtratur prima pars ex eo, quod veniale ex genere & mortale ex imperfectione actus differunt inter ſe ſpecie.

Secunda pars probatur. nam per actus venialium peccatorum frequentium ita poteſt augeri affectus, & propenſio in ea, vt animus in ipſis collocet, vltimum finem atque eo pacto mortaliter tandem peccet, non quidem ex genere, & obiecto, quod charitati plane non aduerſatur, vt qui vltimum finem poneret in delectatione verborum iocoſorum, ſed ex diſpoſitione a præcedentibus actibus venialibus in ipſa operantem ſecuta. Porro idem peccatum veniale ex genere ad mortale ex genere poteſt diſponere remouendo prohibens.

Etenim

Etenim qui venialiter peccat ex genere, cum prætermittat aliquem ordinem, efficit, vt voluntas in rebus parui momenti aſſueſcat non obtemperare debito ordini, qui vim obtinet prohibendi, atque arcendi peccatum atque eo modo aſſuefacta voluntas ita paulatim afficitur, vt demũ nolit ordini vltimi finis eſſe ſubiecta, quod eſt peccare mortaliter; quemadmodum alias aperuimus.

Legito Caiet. multa ſubtiliter, & præclare de his diſputantem. Nos autem ex iis, quæ proxime diſſerebamus, aperte inferimus, multa peccata venialia diſpoſitiue, vtroque modo expoſito, & per illam quandam conſequentiam, & remouendo prohibens poſſe efficere vnum peccatum mortale. quoniam ſcilicet ad illud diſponunt, vt exponebamus & ex hac diſpoſitione tandem poteſt conſurgere mortale.

Ex multis vero venialibus, tanquam ex partibus integrantibus nequaquam conſtitui poteſt peccatum vnũ mortale. quandoquidem, vt ait D. Thom. 1. 2. q. 88. arti 4. vniuerſa peccata venialia huius, quæ videlicet fiunt ab omnibus hominibus, nequeunt tantum reatus habere, quãtum vnum peccatum mortale, quoniam vt cetera omittamus, mortali pœnæ æternæ, veniali autem pœnæ tẽporalis reatus debetur.

Quatenus uero in ueniali ex genere cõſtituitur vltimus finis, ut paulo ſuperius dicebatur, ut refertur idem ueniale ad mortale, ita conceditur poſſe fieri, ut ueniale fiat mortale; quemadmodum ead. q. 88. art. n. declarat D. Tho. & per ſe perſpicuum eſt, cum ibi cernatur, & obiectum peccati mortalis, & uoluntas ad illud propenſa.

Quod adeo uerum eſt, ut etiam circunſtantia, ſi ſubeat rationem ſpecificæ differentiæ, atque ipſius obiecti ualeat id quod ueniale peccatum eſt efficere mortale; ut ſi uerbũ iocoſum referatur ad adulterium, aut in eo ultimus finis reponatur, eſt autem hæc circunſtantia finis una ex parte obiecti: altera uero ex parte agentis, ſecus porro ſi circunſtantia permaneat in genere circunſtantiæ, ſic.n. tale eſſe cit ut tradit D. Tho. & Caie. citat. q. 88. art. 5. quos, ſi libet, conſulito.

Ex quo facile intelligitur, oportere uoluntatem mutari in genere moris ut ueniale fiat mortale, ut ſcilicet ad aliud obiectum, atque alio modo feratur, quam prius ferretur, nam ſi eadem perſiſtat uoluntas, & perſeueret in eodem obiecto ueniali, & ueniali ratione atque in eodem numero actu nunquam fieri poteſt, ut ueniale euadat mortale. propterea quod omnis actus moralis, qualæ exiſtit peccatum, poſitus eſt, ut alibi declarauimus, in actu ipſius uoluntatis. quamobrem cum unus, atque idem numero actus uenialis uoluntatis conſtet; non poteſt unquam effici mortalis.

Poſtremo peccatum mortale nequit fieri ueniale, propterea quia utraque peccata differunt inter ſe ſicut perfectum, & imperfectum in genere peccati; ac mortale perfecti, ueniale uero imperfecti rationẽ ſortitur: ſed enim quod iam perfectum eſt in ſuo genere, nequit retrocedere, & fieri imperfectum in eodem genere, ut ex puero quidem fit uir, ex uiro autẽ nequit aliquis amplius fieri puer; niſi per quandam ſimilitudinem, & translationem, ut uulgo dicitur ſenes repueraſcere, & bis fieri pueros.

Actus tamen, qui ex genere ſuo futurus erat mortale peccatum, contingit, ut euadat ueniale aut ex imperfectione ipſius actus, & ex ſubtractione rationis deliberatæ, etiã ex paruitate materiæ, ut antea declarauimus.

Hæc omnia ex D. Th cui refragantem reperio neminẽ, 1, 2. q. 88.

Finis Catenulæ Aureæ.

SVMMA
SACRAMENTI
POENITENTIÆ,
EX ERVDITISSIMIS
COMMENTARIIS
DOCTORIS NAVARRI

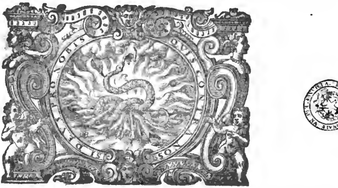
In Septem diſtinctiones de Pœnitentia collecta;

In qua ea omnia, quæ ad Sacramenti Pœnitentiæ doctrinam pertinent, eiuſque ad vſum, & quotidianam praxim neceſſaria eſſe poſſunt, breuiter, dilucideque explicantur.

Authore R. P. D GREGORIO SAYRO Anglo, Ordinis D. Benedicti Congreg Caſſinenſis, aliàs S. Iuſtinæ de Padua Monacho, & Sacri Monaſterij Caſsinenſis profeſſo.

Cum duobus Indicibus, Capitum ſcilicet, & Rerum notatu digniſſimarum.

DE LICENTIA SVPERIORVM, ET CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS. MDCXVIII.

APVD BARETIVM BARETIVM.

Digitized by Google

D. GREGORIVS ANGLVS
ORDINIS S. BENEDICTI
Monachus Caſinas

PERPETVAM LECTORI SALVTEM.

CVM tanta ſit humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas, & tot vndique inimicis obſeſſa, vt ſumma cum difficultate innocentiam, & iuſtitiam, quam ſemel in ſacro baptiſmatis fonte ſuſceperat, tueri, ac conſeruare valeat; ſed ſæpenumerò in varia peccata, & multiplices defectus recidat, & relabatur: ne abſque remedio opus manuum ſuarum *Pſal.* 101. *reliqueret clementiſſimus Dominus,* Diues in miſericordia, *Epheſ.* 2. Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, 2. *Cor.* 1. *Diuinum hoc, & ſaluberrimum Pœnitentię Sacramentum inſtituere voluit, in quo Sacerdotum miniſterio quæcunque peccata remittuntur. Cuius tum vtilitatem, tum neceſſitatem Patres olim conſiderantes, Baptiſmo Sacramentum hoc comparare conſueuerunt. Sicut enim per Baptiſmum Chriſtum induentes, noua prorſus in illo creatura efficimur; & plenam, & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequimur: ita etiam homo per Baptiſmum relapſus, & inimicus Dei factus, remiſſione peccatorum per Pœnitentiam accepta, Deo reconciliatur, & ex mortuo viuus, & ex impio iuſtus efficitur. Hinc Tridentina ſynodus ſeſſ.* 14. *de Sacram. Pœnit. cap.* 2. *Sacramentum Pœnitentię non ſecus lapſis poſt Baptiſmum, ac nondum regeneratis Baptiſmum ad ſalutem neceſſarium eſſe docuit. Et antiquiores eccleſię Doctores* Pœnitentiam ſecundam *poſt naufragium tabulam* Ambr. ad Virg. lapſam. cap. 8. Hierony. in cap. 3. Eſaiæ & epiſt. 8. ad Demetriadem. Pacianus epiſt. 1. ad Sympronianum Nouatianum, *appellarunt. Deſumpta, ſcilicet, Metaphora ex ſimilitudine, quam Baptiſmus, & Pœnitentia cum tabulis nauis in mari fractæ habent; per quas homo ab huiuſmodi naufragio liberari cupit, & contendit. Quandoquidem homini nauiganti, ſi oborta tempeſtate, & concutientibus fluctibus, nauis frangitur; hoc vnicum remedium ſupereſt, ſcilicet, tabulas nauis fractæ arripere, & eiſdem inniti, vt ſaluari poſſit. Qui nauigat, homo eſt, nauis autem, quam primò ingreſſus eſt, & in qua nauigare primò cæpit, ſtatus fuit innocentiæ, & rectitudo, & integritas vitæ, in qua conditus fuit: fracta verò tunc nauis fuit, quando innocentiam illam per inobedientiam, & primi parentis noſtri præuaricationem amiſit; fluctus maris nauem concutientes, vitæ huius tentationes ſunt, quæ magno impetu in hominem irruunt;* mare *autem* hoc magnum, & ſpacioſum, in quo reptilia, quorum non eſt numerus, Pſal. 103. *mundus iſte eſt, in quo innumera pericula, & infinitæ peccandi occaſiones quotidiè reperiuntur. Tabulæ denique, quibus homo ab huiuſmodi periculis, & naufragio liberari poteſt,* Baptiſmus, & Pœnitentia *ſunt; è quibus cum prior ſit Baptiſmus, qui* ianua aliorum omnium ſacramentorum *eſſe dicitur,* cap. Per catechiſmum. de cognat. ſpirit. in 6. Trid. ſynod. de ſacrament. pœnit. ſeſs. 14. cap. 2. *ideò tabula prima nuncupatur, Pœnitentia verò ſecunda. Et quidem meritò, ſicut enim confracta naui; vnum vitæ ſeruandę perfugium reliquum eſt, ſi fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere; ita poſt amiſſam baptiſmi innocentiam, niſi quis ad pœnitentiæ tabulam confugiat, ſine dubio de eius ſalute deſperandum eſt. Ceterum hæc pœnitentiæ tabula, quamuis adeò neceſſaria ſit, talis tamen eſt, vt periculi potius, quam auxilij plena ſit, ſi temerè correpta, & non ſcitè porrecta fuerit; immò niſi dexterè vtaris, non ſolùm ex vndis euectum te non eruit, ſed ponderis ſui momento vaſtioribus te fluctibus inuolutum altiùs obruit. Vt autem decenter huic tabulæ manum admoueres, illique ſalubriter, & vtiliter innitereris, & adhæreſceres, quamuis multi modum, ac methodum tradiderunt: nemo tamen prudentum iudicio id melius; & diligentius præſtitit, quam Doctor Martinus Nauarrus in diſtinctiones ſeptem de Pęnitentia commentatus. Qui ſicut reliquis in materijs pertractandis alios omnes, ita in hac re ſeipſum longè ſuperaſſe iudicatur. Hoc ſolum illi à nonnullis vitio verti conſpicio, quod confuſè nimis, & inuerſo, ac perturbato ordine omnia pertractauerit: quod tamen, ſi quod vitium ſit, non authori, ſed commentantis neceſſitati adſcribendum eſt. Etenim quod de Aegypti canibus fertur, qui dum ad Nili fluminis ripas currunt, ſæpè ſubſiſtendo aquas lambunt, quas quaſi intactas ſtatim linquunt, relictas ſubinde repetunt, & non vno hauſtu, ſed repetitis bibendi vicibus ſitim explent: idem ferè ſcholiaſti, & interpreti in aliorum operibus illuſtrandis vſu venit. Nam dum vnum tractat, ad alia trahitur, & ad inchoata, quæ ſæpè abrumpit, ſæpius redit, & tanquam ad nutum authoris, quem explicat, eò commentando fertur, quò non rerum ſeries; ſed contextus ratio commentantis ſtylum adducit. Quapropter, vt nihil tam inſigni operi deeſſet, nihilque ſtudioſus quiſque haberet, quod iuſtè reprehendere poſſet; operæ pretium fore arbitrabar, ſi ſucceſſiuas aliquot, ac quaſi furtiuas horas in recolligendis, & accommodandis eius ſententijs, quas per totum hoc Commentariorum corpus, tanquam ſcopas diſſolutas ſparſit, conſumerem, & quæ varijs in locis de ſingulis Pęnitentiæ partibus* Contritione, *ſcilicet,* Confeſſione, & Satisfactione *prolixiùs, ac ſubtiliùs diſputata, & diſcuſſa ſunt, ad propria ſua capita reducerem, & breuiori ſermone, ſtyloque faciliori explicarem. Quòd cum perfecerim, dignumque viſum eſt opus, vt ad aliorum vtilitatem, illorum præſertim, qui in arte artium* (quæ vt Magnus, ille Gregorius lib. 1. paſtoral. cap. 1. ſcribit, eſt regimen animarum) *non ſunt nimis artifices, & tamen artem hanc paſſim exercere non dubitant, typis mandaretur, facere non potui, quin horum vtilitati inſeruirem, hac fretus confidentia, fore nempe, vt aliquos cęleſtis gregis paſtores oculatiores, ac proinde diligentiores Domino exhibeam. Vale igitur benigne Lector, & ſi quam ex hoc opere aliquando vtilitatem perceperis, id totum diuinæ bonitati attribuito, cui omnium rerum gloria ſit vbique, & ſemper.*

Digitized by Google

INDEX PRIMVS

Capitum totius Libri.

DE Pœnitentia, & varia acceptione eius. Prælud.

Quod pœnitentia virtus ſit, & quis actus eius, & quid ſit c. 1.

Pœnitentia, vt ſacramentum eſt, quid ſit, & quas habet partes capit. 2.

De contritione, quid ſit. cap. 3.

Præter cordis contritionem neceſſaria eſt confeſſio iure, vel in voto. cap. 4.

De confeſſione, ſecunda parte ſacramenti pœnitentiæ, quid ſit, & quo iure inſtituta. cap. 5.

De tempore, quo tenemur ad contritionem, & confeſſionem. cap. 6.

De circunſtantijs peccati, & ſpeciebus eius. cap. 7.

Circunſtantiæ, quæ confitendæ ſunt, & quæ non. cap. 8.

De circunſtantijs temporis, perſonæ, modi, & ſcandali confitendis. cap. 9.

An, & quando circunſtantia dubietatis animi confitenda ſit. cap. 10.

An oblitus confiteri circunſtantiam neceſſario confitendam, teneatur iterum confiteri peccatum cum illa circunſtantia; an vero ſufficiat eam ſolum confiteri, non confitendo iterum peccatum. cap. 11.

De conditionibus confeſſionis legitimæ. cap. 12.

An, & quale peccatum ſit mendacium in confeſſione factum. cap. 13.

Quibus caſibus frequentanda, ſeu iteranda ſit confeſſio. cap. 14.

Quæ, & qualis diligentia ſufficiens, & neceſſaria eſt ad examen conſcientiæ. cap. 15.

Qua ratione conſtat confeſſionem debere eſſe integram, & an aliquo in caſu confeſſio legitima eſſe poſſit, quamuis non ſit integra. cap. 16.

Quod confeſſio alieno ſacerdoti ſine licentia proprij facta, nulla, & irrita ſit. cap. 17.

Quibus in caſibus licitum eſt alteri ſine licentia proprij confiteri. cap 18.

Quis dicitur proprius ſacerdos. cap. 19.

Confeſſarium cui licet eligere, is eum, qui non exercet curam animarum, eligere poteſt. cap. 20.

Habens à Papa, vel Epiſcopo ſuo facultatem eligendi confeſſarium, id nulla parochi ſui licentia petita facere poteſt. cap. 21.

Confeſſarij eligendi licentia à Papa, Epiſcopo, vel ab alio facultatem habente conceſſa, nec prima electione finitur, nec morte concedentis moritur. cap. 22.

Confeſſiones parochianorum, quoties illi volent, parochus audire tenetur. cap. 23.

An liceat, aut neceſſe ſit aliquando confiteri laico. capit. 24.

Confiteri bis eadem peccata nemo lege humana obligari poteſt. cap. 25.

De conditionibus Confeſſarij. cap. 26.

An, & qualiter licitum eſt confiteri exiſtenti in peccato mortali. cap. 27.

Qualis ſcientia neceſſaria eſt in confeſſario. cap. 28.

Quis ad ſigillum confeſſionis obligatur. cap. 29.

Quis ſub ſigillum confeſſionis cadit cap. 30.

An ſit aliquis caſus, in quo liceat confeſſario auditam confeſſionem reuelare. cap. 31.

An, & quibus in caſibus liceat reuelare confeſſionem. cap. 32.

De Abſolutione, & forma abſoluendi. cap. 33.

Abſolutio excommunicato alicui, vel ab excommunicato facta, an ipſo iure teneat. cap. 34.

Confeſſarius pœnitentis contrarius in opinione, an ipſum abſoluere poſſit. cap. 35.

Satisfactio quid ſit, & quæ opera pro pœnitentia imponi, & aſſumi poſſunt. cap. 36.

Pœnitentia in mortali facta an ſit ſatisfactoria. cap. 37.

Pœnitentiam ſibi impoſitam a confeſſario, de conſilio, vel de præcepto, pœnitens an acceptare teneatur. cap. 38.

Finis Indicis Capitum.

INDEX SECVNDVS
RERVM NOTABILIVM,

Quæ in hoc opere continentur.

A

ABſolutio ab excommunicato data valet.c.34.nu.6
Abſolutio quaſi ad cautelam facta, qualiter fieri oportet. c.33. num.10
Abſolutio ſub conditione propria de futuro fieri nequit. capit.33. num.12
Abſolutionis forma indicatiua eſſe debet.c.33.nu.1
Abſolutionis de ſubſtantia ſunt illa ſolum verba, Abſoluo te.c.33.nu.2
Abſolutionis formæ ſuperflue additur, Et reſtitutio te ſacramentis Eccleſiæ,&c.c.33.nu.3
Abſolutionis forma, quomodo verificatur, quando peccata prius ob contritionem dimiſſa fuerant.c.33.nu.4
Abſolutionis formæ malè additur, abſoluo te auctoritate Papæ, vel Epiſcopi.c 33 nu.5
Abſolutionem a peccatis tria præcedere debent,& quænam illa ſint.c.33.nu.6
Poſt abſolutionem datam, quæ facere debet confeſſarius. c. 33.nu.7
Poſt abſolutionem ab excommunicatione, mandata iuſta, & rationabilia pœnitenti imponere debet.c.33.nu.9
Abſoluens ab excommunicatione, quem non potuit, quid poſtea habita rei notitia facere debet.c.33.nu.11
Abſoluendo a cenſuris, quatuor obſeruet confeſſarius,& quænam illa ſint.c.33.nu.8
Abſolutus ab inferiori a non reſeruatis, ſed antequam abſoluatur a ſuperiori de reſeruatis, ſi nouum peccatum committat, quid facere debet c.16.nu.10
Actio omnis contra libertatem Eccleſiæ, confitenda eſt. c.8. num.17
Actum ordinis facti in mortali exercens, mortaliter peccat. c.27.nu.5
Adriani opinio de faciente aliquid, de quo dubius eſt, recenſetur.c.10.nu.5
Adultus ſine contritione baptiſmum accipiens, peccat.c.6. num.11
Authoritates quædam ſcripturæ explicantur.c.4.nu.4

B

BOnitas confeſſario ad confeſſiones audiendas neceſſaria.c.26.nu.3

C

CAietani opinio de ſatisfactione ſacramentali, eiuſque valore examinatur,c.37.nu.4
Cap.omnis vtriuſque ſexus, quodnam præceptum explicet, diuinum, an humanum,c.19.nu.6
Cap.ſtatuimus, de Maled.explicatur,c.38.nu.6
Circunſtantia nec culpam minuens nec aggrauans, potius tacenda quam confitenda eſt.c.8.nu.1
Circunſtantia qualiter definitur.c.7.nu.1
Circunſt.in quot ſpecies diuiditur.c 7.nu.2
Circunſtantiarum, alia diuiſio affertur,c.7.nu.3
Circunſtantiæ culpam diminuentes, vtiliter poſſunt in confeſſione explicari.c.8.nu.2
Circunſtantia culpam aggrauans, ſed non mutans ſpeciem, neceſſario confitenda non eſt.c.3
Circunſtantia notabiliter aggrauans, confitenda eſt.capit. 8. num.5
Circunſtantia inceſtus eſt confitenda.c.8.nu.7
Circunſtantiæ mutantes actionem in aliam ſpeciem peccati venialem non neceſſario confitendæ.c. 8.nu.12
Circunſtantia ſpeciem mutans neceſſario eſt confitenda.c. 8.nu.13
Circunſtantia mutans actionem de vna in aliam ſpeciem quænam?c.8.nu.14
Circunſtantia loci, quænam neceſſario confitenda? capit.8. num.16
Circunſtantia loci, ſanctitati eius ſpecialiter repugnans, vt confitenda.c.8.nu.26
Circunſtantia modi, quo peccatur, an confitenda. capit.9. num.7
Circunſtantia ſcandali, an confitenda.c.9 nu.8
Circunſtantia dubietatis animi communiter confitẽda non eſt.c.10.nu.5
Circunſtantia conſcientiæ, vel dubietatis, communiter ſpeciem peccati non mutat.c.10.nu.6
Circunſtantia, quæ violatio ſecreti naturæ, in violationem ſecreti confeſſionis tranſit, confitenda eſt,c.26.nu.15
Circunſtantiam neceſſario confitendam ſcienter omittens, confeſſionem iterare debet.c.11.nu.2
Circunſtantiam neceſſario confitendam ignoranter omittens, ſolam circunſtantiam prius omiſſam confitetur.c.11. num.4
Circunſtantiæ, quæ confitendæ ſunt,& quæ non. cap.8. per totum.
Circunſtantias neceſſario confitendas, qui ignoranter omiſerint, quid facere debent.c.11.nu.6
Confeſſarius, an,& quando interrogare debet pœnitentẽ de diligentia præmiſſa in examine facto.c.15.nu.7
Confeſſarius quid facere debet, quando pœnitens ſe accuſat de non præmiſſa debita diligentia in examine facto.c. 15.nu.8
Confeſſarius qualiter ſe gerere debet cum habente reſeruata,c.16.nu.8
Confeſſarius vt rectè confeſſiones audiat, quas conditiones habere debet.c.26.nu.1
Confeſſarius Pœnitentem, an peccata ſua diligenter in memoriam reuocauerit, interrogare debet.c.26.nu.5
Confeſſarius pœnitentem, an aliqua excommunicatione ligatus ſit, interrogare non tenetur.c.26.nu.6
Confeſſarius, quando peccat non interrogãdo pœnitentem. c.26.nu.8
Confeſſarius in hoc Sacramento iudicis officium exercet.c. 26.nu.9
Confeſſarius omni ex parte abſolutus, totam theologiam moralem,& ius canonicum,& ciuile ſcire debet. cap.28. num.1
Confeſſarius, quando ſine ſufficienti ſcientia confeſſiones audiens, peccat mortaliter.c.28.nu.6
Confeſſarius dicens, Ego Ioannem abſoluere nõ potui; aut Ioannes non vult pœnitere, an reuelator confeſſionis ſit. c.30.nu.4
Confeſſarius, ex licentia pœnitentis, confeſſionem reuelare poteſt.c.31.nu.1
Confeſſarius audita in confeſſione, an vt Deus, vel vt homo ſcire cenſetur.c.31.nu.5
Confeſſarius an circa confitentem ita ſe gerere tenetur extra confeſſionem, ſicut ſi confeſſionem non audiuiſſet.c. 32.nu.11
Confeſſarius pœnitentem ſibi parere nolentem, an abſoluere poſſit,c.35.nu.1
Confeſſarius pœnitenti conſulere poteſt, vt ſuam opinionẽ ſequatur.c.35.nu.5
Confeſſarius opera alias debita in pœnitentiam iniungere po-

re po-

Digitized by Google

re poteſt.cap.36.nu.6
Confeſſario neceſſaria eſt ſcientia ſoluendi,& ligandi, c.26. num.2
Confeſſario non ſatis eſt,quod formam tantum abſoluendi ſciat.c.28.nu.2
Confeſſario omni quænam ſcientia iudiciaria eſt neceſſaria. c.28.nu.4
Confeſſario quinque ſecundum Caiet.ſcitu neceſſaria ſunt, & quænam hæc ſint.c.28.nu.4
Confeſſio, præter contritionèm, ad ſalutem neceſſaria. c.4. num.2
Confeſſio Sacramentalis quid ſit,& quare auricularis appellatur.c.5.nu.1
Confeſſio ſacramentalis a Chriſto inſtituta.c.5.nu.3
Confeſſio ſacramentalis, nec in paradiſo inſtituta, nec iure naturali inducta eſt.c.5.nu.6
Confeſſio ſacramentalis a puro homine, aut lege humana inſtitui non poterit.c.5.nu.6
Confeſſio ſacramentalis inſtituta non fuit in lege veteri.c.5. num.7
Confeſſio ſacramẽtalis a S.Iacobo inſtituta non eſt.c.5.n.8
Confeſſio quare in præsbiterio ſuſcipiendo præmittenda.c. 6.nu.13
Confeſſio debet eſſe ſimplex.c.12.nu.2
Confeſſio humilis eſſe debet.c.12.nu.3
Confeſſio debet eſſe Pura.c.12.nu.4
Confeſſio fidelis eſſe debet.c.12.nu.5
Confeſſio debet eſſe frequens.c.12.nu.6
Confeſſio Nuda eſſe debet.c.12.nu.7
Confeſſio debet eſſe Diſcreta.c.12.nu.8
Confeſſio Lubens eſſe debet.c.12.nu.9
Confeſſio debet eſſe Verecunda.c.12.nu.10
Confeſſio Integra eſſe debet.c.12.nu.11
Confeſſio in ſpecie facienda eſt nec ſufficit confiteri in genere.c.12.nu.15
Confeſſio debet eſſe ſecreta. ib.nu.16
Confeſſio ſacramentalis corporali præſentia facienda eſt.c. 12.nu.22
Confeſſio qualiter eſſe debet lachrymabilis.ib.nu.23
Confeſſio accelerata eſſe debet ib.nu.24
Confeſſio debet eſſe fortis.ib.nu.25
Confeſſio debet eſſe Accuſans.ib.nu.26
Confeſſio non ex eo iteranda eſt, quod ſit informis.cap.14. num.2
Confeſſio quæ integra non fuit,iteranda eſt.c.14.nu.3
Confeſſio facta cõfeſſario,qui caret iuriſdictione, nulla eſt, & iteranda.c.4.nu.4
Confeſſio iteranda eſt ob cenſuram,qua ligatur pęnitens.c. 14.nu.5
Confeſſio per accidens fieri poteſt non integra.c.16,nu.1
Confeſſio parocho intruſo facta non valet.c.17.nu.3
Confeſſio legitimè facta iteranda non eſt, ex eo ſolo, quod pęnitens pęnitentiam iniunctam,& acceptatam non impleat.c.38.nu 92
Confeſſionis conditiones recenſentur.c.12.nu.1
Confeſſionis reuelator,qui cenſendus.c.30.nu.3
Confeſſionem alieno, ſine proprij licentia factam, nullam eſſe,quis primo ſtatuit.c.17.nu.1
Confeſſionem reuelare non poteſt confeſſarius ſine pęnitentis licentia,etiam ſi reuelatio in honorem pęnitentis cederet.c.32.nu.6
Confeſſus habenti poteſtatem abſoluendi a reſeruatis, ſed vnius reſeruati oblitus, quid faciat.c.16.nu.6
Confeſſus bona fide parocho intruſo, habita ſcientia rei, quid facere tenetur.c.17.nu.4
Confeſſus in poenitus ſacerdoti alieno ex ignorantia, confeſſionem iterare tenetur.c.17.nu.5
Confeſſi mendicantibus an eadem parochis ſuis ſaltem in paſchate confiteri teneantur.c.25.nu.6
Confitens abſque contritione,aut attritione peccat. capit.6. num.12
Confitens veniale quod non commiſit, cum alijs mortalibus commiſſis,non peccat mortaliter.c.13.nu.6
Confitens mortale,quod ſcit ſe non commiſiſſe,peccat mortaliter.c.13.nu.7
Confiteri omittens ex contemptu, uel negligentia peccat mortaliter.c.4.nu.3
Confiteri peccata ſua per interpretem nemo tenetur. c.12. num.17
Confiteri volens,conari debet peccata ſua ad memoriam reuocare.c.15.nu.3
Confiteri ſacerdoti meliori, quo ſenſu S. Auguſtinus conſuluit.c.17.nu.7
Confiteri bis eadem peccata nemo obligatur.c.25.nu.5
Conſuetudine introduci nequit,vt quis ab alieno,ſine licentia proprij validè abſolui poſſit.c.17.nu.9
Conteri,& confiteri tenetur homo in articulo mortis.cap.9. num.8
Conteri,& confiteri tenetur exiſtens in mortali ante Eucharistiæ ſumptionem.c.6.nu.4
Contritio quid ſit.c.3.nu.1
Contritio cur pęnitendo uoluntaria ſit.ib.nu.2
Contritio,qua ratione dolor maximus ſit.ib.nu.3
Contritio dolor eſt de proprio peccato commiſſo.ib.
Contritio cum ſpe ueniæ, & propoſito non peccandi coniuncta eſſe debet.ib.
Contritio,licet culpam tollat,obligationem tamen confitendi non tollit.ib.nu.6
Contritio de præcepto non eſt, quoties peccata memoriæ occurrunt.c.6.nu.1
Contritio de præcepto non eſt quoties peccata obiter in mẽtem,& memoriam veniunt c.6.nu.4
Contritionis,& confeſſionis præcepta affirmatiua ſunt. c.6. num.2
Contritioni nullum tempus determinatum eſt, attenta ſola lege diuina.c.6.nu.3
Contra conſcientiam aliquid faciens peccat.c.10
Coram alijs peccans,an teneatur hanc circumſtantiam confiteri.c.9.nu.11
Crimen committendum in confeſſione expoſitum an confeſſarius reuelare poſſit.c.32.nu.2
Crimini committendo vt obuiat,quid faciat confeſſarius c. 32.nu.3
Cui aliquid dicitur cum hac proteſtatione, *Hoc tibi dico in confeſſione*,ſigillo tãtum naturæ, non ſigillo confeſſionis tenetur.c.26.nu.16

D

DAuid exemplum de confeſſione,quid probet.c.6.nu.3
Difficultas integre confitendi,allatis certis caſibus,oſtenditur.c.16.nu.2
Diligentia, quæ,& quanta ſufficiens, ad examen conſcientiæ faciendum.c.15.nu.4
Dubia an,& quando confitenda.c.10.nu.4
Duæ perſonæ diuerſo tempore vnum abſoluentes vnicum ſolum Sacramentum perficiunt.c.16.nu.12

E

ELectus à pænitente ex licentia proprij, cuius auctoritate abſolui pęnitentem.c.20.nu.2
Eligens indignum, quem ſola confeſſione talem eſſe nouit pœnam ſuſpenſionis incurrit.c.32.nu.12
Error Gloſſæ circa inſtitutionem Sacramenti pœnitentiæ, c.5.nu.9
Error Petri ab Oſma circa inſtitutionem confeſſionis. c.5. num.10
Error Melchioris Cani circa neceſſitatem confeſſionis exterioris in omni lege.c.5.nu.11
Error alius Gloſſæ refertur.c.5.nu.12
Error Angeli dicentis poſſe quem prius a peccatis, quam ab excommunicatione abſolui refellitur.c.34.nu.2
Examen conſcientiæ quanta diligentia faciendum.cap.15. num.1
Excommunicatio maior ob magnum furtum incurri poteſt. c.8.nu.4
Excommunicationem probabiliter ignorans ſi a peccatis abſoluatur,valide abſoluitur.c.34.nu.3
Excommunicatus ſcienter petens prius a peccatis, quam ab excom-

excommunicatione abſolui, peccat.c.34.nu.1
Excommunicatum ſe ſciens, ſed tamē putans poſſe ſe prius à peccatis abſolui, ſi abſoluatur à peccatis, valet abſolutio, ſed peccat confeſſarius.c.34.nu.4
Excuſari poteſt quis aliquando ne aliquod peccatum confiteatur.c.15.nu.6
Exiſtens in eccleſia, & illic animum peccandi concipiens, an hanc circumſtantiam confiteri teneatur.c.8.nu.19
Exiſtens in mortali an corrigendo alium ex officio peccet mortaliter.c.27.nu.7
Extra eccleſiam exiſtens, ſed peccatum intra eccleſiam committere cupiens, quomodo ſe in cōfeſſione gerere debet. c.8.nu.18

F

Faciens aliquid, de quo dubius eſt, an faciendum ſit, necne num teneatur id confiteri.c.10.nu.1
Facultas ad confeſſarium eligendum data, electione prima non finitur, & quare.c.22.nu.2
Finis præcepti non eſt de præcepto.c.9.nu.2
Furti quantitas confitenda eſt.c.8.nu.8

G

Gloſſæ error circa neceſſitatem confeſſionis.c.4.nu.1

H

Habens reſeruata, & non reſeruata, quid facere debet. c.16.nu.6
Habens reſeruata quænam obſeruare tenetur.c.16.nu.7
Habens licentiam à proprio eligere poteſt etiam non habentem curam animarum.c.20.nu.1
Habens licentiam à Papa, vel epiſcopo, eligendi confeſſariū ſine parochi licentia ei confiteri poteſt.c.21.nu.1
Hæreſis crimen an confeſſarius abſque pœnitentis licentia reuelare poſſit.c.32.nu.1

I

Ignorans probabiliter ius aliquod humanum, contrafaciendo non peccat.c.35.nu.5
Ignorantia proprii an cauſa ſufficiens ſit, vt alieno ſine proprii licentia confiteri quis poſſit.c.18.nu.1
In diœceſi Romana vnus tantum eſt ordinarius, ſcilicet, Papa.c.19.nu.3
Integra debet eſſe confeſſio quantum ad mortalia non autem quoad venialia.c.12.nu.12
Integritas confeſſionis qua ratione conſtat, aut probatur eſſe neceſſaria.c.16.nu.1
Iter faciens ſeu nauigans, cui confiteri poſſit.c.18.nu.5
Iteratio confeſſionis ex quot fontibus oritur.c.14.nu.1
Intrans ſyluam cum aliis, vt aliquem occidat, & peccatum hoc confeſſus, quid faciet confeſſarius, ne confeſſionis reuelator cenſeatur.c.32.nu.4
Ioannis Poliaci errores circa confeſſionem referuntur.c.25. num.2
Iudicis fori interioris, & exterioris in pęna imponenda ratio diuerſa.c.38.nu.4

L

Lachrimæ quo ſenſu lauare peccatum dicuntur.c.4.nu.5
Laicus cui quis in articulo mortis confeſſus eſt, ad ſecretum tenetur.c.24.nu.5
Laicus audita iuſte, vel iniuſte in confeſſione, ſine pęnitentis licentia reuelare non poteſt.c.31.nu.8
Laico confeſſio non eſt neceſſario facienda, c.24.nu.1
Laico in articulo mortis confeſſionem faciens an peccet. c. 24.nu.2
Licentia proprii neceſſaria eſt, vt quis alteri confiteri poſſit. c.19.nu.7
Licentia de confeſſario eligendo conceſſa, mortuo concedente non expirat.c.22.nu.3
Licentia à pœnitente data ad ſuam, vel alterius vtilitatē ſpiritualem, vel temporalem dari debet.c.31.nu.3
Licentia data confeſſario reuelandi confeſſionem, nunquam in pęnitentis, aut alterius præiudicium extendi poteſt.c.31.nu.7

M

Matrimonium inter aliquos non valere ſciens an cum eis diſſimulare poſſit, & debeat.c.35.nu.4
Melior quando grauius peccat, quā minus bonus.c 9.nu.6
Mendacium omne peccatum eſt c.13.nu.1
Mendacium in confeſſione factum, non eſt ſemper peccatū mortale.c.13.nu.2
Mendacium in confeſſione factum circa venialia, aut circa mortalia confeſſioni extraria, non eſt mortale.c.13.nu.3
Mendacium circa ea, de quibus à confeſſario interrogatur, non eſt ſemper mortale.c.13.nu.4
Mendacium circa veniale, quo caſu mortale eſſe poſſit.c.13. num.5
Monachi Nigri ſemel in mēſe confiteri tenentur.c.25.nu.3
Mortalia ſemel legitime cōfeſſa, non neceſſario ſunt iterum confitenda.c.12.nu.13
Mortalia omnia, quorum quis memoriam habet confiteri tenetur.c.12.nu.14

N

Neceſſitas confitendi peccata vnde colligitur.c.5.nu.4
Nocte tota cum aliqua turpiter concumbens qualiter peccatum hoc confiteri debet.c.8.nu.11

O

Oblitus confiteri circumſtantiam neceſſario confitēdam an confeſſionem iterare teneatur.c.11.nu.1
Odium diu continuans, etiam tempus confiteri tenetur.c.8. num.7
Opinio Turrecrematis, de requeſitis ad licentiam dandam confeſſario à pęnitente refellitur.c.31.nu.4
Opinio doctorum dicentium ſatisfactionem extra charitatem factam non valere refellitur.c.37.nu.2
Opus ſacramentale recedente fictione ſortitur effectum. c.37.nu.3

P

Papa à ſacerdote, cui ſe ſubiicit, valide abſolui poteſt, & quæ huius ſit ratio.c.17.nu.8
Papa nullum habet ſuperiorem.c.19.nu.5
Papa cum confeſſario diſpenſare nequit, vt confeſſionem reuelet.c.32.nu.7
Parochus quibus temporibus confeſſiones ſuorum audire tenetur.c.23.nu.1
Parochus toties parochianorum confeſſiones audire obligatur, quoties illi confiteri volunt.c.23.nu.2
Parochus quo caſu licitè matrimonio illos coniungere poteſt, inter quos impedimentum eſſe nouit.c.32.nu.10
Parocho non fit præiudicium, ex eo quod ſine licentia eius, ex Papæ, vel Epiſcopi licentia alieno confitetur. cap.21. num.3
Parochianus domicilium in diuerſis locis habens, cui confiteri debet.c.18.nu.3
Parochianus in aliena parochia delinquēs parocho loci confiteri non poteſt.c.18.nu.6
Pęnitens animo diſpoſitus eſſe debet, vt Deo pro peccatis ſuis ſatisfaciat.c.12.nu.27
Pęnitens ſe ex voto ad eadem peccata ſæpius confitenda obligare poteſt.c.25.nu 3
Pœnitens cogi nequit, vt confeſſario licentiam det reuelandi confeſſionem.c.31.nu.2
Pęnitens quo caſu ob alterius vtilitatem confeſſario licentiam reuelandi confeſſionem dare poteſt.c.31.nu.6
Pęnitens excommunicatus qui ſciret, aut ſcire debet ſe à peccatis prius abſolui non poſſe, & ſi abſoluatur non valet abſolutio.c.34.nu 5
Pœnitens quo ſenſu in manu ſacerdotis ſe ponere debere intelligitur.c.38.nu.5
Pęnitens religionis ingreſſum in pęnitentiam ſibi iniunctā acceptare non tenetur.c.38.nu.7
Pęnitens ex contemptu, vel negligentia notabili pęnitentiam diſcrete impoſitam non adimplens, peccat mortaliter.c.38.nu.8
Pęnitentem in ipſamet confeſſione quænam confeſſarius interrogare debet.c.26.nu.7
Pęnitentes ipſi an ad ſigillum teneantur.c.30.nu.8
Pęnitentia à confeſſario impoſita, in peccato mortali facta valet.c.37.nu.1
Pęnitentia impoſita debet eſſe diſcreta.c.38.nu.3
Pęnitentiæ Sacramenti definitio quænam ſit.c.2.nu 1
Pęnitentiæ Sacramentum quando à Chriſto inſtitutum. ibi. num.2
Pœnitentiæ Sacramentum quare à Chriſto inſtitutum.ibid. num.3

Pœni-

Digitized by Google

Pœnitentiæ Sacramenti tres partes ſunt, & quænã illæ ſint. ibid.nu.4
Pœnitentiæ a confeſſariis impoſitæ, regulariter de operibus alias indebitis intelliguntur.c.36.nu.5
Pœnitentiam a confeſſario impoſitam pęnitens acceptare an, & quando tenetur.c.38.nu.1
Pęnitentiam ſemel acceptatam pęnitens adimplere tenetur. c.38.nu.2
Pœnitentiam iniunctam non adimplens, an confeſſionem iterare teneatur.c.14.nu.6
Peccans Deo pro iniuria ei facta ſatisfacere tenetur.cap.36. num.3
Peccata ſua manifeſta publice confeſſario explicare nullus tenetur.c.12.nu.20
Peccata ſua ne quis publice confiteretur, ſtatuit Leo Papa. ibid.nu.21
Peccatorem, vt ſacramenta conferat, communiter inducere non licet.c.27.nu.2
Peccatorem, quibus caſibus, vt ſacramentum miniſtret, ſine peccato inducere licet.c.27.nu.3
Perſona complicis non eſt confitenda.c.16.nu.4
Perſona cuius nomen pęnitens iuſtè, vel iniuſtè exprimit in confeſſione tacenda eſt.c.30.nu.2
Perſona peccatoris confeſſi, nec ad capiendum conſilium in re dubia manifeſtari poteſt.c.32.nu.13
Perſonæ circunſtantia an confitenda.c.9.nu.5
Peregrini cum licentia parochi peregrinantes, quibus confiteri poſſunt.c.21.nu.6
Petri ab Oſma error circa inſtitutionem confeſſionis. c.5. num.10
Prædicans in mortali an mortaliter peccet.c.27.nu.6
Prælati exempti iuriſdictionem quaſi epiſcopalem in ſubditos ſuos habent.c.19.nu.4
Priuilegium ità interpretandum eſt, vt aliquid præter ius commune operetur.c.21.nu.2
Proprii Sacerdotis nomine, in c. Omnis de pęnit. & remiſſ. quid intelligitur.c.19.nu.1
Proprii ſacerdotes quinam, & quot ſunt.c.19.nu.8
Prudentia tam inquiſitiua, quam iudicatiua, confeſſario neceſſaria eſt.c.26.nu.4
Publice peccans cum intentione, vt alium in peccatum inducat, circunſtantiam hanc confiteri tenetur.capit.9.numer.9

Q

QVilibet ſacerdos in ſua ordinatione iuriſdictionem accipit iure diuino.c.20.nu.3

R

RAtihabitio proprii an, & quando ſufficit, vt quis alteri valide confiteatur.c.18.nu.8
Remedia afferuntur, quibus vti debet pęnitens, quando integre confiteri non expediat.c.16.nu.3
Reuelare confeſſionem quando cenſetur confeſſarius.c.26. nu.11
Reuelatio confeſſionis ſine licentia pęnitentis, eſt res per ſe mala, perinde ac mendacium.c.32.nu.8
Reuelator confeſſionis non eſt confeſſarius dicens, ego abſolui Ioannem a peccatis ſuis.c.30.nu.5
Reuelator confeſſionis non eſt confeſſarius, dicens, tale peccatum mortale audiui in confeſſione.c.30.nu.6
Richardi, & Syluestri opinio circa obligationem parochorum refellitur.c.23.nu.3

S

SAcerdos omnis, a quibuſcunque peccatis, & cenſuris in articulo mortis abſoluere poteſt.c.24.nu.3
Sacerdotes ante Conc. Trid. cuilibet ſacerdoti confiteri poterant.c.17.nu.6
Sacramentum, a ſacerdote exiſtente in mortali, non parato, ſcienter petens mortaliter peccat.c.27.nu.4
Sacramentum in mortali miniſtrans mortaliter peccat.cap. 27.nu.8
Sacramenta alia danti, vel accipienti ſola contritio neceſſaria eſt, non confeſſio.c.6.nu.10
Satisfactio quot modis accipi poteſt.c.36.nu.1
Satisfactio quidnam ſit, & qualiter definitur.c.36.nu.2
Satisfactio qualiter à S. Aug. definitur.c.36.nu.4
Satisfactio quæ fit Deo pro peccatis, an rationem habeat iuſtitiæ.c.36.nu.7
Scientia maior in cõfeſſario vnius, quam alterius loci requiritur.c.28.nu.3
Scientia medica confeſſario eſt neceſſaria, & quænam illa ſit.c.28.nu.7
Scholares, mercatores, & peregrini, quibus confiteri poſſunt c.18.nu.7
Secretum confeſſionis Sacramentalis maius eſt quouis alio ſecreto, fortiuſque ligat.c.26.nu.13
Secretum obſeruare tenetur confeſſarius, & quæ huius ſit ratio.c.26.nu.10
Secretum non ſolus confeſſarius ſeruare tenetur.c.29.nu.1
Secretum quinam præter confeſſarios obſeruare tenentur. c.29.nu.2
Sententia excommunicationis contra furtum committentes lata quare morte illam proferentis expirat. capit.22. num.4
Sermo ſimpliciter probatus de primo actu intelligitur.cap. 22.nu.1
Sigillum, ſeu ſecretum quare appellatum.c.26.nu.12
Sigillum confeſſionis frangens grauius peccat, quam qui quoduis aliud ſigillum violat.c.26.nu.14
Sigillum ſecreti confeſſionis fortius ligat, quam ſigillum ſecreti naturæ.c.32.nu.9
Statutum Ciſtercienſium, quo confeſſi aliis confeſſariis a ſuperiore deputatis, iterum Abbati confiteri eadem teneantur, vt nullus eligendum.c.25.nu.4
Subiectio voluntaria pęnitentis non ſufficit vt ab alieno, ſine proprii licentia, abſolui poſſit.c.20.nu.4
Syluestri opinio de omittente circunſtantiam ex ignorantia refertur.c.11.nu.3

T

TEmporis circumſtantia an, & quando confitenda.c.9. num.1
Temporis circũſtantia quibus caſibus confitenda.c.9.nu.4
Tricipiti ferro alium percutiens, qualiter id confiteri debet. c.8.nu.10

V

VAgabundi quibus confiteri poſſunt.c.18.nu.2
Verecundia an cauſa ſufficiens ſit, vt quis alteri ſine licentia proprii confiteri queat.c.18.nu.2
Veritas rei ex mente authoris declaratur.c.9.nu.12
Via ſalutis per inſtitutionem Confeſſionis non eſt arctata. c.4.nu.6
Vicarius epiſcopi licentiam dare poteſt, vt quis alteri ſine proprii licentia confiteri poſſit.c.21.nu.4
Vicarius Rectoris alicuius eccleſiæ an licentiam concedere poſſit, vt quis alteri confiteatur.c.21.nu.5
Vnico verbo multa peccata explicari poſſunt.c.11.nu.5
Voluntas confitendi non tantum valet, quantum confeſſio actualis.c.4.nu.8
Voluntas ſumendi baptiſmum non æquipollet ſumptioni reali.ib.nu.9
Voluntas percutiendi clericum non ſufficit ad incurrendam excommunicationem.ibid.nu.13
Voluntate vna centum occidere volens qualiter confiteri debet hoc peccatum.c.8.nu.9
Votum quo ſenſu pro facto reputatur.c.4.nu.7

FINIS.

SACRAMENTI POENITENTIAE SVMMA· EX COMMENTARIVS DOCTORIS NAVARRI

In ſeptem diſtinctiones de Pęnitentia collecta.

Authore R. P. D. GREGORIO SAYRO Anglo.Ordinis S. Benedicti Congreg.Caſinenſis Monacho.

De Pęnitentia, & varia acceptione eius.
PRAELVDIVM.

POENITENTIAE nomen cum multiplex, & æquiuocum ſit, varias eius ſignificationes breuiter explicare oportet, vt de qua re agatur manifeſtum ſit. Pęnitere igitur in vniuerſum ſignificat, nolle feciſſe, aut omiſiſſe aliquid a ſe factum, vel omiſſum: quod dupliciter contingit, vel ſine dolore, vt in beatis, quos ſine dolore ſuorum erratorum pęnitet; vel cum dolore, vt in viatoribus qui nō ſolum nollent, ſed etiam peccaſſe dolent, iuxta illud Auguſtini lib. de vera, & falſa pęn. ca. 8. Pęnitere eſt pœnam tenere. & habetur, de pęnitent. diſtin. 3. c. pęnitentia Pęnitentia itaque ſeu pęnitudo proprie habitum virtutis, vel actum benè pęnitendi de peccato ſignificat, hoc eſt, nolendi feciſſe, vel omiſiſſe facere aliquid a ſe factum, vel omiſſum: Improprie autem, & per metaphorā, ſeu metonymiam transfertur ad ſignificandum ſacramentum pęnitentiæ à Chriſto inſtitutum, vt in c. quod in te. de pęnit & remiſſ. Magis autem improprie per eaſdem figuras pęnam pœnitenti à ſacerdote in ſatisfactionem iniunctam ſignificat. c. falſas de pęn. diſt 5. & Nauar. in Manua. prælud. 10 num. 1. 2. & in præl. de pęnit numer. 3. & 4. Prout ergo pęnitentia proprie ſumitur in pęnitentiam virtutem, & penitentiam Sacramentum, recte a Theologis & a S. Tho. 3. p. q 85. art. 1. & 4. diſt. 14. diuiditur, de quibus in ſequentibus ſuo ordine dicetur.

Quod Pænitentia virtus ſit, & quis actus eius, & quid ſit. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentia virtus quædam eſt, ſeu actus virtutis.*
2 *Pænitentia virtus ſpecialis eſt.*
3 *Pænitentia ad virtutem iuſtitiæ reducitur.*

1 QVod pęnitentia virtus ſit, vel actus virtutis, ſcholaſtici Doctores cum Magiſtro in lib 4. ſent. diſtin. 14. & S. Thom. 3. p. q. 85. art. 1. ea firma ratione probant, quod omnis actus a recta ratione directus ad aliquam virtutem pertinet, ſecundum Ariſt. 2. Ethic. actus vero pęnitentiæ directus eſt ratione, quæ dictat dicere quē pęnitere eius, quod malefecit ad ſatisfaciendum ei, quem offendit, & proinde virtus erit. Nauar. in c. pænit. 1. de pęn. diſt. 3.

2 Neque ſolum virtus eſt, ſed etiam virtus ſpecialis vt idē S. Tho. vbi ſup. artic. 2. hac ratione docet, quia ſpecies habituum diſtinguuntur ſecundum ſpecies actuum, & vbi occurrit ſpecialis actus laudabilis, ibi poni debet ſpecialis habitus virtutis; actus vero pęnitentiæ verę ea ſpeciali ratione laudabilis eſt, quatenus intendit deſtructionem peccatorū, vt ſunt offenſa Dei ſuper omnia dilecti. Vnde conſtat non eſſe charitate imperatus; (ſicut etiam & omnium aliarum virtutum actus eſſe poſſunt) non eſt tamen actus ab ea elicitus, cum actus principalis elicitus ab ea ſit dilectio Dei vt S Tho 2. 2. quæſt. 17. art. 1. oſtendit; actus autem pænitentiæ eſt nolitio, ſeu nolle peccaſſe, cum dolore inde naſcente ad vindicandam offenſam Dei, quem actum a dilectione alienum eſſe conſtat. Quamuis enim interueniat amor Dei, ob quem peccaſſe dolet, hic tamen non interuenit principaliter, ſed minus principaliter, vti circunſtantia quædam, vnumquodque autem a principaliori denominatur, vt optime S. Tho. 1. 2. quæſtio. 113. art. 3. ex Ariſt. 2. de anima probat & Nauar. vbi ſup num. 5.

3 Reducenda igitur eſt pœnitentia ad iuſtitiam, non illam, quæ eſt vera & ſpecialis, & quæ eſt circa actus exteriores. & conſiſtit in medio rei, per quam reddendum eſt æquale pro æquali, vt docet Ariſt. 5 Ethic. & S. Tho. communiter receptus 2. 2. q. 58. art 7. penult. & vltim. ſed ad illam, quæ eſt inter inæquales, quorum alter ſubeſt alteri, qualis eſt inter Deum & creaturam rationalem, inter patrem & filium, inter Magiſtrum, & diſcipulum 8. Eth. & S. Thom. 2. 2. q. 00. art. 1. Satisfit enim Deo per pęnitentiā, non quidem reddendo æquale pro æquali, iuxta illud Pſ. 115. Quid retribuam Domino pro omnib quæ retribuit mihi? Sed reddendo id quod Deus ex ſua infinita miſericordia pro ſufficienti retributione acceptare dignatur.

4 Pertinet ergo ad iuſtitiam vindicatiuam, teſte Auguſtino lib de vera & falſa pœnitentia, capit. 8. & dicente, pœnitentiam eſſe quandam dolentis vindictam, punientem in ſe quod commiſiſſe dolet; non quidem veram, per quam iudex habens veram iuriſdictionem punit delicta aliorum in publicam vtilitatem, de qua agit S. Thom. 2. 2. queſ. 108. & etiam parochus, vel alius confeſſarius habens iuriſdictionem in confitentem ſibi peccata, imponēs ei pęnā, ſeu pęnitentiam ſalutarem, ex Trid. ſeſſ 14. can. 9. & c. oīs vtriuſque ſexus. de pęnit & remiſſ. & ca ſacerdos. de pęniten. d 6. Sed ad metaphoricam, per quam quilibet priuatus ad ſimilitudinem præfatorum iudicum exterioris & interioris fori imponit ſibi pęnam in vindictam offenſæ diuinæ. Nauar vbi ſup. numer. 6.

5 Eſt aūt pęnitentia, vt ait Ambr. in quodam ſerm. quadrageſ mala præterita plangere, & plangenda iterum nō committere. Quam etiam definitionem tradit Gratianus in c ecce nunc tempus §. pœnitentia. de pęnit. diſt. 1. cui ſimilem ponit S. Greg. Hom. 34. ſuper Euang. & lib. 9. epiſt. 39. indict. 4. relatus a Magiſtro 4. diſtin. 14. Aliam uero definitionem pœnitentiæ (ut eſt virtus) tradit Nauar. in c. pęnitentia de pęn d. 3. nu. 4. & 5. in hunc modū Pęnitentia vera eſt virtus, vel actus virtutis plangendi legitime mala præterita, cū propoſito legitimo non committendi plangenda, in finem placandi Deum offenſum, & uindicandi offenſam Dicitur *virtus, vel actus*, loco generis, oīs .n. pnīa in hac ſignificatione eſt uirtus, uel actus uirtutis, non tamen contra, oīs uirtus, uel actus eius eſt pęnitentia. Et dixi, *virtus generaliter*, ad includendum etiam pœnitentiam a ſolo Deo ſupernaturaliter infuſam, & naturaliter ex actib. pęnitēdi q̄ſitā, ſicut .n. alię uirtutes tā Theologicæ, q̄ morales infundūtur à Deo, ēt paruulis ī baptiſmo

 num.

Digitized by Google

clem.1.§ fina. de ſum.Trinit. adiuncta glo. in verb. virtutes. Sic etiam eadem ratione & virtus pænitentiæ. Dicitur *plangendi legitime*, id eſt, cum dolore, contritione, vel attritione. Dicitur, *cum propoſito non committendi plangenda*. ad declarandum non eſſe de ſubſtantia, & eſſentia pænitentiæ, quod non committat plangenda, ſed quod adſit propoſitum non committendi ea. Dicitur, *ad finem placandi Deum offenſum*, ad ſignificandum eſſe neceſſarium, vt id fiat amore Dei, & cum ſpe veniæ. ca. nemo poteſt. de pœn. diſt. 1. Dicitur, *ad vindicandam offenſam*, ad ſignificandum, quod ſicut iudex punit alium delinquentem ad publicam vtilitatem pro delicto: ita pœnitens pro placatione Dei debet vindicare ſuum delictum ad ſatisfaciendum ei.

6 Neceſſaria vero fuit ſemper non ſolum tempore legis euangelicæ, ſiue gratiæ, ſed etiam tempore legis naturalis, & ſcriptæ, pænitentiæ virtus, vel actus eius interior ad remiſſionem peccatorum mortalium. capitulo. firmiſſime. d. 15. & capitulo. omnis. de conſecr. diſt 4. & Trident. ſeſſ. 14. capitulo. 1. & 4 eſtque hæc virtus a ſolo Deo, tanquam a cauſa principali infuſa, licet diſpoſitiue incipiat a timore, & ſpe veniæ, & alijs actibus præparatiuis ad gratiam. Nauar. vbi ſup. num. 7. & 8.

Pœnitentia vt Sacramentum eſt, quid ſit, & quas habeat partes. *Cap. II.*

SVMMARIVM.

1 *Pænitentia Sacramenti definitio quænam ſit.*
2 *Pænitentia Sacramentum quando a Chriſto inſtitutum.*
3 *Pænitentia Sacramentum, quare a Chriſto inſtitutum.*
4 *Pœnitentia Sacramenti tres partes ſunt, & quænā illæ ſint.*

1 POEnitentia, vt Sacramentum eſt, definiri poteſt eſſe Sacramentum, quo Sacerdos ſibi ſubditum, rite & legitime confeſſum peccata ſua cum iuſto dolore, & propoſito ſatisfaciendi abſoluit ab eis. Nauar in Manual. capitu. 22. numer. 11. & in capitulo. perfectæ. de pœn. diſtin. 3. n. 4.

2 Inſtitutum autem fuit Sacramentum hoc a Chriſto Domino poſt reſurrectionem ſuam illis verbis, Ioan. 21. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. vt poſt ſcholaſticos Doct. in 4. d. 14. & S. Thom. 3. par. quæſt. 81. luculenter tradit Conci. Trid. ſeſ. 14. per totam ſeſſionem.

3 Hoc autem fine præcipue inſtitutum eſt, vt homines mortaliter poſt baptiſmum peccantes Deo reconcilientur, & proinde nihil prodeſt non baptizato, & recte ſecunda tabula poſt naufragium a Conc. Trident. ſeſſ. 6. de iuſtif. capitulo. 14. & ſeſſ 14. capitulo. 2. & can. 2. appellatur. Sicut enim primum remedium mare tranſeuntibus eſt, vt conſeruentur in naui integra. ſecundum autem eſt poſt nauem fractam, vt quis tabulæ adhæreat; ita etiam primum remedium, in mari vitæ huius eſt. quod homo integritatem ſuā ſeruet. ſecundum autem remedium eſt, ſi per peccatum integritatem perdiderit, quod per pænitentiam redeat, vt S. Thom. 3. par. quæſt. 84. articulo. 6 docet. & Nauar. vbi ſup. num 6. & c. ſecunda num. 1. de pœni. d. 1.

4 Huius autem Sacramenti pœnitentiæ tres ſunt partes, contritio, cōfeſſio & ſatisfactio, de quibus Doctores Scholaſtici in 4. d. 14. & 15. & S Thom. 3. p. quæſt 81. & Conc Trid. ſeſſ. 13. cap. 13. & cauſa 4. & alij fuſius diſputant. & Nauar. cit. num. 7.

De Contritione quid ſit. *Cap. III.*

SVMMARIVM.

1 *Contritio quid ſit.*
2 *Contritio cur pænitudo voluntaria ſit.*
3 *Contritio qua ratione dolor maximus ſit.*
4 *Contritio dolor eſt de proprio peccato commiſſio.*
5 *Contritio cum ſpe veniæ, & propoſito non peccandi coniuncta eſſe debet.*
6 *Contritio, licet culpam tollat, obligationem tamen confitendi non tollit.*

1 COntritio eſt pænitudo voluntaria cum dolore maximo actuali, vel virtuali proprij peccati cōmiſſi, quatenus eſt offenſa Dei ſuper omnia dilecti, cum ſpe veniæ, & propoſito non peccandi amplius ſaltem mortaliter, & confitendi, & ſatisfaciendi vt minimum virtualiter Nau. in Man. c. 1. num. 1. & in ca. perfectæ num. 7. de pæn. diſt. 3. In qua definitione duodecim particulæ hoc modo intelligendæ ſunt.

2 Primo enim dicitur vt ſit *pænitudo*, id eſt, nolle feciſſe aliquid a ſe factum, vel non omiſiſſe aliquid a ſe omiſſum. eſt enim contritio actus pænitendi, & nolendi peccaſſe.

Secundo dicitur vt ſit *voluntaria*, ad differentiam pœnitentiæ violentæ quæ eſt in damnatis, quæ ad remiſſionem peccati non ſufficit, ſicut nec illa ſatis eſt, quæ naturaliter, & ſubito ſine vlla deliberatione prouenit, talis enim non eſt actus voluntarius. vt ſcribit S. Thom. 1. 2. quæſt. 6. artic. 1.

Tertio dicitur *cum dolore*, ad differentiam pœnitentiæ ſine dolore in Beatis, qui ſine vllo dolore meminerunt peccatorum commiſſorum, & nollet illa admiſiſſe. Præterea ad differentiam pænitentiæ, quæ reperitur in eo viatore, qui nollet peccaſſe ſine actuali conſideratione, quod ipſe id perpetrauit, ſine qua non naſcitur dolor.

3 Quarto dicitur, *vt dolor ſit maximus*, quod tamen non ita intelligitur vt ſit ſummè intenſus nullus enim dolor tā intenſus eſt quin augeri poſſit; neque intelligitur, vt dolor iſte omnes alios dolores ſuperet, ſiquidem neceſſum non eſt, vt damnatorum dolores ſuperet, qui omnes huius mundi dolores facile vincunt, cap fin. de pæn diſt. 7. Neque vt adæquet Chriſti dolorem acerbiſſimum, qui maior erat omni alio huius ſeculi dolore ſecundum S. Th. 3. p. qu. 46. art. 6. Imò nec debet eſſe intenſior quolibet alio dolore cuiuſuis mali; ſed debet eſſe maximus quoad æſtimationem, id eſt, quod malit toleraſſe, aut tolerare omnia mala quam mortaliter peccaſſe.

Quinto dicitur, quod ſit *dolor actualis vel virtualis* vt enim ait Scot. 4 d. 14 quæſt. 1. ar 10. ſufficit actus, qui licet non ſit pœnitentia talis formaliter, eſt tamen virtualiter, qualis eſt actus peccatoris, quo ex Dei amore vult ſubire martyrium ſibi repente oblatum, ſine peccatorum memoria. Imò quilibet amor Dei quo plus quam alia omnia diligitur, virtualis eſt peccatorum pænitentia.

4 Sexto dicitur, vt ſit *dolor proprij peccati commiſſi*, ad differentiam doloris de peccato alieno, & ad ſignificandum, quod non eſt opus vt ſit de peccato futuro licet intentio, ſeu propoſitum non peccandi amplius, vtrumque complecti debeat, nimirum præteritum, ne illud iterum committat, & futurum, vt illud non admittat.

Septimo dicitur, *Prout eſt offenſa Dei*. Hoc enim principale eſſe debet in pænitente. Quamuis enim malum non ſit pænitere metu infamiæ, aut pœnæ, plus tamen pænitere debet de peccato vt eſt offenſa Dei.

Octauo dicitur, *Super omnia dilecti*, quoniam amor Dei niſi maior ſit quam quiuis alius cuiuſcunque rei (ſaltem quoad firmitatem & æſtimationem) non ſufficit.

5 Nono dicitur, *cum ſpe veniæ*, Quia ſine illa ſaltem virtuali non cōtingit venia. vt ex Conc. Trid. ſeſ. 14 c. 4. & c. ſcelo ratior. de pæn. diſt. 1. colligi poteſt.

Decimò dicitur, *Cum propoſito non peccandi amplius* (ſaltem mortaliter) quia ſine eo non ſufficit, vt ſenſit S. Ambr. & habetur. c. pænitentia 1. de pæn. diſt. 3. licet enim pænitudo non ſe extendat ad peccata nondum perpetrata: requiritur tamen ſaltem propoſitum vitandi in poſterum omnia, & ſingula peccata mortalia. Non tamen neceſſarium eſt, vt quis credat ſe amplius non peccaturum mortiferè, hoc n. ſapit ſuperbiā; ſatis n. eſt nolle amplius mortaliter peccare, & id efficere ope diuina proponat. Dixi aūt, mortaliter, quia non eſt neceſſe habere propoſitum nunquam peccandi venialiter. arg. c. ſepties. de pæn. diſt. 3.

6 Vndecimo dicitur, *Cum propoſito confitendi*, Quia licet cōtritio dimittat peccata quoad culpam, non tamen tollit obligationem confitendi ea proprio Sacerdoti. vt ſatis

conſtat

Google

conſtat ex ijs, quæ Concil. Tridentin. ſeſ. 14. capitulo. 1. tradit.

Duodecimo dicitur, *Et ſatisfaciendi*, quia ad remiſſionem peccati non ſufficit noua vita, & ceſſatio a peccato, aot quod doleat de peccato iam admiſſo, ſed neceſſe eſt vt propoſitum habeat Deo ſatisfaciendi pro offenſa, & iniuria ei per tranſgreſſionem præceptorum eius irrogata. Na. in Man. cap. 1. num. 11. & in cap. ſatisfactio. num. 1. de pæn. diſt. 3.

Præter cordis contritionem neceſſaria eſt confeſſio in re, vel in voto. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Gloſſæ error circa neceſſitatem confeſſionis.*
2 *Confeſſio præter contritionem, ad ſalutem neceſſaria.*
3 *Confiteri omittens ex contemptu, vel negligentia, peccat mortaliter,*
4 *Auctoritates quadam ſcripturæ explicantur.*
5 *Lachrymæ quo ſenſu lauare peccatum dicuntur.*
6 *Via ſalutis per inſtitutionem Confeſſionis non eſt arctata.*
7 *Votum, quo ſenſu pro facto reputatur.*
8 *Voluntas confitendi non tantum valet, quantum confeſſio actualis.*
9 *Voluntas ſumendi baptiſmum, non æquipollet ſumptioni reali.*
10 *Voluntas ſumendi Euchariſtiam, non æquiparatur ſumptioni eiuſdem.*
11 *Voluntas patiendi martyrium, non tantum valet, quantum ipſa paſſio.*
12 *Voluntas teſtatoris legantis non tanti valet, ac legatum reipſa factum.*
13 *Voluntas percutiendi clericum non ſufficit ad incurrendam excommunicationem.*

1 QVamuis Gloſſa 1. & 2. in capit. lachrymæ. & Gratianus de pen. diſt. 1. ferè per totam excuſari putent homines à confeſſione per contritionem, ità vt habita ſemel contritione, peccata adeo remitti credant, vt non requiratur confeſſio tempore debito facienda, quod probant ex cap. Petrus. de pœn. diſt. 1. vbi S. Ambr. in Luc. 22. dicit Petri peccatum in negando Chriſtum ſine confeſſione dimiſſum fuiſſe. & capitulo. lachrymæ. vbi S. Chryſoſ. ait lachrymas lauare delictum, quod pudor eſt confiteri. & cap. Sacrificium Deo, vbi docet ſolam contritionem ſuffeciſſe Dauidi ad delendom peccata. & ead diſt. in capitulo. Dixi. & capitulo. Magna. habetur qualiter idem propheta Pſalm. 31. dicere videtur remiſſum fuiſſe ei peccatum, ex eo ſolùm, quod propoſuerat confiteri peccatum. & S. Auguſ. in Pſal. 31. expreſſe affirmat, magnam eſſe Dei pietatem eo quod ad ſolam promiſſionem confeſſionis dimiſerit peccata.

2 His tamen non obſtantibus certa fide tuendum eſt, quod licet ſola cordis contritione remittātur peccata ſine actuali confeſſione, is tamen, cui condonantur, tenetur illa tempore debito (ſi facultas adſit) confiteri. Id quod hac ratione probatur; Quia contritio nequit eſſe legitima ſine propoſito implicito, vel explicito, ſine actuali, vel virtuali rite confitendi, perfecteque ſatisfaciendi tempore debito, adeo quod Conc. Trident. ſeſſ. 14. capitulo 4. definierit hanc reconciliationem peccatoris, quæ per ſolam contritionē contingit, non eſſe ipſi contritioni aſcribendam; ſed ſacramenti voto, quod in ea includitur: intelligendo per votum Sacramenti propoſitum legitimè confitendi, & ritè Sacramentum pænitentiæ accipiendi, quod formaliter in hac abſolutione Sacramentali à confeſſario facienda conſiſtit. Nau. in præl. num. 6. & 7. de pœn. ceterum votum, ſeu propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi virtuale, licet non ſit expreſſum, ſufficit.

3 *Neque* ſolum peccat mortifere non confitendo peccatum per contritionem deletum cum per contemptum omittit confiteri, ſed etiamſi omitteret confiteri per ſolam negligentiam, ſine vllo contemptu admiſſam: ſicut etiam peccat non confitendo tempore debito per negligentiam peccatum, de quo non erat legitimè contritus. Nec ſolum mortaliter delinquit, qui præceptum obligans ſub peccato mortali infringit, non adimplendo per contemptum illud; ſed etiam non adimplendo per negligentiam. Nau. cit. num. 8.

Neque repugnat eum, qui reſtituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendum offenſam, cum & is, cui crimen in foro laico ea lege condonatur, vt vnum annum in bello militet, a die quidem condonationis in gratiam Regis redit, tenetur tamen militare illum annum. Nauarr. in Manual. capitulo. 1. numero. 10.

4 Auctoritatibus vero in contrarium allatis facile eſt reſpondere, Hæc enim omnia, ſicut & illa Ezech. 18. In quacunque hora ingemuerit peccator, vita viuet, & non morietur. & Pſalm. 50. Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies: quæ contritionem, atque votum, ſeu propoſitum confitendi tantum requirunt, & nòn actualem confeſſionem, de tempore præcedente paſſionem Chriſti loquuntur, in quo nondum erat Sacramentalis confeſſio inſtituta, nec præcepta: & ita non requirebatur tunc ſacramentalis confeſſio, nec propoſitum eam faciendi ad hoc, vt remitterentur peccata, ſicut & tunc remittebantur peccata ſine baptiſmo aquæ & propoſito ſumendi illum, quia nondum erat ille inſtitutus, neque præceptus. Nauar. in præl. numer. 3. de pœn. vnde nec peccatorum remiſſiones factæ a Chriſto M. Magdalenæ, latroni, & alijs aliquid huic veritati obſtant, cum & ipſæ ante inſtitutionem Sacramenti pœnitentiæ (quod poſt Chriſti reſurrectionem inſtitutum, & præceptum fuit, Ioan. 21. & Trident. ſeſſ. 14. capitulo. 1. & 5. & cano. 1. 3. & 4.) factæ fuerunt: & etiam quia factæ à Chriſto fuerunt, qui propter excellentem poteſtatem, quā habuit, effectum Sacramentorum ſine Sacramentis conferre poterat. Contritio igitur Dauidis, eum ante inſtitutionem Sacramenti pœnitentiæ fuerit, illi ſatis erat ſine confeſſione. Idemque de S. Petro dicendum eſt, conſtat enim negationem illam ante Chriſti paſſionem, & proinde ante Sacramenti huius inſtitutionem fuiſſe; & ideo negationem illam ante Chriſti mortem factam, & amaro fletu dimiſſam, Matt. 6. Luc. 22. Ioan. 18. Sacramentaliter confiteri poſtea Petrus non tenebatur. Sed neque S. Ambroſius vnquam dixit Petrum non fuiſſe confeſſum ſed tantum docet, non legiſſe ſe in Euangelio, quod ille cōfeſſus ſit, ex quo tamen non ſequitur non fuiſſe confeſſum, multa enim, & ab Apoſtolis, & a Chriſto facta, & dicta ſunt, quæ tamen non ſunt ſcripta Ioan. 21. Nauarr. in capitulo. lachrymæ. num. 1. & 2. de pœn. diſtin. 1.

Ad illud vero cap. lachrymæ. Reſpondetur S. Chryſoſtomum dicere lachrymas lauare peccatum, non tamen excludit confeſſionem, aut ſatisfactionem, quaſi dicere vellet ſufficere ſolas lachrymas, aut contritionem ſine confeſſione debito tempore, ſed adiuncta Sacramentali confeſſione & ſatisfactione; ſicut nec excluderet fidem, ſpem, & charitatem, ſine quibus peccatum deleri nequit. Sicut, & Paulus dicens, quem fide iuſtificari. Rom. 3. & 5. noluit dicere, id fieri ſola fide, ſed adiuncta ſpe, & charitate. Nauar. vbi ſup. nu. 6

Neque obſtat, quod per inſtitutionem Sacramentalis confeſſionis, videtur imminutum eſſe remedium antiquum quærendi veniam peccatorum per ſolam contritionem: ante illius enim inſtitutionem non erat neceſſarium propoſitum actuale, nec virtuale ſacramentaliter confitendi, nunc autem ſic: Reſpondetur enim quod parum aut nihil augetur difficultas, cum tam, vel parum minus facile valeat quis concipere dolorem ſuorum peccatorum cum propoſito actuali, vel virtuali ſumendi hoc Sacramentum, quàm ſine illo, vt palam eſt. Et quia multum augetur vtilitas, cum per minorem dolorem, ac contritionem peccatorum quæra-

tur remiſſio, adiunctis confeſſione, & abſolutione, quam illis non adiunctis olim quærebatur, immo etiam per illorum adiunctionem ſæpiſſimè fit de attrito contritus; vnde multi certo modo attriti ante paſſum Christum, per ſuam attritionem peccatorum ſuorum veniam conſequebantur; qui tamen nunc eodem modo attriti, ſumpto Sacramento, eam conſequuntur, vt Caietan tomo 1. opuſcul tract. 4. quæſtione 1. colligitur, quam etiam doctrinam Synodus Trident. ſeſſion. 14. capitul. 6. & canon. 9. probare videtur, quatenus eum damnat, qui dixerit abſolutionem Sacramentalem Sacerdotis non eſſe actum iudicialem, ſed nudum miniſterium declarandi remiſſa eſſe peccata confitenti. Nauar. in præl. d. de penit. num 5.

7 Sed neque ſolemne illud dictum, *Votum pro facto reputatur*, id eſt, voluntas, vel propoſitum faciendi pro facto habetur, quod ex S. Auguſtino in Pſalm 31. collectum, in capitul. Magna. de pęnitent. diſtinctione 1. ponitur quicquam huic veritati repugnat; ſiquidem axioma hoc vniuerſaliter, abſolutè loquendo falſum eſſe conſtat.

8 Primo enim licet voluntas confitendi (ſi deſit facultas id faciendi) ſufficit ad remiſſionem peccatorum, non tamen valet tantum ipſa ſola voluntas, quantum valet confeſſio reipſa facta; voluntas enim confitendi etiamſi deſit facultas id faciendi, non excuſat a confitendo peccatum, tempore debito, cum acceſſerit facultas id faciendi; confeſſio autem realiter facta ſic. Nec voluntas confitendi abſolutionem Sacramentalem, quæ dat gratiam ex opere operato, meretur, nec ex attrito facit contritum, ſicut ipſa confeſſio abſolutione ſubſecuta.

9 Secundo voluntas ſumendi baptiſmum non æquipollet ſumptioni reali. capitul. ſine penitentia. de conſecratione diſtinctio. 4. Per realem enim ſumptionem remittuntur omnia peccata tam mortalia, quam venialia, & originale quoad omnem pęnam illis debitam, capitulo. debitum. de baptiſmo, & eius effectu. & capit. baptiſmi vicem. de conſecratio. diſtin. 4. & Trident. ſeſſion. 14. capit. 2. non tamen per ſolam voluntatem ſumendi illum. d. capitul. baptiſmi vicem.

10 Tertio nec voluntas ſumendi Euchariſtiam æquiparatur ſumptioni eiuſdem, quia licet per talem voluntatem, aliqua gratia conferatur, cum ſit meritoria ex opere operantis, efficacior tamen, & maior per actualem ſumptionem gratia ſacramentalis infunditur ex opere operato. Et per ſumptionem realem fieri poteſt de attrito contritus, immo etiam, & peccata venialia remittuntur, vt docet S. Thom. 3. part. quæſtio. 79 art. 3. & 4. & capit. iteratur. de conſecrat. diſtinct. 2. non autem per ſolam voluntatem ſumendi eam. Nauar. in capit. Magna. numer. 5. & 6. de pęn. diſtinct. 1.

11 Quarto nec voluntas patiendi martyrium tanti effectus eſt, quanti paſſio ipſa c. Nullus de pęniten. diſtinctio. 7. & capitul. baptiſmi vicem de confect. diſtin. 4. per paſſionem enim remittuntur omnia peccata quoad omnem pęnam, tam purgatorij, quam inferni. non autem per ſolam patiendi voluntatem ſecundum S. Thom. 3. part. quæſtio. 68. artic. 2. ad 2. & quæſtio 87. artic. 1. ad 2. ſed & aureola, quæ datur pro martyrio prouenit ex opere operato, & non ex ſolo operantis, vt colligitur ex S. Thom. 4. diſtinctione 49. quæſtione 5. artic. 1. de ſubſtantia enim & eſſentia martyrij eſt, vt actu mors pro Chriſto ſubeatur, vt docet Sanct. Thom. 2. 2. quæſtio. 124. articul. 1 & Nauarr. vbi ſupra. numer. 7. & 22. & in capit. Importuna. numer. 3. & 7. eadem diſtinctione.

12 Quinto voluntas teſtatoris legantis, & iubentis vt aliquot Miſſæ pro anima ſua poſt mortem eius dicantur, reputatur pro facto; quia licet quoad præmium eſſentiale viſionis Dei tantum proſit ei legatio, ſeu iuſſio ſine illius exequutione quantum illa exequuta: non tamen quoad præmium accidentale, quod ex opere operato illarum Miſſarum prouenit, vt colligitur ex S. Thom. 4 d. 45. q. 1. artic. 1. quæſtio. 3. Nau citat. num. 23.

13 Sexto, nec voluntas ferendi clericum tantum operatur, quantum actualis percuſſio: non enim attentans clericum ferire excommunicatus eſt, ſed qui actu ferit. Gloſſ. in cap. ſiquis pulſatus. de pęniten. diſtinct. 1. & Nauar. in capitul. ſi quis pulſatus. numer. 2. de pęniten. diſtinct. 1. Neque attentans occidere hominem, ſi non occidit, nec mutilat eum, eſt irregularis. Gloſ. & communis in capit. ſi aliquis. de homic. & in cap. 1. ſicut ex litterarum eodem. titul. & Nauar. in ca. ſi quis periculoſe numer. 6. de pęniten. diſtinctio. 1. Neque qui venit animo infringendi oſtia Eccleſiæ, & non frangit, eo quod forte alius ea fregerat incurrit in excommunicationem. capit. conqueſtus. de ſenten. excommun, vt docet Cardin. in Clement. 1. quæſtio. 3. de pęnitent. & Nauar. in capit. ſi quis non dicam. numer. 8. de pęniten. diſtinctio. 1. Neque qui habet voluntatem alienandi bona Eccleſiæ incurrit pęnam Clement. 1. de rebus Eccleſ. non alienandis. quam tamen incurrit actu alienans contra formam canonis. Nauarr. vbi ſupra. numero. 11. vnde in vniuerſum uerum non eſt voluntatem pro facto reputari.

De Confeſſione, ſecunda parte Sacramenti pænitentiæ, quid ſit, & quo iure inſtituta. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio Sacramentalis quid ſit, & quare* auricularis *appellatur.*
2 *Peccata propria, non aliena in confeſſione explicanda.*
3 *Confeſſio Sacramentalis a Chriſto inſtituta.*
4 *Neceſſitas confitendi peccata, vnde colligitur.*
5 *Confeſſio Sacramentalis, nec in paradiſo inſtituta, nec iure naturali induita eſt.*
6 *Confeſſio Sacramentalis a puro homine, aut lege humana inſtitui non poterit.*
7 *Confeſſio Sacramentalis inſtituta non fuit in lege veteri.*
8 *Confeſſio Sacramentalis a S. Iacobo inſtituta non eſt.*
9 *Error Gloſſæ circa inſtitutionem Sacramenti pænitentiæ.*
10 *Petri ab Oſma error circa inſtitutionem confeſſionis.*
11 *Error Melchioris Cani circa neceſſitatem confeſſionis exterioris in omni lege.*
12 *Error alius Gloſſæ refertur.*

1 Confeſſio Sacramentalis, quæ ſecunda pars Sacramenti eſt & quam aliqui *auricularem* vocant eo, quod voce, & in aurem ſecreto fiat, definiri poteſt quod ſit *accuſatio peccatoris ſecreta de ſuis peccatis, coram proprio Sacerdote, vt ab illis Sacramentaliter abſoluatur.* Nauar. in Man. capitulo 2. numer. 1. & in capit præfata. numer. 8. de pęnit. diſtinct. 3.

Dicitur, *accuſatio Sacramentalis*, ad differentiam accuſationum, & confeſſionum iudicialium, & extra iudicialium, quæ non ſui accuſandi gratia, ſed alios ob fines ſunt.

Dicitur *ſecreta*, tum ad differentiam confeſſionis, quę fit initio Miſſæ, & ad primam, & completorium, & alias ſæpiſſime; tum etiam ad ſignificandum quod non debet neceſſariò publicè fieri quamuis ſic facta valeret.

2 Dicitur, *de ſuis peccatis*, ad reijciendam illam, qua quidam ſe de ſuis virtutibus quidam vero de peccatis alienis accuſant c. omnis. de pęn. & remiſſ. vbi dicitur, *peccata ſua.*

Dicitur, *Sacerdoti proprio*, quia confeſſio quæ vel fit laico, vel Sacerdoti non proprio, Sacramentalis non eſt, cum tales iuriſdictionem in foro conſcientiæ ſuper pęnitentem non habeant. c. omnis. de pęn. & remiſſ. c. placuit de pęn. d. 6. & Trid. ſeſſ. 14. c. 5. & 6.

Dicitur *vt ab illis abſoluatur*, cum enim eſſentia Sacramenti pęnitentiæ in abſolutione conſiſtat, illa, quæ fit propter alium finem, non eſt Sacramentalis accuſatio.

3 Fuit autem confeſſio Sacramentalis inſtituta a Chriſto, Ioan. 20. illis verbis. *Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Quicumque enim poteſtatem aliquam cuipiam concedit, concedere videtur etiam ea, ſine quibus illa exerceri non poteſt. leg 2 ff. de iuriſd. omn. iud. & proinde cum pręfatis verbis Chriſtus Apoſtolis ſuis, & eorum ſucceſſoribus poteſtatem abſoluendi a peccatis dederit illis conſequenter poteſtatem dedit illa audiendi, & cognoſcendi, an ligari, vel abſolui debeant, cum non niſi de re cognita quiſpiam iudicare poſſit. lege de qua re. ff. de

Digitized by Google

ff. de iud. Nauar. in princip. diſt. 5. de pœn. num. 28. & 29.

4 Hinc infertur primo neceſſitas confitendi peccata. fruſtra enim data a Chriſto fuiſſet Sacerdotibus talis poteſtas abſoluendi a peccatis, niſi conſtringerentur etiam homines ſua peccata illis confiteri, vnde alia eſt poteſtas quæ datur Sacerdotibus ad ligandum, & ſoluendum & alia poteſtas iudicum, quos *Chartularios* vocant, de quibus agit Bartol. in leg. 1. ff. de iudic. qui illorum tantummodo cauſas audire poſſunt, qui coram ipſis elegerint litigare; neminem autem, ſi noluerit, ad litigandum coram illis compellere poſſunt. Sacerdotes enim ita a Chriſto iudices conſtituti ſunt, vt ligare, & ſoluere poſſint, adeo vt homines eis peccata ſua confiteri teneantur, ſi ſaluare velint; fruſtra enim daret eis Chriſtus poteſtatem ſoluendi, niſi etiam, & ligandi daret, & conſequenter aliis neceſſitatem eis confitendi impoſuit, vt ſatis ex Concil. Trident. ſeſſ. 14. can. vt conſtat. & Nauar. cit. num. 30.

5 Infertur ſecundo, confeſſionem Sacramentalem non eſſe in Paradiſo inſtitutam, neque eſſe iure naturali inductam; ſic enim communis eſſet omnibus gentibus capit. Ius naturale. diſtinctio. 1. lex autem confeſſionis non eſt communis apud omnes gentes, immo apud nullum genus in hominum vſu fuit ante Chriſtum, à quo inſtitutum fuit hoc Sacramentum, vt tradunt Doctores in 4. diſtinctione 1. & noper expreſſit Concil. Trident. ſeſſio. 7. can. 1. de Sacrament. in genere. Sed neque in paradiſo vlla alia lex fuit, niſi illa de non veſcendo de arbore ſcientiæ boni, & mali. Nauarr. citat. numer. 3. Et quamuis pęnitere quodam modo ſit iuris naturæ, omnes enim gentes erraſſe pudent, & lege ipſa naturæ ad erratorum pęnitudinem tenemur; Hoc tamen ſolum oſtendit pœnitentiam illam quæ eſt virtus, ſecundum naturam eſſe, vt docet Sanct. Thom. 3. part. quæſtione 85. articul. 1. & rem quandam eſſe lege naturæ præceptam, (natura enim recta docet, vt qui peccauit, pœniteat) non tamen exinde colligitur confeſſionem Sacramentalem, ſeu pœnitentiam prout Sacramentum eſt; lege naturæ inſtitutam, aut præceptam eſſe.

6 Infertur tertio Sacramentum hoc ita a ſolo Chriſto inſtitutum eſſe, vt a nullo puro homine, aut lege humana inſtitui poſſit, vt ſatis ex Concilio Trident. ſeſſio. 7. can. 1. & ſeſſio. 14. can. 1. & San. Thom. 3. part. quæſtio. 64. articul. 1. & 2. & alijs Doctoribus in 4 diſtinctione 1. colligi poteſt, & ratio manifeſta eſt, quia confeſſio Sacramentalis non ſolum fieri debet de actibus externis, ſed etiam de internis, quæ nec verbo, nec ſcripto, nec facto foras prodierunt, vt tradit Trident. ſeſſion. 14. cap. 5 canon. 7. Nulla vero humana poteſtas eſt, quæ actus interiores præcipere, aut punire poteſt. capitul. cogitationis. de pœnitent. diſtinct. 1. & capit. erubeſcant. diſtinctio. 31. Immo etiam ſi per confeſſionem conſtaret iudici de peccato interno alicuius, non tamen ob illud eum punire poteſt, vt docet Paludan. 4. diſtinct. 17. quæſtione ſecunda & ideo nulla lege humana inſtitui, aut præcipi potuit confeſſio Sacramentalis, quæ de peccatis etiam internis facienda eſt. Nauarr. cit. numer. 19. 20. & 21. nulla enim poteſtas præcipit aliquid, cuius tranſgreſſionem punire nequit. capitulo ſecundo de conſtitut. in ſexto.

Infertur qoarto erraſſe eos, qui dixerunt confeſſionem Inſtitutam fuiſſe Ioſuè capitul. 7. cum illi miſero dixerat Achior, *Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, ac indica mihi, quid feceris, ne abſcondas*. Qui mox confeſſus lapidibus obruitur. Ibi enim de confeſſione iudiciaria agitur, quæ multum ab hac Sacramentali differt. Et quia illa non fuit omnium peccatorum, ſed ſolum vnius: Sacramentalis vero eſt omnium. capitul. omnis de pęnitent. & remiſſio. & quia Sacramentalis à ſolo Chriſto inſtituta eſt.

Infertur quinto erraſſe etiam eos, qui voluerunt Sacramentum pœnitentiæ à S. Iacobo capitul 4 ſuæ epiſtolæ inſtitutum eſſe, illis verbis, *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini*. Nullum enim Sacramentum, aut pars eſſentialis eius, qualis eſt confeſſio, ab homine puro inſtitui poteſt, & multo minus à S. Iacobo, qui minor fuit S. Petro. capit. ita Dominus. 19. d. capit. in nouo. 21. d. non enim decuit Eccleſiam Romanam, cui Petrus præfuit, a Hieroſolymitana, cui Iacob præerat, cap. Iacobus. de conſecratione diſtinct. 1. ligari. Nauar. cit. num. 12. & 13.

Infertur ſexto, erraſſe gloſſam ſumma de pęnitent. diſt. 5. quæ docet integram peccatorum confeſſionem, nulla veteris, aut noui teſtamenti auctoritate, ſed ſola Eccleſiæ vniuerſalis traditione inſtitutam, & inductam eſſe; quam gloſſam ſecutus eſt Panorm. in capit. omnis. de pœniten. & remiſſ. col. 5. numer. 18 & etiam Decius in cap. ſane. 2. de offic. delegat. quæ opinio ab omnibus, maxime autem a Durand. & Maior. 4. diſtinct. 17. reprobatur. Nauar. citat. numer. 15.

Infertur ſeptimo errare Caietan. qui in Ioan. 20. docet confeſſionem ſacramentalem à Chriſto quidem inſtitutam eſſe non tamen præceptam; ſiquidem fruſtra omnino à Chriſto data eſſet Sacerdotibus poteſtas audiendi confeſſiones niſi aliis impoſita eſſet illa confitendi neceſſitas. Nauar. cit. num. 31.

10 Infertur octauo, erraſſe etiam Petrum ab Oſma, qui tempore Sixti IV. Salmanticæ, ac in aliquot aliis Hiſpaniæ locis docuit, confeſſionem Sacramentalem ex inſtituto humano & Eccleſiæ traditione cœpiſſe, & peccata mortalia quoad culpam, & pœnam alterius ſeculi, abſque confeſſione, ſola cordis contritione, prauas vero cogitationes ſola diſplicentia deleri; Sacramentum quoque pœnitentiæ, quantum ad collationem gratię naturæ, non autem inſtitutionis noui teſtamenti exiſtere. Quæ omnia à Sixto IV. damnata fuerunt. Nau. cit. numer. 31.

11 Infertur nono falli Canum, qui in relectio. de Sacramentis, docet pœnitentiam, & confeſſionem exteriorem, non ſolum tempore legis Euangelicæ, ſed etiam legis naturæ, & ſcriptæ ad ſalutem fuiſſe neceſſariam, actu quidem ſi adeſſet facultas confitendi, & voto, & propoſito, ſi deeſſet. Nau. in prælud. numer. 3. de pen.

12 Infertur decimo erraſſe gloſſam ſumma de pœnitent. diſtinctione quinta. dicentem apud Græcos non fuiſſe in vſu confeſſionem Sacramentalem, vt fuſe docent Scotus 4. diſtinctione 17. & etiam Concilium Colonien. fol. 151. 5. reſtat, cum multis ſequentibus. Nauarr. in tertiam partem gloſ. num. 3. de pœnit. diſtin. 5.

De tempore, quo tenemur ad contritionem, & confeſſionem. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Contritio de præcepto non eſt, quoties peccata memoriæ occurrunt.*
2 *Contritionis, & confeſſionis præcepta affirmatiua ſunt.*
3 *Dauidis exemplum de confeſſione, quid probat.*
4 *Contritio de præcepto non eſt, quoties peccata obiter in mentem, & memoriam veniunt.*
5 *Peccata venialia non ſunt neceſſario confitenda.*
6 *Contritioni nullum tempus determinatum eſt attenta ſola lege diuina.*
7 *Peccatum nullo tempore placere debet.*
8 *Conteri, & confiteri tenetur homo in articulo mortis.*
9 *Conteri, & confiteri tenetur exiſtens in mortali ante Euchariſtiæ ſumptionem.*
10 *Sacramenta alia danti, vel accipienti ſola contritio neceſſaria eſt, non confeſſio.*
11 *Adultus ſine contritione baptiſmum accipiens peccat.*
12 *Confitens abſque contritione, aut attritione peccat.*
13 *Confeſſio quare in præsbyterio ſuſcipiendo præmittenda.*

1 QVia maxima eſt inter contritionem, & confeſſionem connexio, de tempore, quo vtrumque obligat, breuiter dicendum eſt. Et quidem Primo, non tenemur ſub pœna noui peccati contritionem habere, aut con-

fiteri, quando plenè ac practicè peccatum memoriæ occurrerit, id eſt, ita vt abominandum, deteſtandum, aut ampleƈtendum ſit, ſed ſatis eſt vt peccatum non placeat, licet neque diſpliceat, vel etiam diſpliceat, ita tamen vt illa diſplicentia non perueniat ad illum gradum, quem contritio requirit, & vt confiteatur tempore debito. Adrianus VI. Papa in 4. de confeſſione, quæſt. 5. colum. 1. & Caieta. in opuſ. tract. 18. quæſt. 3. Nauar. in 3. p. gloſ. num. 11. de pœn. diſt. 5. Non enim tenetur quis plus ad conterendum peccatum quam ad diligendum Deum. ex Paludano 4. diſt. in 17. qu. 1. col. 3. verſi. ſecunda concluſio: at ſi cui Deus occurrat ſpeculatiue non tenetur ipſum tunc diligere: ergo neque peccata ſpeculatiue occurrentia cõterere tenetur, quia ſimilium idem eſt iudicium, cap. dudum. 3. de elect. Præterea nimis durum eſſet dicere, quod toties de nouo peccaremus mortaliter, quoties memoriæ occurrerent peccata præterita, niſi de eis conteramur.

2 Deinde præcepta affirmatiua, qualia ſunt de conterendo, & confitendo peccata mortalia, non obligant ad ſemper, ſed aliquo tempore determinando ab habente poteſtatem determinandi; Nulla autem lege determinatum eſt, vt ſtatim poſt peccatum commiſſum, vel eius habitam memoriam, ſub noui peccati pęna exeamus a peccato per contritionem, aut ſacramentalem confeſſionem. Prętere a ſicut lex de baptizando non obligat cathecumenos, vt ſtatim baptizentur, immo iure duobus tantum anni temporibus baptizari ſolent. c. duo. de conſec. diſt. 4. & lex de excommunicando non obligat niſi pro certo anni tempore. c. omnis. de pęn. & remiſſ. ita neque lex de habenda contritione aut confeſſione facienda ſtatim obligare dicetur. Nau. cit. nu. 7. & 8.

3 Neque obſtat quod legitur Dauidem ſtatim confeſſum eſſe peccatum ſuũ, quando à propheta Nathan de eo monebatur 2. Reg. 11. Multa enim fecit Dauid ad quæ nos nõ tenemur. Quod autem in Eccleſi 5. dicitur. *non tardes conuerti ad Dominum. neque differas de die in diem*: conſilium non præceptum; vtilitatem, non neceſſitatem continet, ſecundum. Alex. Alenſ. 4. p. qu. 77 memb. 4. art. 1. Nauar. cit. num. 15.

Quod vero obligatus ex delicto ſtatim ſatisfacere teneatur; fur enim ſemper dicitur eſſe in mora l. in re furtiua. ff. de cond. furt. & ideo qui peccat ſtatim conterere, & confiteri tenetur, non omnino ſufficienter propoſitum probat; ſiquidem ex delictis duæ vt plurimum naſcuntur obligationes, vna, qua damnum paſſo à nobis illatum reſtituere tenemur, & hoc ſtatim fieri debet vt bene probat argumentum, & etiam pluribus docet S Thom. 2. 2. qu. 62. art. vlt. & ibi Caiet. Altera, qua reipublicæ, vel iniuriam paſſo tenemur non pro bonis quæ abſtulimus, ſed pro iniuria illata ſatisfacere, & ad hanc pęnam ſoluendam, ſiue corporea, ſiue pecuniaria ſit in conſcientia ſtatim non tenemur, vt docet gl. ſing. in cap. fraternitas 12. quæſt. 2. cum itaque obligatio hæc conterendi, & confitendi non tangat reſtitutionem alicuius ablati, ſed ſatisfactionem iniuriæ a nobis Deo illatæ, ad illam ſtatim faciendam non obligamur Nau. cit. nu. 22. & 23.

4 Secundo, multo minus tenemur conterere, quando non occurrunt memoriæ, immo neque etiam quãdo obiter, & aliud agenti occurrunt vt ſi quando aut Doctori docenti, aut verbum diuinum facienti, aut orationem in concione habenti, vel diſputanti, memoria peccati alicuius occurrat quoniam in agendis ordo eſt ſeruandus. c. Ad hoc. 89. diſt. At ſi aliud agentem oporteret conterere peccatum, cuius incidit memoria, actiones diuerſæ confunderentur. Nau. cit. nu. 11.

5 Tertio, non tenemur confiteri peccata venialia, aut de eis confiteri, iure ſaltem communi neque etiam tenemur conterere de peccatis mortalibus, de quibus ſemel contriti fuimus, aut exiſtimamus iam contriuiſſe; quamuis vere non fuerimus contriti, eo quod dolor ille non fuerat gratia gratum faciente informatus; cum enim nemo niſi reuelatione diuina ſciat an dignus ſit odio, vel amore, Eccl. 9. & capitulo. fin. de purg. canonica. Sequeretur, dato oppoſito huius quod diximus, omnes, qui vnquam peccauerunt mortifere ſemper teneri ad contritionem omnium peccatorum, quamlibet bene contritorum, & confeſſorum deteƈtorum quod abſurdum eſſet dicere, vnde neque ſemel legitime confeſſa, iterum ea confiteri tenemur. Nau. ci. num. 11. & 18.

6 Quarto attenta ſola lege diuina, nullum tempus contritioni, vel confeſſioni faciendæ determinatum eſt; nulla enim talis lex reperitur. Neque lex de conterendo, & confitẽdo, quæ affirmatiua eſt, magis aſtringere videtur, quam lex de baptizando, quia de ſimilibus idem eſt iudicium capitulo. dudum. 2. de elect. lex autem de baptizando iure diuino nullum tempus habet determinatum, vt ſentit S. Th. 3. par. quæſt 66. articulo 3. & ibi Caie. Nam & S Martinus octo annis manſit cathecumenus. & S. Ambroſius longo tempore. Conſtantinum autem Imperatorem in obitum vſque ſuum diſtuliſſe baptiſmum auctor eſt Ambroſius in oratione de morte Theodoſii. Nauarr. citat. numero. 28.

7 Quinto, tenetur homo ad cauendum, ne vnquam peccatum commiſſum illi placeat, omnis enim conſenſus in peccatum mortale eſt mortalis. c. ſicut tribus gradibus. de pœn. diſt. 1. & c. ſed. penſandum. de pęn. diſt. 6. Nauar. cit. num. 10.

8 Sexto, in articulo mortis conſtitutus ad conterendum, & confitendum tenetur, quia præcepta affirmatiua ex parte temporis, tunc demum ligant, quando tempus neceſſitatis articulum inducit S. Thom. 4. diſt. 17. quæſt. 3. articu. 1. Et cum contritio cum confeſſione, durante hac vita, ficienda ſit, & ille articulus indicat veriſimilem huius vitæ terminum adeſſe, conſequenter in tali tempore neceſſitatis, præceptum de conterendo, ac confitẽdo affirmatiuum obligabit. Nau. cit. num. 30.

9 Septimo tenetur homo conteri, & confiteri, quoties occurrit ei actio aliqua, quæ neceſſario exigit, vt illam contritio, & confeſſio præcedat, qualis eſt illa ſacramenti Eucharistiæ aſſumptio; illud enim poſt mortale peccatum admiſſum nemo percipere debet, niſi contritus antea fuerit. & confeſſus: dummodo adſit copia confeſſarij, vt tenet gl. in c. de homine. de celeb. Miſſ. & nuper Concilium Tridentinum definierit ſeſſ. 13. cap. 7. can. 11. Nau. cit. numer. 31. & 32. Quicquid olim Caietanus in ſumma verb. communio. & 3. p. quæſt. 80. art 4 & in 1. Corinth. 11. docuerit, non peccare mortaliter qui communicat habita contritione ante confeſſionem, data etiam facultate confitendi; quam opinionem, Tridentina ſynodus, vbi ſupra damnat, docẽs probationem illam de qua locutus eſt Apoſtolus 1. Corint. 11. Probet autem ſeipſum homo &c. de confeſſione præmittenda intelligi debere, & non de ſola contritione.

10 Octauo, quodlibet aliud ſacramentum danti, vel accipienti neceſſaria eſt ſola contritio, non confeſſio, quoniam illa ſacramenti datio, vel acceptio neceſſitatem inducit adimplendi præceptum illud affirmatiuum de conterendo, quia ſacramenta neque accipi poſſunt iuſte, neque dari ab eo, qui ſaltem non eſt contritus, vel ſe non exiſtimat contritum, cuius rei illa eſt ratio, quia ſacramenta a Chriſto inſtituta ſunt, vt per ea primam gratiam, vel eius augmentum conſequamur, qui ergo ſcit, vel ſcire debet, ſe in illo ſtatu eſſe, qui gratiæ conſequendæ repugnat, nimirum in ſtatu peccati mortalis, irreuerentiam, & ſacrilegium committit, argumento eorum, quæ ſcribit S. Thom. 2. 2. quæſtio. 99. articulo. 1. & ſatis patet ex cap per Eſaiam 1. quæſtio. 2. & Nauar. cit. numero. 34.

11 Hinc infertur primo, peccare adultum, qui baptiſmum ſuſcipit non præhabita contritione peccatorum, vel certe attritione tali, quæ ſacramenti acceſſione fiat contritio. c. firmiſſime. 15. q. 1. c. omnis. c. agunt. de conſec. diſt. 4. & tradit S. Thom. 3. p. q. 68. art 6.

12 Infertur ſecundo peccare eum, qui ſine contritione, vel attritione prædicta, ſua peccata confitetur confeſſario, & ab eo abſolutionem ſuſcipit, accipit enim in malo ſtatu ſacramentum cap. quod quidam. de pęn. & remiſſ. quod habet, confeſſionem illi, qui non eſt contritus, admittendam quidem, ſed eum non eſſe abſoluendum. Nau. cit. num. 36.

13 Infertur tertio. Non eſſe vllum præceptum, quo ſub nouo pec-

uo peccato tenemur alia ſacramenta præmiſſa confeſſione ſuſcipere: Nam ca. vt ieiun. de conſecrat. diſt. 5. quod habet, confirmationis ſacramento inſigniendos, ad confeſſionem eſſe monendos, conſilium tantum continet non præceptum. Quo etiam modo intelligitur illud S. Th. quodl. 1. art. 11. vbi docet ante ordinem ſacrum ſuſcipiendum præmittendam eſſe confeſſionem; & illud Palud. 4. diſtin. 7. q. 2. vbi dicit ad ſacramentum confirmationis, ordinis, et extremæ vnctionis neceſſariam eſſe peccatorum confeſſionem actualem. Hæc enim omnia de conſilio ſunt, & non de præcepto. Requiritur autem actualis confeſſio in præſbyterio ſuſcipiendo non propter ordinem, ſed quia tunc communicatur in illius ordinis ſacri aſſumptione, in alijs vero ordinibus, niſi communicant, confeſſio non eſt neceſſaria. Nau. cit. nu. 40 41. & Man. c. 22 nu. 18. Et Tridentinum ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 1. hortatur ſolum, vt ante matrimonij conſumationem peccata confiteantur, illud autem non præcipit. Nau cit. nu. 38.

De circunſtantijs peccati, & ſpeciebus eius.
Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Circunſtantia qualiter definitur.*
2 *Circunſtantia in quot ſpecies diuiditur.*
3 *Circunſtantiarum alia diuiſio affertur.*

1 CIrcunſtãtia definitur in genere, *eſſe accidens actus humani, qui peccatum eſt.* vt docet S. Tho. 1. 2. q. 7. ar. 1. & Naua. in c. conſideret. nu. 1. de pœn. diſt. 5. & Man. ca. 6. num. 1. Dicitur autem circunſtantia eſſe accidens peccati, inquantum peccatũ eſt quædam actio, & quoddam ens naturale ſimpliciter conſideratum, quamuis qua parte actio illa peccatum fit, frequenter contingat aliquam circunſtãtiam eſſe de illius peccati eſſentia, in hoc ſenſu, quod actio illa peccatum non eſſet, niſi adeſſet illi ea circunſtantia, vt docet Hal 4. p. q. 77. ar. 2. multa enim ſunt peccata, que ſuo quidem genere, vel bona ſunt, vel certe non mala; immo ad bonum, & ad malum indifferentia, & ex ſola circunſtãtia ſunt mala, & peccata c. venerabilibus. § fin. de ſent. excomm. in 6. Eleemoſina enim propter vanã gloriam data peccatum eſt, in qua actione circunſtantia ſola finis illam facit eſſe peccatum, qua ſublata non eſſet. Et duplicatus in dieieiunij eſus quantumuis moderatus, ob ſolam temporis circunſtantiam malus eſt, & peccatum, qua ſublata virtus potius quam peccatum eſſet. Nau. cit. nu. 3.

2 Diuiditur autem primo circunſtantia in ſeptem ſpecies, vt docet S. Th. 1. 2. quæſt. 7. art. 3. & 5. quæ hoc verſu continentur, quis, quid, vbi quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Quarum circunſtantiarum tres tangunt actum, veluti metinentes ipſum; Tempus, ſcilicet locus, & modus. Vna tangit actum ex parte effectus, ſcilicet, quid. Tres ex parte cauſæ vna ſcilicet ex parte agentis principalis quam ſignificat, illa dictio, quis. Altera quæ ſe tenet ex parte cauſæ inſtrumentalis, quam ſignificat illa dictio, quibus auxilijs. Tertia quæ tangit cauſam finalem, quam deſignat illa dictio, Cur. Male autem addunt Paludanus in 4. diſt. 16. q. 3. art. 3. & S. Anton. 3. p. ti. 17 ca. 17. § 4. particulam, Quoties, hæc enim circunſtantia non eſt, nam circunſtantia eſt circa eundem actum, vt optime Ariſt. 3. Ethic. & S. Thom. 1. 2. q. 7. art. 1. docent. Numerus autem operationum, quem particula quoties deſignat, non circunſtat vnam, & eandem operationem; ſecundum enim furtum nõ eſt circunſtantia primi, aut è contrario neque tertium ſecundi, vnde neque Ariſt. neque S. Th. illam pro circunſtantia ponunt.

3 Ruſſus diuiditur circunſtantia in quinque membra; quędam enim neque grauant culpam, neque leuant. qualis eſt dextera manu, vel ſiniſtra furari. Quædam ſecundo culpam diminuunt, qualis eſt finis bonus, vel ignorantia. c. ſicut dignum. de homic. quędam tertio culpam aggrauãt, non tamen mutant in aliam ſpeciem, qualis eſt magnitudo rei furto ſublatæ c. fin. q. 6. Quędam quarto mutant actionem, ſed non in infinitũ, qualis eſt feſtinatio ſuperaddita eſui non opportuno. quæ in infinitum actionem non mutat, ca. quinque. de conſecr diſtin. 5. Quædam denique grauant, & mutant in aliam ſpeciem, & in infinitum; qualis eſt anticipatio notabilis horę in die ieiunij addita eſui præpropero, ſecundum Paludanum in 4. diſt. 16. q. 3. communiter receptum; dicitur autem mutare in aliam ſpeciẽ, & in infinitum grauare, quia efficit ex vna gulæ ſpecie veniali aliam mortalem. Nau. cit. num. 5. & in Man. prælud. 9. num. 6.

Circunſtantia, quæ confitendæ ſunt, & quæ non.
Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Circunſtantia, nec culpam minuens, nec aggrauans, potius tacenda, quam confitenda eſt.*
2 *Circunſtantia culpam diminuentes, vtiliter poſſunt in confeſſione explicari.*
3 *Circunſtantia culpam aggrauans, ſed non mutans ſpeciem neceſſarie confitenda non eſt.*
4 *Excommunicatio maior ob magnum furtum incurri poteſt.*
5 *Circunſtantia notabiliter aggrauans, confitenda eſt.*
6 *Circunſtantia inceſtus eſt confitenda.*
7 *Odium diu continuans, etiam tempus confiteri tenetur.*
8 *Furti quantitas confitenda eſt.*
9 *Voluntate vna centum occidere volens, qualiter id confiteri debet hoc peccatum.*
10 *Tricipiti ferro alium percutiens, qualiter id confiteri debet.*
11 *Nocte tota cum aliqua turpiter concumbens qualiter peccatum hoc confiteri debet.*
12 *Circunſtantia mutantes actionem in aliam ſpeciem peccati venialem, non neceſſario confitenda.*
13 *Circunſtantia ſpeciem mutans neceſſario eſt confitenda.*
14 *Circunſtantia mutans actionem de vna in aliam ſpeciem, quænam?*
15 *Peccati ſpecies neceſſario confitenda.*
16 *Circunſtantia loci quænam neceſſario confitenda?*
17 *Actio omnis contra libertatem eccleſiæ, confitenda eſt.*
18 *Extra eccleſiam exiſtens, ſed peccatum intra Eccleſiam cõmittere cupiens, quomodo ſe in confeſſione gerere debet.*
19 *Exiſtens in eccleſia, & illic animum peccandi concipiens, an hanc circunſtantiam confiteri teneatur.*
20 *Circunſtantia loci, ſanctitati eius ſpecialiter repugnans, vt confitenda.*

1 PRimo igitur circunſtantiæ primi generis, quæ ſcilicet neque culpam grauant, neque leuant, neque de præcepto, neque de conſilio cõfitendæ ſunt; immo melius eſt eas tacere.

2 Secundo poſſumus confiteri circunſtantias culpam diminuentes, non tamen tenemur: imò perfectionis eſt eas tacere, locus enim ille accuſationi, & non excuſationi eſt deputatus. c. omnis. de pœn. & remiſ. & ideò cum tales circunſtantiæ pænitentem excuſent, aptius taceantur, quam dicuntur: niſi tamen timeretur ſcandalum in audiente; at ſi quis confiteretur ſe carnes in quadrageſima comedisſe, & non aperiret ſe id ob ægritudinem feciſſe; vel fateretur ſe polluiſſe, aut à fidei articulo aliquo diſſenſiſſe, & non diceret ea dormientem in ſomnijs potius paſſum fuiſſe, quã feciſſe. Naua. in c. conſideret. num 5. de pœn. diſt. 5.

3 Tertio circunſtantias, quæ aggrauant culpam, non tamen in aliam ſpeciem mutant, confiteri nõ tenemur, prout communis opinio docet, S. Th. 4. diſt. 16. q. 3. ar. 2. q 5. & diſt. 31. art. 5. q. 2. & diſt. 41. q. 1. ar. 2. q. 1. Palud 4. diſt. 16. q. 3. ar. 3. Gabr. ib. q. 1. col. 9. S. Anton. 3. p tit. 17. cap. 17. § 5. Adrian. 4. de confeſſ. q. 3. verſi. venio nunc. Caietan. 1. 2. q. 18. ar. 1. & in ſumma verb. Dies feſtos. Prierus in roſa aurea caſu. 63. & Nau. cit. nu. 6. & in Man. c. 6. nu. 7. Siquidem ſi qualibet talis circunſtantia confitenda eſſet, vix aliquis eorum, qui multa habent peccata mortalia, & ſemel in anno confitentur, inueniretur, qui peccata ſua legitimè eſſet confeſſus; cum fere nullus ſit qui explicet quantam moram fecit in quocunque malo propoſito, quantam in dicendo, quantam in faciendo, quantam cum aduertẽtia

aut in-

Digitized by Google

aut iudicio. Pauci etiã ſunt, aut nulli, qui locũ ſacrum publicum, tempus orationis, ieiuniorum, tentationis, & magnitudinem, vel paruitatem horum explicant, maxime qui multis peccatis mortalibus ſunt infecti. Adde quod experientia patet, quod ſcrupuloſas conſcientias reddit opinio contraria. (quam ſequitur Io. Maior. 4. diſt. 17. q. 3.) dum ſemper timeret quis an omnes circunſtantias quomodolibet culpam maiorem efficiẽtes, confeſſus ſit. Cui fauet plurimum Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. quatenus ait, circunſtantiam, quæ mutat ſpeciem, eſſe confitendam, & nullius alterius meminit. Nau. cit. nu. 9. & 10.

4 Nec quidam his obſtat, quod aliquando excommunicatio maior incurritur pro magno furto, & non paruo cum tamen neceſſum ſit, vt confeſſarius ſciat, an pęnitens excõmunicatus ſit. arg. c. excommunicatus. & cap. Rogo. 1. q. 3. & conſequenter vt ſciat, an furtum fuerit magnum, vel paruum. In hoc enim caſu dicimus, non propterea confitendam eſſe circunſtantiam, quia culpam augeat, ſed quia eſt cauſa, quare ſit excommunicatus, cuius abſolutio pręrequiritur ad abſolutionem a peccatis. c. duobus. de ſentent. excom. & c. celebrat. de cler. excom. miniſtr. Sed nec cap. conſideret. de pęn. diſt. 5. poſt multarum circunſtantiarum citationem, dicens, omnis hæc varietas confitẽda eſt, quicquam veritati prædictæ repugnat; vt enim conſtat, multa in eo capite conſulendo, non præcipiendo ponuntur. Neq. neceſſe eſt, vt circunſtantia aggrauans in confeſſione aperiatur, vt ſecundum menſuram delicti fiat plagarum modus. Deut. 24. quia non eſt opus, vt in hoc conſcientiæ foro par pœna pro delictis in ſanctificationem imponatur; poteſt enim pęnitens, ſi noluerit pęnitentiam impoſitam acceptare, rogare confeſſarium, vt eam minuat, imò nec condignæ ſolent pro peccatis pœnæ iniungi etiam in foro exteriori, vt late docet Caiet. tom. 1. nu. 5. q. 3. de confeſſ. multoque minus in hoc ſecreto pęnitentiæ foro. Nau. cit. nu. 11.

5 Hoc tamen quod de circunſtantijs aggrauantibus dicimus, non procedit in ijs, quæ notabiliter, & euidenter aggrauant peccatum, tales enim ſunt neceſſario confitendę, vt recte docet Marſil. 4. q. 12. ar. 1.

6 Hinc infertur primo, quod qui cum matre coiuit, & inceſtum commiſit, quia conſanguineam agnouit c. lex illa 36. q. 1. Panor. in c. 1. & de eo qui cog. conſ. vx. illam circũſtantiam confiteri tenetur, cum inceſtus talis ceteris longa deformior ſit; Immo ſecundum multos alia ſpecies eſt inceſtus, qui committitur in linea aſcendentium, & deſcẽdentium, & alia, quæ in linea collaterali, ſicut alia eſt cognatio ſpiritualis, quæ paternitas dicitur, alia, quæ compaternitas, & alia, quæ fraternitas, ut S. Thom. 4. diſtin. 41. & Palud. 16. q. 1. concl. 4. 5. & 6. tradunt. Immo qui cognouit matrẽ, non ſatisfacit dicendo ſe cognouiſſe vnam ex aſcendentibus, neque qui cognouit filiam, ſe cognouiſſe vnam ex deſcendentibus, neque qui cognouit neptem ex fratre, dicendo ſe cognouiſſe vnam ex collateralibus: ſiquidem ſpecies inceſtus non ſolum cum conſanguinitatis, uel affinitatis linea mutantur, ſed etiam cum gradu. Nau. cit. num. 13.

7 Infertur ſecundo, quod qui continuauit odium proximi toto anno, vel menſe, non ſatisfacit dicendo, odio habui proximum, niſi etiam & tempus tam longum, quo illud habuerit, explicet.

8 Infertur tertio quod qui mille ducatos, uel aliud quid magnum furto ſurripuit, non ſatisfacit, dicendo ſe tantam quantitatem furatum eſſe, quanta ſatis eſt ad conſtituendum peccatum mortale, conſtat enim furtum eiuſmodi per illam magnitudinem maximè aggrauari.

9 Infertur quarto, quod qui vna mala voluntate centum homines occidere voluiſſet, non ſatisfacit, dicendo ſe voluiſſe occidere hominem, vel etiam homines arg. eorum quæ docet Archid. communiter receptus in cap. inter cetera. 21. q. 4.

10 Infertur quinto, quod qui ferro tricipiti alium percuteret, & tria illi vulnera grauia infligeret, non ſatisfacit, dicẽdo ſe hominem percuſiſſe, quamuis enim vna fuit percuſſio, ſunt tamen tria vulnera, vnde tenebitur dicere ſe ea percuſſione tria æque grauia vulnera inflixiſſe, vt docet Alex. in l. ſcire debemus. ff. de verb. oblig.

11 Infertur ſexto, quod qui tota nocte fęde, & turpiter cũ aliqua concubuit, & ſe multis modis fœdauit & tamen ſemel carnis copulam cum ea habuit, non ſatisfacit, dicẽdo ſe cum quadam femina ſemel coiuiſſe. Si enim ea de cauſa circunſtantia mutans ſpeciem peccati confitenda eſt, non quia in genere morum alius videtur actus, ſed quia noua malitia inuenitur, cum qua præcedens coniuncta, multo, & inſigniter eſt maior, etiam & circunſtantiæ iſtæ confitẽdæ erunt, cum hæc etiam ratio in iſtis inſit, vbi autem eadem ratio iuris inuenitur, idem quoque ius eſt ſtatuendũ, cap. dudum. 2. de elect. Nau. cit. nu. 13. Quia vero huiuſmodi circunſtantiarum confeſſio nonnullis ſcrupulos inijcere poteſt, & multoties difficulter ſciri poteſt, quanta grauitas ſufficit, & requiritur, vt circunſtantia grauans, & nõ mutans ſpeciem confitenda ſit. hoc totum arbitrio prudentis confeſſarij, habita etiam ratione ipſius pœnitentis relinquendum eſt. Quoties enim aliquid faciendum eſſe ſtatuitur, nec determinatur quantitas; boni viri arbitratu determinandum eſt l. 1. ff. de iur. delib. & c. de cauſis. de offic. deleg.

12 Quarto circunſtantiæ, quæ mutant actionem in aliam ſpeciem peccati venialem, quales ſunt circunſtantiæ quarti generis, non ſunt neceſſario confitendæ; ſola n. peccata mortalia confiteri tenemur cap. omnis de pœn. & remiſſ. certũ autẽ eſt huiuſmodi circunſtantias ſolum venialem efficere actionem, & proinde non ſunt neceſſario confitendæ ratione malitiæ venialis exinde naſcentis. Naua. cit. num. 14.

13 Quinto circunſtantiæ, quæ mutant in aliam ſpeciẽ neceſſario confitendæ ſunt, quales ſunt furtum rei ſacrę, effuſio ſanguinis in eccleſia; vnde non ſatisfaceret talis dicendo ſe furatum eſſe; hoc enim eſſet confeſſio ſimplicis furti, cum tamen ille ſacrilegium commiſerit, & proinde confiteri tenetur ſe furatum eſſe rem ſacram; & quod hominẽ in eccleſia vulnerauerit, quod eſt ſacrilegium.

14 Difficile autem eſt ſcire, quænam circunſtantia actionem de vna in aliam ſpeciem transfert. Nam S. Thom. 4. diſt. 16. q. 3. art. 2. q. 3. illam talem eſſe dicit, quæ vltra malitiam actus principalem, etiam ſpecialem cum ratione repugnantiam habet, vt in furto rei ſacræ, & percuſſione in eccleſia conſtat; vnde magnitudo quãtitatis rei furto ſublatæ nouam peccati ſpeciem non inducit, quia non addit ſpecialem cum ratione repugnantiam: ea enim ratione furtum peccatum eſt, quia capitur alienum inuito domino: quod fit, ſiue multum, ſiue parum auferatur, modo res ſit notabilis, & ideo eadem eſt cum ratione repugnantia: quia ideo ſolum id malum eſt, quia inuito domino capitur alienum. Alij vero, quos ſequitur Scotus, dicunt circunſtantiam de vna in aliam ſpeciem peccatum mutare, quæ ſpeciali prohibitione vetatur, vt in furto rei ſacræ, & percuſſione in eccleſia conſtat. Nam per ſecundum præceptum ſecundæ tabulæ vetatur occidi, aut vulnerari homo: Exod. 20. ca. ſi non licet. 23. q. 5. At ſpeciatim prohibetur, ne in eccleſia id fiat cap. eccleſijs, de conſecr. diſt. 1. & c. propoſuiſti. de conſecr. eccl. vel alt. Alij vero, inter quos eſt Ioan. Maior. 4. diſt. 17. q. 4. dicunt illam circunſtantiam mutare de vna in aliam ſpeciem mortalem, quãdo actio, etiamſi alio reſpectu mala non eſſet, ratione tamen illius circunſtantiæ fieret mala: vt etiam de ſanguinis, vel ſeminis, effuſione in Eccleſia patet; Quamuis enim illa effuſio extra eccleſiam mala non eſſet, vtpote inter maritum & vxorem habita, aut ex iuſta iudicis ſententia quis in ea occideretur, vel vulneraretur, quia tamen in loco ſacro fiunt, mala ſunt, & iniuſta, d. c. eccleſijs, & Nau. cit. num. 15.

15 Sexto ſpecies peccati neceſſario cõfitendæ ſunt; fit enim confeſſio Sacerdoti, vt ille de pęnitentis ſtatu dijudicet, & iuxta delicti quantitatem taxet ei ſatisfactionẽ, vt ex Extrau. Quia quorundam. Ioan. 22. de verb. ſig. conſtat. quod facere non poteſt confeſſarius, niſi delictorum ſpecies cognoſcat. c. iudicantem. 30. q. 5. vnde non ſatis eſt confiteri, ſe decem peccata luxuriæ commiſiſſe, vel decies præceptũ de non occidendo violaſſe, ſed ſpeciatim tot adulteria, tot fornicationes, tot homicidia confiteri oportet. Et certe vel omnes peccatorum ſpecies confiteri oportet, vel nullas, vel quaſdam ſic, & quaſdam non. Secũdum, alioqui ſufficeret

dicere,

Digitized by Google

dicere,decies mortaliter peccaui: licet vnum peccatũ fuiſſet,aliud homicidij adulterij,aliud ſacrilegij, Non tertiũ, nulla enim ratio reddi poſſe videtur, quod quaſdam ſpecies confiteri teneamur, quaſdam vero non teneamur: & ideo dicendum eſt teneri nos ad confitendum omnes, vt egregie tradit Caiet. Tomo 1. opuſc. pract. 5. de confeſſ. quæſt. 3.

16 Septimo,omnis, & illa ſola loci circunſtantia neceſſario confitenda eſt,quæ ſpecialiter repugnat cum aliqua lege ſpeciali, qualis eſt ſanguinis vel ſeminis effuſio in loco ſacro,vel voluntas ea in illo loco effundendi. Quam doctrinam docet Caiet. 1.2 q.7.art.1. dicens,circumſtantia loci ſacri quamuis omnia peccata per accidens grauet, illa tamen ſola in ſacrilegium conuertit,quæ loci ſanctitati directè opponitur,aut his quæ annexa ſunt eius immunitati,vt eſt effuſio ſangoinis,vel ſeminis humani: quia diuinus impeditur cultus,ad quem habendum eccleſia ſanctificatur,& violentæ extractiones,quæ immunitati eius aduerſantur,& his ſimilia,& idem docet Tom. 1. opuſc. tr. 31. reſp. 12. & Nau.cit.n.20.

17 Hinc infertur primo,quod omnis actio, quæ eſt contra libertatem,& immunitatem eccleſiaſticam,neceſſario cõfitenda ſit,vt eſt extractio confugientis ad eccleſiam, contra c. inter alia.de immunit.eccl.

18 Infertur ſecundo,quod exiſtens extra eccleſiam, ſi tamen habet voluntatem occidendi,vel furandi,vel habendi rem cum aliqua,aut alia ſimilia faciendi intra eccleſiã, confiteri tenetur ſe habuiſſe voluntatem hæc faciendi intra eccleſiam. Qui vero cum intra eccleſiam ſunt,cupiunt iſta facere,non tamen intra,ſed extra eccleſiam,non tenẽtur confiteri ſe habuiſſe talem malam voluntatem occidendi,furandi, vel luxuriandi, ſine eo quod exprimant ſe habuiſſe malam illam voluntatem in eccleſia.

19 Infertur tertio,quod qui eſt in eccleſia,& ex conſpectu alicuius cupit rem habere cum aliqua, aut inimicum occidere,quem ibi conſpicit,non deſcendendo tamen ad conſiderationem loci ſacri,vel non ſacri,non tenetur circumſtantiam loci ſacri confiteri,niſi forte illa mente fuerit, vt data ei turpitudinis peragendæ oportunitate intra eccleſiam ibi eam peregiſſet, hoc enim caſu teneretur loci circunſtantiam confiteri,cum voluntate, & propoſito maleficia diſtinguantur.c.cum voluntate.de ſent.excom.

20 Infertur quarto non teneri nos confiteri inuidiam, ſuperbiam, gulam, auaritiam, periurium, & his ſimilia in eccleſia com miſſa,quia hæc nec ſanctitati,nec libertati loci ſacri ſpecialiter repugnant. Nau.cit.n.21.

De circunſtantijs temporis,perſonæ,modi, & ſcandali confitendis. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Temporis circunſtantia,an, & quando confitenda.*
2 *Finis præcepti non eſt de præcepto.*
3 *Peccatum mortale an magis aduerſetur obſeruantiæ diei feſti,quam opus manuale.*
4 *Temporis circunſtantia quibus caſibus confitenda.*
5 *Perſonæ circunſtantia an confitenda.*
6 *Melior quando grauius peccat,quam minus bonus.*
7 *Circunſtantia modi,quo peccatur,an confitenda.*
8 *Circunſtantia ſcandali an confitenda.*
9 *Publicè peccans,cum intentione,vt alium in peccatum inducat,circunſtantiam hanc confiteri tenetur.*
10 *opus indifferens,ſpeciem tamen mali habens, & ruinæ occaſionem præbens,confitendum.*
11 *Coram alijs peccans,an teneatur hanc circunſtantiam confiteri.*
12 *Veritas rei ex mente authoris declaratur.*

1 PRimo circunſtantia temporis neceſſario confitenda non eſt,niſi quando peccatum ipſum eſſet opus manuale prohibitum fieri die feſto:vel niſi quis ea mente peccaret vt ipſum violaret. Et idem dicendum de circunſtãtia diei,qui deputatus eſt ieiunio,vel orationi. Nau. in cap.conſideret num.22.de pœn.d.5. Et ratio eſt, Quia nullo præcepto ſpeciali prohibetur fieri peccatum mortale in die feſto. Illud enim Exod.20. Non facies opus ſeruile;prohibet tantum opus manuale mechanicum, quod propriè dicitur ſeruile,teſte S. Thoma 2.d.37.art.5.q.2. ad ſecundum. peccatum autem mortale præcepto illo non prohibetur, cum non ſit proprie ſeruile, ſed metaphoricè tantum. Improprie enim dicitur ſeruus,qui peccat mortaliter, Ioan.8. ſicut improprie dicitur auaritia idolorum ſeruitus. Epheſ.5.vt tradit S. Thom 2.2 quæſt. 118 ar. 3. ad quartum vnde cum è ſacra ſcriptura non colligitur argumentum efficax, niſi iuxta ſenſum literalem ex S. Tho. 1. p.quæſt.1.art fin. ad primum & ſecundum ſenſum literalem,& proprium appellatione ſeruilium veniunt ſola mechanica Manualia,& nõ peccata;ſolo eo præcepto huiuſmodi opera Manualia prohibentur; maximè cum multa peccata mortalia ſunt omnino mentalia,quæ nullo modo inter opera manualia numerari poſſunt. Nau.cit.

2 Deinde vt docet Sanct. Thom.1.2.quæſt.100.art.9.& 2.2.quæſt.44.art 1. finis præcepti non eſt de præcepto, & proinde illo præcepto Decalogi de non laborando in Sabbato,non præcipitur finis illius,qui eſt quies in Deum per gratiam,ſed id quod eſt medium,quo quis peruenire poſſit ad quietem illam,ſcilicet quies corporea, & cultus exterior,quo in interiorem inducamur. Neque enim arctius ligat Chriſtianos cultus diei Dominici,& feſtorum ex præcepto, quam Iudæos præceptum de colendo Sabbato; Iudæis vero præcipiebatur tantum quies corporea, & cultus exterior, & non interior. vt S. Thom. 2. 2. quæſt. 122. ar.4.ad quartum & Caiet.ibid.tradunt,& ideo Chriſtianis quies interna non præcipitur. Quam opinionem clarè docent Victoria,Caiet.1.q.7.art.12.&2.2.quæſt.122 art.4.& in ſumma verb.Dies feſtos,& tom.1. opuſc. tract. 18.q.1.& Syluest.in Verb.circunſtantia.quæſt.3. & verbo Dominica.q.fin & in Roſa aurea. caſu 93. vbi ait omnes Doctores Ordinis S.Dominici conueniſſe,& determinaſſe hanc temporis ſacri circunſtantiam, neque neceſſario confitendam eſſe,neque illud doctrinæ S.Thomæ conuenire. Idemque habetur libello concordantiarum oppoſitio

3 num dictorum D.Tho.dub 148.& Nau.cit.n.32.

Nec his, quæ diximus, obſtat,quod peccatum mortale magis aduerſatur obſeruantiæ diei feſti quam alia opera manualia,ex S.Thom.2.2.q.122.ar.4.ad tertium, & S. Aug.in lib.de decem chordis,vbi ait,melius eſſe in die feſto lanam facere,quam tota die Næomenijs impudice ſaltare. Quia hinc tantum probatur peccatum mortale magis aduerſari fini illius præcepti,cum finis tam illius,quàm omnis alterius præcepti,ſit charitas. Tim.1.cui maximè repugnat peccatum mortale. Non tamen repugnat magis peccatum mortale ipſi præcepto,quam opus manuale; in quo præcepto prohibentur ſolum opera manualia;conſtat autem aliud eſſe id quod præcipitur,aliud finem,in quem præceptum tendit,ſecundum ea quæ tradit S.Thom.1.2.q.170.art.9.verum etiam eſt,quod ait S.Auguſtinus, maius peccatum eſſe die feſto laſciuè ſaltare,quam texere,arare, fodere; ſiquidem impudicitia præcepto Diuino naturali repugnat,arare vero,& texere tantum contraria ſunt legi diuinæ poſitiuæ. Quod autem in c.conſideret.de pæn.diſ. 5. dicitur,circunſtantiam temporis confitendam eſſe, nihil noſtro propoſito obſtat,quia id, ſicut alia multa dixit ibi S.Aug. conſulendo,non præcipiendo. Nau.cit.num.37.

4 Non eſt igitur circunſtantia temporis neceſſario confitenda, niſi quando peccatum ipſum eſſet opus manuale prohibitum fieri die feſto; vel niſi quis ea mente peccaret,ut ipſum feſtum violaret,& idem dicendum eſt de circunſtantia diei,qui ieiunio, vel orationi eſt deputatus: Si quis enim eo animo violet feſtum, vel frangat ieiunium,peccat mortaliter,& etiam circunſtantiam confiteri tenetur, is enim planè violat ſeu violare vult diem feſtum. Vnde fallitur Hal.qui 3.part.quæſt.2. memb. 5. ar. 2. docet peccantem mortaliter in die feſto, duplex peccatum committere quantum ad reatum, licet vnum tantũ ſit quoad actum. Fallũtur etiam Lyra Exod.20.& Maior, 4.d.17.q.4. Anton.3.par.tit.17.c.17.§.5.& Adrianus in 4. de confeſſ.q.4.col.4 §.venio nunc, qui docet illo Decalogi præcepto prohiberi peccatũ mortale.& Nau.cit.n.39

Secundo

Digitized by Google

Secundo, Circunſtantia Perſonæ, quamuis aliquando auget delictum, & vtiliter manifeſtatur confeſſario, non eſt tamen neceſſario confitenda, niſi peccatum voto, vel ſtatui confitentis directè aduerſetur. Nauar. cit. num. 50.& 88.

Dixi aliquando circunſtantiam perſonæ augere peccatum; ceteris n. paribus magis peccat conſtitutus in dignitate, quam priuatus. c. Homo Chriſtianus. d. 40. & cap. 2. de tranſ. prælat. ſic magis peccat prælatus, quam ſubditus. ca. præcipue. 11. q. 3. & magis ſciens, quam ignarus; & magis qui affectat ignorantiam quo liberius peccet, quam qui ſcit. ca. excellentiſſimus. 11. q. 3. Sic ceteris paribus magis peccat maritus adulterans, quam femina. ca. indignantur. 32. q. 6. quia mulier eſt fragilior, & minus potens reſiſtere tentationi. Item ceteris paribus grauius peccat, qui coram pluribus peccat, tolerabilior enim eſt culpa, ſi lateat. 32. q. 4. ca. Nemo quia plus dat ſcandali quod coram pluribus fit, glo. in d. c. Nemo. vnde etiam peccata grauia, & notoria; etiam poſt pœnitentiam impediunt a celebratione, nõ autem regulariter ſi ſint occulta. cap. fin. de temp. ordin. & c. veſtra. & c. fin. de cohab. cler. & mul. & S. Th. 1. 2. q. 73. ar. 8. & cap. præcipue. 11. q. 3. vbi dicitur, tot mortib. digni ſunt prælati, quot perditionis exempla tranſmittunt, vno .n. peccante, infirmi percutiuntur. cap ſi mala. 2. q. 5. vnde & fur occultus dupli, manifeſtus quadrupli punitur. §. pœna. inſtitut. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur. Nec obſtat, quod minus punitur clam contrahens, cum conſanguinea collaterali, quam qui palam, l. final. ff de ritu nupt. quia ibi non ſunt cetera paria, qui enim clam contrahit, præſumitur contrahere ſciens; qui vero palam, ignorans, ignorantia autem ſi non ſit affectata, minuit pœnam. Nau. in c. cõſideret. §. animaduertere. nu. 2. & 3. de pœn. d. 5.

Item grauius peccat, qui eſt melior; quam minus bonus, aut malus. c. conſideret. de pœn diſt. 5. vbi dicitur, Hec quiſque peccator eſt culpa vilior, quo Deo erat acceptior. Et infra. Ideo Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Quo enim quiſque maior eſt virtute, & ſapientia, eo facilius peccato reſiſtere poteſt, & ingratior eſt Deo qui eum maioribus donis ornauit, & plus ſuo exemplo alios deſtruit; & ideo plus peccat, ex S. Thom. 1. 2. quæſt. 73. art. fin.

6 Hæc autem, quæ diximus, intelligenda ſunt de illo meliori, qui ex contemptu, vel coram alijs, aut contra ſuum votum peccaret: Nam ille melior, qui ex ignorantia, vel ſubreptione, ac in occulto in alijs, quæ contra ſua vota nõ ſunt, peccat, leuius ceteris paribus delinquit; quam alius malus, vel minus bonus, vt docet S. Th. 2. 2. quæſt. 186. art. 1. & Naua. in cap. conſideret. §. ingratus. num. 4. de pœn. diſt. 5.

Quod ſi quis contra hæc dicat, nulli nocere debere ſuã bonitatem. ſicut nulli prodeſſe debet ſua malitia. cap. 1. de poſtul. præl. & c. Quanto. 2. c. 5. facilis eſt reſponſio. Nemini. n. ſua virtus nocet. non. n. creſcit peccatum melioris ex maiore illius virtute, ſed potius ex illius abuſu. quo. n. quiſque melior eſt & peccat, magis abutitur ijs, quæ Deus ei dedit, bonis. Sed neque huic veritati obſtat, quod Deus nõ ſit acceptor perſonarum; Rom. 2. & proinde non magis punire debet bonum peccantem, quam malum: Nõ enim eſt perſonarum acceptio, quando melior magis punitur; quam alius, eo quia ingratior fuit, & magis peccauit. Naua. in d. §. ingratus. num. 4.

Dixi tamen, circunſtantiam hanc perſonæ non neceſſario confitendam eſſe, quia non mutat de vna in aliam ſpeciem.

Dixi, Niſi peccatum voto, aut ſtatui confitentis directè aduerſetur, quia ſi religioſus fornicatur, iam tranſit in ſacrilegium. Ceterũ ſi religioſus blaſphemet, ſolius blaſphemiæ reus erit, ſicut & quilibet alius blaſphemans, vt tradit Caiet. 2. 2. quæſt. 7. art. 1. & Nauar. in ca. conſideret nu. 50. de pœn. d. 5.

7 Tertio, circumſtantia modi, quo delinquitur, auget nonnunquam peccatum, grauius enim eſt alio quam aliõ modo peccare c. origo. 32. q. 4. quia tamen modus peccandi raro mutat ſpeciem, ideo raro circunſtantia hæc confitenda erit. Nauar. cit. numer. 80. 81. Immo conſulunt omnes Doctores, vt hic modus in peccatis venereis taceatur, & parum, vel nihil in eo confitendo immoretur pœnitens, & minus confeſſarius in interrogando propter vtriuſque periculum euitandum. ex S. Anton. 3. p. tit. 17. c. 17. §. 3. Angelo Verb. interrogationes §. 9. & Doctores communiter in 4. diſt. 16. Ratio eſt, quia delectabile carnis, quanto magis in particulari conſideratur, tanto magis appetitum mouet, auctore Ariſt. 3. Ethic. & tradit S. Thom. in illa diſtinct. 16 quæſt. 3. ar. 2. quæſtiuncula 4. vnde qui cum femina oſculo, tactu, aut pollutione extra vas naturale peccauit, illud ſimpliciter confiteri debet, reticendo corporis partem, & modos.

8 Quarto, vt ſciatur an circunſtantia ſcandali neceſſario confitenda ſit, ſupponendum eſt ſcandalum eſſe dictum, vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ. ex S. Hieron. in Matth 18. & S. Thom. 2. 2 quæſt. 43. artic. 1. vbi per verbum illud *Præbens occaſionem ruinæ* non debet intelligi, quod actus ille debeat eſſe neceſſario ex ſua natura malus, ſed quod fiat mente, & intentione ſcandalizandi, aut quod talis ſit, quod veriſimiliter, & probabiliter videntem, aut audientem ad peccatum, & ruinam prouocet. Naua. in c. conſideret. §. animaduertere. numer. 9. de pœnit. d. 5. Quibus poſitis tria dicenda ſunt.

9 Primo, Quod qui publicè ea intentione peccat, vt alium in peccatum mortale inducat, neceſſario talem circunſtantiam confiteri tenetur: Hoc enim eſt peccatum ſcandali formaliter; & directè opponitur præcepto de non ſcandalizando proximum. Matth. 18. & patet ex capit. Nihil de præſcrip. & in hoc omnes conueniunt; & ideo ſit ſpeciale peccatum ſcandali, ex S. Thom. cit. art 3. & omnia peccata in ſua ſunt ſpecie confitenda, etiam & hoc peccatum ſpeciale ſcandali debet in confeſſione aperiri. Immo non ſolum confitendum eſt dictum, aut factum aliquod ea mente vt alius ad peccatum mortale prouocaretur; ſed etiam addendum eſt genus peccati, ad quod prouocare intendebat: vt ſatius ipſa ſpecies exprimatur. Siquidem acta non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine ſuam ſpeciem in genere morum ſortiuntur, ſecundum S. Th. 1. 2. quæſt. 18. art. 4. 6 & 7. cap. cum miniſter. 23. q. 5. & cap. cum voluntate. de ſent. excom. & Nauar. in d. c. cum conſideret. num. 117.

10 Secundo, Faciens opus quod eſt ex genere ſuo bonum, vel indifferens, tamen propter ſpeciem mali quam habet, occaſionem præbens ruinæ tale peccatum cum ſub nulla alia ſpecie peccati contineatur, quam ſub ſpecie ſcandali, neceſſario confitendum eſt; conſtituit enim ſpeciale peccatum ſcandali, vt notauit Caiet. 2. 2. q. 43. ar. 1. omnia autem peccata ſunt in ſpecie ſua confitenda.

11 Tertio dubium eſt inter Doctores; An quando aliquis mortaliter peccat coram alijs non tamen ea mente, vt alijs occaſionem peccandi præbeat, an tunc confitenda ſit circũſtantia ſcandali, Adrianus enim. in 4. de confeſſ. quæſt. 4. colum. 4. & Ioan. Maior. 4. diſt. 38. q. 3. & Syluest. in Verb. ſcandalum. q. 2. in fine dicunt eſſe confitendam. & fauet Palud. in 3. diſt. 38. q. 6. colu. 2. vbi ait paria eſſe facere aliquid, quo cures alium ad mortale ducere, & facere aliquid quod ſuapte natura eſt ad illud inductiuum. Quod ipſum docet S. Anton. 2. p. tit. 9. capit. 3. §. 4. colum. 1. & 6. dicens feminam peccare mortaliter, quæ credens & aduertens, aliquẽ eius viſu cadere in eius concupiſcentiam parui facit illud, & ſe illius aſpectui indifferenter offert, non vt eum inducat in eam concupiſcentiam, ſed tantum vt propriæ leuitati, & voluntati ſatisfaciat, excutiens forte per vias, manens in oſtio, aut in feneſtra, quo ſua pulchritudo laudetur. vel ob aliam vanitatem. Pro qua opinione facit, quod qui dicit aliquam contumeliam alicui, non quo ipſum dehoneſtet, ſed quo forte corrigat, vel cum eo iocetur, ſi ſequatur dehoneſtatio, erit contumelia, ſecundum S. Thom. 2. quæſtio. 72. artic. 2. Sed etiam qui alicuius malum ex ſola animi leuitate, ſine animo illum infamandi, profert, ſi exinde ſequitur infamia, erit peccatum detractionis, & neceſſaria erit famæ reſtitutio. ex eodem S. Thom. 2. 2. quæſt 73. articul. 2. Sicut ergo id quod eſt detractio materialiter, & per accidens, reducitur ad ſpeciem detractionis, ſi fama lædatur; Similiter ad contumeliam, ſi honor lædatur: ita etiam ſcandalum per accidens, ſi inde ſequatur ruina alterius, ad ſcandali

ſpe-

ſpeciem reducitur, & conſequenter confitendum erit.

11 In hac re valde quotidiana, & ſcitu digna, dicendũ eſt, Quod quoties peccatum a tali perſona fit, & coram talib. quibus probabile eſt, & veriſimile nouam ruinæ occaſionem per illud dari, toties neceſſario circunſtantia confitenda eſt, in quo ſenſu vera eſt Adriani, & aliorum opinio; Quando autem corã talibus peccatur, quibus non eſt probabile, nec veriſimile dari per illud nouam ruendi occaſionem, tunc non eſt neceſſe huiuſmodi circunſtantiam confiteri, verbi gratia, fornicatur quis coram eis, qui ad fornicandum parati erant; vel ferit aliquis enſe alterum coram viris manſuetis, de quibus credere par eſt, eos tali percuſſione non eſſe ad percuſſionem alliciendos; & quoties quis exinde non veriſimiliter creditur peccaturus, toties circũſtantiam hanc confiteri non eſt opus. Nau. cit. num. 9.

Hinc infertur, non ſufficere actionem ex ſe malam, & ſua natura ruinæ occaſionem alijs præſtantem, ad conſtituendum aliquid in vera ſpecie ſcandali, niſi & qualitas illorum, coram quibus ea fit, veriſimilem faciat viro prudenti occaſionem cadendi dediſſe, licet forte ipſi non peccarent.

An, & quando circunſtantia dubietatis animi confitenda ſit. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Faciens aliquid, de quo dubius eſt, an faciendum ſit, nec ne; num teneatur id confiteri.*
2 *Contra conſcientiam aliquid faciens peccat.*
3 *Adriani opinio de faciente aliquid, de quo dubius eſt, recenſetur.*
4 *Dubia an, & quando confitenda.*
5 *Circunſtantia dubietatis animi communiter confitenda non eſt.*
6 *Circunſtantia conſcientiæ, vel dubietatis, communiter ſpeciem peccati non mutat.*

1 Difficultas inter Doctores eſt, an q facit aliquid quod ſibi putat non faciendum, vel fecit aliquid quod dubitabat an illud eſſet mortale, necne, teneatur non ſolũ confiteri ſe peccaſſe, ſed etiam addere debeat, ſe ſcienter, ſeu contra conſcientiam id feciſſe, ſeu feciſſe id, de quo dubitabat an peccatum mortale eſſet, nec ne. In qua re quędam certa ſunt, quædam dubia, & incerta.

2 Primo certum eſt, omne quod fit contra conſcientiam, ſiue verè, ſiue falſo dictantem aliquid eſſe peccatum mortale, illud eſſe peccatum mortale; *Omne enim, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Rom. 14. Vbi gloſſa dicit, omne quod eſt contra conſcientiam ædificare ad gehennam, & habetur in ca. fi. de præſcr. & c. omnis. § illud 28. q. 1. & clarius docet S. Th. 1. 2. q. 19. ar. 5. & 6. & ibi Caiet. & idem S. Th. quodl. 8. art. 13. ait, cum qui facit aliquid, quod eſt ei dubium, an ſit mortale peccatum, peccare mortaliter talis. n. facit contra legem ſpecialem, Eccleſ. 3. Qui amat periculũ, peribit in illo, & ſpecialem habet cum ratione repugnantiam; quod quis periculo perdendi amicitiam Dei, propter amorem ſui, vel alterius, ſe exponat. Nau. in ca. conſideret nu. 52. de pœn. diſt. 5.

3 Secundo, Adrianus in 4. de confeſ. q. 4. col. 4. exiſtimat talem circumſtantiam eſſe confitendam, hac ratione ductus, quod omnis circumſtantia ſpecialem habens cum ratione repugnantiam, ſeu lege ſpeciali prohibita, ſiue quæ ſola efficeret actum mortalem, etiamſi aliunde non eſſet malus, ſit neceſſario confitenda, qualis circumſtantia eſt, facere aliquid quod quis dubitat eſſe peccatum mortale, aut quod quis contra conſcientiam facit.

4 Ceterum his non obſtantibus, non neceſſario confitenda eſt talis circumſtantia, quamuis. n. circumſtantia conſcientiæ, vel dubietatis animi, contra quam peccatur, ſit aliquando circumſtantia quæ mutat ſpeciem, & ideo neceſſario confitenda, illud tamen ſolummodo verum eſt in his quæ non alia de cauſa peccata ſunt, niſi quia contra cõſcientiam erroneam, vel dubiam facta ſunt, ſed in hoc caſu non tam cenſenda eſt circumſtantia, quam lex, contra quam peccatur, priuata & erronea ligans eam habentem. Nau. cit. nu. 70.

Præterea, cum circumſtantiæ non ſemper in ſpeciem ſpecialiſſimam exprimendæ ſint, & peccatum tam contra conſcientiam factum, quam contra ipſius dubietatem admiſſum reduci poſſit ad vnam ſpeciem, ad peccata, ſ. contra legem animi facta, & propterea confitẽda; quicunque tamen confitetur ſe peccaſſe, ſatis videtur illã circunſtantiam confiteri, qui n. confitetur ſe peccaſſe, niſi addat ſe ignoranter erraſſe, implicite confiteri videtur ſe ſciẽter deliquiſſe; Qui. n. confitetur ea, quæ ſunt contra legem naturæ, vel diuinam, ſunt peccata, illa confitetur quæ ab omnibus fere ſciuntur, vel ſciri debent eſſe peccata. c. ignorantia. de reg. iur. in 6. Qui vero confitetur ea, quæ contra leges humanas ſunt peccata, etiam confitetur ea, quæ ab omnibus præſumuntur ſciri eſſe peccata. cap. fi. de conſt. & proinde omnes, qui peccata ſua confitentur, præſumũtur a confeſſario ſciuiſſe illa fuiſſe peccata, quando ea commiſerint, niſi addant ſe ignoranter illa commiſiſſe, tunc n. quod fit contra legem peccatum non eſſet, niſi is qui facit illud, vel ſciret illud, vel ſcire deberet eſſe peccatum. cap. 2. de conſt. ignorantia. n. inuincibilis, ſeu (vt loquuntur Canoniſtæ) probabilis excuſat a peccato, ex S. Tho. 1. 2. q. 76. art. 3. & c. Apoſtolicæ. de cle. excom. miniſt. & ibi Pan. maxime cum ſcientia non ſit circumſtantia peccati, quæ mutat ſpeciem peccati, ſed tantum quid neceſſarium ad hoc, vt lex liget, & ad hoc, vt dicatur peccatum quod contra legem fit, vt docet Caiet. 1. 2. q. 77. ar. 4. & Nauar. cit. num. 72. & 73.

5 Hinc infertur, quod cum circunſtantia ſcientiæ, vel dubietatis animi, qua quis ſcit, vel credit eſſe peccatũ, quod fit, aut raro, aut fere nunquam talis ſit, quæ mutat ſpeciem peccati, etiamſi aliquando talis ſit, quæ peccatum inducit, ſcilicet quando eſt erronea; ideo quando erronea non eſt, neceſſario explicanda non eſt; immo ſatis ſen. per implicite exprimitur, quãdo exprimitur ipſum peccatum, niſi addatur ignoranter & ſine vllo dubio eſſe factum. Sicut enim qualitas quæ iure communi ineſt, vel ex narratis ſecundum ius commune colligitur, non neceſſario exprimi debet; vt ſi quis Archidiaconatum impetret, non oportet vt illum explicet eſſe curatum; quia iure communi cura ei ineſt. c. ad hæc. de offic. Archid. & tradit Rota deciſ. 13. de præb. in antiq. Et qui ait beneficio quod impetrat, ineſſe poteſtatem, & neceſſitatem audiendi cõfeſſiones, ſatis exprimit, illud habere curam, ſecundum eandem deciſionẽ: ita pari modo, iure communi præſumitur, eum qui peccauit, ſcienter peccaſſe. ideoque qui confitetur peccaſſe, confiteri videtur ſe ſcienter peccaſſe; & conſequenter quamuis confitens non dicat expreſſe ſe ſcienter, vel dubio animo peccaſſe, ſufficienter ſua confitetur peccata, nec tenebitur ad iterandam confeſſionem eorum peccatorũ, quæ ſciens, vel animo dubio admiſerit Nau. cit. n. 58. 59. & 73.

6 Quamuis autem circunſtantia mutans ſpeciem, & ſpecialem habens cum ratione repugnantiam, vel lege ſpeciali prohibita, neceſſario confitenda ſit; quia tamen talis nõ eſt omnis circunſtantia conſcientiæ, vel dubietatis; ſed ſola illa, quæ erronea eſt, & cum alia lege ſpeciali non concurrit; ideo talis ſola confitenda erit, quæ conſcientiam erroneam inuoluit: lex enim generalis quæ cum alia lege ſpeciali concurrit, actui contra illam facto non dat ſpecialem deformitatem, vt lex de declinando a malo, non dat ſpecialem deformitatem homicidio, quod lege ſpeciali prohibetur ſecundum omnes: & ideo lex illa de non contrauenien do conſcientiæ, vel non ſe exponendo dubio peccati, cum generalis ſit, quando concurrit cum alia ſpeciali, quæ vetat illum eundem actum quem conſcientia dictat non faciendum, non dat ei ſpecialem deformitatem, dat autem quando non concurrit cum alia, & conſequenter in hoc ſolo euentu, & non in illo, confitenda erit. Nauar. cit. num. 71.

An oblitus confiteri circunſtantiam neceſſario confitendam teneatur iterum confiteri peccatum cum illa circunſtantia; an vero ſufficiat eam ſolum confiteri, non confitendo iterum peccatum. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Oblitus confiteri circunſtantiam neceſſario confitendam, an confeſſionem iterare teneatur.*
2 *Circunſtantiam neceſſarie confitendam ſcienter omittens, confeſſionem iterare debet.*
3 *Syluestri opinio de omittente circunſtantiam ex ignorantia refertur.*
4 *Circunſtantiam neceſſarie confitendam ignoranter omittẽs, ſolam circunſtantiam prius omiſſam confiteri tenetur.*
5 *Vnico verbo multa peccata explicari poſſunt.*
6 *Circunſtantias neceſſario confitendas qui ignoranter omiſerint, quid facere debent.*

1 VT res facilius intelligatur, exemplis manifeſtanda eſt; iurauit, verbi gratia, Petrus ſe non percuſſurum ſacerdotem. Item iurauit, vel vouit non blaſphematurum, vel non fornicaturum, & tamen poſtea percuſſit ſacerdotem, blaſphemauit, fornicatus eſt: Poſtea verò adiens confeſſorem, confitetur percuſſionem clerici, blaſphemiam, fornicationem, oblitus tamen eſt confiteri circunſtantiam illam, ſcilicet quod percuſſerit, fornicatus ſit, vel blaſphemauerit contra iuramentum: Difficultas modo eſt, an ſatis ſit Petro dicere in ſecunda confeſſione accuſo me, quòd ter licitum, & ſanctum iuramentum fuerim tranſgreſſus; an vero requiritur etiam, vt iterum confiteatur ſe ſemel percutiendo clericum, ſecundo blaſphemando, & tertio fornicando licitum iuramentum violaſſe?

2 Primo, certum eſt ſecundum omnes, ſi in prima confeſſione ex induſtria omiſit circunſtantiam, confitendo ſolũ peccatum, tenebitur in ſecunda confeſſione non ſolũ peccatum cum illa circunſtantia iterum confiteri, ſed etiam hoc nouum peccatum de omiſſione debitæ circunſtantiæ ex induſtria: ſicut qui omitteret vnum peccatum mortale ex induſtria, & nouum peccatum committeret, & confeſſionem iterare etiam teneretur.

3 Secundo, quando ex obliuione quis omiſit circunſtantiam in priori confeſſione, quamuis Syluester verb. cõfeſſ. 1. q. 10. ſub finem, velit confitendum eſſe de nouo peccatũ ſimul cum illa circunſtantia omiſſa, ait. n. quod ſi circunſtantia feſti eſſet neceſſario confitenda, non ſufficeret dicere, Decies vel centies peccaui dieb. feſtis, ſed oportet addere, Talia decem, vel centum peccata in feſtis admiſi, et ait, eſſe magnum errorem dicere contrarium. Et ratio pro hac opinione eſſe poteſt, quia ſtatus peccatoris confeſſario innoteſcere debet, qui tamen non patebit niſi confiteatur peccatum ſimul cum circunſtantia omiſſa.

4 Tertio tamen dicendum eſt, ſufficere confiteri in ſecunda confeſſione ſolam circunſtantiam prius omiſſam, ſine confeſſione peccati prius legitimè confeſſi, & hoc ſiue confeſſio ſecunda eidẽ ſacerdoti, ſiue alteri fiat. ſic Ang. verb. interrogationes. §. 6. & Naua. in c. conſideret. num. 105. de pœn. diſtin. 5. Neque. n. vlla lex eſt quæ probat peccatum cum circunſtantia eidem confeſſario aperiendum eſſe niſi quando vtrumque memoriæ occurrit. Et deinde peccatum vere vna res eſt, quamuis varijs circunſtantijs, quæ neceſſario confitendæ ſunt, ſepiatur, ex Rich. & alijs. q. d. 19. & ita quamuis in genere morum dici poſſit multiplex, propter multas deformitates; tamen per modum prædictum confitendi, quo primo ipſe actus, deinde circunſtantia patefit, illi duplicitati ſatisfit. Præterea hac ratione optime etiam cognoſcitur ſtatus pœnitentis, ſicut. n. ſi quis omitteret confiteri peccatum mortale ex obliuione, ſecundum omnes, talis legitime confeſſus eſt, & eius ſtatus dicitur ſufficienter cognitus confeſſario, quamuis ex obliuione, & inaduertentia illud omiſit, ita a fortiori qui oblitus eſt confiteri circunſtantiam ſolam, & conſequenter ſicut ille tantum tenetur confiteri peccatum oblitum: ita iſte circunſtantiam oblitam: omnia. n. in vtroque caſu pari modo ſe habent, & proinde ſicut ille legitime confeſſus eſt, qui omiſſis multis peccatis per obliuionem, alia, quæ meminit, eſt confeſſus: ita & iſte, ſed & ſufficienter cognoſcitur ſtatus pœnitentis; Nam dum primo confeſſus eſt peccatum, aperta eſt grauitas peccati, & ſtatus peccatoris quoad malitiam, quam habet peccatum ex parte obiecti, & prout eſt Dei offenſiuum, quando vero poſtea in genere manifeſtatur actus & circunſtantia in ſpecie, patefacta eſt grauitas ipſius, & peccatoris ſtatus, quantum ad illam, cui conſequens eſt, totam illius peccati malitiam eſſe confeſſario penitus patefactam & ita ſatisfaciet ſic confitẽdo, Feci pater quoddam malum in ſe, quod iam ſum confeſſus, contra iuramentum, quod confiteri antea fui oblitus, & hoc ſufficit, ſiue poſtea eidem confeſſario, ſiue alteri cõfiteatur. Immo ſufficit dicere Decies iuramentum licitũ ſum tranſgreſſus, quod oblitus antea non fui confeſſus. Nau. cit. n. 108. & 111.

5 Hanc etiam ſententiam tenet Caiet. verb. confeſſionis ſeptima conditio. & To. 1. opuſc. trac. 5 q. 3. docens poſſe nos vno verbo centum periuria, & altero centum furta confiteri, & tamen in tot periurijs, & furtis multa inueniennir cum circunſtantijs neceſſario aperiendis. ſentit ergo ſufficere, quod ſeparatim peccatum, & ſeparatim circunſtantias oblitas confiteamur.

6 Hinc infertur, facile ac neceſſarium remedium illis, qui circunſtantias neceſſario confitendas per ignorãtiam, vel obliuionem multo tempore tacuerunt; poſſunt enim ſupputatione ſecum facta ſecundum hunc modum confiteri; quaſi decies loco ſacro reuerentiam neceſſario debitã violaui. Aliquando per ea, quæ ſecluſa loci circunſtantia non fuiſſent peccata; (qualia ſunt iudicia ſecularia, & magnæ occupationis contractus. cap. decet. de immunit. eccleſ. 6.) Aliquando per ea, quæ fuiſſent peccata, ſed venialia, (qualia ſunt prædicta ob gloriam venialem facta.) Aliquoties per ea quæ mortalia erant, (qualia ſunt furta, fornicationes, & confugientium ad ea loca exemptiones, & extractiones,) quæ tamen alias arbitrior me, quoad ſui obiecti malitiam, legitimè confeſſum ante hac fuiſſe. Nauar. cit. num. 112. & 113. Sic etiam qui omiſit confiteri circunſtantiam ſcãdali formalis, quia ſcilicet aliquid dixit, vel fecit, quo alius probabiliter prouocaretur ad peccandum mortaliter, reputare ſecũ debet, quoties veriſimiliter aliquid, ſiue de ſe bonum, ſiue malum, ſiue indifferens, ea mẽte, & intentione fecerit, aut dixerit, quo alium ad peccandum mortaliter prouocaret, & tacitis alijs peccatis dicat, ſe toties veriſimiliter id admiſiſſe. Quamuis in hac circunſtantia ſcandali confitenda, non ſolum confitendum eſt dictũ, aut factum aliquod ea mente, vt alius ad peccatum mortale prouocaretur; ſed etiam addendum eſt genus peccati, ad quod prouocare intendebat; quando quidem acta non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine ſuam ſpeciem in genere morum ſortiuntur, ſecundum S. Th. 1. 2. q. 18. ar. 4. 6. 7. atque Nau. cit. nu. 117.

De Conditionibus Confeſſionis legitimæ. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſionis conditiones recenſentur.*
2 *Confeſſio debet eſſe* ſimplex.
3 *Confeſſio* humilis *eſſe debet.*
4 *Confeſſio debet eſſe* Pura.
5 *Confeſſio* Fidelis *eſſe debet.*
6 *Confeſſio debet eſſe* Frequens.
7 *Confeſſio* Nuda *eſſe debet.*
8 *Confeſſio debet eſſe* Diſcreta.
9 *Confeſſio* Lubens *eſſe debet.*
10 *Confeſſio debet eſſe* Verecunda.
11 *Confeſſio*, Integra *eſſe debet.*
12 *Integra debet eſſe confeſſio quantum ad mortalia, non autem quoad venialia.*
13 *Mortalia ſemel legitime confeſſa, non neceſſario ſunt iterum confitenda.*

14 *Mortalia omnia, quorum quis memoriam habet, confiteri tenetur.*
15 *Confeſſio in ſpecie facienda eſt, nec ſufficit confiteri in genere.*
16 *Confeſſio debet eſſe* Secreta.
17 *Confiteri peccata ſua per interpretem nemo tenetur.*
18 *Peccata ſua ſcribere, quo memoria ſuccurrat, nemo obligatur.*
19 *Peccata ſua coram alijs confiteri, an liceat.*
20 *Peccata ſua manifeſta publicè confeſſario explicare nullus tenetur.*
21 *Peccata ſua ne quis publicè confiteretur, prudenter ſtatuit Leo Papa.*
22 *Confeſſio ſacramentalis corporali præſentia facienda eſt.*
23 *Confeſſio qualiter debet eſſe* Lacrymabilis.
24 *Confeſſio* Accelerata *eſſe debet.*
25 *Confeſſio debet eſſe* Fortis.
26 *Confeſſio qualiter debet eſſe* Accuſans.
27 *Pœnitens animo diſpoſitus eſſe debet, vt Deo pro peccatis ſuis ſatisfaciat.*

1 VAriæ ſunt confeſſionis ſacramentalis qualitates, & cõditiones quas referunt Doctores in 4. diſtin. 17. vbi S. Thom. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 4 & S. Anton. 3. par. tit. 14. ca. 1. §. 1. & alij alibi; ſunt autem numero ſexdecim, quæ his verſibus continentur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda:
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

2 *Primo* igitur requiritur vt ſit *Simplex*, id eſt, ſine plica, & obſcuritate verborum, ita vt clare a confeſſario peccatum intelligi poſſit, quod tunc maxime fit, quando ea omnia quæ ad quantitatem peccati cognoſcendam pertinent clare exprimuntur, & ita vt confeſſarius ſcire poſſit, an peccatum ſit mortale, vel veniale, & cui ſpeciei; Non enim eſt ſatis in genere ſua peccata confiteri: verbi gratia non ſatis eſt confiteri ſe deliberate. vel motu primo deſideraſſe res turpes; vel preces horarias ſine debita attentione recitaſſe; vel moroſa, aut alia carnis delectatione detentum fuiſſe; quia huiuſmodi aquè de veniali, ac mortali intelligi poſſunt: vnde in hoc caſu confeſſarius pęnitentem interrogare, & monere debet, vt ſimpliciter peccata ſua confiteatur abſque huiuſmodi verbis ambiguis, ita, vt quantitatem, & ſpeciem peccati ſciat. & an mortale, vel veniale ſit, alioquin non videtur ſufficienter ſua peccata confiteri. Nauarr. in cap. fratres. num 9. de pęn d. 5.

3 *Secundo* requiritur, vt ſit *Humilis* ita vt pęnitens ſe miſerum & infimum agnoſcat. Qui enim ſe iactaret, non videtur ſatisfacere: vnde qui confitentur capite cooperto, genu non flexo, ſeu ſedentes. aut coequitantes confeſſario; Itẽ qui ſtantes confitentur, quamuis valide confiteri poſſunt, (cum hæc confeſſionem non vitiant, ſi alia requiſita adſint) ſi tamen ita ſine vlla iuſta cauſa confiteantur, peccãt ſaltem venialiter, propter irreuerentiam, & immodeſtiam. Nau. cit. numer. 11.

4 *Tertio* requiritur, vt ſit pura, ſcilicet ab impertinentibus. capit. puta. 3. quæſtio. 9 & capitul ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. in 6. eſt enim peccatum ſaltem veniale, confeſſionem huiuſmodi extranjs, & impertinentibus confuſam facere. Maxime autem pura eſſe debet a peccatis alienis, ne in eo loco, & tempore detractionis, aut infamationis peccatum incurratur. Huiuſmodi tamen impertinentia, aut peccata aliena manifeſtata confeſſionem non vitiant, præſertim ſi pęnitens non aduertat ſe peccare, aut ſi aduertat ſe peccare, peccati illius pęniteret, & illud confiteretur. Vnde confeſſarius & pęnitentem admonere debet, ſi in hoc errantem videat, & hortari vt illius pęniteat. Nauar. cit. num. 13.

5 *Quarto* debet eſſe fidelis, hoc eſt, digna cui fides adhibeatur, hoc eſt verax: quale vero peccatum ſit mentiri in confeſſione dicetur inf.

6 *Quinto* requiritur, vt ſit frequens, duobuſque modis intelligitur, vno, vt qui frequenter peccat, frequenter confiteatur, quod ſolum eſt de conſilio, vnde S. Thom 4. diſtinctione 17. quæſtio. 3. artic. 1. quæſt 0. 4. ait hoc facere, pertinere ad bene ipſius confeſſionis. non autem ad neceſſitatem. Eſt enim ad bene eſſe, quia confeſſio eſt optimum medicamentum timorem Dei conſeruans Non eſt tamẽ de præcepto, aut neceſſariũ id facere, quia nõ tenetur homo pluries, quã ſemel in anno ex pręcepto regulariter cõfiteri. Altero modo, vt eadẽ peccata pluries quã ſemel cõfiteamur; ſecundum quem intelligendi modum etiam continet conſilium, iuxta illud S. Auguſtini, quanto pluribus confitebitur turpitudinem criminis, tanto facilius gratiam remiſſionis inueniet. capitul. quem pœnitet. de pęnitent. diſtinctio. 1. & hic eſt ſenſus germanus præſentis conditionis. Quamuis enim per primam confeſſionem & contritionem peccatorum remiſſa ſint peccata quoad culpam, in ſequentibus tamen confeſſionibus pœna & ſatisfactio temporalis pro illis ſubeunda, in quam pęna æterna commutata fuit, minuitur, tum propter abſolutionem ſacramentalem, per quam non ſolum augetur gratia; ſed etiam minuitur pęna in purgatorio ſubeunda, ex Caietan. in opuſcul. tom. 1. quæſtio. 4. in materia confeſſio. Vnde vtile eſt eadem peccata ſæpius cum conſcientię quiete confiteri, quamuis qui ſcrupuloſi ſunt & ex tali ſcrupuloſitate confeſſiones ſuas ſæpius iterant, melius facient, ſi poſt ſufficientem ſemel confeſſionem, & abſolutionem ceſſant ab vlteriori confeſſione; in iſtis enim non ita vtile eſt ſæpius confeſſiones iterare propter ſcrupulos vitandos. ex Nauar. cit nu. 30.

7 *Sexto* requiritur vt ſit Nuda, ita vt non operiatur verbis, quæ peccati grauitatem, & turpitudinem obſcurant- qui enim ita obſcurant peccata, vt confeſſarius ea non ſatis intelligat. non ſatisfacit, vt enim dicitur in l. de ætate. ff. de interrog. actio. Nihil intereſt, an quis taceat interrogatus, an obſcure reſpondeat, vt incertum dimittat interrogatorem. Nau. cit. num. 12.

8 *Septimo* debet eſſe diſcreta, tum in verbis, vt ſcilicet honeſtis vocibus explicentur peccata præſertim carnis; tum in circunſtantijs explicandis, maxime in circunſtantijs venereis; tum in modo narrandi, ita vt peccata quæ ſimul exprimi poſſunt, non dicantur diuiſim, verbi gratia, poteſt quis centum periuria vno verbo confiteri, dicens; centies peieraui; centies blaſphemaui; centies rem notabilem furatus ſum Caietanus tomo primo tractat. 5. quæſtione 3. Nauar. in capit. conſideret. num. 110. & in cap. fratres. num. 53. de pęn. diſtin. 5.

9 *Octauo* requiritur vt ſit lubens, id eſt, voluntaria omnino propter Deum, vel ſaltem principaliter propter Deum, quamuis impellatur minus principaliter ad id timore infamiæ, vel verecundiæ. Vnde ſatisfacit præcepto confeſſionis, qui principaliter confitetur, vt veniam peccatorum a Deo impetret, quamuis forte non fuiſſet confeſſus, niſi timor infamiæ ipſum ad id impuliſſet. Res enim iudicari debet ſecundum id, quod eſt principale. capitulo. non dubium. de ſentent. excommun. Sicut non committit ſimoniam qui celebrat principaliter ob Deum, quod tamẽ non feciſſet niſi precibus, vel pretio ad celebrandum inuitatus fuiſſet, vt docet Maior 4. diſtinct. 25. quæſt 2. colum. 2. Neque canonicus, qui principaliter chorum frequentat in Dei honorem, & obſequium, quamuis hoc non faceret niſi lucraretur quotidianas diſtributiones; & ita quamuis Petrus non fuiſſet peccata confeſſurus, niſi pudor, aut timor eum ad hoc impuliſſet, ſi tamen his impulſus principaliter confiteatur vt pareat præcepto, & vt ſua peccata ſibi condonentur, ſufficienter confitetur, dummodo cetera interueniant. Nauarrus dicto capitulo fratres. num. 58.

10 *Nono* debet eſſe verecunda; debet enim verecundiam pęnitens & intus habere, & præ ſe quoad confeſſarium ferre. vnde qui confitetur peccata, quaſi hiſtoriam aliquam narrando, vel ſe de illis iactando, nulla ex parte erubeſcens,

beſcens, quoad confeſſarium, neque quoad ſe, non videtur ſatisfacere. capit. quem pœnitet. de pœn. diſt. 1. & Nauarr. cit. num. 59.

11 *Decimo* requiritur vt ſit integra; confiteri. n. debet omnia peccata ſua, non ſolum quæ dicto, aut facto exteriori, ſed etiam quæ interna voluntate admiſit. cap. omnis. de pęn. & remiſſ. vt etiam tradit Concilium Florentinum in §. quartum eſt. in decreto Eugenij 4. & nuper etiam definiuit Tridentinum ſeſſ. 14. cap 5. & can. 7. Immo etiam & peccata reſeruata, quorum abſolutionem confeſſarius præſtare non poteſt cum alijs illi aperienda ſunt Nauarr. cit. num. 61.

12 Intelligitur autem conditio hæc primo, de mortalibus, (non autem de venialibus) quæ vel confeſſarius nouit eſſe mortalia, vel certe dubitat eſſe talia ſecundum omnes; quamuis qui dubitat, vel opinatur eſſe mortalia, pro dubitatis vel opinatis confiteri debet, non pro certo mortalibus, ſecundum omnes. Venialia autem licet vtiliter. & ſanctè confiteri poſſunt, non ſunt tamen neceſſario confitenda, vt definit Concilium Tridentinum ſeſſ 14 capit. 5. Hoc autem quod diximus, quod non ſit neceſſe confiteri venialia, intelligitur, quandò non probabiliter dubitatur an ſint mortalia, tunc enim ſub dubio neceſſario confitenda ſunt; Extra hunc tamen caſum, quamuis vtile ſit illa confiteri. cum & illa etiam ſola ſine mortalibus, iuſta materia ſacramenti pœnitentiæ eſſe poſſint ex Sanct. Thom. 4. diſtinctio 16. quæſtion. 2. art 2. quæſt. 3 & Naua. in cap. quem pœnitet. num. 9 de pœn diſt. 1. & in c. quotidianis. de pęn. diſt. 3. & in Manu. cap. 21, num 33. non eſt tamen neceſſarium.

13 Secundo intelligitur hæc conditio de mortalibus peccatis nondum legitime confeſſis: non enim tenetur quis mortalia ſemel legitime confeſſa, iterato confiteri. ex S. Thom. 4. diſtinct. 16. cit. & quolib. 1. quæſtion, & alijs omnibus.

14 Tertio intelligitur de mortalibus, quorum memoriam habet tempore confeſſionis poſt debitum conſcientiæ ſuę examen, vt colligitur ex Concilio Florentino vbi ſupra. Vnde ſi quis diligentiam debitam non adhibuit, quo ſua peccata memoriæ occurrerent, vel ſi craſſe ignorat, vel nõ dubitat eſſe mortale quod deberet ſcire. vel dubitare tale eſſe, confiteri tenetur. non ſolum ea, quæ oblitus fuit, vel ignorauit eſſe peccata: ſed etiam ea quæ cum tali obliuione, & ignorantia confeſſus fuerit, vt communis opinio cum Rich. in 4. diſtinction 17. art. 2. quæſtion. 6. tradit, & ſatis euidenter colligi poteſt ex Concil. Tridentino, ſeſſion. 14. capit. 5. & fuſius explicat Ioan. Gerſon 2. par. fol. 191. cap. quæritur ſub finem. Nauarr. in d. cap. fratres num. 64. & 65.

15 Quarto, non ſufficit vt quis confiteatur in genere ſe peccaſſe in cogitando, loquendo, & operando, talis enim confeſſio generalis non ſufficit; ſed debet aliqua peccata in ſpecie confiteri; vnde ſi quis venit ad confeſſionem, & nullum peccatum in ſpeciali confitetur, quod frequenter accidit in ijs qui frequenter communicant, à confeſſario monendi ſunt, vt confiteantur aliqua, vel aliquod peccatum ſaltem veniale, etiam ante confeſſum, ſi aliquod non dũ confeſſum non habeant, ut abſolutio ſacramentalis illi detur, quia de ſubſtantia confeſſionis ſacramentalis eſt alicuius peccati confeſſio in particulari. ex Sanct. Thom. 3. part. quæſt. 84. art. 2. Nau. in cap. fratres. num. 9. de pęn. diſt. 5. & Manu. cap. 2. n. 5. & ſufficit quod ſit alicuius venialis confeſſio ex eo. S. Thom. 4. diſt. 16. quæſt. 2. art. 2. & diſt. 26. quæſt. 3. art. 2. q. 3 Nau. in capit. quem pœnitet. nu. 9. de pœn. d. 1.

16 *Vndecimo* debet eſſe *Secreta*, quod triplicitee intelligi poteſt: Primo; ita vt nemo teneatur confiteri peccata ſua alijs audientibus. capit. quis aliquando. §. ſecreto. de pęnitent. diſtinct. 1. & capit. omnis. ibi ſolus, de pœnitent. & remiſſ.

17 Hinc infertur primo neminem teneri ad ſua peccata per interpretem confitenda, quamuis id facere poſſit, quando confeſſarius confitentis idioma non intelligit ex Scot. in 4. diſtinct. 17. quæſt. col. 2. & Caiet. in ſumma. verb. confeſſio. in conditione 11. confeſſionis. vbi ait, etiam mutum ſcientem ſcribere, poſſe per ſcripturam confiteri, quã ſuis manibus legendam exhiberet confeſſario, non tamen ad id teneri, ſed ſatisfactorum, ſi nutu meliori modo quo poteſt, confiteatur. Quo etiam modo intelligendi ſunt S. Tho. 4. diſt. 17. quæſt. 3 art. 4. & Ioan. Maior. ibidem, quæſ. 1. dum S. Thomas dicat confeſſionem per interpretẽ aliquando faciendam eſſe. Maior autem id negat, ſiquidem id facere poſſe pęnitentem S. Th. ait, non autem ad id tenetur. vt rectè ſentit maior Nau. in cap. fratres. n. 86. de pęnit. diſt. 5.

18 Infertur ſecundo, neminem teneri peccata ſua ſcribere quo memoriæ ſuccurrant, quamuis id licitum ſit dum cautè fiat, vt tradit Caiet. & ante eum Maior in 4. d. 17. q. 2. dicens aliquando teneri hominem ſua peccata ſcribere, vel confiteri ante quadrageſimam, quod dictum eius intelligi debet in eo, qui aduertit ſe veriſimiliter non recordaturum in quadrageſima, neque vnquam poſtea tempore oportuno illa peccata, niſi ſcripta habuerit, de tali enim homine dicendum eſt, teneri vel ad ſtatim confitendum, vel ad ſcriptura memoriæ ſuccurrendum, antequam ea obliuiſcatur, aliàs id ſolum de conſilio eſt, non de præcepto, Nau. cit. n. 88.

19 Secundo intelligi poteſt hæc conditio, ita vt non poſſit quis licitè peccata ſua fateri, tertio audiente cui fauet, d. c. quis aliquando. § non tibi dico, vt te prodas in publicum. Sicut enim grauius eſt occidere ſe, quàm proximum, cap. ſi non licet. 23. quæſt. 5. ita grauius eſt ſe, quam proximum infamare. cap. non ſunt audiendi. 11. q. 3. quia non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus prouidenda ſunt bona, & curam de nomine bono habemus 2. Corinth. 8.
20 & Eccleſiaſt. 41. Nau. cit. nu. 90.

Hinc infertur primo, neminem teneri ad confitẽda ſua peccata, etiam manifeſta publicè cõfeſſario ex Ioan. And. in ca. omnis. de pęn. & remiſſ. Nauar. cit num 91. 93. vnde quod in Extrauaganti quadam Sixti 4. contra Petrũ Oxomenſem, cuius caput eſt, licet ea, ſignificatur, confeſſionẽ neceſſario eſſe debere ſecretam; non ita intelligẽdum eſt, vt ſubſtantia, & eſſentia confeſſionis ſacramentalis ſit ſecretorum; ſed quod Chriſtus non præcepit illam fieri publice, immo quod regulariter non debeat publicè fieri, quamuis aliquando in vindictam ſcelerum, & alios bonos fines rectè quis publicè confiteri poſſit, vt declarat Cõcil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 14. Nau. in gloſ ſummæ. num. 31. de pœn. d. 5. & in Manu ca. 1. n. 5. maximè quando pęnitens ex magna contritione, & in terra aliena, vbi feruet inter homines pęnitentia. id facere contingeret.

21 Infertur ſecundo, prouidè fuiſſe cautum in ca. quamuis de pęn. diſt. 1. à Leone Papa, ne homines publicè confiteri cogerentur; quamuis enim feruente diuino amore partim olim pudebat homines fateri, quod malefeciſsẽt, eo quod grauiſſimè pudebat eos malefeciſſe, deficiente tamen poſtea charitate non ita expediens erat, vt ſic publicè confiterentur. Na. in d. c. fratres n 93.

22 Tertio intelligi poteſt conditio hæc, ità vt ſecreta ſit, id eſt, quod facienda ſit confeſſio ſacramentalis corporali præſentia. cap. quem pęnitet. de pęn. diſt. 1. Siquidem abſolutionis forma, quæ habet, Abſoluo te. præſupponit abſoluendum eſſe præſentem. Vnde ſequitur neque confeſſionem, neque abſolutionem fieri poſſe per procuratorẽ, neque per nuntium, neque per ſcripturam ita vt mittatur ad confeſſarium confeſſio, & viciſſim remittatur abſolutio, dummodo id facere poſſit per ſe, Omnia enim ſacramenta perſonæ propriæ actionem exigunt, cum ſuſcipiũtur, excepto matrimonio, quod per procuratorem contrahi poſſe non eſt dubium. c. fin. de procur. in 6. & Nau. in c. quem pęnitet. n. 4. de pęn. d. 1. & in c. fratres. de pęn. diſ. 5. nu. 94. & Manu. cap. 21. nu. 36. In caſu autem quo quis per ſeipſum confiteri nequit, non tenetur ad confitendũ per alium, nec per ſcriptum, nec per interpretem. Si tamen id faceret, valerent confeſſio, & abſolutio, quæ ſcriptæ mitterentur, ſecundum Paludanum in 4 diſtin. 17. q. 2. art. 1. & Adrian. in 4 de confeſſ. q. 1. col. 6. & Nau. vbi ſupra.

23 *Duodecimo* debet eſſe lacrymabilis, id eſt, cum dolore & diſplicentia omnium peccatorum mortalium commiſſorum, cum propoſito illa iterum non committendi, neque

di, neque alia mortalia. capit. pęniten. diſtinct. 3. lachrymæ autem corporales etſi vtiles ſint, & optandæ, non ſunt tamen neceſſarię. In hac autem re opus eſt prudentia in confeſſario; grauiter enim errant quidam confeſſores, dum interrogant pœnitentes, an diſpliceant eis peccata commiſſa ſuper omne odibile particulare puta mortem, paupertatem, &c. aut, an proponant vitare mortalia ſuper omne vitandum, puta direptionem, vnde nullo modo ad huiuſmodi particularia confeſſarius deſcendere debet, ſed ſi merito dubitat de nimium tenui pęnitẽtis diſplicentia, vel propoſito vitandi ſolũ aliquibus bonis & ſanctis motiuis, eũ ad dolorem de peccatis concipiendum hortetur. Nauarr. in dict. capitulo. fratres numero. 97.

24 Decimotertio requiritur, vt ſit accelerata; Quæ conditio eſt ſolùm de conſilio, & de bene eſſe confeſſionis, vt optime docet S. Thom. 4. diſtinct. 17. quæſtio. 3. articulo. 3. quæſtiuncula 4. Quamuis enim debet homo habere propoſitum ſaltem virtuale confitendi tempore debito, quia ſine illo contritio non contingit; non tamen tenetur regulariter ſub nouo peccato confiteri niſi ſemel in anno. dummodo non occurrat articulus neceſſitatis, aut ſummenda ſit Euchariſtia, & adſit copia Sacerdotis. Nauarr. citat. numer. 99.

25 Decimoquarto debet eſſe fortis, ita ſcilicet vt nulla verecundia, nullus timor pœnitentem à confitendo dehortetur, vnde qui nullatenus per ſe ſolum confeſſurus fuiſſet peccata, ob ruborem fortſſias ipſum vincentem; ſi tamen interrogationibus Confeſſarij pulſatus omnia peccata ſua confiteretur, ſatisfaceret confeſſioni. argum. capitul. 1. §. diligens de pœniten. diſtinct. 6. Eo tamen caſu monendus erit pœnitens, vt eum pęniteat eius puſillanimitatis, qua deterrebatur à confitendis neceſſarijs, & ita ſuadendus eſt vt illud quoque peccatum, quod commiſit volendo aliqua occultare, cum alijs confiteatur. Cum enim ſit ſacrilegium velle aut proponere confeſſionem dimidiare, capitul. ſunt plures. de pœniten. diſtinct. 3. & omnia peccata mortalia confitenda ſunt. capitul. omnis. de pęniten. & remiſſion. conſequenter & hoc propoſitum omittendi confitendum eſt, & de eo pœnitens, ſi hoc non aduertit, per confeſſarium admonendus eſt, ex dict. §. diligens. & Nauarr. citat. numer. 102. 103.

26 Decimoquinto requiritur, vt ſit accuſans, ſibi nimirum quod peccauerit, non diabolo, non mundo, non carni. capitul. Non eſt. 15. quæſtio. 1. Erit tamen ſufficiens accuſatio qua principaliter ſibi peccata imputat, quamuis minus principaliter eadem imputet diabolo. capit. ſi enim. de pęniten. d. 2. vel ſenſualitati propriæ; iuxta capit. omnis ętas. 12. q. 1. & c. ſicut tribus gradibus. de pęn. diſt. 1. vel aliquibus aliis: qui etſi non potuerunt dare iuſtam peccandi cauſam: aliquam tamen occaſionem dederunt. Nauarr. citat. num. 105.

27 Decimoſexto debet eſſe parere parata, hoc eſt, vt pœnitens habeat animum Deo pro peccato ſuo ſatisfaciendi iuxta confeſſarii arbitrium. Hoc vero licet optimum conſilium ſit, modo Sacerdotis arbitrium ſit æquum, non eſt tamen neceſſarium, aut de præcepto. Nauar. cit. numer. 106. Hoc itaque modo breuiter explicatæ ſunt qualitates confeſſionis Sacramentalis, de quibus nonnulla in ſequentibus melioris & facilioris intelligentiæ cauſa explicanda ſunt.

An, & quale peccatum ſit mendacium in confeſſione factum. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Mendacium omne peccatum eſt.*
2 *Mendacium in confeſſione factum non eſt ſemper peccatum mortale.*
3 *Mendacium in confeſſione factum circa venialia, aut circa mortalia confeſſioni extraria, non eſt mortale.*
4 *Mendacium circa ea, de quibus a confeſſario interrogatur, non eſt ſemper mortale.*
5 *Mendacium circa veniale quo caſu mortale eſſe poſſit.*
6 *Confitens veniale quod non commiſit, cum alys mortalibus, commiſſis, non peccat mortaliter.*
7 *Confitens mortale, quod ſcit ſe non commiſiſſe, peccat mortaliter.*

1 QVamuis in confeſſo ſit apud omnes mendacium ſemper eſſe peccatum, iuxta capit. primum 22. quæſtio. 2. & capitul. ſuper eo. de vſur. & multo grauius in confeſſione dictum. Non eſt tamen ita certum quale peccatum illud ſit. Nam Paludanus in 4. diſtinct. 21. quæſtione 2. articul. 1. ait eſſe peccatum mortale, propter irreuerentiam quandam ſacramenti mentiri in confeſſionis iudicio, ſiue cauſa humilitatis, ſiue deliberatæ hypocriſis fiat, & San. Anton 3. part. tit. 13 capitulo 18. in ſexta conditione, ait, qui aduertens in iudicio confeſſionis mentitur, maximè de mortali, peccat mortaliter. Sed & S. Thom. 2. 2. quæſtione 69. articul. 1. ait, non teneri nos ad confitendum venialia, ſi tamen ea confitemur, & mentiamur, peccamus mortaliter; Quia ſicut vis iuramenti mendacium ex ſe veniale facit mortale, ita vis iudicij de veniali facit mortale, Idemque clarius eo in loco affirmat Caietanus.

2 Alii tamen & verius docent non ſemper eſſe peccatum mortale in confeſſione mentiri. Nauarr. in capitul. fratres. numer. 15. de pœniten. diſtinctio. 5. Sicut enim in iudiciis mendacium de rebus leuibus eſt tãtum veniale, ita etiam in confeſſione mendacium de rebus leuibus, etiam ad confeſſionem pertinentibus veniale ſolum erit. Et ſicut in omni materia ſurreptio, & leuitas rei ſecundum San. Thom. 1. 2. quæſtio. 88. articul. 5. & 6. & 2. 2. quæſtione 35. articulo 3. & quæſtione 59. artic. 4. & quæſtio. 66. articul. 6. excuſant à mortali, ita etiam in iudicio tam interioris, quàm exterioris fori excuſabunt. Sed & tunc ſolum mendacium in iudicio dictum eſt mortale, quando ad illud iudicium ita pertinet vt ipſum iudicium peruertat, vt ſignificat S. Thom. 2. 2. quæſtio. 90. artic. 4. ſub finem, dicens, Mendacium contra iudicium, vel doctrinam eſſe mortale: Non dicit, quæ in iudicio, & docendo mendacia ſunt, eſſe peccata mortalia, ſed tantum quæ contra iudicium, & doctrinam ſunt. Vnde etiam infert ibi Caietanus iudicem qui dum iudicat, aliquot mendacia miſcet, non tamen contra iudicium, ſed circa impertinentia, peccare quidem, non tamen mortaliter, & pari ratione dicendum eſt de mendacio in confeſſione, quod tunc ſolum eſt peccatum mortale, quando mentitur in confeſſione peccati mortalis nondum confeſſi, vel etiam peccati mortalis prius confeſſi quod tamen confiteri propoſuit. vel etiam in confeſſione peccati venialis quod confiteri proponit, vt enim Caietanus ait, ſuo propoſito confitendi fecit illud peccatum veniale iuſtam confeſſionis materiam, & ita tenetur id, quod ſuper ea dicit, officere verum. Nauarr. citato numero 16. & 17. & 12.

3 Hoc autem, quod diximus, intelligi debet de peccatis mortalibus confeſſis quæ tamen propoſuit confiteri, & etiam de venialibus, (quæ ſiue prius confeſſus eſt, ſiue non) quæ tamen proponit confiteri; Quia mendacia confeſſioni extraria, & impertinentia etiam circa mortalia, & etiam circa venialia, quæ quis non propoſuit, illud tamen propoſitum intra confeſſionis actionem reuocat, & mutat, non erunt mendacia mortalia. Nauarrus citato numero 18. Quia in his, quæ a ſola noſtra voluntate pendent, & quæ liberum eſt nobis confiteri, vel non, (qualia ſunt confeſſio venialium, & etiam confeſſio mortalium prius legitimè confeſſorum) donec in aliam tranſeant obligationem; puta voti, vel contractus, vel delicti, vel aliam, poſſunt pro libito noſtro mutari. Et ita qui mentitur de veniali, vel de mortali prius legitime confeſſo, non cenſetur peccare mortaliter: Quia talis cenſetur vel non propoſuiſ-

ſe illa confiteri omnino, & ita non peccat, vel ſi confiteri ea propoſuerit ante confeſſionem inceptam, poſtea tamē ea non confitendo, propoſitum ſuum intra confeſſionis actionem reuocaſſe cenſetur, & conſequenter non peccat. Nau cit. n. 19. & 20.

4 Hinc infertur, quod qui ſemel rem habuit cum muliere, vel aliquod aliud peccatum fecit, ſi interrogatur de hi à confeſſario, Reſpondeat ſe non habuiſſe, vel non feciſſe tale peccatum, eo quod vel non propoſuit, quæ prius legitimè confeſſus eſt, iterum confiteri, vel ſi cōfiteri propoſuit, ſaltem cum interrogabatur à confeſſario tacitè reuocauit propoſitum ea confitendi, ſciens ſe ad id non teneri, non peccat mortaliter. Naua cit. nu. 23. & 24.

5 Quando autem pœnitens nullum habet peccatū mortale, aut veniale quod confiteri tenetur, nec confitetur vllū quod verè commiſit, ſed aliquod veniale quod non commiſit, in quo confitendo mentitur, talis mortaliter peccat confitendo hoc veniale quod non commiſit, non tamen quia mentitur, ſed quia quod non erat ſacramenti confeſſionis materia, pro illa ſubſtituit, ſic enim ſacrilegium, & magnam irreuerentiam contra ſacramentum committit, facit enim vt forma abſolutionis inanis ſit dum materiam non aptam, & ſuper quam forma cadere non poteſt, profert: Non enim poteſt forma abſolutionis cadere ſuper peccatum quod nunquam fuit commiſſum, & ideo cum talis in hoc euentu nullum aliud confitetur peccatum, nec aliquam materiam niſi falſam ſubſtituit, irritatur forma abſolutionis, & peccatum ſacrilegij committit, iuxta ea quæ tradunt Sanct. Thom. 2. 2. quæſt. 99. art. 1. 2. 3. & gloſſa in cap. ſacrilegium 17. q. 4. & Nauarr. cit. num. 27.

6 Dixi id eſſe mortale, quando pœnitens non confitetur vllum peccatum quod admiſit, ſi enim confiteretur cum alijs peccatis mortalibus, aut venialibus per ipſum admiſſis aliquod peccatum veniale, quod non commiſit, quāuis ſic mentiendo peccaret, peccaret venialiter, non tamen mortaliter. Ratio autem quare in hoc caſu peccaret tantum venialiter, in alio vero caſu mortaliter, (cum tamen in vtroque caſu mentitur ſolum circa veniale non commiſſum) eſt, quia in priori caſu nulla eſt materia apta & idonea, ſuper quam forma abſolutionis cadere poteſt: At vero in poſteriori euentu eſt aliqua apta materia, poteſt enim pœnitens velle vt forma abſolutionis ſacramentalis valeat eo modo quo poteſt, & ita vult ſaltem implicitè, vt illa forma cadat ſuper materiam illam quæ apta eſt abſolutioni, qualis ſunt alia peccata mortalia, vel venialia per eum admiſſa, & ideo non irritatur in hoc caſu forma ſacramenti, ſicut in priori caſu contingit. Sicut & qui ſuper panem, qui non ſolum è tritico, ſed alia minus apta Euchariſtiæ materia eſſet confectus, verba conſecrationis proferret, ſuper aptam partem, & non ſuper ineptam verba conſecratoria proferre cenſeretur, in quo caſu valida erit forma conſecrationis ſuper illam materiam conſecrationi aptam. Nauar. cit. num. 27.

7 Hinc infertur, quod qui confiteretur ſe peccaſſe aliqua mortalia, quæ tamen ſcit non peccaſſe, aut qui dubitat an peccaſſet, & fatetur ſe certo peccaſſe, peccaret mortaliter. Nau. cit. n. 26.

Infertur ſecundo, quod opinio Sanct. Thomæ & aliorum Doctorum, vt vera ſit, intelligi debet de mendacio contra iudicium, vel doctrinam, & de peccato in confeſſione modis ſupra dictis, non autem de mendacio, quod iudicio, vel doctrinæ, vel confeſſioni impertinens eſt. Neque enim voluit Sanct. Thom. omne mendacium in iudicio eſſe ſemper peccatum mortale, cum 2. 2. quæſt. 70. art. 4. dicat, quod mendacium in iudicio ſit mortale ex genere ſuo, ſicut quælibet alia iniuſtitia, per quod tacite ſignificabat, in ſpecie nonnunquam eſſe veniale. Nauarr. cit. num. 22.

Quibus caſibus frequentanda, ſeu iteranda ſit confeſſio. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Iteratio confeſſionis ex quot fontibus oritur.*
2 *Confeſſio non ex eo iteranda eſt, quod ſit informis.*
3 *Confeſſio quæ integra non fuit, iteranda eſt.*
4 *Confeſſio facta confeſſario, qui caret iuriſdictione, nulla eſt, & iteranda.*
5 *Confeſſio iteranda eſt ob cenſuram, qua ligatur pœnitens.*
6 *Pœnitentiam iniunctam non adimplens, an confeſſionem iterare teneatur.*

1 VArij caſus ab authoribus annumerari ſolent, in quibus neceſſaria eſt confeſſionis iteratio, qui ex vno horum quinque fontium oriuntur, videlicet ex defectu confeſſarij, vel contritionis, vel confeſſionis, vel ſatisfactionis, vel inhabilitatis.

Primus caſus, quo iteranda eſt confeſſio, eſt ex defectu contritionis, & doloris ſufficientis in ipſo pœnitente, quando ſcilicet, quis confitetur ſine vllo dolore peccatorum: vel cum dolore quidem peccatorum prætentorum, non tamen cum propoſito ſufficienti vitandi futura; qualis eſt, qui dolet ſe furatum, non tamen habet animum reſtituendi. Qualis item, qui dolet ſe fornicatum, non tamen proponit deliberate concubinam relinquere. Per talem enim contritionis defectum pœnitentia redditur non vera, capit. Quod quidam. de pœniten. & remiſſion. quo caſu neganda eſt abſolutio, vt ibi habetur; Si enim pœnitens tacet huiuſmodi propoſitum non confitetur integre: Si autem cum alijs peccatis illud quoque propoſitum confiteatur, inhabilem ſe reddit abſolutioni; ſi quidem venia non datur niſi correcto. reg. Peccati de reg. iur. in 6. & cap. legatur. 24. quæſtion. 2. & ideo ſi abſoluatur, ſacrilegium admittit confitens ſuſcipiendo, & confeſſarius dando abſolutionem, propter irreuerentiam, quam ſacramento faciunt. argum. cap. illud. diſtinct. 95. & capit. per Eſaiam. 1. quæſt. 1. & Nauarr. in cap. fratres. num. 33. de pœn. diſt. 5.

2 Ceterum non iteranda erit confeſſio, ſi doleat de peccatis præteritis, & vitare proponat futura; licet non tam diſpliceant peccata, nec tam vitanda proponantur, vt ex his conſletur contritio, neque attritio talis, quæ cum ſacramento faciat contritionem; quia cum nemo ſcire poſſit, an ſit in gratia; Eccleſ. 9. & cap. fin. de purgat. canon. neque etiam ſcire poterit an ſit contritus; contritio enim Dei amicum efficit. Neque etiam eo ſolo nomine iteranda eſt confeſſio, quod ſi informis, id eſt, quod ſine charitate, & gratia fiat. ſecundum Sanct. Thom. 4. diſtinct. 17. quæſtion. 3 articul. 4. & Caietan. quæſtion. 5. de confeſſ. ſicut enim reliqua ſacramenta vera eſſe poſſunt, dante, & accipiente illa peccato mortali infectis, etiam & ſacramentū pœnitentiæ verum eſſe poteſt ſine gratiæ productione, cū nullibi contrarium de ſacramento pœnitentiæ ſtatutum ſit. Nau. cit. num. 36. & 37.

Secundus caſus eſt ex defectu ipſius confeſſionis, quando ſcilicet confeſſio non fuit integra omnium peccatorum: vel quia præ verecundia tacetur aliquid neceſſario dicendum; vel tam craſsè de confitendis cogitat, vt omittat ea, quæ communiter omnes confitentur; puta, ſi non haberet animum abſtinendi à mortalibus, quod etiam mulierculæ ſolent explicare: vel ſi debitam diligentiam non adhibuit, quo ſua peccata memoriæ occurrerent, vel ſi craſſe ignorat, vel dubitat eſſe mortale, quod deberet ſcire, in quo caſu confiteri tenetur non ſolùm ea, quæ oblitus fuit, vel ignorauit eſſe peccata: ſed etiam ea, quæ cum tali obliuione, ac ignorantià

confeſſus

confeſſus fuerit, vt docet Richar.4.diſtinctio.17.articul.2 quæſt.6.& Nauar.cit.numer.37.& 65. Sic etiam iteranda erit,quando fit ſacerdoti non proprio,vt infra, aut quando confitetur proprio,qui tamen notorie ipſo iure, vel per ſententiam ſuo titulo priuatus eſt. Nauar.in ca.placuit.nu. 179.de pęnit.d.6.

4 Tertius caſus eſt,ex defectu confeſſarij, quando ſcilicet in eo fuit defectus vel poteſtatis,vel ſcientiæ, vel voluntatis,ex eo nimirum quia non erat ſacerdos,vel non habebat iuriſdictionem ſuper confitentem,vel neſciuit, vel noluit abſoluere,vel tantam doctrinam non habuit; quanta neceſſario exigebatur in confeſſario ſaltem reſpectu talis confitentis. Nauar.in capitul.1, §.laboret.num.2. de pœniten. diſtinct.6.

Item quando eſt ab eccleſia catholica diuiſus.Sacerdos enim hæreticus & pro tali denunciatus iuriſdictione caret, nec tali niſi in extrema neceſſitate confeſſio licite fieri poteſt diſt.32.c.præter.§.ſciendum.

Item ſi ſit excommunicatus,vel interdictus, vel ſuſpenſus notorius,ita vt nulla tergiuerſatione celari poſſit,abſoluere nequit ex defectu poteſtatis; Nec refert quoad hoc an generatim,an vero ſpeciatim ſit quis cenſura notatus. Nauar.in d.§.laboret.num.13.

5 Quartus caſus eſt ex defectu,& inhabilitate pœnitentis, ad ſuſcipiendum ſacramentum propter cenſuras eccleſiaſticas. Nauar. in dict. capitul. fratres numer.38. de qua re infra.

6 Quintus caſus ſecundum multos eſt,quando pœnitentia iniuncta non impletur, de qua re ſuo dicetur loco. Hoc vnum ex Adriano interim 4. quæſtione 4. de confeſſione ſub finem,addendum eſt, ſcilicet,eum, cui pœnitentia, priuſquam abſoluatur, imponitur, & non curat illam, quam acceptat, pœnitentiam memoriæ mandare, ac veluti contemnit, teneri poſtea confeſſionem illam iterare, ſi eam non implet. Quia talis peccat mortaliter antequam abſoluatur, & cum illud peccatum non confiteatur, confeſſio deſinit eſſe integra. Verum cum hæc confeſſionis iteratio non naſcitur ex pœnitentiæ obliuione, vel ex eo, quod illa non impletur, ſed ex defectu integritatis, optime ad ſecundum fontem, nimirum ad defectum confeſſionis reduci debet. Nauarr. citato numero.50.

Quæ,& qualis diligentia ſufficiens, & neceſſaria eſt ad examen conſcientiæ. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Examen conſcientiæ quanta diligentia faciendum.*
2 *Scoti ſententia de hac re refertur,& refellitur.*
3 *Confiteri volens,conari debet peccata ſua ad memoriam reuocare.*
4 *Diligentia quæ, & quanta ſufficiens ad examen conſcientiæ faciendum.*
5 *Crebro confitens,ad minorem diligentiam tenetur quam qui raro.*
6 *Excuſari poteſt quis aliquando ne aliquod peccatum confiteatur.*
7 *Confeſſarius, an, & quando,interrogare debet pœnitentem de diligentia præmiſſa in examine facto.*
8 *Confeſſarius quid facere debet,quando pœnitens ſe accuſat de non præmiſſa debita diligentia in examine.*

1 Res hæc ſatis dubia, & controuerſa eſt inter authores: Scotus enim in 4 diſtinctio.17.quæſtio.1. & Palud.ibidem q.2.artic.1.colum.2.talem diligentiam in hac re requirunt qualẽ pro re ardua in memoriã reducenda pęnitens adhiberet: Gabriel vero in dicta diſtinctione 17. quæſtione 1.colum.8. ſolum ait, quod confiteri debet omnia, quæ recordari poteſt. At vero Ioannes maior ibidem quæſtio.3. vult hominem,qui confeſſurus eſt, talem debere præmittere diligentiam, quo omnia ſua peccata occurrant, qualem adhiberet, ſi quam orationem latinam ad eruditos eſſet habiturus,aut ſi de multo & longo tempore impenſa pecunia domino vigili, ac auaro rationem eſſet redditurus. Caietanus in verb. confeſſio, ait eum, qui credit ſuam peccatorum inquiſitionem eſſe ſufficientem, quamuis vere talis non ſit, & ob hoc aliquod tacuerit peccatum, non teneri ad iterationem confeſſionis, & in materia de confeſſione quæſtione quinta ait,tunc demum ex integritatis defectu iterandam eſſe confeſſionem, quãdo ex propoſito dimidiatur confeſſio, vel adeo craſſa eſt conſcientiæ diſcuſſio, vt aliqua obliuiſcatur. Concilium vero Florentinum, §.Quartum. ſolummodo docet confitenda eſſe peccata, quorum habet memoriam,& nihil ait de diligentia neceſſaria in reducendo ad memoriam peccata, verum in hac re dicendum eſt

2 Primo, Nimis rigida cenſenda eſt ſententia Scoti & aliorum in reducendo ad memoriam peccata: vix enim poſſumus has curas inter ſe conferre, ſiquidem ad pronunciandam orationem latinam iuuat ipſa potentia ſenſitiuam,quæ dicitur iraſcibilis, quæ ſua natura in ardua fertur: iuuat etiam naturalis inclinatio,iuuat appetitus innatus honoris, & diuitiarum, iuxta proœmium Decretalium, & ſexti & capitul.omnis ætas. 12. quæſtione 1.& capitul.omnes dilectores. diſtinctione 47. Cum tamen è contra appetitus hic ſenſitiuus, quem vocant concupiſcibilem,minuat curam recogitandi peccata, quippe qui fugit triſtitiam & dolorem, ex tali cogitatione naſcentem tanquam quoddam malum, omnis enim triſtitia in ſe quoddam malum eſt, quamuis aliquando ſit ſecundum quid bonum ex Sanct. Thom. 1.2.quæſtio.39.artic.1. Nauarr.in capitul.fratres numer.74. Concilium autem Florentinum ſolum habet homines confiteri peccata, quorum memoriam habent,non autem dicit,habere poſſunt. Sed præterea nemo tantam adhibere poteſt curam, & diligentiam, quin maiorem ſi velit, adhibere poterit, & ita dubij ſemper eſſent homines, an ex talis diligentiæ adhibendæ defectu confeſſiones priores reiterare tenerentur,& denique vix aliquis eſſet è vulgo,qui valide vnquam confiteretur.

Secundo,quamuis nullus erat textus in iure ante Concilium Florent. & Trident.ſeſſion.14.capit.5. & canon.7. qui expreſſe de hac diligentia reuocandi in memoriam peccata loquatur, fuit tamen ratio naturalis, quæ id dictabat,vt docet Richard.4.diſtinctione 17.artic.2.quæſtio 6. dictat enim ratio, vt habet Cicero libro 1.offic. quod talem curam iuſtam vnicuique negotio adhibeamus,qualem rei grauitas requirit; Vnde cum confeſſio peccatorum præteritorum negotium ſit ſatis graue & notabile, conſequens eſt, vt qui ſua peccata debito modo confiteri velit pro ratione talis negotij diligentiam aliquam iuſtam adhibeat ſuper reductione eorum ad memoriam. Nau.cit. num.69.& 70.

4 Tertio,tanta diligentia neceſſaria eſt,& ſufficiens,quanta viro prudenti humano more rem æſtimanti neceſſaria videtur,vel quanta videtur ſufficiens vt plurimum hominibus qui ſunt illius conditionis, cuius eſt is,qui illam diligentiam adhibet, dummodo bona fide putet eſſe pro ſua fragilitate mediocrem, prout ex Concilio Tridentino in ſeſſion.14.capitul.5.colligi poteſt. Nauarr. citat. numero. 75.& 76.

5 Quarto,qui crebro confitetur,nõ tenetur tantam qualibet vice curam adhibere, quantam qui raro confitetur, neque qui paucis, & paruis implicatur negotiis, quantam qui multis,& magnis,neque idiota ad tantam, quantam doctus, qui ſcit loca, & circumſtantias peccati, perſcrutari tenetur. Nauar.citat.numer.71. Multi enim maxime ſimplices, etſi non ſe ſufficienter præparauerint, ex propoſito tamen, & voluntate quam habent reſpondendi interrogationibus confeſſarii,quia ſciunt illum interrogaturum, præſertim ſi ſciant confeſſarium eſſe prudentem, & doctum, cum tali propoſito reſpondendi,cenſeri debent ſufficientem diligentiam adhibuiſſe. Nauarr.citat. numer.80.

6 Quinto,excuſatur quis aliquando a confitendo peccato

Digitized by Google

ob ignorãnam, quia putat id non eſſe peccatum, qui tamẽ ob eandem ignorantiam non fuit a peccato excuſatus: Siquidem ignorantia, qua quis putat aliquid non eſſe peccatum, excuſat aliquando confeſſionem, ne dicatur minus integra, quæ tamen ignorantia eum a peccando non excuſabit, cuius rei hæc ratio reddi poteſt ex S. Thom. 1.2.q.76 art.3 & 4. & Caiet. ibidem. Quia ignorantia, quæ nõ reddit actum peccandi inuoluntarium, reddere poteſt omiſſionem illius confitendi inuoluntariam. Nau. cit. num. 82. prout etiam Adrianus in dub. 6 poſt 4. quæſt. de confeſſione tradit.

7 Sexto, confeſſarius, qui ſuſpicatur, confitentem ſine iuſta præmeditatione ad confeſſionem venire (quod eſt frequentiſſimum) pœnitentem ſuper hoc diligenter interrogare debet: Iudex enim ex ſuo officio, quantum in ſe eſt, ſupplere debet, ne iudicium reddatur nullum cap. cauſam quæ. de iudic eo modo quo dicemus.

8 Septimo, quando pœnitens confitetur, ſe non vt debebat ad memoriam peccata ſua reduxiſſe, quod quotidie multi timorati viri facere ſolent, ſi confeſſarius videt id a pœnitente fieri, & dici, non quod credat ſe non adhibuiſſe debitam, diligentiam illam, quam integritas confeſſionis requirit, ſed quia bonatum mentium eſt vereri, Iob. ca. 9. & timere culpam, vbi non eſt cap. ad eius diſt. 5. aut quod hoc dicit, quia per eam omnia, vel maiora venialia in mentem non reduxit, quod tamen non eſt neceſſarium, in hoc caſu abſolui poteſt pœnitens ſine aliquo ſcrupulo: vel ſecũdo confeſſarius exiſtimat illum non adhibuiſſe debitam diligentiam & ſufficientem in peccatis memorãdis, & in hoc caſu, aut neceſſitas vrget, ſcilicet morbus, bellum, & naufragium, & huiuſmodi, & in hoc etiam caſu abſolui debet, & idem dicendum eſt de receptione Euchariſtiæ, quæ ſine ſcandalo differri non poteſt, immo ſufficit pœnitentia omiſſæ diligentiæ & diſcuſſionis conſcientiæ, cum ea peccatorum recordatione, quæ illi fuerit poſſibilis. Naua. in d. cap. fratres. n. 83. & in cap. 1. §. diligens num. 15. de pœn. diſt. 6. aut nulla vrget neceſſitas, & tunc conſiderare debet confeſſarius an ea, qualemcunque adhibuerit diligẽtiam, cum ſuis interrogationibus ſe à factis, aut faciẽdis, diligentiam mediocrem conſtituat, & tunc audiri, & abſolui poteſt, & debet, præmiſſis tamen interrogationibus, quę videbuntur neceſſariæ: Vel tertio confeſſarius videt pœnitentem nolle interrogari, vel etiamſi velit, a deo tamen nil præmeditatum venire, vt etiam cum interrogationibus, & reſponſionibus confeſſio non fiat integra: & in hoc caſu abſolui non debet, ſed blandis verbis moneri, vt pro ſua fragilitate, priuſquam confitetur, præmeditetur ſaltem tantum, quantum ad integrandam confeſſionem cum interrogationibus opportunis ſufficiat. Nauar. in d. c. fratres. num. 83.

Qua ratione conſtat confeſſionem debere eſſe integram, & an aliquo in caſu confeſſio legitima eſſe poſſit, quamuis non ſit integra.
Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Integritas confeſſionis, qua ratione conſtat, aut probatur eſſe neceſſaria.*
2 *Difficultas integrè confitendi, allatis certis caſibus, oſtenditur.*
3 *Remedia afferuntur, quibus vti debet pœnitens, quando integrè confiteri non expediat.*
4 *Perſona complicis non eſt confitenda.*
5 *Ratio huius rei affertur.*
6 *Habens reſeruata, & non reſeruata, quid facere debet.*
7 *Habens reſeruata, quanam obſeruare tenetur.*
8 *Confeſſarius qualiter ſe gerere debet, cum habente reſeruata.*
9 *Confeſſus habenti poteſtatem abſoluendi a reſeruatis, ſed vnius reſeruati oblitus, quid faciet.*
10 *Abſolutus ab inferiori a non reſeruatis, ſed antequam abſoluatur a ſuperiori de reſeruatis, ſi nouum peccatum cõmittat quid facere debet.*
11 *Confeſſio per accidens fieri poteſt non integra.*
12 *Duæ perſonæ, diuerſo tempore, vnum abſoluentes, vnicum ſolum ſacramentum perficiunt.*

1 RES hæc de ſolis peccatis mortalibus intelligitur, quæ alias non fuerunt vnquam confeſſario legitimè manifeſtata; ſiquidem non neceſſe eſt venialia omnia confiteri; & mortalia, quæ quis ſemel legitimè confeſſus eſt, & ab eis abſolutus, non tenetur vnquam iterum confiteri.

Et quidem varias rationes afferunt Doctores, cur confeſſio peccatorum mortalium nondum legitimè confeſſorum integra eſſe debeat. Nam Sanct. Thom. in 4. diſt. 17. quæſt. 3. ar. 4. quærela 2. & Palud. ibidem: docent, Quod ſicut medico corporali infirmus omnem ſuam infirmitatem notam facere debet, quo recte illi mederi poſſit, ita medico ſpirituali omne animi vitium cognitum eſſe debet. Quæ tamen ratio Durando non placet, propter diſcrimen quod inter medelam animi, & corporis cernitur; ſiquidem medela corporea, quæ vnum ſanat morbũ, alium aliquando auget, medela vero animæ, quæ eſt ſola contritio, & gratia Dei, æque omnes animi morbos ſanat. Hinc ipſemet Durandus illam rationem affert, quòd confeſſio reſpondere debeat contritioni, & ideo ſicut contritio eſſe non poteſt, niſi ſit omnium peccatorum mortaliũ, ita neque confeſſio. Verum neque hæc ratio probat neceſſario omnia peccata vni, & ſimul confitenda eſſe; Nam & ſatisfactio reſpondet etiam contritioni, & tamen iuſtè poteſt pœnitens ſatisfacere de alijs vno tempore, dilata ſatisfactione aliorum in aliud tempus. Vnde tam S. Thomæ, quam Durandi rationes, congruitatem tantum, non autem neceſſitatem integritatis probant. Nulla ergo ratio humana reddi poteſt, quæ ſola neceſſario concludat integram omnino debere eſſe confeſſionem, ſed id lege tantũ cautum eſt iuſta, & æqua, vt quis omnia peccata mortalia nondum confeſſa, poſt debitam diligentiam in examine conſcientiæ adhibitam, confiteatur, quæ conſuetudo ſũ inde ab eccleſiæ principio vſque hodie ſeruata eſt, & à Chriſto in Apoſtolos, & ab eis ad nos vſque deriuata eſt. Quæ integritas ſatis iure antiquo, & nouo cauetur, prout colligi poteſt ex cap. Non poteſt. de pœn diſtin. 1. & ex cap. ſunt plures. de pœn. diſt. 3. & ex cap. 2. §. cautus. & c. fin. de pœn. d. 6. & ex cap omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & remiſ. & ex Conc. Triden. ſeſſ. 14. c. 5.

Quia vero nonnulli caſus contingere poſſunt, in quibus durum ſit omnia confiteri, maxime quia aliquando exinde pœnitens occaſionem confeſſario peccandi daret: vt ſi mulier probabiliter putaret ſe ſolicitatum iri a confeſſario, ſi ſe fornicatam fuiſſe confiteatur; vel probabiliter arbitretur, eum ad lpxum mouendum, ſi ei ſuam turpitudinem patefaciat; deinde quia aliquando tales circunſtantiæ confitendæ ſunt, quarum confeſſione detegeretur alia perſona, quo caſu nõ videtur debere, neque poſſe talis detegi, neque manifeſtari, verbi gratia, quando quis rem habuit cum matre, aut mediator fuit, quod illam tertius haberet, quam matrem confeſſarius nouit; ideo nõ videtur, quin ſaltem aliquando licitum ſit confeſſionem dimidiare, ita vt non teneamur integrè confiteri. Ceterum quid in his caſibus faciendum ſit, dicemus.

2 Primo, circunſtantiæ huiuſmodi aperiendæ ſunt confeſſario, quando is eſt perſona, quam putamus profuturam, & non obfuturam, argum. capit. Hoc videtur. 22. quæſt. 5. & Nauarr. in cap. conſideret. num. 96. & ſeq. de pœn. diſt. 5.

Secundo, Quando confeſſarius non eſt talis perſona, pœnitens debet ei confiteri ita velatus, & transformatus, vt neque ex voce, neque ex nomine cognoſcatur a confeſſario, non enim tenetur pœnitens manifeſtare nomẽ, aut quis ſit dicere, niſi quantum ad ea, quæ neceſſaria ſunt ad hoc Sacramentum, ad quod non eſt neceſſarium ſcire, quod nomen, aut quod domicilium ſit pœnitenti, neque an ſit coniugatus, ſi non peccauit cõtra matrimonium, ne-

que an

Digitized by Google

que an ſit religioſus, ſi non violauit paupertatem, caſtitatẽ, aut obedientiam, ſatis enim eſt, vt pęnitens certum reddat confeſſarium, qood confiteri ei poſſit, & ipſe eum audire, & ab ipſo abſolui ex Caietano in ſumma verb. confeſſio. & Nau. cit. num. 79.

Tertio, ſi non ſit locus hoic remedio, quærere debet facultatem confitendi alteri, vel à proprio Sacerdote, vel ab eius ſuperiore, non tamen poteſt eo ipſo alteri confiteri, niſi Sacerdos ſit in culpa propter ignorantiam, vel quia confeſſiones reuelat, ex Paludano in 4. diſt. 16. q. 3. ſub finem. & Nauar. vbi ſupra.

4 Quarto, quando nulli horum remediorum eſt locus, quã uis S. Thom. in 4. diſtin. 16. & Paluda. in 4. diſtin. 21. quæſt. 3. colum. 4. velint detegendam eſſe tertiam perſonam: Immo Paludanus ait, mulierem committentem inceſtum cum fratre ſuo debere hoc confiteri, quamuis frater confeſſario notus ſit, quem etiam ſequuntur Gab. ibid. quæſt. 1. dub. 2. & Maior. quæſt 3. arg 8. & Syluester. Verb. Confeſſ. 1. quæſt. 24. verior tamen opinio docet in hoc caſu tacendam eſſe perſonam, & peccatum: ſic enim expreſſe teſtatur Innoc. in c. omnis. colum. 2. de pœn. & remiſſ. & Hoſtienſis ibidem colum 4. vbi ait, Quod qui iuſta de cauſa non vult confiteri proprio Sacerdoti, neque reperitur alius cui confiteatur, & neceſſitas vrget, illi confiteri debet omiſſis circumſtantijs, vnde periculum, vel damnum ſequi poſſet. Immo idem docet Ioan. Maior. in 4. diſtin. 15. quæſt. 5. colum. 5. verſic. ſed remanet. qui ſibi contrarius eo in loco ait, quod qui occidit fratrem Sacerdotis, vel habet circumſtantiam, quam Sacerdos reuelare ſolet: vel eſt tale peccatum, quod Sacerdotem moueret ad peccãdum: vel ſi quis propriam conſanguineam cognouerit, quæ eſt filia Sacerdotis, talia peccata confiteri non tenetur. Sed & S. Thom. in 4. diſtin. 17. quæſt. 3. art. 4. ait, pœnitentem probabiliter timentem periculum peccandi ex confeſſione obuenturũ confeſſario, vel ſibi, non teneri ad ei confitendum, etiam ſi non fiat facultas confitendi alteri ab ipſo, vel a ſuperiore; affirmans inſuper eũ ſola contritione, confeſſione non præmiſſa, in illo caſu communicare poſſe, tanquam qui confeſſarii facultatem non haberet. iuxta gl. in c. De homine. de celeb. Miſſ. multoque magis illo tantum tacito peccato eiuſque confeſſione in aliud tempus opportunum dilata, aliis confeſſione apertis communicare poteſt, ſecundũ Caie. in ſumma. verb. confeſſionis decima conditio. vbi etiam aſſerit. Non eſſe confitendum peccatum cum reuelatione confeſſionis, aut cum famę, aut vitæ periculo, quo in caſu, ait, fieri poteſt aliorum peccatorum confeſſio, omiſſis illis, quorum confeſſio alias eſſet damnoſa. Nauarr. cit nu. 100. 101. & Ma. c. 7. nu. 1.

5 Huius autem dicti ratio eſt. Quia concurrentibus duabus legibus contrariis, minor cedit maiori. (ſic enim lex de non furando cedit legi de paſcendo fame morientem. ca. paſce. d. 86. iunct. c ſi quis propter neceſſitatem. de furtis) lex autem de non lędendo alterum, cum ſit Diuina, & naturalis, maior eſt quam lex de confitendo integre, quę licet Diuina ſit, non tamen Naturalis, ſed poſitiua, ſeu ex tempore data, & iden lex de huiuſmodi circunſtantia confitenda, cedere debet legi de non infamando proximum, cui cõſequens eſt, quod talis circumſtantia, & peccatum taceri debet, prout etiam docet Rich. in 4. diſt. 21. artic. 4. q. 4. & art. 5. quęſt. 2. & Nauar. cit. num. 95. & 99. Qui etiam cum Paludano & aliis omnibus docet, eum, qui confiteri non poſſet circumſtantiam mutantem ſpeciem, ſine confeſſionis ſibi factæ reuelatione, ad illam confitendam non teneri, multoque minus ad idem præſtandum in caſu noſtro obligatus erit.

6 Quinto, quoad caſus reſeruatos, a quibus confeſſarius inferior, aut parochus pœnitentem abſoluere nequit, eo quod ſunt peccata ſuperiori reſeruata, tenetur etiam pœnitens in hoc caſu, tam peccata reſeruata, quam alia omnia mortalia confiteri parocho, aut confeſſario Inferiori; quicquid Ioan. Maior in 4. diſt. 15. quæſt. 5. id neget. Quando igitur pęnitens aliquod peccatum reſeruatum habet, ſecundum communem eccleſiæ, & Doctorum vſum, infraſcripta obſeruare debet.

7 Primo enim adeat eum, cui reſeruata ſunt, & ei omnia peccata confiteatur, & ab omnibus abſoluatur. Nau. in c. 2. §. cautus. n. 11. de peniteni. diſtinct. 5.

Secundo, ſi ille ſuperior nolit audire omnia, poteſt confiteri illi ſola reſeruata, & poſtea ea. & alia omnia confiteatur proprio confeſſario, qui poſſit eum abſoluere ab omnibus, etiamſi ſuperior non abſoluiſſet a reſeruatis. Nauar. cit. nu. 12.

Tertio. ſi prius adeat inferiorem, qui eum a reſeruatis abſoluere non poſſit, confiteatur illi omnia, qui abſoluet eum a non reſeruatis (ſi modo non ſit excommunicatus, ſi enim eſſet excommunicatus non debet vlla ratione illum abſoluere, ne ſacrilegium committat) & poſtea remittat eum ad ſuperiorem pro abſolutione a reſeruatis, cui confitebitur ſola reſeruata, & ab eis ſolis abſoluetur. Nau. cit. num. 13.

Quarto, poteſt pœnitens per ſe, vel per alium adire ſuperiorem, & ab eo impetrare commiſſionem ſecretã verbo, vel ſcripto, vt abſoluatur a ſuo confeſſario, vel alio. Na. cit. num. 15.

Quinto, poteſt pœnitens confiteri ſuo confeſſario omnia ſua peccata, & abſolui ab eo, de quibus ipſe poſſit abſoluere, & deinde confeſſarius per ſe, vel alium, ſeu epiſtolam petere a ſuperiore, vt faciat ſibi facultatem abſoluendi quãdam hominem in genere, nullo penitus expreſſo, qui ei confeſſus eſt tale peccatum, cuius abſolutio eſt illi reſeruata, in qua re difficilem ſe oſtendere non debet ſuperior, ſi tamen dare noluerit hanc facultatem, vtendum erit modo ſecundo. Na. cit. nu. 14.

Sexto antequam confeſſarius ad remedia prædicta deſcendat interrogate debet pœnitentem, an habeat aliquã Bullam ſui Epiſcopi, vel Papæ, facientem poteſtatem confeſſario abſoluendi illum in tali caſu, videat etiam confeſſarius, an ille caſus ſit de eorum numero, a quibus ipſe abſoluere poſſit, & ſi poſſit, pœnitentem ſine abſolutione dimettere non debet. Nau. cit. num. 17. & Man. capit. 26. numero. 6.

Septimo, qui confitetur confeſſario habenti poteſtatem abſoluendi ab omnibus peccatis, & cenſuris. vel ratione Bullæ alicuius, vel ratione temporis, quia concedebatur Iubilęum, & per oblitionem inaduertentiam, vel ignorantiam, qua neſciebat id eſſe peccatum, omiſerit confiteri aliquid, quod erat reſeruatum ſuperiori, vel cenſura aliqua Eccleſiaſtica innodatum a ſolo ſuperiori delebili, & abſolutus fuerit a confeſſario ab aliis etiam, & abſoluitur ab eo, ita vt a quocunque inferiori poſtea abſolui poterit, licet teneatur illud confiteri quando occurrerit memorię, vel aduerterit. vel ſciuerit eſſe peccatum, ſecundum Paluda. 4. d. 18. quęſt. 5. col. pen. Gabr. 4. diſt. 17. quęſt. 1. ſub finem, & Adrian. in 4. quęſt. 4. de confeſſ. col. 10. & Nauar. cit. num. 32. & Man. cap. 26. nu. 6.

10 Octauo, qui confeſſus eſt inferiori, & ab eo abſolutus eſt de non reſeruatis, ſi dum ad ſuperiorem pro reſeruatorum abſolutione habẽda vadat, aliquod peccatum mortale de nouo committit, in hoc caſu. ſi ſuperior audire velit etiam peccatum non reſeruatum de nouo commiſſum, illud cũ reſeruatis pænitens confiteri debet, ſi vero ſuperior reſeruata tantum audire velit, tunc ſuperiori reſeruata ſolũ confiteri debet, & poſtea illud nouum peccatum mortale ſuo confeſſario confiteri debet, ex qua triplici abſolutione particulari vna tantum erit ſacramentalis, & integra abſolutio. & idem dicendum de quadruplici, puta, ſi iam ſecundo ſoperiori confeſſus, & vadens ad confitendum tertio inferiori, aliquod reſeruatum admittat, ob quod oporteat eum ad ſuperiorẽ quarto redire, vt ab eo abſoluatur. Nau. cit. num. 22.

11 Hinc infertur primo, qnod licet abſolute, & per ſe loquẽdo, confeſſio debet eſſe integra, per accidens tamen ob aliqua, quę contingunt, fieri poteſt non integra. Et quod communiter dicitur confeſſionem omnium peccatorum integram eſſe debere, id quidem verum eſt ſecundum ſe, & ſimpliciter, & ſecundum confitentis propoſitũ, quãuis per accidens partialis eſſe poteſt, vt ex dictis conſtat.

12 Infertur ſecundo, duas perſonas, diuerſo tempore, & multis forte interiectis diebus, & actionibus altera poſt alteram

Digitized by Google

verã abſoluentes, vnicum perficere Sacramentum, ita vt ex duabus abſolutionibus, vel aliquando ex tribus, vel quatuor, vna integra ſacramentalis conſtituatur: adeo vt gratia ſacramentalis, quam ſacramentũ ex opere operato confert, tum demum pœnitenti conferatur, quando ab vltimo (ideſt vel a ſecundo, quando ſunt duæ abſolutiones, vel à tertio, aut quarto, quando ſunt tres, vel quatuor abſolutiones, vt in prædictis exemplis videre licet) datur abſolutio, ſiue is ſuperior, ſiue inferior fuerit. Naua. cit. nu. 20. & 21. Vnde fallitur Adrianus, qui in 4. q. 4. de confeſſ. col. 6. docet abſolutionem illam, quam facit is, cui ſola reſeruata deteguntur, non eſſe ſacramentalem.

Quod confeſſio alieno ſacerdoti ſine licentia proprij facta, nulla, & irrita ſit. Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſionem alieno, ſine proprij licentia factam, nullam eſſe, quis primo ſtatuit.*
2 *Sacerdos alienus quare valide aliquem abſoluere non poteſt.*
3 *Confeſſio parocho intruſo facta non valet.*
4 *Confeſſus bona fide parocho intruſo, habita ſcientia rei, quid facere tenetur.*
5 *Confeſſus in pueritia ſacerdoti alieno ex ignorantia confeſſionem iterare tenetur.*
6 *Sacerdotes ante* Concilium *Trid. cuilibet ſacerdoti confiteri poterant.*
7 *Confiteri ſacerdoti meliori, quo ſenſu S. Auguſtinus conſuluit.*
8 *Papa a ſacerdote, cui ſe ſubijcit, valide abſolui poteſt, & quæ huius ſit ratio.*
9 *Conſuetudine introduci nequit, vt quis ab alieno ſine licentia proprij valide abſolui poſſit.*

1 VEritas hæc iam inde a tempore antiquo manifeſta eſt: Siquidem Dionyſius primus, qui floruit circa annum Domini 250. parochias diuiſit, & vnicuique parocho ſuam plebem commiſit, prohibens ne quis alterius parochiæ terminos, aut ius inuaderet 13. quæſt. 1. cap. 1. Et Calixtus Papa circa annum Domini 228. ſtatuit, vt nullus alterius parochiam vſurparet, nec alterius parochum iudicaret. Vt habetur 9. q. 2. cap. 1. & Vrbanus ſecundus circa annum Domini 1100. ſtatuit, ne quis ſacerdos alienum parochianum ad pœnitentiæ ſacramentum ſuſciperet, ſine proprii licentia. capit. placuit. de pœnit. diſtinctione 6. Et capit. 2. de paroch. prohibetur, vni parocho, ne alteri parochianum ad Miſſam admittat diebus Dominicis, quod multo magis de admiſſione ad ſacramentum pœnitentiæ intelligendum eſt. Hoc ipſum vero expreſſe in c. omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & remiſſ. habetur, ne quis ſcilicet alieno ſacerdoti confiteatur, niſi prius licentiam a proprio petat.

Ratio etiam pro hac re eſt, quia ad hoc vt confeſſarius aliquem abſoluat, cum ſit actus iudicialis, vt tradit Concilium Trident. ſeſſ. 14. can. 6. & 9. habere debet poteſtatem, & iuriſdictionem in actu, & ipſius exercitio, & conſequenter pœnitens ei ſubditus eſſe debet, vt optime tradit Palud. in 4. diſt. 17. q. 3. colum. 2. Nauar. in cap. qui vult. nu. 4. & in capit. placuit. num. 6. de pœn. d. 6. At verò ſacerdos alienus, licet iuriſdictionem habeat in habitu, actu tamen non habet. 16. q. 1. c. Adijcimus. §. ecce. & c. generaliter. §. ecce. & ideo valide ſibi non ſubditum abſoluere non poteſt, cum ſine iuriſdictione nemo iudex eſſe poſſit. clem. 1. cum glo. t. de offic. deleg. & Caiet. tom. 1. opuſc. tract. 7. q. vnica. & Adrian in 4. q. de confeſſ. dub. 8. & Panor. in d. c. omnis vtriuſque ſexus. Quod etiam tradunt Concil. Trid. vbi ſupra, & Florẽtinum in decreto Eugenii 4. §. quartum. Vbi dicitur, miniſter huius ſacramenti eſt ſacerdos habẽs auctoritatem ordinariam abſoluendi, vel ex commiſſione ſuperioris; & ideo confeſſio facta alieno ſine licentia proprii nulla eſt, & iteranda. Naua. in d. c. placuit. nu. 175.

Hinc infertur primo, quod confeſſio facta parocho, qui ſine vlla ſuperioris licentia, & auctoritate ſe in beneficium intruſit, nulla ſit, & iteranda Panorm. in capit. Nihil. colum. penult. de elect. & cap. dudum 2. colum. 8. tit. eod. & ex communi opinione. & Nauar. in d. c. placuit. num. 177. Quia talis ſacerdos actuali iuriſdictione caret, quæ tamen neceſſaria eſt ad abſolutionem a peccatis.

Infertur ſecundo, quod confeſſio quæ fit ei, qui ſe gerit pro parocho eccleſiæ, & tamen poſſeſſionem non habet, ipſo etiam iure ex defectu iuriſdictionis actualis ſit nulla, & iteranda ex Paludano in 4. diſt. 17. q. 3. & aliis omnibus. & Nau. cit. nu. 178.

Infertur tertiò, quod pari ratione qui confiteretur parocho, qui notorie ipſo iure, vel per ſententiam eſt ſuo titulo priuatus, iterare tenetur ſuam confeſſionem. cap. Dudum 2. de elect. vbi habetur quendam ſuo titulo priuatum, animas ſibi commendatas damnabiliter decepiſſe, ſcilicet, quia abſolutiones ſubditorum erant nullæ. Dixi, Notoriè priuatum ipſo iure, ſi enim quis priuaretur ſuo titulo, & poſſeſſione iuris, non tamen ita notorie, quin poſſeſſionem facti retineret, & a ſuperiore tolleraretur, in eo caſu geſta per ipſum in foro conſcientiæ valerent, ita vt non tenerentur, etiam poſtquam ſcirent eum, cui confeſſi fuerant, titulo ſuo iure ipſo priuatum fuiſſe, tales confeſſiones iterare. ex Panorm. in d. c. Dudum 2. & Nau. cit. in c. placuit. num. 179. & 180.

Infertur quartò, quod qui confiterentur bona fide intruſis, vel aliis ſacerdotibus alienis, putantes id ſibi licere, tenentur cum primum ſciuerint, ſe non potuiſſe illis confiteri, omnes confeſſiones illis factas iterare, ex Ioan. And. in d. c. Dudum 2. vbi ait tales confeſſos ſaluari non per ſacramentum, quod nullum erat, ſed propter ſacramenti fidem. Tenentur tamen tales, cum primum ſciant ſe non potuiſſe illis confiteri, confeſſiones eis factas iterare. Nauar. cit. nu. 181.

5 Infertur quinto, quod qui in pueritia, aut per aliam ruſticitatem, & ignorantiam errantes, confeſſi ſunt alienis ſacerdotibus, eas confeſſiones iterare tenentur, non tamen alias, quas poſt eas ſuis parochis, vel aliis ſuper eis iuriſdictionem habentibus fecerunt, etiamſi cum eas facerent, meminerint peccatorum, quæ illis alienis confeſſi fuiſſent, nec tamen illa veris parochis vnquam cõfitebantur; Quia bona fide putarunt ſe illa legitime confeſſos fuiſſe. Et ita qui in pueritia confeſſus eſſet alieno ſacerdoti, & poſt 20. vel 30. annos ſe alienis in pueritia confeſſum fuiſſe recordatur, tenetur ſolum ea confiteri peccata, quæ alieno confeſſus erat ſacerdoti, eaſque confeſſiones iterare, non autem illas, quas poſtea proprio ſacerdoti in adoleſcentia, & iuuentute feciſſet Nauar. cit. nu. 182.

6 Infertur ſexto, qua ratione factum ſit, quod omnes presbyteri ante prohibitionem Concilii Tridentini ſeſſ. 23. de reformatione. capit. 15. paſſim eligebant ſingulos presbyteros indifferenter, quibus confitebantur quorum tamen multi nullam iuriſdictionem in confitentes habuerunt: Id enim fecerunt, vel quia vt nonnulli volunt, cum presbyteri ſint ceteris doctiores, vt plurimum, & mundiores, & frequenter celebrare, & aliis Sacramenta miniſtrare deberẽt, quæ a ſolis mundis tractanda ſunt, ideo conceſſum eſt a iure, vt poſſint ſibi eligere proprios confeſſores, qui quãtum ad hoc ſunt ſuperiores, ſicut vnus medicus ab alio curatur, non inquantum medicus, ſed inquantum infirmus, vt docet S. Thom. in 4. d. q. 3. art. 3. q. 4. ad quartum, vel certe, quia id fecerunt presbyteri de facultate tacita, vel expreſſa Superiorum. Papa enim, Epiſcopus, parochus, & denique omnes Prælati hoc videntes, ſcilicet quod ſacerdotes omnes deligant ſibi paſſim confeſſarios, qui eos ligent, & abſoluant, & nullo modo repugnantes, tacite velle videntur, vt id fiat, & ita hoc faciunt ex licẽtia proprii. Nau. in d. c. placuit. num. 33.

7 Infertur ſeptimo, quomodo verum illud ſit, quod habet Sanct. Auguſtinus in libro de pœnit. c. 10. dicens, vt qui confitetur, Sacerdoti meliori quam poteſt confiteatur, ſignificans licitum eſſe confiteri cuicunque ſaltem meliori Sacerdoti, & doctiori. Siquidem id verum erat tempore S. Auguſtini qui floruit circa annum Domini 400. quo tẽpore Sacerdotes omnes eorum confeſſiones audire poterant, qui eis volebant confiteri, etiamſi parochiani alieni

eſſent;

Digitized by Google

eſſ int tunc enim acceperunt iuriſdictionem in habitu & actu nulla lege,aut ſuperioris imperio ab exercitio impeditam. Et quamuis Dionyſius Papa 13. quæſt. 1.cap. 1. & Calixtus Papa primus.9 qu.1.cap.1.hanc poteſtatem & iuriſdictionem eis abſtulerant,quia tamen eo tempore bona pars mundi non receperat fidem Chriſti, nec leges eorum recipiebantur communiter, (leges autem quæ non ſunt receptæ,non ligant.diſt.4.§ leges.)valide tunc omnes ad ſe accedentes abſoluere poterant,poſtea autem tempore Vrbani ſecundi qui floruit circa annum 1100.conſtitutione ædita,in capit.placuit. de pæn. diſt.6. vt nemo poſtea alterius Parochianum ſine licentia ad pœnitentiam reciperet,& innouata,ab Innocentio III.in capit. omnis vtriuſque ſexus.de pœnit.& remiſſ poteſtas hæc illis ablata eſt. Nauar.in cap.Sacerdos.§.quod autem.num.2 & in capit. placuit.num.27. de pœnit.diſt.6. Quamuis rectius dici poteſt S.Auguſtinum loqui ſeruans ſeruandis. & eo modo optimo quo iure poteſt, confiteatur optimo, ita ſcilicet, vt qui habet facultatem eligendi confeſſarium, eligat optimum eorum,quos eligere poteſt. Conſulit ergo Auguſtinus,vt qui eligere poſſit confeſſarium (ſiue id conueniat ei iure communi,vt patet in Prælatis: ſiue ob proprii Parochi ignorantiam;ſiue quia Parochus dat ei licentiam; ſiue quia id ſponte ſua facit,quia nimirum,iam ſemel legitime omnia ſua peccata confeſſus eſt, & cupit ea iterum confiteri in his caſibus, eligat optimum cui confiteatur. Nau. in cap.Qui vult.num.88.& 98.& in ca.Sacerdos,§.Quod autem.de pen.diſt.6 num.4.

8 Infertur Octauo,Quod licet Papa nullum habeat ſuperiorem,nec aliquis iuriſdictionem ſuper eum habeat actu, vel habitu cap.cuncta per mundum.& cap. Nemo. quæſt. 3.a Sacerdote tamen cui ſe ſubiicit valide abſolui poteſt. Quia Sacerdotes omnes in ordinatione accipiunt iuriſdictionem in habitu abſoluendi & ligandi eos omnes,qui eis ſe legitime ſubiecerint;(vnde Sacerdotes omnes ſunt tanquam iudices chartularii,id eſt,iudices quibus conceſſa eſt poteſtas iudicandi volentium ſe illis ſubiicere cauſas, l.1. ff.de iudic.agunt.& cap adiicimus.§.ecce.16. quæſt. 1. & Panorm.in Clem.1.de priuileg.) quæ habitualis poteſtas diuinitus cum ordine presbyterii immediate a Chriſto datur cui poteſtati Diuinæ Papa cum non habeat ſuperioreṁ, poteſt ſe cui voluerit Sacerdoti ſubdere, & ab eo abſolui, non enim dedecet Papá Diuinæ ſe ſubdere poteſtati. Nau. in dicto capit.Qui vult.num.20.& in d.capit.placuit.num. 29.de pęnit.diſt.6. vnde & Papa ſe alicui ſubdens Sacerdoti,confitetur,a quo valide per iuriſdictionem & poteſtatem in presbyterio acceptam,& ſpontaneam ſubiectioneṁ ei ab ipſo Papa factam,abſolui poteſt.

9 Infertur Nono,ita neceſſarium eſſe ad abſolutionem obtinendam,vt quis proprio Sacerdoti peccata ſua mortalia nondum legitimè confeſſa aperiat,vt nulla conſuetudine introduci poſſit,quod aliquis præter proprii, aut ſui ſuperioris licentiam,confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eū valide abſoluere,vel ligare poteſt,vt habetur in ca.ſi Epiſcopus.de pœn.& rem.in 6.Dixi peccata mortalia nondum legitimè confeſſa,quia ſi fuerint prius legitime ſemel confeſſa,aut peccata venialia tantum, ea cui voluerit Sacerdoti confiteri poteſt,& ab eo abſolui. Quilibet enim Sacerdos habet iuriſdictionem in confitentem,habitualem quidem in ordinatione quæ in actualem reducitur per legitimam confitentis Subiectionem;confitens autem legitimè ſe illis ſubiicere poteſt,quoad mortalia ſemel legitimè confeſſa, aut venialia peccata,licet prius confeſſa non fuerint; quia in his aut expreſſam,aut tacitam ſaltem habere creditur licentiam a lege,vel legiſlatore,vt ea cuicunque voluerit Sacerdoti confiteatur. Sed nec vnquam poteſtas hæc Presbyteris adempta fuit,quia ad medicandum,& conſulēdum habenti tantum mortalia confeſſa legitime, aut venialia, nulla opus eſt ſcientia vel prudentia,ſed ſola verba Sacramentalia pronuntiandi ſcientia Quoniam de his neq; contritio habenda eſt neceſſario, neque confeſſio facienda, vt omnium fere vna eſt ſententia.in c.omnis.de pœn.& rem. & tradit S.Thom 3.p quæſt.87.art.1.Ideo enim Vrbanus Secundus in c.placuit.de pęn.diſt.6.prohibet, ne quilibet cuiuſuis audiat confeſſionem, quia quilibet Presbyter ad id idoneus non eſt propter ea,quæ confeſſarium ſcire oportet;& quia multo facilius,vt plurimum, id diſcernet proprius Parochus,qui mores & ingenia confitentium nouit, quam alienus. Quæ ſane ratio cum non ſe extendat ad habentem tantum mortalia legitimè confeſſa,aut ſola venialia,neque c. Placuit.de pen diſt.6 ad ea extendi debet. Nauar.in d.c.placuit.num.23. Quia tam debet ſtringi,vel ampliari lex,quam ampla vel ſtricta eſt ipſius ratio c. Suggeſtum & c.meminimus.de appellat.& Pan.in c.fin. de reſc. Dixi,non poſſe vlla conſuetudine introduci,vt quis cui voluerit Sacerdoti confiteatur ſine licentia proprii,hoc enim ſatis colligitur ex c.Si epiſcopus de pœnit.& remiſſ.in 6.& c.placuit. de pœn.di.6.& ca omnis vtriuſque ſexus.de pę. & remiſſ.& nouiſſime ex Concilio Tridentino ſeſſ. 23. de reform.c.15.& Nau cit.num.43.

Quibus in caſibus licitum eſt alteri ſine licentia proprij confiteri. Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

2 *Ignorantia proprij an cauſa ſufficiens ſit,vt alieno,ſine proprij licentia,confiteri quis poſſit.*
2 *Verecundia an cauſa ſufficiens ſit,vt quis alteri ſine licentia proprij confiteri queat.*
3 *Parochianus domicilium in diuerſis locis habens cui confiteri debet.*
4 *Vagabundi quibus confiteri poſſunt.*
5 *Iter faciens,ſeu nauigans,cui confiteri poſſit.*
6 *Parochianus in aliena parochia delinquens parocho loci confiteri non poteſt.*
7 *Scholares,mercatores,& peregrini quibus confiteri poſſunt.*
8 *Ratihabitio proprij,an,& quando ſufficit,vt quis alteri valide confiteatur.*

MVlti caſus ab Authoribus enumerari ſolent, in quibus licitum erit alteri ſine ſacerdotis ſeu parochi proprii licentia confiteri,quorum

Primus eſt ignorantia proprii,tūc enim ob proprii ignorantiam licitum erit ipſo iure alteri confiteri, prout habetur in c.placuit.de pęn.diſt.6.quamuis non parua inter Doctores in hoc caſu differentia eſt,an neceſſaria ſit petita ſaltem,licet non obtenta proprii licentia; ex eo quod in caſu ignorantiæ Vrbanus II.in d.c.placuit,ſtatuit ne quis alteri ſine proprii licentia confiteatur,niſi quādo proprius eſt ignarus;ſignificans in hoc euentu illud etiam ſine eius licētia licere;vnde & gloſſa tertia in d ca.placuit, nec proprii parochi conſenſum in caſu ignorantiæ neceſſarium eſſe docuit,cuius etiam opinionis eſt Paludan in 4.diſt.16. quæſt. 3.ſub finem.& diſtin. 17.quæſt 3.colum.7.quia tamen poſtea Innocen.III.in c.omnis vtriuſque ſexus.de pœn.& remiſſ. decreuit, non licere confiteri alteri ſine proprii licentia,nec vllum omnino caſum excipit, ſed abſolute ſtatuit,quod qui iuſta de cauſa alteri confiteri vult, prius petere,& obtinere licentiam a proprio ſacerdote debet, vt vtrumque caput efficax maneat, in caſu ignorantiæ peti ſaltem,licet non obtineri proprii licentia debet, ſic enim dicendo.neque ca.Placuit. omnino emendatur, quia non eſt neceſſarius parochi conſenſus,prout in d. c. placuit. dicitur;neque c.omnis vtriuſque ſexus.hac ratione d.c. placuit.contradicit.ſed omnino efficax, & in ſuo robore manet,quoad petitionem licentiæ. Quod etiam Hoſtien.& Panor.in d.c.omnis nu.17.& Adrianus IV.de confeſſ.poſt quæſtionem quintam,dub.8. col.2.ſub finem tradunt, aſſerentes requiri vt in caſu etiam ignorantię petatur proprii licentia,quamuis non obtineatur;Nauar. in c.placuit. nu. 146.& 171 de pœn.d.6. Quia cauſa illa,qua parochianus talis a ſuo proprio recedit parocho, in culpa proprii parochi fundatur,vt propterea merito petita licet nō obtenta proprii licentia, alteri confiteri poſſit. In quo etiam caſu vt docet Gloſſa ſecunda in d.cap.placuit.de pęnit.diſt.6.credendum eſt pęnitenti aſſerenti parochum ſuum eſſe ignarum,ad effectum, vt ab alieno audiri poſſit eius confeſſio, & valide abſolui;quia veriſimile non eſt quempiam ad cō-

feſſionem

Digitized by Google

feſſionem cum mendacio venire. Nauar. in d. cap. placuit. nu. 171. vnde & S. Thom. Quodlib. 1. art 12. docet parochiano dicenti iam ſe confeſſum, & communionem petenti habendam eſſe fidem. cui etiam fauet Extrauag. inter cunctas. §. ſuper confeſſione. de priuileg. vbi doctrina illa Sancti Thomæ in duobus ſolum caſibus limitatur, quando ſcilicet pœnitens eſſet excommunicatus, vel notorius peccator haberetur. Vnde etiam Gloſſa ſingularis clem. 1. de priuileg. & Cardin. ibidem q. 15. docent. non peccare Monachum, ſi a ſe communionem petenti, & affirmanti ſe licentiam parochi ſui habere crediderit, & communionem impertierit. Naua. cit. nu. 173 & 174.

2 Secundus caſus, in quo quis alteri confiteri poſſit ſine proprii licentia, a quibuſdam creditur eſſe, Erubeſcentia, ſeu verecundia; ſed male; neque enim hic caſus in iure exprimitur, & omni ratione caret; quia, quo plus verecundiæ patitur pœnitens, eo plus ſatisfacit. c. quem pęnit. de pœn. diſt. 1. immo vna de conditionibus bonę confeſſioni neceſſariis verecundia eſt. Nauar. in c. fratres. nu. 59. de pęn. d. 5. Quod ſi verecundia tanta ſit, vt periculum ſit, ne pœnitēs conſtituatur in periculo tacendi aliquod peccatum, vel aliquam eius circunſtantiam neceſſario confitendam, talis verecundia iuſta cauſa erit petendi licentiam, vt alteri cōfiteatur, in qua licentia concedenda faciles ſe præſtare debent parochi, vt monet S. Thom. in 4. d. 27. Naua. in cap. qui vult. §. ſacerdos num. 99. & in cap. placuit. num. 151. de pœn. diſt. 6. Quamuis enim aliquando ex tali licentia, nonnulla mali occaſio naſcatur; per eam tamen multo maioribus malis occurritur ſecundum eundem S. Thom. vbi ſupra in 4. d. 17. q. 3. art. 3. q. 4. ad 6. & in lib. contra impugnantes religionem. c. 4. Quod ſi proprius licentiam dare noluerit, ſibiipſi imputet pœnitens, cum non veritus ſit Deum offendere; Neque enim hac de cauſa ſine licentia alteri confiteri poteſt; & merito, quia aliqui non ſolum erubeſcunt ſuis parochis confiteri, ſed etiam aliis, immo aliqui erubeſcunt ſuis parochis id ſcientibus alios adire; vnde & quandoque in habitu vadunt ſimulato, vt Paludanus in 4. diſt. 27. q. 6. ſub finem teſtatur. Verum conſideratis circumſtantiis facilis eſſe debet parochus in concedenda licentia vt alteri confiteatur, alias ſecundum S. Thom. in 4. diſt. 17. vbi ſupra peccat; cum multi (vt ipſe affirmat) & experientia quotidiana docet, ita infirmi ſint, vt potius ſine confeſſione morerentur, quam ſacerdoti proprio confiterentur, adeo vt cauti & prudentes confeſſarii eſſe debent, ne licentiam negando conſcientias ſubditorum illaqueant, & illis, & ſibiipſis conſequenter laqueum damnationis iniiciant, Naua. in d. c. placuit. nu. 119

3 Tertius caſus eſt, ſecundum Hoſtienſem in ſumma de pęnitentia. §. cui cōfitendum, cum quo conueniunt Raym. & Goffred. quando alienus parochianus traſtulit domicilium ſuum, ſed in hoc falluntur, quia eo ipſo quo ſuum transfert domicilium, fit parochianus alterius parochi, ad cuius parochiam migrauit, & ita confitendo illi, cōfitetur proprio ſacerdoti, non alieno. iuxta ca. fin. de paroch. & c. propoſuiſti. de foro compet. & Nauar. cit. num. 76. Sin vero domicilium non mutat, ſed cumulat; quia ſcilicet in vtraque parochia ex æquo habitat, puta, quia in altera hyemat, in altera eſtiuat; ſeu qui vno die, vel menſe, in vna habitat, altero vero die, vel menſe in altera habitat, quicquid Paludanus in quarto. d. 17. q. 3. quem ſequitur Sanct. Anton. par. 3. tit. 17. cap 9. dicat confeſſionem faciendam eſſe ei, in cuius parochia habitat, quam confitetur; verius tamen eſt in tali caſu vtriuſque parochiæ parocho confiteri poſſe; quia vterque ſuus parochus eſt. Nau. cit. nu. 77. & 78. vnde in c. cum quis. in Secundo Reſponſo. de ſepult. in 6. habetur, quod mortuo eo, qui in duabus Parochiis ſe collocabat æqualiter, ſi ſepulturam in loco tertio eligat, quartam canonicam vtrique Parochiali deberi. Si ergo vtrique, & nō illi, in cuius Parochia degit, quando mortem obiit, quarta canonica debetur; pari rōne, qui ex æquo eſt Parochianus duorum, vtrique confiteri poteſt, etiam quando in altera degit. Debet tamen talis parochianus duorum moriens ſepeliri in eccleſia vbi mortuus eſt, ſi non elegerit aliunde ſepeliri, confiteri vero poteſt parocho cui voluerit horum duorum.

4 Quartus caſus dicitur, quando quis vagabundus eſt. l. hæres abſens. ff. de iudic. vagabundus autem dicitur, qui nullibi certum habet domicilium. Gloſſ. in d. l. hæres abſens. §. proinde. Quo ſane caſu vagabundus ille non ſolum confiteri poteſt parocho, in cuius parochiam peruenerit, ſed etiam cuilibet alteri Sacerdoti, quem elegerit, vt Paludanus, & S. Antoninus vbi ſupra teſtantur. & Nau. cit. nu. 79. & 80. Sicut enim parochiani ſuo parocho confiteri tenentur, ita econtrario parochus ſuorum parochianorum confeſſiones audire tenetur, ſecundum omnes, in c. omnis. de pęn. & remiſſ. & glo. ſing. in Clem. Dudū. de ſepul. verbo impendit. & ideo cum nullus parochus vagabundi confeſſiones audire teneatur, niſi qui volet; ſic ille nulli confiteri tenebitur, niſi ei cui ipſe voluerit. Nauar. cit. nu. 81.

5 Quintus caſus eſt, cum quis quærit domicilium, quo ſe conferat, proprium relinquens iter faciendo, vel nauigando. Siquidem & iſte ſine domicilio eſſe cenſetur. ff. ad Municipal. l. labeo. & proinde idem de iſto ac de vagabundo dicendum eſt, vt cui ipſe voluerit, confiteri poſſit. Nau. cit. num 82.

6 Sextus caſus eſt; Parochianus delinquens in parochia. Talis enim vt exiſtimat Hoſtienſis alteri, illi ſcilicet in cuius parochia deliquit, & non ſuo parocho confiteri poteſt Quod idem docent Palud. & Anton. ubi ſupra. Sed male, Nemo enim ut docent gloſſa in cap. placuit. 6. q. 3. & in c. placuit. 1. 16. q. 1. & Panorm in c. cum contingat. nu. 16. de foro competitatione delicti forum conſcientiæ ſortiri poteſt. & Parochus extra ſuam parochiam ſui parochiani confeſſionem licite audire poteſt ut ipſemet Hoſt. cit. §. cui confitendum. col. 1. teſtatur, quia hæc eſt iuriſdictio uoluntaria, non contentioſa Nau. cit. num. 83. & 84.

7 Septimus caſus eſt ſcholaris ratione ſtudii, & idem de mercenariis, negotiatoribus, & aliis uiolatoribus, & peregrinis dicendum erit. Si enim de licentia ſuorum parochorum, uel Epiſcoporum, ad ſcholas, Emporia, & loca uadant, licentiam quandam ſumendi ſuo tempore Sacramēta tacitam & implicitam habere cenſentur, ſin uero abſq; ulla ſuperiorum licentia hæc faciant, nulla neque expreſſa, neque tacita huiuſmodi licentia perfruentur, ſicut nec peregrini. Nauar. cit. num. 67. & 68 Hinc illud Gloſſæ Cle. 1. uerb. Parochialis. de priuilegio, dicenti ſcholarium presbyterum parochialem eſſe illum, cuius habitant parochiā, ut uerum dicat de illis ſcholaribus intelligi debet, qui uel nullum alibi domicilium conſtituerint; uel certe parochū illius propter loci diſtantiam pro Sacramentis ſuſcipiendis commode adire non poſſunt. Quo etiam modo & illud c. 1. de celeb. Miſſ. quod habet, parochum unius Eccleſiæ prouidere debere peregrinis, hoſpitibus, & aliis de Sacramentis neceſſariis intelligitur de illis, qui cum parochi licentia peregrinantur, uel iter faciunt, & etiam de his qui ſunt in articulo mortis. Nau. cit. nu. 93. & 97.

8 Octauus caſus eſt ſecundum Hoſtienſem ubi ſupra, ſi ponat ſpem ſuam in Sacerdotem proprium, quod ratum habeat. arg. c. Lugdunenſis. 9. q. 3. cui fauet & illa regula iuris in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato nō eſt dubium comparari. Quem tamen caſum merito refellit Paludanus in 4. d. 17. q. 3. Sacramentum enim quod a principio nullum fuit, non poteſt poſtea per ullam ratihabitionem ualidari, eo quod Sacramenta ut ualida ſint, propriā ſuam requirunt materiam, & formam, adeo ut neque ipſemet Papa in alia materia conficere illa poteſt, quam in ea, quæ a Chriſto inſtituta eſt, & ideo miniſter Sacramenti pęnitentiæ ſit Sacerdos actualem habens iuriſdictionem, ſecundum Conc. Florent. & Trident. ſeſſ. 14. cap. 5 & 7. conſequenter abſolutio Sacramentalis facta ab eo qui iuriſdictionem actualem non habet, ualida non eſt. ita ut nec conſuetudine poſſit poſtea, nec ratihabitione ualidari, quod ab initio ualidū non fuit. Naua. cit. num. 105. Ceterum facile poſſunt hæ duæ ſententię, ut docet Syl. uerb. confeſſor. 1. q. 6. colum. 2. concordari, uera enim eſt illa Hoſtienſis ſententia, quando Sacerdos pęnitentem abſoluit ſpe ratificationis præſentis, nimirum quando Sacerdos ille alienus exiſtimat probabiliter proprium contentum eſſe illis tempore, quo ipſe ſuum parochianum abſoluit: ſicut etiam vera eſt Paludani & S. Antonini & aliorum opinio. quando

ſacerdos pœnitentem abſoluit ſpe ratificationis futuræ.ſ.ſi proprio parocho placuerit. Si.n.ſunt duo ſacerdotes, qui ita inter ſe affecti ſunt, vt vtrique tantũ, vel plus placeat, quod ſui parochiani, ſeu ſibi, ſeu alteri Sacerdoti amico ſuo, ſaltem tacite confiteantur, in hoc caſu, ſi parochianus aliquis vnius parochi confeſſus fuerit alteri parocho amico ſuo, talis confeſſio valida erit propter licentiam horum parochorum inter ſe, non expreſſam, ſed tacitam, hoc eſt, non propter ratificationem futuram, ſed præſentem, quæ tunc eſt, quando abſoluit. Cum enim parochus ſcit, & videt parochianum ſuum alteri confiteri, nec tamen prohibet, aut contradicit, tacitè concedere videtur illi licentiam confitendi, & alteri parocho abſoluendi facultatem.

Quis dicitur Proprius Sacerdos. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Proprij Sacerdotis nomine in cap. Omnis, de pœn. & remiſſ. quis intelligetur.*
2 *Proprij ſacerdotis nomen in c. omnis vniuoce, non æquiuoce ſumitur.*
3 *In diœceſi Romana vnus tantum eſt ordinarius, ſcilicet Papa.*
4 *Prælati exempti iuriſdictionem quaſi epiſcopalem in ſubditos ſuos habent.*
5 *Papa nullum habet ſuperiorem.*
6 *Cap. omnis vtriuſque ſexus, quodnam præceptum explicet, diuinum an humanum.*
7 *Licentia proprij neceſſaria eſt, vt quis alteri confiteri poſſit.*
8 *Proprij ſacerdotes quinam, & quot ſunt.*

1 CVm in c. omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & rem. conſtitutum ſit vt confeſſio proprio ſacerdoti fiat, quid tamen nomine proprii ſacerdotis intelligendum ſit, non ita inter ſe conueniunt authores. Siquidem S. Bon. in 4. d. 17. art. 5. q. 2 & Scotus & Richardus ibid. ar. 3. q. 1. tres huius nominis ſignificationes afferunt, ſiquidem primo commiſſiue proprius ſacerdos dicitur quicunque poteſt pœnitentem abſoluere, ſiue propria poteſtate, ſiue commiſſa, & ſiue commiſſio fiat ab homine, ſiue a iure, vt ſunt delegati a iure ca. ad abolendam. de hæret. & c. irrefragabili. de offic. ordin. quo modo eiuſdem confitentis multi ſunt ſacerdotes proprii. Communiter ſecundo proprius ſacerdos dicitur, qui propria auctoritate, vel officio, tanquam prælatus ordinarius, abſoluere poteſt, vt Papa omnium fideliũ, Epiſcopus omnium diœceſanorum, & ſacerdos parochianus omnium ſuorum parochianorum. Proprie autem tertio dicitur ſacerdos proprius, cui commiſſa eſt ſpecialis cura in certa parochia, qui adminiſtrat ſacramenta populo ſuo, quem habet in illa eccleſia. Nauar. in cap. placuit. nu. 131. de pœn. d. 6.

2 Hinc Præfati Doctores docent vocem *Proprij ſacerdotis* in illo ca. omnis. æquiuocè ſumi, ita vt in prima parte proprius ſacerdos dicatur tam ordinarius, quam commiſſarius, ſeu delegatus: in ſecunda vero parte pro ſolo ordinario ſumi volunt, quandoquidem in illa dicitur. *Quod ſi alieno confiteri voluerit, petat a proprio licentiam.* Quia non ſufficit eam petere a commiſſario, alias fratres mendicantes poteſtatem committendi haberent, quod eſt falſum.

Cõmunis igitur & verior ſenſus eſt, toto hoc capite nomen; *Proprij ſacerdotis* vniuocè ſemper & eodem modo ſumi, ita ſcilicet, vt is proprius ſemper ſacerdos dicatur, qui habet poteſtate ordinariam iure communi ordinario; ordinarius enim eſt, qui iure communi ordinario, ſine alterius licentia, & electione habet actu iuriſdictionem in foro conſcientiæ, & confeſſionem audire poteſt. Nauar. cit. nu. 137. Qua ratione quilibet fidelis, vt plurimum ſaltem tres proprios ſacerdotes, ſeu ordinarios habet, nimirum parochum, de cuius parochia eſt; Epiſcopum, de cuius diœceſi eſt; & Papam, vbicunque ille ſit; quia eſt Pontifex non ſolum vrbis, ſed etiam orbis, vt Hoſtien. in c. omnis. de pœnit. & remiſſ. tradit, & Nau. cit. nu. 124. 127. & 136.

3 Quæ tamen communis doctrina intelligi debet primo, de pęnitente, qui eſt extra Epiſcopatum Romanum. in illa enim diœceſi cui ſolus Papa præeſt. vnus eſt tantum ordinarius, ſcilicet, ipſe Papa, cum in ea diœceſi non ſit alios epiſcopus, neque Prælatus, qui quaſi epiſcopalem habeat iuriſdictionem præter Papam. Nau. cit. nu. 125. vnde pœnitens ibi tres ordinarios, aut ſacerdotes proprios non habet.

4 Secundo autem nomine *Epiſcopi* intelligitur etiam prælatus quaſi Epiſcopus, ſcilicet aliquis, qui ſuper pœnitentem iuriſdictionem habet quaſi epiſcopalem; quorum de numero ſunt omnes monachi & alii, qui ſubijciuntur non Epiſcopis ullis, ſed aliis prælatis, qui vel immediatè Romano Pontifici ſubſunt, aut mediantibus aliis Prælatis, qui tamen non ſunt Epiſcopi. Nau. cit. nu. 126.

5 Tertio autem ab hac communi, & vniuerſali doctrina excipitur ipſe Papa, qui nullum habet ſuperiorem, niſi quẽ ipſe delegerit. ex c. Nemo. cum gloſſ. & c. aliorum. 9. q. 3. & Nau. cit. nu. 127.

6 Hinc conſtat ſenſus Decretalis omnis vtriuſque ſexus. de pęn. & remiſſ. & qualiter tres partes continet, in quarum prima *omnis vtriuſque ſexus fidelis &c* eſt pręceptum diuinum de ſemel in anno confitendo; tenetur enim Chriſtianus omnis poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, ex lege diuina omnia ſua peccata confiteri: per hoc autem eccleſiæ ſtatutum, ſolum limitatur tempus, intra quod quis confiteri debet. Neque ſolum confiteri tenetur lege diuina, ſed etiam lege diuina confiteri tenetur proprio ſacerdoti, aut alieno de proprii licentia. In ſecunda vero parte. *Si quis alieno ſacerdoti confiteri voluerit*: continetur diſpenſatio, & relaxatio quædam primæ partis, oſtenditurque ſimul præceptum hoc de ſemel in anno confitendo proprio ſacerdoti, eſſe diſiunctiuum, ſcilicet vt talis annua confeſſio vel proprio ſacerdoti fiat, vel alteri de proprii ſacerdotis licentia, ita ſcilicet, vt qui volt alteri confiteri, prius a proprio licentiam petat; vnde ſatis eſt, vt vel primam, vel ſecundam partem adimpleat, ſiquidem confitendo proprio ſacerdoti, ſeu ordinario, primam partem adimplet; confitendo autem commiſſario adimplet ſecundam. Quod expreſſe ſignificat Concilium Florentinum in decreto Eugenii IV. §. quartum. quando ait, miniſter Sacramenti Pęnitentiæ eſt ſacerdos auctoritatem abſoluendi habens ordinariam; vel ex commiſſione ſuperioris, ſcilicet, ordinarij, eo quo iam diximus modo. Nau. cit. nu. 132. 133. & 137.

7 In tertia vero parte, quæ continetur his verbis. *Cum aliter ipſe* (ſcilicet alienos ſacerdos) *illum non poſſit abſoluere vel ligare*: expreſſe ſtatuitur & definitur quod licentia proprii ſacerdotis ſit neceſſaria, & ſufficiens ad hoc, vt alienus alterius ſubditum valide abſoluere poſſit. Nauar. cita. numer. 133.

8 Hinc colligitur quomodo intelligendum ſit quod tradũt Panor. & alij in d. c. omnis. de pęn. & remiſ. & Hoſtienſ. in ſumma. de pęn § cui confitendum. & Cardin. in clem. dudum. de ſepult. §. ſi vero. & Palud. in 4. diſtin. 17. quæſt. 3. quod plures ſint quam tres proprii ſacerdotes. Quorũ Primus eſt Papa in toto mundo. Secundus eſt legatus in ſua prouincia. Tertius eſt pęnitentiarius Papæ. Quartus eſt Archiepiſcopus, dum viſitat prouinciam, hoc enim tempore eſt proprius ſacerdos ſubditorum ſuorum ſuffraganeorũ, & eos abſoluere poteſt c. noſtro. de pęnit. & remiſſ. Quintos eſt Epiſcopus in ſua diœceſi. Sextus eſt Arch presbiter eccleſiæ cathedralis. Septimus eſt Vicarius generalis Epiſcopi. Iſti enim audire poſſũt omnes in diœceſi. arg. l. cum prætor. ff. de iud. & c. officium. de offic. Archidia. Octauus eſt præsbiter parochialis in tota ſua parochia. Nonus eſt Vicarius prælatorum. Decimus omnes habentes licentiam ab aliquo prædictorum. Vndecimus ſacerdos ille, qui eligitur a Papa in ipſius confeſſarium, & qui ab Epiſcopis, & Archiepiſcopis, Patriarchis, Cardinalibus, & ſimilibus prælatis ſuperioribus, & inferioribus dummodo ſint exempti vt patet ex c. fi. de pęn. & remiſſ. conſtat enim quinam ex dictis ſint proprii & ordinarii, & qui commiſſarii & delegati ſunt. Nau. cit. num. 138.

Con-

Digitized by Google

Confeſſarium cui licet eligere, is eum, qui non exercet curam animarum, eligere poteſt. Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Habens licentiam a proprio eligere poteſt etiam non habentem curam animarum.*
2 *Electus a pænitente ex licentia proprij, cuius auctoritate abſoluit pęnitentem.*
3 *Quilibet ſacerdos in ſua ordinatione iuriſdictionem accipit iure diuino.*
4 *Subiectio voluntaria pęnitentis non ſufficit, vt ab alieno ſine proprij licentia abſolui poſsit.*

1 VLtra licentiam eligenti datam, vt cui voluerit ſacerdoti confiteatur, quicquid gloſſa in ca. omnis vtriuſque ſexus. de pęn. & remiſſ. velit etiam, vt in confeſſarium electus curam animarum habeat, vel ordinariam, vel ex commiſſione, verior tamen Doctorum ſententia tenet poſſe eum, qui facultatem eligendi confeſſarium habet, ſibi quemcunque ſacerdotem eligere, etiamſi nullam animarum curam actu exerceat. Vt docent Panorm. in clem. 1. de offic. deleg. & And. Sicul. in c. poſt ceſſionem col. 11. de probat. Palud. in 4. diſt 17. q 4. Angelus verb. confeſſio. 3. §. 4 & Syluester verbo confeſſor. 1. quæſt. 5. & Gabriel in 4. diſt. 18. quæſt. 2. artic. 3. dub. 5 & Nau in c. placuit. n. 49. & 53. de pęnit. diſt 6. dummodo tamen executionem ſui ordinis habeat, hoc eſt, modo non ſit prohibitus, excommunicatus, vel ſuſpenſus. Quę veritas ſatis manifeſtè ſignificatur in d. c. omnis. de pęn. & remiſſ. quod ſolum habet, vt qui vult alteri quam proprio confiteri, petat & obtineat licentiam proprij: nihil aliud exigens quam proprij licentiam. Quod etiam docet Adrianus in 4. de confeſſ. dub. 1. poſt 5. quæſtionem. Quilibet enim ſacerdos in ordinatione clauem poteſtatis ligandi & ſoluendi recipit, qua tanquam iudex eccleſiaſticus dignos recipere, & indignos excludere debet a regno. Extra. Quia quorundam. de verb. ſignific. & Conc. Trid. ſeſſ 23. ca. 15. expreſſe affirmat quemlibet ſacerdotem abſoluendi poteſtatem habere, ſi vel beneficium parochiale obtineat, vel alias idoneus ab epiſcopis per examen iudicetur, & proinde quilibet talis quamuis animarum cura careat, abſoluere & ligare poteſt. dummodo materiam debitam habeat, materiam vero debitã habet eo ipſo quod pænitens de licentia proprij ſacerdotis eligendo ipſum in confeſſorem, iam ſe ei ſubijcit vt materiam debitam. Nauar. cit. nu. 50. 51. & 52.

2 Hinc infertur, quod ſic electus a pænitente ex proprij licentia, non abſoluit auctoritate a parochiano, vel parocho proprio accepta, ſed auctoritate propria, quam accepit in ordinatione ſua, quam exercere poteſt habita materia. Vnde Paludanus in 4. diſt. 22. quæſt. 3. colum. 2. rectè annotauit nullum confeſſarium, quicunque ſit ille, cum abſoluit, dicere debere; (auctoritate Epiſcopi, vel curati &c.) quandoquidem eo modo, quo eſt auctoritas in homine, apud omnem peræque eſt ſacerdotem, ſed ſuperior, aut parochus dat ſibi materiam, non tamen poteſtatem ei dat epiſcopus, niſi quando eum primo ordinat. Sicut enim princeps dat alicui artifici licentiam vtendi arte ſua, puta medicina, quod non eſt ei dare artis poteſtatem, ſed relaxare materiam: ſic conferuntur ordines, & audiuntur confeſſiones in parochiis aliorum de licentia eorum, per quam licẽtiam ſola offertur materia. non tamen datur poteſtas noua, ſed oblata ſemel debita materia, ſacerdos ex ipſa ordinis natura, propria auctoritate abſoluit. Nau. cit. num. 45. 46. & 55.

3 Ex his ſequitur, qua ratione fieri poteſt, quod licet quilibet ſacerdos in ſua ordinatione iure diuino iuriſdictionem & poteſtatem abſoluendi a peccatis accipit, quam nec Sũmus Pontifex ei tollere poteſt, neminem tamen abſoluere poteſt, eo ipſo ſolum quod iure humano ab ea exercenda impeditus ſit, dum ei debita ſubtrahatur materia, in qua illam exerceat, vt optimè Paludanus in 4 diſt. 17. quæſt. 3. colum. 7. verſ. Tertius; annotauit. ſicut enim vino & pane ſubtractis presbyter non conſecrat, etiamſi in ordinatione conſecrandi acceperit poteſtatem, neque ſine aqua baptizat, ita populo ſubtracto a ſubiectione alicuius presbyteri ſubtrahitur ei quoque materia, in quã abſoluendi poteſtatem exerceat, & ita non abſoluit. Nau. cit. num. 48.

Ceterum hæc differentia eſt inter poteſtatem conſecrãdi, & abſoluendi ſacerdotibus in eorum ordinatione conceſſam, quod illam Papa nec tollere poteſt nec ita impedire, vt per eos facta conſecratio non efficiat verum corporis Domini Sacramentum, hanc vero abſoluendi poteſtatem impedire, & tollere poteſt, eo quod hęc iuriſdictionem exigit, & ſuperioritatem aliquam ſuper eo, in quem eſt exercẽda, & ideo cum omnis iuriſdictio a Romani Pontificis auctoritate dependeat. cap. propoſuit. de conceſſ. pręben. & cap. Quodcunque 24 quæſt 1. poteſt illam ita tollere, & impedire, vt abſolutio ipſo iure non teneat. Nau. cit. nu. 44.

4 Infertur etiam quod non ſufficit ſola pœnitentis ſubiectio voluntaria, vt electus illum abſoluere poſſit, ſed requiritur etiam proprii parochi ipſius pęnitentis licentia c. omnis vtriuſque ſexus de pęn. & remiſſ. & fuſe tradit Palud. in 4. diſt. 17 qu. 3. col. 7. & Nau. cit. num. 49. & poſt Concilii Tridentini decretum ſeſ. 23 de reform. c. 15 conſtat nullum, etiam Regularem poſſe confeſſiones ſecularium, etiã ſacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examẽ, ſi illis videbitur neceſſarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quę gratis detur, obtineat, priuilegiis, & conſuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obſtantibus.

Habens à Papa, vel Epiſcopo ſuo facultatem eligendi confeſſarium, id nulla parochi ſui licentia petita facere poteſt. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Habens licentiam a Papa, vel Epiſcopo eligendi confeſſariũ, ſine parochi licentia, ei confiteri poteſt.*
2 *Priuilegium ita interpretandum eſt, vt aliquid præter ius cõmune operetur.*
3 *Parocho non fit præiudicium ex eo, quod ſine licentia eius, ex papæ, vel epiſcopi licentia, alieno confiteatur.*
4 *Vicarius epiſcopi licentiam dare poteſt, vt quis alteri, ſine proprii licentia, confiteri poſſit.*
5 *Vicarius Rectoris alicuius eccleſiæ, an licentiam concedere poſſit, vt quis alteri confiteatur.*
6 *Peregrini cum licentia parochi peregrinantes quibus confiteri poſſunt*

QVamuis nonnulli olim vt gloſſa 6. & Ioan. Andr. & Panorm. ex parte, in cap. omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſſ. illius opinionis fuerint, vt crederent eum qui a Papa, vel epiſcopo ſuo facultatem haberet eligendi confeſſarium, illum non poſſe ſine proprii ſui parochi licẽtia adeo vt docuerint eos qui ſine parochorum ſuorum licentia Prædicatoribus, & Minoribus, quibus audiendi poteſtas facta fuit per cle. Dudum de ſepult. confitentur (quę etiam facultas poſtea extenſa fuit ad fratres Auguſtinianos per Clemẽtem. V. & ad Carmelitas per Ioannem 22. ſecundum Ioan. And. in d. c. omnis colum. pęn. ſub finem. & Naua. in capi placuit. numer. 185. de pęn. d 6. & hodie ad omnes fere religioſos extenditur.) teneri iterum parochis ſuis propriis confiteri: verior tamen & communis Doctorum cõſenſus docet, nulla ratione neceſſarium eſſe proprii parochi conſenſum, & licentiam: Nam in c. omnis de pæn. & remiſſ. ſolum requiritur conſenſus proprii Sacerdotis, ad hoc vt quis alieno confiteri valide poſſit, & abſolui, & ita cum tres vniuſcuiuſque ferè Chriſtiani proprii Sacerdotes ſint, Papa videlicet, Epiſcopus, & parochus; ſufficiet vniuſcuiuſque horum licentia ad valide alieno Sacerdoti confitendum. Sed pręterea quoties aliqua iuriſdictio in ſolidum eſt penes multos, ita vt quilibet eorum ſine alio procedere poſſit, tunc vnus poteſt committere ſine aliis, & omnia alia facere, perinde ac ſi alii cum eo in illa iuriſdictione non concurrerent. l. 1. ff. de offic. conſul. & Panor. in

cap.

c.prudentiam.de offi delegat. & proinde com poteſtas ligandi, & abſoluendi in foro conſcientiæ, penes tres prędictos in ſolidum ſit; Quilibet eorum abſoluere, & abſolutionem committere alteri poteſt. Nauar.citat. numer. 58. & 59.

2 Huic conforme eſt illud, Quod priuilegium ita interpretandum ſit, vt aliquid præter ius, immo & contra ius commune largiatur.c.ſi Papa.de priuileg in 6.& l.ſi quando,ff.de leg.1.cuius rei caſus eſt expreſſus in c.In his.de priuileg.vbi habetur, Quod Prædicatores,& Minores, quibus conceſſum erat cum altari viatico, vbi vellent celebrare, poſſe illud facere, etiam ſine Prælatorum licentia; quoniã (inquit textus) alioqui nihil ea indulgentia ſpeciale concederet. Cum igitur nihil iuuaret licentia de confeſſario eligendo à Papa, vel Epiſcopo conceſſa, ſi neceſſaria eſſet parochi quoque licentia, cum hæc ſola ſufficeret, conſequens eſt illam minime neceſſariam eſſe. Vnde communis eſt Doctorum opinio hanc eligendi licentiam poſſe à Papa, vel Epiſcopo ſolo concedi, ſine vllo parochi conſenſu, vt tenent Domin & Penſ.in capit.2.de pœnit.& remiſſ.in 6.& glo.ibid.& Adrianus de confeſſione. dub. primo.poſt quæſtionem 5.Palud 4.diſt.17.quæſt.4.colum. 3.& Felin in cap.1.colum.6.de reſcriptis. dicens ita fuiſſe per Eugenium Papam declaratum: immo & S.Anton. in 3.par. titu.17.capit.9. colum.2. aſſerit contrariam ſententiam gloſſæ ſextę, Ioannis Andreę.& Panorm.damnatam eſſe per Clementem IV.in quodam Priuilegio Prædicatoribus conceſſo, cuius initium eſt, Quidam temere &c.Nauar.cit.num.60.

3 Neque hac ratione, aut præiudicium vllum infertur parocho, aut peruertitur ordo eccleſiaſticus, aut parochorum imminuitur poteſtas, dum ſine licentia eorum, ex conceſſione Papæ, vel Epiſcopi ſolius, alieno ſacerdoti confiteri poſſint; ſiquidem vt recte docet S.Thom. in tractatu contra impugnantes religionem,& in 4.diſtin.17.quæſt.3. artic.3.quæſt.4.ad primum.per huiuſmodi licentiam potius parocho onus aufertur, quam præiudicatur, præiudicium enim non fit alicui, niſi ſubtrahatur ei quod eſt in fauorem ipſius indultum: iuriſdictionis autem poteſtas non eſt commiſſa alicui homini in fauorem ſuum, ſed in vtilitatem plebis,& ad honorem Dei.& ideo, ſi ſuperioribus expedire videatur ad ſalutem plebis,& ad honorem Dei promouendum, quod alij, quæ ſunt iuriſdictionis, committant, nullum fit præiudicium inferioribus prælatis: niſi illis qui quærunt, quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, & qui gregi præſunt non vt paſcant, ſed vt paſcantur.

Sed præterea poteſt ſuperior licentiam hanc concedere etiam cum inferioris,& parochi præiudicio; Nec tamen licentia hæc odioſa dicenir, & propterea reſtringenda; Quia tunc ſolum iuriſdictio odioſa cenſeri debet, & limitanda, quando eam concedens nihil de tali præiudicio cogitauit, vt tradunt Alexander libr 2.conſil.115.colum. 8.& Decius conſil.113 & in cap.ſuper eo. de offic.deleg. & Nauar.cita.num.60.62. cum tamen ſatis conſtat in hoc euentu non contingere; Quandoquidem Papa,& Epiſcopus licentiam confitendi alieno parocho concedentes, ſatis exprimunt ſe licentiam illam concedere, etiamſi parochus aliquis exinde præiudicium ſibi fieri exiſtimaret.

Primo hinc infertur, quod qui habet licentiam confitendi alieno Sacerdoti ab epiſcopo, ſiue Vicario Epiſcopi, vel Legati, etiam ei ſine licentia parochi confiteri poteſt, quoniam & hos proprios eſſe confeſſarios eorum, quibus præſunt, nemo negat.argum.capit.1.de offic.legat.& cap. 2.tit.eod.in 6.& cap.2.de conſuetud.& c.Romana.de appell.in 6.& Nauar cit.num.62.

Secundo infertur, eos, qui cum licentia Vicarii alieno confitentur, legitime confiteri; ſiue is ſit Vicarius perpetuus, qui ponendus eſt in eccleſia parochiali alteri annexa iuxta capitulum.extirpandæ §.qui vero. de pra ben.de illis enim. & de parocho, ſeu rectore principali idem ius eſt. Clement.1.de offic.vic.Siue ſit Vicarius generalis Epiſcopi, cuius tribunal vnum & idem eſt cum Epiſcopi tribunali.capit.Romana.de appell.in 6.& capitul.2.de conſuetud.in 6.Siue ſit Vicarius temporalis, qui propter abſentiam Rectoris ab Epiſcopo ponitur, capit.cum ex eo. de electio.in 6.& gloſſa in ſimili in Clement.1.de priuileg ſuper verb presbyteri. Siue ſit Vicarius ab alio rectore, vel vicario perpetuo ad modicum tempus poſitus ex Petro ab Ancharano in Clement.1.de offic.vic.notab.4.In quibus omnibus caſibus confeſſio facta alieno de licentia proprij facta cenſetur,& per eam ſatisfit capit.omnis. de pœniten & remiſſ.Nauar.citat.numer.69. Quamuis enim delegatus inferioris, vel delegati a principe regulariter ſubdelegare nequeat, l.a iudice.Codic.de iudic.& capit.cum cauſam.de appell fallit tamen vt notat Gloſſa 5.in capitulis, cui.de offic.delegat.in 6.quando inferior ſubdelegandi facultatem concedit, vt in his caſibus contingit; in quibus tacite & implicite conceditur facultas agendi omnia illa, quæ ipſe rector, vel committens ibi tanquam rector agere poſſet, vt vſus, & experientia docent, ex Adriano in 4.de confeſſ.dub.2.Nauar.citat.numer. 70. 71. & 72. mens enim parochi iuſta de cauſa non reſidentis,& Vicarium inſtituentis, eſt vices plenas ſuo Vicario cõmittere, quoad Sacramentorum adminiſtrationes, etiam quoad delegandam & dandam facultatem, quam ipſe præſens daturus eſſet, ſi in agenda cura reſideret. Secus autem quando ſolum perſonæ induſtria, quoad miniſterium aliquod eligitur ſine animo tam plenæ conceſſionis faciendæ; tunc enim nihil aliud eius fidei committitur, quam miniſterium illud, in quod electus, vel ſubſtitutus eſt.

Tertio infertur, quod ſi rector accerſat aliquẽ ſacerdotem, vt ſibi iuuet in confeſſionibus, is non poterit eiuſmodi licentiam tribuere, quia non conſtat de mente rectoris; vt enim notat Sylueſter in verbo. excommunicatio 7. caſu 14.dubio vndecimo, Rector talis, aut aliquis alius ſuperior, qui ad modicum tempus adiutorem accerſit, vel vicarium ponit, probabiliter iudicatur non eſſe illius mentis, vt concedere velit ſuas vices, etiam cum oporteret, ad delegandum, & vocandum alios coadiutores; quamuis etiam ſecus in hoc caſu cenſendum erit, quando de huiuſmodi mente, vel per coniecturas, vel per ſuam, vel aliorum priſtinam conſuetudinem in hoc ſatis apparet. Nau.citat. num.74 & 75.

Quarto infertur, eum, qui de Papæ, vel Epiſcopi licentia alias legitime ſua peccata eſt confeſſus, non teneri vel ſemel in anno ad parocho ſuo confitendum Nauar.cit.numer.75.& 117.& 119.vt ſatis conſtat ex ijs, quæ in Extrauag. Ioan.22. cuius initium eſt, vas electionis. continentur.

6 Quinto infertur, quod peregrini qui cum parochi licentia peregrinantur, confiteri poſſunt his, quibus confitentur illius loci homines, in quem ſe receperint; concedens enim licentiam peregrinandi, concedere etiam videtur ea, ſine quibus commode peregrinari non poteſt.l.penult.ff de vſufruct. Vnde cum quis commodè peregrinari nequeat ſine ſacramentorum refectione, eo ipſo quod peregrinandi licentiam concedat, etiam confitendi licentiam conceſſiſſe cenſetur. Quamuis enim viatores ſecundum declarationem Eugenij quarti viuæ vocis oraculo confiteri, & communicare poſſunt in locis, vbi ſe reperiunt, peregrini tamen nihil tale poſſunt, niſi quando cum facultate Epiſcopi, aut parochi peregrinantur, ſecundum Palud.in 4.diſtin.17.quæſt.4.colum.7.& S.Anton.3.part. titul.17.capit 4.& Nauarr.citat.numer. 68. Qui duo authores in eo tamen falluntur, quod exiſtimant, epiſcopum concedentem licentiam peregrinandi, concedere etiam licentiam, vt ab epiſcopalibus caſibus abſolui poſſint. Quia etiamſi expreſſe concedat licentiam eligendi confeſſarium, non tamen cenſetur concedere facultatem vt abſolui poſſit a caſibus reſeruatis, prout experientia docet, & aperte ſatis colligitur ex capit.2.de pœniten & remiſſ. in 6.in primo Reſponſo: Immo quando concedit alicui omnem ſuam facultatem ad audiendum confeſſiones, & abſoluendum auditos, non cenſetur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, aut ſuo particulari, aut conſuetudine generali, vel ſpeciali.arg.capitul.final.de offic. vic.in 6.& eorum quæ docet Ioan.Andr.eod.tit.in capit. tua. & ideo multo minus licentiam peregrinandi conC cedens,

An oblitus confiteri circumſtantiam neceſſario confitendam teneatur iterum confiteri peccatum cum illa circumſtantia; an vero ſufficiat eam ſolum confiteri, non confitendo iterum peccatum. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Oblitus confiteri circumſtantiam neceſſario confitendam, an confeſſionem iterare teneatur.*
2 *Circumſtantiam neceſſario confitendam ſcienter omittens, confeſſionem iterare debet.*
3 *Sylueſtri opinio de omittente circumſtantiam ex ignorantia refertur.*
4 *Circumſtantiam neceſſario confitendam ignoranter omittẽs, ſolam circumſtantiam prius omiſſam confiteri tenetur.*
5 *Vnico verbo multa peccata explicari poſſunt.*
6 *Circumſtantias neceſſario confitendas qui ignoranter omiſerint, quid facere debent.*

1 VT res facilius intelligatur, exemplis manifeſtanda eſt; iurauit, verbi gratia, Petrus ſe non percuſſurum ſacerdotem. Item iurauit, vel vouit non blaſphematurum, vel non fornicaturum, & tamen poſtea percuſſit ſacerdotem, blaſphemauit, fornicatus eſt: Poſtea verò adiens confeſſorem, confitetur percuſſionem clerici, blaſphemiam, fornicationem, oblitus tamen eſt confiteri circumſtantiam illam, ſcilicet, quod percuſſerit, fornicatus ſit, vel blaſphemauerit contra iuramentum: Difficultas modo eſt, an ſatis ſit Petro dicere in ſecunda confeſſione accuſo me, quòd ter licitum, & ſanctum iuramentum fuerim tranſgreſſus; an vero requiritur etiam, vt iterum confiteatur ſe ſemel percutiendo clericum, ſecundo blaſphemando, & tertio fornicando licitum iuramentum violaſſe?

2 Primo, certum eſt ſecundum omnes, ſi in prima confeſſione ex induſtria omiſit circumſtantiam, confitendo ſolũ peccatum, tenebitur in ſecunda confeſſione non ſolũ peccatum cum illa circumſtantia iterum confiteri, ſed etiam hoc nouum peccatum de omiſſione debitæ circumſtantiæ ex induſtria: ſicut qui omitteret vnum peccatum mortale ex induſtria, & nouum peccatum committeret, & confeſſionem iterare etiam teneretur.

3 Secundo, quando ex obliuione quis omiſit circumſtantiam in priori confeſſione, quamuis Sylueſter verb. cõfeſſ. 1. q. 10. ſub finem, velit confitendum eſſe de nouo peccatũ ſimul cum illa circumſtantia omiſſa, ait. n. quod ſi circumſtantia feſti eſſet neceſſario confitenda, non ſufficeret dicere, Decies vel centies peccaui dieb. feſtis, ſed oportet addere, Talia decem, vel centum peccata in feſtis admiſi, et ait, eſſe magnum errorem dicere contrarium. Et ratio pro hac opinione eſſe poteſt, quia ſtatus peccatoris confeſſario innoteſcere debet, qui tamen non patebit niſi confiteatur peccatum ſimul cum circumſtantia omiſſa.

4 Tertio tamen dicendum eſt, ſufficere confiteri in ſecunda confeſſione ſolam circumſtantiam prius omiſſam, ſine confeſſione peccati prius legitimè confeſſi, & hoc ſiue confeſſio ſecunda eidẽ ſacerdoti, ſiue alteri fiat. ſic Ang. verb. interrogationes. §. 6. & Nauar. in c. conſideret. num. 105. de pœn. diſtin. 5. Neque. n. vlla lex eſt quæ probat peccatum cum circumſtantia eidem confeſſario aperiendum eſſe niſi quando vtrumque memoriæ occurrit. Et deinde peccatum vere vna res eſt, quamuis varijs circumſtantijs, quæ neceſſario confitendæ ſunt, ſepiatur, ex Rich & alijs. q. d. 19. & ita quamuis in genere morum dici poſſit multiplex, propter multas deformitates; tamen per modum prædictum confitendi, quo primo ipſe actus, deinde circumſtantia patefit, illi duplicitati ſatisfit. Præterea hac ratione optime etiam cognoſcitur ſtatus pœnitentis, ſicut. n. ſi quis omitteret confiteri peccatum mortale ex obliuione, ſecundum omnes, talis legitime confeſſus eſt, & eius ſtatus dicitur ſufficienter cognitus confeſſario, quamuis ex obliuione, & inaduertentia illud omiſit, ita a fortiori qui oblitus eſt confiteri circumſtantiam ſolam, & conſequenter ſicut ille tantum tenetur confiteri peccatum oblitum: ita iſte circumſtantiam oblitam: omnia. n. in vtroque caſu pari modo ſe habent, & proinde ſicut ille legitime confeſſus eſt, qui omiſſis multis peccatis per obliuionem, alia, quæ meminit, eſt confeſſus: ita & iſte, ſed & ſufficienter cognoſcitur ſtatus pœnitentis; Nam dum primo confeſſus eſt peccatum, aperta eſt grauitas peccati, & ſtatus peccatoris quoad malitiam, quam habet peccatum ex parte obiecti, & prout eſt Dei offenſiuum, quando vero poſtea in genere manifeſtatur actus & circumſtantia in ſpecie, patefacta eſt grauitas ipſius, & peccatoris ſtatus, quantum ad illam, cui conſequens eſt, totam illius peccati malitiam eſſe confeſſario penitus patefactam & ita ſatisfaciet ſic confitẽdo, Feci pater quoddam malum in ſe, quod iam ſum confeſſus, contra iuramentum, quod confiteri antea fui oblitus, & hoc ſufficit, ſiue poſtea eidem confeſſario, ſiue alteri cõfiteatur. Immo ſufficit dicere Decies iuramentum licitũ ſum tranſgreſſus, quod oblitus antea non fui confeſſus. Nau. cit. n. 108. & 111.

5 Hanc etiam ſententiam tenet Caiet. verb. confeſſionis ſeptima conditio. & To. 1. opuſc. trac. 5 q 3. docens poſſe nos vno verbo centum periuria, & altero centum furta confiteri, & tamen in tot periurijs, & furtis multa inuenientur cum circumſtantijs neceſſario aperiendis. ſentit ergo ſufficere, quod ſeparatim peccatum, & ſeparatim circumſtantias oblitas confiteamur.

6 Hinc infertur, facile ac neceſſarium remedium illis, qui circumſtantias neceſſario confitendas per ignorãtiam, vel obliuionem multo tempore tacuerunt; poſſunt enim ſupputatione ſecum facta ſecundum hunc modum confiteri: quaſi decies loco ſacro reuerentiam neceſſario debitã violaui. Aliquando per ea, quæ ſecluſa loci circumſtantia non fuiſſent peccata; (qualia ſunt iudicia ſecularia, & magnæ occupationis contractus. cap. decet. de immunit. eccleſ. 6.) Aliquando per ea. quæ fuiſſent peccata, ſed venialia, (qualia ſunt prædicta ob gloriam venialem facta.) Aliquoties per ea. quæ mortalia erant, (qualia ſunt furta, fornicationes, & confugientium ad ea loca exemptiones, & extractiones,) quæ tamen alias arbitrior me, quoad ſui obiecti malitiam, legitimè confeſſum ante hac fuiſſe. Nauar. cit. num. 112. & 113. Sic etiam qui omiſit confiteri circumſtantiam ſcãdali formalis, quia ſcilicet aliquid dixit, vel fecit, quo alius probabiliter prouocaretur ad peccandum mortaliter, reputare ſecũ debet, quoties veriſimiliter aliquid, ſiue de ſe bonum, ſiue malum, ſiue indifferens, ea mẽte. & intentione fecerit, aut dixerit, quo alium ad peccandum mortaliter prouocaret, & tacitis alijs peccatis dicat, ſe toties veriſimiliter id admiſiſſe. Quamuis in hac circumſtantia ſcandali confitenda, non ſolum confitendum eſt dictũ, aut factum aliquod ea mente, vt alius ad peccatum mortale prouocaretur; ſed etiam addendum eſt genus peccati, ad quod prouocare intendebat; quando quidem acta non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine ſuam ſpeciem in genere morum ſortiuntur, ſecundum S. Th. 1. 2. q. 18. ar. 4. 6. 7. atque Nau. cit. nu. 117.

De Conditionibus Confeſſionis legitimæ. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſionis conditiones recenſentur.*
2 *Confeſſio debet eſſe* ſimplex.
3 *Confeſſio* humilis *eſſe debet.*
4 *Confeſſio debet eſſe* Pura.
5 *Confeſſio* Fidelis *eſſe debet.*
6 *Confeſſio debet eſſe* Frequens.
7 *Confeſſio* Nuda *eſſe debet.*
8 *Confeſſio debet eſſe* Diſcreta.
9 *Confeſſio* Lubens *eſſe debet.*
10 *Confeſſio debet eſſe* Verecunda.
11 *Confeſſio,* Integra *eſſe debet.*
12 *Integra debet eſſe confeſſio quantum ad mortalia, non autem quoad venialia.*
13 *Mortalia ſemel legitime confeſſa, non neceſſario ſunt iterum confitenda.*

14 Mor-

Digitized by Google

14 *Mortalia omnia, quorum quis memoriam habet, confiteri tenetur.*
15 *Confeſſio in ſpecie facienda eſt, nec ſufficit confiteri in genere.*
16 *Confeſſio debet eſſe* Secreta.
17 *Confiteri peccata ſua per interpretem nemo tenetur.*
18 *Peccata ſua ſcribere, quo memoria ſuccurrat, nemo obligatur.*
19 *Peccata ſua coram alijs confiteri, an liceat.*
20 *Peccata ſua manifeſta publicè confeſſario explicare nullus tenetur.*
21 *Peccata ſua ne quis publicè confiteretur, prudenter ſtatuit Leo Papa.*
22 *Confeſſio ſacramentalis corporali præſentia facienda eſt.*
23 *Confeſſio qualiter debet eſſe* Lacrymabilis.
24 *Confeſſio* Accelerata *eſſe debet.*
25 *Confeſſio debet eſſe* Fortis.
26 *Confeſſio qualiter debet eſſe* Accuſans.
27 *Pęnitens animo diſpoſitus eſſe debet, vt Deo pro peccatis ſuis ſatisfaciat.*

1 VAriæ ſunt confeſſionis ſacramentalis qualitates, & cõditiones quas referunt Doctores in 4. diſtin. 17. vbi S. Thom. quæſt. 3, art. 3. quæſt. 4 & S. Anton. 3. par. tit. 14. ca. 1. §. 1. & alij alibi; ſunt autem numero ſexdecim, quæ his verſibus continentur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda:
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

2 *Primo* igitur requiritur vt ſit *Simplex*, ideſt, ſine plica, & obſcuritate verborum, ita vt clare a confeſſario peccatum intelligi poſſit, quod tunc maxime fit, quando ea omnia quæ ad quantitatem peccati cognoſcendam pertinent clare exprimuntur, & ita vt confeſſarius ſcire poſſit, an peccatum ſit mortale, vel veniale, & cui ſpeciei; Non enim eſt ſatis in genere ſua peccata confiteri: verbi gratia non ſatis eſt confiteri ſe deliberate, vel motu primo deſideraſſe res turpes; vel preces horarias ſine debita attentione recitaſſe; vel moroſa, aut alia carnis delectatione detentum fuiſſe; quia huiuſmodi a què de veniali, ac mortali intelligi poſſunt: vnde in hoc caſu confeſſarius pęnitentem interrogare, & monere debet, vt ſimpliciter peccata ſua confiteatur, abſque huiuſmodi verbis ambiguis, ita, vt quantitatem, & ſpeciem peccati ſciat, & an mortale, vel veniale ſit, alioquin non videtur ſufficienter ſua peccata confiteri. Nauarr. in cap. fratres. num 9. de pęn d. 5.

3 *Secundo* requiritur, vt ſit *Humilis* ita vt pęnitens ſe miſerum & infirmum agnoſcat. Qui enim ſe iactaret, non videtur ſatisfacere: vnde qui confitentur capite cooperto, genu non flexo, ſeu ſedentes, aut coequitantes confeſſario; itẽ qui ſtantes confitentur, quamuis valide confiteri poſſunt, (cum hæc confeſſionem non vitiant, ſi alia requiſita adſint) ſi tamen ita ſine vlla iuſta cauſa confiteantur, peccãt ſaltem venialiter, propter irreuerentiam, & immodeſtiam. Nau. cit. numer. 11.

4 *Tertio* requiritur, vt ſit pura, ſcilicet ab impertinentibus. capit. pura. 3. quæſtio. 9 & capitul ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. in 6. eſt enim peccatum ſaltem veniale, confeſſionem huiuſmodi extranjs, & impertinentibus confuſam facere. Maxime autem pura eſſe debet a peccatis alienis, ne in eo loco, & tempore detractionis, aut infamationis peccatum incurratur. Huiuſmodi tamen impertinentia, aut peccata aliena manifeſtata confeſſionem non vitiant, præſertim ſi pęnitens non aduertat ſe peccare, aut ſi aduertat ſe peccare, peccati illius pęniteret, & illud confiteretur. Vnde confeſſarius & pęnitentem admonere debet, ſi in hoc errantem videat, & hortari vt illius pęniteat. Nauar. cit. num. 13.

5 *Quarto* debet eſſe fidelis, hoc eſt, digna cui fides adhibeatur, hoc eſt verax: quale vero peccatum ſit mentiri in confeſſione dicetur inf.

6 *Quinto* requiritur, vt ſit frequens, duobuſque modis intelligitur, vno, vt qui frequenter peccat, frequenter confiteatur, quod ſolum eſt de conſilio, vnde S. Thom 4. diſtinctione 17. quæſtio. 3. artic. 1. quæſt o. 4. ait hoc facere, pertinere ad bene ipſius confeſſionis, non autem ad neceſſitatem. Eſt enim ad bene eſſe, quia confeſſio eſt optimum medicamentum timorem Dei conſeruans Non eſt tamẽ de præcepto, aut neceſſariũ id facere, quia nõ tenetur homo pluries quã ſemel in anno ex pręcepto regulariter cõfiteri. Altero modo, vt eadẽ peccata pluries quã ſemel cõfiteantur; ſecundum quem intelligendi modum etiam continet conſilium, iuxta illud S. Auguſtini, quanto pluribus confitebitur turpitudinem criminis, tanto facilius gratiam remiſſionis inueniet. capitul. quem pœnitet. de pęnitent. diſtinctio. 1. & hic eſt ſenſus germanus præſentis conditionis. Quamuis enim per primam confeſſionem & contritionem peccatorum remiſſa ſint peccata quoad culpam, in ſequentibus tamen confeſſionibus pœna & ſatisfactio temporalis pro illis ſubeunda, in quam pęna æterna commutata fuit, minuitur, tum propter abſolutionem ſacramentalem, per quam non ſolum augetur gratia; ſed etiam minuitur pęna in purgatorio ſubeunda, ex Caietan. in opuſcul. tom. 1. quæſtio. 4. in mataria confeſſio. Vnde vtile eſt eadem peccata ſæpius cum conſcientię quiete confiteri, quamuis qui ſcrupuloſi ſunt, & ex tali ſcrupuloſitate confeſſiones ſuas ſæpius iterant, melius facient, ſi poſt ſufficientem ſemel confeſſionem, & abſolutionem ceſſant ab vlteriori confeſſione; in iſtis enim non ita vtile eſt ſæpius confeſſiones iterare propter ſcrupulos vitandos. ex Nauar. cit nu 30.

7 *Sexto* requiritur vt ſit Nuda, ita vt non operiatur verbis, quæ peccati grauitatem, & turpitudinem obſcurant; qui enim ita obſcurant peccata, vt confeſſarius ea non ſatis intelligat, non ſatisfacit, vt enim dicitur in l. de ætate ff. de interrog. actio. Nihil intereſt, an quis taceat interrogatus, an obſcure reſpondeat, vt incertum dimittat interrogatorem. Nau. cit. num. 52.

8 *Septimo* debet eſſe diſcreta, tum in verbis, vt ſcilicet honeſtis vocibus explicentur peccata præſertim carnis; tum in circunſtantijs explicandis, maxime in circunſtantijs venereis; tum in modo narrandi, ita vt peccata quæ ſimul exprimi poſſunt, non dicantur diuiſim, uerbi gratia, poteſt quis centum periuria vno verbo confiteri, dicens; centies peieraui; centies blaſphemaui; centies rem notabilem furatus ſum Caietanus tomo primo tractat. 5. quæſtione 3. Nauar. in capit. conſideret. num. 110. & in cap. fratres. num. 53. de pęn. diſtin. 5.

9 *Octauo* requiritur vt ſit lubens, id eſt, voluntaria omnino propter Deum, vel ſaltem principaliter propter Deum, quamuis impellatur minus principaliter ad id timore infamiæ, vel verecundiæ. Vnde ſatisfacit præcepto confeſſionis, qui principaliter confitetur, vt veniam peccatorum a Deo impetret, quamuis forte non fuiſſet confeſſus, niſi timor infamiæ ipſum ad id impuliſſet. Res enim iudicari debet ſecundum id, quod eſt principale. capitulo. non dubium. de ſentent. excommun. Sicut non committit ſimoniam qui celebrat principaliter ob Deum, quod tamẽ non feciſſet niſi precibus, vel pretio ad celebrandum, inuitatus fuiſſet, vt docet Maior 4. diſtinct. 25. quæſt 2. colum. 2. Neque canonicus, qui principaliter chorum frequentat in Dei honorem, & obſequium, quamuis hoc non faceret niſi lucraretur quotidianas diſtributiones; & ita quamuis Petrus non fuiſſet peccata confeſſurus, niſi pudor, aut timor eum ad hoc impuliſſet, ſi tamen his impulſus principaliter confiteatur vt pareat præcepto, & vt ſua peccata ſibi condonentur, ſufficienter confitetur, dummodo cetera interueniant. Nauarrus dicto capitulo fratres. num. 58.

10 *Nono* debet eſſe verecunda; debet enim verecundiam pęnitens & intus habere, & præ ſe quoad confeſſarium ferre. vnde qui confitetur peccata, quaſi hiſtoriam aliquam narrando, vel ſe de illis iactando, nulla ex parte eru-

Digitized by Google

beſcens,quoad confeſſarium,neque quoad ſe.non videtur ſatisfacere.capit.quem pœnitet.de pœn.diſt.1.& Nauarr cit.num.59.

11 *Decimo* requiritur vt ſit integra;confiteri.n. debet omnia peccata ſua,non ſolum quæ dicto,aut facto exteriori, ſed etiam quæ interna voluntate admiſit. cap. omnis. de pęn.& remiſſ.vt etiam tradit Concilium Florentinum in §.quartum eſt.in decreto Eugenij 4. & nuper etiam definiuit Tridentinum ſeſſ.14.cap 5.& can.7.immo etiam & peccata reſeruata,quorum abſolutionem confeſſarius præſtare non poteſt cum alijs illi aperienda ſunt Nauarr. cit. num.61.

12 Intelligitur autem conditio hæc primo,de mortalibus, (non autem de venialibus)quæ vel confeſſarius nouit eſſe mortalia, vel certe dubitat eſſe talia ſecundum omnes; quamuis qui dubitat,vel opinatur eſſe mortalia,pro dubitatis vel opinatis confiteri debet. non pro certo mortalibus,ſecundum omnes. Venialia autem licet vtiliter, & ſanctè confiteri poſſint, non ſunt tamen neceſſario confitenda,vt definit Concilium Tridentinum ſeſſ 14 capit.5. Hoc autem quod diximus, quod non ſit neceſſe confiteri venialia, intelligitur, quando non probabiliter dubitatur an ſint mortalia,tunc enim ſub dubio neceſſario confitenda ſunt; Extra hunc tamen caſum, quamuis vtile ſit illa confiteri.cum & illa etiam ſola ſine mortalibus,iuſta materia ſacramenti pœnitentiæ eſſe poſſint ex Sanct. Thom. 4.diſtinctio 16.quæſtion.2.art 2.quæſt.3 & Naua.in cap. quem pœnitet.num.9 de pœn diſt.1.& in c. quotidianis. de pęn.diſt.3.& in Manu.cap.21,num 33, non eſt tamen neceſſarium.

13 Secundo intelligitur hæc conditio de mortalibus peccatis nondum legitime confeſſis: non enim tenetur quis mortalia ſemel legitime confeſſa, iterato confiteri. ex S. Thom.4.diſtinct.16.cit.& quolib.1,quæſtion,& alijs omnibus.

14 Tertio intelligitur de mortalibus, quorum memoriam habet tempore confeſſionis poſt debitum conſcientiæ ſuę examen,vt colligitur ex Concilio Florentino vbi ſupra, Vnde ſi quis diligentiam debitam non adhibuit, quo ſua peccata memoriæ occurrerent,vel ſi craſſe ignorat,vel nō dubitat eſſe mortale,quod deberet ſcire. vel dubitare tale eſſe,confiteri tenetur, non ſolum ea, quæ oblitus fuit, vel ignorauit eſſe peccata: ſed etiam ea quæ cum tali obliuione, & ignorantia confeſſus fuerit. vt communis opinio cum Rich.in 4.diſtinction 17 art. 2. quæſtion. 6. tradit, & ſatis euidenter colligi poteſt ex Concil. Tridentino, ſeſſion. 14. capit. 5. & fuſius explicat Ioan. Gerſon 2 par. fol.191.cap.quæritur ſub finem.Nauarr.in d. cap. fratres num.64.& 65.

15 Quarto,non ſufficit vt quis confiteatur in genere ſe peccaſſe in cogitando,loquendo,& operando.talis enim confeſſio generalis non ſufficit; ſed debet aliqua peccata in ſpecie confiteri; vnde ſi quis venit ad confeſſionem, & nullum peccatum in ſpeciali confitetur, quod frequenter accidit in ijs qui frequenter communicant, à confeſſario monendi ſunt,vt confiteantur aliqua, vel aliquod peccatum ſaltem veniale,etiam ante confeſſum,ſi aliquod non dū confeſſum non habeant,ut abſolutio ſacramentalis illi detur, quia de ſubſtantia confeſſionis ſacramentalis eſt alicuius peccati confeſſio in particulari.ex Sanct. Thom. 3.part.quæſt.84.art.2.Nau.in cap.fratres.num. 9. de pęn. diſt.5.& Manu.cap.21.n. 5. & ſufficit quod ſit alicuius venialis confeſſio ex eo.S.Thom.4.diſt.16.quæſt.2.art.2. & diſt.26.quæſt.3.art.2.q.3 Nau.in capit.quem pœnitet.nu. 9.de pœn.d.1.

16 *Vndecimo* debet eſſe *Secreta*, quod tripliciter intelligi poteſt: Primo; ita vt nemo teneatur confiteri peccata ſua alijs audientibus.capit. quis aliquando. §. ſecreto. de pęnitent.diſtinct. 1. & capit. omnis. ibi ſolus, de pœnitent. & remiſſ.

17 Hinc infertur primo neminem teneri ad ſua peccata per interpretem confitenda,quamuis id facere poſſit,quando confeſſarius confitentis idioma non intelligit ex Scot.in4. diſtinct.17.quæſt.col. 2. & Caiet. in ſumma.verb.confeſſion.condit.one 11. confeſſionis. vbi ait, etiam mutum ſcientem ſcribere,poſſe per ſcripturam confiteri, quā ſuis manibus legendam exhiberet confeſſario, non tamen ad id teneri, ſed ſatisfactorum, ſi nutu meliori modo quo poteſt,confiteatur.Quo etiam modo intelligendi ſunt S. Tho.4.diſt.17.quæſt.3 art.4.& Ioan.Maior.ibidem,quaſi. 1.dum S. Thomas dicat confeſſionem per interpretē aliquando faciendam eſſe.Maior autem id negat, ſiquidem id facere poſſe pęnitentem S. Th. ait, non autem ad id tenetur,vt rectè ſentit maior Nau.in cap.fratres.n.86.de pęnit.diſt.5.

18 Infertur ſecundo,neminem teneri peccata ſua ſcribere quo memoriæ ſuccurrant,quamuis id licitum ſit dum cautè fiat,vt tradit Caiet.& ante eum Maior.in 4.d. 17.q. 2. dicens aliquando teneri hominem ſua peccata ſcribere, vel confiteri ante quadrageſimam, quod dictum eius intelligi debet in eo, qui aduertit ſe veriſimiliter non recordaturum in quadrageſima,neque vnquam poſtea tempore oportuno illa peccata,niſi ſcripta habuerit,de tali enim homine dicendum eſt,teneri vel ad ſtatim confitendum, vel ad ſcriptura memoriæ ſuccurrendum, antequam ea obliuiſcatur,aliàs id ſolum de conſilio eſt, non de præcepto,Nau.cit.n.88.

19 Secundo intelligi poteſt hæc conditio,ita vt non poſſit quis licitè peccata ſua fateri,tertio audiente cui fauet, d. c. quis aliquando.§ non tibi dico,vt te prodas in publicum. Sicut enim grauius eſt occidere ſe,quàm proximum, cap. ſi non licet.23.quæſt.5.ita grauius eſt ſe,quam proximum infamare.cap.non ſunt audiendi.11.q. 3. quia non ſolum coram Deo,ſed etiam coram hominibus prouidenda ſunt bona,& curam de nomine bono habemus 2. Corinth. 8. & Eccleſiaſt.41.Nau.cit.nu.90.

20 Hinc infertur primo, neminem teneri ad confitēda ſua peccata,etiam manifeſta publicè cōfeſſario ex Ioan. And. in ca.omnis.de pęn.& remiſſ.Nauar.cit num 91.93. vnde quod in Extrauaganti quadam Sixti 4.contra Petrū Oxomenſem,cuius caput eſt,licet ea, ſignificatur, confeſſionē neceſſario eſſe debere ſecretam;non ita intelligēdum eſt, vt ſubſtantia, & eſſentia confeſſionis ſacramentalis ſit ſecretum:ſed quod Chriſtus non præcepit illam fieri publice, immo quod regulariter non debeat publicè fieri, quamuis aliquando in vindictam ſcelerum, & alios bonos fines rectè quis publicè confiteri poſſit,vt declarat Cōcil. Trid.ſeſſ.14.cap.14.Nau.in gloſ ſummæ. num. 31. de pœn.d.5.& in Manu ca.1.n.5. maximè quando pęnitens ex magna contritione, & in terra aliena,vbi ferueт inter homines pęnitentia.id facere contingeret.

21 Infertur ſecundo,prouidè fuiſſe cautum in ca.quamuis de pęn.diſt.1.à Leone Papa, ne homines publicè confiteri cogerentur;quamuis enim feruente diuino amore partim olim pudebat homines fateri,quod malefeciſſēt, eo quod grauiſſimè pudebat eos malefeciſſe,deficiente tamen poſtea charitate non ita expediens erat,vt ſic publicè confiterentur. Na.in d.c.fratres n 93.

22 Tertio intelligi poteſt conditio hæc, ità vt ſecreta ſit, id eſt, quod facienda ſit confeſſio ſacramentalis corporali præſentia.cap.quem pęnitet.de pęn.diſt.1. Siquidem abſolutionis forma,quæ habet, Abſoluo te. præſupponit abſoluendum eſſe præſentem. Vnde ſequitur neque confeſſionem, neque abſolutionem fieri poſſe per procuratorē, neque per nuntium, neque per ſcripturam ita vt mittatur ad confeſſarium confeſſio,& viciſſim remittatur abſolutio,dummodo id facere poſſit per ſe,Omnia enim ſacramenta perſonæ propriæ actionem exigunt,cum ſuſcipiūtur,excepto matrimonio,quod per procuratorem contrahi poſſe non eſt dubium.c.fin. de procur.in 6. & Nau.in c. quem pęnitet.n.4.de pęn.d.1.& in c.fratres.de pęn. diſ.5. nu.94.& Manu.cap.21.nu.36.In caſu autem quo quis per ſeipſum confiteri nequit, non tenetur ad confitendū per alium,nec per ſcriptum, nec per interpretem. Si tamen id faceret,valerent confeſſio,& abſolutio,quæ ſcriptæ mitterentur,ſecundum Paludanum in 4 diſtin.17.q.2.art. 1. & Adrian.in 4 de confeſſ.q.1.col.6.& Nau.vbi ſupra.

23 *Duodecimo* debet eſſe lacrymabilis, id eſt, cum dolore & diſplicentia omnium peccatorum mortalium commiſſorum, cum propoſito illa iterum non committendi, neque

di, neque alia mortalia. capit. peniten. diſtinct. 3. lachrymæ autem corporales etſi vtiles ſint, & optandæ, non ſunt tamen neceſſariæ. In hac autem te opus eſt prudentia in confeſſario; grauiter enim errant quidam confeſſores, dum interrogant pœnitentes, an diſpliceant eis peccata commiſſa ſuper omne odibile particulare puta mortem, paupertatem, &c. aut, an proponant vitare mortalia ſuper omne vitandum, puta diteptionem, vnde nullo modo ad huiuſmodi particularia confeſſarius deſcendere debet, ſed ſi merito dubitat de nimium tenui pęnitētis diſplicentia, vel propoſito vitandi ſolū aliquibus bonis & ſanctis motiuis, cū ad dolorem de peccatis concipiendum hortetur. Nauarr. in dict. capitulo. fratres numero. 97.

24 Decimotertio requiritur, vt ſit accelerata; Quæ conditio eſt ſolùm de conſilio, & de bene eſſe confeſſionis, vt optime docet S. Thom. 4. diſtinct. 17. quæſtio. 3. articulo. 3. quæſtiuncula 4. Quamuis enim debet homo habere propoſitum ſaltem virtuale confitendi tempore debito, quia ſine illo contritio non contingit; non tamen tenetur regulariter ſub nouo peccato confiteri niſi ſemel in anno. dummodo non occurrat articulus neceſſitatis, aut ſummenda ſit Euchariſtia, & adſit copia Sacerdotis. Nauarr. citat. numer. 99.

25 Decimoquarto debet eſſe fortis, ita ſcilicet vt nulla verecundia, nullus timor pœnitentem à confitendo dehortetur, vnde qui nullatenus per ſe ſolum confeſſurus fuiſſet peccata, ob ruborem fortſſias ipſum vincentem; ſi tamen interrogationibus Confeſſarij pulſatus omnia peccata ſua confiteretur, ſatisfaceret confeſſioni. argum. capitul. 1. §. diligens de pœniten. diſtinct. 6. Eo tamen caſu monendus erit pœnitens, vt eum pęniteat eius puſillanimitatis, qua deterrebatur à confitendis neceſſarijs, & ita ſuadendus eſt vt illud quoque peccatum, quod commiſit volendo aliqua occultare, cum alijs confiteatur. Cum enim ſit ſacrilegium velle aut proponere confeſſionem dimidiare, capitul. ſunt plures. de pœniten. diſtinct. 3. & omnia peccata mortalia confitenda ſunt. capitul. omnis. de pęniten. & remiſſion. conſequenter & hoc propoſitum omittendi confitendum eſt, & de eo pœnitens, ſi hoc non aduertit, per confeſſarium admonendus eſt, ex dict. §. diligens. & Nauarr. citat. numer. 102. 103.

26 Decimoquinto requiritur, vt ſit accuſans, ſibi nimirum quod peccauerit, non diabolo, non mundo, non carni. capitul. Non eſt. 15. quæſtio. 1. Erit tamen ſufficiens accuſatio qua principaliter ſibi peccata imputat, quamuis minus principaliter eadem imputet diabolo. capit. ſi enim. de pęniten. d. 2. vel ſenſualitati propriæ; iuxta capit. omnis ętas. 22. q. 1. & c. ſicut tribus gradibus. de pęn. diſt. 1. vel aliquibus aliis: qui etſi non potuerunt dare iuſtam peccandi cauſam: aliquam tamen occaſionem dederunt. Nauarr. citat. num. 105.

27 Decimo ſexto debet eſſe parere parata, hoc eſt, vt pœnitens habeat animum Deo pro peccato ſuo ſatisfaciendi iuxta confeſſarii arbitrium. Hoc vero licet optimum conſilium ſit, modo Sacerdotis arbitrium ſit æquum, non eſt tamen neceſſarium, aut de præcepto. Nauar. cit. numer. 106. Hoc itaque modo breuiter explicatæ ſunt qualitates confeſſionis Sacramentalis, de quibus nonnulla in ſequentibus melioris & facilioris intelligentiæ cauſa explicanda ſunt.

An, & quale peccatum ſit mendacium in confeſſione factum. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Mendacium omne peccatum eſt.*
2 *Mendacium in confeſſione factum non eſt ſemper peccatum mortale.*
3 *Mendacium in confeſſione factum circa venialia, aut circa mortalia confeſſioni extraria, non eſt mortale.*
4 *Mendacium circa ea, de quibus a confeſſario interrogatur, non eſt ſemper mortale.*
5 *Mendacium circa veniale quo caſu mortale eſſe poſſit.*
6 *Confitens veniale quod non commiſit, cum alys mortalibus, commiſſis, non peccat mortaliter.*
7 *Confitens mortale, quod ſcit ſe non commiſiſſe, peccat mortaliter.*

1 QVamuis in confeſſo ſit apud omnes mendacium ſemper eſſe peccatum, iuxta capit. primum 22. quæſtio. 2. & capitul. ſuper eo. de vſur. & multo grauius in confeſſione dictum. Non eſt tamen ita certum quale peccatum illud ſit. Nam Paludanus in 4. diſtinct. 21. quæſtione 2. articul. 1. ait eſſe peccatum mortale, propter irreuerentiam quandam ſacramenti mentiri in confeſſionis iudicio, ſiue cauſa humilitatis, ſiue deliberatæ hypocriſis fiat, & San. Anton 3. part. tit. 13 capitulo 18. in ſexta conditione, ait, qui aduertens in iudicio confeſſionis mentitur, maximè de mortali, peccat mortaliter. Sed & S. Thom. 2. 2. quæſtione 69. articul. 1. ait, non teneri nos ad confitendum venialia, ſi tamen ea confitemur, & mentiamur, peccamus mortaliter; Quia ſicut vis iuramenti mendacium ex ſe veniale facit mortale, ita vis iudicij de veniali facit mortale, Idemque clarius eo in loco affirmat Caietanus.

2 Alii tamen & verius docent non ſemper eſſe peccatum mortale in confeſſione mentiri. Nauarr. in capitul. fratres. numer. 15. de pœniten. diſtinctio. 5. Sicut enim in iudiciis mendacium de rebus leuibus eſt tātum veniale, ita etiam in confeſſione mendacium de rebus leuibus, etiam ad confeſſionem pertinentibus veniale ſolum erit. Et ſicut in omni materia ſurreptio, & leuitas rei ſecundum San. Thom. 1. 2 quæſtio. 88. articul. 5. & 6. & 2. 2. quæſtione 35. articulo 3. & quæſtione 59. artic. 4. & quæſtio. 66. articul. 6. excuſant à mortali, ita etiam in iudicio tam interioris, quàm exterioris fori excuſabunt. Sed & tunc ſolum mendacium in iudicio dictum eſt mortale, quando ad illud iudicium ita pertinet vt ipſum iudicium peruertat, vt ſignificat S. Thom. 2. 2. quæſtio. 90. artic. 4. ſub finem, dicens, Mendacium contra iudicium, vel doctrinam eſſe mortale: Non dicit, quæ in iudicio, & docendo mendacia ſunt, eſſe peccata mortalia, ſed tantum quæ contra iudicium, & doctrinam ſunt. Vnde etiam infert ibi Caietanus iudicem qui dum iudicat, aliquot mendacia miſcet, non tamen contra iudicium, ſed circa impertinentia, peccare quidem, non tamen mortaliter, & pari ratione dicendum eſt de mendacio in confeſſione, quod tunc ſolum eſt peccatum mortale, quando mentitur in confeſſione peccati mortalis nondum confeſſi, vel etiam peccati mortalis prius confeſſi quod tamen confiteri propoſuit, vel etiam in confeſſione peccati venialis quod confiteri proponit, vt enim Caietanus ait, ſuo propoſito confitendi fecit illud peccatum veniale iuſtam confeſſionis materiam, & ita tenetur id, quod ſuper ea dicit, officere verum. Nauarr. citato numero 16. & 17. & 12.

Hoc autem, quod diximus, intelligi debet de pecca-
3 tis mortalibus confeſſis quæ tamen propoſuit confiteri, & etiam de venialibus, (quæ ſiue prius confeſſus eſt, ſiue non) quæ tamen proponit confiteri; Quia mendacia confeſſioni extraria, & impertinentia etiam circa mortalia, & etiam circa venialia, quæ quis non propoſuit, illud tamen propoſitum intra confeſſionis actionem reuocat, & mutat, non erunt mendacia mortalia. Nauarrus citato numero 18. Quia in his, quæ a ſola noſtra voluntate pendent, & quæ liberum eſt nobis confiteri, vel non, (qualia ſunt confeſſio venialium, & etiam confeſſio mortalium prius legitimè confeſſorum) donec in aliam tranſeant obligationem; puta voti, vel contractus, vel delicti, vel aliam, poſſunt pro libito noſtro mutari. Et ita qui mentitur de veniali, vel de mortali prius legitime confeſſo, non cenſetur peccare mortaliter: Quia talis cenſetur vel non propoſuiſ-

Digitized by Google

ſe illa confiteri omnino, & ita non peccat, vel ſi confiteri ea propoſuerit ante confeſſionem inceptam, poſtea tamē ea non confitendo, propoſitum ſuum intra confeſſionis actionem reuocaſſe cenſetur, & conſequenter non peccat. Naua.cit.n.19.& 20.

4 Hinc infertur, quod qui ſemel rem habuit cum muliere, vel aliquod aliud peccatum fecit, ſi interrogatur de his à confeſſario, Reſpondeat ſe non habuiſſe, vel non feciſſe tale peccatum, eo quod vel non propoſuit, quæ prius legitimè confeſſus eſt, iterum confiteri; vel ſi cōfiteri propoſuit, ſaltem cum interrogabatur à confeſſario tacitè reuocauit propoſitum ea confitendi, ſciens ſe ad id non teneri, non peccat mortaliter. Naua cit.nu.23.& 24.

5 Quando autem pœnitens nullum habet peccatū mortale, aut veniale quod confiteri tenetur, nec confitetur vllū quod verè commiſit, ſed aliquod veniale quod non commiſit, in quo confitendo mentitur, talis mortaliter peccat confitendo hoc veniale quod non commiſit, non tamen quia mentitur, ſed quia quod non erat ſacramenti confeſſionis materia, pro illa ſubſtituit, ſic enim ſacrilegium, & magnam irreuerentiam contra ſacramentum committit, facit enim vt forma abſolutionis inanis ſit dum materiam non aptam, & ſuper quam forma cadere non poteſt, profert: Non enim poteſt forma abſolutionis cadere ſuper peccatum quod nunquam fuit commiſſum, & ideo cum talis in hoc euentu nullum aliud confitetur peccatum, nec aliquam materiam niſi falſam ſubſtituit, irritatur forma abſolutionis, & peccatum ſacrilegij committit, iuxta ea quæ tradunt Sanct. Thom.2.2.quæſt.99. art.1.2.3.& gloſſa in cap.ſacrilegium 17.q.4. & Nauarr. cit.num.27.

6 Dixi id eſſe mortale, quando pœnitens non confitetur vllum peccatum quod admiſit, ſi enim confiteretur cum alijs peccatis mortalibus, aut venialibus per ipſum admiſſis aliquod peccatum veniale, quod non commiſit, quāuis ſic mentiendo peccaret, peccaret venialiter, non tamen mortaliter. Ratio autem quare in hoc caſu peccaret tantum venialiter, in alio vero caſu mortaliter, (cum tamen in vtroque caſu mentitur ſolum circa veniale non commiſſum) eſt, quia in priori caſu nulla eſt materia apta & idonea, ſuper quam forma abſolutionis cadere poteſt: At vero in poſteriori euentu eſt aliqua apta materia, poteſt enim pœnitens velle vt forma abſolutionis ſacramentalis valeat eo modo quo poteſt, & ita vult ſaltem implicitè, vt illa forma cadat ſuper materiam illam quæ apta eſt abſolutioni, qualis ſunt alia peccata mortalia, vel venialia per eum admiſſa, & ideo non irritatur in hoc caſu forma ſacramenti, ſicut in priori caſu contingit. Sicut & qui ſuper panem, qui non ſolum è tritico, ſed alia minus apta Euchariſtiæ materia eſſet confectus, verba conſecrationis proferret, ſuper aptam partem, & non ſuper ineptam verba conſecratoria proferre cenſeretur, in quo caſu valida erit forma conſecrationis ſuper illam materiam conſecrationi aptam. Nauar.cit.num.27.

7 Hinc infertur, quod qui confiteretur ſe peccaſſe aliquā mortalia, quæ tamen ſcit non peccaſſe, aut qui dubitat an peccaſſet, & fatetur ſe certo peccaſſe, peccaret mortaliter. Nau.cit.n.26,

Infertur ſecundo, quod opinio Sanct. Thomæ & aliorum Doctorum, vt vera ſit, intelligi debet de mendacio contra iudicium, vel doctrinam, & de peccato in confeſſione modis ſupra dictis, non autem de mendacio, quod iudicio vel doctrinæ, vel confeſſioni impertinens eſt. Neque enim voluit Sanct. Thom. omne mendacium in iudicio eſſe ſemper peccatum mortale, cum 2.2.quæſt.70.art. 4. dicat, quod mendacium in iudicio ſit mortale ex genere ſuo, ſicut quælibet alia iniuſtitia, per quod tacite ſignificabat, in ſpecie nonnunquam eſſe veniale. Nauarr. cit. num.22.

Quibus caſibus frequentanda, ſeu iteranda ſit confeſſio. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Iteratio confeſſionis ex quot fontibus oritur.*
2 *Confeſſio non ex eo iteranda eſt, quod ſit informis.*
3 *Confeſſio quæ integra non fuit, iteranda eſt.*
4 *Confeſſio facta confeſſario, qui caret iuriſdictione, nulla eſt, & iteranda.*
5 *Confeſſio iteranda eſt ob cenſuram, qua ligatur pœnitens.*
6 *Pœnitentiam iniunctam non adimplens, an confeſſionem iterare teneatur.*

1 VArij caſus ab authoribus annumerari ſolent, in quibus neceſſaria eſt confeſſionis iteratio, qui ex vno horum quinque fontium oriuntur, videlicet ex defectu confeſſarij, vel contritionis, vel confeſſionis, vel ſatisfactionis, vel inhabilitatis.

Primus caſus, quo iteranda eſt confeſſio, eſt ex defectu contritionis, & doloris ſufficientis in ipſo pœnitente, quando ſcilicet, quis confitetur ſine vllo dolore peccatorum: vel cum dolore quidem peccatorum præteritorum, non tamen cum propoſito ſufficienti vitandi futura; qualis eſt, qui dolet ſe furatum, non tamen habet animum reſtituendi. Qualis item, qui dolet ſe fornicatum, non tamen proponit deliberate concubinam relinquere. Per talem enim contritionis defectum pœnitentia redditur non vera, capit. Quod quidam. de pœniten & remiſſion. quo caſu neganda eſt abſolutio, vt ibi habetur; Si enim pœnitens tacet huiuſmodi propoſitum non confitetur integre: Si autem cum alijs peccatis illud quoque propoſitum confiteatur, inhabilem ſe reddit abſolutioni; ſi quidem venia non datur niſi correcto. reg. Peccati de reg. iur. in 6.& cap. legatur. 24. quæſtion. 2. & ideo ſi abſoluatur, ſacrilegium admittit confitens ſuſcipiendo, & confeſſarius dando abſolutionem, propter irreuerentiam, quam ſacramento faciunt. argum. cap. illud. diſtinct. 95. & capit. per Eſaiam. 1 quæſt. 1. & Nauarr. in cap. fratres. num. 33. de pœn. diſt. 5.

2 Ceterum non iteranda erit confeſſio, ſi doleat de peccatis præteritis, & vitare proponat futura; licet non tam diſpliceant peccata, nec tam vitanda proponantur, vt ex his conflетur contritio, neque attritio talis, quæ cum ſacramento faciat contritionem; quia cum nemo ſcire poſſit, an ſit in gratia; Eccleſ. 9. & cap. fin. de purgat. canon. neque etiam ſcire poterit an ſit contritus; contritio enim Dei amicum efficit. Neque etiam eo ſolo nomine iteranda eſt confeſſio, quod ſit informis, id eſt, quod ſine charitate, & gratia fiat. ſecundum Sanct. Thom. 4. diſtinct. 17. quæſtion. 3 articul. 4. & Caietan. quæſtion. 5. de confeſſ. ſicut enim reliqua ſacramenta vera eſſe poſſunt, dante, & accipiente illa peccato mortali infectis, etiam & ſacramentū pœnitentiæ verum eſſe poteſt ſine gratiæ productione, cū nullibi contrarium de ſacramento pœnitentiæ ſtatutum ſit. Nau. cit. num. 36.& 37.

Secundus caſus eſt ex defectu ipſius confeſſionis, quando ſcilicet confeſſio non fuit integra omnium peccatorum: vel quia præ verecundia tacetur aliquid neceſſario dicendum; vel tam craſsè de confitendis cogitat, vt omittat ea, quæ communiter omnes confitentur; puta, ſi non haberet animum abſtinendi à mortalibus, quod etiam mulierculæ ſolent explicare: vel ſi debitam diligentiam non adhibuit, quo ſua peccata memoriæ occurrerent, vel ſi craſſe ignorat, vel dubitat eſſe mortale, quod deberet ſcire, in quo caſu confiteri tenetur non ſolùm ea, quæ oblitus fuit, vel ignorauit eſſe peccata: ſed etiam ea, quæ cum tali obliuione, ac ignorantiā

confeſſus

confeſſus fuerit, vt docet Richar. 4. diſtinctio. 17. articul. 2 quæſt. 6. & Nauar. cit. numer. 37. & 65. Sic etiam iteranda erit, quando fit ſacerdoti non proprio, vt infra, aut quando confitetur proprio, qui tamen notorie ipſo iure, vel per ſententiam ſuo titulo priuatus eſt. Nauar. in ca. placuit. nu. 179. de pœnit. d. 6.

4 Tertius caſus eſt, ex defectu confeſſarij, quando ſcilicet in eo fuit defectus vel poteſtatis, vel ſcientiæ, vel voluntatis, ex eo nimirum quia non erat ſacerdos, vel non habebat iuriſdictionem ſuper confitentem, vel neſciuit, vel noluit abſoluere, vel tantam doctrinam non habuit; quanta neceſſario exigebatur in confeſſario ſaltem reſpectu talis confitentis. Nauar. in capitul. 1. §. laboret. num. 2. de pœniten. diſtinct. 6.

Item quando eſt ab eccleſia catholica diuiſus. Sacerdos enim hæreticus & pro tali denunciatus iuriſdictione caret, nec tali niſi in extrema neceſſitate confeſſio licite fieri poteſt diſt. 32. c. præter. §. ſciendum.

Item ſi ſit excommunicatus, vel interdictus, vel ſuſpenſus notorius, ita vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, abſoluere nequit ex defectu poteſtatis; Nec refert quoad hoc an generatim, an vero ſpeciatim ſit quis cenſura notatus. Nauar. in d. §. laboret. num. 13.

5 Quartus caſus eſt ex defectu, & inhabilitate pœnitentis, ad ſuſcipiendum ſacramentum propter cenſuras eccleſiaſticas. Nauar. in dict. capitul. fratres numer. 38. de qua re infra.

6 Quintus caſus ſecundum multos eſt, quando pœnitentia iniuncta non impletur, de qua re ſuo dicetur loco. Hoc vnum ex Adriano interim 4. quæſtione 4. de confeſſione ſub finem, addendum eſt, ſcilicet, eum, cui pœnitentia, priuſquam abſoluatur, imponitur, & non curat illam, quam acceptat, pœnitentiam memoriæ mandare, ac veluti contemnit, teneri poſtea confeſſionem illam iterare, ſi eam non implet. Quia talis peccat mortaliter antequam abſoluatur, & cum illud peccatum non confiteatur, confeſſio deſinit eſſe integra. Verum cum hæc confeſſionis iteratio non naſcitur ex pœnitentiæ obliuione, vel ex eo, quod illa non impletur, ſed ex defectu integritatis, optime ad ſecundum fontem, nimirum ad defectum confeſſionis reduci debet. Nauarr. citato numero. 50.

Quæ, & qualis diligentia ſufficiens, & neceſſaria eſt ad examen conſcientiæ. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Examen conſcientiæ quanta diligentia faciendum.*
2 *Scoti ſententia de hac re refertur, & refellitur.*
3 *Confiteri volens, conari debet peccata ſua ad memoriam reuocare.*
4 *Diligentia quæ, & quanta ſufficiens ad examen conſcientiæ faciendum.*
5 *Crebro confitens, ad minorem diligentiam tenetur quam qui raro.*
6 *Excuſari poteſt quis aliquando ne aliquod peccatum confiteatur.*
7 *Confeſſarius, an, & quando, interrogare debet pœnitentem de diligentia præmiſſa in examine facto.*
8 *Confeſſarius quid facere debet, quando pænitens ſe accuſat de non præmiſſa debita diligentia in examine.*

1 Res hæc ſatis dubia, & controuerſa eſt inter authores: Scotus enim in 4 diſtinctio. 17. quæſtio. 1. & Palud. ibidem q. 2. artic. 1. colum. 2. talem diligentiam in hac re requirunt qualẽ pro re ardua in memoriã reducenda pœnitens adhiberet: Gabriel vero in dicta diſtinctione 17. quæſtione 1. colum. 8. ſolum ait, quod confiteri debet omnia, quæ recordari poteſt. At vero Ioannes maior ibidem quæſtio. 3. vult hominem, qui confeſſurus eſt, talem debere præmittere diligentiam, quo omnia ſua peccata occurrant, qualem adhiberet, ſi quam orationem latinam ad eruditos eſſet habiturus, aut ſi de multo & longo tempore impenſa pecunia domino vigili, ac auaro rationem eſſet redditurus. Caietanus in verb. confeſſio, ait eum, qui credit ſuam peccatorum inquiſitionem eſſe ſufficientem, quamuis vere talis non ſit, & ob hoc aliquod tacuerit peccatum, non teneri ad iterationem confeſſionis, & in materia de confeſſione quæſtione quinta ait, tunc demum ex integritatis defectu iterandam eſſe confeſſionem, quando ex propoſito dimidiatur confeſſio, vel adeo craſſa eſt conſcientiæ diſcuſſio, vt aliqua obliuiſcatur. Concilium vero Florentinum, §. Quartum. ſolummodo docet confitenda eſſe peccata; quorum habet memoriam, & nihil ait de diligentia neceſſaria in reducendo ad memoriam peccata, verum in hac re dicendum eſt

2 Primo, Nimis rigida cenſenda eſt ſententia Scoti & aliorum in reducendo ad memoriam peccata: vix enim poſſumus has curas inter ſe conferre, ſiquidem ad pronunciandam orationem latinam iuuat ipſa potentia ſenſitiuam, quæ dicitur iraſcibilis, quæ ſua natura in ardua fertur: iuuat etiam naturalis inclinatio, iuuat appetitus innatus honoris, & diuitiarum, iuxta prœmium Decretalium, & ſexti & capitul. omnis ætas. 12. quæſtione 1. & capitul. omnes dilectores. diſtinctione 47. Cum tamen è contra appetitus hic ſenſitiuus, quem vocant concupiſcibilem, minuat curam recogitandi peccata, quippe qui fugit triſtitiam & dolorem, ex tali cogitatione naſcentem tanquam quoddam malum, omnis enim triſtitia in ſe quoddam malum eſt, quamuis aliquando ſit ſecundum quid bonum ex Sanct. Thom. 1. 2. quæſtio. 39. artic. 1. Nauarr. in capitul. fratres numer. 74. Concilium autem Florentinum ſolum habet homines confiteri peccata, quorum memoriam habent, non autem dicit, habere poſſunt. Sed præterea nemo tantam adhibere poteſt curam, & diligentiam, quin maiorem ſi velit, adhibere poterit, & ita dubii ſemper eſſent homines, an ex talis diligentiæ adhibendæ defectu confeſſiones priores reiterare teneretur, & denique vix aliquis eſſet è vulgo, qui valide vnquam confiteretur.

Secundo, quamuis nullus erat textus in iure ante Concilium Florent. & Trident. ſeſſion. 14. capit. 5. & canon. 7. qui expreſſe de hac diligentia reuocandi in memoriam peccata loquatur, fuit tamen ratio naturalis, quæ id dictabat, vt docet Richard. 4. diſtinctione 17. artic. 2. quæſtio 6. dictat enim ratio, vt habet Cicero libro 1. offic. quod talem curam iuſtam vnicuique negotio adhibeamus, qualem rei grauitas requirit; Vnde cum confeſſio peccatorum præteritorum negotium ſit ſatis graue & notabile, conſequens eſt, vt qui ſua peccata debito modo confiteri velit pro ratione talis negotii diligentiam aliquam iuſtam adhibeat ſuper reductione eorum ad memoriam. Nau. cit. num. 69. & 70.

4 Tertio, tanta diligentia neceſſaria eſt, & ſufficiens, quanta viro prudenti humano more rem æſtimanti neceſſaria videtur, vel quanta videtur ſufficiens vt plurimum hominibus qui ſunt illius conditionis, cuius eſt is, qui illam diligentiam adhibet, dummodo bona fide putet eſſe pro ſua fragilitate mediocrem, prout ex Concilio Tridentino in ſeſſion. 14. capitul. 5. colligi poteſt. Nauarr. citat. numero. 75. & 76.

5 Quarto, qui crebro confitetur, nõ tenetur tantam qualibet vice curam adhibere, quantam qui raro confitetur, neque qui paucis, & paruis implicatur negotiis, quantam qui multis, & magnis, neque idiota ad tantam, quantam doctus, qui ſcit loca, & circumſtantias peccati, perſcrutari tenetur. Nauar. citat. numer. 71. Multi enim maxime ſimplices, etſi non ſe ſufficienter præparauerint, ex propoſito tamen, & voluntate quam habent reſpondendi interrogationibus confeſſarii, quia ſciunt illum interrogaturum, præſertim ſi ſciant confeſſarium eſſe prudentem, & doctum, cum tali propoſito reſpondendi, cenſeri debent ſufficientem diligentiam adhibuiſſe. Nauarr. citat. numer. 80.

6 Quinto, excuſatur quis aliquando a confitendo peccato

ob ignorãtiam,qua putat id non eſſe peccatum, qui tamẽ ob eandem ignorantiam non fuit a peccato excuſatus: Siquidem ignorantia, qua quis putat aliquid non eſſe peccatum, excuſat aliquando confeſſionem, ne dicatur minus integra, quæ tamen ignorantia eum a peccando non excuſabit, cuius rei hæc ratio reddi poteſt ex S. Thom. 1.2.q.76 art.3 & 4.& Caiet.ibidem. Quia ignorantia, quæ nõ reddit actum peccandi inuoluntarium, reddere poteſt omiſſionem illius confitendi inuoluntariam. Nau.cit.num. 82. prout etiam Adrianus in dub.6 poſt 4.quæſt.de confeſſione tradit.

7 Sexto, confeſſarius, qui ſuſpicatur, confitentem ſine iuſta præmeditatione ad confeſſionem venire (quod eſt frequentiſſimum) pœnitentem ſuper hoc diligenter interrogare debet. Iudex enim ex ſuo officio, quantum in ſe eſt, ſupplere debet, ne iudicium reddatur nullum cap.cauſam quæ.de iudic eo modo quo dicemus.

8 Septimo, quando pœnitens confitetur, ſe non vt debebat ad memoriam peccata ſua reduxiſſe, quod quotidie multi timorati viri facere ſolent, ſi confeſſarius videt id a pœnitente fieri, & dici, non quod credat ſe non adhibuiſſe debitam diligentiam illam, quam integritas confeſſionis requirit, ſed quia bonarum mentium eſt vereri, Iob. ca. 9. & timere culpam, vbi non eſt cap.ad eius diſt.5. aut quod hoc dicit, quia per eam omnia, vel maiora venialia in mentem non reduxit, quod tamen non eſt neceſſarium, in hoc caſu abſolui poteſt pœnitens ſine aliquo ſcrupulo: vel ſecũdo confeſſarius exiſtimat illum non adhibuiſſe debitam diligentiam & ſufficientem in peccatis memorãdis, & in hoc caſu, aut neceſſitas vrget, ſcilicet morbus, bellum, & naufragium, & huiuſmodi, & in hoc etiam caſu abſolui debet, & idem dicendum eſt de receptione Eucharistiæ, quæ ſine ſcandalo differri non poteſt, immo ſufficit pœnitentia omiſſæ diligentiæ & diſcuſſionis conſcientiæ, cum ea peccatorum recordatione, quæ illi fuerit poſſibilis. Nauar.in d.cap.fratres. n.83.& in cap.1.§.diligens num.15.de pœn.diſt.6. aut nulla vrget neceſſitas, & tunc conſiderare debet confeſſarius an ea, qualemcunque adhibuerit diligẽtiam, cum ſuis interrogationibus ſe à factis, aut faciẽdis, diligentiam mediocrem conſtituat, & tunc audiri, & abſolui poteſt, & debet, præmiſſis tamen interrogationibus, quę videbuntur neceſſariæ: Vel tertio confeſſarius videt pęnitentem nolle interrogari, vel etiamſi velit, adeo tamen nil præmeditatum venire, vt etiam cum interrogationibus, & reſponſionibus confeſſio non fiat integra: & in hoc caſu abſolui non debet, ſed blandis verbis moneri, vt pro ſua fragilitate, priuſquam confitetur, præmeditetur ſaltem tantum, quantum ad integrandam confeſſionem cum interrogationibus opportunis ſufficiat. Nauar.in d.c.fratres. num.83.

Qua ratione conſtat confeſſionem debere eſſe integram, & an aliquo in caſu confeſſio legitima eſſe poſſit, quamuis non ſit integra.
Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Integritas confeſſionis, qua ratione conſtat, aut probatur eſſe neceſſaria.*
2 *Difficultas integre confitendi, allatis certis caſibus, oſtenditur.*
3 *Remedia afferuntur, quibus vti debet pœnitens, quando integre confiteri non expedit.*
4 *Perſona complicis non eſt confitenda.*
5 *Ratio huius rei affertur.*
6 *Habens reſeruata, & non reſeruata, quid facere debet.*
7 *Habens reſeruata, quænam obſeruare tenetur.*
8 *Confeſſarius qualiter ſe gerere debet, cum habente reſeruata.*
9 *Confeſſus habenti poteſtatem abſoluendi a reſeruatis, ſed vnius reſeruati oblitus, quid faciet.*
10 *Abſolutus ab inferiori a non reſeruatis, ſed antequam abſoluatur a ſuperiori de reſeruatis, ſi nouum peccatum cõmittat quid facere debet.*
11 *Confeſſio per accidens fieri poteſt non integra.*
12 *Duæ perſonæ, diuerſo tempore, vnum abſoluentes, vnicum ſolum ſacramentum perficiunt.*

1 RES hæc de ſolis peccatis mortalibus intelligitur, quæ alias non fuerunt vnquam confeſſario legitimè manifeſtata; ſiquidem non neceſſe eſt venialia omnia confiteri; & mortalia, quæ quis ſemel legitimè confeſſus eſt, & ab eis abſolutus, non tenetur vnquam iterum confiteri.

Et quidem varias rationes afferunt Doctores, cur confeſſio peccatorum mortalium nondum legitimè confeſſorum integra eſſe debeat. Nam Sanct. Thom.in 4. diſt. 17. quæſt.3.ar.4 quæſtiuncula 2. & Palud. ibidem docent, Quod ſicut medico corporali infirmus omnem ſuam infirmitatem notam facere debet, quo recte illi mederi poſſit, ita medico ſpirituali omne animi vitium cognitum eſſe debet. Quæ tamen ratio Durando non placet, propter diſcrimen quod inter medelam animi, & corporis cernitur; ſiquidem medela corporea, quæ vnum ſanat morbũ, alium aliquando auget, medela vero animæ, quæ eſt ſola contritio, & gratia Dei, æque omnes animi morbos ſanat. Hinc ipſemet Durandus illam rationem affert, quòd confeſſio reſpondere debeat contritioni, & ideo ſicut contritio eſſe non poteſt, niſi ſit omnium peccatorum mortaliũ; ita neque confeſſio. Verum neque hæc ratio probat neceſſario omnia peccata vni, & ſimul confitenda eſſe; Nam & ſatisfactio reſpondet etiam contritioni, & tamen iuſtè poteſt pœnitens ſatisfacere de aliis vno tempore, dilata ſatisfactione aliorum in aliud tempus. Vnde tam S. Thomæ, quam Durandi rationes, congruitatem tantum, non autem neceſſitatem integritatis probant. Nulla ergo ratio humana reddi poteſt, quæ ſola neceſſario concludat integram omnino debere eſſe confeſſionem, ſed id lege tantũ cautum eſt iuſta, & æqua, vt quis omnia peccata mortalia nondum confeſſa, poſt debitam diligentiam in examine conſcientiæ adhibitam, confiteatur, quæ conſuetudo iã inde ab eccleſiæ principio vſque hodie ſeruata eſt, & à Chriſto in Apoſtolos, & ab eis ad nos vſque deriuata eſt. Quæ integritas ſatis iure antiquo, & nouo cauetur, prout colligi poteſt ex ca. Non poteſt. de pœn diſtin. 1.& ex cap. ſunt plures. de pœn.diſt.5.& ex cap.2.§.cautus.& c.fin. de pęn.d.6.& ex cap omnis vtriuſque ſexus. de pęn. & remiſ. & ex Conc. Triden.ſeſſ.14.c.5.

Quia vero nonnulli caſus contingere poſſunt, in quibus durum ſit omnia confiteri, maxime quia aliquando exinde pęnitens occaſionem confeſſario peccandi daret: vt ſi mulier probabiliter putaret ſe ſolicitatum iri a confeſſario, ſi ſe fornicatam fuiſſe confiteatur; vel probabiliter arbitretur, eum ad luxum mouendum, ſi ei ſuam turpitudinem patefaciat; deinde quia aliquando tales circunſtantiæ confitendæ ſunt, quarum confeſſione detegeretur alia perſona, quo caſu nõ videtur debere, neque poſſe talis detegi, neque manifeſtari, verbi gratia, quando quis rem habuit cum matre, aut mediator fuit, quod illam tertius haberet, quam matrem confeſſarius nouit; ideo nõ videtur, quin ſaltem aliquando licitum ſit confeſſionem dimidiare, ita vt non teneamur integrè confiteri. Ceterum quid in his caſibus faciendum ſit, dicemus.

2 Primo, circunſtantiæ huiuſmodi aperiendæ ſunt confeſſario, quando is eſt perſona, quam putamus profuturam, & non obfuturam, argum. capit. Hoc videtur. 22. quæſt.5.& Nauarr.in.cap. conſideret. num. 96. & ſeq. de pœn.diſt.5.

Secundo, Quando confeſſarius non eſt talis perſona, pœnitens debet ei confiteri ita velatus, & transformatus, vt neque ex voce, neque ex nomine cognoſcatur a confeſſario, non enim tenetur pęnitens manifeſtare nomẽ, aut quis ſit dicere, niſi quantum ad ea, quæ neceſſaria ſunt ad hoc Sacramentum, ad quod non eſt neceſſarium ſcire, quod nomen, aut quod domicilium ſit pœnitenti, neque an ſit coniugatus, ſi non peccauit cõtra matrimonium, neque an

que an ſit religioſus, ſi non violauit paupertatem, caſtitatē, aut obedientiam, ſatis enim eſt, vt pœnitens certum reddat confeſſarium, quod confiteri ei poſſit, & ipſe eum audire, & ab ipſo abſolui ex Caietano in ſumma verb. confeſſio. & Nau. cit. num. 79.

Tertio, ſi non ſit locus huic remedio, quærere debet facultatem confitendi alteri, vel à proprio Sacerdote, vel ab eius ſuperiore, non tamen poteſt eo ipſo alteri confiteri, niſi Sacerdos ſit in culpa propter ignorantiam, vel quia confeſſiones reuelat, ex Paludano in 4. diſt. 16. q. 3. ſub finem. & Nauar. vbi ſupra.

4 Quarto, quando nulli horum remediorum eſt locus, quã uis S. Thom. in 4. diſtin. 16. & Paluda. in 4. diſtin. 21. quæſt. 3. colum. 4. velint detegendam eſſe tertiam perſonam: Immo Paludanus ait, mulierem committentem inceſtum cum fratre ſuo debere hoc confiteri, quamuis frater confeſſario notus ſit, quem etiam ſequuntur Gab. ibid. quæſt. 1. dub. 2. & Maior. quæſt 3. arg 8. & Sylueſter. Verb. Confeſſ. 1. quæſt. 24. verior tamen opinio docet in hoc caſu tacendam eſſe perſonam, & peccatum: ſic enim expreſſe teſtatur Innoc. in c. omnis. colum. 2. de pœn. & remiſſ. & Hoſtienſis ibidem colum 4. vbi ait, Quod qui iuſta de cauſa non vult confiteri proprio Sacerdoti, neque reperitur alius cui confiteatur, & neceſſitas vrget, illi confiteri debet omiſſis circumſtantijs, vnde periculum, vel damnum ſequi poſſet. Immo idem docet Ioan. Maior. in 4. diſtin. 15. quæſt. 5. colum. 5. verſic. ſed remanet. qui ſibi contrarius eo in loco ait, quod qui occidit fratrem Sacerdotis, vel habet circunſtantiam, quam Sacerdos reuelare ſolet: vel eſt tale peccatum, quod Sacerdotem moueret ad peccãdum: vel ſi quis propriam conſanguineam cognouerit, quæ eſt filia Sacerdotis, talia peccata confiteri non tenetur. Sed & S. Thom. in 4. diſtin. 17. quæſt. 3. art. 4. ait, pœnitentem probabiliter timentem periculum peccandi ex confeſſione obuenturũ confeſſario, vel ſibi, non teneri ad ei confitendum, etiam ſi non fiat facultas confitendi alteri ab ipſo, vel a ſuperiore; affirmans inſuper cũ ſola contritione, confeſſione non præmiſſa, in illo caſu communicare poſſe, tanquam qui confeſſarii facultatem non haberet. iuxta gl. in c. De homine. de celeb. Miſſ. multoque magis illo tantum tacito peccato eiuſque confeſſione in aliud tempus opportunum dilata, alijs confeſſione apertis communicare poteſt, ſecundũ Caie. in ſumma. verb. confeſſionis decima conditio. vbi etiam aſſerit. Non eſſe confitendum peccatum cum reuelatione confeſſionis, aut cum famę, aut vitæ periculo, quo in caſu, ait, fieri poteſt aliorum peccatorum confeſſio, omiſſis illis, quorum confeſſio alias eſſet damnoſa. Nauarr. cit nu. 100. 101. & Ma. c. 7. nu. 8.

5 Huius autem dicti ratio eſt. Quia concurrentibus duabus legibus contrarijs, minor cedit maiori, (ſic enim lex de non furando cedit legi de paſcendo fame morientem. ca. paſce. d. 86. iunct. c. ſi quis propter neceſſitatem. de furtis) lex autem de non lędendo alterum, cum ſit Diuina, & naturalis, maior eſt quam lex de confitendo integre, quę licet Diuina ſit, non tamen Naturalis, ſed poſitiua, ſeu ex tempore data, & Ideo lex de huiuſmodi circunſtantia confitenda, cedere debet legi de non infamando proximum, cui cõſequens eſt, quod talis circumſtantia, & peccatum taceri debet, prout etiam docet Rich. in 4. diſt. 21. artic. 4. q. 4. & art. 5. quęſt. 2. & Nauar. cit. num. 95. & 99. Qui etiam cum Paludano & alijs omnibus docet, eum, qui confiteri non poſſet circumſtantiam mutantem ſpeciem, ſine confeſſionis ſibi factæ reuelatione, ad illam confitendam non teneri, multoque minus ad idem præſtandum in caſu noſtro obligatus erit.

6 Quinto, quoad caſus reſeruatos, a quibus confeſſarius inferior, aut parochus pœnitentem abſoluere nequit, eo quod ſunt peccata ſuperiori reſeruata, tenetur etiam pœnitens in hoc caſu, tam peccata reſeruata, quam alia omnia mortalia confiteri parocho, aut confeſſario inferiori, quicquid Ioan. Maior in 4. diſt. 15. quæſt. 5. id neget. Quando igitur pęnitens aliquod peccatum reſeruatum habet, ſecundum communem eccleſiæ, & Doctorum vſum, infraſcripta obſeruare debet.

7 Primo enim adeat eum, cui reſeruata ſunt, & ei omnia peccata confiteatur, & ab omnibus abſoluatur. Nau. in c. 1. § cautus. n. 11. de pęnitent. diſtinct. 5.

Secundo, ſi ille ſuperior nolit audire omnia, poteſt confiteri illi ſola reſeruata, & poſtea ea. & alia omnia confiteatur proprio confeſſario, qui poſſit eum abſoluere ab omnibus, etiamſi ſuperior non abſoluiſſet a reſeruatis. Nauar. cit. nu. 12.

Tertio. ſi prius adeat inferiorem, qui eum a reſeruatis abſoluere non poſſit, confiteatur illi omnia, qui abſoluet eum a non reſeruatis (ſi modo non ſit excommunicatus, ſi enim eſſet excommunicatus non debet vlla ratione illum abſoluere, ne ſacrilegium committat) & poſtea remittat eum ad ſuperiorem pro abſolutione a reſeruatis, cui confitebitur ſola reſeruata, & ab eis ſolis abſoluetur. Nau. cit. num. 13.

Quarto, poteſt pœnitens per ſe, vel per alium adire ſuperiorem, & ab eo impetrare commiſſionem ſecretã verbo, vel ſcripto, vt abſoluatur a ſuo confeſſario, vel alio. Na. cit. num. 15.

Quinto, poteſt pœnitens confiteri ſuo confeſſario omnia ſua peccata, & abſolui ab eo, de quibus ipſe poſſit abſoluere, & deinde confeſſarius per ſe, vel alium, ſeu epiſtolam petere a ſuperiore, vt faciat ſibi facultatem abſoluendi quẽdam hominem in genere, nullo penitus expreſſo, qui et confeſſus eſt tale peccatum, cuius abſolutio eſt illi reſeruata. in qua re difficilem ſe oſtendere non debet ſuperior, ſi tamen dare noluerit hanc facultatem, vtendum erit modo ſecundo. Na. cit. nu. 14.

Sexto antequam confeſſarius ad remedia prædicta deſcendat interrogare debet pœnitentem, an habeat aliquã Bullam ſui Epiſcopi, vel Papæ, facientem poteſtatem confeſſario abſoluendi illum in tali caſu, videat etiam confeſſarius, an ille caſus ſit de eorum numero. a quibus ipſe abſoluere poſſit, & ſi poſſit, pœnitentem ſine abſolutione dimettere non debet. Nau. cit. num. 17. & Man. capit. 26. numero. 6.

Septimo, qui confitetur confeſſario habenti poteſtatem abſoluendi ab omnibus peccatis, & cenſuris. uel ratione Bullæ alicuius, vel ratione temporis, quia concedebatur Iubilęum, & per obliuionem inaduertentiam, vel ignorantiam, qua neſciebat id eſſe peccatum, omiſerit confiteri aliquid, quod erat reſeruatum ſuperiori, vel cenſura aliqua Eccleſiaſtica innodatum a ſolo ſuperiori delebili, & abſolutus fuerit a confeſſario ab alijs etiam, & abſoluitur ab eo, ita vt a quocunque inferiori poſtea abſolui poterit, licet teneatur illud confiteri quando occurrerit memorię, vel aduerterit, vel ſciuerit eſſe peccatum, ſecundum Paluda. 4. d. 18. quęſt. 5. col. pen. Gabr. 4. diſt. 17. quęſt. 1. ſub finem, & Adrian. in 4. quęſt. 4. de confeſſ. col. 10. & Nauar. cit. num. 32. & Man. cap. 26. nu. 6.

10 Octauo, qui confeſſus eſt inferiori, & ab eo abſolutus eſt de non reſeruatis, ſi dum ad ſuperiorem pro reſeruatorum abſolutione habẽda vadat, aliquod peccatum mortale de nouo committit, in hoc caſu. ſi ſuperior audire velit etiam peccatum non reſeruatum de nouo commiſſum, illud cũ reſeruatis pœnitens confiteri debet, ſi vero ſuperior reſeruata tantum audire velit, tunc ſuperiori reſeruata ſolũ confiteri debet, & poſtea illud nouum peccatum mortale ſuo confeſſario confiteri debet, ex qua triplici abſolutione particulari vna tantum erit ſacramentalis, & integra abſolutio & idem dicendum de quadruplici, puta, ſi iam ſecundo ſuperiori confeſſus, & vadens ad confitendum tertio inferiori. aliquod reſeruatum admittat, ob quod oporteat eum ad ſuperiorẽ quarto redire, vt ab eo abſoluatur. Nau. cit. num. 22.

11 Hinc infertur primo, quod licet abſolute. & per ſe loquẽdo, confeſſio debet eſſe integra, per accidens tamen ob aliqua, quę contingunt, fieri poteſt non integra. Et quod communiter dicitur confeſſionem omnium peccatorum integram eſſe debere, id quidem verum eſt ſecundum ſe, & ſimpliciter, & ſecundum confitentis propoſitũ, quãuis per accidens partialis eſſe poteſt, vt ex dictis conſtat.

11 Infertur ſecundo, duas perſonas, diuerſo tempore, & multis forte interiectis diebus, & actionibus altera poſt alteram

Digitized by Google

terám abſoluentes, vnicum perficere Sacramentum, ita vt ex duabus abſolutionibus, vel aliquando ex tribus, vel quatuor, vna integra ſacramentalis conſtituatur, adeo vt gratia ſacramentalis, quam ſacramentū ex opere operato confert, tum demum pœnitenti conferatur, quando ab vltimo (id eſt vel a ſecundo, quando ſunt duæ abſolutiones, vel á tertio, aut quarto, quando ſunt tres, vel quatuor abſolutiones, vt in prædictis exemplis videre licet) datur abſolutio, ſiue is ſuperior, ſiue inferior fuerit. Naua. cit. nu. 20. & 21. Vnde fallitur Adrianus, qui in 4. q. 4. de confeſſ. col. 6. docet abſolutionem illam, quam facit is, cui ſola reſeruata deteguntur, non eſſe ſacramentalem.

Quod confeſſio alieno ſacerdoti ſine licentia proprij facta, nulla; & irrita ſit. Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſionem alieno, ſine proprij licentia factam, nullam eſſe, quis primo ſtatuit.*
2 *Sacerdos alienus quare valide aliquem abſoluere non poteſt.*
3 *Confeſſio parocho intruſo facta non valet.*
4 *Confeſſus bona fide parocho intruſo, habita ſcientia rei, quid facere tenetur.*
5 *Confeſſus in pueritia ſacerdoti alieno ex ignorantia confeſſionem iterare tenetur.*
9 *Sacerdotes ante* Concilium *Trid. cuilibet ſacerdoti confiteri poterant.*
7 *Confiteri ſacerdoti meliori, quo ſenſu S. Auguſtinus conſuluit.*
8 *Papa a ſacerdote, cui ſe ſubijcit, valide abſolui poteſt, & quæ huius ſit ratio.*
9 *Conſuetudine introduci nequit, vt quis ab alieno ſine licentia proprij valide abſolui poſſit.*

1 VEritas hæc iam inde a tempore antiquo manifeſta eſt: Siquidem Dionyſius primus, qui floruit circa annum Domini 250. parochias diuiſit, & vnicuique parocho ſuam plebem commiſit, prohibens ne quis alterius parochiæ terminos, aut ius inuaderet 13. quæſt. 1. cap. 1. Et Calixtus Papa circa annum Domini 228. ſtatuit, vt nullus alterius parochiam vſurparet, nec alterius parochum iudicaret. Vt habetur 9. q. 2. cap. 1. & Vrbanus ſecundus circa annum Domini 1100. ſtatuit, ne quis ſacerdos alienum parochianum ad pœnitentiæ ſacramentum ſuſciperet, ſine proprii licentia. capit. placuit. de pœnit. diſtinctione 6. Et capit. 2. de paroch. prohibetur, vni parocho, ne alteri parochianum ad Miſſam admittat diebus Dominicis, quod multo magis de admiſſione ad ſacramentum pœnitentiæ intelligendum eſt. Hoc ipſum vero expreſſe in c. omnis vtriuſque ſexus. de pen. & remiſſ. habetur, ne quis ſcilicet alieno ſacerdoti confiteatur, niſi prius licentiam a proprio petat.

Ratio etiam pro hac re eſt, quia ad hoc vt confeſſarius aliquem abſoluat, cum ſit actus iudicialis, vt tradit Concilium Trident. ſeſſ. 14. can. 6. & 9. habere debet poteſtatem, & iuriſdictionem in actu, & ipſius exercitio, & conſequenter pœnitens ei ſubditus eſſe debet, vt optime tradit Palud. in 4. diſt. 17. q. 3. colum. 2. Nauar. in cap. qui vult. nu. 4. & in capit. placuit. num. 6. de pœn. d. 6. At verò ſacerdos alienus, licet iuriſdictionem habeat in habitu, actu tamen non habet. 16. q. 1. c. Adijcimus. §. ecce. & c. generaliter. §. ecce. & ideo valide ſibi non ſubditum abſoluere non poteſt, cum ſine iuriſdictione nemo iudex eſſe poſſit. clem. 1. cum glo. 1. de offic. deleg. & Caiet. tom. 1. opuſc. tract. 7. q. vnica. & Adrian in 4. q. de confeſſ. dub. 8. & Panor. in d. c. omnis vtriuſque ſexus. Quod etiam tradunt Concil. Trid. vbi ſupra, & Florētinum in decreto Eugenii 4. §. quartum. Vbi dicitur, miniſter huius ſacramenti eſt ſacerdos habēs auctoritatem ordinariam abſoluendi, vel ex commiſſione ſuperioris; & ideo confeſſio facta alieno ſine licentia proprii nulla eſt, & iteranda. Naua. in d. c. placuit. nu. 175.

Hinc infertur primo, quod confeſſio facta parocho, qui ſine vlla ſuperioris licentia, & auctoritate ſe in beneficium intruſit, nulla ſit, & iteranda Panorm. in capit. Nihil. colum. penult. de elect. & cap. dudum 2. colum. 8. tit. eod. & ex communi opinione. & Nauar. in d. c. placuit. num. 177. Quia talis ſacerdos actuali iuriſdictione caret, quæ tamen neceſſaria eſt ad abſolutionem a peccatis.

Infertur ſecundo; quod confeſſio quæ fit ei, qui ſe gerit pro parocho eccleſiæ, & tamen poſſeſſionem non habet, ipſo etiam iure ex defectu iuriſdictionis actualis ſit nulla, & iteranda ex Paludano in 4. diſt. 17. q. 3. & aliis omnibus. & Nau. cit. nu. 178.

Infertur tertio, quod pari ratione qui confiteretur parocho, qui notorie ipſo iure, vel per ſententiam eſt ſuo titulo priuatus, iterare tenetur ſuam confeſſionem. cap. Dudum 2. de elect. vbi habetur quendam ſuo titulo priuatum, animas ſibi commendatas damnabiliter decepiſſe, ſcilicet, quia abſolutiones ſubditorum erant nullæ. Dixi, Notoriè priuatum ipſo iure, ſi enim quis priuaretur ſuo titulo, & poſſeſſione iuris, non tamen ita notorie, quin poſſeſſionem facti retineret, & a ſuperiore tolleraretur, in eo caſu geſta per ipſum in foro conſcientiæ valerent, ita vt non tenerentur, etiam poſtquam ſcirent eum, cui confeſſi fuerant, titulo ſuo iure ipſo priuatum fuiſſe, tales confeſſiones iterare. ex Panorm. in d. c. Dudum 2. & Nau. cit. in c. placuit. num. 179. & 180.

Infertur quartó, quod qui confiterentur bona fide intruſis, vel aliis ſacerdotibus alienis, putantes id ſibi licere, tenentur cum primum ſciuerint, ſe non potuiſſe illis confiteri, omnes confeſſiones illis factas iterare; ex Ioan. And. in d. c. Dudum 2. vbi ait tales confeſſos ſaluari non per ſacramentum, quod nullum erat, ſed propter ſacramenti fidem. Tenentur tamen tales, cum primum ſciant ſe non potuiſſe illis confiteri, confeſſiones eis factas iterare. Nauar. cit. nu. 181.

5 Infertur quinto, quod qui in pueritia, aut per aliam ruſticitatem, & ignorantiam errantes, confeſſi ſunt alienis ſacerdotibus, eas confeſſiones iterare tenentur, non tamen alias, quas poſt eas ſuis parochis, vel aliis ſuper eis iuriſdictionem habentibus fecerunt, etiamſi cum eas facerent, meminerint peccatorum, quæ illis alienis confeſſi fuiſſent, nec tamen illa veris parochis vnquam cōfitebantur; Quia bona fide putarunt ſe illa legitime confeſſos fuiſſe. Et ita qui in pueritia confeſſus eſſet alieno ſacerdoti, & poſt 20. vel 30. annos ſe alienis in pueritia confeſſum fuiſſe recordatur, tenetur ſolum ea confiteri peccata, quæ alieno confeſſus erat ſacerdoti, eaſque confeſſiones iterare, non autem illas, quas poſtea proprio ſacerdoti in adoleſcentia, & iuuentute feciſſet Nauar. cit. nu. 182.

6 Infertur ſexto, qua ratione factum ſit, quod omnes presbyteri ante prohibitionem Concilii Tridentini ſeſſ. 23. de reformatione. capit. 15. paſſim eligebant ſingulos presbyteros indifferenter, quibus confitebantur quorum tamen multi nullam iuriſdictionem in confitentes habuerunt: Id enim fecerunt, vel quia vt nonnulli volunt; cum presbyteri ſint ceteris doctiores, vt plurimum, & mundiores, & frequenter celebrare, & aliis Sacramenta miniſtrare deberēt, quæ a ſolis mundis tractanda ſunt, ideo conceſſum eſt a iure, vt poſſint ſibi eligere proprios confeſſores, qui quātum ad hoc ſunt ſuperiores, ſicut vnus medicus ab alio curatur, non inquantum medicus, ſed inquantum infirmus, vt docet S. Thom. in 4. d. q. 3. art. 3. q. 4. ad quartum, vel certe, quia id fecerunt presbyteri de facultate tacita, vel expreſſa Superiorum. Papa enim, Epiſcopus, parochus, & denique omnes Prælati hoc videntes, ſcilicet quod ſacerdotes omnes deligant ſibi paſſim confeſſarios, qui eos ligent, & abſoluant, & nullo modo repugnantes, tacite velle videntur, vt id fiat, & ita hoc faciunt ex licētia proprii. Nau. in d. c. placuit. num. 33.

7 Infertur ſeptimo, quomodo verum illud ſit, quod habet Sanct. Auguſtinus in libro de pœnit. c. 10. dicens, vt qui confitetur Sacerdoti meliori quam poteſt confiteatur, ſignificans licitum eſſe confiteri cuicunque ſaltem meliori Sacerdoti, & doctiori. Siquidem id verum erat tempore S. Auguſtini qui floruit circa annum Domini 400. quo tēpore Sacerdotes omnes eorum confeſſiones audire poterant, qui eis volebant confiteri, etiamſi parochiani alieni eſſent;

Digitized by Google

eſſ actu: tunc enim acceperunt iuriſdictionem in habitu & actu nulla lege, aut ſuperioris imperio ab exercitio impeditam. Et quamuis Dionyſius Papa 13. quæſt. 1. cap. 1. & Calixtus Papa primus. 9 qu. 1. cap. 1. hanc poteſtatem & iuriſdictionem eis abſtulerant, quia tamen eo tempore bona pars mundi non receperat fidem Chriſti, nec leges eorum recipiebantur communiter, (leges autem quæ non ſunt receptæ, non ligant. diſt. 4. § leges.) valide tunc omnes ad ſe accedentes abſoluere poterant, poſtea autem tempore Vrbani ſecundi qui floruit circa annum 1100. conſtitutione ædita, in capit. placuit. de pæn. diſt. 6. vt nemo poſtea alterius Parochianum ſine licentia ad pœnitentiam reciperet, & innouata, ab Innocentio III. in capit. omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſſ poteſtas hæc illis ablata eſt. Nauar. in cap. Sacerdos. §. quod autem. num. 2. & in capit. placuit. num. 27. de pęnit. diſt. 6. Quamuis rectius dici poteſt S. Auguſtinum loqui ſeruatis ſeruandis. & eo modo optimo quo iure poteſt, confiteatur optimo, ita ſcilicet, vt qui habet facultatem eligendi confeſſarium, eligat optimum eorum, quos eligere poteſt. Conſulit ergo Auguſtinus, vt qui eligere poſſit confeſſarium. (ſiue id conueniat ei iure communi, vt patet in Prælatis: ſiue ob proprii Parochi ignorantiam; ſiue quia Parochus dat ei licentiam; ſiue quia id ſponte ſua facit, quia nimirum, iam ſemel legitime omnia ſua peccata confeſſus eſt, & cupit ea iterum confiteri in his caſibus, eligat optimum cui confiteatur. Nau. in cap. Qui vult. num. 88, & 98. & in ca. Sacerdos, §. Quod autem. de pen. diſt. 6 num. 4.

8 Infertur Octauo, Quod licet Papa nullum habeat ſuperiorem, nec aliquis iuriſdictionem ſuper eum habeat actu, vel habitu cap. cuncta per mundum. & cap. Nemo. quæſt. 3. a Sacerdote tamen cui ſe ſubiicit valide abſolui poteſt. Quia Sacerdotes omnes in ordinatione accipiunt iuriſdictionem in habitu abſoluendi & ligandi eos omnes, qui eis ſe legitime ſubiecerint; (vnde Sacerdotes omnes ſunt tanquam iudices chartularii, id eſt, iudices quibus conceſſa eſt poteſtas iudicandi volentium ſe illis ſubiicere cauſas. l. 1. ff. de iudic. agunt. & cap adiicimus. §. ecce. 16. quæſt. 1. & Panorm. in Clem. 1. de priuileg.) quæ habitualis poteſtas diuinitus cum ordine presbyterii immediate a Chriſto datur cui poteſtati Diuinæ Papa cum non habeat ſuperiorẽ, poteſt ſe cui voluerit Sacerdoti ſubdere, & ab eo abſolui, non enim dedecet Papã Diuinæ ſe ſubdere poteſtati. Nau. in dicto capit. Qui vult. num. 20. & in d. capit. placuit. num. 19. de pęnit. diſt. 6. vnde & Papa ſe alicui ſubdens Sacerdoti, confitetur, a quo valide per iuriſdictionem & poteſtatem in presbyterio acceptam, & ſpontaneam ſubiectionẽ ei ab ipſo Papa factam, abſolui poteſt.

9 Infertur Nono, ita neceſſarium eſſe ad abſolutionem obtinendam, vt quis proprio Sacerdoti peccata ſua mortalia nondum legitimè confeſſa aperiat, vt nulla conſuetudine introduci poſſit, quod aliquis præter proprii, aut ſui ſuperioris licentiam, confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eũ valide abſoluere, vel ligare poteſt, vt habetur in ca. ſi Epiſcopus. de pœn. & rem. in 6. Dixi peccata mortalia nondum legitimè confeſſa, quia ſi fuerint prius legitime ſemel confeſſa, aut peccata venialia tantum, ea cui voluerit Sacerdoti confiteri poteſt, & ab eo abſolui. Quilibet enim Sacerdos habet iuriſdictionem in confitentem, habitualem quidem in ordinatione quæ in actualem reducitur per legitimam confitentis Subiectionem; confitens autem legitimè ſe illis ſubiicere poteſt, quoad mortalia ſemel legitimè confeſſa, aut venialia peccata, licet prius confeſſa non fuerint; quia in his aut expreſſam, aut tacitam ſaltem habere creditur licentiam a lege, vel legiſlatore, vt ea cuicunque voluerit Sacerdoti confiteatur. Sed nec vnquam poteſtas hæc Presbyteris adempta fuit, quia ad medicandum & conſulẽdum habenti tantum mortalia confeſſa legitime, aut venialia, nulla opus eſt ſcientia vel prudentia, ſed ſola verba Sacramentalia pronuntiandi ſcientia Quoniam de his neq; contritio habenda eſt neceſſario, neque confeſſio facienda, vt omnium fere vna eſt ſententia. in c. omnis. de pœn. & rem. & tradit S. Thom 3. p quæſt. 87. art. 1. Ideo enim Vrbanus Secundus in c. placuit. de pęn. diſt. 6. prohibet, ne quilibet cuiuſuis audiat confeſſionem, quia quilibet Presbyter ad id idoneus non eſt propter ea, quæ confeſſarium ſcire oportet; & quia multo facilius, vt plurimum, id diſcernet proprius Parochus, qui mores & ingenia confitentium nouit, quam alienus. Quæ ſane ratio cum non ſe extendat ad habentem tantum mortalia legitimè confeſſa, aut ſola venialia, neque c. Placuit. de pœn diſt. 6 ad ea extendi debet. Nauar. in d. c. placuit. num. 23. Quia tam debet ſtringi, vel ampliari lex, quam ampla vel ſtricta eſt ipſius ratio c. Suggeſtum & c. meminimus. de appellat. & Pan. in c. fin de reſc. Dixi, non poſſe vlla conſuetudine introduci, vt quis cui voluerit Sacerdoti confiteatur ſine licentia proprii, hoc enim ſatis colligitur ex c. Si epiſcopus de pœnit. & remiſſ. in 6. & c. placuit. de pœn. di. 6. & ca omnis vtriuſque ſexus. de pę. & remiſſ. & nouiſſime ex Concilio Tridentino ſeſſ. 23. de reform. c. 15. & Nau cit. num. 43.

Quibus in caſibus licitum eſt alteri ſine licentia proprii confiteri. Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

2 *Ignorantia proprii an cauſa ſufficiens ſit, vt alieno, ſine proprii licentia, confiteri quis poſſit.*

2 *Verecundia an cauſa ſufficiens ſit, vt quis alteri ſine licentia proprii confiteri queat.*

3 *Parochianus domicilium in diuerſis locis habens cui confiteri debet.*

4 *Vagabundi quibus confiteri poſſunt.*

5 *Iter faciens, ſeu nauigans, cui confiteri poſſit.*

6 *Parochianus in aliena parochia delinquens parocho loci confiteri non poteſt.*

7 *Scholares, mercatores, & peregrini quibus confiteri poſſunt.*

8 *Ratihabitio proprii, an, & quando ſufficit, vt quis alteri valide confiteatur.*

MVlti caſus ab Authoribus enumerari ſolent, in quibus licitum erit alteri ſine ſacerdotis ſeu parochi proprii licentia confiteri, quorum

Primus eſt ignorantia proprii, tũc enim ob proprii ignorantiam licitum erit ipſo iure alteri confiteri, prout habetur in c. placuit. de pęn. diſt. 6. quamuis non parua inter Doctores in hoc caſu differentia eſt, an neceſſaria ſit petita ſaltem, licet non obtenta proprii licentia; ex eo quod in caſu ignorantiæ Vrbanus II. in d. c. placuit, ſtatuit ne quis alteri ſine proprii licentia confiteatur, niſi quãdo proprius eſt ignarus; ſignificans in hoc euentu illud etiam ſine eius licẽtia licere; vnde & gloſſa tertia in d ca. placuit, nec proprii parochi conſenſum in caſu ignorantiæ neceſſarium eſſe docuit, cuius etiam opinionis eſt Paludan in 4. diſt. 16. quæſt. 3. ſub finem. & diſtin. 17. quæſt 3. colum. 7. quia tamen poſtea Innocen. III. in c. omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & remiſſ. decreuit, non licere confiteri alteri ſine proprii licentia, nec vllum omnino caſum excipit, ſed abſolute ſtatuit, quod qui iuſta de cauſa alteri confiteri vult, prius petere, & obtinere licentiam a proprio ſacerdote debet, vt vtrumque caput efficax maneat, in caſu ignorantiæ peti ſaltem, licet non obtineri proprii licentia debet, ſic enim dicendo, neque ca. Placuit. omnino emendatur, quia non eſt neceſſarius parochi conſenſus, prout in d. c. placuit. dicitur; neque c. omnis vtriuſque ſexus. hac ratione d. c. placuit. contradicit, ſed omnino efficax, & in ſuo robore manet, quoad petitionem licentiæ. Quod etiam Hoſtien. & Panor. in d. c. omnis nu. 17. & Adrianus IV. de confeſſ. poſt quæſtionem quintam, dub. 8. col. 2. ſub finem tradunt, aſſerentes requiri vt in caſu etiam ignorantię petatur proprii licentia, quamuis non obtineatur; Nauar. in c. placuit. nu. 146. & 171 de pœn. d. 6. Quia cauſa illa, qua parochianus talis a ſuo proprio recedit parocho, in culpa proprii parochi fundatur, vt propterea merito petita licet nõ obtenta proprii licentia, alteri confiteri poſſit. In quo etiam caſu vt docet Gloſſa ſecunda in d. cap. placuit. de penit. diſt. 6. credendum eſt pęnitenti aſſerenti parochum ſuum eſſe ignarum, ad effectum, vt ab alieno audiri poſſit eius confeſſio, & valide abſolui; quia veriſimile non eſt quemprim ad cõ-

feſſionem

Digitized by Google

feſſionem cum mendacio venire. Nauar. in d. cap. placuit. nu. 171. vnde & S. Thom. Quodlib. 1. art 12. docet parochiano dicenti iam ſe confeſſum, & communionem petenti habendam eſſe fidem, cui etiam fauet Extrauag. inter cunctas. §. ſuper confeſſione. de priuileg. vbi doctrina illa San. Thomæ in duobus ſolum caſibus limitatur, quando ſcilicet pœnitens eſſet excommunicatus, vel notorius peccator haberetur. Vnde etiam Gloſſa ſingularis clem. 1. de priuileg. & Cardin. ibidem q. 15. docent, non peccare Monachum, ſi a ſe communionem petenti, & affirmanti ſe licentiam parochi ſui habere crediderit, & communionem impertierit. Naua. cit. nu. 173. & 174.

2 Secundus caſus, in quo quis alteri confiteri poſſit ſine proprii licentia, a quibuſdam creditur eſſe, Erubeſcentia, ſeu verecundia; ſed male; neque enim hic caſus in iure exprimitur, & omni ratione caret; quia, quo plus verecundiæ patitur pœnitens, eo plus ſatisfacit. c. quem pœnit. de pœn. diſt. 1. immo vna de conditionibus bonę confeſſioni neceſſariis verecundia eſt. Nauar. in c. fratres. nu. 59. de pœn. d. 5. Quod ſi verecundia tanta ſit, vt periculum ſit, ne pœnitẽs conſtituatur in periculo tacendi aliquod peccatum, vel aliquam eius circunſtantiam neceſſario confitendam, talis verecundia iuſta cauſa erit petendi licentiam, vt alteri cõfiteatur, in qua licentia concedenda faciles ſe præſtare debent parochi, vt monet S. Thom. in 4. d. 27. Naua in cap. qui vult. §. ſacerdos num. 99. & in cap. placuit. num. 151. de pœn. diſt. 6. Quamuis enim aliquando ex tali licentia, nonnulla mali occaſio naſcatur; per eam tamen multo maioribus malis occurritur ſecundum eundem S. Thom. vbi ſupra in 4. d. 17. q. 3. art. 3. q. 4. ad 6. & in lib. contra impugnantes religionem. c. 4. Quod ſi proprius licentiam dare noluerit, ſibiipſi imputet pœnitens, cum non veritus ſit Deum offendere; Neque enim hac de cauſa ſine licentia alteri confiteri poteſt; & merito, quia aliqui non ſolum erubeſcunt ſuis parochis confiteri, ſed etiam aliis, immo aliqui erubeſcunt ſuis parochis id ſcientibus alios adire; vnde & quandoque in habitu vadunt ſimulato, vt Paludanus in 4. diſt. 27. q. 6. ſub finem teſtatur. Verum conſideratis circumſtantiis facilis eſſe debet parochus in concedenda licentia vt alteri confiteatur, alias ſecundum S. Thom. in 4. diſt. 17. vbi ſupra peccat; cum multi (vt ipſe affirmat) & experientia quotidiana docet, ita infirmi ſint, vt potius ſine confeſſione morerentur, quam ſacerdoti proprio confiterentur, adeo vt cauti & prudentes confeſſarii eſſe debent, ne licentiam negando conſciencias ſubditorum illaqueant, & illis, & ſibiipſis conſequenter laqueum damnationis iniiciant, Naua. in d. c. placuit. nu. 119

3 Tertius caſus eſt, ſecundum Hoſtienſem in ſumma de pęnitentia. §. cui cõfitendum, cum quo conueniunt Raym. & Goffred. quando alienus parochianus traſtulit domicilium ſuum, ſed in hoc falluntur, quia eo ipſo quo ſuum transfert domicilium, fit parochianus alterius parochi, ad cuius parochiam migrauit, & ita confitendo illi, cõfitetur proprio ſacerdoti, non alieno. iuxta ca. fin. de paroch. & c. propoſuiſti. de foro compet. & Nauar. cit. num. 76. Sin vero domicilium non mutat, ſed cumulat; quia ſcilicet in vtraque parochia ex æquo habitat, puta, quia in altera hyemat, in altera eſtiuat; ſeu qui vno die, vel menſe, in vna habitat, altero vero die, vel menſe in altera habitat, quicquid Paludanus in quarto. d. 17. q. 3. quem ſequitur Sanct. Anton. par. 3. tit. 17. cap 9. dicat confeſſionem faciendam eſſe ei, in cuius parochia habitat, quam confitetur; verius tamen eſt in tali caſu vtriuſque parochiæ parocho confiteri poſſe; quia vterque ſuus parochus eſt. Nau. cit. nu. 77. & 78. vnde in c. cum quis. in Secundo Reſponſo. de ſepult. in 6. habetur, quod mortuo eo, qui in duabus Parochiis ſe collocabat æqualiter, ſi ſepulturam in loco tertio eligat, quartam canonicam vtrique Parochiali deberi. Si ergo vtrique, & nõ illi, in cuius Parochia degit, quando mortem obiit, quarta canonica debetur; pari rõne. qui ex æquo eſt Parochianus duorum, vtrique confiteri poteſt, etiam quando in altera degit. Debet tamen talis parochianus duorum moriens ſepeliri in eccleſia vbi mortuus eſt, ſi non elegerit aliunde ſepeliri, confiteri vero poteſt parocho cui voluerit horum duorum.

4 Quartus caſus dicitur, quando quis vagabundus eſt. l. hæres abſens, ff. de iudic. vagabundus autem dicitur, qui nullibi certum habet domicilium. Gloſſ. in d. l. hæres abſens. §. proinde. Quo ſane caſu vagabundus ille non ſolum confiteri poteſt parocho, in cuius parochiam peruenerit, ſed etiam cuilibet alteri Sacerdoti, quem elegerit, vt Paludanus, & S. Antoninus vbi ſupra teſtantur. & Nau. cit. nu. 79. & 80. Sicut enim parochiani ſuo parocho confiteri tenentur, ita econtrario parochus ſuorum parochianorum confeſſiones audire tenetur, ſecundum omnes, in c. omnis. de pœn. & remiſſ. & glo. ſing in Clem. Dudũ. de ſepul. verbo impendit. & ideo cum nullus parochus vagabundi confeſſiones audire tenetur, niſi qui volet; ſic ille nulli confiteri tenebitur, niſi ei cui ipſe voluerit. Nauar. cit. nu. 81.

5 Quintus caſus eſt, cum quis quærit domicilium, quo ſe conferat, proprium relinquens iter faciendo, vel nauigando. Siquidem & iſte ſine domicilio eſſe cenſetur. ff ad Municipal. l. labeo. & proinde idem de iſto ac de vagabundo dicendum eſt, vt cui ipſe voluerit, confiteri poſſit. Nau. cit. num. 82.

6 Sextus caſus eſt; Parochianus delinquens in parochia. Talis enim vt exiſtimat Hoſtienſis alteri, illi ſcilicet in cuius parochia deliquit, & non ſuo parocho confiteri poteſt Quod idem docent Palud. & Anton. ubi ſupra. Sed male, Nemo enim ut docent gloſſa in cap. placuit. 6. q. 3. & in c. placuit. 1. 16. q. 1. & Panorm in c. cum contingat. nu. 16. de foro competratione delicti forum conſcientiæ ſortiri poteſt. & Parochus extra ſuam parochiam ſui parochiani confeſſionem licite audire poteſt ut ipſemet Hoſt. cit. §. cui confitendum. col. 1. teſtatur, quia hæc eſt iuriſdictio uoluntaria, non contentioſa Nau. cit. num. 83. & 84.

7 Septimus caſus eſt ſcholaris ratione ſtudii, & idem de mercenariis, negotiatoribus, & aliis uiolatoribus, & peregrinis dicendum erit. Si enim de licentia ſuorum parochorum, uel Epiſcoporum, ad ſcholas, Emporia, & loca uadant, licentiam quandam ſumendi ſuo tempore Sacramẽta tacitam & implicitam habere cenſentur, ſin uero abſq; ulla ſuperiorum licentia hæc faciant, nulla neque expreſſa, neque tacita huiuſmodi licentia perfruentur, ſicut nec peregrini. Nauar. cit. num. 67. & 68 Hinc illud Gloſſæ Cle. 1. uerb. Parochialis. de priuilegio, dicenti ſcholarium presbyterum parochialem eſſe illum, cuius habitant parochiã, ut uerum dicat, de illis ſcholaribus intelligi debet, qui uel nullum alibi domicilium conſtituerint, uel certe parochũ illius propter loci diſtantiam pro Sacramentis ſuſcipiendis commode adire non poſſunt. Quo etiam modo & illud c. 1. de celeb. Miſſ. quod habet, parochum unius Eccleſiæ prouidere debere peregrinis, hoſpitibus, & aliis de Sacramentis neceſſariis intelligitur de illis, qui cum parochi licentia peregrinantur, uel iter faciunt, & etiam de his qui ſunt in articulo mortis. Nau. cit. nu. 93. & 97.

8 Octauus caſus eſt ſecundum Hoſtienſem ubi ſupra, ſi ponat ſpem ſuam in Sacerdotem proprium, quod ratum habeat. arg. c. Lugdunenſis. 9. q. 3. cui fauet & illa regula iuris in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato nõ eſt dubium comparari. Quem tamen caſum merito refellit Paludanus in 4. d. 17. q. 3. Sacramentum enim quod a principio nullum fuit, non poteſt poſtea per ullam ratihabitionem ualidari, eo quod Sacramenta ut ualida ſint, propriã ſuam requirunt materiam, & formam, adeo ut neque ipſemet Papa in alia materia conficere illa poteſt, quam in ea, quæ a Chriſto inſtituta eſt, & ideo miniſter Sacramenti pęnitentiæ ſit Sacerdos actualem habens iuriſdictionem, ſecundum Conc. Florent. & Trident. ſeſſ. 14. cap. 5 & 7. conſequenter abſolutio Sacramentalis facta ab eo qui iuriſdictionem actualem non habet, ualida non eſt, ita ut nec conſuetudine poſſit poſtea, nec ratihabitione ualidari, quod ab initio ualidũ non fuit. Naua. cit. num. 105. Ceterum facile poſſunt hæ duæ ſententię, ut docet Syl. uerb. confeſſor. 1. q. 6. colum. 2. concordari, uera enim eſt illa Hoſtienſis ſententia, quando Sacerdos pęnitentem abſoluit ſpe ratificationis præſentis, nimirum quando Sacerdos ille alienus exiſtimat probabiliter proprium contentum eſſe illis tempore, quo ipſe ſuum parochianum abſoluit: ſicut etiam vera eſt Paludani & S. Antonini & aliorum opinio, quando

ſacer-

ſacerdos pœnitentem abſoluit ſpe ratificationis futuræ.ſ.ſi proprio parocho placuerit.Si.n.ſunt duo ſacerdotes,qui ita inter ſe affecti ſunt,vt vtrique tantũ,vel plus placeat, quod ſui parochiani,ſeu ſibi.ſeu alteri Sacerdoti amico ſuo, ſaltem tacite confiteantur, in hoc caſu, ſi parochianus aliquis vnius parochi confeſſus fuerit alteri parocho amico ſuo,talis confeſſio valida erit propter licentiam horum parochorum inter ſe,non expreſſam,ſed tacitam , hoc eſt , non propter ratificationem futuram , ſed præſentem, quæ tunc eſt,quando abſoluit , Cum enim parochus ſcit , & videt parochianum ſuum alteri confiteri, nec tamen prohibet, aut contradicit, tacitè concedere videtur illi licentiam confitendi, & alteri parocho abſoluendi facultatem .

Quis dicitur Proprius Sacerdos. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Proprij Sacerdotis nomine in cap.Omnis, de pœn. & remiſſ. quis intelligitur.*

2 *Proprij ſacerdotis nomen in c. omnis vniuoce, non æquiuoce ſumitur.*

3 *In diœceſi Romana vnus tantum eſt ordinarius , ſcilicet Papa.*

4 *Prælati exempti iuriſdictionem quaſi epiſcopalem in ſubditos ſuos habent,*

5 *Papa nullum habet ſuperiorem.*

6 *Cap.omnis vtriuſque ſexus , quodnam præceptum explicet, diuinum,an humanum.*

7 *Licentia proprij neceſſaria eſt , vt quis alteri confiteri poſſit .*

8 *Proprij ſacerdotes quinam,& quot ſunt.*

1 CVm in c.omnis vtriuſque ſexus.de pęn.& rem. conſtitutum ſit vt confeſſio proprio ſacerdoti fiat , quid tamen nomine proprii ſacerdotis intelligendum ſit, non ita inter ſe conueniunt authores . Siquidem S.Bon. in 4.d.17. art.5.q.2 & Scotus & Richardus ibid.at.3. q 1. tres huius nominis ſignificationes afferunt,ſiquidem primo commiſſiue proprius ſacerdos dicitur quicunque poteſt pœnitentem abſoluere,ſiue propria poteſtate,ſiue commiſſa , & ſiue commiſſio fiat ab homine,ſiue a iure,vt ſunt delegati a iure ca.ad abolendam.de hæret. & c. irrefragabili. de offic.ordin.quo modo eiuſdem confitentis multi ſunt ſacerdotes proprii.Communiter ſecundo proprius ſacerdos dicitur,qui propria auctoritate, vel officio , tanquam prælatus ordinarius,abſoluere poteſt, vt Papa omnium fideliũ , Epiſcopus omnium diœceſanorum,& ſacerdos parochianus omnium ſuorum parochianorum . Proprie autem tertio dicitur ſacerdos proprius,cui commiſſa eſt ſpecialis cura in certa parochia , qui adminiſtrat ſacramenta populo ſuo,quem habet in illa eccleſia.Nauar.in cap. placuit. nu. 131.de pœn.d.6.

2 Hinc Præfati Doctores docent vocem *Proprij ſacerdotis* in illo ca.omnis.æquiuocè ſumi,ita vt in prima parte proprius ſacerdos dicatur tam ordinarius , quam commiſſarius,ſeu delegatus:in ſecunda vero parte pro ſolo ordinario ſumi volunt,quandoquidem in illa dicitur. *Quod ſi alieno confiteri voluerit,petat a proprio licentiam.* Quia non ſufficit eam petere a commiſſario , alias fratres mendicantes poteſtatem committendi haberent,quod eſt falſum.

Cõmunis igitur & verior ſenſus eſt, toto hoc capite nomen *Proprij ſacerdotis* vniuocè ſemper & eodem modo ſumi , ita ſcilicet,vt is proprius ſemper ſacerdos dicatur, qui habet poteſtate ordinariam iure communi ordinario ; ordinarius enim eſt,qui iure communi ordinario, ſine alterius licentia,& electione habet actu iuriſdictionem in foro conſcientiæ,& confeſſionem audire poteſt . Nauar. cit. nu.137.Qua ratione quilibet fidelis , vt plurimum ſaltem tres proprios ſacerdotes,ſeu ordinarios habet,nimirum parochum , de cuius parochia eſt ; Epiſcopum,de cuius diœceſi eſt;& Papam,vbicunque ille ſit; quia eſt Pontifex non ſolum vrbis,ſed etiam orbis,vt Hoſtien.in c.omnis.de pœnit & remiſſ.tradit,& Nau.cit.nu.124.127.& 136.

3 Quæ tamen communis doctrina intelligi debet primo , de pęnitente,qui eſt extra Epiſcopatum Romanum , in illa enim diœceſi cui ſolus Papa præeſt.vnus eſt tantum ordinarius,ſcilicet,ipſe Papa, cum in ea diœceſi non ſit alius epiſcopus,neque Prælatus , qui quaſi epiſcopalem habeat iuriſdictionem præter Papam.Nau.cit.nu.125.vnde pœnitens ibi tres ordinarios , aut ſacerdotes proprios non habet.

4 Secundo autem nomine *Epiſcopi* intelligitur etiam prælatus quaſi Epiſcopus,ſcilicet aliquis , qui ſuper pœnitentem iuriſdictionem habet quaſi epiſcopalem ; quorum de numero ſunt omnes monachi & alii,qui ſubijciuntur non Epiſcopis ullis,ſed aliis prælatis, qui vel immediatè Romano Pontifici ſubſunt,aut mediantibus aliis Prælatis,qui tamen non ſunt Epiſcopi.Nau.cit.nu.126.

5 Tertio autem ab hac communi , & vniuerſali doctrina excipitur ipſe Papa,qui nullum habet ſuperiorem, niſi quẽ ipſe delegerit.ex c.Nemo.cum gloſſ.& c.aliorum.9.q.3. & Nau.cit.nu.127.

6 Hinc conſtat ſenſus Decretalis omnis vtriuſque ſexus. de pęn. & remiſſ. & qualiter tres partes continet , in quarum prima *omnis vtriuſque ſexus fidelis &c* eſt pręceptum diuinum de ſemel in anno confitendo ; tenetur enim Chriſtianus omnis poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, ex lege diuina omnia ſua peccata confiteri: per hoc autem eccleſiæ ſtatutum , ſolum limitatur tempus , intra quod quis confiteri debet.Neque ſolum confiteri tenetur lege diuina,ſed etiam lege diuina confiteri tenetur proprio ſacerdoti,aut alieno de proprii licentia. In ſecunda vero parte. *Si quis alieno ſacerdoti confiteri voluerit*: continetur diſpenſatio,& relaxatio quædam primæ partis, oſtenditurque ſimul præceptum hoc de ſemel in anno confitendo proprio ſacerdoti,eſſe diſiunctiuum , ſcilicet vt talis annua confeſſio vel proprio ſacerdoti fiat,vel alieri de proprii ſacerdotis licentia , ita ſcilicet , vt qui vult alieri confiteri,prius a proprio licentiam petat ; unde ſatis eſt, vt vel primam,vel ſecundam partem adimpleat , ſiquidem confitendo proprio ſacerdoti,ſeu ordinario , primam partem adimplet; confitendo autem commiſſario adimplet ſecundam . Quod expreſſe ſignificat Concilium Florentinum in decreto Eugenii IV.§. quartum. quando ait,miniſter Sacramenti Pęnitentiæ eſt ſacerdos auctoritatem abſoluendi habens ordinariam ; vel ex commiſſione ſuperioris , ſcilicet,ordinarij,eo quo iam diximus modo.Nau.cit. nu.132. 133.& 137.

7 In tertia vero parte,quæ continetur his verbis.*Cum aliter ipſe* (ſcilicet alienus ſacerdos) *illum non poſsit abſoluere vel ligare*:expreſſe ſtatuitur & definitur quod licentia proprii ſacerdotis ſit neceſſaria, & ſufficiens ad hoc , vt alienus alterius ſubditum valide abſoluere poſſit.Nauar.cita. numer.133.

8 Hinc colligitur quomodo intelligendum ſit quod tradũt Panor.& alij in d.c.omnis.de pęn.& remiſ.& Hoſtienſ.in ſumma.de pęn § cui confitendum.& Cardin.in clem.dudum.de ſepult.§.ſi vero.& Palud.in 4. diſtin. 17. quæſt.3. quod plures ſint quam tres proprii ſacerdotes. Quorũ Primus eſt Papa in toto mundo . Secundus eſt legatus in ſua prouincia. Tertius eſt pęnitentiarius Papæ. Quartus eſt Archiepiſcopus,dum viſitat prouinciam , hoc enim tempore eſt proprius ſacerdos ſubditorum ſuorum ſuffraganeorũ, & eos abſoluere poteſt c.noſtro.de pęnit.& remiſſ. Quintus eſt Epiſcopus in ſua diœceſi.Sextus eſt Arch presbiter eccleſiæ cathedralis.Septimus eſt Vicarius generalis Epiſcopi.Iſti enim audire poſsũt omnes in diœceſi.arg.l.cum prætor.ff.de iud.& c.officium.de offic.Archidia. Octauus eſt præsbiter parochialis in tota ſua parochia . Nonus eſt Vicarius prælatorum.Decimus omnes habentes licentiam ab aliquo prædictorum.Vndecimus ſacerdos ille,qui eligitur a Papa in ipſius confeſſarium, & qui ab Epiſcopis , & Archiepiſcopis,Patriarchis,Cardinalibus,& ſimilibus prælatis ſuperioribus,& inferioribus. dummodo ſint exempti vt patet ex c.ſi.de pęn.& remiſſ. conſtat enim quinam ex dictis ſint proprii & ordinarii,& qui commiſſarii & delegati ſunt.Nau.cit.num.138.

Con-

c. prudentiàm. de offi delegat. & proinde cum poteſtas ligandi,& abſoluendi in foro conſcientiæ, penes tres prędictos in ſolidum ſit; Quilibet eorum abſoluere, & abſolutionem committere alteri poteſt. Nauar. citat. numer. 58. & 59.

2 Huic conforme eſt illud, Quod priuilegium ita interpretandum ſit, vt aliquid præter ius, immo & contra ius commune largiatur. c. ſi Papa. de priuileg in 6. & l. ſi quando, ff. de leg. 1. cuius rei caſus eſt expreſſus in c. In his. de priuileg. vbi habetur, Quod Prædicatores, & Minores, quibus conceſſum erat cum altari viatico, vbi vellent celebrare, poſſe illud facere, etiam ſine Prælatorum licentia; quoniã (inquit textus) alioqui nihil ea indulgentia ſpeciale concederet. Cum igitur nihil iuuaret licentia de confeſſario eligendo à Papa, vel Epiſcopo conceſſa, ſi neceſſaria eſſet parochi quoque licentia, cum hæc ſola ſufficeret, conſequens eſt illam minime neceſſariam eſſe. Vnde communis eſt Doctorum opinio hanc eligendi licentiam poſſe à Papa, vel Epiſcopo ſolo concedi, ſine vllo parochi conſenſu, vt tenent Domin & Peruſ. in capit. 2. de pœnit. & remiſſ. in 6. & glo. ibid. & Adrianus de confeſſione. dub. primo. poſt quæſtionem 5. Palud. 4. diſt. 17. quæſt. 4. colum. 3. & Felin in cap. 1. colum. 6. de reſcriptis. dicens ita fuiſſe per Eugenium Papam declaratum: immo & S. Anton. in 3. par. titu. 17. capit. 9. colum. 2. aſſerit contrariam ſententiam gloſſæ ſextę, Ioannis Andreę, & Panorm. damnatam eſſe per Clementem IV. in quodam Priuilegio Prædicatoribus conceſſo, cuius initium eſt, Quidam temere &c. Nauar. cit. num. 60.

3 Neque hac ratione, aut præiudicium vllum infertur parocho, aut peruertitur ordo eccleſiaſticus, aut parochorum imminuitur poteſtas, dum ſine licentia eorum, ex conceſſione Papæ, vel Epiſcopi ſolius, alieno ſacerdoti confiteri poſſint; ſiquidem vt recte docet S. Thom. in tractatu contra impugnantes religionem, & in 4. diſtin. 17. quæſt. 3. artic. 3. quæſt. 4. ad primum. per huiuſmodi licentiam potius parocho onus aufertur, quam præiudicatur, præiudicium enim non fit alicui, niſi ſubtrahatur ei quod eſt in fauorem ipſius indultum: iuriſdictionis autem poteſtas non eſt commiſſa alicui homini in fauorem ſuum, ſed in vtilitatem plebis, & ad honorem Dei. & ideo, ſi ſuperioribus expedire videatur ad ſalutem plebis, & ad honorem Dei promouendum, quod alij, quæ ſunt iuriſdictionis, committant, nullum fit præiudicium inferioribus prælatis: niſi illis qui quærunt, quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, & qui gregi præſunt non vt paſcant, ſed vt paſcantur.

Sed præterea poteſt ſuperior licentiam hanc concedere etiam cum inferioris, & parochi præiudicio; Nec tamen licentia hæc odioſa dicetur, & propterea reſtringenda; Quia tunc ſolum iuriſdictio odioſa cenſeri debet, & limitanda, quando eam concedens nihil de tali præiudicio cogitauit, vt tradunt Alexander libr. 2. conſil. 115. colum. 8. & Decius conſil. 113 & in cap. ſuper eo de offic. deleg. & Nauar. cita. num. 60. 62. cum tamen ſatis conſtat in hoc euentu non contingere; Quandoquidem Papa, & Epiſcopus licentiam confitendi alieno parocho concedentes, ſatis exprimunt ſe licentiam illam concedere, etiamſi parochus aliquis exinde præiudicium ſibi fieri exiſtimaret.

Primo hinc infertur, quod qui habet licentiam confitendi alieno Sacerdoti ab epiſcopo, ſiue Vicario Epiſcopi, vel Legati, etiam ei ſine licentia parochi confiteri poteſt, quoniam & hos proprios eſſe confeſſarios eorum, quibus præſunt, nemo negat. argum. capit. 1. de offic. legat. & cap. 2. tit. eod. in 6. & cap. 2. de conſuetud. & c. Romana. de appell. in 6. & Nauar cit. num. 62.

Secundo infertur, eos, qui cum licentia Vicarii alieno confitentur, legitime confiteri; ſiue is ſit Vicarius perpetuus, qui ponendus eſt in eccleſia parochiali alteri annexa iuxta capitulum. extirpandæ §. qui vero. de præben. de illis enim, & de parocho, ſeu rectore principali idem ius eſt. Clement. 1. de offic. vic. Siue ſit Vicarius generalis Epiſcopi, cuius tribunal vnum & idem eſt cum Epiſcopi tribunali. capit. Romana. de appell. in 6. & capitul. 2. de conſuetud. in 6. Siue ſit Vicarius temporalis, qui propter abſentiam Rectoris ab Epiſcopo ponitur, capit. cum ex eo. de electio. in 6. & gloſſa in ſimili in Clement. 1. de priuileg ſuper verb presbyteri. Siue ſit Vicarius ab alio rectore, vel vicario perpetuo ad modicum tempus poſitus ex Petro ab Ancharano in Clement. 1. de offic. vic. notab. 4. In quibus omnibus caſibus confeſſio facta alieno de licentia proprij facta cenſetur, & per eam ſatisfit capit. omnis. de pœniten & remiſſ. Nauar. citat. numer. 69. Quamuis enim delegatus inferioris, vel delegati a principe regulariter ſubdelegare nequeat, l. a iudice. Codic. de iudic. & capit. cum cauſam. de appell. fallit tamen vt notat Gloſſa 5. in capitul. is, cui. de offic. delegat. in 6. quando inferior ſubdelegandi facultatem concedit, vt in his caſibus contingit; in quibus tacite & implicite conceditur facultas agendi omnia illa, quæ ipſe rector, vel committens ibi tanquam rector agere poſſet, vt vſus, & experientia docent, ex Adriano in 4. de confeſſ. dub. 2. Nauar. citat. numer. 70. 71. & 72. mens enim parochi iuſta de cauſa non reſidentis, & Vicarium inſtituentis, eſt vices plenas ſuo Vicario cõmittere, quoad Sacramentorum adminiſtrationes, etiam quoad delegandam & dandam facultatem, quam ipſe præſens daturus eſſet, ſi in agenda cura reſideret. Secus autem quando ſolum perſonæ induſtria, quoad miniſterium aliquod eligitur ſine animo tam plenæ conceſſionis faciendæ; tunc enim nihil aliud eius fidei committitur, quam miniſterium illud, in quod electus, vel ſubſtitutus eſt.

Tertio infertur, quod ſi rector accerſat aliquẽ ſacerdotem, vt ſibi iuuet in confeſſionibus, is non poterit eiuſmodi licentiam tribuere, quia non conſtat de mente rectoris; vt enim notat Sylueſter in verbo. excommunicatio 7. caſu 14. dubio vndecimo, Rector talis, aut aliquis alius ſuperior, qui ad modicum tempus adiutorem accerſit, vel vicarium ponit, probabiliter iudicatur non eſſe illius mentis, vt concedere velit ſuas vices, etiam cum oporteret, ad delegandum, & vocandum alios coadiutores; quamuis etiam ſecus in hoc caſu cenſendum erit, quando de huiuſmodi mente, vel per coniecturas, vel per ſuam, vel aliorum priſtinam conſuetudinem in hoc ſatis apparet. Nau. citat. num. 74 & 75.

Quarto infertur, eum, qui de Papæ, vel Epiſcopi licentia alias legitime ſua peccata eſt confeſſus, non teneri vel ſemel in anno ad parocho ſuo confitendum Nauar. cit. numer. 75. & 117. & 119. vt ſatis conſtat ex ijs, quæ in Extrauag. Ioan. 22. cuius initium eſt, vas electionis. continentur.

6 Quinto infertur, quod peregrini qui cum parochi licentia peregrinantur, confiteri poſſunt his, quibus confitentur illius loci homines, in quem ſe receperint; concedens enim licentiam peregrinandi, concedere etiam videtur ea, ſine quibus commode peregrinari non poteſt. l. penult. ff de vſufruct. Vnde cum quis commodè peregrinari nequeat ſine ſacramentorum refectione, eo ipſo quod peregrinandi licentiam concedat, etiam confitendi licentiam conceſſiſſe cenſetur. Quamuis enim viatores ſecundum declarationem Eugenij quarti viuæ vocis oraculo confiteri, & communicare poſſunt in locis, vbi ſe reperiunt, peregrini tamen nihil tale poſſunt, niſi quando cum facultate Epiſcopi, aut parochi peregrinantur, ſecundum Palud. in 4. diſtin. 17. quæſt. 4. colum. 7. & S. Anton. 3. part. titul. 17. capit 4. & Nauarr. citat. numer. 68. Qui duo authores in eo tamen falluntur, quod exiſtimant, epiſcopum concedentem licentiam peregrinandi, concedere etiam licentiam, vt ab epiſcopalibus caſibus abſolui poſſint. Quia etiamſi expreſſe concedat licentiam eligendi confeſſarium, non tamen cenſetur concedere facultatem vt abſolui poſſit a caſibus reſeruatis, prout experientia docet, & aperte ſatis colligitur ex capit. 2. de pœniten & remiſſ. in 6. in primo Reſponſo: Immo quando concedit alicui omnem ſuam facultatem ad audiendum confeſſiones, & abſoluendum auditos, non cenſetur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, aut ſuo particulari, aut conſuetudine generali, vel ſpeciali. arg. capitul. final. de offic. vic. in 6. & eorum quæ docet Ioan. Andr. eod. tit. in capit. tua. & ideo multo minus licentiam peregrinandi concedens,

cedens, vllo modo tacite vt quis a caſibus reſeruatis abſoluatur, concedere cenſetur. Nauar. cit. num. 63. in Manual. c. 13 num. 266.

Confeſſarij eligendi licentia à Papa, Epiſcopo, vel ab alio facultatem habente conceſſa, nec prima electione finitur, nec morte concedentis moritur. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Sermo ſimpliciter probatus de primo actu intelligitur.*
2 *Facultas ad confeſſarium eligendum data electione prima non finitur, & quare.*
3 *Licentia de cõfeſſario eligendo conceſſa mortuo concedente non expirat.*
4 *Sententia excommunicationis contra furtum committentes lata, quare morte illam proferentis expirat.*

1 ETſi ſermo ſimpliciter prolatus de primo actu intelligi debeat. l. dotis promiſſio ff. de iure dot. vt ſecuritas veniendi data bannito, de ſolo primo veniendi actu intelligitur, ex Bar in l. 1. ff. ad l. Iul. de adult. & Pan. in ca. 2. de treug. & pace. & poteſtas arbitro data in compromiſſo de prorogando termino compromiſſi, ſi non eſt dictum, *Semel, aut pluries*, intelligitur de prima & vnica prorogatione; Nihilominus tamen confeſſarij eligendi licentia data, electione prima non finitur, vt recte tradit Palud. in 4. diſt. 17. quæſt. 3. col. 5. expreſſe affirmans eum, qui facultatem habet eligendi confeſſarium, poſſe nunc eligere vnũ, & nunc alium toties, quoties voluerit. Nauar. in c. placuit. numer. 169. de pœn. d. 6.

2 Neque aliquid obſtat regula illa, quæ ſolum vera eſt, & intelligenda in odioſis, & oneroſis; vnde cum diſpenſatur cum aliquo, vt duo beneficia obtinere poſſit, intelligitur de duobus primis capit. Non poteſt. de præben. in 6. Et quando quis dotem alicui, cum nupſerit, promittit, accipitur de primis nuptijs tantum l. dotis promiſſio. ff. de iure dot. Quod etiam in alijs exemplis manifeſtum eſt. Secus autem dicendum erit in parum oneroſis, & ſatis fauorabilibus l. placet. ff. de lib. & poſthu. vt tradunt Oldrad. conſil. 32. Anan conſil. 170 §. hoc ſermone. Decius in cap. Quanto. de iudic. & Panorm. in c. cum Apoſtolus. col. 1. de cenſib. vnde cum gratia eligendi confeſſarium nulli oneroſa ſit, ſed tota fauorabilis, & in animarum fauorem conceſſa, quo poſſit conſilium de optimo confeſſario deligendo liberius exequi, & de rebus ad ſalutem animæ pertinentibus melius inſtrui, actu & electione prima non cenſetur finiri. Nau. cit. num. 170.

Hinc falluntur Calderinus conſi. 16. & Felin. in ca. 2. de treuga & pace. & in c. omnes leges. diſt. 1. colum. 4. & Rochus de iure patron. verbo Honorificum. q. 10. Qui diſputantes, An gratia conceſſa patrono laico de præſentando vno poſt alium, iuxta c. Quod autem. de iure patron. intelligi debeat, de prima vice tantum, necne? docent patronũ poſſe ſemel aut iterum, quot volet cumulando præſentare, non autem tertia, vel quarta vice. Quod ſane dictum falſum eſt, vel quia vt docet Decius in capit. Quanto. colum. 3. de iudic. fauor eccleſiarum eſſe videtur, vt laicus cumulando multos præſentare poſſit, vt ſic eccleſia illorum optimum admittere poſſit; vel certe, quia poteſtas illa variandi etiam cumulatiue laicis patronis conceſſa, ſi non reſpiciat eccleſiæ vtilitatem, at ſaltem gratiam quandam & fauorem ipſorum patronorum continet, & ideo nec prima, nec ſecunda vice finietur. Nauar. cit. num. 170.

3 Ex eodem etiam fundamento conſtat licentiam de confeſſario eligendo conceſſam, non expirare mortuo concedente, prout tradunt Palud. in 4. diſtinctio 17 quæſtio. 3. colum. 5. & Innocen. in capit. Quod translationem. de offic. legat. vbi ait, indulgentias a legato conceſſas, etiam finita eius legatione durare. Sed & poteſtatem habens de aliquibus beneficijs conferendis nulla perſona expreſſa, morte concedentis non expirat capitulo. ſi cui. de præben. in 6. & in capit. ſi ſuper gratia. de offic. delegat. in 6. vbi ſimilis omnino caſus habetur. Gloſſa etiam in Clem. Dudum. de ſepult. §. ſtatuimus. verſic. ac deinde. in verbo Conceſſerunt. docet licentiam fratribus præſentatis conceſſam, non modo concedentis morte non expirare, ſed nec reuocari poſſe, vt patet ex Extrauag. Inter cunctas, §. duos. de priuileg. ſicut nec diſpenſatio ab Epiſcopo conceſſa parocho ad ſeptennium de non reſidendo, vt ſtudeat reuocari valet, ex gloſſa in capit. cum ex eod. de elect. in 6. Verbo. ſeptennium. Ex quo etiam fundamento Card. receptus communiter docet in Clem. fin. de elect. quæſtio. 5. facultatem accipiendi ordines a quocunque maluerit epiſcopo conceſſam, morte concedentis non expirare, ſicut nec licentia conceſſa alicui de celebrando in domo ſua, morte concedentis terminatur. ex Rota, in Antiq. deciſ. 380. quæ eſt 86. de reſcrip. in nouis. & Rota in ijſdem antiquis, deciſ. 882. quæ in noue rubricatis eſt 87. de reſcrip. ait, Quod qui gratiam habet a Papa factam, ſimul ac ipſius manu ſignatur, perfectam eſſe, nec morte illam facientis expirare. Nau. cit. num. 162. & 163.

4 Hinc infertur qua ratione ſententia excommunicationis lata contra omnes furtum committentes, expirat morte illam proferentis. ex gloſſa recep. in capit. A nobis. 1. de ſent. excom. Et etiam inhibitio artis exercendæ alicui facta, morte. vel depoſitione prohibentis terminatur. l. fin. ff. de pœnis. Siquidem vt recte notat Panor. in cap. penult. de cler. non reſid. aliud dicendum eſt de ſententia odioſa, & condinonaliter facta, & lata ſine cauſæ cognitione; aliud vero de gratia, & conceſſione fauorabili, qualis hæc eſt de licentia conceſſa, vt quis alteri confiteri poſſit. Quo etiam modo diluitur lex illa final. ff. de pœnis. loquitur enim de iudicis præcepto inhibitorio ſine cauſæ cognitione lato, quod inhibentis officio finito, ipſum quoque finitur. Nauar. cit num. 165. Quicquid ergo S. Anton. 3. part. titul. 17. capit. 6. §. fin. & Syluester in uerb. confeſſor 1. quæſtion. 7. contrarium aſſerant, ex eo quod mandatum re integra, morte mandantis expirat capit. gratum. & capit. relatum. de offic. deleg. & l. mandatum. Codic. eod. & quia licentia conceſſa alicui de non reſidendo, morte concedentis expirat. ex gloſſa in capit. penult. de cleric. non reſid. Dicendum tamen eſt cum alijs non expirare, licet enim mandatum de aliquid faciendo morte mandantis expiret; non tamen gratia, facultas, aut licentia aliquid faciendi conceſſa. Nauar. cit. num. 162. Illud autem de clerico non reſidendo, noſtram potius probat ſententiam, vt Ioan. And. Card. & Panorm. affirmant. immo ipſa gloſſa pen. ibidem docet, eiuſmodi licentiam de non reſidendo ab Epiſcopo conceſſam, poſſe per ſucceſſorem reuocari, hoc loquendi modo ſignificans, eam morte concedentis non eſſe reuocatam. Nauar. cit. numer. 160.

Confeſſiones parochianorum, quoties illi volent, parochus audire tenetur. Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Parochus quibus temporibus confeſſiones ſuorum audire tenetur.*
2 *Parochus toties parochianorum confeſſiones audire obligatur, quoties illi confiteri volunt.*
3 *Richardi, & Syluestri opinio circa obligationem parochorum refellitur.*

1 QVidam eius opinionis ſunt, quod parochus illis ſolis temporibus debito neceſſitatis parochianum audire tenetur, quibus parochiani ſibi confiteri obligantur. Quam ſententiam Richardus in 4. diſtinctio. 18. artic. 2. quæſt. 3. & Syluester. verbo confeſſor. 1. quæſt. 1. tenent, eo quod nullo iure cauetur, parochum teneri pluries, quam ſemel in anno ſuorum parochianorum confeſſiones audire, c. omnis. de pœn. & remiſſ. Et quia multi ob inanem gloriam forte plus ſatis confeſſionem frequentarent; Alij ſolum venialia, vel iam ſemel confeſſione legitima detecta aperire vellent, & parochi nil aliud vnquam, quam confeſſiones audirent.

2 Verius

2 Verius tamen ſentiunt ij, qui docent, toties parochum teneri ad confeſſiones parochianorum audiendas, quoties illi confiteri velint, niſi per hoc a maioribus, vel æque neceſſarijs curæ oneribus arceatur, vel probabili ei ratione, ſeu coniectura conſtet quod non expedit illos iam frequẽter audire, vt erudite tradit Adrianus in 4. de confeſſione. dubio 8 poſt quæſt 5. Nauar. in ca. placuit num. 152. Quia Vicarius, & ſeruus dominum ſuum imitari debet, & ita cum dominus dignatus ſit peccatorem in gratiam ſuam recipere quoties peccator ad dominum conuerti vult, & a peccato recedere, Ezech. 18. & 33. & prima quæſtione ſeptima, capitulo, Si quis omnem. vtique & ipſe parochus qui Chriſti Vicarius eſt & eius vices gerit, quoties ſubditus voluerit, illum audire, & ſacramentum pœnitentiæ miniſtrare tenetur. Eadem enim ratio delegatum, quæ delegantem monere debet cap ſuper litteris. de reſcr. Deinde etiam paſtoris eſt, gregem ſuum paſcere, & a luporum morſibus illæſum cuſtodire, infirmum conſolidare, ægrotum ſanare & confractum alligare. Ezech. 34 Non enim eſt iuſta paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedat, eo neſciente capit. quamuis. de reg iur. cum ergo maximum præſidium recuperandi oues perditas, & conſeruandi a luporum inuaſione ſit ſacramentum confeſſionis, cum multi non eſſent contriti, aut peccatorum remiſſionem aſſequuturi niſi adhibito ſacramento probabile admodum eſt, quod parochi eos audire tenentur, quoties petierint. Sed præterea olim omnes tenebantur ter ſaltem in anno communicare cap. & ſi non frequentius. de conſec diſt. 2. & conſequenter tenebantur ſaltem ter in anno confiteri, cui conſequens eſt parochos ad ter confeſſiones audiendum obligatos fuiſſe, nulla autem lege videtur eis illa obligatio remiſſa relaxatio enim capit. omnis. de pœnitent. & remiſſ. in fauorem, & exonerationem ſolum pœnitentiũ facta eſt, & ideo in odium eorum non eſt retorquenda. l. quod fauore. C. de leg. & regula. Quod ob gratiam lib. 6. Multorum item opinio eſt, ſcilicet, Ioannis Maioris in quarto diſtinctione decimaſeptima, quæſtione ſecunda, Adriani in quarto, de confeſſ. dub. octauo. & Caiet. verb. confeſſio. & Nauarr. cit. num. 159 quod quoties quis putat ſe non recordaturum peccati mortalis, in quadrageſima, quod admiſit, toties teneri ad illud antea confitẽdum. ſæpe autem timere quis poteſt ne peccatum quod nunc bene confiteri poteſt illius poſtea in quadrageſima obliuiſcatur, & ita ſicut iſte prius confiteri, ita illius confeſſionem parochus audire tenetur.

3 Neque obſtant quæ a Richardo, & Silueſtro afferuntur; Siquidem in cap. omnis de pœnitent & remiſſ. ſolum aſſeritur, parochianos ſemel ſaltem in anno ad confitendum, ſi peccarint, teneri. nihil autem dicit an parochi eos pluries confiteri volentes audire necne, teneantur Neque de aliquo præſumendum eſt ad confeſſionem, qui præcipuus eſt modeſtiæ actus, ſuperbia incitari, quamquam id aliquando contingat. Et qui ſolummodo confiteri volunt venialia, aut mortalia prius legitime confeſſa, prudenter admonendi ſunt, ne id faciant, niſi communicare voluerint quamuis vtile etiam ſit habita temporis, & perſonarum ratione, & pluries confiteri. Nauar. cit. num. 160.

An liceat, aut neceſſe ſit aliquando confiteri laico. Cap. XXIV.

SVMMARIVM.

1 *Laico confeſſio non eſt neceſſario facienda.*
2 *Laico in articulo mortis confeſſionem faciens an peccet.*
3 *Sacerdos omnis a quibuſcunque peccatis, & cenſuris in articulo mortis abſoluere poteſt.*
4 *Laico in articulo mortis confeſſus ſi conualeſcat eadem peccata proprio confiteri tenetur.*
5 *Laicus, cui quis in articulo mortis confeſſus eſt, ad ſecretum tenetur.*

1 Res hæc manifeſta eſt, non eſſe neceſſarium laico confiteri, ſed neque licere ea mente, & intentione vt putet abſolutionem ſacramentalem a laico vlla ratione impendi poſſe; Quia abſolutio a peccatis ab eccleſiæ clauibus pendet Extrauag. Quia quorundam Ioan 22. §. quod autem. de verb. ſign. conſtat autem ſolos presbyteros claues habere, vt ibidem declaratur. Vnde gloſſa memorabilis in cap. paſtoralis. §. præterea. de offic ordin. ait. confeſſum laico etiam tempore neceſſitatis ab ipſo abſolui non poſſe. Nec vllibi eſt textus iuris humani vel diuini docens nos ad hoc teneri. Immo vero ſi quis ea mente laico confiteretur, vt ab eo abſoluatur, grauiter peccaret. Sacrilegij enim crimen eſt, abſolutionem peccatorum accipere ab illo, qui non eſt poteſtatis id faciendi capax; immo & ab illo, qui eiuſmodi poteſtatem non habet. Eſt enim irreuerentia facta rebus ſacris, quam ſacrilegium eſſe conſtat cap. ſacrilegium 17. q. 4. & glo. ibidem. & Sanct. Thom. 2. 2. q. 99. art. 3. & Nau. in cap. Qui vult. num. 74 & 78 de pœnit. diſt. 6.

2 Hoc tamen limitãdum eſt in ignaris, ſi enim quis adeo ignarus ſit, vt putet omnem laicum poſſe abſoluere in articulo mortis, & ab eo in hoc caſu abſolutionem peteret, talis vtique a peccato mortali ignorantia iuris excuſaretur, ex Scoto in 4. diſtinct. 17. quæſt. 1. & Gabr ibi q. 2. dub. 7. & Nauarr. cit numer. 81. Quamuis enim dari nequeat ignorantia probabilis iuris diuini quod naturale eſt, dari tamen poteſt ignorantia probabilis iuris diuini poſitiui, quale eſt hoc, ſcilicet quod neceſſario ſit confitendum ſacerdoti, vt in ſimili materia tradit Caiet. to. 1. opuſc. tract. 5. q 5.

Quod vero S. Auguſt. ait lib. de uera & falſa pęnitentia cap. 10. & habetur in cap. qui vult. de pęnit. diſt. 6. Quod ſi deſit ſacerdos vt confiteatur proximo, puta laico, vel clerico qui non eſt ſacerdos, ut recte docent Richar in 4. diſ. 17. artic. 2. q. 1. & Scot. ibidem. quæſt 1 & Gab vbi ſupra & Card in c. Quem pęnit. de pęn. diſtin. 1. de conſilio tãtum, non autem de præcepto, intelligendum eſt. Naua. cit. nu. 75. Vnde in nullo caſu tenetur quis laico confiteri, neque venialia neque mortalia.

3 Hinc infertur primò, quod licet quilibet ſacerdos, etiã excommunicatus hæreticus ſchiſmaticus, aut alio quouis modo ab abſoluendo prohibitus, quam ex iuriſdictionis defectu, a quibuſcunque peccatis, & cenſuris quoſcunque abſoluere poſſit vt patet ex Concilio Trid. ſeſſ. 14 cap. 1. 3. & 5. can. 4. & Nauarr in d. cap. Qui vult. num. 88 & in Manua. 27. n. 171. Laicus tamen in articulo mortis, neque ab excommunicatione, neque a peccatis abſoluere poteſt, cuius diuerſitatis rationem optimam tradit Paludanus in 4. diſtinct. 17 q 3. col. 2 dicens quod ideò ſacerdos nõ proprius poteſt abſoluere in articulo mortis tam a peccatis, quam a cenſuris; quia veriſimile eſt, Papam velle, vt tali tempore quiuis abſoluere poſſit a peccatis, cui talis poteſtas communicari poteſt; Quia ergo quilibet ſacerdos talis poteſtatis capax eſt, & peccatorum abſolutio præexigit abſolutionem a cenſuris, ideo per quãdam conſequutionem videtur ei etiam commiſſa abſolutio a cenſura. Quæ ratio ceſſat in laico, cui peccatorum abſolutio etiam a Papa cõmitti non poteſt. ut ibidem Paludanus, verſic. Tertia concluſio docet & Nauarr. citat. num 86.

4 Hinc infertur ſecundo eum, qui etiam in articulo mortis confeſſus eſt laico, vita poſtea durante, teneri ad confitendum eadem peccata proprio ſacerdoti, aut alieno de proprij licentia, vt docet gloſſa in cap. paſtoralis §. præterea de offic ordin. & in capit. 2. de pœnit. & remiſſion. in 6. & Nau. cit num. 83.

Infertur tertio quod excommunicatus, qui laico in articulo mortis confiteretur, in loco ſacro ſepeliri non poſſit, donec propter contritionem illam, quam confitendo monſtrauit, ab illa excommunicatione abſoluatur, vt tradit Imola in l. prima col. 3. ff. de publ. iudic. quia laicus eum ab excommunicatione abſoluere non potuit, excommunicatus autem donec abſoluatur ab habente poteſtatem, in loco ſacro ſepeliri non poteſt. Et quamuis laicis dari poteſt à Papa poteſtas excommunicandi, & abſoluendi ab excommunicatione, vt ait gloſſa in cap. præter. verbo, Ducibus. diſtinct. 32. non tamen eam cenſetur dare etiam tacite vbicunque mortis articulus inſtat, &

Digitized by Google

deeſt ſacerdos,eo quòd tunc temporis mens Papæ eſt, vt poſſit quis a peccatis abſolui, ad quorum abſolutionem cum prærequiſita ſit abſolutio ab excommunicatione. enã & facultatem abſoluendi ab excommunicatione concedit,quæ ratio;vt diximus,ceſſat in laico, qui capax non eſt poteſtatis,& iuriſdictionis abſoluendi a peccatis. Nauarr. cit num 85.& 86.

5 Infertur quarto,quod laicus, cui in articulo mortis ſit cofeſſio,licèt pęnitentem a peccatis abſoluere non poſſit,tenetur tamen ad eam celandam, non ſolum ex ſigillo ſecreti,ſed etiam ex ſigillo confeſſionis ſecundum Paludanum,& omnes in 4.diſt.21.& Nauar.cit.numer.73.Quicquid Felinus in c.paſtoralis § præterea.de offic.ordin.contrarium dicat,affirmaus talem laicum ad ſecretum teneri ſolum ex ſigillo ſecreti

Confiteri bis eadem peccata, nemo lege humana obligari poteſt. Cap. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Confiteri bis eadem peccata nemo obligatur.*
2 *Ioannis Poliaci errores circa confeſſionem referuntur.*
3 *Pænitens ſe ex voto ad eadem peccata ſæpius confitenda obligare poteſt.*
4 *Statutum Ciſtercienſium,quo confeſſi confeſſorijs a ſuperiori deputatis,iterum Abbati confiteri eadem tenentur,ut intelligendum.*
5 *Monachi Nigri ſemel in menſe confiteri tenentur.*
6 *Confeſſi mendicantibus an eadem parochis ſuis, ſaltem in paſchate,confiteri teneantur.*

1 QVicquid olim gloſ prima in cap. placuit. de pœnit. diſt 6. docuent,obſtringi poſſe homines, vt peccata quæ ſemel legitimè confeſſi ſunt,eadem iterum confiteantur; cuius etiam opinionis eſt Archid.ibid in verb & conſulæ. dicens, teneri omnes confiteri ſemel in anno proprio parocho,ex cap.omnis vtriuſque ſexus.de pęn. & remiſ etiamſi alij confiteantur intra annum.& clarius glo ſexta in d.c.omnis vbi ait eum,qui confeſſus eſt habentibus facultatem audiendi parochianos alienos,teneri iterum proprio parocho confiteri. Verius tamen ſentiunt, qui nulla lege humana obligari quempiam poſſe affirmant, vt ſine ſuo conſenſu teneatur eadem peccata ſemel legitime confeſſa, iterum in confeſſione aperire. Sic enim præter alios multos docent Gerſon in lectio.1.ſuper Marcum.Palud. in 4. diſt.17.q.5.col.2.& Adrian.in 4.de confeſſione q.5.col.3. & Nauar.in c.placuit.nu.112. de pœnit.diſt.6.& in c contrarium.num.20.de pęnit.diſt. 5.;& S.Thom. quodlib.1. artic 12.

2 Hanc veritatem pluribus docet Ioan.22.in Extrau.vas electionis.de hæret.quæ continet tria illa dicta cuiuſdam Ioan. Poliaci hæretica eſſe. Quorum primum erat, quod confeſſus fratribus tenetur eadem peccata proprio ſacerdoti confiteri. Secundum erat,quod ſtante ſtatuto c. omnis vtriuſque ſexus de pęnit.& remiſſ.non poteſt ſummus Pontifex facere, vt parochianus proprio ſacerdoti, ſeu parocho eccleſiæ confiteri non teneatur. Tertium erat,quod Papa dare non poteſt licentiam, ſiue facultatem audiendi confeſſionem, immo nec Deus, quod confeſſus habenti generale licentiam, teneatur eadem peccata iterum proprio parocho fateri. Quæ omnia hæretica eſſe definiuntur,& ibidem damantur.Huius autem rei ratio eſſe poteſt quia eccleſia non obligat ad nimis difficile.arg cap. Tum. de iureiur.& facit cap alligant 26 q.7. nimis autem difficile,& intollerabile eſſet, vt aliquis ſine ſuo conſenſu ab homine aliquo quantalibet iuriſdictione illuſtri obligari poſſet ad confitendum iterum peccata, quæ legitime confeſſus eſt,& ab eis abſolutus. Nau.cit.num. 113. qua ratione conuictus Ioan.Maior in 4.diſt.17.q.6.qui maxime cõtendit opinionem gl.defendere, non audet affirmare hoc ſtatui poſſe,quo ad totum populum;ſed ſolum quoad religioſos.

3 Hoc quod diximus,intelligendum eſt,quando non accedit conſenſus ipſius pœnitentis,poteſt enim quis ſe ad id voto obligare,cum ſit res de ſe bona,& laude digna;verbi gratia ſi quis ad euitandum aliquod peccatum voueret ſe quoties id admitteret,bis confeſſurum. Immo etiam ſi ei hoc præciperetur pro pœnitentia,& eam acceptaret; tunc enim eam tenetur adimplere,nõ tantum ea ratione, quod acceptauit,quantum ea, quod a confeſſario ad id ligatus fuit, tanquam a iudice, qui proinde habet poteſtatem ligandi,ac abſoluendi,iuxta Concilium Tridentinum. ſeſſ. 14.c.8.& can.15. Nauar.in dict.c.placuit.numer. 115. & 116.& in c.contrarium.num.17.de pœnit.diſt. 5. Hinc tamen non infertur, lege vlla humana poſſe quempiam ad id aſtringi.Quemadmodum & quis obligare ſe poteſt ad caſtitatem,& virginitatem ſeruandam;non tamen humana lege ad id aſtringi poteſt. 32.quæſt.1.c.integritas.

4 Hinc infertur primo quid ſentiendum ſit de ſtatuto illo monachorum Ciſtercienſium, apud quos ſtatutum eſt, vt omnes ſemel in anno ſuis Abbatibus confiteantur ea, quæ alijs confeſſarijs etiam ſui ordinis à ſuperioribus deputatis, prius confeſſi eſſent, & ab ijſdem abſoluti, quod ſtatutum a duobus Romanis Pontificibus confirmatum fuit. Quod ſane ſtatutum,licet durum & difficile ſit, ex eo tamen licitum eſt. quia id euenit propter ipſorum monachorum conſenſum expreſſum,& explicitum, vel implicitum, & tacitum. Quoniam qui ordinem illum profitentur, tacite videntur, ſe velle ſubijcere omnibus ſtatutis illius ordinis. & ideo tacite videntur conſentire ſe ſua peccata bis confeſſuros. Sicut qui ſe ordine ſacro initiari permittit,tacitè ſe ad caſtitatem ſeruandam obligat; ſiue id vocemus votum tacitum, ſiue legis obligationem ex illo conſenſu tacito reſilientem, vt pluribus docet gloſſa in ca. de illo. diſt.32.Nauar.in d.c.placuit num.109.& 118.

5 Infertur ſecundu qua ratione ſtatui poteſt. prout de facto ſtatuitur,in clem.ne in agro. §. ſane. de ſtatu monach. quòd monachi ad confitendũ ſemel in menſe obligẽtur,& hoc etiamſi ſola venialia habeant, vt docet Caieta. tom. 1. opuſc.tract. 5.q 2. dicens oportere eos hoc caſu venialia confiteri,& tamen ſtatui nequit, vt quis bis mortalia confiteatur;cuius diuerſitatis ratio eſt, eo quod durius multo eſt bis mortalia, & omnia confiteri, quam venialia, & eorum ea, quæ voluerit tantum, vt Caietanus vbi ſupra ſubtiliter notat,dicens,quod illa clement. in agro. §. ſane. non habet, vt Monachi ſua omnia peccata confiteantur ſemel in menſe, ſicut illud cap.omnis vtriuſque ſexus. de pœnit.& remiſſ.ſed ſolum habet,vt ſemel in menſe ad cõfeſſionem accedant,& ita,vt confiteantur omnia mortalia ſi habent aliqua, & ſi talia non habent, venialia,quæ voluerint. Conſtat enim nullum obligari poſſe ad omnia venialia confitenda, iuxta illud. delicta quis intelligit, pſalm. 18. & quoad obligationem expreſſit Concilium Tridentinum. ſeſſion. 14. c.5. Nau. cit. num.110.& 122.

6 Infertur terno quis ſenſus ſit Extr.vices.de treug & pace in qua Sixtus IIII.reprehendere videtur Mendicantes religioſos, eo quod docent parochianos non teneri ſaltem in Paſchate proprio Sacerdoti confiteri quia (inquit Pontifex) de iure ſcilicet capitul Omnis vtriuſque ſexus. de pęnitent.& remiſſion tenetur parochianus ſaltem in Paſchate,proprio confiteri Sacerdoti.Quæ Pontificis verba,cum pars ſint capitul.omnis vtriuſque ſexus, eo modo intelligenda ſunt,quo caput illud,ita,ſcilicet,vt vel ſemel in anno proprio Sacerdoti confiteantur, vel de ipſius parochi, ſeu proprij Sacerdotis ſuperioris licentia confiteantur alteri. Non tamen inde infertur eum, qui fratribus Mendicantibus confeſſus,& abſolutus eſt,teneri iterum in Paſchate ſuis parochis confiteri, ſiquidem qui prædictis fratribus confitetur,hoc de Papæ licentia,& proinde de proprij Sacerdotis conſenſu,& licentia alteri confitetur,cum multi ſint Sacerdotes proprij,vt ſuperius dictum eſt. Nau. cit.num.108.& 117.Illa vero Extrauagans.inter cunctas, Ioan.22.§.ceterum. quæ habet monendos eſſe fratres, ut in ſuis concionibus populum exhortentur, quo ſuis parochis ſaltem ſemel in anno confiteantur,aſſerendo id ad animarum profectum pertinere,ſolum probat, vnde quidẽ eſſe peccata eadem bis confiteri, non tamen id eſſe neceſſarium.Nauar.num.111.& 122.

De

De Conditionibus Confeſſarij. *Cap. XXVI.*

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius, ut recte confeſſiones audiat, quas conditiones habere debet.*
2 *Confeſſaria neceſſaria eſt ſcientia ſoluendi, & ligandi.*
3 *Bonitas confeſſario ad confeſſiones audiendas neceſſaria.*
4 *Prudentia tam inquiſitiua, quam iudicatiua, confeſſario neceſſaria eſt.*
5 *Confeſſarius Pœnitentem, an peccata ſua diligenter in memoriam reuocauerit, interrogare debet.*
6 *Confeſſarius pœnitentem, an aliqua excommunicatione ligatus ſit, interrogare non tenetur.*
7 *Pœnitentem in ipſamet confeſſione, quanam Confeſſarius interrogare debet.*
8 *Confeſſarius quando peccat, non interrogando pœnitentem.*
9 *Confeſſarius in hoc Sacramento iudicis officium exercet.*
10 *Secretum obſeruare tenetur confeſſarius, et quæ huius ſit ratio.*
11 *Reuelare confeſſionem quando cenſetur confeſſarius.*
12 *Sigillum, ſeu ſecretum quare appellatum.*
13 *Secretum confeſſionis Sacramentalis maius eſt quouis alio ſecreto, fortiuſque ligat.*
14 *Sigillum confeſſionis frangens, grauius peccat, quam qui quoduis aliud ſigillum uiolat.*
15 *Circumſtantia, qua violatio ſecreti naturæ in violationem ſecreti confeſſionis tranſit, confitenda eſt.*
16 *Cui aliquid dicitur cum hac proteſtatione,* Hoc tibi dico in confeſſione, *ſigillo tantum naturæ, non ſigillo confeſſionis tenetur.*

1 SOlent communiter octo conditiones enumerari, quas confeſſarius habere debet, quæ in illis duobus verſiculis a Sanct. Thoma in fine 4. diſtinct. 17. relatis continentur.

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuauis,
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atq. benignus.

Ceterum & aliæ ſunt, quæ magis neceſſariæ ſunt, quæ ex c. Qui vult. de pœn. diſt. 6. colligi poſſunt: Quarum

Prima eſt, vt habeat iuriſdictionem actualem; Quamuis n. omnis Sacerdos in ordinatione presbyterij iuriſdictionem habitualem accipit, hæc tamen non ſufficit niſi pœnitens ſit illi ſubiectus auctoritate ordinaria, vel delegata. cap. adijcimus §. ecce. & c. generaliter. §. ecce. 16. q. 1. Immo nec ſufficit eſſe ſubiectum ei quoad aliqua peccata, ad hoc vt ab omnibus peccatis abſoluatur, ſed oportet confitentem, quoad omnia confeſſario ſubijci, vnde ſi habuerit peccata ſuperioris arbitrio reſeruata, non poterit ab eis abſolui, ſed oportet eum ad illum, cui ſūt reſeruata, ſuperiorem confugere pro eorum abſolutione. gloſſ. in cap. 2. de pœn. & rem. in 6. & Nauar. in cap. Qui vult. nu. 6. de pœn. d. 6.

2 Secunda eſt, ut habeat ſcientiam ſoluendi, & ligandi, ſcientiam vero ſoluendi is videtur habere, qui formā abſolutionis facere nouit, de qua infra. Ille vero videtur habere ſcientiam ligandi, qui monere nouit pœnitentem, a quib. debeat recedere, a quibus abſtinere neceſſario qualem itē & quantam pro peccatis ſibi apertis pœnitentiam agere debeat. argum. ca. Quæ ipſis. diſt. 38. & c. Quod quidam. de pœnitent. & remiſſ. Quamuis enim, vt infra dicemus, pœnitens non teneatur ſuſcipere pœnitentiam a confeſſario iniunctam, debet tamen eum admonere illius, niſi quando deſperatio in eo timeri poſſet. Non eſt autem neceſſaria ſcientia canonum pœnitentialium in confeſſario; ita vt peccet, qui audit confeſſiones ſine illorum ſcientia; aut ita vt ſine illa non poſſit ligare pœnitentem; quia hoc nullo iure cautum eſt, & quia hac noſtra ætate, raro, vel nunquam in foro conſcientiæ illorum canonum pœnitentiæ imponuntur; ſatis enim eſt, quod pœnitentem moneat multo maiorem pœnitentiam ipſius peccatis eſſe debitam, quam ſit illa per eum tunc impoſita. Nauar. cit. num. 7.

Docere etiam tenetur pœnitentem ea, in quibus viderit eum errare, dum putat aliqua eſſe peccata, quæ non ſunt; aut econtrario aliqua non eſſe quæ ſunt. Dum item credit aliqua eſſe peccata mortalia, quæ venialia ſunt; vel econtrario venialia, quæ ſunt mortalia. præſertim in his, quæ pœnitens ſcire tenetur. Docere etiam tenetur ſi viderit errantem circa cenſuras eccleſiaſticas. Aliquando etiam pro qualitate pœnitentis alium ad contritionem maiorē ſuorum peccatorum hortabitur, alium conſolabitur, alij humilitatem, ſeu modeſtiam ſuadebit, alium vt bene de Deo ſperet. eriget. aliquando vero nihil monebit, imprudentius in cōfeſſarij fuerit, viro ſe multo eruditiori multoque meliori magna cū diligentia ſua peccata confitenti, ſermone longo, & inepto prædicare. Præſertim, quando qui confitetur, eſt ſacerdos eruditus, qui crebro celebrat, & crebro confitetur. Nauar. cit. n. 50. 51. & 52.

3 Tertia eſt bonitas, qui enim aliena iudicaturus eſt crimina, immunis eſſe debet a crimine cap. qui vult. §. ſacerdos de pœn. diſt. 6 quamuis vt infra dicemus, crimen vt plurimum confeſſarij non efficit, quo minus confeſſio illi facta. & abſolutio ab eo lata teneat. Nau. in c. qui vult. §. ſacerdos. num. 3. Multo minus ſacerdos hæreticus, & ab vnitate eccleſiæ ſeparatus. ſchiſmaticus, vel excommunicatus, vel interdictus, vel ſuſpenſus notorius, ita vt nulla tergiuerſatione celari poſſint, Idoneus confeſſarius erit. Nauar. in d. c. qui vult. §. laboret. num. 12.

4 Quarta eſt Prudentia tam inquiſitiua, quam iudicatiua, c. qui vult. § caueat. & § diligens. de pœniten. diſt. ſexta; Et quidem in interrogationibus quas multoties confeſſarius facere tenetur, magna opus eſt prudentia, multi. n. vadunt ad confitenda peccata ſua tali præmeditatione præmiſſa, quæ ſine interrogatione confeſſarij non ſufficit, cum illa vero erit ſufficiens. Immo contingere poteſt aliquando, ut confeſſarius mortaliter peccaret non interrogando. Hæc autem prudentia inquiſitiua neceſſaria eſt, tum in interrogationibus præambulis ad ipſam confeſſionem; tum in interrogationibus in confeſſione ipſa faciendis. Primo interrogatio præambula & neceſſario facienda eſt, An pœnitens confeſſarij iuriſdictioni ſubſit, quando id ignoratur. Quare ante omnia confeſſarius ignotum interroget, cuias ſit, & cuius parochiæ, an diplomata, & Bullas habeat Apoſtolicas, vel ordinariorum, quibus electio confeſſariorum ſit ei conceſſa. Abſolutio enim illius, qui iuriſdictionem ad abſoluendum non habet cum exercitio, ipſo iure nulla eſt; quia nulla eſt ſententia a non ſuo iudice lata cap. at ſi clerici. de iudic. & Cod. ſi a non compet. per totum. Si tamen confeſſario aſſerat pœnitens ſe, vndecunque ſit, poſſe ab eo, vel iure communi, vel particulari abſolui, rogareque illum, ne velit cuias ſit, vel quis cognoſcere, ſatisfactum eſt confeſſario. Nauar. in d. cap. Qui vult. §. diligens. num. 10. & 11.

5 Secundo interrogatio præambula & neceſſaria eſt, qua quærendum eſt, an iuſta diligentia præmeditatus fuerit pœnitens peccata ſua. Nam fieri non poteſt humanitus, vt qui longo iam tempore non eſt confeſſus, & aſſuetus eſt frequenter peccare, ſi ſubito nil præmeditatus ad confeſſionem veniat, ſatis integre ſua peccata confiteatur, etiāſi confeſſarij iuuetur interrogationibus. Et ita ſi comperit pœnitentem confeſſarius ſua peccata minime præcogitaſſe, debet eum dimittere, quo ante præcogitet, quam confiteatur, modo neceſſitas aliud non ſuadeat, vt quia mors aut naturalis, aut violenta imminet, aut ſine ſcandalo nequit differri communio. Tunc enim ſufficeret pœnitentia omiſſæ prædiſcuſſionis cum ea, quæ illi fuerit poſſibilis peccatorum recordatione. arg. cap. 2. de pœn. diſt. 7. & tradit Adrianus in 4. de confeſſione, dubio 6. poſt quæſtion. 5. & Nauar. cit. § diligens num. 14 & 15.

Quid vero agere debet confeſſarius, ſi non habet compertum, ſed ſolum ſuſpicatur pœnitentem non adhibuiſſe iuſtam in reminiſcendo peccata diligentiam; Quid itē, ſi pœnitens confiteatur ſe non ſatis conſcientiam examinaſſe, quod multi confitentur, diximus in ca. 15. in verſic. 6. & verſ. 7.

6 Tertio interrogatio preambula eſt & neceſſaria, vt putat Caietanus, an confeſſurus aliqua teneatur excommunicatione, a qua confeſſarius abſoluere nequeat: An item in tali ſit malitiæ ſtatu, quem deſerere nolit, puta ſi eſt vſurarius, qui ab vſuris exercendis non vult abſtinere, cõcubinarius, qui concubinam non ſit abiecturus, occupator alienorum, ſine illorum reſtituendorum voluntate, multa ſacerdotia ſine cauſa obtinens, quibus animarum regendarum cura ineſt, qui tamen nullum illorum ſit relicturus. Alij tamen non minus vere putant, hanc interrogationem non eſſe a confeſſario neceſſario faciendam, quãuis licite fieri poſſit. Siquidem vt in cap quod quidam. de pœnit. & remiſſ. habetur, confeſſionem illius, qui a peccato recedere nolit, non eſſe reſpuendam, ſed audiendam. Frequenter etiam contingit, vt monitionibus & exhortationibus ſacerdotis, quæ poſt confeſſionem fiunt, pœnitens conteratur. Et experientia docet, eum qui confeſſus eſt peccata ſua, multo ſollicitiorem eſſe, quo abſoluatur, ne pereat illi labor ille grandis in præmeditandis & confitendis peccatis ſuſceptus, quam ante confeſſionem. Et nulla ratione reſpuere debet confeſſarius illum, qui vellet confiteri, non obſtante comminatione de non abſoluendo illum, ſi ſaltem eſſet ipſius parochus, & tempus quadrageſimæ. Nau. cit. n. 12. & 13.

7 In ipſa autem confeſſione confeſſarius permittere debet pœnitentem, ſi id expedire videat, vt ſine vlla interrogatione confiteatur, quæ meminerit, quæque ad confitendum recogitarit, ſiue ordinate, ſiue confuſe illa narret. confeſſio enim quæ ſine interrogatione fit, & quodam modo magis ſpontanea videbitur, ex tali pœnitentis relatione docebitur confeſſarius, quas partes interrogando debet attingere. In interrogando autem confeſſarius tria præcipue ſeruare debet.

Primum eſt, vt interroget de peccatis, & non de fabulis vel alijs non neceſſarijs, & impertinentibus.

Secundum eſt, vt non interroget, niſi de peccatis cõſuetis, & quæ communiter ſunt nota explicet, ne pœnitens diſcat mala, quæ neſcit.

Tertium eſt, vt non deſcendat nimis ad particulares circunſtantias peccatorum carnalium. Sufficit enim habere vltimam ſpeciem peccati in huiuſmodi, & circunſtantias quæ cadunt ſub ſpecialem prohibitionem, & è lõginquo, & cum verbis honeſtis, vnde nullo modo deſcendat ad alia ſpecialiter, puta, mulier confitetur, quod fuit cognita extra vas debitum, non quæretur poſtea vbi, vel quomodo, & alia huiuſmodi. Immo in huiuſmodi caſu, vt notat Caietanus, confeſſarius prudens non debet permittere vt pœnitens longius illas pollutiones explicet; ſed dicat ei, vt ſecum cogitet veriſimilem numerum, quoties extra vas naturale fuerit polluta; & vno verbo explicet, Toties in hunc modum peccaui; Quod ipſum in peccato mollitiei, & alijs ſimilibus caſibus faciendum eſt. Nauar. cit. num. 2. 3. 4. & 5.

8 Confeſſarius autem toties mortaliter peccat non interrogando, quoties credit aliquid neceſſario confitendum taciturum confitentem ex obliuione, vel verecundia niſi interrogetur. ſecundum Angelum verb. interrogationes, cui fauet cap. iudicantem 30 quæſt. 5. vbi dicitur, iudicantem cuncta rimari oportet, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere. Contingit etiam aliquando, vt confeſſario ipſius conſcientia dictet faciendas eſſe interrogationes: Vnde tunc eas facere tenetur. capit. fin. de præſcript. Quando vero bona fide credit, nihil de neceſſarijs a pænitente omiſſum, ſiue quod omnes peccatorum locos ordine ſuo attigerit, ſiue quod parum ante tempore confeſſus fuerit, ſiue quod eum ſciat vita eſſe rectiſſima, non tenetur interrogare, immo nonnunquam id faciendo imprudenter ageret, & venialiter ſaltem peccaret. Nau. cit. num. 1. & 7.

9 Neceſſaria etiam eſt prudentia iudicatiua, etenim confeſſarius iudex eſt ſpiritualis. cap. qui vult. §. caueat. de pœn. diſtin. 6. Qui vero iudicare debet aliquid, oportet vt illud prius cognoſcat. l. de qua re. ff. de iud. ſi enim iudex ciuilis experientiam cauſarum habere debet. l. certi iuris C de iudic. & qui de matrimonio cognoſcit, canonum ſcientiam habere debet cap. 1. de conſang. & affinit. multo magis id in confeſſario eſt neceſſarium, vt colligitur ex cap. omnes diſtinct 38. & cap. cum in cunctis. de elec. vbi dicitur, cum ætatis maturitate. & morum honeſtate, literarum quoque ſcientiam in cunctis eccleſiæ miniſtris eſſe neceſſariam. Vnde Oſeæ 4. dicitur. Tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. & Panor. in cap. venerabilibus. de præb ait, clericum qui ſuo neceſſaria officio neſcit, peccare, ſi non ſtudeat, & ita in confeſſario neceſſaria omnino eſt prudentia iudicatiua. Nau. in cap. Qui vult. §. caueat. num. 1. & 2. de pœn. diſt. 6.

10 *Quinta eſt obſeruantia ſecreti*, vt ex cap. omnis vtriuſq. ſexus. de pœn. & remiſſ. & cap. ſacerdos. de pœnit. diſtin. 6. conſtat, cuius rei nonnulli eam rationem aſſignant, quod ſacerdos vices Dei gerat, & proinde ſecretum tenere debet ſicut Deus, qui peccata condonata occultat, & tegit. pſal. 33. eadem enim ratio quæ mouet delegantem, & delegatum mouere debet. cap. ſuper litteris. de reſcrip. Quæ tamen ratio parum probat, cum multi alij præter confeſſarium celare peccata teneantur, qui tamen non ſunt Vicarij Dei, & etiam quia multorum peccata celãda ſunt, quibus neque condonata ſunt peccata, neque abſolutio a confeſſario præſtita. Nauar. in cap. ſacerdos. num. 32. de pœn. diſtinct. 6.

Alia autem ratio eſt, quia iura naturæ præcipiunt, vt quis ſecretum ſeruet, quod ei committitur. Prouerb. 13. ius enim naturæ eſt, vt faciamus proximo quæ nobis ab eo fieri volumus. Matth. 7. Vnde cum vnuſquiſque velit vt ſecretum quod alij committit, non publicetur, & ipſe etiã, quod ſibi commiſſum eſt, ſeruare debet. Naua. d. cap. ſacerdos num. 3.

11 Hinc infertur primo, peccare contra legem naturalem illum, qui ſecretum alterius in ipſius dedecus reuelat, ſiue illud vitium ſit naturæ, ſiue a voluntate pendens, ſiue verum, ſiue falſum. Nauar. cit. num. 4.

Infertur ſecundo, eum in hanc legem peccare, qui legeret ſchedulam alterius peccata continentem, cuius initiũ id ſignificaret. quia forte ſic incipit: Memoriale peccatorũ meorum, quo illa facilius olim, cum opus fuerit, recorder. Ex tali enim principio ſcit, aut ſcire debet, eum qui illa ſcripſit, hæc nemini palam fieri voluiſſe. Naua. cit. num. 9

Infertur tertio, contra hoc naturæ præceptum peccare eos, qui alienas literas, quæ clauſæ ſunt, aperiunt, niſi id ex conſenſu expreſſo, vel præſumpto mittentis, vel eius, cui mittũtur, faciat, vel niſi id facere auctoritate publica poſſit. Talis ſiquidem peccat mortaliter, cum contra iuſtitiam faciat, ex S. Thom. 2. 2. q. 59. art. 4. tollit enim ius alterius, ſcilicet aperiendi literas tam mittenti, quam ei, cui mittuntur, tollit item cuſtodiam, quę vtrique illorum conuenit. Nau. cit. nu. 10. & 11.

Dixi niſi ex conſenſu mittentis, vel eius, cui mittuntur, id faciat, qui enim literas amici, vel ſocij aperit, bona fide credens ratam habitum iri eam literarum apertionem ab illis, non peccat.

Sic etiam non peccat, qui auctoritate publica id facit: Qua ratione præfectus, vel præfecta aperiens literas monachis, ſeu monialibus ſuis miſſas, vel eas quas ipſi ad alias mittunt, non peccat, quoniam lege publica id eis licet. capit. Non dicatis. 12. q. 1. Neque maritus dum literas vxori miſſas, vel contra referat; ſed neque pater aperiens literas filii in ſua poteſtate manentis: quoniam marito, & patri hæc, & alia maiora iura ſunt ſuper vxorem, & filios. ca. duo iſta nomina 23. q. 4. & l. prima, & ſecunda. Cod. de patria poteſt.

Et pari ratione bellorum tempore, in confinibus regnorum aperire literas auctoritate publica licitum erit. Naua. cit. nu. 18. & 19

12 Alia ratio & magis principalis quare confeſſarius ad hoc ſecretum ſeruandum teneatur, eſt, Quia Chriſtus confeſſionis ſacramentum inſtituens, illa omnia inſtituiſſe cenſetur, ſine quibus confeſſio a nemine fieret, aut frequentaretur & amaretur, ſed potius haberetur odioſa, & ita cum experientia conſtet, quod nullus confiteretur, niſi ſciret peccata ſua non fore reuelanda, ideo lex de celanda illa ſtrictiſſime ligat, & a Chriſto ipſo lata eſt, vt docet S. Thom.

in quarto

in quarto diſtinctione 21. quæſtione tertia articulo primo quæſtiũ prima. Dicitur autem ſigillum in hac materia, debitum, ſeu obligatio aliquid celandi, ex eodem S. Thom. vbi ſupra, quæſtiuncula 1. appellatur autem ſigillum per metaphoram; Quemadmodum enim ſigillum rem celatam tenet, quo non aperiatur nec palam fiat, quod ſigillo clauditur; ita debitum, vel obligatio tenendi aliquid ſecretum efficit, ne res aperiatur. Vnde ſigillum ſecreti naturæ nil aliud eſt, quam debitum, vel obligatio celandi aliquid iure naturæ inducta, & ſigillum confeſſionis nil aliud eſt quam debitum, vel obligatio celandi confeſſionem. Nau. cit. nu. 33 & 35.

13 Hinc infertur primo, maius eſſe confeſſionis ſacramentalis ſecretum, quam aliud quodlibet, etiam quam ſecretum naturæ, & fortius ligare quam illud, ad illud enim celandum tenemur lege naturæ tantum, ad ſecretum vero confeſſionis, & lege naturæ, & lege diuina poſitiua tenemur; ita vt nec pro neceſſitate ſpirituali eius, qui confeſſus eſt, vel pro ſcandalo euitando ſigillum ſecreti confeſſionis licet detegere cap. ſacerdos. de pœnit. diſt. 6. ſicut licet, quando nudum occurrit ſecreti naturæ ſigillum, etiamſi veſtiatur iuramento de non reuelando illo Naua. cit. nume 34 & 37.

14 Sequitur ſecundo, ſigillum ſecreti naturæ ſuperius eſſe ad ſigillum ſecreti confeſſionis ſacramentalis, omne enim ſigillum confeſſionis eſt ſigillum ſecreti naturæ, non tamen contra omne ſigillum ſecreti naturæ eſt confeſſionis ſigillum, & ita quamuis quodcunque horum ſigillorum frangens mortaliter peccet, grauius tamen qui ſigillum confeſſionis violat, quam qui ſigillum ſecreti naturæ, ſicut grauius peccat, qui iurauit celare; quam qui ſolum promiſit. c. 5. à 22. q. 1. & gloſſ. in c. iuramenti, 22. q. 1. & Nauar. cit. num. 38.

15 Infertur tertio, quod cum omnis illa circumſtantia neceſſario confitenda ſit, quæ ſpeciali prohibetur præcepto, vtique confitenda erit illa, qua violatio ſecreti naturæ in violationem ſacreti confeſſionis tranſit, cum circumſtantia hæc ſpeciali præcepto prohibita ſit, nempe lege diuina poſitiua de celanda confeſſione tacite lata.

16 Infertur quarto, eum, cui aliquid dicitur cum proteſtatione, *Hæc tibi dico in confeſſione, vel quaſi in confeſſione*, non teneri confeſſionis ſigillo, licet teneatur naturæ ſecreto, ſecundum Innoc. in c. omnis vtriuſque ſexus, de pœn. & remiſſ. prope finem. & Panor. ibidem Palud in 4. d. 21. q. 3. & Adrian. in 4. de confeſſ. dub. 10 colum. 4. poſt quintam quæſtionem, Neque peccat, aut irreuerentiam vllam ſacramento facit, qui tradit, vel recipit in cõfeſſione illud, quod non eſt confeſſum; Quia non eſt mens hominum dicere, vel facere per hoc confeſſionem, vel confeſſionis ſigillum, ſeu etiam obligationem celandi æqualem illi, quæ per veram confeſſionem contrahitur, ſed ſolum eſt mens obligandi ſub graui peccato ad celandum, ſicut & ſub graui per confeſſionem eſſet obligatus, quamuis non ſit par grauitas in tranſgrediendo. Nau. cit. num. 39. & 40.

An, & qualiter licitum eſt confiteri exiſtenti in peccato mortali. Cap. XXVII.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum confeſſarij non inualidat confeſſionem illi factam.*
2 *Peccatorem vt ſacramenta conferat, communiter inducere non licet.*
3 *Peccatorem, quibus caſibus, vt ſacramentum miniſtret, ſine peccato inducere licet.*
4 *Sacramentum a ſacerdote exiſtente in mortali, non parato, ſcienter petens, mortaliter peccat.*
5 *Actum ordinis ſacri in mortali exercens mortaliter peccat.*
6 *Prædicans in mortali an mortaliter peccet.*
7 *Exiſtens in mortali, an corrigendo alium ex officio, peccet mortaliter.*
8 *Sacramentum in mortali miniſtrans mortaliter peccat.*

1 PRimo certum eſt, peccatum confeſſarii non efficere quo minus, vt diximus ſupra, confeſſio illi facta, & abſolutio ab eo data teneant: quia vt habetur c. intra catholicam 1. q. 1. nihil minus a malo, quam a bono ſacerdote in ſacramentis ſuſcipitur & c. ſi iuſtus & c. dedit. eadem cauſa & q. & ca. ſi celebrat de cler. excom. miniſtr. cuius rei optimam reddit rationem S. Tho. in 3. p. q. 64. ar. 6. ad ſecundum. Quoniam qui ad ſacramentum accedit, ſuſcipit ſacramentum a miniſtro eccleſiæ, non inquantum eſt talis perſona, ſed inquantum eſt miniſter eccleſiæ, & ideo quandiu ab eccleſia toleratur in miniſterio, licitum eſt ab eo ſacramentum ſuſcipere, neque ſuſcipiens ab eo ſacramẽtum, peccato illius communicat ſed communicat eccleſiæ, quæ eum tanquam miniſtrum exhibeat. Si vero ab eccleſia nõ toleretur, puta, cum degradatur, vel excommunicatur, vel ſuſpenditur, & vt talis denunciatur, peccat, qui ab eo ſacramentum ſumit, quia communicat peccato ipſius. Nau. in c. Qui vult. §. ſacerdos nu. 3. & 4

2 Secundo certum eſt communiter, & regulariter loquendo non licere inducere aliquem peccatorem, vt ſacramenta conferat, cuius dicti ratio eſt, quia daret cauſam peccandi, & cõſequenter ipſe peccaret, capitulo finali, de iniuriis, nam non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt digni ſunt morte. Rom. 1. & ca. 1 de offic. deleg.

3 Dixi communiter id non licere, quia, vt recte docet Caietanus in tertia p. q. 64. art. 6. in duobus caſibus licet inducere indignum & malum miniſtrum, vt det ſacramentũ.

Primus eſt, quando ad id tenetur miniſter, quia nemo peccat petendo actũ ſibi debitum a ſuo debitore, c. intelleximus. & c. ſi vere de ſent. excõ. Qua rõne, excuſantur qui petunt ſacramenta a ſuo paſtore habente concubinam, ſi modo non vſque adeo notorie teneat, vt nulla tergiuerſatione celari queat.

Secundus eſt quando ex parte petentis adeſt articulus neceſſitatis, quia eget illo, & miniſter paratus eſt miniſtrare ſacramentum. Qua enim ratione licet indigenti petere mutuum ab vſurario, eadem licitum eſt indigenti petere ſacramentum ab indigno parato ad miniſtrandum. Vnde Innoc. & Panor. in cap. in ciuitate de vſuris. docent non peccare accipientem vſuras ab eo qui paratus eſt ad mutuandum ſub illis. Et S. Thom. in 2. 2. quæſtion. 78. art. 4. docet licitum eſſe vti peccato alterius ad bonum quia Deus vtitur omnibus peccatis ad bonum aliquod, ex quolibet enim malo bonum elicit, vt poſt S. Aug. epi. 153. docet Caietanus 2. 2. quæſt. 78. arti. 4. & habetur ca. monet 22. q. 1. & Nau. cit. num. 6.

4 Hinc infertur primo peccare mortaliter eum, qui petit ſacramentum, vel miſſam ab eo, quem ſcit eſſe in peccato mortali, & non eſt paratus id facere, multoque magis peccat ſacerdos, qui in peccato mortali ſacramẽta miniſtrat; Quod ipſum docet gloſſa in dicto cap. qui vult §. ſacerdos itaque. de pœn. diſt. 6. in verb. iudicibus. vbi ait, confeſſarium omnem, qui in peccato mortali exiſtens confitẽtem abſoluit, mortaliter peccare, non alia ratione id probans, niſi quia ſacramentum adminiſtrat in mortali. Hoc tamen verum ſolummodo eſt in eo peccatore, qui nouit, aut credit, ſe in peccato mortali manere. Qui enim probabiliter credit ſe contritum eſſe, etiamſi coram Deo reus ſit peccati mortalis, non peccaret celebrando, abſoluendo, aut aliquod aliud ſacramentum miniſtrando, ſicut nec quiſquam ſacramentum petendo peccaret vt Doctores Scholaſtici in 4. diſt 9. & ibi Pal. q. 2. docent. & Nau. cit num. 9. 10. 20. & 21.

5 Infertur ſecundo peccare mortaliter eum, qui ratione ordinis, vel conſecrationis ſuæ aliquem actum ordini, vel conſecrationi alicui peculiariter deputatum in peccato mortali exercet: Qua ratione ſubdiaconus apparatu ſubdiaconali epiſtolam, & Diaconus ſimiliter Euangelium cantantes in peccato mortali mortaliter peccant: ſecus autem ſi in choro tanquam quilibet laicus actus illos exercerent. Sic etiam ſacerdos aquam, vt ſacerdos in mortali benedicens peccat mortaliter, quia is actus ordini eſt ſacerdotali deputatus. Quem actum ſi tempore interdicti exerceret, irregularitatem incurreret, ſecundum Innocen. in capitulo finali de exceſſ. prælat. Sic etiam ſacerdos in mortali baptizans

vt ſa-

Digitized by Google

vt ſacerdos, peccaret mortaliter, non tamen ſi ſimpliciter tanquam laicus in neceſſitate baptizet in mortali, ſicut neque ſi preces horarias vel ſimpliciter pronũciat, vel in choro canit in mortali. peccat mortaliter, quia is actus neque eſt vlli ordini peculiaris, neque peculiariter deputatus, cuius rei ſignum eſt, quod horas dicens vel cantans in choro tempore interdicti irregularis non efficitur, ſecundum eundem Innocentium, vbi ſupra. & Nauarr. citat. numer. 15 16. & 17.

6 Infertur tertio, peccare mortaliter eum, qui prædicat in peccato mortali; Quoniam prædicandi actus quamuis lege diuina non ſit alicui ordini deputatus, eſt tamen lege Canonica nempe Diaconatui. cap. cleros. 21. diſt. n[illegible]. & c. perfectis. 25. diſt. & pluribus docet Caiet. 2. 2. qu. 187. artic. 1. & 3. p. q. 64. art. 6. & Nau cit. num. 14.

7 Infertur Quarto, Quo modo intelligendus ſit S. Tho. in 4 diſt. 5. & 19. & 24. vbi ait peccare mortaliter eum, qui in peccato mortali, aut corrigit alium ex officio, aut facit aliquid aliud, quod ſui muneris, ſiue officii ſpiritualis ſit, quẽ in hac re ſequutus eſt Adrianus Quodlib. 8. quæſt. 1. Siquidem illa temperata ſunt per ipſummet Sanct. Thomam in ſua Summa, quæ poſterior eſt, & reſolutionem ſuæ doctrinæ continet, nimirum in 2. 2. quæſt. 33. artic. 5. & quæſt. 60. art. 2. & 3. parte quæſt. 64 artic. 6. & ibi Caietanus, vbi docent duo eſſe neceſſaria vt Eccleſiæ miniſter vtens ſpiritualibus peccet mortaliter; vnum eſt, vt id faciat tanquam eccleſię miniſter, Alterum vt actus ille, quem exercet, ad conſecrationẽ pertineat; quales ſunt illi, qui alicui ordini ſunt peculiariter deputati, & ideo in 2. 2. q. 33. art. 5. docet Prælatum, vel ſuperiorem peccatorem iuſtè poſſe alium cum humilitate, & charitate corrigere: & 2. 2 quæſt 60. art. 1. ait Prelatum, quando non eſt in publico peccato, nec ex ſuo iudicio ſcandalum ſequitur, iuſte iudicare poſſe cum humilitate. Qua rationẽ poteſt Epiſcopus, vel alius Prelatus etiã in peccato mortali exiſteris, ſine nouo mortali peccato ſententiam dicere, Decimas petere, eccleſias viſitare, & ſimiles actus exercere, cum iſta ſint actus qui ad iuriſdictionem, & non ad conſecrationem ſpecialem pertinent, cuius rei ſignum eſt; quod vt docet Innoc. vbi ſupra, non incurritur irregularitas horum actuum exercitio tempore interdicti quę tamen incurritur per exercitium actuum, qui alicui ordini deputati ſunt. Nau. cit. nu. 12. & 13.

8 Quamuis autem non extet prȩceptum aliquod ſpeciale quod tranſgreditur miniſtrans Sacramentum aliquod in mortali, Siquidem prohibitiones quę in ſcripturis ſunt, inducere ſolum videntur conſilium, & decentiam, non autem prȩceptum: eſt tamen generale præceptum præcipiẽs vt *Sancta ſanctè tractentur*, vt docet Dionyſius in c. 1. Eccl. Hierarch. in fine. & epiſt. ad Demophilum, quod tranſgreditur miniſtrans Sacramẽtum in mortali; adeo vt ipſimet contrahentes Matrimoniũ peccent mortaliter, ſi illud contrahendo in mortali exiſtant, cum ipſi huius Sacramenti miniſtri ſint, ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. de ref. Matrimonii ca. 1. in fine. Nau. cit. num. 10 & in ſumma de pœn. d. 5. nume. 33. & 34 non eſt tamen neceſſarium ad hoc vt quis Sacramentum miniſtret, quod confeſſionem premittat, excepto Euchariſtię Sacramento, in cuius ſuſceptione prȩrequiritur actualis confeſſio, data copia confeſſoris, ex Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 7. & can. 11. in reliquis ſatis eſt, quod ſe ponat in gratia per contritionem, aut ſaltem probabiliter putet ſe in gratia, & contritum eſſe ad hoc, vt ſine nouo peccato illud miniſtrare, vel ſuſcipere poſſit. Nauarr. d. 6. ſacerdotis num. 10.

Qualis ſcientia neceſſaria eſt in confeſſario. Cap. XXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius omni ex parte abſolutus, totam theologiam moralem, & ius canonicum, & ciuile ſcire debet.*

2 *Confeſſario non ſatis eſt, quod formam tantum abſoluendi ſciat.*

3 *Scientia maior in confeſſario vnius, quam alterius loci requiritur.*

4 *Confeſſario omni quænam ſcientia iudiciaria eſt neceſſaria.*

5 *Confeſſario quinque ſecundum Caiet. ſcitu neceſſaria ſunt, & quænam hæc ſint?*

6 *Confeſſarius quando ſine ſufficienti ſcientia confeſſiones audiens peccat mortaliter.*

7 *Scientia Medica confeſſario eſt neceſſaria & quanã illa ſit.*

1 Materia hæc quamuis non ita facilè in particulari declarari poſſit quia in omnibus eadem ſcientia non requiritur, nec ſufficit, vtcunque tamen varijs dictis rem ipſam explicabimus.

Primo igitur certum eſt, Confeſſarium vndequaque abſolutum ſcire debere totam Theologiam moralem, & ius canonicum, cum ciuili, immo & conſtitutiones Synodales & leges ciuiles particulares illius prouinciæ, vel diæceſis, in qua confeſſiones audit. Et quidem de ſcientia canonum res manifeſta eſt ex d. 21. c Qui Epiſcopus. & diſt. 38. cap. Quæ ipſis. De ſcientia legum patet etiam ratione, Siquidem omnis iniuſtitia eſt peccatum mortale, niſi ſurreptio vel imperfectio, vel paruitas excuſet, vt docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 59. art. 4. leges autem omnes non aliud continent quam quod hoc, vel illud, iuſtum, vel iniuſtum ſit in hoc, vel in illo caſu. Quotidie etiam occurrunt difficultates, An ſcilicet talis emptio, vel permutatio ſit iuſta, vel iniuſta: An ſic, vel ſic ex teſtamento, vel ab inteſtato obuenientia teneant: An primogenitus ex primogenio, vel Maioratu teneatur iuſto Matrimonio fratres, vel ſorores locare: An teneatur conferre impenſas, quas in rebus Maioricatus, ſiue primogenii præceſſor fecerat? An teneatur ſoluere debita a præceſſore contracta, & alia ſimilia, de quibus quotidie confeſſarium interrogari contingit, quę ſine legum ſcientia ſciri non poſſunt. Nauar. in c. Qui vult. §. caueat. nu. 9. & 10. de pœn. d. 6.

Secundo. Quamuis Caietanus, & aliqui alii exiſtiment ſufficere aliquando vt confeſſarius ſciat tantum formam abſoluendi quando, ſcilicet, pęnitens eſt purę vitę, & magnę doctrinę; verius tamen eſt requiri in confeſſariis aliquando maiorem doctrinam, aliquando vero non ita neceſſarium eſt, vt multa doctrina polleant. Quamuis enim 2
ratione confitentis in hoc caſu propoſito, minor in confeſſario ſcientia ſufficiat quoad ipſum tamen confeſſarium, vt rectè ſuo munere fungatur, maior videtur neceſſaria; quia quo quiſque eſt a peccato purior, eo ſubtiliora confitetur, & conſequenter confeſſario intellectus ſubtilior videtur neceſſarius, vt ſciat, an ſit mortale, vel veniale, & vt ſciat an pęnitens a peccatis mortalibus, vel venialibus dehortandus ſit. Et prȩterea quo pænitens eſt doctior, eo peccata ſubtiliora, & obſcuriora confitetur, quæque alii non putant eſſe peccata, & proinde niſi doctus ſit confeſſarius, vix intelliget quantitatem, & qualitatem peccati: non eſt tamen negandum quin confeſſarius talis multoties confitentis ſcientia iuuari, & inſtrui poſſit. Nau. cit. num. 13. 14. 15. & 16.

Tertio, non neceſſaria eſt tanta doctrina in confeſſario vnius loci, quanta alterius Non enim requiritur tanta ſciẽtia in confeſſario pagi, quanta in confeſſario ciuitatis, aut locorum maritimorum, vbi magna requiritur ſcientia propter contractus ſubtiliores ibi fieri ſolitos. c. oportet. 8. qu. 1. vnde in ſtatutis Gallicanæ eccleſiæ habetur, in oppidis muro cinctis non eſſe committendam curam animarum eis, qui non ſtuduiſſent tres annos Theologiæ, vel alteri iurium, vel artium non eſſent Magiſtri. Nauar. citat. numer. 17. & 18.

Quarto. Maior eruditio requiritur ad hoc vt quis habeat curam animarum, quã vt ſit presbyter, vt enim quis presbyter ſit, ſufficere videtur quod ſciat cantare, legere, & conſtruere verba illius linguæ, & idiomatis, in quo Miſſam eſt celebraturus ex gloſſa. 1. recepta in Clemen. 1. de conceſſ. præben. immo duo poſteriora, ſcilicet legere, & conſtruere ſufficere videntur, ſecundum Domin. in c. ſi pauper. de præben. in 6. qui vero habet curam animarum cum hæc ſit ars artium ex Innoc. 3. in cap. cum ſit. de ętat. & qualit. ordin. plura neceſſario eo tatus ſcire tenetur. Nauar. cit. nu. 19.

4 Quin-

Digitized by Google

4 Quinto. Cuiuis confeſſario, qui audiendis generatim confeſſionibus præficitur, neceſſaria eſt ſcientia iudiciaria, qua iudicet primum quæ hominum acta peccata ſint, & quæ non; quæ item peccata mortalia, & quæ venialia; & quando in aliquo fuerit dubitatio, vt doctiores & peritiores conſulat ex S. Thom. in 4. diſt. 17. cui fauet c. omnis vtriuſque ſexus. de pœn. & remiſſ. Hoc tamen quod diximus, inteligi debet de his, quæ vt plurimum ſentiuntur eſſe peccata, & ex genere ſuo eſſe mortalia, vel venialia, ex S. Anton. 3. p. ti. 17. c. 16 §. 1. alias rarus inueniretur, qui confeſſarius eſſet idoneus. Scire etiam debet circunſtantias peccatoris, & peccati, neceſſarias ad confitendum Nauar. cit. nu. 20. 21. 22. & 23.

5 Sexto, Caietan. verb. confeſſor, quinque ait a confeſſario neceſſario eſſe cognoſcenda, Primum, an peccator ſit excommunicatus. Deinde an teneatur ad reſtitutionem. Tertio, an ſit in ſtatu damnationis, id eſt, an ſit in propoſito manendi in peccato mortali. Quarto, An peccatum habeat reſeruatum. Quinto, an ſit quoad hoc ei ſubditus. His addi poteſt & ſextum, vt ſcilicet confeſſarius ille, qui clericos audit, habeat etiam ſcientiam caſuum, in quibus iure inducitur irregularitas. Et quamuis Caietanus neget hoc ſextum, eo motus argumento, Quod irregularis a peccato abſolui poteſt, non deleta irregularitate, vt patet ex cap. Deus qui de pœn. & remiſſ. vbi Sacerdos ſimplex abſoluitur ab homicidio iure communi ſolo attento, ſed non ab irregularitate, quam ſolus Papa tollit. ca. 1. de re iudic. in 6. nihilominus tamen conceſſo hoc, quod peccatum ſine irregularitate tolli poſſit verius eſt, neceſſariam eſſe confeſſario clericorum confeſſiones audienti ſcientiam caſuum, in quibus irregularitas incurritur, vel ſaltem vt ſciat dubitare, vt ſic cum opus fuerit doctiores conſulat. Siquidem confeſſarius non ſolum ſcire debet abſoluere peccatorem ſed etiam monere eum a quibus abſtinere debet. c. 1. de pœn. d. 6. in principio & fine. & c. omnis vtriuſque ſexus. §. ſacerdos. de pœn. & remiſſ. cum tamen certum ſit confeſſarium admonere nõ poſſe presbyterum irregularem, ne amplius celebret, vel ne ordinibus ſuis vtatur, donec ab illa irregularitate liberetur, neque vt relinquat beneficium in irregularitate quæſitum, niſi ſciat caſum, propter quem factus eſt irregularis: ſed neque poteſt ſcire dubitare de tali caſu, an liceat, necne ſi omnino tales caſus ignoret. Præterea etiam ſecundum ipſum Caietanum ſcire tenetur confeſſarius, an presbyter ſit irregularis, maxime ſi habeat beneficium in irregularitate quæſitum; cum enim habeat voluntatem celebrandi, & retinendi beneficium illud in ſtatu malo perſeuerat. arg. c. ſæpe de reſtitut. ſpoliat. c. ſicut tuis de ſim. omnia & reg. peccatum. de reg. iuris in 6. & Naua. cit. nu. 24. 25. & 26. Ex his ergo ſex enumeratis, tria quidem prima, & & ſextum omnibus confeſſariis, etiam ſummis, omnino neceſſaria ſunt, cum talia ſint, quibus ignoratis, oportet ignorare quoque illa, quæ neceſſario ſunt facienda, vel de neceſſitate præcepti, vel de neceſſitate Sacramẽti: Quartum vero, videlicet, caſuum reſeruatorum cognitionem habere debet confeſſarius, qui non eſt vniuerſalis mundi totius cõfeſſarius, quales rari ſunt. Naua. cit. nu. 27.

6 Septimo, Confeſſarius, qui hac diligentia non facta, & ſine hac excommunicationum ſcientia confeſſiones audit, mortaliter peccat, niſi per accidẽs excuſetur, puta, quia pœnitens eſt vir doctus, & nouit prædicta; aut quia eſt tali animæ puritate, vt præſumatur ab huiuſmodi laqueis liber. Siquidem, ſine huiuſmodi ſcientia confeſſiones audiens, periculo probabili ſe obijcit male abſoluendi, vt palam eſt; exponens autem ſe periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter Eccleſ. 3. Hæc autem ſcientia non eſt ita exigenda, vt omnia peccata, excommunicationes, & circunſtantias in promptu habeat confeſſarius; ſed ſatis erit, quod audiendo confeſſiones dubitare ſciat de excommunicatione, de reſeruatione, de ſtatu, & quod habito conſilio, vel recurſu ad libros, aut doctiores recte iudicare ſciat, ſecundum ea quæ tradit Innoc. in c. cum in cunctis. de elect. & Naua. cit. nu. 29. 30.

7 Octauo, vltra ſcientiam hanc iudiciariam neceſſaria eſt etiam confeſſario ſcientia Medica, qua ſcilicet animæ pœnitentis mederi ſciat, ſecũdum ea quę docet Caietanus in ſumma, verb. confeſſor, & colligitur ex c. omnis vtriuſque ſexus de pęn. & remiſſ. & ex cap. 1. §. Quibus cognitis. de pęn. d. 6. ita ſcilicet, vt ſciat oleo Diuinæ miſericordiæ, vel vino Diuinæ iuſtitiæ impęnitentem emollire, deſperãtem erigere, puſillanimem confortare. Non ſufficit autem, vt putat Caietanus, quod confeſſarius ſciat talem ita conſulere, & hortari, vel per ſe, vel mittendo ad alium; Quia vt habetur in ca. Qualis & cap. licet. 8. q. 1. paſtor non bene fungi videtur ſuo officio, ſi ouem a ſe paſcendam alteri remittat: Nemo enim creditori nolenti alium debitorem delegare poteſt, & ſe liberare. l. ſi Stichum. §. fin. ff. de nouat. & deleg. præſertim cum in hac confeſſionis materia, hominis induſtria electa ſit neceſſaria. capit. fin. §. fin. de offic. deleg. & Nau. cit. nu. 32. & 33.

Quis ad ſigillum confeſſionis obligetur.
Cap. XXIX.

SVMMARIVM.

1 *Secretum non ſolus confeſſarius ſeruare tenetur.*
2 *Secretum quinam præter confeſſarium obſeruare tenetur.*
3 *Secretum vt alij a confeſſario ſeruent, qua lege cautum ſit.*
4 *Secretum reuelans confeſſarius grauius peccat quam alii.*

1 QVicquid aliqui ſolum confeſſarium ad hoc ſigillum obligari velint, ea ratione moti, quod de nullo alio iure diuino, vel humano, cautum ſit, ipſum hoc ſigillo teneri; adeo vt tam in cap. omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſſ. quam in c. ſacerdos. de pœn. d. 6. ſilentium huius rei ſacerdotibus imponitur; Communis tamen & vera omnium Doctorum in 4. d. 21. ſententia eſt, quod omnis, qui alicuius confeſſionem ſacramentalem nouerit, ſiue clericus fuerit, ſiue laicus, & ſiue licite, ſiue illicite, ſiue immediate, ſiue mediate id didicerit, ad illam celandam hoc ſigillo tenetur. Nau. in c. ſacerdos. nu. 42. de pœn. d. 6.

2 Ex quo infertur, quod non ſolum ſacerdos, cui fit confeſſio, & laicus, cui propter neceſſitatem aliquis aliquando confitetur, & interpres, per quem linguæ ignarus confitetur ſacerdoti, confeſſionem celare tenetur, ſed etiam is, qui caſu, vel aſtu, alicuius cõfeſſionem audiuit. Item is, cui cauſa conſilii petendi reuelata eſt, quin etiam & is, cui cauſa detrahendi, & infamandi confeſſum, panderetur. Ratio eſt, quia res ad quemcunque tranſit, cum onere ſuo tranſit. cap. ex literis. de pignoribus cap. paſtoralis. de decimis. cõfeſſio autem ſimul ac facta eſt, ita vt habeat formam ſacramentalem, habet illud onus annexum, quod omnino celari debeat, & ideo ad quemcunque peruenerit, cũ onere ſuo peruenerit. Naua. cit. nu. 43. 44.

Hinc fit, quod ſi confeſſarius alicui diceret, Hoc, & illud didici a tali per eorum confeſſiones, ea tibi reuelo, non quo celes, ſed quo magis publices; talis cui ſic reuelatur cõfeſſio, non ſolum eam celare tenetur ſigillo ſecreti naturæ, ſed etiam ſigillo ſecreti confeſſionis, velit nolit, qui reuelat, & velit, nolit, cui reuelatur. Nau. cit. nu. 45. quia ad quẽ licite, vel illicite confeſſio peruenit, cum illo onere ſecreti, quocunque vadat, ut ſupradictum eſt, pergit.

3 Neque obſtat, quod nulla lege diuina, vel humana prohibetur alius, quam ſacerdos a reuelanda confeſſione; inſtitutio enim confeſſionis ſacramentalis talis eſt, vt non ſolum liget confeſſorem, ſed etiam ne nulli reueletur alicuius confeſſio ſacramentalis ita ut obligatio ſecreti ſeruãdi nõ in perſonam priuatæ cadat; ſed in rem ipſam, ſcilicet confeſſionem. Sicut ius pignoris non cadit in perſonam rem ipſam pignori tradentem, ſed in rem ipſam pignori traditam, vt ad quemcũque peruenlat, ſemper cum ſuo pignoris onere & iure tranſeat: adeo vt licet ſacerdos confeſſarius, & alii non ſint omnino ſimiles quoad omnia: quia ſcilicet confeſſarius eam nouit vt Deus, alij vt homines, & ſacerdoti imponitur pœna ordinaria cap. c. omnis vtriuſq; ſexus. de pœn. & remiſſ. ſcilicet depoſitio, alijs vero pœna arbitraria: tamen quoad rem & qualitatem priuatiam ſimiles ſunt; quia ad omnes pariter illa cõfeſſio tranſit cum onere ſuo ſecreti ſeruandi. Nau. cit. num. 46.

Infer-

Digitized by Google

Infertur etiam ratio quare tam in d.c.omnis. de pœnit. & remiſſ.quam in cap.ſacerdos.de pœniten.d.6. ſolius ſacerdotis mentio fit, & illi pœna depoſitionis impoſita ſit; quia ſcilicet ſicut ſacerdos grauius peccat reuelando confeſſionem,quam alij qui eam celare tenentur, & frequentius contingit ſacerdotibus reuelandi potentia quam alijs: ita illorum mentio præcipue facienda erat, illiſque grauior pœna imponenda fuit, ne vlla ratione eam reuelarēt; ex quo tamen non infertur alios ad eam celandam etiam non teneri.arg.cap non afferamus. 24. quæſt.prima.& ad hoc facit illud Ioannis Andr cap. diſpendia. de reſcrip.in ſexto,dicentis legem quidem aliquando ad vnum caſum extendi,non autem ipſius pœnam.Nau.cit.num.47.& 48.

Quid ſub ſigillum confeſſionis cadit. Cap. XXX.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum confeſſionis an ſola peccata confeſſa continet.*
2 *Perſona,cuius nomen pœnitens iuſtè, vel iniuſtè exprimit in confeſſione,tacenda eſt.*
3 *Confeſſionis reuelator qui cenſendus.*
4 *Confeſſarius dicens, Ego Ioannem abſoluere non potui: aut Ioannes non vult pœnitere,an reuelator confeſſionis ſit.*
5 *Reuelator confeſſionis non eſt confeſſarius dicens, ego abſolui Ioannem a peccatis ſuis.*
6 *Reuelator confeſſionis non eſt confeſſarius dicens,tale peccatum mortale audiui in confeſſione.*
7 *Reuelator confeſſionis non eſt confeſſarius, ſi ob ſcita in confeſſione,moneat ſuperiorem vt prouideat Monaſterio, ne quis inde exeat.*
8 *Pœnitentes ipſi an ad ſigillum teneantur.*

1 VIdetur ſub ſigillo confeſſionis,id eſt,ſub debito, ſeu obligatione tacendi & tegendi confeſſionem, nihil aliud quam peccata in confeſſione detecta, contineri, eo quod tam in cap.ſacerdos. de pœn. d. 6. ſolum mentio fit de peccatore, & peccato tacendo, de alijs autem nihil ſtatuit. Ceterum communis Doctorum ſententia eſt, non ſolum peccata mortalia,& venialia, ſed etiam eorum circunſtantias ſiue neceſſario confitendas, ſiue alias, ſub hoc ſigillo contineri. Alia item omnia, quæ licet peccata non ſunt,illis tamen detectis directè, vel indirectè adduci poſſet auditor, quo agnoſcat confitentem aliquod certum peccatum perpetraſſe vnde in d.ca omnis.dicitur, Caueat autem ne aut verbo, aut ſigno aut alio quouis modo prodat peccatorem.dubium autem non eſt,quin circunſtantijs,& alijs prædictis detectis,peccator ſtatim proderetur,& conſequenter hęc omnia neceſſario celanda ſunt. Nau.in c ſacerdos,nu.52.54.de pęn d.6.

2 Hinc infertur Primo, quod tacenda ſit tertia perſona, cuius nomen a confitente iuſtè,vel iniuſtè fuit expreſſum: ſiquidem ſub confeſſionis ſigillum ea omnia cadunt. quæ vel confitens,vel confeſſarius iuſta de cauſa voluerit eſſe ſecreta;quæque directè,vel indirectè ad peccatoris cognitionem ſpectant,quorum de numero conſtat eſſe tertiam perſonam cum qua confitens peccauit. Nauar. cit.nu.160.

3 Infertur ſecundo,quis ſit confeſſionis reuelator, qui enim parochus ſuo parochiano publice Euchariſtiam petenti reſponderet,non poſſum tibi dare,quia habes peccatum a quo non poſſum te abſoluere, confeſſionem reuelare cenſetur, hoc enim modo loquendi ſignificat pęnitentem ſibi confeſſum eſſe aliquod peccatum mortale, eo quod non niſi mortalia reſeruari ſolent.arg gl.c.2. de pęn. & rem.in 6.Pal.in 4 diſt.21.q.3.col.1.Adrian & alij.& Nauar.cit.nu.53.

Tertio,confeſſionem reuelat is,qui dicit, ille mihi confeſſus eſt multa & magna peccata,ex Palu. in dicta quæſt. 3. Sic etiam is, qui duobus vel tribus auditis viris, vel fœminis, de vna illarum diceret,Hæc eſt virgo,vel hæc nullum mortale habet: confeſſionem reuelat,ſignificat enim alias non eſſe virgines,arg c.Nonnè. de præſumpt. Nauar. cit.nu.54.

Quarto,confeſſionem reuelat is, qui alteri dicit ſe abſoluiſſe quendam a peccato ſimoniæ in confeſſione, ex cuius narratione & qualitate audientis, qui ſcit, cuius erat ille confeſſarius, facile conijcere poteſt, quis eſſet is, qui fuit abſolutus.Nauar citat. num. 58. Sic etiam confeſſarij mutuo inter ſe confeſſiones auditas conferentes,ad hunc modum, Quidam miles, Quædam mulier venit ad me hodie, & hoc & illud confeſſa eſt confeſſionem reuelare cenſentur. Quamuis enim perſonas non nominant facile tamen poterat alter alterius confeſſarius ſcire,qui,& quales alteri confeſſi eſſent illo die.& conſequenter quis,aut quæ illarum talia peccata confeſſa ſuit. Naua. cit nu.59

Quinto,confeſſionis reuelator eſt,qui dicit, illum mihi confeſſum non abſolui, ſignificat enim ſe audiuiſſe aliquod peccatum annexam habens aliquam cenſuram, excommunicationis ſcilicet, vel alterius cenſuræ, vel quod pœnitens non ſit bene diſpoſitus:talia enim ſolent auditores conijcere ex huiuſmodi ſermonibus; Quicquid contrarium dicat Caietanus ea ratione ductus.Quod hæc negatio. *Non abſolui* nullum pœnitens peccatum manifeſtat: vt enim diximus, his auditis,conijcitur pœnitentem illum vel non eſſe bene diſpoſitum, vel habere caſum reſeruatum,aut peccatum cui annexa eſt aliqua cenſura. Multoque magis confeſſionem reuelaret,qui diceret,Non abſolui,quia eſt impœnitens, quia non vult reſtituere, aut concubinam relinquere.Nau.cit nu 63 64.

4 Sexto,confeſſionem reuelat, qui diceret, Ego non poſſum, aut non potui ipſum abſoluere, quia non video pœnitentiam publicam de peccato publico concubinatus, apoſtaſiæ, vſuræ &c. Quia licet huiuſmodi peccata commiſſa ſint publica, non tamen poteſt confeſſarius reuelare peccata publica publice peccantium ſibi confeſſa. Cum enim confeſſarius dicere non poſſit, ille mihi ſuum peccatum publicum concubinatus eſt confeſſus, conſequenter dicere nequit. Non poſſum, aut non potui abſoluere illum, quia publici peccati non pœnitet publice, ſic enim dicens clare ſignificaret illud peccatum notum fuiſſe ipſi in confeſſione, quod nunquam dicere licet. Nam ſecundum omnes. quamuis pęnitens eſſet in aliquo peccato publico, ſi tamen illud non confiteretur confeſſario ſuo, non poſſet illi ob hoc denegari abſolutio: vnde negando ſe poſſe abſoluere a peccato publico,cuius eum non pęnitet,reuelat pęnitentem ſibi confeſſum eſſe peccatum publicum, cum ſi non abſoluit illum, & ita huiuſmodi ſermone reuelaret peccatum in confeſſione expreſſum, quod non licet, ſiue ſit priuatum, ſiue publicum. Nauarr. citat.numero 61.62.65. & 66.

Septimo reuelat confeſſionem qui diceret, Iſte non vult pęnitere, iſte eſt obduratus in peccato ſuo,ſic enim reuelat quod ſcit per confeſſionem, quia ille confitendo dixit, ego nolo relinquere ſtatum meum malum, vnde talia verba dicendo. reuelaret id quod ſcit tantum per confeſſionem.Nau.cit.nu 67

Octauo infertur, Non eſſe reuelatorem confeſſionis illum, qui diceret, Ego audiui Petri confeſſionem. & peccata, & abſolui ipſum a peccatis ſuis. Quia ſic dicendo, nec manifeſtat peccata mortalia,nec venialia in ſpecie,immo nec vllum mortale in genere,ſed ſolum dicit,Hic confeſſus eſt mecum, & non eſt reuelatio confeſſionis, quod dicat eum abſoluiſſe a peccatis ſuis, quia licet ſignificet illum confeſſum ſibi eſſe venialia ſaltem, nullum veniale in ſpecie manifeſtat, & notum eſt omnibus neminem diu ſine veniali viuere poſſe.Nauar. citat.numer.68. & 69.

Hoc tamen intelligi debet, niſi quando quis alicui adeo ſecreto confeſſus eſt, vt nollet ſciri ab aliquo ſe tali Sacerdoti confeſſum eſſe, vt quando vxor fratris ipſius confeſſarii contra maritum peccauit, & confitetur alteri omnia ſua peccata, vt poſtea reliqua peccata præter illud unum,fratri mariti confiteatur,qui quidem ſi ſciret illam alteri fuiſſe confeſſam,aliquid mali ſuſpicaretur. Na. cit.nu.71.

Nono, confeſſionem non reuelat, qui dicit, vado ad audiendam reconciliationem talis, quis ſuis minutiſſi-

tiſſimis peccatis, vt ſolet, me onerabit: Quia is ſolum venialia peccata illius in genere reuelat. Neque reuelat confeſſionem, qui electione Prælati occurrente, ideo alicui ſuũ denegat ſuffragium, quod illum criminoſum eſſe noſſet ex ſola ipſius confeſſione. Neque reuelat Confeſſionem Abbas, qui Monacho denegat copiam adeundi oppidum, aut illi Prioratum penitus manualem tollit, ob cauſam iuſtam ſibi in confeſſione ſola notam, dummodo id caute fiat. Nauar. cit. num. 74.

6 Decimo, confeſſionis reuelator non eſt, qui diceret, Tale, vel tale peccatum mortale audiui in confeſſione, modo ita caute loquatur, vt nullatenus in notitiam eius, qui peccauit, deueniri poſſit. Neque qui petit conſilium circa peccatum auditum in confeſſione, ita vt non ſciatur, cuius ſit peccatum. c. officij. de pęniten. & remiſſ. Nau. cit. num. 75. Quicquid in hoc vltimo caſu contrarium dicat Panorm. in cap. omnis vtriuſque ſexus. de pęnitent. & remiſſion. Notab. vltim. Nam illud cap. omnis. ſolum prohibet peccati confeſſi reuelationem, quando, ſcilicet, ita reuelatur, vt ipſe quoque, qui peccauit, cognoſcatur. Nauarr. citat. numero 79.

Vndecimo infertur, confeſſarium dicere poſſe, immo & ſuperiore iubente teneri ad dicendum, quæ per confeſſionem nouit, ſi alia via didicerit, modo ita illa proferat ac ſi nullatenus per confeſſionem noſſet, ſiue illa nouerit, antequam ei confeſſio fieret, ſiue poſtea. ex Sãct. Thom. in quarto diſtinct. 21. alioquin enim aliquando veritati fieret præiudiciũ, & copia probationis tolleretur, ſcilicet, ſi Sacerdos a iudice in teſtem vocaretur. Si enim duobus, quorum alter ſit Sacerdos, videntibus, & quiſquam delinquat, & mox Sacerdoti, qui viderat eum delinquentem, ea mente cõfiteatur, ne teſtari poſſit, præiudicium veritati in hoc caſu fieret, ſi non liceret confeſſario ea de re teſtari.

Secus autem quando confeſſarius rem aliquam per ſolam confeſſionem ſciret, tunc enim eam rem reuelare nõ poſſet, etiamſi ſuperior ſub excommunicationis pœna iubeat, ut omnes ea de re aliquid ſcientes illud manifeſtent. ex gloſſ. 1. in cap. ſacerdos. de pęn. diſt. 6. & Felin. in ca. intimanit. colum. 3. de teſtibus. & Nauar. citat. num. 161. 162. & 166.

7 Duodecimo, confeſſionem non reuelat cõfeſſarius monialium, qui per confeſſionem noſſet vnam ex illis a Monaſterio nocte proxima extrahendam, ſi Abbatiſſam moneat huius rei, ut ſic impediatur tale peccatum, reuelare autem perſonas, etiamſi abſque illarum reuelatione ſatis occurri nequiret tanto peccato, nõ licet, quamuis, vt ea de re quod quiſque ſciret, ſuperior illius confeſſarii ſub excõmunicationis pęna ad illam Abbatiſſam referre iuberet Nauarr. cit. num. 167.

8 Decimotertio infertur, etiam confitentes teneri ad celanda, quæ ipſe confeſſarius dixerit, quoniam & illud ad forum Dei ſpectat, vnde pęnitens peccat detegendo conſilium, vel pęnitentiam, vel alia ſibi a confeſſario iniuncta, quæ talia ſunt, quibus iure ridiculus efficiatur, qui ea iniũxit, aut conſuluit. Quod idem dicendum eſt de omnibus alijs, quæ confeſſarius confitenti ea mente dixit, vt eſſent inter ipſos ſecreta, ſecundum Paludan. in 4. diſtinct. 9. q. 3. & Adrian. in 4. de confeſſion quæſt. 5. dubio 10. columna 13. & Nauarrus cit. num. 115.

An ſit aliquis caſus, in quo liceat confeſſario auditam confeſſionem reuelare. Cap. XXXI.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius ex licentia pœnitentis confeſſionem reuelare poteſt.*

2 *Pęnitens cogi nequit, ut confeſſario licentiam det reuelandi confeſſionem.*

3 *Licentia a pęnitente data ad ſuam, vel alterius vtilitatem ſpiritualem uel temporalem dari debet.*

4 *Opinio Turrecremaui de requiſitis ad licentiam dandam confeſſario a pęnitente refellitur.*

5 *Confeſſarius audita in confeſſione an ut Deus, vel vt homo ſcire cenſetur.*

6 *Pęnitens quo caſu ob alterius utilitatem confeſſario licentiam reuelandi confeſſionem dare poterit.*

7 *Licentia data confeſſario reuelandi confeſſionem, nunquam in pęnitentes, aut alterius præiudicium extendi poteſt.*

8 *Laicus audita iuſtè, uel iniuſtè in confeſſione ſine pęnitentis licentia reuelare non poteſt.*

VNus caſus eſt, in quo ſecundum omnes licitum eſt confeſſionem reuelare, ſcilicet, cum confitentis licentia. Sic S. Thom. in 4. diſtinctione vigeſima ſecunda. Bonau. ibidem. Palud. etiam ibi quæſtione tertia, articulo tertio Silueſter verb. confeſſio 3. quæſt. 3 S. Anton. 3. part. titulo 22. §. 1. Archid. & Alexand. in cap. ipſi Apoſtoli 2. quæſt. 7. Ioan. Andr. in cap. lectæ. de renunciat. Panorm. in cap ſignificaſti. de adult. Felin. in cap. teſtimonium. de teſtibus, & in cap. Nemo c. in tantum. & cap. Matthæus. de ſimonia & Nau. in c. ſacerdos. num. 117. & 151.

Quæ veritas ſatis colligitur ex d. capit. ſignificaſti. de adult vbi ſacerdos videtur reuelaſſe confeſſionem, ſcilicet. adulterium ſibi in confeſſione detectum, & tamen nõ punitur; Quod alia ratione fieri non potuit, niſi quia ex licentia ipſius mulieris adulteræ reuelaſſet, ſecundum Panormitanum in d. cap. ſignificaſti.

Nec obſtat, quod ſigillum confeſſionis, id eſt, debitum eam celandi, inductum ſit non ſolum in fauorem ipſius confitentis, ſed etiam totius populi Chriſtiani, ne à confeſſione retrahantur, ita vt priuatus pęnitentis conſenſus non valet contra ius publicum, ad dandam licentiam cõfeſſario, vt confeſſionem reuelare poſſit: Quia licèt hoc ſigillum principaliter in fauorem publicum inductum ſit, ne homines à confeſſione retrahantur, cui fauori pœnitens renunciare nequit, ex hac tamen licentia ipſius pœnitentis, nihil huic fauori publico detrahitur, ſed potius adduit, ſiquidem eo promiores erunt homines ad confitendum, quo certo certius intellexerint confeſſionem ſuam nunquam alijs detegendam ſine proprio ipſorum conſenſu; immo neque cum ipſorum conſenſu. ſi fuerit aliqua ex parte confitenti damnoſum; neque enim manifeſtari poteſt confeſſio etiam cum ſuo conſenſu niſi ad aliquam vtilitatem ipſius pęnitentis. Nau. cit. num. 156.

2 Hæc autem licentia reuelandi confeſſionem à pęnitente confeſſario dari debet ſponte, & dari poteſt tam ad ſuam, quam ad alterius non contemnandam vtilitatem ſpiritualem, aut temporalem. Nauarr. cit. num. 158.

Dixi hanc licentiam reuelandi ſponte dandam eſſe a pœnitente, non enim cogi poteſt quis vt hanc licentiam det confeſſario, cum hoc eſſet contra decus pœnitentis, & in grande detrimentum eius, & ſacramenti confeſſionis. Qua de cauſa Palud in 4. diſtinct vigeſima prima, & S. Anton. in 3. part. titulo 17. capitulo vigeſimo ſecundo, docent coactam licentiam non ſufficere, vt ſacerdos audita in confeſſione reuelare poſſit. Vnde peccaret iudex qui aliquid præſumeret contra captum, eo quod ſic captus dare nolit licentiam confeſſario reuelandi ea, quæ in confeſſione audierit: Immo ſi in tali caſu pœnitens licentiam confeſſario daret, non poſſet ſacerdos audita reuelare. Nau. cit. num. 158.

Dixi licentiam hanc dari poſſe ad ſpiritualem vtilitatẽ ſuam, vt cum caſus eſt perplexus, nec ſatis aperte ſine perſonæ, quæ confeſſa eſt, expreſſione ſolui poteſt, vt cum agitur de pluralitate beneficiorum, quam conſtat in vna perſona licitam eſſe, in altera vero illicitam. Nauar. citat. numero 158.

3 Dixi etiam dari poſſe eam licentiam ad vtilitatem tẽporalem ſuam, vel alterius. Quamuis enim Scotus in quarto diſtinct. 21. Bonau. & Durand. ibi & Richard. & Angelus. verbo confeſſio 3. §. 5. velint ſacerdotem audita in confeſſione reuelare poſſe de licentia pęnitentis, ad ea ſolũ quæ in foro conſcientiæ prodeſſe poſſunt pęnitenti, ſeu ad ſolam vtilitatem ſpiritualem ipſius pęnitentis, non autem quæ ad alia, ſcilicet, non quæ ad forum exterius ſpectant, eo argumẽto perſuaſi, qd confeſſarius ſcit peccata vt Deus, & non vt homo, & ideo de illis teſtificari non poterit Tamen verius eſt pęnitentem dare poſſe confeſſario hanc licentiam, ad ſuam, aut alterius vtilitatem temporalem.

Digitized by Google

lem. Ad ſuam quidem temporalem, veluti cum agitur de ipſo crimino ſo ad ſuos ordines reſtituendo, vel ad quampiam dignitatem promouendo, vt colligi poteſt ex ca. Domino ſancto. diſtin. 50. & fuſius ex Archi. Dominico, & vtroque Cardinali in cap. ipſi Apoſtoli 2. quæſt. 7. ſæpe enim contingit, vt probari poſſit in foro exteriori aliquem eſſe emendatum, & purgatum a crimine ca p. At ſi clerici. §. de adulteriis. verſi. poſt pęnitentiam peractam. de iudic. & ca teſtimonium. ibi. ſi vero ſit de crimine emendatus. de teſtibus, Quæ emendatio ſecundum omnes Gloſſas, & Doctores probari debet per ſacerdotem, cum tamen ſacerdos ille fidem facere nequeat de huiuſmodi vitæ nouitate, niſi teſtificetur, quod talis ſibi confeſſus eſt, & abſolutus, & pęnitentiam fecerit. In aliquo ergo caſu poterit ſacerdos ex licentia pęnitentis teſtificari de confeſſione ſibi facta, etiam in foro exteriori, ita vt ei credatur. Nau cit. nu. 152. & 158.

4 Neque valet quod ait Turrecrem. in c. ſacerdos. de pœn. diſtinct. 6. debere pęnitentem in tali caſu extra confeſſionem dicere confeſſario, quod prius dixerat in confeſſione, per quam licentiam confeſſarius iam ſciet vt homo, quod prius tantum ſciebat vt Deus, ita vt tali ſcientia vt homo, teſtificari poſſit de illius emendatione, quandoquidem non vt Deus, ſed vt homo teſtificari debet in iudicio. Quia remedium iſtud iuris periculoſum eſſet, cum enim iam confeſſarius ſcit illud vt homo, ſi poſtea citatus fuerit in teſtẽ, etiam cogi poſſit ad teſtificãdum illud ad alium effectum quam ſit ille propter quem pœnitens ei dederit licentiam reuelandi, maximè ſi aliquis alius prius de ea re teſtis, vel aliud iudicium præceſſiſſet, vt tradit Felin. in c. Matthæus. de ſimonia. & Nau. cit. num. 154.

Secretum enim quod quis ſcit, vt homo, etiamſi reuelatum ſit ei dicendo, hoc dico in confeſſione, & iurauerit ſe non reuelaturum, tenetur de illo deponere, ſi ducatur in teſtem, ſecundum Innocent. & communem. in ca. omnis de pœn. & remiſſ. Sed neque ſufficit ad probandam emendationem, quod dicat ei extra confeſſionem, quia niſi pœnitens aliam ei dederit licentiam, non poterit teſtificari, ſe audiſſe ab eo illud peccatum in confeſſione, & eum abſoluiſſe, cum enim ſic dicere tantum poterit, illud ſibi dictũ fuiſſe ſecreto extra confeſſionem, hac ratione nihil concluderet ad probandam eius emendationem, vt conſtat. Naua. cit. num. 154.

5 Deinde quamuis dicatur quod ſacerdos ſcit illa, vt homo quæ ſcit in confeſſione, quia tamen ſcit illa tali via, quæ nõ ſufficit ad illa cuiquam reuelandum, lege diuina id vetante ideo etiam illa ſciens vt homo, non poterit illa reuelare niſi ex conſenſu pænitentis, & ita manifeſtum eſt poſſe pœnitentem dare licentiam confeſſario reuelandi audita in confeſſione, etiam in foro exteriori, non ſolum ad ſpiritualem, ſed etiam ad vtilitatem ſuam temporalem. Naua. cit. numer. 155.

6 Ex quibus etiam conſtat poſſe pęnitentem dare licẽtiam confeſſario reuelandi audita in confeſſione. ad alterius vtilitatem temporalem, veluti cum producitur in teſtem, in cauſa ciuili. & obiecto in ipſum crimine ac probato allegatur eſſe emendatus. Nau. cit nu. 158.

7 Hinc infertur, quod quotieſcunque vel in generali, vel in ſpeciali datur facultas confeſſario reuelandi, talis facultas non debet extendi in pænitentis, vel alicuius alterius perniciem, ſiue ad iocum, aut animi ſolatium tantum, ſed ſolum ad manifeſtationem, quo in ipſius pænitentis, aut alterius vtilitatem ſpiritualem, vel temporalem redũdaret. Si enim nec ſacram aliquam ſcripturam ad iocandum trahere liceat, vt docent Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. §. fin. & S. Thom. 2. 2. q. 168. artic. 2. ad primum, multo minus nec ſacramentis, nec confeſſionis ſacramentalis ſigillo ad iocum vti licebit. Nau. in citat. nu. 119. & 159.

8 Infertur etiam, quod laicus, cui facta eſſet confeſſio, aut qui caſu, aut aſtu, aduertenter, & ex propoſito confeſſionem clanculariam ignorante pænitente audit, aut quiuis alij, qui cum non eſſent ſacerdotes, licite, ſiue illicite alicuius confeſſionem audierunt ſacramentalem, nullo modo poſſunt, aut debent eam manifeſtare niſi de licentia confitentis, & ad eum finem ſolum, ad quem data eſt licentia. Nau. cit. nu. 113. & 155.

An in alijs caſibus liceat reuelare confeſſionem. Cap. XXXII.

SVMMARIVM.

1 *Hæreſis crimen an confeſſarius abſque pænitentis licentia reuelare poſſit.*
2 *Crimen committendum in confeſſione expoſitum an confeſſarius reuelare poſsit.*
3 *Crimini committendo, vt obuiet, quid faciet confeſſarius.*
4 *Intrans ſyluam cum alijs, vt aliquem occidat, & peccatum hoc confeſſus, quid faciet confeſſarius, ne confeſsionis reuelator cenſeatur.*
5 *Sigillum confeſsionis obligat etiam cum periculo vitæ.*
6 *Confeſsionem reuelare non poteſt confeſſarius ſine pænitentis licentia, etiamſi reuelatio in honorem pænitentis cederet.*
7 *Papa cum confeſſario diſpenſare nequit, vt confeſsionem reuelet.*
8 *Reuelatio confeſsionis ſine licentia pænitentis eſt res per ſe mala, perinde ac mendacium.*
9 *Sigillum ſecreti confeſsionis fortius ligat, quam ſigillum ſecreti naturæ.*
10 *Parochus quo caſu licitè matrimonio illos coniungere poteſt inter quos impedimentum eſſe nouit.*
11 *Confeſſarius an circa confitentem ità ſe gerere debeat extra confeſsionem, ſicut ſi confeſsionem non audiuiſſet.*
12 *Eligens indignum, quem ſola confeſsione talem eſſe nouit, pænam ſuſpenſionis incurrit.*
13 *Perſona peccatoris confeſsi nec ad capiendum conſilium in re dubia manifeſtari poteſt.*

1 PRæter caſum reuelandi confeſſionem ex licentia pęnitentis, ad ſuam, vel alterius vtilitatem ſpiritualem, vel temporalem; Aliqui ſaltem in alijs duobus caſibus id licere volunt, quorum

Primus eſt quando crimen hæreſeos detegitur, iuxta illum verſiculum antiquum,

Et hæreſis crimen, quod nec confeſsio celat.

Et ità ſiue hæreſis commiſſa, ſiue committenda ſit, ſi in cõfeſsione aperiatur, licitum eſſe putant confeſſario, vt eam reuelet. Ceterum ſi aliquo alio caſu præterquam ex confitentis licentia audita in confeſsione reuelare liceret, proculdubio confeſsio omnibus odioſa redderetur, immo & in illo caſu, nullus peccatum illud cõfiteri vellet. Vnde merito Doctores in quarto diſti. 21. & Adrianus in 4. de confeſſ. poſt quintam quæſtionem, dubio 10. & Caie. tomo primo opuſc. tractat. vigeſimoprimo, quæſtio. vnica. verſum illum tanquam peſtilentem reiiciendum eſſe docent. Nau. in capitulo. ſacerdos. numero. 119. de pæn. diſtin. 6. adeo, vt nec propter hæreſim commiſſam, vel committendam ex ſola confeſsione notam, vnquam reuelare confeſsionem licet.

2 Secundus caſus, in quo licitum eſſe putant confeſsionem reuelare, eſt, quando crimen committendum aperitur, ſcilicet, ſi quis confiteretur ſe cum alijs hoſtibus decreuiſſe ciuitatem comburere, aut hæreſi quadam populum inficere, neque illum huius mali propoſiti pœnitet, cum enim talis non eo modo confitetur, qui ad abſolutionem proſit, capitulo. quod quidam. de pænit. & remiſſ. in hoc euentu Alexand. in quarta part. quæſtio. 78. membr. ſecundo articulo ſecundo Hoſtienſ. Ioan. Andr. Panormitan. Petrus de Ancharanno in capitulo. omnis vtriuſque ſexus. de pęnit. & remiſsion. Decius in capitul. cum non ab homine. de iudic. colum. 3. Angelus, & Syluester in verbo, confeſsio tertia quæſtione quinta, confeſſarium crimen illud reuelare poſſe exiſtimant. Qui tamen grauiter in hac re lapſi ſunt, ſi enim tale crimen confeſſum confeſſarius ſine pænitentis licentia reuelare poſſet, certe nullus eſt, qui in eo caſu crimen illud confiteri vellet. Nauarr. citat. numero. 120.

Alij

Digitized by Google

Alij ergo omnes, vt S. Thom. Scotus, Paluda. Bonauent. in quarto diſtinct. 21. & idem Hoſtienſis in ſumma de pœni. §. in quo. Turrecrem in capit. ſacerdos. de pœnitent. diſtinctio. 6. & Caietanus in tomo primo opuſc. tractat. 21. quæſtio vnica. id nullo modo licere docent. vnde Caietanus vbi ſupra rogatus ab alio Cardinali reſpondit confeſſarium, cui manifeſtata eſt in confeſſione deliberatio occidendi Regem, vel Summum Pontificem, cum propoſito id ad effectum ducendi, non poſſe illud reuelare. Cuius etiam opinionis eſt Innocen. in cap. omnis, & in cap. quod quidam de pœni. & remiſſion. vbi ait, confeſſionem fieri ſacerdoti tanquam miniſtro Dei, non ſolum quando pœnitens confitetur, vt pœniteat, ſed etiam quando in peccato remanere proponit, & proinde talē crimen reuelare non poſſe. Et quamuis in eo caſu talis confeſſio abſolutionem non mereatur ob confitentis indiſpoſitionem, eſt tamen illa confeſſio ſacramentalis, & talis, quæ ſigillo ſecreti confeſſionis tenenda eſt. nam etiam confeſſio facta laico ſecundum omnes celanda eſt, & tamen talis abſolutionem mereri non poteſt. Nauarr. citat. numero. 122. 123. & 124. Huius autem opinionis ea ratio eſt, quia eiuſdem rationis fori eſt cognoſcere peccatum vt abſoluendum, & impedimentum abſolutionis faciendæ. ad eundem enim ſpectat condemnare, & abſoluere, & Ioan. 20. ſimul data fuit poteſtas ligandi, & abſoluendi pœnitentem. Sicut enim manifeſtatio peccati cum contritione eſt cauſa abſoluendi, ita manifeſtatio cum animi obſtinatione eſt medium condēnandi, & proinde ſicut vnum recipit. vt miniſter & Vicarius Dei in foro conſcientiæ, ita & alterum, cui conſequens eſt quod eadem ſit vtriuſque celandi ratio. Nauarr. citat. num. 125.

3 Caſu itaque occurrente huiuſmodi, confeſſione. videlicet, deliberationis diſſeminandæ hæreſeos, vel aliorum criminum committendorum quamlibet magnorū, a qua forte nolit, qui confeſſus eſt, deſiſtere; immo forſitā proponit cum alijs ſocijs ea peragere, omnia facere debet confeſſarius, quibus obuietur delicto committēdo ſine aliqua eius qui confeſſus eſt, ſignificatione. monendo Epiſcopum, vel Regem, vel alium, cui ea res curæ erit, vt inuigilent ſuper gregem, & ciuitatem, eo quod lupus rapax, & inimicus aliquis eum deſtruere, vel inuadere tentet. nullo tamen modo reuelanda eſt pœnitentis perſona, etiamſi ſola illius expreſſio ſit remedium illi hæreſi fugandæ, vel impediendæ vel alijs delictis reprimendis, nilque aliud ſufficiat. Naua. cit. nu. 124.

4 Tertius caſus eſt. In quo licet authores nolint reuelandā eſſe confeſſionem, dubij tamen ſunt quid facere debet cōfeſſarius, quando intrarent ſiluam, vbi quidam, qui eū comitati ſunt, conuenerunt illum ibi interficere, quorum tamen vnus pœnitentia ductus, ei hoc peccatum in ipſo ingreſſu ſiluæ confitetur: An ſcilicet, teneatur ſiluam ingredi vel redire, ſiquidē ſi eam ingrediatur, certum eſt ſe moriturum, cum tamen lex naturalis a Deo data ſit, qua quiſque ſe, & vitam ſuam tueri obligetur. Econtra vero ſi ſiluam non intret, ſed regrediatur, confeſſionem pœnitentis reuelare videtur, ceteri enim comites iuſtam habebūt cauſam, & occaſionem ſuſpicandi, ideo eum non intrare, quia vnus eorum confeſſus eſt delictum, & ita non intrando reuelare videtur confeſſionem. Hinc Ioannes Maior in 4. d. 21 & Adrianus in 4. de confeſſ. poſt quintam quæſtionem dubio. 10. omnino volunt ſacerdotem debere redire, & non intrare, eo quod lex de vita tuenda diuina eſt, & naturalis, & proinde fortior eſt, quam lex de celanda confeſſione, quæ eſt naturalis tantum: ſed neque reditus ille vllo modo ex ſua natura talis arcani, & peccati manifeſtatiuus eſt. Quod ſi forte manifeſtatiuus ſit illius, nihil tamē ſit palam alijs, quod illis prius notum non fuerit, illi enim prius talem conſpirationem norunt: ſed præterea manifeſtatio hæc in ipſius pœnitentis decus, & honorem cedit, oſtendit enim confitentis pœnitentiam. Nauar. citat. nume. 135. ob quæ argumenta dubius eſt Scotus in 4. diſtinct. 21. quæſt. 2. ad tertium, & potius ſententiam Maioris ſequendam putat.

5 Alij tamen verius cum Richardo in quarto diſtinct. 27. articulo. 4. quæſtio. 2. ad quintum. exiſtimant in hoc caſu teneri ſiluam intrare, etiam cum certo vitæ ſuæ periculo, potius quam redeundo reuelare confeſſionem, in quo caſu moriens martyr Chriſti efficietur. Quamuis enim lex de ſe tuendo ſit naturalis, lex vero ſecreti confeſſionis ſit diuina poſitiua, & ceteris paribus, diuina & naturalis, qualis eſt illa de ſe, vitaque ſua tuenda, præſtet diuinæ poſitiuæ, qualis eſt de ſeruando ſigillo confeſſionis, in hoc tamen caſu cetera non ſunt paria. cum illa de ſe tuendo lata ſit ad propriam vtilitatem, ſigillum vero confeſſionis ad vtilitatem publicam, ne ſcilicet cōfeſſio fiat odioſa, ſed magis grata & amabilis, vt patet a ſimili; Nam lex de ſeruando ſecreto eſt naturalis, lex vero de ſeruando ſecreto confeſſionis partim eſt naturalis partim vero diuina poſitiua, & tamen qua parte eſt poſitiua diuina fortior eſt quam qua parte eſt naturalis, & non alia ratione, niſi quia qua parte eſt diuina poſitiua totius Chriſtianitatis decus & commodum reſpicit, qua vero eſt naturalis, ſolum decus & vtilitatem eius reſpicit, qui ſecretum commiſit. Nauar. cit. num. 139

Præterea licet ille reditus ſimplex, & non intrare ſiluam, non ſit ſua natura manifeſtatiuus delicti confeſſi, cum huiuſmodi tamen circumſtantijs erit, videlicet, cum illa confeſſione in ingreſſu ſiluæ facta, & tali tempore, quando nulla erat ſpes, vel ſuſpicio regreſſus ſacerdotis: maxime quando ſacerdos ille prius talem regreſſum nullo modo, aut ſigno ſignificaret, ſed potius oſtenderet ſe libentius. & alacrius alijs ſiluam intraturum: his enim conſideratis circumſtantijs comites merito patefactam conſpirationem in confeſſione conijcere poſſunt: ſicut a ſimili, Non eſt ſignum homicidij tenere enſem ſtrictum in manu ſed neque cum eo currere: At vero cum alijs circunſtantijs erit nimirum ſi enſis ſit cruentus, & illius lator exeat e domo vbi quis nuper ſit vulnere mortuus, nec vllus alius in domo reperiatur: ſic enim ferro enſem ſtrictum erit ſignum & indicium certiſſimum homicidij, ex Ioann. Andr. & Specul. titul. de probatio §. final. verſic. decimotertio numer. decimotertio. & Panorm. in capit. tertio loco. de probatio. column 4. Nauar. citat. numer. 136. & 137.

Deinde quamuis nulli manifeſtat peccatū, quod prius cognitum non fuit, patefit tamen confeſſio peccati in confeſſione tantum noti, & ita reuelator eſt confeſſionis. Nam ſecundum omnes confeſſarius qui meretricis publice & palam quæſtum facientis confeſſionem audit, dicere non poteſt; Hæc mihi mulier confeſſa eſt, ſe eſſe meretricem. Contra omnes item eſt confeſſarium patefacere poſſe confeſſionem ſine confitentis licentia; etiamſi manifeſtatio illa cederet in honorem pœnitentis, multoque minus eam in hoc caſu palam facere poterit, cum illa non ſolum in honorem & decus pœnitentis non cederet, ſed potius in eius ruinam & perniciem: fieri enim poteſt vt talis regreſſus confeſſarii, & confeſſionis manifeſtatio cauſa ſit mortis ipſius pœnitentis. quem comites forte occident, eo quod tale delictum manifeſtauerit Sed præterea ex aliorum opinione ſequitur confeſſarium poſſe patefacere pœnitentem ſibi confeſſum eſſe hoc, & illud peccatum quæ nouit is, cui ea pateſiunt, quod contra omnes eſſe conſtat. Ex quibus omnibus conſtat teneri potius ſacerdotem in tali caſu ſiluam intrando mortem ſubire, quando redeundo confeſſionem reuelare iudicaretur, dummodo nulla alia ſit iuſta redeundi occaſio, & excuſatio, quia comites credant redire niſi ob criminis manifeſtationem Nau. cit. nu. 138. 139.

7 Hinc infertur primo, ſigillum confeſſionis adeo ſtricte obligare, vt neque ipſe Papa, etiam ob maximam reipublicæ vtilitatem, cum confeſſario diſpenſare poſſit. vt vllo in caſu præterquam ex licentia pœnitentis, confeſſionem reuelet. Cum enim Papa diſpenſare non poſſit ſuper ſcandalo, capitulo ſi quando. de reſcript. & Panormitan. in capitulo cum teneamur. de præbend. & expreſſe Innoc. in capit. inquiſitioni. de ſentent. excommun. multo minus ſuper hac reuelatione confeſſionis ſacramentalis quæ non ſine maximo & grauiſſimo ſcandalo fieri poteſt, capitulo. ſacerdos. de pœnitent. diſtinctio 6. diſpenſare valet. Eſt enim lex diuina, quæ iubet confeſſionem ſacramenta-

lam teneri ſecretam, Papa vero diſpenſare non poteſt circa legem Diuinam, licet illam aliquando declarare potecit, in aliquo caſu locum non habere, vt tradit S. Thom. 1. 2. quæſtio. 100. articulo. 8. Et quamuis non ſolum in iuramento, capit. 1. & 2. & capitu. verum de iureiur. ſed etiam in voto ex iuſta cauſa, capi. Magnæ. de voto. & S. Thom. 2. 2. quæſtio. 88. articul. 10. & quæſtio. 89. artic. 9. diſpenſare poſſit, non tamen in ſecreto & a ſigillo confeſſionis Sacramentalis diſpenſare queat, quia nulla poteſt ad id faciendum iuſta cauſa reperiri. Nauarr. citat. numero. 130. 131. 132. & 133.

8 Infertur ſecundo, reuelare confeſſionem niſi quando id de licentia fieret confitentis rem eſſe per ſe malam perinde, ac fornicationem, & mendacium, & proinde ſicut nec diſpenſare poteſt Papa vt quis licite adulterium committat, vel mentiatur, quando per vitium adulterii, vel mendacii Reſpublica in tuto locari poſſet: non enim ſunt faciẽda mala, vt inde bona ſequantur. Rom. 3. ita neque in reuelatione confeſſionis diſpenſare poteſt, etiamſi per reuelationem eius maxima Reipublicæ mala & damna impedirentur. Nau cit. nu 140.

9 Infertur tertio, fortius ligare ſigillum ſecreti confeſſionis, quam ſigillum ſecreti naturæ, illud enim nullo niſi vno caſu, ſcilicet ex licentia pænitentis, reuelare licet. Hoc autem multis caſibus ſine vlla diſpenſatione, vel licentia reuelare licet, veluti qui ſolus nouit eum, qui cum Berta contrahere proponit, prius cum ipſius conſanguinea occulte rem habuiſſe, ac ideo affinem illi eſſe, cum qua vult contrahere, impedimentum illud reuelare tenetur, & conſequenter crimen illud occultum. argument. capitulo. ſuper eod. de conſang. & capitulo præterea. 2. de ſponſal. in hoc enim caſu, ſi ille monitus ab illo matrimonio contrahendo deſiſtere nolit, poteſt ille, qui ſolus nouit tale crimen occultum & impedimentum reuelare, quicquid Ioann. Maior. in 4. diſtinctio. 21. falſo id neget. Nauarr. citat. numer. 14. 27. & 129. cuius rei ratio eſt, quoniam ad impediendum matrimonium nondum contractum, vnius viri de impedimento teſtimonium ad probationem plenum ſufficit, capitulo. præterea. 2 reſponſo. de teſtibus. Immo & ſola fama id efficit. cap. ſuper eo. de conſang. Nauar. citat. num. 28.

Pari ratione ſi quis alteri ſecreto diceret, Petrum hac nocte occidam; vrbem cras comburam, tale, vel tale malum admittam, ſi poſtquam ab illo talis ſecreto monitus ſit, vt ab huiuſmodi malis deſiſtat, noluerit deſiſtere, nec alia ratione impedire poſſum mala illa niſi peccatum reuelando in tali caſu poſſum, & teneor illud reuelare. Siquidem in hoc caſu lex illa de ſeruando ſecreto locum nõ habet, concurrit enim cum alia lege naturæ, ſcilicet, Eripe illos qui ducuntur ad mortem, quę fortior eſt illa de ſeruando ſecreto: concurrentibus vero duabus naturæ legibus contraria in aliquo caſu dictantibus, ſtandum eſt illi, quæ fortior eſt. Fortior autem eſt lex de eruendo aliquo a ſpirituali, vel temporali morte, quam lex de ſeruando famam, vt conſtat, quia ſicut bona famæ bonis fortunæ præſtant, ita bona famę a corporis bonis excelluntur. Nauarr. cit. num. 23. 24. 25 & 30. & Man. cap. 18 num. 61. & ca. 25. num. 43.

Hæc tamen nullo modo liceret reuelare, ſi audirentur, & nota illi eſſent per confeſſionem Sacramentalem tantum, ideoque longe ſtrictius eſt ſigillum ſecreti confeſſionis, quam ſigillum ſecreti naturæ.

10 Infertur quarto poſſe quem licite matrimonio coniungere illos, inter quos impedimentum nouit eſſe legitimum puta ſi quis confeſſus fuerit ſuo parocho rem habuiſſe cũ aliqua, cum cuius intra quartum gradum conſanguinea nunc matrimonium contrahere deliberat. Quamuis enim parochus eum monere debet, ne id faciat, ſi tamen publicè petat à parocho, vt ipſos matrimonio coniungat, non obſtante ſcientia talis impedimenti, eos coniungere tenetur. argum. cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin. Nauarr. citat. num. 144.

Pari ratione ſi parochus in confeſſione nouerit aliquem excommunicatum, ſecreto eum monere debet ne Eucharistiam petat; ſi tamen is publice coram aliis peteret, tenetur eam ipſi præbere. Et præterea quamuis tali parochus illum in ſecreto, dum ſolus eſt, vitare poſſit, coram aliis tamen non poteſt, etiamſi extra confeſſionem ſecretò id noſſet, capit. cum non ab homine. de ſentent. excommun. & capitul. ſi ſacerdos. de offic. ordin. Hodie vero excommunicatum, donec denunciatus fuerit, vitare non tenetur vt conſtat ex Extrau. Ad Euitanda ſcandala. Martini V. Nauar. cit. numero. 145. & Manual. capitulo. 27. numer. 35.

11 Infertur quinto, nõ eſſe omnino verum, quod quidam affirmant, nempe confeſſarium quoad confitentem, ita ſe gerere debere extra confeſſionem, ſicut ſe geſſiſſet, ſi eum nullatenus audiuiſſet.

Nam primo ſi nullatenus audiuiſſet excommunicationem, vel impedimentum Matrimonii, de quibus ſupra, non poſſet eum, vel ſecreto monere, vel in ſecreto euitare, & tamen audita confeſſione id efficere poteſt capitulo cum non ab homine. de ſentent. excommunic. Secundo ſi quis per ſolam confeſſionem ſciret aliquem eſſe malum virum, quamuis per omnes alias vias eum haberet vt bonum, occurrente tamen prælati electione in eundem; ſi non audiuiſſet eius confeſſionem, & poſſet, & deberet eligere, quem tamen propter ſcientiam in ſola confeſſione habitam, nec debet nec poteſt eligere, aut illi ſuffragari. argum capit. cum in cunctis. 9. fin. de elect. & cap perpetuo. de elect. in 6. & cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin. & Nau. cit. num. 146.

12 Infertur ſexto, eum qui eligit indignum, quem ſola confeſſione talem eſſe nouerat, incurrere pęnam ſuſpenſionis, de qua in capitul cum in cunctis. § fin. de elect. Siquidem in illo capitul. iuncto capit. cum Nintonienſis. eod. titu. pęna illa eligenti ſcienter indignum imponitur: vnde cum talis confeſſarius ſciens indignum eligat, & ea ſcientia ſciens, quæ facit ipſum peccare, pęnam illam incurrit. Nã vt conſtat, tam efficax eſt ſcientia per confeſſionem quęſita, quam alia ſecreta, quippe quæ in ipſo foro Dei eſt acquiſita: & ideo ſi priuata & ſecreta alia notitia incurrere facit, hanc pęnam ſuſpenſionis etiam & iſta faciet capitul. inter ceteras. de reſcrip & Nauar. citat. nume. 147. & 148. Quamuis etiam ſecundum allegata, & probata iudicare debet confeſſarius, quando iudex eſt, & non ſecundum propriam ſcientiam, capit. iudicet. 3. quæſt 7. tamen ex tali ſcientia priuata, confeſſarius iudex multum ſe iuuare poteſt, vt diligentius rem perſcrutetur, ſecundum omnes; vnde vtile eſt, quod talis delinquens, recuſatione, vel alio iuſto modo illius iudicis, cui crimen confeſſus eſt, iudicium, ſi poſſit, declinet, quoniam non mediocriter illa priuata ſcientia illum iuuabit ad inquirendum diligentius veritatem, immo & ad confirmandum contra eum iudicium. Nau cit. nu. 149.

Infertur ſeptimo ſecundum omnes iuſte poſſe confeſſarium electoribus diſſuadere alicuius in prælatum electionem, ob ſolam malitiam de ipſo per confeſſionem cognitam, modo ita rem gerat, vt nullo modo peccatum ipſius vlli prodat, Nau. cit. nu. 150.

13 Infertur octauo, quomodo intelligendum ſit capit. officii. de pęnitent. & remiſſ. vbi habetur, quendam confeſſarium detexiſſe peccatum ſibi in confeſſione patefactum. Nam licet legatus ille Papæ peccatum reuelauerit, vt ei conſuleretur, in dubio caſu quid eſſet faciendum, quod licet, vt ex capitul. omnis vtriuſque ſexus de pęnit. & remiſſ colligitur, non tamen manifeſtauit peccatorem, immo neque peccatum mulieris ita reuelauit, vt peccator cognoſci valeret quod latum eſt. Nauarr. citat. numero. 78. & 125. Quod vero in capitulo. Matthæus. de ſimonia. habetur, Matthæum Cardinalem pro conſilio habendo peccatum, & peccatorem Papæ reuelaſſe, & in capitulo. lectæ. de renunciat. dicitur Archiepiſcopum quendam reuelaſſe etiam Papę peccatum, & peccatorem, qui ipſi confeſſus erat, non probant licere aliquando peccatorem reuelare; quia non conſtat ex capitulo Matthæus, an ille Cardinalis aliud nouerit ex confeſſione pęnitentis, ſed exinde ſolum colligitur, ſecrete id Papę reuelaſſe quę duo longe inter ſe diuerſa ſunt, quorum vnum ex iuſta cauſa licitum eſſe poteſt, alterum vero nulla de cauſa ſine licentia pœniten-

nitentis licet. Illud vero capit lectæ, nihil loquitur de peccati confeſſione, ſed de renunciationis cuiuſdam manifeſtatione. Nec vllum eo in loco verbum eſt, quod ſignificet Abbatem, de quo ille textus agit, confeſſum fuiſſe ſacramentaliter Archiepiſcopo: ſed ſolum confeſſum fuiſſe humiliter, ſecrete, & reuerenter, vt quem libet aliquod crimen coram ſuperiore confitentem docet, Nauar. citat. nu. 127. & 129.

De Abſolutione, & forma abſoluendi. *Cap. XXXIII.*

SVMMARIVM.

1 *Abſolutionis forma indicatiua eſſe debet.*
2 *Abſolutionis de ſubſtantia ſunt illa ſolum verba:* Abſoluo te.
3 *Abſolutionis forma ſuperflue additur*, Et reſtituo te ſacramentis Eccleſiæ *&c.*
4 *Abſolutionis forma quomodo verificatur, quando peccata prius ob contritionem dimiſſa fuerant.*
5 *Abſolutionis formæ male additur*, Abſoluo te auctoritate Papę, vel Epiſcopi.
6 *Abſolutionem a peccatis tria præcedere debent, & quęnam illa ſint.*
7 *Poſt abſolutionem datam quæ facere debet confeſſarius.*
8 *Abſoluendo a cenſuris, quatuor obſeruet confeſſarius, et quęnam illa ſint.*
9 *Poſt abſolutionem ab excommunicatione mandata iuſta & rationabilia pœnitenti imponere debet.*
10 *Abſolutio quaſi ad cautelam facta, qualiter fieri oportet.*
11 *Abſoluens ab excommunicatione, quem non potuit, quid poſtea habita rei notitia facere debet.*
12 *Abſolutio ſub conditione propria de futuro fieri nequit.*

1 PRimo quidem abſolutionis forma quoad ſe indicatiua eſſe debet, Ego te abſoluo ab oibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; non autem optatiua, vt Abſoluat te Deus: prout ex Ioan. 20. conſtat, vbi dicitur; Quorum remiſeritis peccata remiſſa ſunt: & in Concilio Florentino ſub Eugenij decreto §. quartum ſacramentum, declaratum fuit. & Matth. decimoſexto. dicitur, quodcunque ſolueritis ſuper terram: vbi conſtat in vtriſque locis dici, Remiſeritis, & ſolueritis, non autem, optaueritis remitti, aut ſolui. Quod ipſum docet S. Thom. 3. part. quæſt. 84. art. 3. Non eſt tamen neganda iuſta eſſe forma illa; Ego tibi remitto peccata tua. ex Sanct. Thom. in illo artic. tertio, ad tertium & Caiet. ibidem. Nauarr. in in cap. qui vult. num. 9. de pęnit. diſtinct. 6. Illæ vero abſolutiones, quæ publicè fiunt in Eccleſia ad Primam, & ad Completorium, ſ. Miſereatur tui omnipotens Deus &c. & illæ, quas Confeſſarij omnes dicere ſolent, Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat, &c. & Miſereatur tui omnipotens Deus, &c. non ſunt propriæ abſolutiones, ſed preces pro abſolutione a Deo imponenda emiſſæ. Nauarr. cit. num. 10.

Secundo, de abſolutionis ſubſtantia ſunt illa ſolum verba *Abſoluo te*, ex S. Thom. & Caietano, & Concilio Florentino vbi ſupra. & idem de illis verbis; *Remitto tibi*, vel *Condono tibi*, ſentiendum eſt Nau. cit. num. 18. reliqua verba de eſſentia abſolutionis non ſunt; conuenienter tamen adduntur ipſi formæ abſoluendi verba illa; *Ab omnibus peccatis tuis.* Nauarr. cit. num. 31. Male autem & periculoſe a nonnullis addi ſolet, *De Contritis*, quia non ſolum contrita, ſed etiam attrita peccata poſſunt per abſolutionē deleri; hoc autem verbum, *Contritum*, omnino excludere videtur attrita, ſicut album nigrum; ſuperfluè etiam additur, *De oblitis*, ſeu *De non confeſſis*: ſi enim debitam adhibuerit diligentiam pęnitens, vt peccatorum ſuorum recordaretur, & tamen dum confitetur alicuius, vel aliquorum oblitus fuerit, nihilominus tamen abſolutio ſacramentalis extenditur ad ea, quæ per obliuionem tacita fuerunt Nau. cit. num. 32.

Eſt tamen obliuio peccatorum pęnitenti noxia, quia licet oblita etiam ſine culpa, ſimul cum alijs virtute abſolutionis ſacramentalis deleantur, tamen non poteſt pœnitens de peccatis oblitis ſic abſolui, quin cum in memoriā redierint ea confiteri teneatur, vel ſtatim, vel tempore ad id deſtinato, & præterea abſolutionis ſacramentalis virtus, qua magna pęnę pars peccatis in purgatorio debitæ condonatur, non tam efficaciter peccatis obliuioni traditis, ac alijs applicatur. Præterea quoties indulgentiæ a ſede Apoſtolica his, qui confitentur, conceduntur, etiam pęnis peccatorum per obliuionem inculpabilem omiſſorum delendis proſunt. Nau. cit. num. 33.

Immo & peccatum reſeruatum, vel cui cenſura erat annexa, probabiliter obliuioni traditum deſinit eſſe reſeruatum, & abſoluitur ab illa cenſura, quando confeſſarius poteſtatem habebat abſoluendi etiam a talibus, & abſoluiſſet, ſi ei fuiſſent confeſſione aperta, ſecundum Palud. in quarto diſt. 18. quæſt. 5. colum. pen. Gabr. 4. diſt. 17. quæſt. 1 ſub finem. Adr. in 4. quæſt. 4. col. 10. de confeſſ. & Nau. cit num. 12. & in ca. 1. §. cautus. num. 32. de pęn. d. 5. iuxta ea quæ diximus cap. 16 §. 8. verſic. ſeptimo.

3 In forma etiam abſolutionis ſuperfluè additur, *Et reſtituo te vnitati fidelium ſanctæ Eccleſiæ, & ſacramentis eius.* Siquidem ſi iam abſolutus ſit, eo ipſo quod fidelis ſit, iam de ſe reſtitutus eſt. Quod vero a quibuſdam etiam in abſolutionis forma addi ſolet, *Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, ſi & inquantum poſſum & debeo*, quamuis non omnino male additur; quia fieri poteſt vt confeſſarius ea verba dicat, non quia dubitat de caſu ſibi patefacto, an ſit reſeruatus, tunc enim nec poteſt, nec debet ſe ingerere ad abſoluendum ab illo caſu, ſed remittere ad ſuperiorem; ſed quia pęnitenti eſſe poſſunt aliqua peccata, quæ oblitus eſt, a quibus confeſſarius abſoluere nequiret, tamen ſimpliciter ſatius eſt illa verba omittere, quam addere. Nau in d. c. qui vult. num. 31. de pęn. d. 6.

Ex dictis colligitur, quod licet huiuſmodi particulæ formę abſolutionis ſacramentalis neceſſariæ non ſint, neque neceſſitate præcepti, neque ſacramenti; Hæc tamen forma; Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, quæ mihi confeſſus, quæque oblitus es, cum omnibus circumſtantiis, vtilis eſſe poteſt quo ſimpliciores confeſſarij admoneantur, non ſolum eius mentis eſſe debere, vt a peccatis ſibi palam factis abſoluant confitentem, ſed etiam ab omnibus, quæ ille pęnitens palam feciſſet, ſi ea cum ſuis circumſtantijs fideli memoria tenuiſſet. Nau cit. num. 31.

4 Quamuis aliquando ſacerdos pęnitentem non abſoluit vel propter aliquod impedimentum ipſius pęnitentis, vel quia iam per contritionem ſolam antequam ad ſacramentum accedat, gratiam conſecutus ſit, & abſolutus a peccatis; verum tamen dicit Sacerdos, cum pęnitenti ait; *Abſoluo te a peccatis tuis.* Quoniam abſolutio, inquantum exit a Sacerdote, ſemper eſt efficax & certa: licet quãdoque ex parte illius, cui fit, inefficax maneat, omnia enim Sacramenta ex ſe ſunt ſigna, & cauſa certiſſima gratiæ, quamuis nonnunquam propter pęnitentis indiſpoſitionem, gratiam, & culpæ remiſſionem non cauſent. Quando autem pęnitens contritus accedit, & conſequenter in gratia eſt, confeſſarius quidem eo caſu per ſuam abſolutionem non remittit culpam, quia non inuenit illam in pęnitente, confert tamen gratiæ augmentum, quæ ex ſua natura ſufficiens eſt, ad delenda peccata, ſi ea in pænitente inueniret, & etiam aliquam partem pœnæ purgatorij remittit, ſi qua talis poſt contritionem remanſit. Nauarr. in c. voluiſſent §. ex ijs. num. 10. de pæn. d. 5. & in d. ca. Qui vult. num. 16.

5 In forma abſolutionis Sacramentalis ineptè ab aliquot confeſſarijs additur, *Abſoluo te auctoritate Papæ, vel Epiſcopi, vel parochi.* Siquidem omnium in foro conſcientiæ abſoluentium vna eſt auctoritas, & poteſtas miniſterialis a ſolo Deo in ſuſceptione ordinis Sacerdotalis collata, & quando audiendi confeſſionem copia, ſiue licentia eis facta eſt, vt additamentum illud ſignificat, ſed tunc ſolum conceditur eis materia ſubdita. Nauarr. d. cap. Qui vult. numero 19.

At vero in abſolutione voti, iuramenti, excommunica-

tionis.& ſimilium, vti ſolent confeſſarij, ſcilicet, Confeſſarius ſeu Pęnitentiarius Romæ, bis verbis; *Auctoritate Domini noſtri Papæ, cuius Pęnitentiariæ curam gerimus*, & recte, quia hęc iuriſdictionis ſunt, & non ordinis, & non talis iuriſdictionis, quam ordo neceſſario requirat. & ita non a Deo immediate cum Sacramento aſſumuntur, ſed à Chriſti Vicario, vel alijs inferioribus communicantur. ca. ita Dominus. diſt. 16.

Poſſunt tamen excuſari qui abſoluūt a peccatis dicendo, Auctoritate Papæ, Epiſcopi. vel parochi &c. quia poſſunt illis verbis ſignificare ſe tunc habere ſibi materiam ſubiectam quam prius non habuerunt, vel poteſtatem quam prius habuerunt habitualem, redactam tunc eſſe in actu, exercendo illam ſuperioris auctoritate, iuxta illa quæ tradit Panorm in Clem. 1. de priuileg & Nau. cit. nu. 21. 22. & 23.

6 Ante abſolutionem vero a peccatis confeſſarij, vt plurimum tria præmittere debent ſcilicet, precationem, qua pænitens a Deo abſoluatur, quæ vt plurimum fit per *Miſereatur tui &c.* vel per, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat*; vel per vtrumque. hoc tamen non eſt de ſubſtantia, ſed neque de præcepti neceſſitate; eſt tamen congruū, & conueniens.

Secūdum eſt, manus impoſitio ſuper capite pęnitentis; Sed neque hoc eſt abſolutioni ſubſtantiale, neque de neceſſitate præcepti, ſecundum S. Thom. 3. part. q. 84. art. 4. Immo aliquando facere malum eſt, puta cum pęnitens eſt femina, & forte molli pulchritudine, ac molliter ornata, ſecundum Palud. in 4. diſt. 22. q. 5.

Tertium eſt relaxatio a cenſuris; ſi quibus pęnitens eſt nodatus; & hoc licet fortè non ſit ſubſtantiale abſolutioni peccatorum, eſt tamen neceſſarium neceſſitate præcepti, ſi confeſſarius videt eum eſſe illis nodatum. Nam Paludanus in 4. diſtinct. 22. quęſt. 3. docet per excommunicationem hominem incapacem eſſe abſolutionis. Quando vero neſcit confeſſarius, an pęnitens vllis cenſuris ſit implicitus, tunc non præceptum, ſed conſilium tantum eſt. abſoluere illum ad cautelam prius a cenſuris. Et non ſolum prudens conſilium erit abſoluere ab excommunicatione maiore, vel minore. ſed etiam ab omni cenſura, ad quam ſua poteſtas extenditur. Nauarrus citat. numero 25. 26. 29. & 30.

Et quamuis, ſi Sacerdos dicens *Abſoluo te*, ea mente ſit, vt velit eum abſoluere ab omnibus, a quibus ipſe iuſtè poteſt, ſiue cenſuræ ſint illæ, ſiue peccata, ſufficeret ad hoc, ut non ſolum a peccatis, ſed etiam a cenſuris abſoluiſſe dicatur, maxime ſi recta intentione ſuper pęnitentem dixerit, *Abſoluo te, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti*, (mente autem prædicta videtur eſſe ſacerdos, qui rectam intentionem faciendi, quod debet, habet.) ex Ioan. Gerſono in 2. par. fol. 183. col. 1. ſub cap. confeſſio. & clarius fol. eod. col. 3. ſub capit. excommunicationum. (cuiuſmodi animū habent fere omnes confeſſarij qui abſoluunt expreſſe, vel virtualiter, dum abſoluere proponant a neceſſarijs:) ſecus tamen ſi dicerent ſuper pęnitentem, & adderent, quod fere omnes faciunt: *Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis in nomine patris, &c.* Nam per hanc additionem videtur eorū intentio ad ſolam peccatorum abſolutionem reſtringi, adeo vt ſi qui taliter abſoluit, rogaretur, num ea mente fuerit, vt etiam a cenſuris abſoluere voluerit, fortaſſis reſponderet non fuiſſe, & ſaltem pœnitens, eam ſolum de abſolutione a peccatis iuſte intelligere poſſet, præſertim cum abſolutio a peccatis alia longe ſit ab abſolutione cenſurarum, quia illa Sacramentalis; hæc non: illa fit poteſtate immediate a Deo accepta, hæc vero alia: vnde prudenter faceret qui vtramque abſolutionem, id eſt, prius a cenſuris, & poſtea a peccatis faceret. Nau. in c. 1. §. cautus nu. 33. de pœn. d. 5. & in d. c. Qui vult. num. 27.

Poſt abſolutionem vero tria facere confeſſarij debent, ſcilicet, inuocationem Trinitatis, per illa verba: *In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti*. Signum crucis, quod faciunt, dum illa proferuntur, & pœnitentiæ iniunctionem. Quæ tria licet non ſint de abſolutionis eſſentia, & ſubſtantia, conuenienter tamen & merito frequentanda ſunt. Inuocatio enim Trinitatis quædam proteſtatio eſt confeſſarij, qua ſe non ſua virtute, ſed Diuina, non auctoritate ſua, ſeu auctoritate, ſed miniſterialiter tantum abſoluere contitetur. Signum autem crucis adeo eſt in abſolutione illa res apta, vt Stephanus Papa in cap. Nunquid. de conſecr. diſtinct. 5. dixerit omnia chariſmata ſacerdotalis miſterij crucis figura perfici. Pœnitentia vero vel ante. vel poſt abſolutionem ſacramentalem, vel etiam in ipſa abſolutione, iniungi poteſt, & quocunque horum modorum iniungatur, æque ſacramentalis eſt, quamuis melius eſt ante abſolutionem iniungere. Nauar. citat. numero 35.

Vtile vero eſt, vt confeſſarius iniungat pœnitenti bona quæ fecerit in remiſſionem peccatorum. Cum enim tres gradus ſint bonorum, quibus ſatisfacimus, vnus eorum, quæ nos ipſi voluntarie aſſumimus; Secundus eorum, quæ ſub conditione, ſi ea fecerimus, imponuntur, & Tertius eorum, quæ in particulari nobis imponuntur a confeſſario, hic tertius eſt magis ſatisfactorius quam ſecundus, & ſecundus quam primus, qui nullatenus eſt ſacramentalis, & ideo bona ſatisfactoria per confeſſarium in ſatisfactionem iniuncta ceteris paribus plus pœnæ purgatorio luendæ tollunt, quam quę voluntarie a pęnitente aſſumuntur. arg. c. quem pœnitet. de pęn. diſt. prima. Nauar. cit. num 36.

Per illam vero clauſulam, quicquid boni feceris &c. quamuis nihil neceſſario faciendum præcipiatur, neque illis verbis pura & abſoluta iniunctio pœnitentiæ fiat, eſt tamen conditionalis: & ideo ex intentione confeſſarij ſi impleatur conditio, bona illa ſic generatim ſub illa tacita conditione iniuncta magis erunt ſatisfactoria, quam ea, quæ voluntarie a pœnitente fiunt, non ſunt tamen ita ſatisfactoria, ſicut illa, quæ in particulari, & pure a confeſſario imponuntur; cum hæc ſacramentalia omnino ſint, & obligatoria. Quo autem magis quis ſe ad aliquid faciendum obligat; tanto illud, ceteris paribus, eſt melius, & Deo gratius, ex gloſſa recepta in clem. 1. de reliq. & venerat. ſanctorum. verbo ſeipſum. Nauar. citat. num. 37. 39.

8 In abſolutione a cenſuris, ſi quem certo confeſſarius excommunicatione nodatum nouerit, quatuor ſeruare debet. Primum eſt, vt accipiat iuramentum, quod ſtabit mandatis eccleſiæ cap primo cap. ex tenore. cap. de cetero. de ſentent. excommun. Secundum eſt, ſi ſit excommunicatus pro culpa notoria, præmittatur ſufficiens emendatio, ſeu ſatisfactio cap. ex parte prima de verborum ſignific. & pro contumacia notoria excommunicatus ſit, prius ſoluat expenſas cap. venerabilibus. §. porro de ſentent. excommun. in 6. Sin vero culpa, ſeu contumacia pro qua excommunicatus eſt dubia fuerit, ſatis erit dari cautionem ſufficientem & idoneam per iura prædicta. Et ſi non poteſt ſatisfacere in duobus caſibus prioribus, nec dare cautionem idoneam in alijs, præſtet iuratoriam. Tertium, quod ſeruari debet, eſt, vt abſoluatur per eum, qui tulit ſententiam, vel per ſuperiorem eius vel alium, cui ſit ab excommunicatore, vel ſuperiore facta facultas c. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordin.

Quartum eſt, vt abſolutio fiat cum pſalmo Miſerere mei Deus, vel alio pœnitentiali, & cum oratione Deus cui proprium eſt &c. ſed in ea parte, quæ dici conſueuit; Quē delictorum catena conſtringit, ponant, loco catena, excōmunicatio, cum alijs præſcriptis precibus. cap. nobis 2. de ſentent. excomm. & fuſius tradit S. Anton. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. Nau. cit. num. 53. 54.

9 Poſt abſolutionem faciat confeſſarius, ſeu alius abſoluens illi mādata iuſta & rationabilia, alias appellare poſſet. cap. vt debitus. de appellat. ex S. Antonio vbi ſupra, & alijs; quod verum eſt in exteriori foro; in interiore autem ſatis eſt non acceptare illa, quia in eo foro non appellatur, cum ſecretum ſit cap. ſi ſacerdos, de offic. ordin. Erit autem mandatum iuſtum; ſi excommunicato a iure iniungetur principaliter; ne cōtra illum canonem vnquā veniat; puta incendiario, vt nunquam incendat, percutienti clericum, vt nunquam percutiat, & ſimilia. 23. quæſt. 8. c. peſſimam. Aliquando etiam requiritur cautio, quod de cetero talia non faciat Extrauā. grauem. de ſentent. excomm.

ſin

ſin vero ſententia apparet iniuſta; nullum mandatum fiat abſoluto. argum. cap. ſacro. de ſenten. excomm. Defunctus autem excommunicatus, & in loco ſacro ſepultus, cum abſoluitur, non exhumetur, ſed ſepulchrum eius verberetur, vt fit circa viuos. cap. a nobis. de ſenten. excommun. Nau. cit. num. 54. & 55.

Quamuis excommunicationis abſolutio regulariter fieri debeat ſeruatis illis quatuor, maxime quando certo conſtat pœnitentem aliqua excommunicatione nodatum eſſe, quia tamen nullum eorum quatuor de eſſentia abſolutionis eſt, nec commode ſeruari poſſit forma præſcripta, iuſta de cauſa omitti poſſunt, ita vt abſolutio ſimplici verbo fiat, dicendo, Abſoluo te ab excommunicatione, vel rebenedico te, & etiam quibuſcunque alijs ſimilibus verbis, dummodo abſoluens intendat id facere. ex gloſſ. in cap. cum deſideres; de ſentent. excomm. Rich. in 4. diſtin. 18. artic. 10 quæſt. 5. S. Anton. 3. part. tit. 24 capit. 77 Quia abſolutio ab excommunicatione non eſt ſacramẽtalis, ſed potius quiddam conſequens iudiciariam iuriſdictionem, & ideo verba ipſa efficaciam habent ab intentione dicentis, vnde ſatis eſt vt verba quibus vtitur, ſuam intentionem exprimãt, ſcilicet remotionem excommunicationis, in abſolutione autem peccatorum quæ ſacramentalis eſt, non ita. Nauar. cit. num. 56. 57. 59. & 69.

10 Quando autem neſcitur an pœnitens excommunicatus ſit, & abſolutio veluti ad cautelam fieret, quod ferè ab omnibus fit confeſſarijs, nullum quatuor prædictorum videtur ſeruandum, ſed ſimpliciter facienda eſt abſolutio, ſub hac, vel ſimili formula; *Authoritate, qua fungor, ſiue iure communi, ſiue priuilegio tibi, vel mihi vndecunque ad id cõceſſa, abſoluo te ab omnibus cenſuris excommunicationis maioris, vel minoris, interdicti, & ſuſpenſionis, ſi quibus quomodolibet ligatus exiſtis, quatenus iuste poſſum.* Cum enim hęc conſuetudo ſit omnium, ſeruanda eſt arg. capit. fin. de conſuetud. poſtea vero abſoluat eum a peccatis, ſi poſſit, abſolutio enim a peccatis abſolutionem a cenſuris prærequirit. 26. quæſt. 6 cap. ſi presbyter. Quamuis frequenter perfecta eſt confeſſio cum iuſta cenſurarum, quibus ligatur, ignorantia, vel obliuione, facienti enim quod in ſe eſt, vt recordetur peccatorum & cenſurarum, & in eo animo exiſtenti vt ea confiteretur, & ſatisfaceret, ſi ſciret, abſolutio negari non poteſt. Sicut etiam qui confeſſus eſt alicui potenti eum ab omnibus ſuis peccatis & cenſuris abſoluere, & quædam reſeruata inculpabiliter oblitus fuerit, a quouis inferiori ab eis poſtea ſolui poteſt, ſecundum Palud. in 4. diſtin. 18 quæſt. quinta colum. penult. Et qui mortale aliquod peccatum obliuiſcitur, aut non aduertit, abſoluitur ab eo, nulla pro eo pœnitentia, ſaltem ſpeciatim, iniuncta.

11 Cum contingat quem ex facto abſoluere alium ab excommunicatione, de qua non poteſt, cum poſtea aduerterit, debet, ſi poteſt, certificare abſolutum de errore ſuo, hoc eſt, dicere illi, ſe eum, cum non poſſet, abſoluiſſe, eique conſulere debet, vt impetret abſolutionem ab habente poteſtatem abſoluendi eum, & interim habere illum, ac ſi non abſoluiſſet, quia ſtultus non debet eſſe melioris conditionis, quam ſapiens capitul. cum qui. de præben. in 6. & capit. 1. de poſtul. prȩlat. Nauar. cit. numer. 60. Quando autem Epiſcopus alicui committit abſolutionem ab omni excommunicatione ſimpliciter, non poterit propter hoc abſoluere illum excommunicatum, cuius abſolutionem non commiſiſſet in ſpecie, forte, quia erat excommunicatus propter damnum illatum Epiſcopo, vel aliquid ſimile. argu. regulæ. in generali in 6. ſecundum Paludanum in 4. & S. Anton in 2. par. tit. 24 capit. 77 §. 1 Nauar. citat. numer 61.

12 Abſolutio ab excommunicatione quamuis fieri poſſit ſub conditione rei præteritæ, vel præſentis, quia hæc non eſt proprie conditio. l. cum ad præſens ff. ſi cert. petat. & Panorm. in cap. 2. de baptiſmo ſub conditione tamen propria, quæ de futuro eſt, puta, ſi ſatisfecerit, fieri non debet, nec taliter abſolutus, ſimpliciter abſolutus cenſetur. capit. actus. de reg. iur. in 6. & S. Anton. in cap. 77. vbi ſupra; facta tamen ſic abſolutio valebit & erit efficax, quando conditio illa adimpletur, non prius. arg. cap. præterea 2. de appell. & cap. ſi pro te. de reſcrip. in ſexto. Nauar. cit. numer. 62. 63. 64. & 65.

Abſolutio excommunicato alicui, vel ab excommunicato facta an ipſo iure teneat. *Cap. XXXIV.*

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus ſcienter petens prius a peccatis, quam ab excommunicatione abſolui peccat.*
2 *Error Angeli dicentis poſſe quem prius a peccatis, quam ab excommunicatione abſolui refellitur.*
3 *Excommunicationem probabiliter ignorans ſi a peccatis abſoluatur, valide abſoluitur.*
4 *Excommunicatum ſe ſciens, ſed tamen putans poſſe ſe prius a peccatis abſolui, ſi abſoluatur a peccatis, valet abſolutio, ſed peccat confeſſarius.*
5 *Pœnitens excommunicatus ſciens, aut ſcire debens ſe a peccatis prius abſolui non poſſe, ſi abſoluatur, non valet abſolutio.*
6 *Abſolutio ab excommunicato data valet.*

1 Materia hæc quamuis difficilis ſit, quid tamen in ea probabiliter dicendum ſit, in ſequentibus dictis exponemus.

Primo certum eſt, tam pœnitentem, qui ſciens ſe excommunicatum maiori, vel minori excommunicatione; a peccatis ſe abſolui patitur, quam confeſſarium eum abſoluentem, ſacrilegium committere. De pœnitente conſtat. eo quod etiam excommunicatus minori excommunicatione excluſus eſt a participatione ſacramentorum cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſtr. De confeſſario etiã patet, quia dat ſacramentum ei, qui eſt incapax, & ab eorum participatione ſemotus, & ita ſacramento abutitur, quod eſt ſacrilegium. ex S. Thom. 3. 2. quæſt. 69 artic. 3. Excommunicatus enim adeo a Diuinis eſt ſegregatus, vt licet eum peccati pœniteat, eis tamen intereſſe non poteſt capit. ſacris. de his quæ vi. & ita cum ſacramentorum perceptio præ omnibus alijs diuinis excommunicato prohibita ſit, adeo vt excommunicatus minori, quamuis alijs diuinis intereſſe poterit, ſacramenta tamen percipere nequit d. cap. ſi celebrat & c. Engeltrudam 3. quæſt. 4. conſequens eſt ſic abſoluentem mortaliter peccare, cum abſolutio a peccatis ſacramenti pœnitentiæ pars ſit. Vnde in cap. A nobis. 2. de ſent. excomm. habetur, excommunicatum, qui cum ſignis contritionis moritur, haberi quidẽ, quoad Deum pro abſoluto a peccatis, ſed donec ab excommunicatione abſoluatur, non eſſe illi communicandum. Nauar. in cap. fratres. num. 38 de pœn. diſtin. 5.

2 Hinc infertur falli Angelum, qui in verbo confeſſio 5. §. 10. docet poſſe confeſſarium abſoluere pœnitentem a peccatis, remittendo eum pro abſolutione excommunicationis ad ſuperiorem, cui illa excommunicatio reſeruata eſt. Non enim valet quod ait, hæretico excommunicato etiãſi relapſus fuerit, dari poſſe ſacramentum, quoties ad eccleſiæ gremium redierit, capit. ſuper eo. de hæret. in 6. hinc enim ſolum probatur talem abſolui poſſe a peccatis, non tamen antequam ab excommunicatione abſoluatur. Nau. cit. num. 39 40. & 41.

Nec obſtat, quod quis ab vna excommunicatione abſolui poſſit, & tamen manere ligatus altera, capit. cum pro cauſa. de ſentent. excommun. & capit. ex parte. de offic. ordin. vt ideo abſolui poſſit a peccatis, ſine abſolutione ab excommunicatione: Quia abſolutio vnius excommunicationis non repugnat alteri excommunicationi, ſicut abſolutio peccatorum repugnat excommunicationi, quia abſolutio ab excommunicatione non eſt de numero diuinorum excommunicato prohibitorum, ſicut abſolutio a peccatis, quæ vnum eſt ex ſeptem ſacramentis. Nauar. cit. num. 42.

Et quamuis vere pœnitens de peccatis ab ipſis abſo-

lutus eſt coram Deo, ſine eo quod abſoluatur ab excommunicatione,& proinde reſtitutus videtur eccleſiæ ſacramentis,ſaltem in foro conſcientiæ. argum. cap. ponderet, diſtinct. 50.& cap.Dixi.& cap magna.de pęnit. diſtin. 1. non tamen inde ſequitur abſolui quempiam poſſe a peccatis,non præmiſſa excommunicationis abſolutione, vt recte docent Rich in 4.diſtin.18 artic.9. quæſt. 5. & Palud. in 4.diſtinct quæſt.5.colum.4.& diſt.22 quæſtion.3,Quia primo nemo ſcit,an ſit odio,vel amore dignus Eccleſ.9.& deinde licet excommunicatio aliquando non tollat amicitiam Dei.veluti cum quis iniuſte excommunicatur,tollit tamen externam communionem,& etiam internam quæ fit mediante inſtitutione eccleſiæ, qualis eſt communicatio in ſacramentis, in miſſa, & alijs precibus ex Caiet. tom.1.tract.31.quæſtion.13.& Fel.in capit.fin de teſt.cogen.& Nauarr.cit.num.43.44.& in cap.1.§ cautus. num.24.de pęn diſt.5.

3 Secundo.excommunicationem qua iuſtè ligatur, inſte ignorans.vel eam oblitus,ſi abſoluatur a peccatis,vere abſolutus, ita vt non teneatur confeſſionem iterare. Quia res,quæ culpa caret,in damnum vocari non debet capit.2. de conſtit.& cap ſine culpa.de reg iur.in 6. Vnde in capit. Apoſtolicæ de cler.excom.miniſtr.habetur, excommunicatum, qui ob iuſtam ignorantiam diuina celebrauit, excuſatum eſſe. Et certe ſi impetratio beneficij ab eo, qui ſe probabiliter excommunicatum ignorat,tenet, cum tamē ſit lex, quæ declarat collationem beneficij excommunicato factam non valere, cap. propoſuit cum gloſſ. de cler. excom.miniſtr.& gloſſa 2. in d cap. Apoſtolicæ. & Felin. in cap ſicut tuis.col 2 de ſimonia.a fortiori valebit excommunicato abſolutio a peccatis facta; cum nulla extet lex, quæ habeat abſolutionem a peccatis excommunicato factam,eſſe ipſo iure nullam.Nauarr. in d. cap. fratres. num.45 & 46.

Hinc colligitur bona regula & conſolationis plena,pro multis, qui confeſſi ſunt ignorantes ſe excommunicatos, ſi bona fide confeſſi ſunt peccata, & non meminerunt ſe vlla excommunicatione teneri, & abſoluti fuerint, non tenentur ad confeſſionis iterationem quamuis conſulendum eſt vt ab excommunicatione abſoluantur. Quæ regula ex doctrina Caietani colligi poteſt in ſumma, verb. abſolutionis impedimenta, & verbo. confeſſionis iteratio.& in Quæſtione 1. de qualitate confeſſionis. Nauarr. cit.num.50.

4 Tertio,qui ſcit, & fatetur ſe excommunicatum, & ſiue iuſtè,ſiue iuris, vel facti fictione & errore ductus putat ſe abſolui poſſe a confeſſario; ſi ab eo prius abſoluatur a peccatis,quam ab excommunicatione,ſiue quod non poſſet, ſiue quod non meminiſſet,vere abſoluitur a peccatis, male tamen facit confeſſarius. Ratio eſt, Quia excommunicatus preces horarias perſoluens, ſatisfacit, ex gloſſa in capit presbyterum.diſtinction.28 & Quia Sacramenta data, vel recepta ab excommunicato valida ſunt. Nauarr. cit.num.47.

4 Quarto, Pęnitens & excommunicatus qui ſciret, aut ſcire deberet ſe abſolui non poſſe a confeſſario,ſi abſoluatur, inutilis eſt abſolutio, cuius ratio non eſt,vt multi putant, quod excommunicatio reddat excommunicatum talis abſolutionis incapacem;ſed quia huiuſmodi pœnitentis non eſt integra confeſſio; aut ſi eſt integra, ſe tamen indignum abſolutione reddit. Quia aut non confitetur illud peccatum, quod committit, volens abſolui ab excommunicatione,& eſſe particeps illius Sacramenti a quo eſt excluſus. & ſic confeſſio non eſt integra, & iteranda eſt; aut confitetur illud peccatum.& tamen vult abſolui, & ita caret propoſito abſtinendi a futuris peccatis, & id palam facit confeſſario,& ſic indignum ſe reddit abſolutione & proinde abſolutio ei data ipſo iure inutilis eſt,Nauarr.citat.num.48.

6 Quinto, Abſolutio ab excommunicato data, licet dari non debeat, tenet tamen ipſo iure, vt Angelus in verbo Confeſſio. 5.§.10.& Caietan.in verbo Confeſſio iteranda & Tomo 1.opuſc.tract 5.quæſtion.5.docent;vbi ſecutus Sanct.Thom.in 4.diſtinct.17.quæſt.3.art.4.tenet confeſſionem & abſolutionem informes, ſine contritione & attritione iuſta validas eſſe, modo integra ſit peccatorum confeſſio.Nauarr.in cap.1 §.cautus num.25.26 de pœn. diſtinct 5. Pro quo quinto dicto facit, quia profeſſio facta ab excōmunicato tenet c.cum illorū.de ſent excomm. Itē matrimoniū ab excōmunicato contractū tenet c.ſignificaſti.de eo qui duxit in matrim.quā poll.per adult. Eucharistia etiā per excōmunicatum conſecrata, verum eſt ſacramentum. argumen.cap.de homine de celeb. Miſſ. ſic etiā excommunicatum confirmatum nemo iterum confirmare audet & excommunicatus ordinatus,ſacramentum ordinis ſuſcipit,licet illius executionem non accipiat. cap.1. de eo qui furt.ordin.ſuſcep.

Nec huic obſtat,quod excōmunicatus a perceptione ſacramentorū ſit ſeparatus;quoniam id verum eſt in eo ſenſu quod male facit ſciens & prudens ea percipiendo; non tamen in hoc, quod ea ſint ipſo iure nulla, vt in alijs ſacramentis,quæ iterari poſſunt,& etiam in illis quæ iterari nequeunt,manifeſtum eſt.Nau.d.§.cautus n 31.

Confeſſarius pænitenti contrarius in opinione an ipſum abſoluere poſſit. Cap. XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius pęnitentem ſibi parere nolentem an abſoluere poſſit.*
2 *Pars affirmatiua, vt verior ab authore defenditur.*
3 *Ignorans probabiliter ius aliquod humanum, contrafaciendo non peccat.*
4 *Matrimonium inter aliquos non valere ſciens, an cum eis diſſimulare poſſit, & debeat*
5 *Confeſſarius pęnitenti conſulere poteſt, vt ſuam opinionem ſequatur.*

1 IN hac quæſtione difficili an ſcilicet confeſſarius abſoluere poſſit confitentem, qui non vult parere confeſſario,eo quòd ipſe confitens ſequitur alios Doctores contrarium eius quod confeſſarius tenet,opinantes, & credēres a Exempli gratia confeſſarius eſt in ea opinione, quod non licet alicui, etiam cum licentia Papæ,habere plura beneficia,quorum vnum eſt ſuo ſtatui ſufficiens.

At vero, qui confitetur eſt in contraria opinione, ſecutus alios Doctores,qui tenent contrarium, & ideo nō vult ei parere. Quidam exiſtimant in hoc caſu pœnitentem illum abſoluendum non eſſe, immo quod eum abſoluendo confeſſarius peccaret,ea ratione moti, quia ſicut confeſſarius in eo euentu a pœnitente interrogatus, an hoc ei liceret non poſſet ei iuſtè reſpondere,id ipſi licere,quia ita reſpondendo, aut conſulendo, illud agendum conſuleret, quod ipſe maxime credit eſſe illicitum, & contra legem Dei,& contra conſcientiam ſuam; quod non licet. Rom. 14.& ca.fin.de reſcrip. ita neque ob eandem cauſam pęnitentem illum abſoluere licite poteſt.

Sicut a ſimili, Medicus opinans aliquid maxime ęgroto noxium,& toxicum eſſe, non poteſt propter aliorum ſententiam contrariam ei ſuadere,ſeu conſulere,vt id, quaſi conuenientem medicinam ſumat.

2 Probabilior tamen eorum opinio eſt, qui affirmant cōfeſſarium licite poſſe pœnitentem illum abſoluere. Nauar. in capit.ſi quis.de pęnit.diſtinct.7.numer.67.Pro qua ſententia facit cap.Quia circa.de conſang quod habet. diſſimulari poſſe cum his,qui bona fide putant legitimum eſſe inter ſe Matrimonium,ſi ex ſeparatione graue ſcandalū alioqui dubitaretur.

In quo caſu dici nequit, id licere ob tolerantiam Papæ ex certa ſcientia manantem, quæ vim diſpenſationis habet,ex gloſſa,& Panormit. ibidem,qui docent, aliud eſſe impunitate,& facto tolerare, aliud reſpondendo dicere, toleramus,vel toleratur Nam priore caſu,vt plurimū non inducitur diſpenſatio,capit.cum iam dudum de præben. poſteriore autem inducitur,quod caput illud, quia circa. probat.ex Panor.in c.niſi col.pen.de præb. quæ reſponſio vera nō eſt quia etiamſi talis diſſimulatio Papæ vim diſpēſationis obtineret, nō tamē propterea matrimoniū illud, qđ nullū erat,roboratur ſine animo de nouo cōtrahendi.

Non

Non enim ſufficit, vt Matrimonium inter aliquos conſanguinitate coniunctos roboretur, quod ſuperueniat legitima diſpenſatio, niſi matrimonium quoque noue contrahatur, vt clare colligitur ex capit. 1. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adult. & gloſſa ibidem. vnde ſola diſſimulatio Epiſcopi etiam cum expreſſa Papæ diſpenſatione efficere non potuit matrimonium validum ſine nouo conſenſu; multoque minus illud cum ſola implicita Papæ diſpenſatione effecit. Nau. cit. nu. 69. & 70.

Neque etiam dicere poſſunt contrariæ opinionis authores, illos, de quibus agitur in illo cap. quia circa. a peccato excuſari ex ignorantia, Papam tamen, vel Epiſcopum, qui ſciebant eorum Matrimonium inualidum eſſe, non excuſari a peccato negligentiæ monendi eos.

Hoc enim ex eo falſum eſſe conſtat, Quia cum quis ob ignorantiam probabilem iuris ſaltem humani, bona fide aliquid facit, quod non præiudicat tertio, faciendo illud non peccat; Neque tenetur parochus, Epiſcopus, aut alius aliquis eum illius erroris admonere, vt rectè docent Adrianus in 4. de confeſſ. dub. 7. poſt quintam quæſtionem, & alii: immo male faceret ſi moneret, & ex hoc aliquod ſcandalum immineret. Vnde Adrianus ibidem. col. 4. ſub finem, optime docet, eũ Sacerdotem, qui ſolus nouit, quod mariti vxor propria viuebat, quando hæc ſecunda, quæ ipſi confitetur, ei nupſerat ignorans, quamuis ſciat eam confitentem verbis ſuis fidem habituram, non teneri tamen ei hoc indicare, immo, ſi hoc iudicaret, male facturum; cum in detectione nulla ſit vtilitas, & ex apertione illa ſit vtilitas, & ex apertione illius ſecreti, perplexitatem, vel difficultatem illi inueheret. Mulier namque ſciens eum verum maritum ſuum non eſſe, forte vellet diſcedere cum ſcandalo mariti ignorantis; vel forte vellet adhærere, & maritus nolet de nouo conſenſum in Matrimonium præbere Nau. cit. nu. 71. 72.

Eſt igitur caſus in d. capit. Quia circa. in quo, qui credit, Matrimonium inter aliquos nõ valere, cum eis diſſimulare põt, etiamſi ſuperior ſit, & eis dicere in bono ſtatu viuere, immo & debet, quando ſcandalum ex contrario facto naſci dubitaretur, Cui conſequens eſt etiam confeſſarium poſſe abſoluere pœnitentem, quem videt ignorantia iuris humani probabili a peccato excuſari: maxime ſi ſuſpicaretur eum de veritate monitum illam non amplexurum. Immo Palud. in 4. d. 17. quem refert, & ſequitur S. Anton. 3. p. tit. 3. capit. 10. §. 10. colum. 10. docet, confeſſarium qui dubitat, num illud, cuius confitentem non pęnitet, ſit mortale, quod pęnitens negat eſſe, quinimmo ait, ſe conſilio peritorum illud feciſſe, de quibus ob eorum vitam, & eruditionem probabile eſt bene conſuluiſſe, iudicio pęnitentis ſe poſſe conformare. Nau. cit. nu. 54. & 73.

Sed neque contrariæ opinionis ratio aliquid valet; dicimus enim, poſſe confeſſarium pęnitenti conſulere, vt ſuam opinionem ſequatur; hoc enim non eſt contra ſcientiam agere. Siquidem aliud eſt, me credere aliquid eſſe faciendum; aliud te contrarium agentem excuſari, vt ex Extrauag Graue. de reliq. & ven. Sanct conſtat.

Poteſt enim quis firmiter credens B. Virginem conceptam fuiſſe ſine peccato originali, conſulere alteri contrariam opinionem menti, vt ſua opinione vtatur. Deinde vt docet Adrianus dubio ſeptimo columna penultima. Si ſacerdos ſolus nouit affinitatem impedientem Matrimoniũ eſſe inter confitentem, & Bertam, quamuis Matrimonium ſit inutile, poteſt ei conſulere, & ſuadere vt pro vxore maritali affectu tractet. Nau. cit. nu. 74.

Illa vero ſimilitudo de Medico allata non eſt ad propoſitum. Quia in caſu noſtro nullum eſt periculum agenti, aut conſulenti, cum dicatur iuſto errore excuſari a peccato: At vero ibi eſt periculum mortis ægroto, & Medici cõſulentis opinione, & ita non poteſt illi periculo, quamuis ſolum ſit opinatum, & fortaſſis a veritate alienum cauſam dare.

Poteſt tamen dicere ægroto, eum, (ſi alii fuerint eo doctiores, & peritiores) ſequendo eorum conſilium non peccaturum: quamuis fuerit contra ſuam ſententiam, & opinionem ſecundum Adrianum. & Nau. cit nu. 75.

Satisfactio quid ſit, & quæ opera pro pænitentia imponi, & aſſumi poſſunt. Cap. XXXVI.

SVMMARIUM.

1 *Satisfactio quot modis accipi poteſt.*
2 *Satisfactio quidnam ſit, & qualiter definitur.*
3 *Peccans Deo pro iniuria ei facta ſatisfacere tenetur.*
4 *Satisfactio qualiter a S. Auguſtino definitur.*
5 *Pænitentia a confeſſariis impoſita regulariter de operibus alias indebitis intelliguntur.*
9 *Confeſſarius opera alias debita in pænitentiam iniungere poteſt.*
7 *Satisfactio, quæ fit Deo pro peccatis, an rationem habeat iuſtitiæ.*

1 SAtisfactio, vt docet Scotus in quarto diſtinct. 15. quæſtion. prima bifariam accipi poteſt, videlicet large, id eſt, pro ſolutione cuiuſuis modi debiti; ſtricte autem pro tertia parte Sacramenti pęnitentiæ. Generaliter autem accepta comprehendit reſtitutionem, eſt enim genus ad ipſam, vt innuit gloſſa capit. peccati venia. de regul. iur. in 6. ſtricte vero, ſeu ſpecialiter ab illa differt; eo quod reſtitutio eſt redditio rei acceptæ, vel damni illati recompenſatio, ſeu repoſitio rei in eum ſtatum quem habuit. l. reſtituere. ff de rer. ſignific. & latius tradunt Doctores in quarto diſtinctione decimaquinta. Non enim eſt ſolutio ratione culpæ contra Deum commiſſæ, immo potius eſt ceſſatio a peccato iuxta communem ſententiam in quarto d. 15. & colligitur ex cap. ſæpe, de reſtit. ſpoliat. & Nauar. in cap. ſatisfactio, nu. 1. de pęnit. d. 3.

2 Satisfactio ſpecialiter accepta, nempe pro tertia Sacramenti Pęnitentiæ parte, *eſt compenſatio facta Deo, ſeu paſſio voluntaria pæna pro peccato ad Deum offenſum placandum, cum propoſito amplius non offendẽdi eum.* ex S. Thom. quarto diſt. 15. quæſtiun prima articul. primo quæſtion prima & aliis.

Dicitur tamen *paſſio*, potius quam compenſatio, quia compenſatio proprię non eſt ſimplex ſolutio, ſed debiti & crediti inuicem inter ſe contritio, qualis non videtur omnis, de qua loquimur, ſatisfactio. Dixi, *voluntaria*: quia debet eſſe actus virtutis, ex S. Tho. in quarto diſtinction. 15. articul. primo & alijs; omnis autem actus virtutis debet eſſe voluntarius, vnde & pęnæ, quæ licet aliquo modo inuoluntariæ ſint, quia tamen ſub ratione boni libere a voluntate eliguntur, vere ſatisfactoriæ ſunt, vt colligitur ex eodem Sanct. Thom. 1. 2. quæſtio. 13. articul. ſexto. Quo fit, vt etiam per mortem, & alia mala etiam a Deo ipſo nobis miſſa, & quæ neceſſario ſubimus poſſumus ſatisfacere, voluntarie acceptando illa in purgationem peccatorum, vt probat S. Thom. in quarto diſtin. 15. quæſt. prima. articul. quarto quæſtiun. ſecunda; & nuper definiuit Concilium Tridentinum in ſeſſion. 14. capit. 8. & 9. & canon. 13. Dixi, *Pœna*, accipiendo nomen hoc generaliter pro quacunque læſione, labore, & dolore animi, corporis, honoris, vel pecuniæ, vnde oratio, licet frequenter ſit valde dulcis, & ſuauis, quatenus aliqua ex parte fatigat mentem, dici poteſt pęna ſatisfactiua, vt tradit S. Thom. in quarto diſtinct. 15. quæſtione prima articul. quarto quæſt. tertia. Dixi, *pro peccato*, ad differentiam paſſionum, quæ ob aliud aſſumuntur. Dixi, *cum propoſito amplius non offendendi Deum*; quia hoc videtur eſſe de ſubſtantia veræ ſatisfactionis, vt colligitur ex S. Tho. vbi ſup. q. 1. art. 3. & Nauar. cit. nu. 2. 3. 4. 5. & 6. & Man. c. 3.

3 Hinc infertur primo, eum, qui peccauit, non ſolum teneri ad damnum illatum alteri reſtituendum, ſi quod intulit. capit. ſi res. 14. quæſt 6. & ca. peccatum. de reg. iur. in 6. verum etiam ad ſatisfaciendum Deo pro offenſa, & iniuria irrogata ei per rebellem tranſgreſſionem eius mandatorum, ſiue alteri noceat, ſiue non; hoc eſt neceſſarium eſt pænitenti propoſitum Deo ſatisfaciendi in hac vita per pęnitentiam, aut indulgentiam, vel in purgatorio per pęnam Nau. cit. num. 1.

Infer-

4 Infertur ſecundo, quis ſenſus ſit definitionis S. Auguſtini de ſatisfactione in capit. 54. de eccleſ. dogmatibus, vbi ait, ſatisfactio eſt cauſas peccatorum excidere, & illorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Cum enim ſatisfactio duo reſpiciat, quorum vnum eſt redditio debiti, ſeu placatio offenſi alterum vero eſt cautio, & abſtinentia a nouo debito, & a noua offenſa: Doctor ille ſua definitione ſolũ hoc ſecundum expreſſe tangit, primum vero tantummodo inſinuat: nam definiendo expreſſe oportere cauere a nouo peccato, nouaque offenſa, tacitè videtur dicere oportere pro ... poenam, vel offenſæ pœnam pati. Per cauſas vero quas excidere oportere dicit, non remotam illam peccandi cauſam videlicet fomitem peccati originalis, quæ cauſa licet diminui poſſit, omnino tamen tolli humanitus nequit, ſed cauſas peccandi, & occaſiones propinquas intelligit, vt notat S. Thom. in 4. diſt. 15. annotauit, & Na. ci. n. 7.

5 Pœnitentiæ quæ a confeſſariis imponuntur, communiter & regulariter de orationibus, ieiuniis & aliis operibus alias indebitis ſunt intelligendæ. Cum enim confeſſarius miniſter eccleſiaſticus ſit, ad tutiorem partem iudicium ſuum inclinat, ideoque id quod eſt amicitiæ prætericns, ad id quod eſt iuſtitiæ, ſe conuertit. Et quoniam ex parte iuſtitiæ ineſt ſatisfactioni, vt ex alias non debitis fiat: ideo confeſſarij opera alias debita non imponere cenſentur, ſed opera ſolum illa, ad quæ alias pęnitens non tenetur. Na. in c. qui vult. num. 44. de pæn. diſt. 6.

6 Poteſt tamen confeſſarius opera alias debita in pænitentiam imponere, quæ ſi ad eum finem fiant & applicentur, virtute clauium pænitenti proderunt ſi in charitate fiant. Vt tradit, & probat Caietanus to. 1. opuſ. tract. 6. quæſt. 1. & Nau. cit. nu. 40 & 44.

Siquidem vnum & idem opus a vario procedens principio, varium habet effectum, & variæ virtutis ſit actus, verbi gratia ieiunium, quo veretur quis, ne plus ſatis comedat, abſtinentia eſt; idem, ſi eo vtatur, vt libidinem reprimat, caſtitas eſt, ſi autem, quo Deo quis ſe hoſtiâ exhibeat, religio & ſacrificium eſt ſi vero quo pro peccato ſatisfaciat, pænitentia eſt, vt ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 85. art. 3. colligitur.

Sicut econtra mala eo peiora ſunt, ceteris paribus, quo pluribus è fontibus manant. Si enim fornicatur quis, quo & delectetur ſimul & furetur fornicatio, & furtum erit. Præterea vnum & idem opus alias debitum Deo ſufficit & ad illud ſoluendum, & ad bene merendum vitam æternam; & conſequẽter, immo & maiore cum ratione, poteſt eſſe ſatisfactorium pœnæ pro peccatis debitæ. Quod ſi per opus alias debitum ſolui poterit & debitum, & etiam ſimul effici, vt ex iuſtitia ei reddatur præmium vitæ æternæ, multo magis ſufficiet, vt etiam ſit ſatisfactorium pro pęna in purgatorio debita.

Nec certe vlla ratio eſt, cur in caſu, quo tenetur eleemoſinam facere pænitens, illam in ſatisfactionem pænitentialem confeſſarius dirigere non poſſit. Quæ res ex eo corroboratur, quod multorum laudanda confeſſariorum antiqua conſuetudo habet, vt abſoluto dicatur; Quicquid boni feceris, & facere propenis, & propoſueris, & mala quæ ſuſtines, & ſuſtinebis, ſint tibi in remiſſionem peccatorum &c. Nau. cit. nu. 41. 42. & 43.

7 Nec obſtat, quod pro decẽ, quæ debeo Petro ex emptione, non poſſum ei ſatisfacere per decem, quæ mutuo ab eodem accepi l. prima ff. de ſolution. & proinde neque ieiunio, quod alia ratione debeo, potero pro peccatis ſoluere. Nam vt bene notat Caietanus to. 1. opuſ. tract. 6. q. 1. illud verum eſt ſolum de ſatisfactione, quę eſt intra limites iuſtitię, non autem de ſatisfactione illa, quę magis naturam amicitiæ, quam iuſtitiæ ſapit: quia illa ius attendit, hęc autẽ voluntatem offenſi & offendentis reſpicit, quod amicitię magis eſt, quam iuſtitię.

Quia igitur Deus non omnimodam a nobis iuſtitiam requirit, ſed potius inſtar amici nobiſcum agit, proinde Deo ſaltem ex ratione amicitię, ex operibus alias debitis pro peccatis ſatisfacere poſſumus. Quæ omnia clare ex Cõcil. Trid ſeſ. 14 ca. nono, & can. 13. colliguntur, vbi hęc habentur verba; Tanta eſt diuinę munificentię largitas, vt nõ ſolum pęnis ſponte a nobis pro vindicando peccato ſuſceptis, aut ſacerdotis arbitrio impoſitis, ſed etiam temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis apud Deum patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus, ut clarè ex Nau. cit. nu. 44 45.

Pænitẽtia in mortali facta an ſit ſatisfactoria. Cap. XXXVII.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentia a confeſſario impoſita, in peccato mortali facta, valet.*

2 *Opinio Doctorum dicentium ſatisfactionem extra charitatem factam non valere, refellitur.*

3 *Opus ſacramentale recedente fictione ſortitur effectum.*

4 *Caietani opinio de ſatisfactione ſacramentali, eiuſque valore, examinatur.*

1 PRimo certum eſt, & quaſi communis Doctorum ſententia, omnem pęnitentialem ſatisfactionem a confeſſario impoſitam, etiamſi extra charitatem fiat ſufficiẽtem eſſe, quoad forum militantis eccleſię, ita vt non teneatur eam iterare, vt docent Scotus in 4. diſt. 15 q. 1. & Durand. & alii in 4. diſt. 16 & Caie. to. 1. opuſ. tract. 6. q. 1. Quorum omnium ratio eſt quia ſatisfactio huiuſmodi ſacramentalis eſt, quippe quę tertia pars eſt ſacramenti & proinde per hoc ſatisfacit eccleſię, etiamſi informis ſit, ſicut etiam & per confeſſionem informem eccleſię pręcepto ſatisfit.

Præterea hoc ipſum ex conſuetudine eccleſiæ manifeſtũ eſt, non enim ſolum ieiunia, & eleemoſinas, verum etiam neque orationes ſolita eſt eccleſia iterum imponere pœnitentibus, qui eas ſemel ſoluerunt. Nau. in cap. qui vult. nu. 5. de pænıten. diſt 6.

2 Secundo, quamuis multi Doctores in 4. diſt. 15 & diſ 16. vt S. Tho Bon. Rich. Dur ibid. & Caiet. to. 1. opuſc. tra. 6. q. 1. exiſtimant, nullam ſatisfactionem ſacramentalem extra charitatem factam, quicquam prodeſſe ad expiationẽ pœnæ pro peccato apud Deum debitæ, eo quod opera illius, qui mortali culpa eſt infectus, & conſequenter Dei hoſtis eſt & inimicus, Deus in ſatisfactionem culpæ illius non acceptat: Tamen verius ſentiunt Scotus in 4. diſt. 15. q. 1. & Pariſienſes ibid. exiſtentem in peccato mortali poſſe pro tẽporali pœna ſuis peccatis per contritionem deletis debita ſatisfacere; quia hæc opinio magis Dei miſericordiã exaltat, ſicut altera Dei iudicium inculcat miſerationes autem Dei ſuper omnia opera eius pſal. 144. & ideo Apoſtolus Iacobi 2. ait. & miſericordia ſuperexaltat iudicium.

Pro qua opinione facit, quod pœna veniali debita, temporaria eſt. ſicut & pæna mortali iam condonato præſcripta; veniale autem ſine mortali deleri poteſt. Na. cit. num. 46. & in d. c. qui vult. § ſacerdos nu. 17. & 28.

3 Tertio, ex opinione omnium pęnitentia, & ſatisfactio ſacramentalis extra charitatem facta, valida erit quando recuperata charitate pænitens ad cor redierit. Nam regulariter opus ſacramentale, vtpote opus Dei recedente fictione ſortitur effectum, vt de baptiſmo conſtat in cap Tunc valere de conſecr. diſt. 4 & pari ratione de confirmatione, ordine, confeſſione, & extrema vnctione idem eſſe iudicandum. Satisfactio autem ſacramentalis pars ſacramenti eſt vimque habet ex clauibus ſecundum omnes, & ideo ſi contingat, vt informis ſit, ſortietur effectum poſtea veniente forma nempe charitate, & per eam fugata fictione. Nau. in d. c. qui vult, num. 48.

4 Quarto, quamuis Caiet. to. 1. opuſ. tra. 6. q. 1. dicat ſatisfactionem ſacramentalem non ſortiri poſtea totum effectũ, quem ſortita fuiſſet, ſi in charitate facta fuiſſet, ea ductus ratione, quod ſacramentalis ſatisfactio plus ſe tenet ex parte humani operis, quam diuini ſcilicet, ſacramenti. Cuius oppoſitum eſt in baptiſmo, in quo totum eſt opus Dei, & hominis eſt ſolum miniſterium. Cum igitur in ſatisfactione ſacramentali opus præcipue ipſius eſt pænitentis, atque parum habet, ſacramenti, ideo licet ſatisfactio ſacramentalis informis aliquem effectum poſtea ſortiatur ex illa parte, qua ſacramentalis eſt, non tamen totum ex illa præcipua ſui parte, qua humanum opus mortuum habuit. Quæ conſideratio quamuis æqua videtur,

quia

quia tamen nullo ſcripturæ teſtimonio nititur, verius dicendum videtur, talem ſatisfactionem totum ſuum ſortiri effectum accedente charitate, quem ſortita fuiſſet, ſi in charitate eſſet peracta, quia magis, vel minus eſſe ſacramentale, parum videtur facere, modo ſit ſacramentale. Naua. cit. nu. 49.

Pœnitentiam ſibi impoſitam a confeſſario, de conſilio, vel de præcepto pœnitens an acceptare teneatur. Cap. XXXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiam a confeſſario impoſitam pœnitẽs acceptare an, & quando teneatur.*
2 *Pœnitentiam ſemel acceptatam, pœnitens adimplere tenetur.*
3 *Pęnitentia impoſita debet eſſe diſcreta.*
4 *Iudices fori interioris, & exterioris in pęnā imponenda, ratio diuerſa.*
5 *Pœnitens quo ſenſu in manu Sacerdotis ſe ponerẽ debere intelligitur.*
6 *Cap. ſtatuimus. de Maled. explicatur.*
7 *Pœnitens, religionis ingreſſum, in pœnitentiam ſibi iniũctam, acceptare non tenetur.*
8 *Pœnitens ex contemptu, vel negligentia notabili, pœnitentiã diſcrete impoſitam non adimplens, peccat mortaliter.*
9 *Confeſſio legitime facta, iteranda non eſt, ex eo ſolo, quod pœnitens pœnitentiam iniunctam, & acceptatam non impleat.*

1 IN hac quæſtione ſatis difficili, & inter authores multum controuerſa, Quicquid S. Th. Palud. & alii in 4. d. 20. Maior. in 4. d. 17. q 2. Almain. 4. d. 18. col 4. & Roffenſis in art. 5. contra Lutherum, & S. Anton. 2. par. tit. 14. c. 19. §. 18. pœnitentem de præcepto pœnitentiam impoſitam acceptare, & acceptatam adimplere, velint obligari; eo quod confeſſarius ſuperior eſt pœnitentis, etiamſi pœnitens ſit Papa, ex gloſſ. ſing. in capit. ſané. 2. de offic. deleg. Homo autem ſub peccato obedire tenetur ſuperioris præcepto, vnde 1. Reg. 15. dicitur, ſi quis principi non obediat, morte moriatur.

Verior tamen ſententia eſt, Quod pœnitens non tenetur de præcepto, antequam abſoluatur pœnitentiam impoſitam a confeſſario acceptare, ſed liberum ei eſt acceptare, vel non acceptare; & ſatis eſt vt ea mente ſit, vt velit in hoc ſeculo, vel in purgatorio de eis ſatisfacere, ita vt abſoluatur a confeſſario, ſi eum abſoluere voluerit.

Quod ſi confeſſarius illum abſoluere noluerit, niſi pœnitentiam diſcrete taxatam ſuſcipere velit, iuſte quidem confeſſarius ei abſolutionem negare poteſt, & iuſte etiam poteſt pœnitens alium adire confeſſarium, cui confiteatur ex integro, quem minorem ei pœnitentiam impoſiturum iri credat: Si tamen pęnitentiam iniunctam pęnitens ſemel acceptauit, vel non renuit, nec ad alium confeſſarium, a quo abſolueretur, refugit, ante abſolutionem compelli non poteſt eam pęnitentiam acceptare ſi non vult abſolui; ſi tamen acceptauit, vel non renuit, & abſolutus ſit, eam adimplere tenetur. Nauarr. in capit. 1. §. ponat. numero 4. 5. & 6. de pęniten. diſtinct. 5 & in cap contrarium. num. 17. ead. diſt.

2 Ratio autem cur in vno caſu eam adimplere tenetur, & non in altero, eſt, quod quemadmodum vouere conſilii eſt, reddere tamen votum eſt præcepti: capitu. Magnæ. de voto. ita pęnitentiam acceptare, ſi non abſolutos abire velit: liberum videtur pęnitenti, modo velit ipſe aliter, quam per pęnitentiam iniunctam hic ſatisfacere, vel ſaltem in purgatorio: acceptam vero adimplere tenetur; non tantum ea ratione, quod acceptauit; quantum ea, quod a confeſſario ad id ligatus fuit, tanquam a iudice, qui perinde habet poteſtatem ligandi, ac ſoluendi, iuxta Concilium Tridentinum ſeſſ 14. capit. 8. & can. 15. quamquam Sotus in quarto diſtinct. 18. quæſt 2 putat, confeſſarium non poſſe ligare pęnitentem inuitum ad illam pęnitentiam ſine ipſius acceptatione. Nau. in dict. capit. contrarium. numer. 17. in Manual. capit. 26. numero 20. Hinc in capit. ſignificaui. de pęnitent. & remiſſ. habetur, Quod propter auſteras pęnitentias non ſint pęnitentes a ſeruitio Eccleſiæ retardandi.

Et Hoſtienſis in ſumma de pęnitent. & remiſſ. §. & an ficte. verſic. quid de operibus: ait, potius ſolam orationem Dominicam iniungendam eſſe pęnitenti, quam dimittere illum inſolutum. Immo Caietanus in Summa. verbo. ſatisfactio, ait, tantam poſſe pęnitentis eſſe indiſpoſitionem, vt ſine vlla penitus pęnitentia abſolui poſſit, modo pęnitens velit ſaltem in purgatorio ſatisfacere.

Præterea pęnitentia iniuncta a Sacerdote, ſi non eſt tanta, quantam peccata pęnitentis exigunt, non erit ob eam peractam abſolutus a tota pęna, ſecundum Sanct. Thom. & alios in quarto d. 20. vnde ſicut pęnitentia iniuncta, & acceptata, & peracta non liberat penitus a purgatorio, ita videtur æquum, ne quis cogatur illam iniunctam ſuſcipere. Naua. in dict. §. ponat nu. 5

3 Debet tamen pęnitentia iniuncta eſſe diſcreta, quia ſi indiſcrete iniungeretur, ex omnium opinione pœnitens eã acceptare non teneretur; qualis eſſet ſi melancholico, & ad deſperationem prono imponantur ea, quæ melancholiam, & triſtitiam augent, vt ſunt ieiunium panis & aquæ, & vitatio recreationum honeſtarum cum perſonis honeſtis, ex Richardo in quarto diſtinct. 18. articul 5 Item ſi quis pęnitenti debiliſſimo molta ieiunia iniunxerit, aut lectionibus faciendis, vel reddendis, & precibus horariis multis dicendis occupatiſſimo, pſalterii, vel magnæ illius partis multarum aliarum precationum onus impoſuerit; non teneretur ea acceptare. Immo tanta poteſt eſſe aliquando pęnitentis contritio, vt nulla penitus ei ſatisfactio, & pęnitentia ſit imponenda. capit. Menſuram. de pęnitent. diſtinct. 1. Quæ vero pęnitentia penitus æqua ſit, & quæ non ſit maior condigna, vel minor, nullus præter Deum arbitrari poteſt. d capit. menſuram. Nauar. cit. num. 8

4 Nec iſtis obſtat, quod confeſſarius Superior ſit, vt ei pęnitens obedire teneatur; illud enim ſi quis principi non obedierit, morte moriatur, & huiuſmodi, intelligitur de his, quæ iuberi poſſunt volenti, & nolenti, non de his, quæ volenti tantum, qualis eſt hæc pęnitentiæ iniunctio. Iudex enim fori exterioris delinquenti velit, nolit, pęnam mentam imponere poteſt, non autem iudex fori interioris: cuius differentiæ ratio eſt, quod forum internum, reſpicit tantum vtilitatem animæ pœnitentis; & ita pęnitentia in eo foro iniuncta, quaſi mandatum in ipſius vtilitatem factum in conſilium tranſit l. 2. §. fin. ff. mand. quamuis ab illo differat; quia hæc pęnitentia acceptata neceſſario adimplenda eſt argu. cap. tempora 26. quæſt. 7. illud autem mandatum etiam poſt acceptationem non ligat d. l. 2. ff. mandat. forum autem externum commune & publicum bonum reſpicit, Naua. cit. num. 11.

Hinc infertur primo, quomodo intelligendum ſit illud capit. 1. §. ponat. de pęniten. diſtinc. 5. vbi dicitur, quod pęnitens ponere ſe debeat omnino in poteſtate iudicis, in iudicio ſacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, ſed paratus ſit omnia eo iubente facere: Illud enim dicitur conſulendo, non præcipiendo, ſicut & alia multa illius capitis, vel etiam intelligitur, ita vt non contemnat pęnitentiam impoſitam adimplere, ſic enim erit mortale eam non implere ex contemptu, alias non; vel etiam intelligi poteſt de his, ad quæ pęnitens tenetur etiam ſecluſo confeſſarii præcepto, tenetur enim pęnitens obedire confeſſario præcipienti ei, vt eiciat concubinam è domo, aut famulam, cui periculoſe conuiuit, tenetur etiam vitare omnes occaſiones proximas delinquendi ex Richard in quarto diſtinct. 18. artic. 7. q. 5. & Adrian in quarto de pęniten. tenetur etiam obedire confeſſario præcipienti ei reſtitutionem male ablatorum, ſecundum omnes. argum. capitu. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. & S. Th. 2. 2. q. 62. art. vlt. Primus tamen intelligendi modus germanior videtur. Nau. cit. nu. 9. & 10.

6 Infertur ſecundo, quis ſenſus ſit cap ſtatuimus, de Male. vbi

Vbi dicitur, Qui pænitentiam ſuſcipere renuerit, ei ingreſſus Eccleſiæ interdicendus eſt. & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Hoc enim de fori exterioris pænitentia, nõ autem interioris intelligendum eſt, conſtat enim confeſſarii muneris, & poteſtatis non eſſe pænitenti nolenti pænitentiam impoſitam ſuſcipere, vel iniunctam implere, eccleſiæ ingreſſum interdicere, aut eccleſiaſtica priuare ſepultura talem, ne hac ratione confeſſionem reuelaret. Nauarr. cit. num. 13.

7 Infertur tertio, Non teneri pænitentem ad acceptandum religionis ingreſſum in pænitentiam ſibi iniunctum; quia religionis ingreſſus voluntatis eſt, & præcipi non poteſt ca. integritas 32. q. 1.

Neque poteſt confeſſarius iniungere alicui carcerẽ perpetuum, quo ſolo pane veſcatur, & aquam ſolam bibat, cũ hoc grauius ſit, quam religio. Quod ſi aliquot canones, vt c. ſi ille. diſt. 50. c. dictum. diſt. 81. c. de lapſis 16 q. 6. c. admonere 33. q. 2. c. niæ. de pœnis. dicant aliquem eſſe recludendum in Monaſterium ad agendam pœnitentiam, intelliguntur loqui ſolum in foro exteriori, non de interiori conſcientiæ foro.

Sed neque canones illi 47. pænitentiales, quos colligit Hoſtien. in ſumma. de pæn. & remiſſ. ad hoc inſtituti ſunt vt pænam in eis contentam pænitenti volenti nolenti confeſſarius imponat, ſed vt volenti tantum iniungat, aut iudex eccleſiaſticus in foro pænitentiali exteriori, id eſt, cum agitur ad pœnitentiam, tantum eam ſubire præcipiat.

Neque pro peccato publico & manifeſto, cogi poteſt pęnitens a confeſſario vt pænitentiam publicam ſubeat & ideo c. 1. de pæn. & remiſſ. quod habet, manifeſta peccata non eſſe occulta pænitentia purganda, in foro conſcientię penitus interiori locum non habet; ex S. Ant. 3. p. tit. 14. ca. 17. §. 6. & Na cit. nu. 14. 15. & 16.

Pænitentia vero quæ a religioſis in capitulo delinquentibus imponitur, eo quod imponitur a ſuperiore iuriſdictionem etiam in foro exteriori habente, quamuis non ſit ſacramentalis, ligat. Nau. in cap. qui vult. numer. 12. de pænite. diſtin. 6.

8 Infertur quarto peccare mortaliter pænitentem, qui per contemptum vel negligentiam notabilem non adimplet pænitentiam diſcrete impoſitam, contemptus enim efficit, vt peccatum ſit, quod alioqui non eſſet, ſecus autem ſi ex obliuione, vel negligentia leui eam non adimpleret, tunc enim mortale non erit. vt colligi poteſt ex his, quæ docent Gerſon. 2. p. 33. alphab. ſub litera F. & ſub litera M. & Caie. 1. 2. q. 77. art 4. & Nau. in cap. contrarium numero. 18. de pæn diſt 5.

9 Infertur quinto, confeſſionem legitimè factam non eſſe iterandam ex eo ſolo capite, quod pænitens pænitentiam iniunctam & acceptatam non impleuerit, ſiue eam ex contemptu, ſiue ex negligentia, ſiue ex obliuione omiſerit, ſed ſatis eſt quod confiteatur obliuionem, negligentiam, vel cõtemptum quo pęnitentiam acceptam adimplere omiſit ex S. Th. Quodl. 1. art. 12. & 4. diſt. 17. q. 3. ar. 3. quęſtiuncula 5 Maior 4 diſt. 17. q. 6. Adr. in 4. de confeſſ. q. 6. colum. pe. in fine. Caie. verbo confeſſio iteranda. Nau. in d. c. contrarium num. 19. & 20.

Quia qui ſemel legitime confeſſus eſt ſua peccata, cogi non poteſt vlla humana auctoritate vt eadem peccata iterum confiteatur. Sic tamen pænitentiam diſcretam impoſitam & acceptatam adimplere omittens peccat. Vnde falluntur; Rich. in 4. diſt. 17. art 2. q. 8. arg. 4. Ant. 3. p. tit. 14. c. 19. §. 19 & Sylu. verb confeſſio. 1. q. 3. qui ex ſola omiſſione pænitentiæ iterandam eſſe putant confeſſionem.

Quorum opinio ſolum vera eſt, quando pænitens ex eo quod conſiderat pænitentiam ſacramentalem, ſiue illam quæ a confeſſario imponitur, maioris efficaciæ ac virtutis eſſe, quam illam, quæ ſponte a pænitente ſumitur. & mente reuoluens maiorem forte pænam a Deo condonari ob vnius diei ieiunium a confeſſario præceptum, quam quatuor dierum ab ipſo pęnitente aſſumptum, velit Deo pænitentia ſacramentali ſatisfacere, tunc enim talis pænitẽs iterum confiteri tenebitur peccata omnia, vel ſaltem illa, ob quæ pænitentia principaliter impoſita fuit, ſi confeſſarius ille, cui prior confeſſio facta erat, non inueniatur, vel ſi oblitus ſit peccata, quæ ei confeſſa fuerunt, & pænitentiam non recordetur: Sin vero pænitens nolit ſatisfacere per pænitentiam Sacramentalem, ſed per aliam ſua ſponte ſuſcipiendam in hoc ſeculo, vel in Purgatorio, tunc propter omiſſionem pænitentiæ impoſitæ confeſſionem iterare non tenebitur; Quia ſicut non tenetur omnem pænitentiam acceptare, ita neque pænitentia ſacramentali pro omnibus ſatisfacere tenetur. Nau. cit. nu. 22. 23. & 24. Et hæc de ſacramento pænitentiæ, & ſingulis eius partibus.

Finis Summæ Sacramenti Pęnitentiæ.

Corrigente R. Franciſco Baretio Correctore publico.

REGISTRVM

Clauis Regiæ, & Catenulæ aureæ.

¶ a b c d e f.
A B C D E F G H I k L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii.

Omnes ſunt terniones preter f. Rr. & Hhhh. qui ſunt quaterniones. & † qui eſt duernio. Principium autem Secundæ Partis per ſe patet.

Summæ Sacramenti Pœnitentiæ.

†† A B C D. qui ſunt terniones, preter ††. qui eſt duernio.

A01 1453663

Digitized by Google

Digitized by Google

lem. Ad ſuam quidem temporalem, veluti cum agitur de ipſo crimino ſo ad ſuos ordines reſtituendo, vel ad quampiam dignitatem promouendo, vt colligi poteſt ex ca. Domino ſancto. diſtin. 50. & fuſius ex Archi. Dominico, & vtroque Cardinali in cap. ipſi Apoſtoli 2. quæſt. 7. ſæpe enim contingit, vt probari poſſit in foro exteriori aliquem eſſe emendatum, & purgatum a crimine cap. At ſi clerici. §. de adulteriis. verſi. poſt pęnitentiam peractam. de iudic. & ca teſtimonium. ibi. ſi vero ſit de crimine emendatus. de teſtibus, Quæ emendatio ſecundum omnes Gloſſas, & Doctores probari debet per ſacerdotem, cum tamen ſacerdos ille fidem facere nequeat de huiuſmodi vitæ nouitate, niſi teſtificetur, quod talis ſibi confeſſus eſt, & abſolutus, & pęnitentiam fecerit. In aliquo ergo caſu poterit ſacerdos ex licentia pęnitentis teſtificari de confeſſione ſibi facta, etiam in foro exteriori, ita vt ei credatur. Nau cit. nu. 15x. & 158.

4 Neque valet quod ait Turrecrem. in c. ſacerdos. de pæn. diſtinct. 6. debere pęnitentem in tali caſu extra confeſſionem dicere confeſſario, quod prius dixerat in confeſſione, per quam licentiam confeſſarius iam ſciet vt homo, quod prius tantum ſciebat vt Deus, ita vt tali ſcientia vt homo, teſtificari poſſit de illius emendatione, quandoquidem non vt Deus, ſed vt homo teſtificari debet in iudicio. Quia remedium iſtud iuris periculoſum eſſet, cum enim iam confeſſarius ſcit illud vt homo, ſi poſtea citatus fuerit in teſtē, etiam cogi poſſit ad teſtificādum illud ad alium effectum quam ſit ille propter quem pœnitens ei dederit licentiam reuelandi, maximè ſi aliquis alius prius de ea re teſtis, vel aliud iudicium præceſſiſſet, vt tradit Felin. in c. Matthæus. de ſimonia. & Nau. cit. num. 154.

Secretum enim quod quis ſcit, vt homo, etiamſi reuelatum ſit ei dicendo, hoc dico in confeſſione, & iurauerit ſe non reuelaturum, tenetur de illo deponere, ſi ducatur in teſtem, ſecundum Innocent. & communem, in ca. omnis de pœn. & remiſſ. Sed neque ſufficit ad probandam emendationem, quod dicat ei extra confeſſionem, quia niſi pœnitens aliam ei dederit licentiam, non poterit teſtificari, ſe audiſſe ab eo illud peccatum in confeſſione, & eum abſoluiſſe. cum enim ſic dicere tantum poterit, illud ſibi dictū fuiſſe ſecreto extra confeſſionem, hac ratione nihil concluderet ad probandam eius emendationem, vt conſtat. Naua. cit. num. 154.

5 Deinde quamuis dicatur quod ſacerdos ſcit illa, vt homo quæ ſcit in confeſſione, quia tamen ſcit illa tali via, quæ nō ſufficit ad illa cuiquam reuelandum, lege diuina id vetante ideo etiam illa ſciens vt homo, non poterit illa reuelare niſi ex conſenſu pænitentis, & ita manifeſtum eſt poſſe pœnitentem dare licentiam confeſſario reuelandi audita in confeſſione, etiam in foro exteriori, non ſolum ad ſpiritualem, ſed etiam ad vtilitatem ſuam temporalem. Naua. cit. numer. 155.

6 Ex quibus etiam conſtat poſſe pęnitentem dare licētiam confeſſario reuelandi audita in confeſſione. ad alterius vtilitatem temporalem, veluti cum producitur in teſtem, in cauſa ciuili. & obiecto in ipſum crimine ac probato allegatur eſſe emendatus. Nau. cit nu. 158.

7 Hinc infertur, quod quotieſcunque vel in generali, vel in ſpeciali datur facultas confeſſario reuelandi, talis facultas non debet extendi in pænitentis, vel alicuius alterius perniciem, ſiue ad iocum, aut animi ſolatium tantum, ſed ſolum ad manifeſtationem, quo in ipſius pænitentis, aut alterius vtilitatem ſpiritualem, vel temporalem redūdaret. Si enim nec ſacram aliquam ſcripturam ad iocandum trahere liceat, vt docent Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. §. fin. & S. Thom. 2. 2. q. 168. artic. 2. ad primum, multo minus nec ſacramentis, nec confeſſionis ſacramentalis ſigillo ad iocum vti licebit. Nau. in citat. nu. 119. & 159.

8 Infertur etiam, quod laicus, cui facta eſſet confeſſio, aut qui caſu, aut aſtu, aduertenter, & ex propoſito confeſſionem clancularιam ignorante pænitente audit, aut quiuis alij, qui cum non eſſent ſacerdotes, licite, ſiue illicite alicuius confeſſionem audierunt ſacramentalem, nullo modo poſſunt, aut debent eam manifeſtare niſi de licentia confitentis, & ad eum finem ſolum, ad quem data eſt licentia. Nau. cit. nu. 113. & 155.

An in alijs caſibus liceat reuelare confeſſionem. Cap. XXXII.

SVMMARIVM.

1 *Hæreſis crimen an confeſſarius abſque pænitentis licentia reuelare poſſit.*

2 *Crimen committendum in confeſſione expoſitum an confeſſarius reuelare poſſit.*

3 *Crimini committendo, vt obuiet, quid faciet confeſſarius.*

4 *Intrans ſyluam cum alijs, vt aliquem occidat, & peccat non hoc confeſſus, quid faciet confeſſarius, ne confeſſionis reuelator cenſeatur.*

5 *Sigillum confeſſionis obligat etiam cum periculo vitæ.*

6 *Confeſſionem reuelare non poteſt confeſſarius ſine pænitentis licentia, etiamſi reuelatio in honorem pænitentis cederet.*

7 *Papa cum confeſſario diſpenſare nequit, vt confeſſionem reuelet.*

8 *Reuelatio confeſſionis ſine licentia pænitentis eſt res per ſe mala, perinde ac mendacium.*

9 *Sigillum ſecreti confeſſionis fortius ligat, quam ſigillum ſecreti naturæ.*

10 *Parochus quo caſu licite matrimonio illos coniungere poteſt inter quos impedimentum eſſe nouit.*

11 *Confeſſarius an circa confitentem ita ſe gerere debeat extra confeſſionem, ſicut ſi confeſſionem non audiuiſſet.*

12 *Eligens indignum, quem ſola confeſſione talem eſſe nouit, pænam ſuſpenſionis incurrit.*

13 *Perſona peccatoris confeſſi nec ad capiendum conſilium in re dubia manifeſtari poteſt.*

1 PRæter caſum reuelandi confeſſionem ex licentia pęnitentis, ad ſuam, vel alterius vtilitatem ſpiritualem, vel temporalem; Aliqui ſaltem in aliis duobus caſibus id licere volunt, quorum

Primus eſt quando crimen hæreſeos detegitur, iuxta illum verſiculum antiquum.

Et hæreſis crimen, quod nec confeſſio celat.

Et ità ſiue hæreſis commiſſa, ſiue committenda ſit, ſi in cōfeſſione aperiatur, licitum eſſe putant confeſſario, vt eam reuelet. Ceterum ſi aliquo alio caſu præterquam ex confitentis licentia audita in confeſſione reuelare liceret, proculdubio confeſſio omnibus odioſa redderetur, immo & in illo caſu, nullus peccatum illud cōfiteri vellet. Vnde merito Doctores in quarto diſti. 21. & Adrianus in 4. de confeſſ. poſt quintam quæſtionem, dubio 10. & Caie. tomo primo opuſc. tractat. vigeſimoprimo, quæſtio. vnica. verſum illum tanquam peſtilentem reiiciendum eſſe docent. Nau. in capitulo ſacerdos. numero. 119. de pæn. diſtin. 6. adeo, vt nec propter hæreſim commiſſam, vel committendam ex ſola confeſſione notam, vnquam reuelare confeſſionem licet.

x Secundus caſus, in quo licitum eſſe putant confeſſionem reuelare, eſt, quando crimen committendum aperitur, ſcilicet, ſi quis confiteretur ſe cum aliis hoſtibus decreuiſſe ciuitatem comburere, aut hæreſi quadam populum inficere, neque illum huius mali propoſiti pœnitet, cum enim talis non eo modo confitetur, qui ad abſolutionem proſit, capitulo. quod quidam. de pænit. & remiſſ. in hoc euentu Alexand. in quarta part. quæſtio. 78. membr. ſecundo articulo ſecundo Hoſtienſ. Ioan. Andr. Panormitan. Petrus de Ancharanno in capitulo. omnis vtriuſque ſexus. de pęnit. & remiſſion. Decius in capitul. cum non ab homine. de iudic. colum. 3. Angelus, & Syluester in verbo, confeſſio tertia quæſtione quinta, confeſſarium crimen illud reuelare poſſe exiſtimant. Qui tamen grauiter in hac re lapſi ſunt, ſi enim tale crimen confeſſum confeſſarius ſine pænitentis licentia reuelare poſſet, certe nullus eſt, qui in eo caſu crimen illud confiteri vellet. Nauarr. citat. numero. 120.

Alij

Digitized by Google

Alij ergo omnes, vt S. Thom. Scotus, Paluda. Bonauent. in quarto diſtinct. 21. & idem Hoſtienſis in ſumma de pœnit. §. in quo. Turrecrem in capit. ſacerdos. de pœnitent. diſtinctio. 6. & Caietanus in tomo primo opuſc. tractat. 21. quæſtio vnica. id nullo modo licere docent. vnde Caietanus vbi ſupra rogatus ab alio Cardinali reſpondit confeſſarium, cui manifeſtata eſt in confeſſione deliberatio occidendi Regem, vel Summum Pontificem, cum propoſito id ad effectum ducendi, non poſſe illud reuelare. Cuius etiam opinionis eſt Innocen. in cap. omnis, & in cap. quod quidam de pœni. & remiſſion. vbi ait, confeſſionem fieri ſacerdoti tanquam miniſtro Dei, non ſolum quando pœnitens confitetur, vt pœniteat, ſed etiam quando in peccato remanere proponit, & proinde tale crimen reuelare non poſſe. Et quamuis in eo caſu talis confeſſio abſolutionem non mereatur ob confitentis indiſpoſitionem, eſt tamen illa confeſſio ſacramentalis. & talis, quæ ſigillo ſecreti confeſſionis tenenda eſt. nam etiam confeſſio facta laico ſecundum omnes celanda eſt, & tamen talis abſolutionem mereri non poteſt. Nauarr citat. numero. 122. 123 & 124. Huius autem opinionis ea ratio eſt, quia euſdem rationis fori eſt cognoſcere peccatum vt abſoluendum. & impedimentum abſolutionis faciendæ. ad eundem enim ſpectat condemnare, & abſoluere, & Ioan. 20. ſimul data fuit poteſtas ligandi, & abſoluendi pænitentem. Sicut enim manifeſtatio peccati cum contritione eſt cauſa abſoluendi, ita manifeſtatio cum animi obſtinatione eſt medium condẽnandi, & proinde ſicut vnum recipit, vt miniſter & Vicarius Dei in foro conſcientiæ, ita & alterum, cui conſequens eſt quod eadem ſit vtriuſque celandi ratio. Nauarr. citat. num. 125.

3 Caſu itaque occurrente huiuſmodi, confeſſione. videlicet, deliberationis diſſeminandæ hæreſeos, vel aliorum criminum committendorum quamlibet magnorũ, a qua forte nolit, qui confeſſus eſt, deſiſtere; immo forſitã proponit cum aliis ſocijs ea peragere, omnia facere debet confeſſarius, quibus obuietur delicto committẽdo ſine aliqua eius qui confeſſus eſt, ſignificatione. monendo Epiſcopum, vel Regem, vel alium, cui ea res curæ erit, vt inuigilent ſuper gregem, & ciuitatem, eo quod lupus rapax, & inimicus aliquis eum deſtruere, vel inuadere tentet. nullo tamen modo reuelanda eſt pænitentis perſona, etiamſi ſola illius expreſſio ſit remedium illi hæreſi fugandæ, vel impediendæ vel aliis delictis reprimendis, nilque aliud ſufficiat. Naua. cit. nu. 124.

4 Tertius caſus eſt, in quo licet authores nolint reuelandã eſſe confeſſionem, dubij tamen ſunt quid facere debet cõfeſſarius, quando intrauerit ſiluam. vbi quidam, qui eũ comitati ſunt, conuenerunt illum ibi interficere, quorum tamen vnus pænitentia ductus, ei hoc peccatum in ipſo ingreſſu ſiluæ confitetur: An ſcilicet, teneatur ſiluam ingredi vel redire; ſiquidẽ ſi eam ingrediatur, certum eſt ſe moriturum, cum tamen lex naturalis a Deo data ſit, qua quiſque ſe, & vitam ſuam tueri obligetur. Econtra vero ſi ſiluam non intret, ſed regrediatur, confeſſionem pænitentis reuelare videtur, ceteri enim comites iuſtam habebũt cauſam, & occaſionem ſuſpicandi, ideo eum non intrare, quia vnus eorum confeſſus eſt delictum, & ita non intrando reuelare videtur confeſſionem. Hinc Ioannes Maior in 4. d. 21. & Adrianus in 4. de confeſſ. poſt quintam quæſtionem dubio. 10. omnino volunt ſacerdotem debere redire, & non intrare, eo quod lex de vita tuenda diuina eſt, & naturalis, & proinde fortior eſt, quam lex de celanda confeſſione, quæ eſt naturalis tantum: ſed neque reditus ille vllo modo ex ſua natura talis arcani, & peccati manifeſtatiuus eſt. Quod ſi forte manifeſtatiuus ſit illius, nihil tamẽ ſit palam alijs, quod illis prius notum non fuerit, illi enim prius talem conſpirationem norunt: ſed præterea manifeſtatio hæc in ipſius pænitentis decus, & honorem cedit, oſtendit enim confitentis pænitentiam. Nauar. citat. nume. 135. ob quæ argumenta dubius eſt Scotus in 4. diſtinct. 21. quæſt. 2. ad tertium, & potius ſententiam Maioris ſequendam putat.

5 Alii tamen verius cum Richardo in quarto diſtinct. 27. articulo. 4. quæſtio. 2. ad quintum. exiſtimant in hoc caſu teneri ſiluam intrare, etiam cum certo vitæ ſuæ periculo, potius quam redeundo reuelare confeſſionem, in quo caſu moriens martyr Chriſti efficietur. Quamuis enim lex de ſe tuendo ſit naturalis, lex vero ſecreti confeſſionis ſit diuina poſitiua, & ceteris paribus, diuina & naturalis, qualis eſt illa de ſe, vitaque ſua tuenda, præſtet diuinæ poſitiuæ, qualis eſt de ſeruando ſigillo confeſſionis, in hoc tamen caſu cetera non ſunt paria. cum illa de ſe tuendo lata ſit ad propriam vtilitatem, ſigillum vero confeſſionis ad vtilitatem publicam, ne ſcilicet cõfeſſio fiat odioſa, ſed magis grata & amabilis, vt patet a ſimili; Nam lex de ſeruando ſecreto eſt naturalis, lex vero de ſeruando ſecreto confeſſionis partim eſt naturalis partim vero diuina poſitiua, & tamen qua parte eſt poſitiua diuina fortior eſt quam qua parte eſt naturalis, & non alia ratione, niſi quia qua parte eſt diuina poſitiua totius Chriſtianitatis decus & commodum reſpicit, qua vero eſt naturalis, ſolum decus & vtilitatem eius reſpicit, qui ſecretum commiſit. Nauar. cit. num. 139

Præterea licet ille reditus ſimplex, & non intrare ſiluam, non ſit ſua natura manifeſtatiuus delicti confeſſi, cum huiuſmodi tamen circumſtantijs erit, videlicet. cum illa confeſſione in ingreſſu ſiluæ facta, & tali tempore. quando nulla erat ſpes, vel ſuſpicio regreſſus ſacerdotis: maxime quando ſacerdos ille prius talem regreſſum nullo modo, aut ſigno ſignificaret, ſed potius oſtenderet ſe libentius. & alacrius alijs ſiluam intraturum: his enim conſideratis circumſtantiis comites merito patefactam conſpirationem in confeſſione conijcere poſſunt: ſicut a ſimili, Non eſt ſignum homicidij tenere enſem ſtrictum in manu ſed neque cum eo currere: At vero cum aliis circumſtantiis erit nimirum ſi enſis ſit cruentus, & illius lator exeat e domo vbi quis nuper ſit vulnere mortuus, nec vllus alius in domo reperiatur: ſic enim ferro enſem ſtrictum erit ſignum & indicium certiſſimum homicidij, ex Ioann. Andr. & Specul. tit. ul. de probatio §. final verſic. decimotertio numer. decimonono. & Panormit. in capit. tertio loco. de probatio column 4. Nauar. citat. numer. 136. & 137.

Deinde quamuis nullum patefiat peccatũ, quod prius cognitum non fuit, patefit tamen confeſſio peccati in confeſſione tantum noti, & ita reuelator eſt confeſſionis. Nam ſecundum omnes confeſſarius qui meretricis publice & palam quæſtum facientis confeſſionem audit, dicere non poteſt; Hæc mihi mulier confeſſa eſt, ſe eſſe meretricem. Contra omnes item eſt confeſſarium patefacere poſſe confeſsionem ſine confitentis licentia; etiamſi manifeſtatio illa cederet in honorem pœnitentis, multoque minus eam in hoc caſu palam facere poterit, cum illa non ſolum in honorem & decus pœnitentis non cederet, ſed potius in eius ruinam & perniciem: fieri enim poteſt vt talis regreſſus confeſſarii, & confeſsionis manifeſtatio cauſa ſit mortis ipſius pænitentis. quem comites forte occident, eo quod tale delictum manifeſtauerit. Sed præterea ex aliorum opinione ſequitur confeſſarium poſſe patefacere pœnitentem ſibi confeſſum eſſe hoc, & illud peccatum quæ nouit is, cui ea patefiunt, quod contra omnes eſſe conſtat. Ex quibus omnibus conſtat teneri potius ſacerdotem in tali caſu ſiluam intrando mortem ſubire, quando redeundo confeſsionem reuelare iudicaretur, dummodo nulla alia ſit iuſta redeundi occaſio, & excuſatio, qua comites credant redire niſi ob criminis manifeſtationem Nau. cit. nu. 138. 139.

7 Hinc infertur primo, ſigillum confeſsionis adeo ſtricte obligare, vt neque ipſe Papa, etiam ob maximam reipublicæ vtilitatem, cum confeſſario diſpenſare poſsit. vt vllo in caſu præterquam ex licentia pænitentis, confeſsionem reuelet. Cum enim Papa diſpenſare non poſsit ſuper ſcandalo, capitulo ſi quando. de reſcript. & Panormitan. in capitulo cum teneamur. de præbend. & expreſſe Innoc. in capit. inquiſitioni. de ſentent. ex commun. multo minus ſuper hac reuelatione confeſsionis ſacramentalis quæ non ſine maximo & grauiſsimo ſcandalo fieri poteſt, capitulo. ſacerdos. de pœnitent. diſtinctio 6. diſpenſare valet. Eſt enim lex diuina, quæ iubet confeſsionem ſacramenta-

lem teneri ſecretam, Papa vero diſpenſare non poteſt circa legem Diuinam, licet illam aliquando declarare poterit, in aliquo caſu locum non habere, vt tradit S. Thom. 1. 2. quæſtio. 100. articulo. 8. Et quamuis non ſolum in iuramento, capit. 1. & 2. & capitu. verum de iureiur. ſed etiam in voto ex iuſta cauſa, capi. Magnæ. de voto. & S. Thom. 2. 2. quæſtio. 88. articul. 10. & quæſtio. 89. artic. 9. diſpenſare poſſit, non tamen in ſecreto & a ſigillio confeſſionis Sacramentalis diſpenſare queat, quia nulla poteſt ad id faciendum iuſta cauſa reperiri Nauarr. citat. numero. 130. 131. 132. & 133.

8 Infertur ſecundo, reuelare confeſſionem niſi quando id de licentia fieret confitentis rem eſſe per ſe malam perinde, ac fornicationem, & mendacium. & proinde ſicut nec diſpenſare poteſt Papa vt quis licite adulterium committat, vel mentiatur, quando per vitium adulterii, vel mendacii Reſpublica in tuto locari poſſet; non enim ſunt facienda mala, vt inde bona ſequantur. Rom. 3. ita neque in reuelatione confeſſionis diſpenſare poteſt, etiamſi per reuelationem eius maxima Reipublicæ mala & damna impedirentur. Nau cit. nu. 140.

9 Infertur tertio, fortius ligare ſigillum ſecreti confeſſionis, quam ſigillum ſecreti naturæ, illud enim nullo niſi vno caſu, ſcilicet ex licentia pœnitentis, reuelare licet. Hoc autem multis caſibus ſine vlla diſpenſatione, vel licentia reuelare licet, veluti qui ſolus nouit. eum, qui cum Berta contrahere proponit, prius cum ipſius conſanguinea occulte rem habuiſſe, ac ideo affinem illi eſſe, cum qua vult contrahere, impedimentum illud reuelare tenetur, & conſequenter crimen illud occultum. argument. capitulo. ſuper eod. de conſang. & capitulo præterea. 2. de ſponſal. in hoc enim caſu, ſi ille monitus ab illo matrimonio contrahendo deſiſtere nolit, poteſt ille, qui ſolus nouit tale crimen occultum & impedimentum reuelare, quicquid Ioann. Maior. in 4. diſtinctio. 21. falſo id neget. Nauarr. citat. numer. 24. 27. & 129. cuius rei ratio eſt, quoniam ad impediendum matrimonium nondum contractum, vnius viri de impedimento teſtimonium ad probationem plenum ſufficit, capitulo. præterea. a reſponſo. de teſt. bus. Immo & ſola fama id efficit. cap. ſuper eo. de conſang. Nauar. citat. num. 28.

Pari ratione ſi quis alteri ſecreto diceret, Petrum hac nocte occidam; vrbem cras comburam, tale, vel tale malum admittam, ſi poſtquam ab illo talis ſecreto monitus ſit, vt ab huiuſmodi malis deſiſtat, noluerit deſiſtere, nec alia ratione impedire poſſum mala illa niſi peccatum reuelando in tali caſu poſſum, & teneor illud reuelare. Siquidem in hoc caſu lex illa de ſeruando ſecreto locum nõ habet, concurrit enim cum alia lege naturæ, ſcilicet, Eripe illos qui ducuntur ad mortem, quæ fortior eſt illa de ſeruando ſecreto: concurrentibus vero duabus naturæ legibus contraria in aliquo caſu dictantibus, ſtandum eſt illi, quæ fortior eſt. Fortior autem eſt lex de eruendo aliquo a ſpirituali, vel temporali morte, quam lex de ſeruando famam, vt conſtat, quia ſicut bona famæ bonis fortunæ præſtant, ita bona famæ a corporis bonis excellentior. Nauarr. cit. num. 23. 24. 25 & 30. & Man. cap. 18 num. 61. & ca. 25. num. 43.

Hæc tamen nullo modo liceret reuelare, ſi audirentur, & nota illi eſſent per confeſſionem Sacramentalem tantum, ideoque longe ſtrictius eſt ſigillum ſecreti confeſſionis, quam ſigillum ſecreti naturæ.

10 Infertur quarto poſſe quem licite matrimonio coniungere illos, inter quos impedimentum nouit eſſe legitimum puta ſi quis confeſſus fuerit ſuo parocho rem habuiſſe cũ aliqua, cum cuius intra quartum gradum conſanguinea nunc matrimonium contrahere deliberat. Quamuis enim parochus eum monere debet, ne id faciat, ſi tamen publicè petat a parocho, vt ipſos matrimonio coniungat, non obſtante ſcientia talis impedimenti, eos coniungere tenetur. argum. cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin. Nauarr. citat. num. 144.

Pari ratione ſi parochus in confeſſione nouerit aliquem excommunicatum, ſecreto eum monere debet ne Eucharistiam petat; ſi tamen is publice coram aliis peteret, tenetur eam ipſi præbere. Et præterea quamuis tali parochus illum in ſecreto, dum ſolus eſt, vitare poſſit, coram aliis tamen non poteſt, etiamſi extra confeſſionem ſecreto id noſſet. capit. cum non ab homine. de ſentent. excommun. & capitul. ſi ſacerdos. de offic. ordin. Hodie vero excommunicatum, donec denunciatus fuerit, vitare non tenetur vt conſt. ex Extrau. Ad Euitanda ſcandala. Martini V. Nauar. cit. numero. 145. & Manual. capitulo. 27. numer. 35.

11 Infertur quinto, nõ eſſe omnino verum, quod quidam affirmant, nempe confeſſarium quoad confitentem, ita ſe gerere debere extra confeſſionem, ſicut ſe geſſiſſet, ſi eum nullatenus audiuiſſet.

Nam primo ſi nullatenus audiuiſſet excommunicationem, vel impedimentum Matrimonii, de quibus ſupra, non poſſet eum, vel ſecreto monere, vel in ſecreto euitare. & tamen audita confeſſione id efficere poteſt capitulo cum non ab homine. de ſentent. excommunic. Secundo ſi quis per ſolam confeſſionem ſciret aliquem eſſe malum virum, quamuis per omnes alias vias eum haberet vt bonum, occurrente tamen prælati electione in eundem; ſi non audiuiſſet eius confeſſionem, & poſſet, & deberet eligere, quem tamen propter ſcientiam in ſola confeſſione habitam, nec debet nec poteſt eligere, aut illi ſuffragari. argum. capit. cum in cunctis. §. fin. de elect. & cap perpetuo. de elect in 6. & cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin. & Nau. cit. num. 146.

12 Infertur ſexto, eum qui eligit indignum, quem ſola confeſſione talem eſſe nouerat, incurrere pœnam ſuſpenſionis, de qua in capitul cum in cunctis § fin. de elect. Siquidem in illo capitul. iuncto capit. cum Nintonienſis. eod. titu. pœna illa eligenti ſcienter indignum imponitur: vnde cum talis confeſſarius ſciens indignum eligat, & ea ſcientia ſciens, quæ facit ipſum peccare, pœnam illam incurrit. Nã vt conſtat, tam efficax eſt ſcientia per confeſſionem quæſita, quam alia ſecreta, quippe quæ in ipſo foro Dei eſt acquiſita: & ideo ſi priuata & ſecreta alia notitia incurrere facit, hanc pœnam ſuſpenſionis etiam & iſta faciet capitul. inter ceteras. de reſcrip. & Nauar. citat. nume. 147. & 148. Quamuis etiam ſecundum allegata, & probata iudicare debet confeſſarius, quando iudex eſt, & non ſecundum propriam ſcientiam, capit. iudicet. 3. quæſt. 7. tamen ex tali ſcientia priuata, confeſſarius iudex multum ſe iuuare poteſt, vt diligentius rem perſcrutetur, ſecundum omnes; vnde vtile eſt, quod talis delinquens, recuſatione, vel alio iuſto modo illius iudicis, cui crimen confeſſus eſt, iudicium, ſi poſſit, declinet, quoniam non mediocriter illa priuata ſcientia illum iuuabit ad inquirendum diligentius veritatem, immo & ad confirmandum contra eum iudicium. Nau cit. nu. 149.

Infertur ſeptimo ſecundum omnes iuſte poſſe confeſſarium electoribus diſſuadere alicuius in prælatum electionem, ob ſolam malitiam de ipſo per confeſſionem cognitam, modo ita rem gerat, vt nullo modo peccatum ipſius vlli prodat, Nau. cit. nu. 150.

13 Infertur octauo, quomodo intelligendum ſit capit. officii. de pœnitent. & remiſſ. vbi habetur, quendam confeſſarium detexiſſe peccatum ſibi in confeſſione patefactum. Nam licet legatus ille Papæ peccatum reuelauerit, vt ei conſuleretur, in dubio caſu quid eſſet faciendum, quod licet, vt ex capitul. omnis vtriuſque ſexus de pœnit. & remiſſ colligitur, non tamen manifeſtauit peccatorem: immo neque peccatum mulieris ita reuelauit, vt peccator cognoſci valeret quod l citum eſt. Nauarr. citat. numero. 78. & 125. Quod vero in capitulo. Matthæus. de ſimonia. habetur, Matthæum Cardinalem pro conſilio habendo peccatum, & peccatorem Papæ reuelaſſe, & in capitulo. lectæ. de renunciat. dicitur Archiepiſcopum quendam reuelaſſe etiam Papæ peccatum, & peccatorem, qui ipſi confeſſus erat, non probant licere aliquando peccatorem reuelare; quia non conſtat ex capitulo Matthæus, an ille Cardinalis illud nouerit ex confeſſione pœnitentis, ſed exinde ſolum colligitur, ſecrete id Papæ retuliſſe quæ duo longe inter ſe diuerſa ſunt, quorum vnum ex iuſta cauſa licitum eſſe poteſt, alterum vero nulla de cauſa ſine licentia pœniten-

nitentis licet. Illud vero capit lectæ,nihil loquitur de peccati confeſſione, ſed de renunciationis cuiuſdam manifeſtatione. Nec vllum eo in loco verbum eſt,quod ſignificet Abbatem,de quo ille textus agit,confeſſum fuiſſe ſacramentaliter Archiepiſcopo: ſed ſolum confeſſum fuiſſe humiliter,ſecrete,& reuerenter,vt quemlibet aliquod crimen coram ſuperiore confitentem docet,Nauar.citat.nu. 127.& 129.

De Abſolutione,& forma abſoluendi. *Cap. XXXIII.*

SVMMARIVM.

1 *Abſolutionis forma indicatiua eſſe debet.*
2 *Abſolutionis de ſubſtantia ſunt illa ſolum verba*: Abſoluo te.
3 *Abſolutionis forma ſuperflue additur*, Et reſtituo te ſacramentis Eccleſiæ *&c.*
4 *Abſolutionis forma quamodo verificatur, quando peccata prius ob contritionem dimiſſa fuerant.*
5 *Abſolutionis formæ male additur*, Abſoluo te auctoritate Papę,vel Epiſcopi.
6 *Abſolutionem a peccatis tria precedere debent, & quenam illa ſint.*
7 Poſt *abſolutionem datum qua facere debet confeſſarius.*
8 *Abſoluendo a cenſuris,quatuor obſeruet confeſſarius,et quenam illa ſint.*
9 *Poſt abſolutionem ab excommunicatione mandata iuſta & rationabiliagementis imponere debet.*
10 *Abſolutio quaſi ad cautelam facta, qualiter fieri oportet.*
11 *Abſoluens ab excommunicatione,quem non potuit,quid poſtea habita rei notitia facere debet.*
12 *Abſolutio ſub conditione propria de futuro fieri nequit.*

1 PRimo quidem abſolutionis forma quoad ſe indicatiua eſſe debet, Ego te abſoluo ab oibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; non autem optatiua,vt Abſoluat te Deus: prout ex Ioan. 20. conſtat, vbi dicitur; Quorum remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: & in Concilio Florentino ſub Eugenij decreto §.quartum ſacramentum,declaratum fuit.& Matth. decimoſexto. dicitur,quodcunque ſolueritis ſuper terram: vbi conſtat,in vtriſque locis dici,Remiſeritis, & ſolueritis, non autem, optaueritis remitti,aut ſolui.Quod ipſum docet S.Thom. 3.part.quæſt.84.art. 3. Non eſt tamen neganda iuſta eſſe forma illa;Ego tibi remitto peccata tua.ex Sanct. Thom. in illo artic.tertio,ad tertium & Caiet.ibidem. Nauarr.in in cap.qui vult.num.9.de pęnit.diſtinct.6.Illæ vero abſolutiones,quæ publicè fiunt in Eccleſia ad Primam, & ad Completorium, ſ. Miſereatur tui omnipotens Deus &c. & illæ,quas Confeſſarij omnes dicere ſolent,Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat,&c.& Miſereatur tui omnipotens Deus, &c.non ſunt propriæ abſolutiones, ſed preces pro abſolutione a Deo imponenda emiſſæ. Nauarr. cit.num.10.

Secundo,de abſolutionis ſubſtantia ſunt illa ſolum verba *Abſoluo te*,ex S.Thom.& Caietano,& Concilio Florentino vbi ſupra.& idem de illis verbis; *Remitto tibi*,vel *Condono tibi*,ſentiendum eſt Nau.cit. num. 18. reliqua verba de eſſentia abſolutionis non ſunt;conuenienter tamen adduntur ipſi formæ abſoluendi verba illa; *Ab omnibus peccatis tuis.*Nauarr.cit.num.31.Male autem & periculoſe a nonnullis addi ſolet, *De Contritis*,quia non ſolum contrita,ſed etiam attrita peccata poſſunt per abſolutionē deleri;hoc autem verbum, *Contritum*, omnino excludere videtur attrita,ſicut album nigrum; ſuperfluè etiam additur, *De oblitis*,ſeu *De non confeſſis*: ſi enim debitam adhibuerit diligentiam pęnitens.vt peccatorum ſuorum recordaretur,& tamen dum confitetur alicuius,vel aliquorum oblitus fuerit,nihilominus tamen abſolutio ſacramentalis extenditur ad ea,quæ per obliuionem tacita fuerunt Nau. cit.num.32.

Eſt tamen obliuio peccatorum pęnitenti noxia,quia licet oblita etiam ſine culpa, ſimul cum alijs virtute abſolutionis ſacramentalis deleantur, tamen non poteſt pœnitens de peccatis oblitis ſic abſolui, quin cum in memoriā redierint ea confiteri teneatur,vel ſtatim; vel tempore ad id deſtinato, & præterea abſolutionis ſacramentalis virtus, qua magna pęnę pars peccatis in purgatorio debitæ condonatur, non tam efficaciter peccatis obliuioni traditis,ac alijs applicatur. Præterea quoties indulgentiæ a ſede Apoſtolica his,qui confitentur,conceduntur,etiam pęnis peccatorum per obliuionem inculpabilem omiſſorum delendis proſunt.Nau.cit.num.33.

Immo & peccatum reſeruatum, vel cui cenſura erat annexa,probabiliter obliuioni traditum deſinit eſſe reſeruatum, & abſoluitur ab illa cenſura,quando confeſſarius poteſtatem habebat abſoluendi etiam a talibus, & abſoluiſſet,ſi ei fuiſſent confeſſione aperta,ſecundum Palud. in quart. diſt.18.quæſt.5.colum.pen.Gabr.4.diſt. 17. quæſt. 1 ſub finem. Adr.in 4.quæſt.4.col. 10. de confeſſ. & Nau. cit.num.12.& in ca.1.§.cautus.num 32.de pęn.d.5. iuxta ea quæ diximus cap.16 §.8. verſic.ſeptimo.

3 In forma etiam abſolutionis ſuperfluè additur, *Et reſtituo te vnitati fidelium ſanctæ Eccleſiæ, & ſacramentis eius.* Siquidem ſi iam abſolutus ſit, eo ipſo quod fidelis ſit,iam de ſe reſtitutus eſt. Quod vero a quibuſdam etiam in abſolutionis forma addi ſolet, *Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, ſi & inquantum poſſum & debeo*,quamuis non omnino male additur;quia fieri poteſt vt confeſſarius ea verba dicat,non quia dubitat de caſu ſibi patefacto,an ſit reſeruatus,tunc enim nec poteſt, nec debet ſe ingerere ad abſoluendum ab illo caſu, ſed remittere ad ſuperiorem; ſed quia pęnitenti eſſe poſſunt aliqua peccata, quæ oblitus eſt, a quibus confeſſarius abſoluere nequiret, tamen ſimpliciter ſatius eſt illa verba omittere, quam addere. Nau.in d.c.qui vult.num.31.de pęn.d.6.

Ex dictis colligitur,quod licet huiuſmodi particulæ formę abſolutionis ſacramentalis neceſſariæ non ſint, neque neceſſitate præcepti,neque ſacramenti; Hæc tamen forma; Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, quæ mihi confeſſus,quæque oblitus es,cum omnibus circunſtantiis, vtilis eſſe poteſt quo ſimpliciores confeſſarij admoneantur, non ſolum eius mentis eſſe debere,vt a peccatis ſibi palam factis abſoluant confitentem,ſed etiam ab omnibus,quæ ille pęnitens palam feciſſet,ſi ea cum ſuis circunſtantijs fideli memoria tenuiſſet.Nau cit.num.31.

4 Quamuis aliquando ſacerdos pęnitentem non abſoluit vel propter aliquod impedimentum ipſius pęnitentis, vel quia iam per contritionem ſolam antequam ad ſacramentum accedat, gratiam conſecutus ſit, & abſolutus a peccatis; verum tamen dicit Sacerdos, cum pęnitenti ait; *Abſoluo te a peccatis tuis.* Quoniam abſolutio, inquantum exit a Sacerdote,ſemper eſt efficax & certa; licet quādoque ex parte illius,cui ſit, inefficax maneat, omnia enim Sacramenta ex ſe ſunt ſigna, & cauſa certiſſima gratiæ, quamuis nonnunquam propter pęnitentis indiſpoſitionem,gratiam,& culpæ remiſſionem non cauſent. Quando autem pęnitens contritus accedit, & conſequenter in gratia eſt, confeſſarius quidem eo caſu per ſuam abſolutionem non remittit culpam,quia non inuenit illam in pęnitente,confert tamen gratiæ augmentum, quæ ex ſua natura ſufficiens eſt,ad delenda peccata,ſi ea in pœnitente inueniret, & etiam aliquam partem pœnæ purgatorij remittit,ſi qua talis poſt contritionem remanſit. Nauarr. in c.voluiſſent §.ex ijs.num.10.de pœn.d.5.& in d.ca. Qui vult.num.16.

5 In forma abſolutionis Sacramentalis ineptè ab aliquot confeſſarijs additur, *Abſoluo te auctoritate Papæ, vel Epiſcopi,vel parochi*. Siquidem omnium in foro conſcientiæ abſoluentium vna eſt auctoritas, & poteſtas miniſterialis a ſolo Deo in ſuſceptione ordinis Sacerdotalis collata, & quando audiendi confeſſionem copia, ſiue licentia eis facta eſt, vt additamentum illud ſignificat, ſed tunc ſolum conceditur eis materia ſubdita. Nauarr. d. cap. Qui vult. numero 19.

At vero in abſolutione voti,iuramenti, excommunica-

tionis.& ſimilium,vti ſolent confeſſarij,ſcilicet,Confeſſarius ſeu Pęnitentiarius Romæ,his verbis; *Auctoritate Domini noſtri Papa,cuius Pęnitentiariæ curam gerimus*,& rectè,quia hæc iuriſdictionis ſunt,& non ordinis, & non talis iuriſdictionis,quam ordo neceſſario requirat.& ita non a Deo immediate cum Sacramento aſſumuntur, ſed à Chriſti Vicario,vel alijs inferioribus communicantur. ca. ita Dominus.diſt.16.

Poſſunt tamen excuſari qui abſoluũt a peccatis dicendo,Auctoritate Papæ, Epiſcopi. vel parochi &c. quia poſſunt illis verbis ſignificare ſe nunc habere ſibi materiam ſubiectam quam prius non habuerunt , vel potentiam quam prius habuerunt habitualem, redactam tunc eſſe in actu,exercendo illam ſuperioris auctoritate, iuxta illa quæ tradit Panorm in Clem 1.de priuileg & Nau.cit.nu. 21.22.& 23.

6 Ante abſolutionem vero a peccatis confeſſarij , vt plurimum tria præmittere debent ſcilicet,precationem , qua pęnitens a Deo abſoluatur,quæ vt plurimum fit per *Miſereatur tui &c.*vel per , *Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat*;vel per vtrumque.hoc tamen non eſt de ſubſtantia,ſed neque de præcepti neceſſitate;eſt tamen congruũ , & conueniens.

Secũdum eſt, manus impoſitio ſuper capite pęnitentis; Sed neque hoc eſt abſolutioni ſubſtantiale , neque de neceſſitate præcepti.ſecundum S.Thom.3.part. q. 84.art.4. Immo aliquando facere malum eſt , puta cum pęnitens eſt femina,& forte molli pulchritudine,ac molliter ornata,ſecundum Palud in 4.diſt.21.q.3.

Tertium eſt relaxatio a cenſuris ; ſi quibus pęnitens eſt nodatus;& hoc licet fortè non ſit ſubſtantiale abſolutioni peccatorum , eſt tamen neceſſarium neceſſitate præcepti, ſi confeſſarius videt eum eſſe illis nodatum.Nam Paludanus in 4.diſtinct.22.quęſt. 3. docet per excommunicationem hominem incapacem eſſe abſolutionis . Quando vero neſcit confeſſarius , an pęnitens ullis cenſuris ſit implicitus,tunc non præceptum,ſed conſilium tantum eſt. abſoluere illum ad cautelam prius a cenſuris. Et non ſolum prudens conſilium erit abſoluere ab excommunicatione maiore,vel minore.ſed etiam ab omni cenſura , ad quam ſua poteſtas extenditur. Nauarrus citat. numero 25. 26. 29.& 30.

Et quamuis,ſi Sacerdos dicens *Abſoluo te*; ea mente ſit, vt velit eum abſoluere ab omnibus,a quibus ipſe iuſtè poteſt,ſiue cenſuræ ſint illæ,ſiue peccata,ſufficeret ad hoc,ut non ſolum a peccatis,ſed etiam a cenſuris abſoluiſſe dicatur,maxime ſi recta intentione ſuper pęnitentem dixerit , *Abſoluo te,in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti*, (mente autem prædicta videtur eſſe ſacerdos,qui rectam intentionem faciendi,quod debet,habet.)ex Ioan. Gerſono in 2.par.fol.183.col.1. ſub cap. confeſſio. & clarius fol. eod. col.3.ſub capit.excommunicationum.;(cuiuſmodi animũ habent fere omnes confeſſarij qui abſoluunt.expreſſe, vel virtualiter,dum abſoluere proponant a neceſſarijs:) ſecus tamen ſi dicerent ſuper pęnitentem,& adderent,quod ferè omnes faciunt: *Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis in nomine patris,&c.* Nam per hanc additionem videtur eorũ intentio ad ſolam peccatorum abſolutionem reſtringi , adeo vt ſi qui taliter abſoluit,rogaretur.num ea mente fuerit,vt etiam a cenſuris abſoluere voluerit,fortaſſis reſponderet non fuiſſe,& ſaltem pœnitens , eam ſolum de abſolutione a peccatis iuſte intelligere poſſet , præſertim cum abſolutio a peccatis alia longe ſit ab abſolutione cenſurarum.quia illa Sacramentalis;hæc non:illa fit poteſtate immediate a Deo accepta,hæc vero alia: vnde prudenter,faceret qui vtramque abſolutionem,id eſt , prius a cenſuris , & poſtea a peccatis faceret. Nau.in c.1.§. cautus nu. 33. de pœn.d.5.& in d.c.Qui vult.num.27.

Poſt abſolutionem vero tria facere confeſſarij debent, ſcilicet , inuocationem Trinitatis,per illa verba: *In nomine patris,& filij , & ſpiritus ſancti* . Signum crucis, quod faciunt,dum illa proferuntur,& pœnitentiæ iniunctionem. Quæ tria licet non ſint de abſolutionis eſſentia, & ſubſtantia, conuenienter tamen & meritò frequentanda ſunt . Inuocatio enim Trinitatis quædam proteſtatio eſt confeſſarij , qua ſe non ſua virtute , ſed Diuina , non auctoritate ſua , ſeu auctoritate , ſed miniſterialiter tantum abſoluere confitetur . Signum autem crucis adeo eſt in abſolutione illa res apta, vt Stephanus Papa in cap. Nunquid. de conſecr diſtinct. 5. dixerit omnia chariſmata ſacerdotalis miſterij crucis figura perfici . Pœnitentia vero vel ante,vel poſt abſolutionem ſacramentalem,vel etiam in ipſa abſolutione , iniungi poteſt , & quocunque horum modorum iniungatur , æque ſacramentalis eſt , quamuis melius eſt ante abſolutionem iniungere.Nauar. citat. numero 35.

Vtile vero eſt , vt confeſſarius iniungat pœnitenti bona quæ fecerit in remiſſionem peccatorum . Cum enim tres gradus ſint bonorum , quibus ſatisfacimus , vnus eorum , quæ nos ipſi voluntarie aſſumimus ; Secundus eorum , quæ ſub conditione,ſi ea fecerimus,imponuntur , & Tertius eorum , quæ in particulari nobis imponuntur a confeſſario , hic tertius eſt magis ſatisfactorius quam ſecundus , & ſecundus quam primus , qui nullatenus eſt ſacramentalis,& ideo bona ſatisfactoria per confeſſarium in ſatisfactionem iniuncta ceteris paribus plus pœnæ purgatorio luendæ tollunt quam quę volontarie a pęnitente aſſumuntur.arg c.quem pœnitet.de pęn.diſt.prima.Nauar. cit.num 36.

Per illam vero clauſulam , quicquid boni feceris &c. quamuis nihil neceſſario faciendum præcipiatur , neque illis verbis pura & abſoluta iniunctio pœnitentiæ fiat , eſt tamen conditionalis : & ideo ex intentione confeſſarij ſi impleatur conditio , bona illa ſic generatim ſub illa tacita conditione iniuncta magis erunt ſatisfactoria , quam ea, quæ voluntarie a pœnitente fiunt , non ſunt tamen ita ſatisfactoria,ſicut illa, quæ in particulari , & pure a confeſſario imponuntur ; tum hæc ſacramentalia omnino ſint , & obligatoria . Quo autem magis quis ſe ad aliquid faciendum obligat; tanto illud , ceteris paribus, eſt melius,& Deo gratius , ex gloſſa recepta in clem. 1. de reliq.& venerat. ſanctorum. verbo.ſeipſum . Nauar. citat. num.37.39.

8 In abſolutione a cenſuris , ſi quem certo confeſſarius excommunicatione nodatum nouerit , quatuor ſeruare debet . Primum eſt vt accipiat iuramentum, quod ſtabit mandatis eccleſiæ cap primo cap. ex tenore. cap. de cetero.de ſentent.excommun. Secundum eſt,ſi ſit excommunicatus pro culpa notoria , præmittatur ſufficiens emendatio , ſeu ſatisfactio cap. ex parte prima de verborum ſignific. & pro contumacia notoria excommunicatus ſit , prius.ſoluat expenſas cap.venerabilibus. §. porro de ſentent.excommun in 6 Sin vero culpa.ſeu contumacia pro qua excommunicatus eſt dubia fuerit , ſatis erit dari cautionem ſufficientem & idoneam, per iura prædicta . Et ſi non poteſt ſatisfacere in duobus caſibus prioribus.nec dare cautionem idoneam in alijs , præſtet iuratoriam. Tertium, quod ſeruari debet,eſt,vt abſoluatur per eum , qui tulit ſententiam,vel per ſuperiorem eius.vel alium, cui ſit ab excommunicatore,vel ſuperiore facta facultas c.paſtoralis.§.præterea.de offic.ordin.

Quartum eſt , vt abſolutio fiat cum pſalmo Miſerere mei Deus,vel alio pœnitentiali,& cum oratione Deus cui proprium eſt &c.ſed in ea parte,quæ dici conſueuit; Quẽ delictorum catena conſtringit,ponant,loco catena, excõmunicatio.cum alijs præſcriptis precibus. cap nobis 2.de ſentent.excomm.& fuſius tradit S. Anton.3.par. tit.24.c. 77 §.1.Nau cit.num.53.54.

9 Poſt abſolutionem faciat confeſſarius , ſeu alius abſoluens illi mãdata iuſta & rationabilia , alias appellare poſſet.cap.vt debitus.de appellar.ex S. Antonio vbi ſupra , & alijs, quod verum eſt in exteriori foro ; in interiore autem ſatis eſt non acceptare illa. quia in eo foro non appellatur,cum ſecretum ſit cap ſi ſacerdos,de offic.ordin.Erit autem mandatum iuſtum;ſi excommunicato a iure iniungetur principaliter;ne cõtra illum canonem vnquã veniat ; puta incendiario,vt nunquam incendat,percutienti clericum,vt nunquam percutiat,& ſimilia.23.quæſt 8. c.peſſimam . Aliquando etiam requiritur cautio, quod de cetero talia non faciat Extrau.grauem.de ſentent.excomm.

ſin

ſia vero ſententia apparet iniuſta; nullum mandatum fiat abſoluto. argum. cap. ſacro. de ſenten. excomm. Defunctus autem excommunicatus, & in loco ſacro ſepultus, cum ab ſoluitur, non exhumetur, ſed ſepulchrum eius verberetur, vt fit circa viuos. cap. a nobis. de ſenten. excommun. Nau. cit. num. 54. & 55.

Quamuis excommunicationis abſolutio regulariter fieri debeat ſeruatis illis quatuor, maxime quando certo conſtat pœnitentem aliqua excommunicatione nodatum eſſe, quia tamen nullum eorum quatuor de eſſentia abſolutionis eſt, nec commode ſeruari poſſit forma præſcripta, iuſta de cauſa omitti poſſunt, ita vt abſolutio ſimplici verbo fiat, dicendo, Abſoluo te ab excommunicatione, vel rebenedico te, & etiam quibuſcunque alijs ſimilibus verbis, dummodo abſoluens intendat id facere. ex gloſſ. in cap. cum deſideres; de ſenten. excomm. Rich in 4. diſtin. 18. artic. 10 quæſt. 5. S. Anton. 3. part. tit. 24 capit. 77 Quia abſolutio ab excommunicatione non eſt ſacramẽtalis, ſed potius quiddam conſequens iudiciariam iuriſdictionem, & ideo verba ipſa efficaciam habent ab intentione dicentis, vnde ſatis eſt vt verba quibus vtitur, ſuam intentionem exprimãt, ſcilicet remotionem excommunicationis, in abſolutione autem peccatorum quæ ſacramentalis eſt, non ita. Nauar. cit. num. 56. 57. 59. & 69.

10 Quando autem neſcitur an pœnitens excommunicatus ſit, & abſolutio veluti ad cautelam fieret, quod ferè ab omnibus fit confeſſarijs, nullum quatuor prædictorum videtur ſeruandum, ſed ſimpliciter facienda eſt abſolutio, ſub hac, vel ſimili formula; *Authoritate, qua fungor, ſiue iure communi, ſiue priuilegio tibi, vel mihi vndecunque ad id cõceſſa, abſoluo te ab omnibus cenſuris excommunicationis maioris, vel minoris, interdicti, & ſuſpenſionis, ſi quibus quomodolibet ligatus exiſtis, quatenus iuſte poſſum.* Cum enim hęc conſuetudo ſit omnium, ſeruanda eſt arg. capit fin. de conſuetud. poſtea vero abſoluat eum a peccatis, ſi poſſit, abſolutio enim a peccatis abſolutionem a cenſuris prærequirit. 26. quæſt. 6 cap. ſi presbyter. Quamuis frequenter perfecta eſt confeſſio cum iuſta cenſurarum, quibus ligatur, ignorantia, vel obliuione, facienti enim quod in ſe eſt, vt recordetur peccatorum & cenſurarum, & in eo animo exiſtenti vt ea confiteretur, & ſatisfaceret, ſi ſciret, abſolutio negari non poteſt. Sicut etiam qui confeſſus eſt alicui potenti eum ab omnibus ſuis peccatis & cenſuris abſoluere, & quædam reſeruata inculpabiliter oblitus fuerit, a quouis inferiori ab eis poſtea ſolui poteſt, ſecundum Palud. in 4. diſtin. 18 quæſt. quinta colum. penult. Et qui mortale aliquod peccatum obliuiſcitur, aut non aduertit, abſoluitur ab eo, nulla pro eo pœnitentia, ſaltem ſpeciatim, iniuncta.

11 Cum contingat quem ex facto abſoluere aliquem ab excommunicatione, de qua non poteſt, cum poſtea aduerterit, debet, ſi poteſt, certificare abſolutum de errore ſuo, hoc eſt, dicere illi, ſe eum, cum non poſſet, abſoluiſſe, cique conſulere debet, vt impetret abſolutionem ab habente poteſtatem abſoluendi eum, & interim habere illum, ac ſi non abſoluiſſet, quia ſtultus non debet eſſe melioris conditionis, quam ſapiens capitul. cum qui. de præben. in 6. & capit. 1. de poſtul pręlat. Nauar. cit. numer. 60. Quando autem Epiſcopus alicui committit abſolutionem ab omni excommunicatione ſimpliciter, non poterit propter hoc abſoluere illum excommunicatum, cuius abſolutionem non commiſiſſet in ſpecie, forte, quia erat excommunicatus propter damnum illatum Epiſcopo, vel aliquid ſimile. argu. regulæ. in generali in 6. ſecundum Paludanum in 4. & S. Anton in 2. par. tit. 24 capit. 77 §. 1 Nauar. citat. numer 61.

12 Abſolutio ab excommunicatione quamuis fieri poſſit ſub conditione rei præteritæ, vel præſentis, quia hæc non eſt proprie conditio. l. cum ad præſens ff. ſi cert. petat. & Panorm, in cap. 2. de baptiſmo ſub conditione tamen propria, quæ de futuro eſt. puta, ſi ſatisfecerit, fieri non debet, nec taliter abſolutus, ſimpliciter abſolutus cenſetur. capit. actus. de reg. iur. in 6. & S. Anton. in cap. 77. vbi ſupra; facta tamen ſic abſolutio valebit & erit efficax, quando conditio illa adimpletur, non prius. arg. cap. præterea 2. de appell. & cap. ſi pro te. de reſcrip. in ſexto. Nauar. cit. numer. 62. 63. 64. & 65.

Abſolutio excommunicato alicui, vel ab excommunicato facta an ipſo iure teneat. Cap. XXXIV.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus ſcienter petens prius a peccatis, quam ab excommunicatione abſolui peccat.*
2 *Error Angeli dicentis poſſe quem prius a peccatis, quam ab excommunicatione abſolui refellitur.*
3 *Excommunicationem probabiliter ignorans ſi a peccatis abſoluatur, valide abſoluitur.*
4 *Excommunicatum ſe ſciens, ſed tamen putans poſſe ſe prius a peccatis abſolui, ſi abſoluatur a peccatis, valet abſolutio, ſed peccat confeſſarius.*
5 *Pœnitens excommunicatus ſciens, aut ſcire debens ſe a peccatis prius abſolui non poſſe, ſi abſoluatur, non valet abſolutio.*
6 *Abſolutio ab excommunicato data valet.*

1 MAteria hæc quamuis difficilis ſit, quid tamen in ea probabiliter dicendum ſit, in ſequentibus dictis exponemus.

Primo certum eſt, tam pœnitentem, qui ſciens ſe excommunicatum maiori, vel minori excommunicatione; a peccatis ſe abſolui patitur, quam confeſſarium eum abſoluentem, ſacrilegium committere. De pœnitente conſtat eo quod etiam excommunicatus minori excommunicatione excluſus eſt a participatione ſacramentorum cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſtr De confeſſario etiã patet, quia dat ſacramentum ei, qui eſt incapax, & ab eorum participatione ſemotus, & ita ſacramento abutitur, quod eſt ſacrilegium. ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 69 artic. 3. Excommunicatus enim adeo a Diuinis eſt ſegregatus, vt licet eum peccati pœnituerit, eis tamen intereſſe non poteſt capit ſacris. de his quæ vi. & ita cum ſacramentorum perceptio præ omnibus alijs diuinis excommunicato prohibita ſit, adeo vt excommunicatus minori, quamuis alijs diuinis intereſſe poterit, ſacramenta tamen percipere nequit d. cap. ſi celebrat & c Engeltrudam 3. quæſt. 4. conſequens eſt ſic abſoluentem mortaliter peccare, cum abſolutio a peccatis ſacramenti pœnitentiæ pars ſit. Vnde in cap. A nobis. 2. de ſent. excomm. habetor, excommunicatum, qui cum ſignis contritionis moritur, haberi quidẽ, quoad Deum pro abſoluto a peccatis, ſed donec ab excommunicatione abſoluatur, non eſſe illi communicandum. Nauar. in cap. fratres. num. 18 de pœu. diſtin. 5.

2 Hinc infertur falli Angelum, qui in verbo confeſſio 5. §. 10. docet poſſe confeſſarium abſoluere pœnitentem a peccatis, remittendo eum pro abſolutione excommunicationis ad ſuperiorem, cui illa excommunicatio reſeruata eſt. Non enim valet quod ait, hæretico excommunicato etiã ſi relapſus fuerit, dari poſſe ſacramentum, quoties ad eccleſiæ gremium redierit, capit. ſuper eo. de hæret. in 6. hinc enim ſolum probatur talem abſolui poſſe a peccatis, non tamen antequam ab excommunicatione abſoluatur. Nau. cit. num. 39 40. & 41.

Nec obſtat, quod quis ab vna excommunicatione abſolui poſſit, & tamen manere ligatus altera, capit. cum pro cauſa. de ſentent. excommun. & capit. ex parte. de offic. ordin. vt ideo abſolui poſſit a peccatis, ſine abſolutione ab excommunicatione: Quia abſolutio vnius excommunicationis non repugnat alteri excommunicationi, ſicut abſolutio peccatorum repugnat excommunicationi, quia abſolutio ab excommunicatione non eſt de numero diuinorum excommunicato prohibitorum, ſicut abſolutio a peccatis, quæ vnum eſt ex ſeptem ſacramentis. Nauar. cit. num. 42.

Et quamuis vere pœnitens de peccatis ab ipſis abſo-

lutus eſt coram Deo, ſine eo quod abſoluatur ab excommunicatione, & proinde reſtitutus videtur eccleſiæ ſacramentis, ſaltem in foro conſcientiæ. argum. cap. ponderet, diſtinct. 50. & cap. Dixi. & cap magna. de pęnit. diſtin. 1. non tamen inde ſequitur abſolui quempiam poſſe a peccatis, non præmiſſa excommunicationis abſolutione, vt recte docent Rich in 4. diſtin. 18 artic. 9. quæſt. 5. & Palud. in 4. diſtinct quæſt. 5. colum. 4. & diſt. 22 quæſtion. 3, Quia primo nemo ſcit, an ſit odio, vel amore dignus Eccleſ. 9. & deinde licet excommunicatio aliquando non tollat amicitiam Dei. veluti cum quis iniuſte excommunicatur, tollit tamen externam communionem, & etiam internam quæ fit mediante inſtitutione eccleſiæ, qualis eſt communicatio in ſacramentis, in miſſa, & alijs precibus ex Caiet. tom. 1. tract. 31 quæſtion. 13. & Fel. in capit. fin de teſt. cogen. & Nauarr. cit. num. 43. 44. & in cap. 1. § cautus. num. 24. de pęn diſt. 5.

3 Secundo. excommunicationem qua iuſtè ligatur, inſte ignorans. vel eam oblitus, ſi abſoluatur a peccatis, vere abſoluitur, ita vt non teneatur confeſſionem iterare. Quia res, quæ culpa caret, in damnum vocari non debet capit. 2. de conſtit. & cap ſine culpa. de reg iur. in 6. Vnde in capit. Apoſtolicæ de cler. excom. miniſtr. habetur, excommunicatum, qui ob iuſtam ignorantiam diuina celebrauit, excuſatum eſſe. Et certe ſi impetratio beneficij ab eo. qui ſe probabiliter excommunicatum ignorat, tenet, cum tamē ſit lex, quæ declarat collationem beneficij excommunicato factam non valere, cap. propoſuit cum gloſſ. de cler. excom. miniſtr. & gloſſa 1. in d. cap. Apoſtolicæ. & Felin. in cap ſicut tuis. col 2 de ſimonia. a fortiori valebit excommunicato abſolutio a peccatis facta; cum nulla extet lex, quæ habeat abſolutionem a peccatis excommunicato factam. eſſe ipſo iure nullam. Nauarr. in d. cap. fratres. num. 45. & 46.

Hinc colligitur bona regula & conſolationis plena. pro multis, qui confeſſi ſunt ignorantes ſe excommunicatos, ſi bona fide confeſſi ſunt peccata, & non meminerunt ſe vlla excommunicatione teneri, & abſoluti fuerint, non tenentur ad confeſſionis iterationem. quamuis conſulendum eſt vt ab excommunicatione abſoluantur. Quæ regula ex doctrina Caietani colligi poteſt in ſumma, verb. abſolutionis impedimenta, & verbo. confeſſionis iteratio. & in Quæſtione 1. de qualitate confeſſionis. Nauarr. cit. num. 50.

4 Tertio, qui ſcit, & fatetur ſe excommunicatum, & ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè, vel facti fictione & errore ductus putat ſe abſolui poſſe a confeſſario; ſi ab eo prius abſoluatur a peccatis, quam ab excommunicatione, ſiue quod non poſſet, ſiue quod non meminiſſet, vere abſoluitur a peccatis, male tamen facit confeſſarius. Ratio eſt, Quia excommunicatus preces horarias perſoluens, ſatisfacit, ex gloſſa in capit presbyterum. diſtinction. 28. & Quia Sacramenta data, vel recepta ab excommunicato valida ſunt. Nauarr. cit. num. 47.

4 Quarto. Pęnitens & excommunicatus qui ſciret, aut ſcire deberet ſe abſolui non poſſe a confeſſario, ſi abſoluatur, inutilis eſt abſolutio, cuius ratio non eſt, vt multi putant, quod excommunicatio reddat excommunicatum talis abſolutionis incapacem; ſed quia huiuſmodi pænitentis non eſt integra confeſſio; aut ſi eſt integra, ſe tamen indignum abſolutione reddit. Quia aut non confitetur illud peccatum, quod committit. volens abſolui ab excommunicatione, & eſſe particeps illius Sacramenti a quo eſt excluſus. & ſic confeſſio non eſt integra, & iteranda eſt; aut confitetur illud peccatum. & tamen vult abſolui, & ita caret propoſito abſtinendi a futuris peccatis, & id palam facit confeſſario. & ſic indignum ſe reddit abſolutione & proinde abſolutio ei data ipſo iure inutilis eſt, Nauarr. citat. num. 48.

6 Quinto, Abſolutio ab excommunicato data, licet dari non debeat, tenet tamen ipſo iure, vt Angelus in verbo Confeſſio 5. § . 10. & Caietan. in verbo Confeſſio iteranda & Tomo 1. opuſc. tract 5. quæſtion. 5. docent; vbi ſecutus Sanct. Thom. in 4. diſtinct. 17. quæſt. 3. art. 4. tenet confeſſionem & abſolutionem informes, ſine contritione & attritione iuſta validas eſſe, modo integra ſit peccatorum confeſſio. Nauarr. in cap. 1 §. cautus num. 25. 26 de pœn. diſtinct 5. Pro quo quinto dicto facit, quia profeſſio facta ab excõmunicato tenet c. cum illorũ. de ſent excomm. Itē matrimoniũ ab excõmunicato contractũ tenet c. ſignificaſti. de eo qui duxit in matrim. quã poll. per adult. Euchariſtia etiã per excõmunicatum conſecrata, verum eſt ſacramentum. argumen. cap. de homine de celeb. Miſſ. ſic etiã excommunicatum confirmatum nemo iterum confirmare audet & excommunicatus ordinatus, ſacramentum ordinis ſuſcipit. licet illius executionem non accipiat. cap. 1. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.

Nec huic obſtat, quod excõmunicatus a perceptione ſacramentorũ ſit ſeparatus; quoniam id verum eſt in eo ſenſu quod male facit ſciens & prudens ea percipiendo; non tamen in hoc, quod ea ſint ipſo iure nulla, vt in alijs ſacramentis, quæ iterari poſſunt, & etiam in illis quæ iterari nequeunt, manifeſtum eſt. Nau. d. § cautus n 31.

Confeſſarius pænitenti contrarius in opinione an ipſum abſoluere poſſit. Cap. XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius pęnitentem ſibi parere nolentem an abſoluere poſſit.*
2 *Pars affirmatiua, vt verior ab authore defenditur.*
3 *Ignorans probabiliter ius aliquod humanum, contrafaciendo non peccat.*
4 *Matrimonium inter aliques non valere ſciens, an cum eis diſſimulare poſſit, & debeat*
5 *Confeſſarius pęnitenti conſulere poteſt, vt ſuam opinionem ſequatur.*

1 IN hac quæſtione difficili an ſcilicet confeſſarius abſoluere poſſit confitentem. qui non vult parere confeſſario, eo quòd ipſe confitens ſequitur alios Doctores contrarium eius quod confeſſarius tenet, opinantes, & credētes: Exempli gratia confeſſarius eſt in ea opinione, quod non licet alicui, etiam cum licentia Papæ, habere plura beneficia, quorum vnum eſt ſuo ſtatui ſufficiens.

At vero. qui confitetur eſt in contraria opinione, ſecutus alios Doctores, qui tenent contrarium, & ideo nõ vult ei parere. Quidam exiſtimant in hoc caſu pœnitentem illum abſoluendum non eſſe, immo quod eum abſoluendo confeſſarius peccaret, ea ratione moti, quia ſicut confeſſarius in eo euentu a pœnitente interrogatus, an hoc ei liceret non poſſet ei iuſtè reſpondere, id ipſi licere, quia ita reſpondendo, aut conſulendo, illud agendum conſuleret, quod ipſe maxime credit eſſe illicitum. & contra legem Dei, & contra conſcientiam ſuam; quod non licet. Rom. 14. & ca. fin. de reſcrip. ita neque ob eandem cauſam pęnitentem illum abſoluere licite poteſt.

Sicut a ſimili. Medicus opinans aliquid maxime ęgroto noxium, & toxicum eſſe, non poteſt propter aliorum ſententiam contrariam ei ſuadere, ſeu conſulere, vt id, quaſi conuenientem medicinam ſumat.

2 Probabilior tamen eorum opinio eſt, qui affirmant cõfeſſarium licite poſſe pœnitentem illum abſoluere. Nauar. in capit. ſi quis. de pęnit. diſtinct. 7. numer. 67. Pro qua ſententia facit cap. Quia circa. de conſang quod habet. diſſimulari poſſe cum his, qui bona fide putant legitimum eſſe inter ſe Matrimonium, ſi ex ſeparatione graue ſcandalũ alioqui dubitaretur.

In quo caſu dici nequit, id licere ob tolerantiam Papæ ex certa ſcientia manantem, quæ vim diſpenſationis habet, ex gloſſa, & Panormit. ibidem, qui docent, aliud eſſe impunitate, & facto tolerare, aliud reſpondendo dicere, toleramus, vel toleratur. Nam priore caſu, vt plurimũ non inducitur diſpenſatio, capit. cum iam dudum de præben. poſteriore autem inducitur, quod caput illud, quia circa. probat. ex Panor. in c. niſi col. pen. de præb. quæ reſponſio vera nõ eſt quia etiamſi talis diſſimulatio Papæ vim diſpēſationis obtineret, nõ tamē propterea matrimoniũ illud, qđ nullũ erat, roboratur ſine animo de nouo cõtrahendi.

Non

Digitized by Google

Non enim ſufficit, vt Matrimonium inter aliquos conſanguinitate coniunctos roboretur, quod ſuperueniat legitima diſpenſatio.niſi matrimonium quoque noue contrahatur,vt clare colligitur ex capit.1.de eo qui duxit in matrim. quam poll per adult.& gloſſa ibidem. vnde ſola diſſimulatio Epiſcopi etiam cum expreſſa Papæ diſpenſatione efficere non potuit matrimonium validum ſine nouo conſenſu;multoque minus illud cum ſola implicita Papæ diſpenſatione effecit.Nau.cit.nu.69.& 70.

Neque etiam dicere poſſunt contrariæ opinionis authores, illos, de quibus agitur in illo cap. quia circa.a peccato excuſari ex ignorantia,Papam tamen,vel Epiſcopum, qui ſciebant eorum Matrimonium inualidum eſſe, non excuſari a peccato negligentiæ monendi eos.

Hoc enim ex eo falſum eſſe conſtat , Quia cum quis ob ignorantiam probabilem iuris ſaltem humani , bona fide aliquid facit , quod non præiudicat tertio , faciendo illud non peccat;Neque tenetur parochus, Epiſcopus , aut alius aliquis eum illius erroris admonere,vt rectè docent Adrianus in 4.de confeſſ. dub. 7. poſt quintam quæſtionem , & alii:immo male faceret ſi moneret, & ex hoc aliqood ſcandalum immineret. Vnde Adrianus ibidem. col. 4. ſub finem,optime docet,eũ Sacerdotem , qui ſolus nouit , quod mariti vxor propria viuebat , quando hæc ſecunda , quæ ipſi confitetur , ei nupſerat ignorans , quamuis ſciat eam confitentem verbis ſuis fidem habituram , non teneri tamen ei hoc indicare , immo , ſi hoc iudicaret, male facturum ;cum in detectione nulla ſit vtilitas, & ex apertione illa ſit vtilitas,& ex apertione illius ſecreti , perplexitatem , vel difficultatem illi inueteret. Mulier namque ſciens eum verum maritum ſuum non eſſe,forte vellet diſcedere cum ſcandalo mariti ignorantis;vel forte vellet adhærere , & maritus nolet de nouo conſenſum in Matrimonium præbere Nau.cit.nu.71.72.

Eſt igitur caſus in d.capit.Quia circa.in quo, qui credit, Matrimonium inter aliquos nõ valere,cum eis diſſimulare põt,etiamſi ſuperior ſit, & eis dicere in bono ſtatu viuere,immo & debet, quando ſcandalum ex contrario facto naſci dubitaretur,Cui conſequens eſt etiam confeſſarium poſſe abſoluere pœnitentem,quem vider ignorantia iuris humani probabili a peccato excuſari: maxime ſi ſuſpicaretur eum de veritate monitum illam non amplexurum . Immo Palud.in 4.d.17.quem refert, & ſequitur S. Anton. 2.p.tit.3.capit.10.§.10.colum.10. docet, confeſſarium qui dubitat,num illud,cuius confitentem non pęnitet,ſit mortale , quod pęnitens negat eſſe , quinimmo ait , ſe conſilio peritorum illud feciſſe . de quibus ob eorum vitam , & eruditionem probabile eſt bene conſuluiſſe, iudicio pęnitentis ſe poſſe conformare.Nau.cit.nu.54.& 73.

Sed neque contrariæ opinionis ratio aliquid valet; dicimos enim , poſſe confeſſarium pęnitenti conſulere , vt ſuam opinionem ſequatur;hoc enim non eſt contra ſcientiam agere. Siquidem aliud eſt,me credere aliquid eſſe faciendum;aliud te contrarium agentem excuſari,vt ex Extrauag Graue.de reliq.& ve n. Sanct conſtat.

Poteſt enim quis firmiter credens B. Virginem conceptam fuiſſe ſine peccato originali, conſulere alteri contrariam opinionem menti , vt ſua opinione vtatur. Deinde vt docet Adrianus dubio ſeptimo columna penultima. Si ſacerdos ſolus nouit affinitatem impedientem Matrimoniũ eſſe inter confitentem,& Bertam,quamuis Matrimonium ſit inutile,poteſt ei conſulere,& ſuadere vt pro vxore maritali affectu tractet.Nau.cit.nu.74.

Illa vero ſimilitudo de Medico allata non eſt ad propoſitum . Quia in caſu noſtro nullum eſt periculum agenti , aut conſulenti,cum dicatur iuſto errore excuſari a peccato: At vero ibi eſt periculum mortis ægroto, & Medici cõſulentis opinione,& ita non poteſt illi periculo,quamuis ſolum ſit opinatum , & fortaſſis a veritate alienum cauſam dare.

Poteſt tamen dicere ægroto, eum , (ſi alii fuerint eo doctiores,& peritiores)ſequendo eorum conſilium non peccaturum:quamuis fuerit contra ſuam ſententiam , & opinionem ſecundum Adrianum.& Nau.cit nu.75.

Satisfactio quid ſit , & quæ opera pro pœnitentia imponi , & aſſumi poſſunt. Cap. XXXVI.

SVMMARIVM.

1 *Satisfactio quot modis accipi poteſt.*
2 *Satisfactio quidnam ſit, & qualiter definitur.*
3 *Peccans Deo pro iniuria ei facta ſatisfacere tenetur.*
4 *Satisfactio qualiter a S. Auguſtino definitur.*
5 *Pœnitentiæ a confeſſariis impoſitæ regulariter de operibus alias indebitis intelliguntur.*
9 *Confeſſarius opera alias debita in pœnitentiam iniungere poteſt.*
7 *Satisfactio, quæ fit Deo pro peccatis , an rationem habeat iuſtitiæ.*

1 SAtisfactio, vt docet Scotus in quarto diſtinct.15. quæſtion.prima bifariam accipi poteſt, videlicet large , id eſt,pro ſolutione cuiuſuis modi debiti ; ſtricte autem pro tertia parte Sacramenti pęnitentiæ.Generaliter autem accepta comprehendit reſtitutionem , eſt enim genus ad ipſam,vt innuit gloſſa capit.peccati venia.de regul.iur.in 6. ſtricte vero,ſeu ſpecialiter ab illa differt;eo quod reſtitutio eſt redditio rei acceptæ , vel damni illati recompenſatio , ſeu repoſitio rei in eum ſtatum quem habuit. l. reſtituere. ff de rer. ſignific.& latius tradunt Doctores in quarto diſtinctione decimaquinta . Non enim eſt ſolutio ratione culpæ contra Deum commiſſæ,immo potius eſt ceſſatio a peccato iuxta communem ſententiam in quarto d. 15. & colligitur ex cap.ſæpe,de reſtit.ſpoliat.& Nauar.in cap.ſatisfactio.nu. 1.de pęnit.d.3.

2 Satisfactio ſpecialiter accepta , nempe pro tertia Sacramenti Pęnitentiæ parte, *eſt compenſatio facta Deo , ſeu paſſio voluntaria pœna pro peccato ad Deum offenſum placandum, cum propoſito amplius non offendẽdi eum.* ex S. Thom. quarto diſt.15.quæſtiun prima articul.primo quæſtion prima & aliis.

Dicitur tamen *paſſio* , potius quam compenſatio , quia compenſatio propriè non eſt ſimplex ſolutio, ſed debiti & crediti inuicem inter ſe contritio , qualis non videtur omnis,de qua loquimur,ſatisfactio.Dixi, *voluntaria*: quia debet eſſe actus virtutis,ex S. Tho. in quarto diſtinction. 15. articul primo & alijs ; omnis autem actus virtutis debet eſſe voluntarius,vnde & pęnæ,quæ licet aliquo modo inuoluntariæ ſint,quia tamen ſub ratione boni libere a voluntate eliguntur,vere ſatisfactoriæ ſunt , vt colligitur ex eodem Sanct Thom.1.2.quæſtio.13.articul.ſexto.Quo fit, vt etiam per mortem , & alia mala etiam a Deo ipſo nobis miſſa,& quæ neceſſario ſubimus poſſumus ſatisfacere, voluntarie acceptando illa in purgationem peccatorum , vt probat S.Thom.in quarto diſtin.15 . quæſt. prima. articul. quarto quæſtiun.ſecunda ; & nuper definiuit Concilium Tridentinum in ſeſſion.14. capit.8.& 9.& canon,13.Dixi, *Pœna* , accipiendo nomen hoc generaliter pro quacunque læſione , labore , & dolore animi,corporis,honoris, vel pecuniæ , vnde oratio , licet frequenter ſit valde dulcis , & ſuauis , quatenus aliqua ex parte fatigat mentem, dici poteſt pęna ſatisfactiua , vt tradit S. Thom. in quarto diſtinct.15. quæſtione prima articul. quarto quæſt. tertia. Dixi, *pro peccato* ad differentiam paſſionum,quæ ob aliud aſſumuntur. Dixi, *cum propoſito amplius non offendendi Deum*;quia hoc videtur eſſe de ſubſtantia veræ ſatisfactionis,vt colligitur ex S.Tho.vbi ſup.q.1.art.3.& Nauar. cit.nu.2.3.4.5.& 6.& Man.c.3.

3 Hinc infertur primo,eum,qui peccauit,non ſolum teneri ad damnum illatum alteri reſtituendum , ſi quod intulit.capit.ſi res.14.quæſt 6.& ca.peccatum.de reg. iur.in 6. verum etiam ad ſatisfaciendum Deo pro offenſa , & iniuria irrogata ei per rebellem tranſgreſſionem eius mandatorum,ſiue alteri noceat, ſiue non; hoc eſt neceſſarium eſt pænitenti propoſitum Deo ſatisfaciendi in hac vita per pęnitentiam,aut indulgentiam,vel in purgatorio per pęnam Nau.cit.num.1.

Infe-

Digitized by Google

4 Infertur ſecundo, quis ſenſus ſit definitionis S. Auguſtini de ſatisfactione in capit. 54. de eccleſ. dogmatibus. vbi ait, ſatisfactio eſt cauſas peccatorum excidere, & illorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Cum enim ſatisfactio duo reſpiciat, quorum vnum eſt redditio debiti, ſeu placatio offenſi alterum vero eſt cautio, & abſtinentia a nouo debito, & a noua offenſa: Doctor ille ſua definitione ſolũ hoc ſecundum expreſſe tangit primum vero tantummodo inſinuat: nam definiendo expreſſe oportere cauere a nouo peccato, nouaque offenſa, tacitè videtur dicere oportere [illegible] vel offenſæ pœnam pati. Per cauſas vero quas excidere oportere dicit, non temorem illam peccandi [illegible] videlicet [illegible] peccati originalis, quæ cauſa licet diminui poſſit, omnino tamen tolli humanitus nequit, ſed cauſas peccandi, & occaſiones propinquas intelligit, vt [illegible] S. Th. in 4. diſt. 15. annotauit, & Na. ci. n. 7.

5 Pœnitentiæ quæ a confeſſariis imponuntur, communiter & regulariter de orationibus, ieiuniis & aliis operibus alias indebitis ſunt intelligendæ. Cum enim confeſſarius miniſter eccleſiaſticus ſit, ad tutiorem partem iudicium ſuum inclinat, ideoque id quod eſt amicitiæ prætериens, ad id quod eſt iuſtitiæ, ſe conuertit. Et quoniam ex parte iuſtitiæ ineſt ſatisfactioni, vt ex alias non debitis fiat: ideo confeſſarij opera alias debita non imponere cenſentur, ſed opera ſolum illa, ad quæ alias pęnitens non tenetur. Na. in c. qui vult. num. 44. de pæn. diſt. 6.

6 Poteſt tamen confeſſarius opera alias debita in pænitentiam imponere, quæ ſi ad eum finem fiant & applicentur, virtute clauium pænitenti proderunt ſi in charitate fiant. Vt tradit, & probat Caietanus to. 1. opuſ. tract. 6. quæſt. 1. & Nau. cit. nu. 40 & 44.

Siquidem vnum & idem opus a vario procedens principio, varium habet effectum, & variæ virtutis fit actus, verbi gratia, ieiunium, quo veretur quis, ne plus ſatis comedat, abſtinentia eſt; idem, ſi eo vtatur, vt libidinem reprimat, caſtitas eſt, ſi autem, quo Deo quis ſe hoſtiã exhibeat, religio & ſacrificium eſt ſi vero quo pro peccato ſatisfaciat, pænitentia eſt, vt ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 85. art. 3. colligitur.

Sicut econtra mala eo peiora ſunt, ceteris paribus, quo pluribus è fontibus manant. Si enim fornicatur quis, quo & delectetur ſimul & furetur, fornicatio & furtum erit. Præterea vnum & idem opus alias debitum Deo ſufficit & ad illud ſoluendum, & ad bene merendum vitam æternam; & conſequẽter, immo & maiore cum ratione, poteſt eſſe ſatisfactorium pœnæ pro peccatis debitæ. Quod ſi per opus alias debitum ſolui poterit & debitum, & etiam ſimul effici, vt ex iuſtitia ei reddatur præmium vitæ æternæ, multo magis ſufficiet, vt etiam ſit ſatisfactorium pro pęna in purgatorio debita.

Nec certe vlla ratio eſt, cur in caſu, quo tenetur eleemoſinam facere pænitens, illam in ſatisfactionem pænitentialem confeſſarius dirigere non poſſit. Quæ res ex eo corroboratur, quod multorum laudanda confeſſariorum antiqua conſuetudo habet, vt abſoluto dicatur; Quicquid boni feceris, & facere propenis, & propoſueris, & mala quæ ſuſtines, & ſuſtinebis, ſint tibi in remiſſionem peccatorum &c. Nau. cit. nu. 41. 42. & 43.

7 Nec obſtat, quod pro decẽ, quæ debeo Petro ex emptione, non poſſum ei ſatisfacere per decem, quæ mutuo ab eodem accepi l. prima ff. de ſolution. & proinde neque ieiunio, quod alia ratione debeo, potero pro peccatis ſoluere. Nam vt bene notat Caietanus to. 1. opuſ. tract. 6. q. 1. illud verum eſt ſolum de ſatisfactione, quę eſt intra limites iuſtitię, non autem de ſatisfactione illa, quę magis naturam amicitiæ, quam iuſtitiæ ſapit: quia illa ius attendit, hęc autẽ voluntatem offenſi & offendentis reſpicit, quod amicitię magis eſt, quam iuſtitię.

Quia igitur Deus non omnimodam a nobis iuſtitiam requirit, ſed potius inſtar amici nobiſcum agit, proinde Deo ſaltem ex ratione amicitię, ex operibus alias debitis pro peccatis ſatisfacere poſſumus. Quæ omnia clare ex Cõcil. Trid ſeſ. 14 ca. nono, & can. 13. colliguntur, vbi hęc habentur verba; Tanta eſt diuinę munificentię largitas, vt nõ ſolum pęnis ſponte a nobis pro vindicando peccato ſuſceptis, aut ſacerdotis arbitrio impoſitis, ſed etiam temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis apud Deum patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus, ut claré ex Nau. cit. nu. 44. 45.

Pænitẽtia in mortali facta an ſit ſatisfactoria. Cap. XXXVII.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentia a confeſſario impoſita, in peccato mortali facta, valet.*

2 *Opinio Doctorum dicentium ſatisfactionem extra charitatem factam non valere, refellitur.*

3 *Opus ſacramentale recedente fictione ſortitur effectum.*

4 *Caietani opinio de ſatisfactione ſacramentali, eiuſque valore, examinatur.*

1 PRimo certum eſt, & quaſi communis Doctorum ſententia, omnem pęnitentialem ſatisfactionem a confeſſario impoſitam, etiamſi extra charitatem fiat ſufficiẽtem eſſe, quoad forum militantis eccleſię, ita vt non teneatur eam iterare, vt docent Scotus in 4. diſt. 15 q. 1. & Durand. & alii in 4. diſt. 16 & Caie. to. 1. opuſ. tract. 6. q. 1. Quorum omnium ratio eſt quia ſatisfactio huiuſmodi ſacramentalis eſt, quippe quę tertia pars eſt ſacramenti & proinde per hoc ſatisfacit eccleſię, etiam ſi informis ſit, ſicut etiam & per confeſſionem informem eccleſię præcepto ſatisfit.

Præterea hoc ipſum ex conſuetudine eccleſiæ manifeſtũ eſt, non enim ſolum ieiunia, & eleemoſinas, verum etiam neque orationes ſolita eſt eccleſia iterum imponere pænitentibus, qui eas ſemel ſoluerunt. Nau. in cap. qui vult. nu. 5. de pæniten. diſt 6.

2 Secundo, quamuis multi Doctores in 4. diſt. 15 & diſ 16. vt S. Tho Bon. Rich. Dur ibid. & Caiet. to. 1. opuſc. tra. 6. q. 1. exiſtimant, nullam ſatisfactionem ſacramentalem extra charitatem factam, quicquam prodeſſe ad expiationẽ pœnæ pro peccato apud Deum debitæ, eo quod opera illius, qui mortali culpa eſt infectus, & conſequenter Dei hoſtis eſt & inimicus. Deus in ſatisfactionem culpæ illius non acceptat: Tamen verius ſentiunt Scotus in 4. diſt. 15. q. 1. & Pariſienſes ibid. exiſtentem in peccato mortali poſſe pro tẽporali pœna ſuis peccatis per contritionem deletis debita ſatisfacere; quia hæc opinio magis Dei miſericordiã exaltat, ſicut altera Dei iudicium inculcat miſerationes autem Dei ſuper omnia opera eius pſal. 144 & ideo Apoſtolus Iacobi 2. ait. & miſericordia ſuperexaltat iudicium.

Pro qua opinione facit, quod pœna veniali debita, temporaria eſt. ſicut & pæna mortali iam condonato præſcripta; veniale autem ſine mortali deleri poteſt. Na. cit. num. 46. & in d. c. qui vult. § ſacerdos nu. 27. & 28.

3 Tertio, ex opinione omnium pęnitentia, & ſatisfactio ſacramentalis extra charitatem facta, valida erit quando recuperata charitate pænitens ad cor redierit. Nam regulariter opus ſacramentale, vtpote opus Dei recedente fictione ſortitur effectum, vt de baptiſmo conſtat in cap. Tunc valere de conſecr. diſt. 4 & pari ratione de confirmatione, ordine, confeſſione, & extrema vnctione idem eſſe iudicandum. Satisfactio autem ſacramentalis pars ſacramenti eſt vimque habet ex clauibus ſecundum omnes, & ideo ſi contingat, vt informis ſit, ſortietur effectum poſtea veniente forma nempe charitate, & per eam fugata fictione. Nau. in d. c. qui vult, num. 48.

4 Quarto, quamuis Caiet. to. 1. opuſ. tra. 6. q. 1. dicat ſatisfactionem ſacramentalem non ſortiri poſtea totum effectũ, quem ſortita fuiſſet, ſi in charitate facta fuiſſet, ea ductus ratione, quod ſacramentalis ſatisfactio plus ſe tenet ex parte humani operis, quam diuini ſcilicet, ſacramenti. Cuius oppoſitum eſt in baptiſmo, in quo totum eſt opus Dei, & hominis eſt ſolum miniſterium. Cum igitur in ſatisfactione ſacramentali opus præcipue ipſius eſt pænitentis, atque parum habet, ſacramenti, ideo licet ſatisfactio ſacramentalis informis aliquem effectum poſtea ſortiatur ex illa parte, qua ſacramentalis eſt, non tamen totum ex illa præcipua ſui parte, qua humanum opus mortuum habuit. Quæ conſideratio quamuis æqua videtur,

quia

quia tamen nullo ſcripturæ teſtimonio nititur, verius dicendum videtur, talem ſatisfactionem totum ſuum ſortiri effectum accedente charitate, quem ſortita fuiſſet, ſi in charitate eſſet peracta, quia magis, vel minus eſſe ſacramentale, parum videtur facere, modo ſit ſacramentale. Naua. cit. nu. 49.

Pœnitentiam ſibi impoſitam a confeſſario, de conſilio, vel de præcepto pœnitens an acceptare teneatur.
Cap. XXXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiam a confeſſario impoſitam pœnitẽs acceptare an, & quando teneatur.*
2 *Pœnitentiam ſemel acceptatam, pœnitens adimplere tenetur.*
3 *Pœnitentia impoſita debet eſſe diſcreta.*
4 *Iudicis fori interioris, & exterioris in pœnā imponenda, ratio diuerſa.*
5 *Pœnitens quo ſenſu in manu Sacerdotis ſe ponerē debere intelligitur.*
6 *Cap. ſtatuimus. de Maled. explicatur.*
7 *Pœnitens, religionis ingreſſum, in pœnitentiam ſibi iniunctam, acceptare non tenetur.*
8 *Pœnitens ex contemptu, vel negligentia notabili, pœnitentiā diſcrete impoſitam non adimplens, peccat mortaliter.*
9 *Confeſſio legitime facta, iteranda non eſt, ex eo ſolo, quod pœnitens pœnitentiam iniunctam, & acceptatam non impleat.*

1 IN hac quæſtione ſatis difficili, & inter authores multum controuerſa, Quicquid S. Th. Palud. & alii in 4. d. 20. Maior. in 4. d. 17. q. 2. Almain. 4. d. 18. col. 4. & Roffenſis in art. 5. contra Lutherum, & S. Anton. 2. par. tit. 14. c. 19. §. 18. pœnitentem de præcepto pœnitentiam impoſitam acceptare, & acceptatam adimplere, velint obligari; eo quod confeſſarius ſuperior eſt pœnitentis, etiamſi pœnitens ſit Papa, ex gloſſ. ſing. in capit. ſane. 2. de offic. de leg. Homo autem ſub peccato obedire tenetur ſuperioris præcepto, vnde 1. Reg. 15. dicitur, ſi quis principi non obediat, morte moriatur.

Verior tamen ſententia eſt, Quod pœnitens non tenetur de præcepto, antequam abſoluatur pœnitentiam impoſitam a confeſſario acceptare, ſed liberum ei eſt acceptare, vel non acceptare; & ſatis eſt vt ea mente ſit, vt velit in hoc ſeculo, vel in purgatorio de eis ſatisfacere, ita vt abſoluatur a confeſſario, ſi eum abſoluere voluerit.

Quod ſi confeſſarius illum abſoluere noluerit, niſi pœnitentiam diſcrete taxatam ſuſcipere velit, iuſte quidem confeſſarius ei abſolutionem negare poteſt, & iuſte etiam poteſt pœnitens alium adire confeſſarium, cui confiteatur ex integro, quem minorem ei pœnitentiam impoſiturum iri credat: Si tamen pœnitentiam iniunctam pœnitens ſemel acceptauit, vel non renuit, nec ad alium confeſſarium, a quo abſolueretur, refugit, ante abſolutionem compelli non poteſt eam pœnitentiam acceptare ſi non vult abſolui; ſi tamen acceptauit, vel non renuit, & abſolutus ſit, eam adimplere tenetur. Nauarr. in capit. 1. §. ponat. numero 4. 5. & 6. de pœniten. diſtinct. 5. & in cap. contrarium. num. 17. ead. diſt.

2 Ratio autem cur in vno caſu eam adimplere tenetur, & non in altero, eſt, quod quemadmodum vouere conſilii eſt, reddere tamen votum eſt præcepti: capit. Magnæ. de voto. ita pœnitentiam acceptare, ſi non abſolutus abire velit: liberum videtur pœnitenti, modo velit ipſe aliter, quam per pœnitentiam iniunctam hic ſatisfacere, vel ſaltem in purgatorio: acceptam vero adimplere tenetur; non tantum ea ratione, quod acceptauit; quantum ea, quod a confeſſario ad id ligatus fuit, tanquam a iudice, qui perinde habet poteſtatem ligandi, ac ſoluendi, iuxta Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. capit. 8. & can. 15. quamquam Sotus in quarto diſtinct. 18. quæſt. 2. putat, confeſſarium non poſſe ligare pœnitentem inuitum ad illam pœnitentiam ſine ipſius acceptatione. Nau. in dict. capit. contrarium. numer. 17. in Manual. capit. 26. numero 20. Hinc in capit. ſignificaui. de pœnitent. & remiſſ. habetur, Quod propter auſteras pœnitentias non ſint pœnitentes a ſeruitio Eccleſiæ retardandi.

Et Hoſtienſis in ſumma de pœnitent. & remiſſ. §. & an ficte. verſic. quid de operibus: ait, potius ſolam orationem Dominicam iniungendam eſſe pœnitenti, quam dimittere illum inſolutum. Immo Caietanus in Summa. verbo. ſatisfactio, ait, tantam poſſe pœnitentis eſſe indiſpoſitionem, vt ſine vlla penitus pœnitentia abſolui poſſit, modo pœnitens velit ſaltem in purgatorio ſatisfacere.

Præterea pœnitentia iniuncta a Sacerdote, ſi non eſt tanta, quantam peccata pœnitentis exigunt, non erit ob eam peractam abſolutus a tota pœna, ſecundum Sanct. Thom. & alios in quarto d. 20. vnde ſicut pœnitentia iniuncta, & acceptata, & peracta non liberat penitus a purgatorio, ita videtur æquum, ne quis cogatur illam iniunctam ſuſcipere. Naua. in dict. §. ponat nu. 5

3 Debet tamen pœnitentia iniuncta eſſe diſcreta, quia ſi indiſcrete iniungeretur, ex omnium opinione pœnitens eā acceptare non teneretur; qualis eſſet ſi melancholico, & ad deſperationem prono imponantur ea, quæ melancholiam, & triſtitiam augent, vt ſunt ieiunium panis & aquæ, & vitatio recreationum honeſtarum cum perſonis honeſtis, ex Richardo in quarto diſtinct. 18. articul. 5. Item ſi quis pœnitenti debiliſſimo multa ieiunia iniunxerit, aut lectionibus faciendis, vel reddendis, & precibus horariis multis dicendis occupatiſſimo, pſalterii, vel magnæ illius partis multarum aliarum precationum onus impoſuerit; non teneretur ea acceptare. Immo tanta poteſt eſſe aliquando pœnitentis contritio, vt nulla penitus ei ſatisfactio, & pœnitentia ſit imponenda. capit. Menſuram. de pœnitent. diſtinct. 1. Quæ vero pœnitentia penitus æqua ſit, & quæ non ſit maior condigna, vel minor, nullus præter Deum arbitrari poteſt. d. capit. menſuram. Nauar. cit. num. 8

4 Nec iſtis obſtat, quod confeſſarius Superior ſit, vt ei pœnitens obedire teneatur; illud enim ſi quis principi non obedierit, morte moriatur, & huiuſmodi, intelligitur de his, quæ iuberi poſſunt volenti, & nolenti, non de his, quæ volenti tantum, qualis eſt hæc pœnitentiæ iniunctio. Iudex enim fori exterioris delinquenti velit, nolit, pœnam meritam imponere poteſt, non autem iudex fori interioris: cuius differentiæ ratio eſt, quod forum internum reſpicit tantum vtilitatem animæ pœnitentis; & ita pœnitentia in eo foro iniuncta, quaſi mandatum in ipſius vtilitatem factum in conſilium tranſit l. 2. §. fin. ff. mand. quamuis ab illo differat; quia hæc pœnitentia acceptata neceſſario adimplenda eſt argu. cap. tempora 26. quæſt. 7. illud autem mandatum etiam poſt acceptationem non ligat d. l. 2. ff. mandat. forum autem externum commune & publicum bonum reſpicit, Naua. cit. num. 11.

Hinc infertur primo, quomodo intelligendum ſit illud capit. 1. §. ponat. de pœniten. diſtinc. 5. vbi dicitur, quod pœnitens ponere ſe debeat omnino in poteſtate iudicis, in iudicio ſacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, ſed paratus ſit omnia eo iubente facere: Illud enim dicitur conſulendo,
5 non præcipiendo, ſicut & alia multa illius capitis, vel etiam intelligitur, ita vt non contemnat pœnitentiam impoſitam adimplere, ſic enim erit mortale eam non implere ex contemptu, alias non; vel etiam intelligi poteſt de his, ad quæ pœnitens tenetur etiam ſecluſo confeſſarii præcepto, tenetur enim pœnitens obedire confeſſario præcipienti ei, vt eiiciat concubinam è domo, aut famulam, cui periculoſe conuiuit, tenetur etiam vitare omnes occaſiones proximas delinquendi ex Richard. in quarto diſtinct. 18. artic. 7. q. 5. & Adrian. in quarto de pœniten. tenetur etiam obedire confeſſario præcipienti ei reſtitutionem male ablatorum, ſecundum omnes argum. capitu. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. & S. Th. 2. 2. q. 62. art. vlt. Primus tamen intelligendi modus germanior videtur. Nau. cit. nu. 9. & 10.

6 Infertur ſecundo, quis ſenſus ſit cap. ſtatuimus, de Male. vbi

vbi dicitur, Qui pænitentiam ſuſcipere renuerit, ei ingreſſus Eccleſiæ interdicendus eſt, & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Hoc enim de fori exterioris pænitentia, nõ autem interioris intelligendum eſt, conſtat enim confeſſarii muneris, & poteſtatis non eſſe pænitenti nolenti pænitentiam impoſitam ſuſcipere, vel iniunctam implere, eccleſiæ ingreſſum interdicere, aut eccleſiaſtica priuare ſepultura talem, ne hac ratione confeſſionem reuelaret. Nauar. cit. num. 15.

7 Infertur tertio, Non teneri pænitentem ad acceptandum religionis ingreſſum in pænitentiam ſibi iniunctum; quia religionis ingreſſus voluntatis eſt, & præcipi non poteſt ca. integritas 32. q. 1.

Neque poteſt confeſſarius iniungere alicui carcerẽ perpetuum, quo ſolo pane veſcatur, & aquam ſolam bibat, cũ hoc grauius ſit, quam religio. Quod ſi aliquot canones, vt c. ſi ille. diſt. 50. c. dictum. diſt. 81. c. de lapſis 16 q. 6. c. admonere 33. q. 2. c. tu. t. de pœnis. dicant aliquem eſſe recludendum in Monaſterium ad agendam pœnitentiam, intelliguntur loqui ſolum in foro exteriori, non de interiori conſcientiæ foro.

Sed neque canones illi 47. pænitentiales, quos colligit Hoſtien. in ſumma. de pæn. & remiſſ. ad hoc instituti ſunt vt pænam in eis contentam pænitenti volenti nolenti confeſſarius imponat, ſed vt volenti tantum iniungat, aut iudex eccleſiaſticus in foro pænitentiali exteriori, id eſt, cum agitur ad pœnitentiam, tantum eam ſubire præcipiat.

Neque pro peccato publico & manifeſto, cogi poteſt pęnitens a confeſſario vt pænitentiam publicam ſubeat & ideo c. 1. de pæn. & remiſſ. quod habet, manifeſta peccata non eſſe occulta pænitentia purganda, in foro conſcientię penitus interiori locum non habet, ex S. Ant. 3. p. tit. 14. ca. 17. §. 6. & Na cit. nu. 14. 15. & 16.

Pænitentia vero quæ a religioſis in capitulo delinquentibus imponitur, eo quod imponitur a ſuperiore iuriſdictionem etiam in foro exteriori habente, quamuis non ſit ſacramentalis, ligat. Nau. in cap. qui vult. numer. 12. de pænite. diſtin. 6.

8. Infertur quarto peccare mortaliter pænitentem, qui per contemptum vel negligentiam notabilem non adimplet pænitentiam diſcrete impoſitam, contemptus enim efficit, vt peccatum ſit, quod alioqui non eſſet, ſecus autem ſi ex obliuione, vel negligentia leui eam non adimpleret, tunc enim mortale non erit, vt colligi poteſt ex his, quæ docent Gerſon. 2. p. 33. alphab. ſub litera F. & ſub litera M. & Caie. 1. 2. q. 77. art 4. & Nau. in cap. contrarium numero. 18. de pæn diſt 5.

9 Infertur quinto, confeſſionem legitimè factam non eſſe iterandam ex eo ſolo capite, quod pænitens pænitentiam iniunctam & acceptatam non impleuerit, ſiue eam ex contemptu, ſiue ex negligentia, ſiue ex obliuione omiſerit, ſed ſatis eſt quod confiteatur obliuionem, negligentiam, vel cõtemptum quo pęnitentiam acceptam adimplere omiſit ex S. Th. Quodl. 1. art. 12. & 4. diſt. 17. q. 3. ar. 3. querela 5 Maior 4 diſt. 17. q. 6. Adr. in 4. de confeſſ. q. 6. colum. pe. in fine. Caie. verbo confeſſio iteranda. Nau. in d. c. contrarium num. 19. & 20.

Quia qui ſemel legitime confeſſus eſt ſua peccata, cogi non poteſt vlla humana, auctoritate vt eadem peccata iterum confiteatur. Sic tamen pænitentiam diſcretam impoſitam & acceptatam adimplere omittens peccat. Vnde falluntur; Rich. in 4. diſt. 17. art 2. q. 8. arg. 4. Ant. 3. p. tit. 14. c. 19. §. 19 & Sylu. verb confeſſio. 1. q. 3. qui ex ſola omiſſione pænitentiæ iterandam eſſe putant confeſſionem.

Quorum opinio ſolum vera eſt, quando pænitens ex eo quod conſiderat pænitentiam ſacramentalem, ſiue illam quæ a confeſſario imponitur, maioris efficaciæ ac virtutis eſſe, quam illam, quæ ſponte a pænitente ſumitur, & mente reuoluens maiorem forte pænam a Deo condonari ob vnius diei ieiunium a confeſſario præceptum, quam quatuor dierum ab ipſo pęnitente aſſumptum, velit Deo pænitentia ſacramentali ſatisfacere, tunc enim talis pænitẽs iterum confiteri tenebitur peccata omnia, vel ſaltem illa, ob quæ pænitentia principaliter impoſita fuit, ſi confeſſarius ille, cui prior confeſſio facta erat, non inueniatur, vel ſi oblitus ſit peccata, quæ ei confeſſa fuerunt, & pænitentiam non recordetur. Sin vero pænitens nolit ſatisfacere per pænitentiam Sacramentalem, ſed per aliam ſua ſponte ſuſcipiendam in hoc ſeculo, vel in Purgatorio, tunc propter omiſſionem pænitentiæ impoſitæ confeſſionem iterare non tenebitur; Quia ſicut non tenetur omnem pænitentiam acceptare, ita neque pænitentia ſacramentali pro omnibus ſatisfacere tenetur. Nau. cit. nu. 22. 23. & 24. Et hæc de ſacramento pænitentiæ, & ſingulis eius partibus.

Finis Summæ Sacramenti Pęnitentiæ.

Corrigente R. Franciſco Baretio Correctore publico.

REGISTRVM

Clauis Regiæ, & Catenulæ aureæ.

¶ a b c d e f.

A B C D E F G H I k L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii.

Omnes ſunt terniones pręter f. Rr. & Hhhh. qui ſunt quaterniones. & † qui eſt duernio. Principium autem Secundę Partis per ſe patet.

Summæ Sacramenti Pœnitentiæ.

†† A B C D. qui ſunt terniones, pręter ††. qui eſt duernio.

A01 1453663

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google